
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01159968 5

A

PHILONIS OPERA

Judaeus

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

EDIDERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

VOL. I

CONTINENS DE OPIFICIO MVNDI
LEGVM ALLEGORIARVM LIB. I—III
DE CHERVBIM
DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI
QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. I

EDIDIT

LEOPOLDVS COHN

ADIECTA EST TABVLA PHOTOTYPICA CODICIS VINDOBONENSIS

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

HERMANNO DIELS

SACRVM

PROLEGOMENA

De fatis operum Philonis

Philonis Alexandrini memoria a Iudaeis non minus quam a paganis fere neglecta tota pendet ab ecclesia Christiana. nam cum doctrina moralis et Testamenti veteris interpretandi ratio Philonis cum sacris ecclesiae Christianae libris maxime conspirare viderentur, ab antiquis scriptoribus ecclesiasticis eius opera studiosissime lectitata atque usurpata sunt. iam alterius p. Chr. n. saeculi scriptores velut Iustinum Martyrem et Theophilum Antiochenum Philonis explicationes non ignorasse veri simillimum est, etsi certis argumentis demonstrari nequit. tertio autem saeculo Clemens Alexandrinus quinquies vel potius quater (nam uno loco aut nomen Philonis non recte traditum est aut alium Philonem — Byblium videlicet — respexit Clemens) nominatim Philonem laudat, multis locis doctrinam eius in usum suum convertit vel tacite verba eius transcripsit; atque Origenes eius discipulus, qui duos Philonis libros (νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας et περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι) diserte commemorat tertiumque (περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους) semel respicit. quantopere a Philonis philosophia et exegesi pendeat, ex servatis libris et fragmentis librorum deperditorum iam perspicitur, clarius etiam eluceret, si commentarii quos in Pentateuchi libros Origenes conscripsit integri aetatem tulissent. quarto deinde saeculo e graecis scriptoribus inprimis Eusebius Caesariensis, e latinis Ambrosius Philonis libros adhibuit. atque Eusebius quidem non modo multa e libris Philonis superstitibus satis diligenter excerpsit, verum etiam multa et pretiosa fragmenta unus servavit librorum deperditorum. Ambrosius vero Philonem in scriptis ad Pentateuchum exegeticis praecipuum auctorem ac ducem ita sibi elegit, ut nonnullos libros eius totos fere compilaret. Philonis interpretatio allegorica tunc

adeo celebrata fuit, ut ex libris eius nominum hebraicorum explicationes (ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἑρμηνεῖαι) colligerentur earumque indices componerentur. talem etymologiarum librum ad ordinem litterarum confectum et Origenes ut Philonis librum agnovit et Eusebius in recensu librorum Philonis commemorat. Hieronymus eum librum in latinum sermonem transferre in animum induxerat, sed cum exemplaria valde inter se dissona et ordinem confusum repperisset, „vetus aedificium nova cura instaurans“ ipse librum *de nominibus Hebraicis* ita condidit, ut plerasque Philonis explicationes in graeco libro illo congestas usurparet. omnino aestimatio philosophi Iudaei per illa saecula eadem fuit, ac si scriptor Christianus fuisset. quo factum est ut eodem fere studio quo patrum ecclesiasticorum opera Philonis scripta describerentur ac propagarentur. atque cum sexto septimove saeculo veterum patrum libri ad conficienda varia opera collectanea excerperentur et compilarentur, idem Philoni contigit. etenim Procopius Gazaeus, cum primus locupletissimam catenam in Octateuchum e multis veterum scriptorum libris componeret ac simul eclogas commentariorum conficeret, e Philonis *Quaestionibus et solutionibus in Genesin et Exodum* multa excerpsit, quorum ope non exiguam partem operis Philonei graece nunc restituere licet. deinde in florilegia Christiana illa, quorum principem locum tenent Sacra Parallela quae Ioannis Damasceni nomine feruntur, amplissima excerpta Philonea recepta sunt, quae ad verba scriptoris constituenda et emendanda permultum conferunt. nec solum intra fines ecclesiae graecae Philonis admiratio sese continuit. ad scriptores latinos quoque studia Philonea transgressa esse, exempla iam docent Ambrosii et Hieronymi. sed eodem saeculo quo Ambrosius florebat nonnulli libri Philonis in latinum sermonem toti translati sunt; quarum versionum infeliciter perexigua tantum frusta aetatem tulerunt. atque eodem fere tempore vel non multo post aliquot scripta Philonis in Armeniam linguam conversa sunt; quae versiones hoc demum saeculo inventae et in lucem editae sunt. forte fortuna evenit ut his versionibus partim librorum Philonis qui graece perierant memoria resuscitaretur. omnia excerpta illa apud scriptores veteres et in catenis florilegiisque servata simul et antiquae versiones egregia subsidia praebent ad memoriam operum Philonis libris manuscriptis graecis traditam supplendam et corrigendam.

De archetypo librorum manuscriptorum

Librorum manuscriptorum Philonis etsi nullus saeculo decimo antiquior est, archetypum tamen usque ad saeculum quartum vel etiam tertium ascendere demonstrari potest. constat Pamphilum presbyterum Caesariensem magnam bibliothecam condidisse partim iam ab Origene collectam eamque multis libris undique conquisitis amplificatam ecclesiae Caesariensi donavisse. eius bibliothecae libros in papyris exaratos, cum corrupti essent, Acacius et Euzoius episcopi Caesarienses (annis 338—365 et 376—379) in codices membranaceos transcribendos curaverunt. Hieron. Epist. 34,1 *Beatus Pamphilus martyr . . . cum Demetrium Phalereum et Pisistratum in sacrae bibliothecae studio vellet aequare imaginesque ingeniorum, quae vera sunt, et aeterna monumenta toto orbe perquireret, tunc vel maxime Origenis libros impensius prosecutus, Caesariensi ecclesiae dedicavit: quam ex parte corruptam Acacius dehinc et Euzoius eiusdem ecclesiae sacerdotes in membranis instaurare conati sunt.* idem de vir. inl. 113 *Euzoius . . . adulescens Caesareae eruditus est et eiusdem postea urbis episcopus plurimo labore corruptam iam bibliothecam Origenis et Pamphili in membranis instaurare conatus ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est.* in celebrata illa bibliotheca Caesariensi Philonis quoque opera adservata fuisse testimonium exstat luculentissimum. namque in codice Vindobonensi theol. gr. 29 ante Philonis librum περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας haec verba leguntur forma crucis graecanicae inclusa:

ε
υ
ζ
ο
ι
ο
ἐν σωματίοις ς ἀνενεώσατο:
ε
π
ι
σ
κ
ο
π
ο
ς

Εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο. verba ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο idem significant quod latine Hieronymus *in membranis instaurare* dixit.

omnes autem quotquot tum legebantur libros Philonis in bibliotheca Caesariensi fuisse consentaneum videtur. tituli quoque eorum librorum nobis traditi sunt. namque in eo indice Philonis librorum quem Eusebius Caesariensis (Hist. eccl. II 18) confecit sine dubio habemus πίνακα librorum in Pamphili bibliotheca congestorum. ex quo apparet exstitisse tum etiam hos libros graece nunc deperditos: *Quaestionum et solutionum in Genesin* libros sex. *in Exodum* libros quinque, *de ebrietate* librum alterum, *de providentia, pro Iudaeis* librum, *quod omnis insipiens servus sit;* libri *de somniis* et *de legatione ad Gaium sive de virtutibus*, quorum nunc partes tantum supersunt, ab Eusebio integri legebantur. quo ordine opera Philonis in bibliotheca Caesariensi composita fuerint ex Eusebii indice non elucet: nempe iam tum videntur confusa fuisse neque certo ordine digesta. a papyris igitur in Origenis et Pamphili bibliothecis adservatis et ab exemplaribus illis Euzoii episcopi auspiciis in bibliotheca Caesariensi transcriptis memoria codicum Philoneorum repetenda est. exstant autem in variis bibliothecis permulti Philonis operum libri manuscripti, sed plerique ab antiquis illis papyris et membranis integritate et probitate longe distant. unus tantum codex Seldenianus in bibliotheca Bodleiana adservatus saeculo decimo exaratus est. duo codices unus Vindobonensis alter Parisinus saeculo undecimo scripti sunt, ceteri omnes recentiores sunt et varie corrupti. iam ad enumerandos et describendos codices accedamus. hoc praemoneo nunc quidem eos tantum codices commemorari qui scripta pleraque Philonis continent in iisque libros in hoc volumine primo editos, ceteri suis locis seorsum tractabuntur.

De libris deterioribus

Iam in commentatione de Philonis codicibus editioni meae libri *de opificio mundi* (Vratislaviae 1889) praemissa deteriorum codicum duas classes distinguendas esse demonstravi, quas notis *a* et *b* significavi. in hac editione operum omnium Philonis earum classium exempla duo praestantissima instar omnium esse voluimus, ita ut nota A prioris, nota H posterioris familiae memoriam generaliter significemus. est autem A codex Monacensis Graecus 459, olim Augustanus, formae quartae maioris, fol. 474, saeculo XIII duabus manibus (I fol. 1—332ʳ II fol. 333ʳ—474ᵛ) elegantissime exaratus. scripturae specimen edidit C. Tischendorf ad

De codicum familia A. de codice A

calcem libri *Philonea* inscripti. codicem liberalissime Vratislaviam transmissum bis totum contuli. insunt triginta octo libri Philonis in indice fol. 1ᵛ—2ᵛ numeris α′—λη′ notati:

1. περὶ περιτομῆς.
2. περὶ μοναρχίας (lib. I).
3. ἔτι περὶ μοναρχίας (lib. II).
4. τίνα γέρα ἱερέων.
5. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
6. περὶ θυόντων.
7. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.
8. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (i. e. *leg. alleg.* lib. III).
9. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.
10. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
11. περὶ ἀρῶν.
12. περὶ ἀνδρίας.
13. }
14. } περὶ τοῦ βίου Μωσέως (lib. I—III)
15. }
16. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
17. εἰς τὴν (sic) δεκάλογον Μωσέως.
18. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
19. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
20. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.
21. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
22. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ′ καὶ τὸ ζ′, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας (*de special. leg.* liber III: Mang. II 299—334).
23. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.
24. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.
25. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.

26. τὰ πρὸς δικαστήν (*de iudice* Mang. II 344—348). cum hoc opusculo in codice conglutinatus est liber *de humanitate* (Mang. II 383—405) cum initio opusculi *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406,16).

27. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.

28. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.

29. περὶ γεωργίας.

30. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

31. περὶ γιγάντων.

32. περὶ ἀποικίας.

33. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

34. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (lib. I).

35. τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. II).

36. } 37. } περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (lib. I. II).

38. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων.

scholia manu recentiore (saec. XV ut videtur) in margine passim adscripta sunt nullius momenti: e. gr. fol. 163ᵛ (ad lib. *de opificio mundi* § 8 ἐν τοῖς οὖσι) ποίοις οὖσιν, ὦ γενναῖε; τοῦ δραστικοῦ φημι καὶ τοῦ παθητοῦ· ἐγὼ δέ σοι ἀντερήσομαι· καὶ πῶς ὑπολαμβάνεις τὸ δραστικὸν καὶ παθητόν; ἆρα γε σύγχρονα καὶ ἄναρχα ἢ τὸ παθητὸν ἐκ τοῦ ἀνάρχου καὶ δραστικοῦ; οὔ φησιν· αὐτὸ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ὄν, ὕστερον κινηθὲν καὶ ψυχωθὲν καὶ σχηματισθὲν ὑπὸ τοῦ δραστικοῦ νοῦ εἰς τελειότατον ἔργον. οὐκοῦν ὦ φίλε δύο ἀρχαὶ κατὰ σέ· μία μὲν ἐνεργητικὴ καὶ ἀγαθή, ἑτέρα παθητικὴ καὶ χείρων. εἰ οὖν ἐν ἄλλοις μονάδα τὴν ὄντως οὖσαν ἀρχὴν τῶν ὅλων καὶ ποιητικὴν ἐδογμάτισας, πῶς ὧδε τὴν ἀνείδεον ὕλην ἀποτολμᾷς καὶ λέγειν ἐξ ἑαυτῆς τὸ εἶναι ἔχουσαν. καθὼς ἔμπροσθεν διαρρήδην γράφεις. et paulo post: ταῦτα ἡμεῖς ἐνετυπώσαμεν οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἐν ταῖς κρίσεσι τῶν λόγων τοῦ ἀνδρός· ἀλλ᾽ οἰόμεθα ταῦτα εἶναι προσθήκην τινῶν αἱρετικῶν ἢ σφάλμα γραφέως· ἐπεὶ καὶ δύναταί τις εὐσεβῶς νοεῖν τὰ εἰρημένα, ἐὰν προσθῇ καὶ τὸ ποιητὸν ἐν τῷ παθητόν· καὶ λέγειν οὕτως ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι, τὸ μὲν εἶναι δραστήριον ὡς αἴτιον, τὸ δὲ παθητὸν καὶ ποιητόν· καὶ καλῶς μοι δοκεῖ γράφεσθαι οὕτως, ἵν᾽ ἐπιστομίζῃ τις τοὺς τὴν ὕλην ἄναρχον ὑπολαμβάνοντας. ab eadem manu in prima pagina (fol. 1ʳ) haec adno-

tata sunt: ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ πρῶτον ὀφείλουσιν ἀναγινώσκεσθαι οἱ δύο περὶ μοναρχίας λόγοι· εἶτα ὁ περὶ κοσμοποιίας· καὶ μετ' αὐτὸν ὁ λδ' καὶ λε' οἵ εἰσιν εἰς τὸν μετὰ τὴν ἑξαήμερον, ὅτι κατὰ ἀκολουθίαν ἕπονται τῆς ἱστορίας καὶ ἀλληγορίας· καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ η̅^{ος} λόγος, ὃς ἐπιγράφεται περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορία· πλὴν δοκεῖ ἀναμέσον τούτων ἔχειν καὶ ἕτερον λόγον, ὃς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ οὐκ ἔστιν· μετ' αὐτὸν δὲ τὸν η̅^{ον} λόγον ἀναγινώσκεται ὁ κη' λόγος, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας· ἔχει δὲ μέσον τούτων ἔλλειψίν τιν' ὡς οἶμαι. et paulo infra: εἰς τὸν λα' λόγον περὶ γιγάντων εὑρήσεις ὅτι δοξάζει καὶ ὅλος ὁ κόσμος πεπλή^{τ}ρῶσθαι (sic) ψυχῶν καὶ αὐτοὶ οἱ σύμπαντες ἀστέρες εἰσὶν ἔμψυχοι, ἐπεὶ ἀεὶ καὶ ῥητοί εἰσιν. et in ima pagina: τρεῖς γὰρ δόξας ἐναντίας τῇ ἐκκλησίᾳ εὑρίσκω τοῦτον σφάλλοντα· τὴν ὕλην ἄναρχον· προΰπαρξιν ψυχῶν· τοὺς ἀστέρας ζῶντας καὶ τὸν ἀέρα ζωόν. tertia manu eaque recentissima praecipue in *legum allegoriarum* lib. II et *de somniis* lib. II variae lectiones brevesque observationes margini adscriptae sunt, passim etiam numeri quibus paginae editionis principis Philonis denotantur. hanc manum Davidis Hoeschelii esse suspicor (v. infra caput de editionibus).

Eandem textus formam quam A praebent omnes codices quibus eadem scripta Philonis (vel eorum pars) eodem ordine descripta traduntur. plane igitur cum Monacensi A congruunt hi codices:

Vaticano-Palatinus graecus 183, chartaceus saec. XIV, fol. 577, in fine mutilus. cf. Stevenson, Codd. mss. Palat. gr. p. 94.

Vaticani graeci 380 et 378, chartacei saec. XV.

Coislinianus 43 et Vaticanus graecus 2174, chartacei saec. XVI.

quae ratio inter hos codices et Monacensem A intercedat iam Wendland (*Neu entdeckte Fragmente Philos* p. 126[2]) breviter indicavit. Palatinus 183 e codice A ipso videtur transcriptus esse. nam praeterquam quod in omnibus mere consentiunt, verba quae in fine libri *de agricultura* (fol. 332[r]) scriba codicis A adnotavit ἰστέον ὅτι ἡ βίβλος ἐσφαλμένη ἦν· καὶ ὁ βουλόμενος κατήγορος ἔστω μοι τῆς ἀμαθίας, eadem eodem loco in Palatino (fol. 415[v]) leguntur. a Palatino 183 autem pendent Vaticani 380 et 378, qui manu eadem exarati Ioannis Thessali Scutariotae, ut testatur subscriptio codicis Vat. 378 (θῦ τὸ δῶρον καὶ Θετταλοῦ ὁ κόπος), unum quasi codicem efficiunt, cuius altera pars (Vat. 380) viginti tres

libros Philonis priores (1—23) altera quindecim reliquos (24—38) comprehendit. namque in Palatino 183 bibliopegi culpa duo quaterniones loca inter se mutaverunt, ut fol. 201—208 ea nunc legantur quae ante folia 193—200 collocari debebant (sunt autem verba ex libro *de opificio mundi* 14,3 τὸ σπέρμα περιέχον usque ad 33,23 βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος): atque eadem confusio in Vaticano 380 reperitur, cuius librarius exemplum fidelissime expressit, quamquam in Palatino error notatus est. porro Coislinianus 43 a Iacobo Diassorino (de quo cf. quae dixi in *Philol. Abhandl. Martin Hertz dargebracht* p. 137 sqq.) in Italia medio fere saeculo XVI scriptus, qui viginti tres libros Philonis eosdem continet quos Vaticanus 380, in libro *de opificio mundi* eandem confusionem prae se fert, ut Diassorinum exemplo usum esse Vaticano 380 pro certo haberi possit. sicut autem Vaticani 380 frater gemellus est Vaticanus 378, ita Coisliniani 43 Vaticanus 2174, quo libri Philonis quindecim illi posteriores continentur. nam ut Ricardus Foerster a me rogatus codice nuper examinato benignissime mihi rescripsit, tota specie et forma scripturae Vaticanus 2174 cum Coisliniano adeo congruit, ut nullus dubitem quin et ipse a Diassorino sit exaratus et descriptus e Vaticano 378.

Praeter eos quos nominavi codices familiae A adnumerandus est codex Ottobonianus graecus 74, chartaceus saec. XVII, ubi fol. 1-63ᵛ octo primi libri Philonis (περὶ περιτομῆς — νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα) exstant eodem ordine atque in A sese excipientes: cf. Feron e Battaglini, Codd mss. gr. Ottoboniani bibliothecae Vaticanae p. 46. denique hoc loco commemorandus est codex Matritensis bibliothecae academiae historicae Est. 11 gr. 2ª num. 40 signatus, chartaceus, anno 1508 scriptus (subscr.: τέλος σὺν θεῷ ἁγίῳ ἀμήν· ἐν Ῥόδῳ αφη'), de quo nihil cognitum habeo nisi quae Graux-Martin in libro *Notices sommaires des mss. grecs d' Espagne et de Portugal (Extrait des Nouvelles Archives des missions scientifiques et littéraires tome II)* p. 13 rettulerunt. sed ex illa descriptione accuratissima quin colligendum sit codicem ad familiam A pertinere nullus dubito. complectitur enim Philonis triginta octo libros eosdem eisdemque titulis instructos atque A, sed ordine diverso digestos. indicem subiunxi singulis libris adscribens numeros codicis A uncis inclusos:

De codice Matritensi Est. 11 gr. 2ª nr. 40

1—3[13—15]. περὶ τοῦ βίου Μωσέως.
4[38]. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ περὶ νόμων ἀγράφων.
5[2]. περὶ μοναρχίας.
6[3]. περὶ μοναρχίας ἔτι.
7[16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
8[34]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον.
9[35]. Φίλωνος τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον.
10[8]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα.
11[10]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
12[28]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
13[27]. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
14[30]. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
15[31]. περὶ γιγάντων.
16[29]. περὶ γεωργίας.
17[32]. περὶ ἀποικίας.
18[33]. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
19[9]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20[1]. περὶ περιτομῆς.
21[7]. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.
22[24]. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.
23[25]. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.
24[19]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
25[20]. περὶ τοῦ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.
26[23]. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.
27. 28[36. 37]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους.
29[18]. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
30[17]. εἰς τὸν δεκάλογον Μωσέως.
31[22]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι΄ λογίων, τό τε ϛ΄ καὶ τὸ ζ΄, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
32[5]. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
33[6]. περὶ θυόντων.
34[4]. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

35[26]. τὰ πρὸς δικαστήν. „Ce traité est suivi dans le ms., sans rien qui indique de changement, sans même un alinéa par le *de humanitate* (Mang. II 383), lequel est suivi, dans les mêmes conditions, par le *de paenitentia* (II 405). Ce dernier morceau est incomplet à la fin, il se termine sur les mots συμφέρον αὐτομολεῖν (II 406,16)".

36[21]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

37[11]. περὶ ἀρῶν.

38[12]. περὶ ἀνδρίας.

vides quantopere tituli vel in minutiis cum titulis codicis A conspirent. itaque nihil damni apparatum criticum nostrum tulisse credimus, quod ampliorem et accuratiorem codicis notitiam ut nancisceremur non contigit. vix enim fore ut novi aliquid ex eo cognoscamus sperandum est.

De codice Veneto B — Praeter Monacensem A unus huius familiae codex a nobis adhibitus est Venetus graecus 41 (B), chartaceus, formae quadratae, fol. 360, saeculo XIV exaratus, olim Bessarionis cardinalis Tusculani. contulit Wendland. ordo librorum discrepat a codice A, tituli plane congruunt. complectitur codex triginta libros Philonis a librario numeris (λόγος) α′—λ′ signatos (adscripsi numeros codicis A):

1[23]. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

2—4[13—15]. περὶ τοῦ βίου Μωσέως.

5[16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.

6[18]. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.

7[19]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.

8[20]. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.

9[21]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

10[31]. περὶ γιγάντων.

11[30]. περὶ τοῦ ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

12[7]. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.

13[17]. εἰς τὴν (sic) δεκάλογον Μωσέως.

14[1]. περὶ περιτομῆς.

15. 16[2. 3]. περὶ μοναρχίας.

17[4]. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

18[5]. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὴν θυσίαν καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.

19[6]. περὶ θυόντων.

20[24]. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος· τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.

21[25]. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος· περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.

22[26]. τὰ πρὸς δικαστήν. cum hoc opusculo coniunctus est liber *de humanitate* cum initio opusculi *de paenitentia* ut in codice A.

23[8]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα.

24[9]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος κτλ.

25[10]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.

26[11]. περὶ ἀρῶν.

27[12]. περὶ ἀνδρίας.

28. } περὶ ἀνδροφόνων (Mang. II 313—327).

29. } [22] περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας (Mang. II 327—334).

30. } περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ′ καὶ τὸ ζ′, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας (Mang. II 299—313).

de totius codicis B scripturae forma et cum aliis necessitudine certum iudicium nunc quidem ferre non ausim, quoniam ex libris in hoc volumine primo editis duos tantum *de opificio mundi* et *legum allegoriarum* lib. III tradit, in ceteris libris qualis sit eius memoria accuratius perquirere nondum licuit. in universum tamen hoc dici posse mihi videtur, codicem B ad codicum familiam A pertinere, sed e codice aliquo descriptum esse multo mendosiore quam is fuit e quo codex A fluxit. nititur hoc iudicium comparatione codicis B cum codice A in duobus libris illis instituta. idem confirmatur ea parte libri *de sacrificiis Abelis et Caini* quae sola in codice B traditur (scilicet opusculo περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι) et libro *de vita contemplativa* quem F. C. Conybeare nuper edidit (Oxonii 1895).

Alterius classis codicum deteriorum exemplum potissimum est codex Venetus graecus 40 (H), chartaceus, formae quartae, fol. 449, saeculo XIV scriptus, olim Bessarionis cardinalis. contulit Wendland, locos dubios vere anni 1893, dum aliquot dies Venetiis commoror, ipse inspexi. codex ab altera eaque docta manu (saeculi XV ut videtur) tractatus De codicum familia H. de codice H

multisque locis correctus est; ab eadem manu quattuor folia codicis quae interciderant (fol. 55. 56 et 110. 111) suppleta sunt. duo quaterniones perperam collocati sunt, folia enim 59—66 post folia 67—73 compingere debebat bibliopegus (illud folium quod fol. 72 sequitur in numerandis paginis praetermissum est). continet codex quadraginta sex libros Philonis a librario α′—μϛ′ numeratos:

1. Φίλωνος περὶ τῆς Μωυσέος κοσμοποιίας.
2. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.
3. τὰ περὶ δικαστοῦ (Mang. II 344—348).
4. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (*de humanitate* Mang. II 383—405). adiunctum est sine titulo opusculum *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406, 16).
5. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
6. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
7. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν.
8. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
9. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον, τὸ κατὰ τῶν μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου, καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
10. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
11. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
12. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν. in fine (fol. 116r) haec leguntur: ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ ἕτερον λόγον.
13. περὶ γεωργίας.
14. περὶ γιγάντων.
15. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
16. περὶ ἀποικίας.
17. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
18. περὶ βίου σοφοῦ ἢ νόμων ἀγράφων. subscriptio libri: Φίλωνος βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος.
19. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).
21. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμίων.
22. περὶ ἀρῶν.

23. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας (*de fortitudine*). subscriptio: Φίλωνος περὶ ἀνδρείας.
24. εἰς Φλάκκον.
25. περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
26. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος πρῶτος.
27. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος δεύτερος.
28. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος τρίτος. subscriptio huius libri: ἐπλήρωσεν ὁ περὶ ἱερωσύνης λόγος.
29. περὶ εὐγενείας.
30. περὶ φυγάδων.
31. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.
32. περὶ τοῦ ἐξένηψε Νῶε.
33. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
34. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
35. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.
36. περὶ μέθης. post hunc librum iterum descriptus est liber περὶ ἀποικίας iam supra (16.) exaratus, ut declarant etiam verba a lectore aliquo in margine adscripta haec: ὁ παρὼν ὅλος λόγος ἐγράφη καὶ πάλιν κατὰ λήθην ἐγράφη.
37. περὶ περιτομῆς.
38. 39. περὶ μοναρχίας (lib. I. II)
40. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.
41. περὶ ζῴων τῶν εἰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
42. περὶ θυόντων.
43. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*leg. alleg.* lib. III)
44. περὶ ἀνδροφόνων (Mang. II 313,26—322,29). incipit: ὄνομα μὲν ἀνδροφονία. explicit: περὶ οἰκετῶν νομοθετεῖται βιαίως ἀναιρεθέντων.
45. περὶ τῶν οἰκέτας κτεινόντων (Mang. II 322,29—327,26). incipit: θεράποντες τύχῃ μὲν ἐλάττονι κέχρηνται.' explicit: καὶ τὰ ἡσυχασθέντα προσπεριέλαβεν.
46. περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας (Mang. II 327,27—334,8). incipit: ἀγοραὶ καὶ βουλευτήρια. explicit: τοῖς δρῶσιν ἐξομοιοῦσθαι.

opuscula tria in fine descripta περὶ ἀνδροφόνων, περὶ τῶν οἰκέτας κτεινόντων, περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας non ex eodem fonte videntur fluxisse ac reliqua pars codicis. sunt enim particulae libri tertii *de*

specialibus legibus, quem librum integrum iam supra (9.) descriptum videmus. ac re vera desunt in eis codicibus huius familiae qui non ab ipso codice H pendent (ut in Parisino 433: v. infra). accedit quod textus forma in opusculis illis tradita valde discrepat ab ea forma quam in libro integro (9.) codex exhibet. congruit vero cum codice Veneto B (28. 29).

Praeter singularem librorum ordinem familia H hoc potissimum sibi proprium habet, quod libri *de sacrificiis Abelis et Caini* paragraphos 21—32 (p. 210.1—215,20 huius editionis) plane omittit eumque locum tantummodo in opusculo e duobus frustulis Philoneis conglutinato περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι tradit. cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 126. exstant autem in bibliothecis permulti huius familiae codices, quorum plerisque a nobis inspectis quoniam nihil novi ex iis accrescere intelleximus, omnes (excepto uno de quo mox plura) abiiciendos et ex apparatu critico removendos duximus. omnes igitur huius generis codices, quotquot vel inspeximus vel e bibliothecarum catalogis cognitos habemus, breviter hoc loco enumerasse satis habui.

Venetus graecus 39, membranaceus, formae maximae, fol. 271, saec. XV, gemellus codicis H vel ex eo descriptus.

Vaticanus graecus 382, chartaceus, saec. XV, e codice H descriptus.

Vaticano - Palatinus graecus 311, chartaceus in folio, pag. 899, saec. XV—XVI. continet prima manu exarata (p. 1—880) omnia eadem scripta Philonea quae codex H, deinde altera manu (p. 882—899) librum περὶ τῶν μετονομαζομένων. cf. Stevenson, Codd. mss. Palatini gr. p. 174.

Genuensis bibliothecae Congregationis missionis urbanae 39, chartaceus saeculi XIV exeuntis. omnia eadem atque in H quadraginta sex scripta Philonis ibi tradita esse per litteras ad Wendlandium datas docuit Federico Eusebio Genuensis.

Ottobonianus graecus 48, chartaceus, fol. 626, saec. XVII. continet quadraginta quinque scripta Philonea, omittit in fine opusculum περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας. cf. Feron e Battaglini, Codd. mss. gr. Ottobon. biblioth. Vat. p. 34.

Monacensis graecus 124, chartaceus, formae maximae, saec. XVI. e codice H descriptus, ut librarius ipse his verbis testatus est:

φίλωνος ἰουδαίου τὰ συγγράμματα πάντα τὰ εὑρισκόμενα μετεγράφησαν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης βεσσαρίωνος καρδηνάλεως τοῦ τῶν τούσκλων, ἕλληνος τὸ γένος. cf. quae dixi in editione libri *de opificio mundi* p. XVI.

Escurialensis Υ I 5, chartaceus in folio, saec. XV, fol. 449, olim Mendozae. praemittitur index librorum quadraginta sex, quorum tituli plane conspirant cum codice H, sed exstant viginti tres tantum libri priores, codex desinit in fine libri περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας sive *de fortitudine* (λόγος κγ'), ut Otto Cuntz officiosissime codice inspecto mecum communicavit.

Leeuwardensis 40 (olim Pelicerianus, deinde Claromontanus 199, tum Meermannianus 376), chartaceus, saec. XVI, fol. 281. videtur codex conflatus esse e duabus partibus, quarum altera ad classem H pertinens libros 1—9 et 11—13 complectitur, altera (fol. 147—281) ex alio fonte derivata hos libros continet: περὶ βίου Μωσέως (lib. I. II). περὶ ἱερωσύνης (i. e. *de vita Mosis* lib. III). βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας *(de fortitudine)*. βίος κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμος ἀγράφων. περὶ ἀρετῶν κτλ. (*de fortitudine* iterum). cf. H. Omont *Catalogue des mss. grecs des bibl. des Pays-Bas* (*Centralbl. für d. Bibliothekswesen* 1887) p. 20.

Parisinus graecus 434 (olim Regius 2250), chartaceus, formae quadratae, fol. 433, ineunte saeculo XVI variis manibus scriptus. anno 1529 ex Italia in bibliothecam regiam Fontebladensem pervenit: cf. H. Omont *Catalogue des mss. grecs de Fontainebleau* p. 372 num. 21. in prima pagina manu Constantini Palaeocappae scripta leguntur haec:

† τάδε ἔνεστιν ἐν τῇ βίβλῳ τῇδε·

† φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωυσέως κοσμοποιίας. λόγοι ιη'.

† τοῦ αὐτοῦ περὶ βίου μωσέως λόγοι γ'.

† διήγησις ἱστορικῷ τύπῳ διεξιοῦσα τὰ τῆς παλαιᾶς γραφῆς (sunt Ioannis Zonarae Annales).

codex ad classem H pertinet ac fortasse ex ipso codice H transcriptus est. certe in fine libri *de Cherubim* (fol. 208^r) eadem atque in H leguntur verba ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ

ἕτερον λόγον. insunt (fol. 1—380) Philonis libri viginti unus, in H numerati α'—ιη' et *de vita Mosis* libri tres (κϛ'—κη').

Vaticanus Reginensis graecus 94, chartaceus saec. XVI. continet fol. 48—68 unum Philonis librum περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι. forma scripturae valde corrupta cum codice H congruit.

De codice L Singularem in numero codicum huius familiae locum obtinet Parisinus graecus 433 (L), olim Regius 1895, primum quod e codice diversi generis correctus et in fine suppletus est, tum quod Adriano Turnebo pro fundamento fuit in editione principe Philonis adornanda. codex est chartaceus, formae quartae maioris, fol. 567, saeculo XVI a Nicolao Sophiano exaratus. descripti sunt fol. 1—552 eodem ordine atque in H quadraginta tres libri Philonis (περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας — νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα), deinde sequuntur duo libri qui a codice H ceterisque eius familiae codicibus absunt:

fol. 552ᵛ: νόμων ἱερῶν ἀλληγορία (sic) τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύρον (*leg. alleg.* lib. I).

fol. 563ᵛ: περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς (est initium libri II *de specialibus legibus* Mang. II 270—277).

Sophianus igitur quadraginta tres libros e codice quodam classis H descripsit, opuscula duo extrema ex alio codice adiecit atque eodem adhibito in ceteris libris pristinam scripturam multis locis corrigere conatus est. alterum codicem Vaticanum 379 fuisse infra videbimus. codicem L utpote vulgati textus fontem primarium in apparatu critico ubique respiciendum duxi, sed eis tantum locis nominatim laudavi, ubi scriptura eius a codice H discrepat, consensum in hoc volumine non notavi nisi in libro *quod deterius potiori insidiari soleat,* in quo non tanta est inter utrumque codicem necessitudo quanta in ceteris libris nec raro L meliorem codice H scripturam servavit. correctas lectiones (L²) omnes enotavi. collatione huius codicis usus sum a Constantino Tischendorfio anno 1842 Parisiis pro Ch. G. L. Grossmanno Lipsiensi facta, quam ex hereditate C. G. Ottonis sibi relictam Ch. G. Baltzer pastor Wernsdorfi-

ensis liberalissime mihi adhibendam concessit. cf. quae dixi in Philol. vol. LI p. 274[3].

Postquam singulos utriusque familiae codices enumeravimus, nunc duo codices ex utroque genere mixti nominandi sunt. quorum alter est Petropolitanus XX Aa 1 (P) in bibliotheca academiae imperialis Petropolitanae adservatus, chartaceus, formae octavae, fol. 446, saec. XIII vel XIV scriptus, olim monasterii montis Athus Vatopedii. cf. E. de Muralt *Beiträge zur alten Literatur* (St. Petersburg 1844) p. 17 sqq. codicem bis liberaliter Berolinum transmissum contulit Wendland[1]). continentur eo undetriginta libri Philonis. fol. 1 exstat nomen Ἀρσενίου. praemissus est fol. 2ᵛ πίναξ τῶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ ἐμφερομένων λόγων τοῦ σοφωτάτου φίλωνος. indicem librorum subiunxi numeris additis codicis A et codicis H: De codice P

I 1[A 16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
2[A 17]. εἰς τὸν δεκάλογον Μωσέως.
3[A 34. 35]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. I. II).
4[A 28]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
5[A 8]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*leg. alleg.* lib. III).

---

1) Hunc codicem olim tractavit Christ. Frid. de Matthaei, ut Albertus Jahn Bernensis nos monuit in litteris ad Wendlandium datis. haec enim Matthaei scripsit in praefatione libri *XXI veterum et clarorum medicorum graecorum varia opuscula . . . graece ed. Christ. Frid. de Matthaei* (Mosquae 1808) p. VII: „. . . liberaliter et humaniter mecum egit Nicolaus Nicolaides de Nowosilzow, Vir illustrissimus atque Excellentissimus, cuius gratia et beneficio ad me huc Mosquam missus est Codex Philonis Alexandrini, qui ab eodem Alexio Michaelide Rossorum imperatore emtus est ex monasterii montis Athus Batopedii bibliotheca. continet iste codex, qui saec. XIV in charta bombycina scriptus est, XXIX libros Philonis, ac nullo modo deterior est Codice Mediceo, cuius laudes Mangey tanto opere praedicat. per plures menses hic Codex Petropolitanus fuit penes me. igitur eum a principio ad finem cum editione Londinensi comparavi et lectiones discrepantes diligenter notavi. curam geram ut me vita functo istae animadversiones cum reliquis omnibus quae [sic!] ex diversis bibliothecis tam Rossicis quam Germanicis collegi quaeque satis multa ac notabilia sunt in illustri aliqua bibliotheca reponantur.“ collatio illa quo pervenerit indagare non contigit. in bibliotheca regia Dresdensi, ubi multi libri manuscripti et collationes Matthaeii adservantur, eam non exstare roganti mihi Schnorr de Carolsfeld praefectus bibliothecae Dresdensis benignissime rescripsit.

II 6[H 3]. τὰ περὶ δικαστοῦ.
7[H 4]. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας.
8[H 5]. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
9[H 6]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
10[H 7]. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν.
11[H 8]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
12[H 9]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι' λογίων, τὸ ς' καὶ τὸ ζ' κτλ.
13[H 10]. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
14[H 11]. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
15[H 14]. περὶ γιγάντων.
16[H 15]. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
17[H 16]. περὶ ἀποικίας.
18[H 18]. περὶ βίου σοφοῦ ἢ νόμων ἀγράφων.
19[H 19]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20[H 20]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).
21[H 21]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
22[H 22]. περὶ ἀρῶν.
23[H 23]. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας (*de fortitudine*).
24[H 26]. περὶ βίου Μωυσέος.
25[H 27]. περὶ βίου Μωσέως λόγος δεύτερος.
26[H 28]. περὶ βίου Μωυσέος λόγος τρίτος.
27[H 29]. περὶ εὐγενείας.
28[H 33]. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
29[H 34]. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.

codicem e duabus partibus compositum esse apparet. in parte priore, quae primos libros quinque complectitur, P omnino cum codice A conspirat, ut eius gemellus fere dici possit. in parte altera describenda (6—29) librarius exemplo usus est codicis H simillimo, in quo sine dubio scripta omnia Philonis exstabant eadem atque in H; quae tamen ille non omnia transcripsit, sed primum omisit eos libros quinque quos e codice cum A cognato iam descripserat, tum aliis quoque praetermissis libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου operae suae finem imposuit. huius codicis lectionum varietatem, etsi vel cum A vel cum H plerumque consentit, in apparatum criticum recipere non dubitavi, quoniam aetate

et codicem A fere aequiparat et codicem H superat ac meliorem et integriorem interdum utroque se praestat. cf. etiam quae scripsit F. Cumont in editione libri *de aeternitate mundi* p. XXVI.

Alter codex mixti argumenti est Oxoniensis Collegii Novi 143, quem partim cum codice H partim cum Veneto B cohaerere iam in Philol. vol. LI p. 272 demonstravi. constat codex e duabus partibus, quarum una folia 181, altera folia 212 comprehendit. utraque pars saeculo XVI exarata est. priorem partem Arsenius episcopus Monembasiae videtur scripsisse. in fine alterius haec legitur subscriptio: *Patauii exscriptum anno ab incarnatione Seruatoris et domini nostri Ihesu Christi M. D. XXXIII. Die XXIII Decembris.* scriba huius partis, cum aestate anni 1891 codicem iterum inspiciebam, fuisse mihi videbatur Bartholomaeus Comparinus, quem multos codices Patavii transcripsisse constat. pars prior quattuordecim libros Philonis continet, quos e codice ad familiam H pertinente descriptos esse iam demonstrant numeri titulis plerisque appicti (λόγος δ', λόγος ια', λόγος ιβ' etc.). insunt autem libri in codice H his numeris signati: 4. 11. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 29. 30. 31. 32. 33. 34. librarius vel codice H ipso vel eius gemello Veneto 39 videtur usus esse. alteram partem e Veneto B compilatam esse iam in praefatione editionis libri *de opificio mundi* (p. XIII) docui. postea codice aliis locis inspecto eundem ubique cum codice B consensum repperi atque eundem in libro *de vita contemplativa* exstare confirmavit Conybeare. continentur altera parte viginti quattuor libri Philonis in indice librorum codicis B his numeris notati: 7. 8. 9. 10. 11. 12. 23. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 30. 5. 24. 25. 26. 27. 28. 6. 20. 21. haec hactenus de duabus codicum deteriorum familiis.

Iam ad libros melioris notae transeamus. in his tertiam quasi familiam efficiunt codices UF et qui cum eis artiore vinculo coniuncti sunt. quorum vetustissimus ac pretiosissimus est codex Vaticanus graecus 381 (U), formae octavae, in charta bombycina saeculo XIII vel XIV manu ineleganti scriptus, lectu difficillimus. scripturae specimen exstat in Tischendorfii *Philoneis.* contulit Wendland, de multis locis, ubi de scriptura codicis dubitationes mihi occurrerant, Iohannes Tschiedel et Alfredus Schiff benevolentissime certiorem me fecerunt. continet codex

De libris melioris notae. De familia UF.

De codice U

undecim libros Philonis qui omnes excepto primo (περὶ ἀφθαρσίας κόσμου) ad magnum illud legum sacrarum allegoriarum opus pertinent:

1. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
2. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α′ et τὸ β′. *legum allegoriarum* qui in editionibus fertur liber primus in hoc codice (et in ceteris huius generis) in duas partes diremptus est: prior pars explicit verbis καὶ ἡγίασεν αὐτήν (§ 17 p. 65,4 huius ed.), sequitur subscriptio φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον, deinde adiungitur altera pars libri novo titulo instructa φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ β′, eaque terminatur subscriptione νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας δεύτερον.
3. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. hunc librum non integrum codex exhibet, explicit verbis καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς διεξέρχεται ἅμα καὶ θεοπρεπῶς περὶ τούτων κατανοήσωμεν (§ 84 p. 190,20) addita subscriptione φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
4. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. liber in fine mutilus, explicit verbis τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν (p. 257,8).
5. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.
6. περὶ τῶν τοῦ δοκησισόφου Κάϊν ἐγγόνων καὶ ὡς μετανάστης γίνεται.
7. περὶ γιγάντων.
8. ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον.
9. περὶ γεωργίας. incipit: οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (omissis textus biblici verbis καὶ ἤρξατο Νῶε — ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ). explicit: οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδεικται (Mang. I 310,28). reliqua desunt.
10. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.
11. περὶ μέθης. sequuntur liber quidam Ioannis Philoponi et commentarii in Aratum.

insignis est codex U praeter ceteros omnes (eiusdem quoque familiae), quod in eo solo servatus est liber *de posteritate Caini* (6), quem post Mangeium paulo accuratius edidit C. Tischendorf in *Philoneis* suis.

De codice F — Recentior sed plenior est Vaticano U alter codex huius familiae maximi faciendus Laurentianus plut. LXXXV cod. 10 (F). formae

maximae, chartaceus, fol. 559, saec. XV et XVI exaratus. constat e duabus partibus, quarum antiquior (saec. XV scripta) in initio et in fine mutila folia 15—412 comprehendit, altera manu recentiore (saec. XVI) suppleta folia 3—14 et 413—559 complectitur (fol. 1—2 exstat πίναξ εἰς τὰ βιβλία τοῦ φίλωνος ἰουδαίου). cum alios libros tum librum *de opificio mundi* contulit Wendland, reliquos libros huius voluminis ipse vere anni 1893 contuli. ac primum de antiquiore parte codicis dicamus. ea continentur triginta sex libri Philonis, quorum tituli partim a ceteris codicibus valde discrepant:

1. *de vita Mosis* liber I, cuius maior pars (cum titulo Φίλωνος ἰουδαίου περὶ βίου μωυσέως, ὅπερ ἐστὶ περὶ θεολογίας καὶ προφητείας λόγος α΄) manu recentiore suppleta est.
2. περὶ ἀρετῶν, ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ μετανοίας καὶ φιλανθρωπίας. λόγος δεύτερος (i. e. *de fortitudine*).
3. περὶ τῆς Μωϋσέως νομοθετικῆς. λόγος γ΄ (*de vita Mosis* lib. II).
4. περὶ τῆς Μωϋσέως ἱερωσύνης. λόγος δ΄ (*de vita Mosis* lib. III).
5. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ΄ καὶ τὸ ζ΄: καὶ τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνου καὶ πάσης βίας.
6. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμίων. verba extrema ὁ προφήτης τὸν θεὸν ἐμπεριπατεῖν κτλ. (Mang. II 428, 10) a prima manu omissa sunt, a manu recentiore addita.
7. περὶ τῆς τοῦ Μωσέως κοσμοποιίας.
8. κεφάλαια νόμων τὰ πρὸς τὸν δικαστήν (*de iudice*).
9. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
10. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων, ὅς ἐστι περὶ Ἀβραάμ.
11. λόγος περὶ εὐσεβείας. est liber *de humanitate* et cum eo coniunctum initium opusculi *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406, 16); reliqua in margine supplevit recentior manus.
12. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
13. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
14. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ΄.

15. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.
16. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν (= *de circumcisione*).
17. περὶ μοναρχίας νόμοι (*de monarchia* lib. I).
18. περὶ ἱεροῦ. incipit: Τὸ μὲν ἀνωτάτω. explicit: αἱ τῶν εὐσεβούντων ἐλπίδες (*de monarchia* lib. II pars prior: Mang. II 222—224,46).
19. περὶ ἱερέων. incipit: φυλαὶ μὲν οὖν εἰσι. explicit: συνεφέλκονται καὶ τὴν μητέρα (*de monarchia* lib. II pars posterior: Mang. II 225—232, 26).
20. γέρα ἱερέων.
21. περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
22. περὶ θυόντων. in hoc libro inter verba ὁρατὰ φέγγη τῷ βλεπομένῳ et τὰ ἄλλα τὰ περὶ (Mang. II 254, 45) leguntur verba πάντα καλῶς — κολάσεων ἐπάξια καὶ τιμωριῶν, quae in codicibus deterioribus et in editionibus initium opusculi περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι (Mang. II 264—265, 28) efficiunt. cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 138. reliqua pars opusculi περὶ θυόντων exceptis verbis extremis infelici casu intercidit, pergit enim F post verba illa καὶ τιμωριῶν sic: τἄλλα τὰ περὶ τὸν βωμόν. πῦρ, φησί, καιέσθω ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ ἔστω διαπαντὸς ἄσβεστον, εἰκότως οἶμαι καὶ προσηκόντως (Mang. II 254, 47). ἐπειδή τινας τῶν ἀποκόπων ἔθετο καὶ τοὺς ἐξεναντίας εἰσηγητὰς θεογονίας (II 264, 13) κτλ.
23. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ γ', τὸ δ', τὸ ε'· τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς. incipit: ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ. explicit: ποθεῖ τὰς ἐκ δούλων ὑπηρεσίας. (*de special. legibus* lib. II pars prior: Mang. II 270—291).
24. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
25. περὶ τοῦ θεοπέμπτους τοὺς ὀνείρους εἶναι (*de somniis* lib. I).
26. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α'. liber ut in U (v. supra p. XX) in duas partes discerptus: verbis τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον quasi novus liber incipit νόμων ἀλληγορία (sic) ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον.

27. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. explicit: περὶ τούτων κατανοήσωμεν. reliqua desunt (ut in U).

28. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. explicit: τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν.

29. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

30. περὶ μέθης τοῦ αὐτοῦ λόγος ᾱος (sic).

31. περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

32. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον ἐστὶ τὸ θεῖον.

33. περὶ γεωργίας. incipit: οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. explicit: οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδεικται. reliqua desunt (ut in U).

34. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

35. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.

36. περὶ εὐγενείας. liber in fine mutilus: codex a prima manu scriptus desinit (fol. 412v) verbis οὐκ ἐφ' ἡμισείας στοργῆς (Mang. II 444, 18). reliqua huius libri manu recentiore suppleta sunt.

vides codicem F in ea parte quam cum codice U communem habet eandem prae se ferre librorum distinctionem, eosdem titulos, easdem lacunas. nec scripturae forma in hoc deterior est quam in illo. nam ut neuter vitiis omnino caret et sua uterque habet propria, ita modo hic modo ille veram scripturam tradit, ut iure codices aequales dicere possis. itaque in ceteris libris qui a codice U absunt codex F testis optimus eius quae utrique subest memoriae censendus est. quantam afferat utilitatem in Philonis libris recensendis et restituendis, luculenter demonstravit Wendland (*Neu entd. Fragm. Philos* cap. I et VI). solus enim F opusculi *de victimis* particulam servavit in ceteris libris manuscriptis omnibus omissam atque in libro *de victimas offerentibus* verba quaedam recte tradidit in codicibus deterioribus alio loco scripta, qua re tandem quomodo opusculum quod inter scripta Philonea fertur περὶ τοῦ μίσθωνα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι compilatum sit intellegi potuit. deinde gravissimi momenti sunt tituli et distinctio librorum 16—22. qui libri septem re vera unum librum efficiunt, videlicet *de specialibus legibus* librum primum. titulus enim περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν ad septem

omnia quae sequuntur opuscula pertinet, quibus duo prima praecepta Decalogi explicantur. tituli qui sequuntur singuli περὶ περιτομῆς, περὶ μοναρχίας νόμοι, περὶ ἱεροῦ, περὶ ἱερέων, γέρα ἱερέων, περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη, περὶ θυόντων partes singulas illius libri indicant. tituli vero περὶ ἱεροῦ et περὶ ἱερέων rectius se habent quam titulus quem exhibent codices deteriores περὶ μοναρχίας ἔτι, unde editores *de monarchia* librum alterum effecerunt. cf. Wendland l. l. p. 136. atque haec quidem hactenus de antiqua parte codicis F. hoc addendum est passim occurrere correctoris manum librario coaevi, quae pallidiore atramento usa in textu vel in margine nonnulla correxit: eadem finem libri *de opificio mundi* a prima manu omissum (inde a verbis ἀμέτοχος αὐτὸς ἡ κακίας p. 52, 11 huius editionis) fol. 104ʳ inf. — 106ʳ med. supplevit.

Recentiorem partem codicis F medio fere saeculo XVI exaratam nulla esse utilitate cum iam pridem suspicatus essem, nunc argumento validissimo demonstrare licet. nam ut Bandini auctor egregii catalogi codicum manuscriptorum bibliothecae Laurentianae in describendo hoc codice accurate rettulit, ad calcem codicis (fol. 557ʳ) idem recentior Graecus, qui folia 413—559 exaravit, fragmentum adiecit quattuor circiter paginarum tamquam ad eundem Philonem pertinens, sequenti monito instar tituli praemisso: Ταῦτα ἐν ἑνὶ τῶν ἀντιγράφων εὕρομεν παρεμβεβλημένα τῷ περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, οὐ προσηκόντως οὐδὲ προσφυῶς· ἅπερ ἡμεῖς ὅμως ἅπασιν ὑπετάξαμεν, Φίλωνος εἶναι νομίσαντες. incipit fragmentum: *πληθὺν ἐπαινεῖ φάσκων, ἐπληρώσατε τὰς χεῖρας ἕκαστος σήμερον κυρίῳ ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ, δοθῆναι ἐφ' ἡμᾶς εὐλογίαν. explicit: φυλάττων μὲν τὰ παρὰ γεννητοῖς καθεστῶτα νόμιμα* (pertinet fragmentum ad librum *de ebrietate* Mang. I 366, 38 — 369, 34 et videtur falsa foliorum transpositione in libro *quod deus sit immutabilis* collocatum esse). iam vero idem fragmentum cum eodem praemonito reperitur in fine editionis principis ab Adriano Turnebo curatae (p. 734—736). mihi quidem verba illa Ταῦτα — νομίσαντες a Turnebo ipso potius fragmento praemonita esse semper visa sunt quam e codice aliquo transcripta. et re vera fragmentum illud quidem exstat in codice Parisino 433 (L), quo tamquam fundamento editionis suae Turnebus usus est, medio in libro περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον in folio postmodum interposito descriptum, sed sine

illo monito. e codice L igitur sine dubio Turnebus fragmentum hausit. etenim codicem F a Turnebo adhibitum esse veri dissimillimum est. itaque in codice F fragmentum illud ex editione principe transcriptum esse dudum suspicatus sum eamque suspicionem codice ipso anno 1893 examinato egregie confirmatam vidi. nam statim cognovi manum recentiorem esse Iacobi Diassorini, quem cum Constantino Palaeocappa circiter annum 1550 Parisiis degisse constat (conferas commentationem meam supra p. VIII laudatam). Diassorinus igitur cum in possessionem codicis F venisset, lacunas codicis in initio et in fine truncati explevit et scripta nonnulla adiecit quae in codice deesse videbat:

1. περὶ γιγάντων.
2. περὶ ἀποικίας.
3. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
4. περὶ φυγάδων.
5. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
6. περὶ ἀρῶν.
7. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
8. εἰς Φλάκκον.
9. περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.

haec omnia Diassorinus non e codice aliquo sed ex editione principe transcripsisse mihi videtur, unde etiam fragmentum illud deprompsit. qua de re alio loco accuratius exponam.

Tertius familiae UF adsignandus est codex Vaticanus graecus 379, De Vaticano 379 formae octavae, in charta bombycina saeculo XIV scriptus, fol. 386. ineunte saeculo XVI eum possidebat Nicolaus Sophianus, ut verba fol. 1 adscripta testantur κτῆμα νικολάου σοφιανοῦ καὶ τῶν ὄντως φίλων. codex variis manibus varie tractatus et pessumdatus est, ut genuina scriptura multis locis paene evanuerit. librorum tituli primo omissi (videlicet ut a rubricatore adderentur) postea vel ab eadem manu atramento diverso adhibito vel ab altera eaque coaeva suppleti sunt, sed partim falsi: tum vero manu recentiore tituli plerique e codice classis II correcti vel amplificati sunt: eadem recentior manus totum codicem pertractavit et permultis correcturis ex illo codice sumptis ita inquinavit, ut pristinam scripturam investigare interdum sit difficillimum. librum *de sacrificiis Abelis et Caini* et ceteros plerosque contulit Wendland. quoniam vero

in omnibus fere cum codice F hunc codicem conspirare intelleximus nec quicquam continere quin melius in F traditum sit, totum conferre operae pretium non esse duximus et ex apparatu critico exclusimus. indicem tantum librorum quos continet hoc loco subscripsi numeris codicis F adiectis; pro falsis titulis correctos posui:

1[5]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον, τὸ κατὰ τῶν μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.

2[11]. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (*de humanitate* et *de paenitentia*, ut in F).

3[15]. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.

4[16]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοῦ θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρόκμητα θεοπλαστεῖν. — (περὶ περιτομῆς add. man. rec.)

5[17]. περὶ μοναρχίας νόμοι. (π. μ. νόμων λόγος $\bar{\alpha}^{ος}$ corr. man. rec.).

6[18]. περὶ ἱεροῦ. (περὶ μοναρχίας λόγος δεύτερος add. man. rec.).

7[19]. περὶ ἱερέων.

8[20]. περὶ γέρα ἱερέων.

9[23]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς (*de specialibus legibus* lib. II pars prior, ut in F).

10[24]. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

11[25]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους.

12[26]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον (sic): est *legum allegoriarum* liber I.

13[27]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας (= UF).

14[28]. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ Κάϊν ἱερουργοῦσιν (= UF).

15[29]. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

16[30]. περὶ μέθης.

17[31]. περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

18[32]. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

19[33]. περὶ γεωργίας (liber mutilus ut in UF).

20[34]. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

21[35]. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.

22[36]. περὶ εὐγενείας. sequuntur excerpta ex Euclide, tum (fol. 385ᵛ)

23. ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ἤτοι Ἐξαγωγῇ ζητημάτων καὶ λύσεων (ed. A. Mai *Classic. auct.* IV 430—441, Grossmann *Anecdoton graecum Philonis Iudaei de Cherubinis,* Lips. 1856, C. Tischendorf *Philonea* p. 144—152, Harris *Fragments of Philo* p. 63—68).

ex ordine librorum et forma titulorum apparet codicem artissime coniunctum esse cum codice F. sed simul cum vulgata textus Philonei memoria quodam modo cohaeret, si quidem Parisinus L, qui fons primarius fuit editionis principis, ex eo correctus et suppletus est. codicem L multis locis correctum esse et in fine duos libros in codice H et ceteris eius familiae codicibus desideratos et e diverso fonte descriptos habere supra diximus. scriptus autem est a Nicolao Sophiano, qui possessor fuit Vaticani 379. ex hoc igitur codice Sophianus codicem L correxit atque in fine *legum allegoriarum* librum I et *de specialibus legibus* libri II initium addidit. hinc ergo explicandum est quod L^2 (i. e. L correctus) ubique cum forma textus in UF tradita conspirat et *legum allegoriarum* libro I inscripsit νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον: nam hoc titulo falso liber instructus est in Vaticano 379.

Hic locus idoneus est quo commemorentur tres codices cum classe UF ex parte conexi. quorum primus est Laurentianus conv. soppr. 59 (olim Abbatiae Florentinae num. 2709 signatus), chartaceus, formae octavae, saeculo XIV variis manibus exaratus, fol. 211. cf. Rostagno e Festa *Indice dei codici greci Laurenziani non compresi nel catalogo del Bandini* in *Studi italiani di filologia classica* vol. I p. 145. insunt fol. 1—26 excerpta e Dioscoride (περὶ βοτανῶν συναγωγὴ ὠφέλιμος). fol. 27—211 decem libri Philonei. in codice Philoneo vero duae discernendae sunt partes, quarum una folia 27—185 altera folia 186—211 comprehendit. quod ex indice titulorum statim perspicitur: De codice Laurentiano conv. sopp. 59

I 1. λόγος δεύτερος i. e. *de vita Mosis* liber II. explicit fol. 34ʳ med., deinde post lineam vacuam relictam sine titulo incipit

2. *de vita Mosis* liber III.

3. Φίλωνος περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως λόγος α'.

4. βίος τοῦ πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.

5. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμος ἀγράφων (ων supra): ὅ ἐστι περὶ Ἀβραάμ.
6. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας (*de fortitudine*). abrumpitur verbis πίστις δὲ τῆς ἐκ θεοῦ συμμαχίας· τό, τε ὑπ' ὀλίγων πολλὰς (Mang. II 383, 16). inter fol. 185 et 186 folia aliquot interciderunt.

II 1. *legum allegoriarum* liber I initio mutilus. incipit (fol. 186r): λογικὸν δέ φασιν ἄνθρωπον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίγνεσθαι (p. 63, 15 huius ed.).
2. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
3. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. hunc librum non integrum codex exhibet, inter verba ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι et verba ἐπειδὰν γάρ τι συμβῇ (p. 203, 1—231, 2) magna hiat lacuna nullo verbo vel signo in codice indicata. hoc libro absoluto sine titulo, una linea tantum vacua interposita, sequitur initium libri
4. *Quod deterius potiori insidiari soleat.* explicit (fol. 211v med. in medio versu): οὔτε μουσικὴν ἀμούσως οὔτε γραμματικὴν (p. 262, 15).

de parte priore disserendum erit, cum in edendo Philone ad vitas patriarcharum pervenerimus. in altera parte codex plane congruit cum familia UF. namque eundem prae se fert titulum libri *de sacrificiis Abelis et Caini* quem huic familiae proprium esse vidimus. deinde eandem exhibet distinctionem *legum allegoriarum* libri primi, in quo ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον (p. 65, 4) ut in UF legitur titulus νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον. liber *de Cherubim* iisdem verbis terminatur καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς ... περὶ τούτων κατανοήσωμεν et liber *de sacrificiis Abelis et Caini* verbis τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν. contuli dimidiam fere partem libri I *legum allegoriarum* et libri *quod deterius potiori insidiari soleat* omnia quae in codice servata sunt. forma scripturae proxime accedit ad codicem U, quocum vel in apertis erroribus consentit, ut ex eodem archetypo quin uterque descriptus sit nullus dubitem. itaque eius lectionum varietatem integram enotare necessarium non duxi.

Huic ex parte simillimus est codex Laurentianus plut. LXIX cod. 11, formae quadratae, chartaceus saec. XV, fol. 262. in hoc codice, qui libros quindecim Philonis continet, tres partes facile discernuntur: De codice Laurentiano LXIX 11

I 1. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος α'.

2. λόγος δεύτερος (scil. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως).

3. περὶ ἱερωσύνης (i. e. *de vita Mosis* lib. III).

4. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.

5. βίος σοφῶν τοῦ κατὰ διδασκαλίαν   εχθέντων (sic) ἢ νόμων ἀγράφων ὅ ἐστι περὶ τοῦ Ἀβραάμ.

6. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ περὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας.

II 1. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*legum alleg.* lib. I in duas partes diremptus ut in UF, si quidem ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον titulus legitur νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον).

2. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. explicit: καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς . . . κατανοήσωμεν.

3. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καΐν ἱερουργοῦσιν. explicit: τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν.

III 1. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας. λόγος ε' (sic).

2. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

3. περὶ γιγάντων λόγος.

4. περὶ τοῦ ἄτρεπτον τὸ θεῖον λόγος.

5. εἰς δεκάλογον Μωυσέως. λόγος α' (sic).

6. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*legum allegor.* lib. III). post verba μόνος ὁ φαῦλος (p. 113, 6) incipit lacuna a librario spatio vacuo relicto significata, quae pertinet usque ad verba εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ (p. 148, 17).

primam et secundam partem, etsi ordo librorum initio paululum immutatus est, cum Laurentiano conv. soppr. 59 omnino congruere perspicuum est. e locis nonnullis a Wendlandio collatis in parte secunda textus formam eandem atque in codice Vaticano U exstare intelleximus. itaque hunc codicem et alterum illum Laurentianum ex uno eodemque exemplo

fluxisse certissimum videtur[1]). accedit quod eadem lacuna, quam codicem Laur. conv. 59 in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* habere supra diximus, in Laur. LXIX 11 comparet. — tertia pars huius codicis cum Veneto B artiore vinculo coniuncta et ex eodem archetypo descripta esse videtur, id quod memorabili consensu eorum, qualis in libro *de opificio mundi* cernitur (cf. quae dixi in editione eius libri p. XIV sq.)[2]), certo comprobatur. quod si verum est, statim hic uno verbo duo codices absolvendi sunt, Vaticano-Palatinus 152 (chartaceus saec. XIV) et Laurentianus conv. soppr. 107 (chartaceus saec. XV): quorum posterior sex eadem scripta Philonis eodem ordine digesta eisdemque titulis instructa continet quae tertia pars Laurentiani LXIX 11, prior et ipse eadem addito tantum post librum περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας libro primo *de vita Mosis*.

De codice Matritensi O 17

Tertius huc pertinet codex Matritensis O 17, chartaceus, formae maximae, fol. 661, duabus manibus saeculo XVI exaratus. continentur eo primum (fol. 1—408) Ioannis Chrysostomi commentarii in Psalmos, deinde Philonis libri quindecim iidem omnes quos Laurentianus LXIX 11 tradit. in eo tantum Matritensis a Laurentiano differt, quod libros *de vita Mosis* non in initio sed in fine exhibet. ceterum et in ordine librorum et in forma titulorum ita consentiunt, ut dubitare non possim quin Matritensis e Laurentiano descriptus sit. quae sententia inprimis eo comprobatur, quod Matritensis libri *de Abrahamo* hunc titulum mirificum prae se fert βίος σοφῶν τοῦ κατὰ διδασκαλίαν ἐκθέντων ἢ νόμων ἀγράφων ὅ ἐστι περὶ τοῦ Ἀβραάμ, quem explicare nullo modo possis, nisi formam tituli cognoveris in Laurentiano traditam, cuius librarius κατὰ διδασκαλίαν ἐκθέντων scripsit pro τελειωθέντος, quod vocabulum in archetypo ex parte evanidum videtur fuisse. accedit argumentum alterum. in codice Laurentiano magnam exstare et indicatam esse lacunam vidimus post initium libri III *legum allegoriarum:* eadem lacuna comparet in Matritensi, cuius librarius totum foliorum quaternionem ad lacunam aliquando explendam vacuum reliquit. quod de hoc codice certo iudicare

[1]) Wendland (*Neu entdeckte Fragm. Philo's* p. 126[2]) Laurentianum conv. 59 e Laurentiano LXIX 11 descriptum esse dixit. quae opinio ideo sustineri nequit, quia posterior codex uno minimum saeculo post alterum scriptus est.

[2]) notandum est quod hic liber λόγος ε′ nuncupatur, quocum conferas indicem librorum Veneti B.

possum, benevolentiae debeo Ottonis Cuntz, qui notitiam codicis mihi suppeditavit accuratiorem ea quam E. Milleri catalogus codicum Matritensium praebuit.

Tres igitur codicum familias (A, H, UF) discernendas esse vidimus et omnes quotquot adhuc commemorati sunt codices ad unam earum vel integros vel ex parte pertinere demonstravimus. restant tres codices certo generi nulli adsignandi, de quibus nunc singillatim exponendum est. celeberrimus inde a Mangeii aetate fuit codex Mediceus sive Laurentianus plut. X cod. 20 (M), membranaceus, formae duodecimae, fol. 399, saeculo XIII ineunte litteris minutissimis exaratus. olim fuit Francisci Filelfi: in pagina enim altera folii alterius haec verba leguntur: ἡ βίβλος αὕτη τοῦ φραγκίσκου φιλέλφου ἐστίν. primus eum contulit in usum Mangeii A. Cocchius medicus Florentinus, qui in codice ipso haec adnotavit: *A. Cocchius Mugellanus contuli a°. MDCCXXXIII cum impressjo Turnebi.* denuo librum *de opificio mundi* anno 1887 ipse contuli, ceteros libros Wendland et S. Reiter contulerunt, locos nonnullos vere anni 1893 iterum inspexi. simulacrum scripturae codicis C. Tischendorf libro qui inscribitur *Philonea* adiecit. scribendi codicis laborem librarii tres inter se diviserunt: primus exaravit folia 1—135ᵛ (libros 1—11), alter folia 136ʳ—337ʳ inf. (libros 12—24 et initium libri 25), tertius reliqua. codex duodetriginta libros Philonis complectitur hos: De codice M

1. Φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. I).
2. Φίλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν (i. e. *leg. alleg.* lib. II).
3. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
4. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
5. περὶ γεωργίας.
6. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
7. περὶ γιγάντων.
8. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων.
9. περὶ ἀποικίας.
10. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
11. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).

12. περὶ κοσμοποιίας Μωσέως.
13. περὶ νόμων ἰδέας (i. e. *de decalogo*).
14. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς β′ κεφάλαια τῶν ι′ λογίων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν (continet *de circumcisione* et *de monarchia* librum I).
15. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς γ′ γένη τῶν ι′ λόγων, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδομάδος καὶ γονέων τιμῆς.
16. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι′ λογίων, τό τε ϛ′ καὶ τὸ ζ′, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
17. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς γ′ γένη τῶν ι′ λογίων, τὸ η′ καὶ τὸ θ′ καὶ τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν καὶ ψευδομαρτυρεῖν καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν καὶ τῶν εἰς ἕκαστον ἀναφερομένων καὶ περὶ δικαιοσύνης ἣ πᾶσι τοῖς ι′ λογίοις ἐφαρμόζει, ὅ ἐστι τῆς συντάξεως.
18. περὶ τοῦ βίου Μωσέως α′.
19. περὶ τοῦ βίου Μωσέως β′.
20. περὶ τοῦ βίου Μωσέως γ′.
21. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας (*de fortitudine*).
22. βίος τοῦ πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
23. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι.
24. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ′.
25. εἰς Φλάκκον.
26. περὶ ἀρετῶν ὅ ἐστι τῆς αὐτοῦ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
27. περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως (i. e. *de aeternitate mundi*).
28. περὶ φυτουγίας Νῶε τὸ β′.

notandi sunt ii tituli quorum forma plane discrepat a ceteris codicibus. *legum allegoriarum* liber II inscriptus est εἰς τὸ „ποιήσωμεν βοηθὸν κατ᾽ αὐτόν" secundum verba biblica, a quibus explicandis liber incipit. liber *de decalogo* titulo περὶ νόμων ἰδέας insignitus est (cf. tit. in H et F περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν). liber *de aeternitate mundi* inscriptus est περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, cum ceteri codices omnes titulum prae se ferant περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. ordo quoque librorum a reliquis codi-

cibus differt omnibus. cum classe UF in eo M consentit, quod libri I *de specialibus legibus* titulum recte tradidit (14.): eius autem partem exiguam tantum servavit.

De hoc codice eiusque duplici natura et indole in Prolegomenis editioni libri *de opificio mundi* praemissis (p. VIII sqq.) iam verba feci. quibus hoc loco pauca addere opus est, quoniam iudicium meum ex uno libro Philonis tunc haustum et ipse interim aliis libris omnino confirmatum vidi et F. Cumont in edendo libello *de aeternitate mundi* et F. C. Conybeare nuper in editione opusculi *de vita contemplativa* comprobaverunt. archetypum igitur e quo fluxit M vetustissimus optimaeque notae liber fuit litteris quae dici solent uncialibus exaratus, in quo singula verba nec dirempta neque accentibus aliisque notis prosodiacis distincta erant. quo factum est ut qui primus hunc vetustum librum litteris minusculis expressit, cum non satis graece doctus esset, in dissolvendis vocabulis multa vitia committeret. sed idem, sicubi verba tradita non intellexit, suo ingenio sententias mutavit et interpolavit nec raro verba scriptoris depravavit. ipse codicis M librarius exemplum quo usus est fidelissime videtur expressisse. hoc ipsum vero lectu difficillimum eiusque scriptura multis locis evanida videtur fuisse: namque interdum M vocabula vel litteras cum indicio lacunae omittit, certe quia librarius in exemplo suo quid scriptum fuerit dinoscere non potuit. sed quamvis multis mendis corruptus sit, summa tamen in recensendis Philonis libris eius utilitas omni dubitatione exempta est. etenim tam multas et bonas lectiones ubique suppeditat ac solus tam saepe verba genuina scriptoris tradit vel restituendae verae scripturae prodest, ut in optimis textus Philonei testibus iure numerandus sit. et quod in aestimando hoc codice maxime respiciendum est, *de specialibus legibus* librum II, cuius exigua tantum fragmenta in aliis codicibus exstant, M solus omnium integrum servavit. itaque singularem locum in numero codicum Philonis huic codici tribuendum esse consentaneum videtur. sed necessitudine quadam cum eo familia A coniuncta est, si quidem in eis libris quos M et A simul tradunt mire hi plerumque inter se consentiunt; ita tamen differunt, ut in familia A saepe textus depravationem etiam latius grassatam videamus. consensus ita explicandus videtur, ut vetustum illud archetypum e quo codicem M derivandum esse dixi classis A quoque funda-

mentum fuisse, sed per diversos rivulos memoriam eius ad M et ad classem A pervenisse censeamus.

De codice G Secundo loco post Mediceum nominandus est codex Vaticano-Palatinus graecus 248 (G), formae maximae, fol. 326, in charta bombycina saeculo XIV scriptus. cf. Stevenson, Codd. Palat. biblioth. Vat. graeci p. 135. codicem contulit Wendland. insunt undetriginta libri Philonis numeris α′—κθ′ notati:

1. περὶ βίου Μωυσέως λόγος α′.
2. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος β′.
3. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος γ′.
4. περὶ τῆς τοῦ Μωσέως κοσμοποιίας.
5. περὶ τῶν δέκα λογίων οἷ (sic) κεφάλαια νόμων εἰσί. subscriptio: περὶ τῶν δέκα νόμων οἷ κεφάλαια νόμων εἰσί.
6. τὰ πρὸς δικαστήν (*de iudice*). hoc opusculum sequitur omisso titulo, uno versu tantum vacuo relicto, liber *de humanitate* cum initio opusculi *de paenitentia* usque ad verba συμφέρον αὐτομολεῖν.
7. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
8. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
9. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ′.
10. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
11. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει λογίων (sic) εἰς β′ γένη τῶν ι′ λογίων, τό τε ς′ καὶ τὸ ζ′, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
12. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
13. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
14. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
15. περὶ γεωργίας.
16. περὶ φυτουργίας Νῶε.
17. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
18. περὶ μέθης.
19. περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.
20. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
21. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος νόμοις (sic) ἀγράφων ὅς ἐστι περὶ Ἀβραάμ.

22. Φλάκκος ψεγόμενος.
23. περὶ ἀρετῶν α΄ ὅς ἐστι τῆς αὐτοῦ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
24. περὶ ἀνδρείας. post verba τῶν δὲ λεχθέντων σαφεστάτην πίστιν αἱ ἱεραὶ βίβλοι περιέχουσιν (Mang. II 381, 8) inscriptio falsa legitur περὶ εὐσεβείας.
25. περὶ φιλανθρωπίας et cum eo coniunctum opusc. περὶ εὐγενείας.
26. περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως.
27. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.
28. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
29. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).

in ordine librorum G cum nullo alio codice vel codicum genere plane conspirat. tituli aliquot eandem formam ostendunt quam in codice A exstare vidimus (cf. 6. 24. 27), alii propius ad H accedunt (7. 23) vel ad F (5. 9. 19. 21). duae titulorum formae in hoc uno quod sciam codice comparent, Φλάκκος ψεγόμενος (22.) et περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως (26.): prior legitur etiam apud Photium (Bibl. Cod. 105), alteram περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως inscriptionem genuinam esse, non eam quam ceteri codices praebent περὶ φυγάδων, testantur Eusebius Hist. eccl. II 18, 2 et excerpta in Sacris Parallelis servata. quod ad scripturae formam attinet, singuli libri multum inter se variant, ut modo ad hoc modo ad illud genus codicum textus proxime accedat. sed generatim observandum est codicem saepius meliorem sequi memoriam quam deteriorem. in libro *de opificio mundi* per omnia fere cum codice F consentit atque in aliis libris eundem consensum exstare veri simillimum est. at in libris *de Cherubim* et *de sacrificiis Abelis et Caini* a textu codicum UF plane discedit et in illo quidem cum familia H plerumque convenit, in hoc eandem fere atque M et A textus formam exhibet. nec raro vel una cum optimis et antiquissimis testibus vel etiam solus veram scripturam servavit. cf. etiam quae scripsit Conybeare *Philo about the contemplative life* p. 14. itaque recte fecisse mihi videor, quod huic quoque codici singularem in numero codicum Philoneorum locum adsignavi.

Omnium qui in hoc volumine adhibendi erant codicum Philonis optimus et vetustissimus est codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis De codice V

theologicus graecus 29 (V) a me primum in edendo libro *de opificio mundi* anno 1889 e tenebris in lucem vocatus. est membranaceus, formae maximae, fol. 249, saeculo XI manu elegantissima exaratus, ab Augerio Busbeckio Constantinopoli comparatus et in bibliothecam Caesaream translatus. specimen scripturae dedimus in tabula phototypica ad calcem huius voluminis adnexa. codicem olim in usum meum contulerant S. Mekler et Guil. Weinberger, anno 1890 ipse denuo diligentissime excussi. insunt haec scripta:

1. fol. 1r—61r Eusebii Pamphili libri IV Eclogarum propheticarum de Christo.
2. fol. 61v—141v Ioannis Philoponi libri VII in Hexaemeron.
3. fol. 142r—146r eiusdem Disputatio de tempore celebrandi Paschatis.
4. fol. 147r—154v Philonis *de opificio mundi*.
5. fol. 155r—249 Cyrilli episcopi Hierosolymitani Catecheses.

continet igitur codex V unum Philonis librum eiusque partem tantum dimidiam fere, desinit enim fol. 154v med. in verbis οὐ πάντως ἀρχὴ μονὰς κατὰ τοὺς διπλασίους (p. 31, 19 huius ed.), reliqua pars paginae vacua relicta est. hinc exemplum quo usus est librarius iam mutilum fuisse nec plura Philonis continuisse perspicuum est. sed archetypum ex quo exemplum illud originem duxit plura continuerat et pervetustum praestantissimumque fuisse censendum est. etenim libro *de opificio mundi* in codice V praemissa est haec tabula (fol. 146v):

ΤΆΔΕ ἜΝΕϹΤΙΝ ΦΊΛΩΝΟϹ

Περὶ τῆς κατὰ μωυσέα κοσμοποιίας:

Τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων καὶ λύσεων Α′ Β′ Γ′ Δ′ Ε′ Ζ′:

τῶν ἐν ἐξόδω ζητημάτων καὶ λύσεων Ἄ′ (sic) Β′ καὶ Ε′:

Περὶ τῶν τοῦ δοκήσισοφοῦ κάϊν ἐγγόνων καὶ ὡς μετανάστης γίγνεται ΙΒ′:

Περὶ τῶν δεκαλογίων:

Περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς β′ γένη τῶν δεκαλογίων· τὸ ϛ′ καὶ ζ′· τό τε κατὰ μοιχῶν· καὶ παντὸς ἀκολάστου· καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας. καὶ τὸ η′ καὶ θ′ καὶ ι′· τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν καὶ ψευδομαρτυρεῖν· καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν. καὶ περὶ τῶν εἰς ἕκαστον ἀναφερομένων· καὶ περὶ δικαιοσύνης ἣ πᾶσι τοῖς δεκαλόγοις ἐφαρμόζει· ὃ ἐστιν τῆς ὅλης συντάξεως:

his subiunguntur verba cruce inclusa εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο, quorum iam supra mentionem feci (p. III). in archetypo igitur praeter librum *de opificio mundi* exstabant liber *de decalogo* et libri III et IV *de specialibus legibus*, tum *de posteritate Caini* liber quem solus codex Vaticanus U servavit, denique *Quaestionum in Genesin* libri sex et *in Exodum* libri II et V qui graece omnino perierunt. hinc de antiquitate illius archetypi coniecturam facere possumus. etenim post Eusebii et Ambrosii tempora Philonis *Quaestiones in Genesin et in Exodum* nisi in catenis et in florilegiis christianis non iam commemorantur neque ultra saeculum sextum eas descriptas et propagatas esse veri simile est. nam postquam ineunte saeculo sexto in catena ad Octateuchum a Procopio sophista Gazaeo congesta nec multo post in Sacris Parallelis quae Ioannis Damasceni nomine feruntur *Quaestionum* Philonis thesauri excerpti et exhausti sunt, libros ipsos denuo describere non iam intererat. archetypum igitur codicis V post saeculum sextum exaratum esse vix putaverim, ultra illud potius ascendisse mihi videtur ad saeculum quartum. nam si subscriptionem illam Εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο recte interpretor, liber ille vetustissimus cuius πίναξ in codice V casu felici servatus est in bibliotheca Caesariensi exstabat et unum erat ex iis voluminibus in quae corpus operum Philonis divisum esse oportebat, quod in membranis instaurari Euzoius episcopus iussit. quae sententia luculenter eo confirmatur, quod Eusebius in excerptis suis quae descripsit e Philonis libro *de opificio mundi* per omnia fere cum codice V ita consentit, ut unum eundemque textus fontem ab utroque repraesentari iure dicere possimus. de indole et scripturae forma codicis V plura dixi in praefatione editionis libri *de opificio mundi* (p. III sqq.), ad quam relegare velim, ne semel dicta denuo repetam. hoc unum monendum videtur, quae de exemplo quo usus est librarius codicis V et de eius erroribus vitiisque ibi dicta sunt rectius ad archetypum fuisse referenda.

Omnibus codicibus enumeratis et descriptis nunc de auctoritate et dignitate singulorum codicum et generum et de ratione qua in recensendo Philone singuli adhibendi sint nonnulla dicamus. codices omnes ex uno archetypo derivatos esse pro certo affirmari potest. arguunt hoc quidem multi loci in omnibus libris manuscriptis aperte corrupti vel De codicum auctoritate

interpolati. exempla aliquot afferam. *de opificio mundi* § 25 (p. 8, 2) haec tradita sunt: δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὅν φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν, ὁ θεοῦ λόγος. sententiae concinnitatem verbis τὸ παράδειγμα ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν turbari nemo non videt. perspicua sententia evadit, cum verbis illis seclusis legimus αὐτὸς ἂν εἴη ὁ θεοῦ λόγος. verba τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν in margine a lectore aliquo adscripta erant ad verba scriptoris ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, postea falso loco in textum inculcata sunt. § 81 (p. 28, 16) haec leguntur: δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παρελθεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι, ubi pro παρελθεῖν sine dubio παραγαγεῖν scribendum est. *de Cherubim* § 7 (p. 171, 21) codices omnes haec exhibent: πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου, in quibus nemo adhuc offendit. sed e Clementis Alexandrini loco quodam efficitur verba corrupta esse et Philonem scripsisse πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου: cf. Addenda. memorabilis corruptela invasit *de Cherubim* § 41 (p. 180, 7) ἐπειδὴ γάρ φαμεν εἶναι γυναῖκα τροπικῶς αἴσθησιν, . . . τοὺς σοφίας ἐραστὰς ἔστησεν ἀποδοκιμάζοντας μᾶλλον ἢ αἱρουμένους ἐπιδείξεται, ubi ἔστησεν quod codices praebent omnes sensu plane caret, αἴσθησιν emendatione palmari restituit Turnebus. similes corruptelae omnibus communes libris manuscriptis occurrunt *de Cherubim* § 23 p. 175, 18 ἐξ ἀρχῆς σχίσας pro ἐξαχῆ σ., § 30 p. 177, 14 τὸν μετὰ τῶν πραγμάτων . . . λόγον, ubi μέσον correxi (cf. p. 176, 10), § 37 p. 179, 6 ἐννοίας pro συννοίας, § 68 p. 187, 2 μηκίστους ἀρρωστίας pro ἀνηκέστους. exemplum luculentissimum F. C. Conybeare nuper protulit, cum in libro *de vita contemplativa* p. 483, 18 Mang. lacunam omnibus codicibus graecis communem exstare demonstraret nunc tandem ex Armenia versione expletam. denique communis originis argumentum gravissimum in eo positum est, quod librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου tam confuso ordine perscriptum codices omnes tradiderunt, ut singula intellegi non possent, donec Iacobus Bernays ingeniosissima divinatione veram formam et ordinem genuinum restitueret: cognovit enim inde ortam esse confusionem, quod in archetypo communi folia aliquot avulsa falso loco deinde reposita essent. hoc archetypum vero sive potius archetypa (nam corpus Philoneum plura volumina com-

plexum esse certissimum videtur) a papyris in bibliotheca Caesariensi adservatis originem duxisse supra demonstravi.

Ad archetypum illud antiquissimum omnium codicum proxime accedit Vindobonensis V, qui bonitate et integritate ceteris quotquot in hoc volumine usurpati sunt longe excellit ac tam multas et egregias scripturas suppeditat, ut priorem partem libri *de opificio mundi* multo emendatiorem nunc legamus. secundum locum facile obtinet codex Mediceus M ex egregio et vetusto exemplari deductus, qui cum in priore parte libri *de opificio mundi* cum codice V saepissime consentiat, alibi quoque optimus et gravissimus textus Philonei fons esse censendus est. ac re vera saepe solus omnium codicum genuina verba scriptoris servavit. exempla e posteriore parte libri *de opificio mundi* aliquot enumeravi in Prolegomenis editionis eius libri p. IX sq., ex aliis libris nonnulla hoc loco addam: *leg. alleg.* I § 5 p. 62, 16 διατυπώσεως (cf. p. 65, 18 ἑτέρων γενέσεως). § 10 p. 63, 19 τὴν τετταρεσκαιδεκαετῆ ἡλικίαν. § 18 p. 65, 13 αἰτία δ' ἡ. § 50 p. 73, 15 καὶ σύγκλυδα add. § 71 p. 79, 21 ἀνωτάτω μέρος. § 101 p. 88, 1 ἀποθανῇ. *leg. alleg.* II § 17 p. 94, 9 τὸ γεγονός. § 18 p. 94, 20 ἀπὸ τῶν ἀρετῶν. § 84 p. 107, 12 εἴληχε. *de Cherubim* § 9 p. 172, 11 τὸ μέγα διανοίας ὄφελος. § 51 p. 182, 25 εἰλήχασι. § 86 p. 191, 11 ἄλυπος. § 122 p. 199, 12 ἐπὶ καιρόν. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 66 p. 229, 7 τῶν ἐν ἡμῖν τῷ ὀξυκινητοτάτῳ διανοίᾳ. § 74 p. 232, 17 εὐχαριστητικός. § 130 p. 254, 19 εἰ καὶ μή. § 137 p. 256, 22 χρόνων. codicem M quasi aemulatur familia UF, quae in eis quos communes habent libris praestantia scripturae modo illum superat modo ab eo superatur. nam cum in libro *de opificio mundi* et in *legum allegoriarum* libro primo et in libro *de Cherubim* M plerumque textus formam prodat meliorem quam UF, sed tamen ut ope codicum UF haud paucis locis corruptam codicis M et ceterorum codicum scripturam corrigere liceat, in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* textus in classe UF traditus multo propius ad archetypum accedit quam is quem codex M et qui cum eo coniuncti sunt ceteri codices tradunt. itaque in aestimando codicum pretio utrum codici M an classi UF palma tribuenda sit iure dubitare possis. ac familiam UF et ipsam e vetusto exemplo derivatam esse infra perspicietur. sed sicuti textus in M servatus vel incuria vel corrigendi libidine librariorum multas et graves depravationes passus est, ita

in UF correctorum manus deprehendimus quibus verba scriptoris multifariam corrupta et interpolata sunt. ac maxime quidem in libris *de Cherubim* et *de sacrificiis Abelis et Caini* docti hominis cuiusdam inventa occurrunt. velut *de Cherubim* § 68 p. 186, 24 ubi Philo scripsit οὐ πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς νοῦ παραλαβὼν ἔχεις: corrector ille classis UF haud inepte sententiam sic mutavit: πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς οὐ παρὰ σαυτοῦ λαβὼν ἔχεις. *de sacrif. Abelis et Caini* § 59 p. 226, 5 ἡ μὲν οὖν ἀγαθότης αὐτοῦ μέτρον ἀγαθῶν ἐστιν vocabulum ἁγίων, quod pro ἀγαθῶν UF praebent, e consulta mutatione ortum non errore scriptum mihi videtur. § 88 p. 239, 2 verba ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ δευτερείων πρεσβύτερα καὶ πρῶτα, ἀντὶ δὲ ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ πιότερα in UF hoc modo correcta vel potius depravata leguntur: ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ δευτερείων πρεσβύτερα καὶ τοιαῦτα ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ πῖα. manifesto correctoris manus cernitur § 106 p. 245, 13 ὅσα δ᾽ ἂν χωρὶς ἡγεμόνος, ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ πόλιν τὸ σῶμα ἡμῶν διόλλυσι, ubi UF verba ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ omittunt et pro πόλιν praebent πάλιν: scilicet in archetypo perperam scriptum fuit πάλιν, quare doctus ille homo cum sententiam loci non perspiceret, audacissimo remedio usus verba ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ omisit. eidem correctori verborum transpositiones quibus codices UF abundant deberi videntur. — de codicis G auctoritate quae necessaria videntur iam supra dixi. de familiis A et H eis quae dicta sunt pauca hoc loco addenda videntur. quamvis corruptum textum exhibeant, utilitate tamen non omni carent. nam primum ne melioris quidem notae codices vitiorum omnino expertes sunt nec raro libri deteriores verba Philonis integra referunt, deinde ubi meliorum codicum memoria desideratur, necessario adhibendi sunt illi ad Philonis libros recensendos. ac partis librorum memoria familiis A et H tantummodo servata est: etenim liber *de mutatione nominum* et *de somniis* liber II in codice A eiusque asseclis tantum legitur. *legum allegoriarum* liber III non nisi in familiis A et H traditus est. classem A autem necessitudine quadam cum codice M coniunctam et ab eodem archetypo derivandam esse videri iam monuimus. itaque in eis libris qui in codice M desunt (ut in *legum allegoriarum* libro III) classis A fidem magni faciendam esse apparet. similiter classis H artiore cognationis vinculo cum familia UF et cum codice G conexa videtur. namque in libro *de opificio mundi*

memorabilem consensum inter H et FG cum in bonis tum in corruptis lectionibus exstare videmus: § 9 p. 3, 3 τὸν δὲ κόσμον et 3, 5 τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων. § 11 p. 3. 10 ἀπεριμάχητον. § 13 p. 4. 10/11 ἡ δ' ἐπ' ἀμφοῖν δύναμις ἐξ. δεῖ γάρ. § 17 p. 5, 15 νεωσοίκους. § 23 p. 7, 5 ἐπιλαβεῖν. § 29 p. 9. 4 παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου (verba inepte interpolata). § 45 p. 14, 9 οἷοι. § 51 p. 16, 17 μέτρον. § 63 p. 20, 21 διαφερόντων et p. 21, 4 ἀντωθοῦντα. § 80 p. 27, 17 πάντα. § 131 p. 45, 15 ἀφαυαινομένην. § 133 p. 46, 6 ποιητικόν. § 138 p. 48, 10 προσανέπλαττε. § 141 p. 49, 21 μακρὸν στοῖχον. § 152 p. 53, 7 ἁρμόττεται. § 153 p. 53, 21 ἀδιάφθορον. § 158 p. 55, 17/18 τέλος οὐχ ὅρον ἄλλο ἤ. § 161 p. 56, 6 σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν. diductis litteris significavi scripturas egregias et in textum receptas. deinde haud spernendam esse memoriam classis H inde perspicitur, quod sola praeter unum alterumve codicem melioris notae verba scriptoris interdum recte tradidit: cf. *de Cherubim* § 39 p. 179, 21 χρῆσθαι (GH). § 79 p. 189, 15 τὸ μὲν ὡς ἀντιπεπονθὸς κατὰ ἀντέρεισιν, τὸ δὲ ὡς ὑπεῖκον (MH). § 120 p. 198, 19 εὐπατριδῶν (GH). *de sacrif. Abelis et Caini* § 47 p. 221, 5 τὰ ἄλογα ζῷα (FH). § 65 p. 229, 4 φθάνουσα (MH). quin etiam aliquot locis H solus omnium codicum veram et genuinam scripturam servavit: *de opificio mundi* § 33 p. 10, 8 ἀνάλαμψιν (ἀνάληψιν ceteri). *de Cherubim* § 6 p. 171, 15 τὸν αὐστηρὸν καὶ σκυθρωπὸν . . . βίον (βίον om. ceteri). § 16 p. 173, 26 μιάσμασι κεχρωσμένη (κεχρημένη ceteri). § 33 p. 178, 8 ἀπαντᾷ (ἅπαντα vel πάντα ceteri). § 69 p. 187, 6 παράνοιαι (παροινίαι M, παρανομίαι ceteri). § 100 p. 194, 14 πᾶσα γῆ (πᾶς ceteri). § 115 p. 197, 16 ἀπόλειψιν (ἀπολείψειν ceteri). in libro *quod deterius potiori insidiari soleat*, qui tantum in familiis UF et H traditus est, permultis locis genuina scriptura in H(L), corrupta in UF reperitur. iam ut quae dicta sunt uno verbo comprehendam, nullum exstare codicem vel genus codicum ceteris omnibus ita praeferendum, ut recensio Philonis eo niti possit, demonstrasse mihi videor. itaque in recensendis Philonis libris eclecticam quam dicere solent rationem adhibendam esse efficitur, ut in singulis libris modo hanc modo illam memoriam pro cuiusque bonitate et integritate sequi oporteat.

De papyro

Felicissimo casu factum est ut ad codices in membranis vel in chartis exaratos duorum Philonis librorum fons gravissimus accesserit

papyrus (Pap). anno enim 1889 Copti in Aegypto superiore inventa est papyrus in bibliotheca nationali Parisiensi nunc adservata, in qua duo scripti sunt libri Philonis anno 1893 a V. Scheilio editi[1]), cuius e descriptione nonnulla repetere liceat. est volumen papyraceum formae octavae, foliorum numeratorum 44 in recto et in verso perscriptorum, paginarum 89, quarum unaquaeque in duas columnas divisa est, litteris quae dici solent uncialibus a duabus manibus exaratum. continet ut iam dixi duos libros sic inscriptos ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙϹ Ο ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕϹΤΙΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟϹ Η ΠΕΡΙ ΤΗϹ ΕΙϹ ΙϹΑ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΑ ΤΟΜΗϹ (pag. 1—55) et ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ (pag. 56—89). tituli in fine utriusque libri repetiti sunt. de aetate papyri haec scripsit editor: *L'écriture . . . est très lisible et paraît faire remonter l'époque du papyrus vers le VI^e siècle.* sed quibus indiciis permotus hanc aetatem papyro vindicaverit non dixit. mihi quidem tabulas phototypicas ad calcem editionis adiectas examinanti scriptura aetatem antiquiorem prodere videtur atque Udalricus Wilcken peritissimus papyrorum iudex a me interrogatus causam esse negavit, cur ad saeculum sextum sit deducenda. utut res se habet, vetustate papyrum vel antiquissimos codices Philonis valde superare manifestum est. scriptura non multum ab usu communi papyrorum discrepat. compendia raro usurpata sunt, non occurrunt nisi in vocabulis plerumque abbreviatis $\overline{\Theta\Sigma}$ = θεός, $\overline{K\Sigma}$ = κύριος, $\overline{Y\Sigma}$ = υἱός, $\overline{\Pi T P}$ = πατήρ, ΠΝΑ = πνεῦμα. in fine vocabulorum pro littera ν interdum linea superscripta est $\Pi\overline{A}$ = πᾶν, $\Pi A\overline{\Sigma A}$ = πᾶσαν. semel apostrophus compendii instar videtur adhibitus esse ΔΙΑΛΕΚΤ'ΟΝ = διαλεκτικόν. iota mutum ubique adscriptum est, sed saepe omissum et ut in papyris fieri solet falso positum: inprimis ηι pro η (in nominativis) identidem occurrit. multi errores a librariis in scribendo commissi sunt, sed omnes eiusmodi quales plerumque in papyris reperiuntur e verborum pronuntiatione tum temporis usitata explicandi. maxime inter se confunduntur vocales et diphthongi αι et ε et η, ε et αι et η, ει et η et ι, η et αι et ε et ει et ι, ι et ει et η, ο et ω, ω et ο, οι et υ, υ et οι. geminatio

[1]) Mémoires publ. par les membres de la Mission archéologique française au Caire, Tome IX 2e fascicule, Paris 1893.

consonarum interdum neglecta est: διαρειν scriptum est pro διαρρεῖν, πλη-μυρα pro πλήμμυρα. item assimilatione neglecta scriptum est ενκωμιον, ενγραφεις, ενπλεα, ενφαινων, συνπαντα, etc. e contrario ν ante σ assimilatum est ut in πασσοφος pro πάνσοφος, εκ ante δ et λ in εγ mutatum: εγδηλος, εγδεξαμενος, εγλιπων, εγλυειν. ν paragogicum ante consonas ubique fere scriptum est, ante vocales saepe omissum: cf. p. 211, 11 ὠσὶ ἀκούσας ἢ μυκτῆρσι ὀσφρόμενος. p. 244,12 κτήνεσι ὅσα. pro verbo ἐθέλειν semper forma θέλειν usurpata est: cf. p. 217, 11 ὁποῖον γὰρ ἐὰν θέλῃς, 218,12 οἷς ἂν θέλῃ. 249, 12 ἀκρωτηριάζειν θέλῃς. accentus desunt, spiritus non reperiuntur nisi in his vocabulis ὧν, οἷς, ἧς, οὗ, ἅς, ὧ, ἅπερ, ἕν, ἕνος, ἅτε, χειροἥθη et paucis aliis. vitia graviora etiam multa occurrunt, quorum pleraque e commutatione eiusmodi litterarum et vocabulorum nata sunt, quae vel propter formae similitudinem vel propter sonum aequalem facile confunduntur. exempla aliquot afferam. p. 202, 5 επισκοπη pro ἐπισκοτῇ. 206, 17 εοικοτα pro εἰκότα. 206, 18 γενομενος pro γε μόνος. 207, 6 θνητων pro τὴν τῶν. 213, 13 ευφροσυνης pro εὖ φρονήσῃς. 214, 3 συν εμοι pro ἐν ἐμοί. 215, 17 λελυπηκως pro λελυττηκώς. 216, 3 δυνηται pro δυνηθείη. 216, 9 ονπας pro ὄντως. 220, 6 υπηρετει pro ὑπη-ρέτιν. 220, 8 δει pro ἀεί. 229, 7 διανοιας pro διανοίᾳ δ. 230, 13 ημερον pro ἔρημον. 231, 10 τε pro γε. 233, 6 τινας pro τείνασ(α). 233, 11 et 238, 7 πεφυρμενα pro πεφρυγμένα. 234, 18 πραγμασιν pro γράμμασιν. 237, 2 και τα pro κατά. 239, 13 μηδε pro μὲν δή. 246, 10 αν αι pro ἅγιαι. 248, 13 αγωγα pro ἄγοντα. 250, 12 δυναμενος pro δυνάμεως. 251, 12 μετα νητον pro μετ' αὐτόν. 257, 8 αχρωτον pro ἄχραντον. aliud vitiorum genus ortum est singulis litteris et vocabulis errore vel additis vel omissis. ut p. 206, 5 μεταναστην pro μετανάστασιν. 207, 15 συναξουσιν pro συναύ-ξουσιν. 208, 1 αρχεσεται pro ἄρχεται. 210, 10 γυναικος pro γυναικεῖος. 211, 3 καν αινης pro κἂν συναινῇς. 212, 15 verba ἀλήθεια — ἰσότης omissa propter homoeoteleuton, cum oculus ab ὁσιότης ad ἰσότης aberraret. 212, 17—18 verba αἰδὼς — προσοχή omissa, ubi scriba unum versum videtur praetermisisse. 214, 10 αν δεχηται pro ἂν ἐνδέχηται. 224, 11 οὐκ (post οὐν) omissum. 227, 6 φορτου pro φορυτοῦ. 237, 2 γενεσει pro γένει. 238, 1 διατριβειν (post διαίρεσιν) pro ἐνδιατρίβειν. 240, 10 αξιηκοτερον pro ἀξιονι-κότερον. 242, 4 και αιρη pro καὶ διαιρῇ. 246, 10 απαρχεται pro ἀπαρχαί. 247, 10 ας (post ἀμέτοχοι) pro ὅσας. 255, 7 γνωζεται pro γνωρίζεται.

Textum Philonis qualis in papyro exstat V. Scheil in editione sua fidelissime expressit, errores manifestos tantum correxit, verba quae in papyro vel interierunt vel non iam legi possunt secundum editionem Richterianam supplevit. cancelli quibus supplementa editoris inclusa sunt non satis accurate ubique positi sunt, ut interdum dubius haereas, quid etiam nunc in papyro exstet vel legi possit, quid ab editore suppletum sit. eiusmodi locis in afferenda papyri scriptura interrogationis signum addidi. verba suppleta non omnia recte se habere nec ubique pro vero papyri textu accipienda esse consentaneum videtur. neque enim apparatum criticum ad manus habebat editor neque codicum lectionum varietatem ad partes vocavit, quarum ope quid in papyro scriptum fuerit plerumque facilius divinari posse perspicuum est. nihilo secius multas et novas et egregias scripturas e papyro editor recuperavit. nobis papyri scripturis et vestigiis scripturae certa via ac ratione adhibitis et cum ceteris subsidiis criticis diligenter comparatis quod permultis locis verba Philonis emendare et restituere contigit, nemo mirabitur. nec raro factum est ut quae in papyro peccata esse Scheilio videbantur nos ea pro memoria genuina habenda esse cognoverimus.

His praemissis ad quaestionem gravissimam accedamus, qualis sit textus Philonei forma in papyro tradita quaeque ratio inter papyrum et codices Philonis intercedat. ac primum quidem memoratu digna videntur vitia quaedam papyro cum classe UF in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* communia. p. 207. 13 σβεσθῇ pro σβέσῃ. 217, 7 ἀδυνατεῖ λαμβάνεσθαι pro ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ. 218, 11 τε καὶ κόσμου om. 220, 3 παροικεῖ σοφίαν pro σοφίᾳ. 220. 5 τῇ ante ψυχῇ om. ibid. δε Pap, δεῖ UF pro δεῖται. 222, 4 ῥώμη pro ῥύμη (ὁρμή ceteri codices). 224, 10 πληθυνθέντων om. 229, 5/6 ἄδεικτον et δεῖξιν pro ἄληκτον et λῆξιν. 230, 15 σου om. 231, 15 ἐφ' ᾧ pro ἐφ' ὧν. 239, 7 αὐτήν om. 245, 14 μὲν om. 246, 10 εἰσιν om. 249, 5 ἀναγκαίων om. 249, 18 ἐπιδόσεις om. 251, 18 ὅπως pro ὅμως. gravior corruptela in papyro et in classe UF cernitur p. 226, 9, ubi quae in utraque scripta sunt ἵνα τυπωθεῖσα τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεόν omni sensu carent. p. 205, 3 pro κλῆρον in papyro legitur καθα ολων, in UF καὶ καθαρόν. quae res ita explicanda videtur, ut iam in communi fonte verba corrupta fuisse censeamus eaque a scriba papyri fideliter transcripta esse. cum corrector eius exempli quod codicum

UF fundamentum fuit coniectura corruptelam sanare conaretur. correctricem manum eandem in papyro et in UF deprehendimus p. 255, 11, ubi verba biblica a Philone laudata ab eis sic tradita sunt: ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτῷ εἰς τὰς χεῖρας, cum ceteri codices recte praebeant ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, quae scriptura in LXX interpretum versione traditur et ab Ambrosio confirmatur. sed multo maiorem quam in vitiis et corruptelis consensum inter papyrum et codices UF exstare videmus in bonis et praestantissimis lectionibus. insignia quaedam exempla congessi iuxta posita ceterorum codicum scriptura:

Pap UF	MAGHP
203, 8 τὸ φίλαυτον (δόγμα) ὁ Κάιν	ὁ φίλαυτος Κάιν
205, 12 ἡγεῖται	ἤγαγε
206, 13/14 πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Κάιν νυνὶ τὴν τάξιν μετατέθεικεν	πρεσβυτάτου τοῦ Κάιν τὸν Ἄβελ νῦν τῇ τάξει μετατέθεικεν
207, 7 εὐλόγων	ἐκ λόγων
207, 7 χαίρειν ἐῶντι	ἀποτρεψαμένῳ
208, 12 κατ' ἀρετὴν τίμια	τὰ ἀρετῆς τίμια
217, 5 ᾧ συνάγεται	ὡς οὖν ἀπαιτεῖ
220, 2 κατάρχουσιν	μετέχουσιν
220, 20 ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονά φασί τινες	ὃν ἄφρονά φασί τινες
222, 6 τοῦ περιττοῦ Ἰοθόρ	περὶ τὸν Ἰοθόρ
226, 7 παραπηγμάτων (παραταγμάτων U)	παραγγελμάτων
228, 3/4 διάβασις (θυσις Pap) γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου τὸ Πάσχα εἴρηται	διάβασις γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ τὸ Πάσχα εἴρηται[1])
229, 2 ὀξυκινητότερον	εὐκινητότερον
229, 11 εἰ ἐπικαταλήψεται ... ἢ οὔ	ἐπεὶ καταλήψεται ... (ἢ οὔ om.)
230, 13 πιεσθείς	βιασθείς

---

[1]) Codex A qui et alibi vestigia duplicis memoriae servavit hoc loco utramque scripturam exhibet mire commixtam: διάβασις ἐν ἄλλῳ (scil. ἀντιγράφῳ)· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητὴ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου· καὶ γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ τὸ Πάσχα εἴρηται.

Pap UF	MAGHP
231, 10 τῶν ἀνθρωπείων	τῶν ἀνθρώπων
234, 12 φέγγος . . . ἐπιλάμψῃ τὸ	φέγγος . . . ἐπιλάμψαιτο
236, 8 ἐσθημάτων	μαθημάτων
236, 11 ποίκιλμα ὧν ἐκ μυρίων ἰδεῶν	ἐκ ποικιλμάτων καὶ μυρίων ἰδεῶν
237, 2 ἐν γένει (γενεσει Pap)	ἕν ἐστιν
238, 4 τροφῇ θείᾳ . . . τραφέντες	προφητείᾳ . . . τραφέντες
240, 10/11 ἄμεινον δὲ οὐδὲ ἐπινοῆσαι θέμις	ἄμεινον δὲ οὐδὲν ἐπινοηθήσεται
241, 11 ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι	ὥσπερ ἐκεῖνοι
241, 18 ἀφελεῖς	ἃ θέλεις
242, 15 λόγῳ χρήσασθαι γεγωνῷ	λόγῳ χρήσασθαι γέλωτα
243, 8 εἰδῶν εἰς ἃ τέμνεται	ἰδεῶν εἰς ἃς τέμνεται
244, 1 φυσικώτατα ἔχει	φυσικώτατα θόει vel φυσικώτατον θόειν
245,15 ὁμολογητέον (ομολογιστεον Pap)	λογιστέον
248, 3 περὶ τῶν ἀκολούθων	περὶ σώματος ἀκολούθως
248, 12 ἀτελοῦς	ἀμελοῦς
255, 6 διασυνίσταται	διανίσταται

itaque iure statuendum videtur papyri memoriam necessitudine quadam coniunctam esse cum archetypo familiae UF. hinc apparet (id quod iam supra significavimus), quam vetustum fuerit illud archetypum. sed longo intervallo codices UF ab archetypo ipso abesse inde rursus efficitur, quod codices illi multis vitiis et correcturis inquinati sunt, quibus papyrum intactam videmus. papyrus enim sicuti saepe cum familia UF conspirat, ut permultis locis trium horum testium fidem secuti verba scriptoris restituere possimus, ita non raro ab illa dissentit et cum ceteris codicibus facit. huius quoque rei praeclara quaedam exempla proferam:

Pap MAGHP	UF
204, 5 προστίθεται τῷ θεοῦ λαῷ	προστίθεται τῷ θεοῦ λόγῳ
209, 4 κληροδοτῇ	κατακληρονομῇ
210, 15 ἡγεμὼν χοροῦ στᾶσα	ἡγεμὼν χοροστατοῦσα [1])
216, 13 χαλεπότητα	λεπτότητα
217, 6 ἐπὶ σκότους	ἐπισκοτοῦσα

[1]) χοροστατοῦσα etiam HP: cf. quae de familia H supra dixi (p. XL).

Pap MAGHP	UF
220, 5 τροφῶν δὲ οὗτος ... (δεῖται)	τροφῆς δὲ ὦ οὗτος ... (δεῖ)
222, 3 ὁπότε	ὅπως μή
222, 8 εἰς ἐρημίαν τοῦ μὴ ἀδικεῖν	εἰς ἑρμηνείαν τοῦ ἀδικεῖν
224, 11 ἐπιλήσῃ θεοῦ	ἐπιλήσῃ σύ
226, 1 ἀρχῆς τε αὖ	ἀρχῆς τε αὐτοῦ
226, 3 οὐδαμῶς	οὐδ' ὥς
226, 8 φυραθῆναι	εὐφρανθῆναι
226, 9 ὃς ὑπερκέκυφε	ὅσονπερ κεκάλυφε
232, 15 αἱ ἀρεταί, αἱ κατ' ἀρετὰς πράξεις	ἃ διαιρεῖται ἑκατέρων τὰς πράξεις
243, 2 ἁπάντων	ἀπὸ τῶν
243, 12 δύσκλειαν	δυσκολίαν
245, 13 ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ πόλιν	πάλιν (cet. om.)
248, 13 εὐκλεέστατον	εὐκταιότατον
249, 19 ἀντιτείνωμεν	ἀντικινῶμεν
253, 8 et 11 λυτρωτάς	λυτρώσας
253, 16 ἀνῆκε	ἂν καὶ
256, 11 κληρονομηθείς	κληθείς F, κλιθείς U

sed papyrus integritate et praestantia scripturae non modo codices UF sed omnes codices Philonis longe superat. etenim permultis locis, ubi codicum omnium memoria corrupta est, papyrus sola scriptoris verba integra et genuina servavit. quod ut appareat, hic locos aliquot congessi quibus papyri scriptura textui vulgato praeferenda videtur:

Pap	codd.
206, 15 προερεσιν i. e. προαίρεσιν	αἵρεσιν
207, 15 καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων	δι' ἐθῶν καὶ νομίμων
209, 15 ἐχθαίρομεν	ἐχθραίνομεν
211, 12 ὀσφρόμενος	ὀσφραινόμενος
215, 20 τρώκτης	τρωκτικός vel στρωτικός
218, 20 τοῦ ζῆν τοῖς γλιχομένοις τροφῆς οὐκ ἀμελητέον[1])	τοῖς γλιχομένοις τοῦ ζῆν τροφῆς οὐκ ἀμελητέον

[1]) hanc verborum collocationem consulto videtur Philo praetulisse, ne duo genetivi τοῦ ζῆν et τροφῆς congrederentur.

Pap	codd.
219, 1 τοῖς τῶν ἀγαθῶν κτήσεως ἐφιεμένοις	τῶν om.
221, 19 καὶ γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα ἡδονῶν	καὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν τῶν μετὰ γαστέρα
224, 4 τὸν ἡγεμόνα νοῦν	νοῦν om.
226, 6 δι' ὃν (scil. ἡγεμόνα)	δι' ὧν UF, διὸ ceteri
227, 12 κατοκωχῆς	κατακωχῆς
230, 9 Φαραὼ δὲ ὁ σκεδαστὴς τῶν καλῶν	ὁ et τῶν καλῶν om.
232, 17 τέμνε	τέμνει
237, 14 μετὰ τὸ „χίδρα"	μετὰ τὰ „χίδρα"
240, 10 αξιηκοτερον, unde ἀξιονικότερον [1]) restitui	ἀξιοπιστότερον
247, 4 αἱ ἐοικυῖαι	αἱ om.
247, 10 ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελείαις	ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελεία
248, 8 ἴθι οὖν	τί οὖν UF, ποιοῦν MAGP, τι ὄν H
252, 7 τῶν ἀπόντων	τῶν ἀπὸ τῶν UF, ἀπ' αὐτῶν MAG, ἀπάντων HP
253, 14 τῆς δὲ ἐλευθερίας χάριτι τοῦ εὐεργέτου, ὃν κλῆρον ἔλαχεν, βεβαιουμένης	τῆς δὲ ἐλευθερίας διὰ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἐπιγινομένης
255, 8 τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου	τοῦ δὲ ἑτέρου καὶ κολαστηρίου
256, 21 εἰς τὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν	εἰς τὸν πιστὸν [2]) τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνήνεγκεν
256 22 κατὰ ἀμερῆ . . . διαστήματα	κατὰ ἀμερῆ . . . διάστημα vel διάστημα ᾱ

Omnibus exemplis quae attuli diligenter examinatis hoc mihi exploratum videtur, papyrum et archetypum familiae UF ex uno eodemque fonte originem duxisse, qua re memorabilis papyri et codicum UF con-

[1]) cf. *de migr. Abrahami* I 465, 31 Mang. προμηθούμενος οὐ τῶν ἀξιονικοτέρων αὐτὸ μόνον.

[2]) πιστόν a monacho aliquo interpolatum esse apparet.

sensus optime explicatur, cum dissensio inde repetenda sit, quod archetypum classis UF iam multis corruptelis et correcturis infectum fuit (v. supra p. XL). at codices omnes ab uno archetypo, quod quidem ad bibliothecam Caesariensem pertineret, oriundos esse diximus. itaque nunc quaeritur, utrum papyri memoria cum papyris Origenis Pamphilique cohaereat an ab iis aliena sit. quaestio facile absolvitur, quandoquidem manifesta vitia eadem in papyrum et in codices omnes ingressa videmus: 225, 11 γενικήν pro γεννητικήν. 227, 19 „τὰ ὑποδήματα“ λόγῳ pro λέγω. 242, 6/7 κέκτηται et προσάγῃ pro κέκτησαι et προσάγῃς. 243, 9 οὐ omissum. 247, 8/9 ἀφαιροῦντας—διανέμοντας—προσάγοντας pro ἀφαιροῦντες—διανέμοντες—προσάγοντες. 255, 2 ὑφ' οὗ pro ἀφ' οὗ. praeterea duo loci huc pertinent quibus iam antiquitus lacunas in textu Philonis exstitisse statuendum videtur. 203, 2 verba τὴν δὲ τῷ θεῷ ἑπομένην ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (οὖσαν) non recte tradita esse facile perspicitur. in papyro verba ὡς κτλ. omissa sunt. itaque in archetypo communi textum hoc loco lacunam habuisse et ad eam explendam postea verba ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (sic UF) vel δημιουργίαν οὖσαν αὐτοῦ (sic ceteri codices) addita esse crediderim. alter locus exstat p. 205, 5, ubi post verba δηλοῖ δὲ καὶ ἕτερον τοιοῦτον lacunam hiare scriba papyri quattuor versibus vacuis relictis manifesto declaravit. vestigium lacunae in UF quoque servatum est, si quidem in eis et verba δηλοῖ δὲ καὶ ἕτερον τοιοῦτον et quae sequuntur νοῦν ἀθάνατον (? ην θανατον in papyro legitur) omissa sunt, nempe quia sensu carebant. his igitur exemplis satis probari mihi videtur papyri memoriam non alienam esse a textu Philonis in communi fonte codicum omnium tradito.

Quae in hac disquisitione de papyro eiusque auctoritate exposui, e textu libri *de sacrificiis Abelis et Caini* petita sunt. quod ad librum *quis rerum divinarum heres sit* attinet, in eo papyrus ab omnium codicum memoria plane discrepat. eius quoque libri textum ex eodem exemplo derivatum esse, quod in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* cum archetypo familiae UF quodam modo coniunctum fuisse probavimus, veri quidem simillimum est, sed demonstrari non potest, quia iste liber in classe UF desideratur. accuratius ea de re Wendlandio amico in praefatione ad librum *quis rerum divinarum heres sit* disserendum erit.

De antiqua versione latina

Postquam de libris manuscriptis graecis dixi, nunc ad cetera subsidia critica me convertam. ac primum de versionibus antiquis exponendum est. antiqua versio latina tractatuum aliquot Philonis iam initio saeculi XVI identidem typis mandata deinde per tria fere saecula in tenebris iacuit, donec I. B. Aucher et post eum I. B. Pitra cardinalis memoriam eius resuscitarent[1]). anno enim 1520 Parisiis prodiit liber sic inscriptus: *Philonis Iudaei centum et duae quaestiones et totidem responsiones morales super Genesin.* praecedit editoris dedicatio ab his verbis incipiens: *August. Iustinianus Genuen. Praedicatoriae observationis professor, Nebiensis Episcopus, Loisiae de Sabaudia illustrissimae, F. Francorum Regis matri S.* continet liber non solum CII Quaestiones et Solutiones in Genesin sed etiam fragmentum opusculi *de vita contemplativa* ad quaestionem centesimam alteram continuo agglutinatum. cf. Conybeare *Philo about the contemplative life* p. 142. ipse librum non vidi. exstant autem etiam nunc codices manuscripti quibus eadem quae libro Parisiensi continentur: Urbinas lat. 61 (membran. saec. XIV), Vaticanus lat. 488 (membran. saec. XV), Laurentianus XII 10 (membran. saec. XV). cf. Pitra l. l. p. 298. 314. 322. libro Parisiensi melior et copiosior est altera editio quae anno 1527 (et annis 1538. 1550. 1599) Basileae prodiit sic inscripta:

Philonis Iudaei Alexandrini libri
Antiquitatum.
Quaestionum et Solutionum in Genesin.
De Essaeis.
De Nominibus Hebraicis.
De Mundo.
Basileae per Adamum Petrum,
Mense Augusto, Anno
M. D. XXVII.

praemissa est editoris epistula dedicatoria: *Nobilibus atque omni laudis genere cumulatissimis sodalibus ecclesiae Fuldensis Ioannes Sichardus S.*

---

[1]) I. B. Aucher *Philonis Iudaei Paralipomena Armena* p. 362. I. B. Pitra *Analecta Sacra* II p. 298.

in ea narrat editor[1]) se duobus usum esse exemplaribus, quae ita essent inter se similia, ut nec ovum diceres ovo magis, ut dubium sibi non esset, quin ex altero esset alterum descriptum. unum exemplum Fuldense fuisse, alterum idque pervetustum e coenobio Laurissensi se impetrasse dicit. utrumque continuisse videtur „Philonis Antiquitatum" librum, CII Quaestiones in Genesin, denique librum „de statu Essaeorum id est monachorum qui temporibus Agrippae regis monasteria sibi fecerunt" i. e. fragmentum opusculi *de vita contemplativa*. exemplum Laurissense, quod quanti pretii fuerit perspicuum est, ubi nunc adservatum sit ut investigarem adhuc non contigit. coenobii Laurissensis codices plerosque saeculo XVI in bibliothecam Palatinam Heidelbergensem transiisse constat (cf. Fr. Wilken *Geschichte der Bildung, Beraubung und Vernichtung der alten Heidelbergischen Büchersammlungen* p. 113). nunc vero codex iste Philoneus neque in bibliotheca Heidelbergensi exstat, ut K. Zangemeister mihi benignissime scripsit, neque in bibliotheca Vaticana, ut roganti mihi respondit Guilelmus Kroll[2]). alterum exemplum periisse videtur, si quidem in bibliotheca Fuldensi non iam exstat. ceterum Sichardus duo scripta ultima editionis Basileensis aliunde sumpsit. liber *de nominibus Hebraicis* nihil est nisi Hieronymi opusculum de interpretatione nominum Hebraicorum. liber *de mundo* est versio latina a Budaeo confecta opusculi περὶ κόσμου, quod e frustulis Philoneis (inprimis e libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου) conglutinatum graece quoque exstat. *Antiquitatum* liber, quem primo loco edidit Sichardus, falso quidem Philonis nomine inscriptus est (cf. Fabricius Bibl. Gr. IV 743), sed versio videtur esse libri graeci cuiusdam ab eodem interprete latino profecta, cui versiones CII Quaestionum in Genesin et opusculi *de vita contemplativa* tribuendae sunt. de sermone rudi et paene barbaro et de aetate harum versionum plura dixerunt Pitra l. l. p. 298. 319 et Conybeare l. l. p. 143, quorum uterque saeculo quarto, certe ante a. 400, fortasse

[1]) De Ioanne Sichardo (Sichardt) cf. G. Mandry *Württembergische Jahrbücher für Statistik und Landeskunde* 1872 II p. 18—52.

[2]) Nescio an nunc delitescat Cheltenhami in bibliotheca Phillippica. etenim G. Haenel *Catalogi librorum mss.* p. 812 commemorat codicem eius bibliothecae his verbis: *461. Philo Iudaeus de successione generationis vet. testamenti.* 8°. cf. etiam H. Schenkl *Biblioth. patrum lat. Britann. IV* (in *Sitzgsber. d. Wiener Akad. Philos.-hist. Cl.* t. 126) p. 19.

ante Ambrosium, eas confectas esse sibi persuasit. alia praeterea scripta Philonis olim latine conversa esse colligendum videtur ex adnotatione interpretis ad Quaestionem in Genesin quadragesimam quartam facta: *iam pervide quanta est unitas in mathematico tractatu et hic in prioribus translatis libris.* unde in libris latine translatis fuisse etiam Philonis opusculum περὶ ἀριθμῶν, quod plane periit, animadvertit Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 85[2].

De versione Armenia

De versione Armenia operum Philonis primus nuntius in Europam allatus est, cum Ioannes Baptista Aucher Philonis libros aliquot ad id tempus incognitos e Mechitaristarum codicibus Armenio sermone cum versione latina publici iuris faceret[1]). Aucherii editionibus igitur quinque opera Philonis graece deperdita primum innotuerunt: *de providentia, Alexander sive de animalibus, Quaestiones in Genesin, Quaestiones in Exodum, de Deo sive de tribus angelis Abraamo apparentibus.* sermones de Sampsone et de Iona nomen Philonis falso prae se ferunt. sed alia quoque scripta Philonis, quae quidem graece aetatem tulerunt, in Armenium sermonem translati sunt[2]). exstant in codicibus Armeniis optimis duodeviginti libri Philonis plerumque hoc ordine dispositi:

1. Quaestionum in Genesin liber IV.
2. Legum allegoriarum lib. I et II (continuo scripti).
3. 4. De Providentia lib. I. II.
5. De animalibus adversus Alexandrum.
6. Patriarcharum liber (i. e. *De Abrahamo*).
7. De vita contemplativa.
8-10. Quaestionum in Genesin lib. I. II. III.

---

1) 1. *Philonis Iudaei sermones tres hactenus inediti I et II de Providentia et III de Animalibus ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta nunc primum in Latium fideliter translati per P. Io. Baptistam Aucher Ancyranum. Venetiis typis coenobii PP. Armenorum in insula S. Lazari 1822.* — 2. *Philonis Iudaei Paralipomena Armena, libri videlicet quatuor in Genesin, libri duo in Exodum, sermo unus de Sampsone, alter de Iona, tertius de tribus angelis Abraamo apparentibus, opera hactenus inedita ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta saeculo V nunc primum in Latium fideliter translata per P. Io. B. Aucher. Venetiis . . . 1826.*

2) omnia nuper edidit F. C. Conybeare, Venetiis 1892.

11. 12. Quaestionum in Exodum lib. I. II.
13. De sacerdotibus lib. I (id est *de monarchia* libri II pars altera Mang. II 225—232: v. supra p. XXII titulum codicis F).
14. De sacerdotibus lib. II (i. e. *de sacerdotum honoribus*).
15. De sacrificantibus. incipit a verbis πῦρ, φησίν, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (Mang. II 254,45).
16. De decem verbis. qui liber complectitur haec: 1. *de specialibus legibus* lib. III ab initio usque ad verba πρῶτον γράμμα τοῦτ' ἐστίν (Mang. II 300, 42). 2. breve fragmentum de virtutibus numerorum. 3. *de decalogo*. 4. *de specialibus legibus* lib. III a verbis οὐ μοιχεύσεις usque ad verba τιμάσθω τὸ δικαστήριον ἐπ' αὐτῷ (Mang. II 300, 42—310, 33).
17. Samson.
18. Ionah.

De charactere versionis Armeniae observavit Aucher, interpretem pede presso haerere textui graeco neque auctoris sui sententiam exhibere sed ipsa paene verba enumerare, ita ut Armeniae sint voces eaeque elegantissimae atque antiquissimae, phrasis vero atque constructio omnino graeca; omne studium suum in id contulisse interpretem, ut verba singula singulis responderent. hinc facile perspicitur quantam praebeat utilitatem haec versio ad verba graeca restituenda, quoniam plerumque verba Armenia facile in graecum sermonem retro vertere licet. sed simul haec ratio vertendi apud Philonem utpote scriptorem saepe obscurum et contortae orationis cupidissimum eam habebat importunitatem, ut quae vel graece non satis dilucida essent in Armeniam linguam ad verbum translata non nisi obscura ac perplexa evadere oporteret. itaque varias corruptelas in textu Armenio deprehendimus plerasque inde ortas, quod interpres verba Philonis male intellexit. eadem causa subesse videtur, quod saepe singulae voces vel elocutiones omnino praetermissae sunt. nihilo secius versio Armenia magni aestimanda est cum propter verba scriptoris fidelissime reddita tum propter aetatem qua confecta est. namque interpretem parte priore saeculi V Theodosio iuniore regnante vixisse demonstravit Aucher, comprobavit Conybeare, qui praeter amplissimum codicum graecorum apparatum et latinam versionem Armeniae quoque versionis quattuor codices ad opusculum *de vita con-*

templativa recensendum adhibuit[1]). eadem ratione versionem in ceteris libris usurpandam esse dudum mihi persuasi. atque cum ipse Armeniae linguae prorsus ignarus sim, gratissimum fecit Conybeare, quod huic editioni Philonis operum ultro auxilium suum obtulit. itaque huius viri doctissimi et litterarum Armeniarum peritissimi operae et doctrinae debentur quae in hoc volumine de lectionibus textus Armenii adnotata sunt. quotiescunque eum adibam, nunquam mihi defuit. nam cum ante hos tres annos *legum allegoriarum* libros I et II apparatu critico meo adhibito cum codicum Armeniorum textu comparasset eiusque scripturae discrepantiam verba Armenia in graecum sermonem retro vertens in usum meum enotavisset, textum graecum typis iam expressum diligentissime denuo contulit ac multis locis lectiones Armenias antea neglectas mecum communicavit.

De versione Armenia opusculi *de vita contemplativa* sic iudicavit Conybeare, textum graecum ab ea repraesentari vetustiorem et meliorem eo quem exhiberet archetypum codicum graecorum omnium commune, ut ab hoc ea pendere non sit existimanda. idem iudicium de *legum allegoriarum* libris I et II mihi ferendum videtur. etenim versio Armenia corruptelis et glossematis quibusdam caret quae in codicibus graecis omnibus exstant et aliquot locis verba singula servavit in illis omissa. atque in libro primo quidem versio Armenia meliorem textus formam prae se ferre videtur his locis: p. 66, 23 γενικὸν νοητόν Arm: γενικόν om. codd. 70,23 τοῦτο γάρ Arm: τοῦτο δέ codd. ibid. καὶ ἐμπέπνευσται verba sine dubio interpolata om. Arm. item 74, 22 τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά (manifestum glossema) om. Arm. 75,16 καὶ πράξεις (Accus.) Arm: καὶ πρᾶξιν vel καὶ αἱ πράξεις codd. 79,16 τὴν κεφαλήν Arm: τὴν om. codd. 80,16 τοῦ ἡνιόχου Arm: τοῦ om. codd. 81,5 ὠδίνει, quod hoc loco inepte additum est, om. Arm. 82, 3 ἐν τῷ γηγενεῖ Arm: ἐν om. codd. 88, 16 αἰσθήσεσι, σώματι Arm: αἰσθήσεσι σώματος codd. in libro altero, qui non

[1]) Illius quoque opusculi quod Philonis nomine ferebatur de nominibus Hebraicis (v. supra p. II) versionem Armeniam factam esse mihi nuntiavit Conybeare. exstat in codice Armenio quodam bibliothecae Parisiensis qui praeterea continet Aristotelis Categorias cum Porphyrii et Davidis commentariis libellus sic fere inscriptus: *Hic sequuntur Philonis interpretationes nominum Hebraicorum in Armenium sermonem e graeco translatae.* eam quoque versionem saeculo V confectam esse censet Conybeare.

nisi in M et AP traditus est, multo maioris pretii esse versionem Armeniam facile perspicitur. genuina scriptura his maxime locis ei debetur: 91,9 et 92,13 ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 91,16 ὡς ἐν νηὶ τρόπις, ἐφ' ᾗ οἰκοδομεῖται Arm: ὡς ἐν νηὶ τρόπεως, ἐφ' ἣν οἰκοδομεῖται codd. 91,29 εἶδος βοηθῶν Arm: εἶδος βοηθοῦν M, εἶδος βοηθοῦ AP. 92,3 ἡ om. 92,16 καὶ πολέμιοι Arm: καὶ om. codd. 93,3 γενέσεως, ὡς καὶ δηλοῖ Arm: ὡς om. codd. 93, 26 οὐδ' ἂν διάλεκτος ἦν Arm: οὐδ' ἂν διάλεκτος ᾖ codd. 94,12 ὁ μὲν φαῦλος Arm: φαῦλος om. codd. 95, 20 ἔστιν οὖν καὶ ἄλλη δύναμις Arm: οὖν καὶ om. codd. 96,25 αὐτὰς ἐξέλαμψε Arm: αὐτὸς ἐξέλαμψε codd. 99,12 ἐν νῷ Arm: ἐν τῷ codd. 100, 22 κλῆρον ante προσάγειν, quod sensu caret, om. Arm. 101,21 αὐτούς Arm: αὐτοῖς codd. 103,25 ἀλλ' οὐκ οὐκ Arm: ἀλλ' οὐκ codd. 104,7 ἕως οὖν Arm: ἕως οὗ codd. 106,13 ἰδέαι αὗται, quae verba a lectore aliquo margini adscripta videntur, om. Arm. 108,6 ἡ ὀφιώδης ἡδονή Arm: ἡδονή om. codd. 109,26 διὰ τοῦτ' ἔστη Arm: διὰ τοῦτ' ἔστι codd. 110,2 σωφροσύνης ἐραστήν Arm: σωφροσύνης ἐργάτην codd. 112,4 ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν Arm: ἀδικούμεναι ἡδονήν codd. ubi codicum graecorum scriptura in diversas partes discedit, versio Armenia tantum non ubique meliorem ostendit memoriam, ita ut in libro primo saepius cum MAP consentiat quam cum UFL. sed quamquam ab ipso archetypo codicum graecorum non pendet, non tamen prorsus aliena est ab eo textu e quo illud derivandum est. exemplum graecum quo usus est interpres Armenius quin e papyris vel codicibus in bibliotheca Caesariensi adservatis fluxerit dubitari nequit. namque exemplum illud corruptelis et lacunis aliquot iam depravatum fuit, quas in archetypo codicum graecorum fuisse certissimum videtur. p. 62,14/15 haec tradita sunt in Arm et MA(P) τὰ μὲν θνητὰ ὡς ἔφην παραμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι πρώτῃ. ἑβδόμῃ (δὲ add. Arm) ἡμέρᾳ, ubi vocabulum πρώτῃ manifesto corruptum est: quae in UFL leguntur τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι. πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ non genuinam scripturam sed corrigendi conatum exhibere mihi videntur. 62,25 καὶ μῆνα δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους πέρατα δήπου ἐξ οὐκ ὄντων Arm, ... πέρατα δὴ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων MAP, ... ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων UFL: ἐξ οὐκ ὄντων corruptum esse ex ἑξηκόντων vidit H. Diels. antiquam esse corruptelam quae in Arm et in MAP comparet, in UFL rursus correcturam temptatam esse facile intellegitur. 66,21 post καὶ πάλιν τῆς κατὰ

μέρος αἰσθήσεως verba ἰδέα τις αἰσθήσεως vel similia intercidisse manifestum est: desunt etiam in versione Armenia. 67, 20 verba ἣν κατὰ σύμβολον βροχὴν εἴρηκεν. quae ad τροφὴ δὲ αἰσθήσεως pertinent, et in versione Armenia et in codicibus graecis perperam exstant post verba ἡ δ' ἰδέα τῆς αἰσθήσεως. 76,9 τὸν ὄντα corruptum est aut lacuna statuenda. 92, 8 τὸ γενόμενον M, τὸ νόμενον A, πότερος (vel πότερον) οὖν Arm: scriptura iam in antiquissimis exemplis non dilucida videtur fuisse. 99,11 pro λογικῇ ψυχικῇ (sic correxit Hoeschel) corruptam scripturam ψυχῇ et Arm et codices praebent. alia vitia scripturae quae versio Armenia sibi propria habet pleraque inde orta sunt, quod interpres verba graeca male intellexit nec satis accurate distinxit.

De excerptis Philoneis

Hucusque de subsidiis criticis diximus quibus scripta Philonis integra memoriae prodita sunt. ad ea accedunt excerpta Philonea partim in codicibus qui dici solent miscellaneis partim in veterum scriptorum libris tradita. atque codices miscellanei quidem in hoc volumine ad partes vocati sunt hi:

De codice R

1. Codex Parisinus graecus 1630 (R), olim Regius 3502, formae duodecimae, in charta bombycina saeculo XIV exaratus, in quo cum alia multa tum fol. 88ᵛ—91ᵛ fragmenta Philonea leguntur haec: fol. 88ᵛ τοῦ Φίλωνος περὶ μετανοίας: φιλάρετος καὶ φιλόκαλος—φρονίμου καὶ τὸ συμφέρον εἰς ἅπαν οὐκ ἀγνοήσαντος (Mang. II 405). sequuntur fol. 88ᵛ—90ᵛ excerpta ampliora e libro *de opificio mundi* ἐκ τῶν Φίλωνος ἐξηγήσεων ἀπανθίσματα τῶν περὶ κοσμοποιίας: Τῶν ἄλλων νομοθετῶν—ἀρχὴν τῶν νόμων ἐποιήσατο (1. 1—6)· ἡ δὲ ἀρχὴ—συνᾴδοντος (1, 9—11). — Τὸ μὲν οὖν κάλλος—ἀποσεμνύναι τοῦ μετρίου (1,13—2,16). — Τὸν δὲ κόσμον οἱ φάσκοντες—τῷ μὴ πεποιηκότι (3, 4—10). — Ἐπεὶ οὖν ὁρατὸς—γεννητικώτατος ὁ ἕξ (3,17—4,5). — Οἱ καρυατίζοντες—στερεὸν ἤδη σῶμα (16, 12—16). ἔστι δὲ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἰσάκις καὶ ἴσος καὶ ὡσανεὶ ἡμιόλιος· μέτρον τε ἰσότητος ἔχων μηδὲν διαφέρον τῶν πλανητῶν. ἀλλὰ τίς δύναται τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἰχνηλατῆσαι τῶν δεδημιουργημένων. δεῖ δὲ τὸν κόσμον—τὸν ἕξ (4, 11—12). τὴν δὲ πρώτην οὐ καλεῖ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται (4, 17). — Προλαβὼν γὰρ ὁ θεὸς—ἀπεικονίσθη (4, 21—5, 3). εἶτα λέγει τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον πρὸς ἀόρατον ἀρχέτυπον γενέσθαι· καὶ χρῆται παραδείγματι τοιούτῳ· ἐπειδὰν πόλις κτίζηται—

τοὺς τόπους αὐτῆς (5,9—6,5). — Ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ μέγεθος—ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον (7,5—11). — Ἐπεὶ δὲ τὸ σύμπαν ὕδωρ—εἰς διαμονήν (11,17—12,6). διὸ φλέβας—ἔμελλον ἀναχεῖν (12,10—12). — Ὁ μὲν δὴ προστάττει —πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων γένεσιν (13,19—22). ἐβουλήθη γὰρ ὁ θεὸς—αἰδιότητος (13,24—14,1). — Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ—σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες (14,5—12)· ἵνα μηδενὶ γενητῷ—δι' ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν (14,15—17)· πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοῖα φοιτὰ καὶ παντοίους καρποὺς ἤνεγκεν (15,1—2)· οἷα γὰρ ἡνίοχος—πάντα γὰρ θεῷ δυνατά (15,5—7). — Ὅπερ νοῦς ἐν ψυχῇ—τῶν σωματικῶν ἀντίληψιν (17,15—18). — Μετὰ δὴ τὰ ἄλλα πάντα—ἡγεμόνα νοῦν (23,2—7). — Ἐπεὶ δὲ οὐ σύμπασα εἰκὼν—τρανὸν τύπον ἔχοντος (24,8—10). adiunguntur excerpta e libro *de posteritate Caini*. fol. 90v inf. Φίλωνος: πατέρα μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν πάντων ὀργάνων τὸν γεγωνὸν λόγον προσφυέστατα καλεῖ (Tischendorf *Philonea* p. 114,7) ἀντὶ τοῦ τὸν μεγαλόφωνον. — τοῦ αὐτοῦ θαυμαστὴ γνωμολογία πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀναγκαία: σφόδρα δὲ καὶ μωσῆς ἀχθόμενος—ἐπάρατος ἐστί τε καὶ λέγεται (ibid. 107,16—109,2). fol. 91r inf. τοῦ αὐτοῦ πάλιν ἕτερον θαυμαστὸν καὶ ἀξιομνημόνευτον: μωϋσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ—δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά (ibid. 113,8—21). fol. 91v τοῦ αὐτοῦ: πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως ὁμιλητέον καὶ νέῳ· καὶ πάλιν ἐνδόξῳ καὶ ταπεινῷ καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι (ibid. 116,5—6): ὅρα τὴν χρῆσιν τοῦ ταπεινοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. — τοῦ αὐτοῦ: τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ παράπαν πολλοῖς ᾀδόμενον ἀγαθὸν σύνθετον πλουθυγείαν (sic) στησάμενοι μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ πάνθ' ἁπλῶς ἀνῆφθαι δοκοῦσιν (ibid. 118,3—5). — τοῦ αὐτοῦ: τίς γὰρ ἂν ἀθλητὴς πρὸς ταύρου δύναμιν ἢ ἐλέφαντος ἀρχὴν ἐξισωθείη· τίς ἂν δρομεὺς πρὸς σκύλακος ἢ λαγωδαρίου ποδώκειαν (ibid. 134,6—8) ἀντὶ τοῦ λαγὼ ὑποκοριστικῶς. denique aliae observatiunculae adiectae sunt de vocabulis quibusdam Philoneis. τοῦ αὐτοῦ: μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διαπατοῦντες (*de plantat. Noe* I 354,7 Mang.) ἀντὶ τοῦ εὐωχούμενοι: ἔοικεν οὖν ἐκ τούτου ἀναλόγως παρειλῆφθαι καὶ τὸ ἀποπατοῦντες ἀντὶ τοῦ χέζοντες. — τοῦ αὐτοῦ: αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά· δάκρυα, μύξαι, σίαλον, σπέρμα, διττοὶ περιττωμάτων ὀχετοὶ καὶ ὁ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς (*leg. alleg.* I § 13). — τοῦ αὐτοῦ: λειφαιμία (*de aetern. mundi* p. 38,15 Cumont) ἀντὶ τοῦ ἔλλειψις τοῦ σώματος. — τοῦ αὐτοῦ: λογοφίλην (*leg. alleg.* I § 74 p. 80,22) ἤγουν τὸν περὶ λόγους ἠσκημένον καὶ ἱκανὸν ἑρμηνεύειν τὰ νοούμενα. — τοῦ αὐτοῦ: τὸ δὲ σῶμα οὐχ οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ

(ibid. § 103) ἀντὶ τοῦ ἐμποδίζει τῷ ἔργῳ. — τοῦ αὐτοῦ: ὅστις θάνατός ἐστι ψυχῆς ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις (ibid. § 106) ἀντὶ τοῦ ἐνταφιασμένης. — ὁ αὐτὸς συνεχῶς χρᾶται τῷ ἐπιλήπτοις πράξεσιν ἀντὶ τοῦ ἐπιληψίμοις καὶ ἐπιψόγοις. — τοῦ αὐτοῦ: καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο (*de plantatione* I 332,16 M.) τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις κατακέφαλα. — τοῦ αὐτοῦ: τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος ἄννα (*quod deus sit immutabilis* I 273, 24 M.). — ὁ αὐτὸς λέγει καὶ τὸ χρεῖος συνεχῶς ἀντὶ τοῦ ἐνδεὴς καὶ ἐν χρείᾳ.

Doctus ille homo qui codicem R exaravit (nam doctum eum fuisse perspicuum est) exemplo Philonis operum usus est antiquo et optimo, quod cum alia scripta Philonea continebat tum librum *de posteritate Caini*, quem integrum solus omnium quotquot supersunt codicum Vaticanus U servavit, atque opusculum *de paenitentia* suo titulo περὶ μετανοίας instructum habebat sicut optimi codices Seldenianus et Parisinus 435, cum in ceteris codicibus cum opusculis *de iudice* et *de humanitate* conglutinatum sit. scripturae forma exempli illius ad codices melioris notae proxime accessit, si quidem in excerptis e libro *de opificio mundi* R plerumque memoriam meliorem prodit nec raro vel cum optimo codice V consentit, ubi ceteri codices corruptam exhibent scripturam. exemplum maxime familiae UF cognatum videtur fuisse.

e codice N 2. Neapolitanus II C 32[1]) (N), chartaceus, formae quartae minoris, saec. XV, continet fol. 150—190 varia excerpta e multis Philonis libris, quae descripsit Wendland. in hoc volumine primo excerpta tria sunt adhibita, unum e libro *de opificio mundi* § 6 ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν — ὅπερ οὐκ ἄξιον ὑποσιωπῆσαι (p. 2,6—11), alterum e *legum allegoriarum* libro I § 59 τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς — τὴν καρδίαν ξύλον εἶναι εἰρῆσθαι (p. 75, 22—26), tertium e libro *de sacrificiis Abelis et Caini* § 26—33 τούτων ἀκούσασα ἑτέρα — γήθει τε καὶ εὐφραίνεται (p. 212,4—216,7). scriptura codicis N tantum non ubique cum familia UF conspirat, ut et illud exemplum quo hic excerptor usus est ad eam familiam pertinuisse iudicandum sit. accedit quod ea quae in initio opusculi *de mercede meretricis* vulgo exstant excerptor codicis N in medio libro *de sacrifi-*

[1]) non II C 33, ut signatus est a Salv. Cyrillo *Codices graeci mss. bibl. Borbonicae* II p. 5.

cantibus legit i. e. eodem loco quem occupant in codice F (cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 138).

De codice Palatino 129

Codex Palatinus Heidelbergensis graecus 129 (bombyc. saec. XIV) fol. 14^r—17^v et 24^r—28^v et 31^r e variis Philonis libris excerpta continet, quae descripsit vel cum textu Philoneo contulit ac nobiscum liberalissime communicavit Maximilianus Treu. ex hoc codice in libro *de opificio mundi* (§ 166 p. 58,11) genuinam scripturam καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος revocavi. excerpta reliqua postquam nihil novi afferre nobis persuasimus, omnino neglegenda nec singula notatu digna duximus.

De Reginensi 40 et Urbinate 125

Excerpta nonnulla e duobus codicibus bibliothecae Vaticanae protulit I. B. Pitra cardinalis (*Anal. Sacra* II p. 310. 311). codex Reginensis graecus 40 (bombyc. saec. XIII), qui catenam patrum in Psalmos continet, ad Ps. CIII v. 21. 22 hanc praebet adnotationem: Φίλωνος: ζητοῦσιν βρῶσιν ψυχαὶ αἱ ἄξιον θεοῦ λόγον ἔχουσαι ἐκ τοῦ διανεστηκέναι τῷ φρονήματι καὶ τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς. ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς αὐγάζεται καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν, καὶ τὰ τῶν παθῶν θηρία κοιμίζει: ubi verba ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος—καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν e Philonis *legum allegoriarum* lib. I § 46 (p. 72,17—20) desumpta sunt. codex Urbinas graecus 125 (chart. saec. XIII—XIV) fol. 306^v excerpta quinque e Philone exhibet haec: 1. λέγω δὲ μὴ καθαροὺς—ἀπιστοῦσι τοῖς ἐν ἡμέρᾳ ζῶσιν (*quod omnis probus liber sit* II 445,19—446,7 Mang.). 2. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς (*leg. alleg.* II § 79 p. 106, 10). 3. ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη· ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή (ibid. p. 106, 5). 4. ὄντως ὑπὸ θεοῦ σῴζεται—ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ (ibid. § 101 p. 110,30—111,3). 5. ἐὰν ἀπάθεια κατάσχῃ τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει (ibid. § 102 p. 111,8). — praeterea fol. 308^v exstat excerptum a Pitra omissum hoc: 6. φίλωνος: ὄψεως κάλλει καὶ τῇ περὶ λόγους χάριτι ἐπόρθει τοὺς κεκτημένους. ἑλεπόλεις γὰρ ταῦτα ψυχῶν ἀνιδρύτων καὶ ἀνερματίστων μηχανημάτων ἁπάντων σθεναρώτατα (*quod omnis probus liber sit* II 451,22—26 Mang.). 7. sequitur fragmentum alibi, ut videtur, non traditum, quod an Philonis sit dubito: ἡ τῆς ἀρχῆς ἐξουσία, εἰ μὴ κέκραται ἡμερότητι καὶ ἐπανθεῖ αὐτῇ ἡ θεῷ διακονοῦσα πρόνοια, ἀπονοίας μᾶλλόν ἐστιν ἀγριότης. εἰ δὲ τῷ πρᾴῳ μιγείη καὶ τούτῳ ἰθύνοι τὸ δίκαιον, καὶ εὐθύτης ἐστὶ καὶ χρηστότης καὶ ὁδὸς εὐνομίας καὶ πραγμάτων γαλήνη.

Codex Escurialensis X I 13 (bombyc. saec. XIV) continet fol. 226r 226v 228r 228v 229r 234r 234v 236v 238v varia excerpta Philonea. primum incipit: ἐκ τῶν τοῦ ἑβραίου φίλωνος. εἰλικρινὲς οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει (*de opificio mundi* § 31 p. 10.4). ἐβουλήθη ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν κτλ. (ibid. § 44 p. 13.24). sequuntur excerpta e Philonis libris περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν, περὶ καταστάσεως ἀρχόντων, περὶ γεωργίας, ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι. περὶ τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων. cf. E. Miller *Catalogue des mss. grecs de l'Escurial* p. 296. certiora de hoc codice comperire non potui.

De excerptis quae in opusculo περὶ κόσμου exstant in praefatione vol. II agetur.

De excerptis Philoneis ab antiquis scriptoribus servatis

Scriptores ecclesiastici inde a Clemente Alexandrino multi Philonis libros adhibebant et compilabant, quorum testimonia propter antiquitatem gravissimi momenti esse ad verba scriptoris emendanda facile perspicitur. atque Clementem Alexandrinum inprimis in Stromatum libris Philonis verba saepius tacite exscripsisse vel in usum suum convertisse satis constat et a Clementis editoribus plerumque adnotatum est. equidem omnes locos, qui quidem ad Philonis verba alludunt, colligere studui et adscripsi. cf. p. 172,25. 226,14. 236,14. 241,10 et 15. 242,9. 272,7. adde Clem. Alex. Strom. V 648 P. τῷ δὲ Ἀβραὰμ πιστεύσαντι δικαιοσύνη ἐλογίσθη — ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς, quem locum ad verba Philonis *de Cherubim* § 4 sqq. p. 171,6—21 adscribendum fuisse sero vidi. atque hoc loco verba corrupta textus Philonei (quae corrupta esse adhuc ne cognitum quidem est) e Clemente feliciter emendari possunt. etenim pro verbis πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου teste Clemente scribendum esse πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου nunc mihi persuasum est, si quidem agitur de explicanda interpretatione nominis Abrahami πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς. aliis quoque locis Clementem textum Philonis genuinum et incorruptum exhibere nemo mirabitur. velut p. 241,11 quod in Pap UF scriptum est οἱ ἐχῖνοι (contra ἐκεῖνοι codd. cet.) Clementis testimonio confirmatur. Clementis exemplum secutus Origenes, cum allegoricam Scripturae sacrae interpretationem vehementissime amplexus esset, in commentariis suis ad Philonem se proxime adiunxit, sed ut magis doctrina et sententiis eius quam verbis uteretur.

quare ad artem criticam in Philone exercendam Origenis opera non multum conferunt. accedit quod Origenis ea scripta quae maxime huc pertinent aetatem non tulerunt. fortasse aliquando cum eius librorum fragmenta e catenis florilegiisque accurate collecta erunt, quantopere a Philone pependerit clarius patebit.

De Eusebio

Inter testes antiquissimos textus Philonei locum primarium obtinet Eusebius Pamphili, qui multa et satis ampla excerpta e variis Philonis libris ad verbum transcripta servavit. atque in hoc volumine duo excerpta e libro *de opificio mundi* adhiberi potuerunt, unum Praepar. evang. lib. VIII cap. 13 (*de opif. m.* § 7—12) traditum, alterum Praepar. evang. lib. XI cap. 24 (*de opif. m.* § 24—27 ἐποίησε τὸν οὐρανόν, § 29—31, § 35. 36). Eusebii codices Bononiensem bibliothecae Universitariae 3643 (chart. saec. XIII, partim saec. XV) et Laurentianum plut. VI cod. 9 (chart. a. 1344 scr.) contulit Wendland, qui adeo inter se consentiunt, ut hunc ab illo descriptum esse certum videatur; quod ad ceteros codices attinet, in Gaisfordii apparatu critico acquiescendum fuit. forma textus Philonei ab Eusebio in excerptis illis tradita per omnia fere cum codice Vindobonensi (V) conspirat, id quod nemini mirum videbitur, quandoquidem codicem V ex antiquo exemplo Euzoii episcopi auspiciis in bibliotheca Caesariensi perscripto deductum esse novimus et Eusebius eiusdem bibliothecae papyris Philoneis sine dubio usus est. itaque bonas et incorruptas lectiones Eusebio et codici V communes esse videmus hasce: p. 2,14 ἀνάγνως. 3,4 ὃν οἱ φάσκοντες. 8,6 τὴν ἀρχήν. 9,6 τὴν δ' ἄβυσσον. 9,10 ἠξιοῦτο. 9,15 ὀφθαλμῶν. ibid. τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο. 10,1 ἀρύτονται. 10,23 ἐπεί. 11,1 ἀνεχώρησεν. 11,8 προσηγόρευσεν. 11,11 ἀντιθείς. nec non vitia quaedam et apud Eusebium et in codice V comparent, unde iam in papyris vetustissimis textum Philonis corruptum et correcturis infectum fuisse apparet ac postea rursus a viris doctis emendatum esse veri simile videtur. ut p. 2,18 apud Eusebium et in codice V (et M) legitur ἔγνω διότι ἀναγκαιότατόν ἐστιν, cum ceteri codices emendatam scripturam exhibeant ἔγνω δὴ ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν. 3,2 παθητικὸν V Eus pro παθητόν. 3,10 περιμάχητον V Eus cum MABP (ἀπεριμάχητον recte FGH). 9,8 καὶ πάντα ὅσα V Eus pro καὶ πάντων ὅσα. 9,12 ὑπερβάλλον καλόν V Eus pro ὑπερβαλλόντως καλόν. 10,3 οὗ ἂν V Eus pro ὅταν. 11,12 στερεὸν V Eus pro στερέωμα. interdum Eusebius ipse, si

codicibus eius fides habenda est. verba Philonis corrupit vel incuriose descripsit: 3,8 καὶ βλαβερά om. 3,9 ὅσα δὲ pro τὰ δὲ ὅσα. 3,12 φόβον pro ἔφορον. 3,16 συγγενῆ pro συγγενές. 3,17 γένεσιν om. 7,11 γυμνότερον pro γυμνοτέροις. 7.12 εἶναι om. 11,3 καλῶς ποιῶν pro ὁ ποιῶν.

De Ambrosio Maxime omnium scriptorum ecclesiasticorum Philonem usurpavit Ambrosius episcopus Mediolanensis, quem in scriptis quibusdam quasi latinum Philonem esse dixeris. rem inde a Benedictinis congregationis S. Mauri doctissimis Ambrosii editoribus saepe observatam multi obiter tetigerunt[1], accurata et plena disquisitione adhuc nemo tractavit. comparationem autem subtilem inter Philonem et Ambrosium institutam utriusque memoriae valde profuturam certo sperandum est, et maxime ni fallor Ambrosii textui; nam multis Ambrosii locis, qui nimis obscuri videantur iis qui Philonis ex quo desumpti sunt methodum non satis norunt (ut recte animadverterunt Benedictini), quasi lux affulget e Philone. nominatim Philonem Ambrosius laudat uno loco (*de Paradiso* 4,25), interdum eum perstringit ubi explicationem eius impugnat, alibi tacite non tam exscripsit quam imitatus est; neque enim ita eum compilavit, id quod apud veteres scriptores saepe fieri solebat, ut verba singula singulis redderet, sed ut expositiones eius et sententias quas arripuit et in usum suum convertit ad arbitrium suum et ad doctrinam Christianam accommodaret, exemplis e novo Testamento haustis exornaret, praeceptis suis moralibus et asceticis amplificaret. Philonis librorum usus apud Ambrosium latissime patet. haud paucis locis Maurini Philonis libros iam adnotaverunt, unde illi sumpti essent. nec minus Mangey in editione sua Philonis multos Ambrosii locos similes adscripsit. tum vero I. B. Aucher cum Philonis Quaestionum in Genesin et Exodum opus primum in lucem ederet, laetus ac mirabundus paene totum illud ab Ambrosio expilatum esse cognovit. ac re vera maxime huius operis Philonei vestigia in Ambrosii scriptis comparent, ut ad hoc restituendum

---

[1]) C. Siegfried *Philo* p. 371—391. Th. Förster *Ambrosius Bischof von Mailand* (Halle 1884) p. 102—112. M. Ihm, Annal. philol. t. 141 (1890) p. 282—288. I. B. Kellner *Der heilige Ambrosius Bischof von Mailand als Erklärer des Alten Testaments* (Regensburg 1893) passim.

praeter versionem Armeniam et fragmenta graeca quae supersunt Ambrosii excerpta non parvam praebeant utilitatem. praeter Quaestiones cum alios libros Philonis passim adhibuit tum librum *de sacrificiis Abelis et Caini*, quem integrum fere in libris suis *de Cain et Abel* ita expressit, ut ordinem libri Philonei tantum non ubique secutus sententias maximam partem latine interpretatus sit. quod quomodo fecerit, in unaquaque fere pagina huius editionis illius libri perspicere licet. Philonem ab Ambrosio inprimis in scriptis exegeticis adhibitum esse consentaneum videtur. eodem auctore in epistulis quibusdam eum usum esse sero cognovi: etenim eorum quae in epistulis XLIII. XLIV. XLV tractantur multa e Philonis libro *de opificio mundi* mutuatus est Ambrosius (cf. Addenda). in libris *Hexaemeron* et *de Paradiso* quae ad Philonis doctrinam et explicationem alludunt pleraque e Philonis Quaestionibus hausta sunt, aliquot tamen locis *de opificio mundi* et *legum allegoriarum* libros videtur inspexisse. cf. adnot. ad p. 14, 12. 21, 5. 57, 12. 72, 14. 77, 12. 79, 4. 8. 80, 6. 19. 85, 2. 92, 21. Ambrosii verba laudavi secundum Mignei textum ex editione Maurina expressum. in Corpore Vindobonensi Ambrosii opera nondum lucem vidisse summopere doleo: certo enim sperandum est apparatu critico adhibito textum ea qua par est cura tractatum multo emendatiorem prodituram. interim equidem textum quamvis corruptum usurpare coactus hic illic correcturam temptavi, quin multo saepius e Philone corrigi possit nullus dubito. rursus Ambrosius utpote unus antiquissimus memoriae Philoneae testis ad verba Philonis emendanda nonnihil confert. certe bonas quasdam scripturas alibi traditas Ambrosii testimonio confirmari nihil mirum. ut *de sacrificiis Abelis et Caini* § 50 (p. 222, 6) scripturam Pap UF recte se habere τοῦ περιττοῦ Ἰοθόρ confirmat Ambrosius verbis *Ietro qui dicitur superfluus.* § 65 (p. 229, 2) ὀξυκινητότερον Pap UF. *omni gladio acutius* Ambrosius. § 107 (p. 246, 1) ἀπὸ τῶν ἄρτων Pap UF, *de panibus* Ambrosius. § 133 (p. 255, 11) παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ MAGHP. *dedit eum in manus eius* Ambrosius. § 134 (p. 255, 18) κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον UFL², *non ad unum diem* Ambrosius.

Excerpta Philonea permulta et utilissima reperiuntur in Ioannis Damasceni quae feruntur Sacris Parallelis (D). de forma pristina De Sacris Parallelis (D)

huius operis eis quae post Wachsmuthium et Wendlandium[1]) Fr. Loofs et ego[2]) nuper disputavimus nunc satis constat. saeculo ut videtur sexto amplissimum florilegium Christianum compositum est in tres libros divisum, quorum primus utriusque Testamenti et veterum patrum eas sententias complectebatur quae ad res divinas pertinent, alter eas quae statum rerum humanarum tractant, tertius eas quibus de virtutibus et vitiis agitur. uniuscuiusque libri tituli (seu capita) ordine alphabetico digesti sunt. libri I et II uno nomine inscripti fuerunt τὰ ἱερά. liber III titulum habuit τὰ παράλληλα. libri primi servatus est unus codex Coislinianus 276 sic inscriptus: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τῶν ἐκλογῶν βιβλίον πρῶτον. libri secundi recensionem continet codex Vaticanus 1553 hunc titulum prae se ferens: Λεοντίου πρεσβυτέρου καὶ Ἰωάννου τῶν ἱερῶν βιβλίον δεύτερον. libri tertii forma pristina in nullo codice adhuc reperta est. ceteri Sacrorum Parallelorum codices omnes florilegii in unum alphabetum contracti varias recensiones continent. praeter Scripturam sacram et patres ecclesiasticos Philonis et Iosephi opera excerpta esse verbis expressis testantur auctores. etenim in fine praefationis τῶν ἱερῶν haec leguntur: Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῖν ἀληθείας καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀνευφημουμένης. et in prologo τῶν παραλλήλων haec: Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Ἑβραῖοι δὲ ἄμφω καὶ λόγιοι ἄνδρες· διὸ προσήκειν (προσέχειν?) δεῖ μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς διηγήμασι καὶ ἀποφθέγμασι τούτων, ὡς οὐ μόνον τοῦ σκοποῦ τῶν παρ' ἡμῖν πιστοτάτων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν οὐδ' ὅλως διαμαρτάνουσιν· ἀλλά γε καὶ πολλὴν τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιολεξίαν ἔν τε λόγοις καὶ ἤθεσι ἐπιδείκνυνται, βεβαιοῦντα μᾶλλον, οὐκ ἐλαττοῦντα τούτων, παρὰ τοῦ πνεύματος ῥηθησόμενα λόγια. Michael Lequien qui primus Sacra Parallela graece edidit duos codices adhibuit, unum Vaticanum (1236), quem integrum expressit, alterum Rupefucaldinum, e quo capitum titulos et selectas sententias tantum publici iuris

[1]) C. Wachsmuth *Studien zu den griech. Florilegien* p. 1—44. P. Wendland *Neu entdeckte Fragm. Philos* p. 18—20.

[2]) Friedr. Loofs *Studien über die dem Johannes von Damaskus zugeschriebenen Parallelen*, Halle 1892. Cohn in *Jahrbücher für protestantische Theologie* t. XVIII (1892) p. 480 sqq.

fecit. nos excerpta Philonea ex omnibus codicibus quorum usum adipisci licuit colligere et excutere studuimus. hos igitur codices usurpavimus ex iisque Philonea exscripsimus:

D^{C} = Coislinianus 276, olim monasterii S. Laurae montis Athus, membranaceus in quarto, saec. X, fol. 278, continet, ut iam dixi, τῶν ἱερῶν librum primum. cf. Loofs l. l. p. 15 sqq. primus hunc codicem adhibuit et fragmenta Philonea quaedam ex eo edidit I. B. Pitra *Anal. Sacra* II p. 304—310. equidem e codice Vratislaviam liberalissime transmisso Philonea omnia descripsi.

D^{K} = Vaticanus graecus 1553, olim Cryptoferratensis, membranaceus, saec. XIII, continet τῶν ἱερῶν librum alterum. cf. Wendland l. l. p. 18. Loofs l. l. p. 9 sqq. huius codicis capitulorum titulos et selecta fragmenta publici iuris fecit A. Mai *Scriptor. vet. nov. collect.* t. VII p. 74—109 (= Migne *Patrol. gr.* t. 86,2 Col. 2017 sqq.). Philonea omnia transcripsit vel contulit Wendland.

D^{P} = Parisinus graecus 923, membranaceus, formae maximae, fol. 394, litteris uncialibus saec. IX binis columnis elegantissime scriptus, titulis rubricatis et inauratis distinctus, imaginibus sanctorum et aliorum pictis ornatus. praemissus est index capitum sic inscriptus: ΤΑΔЄ ЄϹΤΙΝ ЄΝ ΤΗΔЄ ΤѠΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛѠΝ ΒΙΒΛѠΙ. codicem Parisiis inspexi et Philonea nonnulla contuli anno 1891. primus adhibuit et excerpta Philonea ut videtur omnia excussit J. Rendel Harris (*Fragments of Philo Iudaeus* p. VIII sqq. 89—95).

D^{M} = Venetus Marcianus graecus 138, membranaceus in folio, saec. XI, continet eandem florilegii alphabetici recensionem quam D^{P}. index titulorum inscriptus est *Κεφάλαια τῆς βίβλου τῆς ἐπονομαζομένης τὰ παράλληλα τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου. ἥτις ἐκτέθειται κατὰ ἀριθμὸν τῶν κδ' στοιχείων.* Philonea contulit Wendland.

D^{R} = Rupefucaldinus i. e. codex Phillippicus 1450 nunc Berolinensis, olim Claromontanus 150 (collegio societatis Iesu Claromontano Parisiensi a Rupefucaldo cardinali donatus), deinde Meermannianus 94, anno 1888 e bibliotheca Thomae Phillipps Cheltenhamensi in bibliothecam regiam Berolinensem traductus, mem-

branaceus in folio, saec. XII, fol. 290, continet florilegii alphabetici recensionem copiosissimam hoc titulo inscriptam: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ τῶν ἐκλογῶν βιβλίον α' καὶ β'. primus hoc codice pretiosissimo usus est Lequien, qui indicem capitum et selectas sententias edidit Ioann. Damasc. operum t. II p. 731 sqq. (= Migne *Patrol. gr.* t. 96 Col. 441 sqq.). deinde Mangey ex eo excerpta Philonea adhibuit et fragmenta edidit (Philon. op. t. II p. 660 sqq.). tum postquam diu codex in tenebris latuit, denuo J. R. Harris Cheltenhami eum detexit et fragmenta Philonea pleraque collegit. nos codice diligentissime excusso omnia excerpta Philonea descripsimus, ego usque ad fol. 67ʳ, cetera Wendland.

D^L = Laurentianus plut. VIII cod. 22, chartaceus, saec. XIV, de quo cf. Wachsmuth l. l. p. 2, continet duo diversa florilegii alphabetici fragmenta: primum fol. 1—45 post tabulam titulorum totius florilegii litterae A prima 28 capita, quae cum codice Rupefucaldino fere conspirant, deinde fol. 46—73 cum titulo βίβλος περιέχουσα τὰ τῶν παραλλήλων κεφάλαια ἐκ τῆς θείας γραφῆς συλλεγέντων καὶ συνταχθέντων κατὰ στοιχεῖον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ post indicem capitum omnium litterae A 43 capita, quae cum D^P et D^M consentiunt. Philonea contulit Wendland.

D^V = Vaticanus graecus 1236, chartaceus, saec. XV, tria volumina comprehendens, quo codice usus Lequien Sacra Parallela edidit Ioann. Dam. op. t. II p. 274 sqq. (= Migne *Patrol. gr.* t. 95 Col. 1033 sqq.), continet florilegii alphabetici recensionem valde truncatam. Philonea denuo contulit Wendland.

D^N = Venetus append. graec. class. III, 4. 88, 3, olim Nanianus 228, chartaceus, saec. XVI, conspirat fere cum D^V.

Forma scripturae quae in D comparet plerumque cum Philonis codicibus melioris notae congruit, etsi verba scriptoris interdum, ut in sententiis e conexu suo diremtis facile fieri solet, paululum immutata sunt: velut *de opificio mundi* § 20 p. 6, 10 τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων τοῦ θεοῦ τόπος ἕτερος . . . δέξασθαι καὶ χωρῆσαι ἢ ὁ θεῖος λόγος, ubi τοῦ θεοῦ pro αὐτοῦ scriptum est et in fine verba ἢ ὁ θεῖος λόγος addita sunt, et § 23 p. 7, 7 οὐχ ὡς πέφυκεν pro οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν et quae sunt si-

milia. generis diversi sunt glossemata quaedam qualia leguntur *legum alleg.* I § 102 p. 88, 2 σοφὸν μὲν καὶ πιστὸν εὑρεῖν ἕνα μόνον ἔργον et *de Cherubim* § 29 p. 177, 10 ἀγάπην (φιλοφροσύνην codd.) καὶ εὐλάβειαν θεοῦ κτήσῃ, quae correcturae sive interpolationes sine dubio manum pii monachi cuiusdam produnt. sed plerumque textus Philonei veram formam servatam et memoriam genuinam traditam videmus. cuius rei documentum praeclarissimum hoc est, quod in sententiis e libro *de sacrificiis Abelis et Caini* desumptis D ubique fere meliorem memoriam prodit in Pap UF servatam. cf. p. 207, 6. 7 τὴν τῶν εὐλόγων . . . χαίρειν ἐῶντι. 218, 15 ἀγαθοῦ. 247, 10 τελείαις (Pap D). nec raro genuinam scripturam excerpta in D recepta suppeditant, ubi libri manuscripti corruptelam passi sunt. ut *de opificio mundi* § 105 p. 37, 18 ἐτέων, quod codices omittunt, e D recuperavi, § 139 p. 48, 14 indidem τούτου pro τοῦτον. *legum allegor.* I § 91 p. 85, 8 σῶμα, quod hoc loco libri manuscripti perperam addunt, recte in D omissum est. *de Cherubim* § 83 p. 190, 16 ὀνομάζονται D recte, νομίζονται codices. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 136 p. 289, 2 οὔτε ἐπὶ D pro ἤ. sed maximo cum fructu Sacra Parallela adhibentur in recensendo *legum allegoriarum* libro tertio, ubi textus familiis A et H tantummodo nititur et meliorum codicum subsidio destituti sumus. in hoc maxime libro multis locis verba scriptoris in codicibus corrupta vel mutilata excerptis D usurpatis feliciter emendare contigit. cf. § 4 p. 114, 8 εὑρίσκεται. § 47 p. 123, 13—17 ὦ διάνοια, ζητοῦσα, ἐφανέρωσεν, ἀτελῆ. § 78 p. 129, 26 ἓν τοῦτο. p. 130, 1 θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα. p. 130, 3 καὶ χάρις ⟨τοῦ⟩ θεοῦ. p. 130, 4 καὶ χάρισμα. § 80 p. 130, 12 λέγω. p. 130, 13 δεύτερος om. p. 130, 14 οὐκ ἐπιτάττει μᾶλλον ἢ πείθει, ἔπειτα. p. 130, 16 ὁ ὀρθὸς λόγος. § 106 p. 137, 4 ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν. § 163 p. 148, 23 ἔπειτ' ἐστὶν ἄμεινον τὰ κτλ. § 164 p. 148, 25 μετιών, καὶ ἀνελπιστίαν (unde facile καὶ ἀπιστίαν restitui). p. 149, 1 ἀνοίας. p. 149, 2 μὴ καὶ αὖθις. § 166 p. 149, 15 πλεονεξίας γάρ. denique excerpta D utilissima sunt eo quod titulorum operum Philonis formas saepe meliores laudant quam quae in libris manuscriptis exhibentur.

Cum Sacris Parallelis artissime cohaerent gnomologia quaedam sacroprofana, quae praeter versus et locos morales poetarum et scriptorum qui dici solent classicorum e florilegiis profanis excerptos sententias

continent e Scripturis sacris et scriptoribus ecclesiasticis collectas in eisque fragmenta Philonea. quorum pleraque in Sacris Parallelis vel eadem vel etiam uberiora leguntur, ut ex eis illa omnia hausta esse dubitari non possit. fusius ea de re Antonius Elter in historia gnomologiorum graecorum disseret[1]). itaque collectiones eius generis quibus usi sumus enumerare hoc loco satis habeo.

Flor. Par. = Florilegium codicis Parisini 1168 (saec. XIV) adhuc ineditum. notitiam excerptorum Philoneorum Eltero debemus, cuius numeros quoque adhibuimus. cf. *leg. alleg.* I § 73. II § 65. III § 10. *de sacrif. Abelis et Caini* § 135.

Max. Ecl. = Maximi Confessoris quae feruntur Eclogae (Migne *Patrol. gr.* t. 91 Col. 721sqq.). excerpta Philonea insunt eadem quae in Florilegio Parisino. codices exstant permulti (cf. Wachsmuth l. l. p. 104). equidem excerpta Philonea descripsi e codice Berolinensi Phillipp. 1609 (membran. saec. XI).

Anton. Mel. = Antonii monachi Melissa (ed. Gesner, Tiguri 1546. Migne *Patrol. gr.* t. 136 Col. 765sqq.). continet aliquanto plura Philonea quam Flor. Par. et Maximus in eisque nonnulla quae et in ceteris gnomologiis et in Sacrorum Parallelorum codicibus (quos quidem usurpavimus) desiderantur. Antonii locos Philoneos laudavi secundum editionem Mignei.

Mel. Barocc. = Melissa Barocciana sive gnomologium codicis Barocciani 143 (membr. saec. XII). excerpta Philonea a me descripta pleraque in Sacris Parallelis vel in Flor. Par. et Max. Ecl. redeunt. idem gnomologium exstat in codice Monacensi graeco 429 (scr. anno 1346) sive Melissa Augustana, de qua cf. Wachsmuth l. l. p. 106, praeterea in codice Patmiaco 6 (membr. saec. XII) et in codice Hierosolymitano 255 (saec. XV/XVI). cf. quae dixi in Philol. t. LI p. 273.

Io. Georgid. = Ioannis Georgidis gnomologium (e codice Parisino 1166 ed. Boissonade *Anecd. Gr.* I p. 1—108). codicem Laurentianum VII 15 (membr. saec. XI) contulit Wendland.

---

[1]) interim cf. C. Wachsmuth *Studien zu den griech. Florilegien* p. 90 sqq. et H. Schenkl in *Sitzungsber. d. philos.-hist. Classe der Akad. d. Wiss. zu Wien* t. CXV p. 459 sqq.

huc pertinet etiam codex Laurentianus VIII 22 (D^L), qui praeter duo fragmenta Sacrorum Parallelorum supra commemorata fol. 74—125 et fol. 126—189 duo fragmenta gnomologii sacroprofani cuiusdam exhibet. cf. Wachsmuth l. l. p. 2. Philonea contulit Wendland.

De forma textus Philonei his gnomologiis tradita idem valet quod de excerptis D supra dixi, si quidem sententiae sacrae quotquot in eis exstant (quibus excerpta Philonea adiungenda sunt) ad unam omnes e Sacris Parallelis fluxerunt. utilissima esse excerpta D in *legum allegoriarum* libro tertio recensendo supra docui. uno loco qui non exstare videtur in Sacris Parallelis adhuc cognitis ex Antonii Melissa codicum Philoneorum scriptura corrupta emendari potuit (§ 16 p. 117,1 πολλάκις περιτρέπουσιν).

Denique hoc loco commemorandum est

Flor. Laur. = Florilegium viginti quinque sententiarum Philonearum codice Laur. LVII 12 (saec. XV) fol. 122^r et codice Vaticano 1354 (saec. XV) fol. 119^r [1]) traditum. praefixus est hic titulus: ἐκ τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἑβραίου περὶ οὗ εἴρηται· ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. e priore descriptum et collatum cum altero codice S. Reiter hoc florilegium nobiscum communicavit. nr. 23 haec legitur sententia: διττὸν τὸ ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογος ὁ ἄφρων, τὸ δὲ κατὰ στέρησιν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά, deprompta ex libro *de sacrificiis Abelis et Caini* § 46 p. 220,19—21 (quam per oblivionem in editione non adnotavimus). sequitur nr. 24 sententia κακίας ἔξοδος—ἐπεισέρχεται (ibid. § 135 p. 256, 5—7) consentiens cum testimoniis in editione allatis. idem florilegium exstat in codice Neapolitano III A 15 (saec. XV) fol. 116: cf. Cyrilli Catal. codd. gr. bibl. Borbon. II p. 211.

Praeter scriptores laudatos vix quisquam dedita opera Philonem videtur adhibuisse. nam Gregorius Nyssenus Nemesius Chalcidius, quorum nomina in hoc volumine uno alterove loco excitata reperiuntur, non ipsi Philonis opera videntur adiisse. nec non dubitari potest de Ioanne Laurentio Lydo, qui *de mensibus* lib. II cap. 8 et 11 de nu-

[1]) cf. quae de his codicibus H. Schafstaedt in dissertatione de Diogenis epistulis (Gottingae 1892) disputavit.

meris quaternario et septenario nonnulla docet quae ad verbum cum Philonis doctrina in libro *de opificio mundi* exposita conspirant. quod olim existimavi Lydum ibi Philonis librum compilasse, nunc praefracte contendere non ausim. nam consensus sic etiam explicari posse videtur, ut aut Lydus compendio mathematico usus sit eodem quod Philo adhibuerit aut scriptor compendii a Lydo compilati e Philonis libro hauserit. utut res se habet, et Lydi verba varie corrupta e Philone et Philonei textus vitia quaedam e Lydo emendare licet: nempe § 95 p. 32, 18 ζυγάδην, quod olim conieceram e codicis M scriptura ζυγάδι, Lydi testimonio confirmatum est: § 100 p. 34, 15 γεννηθῇ pro γένηται quod codices praebent e Lydo restitui.

De Procopii Gazaei commentario in octateuchum et de catenis in prolegomenis vol. IV agetur.

De editionibus

De editione principe

De libris manuscriptis et ceteris subsidiis criticis disputatione ad finem perducta nunc de editionibus nobis dicendum est. editio princeps anno 1552 Parisiis prodiit ab Adriano Turnebo curata: Φίλωνος Ἰουδαίου εἰς τὰ τοῦ Μωσέως κοσμοποιητικά, ἱστορικά, νομοθετικά. Τοῦ αὐτοῦ μονόβιβλα. *Philonis Iudaei in libros Mosis de mundi opificio, historicos, de legibus. Eiusdem libri singulares. Ex bibliotheca Regia. Parisiis, Ex officina Adriani Turnebi typographi Regij. Regiis typis. M. D. LII. Ex privilegio Regis.* in folio. ordinem quo libri Philonis in hac editione sese excipiunt non e codice manuscripto receptum sed a se institutum esse editor in epistula dedicatoria ad Carolum Lotharingiae cardinalem praemissa expressis verbis declarat: πολλὴν δὲ σύγχυσιν εὑρόντες ἐν τῇ τῶν λόγων τάξει, οὕτως αὐτοὺς κατεχωρίσαμεν, ὡς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐδοκοῦμεν τὴν ἀρχὴν διατεθεῖσθαι ἀκολουθήσαντος ὡς ὑπελαμβάνομεν ταῖς τοῦ Μωσέως ἑξῆς ὥσπερ καθ' εἱρμὸν ῥήσεσι καὶ ἱστορίαις. videtur autem Turnebus ad tripertitam divisionem illam permotus esse his verbis Philonis *de praemiis et poenis* II 408,1 Mang.: τὰς μὲν οὖν τῶν διὰ τοῦ προφήτου Μωυσέως λογίων τρεῖς ἰδέας εἶναι συμβέβηκε· τὴν μὲν γὰρ περὶ κοσμοποιίας, τὴν δὲ ἱστορικήν, τὴν δὲ τρίτην νομοθετικήν. in Monobibla, quae tamquam appendicem adiunxit, hos libros recepit: περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον. περὶ εὐγενείας. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. εἰς Φλάκκον. περὶ ἀρετῶν καὶ περὶ πρεσβείας πρὸς Γάιον. librum περὶ

κόσμου, quippe quem non a Philone profectum sed e libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου aliisque locis Philoneis compilatum esse intellexisset, omnino exclusit. editio princeps non omnia quae aetatem tulerunt Philonis opera continet, sed ea tantum quae codices praebebant qui Turnebo praesto erant. adhibuit autem tres libros manuscriptos Philonis, qui soli tunc in bibliotheca Regia Fontebladensi exstabant, Parisinos 433 (qui olim fuit Regius 1895), 434 (olim Reg. 2250), 435 (olim Reg. 2251)[1]. ac tamquam fundamentum editionis habuit codicem 433 (L), passim videtur inspexisse codicem 434, lacunas codicis L explevit e codice 435. quo factum est ut inde ab editione principe Philonis textus vulgatus cum codicum familia II plerumque consentiat, cui codicem L adscribendum esse supra docuimus. nam Adrianus Turnebus hunc codicem sat fideliter expressit nec sine iusta causa ab auctoritate eius recedere fas esse putavit. vitia tamen quibus codex L scatet non pauca tacite correxit atque ubi duplicem ille scripturam exhibet in eligenda et recipienda alterutra sano iudicio plerumque usus est. verba etiam gravius corrupta vel in textu vel in appendice variarum lectionum ad calcem editionis affixa emendare conatus est. atque etsi corrigendo hic illic Philoni scripturas falsas obtrusit, nonnunquam tamen verum divinavit et scriptoris manum restituit. ut *de opificio mundi* § 15 p. 4,19 ἐπιφημίσας αὐτῇ pro αὐτήν. § 164 p. 57,8 ὃ δή delevit. § 171 p. 60,2 εἰς pro καί. *legum alleg.* I § 17 p. 65,5 καὶ ante εὐλογεῖ delevit. § 44 p. 72,4 καὶ addidit. § 57 p. 75,16 αἵ ante πράξεις delevit. III § 29 p. 119,23 τὸν συμπάντων pro τῶν συμπάντων. § 53 p. 124,27 ἑταῖρος pro ἑτέρας. § 61 p. 126,18 προσπίπτουσα pro προπίπτουσα. § 67 p. 127,21 φύσιν . . . μοχθηράν pro φησιν . . . μοχθηρίαν. § 78 p. 130,3 καὶ χάρις τοῦ pro κεχάριστο. § 81 p. 130,18 προσφερέτω pro προφερέτω. § 87 p. 132,17 ἀναχεῖ τε pro ἀναχεῖται. § 121 p. 140,5 σαφῶς pro σοφῶς. § 135 p. 142,27 ᾧ pro οἷς. § 149 p. 146,2 διψαλέα pro δαψιλέα. § 162 p. 148,14 αἵ pro καί. § 181 p. 153,12 υἱούς pro υἱός. § 184 p. 154,10 εὐτρεπές pro εὐπρεπές. § 201 p. 157,30 κείρεσθαι pro κείρασθαι. § 211 p. 160,13 ἀνιαρῶς pro ἀνιαροῖς. § 215 p. 161,10 εὐλογιστεῖ τε pro εὐλογιστεῖται. § 221 p. 162,17 τεχνι-

[1]) Exstat etiam nunc testimonium anno 1552 Turnebum tres codices illos e bibliotheca Regia mutuatum esse: cf. H. Omont *Catalogues des mss. grecs de Fontainebleau sous François Ier et Henri II* (Paris 1889) p. X[2].

τεύουσι pro τεχνεύουσι. § 232 p. 164,30 *λαλούντων* pro *λαλούμενος*. § 235 p. 165,16 ὀσμήν pro φωνήν. § 240 p. 166,13 χρήσαιο pro χρῆσθαι. § 246 p. 167,26 ὃς ... ἐξετάζεται pro ὡς ... ἐξετάζεσθαι. § 247 p. 168,4 ὁρῶντος pro ὁρῶντες. § 253 p. 169,12 γῆς pro γῆ. *de Cherubim* § 41 p. 181,7 αἴσθησιν pro ἔστησεν. § 98 p. 194,3 τῆς pro δή. § 121 p. 198,24 κυρίως pro κύριος. § 124 p. 199,21 ὅς pro ὡς. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 70 p. 231,6 ingeniose coniecit ὦ μογεροί pro ὠμότεροι (sic HL), at Philo scripsit ὦ μάταιοι. § 100 p. 243,9 οὐ addidit. § 124 p. 252,7 ἀπόντων pro ἁπάντων. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 69 p. 274,17 διὰ τὸ pro διὰ τοῦ. § 85 p. 277,18 κατωκάρα pro κατωκάρανα. § 121 p. 285,24 δικαιοσύνη pro δικαιοσύνην. § 135 p. 288,22 τὸ pro τόν. Turnebus igitur quamquam exigua subsidia usurpavit emendandi Philonis initium fecit. plurima aliis emendanda reliquit. sed duo fere saecula praeterierunt, donec novis curis edendi Philonis consilium susceptum est.

De Hoeschelio

Post Turnebum de Philone bene meritus est David Hoeschel, qui anno 1587 tres libros qui in editione principe desunt, *de mutatione nominum*, *legum allegoriarum* librum II, *de somniis* librum II, e codice Augustano sive Monacensi A primum edidit[1]), deinde anno 1614 opusculum *de septenario* „e codice Boico" quodam publici iuris fecit adiectis duobus fragmentis e libro *de providentia*[2]). libros autem quos edidit quam maxime potuit corrigere conatus est, id quod ei qua erat doctrina et ingenii acumine saepissime contigit. multa quae in codice A corrupta leguntur in ipso margine codicis emendavit; manum enim correctricem quae in tribus libris illis comparet Hoeschelii esse consensus declarat qui inter editionem eius et correcturas illas exstat. ut exempla quaedam afferam, *legum alleg.* II § 1 p. 90,6 ὁ γὰρ A in textu, ὃ γὰρ A in marg. et Hoeschelii editio praebent. ibid. οὐκ ἀνύει A in textu, οὐκ ἂν εἴη A

[1]) *Philonis Iudaei opuscula tria:* 1, *Quare quorundam in sacris litteris mutata sint nomina.* 2, *De formatione Euae ex Adami latere; et de utriusque lapsu.* 3, *Somniorum Iosephi, Pharaonis, pincernaeque ac pistoris, allegorica expositio. Graece nunc primum edita, studio et opera Davidis Hoeschelii A. M. eiusdemque notatiunculis alicubi illustrata. E bibliotheca Augustana. Francofurdi Apud Ioannem Wechelum, MDLXXXVII.* in octavo. 276 pag.

[2]) *Philo Iudaeus de septenario. Eiusdem fragmenta II e libro de providentia. Omnia e codd. mss. nunc primum edita a Davide Hoeschelio. Augustae Vindelicorum ad insigne pinus MDCXIV.* in quarto. (hunc librum ipse non vidi.)

in marg. et Hoesch. § 6 p. 91,15 προσπλάττεσθαι A in textu, προπλάττεσθαι A in marg. et Hoesch. § 7 p. 91,28 αὐτὰ A in textu, αὖ τὰ A in marg. et Hoesch. § 14 p. 93,19 τῷ A in textu, τοῦ superscriptum A habet et Hoesch. § 22 p. 95,15 λέξις A in textu, ἕξις ἤτουν συμπιεσμός A in marg., ἕξις Hoesch. § 44 p. 99,3 ταύτῃ A in textu, αὕτη A in marg. et Hoesch. § 56 p. 101,16 εἶχον A in textu, ἦχων A in marg. et Hoesch. § 61 p. 102,19 ἐπανύσηται A in textu, ἐπαναστήσηται ἢ ἐξαναστ— (sic) A in marg. et Hoesch. in marg. editionis. § 62 p. 102,24 τὴν ψυχήν A in textu, τῇ ψυχῇ A in marg. et Hoesch. § 74 p. 105,4 σύντομοι A in textu, σύντονοι A in marg. et Hoesch. § 98 p. 110,16 ἀρετοὶ A in textu, ἀρετῆς A in marg. et Hoesch. quarum emendationum pleraeque postea codicis M auctoritate egregie confirmatae sunt. in edendo opusculo *de septenario* (Mang. II 277—298) quo codice Hoeschel usus sit adhuc investigare non potui. Vaticanum 379 non fuisse, quod coniecerat Mangey, inde sequitur quod in eo codice (ut in Laurentiano F) opusculum περὶ τῆς ἑβδόμης explicit verbis ποθεῖ τὰς ἐκ δούλων ὑπηρεσίας (Mang. II 291,48). cum Hoeschelii codex plura contineret quamvis corrupta et mutilata: cf. Tischendorf *Philonea* p. 40 sqq.[1]) libri περὶ προνοίας duo fragmenta edidit e Michaelis Apostolii (vel potius Arsenii) Violario, quae et in excerptis Eusebianis exstant (οὐ τύραννος ὁ θεὸς — κάλλεος εἵνεκα εἰδ Mang. II 634—635, ὠμῆς γὰρ δίχα ψυχῆς — διὰ προμήθειαν ἀρετῆς Mang. II 642).

Quae secutae sunt Philonis operum editiones tres vel quattuor a Turnebo et Hoeschelio omnino pendent, novi nihil attulerunt. prima quae Coloniae Allobrogum lucem vidit anno 1613[2]) continet scripta Philonis a Turnebo edita eodem ordine digesta cum latina Gelenii interpretatione,

[1]) Conieceram codicem Monacensem 113 ab Hoeschelio adhibitum esse; sed ne is quidem plura continet quam Vaticanus 379 et Laurentianus F. cf. Hardt *Catal. codd. mss. gr. bibl. Bavar.* II p. 38.

[2]) Φίλωνος Ἰουδαίου ἐξηγητικὰ συγγράμματα εἰς τὰ τοῦ Μωϋσέως κοσμοποιητικά, ἱστορικά, καὶ νομοθετικά. *Philonis Iudaei opera exegetica in libros Mosis, De Mundi opificio, historicos et legales, quae partim ab Adriano Turnebo Professore et Typographo regio e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana, edita et illustrata sunt. Accessere extra superiorum ordinem eiusdem Philonis sex opuscula, quorum alia sunt* ἐπιδεικτικὰ *alia* διδασκαλικὰ *alia denique historica res quae Iudaeis auctoris aevo contigere describentia. Nunc Graece et Latine in lucem emissa ex accuratissima Sigismundi Gelenii interpretatione, cum rerum Indice locupletissimo. Excudebat Petrus de la Rouiere. Coloniae Allobrogum, CIƆ IƆC XIII.* in folio. 904 pag., 12 fol. non num.

addit deinde tres libros anno 1587 ab Hoeschelio editos cum Frederici Morelli versione latina et opusculum Pseudo-Philoneum περὶ κόσμου cum latina Guilelmi Budaei translatione. altera quae Parisiis anno 1640 prodiit[1]) et ipsa continet omnia quae Turnebus edidit. sed ordine librorum in parte tertia et quarta paululum immutato. deinde opuscula omnia et fragmenta quae Hoeschel publici iuris fecit. haec editio Parisina cum textu vulgato quodam modo cohaeret, si quidem eam Mangey editioni suae fundamenti instar subiecit. tertia quae prodiit Francofurti anno 1691 Frederico III Electori Brandenburgiae dedicata[2]) editionem Parisinam de qua modo dixi fidelissime expressit. quarta denique anno 1729 Francofurti in lucem emissa cum Francofurtensi priore ad amussim conspirat[3]), nisi quod in initio additae sunt praefatio Christiani Schoettgenii et notitia de Philonis vita et scriptis ex I. A. Fabricii Bibliotheca Graeca petita.

De editione Mangeiana

Tandem opus a Turnebo et Hoeschelio inchoatum suscepit ac felicissime persecutus est Thomas Mangey. editio Mangeiana duo volumina in folio complectens anno 1742 prodiit sic inscripta: Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα. *Philonis Iudaei Opera quae reperiri potuerunt omnia. Textum cum Mss. contulit, quamplurima etiam e Codd. Vaticano, Mediceo et Bodleiano, Scriptoribus item vetustis, nec non Catenis Graecis ineditis, adiecit, Interpretationemque emendavit, universa Notis et Observationibus illustravit Thomas Mangey, S. T. P., Canonicus Dunelmensis. Vol. I. II.* (Londini) *Typis Guilelmi Bowyer MDCCXLII.*

---

[1]) Φίλωνος Ἰουδαίου συγγράμματα. *Philonis Iudaei omnia quae extant opera. Ex accuratissima Sigismundi Gelenii et aliorum interpretatione partim ab Adriano Turnebo, Professore Regio, e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana edita et illustrata. Huic novissimae editioni accessere Variae lectiones et elegantissimus eiusdem Philonis de septenario libellus et de providentia Dei fragmenta. Cum indice rerum locupletissimo. Lutetiae Parisiorum MDCXL.* in folio. 1200 pag., 35 fol. (hanc editionem ipse non vidi.)

[2]) titulus idem est atque ed. Paris. 1640. in fine: *Francofurti, Apud Ieremiam Schrey et Heinrici Ioh. Meyeri Haeredes, Anno CIↃ IↃC XCI.* in folio. 1200 pag., 35 fol.

[3]) titulus idem atque ed. Paris. 1640 et Francof. 1691. in fine: *Accedunt noviter notitia vitae et operum Philonis ex viri celeberrimi Ioannis Alberti Fabricii Bibliotheca Graeca et praefatio Christiani Schoettgenii. Francofurti, Apud Ieremiam Schrey et I. G. Conradi.* s. a in folio. 14 et 1200 pag., 35 fol. hanc editionem anno 1729 in lucem emissam esse declaratur praefatione data *Dresdae, ipso die festo Epiphanias Dominicae. CIↃ IↃCC XXIX.*

nova et amplissima subsidia ad Philonem denuo tractandum et adhibenda esse recte cognovit Mangey et operam dedit ut undique colligeret. codices igitur Britannicos qui ad manus erant ipse contulit, alios multos in usum suum conferendos curavit, excerpta et fragmenta Philonea in catenis et florilegiis et a scriptoribus antiquis tradita partim ad illustrandum textum adhibuit partim ad calcem editionis congessit. nec priorum editorum exemplum secutus est, ut ex Adriani Turnebi et Davidis Hoeschelii editionibus opera Philonis denuo exprimeret, sed quasi novam textus formam instituit. nam primum ordinem librorum induxit multo meliorem eo quem Turnebi et reliquae editiones prae se ferunt, opusculis quattuor ab Hoeschelio editis priore loco submotis eum locum adsignavit quem res in singulis tractatae postulant. deinde textum locupletavit libro *de posteritate Caini* e codice Vaticano 381 (U) et libro quarto *de specialibus legibus* e codice Seldeniano primum editis. denique fragmenta librorum Philonis deperditorum sat multa undique collecta primus edidit. notis autem partim infra textum datis partim ad calcem utriusque voluminis adiectis ad illustranda et emendanda verba Philonis materiam obtulit amplissimam. itaque omnium qui hucusque Philoni studium impenderunt optime Mangeium de hoc scriptore meritum esse negari nequit.

Sed tamen omnem quam moverat exspectationem editio Mangeiana non explevit. neque enim ipse codices accurate contulit neque ab aliis collationes accurate factas accepit neque ea qua par est diligentia subsidiis suis usus est. codicum lectionis varietatem selectam tantum enotavit nec raro *sic Mss.* adnotasse satis habuit, ubi codices minime consentiunt, singulos autem codices saepissime inter se confudit. in praefatione codices enumerat, quorum subsidio in recensendo Philone usus sit. primum se collationem habuisse dicit unius Vaticani nr. 152, qui largam messem sibi variarum et meliorum lectionum suppeditaverit. at non unum Vaticanum adhibuit, sed minimum quattuor. is quem Vaticanum 152 dicit sine dubio fuit Vaticano-Palatinus 152, quem supra (p. XXX) memoravi et in libro *de opificio mundi* cum codice Veneto B conspirare in prolegomenis editionis eius libri (p. XIV sq.) demonstravi. quod iam tum suspicatus eram, ubi secundum Mangeii testimonium codex Vaticanus a Veneti B memoria recedat, errorem subesse et Palatinum 152 cum alio quodam Vaticano a Mangeio confusum esse, id egregie confirmatum est.

nam praeter Palatinum 152 in libro *de opificio mundi* Vaticano-Palatinum 248 (G) Mangey adhibuit et quas ibi discrepantes a codice B notavi lectiones non sunt Palatini 152 sed Palatini 248. is autem, quem largam messem variarum lectionum sibi suppeditasse profitetur, ne ipse quidem Palatinus 152 fuit sed Vaticanus 381 (U). nam omnes quas in libris *legum allegoriarum* I, *de Cherubim, de sacrificiis Abelis et Caini, quod deterius potiori insidiari soleat* et aliis profert *e Vaticano* lectiones sunt Vaticani U. denique hic illic scripturas codicis Vaticano-Palatini 183 (quem apographon codicis A esse supra dixi) commemorare videtur. similem confusionem commisit in enotandis codicum bibliothecae Laurentianae lectionibus. codicem Mediceum, quem reliquorum omnium et antiquissimum et praestantissimum dicit, ab Antonio Cocchio medico Florentino in usum suum collatum esse refert. itaque sine dubio codicem Laurentianum X 20 (M) intellegi voluit. at non modo huius sed etiam Laurentiani F collationem adhibuit. quippe cuius scripturas commemoret in libris Philonis qui in codice M desunt ut in libro *quod deterius potiori insidiari soleat.* praeter eos quos modo dixi codices Mangey usurpatos a se esse testatur hos: tres codices bibliothecae regis Christianissimi 1895. 2250. 2251 (i. e. codices Parisinos 433. 434. 435), Coislinianum 43, Augustanum (i. e. Monacensem A), quorum collationes aliis acceptas rettulit. ipse contulit Oxonienses codices tres, unum Bodleianum (Seldenianum), unum Collegii Lincolniensis, unum Collegii Novi (v. supra p. XIX), et Cantabrigiensem Collegii S. Trinitatis (de quo cf. Proleg. ad librum *de opificio mundi* p. XXX). apparatum igitur habuit sat amplum et egregium, sed recta via et ratione uti eo nescivit. quae de codicum lectione cognoverat quanta socordia et neglegentia saepe tractaverit, permultis exemplis demonstrari potest. quod cum operae pretium non sit, ut chartae parcam, unum exemplum pro multis proferam. *legum allegor.* II § 4 p. 91.1 haec scripsit Philo: δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη, τό τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς· οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ — ἐφίεται γὰρ τῆς εἰκόνος· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἀρχέτυπος ἄλλων ἐστί· πᾶν δὲ μίμημα ποθεῖ τοῦτο, οὗπέρ ἐστι μίμημα, καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται — οὔτε τῷ πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον. in codice A verba οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ errore omissa sunt, quare apud Hoeschelium et in eis quae ab

eo pendent editionibus desiderantur. Mangey cum in Mediceo (M) mancam sententiam expleri verbis οὔτε δὲ τῷ — μόνῳ comperisset, falso loco ea in textum induxit ante verba οὔτε τῷ πλαστῷ κτλ. itaque in omnibus inde a Mangeio editionibus ineptum hoc enuntiatum exstat: δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη ... ἐκ γῆς· ἐφίεται γὰρ τῆς εἰκόνος ... καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται· οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, οὔτε τῷ πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον.

De ratione quam in textu constituendo secutus sit haec Mangey pronuntiavit: *ubique sequor editionem Parisiensem Philonis operum anni 1640 ... textum nullibi ex coniectura muto nec ex unius tantum codicis manuscripti fide nisi Medicei, quem reliquorum omnium longe optimum esse existimo et ex quo solo hiatus bene multos supplere in textu non dubitavi.* attamen hanc normam non stricte observavit, sed saepe textum tacite mutavit et scripturam vulgatam non modo correxit, id quod sane multis locis fecit, sed interdum etiam depravavit. quoniam vero complures familiae A codices adhibuit, horum auctoritatem secutus multa mutavit et textum nonnusquam diversum constituit ab eo quem editiones priores ostendunt, quas a memoria familiae H pendere constat. sed contra codicum consensum textum mutare noluit; nam huiusmodi quae comparent pleraque vel e lapsu calami vel ex erroribus typothetarum orta esse videntur. coniecturas et suas et aliorum plerasque vel in notis vel in addendis commemoravit. atque in his non minima laus Mangeii posita est. erat enim Philonei sermonis adeo peritus ac tanto opere in doctrinam Philonis penetraverat, ut facili negotio multas corruptelas et lacunas textus detegeret ac saepissime coniectando veram scripturam indagaret vel ad veram proxime accederet. etsi eius coniecturae non omnes ita comparatae sunt, ut in textum recipi possint, ac nonnullae vel falsam sententiam ingerunt, multae tamen acu rem tetigerunt, quas omnino recipiendas esse nemo dubitabit. eadem ac fortasse etiam maiore laude dignae sunt animadversiones et emendationes Ieremiae Marklandii a Mangeio in addendis commemoratae, quarum plerisque in verbis Philonis emendandis et restituendis uti licet. maxima illum virum fuisse sagacitate et in coniiciendo felicitate optime arguitur eo, quod multa inventa eius meliorum codicum testimonio postea confirmata sunt. in Mangeii notis passim laudatur etiam Ericus Benzelius episcopus Lincopensis.

cuius observationes et coniecturas quasdam ille acceperat, quae ad emendationem Philonis non multum conferunt. denique Ioannis Christophorsoni coniecturae, quas ambabus manibus amplexus est Mangey, nihili aestimandae sunt.

De editionibus reliquis

Editio Mangeiana quae prima fuit critica usque ad hunc diem unica mansit. nam qui postea Philonis opera ediderunt Mangeii textum integrum expressisse satis habuerunt. ac Fridericus Pfeiffer quidem, cuius editio[1] imperfecta emissa est annis 1785—1792, in praefatione se Mangeii speciosam egregiamque editionem vel plane immutatam recudendam curavisse libere fatetur. ipse nihil praestitit nisi haec: errata typographica quibus sane editio Mangeiana scatet non pauca correxit (sed multa intacta reliquit nec pauca nova ipse admisit), Mangeii notas ex addendis collectas textui subscripsit, tres codices Monacenses quos Mangey neglexerat ipse contulit et eorum lectiones varias adnotavit. sed valde erravit quod ex eorum collatione ornamentum novum accedere Philoni ratus est. nam quos saeculo XIV eleganter satis exaratos dicit ac de codicibus optimae notae summa cum cura et diligentia descriptos esse videri, codices re vera sunt saeculi XVI et summa cum neglegentia scripti et nullius pretii. primus codex a Pfeiffero A notatus (num. 52 signatus), qui Philonis libros plerosque continet e bibliotheca Bessarionis cardinalis descriptos, nunc est Monacensis graecus 124 (v. supra p. XIV sq.). alter codex B (num. 35 signatus), qui libros continet *de vita Mosis, de fortitudine, de vita Iosephi, de Abrahamo,* nunc est codex Monacensis gr. 19: cf. Hardt *Catal. codd. mss. graec. bibl. Bavaricae* t. I p. 98 sqq. tertius codex C (num. 174 signatus) nunc est Monacensis gr. 113, qui fol. 225—233 Philonis opusculum *de septenario* (Mang. II 277—291) continet: cf. Hardt l. l. t. II p. 38. tertium hunc codicem adhibere non iam potuit, quoniam in edendo Philone usque ad libros *de specialibus legibus* non pervenit.

Qui hoc saeculo Philonis opera imprimenda curaverunt nihil fere praestiterunt, nisi quod libros per I. B. Aucherium ex Armenio publici

---

[1]) *Philonis Iudaei opera omnia graece et latine. Ad editionem Thomae Mangey collatis aliquot Mss. edenda curavit Augustus Fridericus Pfeiffer. Vol. I—V. Erlangae, sumptu Wolfgangi Waltheri, 1785—1792.* 5 voll. in octavo, quibus continentur scripta omnia quae in editionis Mangeianae volumine primo exstant et e volumine altero vita Abrahami. editio fertur repetita esse anno 1820.

iuris factos et opuscula *de cophini festo* et *de parentibus colendis* ab Angelo Maio e Laurentiano M edita[1]) libris antea cognitis adiecerunt. editio Lipsiensis Schwickertiana quam M. Car. Ern. Richter curavit annis 1828—1830 prodiit octo voluminibus[2]). editor, quemadmodum ipse in praefatione professus est, textum Mangeii secutus est, quocum editionem Pfeifferianam et ubi haec deficit editionem Parisiensem anni 1640 contulit; scriptis a Mangeio editis suo loco inseruit opuscula *de festo cophini* et *de parentibus colendis* et in fine adiecit libros ab Aucherio latine redditos. declarat autem sese efficere studuisse, ut mendis innumeris quibus pristinae editiones scateant textus purgaretur; quod, si menda typographica et lapsus calami quosdam exceperis, parum vere dictum est, vitia enim pleraque editionum priorum in hac quoque redeunt: cf. Proleg. in librum *de opificio mundi* p. XXXIV, ubi exempla nonnulla contuli quae facile augeri possunt. denique commoditati legentium eo prospectum voluit, quod summaria singulis libris praeposuit, textum in paragraphos distinxit et quam aptissime fieri potuit interpunxit. sed neque distinctionibus neque interpunctionibus textus Philonei difficultates levavit, immo vero saepius auxit. nam paragraphis suis textum interdum omnino depravavit, cum sententias artissime inter se conexas discerperet: cf. e. gr. p. 62,16. 95,23. 139,30. 143,29. 145,2. 166,28. 178,16. 286,6. in interpungendo autem tanta neglegentia usus est, ut multis locis verba scriptoris omnino intellegi nequeant, nisi interpunctiones immutaveris. quod in praefatione promisit ultimo volumini se indicem rerum et verborum graecum additurum, huic promisso non satisfecit, sed indicem rerum latinum ex Mangeii editione repetitum dedisse satius habuit. novissima operum Philonis editio Tauchnitiana[3]) fere integra ex editione Richteriana expressa est. nam et universa cum illa conspirat et in singulis voluminibus omnia eadem continet et textum in paragraphos a Richtero

---

[1]) *Philonis Iudaei de cophini festo et de colendis parentibus cum brevi scripto de Iona. Editore ac interprete Angelo Maio. Ad Leopoldum principem Etruriae heredem. Mediolani regiis typis MDCCCXVIII.* in octavo. 36 pag.

[2]) *Philonis Iudaei opera omnia. Textus editus ad fidem optimarum editionum. Vol. I—VIII. Lipsiae, sumptibus E. B. Schwickerti, 1828—1830.* in octavo minori.

[3]) *Philonis Iudaei opera omnia ad librorum optimorum fidem edita. Editio stereotypa. Tom. I—VIII. Lipsiae sumptibus et typis Caroli Tauchnitii 1851—1853.* 12°.

inductas distinctum praebet. ea re tantum discrepat, quod editor anonymus interpunctionem sane meliorem et accommodatiorem reddere studuit et coniecturas nonnullas a Mangeio in notis significatas, quae quidem ei certae videbantur, in textum recepit.

Denique in editionum numero nominanda videtur Ioannis Christiani Guilelmi Dahlii Chrestomathia Philoniana[1]) duobus voluminibus edita et doctis adnotationibus instructa. cuius volumine priore capita selecta e variis Philonis libris, posteriore libri *adversus Flaccum* et *de legatione ad Gaium* illustrantur; textum editor Mangeianum secutus est. neque hoc loco silentio praetereunda sunt Constantini Tischendorfii *Philonea*[2]) identidem iam a me laudata, qui liber primum Philonis opusculum *de posteritate Caini* continet e Vaticano 381 accuratius descriptum quam apographon a Mangeio adhibitum, deinde *de specialibus legibus* librum II integrum e Laurentiano M editum, cuius antea partes tantum valde corruptae et in breve contractae cognitae fuerunt: adiectum est fragmentum *Quaestionum in Exodum* in Vaticano 379 servatum, finem faciunt sententiae Philonis e florilegio Cahirino (quod cum Maximi Eclogis conspirare videtur) excerptae.

De versionibus recentioribus

De editionibus disputatione absoluta pauca adiungenda sunt de versionibus recentiore tempore factis. primus quod sciam Lilius Aegidius Libellius Tifernas opera Philonis latine reddenda suscepit iussu Nicolai V papae: cf. Dominicus Georgius *Vita Nicolai V pont. max.* (Romae 1742) p. 192. eius translationis etiam nunc in bibliotheca Vaticana exstant septem tomi manu ipsius annis 1479—1484 elegantissime exarati et Sixto IV vel Innocentio VIII dedicati, quibus octavus accedit in bibliotheca Barberina adservatus. cf. Pitra *Anal. Sacr.* II p. 331. paulo post editionem principem ab Adriano Turnebo in lucem emissam Ioannes Christophorson[3]) Anglus quattuor libros Philonis in linguam

[1]) *Chrestomathia Philoniana sive loci illustres ex Philone Alexandrino decerpti et cum animadversionibus editi a Ioanne Christiano Guil Dahl. Hamburgi sumptu Caroli Ernesti Bohn 1800—1802.* 2 voll. 12°.

[2]) *Philonea, inedita altera, altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta. Edidit Constantinus Tischendorf. Lipsiae, Giesecke et Devrient 1868.*

[3]) *Philonis Iudaei scriptoris eloquentissimi gravissimique libri quatuor, quorum primus est De mundi fabricatione, quae est à Moyse descripta, secundus De decem praeceptis, quae capita legum sunt, tertius De magistratu seu principe deligendo, quartus De officio Iudicis,*

latinam conversos edidit. anno post omnium operum Philonis quotquot ediderat Turnebus translatio latina Basileae prodiit a Sigismundo Gelenio facta [1]). quae et identidem repetita (Lugduni 1555, Lugduni 1561 [2]), Antwerpiae 1614 [3])) et omnibus graeci textus editionibus inde ab editione Colon. Allobr. 1613 usque ad Pfeifferianam adiecta est. opuscula ab Hoeschelio edita Fredericum Morellum interpretem latinum nacta sunt. gallice Philonis opera Petrus Bellier anno 1588 edidit [4]), in sermonem anglicum hoc saeculo transtulit C. D. Yonge [5]). germanice adhuc pauca scripta Philonis reddita sunt [6]).

---

iam primum de Graeco in Latinum conversi: Ioanne Christophorsono Anglo interprete. Errata quoque fere quadringenta, quae in eisdem quatuor libris nuper Parisiis Graece impressis ex collatione exemplarium manu descriptorum deprehensa sunt, notata correctaque et in fine uoluminis posita. Antverpiae. Excudebat Ioannes Vervvithagen Anno 1553. in quarto. 12 fol., 149 pag., 4 fol.

1) *Philonis Iudaei scriptoris eloquentissimi ac philosophi summi lucubrationes omnes quotquot haberi potuerunt, nunc primum Latinae ex Graecis factae per Sigismundum Gelenium, addito in fine rerum memorandarum Indice foecundissimo. Basileae (apud Nicolaum Episcopium iuniorem) M.D.LIIII.* in folio. 651 pag., 11 fol. — Editio plane repetita *Lugduni, Apud Ioannem Frelonium, 1555.* in octavo. 32 fol., 870 pag.

2) *Philonis Iudaei, summi philosophi, ac scriptoris eloquentissimi, Operum, quotquot ad hunc diem haberi potuerunt, Tomus prior (alter), interprete Sigismundo Gelenio, Ioanne Christophorsono et Ioanne Voeuraeo. Cum utriusque Tomi singularibus et amplissimis indicibus. Lugduni, Apud Ioannem Frellonium, MDLXI.* 2 voll. in octavo, 512 et 480 pag. hac editione continentur primum Sig. Gelenii translatio omnium operum Philonis, deinde Io. Christophorsoni translationes quattuor librorum, tum Ioannis Voeuraei Galli interpretatio libri *de decalogo.*

3) *Opera Philonis Iudaei exegetica in libros Mosis, De opificio mundi, Historicos et Legales, quae partim ab Adriano Turnebo, Professore et Typographo Regio, e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana, edita et illustrata sunt. Accessere extra superiorum ordinem eiusdem Philonis sex opuscula, quorum alia sunt ἐπιδεικτικά, alia διδασκαλικά, alia denique historica res quae Iudaeis Auctoris aevo contigere describentia. Nunc noviter additis marginalibus in lucem emissa ex accuratissima Sigismundi Gelenii interpretatione, cum rerum Indice locupletissimo. Antwerpiae, Apud Iohannem Keerbergium, M.DC.XIV.* in quarto. 811 pag., 24 fol. haec editio accurate expressa est ex parte latina editionis graecae et latinae quae prodiit Coloniae Allobrogum a. 1613 (v. supra p. LXXII).

4) *Les Oeuvres de Philon Juif, contenans l'Interpretation de plusieurs divins et sacrés mystères et l'instruction d'un chacun mises de Grec en François p. Pi. Bellier. Paris chez Ch. Roger 1588.* in octavo. editio repetita et tribus libris a Fred. Morello translatis aucta *Paris chez Chapelain 1612.*

5) *The Works of Philo Iudaeus, the contemporary of Iosephus, translated from the Greek by C. D. Yonge. London, H. Bohn, 1854—1855.* 4 voll. in octavo.

6) *Bibliothek der griechischen und römischen Schriftsteller über Judenthum und Juden*

Novam et criticam operum Philonis editionem hoc saeculo moliebatur Chr. G. L. Grossmann theologus Lipsiensis. quod ad consilium perficiendum Constantino Tischendorfio persuasit, ut in itinere quod anno huius saeculi quadragesimo in Galliam et Italiam suscepit libris Philonis manuscriptis excutiendis operam daret. quem laborem ita ille exsecutus est, ut codices Parisinos fere omnes exploraret et cum editione Mangeiana conferret atque Italiae bibliothecis perlustratis multos codices perscrutaretur et investigaret[1]). quo factum est ut Grossmanno supellectilis critica praesto esset locupletissima. sed morte abreptus est (anno 1857), priusquam vel initium edendi Philonis fecisset. apparatus criticus ab eo comparatus hucusque neglectus in bibliotheca Universitatis Lipsiensis delitescit. post Grossmanni obitum idem consilium persecutus est Carolus Guilelmus Otto theologus Glauchaviensis, quem ad finem et apographa Tischendorfii collationum codicum Parisinorum et collationes aliquot codicum Vindobonensium comparavit. sed ne is quidem eo pervenit, ut ad opus perficiendum accederet[2]). nova Philonis edendi spes excitata est, cum anno 1887 Academia Regia Berolinensis ad certamen de praemio Carlottiano subeundum Philonis librum *de opificio mundi* critice tractandum proposuisset. quo in certamine Paulo Wendlandio mihique contigit, ut Academia opellas nostras praemio dignas iudicaret. quo facto uterque nostrum editionis omnium operum Philonis novis curis parandae consilium cepit. mox vero, ne diutius opus dudum desideratum tardaretur et quo citius res ad finem perduci posset, consilia nostra communicavimus et consociato labore Philonem edere constituimus. apparatu plenissimo per hos annos conquisito et omni studio pertractato nunc volumen primum in lucem mittimus.

De ratione huius editionis

De ratione huius editionis haec animadvertenda sunt. ordinem librorum in universum sequimur eum quem Mangey constituit, quamquam non per omnia eum recte sese habere haud ignoramus. sed quoniam editio Mangeiana in omnium manibus est et omnes verba Philonis secun-

---

in neuen Uebertragungen und Sammlungen. I. Bd. Leipzig, Oskar Leiner, 1865. III. Bd. ib. 1870. IV. Bd. ib. 1872.

[1]) cf. Grossmann in programmate pro rectoratu Lipsiensi a. 1856 p. 1. Tischendorf *Anecdota sacra et profana* p. 171. *Philonea* p. V sq.

[2]) cf. quae dixi in Philol. t. LI p. 274.

dum eam laudare consueverunt, lectorum commoditati consuluisse nobis videmur, quod ordinem editionis Mangeianae quoad fieri potuit retinuimus. quo facilius verba scriptoris alicubi laudata reperiri possent, numeri paginarum editionis Mangeianae (M.) in margine interiore adnotati sunt. nec minus propter verba secundum editionem Richterianam laudata paragraphos eius editionis in textum recepimus cancellis rotundis ( ) inclusas. sed ut difficultates Philonis legendi aliquanto sublevarentur et singulae sententiae magis essent perspicuae, textum in novas et minores paragraphos distinximus in margine exteriore notatas. textui duplicem adnotationem subiunximus, unam qua codicum varietas lectionis enotata est, alteram qua loci memoriae quae dici solet indirectae congesti sunt et scriptorum loci quos Philo laudavit vel perstrinxit significati. in textu constituendo quantum fieri potuit fidem et auctoritatem librorum manuscriptorum sequendam esse duximus, sed simul ab emendatione in scriptore tam corrupto non prorsus abstineri posse nobis persuasimus, in qua tamen a certa via et ratione nos non recessisse speramus. equidem coniecturas vel meas vel aliorum in textum non recepi, nisi ubi et verba tradita aperte corrupta sunt et emendatio certa mihi visa est. sicubi rem dubiam esse nec medelam certam adhuc inventam existimavi, textum libris traditum quamvis corruptum retinere malui quam coniecturis locum concedere parum probabilibus. ceterum praeter Mangeium et qui ab eo laudantur Christophorsonum Marklandium Benzelium vix quisquam nominandus est, qui in emendandis libris huius voluminis aliquid praestiterit, nisi quod Fridericus Creuzer locos aliquot illustravit et emendare conatus est[1]). etiam in rebus grammaticis et orthographicis codicum optimorum fidem plerumque secutus sum. eas tantum formas verborum quas ex usu Philonis et illius aevi scriptorum communi admittendas non esse censeo, ubi mutatione levissima vitium tolli potuit, emendare et iustas formas substituere non dubitavi: velut αὑτοῦ pro αὐτοῦ, ubi pronomen reflexivum necessarium videtur, et σεαυτοῦ (σαυτοῦ) pro ἑαυτοῦ, ubi sententia loci pronomen secundae personae postulat, et similia. de legibus quas Philo in hiatu vitando et admittendo

---

[1]) Fr. Creuzer *Zur Kritik der Schriften des Juden Philo* in *Theol. Studien und Kritiken* 1832 I p. 3—43 (= *Deutsche Schriften* III. Abth. 2. Bd. p. 409—446).

secutus sit alio loco fusius disserendum erit. nam quae J. Jessen[1]) de hac quaestione investigasse sibi videtur, minime omnia probanda sunt. si quidem iustae hiatus excusationes apud Philonem multo latius patent quam ille putavit. in universum sic iudico, propter hiatum solum verba tradita non esse corrigenda ac ne gravissimos quidem hiatus tollendos esse, id si levissima mutatione fieri non possit. ν quod dicitur paragogicum in codicibus vetustioribus ante consonas saepe scriptum reperitur, ante vocales rursus interdum omissum; sed quoniam codicum scriptura fluctuat, propter aequabilitatem normam vulgatam secutus ante consonas illud ν nusquam scripsi. οὕτως ante consonas quoque tantum non ubique in omnibus codicibus scriptum est; quae scriptura nescio an a Philone omnino praelata atque etiam paucis locis illis ubi οὕτω legitur in libris deterioribus restituenda sit. veteris Testamenti locos quos attulit vel perstrinxit Philo quam accuratissime significavi LXX interpretum versionis editione novissima Cantabrigiensi (ed. Swete) usus, iuxta quam Lagardii editionem Geneseos (a. 1868) adhibui. in scriptura locorum biblicorum constituenda codicum Philoneorum fidem ubique secutus sum ac ne tum quidem ab ea discedendum esse iudicavi, ubi codices a versione graeca discrepant. scripturam traditam ibi tantum e LXX virorum interpretatione correxi, ubi codices corruptos esse manifestum est. sicubi codices Philonis in laudandis verbis biblicis inter se differunt, eam scripturam praeferendam esse duxi quae ad versionem graecam proxime accedat. itaque non paucis locis codicum familiae UF lectionem aspernatus ceterorum codicum memoriam secutus sum. nam ut ceteroquin manus correctrix in familia UF grassata est (v. supra p. XL), ita et verba biblica corrector ille interdum immutavit fortasse alia quadam veteris Testamenti versione usus. ceterum studiis biblicis maximeque eis quae ad originem et historiam LXX virorum interpretationis pertinent e textu Philonis fructum non exiguum redundare consentaneum est. sed de ratione quae inter Philonem et veteris Testamenti versionem graecam intercedat tum demum iuste et copiose disputari poterit, cum editio haec operum Philonis absoluta erit.

---

[1]) J. Jessen *De elocutione Philonis Alexandrini*, Hamburgi 1889.

Haec hactenus de universa Philonis librorum memoria ceterisque subsidiis criticis et de ratione huius editionis. singulis libris in hoc volumine editis pauca praemittenda sunt.

DE OPIFICIO MVNDI. Codices VMABPFGH. librum separatim edidit J. G. Müller[1]), de cuius editionis indole dixi in priore huius libri editione[2]) p. XXXIV. titulum e codice V restitui περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας, quem confirmant excerpta D, ut D^C fol. 196^v ἐκ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας (ad p. 9, 15), fol. 259^v ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 7, 7), D^R fol. 192^v ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 7, 11), D^K fol. 49^r ἐκ τοῦ περὶ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 35, 25), D^M fol. 15^r D^L fol. 21^r et 55^v ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 23, 2). Eusebius in recensu librorum Philonis (Hist. eccl. II 18) hunc librum non commemorat, scilicet quia partem esse putavit operis illius quod nomine νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι complexus est, id quod verbis expressis dicit Praep. Evang. VIII 13, ubi verba Philonis e libro *de opificio mundi* excerpta sic inducit: πάλιν οὖν ⟨ἐπὶ?⟩ τὸν Φίλωνα παριτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν εἰς τὸν Νόμον. textum plerumque secundum editionem priorem recensui, nonnunquam vel ipse δευτέραις φροντίσιν edoctus vel suadente Wendlandio aliter constitui, quo facto librum nunc emendatiorem prodire iure sperare mihi videor. e codice V, cum anno 1890 denuo conferrem, mihi contigit ut aliquot novas et partim bonas lectiones eruerem: § 11 p. 3, 11 κατασκευάζον (non κατασκευάζειν). § 59 p. 19, 15 ἀηθεστέρων (non ἀληθεστέρων). codicis V auctoritatem secutus sum etiam his locis: § 19 p. 6, 4 ὡς ἄρα pro ὃς ἄρα. cf. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 77 p. 234, 2. § 33 p. 10, 11 συμφερόμεναι, scil. αἱ ἐναντιότητες. § 70 p. 23, 16 τὰς οὐρανοῦ περιόδους. cf. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 85 p. 277, 23 ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις. *de specialibus legibus* IV *(de concupiscentia)* II 355, 10 M. τὰς οὐρανοῦ περιόδους. *de aeternitate mundi* p. 17, 1 Cum. τῆς τοῦ παντὸς οὐρανοῦ περιφορᾶς. *de Cherubim* § 21 p. 175, 2 τὴν τοῦ παντὸς οὐρανοῦ φοράν et § 25 p. 176, 6 τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τὴν αἴδιον φοράν.

---

[1]) *Des Juden Philo Buch von der Weltschöpfung. Herausgeg. und erklärt von J. G. Müller. Berlin, G. Reimer, 1841.*

[2]) *Philonis Alexandrini libellus de opificio mundi ed. Leopoldus Cohn. Vratislaviae apud Guil. Koebner 1889.*

§ 71 p. 24, 6 ἀθρόου φωτός: cf. *de Cherubim* § 61 p. 185,10 ἀθρόον φῶς. § 81 p. 28, 14 ἐλπὶς ἂν ἦν.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER I. Codices MAPUFL. accedit versio Armenia. memoriam meliorem plerumque exhibent Arm MAP, deteriorem UFL. titulum νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον e codd. UF recepi. quem uno loco testificantur etiam excerpta D: D^K fol. 220^v et D^R fol. 267^v ἐκ τοῦ α' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (ad p. 74, 6). codices MAP et Arm numerum libri non significant. mirum est quod in codicibus UF liber in duas partes dirimitur et ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς φῶς κινηθέντας τρόπους (§ 17 p. 65, 4) quasi novi libri titulus legitur νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον[1]). cuius divisionis vestigium in excerptis D quoque cernitur: D^C fol. 45^v et 173^v D^R fol. 22^v et 162^v D^L fol. 26^v ἐκ τοῦ δευτέρου τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (ad p. 72, 3). codex P non integrum hunc librum exhibet, omittit § 8—30 et 74—87.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER II. Codices MAP. accedit versio Armenia. in P desunt § 9—18, 54—67, 77—108. inscriptionem νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον huic libro vulgatam fere secutus addidi, etsi eam nullo niti testimonio non ignoro. nam et in versione Armenia et in codice P sine titulo cum libro priore coniunctus est atque in codice M ita inscriptus, ut in eius archetypo cum libro priore unum librum effecisse iudicandus sit. et re vera si ambitum horum opusculorum respicimus, unum olim fuisse librum consentaneum videtur[2]). sed quoniam inter hoc opusculum et librum sequentem interisse nonnulla videntur (desideratur enim expositio allegorica versuum Genes. 3, 1^b — 3, 8^a) neque ita exploratum est, ubi liber I desierit et liber II initium ceperit, divisionem vulgatam quamvis parum correctam retinendam esse censui.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER III. Codices ABPH. in codicibus melioris notae liber deest. titulum codices prae se ferunt νόμων ἱερῶν

---

[1]) hinc etiam explicandum est quod codex L huius libri titulum praebet νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον: nam in codice Vaticano 379, quo usus est librarius codicis L, is titulus ad alteram partem huius libri pertinet.

[2]) cf. E. Schürer *Geschichte des jüd. Volkes im Zeitalter Jesu Christi* II p. 840 sq.

ἀλληγορία δευτέρα. sed tertium esse librum testantur excerpta D. cf. adnotata ad p. 114, 2. 115, 11. 123, 13. 128, 18. 129, 26. 130, 9. 136, 22. 148, 25. 153, 19. 162, 26. *legum allegoriarum* liber quartus interiit, pauca fragmenta eius in excerptis D servata sunt: cf. Harris *Fragments of Philo* p. 6sqq.

DE CHERVBIM. Codices MAPGHUF. textus formam genuinam modo codices MAPGH modo codices UF servarunt, nonnusquam utra memoria praeferenda sit dubitari potest. interdum archetypi codicum UF textum docti correctoris manu tractatum esse supra monuimus (p. XL). neque integer hic liber in archetypo illo traditus fuit, abrumpitur enim in codicibus UF § 84 verbo κατανοήσωμεν. operis *legum allegoriarum* partem fuisse certum est, sed nescimus utrum singularem librum (quintum videlicet) formaverit an cum libro quarto qui periit aliquo modo conexus fuerit. titulum proprium tribuunt huic libro testes omnes: codices MAPGH inscriptionem exhibent περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν, codices UF περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. excerpta D breviter laudant περὶ τῶν χερουβίμ: cf. adnotata ad p. 196, 1. 199, 25. semel verba quaedam afferunt ἐκ τῶν αὐτῶν (ad p. 176, 3), ubi generaliter *legum allegoriarum* opus significari videtur, cum praecedat excerptum ἐκ τοῦ η′ καὶ θ′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας i. e. *de posteritate Caini*.

DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI. Codices MAGHPUF, quorum memoria in duas partes rursus discedit, quarum unam efficiunt codices MAGHP, alteram UF. accedit papyrus, cuius scriptura proxime accedit ad codices UF. ne hic quidem liber quota pars *legum allegoriarum* fuerit certo scimus. ubique liber titulo singulari vel inscribitur vel laudatur. titulum genuinum περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάιν ἱερουργοῦσιν e codicibus UF restitui, quibuscum fere consentit papyrus. idem confirmatur excerptis D, quibus sententiae huius libri laudantur ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: cf. adnotata ad p. 207, 6. 238, 1. 247, 12. vel ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἄβελ: cf. adnot. ad p. 238, 1. 247, 9. 252, 4. formam huius libri genuinam nunc primum revocavi, si quidem eam partem quae hucusque in editionibus omissa erat codicum meliorum auctoritatem secutus inserui. namque in codicum familia H ideoque in Turnebi editione desunt omnia quae in huius editionis paragraphis 21—32

(p. 210, 1 — 215, 20) leguntur. recurrunt enim eadem in opusculo subditicio περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι (Mang. II 265—269). quod cum animadvertisset is qui archetypum familiae II conscripsit, in hoc libro illa omittenda esse inepte putavit. ceteri codices omnes, quamquam opusculum illud Pseudo-Philoneum in nonnullos eorum (AG) irrepsit, veram formam libri *de sacrificiis Abelis et Caini* servaverunt. Mangey cum in codicibus suis hanc particulam repperisset, recte quidem huc eam pertinere cognovit et ab Ambrosio agnosci videri observavit, tamen ordinem libri a Turnebo receptum invertere noluit. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 125 sqq. formam libri codicibus plerisque traditam veram iustamque esse egregie demonstravit et simul opusculum περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι quomodo ortum sit ostendit. bis igitur particula illa legitur in codice A (omnibusque codicibus qui ab eo pendent) et in codice G: lectionis varietatem ita significavi, ut A^1 et G^1 textum qui exstat in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* notarem, A^2 et G^2 textum qui legitur in opusculo *de mercede meretricis*. cum A^2 plerumque consentit B, in quo liber *de sacrificiis Abelis et Caini* omnino deest, opusculum illud exstat. in M et in familia UF opusculum περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι non exstat. codicum H et P lectiones ex opusculo *de mercede meretricis* enotavi: in eis bis leguntur tantummodo verba quae particulae illi praecedunt (p. 209, 11—16 δύο γὰρ ἡμῶν — ἐστὶν ἀρετή) et quae subsequuntur (p. 215, 20—216, 3 τοιαῦτα — συνηθείῃ), ubi notis H^1 et P^1 textus forma quae exstat in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* significatur, notis H^2 et P^2 ea quae in opusculo *de mercede meretricis* tradita est.

QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT. Codices UFHL. titulus quem codices tradunt περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι iam Origeni cognitus fuit: cf. adnot. ad p. 297, 19. eundem noverat Eusebius, qui cum nullum huius voluminis librum suo titulo commemoret, hunc nominatim laudat Praep. Evang. XI 15 ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ Ἑβραίου Φίλωνος ἐνταῦθα κείσθω, ληφθέντα ἐκ συγγράμματος ᾧ τέθειται ἐπιγραφὴ περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι. sed erravit Eusebius: nam quae de hoc libro sese desumpsisse ibi dicit, re vera deprompta sunt e libro *de confusione linguarum*. alter titulus comparet in excerptis D; pleraque enim ex hoc libro excerpta laudantur ἐκ τοῦ ζ'

καὶ η′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: cf. adnot. ad p. 259, 4. 266, 7. 289, 1. unus locus laudatur ἐκ τοῦ ζ′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad p. 272, 14), unde hunc librum operis *legum allegoriarum* partem septimam numeratum esse apparet: quod verum esse videtur, si librum *de Cherubim* partem quintam et librum *de sacrificiis Abelis et Caini* partem sextam fuisse censemus. quid autem sibi velit notatio illa τὸ ζ′ καὶ η′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (et similis libri *de posteritate Caini* notatio ἐκ τοῦ η′ καὶ θ′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας), adhuc non diiudicatum est. ex huius modi titulis hoc videtur colligendum, *legum allegoriarum* opus ab aliis aliter esse divisum.

Iam cum in eo sit ut primum hoc Philonis volumen in publicum prodeat, facere non possum quin omnibus qui in labore meo perficiendo me adiuverunt gratias agam quam maximas, cum viris doctissimis qui rogatu nostro bibliothecarum exterarum libris manuscriptis examinandis et conferendis officiosissime operam impenderunt tum bibliothecarum praefectis quibus vel intercedentibus vel permittentibus ipsis codicibus uti nobis licuit. inprimis autem multam debemus gratiam Hermanno Dielesio, quo auctore et adiutore proprie contigit ut opus hoc susciperetur et perficeretur; idem cum plagulas aliquot perlegeret, benignissime observationes suas mecum communicavit. deinde summa benevolentia et amicitia me sibi devinxit Fred. C. Conybeare Oxoniensis, qui cum Oxonii me comiter receptum opera et consilio adiuvit tum iis libris Philonis qui in Armenium sermonem translati exstant opem tulit maximam. Wendlandio amico carissimo et assiduo socio laboris quantum debeam, dicere vix possum; neque enim illa tantum ei tribuenda sunt quibus nomen eius adscriptum est, sed cum plagulas et priusquam prelo traderentur et typis expressas pertractaret et corrigeret, in perpoliendo hoc volumine consilio suo nunquam mihi defuit nec raro ab errore me avocavit.

Scribebam Vratislaviae
m. Aprili a. h. s. LXXXXVI. L. Cohn.

τήν τε θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν βίοι· ὧν οἱ μὲν Ἐσσηνοί, οἱ δὲ Θεραπευταὶ ἐκαλοῦντο. οἳ καὶ μοναστήρια καὶ σεμνεῖα. ὡς αὐταῖς λέξεσι λέγει, ἐπήγνυντο καὶ τῶν νῦν μοναζόντων τὴν πολιτείαν προϋπέγραφον.

Cod. 105. Ἀνεγνώσθη δὲ αὐτοῦ καὶ λόγος οὗ ἡ ἐπιγραφὴ Γάιος ψεγόμενος καὶ Φλάκκος ἢ Φλάκκων ψεγόμενος. ἐν οἷς λόγοις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἥ τε κατὰ τὴν ῥητορείαν ῥώμη καὶ τὸ κάλλος ἐπιφαίνεται αὐτοῦ τῶν λόγων. ἁμαρτάνει δὲ ἐν πολλοῖς ἰδέας τε ὑποτιθέμενος καὶ ἄλλ᾽ ἄττα τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλοσοφίας ἀλλότρια συγγραφόμενος. ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἤκμασε Γαΐου τοῦ Καίσαρος, πρὸς ὃν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους γράφει πρεσβεῦσαι Ἀγρίππα τῆς Ἰουδαίας βασιλεύοντος. φέρεται δὲ αὐτοῦ πολλὰ καὶ ποικίλα συντάγματα ἠθικοὺς λόγους περιέχοντα καὶ τῆς παλαιᾶς ὑπομνήματα τὰ πλεῖστα πρὸς ἀλληγορίαν τοῦ γράμματος ἐκβιαζόμενα· ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ πᾶς ὁ ἀλληγορικὸς τῆς γραφῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λόγος ἀρχὴν ἔσχεν εἰσρυῆναι. λέγεται δὲ αὐτὸν καὶ τὰ Χριστιανῶν μυηθέντα ὕστερον τούτων διά τινα λύπην καὶ ὀργὴν ἐκπεσεῖν. ἀλλὰ πρότερόν γε αὐτόν φασιν ἐπὶ Κλαυδίου τὴν Ῥώμην καταλαβόντα Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ἐντυχεῖν καὶ φιλίως διατεθῆναι, ἐξ οὗ καὶ τοὺς μαθητὰς Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ (ἀκροατὴς δ᾽ ὁ Μάρκος Πέτρου) μνήμης καὶ εὐφημίας ἀξιῶσαι· ἐκείνους γὰρ λέγειν αὐτόν φασι παρὰ Ἰουδαίοις πεφιλοσοφηκέναι. ὧν καὶ τὰς διατριβὰς μοναστήριά τε καλεῖ καὶ τὸν ἀσκητικὸν διανύειν αὐτοὺς ἀνακηρύττει βίον, νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀκτησίᾳ προσανέχοντας. ἔστι δὲ τὸ γένος ἐξ ἱερέων καταγόμενος, Ἀλεξανδρεὺς δὲ τὴν πατρίδα. τοσοῦτον δ᾽ αὐτὸν τοῖς Ἑλληνισταῖς παρασχεῖν θαῦμα τῆς ἐν τοῖς λόγοις δυνάμεως, ὡς καὶ λέγειν αὐτοὺς „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει“.

SVIDAS s. v. Φίλων. Φίλων Ἰουδαῖος τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, φιλοσοφήσας δὲ τὰ Ἑλλήνων εἰς μέγα προὔβη παιδείας, ὡς μετελθεῖν πᾶσαν ἑλληνικὴν παίδευσιν, τήν τε τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, σὺν ἀκριβεῖ καταλήψει. ἐπλούτησέ τε λόγον παρόμοιον Πλάτωνι, ὡς καὶ εἰς παροιμίαν παρ᾽ Ἕλλησι τοῦτο χωρῆσαι „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει“· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως τοῦ ἀνδρὸς πρὸς Πλάτωνα. καὶ τοίνυν γέγραπται αὐτῷ βιβλία ἄπειρα. ἐξ ὧν καὶ ταῦτα· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν βιβλίον α΄, περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος α΄, περὶ ὧν κατὰ νοῦν τις εὔχεται α΄, περὶ παιδεύσεως α΄, περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων α΄, περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων α΄, περὶ τῶν τριῶν δυνάμεων, περὶ ἐναλλαγεισῶν

παρά τινων, περὶ συνθηκῶν λόγοι β', περὶ βίου φιλοσόφου, περὶ γιγάντων α', περὶ ὀνείρων ε', περὶ ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου ε'. περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου δ', περὶ θυσιῶν, περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν, περὶ προνοίας, περὶ Ἰουδαίων α', περὶ ἀγωγῆς βίου, περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ τοῦ ἴδιον λογισμὸν ἔχειν τὰ ἄλογα, περὶ τοῦ ⟨ὅτι⟩ πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστι, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Χριστιανῶν ⟨ἢ⟩ περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ περὶ ἱκετῶν, περὶ γεωργίας λόγοι β', περὶ μέθης β', περὶ τοῦ Μωυσέως βίου, εἰς τὰ χερουβὶμ τουτέστι τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, εἰς τὴν πεντάτευχον Μωυσέως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Μωυσῆν λόγοι ε'. λέγουσι τοῦτον ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὁπηνίκα πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη· καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου[ς] ἐσχηκέναι φιλίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶν οὖν, ὡς προείπομεν, περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἔχοντα.

ARETHAS Comment. in Apocalypsin cap. 1 (Migne t. 106 Col. 504) Διὰ τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ἑβδοματικοῦ ἀριθμοῦ τὸ τῶν ἁπανταχῇ ἐκκλησιῶν ἐσήμανε πλῆθος τῶν τῷ παρόντι βίῳ συστοίχων, καθ' ὧν ἡ ἑβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος κατάρξασα τὴν ἐνοικοῦσαν τῇ φθαρτῇ κτίσει δύναμιν ἑαυτῆς ὑπέφηνεν ὡς διὰ πάσης διήκουσαν· ἢ καὶ Φίλωνι τῷ θεωρητικωτάτῳ Ἰουδαίῳ ἀνδρὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὴν κατὰ Μωυσέα φιλοσοφίαν ὑποσυνᾴδειν οὐ περιττὸν ἡγεῖται.

THEODORVS METOCHITA Miscell. cap. 16 (p. 116 ed. Müller) Περὶ Φίλωνος. Φίλωνος δ' αὖθις τοῦ Ἑβραίου πέρι τοῦτο νῦν λέγειν ἔχομεν εὐθύς, ὡς ἄρα μέγα μαρτύριον τῆς αὐτοῦ σοφίας τὸ παρὰ πᾶσι τοῦτο σχεδὸν περιᾳδόμενον πάλαι πρότερον ὑπ' ἐνίων εἰρημένον παραβαλλόντων αὐτὸν Πλάτωνι, ὅτι δὴ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. καίτοιγε κομψότερον μὲν τοῦτ' εἴρηται, κομπῶδες δ' ἐστὶ καὶ θρασύ, καὶ παρακεκινδυνευμένον εἴρηται ὑπό τινος ἴσως ἐραστοῦ τἀνδρὸς προενεχθὲν ἀπροόπτως καὶ προνοίας ἔξω τοῦ προσήκοντος. εἰ γὰρ καὶ φίλος ἀνὴρ καὶ θαυμάζειν ἄξιος Φίλων, ἀλλ' οὐκ ἄξιος Πλάτωνι παραβάλλειν καὶ συμμετρεῖσθαί γε παρὰ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τῶν αὐτῶν τε καὶ ἴσων τυγχάνειν. ἀλλ' ἔοικέ γε ὅμως περιττός εἶναί τις τὴν

ritas, septima senectus. est ergo infans, puer, adulescens, iuvenis, vir, veteranus, senex.

38,12 corr. πηγή.

41,12—14 cf. *Ambros. Epist. 44,4* Descendit haec de caelo in terras praerogativa (hebdomadis).

41,19—23 cf. *Ambros. Epist. 44,13* Est etiam in visceribus nostris hebdomadis explorata gratia: ferunt enim septem quoque esse in nobis interiora viscera, stomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, renes duos. septem quoque exteriora, caput, posteriora, ventrem, binas manus et binos pedes.

41,23—25 cf. *Ambros. Epist. 44,4* . . . nam ut transeam septiformem capitis nostri gratiam, in oculis duobus, auribus et naribus binis, ore quoque per quod magnam suavitatem percipimus. . .

43,1—3 cf. *Ambros. Epist. 44,4* . . . quantum istud miraculi, quod septimo mense in plerisque origo legitima formatur et qui fuerit editus vitalis generationis curricula sortitur? octavo autem mense interdicta naturali lege pariendi cernimus tempora. . .

43,16 e codicis M scriptura ἀϊδίου restituendum videtur τῆς ἰδίου δυνάμεως. cf. 278,2 τῆς ἰδίου θειότητος.

49,17 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,14* Etenim si magnetis lapis tantam naturae vim habet, ut ferrum ad se trahat et transfundat se in illius speciem, ita ut plerisque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidem admoverint omnes pari teneat modo, deinde si ei annulo cui adhaeserit lapis alium admoveas annulum et rursus per ordinem singulis substituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturae, tamen priores nexu vehementiore constringit, posteriores remissiore: quanto magis humani generis condicio atque natura ex puriore statu in deteriorem lapsa est, quanto nequiorem attigit!

50,2 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,16* Primum igitur mundum creavit, deinde habitatorem mundi, cui totus mundus patria foret. nam si hodie quocumque accesserit sapiens ubique civis est . . ., quanto magis ille primus homo totius erat mundi incola et ut Graeci dicunt κοσμοπολίτης, opus Dei recens, confabulator assiduus, civis sanctorum, complantatus virtutibus, praepositus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum suam possessionem putabat.

51,12—22 cf. *Ambros. Epist. 43,19* Recte ergo novissimus quasi totius summa operis (homo), quasi causa mundi, propter quem facta sunt omnia; quasi omnium habitator elementorum inter feras vivit, cum piscibus natat, super aves volat, conversatur cum angelis, terram inhabitat et caelo militat, sulcat mare, aere pascitur, cultor soli, viator profundi, piscator in fluctibus, in aere auceps. . .

52,12/13 nescio an rectius fecissem, si codicis M et prioris editionis scripturam πρός τι τῶν οἰκείων Mangeii coniecturae πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων praetulissem: cf. *de sacrif. Abelis et Caini* § 75 p. 233,6 πρός τι τῶν οἰκείων ἑκάστην τείνασα ἔργων et *quod deter. pot. insid. soleat* § 127 p. 287,4 πρός τι τῶν οἰκείων ὁρμὴν λάβῃ.

53,25 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,7* Ergo paradisus in principali nostro est, silvescens plurimarum opinionum plantariis, in quo principaliter lignum vitae constituit Deus, id est pietatis radicem; ea est enim vitae nostrae substantia, si Domino et Deo nostro deditos cultus deferamus.

54,4 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,9* Sed quia scientiae capax hominis affectus cognitus est Deo, quod citius ad astutiam inclinaretur quam ad summum prudentiae (neque enim iudicem, qui fines certos in anima nostra constituit, operis sui qualitas latere

poterat), eliminare voluit astutiam de paradiso, quasi providus auctor nostrae salutis.

55,1 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,10* Sed quia creatura omnis passioni obnoxia, ideo delectatio sicut serpentino illapsu humanis irrepsit affectibus. itaque non immerito sanctus Moyses delectationem serpentis figuravit similitudine; prona est enim in ventrem sicut serpens, non pedibus incedens, aut ullis elevata cruribus, sed sinuoso flexu totius velut corporis sui lubrica; ei terra cibus est sicut serpenti, quoniam escam nescit caelestem; corporalibus enim pascitur atque in varias mutatur species cupiditatum et tortuosis angulatur anfractibus; venenum in dentibus habet, quibus unusquisque se eviscerat luxuriosus, helluo internecat, abliguritor perimit.

64,8 corr. καὶ ὁ δι᾽ ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς e codice Parisino 1630, ubi laudantur verba αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά—ἱδρώς (v. supra p. LVII).

67,7 adnot. corr. ἀπείκασε.

69,25 corr. πλούτου.

76,9 fortasse scribendum τὸν ⟨μύστην⟩ ὄντα.

79,11—80,18 verba ἄξιον μὲν οὖν (sic) ἀπορῆσαι—ὥσπερ ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασῴζεσθαι laudantur in codice Berolinensi Phillipp. 1617 (saec. XVI) fol. 206ᵛ ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον ἀλληγοριῶν τοῦ φίλονος (sic). forma scripturae consentit fere cum codd. UFL.

88,6—7 verba τὸ δὲ σῶμα—κωλυσιεργεῖ laudantur in codice Parisino 1630 (v. supra p. LVII).

88,24—25 verba ὅς ἐστι—ἁπάσαις laudantur ibidem.

94,16 corr. ἂν.

97,15 corr. ἀνακῦψαι.

98,9 scribendum fuit cum Arm ὑπὸ ⟨τοῦ⟩ τραχέος καὶ μαλακοῦ.

102,10 sqq. cf. *Origen. Sel. in Genesin (t. VIII p. 67 Lomm.)* εἰ καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ὁ Νῶε, ἀλλ᾽ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· ἁγίου γὰρ τὸ μὴ ἔξω τοῦ οἴκου αὐτοῦ γυμνοῦσθαι.

109,8 corr. ὃ.

111,12 corr. ὅς.

117,3 corr. ὑπομιμνῄσκεσθαι.

122,10—14 cf. *Origen. Sel. in Genesin (t. VIII p. 75 Lomm.)* „Καὶ ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δείλης". ἐξελθεῖν δεῖ τῶν γηίνων τὸν μέλλοντα περὶ τῶν θείων ὁμιλεῖν, ὅπερ ἀδολεσχῆσαι νῦν ὠνόμασεν.

135,12 corr. θεὸν.

137,7 fortasse scribendum ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα ⟨ψυχῆς⟩ εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία.

140,14 δηλονότι Ἀαρὼν delendum videtur.

147,24—27 verba ἡ γὰρ ἡδονὴ—οὐκ ἐᾷ laudantur D^{R} fol. 244ᵛ τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): οὐκ ἔστι τῶν ἱσταμένων καὶ ἠρεμούντων ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ γὰρ φλογμὸς κινήσει, οὕτω φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν ψυχῇ κινούμενον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ.

150,23 corr. ἱκανός.

171,6—8 cf. *Clemens Alex. Strom. V 648 P.* . . . οὗτος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν κινουμένων φιλοσοφίαν μετιὼν Ἀβρὰμ ἐκαλεῖτο, ὃ μεθερμηνεύεται πατὴρ μετέωρος.

171,18—21 cf. *Clem. Alex. l. l.* ὕστερον δὲ . . . λέγεται Ἀβραὰμ ἀντὶ φυσιολόγου σοφὸς καὶ φιλόθεος γενόμενος· ἑρμηνεύεται [μὲν] γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς· ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς. unde apud

Philonem verba tradita πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου sic emendanda sunt: πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου.

173,23/24 corr. λεγόμενον.

180,19 adnot. τερθρείαις ἐθῶν] τερθρείαις ἐννοιῶν coni. Wyttenbach ad Plut. Mor. p. 31 E.

196,20 corr. οὐρανός.

220,19—21 verba διττὸν—λογικά e Philone laudantur in Laurentiano LVII 12 fol. 122r et in Vaticano 1354 fol. 119r (v. sup. p. LXIX): διττὸν τὸ ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογος ὁ ἄφρων, τὸ δὲ κατὰ στέρησιν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά.

244,13 corr. γεννημάτων.

259,14 corr. πλανώμενον.

TESTIMONIA DE PHILONE EIVSQVE SCRIPTIS

IOSEPHVS Ant. Iud. XVIII 8,1 Καὶ δὴ στάσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης Ἰουδαίων τε οἳ ἐνοικοῦσι καὶ Ἑλλήνων τρεῖς ἀφ' ἑκατέρας τῆς στάσεως πρεσβευταὶ αἱρεθέντες παρῆσαν εἰς τὸν Γάιον. καὶ ἦν γὰρ τῶν Ἀλεξανδρέων πρέσβεων εἷς Ἀπίων, ὃς πολλὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐβλασφήμησεν ἄλλα τε λέγων καὶ ὡς τῶν Καίσαρος τιμῶν περιορῷεν . . . πολλὰ δὲ καὶ χαλεπὰ Ἀπίωνος εἰρηκότος, ὑφ' ὧν ἀρθῆναι ἤλπιζεν τὸν Γάιον καὶ εἰκὸς ἦν, Φίλων ὁ προεστὼς τῶν Ἰουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνὴρ τὰ πάντα ἔνδοξος, Ἀλεξάνδρου τε τοῦ ἀλαβάρχου ἀδελφὸς ὢν καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος, οἷός τε ἦν ἐπ' ἀπολογίᾳ χωρεῖν τῶν κατηγορημένων. διακλείει δ' αὐτὸν Γάιος κελεύσας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, περιοργής τε ὢν φανερὸς ἦν ἐργασόμενός τι δεινὸν αὐτούς. ὁ δὲ Φίλων ἔξεισι περιυβρισμένος καί φησι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἳ περὶ αὐτὸν ἦσαν, ὡς χρὴ θαρρεῖν, Γαΐου λόγῳ μὲν αὐτοῖς ὠργισμένου, ἔργῳ δὲ ἤδη τὸν θεὸν ἀντιπαρεξάγοντος.

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 334 P. Ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ „παροίκησιν" (cf. *leg. alleg.* III § 244) . . ., τὴν Σάραν δὲ „ἀρχήν μου" (*de Cherubim* § 5).

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 360 P. . . . τούτων ἁπάντων πρεσβύτατον μακρῷ τὸ Ἰουδαῖον (Ἰουδαίων Wendl.) γένος καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίαν ἔγγραπτον γενομένην προκατάρξαι τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας διὰ πολλῶν ὁ Πυθαγόρειος ὑποδείκνυσι Φίλων. cf. Wendland Jahrb. f. Philol. Suppl. XXII p. 770.

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 413 P. . . . ἐν δὲ ἡλικίᾳ γενόμενος (Μωυσῆς) ἀριθμητικήν τε καὶ γεωμετρίαν, ῥυθμικήν τε καὶ ἁρμονικήν, ἔτι τε ἰατρικὴν ἅμα καὶ μουσικὴν παρὰ τοῖς διαπρέπουσιν Αἰγυπτίων ἐδιδάσκετο καὶ προσέτι τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται, τὴν δὲ ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν Ἕλληνες ἐδίδασκον ἐν Αἰγύπτῳ

ὡς ἂν βασιλικὸν παιδίον, ᾗ φησι Φίλων ἐν τῷ Μωυσέως βίῳ (*de vita Mos.* I 5 Mang. II 84).

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. II 482 P. . . . αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων τὰ Μωυσέως ἐξηγούμενος (*ibid.*).

[CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 404 P. Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τοὺς βασιλεῖς τοὺς Ἰουδαίων διαφώνως τῷ Δημητρίῳ. Clemens hoc loco Philonem Byblium, non Alexandrinum, respexisse videtur.]

ORIGENES Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.) . . . καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν. cf. *quod deter. pot. insidiari soleat* § 176 p. 297,19.

ORIGENES Comment. in Ev. Matth. XVII 17 (t. IV p. 124 Lomm.) . . . τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ποιήσας τις βιβλία νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, τὰς ὡσπερεὶ ἀνθρωποπαθῆ παριστάσας λέξεις τὸν θεὸν διηγούμενος καὶ τὰς τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐμφαινούσας ἐνὶ μὲν ῥητῷ ἐχρήσατο περὶ τοῦ ὡς ἄνθρωπον λέγεσθαι εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρώπους οἰκονομοῦντα τῷ „ἐτροποφόρησέ σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ“ (Deut. 1, 31), ἐνὶ δὲ περὶ τοῦ μὴ ὡς ἄνθρωπον εἶναι τὸν θεὸν τῷ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι“ (Num. 23, 19). cf. *quod deus sit immutabilis* 11 Mang. I 280. *de somniis* I 40 Mang. I 656.

ORIGENES Contra Celsum IV 51 (t. XIX p. 81 Lomm.) Δοκεῖ δέ μοι καὶ ἀκηκοέναι (Κέλσος), ὅτι ἐστὶ συγγράμματα παρέχοντα τὰς τοῦ νόμου ἀλληγορίας· ἅπερ εἰ ἀνεγνώκει, οὐκ ἂν ἔλεγεν· „αἱ γοῦν δοκοῦσαι περὶ αὐτῶν ἀλληγορίαι γεγράφθαι πολὺ τῶν μύθων αἰσχίους εἰσὶ καὶ ἀτοπώτεραι, τὰ μηδαμῇ μηδαμῶς ἁρμοσθῆναι δυνάμενα θαυμαστῇ τινι καὶ παντάπασιν ἀναισθήτῳ μωρίᾳ συνάπτουσαι“. ἔοικε δὲ περὶ τῶν Φίλωνος συγγραμμάτων ταῦτα λέγειν ἢ καὶ τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων, ὁποῖά ἐστι τὰ Ἀριστοβούλου. στοχάζομαι δὲ τὸν Κέλσον μὴ ἀνεγνωκέναι τὰ βιβλία, ἐπεὶ πολλαχοῦ οὕτως ἐπιτετεῦχθαί μοι φαίνεται, ὥστε αἱρεθῆναι ἂν καὶ τοὺς ἐν Ἕλλησι φιλοσοφοῦντας ἀπὸ τῶν λεγομένων, ἐν οἷς οὐ μόνον φράσις ἐξήσκηται, ἀλλὰ καὶ νοήματα καὶ δόγματα καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὡς οἴεται ἀπὸ τῶν γραφῶν μύθων ὁ Κέλσος.

ORIGENES Contra Celsum VI 21 (t. XIX p. 336 Lomm.) Μωυσῆς δὲ ὁ ἀρχαιότατος ἡμῶν προφήτης ἐν ὄψει τοῦ προφήτου (leg. πατριάρχου) ἡμῶν Ἰακὼβ φησιν ἑωρᾶσθαι θεῖον ἐνύπνιον, κλίμακα εἰς οὐρανὸν φθάνουσαν καὶ ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ' αὐτῆς, τὸν δὲ κύριον ἐπεστηριγμένον ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῆς. εἴτε ταῦτα εἴτε τινὰ μείζονα τούτων αἰνιττόμενος ἐν τῷ περὶ τῆς κλίμακος λόγῳ· περὶ ἧς καὶ τῷ Φίλωνι συντέτακται βιβλίον ἄξιον φρονίμου καὶ συνετῆς παρὰ τοῖς φιλαλήθεσιν ἐξετάσεως. cf. *de somniis* I init.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 9 . . . ἔτι δὲ καὶ οἱ σοφώτατοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος, οἱ τὰ κατὰ Ἰουδαίους ἱστορήσαντες, ὡς σφόδρα ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντος Μωυσέως μέμνηνται.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 10 Ταῦτα, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οἱ ἔξωθεν τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας περὶ τῆς ἀρχαιότητος Μωυσέως ἱστοροῦντες γεγράφασι, καὶ ταῦτα πάντα παρ' Αἰγυπτίων ἱερέων μεμαθηκέναι φήσαντες, παρ' οἷς οὐκ ἐτέχθη Μωυσῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Αἰγυπτίων παιδεύσεως μετασχεῖν ἠξιώθη διὰ τὸ ὑπὸ θυγατρὸς βασιλέως εἰς παιδὸς ᾠκειῶσθαι χώραν καὶ διὰ τὴν προειρημένην πρόφασιν πολλῆς ἠξιῶσθαι σπουδῆς, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ σοφώτατοι τῶν ἱστοριογράφων, οἱ καὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα ἀναγράψασθαι προελόμενοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος. οὗτοι γὰρ τὰς Ἰουδαίων ἱστοροῦντες πράξεις ἀπὸ μὲν τοῦ Χαλδαίων γένους γεγενῆσθαί φασι· τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ διὰ λιμοῦ πρόφασιν ἀπὸ τῆς Φοινίκης ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μεταναστάντων ἐκεῖ τὸν ἄνδρα τετέχθαι φασίν, ὃν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν ὁ θεὸς τιμῆσαι προὔθετο καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν καὶ νομοθέτην γενέσθαι τοῦ ἑαυτοῦ γένους ἠξίωσεν, ὁπηνίκα ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὸ τῶν Ἑβραίων πλῆθος ἐπὶ τὴν οἰκείαν χώραν ἐπανελθεῖν ἐδικαίωσεν. cf. *de vita Mosis* I init.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 13 . . . ταῦτα (narrationem de LXX virorum versione) οὐ μύθους ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ πεπλασμένας ἱστορίας ἀπαγγέλλομεν· ἀλλ' αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ Φάρῳ ἑωρακότες ἔτι σῳζόμενα καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότων ἀκηκοότες ταῦτα ἀπαγγέλλομεν, ἃ καὶ παρ' ἑτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μανθάνειν καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν περὶ τούτων ἱστορησάντων σοφῶν καὶ δοκίμων ἀνδρῶν Φίλωνός τε καὶ Ἰωσήπου καὶ ἑτέρων πλειόνων. cf. *de vita Mos.* II 5 sqq.

ANATOLIVS (περὶ τοῦ Πάσχα κανόνες) ap. Euseb. Hist. eccl. VII 32,16 . . . ἔστι δ' οὐχ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, Ἰουδαίοις δὲ ἐγινώσκετο τοῖς πάλαι καὶ πρὸ Χριστοῦ, ἐφυλάττετό τε πρὸς αὐτῶν μάλιστα. μαθεῖν δ' ἔστιν ἐκ τῶν ὑπὸ Φίλωνος, Ἰωσήπου, Μουσαίου λεγομένων, καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔτι παλαιοτέρων, ἀμφοτέρων Ἀγαθοβούλων τῶν ἐπίκλην διδασκάλων, Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατειλεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἑβραίων ἑρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρὶ καὶ βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ Μωυσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦσιν. (17.) οὗτοι τὰ ζητούμενα κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐπιλύοντές φασι δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπ' ἴσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός· τοῦτο δὲ εὑρίσκεσθαι τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἡλιακοῦ ἢ ὥς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν ζῳοφόρου κύκλου διεξιόντος ἡλίου. cf. *Quaest. in Exod.* I § 1.

PSEVDO-CHRYSOSTOMVS Or. in Pascha VII (Migne Patrol. gr. t. 59 Col. 748) Ἔχομεν μάρτυρας σοφοὺς Ἑβραίους οἷον Φίλωνα καὶ Ἰώσηπον καὶ ἄλλους τινάς, οἵτινες ἐν τοῖς οἰκείοις συγγράμμασι διαβεβαιοῦνται, ὅτι οὐ δύναται ἀκριβῶς ἄλλως τὸ Πάσχα γενέσθαι ἢ μετ' ἐαρινὴν ἰσημερίαν ἐνστᾶσαν· καὶ ὁρίζονται οὗτοι ἀνέκαθεν τὸν τοιοῦτον εἱρμὸν τετηρῆσθαι μετὰ τῆς κατὰ σελήνην τεσσαρεσκαιδεκάτης.

EVSEBIVS Chron. ad a. Abr. 2055: Flaco in Iudaeos fraudes facienti consentientes turbae Alexandrinorum varios cruciatus in eos excitabant synagogamque eorum appellatam imaginibus statuis aris et victimis polluebant. Philon in eo libro, quem ipse ad Flacum scripsit, (haec) refert, si quidem ipse quoque aderat, dum haec perficerentur, atque legationis responsum ad Gaium deportandum suscepit.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 4, 2 Κατὰ δὴ τοῦτον (τὸν Γάιον) Φίλων ἐγνωρίζετο, πλείστοις ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατος. τὸ μὲν οὖν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χείρων. (3.) περὶ μὲν οὖν τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὁπηλίκον εἰσενήνεκται πόνον ἔργῳ πᾶσι δῆλος· καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἔξωθεν παιδείας οἷός τις ἦν οὐδὲν δεῖ λέγειν, ὅτε καὶ μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐζηλωκὼς ἀγωγὴν διενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 5,1 Καὶ δὴ τὰ κατὰ Γάιον οὗτος Ἰουδαίοις συμβάντα πέντε βιβλίοις παραδίδωσιν, ὁμοῦ τὴν Γαΐου διεξιὼν φρενοβλάβειαν ὡς ἂν θεὸν ἑαυτὸν ἀναγορεύσαντος καὶ μυρία περὶ τὴν ἀρχὴν ἐνυβρίσαντος, τάς τε κατ' αὐτὸν Ἰουδαίων ταλαιπωρίας καὶ ἣν αὐτὸς στειλάμενος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁμοεθνῶν ἐποιήσατο πρεσβείαν καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ Γαΐου καταστὰς ὑπὲρ τῶν πατρίων νόμων οὐδέν τι πλέον γέλωτος καὶ διασυρμῶν ἀπηνέγκατο μικροῦ δεῖν καὶ τὸν περὶ τῆς ζωῆς ἀνατλὰς κίνδυνον. ... (6.) καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων ἐν ᾗ συνέγραψε πρεσβείᾳ τὰ κατὰ μέρος ἀκριβῶς τῶν τότε πραχθέντων αὐτῷ δηλοῖ, ὧν τὰ πλεῖστα παρεὶς ἐκεῖνα μόνα παραθήσομαι, δι' ὧν τοῖς ἐντυγχάνουσι προφανὴς γενήσεται δήλωσις τῶν ἅμα τε καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τετολμημένων ἕνεκεν Ἰουδαίοις συμβεβηκότων. (7.) πρῶτον δὴ οὖν κατὰ Τιβέριον ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορεῖ Σηιανὸν τῶν τότε παρὰ βασιλεῖ τὰ μέγιστα δυνάμενον ἄρδην τὸ πᾶν ἔθνος ἀπολέσθαι σπουδὴν εἰσαγηοχέναι, ἐπὶ δὲ τῆς Ἰουδαίας Πιλᾶτον, καθ' ὃν τὰ περὶ τὸν σωτῆρα τετόλμητο, περὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔτι τότε συνεστὼς ἱερὸν ἐπιχειρήσαντά τι παρὰ τὸ Ἰουδαίοις ἐξὸν τὰ μέγιστα αὐτοὺς ἀναταράξαι. 6,1 Μετὰ δὲ τὴν Τιβερίου τελευτὴν Γάιον τὴν ἀρχὴν παρειληφότα πολλὰ μὲν εἰς πολλοὺς καὶ ἄλλα ἐνυβρίσαι, πάντων δὲ μάλιστα τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος οὐ σμικρὰ καταβλάψαι· ἃ καὶ ἐν βραχεῖ πάρεστι διὰ τῶν αὐτοῦ καταμαθεῖν φωνῶν, ἐν αἷς κατὰ λέξιν ταῦτα γράφει. (2.) „τοσαύτη μὲν οὖν τις—ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζῃ Γαΐου" (*Leg. ad Gaium* 43. II 596 M.). (3.) μυρία μὲν οὖν ἄλλα δεινὰ καὶ πέρα πάσης διηγήσεως ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν συμβεβηκότα Ἰουδαίοις ἐπὶ τοῦ δηλουμένου ἐν δευτέρῳ συγγράμματι ᾧ ἐπέγραψε περὶ ἀρετῶν ἱστορεῖ.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 16,1 Τοῦτον δὲ τὸν Μάρκον πρῶτόν φασιν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου στειλάμενον τὸ εὐαγγέλιον ὃ δὴ καὶ συνεγράψατο κηρῦξαι ἐκκλησίας τε πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας συστήσασθαι. (2.) τοσαύτη δ' ἄρα τῶν αὐτόθι πεπιστευκότων πληθὺς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς συνέστη δι' ἀσκήσεως φιλοσοφωτάτης τε καὶ σφοδροτάτης, ὡς καὶ γραφῆς αὐτῶν ἀξιῶσαι τὰς διατριβὰς καὶ τὰς συνηλύσεις τά τε συμπόσια καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν τοῦ βίου ἀγωγὴν τὸν Φίλωνα. 17,1 Ὃν καὶ λόγος ἔχει κατὰ Κλαύδιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν Πέτρῳ τοῖς ἐκεῖσε τότε κηρύττοντι. καὶ οὐκ ἀπεικὸς ἂν εἴη τοῦτό γε, ἐπεὶ καὶ ὅ φαμεν αὐτῷ σύγγραμμα εἰς ὕστερον καὶ μετὰ χρόνους αὐτῷ πεπονημένον σαφῶς τοὺς εἰσέτι νῦν καὶ εἰς ἡμᾶς πεφυλαγμένους τῆς ἐκκλησίας περιέχει κανόνας. (2.) ἀλλὰ

καὶ τὸν βίον τῶν παρ' ἡμῖν ἀσκητῶν ὡς ἔνι μάλιστα ἀκριβέστατα ἱστορῶν γένοιτ' ἂν ἔκδηλος οὐκ εἰδὼς μόνον ἀλλὰ καὶ ἀποδεχόμενος, ἐκθειάζων τε καὶ σεμνύνων τοὺς κατ' αὐτὸν ἀποστολικοὺς ἄνδρας ἐξ Ἑβραίων ὡς ἔοικε γεγονότας ταύτῃ τε ἰουδαϊκώτερον τῶν παλαιῶν ἔτι τὰ πλεῖστα διατηροῦντας ἐθῶν. (3.) πρῶτόν γέ τοι τὸ μηδὲν πέρα τῆς ἀληθείας οἴκοθεν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ προσθήσειν ἐν οἷς ἱστορήσειν ἔμελλεν ἀπισχυρισάμενος ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν θεραπευτὰς αὐτοὺς καὶ τὰς σὺν αὐτοῖς γυναῖκας θεραπευτρίδας ἀποκαλεῖσθαί φησι τὰς αἰτίας ἐπειπὼν τῆς τοιᾶσδε προσρήσεως κτλ.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 18,1 Πολύς γε μὴν τῷ λόγῳ καὶ πλατὺς ταῖς διανοίαις ὑψηλός τε ὢν καὶ μετέωρος ἐν ταῖς εἰς τὰς θείας γραφὰς θεωρίαις γεγενημένος ποικίλην καὶ πολύτροπον τῶν ἱερῶν λόγων πεποίηται τὴν ὑφήγησιν· τοῦτο μὲν εἱρμῷ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν τῶν εἰς τὴν Γένεσιν διεξελθὼν πραγματείαν ἐν οἷς (αἷς?) ἐπέγραψε νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαις, τοῦτο δὲ κατὰ μέρος διαστολὰς κεφαλαίων τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ζητουμένων ἐπιστάσεις (ἐνστάσεις?) τε καὶ διαλύσεις ποιούμενος, ἐν οἷς καὶ αὐτοῖς καταλλήλως τῶν ἐν Γενέσει καὶ τῶν ἐν Ἐξαγωγῇ ζητημάτων τε καὶ λύσεων τέθειται τὴν ἐπιγραφήν. (2.) ἔστι δ' αὐτῷ παρὰ ταῦτα προβλημάτων τινῶν ἰδίως πεπονημένα σπουδάσματα, οἷά ἐστι τὰ περὶ γεωργίας δύο, καὶ τὰ περὶ μέθης τοσαῦτα, καὶ ἄλλα ἄττα διαφόρου καὶ οἰκείας ἐπιγραφῆς ἠξιωμένα, οἷος ὁ περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, καὶ ὁ περὶ συγχύσεως τῶν διαλέκτων, καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ αἱρέσεως [καὶ ὁ περὶ φύσεως καὶ εὑρέσεως], καὶ ὁ περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου, περί τε τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς, καὶ ἔτι ὁ περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν ἃς σὺν ἄλλαις ἀνέγραψε Μωυσῆς. (3.) πρὸς τούτοις ὁ περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται, ἐν ᾧ φησι συντεταχέναι καὶ περὶ διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεύτερον. (4.) ἔστι δ' αὐτοῦ καὶ περὶ ἀποικίας, καὶ ⟨περὶ⟩ βίου σοφοῦ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων· καὶ ἔτι περὶ γιγάντων ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον, περί τε τοῦ κατὰ Μωυσέα θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους πρῶτον δεύτερον τρίτον τέταρτον πέμπτον. καὶ ταῦτα μὲν τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα τῶν εἰς τὴν Γένεσιν. (5.) εἰς δὲ τὴν Ἔξοδον ἔγνωμεν αὐτοῦ ζητημάτων καὶ λύσεων πρῶτον δεύτερον τρίτον τέταρτον πέμπτον, καὶ τὸ περὶ τῆς σκηνῆς, τό τε περὶ τῶν δέκα λογίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει

νόμων εἰς τὰ συντείνοντα κεφάλαια τῶν δέκα λόγων α' β' γ' δ', καὶ τὸ περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τὰ τῶν θυσιῶν εἴδη, καὶ τὸ περὶ τῶν προκειμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων τοῖς δὲ πονηροῖς ἐπιτιμίων καὶ ἀρῶν. (6.) πρὸς τούτοις ἅπασι καὶ μονόβιβλα αὐτοῦ φέρεται, ὡς τὸ περὶ προνοίας, καὶ ὁ περὶ (l. ὑπὲρ) Ἰουδαίων αὐτῷ συνταχθεὶς λόγος. καὶ ὁ πολιτικός· ἔτι τε ὁ Ἀλέξανδρος ἢ περὶ τοῦ λόγον ἔχειν τὰ ἄλογα ζῷα. ἐπὶ τούτοις ὁ περὶ τοῦ δοῦλον εἶναι πάντα φαῦλον, ᾧ ἑξῆς ἐστιν ὁ περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι. (7.) μεθ' οὓς συντέτακται αὐτῷ ὁ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν, ἐξ οὗ τὰ περὶ τοῦ βίου τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν διεληλύθαμεν. καὶ τῶν ἐν νόμῳ δὲ καὶ προφήταις Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων αἱ ἑρμηνεῖαι τοῦ αὐτοῦ σπουδαὶ εἶναι λέγονται. (8.) οὗτος μὲν οὖν κατὰ Γάιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀφικόμενος τὰ περὶ τῆς Γαΐου θεοστυγίας αὐτῷ γραφέντα, ἃ μετὰ ἤθους καὶ εἰρωνείας περὶ ἀρετῶν ἐπέγραψεν, ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου κατὰ Κλαύδιον διελθεῖν, ὡς καὶ τῆς ἐν βιβλιοθήκαις ἀναθέσεως θαυμασθέντας αὐτοῦ καταξιωθῆναι τοὺς λόγους.

HIERONYMVS De vir. inl. 11

Philon Iudaeus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco a nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci evangelistae apud Alexandriam scribens ecclesia in nostrorum laude versatus est non solum eos ibi sed in multis quoque provinciis esse memorans et habitacula eorum dicens monasteria. ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi imitantur et cupiunt, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinae quo-

[Sophronii] versio graeca.

Φίλων Ἰουδαῖος, τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, δι' αὐτοῦ παρ' ἡμῶν μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τάσσεται, ἐπείπερ περὶ τῆς πρώτης Μάρκου εὐαγγελιστοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας γράφων εἰς ἔπαινον τῶν ἡμετέρων χωρεῖ, οὐ μόνον αὐτόθι αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις εἶναι φάσκων καὶ τὰς οἰκήσεις αὐτῶν καλῶν μοναστήρια. ἀφ' ὧν δηλοῦ[ν]ται τοιαύτην ἐξ ἀρχῆς τῶν τῷ Χριστῷ πιστευσάντων ἐκκλησίαν γενέσθαι, ὁποῖοι οἱ νῦν μοναχοὶ εἶναι ζηλοῦσι καὶ ἐπιθυμοῦσι, ὥστε μηδὲν ἴδιον ἔχειν τινά, μηδὲ εἶναι εἰς αὐτοὺς πλούσιον ἢ πένητα, τὰς δὲ οὐσίας τοῖς ἔθνεσι διανέμοντες εὐχαῖς σχολάζουσι καὶ ψαλ-

que et continentiae, quales et Lucas refert primum Hierosolymae fuisse credentes. aiunt hunc sub Gaio Caligula Romae periclitatum, quo legatus gentis suae missus erat; cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum fuisse cum apostolo Petro eiusque habuisse amicitias et ob hanc causam etiam Marci discipuli Petri apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus suis. extant huius praeclara et innumerabilia opera in quinque libros Moyse [1]): de confusione linguarum liber unus, [de natura et inventione liber unus] [2]), de his quae sensu precamur et detestamur liber unus, de eruditione liber unus, de herede divinarum rerum liber unus, de divisione aequalium et contrariorum liber unus, de tribus virtutibus liber unus, quare quorundam in scripturis mutata sint nomina liber unus, de pactis libri duo, de vita sapientis liber unus, de gigantibus liber unus, quod somnia mittantur a Deo libri quinque, Quaestionum et solutionum in Exodum libri quinque, de tabernaculo et decalogo libri quattuor, nec non de

μοῖς, παιδεύσει τε καὶ ἐγκρατείᾳ, οἵους καὶ Λουκᾶς ἀναφέρει τὸ πρῶτον ἐν Ἱεροσολύμοις τοὺς πιστοὺς γεγενῆσθαι. λέγουσι τοίνυν ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὅπῃ καὶ πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη. καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου ἐσχηκέναι φιλίαν καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶ τούτου περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα εἰς πέντε λόγους Μωυσέως, οὕτως· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν λόγος εἷς· περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος· περὶ ὧν κατὰ νοῦν εὐχόμεθα καὶ ἀπομαρτυρούμεθα λόγος εἷς. περὶ παιδεύσεως λόγος εἷς· περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων λόγος εἷς· περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων λόγος εἷς· περὶ τριῶν δυνάμεων λόγος εἷς· περὶ τῶν ἐναλλαγεισῶν γραφῶν παρά τινων λόγος εἷς· περὶ συνθηκῶν λόγοι δύο· περὶ βίου φιλοσοφικοῦ λόγος εἷς· περὶ γιγάντων λόγος εἷς· περὶ τοῦ τοὺς ὀνείρους παρὰ θεοῦ πέμπεσθαι λόγοι πέντε· ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου λόγοι πέντε· περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου λόγοι τέσσαρες· περὶ θυσιῶν· περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν· περὶ προνοίας·

[1]) sic AB, in quibus libros Mosi C, in quibus ex libris Moysi D (Bernoulli).
[2]) om. CD.

victimis et repromissionibus sive maledictis, de providentia, de Iudaeis, de conversatione vitae, de Alexandro et quod propriam rationem muta habeant, et quod omnis insipiens servus sit, et de vita nostrorum liber, de quo supra diximus, id est de apostolicis viris, quem et inscripsit περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ ἱκετῶν, quod videlicet caelestia contemplentur et semper orent Deum. et sub aliis indicibus de agricultura libri duo, de ebrietate libri duo. sunt et alia eius monumenta ingenii, quae in nostras manus non pervenerunt. de hoc vulgo apud Graecos dicitur: ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει, id est aut Plato Philonem sequitur aut Platonem Philo; tanta est similitudo sensuum et eloquii[1]).

περὶ Ἰουδαίων· περὶ διαγωγῆς βίου· περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ὅτι ἴδιον λογισμὸν ἔχει τὰ ἄλογα· ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστιν· περὶ διαγωγῆς τῶν ἡμετέρων, περὶ οὗ ἔμπροσθεν εἴπομεν, τουτέστι τῶν ἀποστόλων, λόγος εἷς, ὃν ἐπέγραψε περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, τουτέστιν ὅτι τὰ ἐπουράνια ἀτενίζουσι καὶ ἀεὶ εὔχονται τῷ θεῷ· περὶ γεωργίας λόγοι δύο· περὶ μέθης δύο. εἰσὶ καὶ ἕτερα αὐτοῦ συγγράμματα οὔπω εἰς τὰς ἐμὰς χεῖρας ἐλθόντα. περὶ τούτου ἐστὶν ἡ παροιμία τῶν Ἑλληνικῶν· ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως.

HIERONYMVS Lib. interpret. hebr. nominum praef. (Lagarde Onomastica Sacra p. 1): Philo, vir disertissimus Iudaeorum, Origenis quoque testimonio comprobatur edidisse librum hebraicorum nominum eorumque etymologias iuxta ordinem litterarum e latere copulasse. qui cum vulgo habeatur a Graecis et bibliothecas orbis impleverit, studii mihi fuit in latinam eum linguam vertere. verum tam dissona inter se exemplaria repperi et sic confusum ordinem, ut tacere melius iudicaverim quam reprehensione quid dignum scribere. itaque hortatu fratrum Lupuli et Valeriani, qui me putant aliquid in hebraea lingua notitia profecisse, et rei ipsius utilitate commotus singula per ordinem Scripturarum volu-

---

[1]) Omisi testimonia ceterorum scriptorum qui ab Eusebio vel a Rufino omnino pendent, ut Freculphi Chron. II 1,11 et Nicephori Hist. eccl. II 15—17.

mina percucurri et vetus aedificium nova cura instaurans fecisse me reor quod a Graecis quoque adpetendum sit.

HIERONYMVS Praef. in librum Iob: . . . quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebraeos et in morem nostri Flacci Graecique Pindari et Alcaei et Sappho vel Psalterium vel Lamentationes Ieremiae vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendi, legat Philonem Iosephum Origenem Caesariensem Eusebium et eorum testimonio me verum dicere comprobabit.

HIERONYMUS Commentar. in Danielem I 3 Philo arbitratur linguam Hebraeorum ipsam esse Chaldaicam. quia Abraam de Chaldaeis fuerit.

BASILIVS MAGNVS Epist. 190,3 Τὸ μάννα ὁ Φίλων ἑρμηνεύων ἔφη, ὥσπερ ἐκ παραδόσεώς τινος Ἰουδαϊκῆς δεδιδαγμένος, τοιαύτην αὐτοῦ εἶναι τὴν ποιότητα, ὥστε κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἐσθίοντος μετακίρνασθαι, καὶ εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὸ οἱονεὶ κέγχρον ἡψημένον ἐν μέλιτι, παρέχειν δὲ νῦν μὲν ἄρτου, νῦν δὲ κρέως, καὶ κρέως τοιοῦδε, ἢ πετεινοῦ ἢ χερσαίου, νῦν δὲ λαχάνου. καὶ λαχάνου τοῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστου. καὶ ἰχθύος. ὡς τὸ ἰδίωμα τῆς καθ' ἕκαστον γένος ποιότητος ἀκριβῶς ἐν τῇ γεύσει τοῦ ἐσθίοντος διασῴζεσθαι.

AMBROSIVS De Paradiso 4,25 . . . Haec duo ab homine requiruntur, ut et operibus nova quaerat et parta custodiat, quod est generale. Philon autem, quoniam spiritalia Iudaico non capiebat affectu, intra moralia se tenuit, ut diceret haec duo quaeri, opera in agro, custodiam domus. et quamvis paradisus operibus, inquit, ruralibus non egeret, tamen quia primus homo lex posteritatis futurus erat. ideo legitimi etiam in paradiso speciem suscepit laboris. ut nos ad operationem et custodiam debiti officii et hereditariae successionis munus astringeret. cf. *Quaest. in Genesin* lib. I § 14.

EPIPHANIVS Adv. haer. I 29,5 Εὕροις δ' ἄν, ὦ φιλολόγε, καὶ τούτων τὴν ὑπόθεσιν ἐντυχὼν τοῖς τοῦ Φίλωνος ὑπομνήμασιν ἐν τῇ περὶ Ἰεσσαίων αὐτοῦ ἐπιγραφομένῃ βίβλῳ, ὃς τούτων τὴν πολιτείαν καὶ τὰ ἐγκώμια διεξιὼν καὶ τὰ αὐτῶν μοναστήρια ἐν τῇ κατὰ τὴν Μάρειαν λίμνην ἱστορῶν περιοικίδι οὐ περί τινων ἑτέρων ὁ ἀνὴρ ἱστόρησεν, ἀλλὰ περὶ Χριστιανῶν.

οὗτος γὰρ γενόμενος ἐν τῇ χώρᾳ (Μαρεώτην δὲ τὸν τόπον καλοῦσι) καὶ καταχθεὶς παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς κατὰ τὸν χῶρον τοῦτον μοναστηρίοις ὠφέληται. ἐν ἡμέραις γὰρ τῶν Πάσχων ἐκεῖ γενόμενος τάς τε αὐτῶν πολιτείας ἐθεάσατο καὶ ὥς τινες ἑβδομάδα τὴν ἁγίαν τῶν Πάσχων ὑπερτιθέμενοι διετέλουν, ἄλλοι δὲ διὰ δύο ἐσθίοντες, ἄλλοι δὲ καὶ καθ' ἑσπέραν. ἦν δὲ πάντα ταῦτα τῷ ἀνδρὶ πεπραγματευμένα εἰς τὴν περὶ πίστεώς τε καὶ πολιτείας τῶν Χριστιανῶν ὑπόθεσιν. cf. R. A. Lipsius *Zur Quellenkritik des Epiphanios* (Wien 1865) p. 135.

AVGVSTINUS Contra Faustum XII 39 . . . vidit hoc Philo quidam, vir liberaliter eruditissimus unus illorum (Iudaeorum), cuius eloquium Graeci Platoni aequare non dubitant, et conatus est aliqua interpretari[1], non ad Christum intellegendum, in quem non crediderat, sed ut inde magis adpareret, quantum intersit, utrum ad Christum referas omnia, propter quem vere sic dicta sunt, an praeter illum quaslibet coniecturas quolibet mentis acumine persequaris . . . ut enim quiddam eiusdem Philonis commemorem, arcam diluvii secundum rationem humani corporis fabricatam volens intellegi tamquam membratim omnia pertractabat. cui subtilissime numerorum etiam regulas consulenti congruenter occurrebant omnia, quae ad intellegendum Christum non inpedirent, quoniam in corpore humano etiam ille humani generis salvator adparuit, nec tamen cogerent, quia corpus humanum est utique et hominum ceterorum. at ubi ventum est ad ostium, quod in arcae latere factum est, omnis humani ingenii coniectura defecit. ut tamen aliquid diceret, inferiores corporis partes, qua urina et fimus egeruntur, illo ostio significari ausus est credere, ausus et dicere, ausus et scribere. non mirum, si ostio non invento sic erravit. quodsi ad Christum transisset, ablato velamine sacramenta ecclesiae manantia ex latere hominis illius invenisset. cf. *Quaest. in Gen.* II § 1 sqq.

THEODORETVS Quaest. XXIV in Exodum . . . τὸ δὲ Πάσχα μὲν Φίλων ἡρμήνευσε διαβατήρια, ὁ δὲ Ἰώσηπος ὑπέρβασιν, ὁ δὲ Σύμμαχος

---

[1]) videntur deesse nonnulla.

ὑπερβάσεις, ὁ δὲ Θεοδοτίων Φασὲχ αὐτὴν τὴν Ἑβραίων τεθεικὼς φωνήν. cf. *Quaest. in Exod.* I § 4. *de vita Mos.* III 29 Mang. II 169.

INTERPRETIS ARMENII praefatio in Philonis libros de Providentia (p. VII Auch.): Magnae sapientiae vir Philo Israelita fuit, sed non constat, ex qua ex duodecim tribubus, si quidem dispersae non semel fuerant a captivantibus. nam etsi Cyri Darii et Artaxerxis temporibus reversae fuissent sub Zorobabel Esdra et Nehemia, regnante tamen Antiocho Maccabaeorum aetate iterum dispersae sunt partim in Libyam atque Alexandriam Aegypti partim in alias regiones, utcumque tulit sors. hinc confusae sunt atque permixtae genealogiae, domus quoque possessionesque acquisitae in regionibus, in quas captivae ductae fuerant. quod ex ipso Actorum libro constat, ubi legimus Hebraeos bene multos ascendisse Ierusalem festis diebus imminentibus ex Parthia, Media, Elamitide, Mesopotamia, Phrygia, Pamphylia aliisque proximis locis et remotis; eos vero qui cum Stephano contendebant seque legis aemulatores venditabant ex Alexandria magna ex parte fuisse. ex horum numero et hic Philo fuisse creditur: etenim per ea tempora praefectus erat civitatis Alexandriae et legatus Romam missus ad Gaium Caesarem reversus est inde cum ignominia; quod tempore praedicationis Petri Romae contigisse testatur Eusebius Pamphili.

SOZOMENVS Hist. eccl. I 12,9 Φίλων δὲ ὁ Πυθαγόρειος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις ἱστορεῖ τοὺς πανταχόθεν Ἑβραίων ἀρίστους εἴς τι χωρίον ὑπὲρ τὴν Μαρείαν λίμνην ἐπὶ γεωλόφου κείμενον φιλοσοφεῖν. οἴκησιν δὲ αὐτῶν καὶ δίαιταν καὶ διαγωγὴν τοιαύτην παρίστησιν, οἵαν καὶ ἡμεῖς νῦν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίων μοναχοῖς πολιτευομένην ὁρῶμεν. γράφει γὰρ ἀρχομένους αὐτοὺς τοῦ φιλοσοφεῖν ἐξίστασθαι τῶν ὄντων τοῖς προσήκουσι καὶ πράγμασι καὶ ἐπιμιξίαις ἀπαγορεύοντας ἔξω τειχῶν ἐν μοναγρίαις καὶ ἐν κήποις διατρίβειν· οἰκήματα δὲ αὐτοῖς εἶναι ἱερά, ἃ καλεῖται μοναστήρια, ἐν τούτοις δὲ μεμονωμένους σεμνὰ μυστήρια ἐπιτελεῖν, ἐπιμελῶς δὲ ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις τὸ θεῖον θεραπεύειν, καὶ πρὸ ἡλίου δύσεως μὴ ἀπογεύεσθαι τροφῆς, τοὺς δὲ διὰ τριῶν ἡμερῶν καὶ πλειόνων, καὶ λοιπὸν ῥηταῖς ἡμέραις χαμευνεῖν καὶ οἴνου πάμπαν καὶ ἐναίμων ἀπέχεσθαι· ὄψον δὲ αὐτοῖς εἶναι ἄρτον καὶ ἅλας καὶ ὕσσωπον, καὶ ποτὸν ὕδωρ· γυναῖκας δὲ αὐτοῖς συνεῖναι γηραλέας παρθένους, δι' ἔρωτα

φιλοσοφίας ἑκουσίῳ γνώμῃ τὴν ἀγαμίαν ἀσκούσας. καὶ ὁ μὲν Φίλων ὧδέ πῃ ἱστορῶν ἔοικεν ὑποφαίνειν τοὺς κατ' αὐτὸν ἐξ Ἑβραίων χριστιανίσαντας ἔτι Ἰουδαϊκώτερον βιοῦντας καὶ τὰ ἐκείνων ἔθη φυλάττοντας. παρ' ἄλλοις γὰρ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ταύτην τοῦ βίου τὴν διαγωγήν· ὅθεν συμβάλλω ἐξ ἐκείνου παρ' Αἰγυπτίοις ἀκμάσαι ταύτην τὴν φιλοσοφίαν.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. II, 143 ... Ὁ λέγων γὰρ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεός, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος· οὗ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐγκατέσπαρται ἡ διδασκαλία, ὡς καὶ Φίλωνα καίτοι Ἰουδαῖον ὄντα καὶ ζηλωτὴν δι' ὧν ἀπολέλοιπε συγγραμμάτων ἀπομαχέσασθαι τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ. βασανίζων γὰρ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ θεοῦ „ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον" ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐξεβιάσθη καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον θεολογῆσαι. τί γάρ; εἰ καὶ δεύτερον τὸν συναΐδιον τῷ πατρὶ καὶ ἀριθμοῦ καὶ χρόνων ὄντα ἀνώτερον καλεῖ τῆς ἀκριβείας μὴ ἐφικνούμενος, ὅμως ἔννοιαν ἔσχε καὶ ἑτέρου προσώπου. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ θεὸς καὶ κύριος ἑρμηνεῦσαι πειρώμενος τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος * * * [1]) τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἑνικώτερον τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον, καὶ οὕτως κατὰ κράτος εἷλεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτο διαρρήδην καὶ εἰπεῖν καὶ ἐν συγγράμμασι καταλεῖψαι. δύο γὰρ ἔφησεν εἶναι τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιητικὴ καὶ εὐεργετική, φησί, καλεῖται θεός, ἡ δὲ βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ κύριος (cf. *Quaest. in Exod.* II § 68 Harris Fragments p. 67). ... καὶ πάλιν ὁ Φίλων περὶ τοῦ θεάματος οὗ εἶδε Μωυσῆς ἐκφράζων φησί· „θέαμα πληκτικώτατον ὁρᾷ"· εἶτα μετ' ὀλίγα· „κατὰ μέσην δὲ τὴν φλόγα μορφή τις ἦν περικαλλεστάτη τῶν ὁρατῶν ἐμφερὴς οὐδενί, θεοειδέστατον ἄγαλμα, φῶς αὐγοειδέστερον τοῦ πυρὸς ἀπαστράπτουσα. ἣν ἄν τις ὑπετόπασεν εἰκόνα τοῦ ὄντος εἶναι" (*de vita Mos.* I 12 Mang. II 91). ... οὐκοῦν κἀκεῖνος θεολογίας ὀρθοδόξου ἅπτεται. μὴ γὰρ τὴν ἀκρίβειαν ζήτει παρὰ τοῦ δυνηθέντος ὅλως

---

[1]) post τριάδος propter homoeoteleuton quaedam interciderunt, quae supplenda sunt e Suida qui s. v. θεός haec habet ex Isidoro descripta: ὅτι Φίλων τοῦ θεὸς καὶ κύριος τὴν σημασίαν ἑρμηνεῦσαι πειρώμενος τῆς βασιλικωτάτης τριάδος ἔννοιαν ἔσχεν. φάσκων γὰρ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεός, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας τριάδος, τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἑνικώτερον, τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον. καὶ οὕτω κατὰ κράτος εἷλεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς εἰπεῖν δύο μὲν εἶναι τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιητικὴ καὶ ἐνεργητική (leg. εὐεργετική), φησί, καλεῖται θεός, ἡ δὲ βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ κύριος.

διὰ σύνεσιν εἰλικρινῆ καὶ κατοπτεῦσαι τὴν ἀλήθειαν καὶ τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ ἀπομαχέσασθαι. ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόει, ὅτι εἰς ἓν πρόσωπον οὐ συνέκλεισε τὴν θεολογίαν, ὡς οἱ ἀπαίδευτοι τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ προλήψει τινὶ κατεχόμενοι δογματίζουσιν. οὐκ ἐκ τούτων δὲ μόνον πληκτικωτάτων ὄντων εἰς τοσαύτην προήχθη, ὥς γε ἡγοῦμαι, τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν" (Gen. 1,26) καὶ ἐκ τοῦ „ἔβρεξε κύριος παρὰ κυρίου" (Gen. 7,12) καὶ ἐκ τοῦ „ἐκάλεσε κύριος ἐν ὀνόματι κυρίου" (Exod. 33,19) καὶ ἐκ τοῦ „εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου" (Psalm. 109, 1) καὶ ἐκ τοῦ „ἐν σοὶ ὁ θεὸς καὶ σὺ εἶ ὁ θεός" (Psalm. 24,5). . . . εἰ δέ τις φαίη· διὰ τί γὰρ μὴ σαφῶς καὶ διαρρήδην ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κεκήρυκται; φαίην ὅτι μάλιστα μὲν τοῖς συνετῶς ἀκούουσι λαμπρά ἐστιν αὕτη καὶ ἀπόδειξις καὶ διδασκαλία, ὡς καὶ τῷ σοφῷ ἔδοξε Φίλωνι.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. II, 270 . . . ἔθος δὲ τοῖς σοφοῖς, ὧν εἷς εἶναι δοκεῖ Φίλων, τὸ „μήποτε" ἀντὶ τοῦ ἴσως ἢ ἔσθ' ὅτε τάττειν.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. III, 19 Εἰ μηδὲν πλέον τοῦ γράμματος νομίζει τὸν νομοθέτην εἰρηκέναι ὁ πρὸς σέ, ὡς ἔφης, διενεχθεὶς Ἰουδαῖος, εἰπὲ πρὸς αὐτόν, ὅτι Ἐλέγχουσιν ὑμῶν τὴν ἀπαιδευσίαν οἱ δύο ἄνδρες οἱ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν συγγραφεῖς παρ' ὑμῖν γεγονότες, Φίλων ὁ θεωρητικώτατος καὶ Ἰώσηπος ὁ ἱστορικώτατος, ὁ μὲν πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν εἰς ἀλληγορίαν τρέπων, ὁ δὲ διαρρήδην γράφων, τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου δεξιῶς, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος, ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερε ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. III, 81 . . . Καὶ Φίλων δέ, ἄνθρωπος Πλάτωνος ἢ ὁμιλητὴς ἢ ὑφηγητής τις εἶναι δόξας διὰ τὸ τῆς φράσεως ὕψος (ἐρρέθη γὰρ περὶ αὐτῶν „ἢ Πλάτων ἐφιλώνισεν ἢ Φίλων ἐπλατώνισεν"), ἐγκωμιάσας μὲν τὸν Μωυσέα ὡς μισοπόνηρον ἔφη· „περιπαθήσας δὲ καὶ δικαίας ὀργῆς ἐμπλησθεὶς διαβάλλει τινας Αἰγυπτίους, τοὺς ἐργοδιώκτας φημὶ τοῦ Φαραώ"[1]). πάσχει γάρ τι ἡ ψυχὴ καὶ ἢ εἰς ἔλεον ἢ εἰς εὐμένειαν ἢ εἰς μισοπονηρίαν νεύει.

ANASTASIVS SINAITA Viae dux 14 (Migne t. 89 Col. 244) ex Ammonii Alex. libro κατὰ Μονοφυσιτῶν . . . Ὅμως διὰ τὴν πολλὴν καὶ

[1]) locus ab Isidoro allatus apud Philonem non exstat (de re cf. *de vita Mosis* I 8 p. 87 M.).

φιλόνεικον ὑμῶν ζυγομαχίαν τῶν ἀρνουμένων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἰδοὺ οἰκειοῦμαι καὶ ἀναλαμβάνω πρόσωπον τοῦ Σαμωσατέως ἢ μᾶλλον ἀπίστου Ἰουδαίου Φίλωνος τοῦ φιλοσόφου· καὶ οὗτος γὰρ πρὸς Μνάσωνα τὸν ἀποστολικὸν μαθητὴν ἀντίρρησιν τότε περὶ τῆς Χριστοῦ ποιούμενος θεότητος δίχρωτα τὸν Μνάσωνα λέγων. . . . (Col. 248) ἰδοὺ γὰρ ὁ μιαρὸς Φίλων οὐδὲν περὶ φύσεως ἐμέμψατο, ἀλλὰ τοῖς πάθεσι Χριστοῦ καὶ ταῖς ὕβρεσι σκανδαλιζόμενος προσέκοψε, καθὼς καὶ πάντες οἱ ἐθνικοί τε καὶ ἄπιστοι. λοιπόν, εἰ τιμᾶν τὴν ἄτιμον τιμὴν αὐτὸν βούλεσθε λέγοντες τῇ τοῦ κρείττονος ἐκνικήσει ἀποθεωθεῖσαν τὴν σάρκα καὶ τῷ πελάγει τῆς θεότητος ὁμοιωθεῖσαν καὶ τοιαύτην γενομένην, οἷος ὁ θεώσας αὐτὸν λόγος, μηδὲν τῶν προειρημένων παθῶν καὶ τῶν εὐσκανδαλίστων φωνῶν, ὧν ὁ μιαρὸς Φίλων ἐν Χριστῷ ἀπηρίθμησεν, ὁμολογήσετε.

ANASTASIVS SINAITA In Hexaemeron lib. VII (Migne t. 89 Col. 961) Οἱ μὲν οὖν ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλησιῶν, λέγω δὴ Φίλων ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόχρονος καὶ Παπίας ὁ πολύς, ὁ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ φοιτητὴς ὁ Ἱεραπολίτης, Εἰρηναῖός τε Λουγδουνεὺς καὶ Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος Πάνταινός τε ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς πνευματικῶς τὰ περὶ παραδείσου ἐθεώρησαν εἰς τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἀναφερόμενα.

[IOANNES DAMASCENVS] Praef. in Sacra Parallela (Migne t. 95 Col. 1044): Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῖν ἀληθείας καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀνευφημουμένης. Prologus in Parallela i. e. in tertium operis librum (ibid. Col. 1040): Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Ἑβραῖοι δὲ ἄμφω καὶ λόγιοι ἄνδρες· διὸ προσήκειν (προσέχειν?) δεῖ μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς διηγήμασι καὶ ἀποφθέγμασι τούτων, ὡς οὐ μόνον τοῦ σκοποῦ τῶν παρ' ἡμῖν πιστοτάτων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν οὐδ' ὅλως διαμαρτάνουσιν· ἀλλά γε καὶ πολλὴν τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιολεξίαν ἔν τε λόγοις καὶ ἤθεσι ἐπιδείκνυνται, βεβαιοῦντα μᾶλλον, οὐκ ἐλαττοῦντα τούτων, παρὰ τοῦ πατρὸς (πνεύματος al.) ῥηθησόμενα λόγια.

PHOTIVS Biblioth. Cod. 103. Ἀνεγνώσθη Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι καὶ περὶ βίου πολιτικοῦ.

Cod. 104. Ἀνεγνώσθησαν δὲ καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις φιλοσοφησάντων

τήν τε θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν βίοι· ὧν οἱ μὲν Ἐσσηνοί, οἱ δὲ Θεραπευταὶ ἐκαλοῦντο, οἳ καὶ μοναστήρια καὶ σεμνεῖα, ὡς αὐταῖς λέξεσι λέγει, ἐπήγνυντο καὶ τῶν νῦν μοναζόντων τὴν πολιτείαν προϋπέγραφον.

Cod. 105. Ἀνεγνώσθη δὲ αὐτοῦ καὶ λόγος οὗ ἡ ἐπιγραφὴ Γάιος ψεγόμενος καὶ Φλάκκος ἢ Φλάκκων ψεγόμενος. ἐν οἷς λόγοις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἥ τε κατὰ τὴν ῥητορείαν ῥώμη καὶ τὸ κάλλος ἐπιφαίνεται αὐτοῦ τῶν λόγων. ἁμαρτάνει δὲ ἐν πολλοῖς ἰδέας τε ὑποτιθέμενος καὶ ἄλλ' ἄττα τῆς Ιουδαϊκῆς φιλοσοφίας ἀλλότρια συγγραφόμενος. ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἤκμασε Γαΐου τοῦ Καίσαρος, πρὸς ὃν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους γράφει πρεσβεῦσαι Ἀγρίππα τῆς Ἰουδαίας βασιλεύοντος. φέρεται δὲ αὐτοῦ πολλὰ καὶ ποικίλα συντάγματα ἠθικοὺς λόγους περιέχοντα καὶ τῆς παλαιᾶς ὑπομνήματα τὰ πλεῖστα πρὸς ἀλληγορίαν τοῦ γράμματος ἐκβιαζόμενα· ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ πᾶς ὁ ἀλληγορικὸς τῆς γραφῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λόγος ἀρχὴν ἔσχεν εἰσρυῆναι. λέγεται δὲ αὐτὸν καὶ τὰ Χριστιανῶν μυηθέντα ὕστερον τούτων διά τινα λύπην καὶ ὀργὴν ἐκπεσεῖν. ἀλλὰ πρότερόν γε αὐτόν φασιν ἐπὶ Κλαυδίου τὴν Ῥώμην καταλαβόντα Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ἐντυχεῖν καὶ φιλίως διατεθῆναι, ἐξ οὗ καὶ τοὺς μαθητὰς Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ (ἀκροατὴς δ' ὁ Μάρκος Πέτρου) μνήμης καὶ εὐφημίας ἀξιῶσαι· ἐκείνους γὰρ λέγειν αὐτόν φασι παρὰ Ἰουδαίοις πεφιλοσοφηκέναι, ὧν καὶ τὰς διατριβὰς μοναστήριά τε καλεῖ καὶ τὸν ἀσκητικὸν διανύειν αὐτοὺς ἀνακηρύττει βίον, νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀκτησίᾳ προσανέχοντας. ἔστι δὲ τὸ γένος ἐξ ἱερέων καταγόμενος, Ἀλεξανδρεὺς δὲ τὴν πατρίδα. τοσοῦτον δ' αὐτὸν τοῖς Ἑλληνισταῖς παρασχεῖν θαῦμα τῆς ἐν τοῖς λόγοις δυνάμεως, ὡς καὶ λέγειν αὐτοὺς „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει“.

SVIDAS s. v. Φίλων. Φίλων Ἰουδαῖος τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, φιλοσοφήσας δὲ τὰ Ἑλλήνων εἰς μέγα προὔβη παιδείας, ὡς μετελθεῖν πᾶσαν ἑλληνικὴν παίδευσιν, τήν τε τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, σὺν ἀκριβεῖ καταλήψει. ἐπλούτησέ τε λόγον παρόμοιον Πλάτωνι, ὡς καὶ εἰς παροιμίαν παρ' Ἕλλησι τοῦτο χωρῆσαι „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει“· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως τοῦ ἀνδρὸς πρὸς Πλάτωνα. καὶ τοίνυν γέγραπται αὐτῷ βιβλία ἄπειρα, ἐξ ὧν καὶ ταῦτα· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν βιβλίον α', περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος α', περὶ ὧν κατὰ νοῦν τις εὔχεται α', περὶ παιδεύσεως α', περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων α', περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων α', περὶ τῶν τριῶν δυνάμεων, περὶ ἐναλλαγεισῶν

παρά τινων, περὶ συνθηκῶν λόγοι β', περὶ βίου φιλοσόφου, περὶ γιγάντων α', περὶ ὀνείρων ε', περὶ ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου ε', περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου δ', περὶ θυσιῶν, περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν, περὶ προνοίας, περὶ Ἰουδαίων α', περὶ ἀγωγῆς βίου, περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ τοῦ ἴδιον λογισμὸν ἔχειν τὰ ἄλογα, περὶ τοῦ ⟨ὅτι⟩ πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστι, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Χριστιανῶν ⟨ἢ⟩ περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ περὶ ἱκετῶν, περὶ γεωργίας λόγοι β', περὶ μέθης β', περὶ τοῦ Μωυσέως βίου, εἰς τὰ χερουβίμ τουτέστι τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, εἰς τὴν πεντάτευχον Μωυσέως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Μωυσῆν λόγοι ε'. λέγουσι τοῦτον ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὁπηνίκα πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη· καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου[ς] ἐσχηκέναι φιλίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶν οὖν, ὡς προείπομεν, περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἔχοντα.

ARETHAS Comment. in Apocalypsin cap. 1 (Migne t. 106 Col. 504) Διὰ τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ἑβδοματικοῦ ἀριθμοῦ τὸ τῶν ἁπανταχῇ ἐκκλησιῶν ἐσήμανε πλῆθος τῶν τῷ παρόντι βίῳ συστοίχων, καθ' ὧν ἡ ἑβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος κατάρξασα τὴν ἐνοικοῦσαν τῇ φθαρτῇ κτίσει δύναμιν ἑαυτῆς ὑπέφηνεν ὡς διὰ πάσης διήκουσαν· ᾗ καὶ Φίλωνι τῷ θεωρητικωτάτῳ Ἰουδαίῳ ἀνδρὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὴν κατὰ Μωυσέα φιλοσοφίαν ὑποσυνᾴδειν οὐ περιττὸν ἡγεῖται.

THEODORVS METOCHITA Miscell. cap. 16 (p. 116 ed. Müller) Περὶ Φίλωνος. Φίλωνος δ' αὖθις τοῦ Ἑβραίου πέρι τοῦτο νῦν λέγειν ἔχομεν εὐθύς, ὡς ἄρα μέγα μαρτύριον τῆς αὐτοῦ σοφίας τὸ παρὰ πᾶσι τοῦτο σχεδὸν περιᾳδόμενον πάλαι πρότερον ὑπ' ἐνίων εἰρημένον παραβαλλόντων αὐτὸν Πλάτωνι, ὅτι δὴ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. καίτοιγε κομψότερον μὲν τοῦτ' εἴρηται, κομπῶδες δ' ἐστὶ καὶ θρασύ, καὶ παρακεκινδυνευμένον εἴρηται ὑπό τινος ἴσως ἐραστοῦ τἀνδρὸς προενεχθὲν ἀπροόπτως καὶ προνοίας ἔξω τοῦ προσήκοντος. εἰ γὰρ καὶ φίλος ἀνὴρ καὶ θαυμάζειν ἄξιος Φίλων, ἀλλ' οὐκ ἄξιος Πλάτωνι παραβάλλειν καὶ συμμετρεῖσθαί γε παρὰ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τῶν αὐτῶν τε καὶ ἴσων τυγχάνειν. ἀλλ' ἔοικέ γε ὅμως περιττός εἶναί τις τὴν

INDEX SIGLORUM

Pap = papyrus
V = Vindobonensis theol. gr. 29
M = Laurentianus X 20
U = Vaticanus gr. 381
F = Laurentianus LXXXV 10
G = Vaticano-Palatinus gr. 248
A = Monacensis gr. 459
B = Venetus gr. 41
P = Petropolitanus XX Aa 1
H = Venetus gr. 40
L = Parisinus gr. 433

R = Parisinus gr. 1630 (excerpta)
N = Neapolitanus II C 32 (excerpta)
D = Sacra Parallela
D^{C} = Coislinianus 276
D^{K} = Vaticanus gr. 1553
D^{P} = Parisinus gr. 923
D^{M} = Venetus gr. 138
D^{R} = Rupefucaldinus (Berolinensis Phill. 1450)
D^{L} = Laurentianus VIII 22
D^{V} = Vaticanus gr. 1236
D^{N} = Venetus app. class. III, 4. 88, 3.
Eus = Eusebius
Arm = versio Armenia
Turn. = Turnebus
Mang. = Mangey
v = lectio vulgata

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΜΩΥΣΕΑ ΚΟΣΜΟΠΟΙΙΑΣ

I p. 1 M. (1.) Τῶν ἄλλων νομοθετῶν οἱ μὲν ἀκαλλώπιστα καὶ γυμνὰ τὰ 1
νομισθέντα παρ' αὐτοῖς εἶναι δίκαια διετάξαντο, οἱ δὲ πολὺν ὄγκον
τοῖς νοήμασι προσπεριβαλόντες ἐξετύφωσαν τὰ πλήθη μυθικοῖς πλάσμασι
τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύψαντες. Μωυσῆς δ' ἑκάτερον ὑπερβάς, τὸ μὲν ὡς 2
ἄσκεπτον καὶ ἀταλαίπωρον καὶ ἀφιλόσοφον, τὸ δ' ὡς κατεψευσμένον καὶ
μεστὸν γοητείας, παγκάλην καὶ σεμνοτάτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῶν νόμων,
μήτ' εὐθὺς ἃ χρὴ πράττειν ἢ τοὐναντίον ὑπειπὼν μήτ', ἐπειδὴ προτυ-
πῶσαι τὰς διανοίας τῶν χρησομένων τοῖς νόμοις ἀναγκαῖον ἦν, μύθους
πλασάμενος ἢ συναινέσας τοῖς ὑφ' ἑτέρων συντεθεῖσιν. ἡ δ' ἀρχή, 3
καθάπερ ἔφην, ἐστὶ θαυμασιωτάτη κοσμοποιίαν περιέχουσα, ὡς καὶ τοῦ
κόσμου τῷ νόμῳ καὶ τοῦ νόμου τῷ κόσμῳ συνᾴδοντος καὶ τοῦ νομίμου
ἀνδρὸς εὐθὺς ὄντος κοσμοπολίτου πρὸς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς
πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ' ἣν καὶ ὁ σύμπας κόσμος διοικεῖται. τὸ μὲν 4
οὖν κάλλος τῶν νοημάτων τῆς κοσμοποιίας οὐδεὶς οὔτε ποιητὴς οὔτε

(φίλωνος) περὶ τῆς κατὰ μωυσέα κοσμοποιίας V, φίλωνος περὶ κοσμοποιίας μωσέως M, τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ μωσέως κοσμοποιίας F, φίλωνος περὶ τῆς τοῦ μωσέως κοσμοποιίας λόγος Δ' G, φίλωνος περὶ τῆς μωυσέος κοσμοποιίας H, φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωσέως κοσμοποιίας AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωσέως κοσμοποιίας B   2 εἶναι παρ' αὐτοῖς ABP   3 προσπεριβαλόντες MR: προσπεριλαβόντες VFGH, προσπαραλαβόντες ABP   ἐξετύφλωσαν MABP   τὰ om. VM   πλήθει V, πλήθει καὶ M, μυθικοῖς πλάσμασι καὶ τῷ πλήθει R   4 ὑποκρύψαντες ABP   Μωσῆς codd.   δὲ R   5 δὲ R   6 τῶν νόμων ἐποιήσατο MABPR   7 μήτε εὐθὺς ABP   μηδ' ἐπειδὴ M   8 ταῖς διανοίαις V   χρησαμένων V   10 post θαυμασιωτάτη add. MABP: καὶ χρησιμωτάτη τῷ βίῳ· τὴν κοσμογόνον καὶ ἐν ἱεραῖς βίβλοις   καὶ κοσμοποιίαν M   ἔχουσα V, περιέχουσαν M, παρέχουσα FG   καὶ om. MABP   14 οὐδὲ ποιητὴς M

1—6 Τῶν — ἐποιήσατο R fol. 88ᵛ   9—11 ἡ δὲ — συνᾴδοντος ibid.   13—2,16 τὸ μὲν — μετρίου ibid.

λογογράφος ἀξίως ἂν ὑμνῆσαι δύναιτο· καὶ γὰρ | λόγον καὶ ἀκοὴν ὑπερ- p.2 M.
βάλλει μείζω καὶ σεμνότερα ὄντα ἢ ὡς θνητοῦ τινος ὀργάνοις ἐναρμο-
5 σθῆναι. οὐ μὴν διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ
ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτολμητέον λέγειν, οἴκοθεν μὲν οὐδέν, ὀλίγα δ' ἀντὶ
πολλῶν, ἐφ' ἃ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν φθάνειν εἰκὸς ἔρωτι καὶ πόθῳ
6 σοφίας κατεσχημένην. ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν τὰς ἐμφάσεις
καὶ ἡ βραχυτάτη σφραγὶς τυπωθεῖσα δέχεται, οὕτως τάχα που καὶ τὰ
τῆς ἀναγραφείσης ἐν τοῖς νόμοις κοσμοποιίας ὑπερβάλλοντα κάλλη καὶ
ταῖς μαρμαρυγαῖς τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ψυχὰς ἐπισκιάζοντα βραχυτέροις
παραδηλωθήσεται χαρακτῆρσιν. ἐπειδὰν ἐκεῖνο μηνυθῇ πρότερον, ὅπερ
οὐκ ἄξιον ἀποσιωπῆσαι.
7 (2.) Τινὲς γὰρ τὸν κόσμον μᾶλλον ἢ τὸν κοσμοποιὸν θαυμάσαντες
τὸν μὲν ἀγένητόν τε καὶ αἴδιον ἀπεφήναντο, τοῦ δὲ θεοῦ πολλὴν
ἀπραξίαν ἀνάγνως κατεψεύσαντο, δέον ἔμπαλιν τοῦ μὲν τὰς δυνάμεις ὡς
ποιητοῦ καὶ πατρὸς καταπλαγῆναι, τὸν δὲ μὴ πλέον ἀποσεμνῦναι τοῦ
8 μετρίου. Μωυσῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας ἐπ' αὐτὴν φθάσας ἀκρότητα καὶ
χρησμοῖς τὰ πολλὰ καὶ συνεκτικώτατα τῶν τῆς φύσεως ἀναδιδαχθεὶς
ἔγνω δή, ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι τὸ μὲν εἶναι δραστήριον
αἴτιον, τὸ δὲ παθητόν, καὶ ὅτι τὸ μὲν δραστήριον ὁ τῶν ὅλων νοῦς
ἐστιν εἰλικρινέστατος καὶ ἀκραιφνέστατος, κρείττων ἢ ἀρετὴ καὶ κρείττων

1 ἀνυμνῆσαι VFGH, ἐρεῖ R δύναιτο om. R, δύναται F 2 θνητοῦ] γενητοῦ MABP ὀργάνῳ HR, ὀργάνου FG 3 τοῦτ' V, ταῦτα R, ταύτης οὔθ' M ἀλλὰ VR 4 δὲ R 6 κατησχημένων V, κατισχημένην AP, κατεσχημένον B κολοσιέων (ϊ ε suprascr.) M, κολοσσαίων A, κολοσσιέων B, κολοσσιαιέων (αι suprascr.) R 7 τυπωθείσας Christophorson Mang. οὕτως V: οὕτω ceteri 9 σκιάζοντα V 10 παραδοθήσεται ABP ἐπειδὰν δ' ἐκεῖνο V μυνηθῇ M 11 παρασιωπῆσαι B, ὑποσιωπῆσαι N 13 τοῦ θεοῦ δὲ FGH, δὲ om. V Eus 14 ἀνάγνως V Eus: ἐναγῶς F¹H, ἐναργῶς F²GR, οὐκ εὐαγῶς MABP καταψευσάμενοι V Eus τοῦ μὲν] τούτου V Eus 15 τοῦ μετρίου ἀποσεμνῦναι H 16 Μωσῆς codd. 17 συνεκτικοτάτων τῆς φύσεως V 18 δή, ὅτι] διότι VM Eus δραστήριον ὡς αἴτιον MABP 19 αἴτιον—δραστήριον om. Eus 20 κρείττων ἡ ἀρετὴ V, κρείττω τε ἡ ἀρετὴ M, κρεῖττον (ώ suprascr.) τε ἢ ἀρετὴ AB, κρείττων τε ἢ ἀρετὴ ceteri, κρειττὼν ἢ ἀρετὴ καὶ om. Eus καὶ κρεῖττον M, καὶ κρεῖττον (ώ suprascr.) AB

6—11 ὡς—ὑποσιωπῆσαι N fol. 160ᵛ 12—3,19 Τινὲς—θεολογήσας *Euseb. Pr. Ev.* VIII 13

ἢ ἐπιστήμη καὶ κρείττων ἢ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ αὐτὸ τὸ καλόν, τὸ δὲ 9
παθητὸν ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ἐξ ἑαυτοῦ, κινηθὲν δὲ καὶ σχηματισθὲν
καὶ ψυχωθὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ μετέβαλεν εἰς τὸ τελειότατον ἔργον, τόνδε
τὸν κόσμον· ὃν οἱ φάσκοντες ὡς ἔστιν ἀγένητος λελήθασι τὸ ὠφελιμώ-
τατον καὶ ἀναγκαιότατον τῶν εἰς εὐσέβειαν ὑποτεμνόμενοι τὴν πρόνοιαν.
τοῦ μὲν γὰρ γεγονότος ἐπιμελεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν αἱρεῖ λόγος· 10
καὶ γὰρ πατὴρ ἐκγόνων καὶ δημιουργὸς τῶν δημιουργηθέντων στοχάζεται
τῆς διαμονῆς καὶ ὅσα μὲν ἐπιζήμια καὶ βλαβερὰ μηχανῇ πάσῃ διωθεῖται,
τὰ δὲ ὅσα ὠφέλιμα καὶ λυσιτελῆ κατὰ πάντα τρόπον ἐκπορίζειν ἐπιποθεῖ·
πρὸς δὲ τὸ μὴ γεγονὸς οἰκείωσις οὐδεμία τῷ μὴ πεποιηκότι. ἀπεριμά- 11
χητον δὲ δόγμα καὶ ἀνωφελὲς ἀναρχίαν ὡς ἐν πόλει κατασκευάζον τῷδε
τῷ κόσμῳ τὸν ἔφορον ἢ βραβευτὴν ἢ δικαστὴν οὐκ ἔχοντι, ὑφ' οὗ
πάντ' οἰκονομεῖσθαι καὶ πρυτανεύεσθαι θέμις. ἀλλ' ὅ γε μέγας Μωυσῆς 12
p.3 M. ἀλλοτριώτατον τοῦ | ὁρατοῦ νομίσας εἶναι τὸ ἀγένητον — πᾶν γὰρ τὸ
αἰσθητὸν ἐν γενέσει καὶ μεταβολαῖς οὐδέποτε κατὰ ταὐτὰ ὄν — τῷ μὲν
ἀοράτῳ καὶ νοητῷ προσένειμεν ὡς ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς ἀιδιότητα, τῷ
δ' αἰσθητῷ γένεσιν οἰκεῖον ὄνομα ἐπεφήμισεν. ἐπεὶ οὖν ὁρατός τε καὶ
αἰσθητὸς ὅδε ὁ κόσμος, ἀναγκαίως ἂν εἴη καὶ γενητός· ὅθεν οὐκ ἀπὸ
σκοποῦ καὶ τὴν γένεσιν ἀνέγραψεν αὐτοῦ μάλα σεμνῶς θεολογήσας.

---

1 ἡ ἐπιστήμη VM καὶ κρεῖττον M, καὶ κρεῖττ(ω)ον AB αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν B τἀγαθὸν A 2 παθητικὸν V Eus κεινηθὲν V 3. 4 τόνδε τὸν κόσμον] τὸν δὲ κόσμον FGHR 4 ὃν οἱ φάσκοντες V Eus: ὃν om. ceteri ἀγέννητον (om. ὡς ἔστιν) R Eus 5 τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων FGHR ἀποτεμνόμενοι R 6 ποιητὴν καὶ πατέρα R ἀ(ἐ)ίρει (sic) V, αἱρεῖ M, ἐρεῖ G, ἱστορεῖ H, οἶδεν R ὁ λόγος R 7 ὁ γὰρ R ἐκ(γ)γόνων M καὶ ὁ R 8 καὶ βλαβερὰ om. Eus 9 τὰ δ' ὅσα MFGHR, τὰ δ' ὅσ' ABP, ὅσα δὲ Eus κατὰ π. τ. V: κατὰ om. ceteri 10 γεγονὼς F οἰκίωσις V, ὁμοίωσις M 10. 11 ἀπεριμάχητον FGH: περιμάχητον ceteri 11 κατασκευάζον (ον ex ων corr.) V: κατασκευαζόντων ἐστὶ MABP, κατασκευάζειν FGH Eus τωνδε V, τῷ δὲ M 12 ὡς τὸν ἔφορον V, sed ὡς rursus deletum ἔφορον] φόβον Eus 13 πάντ' V Eus: τὰ πάντ' M, τὰ πάντα ceteri γε om. Eus Μωυσῆς VF: Μωσῆς ceteri 15 τὰ αὐτὰ codd. ὂν] ὄντα M 15. 16 κατὰ ταῦτα ὄντων μὲν ἀοράτων καὶ νοητῶν V 16 συγγενῆ Eus 17 γένεσιν om. Eus καὶ οἰκεῖον H, τὸ οἰκεῖον v εἶτ' ἐφήμισεν V ἀόρατός V 18 ἀναγκαῖος VR καὶ οὐ γενητὸς V 18. 19 οὐκ ἀπὸ σκοποῦ om. Eus. codd. plerique αὐτοῦ ἀνεγράψατο μάλα θεολογῶν Eus. codd. plerique

---

4—10 τὸν δὲ κόσμον — πεποιηκότι R fol. 89r 17 — 4,5 ἐπεὶ — ἐξ R ibid.

13 (3). Ἓξ δὲ ἡμέραις δημιουργηθῆναί φησι τὸν κόσμον, οὐκ ἐπειδὴ
προσεδεῖτο χρόνων μήκους ὁ ποιῶν — ἅμα γὰρ πάντα δρᾶν εἰκὸς θεόν,
οὐ προστάττοντα μόνον ἀλλὰ καὶ διανοούμενον —, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῖς
γινομένοις ἔδει τάξεως. τάξει δὲ ἀριθμὸς οἰκεῖον, ἀριθμῶν δὲ φύσεως
νόμοις γεννητικώτατος ὁ ἕξ· τῶν τε γὰρ ἀπὸ μονάδος πρῶτος τέλειός
ἐστιν ἰσούμενος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι καὶ συμπληρούμενος ἐξ αὐτῶν, ἡμίσους
μὲν τριάδος, τρίτου δὲ δυάδος, ἕκτου δὲ μονάδος, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν
ἄρρην τε καὶ θῆλυς εἶναι πέφυκε κἀκ τῆς ἑκατέρου δυνάμεως ἥρμοσται·
ἄρρεν μὲν γὰρ ἐν τοῖς οὖσι τὸ περιττόν, τὸ δ᾽ ἄρτιον θῆλυ· περιττῶν
μὲν οὖν ἀριθμῶν ἀρχὴ τριάς, δυὰς δ᾽ ἀρτίων, ἡ δ᾽ ἀμφοῖν δύναμις
14 ἑξάς. ἔδει γὰρ τὸν κόσμον τελειότατον μὲν ὄντα τῶν γεγονότων κατ᾽
ἀριθμὸν τέλειον παγῆναι τὸν ἕξ, ἐν ἑαυτῷ δ᾽ ἔχειν μέλλοντα τὰς ἐκ
συνδυασμοῦ γενέσεις πρὸς μικτὸν ἀριθμὸν τὸν πρῶτον ἀρτιοπέριττον
τυπωθῆναι, περιέξοντα καὶ τὴν τοῦ σπείροντος ἄρρενος καὶ τὴν τοῦ ὑπο-
15 δεχομένου τὰς γονὰς θήλεος ἰδέαν. ἑκάστη δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπέ-
νειμεν ἔνια τῶν τοῦ παντὸς τμημάτων τὴν πρώτην ὑπεξελόμενος, ἣν
αὐτὸς οὐδὲ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται, καλεῖ, μίαν δ᾽
ὀνομάσας ὀνόματι εὐθυβόλῳ προσαγορεύει, τὴν μονάδος φύσιν καὶ πρόσ-
ρησιν ἐνιδών τε καὶ ἐπιφημίσας αὐτῇ. (4.) λεκτέον δὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστι
τῶν ἐμπεριεχομένων, ἐπειδὴ πάντα ἀμήχανον· περιέχει γὰρ τὸν νοητὸν
16 κόσμον ἐξαίρετον, ὡς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος | μηνύει. προλαβὼν γὰρ ὁ p.4 M.

1 δὲ om. V, δ᾽ FGH φησὶ δημιουργηθῆναι ABP 2 χρόνον V, τοῦ χρόνων M, τοῦ τῶν χρόνων ABP θεὸν εἰκὸς R 3 οὐ π. ἀλλὰ κ. δ. μόνον coni. Wendl. 4 γιγνομένοις V τάξει] τάξεως M δὲ VHR: δ᾽ ceteri 5 ὁ πρῶτος MABP 6 αὐτοῦ VMABP μέρεσιν V ἡμηΐσους V 7 τριάδος] τριῶν ABP 8 ἄρρεν M πέφυκεν V κἀκ FGH: καὶ ἐκ ceteri 9 οὖσι] δυσὶ MABP ἀρτῖον V περιττὸν (sic) V 10 δυὰς δ᾽ ἀρτίων] δύο δ᾽ ἄρτιον V ἀμφοῖν] ἐπ᾽ ἀμφοῖν FGH 11 ἑξάς] ἕξ FGH δεῖ FGHR γὰρ] δὲ R μὲν ὄντα] μένοντα V, μὲν om. BR 12 ἑαυτῷ FGH: αὐτῷ ABP, αὐτῷ VM 12. 13 τὰ ἐξ ἐνδοιασμοῦ M 13 γενέσεις om. M πρόσμικτον V ἀρτιου περιττὸν V 14 περὶ ἓξ ὄντα M σπείραντος M 15 εἰδέαν V, ἰδέας B ἑκάστην M 15. 16 ἀπένιμεν V 16 ἔνια] ἑνὶ M 18 ὀνόματι εὐθυβόλῳ scripsi: ὀνόματι εὐθυβόλως V, εὐθυβόλως (om. ὀνόματι) ceteri πρὸς αγορευθῆναι (sic) V φύσιν τε καὶ MABP 19 αὐτήν codd., αὐτῇ corr. Turn. δὲ ὅσα] δ᾽ ὡς MABP τ᾽ ἔστι ABP 20 περιεχομένων M 21 μηνύσει FGH προϊδὼν (λαβ superscr.) A, προϊδὼν BP[2]

11—12 δεῖ—ἕξ R fol. 89v 17 τὴν δὲ πρώτην οὐ καλεῖ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται R ibid. 21—5,3 προλαβὼν—ἀπεικονίσθη R ibid.; tum pergit: εἶτα

θεὸς ἅτε θεὸς ὅτι μίμημα καλὸν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο δίχα καλοῦ παραδείγματος οὐδέ τι τῶν αἰσθητῶν ἀνυπαίτιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρχέτυπον καὶ νοητὴν ἰδέαν ἀπεικονίσθη, βουληθεὶς τὸν ὁρατὸν κόσμον τουτονὶ δημιουργῆσαι προεξετύπου τὸν νοητόν, ἵνα χρώμενος ἀσωμάτῳ καὶ θεοειδεστάτῳ παραδείγματι τὸν σωματικὸν ἀπεργάσηται, πρεσβυτέρου νεώτερον ἀπεικόνισμα, τοσαῦτα περιέξοντα αἰσθητὰ γένη ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ νοητά.

Τὸν δ' ἐκ τῶν ἰδεῶν συνεστῶτα κόσμον ἐν τόπῳ τινὶ λέγειν ἢ 17 ὑπονοεῖν οὐ θεμιτόν· ᾗ δὲ συνέστηκεν, εἰσόμεθα παρακολουθήσαντες εἰκόνι τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν. ἐπειδὰν πόλις κτίζηται κατὰ πολλὴν φιλοτιμίαν βασιλέως ἤ τινος ἡγεμόνος αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας μεταποιουμένου καὶ ἅμα τὸ φρόνημα λαμπροῦ τὴν εὐτυχίαν συνεπικοσμοῦντος, παρελθὼν ἔστιν ὅτε τις τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ τὴν εὐκρασίαν καὶ εὐκαιρίαν τοῦ τόπου θεασάμενος διαγράφει πρῶτον ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς μελλούσης ἀποτελεῖσθαι πόλεως μέρη σχεδὸν ἅπαντα, ἱερὰ γυμνάσια πρυτανεῖα ἀγορὰς λιμένας νεωσοίκους στενωπούς, τειχῶν κατασκευάς, ἱδρύσεις οἰκιῶν καὶ δημοσίων ἄλλων οἰκοδομημάτων· εἶθ' ὥσπερ ἐν κηρῷ 18 τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ τοὺς ἑκάστων δεξάμενος τύπους ἀγαλματοφορεῖ νοητὴν πόλιν, ἧς ἀνακινήσας τὰ εἴδωλα μνήμῃ τῇ συμφύτῳ καὶ τοὺς χαρακ-

---

1 ὅ,τίμημα corr. ex ὅτιμημα A μείμημα V καλὸν] καλῶν M δίχα καλοῦ VM: καλοῦ δίχα ceteri 2 ἂν ὑπαίτιον V 3 εἰδέαν V, ἰδέαν om. B ἀπηκονίσθη V βουληθεὶς γὰρ V τουτονὶ κόσμον GH 4 πρὸς ἐξετύπου V 5 σωματικὸν τοῦτον MABP 5. 6 ἀπεικονίσματος M 6 τοσαῦτα] αὐτὰ MABP περιέξον τὰ V, περιέχον τὰ M (ω), περιέχον τὰ ABP τὰ ὅσαπερ V ἐν om. B 7 δὲ FGH εἰδέων V λέγειν om. B 8 ᾗ FGL, ἡ V: εἰ ceteri (H in ras.) συνέστηκεν V: ὑφέστηκεν ceteri 9 πόλις τις MABP 10 ἡγεμόνος] ἄρχοντος R 11 τὴν εὐτυχίαν συνεπικοσμοῦντος om. R 12 παιδείας] εὐσεβείας M, εὐσεβείας A (παιδείας), παιδείας P in ras., εὐπαιδείας B 12. 13 εὐκρασίαν καὶ om. VFGHR 13 πρῶτον] πάλιν AB 14 πόλεως ἀποτελεῖσθαι GH ἱερὰ om. V 15 αἱμένας V, λιμένας τἄλλα (νεωσοίκους — οἰκοδομημάτων om.) R νεωσοίκους GH, νεωσήκους F: νεώς· οἴκους ceteri 16 εἰδρύσεις V οἰκιῶν ἱδρύσεις ABP καὶ δημοσίων καὶ ἄλλων ABP καὶ δημοσίων καὶ ⟨ἰδίων⟩ ἄλλων coni. Wendl. κηρῷ τινι B 17 αὐτοῦ M ἑκάστου ABP 18 ἀνακεινήσας V

λέγει τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον πρὸς ἀόρατον ἀρχέτυπον γενέσθαι, καὶ χρῆται παραδείγματι τοιούτῳ· ἐπειδὰν πόλις κτλ. (9) 4,21 sqq. *Chalcid. in Plat. Tim. cap.* 278 Quod ergo illud caelum prius quam cetera deus condidit quamve terram? Philo carentes corpore atque intellegibiles essentias esse censet, ideas et exemplaria tam siccae istius terrae quam soliditatis. 9—6,5 ἐπειδὰν—αὐτῆς R ibid. 12 cf. Plat. Tim. 24 C

τῆρας ἔτι μᾶλλον ἐνσφραγισάμενος, οἷα δημιουργὸς ἀγαθός, ἀποβλέπων
εἰς τὸ παράδειγμα τὴν ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἄρχεται κατασκευάζειν,
19 ἑκάστῃ τῶν ἀσωμάτων ἰδεῶν τὰς σωματικὰς ἐξομοιῶν οὐσίας. τὰ παρα-
πλήσια δὴ καὶ περὶ θεοῦ δοξαστέον, ὡς ἄρα τὴν μεγαλόπολιν κτίζειν
διανοηθεὶς ἐνενόησε πρότερον τοὺς τύπους αὐτῆς, ἐξ ὧν κόσμον νοητὸν
συστησάμενος ἀπετέλει καὶ τὸν αἰσθητὸν παραδείγματι χρώμενος ἐκείνῳ.
20 (5.) καθάπερ οὖν ἡ ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ προδιατυπωθεῖσα πόλις χώραν
ἐκτὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἐνεσφράγιστο τῇ τοῦ τεχνίτου ψυχῇ, τὸν αὐτὸν
τρόπον οὐδ' ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος ἄλλον ἂν ἔχοι τόπον ἢ τὸν θεῖον
λόγον τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα· ἐπεὶ τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων αὐτοῦ
τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς οὐ λέγω πάσας ἀλλὰ μίαν ἄκρατον
21 ἡντινοῦν δέξασθαί τε καὶ χωρῆσαι; δύναμις δὲ καὶ ἡ κοσμοποιη-
τικὴ πηγὴν ἔχουσα | τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν. εἰ γάρ τις ἐθελήσειε p.5 M.
τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργεῖτο διερευνᾶσθαι, δοκεῖ μοι
μὴ διαμαρτεῖν σκοποῦ φάμενος, ὅπερ καὶ τῶν ἀρχαίων εἶπέ τις, ἀγαθὸν
εἶναι τὸν πατέρα καὶ ποιητήν· οὗ χάριν τῆς ἀρίστης αὐτοῦ φύσεως οὐκ
ἐφθόνησεν οὐσίᾳ μηδὲν ἐξ αὑτῆς ἐχούσῃ καλόν, δυναμένῃ δὲ πάντα
22 γίνεσθαι. ἦν μὲν γὰρ ἐξ αὑτῆς ἄτακτος ἄποιος ἄψυχος ⟨ἀνόμοιος⟩, ἑτε-
ροιότητος ἀναρμοστίας ἀσυμφωνίας μεστή· τροπὴν δὲ καὶ μεταβολὴν
ἐδέχετο τὴν εἰς τἀναντία καὶ τὰ βέλτιστα, τάξιν ποιότητα ἐμψυχίαν

1 συνσφραγισάμενος V, ἐνσφαγισάμενος A 2 κατασκευάζειν VMR: κατασκευάζειν εὐκρασίαν ceteri 3 εἰδέων V ἐξ ὁμοιῶν V 4 περὶ om. ABP¹ ὡς V: ὃς ceteri 5 αὐτοῦ FGH 6 ἀποτελεῖ FGH καὶ om. FGH ἐκείνῳ] οἰκείῳ B 7 προτυπωθεῖσα B τὴν χώραν ABP¹ 8 ἀλλ' om. M 9 εἰδέων V ἔχει AP, ἔχῃ G 10 τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα om. V τίς] ποῖος MABP 11 ὃς γένοιτ'] προσγένοιτ' M, ποῖος γένοιτ' ABP¹ 11. 12 ἡντινοῦν ἄκρατον B 12 ἡντινοῦν ἦν M 12. 13 κοσμοποιητικὴν ἔχουσα πηγὴν V 13 ἔχουσα τυγχάνει Christophorson Mang. τὸ om. V ἐθελήσειεν V 14 τόδε om. M ἐδημιουργήσατο M, δημιουργεῖται G 15 διαμαρτάνειν MABP, διαμαρτὼν G τοῦ σκοποῦ FH φαμὲν ὡς, ὅπερ M, φαμὲν ὥσπερ ABP εἶπεν V 16 αὐτοῦ codd. 17 αὐτῆς V: αὑτῆς M, ἑαυτῆς ceteri 17. 18 πάντα γενέσθαι FG, γενέσθαι πάντα H 18 αὐτῆς VM, ἑαυτῆς ceteri ἄτακτος om. V ἀνόμοιος add. Markland 18. 19 ἑτερότητος M 20 εὐψυχίαν MABP

10—12 D^C fol. 138^r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας (scil. περὶ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας): τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων τοῦ θεοῦ τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς οὐ λέγω πάσας ἀλλὰ μίαν ἀκροτονεῖν (οτ in ras.) τινὰ οὖν δέξασθαι καὶ χωρῆσαι ἢ ὁ θεῖος λόγος; 15 Plat. Tim. 29 E

ὁμοιότητα ταυτότητα, τὸ εὐάρμοστον, τὸ σύμφωνον, πᾶν ὅσον τῆς κρείττονος ἰδέας. (6.) οὐδενὶ δὲ παρακλήτῳ — τίς γὰρ ἦν ἕτερος; — μόνῳ 23 δὲ αὐτῷ χρησάμενος ὁ θεὸς ἔγνω δεῖν εὐεργετεῖν ἀταμιεύτοις καὶ πλουσίαις χάρισι τὴν ἄνευ δωρεᾶς θείας φύσιν οὐδενὸς ἀγαθοῦ δυναμένην ἐπιλαχεῖν ἐξ ἑαυτῆς. ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὸ μέγεθος εὐεργετεῖ τῶν ἑαυτοῦ χαρίτων — ἀπερίγραφοι γὰρ αὗταί γε καὶ ἀτελεύτητοι —, πρὸς δὲ τὰς τῶν εὐεργετουμένων δυνάμεις· οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν ὁ θεὸς εὖ ποιεῖν, οὕτως καὶ τὸ γινόμενον εὖ πάσχειν, ἐπεὶ τοῦ μὲν αἱ δυνάμεις ὑπερβάλλουσι, τὸ δ᾽ ἀσθενέστερον ὂν ἢ ὥστε δέξασθαι τὸ μέγεθος αὐτῶν ἀπεῖπεν ἄν, εἰ μὴ διεμετρήσατο σταθμησάμενος εὐαρμόστως ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον. εἰ δέ τις ἐθελήσειε γυμνοτέροις χρήσασθαι τοῖς ὀνόμασιν, 24 οὐδὲν ἂν ἕτερον εἴποι τὸν νοητὸν κόσμον εἶναι ἢ θεοῦ λόγον ἤδη κοσμοποιοῦντος· οὐδὲ γὰρ ἡ νοητὴ πόλις ἕτερόν τί ἐστιν ἢ ὁ τοῦ ἀρχιτέκτονος λογισμὸς ἤδη τὴν [νοητὴν] πόλιν κτίζειν διανοουμένου. τὸ δὲ δόγμα 25 τοῦτο Μωυσέως ἐστίν, οὐκ ἐμόν· τὴν γοῦν ἀνθρώπου γένεσιν ἀναγράφων ἐν τοῖς ἔπειτα διαρρήδην ὁμολογεῖ, ὡς ἄρα κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ διετυπώθη (Gen. 1,27). εἰ δὲ τὸ μέρος εἰκὼν εἰκόνος [δῆλον ὅτι] καὶ τὸ ὅλον

---

1 σύμφωνον] συμφυές F   2 εἰδέας V   οὐδενὶ γὰρ τῶν παρακλήτων M   3 αὐτῷ G: αὐτῷ VM, ἑαυτῷ ceteri   δεῖν εὐεργετεῖν] δὲ ἵν᾽ εὐεργετεῖν M, ἵν᾽ εὐεργετῇ ABP   4 θείαν P   5 ἐπιλαβεῖν FGH   αὐτῆς FGH   τῶν om. F   ἑαυτοῦ V: αὐτοῦ ceteri   6 ἀπερίγραπτοι ABP   αὗταί codd.: αὐταί v   γε om. VR   8 οὕτως AP: οὕτω ceteri   γενόμενον MD   τοῦ μὲν] τοῦ θεοῦ P   8. 9 ὑπερβάλλουσιν VD   9 δὲ RD   ὂν ἢ] ἐστὶν MABPD   ὥστε om. D   10 εἰ μι V   διεμερίσατο FG   εὐαρμόστῳ B   ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον codd.: τὸ ἑκάστῳ ἐπιβάλλον v   11 ἐθελήσειεν V, θελήσειε M, ἐθέλοι D^C, θέλοι D^R   γυμνότερον Eus   τοῖς ὀνόμασιν περὶ τῆς κοσμοποιίας D   12 οὐδὲν ἂν] οὐδένα ABP   οὐδὲν ἕτερον εὑρίσκει τοῦ τὸν νοητὸν D^C, οὐδὲν ἂν ἕτερον εὑρήσει τοῦτον τὸν νοητὸν D^R   εἶναι κόσμον FGH, εἶναι om. Eus   13 γὰρ τοῦδε D^R   ὁ om. MBD^R   14 τὴν νοητὴν πόλιν] τὴν αἰσθητὴν πόλιν τῇ νοητῇ MABP   νοητὴν seclusi   δυναμένου B   14. 15 Μωσέως γάρ ἐστι τὸ δόγμα τοῦτο H   15 Μωϋσέως D^C, Μωϋσέος D^R, Μωσέως ceteri   ἐστίν] ἔσθ᾽ (sic) V   ἀνθρώπων ABP   ἄνω γράφων ABP   16 ὁμολογεῖ διαρρήδην H   ἆρα V   διετυπώθη τὸ πᾶν MABP   17 δῆλον ὅτι VM: δηλονότι ceteri, secl. Wendl.

5—11 ἀλλ᾽ οὐ — ἐπιβάλλον R fol. 90r   7—9 D^C fol. 259v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: οὐχ ὡς πέφυκεν — τὸ μέγεθος αὐτῶν: eadem D^R fol. 277r et fol. 142v   11—15 D^R fol. 192v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: εἴ τις — οὐκ ἐμόν: eadem D^C fol. 151v   11—8,14 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . λέγει δ᾽ οὖν ὁ Ἑβραῖος Φίλων τὰ πάτρια διερμηνεύων αὐτοῖς ῥήμασιν: Εἰ δέ τις — ἐποίησε τὸν οὐρανόν.

εἶδος, σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς κόσμος, εἰ μείζων τῆς ἀνθρωπίνης ἐστίν, μίμημα θείας εἰκόνος, δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὅν φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη [τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν] ὁ θεοῦ λόγος.

26 (7.) Φησὶ δ᾽ ὡς „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν", τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνων | οὐχ ὡς οἴονταί τινες τὴν κατὰ χρόνον· p. 6 M.
χρόνος γὰρ οὐκ ἦν πρὸ κόσμου, ἀλλ᾽ ἢ σὺν αὐτῷ γέγονεν ἢ μετ᾽ αὐτόν· ἐπεὶ γὰρ διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεώς ἐστιν ὁ χρόνος, προτέρα δὲ τοῦ κινουμένου κίνησις οὐκ ἂν γένοιτο, ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον αὐτὴν ἢ ὕστερον ἢ ἅμα συνίστασθαι. ἀναγκαῖον ἄρα καὶ τὸν χρόνον ἢ ἰσήλικα κόσμου γεγονέναι ἢ νεώτερον ἐκείνου· πρεσβύτερον δ᾽ ἀποφαίνεσθαι τολμᾶν ἀφι-
27 λόσοφον. εἰ δ᾽ ἀρχὴ μὴ παραλαμβάνεται τανῦν ἡ κατὰ χρόνον, εἰκὸς ἂν εἴη μηνύεσθαι τὴν κατ᾽ ἀριθμόν, ὡς τὸ „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν" ἴσον εἶναι τῷ πρῶτον ἐποίησε τὸν οὐρανόν· καὶ γὰρ εὔλογον τῷ ὄντι πρῶτον αὐτὸν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν, ἄριστόν τε ὄντα τῶν γεγονότων κἀκ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας παγέντα, διότι θεῶν ἐμφανῶν τε καὶ αἰσθητῶν
28 ἔμελλεν οἶκος ἔσεσθαι ἱερώτατος. καὶ γὰρ εἰ πάνθ᾽ ἅμα ὁ ποιῶν ἐποίει, τάξιν οὐδὲν ἧττον εἶχε τὰ καλῶς γινόμενα· καλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν ἀταξίᾳ.

---

1 σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς V Eus: ὁ σύμπας αἰσθητὸς οὑτοσὶ ceteri, αἰσθητὸς om. B   εἰ μείζων Eus: ἢ μείζων V, ὃς μείζων P, ὃς μεῖζον MAB, ὃ μεῖζον FGH   1. 2 τῆς ἀνθρωπίνης ἐστίν V Eus: ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης ceteri   2 μείμημα V   δῆλον ὅτι V: δῆλον δὲ ὅτι H, δηλονότι ceteri   σφραγὶς αὐτοῦ MABP   3 νοητὸν εἶναι κόσμον VM Eus: κόσμον εἶναι νοητόν ABPF, εἶναι κόσμον νοητόν GH   3. 4 τὸ παράδειγμα — ἰδεῶν seclusi   παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα V Eus: ἀρχέτυπον παράδειγμα,- ἰδέα ceteri   4 εἰδέα et εἰδέων V   θ̅σ̅ (i. e. θεὸς) V, θεῷ A   5 φησὶν ὡς M   δὲ ABP   6 τὴν ἀρχὴν V Eus: τὴν om. ceteri   οἴονται corr. ex οἷόν τε V   7 μεθ᾽ αυτόν (sic) V   8 ἐπεὶ V Eus: ἐπειδὴ ceteri   διαστήματος M   τῆς om. M   κόσμου] χρόνου H, οὐρανοῦ v   κεινήσεως V   προτέρου V; πρότερον δὲ Eus: δὲ om. codd.   9 κεινουμένου κείνησις V   ἀλλὰ AP, corr. ex ἀλλ᾽ V   ἀλλ᾽ ἢ ἀναγκαῖον αὐτὴν ὕστερον Eus   10 ἄρα V   καὶ om. FGH   ἡ ἰσήλικα V, ἢ om. M   τοῦ κόσμου ABPF   11 γεγονέναι] γενέσθαι ABP   δὲ διαποφαίνεσθαι M   11. 12 ἀφιλόσοφον τῷ ὄντι H   12 λαμβάνεται G   ἡ] ἦν V   14 τῷ] τὸ VF   ἐποίησεν V   15 εἰς γένεσιν αὐτὸν GH   κἀκ] καὶ VM   16 τὴν οὐσίαν ABP   θεῶν] θείων F   ἐμφανῶν VM: ἐμφ^{α}ανῶν A, ἀφανῶν ceteri   17 πάνθ᾽ ἅμα] πᾶν θαῦμα M   18 ἧττον om. G   εἶχεν V   ἐν om. V

---

6 *Chalcid. in Plat. Tim. cap.* 276 . . . sed Origenes adseverat ita sibi ab Hebraeis esse persuasum . . . initium minime temporarium dici; neque enim tempus ullum fuisse ante mundi exornationem dicique et nocturnas vices, quibus temporis spatia dimensa sunt.   18—9,2. 3 D^{P} fol. 334^{v} et D^{R} fol. 262^{v} Φίλωνος: καλὸν οὐδὲν — ἐπινοίαις

τάξις δ' ἀκολουθία καὶ εἱρμός ἐστι προηγουμένων τινῶν καὶ ἑπομένων,
εἰ καὶ μὴ τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλά τοι ταῖς τῶν τεκταινομένων ἐπι-
νοίαις· οὕτως γὰρ ἔμελλον ἠκριβῶσθαί τε καὶ ἀπλανεῖς εἶναι καὶ ἀσύγ-
χυτοι. πρῶτον οὖν ὁ ποιῶν ἐποίησεν οὐρανὸν ἀσώματον καὶ γῆν ἀόρατον 29
καὶ ἀέρος ἰδέαν καὶ κενοῦ· ὧν τὸ μὲν ἐπεφήμισε σκότος, ἐπειδὴ μέλας
ὁ ἀὴρ τῇ φύσει, τὴν δ' ἄβυσσον, πολύβυθον γὰρ τό γε κενὸν καὶ ἀχανές·
εἶθ' ὕδατος ἀσώματον οὐσίαν καὶ πνεύματος καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἑβδόμου
φωτός, ὃ πάλιν ἀσώματον ἦν καὶ νοητὸν ἡλίου παράδειγμα καὶ πάντων
ὅσα φωσφόρα ἄστρα κατὰ τὸν οὐρανὸν ἔμελλε συνίστασθαι.

(8.) Προνομίας δὲ τό τε πνεῦμα καὶ τὸ φῶς ἠξιοῦτο· τὸ μὲν γὰρ 30
ὠνόμασε θεοῦ, διότι ζωτικώτατον τὸ πνεῦμα, ζωῆς δὲ θεὸς αἴτιος, τὸ
δὲ φῶς ⟨φησιν⟩ ὅτι ὑπερβαλλόντως καλόν (Gen. 1,4)· τοσούτῳ γὰρ τὸ νοητὸν
τοῦ ὁρατοῦ λαμπρότερόν τε καὶ αὐγοειδέστερον ὅσῳπερ ἥλιος, οἶμαι, σκότους
καὶ ἡμέρα νυκτὸς καὶ [τὰ κριτήρια] νοῦς, ὁ τῆς ὅλης ψυχῆς ἡγεμών,
ὀφθαλμῶν σώματος. τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο θείου λόγου 31
p. 7 M. γέγονεν εἰκὼν τοῦ | διερμηνεύσαντος τὴν γένεσιν αὐτοῦ· καὶ ἔστιν ὑπερ-
ουράνιος ἀστήρ, πηγὴ τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων, ἣν οὐκ ἂν ἀπὸ σκοποῦ
καλέσειεν ἄν τις παναύγειαν, ἀφ' ἧς ἥλιος καὶ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι

---

1 δὲ D   2 εἰ καὶ μὴ] εἰ μὴ ἄρα καὶ D   ἀποτελέσμασι V   τοι] γε MABP   3 οὕτως V: οὕτω ceteri   ἔμελλεν B   4 post οὖν add. παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου FGH   ὁ om. M   ἐποίησεν Eus cod. B: ἐποίει ceteri   5 εἰδέαν V   τὸν μὲν ἐφήμισε FGH   6 ὁ om. M   τὴν V Eus: τὸ ceteri   δ' VM: δὲ ceteri   γε corr. ex τε V, τε Eus, γε om. MABP   7 καὶ ante ἐπὶ om. M   8 πάντα V Eus   9 ἄστρα post ἔμελλεν transp. B   ἔμελλεν VB   10 τε om. FGH   ἠξιοῦτο VM Eus: ἠξίου ceteri   τὸ ante μὲν om. M   11 ὠνόμασεν V, ὀνομάσαι M   διότι V   12 φησιν add. Wendl.   ὑπερβάλλον V Eus   τοσοῦτον VF, τοσοῦτο (ω superscr.) M, τοσοῦτο H Eus   γὰρ om. V Eus   14 καὶ post νυκτὸς] ἐκ F   τὰ κριτήρια V Eus: τῶν κριτηρίων M, τῶν αἰσθητῶν κριτηρίων ABP, τῶν αἰσθητικῶν κριτηρίων FGH   τὰ κριτήρια seclusi   νοῦς V Eus: ὁ νοῦς ceteri   15 ὀφθαλμῶν V Eus: καὶ ὀφθαλμοὶ ceteri   τοῦ σώματος Eus   τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο V Eus D^C: τὸν δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν θεῖον λόγον καὶ θεοῦ λόγον (καὶ θεοῦ λόγον om. B) εἰκόνα λέγει θεοῦ· καὶ ταύτης εἰκόνα (ταύτης τῆς εἰκόνος ABP) τὸ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο ceteri   θείου] ὃ θείου VFGH, περὶ οὗ (sic) D^C   λόγου om. B   17 πηγὴ] πλὴν D^C   ἣν] ὃν D^C   ἂν add. V Eus: om. ceteri   18 ἂν om. D^C   ὑφ' G   ἥλιος καὶ σελήνη V Eus D^C: ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ceteri   οἱ ἄλλοι] ἄλλα D^C

4—10,4 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . εἶθ' ἑξῆς λέγει: Πρῶτον οὖν — ἐν αἰσθήσει
15—10,2 D^C fol. 196^v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας: τὸ ἀόρατον — καὶ καθαρᾶς αὐγῆς μεταλαμβάνει

πλάνητές τε καὶ ἀπλανεῖς ἀρύτονται, καθ' ὅσον ἑκάστῳ δύναμις, τὰ πρέποντα φέγγη, τῆς ἀμιγοῦς καὶ καθαρᾶς αὐγῆς ἐκείνης ἀμαυρουμένης, ὅταν ἄρξηται τρέπεσθαι κατὰ τὴν ἐκ νοητοῦ πρὸς αἰσθητὸν μεταβολήν·
32 εἰλικρινὲς γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει. (9.) εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι ὅτι „σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου" (Gen. 1,2). τρόπον γάρ τινα ὁ ἀὴρ ὑπὲρ τὸ κενόν ἐστιν, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν ἀχανῆ καὶ ἐρήμην καὶ κενὴν χώραν ἐπιβὰς ἐκπεπλήρωκεν, ὅση πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κατὰ
33 σελήνην καθήκει. μετὰ δὲ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἀνάλαμψιν, ὃ πρὸ ἡλίου γέγονεν, ὑπεχώρει τὸ ἀντίπαλον σκότος, διατειχίζοντος ἀπ' ἀλλήλων αὐτὰ καὶ διιστάντος θεοῦ τοῦ τὰς ἐναντιότητας εὖ εἰδότος καὶ τὴν ἐκ φύσεως αὐτῶν διαμάχην. ἵν' οὖν μὴ αἰεὶ συμφερόμεναι στασιάζωσι καὶ πόλεμος ἀντ' εἰρήνης ἐπικρατῇ τὴν ἀκοσμίαν ἐν κόσμῳ τιθείς, οὐ μόνον ἐχώρισε φῶς καὶ σκότος, ἀλλὰ καὶ ὅρους ἐν μέσοις ἔθετο διαστήμασιν, οἷς ἀνεῖρξε τῶν ἄκρων ἑκάτερον· ἔμελλε γὰρ γειτνιῶντα σύγχυσιν ἀπεργάζεσθαι τῷ περὶ δυναστείας ἀγῶνι κατὰ πολλὴν καὶ ἄπαυστον φιλονεικίαν ἐπαποδυόμενα, εἰ μὴ μέσοι παγέντες ὅροι διέζευξαν καὶ διέλυσαν
34 τὴν ἀντεπίθεσιν. οὗτοι δ' εἰσὶν ἑσπέρα τε καὶ πρωΐα, ὧν ἡ μὲν προευαγγελίζεται μέλλοντα ἥλιον ἀνίσχειν ἠρέμα τὸ σκότος ἀνείργουσα, ἡ δ' ἑσπέρα καταδύντι ἐπιγίνεται ἡλίῳ τὴν ἀθρόαν τοῦ σκότους φορὰν πράως ἐκδεχομένη. καὶ ταῦτα μέντοι, πρωΐαν λέγω καὶ ἑσπέραν, ἐν τῇ τάξει τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν θετέον· ὅλως γὰρ οὐδὲν αἰσθητὸν ἐν τούτοις, ἀλλὰ πάντα ἰδέαι καὶ μέτρα καὶ τύποι καὶ σφραγῖδες, εἰς γένεσιν
35 ἄλλων ἀσώματα σωμάτων. ἐπεὶ δὲ φῶς μὲν ἐγένετο, σκότος δ' ὑπεξ-

1 πλανῆται Eus τε om. M Eus ἀρύτονται Eus cod. I, ἀρύττονται V: ἀρύονται ceteri, ἄρχονται D^c καὶ καθόσον D^c ἑκάστου (ω) M 2 φέγγει M τῆς] καὶ D^c αὐγῆς ἐκείνης VM Eus: ἐκείνης αὐγῆς ceteri αὐγῆς μεταλαμβάνει D^c 3 ὅταν] οὗ ἂν Eus, οὗ αν V ἄρχηται M 5 τὸ σκότος MAF, καὶ τὸ σκότος P 8 ἀνάλαμψιν H: ἀνάληψιν ceteri 9 διατιχείζοντος V 10 διιστῶντος (ά) M θεοῦ] τοῦ θεοῦ H τὰς om. G 11 αἰεὶ V: ἀεὶ ceteri συμφερόμεναι V: συμφερόμενα ceteri 12 ἀντὶ V ἐπικρατήσῃ FGH 13 ἐχώρισεν V, ἐχώρησε G 13. 14 διαστήμασι V 14 ἂν εἶρξε V 16 ἐπαποδυόμεναι V, ἐπαπολυόμενα GH, ἐπαπολλύμενα F διέζευξαν καὶ om. H 17 δ' V: δὲ ceteri 18 μέλλοντα om. M 19 δὲ FGH τῷ ἡλίῳ M 20 πραέως MABP λέγοι V 22 εἰδέα V 23 ἀσώματα σωμάτων] ἀσωμάτων M ἐπεὶ V Eus: ἐπειδὴ ceteri δ'] δὲ FGH

23—11,12 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 ... καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει: Ἐπεὶ—ἐκάλεσεν

ἔστη καὶ ἀνεχώρησεν, ὅροι δ' ἐν τοῖς μεταξὺ διαστήμασιν ἐπάγησαν ἑσπέρα καὶ πρωΐα, κατὰ τἀναγκαῖον τοῦ χρόνου μέτρον ἀπετελεῖτο εὐθύς, ὃ καὶ ἡμέραν ὁ ποιῶν ἐκάλεσε, καὶ ἡμέραν οὐχὶ πρώτην, ἀλλὰ μίαν, ἣ λέλεκται διὰ τὴν τοῦ νοητοῦ κόσμου μόνωσιν μοναδικὴν ἔχοντος φύσιν.

(10.) Ὁ μὲν οὖν ἀσώματος κόσμος ἤδη πέρας εἶχεν ἱδρυθεὶς ἐν 36
p. 8 M. τῷ θείῳ λόγῳ, ὁ δ' αἰσθητὸς | πρὸς παράδειγμα τούτου ἐτελειογονεῖτο. καὶ πρῶτον αὐτοῦ τῶν μερῶν, ὃ δὴ καὶ πάντων ἄριστον, ἐποίει τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργός, ὃν ἐτύμως στερέωμα προσηγόρευσεν ἅτε σωματικὸν ὄντα· τὸ γὰρ σῶμα φύσει στερεόν, ὅτιπερ καὶ τριχῇ διαστατόν· στερεοῦ δὲ καὶ σώματος ἔννοια τίς ἑτέρα πλὴν τὸ πάντῃ διεστηκός; εἰκότως οὖν ἀντιθεὶς τῷ νοητῷ καὶ ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ τοῦτον στερέωμα ἐκάλεσεν. εἶτ' εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν εὐθυβόλως 37
καὶ πάνυ κυρίως, ἤτοι διότι πάντων ὅρος ἢ διότι πρῶτος τῶν ὁρατῶν ἐγένετο. ὀνομάζει δὲ καὶ ἡμέραν μετὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ δευτέραν, ὅλον ἡμέρας διάστημα καὶ μέτρον ἀνατιθεὶς οὐρανῷ διὰ τὴν ἐν αἰσθητοῖς ἀξίωσίν τε καὶ τιμήν.

(11.) Μετὰ δὲ ταῦτ' ἐπειδὴ τὸ σύμπαν ὕδωρ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν 38
ἀνεκέχυτο καὶ διὰ πάντων αὐτῆς ἐπεφοιτήκει τῶν μερῶν, οἷα σπογγιᾶς

---

1 ἀνεχώρησεν V Eus: ὑπεχώρησεν ceteri δὲ MABP 2 καὶ V Eus: τε καὶ ceteri κατὰ τἀναγκαῖον V: κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ceteri, κατ' ἀναγκαῖον Eus ἀπετελει τὸ V 3 ὁ ποιῶν] ὁ om. VM, καλῶς ποιῶν Eus ἐκάλεσεν V 4 ἣ] ἡ BP λέλεκται VF²G Eus: λέγεται F¹H, οὕτως λέλεκται MABP 5 ἱδρυνθεὶς VF, sed in V litt. ν rursus deleta 6 δὲ FGH τούτων V ἐτελεσιουργεῖτο Christophorson, ἐτελειουργεῖτο Mang. 7 δὴ om. V Eus καὶ] κατὰ M 8 προσηγόρευσεν V Eus: προσηγόρευκεν ceteri 11 ἀντιθεὶς V Eus: ἀντιτιθεὶς ceteri ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ] αἰσθητῷ τὸν σωματοειδῆ M 12 στερέωμα] στερεὸν V Eus εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν V: εὐθέως οὐρανὸν αὐτὸν M, αὐτὸν εὐθέως οὐρανὸν ceteri προσεῖπεν transp. post κυρίως 13 ὅρος] ὅρος ἦν ABP, ὅρος ἦν ἤδη M ἢ διότι V: ἢ ὅτι ceteri πρῶτος] μέρος V 15 μέτρῳ ἀντιτιθεὶς M 17 ταῦτα MABP ἐπεὶ δὲ R τὴν om. V 18 ἀνακέχυτο M καὶ — μερῶν om. R σπογγιὰ ἀναπεπωκυῖα R

---

7 *Origenes in Genes. Hom. I 2 (t. VIII p. 107 Lomm.)* Cum iam antea Deus fecisset caelum, nunc firmamentum facit; fecit enim caelum prius ... post illud autem firmamentum facit id est corporeum caelum; omne enim corpus firmum est sine dubio et solidum. *Euseb. Pr. Ev.* XI 6,19 Πάλιν Μωσῆς τὸν οὐρανὸν ἐτύμως τῇ Ἑβραίων γλώσσῃ στερέωμα προσαγορεύει παρὰ τὸ πρῶτον εἶναι μετὰ τὴν ἀσώματον καὶ νοερὰν οὐσίαν τοῦδε τοῦ κόσμου στερεὸν καὶ αἰσθητὸν σῶμα. 17 — 12,6 ἐπεὶ δὲ — εἰς διαμονήν R fol. 90r

ἀναπεπωκυίας ἰκμάδα, ὡς εἶναι τέλματα καὶ βαθὺν πηλόν, ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων ἀναδεδευμένων καὶ συγκεχυμένων τρόπον φυράματος εἰς μίαν ἀδιάκριτον καὶ ἄμορφον φύσιν, προστάττει ὁ θεὸς τὸ μὲν ὕδωρ ὅσον ἁλμυρὸν καὶ ἀγονίας αἴτιον ἔμελλεν ἔσεσθαι σπαρτοῖς καὶ δένδρεσιν ἐπισυναχθῆναι συρρυὲν ἐκ τῶν τῆς ἁπάσης γῆς ἀραιωμάτων, τὴν δὲ ξηρὰν ἀναφανῆναι, τῆς τοῦ γλυκέος νοτίδος ἐναπολειφθείσης εἰς διαμονὴν — κόλλα γάρ τίς ἐστιν ἡ μεμετρημένη γλυκεῖα νοτὶς τῶν διεστηκότων — καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παντάπασιν ἀφαυανθεῖσαν αὐτὴν ἄγονον καὶ στεῖραν γενέσθαι καὶ ὅπως οἷα μήτηρ μὴ μόνον θάτερον εἶδος τροφῆς βρῶσιν ἀλλ' ἑκάτερον ὡς ἂν ἐκγόνοις βρῶσίν τε καὶ πόσιν παρέχῃ· διὸ φλέβας μαστοῖς ἐοικυίας ἐπλημμύρει, αἳ στομωθεῖσαι ποταμοὺς καὶ πηγὰς ἔμελλον
39 ἀναχεῖν. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰς ἀφανεῖς ἐνίκμους διαφύσεις εἰς ἅπασαν τὴν ἀρετῶσαν καὶ βαθύγειον ἀπέτεινε πρὸς εὐφορίαν ἀφθονωτάτην καρπῶν. ταῦτα διαταξάμενος ὀνόματ' αὐτοῖς ἐτίθετο, τὴν μὲν ξηρὰν καλῶν γῆν,
40 τὸ δ' ἀποκριθὲν ὕδωρ θάλασσαν. (12.) εἶτα διακοσμεῖν ἄρχεται τὴν γῆν· κελεύει γὰρ αὐτὴν χλοηφορεῖν καὶ σταχυηφορεῖν παντοίας βοτάνας ἀνιεῖσαν καὶ πεδία εὔχορτα καὶ πάνθ' ὅσα χιλὸς μὲν κτήνεσιν, ἀνθρώποις δ' ἔμελλεν ἔσεσθαι τροφή. προσέτι μέντοι καὶ τὰς δένδρων ἰδέας ἁπάσας ἀνέφυεν, οὐδὲν οὔτε τῶν τῆς ἀγρίας οὔτε τῶν τῆς ἡμέρου λεγομένης ὕλης παρείς. ἐβεβρίθει δὲ πάντα καρποῖς | εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει p. 9 M.
41 κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ τὸν νυνὶ καθεστῶτα. νυνὶ μὲν γὰρ ἐν μέρει

---

1 ἀναπεπτωκυίας ABP τέλματα V: τέλμα FGHR, τὲ τέλμα ABP, τε ἅμα M (τέλμα τε ἅμα Mang.) 2 συγκεχυμένων] συμπεφυρμένων ABP 3 μίαν καὶ ἀδιάκριτον M ὁ om. R 4 ὅσον — δένδρεσιν om. R post ἁλμυρὸν add. ἄγριον MABP καὶ om. M 5 συρρυὲν] συνρυέντων V, ῥυὲν G τὴν] γῆν R 7 ἡ om. V γλυκέα M 8 ἀφαυανθεῖσαν VM: ἀπαυανθεῖσαν ceteri 10 ἀλλ' — βρῶσίν τε om. M, ἑκάτερον — βρῶσίν τε om. ABP ἀλλὰ ABP παρέχει BP 11 μασθοῖς M ἐπλημμύρει VG, ἐπλήμμυρεν MR στομοθεῖσαι V 12 ἀνασχεῖν ABP ἀνίκμους φύσεις MABP 13 ἀρετῶσαν] ἀροετῶσαν M, ἀρόσιμον FGL (in marg. H) ἀπέτεινεν H 14 ὀνόματα FGH ἐτίθετο V: ἐτίθει ceteri 15 δὲ FGH καλῶν θάλασσαν G 16 καὶ σταχυηφορεῖν om. M σταχυοφορεῖν H, σταχυφορεῖν B 17 ἀνεισ V, ἀνεῖσαν M χεῖλος V 18 δὲ ABP πρὸς ἔτι V τὰς τῶν δένδρων MF εἰδέας V ἁπάσας ἰδέας H, ἁπάσας om. B 19 ἀνέφυεν] ἀνέφαινεν FG τῶν prius om. MFGH 19. 20 ὕλης λεγομένης ABP 20 παρεῖσα M ἐβεβρείθει V, ἐπεβρίθει H 21 κατὰ ἐναντίον V, καὶ τὸν ἐναντίον M τὸν νυνὶ M, τὸν νυνεὶ V: τὸν νῦν ceteri νυνεὶ V μέρη V

10—12 διὸ — ἀναχεῖν R ibid.

γίγνεται τὰ γιγνόμενα χρόνοις διαφέρουσιν, ἀλλ' οὐκ ἀθρόα καιρῷ ἑνί·
τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι πρῶτον μέν ἐστι σπορὰ καὶ φυτεία, δεύτερον δὲ
τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων αὔξησις, ἡ μὲν εἰς τὸ κάτω ῥίζας ἀπο-
τείνουσα οἱονεὶ θεμελίους, ἡ δ' εἰς τὸ ἄνω πρὸς ὕψος αἰρομένων καὶ
στελεχουμένων; ἔπειτα βλαστοὶ καὶ πετάλων ἐκφύσεις, εἶτ' ἐπὶ πᾶσι
καρποῦ φορά· καὶ πάλιν καρπὸς οὐ τέλειος, ἀλλ' ἔχων παντοίας μετα-
βολὰς κατά τε τὴν ἐν μεγέθει ποσότητα καὶ τὰς ἐν πολυμόρφοις ἰδέαις
ποιότητας· ἀποτίκτεται μὲν γὰρ ὁ καρπὸς ἐοικὼς ἀμερέσι ψήγμασιν ὑπὸ
βραχύτητος μόλις ὁρατοῖς, ἅπερ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φαίη τις ἂν εἶναι
πρῶτα αἰσθητά· μετὰ δὲ ταῦτ' ἔκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἔκ τε τῆς ἐποχε-
τευομένης τροφῆς, ᾗ ἄρδει τὸ δένδρον, κἀκ τῆς εὐκρασίας τῶν πνευ-
μάτων, ἃ ψυχραῖς ἅμα καὶ μαλακωτέραις αὔραις ζωπυρεῖται καὶ τιθη-
νεῖται, συναύξεται πρὸς ὄγκον ἐπιδιδοὺς τελειότατον· σὺν δὲ τῷ μεγέθει
καὶ τὰς ποιότητας ἀλλάττει, καθάπερ ὑπὸ γραφικῆς ἐπιστήμης χρώμασι
διαφόροις ποικιλλόμενος. (13.) ἐν δὲ τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν ὅλων, 42
καθάπερ ἔφην, ὁ θεὸς ἅπασαν τὴν τῶν φυτῶν ὕλην ἐκ γῆς ἀνεδίδου
τελείαν καρποὺς ἔχουσαν οὐκ ἀτελεῖς ἀλλ' ἀκμάζοντας, εἰς ἑτοιμοτάτην
καὶ ἀνυπέρθετον χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ζῴων τῶν αὐτίκα γενησομένων.
ὁ μὲν δὴ προστάττει τῇ γῇ ταῦτα γεννῆσαι· ἡ δ' ὥσπερ ἐκ πολλοῦ 43
κυοφοροῦσα καὶ ὠδίνουσα τίκτει πάσας μὲν τὰς σπαρτῶν, πάσας δὲ τὰς
δένδρων, ἔτι δὲ καρπῶν ἀμυθήτους ἰδέας. ἀλλ' οὐ μόνον ἦσαν οἱ καρποὶ
τροφαὶ ζῴοις, ἀλλὰ καὶ παρασκευαὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων ἀεὶ γένεσιν,
τὰς σπερματικὰς οὐσίας περιέχοντες, ἐν αἷς ἄδηλοι καὶ ἀφανεῖς οἱ λόγοι
τῶν ὅλων εἰσί, δῆλοι καὶ φανεροὶ γινόμενοι καιρῶν περιόδοις. ἐβουλήθη 44
γὰρ ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν ἀπαθανατίζων τὰ γένη καὶ μεταδιδοὺς

---

1 γίνεται FGH γινόμενα FGH ἑνί] εἶεν M 2 εἶδεν M 3 φυτευθέντων καὶ σπαρέντων M εἰς] ὡς P 3. 4 ἀποτίνουσα V 4 καὶ] ἢ ABP 5 πᾶσιν V 6 ἔχων ἐν ἑαυτῷ MABP 7 εἰδέαις V 8 ἀμερέσιν V 9 ὁρατοῖς V (Mang.): ὁρατὸς ceteri τις ἂν V: ἂν om. ceteri 10 ταῦτα V 10. 11 ἐποχευομένης V, ἀποχετευομένης G 11 ᾗ F¹H: ἵν (sic) V, ἣν ceteri 12 ἃ om. M ζωοπυρεῖται M 13 συναύξεται V: καὶ συναύξεται ceteri ἐπιδοὺς H 19 τῇ γῇ om. R ταῦτα τῇ γῇ M γεννῆσαι] γενέσθαι R δὲ VHR 20 ὠδείνουσα V τὰς σπαρτῶν] τῶν σπαρτῶν ABP, τὰς τῶν σπαρτῶν R 20. 21 τὰς τῶν δένδρων R 21 ἔτι δὲ] καὶ M ἔτι δὲ καρπῶν om. ABP ἀμυθήτων VFHR εἰδέας V 22 τροφὴ B παρασκευὴ B ἀεὶ om. R 23 περιέχοντες V: περιέχουσαι ceteri 25 ἀπαθανατίζων V: ἀθανατίζων ceteri

---

19—22 ὁ μὲν — γένεσιν R ibid. 24—14,1 ἐβουλήθη — ἀιδιότητος R ibid.

αὐτοῖς ἀϊδιότητος· οὗ χάριν καὶ ἀρχὴν πρὸς τέλος ἦγε καὶ ἐπέσπευδε καὶ τέλος ἐπ' ἀρχὴν ἀνακάμπτειν ἐποίει· ἔκ τε γὰρ φυτῶν ὁ καρπός, ὡς ἂν ἐξ ἀρχῆς τέλος, καὶ ἐκ καρποῦ τὸ σπέρμα περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάλιν τὸ φυτόν, ὡς ἂν ἐκ τέλους ἀρχή.

45 (14.) Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν γῆν τὸν οὐρανὸν ἐποίκιλλε διακοσμῶν, οὐκ ἐπειδὴ τοῦτον ἐν ὑστέρῳ γῆς ἔταττε, τῇ μὲν ἐλάττονι φύσει προνομίαν διδούς, τὴν δὲ κρείττονα καὶ θειοτέραν δευτερείων ἀξιῶν, ἀλλ' εἰς ἔνδειξιν ἐναργεστάτην κράτους ἀρχῆς. προλαβὼν γὰρ περὶ τῶν οὔπω γεγονότων | ἀνθρώπων, οἷοι τὰς γνώμας ἔσονται, στοχασταὶ τῶν p. 10 M. εἰκότων καὶ πιθανῶν, ἐν οἷς πολὺ τὸ εὔλογον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας, καὶ ὅτι πιστεύσουσι μᾶλλον τοῖς φαινομένοις ἢ θεῷ σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες, κατιδόντες τε αὖθις τὰς ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους, δι' ὧν θέρη χειμῶνες καὶ ἔαρος καὶ μετοπώρου τροπαί, τῶν ἐκ γῆς ἀνὰ πᾶν ἔτος φυομένων καὶ γιγνομένων ἁπάντων αἰτίας ὑπολήψονται τὰς τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων περιπολήσεις, ἵνα μηδενὶ γενητῷ τὰς πρώτας ἀνατιθέναι τινὲς τολμῶσιν ἢ διὰ θράσος ἀναίσχυντον ἢ δι'
46 ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν, ἀναδραμέτωσαν, φησί, ταῖς διανοίαις ἐπὶ τὴν

---

1 αὐτοῖς] ἀνθρώποις B πρὸς τὸ τέλος FH ἐπέσπευδεν V, ἔσπευδε MABP 2 τε] μὲν M 3 τὸ τέλος GH καρπῶν FGH περιέχον ABPG, περιέχον≡ F 4 πάλιν] πᾶν VM τοῦ φυτοῦ M ἀρχῆς M 6 διακοσμῶν om. R τῆς γῆς MABP ἔταττεν VM 7 δευτερίων V 8 ἐναργεστάτου B 9 οἷοι FGHR: οἱ V, οἳ ceteri 10 πολὺ] τὸ πολὺ FH εὔλογον (α superscr.) A, ἄλογον BP² οὐχὶ] οὐ F 11 πιστεύουσι BL μᾶλλον τοῖς φαινομένοις (φθεγγο superscr.) VR: τοῖς φαινομένοις μᾶλλον FGHP, μᾶλλον τοῖς φθεγγομένοις M, τοῖς φαινομένοις μᾶλλον A, τοῖς φθεγγομένοις μᾶλλον B ἢ θεῷ] ἦθος M σοφιστείας M 12 θαυμάζοντες F²G 13 χειμὼν V καὶ ἔαρος καὶ μεθοπώρου (sic) V, καὶ ἀέρος (sic) καὶ μετοπώρου M: ἔαρος καὶ μετοπώρου ABP, ἔαρος μετοπώρου FGH 14 ἀνάπαν V γινομένων GH, γενομένων F 16 τινὲς τολμῶσιν VM: τολμῶσιν αἰτίας τινὲς R, τινὲς τολμῶσιν αἰτίας ceteri ἢ — ἀναίσχυντον om. M 17 ἀμαρτίαν M

5—12 Τῇ δὲ — θαυμάσαντες R ibid. 12 sqq. *Ambros. Hexaem.* III 6,27 Solent enim plerique dicere: nisi clementior solis calor tepefecerit terras et quodam modo radiis suis foverit, non poterit germinare terra: et propterea gentes divinum honorem deputant soli . . . audi ergo Deum velut hanc vocem emittentem: conticescat ineptus sermo hominum qui futurus est, facessat vana opinio. antequam solis fiat luminare, herba nascatur, antiquior eius sit praerogativa quam solis; ne error hominum convalescat, germinet prius terra quam fotus solis accipiat. sciant omnes solem auctorem non esse nascentium. Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. cf. IV 1,3 15—17 ἵνα — ὑπερβάλλουσαν R fol. 90ᵛ

πρώτην τῶν ὅλων γένεσιν, ὅτε πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοῖα μὲν φυτά, παντοίους δὲ καρποὺς ἤνεγκεν ἡ γῆ, καὶ θεασάμενοι ταῖς διανοίαις ἐλπιζέτωσαν ὅτι καὶ αὖθις οἴσει κατὰ πρόσταξιν τοῦ πατρός, ὅταν αὐτῷ δοκῇ μὴ προσδεηθέντι τῶν κατ᾽ οὐρανὸν ἐκγόνων, οἷς δυνάμεις μὲν ἔδωκεν, οὐ μὴν αὐτοκρατεῖς· οἷα γὰρ ἡνίοχος ἡνιῶν ἢ κυβερνήτης οἰάκων ἐνειλημμένος ἄγει ᾗ ἂν ἐθέλῃ κατὰ νόμον καὶ δίκην ἕκαστα μηδενὸς προσδεόμενος ἄλλου· πάντα γὰρ θεῷ δυνατά. (15.) ἥδ᾽ ἐστὶν αἰτία 47 δι᾽ ἣν προτέρα μὲν ἐβλάστησε καὶ ἐχλοηφόρησεν ἡ γῆ. ὁ δ᾽ οὐρανὸς διεκοσμεῖτο αὖθις ἐν ἀριθμῷ τελείῳ τετράδι, ἣν δεκάδος τῆς παντελείας οὐκ ἂν διαμάρτοι τις ἀφορμὴν εἶναι λέγων καὶ πηγήν· ὃ γὰρ ἐντελεχείᾳ δεκάς, τοῦτο τετράς, ὡς ἔοικε, δυνάμει· εἰ γοῦν οἱ ἀπὸ μονάδος ἄχρι τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα γεννήσουσιν, ἥτις ὅρος τῆς ἀπειρίας τῶν ἀριθμῶν ἐστι, περὶ ὃν ὡς καμπτῆρα εἱλοῦνται καὶ ἀνακάμπτουσι. περιέχει δ᾽ ἡ τετρὰς καὶ τοὺς λόγους τῶν κατὰ μουσικὴν 48 συμφωνιῶν, τῆς τε διὰ τεττάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν καὶ προσέτι δὶς διὰ πασῶν, ἐξ ὧν σύστημα τὸ τελειότατον ἀπογεννᾶται· τῆς μὲν διὰ τεττάρων ὁ λόγος ἐπίτριτος, τῆς δὲ διὰ πέντε ἡμιόλιος, διπλάσιος δὲ τῆς διὰ πασῶν, τετραπλάσιος δὲ τῆς δὶς διὰ πασῶν· οὓς ἅπαντας ἡ τετρὰς ἔχει περιλαβοῦσα, τὸν μὲν ἐπίτριτον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς τρία,
I. 11 M. τὸν δ᾽ ἡμιόλιον ἐν τῷ | τρία πρὸς δύο, τὸν δὲ διπλάσιον ἐν τῷ δύο πρὸς ἓν ἢ τέσσαρα πρὸς δύο, τὸν δὲ τετραπλάσιον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς

1 ὅτι FL 1. 2 παντοῖα φοιτὰ καὶ παντοίους καρποὺς R 4 μὴ VM: μηδὲν ceteri οἷς καὶ δυνάμεις MABP 5 ἡνίων V 6 ἐπιλημμένος V, ἐπειλημμένος ABPR ἂν] ἐὰν V θέλῃ M, ἐθέλοι ABP 7 ἄλλου] ἀλλ᾽ οὐ V 8 πρότερον F ἐβλάστησεν V δὲ AB 9 ἣν] δι ἣν V παντελοῦς FGH 10 ἀφορμὴν εἶναι λέγων V: εἶναι λέγων ἀφορμήν τε ceteri ὃ γὰρ] οἷσ αρ᾽ V ἐνδελεχείᾳ M 11 δεκάς, τοῦτο] δ᾽ εκάστου το V ἔοικεν V γοῦν] οὖν FH οἱ om. VF ἄχρι τετράδος om. MABP 12 ἑξῆς] ἐξ ἧς VFP δεκάδα] δεκα V τῆς] τις F 13 ἐστιν V ὃν] ὧν V ἐνκαμπτῆρα BP post εἱλοῦνται add. καὶ ἀναστρέφονται F 14 δη (sic) V 15 τεσσάρων M 15. 16 καὶ προσέτι δὶς διὰ πασῶν om. V 16 τὸ om. ABP μὲν V: μὲν γὰρ ceteri 17 τεσσάρων M 18 τετραπλάσιος — πασῶν om. BF¹GH οὓς ἂν πάντας MABP 19 ἔχοι M παραλαβοῦσα A, παρα(ε)λα(ι)βοῦσα P²H τὸ μὲν AB, τὸν μὲν οὖν M 20 τὸ δ᾽ MABP τὸ δὲ ABP 21 ἡ πρὸς ἓν V ἢ] ἡ V τὸ δὲ ABP

1—2 πρὸ — ἤνεγκεν R ibid. 5—7 οἷα — δυνατά R ibid. 11—12 *Ioann. Lyd. de mens.* II c. 8 . . . ὅθεν καὶ ἀποτελεσματικὸς καλεῖται (ὁ τέταρτος ἀριθμός). εἰ γὰρ ἀπὸ μονάδος μέχρι τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα ἀποτελοῦσιν.

49 ἕν. (16.) ἔστι δὲ καὶ δύναμις ἄλλη τετράδος λεχθῆναί τε καὶ νοηθῆναι θαυμασιωτάτη. πρώτη γὰρ αὕτη τὴν τοῦ στερεοῦ φύσιν ἔδειξε, τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμῶν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνακειμένων· κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἓν τάττεται τὸ λεγόμενον ἐν γεωμετρίᾳ σημεῖον, κατὰ δὲ τὰ δύο γραμμή, διότι ῥύσει μὲν ἑνὸς δυάς, ῥύσει δὲ σημείου συνίσταται γραμμή· γραμμὴ δ᾽ ἐστὶ μῆκος ἀπλατές· πλάτους δὲ προσγενομένου γίνεται ἐπιφάνεια. ἣ τέτακται κατὰ τριάδα· ἐπιφανείᾳ δὲ πρὸς τὴν τοῦ στερεοῦ φύσιν ἑνὸς δεῖ τοῦ βάθους, ὃ προστεθὲν τριάδι γίνεται τετράς. ὅθεν καὶ μέγα χρῆμα συμβέβηκεν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ὃς ἐκ τῆς ἀσωμάτου καὶ νοητῆς οὐσίας ἤγαγεν εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς τριχῇ διαστατοῦ σώ-
50 ματος τοῦ φύσει πρῶτον αἰσθητοῦ. ὁ δὲ μὴ συνεὶς τὸ λεγόμενον ἔκ τινος παιδιᾶς εἴσεται πάνυ συνήθους. οἱ καρυατίζοντες εἰώθασι τρία ἐν ἐπιπέδῳ κάρυα προτιθέντες ἐπιφέρειν ἕν, σχῆμα πυραμοειδὲς ἀπογεννῶντες· τὸ μὲν οὖν ἐν ἐπιπέδῳ τρίγωνον ἵσταται μέχρι τριάδος, τὸ δ᾽ ἐπιτεθὲν τετράδα μὲν ἐν ἀριθμοῖς, ἐν δὲ σχήμασι πυραμίδα γεννᾷ, στε-
51 ρεὸν ἤδη σῶμα. πρὸς δὲ τούτοις οὐδ᾽ ἐκεῖνο ἀγνοητέον, ὅτι πρῶτος ἀριθμῶν ὁ τέτταρα τετράγωνός ἐστιν ἰσάκις ἴσος, μέτρον δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος, καὶ ὅτι μόνος ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε γεννᾶσθαι, συνθέσει μὲν ἐκ δυοῖν καὶ δυοῖν, δυνάμει δὲ πάλιν ἐκ τοῦ

---

1 δεχθῆναι V 2 ἔδειξεν V 4 σημεῖον V: εἶναι σημεῖον ceteri 5 διότι — γραμμή VF²G: διότι φύσει ἐκ (διὰ M) σημείου συνίσταται ἡ γραμμή MABP, om. F¹H 6 δ᾽ ἐστὶ V: δέ ἐστι ceteri προσγινομένου BG 7 ἐπιφανείᾳ scripsi: ἐπιφανειαι V, ἐπιφάνεια ceteri τοῦ om. F 8 δεῖ (corr. ex δὴ) V: δέεται M, δεῖται ceteri οὗ προστεθέντος coni. Wendl. τῇ τριάδι M 9 ὅς] ὡς M 10 ἡμᾶς εἰς ἔννοιαν H 11 τοῦ Wendl.: τῇ codd. συνεὶς V: συνιεὶς ceteri τὸ λεγόμενον om. M 12 εἴσεται] εὑρεταὶ (sic) M οἱ τὰ κάρυα παίζοντες MABP 13 κάρυα προτιθέντες VR: προτιθέντες κάρυα FGP, προστιθέντες κάρυα H, κάρυα ante τρία transp. M, κάρυα om. AB 14 ἐν om. V 14. 15 τὸ ἐπιτεθὲν δὲ G 15 σχήμασι VMFG: σχήματι ceteri 15. 16 στερρὸν H 16 οὐδ᾽] οὐδὲ M, οὐκ V 17 ὁ τέτταρα] ὅτι παρα V ἰσάκις ἴσος] ἱκανὸς ἰσάκις ἴσοις V, ἴσος om. ABP¹ μέτρον FGH: ἰσόμετρον V, ὃ ἰσόμετρον καὶ MABP 18 πέφυκεν V

12—16 οἱ καρυατίζοντες — σῶμα R fol. 89ᵛ, tum pergit: ἔστι δὲ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἰσάκις καὶ ἴσος καὶ ὡσανεὶ ἡμιόλιος, μέτρον τε ἰσότητος ἔχων μηδὲν διαφέρον τῶν πλανητῶν. ἀλλὰ τίς δύναται τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἰχνηλατῆσαι τῶν δεδημιουργημένων; 16—17,2 *Ioann. Lyd. de mens.* II c. 8: περὶ δὲ τοῦ κατ᾽ ἀριθμὸν ἀξιώματος ὁ τέταρτος ἀριθμὸς τετράγωνός ἐστι· μόνος γὰρ ἰσάκις ἴσος ἰσομερὴς ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε γεννᾶσθαι, σύνθεσιν μὲν οὖν ἐκ δυεῖν καὶ δυεῖν, δύναμιν δὲ ἐκ τοῦ δὶς δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν συμβέβηκεν.

δὶς δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων
ἀριθμῶν συμβέβηκεν· αὐτίκα γοῦν ὁ ἓξ συντιθέμενος ἐκ δυοῖν τριάδων
οὐκέτι γεννᾶται πολυπλασιασθεισῶν, ἀλλ' ἕτερος, ὁ ἐννέα. πολλαῖς δὲ 52
καὶ ἄλλαις κέχρηται δυνάμεσι τετράς, ἃς ἀκριβέστερον καὶ ἐν τῷ περὶ
αὐτῆς ἰδίῳ λόγῳ προσυποδεικτέον. ἀπόχρη δὲ κἀκεῖνο προσθεῖναι, ὅτι
καὶ τῇ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου γενέσει γέγονεν ἀρχή· τὰ
γὰρ τέτταρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργήθη, καθάπερ ἀπὸ
πηγῆς ἐρρύη τῆς ἐν ἀριθμοῖς τετράδος· καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἐτήσιοι ὧραι
τέτταρες αἱ ζῴων καὶ φυτῶν αἴτιαι γενέσεως, τετραχῆ τοῦ ἐνιαυτοῦ
διανεμηθέντος εἰς χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ θέρος καὶ μετόπωρον.

(17.) Τοσαύτης οὖν ἀξιωθέντος ἐν τῇ φύσει προνομίας τοῦ λεχ- 53
θέντος ἀριθμοῦ, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ὁ ποιητὴς διεκόσμει τὸν οὐρανὸν
τετράδι παγκάλῳ καὶ θεοειδεστάτῳ κόσμῳ τοῖς φωσφόροις ἄστροις· εἰδώς
p. 12 M. τε ὅτι τῶν ὄντων ἄριστον τὸ φῶς ἐστιν, | ὄργανον αὐτὸ τῆς ἀρίστης τῶν
αἰσθήσεων ὁράσεως ἀπέφαινεν· ὅπερ γὰρ νοῦς ἐν ψυχῇ, τοῦτ' ὀφθαλμὸς
ἐν σώματι· βλέπει γὰρ ἑκάτερος, ὁ μὲν τὰ νοητά, ὁ δὲ τὰ αἰσθητά·
χρεῖος δὲ ὁ μὲν νοῦς ἐπιστήμης εἰς τὸ γνωρίσαι τὰ ἀσώματα, ὀφθαλμὸς
δὲ φωτὸς εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἀντίληψιν, ὃ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων
ἀγαθῶν αἴτιον γέγονεν ἀνθρώποις, διαφερόντως δὲ τοῦ μεγίστου, φιλοσο-
φίας· ὑπὸ γὰρ φωτὸς ἄνω παραπεμφθεῖσα ἡ ὅρασις καὶ κατιδοῦσα 54
φύσιν ἀστέρων καὶ κίνησιν αὐτῶν ἐναρμόνιον, ἀπλανῶν τε καὶ πλανήτων

---

1 πᾶν καλόν V ἄλλων om. G 2 συντεθειμένος MAP δυεῖν V 3 πολυπλασιασθείς ABP, πολλαπλασιασθείς M ἀλλ' ὁ ἕτερος F²GH 4 δυνάμεσι om. V ἡ τετράς MABP καὶ om. MABP 5 ἰδίῳ λόγῳ] διαλόγω M, λόγω ἰδίω B προσθεῖναι] δειχθῆναι B 6 καὶ τῇ V: καὶ ἡ M, τῇ (om. καὶ) ceteri γενέσει om. M 7 τέσσαρα FGH 8 πηγῆς] γῆς FG τετράδος ἐν ἀριθμοῖς B τούτω M ἐτήσιαι H 9 τέσσαρες MH αἳ H αἴτιαι FGH: αἰτίαι ceteri 10 μεθόπωρον V 12 κατὰ τὸ ἀναγκαῖον V: κατ' ἀναγκαῖον ceteri 13 ἐν τετράδι H φοσφόροις V 14 ὄντων] νοητῶν V 15 αἰσθήσεως ὁράσεων V ἀπέφαινεν VF²GP: ἀπέφηνεν ceteri ἐν τῇ ψυχῇ ABP τοῦθ' ὀφθαλμὸς V, τοῦτο ὁ ὀφθαλμὸς R 16 τὰ ὄντα νοητὰ MABP¹ δὲ VR: δ' αὖ ceteri 17 χρεῖος] χρήζει MABP μὲν om. B γνωρίσαι] θεωρῆσαι (θε et ῆ in ras.) F ἀσώματα] σώματα R ὀφθαλμὸς R: ὀφθαλμοῖς V, ὀφθαλμοὶ ceteri 18 τῶν σωματικῶν R 19 γέγονεν αἴτιον B, γέγονεν om. H 20 πεμφθεῖσα H ἡ om. MAP¹ 21 ἀστέρων] αὐτῶν B κίνησιν] κείνισιν V αὐτῶν] ἀστέρων B ἐναρμόνιον αὐτῶν M ἐναρμονίαν FG πλανητῶν VM

15—18 ὅπερ νοῦς — ἀντίληψιν R fol. 90[v]

εὖ διατεταγμένας περιφοράς, τῶν μὲν κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως περι-
πολούντων, τῶν δ' ἀνομοίως τε καὶ ὑπεναντίως διτταῖς περιόδοις
χρωμένων, χορείας τε πάντων ἐμμελεῖς νόμοις τοῖς μουσικῆς τελείας
διακεκοσμημένας, ἄλεκτον ἐμπαρεῖχε τῇ ψυχῇ τέρψιν τε καὶ ἡδονήν·
ἡ δ' ἑστιωμένη θεαμάτων ἐπαλλήλων, ἐξ ἑτέρων γὰρ ἦν ἕτερα,
πολλὴν ἀπληστίαν εἶχε τοῦ θεωρεῖν· εἶθ', οἷα φιλεῖ, προσπεριειργάζετο,
τίς ἡ τῶν ὁρατῶν δὴ τούτων οὐσία καὶ εἰ ἀγένητοι πεφύκασιν ἢ γενέ-
σεως ἔλαβον ἀρχὴν καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς κινήσεως καὶ τίνες αἱ αἰτίαι
δι' ὧν ἕκαστα οἰκονομεῖται· ἐκ δὲ τῆς τούτων ζητήσεως τὸ φιλοσοφίας
συνέστη γένος, οὗ τελειότερον ἀγαθὸν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον.
55 (18.) πρὸς δὴ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἰδέαν ἐκείνην ἀπιδών, ἣ λέλεκται
κατὰ τὸν ἀσώματον κόσμον, ἐδημιούργει τοὺς αἰσθητοὺς ἀστέρας, ἀγάλ-
ματα θεῖα καὶ περικαλλέστατα, οὓς ὥσπερ ἐν ἱερῷ καθαρωτάτῳ τῆς
σωματικῆς οὐσίας ἵδρυε τῷ οὐρανῷ, πολλῶν χάριν· ἑνὸς μὲν τοῦ φωσφο-
ρεῖν, ἑτέρου δὲ σημείων, εἶτα καιρῶν τῶν περὶ τὰς ἐτησίους ὥρας, καὶ
ἐπὶ πᾶσιν ἡμερῶν μηνῶν ἐνιαυτῶν, ἃ δὴ καὶ μέτρα χρόνου γέγονε καὶ
56 τὴν ἀριθμοῦ φύσιν ἐγέννησεν. οἵαν δ' ἕκαστον παρέχεται τῶν εἰρημέ-
νων χρείαν τε καὶ ὠφέλειαν, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἐναργείας, πρὸς δ' ἀκρι-
βεστέραν κατάληψιν οὐκ ἄτοπον ἴσως καὶ λόγῳ τἀληθὲς ἰχνηλατῆσαι.
τοῦ δὴ σύμπαντος χρόνου διανεμηθέντος εἰς δύο τμήματα, ἡμέραν τε
καὶ νύκτα, τῆς μὲν ἡμέρας τὸ κράτος ὁ πατὴρ ἀνεδίδου τῷ ἡλίῳ, οἷα
μεγάλῳ βασιλεῖ, τῆς δὲ νυκτὸς σελήνῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἄλλων ἀστέρων.
57 τὸ δὲ μέγεθος τῆς περὶ τὸν ἥλιον δυνάμεως καὶ ἀρχῆς ἐμφανεστάτην
πίστιν ἔχει τὴν λεχθεῖσαν ἤδη· εἷς γὰρ ὢν καὶ μόνος ἰδίᾳ καὶ καθ'

---

1 παραφοράς F[1], ἐπιφοράς B ταὐτὰ FGH: ταῦτα ceteri καὶ om. M 2 ὁμοίως V τε om. F 3 χορίας V τοῖς VMG[1]: τῆς ceteri 4 ἄληκτον MABP[1] ἐμπαρεῖχε scripsi: παρεῖχεν V, ἐμπαρέχει ceteri 5 ἑτέρα P 6 ἀπληστείαν V εἶχεν V εἶτα ABP προσπεριηργάζετο V 7 δὴ om. ABP[1] τούτων ⟨θεῶν⟩ Wendl. 8 ἔλαβεν F κεινήσεως V αἱ om. VFGH 9 συζητήσεως H 11 εἰδέαν V ἀπιδών om. V ἣ MABP 13 οὓς om. MABP τῶ καθαρωτάτω FGH 14 οὐσίας] ἰδέας F[2]G τὸ οὐρανῶ V, τῶν οὐρανῶν F[1], τὸν οὐρανὸν F[2] πολλῶν χάριν καὶ ἕνεκα δημιουργιῶν M, π. χ. ἕνεκα δημιουργιῶν ABP 15 σημεῖον G εἶτα καὶ καιρῶν V ἐτησίας MFG, αἰτησίους B 16 ἡμερῶν νυκτῶν μηνῶν ABP (probat Wendl.) γέγονεν V γέγονε χρόνου H 17 οἵαν] τίνα M, ἵνα ABP δὲ MAB παρέχηται ABP παρέχεται post εἰρημένων transp. FG, post ὠφέλειαν H 18 μὲν om. V ἐναργείας Wendl.: ἐνεργείας codd. 20. 21 ἡμέρας τε καὶ νυκτός F 21 ἐνεδίδου M τῷ om. VMFGH 22 τῶν ἄλλων om. V, ἄλλων om. MABP 23 τε καὶ MABP 24. 19,1 κατ' αὐτὸν M, καθ' ἑαυτὸν F

p. 13 M. αὐτὸν ἥμισυ τμῆμα τοῦ σύμπαντος χρόνου | κεκλήρωται τὴν ἡμέραν,
οἱ δ' ἄλλοι πάντες μετὰ σελήνης θάτερον ὃ κέκληται νύξ· καὶ τοῦ μὲν
ἀνατείλαντος αἱ φαντασίαι τῶν τοσούτων ἀστέρων οὐκ ἀμαυροῦνται μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἀφανίζονται τῇ τοῦ φέγγους ἀναχύσει, καταδύντος δὲ τὰς ἰδίας
ἄρχονται διαφαίνειν ἀθρόοι ποιότητας. (19.) γεγόνασι δ' ὅπερ αὐτὸς εἶπεν 58
οὐ μόνον, ἵνα φῶς ἐκπέμπωσιν ἐπὶ γῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως σημεῖα μελλόν-
των προφαίνωσιν· ἢ γὰρ ἀνατολαῖς αὐτῶν ἢ δύσεσιν ἢ ἐκλείψεσιν ἢ
πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν ἢ ταῖς ἄλλαις περὶ τὰς κινήσεις διαφο-
ραῖς ἄνθρωποι τὰ ἀποβησόμενα στοχάζονται, καρπῶν φορὰς καὶ ἀφορίας,
ζῴων τε γενέσεις καὶ φθοράς, αἰθρίας καὶ νεφώσεις, νηνεμίας καὶ βίας
πνευμάτων, ποταμῶν πλημμύρας καὶ κενώσεις, θαλάττης ἠρεμίαν καὶ
κλύδωνα, ὡρῶν τῶν ἐτησίων ὑπαλλαγὰς ἢ θέρους χειμαίνοντος ἢ χει-
μῶνος φλέγοντος ἢ ἔαρος μετοπωρίζοντος ἢ μετοπώρου ἐαρίζοντος· ἤδη 59
δὲ καὶ κλόνον καὶ σεισμὸν γῆς ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν κινήσεων στοχασμῷ
προεσήμηνάν τινες καὶ μυρία ἄλλα τῶν ἀηθεστέρων, ὡς ἀψευδέστατα
λελέχθαι ὅτι „γεγόνασιν εἰς σημεῖα“ οἱ ἀστέρες, προσέτι μέντοι καὶ „εἰς
καιρούς“ (Gen. 1,14)· καιροὺς δὲ τὰς ἐτησίους ὥρας ὑπείληφεν εἶναι, καὶ
μήποτ' εἰκότως· ἔννοια γὰρ καιροῦ τίς ἂν εἴη πλὴν χρόνος κατορθώσεως;
αἱ δ' ὧραι πάντα τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι, σπορὰς καὶ φυτείας καρπῶν
καὶ ζῴων γενέσεις τε καὶ αὐξήσεις. γεγόνασι δὲ καὶ πρὸς μέτρα χρό- 60
νων· ἡλίου γὰρ καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων τεταγμέναις περιόδοις ἡμέραι
καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοὶ συνέστησαν. εὐθύς τε τὸ χρησιμώτατον, ἡ ἀριθ-
μοῦ φύσις, ἐδείχθη, χρόνου παραφήναντος αὐτήν· ἐκ γὰρ μιᾶς ἡμέρας

1 χρόνου καὶ [κόσμου MAP, κόσμου καὶ χρόνου B 2 σελήνης εἰς AP, σελήνην εἰς MB κέκληται] κεκλήρωται ABPF[1] 4 φέγγους] φωτὸς MABP ἰδίους V, ἰδίας ἐπιφανείας MABP 5 καὶ ποιότητας M, καὶ τὰς ποιότητας B δὲ ABP ὅπερ] ὥσπερ M 6 ἐπὶ τὴν γῆν H 6. 7 μελλόντων προφαίνωσιν· ἢ γὰρ om. B 7 post προφαίνωσι add. καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν ἀριθμοὺς καὶ (καὶ om. M) ζώων ἐμψύχων MAP ἢ ἐκλείψεσιν] καὶ ἐκλείψεσιν FGH 8 ἢ πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν om. M ἢ ἀποκρύψεσιν scripsi: ἢ ἐπικρύψεσιν V, καὶ ἐπικρύψεσιν ceteri κεινήσεις V 10 τε om FGH νέφως εἰς V 11 πλημύρας V ἐρημίαν V 12 ὁρῶν V χειμάζοντος MABP 14 δὲ om. B καὶ ante κλόνον om. FG κεινήσεων V στοχασμῶν F 15 προεσήμειναν P ἀηθεστέρων V (Markland): ἀληθεστέρων ceteri 16 γεγόνασιν εἰς σημεῖα V: γεγόνασιν εἰς σημεῖον M, εἰς σημεῖα γεγόνασιν ceteri 17 αἰτησίους V 18 μήποτ' V: μήποτε ceteri τίς] τίνος F 19 αἱ δ'] αἱ δὲ ABP, ἐν ᾧ M τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι VM: τελεσφοροῦσι καὶ κατορθοῦσι ceteri καὶ om. VMABP 20 καὶ ante ζῴων om. B τε om. F μέτρον F 21 ἄλλων ⟨ἀστέρων⟩ Mang.

τὸ ἓν καὶ ἐκ δυοῖν τὰ δύο καὶ ἐκ τριῶν τὰ τρία καὶ ἐκ μηνὸς τὰ τριάκοντα καὶ ἐξ ἐνιαυτοῦ τὸ ἰσάριθμον ταῖς ἐκ δώδεκα μηνῶν ἡμέραις
61 πλῆθος καὶ ἐξ ἀπείρου χρόνου ὁ ἄπειρος ἀριθμός. εἰς τοσαύτας καὶ οὕτως ἀναγκαίας διατείνουσιν ὠφελείας αἱ τῶν κατ' οὐρανὸν φύσεις τε καὶ κινήσεις ἀστέρων· εἰς πόσα δ' ἄλλα φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ἡμῖν μὲν ἀδηλουμένων — οὐ γὰρ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα —, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ὅλου συνεργούντων διαμονήν, ἃ θεσμοῖς καὶ νόμοις, οὓς ὥρισεν ὁ θεὸς ἀκινήτους ἐν τῷ παντί, συμβαίνει πάντη τε καὶ πάντως ἐπιτελεῖσθαι.

62 (20.) Γῆς δὲ καὶ οὐρανοῦ διακοσμηθέντων τοῖς προσήκουσι κόσμοις, τῆς μὲν τριάδι, τοῦ δ' ὡς ἐλέχθη τετράδι, τὰ θνητὰ γένη ζῳοπλαστεῖν ἐνεχείρει, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐνύδρων ποιούμενος ἡμέρᾳ | πέμπτῃ, p. 14 M.
νομίσας οὐδὲν οὕτως ἕτερον ἑτέρῳ συγγενὲς ὡς ζῴοις πεντάδα. διαφέρει γὰρ ἔμψυχα ἀψύχων οὐδενὶ μᾶλλον ἢ αἰσθήσει· πενταχῇ δὲ τμητὸν αἴσθησις, εἰς ὅρασιν, εἰς ἀκοήν, εἰς γεῦσιν, εἰς ὄσφρησιν, εἰς ἁφήν· ἑκάστῃ μέντοι προσένειμεν ὁ ποιῶν καὶ ἐξαιρέτους ὕλας καὶ κριτήριον ἴδιον, ᾧ δικάσει τὰ ὑποπίπτοντα· χρώματα μὲν [ἡ] ὅρασις, φωνὰς δὲ ἀκοή, χυλοὺς δὲ γεῦσις, καὶ ὄσφρησις ἀτμούς, μαλακότητας δὲ καὶ σκληρότητας καὶ ὅσα θερμὰ ἢ ψυχρὰ λειότητάς τε καὶ τραχύτητας ἁφή.
63 παντοῖα οὖν ἰχθύων γένη καὶ κητῶν κελεύει συνίστασθαι κατὰ τόπους διαφέροντα καὶ τοῖς μεγέθεσι καὶ ταῖς ποιότησιν· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλοις πελάγεσιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ταὐτά· πλὴν οὐ πανταχοῦ πάντα διεπλάττετο, καὶ μήποτ' εἰκότως· χαίρει γὰρ τὰ μέν τινα τεναγώδει καὶ οὐ πάνυ βαθείᾳ θαλάττῃ, τὰ δ' ὑποδρόμοις καὶ λιμέσι μήτ' ἐπὶ γῆν ἀνέρπειν μήτε

---

1 καὶ ante ἐκ δυοῖν om. B 2 ἰσάριθμον] εἰς ἀριθμὸν M 4 ἀνατείνουσιν V 8 ἀκεινήτους V συμβαίνειν ABPH πάντη τε] πάντοτε F 8. 9 ἐπιτελεῖται ABP 11 γένει A 13 ἕτερον οὕτως ἑτέρου F, οὕτω στερρὸν ἑτέρω M, οὕτως om. ABP διαφέρειν A 14 γὰρ] δὲ M τμητὸν] διαιρετὸν MABP 15 εἰς ante ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν om. FGH εἰς ἁφήν] καὶ εἰς ἁφήν FGH, καὶ ἁφήν L 16 ὁ ποιῶν] ὁποίων M post ὁ ποιῶν add. περὶ αἰσθήσεων ζώων διαθέσεις MABP καὶ ante ἐξαιρ.] ὧν M 17 ᾧ] ὃ G ἡ seclusi δὲ V: δ' ceteri 18 χιλοὺς ABPH δ' ἡ γεῦσις ABP καὶ om. FGH ἀτμοὺς ὄσφρησις FGH δὲ om. F 19 ἢ] καὶ FGH 20 κητῶν] κτηνῶν M 21 διαφέροντας V, διαφερόντων FGH ποιότησι V 22 ἔστιν δὲ V ταῦτα V, τὰ αὐτὰ MABP 23 μήποτε FGH τὰ μέν τινα V: τινα om. ceteri τεναγώδει V: τενάγει M, ἐν τεναγώδει ceteri 24 λιμέσιν V μήτε AP ἐπὶ γῆς F

---

6 D^R fol. 36^r et D^L fol. 40^v: τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): οὐ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα.
16—19 *Orig. De princip. I 1,7 (t. XXI p. 38 Lomm.)* unicuique corporeo sensui substantia quaedam sensibilis subiacet propria, in quam sensus ipse corporalis intenditur:

πόρρω γῆς ἐπινήχεσθαι δυνάμενα, τὰ δὲ κατὰ μέσον καὶ βαθὺ πέλαγος διαιτώμενα τὰς προκεχυμένας ἄκρας ἢ νήσους ἢ πέτρας ἐκτρέπεται· καὶ τὰ μὲν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ σφριγᾷ, τὰ δὲ κλύδωνι καὶ κυματώσει· ταῖς γὰρ συνεχέσι πληγαῖς γυμναζόμενα καὶ βίᾳ τὴν φορὰν ἀνωθοῦντα κραταιότερά τέ ἐστι καὶ πιαίνεται μᾶλλον. εὐθὺς δὲ καὶ τὰ γένη τῶν πτηνῶν ἐδημιούργει ὡς ἀδελφὰ τῶν καθ' ὕδατος — ἑκάτερα γὰρ νηκτά — μηδεμίαν ἰδέαν τῶν ἀεροπόρων ἀτελῆ καταλιπών.

(21.) Ἤδη δ' ὕδατος καὶ ἀέρος τὰ προσήκοντα τῶν ζῴων γένη 64 καθάπερ τινὰ κλῆρον οἰκεῖον ἀπειληφότων, πάλιν ἐκάλει τὴν γῆν εἰς τὴν τοῦ ὑπολειφθέντος μέρους γένεσιν — ὑπολέλειπτο δὲ μετὰ τὰ φυτὰ ζῴων τὰ χερσαῖα — καί φησιν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ κτήνη καὶ θηρία καὶ ἑρπετὰ καθ' ἕκαστον γένος (Gen. 1,24). ἡ δὲ τὰ προσταχθέντα αὐτίκα ἀνίησι τῇ τε κατασκευῇ διαφέροντα καὶ ταῖς ῥώμαις καὶ ταῖς ἐνυπαρχούσαις βλαπτικαῖς ἢ ὠφελητικαῖς δυνάμεσιν. ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἐποίει τὸν ἄνθρωπον· ὃν δὲ 65 τρόπον, μικρὸν ὕστερον ἐρῶ πρότερον ἐκεῖνο δηλώσας, ὅτι παγκάλῳ τῷ τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ κέχρηται, καθ' ἣν ὑφηγήσατο ζῳογονίαν. ψυχῆς γὰρ ἡ μὲν ἀργοτάτη καὶ ἥκιστα τετυπωμένη τῷ γένει τῶν ἰχθύων προσκεκλήρωται, ἡ δ' ἀκριβεστάτη καὶ κατὰ πάντα ἀρίστη τῷ τῶν ἀνθρώπων, ἡ δ' ἀμφοῖν μεθόριος τῷ τῶν χερσαίων καὶ ἀεροπόρων· αὕτη γὰρ αἰσθητικωτέρα μέν ἐστι τῆς ἐν ἰχθύσιν, ἀμυδροτέρα δὲ τῆς ἐν ἀνθρώ-
p. 15 M. ποις. διὸ | τῶν ἐμψύχων πρώτους ἐγέννησεν ἰχθύας πλέον μετέχοντας 66 σωματικῆς ἢ ψυχικῆς οὐσίας, τρόπον τινὰ ζῷα καὶ οὐ ζῷα, κινητὰ

---

1 νήχεσθαι F 2 προσκεχυμένας M ἄκρας ἢ] ἀκραγῆ V ἐκτρέπεσθαι ABP 3 post δὲ add. ἀφρῷ τε καὶ MABP 4 συνεχέσιν V καὶ om. F φθορὰν L ἀνωθοῦντα MABP: ἀντανωθοῦντα V, ἀντωθοῦντα FGH 4. 5 κραταιότερά ἐστι (τε om.) H, κρατερά τ' ἐστὶ F, κρατερώτερά ἐστι L 5 ἐστιν V post δὲ add. ἑκάτερα νηκτὰ M 7 εἰδέαν V ἀτελῆ VM: ὡς ἀτελῆ ceteri 8 ἤδη δ'] καὶ δι' M δύο γένη B 10 ὑπελέλειπτο P^2F^2GH, ὑπελείπετο M 12 τὰ προσταχθέντα G: τὸ προσταχθὲν ceteri post αὐτίκα add. ποιεῖ καὶ εὐθὺς MABP ἀνείησι V, ἄνεισι M 15 παγκάλως MABP, πᾶν καλῶ V καὶ τῶ G 16 ψυχὴ MABP 18 κατὰ τὰ πάντα AP 18. 19 τῷ] τῇ VMFGH (utroque loco) 19 τῶν om. M 20 ἐστιν V δὲ τῆς] δὲ τοῖς M 21 πρῶτον M ἰχθύας V: ἰχθῦς ceteri 22 καὶ om. V ἀκίνητα M

---

verbi gratia visui subiacent colores habitus magnitudo, auditui voces et sonus, odoratui nidores boni vel mali odores, gustui sapores, tactui calida vel frigida, dura vel mollia, aspera vel levia. 5 *Ambros. Hexaem.* V 14, 45 Pulchre autem post descriptionem piscium de iis avibus quae assuetae sunt aquis sermo successit ... secunda quoque cognatio omnibus avibus et piscibus est eo quod volantis usus species sit natantis.

ἄψυχα, πρὸς αὐτὸ μόνον τὴν τῶν σωμάτων διαμονὴν παρασπαρέντος αὐτοῖς τοῦ ψυχοειδοῦς, καθάπερ φασὶ τοὺς ἅλας τοῖς κρέασιν, ἵνα μὴ ῥαδίως φθείροιντο· μετὰ δὲ τοὺς ἰχθύας τὰ πτηνὰ καὶ χερσαῖα· ἤδη γὰρ ταῦτα αἰσθητικώτερα καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐμφαίνοντα τρανοτέρας τὰς τῆς ψυχώσεως ἰδιότητας· ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ὡς ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπον, ᾧ νοῦν ἐξαίρετον ἐδωρεῖτο, ψυχῆς τινα ψυχὴν καθάπερ κόρην ἐν ὀφθαλμῷ· καὶ γὰρ ταύτην οἱ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον ἐρευνῶντες ὀφθαλμοῦ λέγουσιν ὀφθαλμὸν εἶναι.

67 (22.) Τότε μὲν οὖν ἅμα πάντα συνίστατο. συνισταμένων δ᾽ ὁμοῦ πάντων, ἡ τάξις ἀναγκαίως λόγῳ ὑπεγράφετο διὰ τὴν ἐσομένην αὖθις ἐξ ἀλλήλων γένεσιν. ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος γινομένοις τάξις ἥδ᾽ ἐστίν, ἄρχεσθαι μὲν ἀπὸ τοῦ φαυλοτάτου τὴν φύσιν, λήγειν δ᾽ εἰς τὸ πάντων ἄριστον· τί δὲ τοῦτ᾽ ἔστι, δηλωτέον. τὸ σπέρμα τῶν ζῴων γενέσεως ἀρχὴν εἶναι συμβέβηκε· τοῦθ᾽ ὡς ἔστι φαυλότατον ἐοικὸς ἀφρῷ, θεωρεῖται· ἀλλ᾽ ὅταν εἰς τὴν μήτραν καταβληθὲν στηρίσῃ, κίνησιν εὐθὺς λαβὸν εἰς φύσιν τρέπεται· φύσις δὲ βέλτιον σπέρματος, ἐπεὶ καὶ κίνησις ἠρεμίας ἐν γενητοῖς· ἡ δ᾽ οἷα τεχνίτης ἢ κυριώτερον εἰπεῖν ἀνεπίληπτος τέχνη ζῳοπλαστεῖ τὴν μὲν ὑγρὰν οὐσίαν εἰς τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ μέρη διανέμουσα, τὴν δὲ πνευματικὴν εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις τήν τε θρεπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν· τὴν γὰρ τοῦ λογισμοῦ τανῦν ὑπερθετέον διὰ τοὺς φάσκοντας θύραθεν αὐτὸν ἐπεισιέναι θεῖον καὶ ἀίδιον
68 ὄντα. οὐκοῦν ἤρξατο μὲν ἀπὸ σπέρματος εὐτελοῦς ἡ φύσις, ἔληξε δ᾽ εἰς τὸ τιμιώτατον, τὴν ζῴου καὶ ἀνθρώπου κατασκευήν. ταὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως συμβέβηκεν· ἡνίκα γὰρ ζῷα διαπλάττειν ἔδοξε τῷ δημιουργῷ, τὰ μὲν πρῶτα τῇ τάξει φαυλότερά πως ἦν, ἰχθύες, τὰ δ᾽ ὕστατα ἄριστα, ἄνθρωποι, τὰ δ᾽ ἄλλα μέσα τῶν

---

1 παρασπέροντος B 2 φησὶ M ἅλας τοῖς] ἀλέστοις M, ἅλας ἐν τοῖς V κρέασι V 3 διαφθείροιντο ABP, διαφθείροιτο M ἰχθῦς FGH καὶ τὰ χερσαῖα AB ἤδει F 4 ταῦτά γε FGH τρανωτέρας ABP, τρανοτέρας om. H 5 ψυχώσεως] ψυχῆς F τὸ ἀνθρώπινον F²G 6 ὧν οὖν V ψυχῆς VM: ψυχῇ ceteri κόριν V 9 συνίσταντο MABP 10 ἀναγκαίῳ H 11 ἥδε γ᾽ ἐστίν FGH 13 τῷ ζῴῳ coni. Wendl. 14 συμβέβηκεν V ἔστιν V 15 στηρίσει V: ἐνστήριξιν ἢ M, ἐνστηρίσῃ ceteri, ἐνστηριχθῇ coni. Mang. 16 λαβών V βέλτιον M, βέλτειον V: βελτίων ceteri σπέρματος βελτίων B 17 γεννητοῖς ABP post γεννητοῖς add. γενητόν M, γεννητόν ABP ἡ δ᾽ οἷα] ἣ οἷα ἐνεργεῖ M τεχνίτις G, τέχνη τίς V 18. 19 μέρη καὶ μέλη MBFG 19 διανεμοῦσαι V 20 τε om. MABP¹ 21 ἐπείσιναι V 23 τημιώτατον V τὴν τοῦ ζώου MFL ταῦτα δὴ ταῦτα M 24 ζῷα om. H 26 ὕστερα M

ἄκρων, ἀμείνω μὲν τῶν προτέρων, χείρω δὲ τῶν ἑτέρων, χερσαῖα καὶ
πτηνά. (23.) μετὰ δὴ τἆλλα πάντα, καθάπερ ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπόν φησι 69
γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν (Gen. 1,26)· πάνυ καλῶς,
ἐμφερέστερον γὰρ οὐδὲν γηγενὲς ἀνθρώπου θεῷ. τὴν δ' ἐμφέρειαν
μηδεὶς εἰκαζέτω σώματος χαρακτῆρι· οὔτε γὰρ ἀνθρωπόμορφος ὁ θεὸς
p. 16 M. οὔτε θεοειδὲς τὸ ἀνθρώπειον | σῶμα. ἡ δὲ εἰκὼν λέλεκται κατὰ τὸν
τῆς ψυχῆς ἡγεμόνα νοῦν· πρὸς γὰρ ἕνα τὸν τῶν ὅλων ἐκεῖνον ὡς ἂν
ἀρχέτυπον ὁ ἐν ἑκάστῳ τῶν κατὰ μέρος ἀπεικονίσθη, τρόπον τινὰ θεὸς
ὢν τοῦ φέροντος καὶ ἀγαλματοφοροῦντος αὐτόν· ὃν γὰρ ἔχει λόγον ὁ
μέγας ἡγεμὼν ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ, τοῦτον ὡς ἔοικε καὶ ὁ ἀνθρώπινος
νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ· ἀόρατός τε γάρ ἐστιν αὐτὸς τὰ πάντα ὁρῶν καὶ ἄδη-
λον ἔχει τὴν οὐσίαν τὰς τῶν ἄλλων καταλαμβάνων· καὶ τέχναις καὶ
ἐπιστήμαις πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδοὺς λεωφόρους ἁπάσας διὰ γῆς
ἔρχεται καὶ θαλάττης τὰ ἐν ἑκατέρᾳ φύσει διερευνώμενος· καὶ πάλιν 70
πτηνὸς ἀρθεὶς καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰ τούτου παθήματα κατασκεψάμενος
ἀνωτέρω φέρεται πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανοῦ περιόδους, πλανήτων τε
καὶ ἀπλανῶν χορείαις συμπεριποληθεὶς κατὰ τοὺς μουσικῆς τελείας
νόμους, ἑπόμενος ἔρωτι σοφίας ποδηγετοῦντι, πᾶσαν τὴν αἰσθητὴν οὐσίαν

1 μὲν οὖν ABP ἑτέρων V: ὑστέρων ceteri 2 τὰ ἄλλα R καθάπερ ἐλέχθη om. R φησὶ post γενέσθαι transp. G 3 γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ VM (cf. D): γενέσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ GR, κατ' εἰκόνα θεοῦ γενέσθαι F, κατ' εἰκόνα γενέσθαι θεοῦ ABP, κατ' εἰκόνα γενέσθαι (om. θεοῦ) H καθ' om. D 4 ἐμφανέστερον ABP δὲ RD 5 χαρακτῆρσιν ABP, χαρακτῆρι om. D οὐ γὰρ R ὁ om. D^M 6 οὔτε δὲ M ἀνθρώπειον V: ἀνθρώπινον ceteri, ἀνθρώπου D δ' MABP λέγεται R 7 ἕνα — ἐκεῖνον] ἐν αὐτῷ τὸν ὅλον ἐκίνει M τὸν om. BD^M ἐκείνων G, ἐκεῖνων (o supra) H, ἐκεῖνα D^M ἐκεῖνον ⟨νοῦν⟩ Wendl. ἂν om. M 8 ὁ] ὃ P, ᾧ G, ὡς M, ὂν D^M, ὁ om. D^L ἓν ἕκαστον D^L ἐξεικονίσθη B 9 post ὢν add. καὶ ἡνίοχος D αὐτὸν καὶ ἀγαλματοφοροῦντος transp. D 10 παντὶ D ἔοικεν VD^M ἀνθρώπινος om. D 11 ἀνθρώπῳ] τῷ σώματι D τε om. D αὐτὸς om. M τὰ πάντα VD: ἅπαντα M, πάντα ceteri 12 ἔχων D^L καὶ ante τέχναις om. M 13 πολυσχεδεῖς VMF διατέμνων ABP 14 θαλάσσης M 15 κατασκευασάμενος FG 16 οὐρανοῦ V: τοῦ οὐρανοῦ M, οὐρανίους ceteri τε om F 17 χορείας H συμπεριπλανηθεὶς M τοὺς τῆς μουσικῆς ABPH τελείας V (Markland): τελείους ceteri

2—7 μετὰ — νοῦν R fol. 90^v 2—12 D^M fol. 15^r et D^L fol. 21^r et 55^v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: μετὰ πάντα τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαί φησιν ἡ γραφὴ κατ' εἰκόνα θεοῦ — ἄδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν.

71 ὑπερκύψας, ἐνταῦθα ἐφίεται τῆς νοητῆς· καὶ ὧν εἶδεν ἐνταῦθα αἰσθητῶν ἐν ἐκείνῃ τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἰδέας θεασάμενος, ὑπερβάλλοντα κάλλη, μέθῃ νηφαλίῳ κατασχεθεὶς ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἐνθουσιᾷ, ἑτέρου γεμισθεὶς ἱμέρου καὶ πόθου βελτίονος, ὑφ' οὗ πρὸς τὴν ἄκραν ἁψῖδα παραπεμφθεὶς τῶν νοητῶν ἐπ' αὐτὸν ἰέναι δοκεῖ τὸν μέγαν βασιλέα· γλιχομένου δ' ἰδεῖν, ἀθρόου φωτὸς ἄκρατοι καὶ ἀμιγεῖς αὐγαὶ χειμάρρου τρόπον ἐκχέονται, ὡς ταῖς μαρμαρυγαῖς τὸ τῆς διανοίας ὄμμα σκοτοδινιᾶν. ἐπεὶ δ' οὐ σύμπασα εἰκὼν ἐμφερὴς ἀρχετύπῳ παραδείγματι, πολλαὶ δ' εἰσὶν ἀνόμοιοι, προσεπεσημήνατο εἰπὼν τῷ κατ' εἰκόνα τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἰς ἔμφασιν ἀκριβοῦς ἐκμαγείου τρανὸν τύπον ἔχοντος.

72 (24.) Ἀπορήσειε δ' ἄν τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, τί δήποτε τὴν ἀνθρώπου μόνου γένεσιν οὐχ ἑνὶ δημιουργῷ καθάπερ τἆλλα ἀνέθηκεν, ἀλλ' ὡσανεὶ πλείοσιν· εἰσάγει γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὅλων ταυτὶ λέγοντα· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν". μὴ γὰρ χρεῖός ἐστιν, εἴποιμ' ἄν, οὑτινοσοῦν, ᾧ πάντα ὑπήκοα; ἢ τὸν μὲν οὐρανὸν ἡνίκα ἐποίει καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν, οὐδενὸς ἐδεήθη τοῦ συνεργήσοντος, ἄνθρωπον δὲ βραχὺ ζῷον οὕτως καὶ ἐπίκηρον οὐχ οἷός τε ἦν δίχα συμπράξεως ἑτέρων αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ κατασκευάσασθαι; τὴν μὲν οὖν ἀληθεστάτην αἰτίαν θεὸν ἀνάγκη μόνον εἰδέναι, τὴν δ' εἰκότι στοχασμῷ πιθανὴν καὶ εὔλογον εἶναι δοκοῦσαν οὐκ ἀποκρυπτέον. | ἔστι p. 17 M.
73 δὲ ἥδε. τῶν ὄντων τὰ μὲν οὔτ' ἀρετῆς οὔτε κακίας μετέχει, ὥσπερ φυτὰ καὶ ζῷα ἄλογα, τὰ μὲν ὅτι ἄψυχά τέ ἐστι καὶ ἀφαντάστῳ φύσει διοικεῖται, τὰ δ' ὅτι νοῦν καὶ λόγον ἐκτέτμηται· κακίας δὲ καὶ

1 εἶδε ταῦτα M 1. 2 αἰσθητῶν] αἰσήτῶν V 2 εἰδέας V 3 κάλη V, κάλλει G κορυβαριῶντες B 4 ἑτέρου δὲ M 5 παραπεμφθείη M 6 γλειχομένου V, γλιχόμενον M δ' V: δὲ ceteri τοῦτον ἰδεῖν M ἀθρόου V: ἀθρόου μήπως M, θείου ceteri 7 ante τρόπον add. αἳ M ante ὡς add. κατακλύσωσιν, ἐπιδίδωσιν αὐτῶ τὸ φῶς ὁ θεὸς M 7. 8 σκοτοδεινιᾶν V, σκοτοδινιῶντι M 8 ἐπειδὴ M δὲ MR ἀρχετύπω παραδείγματι ἐμφερής H 9 δὲ R ἐπειπὼν coni. Wendl. τῷ κατ' εἰκόνα om. G 10 ἐκμαγίου V ἔχοντες P 11 ἀπορήση M τὴν om. F 12 τἄλλ' ABP ἐνέθηκεν V 13 τὸν ὅλων H, τῶν ὅλων om. ABP ταυτ' ει V ταυτὶ λέγοντα] ἀντιλέγοντα B 15 μὲν om. G 16 καὶ τὴν γῆν om. V τὴν om. M (bis) θάλασσαν H 17 οὕτως V: οὕτω ceteri ἐπίκαιρον M 18 ἀφ' ἑαυτοῦ Markland (Mang.): ὑφ' ἑαυτοῦ codd. 21 οὔτ' VM: οὔτε ceteri 22 τέ om. H 23 διώκηται M καὶ νοῦν ABP νοῦ καὶ λόγου M ἐκτέτμηται] οὐ κέκτηται ABP

8—10 ἐπεὶ—ἔχοντος R fol. 90v

ἀρετῆς ὡς ἂν οἶκος νοῦς καὶ λόγος, ᾧ πεφύκασιν ἐνδιαιτᾶσθαι· τὰ δ᾽
αὖ μόνης κεκοινώνηκεν ἀρετῆς ἀμέτοχα πάσης ὄντα κακίας, ὥσπερ
οἱ ἀστέρες· οὗτοι γὰρ ζῷά τε εἶναι λέγονται καὶ ζῷα νοερά, μᾶλλον
δὲ νοῦς αὐτὸς ἕκαστος, ὅλος δι᾽ ὅλων σπουδαῖος καὶ παντὸς ἀνεπίδεκτος
κακοῦ· τὰ δὲ τῆς μικτῆς ἐστι φύσεως, ὥσπερ ἄνθρωπος, ὃς ἐπιδέχεται
τἀναντία, φρόνησιν καὶ ἀφροσύνην, σωφροσύνην καὶ ἀκολασίαν, ἀνδρείαν
καὶ δειλίαν, δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν, καὶ συνελόντι φράσαι ἀγαθὰ καὶ
κακά, καλὰ καὶ αἰσχρά, ἀρετὴν καὶ κακίαν. τῷ δὴ πάντων πατρὶ θεῷ 74
τὰ μὲν σπουδαῖα δι᾽ αὐτοῦ μόνου ποιεῖν οἰκειότατον ἦν ἕνεκα τῆς πρὸς
αὐτὸν συγγενείας, τὰ δὲ ἀδιάφορα οὐκ ἀλλότριον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τῆς
ἐχθρᾶς αὐτῷ κακίας ἀμοιρεῖ, τὰ δὲ μικτὰ τῇ μὲν οἰκεῖον τῇ δ᾽ ἀνοί-
κειον, οἰκεῖον μὲν ἕνεκα τῆς ἀνακεκραμένης βελτίονος ἰδέας, ἀνοίκειον
δὲ ἕνεκα τῆς ἐναντίας καὶ χείρονος. διὰ τοῦτ᾽ ἐπὶ μόνης τῆς ἀνθρώπου 75
γενέσεώς φησιν ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς „ποιήσωμεν", ὅπερ ἐμφαίνει συμπαρά-
ληψιν ἑτέρων ὡς ἂν συνεργῶν, ἵνα ταῖς μὲν ἀνεπιλήπτοις βουλαῖς τε
καὶ πράξεσιν ἀνθρώπου κατορθοῦντος ἐπιγράφηται θεὸς ὁ πάντων ἡγε-
μών, ταῖς δ᾽ ἐναντίαις ἕτεροι τῶν ὑπηκόων· ἔδει γὰρ ἀναίτιον εἶναι
κακοῦ τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν δ᾽ ἡ κακία καὶ αἱ κατὰ κακίαν
ἐνέργειαι. πάνυ δὲ καλῶς τὸ γένος ἄνθρωπον εἰπὼν διέκρινε τὰ εἴδη 76
φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλυ δεδημιουργῆσθαι, μήπω τῶν ἐν μέρει μορφὴν
λαβόντων, ἐπειδὴ τὰ προσεχέστατα τῶν εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει καὶ
ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ διαφαίνεται τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις.
p. 18 M. (25.) | Ἐπιζητήσειε δ᾽ ἄν τις τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν ὕστατόν ἐστιν 77
ἄνθρωπος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως· ἐφ᾽ ἅπασι γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν
ὁ ποιητὴς καὶ πατήρ, ὥσπερ αἱ ἱεραὶ γραφαὶ μηνύουσιν, εἰργάσατο. λέ-
γουσιν οὖν οἱ τοῖς νόμοις ἐπὶ πλέον ἐμβαθύναντες καὶ τὰ κατ᾽ αὐτοὺς

---

1 ὡς ἂν οἶκος] ὅσ᾽ ἂν οὐ κοσμεῖ M ᾧ V: ὡς F[1], οἷς MF[2]H, οἷς καὶ G, οἷς αὗται ABP ἐνδιετᾶσθαι V 4 αὐτὸς] αὐτῶν ὁ ABP δι᾽ ὅλου H σπουδαῖος γὰρ V 6 ἀνδρίαν ABPFG 7 φράσαι] φάναι ABP 8 καὶ καλὰ VM καὶ ἀρετὴν VM 9 δι᾽ αὐτοῦ MB, διὰ τοῦ V 10 διάφορα M 11 τῇ — τῇ VMFG: πῇ — πῇ ceteri 12 ἀνακεκραμένης om. M βελτίονος] κρείττονος M εἰδέας V, ἰδέας om. M 13 τοῦτ᾽ V: τοῦτο ceteri 14 ποιήσωμεν VM: ποιήσωμεν ἄνθρωπον ceteri 15 τε om. F 16 πράξεσι V ὁ θεὸς M 18 ἐγγόνοις MH δ᾽ ἡ M: δὴ V, δὲ ἡ ceteri αἱ] ἡ MB 19 ἐνέργεια MB 20 δεδημιουργεῖσθαι V μέρη V 21 προσεχέστατα V (Mang.): ἔσχατα ceteri ἰδεῶν M 23 ἐπιζητήσιε V ὕστατον V, ὕστατος M: ὕστατον ἔργον ceteri 24 ὁ ἄνθρωπος ABP ἅπασιν V αὐτὸς M 25 ὥσπερ V: ὡς ceteri αἱ ἱεραὶ VMF: αἱ om. ceteri 26 ἐπιπλέον ἐμβαθύναντες V: ἐμβαθύναντες ἐπιπλέον H, ἐπιπλέον ἐμβαθύνοντες ceteri καθ᾽[τ] αὐτοὺς M

ὡς ἔνι μάλιστα μετὰ πάσης ἐξετάσεως ἀκριβοῦντες, ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγενείας μεταδοὺς ὁ θεὸς ἀνθρώπῳ τῆς λογικῆς, ἥτις ἀρίστη δωρεῶν ἦν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐφθόνησεν, ἀλλ' ὡς οἰκειοτάτῳ καὶ φιλτάτῳ ζῴῳ τὰ ἐν κόσμῳ πάντα προητοιμάσατο βουληθεὶς γενόμενον αὐτὸν μηδενὸς ἀπορῆσαι τῶν πρός τε τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν· ὧν τὸ μὲν παρασκευάζουσιν αἱ χορηγίαι καὶ ἀφθονίαι τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ ἡ θεωρία τῶν κατ' οὐρανόν, ἀφ' ἧς πληχθεὶς ὁ νοῦς ἔρωτα καὶ πόθον ἔσχε τῆς τούτων ἐπιστήμης· ὅθεν τὸ φιλοσοφίας ἀνεβλάστησε γένος, ὑφ' οὗ καίτοι
78 θνητὸς ὢν ἄνθρωπος ἀπαθανατίζεται. καθάπερ οὖν οἱ ἑστιάτορες οὐ πρότερον ἐπὶ δεῖπνον καλοῦσιν ἢ τὰ πρὸς εὐωχίαν πάντα εὐτρεπίσαι καὶ οἱ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ σκηνικοὺς τιθέντες, πρὶν συναγαγεῖν τοὺς θεατὰς εἴς τε τὰ θέατρα καὶ τὰ στάδια, εὐτρεπίζουσιν ἀγωνιστῶν καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων πλῆθος, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν οἷά τις ἀθλοθέτης καὶ ἑστιάτωρ ἄνθρωπον καλεῖν μέλλων ἐπί τε εὐωχίαν καὶ θεωρίαν τὰ εἰς ἑκάτερον εἶδος προευτρεπίσατο, ἵν' εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν εὐθὺς εὕρῃ καὶ συμπόσιον καὶ θέατρον ἱερώτατον, τὸ μὲν ἁπάντων πλῆρες ὅσα γῆ καὶ ποταμοὶ καὶ θάλαττα καὶ ἀὴρ φέρουσιν εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ παντοίων θεαμάτων, ἃ καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας, καταπληκτικωτάτας δὲ τὰς ποιότητας, θαυμασιω-

1 αὐτοῦ codd. 2 ὁ om. P ἥτις] εἴ τις V 6 τὸ] τῶν B 7 ἐφ' ἧς F ἔρωτα] ἐρωτᾶ M 10 καλοῦσιν om. M ἢ τὰ] εἶτα M πάντα om. B ηὐτρέπισαν M, κατευτρεπίσαι B 11 γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ σκηνικοὺς V: γυμνικοὺς καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας ceteri πρὶν ἢ M 12 τε om. M τὰ στάδια καὶ τὰ θέατρα B εὐτρεπίζουσι V, διηυτρέπισαν M 13 ὁ om. (in ras.) G 15 προηυτρεπίσατο ABP, προσευτρεπίσατο M ἵνα M 16 εὐθὺς om. M εὕροι ABP 16. 17 τὸ μὲν om. M 17 πλήρη M θάλασσα V 18 χρῆσίν τε HP² καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας om. M 19 δὲ καὶ τὰς π. M

4 *Nemes. de nat. hom. c. 1 p. 44 Matthaei* . . . διὸ καὶ καλῶς ὁ Μωυσῆς τὴν δημιουργίαν ἐκτιθέμενος τελευταῖον ἔφησε τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, . . . ὅτι πάντων δι' αὐτὸν γενομένων ἀκόλουθον ἦν, πρῶτον τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ παρασκευασθῆναι καὶ οὕτως αὐτὸν τὸν χρησόμενον παραχθῆναι. 9 sqq. *Gregor. Nyss. de hom. opif. cap. 2* . . . . καὶ ὥσπερ τις ἀγαθὸς ἑστιάτωρ οὐ πρὸ τῆς παρασκευῆς τῶν ἐδωδίμων τὸν ἑστιώμενον εἰσοικίζεται, ἀλλ' εὐπρεπῆ τὰ πάντα παρασκευάσας καὶ φαιδρύνας τοῖς καθήκουσι κόσμοις τὸν οἶκον, τὴν κλισίαν, τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἑτοίμοις ἤδη τοῖς πρὸς τὴν τροφὴν ἐπιτηδείοις ἐφέστιον ποιεῖται τὸν δαιτυμόνα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ πλούσιός τε καὶ πολυτελὴς τῆς φύσεως ἡμῶν ἑστιάτωρ παντοίοις κάλλεσι κατακοσμήσας τὴν οἴκησιν καὶ τὴν μεγάλην ταύτην καὶ παντοδαπῆ πανδαισίαν ἑτοιμασάμενος οὕτως εἰσάγει τὸν ἄνθρωπον, ἔργον αὐτῷ δοὺς οὐ τὴν κτῆσιν τῶν μὴ προσόντων, ἀλλὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων.

τάτας δὲ τὰς κινήσεις καὶ χορείας ἐν τάξεσιν ἡρμοσμέναις καὶ ἀριθμῶν
ἀναλογίαις καὶ περιόδων συμφωνίαις· ἐν αἷς ἁπάσαις τὴν ἀρχέτυπον καὶ
ἀληθῆ καὶ παραδειγματικὴν μουσικὴν οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τις εἶναι λέγων,
ἀφ' ἧς οἱ μετὰ ταῦτα ἄνθρωποι γραψάμενοι ⟨ἐν⟩ ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς
τὰς εἰκόνας ἀναγκαιοτάτην καὶ ὠφελιμωτάτην τέχνην τῷ βίῳ παρέδοσαν.
(26.) ἥδε μὲν αἰτία πρώτη, δι' ἣν ἄνθρωπος ἐφ' ἅπασι γεγενῆσθαι 79
δοκεῖ· δευτέραν δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ λεκτέον. ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει
τὰς εἰς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἁπάσας εὗρεν ἄνθρωπος, εἰς διδασκαλίαν
τῶν ἔπειτα, μόνον οὐκ ἄντικρυς βοώσης τῆς φύσεως, ὅτι μιμούμενοι
τὸν ἀρχηγέτην τοῦ γένους ἀπόνως καὶ ἀταλαιπώρως ἐν ἀφθονω-
p. 19 M. τάτῃ τῶν ἀναγκαίων εὐπορίᾳ διάξουσιν. τουτὶ δὲ συμβήσεται, | ἐὰν
μήτε αἱ ἄλογοι ἡδοναὶ ψυχῆς δυναστεύσωσι γαστριμαργίαν καὶ λαγνείαν
ἐπιτειχίσασαι μήτε αἱ δόξης ἢ χρημάτων ἢ ἀρχῆς ἐπιθυμίαι τὸ τοῦ
βίου κράτος ἀνάψωνται μήτε στείλωσι καὶ κάμψωσι διάνοιαν αἱ λῦπαι
μήθ' ὁ κακὸς σύμβουλος φόβος τὰς ἐπὶ τὰ σπουδαῖα τῶν ἔργων ὁρμὰς
ἀναχαιτίσῃ μήτ' ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀδικία καὶ τὸ τῶν ἄλλων κα-
κιῶν ἀμήχανον πλῆθος ἐπιθῆται. νυνὶ μὲν γὰρ πάντων ὅσα λέλεκται 80
παρευημερησάντων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνέδην ἐκκεχυμένων εἴς τε τὰ
πάθη καὶ τὰς ἀκράτορας καὶ ὑπαιτίους ἃς οὐδ' εἰπεῖν θέμις ὀρέξεις,
ἀπαντᾶται δίκη προσήκουσα τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐπιτηδευμάτων· ἔστι δ'
ἡ δίκη τὸ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον· μόλις γὰρ ἀνατέμνοντες τὴν πεδι-

1 κεινίσεις V   εἱρμοσμέναι V, ἡρμοσμένας M   2 αἷς ἁπάσαις Mang. (non M): αἷς ἅπασαν VM, οἷς ἅπασι ceteri   3 ἁμαρτάνοι VM: ἁμάρτοι ceteri   4 ἐν addidi   αὐτῶν V   5 τὰς εἰκόνας add. VM: om. ceteri   τέχνην om. M   παρέδωσαν V, παρέδωκαν ABP   6 γεγενῆσθαι] γενέσθαι M, εἶναι H   7 δευτέραν VFG: δεύτερον MABP, δευτέρα H   δ' V: δὲ ceteri   λεκτέον codd.: λεκτέα v   9 μονονοὺ ABPFH, μόνον οὐ καὶ M   ἄντικρυς VM: ἄντικρυ ceteri   μιμου-μένη G[1]   10 ἄπονον F   10. 11 ἐν ἀφθονωτάτῃ διαίτῃ καὶ εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων H   11 τουτὶ] τοῦ τῇ V, τοῦτο H   12 ⟨σώματος⟩ ἡδοναὶ Jessen   ψυχῆς VM: ψυχὴν ceteri   δυναστεύσωσι ML: δυναστεύωσι ceteri   13 ἐπιστιχίσασαι M, ἐπιτυχήσει P   αἱ om. M   χρωμάτων V   ἢ alterum om. M   ἢ ἀρχῆς ἢ χρημάτων H   14 διάνοιαν om. V   15 μηδ' M   τὰς σπουδαίας M   16 ἀναχε-τίσῃ V   τὸ] τὰ M   16. 17 κακιῶν V: κακῶν ceteri   17 ἐπιθῆται M: ἐπί-θηται ceteri   μὲν γὰρ] δὲ ABP   πάντα FGHP[1]   18 ὑπερευημερησάντων B   ἐκχυμένων V   εἰς τά τε M   19 ἀκρατεῖς M   ὑπαιτίους] ὑπαγγίους V, ὑπεναν-τίους M   οὐδὲ V   20 ἀπαντᾶται scripsi: ἅπαντα τε V, ἃ πάντα τὲ M, ἀπαντᾶ τὲ ceteri   post προσήκουσα add. δέξεται M   τειμωρὸς V   21 ἠδικητοτῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον V: ἡ δίκη τις τῶν ἀναγκαίων τὸ δυσπόριστον M, ἠδικηκότων ἀναγ-καῖον (τἀναγκαῖον F) δυσπόριστον FGH, ἠδικηκότων εἰς κόλασιν τὰ τῶν ἀναγκαίων δυσπό-ριστα ABP   μόγις M   τήν τε πεδιάδα M, τὰ πεδία H

ἄδα καὶ πηγῶν ῥεῖθρα καὶ ποταμῶν ἐποχετεύοντες σπείροντές τε καὶ φυτεύοντες καὶ τὸν γεωπόνων κάματον μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀτρύτως ἐκδεχόμενοι δι' ἔτους συγκομίζουσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ ταῦτ' ἔστιν ὅτε λυπρὰ καὶ οὐ πάνυ διαρκῆ διὰ πολλὰς βλαβέντα αἰτίας· ἢ γὰρ ὄμβρων ἐπαλλήλων φοραὶ κατέσυραν ἢ χαλάζης βάρος ἐπενεχθείσης ἀθρόως κατέκλασεν ἢ χιὼν περιέψυξεν ἢ βία πνευμάτων ῥίζαις αὐταῖς ἀνέτρεψε·
81 πολλὰ γὰρ ὕδωρ καὶ ἀὴρ εἰς ἀγονίαν καρπῶν νεωτερίζουσιν. εἰ δὲ σωφροσύνῃ μὲν ἐξευμαρισθεῖεν αἱ ἄμετροι τῶν παθῶν ὁρμαί, δικαιοσύνῃ δὲ αἱ περὶ τἀδικεῖν σπουδαί τε καὶ φιλοτιμίαι καὶ συνελόντι φράσαι ταῖς ἀρεταῖς καὶ ταῖς κατ' ἀρετὰς ἐνεργείαις αἱ κακίαι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἀνήνυτοι πράξεις, ἀνῃρημένου μὲν τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ ψυχήν, ὅς ἀψευδῶς ἐστι πολέμων ἀργαλεώτατος καὶ βαρύτατος, εἰρήνης δ' ἐπισχούσης καὶ ταῖς ἐν ἡμῖν δυνάμεσιν εὐνομίαν παρασκευαζούσης ἡσυχῇ τε καὶ πρᾴως, ἐλπὶς ἂν ἦν τὸν θεὸν ἅτε φιλάρετον καὶ φιλόκαλον καὶ προσέτι φιλάνθρωπον τἀγαθὰ αὐτόματα παρασχεῖν ἐξ ἑτοίμου τῷ γένει· δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι.
82 (27.) δευτέρα μὲν αἰτία ἥδε λελέχθω, τρίτη δ' ἐστὶ τοιάδε. ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν γεγονότων ὁ θεὸς ἁρμόσασθαι διανοηθεὶς ὡς ἀναγκαῖα καὶ φίλτατα ἀρχὴν μὲν οὐρανὸν ἐποίει, τέλος δὲ ἄνθρωπον, τὸν μὲν τῶν ἐν αἰσθητοῖς ἀφθάρτων τελειότατον, τὸν δὲ τῶν γηγενῶν καὶ φθαρτῶν ἄριστον, βραχύν, | εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, οὐρανὸν πολλὰς ἐν αὑτῷ φύσεις p. 20 M. ἀστεροειδεῖς ἀγαλματοφοροῦντα τέχναις καὶ ἐπιστήμαις καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἀρετὴν ἀοιδίμοις θεωρήμασιν· ἐπειδὴ γὰρ ἐναντία φύσει τό τε φθαρτὸν καὶ τὸ ἄφθαρτον, εἴδους ἑκατέρου τὸ κάλλιστον ἀρχῇ καὶ τέλει

1 πιγῶν V 2 γεωπόνων V, τῶν γεωπόνων M: γεωπόνον ceteri καθ' ἡμέραν MF 3 συγκομίζονται M 5 φοραὶ κατέσυραν V: φορὰ κατέσυρεν ceteri ἐπενεχθείσης VM: κατενεχθείσης ceteri ἀθρόας VF 6 ἀνέτρεψε MFG: ἀνέτρεψαν V, ἀνέστρεψε H, κατέστρεψε ABP 7 δὲ καὶ G 8 ὁρμαί] φοραί ABP 9 αἱ] ἂν M τἀδικεῖν V: τὸ ἀδικεῖν ceteri φιλοτιμεῖαι V φράσαι] φάναι M 10 αἱ κακίαι καὶ om. B καθ' V 11 ἀνόνητοι G ἀνηρτιμένου V τοῦ πολέμου V: τοῦ om. ceteri 12 δὲ MFGH 14 ἐλπὶς ἂν ἦν V: ἤλπισαν εἰς M, ἤλπισαν ceteri ἅτε] ὄντα M φιλόκαλον καὶ προσέτι om. F 15 τἀγαθὰ VM: τὰ ἀγαθὰ ceteri 16 εὐμαρέστατον H τοῦ μὴ τὰ ὄντα ABP εἰς τὸ om. V παραγαγεῖν Christophorson (Mang.): παρελθεῖν codd. τὸ om. V 17 γεωργικῆς] δημιουργικῆς ABP 18 λελέχθω VM: λέλεκται ceteri δὲ ἐστὶν V 20 ἐποιεῖτο (το in ras.) M 21 αἰσθητικοῖς ABP τῶν om. M 22 δεῖ] δὲ M ἑαυτῷ MP 23 καὶ ἐπιστήμαις V: καί τισιν ἐπιστήμαις ceteri

προσένειμεν, ἀρχῇ μὲν οὐρανόν, ὡς ἐλέχθη, τέλει δὲ ἄνθρωπον.
(28.) ἐπὶ πᾶσι μέντοι κἀκεῖνο λέγεται πρὸς ἀπόδοσιν αἰτίας ἀναγκαίας. 83
ἔδει πάντων γεγονότων ὕστατον φῦναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα τελευταῖος
ἐξαπιναίως τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐπιφανεὶς ἐμποιήσῃ κατάπληξιν· ἔμελλε
γὰρ ἰδόντα πρῶτον τεθηπέναι καὶ προσκυνεῖν ὡς ἂν ἡγεμόνα φύσει καὶ
δεσπότην· διὸ καὶ θεασάμενα πάντα διὰ πάντων ἡμερώθη καὶ ὅσα τὰς
φύσεις ἀγριώτατα κατὰ τὴν πρώτην εὐθὺς πρόσοψιν ἐγίνετο χειροηθέσ-
τατα, τὰς μὲν ἀτιθάσους λύττας ἐπιδεικνύμενα κατ' ἀλλήλων, εἰς δὲ
μόνον τὸν ἄνθρωπον τιθασευόμενα. παρ' ἣν αἰτίαν καὶ γεννήσας αὐτὸν 84
ὁ πατὴρ ἡγεμονικὸν φύσει ζῷον οὐκ ἔργῳ μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ λόγου
χειροτονίᾳ καθίστη τῶν ὑπὸ σελήνην ἁπάντων βασιλέα χερσαίων καὶ
ἐνύδρων καὶ ἀεροπόρων· ὅσα γὰρ θνητὰ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις γῇ
ὕδατι ἀέρι πάντα ὑπέταττεν αὐτῷ, τὰ κατ' οὐρανὸν ὑπεξελόμενος ἅτε
θειοτέρας μοίρας ἐπιλαχόντα. πίστις δὲ τῆς ἀρχῆς ἐναργεστάτη τὰ
φαινόμενα· θρεμμάτων ἔστιν ὅτε πλήθη μυρία πρὸς ἀνδρὸς ἑνὸς ἄγεται
τοῦ τυχόντος οὔθ' ὁπλοφοροῦντος οὔτε σίδηρον οὔτε τι τῶν ἀμυντηρίων
ἐπιφερομένου, διφθέραν δ' αὐτὸ μόνον ἔχοντος σκεπαστήριον καὶ βακτη-
ρίαν ἕνεκα τοῦ διασημῆναί τε καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις εἰ κάμοι στηρί-
σασθαι· τὰς γοῦν πολυζῴους ἀγέλας προβάτων αἰγῶν βοῶν ἄγει ποιμὴν 85
αἰπόλος βουκόλος, ἄνθρωποι μηδὲ τοῖς σώμασιν ἐρρωμένοι καὶ σφρι-
γῶντες, ὡς ἕνεκα γοῦν εὐεξίας ἐμποιῆσαι τοῖς ἰδοῦσι κατάπληξιν· καὶ αἱ

---

2 ἐπὶ] ἔτι P 2. 3 ἀναγκαίως ἔδει Turn. 6 θεασάμενον A 6. 7 τὰς φύσεις VM: τὴν φύσιν ceteri 7 ἀγριότητα V, ἀγριῶντα M ἐγίγνετο V, ἐγίνοντο AP 8 ἀτιθάσους VM: ἀτιθάσσους ceteri λύττας M, αὐγὰς V: λύσσας ceteri 8. 9 δὲ μόνον] δεόμενον V 9 τιθασευόμενα VM: τιθασσευόμενα ceteri 11 καθίστη V: καθίστησι ceteri χερσαίων τὲ καὶ M 12 καὶ om. B 13 τὰ om. V ὑφεξελόμενος V 14 ἐπιτυχόντα ABP 15 πληθὺς M ἀνδρὸς ἑνὸς V: ἑνὸς ἀνδρὸς ceteri, ἑνὸς om. M 16 οὔθ'] οὔτε V οὐδὲ σίδηρον M οὔτε τι MBFG: οὔτε τὶ ἄλλο V, οὔτε τινὶ H, τι om. AP 17 δὲ MABP αὐτῷ μόνον FG, αὐτῷ μόνην M ἔχοντα ABP 18 διασημεῖναι V ἐν] εἰ VM εἰ om. VM (ante κάμοι) κάμῃ M 18. 19 στηρίζεσθαι MH 19 τῶν προβάτων H 21 ἕνεκεν F ἰδοῦσι] ὁδοῦσι H καὶ αἱ] κἂν M

---

3 sqq. *Gregor. Nyss. de hom. opif. cap. 2* . . . οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν ἄρχοντα πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀναφανῆναι, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς πρότερον ἑτοιμασθείσης ἀκόλουθον ἦν ἀναδειχθῆναι τὸν βασιλεύοντα, ἐπειδὴ τοίνυν οἱόν τινα βασίλειον καταγωγὴν τῷ μέλλοντι βασιλεύειν ὁ τοῦ παντὸς ποιητὴς προητοιμάσεν . . . διὰ ταῦτα τελευταῖος μετὰ τὴν κτίσιν εἰσήχθη ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὡς ἀπόβλητος ἐν ἐσχάτοις ἀπορριφείς, ἀλλ' ὡς ἅμα τῇ γενέσει βασιλεὺς εἶναι τῶν ὑποχειρίων προσήκων.

τοσαῦται τῶν τοσούτων ἀλκαί τε καὶ δυνάμεις εὐοπλούντων — ἔχουσι γὰρ
τὰς ἐκ φύσεως παρασκευὰς αἷς ἀμύνονται — καθάπερ δοῦλοι δεσπότην
κατεπτήχασι καὶ τὰ προσταττόμενα δρῶσι· ταῦροι μὲν καταζεύγνυνται πρὸς
ἄροτον γῆς καὶ βαθείας αὔλακας ἀνατέμνοντες δι' ἡμέρας, ἔστι δ' ὅτε
⟨καὶ νυκτός⟩, μακρὸν δόλιχον ἀποτείνουσι γεωπόνου τινὸς ἐφεστῶτος·
κριοὶ δὲ βρίθοντες βαθέσι μαλλοῖς ὑπόποκοι κατὰ τὴν ἔαρος ὥραν ὑπὸ
ποιμένος κελευσθέντες ἵστανται μετ' ἠρεμίας ἢ καὶ ἡσυχῇ κατακλινέντες
ἐμπαρέχουσιν ἀποκείρασθαι τὸ ἔριον ἐθιζόμενοι καθάπερ αἱ πόλεις τὸν
86 ἐτήσιον ἀποδιδόναι | δασμὸν τῷ φύσει βασιλεῖ· καὶ μὴν τό γε θυμικώ- p. 21 M.
τατον ζῷον ἵππος ῥᾳδίως [ἄγεται] χαλιναγωγηθείς, ἵνα μὴ σκιρτῶν
ἀφηνιάζῃ, καὶ τὰ νῶτα κοιλάνας εὖ μάλα πρὸς τὸ εὔεδρον δέχεται τὸν
ἔποχον καὶ μετέωρον ἀναβαστάσας ὀξύτατα θεῖ σπουδάζων, εἰς οὓς ἂν
ἐπείγηται γίνεσθαι τόπους ἐκεῖνος, ἀφικνεῖσθαι καὶ διακομίζειν· ὁ δ'
ἐφιδρυμένος ἄνευ καμάτων κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἑτέρου σώματι καὶ
87 ποσὶν ἀνύτει τὸν δρόμον." (29.) πολλὰ δ' ἂν ἔχοι τις λέγειν ἕτερα
βουλόμενος ἀπομηκύνειν εἰς ἔνδειξιν τοῦ μηδὲν ἀπελευθεριάζειν ὑπεξῃ-
ρημένον τῆς ἀνθρώπου ἡγεμονίας· δείγματος δ' ἕνεκα καὶ τὰ ῥηθέντα
ἀρκεῖ. χρὴ μέντοι μηδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν ὅτι οὐ παρ' ὅσον ὕστατον
88 γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν τάξιν ἠλάττωται. μάρτυρες δ' ἡνίοχοι καὶ
κυβερνῆται· οἱ μὲν γὰρ ὑστερίζοντες τῶν ὑποζυγίων καὶ κατόπιν αὐτῶν
ἐξεταζόμενοι ᾗ ἂν ἐθέλωσιν αὐτὰ ἄγουσι τῶν ἡνιῶν ἐνειλημμένοι καὶ
τοτὲ μὲν ἐφιέντες πρὸς ὀξὺν δρόμον τοτὲ δ' ἀναχαιτίζοντες, εἰ φορᾷ τοῦ

---

1 ἀλκαί τε om. F 2 δεσπότας ABP 3 δρῶσιν V ταῦροι] βόες Christophorson (Mang.) μὲν γάρ M 4 ἄροτον Markland (Mang.): ἄροτρον codd. ἀνατεμόντες (ανα supra) F, κατατέμνοντες A, κατατέμνοντες P, ἀνατέμνονται H δι' ἡμέρας] νυκτὸς καὶ ἡμέρας M ἔστιν V 5 ⟨καὶ νυκτὸς⟩ addidi μακρὸν] πόνον M δολιχὸν VM 6 κρειοὶ V βρείθοντες V μαλοῖς MH ὑπόποκοι] καὶ πόκοις M 7 ἢ καὶ VFG: ἢ om. ceteri κατακλινέντες VFG: κατακλίνοντες MH, κατακλιθέντες ABP 8 ἀποκείρεσθαι H ἔριον] ἔργον ABP[1] ἐθιζόμεναι H αἱ πόλεις] αἰπόλοις (εις supra) G 9 τῷ φύσει βασιλεῖ VM: τῷ βασιλεῖ φύσει ceteri 10 ἄγεται seclusi χαλιναγωγηθείς VM: χαλινωθείς ceteri 12 θεῖ] σεῖ V 13 γίνεσθαι om. MABP (fort. recte) διακομίζει M δ' V: δὲ ceteri 14 ἐφειδρυμένος V 15 ἀνύττει V: ἀνύει M, ἐξανύτει G, ἐξανύττει ABP, ἐξανύει FH ἔχῃ H, ἔχοι (ῃ supra) L ἕτερα λέγειν ABP 16. 17 ὑφεξῃρημένον V 18 ἐκεῖν' ABP ὕστατος M, ὕστερον B 19 post ἄνθρωπος add. τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως M 20 γὰρ om. V ὑστερίζονται H 21 ᾗ ἂν] ᾗ ἐὰν V, ἐὰν (om. ᾗ) M θέλωσιν MABPG ἄγουσιν V ἡνίων VM εἰλημμένοι H 22 ἀναχετίζοντες VABP εἰ]ὡς μὴ M εἰσφορᾷ B, εἰξφορᾷ A

δέοντος πλείονι θέοι· οἱ δ' αὖ κυβερνῆται πρὸς τὸ τῆς νεὼς ἔσχατον χωρίον πρύμναν παρελθόντες πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν εἰσιν ἄριστοι τῶν ἐμπλεόντων, ἅτε τῆς νεὼς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὴν σωτηρίαν ἐν χερσὶ ταῖς αὑτῶν ἔχοντες. ἡνίοχον δή τινα καὶ κυβερνήτην ἐφ' ἅπασιν ὁ ποιητὴς ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἡνιοχῇ καὶ κυβερνᾷ τὰ περίγεια ζῴων καὶ φυτῶν λαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν οἷά τις ὕπαρχος τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου βασιλέως.

(30.) Ἐπεὶ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἐτελειώθη κατὰ τὴν ἑξάδος 89
ἀριθμοῦ τελείου φύσιν, τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἑβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ πατὴρ ἐπαινέσας καὶ ἁγίαν προσειπών· ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν ἀλλὰ τοῦ παντός, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τοῦ κόσμου γενέθλιον. τὴν δ' ἑβδομάδος φύσιν οὐκ οἶδ' εἴ τις 90
ἱκανῶς ἂν ὑμνῆσαι δύναιτο παντὸς οὖσαν λόγου κρείττονα· οὐ μὴν ὅτι θαυμασιωτέρα τῶν περὶ αὐτῆς λεγομένων ἐστί, διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἐπιτολμητέον, εἰ καὶ μὴ πάντα μηδὲ τὰ κυριώτατα οἷόν τε, τὰ γοῦν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐφικτὰ δηλῶσαι. διχῶς ἑβδομὰς λέγεται, 91
ἡ μὲν ἐντὸς δεκάδος, ἥτις ἑπτάκις μονάδι μόνῃ μετρεῖται συνεστῶσα ἐκ μονάδων ἑπτά, ἡ δ' ἐκτὸς δεκάδος, ἀριθμὸς οὗ πάντως ἀρχὴ μονὰς κατὰ τοὺς διπλασίους ἢ τριπλασίους ἢ συνόλως ἀναλογοῦντας ἀριθμούς,
p. 22 M. ὡς ἔχει ὁ ἑξηκοντατέσσαρα | καὶ ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, ὁ μὲν κατὰ τὸν ἀπὸ μονάδος διπλάσιον παραυξηθείς, ὁ δ' αὖ κατὰ τὸν τριπλάσιον. ἑκάτερον δὲ εἶδος οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. τὸ μὲν δὴ δεύτερον ἐμφανεσ- 92
τάτην ἔχει προνομίαν· αἰεὶ γὰρ ὁ ἀπὸ μονάδος συντιθέμενος ἐν διπλασίοις ἢ τριπλασίοις ἢ συνόλως ἀναλογοῦσιν ἕβδομος ἀριθμὸς κύβος τε καὶ τετράγωνός ἐστιν, ἀμφότερα τὰ εἴδη περιέχων τῆς τε ἀσωμάτου καὶ σωματικῆς οὐσίας, τῆς μὲν ἀσωμάτου κατὰ τὴν ἐπίπεδον ἣν ἀποτελοῦσι τετράγωνοι, τῆς δὲ σωματικῆς κατὰ τὴν στερεὰν ἣν ἀποτελοῦσι κύβοι.

---

1 θέει AP, θεῖ B, θέοιεν F²G 3 πλεόντων ABP¹ ἐν χερσὶ VM: ἐν ταῖς χερσὶ ceteri 4 αὑτῶν A, αὑτῶν corr. ex αὐτῶν H: αὐτῶν ceteri δή V: δέ ceteri καὶ om. A¹BP¹ 5 κυβερνῇ F τὰ ἐπίγεια M 8 τὴν τῆς ἑξάδος M 9 τελείου VM: τελείαν ceteri 11 ἀλλὰ τοῦ παντός om. F 12 γενέσιον H δ' om. G 13 ἱκανὸς ABP, ἱκανὸς ἀξίως M, ἱκανῶς om. G ἂν ὑμνῆσαι scripsi: ἀνυμνῆσαι codd. 14 τοῦτ' V, τοῦτο M 15 ἀλλὰ V 16 ἐφεικτὰ V 17 συνεστῶσα δ' ἐκ M 18 ἡ δ' ἐκτὸς δεκάδος scripsi: ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος V, ἡ δὲ ἑπτάς, ἕβδομος M, ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἐκτὸς ceteri οὗ] οὐ V 19 διπλασίους: hic desinit V 23 ἀεὶ ABP 24 ἑβδομάδος M
κα
26 οὐσίας] φύσεως οὐσίας M, ἰδέας G ἀποτελοῦσι M 27 τετράγωνοι (ι in ras.) FG,
οι
τετράγωνον M: τετράγωνον ceteri στερεὰν M: ἑτέραν ceteri κύβον ABP

93 σαφεστάτη δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοὶ πίστις· αὐτίκα ὁ ἀπὸ μονάδος ἐν
διπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἕβδομος, ὁ τέσσαρα καὶ ἑξήκοντα, τετράγωνος μέν ἐστιν ὀκτάκις ὀκτὼ πολυπλασιασθέντων, κύβος δὲ τεσσάρων ἐπὶ τέσσαρα τετράκις· καὶ πάλιν ὁ ἐν τριπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἀπὸ μονάδος ἕβδομος, ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, τετράγωνος μὲν πολυπλασιασθέντος ἐφ' αὑτὸν τοῦ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, κύβος δὲ τοῦ ἐννέα ἐφ'
94 αὑτὸν ἐννάκις. καὶ ἀεὶ τὸν ἕβδομον ποιούμενός τις ἀντὶ μονάδος ἀρχὴν
καὶ παραύξων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἄχρις ἑβδομάδος εὑρήσει πάντως τὸν παραυξηθέντα κύβον τε καὶ τετράγωνον· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἑξηκοντατέσσαρα ὁ συντεθεὶς ἐν διπλασίονι λόγῳ γεννήσει ἕβδομον τὸν τετρακισχίλια καὶ ἐνενηκονταέξ, τετράγωνον ὁμοῦ καὶ κύβον, τετράγωνον μὲν αὐτὸν πλευρὰν ἔχοντα τὸν ἑξηκοντατέσσαρα, κύβον δὲ τὸν ἑκκαίδεκα.
95 (31.) μεταβατέον δὲ καὶ ἐπὶ θάτερον ἑβδομάδος εἶδος τὸ περιεχόμενον
ἐν δεκάδι, θαυμαστὴν ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἐλάττονα τοῦ προτέρου φύσιν. αὐτίκα συνέστηκε τὰ ἑπτὰ ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων ἐχόντων δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε διπλάσιον καὶ τετραπλάσιον, τὸν μὲν τὴν διὰ πασῶν συμφωνίαν, τὸν δὲ τετραπλάσιον τὴν δὶς διὰ πασῶν ἀποτελοῦντα. περιέχει δὲ καὶ διαιρέσεις ἄλλας ζυγάδην τρόπον τινὰ συνεστώσας ἑβδομάς· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον μὲν εἰς μονάδα καὶ ἑξάδα, ἔπειτα εἰς δυάδα καὶ πεντάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα.
96 μουσικωτάτη δὲ καὶ ἡ τούτων ἀναλογία τῶν ἀριθμῶν· τὰ μὲν γὰρ ἓξ πρὸς
ἓν ἔχει λόγον ἑξαπλάσιον, ὁ δ' ἑξαπλάσιος λόγος τὸ μέγιστον ἐν τοῖς οὖσι

---

1 σαφέστατα τῇ M ὁ om. FGH 2 ὁ ξδʹ ABP 3 πολλαπλασιασθέντων M 4 ὁ] ὃς F 5 ὁ ἑπτακόσια καὶ εἴκοσι καὶ ἐννέα M 6 ἐφ' αὑτὸν scripsi: ἐπ' αὐτὸν codd. ζʹ καὶ κʹ G 6. 7 ἐφ' αὑτὸν M: ἐπ' αὐτὸν ABPFG, om. H 7 ἀντὶ FGH: ἀπὸ ceteri 9 ἐπαυξηθέντα F τοῦ] τῶν F 9. 10 ξδʹ ABPG, ἑξήκοντα F 10 συντιθεὶς B 10. 11 τετρακισχίλια ϙϛʹ AP, ͵δϙϛʹ B 12 πλευρὸν H ξδʹ ABP ἑξκαίδεκα M, ιϛʹ ABP 15 συνέστη M τὰ] τοῦ M 16 τε] δὲ M 17 τὴν prius om. M τὴν alterum] τὸν MB 18 ἐπιτελοῦντα G ζυγάδην Io. Lydus: ζυγάδι M, ζυγώδη ceteri 19 τινὰς M συνεστώσας M (et Io. Lydus): συνεστῶσα ceteri
να
ἑβδομάδας M 21 ἀπολογία M 22 ἕνα M λόγον ἔχει M

15—21 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ἡ τοίνυν ἑβδομὰς συνέστηκεν ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων ἔχουσα δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε τριπλάσιον (l. διπλάσιον) καὶ τὸν τετραπλάσιον. ἔχει δὲ καὶ διαιρέσεις ζυγάδην τρόπον τινὰ συνεστώσας· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον εἰς μονάδα καὶ ἑξάδα, ἔπειτα εἰς πεντάδα καὶ δυάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα. μουσικωτάτη δὲ ἡ τούτων τῶν ἀριθμῶν ἀναλογία.

ποιεῖ διάστημα, ᾧ διέστηκε τὸ ὀξύτατον ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου, καθάπερ
ἀποδείξομεν, ὅταν ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν μετέλθωμεν ἐπὶ τὸν ἐν ἁρμονίαις
λόγον· τὰ δὲ πέντε πρὸς δύο πλείστην ἐν ἁρμονίᾳ δύναμιν ἐπιδείκνυται
σχεδὸν ἐνάμιλλον τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ ἐν τῇ κανονικῇ θεωρίᾳ σαφέστατα
23 M. παρίσταται· τὰ δὲ τέσσαρα πρὸς τρία | τὴν πρώτην ἁρμονίαν ἀποτελεῖ
τὴν ἐπίτριτον, ἥτις ἐστὶ διὰ τεσσάρων. (32.) ἐπιδείκνυται δὲ καὶ 97
ἕτερον κάλλος αὐτῆς ἑβδομὰς ἱερώτατον νοηθῆναι. συνεστῶσα γὰρ ἐκ
τριάδος καὶ τετράδος τὸ ἐν τοῖς οὖσιν ἀκλινὲς καὶ ὀρθὸν φύσει παρέ-
χεται· ὃν δὲ τρόπον, δηλωτέον. τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον, ὅπερ ἐστὶν
ἀρχὴ ποιοτήτων, ἐξ ἀριθμῶν συνέστηκε τοῦ τρία καὶ τέσσαρα καὶ πέντε·
τὰ δὲ τρία καὶ τέσσαρα, ἅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος οὐσία, τὴν ὀρθὴν γωνίαν
ἀποτελεῖ· ἡ μὲν γὰρ ἀμβλεῖα καὶ ὀξεῖα τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον καὶ
ἄνισον ἐμφαίνουσιν· ἀμβλυτέρα γὰρ καὶ ὀξυτέρα γίνεται ἑτέρα ἑτέρας·
ὀρθὴ δ' οὐκ ἐπιδέχεται σύγκρισιν οὐδ' ὀρθοτέρα γίνεται παρ' ἑτέραν,
ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει τὴν ἰδίαν φύσιν οὔποτ' ἀλλάττουσα. εἰ δὴ τὸ μὲν
ὀρθογώνιον τρίγωνον σχημάτων καὶ ποιοτήτων ἐστὶν ἀρχή, τούτου δὲ τὸ
ἀναγκαιότατον, τὴν ὀρθὴν γωνίαν, ἡ οὐσία τῆς ἑβδομάδος παρέχεται,
τριὰς ὁμοῦ καὶ τετράς, νομίζοιτ' ἂν εἰκότως ἥδε πηγὴ παντὸς σχήματος
καὶ πάσης ποιότητος. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κἀκεῖνο λέγοιτ' ἂν δεόν- 98
τως, ὅτι τὰ μὲν τρία ἐπιπέδου σχήματός ἐστιν ἀριθμός — ἐπειδὴ ση-
μεῖον μὲν κατὰ μονάδα, γραμμὴ δὲ κατὰ δυάδα, ἐπίπεδον δὲ κατὰ
τριάδα τέτακται —, τὰ δὲ τέσσαρα στερεοῦ κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς πρόσθε-
σιν, βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν ὅτι ἡ τῆς ἑβδο-
μάδος οὐσία γεωμετρίας καὶ στερεομετρίας ἀρχὴ καὶ συνελόντι φράσαι
ἀσωμάτων ὁμοῦ καὶ σωμάτων.

(33.) Τοσοῦτο δ' ἐν ἑβδομάδι πέφυκεν εἶναι τὸ ἱεροπρεπές, ὥστ' 99

---

1 ποιεῖ διάστημα M: διάστημα ποιεῖ ceteri   2 ἐπιδείξομεν M   κατέλθωμεν G   ἐπὶ M: εἰς ceteri   ἐναρμονίας FH   3 τὰ δύο M   ἐναρμόνιον τὴν δύναμιν M   ἐπιδείκνυνται B   4 ἀνάμιλλον AB   5 δὲ om. M   ἐναρμονίαν L   ἐπιτελεῖ MB   6 καὶ om ABP[1]   7 αὐτῆς codd.   8 τριάδος] δυάδος B   9 τριγώνιον H   10 καὶ τοῦ τέσσαρα B   12 ἀνώμαλλον H, ἀνωμαλὲς M   καὶ ante ἄνισον om. F   13 γίνεται] γέγονεν AB, om. P   ἑτέρα ἑτέρας M: ἑτέρα om. ceteri   14 δὲ FGH   γίγνεται M   παρ' ἑτέραν M: ἑτέρα παρ' ἑτέραν ceteri   15 ἀλλὰ καὶ Turn.   ἀλλ' ὀρθογώνιον ἐν ὁμοίῳ Mang.   ὁμοίῳ] ἰδίῳ G   οὔποτ' M: οὔποτε ceteri   εἰ δὴ] εἴδει M   τὸ μὲν M: μὲν om. ceteri   16 ὀρθόγωνον FGH   17 ἀναγκαιότατον μέρος M   18 ἥδε] ἡ δὲ H   21 μέν ἐστι HP[2]   22 τοῦ om. BG   22. 23 πρόθεσιν F   23 δῆλός G   24 στερεωμετρίας FH   26 τοσοῦτον MF   a verbis ὥστ' ἐξαίρετον usque ad μέρεσιν ἰσούμενον (35,3) hiat lacuna in M   ὥστε FGH

ἐξαίρετον ἔχει λόγον παρὰ τοὺς ἐν δεκάδι πάντας ἀριθμούς· ἐκείνων γὰρ οἱ μὲν γεννῶσιν οὐ γεννώμενοι, οἱ δὲ γεννῶνται μέν, οὐ γεννῶσι δέ, οἱ δὲ ἀμφότερα καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται· μόνη δ' ἑβδομὰς ἐν οὐδενὶ μέρει θεωρεῖται. τὴν δ' ὑπόσχεσιν ἀποδείξει βεβαιωτέον. τὸ μὲν οὖν ἓν γεννᾷ τοὺς ἑξῆς ἅπαντας ἀριθμοὺς ὑπ' οὐδενὸς γεννώμενον τὸ παράπαν· τὰ δ' ὀκτὼ γεννᾶται μὲν ὑπὸ τοῦ δὶς τέσσαρα, γεννᾷ δ' οὐδένα τῶν ἐν δεκάδι· ὁ δ' αὖ τέσσαρα τὴν ἀμφοῖν καὶ γονέων καὶ ἐκγόνων ἔχει τάξιν· γεννᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀκτὼ δὶς γενόμενος, γεννᾶται
100 δὲ ὑπὸ τοῦ δὶς δύο. μόνος δ' ὡς ἔφην ὁ ἑπτὰ οὔτε γεννᾶν πέφυκεν οὔτε γεννᾶσθαι. δι' ἣν | αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸν p. 24 M. ἀριθμὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι τῇ ἀμήτορι Νίκῃ καὶ Παρθένῳ, ἣν ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀναφανῆναι λόγος ἔχει, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τῶν συμπάντων· τὸ γὰρ μήτε γεννῶν μήτε γεννώμενον ἀκίνητον μένει· ἐν κινήσει γὰρ ἡ γένεσις, ἐπεὶ ⟨καὶ τὸ γεννῶν⟩ καὶ τὸ γεννώμενον οὐκ ἄνευ κινήσεως, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ· μόνον δ' οὔτε κινοῦν οὔτε κινούμενον ὁ πρεσβύτερος ἄρχων καὶ ἡγεμών, οὗ λέγοιτ' ἂν προσηκόντως εἰκὼν ἑβδομάς. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ Φιλόλαος ἐν τούτοις· „Ἔστι γάρ, φησίν, ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων θεὸς εἷς ἀεὶ ὤν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὑτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων.“
101 (34.) ἐν μὲν οὖν τοῖς νοητοῖς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀπαθὲς ἐπιδείκνυται ἑβδομάς, ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς μεγάλην καὶ συνεκτικωτάτην δύναμιν, * * *

---

1 ἔχει codd.: ἔχειν v παρὰ] περὶ ABP¹ ἐντὸς δεκάδος F² 2 γεννῶσι μὴ γεννώμενοι ABP 3. 4 μόνη — βεβαιωτέον om. F¹, add. F² in marg. inf. 3 ἐν om. ABP 4 δὲ FGH ὑπόθεσιν coni. Wendl. ἀποδείξει FG (Turn.): ἀποδεῖξαι ceteri βεβαιοτέραν ABP 5 ἅπαντας ἑξῆς B 6 δὲ FGH ὑπὸ] ἀπὸ H δὶς δ' ABP δὲ FGH 7 τὴν ἀμφοῖν FG: τοῖν ἀμφοῖν ABP, τὴν αὐτὴν H 8 γὰρ om. G τὸν ὀκτὼ F²G: τὸ ὀκτὼ F¹H, τὰ ὀκτὼ ABP, ὀκτὼ L γεννόμενος (sic) G, γεννώμενος H 9 μόνος δὲ FGH 14 ⟨καὶ τὸ γεννῶν⟩ add. Markland 15 γεννηθῇ Io. Lydus: γένηται codd. 18 ἡγεμών FH: ὁ ἡγεμών ceteri εἷς] εἶ H 19 αὐτῶ FHP 20 καὶ ἀπαθὲς om. F 21 μεγάλην — βελτιοῦσθαι (35,1) om. FG lacuna quam indicavit Mangey coll. Clem. Al. Strom. VI 813 P. fortasse sic explenda: ⟨πλανήτων κινήσεσιν⟩

12—19 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* οἵ γε μὴν Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τοῦ παντὸς τὴν ἑβδόμην ἀνατίθενται . . . ὀρθῶς οὖν ἀμήτορα τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ὁ Φιλόλαος προσηγόρευσε· μόνος γὰρ οὔτε γεννᾶν οὔτε γεννᾶσθαι πέφυκε· τὸ δὲ μήτε γεννῶν μήτε γεννώμενον ἀκίνητον, ἐν κινήσει γὰρ ἡ γέννησις, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ῥήτωρ ὁ Ταραντῖνος, φησὶ δὲ οὕτως· Ἔστι γὰρ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων εἷς ἀεὶ ὢν θεός, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς ἑαυτῷ ὅμοιος. 18 Boeckh Philolaos p. 151

οἷς τὰ ἐπίγεια πάντα πέφυκε βελτιοῦσθαι, σελήνης τε περιόδοις. ὃν δὲ τρόπον, ἐπισκεπτέον. ἀπὸ μονάδος συντεθεὶς ἑξῆς ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς γεννᾷ τὸν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τέλειον καὶ τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἰσούμενον· ὁ δὲ γεννηθεὶς ἀριθμὸς ἀποκαταστατικός ἐστι σελήνης, ἀφ᾿ οὗ ἤρξατο σχήματος λαμβάνειν αὔξησιν αἰσθητῶς, εἰς ἐκεῖνο κατὰ μείωσιν ἀνακαμπτούσης· αὔξεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς πρώτης μηνοειδοῦς ἐπιλάμψεως ἄχρι διχοτόμου ἡμέραις ἑπτά, εἶθ᾿ ἑτέραις τοσαύταις πλησιφαὴς γίνεται καὶ πάλιν ὑποστρέφει διαυλοδρομοῦσα τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀπὸ μὲν τῆς πλησιφαοῦς ἐπὶ τὴν διχότομον ἑπτὰ πάλιν ἡμέραις, εἶτ᾿ ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὴν μηνοειδῆ ταῖς ἴσαις· ἐξ ὧν ὁ λεχθεὶς ἀριθμὸς συμπεπλήρωται.

Καλεῖται δ᾿ ἡ ἑβδομὰς ὑπὸ τῶν κυρίως τοῖς ὀνόμασιν εἰωθότων 102 χρῆσθαι καὶ τελεσφόρος, ἐπειδὴ ταύτῃ τελεσφορεῖται τὰ σύμπαντα. τεκμηριώσαιτο δ᾿ ἄν τις ἐκ τοῦ πᾶν σῶμα ὀργανικὸν τρισὶ μὲν κεχρῆσθαι διαστάσεσι, μήκει πλάτει καὶ βάθει, τέτταρσι δὲ πέρασι, σημείῳ καὶ γραμμῇ καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ στερεῷ, δι᾿ ὧν συντεθέντων ἀποτελεῖται ἑβδομάς. ἀμήχανον δ᾿ ἦν τὰ σώματα ἑβδομάδι μετρεῖσθαι κατὰ τὴν ἐκ διαστάσεων τριῶν καὶ περάτων τεττάρων σύνθεσιν, εἰ μὴ συνέβαινε τὰς τῶν πρώτων ἀριθμῶν ἰδέας ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων, οἷς θεμελιοῦται δεκάς, ἑβδομάδος φύσιν περιέχειν· οἱ γὰρ λεχθέντες ἀριθμοὶ τέσσαρας μὲν ἔχουσιν ὅρους, τὸν πρῶτον, τὸν δεύτερον, τὸν τρίτον, τὸν
p. 25 M. τέταρτον, διαστάσεις δὲ τρεῖς· πρώτη μὲν διάστασις | ἡ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὰ δύο, δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τῶν δυοῖν ἐπὶ τὰ τρία, τρίτη δὲ ἡ ἀπὸ τῶν τριῶν ἐπὶ τὰ τέσσαρα. (35.) δίχα δὲ τῶν εἰρημένων ἐναργέστατα 103 παριστᾶσι τὴν τελεσφόρον δύναμιν ἑβδομάδος καὶ αἱ ἐκ βρέφους ἄχρι γήρως ἀνθρώπων ἡλικίαι μετρούμεναι ταύτῃ· κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην

---

1 οἷς ABP: ἧς H 3 τὸν εἰκοσιοκτὼ B, τὸ κη´ AP αὐτοῦ codd. 4 ἀποτελεστικὸς F in textu, γρ. ἀποκαταστατικὸς F² in marg. 6 γὰρ om. H μονοειδοῦς F¹H 7 ἡμέρας ABP τοσαύταις] ἴσαις M 7. 8 καὶ πάλιν] κἄπειθ᾿ M 10 μονοειδῆ F¹ ἐξ ὧν M: ἐξ ἧς ceteri λεχθεὶς] ῥηθεὶς BG 11. 12 τοῖς εἰωθόσιν ὀνόμασι χρωμένων H 14 πλάτει καὶ βάθει FG: βάθει καὶ πλάτει ceteri τέτταρσι] τέτρασι codd. 15 καὶ ἐπιφανεία καὶ γραμμῇ B δι᾿ om. M 16 δὲ M 17 τεσσάρων ABPG, τεττάρων om. H 19 θεμελιοῦται] τελειοῦται M 21 μὲν οὖν M ἡ add. M: om. ceteri 22 δευτέρα δὲ M: δὲ om. ceteri δυεῖν H τρίτη δὲ M: δὲ om. ceteri ἡ om. GH 24 παριστῶσι FG, παρίστησι M 25 ἀνθρώπων om. H οὖν om. ABPD

25—36,8 D^K fol. 49^r Φίλωνος Ἑβραίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: κατὰ μὲν — παραιρεῖσθαι: eadem D^V p. 314 Φίλωνος:

ἑπταετίαν ἔκφυσις ὀδόντων ἐστί· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καιρὸς τοῦ δύνασθαι προΐεσθαι σπέρμα γόνιμον· τρίτη δὲ γενείων αὔξησις καὶ τετάρτη πρὸς ἰσχὺν ἐπίδοσις· πέμπτη δ' αὖ γάμων ὥρα· ἕκτη δὲ συνέσεως ἀκμή· τῇ δὲ ἑβδόμῃ βελτίωσις ἀμφοῖν καὶ συναύξησις νοῦ καὶ λόγου· ὀγδόη δὲ ἡ ἐν ἑκατέρῳ τελείωσις· κατὰ δὲ τὴν ἐνάτην ἐπιείκεια καὶ πραότης τῶν παθῶν ἐπὶ πλέον ἡμερωθέντων· κατὰ δὲ τὴν δεκάτην τοῦ βίου τὸ εὐκταῖον τέλος, ἔτι τῶν ὀργανικῶν μελῶν συνεστηκότων· φιλεῖ γὰρ τὸ
104 μακρὸν γῆρας ἕκαστον ὑποσκελίζειν καὶ παραιρεῖσθαι. τὰς ἡλικίας ταύτας ἀνέγραψε καὶ Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης ἐλεγεῖα ποιήσας τάδε·

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος ἕρκος ὀδόντων
  φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν·
τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
  ἥβης ἐκφαίνει σήματα γιγνομένης·
τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἔτι γυίων
  λαχνοῦται, χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης·
τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἐστὶν ἄριστος
  ἰσχύν, ἥν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς·
πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι
  καὶ παίδων ζητεῖν ἐξοπίσω γενεήν·

---

1 ἐστίν D 1. 2 δύνασθαι om. D^{V} 2 προεῖναι D^{K} γενέων D^{K} καὶ om. D τετάρτη δὲ D, τετάρτη ἡ M 3 δ' αὖ MD^{V}, δὲ αὖ D^{K}: τε αὖ ceteri post ὥρα add. ἡ ἐπ' ἄκρον δύναμις M δὲ om D^{V} ἀκμή] ἀρχή D 4 δὲ om. M συναύξησις om. ABP 5 ἐν ἑκατέρα B ἐννάτην MAP, ἐννέα H, θ' F ἐπιείκεια — δεκάτην (6) om. D^{K} 6. 7 τὸ εὐκταῖον τοῦ βίου D^{V} 7 ἔτι] ἐπὶ $F^{1}G$ 8 παρερρεῖσθαι B, παρίεσθαι M τὰς ἡλικίας cum παρίεσθαι coniungit M τὰς ἡλικίας — γέρων (37,20) om. P 8. 9 ταῦτα M 12 φύσας ἐν ἕπτ' ἔτεσι ἐκβάλλει πρῶτον B ἐν ἕπτ'] ἕπτ' ἂν Cram. ἑπτὰ H 13 τελέσῃ FG: τελέσει ceteri 14 ἐκφαίνει] δὴ φαίνει M, δὲ φαίνει Cram. γιγνομένης M: γινομένης AB Ap., γεινομένης FGH Cram. 15 τρίτῃ Cram. γένεια AB Ap., γένει Cram. ἔτι Bergk: ἐπὶ codd. γυῶν M, γύων AB 16 λαχνοῦνται AB 17 πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἐστὶν Brunck: παῖς τις ἐν ἑβδομάδεσσιν FG Cram., παῖς τις ἐν ἑβδομάσιν AB Ap., παῖς ἐν ἑβδομάδεσσιν H, πᾶσιν ἑβδομάδεσιν M 18 ἥν τ' Clem. Al.: ἥ τ' $MHF^{1}G^{1}$, ἡ τ' $ABF^{2}G^{2}$ Cram. Ap., οἵ τ' L ἀνδρὸς μνήματ' M ἔχουσιν ABF^{2} ἀρετᾶς AB Ap. 19 ὥριον] ὥρη AB Ap. μεμνημένον γάμου εἶναι H

---

9 Solon. frg. 27 Bgk e Philone hauserunt Cod. Paris. 1843 ap. Cram. An. Par. I 46 (Cram.) et Apostolius Prov. XIV 94 (Ap.); ex eodem fonte quo Philo hausit Clemens Alex. Strom. VI 814 P.

τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός,
οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει·
ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος
ὀκτώ τ', ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη·
τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὴν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίη·
τὴν δεκάτην δ' εἴ τις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,
οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

(36.) Ὁ μὲν οὖν Σόλων ἑβδομάσι δέκα ταῖς εἰρημέναις καταριθμεῖ 105
τὸν ἀνθρώπινον βίον. ὁ δ' ἰατρὸς Ἱπποκράτης ἡλικίας ἑπτὰ εἶναί φησι,
p. 26 M. παιδίου, παιδός, μειρακίου, νεανίσκου, ἀνδρός, πρεσβύτου, γέροντος, ταύτας δὲ μετρεῖσθαι μὲν ἑβδομάσιν, οὐ μὴν ταῖς κατὰ τὸ ἑξῆς. λέγει δ' οὕτως· „Ἐν ἀνθρώπου φύσει ἑπτά εἰσιν ὧραι, ἃς ἡλικίας καλέουσι, παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνήρ, πρεσβύτης, γέρων· καὶ παιδίον μέν ἐστιν ἄχρις ἑπτὰ ἐτέων ὀδόντων ἐκβολῆς· παῖς δ' ἄχρι γονῆς ἐκφύσιος, ἐς τὰ δὶς ἑπτά· μειράκιον δ' ἄχρι γενείου λαχνώσιος, ἐς τὰ τρὶς ἑπτά· νεανίσκος δ' ἄχρις αὐξήσιος ὅλου τοῦ σώματος, ἐς τὰ τετράκις ἑπτά· ἀνὴρ δ' ἄχρις ἑνὸς δέοντος ἐτέων πεντήκοντα, ἐς τὰ ἑπτάκις ἑπτά· πρεσβύτης δ' ἄχρι πεντήκοντα ἕξ, ἐς τὰ ἑπτάκις ὀκτώ· τὸ δ' ἐντεῦθεν γέρων.“ λέγεται δὲ κἀκεῖνο πρὸς διασύστασιν ἑβδομάδος ὡς 106

1 περὶ] κατὰ Cram. καταρτύνεται AB Ap. 2 οὐδ'] ἐν δ' Cram. ἔσθ' ὅμως H 3 νοῦ H καὶ] ἢ M μέγ' ἄριστος M: μετ' ἀρίσταις ceteri 4 ὀκτώ τ' Mang.: ὀκτὼ δ' codd. ἀμφοτέρων Mang.: ἀμφότερα codd., ἀμφότερον Cram. τεσσαρεσκαίδεκ' F, τεσσαρεσκαίδεκ' H, τεσσαρεσκαίδεκα (α superscr.) AB 5 ἐννάτη A μὴν M: μὲν ceteri μαλακωτέρα codd. 6 καὶ om. F 7 τὴν δεκάτην M: τῇ δεκάδ' H, τῇ δεκάτῃ ceteri δ' om. H ἥκοιτο B 8 ἄορος B ἔχῃ (οι superscr.) A, ἔχει FG Ap. 9 δέκα] δὶς F προειρημέναις M 11 πρεσβυτέρου M 12 ταῦτα M 13 δὲ D καλέουσιν D 14 νεανίσκος—γέρων MD: καὶ αἱ λοιπαί ceteri 15 ἄχρι D^V ἐτῶν codd. δὲ D 15. 16 ἐκφύσεως codd. 16 ἐς] εἰς MD^V ἐς τὰ] ἑπτὰ H δὲ ABD λαχνώσεως codd. ἐς] εἰς AB 17 δ' om. M ἄχρι D^V αὐξήσεως MBGD ἐς] εἰς AB 17. 18 ἐς τὰ τετράκις ἑπτὰ ante νεανίσκος transp. M 18 δὲ D ἄχρι D ἐτέων] ἐτῶν D^V, τῶν D^N, om. codd. ἐς] εἰς AB 19 δὲ D ἄχρι ἐτῶν M ἐς] εἰς ABFG δὲ D 20 κἀκεῖνο om. H πρὸς ἰδίαν σύστασιν Turn.

---

10 Hippocr. περὶ ἑβδομάδων § 5 (VIII p. 636 Littré) 10—20 D^N fol. 493^r et D^V p. 314 Φίλωνος: ὁ ἰατρὸς Ἱπποκράτης—γέρων.

θαυμαστὴν ἐχούσης ἐν τῇ φύσει τάξιν, ἐπεὶ συνέστηκεν ἐκ τριῶν καὶ τεττάρων· τὸν μὲν τρίτον ἀπὸ μονάδος, εἰ διπλασιάζοι τις, εὑρήσει τετράγωνον, τὸν δὲ τέταρτον κύβον, τὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν ἕβδομον κύβον ὁμοῦ καὶ τετράγωνον· ὁ μὲν οὖν ἀπὸ μονάδος τρίτος ἐν διπλασίονι λόγῳ, ⟨τέτταρα⟩, τετράγωνός ἐστιν, ὁ δὲ τέταρτος, ὀκτώ, κύβος, ὁ δὲ ἕβδομος, τέσσαρα πρὸς τοῖς ἑξήκοντα, κύβος ὁμοῦ καὶ τετράγωνος· ὡς εἶναι τελεσφόρον ὄντως τὸν ἕβδομον ἀριθμόν, ἀμφοτέρας τὰς ἰσότητας καταγγέλλοντα τήν τ' ἐπίπεδον διὰ τετραγώνου κατὰ τὴν πρὸς τριάδα συγγένειαν καὶ τὴν στερεὰν διὰ κύβου κατὰ τὴν πρὸς τετράδα οἰκειότητα· ἐκ τριάδος δὲ καὶ τετράδος ἑβδομάς.

107 (37.) Ἔστι δὲ οὐ τελεσφόρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἁρμονικωτάτη καὶ τρόπον τινὰ πηγὴ τοῦ καλλίστου διαγράμματος, ὃ πάσας μὲν τὰς ἁρμονίας, τὴν διὰ τεττάρων, τὴν διὰ πέντε, τὴν διὰ πασῶν, πάσας δὲ τὰς ἀναλογίας, τὴν ἀριθμητικήν, τὴν γεωμετρικήν, ἔτι δὲ τὴν ἁρμονικὴν περιέχει. τὸ δὲ πλινθίον συνέστηκεν ἐκ τῶνδε τῶν ἀριθμῶν, ἓξ ὀκτὼ ἐννέα δώδεκα· ὁ μὲν ὀκτὼ πρὸς ἓξ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ, καθ' ὃν ἡ διὰ τεττάρων ἁρμονία ἐστίν· ὁ δὲ ἐννέα πρὸς ἓξ ἐν ἡμιολίῳ, καθ' ὃν ἡ διὰ πέντε· ὁ δὲ δώδεκα πρὸς ἓξ ἐν διπλασίονι, καθ'
108 ὃν ἡ διὰ πασῶν. ἔχει δὲ ὡς ἔλεγον καὶ τὰς ἀναλογίας πάσας· ἀριθμητικὴν μὲν ἐκ τῶν ἓξ καὶ ἐννέα καὶ δώδεκα· οἷς γὰρ ὑπερέχει ὁ μέσος τοῦ πρώτου τρισίν, τούτοις ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου· γεωμετρικὴν δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων· ὃν γὰρ λόγον ἔχει τὰ ὀκτὼ πρὸς ἕξ, | τοῦτον τὰ p. 27 M.
δώδεκα πρὸς ἐννέα· ὁ δὲ λόγος ἐπίτριτος· ἁρμονικὴν δὲ ἐκ τριῶν, τοῦ
109 ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα. ἁρμονικῆς δ' ἀναλογίας διττὴ κρίσις· μία μέν, ὅταν ὃν λόγον ἔχει ὁ ἔσχατος πρὸς τὸν πρῶτον τοῦτον ἔχῃ ἡ ὑπεροχὴ

2 τεσσάρων M τὸν] τὸ P διπλασιάζει ABPG 4 καὶ om. M 5 τέτταρα add. Wendl. 6 τοῖς ἑξήκοντα MF^2, ἑξήκοντα (om. τοῖς) G: τοῖς ἑπτὰ F^1HP^2, τὰ τρία ABP^1 7. 8 καταγγέλλοντα] ἀποτελοῦσιν ἑπτὰ M 8 πρὸς τριάδα M: τριάδος ceteri 10 δὲ om. ABP^1 11 δ' M οὐ μόνον τελεσφόρος M 12 ὃ MF^2: ἣ $ABPF^1GL^2$, ἧ HL^1 13 τεσσάρων B 16 ἕκτου ὀγδόου ἐνάτου δωδεκάτου G ὁ μὲν οὖν MF 17 καθ' ὃν scripsi: καθ' ἣν codd. τεσσάρων MB ἓξ] ϛ′ MABP, τὰ ϛ′ F 18 καθ' ἣν codd. 18. 19 καθ' ἣν codd. 19 ἡ] ὁ ABP διὰ πασῶν ϛ′ M ἔχει] εἰ M ἁπάσας H 20 ἐκ τῶν] ἐν ταῖς ABP οἷς M: ὡς ceteri περιέχει M 21 τούτοις ὑπερέχεται M: τούτοις om. ceteri γεωμετρικὴ ABP 22 ἐκ τῶν τεσσάρων Markland (Mang.): ἡ τῶν διὰ τεσσάρων codd. πρὸς ἓξ M: πρὸς τὰ ἓξ ceteri 23 πρὸς τὰ ἐννέα ABPL, πρὸς τὸν ἐννέα v δ' M 23. 24 τοῦ πρὸς ἓξ M 24 μίαν B 25 ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου MABPH, τοῦ μέσου eras. in FG, omisi Gelenium secutus τοῦτον] τὸν αὐτὸν B ἔχῃ F: ἔχει ceteri ἡ ὑπεροχὴ om. ABP

ᾗ ὑπερέχει ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ᾗ ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ μέσου ὁ πρῶτος. ἐναργεστάτην δὲ πίστιν λάβοι τις ἂν ἐκ τῶν προκειμένων ἀριθμῶν, τοῦ ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα· ὁ μὲν γὰρ τελευταῖος τοῦ πρώτου διπλάσιος, ἡ δ' ὑπεροχὴ πάλιν διπλασία· τὰ μὲν γὰρ δώδεκα τῶν ὀκτὼ τέτταρσιν ὑπερέχει, τὰ δὲ ὀκτὼ τῶν ἓξ δυσί· τὰ δὲ
τέσσαρα τῶν δυοῖν διπλάσια. ἑτέρα δὲ βάσανος τῆς ἁρμονικῆς ἀναλο- 110
γίας, ὅταν ὁ μέσος τῶν ἄκρων ἴσῳ μορίῳ ⟨καὶ⟩ ὑπερέχῃ καὶ ὑπερέχηται· ὁ γὰρ ὄγδοος μέσος ὢν ὑπερέχει μὲν τοῦ πρώτου τρίτῳ μορίῳ· ὑφαιρεθέντων γὰρ τῶν ἕξ, τὰ λοιπὰ δύο τρίτον ἐστὶ τοῦ πρώτου· ὑπερέχεται δ' ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῷ ἴσῳ· εἰ γὰρ ὑφαιρεθείη τῶν δώδεκα τὰ ὀκτώ, τὰ λοιπὰ τέσσαρα γίνεται τοῦ τελευταίου τρίτον.

(38.) Ταῦτα μὲν ἀναγκαίως περὶ σεμνότητος, ἣν ἔχει τὸ διά- 111
γραμμα ἢ πλινθίον ἢ ὅ τι χρὴ καλεῖν, προειρήσθω· τοσαύτας ἰδέας καὶ ἔτι πλείους ἑβδομὰς ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐπιδείκνυται. διατείνει δ' αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἅπασαν οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν, τὰ πέρατα τοῦ παντός, φθάσασα. τί γὰρ οὐ φιλέβδομον τῶν ἐν τῷ
κόσμῳ μέρος, ἔρωτι καὶ πόθῳ δαμασθὲν ἑβδομάδος; αὐτίκα τὸν οὐρανόν 112
φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα εἶναι τάδε· ἀρκτικόν, ἀνταρκτικόν, θερινὸν τροπικόν, χειμερινὸν τροπικόν, ἰσημερινόν, ζῳδιακόν, καὶ προσέτι γαλαξίαν· ὁ γὰρ ὁρίζων πάθος ἐστὶν ἡμέτερον, ὡς ἂν ὀξυωπίας ἔχῃ τις ἢ τοὐναντίον, ἀποτεμνομένης τῆς αἰσθήσεως τοτὲ μὲν ἐλάττω
τοτὲ δὲ μείζω περιγραφήν. οἵ γε μὴν πλάνητες, ἡ ἀντίρροπος στρατιὰ 113

1 ᾗ prius F²H: ἣν MG², ἢ ABPF¹G¹ ᾗ alterum MG¹: ἣν ceteri 3 τοῦ ἓξ τοῦ ὀκτὼ τοῦ δώδεκα ABP 4 διπλασίων G γὰρ om. FG 5 τέσσαρσιν ABPF ὑπερέχει FG²: ὑπερέχεται ceteri 6 τέτταρα AP τῶν δυοῖν ABP: τοῖν δυοῖν ceteri 7 ⟨καὶ⟩ add. Jessen ὑπερέχει P 8 ὄγδοος] η' ABP μὲν om. G 9 τρίτον] τρίτα AP, τρία B 11 τρίτον] τρίτα AP, γ' B 12 ἀναγκαῖον F 13 προειρήσθω M: προσειρήσθω ceteri 14 ἑβδομὰς M: ἡ ἑβδομὰς ceteri ἐν ἀσωμάτοις προκαλεῖται καὶ νοητῶς ABP 15 ⟨ἐπ'⟩ οὐρανὸν Wendl. 16 καὶ τὰ πέρατα M τῷ om. B 19 τροπικὸν post χειμερινὸν om. ABP ἰσημερινοὺς M ζῳδιακὸν] δύο M 19. 20 καὶ προσέτι om. ABP 21 ἔχοι ABP τῆς ὁράσεως F, γρ. αἰσθήσεως in marg. F² τοτὲ μὲν — τοτὲ δὲ (22)] τὸ μὲν — τὸ δὲ H 22 ἡ ἀντίρροπος M: ἥ τ' ἀντίρροπος ceteri στρατεία M

14—20 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . διατείνει δὲ αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἁπάντων οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν. αὐτίκα γοῦν οὐρανόν φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις. ὧν ὀνόματα τάδε· ἀρκτικός, ἀνταρκτικός, θερινός, χειμερινός, ἰσημερινός, ζῳδιακός, καὶ προσέτι γαλαξίας.

τῇ τῶν ἀπλανῶν, ἑπτὰ διακοσμοῦνται τάξεσι, πλείστην ἐπιδεικνύμενοι συμπάθειαν πρὸς ἀέρα καὶ γῆν· τὸν μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐτησίους ἐπικαλουμένας ὥρας τρέπουσι καὶ μεταβάλλουσι καθ' ἑκάστην μυρίας ὅσας ἐμποιοῦντες μεταβολὰς νηνεμίαις, αἰθρίαις, νεφώσεσι, βίαις ἐξαισίοις πνευμάτων· πάλιν τε ποταμοὺς πλημμυροῦσι καὶ μειοῦσι καὶ πεδία λιμνάζουσι καὶ τοὐναντίον ἀφαυαίνουσι· καὶ πελαγῶν ἐργάζονται τροπὰς ἐξαναχωρούντων ἢ παλιρροίαις χρωμένων· εὑρεῖς γὰρ ἔστιν ὅτε κόλποι θαλάττης ὑποσυρείσης ἀμπώτεσι βαθὺς ἐξαίφνης αἰγιαλός εἰσι καὶ μικρὸν ὕστερον ἀναχυθείσης πελάγη βαθύτατα οὐ βραχείαις ὁλκάσιν ἀλλὰ μυριοφόροις p. 28 M.
ναυσὶν ἐμπλεόμενα· καὶ μὲν δὴ τὰ ἐπίγεια πάντα, ζῷά τε αὖ καὶ φυτὰ καρποὺς γεννῶντα, αὔξουσι καὶ τελεσφοροῦσι τὴν ἐν ἑκάστοις φύσιν δολιχεύειν παρασκευάζοντες, ὡς νέα παλαιοῖς ἐπανθεῖν καὶ ἐπακμάζειν
114 πρὸς χορηγίας ἀφθόνους τῶν δεομένων. (39.) ἄρκτος γε μήν, ἥν φασι πλωτήρων εἶναι προπομπόν, ἐξ ἑπτὰ ἀστέρων συνέστηκεν· εἰς ἣν ἀφορῶντες κυβερνῆται τὰς ἐν θαλάττῃ μυρίας ὁδοὺς ἀνέτεμον ἀπίστῳ πράγματι καὶ μείζονι ἢ κατὰ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐπιθέμενοι· στοχασμῷ γὰρ τῶν εἰρημένων ἀστέρων τὰς πρὶν ἀδηλουμένας χώρας ἀνεῦρον, νήσους μὲν οἱ τὴν ἤπειρον οἰκοῦντες, νησιῶται δὲ ἠπείρους· ἔδει γὰρ ὑπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας οὐρανοῦ ζῴῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ γῆς
115 ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναδειχθῆναι τοὺς μυχοὺς ἀνθρώπων γένει. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τῶν πλειάδων χορὸς ἀστέρων ἑβδομάδι συμπεπλήρωται, ὧν αἱ ἐπιτολαὶ καὶ ἀποκρύψεις μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιαι γίνονται πᾶσι· δυομένων μὲν γὰρ αὔλακες ἀνατέμνονται πρὸς σπόρον·

1 τῇ Wendl.: τῆς e ταῖς corr. M, τῆς ABPH, om. FG 2 τὸ μὲν FG 3 τρέπουσι καὶ μεταβάλλουσι M: καὶ μεταβάλλουσι om. ceteri καὶ μυρίας M 3. 4 ἐμποιοῦνται M, ἐμποιοῦντα H 4 ἐξαισίοις M: ἐξαισίαις ceteri 5 τε] δὲ ABP ποταμοῖς MF[1] 7 εὑρεῖς FG[2]: εὑρεῖν MG[1]H, εὐρείαις ABP ἔστιν ὅτε] εἰσὶν οἵ, τε FG[2] κόλπον ABP θαλάσσης ABPF 8 ὑποσυράσαις ἀμπώτισι ABP βαθὺς APF[1]G[1]H: βαθεῖς F[2]G[2], ἐκ βάθους M, εὐθὺς B αἰγιαλοὶ M, αἰγιαλοὺς F[2]G[2] εἰσι corr. Turn.: εἴσεισι ABP[1], ἴησι FGH, εἴησι P[2], om. M 9 ἀναχθείσης H post βαθύτατα add. ὤφθησαν M 11 γεννῶντες F[1](?)H αὔξουσι — παρασκευάζοντες om. ABP[1] (in marg. add. P[2]) ἐν ἑκάστοις] ἑκάστου M 13 χωρηγίας A γε M: τε ABPH, om. G, om. in ras. F
ν ν
μήν] μὲν FG 14 προπομπὴν FG ἣν] οὓς F 15 ἀνέτεμον M, ἀνατέμονται F[2]G[2] 15. 16 ἀπίστῳ πράγματι M: πράγματι ἀπίστῳ ceteri 16 μείζω M φύσιν] πίστιν B, γνώμην H ἐπιθέμενοι] ἑπόμενοι B 18 νησαίους M 19 ὑπὸ τῆς καθαρωτάτης οὐσίας M θεοφιλεστάτῳ MFG: θεοφιλεῖ ceteri 21 καὶ om. G 22 καὶ αἱ ἀποκρύψεις H αἰτίαι M 23 γίνονται πᾶσι M: πᾶσι γίνονται ceteri μὲν om. M

ἡνίκα δ' ἂν μέλλωσιν ἐπιτέλλειν, ἄμητον εὐαγγελίζονται, καὶ ἐπιτείλασαι
χαίροντας γεωπόνους πρὸς συγκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων ἐγείρουσιν· οἱ δ'
ἄσμενοι τὰς τροφὰς ἀποτίθενται πρὸς τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρῆσιν.
ὅ τε μέγας ἡγεμὼν ἡμέρας ἥλιος διττὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποτε- 116
λῶν ἰσημερίας, ἔαρι καὶ μετοπώρῳ, τὴν μὲν ἐαρινὴν ἐν κριῷ, τὴν δὲ
μετοπωρινὴν ἐν ζυγῷ, ἐναργεστάτην παρέχεται πίστιν τοῦ περὶ τὴν
ἑβδόμην θεοπρεποῦς· ἑκατέρα γὰρ τῶν ἰσημεριῶν ἑβδόμῳ γίνεται μηνί,
καθ' ἃς καὶ ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας
ἑορτάς, ἐπειδήπερ ἀμφοτέραις τὰ ὅσα ἐκ γῆς τελειογονεῖται, ἔαρι μὲν ὁ
τοῦ σίτου καρπὸς καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σπαρτά, μετοπώρῳ δὲ ὁ τῆς
ἀμπέλου καὶ τῶν ἄλλων πλείστων ἀκροδρύων.

(40.) Ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν οὐρανίων τὰ ἐπίγεια ἤρτηται κατά τινα 117
φυσικὴν συμπάθειαν, ὁ τῆς ἑβδομάδος λόγος ἄνωθεν ἀρξάμενος κατέβη
καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῖς θνητοῖς γένεσιν ἐπιφοιτήσας. αὐτίκα τῆς ἡμετέρας
ψυχῆς τὸ δίχα τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρος ἑπταχῆ σχίζεται, εἰς πέντε αἰσθήσεις
καὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον· ἃ δὴ πάντα καθάπερ
ἐν τοῖς θαύμασιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ νευροσπαστούμενα τοτὲ μὲν ἠρεμεῖ
τοτὲ δὲ κινεῖται τὰς ἁρμοττούσας σχέσεις καὶ κινήσεις ἕκαστον. ὁμοίως δὲ 118
καὶ τοῦ σώματος εἴ τις ἐξετάζειν ἐπιχειρήσειε τά τ' ἐκτὸς καὶ ἐντὸς
μέρη, καθ' ἑκάτερον ἑπτὰ εὑρήσει· τὰ μὲν οὖν ἐν φανερῷ ταῦτ' ἐστί·
p. 29 M. κεφαλή, στέρνα, γαστήρ, | διτταὶ χεῖρες, διτταὶ βάσεις· τὰ δ' ἐντὸς
λεγόμενα σπλάγχνα στόμαχος, καρδία, πνεύμων, σπλήν, ἧπαρ, νεφροὶ
δύο. πάλιν δ' αὖ τὸ ἡγεμονικώτατον ἐν ζῴῳ κεφαλὴ τοῖς ἀναγκαιοτά- 119
τοις ἑπτὰ χρῆται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς, ἀκοαῖς ἴσαις, αὐλοῖς μυκτῆρος δυσίν,
ἑβδόμῳ στόματι, δι' οὗ γίνεται θνητῶν μέν, ὡς ἔφη Πλάτων, εἴσοδος,

1 ἀμητὸν MFH 3 καθ' ἑκάστης ἡμέρας FG²H 4 ὅ τε μέγας ἡγεμὼν M: ὅ θ' ἡγεμὼν ceteri 5 ἰσομοιρίας B 6 ζυγῷ] χειμῶνι M 7 ἑκατέρω M 9 ὅσα G, ἴσα F² 10 ὅσα ἐστὶ σπαρτά M. μετοπώρου P ὁ ABP: τὰ M, τὸ FGH 13 ὁ γὰρ τῆς M 15 μέρους M εἰς scripsi: πρὸς codd. 16 δὴ om. B 17 ὑπὸ om. B 18 κινεῖται] κινήσεις M ἕκαστον om. M 19 ἐπιχειρήσει M τε FGH ἐκτὸς καὶ ἐντὸς MFG: ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ceteri 20 ἐν τῶ φανερῶ F ταῦτα MB 21. 22 τὰ δ' ἐν τοῖς λεγομένοις σπλάγχνοις ABP 23 δ' αὖ M, δὲ αὖ F²G: τὲ αὖ ceteri 24 αὐλαῖς H 25 ἔφην πλαστῶν M

14—16 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ὅθεν τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν διὰ (l. δίχα) τοῦ ἡγεμονικοῦ λόγου ἑπταχῆ σχίζεται, πρός τε πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸ φωνητικὸν ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον. 25 Plat. Tim. 75D

ἔξοδος δ' ἀφθάρτων· ἐπεισέρχεται μὲν γὰρ αὐτῷ σιτία καὶ ποτά, φθαρ-
τοῦ σώματος φθαρταὶ τροφαί. λόγοι δ' ἐξίασιν ἀθανάτου ψυχῆς ἀθάνατοι
120 νόμοι, δι' ὧν ὁ λογικὸς βίος κυβερνᾶται. (41.) τὰ δὲ διὰ τῆς ἀρί-
στης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως κρινόμενα μετέχει τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ γένος·
ἑπτὰ γάρ ἐστι τὰ ὁρώμενα, σῶμα, διάστασις, σχῆμα, μέγεθος, χρῶμα,
121 κίνησις, στάσις, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον. συμβέβηκε μέντοι καὶ τὰς
τῆς φωνῆς μεταβολὰς ἁπάσας ἑπτὰ εἶναι, τὴν ὀξεῖαν, τὴν βαρεῖαν, τὴν
περισπωμένην, καὶ τέταρτον δασὺν φθόγγον καὶ ψιλὸν πέμπτον καὶ
122 μακρὸν ἕκτον καὶ βραχὺν ἕβδομον. ἀλλὰ γὰρ καὶ κινήσεις ἑπτὰ εἶναι
συμβέβηκε, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν ἐπὶ δεξιά, τὴν ἐπ' εὐώνυμα, τὴν
πρόσω, τὴν κατόπιν, τὴν ἐν κύκλῳ, ἃς ἐν τοῖς μάλιστα τρανοῦσιν οἱ
123 τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενοι. φασὶ δὲ καὶ τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐκκρί-
σεις ὑπεστάλθαι τῷ λεχθέντι ἀριθμῷ· διὰ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν δάκρυα
προχεῖται, διὰ δὲ μυκτήρων αἱ ἐκ κεφαλῆς καθάρσεις, διὰ δὲ στόματος
ὁ ἀποπτυόμενος σίελος· εἰσὶ δὲ καὶ διτταὶ δεξαμεναὶ πρὸς τὰς τῶν
περιττωμάτων ἀποχετεύσεις, ἡ μὲν ἔμπροσθεν, ἡ δὲ κατόπιν· ἕκτη δ'
ἐστὶν ἡ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἐν ἱδρῶτι πρόχυσις, καὶ ⟨ἑβδόμη⟩ ἡ
124 φυσικωτάτη σπέρματος πρόεσις διὰ τῶν γεννητικῶν. φησὶ δὲ καὶ
Ἱπποκράτης ὁ τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐν ἑβδομάδι κρατύνεσθαι καὶ τὴν
πῆξιν τῆς γονῆς καὶ τὴν ἀνάπλασιν τῆς σαρκός. πάλιν δ' αὖ γυναιξὶν
ἡ φορὰ τῶν καταμηνίων εἰς ἑπτὰ τὰς πλείστας ἡμέρας χορηγεῖται. καὶ

---

1 γὰρ om. ABP[1] 2 λόγου H ἐξιοῦσιν F 4 κρινόμενα] ἐπεισκρινόμενα M 7 μεταβολῆς B πάσας M 10 τὴν ἀνωτάτω, τὴν κατωτάτω M ἐπ' om. M 11 καὶ τὴν κατόπιν M ἅς] ἣν M 12. 13 ante ἐκκρίσεις add. γινομένας M 14 ἐκ om. M 15 ὁ ἀποπτυόμενος σίελος M: οἱ ἀποπτυόμενοι σίελοι ceteri 16 ἡ μὲν γὰρ πρόσθεν M 17 ἱδρῶσι ABPFG καὶ ⟨ἑβδόμη⟩ scripsi: ἑβδόμη om. codd., καὶ ⟨τελευταία⟩ coni. Wendl. 18 σπέρματος] σώματος G[1] φησὶ — σαρκός (20) praebet M solus, om. ceteri 20 ἀνάπλασιν Wendl.: ἀνάπλησιν M δ' αὖ M: τὲ αὖ ceteri 21 φορὰ M: καταφορὰ ceteri

---

5—11 *Ioann. Lyd. de mens. II. c. 11* . . . καὶ τὸ πᾶν δὲ τοῦτο ἐν ἑπτὰ θεωρεῖται· ἐν σώματι, ἐν διαστάσει, ἐν σχήματι, ἐν μεγέθει, ἐν χρώματι, ἐν κινήσει, ἐν στάσει, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον συμβέβηκε τοῖς ὁρωμένοις. — . . . ἑπτὰ δὲ καὶ φωνῶν μεταβολαί, ὀξεῖα, βαρεῖα, περισπωμένη, σύμφθογγος (l. δασὺς φθόγγος), ψιλή τε καὶ μακρὰ καὶ βραχεῖα. — . . . καὶ κινήσεις δὲ αἱ πᾶσαι μόναι εἰσὶν ἑπτά, ἥ τε ἄνω, ἥ τε κάτω, ἡ ἐπὶ δεξιὰ ἢ εὐώνυμα, ἡ πρόσω, ἡ κατόπιν, ἡ ἐν κύκλῳ. 19 Hippocr. περὶ ἑβδομάδων § 1 (VIII p. 634 Littré). . . septem dierum in coagulationem seminis humani et inde formationem naturae hominis.

τὰ κατὰ γαστρὸς βρέφη μησὶν ἑπτὰ τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς παραδοξότατόν τι συμβαίνειν· γίνεται γὰρ τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα, τῶν ὀκτωμηνιαίων ὡς ἐπίπαν ζῳογονεῖσθαι μὴ δυναμένων. αἵ τε βαρεῖαι νόσοι 125
σωμάτων, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐκ δυσκρασίας τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων πυρετοὶ συνεχεῖς ἐπισκήψωσιν, ἑβδόμῃ μάλιστά πως ἡμέρᾳ διακρίνονται· δικάζει γὰρ ἀγῶνα τὸν περὶ ψυχῆς, τοῖς μὲν σωτηρίαν ψηφιζομένη, τοῖς δὲ θάνατον. (42.) ἡ δὲ δύναμις αὐτῆς οὐ μόνον τοῖς εἰρημένοις, 126
ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρίσταις τῶν ἐπιστημῶν ἐπιπεφοίτηκε, γραμματικῇ τε καὶ μουσικῇ. λύρα μὲν γὰρ ἡ ἑπτάχορδος ἀναλογοῦσα τῇ τῶν πλανήτων χορείᾳ τὰς ἐλλογίμους ἁρμονίας ἀποτελεῖ, σχεδόν τι τῆς κατὰ μου-
p. 30 M. σικὴν ὀργανοποιίας ἁπάσης | ἡγεμονὶς οὖσα. στοιχείων τε τῶν ἐν γραμματικῇ τὰ λεγόμενα φωνήεντα ἐτύμως ἑπτά ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους ἀποτελεῖν· τῶν μὲν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον ὁλοκλήρους κατασκευάζοντα τοὺς φθόγγους, τῶν δ' ἀφώνων τρέπει καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις ἐμπνέοντα τῆς ἰδίας δυνάμεως, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά.
διό μοι δοκοῦσιν οἱ τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφημίσαντες 127
ἅτε σοφοὶ καλέσαι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν σεβασμοῦ καὶ τῆς προσούσης σεμνότητος· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ προστιθέντες τὸ ἐλλειφθὲν ὑφ' Ἑλλήνων στοιχεῖον τὸ Σ τρανοῦσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἔμφασιν, ἐτυμώτερον σέπτεμ προσαγορεύοντες ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ, καθάπερ ἐλέχθη, καὶ σεβασμοῦ.

---

1 κατὰ om. M   τελειογονεῖσθαι M (Lydus): ζωογονεῖσθαι ceteri   2 ἑπταμηνιαῖα MD^M   2. 3 ὀκτωμηναίων G, ὀκτωμήνων D   5 κατασκήψουσιν M   διακρίνεται B   7 post θάνατον add. ἀεί M   αὐτοῖς F²   8 πεφοίτηκε M   8. 9 τε καὶ M: τε om. ceteri   9 μὲν γὰρ] τὲ M   ἡ om. ABP¹   9. 10 τῶν ἑπτὰ πλανήτων HP²   10 τι] τῇ M   11 ἡγεμονεῖς οὖσας M   13 ἑαυτῶν H (Lydus): αὐτῶν APG, αὐτῶν MBF   14 ἀποτελεῖ ABPFG   16 τὰς φύσεις] τὰ (om. φύσεις) M   ἰδίας] ἀϊδίου M   17 πράγμασιν M (Müller): γράμμασιν ceteri   18 ἅτε σοφοὶ om. M   αὐτοῦ B   19 προστιθέντες] ἀγνοοῦντες προστίθενται M   20 καὶ τρανοῦσιν M   ἐτυμώτερον M: ἐτυμοτέραν H, ἑτοιμοτέραν ABPFG   21 σέπτεμ] σεπτὲ M, σέπτε ceteri   προσονομάζοντες M   σεβασμίου M

1—3 D^P fol. 106^v et D^M fol. 106^v (Φίλωνος ἐκ τοῦ κατὰ Μωυσέα), D^R fol. 132^v et D^V p. 407 (Φίλωνος): τὰ κατὰ — δυναμένων.   1 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ἔνθεν καὶ τὰ ἑπτάμηνα βρέφη τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς Ἱπποκράτης λέγει· ἡ γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ ψυχογονικὴ δύναμις τὰ ἑπτάμηνα τέλεια ἀποφαίνει.   11—16 *Ioann. Lyd. l. l.* . . . στοιχείων δὲ τὰ φωνήεντα ἑπτά, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους ἀποτελεῖν· τῶν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον, ὁλοκλήρους δὲ κατασκευάζει τοὺς φθόγγους, τῶν δὲ ἀφώνων τρέπει τε καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά.

128 (43.) Ταῦτα καὶ ἔτι πλείω λέγεται καὶ φιλοσοφεῖται περὶ ἑβδομάδος, ὧν ἕνεκα τιμὰς μὲν ἔλαχεν ἐν τῇ φύσει τὰς ἀνωτάτω, τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, οἳ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν, ἐκτετίμηται δ' ὑπὸ τοῦ φιλαρέτου Μωυσέως, ὃς τὸ κάλλος αὐτῆς ἀνέγραψεν ἐν ταῖς ἱερωτάταις τοῦ νόμου στήλαις, ταῖς δὲ διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων ἐνεχάραξε, δι' ἓξ ἡμερῶν κελεύσας ἄγειν ἱερὰν ἑβδόμην ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνέχοντας ἔργων ὅσα κατὰ ζήτησιν βίου καὶ πορισμόν, ἑνὶ μόνῳ σχολάζοντας τῷ φιλοσοφεῖν εἰς βελτίωσιν ἠθῶν καὶ τὸν τοῦ συνειδότος ἔλεγχον, ὃς ἐνιδρυμένος τῇ ψυχῇ καθάπερ δικαστὴς ἐπιπλήττων οὐ δυσωπεῖται, τὰ μὲν σφοδροτέραις ἀπειλαῖς τὰ δὲ καὶ μετριωτέραις νουθεσίαις χρώμενος, περὶ μὲν ὧν ἔδοξεν ἐκ προνοίας ἀδικεῖν ἀπειλαῖς, περὶ δ' ὧν ἀκούσια διὰ τὸ ἀπροοράτως ἔχειν νουθεσίαις ὑπὲρ τοῦ μηκέθ' ὁμοίως ὀλισθεῖν.

129 (44.) Ἐπιλογιζόμενος δὲ τὴν κοσμοποιίαν κεφαλαιώδει τύπῳ φησίν· „Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι" (Gen. 2, 4. 5). ἆρ' οὐκ ἐμφανῶς τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς ἰδέας παρίστησιν, ἃς τῶν αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων σφραγῖδας εἶναι συμβέβηκε; πρὶν γὰρ χλοῆσαι τὴν γῆν, αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων χλόη, φησίν, ἦν, καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι χόρτον ἐν ἀγρῷ, χόρτος ἦν οὐχ
130 ὁρατός. ὑπονοητέον δ' ὅτι καὶ ἑκάστου τῶν ἄλλων ἃ δικάζουσιν αἰσθήσεις τὰ πρεσβύτερα | εἴδη καὶ μέτρα, οἷς εἰδοποιεῖται καὶ μετρεῖται τὰ γινόμενα, προϋπῆρχε· καὶ γὰρ εἰ μὴ κατὰ μέρος ⟨ἀλλ'⟩ ἀθρόα πάντα διεξελήλυθε φροντίζων εἴ καί τις ἄλλος βραχυλογίας, οὐδὲν ἧττον τὰ ῥηθέντα ὀλίγα δείγματα τῆς τῶν συμπάντων ἐστὶ φύσεως, ἥτις ἄνευ ἀσωμάτου παραδείγματος οὐδὲν τελεσιουργεῖ τῶν ἐν αἰσθήσει. p. 31 M.

1 ἔτι πλείω M: ἔτι om. ceteri 2 τιμὰς M: τιμῆς ceteri τὰς M: τῆς ABPF²G, τῇ (corr. ex τῆς) H, τῇ F¹L 3 καὶ ante παρὰ om. M τῶν om. FGH 5 Μωσέως codd. 6 ὑπ' αὐτὸν M ἐνεχάραξε M: ἐχάραξε ceteri διὰ P 7 ἱερὰν] ἡμέραν G¹ 8 ante ἑνὶ add. ὡς M 11 καὶ om. ABP¹ 12 ἔδειξεν ABP ἐκ προνοίας ἀδικεῖν M, ἀδικεῖν ἐκ προνοίας FG: ἀπειλεῖν (ἀπειλὴν B) ἐκ προνοίας ABP, ἀπειθεῖν ἐκ προνοίας H ἀκούσια] ἀκουστὰ M 16 ἡ om. G ἐγένετο ᾗ ἡμέρᾳ om. M 20 παρίστησιν om. B 21 χλοῖσαι M 23 ἑκάστω M 24 μέτρα καὶ εἴδη B 25 εἰ μὴ] εἰ μὴ τὰ FGP², εἰ μὴ τὰ (sed μὴ eras.) H, εἰ τὰ L μέρος] γένος M ἀλλ' addidi 26 διεξεληλύθει M 27 πάντων ABP

(45.) Τῆς δ' ἀκολουθίας ἐχόμενος καὶ τὸν εἱρμὸν τῶν ἑπομένων 131 πρὸς τὰ ἡγούμενα διατηρῶν ἑξῆς λέγει· „πηγὴ δ' ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸ σύμπαν ὕδωρ ἓν στοιχεῖον εἶναί φασι τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη. Μωυσῆς δ' ὀξυωπεστέροις ὄμμασι καὶ τὰ μακρὰν εἰωθὼς εὖ μάλα θεωρεῖν καὶ καταλαμβάνειν στοιχεῖον μὲν οἴεται εἶναι τὴν μεγάλην θάλατταν, μοῖραν τετάρτην τῶν συμπάντων, ἣν οἱ μετ' αὐτὸν Ὠκεανὸν προσαγορεύοντες τὰ παρ' ἡμῖν πλωτὰ πελάγη λιμένων ἔχειν μεγέθη νομίζουσι, τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ θαλαττίου προσκατατάξας αὐτὸ τῇ γῇ καὶ μέρος ταύτης ὑπολαβών, οὐκ ἐκείνου, διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν πρότερον, ἵν' ὡς ἂν ὑπὸ δεσμοῦ συνέχηται γλυκείᾳ ποιότητι κόλλης τρόπον ἑνούσης· ξηρὰ γὰρ ἀπολειφθεῖσα, μὴ παραδυομένης νοτίδος διὰ τῶν ἀραιωμάτων πολυσχιδῶς ἐπιφοιτώσης, κἂν διελέλυτο· συνέχεται δὲ καὶ διαμένει τὰ μὲν πνεύματος ἑνωτικοῦ δυνάμει, τὰ δὲ τῆς νοτίδος οὐκ ἐώσης ἀφαυαινομένην κατὰ τρύφη μικρὰ καὶ μεγάλα θρύπτεσθαι. μία μὲν αἰτία ἥδε, 132 λεκτέον δὲ καὶ ἑτέραν στοχαζομένην ὥσπερ σκοποῦ τῆς ἀληθείας· οὐδὲν τῶν γηγενῶν ἄνευ ὑγρᾶς οὐσίας συνίστασθαι πέφυκε· μηνύουσι δ' αἱ καταβολαὶ τῶν σπερμάτων, ἅπερ ἢ ὑγρά ἐστιν, ὡς τὰ τῶν ζῴων, ἢ οὐκ ἄνευ ὑγρότητος βλαστάνει, τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν φυτῶν ἐστιν· ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἀνάγκη τὴν λεχθεῖσαν ὑγρὰν οὐσίαν μέρος εἶναι γῆς τῆς πάντα τικτούσης, καθάπερ ταῖς γυναιξὶ τὴν φορὰν τῶν καταμηνίων· λέγεται γὰρ οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀνδρῶν φυσικῶν οὐσία σωματικὴ βρε-

---

1 τὸν] τὴν MFG εἱρμὸν] εἱρομένην F, εἰρημένην G, om. M 2 post διατηρῶν add. φύσιν MFG ἑξῆς λέγει M: λέγει ἑξῆς ceteri ἐκ] ἀπὸ H 3 πρόσωπον τῆς γῆς M: πρόσωπον αὐτῆς ceteri μὲν M: μὲν γὰρ ceteri 4 ἓν om. M τεσσάρων M 5 Μωσῆς codd. ὀξυπτέροις AP, ὀξυτέροις B 6 μακρὰ MB 7 οἴεται εἶναι] εἶναι φησὶ M 8 οἱ om. B παρ' ἡμῖν om. ABP 9 λιμένων] λιμνῶν Markland (Mang.) μεγέθη] λόγον ABP 10 ἀπὸ τῆς θαλάσσης ABP τῇ γῇ M: τῇ om. ceteri 11 διὰ τὴν M: διά γε τὴν ABP, διά τε τὴν FGH ἂν om. M ὑπὸ] ἀπὸ M 12 ποιότητι] ὑγρότητι vel νοτίδι coni. Wendl. ἑνούσης ABPG: ἑνούσης (ἑ corr. ex ἐ) MH, ἐνούσης F, ἑνούσῃ Mang. (Markland) 13 νοτίδος om. ABP post ἀραιωμάτων add. ὑγρότητος ABP 13. 14 πολυσχιδῶς codd.: πολυσχιδῶν Turn., καὶ πολυσχιδῶς Mang. 14 κἂν διελέλυτο M: κἂν διεῖλεν αὐτό FGH, κἂν καὶ διὰ τοῦτο διεῖλεν αὐτό ABP 15 τῆς om. H 15. 16 ἀφαυαινομένην FGH: ἀφαυαίνεσθαι καὶ ABP, om. M 16 τρύφη] δρύφη FG, τρυφὴν M 17 τοῦ σκοποῦ ABP 18 πέφυκε συνίστασθαι ABP δὲ M αἱ om. M 19 ante ἅπερ add. θέρη M ἢ] ἡ AP 20 δὲ καὶ τὰ (καὶ superscr.) M 21 δηλονότι ABPFG τῆς ante γῆς transp. M 22 καταμηνιαίων F[1]H 23 ταῦτα] τὰ M

133 φῶν εἶναι. τῶν δ' εἰρημένων οὐκ ἀπᾴδει καὶ τὸ μέλλον λέγεσθαι·
πάσῃ μητρὶ καθάπερ ἀναγκαιότατον μέρος ἡ φύσις πηγάζοντας ἀνέδωκε
μαστοὺς προευτρεπισαμένη τροφὰς τῷ γεννησομένῳ· μήτηρ δ' ὡς ἔοικε
καὶ ἡ γῆ, παρὸ καὶ τοῖς πρώτοις ἔδοξεν αὐτὴν Δήμητραν καλέσαι τὸ
μητρὸς καὶ γῆς ὄνομα συνθεῖσιν· οὐ | γὰρ γῆ γυναῖκα, ὡς εἶπε Πλά- p. 32 M.
των, ἀλλὰ γυνὴ γῆν μεμίμηται, ἣν ἐτύμως τὸ ποιητικὸν γένος παμμή-
τορα καὶ καρποφόρον καὶ πανδώραν εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐπειδὴ πάντων
αἰτία γενέσεως καὶ διαμονῆς ζῴων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἐστιν. εἰκότως οὖν
καὶ γῇ τῇ πρεσβυτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ μητέρων ἀνέδωκεν ἡ φύσις οἷα
μαστοὺς ποταμῶν ῥεῖθρα καὶ πηγῶν, ἵνα καὶ τὰ φυτὰ ἄρδοιτο καὶ
ποτὸν ἄφθονον ἔχοι πάντα τὰ ζῷα.
134 (46.) Μετὰ δὲ ταῦτά φησιν ὅτι „ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον
χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν
ζωῆς“ (Gen. 2, 7). ἐναργέστατα καὶ διὰ τούτου παρίστησιν ὅτι διαφορὰ
παμμεγέθης ἐστὶ τοῦ τε νῦν πλασθέντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ κατὰ τὴν
εἰκόνα θεοῦ γεγονότος πρότερον· ὁ μὲν γὰρ διαπλασθεὶς αἰσθητὸς ἤδη
μετέχων ποιότητος, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστώς, ἀνὴρ ἢ γυνή, φύσει
θνητός· ὁ δὲ κατὰ τὴν εἰκόνα ἰδέα τις ἢ γένος ἢ σφραγίς, νοητός, ἀσώ-
135 ματος, οὔτ' ἄρρεν οὔτε θῆλυ, ἄφθαρτος φύσει. τοῦ δ' αἰσθητοῦ καὶ
ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου τὴν κατασκευὴν σύνθετον εἶναί φησιν ἔκ τε γεώ-

1 δὲ ABP ἀπᾴδει M: ἀποδεῖ ceteri 3 προευτρεπιζομένη ABP τῶν γεννησομένων H 4 αὐτὴν om. M Δημήτεραν M 5 συνθείς G 6 μιμεῖται M ἐτύμως H, ἑτοίμως FL, ὁμοίως M ποιητικὸν FGH: ποιητῶν ceteri 8 δια- οι μονὴ M 9 καὶ γῇ om. M 10 ἵνα καὶ M: καὶ om. ceteri 11 ἔχῃ B, ἔχει FH 12 τὸν ἄνθρωπον MB: τὸν om. ceteri 13 λαβὼν om. FG τῆς om. M 15 καὶ παμμεγέθης M 16 τοῦ θεοῦ M ἤδη αἰσθητὸς H 17 ἀνὴρ — θνητός om. M 18 θνητὸς ὢν H 19 οὔτ' ἄρρεν Mang.: οὔτε γὰρ ἄρρεν M, οὔτ' ἄρρην ceteri ἄφθαρτον M 20 φασιν M ἔκ τε M: τε om. ceteri

5 Plat. Menex. 238 A 12 sqq. *Origenes in Gen. Hom. I 13 (VIII p. 121 Lomm.)* ... Hunc sane hominem, quem dicit ad imaginem Dei factum, non intellegimus corporalem; non enim corporis figmentum Dei imaginem continet, neque factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus ...; ait enim: „et plasmavit Deus hominem“, id est, finxit de terrae limo; is autem, qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est, invisibilis et incorporalis et incorruptus atque immortalis. *Chalcid. in Plat. Tim. cap. 278* .. denique etiam hominem prius intellegibilem et exemplum archetypum generis humani, tunc demum corporeum factum a Deo esse dicit (scil. Philo).

δους οὐσίας καὶ πνεύματος θείου· γεγενῆσθαι γὰρ τὸ μὲν σῶμα χοῦν τοῦ τεχνίτου λαβόντος καὶ μορφὴν ἀνθρωπίνην ἐξ αὐτοῦ διαπλάσαντος, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπ᾽ οὐδενὸς γενητοῦ τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἡγεμόνος τῶν πάντων· ὃ γὰρ ἐνεφύσησεν, οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ πνεῦμα θεῖον ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος φύσεως ἐκείνης ἀποικίαν τὴν ἐνθάδε στειλάμενον ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦ γένους ἡμῶν, ἵν᾽ εἰ καὶ θνητόν ἐστι κατὰ τὴν ὁρατὴν μερίδα, κατὰ γοῦν τὴν ἀόρατον ἀθανατίζηται. διὸ καὶ κυρίως ἄν τις εἴποι τὸν ἄνθρωπον θνητῆς καὶ ἀθανάτου φύσεως εἶναι μεθόριον ἑκατέρας ὅσον ἀναγκαῖόν ἐστι μετέχοντα καὶ γεγενῆσθαι θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, θνητὸν μὲν κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ δὲ τὴν
διάνοιαν ἀθάνατον. (47.) ἐκεῖνος δ᾽ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ γηγενής, 136
ὁ παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης, ἑκάτερον ἄριστος ψυχήν τε καὶ
σῶμα γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ καὶ μακρῷ τινι τοὺς ἔπειτα διενεγκεῖν κατὰ
τὰς ἐν ἀμφοτέροις ὑπερβολάς· ὁ γὰρ ἀληθείᾳ καλὸς καὶ ἀγαθὸς οὗτος
ὄντως ἦν. τεκμηριώσαιτο δ᾽ ἄν τις τὴν μὲν τοῦ σώματος εὐμορφίαν
ἐκ τριῶν, ὧν ἐστι πρῶτον τόδε· ἄρτι τῆς γῆς νεοκτίστου φανείσης
p. 33 M. κατὰ τὴν τοῦ πολλοῦ | ὕδατος διάκρισιν, ὃ προσερρήθη θάλαττα, τὴν
ὕλην συνέβαινε τῶν γινομένων ἀμιγῆ καὶ ἄδολον καὶ καθαρὰν ἔτι δ᾽
ὁλκὸν καὶ εὐεργὸν εἶναι, ἐξ ἧς τὰ ἀποτελούμενα εἰκότως ἦν ἀνυπαίτια.
δεύτερον δέ, οὐκ ἐκ τοῦ τυχόντος μέρους τῆς γῆς ἔοικεν ὁ θεὸς χοῦν 137

---

1 γεγεννῆσθαι B 2 ἀνθρωπίνην om. D^M διαπλασθέντος F 3 δὲ om. D ὑπ᾽ οὐδενὸς εἴληφε γεννητοῦ D γεννητοῦ ABPG πατρὸς] πνεύματος AP^1, $\overline{πνς}$ BD^M 4 πάντων MD^M: ἁπάντων ceteri ὃ scripsi: τὸ codd. ἦν om. D^M 5 φύσεως ἐκείνης MD: ἐκείνης φύσεως ceteri μετοικίαν M 6 ἵν᾽ om. M θνητόν] θνητὸς ὁ ἄνθρωπος Mang. (Christophorson) 7 ἀθανατίζεται MF 8 εἴπη FH, εἴπ$\overset{η}{οι}$ L 10 μὲν om. M τὸ om. M 11 διάνοιαν] ψυχὴν M 12 ἑκάτερον scripsi: ἑκατέρων M, ἑκάτερα ceteri ψυχῆς τε καὶ σώματος M 13 μοι γεγενῆσθαι δοκεῖ ABP 14 ὑπερβολάς M: μεταβολάς FG marg. H, ὑπερβάσεις ceteri ἐν ἀληθείᾳ HP^2 καὶ καλὸς ABP 14. 15 οὗτος ὄντως M: ὄντως οὗτος ceteri 15 μὲν om. M 16 ὧν ἐστι πρῶτον om. M τόδε· ἄρτι] τό, τε ἄρτι M νεοτίκτου M 17 κατὰ] μετὰ Markland, διὰ Christophorson τοῦ om. ABP τῶν πολλῶν ὑδάτων Jessen προσερήθη B θάλαττα M: θάλασσα ceteri 18 γιγνομένων FGH καὶ καθαρὰν] καθόλου ABP 18. 19 ἔτι δ᾽ ὁλκὸν καὶ εὔεργον praebet M solus: om. ceteri 19 ἐξῆς F ἀποτελούμενα M: ἐπιτελούμενα ceteri 20 οὐκ codd.: οὐδὲ v

---

2—6 D^P fol. 375^v D^M fol. 282^r D^R fol. 279^v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: τοῦ τεχνίτου χοῦν λαβόντος — τοῦ γένους ἡμῶν.

λαβὼν τὸν ἀνθρωποειδῆ τοῦτον ἀνδριάντα πλάττειν ἐθελῆσαι μετὰ τῆς ἀνωτάτω σπουδῆς, ἀλλὰ διακρίνας ἐξ ἁπάσης τὸ βέλτιστον, ἐκ καθαρᾶς ὕλης τὸ καθαρώτατον καὶ διηθημένον ἄκρως, ὃ πρὸς τὴν κατασκευὴν μάλιστα ἥρμοζεν· οἶκος γάρ τις ἢ νεὼς ἱερὸς ἐτεκταίνετο ψυχῆς λογι-
138 κῆς, ἣν ἔμελλεν ἀγαλματοφορήσειν ἀγαλμάτων τὸ θεοειδέστατον. τρίτον δέ, ὃ μηδὲ σύγκρισιν ἔχει πρὸς τὰ λεχθέντα, ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸς ἦν τά τε ἄλλα καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μερῶν καὶ ἰδίᾳ καθ᾽ αὑτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας ἔχειν ἀριθμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κοινωνίαν εὐαρμόστως ἀπηκριβῶσθαι· μετὰ δὲ τῆς συμμετρίας καὶ εὐσαρκίαν προσανέπλαττε καὶ εὔχροιαν ἠνθογράφει βουλόμενος, ὡς ἔνι
139 μάλιστα, κάλλιστον ὀφθῆναι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον. (48.) ὅτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἄριστος ἦν, φανερόν· οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ παραδείγματι τῶν ἐν γενέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἔοικε χρήσασθαι, μόνῳ δ᾽ ὡς εἶπον τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ. διό φησιν ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα γεγενῆσθαι τούτου τὸν ἄνθρωπον ἐμπνευσθέντα εἰς τὸ πρόσωπον, ἔνθα τῶν αἰσθήσεων ὁ τόπος, αἷς τὸ μὲν σῶμα ἐψύχωσεν ὁ δημιουργός, τὸν δὲ βασιλέα λογισμὸν ἐνιδρυσάμενος τῷ ἡγεμονικῷ παρέδωκε δορυφορεῖσθαι πρὸς τὰς χρωμάτων καὶ φωνῶν χυλῶν τε αὖ καὶ ἀτμῶν καὶ τῶν παραπλησίων ἀντιλήψεις, ἃς ἄνευ αἰσθήσεως δι᾽ αὑτοῦ μόνου καταλαβεῖν οὐχ οἷός τε ἦν. ἀνάγκη

1 τὸν μὲν ἀνθρωποειδῆ Mang. τουτονὶ M 3 διϊθημένον M (in marg.: εἶχε τὸ παλαιὸν διηνθημένον [διηθημένον]), διηθημένον corr. ex διηθισμένον F, διηνθισμένον H 4 ἢ νεὼς] ἦν ὡς M ἱερῷ ABP ἐτεκταίνετο om. M 5 ἣν — θεοειδέστατον om. F ἀγαλματοφορεῖν M 6 δὲ om. FGH 7 τ᾽ ἄλλα ABP 8 καθ᾽ αὑτὸ] κατὰ M 10 εὐσαρκίας [ν] H προσανέπλαττε FGH: προσαναπλάττει M, προσέπλαττε ABP 12 περὶ τὴν ψυχὴν D οὐδενὶ] οὐδὲ F οὐδενὶ γὰρ] ὅθεν οὐχ D^M ἑτέρων παραδειγμάτων M, ἑτέρῳ πράγματι D οὐδενὶ τῶν F τῶν om. M 13 αὐτῆς] αὐτοῦ MF, αὐτῆς [οῦ] G δὲ D ὥσπερ D^R (Mang.) 14 τούτου D (coni. Markland): τοῦτον codd. 16 ἐν αἷς M μὲν om. ABP τὸν δὲ βασιλέα M: τὸν βασιλέα δὲ ceteri 17 ἱδρυσάμενος M παρέδωκε τὸ ἡγεμονικὸν M ante πρὸς add. καὶ M 17. 18 τὰς τῶν χρωμάτων ABP 18 χιλῶν BF, χυμῶν M τε om. M ἂν [αὖ] G παραπλησίον F 19 ἃς] ὡς M αὐτοῦ H: αὑτοῦ ceteri τ᾽ ABP

6—7 D^P fol. 376^r D^M fol. 282^r (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς) D^R fol. 279^v (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ): ὁ δημιουργὸς — ἐπιστήμην. 11—16 ibid. ὅτι δὲ — τόπος. 19—49,1 ibid. ἀνάγκη — τὸ μίμημα.

δὲ παγκάλου παραδείγματος πάγκαλον εἶναι τὸ μίμημα. θεοῦ δὲ λόγος καὶ αὐτοῦ κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ φύσει κάλλος, ἀμείνων, οὐ κοσμούμενος κάλλει, κόσμος δ' αὐτός, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, εὐπρεπέστατος ἐκείνου.

(49.) Τοιοῦτος μὲν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατά τε σῶμα καὶ 140
ψυχὴν γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ, τούς τε νῦν ὄντας καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν διενεγκὼν ἅπαντας· ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα γένεσις ἐξ ἀνθρώπων, τὸν δὲ θεὸς ἐδημιούργησεν· ἐφ' ὅσον δὲ κρείττων ὁ ποιῶν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ γινόμενον ἄμεινον· ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκμάζον αἰεὶ τοῦ παρηβηκότος βέλτιόν ἐστιν, εἴτε ζῷον εἴτε φυτὸν εἴτε καρπὸς εἴτ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ φύσει τυγχάνοι, οὕτως ἔοικεν ὁ μὲν πρῶτος διαπλασθεὶς ἄνθρωπος ἀκμὴ τοῦ ἡμετέρου παντὸς ὑπάρξαι γένους, οἱ δ' ἔπειτα μηκέθ' ὁμοίως ἐπακμάσαι, τῶν κατὰ γενεὰν ἀμαυροτέρας ἀεὶ τάς τε μορφὰς καὶ τὰς
p. 34 M. δυνάμεις | λαμβανόντων· ὅπερ ἐπί τε πλαστικῆς καὶ ζωγραφίας γινό- 141
μενον εἶδον· ἀποδεῖ γὰρ τὰ μιμήματα τῶν ἀρχετύπων, τὰ δ' ἀπὸ τῶν μιμημάτων γραφόμενα καὶ πλαττόμενα πολὺ μᾶλλον, ἅτε μακρὰν ἀφεστῶτα τῆς ἀρχῆς· παραπλήσιον δὲ πάθος καὶ ἡ μαγνῆτις λίθος ἐπιδείκνυται· τῶν γὰρ σιδηρῶν δακτυλίων ὁ μὲν αὐτῆς ψαύσας βιαιότατα κρατεῖται, ὁ δὲ τοῦ ψαύσαντος ἧττον, ἐκκρέμαται δὲ καὶ τρίτος δευτέρου καὶ τέταρτος τρίτου καὶ πέμπτος τετάρτου καὶ ἑτέρων ἕτεροι κατὰ μακρὸν στοῖχον ὑπὸ μιᾶς ὁλκοῦ δυνάμεως συνεχόμενοι, πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀεὶ γὰρ οἱ πόρρω τῆς ἀρχῆς ἀπηρτημένοι χαλῶνται διὰ τὸ τὴν ὁλκὴν ἀνίεσθαι μηκέθ' ὁμοίως σφίγγειν δυναμένην. ὅμοιον δή τι πεπονθέναι καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων φαίνεται καθ' ἑκάστην γενεὰν

---

1 τὸ μίμημα MD: τὸ om. ceteri 2 φύσει αἰσθητῷ Mang. 3 κάλλει αἰσθητῷ Christophorson αὐτός M: αὐτὸς ὢν ceteri ἐκπρεπέστατος FGH 5 μὲν οὖν Mang. (Christophorson) 6 γενέσθαι M 7 γέννησις H 8 κρεῖττον M τοσοῦτο (ον) H, τοσούτω G 9 γινόμενον M: γενόμενον ceteri γὰρ] γε GH, τὲ F αἰεὶ M: ἀεὶ ceteri 10 εἴτ' ἄλλο] εἴτε τῶν ἄλλων M 11 τυγχάνει BG μὲν om. ABP 13 ἐπακμάζοντες M τῶν — λαμβανόντων (14) secl. Müller 14 λαβόντων ABP πλαστικῆς M: τῆς πλαστικῆς ceteri 14. 15 γενόμενον ABP 15 εἶδος ἐστίν M, ἰδεῖν ἔστιν coni. Mang. ἀποδέει M μιμητὰ FGH δ' om. M 17. 18 ἐπιδείκνυσι M ἐπιδείκνυται (β') λίθος (α') (sic) H 18 βεβαιότατα AB, βεβαιώτατα P 19 δὲ alterum om. M 21 μακρὸν στοῖχον FGH: μικρὸν στοῖχον B, μικρὸν στοῖχον (οι ex ϊ corr.) P, μικρὸν στοῖχον (α, ϊ) A, μικρὸν στίχον M πλὴν δὲ οὐ ABP 22 ἐπηρτημένοι H τὸ om. M 23 ἀνίεσθαι M: ἀνεῖσθαι ceteri δή] δέ M

ἀμυδροτέρας λαμβανόντων τάς τε τοῦ σώματος καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνά-
142 μεις καὶ ποιότητας. τὸν δ' ἀρχηγέτην ἐκεῖνον οὐ μόνον πρῶτον ἄν-
θρωπον ἀλλὰ καὶ μόνον κοσμοπολίτην λέγοντες ἀψευδέστατα ἐροῦμεν· ἦν
γὰρ οἶκος αὐτῷ καὶ πόλις ὁ κόσμος, μηδεμιᾶς χειροποιήτου κατασκευῆς
δεδημιουργημένης ἐκ λίθων καὶ ξύλων ὕλης, ᾧ καθάπερ ἐν πατρίδι
μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐνδιῃτᾶτο φόβου μὲν ἐκτὸς ὤν, ἅτε τῆς τῶν
περιγείων ἡγεμονίας ἀξιωθεὶς καὶ πάντων ὅσα θνητὰ κατεπτηχότων
καὶ ὑπακούειν ὡς δεσπότῃ δεδιδαγμένων ἢ βιασθέντων, ἐν εὐπαθείαις
143 δὲ ταῖς ἐν εἰρήνῃ ἀπολέμῳ ζῶν ἀνεπιλήπτως. (50.) ἐπεὶ δὲ πᾶσα
πόλις εὔνομος ἔχει πολιτείαν, ἀναγκαίως συνέβαινε τῷ κοσμοπο-
λίτῃ χρῆσθαι πολιτείᾳ ᾗ καὶ σύμπας ὁ κόσμος· αὕτη δέ ἐστιν ὁ τῆς
φύσεως ὀρθὸς λόγος, ὃς κυριωτέρᾳ κλήσει προσονομάζεται θεσμός, νόμος
θεῖος ὤν, καθ' ὃν τὰ προσήκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα ἑκάστοις ἀπενεμήθη.
ταύτης τῆς πόλεως καὶ πολιτείας ἔδει τινὰς εἶναι πρὸ ἀνθρώπου πολίτας,
οἳ λέγοιντ' ἂν ἐνδίκως μεγαλοπολῖται τὸν μέγιστον περίβολον οἰκεῖν
144 λαχόντες καὶ τῷ μεγίστῳ καὶ τελειοτάτῳ πολιτεύματι ἐγγραφέντες. οὗτοι
δὲ τίνες ἂν εἶεν ὅτι μὴ λογικαὶ καὶ θεῖαι φύσεις, αἱ μὲν ἀσώματοι καὶ
νοηταί, αἱ δὲ οὐκ ἄνευ σωμάτων, ὁποίους συμβέβηκεν εἶναι τοὺς ἀστέ-
ρας; οἷς προσομιλῶν καὶ συνδιαιτώμενος εἰκότως ἐν ἀκράτῳ διέτριβεν
εὐδαιμονίᾳ· συγγενής τε καὶ ἀγχίσπορος ὢν τοῦ ἡγεμόνος, ἅτε δὴ
πολλοῦ ῥυέντος εἰς αὐτὸν τοῦ θείου πνεύματος, πάντα καὶ λέγειν καὶ
πράττειν ἐσπούδαζεν εἰς ἀρέσκειαν τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως, ἑπόμενος
κατ' ἴχνος αὐτῷ ταῖς ὁδοῖς, ἃς λεωφόρους | ἀνατέμνουσιν ἀρεταί, διότι p. 35 M.
μόναις ψυχαῖς θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμέναις τὴν πρὸς τὸν γεννή-
σαντα θεὸν ἐξομοίωσιν.

---

2 δὲ FG 4 ὁ οἶκος G οἶκος αὐτῶ καὶ πόλις ὁ κόσμος M: οἶκος ὁ κόσμος αὐτῶ καὶ πόλις ceteri 5 καὶ] ἢ M 6 τῶν om. ABP[1] 8 ἀκούειν ὡς δεσπότῃ M, ὡς δεσπότῃ ὑπακούειν ceteri δεδϊγμένων AP[1], δεδειγμένων B εὐσταθείαις B 9 δὲ om. M ἀπολέμω MFG: ἀπολέμως ceteri ἀνεπιλήπτως M: ἀνεπίληπτος ceteri 10 εὐνόμως F[1]G[1]H, ἔννομος Mang. ἀναγκαῖον MF ξυνέβαινε L 11 πολιτείαν M ᾗ om. M δ' M 12 ὃς] ὡς M προσονομάζεσθαι M 12. 13 θεῖος νόμος G 13 καὶ om. M 14 ταύτης] τῆς δὲ (sic) Mang. πολιτείας] πολίτας MABP 15 λέγοιτ' M ἐνδίκως] εἰκότως ABP post μεγαλοπολῖται add. οἱ B 16 γραφέντες ABP 17 καὶ θεῖαι M: καὶ om. ceteri 18 δ' M εἶναι συμβέβηκεν G 19 συνομιλῶν F[1] ἀκράτῳ] ἀκροτάτω ABP 20 δὴ] δὲ FGH 21 τοῦ om. ABP 22 πατρὸς] π̅ν̅ς̅ M post βασιλέως add. μετιὼν M 23 κατ' ἴχνος αὐτῶ M: αὐτῶ κατ' ἴχνος ceteri ἃς ὡς λεωφόρους Christophorson (Mang.) διότι M: δι' ὧν ceteri 24 μόνον ἡ ψυχὴ θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμένη M . θέμις ψυχαῖς ABP

(51.) Τοῦ μὲν οὖν πρώτου φύντος ἀνθρώπου τὸ καθ' ἑκάτερον 145 ψυχήν τε καὶ σῶμα κάλλος, εἰ καὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας ἔλαττον, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὡς οἷόν τε ἦν εἴρηται. τοὺς δ' ἀπογόνους τῆς ἐκείνου μετέχοντας ἰδέας ἀναγκαῖον εἰ καὶ ἀμυδροὺς ἀλλ' οὖν ἔτι σῴζειν τοὺς τύπους τῆς πρὸς τὸν προπάτορα συγγενείας. ἡ δὲ 146 συγγένεια τίς; πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ᾠκείωται λόγῳ θείῳ, τῆς μακαρίας φύσεως ἐκμαγεῖον ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γεγονώς, κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν ἅπαντι τῷ κόσμῳ· συγκέκραται γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν, γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, ἑκάστου τῶν στοιχείων εἰσενεγκόντος τὸ ἐπιβάλλον μέρος πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐταρκεστάτης ὕλης, ἣν ἔδει λαβεῖν τὸν δημιουργόν, ἵνα τεχνιτεύσῃ τὴν ὁρατὴν ταύτην εἰκόνα· καὶ προσέτι πᾶσι τοῖς λεχθεῖσιν ὡς οἰκειοτάτοις 147 καὶ συγγενεστάτοις χωρίοις ἐνδιαιτᾶται τόπους ἀμείβων καὶ ἄλλοτε ἄλλοις ἐπιφοιτῶν, ὡς κυριώτατα φάναι τὸν ἄνθρωπον πάντα εἶναι, χερσαῖον ἔνυδρον πτηνὸν οὐράνιον· ᾗ μὲν γὰρ οἰκεῖ καὶ βέβηκεν ἐπὶ γῆς, χερσαῖον ζῷόν ἐστιν, ᾗ δὲ δύεται καὶ νήχεται καὶ πλεῖ πολλάκις, ἔνυδρον — ἔμποροι καὶ ναύκληροι καὶ πορφυρεῖς καὶ ὅσοι τὴν ἐπ' ὀστρέοις καὶ ἰχθύσιν ἄγραν μετίασι τοῦ λεχθέντος εἰσὶ σαφεστάτη πίστις —, ᾗ δὲ μετέωρον ἀπὸ γῆς ἀνώφοιτον ἐξῆρται τὸ σῶμα, λέγοιτ' ἂν ἐνδίκως ἀεροπόρον εἶναι, πρὸς δὲ καὶ οὐράνιον, διὰ τῆς ἡγεμονικωτάτης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἑκάστῳ τῶν ἄλλων ἀστέρων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν συνεγγίζων.

(52.) Παγκάλως δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ἀνῆψε τῷ πρώτῳ 148 (Gen. 2,19)· σοφίας γὰρ καὶ βασιλείας τὸ ἔργον, σοφὸς δ' ἐκεῖνος αὐτομαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος, χερσὶ θείαις γενόμενος, καὶ προσέτι βασιλεύς·

---

1 τοῦ] τὸ corr. ex τοῦ F τοῦ πρώτου F, πρῶτον AP 2 ψυχήν τε] καὶ ψυχὴν H (sed καὶ superscr. H^2) ἐλάττω M 3 τ' ABP 4 τῆς om. M ἐκείνων H μετασχόντας ABP ἰδέας
οὐσίας G, γρ. οὐσίας F^2 in marg. ἀναγκαῖον ἦν M 5 διασώζειν M προπάτορα M: πατέρα ceteri 6 τίς; πᾶς] πᾶς τις M κατὰ μὲν om. M διάνοιαν] συγγένειαν G ᾠκείωται] ὢ οἰκειοῦται M 6. 7 λόγω θείω M: θείω λόγω ceteri 8. 9 συγκέκραται M: συγκέκριται ceteri 10 ἐξενεγκόντος M 11 τεχνιτεύσῃ M: τεχνιτεύσηται ceteri 12. 13 ὡς συγγενεστάτοις καὶ οἰκειοτάτοις B 14 κυριώτατον F^1 15 ᾗ] εἰ M 16 ᾗ] εἰ M, ἢ F^1 νή
μάχεται G 18 εἰσὶ] ἐστὶ M ᾗ] εἰ M 19 ἀνώφοιτον] ἄνω φοιτῶν M ἐξῆρται Mang.: ἐξήρτηται codd. 21. 22 πλανήτων ἀστέρων M 22 συνεγγίζων MB: συνεγγίζον (ο corr. ex ω) A, συνεγγίζον ceteri 23 ὀνομάτων] ὀμμάτων BP 25 χερσὶ M: χάρισι ceteri καὶ προσέτι δὲ ABP

ἐμπρεπὲς δ' ἡγεμόνι προσαγορεύειν ἕκαστον τῶν ὑπηκόων. ὑπερβάλ-
λουσα δ' ὡς εἰκὸς | δύναμις ἀρχῆς ἦν περὶ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρω- p. 36 M.
πον, ὃν σπουδῇ διαπλάσας ὁ θεὸς ἠξίου δευτερείων, ὕπαρχον μὲν αὐ-
τοῦ, τῶν δ' ἄλλων ἁπάντων ἡγεμόνα τιθείς, ὁπότε καὶ οἱ τοσαύταις
γενεαῖς ὕστερον φύντες, ἤδη τοῦ γένους διὰ μακρὰς χρόνων περιόδους
ἐξιτήλου ὄντος, οὐδὲν ἧττον ἔτι δεσπόζουσι τῶν ἀλόγων καθάπερ λαμ-
πάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀπὸ τοῦ πρώτου διαδοθὲν φυλάττοντες.
149 φησὶν οὖν ὅτι πάντα τὰ ζῷα ἤγαγεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν
βουλόμενος τίνας θήσεται προσρήσεις ἑκάστοις, οὐχ ὅτι ἐνεδοίαζεν —
ἄγνωστον γὰρ οὐδὲν θεῷ —, ἀλλ' ὅτι ᾔδει τὴν λογικὴν ἐν θνητῷ φύσιν
κατεσκευακὼς αὐτοκίνητον, ὅπως ἀμέτοχος αὐτὸς ᾖ κακίας. ἀπεπει-
ρᾶτο δ' ὡς ὑφηγητὴς γνωρίμου τὴν ἐνδιάθετον ἕξιν ἀνακινῶν καὶ πρὸς
ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων ἀνακαλῶν ἔργων, ἵν' ἀπαυτοματίσῃ τὰς θέσεις
μήτ' ἀνοικείους μήτ' ἀναρμόστους ἀλλ' ἐμφαινούσας εὖ μάλα τὰς τῶν
150 ὑποκειμένων ἰδιότητας. ἀκράτου γὰρ ἔτι τῆς λογικῆς φύσεως ὑπαρχού-
σης ἐν ψυχῇ καὶ μηδενὸς ἀρρωστήματος ἢ νοσήματος ἢ πάθους παρεισ-
εληλυθότος, τὰς φαντασίας τῶν σωμάτων καὶ πραγμάτων ἀκραιφνεστά-
τας λαμβάνων εὐθυβόλους ἐποιεῖτο τὰς κλήσεις, εὖ μάλα στοχαζόμενος
τῶν δηλουμένων, ὡς ἅμα λεχθῆναί τε καὶ νοηθῆναι τὰς φύσεις αὐτῶν.
οὕτως μὲν ἐν ἅπασι τοῖς καλοῖς διέφερεν ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνων
τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.
151 (53.) Ἐπεὶ δ' οὐδὲν τῶν ἐν γενέσει βέβαιον, τροπὰς δὲ καὶ μετα-
βολὰς ἀναγκαίως τὰ θνητὰ δέχεται, ἐχρῆν καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον
ἀπολαῦσαί τινος κακοπραγίας. ἀρχὴ δὲ τῆς ὑπαιτίου ζωῆς αὐτῷ γίνε-
ται γυνή· μέχρι μὲν γὰρ εἷς ἦν, ὡμοιοῦτο κατὰ τὴν μόνωσιν κόσμῳ

---

1 εὐπρεπὴς καὶ ἡγεμών· προσαγορεύειν δὲ ἑκάστῳ τῶν ὑπηκόων M 1. 2 ὑπερβαλλούσης M 2 δ' om. M 3. 4 αὑτοῦ A, αὐτοῦ ceteri 4 ἁπάντων ἡγεμόνα M: ἡγεμόνα πάντων ceteri 6 ὄντος] γεγονότος Jessen ἔτι] ἔστι G 8 Ἀδάμ M: ἄνθρωπον ceteri 10 ᾔδει] ἤδη M 11 post αὐτοκίνητον add. πονητόν M αὐτὸς om. M 12. 13 πρὸς ἐπίδειξιν Mang.: πρός τι M, προσέτι ceteri 13 ἔργων ἀνακαλῶν ABP 14 τὰς om. H 15 φύσεως] ἕξεως M 16 ἢ νοσήματος om. M 17 ταῖς φαντασίαις H καὶ M: ἢ ceteri 17. 18 ἀκραιφνεστάταις χρώμενος H 20 οὕτω codd. ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνειν Christophorson Mang. 23 ἀναγκαίως M: om. F, ἀναγκαίας ceteri καὶ om. ABP[1] 24 αὐτοῦ ABP 25 γὰρ in marg. A, om. B ὡμοιοῦτο M: ὡμοιοῦτο τῷ ceteri μόνωσιν M: γένεσιν ceteri

---

13 *Basil. in Hexaem. homil. IV 1* . . . ἡμεῖς δὲ ἄρα οὓς ὁ κύριος . . . ἐπὶ τὴν ἐπίδειξιν συνεκάλεσε τῶν οἰκείων ἔργων.

καὶ θεῷ καὶ τῆς ἑκατέρου φύσεως ἐναπεμάττετο τῇ ψυχῇ τοὺς χαρακ-
τῆρας, οὐ πάντας ἀλλ᾽ ὅσους χωρῆσαι δυνατὸν θνητὴν σύστασιν· ἐπεὶ
δ᾽ ἐπλάσθη καὶ γυνή, θεασάμενος ἀδελφὸν εἶδος καὶ συγγενῆ μορφὴν
ἠσμένισε τῇ θέᾳ καὶ προσιὼν ἠσπάζετο. ἡ δ᾽ οὐδὲν ἐκείνου προσβλέ- 152
πουσα ζῷον ἐμφερέστερον ἑαυτῇ γάνυταί τε καὶ ἀντιπροσφθέγγεται μετ᾽
αἰδοῦς· ἔρως δ᾽ ἐπιγενόμενος καθάπερ ἑνὸς ζῴου διττὰ τμήματα διε-
στηκότα συναγαγὼν εἰς ταὐτὸν ἁρμόττεται, πόθον ἐνιδρυσάμενος ἑκατέρῳ
τῆς πρὸς θάτερον κοινωνίας εἰς τὴν τοῦ ὁμοίου γένεσιν· ὁ δὲ πόθος
οὗτος καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἡδονὴν ἐγέννησεν, ἥτις ἐστὶν ἀδικημάτων
p. 37 M. καὶ παρανομημάτων | ἀρχή, δι᾽ ἣν ὑπαλλάττονται τὸν θνητὸν καὶ κακο-
δαίμονα βίον ἀντ᾽ ἀθανάτου καὶ εὐδαίμονος. (54.) ἔτι δὲ τοῦ ἀνδρὸς 153
μονήρη βίον ζῶντος, μήπω διαπλασθείσης τῆς γυναικός, φυτευθῆναι λόγος
ἔχει παράδεισον ὑπὸ θεοῦ τοῖς παρ᾽ ἡμῖν οὐδὲν προσεοικότα (Gen. 2, 8 s.)·
τῶν μὲν γάρ ἐστιν ἄψυχος ἡ ὕλη, παντοίων δένδρων κατάπλεως, τῶν
μὲν ἀειθαλῶν πρὸς τὴν ὄψεως ἀδιάστατον ἡδονήν, τῶν δὲ ταῖς ἐαριναῖς
ὥραις ἡβώντων καὶ βλαστανόντων, καὶ τῶν μὲν ἥμερον καρπὸν ἀνθρώ-
ποις φερόντων, οὐ πρὸς ἀναγκαίαν μόνον χρῆσιν τροφῆς ἀλλὰ καὶ πρὸς
περιττὴν ἀπόλαυσιν ἁβροδιαίτου βίου, τῶν δ᾽ οὐχ ὅμοιον, ὃς ἀναγκαίως
θηρίοις ἀπενεμήθη· κατὰ δὲ τὸν θεῖον παράδεισον ἔμψυχα καὶ λογικὰ
φυτὰ πάντ᾽ εἶναι συμβέβηκε, καρπὸν φέροντα τὰς ἀρετὰς καὶ προσέτι
τὴν ἀδιάφθορον σύνεσιν καὶ ἀγχίνοιαν, ᾗ γνωρίζεται τὰ καλὰ καὶ τὰ
αἰσχρά, ζωήν τ᾽ ἄνοσον καὶ ἀφθαρσίαν καὶ πᾶν εἴ τι τούτοις ὁμοιότρο-
πον. ταῦτα δέ μοι δοκεῖ συμβολικῶς μᾶλλον ἢ κυρίως φιλοσοφεῖσθαι· 154
δένδρα γὰρ ἐπὶ γῆς οὔτε πέφηνέ πω πρότερον οὔτ᾽ αὖθις εἰκὸς φανεῖ-
σθαι ζωῆς ἢ συνέσεως· ἀλλ᾽ ὡς ἔοικεν αἰνίττεται διὰ μὲν τοῦ παρα-
δείσου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν, ὅπερ ἐστὶ κατάπλεων οἷα φυτῶν μυ-

---

1 ἑκατέρω M ἐναπεμάττετο Mang.: ἀπεμάττετο codd. τῇ om. M 2 τὴν θνητὴν M 3 ἐπλάσθη] ἐγενήθη M 4 ἐνησμένισε Mang. ἥ δ᾽ A οὐδὲν ἐκείνου M: οὐδὲν ἐκείνω FGH, οὐδ᾽ ἐν ἐκείνω ABP 5 ἐμφανέστερον ABP γάννυται ABPFGH, γαυροῦται M τε om. M ἀντιπροσφθέγγεται] προσαγορεύεται M 6 δὲ M ἐπιγινόμενος B, γενόμενος M 7 ἁρμόττεται FGH: ἡρμονίζετο M, ἁρμόττοντα ABP ἐνίδρυσεν ABP 10 δι᾽ ἣν M: δι᾽ οὗ ceteri 11 ἀντ᾽ om. M δὲ καὶ FG 12 τῆς γυναικός M: τῆς om. ceteri 16 τῶν] τὸν corr. ex τῶν H, τὸν L 17 μόνην M 18 τῶν δ᾽ οὐχ ὅμοιον scripsi: om. ABPH[1], τῶν δ᾽ οὐχ ὁμοίων M, τὸν δ᾽ οὐχ ὅμοιον FGH[2]L, τὸν δ᾽ ἀνήμερον Christophorson Mang. ὃς] ὡς M ἀναγκαῖος FG 20 φυτὰ MFG: τὰ φυτὰ ceteri 21 ἀδιάφορον ABP[1], διάφορον M καὶ ἀγχίνοιαν om. M 21. 22 τὰ καλὰ καὶ τὰ αἰσχρά M: τὰ αἰσχρὰ καὶ καλά ceteri 22 τ᾽ om. M ἄνοσον] ἄνεσιν M τούτων H 24 που M

ρίων ὅσων δοξῶν, διὰ δὲ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν θεοσέβειαν, δι᾽ ἧς ἀθανατίζεται ἡ ψυχή, διὰ δὲ τοῦ καλῶν καὶ πονηρῶν γνωριστικοῦ φρόνησιν τὴν μέσην, ᾗ διακρίνεται τἀναντία φύσει.

155 (55.) θέμενος δὲ τούτους τοὺς ὅρους ἐν ψυχῇ καθάπερ δικαστὴς ἐσκόπει, πρὸς πότερον ἐπικλινῶς ἕξει. ὡς δὲ εἶδε ῥέπουσαν μὲν ἐπὶ πανουργίαν, εὐσεβείας δὲ καὶ ὁσιότητος ὀλιγωροῦσαν, ἐξ ὧν ἡ ἀθάνατος ζωὴ περιγίνεται, προὐβάλετο κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ παραδείσου, μηδ᾽ ἐλπίδα τῆς εἰσαῦθις ἐπανόδου δυσίατα καὶ ἀθεράπευτα πλημμελούσῃ ψυχῇ παρασχών, ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπάτης πρόφασις ἐπίληπτος ἦν οὐ μετρίως, ἣν οὐκ ἄξιον παρασιωπῆσαι.

156 λέγεται τὸ παλαιὸν τὸ ἰοβόλον καὶ γηγενὲς ἑρπετὸν [ὄφις] ἀνθρώπου φωνὴν προΐεσθαι καί ποτε προσελθὸν τῇ τοῦ πρώτου φύντος ἀνδρὸς γυναικὶ τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἄγαν εὐλαβείας ὀνειδίσαι, διότι μέλλει καὶ ὑπερτίθεται πάγκαλον ὀφθῆναι καὶ ἥδιστον ἀπολαυσθῆναι καρπὸν δρέπεσθαι, πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον, ᾧ δυνήσεται γνωρίζειν ἀγαθά τε αὖ καὶ κακά· τὴν δὲ ἀνεξετάστως ἀπὸ γνώμης ἀβεβαίου καὶ ἀνιδρύτου συναινέσασαν ἐμφαγεῖν | τοῦ καρποῦ καὶ τῷ ἀνδρὶ μεταδοῦναι — καὶ τοῦτ᾽ ἐξαπιναίως ἀμφοτέρους ἐξ ἀκακίας καὶ ἁπλότητος ἠθῶν εἰς πανουργίαν μετέβαλεν —· ἐφ᾽ ᾧ τὸν πατέρα χαλεπήναντα — ἡ γὰρ πρᾶξις ὀργῆς ἀξία, ἐπεὶ παρελθόντες τὸ ζωῆς ἀθανάτου φυτόν, τὴν ἀρετῆς παντέλειαν, ὑφ᾽ ἧς μακραίωνα καὶ εὐδαίμονα βίον ἐδύναντο καρποῦσθαι, τὸν ἐφήμερον καὶ θνητὸν οὐ βίον ἀλλὰ χρόνον κακοδαιμονίας μεστὸν εἵλοντο — κολάσεις ὁρίσαι κατ᾽ αὐτῶν τὰς προσηκούσας. p. 38 M.

157 (56.) Ἔστι δὲ ταῦτα οὐ μύθου πλάσματα, οἷς τὸ ποιητικὸν καὶ σοφιστικὸν χαίρει γένος, ἀλλὰ δείγματα τύπων ἐπ᾽ ἀλληγορίαν

---

2 τοῦ τῶν καλῶν ABP   2. 3 τοῦ καλὸν καὶ πονηρὸν M   3 γνωριστικοῦ Wendl.: ὁριστικοῦ M, γνωστικοῦ ceteri   μέσην] μεγίστην P   ᾗ A   4 δὲ] οὖν ABP τούτους τοὺς ὅρους MFG: τοὺς ὅρους τούτους ceteri   5 δ᾽ M   ἐπὶ M: πρὸς ceteri   6 εὐσεβείας δὲ καὶ ὁσιότητος M: ὁσιότητος δὲ καὶ εὐσεβείας ceteri 7 περιγίνεται M: ἐπιγίνεται ceteri   προὐβάλετο GH: προὐβάλλετο ceteri 9 πλημμελούσῃ om. F   ἐπειδὴ M   11 λέγεται δὲ B   ὄφις seclusi ὁ ὄφις M   12 προσελθὸν scripsi: προσελθεῖν FG, προσελθὼν ceteri   14 πᾶν καλὸν M   ἀπολαυθῆναι M   15 πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον om. F 16 τε καὶ αὖ ABP, αὖ om. H   17 post ἀνιδρύτου add. ἔργου M   συναινέσαιεν φαγεῖν M   18 καὶ τοῦτ᾽] κἄπειτα M   ἐξαπιναίους M   19 μεταβαλεῖν Markland 20 ἡ] ἦν Markland   ἐπεὶ] εἰ M   τὸ τῆς ζωῆς F   φυτὸν ἀθανάτου ABP 25 μύθου πλάσματα M: πλάσματα μύθου H, πλάσμα μύθου FG, πλάσματα μύθων ABP 26 τύπων] τρόπων M, τύπων τρόπον G

παρακαλοῦντα κατὰ τὰς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεις. ἑπόμενος δέ τις εἰκότι
στοχασμῷ φήσει προσηκόντως τὸν εἰρημένον ὄφιν ἡδονῆς εἶναι σύμ-
βολον, ὅτι πρῶτον μὲν ζῷον ἄπουν ἐστὶ καὶ πρηνὲς πεπτωκὸς ἐπὶ
γαστέρα, δεύτερον δ' ὅτι γῆς βώλοις σιτίῳ χρῆται, τρίτον δ' ὅτι τὸν
ἰὸν ἐπιφέρεται τοῖς ὀδοῦσιν, ᾧ τοὺς δηχθέντας ἀναιρεῖν πέφυκεν. οὐδε- 158
νὸς δὲ τῶν λεχθέντων ὁ φιλήδονος ἀμοιρεῖ· μόλις τε γὰρ τὴν κεφαλὴν
ἐπαίρει βαρυνόμενος καὶ καθελκόμενος, ἐκτραχηλιζούσης καὶ ὑποσκελι-
ζούσης τῆς ἀκρασίας· σιτεῖταί τε οὐκ οὐράνιον τροφήν, ἣν ὀρέγει τοῖς
φιλοθεάμοσι διὰ λόγων καὶ δογμάτων σοφία, τὴν δ' ἀναδιδομένην ἐκ
γῆς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας, ἐξ ἧς οἰνοφλυγίαι καὶ ὀψοφαγίαι καὶ λαι-
μαργίαι, ⟨αἳ⟩ τὰς γαστρὸς ἐπιθυμίας προσαναρρηγνῦσαι καὶ ἀναρριπίζου-
σαι [καὶ ἀνδραποδίζουσαι] πρὸς γαστριμαργίαν συναύξουσι καὶ ἀναρρη-
γνύουσι καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους· σιτοπόνων τε γὰρ καὶ ὀψαρτυ-
τῶν κάματον ἐπιλιχνεύει καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἡδυσμάτων κνίσσης ἐν κύκλῳ
τὴν κεφαλὴν περιάγων μεταλαμβάνειν [τῆς εἰδεχθείας] ὀρέγεται, καὶ
ὁπότε πολυτελῆ τράπεζαν θεάσαιτο, καταβαλὼν αὑτὸν ὅλον ἐπὶ τὰ εὐτρε-
πισθέντα ἐκχεῖται, πάντων ἀθρόων σπουδάζων ἐμφορεῖσθαι, τέλος οὐ
κόρον ἀλλὰ τὸ μηδὲν ὑπολείπεσθαι τῶν εὐτρεπισθέντων ποιούμενος.
ὅθεν οὐχ ἧττον ὄφεως ἐν τοῖς ὀδοῦσιν ἐπιφέρεται τὸν ἰόν· οὗτοι γάρ 159
εἰσιν ἀπληστίας ὑπηρέται καὶ ὑπουργοί, πάνθ' ὅσα πρὸς ἐδωδὴν τέμνον-
τές τε καὶ λεαίνοντες καὶ τὸ μὲν πρῶτον γλώττῃ παραδιδόντες τῇ
p. 39 M. χυλοὺς δικαζούσῃ πρὸς ἐπίκρισιν, ἔπειτα δὲ φάρυγγι· | σιτίων δὲ ἀμε-
τρία θανατῶδες φύσει καὶ ἰοβόλον, ἅτε πέψιν οὐκ ἐνδεχομένων διὰ τὴν

---

1 καλοῦντα H, καλούντων L κατὰ] καὶ M 2 φησὶ M 3 ζῶον ἄπουν M: ἄπουν (om. ζῷον) ABP, ἄπους (om. ζῷον) FGH καὶ πρηνὲς M: καὶ om. ceteri πρηνὴς H πεπτωκὼς MFGH 4 δὲ ABP γῆς — ὅτι om. F κέχρηται ABP δὲ ABP 6 μόγις M 7 ἐπαίρει] ἐπιφέρει M 8 τῆς om. M τε] δ' M 9 καὶ διὰ λόγων ABP 11 αἳ add. Creuzer ἐπιθυμίας συναύξουσι πρὸς γαστριμαργίαν· ἀναρρηγνύσαι (sic) καὶ ἀνδραποδίζουσαι τὰς γαστριμαργίας καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους M 11. 12 ἀναρριπίζουσαι Mang.: ἀναρριπτοῦσαι codd. 12 καὶ ἀνδραποδίζουσαι secl. Wendl. 12. 13 συναύξουσαι καὶ ἀναρρηγνύουσαι ABP 13 καὶ ante τοὺς om. ABP[1] 14 ἐπιλιχνεύει M: περιλιχνεύουσι ceteri τῆς] τις (ι in ras.) B κνίσης H 15 μεταλαμβάνει καὶ μετέχει τῆς εἰδεχθείας· ὀρέγεται δὲ M τῆς εἰδεχθείας seclusi: ἤδη τῆς θέας Mang., ὢ τῆς εἰδεχθείας coni. Wendl. 16 καταβαλὼν M: ἐπιβαλὼν ceteri αὐτὸν M 17 ἐγχεῖται M πάντα ἄνθρωπον σπεύδων M ἀθρόων Markland: ἀθρόον codd. 17. 18 οὐ κόρον ἀλλὰ M: οὐχ ὅρον ἄλλο ἢ FGH, οὐκ ἄλλο ἢ ABP 19 ἐν τοῖς M: αὐτοῖς ceteri 20 ἐδωδὴν MH: ἡδονὴν ceteri 21 πρῶτον γλώττῃ] γλώττῃ πρότερον M τῇ] τοὺς M 22 χιλοὺς BH διχάζουσι (sic) M δὲ alterum om. ABPG 23 θανατώδη φύσιν M ἐνδεχόμενον M

160 τῶν ἐπεισιόντων φοράν, ἣ γίνεται πρὶν ἐξικμασθῆναι τὰ πρότερα. φω-
νὴν δ' ἀνθρώπειον ὄφις λέγεται προΐεσθαι, διότι μυρίοις ὑπερμάχοις καὶ
προαγωνισταῖς ἡδονὴ χρῆται τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνει-
ληφόσιν, οἳ τολμῶσιν ἀναδιδάσκειν ὅτι πάντων τὸ κράτος ἀνῆπται μι-
161 κρῶν τε καὶ μεγάλων οὐδενὸς ὑπεξῃρημένου τὸ παράπαν. (57.) ἀλλ'
αἵ τε πρῶται τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδο-
νήν, αἵ τε σποραὶ καὶ γενέσεις διὰ ταύτης συνίστανται, τά τε γεννώ-
μενα οὐδενὶ πρῶτον οἰκειοῦσθαι πέφυκεν ἢ ταύτῃ, χαίροντα μὲν ἡδονῇ,
τὴν δ' ἐναντίαν ἀλγηδόνα δυσχεραίνοντα· παρὸ καὶ ἀνακλαίεται τὸ βρέ-
φος ἀποκυηθέν, ἀλγῆσαν ὡς εἰκὸς τῇ περιψύξει· ἐκ γὰρ θερμοτάτου
καὶ πυρωδεστάτου χωρίου τοῦ κατὰ τὴν μήτραν, ᾧ πολὺν χρόνον ἐνδι-
ῃτήθη, προελθὸν ἐξαπιναίως εἰς ἀέρα, ψυχρὸν καὶ ἀσυνήθη τόπον,
ἐπλήγχθη καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δυσχεραίνειν ἀλγηδόνι τὰ κλαύματα
162 δεῖγμα παρέσχεν ἐναργέστατον. σπεύδει τε, φασί, πᾶν ζῷον ὡς ἐπ'
ἀναγκαιότατον καὶ συνεκτικώτατον τέλος ἡδονὴν καὶ μάλιστα ἄνθρωπος·
τὰ μὲν γὰρ διὰ γεύσεως μόνον καὶ τῶν γεννητικῶν ἐφίεται ταύτης, ὁ
δὲ ἄνθρωπος καὶ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὅσα θεάματα ἢ ἀκούσματα
163 τέρψιν δύναται παρασχεῖν ὠσὶ καὶ ὀφθαλμοῖς μεταδιώκων. λέγεται δὲ καὶ
ἄλλα παμπληθῆ πρὸς ἔπαινον τοῦ πάθους καὶ ὡς ἔστιν οἰκειότατον καὶ
συγγενέστατον ζῴοις· (58.) ἀπόχρη δὲ δείγματος ἕνεκα καὶ τὰ νῦν
εἰρημένα, ὧν χάριν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἔδοξεν ὁ ὄφις προΐεσθαι. διό μοι

---

1 ἐπεισιόντων] ἐπισιτίων M φοράν] ἐπιφοράν H ἣ om. M τὰ πρότερα M: καὶ τὰ πρότερα ceteri 2 δὲ FG ἀνθρωπίνην ABP προέσθαι FGH 3 ἀγωνισταῖς ABP ἡδονὴ om. FG κέχρηται ABP ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν M: καὶ προστασίαν om. ceteri αὐτοῖς M 4 πάντων τὸ κράτος M: τὸ πάντων κράτος ceteri 5 παράπαν — ἄρρενος (6) om. M 6 σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν FGH: συνέχουσιν ἡδονὴν σύνοδοι ABP, συνόδοις ξένιον ἐχούσαις ἡδονὴν M 7 αἵ τε — συνίστανται] αἰτίαν, σποραῖς καὶ γενέσεσι· διὰ ταύτην συνίστανται M τε post τά om. M 7. 8 γεννώμενα] γενόμενα MH 8 οὐδὲν M πρῶτον] πρότερον Markland πεφυκότα M 9 παρὸ] καθὸ M ἀποκλαίεται H 10 ἀλγῆσαν — περιψύξει] ἀλγήμασιν ὡς εἰκὸς τοῖς περὶ ψύξιν M εἰκὸς M: ἔοικε ceteri 11 χορίου (ω supra) M τοῦ om. B τὴν om. H ᾧ] οὗ M 12 προελθὼν FH ἐξαπιναίως om. B 13 κλαύσματα M 14 παρέχει Mang. τε M: τε γάρ ceteri φασί] φησί H, φύσει coni. Creuzer ἐπ' M: ἐπὶ ceteri 15 ἡδονῇ GH 16. 17 ὁ δὲ om. v 17 δ' ABP θεατὰ ἢ ἀκουστὰ M 18 δύνανται M μεταδιώκει Markland καὶ post δὲ om. ABP[1] 19 ἄλλα] ἅμα M παμπληθὶ M παμπληθῆ post πάθους transp. H 20 συγγενέστατον] δικαιότατον B 21 ὁ om. BPFG

---

7 sqq. cf. Epicur. frg. 398 p. 274 Usener

δοκεῖ κἀν τοῖς κατὰ μέρος νόμοις, οὗ περὶ ζῴων ἔγραψεν ἅ τε χρὴ προσφέρεσθαι καὶ τοὐναντίον, ἐπαινέσαι μάλιστα τὸν ὀφιομάχην ἐπικαλούμενον (Lev. 11, 22) — ἑρπετὸν δ᾽ ἐστὶν ἔχον ἀνωτέρω σκέλη τῶν ποδῶν, οἷς ἀπὸ γῆς πέφυκε πηδᾶν καὶ μετέωρον αἴρεσθαι καθάπερ τὸ τῶν ἀκρίδων γένος —· ὁ γὰρ ὀφιομάχης οὐδὲν ἄλλ᾽ ἢ συμβολικῶς ἐγκράτεια εἶναί 164
μοι δοκεῖ, μάχην ἀκαθαίρετον καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἐκφέρουσα πρὸς ἀκρασίαν καὶ ἡδονήν· ἡ μὲν γὰρ εὐτέλειαν καὶ ὀλιγοδεΐαν καὶ ὅσον ἀναγκαῖον φιλαυστήρῳ καὶ σεμνῷ βίῳ διαφερόντως ἀσπάζεται, ἡ δὲ περιεργίαν καὶ πολυτέλειαν, ἃ χλιδῆς καὶ θρύψεως αἴτια γίνεται ψυχῇ καὶ σώματι, δι᾽ ὧν τὴν ὑπαίτιον καὶ θανάτου χαλεπωτέραν ζωὴν παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσι συμβέβηκε γίνεσθαι.

(59.) Τὰς δὲ γοητείας καὶ ἀπάτας αὐτῆς ἡδονὴ τῷ μὲν ἀνδρὶ οὐ 165
p. 40 M. τολμᾷ προσφέρειν, τῇ δὲ γυναικὶ καὶ | διὰ ταύτης ἐκείνῳ, πάνυ προσφυῶς καὶ εὐθυβόλως· ἐν ἡμῖν γὰρ ἀνδρὸς μὲν ἔχει λόγον ὁ νοῦς, γυναικὸς δ᾽ αἴσθησις· ἡδονὴ δὲ προτέραις ἐντυγχάνει καὶ ἐνομιλεῖ ταῖς αἰσθήσεσι, δι᾽ ὧν καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν φενακίζει· ἐπειδὰν γὰρ ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων τοῖς φίλτροις αὐτῆς ὑπαχθῇ, χαίρουσαι τοῖς προτεινομένοις, ἐπὶ χρωμάτων μὲν καὶ σχημάτων ποικιλίαις ὄψις, ἐπὶ δὲ φωνῶν ἐμμελείαις ἀκοή, ἐν δὲ χυλῶν ἡδύτησι γεῦσις, κἀν ταῖς τῶν ανα-

---

1 οὗ] οὐ M, οὓς Mang. (coni. Turn.) ἀνέγραψεν M 2 καὶ τοὐναντίον H: καὶ ἃ τοὐναντίον ABP, ἢ τοὐναντίον F, καὶ ἢ τοὐναντίον G, καὶ μὴ M ἐπαινεῖν M τὸν ὄφιν μάχην M 3 δ᾽ om. M 5 ἡ (corr. ex ὁ) γὰρ ὄφεως μάχη M ἄλλ᾽ ἢ MFG: ἀλλ᾽ ἢ H, ἄλλο ἢ ABP 7 ὀλιγοδέειαν G, ὀλιγοδείαν AB 8 ante φιλαυστήρῳ add. ἃ δὴ M, ὃ δὴ G^1H, ὃ δὴ τῷ F, ὑποτίθεται, ὃ δὴ ABP: corr. Turn. 9 περιεργίαν M: πολυεργίαν ceteri ἃ om. M αἰτία M 9. 10 τῇ ψυχῇ τε καὶ τῷ σώματι ABP 12 αὐτῆς corr. ex αὐτῆς H: αὐτῆς ceteri ἡδονὴ M: ἡ ἡδονὴ ceteri 15 δὲ ἡ αἴσθησις ABP 16 ἑκάστην M 17 χαίρουσαι Markland: χαίρουσα codd. 18 ἐπὶ] ἐν M σχημάτων ποικιλίαις] ποικιλίαις χρωμάτων AP, ποικιλίαις σωμάτων B ὄψις in textu om., in marg. add. ABP ὄψις — ἐμμελείαις (19) om. F ἐπὶ] ἐν M 19 ἐν χυλῶν δὲ ABP χιλῶν BH ἡδύτησι om. M ἡ γεῦσις M κἀν scripsi: καὶ M, κἀκ ceteri ταῖς τῶν ἀνατεθυμιωμένων (sic) ἀτμῶν εὐωδίαις M: τῆς τῶν ἀναθυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίας ABP, τῆς τῶν ἀναθυμιωμένων εὐωδίας FG, τῆς τῶν ἀναδιδομένων ἀτμῶν εὐωδίας H

---

12 sqq. *Ambros. de Paradiso 2,11* . . . namque ante nos fuit qui per voluptatem et sensum praevaricationem ab homine memoraverit esse commissam, in specie serpentis figuram accipiens delectationis, in figura mulieris sensum animi mentisque constituens, quem αἴσθησιν vocant Graeci; deceptam autem per sensum praevaricatricem secundum historiam mentem asseruit, quam Graeci νοῦν vocant. recte igitur in Graeco νοῦς viri figuram accepit, αἴσθησις mulieris.

θυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίαις ὄσφρησις, δεξάμεναι τὰ δῶρα θεραπαινίδων τρόπον προσφέρουσιν οἷα δεσπότῃ τῷ λογισμῷ, παράκλητον ἐπαγόμεναι πειθὼ περὶ τοῦ μηδὲν ἀπώσασθαι τὸ παράπαν· ὁ δ' αὐτίκα δελεασθεὶς ὑπήκοος ἀνθ' ἡγεμόνος καὶ δοῦλος ἀντὶ δεσπότου καὶ ἀντὶ πολίτου
166 φυγὰς καὶ θνητὸς ἀντ' ἀθανάτου γίνεται. συνόλως γὰρ οὐκ ἀγνοητέον ὅτι οἷα ἑταιρὶς καὶ μαχλὰς οὖσα ἡδονὴ γλίχεται τυχεῖν ἐραστοῦ καὶ μαστροποὺς ἀναζητεῖ, δι' ὧν τοῦτον ἀγκιστρεύσεται· μαστροπεύουσι δ' αὐτῇ καὶ προξενοῦσι τὸν ἐρῶντα αἰσθήσεις, ἃς δελεάσασα ῥᾳδίως ὑπηγάγετο τὸν νοῦν, ᾧ τὰ φανέντα ἐκτὸς εἴσω κομίζουσαι διαγγέλλουσι καὶ ἐπιδείκνυνται, τοὺς τύπους ἑκάστων ἐνσφραγιζόμεναι καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος· κηρῷ γὰρ ἐοικὼς δέχεται τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων φαντασίας, αἷς τὰ σώματα καταλαμβάνει δι' αὑτοῦ μὴ δυνάμενος, καθάπερ εἶπον ἤδη.

167 (60.) Τὰ δ' ἐπίχειρα τῆς ἡδονῆς εὐθὺς εὕραντο οἱ πρῶτοι γενόμενοι δοῦλοι χαλεποῦ καὶ δυσιάτου πάθους· ἡ μὲν γυνὴ σφοδρὰς ἀνίας ἐνδεξαμένη τὰς ἐν ὠδῖσι καὶ τὰς παρὰ τὸν ἄλλον βίον λύπας ἐπαλλήλους καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τέκνοις γεννωμένοις καὶ τρεφομένοις καὶ νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσι καὶ εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, εἶτ' ἀφαίρεσιν ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνόντος ἀνδρὸς δεσποτείαν, οὗ τοῖς ἐπιτάγμασι πειθαρχεῖν ἀναγκαῖον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐν μέρει πόνους καὶ ταλαιπωρίας καὶ συνεχεῖς ἱδρῶτας ἕνεκα πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων καὶ στέρησιν μὲν τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν, ἅπερ ἐδιδάχθη φέρειν ἡ γῆ δίχα γεωργικῆς ἐπιστήμης, ἀτρύτων δὲ μετουσίαν καμάτων εἰς ζήτησιν βίου
168 καὶ τροφῆς ὑπὲρ τοῦ μὴ λιμῷ παραπολέσθαι· οἶμαι γὰρ ἂν ὥσπερ

1 αἳ δεξάμεναι M θεραπαινίδος B 2 τὸν τρόπον M 3 δελεασθεὶς] δικαστὴς M 5 ἀντὶ ἀθανάτου M 6 μαχλὰς Wendl.: μάχλος codd. ἡ ἡδονὴ M 7 τοῦτον] καὶ τοῦτον F, τὸν νοῦν Markland ἀγκιστρεύεται ABP[1] 8 αὐτῆς M ἐρῶντα Wendl.: ἔρωτα codd. ἃς] αἷς ABP 9 ὑπήγαγε ABP 10 ἑκάστων] ἐκ πάντων M σφραγιζόμεναι M 11 καὶ τὸ ὅμοιον M Pal.: καὶ om. ceteri ἐνεργαζόμεναι Pal.: ἐναυγαζόμεναι M, om. ceteri ἐοικὸς M 12 καταλαμβάνεται M Pal. αὑτοῦ FG, ἑαυτοῦ Pal.: αὐτοῦ ceteri 13 εἶπον ἤδη M: ἤδη εἶπον ceteri 14 δ' ἐπίχειρα] δὲ παῦρα M εὕραντο M: ἤραντο ceteri πρῶτοι M: πρότερον ceteri 15 σφόδρα M 16 δεξαμένη M 16. 17 λύπας ἐπαλλήλους M: ἐπαλλήλους λύπας ceteri 17 γεινομένοις M 18 εἶτ' M: εἰς ceteri 19 συνόντως A 22 φέρειν—ἐπιστήμης (23)] ἔχειν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης λογικῆς M 23 δὲ] δέ τε M μετουσίας M 24 τροφῆς] τρυφῆς ABP μὴ om. A[1]BP[1] οἶμαι] οἱ μὲν M ἂν om. ABP[1]

6—13 Pal. fol. 24r οἷα ἑταιρὶς — μὴ δυνάμενος.

ἥλιον καὶ σελήνην ἀεὶ φωσφορεῖν ἅπαξ κελευσθέντας ἅμα τῇ πρώτῃ
γενέσει τοῦ παντὸς καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα διατηρεῖν οὐδενὸς ἑτέρου
p. 41 M. χάριν ἢ ὅτι | τῶν ὅρων οὐρανοῦ μακρὰν κακία πεφυγάδευται. τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ τῆς γῆς τὴν βαθεῖαν καὶ καρποφόρον ἄνευ τέχνης καὶ συμ-
πράξεως γεωπόνων ἀνδρῶν φέρειν ἂν πολλὴν ἀφθονίαν κατὰ τὰς
ἐτησίους ὥρας· νυνὶ δὲ αἱ ἀέναοι πηγαὶ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων ἐπε-
σχέθησαν, ὅτε ἤρξατο κακία τὰς ἀρετὰς παρευημερεῖν, ἵνα μὴ ὡς ἀνα-
ξίοις χορηγῶσιν. ἔδει μὲν οὖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ τὴν 169
ἁρμόττουσαν ἔμελλε δίκην ὑπομένειν, ἠφανίσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν
εὐεργέτην καὶ σωτῆρα θεὸν ἀχαριστίαν· ὁ δ' ἅτε τὴν φύσιν ἵλεως οἶκ-
τον λαβὼν ἐμετρίασε τὴν τιμωρίαν, τὸ μὲν γένος ἐάσας διαμένειν, τὰς
δὲ τροφὰς οὐκέθ' ὁμοίως ἐξ ἑτοίμου παρασχών, ἵνα μὴ δυσὶ κακοῖς
ἀργίᾳ καὶ κόρῳ χρώμενοι πλημμελῶσι καὶ ὑβρίζωσι.

(61.) Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τῶν ἐν ἀρχῇ μὲν ἀκακίᾳ καὶ ἁπλό- 170
τητι χρωμένων, αὖθις δὲ κακίαν ἀντ' ἀρετῆς προτιμώντων [ὧν ἄξιον
ἀπέχεσθαι]. διὰ δὲ τῆς λεχθείσης κοσμοποιίας πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα
ἡμᾶς ἀναδιδάσκει, πέντε δὲ τὰ κάλλιστα καὶ πάντων ἄριστα· πρῶτον
μὲν ὅτι ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει, διὰ τοὺς ἀθέους, ὧν οἱ μὲν
ἐνεδοίασαν ἐπαμφοτερίσαντες περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οἱ δὲ τολμη-
ρότεροι καὶ κατεθρασύναντο φάμενοι μηδ' ὅλως εἶναι, λέγεσθαι δ'
αὐτὸ μόνον πρὸς ἀνθρώπων πλάσμασι μυθικοῖς ἐπισκιασάντων τὴν
ἀλήθειαν· δεύτερον δ' ὅτι θεὸς εἷς ἐστι, διὰ τοὺς εἰσηγητὰς τῆς πολυ- 171
θέου δόξης, οἳ οὐκ ἐρυθριῶσι τὴν φαυλοτάτην τῶν κακοπολιτειῶν ὀχ-
λοκρατίαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικίζοντες· τρίτον δ' ὡς ἤδη λέλεκ-
ται ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος, διὰ τοὺς οἰομένους αὐτὸν ἀγένητον καὶ
ἀίδιον εἶναι, οἳ πλέον οὐδὲν ἀπονέμουσι θεῷ· τέταρτον δ' ὅτι καὶ εἷς

3 κακίαν πεφυγαδεῦσθαι M 4 καὶ post βαθεῖαν om. F καρποφόρον φορὰν F, καρπο cum lacuna c. 7 litterarum G — 6 δ' ABP αἱ ἀένναοι ABP: καὶ ἀέν-ναοι M, ἀένναοι FGH πηγαὶ om. F 6. 7 ἀπεσχίσθησαν M 7 τὰς ἀρετὰς om. M ὡς om. M 7. 8 ἀναξίως M 8 τῶν ἀνθρώπων M: τῶν om. ceteri 9 παναρμόττουσαν M post ἠφανίσθαι add. καὶ M 10 ἅτε] ἀεὶ M 12 ἐξ ἑτοίμου om. H 13 πλημελῶσι FGH[1] 14 μὲν prius om. M 15 κα-κίας ABP[1] ἀντ' om. M ὧν ἄξιον] τῶν ἀξίων M 15. 16 ὧν ἄξιον ἀπέ-χεσθαι seclusi 16 μὲν om. M 17 ἀναδιδάσκει Μωσῆς Mang. (Christophorson) 18 ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει M: ἔστι καὶ ὑπάρχει τὸ θεῖον ceteri 19 αὐτῶν AP 19. 20 τολμηρότερον M 20 κατεθρασύνοντο M μηδόλως MABP, μήθ' ὅλως F δὲ ABP 23 τὴν φαυλότητα M κακοπολιτειῶν Mang.: καταπολιτῶν FG, κακο-πολιτῶν ceteri 23. 24 ὀχλοκρασίαν MF[1]GH 25 γεννητὸς FG 26 πλέον M: πλεῖον ceteri

ἐστιν ὁ κόσμος, ἐπειδὴ καὶ εἷς ὁ δημιουργὸς ⟨ὁ⟩ ἐξομοιώσας αὐτῷ κατὰ τὴν μόνωσιν τὸ ἔργον, ὃς ἁπάσῃ κατεχρήσατο τῇ ὕλῃ εἰς τὴν τοῦ ὅλου γένεσιν· ὅλον γὰρ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ ἐξ ὅλων ἐπάγη καὶ συνέστη τῶν μερῶν· εἰσὶ γὰρ οἵ πλείους ὑπολαμβάνοντες εἶναι κόσμους, οἱ δὲ καὶ ἀπείρους, ἄπειροι καὶ ἀνεπιστήμονες αὐτοὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντες ὧν καλὸν ἐπιστήμην ἔχειν· πέμπτον δ' ὅτι καὶ προνοεῖ τοῦ κόσμου ὁ θεός· ἐπιμελεῖσθαι γὰρ ἀεὶ τὸ πεποιηκὸς τοῦ γενομένου φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς ἀναγκαῖον, καθ' οὓς καὶ γονεῖς τέκνων | προμηθοῦν- p. 42 M.
172 ται. ὁ δὴ ταῦτα μὴ ἀκοῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ προμαθὼν καὶ ἐν τῇ αὑτοῦ ψυχῇ σφραγισάμενος θαυμάσια καὶ περιμάχητα εἴδη, καὶ ὅτι ἔστι καὶ ὑπάρχει θεὸς καὶ ὅτι εἷς ὁ ὢν ὄντως ἐστὶ καὶ ὅτι πεποίηκε τὸν κόσμον καὶ πεποίηκεν ἕνα, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν μόνωσιν ἐξομοιώσας ἑαυτῷ καὶ ὅτι ἀεὶ προνοεῖ τοῦ γεγονότος, μακαρίαν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν βιώσεται δόγμασιν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος χαραχθείς.

---

1 ὁ κόσμος M: ὁ γενητὸς κόσμος οὗτος H, ὁ γεγονὼς κόσμος ceteri ὁ ante δημιουργὸς om. M ⟨ὁ⟩ addidi: ὃς add. Mang. αὐτῷ P, αὐτῷ corr. ex αὐτῷ MF 2 μόνωσιν] ὁμοίωσιν FG ὃς ἁπάσῃ scripsi: ὅσα πάσῃ M, ὃ πᾶς FG, ὃ πάσῃ ceteri ὕλῃ M: οὐσίᾳ ceteri εἰς M (Turn.): καὶ ceteri 4 ὑπολαβόντες M, παραλαμβάνοντες Mang. εἶναι κόσμους M: κόσμους εἶναι ceteri 6 δὲ ABP 7 ἀεὶ om. ABP γενομένου] πεποιημένου H 8 καθ' οὓς scripsi: καθὼς codd. 8. 9 προμηθοῦνται] προνοοῦνται M 9 δὴ] δ' εἰ M, δὲ Mang. μὴ ταῦτα M 10 αὐτοῦ corr. ex αὐτοῦ M, αὐτοῦ FH, ἑαυτοῦ ABP 10. 11 καὶ ὅτι ἔστι M: ὅτι τέ ἐστι ceteri 11 ὢν om. M 13 ἀεὶ om. M εὐδαίμονα] εὐσχήμονα M 14 ὁσιότητος M: θειότητος ceteri χαραχθεῖσαν AB

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

p. 43 M. (1.) „Καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν“ (Gen. 2,1). νοῦ καὶ αἰσθήσεως γένεσιν εἰπὼν πάλαι, νῦν δὴ ἀμφοτέρων τελείωσιν διασυνίστησιν. οὔτε δὲ νοῦν τὸν ἄτομον οὔτε αἴσθησιν τὴν ἐν μέρει πέρας εἰληφέναι φησίν, ἀλλ' ἰδέας, τὴν μὲν νοῦ, τὴν δὲ αἰσθήσεως· συμβολικῶς μὲν γὰρ τὸν νοῦν οὐρανόν, ἐπειδὴ αἱ νοηταὶ φύσεις ἐν οὐρανῷ, τὴν δὲ αἴσθησιν καλεῖ γῆν, ὅτι σύστασιν σωματοειδῆ καὶ γεωδεστέραν ἔλαχεν αἴσθησις· κόσμος δὲ νοῦ μὲν τὰ ἀσώματα καὶ νοητὰ πάντα, αἰσθήσεως δὲ τὰ ἐνσώματα καὶ ὅσα συνόλως αἰσθητά. 1

p. 44 M. (2.) „Καὶ συνετέλεσεν ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ | ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησεν“ (Gen. 2,2). εὔηθες πάνυ τὸ οἴεσθαι ἓξ ἡμέραις ἢ καθόλου χρόνῳ γεγονέναι τὸν κόσμον· διὰ τί; ὅτι πᾶς χρόνος ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐστι σύστημα, ταῦτα δὲ ἡλίου κίνησις ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ἰόντος ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖ· ἥλιος δὲ μέρος οὐρανοῦ γέγονεν, ὥστε 2

φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον MAP, φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α' UF, . . . τὸ δεύτερον L   1 ἐτελέσθησαν οἱ οὐρανοὶ UFL   καὶ ἡ γῆ om. L   πᾶς ὁ κόσμος] πᾶσαι αἱ στρατιαὶ U, πᾶσαι στρατιαὶ FL   3 δὴ scripsi: δι' UFL, om. MAPArm   τὸν ἄτομον P²Arm: τὸν om. MAP¹, τὸ ἄτμητον UFL   4 φασίν UFL   ἀλλὰ MAP   τὴν] τὸν UFL
5 τὴν] τὸν UFL   μὲν γὰρ scripsi: γὰρ APArm, μὲν ceteri   τὸν μὲν νοῦν P²
8 πάντα om. Arm   τὰ σώματα Arm   καὶ — αἰσθητά om. Arm   ὅλως UFL
10 τῇ ἡμέρᾳ MAPArm: ἐν ἡμέρᾳ UFL   τὰ ἔργα MAPArm: ἔργον UFL
11 ἃ] ὃ UFL   12 γεγονέναι τὸν κόσμον MAPArm: κόσμον γεγονέναι UFL
διὰ τί; ὅτι MAPArm: διότι UFL   πᾶς] σύμπας UFL   χρόνος] ὁ χρόνος F, ὁ κόσμος L   13 σύστημα MAPArm: διάστημα UFL   ταῦτα δὲ] δὲ om. FL, καὶ ταῦτα v   κινήσει Arm   ὑπὸ γῆν καὶ ὑπὲρ γῆν Arm   14 ἀποτελεῖται Arm, ἀποτελεῖν MAP   ὥστε — κόσμου (62,1) om. Arm

χρόνον ἀνομολογεῖσθαι νεώτερον κόσμου. λέγοιτ' ἂν οὖν ὀρθῶς, ὅτι οὐκ
ἐν χρόνῳ γέγονε κόσμος, ἀλλὰ διὰ κόσμου συνέστη χρόνος· ἡ γὰρ οὐ-
3 ρανοῦ κίνησις χρόνου φύσιν ἔδειξεν. ὅταν οὖν λέγῃ „συνετέλεσεν ἕκτῃ
ἡμέρᾳ τὰ ἔργα", νοητέον ὅτι οὐ πλῆθος ἡμερῶν παραλαμβάνει, τέλειον
δὲ ἀριθμὸν τὸν ἕξ, ἐπειδὴ πρῶτος ἴσος ἐστὶ τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, ἡμίσει καὶ
τρίτῳ καὶ ἕκτῳ, καὶ ἀπὸ ἑτερομήκους συνίσταται τοῦ δὶς τρία· δυὰς
μέντοι καὶ τριὰς ἐκβέβηκε τὴν κατὰ τὸ ἓν ἀσωματότητα, ὅτι ἡ μὲν
ὕλης ἐστὶν εἰκών, διαιρουμένη καὶ τεμνομένη καθάπερ ἐκείνη, τριὰς δὲ
4 στερεοῦ σώματος, ὅτιπερ τριχῇ τὸ στερεὸν διαιρετόν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
συγγενής ἐστι ταῖς τῶν ὀργανικῶν ζῴων κινήσεσιν· ἐξαχῇ γὰρ τὸ ὀργανι-
κὸν σῶμα πέφυκε κινεῖσθαι, πρόσω καὶ κατόπιν, ἄνω καὶ κάτω, ἐπὶ
δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. βούλεται οὖν τά τε θνητὰ γένη καὶ πάλιν αὖ τὰ
ἄφθαρτα κατὰ τοὺς οἰκείους ἐπιδεῖξαι συστάντα ἀριθμούς, τὰ μὲν θνητὰ
ὡς ἔφην παραμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι.
5 πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ καταπαύσας τὴν τῶν θνητῶν σύστασιν ἄρχεται
ἑτέρων θειοτέρων διατυπώσεως· (3.) παύεται γὰρ οὐδέποτε ποιῶν ὁ
θεός, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον τὸ καίειν πυρὸς καὶ χιόνος τὸ ψύχειν, οὕτως
καὶ θεοῦ τὸ ποιεῖν· καὶ πολύ γε μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν
6 ἀρχὴ τοῦ δρᾶν ἐστιν. εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι „κατέπαυσεν", οὐχὶ
„ἐπαύσατο"· παύει μὲν γὰρ τὰ δοκοῦντα ποιεῖν οὐκ ἐνεργοῦντα, οὐ παύ-
εται δὲ ποιῶν αὐτός. διὸ καὶ ἐπιφέρει „κατέπαυσεν ὧν ἤρξατο"· ὅσα μὲν γὰρ ταῖς ἡμετέραις τέχναις δημιουργεῖται, τελειωθέντα ἵσταται καὶ μένει, ὅσα δὲ ἐπιστήμῃ θεοῦ, περατωθέντα πάλιν κινεῖται· τὰ γὰρ τέλη αὐτῶν ἑτέρων εἰσὶν ἀρχαί, οἷον ἡμέρας τέλος νυκτὸς ἀρχή, καὶ μῆνα
δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους | πέρατα δήπου τῶν ἐξηκόντων ὑποληπτέον· p. 45 M.

---

1 ἀνομολογῆσθαι F, ἂν ὁμολογεῖσθαι coni. Wendl. λέγοιτ' ἂν — κόσμος om. L 2 ὁ κόσμος P συνέστηκε FL 5 τὸν] τῶν MAP ἡμίσει] δευτέρῳ Arm 6 καὶ ante ἀπὸ om. UF 7 ἓν om. UFL ἀσωματότητα] σῶμα ἰσότητα UFL ὅτι om. UFL ἡ] ἢ F, ὃ UL τῆς μὲν UFL 8 ἐκείνη] θνητοί UF, θνητή L 9 ὅτιπερ UFL (cf. p. 11,9): ὅτι MAP διαιρετόν corr. Turn.: διαιρετέον codd. 10 ἐξαχῇ] ἐξ ἀρχῆς UL 11 καὶ om. (bis) UFL 12 οὖν] γοῦν UFL 13 συμβάντα U 14 παραμετρῶν MAPArm: καταμετρῶν UL, κατὰ μερῶν F 14. 15 ἑβδομάδι. πρῶτον οὖν (γοῦν coni. Wendl.) UFL: ἑβδομάδι πρώτῃ MAArm, ἑβδομάδι P fortasse locus gravius corruptus est. 15 ἑβδόμῃ δὲ vel καὶ ἑβδόμῃ Arm ut vid. 16 διατυπώσεως M: διατυπώσεων ceteri 19 μέντοι] μὲν U καὶ om. UFL 21 καὶ om. L 22 ante τελειωθέντα add. ταῦτα UFL (probat Wendl.) 23 περατωθέντα scripsi: περαιωθέντα codd. 25 πέρατα δήπου τῶν ἐξηκόντων Diels: πέρατα δήπου ἐξ οὐκ ὄντων Arm, πέρατα δὴ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων MAP, ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων UFL ὑποτοπητέον UFL

γένεσίς τε αὖ φθειρομένων ἑτέρων καὶ φθορὰ γεννωμένων ἄλλων ἀποτε- 7
λεῖται, ὥστε ἀληθὲς εἶναι τὸ λεγόμενον ὅτι

θνῄσκει δ᾽ οὐδὲν τῶν γιγνομένων,
διακρινόμενον δ᾽ ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξεν.

(4.) χαίρει δὲ ἡ φύσις ἑβδομάδι· πλάνητές τε γὰρ ἑπτὰ γεγό- 8
νασιν, ἀντίρροποι τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσῃ φορᾷ· καὶ ἄρκτος
ἑπτὰ ἄστροις συμπληροῦται, κοινωνίας καὶ ἑνώσεως ἀνθρώπων, οὐκ
ἐπιμιξίας αὐτὸ μόνον, οὖσα αἰτία· καὶ τροπαὶ δὲ σελήνης ἑβδομάσι γί-
νονται, συμπαθεστάτου πρὸς τὰ ἐπίγεια ἄστρου, καὶ ἃς κατὰ τὸν ἀέρα
μεταβολὰς ἐργάζεται, μάλιστα τοῖς καθ᾽ ἑβδομάδα σχηματισμοῖς ἀποτε-
λεῖ. τά γε μὴν θνητὰ σπάσαντα ἀπ᾽ οὐρανοῦ θείαν ἀρχὴν καθ᾽ ἑβδο- 9
μάδα σωτηρίως κινεῖται· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι τῶν βρεφῶν τὰ μὲν
ἑπτάμηνα γόνιμα, τὰ δὲ πλείω χρόνον προσλαβόντα, ὡς ὀκτὼ μῆνας
ἐνδιαιτηθῆναι γαστρί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγονα; λογικόν τέ φασιν ἄνθρω- 10
πον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίνεσθαι, ὅτε ἤδη ἱκανός ἐστιν ἑρμηνεὺς
εἶναι τῶν συνήθων ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν λογικὴν ἕξιν περιπεποιη-
μένος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἑπταετίαν ἄκρως τελειοῦσθαι· τελείωσις
δέ ἐστι δύναμις τῆς τοῦ ὁμοίου σπορᾶς· περὶ γὰρ τὴν τετταρεσκαιδεκαετῆ
ἡλικίαν τὸ ὅμοιον γεννᾶν δυνάμεθα· τρίτη πάλιν ἑπταετία πέρας ἐστὶν
αὐξήσεως· ἄχρι γὰρ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος ἄνθρω-
πος, καὶ καλεῖται παρὰ πολλοῖς ὁ χρόνος οὗτος ἀκμή. ψυχῆς γε μὴν 11
τὸ ἄλογον ἑπταμερές, αἰσθήσεις πέντε καὶ φωνητήριον ὄργανον καὶ τὸ

---

1 γενέσεις MAP τε αὖ] γὰρ Arm φθειρομένων τε αὖ γένεσις transp. UFL γενομένων U 2 ὥστ᾽ U 3 δ᾽] μὲν MAP, om. UFLArm γινομένων codd. 4 δὲ MAP πρὸς ἄλλου Nauck 6 τε γὰρ om. UFL, τε om. Arm 7 κατὰ τὰ αὐτὰ MAUArm: κατ᾽ αὐτὰ FL φθορᾶ UArm 9 αὐτὸ] αὐτοῦ FL, αὐτῶν Turn. οὖσα αἰτία] ἕνεκα Arm 10 συμπαθέστατα Arm τοῦ πρὸς UF τοῦ ἄστρου v, τοῦ om. codd., σημαινούσης (pro ἄστρου) Arm ut vid. 11 κατὰ UFL 12 post θνητὰ add. ὡς ἔφην ἅπαντα (πάντα U) UFL σπάσαντα MA: σπῶντα ceteri ἀπὸ U θειοτέραν UFL κατὰ UFL 14 ἑπταμηνιαῖα UFL 15 ἐνδιαιτηθῆναι] ἐμπλησθῆναι ἐν Arm ἄγονα] ἀγῶνα FL τέ] δέ UFL 16 γίγνεσθαι FL, om. Arm 17 τὴν om. v 17. 18 περιπεποίημένος MA: περιποιούμενος UFL, περιπεποιημένων Arm 18 δευτέραν] ἑτέραν L 19 δύναμις om. Arm σπορᾶς] φορᾶς MA γὰρ] δὲ MAArm τετταρεσκαιδεκαετῆ M: τετταρεσκαιδεκάτην U, τεσσαρεσκαιδεκάτην AFLArm, τεσσαρεσκαίδεκ᾽ ἐτῶν coni. Diels 22 παρὰ πολλοῖς om. Arm γε μὴν] μὲν οὖν UFL 23 καὶ ante τὸ om. A

---

3 Eur. fr. 839 v. 12—14.

12 διῆκον ἄχρι παραστατῶν, ὃ δὴ γόνιμόν ἐστι. πάλιν αὖ σώματος ἑπτὰ
κινήσεις, ὀργανικαὶ μὲν ἕξ, ἑβδόμη δὲ ἡ κύκλῳ. σπλάγχνα γε μὴν
ἑπτά· στόμαχος, καρδία, σπλήν, ἧπαρ, πνεύμων, νεφροὶ δύο. μέλη δὲ
σώματος ὁμοίως ἰσάριθμα· κεφαλή, τράχηλος, στέρνον, χεῖρες, κοιλία,
ἦτρον, πόδες. τό τε ἡγεμονικώτατον τοῦ ζῴου πρόσωπον ἑπταχῇ κατα-
τέτρηται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς καὶ ὠσὶ δυσίν, ἴσοις μυκτῆρσιν, ἑβδόμῳ στό-
13 ματι. αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά· δάκρυα, μύξαι, σίελος, σπέρμα, διττοὶ
περιττωμάτων ὀχετοί, καὶ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς. ἔν γε μὴν
ταῖς νόσοις κριτικωτάτη ἑβδομάς. καὶ γυναιξὶ δὲ αἱ καταμήνιοι καθάρ-
14 σεις ἄχρι ἑβδομάδος παρατείνουσιν. (5.) διελήλυθε δὲ ἡ | δύναμις αὐ- p. 46 M.
τῆς καὶ ἐπὶ τὰς ὠφελιμωτάτας τῶν τεχνῶν· ἐν γοῦν γραμματικῇ τὰ
ἄριστα τῶν στοιχείων καὶ πλείστην δύναμιν ἔχοντα ἑπτά ἐστιν ἀριθμῷ,
τὰ φωνήεντα· κατά τε μουσικὴν ἡ ἑπτάχορδος λύρα πάντων σχεδὸν
ὀργάνων ἀρίστη, διότι τὸ ἐναρμόνιον, ὃ δὴ τῶν μελῳδουμένων γενῶν
ἐστι τὸ σεμνότατον, κατ' αὐτὴν μάλιστά πως θεωρεῖται· τάς τε τῶν
φθόγγων τάσεις ἑπτὰ εἶναι συμβέβηκεν, ὀξύν, βαρύν, περισπώμενον, δα-
15 σύν, ψιλόν, μακρόν, βραχύν. ἔτι πρῶτός ἐστιν ἀπὸ τελείου τοῦ ἓξ καὶ
μονάδι κατά τινα λόγον ὁ αὐτός. οἵ τε ἐντὸς δεκάδος ἀριθμοὶ ἢ γεν-
νῶνται ἢ γεννῶσι τοὺς ἐντὸς δεκάδος καὶ αὐτήν, ἡ δὲ ἑβδομὰς οὔτε
γεννᾷ τινα τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμῶν οὔτε γεννᾶται ὑπό τινος. παρὸ
μυθεύοντες οἱ Πυθαγόρειοι τῇ ἀειπαρθένῳ καὶ ἀμήτορι αὐτὴν ἀπεικά-
ζουσιν, ὅτι οὔτε ἀπεκυήθη οὔτε ἀποτέξεται.
16 (6.) „Κατέπαυσεν οὖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν
ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε (Gen. 2, 2). τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτο· τὰ θνητὰ
γένη παύεται πλάττων ὁ θεός, ὅταν ἄρχηται ποιεῖν τὰ θεῖα καὶ ἑβδο-
μάδος φύσει οἰκεῖα. ἡ δὲ πρὸς τὸ ἦθος ἀπόδοσίς ἐστι τοιαύτη· ὅταν

---

1 ἐστιν U 2 ὀργανικὰ F 5 ἴτρον FL τε] γε UFL 6 ὠσὶν ἴσοις, δυσὶν μυκτῆρσιν Arm 7 σίαλον UFL 8 γε μὴν] μὲν οὖν UFL 9 ἡ ἑβδομάς M 10 ἄχρι codd.: ἄχρις v διελήλυθεν MA δὲ om. MA 11 post τεχνῶν add. τὴν γραμματικὴν UFL 11. 12 ἐν γοῦν γραμματικῇ τὰ ἄριστα MAArm: ἐν γραμματικῇ τὰ γοῦν ἄριστα UFL, τὰ γοῦν ἐν γραμματικῇ ἄριστα v 12 ἔχοντα δύναμιν transp. UFL ἀριθμῷ om. UFL 13 τὰ φωνήεντα codd.: τὰ om. v 14 ὃ δὴ om. Arm 15 ἐστι om. Arm τὸ om. MAUArm ὃ κατ' FL 16 στάσεις A 16. 17 δασὺ UFL 17 καὶ ψιλὸν U βραχὺ FL, καὶ βραχὺ U ἔτι MAArm: καὶ UFL ἐστιν om. Arm 18 μονάδι Diels: μονάδος codd. ὁ αὐτὸς om. v οἵ τε codd.: τε om. v(Arm) 18. 19 ἢ γεννῶνται MAArm: ἢ om. UFL 19 ἡ δὲ MAArm: ἡ δέ γε UFL 20 δεκάδων FL 21 πυθαγόριοι AU ἀεὶ παρθένῳ M ἀμήτορι μονάδι Arm 23 τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ UFL πάντων om. UFL 24 δὲ M τοιοῦτον A, τοῦτο FL 26 ἐστι om. UFL

ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ ὁ κατὰ ἑβδομάδα ἅγιος λόγος. ἐπέχεται ἡ ἑξὰς καὶ ὅσα θνητὰ τουτὶ ποιεῖν δοκεῖ.

(7.) „Καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν“ (Gen. 2, 3). τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς φῶς κινηθέντας τρόπους εὐλογεῖ τε ὁ θεὸς καὶ εὐθὺς ἁγίους ἀποφαίνει· συγγενέστατοι γὰρ ἀλλήλοις ὁ εὐλόγιστός τε καὶ ὁ ἅγιος. διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ τὴν μεγάλην εὐχὴν εὐξαμένου φησὶν ὅτι, ἐὰν τροπὴ κατασκήψασα αἰφνίδιον μιάνῃ τὸν νοῦν, οὐκέτ' ἔσται ἅγιος (cf. Num. 6, 9)· ἀλλ' „αἱ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι“ (ib. 6, 12)· κατὰ τὸ εἰκός· ἀλόγιστος γὰρ ὁ μὴ ἅγιος τρόπος, ὥστε ὁ εὐλόγιστος ἅγιος. ὀρθῶς 18 οὖν ἔφη ὅτι τὴν ἑβδόμην εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, „ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιεῖν ὁ θεός“ (Gen. 2, 3). αἰτία δ' ἡ δι' ἣν εὐλόγιστός τε καὶ ἅγιος γέγονεν ὁ κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ τέλειον φῶς ἄγων ἑαυτόν, ἐπεὶ ἐν ταύτῃ τῇ φύσει παύεται ἡ τῶν θνητῶν σύστασις. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὅταν ἀνατείλῃ φέγγος τῆς ἀρετῆς τὸ λαμπρότατον καὶ θεῖον ὄντως, ἐπέχεται τῆς ἐναντίας φύ-
p. 47 M. σεως ἡ γένεσις. ἐδηλώσαμεν δὲ ὅτι παύων ὁ | θεὸς οὐ παύεται ποιῶν, ἀλλ' ἑτέρων γενέσεως ἄρχεται, ἅτε οὐ τεχνίτης μόνον ἀλλὰ καὶ πατὴρ ὢν τῶν γινομένων.

(8.) „Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο“ 19 (Gen. 2, 4). οὗτος ὁ κατὰ ἑβδομάδα κινούμενος τέλειος λόγος ἀρχὴ γενέσεως τοῦ τε κατὰ τὰς ἰδέας νοῦ τεταγμένου καὶ τῆς κατὰ τὰς ἰδέας

17 (margin, beside line 3)

1 ἐπιγένηται codd.: ἐπιγίνηται v κατὰ ἑβδομάδος A 2 τουτὶ corruptum; fort. ταύτῃ (scil. τῇ ἑξάδι), τουτὶ om. Arm, ταυτὶ Gelenius, τοῦ τι ποιεῖν ⟨παύειν⟩ δοκεῖ (sc. ὁ λόγος) Diels, τοῦ τι ποιεῖν δοκεῖν Wendl. 3 εὐλόγησεν MA: ηὐλόγησεν UFL 4 αὐτήν: ∼ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον. ∼ φίλωνος ν. ἱ. ἀ. τ. μ. τ. ἑ. τὸ $\bar{\beta}$ U, αὐτήν: ∼ φίλωνος νόμων ἀλληγορία ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον F, post αὐτήν intervallum vacuum in L 5 κινηθέντας] ποιηθέντας UFL εὐλογεῖ τε corr. Turn. (sic Arm): καὶ εὐλογεῖ τε UFL, καὶ εὐλογιστεῖται M, καὶ εὐλογηστεῖται A 6 καὶ συγγενέστατοι MA εὐλόγηστός A ὅ τε εὐλόγιστος transp. UFL ὁ ante ἅγιος om. U 8 αἰφνίδιον MAArm: αἰφνίδιος UFL οὐκέτι MA 9 ἀλλὰ MA 10 εὐλόγιστος ὁ transp. U εὐλογηστὸς A 11 εὐλόγησέ M: ηὐλόγησέ ceteri ἡγίασεν ὁ θεός Arm 12 πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ om. Arm ποιεῖν ὁ θεός MA: ὁ θεὸς ποιῆσαι UFL 13 αἰτία δ' ἡ M: δ' ἡ om. ceteri, δ' ἥδε coni. Diels εὐλόγηστός A 14 ἑαυτόν] αὐτόν Turn. 16 τῆς om. A λαμπρότατον MAArm: λαμπρὸν UFL καὶ τὸ θεῖον U 17 δ' U παύων MAArm: ποιῶν UFL παύεται ποιῶν MAArm: ποιῶν om. UFL 18 ἀλλὰ MA γενέσεως om. Arm 19 γιγνομένων FL 20 καὶ τῆς γῆς MA ἐγένοντο U 21 κινούμενος] γενόμενος Arm ἀρχὴν MA 22 νοῦ — νοητῆς om. A, νοῦ — ἰδέας om. Arm. νοῦ τεταγμένου M: τεταγμένου νοῦ UFL

τεταγμένης νοητῆς, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αἰσθήσεως. βιβλίον δὲ εἴρηκε
τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ᾧ συμβέβηκεν ἐγγράφεσθαι καὶ ἐγχαράττεσθαι τὰς
20 τῶν ἄλλων συστάσεις. ἵνα δὲ μὴ καθ' ὡρισμένας χρόνων περιόδους
ὑπολάβῃς τὸ θεῖόν τι ποιεῖν, ἀλλ' εἰδῇς ἄδηλα καὶ ἀτέκμαρτα
καὶ ἀκατάληπτα τῷ θνητῷ γένει τὰ δημιουργούμενα, ἐπιφέρει τὸ
„ὅτε ἐγένετο“, τὸ πότε κατὰ περιγραφὴν οὐ διορίζων· ἀπεριγράφως γὰρ
γίνεται τὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ αἰτίου. ἀνῄρηται τοίνυν τὸ ἐν ἓξ ἡμέραις γεγενῆσθαι τὸ πᾶν.

21 (9.) „Ἡι ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ
πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον
ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν“ (Gen. 2, 4. 5). τὴν ἡμέραν ταύτην
ἐπάνω βίβλον εἴρηκεν, εἴ γε ἐν ἀμφοτέροις οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπογράφει
γένεσιν· τῷ γὰρ περιφανεστάτῳ καὶ τηλαυγεστάτῳ ἑαυτοῦ λόγῳ ὁ θεὸς
ἀμφότερα ποιεῖ, τήν τε ἰδέαν τοῦ νοῦ, ὃν συμβολικῶς οὐρανὸν κέκληκε,
22 καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν διὰ σημείου γῆν ὠνόμασεν. ἀγροῖς δὲ
ἀπεικάζει δυσὶ τήν τε ἰδέαν τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως· φέρει
γὰρ ὁ μὲν νοῦς καρπὸν τὰ ἐν τῷ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τὰ ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ τοῦ ἐπὶ μέρους καὶ ἀτόμου νοῦ
προϋπάρχει τις ἰδέα ὡς ἂν ἀρχέτυπος καὶ παράδειγμα τούτου καὶ πάλιν
τῆς κατὰ μέρος αἰσθήσεως ⟨ἰδέα τις αἰσθήσεως⟩ σφραγῖδος λόγον ἔχουσα
εἴδη τυπούσης, οὕτως πρὶν μὲν γενέσθαι τὰ ἐπὶ μέρους νοητά, ἦν τὸ αὐτὸ
τοῦτο γενικὸν νοητόν, οὗ κατὰ μετοχὴν καὶ τὰ ἄλλα ὠνόμασται, πρὶν
δὲ γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος αἰσθητά, ἦν τὸ αὐτὸ τοῦτο γενικὸν αἰσθητόν,
23 οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητὰ γέγονε. χλωρὸν μὲν οὖν
ἀγροῦ τὸ νοητὸν εἴρηκε | τοῦ νοῦ· ὡς γὰρ ἐν ἀγρῷ τὰ χλωρὰ βλαστάνει p. 48 M.
καὶ ἀνθεῖ, οὕτως βλάστημα τοῦ νοῦ τὸ νοητόν ἐστι. πρὶν οὖν τὸ κατὰ

1 νοητῆς om. M εἰ οἷόν τε] ἴδιον δὲ UFL τοῦτο om. Arm δ' U 3 καθωρισμένας codd. 4 ἀλλ' εἰδῇς MAArm, ἀλλὰ εἰδῇς U: ἀλλ' ἀειδὴς FL, ἀλλ' ἀειδῆ v καὶ ἀτέκμαρτα MA: om. Arm, καὶ om. UFL 5 καὶ ἀκατάληπτα om. MA 6 ὅτε] ὅτι L ποτὲ MAF γραφὴν A 8 γενέσθαι UFL 9 Ἡι om. A 12 ἡμέραν] ἡμετέραν L 13 βίβλον M: βίβλων A, βιβλίον UFL 14 τὴν γένεσιν Arm αὐτοῦ U λόγῳ MAArm: λόγῳ ῥήματι UFL 16 ἣν — αἰσθήσεως (17) om. U 18 καρπὸν MA: καρποὺς UFL 20 ἂν om. U 21 ἰδέα τις αἰσθήσεως addidi Dielesium secutus ⟨ἡ ἰδέα τῆς αἰσθήσεως⟩ proponentem σφραγῖδος λόγον] ἔνδον Arm 22 εἴδη] εἴδει L, ἤδη MAArm τυποῦσα F, τυποῦσθαι L οὕτως om. Mang. 23 γενικὸν νοητόν Arm: γενικὸν om. codd. κατὰ μετοχὴν] μετοχῇ M, μετοχὴ A πρὶν — γέγονε (25) om. UFL 25 οὖν om. FL 27 τοῦ om. MA

μέρος νοητὸν γενέσθαι, τὸ αὐτὸ τοῦτο νοητὸν ἀποτελεῖ γενικὸν ὄν, ὃ δὴ
καὶ „πᾶν“ κέκληκεν ὑγιῶς· τὸ μὲν γὰρ κατὰ μέρος νοητὸν ἀτελὲς ὂν
οὐ πᾶν, τὸ δὲ γενικὸν ἅπαν, ἅτε πλῆρες ὄν. (10.) „καὶ πάντα“ φησί 24
„χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι,“ τουτέστι· πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι τὰ
κατὰ μέρος αἰσθητὰ ἦν τὸ γενικὸν αἰσθητὸν προμηθείᾳ τοῦ πεποιηκότος,
ὃ δὴ πάλιν „πᾶν“ εἴρηκεν. εἰκότως μέντοι χόρτῳ τὸ αἰσθητὸν ἀπεί-
κασεν· ὡς γὰρ ὁ χόρτος ἀλόγου τροφή, οὕτως τὸ αἰσθητὸν τῷ ἀλόγῳ
μέρει ψυχῆς προσκεκλήρωται· ἐπεὶ διὰ τί προειπὼν „χλωρὸν ἀγροῦ“
ἐπιφέρει „καὶ πάντα χόρτον“, ὡς οὐ γινομένου χόρτου χλωροῦ τὸ παρά-
παν; ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγροῦ χλωρὸν τὸ νοητόν ἐστιν, ἐκβλάστημα νοῦ, ὁ δὲ
χόρτος τὸ αἰσθητόν, τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὸ βλάστημα. „οὐ 25
γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς“ φησίν „ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργά-
ζεσθαι τὴν γῆν.“ φυσικώτατα· ἐὰν γὰρ μὴ ἐπομβρήσῃ ταῖς αἰσθήσεσι
τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑποκειμένων ὁ θεός, οὐδ᾽ ὁ νοῦς ἐργάσεται καὶ
πραγματεύσεταί τι περὶ αἴσθησιν· ἄπρακτος γὰρ αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ μὴ
ὥσπερ ὕοντος καὶ ἐπιψεκάζοντος ὁράσει μὲν χρώματα, φωνὰς δὲ ἀκοῇ,
γεύσει δὲ χυλοὺς καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ οἰκεῖα τοῦ αἰτίου. ὅταν δὲ ἄρδειν 26
ὁ θεὸς ἄρξηται τὴν αἴσθησιν αἰσθητοῖς, τηνικαῦτα καὶ ὁ νοῦς ἐργάτης
οἷα πίονος γῆς ἀνευρίσκεται. ἡ δ᾽ ἰδέα τῆς αἰσθήσεως οὐ δεῖται τρο-
φῆς· τροφὴ δὲ αἰσθήσεως, ἣν κατὰ σύμβολον βροχὴν εἴρηκεν, τὰ ἐπὶ
μέρους αἰσθητά, ἃ δὴ σώματά ἐστιν· ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον. πρὶν
οὖν γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος συγκρίματα, οὐκ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν
ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν εἴρηκε γῆν, τοῦτο δέ ἐστι, τροφὴν οὐ παρέσχεν
αὐτῇ· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο αἰσθητοῦ τὸ παράπαν οὐδενός. τὸ δὲ „καὶ ἄν- 27

---

1 γενέσθαι — νοητὸν in textu om., in marg. add. U τὸ αὐτὸ τοῦτο om. Arm ἀποτελεῖ MAArm U (in marg.): ἀπετέλει U (in textu) FL ὄν UFL: οὖν MA, ὄν om. Arm (om. Mang.) ὃ δὴ] ὁδὶ M, ἤδη L 2 καὶ om. M πᾶν] ἅπαν UFL κέκληκεν — ἅπαν (3) om. L νοητὸν om. Arm ὂν om. UF 3 γενικὸν] τέλειον γενικὸν UF πάντα] πᾶν UFL 4 πρὸ τοῦ] πρὶν UFL πρὸ τοῦ] πρὶν UFL τὰ om. UFL 6 πᾶν M: ἅπαν UFL, om. A χόρτῳ post ἀπείκασε transp. UFL 7 ὡς — αἰσθητὸν om. UL τῷ] ὅτι τῷ UL, ἀκείκασε χόρτω ὅτι τῷ F 8 τῆς ψυχῆς UFL κεκλήρωται FL προειπὼν χλωρὸν ἀγροῦ codd.: χλωρὸν ἀγροῦ προειπὼν Mang., προεῖπε χ. ἀ. Turn. 9 ἐπιφέρει om. FL γιγνομένου U 10 τὸ νοητόν ἐστιν om. Arm 12 ὁ θεὸς φησίν M: φησὶν ὁ θεὸς A, φησίν om. UFLArm 13 φυσικώτατον L ἐπομβρίσῃ MU 14 οὐδ᾽ ὁ] ὁ δὲ F 15 πραγματεύεται A post ἑαυτοῦ add. ὢν UFL μὴ om. UFL 18 ἄρξηται ὁ θεὸς transp. UFL 19 δὲ UFL 20 ἣν — εἴρηκεν post αἰσθήσεως lin. 19 habent codd., transpos. Diels βροχὴν] γῆν coni. Mang. 21 ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον om. Arm 22 οὖν om. FL 23 δ᾽ ἐστὶ UFL 24 καὶ om. Arm

θρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν“ τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ ἰδέα τοῦ νοῦ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως οὐκ εἰργάζετο· ὁ μὲν γὰρ ἐμὸς καὶ σὸς νοῦς ἐργάζεται τὴν αἴσθησιν διὰ τῶν αἰσθητῶν, ἡ δὲ τοῦ νοῦ ἰδέα, ἅτε δὴ μηδενὸς ὄντος ἐπὶ μέρους οἰκείου σώματος, οὐκ ἐργάζεται τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως· εἰ γὰρ εἰργάζετο, διὰ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἰργάζετο, αἰσθητὸν δὲ ἐν ἰδέαις οὐδέν.

28 (11.) „Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). τὸν μὲν νοῦν εἴρηκε | γῆς πηγήν, τὰς δὲ p. 49 M. αἰσθήσεις πρόσωπον, ὅτι χωρίον αὐταῖς ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας ἐπιτηδειότατον ἡ πάντα προμηθουμένη φύσις ἀπένειμε τοῦτο· πηγῆς δὲ τρόπον ἄρδει τὰς αἰσθήσεις ὁ νοῦς, ἐπιπέμπων τὰ πρόσφορα ἑκάστῃ ῥεύματα. ἴδε οὖν, πῶς ἁλύσεως τρόπον αἱ τοῦ ζῴου δυνάμεις ἀλλήλων ἔχονται· νοῦ γὰρ καὶ αἰσθήσεως ἔτι δὲ αἰσθητοῦ τριῶν ὄντων μέσον μέν ἐστιν αἴσθησις, ἄκρον δὲ ἑκάτερον ὅ τε νοῦς
29 καὶ τὸ αἰσθητόν. ἀλλ' οὔθ' ὁ νοῦς δυνατὸς ἐργάσασθαι τουτέστιν ἐνεργῆσαι κατὰ αἴσθησιν, ἐὰν μὴ βρέξῃ καὶ ὕσῃ τὸ αἰσθητὸν ὁ θεός, οὔτε ὑσθέντος αἰσθητοῦ ὄφελός ἐστιν, ἐὰν μὴ πηγῆς τρόπον ὁ νοῦς τείνας ἑαυτὸν ἄχρι τῆς αἰσθήσεως κινήσῃ τε αὐτὴν ἠρεμοῦσαν καὶ ἀγάγῃ πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ὑποκειμένου· ὥστε ἀντίδοσιν ὁ νοῦς καὶ τὸ αἰσθητὸν ἀεὶ μελετῶσι, τὸ μὲν προϋποκείμενον αἰσθήσει ὡς ἂν ὕλη, ὁ δὲ κινῶν τὴν αἴσθησιν
30 πρὸς τὸ ἐκτὸς ὡς ἂν τεχνίτης, ἵνα γένηται ὁρμή. τὸ γὰρ ζῷον τοῦ μὴ ζῴου δυσὶ προὔχει, φαντασίᾳ καὶ ὁρμῇ· ἡ μὲν οὖν φαντασία συνίσταται κατὰ τὴν τοῦ ἐκτὸς πρόσοδον τυποῦντος νοῦν δι' αἰσθήσεως, ἡ δὲ ὁρμή, τὸ ἀδελφὸν τῆς φαντασίας, κατὰ τὴν τοῦ νοῦ τονικὴν δύναμιν, ἣν τείνας δι' αἰσθήσεως ἅπτεται τοῦ ὑποκειμένου καὶ πρὸς αὐτὸ χωρεῖ γλιχόμενος ἐφικέσθαι καὶ συλλαβεῖν αὐτό.

31 (12.) „Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο

---

1 ἐργάσεσθαι U, ἐργάσασθαι FL 3 ἅτε δὴ MAArm: δὴ om. UFL, ἅτε ἂν Mang. 4 μέρος F 5 ἂν om. FL 7 ἐκ] ἀπὸ UFL πᾶν om. UFL 10 ἰδίας
ων
ἐνεργείας] ἰδέας ἐνεργεῖ U, ἰδέας ἐνεργεῖν FL πάντα A προθυμουμένη FL 11 τούτω F 12 ἀναλύσεως UL 13 ἔτι δὲ MA: καὶ τοῦ Arm, ἔτι δὲ καὶ UFL 14 μέσον MA: μέση UFL ἡ αἴσθησις Arm δ' U 15 οὔθ' ὁ νοῦς MA: οὐδ' ὁ νοῦς U, οὐδὲ νοῦς FL ἐργάζεσθαι UFL 16 ὕσῃ] οἴσῃ U 18 κινήσῃ τε] κινήσηται A ἀγάγῃ MArm: ἀγάγηται A, ἀναγάγῃ UFL 20 ὡς προϋποκείμενον Arm αἰσθήσεως UFL 23 τοῦ om. FL πρόοδον UFL, πρὸς ὁδὸν Arm νοῦ FL 24 τονικὴν] γενικὴν Arm 27 χοῦν λαβὼν U: λαβὼν om. ceteri 28 γῆς] χθονὸς UFL

ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ (Gen. 2, 7). διττὰ ἀνθρώπων γένη· ὁ
μὲν γάρ ἐστιν οὐράνιος ἄνθρωπος, ὁ δὲ γήϊνος. ὁ μὲν οὖν οὐράνιος
ἅτε κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονὼς φθαρτῆς καὶ συνόλως γεώδους οὐσίας
ἀμέτοχος, ὁ δὲ γήϊνος ἐκ σποράδος ὕλης, ἣν χοῦν κέκληκεν, ἐπάγη· διὸ
τὸν μὲν οὐράνιόν φησιν οὐ πεπλάσθαι, κατ' εἰκόνα δὲ τετυπῶσθαι θεοῦ,
τὸν δὲ γήϊνον πλάσμα, ἀλλ' οὐ γέννημα, εἶναι τοῦ τεχνίτου. ἄνθρωπον 32
p. 50 M. δὲ τὸν ἐκ γῆς λογιστέον εἶναι νοῦν εἰσκρινόμενον σώματι, οὔπω | δ' εἰσ-
κεκριμένον. ὁ δὲ νοῦς οὗτος γεώδης ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ φθαρτός, εἰ μὴ
ὁ θεὸς ἐμπνεύσειεν αὐτῷ δύναμιν ἀληθινῆς ζωῆς· τότε γὰρ γίνεται,
οὐκέτι πλάττεται, εἰς ψυχήν, οὐκ ἀργὸν καὶ ἀδιατύπωτον, ἀλλ' εἰς νοε-
ρὰν καὶ ζῶσαν ὄντως· „εἰς ψυχὴν“ γάρ φησι „ζῶσαν ἐγένετο ὁ ἄνθρω-
πος“. (13.) ζητήσαι δ' ἄν τις, διὰ τί ἠξίωσεν ὁ θεὸς ὅλως τὸν γη- 33
γενῆ καὶ φιλοσώματον νοῦν πνεύματος θείου, ἀλλ' οὐχὶ τὸν κατὰ τὴν
ἰδέαν γεγονότα καὶ τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ· δεύτερον δέ, τί ἐστι τὸ „ἐνεφύ-
σησε“· τρίτον, διὰ τί εἰς τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖται· τέταρτον, διὰ τί πνεύ-
ματος ὄνομα εἰδώς, ὅταν λέγῃ „καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ
ὕδατος“ (Gen. 1, 2), πνοῆς νῦν ἀλλ' οὐχὶ πνεύματος μέμνηται. πρὸς 34
μὲν οὖν τὸ πρῶτον λεκτέον ἓν μέν, ὅτι φιλόδωρος ὢν ὁ θεὸς χαρίζεται
τὰ ἀγαθὰ πᾶσι καὶ τοῖς μὴ τελείοις, προκαλούμενος αὐτοὺς εἰς μετου-
σίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἅμα καὶ τὸν περιττὸν πλοῦτον ἐπιδεικνύμενος
αὐτοῦ, ὅτι ἐξαρκεῖ καὶ τοῖς μὴ λίαν ὠφεληθησομένοις. τοῦτο δὲ καὶ
ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐμφαντικώτατα παρίστησιν. ὅταν γὰρ ὕῃ μὲν κατὰ
θαλάττης, πηγὰς δὲ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις ἀνομβρῇ, τὴν δὲ λεπτόγεων καὶ
τραχεῖαν καὶ ἄγονον γῆν ἄρδῃ ποταμοὺς ἀναχέων ταῖς πλημμύραις, τί
ἕτερον παρίστησιν ἢ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τε πλούτου καὶ τῆς ἀγαθότητος
ἑαυτοῦ; ἥδ' ἐστὶν αἰτία δι' ἣν ἄγονον οὐδεμίαν ψυχὴν ἐδημιούργησεν

---

1 ζῶσαν UFLArm: ζωῆς MAP   2 ἄνθρωπος om. AP   3 μετουσίας U   4 ἐπάγει AF   5 τετυπῶσθαι] πεποιῆσθαι Arm   θεοῦ om. L   post θεοῦ add. MAP: ὅπερ ἦν πεποιῶσθαι (sic M, πεπηρῶσθαι AP) κατὰ τὴν εἰκόνα, add. Arm: ὅπερ ἦν πεποιῶσθαι καὶ πεποιῆσθαι καὶ τετυπῶσθαι κατ' εἰκόνα   6 τὸν] τὸ UFL   ἀλλ' οὐ] ἄλλου Arm, ἀλόγου UFL   γένημα F   7. 8 εἰσκεκραμένον UL, εἰσκεκραμμένον F, ἐκκεκριμένον Arm ut vid.   8 τῷ ὄντι om. Arm   9 ἐμπνεύσειεν MArm: ἐμπνεύσει ἐν AP, ἐνέπνευσεν UFL   γίγνεται U   10 οὐκέτι MAP: καὶ οὐκέτι UFL, οὐ Arm   εἰς ψυχήν om. Arm   ἀργὴν UFL   ἀδιάπτωτον L   11 ζῶσαν alt.] ζωῆς codd.   12 ζητῆσαι codd., ζητήσειε Mang.   ὅλως om. UFL   13 θείου πνεύματος Arm   15 ἐμπνεῖ UFL, ἐμπνεῖ πνοήν Arm   16 εἰδώς] ἢ ὡς UFL   19 προσκαλούμενος F   21 αὐτοῦ codd.   ὅτι om. Arm   22 ἐμφατικώτατα M   23 ἐπομβρῇ UFL   24 γῆς L   25 τε om. FL   26 αὐτοῦ UFL, αὑτοῦ v   ἥδ' ἐστὶν αἰτία MArm: ἥ ἐστιν αἰτία AP, ἡ δέ ἐστιν ἡ αἰτία UFL   post ἄγονον add. μὲν UFL

35 ἀγαθοῦ, κἂν ἡ χρῆσις ἀδύνατος ἐνίοις ᾖ αὐτοῦ. ἕτερον δὲ λεκτέον
ἐκεῖνο· βούλεται τὰ θέσει δίκαια εἰσαγαγεῖν. ὁ μὲν οὖν μὴ ἐμπνευσθεὶς
τὴν ἀληθινὴν ζωήν, ἀλλ' ἄπειρος ὢν ἀρετῆς, κολαζόμενος ἐφ' οἷς ἡμάρ-
τανεν εἶπεν ἂν ὡς ἀδίκως κολάζεται, ἀπειρίᾳ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ σφάλλε-
σθαι περὶ αὐτό, αἴτιον δὲ εἶναι τὸν μηδεμίαν ἐμπνεύσαντα ἔννοιαν αὐτοῦ·
τάχα δὲ μηδὲ ἁμαρτάνειν φήσει τὸ παράπαν, εἴ γε τὰ ἀκούσια καὶ
36 κατὰ ἄγνοιαν οὐδὲ ἀδικημάτων ἔχειν λόγον φασί τινες. τό γε μὴν
„ἐνεφύσησεν“ ἴσον ἐστὶ τῷ ἐνέπνευσεν ἢ ἐψύχωσε τὰ ἄψυχα· μὴ γὰρ
τοσαύτης ἀτοπίας ἀναπλησθείημεν, ὥστε νομίσαι θεὸν στόματος ἢ μυκ-
τήρων ὀργάνοις χρῆσθαι πρὸς τὸ ἐμφυσῆσαι· ἄποιος γὰρ ὁ θεός, οὐ
37 μόνον οὐκ ἀνθρωπόμορφος. ἐμφαίνει δέ τι καὶ φυσικώτερον ἡ προφορά.
τρία γὰρ εἶναι δεῖ, τὸ ἐμπνέον, τὸ δεχόμενον, τὸ ἐμπνεόμενον· τὸ μὲν
οὖν ἐμπνέον ἐστὶν ὁ θεός, τὸ δὲ δεχόμενον ὁ νοῦς, τὸ δὲ ἐμπνεόμενον
τὸ πνεῦμα. τί | οὖν ἐκ τούτων συνάγεται; ἕνωσις γίνεται τῶν τριῶν, p. 51 M.
τείναντος τοῦ θεοῦ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ δύναμιν διὰ τοῦ μέσου πνεύματος
ἄχρι τοῦ ὑποκειμένου — τίνος ἕνεκα ἢ ὅπως ἔννοιαν αὐτοῦ λάβωμεν;
38 ἐπεὶ πῶς ἂν ἐνόησεν ἡ ψυχὴ θεόν, εἰ μὴ ἐνέπνευσε καὶ ἥψατο αὐτῆς
κατὰ δύναμιν; οὐ γὰρ ἂν ἀπετόλμησε τοσοῦτον ἀναδραμεῖν ὁ ἀνθρώπινος
νοῦς, ὡς ἀντιλαβέσθαι θεοῦ φύσεως, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνέσπασεν
αὐτὸν πρὸς ἑαυτόν, ὡς ἐνῆν ἀνθρώπινον νοῦν ἀνασπασθῆναι, καὶ ἐτύ-
39 πωσε κατὰ τὰς ἐφικτὰς νοηθῆναι δυνάμεις. εἰς δὲ τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖ
καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς· φυσικῶς μέν, ὅτι ἐν προσώπῳ τὰς αἰσθήσεις
ἐδημιούργει· τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῦ σώματος τὸ μέρος ἐψύχωται [καὶ
ἐμπέπνευσται]· ἠθικῶς δὲ οὕτως· ὥσπερ σώματος ἡγεμονικόν ἐστι τὸ
πρόσωπον, οὕτως ψυχῆς ἡγεμονικόν ἐστιν ὁ νοῦς· τούτῳ μόνῳ ἐμπνεῖ
ὁ θεός, τοῖς δ' ἄλλοις μέρεσιν οὐκ ἀξιοῖ, ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῷ λόγῳ
40 καὶ τῷ γονίμῳ· δεύτερα γάρ ἐστι τῇ δυνάμει. ὑπὸ τίνος οὖν καὶ ταῦτα

---

1 ἀδύνατος ἡ χρῆσις transp. UFL   εἰς χρῆσιν Arm   ᾖ scripsi (sic Arm ut vid.): ἦν MAP, ἡ UFL   αὐτοῦ] ἡ ὑπερβολὴ αὐτοῦ Arm   2 θέσει MAPArm: θεῖα UFL   μὴ om. L   3 ἀλλὰ MP   3. 4 ἥμαρτεν UFL   4 ὡς] ἀνόμως UFL   5 περὶ Mang. (sic Arm): παρ' codd.   6 μηδ' UFL   φήσει] φησὶ FArm, φύσει AP   6. 7 καὶ τὰ κατὰ UFL   7 λόγον ἔχειν transp. UFL   8 τῷ om. AP   10. 11 οὐ μόνον οὐκ UFLArm: οὐ μόνον, ἀλλ' οὐδ' MAP   11 δέ τι] δ' ἔτι A   12 ἐπιπνεόμενον UF   13 ἐπιπνεόμενον UFL   15 τείνοντος Mang.   ἀφ' om. Arm   16 τοῦ] του Arm   ὑποκειμένου ⟨νοῦ⟩ coni. Mang.   καταλάβωμεν UFL   18 ἐπετόλμησε UFL   22 καὶ ante φυσικῶς om. UFL   23 γὰρ Arm: δὲ codd.   ἐμψύχωται F   23. 24 καὶ ἐμπέπνευσται om. Arm, seclusi   24 δ' U   26 τ' U   λόγῳ] ἀλόγω U

ἐνεπνεύσθη; ὑπὸ τοῦ νοῦ δηλονότι· οὗ γὰρ μετέσχεν ὁ νοῦς παρὰ θεοῦ, τούτου μεταδίδωσι τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς, ὥστε τὸν μὲν νοῦν ἐψυχῶσθαι ὑπὸ θεοῦ, τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ τοῦ νοῦ· ὡσανεὶ γὰρ θεός ἐστι τοῦ ἀλόγου ὁ νοῦς, παρὸ καὶ Μωυσῆν οὐκ ὤκνησεν εἰπεῖν „θεὸν τοῦ Φαραώ“ (Exod. 7, 1). τῶν γὰρ γινομένων τὰ μὲν καὶ ὑπὸ θεοῦ 41 γίνεται καὶ δι' αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὸ θεοῦ μέν, οὐ δι' αὐτοῦ δέ· τὰ μὲν οὖν ἄριστα καὶ ὑπὸ θεοῦ γέγονε καὶ δι' αὐτοῦ· προελθὼν γοῦν ἐρεῖ ὅτι „ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον“ (Gen. 2, 8)· τούτων καὶ ὁ νοῦς ἐστι· τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ θεοῦ μὲν γέγονεν, οὐ διὰ θεοῦ δέ, ἀλλὰ διὰ τοῦ λογικοῦ τοῦ ἄρχοντός τε καὶ βασιλεύοντος ἐν ψυχῇ. „πνοὴν“ δέ, ἀλλ' 42 οὐ πνεῦμα, εἴρηκεν, ὡς διαφορᾶς οὔσης· τὸ μὲν γὰρ πνεῦμα νενόηται κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ εὐτονίαν καὶ δύναμιν, ἡ δὲ πνοὴ ὡς ἂν αὔρα τίς ἐστι καὶ ἀναθυμίασις ἠρεμαία καὶ πραεῖα. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὼς καὶ τὴν ἰδέαν νοῦς πνεύματος ἂν λέγοιτο κεκοινωνηκέναι — ῥώμην γὰρ ἔχει ὁ λογισμὸς αὐτοῦ —, ὁ δὲ ἐκ τῆς ὕλης τῆς κούφης καὶ ἐλαφροτέρας αὔρας ὡς ἂν ἀποφορᾶς τινος, ὁποῖαι γίνονται ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων· φυλαττομένων γὰρ οὐδὲν ἧττον καὶ μὴ ἐκθυμιωμένων εὐωδία τις γίνεται.

(14.) „Καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατο- 43 λάς· καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε“ (Gen. 2, 8.). τὴν p. 52 M. μετάρσιον καὶ οὐράνιον σοφίαν πολλοῖς ὀνόμασι πολυώνυμον οὖσαν | δεδήλωκε· καὶ γὰρ ἀρχὴν καὶ εἰκόνα καὶ ὅρασιν θεοῦ κέκληκε. ταύτης δ' ὡς ἂν ἀρχετύπου μίμημα τὴν ἐπίγειον σοφίαν νυνὶ παρίστησι διὰ τῆς τοῦ παραδείσου φυτουργίας· μὴ γὰρ τοσαύτη κατάσχοι τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀσέβεια, ὡς ὑπολαβεῖν ὅτι θεὸς γεωπονεῖ καὶ φυτεύει

1 ἐμπνευσθῇ UFL τοῦ θεοῦ UFL 3 ὑπὸ θεοῦ ἐψυχῶσθαι transp. MAP Arm ἐμψυχῶσθαι F 4 Μωσῆν MAP 5 γιγνομένων U καὶ ὑπὸ θεοῦ UFL: καὶ om. ceteri 6 γίγνεται UFL τὰ δὲ — δι' αὐτοῦ (7) om. FL 7 οὖν om. Mang. γοῦν] γὰρ FL 8 τούτων οὖν (vel δὴ) Arm 13 πραής AP 14 λέγοι F κεκοινωκέναι Mang. 16 ἐλαφροτάτης UF ἀπὸ φορᾶς M γίγνονται UF 18 γίγνεται F 20 ἔθηκεν UFL ὃν om. P τὴν om. MAP 21 μετάρσιον MAPArm: μὲν γὰρ θείαν UFL πολλοῖς ὠνόμασεν ὀνόμασι καὶ πολυώνυμον οὖσαν FL 22 γὰρ om. Arm θεοῦ om. Arm κέκληκε ταύτην MAPArm 23 δ' om. MAPArm post μίμημα add. δὲ (vel δὴ) Arm 24 τοσαύτη om. Arm 24. 25 ἀνθρώπινον MAPArm: ἡμέτερον UFL 25 γεηπονεῖ AP

24 *Orig. de Princip. IV 16 (= Philocal. I 17 p. 24 Robinson)* τίς δ' οὕτως ἠλίθιος, ὡς οἰηθῆναι τρόπον ἀνθρώπου γεωργοῦ τὸν θεὸν πεφυτευκέναι παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς;

παραδείσους, ἐπεὶ καὶ τίνος ἕνεκα εὐθὺς διαπορήσομεν· οὐ γὰρ ὅπως
ἀναπαύλας εὐδιαγώγους καὶ ἡδονὰς ἑαυτῷ πορίζῃ — μηδὲ εἰς νοῦν
44 ἔλθοι ποτὲ τὸν ἡμέτερον ἡ τοιαύτη μυθοποιΐα —· θεοῦ γὰρ οὐδὲ ὁ σύμ-
πας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη χωρίον καὶ ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ
τόπος καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πλήρης καὶ ἱκανὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεός, τὰ μὲν
ἄλλα ἐπιδεᾶ καὶ ἔρημα καὶ κενὰ ὄντα πληρῶν καὶ περιέχων, αὐτὸς δὲ
45 ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου περιεχόμενος, ἅτε εἷς καὶ τὸ πᾶν αὐτὸς ὤν. τὴν
οὖν ἐπίγειον ἀρετὴν σπείρει καὶ φυτεύει τῷ θνητῷ γένει ὁ θεὸς μίμημα
καὶ ἀπεικόνισμα οὖσαν τῆς οὐρανίου· ἐλεήσας γὰρ ἡμῶν τὸ γένος καὶ
κατιδὼν ὅτι ἐξ ἀφθόνων καὶ πλουσίων κακῶν συνέστηκεν, ἐπίκουρον καὶ
ἀρωγὸν τῶν ψυχῆς νόσων ἀρετὴν ἐπίγειον ἐρρίζου, μίμημα, ὡς ἔφην,
τῆς οὐρανίου καὶ ἀρχετύπου, ἣν πολλοῖς ὀνόμασι καλεῖ. παράδεισος
μὲν δὴ τροπικῶς εἴρηται ἡ ἀρετή, τόπος δὲ οἰκεῖος τῷ παραδείσῳ
Ἐδέμ, τοῦτο δέ ἐστι τρυφή· ἀρετῇ δὲ ἁρμόττον εἰρήνη καὶ εὐπάθεια
46 καὶ χαρά, ἐν οἷς τὸ τρυφᾶν ὡς ἀληθῶς ἐστι. καὶ μὴν κατὰ ἀνατολάς
ἐστιν ἡ φυτουργία τοῦ παραδείσου· οὐ γὰρ δύεται καὶ σβέννυται, ἀλλ'
ἀεὶ πέφυκεν ἀνατέλλειν ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ ὥσπερ, οἶμαι, ἀνατείλας
ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατεί-
λασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς ἐναυγάζει καὶ τὸν πολὺν σκότον σκε-
47 δάννυσι. „καὶ ἔθετο“ φησίν „ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν.“ ἀγα-
θὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς καὶ ἐπ' ἀρετὴν ὡς οἰκειότατον ἔργον ἀσκῶν τὸ
γένος ἡμῶν τὸν νοῦν τίθησιν ἐν τῇ ἀρετῇ, ἵνα δηλονότι μηδὲν ἄλλο

---

1 διαπορήσωμεν AP 2 πορίζει AP μηδ' UF 3 ἔλθῃ F θεοῦ — ἐνδιαίτημα om. AP 4 καὶ add. Turn.: ἢ D^R f. 162^v, om. ceteri ἑαυτοῦ codd.: ἑαυτῷ v 5 ἑαυτῶ πλήρης FL αὐτὸς ἑαυτῷ om. UFL 6 ἐπιδεᾶ codd.: ἐπιδεῆ D (Mang.) 7 εἷς καὶ om. Arm 10 συνέστη UFL 11 ἀρρωγὸν U νόσον F ἐπίγειον om. Arm ἐρίζου U ἔφην] μορφὴν UFL 14 δ' ἔστι U, δ' ἦν M, δὴ (om. ἐστι) A, δὲ (om. ἐστι) P εὐστάθεια AP 17 αἰεὶ UFL ὁ ὀρθὸς λόγος] ὅρους αὐγῆς UFL, ὁ ῥοῦς αὐγῆς Turn. 18 ἀνέπλησεν FL 19 αὐγάζει FL, αὐγάζοι U 22 ἵνα om. U

3—7 D^C fol. 45^v et 173^v D^R fol. 22^v et 162^v D^L fol. 26^v (Φίλωνος) ἐκ τοῦ δευτέρου (sic) τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οὐδὲ ὁ σύμπας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη θεοῦ χωρίον ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ — αὐτὸς ὤν. 14 *Ambros. de Paradiso 1, 4* Locus autem eius, in quo est plantatus (scil. paradisus), voluptas dicitur. 17 — 20 Cod. Vat. Regin. 40 fol. 224 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311. Harris Fragments of Philo p. 103) Φίλωνος: . . . ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς αὐγάζεται καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν καὶ τὰ τῶν παθῶν θηρία κοιμίζει.

ἢ ταύτην καθάπερ ἀγαθὸς γεωργὸς τημελῇ καὶ περιέπῃ. (15.) ζη- 48
τήσειε δ' ἄν τις, διὰ τί, τοῦ μιμεῖσθαι θεοῦ τὰ ἔργα ὄντος ὁσίου, ἐμοὶ
μὲν ἀπηγόρευται φυτεύειν ἄλσος παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ, τὸν δὲ παράδει-
σον ὁ θεὸς φυτεύει; φησὶ γάρ· „οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ ἄλσος, πᾶν ξύλον
53 M. παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου οὐ | ποιήσεις σεαυτῷ“
(Deuter. 16, 21). τί οὖν λεκτέον; ὅτι πρέπει τῷ θεῷ φυτεύειν καὶ οἰκο-
δομεῖν ἐν ψυχῇ τὰς ἀρετάς. φίλαυτος δὲ καὶ ἄθεος ὁ νοῦς οἰόμενος ἴσος 49
εἶναι θεῷ καὶ ποιεῖν δοκῶν ἐν τῷ πάσχειν ἐξεταζόμενος· θεοῦ δὲ σπείρον-
τος καὶ φυτεύοντος ἐν ψυχῇ τὰ καλά, ὁ λέγων νοῦς ὅτι „ἐγὼ φυτεύω“
ἀσεβεῖ. οὐ φυτεύσεις οὖν, ὅταν ὁ θεὸς φυτουργῇ· ἐὰν δὲ καὶ φυτὰ ἐν
ψυχῇ καταβάλῃ, ὦ διάνοια, καρποτόκα φύτευε πάντα, ἀλλὰ μὴ ἄλσος,
ἐν ἄλσει γὰρ καὶ ἀγρίας ὕλης ἐστὶ καὶ ἡμέρου δένδρα· κακίαν δὲ τὴν
ἄγονον ἐν ψυχῇ μετὰ τῆς ἡμέρου καὶ καρποτόκου φυτεύειν ἀρετῆς λέ-
πρας ἐστὶ τῆς διφυοῦς καὶ μιγάδος οἰκεῖον. ἐὰν μέντοι γε τὰ ἄμικτα 50
καὶ σύγκλυδα εἰς ταὐτὸν ἄγῃς, χώριζε καὶ διάκρινε τῆς καθαρᾶς καὶ
ἀμιάντου φύσεως τῆς ἀναφερούσης τὰ ἄμωμα τῷ θεῷ, αὕτη δέ ἐστι τὸ
θυσιαστήριον· τούτου γὰρ ἀλλότριον τὸ λέγειν ἔργον τι εἶναι ψυχῆς, ἐπὶ
θεὸν πάντων λαμβανόντων τὴν ἀναφοράν, καὶ τὸ τὰ ἄκαρπα τοῖς καρ-
ποτόκοις ἀναμιγνύναι· μῶμος γὰρ τοῦτό γε, τὰ δὲ ἄμωμα τῷ θεῷ προσ-
άγεται. ἐὰν οὖν τι τούτων παραβῇς, ὦ ψυχή, σαυτὴν βλάψεις, οὐ 51
θεόν· διὰ τοῦτό φησιν· „οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ“· θεῷ γὰρ οὐδεὶς ἐργάζε-
ται, καὶ μάλιστα τὰ φαῦλα· καὶ ἐπιφέρει πάλιν· „οὐ ποιήσεις σεαυτῷ.“
λέγει δὲ καὶ ἐν ἑτέροις· „οὐ ποιήσετε μετ' ἐμοῦ θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ
θεοὺς χρυσοῦς οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς“ (Exod. 20, 23)· ὁ γὰρ ἢ ποιό-
τητα οἰόμενος ἔχειν τὸν θεὸν ἢ μὴ ἕνα εἶναι ἢ μὴ ἀγένητον καὶ ἄφ-
θαρτον ἢ μὴ ἄτρεπτον ἑαυτὸν ἀδικεῖ, οὐ θεόν· „ἑαυτοῖς“ γάρ φησιν
„οὐ ποιήσετε“· δεῖ γὰρ ἡγεῖσθαι καὶ ἄποιον αὐτὸν καὶ ἕνα καὶ ἄφθαρ-

---

1 γεωργὸς ἀγαθὸς transp. UL τημελεῖ καὶ περιέπει AP 1. 2 ζητήσαι M, ζητῆσαι AP 2 θεοῦ τὰ ἔργα UFL: τὰ θεοῦ ἔργα MAP 4 σεαυτῶ F: ἑαυτῶ UL, σαυτῶ MAP 5 παρὰ τῶ θυσιαστηρίω UL, περὶ τῶ θυσιαστηρίω F κυρίω θεῶ UFL σου om. AP σαυτῶ MAP 6 πρέπον UFL 7 ὁ οἰόμενος Arm 8 καὶ om. UFL ante ἐν add. ὡς αὐτὸς Arm δὲ om. P 11 καταβάλη codd.: καταβάλῃς v 12 δένδρου AP 15 καὶ σύγκλυδα add. M, καὶ ἀσύγκλυδα (?) Arm: om. ceteri ταὐτὸ UFL ἀγάγῃς UL, ἀγάγοις F 18 πάντων om. Arm 19. 20 πρόσαγε UFL 21 οὐδεὶς ἐργάζεται] οὐδὲν ἁρμόζει Arm 22 τὰ om. UFL 23 ἑτέρω FL μετ' ἐμὲ M, μετ' ἐμοῦ om. Arm 24 θεοὺς om. MAPArm 25 τὸν θεὸν om. U ἀγένητον F: ἀγέννητον ceteri 26 ἑαυτοῖς—ἄτρεπτον (74,1) om. UFL 27 καὶ ἕνα codd.: εἶναι Mang. ἕνα ⟨καὶ ἀγένητον⟩ coni. Wendl.

τον καὶ ἄτρεπτον· ὁ δὲ μὴ οὕτως διανοούμενος ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ψευ-
52 δοῦς καὶ ἀθέου δόξης ἀναπίμπλησιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι, κἂν εἰσαγάγῃ ἡμᾶς
εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰσαχθέντες φυτεύσωμεν ἄκαρπον μὲν οὐδὲν „πᾶν
δὲ ξύλον βρώσιμον“. κελεύει „περικαθαρίσαι τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ“
(Lev. 19, 23); τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ δοκεῖν φυτεύειν· ἀποτεμεῖν οἴησιν γὰρ
53 ἐπαγγέλλεται, οἴησις δὲ ἀκάθαρτον φύσει. (16.) ὃν δὲ ἔπλασεν ἄνθρω-
πον τιθέναι φησὶν ἐν τῷ παραδείσῳ, νυνὶ μόνον· τίς οὖν ἐστιν, ἐφ' οὗ
ὕστερόν φησιν ὅτι „ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε καὶ
ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν“
(Gen. 2, 15); μήποτ' οὖν ἕτερός ἐστιν ἄνθρωπος οὗτος, ὁ κατὰ τὴν
εἰκόνα καὶ τὴν ἰδέαν γεγονώς, ὥστε δύο ἀνθρώπους εἰς τὸν παράδεισον
54 εἰσάγεσθαι, τὸν μὲν πεπλασμένον, τὸν δὲ κατ' εἰκόνα. ὁ μὲν οὖν κατὰ
τὴν ἰδέαν γεγονὼς οὐ | μόνον ἐν ταῖς φυτουργίαις τῶν ἀρετῶν ἐξετάζε- p. 54 M.
ται, ἀλλὰ καὶ ἐργάτης ἐστὶν αὐτῶν καὶ φύλαξ, τοῦτο δ' ἐστὶ μνήμων
ὧν ἤκουσε καὶ ἤσκησεν, ὁ δὲ πλαστὸς οὔτε ἐργάζεται τὰς ἀρετὰς οὔτε
φυλάττει, ἀλλὰ μόνον εἰσάγεται εἰς τὰ δόγματα ἀφθονίᾳ θεοῦ, μέλλων
55 αὐτίκα φυγὰς ἀρετῆς ἔσεσθαι. διὰ τοῦτο ὃν μὲν μόνον τίθησιν ἐν τῷ
παραδείσῳ, πλαστὸν καλεῖ, ὃν δὲ καὶ ἐργάτην καὶ φύλακα ἀποδείκνυσιν,
οὐ πλαστόν, ἀλλὰ „ὃν ἐποίησε“· καὶ τοῦτον μὲν λαμβάνει, ἐκεῖνον δὲ
ἐκβάλλει. ὃν δὲ λαμβάνει, τριῶν ἀξιοῖ, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἡ εὐφυΐα,
εὐθιξίας, ἐπιμονῆς, μνήμης· ἡ μὲν οὖν εὐθιξία θέσις ἐστὶν ἐν τῷ παρα-
δείσῳ, ἡ δὲ ἐπιμονὴ πρᾶξις τῶν καλῶν [τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά], ἡ δὲ
μνήμη φυλακὴ καὶ διατήρησις τῶν ἁγίων δογμάτων. ὁ δὲ πλαστὸς νοῦς
οὔτε μνημονεύει τὰ καλὰ οὔτε ἐργάζεται, μόνον δὲ εὔθικτός ἐστι· παρὸ

1. 2 ψεύδους AP 2 εἰσαγάγη MU: εἰσάγη ceteri 3 φυτεύωμεν M, φυτεύομεν A, φυτεύημεν P 4 καθαρίσαι UFL ἀκαθαρσίαν] ἀκροβυστίαν UFL 5. 6 τοῦτο — φύσει] τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀποτεμεῖν οἴησιν, οἴησις γὰρ ἀκάθαρτον φύσει Arm 5 δ' ἐστὶ M: δ' ἔστι U, δέ ἐστι ceteri γὰρ om. UFL, γὰρ οἴησιν Mang. 7 τιθέναι] τίθεται UFL 8 ἐποίησεν U 9 φυλάττειν UFL 10 ἐστιν ἕτερος transp. UFL 13. 14 ἐξετάζονται P, ἐξετάζεται corr. ex ἐξετάζονται A 14 αὐτῶν ἐστι transp. UFL δέ ἐστι MAP 15 οὔτε — οὔτε] οὐδὲ — οὐδὲ UFL 16 φυλάττει] φυτεύει Arm 18 καὶ ante ἐργάτην om. UFL 19 τοῦτο U 20. 21 ἢ εὐφυΐας ἢ εὐθιξίας ἢ ἐπιμονῆς (ἐπὶ μόνης F) μνήμης FL 21 εὐθεξίας AP, ἡ εὐθιξία U ἡ ἐπιμονῆς μνήμη U εὐθεξία AP 22 ἡ δὲ ἐπιμονὴ — καλά post δογμάτων (23) transp. UFL τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά om. Arm, seclusi 23 ἡ φυλακὴ MAP, φυλακτικὴ UFL διατήρὶς U δογμάτων] πνευμάτων Arm νοῦς] ἄνθρωπος coni. Mang. 24 οὔτε] οὐ Arm οὔτε ἐργάζεται om. Arm

6 D^{K} fol. 220^{v} D^{R} fol. 267^{v} (D^{V} p. 704) ἐκ τοῦ α' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οἴησις ἀκάθαρτον φύσει.

καὶ τεθεὶς ἐν τῷ παραδείσῳ μικρὸν ὕστερον ἀποδιδράσκει καὶ ἐκ-
βάλλεται.

(17.) „Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς 56
ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παρα-
δείσῳ, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ“ (Gen. 2, 9).
ἃ φυτεύει ἐν τῇ ψυχῇ δένδρα ἀρετῆς, νῦν ὑπογράφει· ἔστι δὲ ταῦτα
αἵ τε κατὰ μέρος ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ᾽ αὐτὰς ἐνέργειαι καὶ τὰ κατορθώ-
ματα καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσι καθήκοντα, ταῦτά ἐστι
τοῦ παραδείσου τὰ φυτά. χαρακτηρίζει μέντοι γε αὐτὰ ταῦτα δηλῶν 57
ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀφθῆναι κάλλιστόν ἐστι καὶ ἀπολαυσθῆναι· ἔνιαι γὰρ
τῶν τεχνῶν θεωρητικαὶ μέν εἰσιν, οὐ πρακτικαὶ δέ, γεωμετρία ἀστρο-
νομία, ἔνιαι δὲ πρακτικαὶ μέν, οὐ θεωρητικαὶ δέ, τεκτονικὴ χαλκευτικὴ
καὶ ὅσαι βάναυσοι λέγονται· ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ θεωρητική ἐστι καὶ πρακ-
τική· καὶ γὰρ θεωρίαν ἔχει, ὁπότε καὶ ἡ ἐπ᾽ αὐτὴν ὁδὸς φιλοσοφία
διὰ τῶν τριῶν αὐτῆς μερῶν, τοῦ λογικοῦ, τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ φυσικοῦ,
καὶ πράξεις· ὅλου γὰρ τοῦ βίου ἐστὶ τέχνη ἡ ἀρετή, ἐν ᾧ καὶ αἱ σύμ-
πασαι πράξεις. ἀλλὰ καίτοι θεωρίαν ἔχουσα καὶ πρᾶξιν, πάλιν ἐν 58
ἑκατέρῳ ὑπερβάλλει κατὰ τὸ κρεῖττον· καὶ γὰρ ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς
παγκάλη καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ χρῆσις περιμάχητος. διὸ καί φησιν ὅτι
καὶ „εἰς ὅρασίν ἐστιν ὡραῖον“, ὅπερ ἦν τοῦ θεωρητικοῦ σύμβολον, καὶ
„καλὸν εἰς βρῶσιν“, ὅπερ ἐστὶ τοῦ χρηστικοῦ καὶ πρακτικοῦ σημεῖον.
(18.) τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς ἐστιν ἡ γενικωτάτη ἀρετή, ἥν τινες ἀγα- 59
θότητα καλοῦσιν, ἀφ᾽ ἧς αἱ κατὰ μέρος ἀρεταὶ συνίστανται. τούτου
χάριν καὶ μέσον ἵδρυται τοῦ παραδείσου, τὴν συνεκτικωτάτην χώραν
55 M. ἔχον, ἵνα ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν βασιλέως | τρόπον δορυφορῆται. οἱ δὲ
λέγουσι τὴν καρδίαν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς, ἐπειδὴ αἰτία τε τοῦ ζῆν

3 ἐξαπέστειλεν FL κύριος ὁ θεὸς Arm 4. 5 τοῦ παραδείσου UFL 5 γνωστοῦ AP 6 φυτεύει] φύει UL 7 κατ᾽ αὐτὰς] κατὰ ταύτας UFL 8 ταὐτά F 9 αὐτὰ om. Arm 9. 10 δηλῶν ὅτι] δηλονότι APU 11 θεωρηματικαὶ UF 12 θεωρηματικαὶ UFL χαλκευτικὴ om. U 13 καὶ post ἀρετὴ om. AP θεωρηματική UFL 14 καὶ post ὁπότε om. L 15 αὑτῆς Wendl. 16 καὶ πράξεις Arm (Turn.): καὶ αἱ πράξεις UFL, καὶ πρᾶξιν MAP 17 ἔχουσαν AP ἐν] ἐφ᾽ UFL 19 ἡ bis om. UFL χρῆσις codd.: τήρησις Mang. 20 καὶ om. UFL ὡραίου AP ἦν om. UFL 21 ἐστὶ om. U τοῦ om. Mang. 22 ἡ γενικωτάτη] ἡγεμονικωτάτη NArm 24 ἱδρύεται UFLN 25 ἔχων AP 26 εἶναι εἰρῆσθαι (sic) N τε om. FL

18—19 DR fol. 148r (Anton. Mel. I 7 Col. 793) Φίλωνος: ἡ θεωρία — περιμάχητος.
22—26 N fol. 162v τὸ δὲ — ξύλον εἶναι εἰρῆσθαι.

ἐστι καὶ τὴν μέσην τοῦ σώματος χώραν ἔλαχεν, ὡς ἂν κατ' αὐτοὺς ἡγεμονικὸν ὑπάρχουσα. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἰατρικὴν δόξαν ἐκτιθέμενοι μᾶλλον ἢ φυσικὴν μὴ λανθανέτωσαν, ἡμεῖς δέ, ὡς καὶ πρότερον ἐλέχθη,
60 τὴν γενικωτάτην ἀρετὴν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς λέγομεν. τοῦτο μὲν οὖν ῥητῶς φησιν ὅτι ἐστὶν ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ· τὸ δὲ ἕτερον ξύλον, τὸ τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ δεδήλωκεν οὔτε εἰ ἐντὸς οὔτε εἰ ἐκτός ἐστι τοῦ παραδείσου, ἀλλ' εἰπὼν οὕτως „καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ“ εὐθὺς ἡσύχασεν οὐ δηλώσας ὅπου τετύχηκεν ὄν, ἵνα μὴ ὁ φυσιολογίας ἀμύητος τὸν ὄντα τῆς ἐπιστήμης θαυμάζῃ. τί οὖν χρὴ λέγειν; ὅτι τὸ ξύλον τοῦτο καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐσίᾳ μὲν ἐν αὐτῷ, δυνάμει δὲ
61 ἐκτός. πῶς; τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν πανδεχές ἐστι καὶ ἔοικε κηρῷ πάντας τύπους καλούς τε καὶ αἰσχροὺς δεχομένῳ· παρὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς Ἰακὼβ ὁμολογεῖ φάσκων „Ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο πάντα ταῦτα“ (Gen. 42, 36)· ἐπὶ γὰρ μίαν οὖσαν τὴν ψυχὴν αἱ ἀμύθητοι τυπώσεις ἁπάντων τῶν ἐν τῷ παντὶ ἀναφέρονται· ὅταν μὲν οὖν δέξηται τὸν τῆς τελείας ἀρετῆς χαρακτῆρα, γέγονε τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, ὅταν δὲ τὸν τῆς κακίας, γέγονε τὸ τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ· ἡ δὲ κακία πεφυγάδευται θείου χοροῦ· τὸ δεδεγμένον οὖν αὐτὴν ἡγεμονικὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐν αὐτῷ γάρ ἐστι καὶ ὁ τῆς ἀρετῆς χαρακτὴρ οἰκεῖος ὢν τῷ παραδείσῳ, δυνάμει δὲ πάλιν οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ τύπος ὁ κακίας ἀλλότριός ἐστι θείων ἀνατολῶν.
62 ὃ δὲ λέγω, καὶ οὕτως ἄν τις καταμάθοι. νῦν ἐν τῷ σώματί μου τὸ ἡγεμονικόν ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν, δυνάμει δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Σικελίᾳ, ὁπότε περὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐπιλογίζεται, καὶ ἐν οὐρανῷ, ὁπότε περὶ οὐρανοῦ σκοπεῖ· παρὸ καὶ πολλάκις ἐν βεβήλοις ὄντες χωρίοις τινὲς κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ἱερωτάτοις ὑπάρχουσι φαντασιούμενοι τὰ ἀρετῆς,

---

2 ἐκτιθέμενοι δόξαν transp. AP ἐκτεθειμένοι UFL 4 τὴν ἡγεμονικωτάτην Arm 6 τὸ om. FL τὸ τοῦ γινώσκειν] τὸ γνωστὸν Arm 6. 7 οὔτ'—οὔτ' UFL 7 ἀλλὰ MP 8 τοῦ] τὸ F γνωστοῦ AP 9 ὄν om. AP ὄντα corruptum; γνόντα coni. Mang., μετέχοντα Creuzer; fortasse λαχόντα 10 ἐπιστήμης] φυσιολογίας Arm τὸ ξύλον om. FL τοῦτο τὸ ξύλον Mang. 12 ἐκτός. πῶς] ἐκτός πως· ὡσαύτως Arm 12. 13 πάντας τοὺς τύπους UFL 13 παρὸν F 14 ἐγένοντο UFL πάντα ταῦτα M: ταῦτα πάντα ceteri 15 ἐπὶ] ἐπεὶ APF αἱ om. UFL 16 τῷ om. FL ἀναγράφονται Arm 17 γέγονε] ἐγένετο FL 18 γέγονε] ἐγένετο UFL τὸ M: τῶ AP, om. UFL 19 χοροῦ] χώρου MAP τὸ δὲ AP 21 ὢν] ἐν U 22 ὁ post τύπος om. AP ἐντολῶν FL 23 οὕτω F 24 ἐν Σικελίᾳ F 25 χώρων MAP 26 σκοπεῖ MAP: σκοπεῖ τι Arm, σκοπεῖται UFL

καὶ ἔμπαλιν ἐν τοῖς ἀδύτοις ὑπάρχοντες ἄλλοι τὴν διάνοιάν εἰσι βέβηλοι, τῷ τροπὰς πρὸς τὸ χεῖρον καὶ τύπους αὐτὴν λαμβάνειν φαύλους· ὥστε οὔτε ἐν τῷ παραδείσῳ ἡ κακία ἐστὶν οὔτε οὐχί ἐστι· δύναται μὲν γὰρ εἶναι κατ' οὐσίαν, δυνάμει δὲ οὐ δύναται.

(19.) „Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παρά- 63
p. 56 M. δεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. ὄνομα | τῷ ἑνὶ Φεισών· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον· τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γηών· οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τίγρις· οὗτος ὁ πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων. ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφράτης“ (Gen. 2, 10—14). διὰ τούτων βούλεται τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ὑπογράφειν· εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν τέτταρες, φρόνησις σωφροσύνη ἀνδρεία δικαιοσύνη. ὁ μὲν δὴ μέγιστος ποταμός, οὗ αἱ τέτταρες ἀπόρροιαι γεγόνασιν, ἡ γενική ἐστιν ἀρετή, ἣν ἀγαθότητα ὠνομάσαμεν, αἱ δὲ τέτταρες ἀπόρροιαι αἱ ἰσάριθμοι ἀρεταί. λαμβάνει μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς ἡ 64
γενικὴ ἀρετὴ ἀπὸ τῆς Ἐδέμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, ἣ χαίρει καὶ γάνυται καὶ τρυφᾷ ἐπὶ μόνῳ τῷ πατρὶ αὐτῆς ἀγαλλομένη καὶ σεμνυνομένη θεῷ, αἱ δὲ ἐν εἴδει τέτταρες ἀπὸ τῆς γενικῆς, ἥτις ποταμοῦ δίκην ἄρδει τὰ κατορθώματα ἑκάσταις πολλῷ ῥεύματι καλῶν πράξεων. ἴδωμεν δὲ 65
καὶ τὰς λέξεις. „ποταμὸς δὲ“ φησίν „ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν

---

1 ἄλλοι om. UFL 2 τὰ χείρω UFL 3 οὔτ' U κακία] καρδία Arm οὔτ' U 4 κατὰ UFL δ' U 5 τοῦ ποτίζειν UFL 6 τέτταρας UFL 6. 7 Φυσών L, Φυσῶν F 7 τὴν om. M οὗ MArm: οὖν AP, om. UFL 8 καὶ ante ἐκεῖ om. UFL 9 Γεὼν τῷ δευτέρῳ U Γηών M: Γεών ceteri 10 ὁ κυκλῶν Arm πᾶσαν om. UFL ὁ τρίτος om. F Τίγρης AP, ὁ Τίγρης FL 11 ὁ δὲ] καὶ ὁ UFL 11. 12 οὗτος Εὐφράτης UF, οὗτος ὁ Εὐφράτης L 13 τέσσαρες FL ἀνδρία APFL 14 τέσσαρες P 15 ἣν ἀγαθότητα ὠνομάσαμεν MAP: ἣν ἀγαθότητα ὀνομάζουσι Arm, ἥν τινες ἀγαθότητα ὠνόμασαν UFL 15. 16 τέσσαρες PU 16 αἱ om. UFL 17 ἢ UL: ἣ ceteri 17. 18 γάννυται APUFL 19 ἐν εἴδει] ἔνιαι UF, ἔννοιαι L τέσσαρες P 20 ἑκάσταις codd.: ἑκάστῃ Arm, ἑκάστης Mang. 21 δὲ om. UFLArm τοῦ ποτίζειν UFL

---

12 sqq. *Ambros. de Paradiso 3, 14* sed quemadmodum fons dicitur sapientia Dei . . . ita fons virtutum est ceterarum, quae nos ad aeternae cursum dirigunt vitae . . . quae sunt quattuor initia virtutum nisi unum prudentiae, aliud temperantiae, tertium fortitudinis, quartum iustitiae? . . . itaque sicut fons sapientiae (*leg.* sapientia), ita etiam flumina ista quattuor quaedam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum.

παράδεισον.“ ποταμὸς ἡ γενική ἐστιν ἀρετή, ἡ ἀγαθότης· αὕτη ἐκπο-
ρεύεται ἐκ τῆς Ἐδέμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας· ἡ δέ ἐστιν ὁ θεοῦ λόγος·
κατὰ γὰρ τοῦτον πεποίηται ἡ γενικὴ ἀρετή. τὸν παράδεισον δὲ ποτίζει
ἡ γενικὴ ἀρετή, τουτέστι τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ἄρδει. „ἀρχὰς“ δὲ οὐ
τὰς τοπικὰς λαμβάνει, ἀλλὰ τὰς ἡγεμονικάς· ἑκάστη γὰρ τῶν ἀρετῶν
ἡγεμονὶς καὶ βασιλὶς ὡς ἀληθῶς ἐστι. τὸ δὲ „ἀφορίζεται“ ἴσον ἐστὶ
τῷ ὅροις πεπεράτωται· ἡ μὲν φρόνησις περὶ τὰ ποιητέα ὅρους αὐτοῖς
τιθεῖσα, ἡ δὲ ἀνδρεία τοῖς ὑπομενετέοις, ἡ δὲ σωφροσύνη τοῖς αἱρετέοις,
66 ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῖς ἀπονεμητέοις. (20.) „ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών·
οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον, τὸ
δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ
λίθος ὁ πράσινος.“ τῶν τεττάρων ἀρετῶν ἓν εἶδός ἐστιν ἡ φρό-
νησις, ἣν Φεισὼν ὠνόμασε παρὰ τὸ φείδεσθαι καὶ φυλάττειν τὴν ψυ-
χὴν ἀπὸ ἀδικημάτων. χορεύει δὲ καὶ κύκλῳ περίεισι τὴν γῆν Εὐιλάτ,
τοῦτο δέ ἐστι, τὴν εὐμενῆ καὶ πραεῖαν καὶ ἵλεων κατάστασιν περιέ-
πει· καθάπερ δὲ | τῆς χυτῆς οὐσίας ἡ κρατίστη καὶ δοκιμωτάτη χρυ- p. 57 M.
67 σός ἐστιν, οὕτως καὶ ψυχῆς ἡ δοκιμωτάτη ἀρετὴ φρόνησις γέγονε. τὸ
δὲ „ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον“ οὐκ ἔστι τοπικὸν τοιοῦτον, ἐκεῖ ὅπου ἐστὶ
τὸ χρυσίον, ἀλλ' ἐκεῖ οὗ κτῆμά ἐστιν ἡ χρυσαυγὴς καὶ πεπυρωμένη
καὶ τιμία φρόνησις· κτῆμα δὲ θεοῦ κάλλιστον ἥδε ἀνωμολόγηται. κατὰ
δὲ τὸν τόπον τῆς φρονήσεως δύο εἰσὶ ποιοί, ὅ τε φρόνιμος καὶ ὁ φρο-
68 νῶν, οὓς ἄνθρακι καὶ λίθῳ πρασίνῳ παραβέβληκεν. (21.) „καὶ ὄνομα
τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γηών· οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας.“
συμβολικῶς ἐστιν ὁ ποταμὸς οὗτος ἡ ἀνδρεία· ἑρμηνευθὲν γὰρ τὸ Γηὼν

---

1 ἀρετή om. F, ἀρετή, ἡ om. L 2 τῆς Ἐδέμ om. L ὁ θεοῦ] ὁ θεὸς UL 3 πεποίηται] πεποίωται Arm (coni. Mang.) τὸν — ἀρετή om. P τὸν δὲ παράδεισον transp. UFL 4 ἡ ἀρετή F οὐ om. L 5 λάμβανε coni. Wendl. 6 δ' AP 7 τῷ] τὸ AP αὐτῆς APU 8 ἀνδρία APL ὑπομενητέοις U ἡ δὲ σωφροσύνη — ἀπονεμητέοις om. P 9 Φυσών FL 10 τὴν om. M οὗ] οὖν AP, om. FL 11 καὶ ἐκεῖ] ἐκεῖ UFL, οὗ Mang. 13 Φυσὼν FL ὠνόμασεν U, ὠνόμακε M 14 καὶ om. Turn., post κύκλῳ transp. Mang. περίεισι] περιίησι F, περίησι L τὴν γῆν om. Arm 15 τοῦτο δ' ἔστι U, τουτέστι FL ἵλεω AP 16 δὲ om. P 18 οὗ] οὖν AP οὐκ — χρυσίον om. L τοιοῦτο U, οἷον Arm 19 ἀλλὰ MAP ἡ om. MAP 20 ἥδε] ἤδη UFL ἂν ὡμολόγηται P 21 ποιοί] ποτοί P, ποιότητες UF, τῆς ποιότητος L 22 λίθῳ om. UFL post παραβέβληκεν add. MAP: οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ 22. 23 καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ om. MAP 23 τῷ δευτέρῳ] ὁ δεύτερος MAP Γηών M: Γεών ceteri 24 συμβολικὸς F, συμβολικῆς Mang.
ει
ἀνδρία AP Γηὼν M: Γεὼν ceteri

ὄνομά ἐστι στῆθος ἢ κερατίζων· ἑκάτερον δὲ ἀνδρείας μηνυτικόν· περί τε
γὰρ τὰ στήθη, ὅπου καὶ ἡ καρδία, διατρίβει καὶ πρὸς ἄμυναν εὐτρέπι-
σται· ἐπιστήμη γάρ ἐστιν ὑπομενετέων καὶ οὐχ ὑπομενετέων καὶ οὐδε-
τέρων. περικυκλοῖ δὲ καὶ περικάθηται προσπολεμοῦσα τὴν Αἰθιοπίαν,
ἧς ἐστιν ἑρμηνευθὲν τοὔνομα ταπείνωσις· ταπεινὸν δὲ ἡ δειλία, ἡ δὲ
ἀνδρεία ταπεινώσει καὶ δειλίᾳ πολέμιον. „καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τί- 69
γρις, οὗτος ὁ πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων.“ τρίτη ἐστὶν ἀρετὴ
σωφροσύνη, ἀντιστατοῦσα τῇ κατευθύνειν δοκούσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθέ-
νειαν ἡδονῇ· Ἀσσύριοι γὰρ εὐθύνοντες Ἑλλάδι γλώττῃ καλοῦνται. τί-
γριδι δὲ τῷ ἀτιθασωτάτῳ ζῴῳ τὴν ἐπιθυμίαν εἴκασε, περὶ ἣν ἡ σωφρο-
σύνη πραγματεύεται. (22.) ἄξιον μέντοι ἀπορῆσαι, διὰ τί δευτέρα 70
μὲν ἀνδρεία, τρίτη δὲ σωφροσύνη, πρώτη δὲ φρόνησις εἴρηται, καὶ οὐχ
ἑτέραν τῶν ἀρετῶν τάξιν δεδήλωκε. νοητέον οὖν ὅτι ἐστὶν ἡμῶν τριμε-
ρὴς ἡ ψυχὴ καὶ ἔχει μέρος τὸ μὲν λογικόν, τὸ δὲ θυμικόν, τὸ δὲ ἐπι-
θυμητικόν. καὶ συμβέβηκε τοῦ μὲν λογικοῦ χωρίον εἶναι καὶ ἐνδιαί-
τημα τὴν κεφαλήν, τοῦ δὲ θυμικοῦ τὰ στέρνα, τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ τὸ
ἦτρον, ἀρετὴν δὲ ἑκάστῳ τῶν μερῶν οἰκείαν προσηρμόσθαι. τῷ μὲν
λογικῷ φρόνησιν, λογισμοῦ γάρ ἐστιν ἐπιστήμην ἔχειν ὧν τε δεῖ ποιεῖν
καὶ ὧν μή, τῷ δὲ θυμικῷ ἀνδρείαν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ σωφροσύνην,
58 M. σωφροσύνῃ γὰρ τὰς ἐπιθυμίας ἀκούμεθα καὶ ἰώμεθα. ὥσπερ οὖν κε- 71
φαλὴ μὲν πρῶτον τοῦ ζῴου καὶ ἀνωτάτω μέρος ἐστί, δεύτερον δὲ
στέρνα, τρίτον δὲ ἦτρον, καὶ πάλιν ψυχῆς πρῶτον μὲν τὸ λογικόν, δεύτε-
ρον δὲ τὸ θυμικόν, τρίτον δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, οὕτως καὶ τῶν ἀρετῶν
πρώτη μὲν ἡ περὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ λογικόν ἐστι, καὶ

---

1 ἀνδρίας APL τε] που FL, τέ που Mang. 2. 3 ηὐτρέπισται UFL 3 ὑπομενετέον bis AP 3. 4 οὐδέτερον AP 6. 7 Τίγρης APFL 7 πορευόμενος] ποταμὸς FL, πορευόμενος post Ἀσσυρίων transp. Mang. 8 ἀντιστατοῦσαν AP 9 γλώσση MAP 10 ἀτιθασσοτάτω UFL ἡ om. UFL 11 μέντοι MAP: μὲν οὖν U, μὲν FL, γε μὴν Turn. 12 ἀνδρία PL 13 ἑτέρων FL τάξιν] πρᾶξιν FL 13. 14 τριμερὴς post ψυχὴ transp. FL 16 τὴν κεφαλήν Arm: τὴν om. codd. 17 ἦτρον U: ἶτρον FL, ἧπαρ MAP ἀρετὴ F τῶ μὲν γὰρ F 19 ἀνδρίαν L 20 ἀσκούμεθα MAP 21 ἀνωτάτω M: ἀνώτατον AP, ἀνωτάτου UFL μέρους UFL 22 ἦτρον] ἶτρον FL, ἧπαρ Mang. 23 δὲ post τρίτον om. MAP 24 μέρος om. UFL

---

4 *Ambros. de Paradiso 3, 16* . . . bene ergo Geon . . . circumire terram Aethiopicam dicitur; . . . Aethiopia enim abiecta et vilis Latina interpretatione signatur.
8 *ibid. 3, 17* tertius est fluvius Tigris . . . quem incolunt Assyrii, hoc est dirigentes, hoc enim significat interpretatio.

τοῦ σώματος διατρίβουσα κεφαλὴν φρόνησις, δευτέρα δὲ ἀνδρεία, ὅτι περὶ τὸ δεύτερον μέρος ψυχῆς μὲν θυμόν, σώματος δὲ τὰ στέρνα φωλεύει, τρίτη δὲ σωφροσύνη, ὅτι περὶ τὸ ἦτρον, ὃ δὴ τρίτον ἐστὶ τοῦ σώματος, καὶ περὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὃ τρίτην εἴληχε χώραν ἐν ψυχῇ,
72 πραγματεύεται. (23.) „ὁ δὲ ποταμὸς“ φησίν „ὁ τέταρτος Εὐφράτης.“ καρποφορία καλεῖται ὁ Εὐφράτης, ἔστι δὲ συμβολικῶς ἀρετὴ τετάρτη, δικαιοσύνη, καρποφόρος τῷ ὄντι καὶ εὐφραίνουσα τὴν διάνοιαν. πότε οὖν γίνεται; ὅταν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς συμφωνίαν ἔχῃ· συμφωνία δὲ αὐτοῖς ἐστιν ἡ τοῦ κρείττονος ἡγεμονία, οἷον ὅταν τὰ δύο, τό τε θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἡνιοχῶνται καθάπερ ἵπποι ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, τότε γίνεται δικαιοσύνη· δίκαιον γὰρ τὸ μὲν κρεῖττον ἄρχειν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι· κρεῖττον μὲν δὴ τὸ λογικόν, χεῖρον
73 δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμικόν. ὅταν δὲ ἔμπαλιν ἀφηνιάσῃ καὶ ἀναχαιτίσῃ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸν ἡνίοχον, λέγω δὲ τὸν λογισμόν, τῇ βίᾳ τῆς ὁρμῆς κατασύρῃ καὶ ὑποζεύξῃ, ἑκάτερον δὲ πάθος λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἀδικία κρατεῖ· ἀνάγκη γὰρ ἀπειρίᾳ καὶ κακίᾳ ⟨τοῦ⟩ ἡνιόχου τὰ ὑπεζευγμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι καὶ βαράθρων, ὥσπερ
74 ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασῴζεσθαι. (24.) ἔτι καὶ οὕτως ἴδωμεν τὸ προκείμενον. Φεισὼν ἑρμηνεύεται στόματος ἀλλοίωσις, Εὐιλὰτ δὲ ὠδίνουσα· καὶ διὰ τούτων ἡ φρόνησις ἐμφαίνεται. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ φρόνιμον νομίζουσι τὸν εὑρετὴν λόγων σοφιστικῶν καὶ δεινὸν ἑρμηνεῦσαι τὸ νοηθέν, Μωυσῆς δὲ λογοφίλην μὲν αὐτὸν οἶδε, φρόνιμον δὲ οὐδαμῶς. ἐν ἀλλοιώσει γὰρ τοῦ στόματος, τουτέστι τοῦ ἑρμηνευτικοῦ λόγου, ἡ φρόνησις θεωρεῖται· ὅπερ ἦν μὴ ἐν λόγῳ τὸ φρονεῖν, ἀλλ᾽ ἐν ἔργῳ θεω-

---

3 ἵτρον FL 4 ἔλαχε AP 5 φασιν AP, φησίν om. Arm οὗτος Εὐφράτης UFLArm 6 καρποφορία — Εὐφράτης om. FL ὁ Εὐφράτης MArm: οὗτος ὁ Εὐφράτης U, ὁ Εὐφράτης om. AP 7 δικαιοσύνης F 8 τὰ om. MAP 10 τὸ om. MAPU καθάπερ ἵπποι om. UFL 13 τὸ alterum om. UFL 14 λέγω om. U 16 ἡνίων M ἀδικεῖ FL κρατεῖ] ἄκρα UFL καὶ ἀπειρίᾳ v τοῦ addidi (sic Arm) 17 τὰ om. FL τοὺς ὑποζευγμένους (sic) U 19 Φυσὼν FL 22 δ᾽ MA 24 τὸ om. Arm

---

6 *Ambros. de Paradiso 3, 18* quartus est fluvius Euphrates qui latine fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur . . . plerique Euphratem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant . . . ubi autem iustitia, ibi concordia virtutum est ceterarum. 16—18 DL fol. 145r Floril. Par. No. 7 Anton. Mel. II 6 Col. 1032 Mel. Aug. fol. 106r (Max. Ecl. cap. 17) Φίλωνος: ἀνάγκη ἀπειρίᾳ — διασῴζεσθαι. 19 *Ambros. de Paradiso 3, 15* . . . et bene primo loco hic fluvius positus est Phison, qui secundum Hebraeos Phison dicitur, hoc est oris mutatio.

ρεῖσθαι καὶ σπουδαίαις πράξεσι. κύκλον δὲ περιτίθησι καὶ ὡσανεὶ 75
τεῖχος ἡ φρόνησις τῇ Εὐιλὰτ τῇ ὠδινούσῃ ἀφροσύνῃ πρὸς πολιορκίαν
59 M. αὐτῆς καὶ καθαίρεσιν· ἀφροσύνη δὲ κύριον ὄνομά ἐστιν | ὠδίνουσα, ὅτι ὁ
ἄφρων νοῦς ἀνεφίκτων ἐρῶν ἑκάστοτε ἐν ὠδῖσίν ἐστιν, ὅτε χρημάτων
ἐρᾷ, [ὠδίνει,] ὅτε δόξης, ὅτε ἡδονῆς, ὅτε ἄλλου τινός. ἐν ὠδῖσι δὲ ὢν 76
οὐδέποτε τίκτει· οὐ γὰρ πέφυκε γόνιμον οὐδὲν τελεσφορεῖν ἡ τοῦ φαύ-
λου ψυχή· ἃ δ' ἂν καὶ δοκῇ προφέρειν, ἀμβλωθρίδια εὑρίσκεται καὶ
ἐκτρώματα, κατεσθίοντα τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς, ἴσα θανάτῳ
ψυχικῷ. παρὸ καὶ δεῖται ὁ ἱερὸς λόγος Ἀαρὼν τοῦ θεοφιλοῦς Μωυ-
σέως ἰάσασθαι τὴν τροπὴν τῆς Μαριάμ, ἵνα μὴ γένηται ἐν ὠδῖνι κα-
κῶν ἡ ψυχή, διὸ καί φησι· „μὴ γένηται ὡς ἴσον θανάτῳ, ὡς ἔκτρωμα
ἐκπορευόμενον ἐκ μήτρας μητρός, καὶ κατεσθίει τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν
αὐτῆς“ (Num. 12, 12).

(25.) „Ἐκεῖ“ οὖν φησιν „οὗ ἐστι τὸ χρυσίον“ (Gen. 2, 11). οὐ 77
λέγει ἐκεῖ εἶναι τὸ χρυσίον μόνον, ἀλλὰ „ἐκεῖ οὗ ἐστιν.“ ἡ γὰρ φρόνη-
σις, ἣν εἴκασε χρυσίῳ, ἀδόλῳ καὶ καθαρᾷ καὶ πεπυρωμένῃ καὶ δεδο-
κιμασμένῃ καὶ τιμίᾳ φύσει, ἐκεῖ μέν ἐστιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ, ἐκεῖ
δὲ οὖσα οὐκ ἔστι τῆς σοφίας κτῆμα, ἀλλὰ οὗ καὶ ἡ σοφία ἐστὶν αὐτή,
τοῦ δημιουργοῦ καὶ κτωμένου θεοῦ. „τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης 78
καλόν“ (Gen. 2, 12). οὐκοῦν ἐστιν ἕτερον χρυσίον οὐχὶ καλόν; πάνυ
γε· διττὸν γὰρ φρονήσεως γένος, τὸ μὲν καθόλου, τὸ δὲ ἐπὶ μέρους·
ἡ μὲν οὖν ἐν ἐμοὶ φρόνησις ἐκ μέρους οὖσα οὐ καλή, φθαρέντος γάρ μου
συμφθείρεται· ἡ δὲ καθόλου φρόνησις ἡ οἰκοῦσα τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν
καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ καλή, ἄφθαρτος γὰρ ἐν ἀφθάρτῳ οἴκῳ διαμένει.
(26.) „καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος“ (ibid.), οἵ 79

---

1 σπουδαίως AF 2 τεῖχος] τέλος UFL ἡ φρόνησις om. UFL τὴν Εὐιλὰτ FL ἀφροσύνῃ] εὐφροσύνῃ UL πολὺορκίαν A 3 ἐστι ante κύριον ὄνομα transp. FL 4 νοῦς] ἄνθρωπος coni. Mang. τῶν ἀνεφίκτων Arm ἀνεφίκτων ἐρῶν] ἀνεπείκτων ἔργων UFL ὠδῖσιν] ὠδινήσει FL ὅτε] ὅταν UFL 5 ὠδίνει om. Arm, seclusi ὠδῖσι] ὠδινήσει FL 6 οὐ γὰρ] ὅθεν οὐ UL, ὅθε οὐ F 7 ἃ δ' ἂν MAArm: ἂν δὲ UFL καὶ om. Mang. προφέρειν MArm: προσφέρειν ceteri 8 τῷ ἡμίσει UF 9 ψυχικῷ om. MA δεῖται] λέγεται A ἱερεὺς A 9. 10 Μωϋσέος F, Μωσέως MA 10 Μαρίας MA ὠδῖσι UFArm 11 γένοιτο A ἴσον] ἐννεὸν A 12 ἐκ om. UFL κατεσθίῃ Mang. 14 οὗ om. A 15 ἐκεῖ post λέγει om. FL οὗ] οὖν A 16 ἀδόλῳ χρυσίῳ Arm καὶ ante καθαρᾷ om. MA καθαρὰ M 18 ἀλλ' M οὗ om. A αὐτή MAArm: αὕτη UFL 19 κτωμένου MAArm: κεκτημένου UFL 20 οὐκ οὖν UFL 22 ἐκ MA: ἐπὶ UFL καλή] ἄφθαρτος Arm 23 φθείρεται UFL τοῦ om. UFL

δύο ποιοί, ὅ τε φρόνιμος καὶ ὁ φρονῶν, ὁ μὲν συνιστάμενος κατὰ τὴν
φρόνησιν, ὁ δὲ φρονῶν κατὰ τὸ φρονεῖν· τούτων γὰρ ἕνεκα τῶν ποιῶν
ἔσπειρεν ὁ θεὸς ⟨ἐν⟩ τῷ γηγενεῖ φρόνησίν τε καὶ ἀρετήν· τί γὰρ ὄφελος
ἦν αὐτῆς, εἰ μὴ οἱ δεξόμενοι λογισμοὶ ὑπῆρχον καὶ τοὺς τύπους αὐτῆς
ἐναπομαξόμενοι; ὥστ' εἰκότως ἐκεῖ ἐστιν, ὅπου ἡ φρόνησις, ὅ τε φρό-
80 νιμος καὶ ὁ φρονῶν, οἱ δύο λίθοι. μήποτε δὲ ὁ Ἰούδας ἐστὶ καὶ ὁ
Ἰσσάχαρ· ὁ γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ φρονήσεως ἀσκητὴς ἐξομολογεῖται εὐχαρι-
στικῶς τῷ τὸ ἀγαθὸν ἀφθόνως δωρησαμένῳ, ὁ δὲ καὶ τὰ καλὰ καὶ σπου-
δαῖα ἐργάζεται· τοῦ μὲν οὖν ἐξομολογουμένου ὁ Ἰούδας σύμβολον, ἐφ'
οὗ καὶ ἵσταται τίκτουσα ἡ Λεία (Gen. 29, 35), τοῦ δὲ ἐργαζομένου τὰ
καλὰ ὁ Ἰσσάχαρ, „ὑπέθηκε γὰρ τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν καὶ ἐγένετο
ἀνὴρ γεωργός" (Gen. 49, 15), ἐφ' οὗ φησι Μωυσῆς σπαρέντος καὶ
φυτευθέντος ἐν ψυχῇ „ἔστι μισθός" (Gen. 30, 18), ὅπερ ἦν οὐκ ἀτελὴς
81 ὁ πόνος ἀλλὰ στεφανούμενος ὑπὸ θεοῦ καὶ μισθοδοτούμενος. | ὅτι δὲ p. 60 M.
τούτων ποιεῖται μνήμην, δι' ἑτέρων δηλοῖ, ὅταν ἐπὶ τοῦ ποδήρους φῇ·
„καὶ συνυφανεῖς ἐν αὐτῷ λίθον τετράστιχον· στίχος λίθων ἔσται, σάρ-
διον τοπάζιον σμάραγδος ὁ στίχος ὁ εἷς" — Ῥουβὴν Συμεὼν Λευί —·
„καὶ ὁ στίχος" φησίν „ὁ δεύτερος ἄνθραξ καὶ σάπφειρος" (Exod. 28,
17. 18)· ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐστίν. ἐγγέγλυπται δὲ τῷ μὲν
82 ἄνθρακι ὁ Ἰούδας, τέταρτος γάρ, τῷ δὲ σαπφείρῳ ὁ Ἰσσάχαρ. διὰ τί
οὖν οὐχ ὥσπερ λίθον πράσινον εἴρηκεν, οὕτως καὶ λίθον ἀνθράκινον;
ὅτι ὁ μὲν Ἰούδας ὁ ἐξομολογητικὸς τρόπος ἄυλός ἐστι καὶ ἀσώματος·
καὶ γὰρ αὐτὸ τοὔνομα τὸ τῆς ἐξομολογήσεως ἐμφαίνει τὴν ἐκτὸς ἑαυτοῦ
ὁμολογίαν· ὅταν γὰρ ἐκβῇ ὁ νοῦς ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν ἀνενέγκῃ θεῷ, ὥσ-
περ ὁ γέλως Ἰσαάκ, τηνικαῦτα ὁμολογίαν τὴν πρὸς τὸν ὄντα ποιεῖται·
ἕως δὲ ἑαυτὸν ὑποτίθεται ὡς αἴτιόν τινος, μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ παρα-
χωρεῖν θεῷ καὶ ὁμολογεῖν αὐτῷ· καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ ἐξομολογεῖ-

3 ἐνέσπειρεν coni. Mang. ἐν add. Arm: om. codd. 4 αὐτοῖς A δεξάμενοι UFL καὶ] οἱ Arm 5 ἐστιν codd.: εἰσιν Mang. 6 ὁ ante Ἰούδας om. FL ἐστί post Ἰσσάχαρ transp. UFL, om. Mang. 7 Ἰσάχαρ A, Ἰσαχάρ U 8 ὁ δὲ om. MAArm 9 ἐργάζεται ὁ Ἰσσάχαρ Arm 11 ὁ om. MAUArm Ἰσάχαρ AU 12 Μωσῆς MAArm 14 ὁ om. UFL 16 συνυφανξεὶς A στίχος λίθων UFArm: λίθων στίχος MAL 17 καὶ σμάραγδος UFL ὁ ante στίχος om. A Ῥουβὴν M: Ῥουβεὶμ A, Ῥουβὶμ UFL 18 καὶ om. Arm φησίν om. Arm ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ σάπφειρος A 19 ὁ δὲ σάπφειρος om. U δὲ alterum om. UFL 20 ὁ prius om. Arm ut vid. ὁ alterum om. MAArm Ἰσάχαρ AU διὰ τί] διότι F 22 ὁ μὲν] μὲν ὁ U, μὲν οὖν ὁ F, μὲν L ὁ ἐξομολογητικὸς MArm: ὁ om. ceteri 23 τὸ om. UFL ἐντὸς MA 24 ἑαυτοῦ FL: ἑαυτὸν MAU, om. Arm 26 αὐτὸν UFL ὑποτίθηται Mang. 27 καὶ αὐτὸ γὰρ codd.: καὶ γὰρ αὐτὸ v τὸ om. UL

σθαι νοητέον ὅτι ἔργον ἐστὶν οὐχὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦ φαίνοντος αὐτῇ
θεοῦ τὸ εὐχάριστον. ἄυλος μὲν δὴ ὁ ἐξομολογούμενος Ἰούδας. τῷ 83
δὲ ἐκ πόνου προεληλυθότι Ἰσσάχαρ δεῖ καὶ ὕλης σωματικῆς· ἐπεὶ πῶς
ἀναγνώσεται χωρὶς ὀμμάτων ὁ ἀσκητής; πῶς δὲ ἀκούσεται τῶν προ-
τρεπτικῶν λόγων χωρὶς ἀκοῆς; πῶς δὲ σιτίων καὶ ποτῶν ἐφίξεται δίχα
γαστρὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὴν τερατουργίας; διὰ τοῦτο λίθῳ ἀπεικάσθη.
καὶ τὰ χρώματα μέντοι διάφορα· τῷ μὲν γὰρ ἐξομολογητικῷ οἰκεία 84
χροιὰ ἡ τοῦ ἄνθρακος, πεπύρωται γὰρ ἐν εὐχαριστίᾳ θεοῦ καὶ μεθύει
τὴν νήφουσαν μέθην, τῷ δὲ ἔτι πονοῦντι ἡ τοῦ πρασίνου λίθου, ὠχροὶ
γὰρ οἱ ἐν ἀσκήσει διά τε τὸν τρύχοντα πόνον καὶ διὰ δέος τοῦ μὴ τυ-
χεῖν ἂν ἴσως τοῦ κατ' εὐχὴν τέλους.

(27.) Ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, διὰ τί οἱ μὲν δύο ποταμοὶ ὁ Φεισὼν 85
καὶ ὁ Γηὼν κυκλοῦσι χώρας, ὁ μὲν τὴν Εὐιλάτ, ὁ δὲ τὴν Αἰθιοπίαν,
τῶν δὲ λοιπῶν οὐδέτερος, ἀλλ' ὁ μὲν Τίγρις κατέναντι Ἀσσυρίων λέγε-
ται εἶναι, ὁ δὲ Εὐφράτης οὐδενός· καίτοι γε πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁ Εὐφράτης
καὶ περιρρεῖ τινας χώρας καὶ ἀντικρὺς ἔχει πολλάς. ἀλλ' οὐκ ἔστι περὶ
τοῦ ποταμοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἤθους ἐπανορθώσεως. λεκτέον οὖν 86
ὅτι ἡ μὲν φρόνησις καὶ ἡ ἀνδρεία δύνανται κύκλον καὶ τεῖχος βαλέσθαι
κατὰ τῶν ἐναντίων κακιῶν, ἀφροσύνης τε καὶ δειλίας, καὶ ἑλεῖν αὐτάς·
ἀσθενεῖς γὰρ καὶ εὐάλωτοι ἀμφότεραι, καὶ γὰρ ὁ ἄφρων εὔληπτος τῷ
φρονίμῳ καὶ ὁ δειλὸς ὑποπέπτωκε τῷ ἀνδρείῳ· ἡ δὲ σωφροσύνη ἀδυνατεῖ
p. 61 M. κυκλώσασθαι | τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονήν· χαλεπαὶ γὰρ ἀντίπαλοι καὶ
δυσκαθαίρετοι. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ οἱ ἐγκρατέστατοι ἀνάγκῃ τοῦ θνητοῦ
παραγίνονται ἐπὶ σιτία καὶ ποτά, ἐξ ὧν αἱ γαστρὸς ἡδοναὶ συνεστᾶσιν;
ἀγαπητὸν οὖν ἐστιν ἀντιβῆναι καὶ μαχέσασθαι τῷ γένει τῆς ἐπιθυμίας.
διὸ καὶ κατέναντι Ἀσσυρίων ἐστὶν ὁ Τίγρις ποταμός, ἡ σωφροσύνη τῆς

---

1 φαίνοντος] ἐνυφαίνοντος vel συνυφαίνοντος coni. Mang. 2 ἀχάριστον FL ὁ om. A 3 δ' UFL προσεληλυθότι UFL Ἰσάχαρ AU 5 σιτίον καὶ ποτὸν A ἐφέξεται A 6 λίθῳ ⟨πρασίνῳ⟩ coni. Mang. ἀπεικάσθαι A 8 χροὰ M, χρόα A ἡ om. U θεῷ FL 9 δ' FL 11 ἂν ἴσως FLArm: ἀνίσως M, ἄνισος U, ἀνίας A 12 Φυσὼν FL 13 Γηὼν M: Γεὼν ceteri χώρας τινάς UFL, χώρας om. Arm τὴν post μὲν] τῆς A, τὴν γῆν Arm 14 Τίγρης AFL ἀπέναντι M 15 εἶναι] ἰέναι Arm 16 καὶ prius om. Arm ἀντικρὺ A, ἄντικρυς FL 17 τοῦ om. UFL περὶ ἐπανορθώσεως ἤθους transp. UFL 18 ἡ alterum om. UL δύναται FL τεῖχος καὶ κύκλον transp. UFLArm βάλλεσθαι UFL 20 ἀμφότεροι U 20. 21 τῶν φρονίμων A 21 ὁ om. UFL 22 χαλεποὶ coni. Wendl. καὶ ἀντίπαλοι UL 24 συνεστάσιν (sic) M: συνίστανται A, παρεστᾶσιν U, παράστασιν FL 26 καὶ om. UFL ἐστὶν Ἀσσυρίων transp. U Τίγρης AFL

87 ἡδονῆς. ἡ δέ γε δικαιοσύνη, καθ' ἣν ὁ Εὐφράτης ποταμὸς συνίσταται,
οὔτε πολιορκεῖ καὶ περιτειχίζει τινὰ οὔτε ἀντιστατεῖ· διὰ τί; ὅτι ἀπο-
νεμητικὴ τῶν κατ' ἀξίαν ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη καὶ τέτακται οὔτε κατὰ
τὸν κατήγορον οὔτε κατὰ τὸν ἀπολογούμενον, ἀλλὰ κατὰ τὸν δικαστήν.
ὥσπερ οὖν ὁ δικαστὴς οὔτε νικῆσαί τινας προήρηται οὔτε πολεμῆσαί
τισι καὶ ἐναντιωθῆναι, γνώμην δὲ ἀποφηνάμενος βραβεύει τὸ δίκαιον,
οὕτως ἡ δικαιοσύνη οὐδενὸς οὖσα ἀντίδικος ἀπονέμει τὸ κατ' ἀξίαν ἑκά-
στῳ πράγματι.
88 (28.) „Καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε καὶ
ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν"
(Gen. 2, 15). τοῦ πλασθέντος διαφέρει ὃν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον,
ὡς εἶπον· ὁ μὲν γὰρ πλασθεὶς νοῦς ἐστι γεωδέστερος, ὁ δὲ ποιηθεὶς
ἀυλότερος, φθαρτῆς ὕλης ἀμέτοχος, καθαρωτέρας καὶ εἰλικρινεστέρας
89 τετυχηκὼς συστάσεως. τοῦτον οὖν τὸν καθαρὸν νοῦν λαμβάνει ὁ θεός,
οὐκ ἐῶν ἐκτὸς ἑαυτοῦ βαίνειν, καὶ λαβὼν τίθησιν ἐν ταῖς ἐρριζωμέναις
καὶ βλαστανούσαις ἀρεταῖς, ἵνα ἐργάζηται αὐτὰς καὶ φυλάττῃ. πολλοὶ
γὰρ ἀσκηταὶ γενόμενοι τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τοῦ τέλους μετέβαλον· ᾧ δὲ παρέχει
ὁ θεὸς ἐπιστήμην βεβαίαν, τούτῳ δίδωσιν ἀμφότερα, ἐργάζεσθαί τε τὰς
ἀρετὰς καὶ μηδέποτε αὐτῶν ἀφίστασθαι, ἀλλ' ἀεὶ ταμιεύειν καὶ φυλάττειν
ἑκάστην. τὸ μὲν οὖν „ἐργάζεσθαι" ἀντὶ τοῦ πράττειν, τὸ δὲ „φυλάττειν"
ἀντὶ τοῦ μνημονεύειν.
90 (29.) „Καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παν-
τὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ
γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ
φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε" (Gen. 2, 16. 17). ποίῳ
Ἀδὰμ ἐντέλλεται καὶ τίς ἐστιν οὗτος, διαπορητέον· οὐ γὰρ μέμνηται
πρότερον αὐτοῦ, νυνὶ δὲ πρῶτον ὠνόμακεν αὐτόν. μήποτ' οὖν βούλε-
ταί σοι τοῦ πλαστοῦ ἀνθρώπου παραστῆσαι τοὔνομα. κάλει | δή, φησίν, p. 62 M.

2 διὰ τί om. Arm 3 ἡ δικαιοσύνη om. UFL 4 οὔτε κατὰ τὸν ἀπολογούμενον om. FL 5 τινα U προείρηται AF 6 δ' UFL βραβεύει] βαρύνει L 7 οὕτως καὶ UFL τὸ] τὰ FL 9 καὶ prius om. FL 10 φυλάττειν FL 13 ἀϋλώτερος FL 14 λαμβάνει UFLArm: λαμβάνει τε MAP 15 αὐτοῦ U τίθησιν ⟨ἐντὸς⟩ Arm 17 γὰρ om. FL μετέλαβον U ᾧ δὲ] ὧδε F 18 ἐργάζεσθαί τε codd.: τε om. Arm, τὸ ἐργάζεσθαι v 19 αἰεὶ UFL 23 βρώσει om. UFL φαγῆ (sic) MAP: φάγεσαι UFL 24 γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν MAPArm: εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ UFL φάγεσαι UFL ἀπ' αὐτοῦ om. UFL ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ] ὅτι ἐν ἡμέρα ᾗ UFL 25 φάγητε MAP: φάγῃ UFL 26 καὶ om. Arm 27 πρῶτον] πρότερον AP ὠνόμασεν FL 27. 28 βεβούληται MAP 28 κάλει scripsi: καλεῖ codd. δή M: δέ ceteri

αὐτὸν γῆν· τοῦτο γὰρ Ἀδὰμ ἑρμηνεύεται, ὥστε ὅταν ἀκούῃς Ἀδάμ, γήϊνον καὶ φθαρτὸν νοῦν εἶναι νόμιζε· ὁ γὰρ κατ' εἰκόνα οὐ γήϊνος, ἀλλ' οὐράνιος. ζητητέον δέ, διὰ τί πᾶσιν ἐπιτιθεὶς τοῖς ἄλλοις τὰ ὀνό- 91
ματα οὐκ ἐπιτέθεικεν ἑαυτῷ. τί οὖν λεκτέον; ὁ νοῦς ὁ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν τὰ μὲν ἄλλα δύναται καταλαβεῖν, ἑαυτὸν δὲ γνωρίσαι ἀδυνάτως ἔχει· ὥσπερ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὰ μὲν ἄλλα ὁρᾷ, ἑαυτὸν δὲ οὐχ ὁρᾷ, οὕτως καὶ ὁ νοῦς τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ, ἑαυτὸν δὲ οὐ καταλαμβάνει· εἰπάτω γάρ, τίς τέ ἐστι καὶ ποταπός, πνεῦμα ἢ αἷμα ἢ πῦρ ἢ ἀὴρ ἢ ἕτερόν τι [σῶμα], ἢ τοσοῦτόν γε ὅτι σῶμά ἐστιν ἢ πάλιν ἀσώματον. εἶτ' οὐκ εὐήθεις οἱ περὶ θεοῦ σκεπτόμενοι οὐσίας; οἳ γὰρ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὴν οὐσίαν οὐκ ἴσασι, πῶς ἂν περὶ τῆς τῶν ὅλων ψυχῆς ἀκριβώσαιεν; ἡ γὰρ τῶν ὅλων ψυχὴ ὁ θεός ἐστι κατὰ ἔννοιαν. (30.) εἰκότως οὖν ὁ Ἀδάμ, 92
τουτέστιν ὁ νοῦς, τὰ ἄλλα ὀνομάζων καὶ καταλαμβάνων ἑαυτῷ ὄνομα οὐκ ἐπιτίθησιν, ὅτι ἑαυτὸν ἀγνοεῖ καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν. ἐντέλλεται δὲ τούτῳ καὶ οὐχὶ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν γεγονότι· ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ δίχα προτροπῆς ἔχει τὴν ἀρετὴν αὐτομαθῶς, οὗτος δ' ἄνευ διδασκαλίας οὐκ ἂν φρονήσεως ἐπιλάχοι. διαφέρει δὲ τρία ταῦτα· 93
πρόσταξις, ἀπαγόρευσις, ἐντολὴ καὶ παραίνεσις· ἡ μὲν γὰρ ἀπαγόρευσις περὶ ἁμαρτημάτων γίνεται καὶ πρὸς φαῦλον, ἡ δὲ πρόσταξις ⟨περὶ⟩ κατορθωμάτων, ἡ δὲ παραίνεσις πρὸς τὸν μέσον, τὸν μήτε φαῦλον μήτε σπουδαῖον· οὔτε γὰρ ἁμαρτάνει, ὡς ἀπαγορεύειν ἄν τινα αὐτῷ, οὔτε κατορθοῖ κατὰ τὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου πρόσταξιν, ἀλλὰ χρείαν ἔχει παραινέσεως τῆς ἀνέχειν μὲν τῶν φαύλων διδασκούσης, προ-

1 ὥστε οὖν UFL, ὥστε νῦν Turn. ὅταν ἀκούῃς] εἴ τι ἀκούσεις UFL 2 νοῦν om. MFL νόμισον U 3 ἐπιθεὶς UFL 4 καὶ ante ἑαυτῷ add. UFL ὁ ante ἐν om. D 6 οὐχ ὁρᾷ] οὐ βλέπει FL 7 τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ om. D δὲ] μὲν DP DM, om. DR γάρ τις DArm 8 τίς τέ codd.: τίς DRArm, τί DP DM πνεῦμα ἢ ἀὴρ ἢ πῦρ ἢ αἷμα Arm ἕτερόν τι DArm: τι ἕτερον MUFL, τί ἕτερον AP σῶμα om. D, seclusi 9 ὅτι] ἢ ὅτι UFL πάλιν ἢ transp. UFL ἀσώματος DR εἶτα UFL 10 οἳ] οἱ P, εἰ Arm 12 ὁ bis om. UFL 13 ὀνομάζων] νομίζων UL 14 καὶ om. Arm 15 καὶ οὐχὶ MAPArm: ἀλλ' οὐχὶ UFL κατὰ om. FL 16 τὴν ἀρετὴν ἔχει transp. FL 18 ἐντολὴ καὶ om. Mang. ἐντολὴ — ἀπαγόρευσις om. AP 19 περὶ om. UFLArm ἢ γίνεται ULArm, ἣ γίνεται F 20 περὶ addidi κατορθωμάτων ⟨πρὸς σπουδαῖον⟩ coni. Mang., ⟨πρὸς τὸν αὐτὸν⟩ Wendl. τὸ μέσον F 20. 21 μήτε σπουδαῖον μήτε φαῦλον Arm 21 τινα] τι Arm 22 αὐτὸν AP κατὰ τοῦ τὴν (sic) F 23 ἀνέχειν AP: ἀνέχεσθαι M, ἀπέχειν UFL(Arm ut vid.)

2 *Ambros de Paradiso 2, 11* ... quidam Adam νοῦν terrenum interpretati sunt.
4—9 DP fol. 376r DM fol. 282r DR fol. 279v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῶν περὶ Μωυσέως (sic): ὁ νοῦς — ἀσώματον.

94 τρεπούσης δὲ ἐφίεσθαι τῶν ἀστείων. τῷ μὲν οὖν τελείῳ τῷ κατ᾽ εἰ-
κόνα προστάττειν ἢ ἀπαγορεύειν ἢ παραινεῖν οὐχὶ δεῖ, οὐδενὸς γὰρ τού-
των ὁ τέλειος δεῖται, τῷ δὲ φαύλῳ προστάξεως καὶ ἀπαγορεύσεως χρεία,
τῷ δὲ νηπίῳ παραινέσεως καὶ διδασκαλίας, ὥσπερ τῷ τελείῳ γραμματικῷ
ἢ μουσικῷ οὐδενὸς δεῖ παρραγγέλματος τῶν εἰς τὰς τέχνας, τῷ δὲ σφαλ-
λομένῳ περὶ τὰ θεωρήματα ὡσανεί τινων νόμων προστάξεις καὶ ἀπαγο-
95 ρεύσεις ἐχόντων, τῷ δὲ ἄρτι μανθάνοντι | διδασκαλίας. εἰκότως οὖν τῷ p. 63 M.
γηΐνῳ νῷ μήτε φαύλῳ ὄντι μήτε σπουδαίῳ ἀλλὰ μέσῳ τὰ νῦν ἐντέλλε-
ται καὶ παραινεῖ. ἡ δὲ παραίνεσις γίνεται δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων
καὶ τοῦ κυρίου καὶ τοῦ θεοῦ, „ἐνετείλατο“ γὰρ „κύριος ὁ θεός“, ἵνα,
εἰ μὲν πείθοιτο ταῖς παραινέσεσιν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ εὐεργεσιῶν ἀξιωθείη,
εἰ δὲ ἀφηνιάζοι, ὑπὸ τοῦ κυρίου ὡς δεσπότου καὶ ἐξουσίαν ἔχοντος σκο-
96 ρακίζοιτο. διόπερ καὶ ὅτε ἐκβάλλεται τοῦ παραδείσου, τὰς αὐτὰς κλή-
σεις παρείληφε, λέγει γάρ· „καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ
τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη“
(Gen. 3, 23), ἵνα, ἐπεὶ καὶ ὡς δεσπότης ὁ κύριος καὶ ὡς εὐεργέτης ὁ
θεὸς ἐνετέλλετο, πάλιν ὡς ἀμφότερα ὢν τὸν παρακούσαντα τιμωρῆται· δι᾽
ὧν γὰρ προὔτρεπε δυνάμεων, διὰ τούτων τὸν ἀπειθοῦντα ἀποπέμπεται.
97 (31.) Ἃ δὲ παραινεῖ, ταῦτά ἐστιν· „ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν
τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγῃ“ (Gen. 2, 16). προτρέπει τὴν τοῦ ἀνθρώ-
που ψυχὴν μὴ ἀφ᾽ ἑνὸς ξύλου μηδ᾽ ἀπὸ μιᾶς ἀρετῆς ἀλλ᾽ ἀπὸ πασῶν
τῶν ἀρετῶν ὠφελεῖσθαι· τὸ γὰρ φαγεῖν σύμβολόν ἐστι τροφῆς ψυχικῆς·
τρέφεται δὲ ἡ ψυχὴ ἀναλήψει τῶν καλῶν καὶ πράξει τῶν κατορθωμά-
98 των. μὴ μόνον δέ φησι „φάγῃ“, ἀλλὰ καὶ „βρώσει“, τουτέστι κατα-
λέσας καὶ ἐπιλεάνας μὴ ἰδιώτου ἀλλ᾽ ἀθλητοῦ τρόπον τὴν τροφήν, ἵνα
ἰσχὺν καὶ δύναμιν περιποιήσῃ· καὶ γὰρ τοῖς ἀθληταῖς οἱ ἀλεῖπται
παραγγέλλουσι μὴ κάπτειν, ἀλλὰ κατὰ σχολὴν λεαίνειν, ἵνα πρὸς ἰσχὺν

---

1 ἐφικέσθαι UFL τελείω τῶ MAPArm: τελείω καὶ UFL 2 ἢ παραινεῖν om. FL 2. 3 τούτων om. FL 3 ἐστι post προστάξεως add. FL, post ἀπαγορεύσεως UArm 5 δεῖ] δεῖται F τῶν om. Arm 5. 6 ἐσφαλμένω UFL 6 περὶ] παρὰ UFL 8 γηΐνων (om. νῷ) P νῷ] νοΐ UFL, τῷ Arm 13 αὐτὰς] αὐτῶν L, αὐτὰς ταύτας Arm 16 ἐπεὶ FL: εἴπη MAPU, ἐπίη Arm 17 ἐνετέλλετο, πάλιν om. Arm, tum pergit: ὡς δι᾽ ἀμφοτέρων τ. π. τιμωρεῖσθαι ὢν] ὧν AP τιμωρῆται U: τιμωρεῖται ceteri 18 προὔτρεπε] προὔπεμπε FL τὸν ἀπειθοῦντα om. Arm ἀποπέμψεται Arm 19 ταῦτ᾽ U 19. 20 τοῦ παραδείσου Arm 20 φαγῇ codd. προυτρέπει F 20. 21 τοῦ ἀνθρώπου om. UFLArm 21 post ψυχὴν add. μὲν UFL μηδὲ UFL 23 ἀντιλήψει Mang. 24 δέ om. Arm φάγης MAPFL, φαγῆς U καὶ om. MAP 25 ἀλλὰ MAP ἵνα om. UFL 27 κάπτειν Wendl. (Arm ut vid.): κόπτειν codd.

ἐπιδιδῶσιν· ἑτέρως γὰρ ἐγὼ καὶ ὁ ἀθλητὴς τρεφόμεθα, ἐγὼ μὲν γὰρ
ἕνεκα τοῦ ζῆν μόνον, ὁ δὲ ἀθλητὴς καὶ ἕνεκα τοῦ πιαίνεσθαι καὶ ῥών-
νυσθαι, παρὸ καὶ ἕν τι τῶν ἀσκητικῶν ἐστι τὸ λεαίνεσθαι τροφήν. τὸ
„βρώσει φαγεῖν“ ἐστι τοιοῦτον. ἔτι δὲ ἀκριβέστερον διατυπώσωμεν αὐτό. 99
τὸ τιμᾶν τοὺς γονεῖς ἐδώδιμον καὶ τρόφιμόν ἐστιν· ἀλλ' ἑτέρως οἱ ἀγα-
θοὶ καὶ οἱ φαῦλοι τιμῶσιν, οἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἔθος, οἵτινες οὐ βρώσει
ἐσθίουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐσθίουσι· πότε οὖν καὶ βρώσει; ὅταν ἀναπτύξαν-
τες καὶ τὰς αἰτίας ἐρευνήσαντες κρίνωσιν ἑκουσίως, ὅτι καλὸν τοῦτ'
ἐστίν· αἱ δὲ αἰτίαι τοιαῦται· ἐγέννησαν ἡμᾶς, ἔθρεψαν, ἐπαίδευσαν, πάντων
αἴτιοι γεγόνασιν ἀγαθῶν. πάλιν ἐδώδιμον ⟨τὸ⟩ τὸν ὄντα τιμᾶσθαι· τότε
δὲ „βρώσει“, ὅταν καὶ μετὰ τῆς τοῦ κεφαλαίου ἀναπτύξεως καὶ τῆς τῶν
αἰτιῶν ἀποδόσεως. (32.) „ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ 100
πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ“ (Gen. 2, 17). οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἐν
p. 64 M. τῷ παραδείσῳ τὸ ξύλον | τοῦτο· εἰ γὰρ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν παραγγέλλει
τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἀπὸ δὲ τούτου μὴ φαγεῖν, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ φυσικῶς· ἔστι γάρ, ὡς ἔφην, οὐσίᾳ καὶ οὐκ ἔστι
δυνάμει. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ κηρῷ δυνάμει μέν εἰσι πᾶσαι αἱ σφραγῖ-
δες, ἐντελεχείᾳ δὲ μόνη ἡ τετυπωμένη, οὕτως καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κηροει-
δεῖ ὑπαρχούσῃ πάντες οἱ τύποι περιέχονται δυνάμει, οὐκ ἀποτελέσματι,
κρατεῖ δὲ ὁ εἷς χαραχθεὶς ἐν αὐτῇ, ἕως μὴ ἀπαλήλιπται ὑφ' ἑτέρου
ἐναργέστερον καὶ ἐκδήλως μᾶλλον ἐπιχαράξαντος. ἑξῆς κἀκεῖνο διαπορη- 101
τέον· ὅτε μὲν παραινεῖ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου ἐσθίειν, ἕνα
προτρέπει, ὅτε δὲ ἀπαγορεύει χρῆσθαι τῷ πονηροῦ καὶ καλοῦ αἰτίῳ,
πλείοσι διαλέγεται· ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν „ἀπὸ παντὸς φάγῃ“, ἐνταῦθα
δὲ „οὐ φάγεσθε“ καὶ „ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε“, οὐχὶ φάγῃς, καὶ „ἀπο-

---

1 ἐπιδίδωσιν MU 3 λεαίνεσθαι] ἀνελέσθαι UFL τὸ alt.] τὸ δὲ MAP 4 τοιοῦτο U 5 τὸ om. Mang. 7 ἀλλὰ μόνον ἐσθίουσι om. Arm ὅταν] ὅτε FL ⟨τὸ κεφάλαιον⟩ ἀναπτύξαντες coni. Mang. 8 κρίνουσιν UFL 10 ⟨τὸ⟩ add. Wendl. τότε scripsi: τὸ codd. 12 αἰτιῶν M: αἰτίων ceteri καὶ] ἢ MAP 13 ἀπ'] ἐξ UFL οὔκουν F 14 εἰ γὰρ codd.: εἴπερ v 15 τῶν] τὸν AP ἀπὸ — παραδείσῳ om. FL δηλονότι codd. 16. 17 ἐν τῷ π. φυσικῶς, ἀλλὰ δυνάμει· ἔστι δὲ οὐσίᾳ καὶ οὐ δυνάμει Arm 16 ἔστι FL: ἔστι τε ceteri ὡς ἔφην post οὐσίᾳ transp. UFL 18 ἐνδελεχείᾳ FL ἐντετυπωμένη Arm 19 οὐκ om. FL 19. 20 ἀποτελέσματι δὲ κρατεῖ (om. οὐκ) v 20 εἷς] ἀεὶ Arm αὐτῇ MArm: αὐτῷ ceteri ἕως] ὡς MAP ἀπαλήλιπται MArm: ἀπ cum lacuna AP, ἀπήλειπται UF, ἀπολείπηται L, ἀπαλείφηται Turn. Mang. 21 ἐνεργέστερον UFLArm ἐπιχαραχθέντος coni. Creuzer ἑξῆς] ἐξ ἧς APF 22 ὅτε] ὅτι AP τοῦ παραδείσου MArm: τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ APU, ἐν τῷ παραδείσῳ FL 22. 23 ἑνὶ προτρέπει UFL, ἓν ἀποτρέπει M 23 τῷ ξύλῳ (nec plura) Arm 24 ὡς πλείοσι UFL φησιν om. Arm φάγῃ MAP: φάγῃς FL, φαγῇς U 25 οὐχὶ] οὐ U φαγῇς P, φαγῇ Mang. ἀποθανεῖσθαι U

102 θανεῖσθε“, οὐχὶ ἀποθανῇ. λεκτέον οὖν τάδε, ὅτι πρῶτον μὲν σπάνιόν ἐστι τἀγαθόν, τὸ δὲ κακὸν πολύχουν· διὰ τοῦτο σοφὸν μὲν εὑρεῖν ἕνα μόνον ἔργον, φαύλων δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον· εἰκότως οὖν ἑνὶ παραγγέλλει ταῖς ἀρεταῖς ἐντρέφεσθαι, πολλοῖς δὲ περὶ τοῦ πανουργίας
103 ἀπέχεσθαι, ταύτῃ γὰρ μυρίοι χρῶνται. δεύτερον ⟨δέ⟩, εἰς ἀρετῆς ἀνάληψίν τε καὶ χρῆσιν ἑνὸς μόνου δεῖ τοῦ λογισμοῦ· τὸ δὲ σῶμα οὐχ οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ· σχεδὸν γὰρ σοφίας ἔργον τοῦτ' ἐστίν, ἀλλοτριοῦσθαι πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ· εἰς δὲ ἀπόλαυσιν κακίας οὐ μόνον δεῖ πως ἔχειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ
104 καὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ σῶμα· ὁ γὰρ φαῦλος δεῖται τούτων ἁπάντων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἰδίας κακίας· ἐπεὶ πῶς ἐκλαλήσει μυστήρια φωνητήριον οὐκ ἔχων ὄργανον; πῶς δὲ ταῖς ἡδοναῖς χρήσεται γαστρὸς καὶ τῶν αἰσθητηρίων στερόμενος; δεόντως οὖν ἑνὶ μὲν τῷ λογισμῷ διαλέγεται περὶ κτήσεως ἀρετῆς, μόνου γάρ, ὡς ἔφην, ἐστὶν αὐτοῦ χρεία πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς, περὶ δὲ κακίας πλείοσι, ψυχῇ, λόγῳ, αἰσθήσεσι, σώματι, διὰ πάντων γὰρ τούτων ἐμφαίνεται.
105 (33.) λέγει γε μήν· „ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε“ (Gen. 2, 17). καὶ φαγόντες οὐχ οἷον οὐκ ἀποθνήσκουσιν, ἀλλὰ καὶ παιδοποιοῦνται καὶ ἑτέροις τοῦ ζῆν αἴτιοι καθίστανται. τί οὖν λεκτέον; ὅτι διττός ἐστι θάνατος, ὁ μὲν ἀνθρώπου, | ὁ δὲ ψυχῆς p. 65 M.
ἴδιος· ὁ μὲν οὖν ἀνθρώπου χωρισμός ἐστι ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ὁ δὲ
106 ψυχῆς θάνατος ἀρετῆς μὲν φθορά ἐστι, κακίας δὲ ἀνάληψις. παρὸ καί φησιν οὐκ ἀποθανεῖν αὐτὸ μόνον ἀλλὰ „θανάτῳ ἀποθανεῖν“. δηλῶν οὐ τὸν κοινὸν ἀλλὰ τὸν ἴδιον καὶ κατ' ἐξοχὴν θάνατον, ὅς ἐστι ψυχῆς ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις. καὶ σχεδὸν οὗτος ὁ θάνατος μάχεται ἐκείνῳ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ διάκρισίς ἐστι τῶν συγκριθέντων σώματός τε καὶ ψυχῆς, οὗτος δὲ τοὐναντίον σύνοδος ἀμφοῖν, κρα-

1 ἀποθανῇ M: ἀποθάνῃς UFL, ἀποθανεῖν AP τόδε πρῶτον ὅτι Arm 2 τὸ ἀγαθόν UFLD σοφῶν AP σοφὸν μὲν καὶ πιστὸν D (Mang.) 3 μόνον om. D ἔργον om. FL τὸ πλῆθος MAP ἀνάριθμον AP, ἀνήριθμον M 4 περὶ τοῦ MUFLArm: τοῦ (om. περὶ) AP, περιττοῦ v 5 δεύτερον δέ Arm: δέ om. codd. 6 δεῖ] δεῖται FL οὐχ om. Arm 8 ἔργον om. Arm ἐστὶ τοῦτο Arm 9 πως MP, om. Arm 10 post λόγον add. ὡς UFL φαῦλος] λόγος Arm 13 αἰσθητικῶν UFL στερόμενος MUF: στερούμενος APL ἑνὶ μὲν] ἐν μόνῳ UFL 14 ὡς ἔφην om. MAP 15 πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς om. U 16 αἰσθήσει coni. Mang. σώματι Arm (coni. Mang.): σώματος codd. 18 καὶ] καὶ μὴν Arm 20 διττῶς AP 22 ἐστι om. Arm 23 οὐκ] οὐχὶ τὸ Arm ἀλλὰ τὸ Arm 24 ἴδιον] ἀίδιον UFL 25 ἁπάσαις om. Arm

1—3 D[P] fol. 268[r] (Διδύμου) D[R] fol. 230[v] Φίλωνος: σπάνιον μέν ἐστι — ἀναρίθμητον.

τοῦντος μὲν τοῦ χείρονος σώματος, κρατουμένου δὲ τοῦ κρείττονος ψυχῆς. ὅπου δ' ἂν λέγῃ „θανάτῳ ἀποθανεῖν", παρατήρει ὅτι θάνα- 107 τον τὸν ἐπὶ τιμωρίᾳ παραλαμβάνει, οὐ τὸν φύσει γινόμενον· φύσει μὲν οὖν ἐστι, καθ' ὃν χωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ σώματος, ὁ δὲ ἐπὶ τιμωρίᾳ συνίσταται, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸν ἀρετῆς βίον θνήσκῃ, τὸν δὲ κακίας ζῇ μόνον. εὖ καὶ ὁ Ἡράκλειτος κατὰ τοῦτο Μωυσέως ἀκολουθήσας τῷ 108 δόγματι, φησὶ γάρ· „Ζῶμεν τὸν ἐκείνων θάνατον, τεθνήκαμεν δὲ τὸν ἐκείνων βίον," ὡς νῦν μέν, ὅτε ζῶμεν, τεθνηκυίας τῆς ψυχῆς καὶ ὡς ἂν ἐν σήματι τῷ σώματι ἐντετυμβευμένης, εἰ δὲ ἀποθάνοιμεν, τῆς ψυχῆς ζώσης τὸν ἴδιον βίον καὶ ἀπηλλαγμένης κακοῦ καὶ νεκροῦ συνδέτου τοῦ σώματος.

1 κρατουμένης FL 1. 2 τῆς ψυχῆς τοῦ κρείττονος FL 2 δ' ἂν οὖν FL 3 λαμβάνει UFL 4 καθ' ὃν UFL: καθὸ MAP δ' UFL 6 εὖ] οὗ L Μωϋσέος MAPF 7 γὰρ om. MAP 8 ὅτε ζῶμεν MAPArm: ὅτι ἐνζῶμεν UFL 10. 11 κακοῦ — σώματος] κακῶν καὶ μακρῶν νόσων Arm 11 τοῦ συνδέτου transp. UFL subscriptio in UF: νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας δεύτερον: —

6 Heracl. frg. 67 Byw.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός Οὐ καλὸν εἶναι |τὸν ἄνθρωπον I p. 66 M.
μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν“ (Gen. 2, 18). διὰ τί τὸν
ἄνθρωπον, ὦ προφῆτα, οὐκ ἔστι καλὸν εἶναι μόνον; ὅτι, φησί, καλόν
ἐστι τὸν μόνον εἶναι μόνον· μόνος δὲ καὶ καθ' αὑτὸν εἷς ὢν ὁ θεός,
οὐδὲν δὲ ὅμοιον θεῷ· ὥστ' ἐπεὶ τὸ μόνον εἶναι τὸν ὄντα καλόν ἐστι
— καὶ γὰρ περὶ μόνον αὐτὸν τὸ καλόν —, οὐκ ἂν εἴη καλὸν τὸ εἶναι
2 τὸν ἄνθρωπον μόνον. τὸ δὲ μόνον εἶναι τὸν θεὸν ἔστι μὲν ἐκδέξασθαι
καὶ οὕτως, ὅτι οὔτε πρὸ γενέσεως ἦν τι σὺν τῷ θεῷ οὔτε κόσμου γενο-
μένου συντάττεταί τι αὐτῷ· χρῄζει γὰρ οὐδενὸς τὸ παράπαν. ἀμείνων
δὲ ἥδε ἡ ἐκδοχή· ὁ θεὸς μόνος ἐστὶ καὶ ἕν, οὐ σύγκριμα, φύσις ἁπλῆ,
ἡμῶν δ' ἕκαστος καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γέγονε πολλά· οἷον ἐγὼ πολλά
εἰμι, ψυχὴ σῶμα, καὶ ψυχῆς ἄλογον λογικόν, πάλιν σώματος θερμὸν
ψυχρὸν βαρὺ κοῦφον ξηρὸν ὑγρόν· ὁ δὲ θεὸς οὐ σύγκριμα οὐδὲ ἐκ πολ-
3 λῶν συνεστώς, ἀλλ' ἀμιγὴς ἄλλῳ· ὃ γὰρ ἂν προσκριθῇ | θεῷ, ἢ κρεῖσ- p. 67 M.
σόν ἐστιν αὐτοῦ ἢ ἔλασσον ἢ ἴσον αὐτῷ· οὔτε δὲ ἴσον οὔτε κρεῖσσόν
ἐστι θεοῦ, ἔλασσόν γε μὴν οὐδὲν αὐτῷ προσκρίνεται· εἰ δὲ μή, καὶ αὐ-
τὸς ἐλαττωθήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθαρτὸς ἔσται, ὅπερ οὐδὲ θέμις
νοῆσαι. τέτακται οὖν ὁ θεὸς κατὰ τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα, μᾶλλον δὲ ἡ
μονὰς κατὰ τὸν ἕνα θεόν· πᾶς γὰρ ἀριθμὸς νεώτερος κόσμου, ὡς καὶ
4 χρόνος, ὁ δὲ θεὸς πρεσβύτερος κόσμου καὶ δημιουργός. (2.) οὐδένα

φίλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν M, φίλωνος τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον A, tit. om. PArm 4 μόνον alterum om. AP καὶ om. Arm 6 καὶ MArm: ὁ AP, ὃ v αὐτὸν μόνον Arm ἂν εἴη] ἀνύει AP τὸ ante εἶναι om. Arm 8 καὶ om. Arm 10 ἥδε om. AP 12 ψυχὴ καὶ σῶμα Arm ψυχῆς om. Arm ἄλογον MArm: λόγον AP καὶ λογικόν Arm σώματος] σῶμα Arm 14 ἄλλῳ om. Arm ὃ] ἄλλο Arm ἂν] ἐὰν Arm 15 ἐστιν] ἔσται coni. Wendl. αὐτῷ om. Arm ἴσον τι Arm 16 προκρίνεται AP 18 δὲ MArm: δὲ καὶ AP

δὲ ἄνθρωπον καλόν ἐστιν εἶναι μόνον. δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη,
τό τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς· οὔτε δὲ
τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ — ἐφίεται γὰρ τῆς
εἰκόνος· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἀρχέτυπος ἄλλων ἐστί· πᾶν δὲ μίμημα
ποθεῖ τοῦτο, οὗπέρ ἐστι μίμημα, καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται — οὔτε τῷ
πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον, καὶ
γὰρ αἰσθήσεις καὶ πάθη καὶ κακίαι καὶ μυρία ἄλλα τούτῳ τῷ νῷ συνέ-
ζευκται καὶ συνήρμοσται. τῷ δὲ δευτέρῳ ἀνθρώπῳ βοηθὸς συνίσταται, 5
πρῶτον μὲν γενητός, „ποιήσωμεν" γάρ φησιν „αὐτῷ βοηθόν", ἔπειτα
δὲ νεώτερος τοῦ βοηθουμένου· πρότερον μὲν γὰρ ἔπλασε τὸν νοῦν,
μέλλει δὲ πλάττειν τὸν βοηθὸν αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ταῦτα φυσικῶς ἀλλη-
γορεῖ· ἡ γὰρ αἴσθησις καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς εἰσι βοηθοὶ νεώτεροι
τῆς ψυχῆς. πῶς μὲν οὖν βοηθοῦσιν, ὀψόμεθα· ὅτι δέ εἰσι νεώτεροι,
θεασώμεθα. (3.) ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν καὶ φυσικῶν 6
δοκεῖ τοῦ ὅλου σώματος προπλάττεσθαι ἡ καρδία, θεμελίου τρόπον ἢ
ὡς ἐν νηὶ τρόπις, ἐφ' ᾗ οἰκοδομεῖται τὸ ἄλλο σῶμα — παρὸ καὶ
μετὰ τὴν τελευτὴν ἔτι ἐμπηδᾶν φασιν αὐτὴν ὡς καὶ πρώτην γινομένην
καὶ ὑστέραν φθειρομένην —, οὕτως καὶ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς πρεσ-
βύτερον τῆς ὅλης εἶναι, τὸ δ' ἄλογον νεώτερον, οὗ τὴν γένεσιν οὔπω
μὲν δεδήλωκε, μέλλει δὲ ὑπογράφειν. τὸ δὲ ἄλογον αἴσθησίς ἐστι καὶ
τὰ ταύτης ἔκγονα πάθη, καὶ μάλιστα εἰ μὴ κρίσεις εἰσὶν ἡμέτεραι. καὶ
νεώτερος οὖν οὗτος ὁ βοηθὸς [θεοῦ] καὶ γενητὸς εἰκότως. τὸ δ' ὑπερ- 7
p. 68 M. τεθὲν ἴδωμεν, πῶς βοηθεῖ. | πῶς ἡμῶν ὁ νοῦς καταλαμβάνει, ὅτι τουτὶ
λευκὸν ἢ μέλαν ἐστίν, εἰ μὴ βοηθῷ χρησάμενος ὁράσει; πῶς δὲ ὅτι
ἡδεῖα ἡ τοῦ κιθαρῳδοῦ φωνὴ ἢ τοὐναντίον ἐκμελής, εἰ μὴ βοηθῷ χρη-
σάμενος ἀκοῇ; πῶς δὲ ὅτι εὐώδεις ἢ δυσώδεις οἱ ἀτμοί, εἰ μὴ συμμά-
χῳ χρησάμενος ὀσφρήσει; πῶς δὲ δοκιμάζει τοὺς χυλούς, εἰ μὴ διὰ
βοηθοῦ τῆς γεύσεως; πῶς δὲ αὖ τὰ μαλακὰ καὶ τραχέα, εἰ μὴ δι'
ἁφῆς; ἔστι τοίνυν ἕτερον εἶδος βοηθῶν, ὡς ἔφην, τὰ πάθη· καὶ γὰρ 8

---

1 ἄνθρωπον] ἀνθρώπων Arm 2 γεγονὼς A 2. 3 οὔτε — μόνῳ om. AP 7 καὶ ante μυρία om. Arm τούτου coni. Diels 9 γεννητός AP ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 11. 12 ἀλληγορεῖ codd.: ἀλληγορεῖται Mang. (Arm) 12 αἱ γὰρ αἰσθήσεις Arm βοηθοὶ om. AP 13 τῆς ψυχῆς] αὐτῆς Arm ὅτι — θεασώμεθα om. Arm 14 ὥσπερ γὰρ Arm 15 ὅλου] ἄλλου coni. Mang. προσπλάττεσθαι AP ἡ om. Arm 16 τρόπις Arm (coni. Diels): τρόπεως codd. ᾗ Arm: ἣν codd. 19 ὅλης] ἄλλης coni. Mang. εἶναι om. Arm 22 οὗτος om. Arm θεοῦ om. Arm, τοῦ νοῦ coni. Benzelius, αὐτοῦ (scil. ἡγεμονικοῦ) Mang., τοῦ βοηθουμένου Wendl. γεννητός AP 24 εἰ Mang. (Arm): ὅτι codd. 26 ὅτι om. AP 28 αὖ τὰ] αὐτὰ AP 29 βοηθῶν Arm: βοηθοῦν M, βοηθοῦ AP

ἡδονὴ βοηθεῖ πρὸς διαμονὴν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ ἐπιθυμία, καὶ λύπη μέντοι καὶ φόβος δάκνοντα τὴν ψυχὴν ἐπέστρεψεν αὐτὴν μηδενὸς ὀλιγωρεῖν. ὀργή τε ἀμυντήριον ὅπλον [ἢ] μεγάλα πολλοὺς ὠφέλησε. καὶ τἆλλα ταύτῃ. διὸ καὶ εὐθυβόλως εἶπε „κατ' αὐτὸν εἶναι τὸν βοηθόν·" τῷ γὰρ ὄντι οἰκεῖος οὗτος ὁ βοηθός ἐστι τῷ νῷ ὡς ἂν ἀδελφὸς καὶ ὅμαιμος· μιᾶς γάρ ἐστι ψυχῆς μέρη καὶ γεννήματα ἥ τε αἴσθησις καὶ τὰ πάθη.

9 (4.) Τοῦ δὲ βοηθοῦ ἐστι διττὸν τὸ εἶδος, τὸ μὲν ἐν πάθεσι, τὸ δ' ἐν αἰσθήσει. τό γε νῦν μόνον τὸ πρότερον εἶδος γεννήσει, λέγει γάρ· „καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ πᾶν ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτοῦ" (Gen. 2, 19). ὁρᾷς, τίνες εἰσὶν ἡμῶν οἱ βοηθοί, τὰ θηρία, τῆς ψυχῆς τὰ πάθη· εἰπὼν γὰρ „ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν" ἐπιφέρει τὸ „ἔπλασε τὰ θηρία", ὡς τῶν θηρίων ὄντων βοηθῶν
10 ἡμῖν. οὐ κυρίως δὲ οὗτοι βοηθοὶ ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγονται, εὑρίσκονταί γέ τοι πρὸς ἀλήθειαν ⟨καὶ⟩ πολέμιοι, ὥσπερ καὶ τῶν πόλεων ἔστιν ὅτε οἱ σύμμαχοι προδόται καὶ αὐτόμολοι καὶ ἐν ταῖς φιλίαις οἱ κόλακες ἀντὶ ἑταίρων ἐχθροί. οὐρανὸν δὲ καὶ ἀγρὸν συνωνύμως κέκληκεν ἀλληγορῶν τὸν νοῦν· οὗτος γὰρ καὶ ὡς ἀγρὸς ἀνατολὰς καὶ βλάστας ἔχει μυρίας ὅσας καὶ ὡς οὐρανὸς πάλιν λαμπρὰς καὶ θείας καὶ
11 εὐδαίμονας φύσεις. θηρίοις δὲ καὶ πτηνοῖς ἀπεικάζει τὰ πάθη, ὅτι σίνεται τὸν νοῦν ἀτίθασα καὶ ἀνήμερα ὄντα καὶ ὅτι πτηνῶν τρόπον ἐπιποτᾶται τῇ διανοίᾳ· ὀξεῖα γὰρ ἡ τούτων καὶ ἀνεπίσχετος ὁρμή. οὐ

3 ἢ om. Arm, ἤδη coni. Diels τἆλλα AP καὶ τἆλλα om. Arm 7 τῶν δὲ βοηθῶν coni. Mang. 8 τό γε — δεξιώσηται (p. 94,22) om. P τό γε νῦν μόνον scripsi: τὸ γενόμενον M, τὸ νόμενον A, πότερος (vel πότερον) οὖν Arm 11 αὐτὸ] αὐτὰ Arm 12 αὐτοῦ Arm: αὐτῷ codd. 13 τὰ alterum om. Arm ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 16 τοι om. A καὶ πολέμιοι Arm: καὶ om. codd. 17 προδόται τε καὶ A 19 καὶ ante ὡς om. Arm 21 ἀπεικάζεται πάθη Arm 22 σίνεται] „penetrant permeantque" (διήκει?) Arm 23 ἐπιπωτᾶται M

21 sqq. *Orig. in Gen. homil. I 16 (t. VIII p. 127 Lomm.)* secundum allegoriam tamen in piscibus et volatilibus vel animalibus et repentibus terrae ea mihi videntur indicari . . . vel quae de sensu animae et cordis cogitatione procedunt vel quae ex desideriis corporalibus et carnis motibus proferuntur. *Ambros. de Paradiso 11, 51* bestiae autem agri et volatilia caeli, quae adducuntur ad Adam, nostri irrationabiles motus, eo quod bestiae vel pecora quaedam diversae sint (*leg.* sunt?) corporis passiones vel turbulentiores vel etiam languidiores. volatilia autem caeli quid aliud aestimamus nisi inanes cogitationes, quae velut volatilium more nostram circumvolant animam et huc atque illuc vario motu saepe traducunt?

παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ „ἔπλασε“ τὸ „ἔτι“. διὰ τί; ὅτι καὶ
p. 69 M. ἐπάνω πεπλάσθαι | τὰ θηρία φησὶ πρὸ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως,
⟨ὡς⟩ καὶ δηλοῖ διὰ τούτων ἐν ἕκτῃ ἡμέρᾳ· „καὶ εἶπεν Ἐξαγαγέτω
ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία“
(Gen. 1, 24). τί παθὼν οὖν ἄλλα πλάττει θηρία νῦν οὐκ ἀρκεσθεὶς 12
τοῖς προτέροις; λεκτέον οὖν ἠθικῶς μὲν τοῦτο· πλούσιόν ἐστι τὸ
κακίας γένος ἐν τῷ γενητῷ, ὥστε ἀεὶ γεννᾶσθαι τὰ φαυλότατα ἐν
τούτῳ· φυσικῶς δὲ ἐκεῖνο· πρότερον μὲν ἐν τῇ ἑξαημέρῳ τὰ γένη
τῶν παθῶν καὶ τὰς ἰδέας εἰργάζετο, νυνὶ δὲ τὰ εἴδη προσπλάττει·
διό φησιν „ἔπλασεν ἔτι“. ὅτι δὲ τὰ πάλαι κατασκευασθέντα γένη 13
ἦν, φανερὸν ἐξ ὧν φησιν „ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν“ οὐ κατ᾽
εἶδος, ἀλλὰ „κατὰ γένος.“ καὶ τοιοῦτος ἐν ἅπασιν εὑρίσκεται· πρὸ γὰρ
τῶν εἰδῶν ἀποτελεῖ τὰ γένη, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· προτυπώσας γὰρ τὸν γενικὸν ἄνθρωπον, ἐν ᾧ τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ γένος φησὶν εἶναι, ὕστερον τὸ εἶδος ἀπεργάζεται τὸν Ἀδάμ. (5.) τοῦτο μὲν 14
οὖν τὸ εἶδος τῶν βοηθῶν εἴρηκε, τὸ δ᾽ ἕτερον ὑπερτίθεται τὸ τῆς αἰσθήσεως, ἔστ᾽ ἂν ἐπιχειρῇ πλάττειν τὴν γυναῖκα· ἐκεῖνο δ᾽ ὑπερθέμενος
περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως τεχνολογεῖ. ἔστι δὲ καὶ ἡ τροπικὴ καὶ
ἡ ῥητὴ ἀπόδοσις ἀξία τοῦ θαυμάζεσθαι· ἡ μὲν ῥητή, παρόσον τὴν
θέσιν τῶν ὀνομάτων προσῆψε τῷ πρώτῳ γενομένῳ ὁ νομοθέτης.
καὶ γὰρ οἱ παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσοφοῦντες εἶπον εἶναι σοφοὺς τοὺς πρώ- 15
τους τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα θέντας· Μωυσῆς δὲ ἄμεινον, ὅτι πρῶτον μὲν οὔ τισι τῶν πρότερον, ἀλλὰ τῷ πρώτῳ γενομένῳ, ἵνα ὥσπερ
αὐτὸς ἀρχὴ τοῖς ἄλλοις γενέσεως ἐπλάσθη, οὕτως καὶ αὐτὸς ἀρχὴ τοῦ
διαλέγεσθαι νομισθῇ — μὴ γὰρ ὄντων ὀνομάτων, οὐδ᾽ ἂν διάλεκτος
ἦν —, ἔπειτα ὅτι πολλῶν μὲν τιθέντων ὀνόματα διάφωνα καὶ ἄμικτα
ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἄλλων ἄλλως τιθέντων, ἑνὸς δὲ ὤφειλεν ἡ θέσις
ἐφαρμόττειν τῷ πράγματι, καὶ τοῦτ᾽ εἶναι σύμβολον ἅπασι τὸ αὐτὸ τοῦ

---

3 ὡς καὶ Arm (coni. Mang.): ὡς om. codd. διὰ τούτων] τοῦτο Arm εἶπεν ὁ θεός Arm 4 θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος Arm 6 οὖν om. A 7 γεννητῷ A, νοητῷ Arm 8 ἑξημέρῳ M 9 καὶ] καὶ οὐχὶ Arm δὲ] δὲ ἔτι Arm 12 καὶ τοιοῦτος] καίτοι οὗτος Arm 14. 15 φασὶν A 16 οὖν ⟨ἐν⟩ coni. Mang. 17 ἔστ᾽ ἂν scripsi: ὅταν codd., ἕως ἂν coni. Mang. 18. 19 ἡ ῥητὴ καὶ ἡ τροπικὴ Arm 19 τοῦ Hoeschel: τῷ MA 20 γεννωμένῳ corr. ex γενομένῳ A 22 Μωσῆς MA 23 γεννωμένῳ A 24 ἀρχή τις Arm τοῖς ἄλλοις] τῆς ἄλλης A αὐτὸς alterum om. Arm 26 ἦν Arm: ἢ codd. τιθέντων ὀνομάτων A, τιθέντων om. Arm

---

21 cf. Plato Cratyl. 390 D 401 B

16 τυγχάνοντος ἢ τοῦ σημαινομένου. (6.) ὁ δὲ ἠθικὸς λόγος τοιοῦτός
ἐστιν· τὸ „τί“ πολλάκις τίθεμεν ἀντὶ τοῦ „διὰ τί“, οἷον τί λέλουσαι,
τί περιπατεῖς, τί διαλέγῃ, πάντα γὰρ ταῦτα ἀντὶ τοῦ „διὰ τί“. ὅταν
οὖν λέγῃ „ἰδεῖν τί καλέσει“, ἄκουε ἴσον τῷ, διὰ τί καλέσει καὶ προσ-
καλέσεται καὶ ἀσπάσεται τούτων ἕκαστον ὁ νοῦς· πότερον ἕνεκα τοῦ
ἀναγκαίου μόνον, ὅτι κατέζευκται τὸ θνητὸν ἐξ ἀνάγκης πάθεσι καὶ
κακίαις, ἢ καὶ ἕνεκα τοῦ ἀμέτρου καὶ περιττοῦ; καὶ πότερον διὰ τὰς
τοῦ γηγενοῦς χρείας ἢ διὰ τὸ κρίνειν αὐτὰ βέλτιστα καὶ θαυμασιώτατα;
17 οἷον ἡδονῇ χρῆσθαι δεῖ τὸ γεγονός· ἀλλ' ὁ μὲν φαῦλος ὡς ἀγαθῷ τελείῳ p. 70 M.
χρήσεται, ὁ δὲ σπουδαῖος ὡς μόνον ἀναγκαίῳ· χωρὶς γὰρ ἡδονῆς οὐδὲν
γίνεται τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει. πάλιν τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν ὁ μὲν
⟨φαῦλος⟩ τελειότατον ἀγαθὸν κρίνει, ὁ δὲ σπουδαῖος ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον
αὐτὸ μόνον. εἰκότως οὖν ὁ θεὸς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν βούλεται, πῶς
ἕκαστον τούτων προσκαλεῖται καὶ ἀποδέχεται ὁ νοῦς, εἴτε ὡς ἀγαθὰ
18 εἴτε ὡς ἀδιάφορα ἢ ὡς κακὰ μέν, χρειώδη δὲ ἄλλως. διὸ καὶ πᾶν ὃ
ἂν προσεκαλέσατο καὶ ἠσπάσατο ὡς ψυχὴν ζῶσαν ἰσότιμον αὐτὸ ἡγη-
σάμενος ψυχῇ, τοῦτο ὄνομα οὐ τοῦ κληθέντος ἐγίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ
τοῦ καλέσαντος· οἷον, εἰ ἀπεδέξατο ἡδονήν, ἐκαλεῖτο ἡδονικός, εἰ ἐπι-
θυμίαν, ἐπιθυμητικός, εἰ ἀκολασίαν, ἀκόλαστος, εἰ δειλίαν, δειλός, καὶ οὕτως
ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀρετῶν ὁ κατ' αὐτὰς ποιὸς καλεῖται
φρόνιμος ἢ σώφρων ἢ δίκαιος ἢ ἀνδρεῖος, οὕτως ἀπὸ τῶν κακιῶν ἄδικος
καὶ ἄφρων καὶ ἄνανδρος, ἐπειδὰν τὰς ἕξεις προσκαλέσηται καὶ δεξιώσηται.
19 (7.) „Καὶ ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε·
καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ“ καὶ τὰ ἑξῆς (Gen. 2, 21). τὸ
ῥητὸν ἐπὶ τούτου μυθῶδές ἐστι· πῶς γὰρ ἂν παραδέξαιτό τις, ὅτι γέγονεν
ἐκ πλευρᾶς ἀνδρὸς γυνὴ ἢ συνόλως ἄνθρωπος; τί δὲ ἐκώλυεν, ὥσπερ
ἐκ γῆς ἄνδρα ἐδημιούργει τὸ αἴτιον, οὕτως καὶ γυναῖκα δημιουργῆσαι;
ὅ τε γὰρ ποιῶν ὁ αὐτὸς ἦν ἥ τε ὕλη σχεδὸν ἄπειρος, ἐξ ἧς πᾶσα
20 ποιότης κατεσκευάζετο. διὰ τί δὲ οὐκ ἐξ ἄλλου μέρους, τοσούτων ὑπαρ-
χόντων, ἀλλ' ἐκ πλευρᾶς ἐτύπου τὴν γυναῖκα; ποτέραν δὲ πλευρὰν
⟨ἔλαβεν⟩ — ἵνα καὶ δύο μόνας ἐμφαίνεσθαι φῶμεν, πρὸς γὰρ ἀλήθειαν

---

2 ἐστι A λέλουσαι] λαλεῖς Arm 4 ἰδεῖν τί καλέσῃ Mang. 8 αὖ τὰ Arm 9 γεγονός M: γένος A Arm 10 μόνον om. Arm 11 τῶν ante ἐν om. Arm χρημάτων] κτημάτων A 12 φαῦλος add. Arm: om. codd. 13 πῶς] ὡς A 14 τοῦτον A 15 χρειώδη om. in lacuna A 17 οὐ τοῦ] αὐτοῦ A 18. 19 εἰ δ' ἐπιθυμίαν A 20 ἀπὸ] ἐπὶ A Arm 22 ἕξεις] ἑξῆς A 23 ὕπνωσεν αὐτόν Arm 26 ἀνδρὸς] ἄνανδρος M 27 τὴν γυναῖκα Arm 30 ποτέραν δὲ πλευρὰν codd. et Arm: ποτέρας δὲ πλευρᾶς Mang. 31 ἔλαβεν addidi

οὐδὲ πλῆθος αὐτῶν ἐδήλωσεν —; ἆρά γε τὴν εὐώνυμον ἢ τὴν δεξιάν;
εἴ γε μὴν ἀνεπλήρου σαρκὶ τὴν ἑτέραν, ἡ ἀπολειπομένη οὐκ ἦν σαρκίνη
δήπου; καὶ μὴν ἀδελφαί γ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς πᾶσι τοῖς μέρεσιν αἱ
ἡμῶν πλευραὶ καὶ σαρκὸς γεγόνασι. τί οὖν λεκτέον; πλευρὰς ὁ βίος 21
ὀνομάζει τὰς δυνάμεις· λέγομεν γὰρ πλευρὰς ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἴσον
τῷ δυνάμεις, καὶ εὔπλευρον εἶναι τὸν ἀθλητὴν ἀντὶ τοῦ ἰσχυρόν, καὶ
πλευρὰς ἔχειν τὸν κιθαρῳδὸν ἀντὶ τοῦ δύναμιν ἐρρωμένην ἐν τῷ ᾄδειν.
p. 71 M. τούτου προειρημένου κἀκεῖνο λεκτέον, | ὅτι ὁ γυμνὸς καὶ ἀνένδετος 22
σώματι νοῦς — περὶ γὰρ τοῦ μήπω ἐνδεδεμένου ἐστὶν ὁ λόγος —
πολλὰς ἔχει δυνάμεις, ἑκτικὴν φυτικὴν ψυχικὴν λογικὴν διανοητικήν,
ἄλλας μυρίας κατά τε εἴδη καὶ γένη. ἡ μὲν ἕξις κοινὴ καὶ τῶν
ἀψύχων ἐστὶ λίθων καὶ ξύλων, ἧς μετέχει καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ἐοικότα
λίθοις ὀστέα. ἡ δὲ φύσις διατείνει καὶ ἐπὶ τὰ φυτά· καὶ ἐν ἡμῖν
δέ ἐστιν ἐοικότα φυτοῖς, ὄνυχές τε καὶ τρίχες· ἔστι δὲ ἡ φύσις
ἕξις ἤδη κινουμένη. ψυχὴ δέ ἐστι φύσις προσειληφυῖα φαντασίαν καὶ 23
ὁρμήν· αὕτη κοινὴ καὶ τῶν ἀλόγων ἐστίν· ἔχει δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς
ἀναλογοῦν τι ἀλόγου ψυχῇ. πάλιν ἡ διανοητικὴ δύναμις ἰδία τοῦ νοῦ
ἐστι, καὶ ἡ λογικὴ κοινὴ μὲν τάχα καὶ τῶν θειοτέρων φύσεων, ἰδία δὲ
ὡς ἐν θνητοῖς ἀνθρώπου· αὕτη δὲ διττή, ἡ μὲν καθ' ἣν λογικοί ἐσμεν
νοῦ μετέχοντες, ἡ δὲ καθ' ἣν διαλεγόμεθα. ἔστιν ⟨οὖν καὶ⟩ ἄλλη δύ- 24
ναμις ἐν ψυχῇ τούτων ἀδελφή, ἡ αἰσθητική, περὶ ἧς ἐστιν ὁ λόγος·
οὐδὲν γὰρ ἄλλο νῦν ὑπογράφει ἢ γένεσιν τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως·
καὶ κατὰ λόγον· (8.) μετὰ γὰρ νοῦν εὐθὺς ἔδει δημιουργηθῆναι αἴσθησιν
βοηθὸν αὐτῷ καὶ σύμμαχον. τελεσιουργήσας οὖν ἐκεῖνον τὸ δεύτερον
καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει πλάττει δημιούργημα, τὴν κατ' ἐνέργειαν
αἴσθησιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑποκει-
μένων ἀντίληψιν. πῶς οὖν γεννᾶται; ὡς αὐτὸς πάλιν φησίν, ὅταν 25
ὑπνώσῃ ὁ νοῦς· τῷ γὰρ ὄντι ὑπνώσαντος νοῦ γίνεται αἴσθησις, καὶ γὰρ
ἔμπαλιν ἐγρηγορότος νοῦ σβέννυται· τεκμήριον δέ· ὅταν τι βουλώμεθα
ἀκριβῶς νοῆσαι, εἰς ἐρημίαν ἀποδιδράσκομεν, καταμύομεν τὰς ὄψεις, τὰ
ὦτα ἐπιφράττομεν, ἀποταττόμεθα ταῖς αἰσθήσεσιν. οὕτως μέν, ὅταν

2 ἀνεπεπλήρου P 3 γ' om. AP, γ' εἰσὶ om. Arm 4 σαρκὸς] σάρκες Arm 6 εὔπλευρον MArm: ἔμπλευρον AP 8 ὁ om. AP 10 ψυχικὴν] φυσικὴν Arm λογικὴν om. Arm 11 ἡ μὲν γὰρ Arm ἕξις] λέξις A, Ξέξις P κοινὴ om. Arm 14 ἐστιν codd.: εἰσιν Mang. 17 ἀλόγῳ Arm 19 ἐν θνητοῖς MArm: εὖ θνητῆς AP 20 νοῦ μετέχοντες] νοῦν μὲν ἔχοντες Arm ἔστιν οὖν καὶ Arm: οὖν καὶ om. codd. 22 ἄλλω AP 25 δημιούργημα MArm: δημιούργημά τι A, δημιουργήματι P 28 γίνεται] κινεῖται coni. Mang. 29 ἐγρηγορότως AP 30 ἀκριβῶς Arm ut vid.: ἀκριβὲς codd.

26 ἀναστῇ καὶ ἐγρηγόρσει χρῆται ὁ νοῦς, φθείρεται αἴσθησις. ἴδωμεν δὲ
καὶ θάτερον, πῶς ὕπνῳ χρῆται ὁ νοῦς. περιαναστάσης καὶ ζωπυρη-
θείσης αἰσθήσεως, ὅταν ἡ ὄψις γραφέων ἢ πλαστῶν ἔργα εὖ δεδημιουρ-
γημένα καθορᾷ, οὐχ ὁ νοῦς ἄπρακτός ἐστι νοητὸν ἐπινοῶν οὐδέν; τί δ'
ὅταν ἡ ἀκοὴ προσέχῃ φωνῆς ἐμμελείᾳ, δύναται ὁ νοῦς λογίζεσθαί τι τῶν
οἰκείων; οὐδαμῶς. καὶ μὴν πολὺ πλέον ἄπρακτος γίνεται, ὅταν ἡ γεῦσις
27 ἐξαναστᾶσα λάβρως ἐμπιπλῆται τῶν γαστρὸς ἡδονῶν. διὸ καὶ Μωυσῆς
φοβηθείς, μή ποτε ὁ νοῦς μὴ μόνον κοιμηθῇ, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀποθάνῃ,
φησὶν ἐν | ἑτέροις· „καὶ πάσσαλος ἔσται σοι ἐπὶ τῆς ζώνης σου· καὶ p. 72 M.
ἔσται, ὅταν διακαθιζάνῃς, ὀρύξεις ἐν αὐτῷ καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις τὴν
ἀσχημοσύνην σου" (Deut. 23, 13), πάσσαλον συμβολικῶς φάσκων τὸν
28 ἐξορύσσοντα λόγον τὰ κεκρυμμένα τῶν πραγμάτων. κελεύει δ' αὐτὸν
φορεῖν ἐπὶ τοῦ πάθους, ὃ ἀνεζῶσθαι χρὴ καὶ μὴ ἐᾶν κεχαλάσθαι καὶ
ἀνεῖσθαι· τοῦτο δὲ πρακτέον, ὅταν ὁ νοῦς τοῦ τόνου τῶν νοητῶν ἀπο-
στὰς ὑφιῆται πρὸς τὰ πάθη καὶ διακαθιζάνῃ ἐνδιδοὺς καὶ ἀγόμενος ὑπὸ
29 τῆς σωματικῆς ἀνάγκης. καὶ οὕτως ἔχει· ὅταν ἐν ταῖς ἁβροδιαίτοις
συνουσίαις ἐπιλάθηται ὁ νοῦς ἑαυτοῦ κρατηθεὶς τοῖς ἐπὶ τὰς ἡδονὰς
ἄγουσι, δεδουλώμεθα καὶ ἀκατακαλύπτῳ τῇ ἀκαθαρσίᾳ χρώμεθα· ἐὰν
δὲ ὁ λόγος ἰσχύσῃ ἀνακαθᾶραι τὸ πάθος, οὔτε πίνοντες μεθυσκόμεθα
οὔτε ἐσθίοντες ἐξυβρίζομεν διὰ κόρον, ἀλλὰ δίχα τοῦ ληρεῖν νηφάλια
30 σιτούμεθα. οὐκοῦν ἥ τε τῶν αἰσθήσεων ἐγρήγορσις ὕπνος ἐστὶ ⟨τοῦ⟩ νοῦ
ἥ τε τοῦ νοῦ ἐγρήγορσις ἀπραξία τῶν αἰσθήσεων, καθάπερ καὶ ἡλίου
ἀνατείλαντος μὲν ἀφανεῖς αἱ τῶν ἄλλων ἀστέρων λάμψεις, καταδύντος δὲ
ἔκδηλοι· ἡλίου δὴ τρόπον ὁ νοῦς ἐγρηγορὼς μὲν ἐπισκιάζει ταῖς αἰσθήσεσι,
31 κοιμηθεὶς δὲ αὐτὰς ἐξέλαμψε. (9). τούτων εἰρημένων ἐφαρμοστέον
τὰς λέξεις. „ἐπέβαλε" φησίν „ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ
ὕπνωσεν" (Gen. 2, 21)· ὀρθῶς· ἡ γὰρ ἔκστασις καὶ τροπὴ τοῦ νοῦ
ὕπνος ἐστὶν αὐτοῦ· ἐξίσταται δέ, ὅταν μὴ πραγματεύηται τὰ ἐπιβάλ-
λοντα αὐτῷ νοητά· ὅτε δ' οὐκ ἐνεργεῖ ταῦτα, κοιμᾶται. εὖ δὲ τὸ
φάναι ὅτι ἐξίσταται, τοῦτο δ' ἐστὶ τρέπεται, οὐ παρ' ἑαυτόν, ἀλλὰ
παρὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καὶ ἐπιφέροντα καὶ ἐπιπέμποντα τὴν τροπὴν
32 θεόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· εἰ γοῦν παρ' ἐμὲ ἦν τὸ τρέπεσθαι, ὁπότε

1. 2 φθείρεται — ὁ νοῦς om. AP 2 περιαναστάσεις P 7 ἐμπίπληται P, ἐμπίμπληται MA 9 καὶ prius om. Arm ἐπὶ] ὑπὸ Arm 13 πάθους] στήθους coni. Mang. 15 ὑφίηται MArm: ὑφίκται P, ὑφῖκται A, ὑφῆκται Mang. 19 ἀνακαθάραι MP 21 τοῦ νοῦ Arm (coni. Diels): τοῦ om. codd. 23 καταδύντος MArm: καταδύναντος AP 24 τὰς αἰσθήσεις coni. Mang. 25 αὐτὰς Arm (coni. Mang.): αὐτὸς codd. 30 τοῦτο δ' ἐστὶ Wendl.: τοῦτο δὲ ὅτι codd. τοῦτο δὲ τροπή Arm παρ' ἑαυτῶ AP 32 ἐμοὶ AP

ἐβουλόμην, ἂν ἐχρώμην αὐτῷ, καὶ ὁπότε μὴ ἐπροηρούμην. ἄτρεπτος
διετέλουν· νυνὶ δὲ καὶ ἀντιφιλονεικεῖ μοι ἡ τροπή, καὶ πολλάκις βουλό-
μενος καθῆκόν τι νοῆσαι ἐπαντλοῦμαι ταῖς παρὰ τὸ καθῆκον ἐπιρροίαις,
καὶ ἔμπαλιν ἔννοιάν τινος λαμβάνων αἰσχροῦ ποτίμοις ἐννοίαις ἀπερρυ-
ψάμην ἐκεῖνο, θεοῦ τῇ ἑαυτοῦ χάριτι γλυκὺ νᾶμα ἀντὶ ἁλμυροῦ ἐπεισ-
χέαντος τῇ ψυχῇ. πᾶν μὲν οὖν τὸ γενητὸν ἀναγκαῖον τρέπεσθαι, ἴδιον 33
γάρ ἐστι τοῦτο αὐτοῦ, ὥσπερ θεοῦ τὸ ἄτρεπτον εἶναι· ἀλλ' οἱ μὲν
τραπέντες κατέμειναν ἄχρι παντελοῦς φθορᾶς, οἱ δ' ὅσον μόνον παθεῖν
τὸ θνητόν, οὗτοι δ' εὐθὺς ἀνεσώθησαν. διὸ καὶ Μωυσῆς φησιν ὅτι 34
p. 73 M. „οὐκ | ἐάσει τὸν ὀλοθρεύοντα εἰσελθεῖν εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν πατάξαι"
(Exod. 12, 23)· ἐᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀλοθρεύοντα — ὄλεθρος δὲ ψυχῆς
ἐστιν ἡ τροπή — εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχήν, ἵνα τὸ ἴδιον ἐνδείξηται τοῦ
γενητοῦ· οὐκ ἀφήσει δὲ ὁ θεὸς τὸν τοῦ ὁρῶντος ἔγγονον Ἰσραὴλ οὕτως
τραπῆναι, ὥστε πληγῆναι ὑπὸ τῆς τροπῆς, ἀλλὰ ἀναδραμεῖν καὶ ἀνα-
κύψαι ὥσπερ ἐκ βυθοῦ καὶ ἀνασωθῆναι βιάσεται. (10.) „ἔλαβε μίαν 35
τῶν πλευρῶν αὐτοῦ" (Gen. 2, 21). τῶν πολλῶν τοῦ νοῦ δυνάμεων
μίαν ἔλαβε τὴν αἰσθητικήν. τὸ δὲ „ἔλαβεν" οὐκ ἀντὶ τοῦ ἀφεῖλεν
ἀκουστέον, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ κατηρίθμησεν, ἐξήτασεν, ὡς ἐν ἑτέροις „λάβε
τὸ κεφάλαιον τῶν σκύλων τῆς αἰχμαλωσίας" (Num. 31, 26). τί οὖν 36
ἐστιν ὃ βούλεται παραστῆσαι; διχῶς αἴσθησις λέγεται, ἡ μὲν καθ' ἕξιν,
ἥτις καὶ κοιμωμένων ἡμῶν ἐστιν, ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν. τῆς μὲν οὖν
προτέρας τῆς καθ' ἕξιν ὄφελος οὐδέν, οὐδὲ γὰρ αὐτῇ τῶν ὑποκειμένων
ἀντιλαμβανόμεθα, τῆς δὲ δευτέρας τῆς κατ' ἐνέργειαν, διὰ γὰρ ταύτης
ποιούμεθα τὰς τῶν αἰσθητῶν ἀντιλήψεις. γεννήσας οὖν τὴν προτέραν 37
τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν, ὅτε καὶ τὸν νοῦν ἐγέννα — σὺν γὰρ πολλαῖς
δυνάμεσιν ἠρεμούσαις αὐτὸν κατεσκεύαζε —, νῦν βούλεται τὴν κατ'
ἐνέργειαν ἀποτελέσαι· ἀποτελεῖται δὲ ἡ κατ' ἐνέργειαν, ὅταν ἡ καθ'
ἕξιν κινηθεῖσα ταθῇ μέχρι τῆς σαρκὸς καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀγγείων·
ὥσπερ γὰρ φύσις ἀποτελεῖται κινηθέντος σπέρματος, οὕτως καὶ ἐνέργεια
κινηθείσης ἕξεως. (11.) „ἀνεπλήρου δὲ σάρκα ἀντ' αὐτῆς" (Gen. 2, 21), 38
τουτέστι συνεπλήρου τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν ἄγων εἰς ἐνέργειαν καὶ

1 μὴ om. Arm ἐπροσκρούμην AP, προηρούμην Wendl. 4. 5 ἀπερρυψάμην Mang.: ἀπερριψάμην codd., ἀπεκρυψάμην Arm 5 νάμα M 6 οὖν om. AP γεννητὸν AP 9 Μωσῆς codd. 11 ἐᾷ Mang. (sic Arm): ἐᾶν A, ἐὰν M, ἐᾶΞ P 12 εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχήν om. Arm 13 γεννητοῦ AP 15 ἔλαβεν οὖν Arm μίαν] πλευρὰν μίαν Arm 17 ἀφελεῖν Arm 22 αὐτὴ P 28 ἀγγείων] ὀργάνων coni. Mang. 30 δὲ Arm (coni. Mang.): δὴ codd. ἀντ'] ἀπὸ Arm

τείνων αὐτὴν ἄχρι σαρκὸς καὶ τῆς ὅλης ἐπιφανείας. διὸ καὶ ἐπιφέρει ὅτι „ᾠκοδόμησεν εἰς γυναῖκα“ (Gen. 2, 22), διὰ τούτου παριστὰς ὅτι οἰκειότατον καὶ εὐθυβολώτατόν ἐστιν ὄνομα αἰσθήσεως γυνή· ὥσπερ γὰρ ὁ μὲν ἀνὴρ ἐν τῷ δρᾶσαι θεωρεῖται, ἐν δὲ τῷ πάσχειν ἡ γυνή, οὕτως ἐν μὲν τῷ δρᾶν ὁ νοῦς, ἐν δὲ τῷ πάσχειν γυναικὸς τρόπον ἡ αἴσθησις
39 ἐξετάζεται. μαθεῖν δὲ ἐκ τῆς ἐναργείας ῥᾴδιον· ἡ ὄψις πάσχει ὑπὸ τῶν κινούντων αὐτὴν ὁρατῶν, τοῦ λευκοῦ, τοῦ μέλανος, τῶν ἄλλων, ἡ ἀκοὴ πάλιν ὑπὸ τῶν φωνῶν καὶ ἡ γεῦσις ὑπὸ τῶν χυλῶν διατίθεται, ὑπὸ τῶν ἀτμῶν ἡ ὄσφρησις, ὑπὸ τραχέος καὶ μαλακοῦ ἡ ἁφή· καὶ ἠρεμοῦσί γε αἱ αἰσθήσεις ἅπασαι, μέχρις ἂν προσέλθῃ ἑκάστῃ τὸ κινῆσον ἔξωθεν.

40 (12.) „Καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ· καὶ εἶπεν Ἀδάμ Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου“ (Gen. 2, 22. 23). τὴν κατ᾽ ἐνέργειαν αἴσθησιν ἄγει ὁ θεὸς πρὸς τὸν νοῦν, εἰδὼς ὅτι ἀνακάμπτειν | δεῖ τὴν κίνησιν αὐτῆς καὶ ἀντί- p. 74 M.
ληψιν ἐπὶ νοῦν. ὁ δὲ θεασάμενος ἣν πρότερον εἶχε δύναμιν καὶ καθ᾽ ἕξιν ἠρεμοῦσαν νῦν ἀποτέλεσμα καὶ ἐνέργειαν γεγενημένην καὶ κινουμένην, θαυμάζει τε καὶ ἀναφθέγγεται φάσκων ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλλο-
41 τρία αὐτοῦ, ἀλλὰ σφόδρα οἰκεία· „τοῦτο“ γάρ φησιν „ἐστὶν ὀστοῦν ἐκ τῶν ἐμῶν ὀστῶν“ τουτέστι δύναμις ἐκ τῶν ἐμῶν δυνάμεων — ἐπὶ γὰρ δυνάμεως καὶ ἰσχύος νῦν παρείληπται τὸ ὀστέον — καὶ πάθος ἐκ τῶν ἐμῶν παθῶν· „καὶ σὰρξ“ φησίν „ἐκ τῆς σαρκός μου“· πάντα γὰρ ὅσα πάσχει ἡ αἴσθησις, οὐκ ἄνευ νοῦ ὑπομένει, πηγὴ γὰρ οὗτός ἐστιν αὐτῇ
42 καὶ θεμέλιος ᾧ ἐπερείδεται. ἄξιον δὲ σκέψασθαι, διὰ τί τὸ „νῦν“ προσετέθη· „τοῦτο“ γάρ φησι „νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου.“ ἡ αἴσθησις φύσει νῦν ἐστι κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον ὑφισταμένη μόνον. ὁ μὲν γὰρ νοῦς τῶν τριῶν ἐφάπτεται χρόνων, καὶ γὰρ τὰ παρόντα νοεῖ καὶ
43 τῶν παρεληλυθότων μέμνηται καὶ τὰ μέλλοντα προσδοκᾷ· ἡ δὲ αἴσθησις οὔτε μελλόντων ἀντιλαμβάνεται οὐδ᾽ ἀνάλογόν τι πάσχει προσδοκίᾳ ἢ ἐλπίδι οὔτε παρεληλυθότων μέμνηται, ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ ἤδη κινοῦντος καὶ παρόντος μόνου πάσχειν πέφυκεν, οἷον ὀφθαλμὸς λευκαίνεται νῦν ὑπὸ τοῦ

---

4 δράσαι M 6 ἐναργείας Wendl.: ἐνεργείας codd. 7 ὅρα τῶν M καὶ τῶν ἄλλων Arm 8 καὶ om. Arm 9 τοῦ τραχέος Arm 10 ἑκάστῃ om. Arm 12 Ἀδάμ alterum om. Arm 15 καὶ] κατὰ Arm 16. 17 καὶ καθ᾽ ἕξιν] καθ᾽ ἕξιν καὶ coni. Mang. 19 αὐτοῦ codd. οἰκεῖα M ἐστὶν ὀστοῦν M: ἐστι ante φησιν transp. Arm, ἐστὶν om. AP 22 καὶ et φησίν om. Arm 23 αὐτῆς Arm 29. 30 προσδοκίαν ἐλπίδος A, προσδοκίαν ἐλπίδος (α supra) P

παρόντος λευκοῦ, ὑπὸ δὲ τοῦ μὴ παρόντος οὐδὲν πάσχει. ὁ δὲ νοῦς
καὶ ἐπὶ τῷ μὴ παρόντι κινεῖται, παρεληλυθότι μὲν κατὰ μνήμην,
μέλλοντι δὲ ἐπελπίζων καὶ προσδοκῶν. (13.) „ταύτη καὶ κληθήσεται 44
γυνή“ (Gen. 2, 23), ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦτο ἡ αἴσθησις γυνὴ προσρηθήσε-
ται, „ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς“ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν „λαμβάνεται αὕτη“ φησί.
διὰ τί οὖν τὸ „αὕτη“ πρόσκειται; ὅτι ἐστὶν ἑτέρα αἴσθησις, οὐκ ἐκ τοῦ
νοῦ λαμβανομένη, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ γεγενημένη· δύο γάρ, ὡς εἶπον ἤδη,
εἰσὶν αἰσθήσεις, ἡ μὲν καθ' ἕξιν, ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν· ἡ μὲν οὖν καθ' 45
ἕξιν οὐκ ἐκ τοῦ ἀνδρός, τουτέστι τοῦ νοῦ, λαμβάνεται, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ
φύεται· ὁ γὰρ νοῦς, καθάπερ ἐδήλωσα, ὅτε ἐγεννᾶτο, σὺν πολλαῖς
δυνάμεσι καὶ ἕξεσιν ἐγεννᾶτο, λογικῇ ψυχικῇ φυτικῇ, ὥστε καὶ αἰσθη-
τικῇ· ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἐκ τοῦ νοῦ· ἐκ γὰρ τῆς ἐν νῷ καθ' ἕξιν
οὔσης αἰσθήσεως ἐτάθη, ἵνα γένηται κατ' ἐνέργειαν, ὥστε ἐξ αὐτοῦ τοῦ
νοῦ γεγενῆσθαι τὴν δευτέραν καὶ κατὰ κίνησιν. μάταιος δὲ ὁ νομίζων 46
πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον ἐκ τοῦ νοῦ τι συνόλως γεννᾶσθαι ἢ ἐξ ἑαυτοῦ.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῇ ἐπὶ τῶν εἰδώλων καθεζομένῃ αἰσθήσει τῇ Ῥαχὴλ
75 M. νομιζούσῃ ἐκ τοῦ νοῦ τὰ κινήματα εἶναι ἐπιπλήττει ὁ βλέπων; ἡ | μὲν
γάρ φησι· „δός μοι τέκνα, εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ“ (Gen. 30, 1)· ὁ
δὲ ἀποκρίνεται ὅτι, ὦ ψευδοδοξοῦσα, οὐκ ἔστιν ὁ νοῦς αἴτιον οὐδενός,
ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ νοῦ θεός· διὸ καὶ ἐπιφέρει· „μὴ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι,
ὃς ἐστέρησέ σε καρπὸν κοιλίας“ (ibid. 2); ὅτι δὲ ὁ γεννῶν ὁ θεός ἐστι, 47
μαρτυρήσει ἐπὶ τῆς Λείας, ὅταν φῇ· „ἰδὼν δὲ κύριος ὅτι μισεῖται
Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς, Ῥαχὴλ δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31).
ἀνδρὸς δὲ ἴδιον τὸ μήτραν ἀνοιγνύναι. φύσει δὲ μισεῖται παρὰ τῷ
θνητῷ ⟨γένει⟩ ἡ ἀρετή, διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὴν τετίμηκε καὶ παρέχει τὰ
πρωτοτόκια τῇ μισουμένῃ. λέγει δ' ἐν ἑτέροις· „ἐὰν δὲ γένωνται 48
ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη καὶ μία αὐτῶν μισουμένη,
καὶ τέκωσιν αὐτῷ καὶ γένηται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης, . . . οὐ
δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης, ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν
τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον“ (Deut. 21, 15. 16)· πρώτιστα γὰρ

---

3 ταύτη codd.: αὕτη v (sic Arm et LXX) καὶ om. Arm (= LXX) 4 διὰ τοῦτο om. Arm 5 τοῦ ⟨νοῦ⟩ κινοῦντος coni. Mang. 8 εἰσὶν om. Arm 11 ψυχικῇ corr. Hoeschel: ψυχῇ codd. et Arm 12 ἐν νῷ Arm: ἐν τῷ codd. 14 καὶ om. Arm 15 πρὸς] καὶ πρὸς Arm, παρὰ coni. Wendl. 17 γεννήματα coni. Mang. 18 μή, μὴ A, μή, ΞP 19 ὅτι om. Arm 22 τὸ ἐπὶ Arm ὅταν φῇ om. Arm 23 Ῥαχὴλ δὲ ἦν στεῖρα om. Arm 25 θνητῷ γένει Arm (coni. Mang.): γένει om. codd. 26 δὲ om. Arm 28 καὶ τέκωσιν — τῆς μισουμένης om. Arm γένηται LXX: γενήσεται codd. 30 τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον Arm (= LXX): τὸν π. τῆς μ. codd.

ἐστι καὶ τελειότατα τὰ τῆς μισουμένης ἀρετῆς γεννήματα, τὰ δὲ τῆς
ἀγαπωμένης ἡδονῆς ἔσχατα.
49 (14.) „Ἕνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν
μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ
δύο εἰς σάρκα μίαν“ (Gen. 2, 24). ἕνεκα τῆς αἰσθήσεως ὁ νοῦς, ὅταν
αὐτῇ δουλωθῇ, καταλείπει καὶ τὸν πατέρα τῶν ὅλων θεὸν καὶ τὴν
μητέρα τῶν συμπάντων, τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ προσ-
κολλᾶται καὶ ἑνοῦται τῇ αἰσθήσει καὶ ἀναλύεται εἰς αἴσθησιν, ἵνα γένων-
50 ται μία σὰρξ καὶ ἓν πάθος οἱ δύο. παρατήρει δ' ὅτι οὐχ ἡ γυνὴ
κολλᾶται τῷ ἀνδρί, ἀλλ' ἔμπαλιν ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικί, ὁ νοῦς τῇ αἰσθή-
σει· ὅταν γὰρ τὸ κρεῖττον ὁ νοῦς ἑνωθῇ τῷ χείρονι τῇ αἰσθήσει, ἀνα-
λύεται εἰς τὸ χεῖρον τὸ σαρκὸς γένος, τὴν παθῶν αἰτίαν αἴσθησιν· ὅταν
δὲ τὸ χεῖρον ἡ αἴσθησις ἀκολουθήσῃ τῷ κρείττονι τῷ νῷ, οὐκέτι ἔσται
σάρξ, ἀλλὰ ἀμφότερα νοῦς. οὗτος μὲν δὴ τοιοῦτος, τὸ φιλοπαθὲς προ-
51 κρίνων τοῦ φιλοθέου. ἔστι δέ τις ἕτερος τοὐναντίον ᾑρημένος ὁ Λευὶ ὁ
„λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί Οὐχ ἑώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
οὐκ ἐπέγνω, καὶ τοὺς υἱοὺς ἀπέγνω“ (Deut. 33, 9)· πατέρα καὶ μητέρα
οὗτος [τε], τὸν νοῦν καὶ τὴν τοῦ σώματος ὕλην, καταλείπει ὑπὲρ τοῦ
κλῆρον ἔχειν τὸν ἕνα θεόν, „κύριος γὰρ αὐτὸς κλῆρος αὐτῷ“ (Deut. 10, 9).
52 γίνεται δὴ τοῦ μὲν φιλοπαθοῦς κλῆρος τὸ πάθος, τοῦ δὲ ⟨φιλοθέου⟩ τοῦ
Λευὶ κλῆρος ὁ θεός. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ ⟨ἑβδόμου⟩ μηνὸς
κελεύει δύο τράγους [κλῆρον] προσάγειν, „κλῆρον ἕνα τῷ κυρίῳ καὶ κλῆ-
ρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ“ (Lev. 16, 8); τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἐστι κλῆ-
ρος ὄντως τὸ ἀποπόμπιμον πάθος.
53 (15.) „Καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ,
καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων
τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν | ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 2, 25. 3, 1). p. 76 M
γυμνός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ μήτε κακίᾳ μήτε ἀρετῇ ἀμπεχόμενος, ἀλλ'
ἑκατέρου γεγυμνωμένος ὄντως, οἷον ἡ τοῦ νηπίου παιδὸς ψυχὴ ἀμέτοχος
οὖσα ἑκατέρου, ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, ἀπημφίασται τὰ καλύμματα καὶ

1 τελεώτατα AP τὰ τῆς] ταύτης P 6 αὐτῇ om. Arm καταλείπει M: καταλίπῃ AP τῶν ὅλων MPArm: τὸν ὅλων A 7 ἀρετὴν καὶ om. Arm 8. 9 γένωνται codd.: γίνωνται Mang. 11 τὸ om. Arm 12 τὸ alterum om. Arm γένος] γένος ⟨καὶ⟩ coni. Mang., γενόμενον coni. Wendl. (cf. p. 95,4) τὴν τῶν παθῶν Arm 15 ᾑρημένος MArm: εἰρημένος AP 16 ἑώρακά MArm: ἑώρακέ AP 18 οὗτος τὲ τὸν νοῦν codd., τε seclusi, οὗτος τόν τε νοῦν Mang. 19 κύριος] καὶ P 20 φιλοθέου addidi, φιλοσόφου add. Arm 21 ἑβδόμου addidi 22 κλῆρον prius om. Arm, seclusi 28 μήτε ἀρετῇ μήτε κακίᾳ Arm 29 ἑκατέρων Arm ὄντως corr. ex ὄντος P, ὄντος A

γεγύμνωται· ταῦτα γάρ ἐστιν ἐσθήματα ψυχῆς, οἷς σκεπάζεται καὶ συγ-
κρύπτεται, τῆς μὲν σπουδαίας τὸ ἀγαθόν,, τῆς δὲ φαύλης τὸ κακόν.
τριχῶς δὲ [καὶ] ψυχὴ γυμνοῦται· ἅπαξ μὲν ὅτε ἄτρεπτος διατελεῖ καὶ 54
πασῶν μὲν ἠρήμωται κακιῶν, πάντα δὲ τὰ πάθη ἀπημφίασται καὶ ἀπο-
βέβληκε. διὰ τοῦτο καὶ „Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πήγνυσι τὴν
ἑαυτοῦ σκηνήν, μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐκλήθη σκηνὴ μαρ-
τυρίου“ (Exod. 33, 7)· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ φιλόθεος ψυχὴ ἐκδῦσα 55
τὸ σῶμα καὶ τὰ τούτῳ φίλα καὶ μακρὰν ἔξω φυγοῦσα ἀπὸ τούτων
πῆξιν καὶ βεβαίωσιν καὶ ἵδρυσιν ἐν τοῖς τελείοις ἀρετῆς δόγμασι λαμ-
βάνει· διὸ καὶ μαρτυρεῖται ὑπὸ θεοῦ, ὅτι καλῶν ἐρᾷ, „ἐκλήθη γὰρ
σκηνὴ μαρτυρίου“ φησί· καὶ τὸν καλοῦντα παρεσιώπησεν, ἵνα συγκινη-
θεῖσα ἡ ψυχὴ σκέψηται, τίς ὁ μαρτυρῶν ταῖς φιλαρέτοις διανοίαις ἐστί.
τούτου χάριν ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οὐκ εἰσελεύσεται ἐν 56
τῷ ποδήρει (cf. Lev. 16, 1ss.), ἀλλὰ τὸν τῆς δόξης καὶ φαντασίας
ψυχῆς χιτῶνα ἀποδυσάμενος καὶ καταλιπὼν τοῖς τὰ ἐκτὸς ἀγαπῶσι καὶ
δόξαν πρὸ ἀληθείας τετιμηκόσι γυμνὸς ἄνευ χρωμάτων καὶ ἤχων εἰσε-
λεύσεται σπεῖσαι τὸ ψυχικὸν αἷμα καὶ θυμιᾶσαι ὅλον τὸν νοῦν τῷ
σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ θεῷ. καὶ μὲν δὴ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ (cf. Lev. 57
10, 1) οἱ ἐγγίσαντες θεῷ καὶ τὸν μὲν θνητὸν βίον καταλιπόντες, τοῦ δ'
ἀθανάτου μεταλαχόντες, γυμνοὶ θεωροῦνται τῆς κενῆς καὶ θνητῆς δόξης·
οὐ γὰρ ἂν ἐν τοῖς χιτῶσιν αὐτοὺς οἱ κομίζοντες ἔφερον (Lev. 10, 5),
εἰ μὴ γεγύμνωντο πάντα δεσμὸν πάθους καὶ σωματικῆς ἀνάγκης διαρ-
ρήξαντες, ἵνα μὴ ἡ γύμνωσις αὐτῶν καὶ ἀσωματότης ἀθέων ἐπεισόδῳ
λογισμῶν κιβδηλευθῇ· οὐ γὰρ πᾶσιν ἐπιτρεπτέον τὰ θεοῦ καθορᾶν
ἀπόρρητα, ἀλλὰ μόνοις τοῖς δυναμένοις αὐτὰ περιστέλλειν καὶ φυλάττειν.
διὸ καὶ οἱ περὶ τὸν Μισαδαὶ οὐχὶ τοῖς ἰδίοις χιτῶσιν αἴρουσιν, ἀλλὰ 58
τοῖς τῶν ἐκπυρωθέντων καὶ ἀναληφθέντων Ναδὰβ καὶ Ἀβιούδ· ἀπο-
δυσάμενοι γὰρ τὰ ἐπικαλύπτοντα πάντα τὴν μὲν γύμνωσιν τῷ θεῷ
p. 77 M. | προσήνεγκαν, τοὺς δὲ χιτῶνας τοῖς περὶ Μισαδαὶ κατέλιπον· χιτῶνες δ'
εἰσὶ τὰ μέρη τοῦ ἀλόγου, ἃ τὸ λογικὸν ἐπεσκίαζε. καὶ Ἀβραὰμ γυμ- 59

---

3 τριχῶς — κέκληται (p. 103,23) om. P καὶ om. Arm, seclusi 7 ἐκδῦσα om. A 11. 12 ἀνακινηθεῖσα coni. Mang. 16 post γυμνὸς add. φησὶν Arm ἤχων] εἶχον A, σχημάτων Arm 19. 20 τοῦ δ' ἀθανάτου μεταλαχόντες om. Arm 20 κενῆς MArm (coni. Mang.): καινῆς A καὶ θνητῆς om. Arm 21 ἐν τοῖς M: θνητοῖς Arm, ἐν ταῖς (sic) A αὐτοὺς Arm: αὐτοῖς codd., αὐτῶν coni. Mang. ἐξέφερον Arm 22 γεγύμνωντο codd.: ἐγεγύμνωντο v 23 ἀθέων Mang.: ἀθέῳ codd. 24 ἐπι-τέτραπται Arm 26 Μισάδε M, Μισαδὲ A οὐχὶ — Μισαδαὶ (29) om. A αἴρουσιν om. Mang. 28 μὲν om. Mang. 29 Μισάδε M

νοῦται, ὅταν ἀκούσῃ· „ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας
σου“ (Gen. 12, 1). καὶ ὁ Ἰσαὰκ οὐ γυμνοῦται μέν, ἀεὶ δὲ γυμνός ἐστι
καὶ ἀσώματος· πρόσταγμα γὰρ αὐτῷ δέδοται, μὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπ-
τον (Gen. 26, 2), τουτέστι τὸ σῶμα. καὶ Ἰακὼβ γυμνότητος ἐρᾷ ψυχι-
κῆς — ἡ γὰρ λειότης αὐτοῦ γύμνωσίς ἐστιν —· ἦν γὰρ Ἠσαῦ ἀνὴρ
δασύς, Ἰακὼβ δέ, φησίν, ἀνὴρ λεῖος (Gen. 27, 11), παρὸ καὶ τῆς Λείας
60 ἀνήρ ἐστι. (16.) μία μὲν ἀρίστη γύμνωσίς ἐστιν αὕτη, ἡ δ’ ἑτέρα
ἐστὶν ἐναντία, ἀρετῆς ἀφαίρεσις ἐκ τροπῆς γινομένη, ὅταν ληραίνῃ καὶ
παρανοῇ ἡ ψυχή. ταύτῃ χρῆται ὁ Νῶε γυμνούμενος, ὅταν πίῃ τοῦ
οἴνου· χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἡ τροπὴ καὶ ἡ γύμνωσις τοῦ νοῦ κατ’
ἀρετῆς ἀφαίρεσιν οὐκ ἄχρι τῶν ἐκτὸς ἐχύθη, ἀλλ’ ἔμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ·
φησὶ γὰρ ὅτι „ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ“ (Gen. 9, 21)· κἂν γὰρ
ἁμάρτῃ ὁ σοφός, οὐχ οὕτως ἐξώκειλεν ὡς ὁ φαῦλος, τοῦ μὲν γὰρ
κέχυται ἡ κακία, τοῦ δὲ συνέσταλται· διὸ καὶ ἀνανήφει, τοῦτο δ’ ἐστὶ
61 μετανοεῖ καὶ ὥσπερ ἐκ νόσου ἀναλαμβάνει. ἀκριβέστερον δὲ τὸ ἐν τῷ
οἴκῳ γίνεσθαι τὴν γύμνωσιν θεασώμεθα· ἐπειδὰν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα
μόνον ἐννοηθῇ τι τῶν ἀτόπων καὶ μὴ ἐπεξέλθῃ, ὥστε αὐτὸ ἔργῳ τε-
λειῶσαι, ἐν τῷ τῆς ψυχῆς χωρίῳ καὶ οἴκῳ γέγονε τὸ ἁμάρτημα· ἐὰν
δὲ πρὸς τῷ μοχθηρόν τι λογίσασθαι καὶ ἐπανύσηται, ὥστε ἐργάσασθαι,
62 κέχυται καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τὸ ἀδίκημα. παρὸ καὶ τῷ Χαναὰν καταρᾶται,
ὅτι τὴν τῆς ψυχῆς τροπὴν ἔξω ἀπήγγειλε, τουτέστι καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς
ἔτεινε καὶ ἐπεξειργάσατο προσθεὶς τῷ κακῷ βουλήματι κακὸν τὸ διὰ
τῶν ἔργων ἀποτέλεσμα· Σὴμ δὲ καὶ Ἰάφεθ ἐπαινοῦνται μὴ ἐπιθέμενοι
63 τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὴν τροπὴν αὐτῆς περικαλύψαντες. διὰ τοῦτο καὶ αἱ
εὐχαὶ καὶ οἱ ὁρισμοὶ τῆς ψυχῆς ἐπιλύονται, ὅταν ἐν οἴκῳ γένωνται
πατρὸς ἢ ἀνδρός (Num. 30, 4ss.), μὴ ἡσυχαζόντων τῶν λογισμῶν μηδὲ
ἐπιτιθεμένων τῇ τροπῇ, ἀλλὰ περιαιρούντων τὸ ἁμάρτημα· τότε γὰρ καὶ
ὁ δεσπότης ἁπάντων „καθαριεῖ αὐτήν“. εὐχὴν δὲ χήρας καὶ ἐκβεβλη-
μένης ἀναφαίρετον ἐᾷ· „ὅσα γὰρ ἂν εὔξηται“ φησί „κατὰ τῆς ψυχῆς
αὐτῆς, μένει αὐτῇ“ (Num. 30, 10)· κατὰ λόγον· εἰ γὰρ ἄχρι τῶν
ἐκτὸς ἐκβληθεῖσα προελήλυθεν, ὡς μὴ τρέπεσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ
τῶν ἀποτελεσμάτων ἁμαρτάνειν, ἀθεράπευτος μένει ἀνδρείου τε λόγου
64 μὴ μετασχοῦσα καὶ τῆς τοῦ πατρὸς παρηγορίας στερηθεῖσα. τρίτη γύμ-

6 φησίν om. Arm 7 ἀρίστη om. Arm 13 ἐξώκειλεν Hoeschel: ἐξωκείλει codd., ἐξοκέλλει v 19 μοχθηρόν τι] μοχθηρὸν εἶναι τὸ Arm ἐκτανύσηται coni. Cotelier (Mang.) 20 τῷ] τὸ A Χανὰν Mang. 21 καὶ om. Arm 24 τὴν ψυχήν A 26 μὴ MArm: μὲν A 27 συντιθεμένων coni. Mang. 28 ἐκβεβλημμένης M 30 αὐτὴ κατὰ λόγον AArm 33 πατρὸς παρηγορίας] θεοῦ προσηγορίας Arm

νωσίς ἐστιν ἡ μέση, καθ' ἣν ὁ νοῦς ἄλογός ἐστι μήτε ἀρετῆς πω μήτε
κακίας μετέχων. περὶ ταύτης ἐστὶν ὁ λόγος, ἧς καὶ ὁ νήπιος κοινωνεῖ,
p. 78 M. ὥστε | τὸ λεγόμενον „ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐ-
τοῦ" τοιοῦτον εἶναι· οὔτε ὁ νοῦς ἐνόει οὔτε ἡ αἴσθησις ᾐσθάνετο, ἀλλ'
ἦν ὁ μὲν τοῦ νοεῖν ἔρημός τε καὶ γυμνός, ἡ δὲ τοῦ αἰσθάνεσθαι.
(17.) τὸ δὲ „οὐκ ᾐσχύνοντο" πάλιν ἴδωμεν. τρία κατὰ τὸν τόπον 65
ἐστίν· ἀναισχυντία, αἰδώς, τὸ μήτε ἀναισχυντεῖν μήτε αἰδεῖσθαι·
ἀναισχυντία μὲν οὖν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰ-
δεῖσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως.
περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος· ὁ γὰρ μηδέπω κατάληψιν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ
λαβὼν οὔτε ἀναισχυντεῖν οὔτε αἰδεῖσθαι δύναται. τῆς μὲν οὖν ἀναισχυν- 66
τίας παραδείγματα αἱ ἀσχημοσύναι πᾶσαι, ὅταν ὁ νοῦς ἀποκαλύπτῃ τὰ
αἰσχρά, συσκιάζειν δέον, ἐπαυχῶν καὶ σεμνυνόμενος ἐπ' αὐτοῖς. λέγεται
καὶ ἐπὶ τῆς Μαριάμ, ὅτε κατελάλει Μωυσῆ· „εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς πτύων
ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, οὐκ ἐντραπήσεται ἑπτὰ ἡμέρας"
(Num. 12, 14); ὄντως γὰρ ἀναίσχυντος καὶ θρασεῖα ἡ αἴσθησις, ἣ 67
ἐξουθενηθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς παρὰ τὸν πιστὸν ἐν ὅλῳ τῷ
οἴκῳ (ibid. 7), ᾧ τὴν Αἰθιόπισσαν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ κατακορῆ
γνώμην, αὐτὸς ὁ θεὸς ἡρμόσατο, τολμᾷ καταλαλεῖν Μωυσῆ καὶ κατηγο-
ρεῖν, ἐφ' ᾧ ὤφειλεν ἐπαινεῖσθαι (ibid. 1)· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐγκώμιον
αὐτοῦ μέγιστον, ὅτι τὴν Αἰθιόπισσαν ἔλαβε, τὴν ἄτρεπτον καὶ πεπυρω-
μένην καὶ δόκιμον φύσιν· ὥσπερ γὰρ ἐν ὀφθαλμῷ τὸ βλέπον μέλαν
ἐστίν, οὕτως τὸ ὁρατικὸν τῆς ψυχῆς Αἰθιόπισσα κέκληται. διὰ τί οὖν, 68
πολλῶν ὄντων κακίας ἔργων, ἑνὸς μόνου μέμνηται τοῦ κατὰ τὸ αἰσχρὸν
εἰπὼν „οὐκ ᾐσχύνοντο", ἀλλ' ⟨οὐκ⟩ οὐκ ἠδίκουν ἢ οὐχ ἡμάρτανον ἢ
οὐκ ἐπλημμέλουν; παράκειται δὲ ἡ αἰτία. μὰ τὸν ἀληθῆ μόνον θεὸν
οὐδὲν οὕτως αἰσχρὸν ἡγοῦμαι ὡς τὸ ὑπολαμβάνειν ὅτι νοῶ ἢ ὅτι
αἰσθάνομαι. ὁ ἐμὸς νοῦς αἴτιος τοῦ νοεῖν; πόθεν; ἑαυτὸν γὰρ οἶδεν, 69

---

2 ταύτης] ἧς Arm 7 καὶ αἰδὼς καὶ τὸ μὴ ἀναισχυντεῖν Arm μήτε αἰδεῖσθαι om. Arm 12 ὁ νοῦς] οὖν Arm 14 Μαριάμ scripsi: Μαρίας codd. κατελάλει codd.: καταλάλει (sic) Mang. Μωσῆ MArm, Μωυσῆ v 15 ἐντραπήσηται Mang. 16 ὄντως] οὕτως Arm ἣ scripsi: ἡ codd. 18 οἴκῳ αὐτοῦ Arm τὴν ἀμετά-βλητον] καὶ ἀμ. Arm 19 Μωυσῆ v 22 φύσιν] φύσει A, φαῦσιν coni. Creuzer 24 τῆς κακίας Arm 25 ἀλλ' οὐκ οὐκ Arm: ἀλλ' οὐκ codd.

8—9 Anton. Mel. II 71 Col. 1169 Flor. Par. No. 14 (= Max. Ecl. cap. 40) Φίλωνος: ἀναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως.

ὅστις ὢν τυγχάνει ἢ πῶς ἐγένετο; ἡ δὲ αἴσθησις αἰτία τοῦ αἰσθάνεσθαι;
πῶς ἂν λέγοιτο, μήθ' ὑφ' αὐτῆς μήτε ὑπὸ τοῦ νοῦ γνωριζομένη; οὐχ
ὁρᾷς ὅτι ὁ δοκῶν νοεῖν νοῦς εὑρίσκεται πολλάκις ἄνους, ἐν τοῖς κόροις,
ἐν ταῖς μέθαις, ἐν ταῖς παραφροσύναις; ποῦ δὴ τὸ νοεῖν ἐπ' αὐτῶν; ἡ
δὲ αἴσθησις οὐ πολλάκις ἀφαιρεῖται τὸ αἰσθάνεσθαι; ὁρῶντες ἔστιν ὅτε
οὐχ ὁρῶμεν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν, ἐπειδὰν ὁ νοῦς μικρὸν ὅσον
70 ἑτέρῳ νοητῷ προσενεχθῇ παρενθυμούμενος. ἕως οὖν γυμνοί εἰσιν, ὁ
μὲν νοῦς τοῦ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ αἰσθάνεσθαι, οὐδὲν ἔχουσιν
αἰσχρόν· ἐπειδὰν δὲ | ἄρξωνται καταλαμβάνειν, ἐν αἰσχύνῃ καὶ ὕβρει p. 79 M.
γίνονται. εὑρεθήσονται γὰρ εὐηθείᾳ καὶ μωρίᾳ πολλάκις χρώμενοι μᾶλλον
ἢ ὑγιαινούσῃ ἐπιστήμῃ, οὐ μόνον ἐν κόροις καὶ μελαγχολίαις καὶ παραφροσύναις ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ· ὅτε μὲν γὰρ ἡ αἴσθησις κρατεῖ,
ὁ νοῦς ἠνδραπόδισται μηδενὶ προσέχων νοητῷ, ὅτε δὲ ὁ νοῦς κρατεῖ,
ἡ αἴσθησις ἄπρακτος θεωρεῖται μηδενὸς ἀντίληψιν ἴσχουσα αἰσθητοῦ.
71 (18.) „Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ
τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός" (Gen. 3, 1). δυεῖν προγεγονότων
νοῦ καὶ αἰσθήσεως καὶ τούτων γυμνῶν κατὰ τὸν δεδηλωμένον τρόπον
ὑπαρχόντων, ἀνάγκη τρίτην ἡδονὴν συναγωγὸν ἀμφοῖν ὑπάρξαι πρὸς τὴν
τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν ἀντίληψιν· οὔτε γὰρ ὁ νοῦς δίχα αἰσθήσεως
ἠδύνατο καταλαβεῖν ζῷον ἢ φυτὸν ἢ λίθον ἢ ξύλον ἢ συνόλως σῶμα
72 οὔτε ἡ αἴσθησις δίχα τοῦ νοῦ περιποιῆσαι τὸ αἰσθάνεσθαι. ἐπειδὴ
τοίνυν ἄμφω ταῦτα συνελθεῖν ἔδει πρὸς κατάληψιν τῶν ὑποκειμένων,
τίς αὐτὰ συνήγαγεν ὅτι μὴ δεσμὸς τρίτος ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας, ἀρχούσης καὶ δυναστευούσης ἡδονῆς, ἣν συμβολικῶς ὄφιν ὠνόμασε; πάνυ καλῶς
73 ὁ ζῳοπλάστης θεὸς ἐδημιούργησε τὴν τάξιν· νοῦν πρῶτον τὸν ἄνδρα,
πρεσβύτατον γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ, εἶτα αἴσθησιν τὴν γυναῖκα, εἶτα ἑξῆς
τρίτον ἡδονήν. δυνάμει δέ εἰσιν αὐτῶν αἱ ἡλικίαι διάφοροι νοούμεναι
μόνον, χρόνῳ δὲ ἰσήλικες· ἅμα γὰρ ἑαυτῇ ψυχὴ πάντα ἐπιφέρεται, ἀλλὰ
τὰ μὲν ἐντελεχείᾳ, τὰ δὲ τῷ δύνασθαι γενέσθαι, εἰ καὶ μήπω προσείληφε
74 τὸ τέλος. εἰκάσθη δὲ ὄφει ἡδονὴ διὰ τόδε· πολύπλοκος γὰρ καὶ ποι-

---

2 ὑπ' αὐτῆς codd. 3 κόροις] καιροῖς Arm 4 δὴ codd.: δὲ Mang. ἐπ' αὐτοῦ Arm 5 ὁρῶντες γὰρ Arm 7 προσενεχθῇ codd.: προσανέχῃ Mang. ἕως οὖν Arm (ut vid.): ἕως οὗ codd. 8 τὸ νοεῖν P ἔχωσιν A 11 κόροις] ὀργαῖς Arm ut vid. 12 ἡ αἴσθησις om. P 16 δυεῖν codd.: δυοῖν v 21 περιποιήσασθαι coni. Wendl. 25 νοῦν codd.: νοῦν γὰρ v 26 τῶν ἐν ἀνθρώπῳ Arm 27 δυνάμει APArm: δυνάμεις M αἱ scripsi: καὶ codd. 28 ἑαυτὴν ψυχῇ AP 29 ἐνδελεχείᾳ AP 30 ὄφις ἡδονῇ Arm γὰρ M: γε A, δὲ P, om. Arm

κίλη ὥσπερ τοῦ ὄφεως ἡ κίνησις. οὕτως καὶ ἡδονῆς· πενταχῇ γέ τοι πρῶτον εἱλεῖται, καὶ γὰρ δι' ὁράσεως ἡδοναὶ συνίστανται καὶ δι' ἀκοῆς καὶ διὰ γεύσεως καὶ διὰ ὀσφρήσεως καὶ δι' ἀφῆς· γίνονται δὲ αἱ σφοδρόταται καὶ σύντονοι αἱ περὶ τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι, δι' ὧν γένεσις ἡ τοῦ ὁμοίου πέφυκεν ἀποτελεῖσθαι. καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο μόνον ποικίλην 75 φαμὲν τὴν ἡδονήν, ὅτι περὶ πάντα τὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς εἱλεῖται, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ ἕκαστον μέρος πολύπλοκός ἐστιν· εὐθέως δι' ὁράσεως ἡδοναὶ γίνονται ποικίλαι, γραφικὴ πᾶσα, πλαστική, τἆλλα ὅσα κατὰ τέχνας τεχνικὰ δημιουργήματα τέρπει τὴν ὅρασιν· πάλιν φυτῶν βλαστανόντων ἀνθούντων καρποτοκούντων διαφοραί, ζῴων εὐμορφίαι πολυσχιδεῖς· ὁμοίως τὴν ἀκοὴν αὐλὸς ἡδύνει, κιθάρα, πᾶσα ὀργάνων p. 80 M. ἰδέα, | ζῴων ἀλόγων ἐμμελεῖς φωναί, χελιδόνων, ἀηδόνων, τῶν ἄλλων ὅσα φύσις μεμούσωκε, λογικῶν εὐφωνία, κιθαρῳδῶν κωμῳδίαν τραγῳδίαν τὴν ἄλλην ὑποκριτικὴν ἐπιδεικνυμένων. (19.) τί ⟨δὲ⟩ δεῖ περὶ τῶν 76 γαστρὸς ἡδονῶν διδάσκειν; σχεδὸν γὰρ ὅσαι τῶν ὑποκειμένων χυλῶν προσηνῶν διαφοραὶ καὶ τὴν αἴσθησιν κινούντων, τοσαῦται καὶ τῆς ἡδονῆς. ἆρ' ⟨οὖν⟩ οὐ δεόντως ποικίλον οὖσα ἡδονὴ ποικίλῳ ζῴῳ ὄφει παρεβλήθη; διὰ τοῦτο καὶ τὸ λαῶδες καὶ ὄχλον ἔχον ἐν ἡμῖν μέρος, ὅτε τῶν ἐν 77 Αἰγύπτῳ, τουτέστι τῷ σωματικῷ ὄγκῳ, οἰκιῶν ἐφίεται, ἡδοναῖς περιπίπτει θάνατον ἐπαγούσαις, οὐ χωρισμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ὑπὸ κακίας φθοράν· φησὶ γάρ· „καὶ ἀπέστειλε κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθνῃσκε λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ“ (Num. 21, 6)· ὄντως γὰρ οὐδὲν οὕτως θάνατον ἐπάγει ψυχῇ, ὡς ἀμετρία τῶν ἡδονῶν. τὸ δὲ ἀποθνῇσκον οὐ 78 τὸ ἄρχον ἐστὶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀρχόμενον τὸ λαῶδες, καὶ μέχρι τούτου θάνατον ἐνδέξεται, μέχρις ἂν μετανοίᾳ χρησάμενον ὁμολογήσῃ τὴν τροπήν· προσελθόντες γὰρ ἔλεγον Μωυσῇ „ὅτι ἡμαρτήκαμεν, ὅτι κατελαλήσαμεν κατὰ κυρίου καὶ κατὰ σοῦ· εὖξαι οὖν πρὸς κύριον, καὶ ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τοὺς ὄφεις“ (ibid. 7). εὖ τὸ φάναι, οὐχ ὅτι κατε-

2 εἰλεῖται M 3 post δὲ add. καὶ Mang. αἱ om. Arm 4 συντονώταται περὶ τὰς γυναικῶν ὁμιλίας coni. Wendl. σύντομοι AP 6 τὰ ἄλογα μέρη Arm εἰλεῖται M 8 τἄλλα AP 11 πολυσχεδεῖς AP 14 τί δὲ Arm: δὲ om. codd. 17 οὖν οὐ scripsi: οὖν Arm, οὐ codd. ποικίλον MArm: ποικίλων AP ζώω ὄφει M: ζῴῳ om. Arm, ὄφει om. AP παρεβλήθη: — hic desinit P 18 ὄχλον ἔχον] ὀχλικὸν coni. Mang. ἐν ἡμῖν om. Arm 19 τῶν σωματικῶν ὄγκων Arm ὄγκω codd.: οἴκῳ v οἰκιῶν] ὡς οἰκείων Arm, σικυῶν coni. Mang. ἡδοναῖς om. A 24 ψυχὴ A 25 καὶ τὸ λαῶδες Arm 29 εὖ τὸ] ἐν τῶ A

λαλήσαμεν, ἡμάρτομεν, ἀλλ' „ὅτι ἡμάρτομεν, κατελαλήσαμεν"· ὅταν γὰρ
ἁμάρτῃ καὶ ἀπαρτηθῇ ὁ νοῦς ἀρετῆς, αἰτιᾶται τὰ θεῖα τὴν ἰδίαν τρο-
79 πὴν προσάπτων θεῷ. (20.) πῶς οὖν γίνεται ἴασις τοῦ πάθους; ὅταν
ἕτερος ὄφις κατασκευασθῇ τῷ τῆς Εὔας ἐναντίος, ὁ σωφροσύνης λόγος·
ἡδονῇ γὰρ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετὴ καὶ
ἀμυνομένη πολεμίαν ἡδονήν. τὸν κατὰ σωφροσύνην οὖν ὄφιν κελεύει
ὁ θεὸς Μωυσεῖ κατασκευάσασθαι καί φησι· „ποίησον σεαυτῷ ὄφιν καὶ
θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου" (ibid. 8). ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἄλλῳ τινὶ κατασκευά-
ζεται τοῦτον ὁ Μωυσῆς τὸν ὄφιν ἢ ἑαυτῷ, προστάττει γὰρ ὁ θεός
„ποίησον σεαυτῷ," ἵνα γνῷς, ὅτι οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη,
80 ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς. σκεπτέον δέ, διὰ τί Μωυσῆς χαλκοῦν ὄφιν
κατασκευάζεται, οὐ προσταχθὲν αὐτῷ περὶ ποιότητος. μήποτ' | οὖν p. 81 M.
διὰ τάδε· πρῶτον μὲν ἄυλοί εἰσιν αἱ θεοῦ χάριτες [ἰδέαι αὗται] καὶ
ἄποιοι, αἱ δὲ τῶν θνητῶν σὺν ὕλῃ θεωροῦνται· δεύτερον δὲ Μωυσῆς
μὲν ἀσωμάτων ἐρᾷ ἀρετῶν, αἱ δ' ἡμέτεραι ψυχαὶ οὐ δυνάμεναι ἐκδῦναι
81 τὰ σώματα σωματικῆς ἐφίενται ἀρετῆς. δυνατῇ δὲ καὶ στερεᾷ οὐσίᾳ
τῇ χαλκοῦ ἀπείκασται ὁ κατὰ σωφροσύνην λόγος εὔτονος καὶ ἀδιάκοπος
ὤν, ἴσως δὲ καὶ παρόσον ἡ μὲν ἐν τῷ θεοφιλεῖ σωφροσύνη τιμιωτάτη
ἐστὶ καὶ χρυσῷ ἐοικυῖα, δευτερεύουσα δὲ ἡ ἐν τῷ κατὰ προκοπὴν
σοφίαν ἀναλαβόντι. ὃν ἂν οὖν „δάκῃ ὄφις, πᾶς ὁ ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται"
(ibid.)· πάνυ ἀληθῶς· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς δηχθεὶς ἡδονῇ, τῷ τῆς Εὔας
ὄφει, ἰσχύσῃ κατιδεῖν ψυχικῶς τὸ σωφροσύνης κάλλος, τὸν Μωυσέως ὄφιν,
καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν αὐτόν, ζήσεται· μόνον ἰδέτω καὶ κατανοησάτω.
82 (21.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἡ ἄρχουσα σοφία Σάρρα φησίν· „ὃς γὰρ ἂν
ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι" (Gen. 21,6); ἀλλὰ φέρε τινὰ ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι,
ὅτι τέτοκεν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐδαιμονίαν Ἰσαάκ, καὶ εὐθὺς συγχαρητικὸν
ὕμνον ὑμνήσει. ὡς οὖν τοῦ ἀκούσαντός ἐστι ⟨τὸ⟩ συγχαίρειν, οὕτως τοῦ
83 σωφροσύνην καὶ θεὸν ἰδόντος εἰλικρινῶς τὸ μὴ ἀποθνήσκειν. πολλαὶ

τηθῆ
2 ἀπαρτισθῆ A 5 ἡδονὴ A σωφροσύνης A ἀποικίλη coni. Mang. (rectius ἀποίκιλος vel οὐ ποικίλη) 7 Μωσεῖ codd. 8 ἐπὶ σημείῳ Arm ut vid. 13 ἰδέαις M ἰδέαι αὗται om. Arm, seclusi; ἰδέαι οὖσαι coni. Wendl. 14 δεύτερον δὲ καὶ Mang. 16 δυνατὴ δὲ καὶ στερρὰ A 22 Μωϋσέος MA 23 μόνον δὲ Arm 25 τίνα MA ἰσχύσαι MA ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι] λέγειν Arm 26 τὸν συγχαρητικὸν Arm, συγχαριτικὸν M 27 τὸ addidi (sic Arm)

---

5 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacra II p. 311) Φίλωνος: ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή. 10 ibid. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς.

δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης ἐρασθεῖσαι ψυχαὶ καὶ ἐρημωθεῖσαι παθῶν
ὅμως κράτος ὑπέμειναν θεοῦ καὶ τροπὴν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐδέξαντο,
διασυνιστάντος αὑτόν τε καὶ τὴν γένεσιν τοῦ δεσπότου, ἑαυτὸν μέν, ὅτι
ἀκλινὴς ἕστηκεν ἀεί, τὴν δὲ γένεσιν, ὅτι ταλαντεύει καὶ πρὸς τἀναντία
ἀντιρρέπει· φησὶ γάρ· „τοῦ ἀγαγόντος σε διὰ τῆς ἐρήμου τῆς 84
μεγάλης καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης, οὗ ὄφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ
δίψα, οὗ οὐκ ἦν ὕδωρ, τοῦ ἐξαγαγόντος σοι ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν
ὕδατος, τοῦ ψωμίσαντός σε τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ
πατέρες σου“ (Deut. 8, 15. 16). ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ
παθῶν ἐφιεμένη ἡ ψυχὴ περιπίπτει τοῖς ὄφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐστὶν ἐν
ἐρήμῳ δάκνεται ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ ποικίλου καὶ ὀφιώδους πάθους· οἰκειό-
τατον δὲ ὄνομα εἴληχε τὸ ἡδονῆς ἔργον, δηγμὸς γὰρ καλεῖται. ἀλλ' οὐ 85
μόνον οἱ ἐν ἐρήμῳ δάκνονται ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐσκορπισμένοι·
καὶ γὰρ ἐγὼ πολλάκις καταλιπὼν μὲν ἀνθρώπους συγγενεῖς καὶ φίλους
καὶ πατρίδα καὶ εἰς ἐρημίαν ἐλθών, ἵνα τι τῶν θέας ἀξίων κατανοήσω,
οὐδὲν ὤνησα, ἀλλὰ σκορπισθεὶς ὁ νοῦς ἢ πάθει δηχθεὶς ἀνεχώρησεν
εἰς τἀναντία· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐν πλήθει μυριάνδρῳ ἠρεμῶ τὴν διάνοιαν,
p. 82 M. | τὸν ψυχικὸν ὄχλον σκεδάσαντος θεοῦ καὶ διδάξαντός με, ὅτι οὐ τόπων
διαφοραὶ τό τε εὖ καὶ χεῖρον ἐργάζονται, ἀλλ' ὁ κινῶν θεὸς καὶ ἄγων ᾗ
ἂν προαιρῆται τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα. πλὴν περιπίπτει σκορπίῳ, ὅπερ 86
ἐστὶ σκορπισμῷ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ δίψα καταλαμβάνει ἡ τῶν παθῶν,
μέχρις ἂν ὁ θεὸς τῆς ἀκροτόμου σοφίας ἑαυτοῦ τὸ νᾶμα ἐπιπέμψῃ
καὶ ποτίσῃ τὴν τραπεῖσαν ψυχὴν ἀμεταβλήτῳ ὑγείᾳ· ἡ γὰρ
ἀκρότομος πέτρα ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἣν ἄκραν καὶ πρωτίστην
ἔτεμεν ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων, ἐξ ἧς ποτίζει τὰς φιλοθέους
ψυχάς· ποτισθεῖσαι δὲ καὶ τοῦ μάννα ἐμπίπλανται τοῦ γενικωτάτου
— καλεῖται γὰρ τὸ μάννα „τί“, ὃ πάντων ἐστὶ γένος —, τὸ δὲ
γενικώτατόν ἐστιν ὁ θεός, καὶ δεύτερος ὁ θεοῦ λόγος, τὰ δ' ἄλλα
λόγῳ μόνον ὑπάρχει, ἔργοις δὲ ἔστιν οὗ ἴσα τῷ οὐχ ὑπάρχοντι.
(22.) ἴδε νῦν διαφορὰν τοῦ ἐν ἐρήμῳ τρεπομένου καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ· 87
ὁ μὲν γὰρ τοῖς θανατοῦσιν ὄφεσι χρῆται, τουτέστιν ἀπλήστοις ἡδοναῖς

---

1 καὶ alterum om. Mang. 2 ὅμως om. Arm τὴν om. Arm 3 αὐτόν MA 5 ἀντιρέπει A 8 ἐν τῇ ἐρήμῳ om. Arm 10 περιπίπτειν A 12 εἴληχε M: εἴληφε AArm 13 οἱ om. Arm δάκνεται A, δακνόμενος Arm ὑφ' ἡδονῆς om. Arm οἱ ἐσκορπισμένοι] σκορπίζεται Arm 17 μυριάνδρων A ἠρεμῶ MArm: ἐρήμῳ A, ἐρημῶ Mang. 19 ᾗ] ἢ A 22 νάμα M 24 ἐστιν om. Arm 25 τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως Arm ἐξ ἧς] ἑξῆς Arm 27 τοῦ μάννα A 29 ὑπάρχειν A ἔργοις — ὑπάρχοντι] ἔργῳ δὲ δοκεῖ ὑπάρχειν Arm ἔστιν οὗ corruptum; ἔστιν οὖν vel αὖ coni. Mang. ἴσα scripsi: ἴσον codd. 30 ἡ δὲ νῦν διαφορὰ A 31 ἀναπλήστοις A

θάνατον ἐπιφερούσαις, ὁ δ᾽ ἀσκητὴς δάκνεται μόνον ὑφ᾽ ἡδονῆς καὶ σκορπίζεται, οὐ θανατοῦται· κἀκεῖνος μὲν σωφροσύνῃ, χαλκῷ ὄφει, θεραπεύεται γενομένῃ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μωυσέως, οὗτος δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ποτίζεται κάλλιστον ποτὸν σοφίαν ἐκ τῆς πηγῆς, ἣν αὐτὸς ἐξήγαγεν
88 ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. οὐδὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Μωυσέως ἀπέχεται ἡ ὀφιώδης ⟨ἡδονή⟩, λέγεται δὲ ὧδε· „ἐὰν οὖν μὴ πιστεύσωσί μοι μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου — ἐροῦσι γάρ, οὐκ ὦπταί σοι ὁ θεός —, τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· τί τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ ἐν τῇ χειρί σου; ὁ δὲ εἶπε· ῥάβδος. καὶ εἶπε· ῥῖψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις, καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπ᾽ αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· ἔκτεινον τὴν χεῖρα καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. ἐκτείνας οὖν τὴν χεῖρα ἐπελάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο
89 ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ ⟨αὐτοῦ⟩· ἵνα πιστεύσωσί σοι“ (Exod. 4, 1ss.). πῶς ἄν τις πιστεύσαι θεῷ; ἐὰν μάθῃ, ὅτι πάντα τὰ ἄλλα τρέπεται, μόνος δὲ αὐτὸς ἄτρεπτός ἐστι. πυνθάνεται οὖν ὁ θεὸς τοῦ σοφοῦ, τί ἐστιν ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βίῳ· ἡ γὰρ χεὶρ σύμβολον πράξεως· ὁ δ᾽ ἀποκρίνεται, ὅτι παιδεία, ἣν ῥάβδον καλεῖ. διὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν Ἰακὼβ φησιν· „ἐν γὰρ τῇ ῥάβδῳ μου διέβην τὸν Ἰορδάνην τοῦτον“ (Gen. 32, 10)· Ἰορδάνης | δὲ κατάβασις ἑρμηνεύεται· τῆς δὲ p. 83 M.
κάτω καὶ γηίνης καὶ φθαρτῆς φύσεώς ἐστι τὰ κατὰ κακίαν καὶ πάθος· διαβαίνει δὲ ταῦτα ὁ ἀσκητὴς νοῦς ἐν παιδείᾳ· ταπεινὸν γὰρ τὸ ἐκδέ-
90 χεσθαι, ὅτι βακτηρίαν ἔχων ποταμὸν διέβαινε. (23.) καλῶς οὖν καὶ ὁ θεοφιλὴς Μωυσῆς ἀποκρίνεται· ὄντως γὰρ αἱ πράξεις τοῦ σπουδαίου παιδείᾳ ὡς ἂν ῥάβδῳ ἐπερείδονται, τὸν κλόνον καὶ σάλον τῆς ψυχῆς ἱδρυόμεναι. αὕτη ἡ ῥάβδος ἀπορριφθεῖσα γίνεται ὄφις· εἰκότως· ἐὰν γὰρ ἡ ψυχὴ ἀπορρίψῃ τὴν παιδείαν, γέγονε φιλήδονος ἀντὶ φιλαρέτου. διὸ καὶ Μωυσῆς φεύγει ἀπ᾽ αὐτοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἡδονῆς ἀπο-
91 διδράσκει ὁ φιλάρετος. ἀλλά τοί γε ὁ θεὸς τὴν φυγὴν οὐκ ἐπαινεῖ· σοὶ μὲν γάρ, ὦ διάνοια, μήπω τελειωθείσῃ φυγὴν καὶ δρασμὸν τῶν παθῶν ἁρμόζει μελετᾶν. Μωυσεῖ δὲ τῷ τελείῳ παραμένειν τῷ πρὸς αὐτὰ πο-

3 Μωυσέος MA οὗτος] οὕτως A 4 τὴν σοφίαν Arm 5 Μωυσέος MA 6 ἡδονή add. Mang. (sic Arm) οὖν om. Arm πιστεύσωσί μοι μηδὲ om. Arm 8 Μωσεῖ MA 11 Μωσεῖ MA χεῖρά σου A 12 ἐκτείνας — κέρκου om. Arm 13 αὐτοῦ addidi (sic Arm) ante ἵνα add. καὶ εἶπεν αὐτῷ v, om. codd. et Arm σοι om. Arm 14 πιστεῦσαι M ἐὰν μὴ μάθῃ Arm 16 αὐτοῦ] σεαυτοῦ Arm 17 ὅδ᾽ M 18 γὰρ om. Arm 20 καὶ φθαρτῆς om. Arm 21 τὸ om. Arm 21. 22 ἐκδέχεσθαι MArm: ἐνδέχεσθαι A 22 ἔχον A 23. 24 παιδείᾳ ὡς] παιδεῖαι αἷς Arm 24 ἂν] ἐν Arm ἐπερείδωνται A 25 ἀπορριφεῖσα A 28 τοι fere evan. in M 30 ἁρμόζει codd.: ἁρμόσει Mang. Μωσεῖ MA τῷ et πολέμῳ om. Arm

λέμῳ καὶ ἀντιστατεῖν αὐτοῖς καὶ διαμάχεσθαι· εἰ δὲ μή, ἀδείας καὶ
ἐξουσίας λαβόμενα μέχρι τῆς ψυχικῆς ἀκροπόλεως ἀναβάντα πᾶσαν ἐκ-
πολιορκήσει καὶ λεηλατήσει τυράννου τρόπον τὴν ψυχήν. διὸ καὶ προστάτ- 92
τει ὁ θεὸς „λαβέσθαι τῆς κέρκου", τουτέστι τὸ ἀντίδικον τῆς ἡδονῆς
καὶ ἀτίθασον αὐτῆς μὴ φοβείτω σε, ἀλλὰ τούτου μάλιστα λαβοῦ καὶ
κατάσχες καὶ περικράτησον· ἔσται γὰρ πάλιν ἀντὶ ὄφεως ῥάβδος, τουτέσ-
τιν ἀντὶ ἡδονῆς γενήσεται ἐν τῇ χειρὶ παιδεία. ἀλλὰ γενήσεται ἐν 93
τῇ χειρί, ἐν τῇ πράξει τοῦ σοφοῦ, ὃ δὴ καὶ ἀληθές ἐστι· λαβέσθαι δὲ
καὶ περικρατῆσαι ἡδονῆς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον ἐκταθείη ἡ χείρ,
τουτέστιν εἰ μὴ τὰς πράξεις καὶ προκοπὰς ἁπάσας ὁμολογήσειεν ἡ ψυχὴ
κατὰ θεὸν εἶναι καὶ μηδὲν εἰς ἑαυτὴν ἀναγάγοι. τοῦτον μὲν δὴ τὸν
ὄφιν ἀποδιδράσκειν ὁ βλέπων διέγνωκεν· ἕτερον δὲ τὸν σωφροσύνης λόγον
κατασκευάζει, τὸν χαλκοῦν ἐκεῖνον, ἵνα ὁ δηχθεὶς ὑφ' ἡδονῆς ἰδὼν σω-
φροσύνην ζήσῃ τὸν ἀληθῆ βίον. (24.) τοιοῦτον ὄφιν εὔχεται ὁ Ἰακὼβ 94
γενέσθαι τὸν Δὰν καί φησιν οὕτως· „Δὰν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
καὶ μία φυλὴ Ἰσραήλ, καὶ γενέσθω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος
ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω,
τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου" (Gen. 49, 16—18). ἐκ μὲν τῆς Λείας
πέμπτος υἱός ἐστιν Ἰσσάχαρ γνήσιος τοῦ Ἰακώβ, συγκαταριθμουμένων
δὲ τῶν ἐκ τῆς Ζέλφας δυεῖν ἕβδομος, τοῦ δὲ Ἰακὼβ πέμπτος ἐστὶν ὁ
Δὰν ἐκ τῆς Βάλλας τῆς παιδίσκης Ῥαχήλ. τὴν δὲ αἰτίαν ἐν τοῖς κατ'
ἰδίαν ἐξευρήσομεν. περὶ δὲ τοῦ Δὰν πάλιν κατανοητέον. δύο γένη 95
φορεῖ ἡ ψυχή, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ φθαρτόν· τὸ μὲν οὖν κρεῖττον κε-
p. 84 M. κύηκεν ἤδη καὶ ἵσταται ἐπ' αὐτοῦ· ὅτε γὰρ ἐξομολογήσασθαι τῷ | θεῷ
καὶ παραχωρῆσαι πάντα ἴσχυσεν ἡ ψυχή, κτῆμα κρεῖσσον λαβεῖν οὐκέτ'
εἶχε· διὰ τοῦτ' ἔστη τοῦ τίκτειν τὸν Ἰούδαν, τὸν ἐξομολογητικὸν τρόπον,
ἐνεγκοῦσα. τὸ δὲ θνητὸν γένος νῦν ἄρχεται διαπλάττειν. ὑφέστηκε δὲ 96
τὸ θνητὸν καταπόσει· θεμελίου γὰρ τρόπον ἡ γεῦσις, ἣ αἰτία τῆς τῶν
ζῴων διαμονῆς ἐστι· Βάλλα δὲ ἑρμηνεύεται κατάποσις· ἐκ ταύτης οὖν
γίνεται ὁ Δάν, ὃς ἑρμηνεύεται κρίσις· τοῦτο γὰρ τὸ γένος διακρίνει καὶ

4 ἀντίδικον om. M, κολακικὸν Arm 5 τιθασὸν Arm 7. 8 ἐν τῇ χειρί om. Arm 8 δὴ et ἐστι om. Arm 10 τουτέστιν om. Arm 11 ἀναγάγοι Mang.: συναγάγοι codd. 13 ἐκεῖνον om. Arm 15 οὕτως om. Arm 16—18 ἐφ' ὁδοῦ — κυρίου om. Arm 19 Ἰσάχαρ A τοῦ Ἰακώβ M: τῷ Ἰακώβ A, ἐξ Ἰακώβ Arm 20 Ζελφᾶς M δυεῖν codd.: δυοῖν v 21. 22 κατ' ἰδίαν] ἄλλοις Arm 22 ἐξ-ευρήσωμεν A, ἐροῦμεν Arm; ἐξερευνήσομεν coni. Wendl., ἐρευνήσομεν Mang. πάλιν] νῦν Arm κατανοητέον] λεκτέον Arm 24 γὰρ om. Arm 25. 26 οὐκέτ' εἶχε] οὐ κατεῖχε A 26 τοῦτέστι (sic) M, τοῦτο ἔστι A, ἔστη corr. Hoeschel (sic Arm) 30 ὁ Δάν, ὃς om. Arm κρίσις ἑρμηνεύσεως Arm

χωρίζει τὰ ἀθάνατα ἀπὸ τῶν θνητῶν. εὔχεται οὖν αὐτὸν γενέσθαι
σωφροσύνης ἐραστήν, τῷ δὲ Ἰούδᾳ οὐκ εὔξεται· ἔχει γὰρ ἤδη τὸ ἐξομολο-
97 γεῖσθαι καὶ εὐαρεστεῖν θεῷ. „γενέσθω" οὖν φησι „Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ".
ὁδὸς ἡμῶν ἐστιν ἡ ψυχή· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔστιν ἰδεῖν διαφορὰν
τῶν ὄντων, ἀψύχων ἐμψύχων, ἀλόγων λογικῶν, σπουδαίων φαύλων, δού-
λων ἐλευθέρων, νεωτέρων πρεσβυτέρων, ἀρρένων θηλειῶν, ξένων ἀστῶν,
νοσούντων ὑγιαινόντων, λελωβημένων ὁλοκλήρων, οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ
καὶ ἄψυχα καὶ ἀτελῆ καὶ νοσώδη καὶ δοῦλα καὶ θήλεα καὶ μυρία ἄλλα
κηρῶν μεστὰ κινήματά ἐστι, καὶ ἔμπαλιν ἔμψυχα ὁλόκληρα ἄρρενα ἐλεύ-
98 θερα ὑγιᾶ πρεσβύτερα σπουδαῖα γνήσια καὶ ἀστὰ ὄντως. γενέσθω οὖν
ὁ σωφροσύνης λόγος ὄφις ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς ὁδευούσης διὰ πάντων τῶν
ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων καὶ ἐγκαθισάτω ἐπὶ τρίβου. τί δὲ τοῦτ' ἐστίν;
ἄτριπτος μὲν ὁ ἀρετῆς χῶρος, ὀλίγοι γὰρ βαίνουσιν αὐτόν, τέτριπται δὲ
ὁ κακίας· ἐγκαθίσαι δὴ καὶ ἐνεδρεῦσαι καὶ λοχῆσαι παραινεῖ τὴν τε-
τριμμένην ὁδόν, τὸ πάθος καὶ τὴν κακίαν, ἐν οἷς κατατρίβονται τὸν
99 βίον οἱ φυγάδες ἀρετῆς λογισμοί. (25.) „δάκνων πτέρναν ἵππου."
ἐχομένως πτερνιστής ἐστιν ὁ τὴν στάσιν τοῦ γενητοῦ καὶ φθαρτοῦ δια-
σείων τρόπος. τὰ πάθη δὲ ἵππῳ ἀπεικάσθη· τετρασκελὲς γὰρ καὶ τὸ
πάθος ὡς ἵππος καὶ ὁρμητικὸν καὶ αὐθαδείας γέμον καὶ σκιρτητικὸν
φύσει. ὁ δὲ σωφροσύνης λόγος δάκνειν καὶ τιτρώσκειν φιλεῖ καὶ ἀναι-
ρεῖν τὸ πάθος· πτερνισθέντος δὲ τοῦ πάθους καὶ ὀκλάσαντος „πεσεῖται ὁ
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω". ἱππέα νοητέον ⟨τὸν⟩ ἐπιβεβηκότα τοῖς πάθεσι νοῦν,
100 ὃς ἀποπίπτει τῶν παθῶν, ὅταν αὐτὰ συλλογισθῇ καὶ πτερνισθῇ. εὖ δ'
ὅτι εἰς τοὔμπροσθεν οὐ πίπτει ἡ ψυχή· μὴ γὰρ προερχέσθω τῶν πα-
θῶν, ἀλλ' ὑστεριζέτω τούτων, καὶ σωφρονισθήσεται. καὶ δογματικόν ἐστιν
ὃ λέγει· ἐὰν γὰρ ὁρμήσας ὁ νοῦς ἀδικῆσαι ὑστερήσῃ καὶ πέσῃ εἰς τὰ
ὀπίσω, οὐκ ἀδικήσει· ἐὰν δὲ ἐπὶ πάθος κινηθεὶς ἄλογον μὴ ἐπεκδράμῃ,
101 ἀλλὰ | κατόπιν μείνῃ, ἀπάθειαν, τὸ κάλλιστον, καρπώσεται. διὸ καὶ τὸ p. 85 M.
κατόπιν πτῶμα ἀποδεχόμενος τῶν κακιῶν ἐπιφέρει· „τὴν σωτηρίαν περι-
μένων κυρίου"· ὄντως γὰρ ὑπὸ θεοῦ σῴζεται ὁ ἀποπίπτων τῶν πα-

1 αὐτὸν om. Arm 2 ἐραστήν Arm (coni. Wendl.): ἐργάτην codd. 3 οὖν] γὰρ Arm
4 γὰρ om. Arm 6 ἀρρένων] παρθένων A 8 δοῦλα] ἄρρενα Arm 9 μεστὰ κινήματά
MArm: μετακινήματα A ἐστι om. Arm ἄρρενα om. A 13 μὲν] μὲν γὰρ AArm χῶρος]
ὁδός Arm 14 δὴ] δὲ Mang., om. Arm 16 ἀρετῆς] ἀρετοὶ A 17 γεννητοῦ A 19 καὶ
ante ὁρμητικὸν om. Arm 21 δὲ M: γὰρ Arm, om. A 22 εἰς τὰ] εἶτα A τὸν addidi
(sic Arm) 26 ἐὰν γὰρ MArm: γὰρ om. A 27 ἐκδράμῃ A 29 τῶν κακιῶν om. Arm

30—111,3 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311) Φίλωνος: ὄντως ὑπὸ
θεοῦ — εὐδαιμονήσῃ.

θῶν καὶ ὑστερίζων τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. πέσοι τοιοῦτόν μου πτῶμα
ἡ ψυχὴ καὶ μηδέποτε ἀνασταίη ἐπὶ τὸ ἵππειον καὶ σκιρτητικὸν πάθος,
ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς 102
ἐν τῷ ᾄσματι ὑμνεῖ τὸν θεόν, ὅτι „ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς
θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὰ τέσσαρα πάθη καὶ τὸν ἐποχούμενον αὐ-
τοῖς ἄθλιον νοῦν εἰς τὴν φθορὰν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἀνήνυτον βυ-
θόν· καὶ σχεδὸν τοῦ ᾄσματος ὅλου τὸ κεφάλαιον τοῦτ᾽ ἐστίν, ἐφ᾽ ὃ
τὰ ἄλλα πάντα ἀναφέρεται, καὶ οὕτως ἔχει· ἐὰν γὰρ ἀπάθεια κατάσχῃ
τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει. (26.) ζητητέον δέ, τίνος ἕνεκα ὁ 103
μὲν Ἰακὼβ φησιν, ὅτι „πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“ (Gen. 49, 17),
Μωυσῆς δὲ ᾄδει, ὅτι ἵππος καὶ ἀναβάτης κατεποντώθησαν. λεκτέον
οὖν ὅτι ὁ μὲν καταποντούμενος ὁ Αἰγύπτιός ἐστι τρόπος, ὅς, κἂν φεύγῃ,
ὑπὸ τὸ ὕδωρ τουτέστιν ὑπὸ τὴν φορὰν τῶν παθῶν φεύγει, ὁ δὲ πίπτων
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσθια οὐκ ἔστι τῶν φιλοπαθῶν· τεκμήριον δέ, ὅτι οὗτος
μέν ἐστιν ἱππεύς, ἐκεῖνος δὲ ἀναβάτης· ἱππέως μὲν οὖν ἔργον δαμά- 104
ζειν τὸν ἵππον καὶ ἀφηνιάζοντα ἐπιστομίζειν, ἀναβάτου δὲ φέρεσθαι ᾗ
ἂν τὸ ζῷον ἄγῃ· καὶ ἐν θαλάττῃ τοῦ μὲν κυβερνήτου ἔργον ἄγειν τὸ
σκάφος καὶ εὐθύνειν καὶ ὀρθοῦν, τοῦ δὲ ἐπιβάτου πάσχειν ὅσα ἂν ἡ
ναῦς ὑπομένῃ. παρὸ καὶ ὁ δαμάζων τὰ πάθη ἱππεὺς οὐ καταποντοῦται,
ἀλλὰ ἀποβὰς αὐτῶν τὴν σωτηρίαν περιμένει τοῦ δεσπότου. παραινεῖ 105
μέντοι ὁ ἱερὸς λόγος ἐν Λευιτικῷ „ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ
τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνώτερον τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς“
σιτεῖσθαι (Lev. 11, 21), ὧν ἐστιν ὁ βροῦχος καὶ ὁ ἀττακὸς καὶ ἀκρὶς
καὶ τέταρτον ὁ ὀφιομάχης· καὶ δεόντως· εἰ γὰρ ἄτροφον καὶ βλαβερὸν
πρᾶγμα ὀφιώδης ἡδονή, τροφιμώτατον ἂν καὶ σωτήριον γένοιτο ἡ πρὸς
ἡδονὴν διαμαχομένη φύσις· αὕτη δὲ ἡ σωφροσύνη ἐστί. μάχου δὴ 106
καὶ σύ, ὦ διάνοια, πρὸς πᾶν πάθος καὶ διαφερόντως πρὸς ἡδονήν, καὶ
γὰρ „φρονιμώτατός ἐστιν ὁ ὄφις πάντων θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν
ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 3, 1)· τῶν γὰρ πάντων πανουργότατόν
ἐστιν ἡδονή· διὰ τί; ὅτι πάντα ἡδονῆς δοῦλα καὶ ὁ βίος ὁ τῶν φαύ- 107

1 μὴ πέσοι Urb. πτῶμά μου Urb. 6 φθορὰν] φορὰν coni. Mang. 7 ἐφ᾽ ᾧ A 8 ἀναφαίρεται A 14 ὅτι om. Arm οὗτος om. A 15 ὁ ἱππεὺς et ὁ ἀναβάτης Arm 16 ἐπιστομίζειν Wendl.: ἐπιστοματίζειν codd. ᾗ] ἢ A 18 καὶ ὀρθοῦν om. Arm 19 ὑπομείνῃ Mang. καὶ codd. et Arm: δὴ Mang. 23 ἀτταχὸς M: ἄτταχος A 24 ὀφιομάχος A 28. 29 ὧν — θεός om. Arm

8 ibid. ἐὰν ἀπάθεια — εὐδαιμονήσει.

λων δεσπόζεται ὑφ' ἡδονῆς· τὰ γοῦν ποιητικὰ αὐτῆς εὑρίσκεται διὰ
πανουργίας πάσης, χρυσὸς ἄργυρος δόξα τιμαὶ ἀρχαί, αἱ ὗλαι τῶν
| αἰσθητῶν καὶ τέχναι αἱ βάναυσοι καὶ ὅσαι ἄλλαι κατασκευαστικαὶ p. 86 M.
ἡδονῆς πάνυ ποικίλαι, καὶ ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν, τὰ δὲ ἀδικήματα οὐκ
108 ἄνευ πανουργίας τῆς ἐσχάτης ἐστίν. τὴν ὀφιομάχον οὖν γνώμην ἀντί-
ταττε καὶ κάλλιστον ἀγῶνα τοῦτον διάθλησον καὶ σπούδασον στεφανω-
θῆναι κατὰ τῆς τοὺς ἄλλους ἅπαντας νικώσης ἡδονῆς καλὸν καὶ εὐ-
κλεᾶ στέφανον, ὃν οὐδεμία πανήγυρις ἀνθρώπων ἐχορήγησεν.

---

2 ἀρχαί] ἀρχαῖαι A 3 αἰσθητῶν] ἐσθήτων coni. Mang. 4 ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν Arm: ἀδικούμεναι ἡδονήν MA, ἀδικοῦσαι τὴν ψυχήν v (Hoeschel) 6 τοῦτον om. Arm 8 ἐχορήγησεν Creuzer: ἐχώρησεν codd., ἐχαρίσατο coni. Mang.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ

---

p. 87 M. (1.) „Καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου 1
κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου“ (Gen. 3, 8).
δόγμα εἰσηγεῖται διδάσκον, ὅτι ὁ φαῦλος φυγάς ἐστιν. εἰ γὰρ πόλις
οἰκεία τῶν σοφῶν ἡ ἀρετή, ταύτης ὁ μὴ δυνάμενος μετέχειν ἀπελήλαται
πόλεως, ἧς ἀδυνατεῖ μετέχειν ὁ φαῦλος· ἀπελήλαται ἄρα καὶ πεφυγά-
δευται μόνος ὁ φαῦλος. ὁ δ᾽ ἀρετῆς φυγὰς εὐθὺς ἀποκέκρυπται θεόν·
εἰ γὰρ καὶ ἐμφανεῖς οἱ σοφοὶ θεῷ, ἅτε ὄντες αὐτῷ φίλοι, δῆλον ὡς
ἀποκρύπτονται καὶ καταδύονται πάντες οἱ φαῦλοι, ὡς ἂν ἐχθροὶ καὶ
δυσμενεῖς ὄντες ὀρθῷ λόγῳ. ὅτι μὲν οὖν ἄπολις καὶ ἄοικος ὁ φαῦλός 2
ἐστι, μαρτυρεῖ ἐπὶ τοῦ δασέος καὶ ποικίλου τὴν κακίαν Ἠσαῦ, ὅτε φησίν·
„ἦν δὲ Ἠσαῦ εἰδὼς κυνηγεῖν, ἀγροῖκος“ (Gen. 25, 27)· οὐ γὰρ πέφυκεν
ἡ τῶν παθῶν θηρευτικὴ κακία τὴν ἀρετῆς πόλιν οἰκεῖν ἀγροικίαν καὶ
ἀπαιδευσίαν μετὰ πολλῆς ἀγνωμοσύνης μεταδιώκουσα. ὁ δέ γε σοφίας
88 M. μεστὸς Ἰακὼβ καὶ πολίτης | ἐστὶ καὶ οἰκίαν τὴν ἀρετὴν κατοικεῖ· φησὶ
γοῦν περὶ αὐτοῦ· „Ἰακὼβ δὲ ἄπλαστος ἄνθρωπος οἰκῶν οἰκίαν“ (ibid.).
παρὸ καὶ „αἱ μαῖαι, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας“ 3
(Exod. 1, 21)· αἱ γὰρ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν θεοῦ μυστηρίων, ὅπερ
ἐστὶ „ζῳογονεῖν τὰ ἄρσενα“, οἰκοδομοῦσι τὰ ἀρετῆς πράγματα, οἷς καὶ
ἐνοικεῖν προῄρηνται. διὰ μὲν δὴ τούτων ἐπιδέδεικται, πῶς ὁ μὲν φαῦ-
λος ἄπολίς τέ ἐστι καὶ ἄοικος, φυγὰς ἀρετῆς ὤν, ὁ δὲ σπουδαῖος καὶ
πόλιν ἔχειν καὶ οἶκον σοφίαν κεκλήρωται. (2.) ἴδωμεν δὲ ἑξῆς, πῶς 4

νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα B, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα H   1 ἐκρύβησαν LXX: ἐκρύβη codd.   3 εἰ codd. (ex ἡ corr. H): ἡ v   6 θεόν scripsi: θεοῦ codd.   7 καὶ om. H   10 ἐστίν H   ὅτε Mang.: ὅτι codd.   12 παθῶν] ἠθῶν L   θηρευτικὴ] θεραπευτικὴ L   13 διώκουσα H   14 οἰκίαν] οἰκεῖαν H   14. 15 φησὶ γοῦν scripsi: φησὶν οὖν codd.   16 ἑαυτὰς H   οἰκεῖας (sic) H   19 πῶς] πᾶς H, ὅτι πᾶς Turn.

καὶ ἀποκρύπτεσθαί τις θεὸν λέγεται. εἰ δὲ μὴ ἀλληγορήσειέ τις, ἀδύνατον παραδέξασθαι τὸ προκείμενον· πάντα γὰρ πεπλήρωκεν ὁ θεὸς καὶ διὰ πάντων διελήλυθεν καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν ἑαυτοῦ. ποῖον δή τις τόπον ἐφέξει, ἐν ᾧ οὐχὶ θεός ἐστι; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις λέγων· „ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39). καὶ πάλιν· „ὧδε ἕστηκα πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)· πρὸ γὰρ παντὸς γενητοῦ ὁ θεός ἐστι, καὶ
5 εὑρίσκεται πανταχοῦ, ὥστε οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀποκρύπτεσθαι. καὶ τί θαυμάζομεν; τῶν γὰρ γενομένων τὰ συνεκτικώτατα οὐδ᾽ ἄν, εἴ τι γένοιτο, ἐκφεύγειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι δυνηθείημεν, οἷον γῆν φυγέτω τις ἢ ὕδωρ ἢ ἀέρα ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τούτοις περιέχεσθαι, οὐ γὰρ ἔξω γέ τις τοῦ κόσμου φεύγειν δυνήσεται.
6 εἶτα ⟨μὴ⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μηδὲ τὸν κόσμον αὐτὸν δυνάμενός τις ἀποκρύπτεσθαι τὸν θεὸν ἂν ἰσχύσαι λανθάνειν; οὐδαμῶς. τί οὖν τὸ „ἐκρύβησαν“; ὁ φαῦλος δοκεῖ εἶναι τὸν θεὸν ἐν τόπῳ, μὴ περιέχοντα, ἀλλὰ περιεχόμενον· οὗ χάριν καὶ οἴεται ἀποκρύπτεσθαι, ὡς κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ
7 μέρος οὐκ ὄντος τοῦ αἰτίου, καθ᾽ ὃ φωλεύειν διέγνωκεν. (3.) ἔστι δὲ οὕτως ἐκδέξασθαι· ἐν τῷ φαύλῳ ἡ ἀληθὴς περὶ θεοῦ δόξα ἐπεσκίασται καὶ ἀποκρύπτεται, σκότους γὰρ πλήρης ἐστὶ μηδὲν ἔχων ἐναύγασμα θεῖον, ᾧ τὰ ὄντα περισκέψεται· ὁ δὲ τοιοῦτος πεφυγάδευται θείου χοροῦ, καθάπερ ὁ λεπρὸς καὶ γονορρυής, ὁ μὲν θεὸν καὶ γένεσιν, ἀντιπάλους φύσεις, δύο χρωμάτων ὄντων, ἀγαγὼν εἰς ταὐτὸ ὡς αἴτια, ἑνὸς ὄντος αἰτίου τοῦ δρῶντος, ὁ δὲ γονορρυὴς ἐκ κόσμου πάντα καὶ εἰς κόσμον ἀνάγων, ὑπὸ θεοῦ δὲ μηδὲν οἰόμενος γεγονέναι, Ἡρακλειτείου δόξης ἑταῖρος, κόρον | καὶ χρησμοσύνην καὶ ἓν τὸ πᾶν καὶ πάντα ἀμοιβῇ p. 89 M.
8 εἰσάγων. διό φησι καὶ ὁ θεῖος λόγος· „ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς ἁγίου ψυχῆς πάντα λεπρὸν καὶ πάντα γονορρυῆ καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐν ψυχῇ,

---

1 θεὸν codd.: θεοῦ v 2 ἐπλήρωσεν D^{C} 3 διελήλυθεν corr. Turn.: διεληλύθει codd., διῆλθεν D 4 δή ABP: δέ H, γάρ D (Mang.) οὐχ ὁ θεός $D^{P}D^{V}$ ἐστι] ἐστι καὶ εὑρίσκεται πανταχοῦ D^{R} 6 πάλιν· ὧδε] πάλιν ὧδε· v 7 παντὸς codd.: τοῦ παντὸς v γεννητοῦ codd. 8 εὑρίσκεται D: ἔσται codd. 13 μὴ addidi; εἶτα ⟨μήτε⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μήτε coni. Wendl. 14 ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύσῃ codd., ἰσχύσειε v 19 ἀποκρύπτεσθαι H 22 ὄντων] ὄντως coni. Mang. 25 κόρου H ἀμοιβὴν coni. Mang.

2—4 D^{C} fol. 34r D^{P} fol. 42v D^{M} fol. 45v D^{L} fol. 67v D^{R} fol. 51r (D^{V} p. 301) Φίλωνος ἐκ τοῦ γ´ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα πεπλήρωκεν — θεός ἐστι.
7—8 ibid. πρὸ γὰρ — πανταχοῦ. 24 Heracl. frg. 1. 22. 24 Byw.

ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ“ (Num. 5, 2), καὶ τοὺς θλαδίας καὶ ἀπο-
κεκομμένους τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς καὶ πόρνους τὴν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπο-
διδράσκοντας, οἷς ἄντικρυς ἀπείρηται εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ φοιτᾶν (Deut.
23, 2). οἱ δέ γε σοφοὶ λογισμοὶ οὐχ οἷον ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανεῖς 9
εἶναι γλίχονται. οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ Ἀβραὰμ „ἔτι ἦν ἑστηκὼς ἐνώπιον
κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπε Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“ (Gen.
18, 22. 23), τὸν ἐμφανῆ σοι καὶ γνώριμον μετὰ τοῦ φεύγοντός σε καὶ
ἀποδιδράσκοντος; οὗτος μὲν γὰρ ἀσεβής, δίκαιος δὲ ὁ ἑστηκὼς ἐναντίον
σου καὶ μὴ φεύγων· σὲ γάρ, ὦ δέσποτα, τιμᾶσθαι δίκαιον μόνον. οὐχ 10
ὥσπερ δὲ ἀσεβής, οὕτω καὶ εὐσεβής τις εὑρίσκεται, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ
δίκαιος, οὗ χάριν φησί· „μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“. ἀξίως
γὰρ οὐδεὶς τὸν θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον· ὁπότε γὰρ οὐδὲ τοῖς
γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται — ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ
οἷόν τε τούτους —, πῶς οὐκ ἀδύνατον τὸν θεὸν ἀμείψασθαι ἢ ἐπαινέσαι
κατὰ τὴν ἀξίαν τὸν τὰ ὅλα συστησάμενον ἐκ μὴ ὄντων; πᾶσαν γὰρ
ἀρετὴν παρέσχετο. (4.) τρεῖς οὖν καιρούς, ὦ ψυχή, τουτέστι τὸν τρι- 11
μερῆ χρόνον σύμπαντα ἐμφανὴς αἰεὶ γίνου θεῷ, μὴ τὸ θῆλυ αἰσθητὸν
πάθος ἐφελκομένη, ἀλλὰ τὸν ἀνδρεῖον καὶ καρτερίας ἀσκητὴν λογισμὸν
ἐκθυμιῶσα· τρισὶ γὰρ καιροῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆναι πᾶν ἀρσενικὸν
ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ὁ ἱερὸς λόγος προστάττει (Deut. 16,
16). διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς, ὅτε ἐμφανὴς καθίσταται θεῷ, φεύγει τὸν 12
διασκεδαστὴν τρόπον Φαραώ, ὃς αὐχεῖ λέγων μὴ εἰδέναι τὸν κύριον·
„ἀνεχώρησε“ γάρ φησι „Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ καὶ κατῴ-
κησεν ἐν γῇ Μαδιάμ“ (Exod. 2, 15), τῇ κρίσει τῶν φύσεως πραγμά-
των, „καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος“, ἐκδεχόμενος τί ὁ θεὸς ἀνομβρή-
σει πότιμον τῇ διψώσῃ καὶ ποθούσῃ ψυχῇ τὸ ἀγαθόν. ἀναχωρεῖ μὲν 13
δὴ ἀπὸ τῆς ἀθέου καὶ ἡγεμονίδος τῶν παθῶν δόξης Φαραώ, ἀναχωρεῖ

---

5 ὁ Ἀβραὰμ codd.: ὁ om. v ἐνώπιον scripsi: ἐν τόπῳ codd., ἐναντίον coni. Mang. (LXX) 10 τις om. H 12 οὐδεὶς D: οὐδὲ εἷς codd. 14 πῶς] πῶς οὖν D τὸν θεὸν D: τὸν om. codd. 15 κατ' ἀξίαν D τὸν τὰ] τοῦ τὰ D^C, ταῦτα D^R ὅλα] πάντα D^R συστησαμένου D 16 παρέσχετο D: παρέσχε codd. 17 σύμπαντα Mang.: σύμπασα codd. 21 Μωσῆς codd. ὅτε scripsi: ὅταν codd. 24 τῶν codd.: τῆς Mang. 25 ἀναμβρήσει H

11—16 D^C fol. 155r D^R fol. 153v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀξίως οὐδεὶς — παρέσχετο. 11—14 D^P fol. 129r D^M fol. 127v D^V p. 427 Flor. Par. No. 23 Mel. Barocc. fol. 235v Max. Ecl. cap. 23 Φίλωνος: ἀξίως οὐδεὶς — τούτους.

δὲ εἰς Μαδιάμ, τὴν κρίσιν, ἐξετάζων πότερον ἠρεμητέον αὐτῷ ἐστιν p. 90 M.
ἢ δικαστέον πάλιν πρὸς τὸν φαῦλον ἐπ' ὀλέθρῳ αὐτοῦ· σκέπτεται δέ, εἰ ἐπιθέμενος ἰσχύσει νικηφορῆσαι, παρὸ καὶ κατέχεται ὑπομένων, ὡς ἔφην, εἰ ἀναδώσει ὁ θεὸς τῷ βαθεῖ καὶ μὴ κούφῳ λογισμῷ πηγὴν ἱκανὴν
11 ἐπικλύσαι τὴν φορὰν τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, τῶν παθῶν αὐτοῦ. ἀξιοῦται μέντοι τῆς χάριτος· στρατευσάμενος γὰρ στρατείαν τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς οὐ παύεται πολεμῶν, πρὶν ἐπιδεῖν πρηνεῖς καὶ ἀπράκτους τὰς ἡδονάς. οὗ χάριν οὐ φεύγει Μωυσῆς ἀπὸ τοῦ Φαραώ, ἀνεπιστρεπτὶ γὰρ ἂν ἀπεδίδρασκεν, ἀλλ' ἀναχωρεῖ, τουτέστιν ἀνακωχὴν ποιεῖται τοῦ πολέμου ἀθλητοῦ τρόπον διαπνέοντος καὶ συλλεγομένου τὸ πνεῦμα, μέχρις ἂν ἐγείρας τὴν φρονήσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς συμμαχίαν διὰ λόγων θείων μετὰ
15 δυνάμεως ἐρρωμενεστάτης ἐπίθηται. ὁ δὲ Ἰακώβ, πτερνιστὴς γάρ ἐστι, μεθόδοις καὶ τέχναις τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀκονιτὶ κτώμενος — οὐ γὰρ μετωνόμαστό πω εἰς τὸν Ἰσραήλ — ἀποδιδράσκει τῶν κατὰ Λάβαν πραγμάτων, τουτέστι χρωμάτων καὶ σχημάτων καὶ συνόλως σωμάτων, ἃ τὸν νοῦν διὰ τῶν αἰσθητῶν τιτρώσκειν πέφυκεν· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὰ νικῆσαι παρὼν κατὰ τὸ παντελὲς οὐχ ἠδύνατο, φεύγει δεδιὼς τὴν πρὸς αὐτῶν ἧτταν· καὶ σφόδρα ἐπαίνων ἄξιος· „εὐλαβεῖς“ γάρ φησι Μωυσῆς „ποιήσετε τοὺς υἱοὺς τοῦ ὁρῶντος“ (Lev. 15, 31), ἀλλ' οὐ θρασεῖς καὶ τῶν
16 μὴ καθ' αὑτοὺς ἐρῶντας. (5.) „καὶ ἔκρυψεν Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ ὅτι ἀποδιδράσκει. καὶ ἀπέδρα αὐτὸς καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα, καὶ διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ“ (Gen. 31, 20. 21). φυσικώτατόν ἐστι τὸ κρύπτειν ὅτι ἀποδιδράσκει καὶ μὴ ἀναγγέλλειν τῷ ἠρτημένῳ τῶν αἰσθητῶν λογισμῷ Λάβαν· οἷον ἐὰν κάλλος ἰδὼν αἱρεθῇς αὐτῷ καὶ μέλλῃς πταίειν περὶ αὐτό, φύγε λαθὼν ἀπὸ τῆς φαντασίας αὐτοῦ καὶ μηκέτι ἀναγγείλῃς τῷ νῷ, τουτέστι μὴ ἐπιλογίσῃ πάλιν μηδὲ μελετήσῃς· αἱ γὰρ συνεχεῖς ὑπομνήσεις τύπους ἐγχαράττουσαι τρανοὺς βλάπτουσι τὴν διάνοιαν καὶ ἄκουσαν αὐτὴν

6 στρατιὰν codd., τὴν στρατιὰν Mang. 8 Μωσῆς codd. 13 ἀκοντὶ ABP 16 ἐπειδὴ codd.: ἐπειδὰν Mang. 17 παρὸν L 18 Μωσῆς codd. 18. 19 ποιήσεται L 24 λογισμῷ Mang.: λογισμῶν codd. 25 φύγε codd.: φεῦγε Mang. 27 ἐπιλογήσῃ H

27 — p. 117,4 Anton. Mel. II 88 Col. 1213 Φίλωνος: αἱ συνεχεῖς ὑπομνήσεις τῆς κατὰ τὸ πάθος φαντασίας τύπους ἐγχαράττουσαι τρανεῖς βλάπτουσι τὴν διάνοιαν καὶ ἃ ἤκουσαν αὐτὴν πολλάκις περιτρέπουσιν· ἐν δὲ τούτοις σωτήριον ἡ φυγή· τὸ δὲ ὑπο(μι)μνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν κρατεῖ καὶ δουλοῦται βιαίως τὸν νοῦν.

⟨πολλάκις⟩ περιτρέπουσιν. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ πάντων τῶν καθ' 17
ἡντινοῦν αἴσθησιν ὁλκῶν· ἐν γὰρ τούτοις σώτειρα ἡ λαθραία φυγή, τὸ
δ' ὑπομιμνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν κρατεῖ καὶ δουλοῦται
βιαίως τὸν λογισμόν. μηδέποτ' οὖν, ὦ διάνοια, τὸ φανὲν αἰσθητόν, εἰ
μέλλεις ἁλίσκεσθαι πρὸς αὐτοῦ, ἀναγγείλῃς σαυτῇ μηδὲ ἀναπολήσῃς
αὐτό, ἵνα μὴ κρατηθεῖσα κακοδαιμονῇς· ἀλλ' ἄφετος ὁρμήσασα ἀπόδραθι
ἐλευθερίαν ἀτίθασον δουλείας χειροήθους προκρίνουσα. (6.) διὰ τί δὲ 18
νῦν ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ Ἰακὼβ, ὅτι Σύρος ὁ Λάβαν ἐστί, φησὶν „ἔκρυψε
p. 91 M. δὲ Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον"; ἔχει δὲ καὶ τοῦτο οὐ | πάρεργον λόγον·
Συρία γὰρ ἑρμηνεύεται μετέωρα· ὁ ἀσκητὴς οὖν Ἰακὼβ νοῦς, ὅτε μὲν
ὁρᾷ ταπεινὸν τὸ πάθος, περιμένει λογιζόμενος αὐτὸ νικήσειν κατὰ κρά-
τος, ὅτε δὲ μετέωρον καὶ ὑψαυχενοῦν καὶ ὑπέρογκον, ἀποδιδράσκει τε ὁ
νοῦς ὁ ἀσκητὴς πρῶτος, εἶτα καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα μέρη τῆς ἀσκήσεως,
ἀναγνώσεις, μελέται, θεραπεῖαι, τῶν καλῶν μνῆμαι, ἐγκράτεια, τῶν καθη-
κόντων ἐνέργειαι, καὶ διαβαίνει τὸν τῶν αἰσθητῶν ποταμὸν τὸν ἐπικλύ-
ζοντα καὶ βαπτίζοντα τῇ φορᾷ τῶν παθῶν τὴν ψυχήν, καὶ ὁρμᾷ διαβὰς
εἰς τὸν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον ⟨τόπον⟩ τὸν λόγον τῆς τελείας ἀρετῆς·
„ὥρμησε γὰρ εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ", ἑρμηνεύεται δὲ μετοικία μαρτυρίας, 19
τοῦ θεοῦ μετοικίσαντος τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν κατὰ Λάβαν παθῶν καὶ
μαρτυρήσαντος αὐτῇ μετανάστασιν, ὅτι λυσιτελὴς καὶ συμφέρουσα, καὶ
ἀπὸ τῶν ταπεινὴν καὶ χαμαίζηλον ἀπεργαζομένων τὴν ψυχὴν κακῶν
εἰς ὕψος καὶ μέγεθος ἀρετῆς προάγοντος. διὰ τοῦτο ὁ φίλος τῶν αἰσθή- 20
σεων καὶ κατ' αὐτὰς ἀλλὰ μὴ κατὰ νοῦν ἐνεργῶν Λάβαν ἀγανακτεῖ καὶ
διώκει καί φησιν· „ἵνα τί κρυφῇ ἀπέδρας" (Gen. 31, 26), ἀλλ' οὐ παρέ-
μεινας τῇ τοῦ σώματος ἀπολαύσει καὶ τῷ δόγματι τῷ ⟨τὰ⟩ περὶ σῶμα
καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ κρίνοντι; ἀλλὰ καὶ φεύγων ἀπὸ τῆσδε τῆς δόξης
ἐσύλησάς μου καὶ τὸ φρονεῖν, Λείαν τε καὶ Ῥαχήλ· αὗται γάρ, ἡνίκα
παρέμενον τῇ ψυχῇ, φρένας ἐνεποίουν ταύτῃ, μεταναστᾶσαι δὲ ἀμαθίαν
καὶ ἀπαιδευσίαν αὐτῇ κατέλιπον· διὸ καὶ ἐπιφέρει ὅτι „ἐκλοποφόρησάς
με" (ibid.), τουτέστι τὸ φρονεῖν ἔκλεψας. (7.) τί οὖν ἦν τὸ φρονεῖν, 21
ἐξηγήσεται· ἐπιφέρει γάρ· „καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμα-
λώτιδας· καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε" (ibid.). οὐκ ἂν
ἐξαπέστειλας τὰ μαχόμενα ἀλλήλοις· εἰ γὰρ ἐξαπέστειλας ὄντως καὶ

---

1 πολλάκις addidi ex Ant. Mel. περιτρέπουσιν Ant. Mel.: προτρέπουσιν codd. 5 σαυτῇ scripsi: ἑαυτῇ codd. 7 ἀτίθασσον codd. 10 μετέωρος coni. Mang. 15 ποταμῶν AP 17 τόπον addidi λόγον] λόφον coni. Mang. 25 τὰ addidi; τῷ περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς τὰ coni. Wendl. 33 ἐξαπέστειλα (pro priore ἐξαπέστειλας) H

ἠλευθέρους τὴν ψυχήν, περιεῖλες ἂν αὐτῆς τοὺς σωματικοὺς καὶ αἰσθητι-
κοὺς ἅπαντας ἤχους· οὕτως γὰρ ἀπολυτροῦται κακιῶν καὶ παθῶν διά-
νοια. νυνὶ δὲ λέγεις μέν, ὡς ἐξαποστέλλεις ἐλευθέραν, διὰ δὲ τῶν ἔργων
ὁμολογεῖς, ὅτι κατέσχες ἂν ἐν δεσμωτηρίῳ· εἰ γὰρ „μετὰ μουσικῶν
καὶ τυμπάνων καὶ κιθάρας“ καὶ τῶν καθ' ἑκάστην αἴσθησιν ἡδονῶν
22 προὔπεμπες, οὐκ ἂν ὄντως ἐξαπέστειλας. οὐ γὰρ μόνον σέ, ὦ σωμά-
των καὶ χρωμάτων ἑταῖρε Λάβαν, ἀποδιδράσκομεν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ
σά, ἐν οἷς καὶ αἱ τῶν αἰσθήσεων φωναὶ ταῖς τῶν παθῶν ἐνεργείαις
συνηχοῦσαι· μεμελετήκαμεν γάρ, εἴ γε ἀρετῆς ἐσμεν ἀσκηταί, μελέτην
ἀναγκαίαν, ἣν καὶ Ἰακὼβ ἐμελέτησεν, ἀπολλύναι καὶ διαφθείρειν | τοὺς p. 92 M.
ἀλλοτρίους τῆς ψυχῆς [τοὺς] θεούς, τοὺς χωνευτοὺς θεούς, οὓς ἀπηγό-
ρευκε Μωυσῆς δημιουργεῖν (Lev. 19, 4)· οὗτοι δ' εἰσὶν ἀρετῆς μὲν
καὶ εὐπαθείας διάλυσις, κακίας δὲ καὶ παθῶν σύστασίς τε καὶ πῆξις, τὸ
23 γὰρ χεόμενον διαλυθὲν αὖθις πήγνυται. (8.) λέγει δὲ οὕτως· „καὶ
ἔδωκαν Ἰακὼβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν
αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν, καὶ κατέκρυψεν αὐτὰ
Ἰακὼβ ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν ἐν Σικίμοις“ (Gen. 35, 4). οὗτοι δ'
εἰσὶ τῶν φαύλων θεοί. ὁ δὲ Ἰακὼβ οὐ λέγεται λαμβάνειν, ἀλλὰ κρύπ-
τειν καὶ ἀπολλύναι· πάντη διηκριβωμένως· ὁ γὰρ ἀστεῖος οὐδὲν λήψεται
πρὸς περιουσίαν τῶν ἀπὸ κακίας, ἀλλὰ κρύψει καὶ ἀφανιεῖ λάθρᾳ·
24 καθάπερ καὶ Ἀβραὰμ τῷ Σοδόμων βασιλεῖ τεχνάζοντι ἀλόγου φύσεως
ποιήσασθαι ἀντίδοσιν πρὸς λογικήν, ἵππου πρὸς ἄνδρας, φησὶ μηδὲν
λήψεσθαι τῶν ἐκείνου, ἀλλ' „ἐκτενεῖν“ τὴν ψυχικὴν πρᾶξιν, ὅπερ διὰ
συμβόλου „χεῖρα“ ὠνόμασε, „πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον“ (Gen. 14, 22),
μὴ γὰρ λήψεσθαι „ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος“ ἀπὸ
πάντων τῶν ἐκείνου, ἵνα μὴ εἴπῃ πλούσιον πεποιηκέναι τὸν ὁρῶντα
25 πενίαν ἀρετῆς τῆς πλουσίας ἀντιδιδούς. κρύπτεται μὲν ἀεὶ καὶ φυλάττε-
ται τὰ πάθη ἐν Σικίμοις — ὠμίασις δὲ ἑρμηνεύεται, ὁ γὰρ πονούμενος
περὶ τὰς ἡδονὰς φυλακτικὸς τῶν ἡδονῶν ἐστιν —, ἀπόλλυται δὲ καὶ
διαφθείρεται παρὰ τῷ σοφῷ, οὐ πρὸς βραχύν τινα χρόνον, ἀλλ' „ἕως τῆς
σήμερον ἡμέρας“, τουτέστιν ἀεί· ὁ γὰρ αἰὼν ἅπας τῷ σήμερον παρα-

2 οὕτω BH κακιῶν Mang.: κακῶν codd. 9 συνηχοῦσαι Wendl.: συνηχοῦσι codd. 11 τοὺς prius seclusi; pro θεούς priore θετούς coni. Wendl. χονευτοὺς H οὓς ΞAP, οὓς οὐκ BH 12 Μωσῆς codd. 16 τοῖς] ταῖς H καὶ alterum om. L 22 πεποιήσασθαι H, πεποιήσεσθαι L μηδὲν corr. Turn.: μηδὲ codd. 26 ὁρῶντα] Ἀβραὰμ coni. Mang. 28 ὠμίασις] ὦμος coni. Mang.

31 *Orig. de Orat. c. 27 (t. XVII p. 221 Lomm.)* . . . ἔθος δὲ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὸν πάντα αἰῶνα σήμερον καλεῖσθαι.

μετρεῖται, μέτρον γὰρ τοῦ παντὸς χρόνου ὁ ἡμερήσιος κύκλος. διὸ καὶ 26
ἐξαίρετον δίδωσι τῷ Ἰωσὴφ τὰ Σίκιμα ὁ Ἰακὼβ (Gen. 48, 22), τὰ
σωματικὰ καὶ αἰσθητικά, μετιόντι τὸν ἐν τούτοις πόνον, τῷ δ' ἐξομο-
λογουμένῳ Ἰούδᾳ οὐχὶ δόσεις, ἀλλὰ αἴνεσιν καὶ ὕμνους καὶ θεοπρεπεῖς
ᾠδὰς πρὸς τῶν ἀδελφῶν (Gen. 49, 8). τὰ δὲ Σίκιμα ὁ Ἰακὼβ λαμ-
βάνει οὐ παρὰ θεοῦ, ἀλλ' „ἐν μαχαίρᾳ καὶ τόξοις", λόγοις τμητικοῖς
καὶ ἀμυντηρίοις· ὑποτάττει γὰρ καὶ τὰ δεύτερα ἑαυτῷ ὁ σοφός, ὑπο-
τάξας δὲ οὐ φυλάττει, ἀλλὰ χαρίζεται τῷ πεφυκότι πρὸς αὐτά. οὐχ 27
ὁρᾷς ὅτι καὶ τοὺς θεοὺς δοκῶν λαμβάνειν οὐκ εἴληφεν, ἀλλὰ ἀπέκρυψε
p. 93 M. | καὶ ἠφάνισε καὶ διέφθειρε τὸν ἀεὶ χρόνον ἀφ' ἑαυτοῦ; τίνι οὖν ψυχῇ
ἀποκρύπτειν καὶ ἀφανίζειν κακίαν ἐγένετο, εἰ μὴ ᾗ ὁ θεὸς ἐνεφανίσθη,
ἣν καὶ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων ἠξίωσε; φησὶ γάρ· „μὴ κρύψω ἐγὼ
ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ" (Gen. 18, 17); εὖ, σῶτερ,
ὅτι τὰ σεαυτοῦ ἔργα ἐπιδείκνυσαι τῇ ποθούσῃ τὰ καλὰ ψυχῇ καὶ οὐδὲν
αὐτὴν τῶν σῶν ἔργων ἐπικέκρυψαι. τούτου χάριν ἰσχύει φεύγειν κακίαν
καὶ ἀποκρύπτειν καὶ συσκιάζειν καὶ ἀπολλύναι ἀεὶ τὸ βλαβερὸν πάθος.

(9.) Ὃν μὲν οὖν τρόπον φυγάς τέ ἐστιν ὁ φαῦλος καὶ ἀποκρύπτε- 28
ται θεόν, δεδηλώκαμεν· νυνὶ δὲ σκεψώμεθα, ὅπου ἀποκρύπτεται. „ἐν
μέσῳ" φησί „τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου" (Gen. 3, 8), τουτέστι κατὰ
μέσον τὸν νοῦν, ὃς καὶ αὐτὸς μέσος ἐστὶν ὡσανεὶ παραδείσου τῆς ὅλης
ψυχῆς· ὁ γὰρ ἀποδιδράσκων θεὸν καταφεύγει εἰς ἑαυτόν. δυοῖν γὰρ 29
ὄντων τοῦ τε τῶν ὅλων νοῦ, ὅς ἐστι θεός, καὶ τοῦ ἰδίου, ὁ μὲν φεύγων
ἀπὸ τοῦ καθ' αὑτὸν καταφεύγει ἐπὶ τὸν συμπάντων — ὁ γὰρ νοῦν τὸν ἴδιον
ἀπολείπων ὁμολογεῖ μηδὲν εἶναι τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἅπαντα
δὲ προσάπτει θεῷ —, ὁ δὲ πάλιν ἀποδιδράσκων θεὸν τὸν μὲν οὐδενὸς
αἴτιόν φησιν εἶναι, τῶν δὲ γινομένων ἁπάντων ἑαυτόν· λέγεται γοῦν 30
παρὰ πολλοῖς, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα φέρεται χωρὶς ἡγεμόνος
ἀπαυτοματίζοντα, τέχνας δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα καὶ νόμους καὶ ἔθη καὶ
πολιτικὰ καὶ ἴδια καὶ κοινὰ δίκαια πρός τε ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὰ
ἄλογα ζῷα ἔθετο μόνος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. ἀλλ' ὁρᾷς, ὦ ψυχή, τῶν 31
δοξῶν τὸ παραλλάττον· ἡ μὲν γὰρ τὸν ἐπὶ μέρους τὸν γενητὸν καὶ θνη-

---

1 ἡμερήσιος scripsi: ἡμέριος codd.; ἡμερινὸς coni. Turn. (cf. Lobeck Phryn. p. 53) 4 αἴνεσιν] ἄνεσιν L 7 δεύτερα] τυχηρὰ coni. Mang. 10 ψυχὴ H 15 αὐτῇ L 16 ἀποκρύπτειν scripsi: ἐπικρύπτειν codd. 22 ὄντων codd.: ὄντοιν v 23 τὸν συμπάντων corr. Turn.: τῶν συμπάντων codd. ὁ γὰρ scripsi: ὁ δὲ codd., ὃς δὴ coni. Wendl. 28 ἀπαυτοματισθέντα coni. Mang., ἀπαυτοματιζόμενα Wendl. 31 τὸ παραλλάττον Jacobs et Creuzer: τὸ παράλογον codd. τῶν ἐπὶ ABP γεννητὸν codd.

τὸν ἀπολιποῦσα τὸν τῶν ὅλων καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ἐπιγράφεται
ὄντως, ἡ δὲ πάλιν θεὸν ἀποδοκιμάζουσα τὸν μηδ᾽ αὐτῷ βοηθῆσαι ἱκα-
32 νὸν νοῦν σύμμαχον ἐπισπᾶται πλημμελῶς. (10.) τούτου χάριν καὶ
Μωυσῆς φησιν ὅτι „ἐὰν ⟨ἐν⟩ τῷ διορύγματι εὑρεθῇ ὁ κλέπτης καὶ
πληγεὶς ἀποθάνῃ, οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος· ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ
ἐπ᾽ αὐτῷ, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται“ (Exod. 22, 1. 2). ἐὰν γάρ
τις τὸν ἑστῶτα καὶ ὑγιῆ καὶ ὀρθὸν διακόψῃ καὶ διέλῃ λόγον, ὃς θεῷ
μόνῳ τὸ πάντα δύνασθαι μαρτυρεῖ, καὶ εὑρεθῇ ἐν τῷ διορύγματι
τουτέστιν ἐν τῷ τετρημένῳ καὶ διῃρημένῳ, ὃς τὸν ἴδιον νοῦν ἐνεργοῦντα
33 οἶδεν, ἀλλ᾽ οὐ θεόν, κλέπτης ἐστὶ τὰ ἀλλότρια ἀφαιρούμενος· θεοῦ γὰρ
τὰ πάντα κτήματα, ὥστε ὁ ἑαυτῷ τι προσνέμων τὰ ἑτέρου νοσφίζεται
καὶ πληγὴν ἔχει παγχάλεπον καὶ δυσίατον, οἴησιν, πρᾶγμα ἀμαθίας καὶ
ἀπαιδευσίας συγγενές. τὸν δὲ πλήττοντα παρησύχασεν· οὐ γάρ ἐστιν
ἕτερος τοῦ πληττομένου· ἀλλ᾽ | ὥσπερ ὁ τρίβων ἑαυτὸν καὶ τρίβεται καὶ p. 94 M.
ὁ ἐκτείνων ἑαυτὸν καὶ ἐκτείνεται — τήν τε γὰρ τοῦ δρῶντος δύναμιν
καὶ τὸ τοῦ ὑπομένοντος πάθος αὐτὸς ἐκδέχεται —, οὕτως ὁ κλέπτων
τὰ θεοῦ καὶ ἑαυτῷ ἐπιγράφων ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀθεότητός τε καὶ οἰήσεως
34 αἰκίζεται. εἴθε μέντοι πληγθεὶς ἀποθάνοι, τουτέστιν ἄπρακτος διατελέ-
σειεν· ἧττον γὰρ ἁμαρτάνειν δόξει. τῆς γὰρ κακίας ἡ μὲν ἐν σχέσει
θεωρεῖται, ἡ δὲ ἐν κινήσει θεωρεῖται· νεύει δὲ πρὸς τὰς τῶν ἀποτε-
λεσμάτων ἐκπληρώσεις ἡ ἐν τῷ κινεῖσθαι, διὸ καὶ χείρων τῆς κατὰ
35 σχέσιν ἐστίν. ἐὰν οὖν ἡ διάνοια ἀποθάνῃ ἡ δοξάζουσα αὑτὴν αἰτίαν
τῶν γινομένων, ἀλλὰ μὴ θεόν, τουτέστιν ἠρεμήσῃ καὶ συσταλῇ, οὐκ
ἔστιν αὐτῇ φόνος· οὐκ ἀνῄρηκε τελέως τὸ ἔμψυχον δόγμα τὸ θεῷ τὰς
ἁπάσας δυνάμεις ἐπιγράφον· ἐὰν δὲ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, τουτέστιν ὁ φαι-
νόμενος λαμπρὸς νοῦς ἐν ἡμῖν, καὶ δόξῃ πάντα διορᾶν καὶ πάντα βρα-
βεύειν καὶ μηδὲν ἐκφεύγειν ἑαυτόν, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται τοῦ
ἐμψύχου δόγματος ὃ ἀνεῖλε, καθ᾽ ὃ μόνος αἴτιός ἐστιν ὁ θεός, εὑρισκό-
μενος ἄπρακτος καὶ νεκρὸς ὄντως αὐτός, ἀψύχου καὶ θνητοῦ καὶ πλημ-
36 μελοῦς δόγματος εἰσηγητὴς γεγενημένος. (11.) παρὸ καὶ καταρᾶται ὁ
ἱερὸς λόγος τιθέντι ἐν ἀποκρύφῳ γλυπτὸν ἢ χωνευτόν, ἔργον χειρῶν

---

1 ἀγέννητον codd. 2 ὄντως] δεόντως coni. Mang. 4 Μωσῆς codd. ἐν om. codd. 8 τὸ scripsi: τῶ codd., τὰ v 9 τετρημένῳ Mang.: τετρωμένω codd. 15 κτείνων — κτείνεται coni. Mang. 16 ἐνδέχεται coni. Mang. 17 ἑαυτοῦ AP: αὐτοῦ BH 20 θεωρεῖται prius om. Mang. 22 αὐτὴν P 24 τὸ θεῶ codd.: τῷ θεῷ Mang. 25 ἐπιγράφον Mang.: ἐπιγράφειν codd. 27 μηδὲν Mang.: μηδὲ codd. 28 καθ᾽ ὃ] καθὸ BH, καθὸ ὁ AP

τεχνίτου (Deut. 27, 15). τί γὰρ τὰς φαύλας δόξας, ὅτι ποιός ἐστιν ὁ
θεὸς ὡς καὶ τὰ γλυπτὰ ὁ ἄποιος, ὅτι φθαρτὸς ὡς τὰ χωνευτὰ ὁ ἄφθαρ-
τος, ταμιεύεις καὶ θησαυρίζεις, ὦ διάνοια, ἐν σαυτῇ, ἀλλ' οὐκ εἰς μέσον
προφέρεις, ἵν' ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν τῆς ἀληθείας ἃ χρὴ διδαχθῇς; οἴει
μὲν γὰρ τεχνική τις εἶναι, ὅτι κατὰ τῆς ἀληθείας ἀμούσους πιθανότη-
τας μεμελέτηκας, ἄτεχνος δὲ ἀνευρίσκῃ νόσον χαλεπὴν ψυχῆς ἀμαθίαν
οὐκ ἐθέλουσα θεραπεύεσθαι. (12.) ὅτι δὲ ὁ φαῦλος εἰς τὸν σποράδα 37
νοῦν ἑαυτοῦ καταδύεται φεύγων τὸν ὄντα, μαρτυρήσει Μωυσῆς ὁ „πα-
τάξας τὸν Αἰγύπτιον καὶ κρύψας ἐν τῇ ἄμμῳ“ (Exod. 2, 12), ὅπερ ἦν,
συλλογισάμενος τὸν προστατεῖν λέγοντα ⟨τὰ⟩ τοῦ σώματος καὶ μηδὲν τὰ
ψυχῆς νομίζοντα καὶ τέλος ἡγούμενον τὰς ἡδονάς· κατανοήσας γὰρ τὸν 38
πόνον τοῦ τὸν θεὸν ὁρῶντος, ὃν ἐπιτίθησιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰ-
γύπτου, ἡ τῶν παθῶν ἡγεμονὶς κακία, ὁρᾷ τὸν Αἰγύπτιον ἄνθρωπον, τὸ
ἀνθρώπειον καὶ ἐπίκηρον πάθος, τύπτοντα καὶ αἰκιζόμενόν τὸν ὁρῶντα,
περιβλεψάμενος δὲ τὴν ὅλην ψυχὴν ὧδε κἀκεῖσε καὶ μηδένα ἰδὼν ἑστῶτα,
p. 95 M. ὅτι μὴ τὸν ὄντα θεόν, τὰ δ' ἄλλα κλονούμενα καὶ σαλευόμενα, | πατάξας
καὶ συλλογισάμενος τὸν φιλήδονον κρύπτει ἐν τῷ σποράδι καὶ πεφορημένῳ
νῷ, ὃς συμφυΐας καὶ ἑνώσεως τῆς πρὸς τὸ καλὸν ἐστέρηται. οὗτος μὲν 39
οὖν ἀποκέκρυπται εἰς αὑτόν· ὁ δὲ ἐναντίος τούτῳ φεύγει μὲν ἀφ' ἑαυ-
τοῦ, καταφεύγει δ' ἐπὶ τὸν τῶν ὄντων θεόν. (13.) διὸ καί φησιν·
„ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθ-
μησον τοὺς ἀστέρας“ (Gen. 15, 5), οὓς ἐβουλόμεθα μὲν περιλαβεῖν καὶ
περιαθρῆσαι ἄπληστοι τῶν ἀρετῆς ὄντες ἐρώτων, ἀδυνατοῦμεν δὲ πλοῦτον
ἀναμετρῆσαι θεοῦ. ἀλλ' ὅμως χάρις τῷ φιλοδώρῳ, ὅτι οὕτω σπέρματα 40
ἐν ψυχῇ βαλέσθαι φησὶ τηλαυγῆ καὶ λαμπρὰ καὶ δι' ὅλων νοερὰ ὡς
τοὺς ἀστέρας ἐν οὐρανῷ. οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ „ἐξήγαγεν
αὐτὸν“ τὸ „ἔξω“; τίς γὰρ ἔνδον ἐξάγεται; ἀλλὰ μήποτε ὃ λέγει τοι-
οῦτόν ἐστιν· ἐξήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξωτάτω χωρίον, οὐκ εἴς τι τῶν
ἐκτός, ὃ δύναται ὑπ' ἄλλων περιέχεσθαι· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ
θαλάμου ἐκτὸς μέν ἐστιν ὁ ἀνδρών, ἐντὸς δὲ ὁ αὐλών, καὶ ἡ αὔλειος

---

4. 5 ἃ χρὴ—ἀληθείας om. L   5 ἀμούσους ABP: ἀμούσας H   8 τὸν ὄντα AP: τὰ ὄντα BH   μαρτυρήσει codd.: μαρτυρεῖ Mang.   Μωσῆς codd.   10 τὰ addidi   14 ἐπίκηρον Mang.: ἐπίκαιρον codd.   τύπτοντα scripsi: τύπτον codd.   17 τὸν codd.: τὴν v   κρύπτειν H   συμπεφορημένῳ coni. Mang.   18 ἑνώσεως Mang.: γνώσεως codd.   18. 19 μὲν οὖν ABP: οὖν om. H   19 αὐτόν codd., corr. Mang.   23 περιαθροῖσαι L   25 νοερὰ scripsi: νεαρὰ codd.   26 τῷ] τὸ H   30 ἐντὸς δὲ Mang.: ἐκτὸς δὲ codd.   αὐλών] κοιτών coni. L. Dindorf in Steph. Thes.

ἐκτὸς μὲν τῆς αὐλῆς, εἴσω δὲ τοῦ πυλῶνος, οὕτως καὶ ἐπὶ ψυχῆς δύνα-
41 ται τὸ ἐκτός τινος ἐντὸς εἶναι [τοῦ] ἑτέρου. οὕτως οὖν ἀκουστέον· τὸν
νοῦν εἰς τὸ ἐξώτατον ἐξήγαγε. τί γὰρ ὄφελος ἦν καταλιπεῖν αὐτὸν τὸ
σῶμα, καταφυγεῖν δὲ ἐπ' αἴσθησιν; τί δὲ αἰσθήσει μὲν ἀποτάξασθαι,
λόγῳ δὲ ὑποστεῖλαι τῷ γεγωνῷ; χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα νοῦν ἐξάγεσθαι
καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ ἀφίεσθαι πάντων ὑπεκστῆναι, σωματικῶν ἀναγκῶν, αἰ-
σθητικῶν ὀργάνων, [κατα]λόγων σοφιστικῶν, πιθανοτήτων, τὰ τελευταῖα
42 καὶ ἑαυτοῦ. (14.) διὸ καὶ ἐν ἑτέροις αὐχεῖ λέγων· „κύριος ὁ θεὸς
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ θεὸς τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός
μου“ (Gen. 24, 7)· οὐ γάρ ἐστι ⟨τὸν⟩ κατοικοῦντα ἐν σώματι καὶ τῷ
θνητῷ γένει δυνατὸν θεῷ συγγενέσθαι, ἀλλὰ τὸν ⟨ὃν⟩ ἐκ τοῦ δεσμωτη-
43 ρίου θεὸς διαρρύεται. οὗ ἕνεκα καὶ ἡ τῆς ψυχῆς χαρὰ Ἰσαάκ, ὅταν
ἀδολεσχῇ καὶ ἰδιάζῃ θεῷ, ἐξέρχεται ἀπολείπων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἴδιον
νοῦν· „ἐξῆλθε“ γάρ φησιν „Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς
δείλης“ (Gen. 24, 63). καὶ Μωυσῆς δὲ ὁ προφητικὸς λόγος φησίν·
„ὅταν ἐξέλθω τὴν πόλιν“, τὴν ψυχήν — πόλις γάρ ἐστι καὶ αὕτη τοῦ
ζῴου νόμους διδοῦσα καὶ ἔθη — „ἐκπετάσω τὰς χεῖρας“ (Exod. 9, 29),
καὶ ἀναπετάσω καὶ ἐξαπλώσω πάσας τὰς πράξεις θεῷ μάρτυρα καλῶν
καὶ ἐπίσκοπον ἑκάστης, ὃν κακία κρύπτεσθαι οὐ πέφυκεν, | ἐξαπλοῦσθαι p. 96 M.
44 δὲ καὶ φανερῶς ὁρᾶσθαι. ὅταν μέντοι διὰ πάντων ἡ ψυχὴ καὶ λόγων
καὶ ἔργων ἐξαπλωθῇ καὶ ἐκθειασθῇ, παύονται τῶν αἰσθήσεων αἱ φωναὶ
καὶ πάντες οἱ ὀχληροὶ καὶ δυσώνυμοι ἦχοι· φωνεῖ γὰρ καὶ καλεῖ τὸ
μὲν ὁρατὸν τὴν ὅρασιν ἐφ' ἑαυτό, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ ἀτμὸς
τὴν ὄσφρησιν, καὶ συνόλως τὸ αἰσθητὸν τὴν αἴσθησιν ἐφ' ἑαυτὸ προσκα-
λεῖται· ταῦτα δὲ πάντα παύεται, ὅταν ἐξελθοῦσα τὴν ψυχῆς πόλιν ἡ
45 διάνοια θεῷ τὰς ἑαυτῆς πράξεις καὶ διανοήσεις ἀνάψῃ. (15.) καὶ γάρ
εἰσιν „αἱ χεῖρες Μωυσεῖ βαρεῖαι“ (Exod. 17, 12)· ἐπειδὴ γὰρ αἱ τοῦ
φαύλου πράξεις ἀνεμιαῖοί τε καὶ κοῦφαι, γένοιντ' ἂν αἱ τοῦ σοφοῦ βαρεῖαι
καὶ ἀκίνητοι οὐδ' εὐσάλευτοι· παρὸ καὶ στηρίζονται ὑπό τε Ἀαρών, τοῦ

---

1 οὕτω H 2 τοῦ seclusi, εἶναί του coni. Wendl. 5 τῷ γεγωνῷ Markland: τὸ γεγονός codd. 7 καταλόγων codd., κατα seclusi, εὐλόγων καὶ coni. Mang., παραλόγων καὶ Jacobs, καταληπτικῶν λόγων Diels 8 δι' ὃ Turn.: δι' ὃν codd. 9 τοῦ οἴκου om. L 10 τὸν addidi 11 ὃν addidi; ἀλλ' ὃν coni. Mang. 13 ἰδιάζῃ] ἰάζῃ L 15 Μωσῆς codd. 19 ὃν scripsi: οὗ codd. οὐ πέφυκεν] ἐκπέφυκεν H 23 αὐτό A 26 ἀνάψῃ] ἀναπλώσῃ vel ἀναπετάσῃ coni. Mang. 27 Μωσεῖ codd. 28 ἀνεμιαῖοι scripsi: ἄνεμοι ABPH, ἄναιμοι L, ἀνέμιοι Turn. Mang. κοῦφαι scripsi: κοῦφοι codd. 29 ἀσάλευτοι L

λόγου, καὶ Ὥρ, ὅ ἐστι φῶς· οὐδὲν ⟨δὲ⟩ τῶν πραγμάτων φῶς ἐναργέστερόν ἐστιν ἀληθείας· βούλεται οὖν διὰ συμβόλων σοι παραστῆσαι, ὅτι αἱ τοῦ σοφοῦ πράξεις στηρίζονται ὑπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων λόγου τε καὶ ἀληθείας. διὸ καὶ Ἀαρὼν ὅταν τελευτᾷ, τουτέστιν ὅταν τελειωθῇ, εἰς Ὥρ, ὅ ἐστι φῶς, ἀνέρχεται (Num. 20, 25)· τὸ γὰρ τέλος τοῦ λόγου ἀλήθειά ἐστιν ἡ φωτὸς τηλαυγεστέρα, εἰς ἣν σπουδάζει ὁ λόγος ἐλθεῖν.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ σκηνὴν (Exod. 33, 7) λαβών, του- 46
τέστι σοφίαν, ἐν ᾗ κατασκηνοῖ καὶ ἐνοικεῖ ὁ σοφός, ἔπηξε καὶ ἐβεβαιώσατο καὶ κραταιῶς ἱδρύσατο, οὐκ ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἔξω τούτου; παρεμβολῇ γὰρ αὐτὸ ἀπεικάζει, στρατοπέδῳ πολέμων καὶ κακῶν ὅσα πόλεμος ἐργάζεται πλήρει, μετουσίαν εἰρήνης οὐκ ἔχοντι. „καὶ ἐκλήθη ἡ σκηνὴ μαρτυρίου", σοφία μαρτυρουμένη ὑπὸ θεοῦ· καὶ γὰρ „πᾶς ὁ
ζητῶν κύριον ἐξεπορεύετο", παγκάλως· εἰ γὰρ ζητεῖς θεόν, ὦ διάνοια, 47
ἐξελθοῦσα ἀπὸ σαυτῆς ἀναζήτει, μένουσα δὲ ἐν τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις ἢ ταῖς κατὰ νοῦν οἰήσεσιν ἀζητήτως ἔχεις τῶν θείων, κἂν ἐπιμορφάζῃς ὅτι ζητεῖς· εἰ δὲ ζητοῦσα εὑρήσεις θεόν, ἄδηλον, πολλοῖς γὰρ οὐκ ἐφανέρωσεν ἑαυτόν, ἀλλ' ἀτελῆ τὴν σπουδὴν ἄχρι παντὸς ἔσχον· ἐξαρκεῖ μέντοι πρὸς μετουσίαν ἀγαθῶν καὶ ψιλὸν τὸ ζητεῖν μόνον, ἀεὶ γὰρ αἱ ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμαί, κἂν τοῦ τέλους ἀτυχῶσι, τοὺς χρωμένους προευφραί-
νουσιν. οὕτως ὁ μὲν φαῦλος ἀρετήν γε φεύγων καὶ θεὸν ἀποκρυπτόμενος 48
ἐπ' ἀσθενῆ βοηθὸν καταφεύγει τὸν ἴδιον νοῦν, ὁ δὲ σπουδαῖος ἔμπαλιν
p. 97 M. ἑαυτὸν ἀποδιδράσκων ἀναστρέφει πρὸς τὴν τοῦ ἑνὸς ἐπίγνωσιν, | καλὸν δρόμον καὶ πάντων ἄριστον ἀγώνισμα τοῦτο νικῶν.

(16.) „Καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ 49
Ποῦ εἶ" (Gen. 3, 9); διὰ τί μόνος καλεῖται ὁ Ἀδάμ, συγκεκρυμμένης αὐτῷ καὶ τῆς γυναικός; λεκτέον οὖν πρῶτον, ὅτι καλεῖται ὁ νοῦς ὅπου ἦν, ὅταν ἔλεγχον λαμβάνῃ καὶ ἐπίστασιν τῆς τροπῆς· οὐ μόνον ⟨δ'⟩

---

1 δὲ add. Wendl.; γὰρ Mang. 11 πλήρη codd., corr. Mang. 13 ὦ διάνοια add. D: om. codd. 15 ἢ — οἰήσεσιν om. D ἀζήτως H ἐπιμορφάζῃ D[C] 16 ὅτε D[R] ζητῇς H ζητοῦσα D: ζητῶν codd. 16. 17 ἐφανέρωσεν D: ἐγνώρισεν codd. 17 ἀτελῆ D: ἁπλῆν ABP, ἃ πλὴν H τὴν om. L μέχρι D 18 μέντοι] γὰρ D ἀεὶ om. D αἱ γὰρ D 19 ἀτυχῶσι τοῦ τέλους transp. D 27 ἐπίστασιν scripsi: ἐπίσπασιν codd. δ' addidi

---

13—14 D[P] fol. 45[v] D[M] fol. 47[v] D[L] fol. 71[r] et 168[v] D[V] p. 304 Φίλωνος: εἰ ζητεῖς — ἀναζήτει. 13—19 D[C] fol. 44[r] D[R] fol. 55[v] Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: εἰ ζητεῖς — προευφραίνουσιν.

αὐτὸς καλεῖται, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ πᾶσαι, ἄνευ γὰρ τῶν δυνά-
μεων ὁ νοῦς καθ' ἑαυτὸν γυμνὸς καὶ οὐδὲ ὢν εὑρίσκεται· μία δὲ τῶν
50 δυνάμεων καὶ ἡ αἴσθησις, ἥτις ἐστὶ γυνή. συγκέκληται οὖν τῷ Ἀδὰμ
τῷ νῷ καὶ ἡ γυνὴ αἴσθησις· ἰδίᾳ δ' αὐτὴν οὐ καλεῖ· διὰ τί; ὅτι ἄλογος
οὖσα ἔλεγχον ἐξ ἑαυτῆς λαμβάνειν οὐ δύναται· οὔτε γὰρ ἡ ὅρασις οὔθ'
ἡ ἀκοὴ οὔτε τις τῶν ἄλλων αἰσθήσεων διδακτή, ὥστε οὐ δύναται κατά-
ληψιν πραγμάτων ποιήσασθαι· μόνων γὰρ σωμάτων διακριτικὴν εἰργάσατο
αὐτὴν ὁ ἐργασάμενος· ὁ δὲ νοῦς ὁ διδασκόμενός ἐστιν, οὗ χάριν αὐτὸν
51 ἀλλ' οὐ τὴν αἴσθησιν προκέκληται. (17.) τὸ δὲ „ποῦ εἶ" πολλαχῶς
ἔστιν ἀποδοῦναι· ἅπαξ μὲν οὐ τὸ πευστικόν, ἀλλὰ τὸ ἀποφαντικὸν τὸ
ἴσον τῷ „ἐν τόπῳ ὑπάρχεις" βαρυτονουμένου τοῦ „πού εἰ"· ἐπειδὴ γὰρ
ᾠήθης τὸν θεὸν ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατεῖν καὶ ὑπὸ τούτου περιέχε-
σθαι, μάθε ὅτι ⟨οὐκ⟩ εὖ τοῦτο πέπονθας, καὶ ἄκουσον παρὰ τοῦ ἐπιστα-
μένου θεοῦ ῥῆσιν ἀληθεστάτην, ὅτι ὁ μὲν θεὸς οὐχί που — οὐ γὰρ
περιέχεται ἀλλὰ περιέχει τὸ πᾶν —, τὸ δὲ γενόμενον ἐν τόπῳ, περι-
52 έχεσθαι γὰρ αὐτὸ ἀλλ' οὐ περιέχειν ἀναγκαῖον. δεύτερον δὲ τὸ λεγό-
μενον ἴσον ἐστὶ τούτῳ· ποῦ γέγονας, ὦ ψυχή; ἀνθ' οἵων ἀγαθῶν οἷα
ᾕρησαι κακά; καλέσαντός σε τοῦ θεοῦ πρὸς μετουσίαν ἀρετῆς κακίαν
μετέρχῃ, καὶ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, τουτέστι σοφίας ᾗ δυνήσῃ ζῆν, παρα-
σχόντος εἰς ἀπόλαυσιν ἀμαθίας καὶ φθορᾶς ἐνεφορήθης, κακοδαιμονίαν
53 τὸν ψυχῆς θάνατον εὐδαιμονίας τῆς ἀληθινῆς ζωῆς προκρίνασα; τρίτον
ἐστὶ τὸ πευστικόν, πρὸς ὃ δύο γένοιντ' ἂν ἀποκρίσεις· μία μὲν πυνθανο-
μένῳ „ποῦ εἶ" ἡ „οὐδαμοῦ", τόπον γὰρ οὐδένα ἔχει ἡ τοῦ φαύλου
ψυχή, ᾧ ἐπιβήσεται ἢ ἐφ' οὗ ἱδρυθήσεται, παρὸ καὶ ἄτοπος λέγεται
εἶναι ὁ φαῦλος — ἄτοπον δέ ἐστι κακὸν δύσθετον —· τοιοῦτος δ' ὁ μὴ
ἀστεῖος, σαλεύων καὶ κλονούμενος ἀεὶ καὶ πνεύματος τρόπον ἀστάτου
54 διαφερόμενος, βεβαίου τὸ παράπαν οὐδεμιᾶς γνώμης ἑταῖρος ὤν· ἑτέρα p. 98 M.
δὲ γένοιτ' ἂν ἀπόκρισις τοιάδε, ᾗ κέχρηται καὶ ὁ Ἀδάμ· ποῦ εἰμι
ἄκουε· ὅπου οἱ τὸν θεὸν ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες, ὅπου οἱ θεοῦ οὐκ ἀκούον-
τες, ὅπου οἱ τὸ αἴτιον ἀποκρυπτόμενοι, ὅπου οἱ φεύγοντες ἀρετήν, ὅπου

---

2 οὐδὲ] οὐδὲν L 3 ἥτις — αἴσθησις (4) om. P γυνή corr. Turn.: γυμνή codd. 4 νῷ scripsi: νοΐ codd. (corr. ex νωΐ A) 9 προσκέκληται coni. Mang. 10 ἀποφαντικὸν Diels: ἀποφαντὸν codd. 11 τοῦ] τὸ H 13 οὐκ add. Mang. εὖ τοῦτο codd.: τοῦτο εὖ v 14 ποῦ BP 16 αὐτὸν codd., corr. Turn. 19 ζῆν om. H 19. 20 παρασχεῖν H 22 γένοιτ' BH 23 οὐδαμοῦ scripsi: οὐδαμῶς codd. τόπον] τύπον H 24 ἱδρυνθήσεται codd. 25 τοιοῦτο BH 27 ἑταῖρος corr. Turn.: ἑτέρας codd. 30 ἀποκρυπτόμενοι Mang.: ἐπικρυπτόμενοι codd.

οἱ γυμνοὶ σοφίας, ὅπου οἱ φοβούμενοι καὶ τρέμοντες ὑπ' ἀνανδρίας καὶ
δειλίας ψυχικῆς· ὅταν γὰρ λέγῃ „τῆς φωνῆς σου ἤκουσα ἐν τῷ παρα-
δείσῳ καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην“ (Gen. 3, 10), πάντα
τὰ εἰρημένα παρίστησιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς προτέροις διὰ μακροτέρων λόγων
ἀπεδείξαμεν. (18.) καίτοι γυμνὸς οὐκ ἔστι νῦν ὁ Ἀδάμ· „ἐποίησαν 55
ἑαυτοῖς περιζώματα“ ὀλίγῳ πρότερον εἴρηται· ἀλλὰ καὶ διὰ τούτου βού-
λεταί σε διδάξαι, ὅτι γυμνότητα οὐ τὴν τοῦ σώματος παραλαμβάνει,
ἀλλὰ καθ' ἣν ὁ νοῦς ἄμοιρος καὶ γυμνὸς ἀρετῆς ἀνευρίσκεται.

„Ἡ γυνὴ“ φησίν „ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ 56
τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον“ (Gen. 3, 12). εὖ τὸ μὴ φάναι, ἡ γυνὴ ἣν
ἔδωκας ἐμοί, ἀλλὰ „μετ' ἐμοῦ“· οὐ γὰρ ἐμοὶ ὡς κτῆμα τὴν αἴσθησιν
ἔδωκας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀφῆκας ἄνετον καὶ ἐλευθέραν, κατά τινα τρό-
πον οὐχ ὑπείκουσαν τοῖς τῆς ἐμῆς διανοίας ἐπιτάγμασιν· ἐὰν γοῦν βου-
ληθῇ ὁ νοῦς προστάξαι τῇ ὁράσει μὴ ἰδεῖν, οὐδὲν ἧττον αὕτη τὸ ὑπο-
κείμενον ὄψεται· καὶ ἡ ἀκοὴ μέντοι προσπεσούσης φωνῆς ἀντιλήψεται
πάντως, κἂν ὁ νοῦς φιλονεικῶν διακελεύηται αὐτῇ μὴ ἀκούειν· καὶ μὴν
ἥ γε ὄσφρησις ἀτμῶν χωρησάντων εἰς αὐτὴν ὀσφρήσεται, κἂν ὁ νοῦς
ἀπαγορεύῃ μὴ ἀντιλαβέσθαι. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς οὐκ ἔδωκεν αἴσθησιν τῷ 57
ζῴῳ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ζῴου· τὸ δὲ τοῦτ' ἐστίν· ἅπαντα αἴσθησις μετὰ
τοῦ ἡμετέρου νοῦ γνωρίζει καὶ ἅμα αὐτῷ· οἷον ἡ ὅρασις ἅμα τῷ νῷ
ἐπιβάλλει τῷ ὁρατῷ· εἶδέ τε γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὸ σῶμα καὶ εὐθὺς ὁ
νοῦς κατέλαβε τὸ ὁραθέν, ὅτι μέλαν ἢ λευκὸν ἢ ὠχρὸν ἢ φοινικοῦν ἢ
τρίγωνον ἢ τετράγωνον ἢ στρογγύλον ἢ τὰ ἄλλα χρώματά τε καὶ σχή-
ματα· καὶ πάλιν ἡ ἀκοὴ ἐπλήχθη ὑπὸ τῆς φωνῆς καὶ μετ' αὐτῆς ὁ
νοῦς· τεκμήριον δέ, ἔκρινεν εὐθὺς τὴν φωνήν, ὅτι λεπτὴ ἢ μέγεθος
ἔχουσα ἢ ἐμμελὴς καὶ εὔρυθμος καὶ πάλιν εἰ ἐκμελής τε καὶ οὐκ ἐναρ-
μόνιος· καὶ ταὐτὸν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εὑρίσκεται. πάνυ δὲ κα- 58
λῶς καὶ τὸ προσθεῖναι τὸ „αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου“· τὸν γὰρ
ξύλινον καὶ αἰσθητὸν ὄγκον τῷ νῷ οὐδεὶς δίδωσιν, ὅτι μὴ αἴσθησις· τίς
γὰρ ἔδωκε τῇ διανοίᾳ γνωρίσαι τὸ σῶμα ἢ τὸ λευκόν; οὐχ ἡ ὄψις;
τίς δὲ τὴν φωνήν; οὐχ ἡ ἀκοή; τίς δὲ τὸν ἀτμόν; οὐχ ἡ ὄσφρησις;
p. 99 M. τίς δὲ τὸν χυλόν; οὐχ ἡ γεῦσις; | τίς δὲ τὸ τραχὺ καὶ μαλακόν; οὐχ
ἡ ἁφή; ὀρθῶς οὖν καὶ πάνυ ἀληθῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὅτι τὰς τῶν
σωμάτων ἀντιλήψεις δίδωσί μοι μόνη ἡ αἴσθησις.

---

13 ὑπείκου (ος suprascr.) (sic) H, ὑπήκοον Turn. 22 κατέλαβε scripsi: ἀντελάβετο ABP, ἀντέλαβε H; ἀντελάβετο τοῦ ὁραθέντος coni. Wendl. 26 εὔρυθμος ABPH: ῥάθυμος L, ἔρρυθμος v 28 γὰρ codd.: δὲ Mang. 29 ὄγκον scripsi: οἶκον codd. οὐδὲ εἷς ABP 32 τὸ om. H

59 (19.) „Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῇ γυναικί Τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν
Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον“ (Gen. 3, 13). ἄλλο μὲν πυνθάνεται
τῆς αἰσθήσεως ὁ θεός, ἄλλο δὲ αὐτὴ ἀποκρίνεται· πυνθάνεται μὲν γάρ
τι περὶ τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ οὐ περὶ τούτου φησίν, ἀλλά τι περὶ ἑαυτῆς,
60 λέγουσα ὅτι ἔφαγον, οὐχ ὅτι ἔδωκα. μήποτ' οὖν ἀλληγοροῦντες λύσο-
μεν τὸ ἀπορηθὲν καὶ δείξομεν τὴν γυναῖκα εὐθυβόλως πρὸς τὸ πύσμα
ἀποκρινομένην. ἀνάγκη γάρ ἐστιν αὐτῆς φαγούσης καὶ τὸν ἄνδρα φαγεῖν·
ὅταν γὰρ ἡ αἴσθησις ἐπιβάλλουσα τῷ αἰσθητῷ πληρωθῇ τῆς αὐτοῦ
φαντασίας, εὐθὺς καὶ ὁ νοῦς συμβέβληκε καὶ ἀντελάβετο καὶ τρόπον τινὰ
τροφῆς τῆς ἀπ' ἐκείνου πεπλήρωται. τοῦτ' οὖν φησιν· ἄκουσα δέδωκα
τῷ ἀνδρί· προσβαλούσης γάρ μου τῷ ὑποκειμένῳ, ὀξυκίνητος ὢν αὐτὸς
61 ἐφαντασιώθη καὶ ἐτυπώθη. (20.) παρατήρει δ' ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ λέγει
τὴν γυναῖκα δεδωκέναι, ἡ δὲ γυνὴ οὐχὶ τὸν ὄφιν δεδωκέναι, ἀλλὰ ἠπα-
τηκέναι· ἴδιον γὰρ αἰσθήσεως μὲν τὸ διδόναι, ἡδονῆς δὲ τῆς ποικίλης
καὶ ὀφιώδους τὸ ἀπατᾶν καὶ παρακρούεσθαι· οἷον τὸ λευκὸν τῇ φύσει
καὶ τὸ μέλαν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν δίδωσιν ἡ αἴσθησις τῷ νῷ,
οὐχὶ ἀπατῶσα ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν· τοιαῦτα γάρ ἐστι τὰ ὑποκείμενα,
οἷα καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν προσπίπτουσα φαντασία, κατὰ τοὺς πλείστους τῶν
μὴ φυσικώτερον φυσιολογούντων· ἡ δὲ ἡδονὴ οὐχ οἷόν ἐστι τὸ ὑποκεί-
μενον, τοιοῦτον αὐτὸ γνωρίζει τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐπιψεύδεται τέχνῃ τὸ
62 ἀλυσιτελὲς εἰς συμφέροντος τάξιν ἐμβιβάζουσα· ὥσπερ καὶ τῶν ἑταιρῶν
τὰς εἰδεχθεῖς ἰδεῖν ἔστι φαρματτούσας καὶ ὑπογραφομένας τὴν ὄψιν, ἵνα
τὸ περὶ αὐτὰς αἶσχος ἐπικρύψωσι, καὶ τὸν ἀκρατῆ ἐπὶ τὴν γαστρὸς
νένευκότα ἡδονήν· οὗτος τὸν πολὺν ἄκρατον καὶ τῶν σιτίων τὴν παρα-
σκευὴν ἀποδέχεται ὡς ἀγαθόν, βλαπτόμενος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν
63 ἀπ' αὐτῶν· πάλιν τοὺς ἐρῶντας ἰδεῖν ἔστι πολλάκις ἐπὶ γυναίων
αἰσχίστων ὀφθῆναι ἐπιμεμηνότας, τῆς ἡδονῆς ἀπατώσης καὶ μονονουχὶ
διεξιούσης, ὅτι εὐμορφία καὶ εὔχροια καὶ εὐσαρκία καὶ τῶν μερῶν ἀνα-
λογία περὶ τὰς πάντα τὰ ἐναντία τούτοις ἐχούσας ἐστί· τὰς γοῦν πρὸς
| ἀλήθειαν ἀμέμπτῳ κεχρημένας κάλλει παρορῶσιν, ἐκείνων δὲ ὧν εἶπον p. 100 M.
64 κατατήκονται. πᾶσα οὖν ἀπάτη οἰκειοτάτη ἡδονῇ, δόσις δὲ αἰσθήσει·

3 αὐτὴ] καὶ αὐτῇ H, καὶ αὐτὴ v 5 λύσομεν scripsi: λύσωμεν codd. 6 δείξομεν L: δείξωμεν ceteri 9 συμβέβηκε L 11 προσβαλλούσης L 18 οἷα H προπίπτουσα codd., corr. Turn. 21 ἐκβιβάζουσα L 23 αὐτὰς codd.: αὑτὰς v τὴν] τῆς H 23—26 verba καὶ τὸν ἀκρατῆ — ἀπ' αὐτῶν sententiam turbant 24 ἡδονὴν οὕτως ⟨ὥστε⟩ . . . ἀποδέχεσθαι . . . βλαπτόμενον coni. Diels 26 γυναίων codd.: γυναίκων (sic) Mang. 28 μερῶν] μελῶν coni. Mang. 31 κατατήκονται] ἔρωτι addendum censet Mang. πᾶσα Mang.: πάσῃ codd.

ἡ μὲν γὰρ σοφίζεται καὶ παράγει τὸν νοῦν, οὐχ ὁποῖα τὰ ὑποκείμενά
ἐστι δηλοῦσα, ἀλλ' ὁποῖα οὐκ ἔστιν, ἡ δὲ αἴσθησις ἀκραιφνῶς δίδωσι
τὰ σώματα οὕτως, ὡς ἔχει φύσεως ἐκεῖνα, πλάσματος καὶ τέχνης ἐκτός.
(21.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει Ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπι- 65
κατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων
τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγεσαι πάσας
τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ
μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρ-
ματος αὐτῆς. αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ
πτέρναν" (Gen. 3, 14. 15). διὰ τίνα αἰτίαν χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶται
τῷ ὄφει, κελεύων ἐν ἑτέροις ⟨ὡς⟩ εἰκὸς „στῆναι τοὺς δύο, οἷς ἐστιν ἡ
ἀντιλογία" (Deut. 19, 17) καὶ μὴ τῷ ἑτέρῳ προπιστεύειν; καὶ μὴν 66
ὁρᾷς ὅτι τῷ Ἀδὰμ οὐ προπεπίστευκε κατὰ τῆς γυναικός, ἀλλὰ δίδωσιν
αὐτῇ εἰς ἀπολογίαν ἀφορμήν, ὅταν πυνθάνηται „τί τοῦτο ἐποίησας"
(Gen. 3, 13); ἡ δέ γε ὁμολογεῖ πταῖσαι παρὰ τὴν τῆς ὀφιώδους καὶ
ποικίλης ἡδονῆς ἀπάτην. τί οὖν ἐκώλυε, καὶ τῆς γυναικὸς εἰπούσης
ὅτι ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, πυθέσθαι τοῦ ὄφεως, εἰ οὗτος ἠπάτησεν, ἀλλὰ
μὴ ἀκρίτως χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶσθαι; λεκτέον οὖν ὅτι ἡ αἴσθησις 67
οὔτε τῶν φαύλων οὔτε τῶν σπουδαίων ἐστίν, ἀλλὰ μέσον τι αὕτη καὶ
κοινὸν σοφοῦ τε καὶ ἄφρονος, καὶ γενομένη μὲν ἐν ἄφρονι γίνεται φαύλη,
ἐν ἀστείῳ δὲ σπουδαία. εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ φύσιν ἐξ ἑαυτῆς μοχθηρὰν
οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἐπαμφοτερίζουσα νεύει πρὸς ἑκάτερα τό τε εὖ καὶ χεῖ-
ρον, οὐ καταδικάζεται πρὶν ὁμολογῆσαι, ὅτι ἠκολούθησε τῷ χείρονι. ὁ 68
δὲ ὄφις ἡ ἡδονὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐστι μοχθηρά· διὰ τοῦτο ἐν μὲν σπουδαίῳ
οὐχ εὑρίσκεται τὸ παράπαν, μόνος δ' αὐτῆς ὁ φαῦλος ἀπολαύει. κατὰ
τὸ οἰκεῖον οὖν μὴ διδοὺς ἀπολογίαν αὐτῇ καταρᾶται ὁ θεός, σπέρμα
ἀρετῆς οὐκ ἐχούσῃ, ἀλλὰ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ἐπιλήπτῳ καὶ μιαρᾷ καθε-
στώσῃ. (22.) διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἢρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς πονηρὸν 69
οἶδεν ὁ θεὸς (Gen. 38, 7) καὶ ἀποκτείνει· τὸν γὰρ δερμάτινον ὄγκον
ἡμῶν τὸ σῶμα — Ἢρ γὰρ δερμάτινος ἑρμηνεύεται — πονηρόν τε καὶ
ἐπίβουλον τῆς ψυχῆς οὐκ ἀγνοεῖ καὶ νεκρὸν καὶ τεθνηκὸς αἰεί· μὴ γὰρ
p. 101 M. ἄλλο τι νοήσῃς ἕκαστον ἡμῶν ποιεῖν ἢ νεκροφορεῖν, | τὸ νεκρὸν ἐξ

5 πάντων prius] πασῶν H 9 κεφαλήν codd.: τὴν κεφαλήν v 11 ὡς addidi εἰκὸς στῆναι codd.: ἀκουσθῆναι v 14 εἰς ἀπολογίαν ABPH, εἰς om. L, ἀπολογίας v 17 εἰ οὕτως οὗτος Mang., οὕτως om. codd. οὗτος] fort. ὄντως, quod coni. Mang. pro οὕτως 21 φύσιν corr. Turn.: φησιν codd. μοχθηρὰν corr. Turn.: μοχθηρίαν codd. 26 διδοὺς scripsi: διδούσῃ codd. 28 Εἲρ codd. 29 ἀποκτένει codd. 32 νοήσῃς scripsi (νοήσειέ τις coni. Mang.): ποιήσῃς AP, ποιήσεις BH, ποιήσειε v

ἑαυτοῦ σῶμα ἐγειρούσης καὶ ἀμοχθὶ φερούσης τῆς ψυχῆς· καὶ τὴν εὐ-
70 τονίαν αὐτῆς, εἰ βούλει, κατανόησον. ὁ μὲν ἐρρωμενέστατος ἀθλητὴς οὐκ ἂν ἰσχύσαι τὸν ἑαυτοῦ πρὸς βραχὺν χρόνον ἀνδριάντα κομίσαι, ἡ δὲ ψυχὴ μέχρις ἑκατονταετίας ἔστιν ὅτε τὸν τοῦ ἀνθρώπου φέρει κούφως ἀνδριάντα μὴ κάμνουσα· οὐ γὰρ νῦν αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς
71 νεκρὸν τὸ σῶμα ἀπειργάσατο. πονηρὸν δὲ φύσει μέν, ὡς εἶπον, ἐστὶ καὶ ψυχῆς ἐπίβουλον, οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνῳ τῷ θεῷ καὶ εἴ τις θεῷ φίλος· „ἐναντίον“ γάρ φησι „κυρίου πονηρὸς Ἤρ“. ὅταν γὰρ ὁ νοῦς μετεωροπολῇ καὶ τὰ τοῦ κυρίου μυστήρια μυῆται, πονηρὸν καὶ δυσμενὲς κρίνει τὸ σῶμα· ὅταν δὲ ἀποστῇ τῆς τῶν θείων ἐρεύνης, φίλον αὑτῷ καὶ συγγενὲς καὶ ἀδελφὸν ἡγεῖται, καταφεύγει γοῦν ἐπὶ τὰ φίλα
72 τούτῳ. διὰ τοῦτο ἀθλητοῦ ψυχὴ καὶ φιλοσόφου διαφέρει· ὁ μὲν γὰρ ἀθλητὴς πάντα ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος εὐεξίαν ἀναφέρει καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν πρόοιτ' ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἅτε φιλοσώματος ὑπάρχων, ὁ δὲ φιλόσοφος ἐραστὴς ὢν τοῦ καλοῦ τοῦ ζῶντος ἐν ἑαυτῷ κήδεται ψυχῆς, τοῦ δὲ νεκροῦ ὄντως σώματος ἀλογεῖ μόνον στοχαζόμενος, ἵνα μὴ ὑπὸ κακοῦ
73 καὶ νεκροῦ συνδέτου πλημμελῆται τὸ ἄριστον ἡ ψυχή. (23.) ὁρᾷς ὅτι τὸν Ἤρ ἀποκτείνει οὐχ ὁ κύριος, ἀλλ' ὁ θεός· οὐ γάρ, καθὸ ἄρχει καὶ ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους αὐτεξουσίῳ χρώμενος, ἀναιρεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι χρῆται — ὁ θεὸς γὰρ ἀγαθότητός ἐστι τοῦ αἰτίου ὄνομα —, ἵνα εἰδῇς ὅτι καὶ τὰ ἄψυχα οὐκ ἐξουσίᾳ πεποίηκεν ἀλλ' ἀγαθότητι, ᾗ καὶ τὰ ἔμψυχα· ἔδει γὰρ εἰς τὴν τῶν βελτιόνων δήλωσιν γένεσιν ὑποστῆναι καὶ τῶν χειρόνων ὑπὸ δυνάμεως τῆς αὐτῆς
74 ἀγαθότητος τοῦ αἰτίου, ἥτις ἐστὶν ὁ θεός. πότε οὖν, ὦ ψυχή, μάλιστα νεκροφορεῖν σαυτὴν ὑπολήψῃ; ἆρά γε οὐχ ὅταν τελειωθῇς καὶ βραβείων καὶ στεφάνων ἀξιωθῇς; ἔσῃ γὰρ τότε φιλόθεος, οὐ φιλοσώματος· τεύξῃ δὲ τῶν ἄθλων, ἐὰν γυνή σου γένηται ἡ τοῦ Ἰούδα νύμφη Θάμαρ, ἥτις ἑρμηνεύεται φοῖνιξ, σύμβολον νίκης· τεκμήριον δέ· ὅταν αὐτὴν ἀγάγηται

3 ἰσχύσαι scripsi: ἴσχυσε codd. κομίσαι] κοσμῆσαι AP, κοξμίξσαι B 4 μέχρι AP 6 ὡς om. L 7 οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν om. H τῷ om. L 11 αὐτῷ codd. 14 πρόοιτ' codd.: πρόειτ' Turn. 16 ὄντως codd.: ὄντος v 17 πλημμελῆσαι BH 18 ἀποκτένει codd. 19 αὐτεξουσίῳ codd.: αὐτεξουσίου D^C, αὐτεξουσίᾳ Mang. 25 νικοφορεῖν (immo νικηφορεῖν) coni. Mang.

18—21 D^C fol. 224r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: τὸ κύριος ὄνομα καθὸ ἄρχει καὶ ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους αὐτεξουσίου χρώμενος· τὸ δὲ θεὸς καθὸ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι· θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστιν τοῦ αἰτίου ὄνομα.

ὁ Εἴρ, εὐθὺς πονηρός τε εὑρίσκεται καὶ κτείνεται· λέγει γάρ· „καὶ
ἔλαβεν Ἰούδας γυναῖκα Εἲρ τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ, ᾗ ὄνομα Θάμαρ“
(Gen. 38, 6), καὶ εὐθὺς ἐπιλέγει· „καὶ ἐγένετο Εἲρ πονηρὸς ἔναντι κυ-
ρίου, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὁ θεός“ (ib. 7)· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς τὰ ἀρετῆς
ἀπενέγκηται νικητήρια, θάνατον καταψηφίζεται τοῦ νεκροῦ σώματος.
ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸν ὄφιν ἄνευ ἀπολογίας καταρᾶται. ἡδονὴ γάρ ἐστι. καὶ 75
102 M. τὸν Εἲρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς | ἀποκτείνει, ἔστι γὰρ σῶμα. καὶ
σκοπῶν, ὦ γενναῖε, εὑρήσεις τὸν θεὸν πεποιηκότα φύσεις ἐξ ἑαυτῶν
ἐπιλήπτους τε καὶ ὑπαιτίους ἐν ψυχῇ καὶ ἐν πᾶσι σπουδαίας καὶ ἐπαι-
νετάς, ὥσπερ ἔχει καὶ ἐπὶ φυτῶν καὶ ζῴων. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν 76
φυτῶν τὰ μὲν ἥμερα καὶ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια κατεσκεύακεν ὁ δημιουρ-
γός, τὰ δὲ ἄγρια καὶ βλαβερὰ καὶ νόσων καὶ φθορᾶς αἴτια, καὶ ζῷα
ὁμοίως; καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν ὄφιν, περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος, φθορο-
ποιὸν γὰρ τὸ ζῷον καὶ ἀναιρετικὸν ἐξ αὐτοῦ. ὃ δὴ διατίθησιν ἄν-
θρωπον ὄφις, τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡδονή, παρὸ καὶ ἀπεικάσθη ὄφις ἡδονῇ.
(24.) Ὥσπερ οὖν ἡδονὴν καὶ σῶμα ἄνευ μεμίσηκεν αἰτιῶν ὁ θεός, 77
οὕτω καὶ φύσεις ἀστείας χωρὶς περιφανοῦς αἰτίας προαγήοχεν, ἔργον
οὐδὲν πρὸ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ὁμολογήσας. εἰ γάρ τις ἔροιτο, διὰ τί
φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ (Gen. 6, 8) μηδὲν
πρότερον ἐργασάμενον, ὅσα γε εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίγνωσιν, ἀστεῖον,
ἀποκρινούμεθα δεόντως ὅτι ἐπαινετῆς ἐλέγχεται συστάσεως καὶ γενέ-
σεως, ἑρμηνεύεται γὰρ Νῶε ἀνάπαυσις ἢ δίκαιος· ἀνάγκη δὲ τὸν παυό-
μενον ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων, ἀναπαυόμενον ἐπὶ τῷ καλῷ καὶ
δικαιοσύνῃ συζῶντα, χάριν εὑρεῖν παρὰ τῷ θεῷ. τὸ δὲ χάριν εὑρεῖν 78
οὐκ ἔστι μόνον, ὡς νομίζουσί τινες, ἴσον τῷ εὐαρεστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοι-
οῦτον· ζητῶν ὁ δίκαιος τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἓν τοῦτο εὑρίσκει ἄριστον
εὕρημα, χάριν ὄντα τοῦ θεοῦ τὰ σύμπαντα, γενέσεως δὲ οὐδὲν χάρισμα,

3 ἐπιλέγει AP: λέγει BH 5 καταψηφίζεται codd.: καταψηφίσεται Mang. 7 ἀποκτένει ABP 9 ἐν πᾶσι] ἔμπαλιν coni. Markland 14 αὐτοῦ codd. δὴ codd.: δὲ Mang. 15 ἀπεικάσθην P 16 μεμίσηκεν ἄνευ transp. voluit Mang. 24 τῷ θεῷ codd.: τῷ om. v 25 νομίζουσι Mang.: ὀνομάζουσι codd. 26 ὁ κ̅σ̅ (κύριος) δίκαιος L ὁ δίκαιος Νῶε D ἓν τοῦτο D: ἐν τούτῳ codd. 27 εὕρημα D: εὕρεμα codd. τοῦ] τὰ τοῦ H

26—130,4 D^c fol. 151^r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ζητῶν — τὰ πάντα.

ὅτι γε οὐδὲ κτῆμα, θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα, διὸ καὶ μόνου τὴν χάριν
οἰκεῖον· τοῖς γοῦν ζητοῦσι, τίς ἀρχὴ γενέσεως, ὀρθότατα ἄν τις ἀπο-
κρίνοιτο, ὅτι ἀγαθότης καὶ χάρις τοῦ θεοῦ, ἣν ἐχαρίσατο τῷ μετ' αὐτὸν
γένει· δωρεὰ γὰρ καὶ εὐεργεσία καὶ χάρισμα θεοῦ τὰ πάντα ὅσα ἐν
79 κόσμῳ καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἐστί. (25.) καὶ Μελχισεδὲκ βασιλέα τε τῆς
εἰρήνης — Σαλὴμ τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται — ⟨καὶ⟩ ἱερέα ἑαυτοῦ πεποίηκεν
ὁ θεός (Gen. 14, 18), ¦ οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ προδιατυπώσας, ἀλλὰ τοι- p. 103
οῦτον ἐργασάμενος βασιλέα καὶ εἰρηναῖον καὶ ἱερωσύνης ἄξιον τῆς ἑαυ-
τοῦ πρῶτον· καλεῖται γὰρ βασιλεὺς δίκαιος. βασιλεὺς δὲ ἐχθρὸν τυράννῳ,
80 ὅτι ὁ μὲν νόμων, ὁ δὲ ἀνομίας ἐστὶν εἰσηγητής. ὁ μὲν οὖν τύραννος
νοῦς ἐπιτάγματα ἐπιτάττει τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι βίαια καὶ βλα-
βερὰ καὶ σφοδρὰς λύπας ἐργαζόμενα, τὰς κατὰ κακίαν λέγω πράξεις καὶ
τὰς τῶν παθῶν ἀπολαύσεις· ὁ δὲ [δεύτερος] βασιλεὺς πρῶτον μὲν [οὖν]
οὐκ ἐπιτάττει μᾶλλον ἢ πείθει, ἔπειτα τοιαῦτα παραγγέλλει, δι' ὧν
ὥσπερ σκάφος τὸ ζῷον εὐπλοίᾳ τῇ τοῦ βίου χρήσεται κυβερνώμενον
ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ [καὶ τεχνίτου] κυβερνήτου, οὗτος δέ ἐστιν ὁ ὀρθὸς
81 λόγος. καλείσθω οὖν ὁ μὲν τύραννος ἄρχων πολέμου, ὁ δὲ βασιλεὺς
ἡγεμὼν εἰρήνης, Σαλήμ. καὶ προσφερέτω τῇ ψυχῇ τροφὰς εὐφροσύνης
καὶ χαρᾶς πλήρεις· ἄρτους γὰρ καὶ οἶνον προσφέρει, ἅπερ Ἀμμανῖται
καὶ Μωαβῖται τῷ βλέποντι παρασχεῖν οὐκ ἠθέλησαν, οὗ χάριν ἐκκλη-
σίας εἴργονται καὶ συλλόγου θείου· Ἀμμανῖται γὰρ οἱ ἐκ τῆς μητρὸς
αἰσθήσεως καὶ Μωαβῖται οἱ ἐκ τοῦ πατρὸς νοῦ φύντες τρόποι δύο ταῦτα
τῶν ὄντων συνεκτικὰ νομίζοντες νοῦν καὶ αἴσθησιν, θεοῦ δὲ μὴ λαμβά-

---

1 γε] δὴ D θεοῦ — πάντα add. D: om. codd. κτήματα coni. Wendl. μόνον L χάριν] ἀρχὴν D 2 τοῖς] τὶς H ὀρθότατα] ὀρθῶς ταῦτα D 2. 3 ἀποκρίνοιτο D: ἀποκρίναιτο codd. 3 καὶ χάρις τοῦ Turn.: καὶ χάρις (om. τοῦ) D, κεχάριστο codd. ἣν — γένει om. D 4 καὶ χάρισμα D: χάρις (om. καὶ) codd. 6 καὶ addidi 9 βασιλεὺς δίκαιος om. L ἐχθρὸς D[R] 11 τῷ om. D 12 σφόδρα D λέγω add. D: om. codd. 13 δεύτερος om. D, seclusi οὖν seclusi 14 μᾶλλον ἢ D: μόνον ἀλλὰ codd. ἔπειτα D: ἐπεὶ τὰ codd. 16 τοῦ om. D καὶ τεχνίτου seclusi, καὶ τεχνίτου ⟨καὶ⟩ κυβερνήτου v ὀρθὸς D: ἀληθὴς codd. 18 προσφερέτω Turn.: προφερέτω codd.

9—10 D[K] fol. 260r Φίλωνος ἐκ τῶν γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: βασιλεὺς ἐχθρὸν — εἰσηγητής. 9—18 D[R] fol. 113v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: βασιλεὺς ἐχθρὸς — ἡγεμὼν εἰρήνης. 17—18 Anton. Mel. II 1 Col. 1004 Φίλωνος: τύραννός ἐστιν ἄρχων πολέμου, βασιλεὺς ἡγεμὼν εἰρήνης.

νοντες ἔννοιαν, „οὐκ εἰσελεύσονται“ φησὶ Μωυσῆς „⟨εἰς ἐκκλησίαν⟩
κυρίου. . . . παρὰ τὸ μὴ συναντῆσαι αὐτοὺς ἡμῖν μετ᾽ ἄρτων καὶ ὕδατος“
(Deut. 23, 3. 4) ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν παθῶν Αἰγύπτου. (26.) ἀλλ᾽ ὁ μὲν 82
Μελχισεδὲκ ἀντὶ ὕδατος οἶνον προσφερέτω καὶ ποτιζέτω καὶ ἀκρατιζέτω
ψυχάς, ἵνα κατάσχετοι γένωνται θείᾳ μέθῃ νηφαλεωτέρᾳ νήψεως αὐτῆς·
ἱερεὺς γάρ ἐστι λόγος κλῆρον ἔχων τὸν ὄντα καὶ ὑψηλῶς περὶ αὐτοῦ
καὶ ὑπερόγκως καὶ μεγαλοπρεπῶς λογιζόμενος· τοῦ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν
ἱερεύς (Gen. 14, 18), οὐχ ὅτι ἐστί τις ἄλλος οὐχ ὕψιστος — ὁ γὰρ θεὸς
εἷς ὢν „ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν
ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39) —, ἀλλὰ τὸ μὴ ταπεινῶς καὶ χαμαιζήλως
ὑπερμεγέθως δὲ καὶ ὑπεραύλως καὶ ὑψηλῶς νοεῖν περὶ θεοῦ ἔμφασιν
τοῦ ὑψίστου κινεῖ. (27.) τί δὲ εἰργάσατο ἤδη καλὸν ὁ Ἀβράμ, ὅτι κε- 83
λεύει αὐτῷ πατρίδος καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης ξενοῦσθαι καὶ γῆν οἰκεῖν,
ἣν ⟨ἂν⟩ αὐτὸς δῷ ὁ θεός (Gen. 12, 1); πόλις δέ ἐστιν ἀγαθὴ καὶ
πολλὴ καὶ σφόδρα εὐδαίμων, τὰ γὰρ δῶρα τοῦ θεοῦ μεγάλα καὶ τίμια.
ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἐγέννησε τύπον ἔχοντα σπουδῆς ἄξιον· ἑρ-
p. 104 M. μηνεύεται γὰρ Ἀβρὰμ „πατὴρ | μετέωρος“, δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν ὀνο-
μάτων ἐπαινετός· ὁ γὰρ νοῦς, ὅταν μὴ δεσπότου τρόπον ἀπειλῇ τῇ 84
ψυχῇ, ἀλλ᾽ ὡς πατὴρ ἄρχῃ, μὴ τὰ ἡδέα χαριζόμενος αὐτῇ, τὰ δὲ συμ-
φέροντα καὶ ἀκούσῃ διδούς, καὶ ἐπίπαν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀγόντων ἐπὶ
τὰ θνητὰ ἀποστὰς μετεωροπολῇ καὶ συνδιατρίβῃ θεωρήμασι τοῖς περὶ
κόσμου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπανιὼν ἐρευνᾷ τὸ θεῖον
καὶ τὴν τούτου φύσιν δι᾽ ἔρωτα ἐπιστήμης ἄλεκτον, μένειν ἐπὶ τῶν ἐξ
ἀρχῆς δογμάτων οὐ δύναται, ἀλλὰ μετοικίαν ζητεῖ βελτιούμενος ἀμείνω.
(28). ἐνίους δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ τῆς γενέσεως καλῶς διαπλάττει καὶ 85
διατίθεται καὶ κλῆρον ἔχειν ἄριστον προήρηται. οὐχ ὁρᾷς, τί περὶ τοῦ
Ἰσαάκ φησι τῷ Ἀβραὰμ οὐκ ἐλπίσαντι, ὅτι γενήσεται τοιούτου γεννή-
ματος πατήρ, ἀλλὰ καὶ γελάσαντι ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει καὶ εἰπόντι „Εἰ τῷ
ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται“
(Gen. 17, 17); καταφάσκει καὶ ἐπινεύει λέγων „Ναί, ἰδοὺ Σάρρα ἡ
γυνή σου τέξεταί σοι υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ, καὶ

1 φησὶν A Μωσῆς codd. εἰς ἐκκλησίαν om. codd. 2 ἡμῖν codd.: ὑμῖν Mang. (LXX) 6 ἱερὸς coni. Wendl. 7 τοῦ γὰρ codd.: θεοῦ γὰρ τοῦ Mang. ex LXX 9 τῆς γῆς codd.: τῆς om. v 10 τὸ codd.: τῷ v 12 Ἁβραάμ codd., corr. Mang. 13 ἀποξενοῦσθαι coni. Mang. 14 ἂν addidi 17 Ἀβραὰμ codd. 20 ἐπίπαν τῶν A: ἐπὶ πάντων BPH, ἔτι πάντων L 22 κόσμον ABPH 23 ἄληκτον codd., corr. Mang. 27. 28 γενήματος H 29 γενήσεται ⟨υἱός⟩ Mang. (LXX) ἐννενήκοντα AP

στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον" (ib. 19).
86 τί οὖν ἐστι τὸ καὶ τοῦτον πρὸ τῆς γενέσεως ἐπαινεῖσθαι πεποιηκός;
ἔνια τῶν ἀγαθῶν γενόμενα καὶ παρόντα ὠφελεῖ, οἷον ὑγίεια, εὐαισθησία,
πλοῦτος εἰ τύχοι, δόξα — λεγέσθω γὰρ καὶ ταῦτα καταχρηστικώτερον
ἀγαθά —, ἔνια δ' οὐ γενόμενα μόνον ἀλλὰ καὶ θεσπισθέντα ὅτι γενή-
σεται, ὥσπερ ἡ χαρὰ — εὐπάθεια ψυχῆς ἐστιν ἥδε — [γὰρ] οὐχ ὅταν
παροῦσα δραστηρίως ἐνεργῇ μόνον εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλπίζηται
προγανοῖ· ἐξαίρετον γὰρ καὶ τοῦτ' ἔχει· τὰ μὲν ἄλλα ἀγαθὰ ἰδίᾳ ἐνερ-
γεῖ, ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἴδιον καὶ κοινὸν ἀγαθόν ἐστιν· ἐπιγίνεται γοῦν
ἅπασι, χαίρομεν γὰρ καὶ ἐπὶ ὑγείᾳ καὶ ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ τιμῇ
καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, ὥστε κυρίως εἰπεῖν μηδὲν εἶναι ἀγαθόν, ᾧ μὴ
87 πρόσεστι χαρά. ἀλλ' οὐ μόνον ἐπὶ προγεγενημένοις ἤδη τοῖς ἄλλοις
ἀγαθοῖς καὶ παροῦσι χαίρομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μέλλουσι καὶ προσδοκωμέ-
νοις, οἷον ὅτε ἐλπίζομεν πλουτήσειν ἢ ἄρξειν ἢ ἐπαινεθήσεσθαι ἢ νόσων
ἀπαλλαγὴν εὑρήσεσθαι ἢ εὐτονίας καὶ ῥώμης κοινωνήσειν ἢ ἐπιστήμονες
ἀντ' ἀνεπιστημόνων ἔσεσθαι, γεγήθαμεν οὐ μετρίως. ἐπειδὴ τοίνυν ἡ
χαρὰ οὐ παροῦσα μόνον ἀλλὰ καὶ ἐλπιζομένη ἀναχεῖ τε καὶ εὐφραίνει
τὴν ψυχήν, εἰκότως τὸν Ἰσαὰκ πρὶν γεννηθῆναι ὀνόματός τε καὶ δωρεᾶς
μεγάλης ἠξίωσε· γέλως γὰρ ψυχῆς καὶ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη διερμηνεύε-
88 ται οὗτος. (29.) πάλιν δὲ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡσαῦ τὸν μὲν ἄρχοντα
καὶ ἡγεμόνα καὶ δεσπότην τὸν δὲ Ἡσαῦ ὑπήκοον καὶ | δοῦλον ἔτι κατὰ p. 105 M.
γαστρὸς ὄντας φησὶν εἶναι· ὁ γὰρ ζωοπλάστης θεὸς ἐπίσταται τὰ ἑαυτοῦ
καλῶς δημιουργήματα καὶ πρὶν αὐτὰ εἰς ἄκρον διατορεῦσαι, τάς τε δυνά-
μεις, αἷς αὖθις χρήσονται, καὶ συνόλως τὰ ἔργα τούτων καὶ πάθη.
ἐπειδὴ γὰρ πορεύεται ἡ ὑπομονητικὴ ψυχὴ Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ
θεοῦ, ἀποκρίνεται αὐτῇ, ὅτι „δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σού ἐστι, καὶ δύο
λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ

4 εἰ τύχη ABP 5 καὶ om. L θεσπισθέντα] ἐλπισθέντα coni. Mang. 6 εὐπάθεια — ἥδε in parenthesi posuit et γὰρ seclusit Wendl. τῆς ψυχῆς Mang. ἥδε om. D γὰρ οὐχ] οὐ γὰρ D 7 δραστηρίους ἐνεργεῖ DM καὶ εὐφραίνει D εὐφραίνη H 8 προγαννοῖ DR γὰρ] δὲ DM τοῦτο D τὰ — χαρὰ (9) om. D 9 ἀγαθόν] γαθὸν L, γαυρόν Turn. ἐπιγίνεται — ἄλλοις (11) om. D 10 ἅπασιν BH ὑγεία codd.: ὑγιείᾳ Mang. τῇ τιμῇ codd.: τῇ om. v 11 οὐδὲν DR ᾧ] ὃ DR 17 ἀναχεῖ τε corr. Turn.: ἀναχεῖται codd. 21 ὑπήκουον BH 25 ὑπονητικὴ L, ὑπονοητικὴ Turn. 26 θεῷ BH

6—12 DP fol. 369v DM fol. 276v DR fol. 276v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων (sic): ἡ χαρὰ — χαρά.

μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι“ (Gen. 25, 23). φύσει γὰρ δοῦλον παρὰ 89
θεῷ τὸ φαῦλον καὶ ἄλογον, ἡγεμονικὸν δὲ καὶ ἐλεύθερον τὸ ἀστεῖον καὶ
λογικὸν καὶ ἄμεινον, καὶ οὐχ ὅταν ἤδη γένηται ἐν τῇ ψυχῇ τέλειον
ἑκάτερον, ἀλλὰ κἂν ἐνδοιάζηται· ὅλως γὰρ καὶ μικρά τις αὖρα τῆς ἀρε-
τῆς ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν, οὐκ ἐλευθερίαν μόνον, ἐμφαίνει, καὶ ἔμπαλιν
ἡ τυχοῦσα κακίας γένεσις δουλοῖ τὸν λογισμόν, κἂν μήπω τέλειον αὐτῆς
ἐκφοιτήσῃ τὸ γέννημα. (30.) τί δὲ παθὼν ὁ αὐτὸς οὗτος Ἰακώβ, τοῦ 90
Ἰωσὴφ τοὺς δύο υἱοὺς προσαγαγόντος τὸν πρεσβύτερον Μανασσῆν καὶ
τὸν νεώτερον Ἐφραΐμ, ἐναλλάττει τὰς χεῖρας καὶ τὴν μὲν δεξιὰν ἐπιτί-
θησι τῷ νεωτέρῳ Ἐφραΐμ, τὴν δ' εὐώνυμον τῷ πρεσβυτέρῳ Μανασσῇ,
καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα ἡγησαμένου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ οἰηθέντος τὸν πατέρα
ἄκοντα σφαλῆναι περὶ τὴν τῶν χειρῶν ἐπίθεσιν, φησίν· οὐ διήμαρτον,
ἀλλ' „οἶδα, τέκνον, οἶδα, καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαὸν καὶ οὗτος ὑψωθήσε-
ται, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται“ (Gen.
48, 19). τί οὖν χρὴ λέγειν ἢ τοῦτο, ὅτι δύο φύσεις ἐδημιουργήθησαν 91
ἐν ψυχῇ ὑπὸ θεοῦ σφόδρα ἀναγκαῖαι, μνήμη τε καὶ ἀνάμνησις: ἀμεί-
νων μὲν ἡ μνήμη, χείρων δὲ ἡ ἀνάμνησις· ἡ μὲν γὰρ ἐναύλους ἔχει
καὶ ἐναργεῖς τὰς καταλήψεις, ὡς μηδὲ ἀγνοίᾳ διαμαρτεῖν, ἀναμνήσεως
δὲ λήθη πάντως προηγεῖται, πηρὸν καὶ τυφλὸν πρᾶγμα. πρεσβύτερον 92
δὲ τὸ χεῖρον ἡ ἀνάμνησις εὑρίσκεται μνήμης τοῦ κρείττονος· * * * συνεχὲς
καὶ ἀδιάστατον· οἱ γὰρ πρῶτον εἰς τὰς τέχνας εἰσαγόμενοι περικρατῆσαι
τῶν εἰς αὐτὰς θεωρημάτων ἀδυνατοῦμεν εὐθύς· λήθῃ οὖν κατ' ἀρχὰς
χρώμενοι πάλιν ἀναμιμνησκόμεθα, ἕως ἐκ τοῦ πολλάκις μὲν ἐκλαθέσθαι
πολλάκις δὲ ἀναμνησθῆναι βέβαιος αὖθις μνήμη κρατήσει, παρὸ καὶ νεω-
τέρα — ὀψίγονος γάρ ἐστι — συνίσταται τῆς ἀναμνήσεως. συμβολικῶς 93
106 M. οὖν ὁ μὲν Ἐφραΐμ λέγεται μνήμη, καρποφορία γὰρ ἑρμηνεύεται, τῆς
τοῦ φιλομαθοῦς ψυχῆς τὸν οἰκεῖον ⟨καρπὸν⟩ ἐνηνοχυίας, ὁπότε | διὰ
μνήμης ἔχοι βεβαιοῦν τὰ θεωρήματα· ὁ δὲ Μανασσῆς ἀνάμνησις, μετα-
ληφθεὶς γὰρ „ἐκ λήθης“ εἶναι λέγεται, ὁ δὲ λήθην ἐκφεύγων ἀναμιμνή-

6 τυχοῦσα codd.: τυχούσης Mang. 7 ἐκφοιτήσῃ Mang.: ἐκφυτήσῃ D[R], ἐμφοιτήσῃ codd. 15 λέγειν; ἢ τοῦτο coni. Diels 16. 17 ἀμείνων — ἀνάμνησις om. H 17 ἡ ante μνήμη om. Mang. 18 μηδὲν coni. Wendl. 20 lacunam ante συνεχὲς indicavit Mang., ὡς συνεχοῦς καὶ ἀδιαστάτου coni. Creuzer 21. 22 κρατῆσαι τῶν περὶ αὐτὰς coni. Wendl. 24 βέβαιον H κρατήσει codd.: κρατήσῃ Mang. 27 καρπὸν add. Mang.

6—7 D[R] fol. 138r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων (sic): ἡ τυχοῦσα — γέννημα.

σκεται πάντως. ὀρθότατα οὖν ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν καὶ ἀσκητὴς
ἀρετῆς Ἰακὼβ δεξιοῦται τὴν καρποφόρον μνήμην Ἐφραΐμ, δευτερείων
94 δὲ ἀξιοῖ τὴν ἀνάμνησιν Μανασσῆν. καὶ Μωυσῆς μέντοι τῶν θυόντων
τὸ Φασὲκ τοὺς μὲν ⟨τὸ⟩ πρότερον θύσαντας μάλιστα ἐπαινεῖ, ὅτι δια-
βάντες ἀπὸ τῶν παθῶν Αἰγύπτου ἐπέμειναν τῇ διαβάσει καὶ οὐχ ὥρ-
μησαν ἔτι ἐπ' αὐτά, τοὺς δὲ τὸ δεύτερον δευτερείων ἀξιοῖ (Num. 9, 6ss.),
τραπέντες γὰρ ἀνέδραμον τὴν τροπὴν καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν
πρακτέων πάλιν ἐπὶ τὸ πράττειν ὥρμησαν αὐτά, οἱ δὲ πρότεροι ἄτρεπτοι
διετέλεσαν. ἔοικεν οὖν τοῖς μὲν τὸ δεύτερον Πάσχα θύουσιν ὁ ἐκ λήθης
95 Μανασσῆς, τοῖς δὲ τὸ πρότερον ὁ καρποφόρος Ἐφραΐμ. (31.) ὅθεν
καὶ Βεσελεὴλ ἀνακαλεῖ ὁ θεὸς ἐξ ὀνόματος καί φησιν αὐτῷ δωρήσασθαι
σοφίαν καὶ ἐπιστήμην, καὶ δημιουργὸν αὐτὸν καὶ ἀρχιτέκτονα πάντων τῶν
τῆς σκηνῆς, τουτέστι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων, ἀποδείξειν (Exod. 31, 2 ss.),
μηδὲν ἔργον, ὃ κἂν ἐπαινέσειέ τις, προϋποδείξας αὐτοῦ. λεκτέον οὖν
ὅτι καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα τῇ ψυχῇ ἐντετύπωκεν ὁ θεὸς νομίσματος δοκί-
μου τρόπον. τίς οὖν ἐστιν ὁ χαρακτὴρ εἰσόμεθα, ἐὰν τὴν ἑρμηνείαν
96 πρότερον τοῦ ὀνόματος ἀκριβώσωμεν. ἑρμηνεύεται οὖν Βεσελεὴλ ἐν
σκιᾷ θεοῦ· σκιὰ θεοῦ δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστιν, ᾧ καθάπερ ὀργάνῳ
προσχρησάμενος ἐκοσμοποίει. αὕτη δὲ ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὡσανεὶ ἀπεικό-
νισμα ἑτέρων ἐστὶν ἀρχέτυπον· ὥσπερ γὰρ ὁ θεὸς παράδειγμα τῆς
εἰκόνος, ἣν σκιὰν νυνὶ κέκληκεν, οὕτως ἡ εἰκὼν ἄλλων γίνεται παρά-
δειγμα, ὡς καὶ ἐναρχόμενος τῆς νομοθεσίας ἐδήλωσεν εἰπών· „καὶ
ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ" (Gen. 1, 27), ὡς τῆς
μὲν εἰκόνος κατὰ τὸν θεὸν ἀπεικονισθείσης, τοῦ δὲ ἀνθρώπου | κατὰ p. 107 M.
97 τὴν εἰκόνα λαβοῦσαν δύναμιν παραδείγματος. (32.) τίς οὖν ὁ ἐπιγινό-
μενος χαρακτήρ, θεασώμεθα. ἐζήτησαν οἱ πρῶτοι, πῶς ἐνοήσαμεν τὸ
θεῖον, εἶθ' οἱ δοκοῦντες ἄριστα φιλοσοφεῖν ἔφασαν, ὅτι ἀπὸ τοῦ κόσμου
καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνυπαρχουσῶν τούτοις δυνάμεων ἀντίληψιν
98 ἐποιησάμεθα τοῦ αἰτίου· ὥσπερ γάρ, εἴ τις ἴδοι δεδημιουργημένην οἰκίαν
ἐπιμελῶς προπυλαίοις στοαῖς ἀνδρῶσι γυναικωνίτισι τοῖς ἄλλοις οἰκοδο-
μήμασιν, ἔννοιαν λήψεται τοῦ τεχνίτου — οὐ γὰρ ἄνευ τέχνης καὶ δη-

---

3 Μωσῆς codd. μέντοι ABP: μὲν H 4 τὸ Φασὲκ Mang.: τῶ Φασὲκ codd. τὸ ante πρότερον addidi 5 παθῶν Mang.: ποταμῶν codd. 10 ὅθεν] πόθεν coni. Markland 11 δωρήσασθαι codd.: δωρήσεσθαι v 16 ἐστιν om. L 17 πρότερον scripsi: πρὸ codd. 17. 18 ἐν σκιᾷ θεοῦ Mang.: ἐν σκιᾶ ὁ θεός codd. 18 σκιὰ θεοῦ δὲ H: σκιὰ δὲ θεοῦ ABP 19 αὕτη Turn.: αὐτὴ codd. 26 ἐνενοήσαμεν coni. Mang. 30 προπυλαίοις] καὶ πυλαίοις L 31 ἀντιλήψεται L

μιουργοῦ νομιεῖ τὴν οἰκίαν ἀποτελεσθῆναι —, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ πόλεως καὶ νεὼς καὶ παντὸς ἐλάττονος ἢ μείζονος κατασκευάσματος. οὕτως δὴ καὶ εἰσελθών τις ὥσπερ εἰς μεγίστην οἰκίαν ἢ πόλιν τόνδε 99 τὸν κόσμον καὶ θεασάμενος οὐρανὸν μὲν ἐν κύκλῳ περιπολοῦντα καὶ πάντα ἐντὸς συνειληφότα, πλανήτας δὲ καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρας κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως κινουμένους ἐμμελῶς τε καὶ ἐναρμονίως καὶ τῷ παντὶ ὠφελίμως, γῆν δὲ τὸν μέσον χῶρον λαχοῦσαν, ὕδατός τε καὶ ἀέρος χύσεις ἐν μεθορίῳ τεταγμένας, ἔτι δὲ ζῷα θνητά τε αὖ καὶ ἀθάνατα καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν διαφοράς, λογιεῖται δήπου, ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ τέχνης παντελοῦς δεδημιούργηται, ἀλλὰ καὶ ἦν καὶ ἔστιν ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργὸς ὁ θεός. οἱ δὴ οὕτως ἐπιλογιζόμενοι διὰ σκιᾶς τὸν θεὸν καταλαμβάνουσι, διὰ τῶν ἔργων τὸν τεχνίτην κατανοοῦντες.

(33.) ἔστι δέ τις τελεώτερος καὶ μᾶλλον κεκαθαρμένος νοῦς τὰ μεγάλα 100 μυστήρια μυηθείς, ὅστις οὐκ ἀπὸ τῶν γεγονότων τὸ αἴτιον γνωρίζει, ὡς ἂν ἀπὸ σκιᾶς τὸ μένον, ἀλλ' ὑπερκύψας τὸ γενητὸν ἔμφασιν ἐναργῆ τοῦ ἀγενήτου λαμβάνει, ὡς ἀπ' αὐτοῦ αὐτὸν καταλαμβάνειν καὶ τὴν σκιὰν αὐτοῦ, ὅπερ ἦν τόν τε λόγον καὶ τόνδε τὸν κόσμον. οὗτός 101 ἐστι Μωυσῆς ὁ λέγων „Ἐμφάνισόν μοι σαυτόν, γνωστῶς ἴδω σε“ (Exod. 33, 13)· μὴ γὰρ ἐμφανισθείης μοι δι' οὐρανοῦ ἢ γῆς ἢ ὕδατος ἢ ἀέρος ἤ τινος ἁπλῶς τῶν ἐν γενέσει, μηδὲ κατοπτρισαίμην ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν σὴν ἰδέαν ἢ ἐν σοὶ τῷ θεῷ, αἱ γὰρ ἐν γενητοῖς ἐμφάσεις διαλύονται, αἱ δὲ ἐν τῷ ἀγενήτῳ μόνιμοι καὶ βέβαιοι καὶ ἀίδιοι ⟨ἂν⟩ διατελοῖεν. διὰ τοῦτο Μωυσῆν ἀνακέκληκε καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ θεός. καὶ Βεσελεὴλ ἀνακέκληκεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τὸν μὲν τὴν ἔμφασιν 102 τοῦ θεοῦ λαμβάνοντα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ αἰτίου, τὸν δὲ ὥσπερ ἀπὸ σκιᾶς τῶν γενομένων τὸν τεχνίτην ἐξ ἐπιλογισμοῦ κατανοοῦντα. διὰ τοῦθ' εὑρήσεις τὴν σκηνὴν καὶ τὰ σκεύη πάντα αὐτῆς πρότερον μὲν ὑπὸ
p 108 M. Μωυσέως, αὖθις δ' ὑπὸ | Βεσελεὴλ κατασκευαζόμενα· Μωυσῆς μὲν γὰρ τὰ ἀρχέτυπα τεχνιτεύει, Βεσελεὴλ δὲ τὰ τούτων μιμήματα· χρῆται μὲν γὰρ Μωυσῆς ὑφηγητῇ τῷ θεῷ, ὡς φησι· „κατὰ τὸ παρά-

4 καὶ prius om. L   οὐρανὸν μὲν AP: μὲν om. BH   5 ἐκτὸς codd., corr. Turn.   7 μέσον codd.: μεσαίτατον v   9 ταῦτα om. L   10 δεδημιούργηται (β') παντελοῦς (α') B   15 γεννητὸν codd.   16 ἀγεννήτου codd.   καταλαμβάνει B   18 Μωσῆς codd.   21 γεννητοῖς codd.   22 ἀγεννήτῳ codd.   ἂν addidi; διατελοῦσιν coni. Mang.   23 Μωσῆν codd.   ὁ om. AP   28 Μωσέως codd.   Μωσῆς codd.   30 Μωσῆς codd.   ὡς] ὃς BH

δείγμα τὸ δεδειγμένον σοι ἐν τῷ ὄρει πάντα ποιήσεις" (Exod. 25, 40),
103 Βεσελεὴλ δὲ Μωυσεῖ· καὶ εἰκότως· καὶ γὰρ ὅτε Ἀαρὼν ὁ λόγος καὶ
Μαριὰμ ἡ αἴσθησις ἐπανίστανται, ῥητῶς ἀκούουσιν ὅτι, „ἐὰν γένηται
προφήτης κυρίῳ, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσεται" καὶ ἐν σκιᾷ ὁ θεός,
οὐκ ἐναργῶς, Μωυσεῖ δέ, ὅστις „πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ, στόμα κατὰ
στόμα λαλήσει, ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων" (Num. 12, 6—8).
104 (34.) ἐπειδὴ τοίνυν δύο φύσεις εὕρομεν γενομένας καὶ πλαττομένας
καὶ ἄκρως τετορευμένας ὑπὸ θεοῦ, τὴν μὲν ἐξ ἑαυτῆς βλαβερὰν καὶ
ἐπίληπτον καὶ κατάρατον, τὴν δὲ ὠφέλιμον καὶ ἐπαινετήν, καὶ ἔχουσαν
τὴν μὲν κίβδηλον, τὴν δὲ δόκιμον χαρακτῆρα, καλὴν καὶ ἁρμόττουσαν
εὐχὴν εὐξώμεθα, ἣν καὶ Μωυσῆς, „ἵν' ἡμῖν ἀνοίξῃ ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ
θησαυρὸν" (Deut. 28, 12) καὶ τὸν μετάρσιον καὶ ἐγκύμονα θείων φώ-
των λόγον, ὃν δὴ κέκληκεν οὐρανόν, τοὺς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγξῃ.
105 εἰσὶ γὰρ ὥσπερ ἀγαθῶν οὕτω καὶ κακῶν παρὰ τῷ θεῷ θησαυροί,
ὡς ἐν μεγάλῃ φησὶν ᾠδῇ· „οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ' ἐμοί,
καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου, ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως, ὅταν
σφαλῇ ὁ ποὺς αὐτῶν" (Deut. 32, 34. 35); ὁρᾷς ὅτι κακῶν εἰσι
θησαυροί· καὶ ὁ μὲν τῶν ἀγαθῶν εἷς — ἐπεὶ γὰρ ὁ θεὸς εἷς, καὶ
ἀγαθῶν θησαυρὸς ⟨εἷς⟩ —, πολλοὶ δὲ τῶν κακῶν, ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτά-
νοντες ἄπειροι τὸ πλῆθος. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ σκόπει τὴν τοῦ ὄντος
ἀγαθότητα· τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν θησαυρὸν ἀνοίγει, τοὺς δὲ τῶν κακῶν
ἐπισφίγγει· θεοῦ γὰρ ἴδιον τὰ μὲν ἀγαθὰ προτείνειν καὶ φθάνειν δω-
106 ρούμενον, τὰ δὲ κακὰ μὴ ῥᾳδίως ἐπάγειν. Μωυσῆς δὲ καὶ ἐπιτείνων
τὸ τοῦ θεοῦ φιλόδωρον καὶ χαριστικὸν οὐ μόνον ἐν τῷ ἄλλῳ χρόνῳ
φησὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν κακῶν ἐσφραγίσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ
σφαλῇ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁπότε καὶ ἄξιον ἦν αὐτὴν

---

1 τὸ] τῷ A 2 Μωσεῖ codd. ὅτε scripsi: ὅ τε codd. 3 ἐπανίστανται scripsi: ἐπανίσταται codd. τοῖς ἀκούουσιν v, τοῖς om. codd. 5 Μωσεῖ codd. 8 ὑπὸ Turn.: ἀπὸ codd. 11 εὐξώμεθα AP: εὐξόμεθα BH Μωσῆς codd. ἀνοίξῃ ὁ θεὸς ABP: ἀνοίξῃ ὁ θεὸς ἀνοίξῃ (sic) H 14 τῷ om. P 17 σφαλεῖ P 18 ἐπεὶ scripsi: ἐπὰν codd. 19 εἷς add. Mang. 22. 23 δωρούμενος H 23 Μωσῆς codd. καὶ om. P 26 σφαλεῖ P ἦν om. H

22—23 D^C fol. 258^r (Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^P fol. 360^r D^M fol. 267^v D^R fol. 273^v D^V p. 710 Mel. Barocc. fol. 148^v Io. Georgid. p. 47 Boiss. Φίλωνος: θεοῦ ἴδιον—ἐπάγειν.

δίκης ἀξιοῦσθαι· ⟨ἐν⟩ ἡμέρᾳ γάρ φησιν ἐκδικήσεως ἐσφραγίσθαι τοὺς
τῶν κακῶν θησαυρούς, δεικνύντος τοῦ ἱεροῦ λόγου, ὅτι οὐδὲ τοῖς ἁμαρ-
τάνουσιν εὐθὺς ἐπέξεισιν ὁ θεός, ἀλλὰ δίδωσι χρόνον εἰς μετάνοιαν καὶ
τὴν τοῦ σφάλματος ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν.

(35.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ 107
πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς“ (Gen.
3, 14). ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία, οὕτως
κατάρας ἡδονή, τὸ πάθος, ἡ μεταθεῖσα τοὺς ὅρους τῆς ψυχῆς καὶ κατα-
p. 109 M. σκευάσασα αὐτὴν ἀντὶ φιλαρέτου | φιλοπαθῆ· φησὶ δὲ Μωυσῆς ἐν ταῖς
ἀραῖς, ἐπικατάρατον εἶναι τὸν μετατιθέντα τὰ ὅρια τοῦ πλησίον (Deut.
27, 17)· ὅρον γὰρ ἔθηκε καὶ νόμον ὁ θεὸς τὴν ἀρετὴν τῇ ψυχῇ, τὸ
τῆς ζωῆς ξύλον· τοῦτον δὲ μετατέθεικεν ⟨ὁ⟩ πήξας ὅρον κακίαν, ξύλον
θανάτου. „ἐπικατάρατος μέντοι καὶ ὁ πλανῶν τυφλὸν ἐν ὁδῷ“ (Deut. 108
27, 18), „καὶ ὁ τύπτων τὸν πλησίον δόλῳ“ (ib. 24). καὶ ταῦτα δ’
ἐργάζεται ἡ ἀθεωτάτη ἡδονή· τυφλὸν γὰρ φύσει ἡ αἴσθησις ἅτε ἄλογος
οὖσα, ἐπεὶ τὸ λογικὸν ἐξομματοῦται· παρὸ καὶ μόνῳ τούτῳ τὰ πράγματα
καταλαμβάνομεν, αἰσθήσει δ’ οὐκέτι, μόνα γὰρ τὰ σώματα φαντα-
σιούμεθα δι’ αἰσθήσεως. τὴν οὖν πηρὰν αἴσθησιν τῆς τῶν πραγμάτων 109
ἀντιλήψεως ἐξηπάτηκεν, εἴ γε δυναμένην ἐπὶ νοῦν τρέπεσθαι καὶ ἡνιο-
χεῖσθαι ὑπ’ αὐτοῦ κεκώλυκεν, ἐπὶ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαγοῦσα καὶ λίχνον
αὐτὴν ἀπεργασαμένη τοῦ ἑαυτῆς ποιητικοῦ, ἵνα ἡ μὲν αἴσθησις πηρὸς
οὖσα ἀκολουθῇ τυφλῷ ποδηγῷ τῷ αἰσθητῷ, ὁ δὲ νοῦς, ὑπ’ ἀμφοτέρων
ποδηγούμενος οὐ βλεπόντων, ἐκτραχηλίζηται καὶ ἀκρατὴς ἑαυτοῦ γίνηται.
εἰ γάρ τις ἦν τοῦ κατὰ φύσιν ἀκολουθία, τῷ βλέποντι λογισμῷ τὰ πηρὰ 110
ἐχρῆν ἕπεσθαι, οὕτως γὰρ ἂν τὰ βλαβερὰ ἐπεκουφίζετο· νυνὶ δὲ τοσοῦ-
τον ἔστησε μηχάνημα κατὰ τῆς ψυχῆς, ὥστε ἡγεμόσιν αὐτὴν χρῆσθαι
τυφλοῖς ἠνάγκασε, παρακρουσαμένη καὶ ἀναπείσασα κακῶν ἀρετὴν ἀλλάξαι
καὶ ἀντιδοῦναι πονηρῶν ἀκακίαν. (36.) ἀπείρηκε δὲ καὶ τὴν τοιαύτην

1 ἐν add. Turn., om. codd. 3 ἐπεξέρχεται DP 4 ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν D: τε καὶ ἐπανόρθωσιν om. codd. 7 οὕτω BH 9 Μωσῆς codd. 12 μετατέθηκε ABP, μετατέθηκεν H ὁ addidi ⟨ἡ ἡδονὴ⟩ πήξασα coni. Markland
14 καὶ — δόλῳ om. Turn. Mang. 21 ποιητικοῦ] ποιητοῦ H 22 ἀκολουθεῖ H
23 ποδηγούμενος codd.: ποδηγετούμενος Mang. 25 οὕτω H 26 ἔστηκε L
28 ἀκακίαν scripsi: κακίαν codd., καλά coni. Mang., καλοκἀγαθίαν coni. Wendl.

2—4 ibid. τοῦ αὐτοῦ: οὐδὲ — ἐπανόρθωσιν.

ἀντίδοσιν ὁ ἱερὸς λόγος, ὅταν φῇ· „οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ“ (Lev.
111 27, 33). ἐπικατάρατος δὴ διὰ ταῦτα ἡ ἡδονή. ἃ δὲ καταρᾶται αὐτῇ,
ἴδωμεν ὡς προσφυᾶ. ἀπὸ πάντων φησὶ τῶν κτηνῶν ἐπάρατον εἶναι
(Gen. 3, 14). οὐκοῦν κτηνῶδες μέν ἐστι τὸ ἄλογον καὶ αἰσθητικόν,
ἑκάστη δὲ αἴσθησις ἡδονῇ καταρᾶται ὡς πολεμιωτάτῃ καὶ ἐχθίστῃ·
καὶ γάρ ἐστι τῷ ὄντι πολέμιος αἰσθήσει· τεκμήριον δέ, ὅταν ἡδονῆς
ἀμέτρου κορεσθῶμεν, οὔθ' ὁρᾶν οὔτ' ἀκούειν οὔτ' ὀσφραίνεσθαι οὔτε
γεύεσθαι οὔθ' ἅπτεσθαι εἰλικρινῶς δυνάμεθα, ἀλλ' ἀμυδρὰς καὶ ἀσθενεῖς
112 ποιούμεθα τὰς προσβολάς. καὶ τοῦτο μέν, ὅταν ἐπίσχωμεν τὴν χρῆσιν
αὐτῆς, πάσχομεν· ἐν αὐταῖς δ' ὄντες ταῖς τῆς ἡδονῆς ἀπολαύσεσι κατὰ
τὸ παντελὲς καὶ τὴν διὰ τῶν συνεργουσῶν αἰσθήσεων ἀντίληψιν ἀφαι-
ρούμεθα, ὡς δοκεῖν πεπηρῶσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν εἰκότως ἀρὰς θεῖτο
113 αἴσθησις τῇ πηρούσῃ αὐτὴν ἡδονῇ; (37.) | ἐπικατάρατος δέ ἐστι καὶ p. 110 M.
παρὰ πάντα τὰ θηρία, λέγω δὴ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τούτοις γὰρ νοῦς
τιτρώσκεται καὶ διαφθείρεται. διὰ τί οὖν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν χείρων
εἶναι δοκεῖ; ὅτι σχεδὸν ὑποβέβληται πᾶσιν, ὥσπερ τις ἀρχὴ καὶ θεμέλιος·
ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία γέγονε δι' ἔρωτος ἡδονῆς, ἥ τε λύπη συνίσταται
κατὰ τὴν ταύτης ἀφαίρεσιν, φόβος τε αὖ γεννᾶται δι' εὐλάβειαν ἀπου-
σίας αὐτῆς· ὥστε δῆλον εἶναι, ὅτι πάντα ἐφορμεῖ τὰ πάθη τῇ ἡδονῇ,
καὶ οὐδ' ἂν συνέστη τὸ παράπαν ἴσως ἐκεῖνα, εἰ μὴ προκατεβλήθη τὸ
οἰστικὸν αὐτῶν ἡδονή.
114 (38.) „Ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ“ (Gen. 3, 14).
περὶ γὰρ ταῦτα φωλεύει τὰ μέρη τὸ πάθος, τά τε στέρνα καὶ τὴν γα-
στέρα, ὅταν μὲν ἔχῃ τὰ ποιητικὰ καὶ τὰς ὕλας ἡ ἡδονή, περὶ τὴν γα-
στέρα καὶ τὰ μετ' αὐτήν, ὅταν ⟨δ'⟩ ἀπορῇ, περὶ τὰ στήθη, ὅπου ὁ θυμός·
οἱ γὰρ φιλήδονοι στερόμενοι τῶν ἡδονῶν ὀργίζονται καὶ παραπικραίνον-
115 ται. ἔτι δὲ ἀκριβέστερον ἴδωμεν τὸ δηλούμενον. τριμερῆ συμβέβηκε
τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἶναι καὶ ἔχειν μέρος μὲν ἓν λογιστικόν, δεύτερον δὲ
θυμικόν, τρίτον δὲ ἐπιθυμητικόν. ἔνιοι μὲν οὖν τῶν φιλοσόφων τὰ μέρη
ταῦτα δυνάμει μόνον διέκριναν ἀλλήλων, τινὲς δὲ καὶ τόποις· εἶτα ἔνει-
μαν τῷ μὲν λογιστικῷ τὸν περὶ κεφαλὴν χῶρον εἰπόντες, ὅπου ὁ βασι-
λεύς, ἐκεῖ καὶ οἱ δορυφόροι, δορυφόροι δὲ αἱ αἰσθήσεις τοῦ νοῦ περὶ
κεφαλὴν οὖσαι, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς εἴη ἂν ἐκεῖ, ὥσπερ ἄκραν ἐν

---

1 ἀντίδοσιν Mang.: ἀντιδοσίαν codd. φῇ AP: φησίν BH πονηρὸν καλῷ P
10 πάσχωμεν L 11 συνεργουσῶν] ἐνεργουσῶν L 18 εὐλάβειαν] εὐσέβειαν L
19 τῇ om. H ἡδονή H 23 τε om. L 25 καὶ τὰ] καὶ τὴν H δ' om.
codd., add. Turn. 31 λογικῷ L

πόλει λαχὼν οἰκεῖν, τῷ δὲ θυμικῷ τὰ στέρνα, παρὸ καὶ τὴν φύσιν
ὀχυρῶσαι τὸ μέρος πυκνότητι καὶ κραταιότητι συνεχῶν ὀστέων ὥσπερ
στρατιώτην ἀγαθὸν καθοπλίσασαν θώρακι καὶ ἀσπίδι πρὸς τὴν τῶν ἐναν-
τιουμένων ἄμυναν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ τὸν περὶ τὸ ἦτρον καὶ τὴν κοι-
λίαν τόπον, ἐνταῦθα γὰρ κατοικεῖ ἐπιθυμία, ὄρεξις ἄλογος. (39.) ἐὰν 116
οὖν ποτε ζητῇς, ὦ διάνοια, τίνα χῶρον ἡδονὴ κεκλήρωται, μὴ σκέπτου
τὸν περὶ κεφαλὴν τόπον, ὅπου τὸ λογιστικόν, οὐ γὰρ μὴ εὑρήσεις, ἐπεὶ
μάχεται ὁ λόγος τῷ πάθει καὶ ἐν ταὐτῷ μένειν οὐ δύναται· κρατοῦν-
τος μὲν γὰρ λόγου φροῦδος ἡ ἡδονή, νικώσης δὲ ἡδονῆς φυγὰς ὁ λόγος·
ζήτει δ' ἐν στήθει καὶ κοιλίᾳ, ὅπου ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, μέρη τοῦ
ἀλόγου· ἐν αὐτῷ γὰρ εὑρίσκεται καὶ ἡ κρίσις ἡ ἡμετέρα καὶ τὰ πάθη.
οὐ κεκώλυται οὖν νοῦς ἐκβὰς τῶν νοητῶν καὶ οἰκείων ἐπιβολῶν ἐκδο- 117
θῆναι τῷ χείρονι· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν ὁ ψυχῆς κρατήσῃ πόλεμος·
p. 111 M. ἀνάγκη γὰρ δοριάλωτον γίνεσθαι τὸν μὴ μάχιμον | ἀλλ' εἰρηναῖον [τὸν]
ἐν ἡμῖν λογισμόν. (40.) εἰδὼς γοῦν ὁ ἱερὸς λόγος ὅσον ἡ ἑκατέρου 118
δύναται ὁρμὴ πάθους, θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἑκάτερον ἐπιστομίζει,
ἡνίοχον καὶ κυβερνήτην ἐφιστὰς τὸν λόγον. καὶ πρότερον περὶ τοῦ
θυμοῦ, θεραπεύων αὐτὸν καὶ ἰώμενος, διαλέγεται οὕτως· „καὶ ἐπιθή-
σεις ἐπὶ τὸ λόγιον τῶν κρίσεων τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ
ἔσται ἐπὶ τοῦ στήθους Ἀαρών, ὅταν εἰσέρχηται εἰς τὸ ἅγιον ἐναντίον
κυρίου" (Exod. 28, 26). λόγιον οὖν ἐστιν ἐν ἡμῖν τὸ φωνητήριον ὄρ- 119
γανον, ὅπερ ἐστὶν ὁ γεγωνὼς λόγος· οὗτος δὲ ἢ ἀκριτόμυθός ἐστι καὶ
ἀδόκιμος ἢ κεκριμένος καὶ δόκιμος· εἰς ἔννοιαν δ' ἡμᾶς ἄγει λόγου
τοῦ κατὰ διάκρισιν· τὸ γὰρ λόγιόν φησιν οὐ τὸ ἄκριτον ἢ κίβδηλον,
ἀλλὰ τὸ τῶν κρίσεων, ἴσον τῷ διακεκριμένον καὶ ἐξητασμένον. τούτου 120
δὲ τοῦ δοκίμου λόγου δύο ἀρετάς φησιν εἶναι τὰς ἀνωτάτω, σαφήνειαν καὶ
ἀληθότητα, καὶ πάνυ ὀρθῶς· ὁ γὰρ λόγος τὸ μὲν πρῶτον παρῆκε τοῦ
σαφῆ ποιῆσαι καὶ δῆλα τὰ πράγματα τῷ πλησίον, μὴ δυνηθέντων ἡμῶν
τὸ ἐγγενόμενον τῇ ψυχῇ πάθος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπιδείξασθαι οὐδ' οἷον ἦν
παραστῆσαι· (41.) διόπερ ἠναγκάσθημεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ διὰ φωνῆς σύμ-
βολα, ὀνόματα καὶ ῥήματα, ἃ δεῖ πάντως εἶναι γνώριμα, ἵνα σαφῶς

---

4 τῷ] τὸ A ἦτρον scripsi: ἦτορ codd., ἧπαρ v 7 λογικόν ABP οὐ γὰρ μὴ ABP: μὴ γὰρ H 7. 8 ἐπεὶ μάχεται] ἐπιμάχεται P 11 αὐτῷ] αὐτῇ Mang. 13 οὐ συμβαίνει v, οὐ om. codd. 14 τὸν alterum seclusi 16 ἑκατέρου H 17 ἐπιστὰς H 22 γεγωνὼς AP: γεγονὼς BH, γεγωνὸς Mang. 23 δ'] δι' H 27 παρῆκε τοῦ codd.: παρεῖχε τὸ Mang. 29 ἐγγινόμενον L ἦν om. P 30 τὰ] τῶν H

καὶ ἐκδήλως ὁ πλησίον ἐκλάβηται· ἔπειτα τοῦ ἀληθῶς αὐτὰ ἀπαγγεῖλαι·
121 τί γὰρ ὄφελος τρανὴν μὲν καὶ σαφῆ τὴν ἑρμηνείαν ποιεῖσθαι, ψευδῆ δὲ ἄλλως; ἀνάγκη γὰρ οὕτως ἐχόντων ἀπατᾶσθαι τὸν ἀκροατὴν καὶ μεγίστην καρποῦσθαι συμφοράν, μετὰ ἀγνοίας ἀπαιδευσίαν· τί γάρ, ἂν λέγω τῷ παιδὶ τρανῶς καὶ σαφῶς δείξας τὸ ἄλφα στοιχεῖον ὅτι ἐστὶ γάμμα ἢ τὸ ἦτα ὅτι ἐστὶν ω̄; ἢ ὁ μουσικὸς λέγῃ τῷ πρῶτα εἰσαγομένῳ δεικνὺς τὸ ἐναρμόνιον ὅτι χρῶμά ἐστιν, ἢ τὸ χρωματικὸν ὅτι διατονικόν, ἢ τὴν ὑπάτην ὅτι μέση, ἢ τὸ συνημμένον ὅτι διεζευγμένον, ἢ τὴν ὑπερβολαίαν
122 ὅτι προσλαμβανόμενος; τρανῶς μὲν ἴσως καὶ σαφῶς ἐρεῖ, οὐκ ἀληθῶς δέ, ἀλλὰ ταύτῃ κακίαν ἐργάσεται τὴν ἐν λόγῳ· ὅταν δὲ ἀμφότερα καὶ σαφήνειαν καὶ ἀληθότητα ποιῆται, ὠφέλιμον παρέξει τῷ μανθάνοντι τὸν λόγον, χρησάμενος ταῖς δυσὶν ἀρεταῖς αὐτοῦ, ἃς καὶ μόνας σχεδὸν
123 εἶναι συμβέβηκέ που. (42.) φησὶν οὖν ἱδρῦσθαι τὸν κεκριμένον λόγον ἔχοντα τὰς ἰδίας ἀρετὰς ἐπὶ τοῦ στήθους δηλονότι Ἀαρών, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ θυμοῦ, ἵν᾽ οὗτος ἡνιοχῆται λόγῳ τὸ πρῶτον καὶ μὴ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀλογίας βλάπτηται, εἶτα δὲ σαφηνείᾳ, οὐ πέφυκε γὰρ ὁ θυμὸς σαφηνείας εἶναι φίλος· τῶν | γοῦν ὀργιζομένων οὐ μόνον ἡ διάνοια ἀλλὰ p. 112 M.
καὶ τὰ ῥήματα ταραχῆς καὶ συγχύσεως γέμει· οἰκεῖον οὖν ἦν τὴν τοῦ
124 θυμοῦ ἀσάφειαν ἐπανορθωθῆναι σαφηνείᾳ· ἐπὶ τούτοις ἀληθότητι, μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχει ὁ θυμὸς ἴδιον, τὸ ψεύδεσθαι· τῶν γοῦν χρωμένων τῷ πάθει τούτῳ σχεδὸν οὐδεὶς ἀληθεύει, ἅτε μέθῃ κεκρατημένος ψυχῆς, οὐ σώματος. ταῦτα ἀλεξιφάρμακα τοῦ θυμικοῦ μέρους ἐστί· λόγος, σαφήνεια λόγου, ἀλήθεια αὐτοῦ· ἓν γάρ ἐστι δυνάμει τὰ τρία, λόγος σὺν ἀρεταῖς ἀληθότητι καὶ σαφηνείᾳ θυμὸν νόσημα χαλεπὸν
125 ψυχῆς ἰώμενος. (43.) τίνος οὖν ἐστι φέρειν ταῦτα; οὐχὶ τῆς ἐμῆς ἢ τῆς ⟨τοῦ⟩ τυχόντος διανοίας, ἀλλὰ τῆς ἱερωμένης καὶ θυούσης καθαρῶς, τῆς Ἀαρών· καὶ οὐδὲ ταύτης ἀεί, πολλάκις γὰρ τρέπεται, ἀλλ᾽ ὅταν ἀτρέπτως διάγῃ, ὅταν εἰσπορεύηται εἰς τὸ ἅγιον, ὅταν συνεισπορεύηται
126 ὁ λογισμὸς ταῖς ἁγίαις γνώμαις καὶ μὴ τούτων ἀποδιδράσκῃ. ἀλλὰ πολλάκις συνεισέρχεται μὲν ὁ νοῦς εἰς ἱερὰς καὶ ὁσίους καὶ κεκαθαρ-

---

1 τοῦ codd.: τὸ Mang. 2 τρανῆ L 4 ἀπαιδευσίαν ABP: καὶ ἀπαιδευσίαν H 5 σαφῶς corr. Turn.: σοφῶς codd. γάμα codd. 6 ἦτα A: ἣ ceteri λέγῃ Wendl.: λέγει codd. 7 χρωματονιστικὸν H 8 ὑπάτην Mang.: ὑστάτην codd. τὸ διεζευγμένον PL 9 προσλαβόμενος HL² 12 χρησαμέναις H 13 κεκριμένον corr. Turn.: κεκρυμμένον codd. 14 ἰδίας] δύο coni. Mang. 15 οὗτος] οὕτως L ἡνιοχεῖται ABH 16 ὁ om. Mang. 19 ἀσάφειαν Benzelius: σαφήνειαν codd. 22 θυμικοῦ] θῦ (i. e. θεοῦ) μικροῦ H 26 τοῦ om. codd., add. Turn. 28 ἄτρεπτος coni. Mang. συνεὶς πορεύηται Turn. 30 ὁσίας Richter

μένας δόξας, ἀλλὰ ἀνθρωπείους ταύτας, οἷον τὰς περὶ τῶν καθηκόντων,
τὰς περὶ τῶν κατορθωμάτων, τὰς περὶ τῶν θέσει νομίμων, τὰς περὶ
τῆς κατ᾽ ἀνθρώπους ἀρετῆς· οὐδ᾽ ὁ τοῦτον διακείμενος τὸν τρόπον
ἱκανός ἐστι τὸ λόγιον φέρειν ἐπὶ τοῦ στήθους μετὰ τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ
μόνος ὁ ἐναντίον κυρίου εἰσιών, τουτέστιν ὁ ἕνεκα θεοῦ πάντα πράττων
καὶ μηδὲν τῶν μετὰ θεὸν ὑπερτιμῶν, ἀλλὰ νέμων μὲν καὶ τούτοις τὰ
κατ᾽ ἀξίαν, μὴ ἱστάμενος μέντοι ἐπ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν
γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ τιμὴν τοῦ ἑνός· τῷ γὰρ οὕτως διακειμένῳ 127
ἡνιοχηθήσεται ὁ θυμὸς ὑπό τε λόγου κεκαθαρμένου τὸ ἄλογον αὐτοῦ
περιαιροῦντος καὶ ὑπὸ σαφηνείας τὸ ἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον θερα-
πευούσης καὶ ὑπὸ ἀληθότητος τὸ ψεῦδος ἀποκοπτούσης. (44.) ὁ μὲν 128
οὖν Ἀαρὼν — δεύτερος γάρ ἐστι Μωυσῆ ἐκτέμνοντος τὸ στῆθος, ὅπερ
ἐστὶ τὸν θυμόν — οὐκ ἐᾷ αὐτὸν ἀκρίτοις ὁρμαῖς ἐκφέρεσθαι, δεδιὼς
μή ποτε ἀφεθεὶς ἵππου τρόπον ἀνασκιρτήσας ὅλην πατήσῃ τὴν ψυχήν,
ἀλλὰ θεραπεύει καὶ ἐπιστομίζει τὸ μὲν πρῶτον λόγῳ, ἵνα ἡνιόχῳ χρώ-
μενος ἀρίστῳ μὴ σφόδρα ἀφηνιάσῃ, ἔπειτα δὲ ταῖς ἀρεταῖς τοῦ λόγου,
σαφηνείᾳ καὶ ἀληθείᾳ· εἰ γὰρ παιδευθείη ὁ θυμὸς οὕτως, ὥστε καὶ
λόγῳ εἴκειν καὶ σαφηνείᾳ καὶ τὸ ἀψευδὲς ἀσκεῖν, ἑαυτόν τε τῆς πολ-
λῆς ζέσεως ἀπαλλάξει τήν θ᾽ ὅλην ψυχὴν ἵλεων κατασκευάσει. (45.) ἀλλ᾽ 129
οὗτος μέν, ὡς ἔφην, ἔχων τὸ πάθος ἰᾶσθαι αὐτὸ πειρᾶται τοῖς λεχ-
p. 113 M. θεῖσι σωτηρίοις φαρμάκοις, Μωυσῆς δὲ ὅλον τὸν | θυμὸν ἐκτέμνειν καὶ
ἀποκόπτειν οἴεται δεῖν τῆς ψυχῆς, οὐ μετριοπάθειαν ἀλλὰ συνόλως ἀπά-
θειαν ἀγαπῶν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ἱερώτατος χρησμός·
„λαβὼν“ γάρ φησι „Μωυσῆς τὸ στηθύνιον ἀφεῖλεν αὐτὸ ἐπίθεμα ἐναν-
τίον κυρίου ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, καὶ ἐγένετο Μωυσεῖ ἐν
μερίδι“ (Lev. 8, 29)· πάνυ καλῶς· τοῦ γὰρ φιλαρέτου καὶ θεοφιλοῦς 130
ἔργον ἦν τὴν ὅλην ψυχὴν θεασάμενον λαβέσθαι τοῦ στήθους, ὅπερ ἐστὶ
τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀφελεῖν αὐτὸν καὶ ἀποκόψαι, ἵνα τοῦ πολεμικοῦ μέρους
ἐκτμηθέντος εἰρήνην τὸ λοιπὸν ἄγῃ. ἀφαιρεῖ δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ τυχόντος
ζῴου, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, καίτοι καὶ μόσχος ἱερουρ-
γήθη· ἀλλὰ τοῦτον παρελθὼν ἐπὶ τὸν κριὸν ἦλθε, διότι κρουστικὸν

---

1 ἀνθρωπείους codd.: ἀνθρωπίνους v 6 νέμων] νόμων H 9 τε codd.: τοῦ Mang. 11 ἀποκρυπτούσης L 12 Μωυσῆ scripsi (Μωσέως Markland): Μωσῆς codd. ἐκτέμνοντος Markland: ἐκτέμνων codd.; ἔχων coni. Mang. 19 ἵλεω codd. κατασκευάσῃ L 21 σωτηρίας P Μωσῆς codd. 24 Μωσῆς codd. στηθήνιον L 25 Μωσεῖ codd. 27 θεασάμενον] καθαγιασάμενον coni. Mang.; ipse conieceram θυσάμενον 30 τοῦ om. L

φύσει ζῷόν ἐστι καὶ θυμικὸν καὶ ὁρμητικόν, παρὸ καὶ οἱ μηχανοποιοὶ
131 τὰ πολλὰ τῶν πολεμιστηρίων ὀργάνων κριοὺς κατασκευάζουσι. τὸ κριῶδες
οὖν καὶ ὁρμητικὸν καὶ ἄκριτον ἐν ἡμῖν ἐστι τὸ ἐριστικὸν εἶδος· ἔρις
δὲ μήτηρ ἐστὶ θυμοῦ· παρὸ καὶ οἱ φιλονεικότεροι ἔν τε ταῖς συζητή-
σεσι κἂν ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις ῥᾷστα ὀργίζονται. τῆς οὖν ἐριστικῆς καὶ
φιλονείκου ψυχῆς πλημμελὲς γέννημα θυμὸν ἐκτέμνει δεόντως, ἵνα στει-
ρωθεῖσα παύσηται βλαβερὰ τίκτουσα καὶ γένηται μερὶς τοῦτο ἁρμόζουσα
τῷ φιλαρέτῳ, οὐ τὸ στῆθος οὐδ' ὁ θυμός, ἀλλὰ τὸ ἀφελεῖν αὐτά·
μοῖραν γὰρ ὁ θεὸς ἔνειμεν ἀρίστην τῷ σοφῷ τὸ ἐκτέμνειν τὰ πάθη
132 δύνασθαι. ὁρᾷς πῶς ὁ τέλειος τελείαν ἀπάθειαν αἰεὶ μελετᾷ. ἀλλ' ὅ
γε προκόπτων δεύτερος ὢν Ἀαρὼν μετριοπάθειαν, ὡς ἔφην, ἀσκεῖ, ἐκτε-
μεῖν γὰρ ἔτι τὸ στῆθος καὶ τὸν θυμὸν ἀδυνατεῖ· φέρει δ' ἐπ' αὐτὸν
τὸν ἡνίοχον σὺν ταῖς προσφυέσιν ἀρεταῖς λόγον, τὸ λόγιον, ἐφ' οὗ δή-
133 λωσίς ἐστι καὶ ἀλήθεια. (46.) παραστήσει δὲ σαφέστερον τὴν διαφο-
ρὰν καὶ διὰ τούτου· „τὸ γὰρ στηθύνιον" φησί „τοῦ ἐπιθέματος καὶ
τὸν βραχίονα τοῦ ἀφαιρέματος εἴληφα παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν
θυσιῶν τοῦ σωτηρίου ὑμῶν, καὶ ἔδωκα αὐτὰ Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς
134 αὐτοῦ" (Lev. 7, 24). ὁρᾷς ὅτι οὐκ εἰσὶν οὗτοι ἱκανοὶ τὸ στῆθος μόνον
λαβεῖν, ἀλλὰ σὺν τῷ βραχίονι, Μωυσῆς δὲ χωρὶς τοῦ βραχίονος. διὰ
τί; ὅτι ὁ μὲν τέλειος ὢν βραχὺ καὶ ταπεινὸν οὐδὲν φρονεῖ οὐδὲ μετριο-
παθεῖν βούλεται, ἀλλ' ἐκ περιουσίας ὅλα τὰ πάθη δι' ὅλων ἀπέκοψεν,
οἱ δὲ βραχέως καὶ οὐ μεγάλως ὁρμῶσιν ἐπὶ τὸν τῶν παθῶν πόλεμον,
ἀλλὰ καταλλάττονται καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτὰ τίθενται τὸν συμβατήριον
λόγον | προτείνοντες, ἵν' οὗτος ἡνιόχου τρόπον ἐπιστομίζῃ τὴν ἐπὶ πλέον p. 114 M.
135 αὐτῶν φοράν. ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ὁ βραχίων πόνου καὶ κακοπαθείας·
τοιοῦτος δὲ ὁ θεραπευτὴς καὶ λειτουργὸς τῶν ἁγίων, ἀσκήσει καὶ πόνῳ
χρώμενος· ἄπονος δ' ἐστὶν ᾧ ὁ θεὸς χαρίζεται κατὰ πολλὴν περιουσίαν
τὰ ἀγαθὰ τέλεια· βραχύτερος δ' εὑρίσκεται καὶ ἀτελέστερος ὁ πόνῳ
κτώμενος τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀπόνως καὶ εὐμαρῶς αὐτὴν παρὰ θεοῦ λα-
βόντος Μωυσῆ· ὡς γὰρ αὐτὸ τὸ πονεῖν βραχύτερον καὶ ἔλαττόν ἐστι
τοῦ ἀπόνου, οὕτω καὶ τὸ ἀτελὲς τοῦ τελείου καὶ τὸ μανθάνον τοῦ αὐτο-
μαθοῦς. διὰ τοῦτο σὺν μὲν βραχίονι λαμβάνει τὸ στῆθος Ἀαρών, ἄνευ

2 κατασκευάζουσι] κατονομάζουσι coni. Mang. 6 γένημα H θυμὸν] θυμικὸν H ἐκτέμνειν codd., corr. Mang. 11 μετριοπάθειαν Mang.: μετριοπαθῶς codd. 13 λόγον codd.: λόγου v 15 τούτου Mang.: τοῦτο codd. 19 Μωσῆς codd. 24 οὗτος AP: οὕτως BH ἡνιόχου τρόπον Wendl.: ἡνιόχων τρόπον ABPH, ἡνιόχων (om. τρόπον) L, ἡνιοχῶν v 27 ᾧ corr. Turn.: οἷς codd. 30 Μωσῆ codd.: Μωσέως v ὡς γὰρ scripsi: καὶ γὰρ codd., καὶ γὰρ ⟨ὡς⟩ coni. Mang. 31 οὕτως ⟨ὡς⟩ coni. Wendl.

δὲ βραχίονος Μωυσῆς. τὸ στηθύνιον δὲ ἐπιθέματος καλεῖ διὰ τοῦτο, 136
ὅτι ἐπικεῖσθαι δεῖ τῷ θυμῷ καὶ ἐφιδρῦσθαι τὸν λόγον ὡσανεί τινα
ἡνίοχον εὐθύνοντα σκληραύχενα καὶ ἀφηνιαστὴν ἵππον· τὸν δὲ βραχίονα
οὐκέτι ἐπιθέματος ἀλλ᾽ ἀφαιρέματος διὰ τόδε, ὅτι δεῖ τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς
πόνον μὴ ἑαυτῇ προσάγειν τὴν ψυχήν, ἀλλ᾽ ἀφελεῖν ἀφ᾽ ἑαυτῆς καὶ
θεῷ ἀνενεγκεῖν, ὁμολογοῦσαν ὅτι οὐχ ἡ ἰσχὺς αὐτῆς οὐδὲ ἡ δύναμις
περιεποίησε τὸ καλόν, ἀλλὰ ὁ καὶ τὸν ἔρωτα χαρισάμενος. οὔτε δὲ 137
στηθύνιον οὔτε ὁ βραχίων λαμβάνεται πλὴν ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ σωτη-
ρίου· κατὰ τὸ εἰκός· τότε γὰρ ἡ ψυχὴ σῴζεται, ὅταν καὶ ὁ θυμὸς
ἡνιοχηθῇ ὑπὸ λόγου καὶ ὁ πόνος μὴ οἴησιν ἐγκατασκευάσῃ ἀλλὰ παρα-
χώρησιν τῷ εὐεργέτῃ θεῷ.

(47.) Τὸ δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῷ στήθει ἀλλὰ καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύ- 138
εσθαι τὴν ἡδονὴν εἴπομεν ἤδη, οἰκειότατον δηλοῦντες ἡδονῇ χωρίον
τὴν γαστέρα, σχεδὸν γὰρ ἀγγεῖον τῶν ἡδονῶν ἁπασῶν αὕτη ἐστί· πληρω-
θείσης γὰρ τῆς γαστρὸς ὀρέξεις καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν γίνονται σύν-
τονοι, κενωθείσης δὲ ἠρεμαῖαι καὶ σταθηρότεραι. διὸ καί φησιν ἑτέ- 139
ρωθι· „πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ κοιλίᾳ καὶ πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ
τεσσάρων διὰ παντός, ὃς πολυπληθεῖ ποσίν, ἀκάθαρτός ἐστι“ (Lev. 11,42)·
τοιοῦτος δ᾽ ὁ φιλήδονος ἀεὶ χωρῶν ἐπὶ γαστέρα καὶ τὰς μετὰ ταύτην
ἡδονάς. τῷ δὲ ἕρποντι ἐπὶ κοιλίαν τὸν ἐπὶ τεσσάρων βαδίζοντα ἥνωκεν·
εἰκότως· τέτταρα γάρ ἐστι τὰ πάθη τῶν ἐν ἡδονῇ, ὥς τις κατ᾽ ἐξαί-
ρετον λόγος μέμνηται. ἀκάθαρτος οὖν καὶ ὁ τῷ ἑνὶ χρώμενος τῇ ἡδονῇ
καὶ ὁ πᾶσιν ἐφορμῶν τοῖς τέσσαρσι. τούτων εἰρημένων ἴδε διαφορὰν 140
πάλιν τελείου καὶ προκόπτοντος. ὥσπερ οὖν πρότερον εὑρίσκετο ὁ μὲν
τέλειος ὅλον ἐκτέμνων τὸν θυμὸν τῆς ἐριστικῆς ψυχῆς καὶ ποιῶν αὐτὴν
τιθασὸν καὶ χειροήθη καὶ εἰρηναίαν καὶ ἵλεων πρὸς πάντα ἔργῳ τε καὶ
p. 115 M. λόγῳ, ὁ δὲ προκόπτων | οὐ δυνάμενος μὲν ἀποκόψαι τὸ πάθος — φέρει
γὰρ τὸ στῆθος —, παιδεύων δὲ αὐτὸ λόγῳ κεκριμένῳ, ἔχοντι δύο
ἀρετάς, σαφήνειαν καὶ ἀλήθειαν, (48.) οὕτως καὶ νῦν εὑρεθήσεται ὁ
μὲν σοφὸς τέλειος ἡδονὰς ἀπορρυπτόμενος καὶ ἀποσειόμενος Μωυσῆς,
ὁ δὲ προκόπτων οὐχ ἅπασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀναγκαίαν καὶ ἁπλῆν προσιέ-

1 Μωσῆς codd. 7 ὁ καὶ Wendl.: καὶ ὁ codd. τὸν corr. ex τῶν P, τῶν A
8 οὔτε δὲ ὁ codd. 9 καὶ om. P 10. 11 παραχώρησιν scripsi: παραχωρήσῃ codd.
13 ἡδονῇ codd.: ἡδονῆς v 16 σταθηρότεραι codd.: σταθερώτεραι v 17 καὶ πᾶς AP:
καὶ om. BH καὶ πᾶς ὁ πορευόμενος om. L 19 ταύτην Mang.: ταῦτα codd.
21 ὥς] ὧν coni. Diels 22 μέμνηται] μεμήνυκεν coni. Wendl. καὶ ὁ scripsi: ὁ
καὶ codd. 24 καὶ om. L 26 τιθασσὸν codd. εἰρηναίαν scripsi: εἰρηναῖον
codd. ἵλεω codd. 30 τέλειος Mang.: τελείως codd. ἀπορρυπτόμενος ABP:
ἀπορριπτόμενος H Μωσῆς codd.

μενος, τὴν δὲ περίεργον καὶ περιττὴν κατὰ τὰς ἐπεντρώσεις παραιτού-
141 μενος· ἐπὶ γὰρ Μωυσέως φησὶν οὕτως· „καὶ τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας ἔπλυνεν ὕδατι τοῦ ὁλοκαυτώματος“ (Lev. 9, 14)· πάνυ καλῶς· ὅλην γὰρ τὴν ψυχὴν ἀξίαν οὖσαν θεῷ προσάγεσθαι διὰ τὸ μηδένα ἔχειν μήθ' ἑκούσιον μήτ' ἀκούσιον μῶμον ὁ σοφὸς καθαγιάζει· οὕτως δὲ διακείμενος ὅλην τὴν γαστέρα καὶ τὰς αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἡδονὰς ἐκπλύνει καὶ ἀπολούεται καὶ ἀπορρύπτεται, οὐχὶ μέρος τι, ἀλλ' οὕτω καταφρονητικῶς ἔσχηκεν αὐτῆς, ὥστε οὐδὲ τὰ ἀναγκαῖα σιτία ἢ ποτὰ προσίεται
142 θεωρίᾳ τῶν θείων τρεφόμενος. διὸ καὶ ἐν ἑτέροις μαρτυρεῖται αὐτῷ· „τετταράκοντα ἡμέρας ἄρτου οὐκ ἔφαγε καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν“ (Exod. 34, 28), ὅτε ἐν τῷ θείῳ ὄρει γενόμενος χρησμῶν θεοῦ νομοθετοῦντος ἤκουεν. ἀλλ' οὐ μόνον ὅλῃ τῇ γαστρὶ ἀποτάττεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας αὐτῇ συναπορρύπτεται, τουτέστι τὰς ἐπιβάσεις τῆς ἡδονῆς·
143 ἐπιβάσεις δὲ ἡδονῆς εἰσι τὰ ποιητικὰ αὐτῆς· ὁ [τε] γὰρ προκόπτων λέγεται τὰ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας λούειν (Lev. 1, 9), οὐ τὴν ὅλην κοιλίαν· ἱκανὸς γὰρ οὐκ ἔστι πᾶσαν ἡδονὴν διώσασθαι, ἀγαπητὸν δέ, ἐὰν τὰ ἐγκοίλια αὐτῆς τουτέστι τὰ ἐπεντρώματα, ἅ φασιν οἱ φιλήδονοι ἐπιλεάνσεις εἶναί τινας τῶν προηγουμένων ἡδονῶν, ἃ γίνεται ὀψαρτυτῶν
144 καὶ σιτοπόνων λίχνων περιεργίᾳ. (49.) καὶ προσεπιτείνει τὴν τοῦ * * * προκόπτοντος μετριοπάθειαν τῷ τὸν μὲν ἄνευ προστάξεως παραιτεῖσθαι ὅλην τὴν γαστρὸς ἡδονήν, τὸν δὲ προκόπτοντα μετὰ προστάξεως· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σοφοῦ λέγεται οὕτως· „τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας ὕδατι ἔπλυνεν“ (Lev. 9, 14), ἀνεπικελεύστως κατὰ τὴν ἑκούσιον γνώμην, ἐπὶ δὲ τῶν ἱερέων οὕτως· „τὰ δὲ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας“ οὐχὶ ἔπλυναν, ἀλλὰ „πλυνοῦσι“ (Lev. 1, 9)· σφόδρα παρατετηρημένως· δεῖ γὰρ τὸν μὲν τέλειον ἐξ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι πρὸς τὰς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας, τὸν δὲ ἀσκητὴν μετὰ τοῦ ὑφηγουμένου τὰ πρακτέα λόγου,
145 ᾧ προστάττοντι πείθεσθαι καλόν. οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι Μωυσῆς | ὅλην p. 116 M. τὴν κοιλίαν τουτέστι τὴν γαστρὸς ἐκπλήρωσιν παραιτούμενος σχεδὸν καὶ τοῖς ἄλλοις πάθεσιν ἀποτάττεται, τοῦ νομοθέτου ἀπὸ μέρους ἑνὸς

2 Μωσέως codd. 5 καθαγίζει coni. Mang. οὕτω H 11 ὅροι H 14 τε om. Turn., seclusi 16 ἰδιώσασθαι P 17. 18 ἐπιλεάνσεις ABPH: ἐπιάνσεις L, ἐπιδύσεις v, ἐπιδόσεις coni. Mang. et Usener 19 lacunam indicavit et sic explevit Wendl. τὴν τοῦ ⟨τελείου ἀπάθειαν παραβάλλων πρὸς τὴν τοῦ⟩ 20 προκόπτοντος Mang.: προσπίπτοντος codd. 23 ἔπλυνεν LXX: πλύνειν codd., πλύνει Turn. τὴν om. AP ἀκούσιον Turn. 25 πλύνουσι codd., corr. Mang. 28 Μωσῆς codd.

17 τὰ ἐπεντρώματα: cf. Usener Epicurea p. 280.

τὸ σύμπαν ἐναργῶς παριστάντος καὶ ἀπὸ τοῦ συνεκτικωτάτου περὶ τῶν
ἄλλων, ἐν οἷς ἡσύχασε, δυνάμει διεξιόντος· (50.) συνεκτικώτατον ⟨γὰρ⟩
ἡ γαστρὸς ἐκπλήρωσις καὶ ὡσανεὶ θεμέλιός τις τῶν ἄλλων παθῶν·
οὐδὲν γοῦν ἐκείνων δύναται συστῆναι μὴ ἐπερειδόμενον γαστρί, ᾗ πάντα
ἐφίδρυκεν ἡ φύσις. διὰ τοῦτο, γεννηθέντων τῶν ἐκ τῆς Λείας προτέ- 146
ρων τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν καὶ στάντων ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως Ἰούδα
(Gen. 29, 35), μέλλων ὁ θεὸς δημιουργεῖν καὶ τὰς σώματος προκοπὰς
Βάλλαν τὴν Ραχὴλ παιδίσκην καὶ πρὸ τῆς δεσποίνης τίκτειν παρασκευά-
ζει· Βάλλα δ' ἐστὶν ἐγκατάποσις· ᾔδει γὰρ ὅτι οὐδὲν τῶν σωματικῶν
ἄνευ καταπόσεως καὶ γαστρὸς ὑποστῆναι δύναται, ἀλλὰ αὕτη κρατεῖ καὶ
ἡγεμονεύει παντὸς τοῦ σώματος καὶ τοῦ κατὰ τὸ ζῆν φίλον ὄγκου.
παρατήρει δὲ πᾶσαν τὴν λεπτολογίαν, οὐδὲν γὰρ λεχθὲν παρέργως εὑρή- 147
σεις. Μωυσῆς τὸ μὲν στηθύνιον ἀφαιρεῖται, τὴν δὲ κοιλίαν οὐκ ἀφαι-
ρεῖ μέν, πλύνει δέ (Lev. 8, 29. 9, 14)· διὰ τί; ὅτι ὁ τέλειος σοφὸς
ὅλον μὲν τὸν θυμὸν ἰσχύει παραιτήσασθαι καὶ ἀποκόψαι ὀργῆς κατεξ-
αναστάς, τὴν δὲ κοιλίαν ἐκτεμεῖν ἀδυνατεῖ· τοῖς γὰρ ἀναγκαίοις σιτίοις καὶ
ποτοῖς ἡ φύσις βιάζεται χρῆσθαι καὶ τὸν ὀλιγοδεέστατον καὶ καταφρονη-
τικὸν αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀσιτίαν αὐτῶν μελετῶντα. πλυνέτω
οὖν αὐτὴν καὶ καθαιρέτω ἀπὸ τῶν περιττῶν καὶ ἀκαθάρτων παρασκευῶν·
ἱκανὴ γὰρ καὶ αὕτη παρὰ θεοῦ τῷ φιλαρέτῳ δωρεά. (51.) διὰ τοῦτο 148
ἐπὶ τῆς ὑπονοηθείσης διεφθάρθαι ψυχῆς φησιν (Num. 5, 27), ὅτι ἂν
μὲν ἀπολελοιπυῖα τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅς ἐστιν ἀνὴρ νόμιμος, εὑρεθῇ προσ-
κεχωρηκυῖα τῷ μιαίνοντι τὴν ψυχὴν πάθει, „πρησθήσεται τὴν γαστέρα“.
ὅπερ ἦν, ἀπληρώτους καὶ ἀκορέστους ἕξει τὰς γαστρὸς ἡδονὰς καὶ ἐπι-
θυμίας, καὶ οὐδέποτε παύσεται ἄπληστος οὖσα δι' ἀπαιδευσίαν, ἀλλ' ἀμυ-
θήτων ἐπιρρεόντων αἴδιον ἕξει τὸ πάθος. οἶδα γοῦν πολλοὺς οὕτω 149
πταίοντας περὶ τὴν τῆς γαστρὸς ἐπιθυμίαν, ὥστ' ἐμέτοις χρησάμενοι
πάλιν ἐπὶ τὸν ἄκρατον καὶ τἆλλα ὥρμησαν· οὐ γὰρ ἀναλογεῖ τοῖς σωμα-
τικοῖς ὄγκοις ἡ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς ἐπιθυμία, ἀλλ' οἱ μὲν ἅτε ἀγγεῖα
ὄντες μεμετρημένα ἄμετρον οὐδὲν προσίενται, ἀλλὰ τὸ περιττὸν ἐκβάλ-

1 παριστῶντος BH ἀπὸ τοῦ codd.: τοῦ om. v, ἐπὶ τοῦ coni. Wendl. 1. 2 περὶ ⟨τῆς⟩ τῶν ἄλλων . . . δυνάμεως coni. Markland 2 ἡσύχασε codd.: ἡσύχαζε v γὰρ add. Mang. 4 ᾗ codd.: ἐφ' ᾗ v 6 ψυχικῶν ἀγαθῶν codd.: ἀγαθῶν ψυχικῶν v 11 ὄγκον H 13 Μωσῆς codd. τὸ μὲν ABP: μὲν τὸ H 21 διανοηθείσης Turn. 24 τὰς codd.: τῆς Mang., om. Turn. 26 γοῦν scripsi: οὖν codd. 27 ἐμέτοις Diels, ἐμετικοῖς Markland: ἔτι αὐτοῖς codd., ἔτι αὐτῇ Benzelius, ἔτι σιτίοις Mang. χρησάμενοι Markland: χρησόμενοι codd. 28 τἄλλα P ἀλογεῖ P

λουσιν, ἡ δὲ ἐπιθυμία πληροῦται μὲν οὐδέποτε, μένει δὲ ἐνδεὴς καὶ
150 διψαλέα ἀεί. | παρὸ καὶ τὸ ἀκόλουθον προστίθεται τῷ πρησθῆναι τὴν p. 117 M
γαστέρα τὸ „διαπεσεῖν τὸν μηρόν"· διαπίπτει γὰρ τότε τῇ ψυχῇ καὶ
ὁ σπερματικὸς καὶ γεννητικὸς τῶν καλῶν λόγος ὀρθός· „ἐὰν" γοῦν
φησι „μὴ μιανθῇ καὶ καθαρὰ ⟨ᾖ⟩, καὶ ἀθῷος ἔσται ⟨καὶ⟩ ἐκσπερματιεῖ
σπέρμα" (Num. 5, 28), ἐὰν ὑπὸ πάθους μὴ μιανθῇ, καθαρεύσῃ δὲ
πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν ὑγιῆ καὶ ἡγεμόνα λόγον, γόνιμον ἕξει
ψυχὴν καὶ καρποφόρον, φέρουσαν γέννημα φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης
151 καὶ τῆς συμπάσης ἀρετῆς. (52.) ἆρ' οὖν ἡμᾶς ἐνδεδεμένους σώματι
οἷόν τε σωματικαῖς ἀνάγκαις μὴ χρῆσθαι; καὶ πῶς ἔνεστιν; ἀλλ' ὅρα.
ὁ ἱεροφάντης τὸν τρόπον παραγγέλλει τῷ ἀγομένῳ ὑπὸ σωματικῆς χρείας
αὐτῷ μόνῳ χρῆσθαι τῷ ἀναγκαίῳ. πρῶτον μέν φησι „τόπος ἔστω
σοι ἔξω τῆς παρεμβολῆς" (Deut. 23, 12), παρεμβολὴν καλῶν τὴν ἀρε-
τήν, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευκεν ἡ ψυχή· οὐ γὰρ δύναται τὸν αὐτὸν κρα-
152 τεῖν χῶρον φρόνησις καὶ σωματικῆς ἀνάγκης ἀπόλαυσις. εἶτα „ἐξε-
λεύσῃ" φησίν „ἐκεῖ ἔξω"· διὰ τί; ὅτι οὐ δύναται ἡ ψυχὴ καταμέ-
νουσα μετὰ φρονήσεως καὶ ἐν τῷ οἴκῳ διατρίβουσα τῆς σοφίας χρῆσθαί
τινι τῶν φίλων σώματος· τρέφεται γὰρ τότε θειοτέραις τροφαῖς ἐν
ταῖς ἐπιστήμαις, δι' ἃς καὶ τῆς σαρκὸς ἀμελεῖ· ἐπειδὰν γὰρ ἐξέλθῃ
τῶν ἱερῶν ἀρετῆς οἴκων, τηνικαῦτα ἐπὶ τὰς τὸ σῶμα πλημμελούσας
153 καὶ πιεζούσας ὕλας τρέπεται. πῶς οὖν αὐταῖς χρήσομαι; „πάσσαλος
ἔστω σοι" φησίν „ἐπὶ τῆς ζώνης σου, καὶ ὀρύξεις ἐν αὐτῷ" (Deut.
23, 13), τουτέστι λόγος ἐπὶ τοῦ πάθους ἐξορύττων καὶ ἀναστέλλων καὶ
ἀπαμφιεννὺς αὐτό· ἀνεζῶσθαι γὰρ βούλεται ἡμᾶς τὰ πάθη, ἀλλὰ μὴ
154 ἀνειμένα καὶ κεχαλασμένα φορεῖν. διὸ καὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως αὐτῶν,
ὃ καλεῖται Πάσχα, προστάττει τὰς „ὀσφῦς περιεζῶσθαι" (Exod. 12, 11),
ἤτοι συνεστάλθαι τὰς ἐπιθυμίας. πάσσαλος οὖν, τουτέστι λόγος, ἐπέ-
σθω τῷ πάθει, κωλύων αὐτὸ χεῖσθαι· οὕτως γὰρ αὐτοῖς μόνοις χρη-
155 σόμεθα τοῖς ἀναγκαίοις, τῶν δὲ περιττῶν ἀφεξόμεθα. (53.) κἂν ἐν
συνουσίαις ὄντες καὶ μέλλοντες εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν τῶν παρεσκευ-
ασμένων ἐλθεῖν σὺν λόγῳ παραγενώμεθα ὥσπερ ὅπλῳ τινὶ ἀμυντηρίῳ,
οὔτε πέραν τοῦ μετρίου σιτίων ἐμφορηθησόμεθα αἰθυιῶν τρόπον οὔτ'

2 δαψιλέα codd., corr. Turn. 5 ᾖ om. codd. 5. 6 καὶ ἐκσπερματιεῖ σπέρμα LXX: ἐκ σπερμάτων εἰς σπέρμα codd. 11 τὸν τρόπον videtur delendum 15 ἀνάγκη Turn. 20 οἴκων Wendl.: ὁσσῶν codd., ὁδῶν vel οὐδῶν coni. Mang. πλημμελούσας vix sanum censet Wendl. 27 τὰς[ην] ἐπιθυμίας[ν] AP 27. 28 ἐπέσθω] ἐπέστω coni. Mang. 29 ἐν om. AP 32 ἐμφορησόμεθα P αἰθύων codd.

ἀκράτου ἀμέτρου κορεσθέντες μέθῃ ληραίνειν ἀναγκαζούσῃ χρησόμεθα·
p. 118 M. ἐπιστομιεῖ γὰρ ὁ λόγος καὶ ἐγχαλινώσει τὴν ῥύμην | καὶ φορὰν τοῦ πά-
θους. ἐγὼ γοῦν αὐτὸ πολλάκις παθὼν οἶδα· εἰς γὰρ ἀδιάγωγον 156
συνουσίαν ἐλθὼν καὶ πολυτελῆ δεῖπνα, ὁπότε μὴ ἀφικοίμην σὺν λόγῳ,
δοῦλος ἐγενόμην τῶν παρεσκευασμένων, ἀγόμενος ὑπὸ δεσποτῶν ἀτι-
θάσων, θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων καὶ τῶν ὅσα διὰ μυκτῆρος καὶ γεύ-
σεως ἡδονὰς ἀπεργάζεται· ὁπότε δὲ μετὰ τοῦ αἱροῦντος λόγου, δεσπό-
της ἀντὶ δούλου γίνομαι καὶ ἀνὰ κράτος νικῶ καλὴν νίκην καρτερίας
καὶ σωφροσύνης, ἀντιβαίνων καὶ ἀντιφιλονεικῶν πᾶσι τοῖς ἀναρρηγνῦσι
τὰς ἀκράτορας ἐπιθυμίας. „διορύξεις“ φησὶ γοῦν „τῷ πασσάλῳ“ (Deut. 157
23, 13), τουτέστιν, ἣν ἕκαστον ἔχει φύσιν, τὸ φαγεῖν, τὸ πιεῖν, τὸ τοῖς
μετὰ γαστέρα χρῆσθαι, τῷ λόγῳ γυμνώσεις καὶ διαστελεῖς, ἵνα διακρί-
νας γνῷς τἀληθές· τότε γὰρ εἴσῃ, ὅτι ἐν οὐδενὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἀγα-
θόν, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαῖον μόνον καὶ χρήσιμον. „καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις 158
τὴν ἀσχημοσύνην σου“ (ibid.)· πάνυ καλῶς· ἔπαγε γάρ, ὦ ψυχή, τὸν
λόγον ἐπὶ πάντα, ᾧ καλύπτεται καὶ συσκιάζεται καὶ συγκρύπτεται πᾶσα
ἀσχημοσύνη σαρκὸς καὶ πάθους· τὰ γὰρ μὴ σὺν λόγῳ πάντα αἰσχρά,
ὥσπερ τὰ σὺν λόγῳ κόσμια. οὐκοῦν ὁ μὲν φιλήδονος ἐπὶ κοιλίαν βαδίζει. 159
ὁ δὲ τέλειος τὴν κοιλίαν ὅλην ἐκπλύνει, ὁ δὲ προκόπτων τὰ ἐν κοιλίᾳ,
ὁ δὲ ἄρτι ἀρχόμενος παιδεύεσθαι ἔξω πρόεισιν, ὅταν μέλλῃ τῆς γαστρὸς
τοῖς ἀναγκαίοις ἐπιφερόμενος λόγον ἐπιστομιεῖν τὸ πάθος, ὃς εἴρηται
συμβολικῶς πάσσαλος.

(54.) Εὖ μέντοι καὶ τὸ προσθεῖναι· „πορεύσῃ ἐπὶ τῷ στήθει καὶ 160
τῇ κοιλίᾳ“ (Gen. 3, 14)· ἡ γὰρ ἡδονὴ οὐκ ἔστι τῶν ἠρεμούντων καὶ
ἱσταμένων, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ γὰρ
ἡ φλὸξ ἐν κινήσει, οὕτως φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν τῇ ψυχῇ
κινούμενον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ. διὸ καὶ τοῖς λέγουσι καταστηματικὴν
εἶναι τὴν ἡδονὴν οὐ συμφέρεται· ἠρεμία γὰρ λίθῳ μὲν καὶ ξύλῳ καὶ

---

1 ἀκράτου ἀμέτρου scripsi: ἀκράτω ἀμέτρω codd. 3 ἔγωγ' οὖν codd. 5. 6 ἀτιθάσσων codd. 7 αἱροῦντος] αἴροντος AP 10 διορύξεις Wendl. (ὀρύξεις coni. Mang.): θωρήξῃ codd. 12 διαστελεῖς Mang.: διαστείλεις P, διαστείλῃς ceteri 13 ἔστι B 15 ἔπαγε ABPH: ἄγαγε L 21 ἀναγκαίοις ⟨χρῆσθαι⟩ . . . ἐπιστομιεῖ coni. Markland 24 οὐκ ἔστι Mang.: οὐκέτι ABP, οὐκ ἔτι H 25 γὰρ om. L 26 οὕτω H τῇ ψυχῇ ABPH: τῇ om. L

17—18 DP fol. 97v DR fol. 125v DV p. 397 Anton. Mel. I 11 Col. 801 Io. Georgid. p. 84 Boiss. Φίλωνος: τὰ μὴ — κόσμια. 24sqq. cf. Usener Epicurea p. 281. 356.

παντὶ ἀψύχῳ οἰκεῖον, ἀλλότριον δὲ ἡδονῇ· γαργαλισμοῦ γὰρ καὶ σπα-
σμώδους ἐφίεται καὶ ἐπ᾽ ἐνίων οὐκ ἠρεμίας ἀλλὰ συντόνου καὶ σφο-
δρᾶς κινήσεώς ἐστι χρεία.
161 (55.) Τὸ δὲ „γῆν φάγεσαι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου“ (Gen.
3, 14), τοῦτο προσφυῶς εἴρηται· τῆς γὰρ | σώματος τροφῆς ἡδοναὶ p. 119 M.
γήιναι· καὶ μήποτ᾽ εἰκότως· δύο ⟨γάρ⟩ ἐστιν ἐξ ὧν συνέσταμεν, ψυχή
τε καὶ σῶμα· τὸ μὲν οὖν σῶμα ἐκ γῆς δεδημιούργηται, ἡ δὲ ψυχὴ
αἰθέρος ἐστίν, ἀπόσπασμα θεῖον· „ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον
αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς ὁ θεός, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“
(Gen. 2, 7). εὐλόγως οὖν τὸ μὲν ἐκ γῆς διαπλασθὲν σῶμα συγγενεῖς
ἔχει τροφὰς ἃς ἀναδίδωσιν ἡ γῆ, ἡ δὲ αἰθερίου φύσεως μοῖρα οὖσα
ψυχὴ πάλιν αἰθερίους καὶ θείας· ἐπιστήμαις γὰρ τρέφεται καὶ οὐ σι-
162 τίοις ἢ ποτοῖς, ὧν ἐπιδεές ἐστι τὸ σῶμα. (56.) ὅτι δὲ οὐ γήινοι ἀλλ᾽
οὐράνιοι αἱ ψυχῆς τροφαί, μαρτυρήσει διὰ πλειόνων ὁ ἱερὸς λόγος·
„ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους ⟨ἐκ⟩ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς
καὶ συνάξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτούς, εἰ
πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ οὔ“ (Exod. 16, 4). ὁρᾷς ὅτι οὐ γηίνοις
καὶ φθαρτοῖς τρέφεται ἡ ψυχή, ἀλλ᾽ οἷς ἂν ὁ θεὸς ὀμβρήσῃ λόγοις ἐκ
163 τῆς μεταρσίου καὶ καθαρᾶς φύσεως, ἣν οὐρανὸν κέκληκεν· ἐξίτω μέντοι
ὁ λεὼς καὶ πᾶν τὸ τῆς ψυχῆς σύστημα καὶ συναγαγέτω καὶ ἀρχέσθω
τῆς ἐπιστήμης, μὴ ἀθρόως ἀλλὰ „τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν“· πρῶ-
τον μὲν γὰρ ἀθρόον οὐ χωρήσει τὸν πολὺν πλοῦτον τῶν τοῦ θεοῦ χα-
ρίτων, ἀλλὰ τῇ φορᾷ χειμάρρου τρόπον ἐπικλυσθήσεται· ἔπειτ᾽ ἐστὶν
ἄμεινον τὰ αὐτάρκη λαβόντας ἀγαθὰ καὶ μεμετρημένα τῶν λοιπῶν ταμίαν
164 οἰηθῆναι τὸν θεόν. ὁ δὲ πάντα μετιὼν ἀθρόα δυσελπιστίαν καὶ ἀπιστίαν

1 ἡδονή PH 2 καὶ ἐπεντρωμάτων ⟨οἷς⟩ οὐκ coni. Diels 3 κινήσεως scripsi (idem coni. Wendl.): αἰκίσεως codd.; ἀεὶ κνήσεως coni. Creuzer, ἀσκήσεως Gelenius et Bernays 4 γῆς L 6 γήινοι P γάρ add. Wendl. 8 ἀπόσπασμα Mang. „ex Ms. Trin.“: ἀπόπλασμα codd. 9 ζῶσαν] ζωῆς codd. 14 αἱ corr. Turn.: καὶ codd. 15 ἐκ om. codd. 16 ὅπως] ὅταν codd. 17 ἢ οὔ. ὁρᾷς Mang.: ἢ οὐχ ὁρᾷς codd. οὐ om. H 19 μεταρσίας codd., corr. Turn. 22 οὐ χωρήσει scripsi: οὐκ ὠνήσει codd., οὐ κενώσει v (Turn.) 23. 24 ἔστιν ἄμει-νον τὰ D: ἄμεινον τὰ om. codd. 24 λαβόντα P 25 τὸν θεόν D: τὸν om. codd. μετιὼν D: μετρῶν codd. ἀθρόα D: ἀθρόον codd. καὶ ἀπιστίαν scripsi: καὶ ἀνελπιστίαν D, om. codd.

23—25 D[R] fol. 220[r] Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἔστιν ἄμεινον — τὸν θεόν. 25—149,5 D[R] fol. 46[r] τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ γ′ τῆς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα μετιὼν—ἄκοντος θεοῦ.

μετὰ πολλῆς ἀνοίας κτᾶται· δύσελπις μὲν ⟨γίνεται⟩, εἰ νῦν μόνον ἀλλὰ
μὴ καὶ αὖθις ἐλπίζει τὸν θεὸν ὀμβρήσειν αὐτῷ ἀγαθά, ἄπιστος δέ,
εἰ μὴ πεπίστευκε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ τὰς τοῦ θεοῦ χάριτας ἀφθόνως
τοῖς ἀξίοις προσνέμεσθαι, ἄνους δέ, εἰ οἴεται τῶν συναχθέντων ἱκανὸς
ἔσεσθαι φύλαξ ἄκοντος θεοῦ· μικρὰ γὰρ ῥοπὴ τὸν ἀσφάλειαν καὶ βε-
βαιότητα περιάπτοντα νοῦν ὑπὸ μεγαλαυχίας ἑαυτῷ ἄκυρον καὶ ἀβέβαιον ὧν
ἐδόκει φύλαξ εἶναι πάντων ἐποίησε. (57.) σύναγε οὖν, ὦ ψυχή, τὰ αὐτάρκη 165
καὶ καθήκοντα καὶ μήτε πλείω τῶν ἱκανῶν ὡς ὑπερβάλλειν μήτε ἐλάττω
πάλιν ὡς ἐνδεῖν, ἵνα μέτροις δικαίοις χρωμένη μὴ ἀδικῇς. καὶ γὰρ
διάβασίν γε μελετῶσαν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τὸ Πάσχα θύουσαν δεῖ
τὴν προκοπήν, τὸ πρόβατον, λαμβάνειν μὴ ἀμέτρως· „ἕκαστος" γάρ
φησι „τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ συναριθμηθήσεται εἰς πρόβατον" (Exod. 12, 4).
καὶ ἐπὶ τοῦ μάννα οὖν καὶ ἐπὶ πάσης δωρεᾶς, ἣν ὁ θεὸς δωρεῖται 166
p. 120 M. | τῷ γένει ἡμῶν, καλὸν τὸ ἐνάριθμον καὶ μεμετρημένον καὶ μὴ τὸ ὑπὲρ
ἡμᾶς λαμβάνειν· πλεονεξίας γὰρ τοῦτό γε. τὸ τῆς ἡμέρας οὖν εἰς
ἡμέραν συναγαγέτω ἡ ψυχή (Exod. 16, 4), ἵνα μὴ ἑαυτὴν φύλακα
τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ τὸν φιλόδωρον θεὸν ἀποφήνῃ. (58.) καὶ διὰ τοῦτό 167
μοι δοκεῖ τὸ προκείμενον λέγεσθαι· σύμβολον φωτός ἐστιν ἡ ἡμέρα,
φῶς δὲ ψυχῆς ἐστι παιδεία. πολλοὶ οὖν τὰ ἐν ψυχῇ φῶτα ἐκτήσαντο
εἰς νύκτα καὶ σκότος, ἀλλ' οὐκ εἰς ἡμέραν καὶ φῶς, οἷον τὰ προπαι-
δεύματα πάντα καὶ τὰ ἐγκύκλια λεγόμενα καὶ φιλοσοφίαν αὐτὴν
τρυφῆς ἕνεκεν ἢ ἀρχῆς τῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. ὁ δέ γε ἀστεῖος
τὴν ἡμέραν ἕνεκα ἡμέρας καὶ τὸ φῶς ἕνεκα φωτὸς καὶ τὸ καλὸν
ἕνεκα τοῦ καλοῦ κτᾶται μόνου, οὐχ ἕνεκα ἄλλου τινός. διὸ καὶ
ἐπιφέρει· „ὅπως πειράσω αὐτούς, εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ
οὔ" (Exod. 16, 4)· νόμος γὰρ θεῖος οὗτος, τὴν ἀρετὴν δι' ἑαυτὴν τιμᾶν.

---

1 ἀνοίας D: ἀνίας codd. δύσελπις] δυσελπιστίαν D μὲν γίνεται scripsi: μὲν D, γὰρ (om. μὲν) codd. 2 μὴ καὶ D: καὶ μὴ codd. ἐλπίζει] νομίσει D τὸν θεὸν post ἀγαθά transp. D ὀμβρίσειν D ἄπιστος] ἀπιστίαν D 4 εἰ om. P 5. 6 ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα Mang.: ἀσφαλῆ καὶ βεβαιότατον codd. 12 συναριθμήσεται Mang. (LXX) εἰς] τὸ codd. 13 ἣν] ἧς D 14 ἐναρίθμιον Mang. 15 πλεονεξίας D: πλεονεξία codd. γὰρ add. D: om. codd. οὖν] γοῦν D 16 συναγέτω D ἑαυτῇ D 17 ἀποφαίνῃ D 22 ἕνεκεν codd.: ἕνεκα Mang. ἀρχῆς] ἀρεσκείας coni. Mang.; fort. ἢ ἀρχῆς ⟨ἢ ἀρεσκείας⟩ 23 ἕνεκεν φωτὸς AP 24 οὐχ εἵνεκα codd. 26 οὗτος θεῖος D

13—17 D[R] fol. 220[r] τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): ἐπὶ πάσης — ἀποφαίνῃ. 26 D[R] fol. 148[r] Φίλωνος: νόμος οὗτος — τιμᾶν.

168 τοὺς οὖν ἀσκητὰς ὥσπερ νόμισμα δοκιμάζει ὁ ὀρθὸς λόγος, πότερα κεκηλίδωνται ἐπί τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέροντες τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθὸν ἢ ὡς δόκιμον διαστέλλουσιν ἐν διανοίᾳ μόνῃ τοῦτο διαφυλάττοντες. τούτοις συμβέβηκε μὴ τοῖς γηίνοις ἀλλὰ ταῖς ἐπουρανίοις ἐπιστήμαις τρέφεσθαι.
169 (59.) δηλοῖ δὲ καὶ δι' ἑτέρων, ὅταν φῇ· „τὸ πρωὶ ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου ⟨λεπτὸν⟩ ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. ἰδόντες δὲ αὐτὸ εἶπον ἕτερος τῷ ἑτέρῳ Τί ἐστι τοῦτο; οὐ γὰρ ᾔδεισαν, τί ἦν. εἶπε δὲ αὐτοῖς Μωυσῆς Οὗτος ὁ ἄρτος, ὃν δέδωκεν ἡμῖν κύριος τοῦ φαγεῖν. τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε κύριος“ (Exod. 16, 13 ss.). ὁρᾷς τῆς ψυχῆς τροφὴν οἵα ἐστί· λόγος θεοῦ συνεχής, ἐοικὼς δρόσῳ, κύκλῳ πᾶσαν περιειληφὼς καὶ μηδὲν μέρος ἀμέτοχον αὑτοῦ ἐῶν.
170 φαίνεται δ' οὐ πανταχοῦ ὁ λόγος οὗτος, ἀλλ' ἐπ' ἐρήμου παθῶν καὶ κακιῶν, καὶ ἔστι λεπτὸς νοῆσαί τε καὶ νοηθῆναι καὶ σφόδρα διαυγὴς καὶ καθαρὸς ὁραθῆναι, καὶ ἔστιν ὡσεὶ κόριον. φασὶ δὲ οἱ γεωπόνοι τὸ σπέρμα τοῦ κορίου διαιρεθὲν εἰς ἄπειρα καὶ τμηθὲν καθ' ἕκαστον τῶν μερῶν καὶ τμημάτων σπαρὲν βλαστάνειν οὕτως, ὡς καὶ τὸ ὅλον ἠδύνατο· τοιοῦτος καὶ ὁ θεοῦ λόγος, καὶ δι' ὅλων ὠφελητικὸς καὶ διὰ
171 παντὸς μέρους καὶ τοῦ τυχόντος. μήποτε δὲ ὁμοιοῦται καὶ τῇ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν κόρῃ· ὡς γὰρ αὕτη βραχύτατον οὖσα μέρος τὰς τῶν ὄντων ὁρᾷ ζώνας ὅλας καὶ θάλατταν ἄπειρον καὶ | ἀέρος μέγεθος καὶ p. 121 M.
τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ὅσον ἀνατέλλων καὶ δυόμενος ὁ ἥλιος ὁρίζει, οὕτως καὶ ὁ θεοῦ λόγος ὀξυδερκέστατός ἐστιν, ὡς πάντα ἐφορᾶν εἶναι ἱκανός,

---

2 κεκιβδήλευνται coni. Mang. 3 τοῦτο διαφυλάττοντες AP: διαφυλάττοντες τοῦτο BH 4 ἐπουρανίοις scripsi: ἐπουρανίαις codd. 5 φῇ scripsi: φησί codd. 7 λεπτὸν om. codd., add. Benzelius λευκὴν codd., corr. Turn. 9 Μωσῆς codd. 11 οἷα BH 12 αὐτοῦ codd. 15 γεωπόνοι scripsi: γεηπόνοι codd. 19 μήποτε] μηδέποτε H 22 οὕτω H 23 θεοῦ] θεῖος L ὀξυδορκέστατος P

---

14 sqq. *Orig. Sel. in Deuter. (t. X p. 373 Lomm.)* . . . διὰ τοῦτο δὲ τὸ μάννα „λεπτὸν ἦν ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς“, ἐπειδήπερ ὁ λόγος, οὗ σύμβολον ἦν τὸ μάννα ἐκεῖνο, λεπτόν ἐστι τῇ αὐτοῦ φύσει καὶ διῆκον διὰ πάντων πνευμάτων νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων . . . ἦν δὲ καὶ ὡσεὶ κόριον πρὸς τὸ εἶναι λευκόν· φασὶ δὲ τὴν τοῦ κορίου φύσιν ὅλην δι' ὅλων λόγον ἔχειν σπέρματος, ὡς μηδὲ ἐν τῷ κατακόπτεσθαι τὸ τοῦ κορίου σπέρμα ἐξαφανίζεσθαι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς οὐκέτι δυναμένην σπείρεσθαι. τοιοῦτος δὲ δι' ὅλου ὁ λόγος· καὶ πᾶν μόριον αὐτοῦ γεωργεῖσθαι πέφυκεν ἐν καλῇ καὶ ἀγαθῇ, τουτέστι ψυχῆς (ψυχῇ?). ἔστι δὲ τὸ μάννα λευκόν· φῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ λαμπρὸν καὶ κατὰ τοῦτο λευκὸν τῷ αὐτὸν συνιέντι καὶ τρεφομένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

*** ᾧ τὰ θέας ἄξια κατόψονται· παρὸ καὶ λευκόν ἐστι· τί γὰρ ἂν εἴη
λαμπρότερον ἢ τηλαυγέστερον θείου λόγου, οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ
ἄλλα τὴν ἀχλὺν καὶ τὸν ζόφον ἀπελαύνει φωτὸς κοινωνῆσαι ψυχικοῦ
γλιχόμενα. (60.) ἴδιον δὲ περὶ τοῦτον τὸν λόγον συμβαίνει πάθος. 172
ὅταν γὰρ καλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχήν, πῆξιν ἀνεγείρει τῷ γεώδει καὶ σω-
ματικῷ καὶ αἰσθητικῷ παντί· διὸ λέγεται τὸ „ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς“
(Exod. 16, 14)· καὶ γὰρ ἡνίκα ὁ τὸν θεὸν ὁρῶν φυγὴν τὴν ἀπὸ τῶν
παθῶν μελετᾷ, πήγνυται τὰ κύματα, τουτέστιν ἡ φορὰ καὶ αὔξησις καὶ τὸ
μεγάλαυχον αὐτῶν· „ἐπάγη γὰρ τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης“
(Exod. 15, 8), ἵνα διαβῇ τὸ πάθος ὁ βλέπων τὸν ὄντα. πυνθάνονται 173
οὖν ἀλλήλων αἱ ψυχαὶ αἱ πεπονθυῖαι μὲν ἤδη τὸν λόγον, οὐκ ἔχουσαι
δ' εἰπεῖν τὸ „τί ἐστι“ (Exod. 16, 15)· καὶ γὰρ γλυκανθέντες πολλάκις
τὸν κεκινηκότα χυμὸν ἀγνοοῦμεν καὶ ἡδέων ἀτμῶν ὀσφραινόμενοι τίνες
εἰσὶν οὐκ ἴσμεν· οὕτως οὖν ἡ ψυχὴ γανωθεῖσα πολλάκις εἰπεῖν οὐκ
ἔχει, τί τὸ γανῶσαν αὐτήν ἐστι· διδάσκεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου
καὶ προφήτου Μωυσέως, ὃς ἐρεῖ· „οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος“ (ibid.), ἡ
τροφή, ἣν δέδωκεν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, προσενέγκασθαι τὸ ἑαυτοῦ ῥῆμα
καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον· οὗτος γὰρ ὁ ἄρτος, ὃν δέδωκεν ἡμῖν φαγεῖν, „τοῦ-
το τὸ ῥῆμα“. (61.) λέγει δὲ καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· „καὶ ἐκάκωσέ σε 174
καὶ ἐλιμαγχόνησέ σε, καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ
πατέρες σου, ἵνα ἀναγγείλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄν-
θρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ⟨τῷ⟩ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ“
(Deut. 8, 3). ἡ κάκωσις αὕτη ἱλασμός ἐστι· καὶ γὰρ τῇ δεκάτῃ
κακῶν ἡμῶν τὰς ψυχὰς ἱλάσκεται (Lev. 16, 30)· ὅταν γὰρ τὰ ἡδέα
περισυλᾶται, δοκοῦμεν κακοῦσθαι, τὸ δ' ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν ἵλεων τὸν
θεὸν ἔχειν. περιποιεῖ δ' ἡμῖν καὶ λιμόν, οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τὸν ἐκ πά- 175
θους καὶ κακίας συνιστάμενον· τεκμήριον δέ, διατρέφει γὰρ ἡμᾶς τῷ
γενικωτάτῳ αὐτοῦ λόγῳ· τὸ γὰρ μάννα ἑρμηνεύεται „τί“, τοῦτό ἐστι
τὸ γενικώτατον τῶν ὄντων· καὶ ὁ λόγος δὲ τοῦ θεοῦ ὑπεράνω παντός
ἐστι τοῦ κόσμου καὶ πρεσβύτατος καὶ γενικώτατος τῶν ὅσα γέγονε.
τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες, οὐχ οἱ πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ'
οἱ χρόνῳ πολιοὶ οἱ λέγοντες· „δῶμεν ἀρχηγὸν καὶ ἀποστρέψωμεν εἰς“

---

1 ante ᾧ lacunam indicavi 8 πήγνυται codd.: πήγνυνται Mang.
16 Μωσέως codd. 17 δέδωκεν codd.: ἔδωκεν v 20 ἐλιμαγχώνησε H
21 ἀναγγείλῃ Mang.: ἀναγγείλωσι codd. 22 ἐπὶ] ἐν L τῷ addidi,
cf. § 176 25 τὸ δ' ἐστὶ scripsi: τόδ' ἔστι codd. ἵλεω codd.
28 αὐτοῦ codd.

176 τὸ πάθος „Αἴγυπτον“ (Num. 14, 4). ἀναγγελλέτω οὖν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, ὅτι | „οὐκ ἐπ᾽ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος“ [κατ᾽ εἰκόνα], p. 122 M. „ἀλλ᾽ ἐπὶ παντὶ ῥήματι τῷ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ“, τουτέστι καὶ διὰ παντὸς τοῦ λόγου τραφήσεται καὶ διὰ μέρους αὐτοῦ· τὸ μὲν γὰρ στόμα σύμβολον τοῦ λόγου, τὸ δὲ ῥῆμα μέρος αὐτοῦ. τρέφεται δὲ τῶν μὲν τελειοτέρων ἡ ψυχὴ ὅλῳ τῷ λόγῳ· ἀγαπήσαιμεν δ᾽ ἂν ἡμεῖς,
177 εἰ καὶ μέρει τραφείημεν αὐτοῦ. (62.) ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν εὔχονται θεοῦ λόγῳ τραφῆναι. ὁ δὲ Ἰακὼβ καὶ τὸν λόγον ὑπερκύψας ὑπ᾽ αὐτοῦ φησι τρέφεσθαι τοῦ θεοῦ, λέγει δ᾽ οὕτως· „ὁ θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ, ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλογήσαι τὰ παιδία ταῦτα“ (Gen. 48, 15. 16). ὡραῖος οὗτος ὁ τρόπος· τροφέα τὸν θεόν, οὐχὶ λόγον, ἡγεῖται, τὸν δὲ ἄγγελον, ὅς ἐστι λόγος, ὥσπερ ἰατρὸν κακῶν· φυσικώτατα· ἀρέσκει γὰρ αὐτῷ τὰ μὲν προηγούμενα ἀγαθὰ αὐτοπροσώπως αὐτὸν τὸν ὄντα διδόναι, τὰ δεύτερα δὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ λόγους αὐτοῦ· δεύτερα δ᾽ ἐστὶν ὅσα περιέχει κακῶν
178 ἀπαλλαγήν. διὰ τοῦτ᾽ οἶμαι καὶ ὑγείαν μὲν τὴν ἁπλῆν, ἧς οὐ προηγεῖται νόσος ἐν τοῖς σώμασιν, ὁ θεὸς χαρίζεται δι᾽ ἑαυτοῦ μόνου, τὴν δὲ γινομένην κατὰ νόσου φυγὴν καὶ διὰ τέχνης καὶ διὰ ἰατρικῆς, ἐπιγράφων καὶ ἐπιστήμῃ καὶ τεχνίτῃ τὸ δοκεῖν ἰᾶσθαι, πρὸς ἀλήθειαν αὐτὸς καὶ διὰ τούτων καὶ ἄνευ τούτων ἰώμενος. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔχει· τὰ μὲν ἀγαθά, τὰς τροφάς, αὐτὸς χαρίζεται δι᾽ ἑαυτοῦ, διὰ δὲ ἀγγέλων καὶ λόγων ὅσα ἀπαλλαγὴν περιέχει κακῶν.
179 (63.) ταῦτα δ᾽ ηὔξατο αἰτιώμενος τὸν πολιτικὸν Ἰωσήφ, ὃς ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὅτι „ἐκθρέψω σε ἐκεῖ“· „σπεύσαντες“ γάρ φησιν „ἀνάβητε πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ εἴπατε αὐτῷ Τάδε λέγει“ καὶ τὰ ἑξῆς, εἶτα „κατάβηθι πρὸς μὲ καὶ μὴ μείνῃς“, ἐπὶ πᾶσι „καὶ ἐκθρέψω σε ἐκεῖ. ἔτη γὰρ πέντε λιμός“ (Gen. 45, 9. 11). ἐπιμεμφόμενος οὖν ἅμα καὶ διδάσκων τὸν δοκησίσοφον λέγει· ὦ οὗτος, ἴσθι τὰς ψυχῆς τροφὰς ἐπιστήμας ὑπαρχούσας, ἃς οὐχ ὁ αἰσθητὸς λόγος ἀλλ᾽ ὁ θεὸς δωρεῖται, ὁ τρέφων ἐκ νεότητος καὶ πρώτης ἀκμῆς ⟨με⟩ μέχρι τελείου φωτὸς
180 (cf. Gen. 48, 15) αὐτὸς ἐμπλήσει. ἔπαθεν οὖν ταὐτὸν ὁ Ἰωσὴφ τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ῥαχήλ· καὶ γὰρ αὕτη ἐνόμισε δύνασθαί τι τὸ γενητόν,

1 Αἴγυπτον Mang.: Αἰγύπτου codd. ἀναγγελέτω AB 2 κατ᾽ εἰκόνα seclusi 7 μέρος P 11. 12 εὐλογίσαι H 19 νόσον P 19. 20 ἐπιγράφων . . . τὸ δοκεῖν Mang.: ἐπιγράφω . . . τῷ δοκεῖν codd. 30 αἰσθητὸς] ἄγγελος coni. Mang. 31 με addidi 33 αὕτη Wendl.: αὐτὴ codd. γεννητόν codd.

διὸ λέγει· „δός μοι τέκνα“ (Gen. 30, 1)· ἀλλ’ ὅ γε πτερνιστὴς αὐτὴν
μωμησάμενος ἐρεῖ· πλάνον πεπλάνησαι πολύν. οὐ γὰρ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ
p. 123 M. | εἰμι τοῦ μόνου δυναμένου τὰς ψυχῶν μήτρας ἀνοιγνύναι καὶ σπείρειν
ἐν αὐταῖς ἀρετὰς καὶ ποιεῖν ἐγκύμονας καὶ τικτούσας τὰ καλά· κατά-
μαθέ γέ τοι τὴν ἀδελφήν σου Λείαν καὶ εὑρήσεις ἐξ οὐδενὸς γενητοῦ
λαμβάνουσαν τὴν σπορὰν καὶ τὴν γονήν, ἀλλ’ ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ·
„ἰδὼν γὰρ κύριος, ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· Ῥαχὴλ
δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31). ἀλλ’ ὅρα πάλιν τὴν ἐν τούτῳ λεπτουρ- 181
γίαν· τῆς ἀρετῆς ὁ θεὸς τὰς μήτρας ἀνοίγει, σπείρων ἐν αὐταῖς τὰς
καλὰς πράξεις, ἡ δὲ μήτρα, παραδεξαμένη τὴν ἀρετὴν ὑπὸ θεοῦ, οὐ
τίκτει τῷ θεῷ — χρεῖος γὰρ οὐδενός ἐστιν ὁ ὤν —, ἀλλ’ ἐμοὶ τῷ
Ἰακὼβ υἱούς· ἐμοῦ γὰρ ἕνεκα ἔσπειρεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἀρετῇ τάχα,
οὐχ ἑαυτοῦ. οὐκοῦν ἄλλος μὲν ἀνὴρ τῆς Λείας ὁ ἡσυχαζόμενος
εὑρίσκεται, ἄλλος δὲ πατὴρ τῶν ἐκ Λείας τέκνων· ἀνὴρ μὲν γὰρ
ὁ τὴν μήτραν ἀνοίγων, πατὴρ δὲ τῶν τέκνων, ᾧ ταῦτα τίκτειν
λέγεται.

(64.) „Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυ- 182
ναικός“ (Gen. 3, 15). ὄντως ἐστὶν ἡδονὴ ἐχθρὸν αἰσθήσει, καίτοι δο-
κοῦν ἐνίοις μάλιστα εἶναι φίλον· ἀλλ’ ὥσπερ τὸν κόλακα οὐκ ἄν τις
ἑταῖρον εἴποι — νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία — οὐδὲ τὴν ἑταίραν
εὔνουν ἐραστῇ — τοῖς γὰρ διδομένοις, οὐκ αὐτῷ, προσπέπονθεν —,
οὕτω καὶ τὴν ἡδονὴν ἐξετάζων εὑρήσεις νόθον οἰκειότητα ὑποδυομένην
πρὸς αἴσθησιν. ὅταν γέ τοι κορεσθῶμεν ἡδονῆς, ἐκπίπτει τῶν τόνων 183
ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια· ἢ τοὺς οἴνῳ ἢ ἔρωτι μεθύοντας οὐ καταμανθά-
νεις, ὅτι ὁρῶντες οὐχ ὁρῶσι καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσι καὶ τῶν
ἄλλων αἰσθήσεων ἀφῄρηνται τὰς ἀκριβεῖς ἐνεργείας; ἔστι δ’ ὅτε καὶ
διὰ πλῆθος ἄμετρον τροφῆς ἅπαντες οἱ τόνοι τῶν αἰσθήσεων ὑφείθησαν

---

1. 2 αὐτὴν μωμησάμενος scripsi (αὐτὴν μεμψάμενος coni. Wendl.): ἑαυτὸν μιμησάμενος codd. 3 τὰς ψυχῶν μήτρας Mang.: τὰ ψυχῶν μέτρα codd. 5 γεννητοῦ codd. 6 τοῦ om. ABH 8. 9 λεπτουργίαν· τῆς ἀρετῆς sic distinxit Markland: λεπτουργίαν τῆς ἀρετῆς. v 10 ἀρετὴν] σπορὰν coni. Mang. 12 υἱούς corr. Turn.: υἱός codd. 24 οἴνῳ ἢ ἔρωτι Markland: οἴνων ἔρωτι codd. 24. 25 καταμανθάνεις codd.: καταλαμβάνεις Mang.

19—20 D^K fol. 191r (Φίλωνος ἐκ τοῦ γ’ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^P fol. 20r D^R fol. 275r D^V p. 715 Mel. Barocc. fol. 173r Φίλωνος: οὐκ ἂν εἴποι τις ἕτερον (ἑταῖρον D^R) τὸν κόλακα· νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία.

ὕπνου καταλαμβάνοντος, ὃς καὶ τοὔνομα ἔσχεν ἀπὸ τῆς ὑφέσεως αὐτῶν· χαλᾶται γὰρ τότε τὸ αἰσθητικὸν ὄργανον, ὥσπερ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν ἐπιτείνεται, μηκέτι κωφὰς τὰς ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς πλήξεις δεχόμενον ἀλλὰ γεγωνυίας καὶ ἐναργεῖς τήν τε ἠχὴν ἄχρι τοῦ νοῦ διαδιδούσας· δεῖ γὰρ αὐτὸν πληχθέντα γνωρίσαι τὸ ἐκτὸς καὶ λαβεῖν αὐτοῦ τύπον ἐναργῆ.

184 (65.) τήρει δ' ὅτι οὐκ εἶπεν „ἔχθραν θήσω σοὶ καὶ τῇ γυναικί“, ἀλλὰ „ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ τῆς γυναικός“. διὰ τί δέ; ὅτι περὶ τὸ μέσον καὶ ὡς ἂν ἐν μεθορίῳ κείμενον ἡδονῆς καὶ αἰσθήσεως γίνεται τούτων ὁ πόλεμος. τὸ δὲ μέσον ἀμφοῖν | ἐστι τὸ πότιμον, τὸ ἐδώδιμον, p. 124 M. τὸ εὐτρεπὲς πρὸς τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἕκαστον αἰσθητόν τέ ἐστι καὶ ποιητικὸν ἡδονῆς. ὅταν οὖν ἀπλήστως ἐμφορηθῇ τούτων ἡ ἡδονή,
185 βλάβην εὐθὺς εἰργάσατο αἰσθήσει. τὸ δ' „ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς“ εἴρηται πάλιν φυσικῶς· σπέρμα γὰρ πᾶν ἐστι γενέσεως ἀρχή· ἀρχὴ δὲ ἡδονῆς μὲν [οὐ] τὸ πάθος, [ἀλλ'] ἄλογος ὁρμή, αἰσθήσεως δὲ ὁ νοῦς· ἀπὸ γὰρ τούτου καθάπερ τινὸς πηγῆς αἱ αἰσθητικαὶ τείνονται δυνάμεις, μάλιστα κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν, ὃς ἐκ τοῦ Ἀδὰμ πεπλάσθαι φησὶ τὴν γυναῖκα, τὴν αἴσθησιν ἐκ τοῦ νοῦ. ὅπερ οὖν ἡδονὴ πρὸς αἴσθησιν, τοῦτο πάθος πρὸς νοῦν, ὥστ'
186 ἐπειδὴ ἐκεῖνα ἐχθρά, καὶ ταῦτ' ἂν εἴη πολέμια. (66.) καὶ περιφανής ἐστιν ὁ τῶνδε πόλεμος· κατὰ γοῦν τὰς ἐπικρατείας τοῦ νοῦ, ὅτε τοῖς νοητοῖς καὶ ἀσωμάτοις παραβάλλει, φυγαδεύεται τὸ πάθος· καὶ ἔμπαλιν ὅταν τοῦτο νικήσῃ νίκην κακήν, εἴκει ὁ νοῦς κωλυόμενος προσέχειν ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πᾶσιν ἔργοις. φησὶ γοῦν ἐν ἑτέροις, ὅτι „ὅταν μὲν ἐπῆρε τὰς χεῖρας Μωυσῆς, κατίσχυεν Ἰσραήλ, ὅταν δὲ καθῆκε, κατίσχυεν Ἀμαλήκ“ (Exod. 17, 11), τοῦτο παριστὰς ὅτι, ὁ νοῦς ἐπειδὰν μὲν ἐξάρῃ αὑτὸν ἀπὸ τῶν θνητῶν καὶ μετεωρισθῇ, ῥώννυται τὸ ὁρῶν τὸν θεόν, ὅπερ ἐστὶν Ἰσραήλ, ἐπειδὰν δὲ καθῇ τοὺς ἰδίους τόνους καὶ ἐξασθενήσῃ, αὐτίκα τὸ πάθος ἰσχύσει, ὁ Ἀμαλήκ, ὃς ἑρμηνεύεται λαὸς ἐκλείχων· ὄντως γὰρ διεσθίει τὴν ὅλην ψυχὴν καὶ ἐκλιχμᾶται,
187 μηδὲν ἐν αὐτῇ σπέρμα ἢ ζώπυρον ἀρετῆς ὑπολείπων. παρὸ καὶ λέγεται „ἀρχὴ ἐθνῶν Ἀμαλήκ“ (Num. 24, 20), ὅτι τῶν μιγάδων καὶ

1 ἀπὸ] ὑπὸ H ἐφέσεως H 3 τὰς] καὶ L 4 γεγονυίας PH 9 ἐστιν H 10 εὐπρεπὲς codd., corr. Turn. 11 ἐμφορηθῇ scripsi: ἐμφορηθήσεται codd. 12 εἰργάσατο codd.: εἰργάζετο Mang. 14 οὐ et ἀλλ' seclusit Wendl. 15 δὲ ὁ νοῦς Wendl.: διὰ νοῦ codd. 16 Μωσῆν codd. 17 ἐκ alterum om. L 21 προσβάλλει coni. Mang. 25 παριστὰς scripsi: παριστῶν codd. 26 τὸ ὁρῶν Mang.: τῷ ὁρᾶν codd. 29 ἐκλικμᾶται codd., corr. Turn.

συγκλύδων καὶ πεφυρμένων ἀβουλεὶ τὸ πάθος ἄρχει καὶ κυριεύει. διὰ
τούτου πᾶς ὁ ψυχῆς ἀναρριπίζεται πόλεμος· αἷς γοῦν χαρίζεται διανοίαις
ὁ θεὸς εἰρήνην, ταύταις ὁμολογεῖ ἀπαλείψειν „τὸ μνημόσυνον Ἀμαλὴκ
ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν“ (Exod. 17, 14).
(67.) Τὸ δὲ „αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ 188
πτέρναν“ (Gen. 3, 15) τῇ μὲν φωνῇ βαρβαρισμός ἐστι, τῷ δὲ σημαι-
νομένῳ κατόρθωμα· τῷ γὰρ ὄφει λέγεται περὶ τῆς γυναικός, ἡ δὲ γυνὴ
„αὐτὸς“ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' „αὐτή“. τί οὖν λεκτέον; ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς
γυναικὸς λόγου μετελήλυθεν ἐπὶ τὸ σπέρμα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς·
p. 125 M. ἀρχὴ δὲ ἦν αἰσθήσεως | ὁ νοῦς· οὗτος δὲ ἄρρην, ἐφ' οὗ χρὴ λέγειν
αὐτὸς καὶ αὐτοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα. ὀρθῶς οὖν τῇ ἡδονῇ λέγεται, ὅτι ὁ
νοῦς σου τηρήσει τὸ κεφάλαιον καὶ ἡγεμονικὸν δόγμα, καὶ σὺ τηρήσεις
αὐτοῦ, τοῦ νοῦ, τὰς ἐπιβάσεις καὶ ἐφιδρύσεις τῶν ἀρεσκόντων, αἷς αἱ πτέρ-
ναι κατὰ λόγον εἰκάσθησαν. (68.) τὸ δὲ „τηρήσει“ δύο δηλοῖ· ἓν μὲν 189
τὸ οἷον διαφυλάξει καὶ διασώσει, ἕτερον δὲ τὸ ἴσον τῷ ἐπιτηρήσει πρὸς
ἀναίρεσιν. ἀνάγκη δὲ τὸν νοῦν ἢ φαῦλον ἢ σπουδαῖον εἶναι· ὁ μὲν
οὖν ἄφρων φύλαξ καὶ ταμίας ἂν γένοιτο τῆς ἡδονῆς, χαίρει γὰρ αὐτῇ,
ὁ δὲ σπουδαῖος ἐχθρός, καραδοκῶν ὅτε ἐπιθέμενος ἰσχύσει καθελεῖν
αὐτὴν εἰσάπαν. καὶ μὴν ἔμπαλιν ἡ ἡδονὴ τοῦ μὲν ἄφρονος διατηρεῖ
τὴν ἐπίβασιν, τοῦ δὲ σοφοῦ λύειν καὶ ἀναιρεῖν ἐπιχειρεῖ τὴν ἔνστασιν,
ἡγουμένη τὸν μὲν κατάλυσιν αὐτῆς μελετᾶν, τὸν δ' ἄφρονα δι' ὧν μά-
λιστα σωθήσεται. ἀλλ' ὅμως πτερνίζειν δοκοῦσα καὶ ἀπατᾶν τὸν 190
ἀστεῖον αὐτὴ πτερνισθήσεται πρὸς τοῦ πάλην ἠσκηκότος Ἰακὼβ —
πάλην δ' οὐ τὴν σώματος ἀλλ' ἣν παλαίει ψυχὴ πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστὰς
τρόπους αὐτῆς πάθεσι καὶ κακίαις μαχομένη —· καὶ οὐ πρότερον ἀνή-
σει πτέρναν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ πάθους, πρὶν ἀπειπεῖν αὐτὸ καὶ ὁμολο-
γῆσαι, ὅτι ἐπτέρνισται καὶ νενίκηται δίς, ἔν τε τοῖς πρωτοτοκίοις καὶ
ἐν τῷ εὐλογιστεῖν. „δικαίως“ γάρ φησιν „ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ 191
Ἰακώβ, ἐπτέρνικέ με γὰρ ἤδη δεύτερον· τότε τὰ πρωτοτόκιά μου
εἴληφε, καὶ νῦν εἴληφε τὴν εὐλογίαν μου“ (Gen. 27, 36). πρεσβύτερα
δὲ ὁ μὲν φαῦλος ἡγεῖται τὰ σώματος, ὁ δ' ἀστεῖος τὰ ψυχῆς, ἃ καὶ

1 ἀβουλὶ codd. 2 ἀναρριπήζεται BH 3 ἀπολείψειν PL 7 τῷ γὰρ ὄφει λέγεται scripsi: τὸ γὰρ ὀφείλεται codd., τί γάρ; ὀφείλεται v, ὄφει λέγεται iam coni. Mang. 13 αὐτοῦ] αὖ τούτου coni. Mang. 15 διαδώσει L τῷ ἴσον τὸ H 17 ἂν] ὧν H 18 ὅτε Mang.: ὅτι codd. 21 ὧν] ὃν P 24 σώματος AP: τοῦ σώματος BH 25 μαχομένη scripsi: μαχομένους codd. 27 πρωτοτόκοις codd., corr. Mang. 29 ἐπτέρνηκε ABH

πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, οὐ χρόνῳ ἀλλὰ δυνάμει καὶ ἀξιώματι πρεσβύτερα
καὶ πρῶτα ὄντως, ὡς καὶ ἄρχων ἐν πόλει· ἡγεμονὶς δὲ τοῦ συγκρίματος
192 ἡ ψυχή. (69.) εἴληφεν οὖν τὰ πρῶτα ὁ πρῶτος κατ' ἀρετήν, ἃ καὶ
ἐπέβαλεν αὐτῷ· εἴληφε γὰρ καὶ ⟨τὸ⟩ εὐλογιστεῖν σὺν εὐχαῖς τελείαις.
μάταιος δὲ καὶ οἰησίσοφος ὁ λέγων „τὰς ἐμὰς εὐλογίας καὶ τὰ ἐμὰ
πρωτοτόκια εἴληφεν“· οὐ γὰρ τὰ σά, ὦ οὗτος, λαμβάνει, ἀλλὰ τοῖς
σοῖς τὰ ἐναντία· τὰ μὲν γὰρ σὰ δουλείας, τὰ δ' ἐκείνου δεσποτείας
193 ἠξίωται· καὶ εἰ ἀγαπήσεις δοῦλος γενέσθαι τοῦ σοφοῦ, νουθεσίας καὶ
σωφρονισμοῦ κοινωνήσεις. ἀμαθίαν καὶ ἀπαιδευσίαν κῆρας ψυχῆς ἀπο-
βαλών· εὐχόμενος γὰρ ὁ πατήρ σοί φησιν, ὅτι „τῷ ἀδελφῷ σου δου-
λεύσεις“ (Gen. 27, 40)· ἀλλ' οὐχὶ νῦν — οὐ γὰρ ἀνέξεταί σε ἀφηνιά-
ζοντα —, ἀλλ' ὅταν „ἐκλύσῃς τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου“
(ibid.). τὸ αὔχημα καὶ φρύαγμα ἀποβαλὼν ὃ ἐκτήσω ὑποζεύξας | σεαυ- p. 126 M.
194 τὸν ὀχήματι παθῶν, ἡνιοχούσης ἀφροσύνης. νυνὶ μὲν δοῦλος εἶ χαλε-
πῶν καὶ ἀφορήτων τῶν ἐν σαυτῷ δεσποτῶν, οἷς νόμος ἐστὶ μηδένα
ἐλεύθερον ποιεῖν· ἐὰν δὲ τούτους δρασμῷ χρησάμενος καταλίπῃς, ὑπο-
δέξεταί σε φιλόδουλος δεσπότης ἐπ' ἐλπίσι χρησταῖς ἐλευθερίας καὶ
οὐκ ἐκδώσει ἔτι τοῖς προτέροις δεσπόταις, μαθὼν παρὰ Μωυσέως δί-
δαγμα καὶ δόγμα ἀναγκαῖον, „μὴ παραδιδόναι παῖδα τῷ κυρίῳ, ὃς
προστέθειται αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου· μετὰ γὰρ αὐτοῦ κατοικήσει ἐν
195 παντὶ τόπῳ, ᾧ ἐὰν ἀρέσκῃ αὐτῷ“ (Deut. 23, 15. 16). (70.) ἀλλ'
ἕως οὐκ ἀποδέδρακας, ἔτι δ' ἐγκεχαλίνωσαι ταῖς ἐκείνων τῶν δεσποτῶν
ἡνίαις, ἀνάξιος εἶ δουλεύειν σοφῷ· τεκμήριον μέγιστον ἤθους ἀνελευ-
θέρου καὶ δουλοπρεποῦς παρέχεις, ὅταν λέγῃς „τὰ ἐμὰ πρωτοτόκια καὶ
τὰς ἐμὰς εὐλογίας“ (Gen. 27, 36)· εἰς ἄμετρον γὰρ ἀμαθίαν κεχωρη-
κότων αἴδε αἱ φωναί, ἐπειδὴ μόνῳ ἁρμόττει θεῷ λέγειν τὸ ἐμόν, αὐ-
196 τοῦ γὰρ ὄντως κτήματα μόνου τὰ πάντα. διὸ καὶ μαρτυρήσει, ὅταν
φῇ „τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου διατηρήσεις“ (Num.
28, 2), ὅτι δῶρα δομάτων διαφέρει· τὰ μὲν γὰρ ἔμφασιν μεγέθους
τελείων ἀγαθῶν δηλοῖ, ἃ τοῖς τελείοις χαρίζεται ὁ θεός, τὰ δ' εἰς
βραχύτατον ἔσταλται, ὧν μετέχουσιν οἱ εὐφυεῖς ἀσκηταὶ οἱ προκόπτοντες.
197 οὗ χάριν καὶ Ἀβραὰμ ἀκολουθῶν τῷ θεοῦ θελήματι τὰ μὲν ὑπάρχοντα,

---

4 τὸ addidi; καὶ ⟨τὰ πρωτοτόκια καὶ τὸ⟩ coni. Wendl. 6 πρωτότοκα codd. 9 κοινωνήσεις Mang.: κοινωνήσας codd. 13. 14 σεαυτὸν scripsi: ἑαυτὸν codd. 15 σαυτῷ scripsi: ἑαυτῶ codd. 17 ἐλευθερίαις H 18 Μωσέως codd. 20 προτέθειται L κατοικήσειεν ἐν L 21 τόπῳ] τρόπω H 23 ἀνάξιος εἶ Mang.: ἀναξίαις codd. 28 καρπώματά μου om. L 29 διαφέρει scripsi: διαφέρουσι codd. 30 δηλοῖ scripsi: δηλοῦσιν codd.

ἅπερ ἦν αὐτῷ ἐκ θεοῦ, κατέχει, ἀποπέμπεται δὲ τὴν ἵππον τοῦ βασι-
λέως Σοδόμων (Gen. 14, 21 ss.), ὡς καὶ τὰ ὑπαρκτὰ τῶν παλλακῶν. καὶ
Μωυσῆς μέντοι τὰ μέγιστα δικαιονομεῖν ἀξιοῖ καὶ περὶ τῶν μεγίστων,
τὰ δὲ βραχέα τῶν κριμάτων ἐπιτρέπει τοῖς δευτερεύουσι σκοπεῖν
(cf. Exod. 18, 26). ὅστις δὲ τολμᾷ λέγειν ἑαυτοῦ τι εἶναι, δοῦλος 198
τὸν πάντα αἰῶνα γεγράψεται, ὥσπερ ὁ λέγων „ἠγάπηκα τὸν κύριόν
μου καὶ τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία μου· οὐκ ἀποτρέχω ἐλεύ-
θερος“ (Exod. 21, 5). εὖ γε τὸ ἑαυτῷ ὁμολογῆσαι δουλείαν· πῶς γὰρ
ὁ λέγων οὐ δοῦλος Ἐμὸς ὁ κύριος νοῦς ἐστι, κύριος ἑαυτοῦ καὶ αὐτο-
κράτωρ· ἐμὴ καὶ ἡ αἴσθησις, αὔταρκες τῶν σωμάτων κριτήριον· ἐμὰ
καὶ τὰ τούτων ἔκγονα, τοῦ μὲν νοῦ τὰ νοητά, τῆς δ᾽ αἰσθήσεως τὰ
αἰσθητά· ἐπ᾽ ἐμοὶ γὰρ τὸ νοεῖν, τὸ αἰσθάνεσθαι. ἀλλὰ μὴ μόνον 199
ἑαυτοῦ καταμαρτυρείτω, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταδικασθεὶς αἰωνίαν
καὶ βεβαιοτάτην ὑπομενέτω δουλείαν κελεύοντος τό τε οὖς τρυπᾶσθαι,
ἵνα μὴ παραδέξηται λόγους ἀρετῆς, καὶ δουλεύειν τὸν αἰῶνα τῷ νῷ
καὶ τῇ αἰσθήσει, κακοῖς καὶ ἀνηλεέσι δεσπόταις.

(71.) „Καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου 200
καὶ τὸν στεναγμόν σου“ (Gen. 3, 16). τῆς γυναικός, ἥτις αἴσθησις
p. 127 M. ἦν, ἴδιόν ἐστιν ἀλγηδὼν πάθος, | ἡ λύπη καλεῖται· περὶ ὃ γὰρ γίνεται
τὸ ἥδεσθαι, περὶ τοῦτο καὶ τὸ ἀλγεῖν· ἡδόμεθα δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων,
ὥστε ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀλγοῦμεν δι᾽ αὐτῶν. ἀλλ᾽ ὁ μὲν σπουδαῖος καὶ
κεκαθαρμένος νοῦς ἐλάχιστα ἀλγεῖ, ἥκιστα γὰρ ἐπιτίθενται αὐτῷ αἱ
αἰσθήσεις· τῷ δ᾽ ἄφρονι περιττεύει τὸ πάθος οὐδὲν ἔχοντι ἀλεξιφάρ-
μακον ἐν τῇ ψυχῇ, ᾧ τὰς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν κῆρας
ἀμυνεῖται. ὥσπερ γὰρ ἑτέρως τύπτεται ὁ ἀθλητὴς καὶ ὁ δοῦλος, ὁ 201
μὲν καθ᾽ ὑπόπτωσιν ἐνδιδοὺς πρὸς τὰς αἰκίας καὶ ὑπείκων, ὁ δ᾽ ἀθλη-
τὴς ἀντέχων καὶ ἀντιστατῶν καὶ τὰς ἐπιφερομένας ⟨πληγὰς⟩ ἀποσειό-
μενος, καὶ κείρεις ἑτέρως μὲν ἄνθρωπον, ἑτέρως δὲ τὸ κῴδιον — τὸ μὲν
γὰρ ἐν τῷ πάσχειν μόνον ἐξετάζεται, ὁ δ᾽ ἄνθρωπος καὶ ἀντιδρᾷ καὶ
ὥσπερ ἀντιπέπονθε σχηματίζων ἑαυτὸν πρὸς τὸ κείρεσθαι —, οὕτως ὁ μὲν 202
ἀλόγιστος ἀνδραπόδων δίκην ἑτέρῳ ὑπείκει καὶ ὑποπίπτει ταῖς ἀλγη-
δόσιν ὡς ἀφορήτοις δεσποίναις ἀντιβλέψαι πρὸς αὐτὰς ἀδυνατῶν, ἄρρενας
καὶ ἐλευθέρους σπᾶν μὴ δυνάμενος λογισμούς, παρὸ δὴ καὶ πλῆθος

3 Μωσῆς codd. μέντοι ⟨αὐτὸς⟩ coni. Wendl., μὲν αὐτὸς Diels 9 οὐ δοῦλος ὁ λέγων coni. Mang. 14 τρυπᾶσθαι Mang.: τρυπάσθω codd. 15 δουλεύειν scripsi: δουλεύῃ codd. 24 αἰσθητικῶν H 27 πληγὰς addidi 30 κείρασθαι codd., corr. Turn. 33 δὴ] δὲ L, om. Turn.

ἄπειρον διὰ τῶν αἰσθήσεων αὐτῷ τῶν ὀδυνηρῶν ἐπαντλεῖται, ὁ δ' ἐπιστήμων ἀθλητοῦ τρόπον μετὰ δυνάμεως καὶ ῥώμης καρτερᾶς ἀντιβὰς πρὸς τὰ ἀλγεινὰ πάντα ἀντιπνεῖ, ὡς μὴ τιτρώσκεσθαι πρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐξαδιαφορεῖν ἕκαστον, καί μοι δοκεῖ νεανιευσάμενος ἂν ἐπιφωνῆσαι τὸ τραγικὸν πρὸς τὴν ἀλγηδόνα οὕτως·

⟨Πίμπρη⟩, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
πίνουσα κελαινὸν αἷμα· πρόσθε γὰρ κάτω
γῆς εἶσιν ἄστρα, γῆ δ' ἄνεισ' ἐς αἰθέρα,
πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον.

203 (72.) ὥσπερ δὲ τῇ αἰσθήσει τὰ ἀλγεινὰ πάντα παραυξήσας τέθεικεν ὁ θεός, οὕτω τῇ σπουδαίᾳ ψυχῇ πλῆθος ἄφθονον ἀγαθῶν δεδώρηται. φησὶ γοῦν ἐπὶ τοῦ τελείου Ἀβραὰμ τὸν τρόπον τοῦτον· „κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει κύριος· οὗ εἵνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης" (Gen. 22, 16. 17). εὖ καὶ τὸ ὅρκῳ βεβαιῶσαι τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ὅρκῳ θεοπρεπεῖ· ὁρᾷς γὰρ ὅτι οὐ καθ' ἑτέρου ὀμνύει θεός, οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κρεῖττον, ἀλλὰ
204 καθ' ἑαυτοῦ, ὅς ἐστι πάντων ἄριστος. ἔφασαν δέ τινες, ὡς ἀνοίκειον ἦν ὀμνύναι· ὁ ὅρκος γὰρ πίστεως ἕνεκα παραλαμβάνεται, | πιστὸς δὲ p. 128 M.
μόνος ὁ θεὸς καὶ εἴ τις θεῷ φίλος, καθάπερ Μωυσῆς λέγεται „πιστὸς ἐν παντὶ τῷ οἴκῳ" γεγενῆσθαι (Num. 12, 7). ἄλλως τε καὶ οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ εἰσιν ὅρκοι καὶ νόμοι τοῦ θεοῦ καὶ θεσμοὶ ἱεροπρεπέστατοι· τεκμήριον δὲ τῆς ἰσχυρότητος αὐτοῦ, ὃ ἂν εἴπῃ γίνεται, ὅπερ ἦν οἰκειότατον ὅρκῳ· ὥστ' ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν, ὅτι πάντες οἱ τοῦ θεοῦ
205 λόγοι εἰσὶν ὅρκοι βεβαιούμενοι ἔργων ἀποτελέσμασι. (73.) φασί γε μὴν ὅρκον εἶναι μαρτυρίαν θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· εἰ δὴ ὄμνυσιν ὁ θεός, ἑαυτῷ μαρτυρεῖ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον, ἕτερον γὰρ

2 καρτερᾶς AP: καρτερῶς BH 4 ἐξαδιαφορεῖν Mang.: ἔξω διαφορεῖν codd. 6 πίμπρη om. codd. κάταιθε] κάτεσθε codd. 7 πρόσθεν codd. 8 εἴσιν codd. ἄνεισ'] ἂν codd. ἐς] εἰς codd. 9 θῶπα codd. ἀπαντλῆσαι codd. 10 ἐπιτέθεικεν coni. Wendl. 13 εἵνεκα codd.: ἕνεκα Mang. 17 τὸ ὅρκῳ βεβαιῶσαι Wendl.: τῷ ὅρκῳ βεβαιώσας codd. 20 ἦν ⟨θεοῦ τὸ⟩ coni. Wendl., ἦν ⟨θεῷ⟩ Mang. 21 φίλος θεῷ BH Μωσῆς codd. 26 ἀποτελέσματα L 28 δὴ] δὲ L

6 Eur. frg. 687 N². 7 πίνουσα h. l. Philo, πίνων Euripides.

δεῖ εἶναι τὸν ποιούμενον τὴν μαρτυρίαν καὶ τὸν ὑπὲρ οὗ γίνεται. τί
οὖν λεκτέον; πρῶτον μὲν ὡς οὐκ ἔστιν ὑπαίτιον ἑαυτῷ μαρτυρεῖν τὸν
θεόν· τίς γὰρ ἂν ἄλλος γένοιτο ἱκανὸς αὐτῷ μαρτυρῆσαι; ἔπειτα πάντ'
ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτῷ τὰ τιμιώτατα, συγγενὴς οἰκεῖος φίλος ἀρετὴ εὐδαι-
μονία μακαριότης ἐπιστήμη σύνεσις ἀρχὴ τέλος ὅλον πᾶν δικαστὴς
γνώμη βουλὴ νόμος πρᾶξις ἡγεμονία. ἄλλως τε ἂν τὸ „κατ' ἐμαυτοῦ 206
ὤμοσα" ὃν χρὴ τρόπον ἐκδεξώμεθα, παυσόμεθα τῆς ἄγαν σοφιστείας.
μήποτ' οὖν ἐστι τοιοῦτον· οὐδὲν τῶν δυναμένων πιστοῦν δύναται παγίως
περὶ θεοῦ πιστῶσαι, οὐδενὶ γὰρ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀόρατον
αὐτὴν παντὶ τῷ γένει παρεσκεύασε· τίς ἂν ἰσχύσαι ἢ ὅτι ἀσώματον
ἢ ὅτι σῶμα ἢ ὅτι ποιὸν ἢ ὅτι ἄποιον τὸ αἴτιον εἰπεῖν ἢ συνόλως περὶ
οὐσίας ἢ ποιότητος ἢ σχέσεως ἢ κινήσεως αὐτοῦ βεβαίως ἀποφήνασθαι;
ἀλλὰ περί γε ἑαυτοῦ μόνος ἰσχυριεῖται, ἐπεὶ καὶ μόνος ἀψευδῶς τὴν
ἑαυτοῦ φύσιν ἠκρίβωσε. βεβαιωτὴς οὖν ἰσχυρότατος ἑαυτοῦ τὸ πρῶτον. 207
ἔπειτα καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ μόνος ὁ θεός, ὥστ' εἰκότως ὤμνυε καθ'
ἑαυτοῦ πιστούμενος ἑαυτόν, ὃ μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλῳ. διὸ καὶ ἀσεβεῖς
ἂν νομισθεῖεν οἱ φάσκοντες ὀμνύναι κατὰ θεοῦ· εἰκότως γὰρ οὐδεὶς
ὄμνυσι κατ' αὐτοῦ, ὅτι γε οὐ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ διαγνῶναι δύνα-
ται, ἀλλ' ἀγαπητόν, ἐὰν ⟨κατὰ⟩ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δυνηθῶμεν, ὅπερ
ἦν τοῦ ἑρμηνέως λόγου· οὗτος γὰρ ἡμῶν τῶν ἀτελῶν ἂν εἴη θεός,
τῶν δὲ σοφῶν καὶ τελείων ὁ πρῶτος. καὶ Μωυσῆς μέντοι τὴν ὑπερ- 208
βολὴν θαυμάσας τοῦ ἀγενήτου φησίν· „καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῇ"
(Deut. 6, 13), οὐχὶ αὐτῷ· ἱκανὸν γὰρ τῷ γενητῷ πιστοῦσθαι καὶ
μαρτυρεῖσθαι λόγῳ θείῳ· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῦ πίστις ἔστω καὶ μαρτυρία
p. 129 M. | βεβαιοτάτη. (74.) τὸ δὲ „οὗ εἵνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο" 209
(Gen. 22, 16) σύμβολόν ἐστιν εὐσεβείας· τὸ γὰρ ἕνεκα θεοῦ μόνου
πάντα πράττειν εὐσεβές. παρὸ καὶ ἀφειδοῦμεν τοῦ ἀγαπητοῦ τέκνου
τῆς ἀρετῆς, τοῦ εὐδαιμονῆσαι, παραχωροῦντες αὐτὸ τῷ δημιουργῷ,
ἄξιον τὸ γέννημα κρίνοντες κτῆμα θεοῦ νομίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ γενητοῦ

---

5 πᾶς BH 8 δυνάμεων L πιστοῦν Mang.: πιστεύειν codd. 9 πιστῶσαι Mang.: πιστεῦσαι codd., om. Turn. αὐτοῦ codd. 10 παρεσκεύασεν H τίς ⟨γὰρ⟩ coni. Wendl. ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύση codd. 11 ἢ ὅτι σῶμα om. L 13 μόνος (post ἑαυτοῦ) scripsi: μόνου codd. 14 βεβαιωτὴς Mang.: βεβαιότης codd. ἰσχυρότατος scripsi: εὐχάριστος codd., εἷς ἄριστος coni. Diels 15 αὐτοῦ codd. 18 κατ' αὐτοῦ Mang.: καθ' ἑαυτοῦ codd. οὐ] οὐδὲ coni. Wendl. 19 κατὰ addidi 21 Μωσῆς codd. 22 ἀγεννήτου codd. 23 γεννητῷ codd. 24 αὐτοῦ codd. 27 εὐσεβές Mang.: εὐθές codd. 28 αὐτὸ] αὐτῷ L 29 κτῆμα om. P γεννητοῦ codd.

210 τινος. εὖ δὲ τὸ φάναι „εὐλογῶν εὐλογήσω“ (ib. 17)· πολλὰ γὰρ
εὐλόγιστα δρῶσί τινες, ἀλλ' οὐκ ἐπ' εὐλογίαις, ἐπεὶ καὶ ὁ φαῦλος
ἔνια δρᾷ τῶν καθηκόντων οὐκ ἀφ' ἕξεως καθηκούσης, καὶ ὁ μεθύων
μέντοι καὶ μεμηνὼς ἔστιν ὅτε νηφάλια φθέγγεταί τε καὶ ποιεῖ, ἀλλ'
οὐκ ἀπὸ νηφούσης διανοίας, καὶ οἱ ἔτι κομιδῇ νήπιοι παῖδες οὐκ ἀπὸ
λογικῆς ἕξεως — οὔπω γὰρ αὐτοὺς ἡ φύσις λογικοὺς πεπαίδευκε
— πολλὰ πράττουσι καὶ λέγουσιν ὧν οἱ λογικοί. βούλεται δὲ ὁ νο-
μοθέτης τὸν σοφὸν μὴ σχετικῶς καὶ εὐαλώτως καὶ ὡς ἂν ἐκ τύχης
εὐλόγιστον δοκεῖν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ ἕξεως καὶ διαθέσεως εὐλογίστου.
211 (75.) οὐκ ἐξήρκεσεν οὖν τῇ βαρυδαίμονι αἰσθήσει χρῆσθαι πλουσίως
ταῖς λύπαις, ἀλλὰ καὶ „τῷ στεναγμῷ“. ἔστι δὲ στεναγμὸς σφοδρὰ καὶ
ἐπιτεταμένη λύπη· πολλάκις γὰρ ἀλγοῦμεν οὐχὶ στένοντες· ὅταν δ' ἐπι-
στένωμεν, ἀνιαρῶς καὶ πάνυ ὀμβρηρῶς χρώμεθα ταῖς λύπαις. τὸ δὲ
στένειν ἐστὶ διττόν· ἓν μὲν ὃ γίνεται περὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ὀρε-
γομένους τῶν ἀδικιῶν καὶ μὴ τυγχάνοντας, ὃ δὴ καὶ φαῦλόν ἐστιν·
ἕτερον δὲ ὃ γίνεται περὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἀχθομένους ἐπὶ τῇ
πάλαι τροπῇ καὶ λέγοντας Κακοδαίμονες ἡμεῖς, ὅσον ἄρα χρόνον
ἐλελήθειμεν νοσοῦντες ἀφροσύνης νόσον καὶ ἀνοίας καὶ ἀδικίας ἐπιτηδευ-
212 μάτων. τοῦτο δ' οὐ γίνεται, ἐὰν μὴ τελευτήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς
ψυχῆς ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἄθεος καὶ φιλήδονος τρόπος· „μετὰ
γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύ-
πτου“· εἶτ' εὐθὺς ἀποθανούσης κακίας στενάζει ὁ ὁρῶν τὸν θεὸν [καὶ]
τὴν ἑαυτοῦ τροπήν, „κατεστέναξαν γὰρ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν σω-
ματικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23)· ἐπεὶ ζῶν γε ὁ βα-
σιλεὺς καὶ φιλήδονος τρόπος ἐν ἡμῖν γεγηθέναι τὴν ψυχὴν ἀνα-
213 πείθει ἐφ' οἷς ἁμαρτάνει, ὅταν δὲ τελευτήσῃ, στένει. διὸ καὶ ἐκβοᾷ
πρὸς τὸν δεσπότην ἱκετεύουσα, μηκέτι τραπῆναι μηδὲ ἀτελῆ τὴν τε-
λείωσιν λαβεῖν· πολλαῖς γὰρ ψυχαῖς μετανοίᾳ χρῆσθαι βουληθείσαις οὐκ
ἐπέτρεψεν ὁ θεός, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ παλιρροίας εἰς τοὔμπαλιν ἀνεχώρη-
σαν τρόπον τινὰ τῆς Λὼτ | γυναικὸς (Gen. 19, 26) τῆς λιθουμένης p. 130 M.
διὰ τὸ Σοδόμων ἐρᾶν καὶ εἰς τὰς κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ θεοῦ φύσεις
214 ἀνατρέχειν. (76.) ἀλλὰ νυνί γέ φησιν ὅτι „ἀνέβη ἡ βοὴ αὐτῶν πρὸς
τὸν θεόν“ (Exod. 2, 23), μαρτυρῶν τῇ τοῦ ὄντος χάριτι· εἰ γὰρ μὴ

6 πεπαίδευκε] ἀπέδειξε coni. Mang. 12. 13 δ' ἐπιστένωμεν codd.: δὲ στένωμεν Mang. 13 ἀνιαρῶς Turn.: ἀνιαροῖς codd., νεαρῶς coni. Wendl. ἀνιαραῖς καὶ πάνυ ὀδυνηραῖς coni. Diels 15 φαύλων coni. Mang. 18 ἐλελήθειμεν scripsi (ἐληλήθαμεν —sic— Mang.): ἐληλύθειμεν ABH, ἐληλύθημεν P 22 καὶ seclusi 30 τῆς Λὼτ] καὶ Λὼτ L αἰθουμένης P 32 ὅτι] ὅτε ABP

δυνατῶς πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσε τὸν ἱκέτην λόγον, οὐκ ἂν ἀνέβη, τουτέσ-
τιν οὐκ ἂν ἀνεβιβάσθη καὶ ηὐξήθη καὶ μετεωρεῖν ἤρξατο φυγὼν
τὴν ταπεινότητα τῶν γηίνων. διὸ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φησιν· „ἰδοὺ κραυγὴ
τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἥκει πρὸς μέ“ (Exod. 3, 9). πάνυ καλῶς τὸ φθάσαι 215
μέχρι θεοῦ τὴν ἱκεσίαν· οὐκ ἂν δὲ ἔφθασεν, εἰ μὴ ὁ καλῶν χρηστὸς
ἦν. ἐνίαις δὲ ψυχαῖς προαπαντᾷ· „ἥξω πρὸς σὲ καὶ εὐλογήσω σε“
(Exod. 20, 24). ὁρᾷς ὅση τοῦ αἰτίου ἡ χάρις φθάνοντος τὴν ἡμε-
τέραν μέλλησιν καὶ προαπαντῶντος εἰς εὐεργεσίαν παντελῆ τῆς ψυχῆς.
καὶ χρησμός ἐστι δογματικὸς τὸ λεγόμενον· ἐὰν γὰρ ἔλθῃ εἰς τὴν διά-
νοιαν ἔννοια θεοῦ, εὐθὺς εὐλογιστεῖ τε καὶ πάσας τὰς νόσους αὐτῆς
ἰᾶται. ἡ δέ γε αἴσθησις αἰεὶ λυπεῖται καὶ στένει καὶ τίκτει μετ᾽ ὀδύνης 216
καὶ ἀλγηδόνων ἀνηκέστων τὸ αἰσθάνεσθαι, ὡς καὶ αὐτός φησιν· „ἐν
λύπαις τέξῃ τέκνα“ (Gen. 3, 16)· τίκτει δὲ ἡ μὲν ὅρασις τὸ ὁρᾶν, ἡ
δὲ ἀκοὴ τὸ ἀκούειν, ἡ δὲ γεῦσις τὸ γεύεσθαι, καὶ συνόλως ἡ αἴσθησις
τὸ αἰσθάνεσθαι· ἀλλ᾽ οὐκ ἄνευ χαλεπῆς ἀνίας τῷ ἄφρονι ἕκαστον τού-
των ποιεῖται, ἐπιλύπως γὰρ οὗτος καὶ ὁρᾷ καὶ ἀκούει καὶ γεύεται καὶ
ὀσφραίνεται καὶ κοινῶς αἰσθάνεται. (77.) ἔμπαλιν δὲ τὴν ἀρετὴν εὑ- 217
ρήσεις μετὰ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης [καὶ] κυοφοροῦσαν καὶ τὸν σπου-
δαῖον σὺν γέλωτι καὶ εὐθυμίᾳ γεννῶντα καὶ τὸ γέννημα ἀμφοῖν αὐτὸ
γέλωτ᾽ ὄν. ὡς μὲν οὖν ὁ σοφὸς χαίρων ἀλλ᾽ οὐ λυπούμενος γεννᾷ,
μαρτυρήσει λέγων οὕτως ὁ θεῖος λόγος· „εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ·
Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα αὐτῆς ἔσται τὸ
ὄνομα· εὐλογήσω αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον“ (Gen. 17,
15. 16)· εἶτ᾽ ἐπιλέγει· „καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγέλασε
καὶ εἶπεν Εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν
οὖσα τέξεται“ (ib. 17); οὗτος μὲν δὴ φαίνεται γεγηθὼς καὶ γελῶν, 218
ὅτι μέλλει γεννᾶν τὸ εὐδαιμονεῖν, τὸν Ἰσαάκ· γελᾷ δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ
Σάρρα, μαρτυρήσει δὲ ὁ αὐτὸς λέγων ὧδε· „ἐξέλιπε Σάρρᾳ γίνεσθαι τὰ
γυναικεῖα, καὶ ἐγέλασε τῇ διανοίᾳ καὶ εἶπεν Οὔπω μοι γέγονε τὸ εὐδαι-
μονεῖν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ κύριός μου“ θεῖος λόγος „πρεσβύτερός ἐστιν“
(Gen. 18, 11. 12), ᾧ προσεῖναι τοῦτο ἀνάγκη καὶ πιστεύειν καλὸν
ὑπισχνουμένῳ. καὶ τὸ γέννημα δ᾽ ἐστὶ γέλως καὶ χαρά· τοῦτο γὰρ

1 ἐκάλεσεν H 10 εὐθὺς εὐλογιστεῖται AP, εὐλογιστεῖται εὐθὺς BH, εὐλογιστεῖ τε corr. Turn. αὐτῆς AP: αὐτῆς BH 13 τέξει H 15 ἀνίας] ἀνοίας L 18 καὶ prius seclusi τὸν codd.: τὸ Mang. 19 γεννῶντα Mang.: γεννῶσαν codd. 20 γέλωτ᾽ scripsi: γέλως codd. 21 καὶ εἶπεν v, καὶ om. codd. 25 γενήσεται codd.: γενήσεται υἱός v ἐννενήκοντα AB 26 γελῶν codd.: γελᾶν Mang.

219 καὶ Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται. | λυπείσθω τοιγαροῦν αἴσθησις. ἀρετὴ δ' αἰεὶ p. 131
χαιρέτω· καὶ γὰρ γεννηθέντος τοῦ εὐδαιμονεῖν φησι σεμνυνομένη· „γέλωτα ἐποίησέ μοι ὁ κύριος· ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“ (Gen. 21, 6). ἀναπετάσαντες οὖν ὦτα, ὦ μύσται, παραδέξασθε τελετὰς ἱερωτάτας· ὁ γέλως ἐστὶν ἡ χαρά, τὸ δὲ „ἐποίησεν“ ἴσον τῷ ἐγέννησεν, ὥστ' εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Ἰσαὰκ ἐγέννησεν ὁ κύριος· αὐτὸς γὰρ πατήρ ἐστι τῆς τελείας φύσεως, σπείρων ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ γεννῶν τὸ εὐδαιμονεῖν.

220 (78.) „Καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου“ φησίν „ἡ ἀποστροφή σου“ (Gen. 3,16). δύο αἰσθήσεως ἄνδρες εἰσίν, ὁ μὲν νόμιμος, ὁ δὲ φθορεύς· ἀνδρὸς μὲν γὰρ ⟨φθορέως⟩ τρόπον τὸ μὲν ὁρατὸν κινεῖ τὴν ὅρασιν, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ χυλὸς τὴν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον· ταῦτα δ' ἀποστρέφει καὶ καλεῖ τὴν ἄλογον αἴσθησιν πρὸς ἑαυτὰ καὶ κατακρατεῖ καὶ κυριεύει· τό τε γὰρ κάλλος τὴν ὅρασιν ἐδουλώσατο ὅ τε ἡδὺς χυλὸς τὴν γεῦσιν καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον αἰσθητῶν τὴν κατ'
221 αὐτὸ αἴσθησιν· ἴδε γέ τοι τὸν λίχνον, ὡς δουλεύει ταῖς παρασκευαῖς τῶν ὅσα ὀψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι τεχνιτεύουσι, καὶ τὸν σεσοβημένον περὶ μέλος, πῶς ἐπικρατεῖται ὑπὸ κιθάρας ἢ αὐλοῦ ἢ καὶ ᾄδειν ἐπισταμένου. τῇ δέ γε πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν νοῦν, ἀποστραφείσῃ μεγίστη ἐστὶν ὠφέλεια αἰσθήσει.

222 (79.) Ἴδωμεν οὖν ἑξῆς, τίνα καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ νοῦ διεξέρχεται παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κινουμένου. „τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν ὁ θεός Ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου“ (Gen. 3, 17). ἀλυσιτελέστατόν ἐστιν ἀκούειν αἰσθήσεως νοῦν, ἀλλὰ μὴ αἴσθησιν νοῦ· ἀεὶ γὰρ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ
223 χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ· νοῦς δὲ κρεῖττον αἰσθήσεως. ὥσπερ οὖν ἄρχοντος μὲν ἡνιόχου καὶ ταῖς ἡνίαις τὰ ζῷα ἄγοντος ᾗ βούλεται ἄγεται τὸ ἅρμα, ἀφηνιασάντων δὲ ἐκείνων καὶ κρατησάντων ὅ τε ἡνίοχος κατε-

2 γεννηθέντας P 4 ὦ scripsi: οἱ codd. (in ras. A) 5 τῷ] τὸ BH 10 αἰσθήσεως Mang.: αἰσθήσεων codd. 11 φθορέως addidi 12 καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον om. AP 13 ἑαυτὰ scripsi: ἑαυτὴν codd. 16 γέ scripsi: δέ codd. ὡς] πῶς coni. Wendl. 17 τεχνεύουσι codd., corr. Turn. 27 κρεῖττον P: κρείττων ceteri 28 ταῖς] τὰς H

26—27 DK fol. 183r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀεὶ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ.

σύρη πολλάκις τά τε ζῷα ἔστιν ὅτε τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς εἰς βόθρον
κατηνέχθη πλημμελῶς τε πάντα φέρεται, καὶ ναῦς εὐθυδρομεῖ μέν,
ἡνίκα τῶν οἰάκων λαβόμενος ὁ κυβερνήτης ἀκολούθως πηδαλιουχεῖ,
περιτρέπεται δ' ὅτε πνεύματος ἐναντίου περιπνεύσαντος τῇ θαλάττῃ ὁ
κλύδων ἐνῴκησεν, οὕτως ἐπειδὰν μὲν ὁ τῆς ψυχῆς ἡνίοχος ἢ κυβερνήτης 224
132 M. | ὁ νοῦς ἄρχῃ τοῦ ζῴου ὅλου καθάπερ ἡγεμὼν πόλεως, εὐθύνεται ὁ
βίος, ὅταν δὲ ἡ ἄλογος αἴσθησις φέρηται τὰ πρωτεῖα, σύγχυσις κατα-
λαμβάνει δεινή, οἷα δούλων δεσπόταις ἐπιτεθειμένων· τότε γάρ, εἰ δεῖ
τἀληθὲς εἰπεῖν, ἐμπίπραται φλεγόμενος ὁ νοῦς, τῶν αἰσθήσεων τὴν
φλόγα ἐγειρουσῶν τὰ αἰσθητὰ ὑποβεβλημένων. (80.) καὶ Μωυσῆς 225
μέντοι δηλοῖ περὶ τῆς τοιαύτης ἐμπρήσεως, ἣ γίνεται διὰ τῶν αἰσθή-
σεων, τοῦ νοῦ, ὅταν λέγῃ· „καὶ αἱ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐν
Μωάβ" — ἑρμηνεύεται γὰρ „ἐκ πατρός", ὅ τε πατὴρ ἡμῶν ὁ νοῦς
ἐστι —· „τότε" γάρ φησιν „ἐροῦσιν οἱ αἰνιγματισταί Ἔλθετε εἰς Ἐσε-
βών, ἵνα οἰκοδομηθῇ καὶ κατασκευασθῇ πόλις Σηών. ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν
ἐξ Ἐσεβών, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών, καὶ κατέφαγεν ἕως Μωὰβ καὶ
κατέπιε στήλας Ἀρνών. οὐαί σοι, Μωάβ· ἀπώλου, λαὸς Χαμώς. ἀπε-
δόθησαν ⟨οἱ⟩ υἱοὶ αὐτῶν σῴζεσθαι, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν αἰχμάλωτοι
τῷ βασιλεῖ Ἀμορραίων Σηών, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπολεῖται Ἐσεβὼν
ἕως Δεβών, καὶ ⟨αἱ⟩ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐπὶ Μωάβ"
(Num. 21, 27—30). Ἐσεβὼν ἑρμηνεύεται λογισμοί· οὗτοι δ' εἰσὶν 226
αἰνίγματα ἀσαφείας γέμοντα. ἴδε λογισμὸν ἰατροῦ· κενώσω τὸν κάμνοντα,
θρέψω, φαρμάκοις ἰάσομαι ⟨καὶ⟩ διαίτῃ, τεμῶ, καύσω· ἀλλὰ πολλάκις ἡ
φύσις καὶ ἄνευ τούτων ἰάσατο καὶ μετὰ τούτων ἀπώλεσεν, ὡς τοὺς ἰατροῦ
πάντας ἐπιλογισμοὺς ἐνύπνια εὑρεθῆναι ἀσαφείας καὶ αἰνιγμάτων πλήρη.
πάλιν ὁ γεωπόνος φησί· σπέρματα βαλοῦμαι, φυτεύσω, αὐξήσει τὰ φυτά, 227
καρποὺς ταῦτα οἴσει, οἳ οὐ μόνον εἰς ἀπόλαυσιν ἔσονται χρήσιμοι τὴν
ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιουσίαν ἀρκέσουσιν· εἶτ' ἐξαίφνης φλὸξ ἢ
ζάλη ἢ ἐπομβρίαι συνεχεῖς διέφθειραν πάντα· ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν

---

1 βόθρον] βόρβορον H, βάραθρον coni. Markland 2 πλημελῶς P 3 ἀκολούθως] ἀκωλύτως coni. Mang. 10 Μωσῆς codd. 13 ὅ τε scripsi: ὅτι codd., ὁ (om. ὅτι) Turn., ὅτι ὁ Mang., ὅτι πατὴρ αὐτῶν (vel αἰσθήσεων) coni. Wendl. 14. 15 Ἐσεβεῖς codd. 16 Σιὼν ABP 17 κατέπιε Mang. (LXX): κατέπαυσε codd. Ἀρνών] ἀργῶν codd. ἀπώλου, λαὸς Mang. (LXX): ἀπόλωλε codd. Χαμώς] Χάμ H 17. 18 ἀπεδόθη codd. 18 οἱ om. codd. σώζεσθε codd. 20 αἱ om. codd. 22 γέμοντα Mang.: γέμοντες codd. 23 καὶ διαίτῃ Mang.: καὶ om. codd. τέμω BPH 24 ἰατροὺς H 25 πάντας Mang.: πάντως codd. 26 γεωπόνος codd.: γεηπόνος Mang. αὐξήσω coni. Mang. 28 ἐξέφνης B 29 διέφθειρεν H

ἐτελεσιουργήθη, ὁ δὲ ταῦτα λογισάμενος οὐκ ὤνατο, ἀλλὰ προαπέθανε
καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν πονηθέντων καρποῖς μάτην ἀπόλαυσιν ἐμαντεύσατο.
228 (81.) ἄριστον οὖν τῷ θεῷ πεπιστευκέναι καὶ μὴ τοῖς ἀσαφέσι
λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀβεβαίοις εἰκασίαις· „Ἀβραάμ γέ τοι ἐπίστευσε
τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος ἐνομίσθη“ (Gen. 15, 6)· καὶ Μωυσῆς ἄρχει
μαρτυρούμενος ὅτι ἐστὶ „πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ“ (Num. 12, 7). ἐὰν
δὲ ἀποπιστεύσωμεν τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς, κατασκευάσομεν καὶ οἰκοδο-
μήσομεν τὴν πόλιν τοῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν νοῦ· Σηὼν γὰρ
229 ἑρμηνεύεται διαφθείρων. παρὸ καὶ ἀναστάς, παρ' ᾧ ἦν ἐνύπνια, εὗρεν,
ὅτι αἱ κινήσεις | ἅπασαι καὶ αἱ διατάσεις τοῦ ἄφρονός εἰσιν ἐνύπνια p. 133 M.
ἀληθείας ἀμέτοχα — αὐτὸς γὰρ ὁ νοῦς ἐνύπνιον εὑρέθη —, ὅτι ἀληθὲς
μέν ἐστι δόγμα τὸ πιστεύειν θεῷ, ψεῦδος δὲ τὸ πιστεύειν τοῖς κενοῖς
λογισμοῖς. ἄλογος δὲ ὁρμὴ ἐξέρχεται καὶ φοιτᾷ ἀφ' ἑκατέρων τῶν
τε λογισμῶν καὶ τοῦ νοῦ τοῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν· διὸ καί
φησιν, ὅτι „πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἐσεβών, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών“ (Num.
21, 28)· οὕτως γὰρ ἄλογον τὸ πιστεύειν ἢ λογισμοῖς πιθανοῖς ἢ νῷ
230 διαφθείροντι τὸ ἀληθές. (82.) „κατεσθίει γέ τοι καὶ ἕως Μωάβ“
τουτέστιν ἕως τοῦ νοῦ· τίνα γὰρ ἄλλον ἢ τὸν ἄθλιον νοῦν ἡ ψευδὴς
δόξα ἀπατᾷ; κατεσθίει καὶ βιβρώσκει καὶ μέντοι καὶ καταπίνει τὰς ἐν
αὐτῷ στήλας, τουτέστι τὰ κατὰ μέρος ἐνθυμήματα, ἃ καθάπερ ἐν στήλῃ
τετύπωται καὶ ἐγκεχάρακται. Ἀρνὼν δ' εἰσὶν αἱ στῆλαι, ὅπερ ἑρμη-
νεύεται „φῶς αὐτῶν“, ἐπεὶ τῶν πραγμάτων ἕκαστον ἐν λογισμῷ σαφη-
231 νίζεται. ἄρχεται μὲν οὖν θρηνεῖν τὸν αὐθάδη καὶ φίλαυτον νοῦν οὕτως·
„οὐαί σοι, Μωάβ, ἀπώλου“· εἰ γὰρ αἰνίγμασι προσέχεις τοῖς κατὰ τὴν
τῶν εἰκότων ἐπιβολήν, ἀπολώλεκας ἀλήθειαν. „λαὸς Χαμώς“ τουτέστιν
ὁ λαός σου καὶ ἡ δύναμις εὕρηται πηρὸς καὶ τετυφλωμένος· Χαμὼς
γὰρ ἑρμηνεύεται „ὡς ψηλάφημα“· ἴδιον δὲ τοῦ μὴ ὁρῶντος τὸ ἔργον
232 τοῦτο. τούτοις οἱ μὲν υἱοὶ ⟨οἱ⟩ κατὰ μέρος λογισμοὶ φυγάδες, αἱ δὲ γνῶμαι
θυγατέρων ἔχουσαι δύναμιν αἰχμάλωτοι τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀμορραίων,
τουτέστι τῷ σοφιστῇ λαλούντων· οἱ γὰρ Ἀμορραῖοι ἑρμηνεύονται
λαλοῦντες, τοῦ γεγωνότος λόγου σύμβολον ὄντες· ὁ δὲ τούτων ἡγεμὼν ὁ

1 ἐτελεσιουργήθη scripsi: ἐτελεσιούργησεν codd. 4 ταῖς] τοῖς H 5 Μωσῆς codd. 6 ἐν om. L 7 κατασκευάσωμεν καὶ οἰκοδομήσωμεν H 10 διατάσεις scripsi: διαστάσεις codd. 13. 14 ἀφ' ἑκατέρου τῶν τε λογισμῶν Mang. (sed ἑκατέρων scripsi): ἐφ' ἑκάτερά τε τῶν λογισμῶν codd. 15 Ἐσσεβῶν BH Σιών codd. 16 οὕτως] ὄντως coni. Mang. 17 τἀληθές P 19 ἀπατᾷ] ἅπαντα ABP 21 τετύπωνται codd., corr. Turn. 24 ἀπώλου scripsi (LXX): πόλις codd. 25 ἐπιβουλὴν PH 28 οἱ addidi 30 λαλούντων corr. Turn.: λαλούμενοι ABP, λαλούμενος H 31 γεγωνότος ABP: γεγονότος H λόγου Mang.: λαοῦ codd.

σοφιστής ἐστι καὶ δεινὸς λόγων ἀνερευνᾶν τέχνας, ὑφ' οὗ κατασοφίζονται
οἱ τὸν ὅρον τῆς ἀληθείας ὑπερβαίνοντες. (83.) Σηὼν οὖν ὁ δια- 233
φθείρων τὸν ὑγιῆ κανόνα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀπο-
λεῖται καὶ Ἐσεβὼν τὰ αἰνίγματα τὰ σοφιστικὰ ἕως Δεβών, ὃ καλεῖται
δικασμός· πάνυ προσφυῶς· τὰ γὰρ εἰκότα καὶ πιθανὰ οὐκ ἔχει περὶ
ἀληθείας ἐπιστήμην, ἀλλὰ δίκην καὶ ἀμφισβήτησιν καὶ ἐριστικὴν
ἅμιλλαν καὶ φιλονεικίαν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. ἀλλ' οὐκ ἐξήρκεσε τῷ 234
νῷ τὰς ἰδίας καὶ νοητὰς ἔχειν κῆρας, ἀλλ' ἔτι καὶ αἱ γυναῖκες προσεξέ-
καυσαν πῦρ, αἱ αἰσθήσεις, πυρκαϊὰν πολλὴν ἐπ' αὐτόν. ἴδε μέντοι τὸ
λεγόμενον οἷόν ἐστι. πολλάκις νύκτωρ οὐδεμιᾷ τῶν αἰσθήσεων ἐνερ-
p. 134 M. γοῦντες ἀτόπους περὶ πολλῶν καὶ διαφερόντων λαμβάνομεν | ἐννοίας,
τῆς ψυχῆς ἀεικινήτου ὑπαρχούσης καὶ μυρίας τροπὰς ἐνδεχομένης. ἦν
οὖν ἱκανὰ πρὸς διαφθορὰν αὐτῇ, ὅσα αὐτὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐγέννησε. νυνὶ 235
δὲ καὶ ὁ τῶν αἰσθήσεων ὄχλος ἐπεισωδίασεν αὐτῇ κηρῶν ἀμήχανον
πλῆθος, τοῦτο μὲν ἐκ τῶν ὁρατῶν, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν φωνῶν, εἶτα
χυλῶν ⟨καὶ⟩ ἀτμῶν τῶν κατὰ τὴν ὀσμήν· καὶ σχεδὸν ἡ ἀπ' αὐτῶν
φλὸξ χαλεπώτερον τὴν ψυχὴν διατίθησι τῆς ἐγγινομένης ὑπ' αὐτῆς τῆς
ψυχῆς ἄνευ συμπαραλήψεως αἰσθητηρίων. (84.) τούτων μία τῶν 236
γυναικῶν ἐστιν ἡ Πεντεφρῆ τοῦ Φαραὼ ἀρχιμαγείρου (Gen. 39, 1 ss.)·
ὃς πῶς ἔχει γυναῖκα εὐνοῦχος ὤν, ἐπισκεπτέον· τοῖς γὰρ τὰ ῥήματα τοῦ
νόμου πραγματευομένοις πρὸ ἀλληγορίας ἀκολουθήσει τὸ δοκοῦν ἀπο-
ρεῖσθαι· ὁ γὰρ εὐνοῦχος καὶ ἀρχιμάγειρος ὄντως νοῦς μὴ ταῖς ἁπλαῖς
μόνον ἀλλὰ καὶ ταῖς περιτταῖς χρώμενος ἡδοναῖς εὐνοῦχος κέκληται
καὶ ἄγονος σοφίας, ὢν εὐνοῦχος οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ σκεδαστοῦ τῶν
καλῶν Φαραώ· ἐπεί τοι κατ' ἄλλον λόγον ἄριστον ἂν εἴη τὸ εὐνοῦχον
γενέσθαι, εἰ δυνήσεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ κακίαν ἐκφυγοῦσα ἀπομαθεῖν τὸ
πάθος. διὸ καὶ Ἰωσὴφ ὁ ἐγκρατὴς τρόπος τῇ λεγούσῃ ἡδονῇ „Κοιμή- 237
θητι μετ' ἐμοῦ (Gen. 39, 7) καὶ ἄνθρωπος ὢν ἀνθρωποπάθησον καὶ
ἀπόλαυσον τῶν κατὰ τὸν βίον τερπνῶν" ἐναντιοῦται φάσκων· „ἁμαρτή-
σομαι εἰς τὸν θεὸν τὸν φιλάρετον, εἰ γενοίμην φιλήδονος· πονηρὸν γὰρ
τοῦτ' ἔργον". (85.) καὶ νῦν μὲν ἀκροβολίζεται, ἤδη δὲ καὶ καρτερῶς 238
ἀπομάχεται, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἡ ψυχὴ καὶ ἀναδραμοῦσα

2 Σιὼν H 4 Ἐσσεβὼν BPH 8. 9 προσέκαυσαν L 14 ἐπεισωδίωσεν Richter 16 καὶ om. codd., add. Turn. ὀσμήν corr. Turn.: φωνήν codd. 18 συμπαραλήψεως (ε ι superscr.) A 20 ὃς πῶς Wendl.: ὅπως codd., ὅπως δὲ Mang. ἔχῃ H 21 πρὸ ἀλληγορίας Wendl.: πρὸς ἀλληγορίαν codd., μὴ post νόμου add. Mang. 25 τὸν λόγον BH 30 τὸν θεὸν om. L γὰρ om. L 32 εἰσέλθῃ post ἑαυτῆς transp. BH

ἐπὶ τοὺς ἑαυτῆς τόνους ἀποτάξηται τοῖς κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἴδια ὡς
ψυχῆς ἔργα ἐργάσηται· οὔτ' εἰς τὸν οἶκον Ἰωσὴφ οὔτε Πεντεφρῆ, ἀλλ'
„εἰς τὴν οἰκίαν" — καὶ οὐ προστίθησι τὴν τίνος, ἵνα σκεπτικῶς ἀλλη-
239 γορῆς — „ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ" (Gen. 39, 11). ἡ μὲν οὖν οἰκία ἐστὶν
ἡ ψυχή, εἰς ἣν ἀνατρέχει καταλιπὼν τὰ ἐκτός, ἵνα τὸ λεγόμενον ἐντὸς
αὐτοῦ γένηται· τὰ δὲ τοῦ ἐγκρατοῦς ἔργα μήποτε θεοῦ βουλήματί ἐστι·
καὶ γὰρ οὐδεὶς ἦν ἀλλότριος λογισμὸς τῶν εἰωθότων ἐν τῇ ψυχῇ
κατοικεῖν εἴσω. πλὴν οὐκ ἀφίσταται ζυγομαχοῦσα ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τῶν
ἱματίων λαβομένη φησί „Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ". σκεπάσματα δὲ
ὥσπερ σώματος τὰ ἐσθήματά ἐστιν, οὕτως τοῦ ζῴου σιτία καὶ ποτά.
240 τοῦτο δή φησι· τί παραιτῇ τὴν ἡδονήν, ἧς ἄνευ οὐ δύνασαι ζῆν; ἰδοὺ
ἐκλαμβάνομαι τῶν ποιητικῶν αὐτῆς καί φημί σε μὴ ἂν δυνηθῆναι ὑπο-
στῆναι, εἰ μή τινι τῶν ποιητικῶν χρήσαιο. τί οὖν ὁ ἐγκρατής; εἰ
μέλλω, φησί, δουλεύειν πάθει διὰ τὴν ποιητικὴν | ὕλην, καὶ ἐξελεύσο- p. 135 M.
μαι ἀπὸ τοῦ πάθους ἔξω· „καταλιπὼν γὰρ τὰ ἱμάτια ἐν ταῖς χερσὶν
241 αὐτῆς ἔφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω" (Gen. 39, 12). (86.) τίς δὲ ἔνδον,
φαίη τις ἄν, ἐξέρχεται; οὐ πολλοί; ἢ οὐ φυγόντες τινὲς τὸ ἱεροσυλεῖν
ἐξ ἰδιωτικῆς ἔκλεψαν οἰκίας, καὶ οὐκ ὄντες πατροτύπται ἀλλότριον
ὕβρισαν; οὗτοι ἐξέρχονται μὲν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, εἰς ἕτερα δὲ
εἰσέρχονται· τὸν δὲ τελείως ἐγκρατῆ δεῖ πάντα φεύγειν τὰ ἁμαρτήματα
καὶ τὰ μείζω καὶ τὰ ἐλάττω καὶ ἐν μηδενὶ ἐξετάζεσθαι τὸ παράπαν.
242 ἀλλ' ὁ μὲν Ἰωσὴφ — νέος τε γάρ ἐστι καὶ τῷ Αἰγυπτίῳ σώματι οὐκ
ἴσχυσεν ἀγωνίσασθαι καὶ νικῆσαι τὴν ἡδονήν — [καὶ] ἀποδιδράσκει.
Φινεὲς δὲ ὁ ἱερεὺς ὁ ζηλώσας τὸν ὑπὲρ θεοῦ ζῆλον οὐ φυγῇ τὴν ἰδίαν
σωτηρίαν πεπόρισται, ἀλλὰ τὸν „σειρομάστην" τουτέστι τὸν ζηλωτικὸν
λόγον λαβὼν οὐκ ἀποστήσεται, πρὶν ἢ „ἐκκεντῆσαι τὴν Μαδιανῖτιν" τὴν
ἐκκεκριμένην θείου χοροῦ φύσιν „διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς" (Num. 25, 7. 8),
ἵνα μηδέποτε ἰσχύσῃ φυτὸν ἢ σπέρμα κακίας ἀνατεῖλαι· (87.) οὗ
χάριν ἐκκοπείσης ἀφροσύνης ἆθλον καὶ κλῆρον ἡ ψυχὴ λαμβάνει διττόν,
εἰρήνην καὶ ἱερωσύνην (ib. 12. 13), συγγενεῖς καὶ ἀδελφὰς ἀρετάς.
243 τοιαύτης μὲν οὖν γυναικὸς οὐκ ἀκουστέον, αἰσθήσεως μοχθηρᾶς λέγω, ἐπεὶ

1. 2 ὡς ψυχὴ Mang. 3 εἰς τὴν] εἰς τὸν H 4 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 5 ἐντὸς Wendl.: ἔνθεν codd., ἔνδον Mang. 6 αὑτοῦ Wendl.: αὐτῷ ABP, αὐτὸ H 11 δή AP: δέ BH 13 χρήσαιο Turn.: χρῆσαι ABPH, χρῆσθαι L 22 Αἰγύπτῳ coni. Mang. 23 καὶ ἀποδιδράσκει codd., καὶ om. v, seclusi 25 Συρομάστην Turn. 26 Μανδιανῖτιν H 27 ἐκκεκριμένην θείου χοροῦ scripsi: ἐγκεκρυμμένην θείῳ χορῷ codd.

καὶ „τὰς μαίας εὖ ἐποίει θεός“ (Exod. 1, 20), ὅτι τῶν προστάξεων
τοῦ σκεδαστοῦ Φαραὼ ἠλόγουν „τὰ ἄρρενα“ τῆς ψυχῆς „ζῳογονοῦσαι“,
ἃ ἐκεῖνος ἤθελε διαφθείρειν τῆς θηλείας ὕλης ἐραστὴς ὤν, τὸ δ᾽ αἴτιον
ἀγνοῶν καὶ λέγων ὅτι „οὐκ οἶδα αὐτόν“ (Exod. 5, 2). ἑτέρᾳ δὲ 244
πειστέον γυναικί, οἵαν συμβέβηκε Σάρραν εἶναι, τὴν ἄρχουσαν ἀρετήν·
καὶ πείθεταί γε ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ αὐτῇ παραινούσῃ ἃ δεῖ· πρότερον μὲν
γάρ, ὅτ᾽ οὔπω τέλειος ἐγεγένητο, ἀλλ᾽ ἔτι πρὶν μετονομασθῆναι τὰ
μετέωρα ἐφιλοσόφει, ἐπισταμένη ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο γεννᾶν ἐξ ἀρετῆς
τελείας, συμβουλεύει ἐκ τῆς παιδίσκης τουτέστι παιδείας τῆς ἐγκυκλίου
παιδοποιεῖσθαι τῆς Ἄγαρ (Gen. 16, 2ss.), ὃ λέγεται παροίκησις· ὁ γὰρ
μελετῶν ἐν ἀρετῇ τελείᾳ κατοικεῖν, πρὶν ἐγγραφῆναι τῇ πόλει αὐτῆς,
τοῖς ἐγκυκλίοις μαθήμασι παροικεῖ, ἵνα διὰ τούτων πρὸς τελείαν ἀρετὴν
ἀφέτως ὁρμήσῃ· ἔπειτα ὅταν ἴδῃ τετελειωμένον αὐτὸν καὶ ἤδη δυνάμενον 245
σπείρειν, * * * κἂν ἐκεῖνος εὐχάριστος ὢν πρὸς τὰ παιδεύματα, δι᾽ ὧν
ἀρετῇ συνεστάθη, χαλεπὸν ἡγῆται παραιτήσασθαι αὐτά, χρησμῷ πραϋν-
θήσεται θεοῦ τῷ κελεύοντι· „πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ Σάρρα, ἄκουε τῆς
136 M. φωνῆς αὐτῆς“ (Gen. 21, 12). νόμος ἡμῶν ἔστω | ἑκάστῳ τὸ δοκοῦν
ἀρετῇ· εἰ γὰρ πάντων ὅσα παραινεῖ ἡ ἀρετὴ βουλόμεθα ἀκούειν, εὐδαι-
μονήσομεν.

(88.) Τὸ δὲ „καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τού- 246
του μόνου μὴ φαγεῖν“ ἴσον ἐστὶ τῷ συγκατέθου κακίᾳ, ἣν χρή σε ἀνὰ
κράτος ἀπείργειν· διὰ τοῦτο „ἐπικατάρατος“ οὐχὶ σύ, ⟨ἀλλ᾽⟩ „ἡ γῆ ἐν τοῖς
ἔργοις σου“ (Gen. 3, 17). τίς οὖν ἡ αἰτία τούτων; ὁ ὄφις ἦν, ἡδονή,
ἔπαρσις ἄλογος ψυχῆς· αὕτη κατάρατος ἐξ ἑαυτῆς, μόνῳ γέ τοι τῷ
φαύλῳ προσγίνεται, σπουδαίῳ δ᾽ οὐδενί. ὁ Ἀδὰμ δὲ ὁ μέσος ἐστὶ
νοῦς, ὃς τοτὲ μὲν ἀμείνων τοτὲ δὲ χείρων ἐξετάζεται· ᾗ γὰρ νοῦς
ἐστιν, οὔτε φαῦλος οὔτε σπουδαῖος εἶναι πέφυκεν, ἀρετῇ δὲ καὶ κακίᾳ
πρός τε τὸ εὖ καὶ πρὸς τὸ χεῖρον εἴωθε μεταβάλλειν. εἰκότως οὖν 247

---

1 θεός AP: ὁ θεός BH 2 ψυχῆς] ζωῆς L 3 ὕλης Benzelius: ὅλης codd. 5 πιστέον B 13 αὐτὸν codd.: αὑτόν v 14 ante κἂν ἐκεῖνος lacunam indicavi ante δι᾽ ὧν add. τὰ Mang. 15 ἀρετὴ AB συνετάθη L 16 ὅσα ἂν εἴπῃ scripsi: ἂν ὅσα εἴποι codd. 18. 19 εὐδαιμονίσομεν H 21 τῷ] τὸ H σε] δὲ L, om. Turn. 22 οὐχὶ σύ, ἀλλ᾽ ἡ γῆ scripsi: σύ, οὐχὶ ἡ γῆ codd., ἡ γῆ, οὐχὶ σὺ Benzelius (Mang.) 23 ἦν codd.: ἡ Turn., ἦν ἡ Mang. 24 ἐξ ἑαυτῆς ⟨οὖσα⟩ coni. Wendl. 26 ὃς . . . ἐξετάζεται corr. Turn.: ὡς . . . ἐξετάζεσθαι codd.

---

10 *Clem. Alex. Strom. I 334 P.* ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ παροίκησιν.

οὐκ ἔστι κατάρατος ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς οὔτε κακία ὢν οὔτε κατὰ κακίαν πρᾶξις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἡ γῆ κατάρατος· αἱ γὰρ πράξεις αἱ διὰ τῆς ὅλης ψυχῆς, ἣν κέκληκε γῆν, ἐπίληπτοι καὶ ὑπαίτιοι κατὰ κακίαν ἕκαστα δρῶντός εἰσι. παρὸ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι „ἐν λύπῃ φάγεσαι αὐτήν", ὅπερ ἐστὶν ἴσον τῷ ἀπολαύσεις τῆς ψυχῆς ἐπιλύπως· ἐπωδύνως γὰρ ὁ φαῦλος πάντα τὸν βίον χρῆται τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ μηδὲν ἔχων χαρᾶς αἴτιον, ὃ πέφυκε γεννᾶν δικαιοσύνη καὶ φρόνησις καὶ αἱ σύνθρονοι ταύτης ἀρεταί.

248 (89.) „Ἀκάνθας οὖν καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι" (Gen. 3, 18). ἀλλὰ τί φύεται καὶ βλαστάνει ἐν ἄφρονος ψυχῇ, πλὴν τὰ κεντοῦντα καὶ τιτρώσκοντα αὐτὴν πάθη; ἃ διὰ συμβόλων ἀκάνθας κέκληκεν, οἷς ἡ ἄλογος ὁρμὴ πυρὸς τὸν τρόπον πρώτοις ἐντυγχάνει, μεθ' ὧν ταχθεῖσα πάντα τὰ αὐτῆς καταφλέγει καὶ διαφθείρει. λέγει γὰρ οὕτως· „ἐὰν δὲ ἐξελθὸν πῦρ εὕρῃ ἀκάνθας καὶ προσεμπρήσῃ ἅλωνα ἢ στάχυας ἢ πε-
249 δίον, ἀποτίσει ὁ τὸ πῦρ ἐκκαύσας" (Exod. 22, 6). ὁρᾷς ὅτι τὸ πῦρ ἐξελθόν, ἡ ἄλογος ὁρμή, οὐκ ἐμπίπρησι τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ εὑρίσκει· ζητητικὴ γὰρ τῶν παθῶν οὖσα ἃ ἐπόθει λαβεῖν εὗρεν· ὅταν δὲ εὕρῃ, καταφλέγει τρία ταῦτα, ἀρετὴν τελείαν, προκοπήν, εὐφυΐαν· ἀρετὴν μὲν οὖν παραβέβληκε τῇ ἅλῳ, συγκεκόμισται γάρ, ὡς ἐνταῦθα ὁ καρπός, οὕτως καὶ ἐν τῇ τοῦ σοφοῦ ψυχῇ τὰ καλά· στάχυσι δὲ τὴν προκοπήν, ἐπεὶ καὶ ἑκάτερον ἀτελὲς ἐφιέμενον τοῦ τέλους· πεδίῳ δὲ τὴν εὐφυΐαν,
250 ὅτι εὐπαράδεκτος σπερμάτων ἀρετῆς ἐστιν. | ἕκαστον δὲ τῶν παθῶν p. 137
τριβόλια εἴρηκεν, ἐπειδὴ τριττά ἐστιν, αὐτό τε καὶ τὸ ποιητικὸν καὶ τὸ ἐκ τούτων ἀποτέλεσμα, οἷον ἡδονή, ἡδύ, ἥδεσθαι· ἐπιθυμία, ἐπιθυμητόν, ἐπιθυμεῖν· λύπη, λυπηρόν, λυπεῖσθαι· φόβος, φοβερόν, φοβεῖσθαι.

251 (90.) „Καὶ φάγεσαι τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ· ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου ⟨φάγεσαι τὸν ἄρτον σου⟩" (Gen. 3, 18. 19). χόρτον καὶ ἄρτον καλεῖ συνωνύμως, πρᾶγμα ταὐτόν· χόρτος ἀλόγου τροφή ἐστιν· ἄλογον δὲ ⟨ὁ⟩ φαῦλος ἐκτετμημένος τὸν ὀρθὸν λόγον, ἄλογοι δὲ καὶ αἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς οὖσαι μέρος· ὁ δὲ νοῦς ἐφιέμενος τῶν αἰσθητῶν διὰ τῶν ἀλόγων αἰσθήσεων οὐκ ἄνευ πόνου καὶ ἱδρῶτος ἐφίεται·

1 κατάρατος codd.: ἐπικατάρατος v 3 κέκληκεν H 4 δρῶντες codd., corr. Turn. 5 τῷ] τὸ H ἀπολαύσεις ABP: ἀπολαύσει H, ἀπολαύσῃ v 9 ἀνατελλεῖ H 10 ἄλλο τι coni. Wendl. 12 πυρὸς Mang.: πρὸς codd. 14 προσεμπρήσει H 16 ἡ] ἢ P 17 εὕρῃ] εὗρε H 21 εὐτελὲς H 25 ἐπιθυμητικόν L λυπεῖσθαι corr. Turn.: φοβεῖσθαι codd. 28 φάγεσαι τὸν ἄρτον σου om. codd., add. Benzelius 30 ὁ addidi

σφόδρα γὰρ ὀδυνηρὸς καὶ ἐπαχθὴς ὁ τοῦ ἄφρονος βίος μετιόντος καὶ ἐπι-
λιχνεύοντος τὰ ποιητικὰ τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ὅσα κακία ἀπεργάζεσθαι
φιλεῖ. καὶ μέχρι τίνος; „μέχρι" φησίν „ἀποστρέψεις εἰς τὴν γῆν, ἐξ 252
ἧς ἐλήφθης" (Gen. 3, 19). νῦν γὰρ οὐκ ἐν τοῖς γεώδεσι καὶ ἀσυστά-
τοις ἐξετάζεται τὴν οὐράνιον σοφίαν καταλιπών; πῆ οὖν ἔτι ἀποστρέ-
φεται, σκεπτέον. ἀλλὰ μήποτε ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὁ ἄφρων
νοῦς ἀπέστραπται μὲν ἀεὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἴληπται δὲ οὐκ ἀπὸ τῆς
μεταρσίου φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γεωδεστέρας ὕλης, καὶ μένων δὲ καὶ
κινούμενος ὁ αὐτός ἐστιν ἐφιέμενός τε τῶν αὐτῶν. διὸ καὶ ἐπιφέρει, 253
„ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ" (ibid.), ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ προει-
ρημένῳ. δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο· ἡ ἀρχή σου καὶ τὸ τέλος ἓν καὶ ταὐτόν
ἐστιν· ἤρξω τε γὰρ ἀπὸ τῶν φθειρομένων γῆς σωμάτων, τελευτήσεις
δὲ πάλιν εἰς ἐκεῖνα τὴν μεταξὺ τοῦ βίου τρίψας ὁδὸν οὐ λεωφόρον
ἀλλὰ τραχεῖαν, βάτων καὶ τριβόλων κεντεῖν τε καὶ τιτρώσκειν πεφυ-
κότων μεστήν.

---

12 γῆς corr. Turn.: γῆ codd. τελευτήσει L

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΕΡΟΥΒΙΜ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΛΟΓΙΝΗΣ ΡΟΜΦΑΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΤΙΣΘΕΝΤΟΣ ΠΡΩΤΟΥ ΕΞ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙΝ

---

1 (1.) „Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ κατῴκισεν ἀπέναντι τοῦ παρα- I p.138M.
δείσου τῆς τρυφῆς [καὶ ἔταξε] τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν
τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς“ (Gen. 3, 24).
νῦν μὲν „ἐξέβαλε“ φησί, πρότερον δ' εἶπεν „ἐξαπέστειλεν“ (ib. 23),
οὐ παρέργως τὰ ὀνόματα θείς, ἀλλ' εἰδὼς ἐφ' ὧν κυρίως καὶ εὐθυβόλως
2 | πραγμάτων αὐτὰ τάττει. ὁ μὲν οὖν ἀποστελλόμενος ἐπανόδου τυχεῖν p.139M.
οὐ κεκώλυται, ὁ δ' ἐκβληθεὶς ὑπὸ θεοῦ τὴν ἀίδιον φυγὴν ὑπομένει· τῷ
μὲν γὰρ μήπω κραταιῶς ὑπὸ κακίας καταληφθέντι δέδοται μετανοήσαντι
καθάπερ εἰς πατρίδα τὴν ἀρετὴν ἀφ' ἧς ἐξέπεσε κατελθεῖν, τὸν δὲ
πιεσθέντα καὶ ὑποβεβλημένον σφοδρᾷ καὶ ἀνιάτῳ νόσῳ φέρειν ἀνάγκη τὰ
δεινὰ μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀθάνατα σκορακισθέντα εἰς ἀσεβῶν χῶ-
3 ρον, ἵν' ἄκρατον καὶ συνεχῆ βαρυδαιμονίαν ὑπομένῃ· ἐπεὶ καὶ τὴν μέσην
παιδείαν τὴν ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις χορεύουσαν ὁρῶμεν Ἄγαρ δὶς μὲν ἐξιοῦ-
σαν ἀπὸ τῆς ἀρχούσης ἀρετῆς Σάρρας, ἅπαξ δὲ τὴν προτέραν ὁδὸν ὑπο-
στρέφουσαν, ἣ τότε μὲν ἀποδρᾶσα, οὐ φυγαδευθεῖσα, κατάγεται ὑπαντή-

---

περὶ . . . κάϊν MGH, φίλωνος περὶ τῶν χερουβεὶμ καὶ . . . κάϊν AP, φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας (omissis reliquis) UF 1 κατώκησεν M 2 καὶ ἔταξε seclusi, cf. § 11 ἐπέταξε P, ἐπέταταξε (sic) A χερουβεὶμ AP 4 μὲν] μὲν οὖν AP 5 θείς] τιθείς UFH 6 αὐτὰ πραγμάτων F ἀνόδου UF 7 κωλύεται UF δὲ MGH 8 καταλειφθέντι G 9 κατελθεῖν] ἀνελθεῖν mgHL τὸν] τῷ UF 10 πιεσθέντα καὶ om. APUF ὑποβεβλημένῳ UF ἀνάγκην F 11 ἀθανάτως UF κορακισθέντα AP 12 ἵνα H, om. UF ὑπομένει U, ὑπομένειν F 13 παιδιὰν F ἐν τοῖς UF: ἐν om. ceteri κυκλίοις F ἐγχορεύουσαν coni. Mang., χορηγοῦσαν Creuzer Ἄγαρ om. UF μὲν γὰρ G, γὰρ eras. in H 15 ἣ om. MAPGH τότε μὲν] τὸ μὲν MAP

σαντος ἀγγέλου, ὅς ἐστι θεῖος λόγος, εἰς τὸν δεσποτικὸν οἶκον (Gen.
16, 6 ss.), αὖθις δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἀνεπάνακτος ἐκβάλλεται (Gen.
21, 14). (2.) τὰς δὲ αἰτίας καὶ τοῦ προτέρου δρασμοῦ καὶ τῆς αὖθις 4
ἀιδίου φυγῆς λεκτέον. μέχρι μὲν οὔπω μετωνομάσθησαν, ὅπερ ἦν μετεχαράχθησαν τοὺς ψυχῆς πρὸς τὸ ἄμεινον βελτιούμενοι χαρακτῆρας, ἀλλ' ἔτι ἦν ὁ μὲν Ἀβρὰμ πατὴρ μετέωρος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὑπαρχόντων φιλοσοφίαν μετιών, ἣν φυσιολογίας τὸ κράτιστον εἶδος ἀποτέτμηται μαθηματική, Σάρα δὲ σύμβολον ἀρχῆς ἐμῆς — καλεῖται γὰρ ἀρχή μου — 5
γενικὴ μὲν οὐκ ἔφθη μεταβαλοῦσα ἀρετὴ γενέσθαι — γένος γὰρ πᾶν ἄφθαρτον —, ταῖς δὲ ἐν μέρει καὶ κατ' εἶδος ἐξητάζετο, ἡ δὲ αὐτὴ φρόνησίς τ' ἦν ἐν ἐμοὶ καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη τὸν αὐτὸν τρόπον, φθαρταὶ δὲ αὗται, ὅτι καὶ τὸ δεξάμενον αὐτὰς χωρίον ἐγὼ φθαρτός, Ἄγαρ ἡ μέση καὶ ἐγκύκλιος παιδεία, κἂν τὸν αὐστηρὸν καὶ 6
σκυθρωπὸν τῶν φιλαρέτων ἀποδρᾶναι βίον σπουδάσῃ, πάλιν ὑποστρέψει πρὸς τὸν αὐτὸν μήπω τὰς γενικὰς καὶ ἀφθάρτους ἀκρότητας ἔχειν δυνάμενον, ἀλλ' ἔτι τῶν ἐν μέρει καὶ κατ' εἶδος ἐφαπτόμενον, ἐν οἷς πρὸ τῶν ἄκρων τὰ μέσα αἱρετά· ὅταν δὲ ἤδη ὁ μὲν Ἀβρὰμ ἀντὶ φυσιο- 7
λόγου γένηται σοφὸς καὶ φιλόθεος μετονομασθεὶς Ἀβραάμ, ὃς ἑρμηνεύεται
p. 140 M. πατὴρ | ἐκλεκτὸς ἠχοῦς — ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου —, Σάρα δὲ ἀντὶ τῆς ἀρχῆς μου γένηται Σάρρα, ἥς ἐστιν ἡ κλῆσις ἄρχουσα, ὅπερ ἦν ἴσον τῷ ἀντὶ εἰδικῆς καὶ φθαρτῆς ἀρετῆς γενικὴν καὶ ἄφθαρτον γενέσθαι, ἐπιλάμψῃ δὲ καὶ τὸ εὐδαιμονίας γένος, ὁ Ἰσαάκ, ἐκλιπόντων τὰ γυναι- 8

---

2 ἀνεπάνακτος Wendl.: ἀνέπακτος codd. 3 δ' AP 5 ἀλλ' ἔτι ἦν om. AP 6 Ἁβραὰμ PHU 8 ἣ UF 8. 9 μαθηματικῆς UF 9 Σάρα MG: Σάρρα ceteri 10 μεταβάλλουσα U, μεταλαβοῦσα F ἀρετὴν U γὰρ scripsi: δὲ codd. 11 δ' ἐν AP ἐξηνιτάζετο U ἡ δὲ αὐτὴ MGUF, ἡ δ' αὐτὴ AP: αἳ δὴ αὗται H 12 τ' ἦν scripsi: τῇ MG, τὴν AP, θ' ἡ H, ἡ UF σωφροσύνην καὶ ἀνδρίαν καὶ δικαιοσύνην AP 13 δὲ αὗται] αὗταί γε UF 13. 14 ἐγὼ φθαρτός] ἐστὶ φθαρτόν UF 14 Ἄγαρ] καὶ γὰρ F τὸν] τὸ MAP 15 βίον add. H: om. ceteri ὑποστρέψαι MAPG, ὑποστρέψῃ F 16 τὸν om. UF 17 δυναμένου UF ἔτι] ἐπὶ UF, ἔτι ἐπὶ MH ἐφαπτομένου UF 18 ἀντὶ φυσιολόγου ὁ μὲν Ἀβρὰμ transp. M Ἁβραὰμ U ἀντὶ φυσιολογικοῦ H, ἀντὶ φυσιολόγου om. AP 19 μετονομασθεὶς δὲ UF 20 ἠχοῦς] ἤχου U, ἤχους ceteri γεγονὼς codd., corr. Turn. 21 Σάρα MG: Σάρρα ceteri δὲ] ἡ δὲ U 22 ἧς] ἣ MP, ἡ A ἦν MAPG: ἐστὶν UFL[2], om. HL[1] 23 τῷ] τὸ AP ἀντ' AP, ἀντὶ τῆς F ἰδικῆς codd. γενικῆς AP 24 ἐπιλάμψει MHUF ἐκλιπὸν coni. Markland; fort. ἐκλιπόντων ⟨αὐτῶν⟩

κεῖα καὶ ἀποθανόντων τὰ πάθη χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, καὶ παιδιάς, οὐ τὰς παίδων, ἀλλὰ τὰς θείας οὐκ ἄνευ σπουδῆς μεταδιώκων, ἐκβληθήσεται μὲν τὰ ἐπώνυμα τῆς Ἄγαρ προπαιδεύματα, ἐκβληθήσεται δὲ
9 καὶ ὁ σοφιστὴς αὐτῶν υἱὸς ἐπίκλησιν Ἰσμαήλ. (3.) ἐνδύσονται δὲ τὴν φυγὴν ἀίδιον, βεβαιοῦντος τοῦ θεοῦ τὴν ἔλασιν αὐτοῖς, ὅταν κελεύῃ τῷ σοφῷ ὑπακούειν τῶν λεγομένων ὑπὸ Σάρρας· λέγει δὲ ἄντικρυς „ἐκβαλεῖν τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱόν“ (Gen. 21, 10). ἀρετῇ δὲ πείθεσθαι καλὸν καὶ μάλιστα τοιοῦτον εἰσηγουμένῃ δόγμα, ὅτι αἱ τελειόταται φύσεις τῶν μέσων ἕξεων πάμπολυ διεστᾶσι καὶ ὅτι σοφία σοφιστείας ἀλλότριον· ἡ μὲν γὰρ τὰ πιθανὰ ἐπὶ κατασκευῇ ψευδοῦς δόξης, ἥτις λυμαίνεται ψυχήν, ἐκπεπόνηκε, σοφία δὲ διὰ μελέτης τῶν ἀληθῶν τὸ μέγα
10 διανοίας ὄφελος, ἐπιστήμην ὀρθοῦ λόγου, πεπόρισται. τί οὖν θαυμάζομεν, εἰ καὶ Ἀδὰμ τὸν νοῦν ἀφροσύνην ἀνίατον νόσον κτησάμενον ἐκβέβληκεν εἰσάπαν ὁ θεὸς ἐκ τοῦ τῶν ἀρετῶν χωρίου μὴ ἐπιτρέψας ἔτι κατελθεῖν αὐτῷ; ὁπότε καὶ ⟨κατὰ⟩ πάντα σοφιστὴν καὶ μητέρα αὐτοῦ, τὴν τῶν προπαιδευμάτων διδασκαλίαν, ἐλαύνει καὶ φυγαδεύει ἀπὸ σοφίας καὶ σοφοῦ, ὧν ὀνόματα Ἀβραάμ τε καὶ Σάρραν καλεῖ.

11 (4.) Τότε καὶ ἡ φλογίνη ῥομφαία καὶ τὰ Χερουβὶμ ἀντικρὺ τοῦ παραδείσου τὴν οἴκησιν ἴσχει. λέγεται δὲ „ἀντικρὺ“ τὸ μὲν ὡς ἐχθρὸν ἀντιστατοῦν, τὸ δὲ ἁρμόττον τοῖς εἰς ἐπίκρισιν, ὡς ὁ κρινόμενος τῷ δικαστῇ, τὸ δὲ ὡς φίλον τοῦ κατανοηθῆναι χάριν καὶ ἐκ τῆς ἀκριβεστέρας προσόψεως μᾶλλον οἰκειωθῆναι, ὡς γραφαί τε καὶ ἀνδριάντες ἀρχέτυποι
12 γραφεῦσι καὶ πλάσταις. τοῦ μὲν οὖν ἀντιτεταγμένου παράδειγμα τὸ ἐπὶ τοῦ Κάιν εἰρημένον, ὅτι „ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ“ (Gen. 4, 16)· ἑρμηνεύεται δὲ Ναὶδ μὲν

---

1 ἀποθανόντων] ἀπαθανατίζον coni. Markland; fort. παθόντων ⟨ὁ⟩ καὶ παιδιάς fort. supplendum παιδείας UFL[2] 2 μεταδιῶκον coni. Markland 3 παιδεύματα U 4 τὴν om. UF 5 αὐτῆς U 6. 7 ἐκβάλλειν UF 9 ἕξεων] ἔξω A 11 λημαίνεται F ἐκπεπόνηκεν H, ἐκπεπόνηται U μέγα M: μὲν F, μετὰ ceteri 12 ἐπιστήμη GH, ἐπιστήμῃ v 12. 13 θαυμάζωμεν AP 13 τοῦ Ἀδὰμ UFL[2], τὸν Ἀδὰμ Mang. ἀφροσύνη APG 14 ἐκβέβληκεν om. AP[1] ἐπιτρύψας U 14. 15 ἐπικατελθεῖν AP 15 κατὰ addidi; παῖδα (pro πάντα) coni. Mang. τὴν μητέρα UF 17 Σάρρα AP 18 καὶ ante τὰ om. GH χερουβεὶμ AP ἀντικρὺ UH corr.: ἄντικρυς ceteri; item v. 19 20 ἀντίσταται AP δ᾽ AP ἁρμόττων U τοῖς] τῷ UF, om. v ὁ] τὸ F 22 γραφαί τε] γράφεται U 23 οὖν om. H

---

25 *Clem. Alex. Strom. II p. 456 P.* εἰκότως οὖν γέγραπται „ἐξῆλθεν δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ“· ἑρμηνεύεται δὲ ἡ μὲν Ναὶδ σάλος, ἡ δὲ Ἐδὲμ τρυφή.

σάλος, Ἐδὲμ δὲ τρυφή, τὸ μὲν κακίας κλονούσης ψυχὴν σύμβολον, τὸ δὲ
p. 141 M. | ἀρετῆς εὐπάθειαν αὐτῇ περιποιούσης καὶ τρυφήν, οὐχὶ τὴν δι' ἀλόγου
πάθους ἡδονῆς θρύψιν, ἀλλὰ τὴν μετὰ πολλῆς εὐμαρείας ἄπονον χαρὰν
καὶ ἀταλαίπωρον. ἀνάγκη δέ, ὅταν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ φαντασίας ἐξέλθῃ 13
διάνοια, ᾗ καλὸν καὶ συμφέρον ἦν ἐπερηρεῖσθαι, νεὼς αὐτίκα θαλαττευούσης
τρόπον, ἀντιστατούντων βιαίων πνευμάτων, ὧδε κἀκεῖσε φέρεσθαι πατρίδα
καὶ οἰκίαν λαχοῦσαν ⟨σάλον καὶ⟩ κλόνον, ἅπερ ἐναντιώτατά ἐστι βεβαιότητι
ψυχῆς, ἣν περιποιεῖ χαρὰ συνώνυμος Ἐδέμ. (5.) τοῦ δὲ εἰς ἐπίκρισιν 14
ἐναντίου παράδειγμα τὸ τῆς ζηλοτυπουμένης μεμοιχεῦσθαι. „στήσει“
γάρ φησιν „ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα ἐναντίον κυρίου καὶ ἀποκαλύψει τὴν
κεφαλὴν αὐτῆς“ (Num. 5, 18). τί δὲ βούλεται διὰ τούτου παριστάνειν,
ἐρευνήσωμεν. τὸ δέον πολλάκις δεόντως οὐκ ἐνεργεῖται καὶ τὸ μὴ
καθῆκον ἔστιν ὅτε δρᾶται καθηκόντως· οἷον ἡ μὲν τῆς παρακαταθήκης
ἀπόδοσις ὅταν μὴ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς γίγνηται ἀλλ' ἢ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ
λαμβάνοντος ἢ ἐπ' ἐνέδρᾳ τῆς περὶ μείζονα πίστιν ἀρνήσεως, καθῆκον
ἔργον οὐ δεόντως ἐπιτελεῖται· τὸ δὲ τῷ κάμνοντι μὴ ἀληθεῦσαι τὸν 15
ἰατρὸν κενοῦν ἢ τέμνειν ἢ καίειν διεγνωκότα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ νοσοῦντος,
ἵνα μὴ προλαβὼν τὰ δεινὰ φύγῃ τὴν θεραπείαν ἢ ἐξασθενήσας ἀπείπῃ
πρὸς αὐτήν, ἢ πρὸς τοὺς πολεμίους τὸν σοφὸν ψεύσασθαι ἐπὶ τῇ τῆς
πατρίδος σωτηρίᾳ, δείσαντα μὴ ἐκ τοῦ ἀληθεῦσαι ῥωσθῇ τὰ τῶν ἀντι-
πάλων, οὐ καθῆκον ἔργον δεόντως ἐνεργεῖται. παρὸ καί φησι Μωυσῆς
„δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν“ (Deut. 16, 20), ὡς ἐνὸν καὶ ἀδίκως, ὅταν
μὴ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ὁ δικάζων προσέχῃ. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ μὲν λε- 16
γόμενον ἢ πραττόμενον φανερῶς γνώριμον πᾶσιν, ἡ δὲ διάνοια οὐ γνώ-
ριμος, ἀφ' ἧς καὶ τὰ λεγόμενα λέγεται καὶ τὰ πραττόμενα πράττεται,
ἀλλ' ἄδηλον εἴτε ὑγιαίνει καὶ καθαρεύει εἴτε νοσεῖ μιάσμασι κεχρωσμένη

---

1 κακίας] καρδίας A   ψυχῆς AP   2 εὐπαθείας UF, ἀπάθειαν ex εὐπάθειαν corr. H, ἀπάθειαν L   διὰ λόγου APGH[1]   3 ἄπονον] ἄπορον G   4 δ' AP   5 ἐπερηρεῖσθαι UF: ἐπηρῆσθαι AP, ἐρειρεῖσθαι M mgP, ἐρηρεῖσθαι GH   νεὼς] ἕως U, νέος A[1]   θαλαττευομένης UF   6 βιαίως H   7 λαχοῦσαν κλόνον om. in lacuna U   ⟨σάλον καὶ⟩ supplevit Wendl.   8 χαρᾶς F, χαρᾷ Mang.   δ' AP   11 παριστᾶν UFL[2]   12 οὐκ ἐνεργεῖται δεόντως transp. UF   μὴ] μὲν F   13 καθῆκον ἔργον U   14 γίγνεται G, γένηται H   16 τὸ] τῷ G   17 καίειν ἢ τέμνειν UF   20 ἐκ τοῦ μὴ transp. U   ῥωσθῇ] προσθῇ UF   21 ἐνεργεῖται] ἐκτελεῖται U   παρὸ] παρ' ᾧ A[1]P, παρ' ὃ A[2]   22 διώξεις UF   ἐνὸν καὶ ἀδίκως] δεῖν καὶ ἀδίκως ἀδικεῖσθαι UFL[2]   23 προσέχοι codd., corr. Turn.   26 ἀλλὰ δῆλον U   εἴτ' U   ὑγιαίνοι καὶ καθαρεύοι AP   νοσῇ H   κεχρωσμένη H: κεχρημένη ceteri

πολλοῖς. γενητὸς δὲ οὐδεὶς ἱκανὸς γνώμης ἀφανοῦς κατιδεῖν ἐνθύμημα.
μόνος δὲ ὁ θεός, παρὸ καὶ λέγει Μωυσῆς ὅτι „τὰ κρυπτὰ κυρίῳ τῷ
17 θεῷ, τὰ δὲ φανερὰ γενέσει γνώριμα“ (Deut. 29, 29), προστέτακται τῷ
ἱερεῖ καὶ προφήτῃ λόγῳ, τὴν ψυχὴν „ἐναντίον τοῦ θεοῦ στῆσαι“
ἀποκαλύφῳ τῇ κεφαλῇ (Num. 5, 18), τουτέστι τὸ κεφάλαιον δόγμα γυμνω-
θεῖσαν καὶ τὴν γνώμην ᾗ κέχρηται ἀπαμφιασθεῖσαν, ἵν᾽ ὄψεσι ταῖς ἀκρι-
βεστάταις ἐπικριθεῖσα τοῦ ἀδεκάστου | θεοῦ ἢ τὴν ὑποτυφομένην εἰρω- p. 142 M.
νείαν. κίβδηλον νόμισμα, διελεγχθῇ ⟨ἢ⟩ πάσης οὖσα κακίας ἀμέτοχος
ἐκνίψηται τὰς καθ᾽ αὑτῆς διαβολὰς μάρτυρι χρησαμένη τῷ μόνῳ γυμνὴν
18 ψυχὴν ἰδεῖν δυναμένῳ. (6.) τὸ μὲν οὖν εἰς ἐπίκρισιν ἐναντίον τοιοῦτόν
ἐστι· τὸ δ᾽ εἰς οἰκείωσιν, ὃ ἐπὶ τοῦ πανσόφου λέλεκται Ἀβραάμ· „ἔτι“
γάρ φησιν „ἦν ἑστηκὼς ἐναντίον κυρίου“ (Gen. 18, 22)· καὶ τεκμήριον τῆς
οἰκειώσεως τὸ ἐπιλεγόμενον ὅτι „ἐγγίσας εἶπεν“ (ib. 23)· ἀλλοτριουμένῳ
γὰρ ἀφίστασθαι καὶ διαζεύγνυσθαι, οἰκειουμένῳ δὲ συνεγγίζειν ἁρμόττει.
19 τὸ δὲ στῆναι καὶ ἄτρεπτον κτήσασθαι διάνοιαν ἐγγύς ἐστι βαίνειν θεοῦ
δυνάμεως, ἐπειδὴ τὸ μὲν θεῖον ἄτρεπτον, τὸ δὲ γενόμενον φύσει μετα-
βλητόν. εἴ τις οὖν τὴν γενέσεως οἰκείαν φορὰν ἔρωτι ἐπιστήμης ἐγχα-
λινωσάμενος ἐβιάσατο στῆναι ποιήσας, μὴ λανθανέτω θείας εὐδαιμονίας
20 ἐγγὺς ὤν. τοῖς δὲ Χερουβὶμ καὶ τῇ φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὴν ἀντικρὺ τοῦ
παραδείσου πόλιν οἰκείως δίδωσιν, οὐχ ὡς ἐχθροῖς μέλλουσιν ἀντιστατεῖν
καὶ διαμάχεσθαι, ἀλλ᾽ ὡς οἰκειοτάτοις καὶ φιλτάτοις, ἵν᾽ ἐκ τῆς ὁμοῦ
προσόψεως καὶ συνεχοῦς περιαθρήσεως πόθον αἱ δυνάμεις ἴσχωσιν ἀλλή-
λων, καταπνέοντος εἰς αὐτὰς τὸν πτηνὸν ἔρωτα καὶ οὐράνιον τοῦ φιλο-
δώρου θεοῦ.
21 (7.) Τίνα δέ ἐστιν ἃ διὰ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς στρεφομένης

1 γεννητὸς APHU ἐνθύμημα] ἐγχείρημα U 2 παρὸ H: παρ᾽ ᾧ MAPG, καθὸ UF Μωσῆς MAPGH ὅτι om. UF 3 δὲ om. UF 4 ἱερεῖ UFL[2]: ἱερῷ ceteri ante λόγῳ add. βαπτισμοῦ UL[2], βαπτιστοῦ F 5 ἀποκαλύφθω AP[1]; ἀκαλύφῳ coni. Mang. γυμνωθεῖσα UF 6 καὶ — ἀπαμφιασθεῖσαν om. F ἵνα GHUF 6. 7 ἡ ὄψις τῆς ἀκριβεστάτης AP 7 ἐπικριθεῖσα] διελεγχθῇ G ὑποτετυφωμένην AP, ἀποτυφομένην F 7. 8 εἰρωνίαν H 8 νόμισμα] νομίσασα UF διελεγχθείη UF, δειχθῇ GH ἢ om. codd., add. Turn. 9 ἐκνίψεται G, ἐκνίψηται δὲ UF κατ᾽ αὐτὴν UF μαρτυρία UF γυμνὴν om. AP 11 δὲ U ὃ om. UF 12 ἑστὼς UF 14 μὲν γὰρ UF δὲ καὶ UF 15 καὶ om. AP[1] διάνοιαν κτήσασθαι transp. UF ἐγγύς] συγγενές U ἐστι βαίνειν UF: ἐπιβαίνειν ceteri, ἐπιβαίνει v δυνάμεως θεοῦ transp. F 17 γενέσεως om. AP[1] 18 ποιήσας Mang.: ποιῆσαι codd. 19 ὢν ἐγγύς transp. AP χερουβεὶμ AP ἀντικρὺ H corr.: ἄντικρυς ceteri 21 ἵν᾽ M: ἵνα ceteri τῆς ὁμοῦ UF, post τῆς spatium 4—5 litt. in M: ὁμοῦ om. ceteri 22 περὶ ἀθρήσεως F 25 χερουβεὶμ AP (sic ubique)

ῥομφαίας φλογίνης αἰνίττεται, νῦν ἐπισκεπτέον. μήποτε οὖν τὴν τοῦ παντὸς
οὐρανοῦ φορὰν δι' ὑπονοιῶν εἰσάγει· κίνησιν γὰρ αἱ κατ' οὐρανὸν σφαῖραι
τὴν ἐναντίαν ἔλαχον ἀλλήλαις, ἡ μὲν τὴν ἀπλανῆ ταὐτοῦ κατὰ δεξιά,
ἡ δὲ τὴν πεπλανημένην θατέρου κατ' εὐώνυμα. ἡ μὲν οὖν ἐξωτάτω, 22
τῶν λεγομένων ἀπλανῶν, μία, ἣ καὶ τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἑῴων ἐπὶ τὰ
ἑσπέρια εἱλεῖται περίοδον, αἱ δ' ἐντὸς ἑπτὰ τῶν πλανήτων, ἐθελούσιόν
τε καὶ βεβιασμένην, ὑπεναντίους ἅμα καὶ διττὰς ἴσχουσαι κινήσεις· καὶ
ἔστιν αὐταῖς ἡ μὲν ἀκούσιος ὁμοία τῇ τῶν ἀπλανῶν, φαίνονται γὰρ καθ'
ἑκάστην ἡμέραν ἀπ' ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν ἰοῦσαι, ἡ δὲ οἰκεία ἀπὸ τῶν
ἑσπερίων ἐπὶ τὰ ἑῷα, καθ' ἣν συμβέβηκε τὰς περιόδους τῶν ἑπτὰ ἀστέ-
ρων καὶ μήκη χρόνων προσειληφέναι, τὰς μὲν ἰσοδρόμους ἴσα, ἡλίου καὶ
p. 143 M. ἑωσφόρου καὶ στίλβοντος ἐπίκλησιν — τρεῖς γὰρ τῶν πλανήτων | ἰσο-
ταχεῖς οὗτοι —, τὰς δὲ ἀνισοδρόμους ἄνισα μέν, ἀναλογίαν δ' ἔχοντα
πρός τε ἀλλήλας καὶ τὰς τρεῖς ἐκείνας. γίνεται οὖν τὸ μὲν ἕτερον τῶν 23
Χερουβὶμ ἡ ἐξωτάτω, τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ⟨ὁ⟩ ἔσχατος, ἁψὶς ἐν ᾗ τὴν κατὰ
τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν οἱ ἀπλανεῖς θείαν ὡς ἀληθῶς χορείαν
χορεύουσι τάξιν οὐ λείποντες, ἣν ὁ γεννήσας πατὴρ αὐτοὺς ἔταξεν ἐν
κόσμῳ· θάτερον δ' ἡ ἐντὸς περιεχομένη σφαῖρα, ἣν ἐξαχῇ σχίσας
ἑπτὰ κύκλους ἀναλογοῦντας ἑαυτοῖς εἰργάζετο τῶν πλανήτων ἕκαστον
εἰς αὐτοὺς ἁρμοσάμενος· καὶ καθάπερ ἔποχον ἐν ὀχήματι ἀστέρα 24

---

1 φλογίνης ῥομφαίας transp. AP, φλογίνης om. UF μήποτ' AP 2 φορὰν] περιφορὰν UFL[2] δι' om. UF εἰσάγη A, εἰσάγοι P (οι superscr.) εἰσάγει κίνησιν· UF αἱ γὰρ F, ἡ γὰρ U οὐράνιον G σφέραι F, σφαῖρα U 3 ἔλαχεν UF ταὐτοῦ Mang.: αὐτοῦ codd. δεξιάν U 4 κατὰ MGH 5 μία ἣ] μίαν UFL[2] ἣ καὶ] καὶ ἣ Turn. τὴν αὐτὴν UF: αὐτὴν om. ceteri 6 αἱ] ἡ UF ἑπτά om. UF τῶν] τὴν GHcorr. ἐθελουσίαν UF 7 ἴσχουσαι scripsi: ἴσχουσι codd. 9 δ' UF οἰκεία] ἑκουσία coni. Mang. 10 τῶν] τὸν F 10. 11 ἀστέρων καὶ om. UF 11 μήκει P χρόνου U, χρόνον F τὰς μὲν ἰσοδρόμους] τὰς δὲ μεσοδρόμους UF 13 ἀνισοδρόμους corr. Turn.: μεσοδρόμους MAPGH, μὴ μεσοδρόμους UF ἀνίσους UF δ' ἔχοντα] δ' om. AP, διέχοντα M, δ' ἐχούσας UF 14 γοῦν UF, οὖν om. M τὸ μὲν] τοῦτο μὲν AP[1] 15 ἐξωτάτη UF ὁ ἔσχατος scripsi: ὁ om. codd., ἐσχάτη Richter 16 τὰ om. AP[1] 17 χορεύοντες UF λιπόντες H (ει superscr.), λιπόντες ceteri αὐτοὺς πατὴρ transp. UH, αὐτοὺς θεὸς F 18 ἐξαχῇ Mang.: ἐξ ἀρχῆς codd. 19 ἀναλογοῦντας om. G ἑαυτοῖς UF: ἐφ' οἷς AP, ἐφ' ἑαυτοῖς GH, ἐφ' ἑαυτοὺς M πλανητῶν M 20 καθάπερ] θάτερον AP

---

2 sqq. cf. Plat. Tim. 36 C (Diog. La. III 68).

ἐν οἰκείῳ κύκλῳ θεὶς τὰς ἡνίας ἐπίστευσε τῶν ἐπόχων οὐδενί, πλημμελῆ δείσας ἐπιστασίαν, ἁπάσας δ' ἐξήρτησεν ἑαυτοῦ, νομίσας ἐναρμόνιον τῆς κινήσεως μάλιστα οὕτως τάξιν γενήσεσθαι· τὸ γὰρ σὺν θεῷ πᾶν ἐπαινετόν,
25 τὸ δ' ἄνευ θεοῦ ψεκτόν. (8.) τὰ μὲν δὴ Χερουβὶμ καθ' ἕνα τρόπον οὕτως ἀλληγορεῖται· ῥομφαίαν δὲ φλογίνην καὶ στρεφομένην τὴν κίνησιν αὐτῶν καὶ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τὴν ἀίδιον φορὰν ὑποτοπητέον λέγεσθαι. μήποτε δὲ καθ' ἑτέραν ἐκδοχὴν τὰ μὲν Χερουβὶμ δηλοῖ τῶν ἡμισφαιρίων ἑκάτερον· καὶ γὰρ ἀντιπρόσωπά φησιν εἶναι νεύοντα πρὸς τὸ ἱλαστήριον πτεροῖς (Exod. 25, 19), ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἀντικρὺ μέν ἐστιν ἀλλήλων, νένευκε δὲ ἐπὶ γῆν τὸ μέσον τοῦ παντός, ᾧ καὶ διακρίνεται·
26 ἡ δὲ μόνη τῶν τοῦ κόσμου μερῶν ἑστῶσα παγίως Ἑστία πρὸς τῶν παλαιῶν εὐθυβόλως ὠνόμασται, ἵνα περί τι βεβαίως ἱδρυμένον ᾖ ἑκατέρων τῶν ἡμισφαιρίων ἐμμελεστάτη γίγνηται περιπόλησις. ἡ δὲ φλογίνη ῥομφαία σύμβολον ἡλίου· φλογὸς γὰρ ὢν πλῆθος πολλῆς ὠκυδρομώτατον γέγονε τῶν ὄντων, ὡς ἡμέρᾳ μιᾷ τὸν σύμπαντα περιδινεῖσθαι κόσμον.
27 (9.) ἤκουσα δέ ποτε καὶ σπουδαιοτέρου λόγου παρὰ ψυχῆς ἐμῆς εἰωθυίας τὰ πολλὰ θεοληπτεῖσθαι καὶ περὶ ὧν οὐκ οἶδε μαντεύεσθαι· ὅν, ἐὰν δύνωμαι, ἀπομνημονεύσας ἐρῶ. ἔλεγε δέ μοι κατὰ τὸν ἕνα ὄντως ὄντα θεὸν δύο τὰς ἀνωτάτω εἶναι καὶ πρώτας δυνάμεις | ἀγαθότητα p. 144 M.
καὶ ἐξουσίαν, καὶ ἀγαθότητι μὲν τὸ πᾶν γεγεννηκέναι, ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ γεννηθέντος ἄρχειν, τρίτον δὲ συναγωγὸν ἀμφοῖν μέσον εἶναι λόγον.
28 λόγῳ γὰρ καὶ ἄρχοντα καὶ ἀγαθὸν εἶναι τὸν θεόν· ἀρχῆς μὲν οὖν καὶ

---

1 ἐνοικεῖ ὁ κυκλωθεὶς U τὰς δ' ἡνίας UF πιστεύει UF ἐποχῶν UF πλημμελεῖ F 2 ἐπιστασίαν Mang.: ἐπίστασιν codd. ἁπάσας δ'] ἀλλὰ πάσας UF αὐτοῦ UF ἐναρμονίου U, ἐν ἁρμονίᾳ F 3 μάλιστα δ' U, μάλιστα δὲ F οὕτως] om. M, οὐ A τάξει γεγενῆσθαι UF 5 οὕτως] ὅπως AP, om. M 8 ἑκατέριον A φησιν codd.: φασιν Mang. 9 πτεροῖς Mang.: om. U, ἑτέροις ceteri ἀντικρὺ Hcorr.: ἄντικρυς ceteri 10 δ' GH μέσον] μετὰ U ᾧ] ὃ U 12 περί] εἰπέρ F ᾖ] ἢ F ἑκατέρως U, ἑκατέρου F 13 γίγνηται MAPG: γίνηται H, γίνεται U, om. F 14 συμβολικῶς ὁ ἥλιος UF ὠκυδρομώτατον scripsi: ὠκυδρομώτατος codd. 15 περιθεῖν AP κόσμον περιδινεῖσθαι transp. UF 16 δέ] δ' ἔγωγε UF 16. 17 εἰωθείας F 17 ὅν] ὧν MUF 18 δύναμαι AP 18. 19 ὄντως καὶ ὄντα AP[1] 19 ὄντα] ἀληθῆ UF δυνάμεις καὶ πρώτας transp. UF 20 καὶ ante ἀγαθότητι om. UF γεγενηκέναι MGHUF 21 γενηθέντος H συναγωγὸν UFL[2]: συνάγοντες ceteri ἄμφω UF 22 καὶ post οὖν om. AP[1]

---

3 D[C] fol. 183[r] D[R] fol. 178[v] ἐκ τῶν αὐτῶν (praecedit excerptum ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας): τὸ σὺν θεῷ πᾶν ἐπαινετόν· τὸ δὲ ἄνευ θεοῦ φευκτόν.
11 cf. Eur. frg. 944 (Macrob. Sat. I 23, 8) Arist. de Mundo 2.

ἀγαθότητος τῶν δυεῖν δυνάμεων τὰ Χερουβὶμ εἶναι σύμβολα, λόγου δὲ
τὴν φλογίνην ῥομφαίαν· ὀξυκινητότατον γὰρ καὶ θερμὸν λόγος καὶ μά-
λιστα ὁ τοῦ αἰτίου, ὅτι καὶ αὐτὸ πάντα φθάσαν παρημείψατο καὶ πρὸ
πάντων νοούμενον καὶ ἐπὶ πᾶσι φαινόμενον. ἑκατέρου δὴ τῶν Χερουβίμ, 29
ὦ διάνοια, δέξαι τύπον ἀκιβδήλευτον, ἵνα περί τε ἀρχῆς τοῦ αἰτίου καὶ
ἀγαθότητος ἐναργῶς ἀναδιδαχθεῖσα καρπώσῃ κλῆρον εὐδαίμονα· γνώσῃ
γὰρ εὐθὺς καὶ τὴν τῶν ἀκράτων δυνάμεων σύνοδόν τε καὶ κρᾶσιν, ἐν οἷς
ἀγαθὸς μὲν ὁ θεὸς ἐμφαινομένου τοῦ τῆς ἀρχῆς ἀξιώματος, ἐν οἷς
δὲ ἄρχων ἐμφαινομένης τῆς ἀγαθότητος· ἵνα τὰς ἐκ τούτων ἀπογεννω-
μένας ἀρετὰς φιλοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν θεοῦ κτήσῃ, μήτε ἐν οἷς εὖ
πάσχεις ὑψηγοροῦσα διὰ τὸ τῆς ἡγεμονίας τοῦ βασιλέως μέγεθος μήτε
ἐν οἷς ὑπομένεις τι τῶν ἀβουλήτων ἀπογινώσκουσα τὰς ἀμείνους ἐλπίδας
δι' ἡμερότητα τοῦ μεγάλου καὶ φιλοδώρου θεοῦ. φλογίνη δὲ ῥομφαία, 30
διότι χρὴ τούτοις παρακολουθεῖν τὸν μέσον τῶν πραγμάτων ἔνθερμον
καὶ πυρώδη λόγον, ὃς οὐδέποτε λήγει κινούμενος σπουδῇ πάσῃ πρὸς
αἵρεσιν μὲν τῶν καλῶν, φυγὴν δὲ τῶν ἐναντίων. (10.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι 31
καὶ Ἀβραὰμ ὁ σοφός, ἡνίκα ἤρξατο μετρεῖν κατὰ θεὸν πάντα καὶ μηδὲν
ἀπολείπειν τῷ γενητῷ, λαμβάνει τῆς φλογίνης ῥομφαίας μίμημα „πῦρ
καὶ μάχαιραν" (Gen. 22, 6), διελεῖν καὶ καταφλέξαι τὸ θνητὸν ἀφ' ἑαυ-
τοῦ γλιχόμενος, ἵνα γυμνῇ τῇ διανοίᾳ μετάρσιος πρὸς θεὸν ἀναπτῇ;
τὸν δέ γε Βαλαὰμ μάταιον λαὸν ὄντα ἐξωπλισμένον εἰσάγει Μωυσῆς 32
ἀστράτευτον καὶ λιποτάκτην, εἰδὼς πόλεμον ὃν ἁρμόττει ψυχῇ περὶ

1 δυοῖν APH 3 ὁ om. HUF 4 ἐπὶ πᾶσι] ἐπὶ πάντων HL[1] φαινόμενον] φερόμενον F δὴ] δὲ P 5 περί] παρά F 6 ἐναργῶς om. D ἀναδιδαχθήσῃ AP[1] 7 γὰρ] δὲ D τῶν om. F ἀκράτων UF: ἀκηράτων ceteri, ἀκροτάτων D 8 ἀγαθὸς post θεὸς transp. D τῆς codd.: ἀπὸ τῆς v οἷς UFD: ὦ ceteri 9 ἐκ om. D 9. 10 ἀπογενομένας APD 10 φιλοφροσύνην] ἀγάπην D κτήσῃ θεοῦ transp. F μήτε — μέγεθος (11) om. U μήτ' AP εὖ om. D 11 πάσχῃς AP μήτ' AP 12 ὑπομένῃς AP τι] τῇ AP 13 δι' D: διὰ codd. μεγαλοδώρου coni. Mang. φλογίνην δὲ ῥόμφαν (sic) F 14 μέσον scripsi: μετὰ codd.: τομέα coni. Wendl., μετὰ ⟨κρίσεως⟩ Diels θερμὸν UF 17 μετρεῖν] ποιεῖν UF κατὰ θεὸν μετρεῖν transp. H 18 ἀπολιπὼν UF τῷ γενητῷ] τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει UF γεννητῷ AP μίμημα ῥομφαίας transp. UF 20 θεὸν codd.: τὸν θεὸν v 21 ἐξωπλισάμενον G εἰσάγει (ηει suprascr.) M Μωυσῆς UF: Μωὰβ ceteri 22 λιποτάκτην MG: λειποτάκτην ceteri ἁρμόζει H

5—13 D[R] fol. 195[v] Φίλωνος: ὦ διάνοια — φιλοδώρου θεοῦ.

ἐπιστήμης ποιεῖσθαι· λέγει γὰρ ὄνῳ, τῇ ἀλόγῳ προαιρέσει τοῦ βίου, ᾗ
πᾶς ἄφρων ἐπιβέβηκεν, ὅτι „εἰ μάχαιραν εἶχον, ἤδη ἂν ἐξεκέντησά σε“
(Num. 22, 29)· καὶ μεγίστη χάρις τῷ τεχνίτῃ, ὅτι τὴν ἀφροσύνης
λύτταν εἰδὼς οὐκ ἐνέδωκεν αὐτῇ, καθάπερ ξίφος μεμηνότι, δύναμιν
λόγων, ἵνα μὴ πολλὴν καὶ ἄδικον ἅπασι τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐνεργάσηται
33 φθοράν. ἃ δὲ Βαλαάμ, | ταῦθ' ἕκαστος τῶν μὴ κεκαθαρμένων ἀεὶ p. 145
ματαιάζων αἰτιᾶταί πως, ἐμπορικὸν ἢ γεωργικὸν ἤ τιν' ἄλλον τῶν
ποριστικῶν ἐπιτηδεύσας βίον· ἕως μὲν αἴσια ἀπαντᾷ τὰ ἀφ' ἑκάστου,
γεγηθὼς ἐπιβέβηκε καὶ ἐποχεῖται καὶ ἐνειλημμένος ἀπρὶξ ἔχεται μεθέσθαι
τὸ παράπαν οὐ δικαιῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀφίστασθαι λέγουσι καὶ μέτρα
ταῖς ἐπιθυμίαις περιθεῖναι διὰ τὸ τοῦ μέλλοντος ἀτέκμαρτον βασκανίαν
34 ὀνειδίζει καὶ φθόνον, οὐκ ἀπ' εὐνοίας εἰσηγεῖσθαι ταῦτα φάσκων· ἐπειδὰν
δὲ ἀβούλητος κακοπραγία συμβῇ, τοὺς μὲν ὡς ἀγαθοὺς μάντεις ἀποδέ-
χεται καὶ προφυλάξασθαι δυνατωτάτους τὰ μέλλοντα, τὰ δ' οὐδενὸς αἴτια
κακοῦ τὸ παράπαν αἰτιᾶται, τὴν γεωργίαν, τὴν ἐμπορίαν, τὰς ἄλλας
35 ἐπιτηδεύσεις, αἷς πρὸς ἀργυρισμὸν ἠξίου χρῆσθαι· (11.) αἱ δὲ καίτοι
φωνητηρίων ὀργάνων ἀμοιροῦσαι τὴν δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ῥήξουσι
φωνὴν ἐναργεστέραν οὖσαν τῆς διὰ γλώττης „Ἆρά γε, ὦ συκοφάντα,
οὐχ ἡμεῖς ἐσμεν ἐκεῖναι“ λέγουσαι „αἷς καθάπερ ὑποζυγίοις ὑψαυχενῶν
ἐπεβεβήκεις; μὴ καθ' ὑπεροψίαν ἄλλως εἰργασάμεθά σοι κακοπραγίαν (cf.
Num. 22, 30); ἴδε τὸν ἀνθεστῶτα ἐξεναντίας θεοῦ λόγον ἐνωπλισμένον
ἄγγελον (ib. 31), παρ' ὃν τό τε εὖ καὶ τὸ μὴ συμβέβηκε τελει-
36 οῦσθαι· οὐχ ὁρᾷς; τί οὖν νῦν ἡμᾶς αἰτιᾷ πρότερον, ὅτε εὐώδει σοι τὰ
πράγματα, οὐχὶ μεμψάμενος; μένομεν γὰρ αἱ αὐταὶ μηδὲ τῆς ἑαυτῶν

---

3 τεχνήτη AP 4 μεμηνότι ξίφος AP, γε μὴν ὅτι ξίφος UF, ξίφος δύναμιν μεμηνότα M δύναμις UF 5 λόγου F ἅπασι om. HL[1] ἐργάσηται HUF 7 ματαιάζων] καταίζων U τινὰ AP ἄλλων G 7. 8 τὸν ποριστικὸν F 8 αἴσι' ἀπαντᾷ H corr.: αἴσια ἅπαντα MG, αἴσια πάντα ceteri τὰ om. UF 9 ἐπωχεῖται H ἐνειλημμένος ⟨ἡνιῶν⟩ coni. Mang. ἀπρὴξ F 11 ταῖς ἐπιθυμίαις codd.: τῆς ἐπιθυμίας Mang. (in textu) περιθεῖναι] ἐπιθεῖναι δυναμένοις UF 12 ὀνειδίζειν F φάσκων] πάσχων UF 13 δ' AP
ἀ ο
ὡς ἀγαθοὺς UF: ὡς om. ceteri 13. 14 ἐπιδέχεται A 16 ἐξαργυρισμὸν UF 18 ἐνεργεστέραν MUF 19 ὑψαυχένων UF 20 ἐπιβεβήκεις UF ἄλλως] ἀλλ' ὡς UF, ⟨ἢ⟩ ἄλλως coni. Markland εἰργασάμεθα UF: εἰργάσμεθα ceteri εἰργάσμεθά σοι ἄλλως transp. AP 21 ἴδε τὸν] εἰ δὲ τὸ F ἐξεναντίας ἑστῶτα UF τοῦ θεοῦ U 21. 22 ἐνωπλισμένον ἄγγελον UF: ἄγγελον om. ceteri 23 οὐχ ὁρᾷς om. UF αἰτιᾷ ἡμᾶς transp. GH 24 οὐχὶ] οὐκ ἧς UF μένομεν UF: ὁ μὲν MAPG[1]H[1], ἐσμὲν G[2]H[2] αἱ αὐταὶ UFH[2]: ἑαυτὰ MPGH[1], ἑαυτῷ A μηδὲ scripsi: μηδὲν codd.

φύσεως μεταβάλλουσαι τὸ παράπαν στιγμήν· σὺ δὲ κριτηρίοις χρώμενος
οὐχ ὑγιέσιν ἀλόγως σφαδᾴζεις· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔμαθες, ὅτι οὐχ ἅττ' ἂν
ἐπιτηδεύῃς ἀγαθῶν μετουσίας ἢ κακῶν ἐστιν αἴτια, ἀλλ' ὁ δίοπος
καὶ κυβερνήτης τοῦ παντὸς λόγος θεῖος, ῥᾷον ἂν ἔφερες τὰ συμπίπτοντα
παυσάμενος τοῦ συκοφαντεῖν καὶ ἐπιγράφειν ἡμῖν ἃ μὴ δυνάμεθα. ἐὰν 37
οὖν πάλιν καθελὼν ἐκεῖνος τὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐπ' αὐτῷ συννοίας καὶ
κατηφείας σκεδάσας εἰρήνην ἐπικηρυκεύσηται βίου, φαιδρὸς καὶ γεγηθὼς
τὴν δεξιὰν ἐμβαλεῖς ἡμῖν ταῖς ἐν ὁμοίῳ μενούσαις· ἡμεῖς δ' οὔτ' εὐμε-
νείᾳ τῇ σῇ φυσώμεθα οὔτ' ἐὰν δυσμεναίνῃς ἐπιστρεφόμεθα, ἴσμεν γὰρ
ἑαυτὰς μήτ' ἀγαθῶν μήτε κακῶν αἰτίας οὔσας, κἂν σὺ περὶ ἡμῶν τοι-
αῦτα δοξάζῃς, εἰ μὴ καὶ τὴν θάλατταν εὐπλοίας ἢ τῶν συμβαινόντων
ναυαγίων ἀλλ' οὐχὶ τὰς τῶν πνευμάτων διαφορὰς τοτὲ μὲν ἐπιεικῶς τοτὲ
δὲ μετὰ βιαιοτάτου συρμοῦ καταπνεόντων αἰτιατέον· φύσει γὰρ παντὸς 38
p. 146 M. ὕδατος | ἠρεμίαν ἐξ αὐτοῦ λαχόντος, ὅταν μὲν πνεῦμα οὔριον κατ'
οἰάκων ἐπιγένηται, παντὸς ἀνασεισθέντος κάλου, πλησίστιοι μέχρι λιμέ-
νων αἱ νῆες καταίρουσιν, ὅταν δὲ αἰφνίδιον κατὰ πρῴρας ἐξεναντίας
κατασκήψῃ, πολὺν σάλον καὶ κλόνον ἐγείρει καὶ ἀνατρέπει· καὶ τοῦ συμ-
βαίνοντος ἡ μηδὲν αἰτία θάλαττα τὴν πρόφασιν ἴσχει, φανερῶς ταῖς ἀνέ-
σεσι καὶ σφοδρότησι τῶν ἀνέμων ἢ γαληνιάζουσα ἢ κυμαίνουσα". διὰ 39
τούτων οὖν ἁπάντων ἱκανῶς οἶμαι δεδηλῶσθαι, ὅτι λόγον ἡ φύσις δυνα-
τώτατον σύμμαχον ἀνθρώπῳ δημιουργήσασα τὸν μὲν αὐτῷ χρῆσθαι δυ-
νάμενον ὀρθῶς ἀπέδειξεν εὐδαίμονα καὶ λογικὸν ὄντως, τὸν δὲ μὴ δυνά-
μενον ἄλογόν τε καὶ κακοδαίμονα.

(12.) „Ἀδὰμ δὲ ἔγνω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συνέλαβε καὶ ἔτεκε 40

---

1 μεταβαλοῦσαι UFL[2] στιγμήν Mang.: στιγμῇ MUF, στιγμή ceteri 2 ἀλόγως] ἀλόγοις GH, ἄλλως AP ἅττ' ἂν] ὅτ' ἂν U, ὅταν F 3 ἐπιτηδεύοις AP μετουσίαν F αἰτία HUF δίοπος scripsi: δίοπτος UF, πηδαλιοῦχος ceteri 4 ῥᾷον ἂν] οὐ UF 5 δυνώμεθα MAPGcorr. 6 ἐκείνοις GH, σὺν ἐκείνοις UF ἐπ' αὐτῶν UF συννοίας scripsi: ἐννοίας codd., ἀνίας coni. Mang. 7 ἐπικηρυκεῦσαι δύνηται UF 8 ἐμβαλεῖς UF: ἐμβάλλει γ' MAPG, ἐμβάλλῃ γ' H corr. ἐν ὁμοίᾳ MAPH[1] 9 φυσόμεθα U, φεισόμεθα AP, φυσιώμεθα Mang. οὔτε ἂν APGF 11 δοξάζ^{η}εις H 12 διαφθορὰς G[1]H 13 βεβαιοτάτου UF αἰτιατέον] ἐατέον U, φατέον F 14 αὑτοῦ GHcorr.: αὐτοῦ ceteri 15 καὶ παντὸς F, παντὸς καὶ L[2] ἀνασπασθέντος UFL[2] κάλως U πλήσει τὰ ἱστία U, πλήσῃ τὰ ἱστία F μέχρι λιμένων] μὲν εἰς λιμένας AP 16 νῆες AP: ναῦς ceteri κατάγουσιν UF δ' AP καὶ κατὰ UF 18 θάλασσα GHF 19 ἢ prius om. F γαληνίζουσα UF 19. 20 διὰ τοῦτ' AP 20 πάντων UF 21 χρῆσθαι GH: χρήσασθαι ceteri 24 δ' AP αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v

τὸν Κάιν, καὶ εἶπεν Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ. καὶ προσέθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ" (Gen. 4,1. 2). οἷς ἀρετὴν μεμαρτύρηκεν ὁ νομοθέτης, τούτους γνωρίζοντας γυναῖκας οὐκ εἰσάγει, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μωυσῆν, καὶ εἴ τις αὐτοῖς
41 ὁμόζηλος· ἐπειδὴ γάρ φαμεν εἶναι γυναῖκα τροπικῶς αἴσθησιν, ἀλλοτριώσει δ' αἰσθήσεως καὶ σώματος ἐπιστήμη συνίσταται. τοὺς σοφίας ἐραστὰς αἴσθησιν ἀποδοκιμάζοντας μᾶλλον ἢ αἱρουμένους ἐπιδείξεται· καὶ μήποτ' εἰκότως· αἱ γὰρ τούτοις συνοικοῦσαι λόγῳ μέν εἰσι γυναῖκες, ἔργῳ δὲ ἀρεταί, Σάρρα μὲν ἄρχουσα καὶ ἡγεμονίς, Ῥεβέκκα δὲ ἐπιμονὴ τῶν καλῶν, Λεία δὲ ἀνανενευμένη καὶ κοπιῶσα ἐπὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀσκήσεως, ἣν ἐκνένευκε καὶ ἀποστρέφεται πᾶς ἄφρων ἀρνούμενος, Σεπφώρα δὲ ἡ Μωυσέως ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνατρέχουσα καὶ τὰς ἐκεῖ
42 θείας καὶ εὐδαίμονας φύσεις κατανοοῦσα, καλεῖται δὲ ὀρνίθιον. ἵνα δὲ τὴν ἀρετῶν κύησιν καὶ ὠδῖνα εἴπωμεν, ἀκοὰς ἐπιφραξάτωσαν οἱ δεισιδαίμονες τὰς ἑαυτῶν ἢ μεταστήτωσαν· τελετὰς γὰρ ἀναδιδάσκομεν θείας τοὺς τελετῶν ἀξίους τῶν ἱερωτάτων μύστας, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τὴν ἀληθῆ καὶ οὖσαν ὄντως ἀκαλλώπιστον εὐσέβειαν μετὰ ἀτυφίας ἀσκοῦντες· ἐκείνοις δὲ οὐχ ἱεροφαντήσομεν κατεσχημένοις ἀνιάτῳ κακῷ, τύφῳ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων γλισχρότητι καὶ τερθρείαις ἐθῶν, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ τὸ
43 εὐαγὲς καὶ ὅσιον | παραμετροῦσιν. (13.) ἀρκτέον οὖν τῆς τελετῆς ὧδε. p. 147 M
ἀνὴρ μὲν γυναικί, ἄνθρωπος δ' ἄρρην ἀνθρώπῳ θηλείᾳ τὰς ἐπὶ γενέσει παίδων ὁμιλίας ἐπακολουθῶν τῇ φύσει συνέρχεται ποιησόμενος· ἀρεταῖς δὲ πολλὰ καὶ τέλεια τικτούσαις θέμις οὐκ ἔστιν ἀνδρὸς ἐπιλαχεῖν θνητοῦ· μὴ δεξάμεναι δὲ παρά τινος ἑτέρου γονήν, ἐξ ἑαυτῶν μόνον οὐδέ-

1. 2 προσέθετο UF 2 τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ transp. H ἀρετὴν μὲν AP 3 ὁ νομοθέτης μεμαρτύρηκε transp. UF γνωρίζον τὰς U, γνωρίσοντας F, γνωρίζων τὰς MAPH 4 Μωσῆν MAPGH 6 δὲ HU ἐπιστήμων F 7 αἴσθησιν corr. Turn.: ἔστησεν (ως) codd. ἐπιδείξεται G, ἐπιδέξεται AP 8 αἱ] ὅτι αἱ APGH 9 ἔργω δ' AP 10 δὲ] δὲ καὶ F ἀνανενευμένη F: ἀνανενεσμένη M, ἀνανευομένη U, ἀνενηνεγμένη ceteri 12 Μωσέως AP, Μωυσέος GF 13 καλεῖτε F ὄρνεον UF 14 ὠδῖνας F 14. 15 οἱ δεισιδαίμονες UF: οἱ om. (καὶ) ceteri 15 ἢ G, ἢ om. H μεταστησάτωσαν F 16 τῶν om. UF δὲ F 18 δ' AP κατισχημένοις MAPF 19 τερθρίαις A, τερθρίας UF ἐθνῶν L δ' AP 20 παραμετροῦσιν ἢ ταύτῃ FL[2] τελευτῆς U 21 μὲν] τις U ἄνθρωπος — θηλείᾳ] καλὸν κτῆμα διὰ UFL[2] τὰς] εἰς τὰς MAPGH 22 ποιησόμενον H 23 τέλεια καὶ πολλὰ UF 24 μὴ δεξαμέναις H, μὴ δεξαμένοις G, μηδ' ἐξεῖναι M δὲ] δὲ εἶναι AP γονὴν scripsi: ἐπιγονὴν codd. ante ἐξ add. μὴ δεξάμεναι δὲ M μόνον] μὲν μόνων H

ποτε κυήσουσι. τίς οὖν ὁ σπείρων ἐν αὐταῖς τὰ καλὰ πλὴν ὁ τῶν 44
ὄντων πατήρ, ὁ ἀγένητος θεὸς καὶ τὰ σύμπαντα γεννῶν; σπείρει μὲν οὖν
οὗτος, τὸ δὲ γέννημα τὸ ἴδιον, ὃ ἔσπειρε, δωρεῖται· γεννᾷ γὰρ ὁ θεὸς
οὐδὲν αὑτῷ, χρεῖος ἅτε ὢν οὐδενός, πάντα δὲ τῷ λαβεῖν δεομένῳ.
παρέξω δὲ τῶν λεγομένων ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν· 45
τὴν γὰρ Σάρραν εἰσάγει τότε κύουσαν, ὅτε ὁ θεὸς αὐτὴν μονωθεῖσαν
ἐπισκοπεῖ (Gen. 21, 1), τίκτουσαν δ' οὐκέτι τῷ τὴν ἐπίσκεψιν πεποιη-
μένῳ, ἀλλὰ τῷ σοφίας τυχεῖν γλιχομένῳ, οὗτος δὲ Ἀβραὰμ ὀνομάζεται.
γνωριμώτερον δ' ἐπὶ τῆς Λείας ἐκδιδάσκει λέγων, ὅτι τὴν μὲν μήτραν 46
ἀνέῳξεν αὐτῆς ὁ θεός (Gen. 29, 31) — ἀνοιγνύναι δὲ μήτραν ἀνδρὸς
ἴδιον —, ἡ δὲ συλλαβοῦσα ἔτεκεν οὐ θεῷ — ἱκανὸς γὰρ μόνος καὶ
αὐταρκέστατος ἑαυτῷ —, ἀλλὰ τῷ κάματον ἀναδεχομένῳ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ
Ἰακώβ, ὥστε τὴν ἀρετὴν δέχεσθαι μὲν παρὰ τοῦ αἰτίου τὰ θεῖα σπέρ-
ματα, τίκτειν δέ τινι τῶν ἑαυτῆς ἐραστῶν, ὃς ἂν τῶν μνηστήρων ἁπάν-
των προκριθῇ. πάλιν Ἰσαὰκ τοῦ πανσόφου τὸν θεὸν ἱκετεύσαντος, ἐκ τοῦ 47
ἱκετευθέντος ἔγκυος ἡ ἐπιμονὴ Ῥεβέκκα γίνεται (Gen. 25, 21). χωρὶς
δὲ ἱκετείας καὶ δεήσεως τὴν πτηνὴν καὶ μετάρσιον ἀρετὴν Σεπφώραν
Μωυσῆς λαβὼν εὑρίσκει κύουσαν ἐξ οὐδενὸς θνητοῦ τὸ παράπαν (Exod.
2, 22). (14.) ταῦτα, ὦ μύσται κεκαθαρμένοι τὰ ὦτα, ὡς ἱερὰ ὄντως 48
μυστήρια ψυχαῖς ταῖς ἑαυτῶν παραδέχεσθε καὶ μηδενὶ τῶν ἀμυήτων
ἐκλαλήσητε, ταμιευσάμενοι δὲ παρ' ἑαυτοῖς φυλάττετε θησαυρόν, οὐκ ἐν
ᾧ χρυσὸς καὶ ἄργυρος, οὐσίαι φθαρταί, κατάκεινται, ἀλλὰ τῶν ὄντων
κτημάτων τὸ καλλιστεῦον, ἡ περὶ τοῦ αἰτίου καὶ ἀρετῆς καὶ τρίτου τοῦ
γεννήματος ἀμφοῖν ἐπιστήμη. ἐὰν δέ τινι τῶν τετελεσμένων ἐντυγχά-

---

1 αὐτοῖς APH 2 ὄντων] ὅλων H ἀγέννητος codd. σπείρει — δωρεῖται (3) om. F 3 γὰρ] μὲν γὰρ UF ὁ θεὸς om. F 4 αὐτῷ PG, ἑαυτῷ F οὐθενός MAPG 5 λεγομένων] δεομένων UF ἀξιόχρεων om. UF 6 τότε κύουσαν] τεκοῦσαν UF ὅτι U ὁ et αὐτὴν om. F 7 τίκτουσαν UF: τίκτουσα ceteri δὲ F 8 τυχεῖν] λαχεῖν F Ἄβραμ MH 9 δὲ UF ἀναδιδάσκει UF 10 αὐτῆς ἀνέῳξεν transp. UF ἀνοιγῆναι AP, ἀνοῖξαι UF 14 αὐτῆς H 15 τὸν θεὸν UF: τὸν om. ceteri 16 ἔγγυος PG, ἔγκυμος F, ἐγκύμων U ἡ Ῥεβέκκα G γίγνεται U 17 δ' AP ἱκεσίας F, ἱκετηρίας L τὴν om. F Σεμπφώραν U 18 Μωσῆς MAPGH θνητοῦ τὸ παράπαν UF: τὸ παράπαν om. ceteri 19 μύσται] μύσται καὶ ἱεροφάνται UF ὡς om. UF
ε αι
20 παραδέχεσθαι H 21 ἐκλαλήσατε Mang. φυλάττεται U 22 φθαρτακεῖν-ται (sic) F ὄντων] ὄντως coni. Markland, πάντων Mang. 23 καλλιστεῦον] καλ-λιστεῦον κτῆμα U, κάλλιστον κτῆμα F ἡ] ἣ F περὶ om. UF καὶ ante ἀρετῆς om. F τρίτον APF 24 ἀμφοῖν] ἀπ' ἀμφοῖν UF ἐπιστήμης codd., corr. Turn. τινι] τινες APH

νητε, λιπαρῶς ἐγκείμενοι περιέχεσθε, μή τινα ἄρα καινοτέραν εἰδὼς
49 τελετὴν ἐπικρύπτηται, μέχρις ἂν αὐτὴν σαφῶς ἀναδιδαχθῆτε. καὶ γὰρ
ἐγὼ παρὰ Μωυσεῖ τῷ θεοφιλεῖ μυηθεὶς τὰ μεγάλα μυστήρια ὅμως αὖ-
θις Ἱερεμίαν τὸν | προφήτην ἰδὼν καὶ γνούς, ὅτι οὐ μόνον μύστης ἐστὶν p. 148 M.
ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ἱκανός, οὐκ ὤκνησα φοιτῆσαι πρὸς αὐτόν· ὁ δ' ἅτε
τὰ πολλὰ ἐνθουσιῶν χρησμόν τινα ἐξεῖπεν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ
λέγοντα πρὸς τὴν εἰρηνικωτάτην ἀρετὴν ταῦτα· „οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας
καὶ πατέρα καὶ ἄνδρα τῆς παρθενίας σου“ (Ier. 3, 4); ἐμφαντικώτατα
παριστὰς ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἶκός ἐστιν, ἀσωμάτων ἰδεῶν ἀσώματος χώρα,
καὶ τῶν συμπάντων πατήρ, ἅτε γεγεννηκὼς αὐτά, καὶ σοφίας ἀνὴρ
σπέρμα τῷ θνητῷ γένει καταβαλλόμενος εὐδαιμονίας εἰς ἀγαθὴν καὶ
50 παρθένον γῆν. ἀμιάντῳ γὰρ καὶ ἀψαύστῳ καὶ καθαρᾷ φύσει, τῇ πρὸς
ἀλήθειαν παρθένῳ, διαλέγεσθαι πρεπῶδες θεόν, ἐναντίως ἡμῖν· ἀνθρώ-
πων μὲν γὰρ ἡ ἐπὶ γενέσει τέκνων σύνοδος τὰς παρθένους γυναῖκας
ἀποφαίνει· ὅταν δὲ ὁμιλεῖν ἄρξηται ψυχῇ θεός, πρότερον αὐτὴν οὖσαν
γυναῖκα παρθένον αὖθις ἀποδείκνυσιν, ἐπειδὴ τὰς ἀγεννεῖς καὶ ἀνάνδρους
ἐπιθυμίας, αἷς ἐθηλύνετο, ἐκποδὼν ἀνελὼν τὰς αὐθιγενεῖς καὶ ἀκηράτους
ἀρετὰς ἀντεισάγει· Σάρρᾳ γοῦν οὐ διαλέξεται, πρὶν ἐκλιπεῖν ἐκείνην τὰ
γυναικεῖα πάντα (Gen. 18, 11) καὶ ἀναδραμεῖν εἰς ἁγνευούσης παρθένου
51 τάξιν. (15.) ἀλλ' ἐνδέχεται τάχα που καὶ παρθένον ψυχὴν πάθεσιν
ἀκολάστοις μιανθεῖσαν αἰσχυνθῆναι· διόπερ ὁ χρησμὸς πεφύλακται θεὸν
ἄνδρα εἰπὼν οὐ παρθένου — τρεπτὴ γὰρ ἥδε καὶ θνητή — ἀλλὰ „παρ-
θενίας“ (Ier. 3, 4), τῆς ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης ἰδέας·
γένεσιν γὰρ καὶ φθορὰν ἐνδεχομένων φύσει τῶν ποιῶν, ἄφθαρτον
52 αἱ τυποῦσαι δυνάμεις τῶν ἐν μέρει κλῆρον εἰλήχασι. τὸν οὖν ἀγένητον

---

1 μή τινα] μήποτ' UF εἰδὼς] εἰδῶν GmgHL^1, ἰδόντες UFL^3 2 ἐπικρύψετε U, ἐπικρύψητε FL^2 μέχρι APG^1 σαφῶς αὐτὴν UF 3 Μωϋσῇ UF, Μωσεῖ ceteri μυηθεὶς] μνησθεὶς G^1 5 ἱεροφαντεῖν UF ἱκανῶς H ὅδ' F, ὁ δ' om. AP 6 ἐνθουσιῶν UFGcorr.: ἐνθουσιῶντα ceteri 8 ἐμφαστικώτατα M 9 παριστῶν UF 10 γεγενηκὼς HU 12 παρθένιον F 13. 14 ἀνθρώπω AP 14 γενέσει codd.: γεννήσει Mang. τέκνων] παίδων UF σύνοδος] ὁμιλία UF 15 δ' AP θεὸς ψυχῇ U, ὁ θεὸς ψυχῇ F αὐτὴν οὖσαν UF: αὐτὴν om. ceteri 16 ἀγενεῖς AP 17 θηλύνεται UF 18 ἐκλιπεῖν] ἐκπεσεῖν UF ἐκείνην om. UF 20 τάξιν] τρόπον UF παρθέ-
εῖν τῆς ἐχούσης
νου F 22 εἰπὼν G οὐ G ἥδε] ἤδη F 23 ἐχούσης MGH: μενούσης P, μενούσης AUF 24 ποιῶν] ποιοτήτων AP, θνητῶν UFL^2 25 αἱ τυποῦσαι] ἐτύπωσε καὶ τύπους αἱ UFL^2 τῶν] τὸν AP, τὰ coni. Markland et Wendl. κλῆρον AP: κλήρων ceteri εἰλήχασι M: εἰλήφασι ceteri οὖν] γοῦν U, γ' οὖν F, νοῦν P ἀγένητον M: ἀγέννητον ceteri

καὶ ἄτρεπτον θεὸν ἀθανάτων καὶ παρθένων ἀρετῶν σπείρειν ἰδέας μηδέ-
ποτε εἰς γυναικὸς μεταβαλλούσῃ σχῆμα παρθενίᾳ πρεπῶδες. τί οὖν, ὦ
ψυχή, δέον ἐν οἴκῳ θεοῦ παρθενεύεσθαι καὶ ἐπιστήμης περιέχεσθαι,
τούτων μὲν ἀποστατεῖς, αἴσθησιν δὲ ἀσπάζῃ τὴν ἐκθηλύνουσάν σε καὶ
μιαίνουσαν; τοιγάρτοι γέννημα πάμφυρτον καὶ πανώλεθρον ἀποτέξῃ τὸν
ἀδελφοκτόνον καὶ ἐπάρατον Κάιν, κτῆσιν οὐ κτητήν· λέγεται γὰρ ὁ
Κάιν κτῆσις.

(16.) Θαυμάσειε δ' ἄν τις τὸν τῆς ἑρμηνείας τρόπον, ᾧ πολλάκις 53
p. 149 M. ἐπὶ πολλῶν ὁ νομοθέτης χρῆται | τὸ σύνηθες ἐξαλλάττων. μετὰ γὰρ
τοὺς φύντας ἐκ γῆς ἀρχόμενος δηλοῦν τὸν γεννηθέντα πρῶτον ἐξ ἀν-
θρώπων, περὶ οὗ τὸ παράπαν οὐδὲν εἴρηκεν, ὡς ἤδη πολλάκις τοὔνομα
αὐτοῦ προειπὼν ἀλλὰ μὴ νῦν αὐτὸ κατατάττων εἰς τὴν ἐν λόγῳ χρῆσιν,
φησὶν ὅτι ἔτεκε τὸν Κάιν. ποῖον, ὦ τεχνῖτα; περὶ οὗ τί μικρὸν ἢ
μέγα πάλαι δεδήλωκας; καὶ μὴν οὐκ ἀγνοεῖς τὴν οἰκείαν θέσιν τῶν 54
ὀνομάτων· ἤδη γοῦν προελθὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δηλώσεις προσώπου
φάσκων, ὅτι „ἔγνω Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν
υἱὸν καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ“ (Gen. 4, 25). οὐκοῦν πολὺ
μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ τοῦ πρωτοτόκου, ὃς ἦν ἀρχὴ τῆς ἐξ ἀλλήλων γενέ-
σεως ἀνθρώποις, τήν τε φύσιν τοῦ ἀποκυηθέντος δηλῶσαι πρῶτον ὅτι
ἄρρεν, εἶτα τὸ οἰκεῖον ὄνομα θέσθαι, Κάιν εἰ τύχοι. ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ 55
ἀπειρίᾳ τρόπων, καθ' οὓς ὀνόματα δεῖ τίθεσθαι, φαίνεται τὴν συνήθη
χρῆσιν ἐπὶ τῶν περὶ Κάιν ἀνελών, σκεπτέον ἂν εἴη, τίνος αἰτίας
ἕνεκα οὕτως ἐκάλεσε τοὺς ἐκ τῶν πρώτων παραδιηγήσεως μᾶλλον ἢ
θέσεως ὀνομάτων τύπῳ χρησάμενος. ἔστι δ', ὡς ἔμοιγε στοχαζομένῳ
καταφαίνεται, ἡ αἰτία ἥδε. (17.) ὁ μὲν ἄλλος ἅπας ἀνθρώπων ὅμιλος 56
ὀνόματα τίθεται πράγμασι διαφέροντα τῶν πραγμάτων, ὥσθ' ἕτερα μὲν

---

1 ἄτρεπτον] ἄφθαρτον UF τὸν θεὸν F εἰδέας F 1. 2 μηδέποτε UF: μήποτε ceteri 2 μεταβαλλούσῃ scripsi: μεταβαλούσης U, μεταβαλλούσης ceteri παρθενίας UF 4 τοῦτον GH[1] δ' AP 5 γένημα H πανωλέθριον UF ἀποτεύξῃ L 8 θαυμάσειε U: θαυμάσει F, θαυμάσαι ceteri 9 ἐξαλλάσσων UF 10 φύντας] ὄντας AP πρῶτον om. H 11 τὸ ὄνομα UF 12 αὐτὸ] αὐτῷ AP, αὐτὰ F κατατάττειν APH 13 τεχνῆτα AP ἢ corr. in οὐ H, οὐ L 14 πάλαι om. AP[1]UF 15 ἤδει A προσώπου δηλώσει U 16 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 17 τὸ ὄνομα om. F αὐτὸν F 19 τὸ πρῶτον UF 20 τὸ om. UF 21 ἀπορίᾳ AP καθ' ὃ οὓς A, καθ' ὧν UF 22 τῶν] τὸν APF 23 οὕτως] ὢ οὗτος AP ἐκάλεσε] ἐκέλευσε M 25 καταφαίνεται UF: φαίνεται ceteri ἡ om. UF 26 ὥσθ' MUF: ὡς ceteri

εἶναι τὰ τυγχάνοντα, ἑτέρας δὲ κλήσεις τὰς ἐπ' αὐτοῖς· παρὰ Μωυσεῖ
δὲ αἱ τῶν ὀνομάτων θέσεις ἐνάργειαι πραγμάτων εἰσὶν ἐμφαντικώταται,
ὡς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξ ἀνάγκης εὐθὺς εἶναι τοὔνομα καὶ ⟨τοὔνομα καὶ⟩
καθ' οὗ τίθεται διαφέρειν μηδέν. μάθοις δ' ἂν σαφέστερον κἀκ τοῦ
57 προτεθέντος ὃ λέγω. ὅταν ὁ ἐν ἡμῖν νοῦς — κεκλήσθω δὲ Ἀδάμ —
ἐντυχὼν αἰσθήσει, παρ' ἣν ζῆν δοκεῖ τὰ ἔμψυχα — καλεῖται δὲ Εὔα —,
[συνουσίας ἴσης ὀρεχθεὶς] πλησιάζῃ, ἡ δὲ συλλαμβάνῃ καθάπερ δικτύῳ
καὶ θηρεύῃ φυσικῶς τὸ ἐκτὸς αἰσθητόν, διὰ μὲν ὀφθαλμῶν τὸ χρῶμα,
διὰ δὲ ὤτων φωνήν, διὰ δὲ μυκτήρων ἀτμόν, χυλόν γε μὴν διὰ τῶν
γεύσεως ὀργάνων, καὶ διὰ τῶν ἁφῆς ἅπαν σῶμα, συλλαβοῦσα ἐγκύμων τε
γίνεται καὶ εὐθὺς ὠδίνει καὶ τίκτει κακῶν ψυχῆς τὸ μέγιστον, οἴησιν·
ᾠήθη γὰρ αὐτοῦ πάντ' εἶναι κτήματα, ὅσα εἶδεν, ὧν ἤκουσεν, ὧν ἐγεύ-
σατο, ὧν ὠσφρήσατο, ὧν ἥψατο, καὶ πάντων ὑπέλαβεν εὑρετὴν καὶ
58 τεχνίτην ἑαυτόν. (18.) ἔπαθε δὲ τοῦτο οὐκ ἀλόγως· ἦν γάρ ποτε
χρόνος, ὅτε νοῦς οὐ διελέγετο αἰσθήσει οὐδ' εἶχεν αἴσθησιν, πάμπολυ
διεστὼς τῶν συννόμων καὶ ἀγελαίων, ἐοικὼς τοῖς | μονοτρόποις καὶ p. 150 M.
μονωτικοῖς ζῴοις· τότε δὴ καθ' ἑαυτὸν ἐξεταζόμενος σώματος οὐκ
ἐφήπτετο, ἀθροῦν ⟨οὐκ⟩ ἔχων ὄργανον περὶ ἑαυτόν, ᾧ θηρεύσει τὸ ἐκτός,
ἀλλ' ἦν τυφλὸς καὶ ἀδύνατος, οὐχ ὃν οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὅταν πηρω-
θέντα τὰς ὄψεις θεάσωνται· μίαν γὰρ οὗτος αἴσθησιν ἀφαιρεθεὶς τῶν
59 ἄλλων ἄγει πολλὴν περιουσίαν· ἐκεῖνος δὲ πάσας τὰς αἰσθητικὰς δυνά-
μεις περικεκομμένος, ἀδύνατος ὄντως, ἥμισυ ψυχῆς τελείας, ἐνδέων
δυνάμεως, ᾗ καταλαμβάνεσθαι σώματα πέφυκε, τμῆμα καθ' ἑαυτὸν στερό-

---

1 τὰ ἑαυτοῖς τυγχάνοντα U, τάδ' ἐπ' αὐτοῖς τυγχάνοντα F   τὰς ἐπ' αὐτοῖς om. UF   Μωϋσῆ UF, Μωσεῖ ceteri   2 ἐνάργειαι corr. Turn.: ἐνέργειαι codd.   3 τὸ om. UF   εὐθὺς om. L   τοὔνομα καὶ addidi (idem coni. Wendl.)   4 οὐδέν F   κἀκ U: καὶ ἐκ ceteri   5 ἐν ἡμῖν om. M   κεκλήσθω δὲ] ὃς καλεῖται UF   δ' MAP   6 ἐντυχὼν δὲ UF   7 συνουσίας ἴσης ὀρεχθεὶς seclusit Diels   συνουσίας ἴσης MUF: συνουσίασις ἧς GH, ἴσως συνουσίας AP   πλησιάζῃ U, πλησιάζει F: πλησιάσῃ ceteri   ἡ δὲ codd.: ἥδε v   7. 8 συλλαμβάνῃ et θηρεύῃ scripsi: συλλαμβάνει et θηρεύει codd.   9 χυλὸν UF: χυμός M, χυμὸν ceteri   10 τῆς γεύσεως U   ἁφῆς] ἀφ' ἧς MU, ἀφῶν F   συλλαβοῦσα UF: συλλαβὼν ceteri   τε om. UF   11 τὸ μέγιστον ψυχῆς transp. UF   12 ᾠήθει A   αὐτοῦ codd.   13 ὠσφραίνετο U, ὀσφραίνετο F   εὑρετὴν] εὐεργέτην UF   14 τεχνήτην AP   δὲ τοῦτο] γὰρ τοῦθ' (sic) UF   ἀλόγως ἴσως UFL²   15 αἰσθήσεσι UF   οὐδ' εἶχεν αἴσθησιν om. UF   17 τότε δὴ] ἀτελῆ UFL²   18 ἀθροῦν A: ἄθρουν UF, θροῦν ceteri; ἀρκοῦν coni. Markland   οὐκ ἔχων Markland: τ' ἔχων AP, τε ἔχων ceteri   θηρεύσει] ὁμηρεύσει UF   19. 20 πηρωθέντας AP   20 αἴσθησιν οὗτος transp. AP   23 δυνάμεως om. UF   ᾗ] ᾧ UF   στερούμενον AP, στερόμενος F

μενον τοῦ συμφυοῦς οὐκ εὐτυχές, [οὐκ] ἄνευ βάκτρων τῶν αἰσθητικῶν
ὀργάνων ἐτύγχανεν, οἷς ἱκανὸς ἦν σκηρίπτεσθαι κραδαινόμενος· παρ' ἣν
αἰτίαν καὶ πολὺ σκότος πάντων κατεκέχυτο τῶν σωμάτων, οὐδενὸς
φανῆναι δυναμένου· ᾧ γὰρ γνωρίζεσθαι ἔμελλεν, αἴσθησις οὐκ ἦν. βου- 60
ληθεὶς οὖν ὁ θεὸς μὴ μόνον τῶν ἀσωμάτων ἀλλὰ καὶ στερεῶν σω-
μάτων κατάληψιν αὐτῷ παρασχεῖν, ἐξεπλήρου τὴν ὅλην ψυχὴν τὸ ἕτε-
ρον τῷ προειργασμένῳ τμῆμα συνυφαίνων, ὃ κέκληκε προσηγορικῶς μὲν
γυναῖκα ὀνομαστικῶς δὲ Εὔαν αἰνιττόμενος αἴσθησιν. (19.) ἡ δὲ εὐ- 61
θὺς γενομένη δι' ἑκάστου τῶν μερῶν αὐτῆς ὥσπερ διά τινων ὀπῶν
ἀθρόον φῶς εἰς τὸν νοῦν ἐπεισέχεε καὶ τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδάσασα
τηλαυγῶς καὶ σφόδρα ἐκδήλως τὰς φύσεις τῶν σωμάτων ἰδεῖν καθάπερ
δεσπότην παρεσκεύασεν. ὁ δ' ὥσπερ ἐκ νυκτὸς ἡλιακῷ φέγγει καταυ- 62
γασθεὶς ἀπαστράπτοντι ἢ ἐκ βαθέος ὕπνου περιαναστὰς ἢ οἷα τυφλὸς
ἐξαίφνης ἀναβλέψας ἐνετύγχανε πᾶσιν ἀθρόως ὧν γένεσίς ἐστιν, οὐρανῷ,
γῇ, ὕδατι, ἀέρι, φυτοῖς, ζῴοις, σχέσεσιν αὐτῶν, ποιότησι, δυνάμεσιν,
ἕξεσι, διαθέσεσι, κινήσεσιν, ἐνεργείαις, πράξεσι, μεταβολαῖς, φθοραῖς,
καὶ τὰ μὲν ἑώρα, τῶν δὲ ἤκουε, τῶν δὲ ἐγεύετο, τῶν δὲ ὠσφραίνετο,
τῶν δὲ ἥπτετο· καὶ πρὸς ἃ μὲν ἐπικλινῶς εἶχεν, ἡδονὰς ἐργαζόμενα,
τῶν δὲ ἀπεστρέφετο, ἐμποιούντων ἀλγηδόνας. περιβλεψάμενος οὖν ὧδε 63
κἀκεῖσε καὶ περιαθρήσας ἑαυτόν τε καὶ τὰς δυνάμεις ἐτόλμησε ταὐτὸν
αὔχημα αὐχῆσαι τῷ βασιλεῖ Μακεδόνων Ἀλεξάνδρῳ· καὶ γὰρ ἐκεῖνόν
φασιν, ἡνίκα Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἔδοξεν ἀνάψασθαι τὸ κράτος, ἐν ἐπι-
καίρῳ χώρῳ στάντα καὶ πάντα περιαθρήσαντα εἰπεῖν, ὅτι „καὶ τὰ τῇδε
καὶ τὰ τῇδε ἐμά", μειρακιώδους καὶ νηπίας καὶ ἰδιωτικῆς τῷ ὄντι ψυ-
χῆς, οὐ βασιλικῆς, ἐπιδειξάμενον κουφότητα. πρότερος δ' ὁ νοῦς τὴν 64

---

1 εὐτυχές] ἔτυχες F οὐκ seclusi (om. v) οὐκ ἄνευ MAPGH: κἂν μετὰ UF; ἐὰν μὴ βάκτρων . . . τυγχάνῃ coni. Wendl. 2 ἐτύγχανεν scripsi: τυγχάνει MH, τυγχάνῃ UFG, τυγχάνοι AP σκηρύπτεσθαι A, σκιρρίπτεσθαι F παρ'] δι' UF 3 κατὰ πάντων U, πάντων om. HF κατακέχυτο F σωμάτων] ὀμμάτων UFL² 4 ᾧ] τῷ F 5 στερεὰν AP 7 τὸ προειργασμένον AP 8 ὀνοματικῶς APH 9 αὐτῆς codd. 10 ἀθρόον U: ἀθροῦν F, ἄθρουν ceteri εἰς τὸν νοῦν ἐπεισέχεε M: ἐπεισέχεεν εἰς τὸν νοῦν ἔπεισεν ἐλθεῖν APG, ἐπεισέχεεν καὶ εἰς τ. ν. ἔ. ἐ. H, εἰς τὸν νοῦν ἐπεισενεχθὲν UF ἀποσκεδάσασα] ἀποστεγάσαν UF 11 ἐκδήλως ὡς F 12 δεσπότη GH κατεσκεύασεν U 13 ἀστράπτοντι UF ἢ prius om. U 14 ἀθρόοις UF 16 ἕξεσι διαθέσεσι κινήσεσιν om. GH 17 τῶν δὲ ὠσφραίνετο om. GH 18 ἐπικαίνως F ἔσχεν UF ἐργαζομένων APUF 19 ἀπετρύφετο U 20 αὐτόν UF τὸ αὐτὸ UF 23 χώρω MAPGH: χωρίω UFL² περιαθροίσαντα U καὶ post ὅτι om. UF 24 τῇδ' ἐμά U 25 ἐπιδεξάμενον AP πρότερον F ὁ μὲν νοῦς F

αἰσθητικὴν δύναμιν ἐξαψάμενος καὶ δι᾿ αὐτῆς πᾶσαν ἰδέαν θηρεύσας σώματος, ὑποπλησθεὶς ἀλόγου φρονήματος, ἐφυσήθη, ὡς τὰ πάντα ἑαυτοῦ νομίσαι κτήματα | καὶ μηδενὸς ἄλλου τὸ παράπαν μηδέν. p. 151 M.

65 (20.) οὗτός ἐστιν ὃν χαρακτηρίσας Μωυσῆς τρόπον ἐν ἡμῖν ἐπεφήμισε Κάιν, ἑρμηνευόμενον κτῆσιν, εὐηθείας μᾶλλον δὲ ἀσεβείας μεστὸν ὄντα· ἀντὶ γὰρ τοῦ νομίσαι θεοῦ πάντα κτήματα, ὑπέλαβεν ἑαυτοῦ, μηδ᾿ αὑτὸν ἔχειν βεβαίως δυνάμενος, ἀλλὰ μηδ᾿ ὅστις ἐστὶ τὴν οὐσίαν εἰδώς. ἀλλ᾿ ὅμως εἰ πεπίστευκε ταῖς αἰσθήσεσιν ὡς ἱκαναῖς θηρεῦσαι τὸ ἐκτὸς αἰσθητόν, εἰπάτω, πῶς παρορᾶν ἢ παρακούειν ἢ κατά τινα ἄλλην
66 αἴσθησιν μὴ ἁμαρτάνειν ἔτι δυνήσεται. καὶ μὴν τοὺς ὀλίσθους ἀνάγκη τούτους περὶ ἕκαστον ἡμῶν ἀεὶ συμβαίνειν, κἂν τὰ μάλισθ᾿ ἡμεῖς ἠκριβωμένοις τοῖς ὀργάνοις χρώμενοι τυγχάνωμεν· τὰς γὰρ φυσικὰς κῆρας καὶ τὸν ἀκούσιον πλάνον εἰσάπαν ἐκδῦναι χαλεπόν, μᾶλλον δ᾿ ἀμήχανον, ἀπείρων ὅσων ψευδοῦς δόξης ποιητικῶν ἔν τε ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς καὶ ἐκτὸς ἡμῶν ἐν ἅπαντι τῷ θνητῷ γένει ὑπαρχόντων. οὐκ ἄρα ὑγιῶς κτήμαθ᾿ ἑαυτοῦ ὑπέλαβε τὰ πάντα, κἂν φρυαττόμενος ὑψαυχενῇ.

67 (21.) Γέλωτά μοι πλατὺν καὶ Λάβαν ὁ τῶν ποιοτήτων ἠρτημένος δοκεῖ παρασχεῖν Ἰακὼβ τῷ πρὸ τούτων τὴν ἄποιον φύσιν ὁρῶντι, ἡνίκα ἐτόλμα πρὸς αὐτὸν λέγειν, ὅτι „αἱ θυγατέρες θυγατέρες μου καὶ οἱ υἱοὶ υἱοί μου καὶ τὰ κτήνη κτήνη μου καὶ πάντα ὅσα σὺ ὁρᾷς ἐμά ἐστι καὶ τῶν θυγατέρων μου“ (Gen. 31, 43)· ἐφ᾿ ἑκάστου γὰρ οὗτος τὸ „ἐμὸν“
68 προστιθεὶς περὶ αὑτοῦ λέγων ἅμα καὶ σεμνομυθῶν οὐ παύεται. τὰς θυγατέρας, εἰπέ μοι, — τέχναι δέ εἰσι καὶ ἐπιστῆμαι ψυχῆς — θυγατέρας σαυτοῦ λέγεις εἶναι; τίνα τρόπον; οὐ πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς νοῦ παραλαβὼν ἔχεις; εἶτα καὶ πέφυκας ἀποβάλλειν, ὥσπερ ἄλλ᾿ ἄττα,

---

3 μηδέν om. UF 4 Μωσῆς MAPGH ὡς τρόπον AP ἐπεφήμισε om. AP 5 δ᾿ AP 6 πάντα om. F ταῦτα ὑπέλαβεν UF 7 αὐτὸν FGH[1] μηδὲ U, μὴ AP ὅστις] ὅς F, τί AP 8 εἰ πεπίστευκε F: ἐπεπίστευκε U, ἐμπεπίστευκε ceteri ἐσθήσεσιν F ἱκανὸς AP, ἱκανῶς F 10 δυνήσηται AP 11 κἂν] καὶ εἰ U, καὶ F μάλιστα APU ἡμεῖς] ἡμῶν UF 12 τυγχάνομεν UF 13 ἐκδοῦναι A δὲ U 14 ὅσον AP 15 ἐν ἅπαντι] ἐναντίων UF 16 κτήματα U, κτῆμα F αὐτοῦ UF ὑπέλαβεν εἶναι F ὑψαυχενῇ] ἐξαυχῇ UF 17 ποιοτήτων GH: ποιητητῶν M, ποιητῶν APUF 18 δοκεῖ MAPGH: ἐδόκει UF παρασχεῖν APUF: παρέχειν MGH πρὸ τούτου APUF ἄποιον] ἄπειρον AP 19 θυγατέρες θυγατέρες U: alterutrum om. ceteri οἱ om L 20 υἱοὶ υἱοί U: alterutrum om. ceteri κτήνη κτήνη U: alterutrum om. ceteri πάντα UF: πάνθ᾿ ceteri 22 αὐτοῦ MPF λέγων] λογῶν (sic) M σεμνύνων UF οὐ παύεται] ἀναπαύεται F 24 σαυτοῦ] ἑαυτοῦ F οὐ om. UF 25 νοῦ παραλαβὼν] οὐ παρὰ σαυτοῦ λαβὼν UF ἔσχες U καὶ om. F ἄλλ᾿ ἄττα] ἀλλάτα MP, ἀλλάττων UF

καὶ ταύτας ἢ διὰ μέγεθος ἑτέρων φροντίδων ἐκλαθόμενος ἢ διὰ
χαλεπὰς καὶ ἀνηκέστους ἀρρωστίας σώματος ἢ διὰ τὴν ὡρισμένην τοῖς
πρεσβύταις ἀθεράπευτον νόσον γῆρας ἢ δι' ἄλλα μυρία, ὧν ἀριθμὸν
ἄπορον εὑρεῖν. τί δέ; τοὺς υἱούς — υἱοὶ δέ εἰσιν οἱ κατὰ μέρος τῆς 69
ψυχῆς λογισμοί — φάσκων εἶναι σαυτοῦ σωφρονεῖς ἢ μέμηνας τοιαῦτα
δοξάζων; αἱ γὰρ μελαγχολίαι σου καὶ παράνοιαι καὶ φρενῶν ἐκστάσεις
καὶ εἰκασίαι ἀβέβαιοι καὶ φαντασίαι πραγμάτων ψευδεῖς καὶ κενοί τινες
ἐννοημάτων ὀνείροις ἐοικότες ⟨λογισμοὶ⟩ ἑλκυσμοὺς καὶ σπασμοὺς ἐνδι-
δόντες ἐξ ἑαυτῶν καὶ ἡ σύντροφος ψυχῆς νόσος λήθη καὶ ἄλλα τῶν εἰ-
ρημένων πλείω τὸ ἐχυρόν σου τῆς δεσποτείας ἀφαιρεῖται καὶ ἐπιδείκνυται
ταῦτα ἑτέρου τινός, οὐχὶ σά, κτήματα. πῶς δὲ τὰ κτήνη — κτήνη δέ 70
εἰσιν αἱ αἰσθήσεις, ἄλογον γὰρ καὶ κτηνῶδες αἴσθησις — σαυτοῦ
p. 152 M. | λέγειν εἶναι τολμᾷς; παρορῶν, εἰπέ μοι, παρακούων ἀεί, τοὺς γλυκεῖς
χυλοὺς ἁλμυροὺς ἔστιν ὅτε καὶ ἔμπαλιν τοὺς πικροὺς γλυκεῖς ἡγούμενος
καὶ κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν πλείω τῶν κατορθουμένων εἰωθὼς διαμαρτά-
νειν οὐκ ἐρυθριᾷς, ἀλλ' ὥσπερ ἀπταίστοις κεχρημένος ταῖς περὶ ψυχὴν
ἁπάσαις δυνάμεσί τε καὶ ἐνεργείαις γαυριᾷς καὶ πεφύσησαι; (22.) ἀλλ' 71
ἐὰν μεταβάλῃς καὶ ὧν χρὴ φρενῶν μοιραθῇς, ἐρεῖς πάντα τοῦ θεοῦ
κτήματα, οὐχὶ σαυτοῦ, τὰς διανοήσεις, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὰ
θεωρήματα, τοὺς ἐν μέρει λογισμούς, τὰς αἰσθήσεις, τὰς διὰ τούτων
καὶ ἄνευ αὐτῶν ψυχῆς ἐνεργείας· ἐὰν δὲ μέχρι παντὸς ἀπαιδαγώγητον
καὶ ἀδίδακτον ἐάσῃς σεαυτόν, δουλεύσεις τὸν αἰῶνα χαλεπαῖς δεσποίναις,
οἰήσεσιν, ἐπιθυμίαις, ἡδοναῖς, ἀδικίαις, ἀφροσύναις, ψευδέσι δόξαις.
„εἰ“ γάρ φησιν „ἀποκριθεὶς εἴποι ὁ παῖς Ἠγάπηκα τὸν κύριόν μου καὶ 72
τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία, οὐκ ἄπειμι ἐλεύθερος“, ἀχθεὶς πρὸς τὸ

---

1 ταύτας UF: ταῦτα ceteri   φροντίδων ἑτέρων transp. UF   2 ἀνηκέστους scripsi: μηκίστους codd., μηκίστας v   τοῖς] ταῖς G   3 τὸ γῆρας UF   3. 4 ὧν οὐδ' ἀριθμὸν εὔπορον εὑρεῖν UF   4 δ' εἰσὶν UF   οἱ] οὐ AP   6 σου om. MGH   παράνοιαι H: αἱ παροινίαι M, παρανομίαι ceteri   8 ἐννοημάτων] νοημάτων M, φρονημάτων Mang.   λογισμοὶ addidi   ἑλκυσμοὺς MAPGH: ἑλκυσμοὶ UFL[2]   καὶ om. UF   9 ψυχῆς σύντροφος transp. F   ψυχῇ AP   10 ἐνέχυρον APF   11 ταῦτα] πάντα GH   κτήνη alterum om. G   12 αἱ om. MAP   αἴσθησις] αἰσθήσεις MGH   13 λέγεις F   14 χυμοὺς APUF   καὶ ἁλμυροὺς U   ἔστι δ' ὅτε UF   γλυκεῖς πικροὺς transp. APUF   15 κατωρθωμένων U   16 ἀπταίστως H, ἀπταὶς (sic) G   17 ἁπάσαις] ἀπταίστοις UF   18 μεταβάλλῃς H   μοίρα θῇς A   21 post ἀπαιδαγώγητον add. ἑαυτὸν F   22 ἐάσας GH[1]   ἐάσῃς σεαυτόν om. F   ἑαυτόν U   δουλεύσῃς AP   δεσποτείαις UF   24 ἠγάπησα F   καὶ om. UF   25 post παιδία add. ἀποτρέχω M (cf. LXX)   οὐκ ἄπειμι scripsi: οὐκέτ' εἰμὶ MGH, οὐκ ἔτ' εἰμὶ AP, οὐκ ἐξελεύσομαι UF   ἀχθεὶς ἐλεύθερος transp. UF   πρὸς] εἰς U

κριτήριον τοῦ θεοῦ καὶ δικαστοῦ τυχὼν αὐτοῦ βέβαιον σχήσει ὃ ᾐτή-
σατο, πρότερον τρυπηθεὶς τὸ οὖς ὀπητίῳ (Exod. 21, 5. 6), ἵνα μὴ
73 δέξηται θείαν ἀκοὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ψυχῆς· ἐκκεκριμένου γάρ ἐστιν
ὥσπερ ἐξ ἀγῶνος ἱεροῦ καὶ ἀποδεδοκιμασμένου παιδὸς ὄντως νηπίου
κομιδῇ λογισμοῦ σεμνολογεῖν ἐπὶ τῷ τὸν νοῦν ἠγαπηκέναι καὶ
τὸν νοῦν νομίζειν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι καὶ εὐεργέτην καὶ ἐπὶ τῷ τὴν
αἴσθησιν σφόδρα στέργειν καὶ κτῆμα ἴδιον αὐτὴν καὶ ἀγαθῶν τὸ μέγιστον
ἡγεῖσθαι καὶ τὰ τούτων ἀμφοῖν παιδία, τοῦ μὲν τὸ νοεῖν, τὸ λογίζεσθαι,
τὸ διανοεῖσθαι, τὸ βουλεύεσθαι, τὸ στοχάζεσθαι, τῆς δὲ τὸ ὁρᾶν, τὸ
ἀκούειν, τὸ γεύεσθαι, τὸ ὀσφραίνεσθαι, τὸ ἅπτεσθαι, κοινῶς τὸ αἰσθά-
74 νεσθαι. (23.) ἀνάγκη μέντοι τὸν τούτοις οἰκειούμενον μηδ᾽ ὄναρ ἐλευ-
θερίας ἐπῃσθῆσθαι· φυγῇ γὰρ αὐτῶν καὶ ἀλλοτριώσει μεταποιούμεθα
ἀδείας. ἄλλος δέ τις πρὸς τῷ φιλαύτῳ καὶ τὸ μανιῶδες ἐπιδεικνύμενός
φησιν ὅτι, κἂν ἀφαιρῆταί μέ τις, ὡς περὶ οἰκείων ἀγωνισάμενος οἴσο-
μαι τὸ κράτος· „διώξας“ γάρ φησιν „καταλήψομαι, μεριῶ σκῦλα,
ἐμπλήσω ψυχήν μου· ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, κυριεύσει ἡ χείρ μου“
75 (Exod. 15, 9). πρὸς ὃν εἴποιμ᾽ ἄν· λέληθέ σε, ὦ μωρέ, ὅτι πᾶς ὁ
δοκῶν ἐν γενέσει διώκειν διώκεται· νόσοι γὰρ καὶ γῆρας καὶ θάνατος
μετὰ τῆς ἄλλης τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ⟨κακῶν⟩ πληθύος ἕκαστον ἡμῶν
ἐλαύνουσι καὶ στροβοῦσι καὶ διώκουσι, καὶ ὁ νομίζων καταλαμβάνειν
ἢ κρατεῖν καταλαμβάνεται καὶ κρατεῖται, καί τις λαφυραγωγήσειν ἐλπίσας
καὶ μοίρας λείας διατιθεὶς ἡττηθεὶς ὑπὸ κεκρατηκόσιν ἐχθροῖς | ἐγένετο, p. 153 M.
κένωσιν ἀντὶ πλησμονῆς καὶ δουλείαν ἀντὶ δεσποτείας ψυχῇ δεξάμενος
τῇ ἑαυτοῦ καὶ ἀντὶ τοῦ ἀνελεῖν ἀναιρεθεὶς καὶ πάνθ᾽ ὅσα δράσειν
76 ἐνενόησε παθῶν ἀνὰ κράτος. ἦν μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐχθρὸς οὗτος

---

1 τυχὼν αὐτοῦ om. UF   ὃ ᾐτήσατο] τί ὃ ἡγήσατο UF   2 ὀπητίῳ add. M om. ceteri   3 ἐκκρινομένου UF, ἐκκεκρινομένου AP   4 ὄντος PUF, corr. ex ὄντως A   νηπίου τε Mang.   5 τὸν νοῦν om. UF   7 καὶ prius om. UF   8 τοῦ δὲ τὸ λογίζεσθαι UF   10 γεύσασθαι F   11 τούτοις οἰκειούμενον] τούτων αἰσθανόμενον FL^2 μηδ᾽ ὄναρ MUF: μηδενὸς APGH   12 ἐπησθῆναι U, ἐπαισθηθῆναι F   13 τὸ φίλαυτον AP, τῷ φιλτάτῳ L   14 μέ τις] μέν τις F, μέ om. L   ὥσπερ οἰκείων AP, ὥσπερ οἰκεῖον F   15 φησιν om. MAPGH   σκῦλα] λάφυρα UF   16 ἐμπλησθήσεται αὐτῶν ἡ ψυχή μου UF   καὶ ἀνελῶ FL^2 κυριεύσει αὐτῶν UF   ἡ om. U   17 εἴποιμι FGH   μωρέ] ἄφρον UF   18 διώκειν om. UF   νόσος AP   19 κακῶν addidi   20 στροφοῦσι U   21 ἢ κρατεῖν om. G, ἢ κρατεῖν καταλαμβάνεται om. MAPHL^1 καὶ κρατεῖται UFL^2: κεκράτηται MAPHL^1, om. G   λαφυραγωγεῖν UFL   22 καὶ om. AP, καὶ μοίρας om. M   λείας om. APUF   ἡττηθεὶς om. UF   23 κένωσις AP   25 ἐνενόησε] νενίκησε M, νενίκησαι AP   ἦν] ἢ F, ἡ U

αἱροῦντος λόγου καὶ φύσεως αὐτῆς, καὶ τὰ ἐν τῷ ποιεῖν ἅπαντα περιάπτων
αὑτῷ καὶ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ πάσχειν ἔτι μεμνημένος, ὡς τὰς ἀφ'
ἑκάστου κῆρας ἀθρόας ἐκδεδυκώς. (24.) „εἶπε“ γάρ φησιν „ὁ ἐχθρός 77
Διώξας καταλήψομαι“. τίς οὖν ἂν γένοιτο δυσμενέστερος ψυχῇ πολέ-
μιος τοῦ διὰ μεγαλαυχίας τὸ ἴδιον θεοῦ προσκληροῦντος ἑαυτῷ; ἴδιον
μὲν δὴ θεοῦ τὸ ποιεῖν, ὃ οὐ θέμις ἐπιγράψασθαι γενητῷ, ἴδιον δὲ
γενητοῦ τὸ πάσχειν. ὃ προλαβὼν μέν τις ὡς οἰκεῖον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι, 78
ῥᾳδίως οἴσει τὰ προσπίπτοντα, κἂν ᾖ βαρύτατα, νομίσας δὲ ἀλλότριον
ἀνηνύτῳ πιεζόμενος ἄχθει Σισύφειον τιμωρίαν ἀναδέξεται, μηδ' ὅσον
ἀνακύψαι δυνάμενος, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἐπιτρέχουσι καὶ τραχηλίζουσι δει-
νοῖς ὑποβεβλημένος καὶ προστιθεὶς ἑκάστῳ τὸ ὑπεῖκον καὶ εὐένδοτον,
ἀγεννοῦς καὶ ἀνάνδρου ψυχῆς πάθη· τλῆναι γὰρ ἔδει καὶ ἀντιτάξασθαι
καὶ ἀντερείσασθαι γνώμην ὀχυρωσάμενον καὶ ἀναφραξάμενον τῇ ἑαυτοῦ
καρτερίᾳ καὶ ὑπομονῇ, δυνατωτάταις ἀρεταῖς. ὥσπερ γὰρ τὸ κείρεσθαι 79
διττόν, τὸ μὲν ὡς ἀντιπεπονθὸς κατὰ ἀντέρεισιν, τὸ δὲ ὡς ὑπεῖκον καθ'
ὑπόπτωσιν — πρόβατον μὲν γὰρ ἢ δέρμα ἢ τὸ λεγόμενον κῴδιον οὐδὲν
ἐνεργοῦν ἐξ αὑτοῦ πάσχον δὲ μόνον ὑφ' ἑτέρου κείρεται, ὁ δ' ἄνθρωπος
συνδρῶν καὶ σχηματίζων καὶ ἐπιτήδειον παρέχων ἑαυτόν, ἀνακιρνὰς τῷ
πάσχειν τὸ ποιεῖν —, οὕτως καὶ τὸ τύπτεσθαι· τὸ μὲν ὃ συμβέβηκε 80
πληγῶν ἄξια ἠδικηκότι οἰκέτῃ ἢ ἐλευθέρῳ διὰ ῥᾳδιουργίαν ἐπὶ τροχοῦ
κατατεινομένῳ ἤ τινι τῶν ἀψύχων — τύπτονται γὰρ λίθοι καὶ ξύλα καὶ
χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ὅσαι ἐν χαλκοτυπείῳ ἐλαυνόμεναι ὗλαι ἢ διαιρού-

1 ἐροῦντος UF καὶ τὰ MAP: καὶ om. GH, καὶ τὰ om. UF 2 αὐτῷ GH: αὑτῷ ceteri τῶν] ἐπὶ τῶν AP, ἔτι ante τῶν transp. UF ἀφ' om. UF 3 ἀθρόως AP 4 ἂν οὖν UF 6 ἐπιγράψεσθαι U γενητῷ FHL[1]: γενητὸν MGU, γεννητὸν APL[2] 7 γεννητοῦ AP ὃ codd.: ὅπερ Mang. ὡς] ὅτι UF 8 τὰ — ἀλλότριον om. G βαρύτατα ᾖ UF, ᾖ om. MAP ἀλλότριον] ἀλλότριον εἶναι UL[2], ἀλλότριος εἶναι F 9 Σισύφειον FH: Σισύφιον ceteri τιμ. ἀναδ.] ὑποστήσεται τιμωρίαν UF 10 ἀνακόψαι AP[1] ἀλλ' ἅπασι AP τραχηλιάζουσι AP 11 τὸ om. U ὑπήκοον UF, προσῆκον AP 12 ἀγενοῦς F πάθη ψυχῆς transp. APUF τλῆναι] ὕλην· στῆναι UF, ὕλην· εἰ AP 13 ὀχυρωσάμενον FH: ἐχυρωσάμενον ceteri 15 ἀντιπεπονθὸς MH: ἀντιπαθὲς UF, ἀντὶ πένθους APG κατ' UF ἀντέρεισιν H, ἀντέρισιν M: ἀντίρρησιν UF, τήρησιν APG δ' UF ὡς ὑπεῖκον MH: ὡς ὑπήκοον UF, δυσωπικὸν G, δυσωπητικὸν AP κατὰ GUF 17 ἑαυτοῦ U, αὐτοῦ MGF 18 συνδρῶν] ἐξ ἀνδρῶν AP, συζῶν UF συσχηματίζων F ἀνακιρνᾶς P, ἀνακιρνᾶ (σ eras.) A, συγκιρνᾶ G[2], ἀνακειρέσθω UF τῷ om. UF 19 πάσχων UF οὕτω GHUF τὸ ante μὲν om. M ὃ scripsi: ᾧ MAPGH, om. UF 20 οἰκέτῃ ἠδικηκότι F ἢ om. UF ἐλευθέρῳ δὲ UF 21 κατατεινομένου AP καὶ ante ξύλα om. UF 22 ἢ διαιρούμεναι ὗλαι transp. UF, ἢ διαιρούμεναι om. AP

μεναι —, τὸ δὲ ⟨ὃ⟩ συμβέβηκεν ἀθλητῇ πυγμὴν ἢ παγκράτιον περὶ
81 νίκης καὶ στεφάνων ἀγωνιζομένῳ· οὗτος μὲν οὖν τὰς ἐπιφερομένας
πληγὰς ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν ἀποσείεται καὶ τὸν αὐχένα περιάγων ὧδε
κἀκεῖσε τὸ μὴ τυφθῆναι φυλάσσεται, πολλάκις δὲ καὶ δακτύλοις ποδῶν
ἄκροις ἐπιβεβηκὼς καὶ πρὸς ὕψος αὑτὸν ἐξάρας ἢ στείλας καὶ συναγαγὼν
ἔμπαλιν κατὰ κενοῦ φέρειν τὰς χεῖρας τὸν ἀντίπαλον ἠνάγκασε σκια-
μαχίᾳ τι παραπλήσιον δρῶντα· ὁ δὲ οἰκέτης ἢ ὁ χαλκὸς μηδὲν ἀντι-
δρῶν ὑπέρριπται πάντα πεισόμενος, ὅσα ἂν ὁ διατιθεὶς ἐργάσασθαι δια-
82 νοῆται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ πάθος μήτε σώματι μήτε πολὺ μᾶλλον ψυχῇ
δεξώμεθά ποτε, τὸ δ' ἀντιπεπονθὸς ἐκεῖνο — ἐπειδὴ πάσχειν ἀνάγκη
τὸ θνητόν —, ἵνα μὴ καθάπερ οἱ θηλυδρίαι κεκλασμένοι καὶ παρειμένοι
| καὶ προαναπίπτοντες μετ' ἐκλύσεως ψυχικῶν δυνάμεων ἐξασθενῶμεν, ἀλλ' p. 154 M.
ἐρρωμένοι τοῖς διανοίας τόνοις ἐπελαφρίζειν κἀπικουφίζειν ἰσχύωμεν τὴν
83 φορὰν τῶν ἐπαρτωμένων δεινῶν. ἐπειδὴ τοίνυν θνητὸς οὐδεὶς οὐδενὸς
ἐπιδέδεικται παγίως καὶ βεβαίως κύριος, οἱ δὲ λεγόμενοι δεσπόται δόξῃ
μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ὀνομάζονται, ἀνάγκη δ' ὡς ὑπήκοον καὶ δοῦ-
λον, οὕτως ἡγεμόνα ἐν τῷ παντὶ εἶναι καὶ κύριον, γένοιτ' ἂν ὁ τῷ
ὄντι ἄρχων καὶ ἡγεμὼν εἷς ὁ θεός, ᾧ λέγειν ἦν πρεπῶδες, ὅτι πάντα
84 αὐτοῦ κτήματα. (25.) καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς ἅμα καὶ θεοπρεπῶς δι-
εξέρχεται περὶ τούτων, κατανοήσωμεν τὸ „ὅλα μου, φησίν, ἐστίν“. ὅλα
δ' ἐστὶν ἅ φησι „δῶρα καὶ δόματα καὶ καρπώματα, ἃ διατηροῦντες

---

1 ὃ addidi 2 καὶ ἢ AP, καὶ om. F ἀγωνιζομένου AP 4 τυπτηθῆναι UF φυλάττεται UF περὶ δακτύλοις F δακτύλοις] δικτύοις H 5 καὶ πρὸς UF: καὶ om. ceteri αὐτὸν MGUF ἐπάρας AP 6 φέρει UF ἀναγκάσαι UF 7 τι scripsi: τινὶ codd. παραπλήσια F ἢ ὁ χαλκὸς om. AP χαλκεὺς F 8 ὑπερίπταται UF διατιθεὶς] διανοηθεὶς UF 9 σώματι] ὄμματι APUF 10 ποτὲ δεξώμεθα transp. UF 11 καθάπερ — παρειμένοι] θηλυδρίαι καθάπερ καὶ τεθλασμένοι καὶ παράνομοι καὶ παρεπόμενοι UF 13 τοῖς GH: ταῖς AP, τὰς M, τοῖς τῆς UF διανοίαις AP τόνοις om. AP ἐπικουφίζειν καὶ ἐπελαφρίζειν transp. UF 14 ἐπαρτωμένων A, ἀπαρτωμένων UF (η η supra scr.) 16 ὀνομάζονται D: νομίζονται codd. 17 γένοιτο δ' ἂν UF ὁ om. F 18 εἷς om. UF ἦν] ἐστὶ U, ἐστὶν F 19. 20 διεξέρχεται ἅμα καὶ θεοπρεπῶς transp. U 20 κατανοήσωμεν: — hic desinunt UF; addit U subscriptionem φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας: τὸ — ἅ φησι (21) in lacuna om. M, τὸ ὅλα μου, φησίν, ἐστίν om. AP 21 ἅ φησι] ἄφεσιν· ἀλλ' οὐ AP δόματα] δόγματα GH

15—16 D[v] p. 434 Anton. Mel. II 21 Col. 1064 Φίλωνος: οἱ λεγόμενοι δεσπόται δόξῃ μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ὀνομάζονται.

προσοίσετε ἐν ταῖς ἐμαῖς ἑορταῖς ἐμοί" (Num. 28, 2), πάνυ ἐκδήλως
παριστὰς ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν χάριτος μέσης ἠξίωται, ἣ καλεῖται δόσις,
τὰ δὲ ἀμείνονος, ἧς ὄνομα οἰκεῖον δωρεά, τὰ δὲ τοιαῦτα γέγονεν, ὡς μὴ
μόνον δύνασθαι καρποφορεῖν ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλων ἤδη πεφυκέναι
καρπὸς ἐδώδιμος, ᾧ μόνῳ ψυχὴ τοῦ φιλοθεάμονος τρέφεται. ὁ δὴ ταῦτα 85
διδαχθεὶς καὶ διατηρεῖν καὶ διαφυλάττειν ἐν διανοίᾳ δυνάμενος ἄμωμον καὶ
κάλλιστον ἱερεῖον οἴσει θεῷ πίστιν ἐν οὐ θνητῶν ἑορταῖς· ἑαυτῷ γὰρ τὰς
ἑορτὰς προσκεκλήρωκε δόγμα τιθεὶς ἀναγκαιότατον τοῖς φιλοσοφίας θιασώ-
ταις. τὸ δὲ δόγμα τοῦτ' ἐστί· μόνος ὁ θεὸς ἀψευδῶς ἑορτάζει· καὶ γὰρ 86
μόνος γήθει καὶ μόνος χαίρει καὶ μόνος εὐφραίνεται καὶ μόνῳ τὴν ἀμιγῆ
πολέμου συμβέβηκεν εἰρήνην ἄγειν· ἄλυπός ἐστι καὶ ἄφοβος καὶ ἀκοινώ-
νητος κακῶν, ἀνένδοτος, ἀνώδυνος, ἀκμής, εὐδαιμονίας ἀκράτου μεστός· τε-
λειοτάτη ἡ τούτου φύσις, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἄκρα καὶ τέλος καὶ ὅρος εὐ-
δαιμονίας ὁ θεός, μετέχων μὲν οὐδενὸς ἑτέρου πρὸς βελτίωσιν, τὸ δὲ ἴδιον
μεταδεδωκὼς ἅπασι τοῖς ἐν μέρει τῆς τοῦ καλοῦ πηγῆς, ἑαυτοῦ· τὰ γὰρ
ἐν κόσμῳ καλὰ οὔποτ' ἂν ἐγεγένητο τοιαῦτα, μὴ πρὸς ἀρχέτυπον τὸ πρὸς
ἀλήθειαν καλὸν τὸ ἀγένητον καὶ μακάριον καὶ ἄφθαρτον ἀπεικονισθέντα.
(26). καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ „σάββατον" — ἑρμηνεύεται δ' ἀνάπαυσις — 87
„θεοῦ" φησιν εἶναι Μωυσῆς πολλαχοῦ τῆς νομοθεσίας (Exod. 20, 10 al.),
οὐχὶ ἀνθρώπων, ἁπτόμενος φυσιολογίας ἀναγκαίας — τὸ γὰρ ἐν τοῖς
p. 155 M. οὖσιν ἀναπαυόμενον, | εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἕν ἐστιν ὁ θεός —, ἀνά-
παυλαν δὲ οὐ τὴν ἀπραξίαν καλῶν, ἐπειδὴ φύσει δραστήριον τὸ τῶν
ὅλων αἴτιον παῦλαν οὐδέποτε ἴσχον τοῦ ποιεῖν τὰ κάλλιστα, ἀλλὰ τὴν
ἄνευ κακοπαθείας μετὰ πολλῆς εὐμαρείας ἀπονωτάτην ἐνέργειαν· ἥλιον 88
μὲν γὰρ καὶ σελήνην καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον, ἅτε καὶ
οὐκ ὄντα αὐτεξούσια καὶ κινούμενα καὶ φερόμενα συνεχῶς, θέμις εἰπεῖν
κακοπαθεῖν· καὶ τοῦ καμάτου μαρτύριον ἐναργέστατον αἱ ἐτήσιοι ὧραι·
τά τε γὰρ συνεκτικώτατα τῶν ἐν οὐρανῷ τὰς κινήσεις ἐναλλάττει, τοτὲ
μὲν βορείους τοτὲ δὲ νοτίους τοτὲ δὲ ἀλλοίας ποιούμενα τὰς περιφοράς,

---

1 προσοίσεται A 2 παριστᾶΞ A ἠξίωνται AP 3 δὲ alterum om. M 4 ἀρετάς om. AP 5 δὴ] δὲ H 7 ἐν om. AP καὶ τὰς Mang. 9 δὲ om. G ὁ ἀψευδῶς ἑορτάζων AP 10 fort. γηθεῖ scribendum 11 ἄλυπος M: ἀλλ' αὐτὸς AP, om. GH 12 ἀκμῆς M 13 τούτου] τοῦ θεοῦ? δ' AP 14 δ' AP 16 ἂν om. AP ἐγεγένητο scripsi: ἐγεγένηντο M, ἐγένοντο ceteri 17 ἀγέννητον AP 22 καλῶν M: καλῶ GH, τῶν καλῶν AP 23 παῦλαν add. M: om. ceteri 27 ἐτήσιαι AP 28. 29 τότε — τότε — τότε M 29 νοτείους AP δ' ἀλλοίας H ἀλλοίας] ἄλλας coni. Mang.

ὅ τε ἀὴρ ἀλεαινόμενος καὶ ψυχόμενος καὶ πάσας τροπὰς τρεπόμενος ἐκ
τῶν ἰδίων παθημάτων ἐλέγχεται κάμνων, ἐπεὶ τὸ συνεκτικώτατον μετα-
89 βολῆς αἴτιον κάματος· εὔηθες δ' ἐστὶ περὶ τῶν χερσαίων ἢ καθ' ὕδα-
τος μακρηγορεῖν τὰς καθόλου καὶ κατὰ μέρη τροπὰς αὐτῶν ἐπὶ μήκιστον
διεξιόντα· ταῦτα γὰρ πολὺ πλείω τῶν μεταρσίων κατὰ τὸ εἰκὸς ἀσθένειαν
ἐνδέχεται, ἅτε πλεῖστον μετέχοντα τῆς ὑστάτης καὶ γεώδους οὐσίας.
90 ἐπειδὴ τοίνυν τὰ μὲν τρεπόμενα καμάτῳ πέφυκε μεταβάλλειν, ἄτρεπτος
δὲ καὶ ἀμετάβλητος ὁ θεός, ἀκμὴς ἂν εἴη φύσει· τὸ δ' ἀσθενείας ἀμέτο-
χον, κἂν πάντα ποιῇ, δι' αἰῶνος ἀναπαυόμενον οὔποτε λήξει· ὥστε
οἰκειότατον μόνῳ θεῷ τὸ ἀναπαύεσθαι. (27.) ἐδείχθη δὲ καὶ τὸ ἑορτά-
ζειν ἐπιβάλλον αὐτῷ· μόνου ἄρα καὶ ἑβδόμαι καὶ ἑορταὶ τοῦ αἰτίου,
91 ἀνθρώπων δὲ συνόλως οὐδενός. ἴθι γάρ, εἰ θέλεις, συνεπίσκεψαι τὰς
ἀοιδίμους πανηγύρεις ἡμῶν. ὅσαι μὲν δὴ κατ' ἔθνη βαρβαρικά τε καὶ
ἑλληνικὰ ἐκ μυθικῶν πλασμάτων συνέστησαν ἄλλαι παρ' ἄλλοις κενὸν
τῦφον ἔχουσαι τὸ τέλος, ἀφείσθωσαν· καὶ γὰρ οὐδ' ὁ σύμπας ἀνθρώπων
βίος ἐξαρκέσει πρὸς τὸ τὰς ἐνυπαρχούσας ἀτοπίας ἑκάσταις ἀκριβῶσαι·
ἃ δ' ⟨ἂν⟩ ἀντὶ πολλῶν εἴποι τις ἐφ' ἁπάσας ὀλίγα στοχαζόμενος τοῦ
92 καιροῦ, λεκτέον. πάσης ἑορτῆς τε καὶ πανηγύρεως τῶν παρ' ἡμῖν τὰ
θαυμαστὰ καὶ περιμάχητα ἔργα ταῦτα· ἄδεια ἄνεσις ἐκεχειρία μέθη
παροινία κῶμοι χλιδὴ θρύψις θυραυλίαι παννυχίδες, ἀπρεπεῖς ἡδοναί,
μεθημερινοὶ γάμοι, βιαιόταται ὕβρεις, ἀσκήσεις ἀκρασίας, ἀφροσύνης μελέ-
ται, ἐπιτηδεύσεις αἰσχρῶν, φθορὰ παντελὴς τοῦ καλοῦ, νυκτεγερσίαι
πρὸς ἀπλήστους ἐπιθυμίας, | ὕπνος ἐν ἡμέρᾳ, ὁπότε καιρὸς ἐγρηγόρσεως, p. 156 M.
93 φύσεως ἔργων ἐναλλαγή· τότε ἀρετὴ μὲν ὡς βλαβερὸν γελᾶται, κακία
δὲ ὡς ὠφέλιμον ἁρπάζεται, τότε τὰ μὲν πρακτέα ἄτιμα, τὰ δὲ μὴ
πρακτέα ἐπίτιμα, τότε μουσικὴ μὲν καὶ φιλοσοφία καὶ πᾶσα παίδευσις,
τὰ τῆς θείας ψυχῆς θεῖα ὡς ἀληθῶς ἀγάλματα, ἀφωνίαν ἴσχει, αἱ δὲ

1 ἀλεαινόμενος MAP: αὐαινόμενος GH τροπὰς τρεπόμενος M: τρεπόμενος τροπὰς AP, τροπὰς ἀλεαινόμενος GH 7 τὰ μὲν τρεπόμενα GH: τὰ μετατρεπόμενα AP, τὰ τρεπόμενα M 9 κἂν GH: κάιν M, καὶ AP ποιεῖ MAP 10 τῷ θεῷ AP 11 ἐπιβάλλον MAP: ἐπιβάλλειν GH μόνον AP αἰτίου] ἀστείου AP 12 ἴσθι MG θέλῃς AP συνεπισκέψασθαι L, συνεπισκέψαι ceteri 15 τύφον MH 16 ἑκάσταις Wendl.: ἑκάστοις codd. 17 ἃ δ' scripsi: ἃς δ' MGH, ἀλλ' AP ἂν addidi 18 πάσης om. AP τῶν om. AP 19 ἐκκεχειρία codd. 20 ἀτρεπεῖς AP 22 νυκτεργασίαι P 24 γελάτερον (sic) AP 25 δ' AP πρακταῖα AP 26 πρακταῖα AP 27 αἱ δὲ ⟨τέχναι⟩ coni. Mang.

21 μεθημερινοὶ γάμοι ex Demosth. De cor. § 129.

μαστροπεύουσαι καὶ προξενοῦσαι τὰς ἡδονὰς γαστρὶ καὶ τοῖς μετὰ γαστέρα
ῥητορεύουσι. (28.) τοιαῦται τῶν λεγομένων εὐδαιμόνων αἱ ἑορταί. 94
καὶ μέχρι μὲν ⟨ἐν⟩ οἰκίαις ἢ χωρίοις βεβήλοις ἀσχημονοῦσιν, ἧττον
ἁμαρτάνειν μοι δοκοῦσιν· ἐπειδὰν δὲ ὥσπερ χειμάρρου φορὰ πάντη
νεμηθεῖσα καὶ ἱερῶν τοῖς ἁγιωτάτοις προσπελάσασα βιάσηται, τὰ ἐν τού-
τοις εὐαγῆ πάντα εὐθὺς ἔρριψεν, ὡς ἀπεργάσασθαι θυσίας ἀνιέρους,
ἱερεῖα ἄθυτα, εὐχὰς ἀτελεῖς, ἀμυήτους μυήσεις, ἀνοργιάστους τελετάς,
νόθον εὐσέβειαν, κεκιβδηλευμένην ὁσιότητα, ἁγνείαν ἄναγνον, κατεψευσ-
μένην ἀλήθειαν, βωμολόχον θεραπείαν θεοῦ. καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ 95
μὲν σώματα λουτροῖς καὶ καθαρσίοις ἀπορρύπτονται, τὰ δὲ ψυχῆς
ἐκνίψασθαι πάθη, οἷς καταρρυπαίνεται ὁ βίος, οὔτε βούλονται οὔτε ἐπιτη-
δεύουσι· καὶ λευχειμονοῦντες μὲν εἰς τὰ ἱερὰ βαδίζειν σπουδάζουσιν
ἀκηλιδώτους ἐσθῆτας ἀμπεχόμενοι, διάνοιαν δὲ κεκηλιδωμένην ἄχρι τῶν
ἀδύτων εἰσάγοντες οὐκ αἰδοῦνται. κἂν μέν τι τῶν θρεμμάτων μὴ παν- 96
τελὲς καὶ ὁλόκληρον εὑρίσκηται, ἔξω περιρραντηρίων ἀπελαύνεται βωμοῖς
οὐκ ἐώμενον προσαχθῆναι, καίτοι ταῖς σωματικαῖς λώβαις ἁπάσαις κεχρη-
μένον ἀκουσίοις· κατατετρωμένοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐκ νοσημάτων χαλεπῶν,
ἃ κακίας ἀμήχανος δύναμις προσέβαλε, μᾶλλον ⟨δὲ⟩ ἠκρωτηριασμένοι
καὶ ἐκτετμημένοι τὰ κάλλιστα, φρόνησιν καρτερίαν δικαιοσύνην εὐσέβειαν,
τὰς ἄλλας ὅσας τὸ ἀνθρώπειον γένος χωρεῖν πέφυκεν ἀρετάς, καὶ καθ'
ἑκούσιον γνώμην ἐνδεδεγμένοι τὰς λύμας, ὅμως ἱερουργεῖν τολμῶσι νομί-
ζοντες τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν τὰ ἐκτὸς μόνα ὁρᾶν ἡλίου συνεργοῦντος,
ἀλλ' οὐχὶ πρὸ τῶν ἐμφανῶν τὰ ἀφανῆ καταθεᾶσθαι φωτὶ χρώμενον
ἑαυτῷ· ὁ γὰρ τοῦ ὄντος ὀφθαλμὸς φωτὸς ἑτέρου πρὸς κατάληψιν οὐ 97
δεῖται, αὐτὸς δ' ὢν ἀρχέτυπος αὐγὴ μυρίας ἀκτῖνας ἐκβάλλει, ὧν οὐδεμία
ἐστὶν αἰσθητή, νοηταὶ δ' ἅπασαι· παρὸ καὶ μόνος ὁ νοητὸς θεὸς

---

1 ⟨τέχναι⟩ post προξενοῦσαι addere mavult Wendl. 2 τοιαῦτα AP αἱ ἑορταί M: αἱ om. ceteri 3 μέχρις MAP ἐν addidi ἀσχημονοῦσιν codd.: ἐνασχημονοῦσιν Mang. (coni. Turn.) 5 ἀνωτάτοις AP 6. 7 θυσίας ἀθύτους, ἱερεῖα ἀνίερα coni. Mang. 7 ἄθυτα αὐτά G 10 ἀπορρύπτεται AP, ἀπορρύπτοντας H 11 ἐκνήψασθαι M, πάθη ἐκνίψασθαι transp. GH καταρυπαίνεται MG 13 κεκηλινδωμένην A, καικηλινδωμένην P 14 κἂν] καὶ AP μέν τι] μέντοι AP 16 καίτοι ταῖς scripsi: καὶ τοιαύταις codd., κἂν τοιαύταις Mang. in textu, καίτοι ταύταις in corrigendis 16. 17 ἀκουσίοις κεχρημένον transp. H 18 προσέβαλε G: προέβαλε H, ἔβαλε M, om. AP καὶ μᾶλλον AP δὲ om. codd., add. Turn. 19 δικαιοσύνην bis H δικαιοσύνην τ' Mang. εὐσέβειαν om. H 20 καὶ om. P 21 ἐνδεδεγμένοι M: ἐνδεδυμένοι AP, ἐκδεδεγμένοι G, ἐκδεδειγμένοι H 23 πρὸ τῶν ἐμφανῶν] πρῶτον ἐμφαίνων AP χρώμενος AP 25 δ'] γε AP αὐγὴ om. AP ἐμβάλλει AP οὐδὲ μία M 26 ἅπασαι codd.: αἱ ἅπασαι Mang.

αὐταῖς χρῆται, τῶν δὲ γενέσεως μεμοιραμένων οὐδείς· αἰσθητὸν γὰρ τὸ
98 γενόμενον, αἰσθήσει δὲ ἀκατάληπτος ἡ νοητὴ φύσις. (29.) | ἐπειδὴ p. 157 M
τοίνυν ἀοράτως τόδε τῆς ψυχῆς χωρίον εἰσδύεται, παρασκευάζωμεν τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς ἔνεστι κάλλιστον, ἀξιόχρεων ἐνδιαίτημα θεοῦ γενησόμενον· εἰ δὲ μή, λήσεται μεταναστὰς εἰς ἕτερον οἶκον, ὃς ἂν ἄμεινον αὐτῷ
99 δοκῇ δεδημιουργῆσθαι. εἰ γὰρ βασιλεῖς ὑποδέχεσθαι μέλλοντες λαμπροτέρας κατασκευάζομεν τὰς ἰδίας οἰκίας, μηδενὸς τῶν εἰς κόσμον ὀλιγωροῦντες, ἀλλὰ πᾶσιν ἀδεῶς καὶ ἀφθόνως χρώμενοι, τοῦ τὴν καταγωγὴν ἡδίστην ἅμα καὶ μετὰ τοῦ πρέποντος ἀξιώματος αὐτοῖς γενέσθαι στοχαζόμενοι, τῷ βασιλέων βασιλεῖ καὶ τῶν συμπάντων ἡγεμόνι θεῷ δι' ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν ἀξιώσαντι τὸ γενητὸν ἐπισκέψεως καὶ ἀπ' οὐρανοῦ περάτων μέχρι γῆς ἐσχάτων ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν
100 κατελθόντι ποδαπὸν οἶκον ἄρα χρὴ κατασκευάζεσθαι; λίθων μὲν ἢ ξυλίνης ὕλης; ἄπαγε, ἀλλ' οὐδ' εἰπεῖν εὐαγές· οὐδὲ γάρ, εἰ πᾶσα γῆ χρυσὸς ἤ τι χρυσοῦ τιμαλφέστερον μεταβαλοῦσα ἐξαίφνης γένοιτο κἄπειτα δημιουργῶν τέχναις στοὰς καὶ προπύλαια καὶ ἀνδρῶνας καὶ προτεμενίσματα καὶ νεὼς κατασκευαζόντων ἀναλωθείη, γένοιτ' ἂν βάσις αὐτοῦ τοῖς
101 ποσίν· ἀξιόχρεως μέντοι γε οἶκος ψυχὴ ἐπιτήδειος. (30.) οἶκον οὖν ἐπίγειον τὴν ἀόρατον ψυχὴν τοῦ ἀοράτου θεοῦ λέγοντες ἐνδίκως καὶ κατὰ νόμον φήσομεν. ἵνα δὲ βέβαιος καὶ περικαλλέστατος εἴη ὁ οἶκος, θεμέλιοι μὲν ὑποβεβλήσθωσαν εὐφυΐα καὶ διδασκαλία, ἀρεταὶ δὲ μετὰ καλῶν πράξεων ἐποικοδομείσθωσαν αὐτῷ, τὰ δὲ προκοσμήματα ἔστω
102 ἡ ἀνάληψις τῶν ἐγκυκλίων προπαιδευμάτων· ἐκ μὲν γὰρ εὐφυΐας εὐθιξία ἐπιμονὴ μνήμη, ἐκ δὲ διδασκαλίας εὐμάθεια προσοχὴ καθάπερ τινὸς

---

2 δὲ om. AP ἀκατάληπτον H 3 τόδε] τό, τε AP τῆς corr. Turn. (cf. Ant. Mel.): δὴ codd. χωρίω L παρασκευάζον μὲν AP[1], παρασκευάζομεν P[2] 4 κάλλιστον M Ant. Mel.: καλὸν AP, om. GH 5 εἰ δὲ μειλίσσεται AP ὃς M: ὃν ceteri αὐτῶ codd.: αὐτῷ v 8 ἀδεῶς] ἀφειδῶς coni. Mang. χρώμενοι MAPG: χρώμεθα H 11 γεννητὸν AP 12 ἀπὸ περάτων οὐρανοῦ Jessen 13 ποδαπὸν MAPG: ποταπὸν H κατασκευάσασθαι Turn. 14 εἰ om. MAP πᾶσα γῆ H: πᾶς (om. γῆ) ceteri 16 τέχναι καὶ στοὰς AP 19 τὴν om. AP 20 περικαλέστατος MAPG 22 τὰ om. AP προσκοσμήματα M, προ κοσμήματα G 23 γὰρ om. AP εὐθιξία Mang.: εὐθηξίας MAPG, om. H εὐθηξίας εὐφυΐας transp. G 24 ὑπομονὴ P μνῆμαι codd., corr. Turn. δὲ om. G

2—5 Anton. Mel. II 87 Col. 1209 Φίλωνος: ἐπειδήπερ ἀοράτως εἰς τὸν τῆς ψυχῆς χῶρον εἰσδύεται ὁ θεός, παρασκευάζωμεν — εἰς ἕτερον οἶκον ὁ θεός.

ῥίζαι δένδρου μέλλοντος ἡμέρους καρποὺς ἀποκυΐσκειν συνίστανται, ὧν
ἄνευ τελεσιουργηθῆναι διάνοιαν ἀμήχανον· ἐκ δὲ ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' 103
αὐτὰς πράξεων τὸ ἐχυρὸν καὶ βέβαιον τῆς ἀσφαλοῦς ἱδρύσεως περιγίνε-
ται, τοῦ διαστῆσαι καὶ φυγαδεῦσαι καὶ μετανάστιν ἀπεργάσασθαι τοῦ
καλοῦ ψυχὴν ἐγνωκότος πρὸς οὕτως καρτερὰν ἰσχὺν ἐξασθενοῦντος· ἐκ 104
δὲ τῆς ἐγκυκλίου τῶν προπαιδευμάτων μελέτης τὰ πρὸς κόσμον τῆς
ψυχῆς ὡς ἑστίας ἤρτηται· καθάπερ γὰρ κονιάματα καὶ γραφαὶ καὶ
πινάκια καὶ λίθων πολυτελῶν διαθέσεις, αἷς οὐ μόνον τοίχους ἀλλὰ
p. 158 M. | καὶ τὰ ἐδάφη ποικίλλουσι, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα πρὸς μὲν ἰσχὺν οὐ
συμβάλλεται, τέρψιν δὲ περιποιεῖ μόνον τοῖς ἐνοικοῦσιν, οὕτως ἡ τῶν 105
ἐγκυκλίων ἐπιστήμη τὸν ψυχικὸν οἶκον ἅπαντα διακοσμεῖ, γραμματικὴ
μὲν ποιητικὴν ἐρευνῶσα καὶ παλαιῶν πράξεων ἱστορίαν μεταδιώκουσα,
γεωμετρία δὲ τὴν κατ' ἀναλογίαν ἰσότητα περιποιοῦσα, τὸ δὲ ἐν ἡμῖν
ἄρρυθμον καὶ ἄμετρον καὶ ἐκμελὲς ῥυθμῷ καὶ μέτρῳ καὶ μέλει
διὰ μουσικῆς ἀστείου θεραπεύουσα, ῥητορικὴ δὲ τάς τε ἐν ἑκάστοις δει-
νότητας ἐξετάζουσα καὶ πᾶσιν τὴν πρέπουσαν ἑρμηνείαν ἐφαρμόζουσα,
τονώσεις καὶ περιπαθήσεις καὶ ἔμπαλιν ἀνέσεις καὶ ἡδονὰς μετὰ στω-
μυλίας καὶ τῆς περὶ γλῶτταν καὶ τὰ φωνητήρια ὄργανα εὐπραγίας περι-
ποιοῦσα. (31.) τοιούτου κατασκευασθέντος οἴκου παρὰ τῷ θνητῷ 106
γένει, χρηστῶν ἐλπίδων τἀπίγεια πάντα ἀναπλησθήσεται κάθοδον δυνά-
μεων θεοῦ προσδοκήσαντα· αἱ δὲ νόμους ἀπ' οὐρανοῦ καὶ θεσμοὺς
ἐπιφερόμεναι τοῦ καθαγιάσαι καὶ καθιερῶσαι χάριν ἀφίξονται κατὰ τὴν
τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐπικέλευσιν· εἶθ' ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμοτράπεζοι ταῖς
φιλαρέτοις γενόμεναι ψυχαῖς σπείρουσιν ἐν αὐταῖς γένος τὸ εὔδαιμον,
καθὰ καὶ Ἀβραὰμ τῷ σοφῷ τῆς παρ' αὐτῷ καταγωγῆς τὸν Ἰσαὰκ
τελειοτάτην χάριν δεδώρηνται. χαίρει δ' ἐπ' οὐδενὶ μᾶλλον ἡ κεκα- 107
θαρμένη διάνοια ἢ τῷ δεσπότην ἔχειν τὸν ἡγεμόνα πάντων ὁμολογεῖν·

---

1 καρποὺς om. MAP 3 τὸ] καὶ AP ὀχυρὸν H 4 τοῦ prius om. MAP διαστῆσαι] παντὸς εἴδους σεῖσαι AP φυγαδευθεῖσαι AP καὶ ante μετανάστιν om. M μετανάστιν Turn.: μετανάστην MGH, μετανάστασιν AP 5 οὕτως M, οὕτω GH: οὐδας AP ἰσχὺν] ψυχὴν AP 6 πρὸς κόσμον] προκοσμήματα coni. Mang. 7 ὡς ἑστίας add. MAP: om. GH γὰρ om. GH 11 sqq. fort. scribendum γραμματικῇ . . . γεωμετρίᾳ . . . ῥητορικῇ 12 ἱστορίας H 13 τὸ δ' AP 14 ἄρυθμον MPG καὶ ante ἄμετρον om. AP 15 μουσικὴ ἀστεία coni. Mang. 16 πᾶσιν Mang.: πᾶσαν codd. 18 φωνητικὰ AP 19 θνητῶν AP 20 τἀπίγεια H: τὰ ἐπίγεια ceteri 21 αἱ] αἰεὶ AP 23 αὐτῶν codd.: αὑτῶν v 24 σπεροῦσιν coni. Mang. 25 καθ' ἃ AP 26 χάριν] χαρὰν coni. Mang. δεδώρηται codd., corr. Mang. ἢ μᾶλλον AP[1] ἡ] ἢ MGH 27 διανοίᾳ MG ἢ τῷ] ἢ τὸ H, ἡ τὸ G[2] ὁμολογεῖ≡ G, ὁμολογεῖ H

τὸ γὰρ δουλεύειν θεῷ μέγιστον αὔχημα καὶ οὐ μόνον ἐλευθερίας ἀλλὰ
καὶ πλούτου καὶ ἀρχῆς καὶ πάντων ὅσα τὸ θνητὸν ἀσπάζεται γένος
108 τιμιώτερον. τῆς δὲ τοῦ ὄντος ἡγεμονίας ὁ χρησμὸς ἀληθὴς μάρτυς
λέγων ὧδε· „καὶ ἡ γῆ οὐ πραθήσεται εἰς βεβαίωσιν· ἐμὴ γάρ ἐστι
πᾶσα ἡ γῆ, διότι προσήλυτοι καὶ πάροικοι ὑμεῖς ἐστε ἐναντίον ἐμοῦ“
(Lev. 25, 23). ἆρ' οὐκ ἐναργέστατα παρίστησιν, ὅτι κτήσει μὲν τὰ
109 πάντα θεοῦ, χρήσει δὲ μόνον γενέσεώς ἐστι; βεβαίως, γάρ φησιν, οὐδὲν
οὐδενὶ πεπράσεται τῶν ἐν γενέσει, ὡς [ἂν] ἑνὸς ὄντος οὐ κυρίως βεβαία
ἡ τῶν ὅλων κτῆσις· | κέχρηκε γὰρ ὁ θεὸς τὰ γενητὰ πάντα πᾶσιν, p. 159 M.
οὐδὲν τῶν κατὰ μέρος τέλειον ἐργασάμενος, ὃ μὴ πάντως χρεῖον ἄλλου,
ἵν' οὗ δεῖται τυχεῖν γλιχόμενον ἐξ ἀνάγκης τῷ παρασχεῖν δυναμένῳ
110 πλησιάζῃ καὶ ἐκεῖνο τούτῳ καὶ ἀμφότερα ἀλλήλοις· οὕτως γὰρ ἐπαλλάτ-
τοντα καὶ ἐπιμιγνύμενα λύρας τρόπον ἐξ ἀνομοίων ἡρμοσμένης φθόγγων
εἰς κοινωνίαν καὶ συμφωνίαν ἐλθόντα συνηχήσειν ἔμελλεν, ἀντίδοσίν
τινα καὶ ἀντέκτισιν πάντα διὰ πάντων ὑπομένοντα πρὸς τὴν τοῦ κόσ-
111 μου παντὸς ἐκπλήρωσιν· ταύτῃ καὶ ἄψυχα ἐμψύχων καὶ ἄλογα λογικῶν
καὶ δένδρα ἀνθρώπων καὶ ἄνθρωποι φυτῶν καὶ ἡμέρων ἀτίθασα καὶ
ἀγρίων χειροήθη καὶ ἄρρεν θήλεος καὶ θῆλυ ἄρρενος καὶ συνελόντι
φράσαι χερσαῖα ἐνύδρων καὶ ἔνυδρα ἀεροπόρων καὶ πτηνὰ τῶν προει-
ρημένων καὶ προσέτι γῆς μὲν οὐρανός, οὐρανοῦ δὲ γῆ, ἀὴρ δὲ ὕδατος,
ὕδωρ δὲ πνεύματος, καὶ πάλιν αἱ μεταξὺ φύσεις ἀλλήλων τε καὶ τῶν
112 ἄκρων καὶ αἱ ἄκραι τῶν μέσων καὶ ἑαυτῶν ἐρῶσι· χειμών γε μὴν
θέρους καὶ θέρος χειμῶνος καὶ ἔαρ ἀμφοῖν καὶ μετόπωρον ἔαρος καὶ
ἕκαστον ἑκάστου καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα πάντων ἐπιδεᾶ τε καὶ
χρεῖα, ἵνα τὸ ὅλον, οὐ μέρη ταῦτα, παντελὲς ἔργον ἄξιόν τε εἴη τοῦ
113 δημιουργοῦ, ὅδε ὁ κόσμος. (32.) οὕτως οὖν αὐτὰ συνθεὶς τὸ μὲν

1 τῷ θεῷ AP αὔχημα] ἢ χρῆμα D 2 ἀσπάζεται γένος D: γένος om. codd., γένος ἀσπάζεται Mang. 4 προσθήσεται GH 6 κτήσει] κτίσις AP 7 χρῆσις AP ἐστίν H 8 πέπρακται L, πέπραται Turn. ἂν seclusi 9 κτίσις AP γεννητὰ AP 11 ἵνα AP τῷ] τὸ AP 12 πλησιάζῃ MG: πλησιάζει AP, πλησιάζοι H ἀλλήλων AP 15 ἀντίκτησιν M ὑπομένοντι AP, ἀπονέμοντα coni. Markland 17 ἀτίθασσα AP 20 προσέτι M: πρὸς τοὺς ἐπὶ AP, πρὸς τοῖς ἔτι GH, πρὸς τούτοις ἔτι v γῆς μὲν οὐρανός codd.: γῇ μὲν οὐρανοῦ v οὐρανοῦ δὲ M: οὐρανὸς δὲ ceteri γῆ MAP: γῆς GH 21 τε om. H 22 ἐρῶσι] χρῄζουσι coni. Markland 26 αὐτὰς AP

1—3 D[R] fol. 143[v] τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) περὶ τῶν Χερουβίμ: τὸ δουλεύειν—τιμιώτερον.

κράτος ἁπάντων ἀνῆψεν ἑαυτῷ, τὴν δὲ χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἔνειμε
τοῖς ὑπηκόοις ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων· καὶ γὰρ ἑαυτοὺς καὶ ὅσα περὶ
ἡμᾶς χρῆσιν ἔχομεν· ἐγὼ γοῦν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστώς, νοῦν
λόγον αἴσθησιν ἔχειν δοκῶν, οὐδὲν αὐτῶν ἴδιον εὑρίσκω· ποῦ γάρ μου 111
τὸ σῶμα πρὸ γενέσεως ἦν; ποῖ δὲ καὶ χωρήσει μεταστάντος ⟨μου⟩;
ποῦ δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος ὑφεστάναι τῶν ἡλικιῶν αἱ διαφοραί; ποῦ τὸ
βρέφος, ποῦ ὁ παῖς, ποῦ ⟨ὁ⟩ ἀντίπαις, ποῦ ὁ ἄρτι ἡβῶν, ποῦ τὸ μειράκιον, ὁ πρωτογένειος, ὁ νεανίας, ὁ τέλειος ἀνήρ; πόθεν δὲ ἦλθεν ἡ
ψυχή, ποῖ δὲ χωρήσει, πόσον δὲ χρόνον ἡμῖν ὁμοδίαιτος ἔσται; τίς
δέ ἐστι τὴν οὐσίαν, ἔχομεν εἰπεῖν; πότε δὲ καὶ ἐκτησάμεθα αὐτήν;
πρὸ γενέσεως; ἀλλ' οὐχ ὑπήρχομεν· μετὰ τὸν θάνατον; ἀλλ' οὐκ
ἐσόμεθα οἱ μετὰ σωμάτων σύγκριτοι ποιοί, ἀλλ' εἰς παλιγγενεσίαν
ὁρμήσομεν οἱ μετὰ ἀσωμάτων σύγκριτοι ποιοί. ἀλλὰ νῦν ὅτε ζῶμεν 115
p. 160 M. κρατούμεθα μᾶλλον ἢ | ἄρχομεν καὶ γνωριζόμεθα μᾶλλον ἢ γνωρίζομεν· οἶδε γὰρ ἡμᾶς οὐ γνωριζομένη πρὸς ἡμῶν καὶ ἐπιτάγματα
ἐπιτάττει, οἷς ἐξ ἀνάγκης ὑπηρετοῦμεν ὡς οἰκέται δεσποίνῃ· ἀπόλειψίν
τε ὅταν ἐθέλῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα χρηματίσασα μεταναστήσεται
ἔρημον καταλιποῦσα ζωῆς τὸν ἡμέτερον οἶκον, κἂν ἐπιμένειν βιαζώμεθα, διαλύσεται· λεπτομερὴς γὰρ αὐτῆς ἡ φύσις, ὡς μηδεμίαν
ἐμπαρέχειν λαβὴν σώματι. (33.) ὁ δὲ νοῦς ἐμόν ἐστιν διαίτημα; 116
ὁ ψευδῶν εἰκαστικός, ὁ πλάνης, ⟨ὁ⟩ οἰητικός, ὁ παρανοῶν, ὁ μωραίνων,
ὁ εὑρισκόμενος ἄνους ἐν ἐκστάσει καὶ μελαγχολίᾳ καὶ μακρῷ γήρᾳ;
ἀλλ' ὁ λόγος κτῆμα ἐμόν; ἢ τὰ φωνῆς ὄργανα; μικρὰ νόσου πρόφασις
οὐ τὴν γλῶτταν ἐπήρωσεν, οὐ τὸ στόμα καὶ τῶν πάνυ λογίων
ἀπέρραψεν; οὐχὶ δεινοῦ προσδοκία καταπλήξασα μυρίους ἀχανεῖς

3 ⟨εἰς⟩ χρῆσιν Mang., sed cf. De vict. offer. 6 (II 256 M.) ἐγὼ γοῦν H: ἔγωγ' οὖν ceteri 5 ποῖ scripsi: ποῦ codd. μου addidi 6 ἡλιακῶν H 7 ὁ ante ἀντίπαις om. codd., add. Richter 8 πόθεν δὲ MAP: δὲ om. GH 9 ποῖ] ποῦ H χωρίσει H ἡμῖν χρόνον transp. H 10 ἔχωμεν L 11. 12 ἀλλ' οὐκ — ποιοί om. AP 12 μετὰ om. M 13 ὁρμήσωμεν H οἱ — ποιοί om. M μετὰ ἀσωμάτων Turn.: μετὰ σώματα ἀσωμάτων AP, μετὰ ἀσώματα ἀσωμάτων GH ἀσύγκριτοι coni. Mang. ποιοί] ποῖοι codd., om. v 15 οἶδεν M γνωριζομένην A 16 ἀπόλειψιν H: ἀπολείψειν ceteri 17 τε om. AP^1 ὅταν] ὅτ' ἂν G, οἷς γὰρ ἂν AP^1 χρηματίσασα MGH, χρηματήσασα AP: χρηματίσουσα v, χρηματίσαι coni. Mang. 19 διαλήσεται Mang. ἡ φύσις αὐτῆς transp. H μηδὲ μίαν M 20 ἐμόν ἐστιν om. AP, ἐστιν om. GH διαίτημα MAP: ἐνδιαίτημα GH, κτῆμα coni. Mang.; fort. ἴδιον κτῆμα 21 ὁ ψ. εἰκ.] οὐ ψευδονομαστικός AP^1 οὐ πλάνης AP^1 ὁ ante οἰητικός add. Mang. ὁ παρανοῶν] ὅ γε ἄρα νοῶν AP 22 καὶ ante μακρῷ om. MAP 23 ἢ om. M ἢ τὰ] ἡ δὲ AP νόσῳ AP 24 ἐπλήρωσεν AP 25 δεινοῦ om. AP^1

117 ἐποίησε· καὶ μὴν οὐδὲ τῆς αἰσθήσεως ἡγεμὼν εὑρίσκομαι, τάχα δέ που καὶ δοῦλος ἀκολουθῶν ᾗ ἂν ἄγῃ, πρὸς χρώματα, πρὸς σχήματα, πρὸς φωνάς, πρὸς ὀσμάς, πρὸς χυλούς, πρὸς τὰ ἄλλα σώματα. δι᾽ ὧν ἁπάντων δεδηλῶσθαι νομίζω, ὅτι τοῖς ἀλλοτρίοις κτήμασι χρώμεθα, καὶ οὔτε δόξαν οὔτε πλοῦτον οὔτε τιμὰς οὔτε ἀρχὰς οὔθ᾽ ὅσα περὶ
118 σῶμα ἢ ψυχὴν ἴδια κεκτήμεθα, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ αὐτὸ τὸ ζῆν· χρῆσιν δὲ ἔχοντες ἐὰν μὲν γνῶμεν, ἐπιμελησόμεθα ὡς θεοῦ κτημάτων, προλαβόντες ὅτι τῷ δεσπότῃ νόμος ὅταν θέλῃ τὰ ἑαυτοῦ κομίζεσθαι· οὕτως γὰρ τὰς ἐπὶ ταῖς ἀφαιρέσεσιν ἀνίας ἐπικουφιοῦμεν· νυνὶ δὲ οἱ πολλοὶ νομίζοντες ἑαυτῶν πάντα κτήματα κατὰ τήν τινος ἀπουσίαν καὶ ἔνδειαν
119 εὐθὺς περιπαθοῦσι. γίνεται οὖν οὐ μόνον ἀληθὲς ἀλλὰ καὶ τῶν μάλιστα συντεινόντων εἰς παρηγορίαν τὸ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ τοῦ γεννήσαντος ἔργα τε εἶναι καὶ κτήματα. τὸ δὲ ἔργον τὸ ἴδιον ὁ κεκτημένος δεδώρηται, ὅτι οὐ δεῖται· ὁ δὲ χρώμενος οὐχὶ κέκτηται, ὅτι κύριος εἷς ἁπάντων καὶ δεσπότης ἐστίν, ὃς ὀρθότατα ἐρεῖ· „ἐμὴ πᾶσά ἐστιν ἡ γῆ“ — ἴσον τῷ, τὸ γενητὸν ἅπαν ἐμόν —, „ὑμεῖς δὲ προσήλυτοι καὶ πάροικοι ἐναντίον ἐμοῦ“ (Lev. 25, 23).
120 (34). πρὸς μὲν γὰρ ἀλλήλους οἱ γενόμενοι πάντες αὐτοχθόνων καὶ εὐπατριδῶν ἔχουσι λόγον, πάντες ἰσοτιμίαν καὶ ἰσοτέλειαν καρπούμενοι, πρὸς δὲ θεὸν ἐπηλύτων καὶ παροίκων· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν | ὥσπερ εἰς p. 161 M.
ξένην πόλιν ἀφῖκται τόνδε τὸν κόσμον, ἧς πρὸ γενέσεως οὐ μετεῖχε, καὶ ἀφικόμενος παροικεῖ, μέχρις ἂν τὸν ἀπονεμηθέντα τοῦ βίου χρόνον
121 διαντλήσῃ. ἅμα μέντοι καὶ δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον, ὅτι μόνος κυρίως ὁ θεὸς πολίτης ἐστί, πάροικον δὲ καὶ ἐπήλυτον τὸ γενητὸν ἅπαν, οἱ δὲ λεγόμενοι πολῖται καταχρήσει μᾶλλον ὀνόματος ἢ ἀληθείᾳ προσαγορεύονται· δωρεὰ δὲ ἀποχρῶσα σοφοῖς ἀνδράσι πρὸς τὸν μόνον

---

1 πεποίηκε AP 2 ὁ δοῦλος AP[1] ᾗ] ἢ AP ἂν ἄγῃ MG: ἀνάγει AP, ἀνάγκη H πρὸς σχήματα om. MAP 3 ἢ πρὸς ὀσμὰς AP[1] χιλοὺς AP 5 οὔτ᾽ ἀρχὰς AP 6 δ᾽ AP 7 γνῶμεν codd.: εὐγνωμονῶμεν Mang. ἐπιλησόμεθα A 9 ἐπικουφιῶμεν AP 11 περιπαθοῦσιν M, περιπαθοῦς A 13 δ᾽ AP 14 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 15 ὀρθώτατα A 16 ἐμὴ] ἐμοὶ AP τῷ] τὸ M, om. AP γεννητὸν APH 18 γινόμενοι GH 19 εὐπατριδῶν] οὐ πατρίδων MAP[1] πάντες om. MAP ἰσοτελίαν M 21 ξένην scripsi: κενὴν P, καινὴν ceteri; κοινὴν coni. Mang. 22 μέχρι MAP 24 κυρίως Turn.: κύριος codd. γεννητὸν AP 26 δ᾽ AP

---

5 sqq. cf. Eur. Phoen. 555 ss. (Plut. Cons. ad Apollonium 28 p. 116 A)

πολίτην θεὸν ἀντεξετασθεῖσιν, ἐπηλύτων καὶ παροίκων λαβεῖν τάξιν,
ἐπειδὴ τῶν ἀφρόνων ἔπηλυς μὲν ἢ πάροικος ἁπλῶς οὐδεὶς ἐν τῇ τοῦ
θεοῦ πόλει γίνεται, φυγὰς δὲ πάντως ἀνευρίσκεται, οἷον δὴ καὶ προσ-
ανεφθέγξατο ὡς δογματικώτατον. „πράσει" φησίν „οὐ πραθήσεται ἡ
γῆ"· καὶ ὑπὸ τίνος ἡσύχασεν, ἵν' ἐκ τοῦ παρασιωπηθέντος ὁ μὴ
φυσιολογίας ἀμύητος εἰς ἐπιστήμην ὠφελῆται. εὑρήσεις τοίνυν σκοπῶν 122
ἅπαντας καὶ τοὺς λεγομένους χαρίζεσθαι πιπράσκοντας μᾶλλον ἢ δωρου-
μένους καὶ οὓς οἰόμεθα λαμβάνειν χάριτας πρὸς ἀλήθειαν ὠνουμένους·
οἱ μὲν γὰρ διδόντες, ἀμοιβὴν ἔπαινον ἢ τιμὴν θηρώμενοι, ζητοῦντες
χάριτος ἀντίδοσιν, εὐπρεπεῖ δωρεᾶς ὀνόματι κυρίως πρᾶσιν ἐργάζονται,
ἐπεὶ καὶ τοῖς πωλοῦσιν ἀνθ' ὧν ἂν παράσχωσιν ἔθος λαμβάνειν ἐστίν·
οἱ δὲ προσιέμενοι τὰς δωρεάς, μελετῶντες ἀποδοῦναι καὶ ἐπὶ καιρὸν
ἀποδιδόντες, ἔργον ὠνουμένων δρῶσι, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ὥσπερ λαβεῖν
ἴσασι καὶ ἀποδοῦναι. ὁ δὲ θεὸς οὐ πωλητὴρ ἐπευωνίζων τὰ ἑαυτοῦ 123
κτήματα, δωρητικὸς δὲ τῶν ἁπάντων, ἀενάους χαρίτων πηγὰς ἀναχέων,
ἀμοιβῆς οὐκ ἐφιέμενος· οὔτε γὰρ ἐπιδεὴς αὐτὸς οὔτε τις τῶν γεγονό-
των ἱκανὸς ἀντιδοῦναι δωρεάν.

(35.) Πάντων οὖν ἀνωμολογημένων θεοῦ κτημάτων λόγοις τε 124
ἀληθέσι καὶ μαρτυρίαις, ἃς οὐ θέμις ψευδομαρτυριῶν ἁλῶναι — χρησ-
μοὶ γάρ, οὓς ἐν ἱεραῖς βίβλοις Μωυσῆς ἀνέγραψεν, οἱ μαρτυροῦντές
εἰσι —, παραιτητέον τοίνυν τὸν νοῦν, ὃς τὸ γεννηθὲν κατὰ τὴν πρὸς
αἴσθησιν σύνοδον κτῆμα ἴδιον ᾠήθη τε καὶ ἐκάλεσε [τὸν] Κάιν καὶ
εἶπεν· „ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ", καὶ κατὰ τοῦτο διαμαρτών·
τί δήποτε; ὅτι ὁ θεὸς αἴτιον, οὐκ ὄργανον, τὸ δὲ γινόμενον δι' ὀργά- 125
νου μὲν ὑπὸ δὲ αἰτίου πάντως γίνεται. πρὸς γὰρ τήν τινος γένεσιν
p. 162 M. πολλὰ δεῖ συνελθεῖν, | τὸ ὑφ' οὗ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ δι' οὗ, τὸ δι' ὅ· καὶ

2 ἐπειδὴ Mang.: ἐπὶ δὲ codd. 3 ἂν εὑρίσκηται AP δὴ corr. Turn.: δὲ codd. 4 πεπραθήσεται AP[1] 6 φυσιολογίας MG: φυσιολογήσας H, φιλοσοφίας AP 6. 7 σκοπὸν ἅπαντα AP[1] 10 εὐπρεπῆ AP 11 ἐπεὶ] ἐπὶ P παράσχωνται AP 12 ἐπὶ καιρὸν M: ἐπὶ καιρῶν GH, ἐπικαίρως AP 13 ὠνούμενον AP[1] 14 πωλητὴς coni. Mang. 15 ἀεννάους codd. πηγὰς χαρίτων transp. AP 20 οὓς om. AP[1] 21 τοίνυν om. AP[1] (Mang.) ὃς corr. Turn.: ὡς codd. γενηθὲν GH 22 τὸν seclusi 23 ἄνθρωπον] ἄνδρα AP 24 ὅτι] ὃν AP[1] 25 δ' AP 26 τὸ ἐξ οὗ — ὑφ' οὗ (200,1) om. G

25—200,2 D[C] fol. 151[r] τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) ἐκ τοῦ περὶ τῶν Χερουβίμ: πρὸς τὴν τινὸς γένεσιν — ἡ αἰτία.

ἔστι τὸ μὲν ὑφ᾽ οὗ τὸ αἴτιον, ἐξ οὗ δὲ ἡ ὕλη, δι᾽ οὗ δὲ τὸ ἐργαλεῖον,
126 δι᾽ ὃ δὲ ἡ αἰτία. φέρε γάρ, εἴ τις ἀνέροιτο, οἰκία καὶ πόλις πᾶσα ἵνα
κατασκευασθῇ, τίνα συνελθεῖν δεῖ; ἆρ᾽ οὐ δημιουργὸν καὶ λίθους καὶ
ξύλα καὶ ὄργανα; τί οὖν ἐστι δημιουργὸς πλὴν τὸ αἴτιον ὑφ᾽ οὗ; τί
δὲ λίθοι καὶ ξύλα πλὴν ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἡ κατασκευή; τί δὲ τὰ ὄργανα
πλὴν τὰ δι᾽ ὧν; τίνος δὲ ἕνεκα πλὴν σκέπης καὶ ἀσφαλείας, τὸ δι᾽ ὃ
127 τοῦτό ἐστι; μετελθὼν οὖν ἀπὸ τῶν ἐν μέρει κατασκευῶν ἴδε τὴν μεγί-
στην οἰκίαν ἢ πόλιν, τόνδε τὸν κόσμον· εὑρήσεις γὰρ αἴτιον μὲν αὐτοῦ
τὸν θεὸν ὑφ᾽ οὗ γέγονεν, ὕλην δὲ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν συνεκράθη,
ὄργανον δὲ λόγον θεοῦ δι᾽ οὗ κατεσκευάσθη, τῆς δὲ κατασκευῆς αἰτίαν
τὴν ἀγαθότητα τοῦ δημιουργοῦ. φιλαλήθων ἥδε διάκρισις ἐπιστήμης
ἀληθοῦς καὶ ὑγιοῦς ἐφιεμένων· οἱ δὲ φάσκοντες διὰ τοῦ θεοῦ τι κεκτῆ-
σθαι τὸ μὲν αἴτιον ὄργανον τὸν δημιουργόν, τὸ δ᾽ ὄργανον αἴτιον τὸν
128 ἀνθρώπινον νοῦν ὑπολαμβάνουσιν. αἰτιάσαιτ᾽ ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ
Ἰωσὴφ εἰπόντα, διὰ τοῦ θεοῦ τὴν σαφήνειαν εὑρεθήσεσθαι τῶν
ἐνυπνίων (Gen. 40, 8)· ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν, ὑπ᾽ αὐτοῦ ὡς αἰτίου τὴν τῶν
ἀφανῶν ἀνάπτυξίν τε καὶ ἀκρίβειαν δεόντως ἔσεσθαι· ὄργανα γὰρ ἡμεῖς,
δι᾽ ὧν αἱ κατὰ μέρος ἐνέργειαι, ἐπιτεινόμενα καὶ ἀνιέμενα, τεχνίτης
δὲ ὁ τὴν πλῆξιν ἐργαζόμενος τῶν σώματός τε καὶ ψυχῆς δυνάμεων,
129 ὑφ᾽ οὗ πάντα κινεῖται. τοὺς μὲν οὖν πραγμάτων διαφορὰς ἀδυνατοῦν-
τας διαστέλλειν ὡς ἀμαθεῖς ἀναδιδακτέον, τοὺς δὲ ὑπὸ φιλονεικίας τὰς
τῶν σημαινομένων τάξεις ἐναλλάττοντας ὡς ἐριστικοὺς φευκτέον, τοὺς
δὲ μετὰ τῆς τῶν ἐμφερομένων ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἑκάστῳ τῶν εὑρεθέντων

---

1 ἔστι] ὅτι AP τὸ μὲν MAPD: τὸ om. H, μὲν τὸ Mang. ἐργαλεῖον] ὄργανον D 2 διὸ δὲ M, δι᾽ ὃ δὴ D ἂν ἔροιτο codd., corr. Turn. 3 συνελθεῖν MD: συνεισελθεῖν GH, παρελθὼν AP[1] δεῖ; ἆρ᾽ οὐ om. AP δημιουργὸς καὶ λίθοι AP[1] 6 δ᾽ H τὸ om. L διὸ M 7 ἴδε] εἰ δὲ D 8 τὸν δὲ κόσμον D γὰρ om. D μὲν om. D 9 συνεκρίθη MG, συνεκρήθη (ά supra lin.) D 10 θεοῦ om. D κατεσκευάσθη DHcorr.: κατεσκεύασται MAPG αἰτίαν] αἴτιον D 11 ἥδε διάκρισις] ἤδη ἡ κρίσις D 12 ἀληθοῦς καὶ om. D φάσκοντες] πάσχοντες AP 12. 13 κεκτῆσθαί τι GH 14 αἰτιάσαιτ᾽ ἂν codd.: αἰτιάσαιτο δ᾽ ἂν v ὁ ὀρθὸς MAP: ἅπας ὀρθὸς H, ἅπας ὀρθῶς G 15 εἰπὼν M εὑρῆσθαι AP 17 ἀφανῶν] φωνῶν A δεόντως codd. (etiam A): ὄντως Mang. 18 τεχνήτης A 21 δ᾽ AP 22 ἐναλλάσσοντας A ἐριστικοὺς] αἱρετικοὺς AP 23 ἐρευνήσεως AP εὑρεθέντων] ῥηθέντων coni. Mang.

7—12 ibid. εἰ δὲ τὴν μεγίστην — ἐπιστήμης ὑγιοῦς ἐφιεμένων.

τὴν οἰκείαν χώραν προσνέμοντας ὡς ἀψευδῆ φιλοσοφίαν μετιόντας ἐπαινετέον. Μωυσῆς γοῦν τοῖς δεδιόσι, μή ποτε πρὸς τοῦ φαύλου παν- 130 στρατιᾷ διώκοντος ἀπόλωνται, φησί· „στῆτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ κυρίου, ἣν ποιήσει ὑμῖν“ (Exod. 14, 13), ἐκδιδάσκων ὅτι οὐ διὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ ὡς αἰτίου τὸ σώζεσθαι.

---

2 Μωσῆς codd. 3 ἀπώλωνται A 4 ἡμῖν AP 5 τὸ] τοῦ H
Subscriptio in G: περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου κάϊν, in H: ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ ἕτερον λόγον: —

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟΣ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙΝ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΣΙΝ

1 (1.) „Καὶ προσέθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ“ I p. 163 M.
(Gen. 4, 2). ἡ τινὸς πρόσθεσις ἀφαίρεσίς ἐστιν ἑτέρου, ὡς ἀριθμητικῆς μορίων, καὶ ψυχῆς λογισμῶν. εἰ δὴ τὸν Ἄβελ προστίθεσθαι φατέον, τὸν Κάιν ἀφαιρεῖσθαι νομιστέον. ἵνα δὲ μὴ τὸ τῶν ὀνομάτων ἀσύνηθες ἐπισκοτῇ πολλοῖς, τὴν ἐμφαινομένην φιλοσοφίαν ἀκριβοῦν ὡς ἂν οἷόν τε
2 ᾖ πειρασόμεθα. δύο τοίνυν δόξας εἶναι συμβέβηκεν ἐναντίας καὶ μαχομένας ἀλλήλαις, τὴν μὲν τῷ νῷ πάντα ἐπιγράφουσαν ὡς ἡγεμόνι τῶν

ΦΙΛΩΝΟΣ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟΣ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΣΙ Pap, περὶ γενέσεως ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κάϊν ἱερουργοῦσιν UF, φίλωνος περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τε καὶ κάϊν M, φίλωνος ἰουδαίου περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τὲ καὶ κάϊν A, περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τε καὶ κάϊν GHP
1 τὸν Ἄβελ add. Pap F: τὸν om. U, τὸν Ἄβελ om. ceteri   3 δὴ] δεῖ A   φατὲ MPL   4 τὸν om. Mang., Κάιν om. A   ἵνα μηδὲ H¹P, ἵνα δὲ μηδὲ H²   5 επισκοπη Pap   5. 6 πειρασόμεθα ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ transp. F   6 πειρασώμεθα A   6. 7 καὶ μαχομένας] διαμαχομενας Pap   7 ἀλλήλας P   τῷ] τῶν U   πάντ' UF   ἐπιγράφουσαν Pap UF: ἐπιτρέπουσαν MA, ἐπιγράφουσαν (dotted) ἐπιτρέπουσαν P, ἐπιγράφειν ἐπιτρέπουσαν G, ἐπιγράφεσθαι ἐπιτρέπουσαν H

1—4 *Ambros. de Cain et Abel I 1,3* Et adiecit parere Abel. Cum adiicitur aliquid, quod prius erat tollitur; idque colligitur ex arithmeticae portionibus aut animae cogitationibus: addito enim numero fit alius numerus, aboletur superior, et cogitatio accedens nova excludit superiorem. ergo cum adiicitur Abel, aufertur Cain.
6 sqq. *ibid. § 4* Duae itaque sectae sunt sub duorum fratrum nomine compugnantes invicem et contrariae sibi: una quae totum menti suae deputat tamquam principali et quasi cuidam cogitationis et sensus et motus omnis auctori, hoc est quae omnes inventiones humano ascribit ingenio; altera quae tamquam operatori et creatori omnium Deo defert et eius tamquam parentis atque rectoris subdit omnia gubernaculo. illa prior Cain significatur, haec posterior Abel dicitur.

ἐν τῷ λογίζεσθαι ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἢ ἴσχεσθαι, τὴν δὲ τῷ θεῷ ἑπομένην ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν οὖσαν· τῆς μὲν προτέρας ἐκτύπωσίς ἐστιν ὁ Κάιν καλούμενος κτῆσις παρὰ τὸ πάντα κεκτῆσθαι δοκεῖν, τῆς
p. 164 M. δὲ ἑτέρας ὁ Ἄβελ, | ἑρμηνεύεται γὰρ ἀναφέρων ἐπὶ θεόν. ἀμφοτέρας 3
μὲν οὖν τὰς δόξας ὠδίνει μία ψυχή· ἀνάγκη δὲ αὐτάς, ὅταν ἀποκυηθῶσι, διακριθῆναι· συνοικεῖν γὰρ πολεμίους ἄχρι παντὸς ἀμήχανον. ἕως μὲν οὖν οὐκ ἔτεκεν ἡ ψυχὴ τὸ φιλόθεον δόγμα τὸν Ἄβελ, διῃτᾶτο τὸ φίλαυτον ὁ Κάιν ⟨ἐν⟩ αὐτῇ· ὁπότε δὲ τὴν πρὸς τὸ αἴτιον ὁμολογίαν ἐγέννησε, τὴν πρὸς τὸν δοκησίσοφον νοῦν ἐξέλιπε. (2.) δηλώσει δὲ 4
ἐναργέστερον ταῦτα καὶ τὸ τῇ ὑπομονῇ χρησμῳδηθὲν Ῥεβέκκᾳ (Gen. 25, 21 ss.). τὰς γὰρ μαχομένας δύο φύσεις ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ συλλαβοῦσα καὶ ἑκατέραν ἄκρως φαντασιωθεῖσα κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως ἐπικέλευσιν, ἀνασκιρτώσας αὐτὰς ἰδοῦσα καί τινα τοῦ μέλλοντος πολέμου δι᾽ ἀκροβολισμῶν προάγωνα ποιουμένας, ἱκετεύει τὸν θεόν, τί τέ ἐστι τὸ πάθος αὐτῇ παραστῆσαι καὶ τίς ἂν ἴασις αὐτοῦ γένοιτο· ὁ δὲ πυνθανομένῃ φησί· „δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σού ἐστι“ — τὸ μὲν πάθος τοῦτο,

---

2 ἑπομένη G, επομενω Pap; ἐπιγραφομένην coni. Mang. ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (om. οὖσαν) UF: δημιουργίαν οὖσαν αὐτοῦ (om. ὡς) ceteri, omnia om. Pap; locus corruptus vel potius lacunosus est, integrum legisse videtur Ambrosius παράδειγμα τῆς μὲν UF μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri ἐκτύπωσις om. UF 3 ἐστιν om. MAGPUF ὁ om. H καλούμενος Pap UF: ἐπικαλούμενος ceteri πάντα] τὰ πάντα HP 4 δ᾽ AGHP ἑρμηνεύεται] ἀναφέρεται H ἐπὶ θεόν] θεῷ HPL[1] 5 μὲν om. H δ᾽ αὐτάς UF 5. 6 αποκυηθωσιν Pap 6 πολεμίους codd. (et Pap ut vid.): πολεμίοις v 7 ἕως] ὡς U διῃτᾶτο codd.: ἐνδιῃτᾶτο Mang. 8 τὸ φίλαυτον ὁ Κάϊν U (Pap), φίλαυτον ὁ Κάϊν F: ὁ φίλαυτος Κάϊν ceteri ἐν addidi 9 εγεννησεν Pap τὴν] τὸν MAGP δοκήσει σοφὸν UF εξελιπεν Pap, ἐξέλειπε AP[2] δ᾽ AUF 11 τὰς γὰρ Pap UF: καὶ γὰρ τὰς ceteri 12 καὶ] καν Pap τὴν om. F 13 τινος Pap 14 ακροβολισμου Pap ἐστιν Pap F 15 αὐτῇ τὸ πάθος transp. F 16 γαστρί codd.: γαστέρι v εστιν Pap, εἰσί A τὸ] τὰ U τοῦτο] τοῦ U

---

3 *ibid.* § *3* Cain etenim dictus est acquisitio, quod omnia sibi acquireret, Abel qui omnia referret ad Deum pia devotus mentis attentione, nihil sibi arrrogans ut superior frater, sed totum tribuens conditori quod accepisset ab eo. 4—6 *ibid.* § *4* Has duas sectas una anima parturit; et ideo germanae habentur, quod uno fundantur utero; sed contrariae sunt, quia (*leg.* quare?) oportet eas, cum quodam animae partu editae fuerint, dividi ac separari; compugnantibus enim hospitium unum perpetuo esse non potest. 8—9 *ibid.* cum vero genuerit (scil. anima) confessionem quae defertur Deo, deponit cordis sui tumorem. 11 sqq. *ibid.* Denique Rebecca cum duas naturas humani ingenii parturiret, unam mali, alteram boni (Esau enim typus erat malitiae, Iacob

ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ γένεσις —, ἀλλὰ „καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου
διασταλήσονται“ — ἡ ἴασις ἥδε, διασταλῆναι καὶ χωρισθῆναι ταῦτα ἀπ’
5 ἀλλήλων καὶ μηκέτι τὸν αὐτὸν χῶρον οἰκῆσαι. προσθεὶς οὖν ὁ θεὸς
τῇ ψυχῇ καλὸν δόγμα τὸν Ἄβελ ἀφεῖλεν αὐτῆς δόξαν ἄτοπον τὸν Κάιν.
καὶ γὰρ Ἀβραὰμ ἐκλιπὼν τὰ θνητὰ „προστίθεται τῷ θεοῦ λαῷ“ (Gen.
25, 8), καρπούμενος ἀφθαρσίαν, ἴσος ἀγγέλοις γεγονώς· ἄγγελοι γὰρ
στρατός εἰσι θεοῦ, ἀσώματοι καὶ εὐδαίμονες ψυχαί· ὅ τε ἀσκητὴς τὸν
αὐτὸν τρόπον Ἰακὼβ λέγεται προστίθεσθαι τῷ βελτίονι (Gen. 49, 33),
6 ὅτε ἐξέλιπε τὸ χεῖρον. ὁ δὲ αὐτομαθοῦς ἐπιστήμης ἀξιωθεὶς Ἰσαὰκ
ἐκλείπει μὲν καὶ αὐτὸς ὅσον σωματοειδὲς αὐτοῦ τῇ ψυχῇ συνύφαντο,
προστίθεται δὲ καὶ προσκληροῦται οὐκέθ’ ὡς οἱ πρότεροι λαῷ, „γένει“
δέ, καθάπερ φησὶ Μωυσῆς (Gen. 35, 29)· γένος μὲν γὰρ ἓν τὸ ἀνω-
7 τάτω, λαὸς δὲ ὄνομα πλειόνων· ὅσοι μὲν οὖν μαθήσει καὶ διδασκαλίᾳ
προκόψαντες ἐτελειώθησαν, προσκληροῦνται πλείοσιν· οὐ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν
ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἀκοῆς καὶ ὑφηγήσεως μανθανόντων, οὓς λαὸν ὠνόμασεν·

2 διαλαλήσονται H ἡ ἴασις Pap U, ἢ ἴασις F: ἡ om. ceteri ἥδε] δὲ U, δεῖ δὲ F χωρισθῆναι] διακριθῆναι UF ταῦτ’ A ἀπ’ om. Pap 4 αυτη Pap τὸν alterum om. UF Καΐνα Pap 5 λαῷ] λόγῳ UF 7 εισιν Pap, om. UF 8 λέγεται προστίθεσθαι Pap UF: προστίθεται ceteri 9 ὅτι GH εξελιπεν Pap, ἐξέλειπε HP δ’ AUF 10 ἐκλίπῃ A, εκλιπειν Pap συνυφανται Pap, συνύφαστο FL² 11 προτέρῳ G λαοὶ HP 12 δέ] γὰρ UF φησιν Pap τὸ] τῷ Pap A 14 οὐ Pap UF: οὐδὲ ceteri 15 καὶ om. UF ἀφηγήσεως U ὠνόμακεν UF

figuram bonitatis gerebat), easque exsilire intra uterum sentiret suum, mirata quidnam illud esset quod discordiam quandam concepti cerneret fetus, consuluit Deum, ut passionem proderet, medelam daret. itaque precanti est responsum redditum: duae gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo exibunt. quod si ad animam referas, eandem generatricem boni et mali intelleges, quia ex eodem fonte animae utrumque dimanat, sed hoc sobrii solet esse verique iudicii, ut repudiato malo enutriat quod bonum est atque confirmet. . . . adiiciens ergo Deus bonum animae dogma Abel sustulit improbum dogma Cain. 9 sqq. *ibid. 12, 6* Denique de Isaac non perfunctorie scriptum putatur, quod relinquens (requirens *vulg.*) corporis istius speciem quae animae suae attexebatur appositus sit ad genus suum, eo quod patris sui moribus adhaeserit. pulchre autem ad genus ait, non ad populum, sicut alibi: nam legimus aliis locis appositos fuisse ad populum suum, sed isti non tam praestantes: praestantior autem qui paucorum similis fuerit et non plurimorum; . . . etenim ubi labor doctrina meditatio, illic cum pluribus commune collegium et quoddam populare consortium est; audiendo enim plerique proficiunt, quos nominavit populum; ubi autem non humana traditione, sed ingeniosa collectione sine usu laboris disciplina percipitur, illic sublimis generis incorrupta sinceritas est.

οἱ δὲ ἀνθρώπων μὲν ὑφηγήσεις ἀπολελοιπότες, μαθηταὶ δὲ εὐφυεῖς
θεοῦ γεγονότες, τὴν ἄπονον ἐπιστήμην ἀνειληφότες, εἰς τὸ ἄφθαρτον
p. 165 M. καὶ τελεώτατον γένος μετανίστανται κλῆρον ἀμείνω τῶν | προτέρων
ἐνδεδεγμένοι, ὧν ὁ Ἰσαὰκ θιασώτης ἀνωμολόγηται. (3.) δηλοῖ δὲ καὶ 8
ἕτερον τοιοῦτον * * * νοῦν ἀθάνατον. εἰσὶ δὲ οὓς ἀνωτέρω προαγαγὼν
εἴδη μὲν καὶ γένη πάντα ὑπερπτῆναι παρεσκεύασεν, ἵδρυσε δὲ πλησίον
ἑαυτοῦ, καθὰ καὶ Μωυσῆς ᾧ φησι· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ"
(Deut. 5, 31). ἡνίκα γοῦν τελευτᾶν ἔμελλεν οὗτος, οὐκ ἐκλιπὼν προστί-
θεται ὥσπερ οἱ πρότεροι μήτε πρόσθεσιν μήτε ἀφαίρεσιν κεχωρηκώς,
ἀλλὰ „διὰ ῥήματος" τοῦ αἰτίου μετανίσταται (Deut. 34, 5), δι' οὗ καὶ
ὁ σύμπας κόσμος ἐδημιουργεῖτο· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν σοφὸν ἰσότιμον
κόσμῳ ὁ θεὸς ἡγεῖται τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ τὸ πᾶν ἐργαζόμενος καὶ τὸν
τέλειον ἀπὸ τῶν περιγείων ἀνάγων ὡς ἑαυτόν. οὐ μὴν οὐδέ, ὅτε τοῖς 9
περιγείοις χρήσας αὐτὸν εἴασεν ἐνομιλεῖν, ἄρχοντος ἢ βασιλέως κοινήν
τινα ἀρετὴν ἀνῆπτεν αὐτῷ, καθ' ἣν ἀνὰ κράτος ἡγεμονεύσει τῶν τῆς
ψυχῆς παθῶν, ἀλλ' εἰς θεὸν αὐτὸν ἐχειροτόνει πᾶσαν τὴν περὶ τὸ σῶμα

---

1 μὲν om. Pap ὑφηγήσει F δ' U, καὶ G 1. 2 εὐφυεῖς θεοῦ codd. et Pap: θεοῦ εὐφυεῖς v 3 τελειότατον UF κλῆρον] καθα ολων Pap, καὶ καθαρὸν UF τῶν προτέρων Pap MUF: τῶν προτέρων ἐν γενέσει βίον G, τὸν τῶν προτέρων ἐν γενέσει βίον A, τὸν ἐν γενέσει βίον PH[1], τῶν ἐν γενέσει βίων H[2] 4 ἐνδεδειγμένοι UFG ὁ om. H 4. 5 δηλοῖ—ἀθάνατον om. UF 5 post τοιοῦτον in Pap quattuor lineae vacuae relictae; lacunam indicavi νοῦν ἀθάνατον] ην θανατον Pap εισιν Pap δ' UF προαγαγὼν Pap UF: προάγων ceteri 6 πάνθ' UF ἵδρυσε δὲ UF, ιδρυσεν δε Pap: ἱδρύσας ceteri 7 Μωϋσῆς ωι Pap: Μωϋσῆν ὦ UF, Μωϋσῆς (om. ᾧ) ceteri, Μωϋσῇ Mang. φησιν Pap 8 ἔμελλεν οὗτος Pap UF: οὗτος om. ceteri ἐκλιπὼν Pap UF: ἐκλείπων ceteri 8. 9 προτίθεται A 9 πρότερον F μήτ' ἀφαίρεσιν μήτε πρόσθεσιν transp. UF πρόθεσιν F κεχωρικὼς FG 12 τῷ κόσμῳ P ἡγεῖται Pap UF: ἤγαγε ceteri 13 οὐδ' AUF, δὲ L 14 χρήσας] χώροις coni. Markland ἀνομιλεῖν P 15 τιν' A ἀρετὴν om. UF, ἀρχὴν coni. Mang. αναπτεν Pap ἡγεμονεύσειν UF τῆς om. UF 16 ἀλλὰ F

---

5 *ibid.* § 7 Beata et illa mens quae species et ipsum genus supergrediens meretur audire quod dictum est ad Moysen, cum separaretur a populo: Tu autem sta mecum. 8 *ibid.* § 8 Et ideo non legimus de eo sicut de ceteris, quia deficiens mortuus est, sed per verbum Dei mortuus est ... per quod facta sunt omnia; verbo autem Dei caeli firmati sunt. 16 sqq. *ibid.* § 7 ita etiam in Moyse venturi doctoris figura ... humanae dignitatem condicionis excessit eo usque, ut Dei donaretur nomine, sicut habemus scriptum dicente Domino: posui te in deum Pharaoni. etenim victor passionum omnium ... mentem regens, carnem subiiciens, et regia qua-

χώραν καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς νοῦν ὑπήκοα καὶ δοῦλα ἀποφήνας·
„δίδωμι γάρ σε“ φησί „θεὸν Φαραώ“ (Exod. 7, 1)· θεὸς δὲ ἔλλειψιν
10 ἢ πρόσθεσιν οὐκ ἀνέχεται πλήρης καὶ ἰσαίτατος ὢν ἑαυτῷ. παρὸ καὶ
τὴν ταφὴν λέγεται μηδὲ εἷς εἰδέναι τούτου (Deut. 34, 6)· τίς γὰρ ἂν
γένοιτο ἱκανὸς τὴν πρὸς τὸν ὄντα μετανάστασιν ψυχῆς τελείας κατανοῆσαι;
οὐδὲ αὐτὴν οἶμαι τὴν τοῦθ' ὑπομένουσαν εἰδέναι τὴν βελτίωσιν αὐτῆς,
ἅτε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιθειάζουσαν· τῷ γὰρ εὖ πάσχοντι
συμβούλῳ ὁ θεὸς περὶ ὧν μέλλει χαρίζεσθαι οὐ χρῆται, μὴ προλαβόντι
δὲ τὰς εὐεργεσίας ἀφθόνους εἴωθεν ὀρέγειν. τοιοῦτόν ἐστι τὸ προσθεῖναι
θεὸν γένεσιν ἀγαθοῦ τελείου διανοίᾳ· τὸ δὲ ἀγαθὸν ὁσιότης ἐστίν, ἧς
ὄνομα Ἄβελ.
11 (4.) „Καὶ ἐγένετο Ἄβελ ποιμὴν προβάτων, Κάιν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν“ (Gen. 4, 2). τί δήποτε πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ
Ἄβελ τὸν Κάιν νυνὶ τὴν τάξιν μετατέθεικεν, ὡς τοῦ νεωτέρου μεμνῆσθαι
πρότερον κατὰ τὴν τῶν βίων προαίρεσιν; εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν μὲν πρεσβύτατον πρότερον ἐπὶ γεωργίαν ἐλθεῖν, τὸν δὲ νεώτερον αὖθις ἐπὶ τὴν
12 τῶν θρεμμάτων ἐπιμέλειαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ τὰ εἰκότα καὶ πιθανὰ | Μωυσῆς p. 166 M.
ἀσπάζεται, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀκραιφνῆ μεταδιώκει· καὶ ὅταν γε μόνος
ἰδίᾳ τῷ θεῷ προσέρχηται, μετὰ παρρησίας φησὶ μὴ εἶναι εὔλογος — ἴσον

---

2 φησιν Pap   Φαραῶ M   3 πρόθεσιν F   5 μεταναστην Pap   6 οὐδ' AUF   τοῦθ'] τόθ' HP, τουτο Pap   αὑτῆς H corr.: αὐτῆς ceteri   8 συμβόλῳ M   ὁ θεὸς post χαρίζεσθαι transp. UF   9 αφθονους ειωθεν Pap: ἀφθόνως εἴωθεν UF, εἴωθεν ἀφθόνους ceteri   ὀρέγειν] παρέχειν A   εστιν Pap   10 τελείου Pap MAGF: τελείᾳ UH, τελείαν P   δ' AUF   13. 14 πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Κάϊν Pap UFL²: πρεσβυτάτου τοῦ Κάϊν τὸν Ἄβελ (om. εἰσαγαγὼν) ceteri   14 νυνὶ UF (Pap?): νῦν ceteri   τὴν τάξιν UF (Pap?): τῇ τάξει ceteri   διαμεμνῆσθαι H (Pap?)   15 προτέρου F   προερεσιν Pap: αἵρεσιν codd.   μὲν om. Pap UF   15. 16 πρεσβύτερον UF   16 ἐπὶ γεωργίαν Pap UF: εἰς γ. ceteri   17 εοικοτα Pap   18 ἀσπάζεται — μόνος om. F   γε μόνος] γενομενος Pap   19 ἰδίῳ G   τῶ θεῶ UF: τῷ om. ceteri   προσέρχηται om. HP   φησιν Pap

---

dam auctoritate castigans, nomine Dei vocatus est, ad cuius similitudinem se perfectae virtutis ubertate formaverat. (8.) . . . Deus enim neque defectionem aut diminutionem patitur neque adiectionem capit. unde et addidit Scriptura: quia nemo scit sepulturam eius usque in hodiernum diem, ut translationem magis quam interitum eius intellegas.   12 sqq. *ibid. I 3, 11* Et factus est, inquit, Abel pastor ovium, Cain autem operabatur terram. Non est otiosum quod cum ante generatus sit Cain, ut lectio docet, praelatus sit hoc loco Abel nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturae. quid sibi vult mutatio ordinis, ut prius iunioris meminerit, ubi describitur vitae status operisque usus?

τῷ μὴ τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐφίεσθαι —, πεπονθέναι δὲ τοῦτο
πρὸ τῆς ἐχθὲς καὶ τρίτης, ἀφ' οὗ τὸν θεὸν ἄρξασθαι διαλέγεσθαι ὡς
θεράποντι αὐτῷ (Exod. 4, 10). τοῖς μὲν γὰρ εἰς τὸν τοῦ βίου σάλον 13
καὶ κλύδωνα παρεληλυθόσιν ἐπινηχομένοις ἀνάγκη φορεῖσθαι, μηδενὸς
ἐχυροῦ τῶν ἐπιστήμης ἐνειλημμένοις, εἰκότων δὲ καὶ πιθανῶν ἠρτη-
μένοις· τῷ δὲ θεοῦ θεραπευτῇ πρεπῶδες ἀληθείας περιέχεσθαι, τὴν τῶν
εὐλόγων εἰκαστικὴν καὶ ἀβέβαιον μυθοποιίαν χαίρειν ἐῶντι. τί οὖν 14
καὶ τὸ ἐν τούτοις ἀληθές; κακίαν ἀρετῆς χρόνῳ μὲν εἶναι πρεσβυτέραν,
δυνάμει δὲ καὶ ἀξιώματι νεωτέραν. ὅταν μὲν οὖν ἡ γένεσις ἀμφοῖν
εἰσάγηται, προεκτρεχέτω ὁ Κάιν· ὅταν δὲ ἐπιτηδεύσεων σύγκρισις
ἐξετάζηται, φθανέτω ὁ Ἄβελ. γενομένῳ γὰρ τῷ ζῴῳ συμβέβηκεν εὐθὺς 15
ἔτ' ἐκ σπαργάνων, ἄχρις ἂν ἡ νεωτεροποιὸς ἀκμῆς ἡλικία τὸν ζέοντα
φλογμὸν τῶν παθῶν σβέσῃ, συντρόφους ἔχειν ἀφροσύνην ἀκολασίαν
ἀδικίαν φόβον δειλίαν, τὰς ἄλλας συγγενεῖς κῆρας, ὧν ἑκάστην ἀνατρέ-
φουσι καὶ συναύξουσι τιτθαὶ καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων
εὐσέβειαν μὲν ἐλαυνόντων δεισιδαιμονίαν δὲ πρᾶγμα ἀδελφὸν ἀσεβείᾳ
κατασκευαζόντων εἰσηγήσεις καὶ θέσεις. ὅταν δὲ ἤδη παρηβήσῃ καὶ 16
ἡ τῶν παθῶν παλμώδης νόσος χαλάσῃ, καθάπερ νηνεμίας ἐπιγενομένης,

---

1 τῷ] τὸ MAG 2 εχθες Pap, ἐκχθὲς (sic) U: χθὲς ceteri καὶ] ἢ UFL² 5 ὀχυροῦ FHcorr. τῶν ἐπιστήμης Pap UF: τῶν ἐντὸς ἐπιστήμης ceteri; τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις coni. Mang., τῶν ἐκ τῆς ἐπιστήμης Markland ἐνειλημμένων G 6 ἔχεσθαι D τὴν τῶν UFD: θνητων Pap, τῶν om. MAGHP 7 εὐλόγων Pap UFD: ἐκ λόγων ceteri μυθοπορίαν AGHP χαίρειν ἐῶντι Pap UFD: χαίρειν εἰπόντι L², ἀποτρεψαμένῳ ceteri 10 ὁ om. UF 11 γὰρ] μὲν γὰρ UF 12 ἔτ' om. UF αχρι Pap ηλικιαν Pap 13 τῶν παθῶν om. F σβέσῃ MGHP: σβεσθῇ Pap UF, σβέσοι A, σβέσειν L, σβέσειε v 15 συναύξουσι MAUF, συναξουσιν Pap: συναυξάνουσιν GHP τιτθαὶ UF, τιθθαι Pap: τιτθοὶ H, τιθασοὶ MGP, τιθασσοὶ A παιδαγωγοὶ] διαγωγὴ H και εθων Pap: δι' ἐθῶν codd. 16 ἀσεβείᾳ Pap UFL²: ἀδικίας ceteri 17 εἰσηγήσεις καὶ θέσεις Pap UF: εἰσηγήσεσιν (om. καὶ θέσεις) ceteri

---

6—7 D^R fol. 72^v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: τῷ θεοῦ θεραπευτῇ — χαίρειν ἐῶντι. 8 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 3, 11* ... innocentia enim tempore posterior est quam malitia et quadam suppar aetate, sed meritorum nobilitate antiquior. ... ubi ergo generatio exprimitur, praeveniat Cain, ubi disciplinarum fit praedicatio, praecurrat Abel. adolescentiam igitur et ipsam in exordiis iuventutem variarum illecebris passionum fervere quis abnuat, sed ubi maturior aetas successerit tamquam pubescentis lasciviae tempestate discussa, tranquillitatem refundi et in quosdam portus quietos lassae animae navigium subducere?

ἄρχεταί τις γαλήνην ἄγειν ὀψὲ καὶ μόλις βεβαιότητι ἀρετῆς ἱδρυθείς, ἣ
τὸν ἐπάλληλον καὶ συνεχῆ σεισμόν, βαρύτατον κακὸν ψυχῆς, ἐπράυνεν.
οὕτως μὲν δὴ τὰ χρόνου πρεσβεῖα οἴσεται κακία, τὰ δὲ ἀξιώματος καὶ
17 τιμῆς καὶ εὐκλείας ἡ ἀρετή. πιστὸς δὲ τούτου μάρτυς ὁ νομοθέτης
αὐτός· τὸν γὰρ ἀφροσύνης ἐπώνυμον Ἠσαῦ εἰσαγαγὼν χρόνῳ πρεσβύ-
τερον τῷ γενέσει μὲν νεωτέρῳ ἐπωνύμῳ δὲ ἀσκήσεως τῶν καλῶν Ἰακὼβ
χαρίζεται τὰ πρεσβεῖα· ὁ δὲ οὐ πρότερον αὐτὰ φέρεσθαι | διαγνώσεται. p. 167 M.
ἢ καθάπερ ἐν ἀγῶνι τὸν ἀντίπαλον ἀπειπεῖν χεῖρας ὑπ' ἀσθενείας
καθέντα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὸν στέφανον παραχωρῆσαι τῷ πόλεμον
18 ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πρὸς τὰ πάθη πεποιημένῳ· „ἀπέδοτο“ γάρ
φησι „τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ“ (Gen. 25,33), ὁμολογήσας ἄντικρυς,
ὅτι τὰ δυνάμει πρῶτα καὶ κατ' ἀρετὴν τίμια φαύλου μέν ἐστιν οὐδενός,
μόνου δὲ τοῦ σοφίας ἐραστοῦ, καθάπερ καὶ αὐλὸς καὶ λύρα καὶ τὰ ἄλλα
19 μουσικῆς ὄργανα μόνου τοῦ μουσικοῦ. (5.) περὶ δὲ τοῦ δόγματος
τούτου καὶ νόμον ἀναγράφει πάνυ καλῶς καὶ συμφερόντως τιθείς. ἔχει

---

1 αρχεσεται Pap καὶ om. Pap U μογεις Pap ἀρετῇ A ἱδρυνθείς FH 3 τὰ τοῦ χρόνου U δ' AF 4 εὐκλείας] εὐλαβείας G 5. 6 πρεσβύτατον HPL[1] 7 δ' UF 9 καθέντα] καταθέντα H καὶ τὰ] τά τε UF 10 ἄσπενδον A απεδετο Pap 11 φησιν Pap 12 κατ' ἀρετὴν Pap UF: τὰ ἀρετῆς ceteri μέν ἐστι Pap U, μὲν ἔστ' F: ἐστιν om. ceteri 13 καὶ αὐλὸς Pap UF: καὶ om. ceteri ταλλλα (sic) Pap 15 πάνυ καλῶς] παγκαλως Pap τιθείς Pap UF: τεθειμένον ceteri ἔχει δὲ ὧδε om. MAGHP

---

3 sqq. *ibid. I 4, 12* Ne ergo dubites talibus naturae admonitus exemplis, quod malitia praecedat tempore, sed iuvenculescat infirmitate: habet illa aetatis stipendium, virtus autem praerogativam gloriae, qua plerumque iusto cedit iniquus. cuius rei testis est fidelis divina Scriptura, quae docet Esau cognomine stultitiae virum cessisse patienter primatus suos fratri suo Iacob, ita ut diceret: ut quid mihi primatus? sed quos iste postbabuit, hos vir cognomento exercitationis praeditus quaesivit mereri. nonne tibi videtur Esau tamquam in agone victus et propriae mentis infirmitate imparem se existimans cessisse victori coronam, quem videbat nullis passionum illecebris inflecti, quarum ipse pulverem sustinere non poterat? ut quid mihi, inquit, primatus? apud ignavos enim nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur; studia enim virtutis quaedam instrumenta sunt: itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. 14 sqq. *ibid. § 13* Docet hoc sermo legis, sicut scriptum invenimus: Si fuerint, inquit, uni homini duae uxores, una earum dilecta et altera odibilis, et pepererint ei ambae filios dilecta et odibilis et primitivus fuerit filius mulieris odibilis: qua die heredes reliquerit filios in substantia sua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectae omittens filium odibilis, sed primitivum filium odibilis cognoscet dare illi dotem (dupla?) ex omnibus quae inveniuntur

δὲ ὧδε· „ἐὰν γένωνται ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη καὶ μία μισουμένη, καὶ τέκωσιν αὐτῷ ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη καὶ γένηται ὁ υἱὸς τῆς μισουμένης πρωτότοκος, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν κληροδοτῇ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον, ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης ἐπιγνώσεται δοῦναι αὐτῷ διπλᾶ ἀπὸ πάντων ὧν ἂν εὑρεθῇ αὐτῷ, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτόκια" (Deut. 21, 15—17). ἐπίγνωθι, ὦ ψυχή, καὶ γνώρισον, τίς ἐστιν ἡ μισουμένη 20
καὶ τίς ὁ τῆς μισουμένης υἱός, καὶ εὐθὺς αἰσθήσῃ, ὅτι ἄλλῳ μὲν οὐδενί,
I p.265 M. μόνῳ δὲ τούτῳ καθήκει τὰ πρεσβεῖα. | δύο γὰρ ἡμῶν ἑκάστῳ συνοικοῦσι γυναῖκες ἐχθραὶ καὶ δυσμενεῖς ἀλλήλαις, τῶν ζηλοτυπίας τὸν ψυχικὸν οἶκον ἀναπιμπλᾶσαι φιλονεικιῶν· τούτων τὴν μὲν ἑτέραν ἀγαπῶμεν χειροήθη καὶ τιθασὸν καὶ φιλτάτην καὶ οἰκειοτάτην αὐτοῖς νομίζοντες, καλεῖται δὲ ἡδονή· τὴν δὲ ἑτέραν ἐχθαίρομεν ἀτίθασον ἀνήμερον ἐξηγριωμένην πολεμιωτάτην ἡγούμενοι, ὄνομα δὲ [καὶ] ταύτης ἐστὶν ἀρετή.

---

1 ἐὰν Pap UF: ἐὰν δὲ ceteri ἀνθρώπω Pap UF: τῶ ἀνθρώπω ceteri μία UF: ἡ μία ceteri 2 καὶ μία Pap UF: καὶ ἡ μία ceteri αὐτῶν post καὶ μία add. UF 3 ὁ om. MAP ὁ πρωτότοκος τῆς μισουμένης transp. UF ἐν om. UF 4 κατακληροδοτεῖ A, κατακληρονομῆ UF τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ UF: τὰ ὑπάρχοντα τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ceteri 6 τὸν πρωτότοκον — μισουμένης om. F ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης Pap MAG: ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον τὸν τῆς μισουμένης U, ἀλλὰ τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον HP 7 ἀπὸ πάντων] ἀπάντων H ἂν om. F 8 αὐτῶ Pap UF καθῆκε Mang. πρωτοτόκεια Pap H

10 υἱός om. MAGHP αισθησει Pap 11 $\overset{\eta}{\text{ὑ}}$μῶν A^{2} συνοικουσιν Pap, om. A^{1} 12 ψυχικὸν] τῆς ψυχῆς G^{2} 13 αναπιπλασαι Pap, ἀναπιμπλῶσαι A^{2}B φιλονικιων Pap, φιλονεικῶν F 14 χειροήθει A^{1} τιθασσὸν AGUF αὐτοῖς UFP^{1}, αὐτῶ G^{2}, αὐτὴν A^{2}BH^{2}P^{2} 15 τὴν δ' ABG^{2}H^{2}P^{2}U εχθαιρομεν Pap: ἐχθρόνομον A^{2}B, ἐχθραίνομεν ceteri ἀτίθασον Pap HP: ἀτίθασσον ceteri 16 καὶ seclusit Wendl. ταύτη MA^{1}G^{1}H^{1}P^{1} ἡ ἀρετή U

---

ei, quia ipse initium filiorum eius est et ipsi debentur primitiae. quam profunda latent mysteriorum secreta in litteris! recognosce, anima, partus tuos et odibilis istius mulieris quaere mysterium: intra te ea invenies, si requiras. repete cogitationes, relege sensus tuos, et cui primitiae debeantur agnosces. duae enim mulieres unicuique nostrum cohabitant inimicitiis ac discordiis dissidentes, velut quibusdam zelotypiae contentionibus nostrae replentes animae domum. una earum nobis suavitati et amori est, blanda conciliatrix gratiae, quae vocatur voluptas: hanc nobis opinamur sociam ac domesticam; illam alteram immitem asperam feram credimus, cui nomen virtus est.

21 ἡ μὲν οὖν προσέρχεται πόρνης καὶ χαμαιτύπης τὸν τρόπον τεθρυμμένη, κεκλασμένῳ τῷ βαδίσματι ὑπὸ τρυφῆς τῆς ἄγαν καὶ χλιδῆς, σαλεύουσα τὼ ὀφθαλμώ, οἷς τὰς τῶν νέων ἀγκιστρεύεται ψυχάς, θράσος μετ' ἀναισχυντίας ἐμβλέπουσα, τὸν αὐχένα ἐπαίρουσα, πλέον τῆς φύσεως ἑαυτὴν ἐνορθιάζουσα, σεσαρυῖα καὶ κιχλίζουσα, περιέργῳ ποικιλίᾳ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἀναπεπλεγμένη, ὑπογεγραμμένη τὴν ὄψιν, ἐγκεκαλυμμένη τὰς ὀφρῦς, θερμολουσίαις ἐπαλλήλοις | II p.266 χρωμένη, ἔρευθος εἰργασμένη, πολυτελεῖς ἐσθῆτας ἐπηνθισμένας ἄκρως ἀμπεχομένη, περιβραχιόνια καὶ περιαυχένια καὶ ὅσα ἄλλα χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν δημιουργηθέντα κόσμος ἐστὶ γυναικεῖος περικαθειμένη, μύρων εὐωδεστάτων ἀποπνέουσα, τὴν ἀγορὰν οἰκίαν νομίζουσα, τριοδῖτις σοβάς, χήτει
22 γνησίου κάλλους τὸ νόθον μεταδιώκουσα. συνομαρτοῦσι δὲ αὐτῇ τῶν συνηθεστάτων πανουργία προπέτεια ἀπιστία κολακεία φενακισμὸς ἀπάτη ψευδολογία ψευδορκία ἀσέβεια ἀδικία ἀκολασία, ὧν ἐν μέσῳ καθάπερ ἡγεμὼν χοροῦ στᾶσά φησι πρὸς τὸν νοῦν τάδε· „εἰσίν, ὦ οὗτος, θησαυροὶ πάντων ἀγαθῶν ὅσα ἀνθρώπεια παρ' ἐμοί — τὰ γὰρ θεῖα ἐν οὐρανῷ —, ὧν ἐκτὸς οὐδὲν εὑρήσεις· τούτους, ἢν ἐθέλῃς μοι συνοικεῖν,

---

1—215,20 ἡ μὲν οὖν — ἐμπεφορημένος ἀκράτου om. $H^1P^1L^1$; in G^2 haec adnotantur (fol. 89r): ἐν τῷ λόγῳ περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν φέρεται ὃ δηλονότι βέλτιον τὰ παρόντα τοῦ λόγου. in L^1 haec leguntur: τὸ λεῖπον προεγράφη ἐν τῷ περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ παραδέχεσθαι λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχή, πάνυ καλῶς ἐν ταῖς ἱεραῖς στήλαις 1 χαμαιτύπου A^2B : τὸν om. UG^2H τεθρυμενηι Pap, τεθραμμένη Turn. 3 τοῖς ὀφθαλμοῖς MA^1G^1 νέων] ἀνθρώπων MA^1G^1 θάρσος A^2B, om. MA^1G^1 4 βλέπουσα MA^1G^2 5 ἐνορθριάζουσα F, ἐνωραΐζουσα MA^1G^1; ἐξορθιάζουσα coni. Wendl.; fort. ἐπορθιάζουσα σεσαρυῖα Pap UF: σεσηρυῖα ceteri καὶ om. MA^1G^1 6 τρίχας τῆς κεφαλῆς transp. F 7 ἐπαλλήλαις G^1, ἀλλεπαλλήλαις MA^1 ερευθες Pap, χρῶμα ἐρευθὲς MA^1G^1 8 ἐπηνθισμένη MA^1G^1 ἄκρως] ἁβρῶς A^1 9 ὅσ' A^2B : 10 ἃ κόσμος MA^1G^1 εστιν Pap γυναικος Pap, γυναικῶν A^2B περιειμένη F, περικαθημένη Pap UGHP, περὶ ἀγορὰν καθημένων A^2B 11 οἰκείαν G^2 νομισουσα Pap 12 τὸ] τον Pap δὲ Pap MG^2: δ' ceteri 13 πανουργεια Pap προπέτεια — ἀσέβεια (14) om. A^2G^2BHPUF ἀπιστία (απιστεια) add. Pap: om. codd. 14 ψευδολογεια Pap ψευδορκία Pap MA^1G^1: ψευδοδοξία v 15 χοροῦ στᾶσα Pap MABG: χοροστατοῦσα ceteri φησιν Pap ὦ om. MA^1G^1 17 τούτους οὖν MA^1G^1 θέλῃς A^2B ἐμοὶ MA^1G^1

---

1 sqq. *ibid.* *§ 14* Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias incessu, nutantibus oculis et ludentibus iaculans palpebris retia, quibus pretiosas iuvenum animas capit, . . . in plateis vaga, ... pudore vilis, amictu dives, genas picta; etenim quia verum decorem naturae habere non potest, adulterinis fucis affectatae pulchritudinis lenocinatur speciem, non veritatem: vitiorum succincta comitatu et quodam nequitiarum choro circumfusa, dux criminum.

τοὺς θησαυροὺς ἀναπετάσασα χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν ἐνόντων ἀφθονωτάτην εἰσαεὶ παρέξω. βούλομαι δέ σοι προειπεῖν τὸ πλῆθος τῶν 23
ταμιευομένων ἀγαθῶν, ἵνα κἂν συναινῇς ἑκὼν ἀσμενίζῃς, κἂν ἀποστρέφῃ μὴ ἀγνοῶν ἀρνῇ· ἄνεσίς ἐστι παρ' ἐμοὶ καὶ ἄδεια καὶ ἐκεχειρία καὶ πόνων ἀμελετησία καὶ χρωμάτων ποικιλία καὶ κλάσεις ἐμμελέσταται φωνῆς, σιτία πολυτελῆ καὶ ποτά, ὀσμῶν ἡδίστων παμπληθεῖς διαφοραί, συνεχεῖς ἔρωτες, ἀπαιδαγώγητοι παιδιαί, μίξεις ἀνεξέταστοι, ἀνουθέτητοι λόγοι, ἔργα ἀνυπεύθυνα, ἀφρόντιστος βίος, μαλακώτατος ὕπνος, κόρος ἀπλήρωτος. ἐὰν οὖν ἐθελήσῃς σὺν ἐμοὶ ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς, ἐκ 24
πάντων εὐτρεπίσασά σοι τὰ ἁρμόζοντα δωρήσομαι, συνεπισκοποῦσα τί ἂν φαγὼν ἢ πιὼν γανωθείης ἢ τί τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδὼν ἢ τοῖς ὠσὶν ἀκούσας ἢ μυκτῆρσιν ὀσφρόμενος ἡσθείης· ἐλλείψει δὲ οὐδὲν ὧν ἂν ἐπιθυμήσῃς, πλείω γὰρ τῶν ἀναλισκομένων εὑρήσεις τὰ γεννώμενα. φυτὰ γάρ ἐστιν 25
ἐν τοῖς λεχθεῖσι θησαυροῖς ἀειθαλῆ, βλαστάνοντα καὶ τίκτοντα καρποὺς ἐπαλλήλους, ὡς τὴν τῶν ὡραίων καὶ νέων ἀκμὴν ἐπιτρέχειν καὶ καταλαμβάνειν τοὺς ἤδη πεπανθέντας· πόλεμος οὐδὲ εἷς ἐμφύλιος ἢ ξενικὸς τὰ φυτὰ ταῦτα πώποτε ἔτεμεν, ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον αὐτὰ γῆ παρέλαβεν, ὥσπερ ἀγαθὴ τροφὸς τιθηνεῖται, ῥίζας μὲν οἱονεὶ θεμελίους εἰς τὸ κάτω βαλλομένη κραταιοτάτας, τὸ δὲ ὑπὲρ γῆς ἔρνος οὐρανόμηκες

---

2 εἰσαεὶ] σοι MA[1]G[1] προσειπεῖν P 3 κἂν prius om. MA[1]G[1] συναινέσας MA[1]G[1], αινης Pap ἀσμενίζῃ MA[1], ἀσμενίζεις FH ἀποστραφῇς MA[1]G[2] 4 εστιν Pap ἐκκεχειρία MA[2]BHPF, εκεχηρεια Pap 5 χρημάτων A[2]G[2]BHPF 6 σιτία Pap MA[1]G[1]: σιτία τε ceteri ὀσμῶν] ἀρωμάτων MA[1]G[1] 7 παιδειαι Pap, παιδειαί G[1] (παιδεῖαι legit Ambros.) 8 ἀφρόντιστος Pap MA[1]G[1]: ἄφροντις ceteri 9 ἀπλήρωτος] ἀπαραίτητος MA[1]G[1] θελήσῃς A[2]BF 10 εὐπορήσασα καὶ εὐτρεπίσασα F εὐτρεπίσασα Pap et codd.: ὧν εὐτρέπισα γ ἁρμόττοντα MA[1] 11 ἢ τί πιὼν HPUF ἢ τί τοῖς ὠσὶν A[2]B ωσι et μυκτηρσι Pap 12 οσφρομενος Pap: ὀσφραινόμενος codd. δ' A[2]G[2]BHPUF ἐπιθυμήσειε A[1] 13 τὰ γεννώμενα Pap MA[1]G[1]: γεγενημένα (om. τὰ) ceteri 14 ἀειθαλεῖς A[1] καὶ τίκτοντα om. MA[1]G[1] 16 τοὺς om. G[1] πόλεμος δὲ U, πόλεμος δ' HP οὐδεὶς MA[1]G[1] ἢ] καὶ A[1] 17 ταῦτα (β′) τὰ φυτὰ (α′) H οὐπώποτε MA[1] ἀπέτεμεν MA[1]G[1], ἐπέτεμεν G[2]U, ἐξέτεμεν A[2]B τὸ om. Pap (?) A[1] 18 ταῦτα τιθηνεῖται MA[1]G[1] 'οἷον εἰς U 19 τὰ κάτω A[2]B βαλομένη A[2]B, βαλλομένης F τὸ] τὰ Pap A[2]G[2]BPUF δ' A[2]G[2]BHPUF

---

2 sqq. *ibid.* .... spargit odores suos voluptas, ... thesauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos concubitus pollicetur, sine paedagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine sollicitudine, mollem somnum, inexplebilem cupiditatem.

ἀνατείνασα, κλάδους δὲ ἐκφύσασα τῶν ἐν ζῴοις χειρῶν καὶ ποδῶν ἀναλογοῦντα μιμήματα, πέταλα δὲ οἷον κόμας σκέπην ἐν ταὐτῷ καὶ κόσμον ἐπανθῆσαι παρασκευάσασα, καρποὺς δὲ ἐπὶ τούτοις, ὧν ἕνεκα κἀκεῖνα".

26 τούτων ἀκούσασα ἡ ἑτέρα — καὶ γὰρ ἐν ἀποκρύφῳ μὲν ἐν ἐπηκόῳ II p.267 M. δὲ εἱστήκει —, δείσασα μή ποτε λαθὼν ὁ νοῦς αἰχμάλωτος ἀνδραποδισθεὶς ἀπαχθῇ τοσαύταις δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔτι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ἐνδοὺς εὖ καὶ ποικίλως ἐπὶ ἀπάτῃ τετεχνιτευμένην — διὰ γὰρ τῶν περιάπτων καὶ μαγγανειῶν ἔνυττεν, ἐκήλει, γαργαλισμοὺς ἐνειργάζετο —, παρελθοῦσα ἐξαίφνης ἐπιφαίνεται ἐλευθέρας καὶ ἀστῆς προσφερομένη πάντα, σταθερὸν βάδισμα, ἠρεμαιοτάτην ὄψιν, χρῶμα καὶ τὸ αἰδοῦς καὶ τὸ σώματος ἀκιβδήλευτον, ἀψευδὲς ἦθος, ἀνόθευτον βίον, ἀποίκιλον γνώμην, λόγον οὐ φένακα, διανοίας ὑγιοῦς ἀληθέστατον μίμημα, σχέσιν ἄπλαστον, οὐ σεσοβημένην κίνησιν, μετρίαν ἐσθῆτα, τὸν χρυσοῦ τιμιώ-

27 τερον φρονήσεως καὶ ἀρετῆς κόσμον. συνείποντο δὲ αὐτῇ εὐσέβεια ὁσιότης ἀλήθεια θέμις ἁγιστεία εὐορκία δικαιοσύνη ἰσότης εὐσυνθεσία κοινωνία ἐχεμυθία σωφροσύνη κοσμιότης ἐγκράτεια πρᾳότης ὀλιγοδεΐα εὐκολία αἰδὼς ἀπραγμοσύνη ἀνδρεία γενναιότης εὐβουλία προμήθεια φρόνησις προσοχὴ διόρθωσις εὐθυμία χρηστότης ἡμερότης ἠπιότης

---

1 δ' A^2G^2HPUF, δὲ om. B   ἐκφύσασα Pap G^1: ἐκφύσας A^1, ἐκφῦσα ceteri   1. 2 ἀναλογοῦντα] επαγοντα Pap, ἀναλογοῦντας L   2 μιμεῖται G^2HPUF   πετάλω Pap HP   δὲ καὶ B   σκέπειν L   3 παρασκευάσασα] παρεσκεύασά σοι H corr. L   δὲ Pap MG^1: δ' ceteri   4 ἡ om. N   ὑπηκόω A^1 5 δ' A^2B   λαβὼν UN, παθὼν B   ὁ νοῦς λαθὼν transp. MA^1G^1 7 ἐνδιδοὺς HP   τεχνιτεύμένην (sic) U: τετεχνιτευμένη MA^1GN, τεχνιτευμένη HPF, τετεχνευμενη Pap, τεχνιτευόμενος A^2B   8 ἐκήλει] ἐκίνει A^1 γαργαλισμὸς A^1, γαργαλισμὸν G^2HU   9 προφερομένη A^2BP, προφερομένους N, ἐπιφερομένη MA^1G^1 10 πάντα] παν Pap   σταθ$\overset{ε}{η}$ρὸν A^2 ἠρεμαίαν τὴν MA^1G^1 αἰδοῦς] αὐδοῦν A^2BP   11 τὸ] τοῦ A^1 12 φαίνακα A^1G^2 ὑγιοῦς] ἀληθοῦς FN   ἀληθέστατον ὑγιοῦς transp. B   13 ἄπλαστον] ἁπλῆν F   σεσοβημενη Pap   14 κόσμον] πλοῦτον G^1 δὲ Pap MG^1FN: δ' ceteri   15 ἀλήθεια—ἰσότης om. Pap   post ἁγιστεία add. θεοσέβεια MA^1G^1 καὶ εὐορκία HP   ἰσότης] ὁσιότης B   ἀσυνθεσία G^1 16 κοινωνία om. FN   ἐχεθυμία Pap F: εὐθυμία MA^1G^1, ἐχεμυθία ceteri   πραΰτης Pap   ὀλιγοδέεια Pap GP, ὀλιγόδεια F   17 αἰδὼς—προσοχὴ (18) om. Pap   ἀνδρία ABG   προμηθία A^1

4—216,7 N fol. 162^v: τούτων ἀκούσασα—εὐφραίνεται.   4 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 5, 15* His auditis ... haeret saucius. quem miserans virtus et casurum cito videns improviso occurrit, verita ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana.

φιλανθρωπία μεγαλοφροσύνη μακαριότης ἀγαθότης· ἐπιλείψει με ἡ
ἡμέρα λέγοντα τὰ τῶν κατ' εἶδος ἀρετῶν ὀνόματα. αὗται παρ' ἑκάτερα 28
στᾶσαι μέσην αὐτὴν ἐδορυφόρουν· ἡ δὲ σχῆμα τὸ σύνηθες ἑαυτῇ
λαβοῦσα λόγων ἤρξατο τοιῶνδε· „τὴν τερατουργὸν καὶ μάχλον καὶ μυθο-
λόγον εἶδον ἡδονὴν τραγικώτερον ἐνεσκευασμένην καὶ λιπαρῶς θαμινά
σοι προσομιλοῦσαν, ὥστε — εἰμὶ γὰρ μισοπόνηρος φύσει —, δείσασα
μὴ λάθῃς ἀπατηθεὶς καὶ συναινέσας κακοῖς μεγίστοις ὡς ὑπερβάλλουσιν
ἀγαθοῖς, ἠξίωσα τὰ προσόντα τῇ γυναικὶ μετὰ πάσης ἀληθείας προει-
πεῖν, ἵνα μηδὲν ἀγνοίᾳ τῶν συμφερόντων ἀπωσάμενος ἀβούλητον ἐμπο-
ρεύσῃ κακοπραγίαν. τὴν μὲν οὖν σκευὴν ᾗ κέχρηται πᾶσαν ἀλλοτρίαν 29
ἴσθι· τῶν γὰρ εἰς γνήσιον κάλλος οὐδὲν οἰκεῖον ἐξ ἑαυτῆς ἐπιφέρεται,
περιῆπται δὲ δίκτυα καὶ πάγας ἐπὶ τῇ σῇ θήρᾳ, νόθην καὶ κίβδηλον
εὐμορφίαν, ἃ προϊδόμενος, ἢν εὖ φρονήσῃς, ἀτελῆ τὴν ἄγραν αὐτῇ
παρασκευάσεις· ὀφθαλμοὺς μὲν γὰρ φανεῖσα ἡδύνει, ὦτα δὲ φθεγξαμένη
λιγαίνει, ψυχὴν δὲ τὸ πλείστων ἄξιον κτῆμα καὶ διὰ τούτων καὶ τῶν
ἄλλων ἁπάντων μερῶν πέφυκε λυμαίνεσθαι. τῶν δὲ περὶ αὑτὴν ἃ μὲν
II p.268 M. ἔμελλεν ἀκούσαντί σοι | προσηνῆ γενήσεσθαι διεξῆλθε, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα
μὴ ῥᾳστώνην εἶχεν ἀμύθητα ὄντα ἐθελοκακοῦσα ἐπεκρύψατο, οἷς οὐκ

---

1 post μεγαλοφροσύνη add. μεγαλειότης $A^{1}G^{1}$ μακαριωσύνη A^{1} ἡ om. Pap 2 τὰ om. $MA^{1}G^{1}UN$ τὰ ὀνόματα $MA^{1}G^{1}$ 3 στᾶσα F, πᾶσαι MG^{2} ἑαυτῇ] αὐτῇ $MA^{1}G^{1}$ 4. 5 καὶ μυθολόγον om. FN 5 τραγικωτέραν $G^{2}HPFN$, τραγικωτέρως $A^{2}B$ ἐσκευασμένην U, ἀνεσκευασμένην N 6 ὥστε Pap MG^{1}: ὥστ' ceteri 8 τῇ γυναικὶ om. $A^{2}B$, ἐν τῇ γυναικὶ N 9 μηδὲ $A^{2}B$ 9. 10 ἐμπορήσῃ $A^{2}B$ 10 τὴν κακοπραγίαν G^{1} πᾶσαν ᾗ κέχρηται transp. $A^{2}B$ ἀλλοτρία πᾶσα $MA^{1}G^{1}$ 11 ἴστε $G^{2}P$ ἴσθι· τῶν] αἰσθητῶν $A^{1}G^{1}$, αἰσθητὸν M ἑαυτῆς Pap A^{1}: αὑτῆς $MA^{2}BG^{1}$, αὐτῆς $G^{2}HPUFN$ φέρεται $MA^{1}G^{1}$, περιφέρεται B 12 πάγας] πάσας N 13 προειδόμενος Pap et codd. εὖ φρονήσῃς $MA^{1}G^{1}$, ευφροσυνης (sic) Pap: εὖ φρονῇς ceteri αὐτῇ om. G 14 γὰρ om. G^{2} ηδυνη Pap δὲ om. Pap 15 πλείστων U: πλεῖστον G^{1}, πλείστου ceteri (et Pap) 16 πάντων U αὐτὴν] αὐτὴν codd., εαυτου Pap 17 προσηνεῖ HF γενέσθαι $MABG^{1}$ διεξελθον Pap δὲ Pap MG^{1}: δ' ceteri 18 ἀπεκρύψατο $MABG^{1}P$

---

6 sqq. *ibid.* palam, inquit, apparui tibi non quaerenti me, ne fallat imprudentem et circumveniat te mulier effrenata et luxuriosa quae non novit pudorem.
10 sqq. *ibid.* . . . non te vincat formae concupiscentia: adulterina est, fucis illita, nequaquam vero ac sincero fulgens decore . . . mala sunt voluptatis vincula: oculos delectat, demulcet aures, sed mentem inquinat; multa mentitur, falsa adiungit, vera subducit.

30 ἄν τινα συναινέσειν εὐχερῶς προσεδόκησεν. ἐγὼ δὲ καὶ ταῦτα ἀπαμφιά-
σασα ἀναδείξω καὶ οὐ μιμήσομαι τρόπους ἡδονῆς, ὡς ὅσα μὲν ἐπαγωγά
ἐστιν ἐν ἐμοὶ μόνα ἐπιδείξασθαι, τὰ δὲ ἔχοντα δυσκολίαν συσκιάσαι καὶ
περιστεῖλαι, ἀλλὰ τοὐναντίον τὰ μὲν τέρψιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ χαρὰν ἐνδι-
δόντα ἡσυχάσω, εἰδυῖα ὅτι φωνὴν ῥήξει τὴν δι' ἔργων, τὰ δ' ἐπαχθῆ
καὶ δυσυπομόνητα κυρίως ἑρμηνεύσω τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς κἂν μέσῳ
τιθεῖσα αὐτά, ὡς ἔκδηλον τὴν ἑκάστου φύσιν καὶ τοῖς ἀμυδρῶς ὁρῶσι
προφαίνεσθαι· τῶν γὰρ ἡδονῆς μεγίστων ἀγαθῶν τὰ παρ' ἐμοὶ μέγιστα
δοκοῦντα εἶναι κακὰ καλλίω καὶ τιμιώτερα τοῖς χρωμένοις ἐξελεγχθή-
31 σεται. πρὶν δὲ περὶ τῶν ἰδίων ἄρξασθαι, ὅσα ἂν ἐνδέχηται τῶν ὑπ'
ἐκείνης ἡσυχασθέντων ὑπομνήσω· εἰποῦσα γὰρ περὶ ὧν ἐθησαυρίσατο
χρωμάτων φωνῶν ἀτμῶν χυλῶν ποιοτήτων δυνάμεων τῶν κατὰ ἁφὴν
καὶ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ τῷ τῆς ἀκροάσεως ἐφηδύνασα προσαγωγῷ
τὰς ἄλλας νόσους καὶ κῆρας ἑαυτῆς οὐκ ἐμήνυσεν, αἷς ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνα
αἱρούμενος χρήσῃ, ἵνα αὔρᾳ τινὸς ὠφελείας ἐπαρθεὶς ἐντὸς ἀρκύων
32 ληφθῇς. ἴσθι οὖν, ὦ οὗτος, ὅτι γενόμενος φιλήδονος πάντ' ἔσει ταῦτα·
πανοῦργος θρασὺς ἀνάρμοστος ἄμικτος δύσχρηστος ἔκθεσμος ἀργαλέος
ἀκρόχολος ἀνεπίσχετος φορτικὸς ἀνουθέτητος εὐχερὴς κακότεχνος
ἀδιάγωγος ἄδικος ἄνισος ἀκοινώνητος ἀσύμβατος ἄσπονδος πλεονέκτης

---

1 συναινέσει F ἀκριβῶς καὶ εὐχερῶς B καὶ om. Mang. 1. 2 ἀπαμφιέσασα
ε
MA^{2}G^{2}U, ἐπαμφιέσασα P, ἀπαμφιάσασα A^1 2 ἀναδιδάξω MA^{1}G^{1}U 2. 3 ἐπαγωγά ἐστιν Pap MA^{1}G^1: ἐστιν ἐπαγωγὰ ceteri 3 ἐν] συν Pap δὲ Pap MG^{1}U: δ' ceteri δυσκολίας MA^{1}G^1 4 ἐξ αὐτῶν MA^{1}G^1, ἐν ἑαυτῷ B 4. 5 ἐνδιδόντα] παρέξοντα MA^{1}G^1 5 ἡσυχάσαι P, ἡσυχάσασα H 6 κυρίοις A^{2}BG^{2}HPFN γυμνὰ A^{2}BG^{2}HPFN κάν A^{2}G^{2}HPF: κἂν BUN, και Pap, ἐν MA^{1}G^1 7 εγδηλουν Pap αμυδροις Pap 8 προσφαίνεσθαι MA^{1}G^1 9 δοκοῦντα Pap MA^{1}G^{1}N: δοκοῦντ' ceteri 10 ὅσ' A^2, ὡς B ὅσα ἐνδέχεται (om. ἂν) MA^{1}G^1, οσα αν δεχηται Pap 11 ὑπομιμνήσκω MA^{1}G^1 12 χρημάτων B φωνῆς MG^1 χυλῶν ante φωνῶν transp. A^{2}BU, ante ἀτμῶν G^{2}HPF χιλῶν A^{1}B πιοτήτων A^1 καθ' ἁφὴν A^1 13 τῷ] των Pap ἀφηδύνασα UFN προσαγωγῷ MA^{1}G^1: προσαγωγὰς ceteri 14 τὰς ἄλλας MA^{1}G^1: τὰς om. ceteri ἐκείναις A^1 15 ἵν' AB τινὶ N 16 οὖν add. Pap MA^{1}G^1: om. ceteri πάνθ' A^{2}G^{2}UFN ἔσει Pap MA^{1}G^1: ἕξεις ceteri 17 ἄμικτος δύσχρηστος ἔκθεσμος om. Pap ἔκθεσμος — ἀνουθέτητος (18) om. A^1 18 εὐχερὴς ἀνουθέτητος transp. B εὐχερὴς κακότεχνος ἀδιάγωγος om. Pap, εὐχερὴς — ἀκοινώνητος om. N 19 ἄδικος ἀδιάγωγος transp. B ἄδικος om. G^2 ἄνοσος G^1 ἄνισος post ἄσπονδος transp. B

---

1 sqq. *ibid.* . . . non te celabo quae summa eius feruntur, ne videar deoperire quae displiceant in voluptate et obumbrare quae placeant.

κακονομώτατος ἄφιλος ἄοικος ἄπολις στασιώδης ἄτακτος ἀσεβὴς ἀνίερος ἀνίδρυτος ἄστατος ἀνοργίαστος βέβηλος ἐναγὴς βωμολόχος ἀλάστωρ παλαμναῖος ἀνελεύθερος ἀπότομος θηριώδης ἀνδραποδώδης δειλὸς ἀκόλαστος ἄκοσμος αἰσχρουργὸς αἰσχροπαθὴς ἀχρώματος ἄμετρος ἄπληστος ἀλαζὼν δοκησίσοφος αὐθάδης βάναυσος βάσκανος φιλεγκλήμων δύσερις διάβολος χαῦνος ἀπατεὼν ἀγύρτης εἰκαῖος ἀμαθὴς ἀναίσθητος ἀσύμφωνος [ἄπιστος] ἀπειθὴς ἀφηνιαστὴς γόης εἴρων κέρκωψ δυσυπονόητος δυσώνυμος δυσεύρετος δυσέφικτος ἐξώλης κακόνους ἀσύμμετρος ἀκαιρολόγος μακρήγορος ἀδολέσχης ἀερόμυθος κόλαξ νωθὴς ἀπερίσκεπτος ἀπρο-
II p.269 M. όρατος ἀπρονόητος ὀλίγωρος ἀπαράσκευος ἀπειρόκαλος | πλημμελὴς σφαλλόμενος διαπίπτων ἀδιοίκητος ἀπροστασίαστος λίχνος ἀγόμενος διαρρέων εὐένδοτος δολιώτατος διχόνους δίγλωσσος ἐπίβουλος ἐνεδρευτικὸς ῥᾳδιουργὸς ἀδιόρθωτος ἐνδεὴς ἀεὶ ἀβέβαιος ἀλήτης ἐπτοημένος φορᾷ χρώμενος εὐεπιχείρητος ἐπιμανὴς ἀψίκορος φιλόζωος δοξοκόπος βαρύμηνις βαρύσπλαγχνος βαρύθυμος βαρυπενθὴς δυσόργητος ψοφοδεὴς ὑπερθετικὸς μελλητὴς ὕποπτος ἄπιστος δύσλυτος καχυπόνους δύσελπις ἀρίδακρυς ἐπιχαιρέκακος λελυττηκὼς παρακεκομμένος ἀδιατύπωτος κακομήχανος αἰσχροκερδὴς φίλαυτος ἐθελόδουλος ἐθέλεχθρος δημοκόπος κακοικονόμος σκληραύχην θηλυδρίας ἐξίτηλος ἐκκεχυμένος σκωπτικὸς τρώκτης ἠλίθιος βαρυδαιμονίας ἐμπεφορημένος ἀκράτου. 33 τοιαῦτα τῆς περικαλλοῦς καὶ περιμαχήτου ἡδονῆς ἐστι τὰ μεγάλα μυστήρια· ἅπερ

1 κακογνωμότατος MA^1, κακογνωμονώτατος G^1 ἄτακτος Pap MA^{1}G^1: ἄπιστος ceteri 2—5 ἀνοργίαστος — δοκησίσοφος om. B 3—4 δειλὸς — ἄπληστος om. N 4 αἰσχροπάθεια F 5 βάσκανος — ἀπρονόητος (10) om. B post βάσκανος add. εἰδεχθήμων MA^{1}G^1 7 ἄπιστος om. A^2, seclusi (v. inf. l. 16) 8 δυσάρεστος G^2, δυσεύρετος om. MA^{1}G^1 δυσέφικτος MA^{1}G^1: δύσφευκτος ceteri post δυσέφικτος add. δύσπιστος MA^{1}G^1 9 ἀερόμυθος om. MA^{1}G^1, ἀκριτόμυθος coni. Mang. ἀπερίσκεπτος — βαρύθυμος (15) om. HPL^1 10 ἀπειρόκαλος — ἀγόμενος (11) om. B 12 εὐένδοτος] ἀνένδοτος G^1, ἀνευένδοτος M 13 ἀεὶ om. MA^{1}G^{1}B ἀλήτης] ἀλείπτης G^2 ἐπτοημένος MA^{1}G^1: ἑπόμενος ceteri φθορᾷ MA^1 14 post χρώμενος repet. ἐπίβουλος MA^1 εὐεπιχείρητος om. A^{2}G^{2}BU 15 δυσόργητος codd.: δυσάλγητος v 16 ὑποθετικὸς A^{2}BG ἄπιστος om. A^{2}G^{2}BHP δύσλυτος] δύσλητος A^{2}B, δυσίατος MA^{1}G^1 κακυπόνους G^{2}HPUFN 17 λελυπηκως Pap περικεκομμενος Pap, ἐπιτετριμμένος MA^{1}G^1 εὐδιάπτωτος MA^{1}G^1 18 post δημοκόπος repet. δοξοκόπος (cf. l. 14) Pap MA^{1}G^{2}HPUF 19 κακοοικονόμος MA^1, κακόνομος FN 20 τρωκτης Pap: τρωκτικὸς MA^{1}G^1, στρωτικὸς G^{2}HPUFN, στρωτικὸς (τ suprascr.) A^2 τρώκτης ἠλίθιος om. B τοιαῦτα — 216,2 αὐτῆς] τῆς μὲν οὖν περικαλλοῦς καὶ περιμαχήτου ἡδονῆς τὰ μεγάλα μυστήρια τίς ἀγνοεῖ τῶν βροτῶν; (om. cet.) H^{1}P^1 21 ἡδονῆς ἐστι τὰ μεγάλα μυστήρια Pap MA^{1}G^1: τὰ μεγάλα μυστήρια ἡδονῆς ἐστιν ceteri

ἑκοῦσα ἀπεκρύψατο δέει τοῦ μὴ γνόντα σε ἀποστραφῆναι τὴν εἰς τὸ
αὐτὸ σύνοδον αὐτῆς. τῶν δὲ παρ' ἐμοὶ θησαυριζομένων ἀγαθῶν τὸ
πλῆθος ἢ μέγεθος τίς ἂν ἀξίως εἰπεῖν δυνηθείη; | ἴσασιν οἱ κεκοι- I p. 167 M.
νωνηκότες ἤδη καὶ οἷς ἵλεως ἡ φύσις πάλιν γνώσονται κληθέντες εἰς
μετουσίαν θοίνης, οὐκ ἐξ ἧς αἱ γαστρὸς ἡδοναὶ πιμπλαμένης τὸ σῶμα
πιαίνουσιν, ἀλλ' ἀφ' ἧς διάνοια ἐντρεφομένη καὶ ἐγχορεύουσα ἀρεταῖς
34 γήθει τε καὶ εὐφραίνεται. (6.) διὰ μὲν δὴ ταῦτα καὶ τὸ πάλαι λεχθέν,
ὅτι πέφυκεν ἐξ ἑαυτῶν φωνὴν ἀφιέναι, κἂν ἡσυχάζηται, τὰ ὅσια ἅτε
ὄντως ἀγαθά, τὸν περὶ αὐτῶν | λόγον ἐῶ· οὐδὲ γὰρ ἥλιος ἢ σελήνη p. 168 M.
χρῄζουσιν ἑρμηνέως, ὅτι τὸν σύμπαντα κόσμον, ὁ μὲν ἡμέρας, ἡ δὲ
νυκτὸς ἀνασχόντες, φωτὸς ἐμπιπλᾶσιν· ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ἡ ἐπίλαμψις
ἀμάρτυρος πίστις ὀφθαλμοῖς ὤτων ἐναργεστέρῳ κριτηρίῳ βεβαιουμένη.
35 τὸ δὲ δοκοῦν τῶν παρ' ἐμοὶ μάλιστα δυσκολίαν ἔχειν καὶ χαλεπότητα
οὐδὲν ὑποστειλαμένη μετὰ παρρησίας λέξω· καὶ γὰρ τοῦτό που φαν-
τασίᾳ μὲν κατὰ τὴν πρόχειρον ἔντευξιν ἀργαλέον εἶναι δοκεῖ, μελέτῃ δὲ
ἥδιστον καὶ ἐξ ἐπιλογισμοῦ συμφέρον. ἔστι δὲ ὁ ῥαστώνης ἐχθρὸς
πόνος, πρῶτον καὶ μέγιστον ἀγαθόν, προσφερόμενος τὸν ἀκήρυκτον πρὸς
ἡδονὴν πόλεμον· ἀρχὴν γάρ, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, παντὸς ἀγαθοῦ καὶ

---

1 δέει] αἰεὶ G^{2}H^{2}P^{2}UFN   1. 2 εἰς τὸ αὐτὸ om. MA^{1}G^1 2 παρ' ἐμοὶ] παρὰ τῇ ἀρετῇ H^{1}P^1 2. 3 τὸ πλῆθος ἀγαθῶν transp. A^{2}B   3 ἢ τὸ μέγεθος A^1 δυνηται Pap   4 ἵλεως ἡ φύσις Pap UFN: ἡ φύσις ἵλεως ceteri   6 ἐντρυφομένη U   ἐγχορέουσα H^{1}P   7 γήθει codd.: fort. γηθεῖ scribendum   γήθει τε] γήθεται A   8 ἑαυτῶν Pap UF: αὐτῶν Hcorr., αὑτῶν ceteri   τὰ ὅσια ἅτε MA: τὰ ὅσιά τε GHP, ὅσια ἅτε om. Pap UF; τὰ ὁσιότητος coni. Mang., τὰ ὅσα παρ' ἐμοὶ coni. Wendl.   9 ὄντως] ονπας Pap, ὄντα A   τὸν Pap UF: τόν τε ceteri   περὶ αὐτὸν Pap G   οὐδὲ UF (Pap?): οὔτε ceteri   ἢ] οὔτε HP   10 ἡ] ὁ G   11 ἀνασχόντες] ἀνίσχοντες Hcorr. L^1 φωτὸς] τὸ φῶς U   12 ὀφθαλμῶν G   ενεργεστερωι Pap   13 ἐμοὶ] αὐτῇ HP   χαλεπότητα] λεπτότητα UF   14 ουδε Pap   οὐδὲν ὑποστειλαμένη om. HPL^1 που] πως G, om. UF   16 εστιν Pap

---

7 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 6,22* Audisti voluptatis mysteria, audisti etiam copiarum nostrarum munera, quas ego non supellectili operiendas, sed Scripturae nudis sermonibus demonstrandas putavi, ut sua ipsa luce fulgerent et ex se ipsae vocem emitterent sui invicem. neque enim sol et luna interprete indigent: habent interpretem fulgorem sui luminis, quo totus repletus orbis est; illis illuminatio est fides sine indice, quaedam, ut ita dicam, intestata testis, quae alieno non indiget testimonio, ut subito se universorum oculis effundit. non ergo nuntiantur opera nostra, sed clamant et se ipsa nuntiant.   18—217,2 D^R fol. 274^r Φίλωνος: ἀρχὴν εἰ δεῖ — οὐδὲν εὑρήσεις. Anton. Mel. II 45 Col. 1124 Φίλωνος: ἀρχὴν εἰ δεῖ — οὐ χωρὶς τῶν ἀγαθῶν οὐδέν ἐστι παρὰ τῷ θνητῷ γένει συνιστάμενον.

ἀρετῆς ἁπάσης ὁ θεὸς ἀνέδειξεν ἀνθρώποις πόνον, οὗ χωρὶς τῶν καλῶν
παρὰ τῷ θνητῷ γένει συνιστάμενον οὐδὲν εὑρήσεις. καθάπερ γὰρ 36
ἄνευ φωτὸς ἀμήχανον ἰδεῖν, μήτε χρωμάτων μήτε ὀμμάτων ἱκανῶν
ὄντων πρὸς τὴν δι' ὄψεως ἀντίληψιν — δεσμὸν γὰρ ἀμφοῖν προϋπειρ-
γάσατο τὸ φῶς ἡ φύσις, ᾧ συνάγεται καὶ ἁρμόζεται πρὸς χρῶμα
ὀφθαλμός, ἐπὶ σκότους δὲ ἡ δύναμις ἀνωφελὴς ἑκατέρου —, τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων ἀντιλαμβά-
νεσθαι ἀδυνατεῖ μὴ προσχρησάμενον ὥσπερ φωτὶ συνεργῷ τῷ πόνῳ·
μέσος γὰρ διανοίας ἱδρυθεὶς καὶ οὗ διάνοια ὀρέγεται καλοῦ, τὸ μὲν
ἔνθεν τὴν δὲ ἔνθεν ἐπισπασάμενος ἑκατέρᾳ χειρὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν
αὐτὸς ἀγαθὰ τέλεια ἐργάζεται. (7.) ὁποῖον γὰρ ἂν ἐθέλῃς ἑλοῦ τῶν 37
ἀγαθῶν, καὶ τοῦθ' εὑρήσεις πόνῳ περιγινόμενόν τε καὶ βεβαιούμενον·
εὐσέβεια καὶ ὁσιότης ἀγαθά, ἀλλ' οὐκ ἄνευ θεραπείας θεοῦ τυχεῖν
αὐτῶν δυνάμεθα, θεραπεία δὲ ταῖς ἐν πόνοις φιλοτιμίαις συνέζευκται·
φρόνησις καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καλαὶ πᾶσαι καὶ τέλεια ἀγαθά,
ἀλλ' οὐ τῇ ῥᾳστώνῃ ταῦτα ληπτά, ἀγαπητὸν δέ, εἰ συνεχέσι ταῖς ἐπι-
μελείαις ἐξευμενισθήσονται· τὴν πρὸς θεὸν καὶ ἀρετὴν ἀρέσκειαν ὥσπερ
τινὰ ἔντονον καὶ σφοδρὰν ἁρμονίαν οὐ δυνηθὲν τὸ πάσης ψυχῆς ὄργανον
ἐνεγκεῖν ἀνείθη καὶ ἐχαλάσθη πολλάκις, ὡς ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰς
μέσας καταβῆναι τέχνας· ἀλλ' ὅμως κἀν ταῖς μέσαις πολὺς ὁ κάματος·
ἴδε τοὺς τῶν ἐγκυκλίων καὶ τῶν λεγομένων προπαιδευμάτων ἀσκητὰς 38
ἅπαντας· ἴδε τοὺς γεωπόνους καὶ ὅσοι τὸν βίον ἔκ τινων ἐπιτηδεύσεων
πορίζουσιν· οὗτοι τῶν φροντίδων οὐ μεθ' ἡμέραν οὐ νύκτωρ ἀφίστανται,

---

1 ἁπάσης Pap UFD: πάσης ceteri   ἐνέδειξεν D   καλῶν] ἀγαθῶν D   2 θνητων Pap   3 φωτὸς ἄνευ transp. H   ὀμμάτων] σχημάτων M   4 ὄψεων UF   5 τὸ om. Pap   τὸ φῶς] σοφῶς G   ὧ συνάγεται UFL², ωι και συναγεται Pap: ὡς οὖν ἀπαιτεῖ ceteri; ᾧ συνάπτεται coni. Mang.   χρωματα Pap   6 ἐπὶ σκότους] ἐπισκοτοῦσα UF   δὲ F, δ' U: γὰρ ceteri, om. Pap   7 καὶ om. Pap UF   7. 8 ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ scripsi: ὁτιοῦν ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ MAGHP, ἀδυνατεῖ λαμβάνεσθαι Pap UF   8 προσχρησάμενος F   συνεργως Pap   9 ἱδρυνθεὶς FL²   11 εαν Pap   θέλῃς Pap MAG   12 τοῦτο UF   πόνῳ om. P   13 εὐσέβεια δὲ HP   τυχεῖν θεοῦ transp. U   14 δὲ] μὲν A   ἐμπόνοις MAUF   15 φρόνησις δὲ AP   καὶ ante ἀνδρεία om. F   ἀνδρία AG   16 οὐ τῇ ῥαστώνῃ ταῦτα ληπτά U: ουθετερα λημπτα Pap, οὔτῃ (sic) ληπτά F, οὐχ ἁπλῶς ληπταί ceteri   δ' UF   συνεχεσιν Pap   17 ἐξευμαρισθήσονται coni. Mang.   τον θεον Pap   καὶ om. F   αρετης Pap   καὶ ἀρέσκειαν G   18 ἔντονον Pap UF: σύντονον ceteri   ψυχῆς om. L   19 ἀνέθη MGP, ἀνείθη^{ε} A   20 κάν AF: κἂν ceteri   21 ἴδε καὶ F   22 γεωπόνους Pap UF: γεηπόνους ceteri   ἐπιτηδεύσεων Pap UF: ἐπιτηδευμάτων ceteri

ἀλλ' ἀεὶ καὶ πανταχοῦ τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο χειρὶ καὶ ποδὶ καὶ
| πάσῃ δυνάμει κακοπαθοῦντες οὐ παύονται, ὡς καὶ θάνατον ἀντικαταλ- p. 169 M.
39 λάττεσθαι πολλάκις. (8.) ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν ἵλεων
σπουδάζουσι λαβεῖν θεραπευτέον ἐξ ἀνάγκης τὰς ψυχῆς ἀρετάς, οὕτως
καὶ τοῖς ἵλεων τὸ σῶμα ἔχειν προαιρουμένοις θεραπευτέον ὑγίειαν καὶ
τὰς συγγενεῖς αὐτῇ δυνάμεις, καὶ δῆτα θεραπεύουσι μετ' ἀνηνύτων καὶ
ἀπαύστων πόνων οἷς φροντὶς εἰσέρχεται τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων, ἐξ
40 ὧν συνεκρίθησαν. πάντ' οὖν ὁρᾷς τὰ ἀγαθὰ ἐκ πόνου καθάπερ ἐκ
ῥίζης μιᾶς ἐκπεφυκότα καὶ βλαστάνοντα· ὃν μήποτε ὑπομείνῃς μεθέσθαι,
λήσῃ γὰρ ἅμ' αὐτῷ καὶ σωρὸν ἀθρόον ἀγαθῶν μεθέμενος. ὁ μὲν γὰρ
τοῦ σύμπαντος ἡγεμὼν οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου καὶ ἔχει καὶ παρέχει οἷς
ἂν ἐθέλῃ τὰ ἀγαθὰ μετὰ πάσης εὐμαρείας, ἐπεὶ καὶ τὸν τοσοῦτον
κόσμον ἄνευ πόνων πάλαι μὲν εἰργάζετο, νυνὶ δὲ καὶ εἰσαεὶ συνέχων
οὐδέποτε λήγει — θεῷ γὰρ τὸ ἀκάματον ἁρμοδιώτατον —, θνητῷ δὲ
οὐδενὶ κτῆσιν ἀγαθοῦ δίχα πόνων ἡ φύσις δεδώρηται, ἵνα καὶ ταύτῃ
41 τὸ μακάριον ἐν τοῖς οὖσι μόνον ὁ θεὸς εὐδαιμονίζηται. (9.) δοκεῖ
γάρ μοι πόνος τὴν αὐτὴν προσφέρεσθαι δύναμιν τροφῇ· καθάπερ γοῦν
αὕτη τὸ ζῆν ἐξήρτηκεν ἑαυτῆς συναρτήσασα καὶ τὰ ἐν τῷ ζῆν ἅπαντα
ἔργα τε καὶ πάθη, οὕτως καὶ πόνος ἐκκεκρέμακεν ἑαυτοῦ τὰ ἀγαθά.
ὥσπερ οὖν τοῦ ζῆν τοῖς γλιχομένοις τροφῆς οὐκ ἀμελητέον, οὕτως τοῖς

---

1 αἰεὶ UF τὸ] τον Pap 2. 3 πολλάκις ἀντικαταλλάττεσθαι transp. U 3 ἵλεω codd. et Pap 4 ψυχῆς] ψυχικας Pap, τῆς ψυχῆς v 5 ἵλεω codd. ὑγίειαν Pap F: ὑγείαν ceteri 6 αὐτῆς UF, αὐτῶ HP δυνάμεις om. Pap UF καὶ δῆτα Pap UF: αἳ δῆτα MAPH[1], ἃς δῆτα GH[2], ὡς δῆτα coni. Wendl. μετὰ Pap U 7 αὐτοῖς H corr. 8 συνεκράθησαν HL[1] πάντ' Pap AUF: πάντα ceteri ὅρα D τἀγαθὰ U 9 ῥίζης μιᾶς Pap UFD: μιᾶς ῥίζης ceteri 10 αθροων Pap, ἀθρόον om. D, ἀγαθῶν ἀθρόον transp. U μεταθέμενος D 11 τε καὶ κόσμου om. Pap UF 12 ἐὰν MHP θελη Pap, ἐθέλοι A τἀγαθὰ U ἐπεὶ καὶ] και επι Pap 13 νυνὶ] νυνι ει Pap εἰς ἀεὶ M, εἰ ἀεὶ F 14 λέγει (η) A γὰρ scripsi: δὲ codd. et Pap, μὲν D, om. F ἁρμονιώτατον Pap F δ' UF 15 οὐδὲν U ἀγαθοῦ Pap UFD: ἀγαθῶν ceteri καὶ Wendl.: κἂν codd. 16 μόνον Pap UF: μόνος ceteri εὐδαιμονίζεται G 17 τροφῆς UF γοῦν scripsi: οὖν codd. 18 αὐτὴ U, αὐτῇ F 19 τε καὶ UF: τε om. ceteri 20 του ζην τοις γλιχομενοις Pap: τοῖς γλιχομένοις τοῦ ζῆν codd.

8—10 DR fol. 274r (Φίλωνος:) πάντα — μεταθέμενος. 14—15 ibid. θεῷ μὲν — δεδώρηται. 14—15 Anton. Mel. II 45 Col. 1124 (Φίλωνος:) θνητῷ γὰρ οὐδενὶ κτῆσιν ἀγαθοῦ δίχα πόνων ἡ φύσις δεδώρηται.

τῶν ἀγαθῶν κτήσεως ἐφιεμένοις πόνου προνοητέον· ὃ γὰρ πρὸς τὸ ζῆν
τροφή, τοῦτο πρὸς τὸ καλὸν πόνος· ἑνὸς οὖν ὄντος αὐτοῦ μηδέποτε
ὀλιγωρήσῃς, ἵνα τὰ πάντα ἀγαθὰ ἀθρόα καρπώσῃ. οὕτως καὶ γενέσει 42
νεώτερος ὢν πρεσβύτερος νομισθήσῃ καὶ τῶν πρεσβείων ἀξιωθήσῃ· ἐὰν
δὲ βελτιούμενος ἀεὶ πρὸς τέλος ἀφίκῃ, οὐ μόνον σοι τὰ πρεσβεῖα ὁ
πατὴρ ἀλλὰ καὶ τὰ πατρῷα χαριεῖται πάντα, καθάπερ καὶ τῷ τὰς
ἕδρας τοῦ πάθους καὶ βάσεις πτερνίζοντι Ἰακώβ, ὃς ὡμολόγησεν ὃ
ἔπαθεν εἰπὼν „ὅτι ἠλέησέ με ὁ θεός, καὶ ἔστι μοι πάντα“ (Gen.
33,11), δογματικῶς ἅμα καὶ παιδευτικῶς· ἐν γὰρ τῷ τοῦ θεοῦ ἐλέῳ τὰ
πάντα ὁρμεῖ. (10.) μεμάθηκε δὲ ταῦτα παρὰ τῷ πάππῳ τῆς ἑαυτοῦ 43
παιδείας Ἀβραάμ, ὃς τῷ πανσόφῳ Ἰσαὰκ δίδωσι τὰ ὑπάρχοντα πάντα
(Gen. 25, 5), οὐδὲν ὑπολειπόμενος τῶν ὑπαρκτῶν τοῖς νόθοις καὶ
πλαγίοις τῶν παλλακῶν λογισμοῖς, ἀλλὰ μικρὰ χαρίζεται καὶ μικροῖς
ἐκείνοις· τὰ μὲν γὰρ ὑπαρκτά, αἱ τέλειοι ἀρεταί, μόνου τοῦ τελείου
καὶ γνησίου κτήματα, τὰ δὲ μέσα τῶν καθηκόντων ἐφαρμόττει καὶ τοῖς

---

1 των αγαθων Pap: τῶν om. codd. 2 πόνος Pap F: ὁ πόνος ceteri οὖν om. G αὐτοῦ ⟨τῶν ἀγαθῶν αἰτίου⟩ coni. Wendl. 3 τὰ πάντα Pap U: πάντα (om. τὰ) F, πάντα τὰ ceteri 4 νομισθησει Pap, νομισθήσῃ UFL[2]: ὀνομασθήσῃ ceteri αξιωθησει Pap ἐὰν — πατὴρ (6) om. F 5 τέλος Pap U: τὸ τέλος ceteri 6 πάντα χαριεῖται transp. UF 8 ηλεησεν Pap εστιν Pap, ἔτι A 9 τοῦ om. A 10 μεμαθηκεν Pap ταῦτα om. Pap πάππῳ ἑαυτοῦ παιδευθὲν (παιδευθεὶς?) coni. Mang.; fort. πάππῳ ⟨καὶ διδασκάλῳ⟩ 11 πασσοφω Pap διδωσιν Pap πάντα om. UF 12 ὑπολιπόμενος G ὑπαρκτῶν Pap UF: ὑπαρχόντων ceteri 13 πλαγίως F 14 τέλειαι UF 15 μέσα] μικρὰ coni. Mang.

---

3 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 6,23* Haec qui studiose fuerit prosecutus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Iacob qui continentia et fide humanarum supplantavit vestigia passionum. iste ait: misericordiam mei habuit Deus, et sunt mihi omnia. hanc itaque misericordiam nos fide studio operibusque mereamur, quibus disciplinis invenit Israel gratiam Dei et per ipsam omnia; non enim mundi huius copias, sed virtutum disciplinas sibi suppetere gaudebat. has nobis substituamus heredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnem operum suorum deputans hereditatem sapienti et iusto viro nec ullum ius hereditarium ancillis vel ancillarum filiis derelinquens, sed tantummodo donationis munera; perfectae enim virtutes totum accipiunt gloriae patrimonium, usitatis et mediocribus vile aliquid aspergitur. et ideo Agar, quae advena latine dicitur atque accola, et Cethura, quae odorifera significatur, heredes non sunt; qui enim mediis utitur disciplinis, accola, non inhabitator, est sapientiae; odore aspersus non fructu expletur; sanitatem autem cibus, non odor, invehit, quia odor fructuum nuntius est. principales itaque disciplinas sequentibus et indigenas accolis agnoscimus praeferendas.

| ἀτελέσι μέχρι τῶν ἐγκυκλίων προπαιδευμάτων ἐλθοῦσιν, ὧν Ἄγαρ p. 170 M.
καὶ Χεττοῦρα κατάρχουσιν, ἡ μὲν Ἄγαρ παροίκησις, ἡ δὲ Χεττοῦρα
44 θυμιῶσα· ὁ γὰρ τοῖς ἐγκυκλίοις μόνοις ἐπανέχων παροικεῖ σοφίᾳ, οὐ
κατοικεῖ, καθάπερ τινὰ ὀδμὴν ἡδεῖαν ἐκ τῆς περὶ τὴν θεωρίαν γλαφυ-
ρότητος ἐπιπέμπων τῇ ψυχῇ· τροφῶν δὲ οὗτος, οὐκ ὀσμῶν, δεῖται
πρὸς τὸ ὑγιαίνειν· ὄσφρησιν δὲ ὑπηρέτιν γεύσεως καθάπερ βασιλίδος
προγευστρίδα ὑπήκοον λέγεται ἡ φύσις εὐμηχάνως δημιουργῆσαι· τὰς
δὲ ἡγεμονίδας πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀεὶ θεραπευτέον καὶ τὰς αὐτόχθονας
45 πρὸ τῶν παροίκων ἐπιστήμας.“ ταῦτα ἀκούσας ὁ νοῦς ἀποστρέφεται
μὲν ἡδονήν, ἁρμόζεται δὲ ἀρετῇ, τὸ κάλλος ἄπλαστον καὶ γνήσιον καὶ
ἱεροπρεπέστατον αὐτῆς κατανοήσας. τότε καὶ γίνεται ποιμὴν προβάτων,
τῶν κατὰ ψυχὴν ἀλόγων δυνάμεων ἡνίοχός τε καὶ κυβερνήτης, οὐκ ἐῶν
αὐτὰς ἀτάκτως φέρεσθαι καὶ πλημμελῶς δίχα ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος,
ἵνα μὴ καθάπερ τινὰ ἀπροστασίαστον καὶ ἀνεπιτρόπευτον ὀρφανίαν
ὑποστάντες ἐρημίᾳ συμμάχων οἱ ἀφηνιασταὶ τρόποι παραπόλωνται.
46 (11.) οἰκειότατον γοῦν ὁ ἀσκητὴς ὑπολαβὼν ἀρετῇ τὸ ἔργον ὑπομένει
„ποιμαίνειν τὰ πρόβατα Λάβαν“ (Gen. 30, 36), τοῦ χρώμασι καὶ
σχήμασι καὶ συνόλως ἀψύχοις σώμασιν ἐγκειμένου, καὶ οὐχ ἅπαντα
ἀλλὰ „τὰ ὑπολειφθέντα“. τί δὲ τοῦτ᾽ ἐστί; διττὸν εἶναι πέφυκε τὸ
ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονά φασί
47 τινες, τὸ δὲ κατ᾽ ἐκτομὴν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά. τὰς
μὲν οὖν ἀλόγους αὐτοῦ φοράς, λέγω δὲ τὰς παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον

---

1 μέχρι] τοῖς μέχρι H², μέχρι καὶ A 2 Χετοῦρα HP κατάρχουσιν Pap UF: μετέχουσιν ceteri Ἄγαρ om. UF Χετοῦρα HP 3 σοφίαν Pap UF 5 τῇ om. Pap UF ψυχην Pap τροφῆς UF δ᾽ A ὦ οὗτος UF δεῖται] δεῖ UF, δε Pap 6 ὑπηρέτην U, υπηρετει Pap 7 προγευτριδα Pap, προ-γαστρίδα A ἡ om. Pap UF 8 δ᾽ AUF ἀεὶ] δει Pap, αἰεὶ U 10 ἁρμόττεται U ἀρετήν UF 11 κατανοήσας τότε· καὶ MAGHP 13 πλημελῶς GP 14 καθάπερ] καὶ περὶ U, ὡσπερεὶ F τιν᾽ A ἀνεπιτρό-πατον A, ανεπιτροπον Pap 15 οἱ] οἷα MAGPH¹ παραπόλλωνται Pap HP, προσ-απόλλωνται L 17 ποιμαίνων MAHPL¹ 18 σχήμασιν GHP καὶ συνόλως om. GHP ἐκκειμένου codd. et Pap, corr. Turn. 19 ὑποληφθέντα A τουτο εστιν Pap πεφυκεν Pap 20 ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονα Pap UFL²: ὃν ἄφρονα ceteri φασιν Pap

---

9 sqq. *ibid.* § *24* . . . Haec cum audit mens, avertit se a voluptate virtutique adiungit, veri decoris admirans gratiam, purum affectum, simplicem sententiam, mediocrem vestem. . . . itaque talibus mota elegit studia virtutis, quibus Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit suam.

δυνάμεις, οἱ υἱοὶ Λάβαν „τριῶν ἡμερῶν ἀποστάντες ὁδὸν“ (ibid.)
τημελοῦσι, συμβολικῶς ἅπαντα χωρισθέντες τὸν αἰῶνα τοῦ σπουδαίου·
τριμερὴς γὰρ ὁ χρόνος, ἐκ παρεληλυθότος καὶ ἐνεστῶτος καὶ μέλλοντος
συνεστώς· τὰς δὲ καθ’ ἑτέραν ἐκδοχὴν ἀλόγους, οὐχ αἳ παρὰ τὸν
ὀρθὸν λόγον εἰσὶν ἀλλ’ ὅσαι μὴ λογικαί, ὧν καὶ τὰ ἄλογα ζῷα κοινωνεῖ,
ὁ ἀσκητὴς ἐπιμελείας ἀξιώσει, τὰ σφάλματα αὐταῖς οὐκ ἀπὸ κακίας
πανούργου μᾶλλον ἢ ἀπὸ ἀμαθίας ἀναγώγου προσγεγενῆσθαι νομίζων.
ἀμαθία μὲν οὖν, ἀκούσιον καὶ κοῦφον πάθος, θεραπείαν οὐ δύσεργον 48
ἔχει διδασκαλίαν· πανουργία δέ, ἑκούσιον ψυχῆς ἀρρώστημα, χαλεπὴν
εἰ καὶ μὴ πάντως ἀνίατον ἐργάζεται τὴν ἀποτροπήν. ἅτε οὖν παρὰ
p. 171 M. πανσόφῳ | πατρὶ παιδευθέντες οἱ τοῦδε υἱεῖς, κἂν εἰς τὸ Αἰγύπτιον φιλο-
παθὲς σῶμα καταβῶσι καὶ τῷ σκεδαστῇ τῶν καλῶν ἐντύχωσι Φαραώ,
ὃς βασιλεὺς εἶναι δοκεῖ τοῦ συγκρίτου ζῴου, μηδὲν καταπλαγέντες τῆς
ἀφθόνου παρασκευῆς ὁμολογήσουσιν, ὅτι „ποιμένες προβάτων εἰσίν, οὐ
μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν“ (Gen. 47, 3). (12.) καίτοι 49
γε οὐκ ἄν τις ἐπ’ ἀρχῇ καὶ δυναστείᾳ τοσοῦτον αὔχημά ποτε αὐχῆσαι,
ὅσον ἐπὶ τῷ ποιμένες εἶναι οἱ ἄνδρες οὗτοι. τοῖς μέντοι δυναμένοις
λογίζεσθαι σεμνότερον βασιλείας ἐστὶ τὸ ἔργον, ἰσχῦσαι, καθάπερ πόλεως
ἢ χώρας, σώματός τε καὶ αἰσθήσεων καὶ γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα
ἡδονῶν καὶ παθῶν τῶν ἄλλων καὶ γλώττης καὶ συνόλως ἅπαντος τοῦ

---

1 οἱ om. AF   Λάβαν om. UF   ἀποστάντες ὁδὸν Pap UF: ὁδὸν ἀποστάντες ceteri   2 τημελλούσῃ U, τῇ μελλούσῃ A   3 παραλελυθοτος Pap   καὶ ἐνεστῶτος om. A, ἐξ ἐνεστῶτος F, καὶ μέλλοντος καὶ ἐνεστῶτος transp. U   4 συνεστώς add. Pap UF: om. ceteri   ἑτέραν] ἑκατέραν UFPH[1]   εγδοχην Pap   5 ὅσαι] ωσαι Pap   τὰ ἄλογα] τὰ ἄλλα MAGU, ταλλα Pap   6 σφάλματα Pap UF: σφάλματ’ ceteri   ταύταις UF   7 ἀπ’ ἀμαθίας F   8 ἑκούσιον G   ἀκούσιον Pap UF: ἀκούσιον ὂν ceteri   οὐ δύσεργον θεραπείαν transp. F   9 διδασκαλειαν Pap   10 εἰ καὶ μὴ UF, ει και δη (?) Pap: δὴ καὶ ceteri   11 πασσοφω Pap   12 καταβοῶσι FL[2]   σκεδαστῇ Pap UF: διασκεδαστῇ ceteri   ευτυχωσι Pap   13 βασιλεύειν UF   συγκρίτου UF (Pap?): συγκριτικοῦ ceteri   14 ὁμολογήσουσιν UF (Pap?): ὁμολογοῦσιν ceteri   16 γε] γ’ οὖν UF   ποτε αὐχῆσαι UF: αὐχῆσαι ποτέ ceteri, ποτε om. Pap   αὐχῆσαι M   18 εστιν Pap   ἰσχύσαι MHP   19 αἰσθήσεως UF   καὶ ante τῶν om. G   19. 20 των μετα γαστερα ηδονων Pap: ἡδονῶν τῶν μετὰ γαστέρα codd.   20 καὶ ante παθῶν om. Pap

---

15 sqq. *ibid.* et ideo ovium pastor inducitur (Iacob), eo quod imperitare corpori et sensibus eius ac voluptatibus ventrisque (votique *vulg.*, *corr. Mang.*) modum tenere, ne velut ovis vagetur incerta, praestantius aestimatur quam regere populos vel praeesse urbibus.

συγκρίματος εὐτόνως καὶ σφόδρα ἐρρωμένως καὶ πάλιν ἐπιεικῶς ἀφηγή-
σασθαι· πῇ μὲν γὰρ ἐπανιέναι δεῖ καθάπερ ἡνίοχον τοῖς ὑπεζευγμένοις
τὰς ἡνίας, πῇ δὲ ἀντισπᾶν καὶ ἀναχαιτίζειν, ὁπότε πλείων ἡ πρὸς τὰ
50 ἐκτὸς ῥύμη καὶ φορὰ σὺν ἀφηνιασμῷ γίνοιτο. ἄγαμαι καὶ τοῦ θεσμο-
φύλακος Μωυσέως, ὃς μέγα καὶ λαμπρὸν ἡγούμενος τὸ ποιμαίνειν
περιῆψεν ἑαυτῷ τὸ ἔργον· τῶν γὰρ τοῦ περιττοῦ Ἰοθὸρ ἐπιστατεῖ
καὶ ἀφηγεῖται δογμάτων, ἄγων αὐτὰ ἀπὸ τῶν ὀχλικῶν τῆς πολιτείας σπου-
δασμάτων εἰς ἐρημίαν τοῦ μὴ ἀδικεῖν· „ἦγε γὰρ τὰ πρόβατα ὑπὸ τὴν
51 ἔρημον“ (Exod. 3, 1). παρὸ καὶ ἀκολουθεῖ „βδέλυγμα Αἰγυπτίων εἶναι
πάντα προβάτων ποιμένα“ (Gen. 46, 34)· τὸν γὰρ κυβερνήτην καὶ
ὑφηγητὴν τῶν καλῶν ὀρθὸν λόγον βδελύττεται πᾶς φιλοπαθής, καθάπερ
οἱ τῶν παίδων ἀφρονέστατοι τοὺς διδασκάλους καὶ παιδαγωγοὺς καὶ
πάντα νουθετητὴν καὶ σωφρονιστὴν λόγον. Μωυσῆς δὲ „τὰ βδελύγματα
Αἰγύπτου θύσειν τῷ θεῷ“ (Exod. 8, 26) φησί, τὰς ἀρετάς, ἄμωμα καὶ
πρεπωδέστατα ἱερεῖα, ἃ βδελύττεται πᾶς ἄφρων. ὥστ᾽ εἰκότως ὁ τὰ
ἄριστα ἐπὶ θεὸν ἀναφέρων Ἄβελ ποιμὴν κέκληται, ὁ δὲ ἐφ᾽ ἑαυτὸν
καὶ τὸν ἴδιον νοῦν γῆς ἐργάτης ὁ Κάιν. τί δέ ἐστι τὸ γῆν ἐργάζεσθαι
(Gen. 4, 2), διὰ τῶν προτέρων βιβλίων ἐδηλώσαμεν.

---

1 ἀγωνίσασθαι καὶ ἀφηγήσασθαι FL^{2} 2 πῇ Pap GH: τῇ UF, τὴν MAP ὑπανιέναι Hcorr. δεῖ] δε Pap ἡνιόχους UF, ἡνίοχος A 3 τὰς ἡνίας UFG: ταῖς ἡνίαις ceteri πῇ Pap H: τῇ MAGF, τί U, τὴν P ὁπότε] ἀπό τε A, ὅπως μὴ UF πλεῖον A 4 ῥύμη scripsi: ῥώμη Pap UF, ὁρμὴ ceteri γίνοιτο U: γίγνοιτο ceteri, γενοιτο Pap ἄγαμαι καὶ Pap UFG: ἄγαμαι δὲ καὶ ceteri 5 Μωϋσέος F, Μωσέως MAGHP 6 τοῦ περιττοῦ Pap F, περιττοῦ U: περὶ τὸν ceteri 7 δογμάτων καὶ ἀφηγεῖται transp. G 8 ἐρημίαν] ἑρμηνείαν UF^{1}L^{2} μὴ om. UF^{1} ἦγε] ἡ μὲν U τὰ om. F 9 παρὸ] παρ᾽ ὧ MAGHP βδελυγματα Pap 10 γὰρ] μὲν γὰρ UF 13 λόγον] ἀγαθόν UFL^{2} Μωσῆς MAGHP δὲ om. Pap 14 θυσιν Pap φησιν Pap 15 πρεπωδέστερα F ιερεα Pap βδελύττεται UF: βδελύσσεται ceteri ωστε Pap 16 θεὸν Pap UF: τὸν θεὸν ceteri δ᾽ AUF αὐτὸν F 17 δ᾽ UF εστιν Pap γῆν codd.: τὴν γῆν v 18 βιβλίων Pap F: βίβλων ceteri

---

4 sqq. *ibid.* . . . denique ipse sibi Legislator vindicavit hoc munus, ut oves pasceret Ietro, qui dicitur superfluus, et ageret in desertum, eo quod irrationabilem et superflui vulgarisque sermonis loquacitatem in discreta quaedam sobriae doctrinae coegit mysteria. ideoque Aegyptiis abominationi erant pastores ovium; omnes enim qui corporis dediti passionibus huiusmodi et voluptatibus indulgent suis, disceptatorem verbi doctoremque virtutis quadam execratione declinant. et ideo per aenigmata haec docuit Moyses, apta Deo esse sacrificia, quae refugit omnis insipiens, hoc est opera et praecepta virtutis. ideoque pastor Abel, Cain autem operator terrae legitur.

(13.) „Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκε Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς 52
γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ" (Gen. 4, 3). δύο ἐγκλήματα τοῦ φιλαύτου· ἓν
μὲν τὸ „μεθ' ἡμέρας" ἀλλ' οὐκ εὐθὺς εὐχαριστῆσαι θεῷ, ἕτερον δὲ τὸ
p. 172 M. „ἀπὸ τῶν καρπῶν" ἀλλὰ μὴ ἀπὸ τῶν πρώτων | καρπῶν, ὧν σύνθετον
ὄνομα πρωτογεννήματα. ἑκατέραν δὲ τῶν αἰτιῶν ἐρευνήσωμεν, καὶ
προτέραν γε τὴν προτέραν τῇ τάξει. φθάνοντας καὶ προεκτρέχοντας δεῖ 53
πράττειν τὰ καλὰ τῶν ἔργων βραδυτῆτα καὶ μέλλησιν ἐκποδὼν ποιου-
μένους· ἔργον δὲ ἄριστον ἡ πρὸς τὸ πρῶτον καλὸν ἀνυπέρθετος
ἀρέσκεια. διὸ καὶ προστέτακται· „ἐὰν εὔξῃ εὐχήν, μὴ χρονίσῃς ἀπο-
δοῦναι αὐτήν" (Deut. 23, 21). εὐχὴ μὲν οὖν ἐστιν αἴτησις ἀγαθῶν
παρὰ θεοῦ, ἡ δὲ πρόσταξις τυχόντα τῶν ἐλπισθέντων στεφανῶσαι θεόν,
μὴ ἑαυτόν, καὶ εἰ οἷόν τε ἀχρόνως καὶ ἀμελλητὶ στεφανῶσαι. τῶν δὲ 54
μὴ κατορθούντων ἐν τούτῳ οἱ μὲν διὰ λήθην ὧν εὖ πεπόνθασι μεγάλου
κτήματος εὐχαριστίας ἐσφάλησαν, οἱ δὲ ὑπὸ σφοδρᾶς οἰήσεως ἑαυτοὺς

---

1 ηνεγκεν Pap τῶν καρπῶν Pap UF: τοῦ καρποῦ ceteri 2 θυσίαν Pap UF: δῶρον ceteri κυρίῳ] θεῷ UF 3 αλλα ουκ Pap, ἀλλὰ μὴ UF θεῷ Pap U: τῷ θεῷ ceteri 4 σύνθετον] συνέθεντο MAPH[1], συνέθετο G 5 πρωτογενήματα AHPL[1] αἰτίων F ἐρευνήσομεν G 6 προτέραν γε codd. et Pap: πρότερόν γε v τὴν προτέραν om. A δεῖ Pap UFL[2]: ἀεὶ ceteri 7 μέλησιν UF 8 δ' A 9 μὴ χρονίσῃς scripsi: μὴ χρονίσαι Pap UF, οὐ χρονίσεις ceteri (χρονήσεις A) 11 θεοῦ Pap UF: τοῦ θεοῦ ceteri post θεοῦ Mang. lacunam statuit ex Ambrosio supplendam τυχόντα Pap UF: ἐπιτυχόντα ceteri 12 καὶ μὴ ἑαυτόν MAP ἀχρόνως] εὐτόνως G ἀμελητὶ UFP 13 πεπονθασιν Pap μεγάλου Pap UF: μεγάλου καλοῦ MAGH, μεγάλου κακοῦ P, μεγάλου καὶ καλοῦ Mang. 14 οἱ δ' ἀπὸ UF αὐτοὺς F

---

1 sqq. *ibid. I 7, 25* Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terrae munus Domino. Duplex culpa, una quod post dies obtulit, altera quod ex fructibus, non ex primis fructibus. sacrificium autem et celeritate commendatur et gratia. unde praeceptum est: si voveris votum, non facias moram reddere illud. melius est enim non vovere votum quam vovere et non reddere; cum enim moram facis, non reddis. votum est autem postulatio bonorum a Deo cum solvendi muneris promissione. et ideo cum impetraveris quod petisti, ingrati est tardare promissum. sed interdum aut neglegentibus irrepit oblivio impetratorum aut tumidis et elatis arrogare eventus sibi: hebetis cordis est et bonum quod agit vel quod a Deo consequitur propriis virtutibus vindicare nec auctoris deputare gratiae, sed ipsum se suorum bonorum auctorem ducere. tertium genus est peccati quidem minoris sed supparis arrogantiae, eorum scilicet qui datorem bonorum Deum non negant, sed quae acciderint ea sibi propter prudentiam suam ceterarumque merita virtutum iure delata arbitrantur, propterea etiam divina dignos habitos gratia, quod nequaquam viderentur indigni quibus talia divinis beneficiis provenirent.

τῶν συμβεβηκότων ἀγαθῶν αἰτίους ἐνόμισαν, ἀλλ' οὐ τὸ ὄντως αἴτιον, τρίτοι δ' εἰσὶν οἳ τούτων μὲν κουφότερον ἁμάρτημα τῶν δὲ προτέρων βαρύτερον δρῶσιν· ἀναγράφοντες γὰρ αἴτιον τῶν καλῶν τὸν ἡγεμόνα νοῦν φασιν εἰκότως τυχεῖν αὐτῶν, εἶναι γὰρ φρόνιμοι καὶ ἀνδρεῖοι καὶ σώφρονες καὶ δίκαιοι, ὥστε ἄξιοι διὰ ταῦτα καὶ παρὰ θεῷ χαρίτων
55 νομισθῆναι. (14.) πρὸς ἕκαστον οὖν ὁ ἱερὸς λόγος ἀντιταχθείς φησι πρώτῳ τῷ μνήμην μὲν ἀνῃρηκότι λήθην δὲ ζωπυροῦντι· „μὴ φαγών, ὦ οὗτος, καὶ ἐμπλησθεὶς καὶ οἰκίας καλὰς οἰκοδομήσας καὶ κατοικήσας καὶ τῶν προβάτων σου καὶ βοῶν αὐξηθέντων καὶ ἀργυρίου καὶ χρυσίου καὶ πάντων ὅσα σοί ἐστι πληθυνθέντων ὑψωθῇς τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιλάθῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου" (Deut. 8,12—14). πότε οὖν οὐκ ἐπιλήσῃ θεοῦ; ὅταν μὴ ἐπιλάθῃ σεαυτοῦ· μεμνημένος γὰρ τῆς ἰδίου περὶ πάντα
56 οὐδενείας μεμνήσῃ καὶ τῆς τοῦ θεοῦ περὶ πάντα ὑπερβολῆς. τὸν δὲ ἑαυτὸν νομίζοντα τῶν συμβαινόντων ἀγαθῶν αἴτιον σωφρονίζει τὸν τρόπον τοῦτον· „μὴ εἴπῃς," φησίν „ἡ ἰσχύς μου ἢ τὸ κράτος τῆς χειρός μου ἐποίησέ μοι πᾶσαν τὴν δύναμιν ταύτην· ἀλλὰ μνείᾳ

---

1 ὄντος A 2 δ' εἰσὶν Pap U: δέ εἰσιν ceteri κουφότεροι ἁμαρτημάτων UF 3 τῶν καλῶν αἴτιον transp. F, τὸν καλῶν αἴτιον U 4 νοῦν add. Pap: om. codd. 5 ὥστ' UF ἄξιοι διὰ] ἄξιον ἴδια F 6 ἀντιταχθεὶς λόγος transp. UF 7 πρώτῳ τῷ Pap UF: τῷ πρώτῳ ceteri μὲν μνήμην transp. A δὲ] τὲ MAGP 8 οὗτος] αυτος Pap καλὰς] μεγαλας Pap 9 σου] σοι F ἀργύρου UF χρυσοῦ F 10 ἐστιν Pap F πληθυνθέντων om. Pap UF ὑψωθεὶς A 11 κυρίου — ἐπιλάθῃ (12) om. HPL[1] οὐκ om. Pap (?) επιλησθηση Pap θεοῦ] σύ UFL[2] 12 σαυτοῦ UF ἰδίου Pap F: ἰδίας ceteri περὶ] παρὰ HP 13 οὐθενείας MA 14 αυτον Pap, αὐτὸν P ἀγαθῶν om. Pap 16 εποιησεν Pap

---

6 sqq. *ibid.* § *26* Ne quid ergo huiusmodi accidat, unde votum tuum tibi in peccatum fiat, lex te informavit atque instruxit, dicente Domino qui legem dedit: Attende tibi, ne obliviscaris beneficia Domini tui ... ne cum manducaveris et repletus fueris et cum domos bonas aedificaveris et habitare coeperis in eis, et oves tuae et boves tui cum repleti fuerint et cum aere argento et auro completus fueris et omnia possidere coeperis et plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuum et obliviscaris Dominum Deum tuum. tunc ergo oblivisceris Dominum, cum oblitus fueris tui. si autem cognoscas infirmum te esse, cognosces Deum esse supra omnia, et immemor esse non poteris, ut ei reverentiam debitam solvas. 13 sqq. *ibid.* § *27* Disce nunc quemadmodum unusquisque moneatur, ne se ipse auctorem suorum putet bonorum. Ne dicas, inquit, in corde tuo: virtus mea et potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: sed in mente tua habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipse dat vires, ut facias virtutes.

μνησθήσῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου τοῦ διδόντος σοι ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν"
(Deut. 8, 17. 18). ὁ δὲ ἀξιόχρεων ἑαυτὸν ὑπολαμβάνων κτήσεως καὶ 57
ἀπολαύσεως ἀγαθῶν χρησμῷ μεταδιδαχθήτω λέγοντι· „οὐχὶ διὰ τὴν
δικαιοσύνην σου οὐδὲ διὰ τὴν ὁσιότητα τῆς καρδίας σου εἰσπορεύῃ τὴν
γῆν κληρονομῆσαι αὐτήν, ἀλλὰ" πρῶτον μὲν „διὰ τὴν ἀνομίαν τῶν
ἐθνῶν τούτων", ὄλεθρον κακίαις ἐπάγοντος θεοῦ, ἔπειθ' „ἵνα στήσῃ τὴν
διαθήκην, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσιν ἡμῶν" (Deut. 9, 5). διαθήκη δ'
173 M. ἐστὶ θεοῦ συμβολικῶς | αἱ χάριτες αὐτοῦ, θέμις δὲ οὐδὲν ἀτελὲς αὐτῷ
χαρίζεσθαι, ὥσθ' ὁλόκληροι καὶ παντελεῖς αἱ τοῦ ἀγενήτου δωρεαὶ
πᾶσαι· ὁλόκληρον δὲ ἐν τοῖς οὖσιν ἀρετὴ καὶ αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις.
ἐὰν οὖν λήθην καὶ ἀχαριστίαν καὶ φιλαυτίαν καὶ τὴν γεννητικὴν τούτων 58
κακίαν ἀνέλωμεν οἴησιν, οὐκέτι διαμέλλοντες ὑστεριοῦμεν γνησίου θεραπείας, ἀλλ' ὑπερτροχάζοντες καὶ ὑπερπηδῶντες τὰ ἐν γενέσει, πρὶν
ἀσπάσασθαί τι τῶν θνητῶν, ἐντευξόμεθα τῷ δεσπότῃ παρεσκευακότες
ἑτοίμους τὰ κελευόμενα ποιεῖν ἑαυτούς. (15.) καὶ γὰρ Ἀβραὰμ μετὰ 59
σπουδῆς καὶ τάχους καὶ προθυμίας πάσης ἐλθὼν παρακελεύεται τῇ
ἀρετῇ Σάρρᾳ σπεῦσαι καὶ φυρᾶσαι τρία μέτρα σεμιδάλεως καὶ ποιῆσαι
ἐγκρυφίας (Gen. 18, 6), ἡνίκα ὁ θεὸς δορυφορούμενος ὑπὸ δυεῖν τῶν

---

1 τοῦ θεοῦ σου om. UF, σου om. MAG σοι om. G δύναμιν om. F 2 δ' AUF αξιοχρεωι Pap, ἀξιόχρεω F κτήσεων HPL^1 2. 3 καὶ ἀπολαύσεως om. UF 3 μεταδιδαχθῇ τῷ U 4 διὰ om. GHP^1 τα οσιοτητα Pap εἰσπορεύῃ UF (Pap?): εἰσέρχῃ εἰς ceteri 6 κακίαις Pap UF: κακίας ceteri τοῦ θεοῦ HP ἔπειθ' UF: επειτ' Pap, ἔπειτα ceteri στήσῃς H 7 διαθήκην] δικαιοσύνην G ωμοσεν Pap ὑμῶν H corr. δ' Pap UF: δέ ceteri 8 εστιν Pap συμβολικῶς θεοῦ transp. A δ' AUF 9 ὥστε UF ἀγεννήτου MAGU 10 δὲ] δ' AUF, και Pap αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις Pap UF: ἡ κατ' αὐτὴν πρᾶξις ceteri 11 γεννητικὴν Mang.: γενικὴν Pap et codd. 12 κακίαν] κακῶν coni. Markland (melius τῶν κακιῶν) ἀνέλωμεν] ἑλόμενοι MAH^{1}P^1, ἀνελόμενοι P^2 ὑστεροῦμεν UH^1 13 ἐπιτροχάζοντες UF 15 ἑτοίμως UF ποιεῖν ἑαυτούς Pap U, ποιεῖν ἑαυτοῖς F: ἑαυτοὺς ante ἑτοίμους transp. ceteri 16 παρακελευει Pap 18 ὁ θεὸς Pap UFL^2: ὁ om. ceteri δυοῖν AP

---

2 sqq. *ibid.* § *28* Ille quoque qui se iustificat, ne infletur cordis sui tumore, et ipse accepit salubre mandatum, in huiusmodi sententiam resultante oraculo: . . . non propter iustitiam tuam, non propter bonitatem tuam nec propter aequitatem cordis tui intras possidere terram istam, sed propter iniquitatem gentium disperdet eos Dominus a conspectu tuo et restituet testamentum tuum quod iuravit patribus vestris. testamentum perfecta Dei gratia est: nihil enim imperfectum dat Deus; perfecta autem virtus est et opera virtutis.

ἀνωτάτω δυνάμεων ἀρχῆς τε αὖ καὶ ἀγαθότητος εἷς ὢν ὁ μέσος τριττὰς φαντασίας ἐνειργάζετο τῇ ὁρατικῇ ψυχῇ, ὧν ἑκάστη μεμέτρηται μὲν οὐδαμῶς — ἀπερίγραφος γὰρ ὁ θεός, ἀπερίγραφοι δὲ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ —, μεμέτρηκε δὲ τὰ ὅλα· ἡ μὲν οὖν ἀγαθότης αὐτοῦ μέτρον ἀγαθῶν ἐστιν, ἡ δὲ ἐξουσία μέτρον ὑπηκόων, ὁ δὲ ἡγεμὼν αὐτὸς ἁπάντων καὶ σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, δι᾽ ὃν καὶ αἱ δυνάμεις κανόνων

60 καὶ παραπηγμάτων λαβοῦσαι λόγον τὰ μεθ᾽ αὑτὰς ἐσταθμήσαντο. τὰ δὴ τρία μέτρα ταῦτα καλὸν ἐν ψυχῇ ὥσπερ φυραθῆναί τε καὶ συνενεχθῆναι, ἵνα πεισθεῖσα τὸν ἀνωτάτω εἶναι θεόν, ὃς ὑπερκέκυφε τὰς δυνάμεις ἑαυτοῦ καὶ χωρὶς αὐτῶν ὁρώμενος καὶ ἐν αὐταῖς ἐμφαινόμενος, δέξηται χαρακτῆρας ἐξουσίας τε καὶ εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ τῶν τελείων μύστις γενομένη τελετῶν μηδενὶ προχείρως ἐκλαλῇ τὰ μυστήρια, ταμιευομένη δὲ αὐτὰ καὶ ἐχεμυθοῦσα ἐν ἀπορρήτῳ φυλάττῃ· γέγραπται γὰρ | „ἐγκρυφίας ποιεῖν“, ὅτι κεκρύφθαι δεῖ τὸν ἱερὸν περὶ τοῦ ἀγενήτου p. 174 M. καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον, ἐπεὶ θείων παρακαταθήκην

---

1 αὖ] αὐτοῦ UF εἷς ὢν] εἰς ὃν UH[1] 2 ὧ A 3 οὐδαμῶς] οὐδ᾽ ὡς UF ἀπερίγραφος γὰρ ὁ θεός om. MAGHPL[1]U απογραφος et απογραφοι Pap δὲ] γὰρ MGHPL[1], om. A 4 μεμετρηκεν Pap δὲ] γὰρ F 5 ἀγαθῶν] ἁγίων UFL[2] ἡ δ᾽ AF ὁ δ᾽ AUF 6 καὶ ante σωμάτων om. MAGHP δι᾽ ον Pap: δι᾽ ὧν UF, διὸ ceteri 7 παραπηγμάτων Pap F: παραταγμάτων U, παραγγελμάτων ceteri λαβοῦσα A μεθ᾽ αὑτὰς Pap F: μετ᾽ αὐτὰ U, μετὰ ταύτας ceteri ἐσταθμίσαντο MF 8 δη Pap: δὲ UF, μὲν δὴ ceteri μέτρα] μέρη FL[2] φυρανθηναι Pap, εὐφρανθῆναι UF συνενεγχθῆναι v 9 πεισθεῖσα] τυπωθεῖσα Pap UFL[2] τὸν ἀνωτάτω] τὸν κατὰ τὸ Pap UF ὃς ὑπερκέκυφε] ὅσονπερ κεκάλυφε UF 10 ἑαυτοῦ Pap UF: αὐτοῦ ceteri αὐταῖς Pap UF: ταύταις ceteri ενφραινομενος Pap 12 μύστης G μυστήρια Pap UF: θεῖα μυστήρια ceteri 13 δ᾽ MAGHP 14 ἀγενήτου Pap F: ἀγεννήτου ceteri 15 λογων Pap ἐπεὶ θείων] ἐπιθύων A

3—4 *ibid. I 8,30* ... tres mensuras offert similaginis; nam etsi immensus Deus, tamen mensuram omnium tenet. 14 *Clem. Alex. Strom. V 694 P.* ... καὶ μή τι τοῦτ᾽ ἦν ὃ ᾐνίσσετο ὁ προφήτης, ἐγκρυφίας κελεύων ποιεῖν ἀζύμους, μηνύων ὅτι τὸν ἱερὸν ὡς ἀληθῶς περὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον ἐπικεκρύφθαι δεῖ. *Ambros. de Abrah. I 5,38* Consperge, inquit, tres mensuras similaginis et fac subcinericia. graece ἐγκρύφια dicuntur, hoc est abscondita, eo quod latere debeat omne mysterium et quasi operiri fido silentio, ne profanis temere divulgetur auribus. *Idem de Cain et Abel I 9,35* Est etiam illa commendandae orationis et voti disciplina, ut non divulgemus orationem, sed abscondita teneamus mysteria, sicut tenuit Abraham, qui subcinericia fecit. tenuerunt et patres qui coxere conspersum quod extulerant de Aegypto, subcinericia facientes azyma, quae graece ἐγκρύφια dicuntur, eo quod abscondantur in cinere ..., mysteriorum quoque innuentes premendam esse doctrinam.

ὀργίων οὐ παντός ἐστι φυλάξαι. (16.) τὸ γὰρ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς 61
νᾶμα ἔξω ῥέον διὰ στόματός τε καὶ γλώττης πάσαις ἀκοαῖς ἐπαντλεῖται,
ὧν αἱ μὲν εὐρυχώρους δεξαμενὰς ἔχουσαι τὸ ἐπεισχεόμενον φυλάττουσιν,
αἱ δὲ διὰ στενότητα πόρων ἀδυνατοῦσιν ἄρδεσθαι· τὸ δ' ὑπερβλύζον
ἀκατασχέτως ἐκχεόμενον σκίδναται πάντῃ, ὡς ὑπαναπλεῖν καὶ ἐπινή-
χεσθαι τὰ κεκρυμμένα καὶ φορυτοῦ τρόπον εἰκαίου τὰ πάσης ἄξια
σπουδῆς μετὰ συρμοῦ καταφέρεσθαι. παρό μοι δοκοῦσιν ὀρθῶς βεβου- 62
λεῦσθαι οἱ πρὸ τῶν μεγάλων τούτων τὰ μικρὰ μυστήρια μυηθέντες·
„ἔπεψαν γὰρ τὸ σταῖς αὐτῶν, ὃ ἐξήνεγκαν ἐξ Αἰγύπτου, ἐγκρυφίας
ἀζύμους“ (Exod. 12, 39), τουτέστι τὸ ἀτίθασον καὶ ὠμὸν πάθος
κατειργάσαντο ὥσπερ τροφὴν λόγῳ πεπαίνοντι, καὶ τὸν τρόπον τῆς
πεπάνσεως καὶ βελτιώσεως ἔκ τινος θείας κατοκωχῆς γεγενημένον οὐκ
ἐξελάλησαν, ἀλλὰ ἐν ἀποκρύφοις αὐτὸν ἐθησαυρίσαντο, οὐκ ἐπαρθέντες
τῇ τελετῇ, ὑπενδόντες δὲ καὶ ταπεινωθέντες τὸ αὔχημα. (17.) πρὸς 63
οὖν εὐχαριστίαν καὶ τιμὴν τοῦ παντοκράτορος εὔζωνοι καὶ εὐτρεπεῖς ἀεὶ
γινώμεθα μέλλησιν παραιτούμενοι. καὶ γὰρ τὸ Πάσχα, τὴν ἐκ παθῶν
εἰς ἄσκησιν ἀρετῆς διάβασιν, προστέτακται ποιεῖσθαι „τὰς ὀσφῦς περιε-
ζωσμένους“ ἑτοίμως πρὸς ὑπηρεσίαν ἔχοντας, καὶ τὸν σάρκινον ὄγκον,
„τὰ ὑποδήματα“ λέγω, περιειληφότας ἀκλινῶς καὶ παγίως ἑστῶσι

1 εστιν Pap τῆς om. Pap 2 νάμα M γλώσσης F ἐπαντλεῖν τε [ἐπ] U, διαντλεῖται A 3 επισχεομενον Pap, ἐπεισχεόμενον U: ἐπιχεόμενον ceteri φυλάττουσιν Pap F: φυλάττουσιν ἀρεσκεία καὶ παγίωι (sic) M, φυλάττουσιν ἀρεσκεία ceteri 4 υπερβλυον Pap 5 ὑπανατλεῖν G, ἐπαναπλεῖν H corr. 6 φορτου Pap 8 οἱ] τα Pap 9 πέψαν HP, ἔπεμψαν FL τὸ om. UF σταῖς] ταῖς UF, στᾶς M αὐτῶν codd.: αὑτῶν v ἐξ Pap F: ἀπ' ceteri 10 τουτεστιν Pap ἀτίθασσον AGUF 11 κατείργασται P λόγων P πεπαίνοντες GH 12 κατοκωχης Pap: κατακωχῆς codd. 13 ἀλλὰ Pap M: ἀλλ' ceteri αὐτὸν Pap UF: αὐτῶν MAGP, αὑτῶν H corr. ἐθησαυρίσαντο Pap UF: ἐθησαύρισαν ceteri 14 τελευτῇ GU 15 εὐπρεπεῖς F ἀεὶ add. Pap UF: om. ceteri 16 γινόμεθα M, γενώμεθα A μέλησιν U τὸ] τὰ F τὴν] τοῖς PH corr. 17 διάβασιν codd.: διαβᾶσιν v 18 εχοντες Pap καὶ] και γαρ Pap σαρκικον Pap 19 λέγω Markland: λόγω codd. et Pap εστωτες Pap; ἑστῶτας coni. Wendl.

14 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 8,31* . . . iustus igitur votum suum celeritate commendat. et patres nostri festinantes manducabant Pascha, succincti lumbos et pedes suos calceamentorum induti vinculis et tamquam corporeum onus deponentes, ut essent parati ad transitum; Pascha enim Domini transitus est a passionibus ad exercitia virtutis, et ideo Pascha Domini dicitur.

„τοῖς ποσί“, καὶ τὴν παιδείαν „διὰ χειρὸς“ ἔχοντας „ῥάβδον“ πρὸς τὴν
τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων πάντων ἄπταιστον κατόρθωσιν, καὶ τὸ
τελευταῖον „μετὰ σπουδῆς“ ἐντραφῆναι (Exod. 12, 11)· διάβασις γάρ
ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου τὸ Πάσχα εἴρηται· καὶ
σφόδρα προσηκόντως· οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν καλῶν, ὃ μὴ θεοῦ τε καὶ
64 θεῖον. ταχέως οὖν αὐτὸ ἀναζήτησον, ὦ ψυχή, καθάπερ ὁ ἀσκητὴς
Ἰακώβ, ὃς πυνθανομένου τοῦ πατρὸς „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ τέκνον;“
δογματικῶς ἀποκρίνεται „ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεὸς ἐναντίον ἐμοῦ“
(Gen. 27, 20)· πολλῶν γὰρ ἔμπειρος πραγμάτων γεγονὼς | ἠπίστατο, ὅτι p. 175 M.
ἃ μὲν ἂν διδῷ γένεσις ψυχῇ χρόνῳ μακρῷ βεβαιοῦται, ὥσπερ οἱ τὰς
τέχνας καὶ τὰ τῶν τεχνῶν παραγγέλματα τοῖς μανθάνουσι παραδιδόντες·
οὐ γὰρ εὐθὺς ὥσπερ οἱ προχέοντες εἰς ἄγγος ἰσχύουσιν ἀποπληρῶσαι
τὴν τῶν εἰσαγομένων διάνοιαν· ἐπειδὰν δὲ ἡ πηγὴ τῆς σοφίας, ὁ θεός,
παραδιδῷ τὰς ἐπιστήμας τῷ θνητῷ γένει, παραδίδωσιν ἀχρόνως· οἱ δ'
ἅτε τοῦ μόνου σοφοῦ μαθηταὶ γεγονότες εὐφυεῖς ταχέως τὰς εὑρέσεις
65 ὧν ἐζήτησαν ἔλαβον. (18.) πρώτη δὲ τῶν εἰσαγομένων ἀρετὴ τὸ
διδάσκαλον ὡς ἔνεστι τέλειον ἀτελεῖς μιμεῖσθαι γλίχεσθαι. ὁ δὲ διδάσκαλος φθάνει καὶ τὸν χρόνον οὐδ' ὅτε τὸ πᾶν ἐγέννα συνεργήσαντα,
ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς γινομένῳ τῷ κόσμῳ συνυφίστατο· ὁ γὰρ θεὸς λέγων

1 παιδείας coni. Mang. εχοντες Pap 2 τῷ om. HP πάντων πραγμάτων transp. UF απταιστων Pap διόρθωσιν F 3 ἐντραγεῖν coni. Wendl. 3. 4 θυσις (sic) γαρ εστιν ου θνητη επι του αγενητου καὶ αφθαρτου Pap, διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου UFL^{2}, διάβασις ἐν ἄλλῳ· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητὴ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου· καὶ γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ A: διάβασις γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ ceteri 4 τὸ Πάσχα] τὸ πάσχειν G, τὸ om. UF 5 εστιν Pap 6 αὐτὸν UF καθάπερ καὶ UFL^{2} 7 πυνθανομενου Pap: πυθομένου codd. 8 παρεδωκέν Pap ὁ θεός σου UF ἐμοῦ Pap UF: μου ceteri 10 ἃ om. A 11 παραδιδόντες ⟨χρόνου πολλοῦ δέονται⟩ coni. Wendl.; fort. γὰρ deleto scribendum παραδιδόντες οὐκ εὐθὺς 12 προχέοντες] προερῶντες UF^{1}, προεκροῶντες F^{2} ἄγχος U 13 τῶν om. F 14 οἱ δὲ UF 15 ἅτε om. UF μαθηταὶ γεγονότες UF: γεγονότες μαθηταὶ ceteri εὐφυεῖς] εὐθεῖς P, εὐθὺς H εὑρήσεις PF 16 τὸ] τὸν MAGP 17 ὡς ἔνεστι om. H τέλειον om. A ἀτελεῖς Pap UF: καὶ τελείως ceteri 18 ὃς ante οὐδ' add. H^{2} συνειργάσατο H^{3} 19 καὶ om. G αὐτὸς] ὁ χρόνος δηλονότι αὐτὸς U (Mang.) συνυφίσταται UFL^{2}

6 sqq. *ibid.* § *32* Cito ergo hoc quaere, anima, ut cito etiam audias, sicut audivit et Iacob: Quid est hoc quod tam cito invenisti, fili? et ille secundum dogma respondit: Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas.
19 sqq. *ibid.* . . . cito dat Deus, quia dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt.

ἅμα ἐποίει, μηδὲν μεταξὺ ἀμφοῖν τιθείς· εἰ δὲ χρὴ δόγμα κινεῖν ἀληθέστερον, ὁ λόγος ἔργον ἦν αὐτοῦ. λόγου δὲ ὀξυκινητότερον οὐδὲν καὶ παρὰ τῷ θνητῷ γένει, παραμείβεται γὰρ ἡ ῥύμη τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς φθάνουσα κατάληψιν. ὥσπερ οὖν τὰ διὰ κρουνῶν 66
ἐκχεόμενα ἀέναα ῥεῖθρα ἄληκτον ἔχει τὴν φοράν, ἐπικαταλαμβάνοντος ἀεὶ τὴν λῆξιν τοῦ ἐπιόντος ῥεύματος, οὕτως ἡ τοῦ λόγου πλήμμυρα, ὅταν ἄρξηται φέρεσθαι, τῶν ἐν ἡμῖν τῷ ὀξυκινητοτάτῳ διανοίᾳ, ὃ καὶ τὰς πτηνὰς παραμείβεται φύσεις, συντρέχει. καθάπερ οὖν ὁ ἀγένητος φθάνει πᾶσαν γένεσιν, οὕτως καὶ ὁ τοῦ ἀγενήτου λόγος παραθεῖ τὸν γενέσεως, κἂν ὀξύτατα ἐπὶ νεφῶν καταφέρηται· διὸ καὶ παρρησιάζεται φάσκων· „ἤδη ὄψει, εἰ ἐπικαταλήψεταί σε ὁ λόγος μου ἢ οὔ“ (Num. 11, 23), ὡς πάντα ἐφθακότος καὶ κατειληφότος τοῦ θείου λόγου. εἰ δὲ ὁ λόγος ἔφθακε, πολὺ μᾶλλον ὁ λέγων αὐτός, καθάπερ ἐν ἑτέροις 67
μαρτυρεῖ φάσκων· „ὧδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)·

οῖν
1 ποιει Pap   ἀμφῶν U   2 ἦν add. Pap UF: om. ceteri   δ᾽ UF   ὀξυκινητότερον Pap UF: εὐκινητότερον ceteri   3 περὶ F   ἡ ῥύμη UF (Pap?): τῇ ῥύμῃ ceteri   ὀνομάτων] ἐπ᾽ αὐτῷ G   4 τῶν ῥημάτων A   ἐπ᾽ αὐτοῖς Pap UF: ἐπ᾽ αὐτοὺς ceteri   φθάνουσα MH: φθάνουσαν ceteri   5 εγχεομενα Pap, ἐκχεόμενα UF: ἐκρεόμενα ceteri   ἀέναα P: ἀένναα ceteri   εριθρα Pap, ῥεῖθρα UF: νάματα ceteri   ἄληκτον] ἄδεικτον Pap UF   6 αὐτοῦ add. ante ἀεὶ FL[2]   αιει Pap   λῆξιν] δεῖξιν Pap UF   πλημυρα Pap   πλήμμυρα] φορὰ καὶ ῥύμη FL[2]   7 τῷ Pap M: τῇ ceteri   οξυκινητατωι Pap, ὀξυκινητάτῳ G   διανοιας (om. ὃ) Pap   ὃ codd. (ὡς F[2]): ᾗ Mang.   8 οὖν] γὰρ HPL[1]   ἀγέννητος U, γενητὸς MGP, γεννητὸς AH   9 πᾶσαν γένεσιν] πάντα τὰ ἐν γενέσει M   γένεσιν] νεῦσιν AGHP   οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri   ἀγεννήτου MAHU   10 κἂν Pap UFL[2]: καὶ ceteri   ὀξύτατος HPL[1], ὀξύτητα L[2]   ἐπινήφων FL[2]   καταφέρηται Pap UF: καταφέρεται MAGP, παραφέρεται H   διὸ Pap UFL[2]: οἷς ceteri   11 ει καταλιψεται Pap, εἰ ἐπικαταλήψεται UF: ἐπεὶ καταλήψεται ceteri   ἢ οὔ add. Pap UFL[2]: om. ceteri   13 δ᾽ AUF   ἔφθακεν Pap U, πέφθακε MA   πολὺ Pap UF: πολλῷ ceteri   14 φάσκων Pap UF: λέγων ceteri   ὧδε] οδε Pap, ὅδε U   ἐκεῖ ἕστηκα transp. UF, ἐκεῖ om. Pap

---

verbum enim Dei non, sicut quidam ait, opus est, sed operans . . . praevenit omnia; est enim ante omnia sicut Pater et in omnibus sicut idem Pater, penetrans omnia; validum enim et acutum et omni gladio acutius est . . . praeveniens omnium cogitationes, de quo ait Pater Deus: Iam videbis, si comprehendit te verbum meum aut non. ubi enim Deus, et verbum est . . . et sicut habes in aliis de Deo lectum: Ego steti hic priusquam tu . . . . et cum hic est, etiam alibi est, non mutato loco, sed repleto utique sui praesentia; ubique enim est, qui per omnia et in omnibus, nullum locum immunem sui relinquens; et ubi adest, erat, et ubi erat, adest. et ideo qui novit velox esse verbum Dei, cito petit et cito impetrat.

δηλοῖ γὰρ ὅτι πρὸ παντὸς ὑφέστηκε τοῦ γενομένου καὶ ὁ ἐνταῦθα ὢν κἀκεῖ καὶ ἀλλαχόθι καὶ πανταχοῦ πεπληρωκὼς πάντα διὰ πάντων καὶ
68 οὐδὲν ἔρημον ἑαυτοῦ καταλελοιπὼς ὑπάρχει· οὐ γάρ φησιν „ὧδε ἐγὼ στήσομαι καὶ ἐκεῖ", ἀλλὰ καὶ νῦν ὅτε πάρειμι ἕστηκα κατὰ τὸν αὐτὸν | χρόνον κἀκεῖθι, ἀλλ' οὐ μεταβατικῶς κινούμενος, ὡς τὸν μὲν ἐπιλαμ- p. 176 M.
βάνειν τὸν δὲ ἀπολείπειν τόπον, ἀλλὰ τονικῇ χρώμενος τῇ κινήσει. δεόντως οὖν μιμούμενοι τὴν τοῦ πατρὸς φύσιν οἱ ὑπήκοοι παῖδες ἀμελλητὶ μετὰ σπουδῆς πάσης τὰ καλὰ δρῶσιν, ὧν ἔργον ἐστὶ κάλλιστον ἡ ἀνυπέρθετος
69 θεοῦ τιμή. (19.) Φαραὼ δὲ ὁ σκεδαστὴς τῶν καλῶν ἀχρόνων δυνάμεων φαντασίαν οὐχ οἷός τε ὢν δέξασθαι, τὰ ψυχῆς ὄμματα πεπηρωμένος, οἷς μόνοις αἱ ἀσώματοι καταλαμβάνονται φύσεις, οὐδὲ ὠφεληθῆναι δι' ἀχρόνων ὑπομένει, ἀλλὰ ταῖς ἀψύχοις δόξαις, λέγω δὲ „βατράχοις", πιεσθεὶς ἦχον καὶ ψόφον ἔρημον καὶ κενὸν πραγμάτων ἀποτελούσαις, εἰπόντος Μωυσέως „τάξαι πρὸς μέ, πότε εὔξομαι περὶ σοῦ καὶ τῶν θεραπόντων σου, ἀφανίσαι τοὺς βατράχους" (Exod. 8, 9), δέον ἐν ἀνάγκαις σφοδραῖς ὄντα εἰπεῖν „εὐθὺς εὔχου", ὑπερτίθεται λέγων „εἰς αὔριον", ἵνα διὰ πάντων τὴν ὁμαλότητα τῆς ἀθεότητος διαφυλάξῃ.

---

1 υφεστηκεν Pap ἐνταῦθα Pap UF: ἐνθάδε ceteri 2 πανταχοῦ] πάντα A 3 οὔ φησι γὰρ F ὧδε] ὅδε U, om. F 4 στήσομαι UF (Pap?): ἕστηκα ceteri και εκει Pap: ἐκεῖ U, ὧδε ἐκεῖ F, κἀκεῖθι ceteri post ἕστηκα add. κἀκεῖ MAGHP 5 κἀκεῖθι F, καὶ κεῖθι U, κειθι Pap: om. ceteri αλλ' ου Pap, ἀλλὰ οὐ U, ἀλλὰ καὶ οὐ F: ἀλλ' om. ceteri 5. 6 ἀπολαμβάνειν UF 6 τῶν τόπων F τονικῇ] τὸ νικᾶν P 7 μειμυμενος Pap ἀμελητὶ UF 8 πάσης σπουδῆς transp. H, πολλῆς σπουδῆς U τὰ om. UF εργων Pap εστιν Pap, κάλλιστόν ἐστιν transp. G 9 τοῦ θεοῦ G ο σκεδαστης των καλων Pap: ὁ et τῶν καλῶν om. codd. ἀχρόνων Pap UF: τῶν ἀχρόνων ceteri 10 ψυχῆς] τῆς ψυχῆς AHP 11 οὐδ' AUF 12 δι' ἀχρόνων U: διὰ χρόνων ceteri ὑπομένει Pap UF: ὑπέμεινεν ceteri 13 πιεσθεὶς Pap UFL^2: βιασθεὶς ceteri ἔρημον] ημερον Pap ἀποτελούσης HP, ἀποτελοῦσιν v 14 Μωσέως Pap MG, Μωϋσέος AP εὔξωμαι A, ἵνα εὔξωμαι H 15 σου om. Pap UF 16 ὁ δὲ add. ante ὑπερτίθεται H 17 διὰ πάντων Pap F: διὰ παντὸς ceteri ὁμαλότητα Pap UFG: ἁπαλότητα ceteri

---

9 sqq. *ibid. I 9,33* At vero Pharao qui opinionibus vanis et inanibus studium impendebat suum, ranis repleta Aegypto sonum inanem rerum et strepitum vanum reddentibus, dicenti Moysi: Constitue mihi, quando pro te orem et pro famulis tuis et pro populo tuo, ut exterminet Dominus ranas, cum debuerit in tanta positus necessitate rogare, ut iam oraret nec differret, respondit: crastina die, otiosus et neglegens, morae poenam Aegypti soluturus excidio.

τοῦτο σχεδὸν ἅπασι παρακολουθεῖ τοῖς ἐπαμφοτερισταῖς, κἂν μὴ διὰ 70 τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ὁμολογῶσιν· ἐπειδὰν γὰρ συμβῇ τι τῶν ἀβουλήτων, ἅτε μὴ πεπιστευκότες παγίως τῷ σωτῆρι θεῷ πρότερον καταφεύγουσιν ἐπὶ τὰς ἐν γενέσει βοηθείας, ἰατρούς, βοτάνας, φαρμάκων συνθέσεις, δίαιταν ἠκριβωμένην, τἆλλα πάνθ' ὅσα παρὰ τῷ θνητῷ γένει βοηθήματα· κἂν ἄρα εἴπῃ τις „καταφεύγετε, ὦ μάταιοι, ἐπὶ τὸν μόνον ἰατρὸν ψυχῆς ἀρρωστημάτων μεθέμενοι τὴν ἀπὸ γενέσεως τῆς παθητῆς ψευδώνυμον ὠφέλειαν", γελῶσι καὶ χλευάζουσιν ἐπιφωνοῦντες „ταῦτα εἰς αὔριον", ὡς οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο περὶ τῆς τῶν παρόντων κακῶν ἀποτροπῆς ἱκετεύσοντες τὸ θεῖον· ἀλλ' ὅταν γε τῶν ἀνθρωπείων μηδὲν 71 ἀρκῇ, πάντα δὲ εὑρίσκηται καὶ τὰ παιώνια βλαβερά, τηνικαῦτα ἐξ ἀμηχανίας πολλῆς, τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ὠφέλειαν ἀπογνόντες, ἄκοντες οἱ δείλαιοι καταφεύγουσιν ὀψὲ καὶ μόλις ἐπὶ τὸν μόνον σωτῆρα θεόν· ὁ δ' ἅτε εἰδὼς τὰ ἐν ἀνάγκαις ἄκυρα οὐκ ἐπὶ πάντων χρῆται τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἐφ' ὧν καλὸν καὶ συμφέρον χρῆσθαι. πᾶς οὖν λογισμὸς κτήματα ἑαυτοῦ τὰ πάντα ἡγούμενος καὶ ἑαυτὸν προτιμῶν θεοῦ — τὸ γὰρ „μεθ' ἡμέρας θύειν" τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν — ἔνοχος ὢν ἀσεβείας ἴστω γραφῇ.

---

1 παρακαλεῖ GHP[1] ἐπαμφοτέροις H, ἐπ' ἀμφοτέραις P 2 τι συμβῇ transp. UF 3 παγίως om. F καὶ πρότερον H 5 τἆλλα UF, τα αλλ' Pap: om. ceteri πάντα UF, om. Pap θνητῶν H 6 εἴποι H καταφύγετε UF ὦ μάταιοι] ὠμότεροι H, ὦ μογεροί v 7 τὴν] τῆς U 8 ὠφέλειαν ψευδώνυμον transp. A γελωσιν Pap 9 τι] τις Pap τῆς om. G 10 ἱκετεύοντες P γε] τε Pap ἀνθρωπείων Pap UF: ἀνθρώπων ceteri 11 δ' AUF εὑρίσκεται MAF παιώνεια GU, παιόνια A, ἐπ–ο–νια H (γρ. παιώνια mgH), ἐπαιώνια L ἐξ om. UF 12 τῆς ἀ. τ. ἄ. ἀπογνόντες ὠφελείας UF 13 οψε μογις (om. καὶ) Pap μόνον add. Pap UFL[2]: om. ceteri 14 ἄ–κυρα FH, ἄκρα A τῷ νόμῳ] τῇ εὐμενείᾳ coni. Mang., τῇ δυνάμει coni. Wendl. 15 ἐφ' ᾧ Pap UF καὶ συμφέρον χρῆσθαι καὶ καλόν A, χρῆσθαι καλὸν καὶ συμφέρον G κτήμαθ' UF 16 ἑαυτοῦ UF: αὑτοῦ H, αὐτοῦ ceteri ἑαυτὸν UF: αὑτὸν AH corr., αὐτὸν MGP 17 ἡμέραν UF

---

1 sqq. *ibid. I 10, 40* . . . factus est (Cain) indicium resupini, cum ipsa postulatio voti matura esse debeat, ne videamur de humanis artibus hoc est medendi peritia herbarumque sucis sperasse magis remedium quam de Deo subsidium poposcisse; ad ipsum enim prius est confugiendum, qui nostrae curare possit animae passiones. verum homines quidam praepostero ordine ante sibi ab hominibus opem arcessunt; ubi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

72 (20.) Καὶ τὸ μὲν πρότερον ἔγκλημα τοῦ Κάιν ἀποχρώντως
ἐπεξήλθομεν. τὸ δ' ἕτερον τοιοῦτον ἦν· τί δήποτε ἀπὸ τῶν καρπῶν,
ἀλλ' οὐκ ἀπὸ | τῶν πρώτων καρπῶν φέρει τὴν ἀπαρχήν; μήποτε διὰ p. 177 M.
τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἵνα τὰ μὲν πρεσβεῖα γενέσει δῷ, τοῖς δὲ δευτερείοις
ἀμείψηται τὸ θεῖον· ὥσπερ γὰρ εἰσί τινες οἳ ψυχῆς προκρίνουσι σῶμα,
τῆς δεσποίνης τὸ δοῦλον, οὕτως εἰσὶν οἳ γένεσιν μᾶλλον θεοῦ τετιμήκασι,
πρόσταγμα τεθεικότος τοῦ νομοθέτου, ἵνα „τὰς ἀπαρχὰς τῶν πρωτο-
γεννημάτων τῆς γῆς εἰσφέρωμεν εἰς τὸν οἶκον κυρίου τοῦ θεοῦ“
(Exod. 23, 19), ἀλλὰ μὴ ἑαυτοῖς ἐπιγράφωμεν· καὶ γὰρ δίκαιον
τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων ὅσα πρῶτα ἢ τάξει ἢ δυνάμει θεῷ
73 ὁμολογεῖν. τὰ μὲν οὖν τῇ τάξει πρῶτα τοιαῦτά ἐστιν, οἷς κατὰ τὴν
πρώτην γένεσιν εὐθὺς ἐκοινωνήσαμεν. τροφὴ αὔξησις ὅρασις ἀκοὴ γεῦσις
ὄσφρησις ἁφὴ λόγος νοῦς, μέρη ψυχῆς, μέρη σώματος, αἱ τούτων
ἐνέργειαι, συνόλως κινήσεις αὐτῶν καὶ σχέσεις αἱ κατὰ φύσιν· τὰ δὲ
ἀξιώματι καὶ δυνάμει τὰ κατορθώματα, αἱ ἀρεταί, αἱ κατ' ἀρετὰς
74 πράξεις. δίκαιον οὖν ἀπὸ τούτων ἀπάρχεσθαι. αἱ δὲ ἀπαρχαὶ λόγος
ἐστὶν ἐκ διανοίας ἀληθοῦς ἀναπεμπόμενος εὐχαριστητικός· τέμνε δὲ
αὐτὸν κατὰ τὰς οἰκείας τομάς, ὅνπερ τρόπον ἡ λύρα καὶ τὰ ἄλλα

---

1 ἔγκλημα] ὄνομα U 2 τὸ δ' ἕτερον UF (Pap?): τὸ δὲ δεύτερον ceteri 4 δευτέροις UF 5 ἀμείβη UF 6 τετιμήκασι UF (Pap?): προτετιμήκασι ceteri 7. 8 πρωτογενημάτων MHP 8 τῆς γῆς om. Pap εἰσφέροιμεν H, εἰσφέρειν μὲν P, εισφερωσιν (?) Pap εἰς — ἐπιγράφωμεν (9) om. UF κυρίου om. HP 9 μή γε ἑαυτοῖς P, μὴ ἑαυτοῖς γε A επιγραφομεν Pap 10 κινημάτων] γεννημάτων coni. Mang. 11 πρῶτα τῇ τάξει transp. UF τοιαῦτ' U οἷς] ὧν UFL[2] 13 ἁφὴ ὄσφρησις transp. F 14 κινήσεις αὐτῶν Pap UFL[2]: αὐτῶν om. ceteri δε Pap: δ' codd. 15 τὰ ante κατορθώματα om. Pap αἱ ἀρεταὶ — πράξεις] ἃ διαιρεῖται ἑκατέρων τὰς πράξεις UF 16 ἀπὸ] αὐτῷ Turn. ἄρχεσθαι MAHP δ' UF 17 ἀληθείας A εὐχαριστητικός Pap M: εὐχαριστικός ceteri τεμνε Pap: τέμνει codd. 18 αὐτὸ UF ὅνπερ] ον περι Pap ἡ om. HL[1] τὰ ἄλλα τὰ UF, ἄλλα om. HL[1]

---

1 sqq. *ibid.* *§ 41* Concluso ergo illo et convicto Cain crimine, aliud oblationis vitium discutiamus. obtulit, inquit, ex fructibus terrae, non a primis fructibus, primitias (leg. munus?) Deo: hoc est primitias sibi prius vindicare, Deo autem sequentia deferre. itaque cum vere anima corpori tamquam servo domina sit praeferenda, utique primitias eius, hoc est animae, prius quam corporis offerre debemus.
11 sqq. *ibid.* . . . primitiae animae primatus sunt bonarum disciplinarum; quae licet tempore posteriores sint quam corporis primitiae, quae sunt esca incrementum visus auditus et tactus odor vox mens . . ., ⟨dignitate⟩ tamen priores sunt [disciplinis]; quarum primitiva est puro corde et simplici sermone oblata Deo gratiarum actio.

μουσικῆς ὄργανα τέτμηται· τῶν γὰρ ἐν τούτοις φθόγγων καὶ καθ' αὑτὸν
ἕκαστος ἥρμοσται καὶ πρὸς τὴν ἑτέρου συμφωνίαν μάλιστα ᾠκείωται,
καθάπερ καὶ τῶν ἐν γραμματικῇ στοιχείων τὰ λεγόμενα φωνήεντα, ἃ
καὶ καθ' αὑτὰ φωνεῖται καὶ σὺν ἑτέροις ὁλόκληρον ἀποτελεῖ φωνήν.
πολλὰς γὰρ δυνάμεις αἰσθητικάς τε καὶ λογικὰς καὶ νοητὰς ἐν ἡμῖν 75
αὐτοῖς ἡ φύσις δημιουργήσασα καὶ πρός τι τῶν οἰκείων ἑκάστην τείνασα
ἔργων καὶ πάλιν πάσας ἁρμοσαμένη δι' ἀναλογίας κοινωνίᾳ καὶ συμφωνίᾳ
τῇ πρὸς ἀλλήλας ὀρθότατα ἂν καὶ ἐφ' ἑκάστῃ καὶ ἐφ' ἁπάσαις εὐδαι-
μονίζοιτο. (21.) διόπερ „ἐὰν προσφέρῃς θυσίαν πρωτογεννημάτων“, 76
οὕτως διαιρεῖ, ὡς ὑφηγεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Lev. 2, 14)· „νέα“ τὸ
πρῶτον, εἶτα „πεφρυγμένα“, ἔπειτα „χίδρα“, καὶ ἐπὶ πᾶσιν „ἐρικτά“.
„νέα“ μὲν διὰ τόδε· τοὺς τὸν παλαιὸν καὶ γέροντα καὶ μυθώδη χρόνον
ἀσπαζομένους, ταχεῖαν δὲ καὶ ἄχρονον θεοῦ δύναμιν μὴ συνεωρακότας
ἐκδιδάσκει νέα καὶ ἐπακμάζοντα καὶ ἀνηβῶντα προτρέπων ἐνθύμια
p. 178 M. λαμβάνειν, ἵνα μὴ παλαιαῖς ἐντρεφόμενοι μυθοποιίαις, | ἃς ὁ μακρὸς
αἰὼν ἐπὶ ἀπάτῃ τοῦ θνητοῦ παραδέδωκε, ψευδοδοξῶσιν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ
ἀεὶ ἀγήρω [νέου] θεοῦ τὰ νέα καὶ καινὰ ἀγαθὰ μετὰ πάσης ἀφθονίας
λαμβάνοντες ἐκδιδάσκωνται μηδὲν ἡγεῖσθαι παρ' αὐτῷ παλαιὸν ἢ
συνόλως παρεληλυθός, ἀλλὰ γινόμενόν τε ἀχρόνως καὶ ὑφεστηκός.
(22.) οὗ χάριν καὶ δι' ἑτέρων φησίν· „ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξανα- 77
στήσῃ, καὶ τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου“ (Lev. 19, 32), ὡς παμμε-
γέθους διαφορᾶς οὔσης· πολιὸς μὲν γὰρ ὁ μηδὲν ἐνεργῶν ἐστι χρόνος,

---

1 τέμνεται U τὸν γὰρ F τούτοις UF (Pap?): αὐτοῖς ceteri φθόγγων] φθόνον F ἑαυτὸν HP 2 ἑτέρου] ἑτέραν H, οἰκείαν A, ἑτέρων coni. Markland οἰκείωται MA 3 ἃ] η Pap 4 καθ' αὑτὰ φωνεῖται Pap UF: καθ' ἑαυτὰ ἐκφωνεῖται ceteri 5 γὰρ Pap UF: δὲ ceteri τε καὶ λογικὰς om. HP καὶ νοητὰς om. Mang., καὶ νοητικὰς Turn. 6 τείνασα] τινασ Pap 7 καὶ κοινωνίᾳ G κοινωνία συμφωνίας (om. καὶ) H 8 ἐφ' ἁπάσαις Pap UF: ἐπὶ πάσαις ceteri 8. 9 εὐδαιμονίζοιτο Pap οι FL²: εὐδαιμονίζοντο U, εὐδαιμονίζει H, εὐδαιμονίζοι ceteri 9 ἂν UF, ἐάνπερ G προσφερηι Pap πρωτογενημάτων MGP 10 οὕτως Pap F: οὕτω ceteri 11 πεφυρμενα Pap χέδρα M, χίεδρα A, χλιαρὰ FL² ἐρικτά Pap MAF: ἐρεικτά ceteri 12 μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri διὰ τόδε Pap UFL²: τόδε om. ceteri γέροντα Pap UF: γηραιὸν ceteri θυμώδη GL¹ 13 ἀσπαζόμενος F μὴ] ἢ μὴ MAH, ἢ μὴ GP 14 ἐκδιδάσκειν U ἀνηβῶντα Pap UF: ἡβῶντα ceteri 15 παλαιαῖς] πολιαις Pap 16 τῶν θνητῶν Mang., τοῦ θνητοῦ ⟨γένους⟩ coni. Wendl. παραδεδωκεν Pap 17 ἀγήρω νέου Pap UFL²: γενναίου MAGP, γενέου HL¹, ἀγήρω καὶ νέου v νέου seclusi 18 ἐκδιδάσκοντες G 19 παραλελυθος Pap γινόμενόν τε Pap UF: τε om. ceteri ὑφεστηκώς FH corr. 20. 21 ἐξαναστήσῃ Pap UF: ἀναστήσῃ ceteri

ἀφ' οὗ μετανίστασθαι καὶ ἀποδιδράσκειν δεῖ τὴν μυρίους ἀπατῶσαν
ἐκκλίνοντας ὑπόληψιν, ὡς ἄρα τι ποιεῖν οὗτος πέφυκε· πρεσβύτερος δὲ ὁ
τιμῆς καὶ γέρως καὶ πρεσβείων ἐπάξιος ὤν, ὃν Μωυσῇ τῷ θεοφιλεῖ
δοκιμάζειν ἐπιτέτραπται· „οὓς γὰρ σὺ οἶδας,“ φησίν „οὗτοί εἰσι
πρεσβύτεροι“ (Num. 11, 16), ὡς ἂν μηδεμίαν ἀποδεχομένου νεωτερο-
ποιίαν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἀξίων δογμάτων
78 εἰωθότος ἐρᾶν. ὠφέλιμον μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν
τελείας, ἀλλά τοι πρὸς πολιτείαν, καὶ τὸ παλαιαῖς καὶ ὠγυγίοις ἐντρέ-
φεσθαι δόξαις καὶ ἀρχαίαν ἀκοὴν ἔργων καλῶν μεταδιώκειν, ἅπερ
ἱστορικοὶ καὶ σύμπαν τὸ ποιητικὸν γένος τοῖς τε καθ' αὑτοὺς καὶ τοῖς
ἔπειτα μνήμῃ παραδεδώκασιν. ἀλλ' ὅταν γε μὴ προϊδομένοις μηδὲ
ἐλπίσασι φέγγος αἰφνίδιον ἐπιλάμψῃ τὸ αὐτομαθοῦς σοφίας, ἡ δὲ τὸ
μεμυκὸς ὄμμα ψυχῆς διοίξασα ἀντὶ ἀκροατῶν θεατὰς ἐπιστήμης
ἐργάσηται τὴν ὠκυδρομωτάτην αἰσθήσεων ὄψιν πρὸ τῆς βραδυτέρας ἀκοῆς
79 ἐν διανοίᾳ θεῖσα, μάταιον ἔτι διὰ λόγων ὦτα γυμνάζειν. (23.) διὸ καὶ
λέγεται· „φάγεσθε παλαιὰ καὶ παλαιὰ παλαιῶν, ἀλλὰ καὶ παλαιὰ ἐκ
προσώπου νέων ἐξοίσετε“ (Lev. 26, 10), ὡς δέον πολιὸν μὲν μάθημα
χρόνῳ μηδὲν ἀρνεῖσθαι πειρωμένους καὶ γράμμασι σοφῶν ἀνδρῶν
ἐντυγχάνειν καὶ γνώμαις καὶ διηγήσεσιν ἀρχαιολογούντων παρεῖναι καὶ
φιλοπευστεῖν ἀεὶ περὶ τῶν προτέρων καὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων,
τοῦ μηδὲν ἀγνοεῖν ὄντος ἡδίστου, νέας δὲ ὅταν ἀνατείλῃ βλάστας αὐτο-
διδάκτου σοφίας ὁ θεὸς ἐν ψυχῇ, τὰ ἐκ διδασκαλίας εὐθὺς περιγράφειν
καὶ περισύρειν ὑπονοστοῦντα καὶ ὑπορρέοντα ἐξ ἑαυτῶν· τὸν γὰρ θεοῦ

---

1 ἀφ' οὗ καὶ ἀνίστασθαι A 2 ὑπόληψιν ἐκκλίνοντας transp. UF οὗτος] οὕτως MPH^1, οὕτω G 3 Μωση Pap, Μωυσῇ UF: Μωσεῖ ceteri 4 εισιν Pap 4. 5 εἰσὶ πρεσβύτεροι codd.: πρεσβύτεροί εἰσιν Mang. 5 πρεσβυτέρων HP^1, πρεσβύτεροι om. L ὡς — πρεσβυτέρων (6) om. P ὡς ἂν Pap UF: ἂν om. ceteri ἀποδεχόμενοι coni. Mang. 7 εἰωθότες P (coni. Mang.) ὠφελεῖ AH μὲν om. GP 8 τελείας] τημελείας G καὶ πρὸς A πολιτείας HP παλαιας Pap 10 τε om. F αὑτοὺς (Pap) U: ἑαυτοὺς ceteri 11 προειδομένους U, προειδομένοις ceteri (Pap) μηδ' AUF 12 αἰφνίδιον om. GHP^{1}L^1 επιλαμψη το Pap: ἐπιλάμψῃ (om. τὸ) UF, ἐπιλάμψαιτο ceteri, ἐπιλάμψηται v ἡ δὲ Pap MAGP: ἥδε F, εἰ δὲ U, ἢ δὴ H 13 τῆς ψυχῆς AF ἐπιστήμης θεατὰς transp. A ἐπιστήμας F 14 ἐργάσηται Pap F: ἐργάσεται U, ἐργάζεται ceteri ὠκυδρονωτάτην A αἰσθήσεως L, αἴσθησιν UF 15 ἔτι Pap MUFL^2: ἐπὶ ceteri, ἐστι v διαλόγων G, δὲ λόγων H 16 παλαιὰ ἐκ παλαιῶν UF παλαιὰς ἐκ MA 17 νέω A ἐξοίσεται A πολιὸν codd. et Pap: παλαιὸν Mang. 18 γράμμασι] πραγμασιν Pap 20 προτερον Pap 21 ὄντως G δ' UH αντειλη Pap 22 ὁ om. Pap ἐκ ψυχῆς UF 23 ὑπονοσοῦντα MAP ὑπορέοντα U, υπερεοντα Pap αὐτῶν U

φοιτητὴν ἢ γνώριμον ἢ μαθητὴν ἢ ὅ τί ποτε χρὴ θεμένους ὄνομα
καλεῖν αὐτὸν ἀμήχανον ἔτι θνητῶν ὑφηγήσεως ἀνέχεσθαι. (24.) ἔστω 80
p. 179 M. δὲ ἡ νέα ψυχῆς ἀκμὴ „πεφρυγμένη“, τουτέστιν, | ὡς πυρὶ χρυσός,
λόγῳ δυνατῷ βεβασανισμένη· τοῦ δὲ βεβασανίσθαι καὶ δεδοκιμάσθαι
σημεῖον τὸ πεπηγέναι· καθάπερ γὰρ ὁ τῶν τεθηλότων ἀσταχύων καρπός,
ἵνα μηκέτι πλαδᾷ, φρύγεται, τοῦτο δ᾽ οὐκ ἄνευ πυρὸς πέφυκε συμβαίνειν,
οὕτως καὶ τὴν νέαν πρὸς ἀρετῆς ἀκμὴν ἀνάληψιν δυνατῷ καὶ ἀνικήτῳ
λόγῳ χρὴ πάγιον καὶ σταθερωτάτην ἀπεργάζεσθαι· πέφυκε δὲ ὁ λόγος
οὐ μόνον πήττειν ἐν ψυχῇ τὰ θεωρήματα διαρρεῖν αὐτὰ κωλύων, ἀλλὰ
καὶ τὴν τοῦ ἀλόγου πάθους ὁρμὴν εὐτόνως ἐκλύειν. ἴδε γέ τοι τὸν 81
ἀσκητὴν Ἰακὼβ ἕψοντα αὐτήν, ὅτε καὶ „Ἡσαῦ ἐκλείπων“ (Gen. 25, 29)
εὐθὺς εὑρίσκεται· θεμέλιος γὰρ τῷ φαύλῳ κακία καὶ πάθος, οἷς ἐπερη-
ρεισμένος, ὅταν ἐξηττημένα καὶ παρειμένα ὑπὸ τοῦ αἱροῦντος αὐτὰ λόγου
θεάσηται, κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκλύεται τοὺς ἰσχύος δεσμούς. ἔστω δὲ ὁ 82

---

1 φυτητην Pap ὄνομα] ὄμμα A 2 αὐτὸν om. Pap ἔτι Pap UF: ἐστι ceteri ὑφηγήσεως Pap UF: ὑφηγήσεων ceteri ανεχεσθαι Pap: ἀνασχέσθαι codd. 3 νέα Mang. (non M): νέας codd. et Pap πεφρυμμενη Pap ὡς πυρὶ] ὡσπερεὶ HP¹ 4 βεβασάνισται καὶ δεδοκίμασται H 5 πεπηγέναι] πεφρυγέναι coni. Mang. 6 φρύσσεται MAHPL¹ δὲ MG, γὰρ P πορος Pap πεφυκεν Pap 7 οὕτω MAGHP καὶ om. HP ἀνάληψιν ἀκμὴν transp. Mang. ἀκινήτῳ H 8 σταθηροτάτην G πεφυκεν Pap 9 πήττειν F, πηπτειν Pap: πέσσειν U, πέττειν ceteri, πέπτειν Mang. τὰ om. MAGHPL¹ διαρειν Pap, διαιρεῖν U 10 ευτωνως εγλυειν Pap ιδων γε Pap, ἴδετέ γε U 11 αὐτήν] φακῆν coni. Mang. ὅτε Pap UF: ὁπότε ceteri εγλιπων Pap 12 τῶ φαύλω Pap UF: τῶ φιλαύτω MAGP, τῶν φιλαύτων H 12. 13 οἷσπερ ἐρηρεισμένος U 13 ἐξητημένα UFP αἱροῦντος Pap UF: αἴροντος ceteri λόγου om. G 14 εγλυεται Pap, καὶ ἐκλύεται H τοὺς] τῆς P

---

2 sqq. *Ambros. l. l. II 6,20* Si autem offeres sacrificium de primitivis ovibus, frixum in igne, frixum pingue, offeres sacrificium primitivorum, sicut scriptum est: quod significat fidem tuam velut igne probatam esse debere et sancto fervere spiritu. denique coxit lentem Iacob et fratri primatus benedictionis eripuit, quos utique solida consequeretur fides; hic ergo robustus et vividus augebatur, ille autem, qui cibum suum coquere nesciebat, fatigatus atque deficiens defluebat. uratur igitur verbo Domini sicut igne virtus animae tuae . . . torreatur fides tua sicut spicae messium; tunc enim maturitatem fructuum praeferunt, cum eas primo solis processu tempora aestiva torruerint. sermo igitur plurimus Scripturarum animam confirmat et quodam spiritalis gratiae colorat vapore; rationabilia quoque inventa corroborat dissolvitque omnem vim irrationabilium passionum. ideoque Esau laxatis virtutis suae nexibus dissolutus est.

λόγος μὴ συγκεχυμένος, ἀλλ' εἰς οἰκείους τετμήσθω τομάς· τὸ „χίδρα
ποιῆσαι“ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐν ἅπαντι μὲν γὰρ ἀταξίας ἄμεινον ἡ τάξις,
μάλιστα δ' ἐν ὀξύτατα ῥεούσῃ φύσει, τῷ λόγῳ. (25.) διαιρετέον οὖν
αὐτὸν εἰς κεφάλαια προηγούμενα, τὰ λεγόμενα ἐμπίπτοντα, καὶ ἐφαρ-
μοστέον ἑκάστῳ τὰς οἰκείους κατασκευάς, μιμουμένους τοὺς ἀγαθοὺς
τῶν τοξοτῶν, οἳ σκοπόν τινα προθέμενοι τὰ βέλη πάντα ἐπ' αὐτὸν
ἀφιέναι πειρῶνται· σκοπῷ μὲν γὰρ τὸ κεφάλαιον, βέλεσι δὲ ἔοικεν ἡ
83 κατασκευή. οὕτως τὸ πάντων ἄριστον ἐσθημάτων ὁ λόγος ἁρμονίως
συνυφαίνεται· καὶ γὰρ τὰ πέταλα τοῦ χρυσίου κατατέμνει ὁ νομοθέτης
εἰς τρίχας, ὥστε συνυφῆναι τὰ οἰκεῖα ἐπιμόνως (Exod. 36, 10)· οὕτως
ὁ τιμιώτερος χρυσοῦ λόγος ποίκιλμα ὢν ἐκ μυρίων ἰδεῶν ἐπαινετῶς
τελεσιουργεῖται, ὅταν ἄχρι τῶν λεπτοτάτων κεφαλαίων τμηθεὶς τρόπον
84 τινὰ νήματος δέξηται καθάπερ κρόκην ἀποδείξεις ἐναρμονίους. προστέ-
τακται μέντοι καὶ „τὸ ὁλοκαύτωμα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι“ (Lev.
1, 6), ὑπὲρ τοῦ πρῶτον μὲν γυμνὴν ἄνευ σκεπασμάτων, ὅσα περιποιοῦσιν

---

1 αλλα Pap   οἰκείας UH   τετμήσθω Pap U, τετμνήσθω F: τεμνέσθω ceteri   τὸ γὰρ UF   χέδρα MA   2 ἄμεινον Pap UF: ἀμείνων ceteri   3 δε Pap   ὀξύτητι A   4 καὶ τὰ λεγόμενα F   5 οικειους Pap: οἰκείας codd.   6 πάντ' MGUF   7 πειρᾶται HP   βελεσιν Pap, βέλει F   δ' AUF   8 ἀρίστων U   ἐσθημάτων Pap U, αἰσθημάτων F: μαθημάτων ceteri   ἁρμονίως om. F   9 τὰ πέταλα Pap UF: τὰ om. ceteri   τοῦ χρυσίου MAUF: τοῦ om. ceteri   10 συνυφῆναι Pap U, συνυφεῖναι F: συνυφᾶναι ceteri   ἐπιστημόνως A, ἐπιμόνως (στη) P   11 χρυσοῦ Pap UF: χρυσίου ceteri   ποίκιλμα (πυκιλμα Pap) ὢν ἐκ Pap UF: ἐκ ποικιλμάτων καὶ ceteri   εἰδεῶν F   επανετως Pap   13 νοήματος GHP[1]   αρμονιους Pap   14 διανεῖμαι Pap UF: διανέμειν ceteri   15 γυμνὴν om. F

---

1 sqq. *ibid.* *§ 21* Oblationem autem atque orationem oportet non confusam esse, sed competenti divisione distinctam; in omni enim re confusione melior est distinctio, multo magis in oratione atque oblatione, quae nisi certas divisiones habeat fit obscurior.   13 sqq. *ibid.* ideoque hostiae plerumque membra lex dividi iubet et holocausta offerri, ut sine admixtione et operimento aliquo nudum sacrificium sit, eo quod nuda atque omnibus exuta involucris debeat fides nostra fervere, ne vanis et fallacibus opinionibus induatur, sed pura atque sincera simplicitas mentis appareat. deinde in partes dividatur congruas; virtus enim genus est, quae dividitur in plurimas species, sed principales quattuor sunt, prudentia temperantia fortitudo iustitia. *Clem. Alex. Strom. V 686 P.* . . . προστάσσει γὰρ (Μωυσῆς) „τὰ ὁλοκαυτώματα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι“, ἐπειδὴ γυμνὴν τῆς ὑλικῆς δορᾶς γενομένην τὴν γνωστικὴν ψυχὴν ἄνευ τῆς σωματικῆς φλυαρίας καὶ τῶν παθῶν πάντων, ὅσα περιποιοῦσιν αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, ἀποδυσαμένην τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας τῷ φωτὶ καθιερωθῆναι ἀνάγκη.

αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, τὴν ψυχὴν φανῆναι, εἶτα δέξασθαι διαιρέσεις ἐμμελεῖς· τὸ γὰρ ὅλον καὶ ἐν γένει ἡ ἀρετή, ἣ κατὰ εἴδη τὰ p. 180 M. προσεχῆ τέμνεται, φρόνησιν καὶ σωφροσύνην | καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην, ἵνα τὰς καθ' ἕκαστον εἰδότες διαφορὰς ἑκούσιοι ὑπομένωμεν λατρείαν καὶ καθ' ὅλα καὶ κατὰ μέρη. σκοπῶμεν δὲ ὅπως τήν τε 85 ψυχὴν γυμνάσομεν, μὴ ὁλοσχερέσι καὶ ἀτυπώτοις φαντασίαις ὑποσυγχύτως ἀπατᾶσθαι, τομὰς δὲ καὶ διαιρέσεις ποιουμένην τῶν πραγμάτων διακύπτειν εἰς ἕκαστον ἔρευναν μετὰ πάσης ἀκριβείας ληψομένην, τόν τε λόγον, ὃς [οὐκ] ἀτάκτῳ ῥύμῃ φερόμενος ἀσάφειαν ἐργάσεται, τμηθεὶς δὲ εἰς τὰ οἰκεῖα κεφάλαια καὶ τὰς εἰς ἕκαστον ἀποδείξεις ὥσπερ ζῷον ἐκ τελείων μερῶν συμπαγεὶς ἁρμοσθήσεται. χρὴ δέ, εἰ μέλλει ταῦτα παρ' ἡμῖν αὐτοῖς βεβαιοῦσθαι, μελέτην καὶ ἄσκησιν αὐτῶν ποιεῖσθαι συνεχῆ· ὡς τό γε ἀψαμένους ἐπιστήμης μὴ ἐπιμεῖναι ὅμοιόν ἐστι τῷ γευσαμένους σιτίων ἢ ποτῶν εἰς κόρον κωλυθῆναι τραφῆναι. (26.) μετὰ τὸ 86 „χίδρα“ οὖν ἁρμόττει ποιεῖν „ἐρικτά“, τουτέστι μετὰ τὴν διαίρεσιν

---

1 φανεῖναι A δεξασθε Pap 2 καὶ διαιρέσεις F ἐν γένει UF, εν γενεσει Pap: ἕν ἐστιν ceteri ἡ om. Pap F κατὰ] και τα Pap 3 καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην UF: καὶ δικαιοσύνην om. Pap, καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν MAGP, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν H ἀνδρίαν AGHP 4 ἑκάστην F εἰδότας A ὑπομένωμεν] ἀπονέμωμεν coni. Mang. 5 δ' U τήν τε Pap UF: τε om. ceteri 6 γυμνάσομεν Pap G: γυμνάσωμεν ceteri ατουπωτοις Pap ἀτύπως τῆς φαντασίας P ὑποσυγχύτως Pap MAUF: ὑπὸ συγχύσεως GHP 8 ἔρευναν Pap UF: καὶ ἐρευνᾶν ceteri λήψόμεθά τε λόγον Turn. ὃς UF, ως Pap: μὴ GHP, om. MA 8. 9 ὃς οὐκ] οὐχ ὃς coni. Markland; οὐκ seclusi 9 φερομενον Pap, φερομένους A ειργασηται Pap, ἐργάσηται A, ἐργάζεται UF δ' UF 10 τὰς] τὰ F ζώων P 11 δ' UF 12 μελέτην αὐτῶν καὶ ἄσκησιν transp. UF αὐτῶν A, αὐτοῖς P 13 εστιν Pap τῷ om. UF γευσαμένους Pap UF: γευσαμένῳ ceteri, γεύσασθαι v 14 ἢ Pap UF: καὶ ceteri εἰς κόρον Pap UF: εἰς κόρον δὲ ceteri μετα το Pap: μετὰ τὰ codd. 15 χέδρα MA ἐρικτά Pap MA: ἐρυκτά H, ἐρεικτά ceteri τουτέστιν Pap H

---

14 sqq. *Ambros. l. l. II 6,22* Superest ut de continua et iugi oratione dicamus, quod immorari nos et vacare orationi oportet. . . . frequens enim oratio quandam operatur disciplinam orandi, quia ipse usus docibiles Dei facit, indocibiles neglegentia. bona igitur exercitatio. denique corporis virtus exercitatione augetur frequenti, at inexercitata minuitur et labitur; plurimi enim exercitii dissuetudine etiam naturalem dissolvere virtutem. similiter animae fortitudo exercitationis assiduitate solidatur. . . . hunc cibum menti nostrae deferamus, qui multa attritus meditatione ac politus cor hominis sicut illud caeleste manna confirmet: quod non otiose tritum ac politum accipimus, eo quod caelestium Scripturarum alloquia diu terere ac polire debemus toto animo

ἐνδιατρίβειν καὶ ἐνσχολάζειν τοῖς ἐπινοηθεῖσι· συνεχὴς γὰρ ἄσκησις ἐπιστήμην πάγιον ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία· μυρίοι γοῦν ἀθλήσεως ὄκνῳ καὶ τὴν ἐκ φύσεως ἰσχὺν ἐξέλυσαν, οὓς οὐκ ἐμιμήσαντο οἱ τροφῇ θείᾳ τὴν ψυχὴν τραφέντες τῷ λεγομένῳ μάννα· οὗτοι γὰρ ἤλουν καὶ ἔτριβον αὐτὸ ποιοῦντες ἐγκρυφίας (Num. 11, 8), τὸν οὐράνιον ἀρετῆς λόγον ἀνατρίβειν καὶ ἐπιλεαίνειν ἕνεκα τοῦ τυπῶσαι βεβαιότερον
87 τὴν διάνοιαν ἐγνωκότες. ὅταν οὖν „νέα" τὴν ἀκμὴν καὶ „πεφρυγμένα" τὸν πεπυρωμένον καὶ ἀνίκητον λόγον καὶ „χίδρα" τὴν τομὴν καὶ διαίρεσιν τῶν πραγμάτων καὶ „ἐρικτὰ" τὴν τριβὴν καὶ μελέτην τῶν ἐπινοηθέντων ὁμολογῇς κατὰ θεόν, πρωτογεννημάτων οἴσεις θυσίαν. ὧν πρώτων καὶ ἀρίστων ἐγέννησεν ἡ ψυχή. κἂν ἡμεῖς μέντοι βραδύνωμεν, αὐτὸς οὐ βραδύνει τοὺς ἐπιτηδείους πρὸς θεραπείαν λαβεῖν ἑαυτῷ· „λήψομαι" γάρ φησιν „ὑμᾶς ἐμαυτῷ λαὸν ἐμοὶ καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεός" (Exod. 6, 7) „καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαός· ἐγώ εἰμι κύριος" (Lev. 26, 12).

88 (27.) Τὰ μὲν δὴ τοῦ Κάιν μεθ' ἡμέρας φέροντος θυσίαν ἐγκλήματα τοιαῦτα ἦν. Ἄβελ δὲ ἤνεγκεν οὐ τὰ αὐτὰ οὐδὲ τὸν

---

1 διατριβειν Pap σχολάζειν F 2 παγίαν P ἀμελητησία MGHU γοῦν D, γ' οὖν UF: οὖν ceteri 3 ἀσκήσεως coni. Mang. κατέλυσαν D[R] 4 τροφῇ θεία Pap UF: προφητεία ceteri τῷ om. UF 5 αὐτὸ ποιοῦντες] ἀποποιοῦντες P 6 ἄνω τρίβειν HP ante ἕνεκα add. ἕκαστος H 6. 7 βεβαιότερον τὴν διάνοιαν Pap UF: βεβαιοτέραν διάνοιαν ceteri 7 νέαν F πεφρυγμένην F, πεφυρμενα Pap 8 περιπεπυρωμενον Pap χέδρα MA 9 ἐρικτὰ Pap MA: ἐρυκτὰ H, ἐρεικτὰ ceteri 10 ὁμολογεῖς A, ὁμολογείης P πρωτογενημάτων Pap MGP 10. 11 πρώτων καὶ ἀρίστων codd.: πρῶτον καὶ ἄριστον v 11 ἐγέννησεν] ἔθυσεν A κἂν] καὶ UF εἰ βραδύνομεν UF 12 βραδυνεῖ coni. Mang. θεραπείαν Pap UF: θεραπείας ceteri λημψομαι Pap 13 ἐμαυτῷ] ἑαυτῷ UF, ἐν αὐτῷ A λαω Pap ἐμοὶ add. Pap UF: om. ceteri 14 ἔσεσθαι Pap G 15 θυσίαν Pap UF: θυσίας MAG, τὴν θυσίαν HP 16 οὐ τὰ αὐτὰ] αὐτῷ οὔτε (superscr.) ταὐτὰ (corr. ex ταῦτα) H, αὐτῷ οὔτε αὐτὰ Turn.

---

et corde versantes. . . . ergo si tamquam pubescens adolescat fides . . . et spiritu ferveat et congrua distinctione teneatur mensura legitimae divisionis et assiduitas commendet gratiam, tunc fit illud pingue et tamquam adipale precationis genus. 1—2 D[K] fol. 125[v] (Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ) D[M] fol. 105[v] D[V] p. 405 (Φίλωνος): ἡ συνεχὴς ἄσκησις—ἀμελετησία. 1—3 D[R] fol. 213[r] (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἄβελ) Anton. Mel. II 46 Col. 1128 (Φίλωνος): ἡ συνεχὴς ἄσκησις—ἐξέλυσαν. 16 sqq. *Ambros. l. l. I 10,42* Haec munera obtulit Abel et ideo respexit Deus in munera eius, quoniam e primitivis obtulit; accedit ergo quia de primitivis ovium et de adipibus earum. considera quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit. . . . deinde obtulit non secunda, sed prima, non exigua, sed pinguia: talia enim lex probavit et iussit offerri, sicut scriptum est: Et erit, inquit, cum inducet te Deus in terram Chana-

αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ἀντὶ μὲν ἀψύχων ἔμψυχα, ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ
δευτερείων πρεσβύτερα καὶ πρῶτα, ἀντὶ δὲ ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ
πιότερα· „ἀπὸ γὰρ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν
στεάτων αὐτῶν“ φησι τὴν θυσίαν ποιήσασθαι (Gen. 4, 4), κατὰ
p. 181 M. τὸ ἱερώτατον διάταγμα· ἔστι δὲ τοιόνδε· „καὶ ἔσται“ | φησίν „ὡς 89
ἂν εἰσαγάγῃ σε κύριος ὁ θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, ὃν
τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δῷ σοι αὐτήν, καὶ ἀφελεῖς πᾶν
διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά, τῷ κυρίῳ, πᾶν διανοῖγον ⟨μήτραν⟩ ἐκ
τῶν βουκολίων ἐν τοῖς κτήνεσιν ὅσα ἂν γένηταί σοι, τὰ ἀρσενικά, τῷ
κυρίῳ. πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ· ἐὰν δὲ μὴ
ἀλλάξῃς, λυτρώσῃ αὐτό“ (Exod. 13, 11—13). τὸ γὰρ διανοῖγον μήτραν
τὸ Ἄβελ δῶρόν ἐστι πρωτότοκον, ὃ πότε καὶ πῶς δεῖ φέρειν ἐρεύνησον.
καιρὸς μὲν δὴ ἐπιτηδειότατος, ὅταν εἰσαγάγῃ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν σαλεύοντα 90
λόγον, τὴν τῶν Χαναναίων γῆν, οὐχ ὃν τύχοι τρόπον, ἀλλ' ὃν ὤμοσεν
αὐτός· οὐχ ἵνα σάλον καὶ τροπὴν καὶ κλύδωνα ὧδε κἀκεῖσε φορούμενος
ἀστάτως ὑπομένῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ σάλου παυσάμενος αἰθρίαν καὶ γαλήνην

---

1 ἀλλὰ MGHP ἀντὶ μὲν UF (Pap?): μὲν om. ceteri 2 πρεσβύτερά τε καὶ U πρῶτα] τοιαῦτα UF ἀντὶ δὲ om. UF δ' A ἠσθενηχότων M 3 ποτερα Pap, πιώτερα A, πία U, πῖα F 4 φησιν Pap ποιεῖσθαι HP 5 εστιν Pap, ἔσται L 6 κύριος add. Pap UFL²: om. ceteri σου add. Pap: om. codd. τῶν Χαναναίων εἰς τὴν γῆν αὐτῶν HP 7 δῶ UF, δώσοι P: δώσω ceteri (et Pap) αὐτὴν om. Pap UF 8 διανοίγων U μήτραν om. U τὰ ἀρσενικὰ — διανοῖγον add. Pap F: om. ceteri μήτραν addidi 9 ἂν] ἐὰν UF ἐγγένηται P 10 ὄνου] ὤνου MA ἀλλάξῃς U προβάτω Pap UF: προβάτου ceteri 11 τὸ γὰρ — πρωτότοκον (12) om. Pap 12 τὸ] τῶ GPH¹, τοῦ UF τὸ πρωτότοκον UL² ὁπότε MGPU 13 μὲν δὴ] μηδε Pap, μὲν οὖν ἐστιν UF εἰσάγῃ GHP 14 τύχῃ P 15 φορούμενον A, φερόμενος F 16 ἄστατος PH¹

---

naeorum, sicut iuravit patribus tuis, et dabit tibi, tolles omne quod aperit vulvam masculinum Domino; omne quod aperit vulvam de armentis et pecoribus tuis, quaecumque nata fuerint tibi masculina, sanctifica Domino; omne quod aperit vulvam asinae, mutabis illud ove, si autem non mutabis, redimes illud. . . . Chananaei enim mobiles et inquieti sunt. cum igitur in eorum terram fueris ingressus, quos advertis propter levitatem inquietudinem et instabilitatem morum possessione deiectos, tu teneto constantiam. non te vilis ratio, non levis sermo perturbet: hoc est enim Chananaeus, mobilis sermo, affectus instabilis, et inquieta contentio; sed magis tranquillitatem cordis et animi serenitatem placidus servato, ut tamquam in salo maris tutam navibus stationem portu quodam tuae mentis exhibeas.

ἀγάγης καὶ ὥσπερ εἰς ὑπόδρομον ἢ ὕφορμον ἢ ναυλοχώτατον λιμένα
91 τὴν ἀρετὴν ἀφικόμενος βεβαίως ἱδρυθῇς. (28.) ὅταν δὲ λέγῃ τὸν
θεὸν ὀμνύναι, σκεπτέον εἰ πρὸς ἀλήθειαν ὡς ἐπιβάλλον αὐτῷ τοῦτο
ἀποφαίνεται, ἐπεὶ μυρίοις ἔδοξεν ἀνοίκειον εἶναι· ὅρκου γὰρ ἔννοιά ἐστι
μαρτυρία θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· θεῷ δὲ οὐδὲν ἄδηλον
οὐδὲ ἀμφισβητούμενον, ὃς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθείας
ἐναργῶς ἐπιδέδειχε· μάρτυρός γε μὴν οὐδενὸς δεῖται, οὐδὲ γάρ ἐστιν
92 ἄλλος θεὸς ἰσότιμος αὐτῷ. ἐῶ λέγειν ὅτι ὁ μαρτυρῶν, παρόσον μαρτυρεῖ,
κρείττων ἐστὶ τοῦ ἐκμαρτυρουμένου· ὁ μὲν γὰρ δεῖται, ὁ δὲ ὠφελεῖ,
τὸ δὲ ὠφελοῦν ἀξιονικότερον ἀεὶ τοῦ δεομένου. ἄμεινον δὲ οὐδὲ
ἐπινοῆσαι θέμις τοῦ αἰτίου, ὁπότε οὐδὲ ἴσον αὐτοῦ ἀλλ' οὐδὲ ὀλίγῳ
καταδεέστερον, ἀλλ' ὅλῳ γένει καταβεβηκὸς ἅπαν τὸ μετὰ θεὸν
93 εὑρίσκεται. τοῦ γε μὴν πιστευθῆναι χάριν ἀπιστούμενοι καταφεύ-
γουσιν ἐφ' ὅρκον ἄνθρωποι· ὁ δὲ θεὸς καὶ λέγων πιστός ἐστιν, ὥστε

---

1 ἀγάγης UF (Pap?): ἄγης ceteri   ὥσπερ ἢ εἰς U   ὑππόδρομον corr. ex ἱππόδρομον A, ἱππόδρομον H, ἐπίδρομον L, ἀπόδρομον F   ὑφ' ὅρμον MA   2 ἱδρυνθῇς UH, ἱδρυνθείς F   3 αὐτὸ G   4 ἐπεὶ] ἐπὶ Pap A   ἀνοίκιον F   εστιν Pap   6 οὐδ' AUF   7 επιδεδειχεν Pap, ἐπιδεδειχώς F   8 ἄλλο U   ὁ om. HP   παρ' ὅσον M   9 ἐκμαρτυρουμένου Pap UF: μαρτυρουμένου ceteri   ὁ μὲν—δεομένου (10) om. UF   10 ἀξιονικότερον scripsi: αξιηκοτερον Pap, ἀξιοπιστότερον codd.; ἀξιοπρεπέστερον coni. Mang.   αει Pap: ἐστι codd.   δ' AUF   ουδε Pap, οὐδ' F: οὐδὲν ceteri   11 ἐπινοῆσαι θέμις Pap UF: ἐπινοηθήσεται ceteri   ὁπότ' UF   οὐδ' A, ουτε Pap   ισον αυτου (an αὐτῷ?) Pap: αὐτοῦ om. codd.   12 ἀλλὰ ὅλω M, ἀλόγω H (corr. mgH)   τὸν θεὸν UF   13 εὑρίσκεται om. AGPH[1]   γε codd. et Pap: τε V   μὴν] μὲν F, om. GHP   14 ἐπὶ ὅρκον UF   ἀνθρώπου U   ὁ θεὸς δὲ A

---

2 sqq. *ibid.* § 43 Hanc possessionem tibi Dominus pollicetur et quodam sacramenti promittit vinculo, ut constantiam tuam firmet. neque enim ideo Deus iurat, quod fide credentis indigeat aut testimoniorum astipulationibus destitutus suffragium sacramenti requirat, sicut homines qui fidem nobis adsciscimus sacramento et ideo iuramus, ut credamur vera dixisse. Deus autem et cum loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentum est. non enim propter sacramentum fidelis omnipotens Deus, sed propter Deum etiam sacramentum fidele est. qua ratione igitur Moyses iurantem Deum inducit? quia nos usu quodam mortalium claudimur et velut echini cortice quodam nos vulgaris opinionis involvimus aut velut cochleae, quae nisi intra testae operimentum sint spirare non possunt nec aerem liberum carpere aut sustinere, sic nos non nisi intra quaedam humanae consuetudinis latibula terrena versamur. unde quia illud verius solemus credere, quod iureiurando firmatur, ne nostra claudicet fides, iurare describitur Deus, qui ipse non iurat, sed iurantium iudex et ultor est peierantium.

καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ βεβαιότητος ἕνεκα μηδὲν ὅρκων διαφέρειν. καὶ
συμβέβηκε τὴν μὲν ἡμετέραν γνώμην ὅρκῳ, τὸν δὲ ὅρκον αὐτὸν θεῷ
πεπιστῶσθαι· οὐ γὰρ δι' ὅρκον πιστὸς ὁ θεός, ἀλλὰ δι' αὐτὸν καὶ
ὁ ὅρκος βέβαιος. (29.) τί οὖν ἔδοξε τῷ ἱεροφάντῃ παρεισαγαγεῖν αὐτὸν 94
ὀμνύντα; ἵνα τὴν ἀσθένειαν διελέγξῃ τοῦ γενητοῦ καὶ διελέγξας ἅμα
παρηγορήσῃ· οὐ γὰρ δυνάμεθα διηνεκῶς τὸ ἄξιον τοῦ αἰτίου κεφάλαιον
ἐν ψυχῇ ταμιεύεσθαι τῇ ἑαυτῶν, τὸ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός"
(Num. 23, 19), ἵνα πάντα τὰ ἀνθρωπολογούμενα ὑπερκύψωμεν· ἀλλὰ 95
182 M. πλεῖστον μετέχοντες τοῦ θνητοῦ καὶ χωρὶς ἑαυτῶν | ἐπινοῆσαι μηδὲν
δυνάμενοι μηδὲ ἐκβῆναι τὰς ἰδίους κῆρας ἰσχύοντες, ἀλλ' εἰς τὸ θνητὸν
εἰσδυόμενοι καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ ἑαυτοὺς ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι
σφαιρηδὸν εἰλούμενοι, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου τὰ αὐτὰ ἃ
καὶ περὶ ἑαυτῶν δοξάζομεν τὴν μὲν ἀτοπίαν τοῦ λόγου, ὅτι ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον, ἀποδιδράσκοντες, τὴν δὲ ἐν τοῖς ἔργοις ἀσέβειαν, ὅτι
ἀνθρωποπαθές, ἐπαναιρούμενοι. διὰ τοῦτο χεῖρας πόδας εἰσόδους 96
ἐξόδους ἔχθρας ἀποστροφὰς ἀλλοτριώσεις ὀργὰς προσαναπλάττομεν,
ἀνοίκεια καὶ μέρη καὶ πάθη τοῦ αἰτίου· ὧν ἐστι καὶ ὁ ὅρκος τῆς ἡμετέρας ἐπίκουρος ἀσθενείας. „ἐὰν οὖν δῷ σοι ὁ θεός, ἀφελεῖς" (Exod. 97

2 συμβεβηκεν Pap ὅρκῳ] ὅρκον MAGPH[1] 3 δι' ὅρκων Pap AP, δι' ὅρκων (o suprascr.) G 4 ὁ om. UFP[1] εδοξεν Pap αὐτὸν post ἔδοξεν transp. U 5 γεννητοῦ GHUF 6 κατηγορήσῃ AP 7 ταμιεύεσθαι Pap UF: ταμιεῦσαι ceteri 8 πάντα Pap UFG: ἅπαντα ceteri 9 απεχοντες Pap ἑαυτῶν Pap UF: αὐτῶν ceteri 10 μηδε Pap, μηδ' UF: μήτε ceteri ἰδίους Pap F: ἰδίας ceteri ἀλλὰ M εἰς τὸν Pap F 11 ἑαυτοὺς Pap UF: αὐτοὺς HP, αὑτοὺς MAG οἱ ἐχῖνοι UF, εχινοι Pap: ἐκεῖνοι ceteri 12 φαρηδον Pap εἰλούμενοι MU τὰ αὐτὰ om. HP ἃ add. UF: om. ceteri 13 αὑτῶν H corr., αὐτῶν P δοξάζωμεν Pap P ατοπειαν Pap, ἀνομίαν UF 14 δ' AUF 15 ἐπαναιρούμενοι UF (Pap?): ἐπανορθούμενοι ceteri 16 ἀπαλλοτριώσεις F 17 καὶ μέρη Pap UF: καὶ om. ceteri ὁ om. HP[1] 18 ἐπίκουρος ἀσθενείας Pap UF: ἀσθενείας ἐπικουρία ceteri ἐὰν οὖν Pap UF: οὖν om. ceteri δῷ σοι] δώσει (οι suprascr.) P, δώσῃ σοι Mang. ἀφελεῖς Pap UF: ἃ θέλεις ceteri

10—13 *Clem. Alex. Strom. V 686 P.* οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὸ θνητὸν ἐνδυόμενοι καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ τὰς αὑτῶν ἀκρασίας ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι σφαιρηδὸν εἰλούμενοι περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου θεοῦ τοιαῦτα οἷα καὶ περὶ αὑτῶν δοξάζουσιν.
15—17 *Clem. Alex. Strom. V 687 P.* διὸ καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς μὴ πάθη θεοῦ τις ὑπολάβῃ παρὰ Ἑβραίοις λέγεσθαι μηδαμῶς, ἀλληγορεῖσθαι δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων ὁσιώτερον.

13, 11) λέγει Μωυσῆς ὁριζόμενος· μὴ δόντος γὰρ οὐχ ἕξεις, ἐπεὶ πάντα
αὐτοῦ κτήματα, καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις καὶ ὁ λόγος
καὶ ὁ νοῦς καὶ αἱ πάντων ἐνέργειαι καὶ οὐ σὺ μόνος ἀλλὰ καὶ ὅδε ὁ
κόσμος· ὅ τι ἂν ἀποτέμνῃ καὶ διαιρῇ, τοῦτ᾽ ἀλλότριον εὑρήσεις· καὶ
γὰρ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ πνεῦμα καὶ οὐρανὸν καὶ ἀστέρας καὶ ζῴων καὶ
φυτῶν ἀφθάρτων τε καὶ φθαρτῶν ἰδέας ἁπάσας οὐκ ἴδια κέκτησαι, ὥσθ᾽
ὅ τι ἂν αὐτῶν ἱερείου τρόπον προσάγῃς, τὸ θεοῦ προσάξεις κτῆμα, οὐ
98 τὸ σαυτοῦ. (30.) παρατήρει δὲ ὡς πάνυ εὐαγῶς ἀπὸ τῶν δοθέντων
ἀφελεῖν διείρηται, οὐχ ὅλα προσάγειν τὰ δοθέντα. μυρία γὰρ ἡμῖν
ἡ φύσις ἐπιβάλλοντα ἀνθρώπων γένει δεδώρηται, ὧν ἀμέτοχος ἁπάντων
ἐστὶν αὐτή, γένεσιν ἀγένητος οὖσα, τροφὴν τροφῆς οὐ δεομένη, αὔξησιν
ἐν ὁμοίῳ μένουσα, τὰς κατὰ χρόνον ἡλικίας ἀφαίρεσιν ἢ πρόσθεσιν οὐκ
ἐπιδεχομένη, σῶμα ὀργανικὸν ᾧ λαβεῖν, ᾧ δοῦναι, προελθεῖν, ἰδεῖν,
ἀκοῦσαι, προσενέγκασθαι τροφήν, τὴν ἐξικμασθεῖσαν ἀποπέμψασθαι πάλιν,
ἀτμῶν ἐπικρῖναι διαφοράς, λόγῳ χρήσασθαι γεγωνῷ, πολλὰ καὶ ἄλλα
99 τῶν εἰς τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ ὠφελίμους ὑπηρεσίας ἔνεστιν. ἀλλὰ
ταῦτα μὲν ἀδιάφορα ἄν τις εἴποι, τὰ δὲ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ δεῖν

---

1 Μωσῆς MAGHP ἐπεὶ] ἐπὶ Pap AU 2 λόγους H 3 ἐνέργειαι Pap UF: ἐνέργειαι καὶ οὐσίαι ceteri σὺ] σοι Pap ὁ om. U 4 ὅ τι Pap UF: καὶ ὅ τι ceteri διαιρῇ] αιρη Pap τοῦτ᾽ Pap UF: τοῦτο ceteri 5 καὶ γῆν U 6 οὐχ A ἰδία UH κέκτησαι Mang.: κέκτηται Pap et codd. (κέκτηνται F) 7 αὐτῶν om. AF ιερου Pap προσάγῃς scripsi: προσαγη δη Pap, ἄγῃ UF, προσάγῃ ceteri προσάξεις UF: προσάξει Pap MA, προσάγει G, προσάξῃ HP 8 σαυτοῦ scripsi: ἑαυτοῦ codd. et Pap (?) δ᾽ UF 9 διήρηται AG ἡμῖν] ὑμῶν F 10 ἡ φύσις om. M ἀνθρώπω☰ U γένει om. UF 11 ἐστὶν om. UF αὐτή UF: αὕτη ceteri γένεσιν UF (Pap?): γέννησιν ceteri ἀγένητος F: ἀγέννητος ceteri ουσαν Pap 12 χρόνους UF 13 ῶ λαβεῖν Pap UF: ὃ λαβεῖν ceteri ωι δουναι Pap: δοῦναι MAGPUF, οὐ δύναται H προσελθεῖν UF, προηλθεν Pap 15 χρῆσθαι UF γεγονω Pap, γεγώω (sic) UF: γέλωτα ceteri 16 εἰς τὰς Pap F, εἰς τοὺς U: τὰς om. ceteri ἀναγκαίας Pap UF: χρείας MAG, χρείαν HP ενεστι Pap 17 ἄν] τάχα ἄν U, τάχ᾽ ἄν F εἴπῃ G δ᾽ AUF

---

8 sqq. *Ambros. l. l. § 45* ... non totum exigit a te Deus, qui totum donavit. multa enim ad usum substantiae largitur humanae, et hoc non potest esse divinum sacrificium, ubi est usus naturae: edere bibere dormire aliaque etiam ministeria corporis dono sunt tibi collata, non a te relata Deo munera. 9 sqq. *Clem. Alex.* Strom. V 687 P. λέληθεν δ᾽ αὐτούς, κἂν πλησίον ἡμῶν τύχωσιν, ὡς μυρία ὅσα δεδώρηται ἡμῖν ὁ θεός, ὧν αὐτὸς ἀμέτοχος, γένεσιν μὲν ἀγένητος ὤν, τροφὴν δὲ ἀνενδεὴς ὤν, καὶ αὔξησιν ἐν ἰσότητι ὤν, εὐγηρίαν τε καὶ εὐθανασίαν ἀθάνατός τε καὶ ἀγήρως ὑπάρχων.

ἀνῆφθαι τὴν φύσιν. φέρ' οὖν ἐξετάσωμεν καὶ τῶν πρὸς ἀλήθειαν
ἀγαθῶν τὰ μάλιστα παρ' ἡμῖν θαυμαζόμενα, ὧν ἁπάντων μὲν τυχεῖν
κατὰ καιροὺς τοὺς ἁρμόζοντας εὐχόμεθα, τυχόντες δὲ εὐδαιμονέστατοι
νομιζόμεθα. τίς οὖν ἀγνοεῖ ὅτι εὐγηρία καὶ εὐθανασία μέγιστα τῶν 100
ἀνθρωπείων ἀγαθῶν ἐστιν, ὧν οὐδετέρου κοινωνὸς ἡ φύσις ἀγήρως τε
p. 183 M. καὶ ἀθάνατος οὖσα; καὶ τί παράδοξον, εἰ τὸ | ἀγένητον γενητῶν ἀγαθοῖς
οὐκ ἀξιοῖ προσχρῆσθαι, ὁπότε καὶ τὸ γενόμενον αὐτὸ κατὰ τὰς τῶν
εἰδῶν εἰς ἃ τέμνεται διαφορὰς ἀνομοίων μεταποιεῖται ἀρετῶν; ἄνδρες
γοῦν ⟨οὐ⟩ γυναιξὶν οὐδὲ γυναῖκες ἀνδράσιν ἁμιλλήσαιντο ἂν περὶ ὧν
μόνοις τοῖς ἑτέροις ἁρμόττει προσεῖναι· ἀλλ' αἱ μὲν γυνάνδρων, εἰ
ζηλώσαιεν τὰ ἀνδρῶν, οἱ δὲ ἀνδρογύνων, εἰ τοῖς γυναικῶν ἐπίθοιντο
ἐπιτηδεύμασι, δύσκλειαν οἴσονται. ἐνίας δὲ ἀρετὰς ἡ φύσις οὕτως 101
διακέκρικεν, ὡς μηδὲ ἐξ ἐπιτηδεύσεως εἰς κοινωνίαν ἀχθῆναι δύνασθαι·
τὸ γοῦν σπείρειν καὶ γεννᾶν κατ' ἀρετὴν ἀνδρῶν ἴδιον, οὐκ ἂν εὕροι τοῦτό
γε γυνή· καὶ μὴν ἀγαθὸν οὖσαν γυναικῶν εὐτοκίαν ἀνδρὸς οὐ δέχεται
φύσις. ὥστε οὐδὲ τὸ „ὡς ἄνθρωπος“ (Deut. 1,31) ἐπὶ θεοῦ κυριολογεῖται,
κατάχρησις δὲ ὀνομάτων ἐστὶ παρηγοροῦσα τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν.
ἀφελεῖς οὖν, ὦ ψυχή, πᾶν γενητὸν θνητὸν μεταβλητὸν βέβηλον ἀπὸ
ἐννοίας τῆς περὶ θεοῦ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου καὶ
ἁγίου καὶ μόνου μακαρίου. (31.) τὸ δὲ „παντὸς διανοίγοντος μήτραν τὰ 102

1 φερ' ουν Pap, φέρε οὖν UF: φέρε δ' οὖν ceteri 2 ὧν] ὧνπερ P¹ ἁπάντων] ἀπὸ τῶν UF, τῶν P¹ 4 ἀγηρία καὶ ἀθανασία H ευγηρεια Pap 5 ἀνθρωπίνων L οὐδετέρου F, οὐδ' ἑτέρου U: οὐθ' ἑτέρου MAG, οὐθετέρου HP 6 καὶ τί] καίτοι P ἀγένητον Pap HP: ἀγέννητον ceteri γενητων Pap, γεννητῶν U, γεννητὸν F: om. ceteri 7 τὸ γεννώμενον αὐτῷ A 8 ιδων Pap, εἰδῶν UF: εἰδέων P, ἰδεῶν ceteri ἃ UF (Pap?): ἃς ceteri ⟨οὐ⟩ μεταποιεῖται coni. Markland 9 οὐ om. Pap et codd., add. Turn. ἁμιλλήσοιντ' ἂν GHP, ἀμελήσοιντ' ἂν MA 10 τοῖς om. UF ἁρμόττει ἑτέροις transp. UF ἀλλ' αἱ μὲν γυνάνδρων Pap UF: ἀλλὰ μὲν γυναικῶν γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν M, ἀλλ' ἃ μὲν (ἀλλὰ μὲν P²) γυναῖκες γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν AP², ἀλλὰ γυναῖκες γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν GHP¹ 11 ζηλώσαιε U γυναικῶν — δύσκλειαν (12) om. U ἐπιθοῖντο F, ἐπιθεῖντο G corr., επιτιθοιντο Pap 12 δυσκολίαν οἴσονται F, λίαν οἴσονται U ante ἡ φύσις add. οὗ MAGP, οὐχ H οὕτω G 13 μηδ' AUF ἐξ om. UF ἐπιτηδεύσω F 14 κατὰ MGHP κατ' ἀρετὴν] κατ' ἐξαίρετον coni. Wendl. ἰδίων P 14. 15 τοῦτό γε] τόπον U, τόποτε F 15 ἀγαθὸν Pap UH: ἀγαθῶν ceteri ἀνδρὸς Pap UF: ἀνδρῶν ceteri 16 φύσις] σύστασις UF ὥστ' UF τὸ „ὡς ἄνθρωπος“ Wendl.: τὰ ὅσα ὡς ἄνθρωπος F, τὰ ὅσα ὡς ἄνθρωποι U, τὰ ὅσα ἀνθρώποις ceteri 17 εστιν παρηγορουσαν Pap 18 ἀφέλοις P ὦ om. A γεννητὸν AGHU 19 τοῦ om. MUF ἀγεννήτου AGHU καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου om. Pap 20 πᾶν διανοῖγον G τὰ om. UF

ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ“ (Exod. 13, 12) φυσικώτατα ἔχει. ὥσπερ γὰρ
ταῖς γυναιξὶ πρὸς ζῴων γένεσιν οἰκειότατον μέρος ἡ φύσις ἔδωκε μήτραν,
οὕτως πρὸς γένεσιν πραγμάτων ὥρισεν ἐν ψυχῇ δύναμιν, δι᾽ ἧς κυοφορεῖ
103 καὶ ὠδίνει καὶ ἀποτίκτει πολλὰ διάνοια. τῶν δὲ ἀποκυουμένων ἐννοη-
μάτων τὰ μὲν ἄρρενα, τὰ δὲ θήλεα, καθάπερ ἐπὶ ζῴων εἶναι συμβέβηκε·
θῆλυ μὲν οὖν ἔγγονον ψυχῆς ἐστι κακία καὶ πάθος, οἷς καθ᾽ ἕκαστον
τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐκθηλυνόμεθα, ἄρρεν δὲ εὐπάθεια καὶ ἀρετή, ὑφ᾽
ὧν ἐγειρόμεθα καὶ ῥωννύμεθα. τούτων δὲ τὴν μὲν ἀνδρωνῖτιν ἑστίαν
πᾶσαν ἀνιερωτέον θεῷ, τὴν δὲ γυναικωνῖτιν ἀπονεμητέον ἑαυτοῖς· διὸ
καὶ προστέτακται· „πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά, τῷ κυρίῳ.“
104 (32.) ἀλλὰ καὶ „παντὸς“ φησί „διανοίγοντος μήτραν ἐκ τῶν βουκολίων
ἐν τοῖς κτήνεσιν ὅσα ἂν γένηταί σοι τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ“ (Exod.
13, 12). εἰπὼν περὶ τῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ γεννήματων ἄρχεται διδάσκειν

1 φυσικώτατα ἔχει Pap UF: φυσικώτατα θύει MAG, φυσικώτατον θύειν HP 2 οκειωτατων Pap ἔδωκεν Pap G 3 οὕτω MAGHP πρὸς om. UF 4 δ᾽ AUF ἀποκυομένων HP, ἀποκεκυημένων G ἐννοημάτων Pap F: νοημάτων ceteri; γεννημάτων coni. Mang. 5 θήλεια UH συμβέβηκεν Pap G 6 εστιν Pap 7 ἄρρεν — ῥωννύμεθα (8) om. U δ᾽ F, δὲ καὶ P ἀπάθεια H
νϊ
8. 9 ἑστίαν πᾶσαν Pap UFL[2]: ἅπασαν (om. ἑστίαν) ceteri 9 ἀφϊερωτέον H 11 φησιν Pap διανοίγοντος φησὶ transp. UF 12 κτηνεσι Pap ἐὰν UF γένηταί σοι Pap UF: γένωνταί σοι AGH, γεννῶνταί σοι P, γένωνταί σοι ἢ καὶ γεννῶνταί σοι M τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ add. Pap UF: om. ceteri 13 γενημάτων MG

1 sqq. *Ambros. l. l. I 10,47* . . . et sicut feminis dedit vulvam natura, in qua uniuscuiusque animantis generatio per menstruas formatur aetates, ita est quaedam virtus animae, que velut quodam vulvae genitalis secreto cogitationum nostrarum suscipere semina, conceptus fovere, partus solet edere. . . . harum generationum quaedam femineae sunt, malitia petulantia luxuries . . . aliaque huiusmodi vitia, quibus animi nostri quaedam enervatur virilitas; masculinae sunt castitas patientia prudentia temperantia fortitudo iustitia, quibus mens nostra et caro ipsa firmatur et ad obeunda impigre munia virtutis erigitur. 13 sqq. *Ambros. l. l. II 1,3* Dixerat de principalibus generationibus hoc est plenis capacibusque rationis. addidit et de gregalibus, hoc est reliquis velut plebeiis sensibus, qui irrationalibus comparantur iumentis; quae tamen cum a rectore aliquo gubernantur, facile mansuescunt. . . . non ita illae ferae vel illa armenta equorum vel genus omne pecudum, quae sine rectore vagantur ullo et omni domitoris gubernaculo destituta exasperantur; et ideo appositi sunt armentarii opiliones ceterique pastores, quidam magistri gregum officia sua singulis animantium sibi commissorum condicione formantes. *§ 4* Videtur ergo et sensuum nostrorum quoddam genus aliud domitum et mansuetum, aliud indomitum, quod armentario quodam motu mentis velut

καὶ περὶ τῶν τοῦ ἀλόγου, ὅπερ αἱ αἰσθήσεις κεκλήρωνται, ἃς κτήνεσιν
ἀπεικάζει. θρεμμάτων δὲ ὅσα ἐν βουκολίοις ἀνατρέφεται τιθασὰ καὶ
χειροήθη, ἅτε ὑπὸ ἐπιστάτου φροντίδος ἀγόμενα βουκόλου· τὰ μὲν γὰρ
ἄφετα καὶ ἀπελευθεριάζοντα ἐρημίᾳ τοῦ πραΰνοντος ἐξαγριαίνεται, ὧν
δὲ ἡγεμόνες αἰπόλοι βουκόλοι νομεῖς, τῶν καθ' ἕκαστον εἶδος ἐπιστάται
p. 184 M. ζῴων, ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης ἡμεροῦται. πέφυκεν | οὖν καὶ τὸ αἰσθήσεων 105
γένος τῇ μὲν ἀτίθασον τῇ δ' εἶναι χειρόηθες· ἀτίθασον μὲν ὅταν
ἀφηνιάσαν ὥσπερ βουκόλου τοῦ νοῦ φέρηται πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀλό-
γως αἰσθητά, ἥμερον δὲ ὅταν ὑπεῖξαν πειθηνίως τῷ τοῦ συγκρί-
ματος ἡγεμόνι λογισμῷ κυβερνᾶταί τε καὶ ἡνιοχῆται πρὸς αὐτοῦ.
ὅσα μὲν οὖν ἂν ἴδῃ ἢ ἀκούσῃ ἢ συνόλως αἴσθηται κατὰ τὴν 106
ἐπικέλευσιν τοῦ νοῦ, πάντα ἐστὶν ἄρρενα καὶ τέλεια, προσγίνεται
γὰρ ἑκάστῳ τὸ εὖ· ὅσα δ' ἂν χωρὶς ἡγεμόνος, ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ
πόλιν τὸ σῶμα ἡμῶν διόλλυσι. πάλιν οὖν καὶ τῶν αἰσθήσεων τὰς μὲν
ἑπομένας τῷ νῷ κινήσεις, αἵπερ ἐξ ἀνάγκης ἀμείνους εἰσίν, ὁμολογητέον
κατὰ θεὸν συμβαίνειν, τὰς δὲ ἀφηνιαζούσας ἀναθετέον ἑαυτοῖς ἀλόγως
ὑπὸ τῆς τῶν ἐκτὸς αἰσθητῶν φορᾶς ἀγομένοις. (33.) ἀλλ' οὐ μόνον 107
ἀπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ φυράματος ὅλου προστέταχεν ἀφαιρεῖν.

---

1 ωπερ U κτήνεσιν] καὶ A 2 απεικαζε Pap θρέμμασι τῶν P, θρεμμά⁝⁝τῶν H δε οσα Pap, δ' ὅσα F: δὲ om. ceteri τιθασὰ Pap MP: τιθασσὰ ceteri 3 τοῦ βουκόλου UF 4 ἀπελευθεριάζοντα Pap U, ἀπελευθερίζοντα F: ἐλευθεριάζοντα ceteri πραΰναντος H 5 δ' AUF νομης Pap 6 αἰσθήσεως U 7 ἀτίθασσον AGPF δ' Pap: δὲ codd. εἶναι τῇ δὲ transp. F, εἶναι om. U ἀτίθασσον AGPF μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri 8 ὥσπερ om. A 9 δὲ om. F πειθηνίω Pap U, πειθανίως P τῷ] τὸ M τοῦ om. UF 10 τε] δε Pap ἡνιοχεῖται AHPF, ηνιοχανται Pap 11 ἂν] ἐὰν codd. et Pap, om. H ειδηι Pap 12 ἄρρενα] ἀρσενικὰ UF 13 δ' ἂν F, δ' αὖ U: δὲ ceteri ὑπ' A ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ om. UF 14 πόλιν] πάλιν UF διολλυσιν Pap μὲν om. Pap UF 15 απερ Pap ὁμολογητέον UF, ομολογιστεον Pap: λογιστέον ceteri 16 δ' AUF ἑαυτοῖς Pap UF: αὐτοῖς AH οις corr., αὐτοῖς MGP 17 αἰσθητῶν Pap UF: αἰσθήσεων ceteri ἀγομένας P, αγομενους Pap

---

deside atque resoluto proruat ad irrationabiles delectationes corporis, mansuetum autem, quod velut duci cuidam moderationi mentis se subiiciat et subdat. quaecunque ergo eius naturae reguntur, ea sunt masculina atque perfecta, quaecunque autem sine duce ullo plebeia praesumptione quadam dominantur, velut civitatis alicuius quae regis optimatumque consilio privata sit, ita corporis sui omnem statum et virilem vigorem muliebri quadam dissolutione effeminant.

ἡ δὲ πρόσταξίς ἐστι τοιάδε· „καὶ ἔσται, ὅταν ἐσθίητε ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα ἀφόρισμα τῷ κυρίῳ· ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν ἄρτον, ἀφαίρεμα ἀφελεῖτε αὐτόν· ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἅλωνος, οὕτως
108 ἀφελεῖτε“ (Num. 15, 19. 20). τὸ τοίνυν φύραμα κυρίως, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοί, συμπεφορημένων καὶ συγκεκριμένων πλείστων οὐσιῶν, ἵνα ἀποτελεσθῶμεν· ψυχρὸν γὰρ θερμῷ καὶ ξηρὸν ὑγρῷ, δυνάμεις ἐναντίας, ἀναμίξας καὶ ἀνακερασάμενος ὁ ζῳοπλάστης ἓν ἐκ πασῶν ἕκαστον ἡμῶν ἀπειργάζετο συμφόρημα, ἀφ᾽ οὗ καὶ φύραμα εἴρηται. τούτου τοῦ συμφορήματος, ὃ ψυχὴ καὶ σῶμα δύο τὰ ἀνωτάτω
109 τμήματα κεκλήρωται, τὰς ἀπαρχὰς ἀνιερωτέον. ἀπαρχαὶ δέ εἰσιν ἅγιαι κινήσεις αἱ κατ᾽ ἀρετὴν ἑκατέρου, διὸ καὶ ἅλῳ παραβέβληται· καθάπερ οὖν ἐν ταῖς ἅλωσι πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα καθ᾽ ἑαυτὰ χωρίζεται, ἀθέρες δὲ καὶ ἄχυρα καὶ εἴ τις ἄλλος φορυτὸς ἑτέρωσε σκίδναται, οὕτως καὶ παρ᾽ ἡμῖν τὰ μέν ἐστιν ἄριστα καὶ ὠφέλιμα καὶ τὰς ἀληθεῖς τροφὰς παρέχοντα, δι᾽ ὧν ὁ ὀρθὸς ἀποτελεῖται βίος, ἅπερ

1 εστιν Pap ἔσται] εστω Pap ἄρτων Pap UF: καρπῶν ceteri 2 ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα] αφαιρειται αφαιρετα Pap τῶ κυρίω Pap UF: τῷ om. ceteri ἀπαρχῆς MGHP 3 ἄρτον Pap U: ἄρτων ceteri ἀφαίρεμα ἀφελεῖτε αὐτόν om. UF ἀφελεῖτε] αφοριειτε Pap αὐτόν Pap G: αὐτῶ H, αὐτό ceteri ἀπὸ om. MAGHP 4 αφαιρειτε Pap, ἀφελεῖτε UF: ἀφελεῖτε αὐτό GHP, ἀφελεῖτε αὐτό ποτε MA τὸ om. M 5 εἰπεῖν Pap F: λέγειν ceteri ἐσμεν om. G αὐτοί ἐσμεν transp. F συγκεκρυμμένων A, συγκεκραμένων P 6 ἵν᾽ A γὰρ om. A 7 αναμειξας Pap, ἀναμίξας UF: μίξας ceteri 8 ἡμῶν ἕκαστον transp. F, ἕκαστον om. U ἀπειργάζετο Pap UF: ἀπειργάσατο ceteri 9 ὃ] ὧ A, om. Pap ψυχὴν Markland καὶ om. Pap 10 ante τὰς add. ὧν MAGHP ἀπαρχαὶ] απαρχεται Pap εἰσιν om. Pap UF ἅγιαι] αν αι Pap, αἱ ἅγιαι UF 11 κινήσεις] γενέσεις coni. Mang. κατὰ MF ἅλῳ] ἄλλω AF, ἄλλο P 12 ταῖς ἅλωσι Wendl.: ταις αλης εισιν Pap, ταῖς ἀλούσαις U, ταῖς ἀλοήσεσι F, τῇ ἅλω εἰσὶ H, τῇ ἅλω ἐστὶ ceteri 13 δὲ om. Pap φορητὸς H 14 οὕτως — ἄριστα om. U 15 αληθειας Pap ὁ om. Pap UF

1 sqq. *ibid.* § 6 Et ideo Dominus dicit: Cum intraveritis in terram in quam induco vos, et cum manducare coeperitis de panibus terrae illius, offeretis oblationem separatam Domino, primitias conspersionis vestrae, panem sicut oblationem de area: sic offeretis primitias confusionum vestrarum et dabitis Domino. confusio nos sumus, diversorum elementorum quadam commixtione compositi, si quidem frigidum calido et humidum sicco miscetur in nobis. . . . cuius conspersionis primitiae spiritales sunt, hoc est inventiones et generationes sensuum qui ex vigore animae procedunt. sed non omnes primitivi sensus, nisi qui malitiae et improbitatis atque omnis erroris exsortes sunt.

ἀναθετέον θεῷ, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα μὴ θεῖα ὑπολειπτέον ὥσπερ σκύβαλα
γένει τῷ θνητῷ. ἀπὸ μὲν οὖν τούτων ἀφαιρετέον. εἰσὶ δὲ δυνάμεις 110
ἀμιγεῖς κακίας ὅλαι δι᾽ ὅλων, ἃς οὐ θέμις ἀκρωτηριάζειν διαιροῦντας,
αἱ ἐοικυῖαι ταῖς ἀμερίστοις θυσίαις, ὁλοκαυτώμασιν, ὧν ἐναργὲς παρά-
185 M. δειγμα ὁ Ἰσαάκ, ὃν ἱερείου τρόπον ἀνάγειν | προστέτακται μηδενὸς
πάθους φθοροποιοῦ μεμοιραμένον. λέγεται δὲ καὶ δι᾽ ἑτέρων· „τὰ 111
δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου διατηρήσετε προσφέρειν ἐμοὶ
ἐν ταῖς ἑορταῖς μου" (Num. 28, 2), οὐκ ἀφαιροῦντες οὐδὲ διανέμοντες,
ἀλλ᾽ ἔμπλεα καὶ ὁλόκληρα καὶ τέλεια προσάγοντες· ἑορτὴ γὰρ ψυχῆς
ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελείαις, τέλειαι δὲ αἱ κηρῶν ἀμέτοχοι, ὅσας
τὸ ἀνθρώπειον γένος χωρεῖ. μόνος δὲ ἑορτάζει τὴν τοιαύτην ἑορτὴν
ὁ σοφός, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲ εἷς· ἄγευστον γὰρ παθῶν ἢ κακιῶν

1 δὲ Pap MG: δ᾽ ceteri ὑπολειπτέον UG: ὑποληπτέον ceteri 2 οὖν om. Pap τούτων] τῆς τῶν τόπων AP, τῶν τοιούτων Mang. εισιν Pap δὲ om. Pap 3 ὅλα (sic) δι᾽ ὅλων post θέμις transp. Pap ἃς om. Pap 4 *αἱ* add. Pap: om. codd. αμερισταις Pap 5 ὁ Ἰσαάκ Pap M: ὁ om. ceteri 6 μεμοιραμένον] λελωβημένον AGH 7 δόγματά (sic) μου δῶρά μου transp. H διατηρήσατε A 8 μου om. GHP ἀφαιροῦντες — διανέμοντες — προσάγοντες Mang.: ἀφαιροῦντας — διανέμοντας — προσάγοντας codd. et Pap 9 ἔκπλεα UF 10 τελείαις Pap D: τελεία codd. τέλειαι] τέλεια F δὲ om. Pap κηρῶν] κηλίδων D (Mang.) ὅσας] ας Pap 11 ἀνθρώπειον Pap UF: ἀνθρώπινον ceteri. 12 δ᾽ AHUF, δὲ om. P οὐδὲ εἷς Pap UF: οὐδείς ceteri

4—6 *ibid.* . . . cuius rei manifestum et evidens exemplum est oblatio patriarchae Isaac, quem sacrificii modo obtulit pater . . . mundam offerens Deo hostiam vacuamque formidinis et corporeae cupiditatis immunem. 6 sqq. *ibid. II 2,8* . . . cum fidem habuerimus, elaboremus ut opera nostra perfecta sint, siquidem hoc plenum est et perfectum sacrificium, sicut ipse Dominus docet nos dicens: De donis et datis meis observabitis offere mihi in diebus festis meis, nihil detrahentes neque dispertientes, sed plena et integra et perfecta offerentes. festus autem dies Domini est, ubi perfectarum virtutum gratia est, quae tunc perfectae sunt, si . . . animus delinimenta voluptatis excludat. . . . solus itaque sapiens hanc celebrat sollemnitatem, nullus alius; immunem enim huiusmodi passionum animam reperire difficile est. divide ergo secundum rationem animae principalia et obedientia, et tunc quid masculinum quidve femininum sit deprehendes. nulla enim sine labore virtus, quia labor processus virtutis est. quod etiam legis ipsius verba significant, quae dicit: Omne quod aperit vulvam asinae, mutabis ove. . . . quod asina laboriosum sit animal, ovis fructuosum . . . omnem laborem tuum, omnem industriam puro et simplici commendabis affectu.
9—12 D[C] fol. 170r (Φίλωνος ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἄβελ) D[R] fol. 162v (Φίλωνος): ἑορτὴ ψυχῆς — οὐδείς. 12—248,1 D[C] fol. 46v D[R] fol. 67v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: ἄγευστον — σπανιώτατον.

112 ψυχὴν εὑρεῖν σπανιώτατον. (34.) ἀποδοὺς οὖν τὸν περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς λόγον ἡγεμονικοῦ τε καὶ ὑπηκόου καὶ τί ἐστιν ἐν ἑκατέρῳ τὸ ἄρρεν ἢ θῆλυ, μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ἀκολούθων ἐκδιδάσκει. σαφῶς γὰρ εἰδὼς ὅτι δίχα πόνου καὶ ἐπιμελείας οὐχ οἷόν τε γενεᾶς τῆς ἄρρενος ἐπιλαχεῖν, φησὶν ἑξῆς· „πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ“ (Exod. 13, 13), ἴσον τῷ πάντα πόνον ἀντικαταλλάττου προκοπῆς· πόνου μὲν γὰρ ὄνος — τλητικὸν γὰρ τὸ ζῷον —, προκοπῆς
113 δὲ πρόβατον, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα, σύμβολον. ἴθι οὖν ἐπὶ τὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα διδακτὰ μελέτην, μὴ ὀλιγώρως μηδὲ ῥαθύμως ἀλλὰ μετὰ φροντίδος τῆς πάσης παρεσκευακὼς τὴν σαυτοῦ διάνοιαν ὑποστῆναι καρτερῶς πάντα κάματον, καὶ σπούδαζε μὴ ὑπὸ ἀτελοῦς κατασχεθῆναι πόνου, προκοπὴν δὲ καὶ βελτίωσιν ἐπὶ τὸ εὐκλεέστατον ἄγοντα τέλος εὑρέσθαι· προκοπῆς γὰρ
114 χάριν οἰστὸς ὁ πόνος. ἐὰν δὲ ἄρα σὺ μὲν ἀναδέχῃ τὸν ἐκ τοῦ πονεῖν κάματον, ἡ δὲ φύσις μηδὲν ἐπιδιδῷ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐναντιουμένη ταῖς ἐκ προκοπῆς βελτιώσεσι, μετατραπόμενος ἠρέμει· χαλεπὸν γὰρ ἐναντιοῦσθαι φύσει. διὸ καὶ προστίθησιν· „ἐὰν δὲ“ φησί „μὴ ἀλλάξῃς,

---

1 εὑρεῖν ψυχήν transp. PD[R] τὸν] τῶν M τῆς om. F 2 λόγον post ψυχῆς habent Pap UF: post ὑπηκόου transp. ceteri 3 τὸ ἄρρεν Pap UF: τὸ om. ceteri περὶ τῶν ἀκολούθων Pap UF: περὶ σώματος ἀκολούθως ceteri 5 φησὶν] φυγεῖν F ὤνου M ἀλλ᾽ ἄξῃς A 6 προβατου Pap τῷ] τὸ F 7 πονος Pap ὦνος M τὸ om. UF προκοπη Pap 8 ιθι ουν Pap: ποιοῦν MAGP, τί οὖν UF, τι ὂν in ras. H τὴν Pap U: om. F, τῆς ceteri 9 των τεχνων και των αλλων επιτηδευματων Pap μελέτην Pap UF: μελέτης ceteri 10. 11 παρεσκευακὼς codd.: παρεσκευακότα v 11 κάματον] πόνον A 12 σπούδαζε codd.: σπουδάσαι v ἀτελοῦς Pap UF: ἀμελοῦς ceteri 13 ἀκλεέστατον AP, εὐκταιότατον UF ἀγαγόντα F, αγωγα Pap εὔρασθαι MAP 14 δ᾽ UF σὺ] σοι Pap 15 ἐπιδῶ UF, διδῷ D 16 βελτειωσεσιν Pap μετατραπόμενος Pap F: μετατρεπόμενος ceteri χαλεπὸν — προστίθησιν (17) om. A 17 καὶ — δὲ om. HP, add. mgH προστιθησει Pap φησί om. UF μὴ ἀλλάξῃς] μεταλλάξῃς U

13—17 D[R] fol. 274[v] τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος): προκοπῆς χάριν οὗτος (sic) ὁ πόνος· ἐὰν δὲ σὺ — ἐναντιοῦσθαι φύσει. 17 sqq. *Ambros. l. l. II 2,9* Si autem non mutabis, inquit, redimes. ... intellectus profundior liberandam animam tuam docet, ut desistat ab iis quae fructum non habent; qui enim redimit se, liberat et quodam exuit debito. relinquenda sunt opera, quae verum fructum bonosque processus habere non possunt; qualia sunt ista mundana, quorum usus non potest esse diuturnus. ... ea enim quae servitutem animae inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus.

λυτρώσῃ αὐτό“ (Exod. 13, 13), ὅπερ ἐστίν, ἐὰν μὴ δυνηθῇς προκοπὴν
ἀλλάξασθαι τοῦ πονεῖν, μέθες καὶ τὸν πόνον· τὸ γὰρ λυτρώσασθαι
τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ἐλευθερῶσαι τὴν ψυχὴν ἀνηνύτου καὶ ἀτελοῦς
φροντίδος. (35.) λέγω δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν ἀρετῶν ἀλλὰ περὶ τῶν 115
μέσων τεχνῶν καὶ ὧν ἄλλων ἀναγκαίων περί τε σώματος ἐπιμέλειαν
καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς περιουσίαν πραγματεύονται, ἐπεὶ ὅ γε περὶ ἀγαθῶν
p. 186 M. καὶ καλῶν τελείων πόνος, | κἂν ὑστερίζῃ τοῦ τέλους, ἱκανὸς ἐξ ἑαυτοῦ
προωφελῆσαι τοὺς χρωμένους, τὰ δὲ ὅσα ἐκτὸς ἀρετῆς, ἐὰν μὴ προσ-
γένηται τὸ πέρας, ἀνωφελῆ πάντα· ὥσπερ ἐπὶ ζῴων, ἐὰν ἀφέλῃς
κεφαλήν, οἴχεται τἆλλα· κεφαλὴ δὲ πραγμάτων ἐστὶ τὸ τέλος αὐτῶν,
ἃ ζῇ μὲν τρόπον τινὰ ἐφαρμοζομένου, θνήσκει δέ, ἐὰν ἐκτεμεῖν καὶ
ἀκρωτηριάζειν ἐθέλῃς. ὥστε καὶ ἀθληταὶ μὴ δυνάμενοι νικηφορεῖν, 116
ἀεὶ δὲ ἡττώμενοι, καταλυέτωσαν· καὶ εἴ τις ἔμπορος ἢ ναύκληρος
θαλαττεύων ἐπαλλήλοις κακοπραγίαις χρῆται, μετατραπόμενος ἠρεμείτω·
ὅσοι τε τὰς μέσας ἐπιτηδεύσαντες τέχνας μηδὲν ἠδυνήθησαν διὰ
σκληρότητα φύσεως μάθημα παραδέξασθαι, ἐπαινετοὶ καταλύοντες· οὐ
γὰρ ἕνεκα ἀσκήσεως ἀσκεῖται τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τοῦ πρὸς ὃν ἀναφέρεται
σκοποῦ. ἐὰν οὖν ἐμποδοστατῇ πρὸς τὰς ἀμείνους ἐπιδόσεις ἡ φύσις, μὴ 117
ἀνόνητα ἀντιτείνωμεν, συμπραττούσης δὲ ἀπαρχαῖς καὶ τιμαῖς γεραίρωμεν
τὸ θεῖον, αἳ λύτρα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς εἰσι, δεσποτῶν ἀνημέρων αὐτὴν
ἀπαλλάττουσαι καὶ εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρούμεναι. (36.) καὶ γὰρ τοὺς Λευίτας 118
ὁμολογεῖ Μωυσῆς τοὺς ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων γενομένους θεραπευτὰς

1 εαν μη Pap: ἐὰν δὲ μὴ codd. δυνηθῇς Pap UF: δύνῃ ceteri 2 μέθες] μετά-θες UF 5 ὧν Pap UF: τῶν ceteri ἄλλα UF ἀναγκαίων om. Pap UF 6 τῶν om. F πραγματεύονται Pap UF: ὅσα πραγματεύονται ceteri ἐπεὶ MAUFD (Pap?): ἐπεὶ δ᾿ GHP 7 ἑαυτοῦ UFD: αὐτοῦ MAH, αὑτοῦ GP 8 προσωφελῆσαι UF δ᾿ AUF ἐὰν] εἰ H 9 ανωφεληται Pap 10 οἴχεται Pap UF: οἰχήσεται ceteri τἆλλα Pap U: τὰ ἄλλα MGHP, πάντα τἆλλα F, τὰ πάντα A εστιν Pap 12 ἀκρωτηριάσειν U ἐθέλῃς UF, θελης Pap: ἐθελήσῃς ceteri καὶ om. Pap 13 δ᾿ UF 14 μετα-τραπόμενος Pap F: μετατρεπόμενος ceteri 15 οσοις Pap τε] δὲ Pap F εδυνηθησαν Pap 16 προσδέξασθαι U, ὑποδέξασθαι A κατακλύοντες F 18 τὰς add. Pap UF: om. ceteri ἐπιδόσεις om. Pap. UF ἡ om. Pap 19 ἀντικινῶμεν UF γερέρωμεν F 20 λύτρον F ἡμετέρας om. L εισιν Pap 21 γὰρ om. Pap 22 Μωσῆς MAGHP γενομένας G θεραπευτὰς γιγνομένους UF

4—8 D^R fol. 274^r (Φίλωνος): φημὶ δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν μέσων τεχνῶν, ἐπεὶ ὅ γε περὶ ἀγαθῶν τελείων πόνος, κἂν ὑστερίζῃ τοῦ τέλους, ἱκανὸς ἐξ ἑαυτοῦ ὠφελῆσαι τοὺς χρωμένους.

τοῦ μόνου ἀξίου θεραπεύεσθαι λύτρα τῶν ἄλλων ἁπάντων εἶναι·
„κἀγὼ“ γάρ φησιν „ἰδοὺ εἴληφα τοὺς Λευίτας ἐκ μέσου ⟨τῶν⟩ υἱῶν
Ἰσραὴλ ἀντὶ παντὸς πρωτοτόκου διανοίγοντος μήτραν παρὰ τῶν υἱῶν
Ἰσραήλ· λύτρα αὐτῶν ἔσονται, καὶ ἔσονται ἐμοὶ οἱ Λευῖται. ἐμοὶ γὰρ
πᾶν πρωτότοκον· ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ,
119 ἡγίασα ἐμοὶ πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ“ (Num. 3, 12. 13). ὁ κατα-
πεφευγὼς ἐπὶ θεὸν καὶ ἱκέτης αὐτοῦ γεγονὼς λόγος ὀνομάζεται Λευίτης·
τοῦτον ἐκ τοῦ μεσαιτάτου καὶ ἡγεμονικωτάτου τῆς ψυχῆς λαβών, τουτέστι
προσλαβόμενος καὶ προσκληρώσας ἑαυτῷ, τῆς τῶν πρεσβείων ἠξίωσε
μερίδος· ὥστε ἐνθένδε δῆλον εἶναι, ὅτι ὁ μὲν Ῥουβὴν τοῦ Ἰακώβ, ὁ
δὲ Λευὶ τοῦ Ἰσραὴλ πρωτότοκός ἐστιν, ὁ μὲν τὰ χρόνου, ὁ δὲ τὰ
120 ἀξιώματος καὶ δυνάμεως φερόμενος πρεσβεῖα· πόνου μὲν γὰρ καὶ
προκοπῆς, ὧν Ἰακὼβ σύμβολον, τὸ εὐφυὲς ἀρχή, καθ' ὃ Ῥουβὴν
καλεῖται, θεωρίας δὲ τῆς τοῦ μόνου σοφοῦ, καθ' ἣν Ἰσραὴλ τέτακται,
πηγὴ τὸ θεραπευτικῶς ἔχειν αὐτοῦ, θεραπείας δὲ ὁ Λευί ἐστι σημεῖον.
καθάπερ οὖν τῶν Ἠσαῦ πρωτοτοκίων κληρονόμος Ἰακὼβ ἀνευρίσκεται,
| τῆς περὶ κακίαν σπουδῆς ἡττωμένης τοῦ πρὸς τὸ καλὸν πόνου, οὕτως p. 187 M.
καὶ τὰ Ῥουβὴν πρεσβεῖα τοῦ εὐφυοῦς ὁ κεχρημένος ἀρετῇ τελείᾳ Λευὶ
οἴσεται· τῆς δὲ τελειότητος δεῖγμα ἐναργέστατον πρόσφυγα γενέσθαι

---

1 λύτρον UF 2 τῶν addidi 3 ἀντὶ — Ἰσραήλ (4) om. G 4 αὐτῶ F ἐμοὶ prius] μοι UF 5 ἐν ᾗ — πρωτότοκον (6) om. UF εν ηι ημερα Pap: ἐν ἡμέρα ᾗ codd. 6 ἐν om. UFGL 6. 7 καταφεύγων H, καταφυγὼν P, πεφευγὼς Mang. 7 θεὸν Pap UF: τὸν θεὸν ceteri 8 τουτέστιν MH 9 ηξιώσεν Pap 10 ενθαδε Pap Ρουβην Pap: Ῥουβὶν MG, Ῥουβὶμ APUF, Ῥουββὶμ H 11 Λευις Pap Ἰσραὴλ] Ἰακὼβ A 12 ἀξιώματα M δυναμενος Pap 13 ὧν scripsi: ὢν codd. ὁ Ἰακὼβ UF τὸ εὐφυὲς Pap UF: τοῦ εὐφυοῦς ceteri ἄρχει MAG καθ' ὃν MGHP Ρουβην Pap: Ῥουβὶν M, Ῥουβὶμ ceteri, ὁ Ῥουβὶν v 14 καλειται Pap: νοεῖται codd. 15 τὸ] τοῦ G δ' UF Λευις Pap, Λευί UF: Λευίτης ceteri εστιν Pap 16 τῶ U 17 κακίας HP κακιασπουδης Pap τοῦ — πόνου] πρὸς τοῦ καλοῦ πόνου H 18 Ῥουβὶν MHP, Ῥουβὶμ AGUF Λευις Pap 19 δὲ om. UF ἐναργέστατον UF: ἐναργέστερον ceteri (Pap ?)

---

2 sqq. *Ambros. l. l. II 2, 7* . . . scriptum est in Numeris: Ecce tuli Levitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui aperit vulvam a filiis Israel, et erunt mihi Levitae: mihi enim omne primitivum. in qua die percussi omne primogenitum Aegypti, sanctificavi omne primogenitum Israel. . . . tulit ergo Dominus Deus de medio populi Israel Levitas, quia non humanarum eos consortes voluit esse curarum, sed divinae religionis ministros.

θεοῦ καταλιπόντα τὴν τῶν ἐν γενέσει πραγματείαν. (37.) ταῦτ᾽ ἐστὶ 121
κυρίως εἰπεῖν τὰ ψυχῆς ἐλευθερίας ἐφιεμένης σῶστρά τε καὶ λύτρα.
μήποτε δὲ καὶ δόγμα εἰσηγεῖται σφόδρα ἀναγκαῖον, ὅτι πᾶς σοφὸς
λύτρον ἐστὶ τοῦ φαύλου, μηδ᾽ ἂν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐξαρκέσαντος, εἰ
μὴ ἐλέῳ καὶ προμηθείᾳ χρώμενος ἐκεῖνος προὐνόει τῆς διαμονῆς αὐτοῦ,
καθάπερ ἰατρὸς τοῦ νοσοῦντος ἀντιτεταγμένος τοῖς ἀρρωστήμασι καὶ
πραότερα κατασκευάζων αὐτὰ ἢ συνόλως ἀναιρῶν, εἰ μή που μετὰ
φορᾶς ἀνεπισχέτου βιασάμενα καὶ τὴν τῆς θεραπείας ὑπερβάλλοι
φροντίδα. οὕτως γὰρ καὶ Σόδομα φθείρεται, μηδενὸς οἷα ἐπὶ πλάστιγγος 122
ἀμυθήτῳ πλήθει κακῶν ἀντιρρέψαι δυνηθέντος ἀγαθοῦ· ὡς εἴ γε ὁ
πεντηκοστὸς λόγος εὑρέθη, καθ᾽ ὃν ἄφεσις ψυχῇ δουλείας καὶ παντελὴς
ἐλευθερία προκηρύττεται (Lev. 25, 10), ἤ τις τῶν μετ᾽ αὐτὸν ἀριθμῶν,
οὓς ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ καταλέγεται μέχρι τῆς κατὰ παιδείαν ὁρίζων
δεκάδος τὴν ὕφεσιν, οὐκ ἂν οὕτως ἀκλεῶς ὁ νοῦς ἐφθάρη (Gen. 18,
24 sqq.). πειρᾶσθαι μέντοι δεῖ καὶ τοὺς πάντως ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς 123
διαφθαρησομένους κακίας ὡς οἷόν τε διασώζειν μιμουμένους τοὺς ἀγα-
θοὺς τῶν ἰατρῶν, οἳ κἂν ὁρῶσιν ἀδύνατον τοῖς κάμνουσι τὸ σώζεσθαι,
προσφέρουσι τὴν θεραπείαν ὅμως ἄσμενοι, τοῦ μὴ τῇ παρ᾽ αὐτοὺς

---

1 καταλειποντα Pap ταῦτα HP εστιν Pap 2 εἰπεῖν] ἔπειτα UF τα ψυχης Pap: τὰ om. MGUF, ante κυρίως transp. AHP εφιεμενοι Pap τε καὶ Pap UF: τε om. ceteri 3 εἰσηγῆται A 4 εστιν Pap 5 προμηθία MA προενόει U 6 ἀντιτεταγμένου H καὶ] καὶ ἢ H 7 πραοτερον Pap 7. 8 μεταφορᾶς MHF 8 βιασάμενα Pap F, βιασόμενα U: βιασαμένης ceteri ὑπερβάλοι PF 9 οὕτω G γὰρ] γὰρ ἂν GHP, δὲ UF Σόδομα] σῶμα HPF 10 ἀντιρέψαι UFG, ἀντιτρέψαι MA εἴ γε ἢ F, εἴ γε εἰ U 11 εὑρεθῇ MAHPF ὃν] ἣν UF ψυχῇ] η ψυχη Pap, ψυχῆς F, ψυχικῆς U (Mang.) δούλας HP 12 αποκερυττεται Pap ἥτις MAGP τῶν] τὸν U μετ᾽ αὐτῶν APU, μετα νητον Pap ἀριθμὸν U 13 οὓς ὁ] ου Pap καταλέγεται Pap UF: καταλέγει ceteri 15 μέντοι γε GHP καὶ] εἰ καὶ GHP μὴ πάντως Mang. (ex ed. Paris. II) 17 καμνουσιν Pap 18 ὅμως] ὅπως Pap UF τοῦ om. Pap παρ᾽ αὐτοὺς] ανη ουτως Pap

---

3 sqq. *Ambros. l. l. II 3, 11* . . . redemptor Levites est, quia vir sapiens redemptio insipientis est, qui tamquam medicus aegrum insipientis animum fovet et quaedam aspergit solidiora menti prudentiae medicamina. 9 sqq. *ibid.* . . . denique et Sodoma, si habuisset quinquaginta iustos, non esset eversa, et si decem habuisset, esset redempta, eo quod sermo remissionis peccatorum animam servitute exuat et disciplinae plenitudo perfectae mentem non sinat edaci libidinum vapore consumi.

ὀλιγωρίᾳ δοκεῖν συμβῆναί τι τῶν παρὰ γνώμην· εἰ δέ τι καὶ μικρὸν
ὅσον ὑγείας σπέρμα ἐμφαίνοιτο, τοῦτο ὥσπερ ἐμπύρευμα πάσαις ἐπι-
μελείαις ζωπυρητέον· ἐλπὶς γὰρ μηκυνθέντος καὶ συναυξηθέντος ἀμείνονι
124 καὶ ἀπταιστοτέρῳ χρήσασθαι τῷ βίῳ. ἔγωγ' οὖν ὅταν τινὰ τῶν σπου-
δαίων διαιτώμενον κατ' οἰκίαν ἢ κατὰ πόλιν θεάσωμαι, τὴν οἰκίαν
ἢ τὴν πόλιν ἐκείνην εὐδαιμονίζω καὶ οἴομαι τήν τε τῶν παρόντων ἀγαθῶν
ἀπόλαυσιν βέβαιον καὶ τὴν τῶν ἀπόντων προσδοκίαν τελεσφορουμένην
σχήσειν, τοῦ θεοῦ τὸν ἀπεριόριστον καὶ ἀπερίγραφον πλοῦτον αὑτοῦ
διὰ τοὺς ἀξίους καὶ τοῖς ἀναξίοις δωρουμένου· καὶ εὔχομαι ὡς πολυ-
χρονιωτάτους αὐτούς, ἐπειδὴ ἀγήρως οὐκ ἔνεστι, γενέσθαι, νομίζων
ἐπὶ τοσοῦτον παραμένειν ἀνθρώποις τὰ ἀγαθά, ἐφ' ὅσον ἂν οὗτοι χρόνον
125 ζῆν | δυνηθῶσιν. ὅταν οὖν ἢ ἴδω ἢ ἀκούσω τινὰ αὐτῶν τεθνεῶτα, p. 188 M.
σφόδρα κατηφῶ καὶ ἄχθομαι καὶ οὐ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τοὺς ζῶντας
ὀλοφύρομαι· τοῖς μὲν γὰρ ἀκολουθίᾳ φύσεως τὸ ἀναγκαῖον ἀποβῆναι
τέλος, βίον μὲν εὐδαίμονα εὐκλεᾶ δὲ θάνατον ἐνδεξαμένοις, τοὺς δὲ
ἐρήμους μεγάλης καὶ δυνατῆς χειρός, δι' ἣν ἐσῴζοντο, ἀπολειφθέντας
ταχὺ δὴ μάλα τῶν ἰδίων αἰσθήσεσθαι κακῶν, εἰ μὴ πάλιν ἀντὶ τῶν

---

2 τοῦτο om. UF, τούτῳ A ὥσπερ] ὅσον A ἐμπυρεύματα UF πόσαις A 3 μὴ κινηθέντος A συναυξηθέντος Pap UF: αὐξηθέντος ceteri 4 τῷ βίῳ UF: τῷ om. ceteri ἐγώ γ' οὖν F, ἐγὼ γοῦν D 5 κατ' οἰκίαν διαιτώμενον transp. UF 6 ἢ UFD: καὶ ceteri και η πολιν Pap οἶμαι D 6. 7 ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν transp. U, ἀπόλαυσιν ἀγαθὸν F 7 των αποντων Pap: τῶν ἀπὸ τῶν UF, τῶν ἀπάντων D, ἀπάντων HP, ἀπ' αὐτῶν MAG (ἀπόντων correxit Turn.) προσδοκιῶν UF 8 σχέσιν U, ἔχειν D τὸν] τὸ F ἀπερίγραπτον D[R] αὐτοῦ MAGHPD, αὐτὸν UF 9 τοὺς om. HP[1] καὶ ante εὔχομαι om. Pap GHP[1] εὔχομαί γε H 10 επειδη δε Pap ενεστιν Pap, ἔνεστι UF: ἔστι ceteri νομίζων om. Pap 11 παραμενεῖν coni. Wendl. τἀγαθά GHP, τὰ καλά A 12 δυνηθῶσι τὰ καλά Mang. οὖν] γοῦν U, γ' οὖν F ἢ ἴδω Pap F: ἢ om. ceteri εἴδω A 13 κατήφιῶ U 14 φύσεως] ψυχης (?) Pap 15 εὐδαίμονα μὲν transp. F ενδεξαμενοις Pap (coni. Mang.): ἐνδειξαμένοις codd. 16 ἀποληφθέντας A 17 δὴ] δεῖ U

4—9 D[R] fol. 33[v] D[L] fol. 37[v] (τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄβελ) Anton. Mel. II 41 Col. 1105 (Φίλωνος): ἐγὼ γοῦν — δωρουμένου. 4 sqq. *Ambros. l. l. II 3,12* . . . quam beata civitas quae plurimos iustos habet, quam celebrabilis ore omnium! quomodo benedicitur tota de parte et beatus atque perpetuus eius status aestimatur! quam gaudeo, cum aliquos mites ac sapientes diu vivere video . . . non enim ipsis gaudeo . . ., sed quia prosunt pluribus. similiter dum aliquis huius modi decedit, quamvis longa senectute depositus, afficior, quia destituitur grex iuvenum muro senili.

προτέρων ἡ φύσις ὥσπερ δένδρῳ τοὺς ἤδη πεπανθέντας καρποὺς
ἀποβάλλοντι νέους ἑτέρους ἀναβλαστῆσαι παρασκευάσει πρὸς τροφὴν καὶ
ἀπόλαυσιν τῶν χρῆσθαι δυναμένων. ὥσπερ οὖν τῶν πόλεων τὸ ἐχυρώ- 126
τατον εἰς διαμονὴν ἄνδρες εἰσὶν ἀγαθοί, οὕτως καὶ τῆς περὶ ἕκαστον
ἡμῶν πόλεως, ἢ συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τὸ βεβαιότατον
εἰς ἵδρυσιν ἔλαχον οἱ φρονήσεως καὶ ἐπιστήμης ἐρασταὶ λόγοι, οὓς ὁ
νομοθέτης μεταφορᾷ χρώμενος λύτρα καὶ πρωτοτόκους καλεῖ δι' ἃς
εἶπον αἰτίας ἤδη. ταύτῃ καὶ τὰς πόλεις τῶν Λευιτῶν „λυτρωτὰς διὰ 127
παντὸς“ εἶναί φησιν (Lev. 25, 32), ὅτι ὁ θεοῦ θεραπευτὴς αἰώνιον
ἐλευθερίαν κεκάρπωται κατὰ τὰς συνεχεῖς τροπὰς τῆς ἀεικινήτου ψυχῆς
ἰάσεις δεχόμενος ἐπαλλήλους· τὸ γὰρ λυτρωτὰς μὴ ἅπαξ ἀλλὰ διὰ
παντός, ὥς φησι, γίνεσθαι τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ἀεὶ μὲν τρέπεσθαι,
ἀεὶ δὲ ἐλευθεροῦσθαι, τῆς μὲν τροπῆς διὰ τὸ φύσει θνητὸν ἐγγινομένης,
τῆς δὲ ἐλευθερίας χάριτι τοῦ εὐεργέτου, ὃν κλῆρον ἔλαχεν, βεβαιου-
μένης. (38.) ἄξιον δὲ μὴ παρέργως σκέψασθαι, τί δή ποτε τὰς 128
πόλεις τῶν Λευιτῶν ἀνῆκε τοῖς φυγάσι, τοῖς ἱερωτάτοις τοὺς ἀνιέρους
εἶναι δοκοῦντας συνοικεῖν ἀξιώσας· οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον

---

1 δένδρον F 2 ἀποβάλλοντι UF: ἀποβαλόντι ceteri 3. 4 ἐχυρώτατον Pap MAG: ὀχυρώτατον ceteri 4 οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri 5 ἡμῶν — ἵδρυσιν (6) om. F 6 καὶ ἐπιστήμης om. H 8 ταύτης F λυτρατας Pap, λυτρώσας UF 9 θεὸς G 10 ἀκινήτου GP 11 λυτρώσας UF 12 φησιν Pap γεινεσθαι Pap, γίνεσθαι UF: γενέσθαι ceteri 13 θνητὸν] κινητὸν coni. Markland 14 χαριτι του ευεργετου ον κληρον ελαχεν βεβαιουμενης Pap: διὰ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἐπιγινομένης codd. 16 ἀνῆκε] ἂν καὶ UF τοὺς ἀνιέρους] καὶ ἀνιέροις U, καὶ τοὺς ἀνιέρους Mang.

---

3 sqq. *ibid.* . . . sicut ergo urbs tota solidatur atque urgetur coetu sapientium, . . . ita sermo gravis et quidem senilis plenus prudentiae stabilire uniuscuiusque animam et confirmare mentem solet. iam si accedat multarum lectionum usus, . . . perpetuum urbis eius quae in singulorum est praecordiis statum efficit.
7 sqq. *ibid. II 4, 13* Ideo ergo primogenitos et redemptores ceterorum Levitas Moyses appellavit. . . . unde et civitates Levitarum in veteri Testamento redemptrices significavit Moyses, quia is qui confugit ad eam animam, in qua habitat Dei verbum, quae urbis modo munita atque vallata sit, perpetuam libertatem acquirit sibi. 15 sqq. *ibid. § 14* Nec absurdum putes quod facinorosi cohabitant piis ac maculosi sacratis; opus enim habent purificari qui aliquo polluti sunt delictorum contagio. et quodammodo diverso genere causa concurrit: sicut enim Levites mundanis voluptatibus abdicatus exul est culpae, ita sanguinis reus fugitivus est patriae. sed hoc interest, quod iste necessitate suos deserit propter metum legis, minister autem Dei humanarum consortiis renuntiat passionum . . . propter studia virtutis.

δράσαντες. λεκτέον οὖν πρῶτον μὲν τἀκόλουθον τῷ πάλαι λεχθέντι, ὅτι ὁ σπουδαῖος τοῦ φαύλου λύτρον, ὥστ' εἰκότως πρὸς τοὺς ἱερωμένους οἱ διαμαρτάνοντες ἀφίξονται τοῦ καθαρθῆναι χάριν· ἔπειθ' ὅτι φυγάδας
129 οἱ Λευῖται προσίενται καὶ αὐτοὶ δυνάμει φυγάδες ὄντες· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τῶν πατρίδων ἐλαύνονται, οὕτως καὶ οὗτοι καταλελοίπασι τέκνα, γονεῖς, ἀδελφούς, τὰ οἰκειότατα καὶ φίλτατα, ἵνα ἀντὶ θνητοῦ τὸν ἀθάνατον κλῆρον εὕρωνται· διαφέρουσι δὲ ὅτι ἐκείνοις μὲν ἀβούλητος ἡ φυγὴ δι' ἔργον ἀκούσιον, τούτοις δὲ ὁ δρασμὸς ἑκούσιος δι' ἔρωτα τῶν ἀρίστων, καὶ ὅτι τοῖς μὲν οἱ Λευῖται καταφυγή, τοῖς δὲ Λευίταις ὁ πάντων ἡγεμών ἐστιν, ἵν' οἱ | μὲν ἀτελεῖς νόμον ἔχωσι τὸν ἱερὸν λόγον, οὗτοι δὲ τὸν ᾧ ἱερῶνται θεόν. p. 189 M.
130 ἔτι γε μὴν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δράσαντες τὰς αὐτὰς τοῖς Λευίταις πόλεις ἔλαχον οἰκεῖν, ὅτι καὶ οὗτοι διὰ φόνον ὅσιον προνομίας ἠξιώθησαν· ὅτε γοῦν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα τὸν Αἰγύπτιον θεόν, τὸ σῶμα, ὡς χρυσὸν ἐξετίμησε, τόθ' οἱ ἱεροὶ λόγοι πάντες αὐτοκέλευστοι μεθ' ὅπλων ὁρμήσαντες ἀμυντηρίων, τῶν κατ' ἐπιστήμην ἀποδείξεων, ἡγεμόνα προστησάμενοι καὶ στρατηγὸν τὸν ἀρχιερέα καὶ προφήτην καὶ φίλον τοῦ θεοῦ Μωυσῆν πόλεμον ἀκήρυκτον ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπολέμουν καὶ οὐ πρότερον ἀπηλλάγησαν, ἢ πάντα τὰ τῶν ἐναντιουμένων δόγματα καταλῦσαι· ὥστ' εἰκότως σύνοικοι γεγόνασιν οἱ τὰς ὁμοίας εἰ καὶ μὴ
131 τὰς αὐτὰς πράξεις ἐργασάμενοι. (39.) ᾄδεται δέ τις καὶ τοιοῦτος ἐν ἀπορρήτοις λόγος, ὃν ἀκοαῖς πρεσβυτέρων παρακατατίθεσθαι χρὴ νεωτέρων ὦτα ἐπιφράξαντας. τῶν γὰρ περὶ τὸν θεὸν δυνάμεων

---

1 τὸ ἀκόλουθον U   πάλαι Pap U: πρώτῳ ceteri   λεχθεντι Pap: ῥηθέντι codd.   2 ὁ om. HP[1]   ὥστε HP   3 διαμαρτανοντες Pap: διαμαρτόντες codd.   φυγαδες Pap   4 προιενται Pap   ὡς] ὥσπερ UF   5 οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri   6 ἵνα Pap UF: ἵν' ceteri   7 ἀβουλήτως U   8 δε Pap: om. A, δ' ceteri   9 ἐστιν] ειναι Pap   10 νόμον] ἡγεμόνα coni. Mang.   εχωσιν Pap   τὸν ᾧ] τῷ νῷ F   ἱερῶνται codd. et Pap: ἱεροῦνται v   12 ελαχεν Pap   ὅτι] οὗτοι A   οὗτοι] αυτοι Pap   13 ὅτι U   γ' οὖν MU   14 αὐτοκλέατοι (sic) U   16 καὶ προφήτην om. GHPL[1]   17 ἐπολέμουν scripsi (ἐπολέμησαν Wendl.): πολεμοῦσι codd.   19 ωστε Pap   εἰ καὶ M: ἢ καὶ UF, εἰ om. ceteri   μὴ om. UF   20 ante ἐν add. ὡς L   21 λόγοις G   22 τὸν eras. H

---

22 sqq. *ibid.* § *15* Accedit eo quod duo quaedam in Deo principalia sunt genera virtutum, unum quo remittit, aliud quo vindicat. remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Levites interpres et quidem exsecutor est; remittuntur etiam per officium sacerdotis sacrumque ministerium. . . . nec is quidem qui invitus aliquod fecerit homicidium extra

ἀρίστων πασῶν μία οὖσα ταῖς ἄλλαις ἰσότιμος ἡ νομοθετική — νομοθέτης γὰρ καὶ πηγὴ νόμων αὐτός, ἀφ' οὗ πάντες οἱ κατὰ μέρος νομοθέται — διχῇ πέφυκε τέμνεσθαι, τῇ μὲν εἰς εὐεργεσίαν κατορθούντων, τῇ δὲ εἰς κόλασιν ἁμαρτανόντων. τοῦ μὲν οὖν προτέρου τμήματος 132
ὑπηρέτης ὁ Λευίτης ἐστί· τὰς γὰρ λειτουργίας ἁπάσας ἀναδέχεται, ὅσαι πρὸς ἱερωσύνην ἀναφέρονται τελείαν, καθ' ἣν διασυνίσταται καὶ γνωρίζεται τὸ θνητὸν θεῷ, ἢ δι' ὁλοκαυτωμάτων ἢ διὰ σωτηρίων ἢ διὰ μετανοίας ἁμαρτημάτων· τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου τμήματος οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δρῶντες ὑπηρέται γεγόνασι. καὶ 133
μαρτυρεῖ Μωυσῆς φάσκων· „ὁ δὲ οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ“ (Exod. 21, 13), ὥστε τὰς μὲν τούτου χεῖρας ὀργάνων τρόπον παραλαμβάνεσθαι, τὸν δὲ διὰ τούτων ἀοράτως ἐνεργοῦντα ἕτερον εἶναι, τὸν ἀόρατον. συνοικείτωσαν οὖν δύο θεράποντες τῶν νομοθετικῆς ὑπηρέται δυεῖν εἰδῶν, τοῦ μὲν πρὸς εὐεργεσίαν ὁ Λευίτης, τοῦ δὲ πρὸς κόλασιν ὁ ἀκουσίως ἀνελών. „ἐν ᾗ“ δέ 134
φησιν „ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἡγίασα ἐμοὶ πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ“ (Num. 3, 13), οὐχ ἵνα τοῦθ' ὑποτοπήσωμεν, ὅτι κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐπλήγη τὴν μεγάλην

---

1 ἰσότιμος Pap UF: ὁμότιμος ceteri 2 ἀφ' οὗ Wendl.: ὑφ' οὗ Pap et codd. 3 πεφυκεν Pap, πεφύκασι MAGP εἰς εὐεργεσίαν — τοῦ μὲν (4) om. HP[1] εἰς] ὡς AP[2] 4 την Pap οὖν om. Pap 5 εστιν Pap πάσας U 6 τελείαν] τελοῦσαν A διασυνίσταται Pap UF: δ' ἐνίσταται A, διανίσταται ceteri 7 γνωζεται Pap τῷ θεῷ G δι'] διὰ MF σωτηριῶν AF 8 δ' AGHP δευτερου Pap: ἑτέρου codd. 9 γεγονασιν Pap 10 Μωσῆς MAGHP 11 αὐτὸν] αὐτῷ Pap UF αὐτοῦ om. Pap UF 12 διὰ τούτων] δὴ τοῦτον A 14 νομοθετικῶς A δυεῖν] δυοῖν PL, δύο v 16 ἡγίασαν M ἐμοὶ codd. et Pap: μοι v 17 ἐν add. Pap U: om. ceteri 18 μόνον add. UFL[2] (Pap?): om. ceteri

---

ministerium est, si quidem lex ait de eo: Quia Deus dedit eum in manus eius. manus ergo eius instrumenti modo divinae ultioni ministerium praebuerunt. Levites igitur minister remissionis est, percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed praeter voluntatem fecerit homicidium, divinae minister est ultionis. 15 sqq. *ibid.* § *16* . . . et ubi abominatio aboletur, sanctificatio congregatur (*leg.* sanctificatur congregatio?), quia Dominus dixit: In ea die qua interfeci omne primogenitum Aegypti, sanctificavi mihi omne primogenitum Israel. quod non ad unum diem afflictionis Aegypti referes, sed ad omne tempus; cum enim renuntiatur improbitati, statim adsciscitur virtus; egressus enim malitiae virtutis operatur ingressum. . . . discussa est omnis carnalium caecitas passionum, ubi aeternae vitae lumen infusum est.

πληγὴν φθορᾷ τῶν πρωτοτόκων Αἴγυπτος, οἱ Ἰσραὴλ πρωτότοκοι ἐγένοντο ἅγιοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν καὶ αὖθις καὶ ἀεὶ τοῦτο συμβαίνειν ἐπὶ ψυχῆς πέφυκεν· ὅταν τὰ τοῦ τυφλοῦ πάθους ἡγεμονικώτατα διαφθαρῇ, τηνικαῦτα τὰ τοῦ θεὸν ὀξυδερκῶς ὁρῶντος
135 πρεσβύτερα καὶ | τίμια ἔκγονα γίνεται ἅγια. κακίας γὰρ ἔξοδος p. 190 M. ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται, ὡς καὶ τοὐναντίον ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ τὸ ἐφεδρεῦον κακὸν ἐπεισέρχεται· ὅσον οὐδέπω γοῦν ἐξῆλθεν Ἰακὼβ (Gen. 27, 30), καὶ πάρεστιν ἐπὶ τὴν πανδεχῆ διάνοιαν Ἠσαῦ ἀντὶ τῶν ἀρετῆς τύπων ἐνσφραγιούμενος κακίας, ἣν δύνηται, χαρακτῆρας· ἀλλ' οὐκ ἂν ἰσχύσαι τοῦτ' ἐργάσασθαι, πτερνισθεὶς γὰρ καὶ κληρονομηθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ λήσεται φθάσαντος πρὶν ἢ παθεῖν ἀμύνασθαι.

136 (40.) Προσάγει δ' οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τὰς ἀπαρχὰς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων, ἐμφαίνων ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς γεγηθότα καὶ πίονα καὶ φυλακτικὰ καὶ χαρτὰ πάντα θεῷ παραχωρητέον. ὁρῶ δ' ἔγωγε καὶ ἐν ταῖς τῶν θυσιῶν διατάξεσι τρία προστεταγμένον ἀναφέρειν ἀπὸ τῶν ἱερείων τὰ πρῶτα, στέαρ καὶ νεφροὺς καὶ λοβὸν ἥπατος (Lev. 3, 3ss.), περὶ ὧν κατ' ἰδίαν λέξομεν, οὐδαμοῦ δὲ ἐγκέφαλον ἢ καρδίαν, ἅπερ εἰκὸς ἦν πρὸ τῶν ἄλλων καθαγίζεσθαι, εἴ γε καὶ κατὰ
137 τὸν νομοθέτην ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων τὸ ἡγεμονικὸν ἀνωμολόγηται. ἀλλὰ μήποτε ὁσίως πάνυ κἀκ περισκέψεως ἀκριβοῦς αὐτὰ εἰς τὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν κατὰ ἀμερῆ χρόνων διαστήματα

1 Ἰσραὴλ om. Pap 3 τῆς ψυχῆς G πάθη F 4 φθαρη Pap θεὸν] θεοῦ Pap (?) L 5 εγγονα Pap γίνονται U 6 ἀποστάντος D[V] 7 ὅσον] ὅσον γ' v γ' οὖν MGU εξηλθον Pap 8 πανδεχην Pap 10 ἰσχύσαι scripsi: ισχυση Pap, ἴσχυσε codd. 11 κληρονομηθεὶς] κληθεὶς F, κλιθεὶς U (Mang.) παθὼν A 13 δε Pap 14 εμφηνων Pap ὅτι] οὖν A 15 τῶ θεῶ HP χωρητέον A 16 δὴ τάξεσι A προστεταγμένα HP (Pap?) ἀναφέρειν] φερειν Pap, ἀφαιρεῖν UF 17 λωβὸν A 18 λέξωμεν A 19 καθαγίζεσθαι Mang., καταγιζεσθαι Pap: καθαγνίζεσθαι codd. 20 τούτω P 21 μήπω A οσιως και πανυ Pap καν (?) Pap, κἀκ UF: καὶ ἐκ ceteri αὐτὰ add. Pap: om. codd. εἰς τὸν πιστὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν codd., πιστὸν om. Pap 22 ανηκεν Pap: ἀνήνεγκεν codd. ἀμερὲς H χρόνων M: χρόνου H, χρόνον ceteri διαστηματα Pap: διάστημα ᾱ AGPU, διάστημα MH, ᾱ (om. διαστήματα) F

5—7 D[R] fol. 148[r] D[V] p. 438 Flor. Paris. No. 4 (= Max. Ecl. c. 1) Anton. Mel. I 7 Col. 793 Φίλωνος: κακίας ἔξοδος — ἐπεισέρχεται.

πολλὰς πρὸς ἑκάτερον τό τε εὖ καὶ χεῖρον τροπὰς λαμβάνον καὶ διαλλάττοντας ἀεὶ τύπους δέχεται τοτὲ μὲν καθαροῦ καὶ δοκίμου τοτὲ δὲ
παρακεκομμένου καὶ κιβδήλου νομίσματος. τὴν δεδεγμένην οὖν χώραν 138
ἄμφω τὰ μαχόμενα καλόν τε καὶ αἰσχρὸν καὶ πρὸς ἑκάτερον ᾠκειωμένην καὶ τὴν ἴσην τιμὴν ἀμφοτέροις ἀπονέμουσαν οὐχ ἧττον ἄναγνον ἢ εὐαγῆ κρίνας ὁ νομοθέτης ἀπὸ τοῦ θείου βωμοῦ κατεβίβασε· τὸ γὰρ
αἰσχρὸν βέβηλον, τὸ δὲ βέβηλον πάντως ἀνίερον. τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμο- 139
νικὸν διακεχώρικεν· εἰ δ' ἐπίκρισιν πάσχοι, τηνικαῦτα πάντων τῶν μερῶν κεκαθαρμένων ἀκηλίδωτον ἄχραντον ὁλοκαυτωθήσεται· νόμος γὰρ ὁλοκαυτωμάτων οὗτος, μηδὲν ἔξω τροφῆς σκυβάλων καὶ δέρματος, ἃ σωματικῆς ἀσθενείας δείγματα, οὐχὶ κακίας, ἐστίν, ὑπολείπεσθαι τῷ γενητῷ, τὰ δ' ἄλλα ὅσα ψυχὴν ὁλόκληρον κατὰ πάντα τὰ μέρη παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ.

---

1 πολλὰς scripsi: πολλα ει Pap, om. codd. το ευ και το χειρον Pap λαμβάνοντα F 1. 2 και διαλαττοντας Pap: ἀλλάττοντας (om. καὶ) codd. 3 καὶ om. F οὖν om. Pap 6 κατεβίβασεν U τὸ] τὸν F 7 τοῦτο δὲ] fort. scribendum ⟨διὰ⟩ τοῦτο δὴ 8 δὴ κεχώρηκεν A, διακεχώρηκεν ceteri διακεχώρηκεν: hic desinunt UF εἰ — τηνικαῦτα om. Pap πάσχοι A: παράσχοι ceteri πάντων] αυτων Pap 9 αχρωτον Pap 10 ουτως Pap ἔξω om. A τροφην Pap 11 διγμα Pap, δόγματα L ουχι Pap: οὐ codd. 12 γενητῷ MG: γεννητῷ ceteri κατὰ πάντα τὰ om. Pap μέρη codd. et Pap: μέλη v 13 παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ om. Pap subscriptio in Pap: ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΗΛ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ —

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΟ ΧΕΙΡΟΝ ΤΩΙ ΚΡΕΙΤΤΟΝΙ
ΦΙΛΕΙΝ ΕΠΙΤΙΘΕΣΘΑΙ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Διέλθωμεν I p.191 M.
ἐπὶ τὸ πεδίον. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν“ (Gen. 4, 8).
ὃ βούλεται ὁ Κάιν τοιοῦτόν ἐστιν, ἐκ προκλήσεως τὸν Ἄβελ εἰς συζήτησιν
ἀγαγὼν εἰκόσι καὶ πιθανοῖς σοφίσμασιν ἑλεῖν ἀνὰ κράτος· τὸ γὰρ πεδίον,
εἰς ὃ προτρέπεται παραγενέσθαι, σημεῖον ἁμίλλης καὶ διαμάχης εἶναί
2 φαμεν ἀπὸ τῶν προφανῶν τεκμαιρόμενοι περὶ τῶν ἀδήλων. ὁρῶμεν γὰρ
τοὺς πλείστους τῶν ἀγώνων κατά τε πόλεμον καὶ κατ᾽ εἰρήνην ἐν πεδίοις
συνισταμένους· ἐν εἰρήνῃ μὲν οὖν ὅσοι τοὺς γυμνικοὺς ἄθλους διαθλοῦσι,
στάδια καὶ λεωφόρα πεδία μεταδιώκουσι. κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τὰς
πεζομαχίας καὶ ἱππομαχίας οὐκ ἐν γεωλόφοις ἔθος ἐστὶ ποιεῖσθαι· πλείους
γὰρ ἐκ τῆς ἀνεπιτηδειότητος τῶν χώρων αἱ βλάβαι, ὧν ἀντεπιφέρουσιν
3 ἀλλήλοις οἱ ἐχθροί, γένοιντ᾽ ἄν. (2.) σημεῖον δὲ μέγιστον, ὁ ἀσκητὴς
ἐπιστήμης τὴν ἐναντίαν διάθεσιν πολεμῶν ἀμαθίαν, ὅταν τὰς ἐν ψυχῇ
δυνάμεις ἀλόγους τρόπον τινὰ ποιμαίνῃ νουθετῶν καὶ σωφρονίζων, ἐν
πεδίῳ θεωρεῖται· „ἀποστείλας γὰρ Ἰακὼβ ἐκάλεσε Λείαν καὶ Ῥαχὴλ
εἰς τὸ πεδίον, οὗ τὰ ποίμνια“ (Gen. 31, 4), παριστὰς ἐναργῶς ὅτι
4 φιλονεικίας σημεῖον τὸ πεδίον | ἐστί. καλεῖ δὲ αὐτὰς ⟨διὰ τί⟩; „ὁρῶ p. 192 M.

περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι: codd. 1 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 3 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 4 ὁ Κάιν UH: ὁ om. FL τοιοῦτον] τοῦτο H προβλήσεως U 5 ἀνακράτος F 6 παραγίνεσθαι coni. Mang. 8 πλείστους HL: πλείους F, τελείους U 10 μεταδιώκουσιν U 11 καὶ ἱππομαχίας om. H ποιῆσαι Turn. 12 χωρῶν codd. (χώρων Laur. Conv. 59) 13 γένοιτ᾽ ἄν F 14 ἐπιστήμης codd.: τῆς ἐπιστήμης v 15 νουθετῶν] νομοθετῶν U 16 ἐκάλη (sic) U 18 διὰ τί addidi; καλέσας δὲ αὐτὰς coni. Benzelius, λαλεῖ δὲ οὕτως coni. Markland

τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ἔφη „ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς ἐμὲ ὡς ἐχθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν· ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου ἦν μετ' ἐμοῦ“ (Gen. 31, 5). διὰ τοῦτο γάρ, εἴποιμ' ἄν, ὁ Λάβαν οὐκ ἔστι πρὸς σοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ ὁ θεός· ἐν ᾗ μὲν γὰρ ψυχῇ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν τετίμηται, ἐν ταύτῃ λόγος ἀστεῖος οὐχ εὑρίσκεται· ᾗ δ' ἐμπεριπατεῖ ὁ θεός, τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαθὸν οὐχ ὑπείληπται, καθ' ὃ νενόηται καὶ προσηγόρευται Λάβαν. καὶ ὅσοι δὲ ἐν μέρει λόγου τοῦ προκόπτοντος 5
κατὰ τὸν πατέρα κοσμοῦνται, τὰς ψυχῆς ἀλόγους φορὰς μεταδιδάσκουσιν ἐκλεξάμενοι ἐπιτήδειον τόπον τὸ πεδίον. λέγεται γὰρ τῷ Ἰωσήφ· „οὐχ οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσιν ἐν Συχέμ; δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς. ὁ δὲ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ. εἶπε δὲ αὐτῷ Πορευθεὶς ἴδε, εἰ ὑγιαίνουσιν οἱ ἀδελφοί σου καὶ τὰ πρόβατα, καὶ ἀνάγγειλόν μοι. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών. καὶ ἦλθεν εἰς Συχέμ. καὶ εὗρεν αὐτὸν ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῷ πεδίῳ· ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος Τί ζητεῖς; ὁ δὲ εἶπε Τοὺς ἀδελφούς μου ζητῶ, ἀνάγγειλόν μοι ποῦ βόσκουσιν. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος Ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν· ἤκουσα γὰρ αὐτῶν λεγόντων Πορευθῶμεν εἰς Δωθαείμ“ (Gen. 37, 13—17). (3.) ὅτι 6
μὲν οὖν ἐν πεδίῳ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλόγων δυνάμεων ποιοῦνται τὴν ἐπιστασίαν, δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων. ὁ δὲ Ἰωσὴφ πέμπεται πρὸς αὐτούς, ἐπεὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιστήμην αὐστηροτέραν οὖσαν ἀδυνατεῖ φέρειν, ἵνα μάθῃ παρὰ τιθασωτέροις ὑφηγηταῖς τὰ πρακτέα καὶ συνοίσοντα· κέχρηται γὰρ δόγματι ἐκ διαφερόντων συνυφασμένῳ, πάνυ ποικίλῳ καὶ πολυπλόκῳ. παρὸ καὶ χιτῶνα κατεσκευάσθαι ποικίλον φησὶν ὁ νομοθέτης αὐτῷ (Gen. 37, 3), δηλῶν ὅτι λαβυρινθώδους καὶ δυσεκλύτου δόξης ἐστὶν εἰσηγητής· πρὸς γὰρ πολιτείαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν 7
φιλοσοφῶν τὰ τρία γένη τῶν ἀγαθῶν, τά τε ἐκτὸς καὶ περὶ σῶμα καὶ

---

1 πρὸς ἐμοῦ coni. Mang. ἐχθὲς scripsi: χθὲς codd. 2 καὶ τρίτην F: καὶ ὡς τρίτην ceteri 3 πρὸς σέ H 5 ἀγαθῶν D εἰ δὲ ἐκπεριπατεῖ D 6 ἀγαθὸν] ὡς μέγιστον ἀγαθὸν U (Mang.) καθὸ F 7 δ' FL 8 καὶ τὰς F τῆς ψυχῆς H μεταδιδάσκουσι U 15 εἶπεν H 16 εἶπεν ὁ ἄνθρωπος αὐτῷ F 17 Δοθαείμ U 20 ἐπιστήμην] ἐπιστασίαν coni. Mang. 21 τιθασωτέροις HL: τιθασσοτέροις UF 22 συνυφα (sic) U 23 κατεσκευάσθαι U: κατεσκευάσθη H, παρασκευᾶσθαι F, παρε κατεσκευάσθαι L 24 δηλῶν ὅτι Markland: δῆλον ὅτι H, δηλονότι ceteri

---

4—6 DK fol. 255ᵛ Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἐν ᾗ μὲν ψυχῇ — οὐχ ὑπείληπται.

ψυχήν, ὅλαις φύσεσιν ἀλλήλων διηρτημένα εἰς τὸ αὐτὸ ἄγει καὶ συνείρει,
χρεῖον ἕκαστον ἑκάστου καὶ πάντα πάντων ἀποφαίνειν ἀξιῶν καὶ τὸ ἐξ
ἀθρόων συντεθὲν ἄρτιον καὶ πλῆρες ὄντως ἀγαθόν, τὰ δ' ἐξ ὧν τοῦτο
ἐπάγη μέρη μὲν ἢ στοιχεῖα ἀγαθῶν, | ἀγαθὰ δ' οὐκ εἶναι τέλεια· p. 193 M.
8 καθάπερ γὰρ μήτε πῦρ μήτε γῆν μήτε τι τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν
ἐδημιουργήθη τὸ πᾶν, κόσμον εἶναι, τὴν δὲ τῶν στοιχείων εἰς ταὐτὸ
σύνοδόν τε καὶ κρᾶσιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ εὔδαιμον μήτε ἐν τοῖς
ἐκτὸς ἰδίᾳ μήτε ἐν τοῖς περὶ σῶμα μήτε ἐν τοῖς περὶ ψυχὴν καθ' αὑτὰ
ἐξετάζεσθαι — τῶν γὰρ εἰρημένων ἕκαστον μερῶν τινα καὶ στοιχείων
9 λόγον ἔχειν —, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐκ πάντων ἄθροισμα. (4.) ταύτην οὖν
τὴν δόξαν πέμπεται μεταδιδαχθησόμενος πρὸς ἄνδρας μόνον τὸ καλὸν
ἀγαθὸν νομίζοντας, ὃ ψυχῆς ὡς ψυχῆς ἐστιν ἴδιον, τὰ δ' ἐκτὸς καὶ περὶ
σῶμα πλεονεκτήματα λεγόμενα μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὄντα, ἀγαθὰ
πεπιστευκότας. „ἰδοὺ" γάρ φησιν „οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσι" καὶ
ἄρχουσι παντὸς ἀλόγου μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς „ἐν Συχέμ" (Gen. 37, 13)·
ὦμος δὲ ἑρμηνεύεται, τλητικοῦ σημεῖον πόνου· βαστάζουσι γὰρ ἄχθος
μέγιστον οἱ φιλάρετοι, τὴν πρὸς σῶμα καὶ τὴν σώματος ἡδονὴν καὶ
πάλιν αὖ τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἐγγινομένας τέρψεις
10 ἀντίταξιν. „δεῦρο οὖν ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς" (ibid.), τουτέστι
μετακλήθητι καὶ πρόσελθε τῇ διανοίᾳ λαβὼν ὁρμὴν ἑκούσιον εἰς τὸ
τὰ ἀμείνω μαθεῖν. ἀλλ' ἄχρι γε τοῦ παρόντος ἐπιμορφάζεις ὡς παιδείαν
δεξάμενος τὴν ἀληθῆ· μήπω γὰρ παρὰ σαυτῷ τοῦτο ὡμολογηκὼς ἕτοιμος
εἶναι λέγεις ἀναδιδάσκεσθαι, ὅταν φῇς „ἰδοὺ ἐγώ," ἐξ οὗ μοι δοκεῖς
εἰκαιότητα καὶ εὐχέρειαν ἀπελέγχειν σεαυτοῦ μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ μαθεῖν
ἑτοιμότητα μηνύειν. τεκμήριον δέ, εὑρήσει σε μικρὸν ὕστερον ὁ ἀληθινὸς
ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῇ ὁδῷ (Gen. 37, 15), οὐκ ἂν πλανηθέντα,
11 εἰ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ἐπὶ τὴν ἄσκησιν ἦλθες. καὶ μὴν ὅ γε προτρεπτικὸς
λόγος τοῦ πατρὸς ἀνάγκην ἐπιτίθησιν οὐδεμίαν, ἵνα ἐθελουργὸς καὶ αὐτο-
κέλευστος ἐπιτηδεύῃς τὰ βελτίω, φησὶ γάρ· „πορευθεὶς ἴδε," θέασαι καὶ

2 χρείαν F 3 ἀθρῶον (sic) F 4 ἢ] εἰς U 6 ταὐτὸν HL 8 ἴδιον F μήτε post ἰδίᾳ] μή με H 10 ἔχει codd. (ἔχειν Laur. Conv. 59) 12 καὶ ὡς ψυχῆς L καὶ περὶ UF: καὶ om. HL 13 πλεονεκτήματα λεγόμενα UF: λεγόμενα πλεονεκτήματα HL 18 αὖ τὴν] αὐτὴν F ἐγγινομένας UF: γινομένας HL 19 ἀντίταξιν UF: ἀντιπαράταξιν HL 20 λαβεῖν HL[1] 21 μαθεῖν] παθεῖν U εἴκαι ἀλλὰ F 22 ὡμολογηκὼς] ἐγνωκὼς coni. Mang. 24 ἱκανότητα L 25 ἑτοιμότατα H ἀληθινὸς UFH: ἀληθὴς L 28 ἵν' U 29 καὶ om. HL

κατανόησον καὶ πάνυ ἀκριβῶς περίσκεψαι τὸ πρᾶγμα· εἰδέναι γάρ σε δεῖ περὶ
ὃ μέλλεις πονεῖσθαι πρότερον, εἶτ᾽ αὖθις ἐπὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ χωρεῖν.
ὅταν μέντοι διακύψῃς καὶ περιαγαγὼν ὄμμα ὅλον δι᾽ ὅλων καταθεάσῃ, 12
προσεξέτασον καὶ τοὺς ἐπιθεμένους ἤδη καὶ ἀσκητὰς αὐτοῦ γεγονότας,
εἰ τοῦτο δρῶντες „ὑγιαίνουσιν“ ἀλλὰ μὴ μεμήνασι, καθάπερ οἱ φιλήδονοι
διασύροντες καὶ ἐπιχλευάζοντες νομίζουσι. μήτε δὲ τὴν θέαν τοῦ
πράγματος μήτε τὴν περὶ τοῦ ὑγιαίνειν τοὺς ἀσκητὰς διάγνωσιν βεβαιώσῃ
παρὰ σεαυτῷ, πρὶν „ἀναγγεῖλαι“ καὶ ἀνενεγκεῖν τῷ πατρί· γνῶμαι γὰρ αἱ
μὲν τῶν ἄρτι μανθάνειν ἀρχομένων ἄστατοι καὶ ἀνίδρυτοι, πάγιοι δ᾽ αἱ
p. 194 M. τῶν προκεκοφότων, | ἀφ᾽ ὧν τὸ ἀκλινὲς κἀκείνους λαμβάνειν ἀναγκαῖον.

(5.) Τοῦτον, ὦ διάνοια, τὸν τρόπον ἐὰν ἐρευνᾷς τοὺς ἱεροφαντη- 13
θέντας λόγους μὲν θεοῦ, νόμους δὲ ἀνθρώπων θεοφιλῶν, οὐδὲν ταπεινὸν
οὐδ᾽ ἀνάξιον τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἀναγκασθήσῃ παραδέχεσθαι. αὐτὸ
γὰρ τοῦτο, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐστί, πῶς ἄν τις τῶν εὖ φρονούντων
παραδέξαιτο; ἆρα τοσαύτην σπάνιν οἰκετῶν ἢ ὑπηρετῶν εἰκὸς εἶναι τῷ
βασιλέως ἔχοντι περιουσίαν Ἰακώβ, ὡς υἱὸν ἐπὶ τὴν ξένην ἐκπέμπειν
διαγγελοῦντα περὶ τῶν ἄλλων παίδων, εἰ ὑγιαίνουσι, καὶ προσέτι τῶν
θρεμμάτων; ὁ πάππος αὐτοῦ χωρὶς τοῦ πλήθους τῶν αἰχμαλώτων, οὓς 14
ἐννέα βασιλεῖς καθελὼν ἀπήγαγεν, ὑπὲρ τριακοσίους ἔσχεν οἰκότριβας·
μεμείωται δὲ τῆς οἰκίας οὐδέν, ἀλλὰ χρόνου προϊόντος πάντα διὰ πάντων
ἔλαβεν αὔξησιν. οὐκ ἂν οὖν ἀφθόνου θεραπείας ὑπαρχούσης υἱὸν ἠξίου
πέμπειν, οὗ μάλιστα ἐκήδετο, ἐπὶ πρᾶξιν, ἣν καὶ τῶν εὐτελεστάτων ἄν
τις ῥᾳδίως κατώρθωσεν. (6.) ἀλλ᾽ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ χωρίον, ὅθεν αὐτὸν 15
ἐκπέμπει, περιττῶς ἀναγράφει μόνον οὐκ ἐναργῶς προτρέπων ἀφίστασθαι
τοῦ ῥητοῦ· „ἐκ γὰρ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών“ (Gen. 37, 14)· συζυγὴ
δὲ καὶ συνεταιρὶς Χεβρὼν καλεῖται συμβολικῶς ἡμῶν τὸ σῶμα, ὅτι
συνέζευκται καὶ ὥσπερ ἑταιρίαν καὶ φιλίαν πρὸς ψυχὴν τέθειται· κοιλάδας
δὲ ἔχει τὰ αἰσθητήρια, μεγάλας δεξαμενὰς ἁπάντων ὅσα ἐκτὸς αἰσθητά,
ἃ τὰς παμπληθεῖς ποιότητας ἐπαντλοῦντα καὶ διὰ τῶν δεξαμενῶν ἐπεισ-
χέοντα τῇ διανοίᾳ κατακλύζει καὶ βύθιον αὐτὴν ἀπεργάζεται. διὰ 16

2 αὐτοῦ χωρεῖν F: χωρεῖν αὐτοῦ U (Mang.), αὐτοῦ χώρησιν H, τοῦ χώρησιν L, του χώρησον Turn. 3 μέντοι UF: μέντοι γε HL 8 γνῶμαι] γνῶναι U 9 δ᾽ αἱ UF: δὲ HL 10 προκεκωφότων F ἀφ᾽ ὧν scripsi: ὑφ᾽ ὧν codd. κἀκείνους UFH: ἐκείνους L 12 λόγους μὲν UFL[2]: λογισμοὺς HL[1] 17 ἀναγγελοῦντα coni. Mang. εἰ om. U 20 οὐθέν U 23 κατόρθωσεν HL 24 μόνον ἀργῶς (sic) U 25 τῶν Χεβρών HL συζυγὴ — Χεβρὼν καλεῖται (26) om. HL 26 Χεβρὼν καλεῖται U: καλεῖται Χεβρὼν F(HL) 27 ψυχὴν] εὐχὴν U τέθεικε U 28 ἔχε FL

τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας, ὅταν ἐν οἰκίᾳ κοιλάδες χλωρίζουσαι ἢ
πυρρίζουσαι φανῶσι, διείρηται τοὺς λίθους, ἐν οἷς γεγόνασιν, ἐξελόντας
ἑτέρους ἀντιτιθέναι (Lev. 14, 37 ss.), τουτέστιν, ὅταν διαφέρουσαι ποιότητες,
ἃς ἐδημιούργησαν ἡδοναὶ καὶ ἐπιθυμίαι καὶ τὰ ἀδελφὰ τούτων πάθη,
βαρύνασαι καὶ πιέσασαι τὴν ὅλην ψυχὴν κοιλοτέραν καὶ ταπεινοτέραν
αὐτὴν ἑαυτῆς ἐργάσωνται. τοὺς τῆς ἀσθενείας αἰτίους λόγους ἀνελεῖν,
ὑγιεινοὺς δὲ δι' ἀγωγῆς νομίμου ἢ καὶ παιδεύσεως ὀρθῆς ἀντεισαγαγεῖν.
17 (7.) τὸν Ἰωσὴφ οὖν ὅλον εἰς τὰς τοῦ σώματος καὶ τῶν αἰσθήσεων
κοιλότητας εἰσδεδυκότα ὁρῶν προκαλεῖται τῶν φωλεῶν ἔξω προελθόντα
ἐλευθέρου σπάσαι τοῦ καρτερίας πνεύματος φοιτήσαντα πρὸς τοὺς πάλαι
μὲν ἀσκητὰς νυνὶ δὲ διδασκάλους αὐτῆς. ὁ δὲ προεληλυθέναι δόξας
πλανώμενος εὑρίσκεται· „εὗρε“ γάρ φησιν „αὐτὸν ἄνθρωπος | πλανώμενον p. 195 M
ἐν τῷ πεδίῳ“ (Gen. 37, 15), δηλῶν ὅτι οὐχ ὁ πόνος καθ' αὑτὸν ἀλλ'
18 ὁ μετὰ τέχνης ἀγαθόν. ὥσπερ γὰρ οὔτε μουσικὴν ἀμούσως οὔτε
γραμματικὴν ἀγραμμάτως οὐδὲ συνόλως φράσαι τέχνην ἀτέχνως ἢ
κακοτέχνως ἀλλὰ τεχνικῶς ἑκάστην ἐπιτηδεύειν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ
φρόνησιν πανούργως οὐδὲ σωφροσύνην φειδωλῶς καὶ ἀνελευθέρως οὐδὲ
θρασέως ἀνδρείαν οὐδὲ δεισιδαιμόνως εὐσέβειαν οὐδ' ἄλλην τινὰ τῶν
κατ' ἀρετὴν ἐπιστήμην ἀνεπιστημόνως· ἀνοδία γὰρ ὁμολογουμένως ταῦτα
πάντα. παρὸ καὶ νόμος κεῖται „δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν“ (Deut. 16,
20), ἵνα δικαιοσύνην καὶ πᾶσαν ἀρετὴν τοῖς συγγενέσιν ἔργοις αὐτῆς
19 ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐναντίοις μετερχώμεθα. ἐὰν οὖν τινα θεάσῃ σῖτα καὶ
ποτὰ μὴ ἐν καιρῷ προσιέμενον ἢ λουτρὰ καὶ ἀλείμματα παραιτούμενον
ἢ τῶν περὶ σῶμα σκεπασμάτων ἀμελοῦντα ἢ χαμευνίαις καὶ δυσαυλίαις
χρώμενον, εἶτ' ἐκ τούτων ἐπιμορφάζοντα ἐγκράτειαν, οἶκτον λαβὼν τῆς
περὶ αὐτὸν πλάνης τὴν ἀληθῆ τῆς ἐγκρατείας ὁδὸν δεῖξον· ἃ γὰρ
ἐπετήδευσεν, ἀνήνυτοι καὶ ἄτρυτοι πόνοι λιμῷ καὶ ταῖς ἄλλαις κακώσεσι
20 ψυχὴν καὶ σῶμα ἐκτραχηλίζοντες. μηδ' εἴ τις περιρραντηρίοις ἢ
καθαρσίοις χρώμενος διάνοιαν μὲν ῥυπαίνει τὴν ἑαυτοῦ, τὸ δὲ σῶμα
φαιδρύνει, μηδ' εἰ πάλιν ὑπὸ περιουσίας νεῶν ἱδρύεται λαμπροτάταις

1 ἐν prius om. HL 2 πυρίζουσι U διήρηται H 5 ταπεινωτέραν H 6 αὐτὴν] αὐτῆς H 7 διαγωγῆς FL[2], διανομῆς HL[1] 9 εἰσδεδεκότα F 10 σπάσαι] πᾶσαι H πρὸς τοὺς UF: πρὸς αὐτοὺς HL 12 αὐτὸν ἄνθρωπος U: ἄνθρωπος αὐτὸν FHL 15 φράσαι] τὶ φράσαι UF 17 σωφροσύνην] σωφρονίζειν F 18 ἀνδρείαν codd.: ἀνδρίαν v τινὰ τῶν UF: τῶν om. HL 19 ὁμολογούμενα UF 19. 20 ταῦτα πάντα U: πάντα ταῦτα FHL 24 χαυμευνίαις (sic) F 27 ἐπετήδευσε U, ἐπετήδευσαν FH ἀνηνύτοις καὶ ἀτρύτοις πόνοις UF 28 ἐκτραχηλιάζοντες F 29 ῥυπαίνῃ U 30 φαιδρύνει ⟨,μετὰ καθαρῶν,⟩ coni. Markland νέων F ἵδρυται HL

χορηγίαις καὶ δαπάναις χρώμενος ἢ ἑκατόμβας ἀνάγει καὶ βουθυτῶν οὐ
παύεται ἢ πολυτελέσιν ἀναθήμασι κοσμεῖ τὸ ἱερὸν ἀφθόνους μὲν ὕλας
τέχνας δὲ παντὸς ἀργύρου καὶ χρυσοῦ τιμιωτέρας εἰσάγων, μετ' εὐσεβῶν
ἀναγεγράφθω· πεπλάνηται γὰρ καὶ οὗτος τῆς πρὸς εὐσέβειαν ὁδοῦ, 21
θρησκείαν ἀντὶ ὁσιότητος ἡγούμενος καὶ δῶρα τῷ ἀδεκάστῳ διδοὺς οὐδέποτε
ληψομένῳ τὰ τοιαῦτα καὶ κολακεύων τὸν ἀκολάκευτον, ὃς γνησίους μὲν
θεραπείας ἀσπάζεται — γνήσιοι δ' εἰσὶν αἱ ψυχῆς ψιλὴν καὶ μόνην
θυσίαν φερούσης ἀλήθειαν —, τὰς δὲ νόθους ἀποστρέφεται· νόθοι δ'
ὅσαι διὰ τῶν ἐκτὸς ἀφθονιῶν ἐπιδείξεις. (8.) τοῦ δὲ εὑρόντος ἐν τῷ 22
πεδίῳ πλανώμενον αὐτὸν ἀνθρώπου (Gen. 37, 15) τὸ κύριον ὄνομα οὔ
φασί τινες δεδηλῶσθαι, καὶ αὐτοὶ τρόπον τινὰ πεπλανημένοι διὰ τὸ μὴ
δύνασθαι τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τῶν πραγμάτων ἐναργῶς ὁρᾶν· εἰ γὰρ μὴ τὸ
ψυχῆς ὄμμα ἐπεπήρωντο, ἔγνωσαν ἂν ὅτι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπου
τὸ ἰδιαίτατον καὶ εὐθυβολώτατον ὄνομά ἐστιν αὐτὸ τοῦτο ἄνθρωπος,
ἠρθρωμένης καὶ λογικῆς διανοίας οἰκειοτάτη πρόσρησις. οὗτος ὁ ἄνθρωπος 23
p. 196 M. ἐν ἑκάστου τῇ ψυχῇ | κατοικῶν τοτὲ μὲν ἄρχων καὶ βασιλεὺς εὑρίσκεται
τοτὲ δὲ δικαστὴς καὶ βραβευτὴς τῶν κατὰ τὸν βίον ἀγώνων, ἔστι δ'
ὅτε μάρτυρος ἢ κατηγόρου λαβὼν τάξιν ἀφανῶς ἡμᾶς ἔνδοθεν ἐλέγχει
μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα ἐῶν, ἐλλαμβανόμενος δὲ καὶ ἐπιστομίζων ταῖς
τοῦ συνειδότος ἡνίαις τὸν αὐθάδη μετὰ ἀφηνιασμοῦ δρόμον γλώττης
ἐπέσχεν. οὗτος ὁ ἔλεγχος ἐπύθετο τῆς ψυχῆς, ἡνίκα τὴν πλάνην εἶδεν 24
αὐτῆς· „τί ζητεῖς“ (Gen. 37, 15); ἆρά γε φρόνησιν; τί οὖν ἐπὶ
πανουργίας βαίνεις; ἀλλὰ σωφροσύνην; ἀλλ' ἐπὶ φειδωλίαν ἡ τρίβος ἄγει·
ἀλλὰ ἀνδρείαν; θρασύτης προσέρχεται ταύτῃ· ἀλλ' εὐσέβειαν μετέρχῃ;
δεισιδαιμονίας ἡ ὁδός. ἐὰν δὲ φάσκῃ ζητεῖν τοὺς ἐπιστήμης λόγους καὶ 25
ποθεῖν ὡς τοὺς ἐγγυτάτω γένους ἀδελφούς, μὴ πάνυ πιστεύωμεν αὐτῇ· οὐ
γὰρ ἂν ἐπυνθάνετο „ποῦ βόσκουσιν“ (ib. v. 16), ἀλλὰ „ποῦ ποιμαίνουσιν“·
οἱ μὲν γὰρ βόσκοντες τροφὰς τὰ αἰσθητὰ πάντα παρέχουσι τῷ τῶν
αἰσθήσεων ἀλόγῳ καὶ ἀπλήστῳ θρέμματι, δι' ἃς ἀκράτορες ἑαυτῶν
γινόμενοι καὶ κακοδαιμονοῦμεν, οἱ δὲ ποιμαίνοντες ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων

---

2 ἀναθήμασιν F 5 θρησκίαν F ἀντὶ] ὅτι U ἡγούμενος] αἱρούμενος coni. Wendl.: fort. εἰσηγούμενος 8 νόθοι δὲ F 9 ὅσαι] οὖσαι τὰς F ἀποδείξεις U δ' FHL
10 πέδῳ F ἑαυτὸν F οὔ] οὐ H, om. U 13 τῆς ψυχῆς F ἔγνων F
14 τοῦτο αὐτὸ F 15 ἠρθρωμένη Turn. 16 ἐν om. H ποτὲ μὲν — ποτὲ δὲ U 18 ἢ UF: καὶ HL 19 ἐλλαμβανόμενος UF: ἀναλαμβανόμενος HL
20 μετὰ UF: καὶ μετὰ HL 22 ἄρα F 24 ἀνδρείαν codd.: ἀνδρίαν v 26 ὡς τοῦ ἐγγυτάτω F 27 ἂν ἐπυνθάνετο UFH: ἀνεπυνθάνετο L 30 γινόμενοι UF: γενόμενοι HL

ἔχοντες δύναμιν τὰ ἐξηγριωμένα ἡμεροῦσι στέλλοντες τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν
26 μέγεθος. εἴπερ οὖν ἐζήτει τοὺς ἀρετῆς πρὸς ἀλήθειαν ἀσκητάς, ἐσκέπτετ'
ἂν αὐτοὺς ἐν βασιλεῦσιν, οὐκ ἐν οἰνοχόοις ἢ σιτοποιοῖς ἢ μαγείροις·
οὗτοι μὲν γὰρ τὰ πρὸς ἡδονὰς εὐτρεπίζουσιν, ἐκεῖνοι δὲ ἡδονῶν ἄρχουσι.
27 (9.) διὸ καὶ ἀποκρίνεται ὀρθῶς ὁ τὴν ἀπάτην ἰδὼν ἄνθρωπος· „ἀπήρ-
κασιν ἐντεῦθεν“ (Gen. 37, 17). δείκνυσι δὲ τὸν σωματικὸν ὄγκον
δηλῶν ὅτι πάντες, οἷς ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς πόνος διαθλεῖται, τὸν περί-
γειον καταλελοιπότες χῶρον μετεωροπολεῖν ἐγνώκασιν οὐδεμίαν τῶν
28 σωματικῶν ἐφελκόμενοι κηρῶν· καὶ γὰρ λεγόντων ἀκηκοέναι φησὶν αὐτῶν·
„εἰς Δωθαεὶμ πορευθῶμεν“ (ibid.) — ἑρμηνεύεται δὲ ἔκλειψις ἱκανή —,
παριστάντων ὅτι οὐ μέσως ἀλλ' ἄκρως ἀπόλειψιν καὶ ἔκλειψιν τῶν ἃ μὴ
πρὸς ἀρετὴν συνεργεῖ μεμελετήκασι, καθὰ καὶ „Σάρρᾳ ἔτι γίνεσθαι τὰ
γυναικεῖα ἐξέλιπε“ (Gen. 18, 11)· θήλεα δὲ φύσει τὰ πάθη, ὧν ἔκλειψιν
ἐπιτηδευτέον παρὰ τοὺς ἄρρενας τῶν εὐπαθειῶν χαρακτῆρας. οὐκοῦν
„ἐν πεδίῳ“ τουτέστιν ἐν ἁμίλλῃ λόγων εὑρίσκεται καὶ ὁ ποικίλου δόγματος
εἰσηγητὴς πρὸς πολιτείας μᾶλλον ἢ πρὸς ἀληθείας τύπον χρησίμου
29 πλανώμενος Ἰωσήφ. εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀγωνιστῶν οἳ διὰ σώματος
εὐεξίαν, ἀπειπόντων τῶν ἀντιπάλων, ἐστεφανώθησαν ἀμαχὶ μηδ' αὐτὸ
μόνον κονισάμενοι ἀσυγκρίτου | ῥώμης εὑράμενοι τὰ πρωτεῖα. τοιαύτῃ p. 197 M.
δυνάμει χρησάμενος περὶ τὸ θειότατον τῶν ἐν ἡμῖν τὴν διάνοιαν Ἰσαὰκ
„ἐξέρχεται μὲν εἰς τὸ πεδίον“ (Gen. 24, 63), ἁμιλλησόμενος δ' οὐδενί,
πάντων κατεπτηχότων τῶν ἀνταγωνιστῶν τὸ μεγαλεῖον καὶ ὑπερβάλλον
ἐν ἅπασι τῆς φύσεως αὐτοῦ, μόνον δὲ ἰδιάσαι βουλόμενος καὶ ἰδιολογή-
σασθαι τῷ συνοδοιπόρῳ καὶ ἡγεμόνι τῆς τε ὁδοῦ καὶ τῆς ψυχῆς θεῷ.
30 τεκμήριον δὲ ἐναργέστατον τοῦ μηδένα προσομιλοῦντα τῷ Ἰσαὰκ θνητὸν
εἶναι· Ῥεβέκκα γὰρ ἡ ὑπομονὴ πεύσεται τοῦ παιδὸς ἕνα ὁρῶσα καὶ
ἑνὸς μόνου λαμβάνουσα φαντασίαν· „τίς ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ πορευόμενος
εἰς συνάντησιν ἡμῖν“ (ib. v. 65); ἡ γὰρ ἐπιμένουσα τοῖς καλοῖς ψυχὴ

4 οὗτοι UF: οἱ HL τὰ πρὸς om. L ἡδονὰς UF: τὰς ἡδονὰς HL
λογεῖν
8 μετεωροπολεῖν U: μετεωροπορεῖν H, μετεωρολογεῖν F, μετεωροποιεῖν L 12 καθὰ F, καθ' ἃ U: καθὼς HL γίνεσθαι UF: γίγνεσθαι L, γίγνεται H 13 θήλεια U 14 παρά⟨γοντας⟩ coni. Wendl. 15 ὁ] οὐ F 17 ἀγωνιστῶν Mang.: ἀνταγωνιστῶν codd. 18 ἀντιπάλων] ἐναντίων U ἀμαχὶ UF: ἀμαχεὶ HL 19 εὑράμενοι UF: ἀράμενοι HL 20 τὸ] τὸν UF 21 οὐδενί F: οὐθενί U, οὐδὲν HL 22 ἀνταγωνιστῶν U: ἀγωνιστῶν FHL 23. 24 ἰδιολογήσασθαι] ἀδολεσχῆσαι coni. Mang. 24 τῆς τε ψυχῆς καὶ ὁδοῦ U 25 δ' F 26 γὰρ ἡ UF: δὲ ἡ HL, δὴ Mang. 27 τίς ὁ] τίσ ου H

ἱκανὴ μέν ἐστι τὴν αὐτομαθῆ σοφίαν καταλαμβάνειν, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ.
οὔπω δὲ δυνατὴ τὸν τῆς σοφίας ἡγεμόνα θεὸν ἰδεῖν. παρὸ καὶ ὁ παῖς 31
ἐπισφραγιζόμενος τὸ μὴ δύνασθαι καταλαβεῖν τὸν ἀειδῆ καὶ προσομιλοῦντα
ἀοράτως φησίν· „οὗτος ὁ κύριός μου“ (ibid.), τὴν δεῖξιν φέρων ἐπὶ
τὸν Ἰσαὰκ μόνον· οὐ γὰρ εἰκὸς προφανέντων δυεῖν ἕνα δεικνύναι, ἀλλὰ
τὸν ἄδεικτον οὐκ εἶδε πᾶσι τοῖς μέσοις ἀόρατον ὄντα.

(10.) Ὡς μὲν τοίνυν τὸ πεδίον, εἰς ὃ προκαλεῖται τὸν Ἄβελ ὁ 32
Κάιν ἐλθεῖν, σύμβολον ἁμίλλης καὶ διαμάχης ἐστίν, ἱκανῶς δεδηλῶσθαι
νομίζω. διαπορητέον δὲ ἑξῆς, περὶ τίνων ποιοῦνται τὰς ζητήσεις προσελ-
θόντες. ἢ δῆλον ὅτι περὶ ἐναντίων καὶ μαχομένων δοξῶν· ὁ μὲν γὰρ
Ἄβελ ἀναφέρων ἐπὶ θεὸν πάντα φιλόθεον δόγμα, ὁ δὲ Κάιν ἐφ' ἑαυτὸν
— κτῆσις γὰρ ἑρμηνεύεται — φίλαυτον· φίλαυτοι δέ, ὅταν τοῖς ἀρετὴν
τιμῶσιν ἐπαποδυσάμενοι κονίσωνται, [καὶ] παγκρατιάζοντες οὐ παύονται
πρὶν ἢ ἀπειπεῖν βιάσασθαι ἢ παντελῶς διαφθεῖραι. πάντα γάρ, τὸ τοῦ 33
λόγου δὴ τοῦτο, κινοῦσι λίθον φάσκοντες· οὐκ οἰκία ψυχῆς τὸ σῶμα;
διὰ τί οὖν οἰκίας, ὡς μὴ γένοιτο ἐρείπιος, οὐκ ἐπιμελησόμεθα;
οὐκ ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα καὶ ὁ τῶν ἄλλων χορὸς αἰσθήσεων ψυχῆς
ὥσπερ τινὲς δορυφόροι καὶ φίλοι; συμμάχους οὖν καὶ φίλους οὐκ
ἐν ἴσῳ τιμητέον ἑαυτοῖς; ἡδονὰς δὲ καὶ ἀπολαύσεις καὶ τὰς παρὰ πάντα
p. 198 M. τὸν βίον τέρψεις τοῖς τεθνεῶσιν ἢ τοῖς | μηδὲ γενομένοις τὸ παράπαν
ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ζῶσιν ἡ φύσις ἐδημιούργει; πλοῦτον δὲ καὶ δόξαν καὶ
τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τί παθόντες οὐποριούμεθα,
ἐξ ὧν οὐ μόνον τὸ ἀσφαλῶς ἀλλὰ καὶ εὐδαιμόνως ζῆν περιγίνεται; μάρτυς 34
δὲ ὁ βίος τούτων· οἱ μὲν γὰρ λεγόμενοι φιλάρετοι ἄδοξοι σχεδὸν ἅπαντες,
εὐκαταφρόνητοι, ταπεινοί, τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς, ὑπηκόων μᾶλλον δὲ
καὶ δούλων ἀτιμότεροι, ῥυπῶντες, ὠχροί, κατεσκελετευμένοι, λιμὸν ὑπ'
ἀσιτίας ἐμβλέποντες, νοσερώτατοι, μελετῶντες ἀποθνήσκειν· οἱ δ' αὑτῶν
ἐπιμελούμενοι ἔνδοξοι, πλούσιοι, ἡγεμόνες, ἐπαινούμενοι, τιμώμενοι, [πάλιν]
ὑγιεινοί, πίονες, ἐρρωμένοι, ἁβροδίαιτοι, θρυπτόμενοι, πόνον οὐκ εἰδότες,

5 δυεῖν UF: δυοῖν HL 8 δηλῶσθαι (sic) H 9 δι' ἀπορητέον F δ' UF 9. 10 ἐκπροελθόντες F corr.; παρελθόντες coni. Wendl. 10 ἢ δηλονότι F; ἢ δῆλον ὅτι Wendl. 13 καὶ seclusi; „del. καὶ aut add. παλαίωσι“ Wendl. παύωνται UF 14 πρινὴ F 16 οὐκ] ὃ ἦν F, ο cum spatio 2—3 litter. U 17 ὀφθαλμοὶ UFL: ὀφθαλμὸν H, ὀφθαλμὸς V 22 τἄλλα H οὐ] ὦ U 23 ⟨τὸ⟩ εὐδαιμόνως coni. Mang. 26 ὠχρὸν Turn. κατεσκελϊτευμένοι U, κατεσκελεστεμένοι H 27 ἐκβλέποντες UF αὐτῶν F 28 ἐπιμελούμενοι UF: ἐπιμελόμενοι HL πάλιν seclusi, ante ἔνδοξοι transp. Wendl. 29 ἐρώμενοι U

ἡδοναῖς συζῶντες διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὴν πανδεχῆ ψυχὴν
35 τὰ ἡδέα φερούσαις. (11.) τοιουτονί τινα δόλιχον ἀπομηκύναντες λόγῳ νικᾶν τοὺς οὐκ εἰωθότας σοφιστεύειν ἔδοξαν. αἰτία δὲ τῆς νίκης οὐχ ἡ τῶν περιγεγενημένων ἰσχύς, ἀλλ' ἡ περὶ ταῦτα τῶν ἀντιπάλων ἀσθένεια. τῶν γὰρ ἐπιτηδευόντων ἀρετὴν οἱ μὲν ἐν ψυχῇ μόνῃ τὸ καλὸν ἐθησαυρίσαντο πράξεων ἐπαινετῶν ἀσκηταὶ γενόμενοι, τερθρείας λόγων ἀλλ' οὐδ' ὄναρ ἐπῃσθημένοι, τοῖς δὲ ἀμφότερα ἐξεγένετο, τὴν μὲν διάνοιαν εὐβουλίᾳ καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις, τοὺς δὲ λόγους ταῖς περὶ αὐτοὺς τέχναις μάλιστα
36 ὀχυρώσασθαι· τούτοις μὲν οὖν πρὸς τὰς ἐριστικὰς ἐνίων ἁμίλλας ἀπαντᾶν ἐμπρεπές, οἷς τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται πεπορισμένοις ἐξ ἑτοίμου, τοῖς δὲ προτέροις οὐδεμία ἀσφάλεια· γυμνοὶ γὰρ πρὸς ὡπλισμένους τίνες ἂν ἰσοκρατῶς ἀπομάχεσθαι δυνηθεῖεν, ὁπότε καὶ παρεσκευασμένοις ἀγὼν
37 ἄνισος; ὁ τοίνυν Ἄβελ τέχνας μὲν λόγων οὐκ ἔμαθε, διανοίᾳ δὲ μόνῃ τὸ καλὸν οἶδεν· οὗ χάριν τὴν εἰς τὸ πεδίον ἄφιξιν ἐχρῆν παραιτήσασθαι καὶ τῆς τοῦ δυσμενοῦς προκλήσεως ἀλογῆσαι· ἥττης γὰρ πᾶς ὄκνος ἀμείνων· τὸν δὲ ὄκνον τοῦτον οἱ μὲν ἐχθροὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν δ' οἱ φίλοι προσαγορεύουσι· φίλοις δὲ πρὸ δυσμενῶν ἅτε ἀψευδοῦσι πιστευτέον.
38 (12.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι Μωυσῆς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ τῷ σώματι σοφιστάς, οὓς φαρμακέας ὀνομάζει, παραιτεῖται — σοφισμάτων γὰρ τέχναις καὶ

1 πανδεχῆ] πανταχῆ L 2 τοιουτονί codd.: τοιοῦτόν Mang. δολιχὸν F λόγων coni. Wendl. 7 τοῖς δὲ codd.: οἷς D (Mang.) εὐβούλοις D^{R} 8 αὐτοὺς] αὐτοῦ HL 9 τούτους D μὲν οὖν om. D 10 εὐπρεπές UF οἷς] οἳ D ἐναντία (sic) F ἀμυνοῦνται coni. Wendl. πεπορισμένους FH 11 πρότερον F οὐδὲ μία UFH 13 ἔμαθεν UD 14 τὸ ante πεδίον om. F 15 πᾶς] πάντως coni. Wendl. 16 ἄμεινον D^{C} δ'] δὲ D 17 προσαγορεύουσιν UD ἀψευδοῦσι HLD^{C}: ἀψευδοῦς εἰ U, ψευδοῦσι F, ἀψευδέσι D^{R} 18 οὐχ UF: οὗ χάριν HL 19 ante οὓς add.: φαρμακέας ὡς βασιλέας· ἐπεὶ καὶ φαρμακίδες ὡς βασιλίδες καὶ φαρμακεὺς τοίνυν ὡς βασιλεύς, ὅτι καὶ φαρμακὶς ὡς βασιλίς UF (τὸ φαρμακέας ὡς βασιλέας σχόλιον ἦν ἔξωθεν κείμενον· ἐτέθη δὲ ἐντὸς ἀπροσεξίᾳ τοῦ γράψαντος mg. F man. rec.), φαρμακέας ὡς βασιλέας — φαρμακὶς ὡς βασιλίς· κατὰ ἀκολουθίαν τούτου κεῖται· τοὺς ἐν Αἰγυπτίῳ τῷ σώματι σοφιστάς HL (Turn.); glossema expunxit Mang.

7—10 D^{C} fol. 120r D^{R} fol. 110r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οἷς ἀμφότερα ἐξεγένετο — οἳ τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται. 13—17 ibid. ὃς δὲ τέχνας μὲν λόγων οὐκ ἔμαθεν, διανοίᾳ δὲ μόνῃ τὸ καλὸν οἶδεν, τὴν εἰς τὴν ἅμιλλαν ἄφιξιν παραιτείσθω καὶ τῆς τοῦ δυσμενοῦς (δυναμένου D^{C}) προκλήσεως ἀλογείτω· ἥττης γὰρ πᾶς ὄκνος ἀμείνων (ἄμεινον D^{C})· τὸν δὲ ὄκνον τοῦτον οἱ μὲν ἐχθροὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν δὲ οἱ φίλοι προσαγορεύουσιν· φίλοις δὲ πρὸ δυσμενῶν ἅτε ἀψευδοῦσι (ἀψευδέσι D^{R}) πιστευτέον.

ἀπάταις ἤθη χρηστὰ τρόπον τινὰ φαρμακεύεται καὶ διαφθείρεται —
p. 199 M. | φάσκων μὴ εἶναι „εὔλογος“ (Exod. 4,10), ἴσον τῷ μὴ πεφυκέναι πρὸς
τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν εἰκαστικὴν ῥητορείαν, ἔπειθ' ἑξῆς
διαβεβαιούμενος, ὅτι οὐ μόνον οὐκ εὔλογος ἀλλὰ καὶ παντελῶς „ἄλογός“
ἐστιν (Exod. 6, 12); ἄλογος δέ, οὐχ ὡς φαμεν τὰ μὴ λογικὰ τῶν ζῴων,
ἀλλ' ὁ μὴ δικαιῶν τῷ διὰ τοῦ φωνητηρίου ὀργάνου γεγωνῷ λόγῳ χρῆσθαι,
μόνῃ δὲ σημειούμενος καὶ ἐνσφραγιζόμενος διανοίᾳ τὰ τῆς ἀληθοῦς σοφίας,
ἥτις ἀντίθετός ἐστι ψευδεῖ σοφιστείᾳ, θεωρήματα. καὶ οὐ βαδιεῖται πρότερον 39
εἰς Αἴγυπτον οὐδ' εἰς ἅμιλλαν ἀφίξεται τοῖς αὐτῆς σοφισταῖς, πρὶν ἢ τὸν
προφορικὸν ἄκρως ἀσκηθῆναι λόγον, τὰς πρὸς ἑρμηνείαν ἁπάσας ἰδέας
ἀναδείξαντος καὶ τελειώσαντος θεοῦ διὰ τῆς Ἀαρὼν χειροτονίας, ὃν ἀδελφὸν
Μωυσέως ὄντα „στόμα“ καὶ ἑρμηνέα καὶ „προφήτην“ (Exod. 4, 16. 7, 1)
εἴωθε καλεῖν· πάντα γὰρ ταῦτα τῷ λόγῳ συμβέβηκεν, ὃς ἀδελφός ἐστι 40
διανοίας· πηγὴ γὰρ λόγων διάνοια καὶ στόμιον αὐτῆς λόγος, ὅτι τὰ
ἐνθυμήματα πάντα διὰ τούτου καθάπερ νάματα ἀπὸ πηγῆς εἰς τοὐμφανὲς
ἐπιρρέοντα ἀναχεῖται· καὶ ἑρμηνεύς ἐστιν ὧν ἐν τῷ ἑαυτῆς βουλευτηρίῳ
βεβούλευκεν· ἔτι μέντοι καὶ προφήτης καὶ θεοπρόπος ὧν ἐξ ἀδύτων καὶ
ἀοράτων χρησμῳδοῦσα οὐ παύεται.

(13.) Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἐναντιοῦσθαι τοῖς περὶ τὰ 41
δόγματα ἐριστικοῖς χρήσιμον· γεγυμνασμένοι γὰρ περὶ τὰς τῶν λόγων
ἰδέας οὐκέτ' ἀπειρίᾳ σοφιστικῶν παλαισμάτων ὀκλάσομεν, ἐξαναστάντες
δὲ καὶ διερεισάμενοι τὰς ἐντέχνους αὐτῶν περιπλοκὰς εὐμαρῶς ἐκδυσόμεθα. οἱ δ' ἅπαξ εὑρεθέντες σκιαμάχων ἀλλ' οὐκ ἀγωνιστῶν ἐπιδείκνυσθαι δόξουσι δύναμιν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι καθ' ἑαυτοὺς μὲν χειρονομοῦντες
εὐδοκιμοῦσι, πρὸς δ' ἅμιλλαν ἐλθόντες οὐ μετρίως ἀδοξοῦσιν. εἰ δέ τις 42
τὴν μὲν ψυχὴν ἀρεταῖς ἁπάσαις κεκόσμηται, τέχνας δὲ λόγων οὐκ

1 τρόπον τινὰ UF: τρόπον HL, τρόπων v 2 φάσκων codd.: φάσκων τῷ Turn., φάσκων τὸ Mang. μὴ πεφυκέναι scripsi: μήτε πεφυκέναι codd. 3 εὐλόγων UF: λόγων HL ῥητορίαν H 6 τῷ] τὸ H γεγωνῷ om. Mang. 8 σοφιστία H 9 πρινὴ F 12 Μωϋσέος F καὶ ἑρμηνέα om. F ἑρμηνεία H 13 ὅς om. U, ὅς ex ὃν corr. H 14 λόγος om. UF 15 πηγῆς UF: γῆς HL 16 ὧν—θεοπρόπος (17) om. F ἑαυτοῖς U 17 ὧν] ὃν U 21 ἀπειρίᾳ UFH: ἐπ' ἀπειρίᾳ L ὀκλάσομεν] ἐγκλαύσομεν HL[1] 22 διερισάμενοι U 23 „exspectes e. gr. ἅπαξ συμβαλόντες“ Wendl. σκιαμαχῶν F 26 ἁπάσαις] πᾶσι D[R] λόγων UFD: λόγοις HL, λόγους Turn.

25—268,2 D[C] fol. 120[v] D[R] fol. 110[r] post verba supra laudata sic pergunt: καὶ μετὰ βραχέα (βραχὺ D[C]): εἰ δέ τις — πεσεῖται.

ἐμελέτησεν, ἡσυχίᾳ χρώμενος ἀσφάλειαν γέρας ἀκίνδυνον εὑρήσεται.
παρελθὼν δ' ὡς Ἄβελ εἰς σοφιστικὸν ἀγῶνα πρὶν διερηρεῖσθαι πεσεῖται.
43 καθάπερ γὰρ ἐν ἰατρικῇ τινες μὲν θεραπεύειν εἰδότες πάντα σχεδὸν
πάθη καὶ νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα λόγον οὐδενὸς αὐτῶν οὔτε ἀληθῆ
οὔτ' εἰκότα ἀποδοῦναι δύνανται, οἱ δ' ἔμπαλιν τὰ μὲν περὶ λόγους εἰσὶ
δεινοί, σημείων καὶ αἰτιῶν καὶ θεραπείας, ἐξ ὧν ἡ τέχνη συνέστηκεν,
ἑρμηνεῖς ἄριστοι, τὰ δὲ πρὸς καμνόντων ἐπιμέλειαν σωμάτων φαυλότατοι.
τῶν εἰς ἴασιν | ἀλλ' οὐδὲ τὸ μικρότατον παρασχεῖν ἱκανοί, τὸν αὐτὸν p. 200 M.
τρόπον οἱ μὲν τῆς δι' ἔργων ἀσκηταὶ σοφίας πολλάκις λόγων ἠμέλησαν,
οἱ δὲ τὰς ἐν λόγῳ τέχνας ἀναδιδαχθέντες οὐδὲν ἐν ψυχῇ παίδευμα καλὸν
44 ἐθησαυρίσαντο. τούτους μὲν οὖν ἀχαλίνῳ κεχρημένους γλώττῃ μετ'
αὐθαδείας θρασύνεσθαι παράδοξον οὐδέν, ἀπόνοιαν γὰρ ἣν ἐξ ἀρχῆς
ἐμελέτησαν ἐπιδείκνυνται· ἐκείνοις δ' ὥσπερ ἰατροῖς τὸ ὑγιάζον τὰς ψυχῆς
νόσους τε καὶ κῆρας ἀναδιδαχθεῖσι μέρος ἐπέχειν ἀναγκαῖον, μέχρις ἂν
ὁ θεὸς καὶ τὸν ἄριστον ἑρμηνέα κατασκευάσῃ τὰς τοῦ λέγειν πηγὰς
ἀνομβρήσας καὶ ἀναδείξας αὐτῷ.
45 (14.) Σύμφορον οὖν ἦν εὐλαβείᾳ σωτηρίῳ ἀρετῇ χρησάμενον τὸν
Ἄβελ οἴκοι καταμεῖναι τῆς εἰς τὸν ἐριστικὸν καὶ φιλόνεικον ἀγῶνα προκλή-
σεως ἀλογήσαντα, μιμησάμενον Ῥεβέκκαν τὴν ὑπομονήν, ἥτις ἀπειλοῦντος
Ἠσαῦ τοῦ κακίας θιασώτου τὸν ἀρετῆς ἀσκητὴν Ἰακὼβ ⟨ἀποκτενεῖν⟩
ἀναχωρῆσαι τῷ μέλλοντι ἐπιβουλεύεσθαι παραγγέλλει, μέχρις ἂν ἐκεῖνος
46 τῆς ἐπ' αὐτῷ σχετλίου λύττης ἀνῇ. καὶ γὰρ ἀφόρητόν τινα ἀπειλὴν
ἐπανατείνεται φάσκων· „ἐγγισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός
μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακὼβ τὸν ἀδελφόν μου“ (Gen. 27, 41)· εὔχεται
γὰρ τὸ μόνον ἀπαθὲς εἶδος ἐν γενέσει τὸν Ἰσαάκ, ᾧ χρησμός ἐστι „μὴ
καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον“ (Gen. 26, 2), ἀλόγῳ πάθει χρῆσθαι, ἵνα, δοκῶ,

1 ἡσυχίας D[R] ἀσφαλείᾳ D γῆρας D εὑρήσει D 2 προελθὼν D[R] δὲ D ὡς Ἄβελ om. D διερηρεῖσθαι scripsi: διηρεῖσθαι D[R], διαιρεῖσθαι UD[C], διερείσασθαι FHL 4 οὔτ' ἀληθῆ HL 6 αἰτίων codd. 8 εἰσίασιν F 9 ἀσκηταὶ FL: ἀσκηταῖς U, ἀσκοῦντες H 10 παίδευμα καλὸν UF: καλὸν παίδευμα HL ἐπιτήδευμα coni. Wendl. 12 ἀπόνοιαν γὰρ UF: γὰρ om. HL 13 ἐπιδείκνυνται scripsi: ἐπιδεικνύντες UF, ἐπιδεικνύντας HL ἐκεῖνοι H ὑγιάζοντας U 13. 14 ψυχῆς νόσους Mang.: ψυχὰς νόσους UL, ψυχὰς ὅσους H, νόσους (om. ψυχῆς) F 14 μέχρι U 15 ἄριστον ἑρμηνέα F: ἑρμηνέα ἄριστον UHL 18 ἐρειστικὸν H 20 Ἠσαῦ τοῦ] εἰς αὐτοὺς U ἀποκτενεῖν add. Wendl. 21 μέχρι U 22 ἀπόρητον H, ἀπόρρητον (ἀφόρητον) L 22. 23 ἐπανατείνεται φάσκων ἀπειλήν transp. F 23 πένθους HL: πάθους UF 24 ἵνα — μου om. HL 25 τὸ μόνον F: μόνον τὸ HL, τὸ om. U 26 εἰς] τὴν UF ἵνα L: εἶναι UFH

ἡδονῆς ἢ λύπης ἤ τινος ἄλλου πάθους κέντροις τρωθῇ, δηλῶν ὡς
ὁ ἀτελέστερος καὶ ἐπιπόνῳ προκοπῇ χρώμενος οὐ τραῦμα μόνον ἀλλὰ
καὶ παντελῆ φθορὰν δέξεται· ὁ μέντοι χρηστὸς θεὸς οὔτε ἁλωτὸν πάθει
τὸ ἀτρώτου γένους εἶδος ἐργάσεται οὔτε τὴν ἀρετῆς ἄσκησιν ἐπ' ὀλέθρῳ
φονῶντι καὶ δαιμονῶντι ἐκδώσει. διὸ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον „ἀνέστη 47
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν“ (Gen. 4, 8)
κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον φαντασίαν ὑποβάλλει, ὅτι Ἄβελ ἀνῄρηται, κατὰ
δὲ τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν, ὅτι αὐτὸς ὁ Κάιν ὑφ' ἑαυτοῦ· ὥσθ' οὕτως
ἀναγνωστέον· „ἀνέστη Κάιν καὶ ἀπέκτεινεν ἑαυτόν,“ ἀλλ' οὐχ ἕτερον.
εἰκότως δὲ τοῦτο ἔπαθεν· ἡ γὰρ ἐξ αὑτῆς ἀνελοῦσα ψυχὴ τὸ φιλάρετον 48
καὶ φιλόθεον δόγμα τὸν ἀρετῆς τέθνηκε βίον· ὥσθ' ὁ Ἄβελ, τὸ παρα-
δοξότατον, ἀνῄρηταί τε καὶ ζῇ· ἀνῄρηται μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἄφρονος
διανοίας, ζῇ δὲ τὴν ἐν θεῷ ζωὴν εὐδαίμονα. μαρτυρήσει δὲ τὸ χρησθὲν
λόγιον, ἐν ᾧ „φωνῇ“ χρώμενος καὶ „βοῶν“ (Gen. 4, 10) ἃ πέπονθεν
ὑπὸ κακοῦ συνδέτου τηλαυγῶς εὑρίσκεται· πῶς γὰρ ὁ μηκέτ' ὢν
διαλέγεσθαι δυνατός;

p. 201 M. (15.) Ὁ μὲν δὴ σοφὸς τεθνηκέναι δοκῶν τὸν φθαρτὸν | βίον 49
ζῇ τὸν ἄφθαρτον, ὁ δὲ φαῦλος ζῶν τὸν ἐν κακίᾳ τέθνηκε τὸν εὐδαίμονα.
ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν διεστηκότων ζῴων τε καὶ κοινῶς σωμάτων ἕτερα μὲν
τὰ ποιοῦντα, ἕτερα δ' εἶναι τὰ πάσχοντα δυνατὸν καὶ ῥᾴδιον· ὁπότε
γὰρ πατὴρ υἱὸν τύπτει σωφρονίζων ἢ διδάσκαλος γνώριμον, ἕτερος ὁ
τύπτων καὶ ἕτερος ὁ τυπτόμενός ἐστιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἡνωμένων περὶ ὃ
τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν εὑρίσκεται, καὶ οὔτε ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ οὔτε
ἕτερον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ τὸ αὐτό· ἐπειδὰν γοῦν ἀθλητὴς ἑαυτὸν
τοῦ γυμνάσασθαι χάριν ἀνατρίβῃ, πάντως τρίβεται, καὶ εἴ τις μέντοι
παίει ἑαυτὸν ἢ τιτρώσκει, παίεταί τε καὶ τιτρώσκεται, καὶ γὰρ ὁ πηρῶν
ἢ κτείνων ἑαυτὸν πηροῦται καὶ κτείνεται. πρὸς τί δὴ ταῦτ' εἶπον; ὅτι 50
τὴν ψυχὴν οὐχὶ τῶν διεστηκότων ἀλλὰ τῶν ἡνωμένων οὖσαν ἀνάγκη

---

1 ἢ λύπης] εἰ λύπης U τρωθῇ scripsi: τρωθήσεται H, τρωθήσηται UFL δῆλον UH 2 καὶ προκοπῇ UH 4 ἀτρώτου γένους] ἄτρωτον ἐν γενέσει coni. Mang. γένους om. HL[1] εἴδους HL[1] 5 φρονῶν τι U καὶ δαιμονῶντι om. U 6 αὐτοῦ F: αὔτοῦ UH, αὑτοῦ L 8 ἀκριβεστέραν U: ἀκραιφνεστάτην καὶ ἀκριβεστέραν F, ἀκριβεστάτην HL 9 ἀλλ'] καὶ U 10 αὐτῆς codd. 11 ἀρετῆς UF: τῆς ἀρετῆς HL ὥσθ' ὁ] ὡς τὸ U 12 ἄφρενος H 15 συνδέτου UF: συνθέτου HL 16 δυνατὸς διαλέγεσθαι transp. U 19 κοινῶς Mang.: κοινῶν codd. 22 ἕτερος om. FHL δὲ om. F 25 γυμνάσθαι (sic) F ἀνατριβείη UF 26 ἢ τιτρώσκει—ἑαυτὸν (27) om. HL ἢ τιτρώσκει om. v τε om. v 27 ἢ κτείνων UF: καὶ κτείνων v 28 οὐχὶ UF: οὐ HL

πάσχειν ὃ ποιεῖν δοκεῖ, καθάπερ ἀμέλει καὶ νῦν· δόξασα γὰρ ἀνελεῖν
τὸ θεοφιλέστατον δόγμα ἑαυτὴν ἀνῄρηκε. μάρτυς δὲ Λάμεχ ὁ τῆς Κάιν
ἀσεβείας ἔκγονος, ὅς φησι γυναιξὶ ταῖς ἑαυτοῦ, δυσὶ γνώμαις ἀγνώμοσιν·
„ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί“
51 (Gen. 4, 23). δῆλον γὰρ ὅτι, εἴ τις τὸν ἀνδρείας λόγον κτείνει, ἑαυτὸν
ἐναντίᾳ νόσῳ τιτρώσκει δειλίας, καὶ εἴ τις τὴν ἀνηβῶσαν ἰσχὺν ἐν
ἀσκήσει τῶν καλῶν ἀναιρεῖ, πληγὰς καὶ μεγάλας αἰκίας μετ᾽ οὐ μετρίας
αἰσχύνης ἐπιφέρει ἑαυτῷ. λέγει μέντοι καὶ ἡ ὑπομονὴ ὅτι, ἐὰν ἄσκησις
ἀναιρεθῇ καὶ προκοπή, οὐχ ἓν μόνον ἔκγονον ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα
52 ἀποβάλλει, ἀτεκνίαν ἐνδεξαμένη παντελῆ (Gen. 27, 45). (16.) ὥσπερ
δ᾽ ὁ βλάπτων τὸν ἀστεῖον ἐπιδέδεικται ζημιῶν ἑαυτόν, οὕτως καὶ
ὁ προνομίας τοὺς ἀμείνους ἀξιῶν λόγῳ μὲν ἐκείνοις, ἔργῳ δὲ αὑτῷ περι-
ποιεῖται ἀγαθόν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ φύσις καὶ τὰ ἀκολούθως
αὐτῇ νομοθετηθέντα, διείρηται γὰρ ἄντικρυς καὶ σαφῶς οὕτως· „τίμα
τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται“ (Exod. 20, 12)· οὐχὶ
τοῖς τιμωμένοις, φησίν, ἀλλὰ „σοί“· ἐάν τε γὰρ τὸν νοῦν ὡς πατέρα
τοῦ συγκρίματος ἐάν τε τὴν αἴσθησιν ὡς μητέρα διὰ τιμῆς ἔχωμεν, εὖ
53 πρὸς ἐκείνων αὐτοὶ πεισόμεθα. τιμὴ δὲ τοῦ μὲν νοῦ ⟨τὸ⟩ διὰ
τῶν συμφερόντων ἀλλὰ μὴ διὰ τῶν ἡδέων θεραπεύεσθαι — πάντα δὲ
τὰ ἀπ᾽ ἀρετῆς συμφέροντα —, τῆς δὲ αἰσθήσεως τὸ μὴ ἀφεθῆναι
ῥύμῃ μιᾷ φέρεσθαι πρὸς τὰ ἐκτὸς αἰσθητά, ἐγχαλινωθῆναι δὲ ὑπὸ
νοῦ κυβερνᾶν καὶ ἡνιοχεῖν τὰς ἀλόγους ἐν ἡμῖν δυνάμεις ἐπιστα-
54 μένου. ἐὰν μὲν οὖν ἧς εἶπον ἑκάτερον λάχῃ τιμῆς αἴσθησίς τε καὶ
νοῦς, ἀνάγκη τὸν κεχρημένον ἀμφοτέροις ἐμὲ εὐεργετεῖσθαι· ἐὰν δὲ
πόρρω τὸν λόγον ἀπὸ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἀπαγαγὼν πατέρα μὲν τὸν
γεννήσαντα ⟨τὸν⟩ κόσμον, | μητέρα δὲ τὴν σοφίαν, δι᾽ ἧς ἀπετελέσθη τὸ p. 202 M.
πᾶν, τιμῆς ἀξιώσῃς, αὐτὸς εὖ πείσῃ· δεῖται γὰρ οὐδενὸς οὔτε ὁ πλήρης
θεὸς οὔτε ἡ ἄκρα καὶ παντελὴς ἐπιστήμη. ὥστε τὸν θεραπευτικὸν τούτων
μὴ τοὺς θεραπευομένους ἀνενδεεῖς ὄντας ἀλλ᾽ ἑαυτὸν μάλιστα ὠφελεῖν.
55 ἱππικὴ μὲν γὰρ καὶ σκυλακευτική, ἐπιστήμη θεραπείας ἡ μὲν ἵππων ἡ δὲ
σκυλάκων οὖσα, πορίζει τοῖς ζῴοις τὰ ὠφέλιμα, ὧν ἐκεῖνα δεῖται· μὴ
πορίζουσα δὲ ἀμελεῖν ἂν δοκοίη. τὴν δὲ εὐσέβειαν θεοῦ θεραπείαν

1 ποιεῖ H 2 ἀνῄρηκεν U ὁ τῆς] ὅτε U 4 μώλοπα F 5 ἀνδρείας codd.: ἀνδρίας v 7 ἀναίρει H 10 ἀποβαλεῖ coni. Mang. ἀτεχνίαν UF ἐνδεξαμένη scripsi (ἐνδεξομένη coni. Mang.): ἐνδειξαμένη codd. 11 οὕτω HL 12 δ᾽ F αὐτῶ U 14 διήρηται F οὕτω HL 15 τὴν] τὸν H 18 πεισώμεθα F τὸ addidi 24 ἐμὲ] ἅμα coni. Markland 26 τὸν ante κόσμον addidi 28 τοῦτον F 29 ὠφελεῖ H 30 σκυλευτικὴ UF θεραπεία voluit Mang.

ὑπάρχουσαν οὐ θέμις ποριστικὴν εἰπεῖν τῶν ὠφελησόντων τὸ θεῖον·
ὠφελεῖται γὰρ ὑπ' οὐδενός, ἅτε μήτε ἐνδεὲς ὂν μήτε τινὸς τὸ ἐν
ἅπασιν αὐτοῦ κρεῖττον πεφυκότος ὀνῆσαι, τοὐναντίον δὲ τὰ σύμπαντα
συνεχῶς καὶ ἀπαύστως ὠφελεῖ. ὥστε ὅταν τὴν εὐσέβειαν λέγωμεν εἶναι 56
θεοῦ θεραπείαν, ὑπηρεσίαν τινὰ τοιαύτην φαμέν, ὁποίαν δοῦλοι δεσπόταις
τὸ κελευόμενον ἀόκνως ποιεῖν ἐγνωκότες ὑπηρετοῦσι. διοίσει δὲ πάλιν,
ὅτι οἱ μὲν δεσπόται ὑπηρεσίας ἐνδεεῖς, ὁ δὲ θεὸς οὐ χρεῖος· ὥστε
ἐκείνοις μὲν τὰ ὠφελήσοντα αὐτοὺς ὑπηρετοῦσι, τῷ δ' οὐδὲν ἔξω φιλο-
δεσπότου γνώμης παρέξουσι· βελτιῶσαι μὲν γὰρ οὐδὲν εὑρήσουσι, τῶν
δεσποτικῶν πάντων ἐξ ἀρχῆς ὄντων ἀρίστων, μεγάλα δ' αὑτοὺς ὀνή-
σουσι γνωρισθῆναι θεῷ προμηθούμενοι.

(17.) Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς εἰρῆσθαι νομίζω πρὸς τοὺς εὖ ἢ 57
κακῶς ἑτέρους ποιεῖν δοκοῦντας· εὑρέθησαν γὰρ ἑαυτοὺς ἑκάτερον δρῶντες.
τὰ δ' ἑξῆς ἐρευνήσωμεν. ἔστι δὲ πεῦσις τοιαύτη· „ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός
σου“ (Gen. 4, 9); πρὸς ἣν ἀποκρίνεται· „οὐ γινώσκω, μὴ φύλαξ τοῦ
ἀδελφοῦ μού εἰμι ἐγώ“ (ibid.); οὐκοῦν ἄξιον διαπορῆσαι, εἰ κυρίως
ἐνδέχεται πυνθάνεσθαι θεόν· ὁ γὰρ ἐρωτῶν ἢ πυνθανόμενος περὶ ὧν
ἀγνοεῖ ἐρωτᾷ τε καὶ πυνθάνεται ζητῶν ἀπόκρισιν, ἐξ ἧς ὃ μὴ οἶδεν
εἴσεται· πάντα δὲ θεῷ γνώριμα, οὐ τὰ παρόντα μόνον καὶ παρεληλυθότα
ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα. τί οὖν καὶ ἀποκρίσεως ὄφελος μὴ μελλούσης 58
τινὰ περιποιεῖν τῷ πυνθανομένῳ κατάληψιν; ἀλλὰ ῥητέον, ὅτι τοιαῦτα
οὐ πέφυκεν ἐπὶ τοῦ αἰτίου κυριολογεῖσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ψεῦδος λέγειν
ἔστι μὴ ψευδόμενον, οὕτως καὶ ἐρώτημα καὶ πύσμα προφέρεσθαι μήτε
ἐρωτῶντα μήτε πυνθανόμενον. τίνος οὖν ἕνεκα, φήσει τις ἴσως, λέγεται
τοιαῦτα; ἵν' ἡ μέλλουσα τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖσθαι ψυχὴ δι' ἑαυτῆς
ἐλέγχηται περὶ ὧν εὖ ἢ κακῶς ἀποφαίνεται, μήτε κατηγόρῳ μήτε
p. 203 M. συναγωνιστῇ χρωμένη ἑτέρῳ. ἐπεὶ καὶ τὸν σοφὸν ὁπότε | ἀνερωτᾷ 59
„ποῦ ἐστί σοι ἡ ἀρετή“; (Gen. 18, 9) — τὸν Ἀβραὰμ λέγω περὶ
Σάρρας —, οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ δεῖν οἰόμενος αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι
ἕνεκα τοῦ τὸν ἔπαινον τὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ λέγοντος παραστῆσαι· φησὶ

---

2 γὰρ UF: μὲν H, μὲν γὰρ L 5 τοιαύτην UF: τοιαύτην εἶναι HL 6 κελευόμενον] κολακευόμενον U 7 ὥστε HL: ὡς UF 10 δεσποτικῶν UF: δεσποτικῆς HL αὐτοὺς UF 11 προθυμούμενοι coni. Mang. 14 ἐρευνήσωμεν HL: ἐρευνήσομεν UF 15 ἣν] ὃν HL 19 θεῷ om. HL καὶ] ἢ F, om. H 21 τὰ τοιαῦτα F[2] 22 ἐπὶ scripsi (idem coni. Wendl.): ὑπὸ codd. 23 οὕτω HL πύσμα U: πύσματα HL[1], πεῦσμα FL[2] 25 ψυχῆς U 26 ἐλέγχηται UF: ἐλέγχει τὰ HL, ἐλέγχῃ τὰ v 27 συναγωνισθῇ H 30 τοῦ λέγοντος ⟨ἀποκρίσεως⟩ coni. Markland παραστῆσαι UF: φησι παραστῆσαι HL

γοῦν ὅτι εἶπεν· „ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ“ τουτέστι τῇ ψυχῇ. τί οὖν τὸ ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ἐπαινετόν; ἰδοὺ τὴν ἀρετήν, φησίν, ἔχω παρ' ἐμαυτῷ
60 καθάπερ τι κειμήλιον, καὶ διὰ τοῦτ' εὐθὺς εὐδαιμονῶ. χρῆσις γὰρ καὶ ἀπόλαυσις ἀρετῆς τὸ εὔδαιμον, οὐ ψιλὴ μόνον κτῆσις· χρῆσθαι δ' οὐκ ἂν δυναίμην, εἰ μὴ σὺ καθεὶς ἐξ οὐρανοῦ τὰ σπέρματα ἀπεργάσαιο αὐτὴν ἐγκύμονα, ἡ δὲ εὐδαιμονίας γένος ἀποτέκοι τὸν Ἰσαάκ — εὐδαιμονίαν δὲ χρῆσιν ἀρετῆς τελείας ἐν βίῳ τελείῳ νενόηκα —. παρὸ καὶ τῆς προαιρέσεως ἀγάμενος αὐτὸν ὁμολογεῖ τελεσφορήσειν καιρίως ἃ
61 ᾐτήσατο. (18.) τούτῳ μὲν οὖν ἡ ἀπόκρισις ἔπαινον ἤνεγκεν ὁμολογοῦντι μηδὲ τὴν ἀρετὴν ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἱκανὴν ἐξ ἑαυτῆς ὠφελεῖν εἶναι, τῷ δὲ Κάιν ἀκολούθως ψόγον φάσκοντι μὴ εἰδέναι, ποῦ ὁ δολοφονηθείς ἐστι παρ' αὐτοῦ· δόξει γὰρ τὸν ἀκούοντα ἀπατήσειν ὡς οὐ πάντα διορῶντα καὶ τὴν ἀπάτην ᾗ μέλλει χρῆσθαι προκατειληφότα· ἔκθεσμος δὲ καὶ ἔκφυλος πᾶς ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι
62 παρορᾶν. ὁ δέ γε καὶ ἐπινεανιεύεται φάσκων· „μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μού εἰμι ἐγώ“ (Gen. 4, 9); πάνυ γάρ, εἴποιμ' ἄν, ἀθλίως ἔμελλε βιώσεσθαι, εἰ σὲ φρουρὸν καὶ φύλακα ἡ φύσις ἀγαθοῦ τοσούτου κατέστησεν. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὴν τῶν ἁγίων διατήρησίν τε καὶ φυλακὴν οὐ τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὁ νομοθέτης ἀλλὰ τοῖς τὰς γνώμας ἱερωτάτοις Λευίταις ἐπιτρέπει; ὧν ἀνάξιος κλῆρος γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ ἔτι δὲ οὐρανὸς καὶ πᾶς ὁ κόσμος ἐνομίσθη, μόνος δ' ἀξιόχρεως ὁ δημιουργός, ᾧ προσπεφεύγασιν ἱκέται γνήσιοι καὶ θεράποντες αὐτοῦ γινόμενοι, τὸ φιλοδέσποτον διὰ τῆς συνεχοῦς ὑπηρεσίας καὶ τῆς τῶν ἐπιτραπέντων ἀοκνοτά-
63 της ἐπιδεικνύμενοι φυλακῆς. (19.) καὶ οὐδ' ἅπασιν ἐξεγένετο τοῖς

---

1 ὅτι HL: ὅτε UF (Mang.) 3 εὐδαιμονῶν L 6 αὐτὴν UF: αὐτὸς HL 7 τελείας] τελείως U 8 κυρίως U 11 φάσκων H 11. 12 δόλος φονηθεὶς H 12 ἐστι UF: ἔσται HL ἔδοξε codi. Mang. ἀπατήσειν UF: ἀπατῆσαι HL 13 ᾗ] ἣν F προκατειληφότα codd.: οὐ προκατειληφότα v 14 πᾶς] ἅπας D 16 εἴποιμ' ἂν Mang.: εἴποιμεν codd. 17 βιώσασθαι U εἰ om. U 18 ὅτι] ἐπὶ H 20 ἀνάξιος corr. Turn.: ἄξιος codd. ἔτι δὲ] καὶ F 22 αὐτοῦ Mang.: ἑαυτοῦ codd. γενόμενοι F 23 ἀοκνότητος H

---

7 *Clem. Alex. Paed. II 174 P.* εὐδαιμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται.
14—15 D[C] fol. 34r (Φίλωνος) ἐκ τοῦ ζ' τῶν αὐτῶν (scil. τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας): ἔκφυλος καὶ ἔκθεσμος ἅπας ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι παρορᾶν. D[R] fol. 51r (ἐκ τῆς ζ' τῶν αὐτῶν) D[P] fol. 42v D[M] fol. 45v D[L] fol. 67v (ἐκ τοῦ δ' τῶν αὐτῶν) D[V] p. 301 (Φίλωνος): ἔκθεσμος ἅπας καὶ ἔκφυλος ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι παρορᾶν.

ἱκέταις γενέσθαι φύλαξιν ἱερῶν, ἀλλ' εἴ τινες ἀριθμὸν πεντηκοστὸν
ἔλαχον ἄφεσιν καὶ ἐλευθερίαν παντελῆ καὶ ἐπάνοδον εἰς τὰς ἀρχαίας
λήξεις προκηρύττοντα. „τοῦτο“ γάρ φησιν „ἐστὶ τὸ περὶ τῶν Λευιτῶν·
p.204M. ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν εἰσελεύσεται | ἐνεργεῖν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ
μαρτυρίου, καὶ ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀποστήσεται τῆς λειτουργίας, καὶ
οὐκ ἐργάσεται ἔτι, λειτουργήσει δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ὁ δὲ φυλάξει
φυλακάς, ἔργα δὲ οὐκ ἐργάσεται“ (Num. 8, 24—26). οὐκοῦν τῷ μὲν 64
ἡμίσει τὴν τελειότητα — τέλειος γὰρ ὁ πεντηκοστὸς λόγος, ὁ δὲ τῶν
πέντε καὶ εἴκοσιν ἥμισυ μέρος — ἐνεργεῖν ἐπιτρέπει καὶ δρᾶν τὰ ἅγια
τὴν δι' ἔργων ἀρέσκειαν ἐπιδεικνυμένῳ — ἀρχὴ δέ, ὡς ἔφη τις τῶν
πάλαι, τοῦ παντὸς ἥμισυ μέρος —, τῷ δὲ τελείῳ μηκέτι πονεῖν, τὰ δ'
ὅσα ἐκ μελέτης καὶ πόνου περιεποιήσατο φυλάττειν· μὴ γὰρ γενοίμην
ἀσκητὴς ὢν μὴ φύλαξ αὖθις. ἡ μὲν οὖν ἄσκησις μέσον, οὐ τέλειον, 65
γίνεται γὰρ ἐν οὐ τελείαις μὲν ἀκρότητος δὲ ἐφιεμέναις ψυχαῖς· ἡ δὲ
φυλακὴ παντελές, μνήμῃ τὰ ἀσκητὰ παραδοῦναι θεωρήματα τῶν ἁγίων,
ἐπιστήμης καλὴν παρακαταθήκην φύλακι πιστῇ, ἣ μόνη τῶν λήθης
πολυμηχάνων δικτύων ἀλογεῖ· ὥστε τὸν μνήμονα ὧν ἔμαθεν ὑγιῶς καὶ
εὐθυβόλως καλεῖ φύλακα. οὗτος δὲ πρότερον ὅτε ἐγυμνάζετο μαθητὴς 66
ἦν διδάσκοντος ἑτέρου· ὁπότε δὲ ἱκανὸς φυλάττειν ἐγένετο, διδασκάλου
δύναμιν καὶ τάξιν ἔλαχε, τὸν ἀδελφὸν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς διδασκαλίας
χειροτονήσας τὸν ἑαυτοῦ προφορικὸν λόγον· λέγεται γὰρ ὅτι „λειτουργήσει
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ“ (Num. 8, 26)· ὥστε ὁ μὲν τοῦ ἀστείου νοῦς φύλαξ
καὶ ταμίας τῶν ἀρετῆς ἔσται δογμάτων, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ λόγος
λειτουργήσει τοῖς παιδείαν μετιοῦσι διεξιὼν τὰ σοφίας δόγματά τε καὶ
θεωρήματα. διὸ καὶ ὁ Μωυσῆς ἐν ταῖς εὐλογίαις Λευὶ πολλὰ καὶ 67

---

1 εἴ τινες UFH: οἵτινες L 3 λήξεις HL: λέξεις UF τὸ] δὲ καὶ H
6 ὁ ἀδελφὸς UF: ὁ om. HL 7 οὐκοῦν om. H 9 ἐπιτρέπει om. UF
10 ἀρέσκειαν] ἀρχὴν coni. Mang. 11 πονεῖν] ποιεῖν U 14 γὰρ] μὲν H
ψυχῆς U 15 παντελὴς F ἀσκητὰ] ἄλῃστα coni. Mang., ἀσκή⟨σει περιποιη⟩τὰ
coni. Wendl. παραδοῦσα coni. Markland θεωρημάτων ἁγίων UF 16 ἐπιστή-
μην U καλὴν] καλεῖν F φύλακι] φυλακὴ U πιστὴ UH 18 ὅτε UF:
ἦν H, ἢ L 19 ἱκανῶς F 24 τὰ UF: τὰς H, τῆς L

---

10. 11 cf. Hesiod. Op. 40 ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός. Plat. Legg. VI 753 E ἀρχὴ γὰρ λέγεται μὲν ἥμισυ παντὸς ἐν ταῖς παροιμίαις ἔργου, καὶ τό γε καλῶς ἄρξασθαι πάντες ἐγκωμιάζομεν ἑκάστοτε. Pseudo-Diogen. Prov. II 97 ἀρχὴ ἥμισυ παντός: ἐπὶ τῶν εἴς τι προκοπτόντων. παρῆκται δὲ ἐκ τῶν Ἡσιόδου.

θαυμάσια προειπὼν ἐπιφέρει· „ἐφύλαξε τὰ λόγιά σου, καὶ τὴν διαθήκην σου διετήρησεν“· εἶθ' ἑξῆς· „δηλώσουσι τὰ δικαιώματά σου Ἰακὼβ καὶ
68 τὸν νόμον σου Ἰσραήλ“ (Deut. 33, 9. 10). οὐκοῦν ὅτι καὶ λόγων καὶ διαθήκης θεοῦ φύλαξ ὁ ἀστεῖός ἐστιν, ἐναργῶς παρίστησι· καὶ μὴν ὅτι δικαιωμάτων καὶ νόμων ἑρμηνεὺς καὶ ὑφηγητὴς ἄριστος, πάλιν δεδήλωκε, τῆς μὲν ἑρμηνείας διὰ συγγενικοῦ ὀργάνου, τοῦ φωνητηρίου δήπου, συνισταμένης, τῆς δὲ φυλακῆς περὶ τὸν νοῦν ἐξεταζομένης, ὃς μέγα ταμεῖον ὑπὸ φύσεως δημιουργηθεὶς τὰς ἁπάντων καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων ἐννοίας εὐμαρῶς κεχώρηκεν. ἐλυσιτέλει δὴ καὶ τῷ φιλαύτῳ Κάιν φυλάξαι τὸν Ἄβελ· εἰ γὰρ διετήρησεν αὐτόν, κεκριμένου καὶ μέσου βίου μετεποιήσατ' ἄν, ἀλλ' οὐκ ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου κακίας ἐνεφορήθη.

69 (20.) | „Καὶ εἶπεν ὁ θεός Τί ἐποίησας; φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ p. 205 M
σου βοᾷ πρὸς μὲ ἐκ τῆς γῆς“ (Gen. 4, 10). τὸ „τί ἐποίησας“ καὶ ἀγανάκτησιν ἐμφαίνει ἐπὶ οὐκ εὐαγεῖ πράξει καὶ χλευασμὸν ἐπὶ τῷ δολοφονῆσαι δοκοῦντι. ἡ μὲν οὖν ἀγανάκτησις ἐπὶ ⟨τῇ⟩ τοῦ δεδρακότος γνώμῃ γίνεται, ὅτι τὸ καλὸν ἀνελεῖν ἐβούλευσεν· ἡ δὲ χλεύη διὰ τὸ οἴεσθαι μὲν ἐπιβεβουλευκέναι τῷ κρείττονι, ἐπιβεβουλευκέναι δ' οὐκ
70 ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ· ζῇ μὲν γάρ, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, ὁ τεθνάναι δοκῶν, εἴ γε καὶ ἱκέτης ὢν θεοῦ καὶ φωνῇ χρώμενος εὑρίσκεται, τέθνηκε δὲ ὁ περιεῖναι νομιζόμενος τὸν ψυχικὸν θάνατον, ἀρετῆς καθ' ἣν ἄξιον μόνην ἐστὶ ζῆν ἀποσχοινισθείς· ὥστε καὶ τὸ „τί ἐποίησας“ ἴσον εἶναι
71 τῷ „οὐδὲν ἐποίησας“, οὐδὲν ἤνυσας. οὐδὲ γὰρ ὁ σοφιστὴς Βαλαάμ, μάταιος ὢν ὄχλος ἐναντίων καὶ μαχομένων δοξῶν, βουληθεὶς ἀρὰς τίθεσθαι καὶ βλάπτειν τὸν ἀστεῖον ἴσχυσε, τοῦ θεοῦ τὰς κατάρας εἰς εὐλογίαν τρέποντος (Num. 23, 8), ἵνα καὶ τῆς πανουργίας ἀπελέγξῃ τὸν
72 ἄδικον καὶ ἑαυτοῦ τὸ φιλάρετον παραστήσῃ. (21.) πεφύκασι δὲ οἱ σοφισταὶ πολεμίοις χρῆσθαι ταῖς ἐν αὐτοῖς δυνάμεσι, λόγων ἐνθυμήμασι καὶ βουλημάτων λόγοις ἀντιστατούντων καὶ μηδαμῇ μηδαμῶς συνᾳδόντων· ἀποκναίουσι γοῦν ἡμῶν τὰ ὦτα, τὴν δικαιοσύνην κοινωνικόν, τὴν

3 λόγων] λογίων coni. Markland 9 καὶ post δὴ om. L 10 κεκρυμμένου U, κεκραμένου coni. Mang. 14 τῆς om. HL 15 ἐπὶ prius] ἐπεὶ H χλευασμῷ U 16 ἀνάκτησις H τῇ add. Wendl. 17 γίνεται] τείνεται F fort. scribendum ἐπεβούλευσεν διὰ τὸ corr. Turn.: διὰ τοῦ FH, διὰ οὗ (sic) U, διατοῦ (sic) L 18 ἐπιβεβουλευκέναι τῷ κρείττονι om. U 21 δὲ om. F ἄξιον UF: ἄξιος HL 22 ὥστε] ἅτε U 23 οὐδὲ ἐποίησας H γὰρ om. F 28 αὐτοῖς UF, αὐταῖς H λόγων UF: καὶ λόγων HL 29 βουλημάτων UF: βουλευμάτων HL 30 ἀποκναίουσιν F

σωφροσύνην συμφέρον, τὴν ἐγκράτειαν ἀστεῖον, τὴν εὐσέβειαν ὠφελιμώ-
τατον, τὴν ἄλλην ἀρετὴν ὑγιεινότατόν τε καὶ σωτήριον ἀποφαίνοντες, καὶ
πάλιν τὴν ἀδικίαν ἄσπονδον, τὴν ἀκολασίαν νοσερόν, τὴν ἀσέβειαν ἔκθεσμον,
τὴν ἄλλην κακίαν βλαβερώτατον διεξιόντες· καὶ ὅμως τὰ ἐναντία τοῖς 73
λεγομένοις φρονοῦντες οὐ παύονται, ἀλλ' ὅταν φρόνησιν καὶ σωφροσύνην
καὶ δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν ὑμνῶσι, τότε δὴ μάλιστα ἀφραίνοντες ἀκο-
λασταίνοντες ἀδικοῦντες ἀσεβοῦντες πάνθ' ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνθρώπεια καὶ
θεῖα συγχέοντές τε καὶ ἀνατρέποντες εὑρίσκονται. πρὸς οὓς εἴποι τις ἂν 74
ὀρθῶς, ὅπερ καὶ ὁ χρησμὸς ἔφη τῷ Κάιν· τί ἐποιήσατε; τί εἰργάσασθε
αὐτοὺς ἀγαθόν; τί οἱ τοσοῦτοι περὶ ἀρετῆς λόγοι τὴν ὑμετέραν ψυχὴν
ὠφέλησαν; τί τοῦ βίου μικρὸν ἢ μέγα μέρος ἐπηνωρθώσασθε; τί δ';
οὐχὶ τἀναντία διαβολὰς καθ' αὑτῶν ἀληθεῖς ἠρανίσατε, ὅτι συνιέντες
τὰ καλὰ καὶ τῷ λόγῳ φιλοσοφοῦντες ἑρμηνεῖς μὲν ἄριστοι γεγόνατε, τὰ
δ' αἴσχιστα καὶ φρονοῦντες καὶ ἐπιτηδεύοντες ἀεὶ ἁλίσκεσθε; οὐ μὴν ἔτι
γε ἐν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς τέθνηκε τὰ καλά, ζωπυρηθέντων κακῶν;
διὰ τοῦτο ἕκαστος ὑμῶν οὐ περίεστιν. ὥσπερ γὰρ μουσικοῦ τινος ἢ 75
206 M. γραμματικοῦ τελευτήσαντος ἡ μὲν ἐν | τοῖς ἀνδράσι μουσικὴ καὶ γραμ-
ματικὴ συνέφθαρται, αἱ δὲ τούτων ἰδέαι μένουσι καὶ τρόπον τινὰ βιοῦσιν
ἰσοχρόνιοι τῷ κόσμῳ, καθ' ἃς οἵ τε ὄντες καὶ οἱ μέλλοντες διαδοχαῖς
ταῖς εἰσαεὶ μουσικοί τε καὶ γραμματικοὶ γενήσονται, οὕτως καὶ τὸ ἔν τινι
φρόνιμον ἢ σῶφρον ἢ ἀνδρεῖον ἢ δίκαιον ἢ συνόλως σοφὸν ἂν ἀναιρεθῇ,
οὐδὲν ἧττον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἀθανάτῳ φύσει φρόνησις ἀθάνατος καὶ
ἀρετὴ σύμπασα ἄφθαρτος ἐστηλίτευται, καθ' ἣν καὶ νῦν εἰσιν ἀστεῖοί
τινες καὶ αὖθις γενήσονται· εἰ μὴ καὶ ἀνθρώπου τινὸς τῶν ἐν μέρει 76
θάνατον φθορὰν ἐργάσασθαι φήσομεν ἀνθρωπότητι, ἣν εἴτε γένος εἴτε
ἰδέαν εἴτε ἐννόημα εἴθ' ὅ τί ποτε χρὴ καλεῖν οἱ ζητητικοὶ τῶν κυρίων
ὀνομάτων εἴσονται. μία σφραγὶς πολλάκις μυρίας ὅσας ἀπείρους οὐσίας
τυπώσασα πάντων ἔστιν ὅτε τῶν τύπων ἐξιτήλων αὐταῖς οὐσίαις γενο-
μένων ἐν τῇ ἑαυτῆς φύσει μηδὲν βλαβεῖσα κατὰ χώραν ἔμεινεν. εἶτ' 77
οὐκ οἰόμεθα τὰς ἀρετάς, κἂν πάντες οἱ χαρακτῆρες, οὓς ἐνεσημήναντο

6 δὴ om. HL 8 εἴποι τις ἂν UF ἂν εἴποι τις HL 10 αὐτοὺς U, αὐτοῖς F τὴν ὑμετέραν ψυχὴν om. HL[1] 11 ἐπηνορθώσασθε codd. 12 ἑαυτῶν HL ἐρανίσατε HL συνιέντες UFH: συνθέντες L 14 αἰεὶ U οὐ μὴν ἔτι] οὐ μὴν ἤδη coni. Mang., οὐ μέντοι coni. Wendl. 15 ζωοπυρηθέντων FH 19 ἰσοχρόνιον UF διαδοχὰς F 20 εἰς ἀεὶ F: ἐς ἀεὶ ceteri οὔτω HL 21 ἢ σῶφρον post δίκαιον transp. U ἂν om. U 22 ἀθανάτῳ UF: ἀθανάτου HL 23 ἀρετὴ] ἀρίστη HL[1] 24 καὶ post μὴ om. F τῶν] τὸν F 28 γενομένων F: γινομένων ceteri 30 ἐνεσημήναντο Mang.: ἐσημήναντο codd.

ταῖς τῶν προσεληλυθότων ψυχαῖς, ὑπὸ μοχθηρᾶς διαίτης ἢ τινος ἑτέρας
ἐξ αἰτίας ἐξίτηλοι γένωνται. τὴν ἀκήρατον ἑαυτῶν καὶ ἄφθαρτον φύσιν
εἰσαεὶ σχήσειν; οὐκ εἰδότες οὖν οἱ παιδείας ἀμύητοι διαφορὰς οὔθ'
ὅλων πρὸς μέρη οὔτε γενῶν πρὸς εἴδη οὔτε τὰς ἐν τούτοις ὁμωνυμίας
78 πάντα διὰ πάντων συγχέουσι καὶ φύρουσι. διὸ πᾶς φίλαυτος, ἐπίκλησιν
Κάιν, διδαχθήτω ὅτι τὸ ὁμώνυμον τοῦ Ἄβελ ἀνῄρηκε, τὸ εἶδος,
τὸ μέρος, τὸν ἀπεικονισθέντα τύπον, οὐ τὸ ἀρχέτυπον, οὐ τὸ γένος, οὐ τὴν
ἰδέαν, ἅπερ οἴεται μετὰ ζῴων ἄφθαρτα ὄντα συνεφθαρκέναι. λεγέτω δή
τις κατακερτομῶν αὐτὸν κἀπιχλευάζων· τί πεποίηκας, ὦ κακόδαιμον;
οὐχ ἣν μὲν δοκεῖς ἀνῃρηκέναι φιλόθεον δόξαν, ζῇ παρὰ θεῷ; σαυτοῦ
δὲ γέγονας αὐθέντης, ᾧ μόνῳ βιοῦν ἀνυπαιτίως ἠδύνασο ἐξ ἐνέδρας
ἀνελών.

79 (22.) Πάνυ δὲ πεφώνηται καὶ πρὸς κάλλος ἑρμηνείας καὶ πρὸς
νοημάτων εὕρεσιν τὰ ἐπιλεγόμενα ταῦτα· „φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ
σου βοᾷ πρὸς μὲ ἐκ τῆς γῆς" (Gen. 4, 10). ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν
φράσιν ὑψηγορία πᾶσι τοῖς μὴ λόγων ἀμυήτοις γνώριμος· τὰ δ' ἐμφαινό-
μενα νοήματα, ὡς ἂν οἷοί τε ὦμεν, ἐπισκεψώμεθα, καὶ πρότερόν γε
80 περὶ τοῦ αἵματος. πολλαχοῦ μὲν γὰρ τῆς νομοθεσίας οὐσίαν τῆς ψυχῆς
ἀποφαίνεται τὸ αἷμα λέγων ἄντικρυς· „ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμά
ἐστιν" (Lev. 17, 11 al.)· ὁπότε δὲ πρῶτον μετὰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς
καὶ τῶν μεταξὺ γένεσιν ἐδημιούργει | ⟨τὸν⟩ ἄνθρωπον ὁ ζῳοπλάστης, p. 207 M.
φησὶν ὅτι „ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἐγένετο
ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν" (Gen. 2, 7), πάλιν διὰ τούτου παριστάς,
81 ὅτι πνεῦμά ἐστιν ἡ ψυχῆς οὐσία. καὶ μὴν τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεων
ἄκρως εἴωθε διαμεμνῆσθαι, τὰ ἀκόλουθα καὶ ὁμολογούμενα τοῖς προτέροις
δικαιῶν ἐφαρμόττειν· οὐκ ἂν οὖν πνεῦμα ψυχῆς οὐσίαν προειπὼν αἷμα
διαφέρον σῶμά τι αὖθις ἔλεγεν, εἰ μὴ πρός τι τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ
82 συνεκτικωτάτων τὴν ἀναφορὰν ἐποιεῖτο. τί οὖν λεκτέον; ἕκαστον ἡμῶν
κατὰ τὰς προσεχεῖς τομὰς ἀριθμῷ δύο εἶναι συμβέβηκε, ζῷόν τε καὶ

1 τῶν om. F 3 διαφθορὰς U 5 φύρουσι UF: φέρουσι HL 6 τοῦ om. U ἀνείρηκε U 7 οὐ τὸ μέρος U οὐ τὴν] αὐτὴν U 8 φθαρτὰ voluit Mang. 9 αὐτὸν U: αὐτῷ ceteri κἀπιχλευάζων U: κἄν πη χλευάζων F, καὶ ἐπιχλευάζων HL 11 ᾧ HL: τῷ UF ἐδύνασο HL 13 πάνυ δὲ ⟨προσφυῶς⟩ coni. Mang. 14 τὰ λεγόμενα H 17 ἐπισκεψόμεθα HL 18 οὐσία UF 19 λέγον UF 20 τὴν τοῦ οὐρανοῦ U 21 μεταξὺ] μετὰ ταῦτα coni. Mang. τὸν addidi 22 εἰς] εἰ U 23 ὁ om. F, ὁ ἄνθρωπος om. HL ζῶσαν U: ζωῆς ceteri πάλιν Wendl.: πάλαι codd. 27 διαφέρων UH σῶμά τι scripsi: σώματι codd.; πνεύματος coni. Markland 29 τομὰς UF: τιμὰς HL ἀριθμῷ UF: ἀριθμῶν HL συμβέβηκεν U

ἄνθρωπον· ἑκατέρῳ δὲ τούτων συγγενὴς δύναμις τῶν κατὰ ψυχὴν ἀπο-
κεκλήρωται, τῷ μὲν ἡ ζωτική, καθ' ἣν ζῶμεν, τῷ δ' ἡ λογική, καθ'
ἣν λογικοὶ γεγόναμεν· τῆς μὲν οὖν ζωτικῆς μετέχει καὶ τὰ ἄλογα, τῆς
δὲ λογικῆς οὐ μετέχει μέν, ἄρχει δὲ ὁ θεός, ἡ τοῦ πρεσβυτάτου λόγου
πηγή. (23.) ἡ μὲν οὖν κοινὴ πρὸς τὰ ἄλογα δύναμις οὐσίαν ἔλαχεν 83
αἷμα, ἡ δὲ ἐκ τῆς λογικῆς ἀπορρυεῖσα πηγῆς τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀέρα
κινούμενον, ἀλλὰ τύπον τινὰ καὶ χαρακτῆρα θείας δυνάμεως, ἣν ὀνόματι
κυρίῳ Μωυσῆς εἰκόνα καλεῖ, δηλῶν ὅτι ἀρχέτυπον μὲν φύσεως λογικῆς
ὁ θεός ἐστι, μίμημα δὲ καὶ ἀπεικόνισμα ἄνθρωπος, οὐ τὸ διφυὲς ζῷον, ἀλλὰ
τὸ τῆς ψυχῆς ἄριστον εἶδος, ὃ νοῦς καὶ λόγος κέκληται. διὰ τοῦτο 84
σαρκὸς μὲν ψυχήν φησι τὸ αἷμα, εἰδὼς ὅτι ἡ σαρκῶν φύσις νοῦ μὲν
οὐ μεμοίραται, ζωῆς δὲ καθάπερ καὶ ὅλον ἡμῶν τὸ σῶμα μετέχει,
ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν πνεῦμα ὀνομάζει, ἄνθρωπον οὐ τὸ σύγκριμα καλῶν,
ὡς ἔφην, ἀλλὰ τὸ θεοειδὲς ἐκεῖνο δημιούργημα, ᾧ λογιζόμεθα, οὗ τὰς
ῥίζας εἰς οὐρανὸν ἔτεινε καὶ τῆς ὑστάτης τῶν λεγομένων ἀπλανῶν
ἁψῖδος ἐξῆψε. μόνον γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ γῆς φυτὸν οὐράνιον ὁ θεὸς ἄνθρωπον 85
εἰργάσατο, τῶν μὲν ἄλλων τὰς κεφαλὰς πηξάμενος ἐν χέρσῳ —
κατωκάρα γὰρ πάντα —, ἀνθρώπου δὲ εἰς τὸ ἄνω προαγαγών, ἵνα τὰς
τροφὰς ὀλυμπίους καὶ ἀφθάρτους ἀλλὰ μὴ γεώδεις καὶ φθαρτὰς ἔχοι·
παρὸ καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν τὸ μὲν ὅσον ἀναισθητότατον πλεῖστον
ἀποστήσας λογισμοῦ τὰς βάσεις γῇ προσερρίζου, τὰς δὲ νοῦ δορυφόρους
αἰσθήσεις καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον πορρωτάτω μὲν τῶν περὶ γῆν ἐξῴκισε, ταῖς
208 M. δὲ | ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις ἀφθάρτοις οὔσαις ἐνεδήσατο.
(24.) μηκέτ' οὖν ἀπορῶμεν, πῶς ἔννοιαν ἔλαβεν ἄνθρωπος θεοῦ τοῦ 86
ἀειδοῦς, οἱ Μωυσέως γνώριμοι· τὴν γὰρ αἰτίαν χρησμῷ μαθὼν αὐτὸς
ἡμῖν ὑφηγήσατο. ἔλεγε δὲ ὧδε· ψυχὴν οὐδεμίαν τῷ σώματι ὁ ποιῶν
εἰργάζετο ἱκανὴν ἐξ ἑαυτῆς τὸν ποιητὴν ἰδεῖν. λογισάμενος δὲ μεγάλα
ὀνήσειν τὸ δημιούργημα, εἰ λάβοι τοῦ δημιουργήσαντος ἔννοιαν —

---

2 τῷ δ'] τὸ δ' U 9 ὁ δὲ θεός H 10 τῆς om. F κέκληται HL: κεκλήρωται UF 13 πνεῦμα ὀνομάζει UF: πνεῦμα om. HL, ὀνομάζει πνεῦμα Mang. (in Addendis) καλῶ U 14 ᾧ] οὗ U 15 ὑστάτου F 16 ἐξῆψεν U ὁ] ὃ H 18 κατωκάρα corr. Turn.: κατωκάρανα codd. ἀνθρώπω HL 19 ἔχοι UF: ἔχει H, ἔχῃ L 21 προσερίζου U 22 περὶ γῆς UF ἐξώκισεν U, ἐξώκησε F 23 ἀέρος] αἰθέρος coni. Mang. 25 Μωσέως F, Μωσέος H 26 ὧδε om. HL[1] τῷ] τῶν UF σωματοποιῶν F

---

16 φυτὸν οὐράνιον: cf. Plat. Tim. 90 A

εὐδαιμονίας γὰρ καὶ μακαριότητος ὅρος οὗτος —, ἄνωθεν ἐνέπνει τῆς
ἰδίου θειότητος· ἡ δ' ἀόρατος ἀοράτῳ ψυχῇ τοὺς ἑαυτῆς τύπους
87 ἐνεσφραγίζετο, ἵνα μηδ' ὁ περίγειος χῶρος εἰκόνος ἀμοιρήσῃ θεοῦ. τὸ
δ' ἀρχέτυπον οὕτως ἦν ἄρα ἀειδές, ὥστε καὶ ἡ εἰκὼν οὐχ ὁρατή.
τυπωθεῖσα μέντοι κατὰ τὸ παράδειγμα οὐκέτι θνητὰς ἀλλ' ἀθανάτους
ἐννοίας ἐδέχετο· πῶς γὰρ ἂν θνητὴ φύσις μένειν ἅμα καὶ ἀποδημεῖν
ἠδύνατο ἢ τὰ ἐνταῦθα καὶ τὰ ἑτέρωθι καθορᾶν ἢ θάλατταν μὲν περι-
πλεῖν ἅπασαν, γῆν δὲ ἄχρι περάτων ἐπέρχεσθαι, ἢ νόμων καὶ ἐθῶν ἢ
συνόλως πραγμάτων καὶ σωμάτων ἐφάπτεσθαι; ἢ δίχα τῶν ἐπιγείων
καὶ τὰ μετάρσια καταλαμβάνειν, ἀέρα καὶ τροπὰς αὐτοῦ καὶ καιρῶν
ἰδιότητας καὶ ὅσα ταῖς ἐτησίοις ὥραις καινουργούμενά τε κἀξ ἔθους
88 ἀποτελεῖται; ἢ πάλιν δι' ἀέρος εἰς οὐρανὸν ἀπὸ γῆς ἀνίπτασθαι καὶ
τὰς ἐν οὐρανῷ φύσεις ἐξετάζειν, ὡς ἔχουσιν, ὡς κινοῦνται, τίνες ὅροι
τῆς κινήσεως ἀρχῆς καὶ τέλους αὐταῖς, πῶς ἀλλήλαις τε καὶ τῷ παντὶ
κατά τι συγγενείας δίκαιον ἁρμόζονται; τέχνας τε καὶ ἐπιστήμας
ἐπινοῆσαι, ὅσαι τά τε ἐκτὸς δημιουργοῦσι καὶ τὰ περὶ σῶμα καὶ ψυχήν,
ὡς ἑκάτερον βελτιωθήσεται, πραγματεύονται, καὶ μυρία ἄλλα, ὧν οὔτε
89 ἀριθμὸν οὔτε φύσιν λόγῳ περιλαβεῖν εὔπορον; μόνον γὰρ αὐτὸ τῶν παρ'
ἡμῖν ὁ νοῦς ἅτε πάντων ὠκυδρομώτατος καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ γίνεσθαι
δοκεῖ, φθάνει καὶ παραμείβεται, κατὰ ἀοράτους δυνάμεις ἀχρόνως τοῦ
τε παντὸς καὶ μερῶν καὶ τῶν τούτων αἰτίων ἐπιψαύων. ἤδη δὲ οὐ
μόνον ἄχρι τῶν γῆς καὶ θαλάττης ἀλλὰ καὶ ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περάτων
ἐλθὼν οὐδ' ἐνταῦθα ἔστη, βραχὺν ὅρον τοῦ συνεχοῦς καὶ ἀπαύστου
δρόμου νομίσας τὸν κόσμον εἶναι, προσωτέρω δὲ χωρῆσαι γλιχόμενος
καὶ τὴν ἀκατάληπτον θεοῦ φύσιν, ὅτι μὴ πρὸς τὸ εἶναι μόνον, κατα-
90 λαβεῖν, ἣν δύνηται. πῶς οὖν εἰκὸς βραχὺν οὕτως ὄντα τὸν ἀνθρώπινον
νοῦν μήνιγγι ἢ καρδίᾳ, βραχέσιν ὄγκοις, ἐγκατειλημμένον μέγεθος οὐρα-
νοῦ καὶ κόσμου | χωρῆσαι τοσοῦτον, εἰ μὴ τῆς θείας καὶ εὐδαίμονος p. 209 M.
ψυχῆς ἐκείνης ἀπόσπασμα ἦν οὐ διαιρετόν; τέμνεται γὰρ οὐδὲν τοῦ
θείου κατ' ἀπάρτησιν, ἀλλὰ μόνον ἐκτείνεται. διὸ μεμοιραμένος τῆς ἐν

---

1 ὅρος om. UF 2 ἀόρατος] ἀοράτως coni. Mang. ψυχὴ H
5 θνητοὺς U 7 ἠδύνατο om. UF 8 ἐθῶν] ἐθνῶν UH 11 καὶ ἐξ U 12 ἀνίστασθαι U 14 ἀρχῆς τε καὶ U 16 ὅσα F
18 αὐτὸ UF: αὐτῶ H, αὐτὰ L τῶν] τῶ F 20 κατὰ UFH: κατὰ τὰς L 21 αἰτιῶν F 24 δὲ χωρῆσαι codd.: δ' ἐχώρησε Turn. 26 ἣν F: ἦν U, ἥν (sic) H, ἂν L οὕτως] ὄντως F
27 ἢ om. U ἐγκατειλλημμένον H 29 διαιρετέον F
30 κατὰ FH

τῷ παντὶ τελειότητος, ὅταν ἐννοῇ κόσμον, τοῖς πέρασι τοῦ παντὸς
συνευρύνεται ῥῆξιν οὐ λαμβάνων· ὁλκὸς γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ.

(25.) Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν βραχέσιν εἰρήσθω περὶ οὐσίας ψυχῆς. 91
τὸ δὲ „φωνὴν αἵματος βοᾶν“ (Gen. 4, 10) κατ' ἀκόλουθον οὕτως
ἀποδώσομεν. τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὸ μὲν ἄφωνόν ἐστι, τὸ δὲ φωνῆεν·
τὸ μὲν ἄλογον ἄφωνον, φωνῆεν δ' ὅσον λογικόν, ὃ δὴ μόνον ἔννοιαν
εἴληφε θεοῦ· τοῖς γὰρ ἄλλοις μέρεσιν οὔτε θεὸν οὔτε τι νοητὸν κατα-
λαβεῖν δυνάμεθα. τῆς οὖν ζωτικῆς δυνάμεως, ἧς τὸ οὐσιῶδες αἷμα, 92
μοῖρά τις ἐξαίρετον ἔσχε γέρας φωνὴν καὶ λόγον, οὐ τὸ διὰ στόματος
καὶ γλώττης ῥέον νᾶμα, ἀλλὰ τὴν πηγήν, ἀφ' ἧς αἱ τοῦ προφορικοῦ
δεξαμεναὶ πληροῦσθαι πεφύκασιν· ἡ δὲ πηγὴ νοῦς ἐστι, δι' οὗ τὰς πρὸς
τὸν ὄντα ἐντεύξεις καὶ ἐκβοήσεις τῇ μὲν ἑκόντες τῇ δὲ καὶ ἄκοντες
ἀναφθεγγόμεθα. ὁ δὲ ἅτε ἀγαθὸς ὢν καὶ ἵλεως τοὺς ἱκέτας οὐκ ἀπο- 93
στρέφεται, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐπὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἔργοις καὶ πάθεσι
στενάζοντες ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἐκβοῶσι· τότε γὰρ ἀναβαίνειν φησὶ
Μωυσῆς τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τὸν θεόν (Exod. 2, 23), τὸν δὲ
ἐπακούσαντα ῥύεσθαι τῶν παρεστώτων κακῶν· ταῦτα δὲ πάντα γίνεσθαι, 94
ὅταν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου τελευτήσῃ· τὸ παραδοξότατον· εἰκὸς γὰρ ἦν
ἀποθανόντος τυράννου χαίρειν καὶ γεγηθέναι τοὺς τυραννουμένους· ἀλλὰ
τότε λέγονται στενάζειν· „μετὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας
ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ κατεστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ“
(ibid.). πρὸς μὲν οὖν τὸ ῥητὸν ἡ λέξις τὸ εὔλογον οὐ περιέχει, 95
πρὸς δὲ τὰς ἐν ψυχῇ δυνάμεις τὸ κατ' αὐτὴν ἀκόλουθον εὑρίσκεται.
ὁ γὰρ ἀνασκιδνὰς καὶ ἀπορρίπτων τὰς περὶ τῶν καλῶν δόξας ὅταν ἐν
ἡμῖν ζωπυρῆται Φαραὼ καὶ ὑγιαίνειν δοκῇ, εἰ δή τινα τῶν φαύλων
ὑγιαίνειν λεκτέον, τὴν ἡδονὴν ἀποδεχόμεθα ἐγκράτειαν πέραν ὅρων
ἐλαύνοντες· ὅταν δὲ ἀπόκρατος γένηται καὶ τρόπον τινὰ τελευτήσῃ ὁ τοῦ
βδελυρῶς καὶ ἀσελγῶς ζῆν αἴτιος, τὸν σώφρονα ἐναυγασθέντες βίον
μετακλαίομεν καὶ μεταστένομεν τῆς παλαιᾶς διαίτης ἑαυτούς, ὅτι ἡδονὴν

---

2 ὁλκὰς Turn. 4 τὸ δὲ — ψυχῆς (5) om. F οὕτως] ὄντως H 5 ἀποδώσωμεν H 7 τι om. U 11 πληροῦσαι H 12 τῇ μὲν] ἧ μὲν H 14 μάλιστ' H 15 στενάξαντες UF 17 ἐπακούσαντα UF: ὑπακούσαντα HL ῥύεσθαι UFH: ῥύσασθαι L 18 παραδοξώτατον H 22 μὲν οὖν UF: οὖν om. HL 23 ψυχῇ F: ψυχαῖς ceteri δυνάμεις] δυναμέναις H 24 ἀνασκιδνὰς codd.: ἀνασκιδνῶν v 25 ζωπυρῆται H: ζωοπυρῆται UL, ζωοπυρῆσαι F 26 ἀπεδεχόμεθα H 27 ἀπόκρατος] ἀπὸ κρατὸς H; ἀποκόρεστος coni. Koch (Siegfried, Philo p. 46[3]) 28 ἐναυγασθέντος F

ἀρετῆς προτιμήσαντες θνητὸν βίον ἀθανάτῳ ἐπεζεύξαμεν· λαβὼν δ'
οἶκτον τῆς συνεχοῦς ἡμῶν ὀλοφύρσεως ὁ μόνος | εὐμενὴς προσίεται ψυχὰς p. 210 M.
ἱκέτιδας. τὸν δὲ ἐπισεισθέντα τῶν παθῶν Αἰγύπτιον σκηπτὸν ῥᾳδίως
ἀπωθεῖται.
96 (26.) Τῷ δὲ μὴ δεχομένῳ μετάνοιαν Κάιν δι' ὑπερβολὴν ἄγους
ἀδελφοκτονίας οἰκειοτάτας ἀρὰς τίθεται· πρῶτον μὲν γάρ φησιν αὐτῷ·
„καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς“ (Gen. 4,11), δηλῶν πρῶτον ὅτι
οὐχὶ νῦν ὅτε ἐδολοφόνησεν ἐναγὴς καὶ ἐπάρατός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ πρότερον
97 ὅτε ἐβούλευσε τὸν φόνον, τῆς γνώμης ἴσον τῷ τελείῳ δυναμένης. ἕως
μὲν γὰρ τὰ αἰσχρὰ μόνον ἐννοοῦμεν κατὰ ψιλὴν τοῦ νοῦ φαντασίαν,
τότε τῆς διανοίας ⟨οὐκ⟩ ἐσμεν ὑπόχοι, δύναται γὰρ καὶ ἀκουσίως ἡ
ψυχὴ τρέπεσθαι· ὅταν δὲ προσγένηται τοῖς βουλευθεῖσιν ἡ πρᾶξις,
ὑπαίτιον γίνεται καὶ τὸ βουλεύσασθαι, τὸ γὰρ ἑκουσίως διαμαρτάνειν
98 ταύτῃ μάλιστα διαγνωρίζεται. κατάρατον δέ φησι τὸν νοῦν οὐκ ἀπ'
ἄλλου τινὸς ἢ ἀπὸ τῆς γῆς ἔσεσθαι· τῶν γὰρ χαλεπωτάτων αὐτοῦ
συμφορῶν τὸ περὶ ἕκαστον ἡμῶν γεῶδες αἴτιον εὑρίσκεται· τὸ γοῦν
σῶμα ἢ νόσῳ χρησάμενον τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ προσβαλὸν κῆρας ἄσης καὶ
ἀδημονίας αὐτὸν ἐνέπλησεν ἢ πιανθὲν ἀμέτρως ἀπολαύσει ἡδονῶν
99 ἀμβλυτέρας τὰς εἰς τὸ καταλαμβάνειν ἀκμὰς ἀπειργάσατο. καὶ μὲν δὴ
ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων δεκτικὴ βλάβης ἐστίν· ἢ γὰρ κάλλος ἰδὼν ἔρωτος
ἐτρώθη δεινοῦ πάθους βέλεσιν ἢ θάνατον ἀκούσας γένει προσήκοντός
τινος ὑπὸ λύπης ἐκάμφθη· πολλάκις δὲ καὶ γεῦσις αὐτὸν κατέβαλεν
ἀηδέσι χυλοῖς αἰκισαμένη ἢ πλήθει ἡδέων βαρύνασα· τῶν μὲν γὰρ
πρὸς συνουσίαν οἴστρων τί δεῖ μεμνῆσθαι; πόλεις ὅλας καὶ χώρας καὶ
κλίματα μεγάλα γῆς οὗτοι διέφθειραν, ὧν μάρτυς ἡ ποιητῶν καὶ συγγρα-
100 φέων πληθὺς σχεδὸν ἅπασα. (27.) τὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν ἀπὸ τῆς
γῆς κατάρατος ὁ νοῦς γίνεται, προσυπογράφει λέγων· „ἢ ἔχανε τὸ
στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου“ (Gen. 4, 11).

---

1 ἐπεζεύξαμεν scripsi: ὑπεζεύξαμεν codd.; θνητῷ βίῳ ἀθάνατον ὑπεζεύξαμεν coni. Mang. 2 μόνος Mang.: νόμος codd. εὐμενὴς F (Mang.): εὐμενῶς ceteri 3 Αἰγυπτίων coni. Mang. 5 ἄγους FHL: ἅγους U 6 ἀρὰς] ἀρετὰς HL πρῶτα F 7 ἀπὸ Mang.: ἐπὶ codd. ὅτι om. L, ὅτι πρῶτον Turn. 8 ἐδολοφώνησεν H 9 τῷ τελείῳ] τῷ τέλει vel τελεῖν coni. Mang., τῇ τελειώσει coni. Wendl.; fortasse τῷ τελειωθέντι 11 οὐκ addidi ὑπόχοι] ὑπόδικοι coni. Mang., ἀνυπαίτιοι coni. Wendl. 15 τῆς om. F αὐτοῦ UL: αὐτῷ H, αὐτῶν F 17 αὐτοῦ UF προσβαλὼν HL 18 αὐτὸν HL: ἑαυτὸν UF ἀπολαύσεις U 24 μεμνῆσαι H 25 γῆς] ἃ HL 26 ἀπὸ UF: ἐπὶ HL 27 ὁ νοῦς κατάρατος transp. U 28 αὐτῆς codd.: αὑτῆς v

χαλεπὸν γὰρ διοιχθῆναί τε καὶ ἀνευρυνθῆναι τὰ τῶν αἰσθήσεων στόμια,
ὡς ἀχανέσιν αὐτοῖς τὴν τῶν αἰσθητῶν φορὰν ποταμοῦ πλημμυροῦντος
δίκην ἐπιχεῖσθαι, μηδενὸς τὴν βίαιον ὁρμὴν ἀνωθοῦντος· τότε γὰρ
ἐγκαταποθεὶς ὁ νοῦς τοσούτῳ κλύδωνι βύθιος εὑρίσκεται, μηδ' ὅσον
ἀνανήξασθαι καὶ ὑπερκῦψαι δυνάμενος. ἀλλὰ χρὴ τούτων ἑκάστῳ κατα- 101
χρῆσθαι μὴ πρὸς ἃ δύναται μᾶλλον ἢ πρὸς τὰ βέλτιστα· δύναται μὲν
γὰρ πάνθ' ὁρᾶν χρώματα καὶ σχήματα ἡ ὄψις, ἀλλ' ὁράτω τὰ φωτός,
μὴ σκότους, ἄξια· δύναται δὲ καὶ τὸ οὖς πασῶν ἀντιλαμβάνεσθαι
φωνῶν, ἀλλ' ἐνίων παρακουέτω, μυρία γὰρ τῶν λεγομένων αἰσχρά·
p. 211 M. μηδ' ὅτι γεύσεώς | σοι μεταδέδωκεν ἡ φύσις, ὦ τετυφωμένε, τρόπον
αἰθυίης πάντων ἀπλήστως ἐμφοροῦ· πολλὰ γὰρ τῶν οὐ τροφίμων μόνον
ἀλλὰ καὶ περιττῶν νόσους μετὰ χαλεπῆς ὠδῖνος ἔτεκε· μηδ' ὅτι μερῶν 102
τῶν πρὸς γονὰς ἠξιώθης ἕνεκα τῆς διαμονῆς τοῦ παντός, φθορὰς καὶ
μοιχείας καὶ τὰς ἄλλας οὐκ εὐαγεῖς μίξεις μετέρχου, ἀλλ' ὅσαι μετὰ
νόμου τὸ ἀνθρώπων σπείρουσί τε καὶ φυτεύουσι γένος· μηδ' ὅτι
γλώττης καὶ στόματος καὶ φωνητηρίων ὀργάνων μεμοίρασαι, πάντ'
ἐκλάλει, καὶ τὰ ἄρρητα· τὸ γὰρ ἐχεμυθεῖν ἔστιν ὅπου χρήσιμον, καί μοι
δοκοῦσιν οἱ μαθόντες λέγειν μεμαθηκέναι καὶ ἡσυχάζειν, τῆς αὐτῆς
δυνάμεως περιποιούσης ἑκάτερον, οἱ δ' ὅσα μὴ προσῆκε διεξιόντες οὐ
δύναμιν λόγων ἀλλ' ἡσυχίας ἀσθένειαν ἐπιδείκνυσθαι. διὸ σπουδάζωμεν 103
ἕκαστον τῶν εἰρημένων στομίων καταδεῖν τοῖς ἀρρήκτοις ἐγκρατείας
δεσμοῖς· „ὅσα γὰρ οὐχὶ δεσμῷ καταδεῖται“ φησὶ Μωυσῆς ἐν ἑτέροις
(Num. 19, 15) „ἀκάθαρτα εἶναι,“ ὡς ἂν τοῦ κεχαλάσθαι καὶ κεχηνέναι
καὶ λελύσθαι τὰ ψυχῆς μέρη κακοδαιμονίας αἰτίου, τοῦ δὲ συνῆχθαι
καὶ συνεσφίγχθαι ὀρθὸν καὶ βίον καὶ λόγον ἐργαζομένου. τὸν ἄθεον
οὖν καὶ ἀσεβῆ Κάιν δεόντως καταρᾶται, ὅτι τοὺς φωλεοὺς τοῦ συγκρί-
ματος διοίξας ἐπικέχηνε πᾶσι τοῖς ἐκτός, εὐχόμενος δι' ἀπληστίαν

---

1 ἀνευρυθῆναι F 2 πλημμυροῦντος F: πλημμύροντος ceteri 3 ἀντωθοῦντος voluit Mang. 4 ἐγκαταποθεὶς UF: ἐγκαρποθεὶς H, ἐγκαρπωθεὶς L 5 ἑκάστων U, ἕκαστον F 7 ἀλλὰ L ὁράτω] ἀοράτως F 10 μεταδέδωκεν UF: μετέδωκεν HL τετυπωμένε FH 11 οὐ ⟨μὴ⟩ τροφίμων coni. Mang. μόνων H 17 ἐκλάλει] ἐκάλει H ἄρρητα] ἀπόρρητα coni. Mang. 19 ποιούσης U οἱ δ'] οὐδ' F 20 ἡσυχίας ἀσθένειαν UF: ἡσυχίαν ἀσθενῆ HL ἐπιδείκνυνται (σθαι) L: δείκνυσθαι UF, ἐπιδείκνυνται H σπουδάζωμεν U: σπουδάζομεν ceteri 21 στομίων om. F 24 ψυχῆς UF: τῆς ψυχῆς HL τοῦ] τὸ UF 25 ὀρθὸν καὶ UF: καὶ ὀρθὸν HL 26 καὶ om. UF 27 ἐπικέχηναι F τοῖς] τὸ UF δϊαπληστίαν F, δ' ἀπληστίαν L, δι' ἀπληστίας Turn.

δέξασθαί τε αὐτὰ καὶ χωρῆσαι ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ φιλοθέου δόγματος
῎Αβελ.
104 (28.) Ἐργάσεται διὰ τοῦτο τὴν γῆν (Gen. 4, 12), οὐ γεωργήσει·
γεωργὸς μὲν γὰρ πᾶς τεχνίτης, ὅτι τέχνη καὶ ἡ γεωργία, πολλοὶ δὲ τῶν
ἰδιωτῶν γεωπόνοι τὴν ἄνευ ἐμπειρίας ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων μετιόντες
ὑπηρεσίαν· οὗτοι μὲν οὖν ἐν οἷς δρῶσι πολλὰ βλάπτουσιν ἐπιστάτου
μὴ τυχόντες· ἃ δ' ἂν καὶ εὖ ἐργάσωνται, κατὰ τύχην, οὐ σὺν λόγῳ,
κατορθοῦσι· τὰ δὲ τῶν γεωργῶν τὰ μετ' ἐπιστήμης ἐνεργούμενα πάντ'
105 ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης ὠφέλιμα. τούτου χάριν ὁ νομοθέτης τῷ δικαίῳ Νῶε
τὴν γεωργικὴν ἀνῆψε τέχνην (Gen. 9, 20), ἐκδιδάσκων ὅτι καθάπερ
γεωργὸς ἀγαθὸς ὁ σπουδαῖος τῆς τε ἀγρίας ὕλης τὰ μὲν ὅσα βλαβερὰ
ἔρνη πρὸς παθῶν ἢ κακιῶν φυτευθέντα ἐκκόπτει, τὰ δ' ὅσα μὴ καρ-
ποτόκα μὲν δύναται δὲ ἀντὶ τείχους φραγμὸς εἶναι ψυχῆς ὀχυρώτατος
ἐᾷ, καὶ πάλιν αὖ τῆς ἡμέρου πάσης κατὰ διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς
αὐτοὺς τρόπους ἐπιμελεῖται, τῶν μὲν ἀφαιρῶν, τοῖς δὲ προστιθείς, καὶ
106 τὰ μὲν εἰς μέγεθος αὔξων, τὰ δὲ εἰς βραχύτητα συντέμνων· ἤδη δὲ
καὶ ἄμπελον ἰδὼν εὐθηνοῦσαν τὰς κληματίδας ἔτεινε κατὰ γῆς, τάφρους
ὀρυξάμενος καὶ τὸν χοῦν αὖθις ἐπενεγκών· αἱ δ' ἀντὶ | μερῶν ὅλαι καὶ p. 212 M.
ἀντὶ θυγατέρων μητέρες οὐκ εἰς μακρὰν ἐγίνοντο, ἔτι καὶ τῆς φύσει
μητρὸς ἀποδύσασαι τὸ γῆρας· παυσαμένη γὰρ τοῦ διανέμειν καὶ κατα-
κερματίζειν τὴν τροφὴν πολλοῖς ἐκγόνοις ἅτε ἱκανοῖς γεγονόσιν ἐξ ἑαυτῶν
τρέφεσθαι, παρ' ἣν αἰτίαν λιμώττουσα ἠσθένει, μόλις διακορὴς ἐγένετο,
107 ὡς πιανθεῖσαν πάλιν ἀνηβῆσαι. ἕτερον δὲ ἐθεασάμην, ὃς τῶν ἡμέρων
δένδρων οὐκ εὐγενὲς ὃ μὲν ὑπερεῖχε τῆς γῆς ἔρνος ἔτεμε, μικρὸν δ'
ὅσον πρὸς αὐταῖς ῥίζαις ἀνέχον εἴασε, λαβὼν δ' ἀπ' εὐγενοῦς ἑτέρου
κλάδον εὐφυᾶ τὸν μὲν ἄχρι τῆς ἐντεριώνης καθ' ἓν μέρος ἀπέξεσε,
τὸ δὲ πρὸς ταῖς ῥίζαις οὐ κατὰ πολλοῦ βάθους ἐντεμών, ἀλλ' ὥστε
διαστῆσαι μόνον τὴν ἕνωσιν, τὸ ἀπεξεσμένον ὑπενεγκὼν ἐνηρμόσατο τῷ

---

4 ἡ γεωργία F: ἡ γεωργική ceteri   πολλοὶ δὲ καὶ οἱ τῶν F   7 κατὰ δὲ τύχην F   8 τὰ δὲ τῶν UF: τῶν δὲ HL   τὰ alterum] ἃ UF   13 τείχους] τάχους F   14 ἐᾶν HL   αὐτῆς F   διαφέροντες F   15 τῶν HL: τῷ F, τὸ U   16 συντέμνων] συστέλλων coni. Mang.   17 ἔτεινε UF: ἐκκλίνειν HL, ἐκκλίνει v   18 ἐπενεγκών HL: ὑπενεγκών UF   αἳ F   19 ἐγίνοντο UFH: ἐγένοντο L   τῇ φύσει F   20 ἀποδύσασθαι FH; ἀποδυσάσης coni. Mang. παυσαμένης L   21 ἐκγόνοις UF: ἐγγόνοις HL   23 ὃς] ὡς UF   24 οὐ U εὐγενὲς ὃ om. U   ἔτεμεν U   25 ῥίζαι U   26 τὸν] τὸ U   ἐντεριόνης F   27 ἀντεμών U, ἐκτεμών Mang.   28 διαστῆναι F   ὑπενεγκὼν HL: ἐπενεγκὼν UF; ὑπεισενεγκὼν coni. Mang.

διαστήματι· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων μία δένδρου φύσις ἡνωμένη γίνεται, 108
ἑκατέρου μέρους ἀντίδοσιν τῆς ὠφελείας θατέρῳ ποιουμένου· αἱ μὲν
γὰρ ῥίζαι τὸν ἐφαρμοσθέντα τρέφουσι καὶ κωλύουσιν ἀφαυαίνεσθαι κλάδον,
ὁ δ' εὐκαρπίαν ἀμοιβὴν τροφῆς ἀντιχαρίζεται ταύταις. ἔστι δὲ καὶ
ἄλλα μυρία τῶν κατὰ γεωργίαν τεχνικὰ ἔργα, ὧν περιττὸν ἐν τῷ
παρόντι μεμνῆσθαι· τοῦ γὰρ διαφορὰν ἐνδείξασθαι μόνον ἐργάτου γῆς
καὶ γεωργοῦ χάριν ταῦτ' ἐμηκύναμεν. (29.) ὁ μὲν δὴ φαῦλος τὸ 109
γεῶδες σῶμα καὶ τὰς συγγενεῖς αἰσθήσεις αὐτῷ καὶ ὅσα ἐκτὸς αἰσθητὰ
ἐργαζόμενος ἀτέχνως οὐ παύεται, καὶ βλάπτει μὲν τὴν παναθλίαν ψυχὴν
ἑαυτοῦ, βλάπτει δὲ καὶ ὃ δοκεῖ μάλιστα ὠφελεῖν τὸ ἴδιον σῶμα· τῷ
δὲ σπουδαίῳ — τέχνης γὰρ ἔμπειρος γεωργικῆς ἐστιν — ἡ ὕλη πᾶσα
τεχνικῶς καὶ σὺν λόγῳ μεθοδεύεται. ὅταν μέν γε αἱ αἰσθήσεις ἐξυβρί- 110
ζωσι πρὸς τὰ ἐκτὸς αἰσθητὰ μετὰ ἀκατασχέτου ῥύμης ἐκφερόμεναι,
μηχανῇ τινι ὧν ἡ τέχνη κατεσκευάσατο ῥᾳδίως στέλλονται· ὅταν δὲ
παλμῶδες ἐν ψυχῇ πάθος ὠμὸν γένηται κνησμοὺς καὶ γαργαλισμοὺς ἐξ
ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ἢ πάλιν δηγμούς τε καὶ πτοίας ἐκ φόβου καὶ
λύπης ἐμποιοῦν, προευτρεπισθέντι σωτηρίῳ πεπαίνεται φαρμάκῳ· καὶ
μὴν εἴ τις ἐπινεμομένη κακία μηκύνεται, τῆς ἐν σώματι ἑρπηνώδους
ἀδελφὴ νόσου, λόγῳ τομεῖ τῷ κατ' ἐπιστήμην τέμνεται. τὸν μὲν δὴ 111
τρόπον τοῦτον τὰ τῆς ἀγρίας ὕλης τιθασεύεται, τῶν δ' ἡμέρων καὶ
καρποτόκων ἀρετῶν τὰ φυτὰ πάντα βλαστὰ μὲν ἔχει τὰ ἐπιτηδεύματα,
καρπὸν δὲ τὰς καλὰς πράξεις· ὧν ἕκαστον ἡ γεωργικὴ ψυχῆς τέχνη
συναύξει καὶ τό γε ἐφ' ἑαυτὴν ἧκον μέρος ἀπαθανατίζει ταῖς ἐπι-
μελείαις.

(30.) Ἐναργῶς οὖν ἐπιδέδεικται γεωργὸς μὲν ὁ ἀστεῖος, γεωπόνος 112
δὲ ὁ φαῦλος. καὶ εἴθε μέντοι γεωπονοῦντι αὐτῷ προσετίθει τὴν ἰσχὺν
p. 213 M. τὸ περὶ αὐτὸν γεῶδες, ἀλλὰ μὴ καὶ τῆς | οὔσης ὑφῄρει δυνάμεως·
λέγεται γὰρ ὅτι „οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι" (Gen. 4, 12)·

---

2 τῆς] τῶν U θατέρας H 3 ἀφαυανεῖσθαι UFL, ἀφαυνεῖσθαι H, corr. Turn. 4 ὁ δ' H, οὐδ' U εὐκαρπίαν codd.: εὐκαρπίας v τροφῆς scripsi: τροφεῖα codd. δὲ om. HL 5 ἔργα τεχνικὰ τῶν κατὰ γεωργίαν transp. HL 7 ἐμείναμεν (sic) U 12 γε] γὰρ coni. Wendl. ἐξυβρίζωσι UF: ἐξυβρίσωσι HL 13 ἐκφερόμενα H 14 στέλλονται UF: συστέλλονται HL 15 καὶ Wendl.: ἢ codd. 16 καὶ ἐπιθυμίας UF: ἢ ἐπιθυμίας HL 19 τῷ] τοῦ U 20 τιθασσεύεται codd. 21 βλαστὰ] βλάστας coni. Mang., βλαστήματα coni. Wendl. τὰ ⟨καλὰ⟩ ἐπιτηδεύματα coni. Markland 22 γεωργικῆς U 23 γ' U αὑτὴν H ἀπαθανατίζει scripsi: ἀπαθανατίζεται codd. 26 δ' UF 28 προσθήσειν F

113 ὁποῖός τις ἂν γένοιτο ἄνθρωπος ἐσθίων μὲν ἢ πίνων ἀεί, ἐμπιπλάμενος δὲ
μηδέποτε, ἢ ταῖς μετὰ γαστέρα χρώμενος ἡδοναῖς ἐπαλλήλοις καὶ ἔτι ταῖς
πρὸς συνουσίαν ὀρέξεσιν ἀκμάζων· ἡ μὲν γὰρ ἔνδεια ἀσθένειαν, ἰσχὺν
δ᾽ ἡ πλήρωσις ἀπεργάζεται· τὸ δ᾽ ἀκόρεστον ὁ μετ᾽ ἀφθονίας τῶν
ἐπιτηδείων σὺν ἀκρασίᾳ δεινῇ λιμός ἐστιν· ἄθλιοι δ᾽ ὧν μεστοὶ μὲν
114 οἱ ὄγκοι, κεναὶ δ᾽ αἱ ἐπιθυμίαι καὶ ἔτι διψῶσαι. ἀλλὰ τοὺς ἐραστὰς
ἐπιστήμης ἐν ᾠδῇ μεγάλῃ φησὶν ὅτι „ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τῆς
γῆς, καὶ ἐψώμισε γεννήματα ἀγρῶν“ (Deut. 32, 13), δηλῶν ὅτι ὁ μὲν
ἄθεος ἀτυχεῖ τοῦ τέλους, ἵνα μᾶλλον ὀδυνᾶται, μὴ προστιθεμένης ἰσχύος
οἷς ἐνεργεῖ, τοὐναντίον δ᾽ ὑφαιρουμένης, οἱ δὲ μετιόντες ἀρετὴν ὑπεράνω
τῶν ὅσα γεώδη καὶ θνητὰ ἱστάμενοι τοῦ κράτους αὐτῶν κατὰ πολλὴν
περιουσίαν ἀλογοῦσιν, ἅτε ἡγεμόνι χρησάμενοι τῆς ἀνόδου θεῷ, ὃς καὶ
τὰ γεννήματα τῶν ἀγρῶν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν ὠφελιμωτάτην
αὐτοῖς ὀρέγει, τὰς μὲν ἀρετὰς ἀγροῖς, ἃ δ᾽ ἀποκύουσι γεννήμασι παρὰ
τὴν γένεσιν ἀπεικάζων· γίνεται μὲν γὰρ ἐκ φρονήσεως τὸ φρονεῖν, ἐκ
δὲ σωφροσύνης τὸ σωφρονεῖν, ἐκ δὲ εὐσεβείας τὸ εὐσεβεῖν, καὶ ἀφ᾽
115 ἑκάστης τῶν ἄλλων τὸ κατ᾽ αὐτὴν ἐνέργημα. (31.) ταῦτα δὲ ψυχῆς
τροφαὶ κυρίως εἰσὶ τῆς θηλάζειν ἱκανῆς, ὡς ὁ νομοθέτης φησί, „μέλι
ἐκ πέτρας καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας“ (ibid.), πέτραν τὴν στερεὰν
καὶ ἀδιάκοπον ἐμφαίνων σοφίαν θεοῦ, τὴν τροφὸν καὶ τιθηνοκόμον καὶ
116 κουροτρόφον τῶν ἀφθάρτου διαίτης ἐφιεμένων. αὕτη γὰρ οἷα μήτηρ
τῶν ἐν κόσμῳ γενομένη τὰς τροφὰς ἐξ ἑαυτῆς εὐθὺς ἤνεγκε τοῖς ἀπο-
κυηθεῖσιν· ἀλλ᾽ οὐχ ἅπαντα τροφῆς θείας ἠξιώθη, τὰ δ᾽ ὅσα τῶν
ἐκγόνων ἐπάξια τῶν γεννησάντων εὑρίσκετο· πολλὰ γὰρ ἔσθ᾽ ἃ λιμὸς
117 ἀρετῆς, ὁ τοῦ περὶ τὰ σιτία καὶ ποτὰ σχετλιώτερος, διέφθειρε. φέρεται
δ᾽ ἡ τῆς θείας σοφίας πηγὴ τοτὲ μὲν ἠρεμαιοτέρῳ καὶ πρᾳοτέρῳ
ῥεύματι, τοτὲ δὲ αὖ μετ᾽ ὀξυτέρου τοῦ τάχους καὶ πλείονος φορᾶς
τε καὶ ῥύμης· ὅταν μὲν οὖν ἠρέμα κατέρχηται, μέλιτος γλυκαίνει

1 ἂν scripsi: οὖν codd. δὲ om. H 2 ἡδοναῖς ἐπαλλήλοις U: ἐπαλλήλοις ἡδοναῖς ceteri ἔτι Markland: ἐπὶ codd. 4 ὁ F: ὃ ceteri 6 δ᾽ αἱ UH, δὲ αἱ F: δὲ (om. αἱ) L 7 φασὶν (η supra) H 8 γενήματα F δηλῶν ὅτι Markland: δηλονότι FHL, δηλονότι ὅτι U 13 γενήματα UF 14 ἀποκύουσι δείκνυσι L γενήμασι F 15 γὰρ om. F 19 στερεὰν U: στερρὰν ceteri 20 ἀδιάκοπτον HL τροφὴν F 22 γενομένων coni. Mang. 25 διέφθειρεν UH 26 ἠρεμαιτέρω H 27 νεύματι U (νάματι Mang.) δ᾽ FL αὖ om. U, αἳ (sic) H

τὸν τρόπον, ὅταν δὲ μετ' ὠκύτητος, ἀθρόα ὕλη καθάπερ ἔλαιον ψυχικοῦ
γίνεται φωτός. τὴν πέτραν ταύτην ἑτέρωθι συνωνυμίᾳ χρώμενος καλεῖ 118
p. 214 M. μάννα, τὸν πρεσβύτατον | τῶν ὄντων λόγον θεῖον. ὃς ὀνομάζεται τὸ
γενικώτατον τί, ἀφ' οὗ δύο ἐγκρίδες, ἡ μὲν ἐκ μέλιτος, ἡ δὲ ἐξ ἐλαίου,
γίνονται, τουτέστιν ἀγωγαὶ δύο σφόδρα ἀδιάκριτοι καὶ σπουδῆς ἄξιαι,
κατ' ἀρχὰς μὲν γλυκύτητα ἐμποιοῦσαι τῶν ἐπιστήμης θεωρημάτων,
αὖθις δὲ καὶ φῶς τηλαυγέστατον ἀπαστράπτουσαι τοῖς μὴ ἀψικόρως
κραταιῶς δὲ καὶ παγίως ἐξ ἀδιαστάτου καὶ συνεχοῦς ἐπιμονῆς
ἐλλαμβανομένοις ὧν ἐρῶσιν. οὗτοι μὲν οὖν, ὡς ἔφην, „ἐπὶ τὴν ἰσχὺν
τῆς γῆς ἀναβιβάζονται" (Deut. 32, 13).

(32.) Τῷ δὲ ἀθέῳ Κάιν οὐδὲν ἡ γῆ τῶν εἰς εὐτονίαν προστίθησι, 119
καίτοι μηδὲν ἔξω τῶν περὶ αὐτὴν πραγματευομένῳ. διὸ καὶ κατ'
ἀκόλουθον „στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς" εὑρίσκεται (Gen. 4, 12),
τουτέστι λύπῃ καὶ φόβῳ χρώμενος. τοιοῦτος δ' ὁ φαῦλος κακοδαίμονος
βίος, τῶν τεττάρων παθῶν τὰ ὀδυνηρότερα ἀποκεκληρωμένος φόβον τε
καὶ λύπην, τὴν μὲν τοῦ στένειν, τὸν δὲ τοῦ τρέμειν συνώνυμον· ἀνάγκη
γὰρ ἢ παρεῖναί τι κακὸν ἢ μέλλειν γε τῷ τοιούτῳ· τοῦ μὲν οὖν
μέλλοντος ἡ προσδοκία φόβον, τοῦ δὲ παρόντος ἡ χρῆσις λύπην
ἐγέννησεν. ἀλλ' ὅ γε μετιὼν ἀρετὴν ἐν εὐπαθείαις ἀναλογούσαις 120
ἐξετάζεται· ἢ γὰρ περιπεποίηται τἀγαθὸν ἢ περιποιήσεται· τὸ μὲν οὖν
ἔχειν ἀποτελεῖ χαράν, κτημάτων τὸ κάλλιστον, τὸ δὲ σχήσειν προσδοκᾶν
τὴν τροφὴν φιλαρέτων ψυχῶν ἐλπίδα, δι' ἣν ὄκνον μεθιέμενοι σὺν
αὐτοκελεύστῳ ἑτοιμότητι πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἀπαντῶμεν. ᾗ 121
μὲν οὖν ἀποκεκύηκε δικαιοσύνη ψυχῇ γενεὰν ἄρρενα, τὸν δίκαιον λογισμόν,
ταύτης τὰ λυπηρὰ πάντα ἐξῴκισται. μαρτυρήσει δ' ἡ Νῶε γένεσις —
ὃ ἑρμηνεύεται δίκαιος —, ἐφ' οὗ λέγεται· „οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς
ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀπὸ
τῆς γῆς ἧς κατηράσατο κύριος ὁ θεός" (Gen. 5, 29). πέφυκε γὰρ ἡ 122
δικαιοσύνη πρῶτον μὲν ἀνάπαυλαν ποιεῖν ἀντὶ καμάτου τὰ μεθόρια
κακίας καὶ ἀρετῆς ἐξαδιαφοροῦσα, πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ἀρχὰς καὶ

---

2 πέτραν] τροφὴν coni. Mang. 4 δ' HL 5 γίνεται U 7 ἀψικόρως FH 9 ἐλλαμβανομένοις UF: ἐλλαβομένοις HL 11 δ' F οὐδὲν Mang.: οὐδὲ codd. προστίθησιν U 12 αὐτὴν Mang.: αὐτῆς codd. πραγματευομένων L corr. 15 τεσσάρων L ὀδυνηρότατα coni. Mang. 17 ἢ μέλλειν κακὸν transp. U 18 λύπην] φόβον H 20 ἀγαθὸν F 21 ἀποτελεῖ] αὐτοτελῆ F corr. 22 τροφὸν H μεθιέμενοι H: μεθιέμεν οἱ UFL 23 ἡ U 24 ἀποκεκύηκε UF: ἀποκεκύηται HL δικαιοσύνην codd., corr. Turn. 25 ταύτης Mang.: ταύτῃ codd.

τιμὰς καὶ ὅσα τούτων ἀδελφά, περὶ ἃ πραγματεύεται τὸ πλεῖστον
ἀνθρώπων γένος, ἔπειτα λύπας ἀναιρεῖν, αἳ συνίστανται κατὰ τὰς ἐξ
ἡμῶν αὐτῶν ἐνεργείας — οὐ γάρ, ὡς ἔνιοι τῶν ἀσεβῶν, τὸν θεὸν αἴτιον
κακῶν φησι Μωυσῆς, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας χεῖρας, συμβολικῶς τὰ
ἡμέτερα παριστὰς ἐγχειρήματα καὶ τὰς ἑκουσίους τῆς διανοίας πρὸς τὸ
χεῖρον τροπάς —, (33.) ἐπὶ πᾶσι μέντοι „ἀπὸ τῆς γῆς ἧς κατηράσατο
123 κύριος ὁ θεὸς“ διαναπαύειν· αὕτη δέ ἐστι κακία, | ἣ ταῖς τῶν ἀφρόνων p. 215 M.
ἐνίδρυται ψυχαῖς, ἧς καθάπερ νόσου βαρείας ἀποτροπὴ ὁ δίκαιος εὑρί-
σκεται πανακείας τυχὼν δικαιοσύνης. ὅταν μέντοι διώσηται τὰ κακά,
χαρᾶς ἀναπίμπλαται, ὥσπερ ἡ Σάρρα· φησὶ γάρ· „γέλωτά μοι ἐποίησε
κύριος“ καὶ προστίθησιν· „ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“ (Gen.
124 21, 6). δημιουργὸς γὰρ ὁ θεὸς σπουδαίου γέλωτος καὶ χαρᾶς ἐστιν,
ὥστε οὐ γενέσεως πλάσμα τὸν Ἰσαάκ, ἔργον δὲ τοῦ ἀγενήτου νομιστέον·
εἰ γὰρ γέλως μὲν Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται, γέλωτος δὲ ποιητὴς ὁ θεὸς κατὰ
τὴν Σάρρας ἀψευδῆ μαρτυρίαν, καὶ τοῦ Ἰσαὰκ ὀρθότατα λέγοιτ᾽ ἂν
εἶναι πατήρ. μεταδίδωσι δὲ καὶ τῷ σοφῷ τῆς ἰδίου κλήσεως Ἀβραάμ,
ᾧ καὶ τὸ χαίρειν, ἐπιγέννημα σοφίας, ἐκτεμὼν λύπην δεδώρηται. εἴ
τις οὖν ἱκανός ἐστιν ἀκοῦσαι τῆς θεοῦ ποιητικῆς, γέγηθε μὲν ἐξ ἀνάγκης
125 αὐτός, συγχαίρει δὲ καὶ τοῖς ἀκροατικῶς πρότερον ἐσχηκόσιν. ἐν δὲ
τῇ τοῦ θεοῦ ποιητικῇ μύθου μὲν πλάσμα οὐδὲν εὑρήσεις, τοὺς δὲ
ἀληθείας ἀσινεῖς κανόνας ἅπαντας ἐστηλιτευμένους, οὐδ᾽ αὖ τὰ φωνῆς
μέτρα καὶ ῥυθμοὺς καὶ μέλη ἀκοὰς διὰ μουσικῆς ψυχαγωγοῦντα, τὰ δὲ
φύσεως αὐτῆς τελειότατα ἔργα τὴν ἴδιον εὐαρμοστίαν κεκληρωμένα.
καθάπερ δὲ ὁ νοῦς ἀκροατικῶς ἔχων τῶν θεοῦ ποιημάτων χαίρει, οὕτως
καὶ ὁ λόγος συνῳδὸς ὢν τοῖς διανοίας ἐνθυμήμασι καὶ τρόπον τινὰ προσέ-
126 χων αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης γέγηθε. (34.) δηλώσει δ᾽ ὁ τῷ πανσόφῳ Μωυσεῖ
δοθεὶς χρησμός, ἐν ᾧ περιέχεται ταῦτα· „οὐκ ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός
σου, ὁ Λευίτης; ἐπίσταμαι ὅτι λαλήσει αὐτός σοι· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς
ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι, καὶ ἰδών σε χαρήσεται ἐν ἑαυτῷ“
(Exod. 4, 14). τὸν γὰρ προφορικὸν λόγον διανοίας ἀδελφὸν ὄντα ἐπί-
στασθαί φησιν ὁ δημιουργὸς ὅτι λαλεῖ· πεποίηκε γὰρ αὐτὸν ὥσπερ ὄργανον

8 ἀποτροπὴ HL: ἀποτροπὴν UF ὁ H 9 πανακείας FHL, παν ακείας U: πανοικείας Turn. διώσηται F: δῃώσηται ceteri 11 συγχάρητέ F 13 ἀγεν-νήτου codd. 14 δὲ om. U 15 ὀρθώτατα FH, ὀρθότατον U 17 ἐπιγένημα UF ἐκτεμὸν coni. Markland 19 ἀκροατικῶς ⟨αὐτῆς⟩ coni. Markland 20 καὶ πλάσμα F 21 αὖ τὰ Mang.: αὐτὰ codd. 24 θεοῦ UF: τοῦ θεοῦ HL οὕτω L 26 Μωσεῖ codd. 27 ἰδοὺ γὰρ H 28 ὁ om. U Λευίτης UF: λέγων ὅτι HL 29 χαρίσεται U 31 λαλήσει coni. Mang. ὄργανον ὥσπερ transp. F

τοῦ συγκρίματος ἡμῶν παντὸς ἔναρθρον ἠχήν. οὗτος ὁ λόγος ἐμοί τε καὶ 127
σοὶ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φωνεῖ καὶ λαλεῖ καὶ ἑρμηνεύει τὰ ἐνθυμήματα καὶ
προσεξέρχεταί γε ὑπαντησόμενος οἷς ἡ διάνοια λελόγισται. ἐπειδὰν γὰρ
ὁ νοῦς ἐξαναστὰς πρός τι τῶν οἰκείων ὁρμὴν λάβῃ ἢ κινηθεὶς ἔνδοθεν
ἐξ ἑαυτοῦ ἢ δεξάμενος ἀπὸ τῶν ἐκτὸς τύπους διαφέροντας, κυοφορεῖ τε
καὶ ὠδίνει τὰ νοήματα· καὶ βουλόμενος ἀποτεκεῖν ἀδυνατεῖ, μέχρις ἂν
ἡ διὰ γλώττης καὶ τῶν ἄλλων φωνητηρίων ὀργάνων ἠχὴ δεξαμένη
p. 216 M. μαίας τρόπον εἰς φῶς προαγάγῃ τὰ νοήματα. φωνὴ | δὲ τηλαυγεστάτη 128
νοημάτων ἐστὶν αὕτη· καθάπερ γὰρ τὰ ἀποκείμενα ἐν σκότῳ κέκρυπται,
ἕως ἂν ἐπιλάμψαν φῶς αὐτὰ δείξῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ ἐνθυμήματα
ἐν ἀοράτῳ χωρίῳ, διανοίᾳ, ταμιεύεται, μέχρις ἂν οἷα φῶς ἐναυγάσασα
ἡ φωνὴ πάντ' ἐκκαλύψῃ. (35.) παγκάλως οὖν εἴρηται, ὅτι ἐξέρχεται 129
ὁ λόγος τοῖς νοήμασιν ὑπαντησόμενος, καὶ ἐπιτρέχει γε σπουδάζων κατα-
λαβεῖν αὐτά, διὰ τὸν τοῦ μηνῦσαι πόθον. ἑκάστῳ γὰρ τὸ ἴδιον ἔργον
ποθεινότατον· ἴδιον δὲ λόγου τὸ λέγειν, πρὸς ὃ οἰκειώσει φυσικῇ τινι
σπεύδει. γέγηθε δὲ καὶ χαίρει, ὅταν ὥσπερ ἐναυγασθεὶς ἴδῃ καὶ κατα-
λάβῃ τὸν νοῦν τοῦ δηλουμένου πράγματος ἄκρως· τότε γὰρ περιδραξά-
μενος ἄριστος ἑρμηνεὺς γίνεται. τοὺς γοῦν μὴ πάνυ τῶν νοημάτων ἐν 130
ταῖς τοῦ λέγειν διεξόδοις περικρατοῦντας ἀδολέσχους καὶ ἀπεραντολόγους
ὄντας παραιτούμεθα, κενὰς καὶ μακρὰς ἔτι δὲ ἀψύχους κυρίως εἰπεῖν
ῥήσεις συνείροντας. ἀσχημονῶν οὖν ὁ τῶν τοιούτων λόγος δικαίως ἂν
στένοι, ὥστε ἔμπαλιν χαίρειν ἀναγκαῖον τὸν ἐκ περισκέψεως τῶν
ἐνθυμημάτων ἱκανῶς ἐπὶ τὴν ὧν εἶδε καὶ ὧν δυνατῶς κατέλαβε
μήνυσιν ἐλθόντα. γνωρίζεται δὲ τοῦτο σχεδὸν ἅπασιν ἐκ τῆς καθ' 131
ἑκάστην ἡμέραν πείρας· ὅταν μὲν γὰρ ἄκρως εἰδῶμεν ὃ λέγομεν, χαίρων
καὶ γεγηθὼς ὁ λόγος ἐμφαντικωτάτων καὶ κυρίων ὀνομάτων πλουτεῖ,
οἷς κατὰ πολλὴν περιουσίαν εὐτρόχως καὶ ἀπταίστως ἔτι δὲ ἐναργῶς
καὶ ἀνυσίμως τὸ δηλούμενον παρίστησιν· ὅταν δὲ τοῦ νοήματος ἐπαμφο-
τερίζῃ κατάληψις, ὑπὸ δεινῆς ἀπορίας προσεχῶν καὶ εὐθυβόλων ὀνομά-

---

2 φωνεῖ UF: φωνεῖ τε HL   λαλεῖ] καλεῖ L   3 προεξέρχεται coni. Markland
5 κυοφορεῖ τε HL: κυοφορεῖται UF   7 ἡ] ἢ H   8 φωνὴ] φῶς vel φέγγος coni. Mang.   9 ἐστὶν αὕτη] ἐστὶ ταύτη F   αὕτη] αὐγή coni. Markland
10 ἕως] ὡς H   12 πάντα L, πάντας H   εἴρηται UF: ὡς εἴρηται HL
13 γε om. HL   16 σπεύσει F   17 δηλωμένου H   20 παραιτώμεθα Markland   ἀψύχους] ψυχροὺς coni. Mang.   22 ὥστ' HL   πάλιν U   τὸν] τῶν H   23 ἱκανῆς coni. Markland   25 εἴδωμεν U, ἴδωμεν F   29 δινῆς (ει) H
προσεχῶν] προσηκόντων coni. Mang.

των παραπαίων ἀκυρολογεῖ· διόπερ αὐτός τε ἐν ἀηδίᾳ καὶ ἄσῃ περιρρέων
καὶ πλανώμενος γίνεται τούς τε ἀκούοντας ἀντὶ τοῦ πείθειν τὰ ὦτα
132 ἀλγεῖν ἀναγκάζει. (36.) μήτε δ' ὁ πᾶς λόγος ὑπαντάτω μήτε πᾶσι
τοῖς ἐνθυμήμασιν, ἀλλ' ὁ τέλειος Ἀαρὼν τοῖς τοῦ τελειοτάτου Μωυσέως·
ἐπεὶ τίνος ἕνεκα τῷ „ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου" προσέθηκεν „ὁ
Λευίτης", εἰ μὴ τοῦ διδάξαι χάριν, ὅτι μόνῳ τῷ Λευίτῃ καὶ ἱερεῖ καὶ
σπουδαίῳ λόγῳ προσήκει μηνύειν τὰ ἐνθυμήματα ψυχῆς τελείας ὄντα
133 βλαστήματα; μὴ γάρ ποτε φαύλου λόγος ἑρμηνεὺς γένοιτο δογμάτων
θείων — τὸ γὰρ κάλλος αὐτῶν οἰκείοις μιάσμασιν αἰσχύνει —, μηδ'
ἔμπαλιν σπουδαίου προφορᾷ τὰ ἀκόλαστα καὶ αἰσχρὰ μηνύοιτο, ἀλλ'
134 ἀεὶ τὴν τῶν ἁγίων διήγησιν ἱεροὶ καὶ ἅγιοι ποιείσθωσαν λόγοι. ἔν τινι
τῶν εὐνομωτάτων πόλεων ἔθος εἶναί | φασι τοιοῦτον· ἐπειδάν τις ἢ p. 217 M.
βουλῇ ἢ δήμῳ τῶν μὴ βεβιωκότων ὀρθῶς ἐπιχειρῇ γνώμην εἰσηγεῖσθαι,
κωλύεται μὲν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοῦτο πράττειν, ἀναγκάζεται δὲ πρὸς
τῶν ἀρχόντων ἀνενεγκεῖν τὴν γνώμην ἑνὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν·
εἶτ' ἐκεῖνος ἀναστὰς ἃ ἤκουσε διηγεῖται, ἀπερραμμένου τὸ στόμα τοῦ
διδάξαντος ὁ ἐξ ὑπογυίου μαθητὴς ἀναφανείς, καὶ ἀλλοτρίας εὑρέσεις
ἐπιδείκνυται, οὐδ' ἀκροατοῦ τάξιν ἢ θεατοῦ τὸν ἐπινενοηκότα λαχεῖν
ἀξιώσας. οὕτως οὐδὲ ὠφεληθῆναί τινες πρὸς ἀδίκων ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ
τῆς γενησομένης ὠφελείας μεῖζον τὸ ἐκ τῆς παρακολουθούσης βλαβερὸν
135 αἰσχύνης νομίζουσι. (37.) τοῦτο τὸ δίδαγμα Μωυσῆς ὁ ἱερώτατός
πως ἔοικεν ἀναδιδάξαι· τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ Ἀαρὼν τὸν Λευίτην
ὑπαντᾶν τῷ ἀδελφῷ Μωυσεῖ καὶ ἰδόντα χαίρειν ἐν ἑαυτῷ (Exod. 4, 14).
τὸ δὲ ἐν ἑαυτῷ χαίρειν ἐμφαίνει δίχα τοῦ λεχθέντος ἤδη καὶ πολιτικώτερον δόγμα, δηλοῦντος τοῦ νομοθέτου τὴν γνήσιον καὶ οἰκειοτάτην

---

1 παραπταίων H ἀηδίᾳ] ἀνδία U ἄσσῃ F περιρρέων F, περιρέων UH: περιρρέεται (ων supra scr.) L, περιρρέων τε Turn., περιρρέεταί τε Mang. 2 γίγνεται F τοῦ] τῶν H 4 τοῖς—Ἀαρὼν (5) om. F Μωυσέος H 5 τῷ] τὸ U 9 αἰσχυνεῖ coni. Mang. 12 ἐννομωτάτων F εἶναι] οὖν HL 15 τὴν γνώμην om. F 16 ἀπερραμμένου UF: ἀπερραμμένον HL 17 ὑπογύου F 20 γεννησομένης H ἐκ τῆς] ἐκτὸς U παρακολουθείσης FL 21 τοῦτο τὸ δίδαγμα F: τὸ om. UHL; τοῦτο δὲ δόγμα coni. Mang. Μωσῆς F 22 πως add. F: om. UHL τὸ corr. Turn.: τὸν codd.; τὸ τὸν coni. Mang. 23 Μωσεῖ codd.

---

11 sqq. cf. Plut. de audiendo 6 p. 41 B Reip. ger. praec. 4 p. 801 B

ἀνθρώπῳ χαράν. κυρίως γὰρ οὔτε ἐπὶ χρημάτων ἢ κτημάτων περι- 136
ουσίᾳ οὔτε ἐπὶ δόξης λαμπρότητι οὐδὲ συνόλως ἐπί τινι τῶν ἐκτὸς
ἀψύχων τε ὄντων καὶ ἀβεβαίων καὶ ἐξ ἑαυτῶν τὰς φθορὰς δεχομένων
χαίρειν ἔνεστι, καὶ μὴν οὐδὲ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ εὐτονίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις
σώματος πλεονεκτήμασιν, ἃ καὶ τῶν φαυλοτάτων ἐστὶ κοινὰ καὶ
τοῖς ἔχουσι πολλάκις ὄλεθρον ἀπαραίτητον ἤνεγκεν. ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς 137
τῆς ψυχῆς μόνοις ἀγαθοῖς ἡ ἀνόθευτος χαρὰ καὶ ἀκιβδήλευτος εὑρίσκεται,
ἐν ἑαυτῷ δὴ πᾶς σοφὸς χαίρει, οὐκ ἐν τοῖς περὶ αὐτόν· τὰ μὲν γὰρ
ἐν ἑαυτῷ διανοίας εἰσὶν ἀρεταί, ἐφ' αἷς ἄξιον σεμνύνεσθαι, τὰ δὲ περὶ
αὐτὸν ἢ ἡ εὐπάθεια σώματος ἢ ἡ τῶν ἐκτὸς ἀφθονία, ἐφ' οἷς οὐ
μεγαλαυχητέον.

(38.) Ἐπιδεδειχότες οὖν, ὡς ἐνῆν, διὰ μάρτυρος ἀψευδεστάτου 138
Μωυσέως ὅτι σοφοῦ τὸ χαίρειν ἴδιον, αὖθις ἐπιδείξωμεν ὅτι καὶ τὸ
ἐλπίζειν, οὐχ ἑτέρῳ χρώμενοι μάρτυρι. τὸν γὰρ τοῦ Σὴθ υἱὸν ὄνομα
Ἐνὼς — ἑρμηνεύεται δὲ ⟨ἄνθρωπος⟩ — * * * ἐλπίς· „οὗτος ἤλπισε
p. 218 M. | πρῶτον“ φησίν „ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ“ (Gen. 4, 26),
λέγων ὑγιῶς· ἀνθρώπῳ γὰρ τῷ γε πρὸς ἀλήθειαν τί ἂν γένοιτο
οἰκειότερον ἐλπίδος καὶ προσδοκίας κτήσεως ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μόνου
φιλοδώρου θεοῦ; τοῦτ' ἐστίν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡ μόνη κυρίως
γένεσις ἀνθρώπων, ὡς τῶν μὴ ἐλπιζόντων ἐπὶ θεὸν λογικῆς φύσεως οὐ
μεμοιραμένων. διὸ καὶ προειπὼν ἐπὶ τοῦ Ἐνὼς ὅτι „οὗτος ἤλπισεν 139
ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ“, ῥητῶς ἐπιφέρει· „αὕτη ⟨ἡ⟩

1 ἀνθρώπῳ UF: ἀνθρώπων HL 2 οὔτε ἐπὶ D: ἢ codd. λαμπρότητα H 3 ἀψύχων] ψυχρῶν D, τυχηρῶν coni. Mang. ὄντων] ἔργων HL ἐξ αὐτῶν HL$D^{P}D^{R}$ 4 χαίρειν om. HL ἔνεστι] ἐστί D 5 τοῦ σώματος $D^{R}D^{V}$ καὶ post ἃ om. L 6 ἤνεγκαν D ἐπεὶ] ἐπὶ UF οὖν ἐν om. UF, ἐν om. H 7 τῆς om. F χαρὰ] φθορὰ HL[1] 8 αὐτόν codd.: αὑτόν v 9 ἐν αὐτῷ coni. Wendl. 10 αὐτὸν codd.: αὑτὸν v ἡ utrumque om. UF 11 μεγαλαυχοτέον H 13 Μωϋσέος FH ἴδιον δὲ H ἐπιδείξωμεν UF: ἐπιδείξομεν HL 15 Ἑνὼς UH ἑρμηνεύεται δὲ ⟨ἄνθρωπος⟩ scripsi et ante ἐλπίς lacunam indicavi (ἔλαχεν ἐλπίς coni. Wendl.) οὗτος] ὅτι F 17 ἀνθρώπων H τῷ] τὸ U 19 τουτέστιν codd. ἡ] ἢ F 21 Ἑνὼς U 22 ἡ addidi

1—6 D^{K} fol. 70r (Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^{P} fol. 55r D^{M} fol. 56v D^{R} fol. 67r (Φίλωνος ἐκ τοῦ τῆς τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^{V} p. 326 Mel. Barocc. fol. 93v (Φίλωνος): κυρίως οὔτε ἐπὶ χρημάτων — ὄλεθρον ἀπαραίτητον ἤνεγκαν διὰ τὸ ἀσύστατον καὶ ἀβέβαιον.

βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων“ (Gen. 5, 1), σπουδαιολογῶν· ἐγγράφεται
γὰρ τῇ θεοῦ βίβλῳ, ὅτι μόνος εὔελπις ἄνθρωπος, ὥστε κατὰ τὰ ἐναντία
ὁ δύσελπις οὐκ ἄνθρωπος. ὅρος οὖν τοῦ μὲν συγκρίματος ἡμῶν ζῷον
λογικὸν θνητόν ἐστι, τοῦ δὲ κατὰ Μωυσῆν ἀνθρώπου διάθεσις ψυχῆς
140 ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐλπιζούσης. ἀστεῖοι μὲν οὖν χαρὰν καὶ ἐλπίδα
κλῆρον λαχόντες εὐδαίμονα ἢ ἐχέτωσαν ἢ προσδοκάτωσαν πάντως
ἀγαθά· φαῦλοι δ', ὧν Κάιν ἐστὶ θιασώτης, ἐν λύπαις καὶ φόβοις
ὄντες ἢ μετουσίαν ἢ προσδοκίαν κακῶν ἀργαλεωτάτην μερίδα καρ-
πούσθωσαν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἐν χερσὶν ὀδυνηροῖς στένοντες, ἐπὶ δὲ
τοῖς προσδοκωμένοις φοβεροῖς τρέμοντές τε καὶ φρίττοντες (cf. Gen.
4, 12).
141 (39.) Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀρκούντως λελέχθω· τὰ δ' ἑξῆς ἐρευνή-
σωμεν. „καὶ εἶπε“ φησί „Κάιν πρὸς κύριον Μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ
ἀφεθῆναι“ (Gen. 4, 13). τοῦθ' οἷόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν ὁμοίων φανεῖται.
εἰ θαλαττεύουσαν ναῦν ἀπολείποι κυβερνήτης, ἆρ' οὐκ ἀνάγκη τὰ περὶ
πλοῦν τῇ νηὶ διαμαρτάνεσθαι; τί δ', εἰ τέθριππον ἡνίοχος ἐν ἱπποδρο-
μίας ἀγῶνι, οὐκ ἀναγκαῖον ἄτακτον καὶ πλημμελῆ τὸν δρόμον γίνεσθαι
τῷ τεθρίππῳ; τί δ', ὅταν ἀπολειφθῇ πόλις πρὸς ἀρχόντων ἢ νόμων —
ἐν ἄρχουσι δὲ γράφονται δήπου καὶ νόμοι —, οὐκ ἀναρχίᾳ καὶ ἀνομίᾳ,
κακοῖς μεγίστοις, ἡ πόλις ἐκείνη διαφθείρεται; καὶ μὴν σῶμα μὲν
ἀπουσίᾳ ψυχῆς, ψυχὴ δὲ ἀπουσίᾳ λογισμοῦ, λογισμὸς δὲ ἐνδείᾳ
142 ἀρετῆς πέφυκε παραπόλλυσθαι. εἰ δ' ἕκαστον ὧν εἶπον ζημία τοῖς
ἀπολειφθεῖσι γίνεται πρὸς αὐτῶν, πόσῃ τινὶ χρήσεσθαι κακοπραγίᾳ
τοὺς ὑπὸ θεοῦ καταλειφθέντας γνωρίζομεν, οὓς ἀποστραφεὶς καθάπερ
λιποτάκτας ἱερωτάτων θεσμῶν ἐξώρισεν ἀναξίους ἐπιστασίας καὶ ἀρχῆς τῆς
ἑαυτοῦ δοκιμάσας; συνόλως γὰρ εἰδέναι χρή, ὅτι ὁ πρὸς τοῦ κρείττονος
καὶ ὠφελοῦντος ἀφεθεὶς ἐν αἰτίαις καὶ ἐγκλήμασι μεγίστοις γίνεται.
143 πότε γὰρ εἴποις ἂν τὸν ἄτεχνον μάλιστα βλάπτεσθαι; ἆρ' οὐχ ὅταν
πρὸς ἐπιστήμης κατὰ τὸ παντελὲς ἐαθῇ; πότε δὲ τὸν ἀμαθῆ καὶ λίαν

---

1 σπουδαιολόγων FHL, σπουδαιολόγως coni. Mang. 2 τῇ τοῦ θεοῦ F 4 διαθέσεις Turn. 5 ἐλπιζούσης Wendl.: ἐλπίζουσα UFH, ἐλπίζουσιν L ἀστεῖον U 6 λαχόντα HL προσδοκάσθωσαν H 7 ἐλλύπαις H 12 ἐρευνήσωμεν UF: ἐξερευνήσωμεν HL 15 ἀπολίποι F 16 τῇνιὶ (sic) U 20 σώματα Turn. 22 παραπόλλυσθαι UFH: παραλύεσθαι (πολέ superscr.) L, παραπολέσθαι v 23 γίγνεται F πρὸς UF: παρ' HL 24 γνωρίζομεν] νομίζομεν coni. Mang. 25 λειποτάκτας codd. τῆς om. L 27 αἰτίοις F μεγάλοις F 28 τῶν ἀτέχνων U

ἀπαίδευτον; οὐχ ὅταν ἀπόλειψιν τὴν ἐπ᾽ αὐτῷ χρηματίσῃ διδασκαλία
p. 219 M. | καὶ μάθησις; πότε δὲ τοὺς ἄφρονας κακοδαιμονίζομεν μᾶλλον; οὐχ ὅταν
φρόνησις αὐτοὺς εἰσάπαν ἀπώσηται; πότε δὲ τοὺς ἀκολάστους ἢ ἀδίκους;
οὐκ ἐπειδὰν σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη φυγὴν αἴδιον κατ᾽ αὐτῶν
ψηφίσωνται; πότε δὲ τοὺς ἀσεβεῖς; οὐχ ὅταν εὐσέβεια τῶν ἰδίων ὀργίων
ἀποσχοινίσῃ; διό μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως δυσκάθαρτοι εὔξασθαι ἂν 144
κολασθῆναι μᾶλλον ἢ ἀφεθῆναι· ἡ μὲν γὰρ ἄφεσις αὐτοὺς ὥσπερ ἀνερ-
μάτιστα καὶ ἀκυβέρνητα πλοῖα ῥᾷστα ἀνατρέψει, ἡ δὲ κόλασις ἐπανορ-
θώσεται. ἢ οὐκ ἀμείνους μὲν τῶν ἀπαιδαγωγήτων οἱ ὑπὸ παιδαγωγῶν 145
ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ἐπιπληττόμενοι, ἀμείνους δὲ τῶν ἀνεπιτιμήτων οἱ
ὑπὸ διδασκάλων ἐν οἷς περὶ τὰς τέχνας οὐ κατορθοῦσιν ὀνειδιζόμενοι,
εὐτυχέστεροι δὲ καὶ κρείττους τῶν ἀνεπιτροπεύτων νέων οἱ μάλιστα μὲν
ἐπιστασίας καὶ ἀρχῆς ἀξιωθέντες φυσικῆς, ἣν οἱ γεννήσαντες ἐπὶ τέκνοις
κεκλήρωνται, εἰ δὲ μή, δευτέρων γοῦν ἡγεμόνων ἐπιλαχόντες, οὓς
ὀρφανίας ἔλεος ἐπιτρόπους εἴωθε χειροτονεῖν τὴν γονέων ἐν ἅπασι τοῖς
συμφέρουσι τάξιν ἐκπλήσοντας; (40.) ἱκετεύωμεν οὖν τὸν θεὸν οἱ 146
συνειδήσει τῶν οἰκείων ἀδικημάτων ἐλεγχόμενοι, κολάσαι μᾶλλον ἡμᾶς
ἢ παρεῖναι· παρεὶς μὲν γὰρ οὐκέτι τοῦ ἵλεω δούλους ἑαυτοῦ, γενέσεως
δὲ τῆς ἀνηλεοῦς ἀπεργάσεται, κολάζων δὲ ἐπιεικῶς τε καὶ πρᾴως ἅτε
χρηστὸς ὢν ἐπανορθώσεται τὰ ἁμαρτήματα, τὸν σωφρονιστὴν ἔλεγχον,
τὸν ἑαυτοῦ λόγον, εἰς τὴν διάνοιαν ἐκπέμψας, δι᾽ οὗ δυσωπήσας καὶ
ὀνειδίσας περὶ ὧν ἐπλημμέλησεν αὐτὴν ἰάσεται. διὰ τοῦτο „πάνθ᾽ 147
ὅσα ἂν εὔξηται χήρα καὶ ἐκβεβλημένη κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς" φησὶν
ὁ νομοθέτης μενεῖν αὐτῇ (Num. 30, 10)· τὸν μὲν γὰρ θεὸν ἄνδρα καὶ
πατέρα τῶν ὅλων σπορὰν καὶ γένεσιν ἁπάντων παρεχόμενον ἐνδίκως
φήσομεν, διάνοιαν δὲ ἐκβεβλῆσθαι καὶ χήραν θεοῦ, ἥτις ἢ γονὰς θείας
οὐ παρεδέξατο ἢ παραδεξαμένη ἑκουσίως αὖθις ἐξήμβλωσε. τοιγαροῦν 148
ὅσα ἂν ὁρίσηται, καθ᾽ ἑαυτῆς ὁριεῖται, καὶ ταῦτα μενεῖ πάντως ἀνίατα·
πῶς γὰρ οὐ κακὸν ἀπευκτόν, ὁρίζεσθαί τι καὶ παγίως ἀποφαίνεσθαι
περὶ αὑτῆς γένεσιν τὴν ἄστατον πάντῃ καὶ φορητήν, ἐπιγράφουσαν

1 ἐπ᾽ αὐτῷ] ἀπ᾽ αὐτοῦ coni. Mang. 4 καθ᾽ ἑαυτῶν F 5 ὀργίων Mang.: ὀρὔων U, ὀργυιῶν F, ὀργῆς HL 8 ῥᾷστον U ἀνατρέπει H 11 οὐ κατορθοῦσιν] οὐκ ἀνορθοῦσιν F 17 οἰκείων] ἰδίων U 20 ἐπανωρθώσεται F ἐλέγχων U 23 ἂν] ἐὰν UF 24 μενεῖν Mang.: μένειν codd. 26 ἐκβεβλῆσθαι] fort. ἐκβεβλημένην καὶ χήραν UF: τὴν χήραν HL 27 ἀκουσίως U ἐξήμβλωσεν U 28 ἂν] ἐὰν FH μένει FH 29 ἄπευκτον F: ἄφευκτον UHL 30 αὐτῆς codd.

αὐτῇ τὰς τοῦ ποιοῦντος ἀρετάς; ὧν μία ἐστί, καθ' ἣν ἀνενδοιάστως
149 καὶ ἀκλινῶς ἕκαστα ὁρίζεται. τοιγαροῦν οὐ χηρεύσει μόνον ἐπιστήμης,
ἀλλὰ καὶ ἐκβεβλήσεται· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ χηρεύουσα μὲν μήπω
δὲ ἐκβεβλημένη τοῦ καλοῦ ψυχὴ δύναταί πως ἐγκαρτερήσασα τὰς πρὸς
τὸν ὀρθὸν λόγον τὸν νόμιμον ⟨ἄνδρα⟩ συμβάσεις καὶ καταλλαγὰς εὑρεῖν·
ἡ δ' ἅπαξ διαζευχθεῖσα καὶ | διοικισθεῖσα ὡς ἄσπονδος μέχρι τοῦ p. 220 M
παντὸς αἰῶνος ἐκτετόξευται, εἰς τὸν ἀρχαῖον οἶκον ἐπανελθεῖν ἀδυνατοῦσα.
150 (41.) Περὶ μὲν οὖν τοῦ „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι"
τοσαῦτα εἰρήσθω· τὰ δ' ἀκόλουθα σκεψώμεθα. „εἰ ἐκβάλλεις με"
φησί „σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
κρυβήσομαι" (Gen. 4, 14). τί λέγεις, ὦ γενναῖε; ἐὰν ἐκβληθῇς ἐξ
151 ἁπάσης τῆς γῆς, ἔτι κρυβήσῃ; τίνα τρόπον; ζῆν γὰρ δύναιο ἄν; ἢ τοῦτ'
ἠγνόησας, ὅτι τοῖς ζῴοις ἡ φύσις διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς αὐτοὺς
τόπους πρὸς διαμονὴν ἐδωρήσατο, θάλατταν μὲν ἰχθύσι καὶ παντὶ τῷ
ἐνύδρῳ γένει, γῆν δὲ ἅπασι τοῖς χερσαίοις; χερσαῖον δὲ κατά γοῦν τὰς
σώματος συγκρίσεις ζῷον καὶ ἄνθρωπός ἐστι· διὰ τοῦτο ἀμείψαντα τὰς
οἰκείους χώρας ἕκαστα καὶ ὥσπερ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐλθόντα ῥᾳδίως
τελευτᾷ, τὰ μὲν χερσαῖα καθ' ὕδατος δύντα, τὰ δ' ἔνυδρα ἐπὶ χέρσον
152 ἀναπλεύσαντα. εἴπερ οὖν ἐκβληθείης ἀπὸ γῆς ἄνθρωπος ὤν, ποῖ
τετράψῃ; νήξῃ καθ' ὕδατος τὴν τῶν ἐνύδρων ἀπομιμούμενος φύσιν;
ἀλλ' ὑποβρύχιος αὐτίκα τεθνήξῃ. ἀλλὰ πτερώσας καὶ μετεωρίσας
σαυτὸν ἀεροβατεῖν ἐθελήσεις τὸ χερσαῖον εἰς πτηνοῦ γένος μεταβαλών;
ἀλλ' εἰ δύνασαι, μετάπλαττε καὶ μεταχάραττε τὸ θεῖον νόμισμα· ἀλλ'
οὐ δυνήσῃ· ὅσῳ γὰρ ἂν μετεωρότερον σεαυτὸν ἐξάρῃς, τοσούτῳ θᾶττον
ἀφ' ὑψηλοτέρου μετὰ πλείονος φορᾶς ἐπὶ γῆν τὸ οἰκεῖον χωρίον
153 ἐνεχθήσῃ. (42.) ἄνθρωπος δ' ἂν ἤ τι τῶν γενομένων κρύπτεσθαι
δυνηθείη θεόν; ποῦ; τὸν ἐφθακότα πάντῃ, τὸν ἄχρι περάτων ἀποβλέποντα, τὸν πεπληρωκότα τὸ πᾶν, οὗ τῶν ὄντων οὐδὲ τὸ βραχύτατον
ἔρημον; καὶ τί παράδοξον, εἰ μηδενὶ τῶν γενομένων ἐφικτὸν κρύπτεσθαι

1 αὐτῇ UF 2 ἐπιστήμη HL 5 ἄνδρα add. Mang. συμβιβάσεις FL 6 διοικηθεῖσα HL 10 ἐκβάλλεις UHL: ἐκβάλῃς F, ἐκβαλεῖς v 11 ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 13 τῆς om. U κρυβήσῃ FL²: κρυφθήσῃ UHL¹ τοῦτ'] τούτων U 14 ἠγνόησεν HL¹ 15 θάλαττα H 16 γοῦν] μὲν F 18 οἰκείους F: οἰκείας UHL 22 μετεωρήσας UF 23 αὐτὸν U πτηνὸν coni. Markland 25 ὅσον L ἂν F: ἐὰν UHL θᾶττον μᾶλλον L 26 φορᾶς] χαρᾶς H 30 τί] τὸ U ἐφηκτὸν H

τὸ ὄν, ὁπότε οὐδὲ τὰς ὑλικὰς ἀρχὰς ἔνεστι διεκδῦναι, ἀλλ' ἀνάγκη
τῷ μίαν διαφυγόντι εἰς ἑτέραν μεταβῆναι; εἰ τὸ ὄν, καθ' ἣν τέχνην 154
ἐποίει τὰ ἀμφίβια, κατὰ ταύτην καὶ ζῷον πανταχοῦ βιωσόμενον ἐβουλήθη
καινουργῆσαι, τοῦτο τὸ ζῷον, εἰ μὲν τὰ βάρος ἔχοντα ἀπεδίδρασκε γῆν
καὶ ὕδωρ, πρὸς τὰ τῇ φύσει κοῦφα ἀέρα καὶ πῦρ ἧκεν ἄν, ἔμπαλιν δ'
ἐνομιλῆσαν τοῖς μεταρσίοις, εἰ μετανάστασιν ἐζήτει τὴν ἀπ' αὐτῶν,
τὸν ἐναντίον ἤμειψεν ἂν χῶρον· ἔδει γὰρ αὐτὸ πάντως καθ' ἓν τοῦ
κόσμου μέρος προφαίνεσθαι, ἐπειδὴ τοῦ παντὸς ἔξω δραμεῖν ἦν ἀδύνατον,
πρὸς τῷ μηδὲ ἐκτὸς ὑπολελεῖφθαί τι τὸν δημιουργὸν ὅλας δι' ὅλων τὰς
τέτταρας ἀρχὰς εἰς τὴν τοῦ κόσμου σύστασιν ἀναλώσαντα, ἵνα ἐκ
p. 221 M. μερῶν τελείων τελειότατον | ἀπεργάσηται τὸ πᾶν. ὁπότ' οὖν ὅλον 155
ἐκφυγεῖν τὸ τοῦ θεοῦ ἔργον ἀμήχανον, πῶς οὐκ ἀδύνατον μᾶλλον
ἀποδρᾶναι τὸν ποιητὴν καὶ ἡγεμόνα τούτου; μηδεὶς οὖν τὴν πρόχειρον
ἐκδοχὴν τοῦ λόγου παραδεχόμενος ἀνεξετάστως τῷ νόμῳ τὴν ἰδίαν
εὐήθειαν προσαρτάτω. περισκεψάμενος δ' ὅπερ αἰνίττεται δι' ὑπονοιῶν
τὸ σαφὲς διαγνώτω. (43.) μήποτ' οὖν ὅπερ ἐμφαίνεται διὰ τοῦ „εἰ 156
ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου
σου κρυβήσομαι" τοῦτ' ἐστίν· εἰ μὴ παρέχεις μοι τὰ γῆς ἀγαθά, οὐδὲ
τὰ οὐρανοῦ δέχομαι· καὶ εἰ μή τίς ἐστι χρῆσις καὶ ἀπόλαυσις ἡδονῆς,
καὶ ἀρετὴν παραιτοῦμαι· καὶ εἰ τῶν ἀνθρωπείων μὴ μεταδίδως ἀγαθῶν,
ἔχε καὶ τὰ θεῖα. τὰ γὰρ παρ' ἡμῖν ἀναγκαῖα καὶ τίμια καὶ γνήσια ὡς 157
ἀληθῶς ἀγαθὰ ταῦτα· φαγεῖν, πιεῖν, [περιβαλέσθαι,] ποικιλίαις χρωμάτων
δι' ὄψεως ἡσθῆναι, μελῳδίαις παντοδαπῶν ἤχων δι' ἀκοῆς τερφθῆναι,
ἀτμῶν ἀποφοραῖς εὐώδεσι διὰ μυκτήρων γανωθῆναι. ταῖς γαστρὸς καὶ
μετὰ γαστέρα ἡδοναῖς ἁπάσαις εἰς κόρον χρήσασθαι, τῆς ἀργύρου καὶ

---

1 ἀλλὰ F 2 μετεμβῆναι F εἰ τὸ ὄν scripsi: εἶτ' οὖν UHL, εἴτουν F, εἰ γοῦν Mang. 3 ἐβουλήθη HL: ἐβλήθη UF 5 δ' om. UF 6 εἰ om. UF 7 καθ' ἓν πάντως transp. U 8 τοῦ παντὸς UF: τοῦ om. HL 9 τῷ] τὸ UL μηδὲν L ὑπολελεῖφθαι UFH: ὑπολειφθῆναι L τὸν δημιουργὸν codd.: τοῦ δημιουργοῦ v ὅλων UF: ὅλου HL 10 ἀναλώσαντα codd.: ἀναλώσαντος v 15 ἐξαρτάτω H 17 ἐκβάλλεις FH: ἐκβαλεῖς UL ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 18 τουτέστιν codd. γῆς UF: τῆς γῆς HL 20 ἀνθρωπείων UF: ἀνθρωπίων H, ἀνθρωπίνων L εἰ μὴ τῶν ἀνθρωπείων transp. U 22 περιβαλέσθαι seclusit Wendl. (cf. 294,2) ποικιλίαις UF: ποικίλαις HL ποικίλαις χρωμάτων ἰδέαις Mang. 23 δι' ὄψεως om. H ἡσθῆναι UF: ἡδέως ἡσθῆναι HL 24 ταῖς] τῆς F

---

9 sqq. cf. Platonis Tim. p. 32 C

χρυσοῦ κτήσεως μὴ ἀμελῆσαι, τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ ὅσα ἄλλα συντείνοντα
πρὸς δόξαν περιβαλέσθαι· φρόνησιν δ' ἢ καρτερίαν ἢ δικαιοσύνης αὐστηρὰς
διαθέσεις ἐπίπονον παρασκευαζούσας βίον ἐῶμεν· εἰ δ' ἄρα καὶ χρηστέον
158 αὐταῖς, οὐχ ὡς ἀγαθοῖς τελείοις χρηστέον, ἀλλ' ὡς ποιητικοῖς ἀγαθοῦ. σὺ
μὲν οὖν, ὦ καταγέλαστε, φὴς ὅτι τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἀφαιρε-
θεὶς πλεονεκτημάτων εἰς ὄψιν οὐκ ἀφίξῃ θεοῦ; ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι, ἐὰν
ἀφαιρεθῇς, πάντως ἀφίξῃ· λυθεὶς γὰρ τῶν ἀρρήκτων σώματος καὶ περὶ
159 σῶμα δεσμῶν φαντασιώσῃ τὸν ἀγένητον. (44.) ⟨τὸν⟩ Ἀβραὰμ οὐχ
ὁρᾷς ὅτι „γῆν καὶ συγγένειαν καὶ πατρὸς οἶκον", τὸ σῶμα, τὴν αἴσθησιν,
τὸν λόγον, „καταλιπὼν" (Gen. 12, 1) ἄρχεται ταῖς τοῦ ὄντος ἐντυγχά-
νειν δυνάμεσιν; ὅταν γὰρ ὑπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν οἰκίαν, λέγει ὁ νόμος
ὅτι „ὤφθη ὁ θεὸς αὐτῷ" (Gen. 12, 7), δηλῶν ὅτι ἐναργῶς φαίνεται τῷ
τὰ θνητὰ ὑπεκδύντι καὶ εἰς ἀσώματον τοὐδὲ τοῦ σώματος ψυχὴν
160 ἀναδραμόντι. διὸ καὶ Μωυσῆς „λαβὼν τὴν αὐτοῦ σκηνὴν ἔξω πήττει
τῆς παρεμβολῆς" (Exod. 33, 7) καὶ μακρὰν διοικίζει τοῦ σωματικοῦ
στρατοπέδου, μόνως ἂν οὕτως ἐλπίσας ἱκέτης καὶ θεραπευτὴς ἔσεσθαι
τέλειος θεοῦ. τὴν δὲ σκηνὴν ταύτην κεκλῆσθαί φησι μαρτυρίου, σφόδρα
παρατετηρημένως, ἵν' ᾖ τοῦ ὄντος | ὑπάρχῃ, μὴ καλῆται μόνον· τῶν p. 222 M.
γὰρ ἀρετῶν ἡ μὲν θεοῦ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι κατὰ τὸ εἶναι συνεστῶσα,
ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ὑφέστηκεν· οὗ χάριν ἀναγκαίως
ἐρεῖ περὶ αὐτοῦ· „ἐγώ εἰμι ὁ ὤν" (Exod. 3, 14), ὡς τῶν μετ' αὐτὸν
οὐκ ὄντων κατὰ τὸ εἶναι, δόξῃ δὲ μόνον ὑφεστάναι νομιζομένων· ἡ δὲ
Μωυσέως σκηνὴ συμβολικῶς οὖσα ἀνθρώπου ἀρετὴ κλήσεως, οὐχ
ὑπάρξεως, ἀξιωθήσεται, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα τῆς θείας ἐκείνης
161 ὑπάρχουσα. τούτοις ἕπεται καὶ τὸ Μωυσῆν, ὁπότε χειροτονεῖται „θεὸς
τοῦ Φαραώ", μὴ πρὸς ἀλήθειαν γεγενῆσθαι, δόξῃ δὲ μόνον ὑπολαμ-
βάνεσθαι· θεὸν γὰρ διδόντα μὲν οἶδα καὶ χαριζόμενον, διδόμενον δὲ οὐ
δύναμαι νοῆσαι, λέγεται δὲ ἐν ἱεραῖς βίβλοις· „δίδωμί σε θεὸν Φαραώ"
(Exod. 7, 1), τοῦ διδομένου πάσχοντος, οὐ δρῶντος· δραστήριον δὲ τὸ
162 ὄντως ὄν, οὐ πάσχον, ἀναγκαῖον εἶναι. τί οὖν διὰ τούτων συνάγεται;

2 περιβάλλεσθαι F αὐστηρὰς codd.: αὐστηρᾶς v 3 παρασκευάσας H 4 ἀλλ' U 5 φὴς om. in lacuna H 6 ἀφίξοι H δέ] δή coni. Mang. 7 ἀρρήκτων UF (coni. Markland): ἀρρήτων HL 8 φαντασιωθήσῃ FH ἀγέννητον UHL τὸν add. Markland 13 ψυχὴν] σκηνὴν coni. Markland 14 Μωσῆς U αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 16 μόνως UF: μόνως γὰρ HL 17 τέλειος] τέλος U 18 καλεῖται H 20 ὑφέστηκεν UF: ἐφέστηκεν HL 21 ἐρεῖ] ἔνι FL² αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 23 Μωϋσέος FH 28 σε] σοι H 29 οὐ] ἢ H 30 πάσχων H ἀναγκαῖον scripsi: ἀναγκαίως codd. διὰ UF: δὴ HL

ὅτι ὁ σοφὸς λέγεται μὲν θεὸς τοῦ ἄφρονος, πρὸς ἀλήθειαν δὲ οὐκ ἔστι
θεός, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀδόκιμον τετράδραχμόν ἐστι τετράδραχμον· ἀλλ'
ὅταν μὲν τῷ ὄντι παραβάλληται, ἄνθρωπος εὑρεθήσεται θεοῦ, ὅταν
δὲ ἄφρονι ἀνθρώπῳ, θεὸς πρὸς φαντασίαν καὶ δόκησιν, οὐ πρὸς ἀλή-
θειαν καὶ τὸ εἶναι, νοούμενος. (45.) τί οὖν ματαιάζεις λέγων „εἴ με 163
ἐκβάλλεις ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ σὲ κρυβήσομαι“ (Gen. 4, 14); τοὐναντίον
γὰρ εἴ σε τοῦ γεώδους ἀπελάσαι, τὴν εἰκόνα ἐμφανῶς δείξει τὴν ἑαυτοῦ.
τεκμήριον δέ· σὺ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστήσῃ, μεταναστὰς
δὲ τὸ γήινον σῶμα οὐδὲν ἧττον οἰκήσεις· λέγει γὰρ αὖθις· „ἐξῆλθε δὲ
Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ⟨ἐν⟩ τῇ γῇ“ (Gen. 4, 16)·
ὥστε οὐκ ἐκβληθεὶς ἀπὸ γῆς ἀποκέκρυψαι τὸν ὄντα, ἀλλ' ἐκτραπεὶς
αὐτὸν εἰς γῆν καταπέφευγας, τὸ θνητὸν χωρίον. καὶ μὴν οὐδὲ πᾶς 164
„ὁ εὑρίσκων σε ἀποκτενεῖ“, καθάπερ σοφιζόμενος διεξῆεις (Gen. 4, 14)·
τὸ γὰρ εὑρισκόμενον ὑπὸ δυοῖν, ἢ ὁμοίου ἢ ἀνομοίου, πάντως εὑρί-
σκεται, ὑπὸ μὲν [οὖν] τοῦ ὁμοίου καὶ συγγενοῦς διὰ τὴν ἐν ἅπασιν
οἰκειότητα καὶ κοινωνίαν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀνομοίου διὰ τὴν ἀντίπαλον ἀλλο-
τριότητα· τὸ μὲν οὖν ὅμοιόν ἐστι καὶ φυλακτικὸν τοῦ παραπλησίου,
τὸ δ' ἀνόμοιον καὶ φθαρτικὸν τοῦ διαλλάττοντος. ἴστωσαν δὴ καὶ ὁ 165
Κάιν καὶ εἴ τις ἕτερος πανοῦργος, ὅτι οὐχ ὑπὸ παντὸς τοῦ ἐντυγχάνοντος
ἀναιρεθήσεται, ἀλλὰ ῥᾳδιουργοὶ μὲν ἀδελφὰς καὶ συγγενεῖς κακίας
ἐζηλωκότες φρουροὶ καὶ φύλακες αὐτοῦ γενήσονται, φρόνησιν δ' ὅσοι
καὶ ἄλλην ἀρετὴν ἐξεπόνησαν ὡς ἄσπονδον ἐχθρόν, ἣν δύνωνται,
p. 223 M. καθελοῦσι· πάντα γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ σώματα καὶ | πράγματα
πρὸς μὲν οἰκείων καὶ φίλων σῴζεται, πρὸς ἀλλοτρίων δὲ καὶ δυσμενῶν
διαφθείρεται. διὰ τοῦτο καὶ ὁ χρησμὸς ἀντιμαρτυρῶν τῇ προσποιήτῳ 166
εὐηθείᾳ τοῦ Κάιν φησίν· „οὐχ οὕτως“ φονεῖς ὡς λέγεις (Gen. 4, 15)·
λέγεις μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ τὰ παλαίσματά σου τῆς τέχνης εὑρὼν
ἀνελεῖ, οἶδας δὲ ὅτι οὐχὶ πᾶς, μυρίων ἐν τῇ σῇ τεταγμένων συμμαχίᾳ,
ἀλλὰ μόνος ὁ ἀρετῇ μὲν φίλος σοὶ δὲ ἐχθρὸς ἀσύμβατος.

---

2 τετράδαγμον (bis) H, τέτραχμον (bis) UF   3 παραβάλῃται H   4 ἀνθρώπω UF: θεῷ HL, om. Turn.   5 καὶ ⟨κατὰ⟩ coni. Wendl.   με] μὲν H   6 ἐκβάλλεις UF: ἐκβαλεῖς HL   τῆς om. U   σὲ UFH: σοῦ L   κρύβομαι UH   7 ἀπελάσαι F, ἀπελᾶσαι U: ἀπελάσω HL   δείξει scripsi: δεῖξαι UF, δείξω HL   8 τοῦ om. U   10 ᾤκισε H   ἐν om. codd., add. Turn.   τῇ om. L   11 ἐκβλήθης (sic) F   ἀπὸ γῆς ἐκβληθεὶς transp. U   13 ἀποτεκνεῖ (sic) F, ἀποτεκτένει H   14 δυεῖν F   15 οὖν seclusi   διὰ τὴν UF: διὰ om. HL   16 διὰ F: δεῖ HL, om. U   17 φυλακὸν H   18 τὸ δὲ U   25 ἀντὶ μαρτύρων F   26 οὕτως codd.: οὕτω v

167 (46.) „Ὁ δ' ἀποκτείνας" φησί „Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παρα-
λύσει" (Gen. 4, 15). καὶ τοῦτο τίνα ἔχει λόγον πρὸς τὰς ῥητὰς
διερμηνεύσεις, οὐκ οἶδα· οὔτε γὰρ τίνα ἐστὶ τὰ ἑπτὰ οὔτε πῶς ἐκδικού-
μενα οὔτε ὃν τρόπον παρίεται καὶ ἐκλύεται, δεδήλωκεν· ὥστε τροπικώτερον
168 καὶ δι' ὑπονοιῶν ἀνάγκη πάντα τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι νομίζειν. μήποτ'
οὖν ὃ βούλεται παριστάνειν ἐστὶ τοιόνδε· τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς εἰς ἑπτὰ
διανέμεται μοίρας, ὅρασιν ἀκοὴν ὄσφρησιν γεῦσιν ἁφὴν λόγον γόνιμον·
εἰ δή τις τὸν ὄγδοον ἀνέλοι, νοῦν τὸν ἡγεμόνα τούτων Κάιν, παραλύσει
καὶ τὰ ἑπτά· ῥώμῃ μὲν γὰρ τῆς διανοίας καρτερᾷ πάντα συρρώννυται,
ἀσθενείᾳ δὲ συγκάμνει, φθορᾷ δὲ ἣν ἐπάγει κακία παντελεῖ πάρεσίν τε
169 καὶ ἔκλυσιν λαμβάνει. τὰ δὲ ἑπτὰ ταῦτα ἐν μὲν σοφοῦ ψυχῇ ἀμίαντα
καὶ καθαρά, ταύτῃ καὶ τιμῆς ἐπάξια εὑρίσκεται, ἐν δὲ ἄφρονος ἀκά-
θαρτα καὶ μεμιασμένα καὶ ὅπερ εἶπεν ἐκδικούμενα, ἴσον τῷ δίκης
170 ἐπάξια καὶ τιμωρίας. ὁπότε γοῦν τὴν γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς
διενοήθη καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀμυθήτων ἀδικημάτων κάθαρσιν λαβεῖν
ἐκνιψαμένην καὶ ἀπολουσαμένην τὰ μιάσματα τρόπον ἁγνείας ἱερᾶς,
παραινεῖ τῷ φανέντι δικαίῳ, ὃς οὐ παρεσύρη τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φορᾷ,
εἰσάγειν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπερ ἦν τὸ ψυχῆς ἀγγεῖον τὸ σῶμα, „ἀπὸ
τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν ἑπτά, ἄρρεν καὶ θῆλυ" (Gen. 7, 2), δικαιώσας
τὸν ἀστεῖον λογισμὸν χρῆσθαι μέρεσι τοῖς τοῦ ἀλόγου πᾶσι καθαροῖς.
171 (47.) καὶ τοῦθ' ὅπερ ὥρισεν ὁ νομοθέτης ἐξ ἀνάγκης παρακολουθεῖ
πᾶσι τοῖς σοφοῖς· ἔχουσι γὰρ κεκαθαρμένην ὅρασιν καὶ ἐξητασμένην
ἀκοὴν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, ἔχουσι μέντοι καὶ λόγον ἀκηλίδωτον καὶ
172 τὰς πρὸς συνουσίας οὐκ ἐκνόμους ὁρμάς. ἕκαστον δὲ τῶν ἑπτὰ τῇ μὲν
ἄρρεν γίνεται, τῇ δὲ καὶ θῆλυ· ἐπειδὴ γὰρ ἢ ἴσχεται ἢ κινεῖται,
ἴσχεται μὲν κατὰ τοὺς ὕπνους ἠρεμοῦντα, κινεῖται δὲ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν
ἤδη ἐνεργοῦντα, τὸ μὲν καθ' ἕξιν καὶ ἠρεμίαν ἅτε πρὸς τὸ παθεῖν
ὑποβεβλημένον καλεῖται θῆλυ, τὸ δὲ | κατὰ κίνησίν τε καὶ ἐνέργειαν ἅτε p. 224 M.

---

3 post οὐκ οἶδα verba ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει repetunt HL (omisi cum F), ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει — οὐκ οἶδα repetit U 4 παρίεται] παραλύεται coni. Mang.
6 παριστᾶν F 7 ἀκοὴν ὄσφρησιν UF: ὄσφρησιν ἀκοὴν HL 9 καρτερᾷ UF: κραταιρᾷ H, κραταιᾷ L 10 ἀσθένεια F κακίαν F παντελεῖ HL: παντελῆ UF, παντελής v πάρεσιν UFL^2: παραίνεσιν HL^1; παράλυσιν coni. Mang.
11 λαμβάνει U: λαμβάνει παντελῆ FL^2, λαμβάνει πολυτελῆ HL^1 ἐν] ἓν H
13 εἶπεν F: εἶπον ceteri 16 ἀπολουσαμένην UFL^2: ἀπονιψαμένην HL^1
17 τοῦ κατακλυσμοῦ U: τοῦ om. FHL 18 εἰσάγειν UF: εἰσαγαγεῖν HL τὸ τῆς ψυχῆς L 22 γὰρ om. F τὴν ὅρασιν F (Mang.) 23 post αἴσθησιν aliquid deesse putavit Mang. 24 συνουσίαν F

ἐν τῷ ὁρᾶν ἐπινοούμενον ἄρρεν ὀνομάζεται. οὕτως μὲν ἐν τῷ σοφῷ 173
τὰ ἑπτὰ φαίνεται καθαρά, κατὰ δὲ τὰ ἐναντία ἐν τῷ φαύλῳ πάντα ἐκδικού-
μενα· πόσην γὰρ ὑπολαμβάνομεν πληθὺν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ὑπ᾽
ὀφθαλμῶν προδίδοσθαι πρὸς τὰ χρώματα καὶ σχήματα καὶ ἃ μὴ θέμις
ὁρᾶν αὐτομολούντων; πόσην δὲ ὑπὸ ὤτων ἁπάσαις φωναῖς ἐπακολου-
θούντων; πόσην δὲ πρὸς τῶν ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως ὀργάνων ὑπό τε
ἀτμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπλέτοις ποικιλίαις ἀγομένων; ἔτι τοίνυν σοι 174
λέγω τὸ πλῆθος ὧν ἀχαλίνου γλώττης ῥεῦμα ἀνεπίσχετον διέφθειρεν ἢ ὁ
περὶ τὰς μίξεις μετ᾽ ἐπιθυμίας ἀκρατοῦς ἀνίατος οἶστρος; μεσταὶ μὲν
αἱ πόλεις, μεστὴ δὲ ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα ἡ γῆ τῶν κακῶν
τούτων, ἐξ ὧν ὁ συνεχὴς καὶ ἄπαυστος καὶ μέγιστος πολέμων ὁ κατ᾽
εἰρήνην ἀνθρώπων γένει καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ φύεται. (48.) διόπερ 175
ἑλέσθαι ἄν μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως ἀπαίδευτοι πεπηρῶσθαι μᾶλλον
ἢ τὰ μὴ προσήκονθ᾽ ὁρᾶν ⟨καὶ⟩ κεκωφῶσθαι μᾶλλον ἢ βλαβερῶν
ἀκούειν λόγων καὶ ἐκτετμῆσθαι γλῶτταν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν ἀρρήτων
ἐκλαλῆσαι. φασὶ γοῦν ἤδη τινὰς τῶν σοφῶν τροχιζομένους ὑπὲρ τοῦ 176
τὰ ἄρρητα μηνῦσαι γλῶτταν ἀποτραγόντας τὴν ἑαυτῶν ἀργαλεωτέραν
κατὰ τῶν βασανιστῶν ἀντιτεχνήσασθαι βάσανον οὐ δυνηθέντων ἃ ἐπό-
θουν ἐπιγνῶναι. ἐξευνουχισθῆναί γε μὴν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας
ἐκνόμους λυττᾶν. ἅπαντα δὴ ταῦτα συμφοραῖς ἀνηκέστοις βαπτίζοντα
τὴν ψυχὴν δίκης καὶ τιμωρίας εἰκότως ἂν τῆς ἀνωτάτω τυγχάνοι.
λέγει δ᾽ ἑξῆς ὅτι „ἔθετο κύριος ὁ θεὸς σημεῖον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ 177
ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα" (Gen. 4, 15)· καὶ τί τὸ σημεῖόν
ἐστιν, οὐ δεδήλωκε, καίτοι γε εἰωθὼς τὴν ἑκάστου φύσιν διὰ σημείου
δεικνύναι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ῥάβδον μεταβαλὼν εἰς ὄφιν

---

1 οὕτως codd.: οὕτω v 5. 6 ἐπακολουθούντων UF: ὑπακολουθούντων HL 7 ἀπλέτοις] ἁπλῶς ταῖς F ποικιλίαις F: ποικίλαις UHL ἀπλέτου ποικιλίας coni. Mang. ἔτι τοίνυν] τί δὲ νῦν coni. Mang. 8 ὧν] ὃν F ὁ om. F 9 post μίξεις add. ὁ HL 13 δοκῶσιν F 14 ἢ τὰ — μᾶλλον om. H καὶ addidi 15—17 ὑπὲρ — γλῶτταν om. U 20 λυτᾶν F 25 ὄφιν] φύσιν H

16—19 cf. Plut. de garrul. 8 p. 505 D Diog. La. IX 27. 19 *Orig. Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.)* . . . καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι „ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν".

καὶ τὴν χεῖρα Μωυσέως εἰς χιόνος ἰδέαν καὶ τὸν ποταμὸν εἰς αἷμα.
178 μήποτ' οὖν αὐτὸ τοῦτο σημεῖόν ἐστι τῷ Κάιν τοῦ μὴ φονευθῆναι τὸ
μηδέποτε ἀναιρεθῆναι· οὐ γὰρ θάνατον αὐτοῦ διὰ πάσης τῆς νομοθεσίας
δεδήλωκεν αἰνιττόμενος ὅτι, ὥσπερ ἡ μεμυθευμένη Σκύλλα, κακὸν ἀθά-
νατόν ἐστιν ἀφροσύνη, | τὴν μὲν κατὰ τὸ τεθνάναι τελευτὴν οὐχ ὑπο- p. 225
μένουσα, τὴν δὲ κατὰ τὸ ἀποθνήσκειν πάντα ἐνδεχομένη τὸν αἰῶνα. 6
εἴθε μέντοι συμβαίνοι τἀναντία, ὡς ἐκποδὼν τὰ φαῦλα ἀναιρεῖσθαι
παντελῆ φθορὰν ὑπομένοντα· νῦν δ' ἀεὶ ζωπυρούμενα τὴν ἀθάνατον
ἐγκατασκήπτει νόσον τοῖς ἅπαξ πρὸς αὐτῶν ἁλοῦσιν.

1 Μωυσέος FH 2 τῷ] τοῦ F 3 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 4 δεδήλωκε U 7 συμβαίνει H, συμβαίνειν U τὰ ἐναντία U

4 Hom. Od. μ 118 ἡ δέ τοι οὐ θνητή, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν.

τὰ δ' ἀνοίκεια· οἰκεῖα μὲν ἐν οἷς
ἡ ἰδέα· ἀνοίκεια δὲ ἐν οἷς τῆς ἐν
ὅλη μόνης τῆς ἀνθρώπου γενν
σαμένη· ὃ πρὸς ἐμφαίνειν ὡς μὴ παρα
ἵνα ταῖς μὲν ἀμέμπτοις βουλαῖς
κατορθώμασιν ἐπιγράφηται θεὸς
ἐναντίαις· ἕτεροι τῶν ὑπηκόων·
τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν
ἐνέργειαι· πάνυ δὲ καλῶς τὸ γ
τὰ εἴδη· φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλ
ἐν μέρει μορφὴν λαβόντων· ἐπ
εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει· καὶ ὥσ
τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις·
τίαν δι' ἣν ἔσχατον ἐστὶ γένος τῆς
γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν ὁ ποιητὴς
εἰργάσατο· λέγουσι μὲν οὖν οἱ τοῖς νόμ
καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς ὡς ἐνὶ μάλιστα
κοῦντες· ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγεν
τηκώς· ἔργοις ἀρίστη δωρεᾶν

ὢν ἀνακεκραμένης ἐμπτιόνος
...τίας καὶ χείρονος· διὰ τοῦτ'
...ηκοι μὴν· ὁ τῆς πονηρίας θεὸς ποιη-
...ἑτέρων ὧν αὐτὸς συνεργῶν·
...ἔσται καὶ παράξει· ἀνθρώπου
...τῶν ἡγεμόνων· τοῖς δὲ
γὰρ ἀναιτίοις εἶναι κακοῦ
κακίας καὶ καταλαλιὰν
ἀνθρώπων ἐστίν. διὸ ὁ κύριος με
δημιουργῆσθαι. μήποτε
τὰ προσέχετε τῶν
ἐν κακοτρόπῳ διαφαίνεται
...κηλὶς ὧδ' ἀντὶ τῆς καὶ
...ἐμου ἀνθρώπους ὑφ' ἑαυτοῖς
...ὥσπερ αἱ γραφαὶ μηνύουσιν
ἐπὶ πλέον ἐσμὲν θύματα τ...
πάσχοντες ἐστῶτες καὶ
...παῖδ' ὁ υἱὸς ὁ θεὸς ἀνθρώπους...
τῶν ἄλλων ἐφ' ὧν καί·
...ικος ... ταῦτα πρὸ...

Testim. de Trinitate

ἀληθῶς ὁμολο-
γοῦμεν καὶ πνεῦμα
συνεργοί. καὶ ἀπα-
λλάττεται πάσης
ἐρεσχελίας:-

PHILONIS OPERA

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

EDIDERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

VOL. II

CONTINENS DE POSTERITATE CAINI
DE GIGANTIBVS
QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS
DE AGRICVLTVRA
DE PLANTATIONE
DE EBRIETATE
DE SOBRIETATE
DE CONFVSIONE LINGVARVM
DE MIGRATIONE ABRAHAMI

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXXVII

B.

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. II

EDIDIT

PAVLVS WENDLAND

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXXVII

I

PROLEGOMENA

Adhibiti sunt in hoc volumine codices M U F G A H P L: qui omnes iam in Prolegomenis vol. I descripti sunt, et quae ratio inter eos intercedat accuratius investigatum est. quibus in codicibus singuli libri traditi sint et quid valeant singuli codices ad textum constituendum, infra exponetur, cum de singulis libris in hoc volumine editis agetur[1]). hic pauca de Tischendorfii collationibus addenda esse videntur: quae ipsae, cum antea apographa Ottoniana adhibuissemus, Lipsia, ubi in bibliotheca Universitatis servantur, Berolinum missae sunt. continentur autem tribus voluminibus, quibus inscriptum est ‚codices Tischendorfiani L. LI. LII'. tertium volumen complectitur accuratam, ut videtur, collationem codicis Vindobonensis hist. gr. 81 (cf. Nesselii catalogum p. 141. 142), codicis V (v. Prolegomena vol. I p. XXXV ss.), codicis Suppl. Kollar. 69 (nunc Suppl. gr. 50), excerptorum ex libro *de vita contemplativa*, quae in codicibus theol. gr. 65 et 110 inveniuntur. has collationes in Tischendorfii usum Henricus Ernestus Poesche confecit, ut ipse in subscriptione profitetur. primum volumen ipsius Tischendorfii collationes Parisinas continet, quae ad Parisinos 433. 434. 435. 2075. 2221, Coislinianum 43, variorum codicum excerpta Philonea pertinent. denique alterum volumen collationes codicum plerorumque Laurentianorum, Venetorum, Vaticanorum, Neapolitani complectitur. ipsius Tischendorfii collationes ideo minoris fructus sunt, quod fere satis habuit eos locos inspicere, quibus Mangey aliquam codicum discrepantiam adnotavit. quam rationem se

De Philonis codicibus

[1]) hoc obiter moneo me hoc ordine PH¹ posuisse, ubi quid H¹ habeat ex P concludendum est.

etiam in conferendo codice L secutum esse ipse testatur in primi voluminis p. 89. scito igitur plenam notitiam lectionum codicis L ex nostro apparatu hauriri non posse; verisimile est eum saepius quam adnotavimus a codice H dissentire, et factum esse potest, ut semel vel bis Turnebi emendationes diceremus, quae revera lectiones codicis L sunt. sed laborem denuo conferendi codicis L suscipere noluimus, quia persuasum habebamus nihil novi inventum iri. quod non aut H aut editio princeps suppeditaret. plura addenda sunt de usu codicum, qui excerpta Philonea continent:

De codice R 1. Codicis R sex excerpta ex libro *de posteritate Caini*, duo ex libro *de plantatione* L. Cohn in Prolegomenis voluminis primi p. LVII. LVIII composuit. idem recte monuit codicis R textum familiae UF maxime cognatum esse. quam ob causam non multum R valet ad constituendum textum libri *de posteritate Caini* in solo U traditum. p. 18,18 Mangeii emendationem ἀναπτῆναι confirmat. p. 25,7 eandem corruptelam κτησάμενοι atque U habet.

De codice N 2. Codicis N (cf. Prolegomena vol. I p. LVIII) excerpta duodecim in hoc volumine adhibita sunt, unum e libro *quod deus sit immutabilis* p. 65,12—66,4 αἴσθησις—φυτῶν. tria ex libro *de plantatione* p. 154,11—18 ἀλλὰ γὰρ — ἁμαρτίαν, p. 158,9—159,17 τόν τε παιδείας — γεγονότων, p. 166,3—13 εἰδότες οὖν — οἰνοῦσθαι, sex ex libro *de ebrietate* p. 175,16 — 176,18 τὸν οὖν ἀπειθῆ — οἴσομεν, p. 180,12 — 181,8 οὐκοῦν — Ἰσαάκ, p. 189,21—23 μὴ νομίσῃς — ζῷον, p. 195,13—27 πῶς γὰρ — θέμις, p. 198, 18. 19 τὰ ἀγαθὰ — δεξάμενοι, p. 203,9—205,6 χωρὶς — ὀνείρατα, unum ex libro *de sobrietate* p. 223,8—22 ὁ αὐτὸς — τούτων, unum ex libro *de confusione linguarum* p. 264,24—265,9 μῖξις — οἶνος. etiam his locis confirmatur quod rectissime in Prolegomenis vol. I Cohn de excerptis ad illud volumen adhibitis asseruit codicem N tantum non ubique cum familia UF conspirare. tantus enim est consensus, ut nullo loco — nam p. 264,26 vix in censum venit — ex solo N genuina lectio recepta sit. haec autem de codicum UFN familiaritate sententia etiam ordine excerptorum aliquo modo confirmatur. qui etsi non plane idem est atque in F, tamen in nonnullis partibus congruit. quod ut intellegas, ordinem scriptorum [1]).

[1]) perpaucis locis graecos titulos N praebet, ceteris latinos ipse supplevi.

e quibus deinceps compilator codicis N excerpsit, hic refero et uncis inclusos addo numeros, ad quos L. Cohn p. XXI—XXIII scripta codicis F digessit:

ἀπὸ τῶν τοῦ φίλωνος ὅσα κρείττονά τε καὶ χρησιμώτερα:

1. (24) *de congressu eruditionis gratia.*
2. (25) *de somniis I.*
3. τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Φλάκκου. deest in F; recentior enim pars a Iacobo Diassorino addita huc non pertinet.
4. (15) *de decalogo.*
5. (17) *de monarchia I.*
6. (18) *de monarchia II.*
7. (21) *de victimis.* afferuntur verba εἶτα ἐπὶ πᾶσιν — καινοτομεῖν ex ea parte libri, quam solus F servavit (*Neu entdeckte Fragm.* p. 14,2—5)[1], τοσαῦτα falso adnectitur ex ea parte libri (II 240,1 Mang.), quae etiam in aliis codicibus traditur. sequuntur alia duo ex eodem libro excerpta.
8. (22) Mang. II 264,1—265,2. haec in editionibus priore libri qui fertur *de mercede meretricis* parte continentur; recte ea in codice F post libri *de victimas offerentibus* cap. 4 poni l. c. p. 138 demonstravi. quod nunc etiam comprobatur ordine librorum, quem N testatur.
9. (3) *de vita Mosis II.*
10. (4) *de vita Mosis III.* non fortuito factum est, quod nihil ex primo *de vita Mosis* libro excerptum invenitur. eius enim prior eaque maior pars addita est in F a Iacobo Diassorino; defuisse eam etiam in archetypo codicis F inde efficitur, quod vetusta manus, ubi incipit (Mang. II 112,36), fol. 15r titulum posuit περὶ θεολογίας καὶ προφητείας μωϋσέως λόγος πρῶτος. et eiusdem familiae codex Laurentianus conv. soppr. 59 primum *de vita Mosis* librum post alterum et tertium ponit. videtur igitur primus liber iam in archetypo suo loco motus, tum mutilatus, in exemplar ab excerptore usurpatum omnino non receptus esse.
11. (5) *de specialibus legibus III.*
12. (6) *de praemiis et poenis.*

---

[1]) lectio τοῦ περὶ ἁμαρτίας, quam non debui mutare, nunc etiam codice N confirmatur.

13. (7) *de opificio.*

14. (23) τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς. F eundem titulum proprium praebet, nisi quod communem totius operis praemittit.

15. (26) *legum allegoriae I.*

16. (28) *de sacrificiis Abelis et Caini.* excerpta inveniuntur ex ea parte libri, quae in prioribus editionibus libro qui fertur *de mercede meretricis* falso inserebatur. quam F et N recte suo loco tradunt.

17. (30) *de ebrietate.*

τοῦ αὐτοῦ ὧν γράφει τὰ χρησιμώτερα:

18. *quis rerum divinarum heres sit.* deest hic liber in F; cf. adnotata ad 3.

19. (24) *de congressu eruditionis gratia.*

20. (9) τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ πολιτικοῦ, ὅπερ ἐστὶν περὶ Ἰωσήφ. titulus in F et in N consentit.

sequuntur post interposita frustula Flavii Iosephi:

21. (30) *de ebrietate.*

22. (31) *de sobrietate.*

23. (32) *quod deus sit immutabilis.*

24. (34) *de plantatione.*

25. (35) *de confusione linguarum.*

26. (36) *de nobilitate.*

Iam ut uno conspectu videas, quanta sit similitudo, si non universi ordinis, attamen singularum codicis N partium, has partes codicis N numeris librorum codicis F distinctas iuxta pono:

24	15	3	23	24	30
25	17	4	26	9	31
	18	5	28		32
	21	6	30		34
	22	7			35
					36

excerpta ex libris 24. 25, quae primo, et excerpta ex libris 24. 9, quae quinto loco posita sunt, suo loco mota esse patet. his discerpuntur excerpta ex libro *de ebrietate* (30), quae se excipere debebant. illa excerpta ex libris 24 (Mang. I 543,46—544,13). 25 succedere debebant

excerptis alteris ex libro 24 (depromptis ex Mang. I 498—540). recte enim ex ordine ab ipso Philone instituto libri *de congressu eruditionis gratia* (24) et *de somniis I* (25) se excipere debent, siquidem ei libri, qui medium locum tenent, *de profugis* et *de mutatione nominum*, omissi sunt. et libri 24. 25 ut in F, ita etiam in Vaticano 379 (v. Prolegomena vol. I p. XXVI) se excipiunt. quem locum libri 24. 25 in exemplari ab excerptore usurpato habuerint, certum non est. oportebat eos poni post librum 35. tamen verisimile est eos eundem locum habuisse atque in F Vaticano 379, i. e. post librum 23 et ante librum 26 positos fuisse. interim ponamus etiam Iosephi vitam (9) post librum 7 eo loco, quem F huic libro tribuit, quamquam ne hoc quidem certum est. certius iudicare licet de eis libris, quos N proprios habet. nam liber *quis rerum divinarum heres sit* ponendus est ante librum *de congressu eruditionis gratia* (24). recte enim ille hunc locum in N obtinet, quem ipse Philo ei tribuit. neque est cur dubitemus, quin liber *quis rerum divinarum heres sit* olim pars archetypi huius familiae fuerit, quamvis omittatur in UF Vat. 379. traditur enim in papyro, quam etiam in hac parte ab eodem fonte atque in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* pendere videri in Prolegomenis vol. III ostendam. denique non dubito, quin etiam Flaccus non ex alio codice ascitus sit ab excerptore, sed partem huius corporis effecerit. ubi ponendus sit, dubium est: ponamus interim primo loco, quem in codice tenet. iam quattuor corporis Philonei, quod N adhibuit, partes distinguere licet:

1. Flaccus, 15, 17, 18, 21, 22
2. libri 3, 4, 5, 6, 7, 9
3. liber 23, *quis rerum divinarum heres sit*, 24. 25. 26. 28
4. libri 30. 31. 32. 34. 35. 36.

apparet quantus sit consensus codicum FN. F easdem partes tradit, primam et alteram ordine inverso. inter alteram et primam haud pauca scripta F addit, quae N omisit. accedit quod FN soli supplent lacunam libri *de victimis*, priorem libri qui fertur *de mercede meretricis* partem suo loco tradunt, alteram recte libro *de sacrificiis Abelis et Caini* inserunt, denique quod in duobus quos praebet titulis N cum F consentit. quod autem ostendimus varias eiusdem corporis partes diversa ratione in F et in N coniunctas esse, inde confirmatur, quod etiam in ceteris

huius familiae codicibus modo hac modo illac partes traduntur. nam codex U, cum hoc ordine tradit scripta codicis F: 26. 27. 28. 29. 32. 33. 30, solas partes tertiam et quartam novit[1]). Vaticanus 379 omnium partium scripta tradit eodem plane ordine atque F, ut docet comparatio numerorum, quam L. Cohn p. XXVI. XXVII instituit. Laurentianus conv. soppr. 59 (Prolegomena vol. I p. XXVII. XXVIII) habet scripta 3. 4. 1. 9. 10. 2. 26. 27. 28. 29; partem igitur alteram et postremam codicis F novisse non videtur. et idem cadit in Laurentianum LXIX, 11 (v. l. c. p. XXIX), in quo ipso quoque ex scriptis 10—26 nihil laudatur. compilator codicis R hoc ordine adhibuit scripta codicis F: 11. 7 — sequitur liber *de posteritate Caini* — 34. 26 — sequitur liber *de aeternitate mundi* — 26. 34. 32. partem igitur alteram codicis F non novit. denique huc pertinent excerpta libri περὶ κόσμου, quae infra tractabimus; in quibus adhibita sunt hoc ordine scripta codicis F: 35. 36. 34 — sequitur liber *de gigantibus* (v. adnot. 1) — 34. 32. 34. 32; sequitur liber *de aeternitate mundi*. in his igitur excerptis, si praetereas librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου, qui, si codicem U sequaris (cf. etiam codicem R), ad tertiam partem pertinet — quamquam certo iudicare non licet —, non adhibiti sunt nisi libri quartae partis.

De epitome περὶ κόσμου 3. Libellus qui fertur περὶ κόσμου primum editus est ab Aldo a. 1497 una cum Aristotelis Theophrastique operibus[2]). secuta est a. 1533 Budaei editio graeco-latina[3]), in qua nullum codicem adhibitum esse ipse Budaeus profitetur[4]). hinc in editionem a. 1613 Coloniae Allobrogum

---

[1]) ordinem ab ipso Philone institutum in U servatum esse obiter moneo. et suo loco addit libros *de posteritate Caini* et *de gigantibus*. librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου primo loco habet; quem ipsum quoque, quamvis omissum in F Vaticano 379 N, partem corporis fuisse docet compilatio περὶ κόσμου (v. infra) et excerpta codicis R.

[2]) *Aristotelis operum volumen secundum . . . Philonis Iudaei de mundo liber unus. Theophrasti de igne lib. I . . . . Venetiis* 1497 in folio.

[3]) *De mundo Aristotelis lib. I, Philonis lib. I, Guilielmo Budaeo interprete. Cleomedis lib. II Georgio Valla interprete . . . Basileae, apud Ioannem Valderum, mense Martio An. MDXXXIII.* 8⁰. a Budaeo pendere videtur editio, quam Graesse et Brunet commemorant, *Aristotelis et Philonis de mundo. (Graece ed. Iac. Tusanus). Paris. Ascensius s. a. in* 4⁰. 26 folia. eadem editio repetita est a. MDXL. — ceterum Budaei versio latina iam a. 1527 prodierat (v. Prolegomena vol. I p. L).

[4]) v. eius epistulam apud Mang. II p. 601.

editam et deinceps in omnes Philonis operum editiones transiit. hunc libellum non ab ipso Philone conscriptum, sed centonem esse e Philonis scriptis compilatum primus in praefatione editionis Turnebus professus est; quam ob rem ex editione Philonis operum eum secludendum esse censuit. quae scripta compilator excerpsisset, iam Mangey fere adnotavit in editione libelli (vol. II p. 601—624), post Mangeium etiam Grossmann[1]) et Cumont[2]) accuratius demonstraverunt. huius libelli hos codices indagavi:

1. Vindobonensem philos. gr. 102 (fol. 218ʳ) saec. XV (= a).

2. Vaticanum gr. 671 (fol. 213ʳ) saec. XV vel XVI (= b). quem iam Mangey adhibuit; v. quae II p. 601 adnotat.

3. Vaticanum Reginensem gr. 123 (fol. 284ʳ) saec. XV (= r). ex his igitur codicibus excerptoris textum constitui, quem littera E in apparatu signavi. quid singuli codices traderent, raro adnotavi, singulorum vitia aperta plane omittenda erant. composita est haec epitome ex his Philonis locis:

οὐδὲν τῶν ὄντων — διαφορᾶς Mang. II 601,1 — 602,13 = *de confusione linguarum* p. 262,1—20 huius voluminis.

καὶ ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους — τῶν ἐν αὐτῷ Mang. II 602,13 — 603,6 = *de nobilitate* II 441,43—442,29 Mang.

ἐπειδὴ γὰρ — χρεῖοι Mang. II 603,6—604,38 = *de plantatione* p. 133,11—136,15 huius voluminis.

ἐκεῖναι δ' ὥσπερ — ἀγγέλων πονηρῶν Mang. II 604,38—605,26 = *de gigantibus* p. 44,6—45,8 huius voluminis.

ὕδατι δὲ ζῷα πλωτὰ καὶ ζωόφυτα, τῇ γῇ δ' αὖ ζῷά τε χερσαῖα καὶ φυτά Mang. II 605,26. 27: cf. *de plantatione* p. 136,16 huius voluminis.

καὶ τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα — γεγονότων Mang. II 605,28—606,9 = *de plantatione* p. 137,1—17 huius voluminis.

. . . τῶν σωμάτων τὰ μὲν — θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς Mang. II 606,11—23 = *quod deus sit immutabilis* p. 64,1—11 huius voluminis.

---

[1]) De Philonis Iudaei operum continua serie et ordine chronologico comment. I p. 28.

[2]) Philonis de aeternitate mundi ed. Fr. Cumont p. XXVI.

ψυχὴν δὲ — ἀποτίσει Mang. II 606,23—607,33 = *ibid.* p. 65,9 —67,10.

τῷ τοι καὶ τὸ σῶμα — ἀγένητον Mang. 607,33—608,2 = *de plantatione* p. 138,1—12.

διεξελθόντες οὖν — δυσθεράπευτος ἡ ἀλήθεια Mang. II 608,3—36 = *ibid.* p. 139,15—140,11.

ἀλλ' ὅπως — ἔτι Mang. II 608,36—40 = *ibid.* p. 144,2—4.

ὁ γὰρ δὴ θεὸς — ὑφέστηκεν Mang. II 608,40—609,9 = *quod deus sit immutabilis* p. 62,21—63,13 huius voluminis.

tum verbis ἱκανῶς οὖν διαλεχθέντες περὶ τούτων σκεπτέον ἤδη καὶ περὶ ἀφθαρσίας αὐτοῦ ad alteram eamque maiorem partem transit ex libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου excerptam. quam Fr. Cumont accurate tractavit, nos cum in edendo Philone ad hunc librum pervenerimus, denuo tractabimus.

Compilator verbo tenus Philonis textum ita descripsit, ut opus eius nobis codicis instar sit. itaque satis habebimus hunc testem ad constituendum Philonis textum adhibuisse, ipsum centonem iterum edere operae pretium non est. textus codicis, quem E adhibebat, fere consentit cum U(F). velut cum U solo haec tradit vitia: 44,10 ἄνωθεν εὐσθενῶς. 44,13 καταποθεῖσαι. 44,20 ἀποθήσεις. 64,2 ἕξιν et φύσιν. 140,2 uterque vocem θνητὸς omittit. optime UFE 62,21 vocem θεὸς tradunt, quam ceteri omittunt, 67,9 κατ' ἀπελευθέρων, cum nihili sit quod ceteri tradunt κατ' ἐλευθέρων.[1]) tamen in E neque ipsum codicem U neque F adhibitum esse vel inde apparet, quod excerpta sunt scripta quaedam, quae vel in U vel in F desunt (cf. p. VI). et sua propria et vitia et bona habet E. velut p. 44,9 recepi quod solus E praebet ἀνέπτησαν (ἀπέπτησαν ceteri). hoc enim verbum etiam alibi a Philone usurpatum videbatur commendari eis quae praecedunt καταβᾶσαι . . . . κατεπόθησαν . . . ἀνενήξαντο. p. 139,28 ss. μελέται, μνῆμαι, ἕξεις, διαθέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι solus E pluralem ἕξεις, διαθέσεις servavit, qui falso in ceteris codicibus in singularem mutatus est. speciosum etiam est p. 134,21 illud γε, quod solus E habet. — quamvis magna excerptoris fides sit,

---

[1]) idem vitium sustulit Bernays in epistula Heraclitea IX: *Die Heraklitischen Briefe p. 97.*

tamen interdum ipsius operam agnoscimus. interdum vel singula verba vel ampliores orationis partes omisit: v. adnotata ad p. 44,14. 45,8. 63,5. 11. 64,7. 67,2. 134,2. 135,19. 136,1. rarius quaedam addidit. velut p. 64,1 transitionis formulam adiecit; p. 65,16 cum antea legisset vocis αἴσθησις etymologiam, ineptissimam vocis φαντασία etymologiam οἱονεὶ φαοστασία τις οὖσα inseruit. p. 136,13. 14 Μωυσῆς δὲ ὀνόματι εὐθυβόλῳ χρώμενος ἀγγέλους προσαγορεύει addit καὶ δαίμονας post ἀγγέλους. sumpsit autem illud ex p. 44,19, quem locum ipse excerpsit. p. 64,11 θρεπτικῆς τε καὶ μεταβλητικῆς καὶ αὐξητικῆς MAGHP tradunt, θρεπτικῆς τε καὶ μεταβλητικῆς UF non recte omissis verbis καὶ αὐξητικῆς — αὐξητικὴ enim terminus Aristotelicus est etiam alibi a Philone adhibitus —; iam cum E θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς legat, non hoc in codicibus invenisse, sed ex Aristotelica doctrina (Zeller Philos. d. Gr. II 2 p. 498) lectionem familiae UF mutasse videtur. quae adhuc ex huius voluminis excerptis de ratione, quae inter U et E intercedit, disputavimus, confirmantur eis quae supra (p. VI) ex ordine scriptorum ab E excerptorum conclusimus — inde enim efficiebatur codicem familiae UF epitomatori praesto fuisse —, confirmantur vero etiam eis quae Fr. Cumont l. c. p. XXVII de altera parte excerptorum exponit. is enim ostendit epitomen fere cum U consentire, praecipue in lacunis, tamen interdum accuratius codice U archetypum reddere, p. 40,20 C. proxime ad veram lectionem a Bernaysio inventam accedere. denique illud commemorandum est, quod primus Bernays monuit[1]), epitomatorem non legisse folia illa, quae in libro *de aeternitate mundi* omnes codices suo loco mota exhibent (v. Prolegomena vol. I p. XXXVIII). quod mirum est, quia in codice U haec folia non desunt, sed ut in ceteris transposita sunt. videtur igitur nota quaedam, qua ordinis perturbatio significabatur, ex omnium codicum archetypo in archetypum familiae UF transisse, qua scriptor exemplaris ab E usurpati motus esse potest, ut haec folia omnino omitteret.

Excerptoris opera comparari potest cum eo qui duas partes ex genuinis libris Philonis resectas consarcinavit, compactas ut novum Philonis librum *de mercede meretricis* venditavit. sed libellum περὶ κόσμου multo recentiorem putaverim[2]) quam illud opusculum subditicium.

---

[1]) Gesammelte Abhandlungen I p. 290 adnot. 1; cf. Cumont p. XXVII.

[2]) cf. Diels, Doxographi p. 108².

codices enim epitomae XV exeuntis vel XVI saeculi sunt. neque ante saec. XV librum conscriptum esse verisimile est. nam si prius compositus fuisset, idem puto ei futurum fuisse quod centoni *de mercede meretricis*, ut corporibus Philoneis insereretur et cum scriptis genuinis traderetur.

denique moneo ad familiam UFN pertinere etiam codicem ab Herennio qui fertur adhibitum; v. infra p. XXVIII.

De Clemente Alexandrino

4. Clementis Alexandrini locos, quibus Philonis verba in suum usum convertit, adnotavi ad p. 3,19. 5,17. 7,8. (15,22). 111,19. 130,19. 131,12 (154,1). 155,4. 167,16. 175,3. 255,3. 277,15. 281,23. 293,5. interdum solus genuinum textum praebet, ut 3,20 ἀειδεῖς et ὄντος. 131,15 ἐνδιατρῖψαι. 131,2 αἰφνίδιον ex lin. 5 et *leg. alleg.* I § 17 scripsi; adnotare poteram Clementem loco infra posito idem testari. p. 155,7. 8 ex Clemente ἀπὸ κεφαλῆς ⟨ἄκρας⟩ ἕως ποδῶν ἐσχάτων scripsi, cum codices habeant ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν ἄκρων. p. 4,2 Clemens et D recte καὶ χρόνου tradunt. p. 282,5 quod olim conieceram ἐπιγραφόμενος pro αἰνιττόμενος, postea Clementis textu confirmari vidi. — nunc repetita Clementis lectione habeo quae addam. Protrept. § 5 p. 5 P fortasse Clemens libri *de plantatione* § 3 sqq. respicit. libri *de agricultura* § 163 p. 128,1—3 descripsit Paed. I § 28 p. 115 P μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα ἄμφω συνίστασθαί φαμεν, τήν τε πρὸς τὸ πέρας ἄφιξιν καὶ τὴν τῆς ἀφίξεως πρόληψιν. unde fortasse etiam Philoni ⟨ἅμα⟩ ἄμφω restituendum est. an Strom. II § 110. 111 p. 175 respiciat librum *quod deus sit immutabilis* § 35 ss. (cf. etiam *quis rer. div. heres sit* cap. 27), dubito.

De Eusebio

5. In hoc volumine adferri potuerunt Eusebii excerpta complura, unum (Praep. ev. VII 13) ex libro *de agricultura* § 51 (p. 105,25—106,3), duo (Praep. ev. VII 13 et VII 18) ex libro *de plantatione* § 8—10 (p. 135,1—13) et § 18—20 (p. 137,8—138,2), denique tria (Praep. ev. XI 15) ex libro *de confusione linguarum* § 62, 63 (p. 241,13—21), § 97 (p. 247,15—17), § 146. 147 (p. 257,1—9). genuinas lectiones solus Eusebius servavit p. 106,1 λόγον καὶ πρωτόγονον υἱόν (καὶ om. codd.). 135,3. 10 λόγος et λόγου (νόμος et νόμου codd.). 137,11 ὡμοίωσεν (ὁμοίως ὠνόμασεν codd.). 137,12 πνεύματος (θεοῦ codd.) et νόμισμα σημειωθὲν (νομίσας ᾗς εἴωθε sim. codd.). 137,17 ἦν (om. codd.). 241,14 λόγιον (λόγον codd.). 241,16 γε (μή γε codd.). 241,19 ὅλων (ὄντων codd.). 241,21 τὰ (om. codd.). 247,15 τοῦ τὸ ὄν. 257,2 σπουδαζέτω (σπούδαζε codd.). 257,3

ὡς ἂν (ὡς codd.). 257,6 ἀρετὰς (ἀρχὰς codd.). 257,8 ἀειδοῦς (ἀιδίου codd.). cf. etiam 135,11. habet autem Eusebii textus, ut omittam leviores paucas mutationes ipsi Eusebio, ut videtur, tribuendas, etiam proprias corruptelas: p. 106,1 scribit ἄγει κατὰ δίκην, νόμον προστησάμενος τὸν ὀρθὸν αὐτοῦ λόγον, melius codd. κατὰ δίκην καὶ νόμον, quae saepius apud Platonem et Philonem sic coniunguntur. 241,17 ἐὰν δὲ τὸν ἀσώματον ἐκεῖνον θείας ἀδιαφοροῦντα εἰκόνος, ὁμολογήσεις codd. tradunt, male Eus. θείαν ἰδέαν φοροῦντα, ἱκανῶς ὁμολογήσεις. quae lectio et inepto illo ἱκανῶς ὁμολογεῖν redarguitur et exemplis verbi ἀδιαφορεῖν, quod Philoni in deliciis est. 135,12 codices et Eusebii textus simili corruptela laborant; genuinam lectionem φωνῆς coniectura Mangey restituit.

6. Ambrosium ad solum librum *de migratione Abraami* adhibere licebat. cuius libri nonnullos locos ille suos fecit in libris *de Abraham*. quamquam potest factum esse, ut falso nonnulla ad librum *de migratione* referrem. nam si recte Massebieau coniecit[1]) etiam Geneseos cap. 10,9—15,6 in *quaestionibus in Genesim* tractata esse ea parte, quae inter alterum nostrum et tertium librum excidisset — quod certo demonstrari non potest —, considerandum videatur, an hunc potius librum Ambrosius adhibuerit. De Ambrosio

7. De Sacris Parallelis (cf. vol. I p. LXIII sqq.) nuper accuratius egit K. Holl[2]), qui demonstravit recensionis D^V duos alios codices, Ottob. gr. 79 saec. XV et Ambros. H 26 inf. eiusdem saeculi, servatos esse, codicem D^V apographum Ottoboniani esse. quod hoc apographum solum adhibuimus, non vereor ne incommodo fuerit, cum tres codices inter se simillimi sint. idem probavit eam recensionem ad alphabeticum ordinem redactam, quae codicibus $D^P D^M$ et altera parte codicis D^L servata est, ex recensionibus codicum D^V et D^R, non ex ipso Ioannis Damasceni opere — hunc enim revera auctorem operis esse gravissimis argumentis comprobat — compilatam esse. etiam in hoc volumine Ioannes Damascenus non raro solus genuinas lectiones suppeditat, ut p. 34,1 πολιὸν (τὸν U). 70,9 νομοθετήσοντι (νομοθετήσαντι codd.). 172,6 τοῦ (om. codd.). 172,71 χρησομένοις (χρησαμένοις codd.). 189,16 ὁ (om. codd.). 204,13 De Sacris Parallelis

1) Le classement des oeuvres de Philon p. 9. cf. Neu entdeckte Fragmente p. 64.

2) Die Sacra Parallela des Johannes Damascenus. Leipzig 1896. Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Litteratur XVI 1.

διαφέρειν (διὰ γραμμάτων codd.). p. 194,20 τὰ γὰρ ἀκούσια ἡμίσεα κακῶν καὶ κουφότερα D tradit, ἡμίση κακῶν κουφότερα F, ἡμίσει κακῶν κουφότερα GU. haec lectio, nisi forte ἡμίσει κακῶν ⟨ἑκουσίων⟩ κουφότερα suppleas, intellegi non potest. lectio Ioannis Damasceni comprobatur locis Philoneis II 608,8 Mang. ἥμισυ. γάρ φασι. κακοῦ ἡσυχία. II 310,28 Mang. κουφότερον ἢ κατὰ μοιχείαν ἁμάρτημα δρῶν, ἥμισυ σχεδὸν ἐκείνου. aliis locis Ioannes Damascenus meliorum codicum lectionem confirmat. velut 50,16 ἰδίων (MAU). 62,18 οὐδὲν θεῷ (M). 63,16 ἐπὶ τῆς γῆς (GUF, om. MAHP). 63,19 λείποντα (MAGP). 117,9 παρελθεῖν (MAG); cf. etiam 57,18. 65,19. 71,5. denique interdum feliciter accidit, quod Ioannis Damasceni auctoritate ea lectio commendatur. quae. cum rationibus ex textu petitis praeferenda videatur. tamen optimorum codicum auctoritate caret, ut 62,6 ἐγκαλεῖν (UF). 67,6 μάλιστα (G, om. ceteri). 172,10 ἐκδιδοῦσα (G). — nuperrime Papadopulos-Kerameus fragmenta Philonea codicis Hierosolymitani 15 (= D^H). in quo variae Sacrorum Parallelorum recensiones coniunctae inveniuntur[1]), edidit[2]). haec igitur ex codice Hierosolymitano volumini primo addenda sunt[3]): p. 14 nr. 53 = *de opificio mundi* p. 7,11—15, lin. 11 D^H θέλοι (= D^R) legit, lin. 12 οὐδὲν ἕτερον εὑρίσκει. ceterum cum D consentit. — p. 13 nr. 41 = *ibid.* p. 20,6. — p. 10 nr. 17 = *ibid.* p. 23,2—12. D^H consentit cum D, nisi quod lin. 5 σώματος omittit. χαρακτῆρι habet. lin. 6 ἀνθρώπου σῶμα οὐδὲ εἰκών, lin. 8 ὁ tradit. — p. 14 nr. 56 = *ibid.* p. 43,1—3. — p. 3 nr. 10 (ab editore falso inter inedita numeratum) = *legum alleg.* I p. 72,3—7. — p. 9 nr. 8 = *ibid.* p. 88,2. 3 σοφὸν μὲν εὑρεῖν ἕνα ἔργον, φαύλων δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον. omittit igitur D^H καὶ πιστὸν in D^P et D^R interpolatum. — p. 16 nr. 84 = *ibid.* III p. 129,26—130,4. p. 130, 1 D^H coniecturam meam κτήματα confirmat. — p. 10 nr. 14 Φίλωνος (contra D^R falsum lemma habet) = *ibid.* III p. 133,6. 7 δουλοῖ τὸν λογισμόν, κἂν μήπω τέλειον αὐτῆς ἐκφοιτήσῃ τὸ γέννημα. D^H Mangeii emendationem ἐκφοιτήσῃ comprobat, omittit prima verba, quae D^R servavit. — p. 11

[1]) v. L. Cohn, Jahrb. für prot. Theol. XVIII p. 486, Holl l. c. p. 114 sqq.

[2]) Extrait du Journal du Ministère de l'instruction publique. St. Petersbourg 1897. Janvier..

[3]) ubi nihil adnotavi, eadem verba in D^H laudantur quae in ceteris excerptorum D codicibus; apertas corruptelas codicis D^H fere omitto.

nr. 19 = *ibid.* p. 148,25—149,5. D^{H} habet ὁ πάντα, ἀνίας. — p. 4 nr. 16 (falso in ineditis numeratum) = *de Cherubim* p. 199,25—200,2. 7—12. lin. 26 τὸ δι' ὅ omittit, p. 200,9 συνεκράθη scribit. — p. 9 nr. 3 = *de sacrificiis Abelis et Caini* p. 247,9—12. — p. 12 nr. 35 = *ibid.* p. 252,4—9. lin. 5 ἢ πόλιν θεάσομαι. — p. 3 nr. 11 (falso inter inedita numeratum) ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας = *quod. det. pot. ins.* p. 266,7—10. 13—17. 267,25—268,2. D^{H} δυναμένου et ἄμεινον cum D^{C} lin. 15. 16 legit. p. 267,26 πάσαις. p. 268,2 προσελθὼν et διαιρεῖσθαι. — alteri volumini haec testimonia addenda sunt: p. 11 nr. 24 = *de posteritate Caini* p. 4,1. 2. bis fol. 40^{v} et 65^{v} haec verba laudantur. priore loco recte συνόλως, altero cum $D_1{}^{C}D_1{}^{R}$ οὖν ὅλως legitur. — p. 12 nr. 39 Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων = *ibid.* p. 6,11—19. lin. 12 εἶναι καὶ omittit. — p. 11 nr. 23 = *ibid.* p. 13,9. 10. lin. 10 D^{H} ἐβουλεύσατο legit. — p. 9 nr. 10 = *ibid.* p. 32,16—20. lin. 18 ῥώμην recte legit. — p. 9 nr. 12 = *quod deus sit immutabilis* p. 57,19—58,5. 57, 14—19. lin. 58,3 αὐτοῦ legit. inter τιμητικῶς et τιδίδωσι (sic) lacuna hiat supplenda ex ceteris codicibus excerptorum D. — p. 13 nr. 44 = *ibid.* p. 62,13—18. lin. 16 cum D^{C} αὐτὰ pro οὐδὲν legit. — p. 3 nr. 9 (falso inter inedita numeratum) = *ibid.* p. 70,17. — p. 4 nr. 17 (falso inter inedita numeratum) = *ibid.* p. 89,16. D^{H} ἐπήκοοι legit. — p. 12 nr. 38 = *de ebrietate* p. 175,3—5. — p. 13 nr. 49 = *ibid.* p. 176,14—18. lin. 15. 16 eandem corruptelam habet atque ceteri excerptorum D codices.

Ad ea florilegia, quae pendent a Ioannis Damasceni Sacris Parallelis, hoc volumine adhibitum accedit florilegium codicis Barberini I 158 saec. XI, quod amplior quaedam Maximi eclogarum recensio esse videtur, cognata, quantum quidem ex Wachsmuthii adnotationibus concludere licet[1]), Maximi codici Laurentiano IX 29, fortasse etiam Vaticano 739. is solus adhibetur testis ad p. 13,2—8 — quem locum excerpta D non tradunt —, ubi lin. 2 et 8 genuinas lectiones ὅς et προφαίνεσθαι suppeditat. cum Melissa Barocciana congruit tradens p. 174,6—13. cum Damasceno tradens 175,3—5, ubi tamen solus usque ad lin. 7 pergit, cum eodem laudans p. 176,14—18. eundem bis per memoriae lapsum non adhibui. primum non suppeditavi amico locos quos Barberinus adfert ex

[1]) Studien zu den griechischen Florilegien p. 105. 85.

libro *de sacrificiis Abelis et Caini* vol. I p. 218,8—10 ὁρᾷς πάντ' ἀγαθὰ — μεθέμενος consentiens cum D, nisi quod ἀθρόον non omittit, et p. 218,14. 15 θνητῷ γὰρ οὐδενὶ — δεδώρηται, hucusque consentiens cum Antonii Melissa, tum addens lin. 15. 16 ἵνα κἂν ταύτῃ τὸ μακάριον ἐν τοῖς οὖσι μόνον ὁ θεὸς εὐδαιμονίζηται. tum solus laudat libri *de plantatione* p. 138,6—12: ὁπότε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς ὕλης ὀφθαλμοὶ τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὡς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου πρὸς τὸν μακρὰν οὕτως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν καὶ ψαύειν τῶν περάτων αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρὴ νομίσαι τὸν πάντα (sed post πάντα rasura. πάντῃ Philonis codices) δρόμον τῶν ψυχῆς ὀμμάτων, ἅπερ τῷ πρὸς τὸ θεῖον ἔρωτι πτερωθέντα οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα τείνεται, παραπεμφάμενα δὲ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τοὺς ὅρους πρὸς αὐτὸ ἐπείγεται τὸ ἀγένητον. quo loco animadvertenda esse videtur lectio πρὸς αὐτὸ ἐπείγεται τὸ ἀγένητον (cf. lin. 3 τὸ ὄν). in lectione παραπεμφάμενα Barberinus concinit cum GH. sed verum esse videtur quod ex MUFE in textum recepi παραμειψάμενα. saepe enim hoc verbum de commutatione loci Philo adhibet. semel apud eum medium genus παραπέμπεσθαι legitur, atque id non de eo qui locum commutat, sed de eo, qui alium loco movet: II 12,13 Mang. παραπεμψάμενος οὖν τούς τε κατ' οὐρανὸν περιπολοῦντας καὶ τὴν Χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην. — iure quaeritur, unde florilegium codicis Barberini aliquot fragmenta propria, quae in excerptis D omissa sunt, hauserit. quae quaestio nisi ab eo, qui plura florilegia cognata adhibuerit, solvi non potest. hoc tamen dixerim fortasse Antonii Melissam ad hanc quaestionem solvendam aliquid valere; in qua tertium Damasceni librum, Parallela, qui ipse nobis traditus non est, sed cuius partem modo ex compilationibus alphabeticis recuperare licet, excerptum esse Loofs et Holl demonstraverunt. videntur igitur communi cuidam Antonii et florilegii Barberini fonti Parallela Damasceni partem materiae suppeditasse. et a Parallelis, quibus humanae virtutes et vitia tractabantur, ea quae Barberinus propria habet Philonis fragmenta non abhorrere videntur.

Florilegii Philonei in Prolegomenis voluminis I p. LXIX tres codices notavimus. nuper S. Reiter[1]) monuit idem bis descriptum esse in codice Mazarineo 611 A (saec. XVI) fol. 149v et 189r.

[1]) Zeitschrift für öst. Gymn. 1897 p. 47.

8. Uno huius voluminis loco adhibuimus Vaticanum graecum 1611. membranaceum saec. XII. inscriptus est τῶν εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἐξηγήσεων τοῦ Σερρανοῦ Νικήτα διακόνου. haec excerpta e Philonis scriptis notavi: 1. fol. 181 αἱ μὲν γὰρ ζῶναι — ἐπιθυμιῶν (*quaest in. Exod.* I § 19, Harris Fragments p. 48). 2. fol. 232 ἔτι ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας — ἀνυπαίτιον καὶ σωτήριον (*de sobrietate* § 49. 50 p. 225,6—17). 3. fol. 245. 246 μέγιστον ἀδικημάτων ἐστὶν ἡ μοιχεία. πρῶτον μὲν γὰρ — πρῶτον ἀδικημάτων ἀνεγράφη (*de decalogo* II 201,14—202,21 Mang.). — καὶ γράμμα πρῶτον τοῦτό ἐστιν — ἐπιμελές[1]). ἅλις μὲν δὴ τούτων (*de specialibus legibus* II 300,41—301,27 Mang.). — δεύτερον δὲ πρόσταγμα — σεσυληκώς (*de decalogo* II 202,22—30 Mang.). — οὐδὲν γὰρ οὔτε ἱεροπρεπέστερον — λαβόντες τοῦ πάθους οἶκτον (*de specialibus legibus* II 313,30—314,3 Mang.)[2]). — τρίτον δέ ἐστι παράγγελμα· μὴ κλέπτης — ἐπαυξανόμενα (*de decalogo* II 202,42—203,13 Mang.). — κλέπτειν τοίνυν ἀπειπὼν — ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν οὐδεμιᾶς ἀξίων κολάσεως. διὰ δὴ ταῦτά μοι δοκεῖ ψευδῆ μαρτυρίαν (ψευδομαρτυρίαν cum codd. leg.) ἀπειπεῖν (*ibid.* II 203,14—45). — οἱ οὖν γονέων ἀλογοῦντες — ἐθελήσουσιν (*ibid.* II 199,23—42 Mang.). — ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλόγου φύσεως ἐν χαρίτων ἀμοιβαῖς ἀγνωμονέστεροι φαίνονται. τῶν γὰρ πελαργῶν — τοσαῦτα καὶ περὶ γονέων τιμῆς ἐφιλοσόφησεν (*ibid.* II 200,20—201,10 Mang.). — 4. excerpta ex libro *de specialibus legibus* fol. 273 εἰσὶ παρ' Ἰουδαίοις ἑορταὶ ἀριθμῷ δέκα — ἅπασαν ἡμέραν ἑορτὴν ἀναγράφει ὁ νόμος, καὶ ὅσοι ἀνυπαιτίως ζῶσιν, εἰκότως ἐνευφραινόμενοι ταῖς ἀρεταῖς ἅπαντά γε τὸν βίον ἑορτὴν ἄγουσι (*de specialibus legibus* II 278,14—29. 279,35—37 Mang.; 16,1—13. 18,14. 15 Tisch.). — διὸ Μωυσῆς — „ἑορταὶ κυρίου", ὡς τοῦ ἡμετέρου γένους οὐχ οἵου τε ὄντος τὴν μὴ λεγομένην, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν οὖσαν ὄντως ἄγειν ἑορτήν (*ibid.* II 280,18—23. 33—35 Mang.; 20,2—5. 12. 13 Tisch). — μετὰ μέντοι τὴν συνεχῆ — ἑβδόμη (*ibid.* II 281, 13—15 Mang; 21,15. 16 Tisch.), ἡ τοῦ κόσμου γενέθλιος, ἐν ᾗ προστέτακται — ἀλλήλοις ἀντιπαραχωρῶσι καὶ πονοῦντος μὲν τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ διαναπαύη-

De Nicetae catena

---

[1]) quae sequuntur ἅλις μὲν δὴ τούτων in solo Vaticano leguntur, desunt etiam apud Corderium (v. p. XVI adnot. 4).

[2]) sequuntur apud Corderium (p. 452): *primum quidem lex nos vult corrigere a peccatis, in quae facilius labimur, quale est adulterium; deinde internum et nobis naturalem ignem extinguere homicidium prohibens: ira enim fera pessima est. postrema vero illa ponit quae rarius contingunt dicens: „non furaberis, non loqueris falsum testimonium"*, quae Philonea esse mihi videntur; locum, unde sumpta sunt, non inveni.

ται, ἀναπαύλῃ δὲ χρωμένου διαπονῇ (II 281,41—282,37 Mang.; 22,17—24, 3 Tisch.).[1]) — οὐ θεράπουσι δὲ μόνον ἐκεχειρίαν ἔδωκεν ὁ νόμος ἐν ταῖς ἑβδόμαις. ἀλλὰ καὶ κτήνεσι (II 283,34—36 Mang.: 25,8. 9 Tisch.). — τοσούτου — προκαλούμενος (II 284,5—10 Mang.; 26,5—8 Tisch.). — καὶ τὸν πραθέντα ἐλεύθερον ἀφίησι καὶ τὴν χώραν ἀνάροτον ἐᾶν κελεύει διὰ πολλά· πρῶτον μὲν ἵνα τὴν ἑβδομάδα τιμήσῃ, δεύτερον — ἐνέγκῃ (II 285,20. 286, 21—33 Mang.; 28,13. 30,9—16 Tisch.). — τρίτον — πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἀνθρώποις προστακτέον τὰ μέτρια[2]) (II 286,44—287,4. 13 Mang.: 31,6—10. 16 Tisch.). — τέταρτον κοινωνικὰ ἤθη ἐνσφραγίζεται — δύνωνται καὶ οἱ κτηνοτροφοῦντες τὰ εὔχορτα πεδία ἐκλέγωνται (II 289,9—15. 36—38 Mang.: 35,7—11. 36,2—4 Tisch.). — ἔπειτα ἑπτὰ ἑβδομάδας — ὀφείλουσιν εἶναι (II 289,44—290,11 Mang.; 36,11—37,4 Tisch.). — τὰ δὲ πρὸς χρεώστας — ὑπαχθείς (II 291,28—39 Mang.; 39,20—40,6 Tisch.). — ἑπόμενοι — μητρὸς λόγον ἐχούσης (II 292,1—298,12 Mang.; 44,12—68,14 Tisch.).

Nicetae Serrani in Lucae Evangelium catena, cuius haec excerpta Philonea ex codice Vaticano notavimus, etiam aliis multis codicibus tradita est[3]). latina huius catenae versio edita est a Balthasare Corderio[4]): qui in praefatione profitetur exemplar in latinum sermonem a se translatum ex codice Bessarionis Veneto[5]) transscriptum esse, eiusdem catenae mutila exemplaria se in bibliothecis Caesarea Vindobonensi[6]) et Augustana vidisse. Corderii catena recte videtur ex Nicetae catena excerpta esse dici[7]). nam si indicem auctorum a Niceta laudatorum, quem A. Mai l. c. p. 723. 724 composuit, cum indice, quem Corderius catenae praemisit, et si locos patrum ab illo editos cum hoc comparaveris, nonnulla apud Corderium deese invenies. quae in ipso codice Bessario-

[1]) in hac parte non pauca omisit Vaticanus.

[2]) Corderius pleniorem textum legit: πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἀνθρώποις, οἷς οὐ μόνον αἴσθησις πρόσεστιν ἡ κοινὴ καὶ τῶν ἀλόγων ζῴων, ἀλλὰ καὶ λογισμὸς ἐξαίρετος.

[3]) cf. Preuschen apud Harnack, *Altchristliche Litteratur* I p. 840, Ehrhard in Krumbacheri *Hist. litt. byz.*[2] p. 215.

[4]) *Catena LXV graecorum patrum in S. Lucam . . . Antverpiae 1628.* nonnulla ex codice Vaticano edidit A. Mai, *Scriptorum veterum nova collectio* tom. IX p. 626—722. cf. etiam Pitra, *Analecta sacra ex spicilegio Solesmensi parata* II p. 313.

[5]) cf. Zahn, *Forschungen zur Gesch. des neutestamentlichen Kanons* III 7.

[6]) hunc codicem Harris *Fragments of Philo* p. 5 recte suspicatur esse Vindob. theol. gr 71; cf. Nesselii catalogum p. 153, Zahn l. c. 7.51.

[7]) v. Zahn et Ehrhard l. c.

nis, ut videtur, iam omissa erant. neque igitur sine causa factum esse videtur, ut in codice illo catenae titulus mutaretur. Corderius enim testatur graecum titulum εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν ἑρμηνευόμενον ἐκ διαφόρων ἑρμηνευτῶν τοῦ τετραευαγγέλου ἑρμηνείαν εἰσάγων ἔνδον, qui traditur etiam Monacensi 33 (Hardt I p. 187). idem igitur quod Procopii in Octateuchum catenae etiam huic Nicetae operi videtur factum esse, ut catena nonnullis omissis sine nomine auctoris traderetur. cum posteriorum non tam quis auctor esset quam qui laudarentur scriptores interesset. sed excerptoris opera omittendo contineri videtur. quos non omisit locos. eos integros ex Nicetae commentariis descripsisse videtur. quae quidem enumeravi excerpta Philonea, eodem plane ordine apud Corderium inveniuntur: v. editionis Antverpianae p. 426 (= no. 2). 451—453 (= no. 3). 535—539 (= no. 4). primum modo excerptum idque breve, ut videtur, omisit. contra in Corderii catena p. 480 excerptum ex libro *de specialibus legibus* II 337,29—338,5 legitur, quod e Vaticano quidem non enotavi (cf. supra p. XV adnot. 2, XVI adnot. 2). Nicetae Serrani catenae, quarum thesauri magnam partem adhuc in bibliothecis latent, quantum valeant nuper theologi praedicaverunt[1]). quanti pretii nostra catena sit ad genuinum Philonis textum restituendum, vel unus huius voluminis locus, ad quem fonte illo uti licuit, docet. in undecim enim lineis (p. 225, 6—17) sex vel septies hac catena sola verus textus servatus est: καὶ μονὴν (ἐκτὸς εἶναι μόνην codd.), κακιῶν (κακῶν codd.), ταῦτα (τοῦτο codd.), πρὸς τὸν Κάιν (περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως codd.), αὐτὸν (τὸν φαῦλον codd.), τὴν (om. codd.); recte etiam linea 16 vocem ἦν addere videtur. hoc addo, in ceteris Nicetae catenis, quae quidem editae sunt[1]), nihil Philoneum inveniri.

9. Aliam catenam Proverbia explicantem p. 224,5. 6 adhibui (cf. Pitra l. c. II p. XXIII). plures eius codices Preuschen l. c. p. 838 (cf. etiam p. 634) enumerat[2]). ipse inspexi unum Vaticanum Reginensem 77, qui, ut subscriptio docet, anno 1598 a Davide Wagnero calamo exceptus est ex ore Davidis Hoeschelii ad exemplar ex codice Monacensi

[1]) v. Ehrhard l. c. p. 215.

[2]) addendus est codex Angelicus 113, in quo catenam in Proverbia sequuntur commentarii in Ecclesiasten et in Cantica Canticorum, catena in Job; cf. *Index codicum graecorum Bibliothecae Angelicae*, *Firenze-Roma* 1896 p. 153.

ab H. Giengero transscriptum [1]). addita est latina D. Hoeschelii versio. titulus praemittitur fol. 1 ὑπόμνημα διαφόρων τινῶν πατέρων εἰς τὰς παροιμίας Σολομῶνος. ex eodem Monacensi Th. Peltanus latinam versionem scriptorum nominibus omissis, non paucis ut videtur vel mutatis vel additis edidit [2]). confirmatur hac catena Turnebi emendatio p. 224,6 παρουσίᾳ pro περιουσίᾳ scribentis. fragmento Philoneo, quod modo commemoravi, aliud in catena succedit: ὁ αὐτός: τὴν εὐκατάπρηστον ὕλην ἐπιμελὲς ἡμῖν ὅτι πορρωτάτω τοῦ πυρὸς ἀποτίθεσθαι. quod fragmentum in traditis Philonis scriptis non legitur: quin Philonis sit, non est quod dubitemus. nam ἐπιμελὲς cum dativo coniunctum omissa copula saepius adhibet, saepius etiam verbo ἀποτίθεσθαι utitur. alibi catenae auctor Philonem testem non excitat.

Haec hactenus de codicibus qui excerpta Philonea continent et de scriptoribus ecclesiasticis, qui Philonis libros compilaverunt. restat ut pauca praemittam de singulis libris in hoc altero volumine editis.

DE POSTERITATE CAINI. traditus est liber in uno codice U [3]), cuius titulum confirmatum indice codicis V recepi. alium titulum testantur excerpta D. quinquies enim ex hoc libro excerpta laudantur Φίλωνος ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad p. 5,12. 6,11. 13,9. 21,3. 31,18). semel numero omisso Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας (cf. adnot. ad. p. 4,1), bis Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad. p. 3,2. 33,25) [4]). primus hunc librum edidit Mangey, qui in praefatione vol. I p. XVII eum dicit e codice Vaticano transscriptum et ad se Roma transmissum esse a Cl. Fouchet, Eleutheropoleos episcopo in partibus infidelium. quodsi respexeris difficillimum lectu esse codicem, cum non paucae litterae paene evanidae sint, aliarum vestigia obscurata pellucentibus in charta bombycina alterius paginae litteris, si cogitaveris non ea quam nunc postulamus diligentia

[1]) cf. *catalogum bibliothecae Vaticanae. codices Reginae Suecorum et Pii II* p. 61. 62. videtur adhibitus esse Monacensis 32 (v. Hardtii Catalogum I p. 179).

[2]) *Theodori Peltani Soc. Jesu Theologi in Proverbia Salomonis Paraphrasis et Scholia ex SS. Patrum scriptis vulgatae editioni accommodata* . . . Antverpiae, Ex typographeo Hieronymi Verdusi, M.DC.VI.

[3]) de quo v. Proleg. vol. I p. XIX.

[4]) de causa diversitatis numerorum v. E. Schürer, Gesch. des jüdischen Volkes II[2] p. 841. titulos aperte falsos praebent ad 6,11 D[R] et D[L], ad 21,3 D[P] et D[R].

episcopum usum esse et praecipue in ea re peccasse, quod compendiorum illud genus anceps et variis interpretationibus obnoxium, quod constat consonantibus terminationum supra scriptis, non accurate notavit, non poteris non admirari Angli editoris sagacitatem, qui non raro divinando recuperaverit, quod revera in codice legitur: ignosces quod aliis locis vel erroribus eius qui transscripserat deceptus vel nimium suo ingenio indulgens a vero aberravit. qui post Mangeium librum edidit Tischendorfius[1]) non satis praestitit quod ipse in titulo iactavit. consentaneum est eum haud paucis locis Mangeii textum ex codice emendasse (v. praefationem eius p. XVI), cum largam messem Mangeii auctor ei reliquisset. sed non raro socius est errorum, quos Fouchet commisit: v. adnot. ad p. 6,20. 7,13. 9,9. 9,10 (ubi γε, quod habet codex, coniectura invenit Tisch.). 10,16. 19. 14,14. 16,4. 20. 18,11. 20,13. 21,15. 22,16. 25,6. 26,9. 27,6. 12. 22. 28,20. 29,24 30,5. 9. 31,14. 34,2. 36,7. 10. 38,3. 16. 39,11. 26. 40,25; quibus omnibus locis vera lectio nunc primum aut e codice restituta aut codicis auctoritate confirmata est. aliis locis utriusque editoris in enotanda codicum lectione errores non adnotavi, ne mole inerti nimis onerarem apparatum. magis stomachum movet, quod interdum veris Mangeii lectionibus suas pravissimas opponit quasi in codice repertas: v. e. gr. adnot. ad p. 11,13. 26,25 (Tisch. p. 97,19. 120,18), vel illius lectionum errores correcturus ipse in alios errores incidit. maxime vituperandum est, quod, cum a. 1866 librum Philonis ad Richteri editionem contulisset — quae collatio per bibliopolae manus ad me venit —, postea non cogitans nonnulla oculos suos potuisse fugere vulgatae vitia interdum codici ascripsit. porro illud compendiorum genus, de quo supra dixi, omnino non curavit, sed confidenter quas vel apud Mangeium invenerat explicationes compendiorum vel quae ipsi aptissimae visae sunt codici tribuit: v. e. gr. adnot. ad 7,13 (ubi Tisch. sequitur Mangeium). 12,3 (ubi Tisch. scribit ἐν ἑαυτῷ). 14,3 (ubi Tisch. sequitur Mangeium). 25,12 (ubi Tisch. sequitur Mangeium). denique miro modo interdum codicis orthographiam quasi ipsius Philonis servavit scribens e. gr. ἀντιρέπει, ἐπιροῆς, ἐνθένδεν. coniectura Tisch. nonnulla facilia inventu,

---

[1]) *Philonea, inedita altera, altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta*, ed. Const. Tischendorf, Lipsiae 1868 p. 84—143.

nonnulla etiam difficiliora feliciter restituit a Westermanno adiutus (v. praef. eius p. XIX); sed non raro vel graeci sermonis vel Philonis loquendi usus non satis peritum se praestat, illius, ut pauca proferam, cum 1,14 τὰ ὅλα pro τὰ ὅσα, 14,26 λογίων pro λογικῶν, 26,23 τι (pro τινὸς) . . . λάχωσι, 35,11 μετέχοι, 40,1 ἐὰν . . . ὠφέλησαι, huius, cum 16,3 ἑλκούσης pro ὁλκοῦ — quam coniecturam p. XVIII certissimam esse praedicat —. 30,4 τῆς παιδείας τῆς ἐγκυκλίου χηρευούσῃ conicit (cf. etiam 16,13. 24,1). — post editores Anglum et Germanum Batavus Holwerda ad emendandum librum nostrum accessit[1]). qui nonnulla bene emendavit praeter emendationes p. 1,10. 34,26 propositas inventa et in textum recepta a me ipso. antequam commentationem eius legerem, saepius, quod primoribus modo labris Philonis dicendi genus gustaverat vel nimio coniectandi studio fervebat, in prava delatus est (cf. 8,1. 12,17. 18,20. 24,18. 27,16. 31,17. 33,6 40,1). — restat ut de mea opera pauca addam. ipse, cum Romae versarer, librum *de posteritate* non contuli, quod tum opinabar me in Tischendorfii opera acquiescere posse. post cum vidissem ne in codice M quidem conferendo eum satis accuratum fuisse, a Ioanne Tschiedelio impetravi, ut qua solet diligentia librum conferret. et vix vel perraro eum errasse puto, cum omnes locos. quibus discrepabant editores. ei ita significassem. ut non modo discrepantiam sed etiam consensum codicis testari deberet. scito igitur etiam eis locis. ubi priorum editorum errores non commemoravi. collationi in meum usum confectae confidendum esse. quam saepe vulgata lectio verae codicis lectioni cesserit, supra significavi. nonnullis locis ex excerptis D vera lectio textui inseri potuit. non multum mihi profuit exemplar editionis Tischendorfianae. quod Otto notis suis compleverat et quod per bibliopolam in manus meas venerat. duas eius emendationes (p. 10,26. 12,11) in textum recepi, tertia digna visa est. quae ad p. 25,20 adnotaretur. nonnulla debeo Dielsio, qui chartas impressas huius libri percurrebat. non paucis locis ipse fere lenibus medelis corruptelas textus sanasse mihi videor. qua in opera summo commodo mihi fuit Grossmanni lexicon Philoneum. opus eximiae industriae, quod filius eius

[1]) *Verslagen en Mededeelingen der koninkl. Akademie van Wetenschapen (Amsterdam), Afdeeling Letterkunde III reeks 1. deel (1884) p. 274—286.*

liberalissime mihi dono dedit. quas rationes in singulis locis emendandis secutus sim, alibi fusius exponam.

DE GIGANTIBVS. codices MAHPU. et hic et sequens liber traditus est etiam in codice B (Proleg. vol. I p. X), quem consulto non adhibui. parte enim eius conlata intellexi eum ad familiam A pertinere, sed multis propriis vitiis infectum esse, nec sperandum esse toto conlato quicquam utilitatis ad constituendum textum redundaturum esse, cum satis multi codices praesto sint. carere etiam posse mihi videbar codice, qui etiam in his tertiae partis libris gemellus est codicis B (v. L. Cohn l. c. p. XXIX. XXX)[1], Laurentiano LXIX, 11. liber *de gigantibus* olim unius libri corpus complebat simul cum libro cui inscribitur

QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS. quem quod segregavi ab illo, codicum auctoritatem secutus sum, qui titulum ὅτι ἄτρεπτον (ἄτρεπτόν ἐστι UF) τὸ θεῖον praebent. nam etiam in aliis libris codicum titulos amplecti debemus, quamvis dubitemus, an ab ipso Philone profecti sint. eisdem autem codicibus hic liber quibus liber *de gigantibus* traditus est, nisi quod F accedit et G, modo hic cum UF modo cum MA congruens. unum librum in duas partes, quae nunc singulorum librorum locum obtinent, postea diremptum esse inde comprobatur, quod alterius quoque loci saepius in excerptis D laudantur ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: cf. adnotata ad p. 57,14. 65,12. 66,11. 67,5 (ubi D^L Φίλωνος περὶ τῶν γιγάντων praebet). 70,8. 17. 71,2 (D^K ἐκ τοῦ περὶ τῶν γιγάντων). eadem excerpta bis titulum ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων falso exhibent: v. adnotata ad p. 60. 12. 62,3. amplior titulus, sed quo uterque liber continetur, in Eusebii indice librorum Philonis reperitur περὶ γιγάντων ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον (περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον habet etiam subscriptio codicis U, cf. § 22). amplificatus hic titulus effecisse videtur, ut postea duo libri discerperentur. quod prave factum esse recte librarius archetypi HP in fine prioris libri testatur (cf. adnotata ad p. 55,8) vel ex antiquiore memoria hauriens vel ipse sua coniectura usus. idem efficitur postremis prioris libri verbis: τοσαῦτα εἴς γε τὸ παρὸν ἀρκούντως περὶ τῶν γιγάντων εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ λόγου τρεψώμεθα. ἔστι δὲ ταῦτα·

---

[1]) soli AB et Laurentianus e. gr. p. 43,1 θυγατέρας transponunt, 43,4 τοὺς omittunt; soli B et Laurentianus p. 56,7 ἐνημμένη, 76,11 ἔξω περιρρέων legunt.

quae verba non habent quo referantur, nisi artissime cum eis coniungas locum S. S., a quo alter qui nunc fertur liber incipit. formula enim ἔστι δὲ ταῦτα, qua saepe Philo unius libri partes coniungit, in coniungendis diversis duobus libris uti non poterat. offendit in verbis illis etiam librarius codicis U, sed suo arbitrio αὖθις ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα καιρῷ τῷ δέοντι τρεψώμεθα scripsit, verba autem ἔστι δὲ ταῦτα omisit, ita ut Philo hic non ad sequentem eiusdem libri partem, sed ad alium quendam librum delegare videretur. librum *de gigantibus* inter eos esse, qui saepissime et in excerptis D et apud scriptores ecclesiasticos laudarentur, iam Mangey monuit et testimonia huius editionis docent. ne coniunctis quidem duabus partibus integrum eum servatum esse, inde apparet, quod nonnulla quae ex eo afferuntur in tradito textu desiderantur [1]). neque improbabiliter Massebieau [2]) coniecit initio libri, quod perisset, de posteritate Seth (Gen. 4,26—6,32) Philonem egisse; quo refert etiam libri *de sobrietate* § 52 ἔφαμεν πάλαι, ὅτι Σὴμ ἐπώνυμός ἐστιν ἀγαθοῦ . . . . idem sagacissime auguratur inter hunc *de gigantibus* et eum qui sequitur librum *de agricultura* videri intercidisse complures libros, quibus de diluvio (Gen. 6,13—9,19) Philo ageret, certe huc intercalandos esse duos libros περὶ διαθηκῶν, quippe ad quos componendos narratio foederis dei cum Noe facti occasionem dedisset; quos libros Philo innuit in libri *de mutatione nominum* cap. 6 p. 586 M.: τὸν δὲ περὶ διαθηκῶν σύμπαντα λόγον ἐν δυσὶν ἀναγέγραφα πράξεσι (leg. συντάξεσι) καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παλινῳδεῖν ἑκὼν ὑπερβαίνω, fortasse etiam in *quaestionum in Exodum II* § 34: de divino testamento certius accuratiusque iam dictum est, ita ut vix oporteat nunc temporis replicare.

DE AGRICVLTVRA. codices MAGHUF. G in hoc libro fere cum MA, raro cum UF consentit. sed UF iam in § 67 p. 108,27 desinunt addita subscriptione περὶ γεωργίας in U. qui omnibus codicibus traditur titulus περὶ γεωργίας, confirmatur excerptis D, quibus huius libri sententiae laudantur ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας: cf. adnotata ad p. 97,24. 117, 7. 131,20. solus index codicis M quod addit τὸ α', consentit cum Eusebii testimonio, qui in indice Philonis librorum enumerat τὰ περὶ

[1]) v. Harris *Fragments of Philo* p. 9. tertium et quartum fragmentum, quae ab eodem afferuntur, in libro *quod deus sit immutabilis* inveniri monui ad p. 66,11. 70,8.

[2]) *Le classement des oeuvres de Philon* p. 23.

γεωργίας δύο (v. Prolegomena vol. I p. C) et verba huius libri sic inducit: ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ περὶ γεωργίας προτέρῳ, librum *de plantatione* eodem loco sic laudat: καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ πάλιν τάδε γράφει, v. adnotata ad p. 105,25. 135,1. quod testimonium quid valeat, modo videbimus.

DE PLANTATIONE. codices MGHUF. codicis H maior quam in aliis libris in hoc est auctoritas. solus enim genuinas lectiones servavit p. 134,18 τὸ πλῆρες. 138,21 κάτω νικῶντος et ὤν. 141,1 συνέσεως. 141,16 παρακεκινημένος. 141,20 ἐνευφραινόμενος. 142,9 εἰς μὲν τὴν. 143,6 καὶ, quod ceteri omittunt. 143,10. 11, ubi ceteri verba καὶ ἐπ' αἰῶνα et § 51 et textu LXX interpretum comprobata omittunt. 143,24 ἐπεὶ et νοήσει. 144,24 νομίζονται. 146,6 ὅλην. 146,18 τὸ. 146,18. 19 ἄριστον αἴτιον. 147,3 δεῖν. 147,11 ὃ μηδὲ. 147,15 ἐκεῖνοι. 148,1 ἥκετε. 148,6 κλῆρον μή. 149,2 συμβόλων. 150,19 ταύτης. 151,9 ψυχῇ. 151,20 δ' ἔσθ'. 152,1 περικαθαριεῖτε. 152,15 ἀπάθειαν. 153,4 ἀποδῷς. 153,11 ἐπ' ἄγρᾳ. 153,15. 16 κἂν τῷ — παραβλαστάνοντα. 154,4, ubi ceteri οὖν omittunt. 154,5, ubi ceteri γε omittunt. 155,3 μέσοις. 155,6 τὸν. 155,17 ἐν. 156,18 καθάρσεως. 156,18, ubi ceteri καὶ ὁ omittunt. 157,1 μῆνας. 157,15 ἰσότης. 157,19. 20 δὲ καὶ τοὺς. 158,8, ubi ceteri ἀλλὰ δεκὰς μὲν omittunt. 159,17 ἔτει. 159,21 ἅπασιν. 159,22 ἀντιλαμβανοίμεθα. 160, 23, ubi ceteri καὶ omittunt. 161,6 τὸ. 162,5 ἀνερριπισμένων et ἐξημμένων. 162,9 τὴν. 162,15 εἰς ὕψος. 163,1 μανίαν. 163,19 ἐπιτέλλει. 164,2 ἱστίοις. 164,6 ἐνορμίζεται. 164,14, ubi δὲ ceteri omittunt. 164,24 οὐδὲν ὅτι μή. 165,1 ὄγκον. 165,15 προσφέρονται. 165,22 τύχῃ. 166,2, ubi ceteri οὐ omittunt. 166,15 τὸ. fortasse etiam 257,23 τριπλῆν recipiendum erat. aliis locis proxime ad genuinam lectionem coniectura restituendam accedit: cf. 161,17. 18. 162,14. 15, fortasse etiam 154,3. nec recte nunc censeo me p. 138,15 in apparatu ex corruptela ceterorum codicum aliquid veri elicere voluisse, immo in lectione codicis H δεινὸν γὰρ εἰ acquiescendum esse. omisi autem eos locos, ubi H[2] fortasse ex coniectura inventam veram lectionem tradit. accedunt alii loci haud pauci, quibus H cum uno aliquo codice in tradenda vera lectione congruit. plerisque illorum locorum, quorum longam seriem enumeravi, codicem H optimum veri testem esse patet. nonnullis locis, quibus aliquis dubitaverit, eius auctoritatem sequendam esse vel ratione vel usu dicendi Philoneo alio loco comprobabo. nihil autem certi adhuc proferri

potest quo explicetur, cur tandem tam diversa in diversis scriptis huius codicis auctoritas sit. hoc coniectura divinare licet, quamvis demonstrari in hac certe librorum parte non possit, fortasse in Philonis operum memoriam cadere, quod in aliis scriptoribus, velut Plutarcho, probari potest, maiora corpora scriptorum ex minoribus composita esse, pro varia igitur codicum, qui adhibiti erant ad maius corpus efficiendum, auctoritate etiam variam esse unius codicis in diversis partibus auctoritatem. quanta autem revera sit auctoritatis diversitas, optime intelleges, si praecedentem et sequentem librum comparaveris. in illo enim quindecim locis 107,2 τὸ. 111,7 δὲ. 113,8 καταπνεόντων. 113,15 εἷς pro εἰς. 114,26 ἕτερος. 115,22 δὲ et καὶ. 122,18 συνεπηχείτω. 122,22 θῆλυ. 123,9 δὲ pro τε. 123,17 λείαν. 125,27 περιτιθέντες. 127,21, ubi ceteri καὶ omittunt. 128,3 ἀπεληλαμένην pro ἀπεληλασμένην. 130,13 ἀνασείσαντες pro ἀναπείσαντες vel ἀναπτήσαντες, in hoc sedecim modo locis 173,2 ἐξαρεῖς pro ἐξάρεις vel ἐξάρης. 173,20 ἐμποιῶν. 173,22 προστάξεσιν. 174,13 τόν. 180,7 ἀλλ' ἀεὶ καὶ. 181,9 οὐ et μητρὸς. 187,15 ἐπιμέλειαν. 200,15 προσέχει pro προσέχειν. 201,13. 14 καὶ οὐκ. 201,23 διακινεῖν. 202,7 τὰ μὲν ὡς. 209,13 ἐξωτάτην τῆς. 209,15 τούτων. 210,10 πεπονηκότες. 212,28 συνεχοῦς textus huius editionis solo codice H nititur. ea igitur in libro *de plantatione* codicum ratio est, ut cum H comparati ceteri unam classem efficere videantur. — codices tradunt titulum quem recepi περὶ φυτουργίας Νῶε τὸ δεύτερον, nisi quod FH nomen Νῶε post τὸ δεύτερον ponunt, G τὸ δεύτερον omittit (cf. subscriptionem in GU). priorem, qui hoc titulo respicitur, librum περὶ γεωργίας esse certum est, cum uterque artissimo vinculo coniunctus sit posterioris exordio prioris finem excipiente. quodsi Philo idem argumentum in duos libros distribuit, non potuit priori περὶ γεωργίας α' (v. quae paulo ante de indice codicis M dixi), alteri περὶ φυτουργίας β' inscribere[1]; immo titulis περὶ γεωργίας α' et περὶ γεωργίας β' uti debuit. hoc quod ratiocinatione concluditur, confirmatur Eusebii auctoritate, quem vidimus duo libros περὶ γεωργίας laudare. quem utriusque libri titulum excerpta D noverint, incertum est. alterius enim libri nullum locum tradunt; neque inde quod ter ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας

[1]) haud scio an haec offensio causa fuerit, quod UF iam § 67, ut vidimus, librum *de agricultura* concludunt. fortasse altera eius pars primus liber περὶ φυτουργίας numerabatur.

λόγου verba laudant, efficitur titulum περὶ γεωργίας β′ a codice, unde Philonea fluxerunt, alienum fuisse (Mangey I p. 300): eadem enim excerpta saepius ἐκ τοῦ περὶ μέθης λόγου laudant, quamquam alibi priorem et alterum *de ebrietate* librum discernunt. mea quidem sententia Eusebii auctoritati, praesertim cum nostrorum codicum vestigia accedant, refragari non licet. nec video cur huic libro περὶ φυτουργίας Philo inscripserit, cum paene synonyma sint apud eum γεωργία et φυτουργία. in fine libri *de agricultura*: τὰ δὲ inquit περὶ τῆς φυτουργίας εἰρημένα αὐτοῦ λέγωμεν αὖθις (fortasse scribendum est εὐθύς). initio libri *de plantatione* ἀμπελουργικήν, de qua se acturum esse profitetur, partem esse γεωργικῆς τέχνης statuit; quacum φυτουργίαν statim conectit: προσήκει δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τῶν κατὰ μέρος φυτουργιῶν διεξιέναι κατανοῆσαι πρῶτον τὰ τελειότατα τοῦ παντὸς φυτὰ καὶ τὸν μέγαν φυτουργὸν καὶ ἐπιστάτην αὐτῶν, cf. § 94 οὕτως μὲν δὴ καὶ ὁ σοφὸς ἑπόμενος τῇ τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου φυτουργοῦ τέχνῃ τὴν γεωργικὴν ἐπιδείκνυται. dirimi autem lis mihi videtur eo loco, quo prioris libri partis argumentum complectitur, § 139. 140: περὶ μὲν οὖν γεωργίας τῆς πρεσβυτάτης καὶ ἱερωτάτης, ᾗ τὸ αἴτιον πρὸς τὸν κόσμον, τὸ παμφορώτατον φυτῶν, χρῆται, καὶ περὶ τῆς ἑπομένης, ἣν ὁ ἀστεῖος ἐπιτηδεύει . . . εἴπομεν. τὴν δὲ τοῦ δικαίου Νῶε ἀμπελουργικήν, εἶδος γεωργικῆς οὖσαν, ἐπισκεψώμεθα. hinc evinci videtur verum titulum esse περὶ γεωργίας β′, falsum ex postremis libri *de agricultura* verbis fluxisse puto. — postremam libri *de plantatione* partem perisse certis argumentis constat. nam postquam a § 149 usque ad § 174 eorum philosophorum argumenta exposuit, qui ebrietatem a sapiente alienam esse negant, § 175 profitetur se contrariae sententiae argumenta explicaturum esse. et exponit primum argumentum — ἔστι δὲ πρῶτος καὶ δυνατώτατος οὗτος § 176 —, desunt cetera argumenta nec reperiuntur in eo qui sequitur libro *de ebrietate*, cuius initio Philo disputationem de philosophorum sententiis confectam esse, iam Mosis doctrinam sibi explicandam esse dicit[1]).

DE EBRIETATE. codices GUFH. G fere cum UF, raro cum H consentit. turbatus est textus huius libri in F. desunt enim verba p. 182,12—185,25 πληθὺν — νόμιμα in textu huius libri, sed inserta inveniuntur libro *quod deus sit immutabilis* p. 71,17 post vocem ῥίζαις.

[1]) cf. Neu entdeckte Fragmente Philos p. 16.

archetypi igitur codicis F nonnulla folia suo loco mota in falsum locum delata erant. eandem perturbationem in Vaticano 379, qui artissime cum F cohaeret, reperiri verisimile est. hinc enim certe L in folio postmodum interposito hoc fragmentum libri *de ebrietate* descripsit, libro *quod deus sit immutabilis* inseruit: unde corollarium Turnebi editionis, ex hoc Iacobum Diassorinum scriptorem posterioris partis codicis F pendere L. Cohn in Prolegomenis vol. I p. XXIV. XXV adnotavit et in *Saturae Viadrinae* p. 110—121 nuper accuratius demonstravit. — gravius textus codicis H perturbatus est. in quo post p. 179,11 ἠθοποιόν magna lacuna hiat. nam quae sequuntur usque ad p. 196,20 ἅπαξ omnia omissa sunt. cuius lacunae prior pars suppletur fragmento p. 179,11—190,26 λόγον — μεθημερινόν inserto libro *de migr. Abr.* (v. infra p. XXXI). altera minor pars p. 190,26—196,20 οὐ παρὰ — ἅπαξ in H omnino tradita non est. quae iactura ita explicanda videtur, ut statuamus folia quaedam in archetypo soluta esse, solutorum posteriora perisse, priora falso loco inserta esse. — duos περὶ μέθης libros Philonem scripsisse iam Eusebius testatur (v. Prolegomena vol. I p. C). quaeritur, uter liber nobis servatus sit. atque cum omnes codices titulum περὶ μέθης tradant, solus F λόγος πρῶτος addit. excerpta D non plane sibi constant. nam D^R p. 171,9 ἐκ τοῦ περὶ μέθης β' κεφαλαίου, p. 172,6 τοῦ αὐτοῦ περὶ μέθης β͂ος, p. 176,14 τοῦ αὐτοῦ: δεύτερον (emendandum τοῦ αὐτοῦ ⟨περὶ μέθης⟩ δεύτερος, nam falso vox δεύτερον ad ipsa Philonis verba relata est[1]), D^K p. 175,3 Φίλωνος ἐκ τ͂ω περὶ μέθης β', p. 194,20 ἐκ τοῦ περὶ μέθης β', p. 204,4 Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης β' laudant. contra p. 175,3 D^L et D^R Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης α' laudant. aliis locis minus accurate Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης vel Φίλωνος vel τοῦ αὐτοῦ laudantur: v. adnotata ad p. 176,2. 179,11. 180,17. 19. 189,16. 197,17. 200,24. 203,20. semel D^K hunc librum falso ἐκ τῆς πρὸς Γάϊον πρεσβείας lemmate adfert: v. adnotata ad p. 201,10. denique D^R et D^L fragmentum *quaestionum in Exodum* falso περὶ μέθης titulo ornant[2]). itaque dubitari non potest, quin Ioannes libro nobis servato alterum, amisso priorem locum tribuerit; nam quod uno loco D^R et D^L illum ἐκ τοῦ περὶ μέθης α' laudant, verisimile est

---

[1]) cf. E. Schürer Theol. Litt. Zt. 1891 p. 468[1]. — idem falso D^R fol. 72v ad amissum librum refert: v. adnotata ad 171,9. et quae fol. 72v sequuntur ἐκ τοῦ αὐτοῦ: ἀλήθεια αὐτορκέστατος ἔπαινος ad librum *de plantatione* p. 158,26 referre debui.

[2]) cf. Neu entdeckte Fragm. p. 25.

non auctoritate quadam niti, sed α′ per errorem pro β′ scriptum esse. cum titulo ἐκ τοῦ περὶ μέθης β′ ceteris locis adlato etiam illud convenit, quod D^K tres locos libri perditi ἐκ τοῦ περὶ μέθης α′ laudat[1]). itaque cum discrepent inter se Ioannes Damascenus et codex F, non testimoniis, sed ratiocinatione et argumentis decernendum est, utrum recte ille libro servato alterum an hic priorem locum tribuerit. nam quod Mangey I p. 357 opinatur duos libros in unum compactos esse, post inventa tot fragmenta libri amissi praeterire licet. ei qui censebant amissum librum priorem fuisse, inter libros *de plantatione* et *de ebrietate* non finem libri *de plantatione*, sed totum librum, scilicet περὶ μέθης α′, interisse statuebant, quo explicare perrexisset philosophorum sententias, de quibus postrema parte libri *de plantatione* agere coeperat et quas se priore libro tractavisse in exordio nostri *de ebrietate* libri profitetur. at certum videtur inter libros *de plantatione* et *de ebrietate* non totum librum, sed finem modo illius intercidisse. quem mutilum esse ipsa postrema verba docent. tum veri dissimile est primum argumentum eorum qui ebrietatem a sapiente abiudicabant a ceteris novi libri initio discerptum esse, veri dissimilius haec totum librum complevisse, cum contrariae opinionis argumenta vix sex paginis nostrae editionis (p. 163,8—168,18) contineantur. et incredibile est priorem περὶ μέθης librum artiore vinculo cum libro περὶ φυτουργίας quam cum altero περὶ μέθης coniunctum fuisse. accedit postremum argumentum idque gravissimum. inter servatum *de ebrietate* librum et librum *de sobrietate* magna lacuna hiat. Philo enim in exordio nostri *de ebrietate* libri ebrietatem quinque statuum symbolum esse censet, quos § 11 deinceps se tractaturum esse pollicetur. at de quarto et quinto statu (§ 4 εὐφροσύνης . . . γυμνότητος) disputationem, quamvis in exordio libri *de sobrietate* (τὰ περὶ μέθης καὶ τῆς ἑπομένης αὐτῇ γυμνότητος εἰρημένα τῷ νομοθέτῃ διεξεληλυθότες) eam respiciat, desi-

[1]) cf. fragmenta huius libri 1. 5. 10 (Neu entdeckte Fragm. p. 22—24). quod olim protuli fragmentum 11, nunc ad libri servati p. 176,14—18 rettuli. Mangey p. 357 adnotat in D^R sub titulo περὶ διδασκαλίας haec Philonis laudari: ἐκ τοῦ περὶ μέθης δευτέρου λόγου: λόγου θεοῦ ἡσυχία θάνατός ἐστι ψυχῶν et p. 410 (ubi τῶν ψυχῶν laudat) haec refert ad libri *de confusione linguarum* § 37: λόγου δὲ θάνατός ἐστιν ἡσυχία. hoc an recte fecerit dubito. frustra autem in D^R hoc fragmentum quaesivi. nunc Papadopulos Kerameus ex codice Hierosolymitano fol. 203 enotavit l. c. p. 3: λόγου θείου ἡσυχία θάνατός ἐστι ψυχῶν.

deramus. iam fac nostrum *de ebrietate* librum posteriorem esse, priorem ante hunc et post librum *de plantatione* suum locum habuisse: an tertium περὶ μέθης librum de gaudio et nuditate disputationem continuisse statues? at fuerunt qui dicerent finem modo nostri *de ebrietate* libri perisse: quod veri simile non est. quae enim desideramus, si tam accurate quam priora Philo tractavit, plura sunt quam quae nostro libro satis amplo addi potuerint. neque inepte noster liber precatione finiri videtur. denique fragmenta libri amissi, quae fere ebrietatis mala describunt, in disputationem de exsultatione ebriorum et de nuditate (v. fragm. 4) cadunt; contra quem habuerint locum in explicandis philosophorum contra ebrietatem sapientis argumentis, intellegi non potest. omnibus his rationibus effici videtur codicem F verum librorum de ebrietate ordinem testari, Ioannem Damascenum vel auctorem eius invertisse[1]). — ad huius libri p. 202.9—209.19 novum testem adhibere licebat, Herennium qui dicitur. Ἑρεννίου φιλοσόφου ἐξήγησις εἰς τὰ μετὰ τὰ φυσικά post rarissimam Simonis Simonidis editionem[2]) iterum edita est ab Angelo Mai in Classicorum auctorum e Vaticanis codicibus editorum tomo IX p. 513—593. hoc opus, cum Ruhnkenius et Bernaysius antiqui auctoris Neoplatonici esse putarent, non ante medium saeculum quartum decimum, fortasse sexto decimo saeculo ex Philone, Alexandro Aphrodisiensi, Proclo, Damascio, Georgii Pachymeris Epitome in Aristotelis philosophiam summa cum neglegentia compilatum esse E. Heitz demonstravit[3]). A. Mai librum edidit ex eodem codice Vaticano, qui ei suppeditavit Procopii Gazaei in Canticum Canticorum catenam. ipse aestate anni 1891 partem ex Philone excerptam cum duobus codicibus Ambrosianis, P 143 sup. fol. 133 sqq. et R 117 sup.[4]), utroque saec. XVI, contuli. itaque ubi lectiones a me allatae ab editione Romana discrepant, scito me horum codicum auctoritatem secutum esse. compilator ita munere suo functus est, ut fere verbo tenus textum Philoneum describeret, ne apertas quidem corruptelas

---

[1]) Neu entdeckte Fragm. p. 16 sqq.

[2]) Bernays, *Gesammelte Abhandlungen* p. 348, Heitz, *Die angebliche Metaphysik des Herennios, Sitzungsber. Berl. Akad.* 1889 p. 1187.

[3]) l. c. p. 1167—1190.

[4]) cf. Koetschau, Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Litteratur VI 1 p. 73 sqq.

emendare conaretur (v. e. gr. adnotata ad p. 206,3. 207,12. 208,10. 209,2), nonnulla transponeret, alia omitteret vel contraheret (v. e. gr. ad p. 202.13. 21. 23. 203,10. 18. 204,7). breviora additamenta ad p. 205. 15. 206.6 commemoravi. plura p. 209.3 post φερῶν addidit (p. 522.30 —523,15 Mai ἀλλὰ — σοφοῖς, cf. Heitz l. c. p. 1182). iam quaeritur, quae ratio inter Herennii et nostrorum codicum textum Philoneum intercedat. vitia Herennio communia sunt cum G[1]F p. 208,10 ποιόν δέ, cum U 205,23 ἐν τῷ. 207,22 ἐναντία om. 208.23 γεγενημένον. cum G[1]UF 206.3 αὐτὸν, cum GUF 209,12 τῆς om., cum GU 209,2 φοράν[1]). apparet igitur codicem, quem adhibuit Herennius, codicis U simillimum fuisse. neque ipsum U neque F neque Vaticanum 379 adhibitum esse patet. sed alium huius familiae codicem; quales plures fuisse excerpta libri περὶ κόσμου. codicis Neapolitani. codicis R docent. Bernaysium paulo plus quam par erat Herennii textui tribuisse mirum non est. neque enim recentem compilatorem, sed veterem scriptorem sibi tenere videbatur: neque noverat aut Herennii codices. quibus intellegeret pleraque vitia compilatoris. non editoris, inscitiae tribuenda esse. aut Philonis codices. unde appareret quae bona Herennius praebere videretur. fere codicum opera emendari posse. nunc quoniam cognovimus, quanta incuria et imprudentia recentissimus compilator rem suam gesserit. cavendum est. ne sola falsi Herennii auctoritate temere nitamur. uno loco § 170 p. 203,1 κινούμενοι (καὶ κινούμενοι codd.) dubitari non potest. quin Herennii codex veram lectionem tradiderit. § 193 p. 207,14. 15 me recte cum Herennio ἐπάγοντα (ἐπαγαγόντα codd.) scripsisse pro certo non affirmaverim. et § 190 p. 206,23. 24, ubi codices ἁπλᾶς εἰλικρινεῖς. Herennius ἁπλῶς εἰλικρινεῖς praebet, magis placet Mangeii coniectura ἁπλᾶς ⟨καὶ⟩ εἰλικρινεῖς Herennii lectione a Bernaysio p. 353 commendata, quod Philo etiam II p. 484.28 Mang. sic coniungit τὰ ἁπλούστατα καὶ εἰλικρινέστατα.

DE SOBRIETATE. codices GFH. memoria in duas partes discedit, quarum unam GF, alteram H efficit. modo illa, modo haec melior est. nam quod supra praedicavi. quantum sit pretium codicis H in constituendo textu libri *de plantatione*, idem in hunc librum cadit. qua in

---

[1]) cf. Neu entdeckte Fragmente p. 26 sqq. moneo me nondum cognovisse lectiones Herennii codicum et codicis F, cum illa scriberem.

re hoc dignum videtur quod animadvertatur. librum *de sobrietate* libro *de plantatione* statim fol. 324^r succedere, utrumque longissimo spatio diremptum esse ab eo qui praecedere debebat libro περὶ γεωργίας, quippe qui fol. 113^r—123^r contineatur, tribus scriptis interpositis[1]) etiam ab eo, qui medium locum tenere debebat, περὶ μέθης, qui complet fol. 367^r—375^r. quodsi procedente hac nostra editione accuratius quantum in singulis libris H valeat investigatum erit, sperare licet etiam pro diversa auctoritate diversas codicis partes discerni posse. H igitur solus genuinas lectiones servavit p. 215,13 τροφὴ (om. GF). 216,1. 2 ὀξυωπέστατα τῶν. 217,1 τῷ (om. GF). 217,13 ἀνοίᾳ. 217,15 ἀλόγιστον. 219,9 δήπου. 219,15 ἠξίωσε. 220,16 ὑπερφυῶς. 221,12 τὸ. 221,16 παγίοις. 222,20 ἀνατέμνων (vel si ἀνατεμὼν magis placet, certe H proxime ad veram lectionem accedit). 222,21 δὲ. 223,14 περιπολοῦσι. 223,21 ἀκωλύτως. 223,22 ἱερῶν. 223,22 ἄνευ δὲ τούτων. 224,2 δὲ. 224,7 σβέννυνται. 224,11 δὲ ἐν μὲν. 224,16 ἐπιτίμιον. 224,19 ὑπεξαιρετέον. 226,8 ὅρα. 226,20 μόνοις. 227,9 τρισὶν. 227,23 περιεχόμενος (om. GF). 228,8 καὶ τὰ. 228,9. 10 ἀναδραμεῖν. — recepi titulum codicis F περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, nisi quod cum G^2 Νῶε pro νοῦς scripsi. eundem plane titulum quem F praebet etiam Eusebius (v. Prolegomena vol. I p. C), similem etiam excerpta D, in quibus per errorem libri *de confusione linguarum* locus laudatur Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τοῦ νήψας ὁ νοῦς εὔχεται: v. adnotata ad p. 261,14. G in hoc uno discrepat, quod ἀνανήψας scribit (cf. etiam subscriptionem). hoc ἀνανήψας respui, quod ipse Philo non adhibet: § 30 νήψας οὖν ὁ δίκαιος . . . . . ὅταν ὁ νοῦς νήψῃ. Νῶε cum G^2 scribere necesse videbatur, quod, quamquam Νῶε explicatur νοῦς, tamen de hoc verba εὔχεται καὶ καταρᾶται non apte praedicantur, et quod in ceteris horum commentariorum titulis nondum allegoricam suam interpretationem Philo indicat.

DE CONFVSIONE LINGVARVM. codices GFHP, qui ita in duas classes discedunt, ut GF fere consentiant meliorem textum praebentes, rarius HP veras lectiones tradant. eundem omnes codices titulum praebent περὶ συγχύσεως διαλέκτων. qui in Eusebii catalogo (v. Prolegomena

[1]) quorum postremum est *quod deterius potiori insidiari soleat;* in quo ipso quoque magnum est pretium codicis H (v. L. Cohn Proleg. vol. I p. XLI).

vol. I p. C) legitur titulus περὶ συγχύσεως τῶν διαλέκτων, videtur confirmari exordio libri: σκεπτέον δὲ ἑξῆς οὐ παρέργως ἃ περὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως φιλοσοφεῖ. quae Eusebius ex hoc libro laudat, errore dicit sumpta esse ἐκ συγγράμματος, ᾧ τέθειται ἐπιγραφὴ περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι (v. adnotata ad p. 241,13). inter hunc librum et eum qui praecedit nonnulla intercidisse. quae videantur in fine libri *de sobrietate* amisso tractata esse, non sine causa conicit Massebieau (l. c. p. 25). desideramus enim commentarium cap. 9,28—10 Geneseos. cuius partis interpretationem non plane omissam esse a Philone illud ἑξῆς docere videtur, quod in exordio libri *de confusione linguarum* modo laudato legitur. et libri *de sobrietate* ambitus solito minor favere videtur coniecturae, qua statuatur non totum nobis servatum esse librum.

DE MIGRATIONE ABRAHAMI. codices MAHP. in titulo περὶ ἀποικίας codices consentiunt. in codice H prior huius libri pars bis tradita est. totus enim liber fol. 138ʳ—152ʳ legitur. sed fol. 375ʳ iterum titulus περὶ ἀποικίας invenitur. quem sequitur initium huius libri usque ad p. 271,3 ἑαυτόν. post ἑαυτόν legitur fragmentum libri *de ebrietate* (v. supra p. XXVI). fol. 375 autem in margine adnotatum est: ὁ παρὼν ὅλος λόγος ἐγράφη καὶ πάλιν κατὰ λήθην ἐγράφη. hoc autem fragmentum, quod nota H^2 insignivi, non ex eodem fonte descriptum est atque totus liber antea traditus. neque enim solum saepissime ab H^1 discrepat, sed etiam propria bona textus fragmenti habet. p. 269,24 vocem αἰνίττεται, 270,6 vocem οἷς solus servavit, ut aegre feramus hunc testem tam parvae modo libri parti adhiberi potuisse. — quanta sit licentia et discrepantia codicum in ponendis titulis cum alia exempla docent tum nota in codice H ad p. 297,1 apposita, qua discimus hinc nonnullos codices fecisse initium novi libri, alterius scilicet περὶ ἀποικίας.

Haec habui, quae huic volumini praefationis loco adderem. quod viros doctos eadem benevolentia atque primum excepturos esse ut spero, ita facere non possum quin profitear. si aliquid profecisse videbor, eius laudis magnam partem impertiendam esse socio fidissimo huius laboris, qui sua et ingenii et oculorum acie semper mihi praesto fuit et qui saepe vel dubitanti vel erranti mihi veri inveniendi auctor fuit. data

occasione eos, qui rationes, quae in textu primi voluminis constituendo singulis locis valebant, accuratius cognoscere volent, moneo ut amici commentationem „Kritisch-exegetische Beiträge zu Philo“ Hermae volumini XXXI p. 107—148 insertam legant.

Scribebam Charlottenburgi
m. Decembri a. h. s. LXXXXVI

P. Wendland.

ADDENDA ET CORRIGENDA

p. 7,19 corr. οὐχὶ.
8,1 ⟨οὐ⟩ τοπικῶς, οὐ coni. Cohn.
9,28 corr. ἐστιν.
13,1 τὴν ante Ὧν adde.
15,5 corr. ἐξελεύσεται.
16,29 ante ἐπὶ comma pro puncto pone.
27,17 corr. Σὴθ.
30,1 adnotanda est p. 252 (non 152) Mangey.
32,19. 20 βουλόμενος ἡμᾶς ὁ θεὸς ὠφελεῖν πρὸς τὴν — σταθμᾶται. laudantur in Barberino I 158; v. supra p. XIV.
39,21 ὡς ⟨ἂν⟩ αἴτιον coni. Cohn.
43,19. 51,16. 57,6. 7 παρόσον, non παρ᾽ ὅσον, scribendum erat.
49,8 corr. γάρ.
58,18 corr. ἐναργέστατόν.
62,20. 21 corr. ἐπιτροπευομένων.
65,14 corr. μέγιστόν.
71,2—4 verba καὶ ἀναγώγοις — νουθετοῦνται leguntur etiam in Laur. VII 15 (v. Prolegomena vol. I p. LXVIII) fol. 61ᵛ. textus cum D consentit.
78,9. 10 παύσονται conicio.
80,19 corr. ποικίλων.
81,22 corr. μεταβολή.
83,12 corr. 13,11—13.
85,22 corr. γὰρ.
87,4 corr. ὁδοῦ.
87,9 adnot. ante διελεύσῃ adde num. 9.
87,13 adnot. ante παρελευσόμεθα numerum 13 adde.
92,8 ⟨αὐτὰ⟩ κατὰ conicio.
97,10 corr. αὖ.
113,23 adnot. ante ἡδέως adde num. 23.
114,6 corr. μὲν.
114 in apparatu corrige 17 pro 18.
121,20 nunc demum certissimam emendationem inveni: στόματος, οὗ πέρατα ἡ φύσις διττὰ εἰργάσατο χείλη, cf. huius vol. p. 236,2. 3 χείλη δὲ στόματος μέν ἐστι πέρατα.

128,1.2 compilavit Clemens; v. supra p. X.
131,7 corr. ⟨γὰρ⟩.
131,6—9 verba πρὸς μὲν τὰ ἑκούσια — κατασκήπτει laudantur in D^K fol. 162^r (D^K scribit lin. 7.8 πότε καὶ ποῦ, lin. 8 ἐφεξῆς pro ἐξαίφνης, lin. 9 τε omittit; noster igitur textus nusquam mutandus est).
135—143 corr. in margine superiore PLANTATIONE.
138,6—12 laudantur in Barberino I 158; v. supra p. XIV.
140,7 corr. φυτουργία.
140,8 corr. ἀνατολάς.
145,6 ἐκλογεῖς τὰς ἀπὸ coni. Cohn.
148,15 θεοῦ] θεοφιλοῦς coni. Cohn.
148,18 post θεοφιλοῦς adde διάνοιαν.
153,2 corr. μεμηνότι.
158,26 laudantur in D^R; v. supra p. XXVI adnot. 1.
165,9 corr. κατεαγὸς.
166,23 corr. ἐπειδὴ.
178,15 τοῦ πανηγεμόνος coni. Cohn.
184,16 corr. βραβευομένοις.
194,23 nunc ἡγεμονίαν ⟨καὶ⟩ ἀρχήν conicio.
197,14 ἐγκατασκήπτουσα coni. Cohn.
203,2 corr. ἀλλὰ.
208,4 corr. „καὶ deleri vult Cohn."
236,21 corr. γὰρ.
239,22 comma delendum est.
260,18 nunc ἕκαστα conicio.
264,15 corr. ἀεννάων.
293,20 nunc κινήσει μὴ χρώμενον conicio.
de testimoniis codicis D^H v. p. XIII.

XXXV

INDEX SIGLORUM

M = Laurentianus X 20
U = Vaticanus gr. 381
F = Laurentianus LXXXV 10
G = Vaticano-Palatinus gr. 248
A = Monacensis gr. 459
H = Venetus gr. 40
P = Petropolitanus XX Aa 1
L = Parisinus gr. 433

R = Parisinus gr. 1630 (excerpta)
N = Neapolitanus II C 32 (excerpta)
E = Epitome περὶ κόσμου
D = Sacra Parallela
  D^{C} = Coislinianus 276
  D^{K} = Vaticanus gr. 1553
  D^{P} = Parisinus gr. 923
  D^{M} = Venetus gr. 138
  D^{R} = Rupefucaldinus (Berolinensis Phill. 1450)
  D^{L} = Laurentianus VIII 22
  D^{V} = Vaticanus gr. 1236
Eus = Eusebius
Turn. = Turnebus
Mang. = Mangey
Tisch. = Tischendorf
v = lectio vulgata

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΟΚΗΣΙΣΟΦΟΥ ΚΑΙΝ ΕΓΓΟΝΩΝ ΚΑΙ ΩΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ ΓΙΓΝΕΤΑΙ

I p. 226 M. (1.) „Ἐξῆλθε δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ, καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ 1
Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ“ (Gen. 4, 16). νυνὶ διαπορῶμεν, εἰ χρὴ τῶν ἐν
ταῖς διερμηνευθείσαις βίβλοις ὑπὸ Μωυσέως τροπικώτερον ἀκούειν, τῆς
ἐν τοῖς ὀνόμασι προχείρου φαντασίας πολὺ τἀληθοῦς ἀπᾳδούσης. εἰ γὰρ 2
πρόσωπον μὲν ἔχει τὸ ὄν, ὁ δὲ βουλόμενος αὐτὸ καταλιπεῖν ἑτέρωσε
μετανίστασθαι ῥᾷστα δύναται, τί τὴν Ἐπικούρειον ἀσέβειαν ἢ τὴν τῶν
Αἰγυπτίων ἀθεότητα ἢ τὰς μυθικὰς ὑποθέσεις, ὧν μεστὸς ὁ βίος ἐστί,
παραιτούμεθα; πρόσωπον μὲν γὰρ ζῴου τμῆμά ἐστιν, ὁ δὲ θεὸς ὅλον, 3
οὐ μέρος· ὥστ᾽ ἀνάγκη καὶ τὰ ἄλλα προσαναπλάττειν, αὐχένα καὶ
p. 227 M. στέρνα καὶ χεῖρας ⟨καὶ⟩ βάσεις, ἔτι | δ᾽ αὖ γαστέρα καὶ τὰ γεννητικὰ καὶ
τὸ ἄλλο τῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς ἀνάριθμον πλῆθος. ἀκολουθεῖ δ᾽ ἐξ 4
ἀνάγκης τῷ ἀνθρωπομόρφῳ τὸ ἀνθρωποπαθές, ἐπεὶ καὶ ταῦτα οὐ περιττὰ
καὶ παρέλκοντα, τῆς δὲ τῶν ἐχόντων ἐπίκουρα ἀσθενείας ἡ φύσις ἀπειρ-
γάζετο τὰ ὅσα πρὸς τὰς οἰκείας χρείας τε καὶ ὑπηρεσίας ἀκολούθως
ἐφαρμόττουσα. τὸ δὲ ὂν οὐδενὸς χρεῖον, ὥστ᾽ εἰ μηδὲ τῆς ἀπὸ τῶν
μερῶν ὠφελείας, οὐδ᾽ ἂν ἔχοι μέρη τὸ παράπαν. (2.) ἐξέρχεται δὲ 5

Titulus idem exstat in indice codicis V (γίγνεται V, γίνεται U), v. Prolegomena vol. I p. XXXVI. λόγος ζ′ mg. U 2 Ναίδυ Mang. 3 Μωυσέως ⟨λεχθέντων⟩ coni. Cohn 4 ἀποδεούσης Mang. 10 χεῖρας ⟨καὶ⟩ βάσεις, ἔτι δ᾽ αὖ γαστέρα καὶ τὰ Holwerda: χεῖρας, ἔτι δ᾽ αὐγαστέρα (sic) βάσεις καὶ τὰ U 14 τὰ ὅλα male Tisch. 15 ὥστε μηδὲ Mang.

---

5 sqq. cf. *Aristobulum apud Eus. Praep. ev. VIII 10. Origenes De principiis IV 16 p. 175 (= Philocalia p. 24 Robinson)*: ἀλλὰ καὶ Κάιν ἐξερχόμενος ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ σαφῶς τοῖς ἐπιστήσασι φαίνεται κινεῖν τὸν ἐντυγχάνοντα ζητεῖν πρόσωπον θεοῦ καὶ ἐξέρχεσθαί τινα ἀπ᾽ αὐτοῦ (τί πρόσωπον θεοῦ καὶ τί coni. Tarinus)

πόθεν; ἢ ἐκ τῶν βασιλείων τοῦ πανηγεμόνος; θεοῦ δὲ οἶκος αἰσθητὸς
τίς ἂν εἴη πλὴν ὅδε ὁ κόσμος, ὃν καταλείπειν ἀμήχανόν τε καὶ ἀδύ-
νατον; πάντα γὰρ ὧν γένεσίς ἐστιν οὐρανοῦ κύκλος περισφίγξας ἐντὸς
ἑαυτοῦ κατέχει. καὶ γὰρ αἱ τῶν τετελευτηκότων ἀναστοιχειούμεναι
μοῖραι πάλιν εἰς τὰς τοῦ παντὸς δυνάμεις ἐξ ὧν συνέστησαν ἀποκρίνονται,
τοῦ δανεισθέντος ἑκάστῳ δανείσματος κατὰ προθεσμίας ἀνίσους ἀποδιδο-
μένου τῇ συμβαλούσῃ φύσει, ὁπότε βουληθείη τὰ ἑαυτῆς χρέα κομί-
6 ζεσθαι. καὶ μὴν ὅ γε ἐξιὼν ἀπό τινος ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ τὸ ἀπολειπό-
μενον ἑαυτοῦ· τῷ δὲ συμβέβηκεν ἀκολουθεῖν τὸ χηρεύειν τινὰ μέρη τῶν
ἐν κόσμῳ θεοῦ μηδὲν κενὸν μηδὲ ἔρημον ἑαυτοῦ καταλελοιπότος, ἀλλὰ
7 πάντα διὰ πάντων ἐκπεπληρωκότος. εἰ δὲ μήτε πρόσωπον ἔχει ὁ θεὸς
ἅτε τὰς τῶν γεγονότων ἰδιότητας ἁπάντων ἐκβεβηκὼς μήτε ἐν μέρει
καταγίνεται ἅτε περιέχων, οὐ περιεχόμενος, ἀδύνατον ⟨δ'⟩ ἐστὶν ὥσπερ
ἐκ πόλεως τοῦδε τοῦ κόσμου μεταναστῆναί τι μέρος αὐτοῦ μηδενὸς ἀπο-
λειφθέντος ἔξω, λοιπὸν ἂν εἴη λογισαμένους ὅτι τῶν προταθέντων οὐδὲν
κυριολογεῖται τὴν δι' ἀλληγορίας ὁδὸν φυσικοῖς ⟨φίλην⟩ ἀνδράσι τρέ-
8 πεσθαι τὴν ἀρχὴν ἐνθένδε τοῦ λόγου ποιησαμένους· εἰ τὸ ἐκ προσώπου
μεταναστῆναι βασιλέως θνητοῦ χαλεπόν ἐστι, πῶς οὐ παγχάλεπον τὴν
θεοῦ φαντασίαν καταλιπόντα οἴχεσθαι, μηκέτι εἰς ὄψιν ἀφικνεῖσθαι τὴν
αὐτοῦ διεγνωκότα, τοῦτο δ' ἐστὶν ἀφάνταστον αὐτοῦ γενέσθαι τὸ ψυχῆς
9 ὄμμα πηρωθέντα; καὶ ὅσοι μὲν ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ὑπέμειναν ἀπαραιτήτου
δυνάμεως κράτει πιεσθέντες, ἐλέου μᾶλλον ἢ μίσους τυγχάνοιεν ἄν· ὅσοι
δὲ ἑκουσίῳ γνώμῃ τὸ ὂν ἐξετράποντο, ὑπερβάλλοντες καὶ τὸν αὐτῆς ὅρον
κακίας — τί γὰρ ἂν ἰσοστάσιον εὑρεθείη κακόν; — μὴ τὰς ἐξ ἔθους,
ἀλλὰ καινὰς καὶ παρηλλαγμένας διδότωσαν δίκας. ἢ καινοτέραν καὶ
μείζονα ἐπινοῶν οὐκ ἄν τις εὕροι τῆς ἀπὸ τοῦ πανηγεμόνος ἐξόδου καὶ
10 φυγῆς. (3.) | τὸν μὲν οὖν Ἀδὰμ ὁ θεὸς ἐκβάλλει, ὁ δὲ Κάιν ἐθελον- p. 228
τὴς ἐξέρχεται, δηλοῦντος ἡμῖν Μωυσέως ἑκατέρου τρόπου εἶδος, ἑκούσιόν
τε καὶ ἀκούσιον. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀκούσιον ἅτε οὐχ ἡμετέρᾳ γνώμῃ συνι-
στάμενον λήψεται τὴν ἐνδεχομένην αὖθις ἴασιν· „ἐξαναστήσει γὰρ ὁ
θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντ' Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“ (Gen. 4, 25) ψυχῇ
11 τῇ μὴ παρ' ἑαυτῆς τραπείσῃ, γέννημα ἄρρεν, Σὴθ τὸν ποτισμόν. τὸ

7 ἀποδεδομένου συμβαλούσῃ Mang. 8 μὴν εἴ γε coni. Mang. 8. 9 τοῦ ἀπολειπομένου ὑπ' αὐτοῦ Holwerda (ipse conieceram) 13 δ' addidi 14 τι, μέρους coni. Mang. 16 φίλην add. Mang. 21 ἀπαρατήτου U 25 ἢ U καινοτέραν Tisch.: καινότερον U 28. 29 ἑκουσίου τε καὶ ἀκουσίου conicio 31 Κάιν Mang.: κακία U 32 τῇ μὴ U

δὲ ἑκούσιον ἅτε βουλῇ καὶ προμηθείᾳ γενόμενον ἀνιάτους εἰς ἀεὶ κῆρας
ἐνδέξεται. καθάπερ γὰρ τὰ ἐκ προνοίας ἀμείνω τῶν ἀκουσίων κατορθώ-
ματα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι κουφότερα τῶν ἑκουσίων τὰ
ἀκούσια. (4.) τὸν μὲν οὖν Κάιν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστάντα ἡ 12
τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐκδέξεται δίκη. Μωυσῆς δὲ τοῖς γνωρίμοις αὐτοῦ
παράγγελμα κάλλιστον ὑποθήσεται, „ἀγαπᾶν τὸν θεὸν καὶ εἰσακούειν καὶ
ἔχεσθαι αὐτοῦ“ (Deut. 30, 20)· ταύτην γὰρ εἶναι ζωὴν τὴν πρὸς ἀλή-
θειαν εὐήμερόν τε καὶ μακραίωνα. πάνυ δ' ἐμφαντικῶς ἐπὶ τὴν τοῦ
τριποθήτου καὶ ἀξιεράστου καλεῖ τιμὴν εἰπὼν ἔχεσθαι αὐτοῦ, τὸ συνεχὲς
καὶ ἐπάλληλον καὶ ἀδιάστατον τῆς κατ' οἰκείωσιν ἁρμονίας καὶ ἑνώσεως
παριστάς. ἃ μὲν δὴ τοῖς ἄλλοις παραινεῖ, ταῦτά ἐστι καὶ τοιαῦτα. 13
αὐτὸς δ' οὕτως ἀπαύστως ὀρέγεται τοῦ ὁρᾶν καὶ πρὸς αὐτοῦ ὁρᾶσθαι,
ὥσθ' ἱκετεύει δυστόπαστον οὖσαν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν δηλῶσαι γνωρίμως
(Exod. 33, 13), ἵν' ἤδη ποτὲ ἀψευδοῦς δόξης μεταλαβὼν ἀβεβαίου ἐν-
δοιασμοῦ βεβαιοτάτην πίστιν ἀλλάξηται. καὶ ἐπιτείνων οὐκ ἀνήσει τὸν
πόθον, ἀλλὰ καὶ γνοὺς ὅτι δυσθηράτου μᾶλλον δὲ ἀνεφίκτου πράγματος
ἐρᾷ, ὅμως ἐπαγωνιεῖται μηδὲν συντόνου σπουδῆς ἀνιείς, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς
παρ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ τυχεῖν ἀπροφασίστως καὶ ἀόκνως συγχρώμενος.
(5.) ἤδη γοῦν καὶ εἰς τὸν γνόφον ὅπου ἦν ὁ θεὸς εἰσελεύσεται (Exod. 14
20, 21), τουτέστιν εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας.

---

1 γινόμενον conicio 2. 3 τὰ κατορθώματα D^K 4 μεταναστάντα coni. Mang. 5 αὐτοῦ U 7 et 9 ἔχεσθαι Mang.: εὔχεσθαι U 10 ἀδιάσπαστον coni. Mang. 10 ἐνώσεως U 12 ἀπλήστως coni. Mang. 15 ἀνταλλάξηται vel ἀντικαταλλάξηται coni. Mang. 18 ἑαυ^τ U, ἑαυτὸν fortasse legendum propter hiatum, ἑαυτῷ ⟨νοήμασιν⟩ coni. Diels 20 ἀειδεῖς Clem. (Mang.): ἀηδεῖς U ὄντος Clem. (Mang.): οὗτος U

2—4 D^K fol. 161^v Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' και η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: καθάπερ τὰ — τὰ ἀκούσια. D^R fol. 125^v Φίλωνος: τὰ ἐκ προνοίας ἀμείνω τῶν ἀκουσίων κατορθώματα.
19 sqq. *Clemens Alex. Strom. II § 6 p. 431 P:* ὅθεν ὁ Μωυσῆς οὔποτε ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ γνωσθήσεσθαι τὸν θεὸν πεπεισμένος „ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν“ φησὶ καὶ εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ, εἰσελθεῖν βιάζεται, τουτέστιν εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας. οὐ γὰρ ἐν γνόφῳ ἢ τόπῳ ὁ θεός, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου καὶ τῆς τῶν γεγονότων ἰδιότητος. διὸ οὐδ' ἐν μέρει καταγίνεταί ποτε οὔτε περιέχων οὔτε περιεχόμενος .... *V 72 p. 689 P:* οὔκουν ἐν τόπῳ (ἢ χρόνῳ add. Mang.) τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου .... διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωυσῆς φησιν „ἐμφάνισόν μοι σαυτόν“ ἐναργέστατα αἰνισσόμενος μὴ εἶναι διδακτὸν πρὸς ἀνθρώπων μηδὲ ῥητὸν τὸν θεόν, ἀλλ' ἢ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ δυνάμει γνωστόν. ἡ μὲν γὰρ ζήτησις ἀειδὴς καὶ ἀόρατος .... *ibid. 79 p. 692 P:* ὅταν λέγῃ ἡ γραφὴ „εἰσῆλθεν δὲ Μωυσῆς εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ὁ θεός“, τοῦτο δηλοῖ τοῖς συνιέναι δυναμένοις, ὡς ὁ θεὸς ἀόρατός ἐστι καὶ ἄρρητος, γνόφος δὲ ὡς ἀληθῶς

οὐ γὰρ ἐν γνόφῳ τὸ αἴτιον οὐδὲ συνόλως ἐν τόπῳ, | ἀλλ' ὑπεράνω καὶ p. 229 M
τόπου καὶ χρόνου· τὰ γὰρ γεγονότα πάντα ὑποζεύξας ἑαυτῷ περιέχεται
μὲν ὑπ' οὐδενός, ἐπιβέβηκε δὲ πᾶσιν. ἐπιβεβηκὼς δὲ καὶ ἔξω τοῦ
δημιουργηθέντος ὢν οὐδὲν ἧττον πεπλήρωκε τὸν κόσμον ἑαυτοῦ· διὰ γὰρ
* * * δυνάμεως ἄχρι περάτων τείνας ἕκαστον ἑκάστῳ κατὰ τοὺς ἁρμο-
15 νίας λόγους συνύφηνεν. ὅταν οὖν φιλόθεος ψυχὴ τὸ τί ἐστι τὸ ὂν κατὰ
τὴν οὐσίαν ζητῇ, εἰς ἀειδῆ καὶ ἀόρατον ἔρχεται ζήτησιν, ἐξ ἧς αὐτῇ
περιγίνεται μέγιστον ἀγαθόν, καταλαβεῖν ὅτι ἀκατάληπτος ὁ κατὰ τὸ εἶναι
16 θεὸς παντὶ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἰδεῖν ὅτι ἐστὶν ἀόρατος. δοκεῖ δέ μοι καὶ
πρὶν ἄρξασθαι τῆσδε τῆς σκέψεως ὁ ἱεροφάντης τὸ μέγιστον αὐτῆς κατα-
νοῆσαι, ἐξ ὧν αὐτὸν ἱκετεύει τὸν ὄντα μηνυτὴν καὶ ὑφηγητὴν τῆς ἑαυτοῦ
φύσεως γενέσθαι. λέγει γάρ· „ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν" (Exod. 33,13),
ἐναργέστατα διὰ τούτου παριστὰς ὅτι τῶν γεγονότων ἱκανὸς οὐδὲ εἷς ἐξ
17 ἑαυτοῦ τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεὸν ἀναδιδαχθῆναι. (6.) διὰ τοῦτο καὶ
Ἀβραὰμ ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
ἀναβλέψας ὁρᾷ τὸν τόπον μακρόθεν (Gen. 22, 3. 4). ποῖον τόπον; ἆρ'
18 εἰς ὃν ἦλθε; καὶ πῶς ἔστι μακράν, εἴπερ ἔφθη παραγενόμενος; ἀλλὰ
μήποτε ὅπερ αἰνίττεται τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ σοφὸς αἰεὶ γλιχόμενος κατα-
νοῆσαι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός, ὅταν τὴν δι' ἐπιστήμης καὶ σοφίας
ἀτραπὸν βαδίζῃ, λόγοις μὲν προεντυγχάνει θείοις παρ' οἷς προκαταλύει,
τρέπεσθαι δὲ τὴν ἄλλην ἐγνωκὼς ἐπέχεται· διοιχθέντων γὰρ τῶν δια-
νοίας ὀμμάτων ὀξυδερκέστερον εἶδεν ὅτι ἐπὶ τὴν δυσαλώτου πράγματος
θήραν ἀναδέδυκεν ἐξαναχωροῦντος αἰεὶ καὶ μακρὰν ἀφισταμένου καὶ
19 φθάνοντος ἀπείρῳ τῷ μεταξὺ διαστήματι τοὺς διώκοντας. εὖ γοῦν
νομίζει, ὅτι πάνθ' ὅσα τῶν ὑπ' οὐρανὸν ὠκυδρομώτατα ἑστάναι ἂν δόξαι

1 γνόφῳ U Clem.: χρόνῳ D 2 καὶ χρόνου Clem. D: ἀχρόνου U 4. 5 διὰ γὰρ ⟨τῶν ὅλων τὰς ἑαυτοῦ⟩ δυνάμεις conicio profectus a Dielsii coniectura θείας γὰρ δυνάμεις τείνας ⟨ἑαυτὸν⟩ Mang. 7 ζητεῖ (sic v) ex ζητῇ corr. U 9 παντὶ ⟨γενητῷ⟩ conicio (cf. 5,10) 10 μέγεθος coni. Mang., ἀνήνυτον conicio 17 ἔστι scripsi: ἔτι U 23 ἀποδέδυκεν conicio, ἐνδέδυκεν coni. Cohn 24 εὖ Mang.: εἰ U γοῦν scripsi: οὖν U, fortasse gravior corruptela latet 25 νομίζει Cohn: νομίζεις U δέξαι Mang.

ἡ τῶν πολλῶν ἀπιστία τε καὶ ἄγνοια τῇ αὐγῇ τῆς ἀληθείας ἐπίπροσθε φέρεται (ἐπιπροσθεῖται?). cf. etiam *Orig. Contra Celsum VI 17 p. 643*, *Comment. in Ioann. II 23 p. 80.* 1—2 D^C fol. 30r Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας et fol. 44r ἐκ τοῦ αὐτοῦ, D^R fol. 20r Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας et fol. 55v τοῦ αὐτοῦ: οὐκ ἐν χρόνῳ τὸ αἴτιον οὐδὲ συνόλως (οὖν ὅλως D_1^C D_1^R) ἐν τόπῳ, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου.

πρὸς τὴν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων φορὰν ἀστέρων ἀντεξετα-
σθέντα. καίτοι σύμπας οὐρανὸς ὑπὸ θεοῦ γέγονεν, αἰεὶ δὲ τὸ ποιοῦν
τοῦ γινομένου προελήλυθεν· ὥστε ἐξ ἀνάγκης οὐ μόνον τὰ ἄλλα τῶν
παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάντων ὀξυκινητότατον, ὁ νοῦς, ἀπεριγράφοις
⟨ἂν⟩ ἀπολειφθείη τῆς καταλήψεως τοῦ αἰτίου διαστήμασιν. ἀλλ' οἱ μὲν
ἀστέρες παραμείβονται τὰ κινούμενα καὶ αὐτοὶ κινούμενοι, ὁ δὲ θεός, τὸ
παραδοξότατον, ἑστὼς ἔφθακε πάντα. λέγεται δ' ὅτι καὶ ἐγγύτατα ὁ 20
αὐτὸς ὢν καὶ μακράν ἐστιν, ἁπτόμενος μὲν ταῖς ποιητικαῖς καὶ κολαστη-
ρίοις δυνάμεσι πλησίον ὑπαρχούσαις ἑκάστου, πορρωτάτω δὲ τῆς κατὰ
τὸ εἶναι φύσεως αὐτοῦ τὸ γενητὸν ἀπεληλακώς, ὡς μηδὲ κατὰ τὰς ἀκραι-
p. 230 M. φνεῖς καὶ ἀσωμάτους τῆς | διανοίας ἐπιβολὰς ψαῦσαι δύνασθαι. τοῖς 21
μὲν οὖν φιλοθέοις τὸ ὂν ἀναζητοῦσι, κἂν μηδέποτε εὕρωσι, συγχαίρομεν
— ἱκανὴ γὰρ ἐξ ἑαυτῆς προευφραίνειν ἐστὶν ἡ τοῦ καλοῦ ζήτησις, κἂν
ἀτυχῆται τὸ τέλος —, τῷ δὲ φιλαύτῳ Κάιν συναχθόμεθα, ὃς ἀφάν-
ταστον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τοῦ ὄντος καταλέλοιπεν, τὸ ᾧ μόνῳ βλέπειν
ἠδύνατο ἑκουσίως πηρώσας.

(7.) Ἄξιον δὲ σκέψασθαι καὶ τὴν χώραν, εἰς ἣν ἐκ προσώπου 22
γενόμενος θεοῦ στέλλεται· ἔστι δὲ ἣ καλεῖται σάλος, δηλοῦντος τοῦ νομο-
θέτου ὅτι ὁ ἄφρων ἀστάτοις καὶ ἀνιδρύτοις ὁρμαῖς κεχρημένος σάλον καὶ
κλόνον, οἷα κυμαῖνον πέλαγος πρὸς ἐναντίων πνευμάτων χειμῶνος ὥρᾳ,
ὑπομένει, γαλήνης δὲ ἢ νηνεμίας ἀλλ' οὐδ' ὄναρ ἐπήσθηται. ὥσπερ δ'
ὅταν ναῦς σαλεύῃ θαλαττεύουσα, τότ' οὔτε πλεῖν οὔτε ὁρμεῖν ἐστιν
ἱκανή, διαφερομένη δὲ ὧδε κἀκεῖσε πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ἀποκλίνει καὶ

5 ἂν addidi 8 ὢν] fortasse ὁμοῦ 9 πορρωτάτω scripsi: πορρω U (τ τ' suprascr.), πορρώτατον Mang. 10 αὐτοῦ U γεννητὸν U 11 ἐπιβολὰς Mang.: ἐπιβουλὰς U ψαῦσαι scripsi (vel ἐφάψασθαι?): ψεύσασθαι U, ψαύσασθαι Mang. 13 προευφραίνειν D: προσευφραίνειν U 14 ἀτυχῆται U: ἀτυχῇ D[C], τύχῃ D[R]D[C] in mg. τέλος αὐτῆς D ὃς Mang.: ὡς U 15 τοῦ ὄντος Mang.: ὄντως U 17 τὴν χώραν Mang.: τὴν κακίαν U 18 ἔστι δὲ ἣ U (ἢ Cohn): ἐπειδὴ Mang. 20 ὥρᾳ Mang.: ὥρας U 21 ἐπήσθηται Mang.: ἐπήρτηται U

12—14 D[C] fol. 183r: ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας D[R] fol. 178v Φίλωνος: ἀναζητοῦσιν τοῖς φιλοθέοις τὸ ὄν, κἂν — τὸ τέλος αὐτῆς. 17 ss. *Clemens Strom. II § 51 p. 456 P:* ὁ δὲ οἰησίσοφος ἐκ (ἐκ vid. del.) τῶν τῆς ἀληθείας οὐχ ἅπτεται ἀστάτοις καὶ ἀιδρύτοις ὁρμαῖς κεχρημένος. εἰκότως οὖν γέγραπται· „ἐξῆλθεν δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδὲμ“. ἑρμηνεύεται δὲ ἡ μὲν Ναὶδ σάλος .... ἀφηνιάσας εἰς σάλον κυμαινόμενον ἑκὼν μεθίσταται .... ἄλλοτε ἀλλοῖα δοξάζων, cf. etiam *Hieronymi Quaest. p. 9,20—25 Lag.*

ταλαντεύουσα ἀντιρρέπει, οὕτως ὁ φαῦλος παραφόρῳ καὶ χειμαινούσῃ
διανοίᾳ κεχρημένος εὐθύνειν τὸν ἑαυτοῦ πλοῦν ἀπταίστως ἀδυνατῶν
23 αἰεὶ σαλεύει βίου μελετῶν ἀνατροπήν. ὁ δ' εἱρμὸς τῆς ἀκολουθίας οὐ
μετρίως με καταπλήττει· συμβαίνει γὰρ τὸ [μὲν] τῷ ἑστῶτι πλησιάζον
ἠρεμίας διὰ πόθον ὁμοιότητος ἐφίεσθαι. τὸ μὲν οὖν ἀκλινῶς ἑστὼς ὁ
θεός ἐστι, τὸ δὲ κινητὸν ἡ γένεσις· ὥστε ὁ μὲν προσιὼν θεῷ στάσεως
ἐφίεται, ὁ δὲ ἀπαλλαττόμενος ἅτε γενέσει τῇ τρεπομένῃ προσιὼν κατὰ
24 τὸ εἰκὸς φορεῖται. (8.) διὰ τοῦτο ἐν ταῖς ἀραῖς γέγραπται ὅτι „οὐκ
ἀναπαύσει σε, οὐδ' οὐ μὴ γένηται στάσις τῷ ἴχνει τοῦ ποδός σου“ καὶ
μικρὸν ὕστερον ὅτι „ἔσται ἡ ζωή σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν
σου“ (Deut. 28, 65. 66). πέφυκε γὰρ ὁ ἄφρων αἰεὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν
λόγον κινούμενος ἠρεμίᾳ καὶ ἀναπαύσει δυσμενὴς εἶναι καὶ ἐπὶ μηδενὸς
25 ἑστάναι παγίως καὶ ἐρηρεῖσθαι δόγματος. ἄλλοτε γοῦν ἀλλοῖα δοξάζει
καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἔστιν ὅτε μηδενὸς περὶ αὐτὰ συμβεβηκότος καινο-
τέρου τἀναντία, μέγας καὶ μικρὸς καὶ ἐχθρὸς καὶ φίλος καὶ πάνθ', ὡς
ἔπος εἰπεῖν, τὰ μαχόμενα ἐν ἀκαρεῖ χρόνου γινόμενος. καὶ ἔστιν
αὐτῷ, | ὅπερ ἔφη ὁ νομοθέτης, πᾶσα ἡ ζωὴ κρεμαμένη, βάσιν οὐκ ἔχουσα p. 231 M
ἀκράδαντον, ἀλλὰ πρὸς τῶν ἀντισπώντων καὶ ἀντιμεθελκόντων ἀεὶ φορου-
26 μένη πραγμάτων. οὗ χάριν ἐν ἑτέροις „κεκατηραμένον ὑπὸ θεοῦ τὸν
κρεμάμενον ἐπὶ ξύλου“ φησίν (Deut. 21, 23), ὅτι, θεοῦ δέον ἐκκρέμασθαι,

---

1 ταλαντεύουσα Mang.: θαλαττεύουσα U ἀντιρέπει U 4 μὲν seclusit Cohn 5 ἑστῶς U 9 ἀναπαύσει σε Tisch.: ἀναπαύσεις U 11. 12 αἰεὶ παρὰ — εἶναι καὶ om. $D^K D^R D^L$ (habet D_2^R). 11 παρὰ Mang. (cf. Testimonia): περὶ U 13 καὶ ἐρηρεῖσθαι παγιώς D_2^R ἐνερίσθαι D^K ἄλλοτε D: ἀλλ' ὅτι U 14 ἀστῶν ἔστιν ὅτε μηδὲν ὡς περὶ αὐτὰς U μηδενὸς συμβεβηκότος τἀναντία καινοτέρου D_2^R 15. 16 μέγας — γινόμενος om. D 16 χρόνῳ Mang. 17 ὅπερ ἔφη ὁ νομοθέτης om. D καὶ ἔστιν ἡ ζωὴ αὐτοῦ πᾶσα $D^K D^L D^R$, καὶ ἔστιν ἡ ζωὴ πᾶσα αὐτῷ D_2^R 17. 18 ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα D 18 ἀντιμεθελκόντων D: μεθελκόντων U 18. 19 φορουμένη om. $D^L D^R$, φερομένη D_2^R 20 δέον U: δὲ v, δεῖ coni. Mang. novum enuntiatum ab ὁ δὲ incipiens

---

11—19 D^K fol. 134ʳ Φίλωνος ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας D^L fol. 39ᵛ Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν ἐξόδῳ ζητουμένων D^R fol. 35ʳ Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητουμένων et fol. 135ᵛ (= D_2^R) τοῦ αὐτοῦ: πέφυκεν ὁ ἄφρων — φορουμένη πραγμάτων. — D^M fol. 117ʳ D^V p. 448 (Φίλωνος): πέφυκεν ὁ ἄφρων ἐπὶ μηδενὸς ἑστάναι πράγματος, καὶ ἔστιν αὐτῷ ζωὴ πᾶσα κρεμαμένη βάσιν ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα. eadem exstant in Floril. Paris. nr. 1, Mel. Barocc. fol. 127ᵛ, in Max. Ecl. cap. 60. — Floril. Paris. nr. 18, Mel. Barocc. l. c. Max. l. c: πέφυκεν ὁ ἄφρων ἀεὶ παρὰ (ἐπὶ Barocc.) τὸν ὀρθὸν λόγον κινούμενος ἠρεμίᾳ καὶ ἀναπαύσει δυσμενὴς εἶναι (ἀνάπαυσις δυσμενὴς ἦν Barocc.).

ὁ δὲ ἀπῃώρησεν ἑαυτὸν σώματος, ὅς ἐστιν ἐν ἡμῖν ξύλινος ὄγκος, ἐπι-
θυμίαν ἐλπίδος ἀντικαταλλαξάμενος, ἀγαθοῦ τελείου μέγιστον κακόν.
ἐλπὶς μὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν οὖσα προσδοκία ἐκ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ τὴν
διάνοιαν ἀρτᾷ, ἐπιθυμία δὲ ἀλόγους ἐμποιοῦσα ὀρέξεις ἐκ τοῦ σώματος,
ὃ δεξαμενὴν καὶ χώραν ἡδονῶν ἡ φύσις ἐδημιούργησεν. (9.) οὗτοι μὲν 27
οὖν ὥσπερ ἀπ' ἀγχόνης τῆς ἐπιθυμίας ἐκκρεμάσθωσαν. Ἀβραὰμ δὲ ὁ
σοφὸς ἐπειδὴ ἕστηκε, συνεγγίζει τῷ ἑστῶτι θεῷ· λέγει γὰρ ὅτι „ἑστὼς
ἦν ἔναντι κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπεν“ (Gen. 18, 22. 23). ὄντως γὰρ
ἀτρέπτῳ ψυχῇ πρὸς τὸν ἄτρεπτον θεὸν μόνῃ πρόσοδός ἐστι, καὶ ἡ
τοῦτον διακειμένη τὸν τρόπον ἐγγὺς ὡς ἀληθῶς ἵσταται δυνάμεως θείας.
τό γε μὴν χρησθὲν τῷ πανσόφῳ Μωυσῇ λόγιον ἐναργέστατα δηλοῖ τὴν 28
περὶ τὸν σπουδαῖον βεβαιοτάτην εὐστάθειαν. ἔστι δὲ τὸ λόγιον τοιόνδε·
„σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ“ (Deut. 5,31)· ἐξ οὗ δύο παρίσταται. ἓν
μὲν ὅτι τὸ ὂν τὸ τὰ ἄλλα κινοῦν καὶ τρέπον ἀκίνητόν τε καὶ ἄτρεπτον,
ἕτερον δ' ὅτι τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, ἠρεμίας, τῷ σπουδαίῳ μεταδίδωσιν.
ὡς γὰρ οἶμαι κανόνι ὀρθῷ τὰ στρεβλὰ εὐθύνεται, οὕτως τὰ κινούμενα
κράτει τοῦ ἑστῶτος ἐπέχεταί τε καὶ ἵσταται. νυνὶ μὲν οὖν ἑτέρῳ στῆναι 29
μετ' αὐτοῦ παραγγέλλει. ἀλλαχόθι δέ φησιν· „ἐγὼ καταβήσομαι μετὰ
σοῦ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἀναβιβάσω σε εἰς τέλος“ (Gen. 46, 4), οὐχί σὺ
μετ' ἐμοῦ. διὰ τί; ὅτι θεοῦ μὲν ἴδιον ἠρεμία καὶ στάσις, γενέσεως δὲ
μετάβασίς τε καὶ μεταβατικὴ πᾶσα κίνησις. ὅταν μὲν οὖν πρὸς τὸ ἴδιον 30
ἀγαθὸν καλῇ, „σὺ μετ' ἐμοῦ στῆθι“ φησίν, οὐκ „ἐγὼ μετὰ σοῦ“· οὐ γὰρ
στήσεται ὁ θεός, ἀλλ' ἀεὶ ἕστηκεν. ὅταν δὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον γενέσεως
ἔρχηται, ὀρθότατα ἐρεῖ· „ἐγὼ μετὰ σοῦ καταβήσομαι“· σοὶ γὰρ ἡ τόπων
ἐνάλλαξις ἁρμόζει· ὥστε μετ' ἐμοῦ μὲν οὐδεὶς κάτεισιν — ἐγὼ γὰρ
οὐ τρεπόμενος —, στήσεται δ' ὅτιπερ ἠρεμία μοι φίλον· σὺν δὲ
τοῖς κατιοῦσι μεταβατικῶς — ἀδελφὸν γὰρ καὶ συγγενὲς αὐτοῖς

1 ὅς] ὃ coni. Mang. 8 ἔναντι U: ἐναντίον Mang. (LXX) 13 αὐ U: αὐτὸς Mang. παρίσταται scripsi: παρίστανται U 14 ὂν τὸ Mang.: ἀντὶ U 27 αὐτοῖς] γενητοῖς conicio

8 sqq. *Clemens Strom. II § 51. 52 p. 456 P:* ὄντως γὰρ ἀτρέπτως (leg. ἀτρέπτῳ) πρὸς τὸ ἄτρεπτον ἡ προσαγωγή. οὕτως „Ἀβραὰμ ἑστὼς ἦν ἀπέναντι κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπεν“, καὶ τῷ Μωσεῖ λέγεται· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ“. 13 sqq. *Origenes Contra Celsum VI 64 p. 681:* ἀλλ' οὐδὲ κινήσεως μετέχει ὁ διὰ τὸ ἑστηκέναι καὶ βεβαίαν εἶναι τὴν φύσιν αὐτοῦ προκαλούμενος καὶ τὸν δίκαιον ἐπὶ τὰ παραπλήσια καὶ λέγων „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ“.

μετάβασις — ἐγὼ καταβήσομαι τοπικῶς οὐ χωρία ἐναλλάττων, ὃς τὸ πᾶν
31 ἐμαυτοῦ πεπλήρωκα. καὶ τοῦτο μέντοι ποιῶ διὰ φύσεως οἶκτον λογικῆς,
ἵνα ἐκ τοῦ τῶν παθῶν ᾅδου πρὸς τὸν | ὀλύμπιον χῶρον ἀρετῆς ἀναβιβασθῇ p. 232 M.
ποδηγετοῦντος ἐμοῦ, ὃς τὴν εἰς οὐρανὸν ἄγουσαν ὁδὸν ἀνατεμὼν λεω-
φόρον ἱκέτισι ψυχαῖς, ὡς μὴ κάμνοιεν βαδίζουσαι, πάσαις ἀποδέδειχα.

32 (10.) Δεδηλωκότες οὖν ἑκάτερον, ἠρεμίαν τε ἀστείου καὶ ἄφρονος σάλον, τὸ ἑπόμενον τῷ λόγῳ συνεπισκεψώμεθα. φησὶ γὰρ Ναίδ, τὸν κλόνον, εἰς ὃν ἡ ψυχὴ μετῳκίσατο, ἀπέναντι Ἐδέμ. συμβολικῶς δέ ἐστιν Ἐδὲμ ὀρθὸς καὶ θεῖος λόγος, παρὸ καὶ ἑρμηνείαν ἔχει „τρυφήν", ὅτι ἐνευφραίνεται καὶ ἐντρυφᾷ πρὸ τῶν ἄλλων ἀμιγέσι καὶ ἀκράτοις, ἔτι δὲ ἀρτίοις καὶ πλήρεσι κεχρημένος ἀγαθοῖς ὕοντος τοῦ πλουτοδότου θεοῦ τὰς παρθένους καὶ ἀθανάτους χάριτας αὐτοῦ. φύσει δὲ μάχεται ἀγαθῷ κακόν, ἄδικον δικαίῳ, φρόνιμον ἄφρονι καὶ πάνθ' ὅσα ἀρετῆς πρὸς τὰ κακίας εἴδη. τοιοῦτόν ἐστι τὸ Ναὶδ ἀντικρὺς [καὶ] εἶναι Ἐδέμ.

33 (11.) Ταῦτ' εἰπών φησιν ἑξῆς· „καὶ ἔγνω Κάιν [φησί] τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν τὸν Ἐνώχ· καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν, καὶ
ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ" (Gen. 4, 17).
ἆρ' οὐκ εἰκὸς διαπορῆσαι, τίνα ἔγνω γυναῖκα ὁ Κάιν; γένεσις γὰρ οὐδε-
μιᾶς ἄλλης μετὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς διαπλασθεῖσαν Εὔαν ἄχρι νῦν μεμή-
34 νυται γυναικός. εἰ δὲ φήσει τις ἀδελφῇ τὸν Κάιν συνεληλυθέναι, χωρὶς
τοῦ ἀνοσίου καὶ ψεύσεται· τὰς γὰρ θυγατέρας Ἀδὰμ ὀψὲ γεγενημένας
εἰσάγει. τί οὖν χρὴ λέγειν; γυναῖκα ἀσεβοῦς λογισμοῦ, ὥς γε οἴομαι,
καλεῖ δόξαν, ἣν περὶ τῶν πραγμάτων τίθεται καθάπερ μυρίοι τῶν φιλο-
σοφησάντων, οἱ μὲν τὰ αὐτά, οἱ δὲ καὶ διαφέροντα εἰσηγησάμενοι τῷ
35 βίῳ δόγματα. τίς οὖν ἐστιν ἀσεβοῦς δόξα; μέτρον εἶναι πάντων χρη-
μάτων τὸν ἀνθρώπινον νοῦν· ἣ καὶ τῶν παλαιῶν τινα σοφιστῶν ὄνομα

---

1 οὐ τοπικῶς vel τονικῶς, οὐ Mang., τοπικῶς del. Holwerda 3 ᾅδου Mang. (cf. I 643,36 M. et Quaest. in gen. IV § 234): ἀειδοῦς U 5 κάμνοιεν ἐμβαδίζουσαι Tisch. 8 Ἐδὲμ ⟨εἶναι⟩ conicio 12 αὐτοῦ U 14 καὶ seclusi; τὸ κατεναντίον καὶ ἄντικρυς εἶναι Ἐδέμ coni. Mang., τὸ Ναὶδ κατέναντι εἶναι Ἐδέμ Holwerda, ἔναντι post καὶ add. Tisch. 15 φησί seclusi 18 τίνα Mang.: τί U 18. 19 οὐδὲ μιᾶς U 20 φήσει Cohn: φησί U 21 ἀνοσίου Mang.: ουσι U, ad lin. 18 ἀ^π in mg., unde Tisch. legisse videtur ἀπὸ ουσι. 24 post φιλοσοφησάντων lacuna fort. statuenda est εἰσηγησάμενοι Mang.: ἡγησάμενοι U 25 τίς scripsi: τί U ἀσεβοῦς ⟨λογισμοῦ⟩ coni. Mang., sed τί ἐστιν ἀσεβοῦς δόξα repetit mg. U

---

1 cf. *Aristobulum apud Eus. Praep. ev. VIII 10,15:* ὥστε τὴν κατάβασιν μὴ τοπικὴν εἶναι· πανταχοῦ γὰρ ὁ θεός ἐστιν.

Πρωταγόραν φασὶ χρήσασθαι, τῆς Κάιν ἀπονοίας ἔκγονον. τεκμαίρομαι
δὲ ἐνθένδε ὅτι γνωρισθεῖσα αὐτῷ ἡ γυνὴ τὸν Ἐνὼχ ἀπέτεκεν· ἑρμη-
νεύεται δὲ Ἐνὼχ χάρις σου. εἰ γὰρ πάντων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, 36
χάρις ἐστὶ καὶ δωρεὰ τοῦ νοῦ τὰ πάντα, ὥστε ὀφθαλμῷ μὲν κεχάρισται
τὸ βλέπειν, ὠσὶ δὲ τὸ ἀκούειν, ἑκάστῃ δὲ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ
αἰσθάνεσθαι, καὶ τῷ κατὰ τὴν προφορὰν μέντοι λόγῳ τὸ λέγειν· εἰ δὲ
p. 233 M. καὶ | ταῦτα, καὶ αὐτὸ δήπου ⟨τὸ⟩ νοεῖν, ἐν ᾧ μυρία ἐννοήματα, διανοή-
σεις, βουλαί, προμήθειαι, καταλήψεις, ἐπιστῆμαι, τέχναι, διαθέσεις, ἄλλων
ἀριθμὸς δυνάμεων ἀδιεξίτητος. τί οὖν ἔτι σεμνομυθούμενοι περὶ ὁσιότητος 37
καὶ θεοῦ τιμῆς λέγειν τε καὶ ἀκούειν ἐγνώκατε, εἴ γε ἔχετε παρ'
ἑαυτοῖς τὸν ἀντίθεον νοῦν, ὃς πάντα ἀνὰ κράτος τὰ κατ' ἀνθρώπους
ἀναψάμενος ἀγαθά τε καὶ κακὰ τοῖς μὲν ἀμφότερα κερασάμενος, τοῖς δὲ
θάτερα ἄκρατα ἐπιπέμπει; κἂν ἄρα τις γραφὴν ἀσεβείας ἐπενέγκῃ καθ' 38
ὑμῶν, ἀπολογούμενοι θαρρεῖτε φάσκοντες παρ' ὑφηγητῇ καὶ διδασκάλῳ
πάνυ καλῷ πεπαιδεῦσθαι Κάιν, ὃς τὸ πλησίον πρὸ τοῦ μακρὰν αἰτίου
παρῄνει τιμᾶν· ᾧ διά τε ἄλλα προσεκτέον καὶ μάλισθ' ὅτι σαφέσιν ἔργοις
τὴν τοῦ δόγματος ἰσχὺν ἐπεδείξατο νικήσας τὸν τῆς ἐναντίας δόξης
εἰσηγητὴν Ἄβελ καὶ ἅμ' αὐτῷ καὶ τὴν δόξαν ἐκποδὼν ἀνελών. ἀλλὰ 39
παρ' ἔμοιγε καὶ φίλοις τοῖς ἐμοῖς τῆς μετὰ ἀσεβῶν ζωῆς ὁ μετὰ εὐσε-
βῶν αἱρετώτερος ἂν εἴη θάνατος· τοὺς μὲν γὰρ οὕτως ἀποθανόντας ἡ
ἀθάνατος ἐκδέξεται ζωή, τοὺς δὲ ἐκείνως ζῶντας ὁ ἀίδιος θάνατος.
(12.) ἐπεὶ δὲ ὁ Κάιν τὸν Ἐνὼχ γεγέννηκε καὶ αὖθις ἔκγονος τοῦ Σὴθ 40
πάλιν Ἐνὼχ ὀνομάζεται (Gen. 4, 17. 5, 18), σκεπτέον ἂν εἴη πότερον
ἑτέρους ἢ τοὺς αὐτοὺς εἶναι συμβέβηκεν. ἐρευνήσωμεν δ' ἅμα τούτοις
καὶ ⟨τὰς⟩ τῶν ἄλλων ὁμωνύμων διαφοράς. ὥσπερ γὰρ Ἐνώχ, οὕτω καὶ
Μαθουσάλα καὶ Λάμεχ ἀπόγονοι μὲν Κάιν, ἀπόγονοι δ' οὐδὲν ἧττον καὶ
τοῦ Σὴθ εἰσι (Gen. 4, 18. 5, 21. 25). χρὴ τοίνυν εἰδέναι ὅτι τῶν 41
λεχθέντων ἕκαστον ὀνομάτων ἑρμηνευθὲν διπλοῦν ἐστίν. ἑρμηνεύεται δ'
ὁ μὲν Ἐνώχ, καθάπερ εἶπον, χάρις σου, Μαθουσάλα δ' ἐξαποστολὴ θανάτου,
ὁ δ' αὖ Λάμεχ ταπείνωσις. τὸ μὲν οὖν „χάρις σου" λέγεται μὲν πρὸς τὸν
ἐν ἡμῖν νοῦν ὑπ' ἐνίων, λέγεται δὲ καὶ πρὸς τὸν τῶν ὅλων ὑπὸ τῶν
ἀμεινόνων. οἱ μὲν οὖν φάσκοντες δωρεὰν εἶναι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς πάνθ' 42.

---

1 φασὶ scripsi: φησὶ U 2 ἐνθένδεν U 7 τὸ add. Tisch. 9 ἀδιεξίτητος Mang.: διεξιόντος U ἔτι U (coni. Tisch.): ἔστι Mang. 10 εἴ γε U (coni. Tisch.): εἰ δὲ Mang. 12 κερασάμενος Mang.: κερασαμένοις U 15 καλῷ Mang.: καλῶς U ⟨τῷ⟩ Καίν coni. Holwerda τὸ Mang.: τῷ U 22 γεγένηκε U 24 ἐρευνήσομεν Holwerda 25 τὰς addidi 29 εἶπον scripsi: εἶπε U, εἶπα Mang. 31 ὅλων Mang.: ἄλλων U

ὅσα ἐν τῷ νοεῖν ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ λέγειν, ἀσεβῆ καὶ ἄθεον εἰσηγούμενοι
δόξαν γένει τῷ Κάιν προσκεκληρώσθωσαν, ὃς μηδ' αὑτοῦ κρατεῖν ἱκανὸς
ὢν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπετόλμησεν [ὡς] εἰπεῖν ὡς ἔχοι τὴν παν-
τελῆ κτῆσιν· οἱ δ' ὅσα ἐν γενέσει καλὰ μὴ σφετεριζόμενοι, χάρισι δὲ
ταῖς θείαις ἐπιγράφοντες, εὐγενεῖς πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ἐκ παλαιπλουσίων
43 ἀλλ' ἐκ φιλαρέτων φύντες, ὑπὸ ἀρχηγέτῃ τῷ | Σὴθ τετάχθωσαν. δυσεύ- p. 234 M.
ρετον σφόδρα τὸ τούτων ἐστὶ γένος ἀποδιδρασκόντων τὸν ἐπίβουλον καὶ
ῥᾳδιουργὸν καὶ πανοῦργον καὶ κεχυμένον παθῶν τε καὶ κακιῶν πλήρη
βίον. οὓς γὰρ ὁ θεὸς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ μετεβίβασε καὶ μετέθηκεν
ἐκ φθαρτῶν εἰς ἀθάνατα γένη, παρὰ τοῖς πολλοῖς οὐκέθ' εὑρίσκονται.
44 (13.) διεσταλκότες οὖν τὰ περὶ τὸν Ἐνὼχ σημαινόμενα μέτιμεν ἑξῆς
ἐπὶ τὸν Μαθουσάλα, ὅς ἦν ἐξαποστολὴ θανάτου. δύο δ' ἐκ ταύτης
παρίσταται τῆς φωνῆς, ἓν μὲν καθ' ὅ τινι ἐπιπέμπεται θάνατος, ἕτερον
δὲ καθ' ὃ ἀπό τινος ἀποστέλλεται. ὅτῳ μὲν οὖν ἐπιπέμπεται, θνῄσκει
45 πάντως ἐκεῖνος, ἀφ' οὗ δὲ ἀποστέλλεται, ζῇ τε καὶ περίεστι. τῷ μὲν
δὴ Κάιν ὁ τὸν θάνατον δεχόμενός ἐστιν οἰκεῖος ἀεὶ τὸν πρὸς ἀρετὴν
βίον θνῄσκοντι, τῷ δὲ Σὴθ συγγενέστατος ἀφ' οὗπερ ἀποστέλλεται καὶ
διατειχίζεται τὸ ἀποθνῄσκειν· τὴν γὰρ ἀληθῆ ζωὴν ὁ σπουδαῖος κεκάρ-
46 πωται. καὶ μὴν ὅ γε Λάμεχ ταπείνωσις ὢν ἀμφίβολός ἐστιν· ἢ γὰρ
ὑφιεμένων τῶν τῆς ψυχῆς τόνων κατὰ τὰ ἐξ ἀλόγων παθῶν ἐγγενόμενα
νοσήματά τε καὶ ἀρρωστήματα ταπεινούμεθα ἢ κατ' ἀρετῆς ζῆλον στέλ-
47 λοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ οἰδούσης οἰήσεως. ἡ μὲν οὖν προτέρα γίνεται κατ'
ἀσθένειαν, εἶδος τῆς πολυμόρφου καὶ πολυτρόπου λέπρας οὖσα· ὅταν
γὰρ ἡ ὄψις ταπεινοτέρα φαίνηται τὴν ὁμαλὴν καὶ εὔτονον κλασθεῖσα
φαντασίαν, τὴν χαλεπὴν νόσον λέπραν ὁ νομοθέτης φησὶ γενέσθαι
48 (Lev. 13, 3). ἡ δὲ ἑτέρα ἀπὸ ἰσχύος συνίσταται καρτερᾶς, ᾗ καὶ ἱλασμὸς
ἕπεται κατὰ τὸν τῆς δεκάδος ἀριθμὸν τέλειον· προστέτακται γὰρ τὰς
ψυχὰς ταπεινοῦν δεκάτῃ τοῦ μηνός (Lev. 23, 27), ὅπερ ἐστὶ μεγαλαυ-
χίαν ἀποτίθεσθαι, ἧς ἡ ἀπόθεσις ἀδικημάτων ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων
ἐργάζεται παραίτησιν. ὁ μὲν οὖν οὕτως ταπεινὸς Λάμεχ ἔκγονος μέν
ἐστι Σήθ, πατὴρ δὲ τοῦ δικαίου Νῶε, ὁ δὲ ἐκείνως ἐκβλάστημα Κάιν.

---

2 αὑτοῦ U   3 ὡς secl. Mang.   4 γένεσι U   5 ἐπιγράφοντες scripsi: ἀναγράφοντες U   13 τῆς U, om. v   16 οἰκεῖος U (coni. Mang., οἶκος prave rettulit Mang. et Tisch.)   19 μὴν U (coni. Mang.): μὲν in textu Mang.   22 οἰδούσης non plane certum est, cum primae tres litterae paene oblitteratae sint   23 πολυτρόπου Mang.: πολυτρόφου U   24 εὔτονον] εὔοψον Holwerda   26 καρτερᾶς Otto: καρτερίας U, καὶ καρτερίας Mang.

(14.) Ἑπόμενον δ' ἂν εἴη σκέψασθαι, τίνος ἕνεκα κτίζων καὶ 49
οἰκοδομῶν πόλιν αὐτὸς οὗτος εἰσάγεται· πλήθει γὰρ ἀνθρώπων μεγέθους
δεῖ πόλεως πρὸς οἴκησιν, τρισὶ δὲ τοῖς κατ' ἐκεῖνον οὖσι τὸν χρόνον
ὑπώρειά τις ἢ μικρὸν ἄντρον αὐταρκέστατον ἦν ἐνδιαίτημα. κἀγὼ μὲν
εἶπον τρισί, τὸ δ' εἰκὸς ἑνὶ μόνῳ ἑαυτῷ· οὐδὲ γὰρ οἱ γονεῖς τοῦ δολο-
φονηθέντος τὴν αὐτὴν τῷ κτείναντι πόλιν ὑπέμειναν ⟨ἂν⟩ οἰκεῖν, μεῖζον
235 M. ἀνδροφονίας ἄγος ἀδελφοκτονίαν | ἐργασαμένῳ. τὸ μὲν γὰρ οὐ παρά- 50
δοξον μόνον ἀλλὰ καὶ παράλογον παντί τῳ δῆλον, ἕνα ἄνδρα πόλιν
οἰκοδομεῖν. τίνα ἔστι τρόπον; ἀλλ' οὐδ' ἂν οἰκίας μέρος τὸ ἀφανέστατον,
μὴ χρώμενον ὑπηρέταις ἑτέροις. ἢ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λιθοτομεῖν ἂν
δύναιτο, ὑλοτομεῖν, σίδηρον, χαλκὸν ἐργάζεσθαι, τειχῶν μέγαν κύκλον
πόλει περιβάλλεσθαι, προπύλαια καὶ προτειχίσματα, ἱερὰ καὶ τεμένη
καὶ στοὰς καὶ νεωσοίκους καὶ οἰκίας καὶ ὅσα ἄλλα δημόσια καὶ ἴδια ἔθος
οἰκοδομεῖσθαι; καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὀχετοὺς κατὰ γῆν ἀναστέλλειν, στε-
νωποὺς ἀνευρύνειν, κρήνας καὶ ὑδρορροὰς καὶ ὅσων ἄλλων πόλει δεῖ
κατασκευάζεσθαι; μήποτ' οὖν, ἐπειδὴ ταῦτα τῆς ἀληθείας ἀπᾴδει, βέλτιον 51
ἀλληγοροῦντας λέγειν ἐστὶν ὅτι καθάπερ πόλιν τὸ αὑτοῦ δόγμα κατα-
σκευάζειν ὁ Κάιν ἔγνωκε. (15.) ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα πόλις ἐξ οἰκοδομη- 52
μάτων καὶ οἰκητόρων καὶ νόμων συνέστηκε, τὰ μὲν οἰκοδομήματά ἐστιν
αὐτῷ λόγοι οἱ ἀποδεικνύντες, οἷς καθάπερ ἀπὸ τείχους πρὸς τὰς τῶν
ἐναντίων ἀπομάχεται προσβολὰς πιθανὰς εὑρέσεις κατὰ τῆς ἀληθείας
μυθοπλαστῶν, οἰκήτορες δὲ οἱ ἀσεβείας, ἀθεότητος, φιλαυτίας, μεγαλαυ-
χίας, ψευδοῦς δόξης ἑταῖροι δοκησίσοφοι, τὸ πρὸς ἀλήθειαν σοφὸν οὐκ
εἰδότες, ἄγνοιαν καὶ ἀπαιδευσίαν καὶ ἀμαθίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀδελφὰς
καὶ συγγενεῖς κῆρας συγκεκροτηκότες, νόμοι δὲ ἀνομίαι, ἀδικίαι, τὸ

---

1 σκύψασθαι U 2 μεγέθους Mang.: μέγεθος U, εὐμεγέθους Diels 3 τοῖς U: om. v 4 ὑπόρεια U ἐνδιαίτημα scripsi: διαίτημα U 5 μόνῳ ⟨κτίζειν⟩ ἑαυτῷ conicio 6 ἂν add. Tisch. 9 τίν' ἄν, εἰπέ, τρόπον Holwerda ἔστι U (non ἐπὶ, ut adnot. Tisch.) 11 τειχῶν scripsi: τείχη U 12 πόλει Tisch.: πόλεων U 13 ἔθος U (non ἔθ', ut adnot. Tisch.) 14 ὀχετοὺς ut vid. U: ὀχετεύειν Tisch., ὀχετοὺς ἄγειν Otto κατὰ scripsi: καὶ U 15 ὑδροράς U 17 αὐτοῦ U 18 κατασκευάζειν ὁ Κάιν Mang.: κατακευάζει ὃ καὶ U 21 εὑρέσεις] ῥήσεις coni. Mang. 23 ψεύδους U ἑταῖροι Mang.: ἕτεροι U

1—3 *Augustinus Quaest. lib. I,1:* Quomodo Cain potuerit condere civitatem, cum civitas alicui utique constituatur hominum multitudini, illi autem duo parentes et duo filii fuisse referantur, quorum filiorum ab altero alter occisus est, in cuius occisi locum alius natus esse narratur.

ἄνισον, τὸ ἀκόλαστον, θρασύτης, ἀπόνοια, αὐθάδεια, ἡδονῶν ἀμετρίαι,
53 τῶν παρὰ φύσιν ἄλεκτοι ἐπιθυμίαι. τοιαύτης πόλεως ἕκαστος τῶν
ἀσεβῶν ἐν ἑαυτοῦ τῇ παναθλίᾳ ψυχῇ δημιουργὸς εὑρίσκεται, μέχρις ἂν ὁ
θεὸς βουλευθεὶς (Gen. 11,6) ταῖς σοφιστικαῖς αὐτῶν τέχναις ἀθρόαν καὶ
μεγάλην ἐργάσηται σύγχυσιν. τοῦτο δ' ἔσται, ὅταν μὴ μόνον πόλιν, ⟨ἀλλὰ⟩
καὶ πύργον οἰκοδομῶσιν, οὗ ἡ κεφαλὴ εἰς οὐρανὸν ἀφίξεται (Gen. 11, 4),
τουτέστι λόγον ἑκάστου κατασκευαστικόν. ὅνπερ εἰσηγοῦνται κεφαλὴν
ἔχοντα τὸ οἰκεῖον νόημα, ὃ προσαγορεύεται συμβολικῶς οὐρανός· ἀνάγκη
γὰρ παντὸς λόγου κεφαλὴν καὶ τέλος εἶναι τὸν δηλούμενον νοῦν, οὗ
χάριν αἱ μακραὶ διέξοδοί τε καὶ ῥήσεις ὑπὸ λογίων ἀνδρῶν εἰώθασι
54 γίνεσθαι. (16.) τοσοῦτον δ' ἄρα τῆς ἀσεβείας ἐπιβεβήκασιν, ὥστ' οὐ
μόνον δι' ἑαυτῶν ἐγείρειν τὰς τοιαύτας πόλεις ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν
φιλάρετον πληθὺν Ἰσραὴλ ἀναγκάζουσιν ἐπιστάτας καὶ διδασκάλους κακῶν
ἔργων ἐπ' αὐτοῖς χειροτονήσαντες. λέγεται γὰρ ὅτι κακωθέντες ὑπὸ
τῶν ἐπιστατῶν τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας | τρεῖς πόλεις οἰκοδομοῦσι, Πειθώ, p. 236 M.
55 Ῥαμεσσή, Ὤν, ἥ ἐστιν Ἡλίου πόλις (Exod. 1, 11). αὗται δὲ τροπικώ-
τερον νοῦν, αἴσθησιν, λόγον, τὰ περὶ ἡμᾶς ὄντα, δηλοῦσιν· ἡ μὲν γὰρ
Πειθὼ ὁ λόγος ἐστίν, ὅτι περὶ τοῦτον τὸ πείθειν, ἔχει δὲ ἑρμηνείαν
στόμα ἐκθλῖβον, ἐπειδήπερ καὶ ὁ τοῦ φαύλου λόγος ἐξωθεῖν καὶ ἀνα-
56 τρέπειν τὰ σπουδαῖα μελετᾷ. Ῥαμεσσὴ δὲ ἡ αἴσθησις * * * καθάπερ
γὰρ ὑπὸ σητὸς ὑφ' ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων νοῦς ἐκβιβρώσκεται καὶ
διεσθίεται, σειόμενος καὶ σπαραττόμενος· αἱ γὰρ ἐπεισιοῦσαι μὴ καθ'
57 ἡδονὴν φαντασίαι λυπηρὸν καὶ ἐπίπονον ἀποτίκτουσι τὸν βίον. ἡ δὲ
Ὢν καλεῖται μὲν βουνός, ἔστι δὲ συμβολικῶς ὁ νοῦς· ἐπὶ γὰρ τοῦτον

3 ἐν ἑαυτοῦ scripsi (ἑαυ U): ἐξ ἑαυτοῦ Mang. post ψυχῇ add. ἢ U 4 βουλευθεὶς Holwerda: βουληθεὶς U, χολωθεὶς Mang., ἐνθυμηθεὶς Cohn, θυμωθεὶς olim conieci 5 ἀλλὰ add. Holwerda 7 ἔστι λόγον scripsi: ἔστιν ἢ λόγον U, ἔστι τὸν νοῦν ἢ λόγον Mang., ἔστιν ἀσεβῆ δόγματα ἢ λόγον Holwerda ἑκάστου] κακίας conicio (cf. De confus. lingu. § 115), ἑκάστου ⟨κακοῦ⟩ coni. Cohn 11 ἄρα τῆς Otto (cf. De confus. lingu. § 116): ἀρετῆς U, ἐπαράτου Mang. 12 τὴν om. v 13 ἀνακράζουσιν U 15 et 18 Πυθὼ U Ἡλιούπολις U 17 ὄντα ⟨ὀχυρώματα⟩ coni. Holwerda 18 τούτων U 19 ἔξωθεν U 20 post αἴσθησις etymologia excidisse videtur, cf. Testimonia et De somn. I 632, 32 M. ἑρμηνεύεται γὰρ σεισμὸς σητός 21 ἑκάστη U 23 ἀποτίκτουσι τὸν (vel αὐτοῦ τὸν) Tisch.: ἀποτίκτουσιν αὐτὸν U, ἀποτίκτουσιν αὐτῷ Holwerda

20 cf. *Onomastica p. 179,14 Lag.* Ῥαμεσσῆ ἁρπαγή. *197,27* Ῥαμέσι ποιμανσία ἐκ σητός. *Hieron. 9,30. 14,20* (Siegfried, Philo von Alexandria p. 358)

οἱ πάντων θησαυρίζονται λόγοι. μάρτυς δὲ καὶ ὁ νομοθέτης Ὢν Ἡλίου
πόλιν προσαγορεύσας· ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ἥλιος τὰ κρυπτόμενα νυκτὶ
ἐμφανῶς ἐπιδείκνυται, οὕτως ὁ νοῦς τὸ οἰκεῖον φῶς ἀποστέλλων πάντα
καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ πράγματα τηλαυγῶς παρασκευάζει καταλαμβά-
νεσθαι. διόπερ οὐκ ἄν τις εἰπὼν ἁμάρτοι τοῦ συγκρίματος εἶναι ἡμῶν 58
τὸν νοῦν ἥλιον, ὃς ἐν ἀνθρώπῳ τῷ βραχεῖ κόσμῳ μὴ ἀνατείλας καὶ τὸ
ἴδιον φέγγος ἐκλάμψας, πολὺ σκότος τῶν ὄντων καταχέας οὐδὲν ἐᾷ
προφαίνεσθαι. (17.) τὸν βουνὸν τοῦτον ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ ἐν τοῖς πρὸς 59
Λάβαν δικαίοις μάρτυρα καλεῖ (Gen. 31, 46. 47) δογματικώτατα δηλῶν
ὅτι ὁ νοῦς ἑκάστῳ μάρτυς ἐστὶν ὧν ἐν ἀφανεῖ βουλεύεται καὶ τὸ συνει-
δὸς ἔλεγχος ἀδέκαστος καὶ πάντων ἀψευδέστατος, * * * πρὸ τούτων
τῶν πόλεων οἰκοδομεῖται. φησὶ γὰρ τοὺς κατασκόπους ἐλθεῖν εἰς 60
Χεβρών, ἐκεῖ δ' εἶναι Ἀχειμὰν καὶ Σεσεὶν καὶ Θαλαμείν, γενεὰς Ἐνάχ·
εἶτ' ἐπιφέρει· „καὶ Χεβρὼν ἑπτὰ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη πρὸ τοῦ Τάνιν
Αἰγύπτου“ (Num. 13, 23). φυσικώτατον ⟨τὸ⟩ τὰς ὁμωνυμίας εἴδεσι
διαστέλλεσθαι. Χεβρὼν ⟨γὰρ⟩ ἑρμηνεύεται συζυγή· δισσὸν δὲ τοῦτο,
ψυχῆς ἢ σώματι συνεζευγμένης ἢ πρὸς ἀρετὴν ἡρμοσμένης. ἡ μὲν οὖν 61
σωματικαῖς συζυγίαις ὑποβάλλουσα αὑτὴν οἰκήτορας ἔχει τοὺς λεχθέντας·
ἑρμηνεύεται δὲ ὁ μὲν Ἀχειμὰν ἀδελφός μου, ὁ δὲ Σεσεὶν ἐκτός μου,
ὁ δὲ Θαλαμεὶν κρεμάμενός τις· ἀνάγκη γὰρ ψυχαῖς ταῖς φιλοσωμάτοις
ἀδελφὸν μὲν νομίζεσθαι τὸ σῶμα, τὰ δὲ ἐκτὸς ἀγαθὰ διαφερόντως τετι-
μῆσθαι· ὅσαι δὲ τοῦτον διάκεινται τὸν τρόπον, ἀψύχων ἐκκρέμανται καὶ |
237 M. καθάπερ οἱ ἀνασκολοπισθέντες ἄχρι θανάτου φθαρταῖς ὕλαις προσήλωνται.
ἡ δὲ τῷ καλῷ συνεζευγμένη διαφερόντων ταῖς ἀρεταῖς ἔλαχεν οἰκητόρων, 62
οὓς τὸ διπλοῦν σπήλαιον (Gen. 23, 9) ζυγάδην κεχώρηκεν, Ἀβραὰμ

---

1. 2 Ἡλιούπολιν U 2 ⟨ὁ⟩ ἥλιος Cohn νύκτωρ conicio 4 alterum τὰ Max.: om. U 4. 5 παραλαμβάνεσθαι Max. 6 ὃς Max.: ὃ ὡς U 7 πολὺν U 8 προφαίνεσθαι Max.: προφέρεσθαι U 10 ἐβουλεύσατο $D^C D^R$, ἐβουλεύσαντο D^V 11 ⟨διὸ Χεβρὼν⟩ πρὸ Τάνεως τῆς πόλεως οἰκοδομεῖται conicio, sed lacuna maior esse videtur 13 γενεὰς U: γενεᾶς v Ἐνάχ scripsi: Ἐνώχ U 14 Τάνιν] τὰ νῦν U 15. 16 φυσικώτατον ⟨τὸ⟩ τὰς ὁμωνυμίας εἴδεσι διαστέλλεσθαι scripsi: φυσικωτάτοις (non φυσικωτάτως, ut Tisch. adnot.) κτλ. U, φυσικωτάτως τὰς ὁμωνυμίας εἰδὼς διαστέλλεσθαι Holwerda 16 διαστέλλεται Mang. γὰρ add. Cohn 18 αὐτὴν U 24 διαφερόντων Mang.: διαφερόντως U

2—8 ὥσπερ γὰρ — προφαίνεσθαι habent codd. nonnulli Maximi Eclogarum, velut Barberinus I 158 9—10 D^C fol. 111^r ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας D^R fol. 80^v D^V p. 349: ὁ νοῦς ἑκάστῳ — ἀψευδέστατος

Σάρραν, Ἰσαὰκ Ῥεβέκκαν, Λείαν Ἰακώβ, ἀρετὰς καὶ τοὺς ἔχοντας. ἡ
Χεβρὼν αὕτη, μνήμας ἐπιστήμης ⟨καὶ⟩ σοφίας θησαυροφυλακοῦσα, προτέρα
καὶ Τάνεως καὶ πάσης ἐστὶν Αἰγύπτου. πρεσβυτέραν γὰρ ἡ φύσις
ψυχὴν μὲν σώματος, Αἰγύπτου, ἀρετὴν δὲ κακίας, Τάνεως — ἐντολὴ γὰρ
ἀποκρίσεως ἑρμηνεύεται Τάνις — εἰργάζετο, τὸ πρεσβύτερον ἀξιώματι
63 μᾶλλον ἢ χρόνου μήκει δοκιμάσασα. (18.) παρὸ καὶ τὸν Ἰσραὴλ νεώτερον
ὄντα χρόνῳ πρωτόγονον υἱὸν (Exod. 4, 22) ἀξιώματι καλεῖ, διασυνιστὰς
ὅτι ⟨ὁ⟩ τὸν θεὸν ὁρῶν, ἀρχεγονώτατον ὄν, τετίμηται, τοῦ ἀγενήτου γέννημα
πρώτιστον, ἐκ τῆς παρὰ τοῖς θνητοῖς μισουμένης ἀρετῆς ἀποκυηθέν, ᾧ
[ὁ] νόμος ἐστὶν ὡς πρεσβυτάτῳ διπλᾶ δίδοσθαι τὰ πρεσβεῖα (Deut. 21,17).
64 διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἑβδόμη τάξει μὲν ἐπιγέννημά ἐστιν ἑξάδος, δυνάμει
δὲ πρεσβυτάτη παντὸς ἀριθμοῦ, μηδὲν διαφέρουσα μονάδος. δηλώσει
δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς κοσμοποιίας ἐπιλόγῳ φάσκων· „καὶ κατέπαυσεν
ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρα τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν
ἐποίησε· καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν
αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο
65 ὁ θεὸς ποιῆσαι“ (Gen. 2, 2. 3). εἶτ' ἐπιλέγει· „αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως
οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν“ (Gen. 2, 4). τῇ δὲ πρώτῃ ταῦτα γέγονεν, ὥστε τὴν
ἑβδόμην εἰς μονάδα τὴν πρώτην καὶ ἀρχὴν τῶν ὅλων ἀναφέρεσθαι. ταῦτ'
ἐμηκύναμεν ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τηλαυγέστερον τὴν δόξαν, ἣν ὁ Κάιν ὥσπερ
τινὰ πόλιν οἴεται δεῖν κατασκευάζειν.
66 (19.) Υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνὼχ λέγεται Γαϊδάδ (Gen. 4, 18), ὃ ἑρμη-
νεύεται ποίμνιον, σφόδρα ἀκολούθως· τὸν γὰρ τῷ νῷ χαριζόμενον τὰ
πάντα τῷ μηδὲ τὴν αὑτοῦ φύσιν ἥτις ἐστὶ καταλαβεῖν δυναμένῳ γεννᾶν
ἀλόγους ἥρμοττε δυνάμεις, ἀγειρομένας εἰς ποίμνιον· οὐ γὰρ λογικῶν
67 ἀνδρῶν τὸ δόγμα. ποίμνη δὲ πᾶσα τὸν ἐπιστάντα οὐκ ἔχουσα ποιμένα

---

2 αὐτὴ U καὶ add. Mang. 3 Τάνεως scripsi: τοῖς νεωστί U, τῆς Τάνεως Mang. πρεσβυτέραν scripsi: πρεσβυ[τρ] U, πρεσβυτέρας Mang. 4 Αἰγύπτου Tisch.: Αἰγυπτίου U 5 ἀποκρίσεως] an ταπεινώσεως? v. Testimonia 8 ὁ addidi τὸ τὸν θεὸν ὁρῶν Mang., τὸ θεὸν ὁρῶν coni. Cohn ὁρᾶν U ἀγεννήτου U 10 ὁ seclusi 12 πρεσβυτέρα coni. Mang. 14 τῇ ἑβδόμῃ U, τῇ om. v 25 αὐτοῦ U 26 ἀγειρομένας Mang.: ἐγειρομένὰς U λογίων Tisch.

---

4. 5 cf. *Onomastica p. 199,80* Τανίης ἐντολὴ ταπεινή *51,3* Tanis mandans humile *58,29* Tanis mandatum humile.

p. 238 M. μεγάλαις ἐξ ἀνάγκης κακοπραγίαις | χρῆται, ἅτ' οὐ δυναμένη δι'
ἑαυτῆς ἀπωθεῖσθαι μὲν τὰ βλάπτοντα, αἱρεῖσθαι δὲ τὰ ὠφελήσοντα.
παρὸ καὶ Μωυσῆς εὐχόμενός φησιν· „ἐπισκεψάσθω κύριος ὁ θεὸς τῶν
πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης,
ὅστις ἐξελεύσεται πρὸ προσώπου αὐτῶν καὶ ὅστις εἰσελεύσεται, καὶ
ὅστις ἐξάξει αὐτοὺς καὶ ὅστις εἰσάξει, καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγὴ
κυρίου ὡσεὶ πρόβατα οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν" (Num. 27, 16. 17). ὅταν 68
γὰρ ὁ προστάτης ἢ [ὁ] ἐπίτροπος ἢ πατὴρ ἢ ὅ τι φίλον καλεῖν τοῦ
συγκρίματος ἡμῶν, ὁ ὀρθὸς λόγος, οἴχηται καταλιπὼν τὸ ἐν ἡμῖν
ποίμνιον, ἀτημέλητον ἐαθὲν διόλλυται μὲν αὐτό, μεγάλη δὲ τῷ δεσπότῃ
ζημία γίνεται· τὸ δ' ἄλογον καὶ ἀπροστασίαστον θρέμμα χηρεῦσαν
ἀγελάρχου τοῦ νουθετήσοντός τε καὶ παιδεύσοντος μακρὰν λογικῆς καὶ
ἀθανάτου ζωῆς ἀπῴκισται. (20.) διὸ τοῦ Γαϊδὰδ υἱὸς εἶναι λέγεται 69
Μαιήλ (Gen. 4, 18), οὗ τὸ ὄνομα μεταληφθέν ἐστιν ἀπὸ ζωῆς θεοῦ.
ἐπεὶ γὰρ τὸ ποίμνιον ἄλογον, ὁ δὲ θεὸς πηγὴ λόγου, ἀνάγκη τὸν ἀλόγως
βιοῦντα τῆς θεοῦ ζωῆς ἀπεσχοινίσθαι. τὸ μὲν οὖν κατὰ θεὸν ζῆν ἐν
τῷ ἀγαπᾶν αὐτὸν ὁρίζεται Μωυσῆς· λέγει γὰρ ὅτι ἡ ζωή σου τὸ ἀγαπᾶν
τὸν ὄντα (Deut. 30, 19. 20). τοῦ δ' ἐναντίου βίου παράδειγμα τίθεται 70
τὸν ἐπιτυχόντα τοῦ κλήρου τράγον· „στήσει γὰρ αὐτὸν" φησί „ζῶντα
ἐναντίον κυρίου τοῦ ἐξιλάσασθαι ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε ἐξαποστεῖλαι αὐτὸν
εἰς τὴν ἀποπομπήν" (Lev. 16, 10), ἄγαν ἐξητασμένως· ὡς γὰρ ἡδονῶν 71
ἀπεχομένους πρεσβύτας εὖ φρονῶν οὐκ ἂν τις ἀποδέξαιτο, ὅτι τὸ γῆρας,
ἡ μακρὰ καὶ ἀνίατος νόσος, τοὺς τῶν ὀρέξεων ἐχάλασέ τε καὶ ἔλυσε
τόνους, ἐπαίνου δ' ἂν ἀξιώσειε τοὺς ἡβῶντας, ὅτι φλεγούσης τῆς
ἐπιθυμίας ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς ὅμως σβεστηρίων ὀργάνων
τῶν κατὰ παιδείαν λόγων εὐπορήσαντες τὸν πολὺν φλογμὸν ἅμα καὶ
βρασμὸν τῶν παθῶν ἐπεκούφισαν, οὕτως οἷς μὲν οὐδὲν νόσημα, οἷα ἐκ
πονηρᾶς φιλεῖ διαίτης ἐπανίστασθαι, ἐλάττων ἔπαινος ἕπεται, ὅτι κατὰ

---

3 ἐχόμενος U 5 εἰσελεύσεται Mang.: ἐξελεύσεται U 8 προστάτης scripsi: πρὸς τὰς U, προστὰς Mang. ὁ seclusi 10 ἐαθὲν Mang.: ἐσθὲν U, vulgo a διόλλυται apodosin incipiunt αὐτό Mang.: ἑαυτῇ U 12 παιδεύσοντος Mang.: παιδεύσαντος U 14 Μεήλ U 19 ἐπιτυχόντα Mang.: ἀποτυχόντα U 25 σβεστηρίων in mg., βεστηρίων in textu U 26 ἅμα Tisch.: ἀλλὰ U

---

22 sq. *Clemens De divite servando § 8 p. 940 P:* ἐπεὶ καὶ τί μέγα ἢ ὑπέρλαμπρον γῆρας ἄγονον ἁμαρτημάτων; ἀλλ' εἴ τις ἐν σκιρτήματι νεοτησίῳ καὶ τῷ καύσωνι τῆς ἡλικίας παρέχεται φρόνημα πεπανὸν καὶ πρεσβύτερον τοῦ χρόνου, θαυμαστὸς οὗτος ἀγωνιστής....

φύσεως εὐμοιρίαν ἀπροαιρέτως ἐχρήσαντο εὐτυχίᾳ, οἷς δ' ἐξεγερθὲν
ἀντιστατεῖ, μείζων, εἰ δὴ διερεισάμενοι καθελεῖν αὐτὸ βουληθεῖέν τε καὶ
72 δυνηθεῖεν. τὰ γὰρ ἡδονῆς ὁλκοῦ δελέατα αὐστηρῷ τόνῳ καθελεῖν
ἰσχῦσαι τὸν ἐφ' ἑκουσίοις ἔχει κατορθώμασιν ἔπαινον. ἐὰν οὖν τούτων
εὐδαίμονα κλῆρον ἀπολαχόντα μηδέν, ζῇ δὲ ἐν ἡμῖν τὰ ἀποπομπαῖα
νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα, | σπουδάζωμεν αὐτὰ ἀνατρέπειν καὶ κατα- p. 239 M
βάλλειν· τὸ γὰρ ἐξιλάσασθαι ἐπ' αὐτῶν τοιοῦτόν ἐστιν, ὁμολογῆσαι ὅτι
ἔχοντες αὐτὰ ἐν ψυχῇ ζῶντα καὶ περιόντα οὐκ ἐνδίδομεν, ἀλλ' ἀντιβάντες
ἅπασι καρτερῶς ἀπομαχόμεθα, μέχρις ἂν παντελῶς ἀποδιοπομπησώμεθα.
73 (21.) τί δ' ἕπεται τῷ μὴ κατὰ βούλημα τὸ τοῦ θεοῦ ζῶντι ἢ θάνατος
ὁ ψυχῆς; οὗτος δὲ ὀνομάζεται Μαθουσάλα, ὃς ἑρμηνευθεὶς ἦν ἀποστολὴ
θανάτου. διὸ τοῦ Μαιὴλ υἱός ἐστι (Gen. 4, 18), τοῦ τὸν ἴδιον βίον
ἀπολελοιπότος, ᾧ τὸ ἀποθνήσκειν ἐπιπέμπεται, ψυχῆς θάνατος, ἡ κατὰ
74 πάθος ἄλογόν ἐστιν αὐτῆς μεταβολή. τοῦτο μέντοι τὸ πάθος ὅταν
κυοφορήσῃ, μετὰ χαλεπῶν ὠδίνων νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα ἔτεκεν
ἀνίατα, ὑφ' ὧν ἰλυσπωμένη ταπεινοῦται καὶ κάμπτεται· πιέζει γὰρ αὐτὴν
ἕκαστον ἐπιφέρον ἄχθος ἀνήνυτον, ὡς μηδ' ἀνακῦψαι δύνασθαι. τοῦθ'
ἅπαν ὠνόμασται Λάμεχ· ἑρμηνείαν γὰρ ἔχει ταπείνωσιν, ἵν' εἰκότως τοῦ
Μαθουσάλα γένηται ὁ Λάμεχ υἱός (Gen. 4, 18), πάθους τοῦ περὶ ψυχὴν
θανάτου ταπεινὸν καὶ ὑπεῖκον, ἀλόγου ὁρμῆς ἔκγονον ἀρρώστημα.
75 (22.) „Ἔλαβε δ' ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας· ὄνομα τῇ μιᾷ
Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά“ (Gen. 4, 19). πᾶν ὅ τι ἂν ἑαυτῷ
λαμβάνῃ φαῦλος, πάντως ἐστὶν ἐπίληπτον, ἅτε γνώμῃ δυσκαθάρτῳ
μιαινόμενον· καὶ γὰρ ἔμπαλιν αἱ τῶν σπουδαίων ἑκούσιοι πράξεις
ἐπαινεταὶ πᾶσαι. διὸ νῦν μὲν ὁ Λάμεχ ἑαυτῷ γυναῖκας αἱρούμενος
κακὰ μέγιστα αἱρεῖται, αὖθις ⟨δ'⟩ Ἀβραάμ, Ἰακώβ, Ἀαρὼν ἑαυτοῖς
76 λαμβάνοντες ἀγαθοῖς οἰκείοις συνέρχονται. λέγει ⟨γὰρ⟩ ἐπὶ μὲν τοῦ
Ἀβραὰμ οὕτως· „καὶ ἔλαβον Ἀβραὰμ καὶ Ναχὼρ ἑαυτοῖς γυναῖκας·
ὄνομα τῇ γυναικὶ Ἀβραὰμ Σάρρα“ (Gen. 11, 29). ἐπὶ ⟨δὲ⟩ τοῦ Ἰακώβ·

1 ἀπροαιρέτῳ Mang. 2 δὴ Mang.: δὲ U 3 τὸ γὰρ Cohn ὁλκοῦ U: ἑλκούσης Tisch. δελέαστα U 4 ἑκουσίοις Mang.: ἑκουσίως U ἐὰν U (non ἔτ' ἂν) 4. 5 ἐὰν οὖν τοῦτον ⟨τὸν⟩ εὐδαίμονα κλῆρον ἀπολαβεῖν μὴ σθένωμεν vel ἐὰν οὖν τοῦ τῶν εὐδαιμόνων κλήρου ἀπολάχωμεν μέν conicio 10 βούλημα τὸ Mang.: βουλήματι U 11 ἐξαποστολὴ Mang., sed cf. Onomastica p. 195,4 12 Μεὴλ U 13 τὸ U: τῷ Tisch. ἡ U: ὃς coni. Mang. 14 πάθος ἄλογον Holwerda: πάθους ἄλογος U, πάθους ἀλόγου Mang. 17 μηδ' ἀνακῦψαι Mang.: μηδένα κύψαι U 19 πάθους U: πάθος Mang. 20 καὶ om. v 22 σέλλα U ἂν scripsi: ἐὰν U 26 δ' addidi 27 γὰρ addidi 28 ἔλαβεν U 29 δὲ add. Tisch.

„ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν εἰς τὸν οἶκον Βαθουὴλ πατρὸς
τῆς μητρός σου, καὶ λάβε σεαυτῷ ἐκεῖθεν γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων
Λάβαν ἀδελφοῦ τῆς μητρός σου“ (Gen. 28, 2), ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀαρών·
„ἔλαβε δὲ Ἀαρὼν τὴν Ἐλισάβετ, θυγατέρα Ἀμιναδάμ, ἀδελφὴν Ναασσών,
ἑαυτῷ γυναῖκα“ (Exod. 6, 23). Ἰσαὰκ δὲ καὶ |Μωυσῆς λαμβάνουσι 77
μέν, οὐ δι' ἑαυτῶν δὲ λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὁ μὲν Ἰσαὰκ ὅτε εἰσῆλθεν
εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς λαβεῖν λέγεται (Gen. 24, 67), Μωυσῇ δὲ ὁ
ἄνθρωπος παρ' ᾧ κατῴκησε τὴν θυγατέρα Σεπφώραν ἐκδίδοται (Exod.
2, 21). (23.) τούτων δ' οὐ παρέργως αἱ διαφοραὶ παρὰ τῷ νομοθέτῃ 78
240 M. | μεμήνυνται. τοῖς μὲν γὰρ ἀσκηταῖς προκόπτουσι καὶ βελτιουμένοις ἡ
ἑκούσιος αἵρεσις τἀγαθοῦ μαρτυρεῖται, ἵνα μηδ' ὁ πόνος ἀστεφάνωτος
ἀφεθῇ· τοῖς δ' αὐτοδιδάκτου καὶ αὐτομαθοῦς σοφίας ἀξιωθεῖσιν ἕπεται
τὸ μὴ δι' ἑαυτῶν παρὰ θεοῦ δ' ἐγγυᾶσθαι λόγον καὶ λαμβάνειν τὴν
σοφῶν σύμβιον ἐπιστήμην. ὁ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπορριφείς, ὁ ταπεινὸς 79
καὶ χαμαίζηλος Λάμεχ, προτέραν Ἀδὰ ἄγεται γυναῖκα, ἥτις ἑρμηνεύεται
μαρτυρία, προξενήσας ἑαυτῷ αὐτὸς τὸν γάμον· οἴεται γὰρ τὴν κατὰ τὰς
εὐθίκτους ἐπιβολὰς λείαν κίνησιν καὶ διέξοδον τοῦ νοῦ, μηδενὸς [τῶν]
εἰς εὐμαρῆ κατάληψιν κωλυσιεργοῦντος, ἀγαθὸν εἶναι πρῶτον ἀνθρώπῳ.
τί γὰρ ἂν εἴη, φησί, κρεῖττον τοῦ τὰς ἐννοίας, τὰς διανοήσεις, τὰς 80
εἰκασίας, τοὺς στοχασμούς, συνόλως τὰς βουλάς, τὸ λεγόμενον ἀρτίοις
ποσὶ βαίνειν, ὡς ἐπὶ τὸ τέλος ἀπταίστως προσέρχεσθαι, μαρτυρουμένης
ἐν ἅπασι ⟨τοῖς⟩ λεχθεῖσι διανοίας; ἐγὼ δ', εἰ μέν τις εὐθυβόλῳ καὶ
εὐθίκτῳ γνώμῃ πρὸς μόνα χρῆται τὰ καλά, τοῦτον εὐδαίμονα γράφω
διδασκάλῳ τῷ νόμῳ χρώμενος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄνδρα ἐπιτυγχάνοντα εἶπε
τὸν Ἰωσήφ, οὐκ ἐν ἅπασιν, ἀλλ' ἐν οἷς ὁ θεὸς τὸ εὐοδεῖν ἐχαρίζετο
(Gen. 39, 2)· δωρεαὶ δ' αἱ τοῦ θεοῦ καλαὶ πᾶσαι. εἰ δέ τις τῷ τῆς 81
φύσεως εὐστόχῳ καὶ εὐτρόχῳ μὴ πρὸς τὰ ἀστεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς

1 ⟨τοῦ⟩ πατρὸς ex LXX Cohn 3 ⟨τοῦ⟩ ἀδελφοῦ ex LXX Cohn 4 ἔλαθε U 7 Μωυσῇ Cohn: Μωυσῆς U, Μωυσεῖ Mang. 8 σεμπωφώραν U 9 νομοθετῶν U 13 τὴν scripsi: τὸν U, τῶν Mang. 14 ἀποριφείς U, ⟨ἀπαρτηθείς, ὁ⟩ ἀπορριφείς coni. Holwerda 15 Ἀδὰν conicio 16 αὐτὸς ἑαυτῷ conicio 17 εὐθίκτους ἐπιβολὰς Mang.: εὐθήκτους ἐπιβουλὰς U τῶν seclusi, olim παρόντος addebam 18 κωλυσιεργοῦντος Tisch.: κωλυσιεργούντων U 21 προέρχεσθαι conicio 22 τοῖς addidi 23 εὐθήκτω U

17 cf. Epicurea p. 187, 32. 280,1 21. 22 cf. Epicurea p. 181, 16. 186, 32

τὰ ἐναντία κέχρηται τὰ διάφορα ἐξαδιαφορῶν, κακοδαιμονιζέσθω. ἐν
γοῦν ἀρᾶς εἴδει λέγεται κατὰ τὸν τῆς συγχύσεως τόπον, ὅτι „οὐκ ἐκλείψει
ἐξ αὐτῶν πάνθ' ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν“ (Gen. 11, 6)· ὄντως γὰρ
ἀνήκεστός ἐστι συμφορὰ ψυχῆς εὐοδεῖν οἷς ἂν ἐπιθῆται, καὶ τὰ αἴσχιστα.
82 ἐγὼ δ' ἂν εὐξαίμην, εἴ ποτε διανοηθείην ἀδικεῖν, ἐπιλιπεῖν τἀδικεῖν, καὶ
εἴπερ ζῆν ἀνάνδρως, ἐπιλιπεῖν τὸ ἀκολασταίνειν, καὶ εἰ θρασέως μέντοι
καὶ πανούργως, ἔνδειαν θρασύτητος καὶ πανουργίας γενέσθαι παντελῆ·
εἰ μὴ καὶ τοῖς κλέπτειν ἢ μοιχεύειν ἢ ἀνδροφονεῖν ἐγνωκόσιν οὐκ
ἔστιν ἄμεινον ἐπιδεῖν τούτων ἕκαστον ἐκλελοιπὸς καὶ διεφθαρμένον.
83 (24.) τὴν οὖν Ἀδὰ παραίτησαι, διάνοια, τὴν μαρτυροῦσάν τε τοῖς
φαύλοις καὶ μαρτυρουμένην ἐν | ταῖς πρὸς ἕκαστα αὐτῶν ἐπιβολαῖς. εἰ p. 241 M
δὲ κοινωνὸν αὐτὴν ἀξιώσεις ἔχειν, μέγιστον ἀποτέξεταί σοι κακόν, τὸν
Ἰωβὴλ (Gen. 4,20), ὃς ἑρμηνεύεται μεταλλοιῶν· εἰ γὰρ τῇ μαρτυρίᾳ
χαίρεις ὧν ἂν τύχῃ, στρέφειν καὶ ἀνακυκλεῖν ἕκαστα βουλήσῃ, τοὺς
84 παγέντας ὑπὸ τῆς φύσεως τοῖς πράγμασιν ὅρους μετατιθείς. σφόδρα δὲ
καὶ Μωυσῆς ἀχθόμενος τοῖς τοιούτοις καταρᾶται λέγων· „ἐπικατάρατος
ὁ μετατιθεὶς ὅρια τοῦ πλησίον“ (Deut. 27,17). καλεῖ δὲ πλησίον καὶ
ἐγγὺς τἀγαθόν· οὐ γὰρ ἀναπτῆναι, φησίν, εἰς οὐρανὸν οὐδὲ πέραν θαλάσσης
ἀφικέσθαι δεῖ κατὰ ζήτησιν τοῦ καλοῦ· ἐγγὺς γὰρ καὶ πλησίον ἵστασθαι
85 ἑκάστῳ. καὶ τριχῇ γε αὐτὸ διαιρεῖ φυσικώτατα· „ἐν γὰρ τῷ στόματί
σου“ φησίν „ἐστὶ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν ταῖς χερσί“ (Deut.
30,11—14), τοῦτο δὴ ἐν λόγοις, ἐν βουλαῖς, ἐν πράξεσι· μέρη γὰρ τοῦ
ἀγαθοῦ ταῦτα, ἐξ ὧν πέφυκε πήγνυσθαι, ὡς ἥ γε ἑνὸς ἔνδεια οὐκ ἀτελὲς
86 μόνον ἀπεργάζεται τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ συνόλως ἀναιρεῖ. τί γὰρ ὄφελος
λέγειν μὲν τὰ βέλτιστα, διανοεῖσθαι δὲ καὶ πράττειν τὰ αἴσχιστα; σοφιστῶν
οὗτος ὁ τρόπος· τοὺς γὰρ περὶ φρονήσεως καὶ καρτερίας ἀπομηκύνοντες

1 τὰ διάφορα ἐξαδιαφορῶν Mang.: εὐδιαφορᾷ (ἐν διαφορᾷ coni. Mang.) ἀδιάφορος ὢν U κακοδαιμονῶν ἴστω coni. Mang. 4 ψυχῆς scripsi: ψυχὴ U, ψυχῇ Mang. 6 ἀναιδῶς coni. Diels 11 καὶ hab. U (non om., ut adnot. Tisch.) αὐτῶν U (non αὐτοῦ, ut Mang. et Tisch. adnotant.) ἐπιβολαῖς Mang.: ἐπιβουλαῖς U 14 ἀνακυκλεῖν scripsi: ἀνακυλίειν U 16 Μωσῆς R λόγων U 17 πλησίου R 18 ἐγγὺς] εὐθὺς R ἀναπτῆναι R (coni. Mang.): ἂν ἀπεῖναι U, ἀπιέναι vel ἀναβῆναι coni. Holwerda 20 γε] δὲ Holwerda αὐτὸ corr. ex αὐτῷ U 21 ἐστὶν U 22 τοῦτ' ἔστιν ἐν conicio 23 πήγνυσθαι] γίγνεσθαι coni. Mang., συνίστασθαι loco parallelo I p. 614,40 M. ὡς ἥ γε Tisch.: ὡς εἴ γε ἡ U, ὡς εἴ γε εἴη R 25 σοφῶν R

15—19,10 R fol. 90v: σφόδρα δὲ καὶ Μωσῆς — ἐπάρατος ἔστι τε καὶ λέγεται.

λόγους τὰ ὦτα καὶ τῶν σφόδρα διψώντων ἀκοῆς ἀποκναίουσιν, ἐν δὲ ταῖς
βουλαῖς καὶ ταῖς κατὰ τὸν βίον πράξεσιν εὑρίσκονται διαμαρτάνοντες. τί 87
δ' ὄφελος ἃ μὲν χρὴ διανοεῖσθαι, ἔργοις δὲ ἀτόποις καὶ λόγοις χρῆσθαι,
διὰ μὲν τῶν λόγων τοὺς ἀκούοντας, διὰ δὲ τῶν ἔργων τοὺς ὑπομένοντας
ζημιοῦντας; πράττειν γε μὴν τἄριστα οὐ σὺν διανοίᾳ καὶ λόγῳ πάλιν
ὑπαίτιον· τὸ γὰρ ἄνευ τούτων τῆς ἀκουσίου μερίδος ὂν οὐδαμῇ οὐδαμῶς
ἐπαινετόν. εἰ δέ τινι ἐξεγένετο καθάπερ λύραν ἁρμόσασθαι τοὺς τοῦ 88
ἀγαθοῦ πάντας ἤχους καὶ συνῳδὸν ἀποφῆναι λόγον μὲν διανοίᾳ, διάνοιαν
δὲ ἔργῳ, τέλειος καὶ πρὸς ἀλήθειαν εὐάρμοστος ὁ τοιοῦτος ἂν νομίζοιτο·
ὥσθ' ὁ μετατιθεὶς ὅρους τοῦ καλοῦ δικαίως ἐπάρατος ἔστι τε καὶ λέγεται.
(25.) τοὺς δ' ὅρους τούτους οὐχ ἡ καθ' ἡμᾶς γένεσις ἔστησεν, ἀλλ' οἱ πρὸ 89
ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ γεώδους πρεσβύτεροι λόγοι καὶ θεῖοι· καθὰ καὶ ὁ
νόμος δεδήλωκεν ἐπισκήπτων ἡμῶν ἑκάστῳ μὴ κιβδηλεύειν τὸ ἀρετῆς
νόμισμα ἐν τούτοις· „οὐ μετακινήσεις ὅρια τοῦ πλησίον, ἃ ἔστησαν οἱ
πατέρες σου“ (Deut. 19, 14), καὶ ἐν ἑτέροις· „ἐπερώτησον τὸν πατέρα
σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν
ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ
ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγένετο μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ,
242 M. σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ“ (Deut. 32, 7—9). | ἆρ' οὖν ἐὰν 90
πύθωμαι τοῦ γεννήσαντος καὶ θρέψαντός με πατρὸς ἢ τῶν ἐκείνου μὲν
ἡλικιωτῶν, ἐμοῦ δὲ πρεσβυτέρων, ᾗ διένειμεν ἔθνη ὁ θεὸς ἢ ἔσπειρεν ἢ
ᾤκισεν, ἀποκρινοῦνταί μοι παγίως, ὥσπερ τῷ μερισμῷ παρηκολουθηκότες
ἐκείνῳ; οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ φήσουσιν ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐφ' ἡλικίας παρὰ τῶν
γονέων καὶ ἔτι ἀρχαιοτέρων φιλοπευστήσαντες οὐδὲν σαφὲς ἀνεμάθομεν·
οὐδὲν γὰρ εἶχον ὅ τι διδάξουσιν ἡμᾶς καὶ αὐτοὶ πάλιν ἄλλων ἀξιώσαντες
γενέσθαι ἐπιστημόνων ἀνεπιστήμονες γνώριμοι. (26.) μήποτ' οὖν πατέρα 91
μὲν τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὸν ὀρθὸν λόγον καλεῖ, πρεσβυτέρους δὲ τοὺς ἑταίρους
αὐτοῦ καὶ φίλους. οὗτοι τῆς ἀρετῆς τοὺς ὅρους ἐπήξαντο πρῶτοι, πρὸς
οὓς ἄξιον φοιτῆσαι μαθήσεως καὶ διδασκαλίας ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων. τὰ
δ' ἀναγκαῖα ταῦτα· ὁπότε ὁ θεὸς διένεμε καὶ διετείχιζε τὰ τῆς ψυχῆς
ἔθνη τὰ ὁμόφωνα τῶν ἀλλογλώττων διιστὰς καὶ διοικίζων, τούς τε γῆς

---

3 δὲ prius R 5 λόγων U 7 λύραν UR: λύρας Mang. 10 ὥστ' U: ὥστε R 14 τοῦ] τῶν U 20 θρύψαντος U 21 ᾗ scripsi: ἢ U, εἰ Tisch., ᾗ Otto ἔθνη Mang.: ἐθνῶν U ὁ fortasse delendum διέσπειρεν coni. Holwerda 22 ὤκησεν U, διῴκισεν coni. Mang. κερισμῷ U, ut vid. 23 ἐκείνῳ scripsi: ἑκάστω U, ἕκαστοι Holwerda 25 ὅ τι Mang.: οὔτι U 26 ἀνεπιστήμονες Mang.: ἀνεπιστήμονι U 28 αὐτοῦ Mang.: αὐτῶν U 31 τούς τε Cohn: τε τοὺς U, τε del. Tisch.

παῖδας ἔσπειρε καὶ ἐξετόξευσεν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, οὓς ᾿Αδὰμ ὠνόμασεν υἱούς,
τότε τῶν ἀρετῆς ἐκγόνων τοὺς ὅρους ἔστησεν ἰσαρίθμους ἀγγέλοις· ὅσοι
92 γὰρ θεοῦ λόγοι, τοσαῦτα ἀρετῆς ἔθνη τε καὶ εἴδη. τίνες ⟨δ᾽⟩ αἱ τῶν
ἀγγέλων αὐτοῦ λήξεις καὶ τίς ἡ τοῦ παντάρχου καὶ ἡγεμόνος ἀποκεκληρω-
μένη μοῖρα; τῶν μὲν οὖν ὑπηρετῶν αἱ ἐν εἴδει ἀρεταί, τοῦ δὲ ἡγεμόνος
τὸ ἐπίλεκτον γένος ᾿Ισραήλ· ὁ γὰρ ὁρῶν τὸν θεὸν ὑπὸ ἐκπρεπεστάτου
93 κάλλους ἀγόμενος τῷ ὁρωμένῳ προσκεκλήρωταί τε καὶ μεμέρισται. πῶς
οὖν οὐκ ἐπιπληκτέος ᾿Ιωβήλ, ὃς ἑλλάδι γλώττῃ μεταλλοιῶν καλεῖται τὰς
φύσεις τῶν πραγμάτων ἢ μεταποιῶν; τὰ γὰρ φρονήσεως καὶ καρτερίας
καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς κάλλη θεοειδέστατα τύποις ἐναντίοις
ἀφροσύνης, [καὶ] ἀκρασίας, ἀδικίας, ἁπάσης κακίας μετεχάραττεν ἀφανίζων
94 τὰ ἐνσημανθέντα πρότερον. (27.) αἰεὶ γὰρ ἐπιτεθειμέναι δεύτεραι σφραγῖδες
τοὺς τῶν προτέρων τύπους διαφθείρουσιν. ὁ δέ γε νόμος τοσοῦτον δεῖ
κακὰ ἀγαθῶν ἐπιτρέπειν ἀντικαταλλάττεσθαι, ὥστ᾽ οὐδὲ καλὰ πονηρῶν ἐᾷ,
πονηρὰ οὐ τὰ φαῦλα παραλαμβάνων — ἐπεὶ τοῦτό γε εὔηθες μὴ προΐεσθαι
τὰ κακὰ ὑπὲρ κτήσεως τῶν | ἀμεινόνων —, ἀλλὰ τὰ καματηρὰ καὶ ἐπίπονα, p. 243 M
95 ἅπερ ᾿Αττικοὶ τὴν πρώτην ὀξυτονοῦντες συλλαβὴν καλοῦσι πόνηρα. ἔστι
δὲ τὸ διάταγμα τοιοῦτο· „πᾶν ὃ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον,
τὸ δέκατον ἅγιον τῷ κυρίῳ. οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ· ἐὰν δὲ ἀλλάξῃς,
αὐτό τε καὶ τὸ ἄλλαγμα ἔσται ἅγια“ (Lev. 27,32—33). καίτοι πῶς τό
γε πονηρὸν γένοιτ᾽ ἂν ἅγιον; ἀλλ᾽, ὅπερ ἔφην, τὸ ἐπίπονον ἀλλ᾽ οὐ φαῦλον
παρείληπται, ὥστε τοιοῦτον εἶναι τὸ δηλούμενον· τέλειον μὲν ἀγαθόν ἐστι
τὸ καλόν, ἀτελὲς δὲ ὠφέλιμον πόνος. ἐὰν οὖν τὸ παντελὲς κτήσῃ, μηκέτι
ζήτει τὸ ἐνδέον· εἰ δὲ προσυπερβάλλων ἐθελήσεις ἔτι πονεῖν, ἴσθ᾽ ὅτι
δόξεις μὲν ἑνὸς ἓν ἀντικαταλλάττεσθαι, κτήσῃ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ἀμφότερα·
96 ἑκάτερον γὰρ εἰ καὶ ἰσότιμον, ἀλλ᾽ οὐ τὸ πάντως ἅγιόν ἐστιν. (28.) ἅγιον δὲ
πρᾶγμα δοκιμάζεται διὰ τριῶν μαρτύρων, ἀριθμοῦ μέσου, παιδείας, ἀριθμοῦ
τελείου. διὸ λέγεται· „πᾶν ὃ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον,
τὸ δέκατον ἅγιον“. τὸ μὲν γὰρ ἀπαξιωθὲν ἀριθμοῦ βέβηλον, οὐχ ἅγιον,
τὸ δὲ καταριθμηθὲν ἅτε ἐγκεκριμένον ἤδη δόκιμον. τὸν γοῦν ὑπὸ ᾿Ιωσὴφ

1 διέσπειρεν coni. Mang. 3 δ᾽ add. Cohn 8 μεταλλοιῶν Mang.: μεταποιῶν U 9 ἢ secludit Holwerda 11 καὶ seclusit Cohn 12 ἐπιτιθέμεναι conicio 13 γε νόμος U (non γενόμενος, ut Mang. et Tisch. adnot.) τοσοῦτον δεῖ Tisch.: τοσούτων δεῖν U 14 ἐπιτρέπειν Tisch.: ἐπιτρέπει U 15 παραλάμβανε coni. Mang. προΐεσθαι Mang.: προσίεσθαι U 21 ⟨τὸ⟩ φαῦλον conicio 23 δέ, ⟨ὅμως δὲ⟩ conicio 25 δόξῃς U ἑνὸς ἓν ἀντικαταλλάττεσθαι scripsi: ἑνὶ ἕνατι καταλλάττειν U, ἓν ἑνὶ καταλλάττειν Mang. 26 οὔτοι πάντως conicio 29 οὐκ U

ἐν Αἰγύπτῳ συναχθέντα σῖτόν φησιν ὁ νόμος μὴ δυνηθῆναι ἀριθμηθῆναι,
καὶ ἐπιφέρει· „οὐ γὰρ ἦν ἀριθμός“ (Gen. 41,49), ἐπειδὴ τὰ τοῦ σώματος
καὶ τῶν Αἰγυπτίων παθῶν θρεπτικὰ οὐκ ἄξια συνόλως ἀριθμεῖσθαι. ἡ 97
δὲ ῥάβδος παιδείας σύμβολον· ἄνευ γὰρ τοῦ δυσωπηθῆναι καὶ περὶ ἐνίων
ἐπιπληχθῆναι νουθεσίαν ἐνδέξασθαι καὶ σωφρονισμὸν ἀμήχανον. δεκὰς
δὲ τῆς κατὰ προκοπὴν τελειώσεως πίστις, ἀφ' ἧς ὅσιον ἀπάρχεσθαι τῷ
τέξαντι, τῷ παιδεύσαντι, τῷ τὰ ἐλπισθέντα τελεσφορήσαντι. (29.) ταῦτα 98
ἀποχρώντως λελέχθω περὶ τοῦ μεταλλοιοῦντος καὶ τὸ ἀρχαῖον νόμισμα
κιβδηλεύοντος, ὃν καὶ πατέρα ὀνομάζει κατοικούντων ἐν σκηναῖς κτηνο-
τρόφων (Gen. 4,20). κτήνη μὲν οὖν εἰσιν αἱ ἄλογοι αἰσθήσεις, κτηνοτρόφοι
δ' οἱ φιλήδονοι καὶ φιλοπαθεῖς τροφὰς παρέχοντες αὐταῖς τὰ ἐκτὸς
αἰσθητά, μακρὰν διεστηκότες ποιμένων. οἱ μὲν γὰρ ἀρχόντων τρόπον
τὰ πλημμελῶς ζῶντα τῶν θρεμμάτων κολάζουσιν, οἱ δ' ἑστιατόρων τροφὰς
p. 244 M. ἀφθόνους | παρασκευάζοντες ἄδειαν ἁμαρτημάτων παρέχουσιν· ἀνάγκη γὰρ
εὐθὺς τὴν ἀπληστίας καὶ κόρου θυγατέρα γεννᾶσθαι ὕβριν. πατὴρ οὖν 99
ἐστιν εἰκότως ⟨ὁ⟩ ἅπαντα μεταχαράττων καὶ μεταποιῶν τὰ καλὰ τῶν τὸ
αἰσθητὸν καὶ ἄψυχον ἅπαν ἐζηλωκότων· εἰ γὰρ τὰς ἀσωμάτους ⟨καὶ⟩
νοητὰς φύσεις μετεδίωκε, τοὺς ὁρισθέντας ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ὅρους
ἐφύλαττεν ἄν, οὓς ὑπὲρ ἀρετῆς ὥρισαν ἕκαστον αὐτῆς εἶδος οἰκείῳ τύπῳ
χαράξαντες.

(30.) Τοῦ δ' Ἰωβὴλ ἀδελφὸν εἶναί φησι τὸν Ἰουβάλ (Gen. 4,21). 100
ἑρμηνεύεται δὲ καὶ οὗτος μετακλίνων διὰ συμβόλου, ὁ κατὰ προφορὰν
λόγος· φύσει γὰρ οὗτος διανοίας ἀδελφός ἐστι. τὸν δὲ τοῦ μεταποιοῦντος
νοῦ τὰ πράγματα λόγον μετακλίνοντα σφόδρα δεόντως ὠνόμασε· συμβαίνει
γὰρ τρόπον τινὰ καὶ ἐπαμφοτερίζειν καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἀντιρρέπον
ἢ ὥσπερ θαλαττεῦον σκάφος ὑπὸ πολλοῦ κλύδωνος πρὸς ἑκάτερον τοῖχον
ἀποκλῖνον· βέβαιον γὰρ ἢ σταθηρὸν οὐδὲν ὁ ἄφρων λέγειν ἔμαθε.
Μωυσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ οὔτ' εἰς ἀριστερὰ οὐδ' ὅλως εἰς μέρη τοῦ 101

4 ἐνίων] ὧν $D^R D^P$ 7 τέξαντι Mang.: τάξαντι U 8 ἀποχρόντως U 12 ποιμένων Mang.: ποιμνίων U 15 ἀπληστίας U (non ἀπληστίαν) 16 ὁ addidi 17 ἀψύχων U καὶ add. Tisch. 18 ὑπὸ Mang.: ὑπὲρ U 21 φησι Mang.: φασι U Ἰουβάλ scripsi: Ἰωβάλ U 25 τινὰ ⟨ταλαντεύειν⟩ καὶ conicio ἐπαμφοτερίζειν Tisch.: ἐπαμφοτερίζει U ἀντιρρέποντα conicio, ἀντιρρέπον τι Cohn 27 σταθερὸν conicio 28 οὐδὲ R

3—5 D^K fol. 129^r Φίλωνος ἐκ τῶν η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας D^P fol. 116 Κλήμεντος στρωματέων α' D^R fol. 136^v Κλήμεντος D^V p. 435 (Φίλωνος): παιδείας σύμβολον ἡ ῥάβδος· ἄνευ — ἀμήχανον 28 — p. 22,12. 13 R fol. 91^r: Μωυσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ — δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά.

γηίνου Ἐδὼμ ἀποκλίνειν οἴεται δεῖν, τῇ δὲ μέσῃ ὁδῷ παρέρχεσθαι, ἣν κυριώτατα καλεῖ βασιλικήν (Num. 20,17). ἐπειδὴ γὰρ πρῶτος καὶ μόνος τῶν ὅλων βασιλεὺς ὁ θεός ἐστι, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἄγουσα ὁδὸς ἅτε βασιλέως οὖσα εἰκότως ὠνόμασται βασιλική. ταύτην δ' ἡγοῦ φιλοσοφίαν, οὐχ ἣν μέτεισιν ὁ νῦν ἀνθρώπων σοφιστικὸς ὅμιλος — λόγων γὰρ οὗτοι τέχνας μελετήσαντες κατὰ τῆς ἀληθείας τὴν πανουργίαν σοφίαν ἐκάλεσαν ἔργῳ μοχθηρῷ θεῖον ἐπιφημίσαντες ὄνομα —, ἀλλ' ἣν ὁ ἀρχαῖος ἀσκητῶν θίασος διῆλθε, τὰς τιθασοὺς τῆς ἡδονῆς γοητείας ἀποστρεφό-
102 μενος, ἀστείως καὶ αὐστηρῶς χρώμενος τῇ τοῦ καλοῦ μελέτῃ. τὴν βασιλικὴν γοῦν ταύτην ὁδόν, ἣν ἀληθῆ καὶ γνήσιον ἔφαμεν εἶναι φιλοσοφίαν, ὁ νόμος καλεῖ θεοῦ ῥῆμα καὶ λόγον. γέγραπται γάρ· „οὐκ ἐκκλινεῖς ἀπὸ τοῦ ῥήματος οὗ ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά“ (Deut. 28,14)· ὥστε ἐμφανῶς ἐπιδεδεῖχθαι ὅτι ταὐτόν ἐστι τῇ βασιλικῇ ὁδῷ τὸ θεοῦ ῥῆμα. εἴγε προτρέπει μήτ' ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ μήτ' ἀπὸ τοῦ ῥήματος, ὡς συνωνύμων ὄντων, ἀποκλίνοντας ὀρθῇ διανοίᾳ τὴν ἐπ' εὐθείας ἄγουσαν ἀτραπὸν μέσην τε καὶ λεωφόρον βαδίζειν.

103 (31.) „Ὁ δὲ Ἰουβὰλ οὗτος“ φησίν „ἐστὶ πατὴρ ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν“ (Gen. 4,21). πατέρα μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν πάντων ὀργάνων τὸν γεγωνὸν λόγον προσφυέστατα καλεῖ· τὸ γὰρ φωνητήριον ὄργανον ζῴοις ἡ φύσις πρῶτον καὶ τελειότατον ἐργασαμένη πάσας αὐτῷ τὰς ἁρμονίας καὶ τὰ γένη τῶν μελῳδιῶν εὐθὺς ἐχαρίζετο, ἵν' ᾖ τοῖς ἐκ τέχνης μέλλουσι δημιουργεῖσθαι προειργασμένον
104 παράδειγμα. [καὶ] καθάπερ γὰρ τὸ οὖς ἡμῶν κύκλους ἐν κύκλοις, ἐλάττους ἐν μείζοσι, γράφουσα σφαιρικὸν ἐτόρνευσε τοῦ τὴν προσιοῦσαν φωνὴν μὴ χεομένην ἔξω σκεδάννυσθαι, εἴσω δ' ὑπὸ τῶν κύκλων συναγομένην καὶ σφιγγομένην οἷα διαχεομένην τὴν ἀκοὴν εἰς τὰς τοῦ

p. 245 M.

1 ἔδων U, ἐδὼν R παρέρχεσθαι Mang.: περιέρχεσθαι U, προέρχεσθαι R 2 κυριω^τ U 4 δὲ R 8 τιθασσοὺς UR, πιθανοὺς Mang. 9 ἀστείως καὶ αὐστηρῶς scripsi: ἀστείω καὶ αὐστηρῶ UR 10 γοῦν R: om. U 12 ἐκκλινεῖς Mang.: ἐκκλίνης UR 15 συννό^μων U 16 εὐθείας U: εὐθεῖαν v 18 Ἰουβὰλ scripsi: Ἰωβὰλ U 21 ζῴοις Mang.: ζωρὶς U 24 καὶ seclusit Cohn, καὶ ⟨ἀρχέτυπον⟩ coni. Holwerda 26 χεομένην U (non χεομένου) τῶν κύκλων scripsi: τὸν κύκλον U 27 διαχεομένην τὴν ἀκοὴν scripsi: διαχεομένης τῆς ἀκοῆς U

19. 20 R fol. 90v Φίλωνος: πατέρα μουσικῆς — καλεῖ.

ἡγεμονικοῦ δεξαμενὰς ἐπαντλεῖσθαι — καὶ τοῦτ' εὐθὺς ἦν παράδειγμα
θεάτρων τῶν κατὰ πόλεις εὐδαίμονας· πρὸς ⟨γὰρ⟩ τὸ ὤτων σχῆμα ἄκρως
ἡ θεάτρων κατασκευὴ μεμίμηται —, οὕτως καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν
ἡ τὰ ζῷα φύσις διαπλάσασα ὥσπερ μουσικὸν κανόνα τείνασα τὰ ἐναρμόνια
καὶ χρωματικὰ καὶ διατονικὰ γένη συνυφαίνουσα κατὰ τὰς τῶν συνημ-
μένων καὶ διεζευγμένων μελῳδιῶν παμπληθεῖς ποικιλίας παντὸς ὀργάνου
μουσικοῦ παράδειγμα ἱδρύετο. (32.) ὅσα γοῦν αὐλοὶ καὶ λύραι καὶ τὰ 105
παραπλήσια μελῳδοῦσι, τῆς ἀηδόνων ἢ κύκνων μουσικῆς τοσοῦτον
ἀπολείπεται, ὅσον ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα ἀρχετύπου παραδείγματος,
φθαρτὸν εἶδος ἀφθάρτου γένους. τὴν μὲν γὰρ ἀνθρώπων μουσικὴν
οὐδενὶ τῶν ἄλλων συγκρίνειν ἄξιον ἔχουσαν γέρας ἐξαίρετον, ᾧ τετίμηται,
τὴν ἔναρθρον σαφήνειαν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῇ περὶ τὴν φωνὴν κλάσει 106
χρώμενα καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις τῶν τόνων μεταβολαῖς ἀκοὰς αὐτὸ μόνον
ἡδύνει, ὁ δ' ἄνθρωπος, ὥσπερ πρὸς τὸ λέγειν, οὕτως καὶ πρὸς τὸ ᾄδειν
ἀρθρωθεὶς ὑπὸ φύσεως ἑκάτερον, ἀκοήν τε καὶ νοῦν, ἐπάγεται, τὴν μὲν
τῷ μέλει κηλῶν, τὸν δὲ τοῖς νοήμασιν ἐπιστρέφων. καθάπερ γὰρ 107
ὄργανον ἀμούσῳ μὲν παραδοθὲν ἀνάρμοστον, μουσικῷ δὲ κατὰ τὴν ἐν
αὐτῷ τέχνην εὐάρμοστον γίνεται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ λόγος ὑπὸ
μὲν φαύλου νοῦ κινούμενος ἀνάρμοστος, ὑπὸ δὲ σπουδαίου πάνυ ἐμμελὴς
εὑρίσκεται. λύρα γε μὴν ἢ εἴ τι τῶν ὁμοίων, εἰ μὴ πληχθείη πρός 108
246 M. τινος, ἠρεμεῖ· λόγος τε αὖ | μὴ πληχθεὶς ὑφ' ἡγεμονικοῦ κατὰ τἀναγκαῖον
ἡσυχίαν ἄγει. καὶ μὴν ὥσπερ ὄργανα κατὰ τὰς τοῦ μέλους ἀπείρους
ὅσας κράσεις μεθαρμόττεται, οὕτως καὶ ὁ λόγος συνῳδός τις ἑρμηνεὺς
πραγμάτων γινόμενος ἀμυθήτους λαμβάνει μεταβολάς. τίς γὰρ ἂν 109
ὁμοίως γονεῦσι καὶ τέκνοις διαλεχθείη, τῶν μὲν φύσει δοῦλος, τῶν δὲ
γένει δεσπότης ὤν; τίς δ' ἂν ἀδελφοῖς καὶ ἀνεψιοῖς ἢ συνόλως τοῖς
ἐγγὺς γένους καὶ μακρὰν οὖσιν; τίς δ' ἂν οἰκείοις καὶ ἀλλοτρίοις, ἢ

---

2 γὰρ add. Mang., ἐπεὶ τὸ conicio 4 φύσις Mang.: φωνῇ U διπλάσασα U 5 χρωματικὰ scripsi: χρωματιστικὰ U διατονικὰ Mang.: διὰ τὸν · κὰ U 7 ὅσα (vel ἴσως) Mang.: ὅσως U, ὅλως coni. Holwerda 8 μελῳδοῦσι U: μελῳδίας ὄργανα Mang. 9 ἀπολείπεται scripsi: ἀπολείπονται U 10 φθαρτὸν Mang.: ἄφθαρτον U γένους Mang.: γένος U 11 ᾧ Mang.: ὡς U 12 κλάσει scripsi: κλάσιν U, κράσει Mang. 13 ταῖς Cohn: τῇ U ἐπαλλήλοις U· ἐπαλλήλῳ Mang. μεταβολαῖς Cohn: μεταβολῇ U 16 κηδῶν an κηλῶν habeat U, incertum 19 ἐμμελὴς scripsi: εὐμελὴς U 20 εἴ secludit Cohn 21 πλεχθεὶς U τάγκαῖον U 23 τις scripsi: ἐστιν U, ἐστι καὶ Mang. 25 τέκνοις Mang.: τέχναις U 26 γενέσει conicio καὶ Cohn: ἢ U

πολίταις καὶ ξένοις, οὐ μικρὰς οὐδὲ * * * τύχης ἢ φύσεως ἢ ἡλικίας ἔχουσι διαφοράς; πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως ὁμιλητέον καὶ νέῳ, καὶ πάλιν ἐνδόξῳ καὶ ταπεινῷ, καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι, καὶ ἄρχοντι καὶ ἰδιώτῃ, καὶ θεράποντι
110 καὶ δεσπότῃ, γυναικί τε αὖ καὶ ἀνδρί, καὶ ἀτέχνῳ καὶ τεχνίτῃ. καὶ τί δεῖ τὰς τῶν προσώπων ἀμυθήτους ἰδέας καταλέγεσθαι, πρὸς ἃς ὁ λόγος τρεπόμενος ἄλλοτε ἀλλοῖα λαμβάνει σχήματα; καὶ γὰρ αἱ τῶν πραγμάτων ἰδιότητες τυποῦσιν αὐτὸν κατὰ τοὺς ἰδίους χαρακτῆρας· μεγάλα γὰρ καὶ μικρὰ ἢ πολλὰ καὶ ὀλίγα ἢ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια ἢ ἱερὰ καὶ βέβηλα ἢ ἀρχαῖα καὶ νέα οὐ τὸν αὐτὸν ἂν ἑρμηνεύσαι τρόπον, ἀλλὰ τὸν ἑκάστοις ἐφαρμόζοντα τῷ πλήθει καὶ ἀξιώματι καὶ μεγέθει, τοτὲ μὲν ὑψηλὸν
111 αἴρων ἑαυτόν, τοτὲ δ' ἔμπαλιν συνάγων τε καὶ συστέλλων. παρέχουσι δ' ὥσπερ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα τῷ λόγῳ μεταβολάς, οὕτως καὶ αἱ τῶν γινομένων αἰτίαι καὶ οἱ τρόποι καθ' οὓς γίνεται, προσέτι μέντοι καὶ τὰ ὧν οὐκ ἄνευ πάντα, χρόνοι καὶ τόποι. παγκάλως οὖν ὁ μετακλίνων λόγους Ἰουβὰλ πατὴρ εἴρηται ψαλτηρίου καὶ κιθάρας, ἀπὸ μέρους τῆς ὅλης μουσικῆς, ὡς ἐπιδέδεικται.

112 (33.) Τὰ μὲν οὖν τῆς Ἀδᾶς ἔγγονα καὶ αὐτὴ τίς ἐστι δεδήλωται· τὴν δ' ἑτέραν γυναῖκα τοῦ Λάμεχ Σελλὰν καὶ ὅσα ἀποκύει θεασώμεθα. Σελλὰ τοίνυν ἑρμηνεύεται σκιά, τῶν περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀγαθῶν, ἃ τῷ ὄντι σκιᾶς οὐδὲν διαφέρει, σύμβολον. ἢ κάλλος οὐχὶ σκιά, ὃ πρὸς βραχὺν ἀνθῆσαν χρόνον ἀφαυαίνεται, ἰσχὺς δὲ καὶ εὐτονία σώματος, ἃς ἡ τυχοῦσα νόσος ἐξέλυσεν, αἰσθητήρια δὲ καὶ ἡ περὶ ταῦτα ἀκρίβεια, ἣν ῥεῦμα δυσῶδες ἐνέφραξεν ἢ γῆρας, ἡ ἀναγκαία καὶ κοινὴ πάντων νόσος, ἐπήρωσεν; ἔτι δ' οὐχὶ πλοῦτοι καὶ δόξαι καὶ ἀρχαὶ καὶ τιμαὶ
113 καὶ ὅσα τῶν ἐκτὸς ἀγαθὰ νενόμισται | σκιὰ πάντα; χρὴ δὲ τὴν διάνοιαν p. 247 M
ὡς δι' ἀναβαθμῶν ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἐπάγειν ἀρχήν. εἰς Δελφοὺς γεγόνασιν ἄνθρωποι τῶν λεγομένων ἐνδόξων, οἳ τοὺς εὐδαίμονας βίους

1 οὐδὲ U: ἢ Mang., εἴτε Tisch. post οὐδὲ lacunam statuo (οὐδὲ ⟨τυχούσας⟩ τύχης?), οὐδὲ τὰς τυχούσας ἢ coni. Holwerda 5 καταλέγεσθαι Tisch.: κατάγεσθαι U 7. 8 καὶ μικρὰ Mang.: ἢ μικρὰ U 9 ἑρμηνεύσαι scripsi: ἑρμηνεῦσαι U, ἑρμηνεύσαις Tisch., ἑρμηνεύσειε Holwerda ἑκάστων conicio 11 συστέλλων Mang.: διαστέλλων U 14 ὧν οὐκ ἄνευ πάντα U: ὧν ⟨ἄνευ⟩ οὐκ ἂν ἅπαντα Mang. 17 Ἄδας U ἔκγονα conicio αὕτη U 18 ἀποκυεῖ conicio θεασόμεθα Holwerda 19 Σέλλαν et Σέλλα U 21 ἀθῆσαν U 21. 22 bis τε pro δὲ conicio 23 ἣν Mang.: ἢ U 24 ἔτι Mang.: ὅτι U, τί Holwerda 25 ὅσως U 26 ὡς Tisch.: ὅπως U ἀναβασμῶν U

2. 3 R fol. 91v: πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως — καὶ πένητι.

ἐκεῖσε ἀνατεθείκασι. καθάπερ οὖν ἐξίτηλοι γραφαί, οὐ χρόνου μήκει μόνον [οὐ] διερρύησαν, ἀλλὰ καὶ καιρῶν ὀξείαις μεταβολαῖς ἐκπεπνεύκασιν, εἰσὶ δ' οὓς οἷα χειμάρρου φορὰ πλημμύροντος ἐξαίφνης ἐπικλύσασα ἠφάνισεν. ἐκ ταύτης τῆς σκιᾶς καὶ τῶν ἀβεβαίων ὀνειράτων 114 ἀποκυεῖται υἱωνός, ὃν ὠνόμασεν Θοβέλ (Gen. 4,22)· ἑρμηνεύεται δὲ σύμπασα. τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ παρὰ πολλοῖς ᾀδόμενον ἀγαθὸν σύνθετον πλουθυγείαν κτησάμενοι μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ πάνθ' ἁπλῶς ἀνῆφθαι δοκοῦσιν. εἰ δὲ καὶ παραγένοιτό τις αὐτεξούσιος ἡγεμονία, φυσηθέντες 115 καὶ μετεωρισθέντες ὑπὸ κούφης ἐννοίας, ἐκλαθόμενοι ἑαυτῶν καὶ ὕλης φθαρτῆς ἐξ ἧς γεγόνασι, μείζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην σύστασιν οἰηθέντες φύσεως ἐπιλαχεῖν ταῖς τιμαῖς αὐτοὺς ὑπὸ μεγαλαυχίας ἀποσεμνύναντες ἐξεθείωσαν. ἤδη γοῦν τινες ἐπετόλμησαν τὸν ἀληθῆ θεὸν φάναι μὴ εἰδέναι (Exod. 5,2), τῆς περὶ αὐτοὺς ἀνθρωπότητος ἐκλαθόμενοι, διὰ τὴν τῶν περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀμετρίαν ἀφθόνως * * * οὓς ἕκαστος χαρακτηρίζων. (34.) εἶτά φησιν ὅτι „οὗτος ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ 116 σιδήρου" (Gen. 4,22). τοῦ γὰρ σεσοβημένου περὶ τὰς ἢ σωματικὰς ἡδονὰς [ἢ τὰς ἡδονὰς] ἢ τὰς ἐκτὸς ὕλας ἡ ψυχὴ καθάπερ ἐπ' ἄκμονος σφυρηλατεῖται κατὰ τὰς τῶν ἐπιθυμιῶν μακρὰς καὶ δολιχοὺς ἐκτάσεις ἐλαυνομένη. τοὺς μέν γε φιλοσωμάτους ἴδοις ἂν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ λίνα καὶ πάγας πρὸς τῶν ὧν ὀρέγονται θήραν τιθέντας, τοὺς δ' αὖ φιλαργύρους καὶ φιλοδόξους τὸν περὶ ταῦτα οἶστρον καὶ ἵμερον ἐπὶ τὰ πέρατα γῆς καὶ θαλάττης ἀποστέλλοντας καὶ ὥσπερ δικτύοις ταῖς ἀορίστοις αὐτῶν ὀρέξεσιν ἐπισπωμένους τὰ πανταχόθεν, μέχρις ἂν ὑπὸ βίας ἡ σφοδρὰ τάσις ῥῆξιν λαβοῦσα καὶ τοὺς ἕλκοντας ἀντεπισπωμένη πρηνεῖς καταβάλλῃ. δημιουργοὶ δ' εἰσὶ πάντες οὗτοι πολέμου, παρὸ σίδηρον καὶ χαλκὸν 117

---

2 οὐ del. Mang. 3 πλημμυροῦντος conicio 5 Θοβέλ Mang.: ἰωβέλ U 6 τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ UR (non τῷ γὰρ ὄντι ὄντος) παρὰ U: παράπαν R 7 κτησάμενοι Tisch.: στησάμενοι UR 11 αὐτούς U αὐτοσεμνύναντες U 12 ἀπετόλμησαν Tisch. ἀληθῆ scripsi (ἀλη$^{\vartheta}$ U): ἀληθῶς Mang. 14 ⟨τῶν⟩ ἐκτὸς conicio ἄφθονον conicio, sequentia corrupta sunt, sensus inest: ⟨κατὰ θεὸν ἑαυτ⟩οὺς vel ⟨ἑαυτ⟩οὺς ἕκαστος ἀθανατίζων 17 ἢ τὰς ἡδονὰς seclusit Tisch. (om. Mang.) 18 ἐκτάσεις Mang.: ἐκστάσεις U 19 γε] γὰρ conicio 20 τῶν] τὴν Otto 22 ἀορίστοις scripsi: ἀορίσταις U, ἀκορέστοις coni. Mang. αὐτῶν U 23 ἐπισπωμένους U (non ἐπισπασμένους) πανταχόθεν ⟨ἀγαθά⟩ coni. Jessen μέχρι U 24 ἀντεπισπωμένη U, ut vid. (non ἀντεπισπασμένη)

---

6. S R fol. 91v τῷ γὰρ — δοκοῦσιν.

ἐργάζεσθαι λέγονται, δι' ὧν οἱ πόλεμοι | συνίστανται. τὰς μὲν γὰρ p. 248 M.
μεγίστας καὶ ἀνδρῶν ἰδίᾳ καὶ πόλεων κοινῇ διαφορὰς εὕροι τις ἂν σκοπῶν καὶ πάλαι γεγενημένας καὶ νῦν ὑπαρχούσας καὶ ἐσομένας αὖθις ἢ εὐμορφίας γυναικὸς εἵνεκα ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ τιμῆς ἢ ἀρχῆς ἢ κτήσεως ἢ συνόλως ὅσα σώματος καὶ τῶν ἐκτός ἐστι πλεονεκτήματα·
118 παιδείας δὲ καὶ ἀρετῆς χάριν, ἃ τοῦ κρατίστου τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθὰ διανοίας ἐστίν, οὔτε ξενικὸς οὔτ' ἐμφύλιος πώποτε κατέσχε πόλεμος· εἰρηναῖα γὰρ φύσει ταῦτα, ἐφ' ὧν εὐνομία καὶ εὐστάθεια καὶ ὅσα περικαλλέστατα εἴδη τοῖς ψυχῆς ὀξυδερκεστάτοις ὄμμασιν, οὐχὶ τοῖς σώματος ἀμυδροῖς, θεωρεῖται· ταῦτα μὲν γὰρ τὰς ἐκτὸς ἐπιφανείας μόνον ὁρᾷ, ὁ δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς εἴσω προελθὼν καὶ βαθύνας
119 τὰ ἐν αὐτοῖς σπλάγχνοις ἐγκεκρυμμένα κατεῖδε. γίνονται δ' αἱ ταραχαὶ ἢ αἱ στάσεις πᾶσαι τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ σχεδὸν περὶ μὲν οὐδενὸς ἄλλου, περὶ δὲ τῆς πρὸς ἀλήθειαν σκιᾶς. τὸν γὰρ δημιουργὸν τῶν πολεμιστηρίων ὅπλων, χαλκοῦ καὶ σιδήρου, Θοβὲλ υἱὸν Σελλᾶς τῆς σκιᾶς ὠνόμασεν, οὐ λόγων τέχναις, ἀλλὰ νοημάτων ὑπερβάλλοντι κάλλει φιλοσοφῶν. ἔγνω γὰρ ὅτι πᾶς ἢ ναυτικὸς ἢ πεζὸς στρατὸς τοὺς μεγίστους αἱρεῖται κινδύνους ἕνεκα σωματικῶν ἡδονῶν ἢ χάριν περιουσίας τῶν ἐκτός, ὧν οὐδὲν βέβαιον ἢ πάγιον ὑπὸ τοῦ πάντα ἐξελέγχοντος αἰῶνος μαρτυρεῖται·
120 σκιαγραφίαις γὰρ ἐπιπολαίοις ἐξ ἑαυτῶν διαρρεούσαις ἔοικε. (35.) τοῦ δὲ Θοβὲλ ἀδελφὴν εἶναί φησι Νοεμάν (Gen. 4,22), ἧς ἑρμηνεία πιότης· ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς εὐπάθειαν σώματος καὶ ἃς εἶπον ὕλας μεταδιώκουσιν, ὅταν τινὸς ὧν ὀρέγονται λάχωσι, πιαίνεσθαι. τὴν δὲ τοιαύτην πιότητα οὐκ ἰσχύν, ἀλλ' ἀσθένειαν ἔγωγε τίθεμαι· διδάσκει γὰρ ἀφίστασθαι θεοῦ
121 τιμῆς, ἣ πρώτη καὶ ἀρίστη ψυχῆς ἐστι δύναμις. μάρτυς δ' ὁ νόμος ἐν ᾠδῇ μείζονι λέγων οὕτως· „ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καὶ ἐγκατέλιπε θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν, καὶ ἐπελάθετο θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ“ (Deut. 32,15). ὄντως γὰρ οὐκέτι μέμνηνται τοῦ αἰωνίου, οἷς

---

3 σκοπῶν Mang.: σκοποῦ U 5 κτίσεως U ⟨τῶν⟩ ὅσα conicio 7 κατέστη coni. Mang. 9 τοῖς U (non τῆς) 10 τὰς Tisch.: τὰ U 11 προσελθὼν coni. Mang. ἐμβαθύνας coni. Mang. 12 σπλάγχνοις U, ut vid. (non σπλάγχνα) 13. 14 ἄλλου, περὶ δὲ Mang.: ἄλλα· περὶ δὲ U, ἀλλ' ἢ περί γε Tisch. 16 ἀλλὰ νοημάτων scripsi: ἀλλ' ὀνομάτων U φιλοσόφων U 19 οὐδὲ U διῶνος U 20 διαρεούλαις U 22 καὶ τὰς ἐκτὸς ὕλας conicio 23 τινὸς U: τι Tisch. λάχωσι scripsi: λάβωσι U ποιότητα U 25 ψυχῆς Mang.: ψυχή U (non ψυχῆς, ut Tisch. adnot.) 26 ᾠδὴ U 27 ἐπελάθετο Mang.: ἐπελάθου U 28 μέμνηνται Tisch.: μέμνηται U

πρὸς καιρὸν ὁ βίος ἤνθησε· νομίζουσι γοῦν τὸν καιρὸν θεόν. διὸ καὶ 122 Μωυσῆς μαρτυρεῖ προτρέπων πολεμεῖν ταῖς ἐναντίαις δόξαις· λέγει γάρ· „ἀφέστηκεν ὁ καιρὸς ἀπ' αὐτῶν, ὁ δὲ κύριος ἐν ἡμῖν“ (Num. 14,9)· p. 249 M. ὥσθ' | οἷς μὲν ὁ ψυχῆς βίος τετίμηται, λόγος θεῖος ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, οἷς δ' ὁ τῶν ἡδονῶν, ἐφήμερον καὶ κατεψευσμένην ἔχουσιν εὐκαιρίαν. οὗτοι μὲν οὖν ὑπὸ διαρρεούσης πιότητός τε καὶ τέρψεως ἐπὶ πλέον οἰδήσαντες καὶ περιταθέντες ἐξερράγησαν· οἱ δὲ τῇ τρεφούσῃ τὰς φιλαρέτους ψυχὰς σοφίᾳ πιαινόμενοι βέβαιον καὶ ἀκράδαντον ἴσχουσι δύναμιν, ἧς ὑπόδειγμα τὸ ὁλοκαυτούμενον ἀπὸ παντὸς ἱερείου στέαρ. λέγει γὰρ Μωυσῆς· „πᾶν στέαρ τῷ κυρίῳ νόμιμον αἰώνιον“ (Lev. 3, 123 16.17), ὡς τῆς κατὰ μὲν διάνοιαν πιότητος ἀναφερομένης ἐπὶ θεὸν καὶ οἰκειουμένης αὐτῷ, διόπερ ἀπαθανατίζεται, τῆς δὲ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς ἀναφερομένης ἐπὶ τὸν ἀντίθεον καιρόν, διὸ καὶ τάχιστα παρήκμασεν.

(36.) Περὶ μὲν οὖν τῶν Λάμεχ γυναικῶν τε καὶ ἐκγόνων ἱκανῶς 124 οἶμαι δεδηλῶσθαι· τὴν δ' ὥσπερ παλιγγενεσίαν Ἄβελ τοῦ δολοφονηθέντος σκεψώμεθα. „ἔγνω“ φησίν „Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εὔαν, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ ⟨λέγουσα⟩· ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“ (Gen. 4,25). Σὴθ ἑρμηνεύεται ποτισμός. ὥσπερ οὖν τὰ κατὰ γῆν σπέρματα 125 καὶ φυτὰ ποτιζόμενα αὔξεται καὶ βλαστάνει καὶ πρὸς καρπῶν γενέσεις εὐτοκεῖ, στερόμενα δὲ ἐπιρροῆς ἀφαυαίνεται, οὕτως ἡ ψυχή, καθάπερ φαίνεται, ὅταν νάματι ποτίμῳ σοφίας ἄρδηται, βλαστάνει τε καὶ ἐπιδίδωσι πρὸς τὸ βέλτιον. ποτισμὸς δὲ ὁ μέν ἐστι ποτίζοντος, ὁ δ' αὖ ποτιζομένου. 126 ἢ οὐκ ἂν εἴποι τις τῶν αἰσθήσεων ἑκάστην ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ νοῦ ποτίζεσθαι τὰς δυνάμεις καθάπερ ὀχετοὺς ἀνευρύνοντός τε καὶ τείνοντος; οὐδεὶς γοῦν εὖ φρονῶν εἴποι ἂν ὀφθαλμοὺς ὁρᾶν, ἀλλὰ νοῦν δι' ὀφθαλμῶν, οὐδ' ὦτα ἀκούειν, ἀλλὰ δι' ὤτων ἐκεῖνον, οὐδὲ μυκτῆρας ὀσφραίνεσθαι, ἀλλὰ διὰ μυκτήρων τὸ ἡγεμονικόν. (37.) διὸ καὶ ἐν 127

---

1 γοῦν] γὰρ conicio διὸ] ὃ δὴ conicio 4 ψυχῇ U 5 δ' ἡ τῶν U 6 εὐκαιρίαν U: ἀκαιρίαν v 7 πρησθέντες coni. Mang. 8 σοφίᾳ πιαινόμενοι Mang.: σοφίας πεπαινόμενοι U 9 ἱερείου U (non ἱεροῦ, ut Tisch. adnot.) 11 ⟨τὴν⟩ διάνοιαν conicio 12 αὐτῷ U (non αὐτῶν) 13 διὸ scripsi: δι' ὃν U 16 σκεψώμεθα Cohn: σκύψωμεν U, σκέψωμεν Mang., σκέψομεν Holwerda 17 λέγουσα ex LXX addidi 18 μοι] μὴ U 21 ἐπιροῆς U ἀφεαίνεται U καθάπερ φαίνεται] σπερμαίνεται Tisch., καθάπερ φυτόν τι vel tale aliquid subesse videtur, καθάπερ ἐμφαίνεται coni. Cohn 22 τε] γὰρ v

---

27. 28 cf. Epicharmi fragm. p. 255 Lorenz.

Γενέσει λέγεται· „πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2,6). ἐπεὶ γὰρ ὅλου τοῦ σώματος μέρος ἐξαίρετον ἔνειμεν ἡ φύσις τὸ πρόσωπον αἰσθήσεσιν, ἡ ἀνιοῦσ' ἀφ' ἡγεμονικοῦ πηγὴ σχιζομένη πολλαχῇ καθάπερ τινὰς ὑδρορρόας ἀναστείλασα μέχρι προσώπου, δι' αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἐφ' ἕκαστον ἄγει τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων. οὕτως μέντοι καὶ ὁ θεοῦ λόγος | ποτίζει τὰς p. 250 M.
128 ἀρετάς· ἀρχὴ γὰρ καὶ πηγὴ καλῶν πράξεων οὗτος. δηλοῖ δ' ὁ νομοθέτης φάσκων· „ποταμὸς δ' ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον. ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρος ἀρχάς“ (Gen. 2,10). γενικαὶ μὲν γάρ εἰσιν ἀρεταὶ τέσσαρες, φρόνησις, ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη· τούτων δ' ἡγεμονὶς ἑκάστη καὶ βασιλίς ἐστι, καὶ ὁ κτησάμενος αὐτὰς ἄρχων καὶ βασι-
129 λεὺς εὐθέως, κἂν μηδεμιᾶς ὕλης εὐπορῇ. τὸ γὰρ „ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχὰς“ οὐ τούτων διάστασιν, ἀλλ' ἀρετῶν ἡγεμονίαν ἐμφαίνει καὶ κράτος. αὗται δὲ καθάπερ ἐκ μιᾶς ῥίζης ἐκπεφύκασι τοῦ θείου λόγου, ὃν εἰκάζει ποταμῷ διὰ τὴν ἀέναον καὶ συνεχῆ φορὰν ποτίμων λόγων καὶ δογμάτων,
130 οἷς τὰς φιλοθέους τρέφει καὶ συναύξει ψυχάς. (38.) ποῖαι δ' αὗται, κατ' ὀλίγον ἐπάγων ἐκδιδάσκει, ποιούμενος ἀπὸ τῶν φύσει τὴν ὑφήγησιν τεχνῶν. εἰσάγει γὰρ τὴν Ἄγαρ πληροῦσαν ἀσκὸν ὕδατος καὶ τὸ παιδίον ποτίζουσαν — ἔστι ⟨δ' ἡ⟩ Ἄγαρ θεραπαινὶς Σάρρας, τῆς τελείας ἀρετῆς [καὶ] μέση παιδεία — φυσικώτατα· ἐπειδὰν οὖν ἄχρι τοῦ βάθους ἐλθοῦσα τῆς ἐπιστήμης, ἣν ὀνομάζει φρέαρ, ἀρύσηται ὥσπερ εἰς ἄγγος τὴν ψυχὴν τά τε δόγματα καὶ θεωρήματα, ἃ μέτεισιν, οἷς τέθραπται,
131 τούτοις τρέφειν τὸ παιδίον ἀξιοῖ. παιδίον δὲ καλεῖ τὴν ἄρτι διδασκαλίας ὀρεγομένην ψυχὴν καὶ πρὸς τῷ μαθεῖν νυνὶ τρόπον τινὰ γεγενημένην, παρὸ καὶ ἀνδρωθεὶς ὁ παῖς γίνεται σοφιστής, ὃν προσαγορεύει τοξότην· ἐφ' ὃ γὰρ ἂν προθῆται κεφάλαιον ὥσπερ σκοπόν, εὐστόχως ἀποδείξεις
132 ὥσπερ ὀϊστοὺς ἀφίησι. (39.) Ῥεβέκκα δ' οὐκέτι προκοπαῖς ἀλλὰ τελειότητι ποτίζουσα τὸν μαθητὴν εὑρίσκεται. πῶς δέ, αὐτὸς διδάξει ὁ νόμος. „ἡ γὰρ παρθένος“ φησίν „ἦν καλὴ τῇ ὄψει σφόδρα, παρθένος ἦν, ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν. καταβᾶσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν ἔπλησε τὴν ὑδρίαν καὶ ἀνέβη. προσέδραμε δὲ ὁ παῖς εἰς συνάντησιν αὐτῇ καὶ εἶπε· πότισόν με δὴ μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου. ἡ δὲ εἶπε· πίε, κύριε. καὶ σπεύσασα καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς καὶ ἐπότισεν

4 ὑδροροάς U 12 ἀφορίζεσθαι Tisch. 17 φύ U 19 ἔστι δ' ἡ scripsi: ἔστιν U 20 καὶ seclusi, aut scrib. ⟨ἐγκύκλιος⟩ καὶ μέση: καὶ νέα v . οὖν] γοῦν coni. Cohn βάθους Tisch.: πάθους U, βαθείας Mang. 22 ⟨τὰ⟩ θεωρήματα conicio 23 ἀξιοῖ Mang.: ἄξιον U 24 νυνὶ] νεωστὶ conicio 28 τελειότησι conicio 30 ἦν ex LXX Cohn: ἣν U

p. 251 M. αὐτόν, ἕως ἐπαύσατο πίνων· | καὶ εἶπε· καὶ ταῖς καμήλοις σου ὑδρεύσομαι,
ἕως ἂν πᾶσαι πίωσι. καὶ σπεύσασα ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ
ποτιστήριον, καὶ δραμοῦσα ἐπὶ τὸ φρέαρ ὑδρεύσατο ταῖς καμήλοις“ (Gen.
24,16—20). τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν περὶ πάντα ἀκρίβειαν τοῦ 133
νομοθέτου; παρθένον εἶπε τὴν Ῥεβέκκαν, καὶ πάνυ καλὴν παρθένον, ὅτι
ἀμιγὴς καὶ ἄδολος καὶ ἀμίαντος ἡ ἀρετῆς φύσις καὶ μόνη τῶν ἐν γενέσει
καλή τε καὶ ἀγαθή· ἀφ᾽ ἧς καὶ τὸ στωικὸν ἐβλάστησε δόγμα τὸ μόνον
εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθόν. (40.) τῶν δ᾽ ἀρετῶν αἱ ⟨μὲν⟩ εἰσιν αἰεὶ 134
παρθένοι, αἱ δὲ ἐκ γυναικῶν εἰς παρθένους μετέβαλον, ὥσπερ ἡ Σάρρα·
„ἐξέλιπε γὰρ γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα“ (Gen. 18,11), ὁπότε ἄρχεται τὸ
εὔδαιμον γένος κυοφορεῖν, Ἰσαάκ. ἡ δ᾽ ἀεὶ παρθένος ὑπὸ ἀνδρός, ᾗ
φησι, συνόλως οὐ γινώσκεται. θνητῶν γὰρ πρὸς ἀλήθειαν οὐδενὶ τὴν
ἀδιάφθορον φύσιν μιαίνειν ἐφεῖται, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἥτις ἐστὶν εἰλικρινῶς
εἰδέναι· ἐὰν μέντοι καὶ γνῶναι δυνηθῇ, μισῶν καὶ προβεβλημένος οὐ
παύεται. διὸ καὶ Λείαν φυσικῶς εἰσάγει μισουμένην (Gen. 29,31)· οὓς 135
γὰρ τὰ φίλτρα τῶν κατὰ Ῥαχήλ, τὴν αἴσθησιν, ἡδονῶν ἐπάγεται,
τούτους οὐκ ἀνέχεται ἡ ἐκτὸς τῶν παθῶν Λεία. διόπερ σκορακιζόμενοι
μισοῦσιν αὐτήν· τῇ δὲ ἡ πρὸς τὸ γενητὸν ἀλλοτρίωσις πρὸς θεὸν
οἰκείωσιν εἰργάσατο, παρ᾽ οὗ τὰ φρονήσεως παραδεξαμένη σπέρματα
ὠδίνει καὶ ἀποτίκτει καλὰς καὶ ἀξίας ἐννοίας τοῦ γεννήσαντος πατρός.
ἐὰν οὖν καὶ σὺ μιμησαμένη Λείαν, ὦ ψυχή, ⟨τὰ⟩ θνητὰ ἀποστραφῇς,
ἐξ ἀνάγκης ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄφθαρτον, ὃς ὅλας ἐπομβρήσει σοι τὰς
τοῦ καλοῦ πηγάς. (41.) ἡ δὲ Ῥεβέκκα κατέβη, φησίν, ἐπὶ τὴν πηγὴν 136
πλῆσαι τὴν ὑδρίαν, καὶ ἀνέβη. πόθεν γὰρ τὴν φρονήσεως διψῶσαν
διάνοιαν εἰκός ἐστι πληροῦσθαι πλὴν ἀπὸ σοφίας θεοῦ, τῆς ἀνελλιποῦς
πηγῆς, εἰς ἣν κατιοῦσα ἀναβαίνει κατά τι συγγενὲς σπουδαίου μαθητοῦ;
τοὺς γὰρ ἀπ᾽ οἰήσεως χαύνου κατελθόντας ὁ ἀρετῆς ἐκδεξάμενος
καὶ ὑπολαβὼν δι᾽ εὐκλείας εἰς ὕψος αἴρει λόγος. οὗ ἕνεκά μοι δοκεῖ
καὶ Μωυσῇ διαλέγεσθαι· „βάδιζε, κατάβηθι, καὶ ἀνάβηθι“ (Exod.

---

1 αὐτὴν U 8 δ᾽ Cohn: τεσσάρων U (confudit δ᾽ et δ′) μέν add. Mang. 9 ἡ evanidum 10 γὰρ ⟨Σάρρᾳ⟩ conicio 18 γεννητὸν U 21 τὰ addidi ἀποστραφῇς Mang.: ἀποστροφῆς U 22 ἐπιστρέψεις conicio, ἐπιστρέψῃ coni. Mang. πολλὰς coni. Mang. ἐπομβρήσει Tisch.: ἔτι ὀμβρήσει U 23. 24 πηγὴν πλῆσαι Mang.: γῆν ἀντλῆσαι U 24 ὑδρείαν v 26 τι] τὸ Mang. συγγενὴς conicio σπουδαίου Mang.: σπουδαῖον U 29 Μωυσῇ Tisch.: Μωυσῆς U

---

4 sqq. Clemens Strom. IV § 163 p. 637 P potius Quaest. in Genesin IV § 99 respicit. cf. etiam Augustini Locutionum librum I 81.

19,24), ὡς παντὸς τοῦ τὴν ἰδίαν | ταπεινότητα μετροῦντος ἐπικυδεστέρου p. 152 M.
137 παρὰ τοῖς ἀληθείας κριταῖς γινομένου. παρατετηρημένως δὲ σφόδρα ἡ
μὲν [γὰρ] Ἄγαρ ἀσκὸν πρὸς τὴν ὑδρείαν, Ῥεβέκκα δὲ ὑδρίαν ἐπιφέρεται,
ὅτι τῇ μὲν τοῖς παιδεύμασι τοῖς ἐγκυκλίοις ⟨ἐγ⟩χορευούσῃ δεῖ καθάπερ
τινῶν σωματικῶν τῆς αἰσθήσεως ἀγγείων, ὀφθαλμῶν, ὤτων, πρὸς τὴν
τῶν θεωρημάτων ἀνάληψιν — ἐκ γὰρ τοῦ πολλὰ μὲν ἰδεῖν, πολλῶν δὲ
ἐπακοῦσαι περιγίνεται τοῖς φιλομαθέσιν ἡ ἐξ ἐπιστήμης ὠφέλεια —, τῇ δὲ
ἀκράτου σοφίας πεπληρωμένῃ δερματίνου μὲν ὄγκου ⟨τὸ⟩ παράπαν οὐδενός
— ἔμαθε γὰρ ἡ ἀσωμάτων ἐρῶσα ὅλον ἀποδύεσθαι λογισμῷ τὸν ἀσκόν,
τὸ σῶμα — ὑδρίας δὲ αὐτὸ μόνον, ἣ σύμβολόν ἐστιν ἀγγείου τὸ πολύχουν
ὕδατος τρόπον ἡγεμονικὸν κεχωρηκότος· ὅπερ εἴτε μήνιγγα εἴτε καρδίαν
138 εἶναι συντέτευχεν, οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ φιλοσοφείτωσαν. ὑδρευσαμένην
οὖν ἀπὸ σοφίας, τῆς θείας πηγῆς, τὰς ἐπιστήμας ὁ φιλομαθὴς ἰδὼν
ἐπιτρέχει καὶ ὑπαντιάσας ἱκέτης γίνεται, ὅπως τὴν τοῦ μαθεῖν δίψαν
ἀκέσηται. ἡ δὲ τὸ πρεσβύτατον τῶν παιδευμάτων διδαχθεῖσα, τὸ
ἀβάσκανον καὶ φιλόδωρον, εὐθὺς ὀρέγει τὸ σοφίας νᾶμα καὶ ἐμπιεῖν
ἀθρόου παρακαλεῖ μετὰ τοῦ καὶ κύριον ὀνομάζειν τὸν οἰκέτην. τοῦτο
δ' ἐστὶ τὸ δογματικώτατον, ὅτι ὁ σοφὸς μόνος ἐλεύθερός τε καὶ ἄρχων,
139 κἂν μυρίους τοῦ σώματος ἔχῃ δεσπότας. (42.) ὀρθότατα μέντοι φαμένου
„πότισόν με μικρὸν ὕδωρ", οὐκ ἀποκρίνεται τὸν ἀκόλουθον τρόπον·
ποτιῶ, ἀλλά φησι· „πίε"· τοῦτο μὲν γὰρ ἐπιδεικνυμένης τὸν θεῖον ἦν
πλοῦτον, ὃς ἅπασι τοῖς ἀξίοις καὶ δυναμένοις χρῆσθαι προκέχυται, ἐκεῖνο
δὲ ἐπαγγελλομένης διδάξειν· οὐδὲν δὲ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος οἰκεῖον
140 ἀρετῇ. τεχνικώτατα μέντοι χαρακτηρίζει τὴν τῆς διδασκούσης καὶ

1 μετροῦντος] κατηγοροῦντος conicio, μεταγνόντος coni. Cohn 2 γινομένου Diels: γενομένου U 3 γὰρ del. Holwerda 4 ⟨ἐν⟩ τοῖς coni. Cohn τοῖς παιδεύμασι (fort. προπαιδεύμασι) τοῖς ἐγκυκλίοις Mang.: τοὺς παιδεύμασι καὶ ἐγκυκλίους U τῆς παιδείας τῆς ἐγκυκλίου χηρευούσῃ Tisch. ἐγχορευούσῃ Mang.: χορευούσῃ U 5 σωματικῶν Tisch.: ἀσωμάτων U τῆς scripsi: τῶν U αἰσθήσεως U: αἰσθήσεων v ἀγγείων τῶν αἰσθήσεων coni. Cohn 8 τὸ add. Mang. παράπαν U (non παρὰ τοῦ, ut Tisch. adnot.) 9 λογισμῷ U: λογισμῶν v 12 ὑδρευσαμένην U (non ὑδρευσαμένους, ut Tisch. adnot.) 17 ἀθροῦ U 18 μόνος D: μόνον U τὸ δόγμα τὸ στωικόν conicio 24 τεχνικω^{τι,} U

18. 19 D^P fol. 331^v D^V p. 693 (Φίλωνος): μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερός τε — δεσπότας. — Eadem exstant in Floril. Paris. No. 10, Anton. Mel. I 8 Col. 797, Mel. Barocc. fol. 60^v, in Maximi Ecl. cap. 2. ubique antecedunt verba: φρόνησις τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἄρχει. (fol. Coisliniani 294, in quo eadem exstant, Eltero teste ex Maximi codice Coisl. 372 illuc delatum est).

ὠφελούσης ὑφήγησιν· „σπεύσασα“ γάρ φησι „καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς“, διὰ μὲν τοῦ σπουδάσαι τῆς πρὸς τὸ εὐεργετεῖν ἐμφαινομένης ὀξύτητος, ἣ ἀπὸ γνώμης συνίσταται, ἧς ὑπερόριος ἐκτετόξευται φθόνος, διὰ δὲ τοῦ καθελεῖν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς ⟨τῆς⟩ πρὸς τὸν μανθάνοντα τοῦ διδάσκοντος ἐπικλινοῦς καὶ προσεχοῦς οἰκειώσεως. εὐήθεις γὰρ ὅσοι τῶν διδασκάλων μὴ πρὸς τὴν τῶν γνωρίμων 141
p. 253 M. δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ὑπερβάλλουσαν | ἕξιν ἐπιχειροῦσι ποιεῖσθαι τὰς ὑφηγήσεις, οὐκ εἰδότες ὡς διδασκαλίας ἐπίδειξις μακρῷ διενήνοχεν. ὁ μὲν γὰρ ἐπιδεικνύμενος τῇ τῆς παρούσης ἕξεως εὐφορίᾳ καταχρώμενος ἀνεμποδίστως τὰ ἐν μακρῷ χρόνῳ πονηθέντα οἴκοι καθάπερ γραφέων ἔργα ἢ πλαστῶν εἰς τοὐμφανὲς προφέρει τὸν παρὰ τῶν πολλῶν θηρώμενος ἔπαινον, ὁ δ᾽ αὖ διδάσκειν ἐπιχειρῶν οἷά τις ἰατρὸς ἀγαθὸς οὐ πρὸς τὸ τῆς τέχνης μέγεθος ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ θεραπευομένου δύναμιν ἀφορῶν οὐχ ὅσα ἐκ τῆς ἐπιστήμης πεπόρικε — ἀμύθητα γὰρ ταῦτά γε —, ἀλλ᾽ ὅσων τῷ κάμνοντι δεῖ στοχαζόμενος τοῦ μετρίου προφέρων ἐπιδίδωσιν. (43.) διὸ καὶ Μωυσῆς ἐν ἑτέροις φησί· 142
„δάνειον δανειεῖς τῷ χρῄζοντι ὅσον δεῖται, καθ᾽ ὃ δεῖται“ (Deut. 15,8), διὰ μὲν τοῦ δευτέρου διδάσκων ὅτι οὐ πάντα πᾶσι χαριστέον, ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα τῇ τῶν δεομένων χρείᾳ· τὸ γὰρ ἄγκυραν ἢ πλάτην ἢ πηδάλιον γεωπόνῳ ἢ ἄροτρα καὶ σκαπάνην κυβερνήτῃ ἢ λύραν μὲν ἰατρῷ, μουσικῷ δὲ τὰ κατὰ τὴν χειρουργίαν δωρεῖσθαι ὄργανα καταγέλαστον, εἰ μὴ καὶ διψῶσι μὲν πολυτελῆ σιτία, πεινῶσι δὲ πολὺν ἄκρατον ἐπιφέρειν δεῖ πρὸς ἐπίδειξιν εὐπορίας τε ἅμα καὶ μισανθρωπίας, χλεύην τὰς ἑτέρων τύχας τιθεμένους. τὸ δὲ ποσὸν ἐν ταῖς χάρισιν αὐτῷ παρείληπται διὰ συμμετρίαν, πρᾶγμα ὠφελιμώτατον· μὴ γὰρ ὅσα δύνασαι χαρίζου, φησὶν ὁ ὀρθὸς λόγος, ἀλλ᾽ ὅσα ἱκανὸς ὁ δεόμενός ἐστι δέξασθαι.

---

2 σπεῦσαι conicio   4 τῆς add. Tisch.   10 οἴκοι U (non οἶκον), οἰκεῖ D   12 ὁ δ᾽ αὖ] οὐδὲ D   14 ὅσα U (non ὅσους) D   ἐπιστήμης] τέχνης D   πεπόρικεν D: πεπόρικε U   15 γε] τε D   ὅσον D   16 δίδωσιν D   ἑτέροις Mang.: ἑτέρω U   17 δανιεῖς Holwerda   ὅσου coni. Holwerda   καθὸ U   18 πᾶσι D: om. U   20 ἄροτρον conicio   24 ἑταίρων U   25 δύνασαι U (non δύναται) D   26 χαρίζου, φησὶν D: φησί, χαρίζου U   ὀρθὸς] ἱερὸς D^C ὅσα (ὡς D^C) ἱκανός ἐστιν ὁ δεχόμενος δέξασθαι D

6—16 D^K fol. 129^r ἐκ τοῦ αὐτοῦ: εὐήθεις ὅσοι — προφέρων δίδωσιν post locum ad p. 21,3 allatum.   18. 19 D^C fol. 258^r Φίλωνος ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἀλληγορίας D^R fol. 277^r Φίλωνος: οὐ πάντα πᾶσι χαριστέον (χαριστητέον D^R), ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα τῇ τῶν δεομένων (δεχομένων D^R) χρείᾳ. pergunt lin. 25   25—32,4 ibid. ἀλλὰ μηδὲ ὅσα δύνασαι — κρειττόνων ἀκοῆς. pergunt p. 32,16

143 ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἀναλογοῦντας τῷ μεγέθει τῆς αὐτοῦ
τελειότητος χρησμοὺς ἀναφθέγγεται, πρὸς δὲ τὴν τῶν ὠφεληθησομένων
ἀεὶ δύναμιν; ἐπεὶ καὶ τίς ἂν ἐχώρησε θεοῦ λόγων ἰσχὺν τῶν ἁπάσης
κρειττόνων ἀκοῆς; ὃ ἀψευδέστατα δοκοῦσιν οἱ Μωυσῇ λέγοντες· „λάλησον
σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός. μὴ ἀποθάνωμεν“ (Exod.
20,19)· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι οὐδὲν ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς ἀξιόχρεων ὄργανον
144 θεοῦ νομοθετοῦντος ἐκκλησίαν. οὐδὲ γὰρ εἰ τὸν πλοῦτον ἐπιδείκνυσθαι
βουληθείη τὸν ἑαυτοῦ, χωρήσαι ἂν ἠπειρωθείσης καὶ θαλάττης ἡ
σύμπασα γῆ· εἰ μὴ νομίζομεν ὑετῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν κόσμῳ φορὰν
κατὰ τεταγμένας καιρῶν περιόδους, ἀλλὰ μὴ συνεχῶς γίνεσθαι διὰ
σπάνιν καὶ ἔνδειαν αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ἕνεκα προμηθείας τῶν χρῃζόντων,
οὓς ἡ συνεχὴς τῶν ὁμοίων δωρεῶν ἀπόλαυσις βλάψειν | μᾶλλον ἔμελλεν p. 254 M.
145 ἢ ὠφελήσειν. διὸ τὰς πρώτας αἰεὶ χάριτας, πρὶν κορεσθέντας ἐξυβρίσαι
τοὺς λαχόντας, ἐπισχὼν καὶ ταμιευσάμενος εἰσαῦθις ἑτέρας ἀντ' ἐκείνων
καὶ τρίτας ἀντὶ τῶν δευτέρων καὶ αἰεὶ νέας ἀντὶ παλαιοτέρων, τοτὲ μὲν
διαφερούσας, τοτὲ δ' αὖ καὶ τὰς αὐτὰς ἐπιδίδωσι. τὸ γὰρ γενητὸν
οὐδέποτε μὲν ἀμοιρεῖ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων — ἐπεὶ πάντως ἂν
διέφθαρτο —, φέρειν δὲ τὴν πολλὴν καὶ ἄφθονον αὐτῶν ῥύμην ἀδυνατεῖ.
διὸ βουλόμενος ὄνησιν ἡμᾶς ἔχειν ὧν ἐπιδίδωσι πρὸς τὴν τῶν λαμβα-
146 νόντων ἰσχὺν τὰ διδόμενα σταθμᾶται. (44.) ἐπαινετέον οὖν καὶ
Ῥεβέκκαν, ἣ τοῖς τοῦ πατρὸς ἑπομένη διατάγμασιν ἀφ' ὑψηλοτέρου
χωρίου καθελοῦσα τὸ σοφίας ἀγγεῖον ἐπὶ τὸν βραχίονα, τὴν ὑδρίαν [δὲ],
147 ὀρέγει τῷ μαθητῇ ἃς ἱκανὸς ἐκεῖνός ἐστι δέξασθαι διδασκαλίας. μετὰ
δὲ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἄφθονον αὐτῆς καταπέπληγμαι. μικρὸν γὰρ
αἰτηθεῖσα πόμα πολὺ δίδωσιν, ἕως ὅλην τὴν ψυχὴν τοῦ μανθάνοντος
ποτίμων θεωρημάτων ἐπλήρωσεν. λέγει γάρ· „ἐπότισεν αὐτὸν ἕως
ἐπαύσατο πίνων“. πρὸς φιλανθρωπίαν δίδαγμα θαυμασιώτατον· ἐὰν γάρ

1 ante τῷ add. ἡμᾶς D, ἡμῖν conicio αὐτοῦ U 2 τελειότητος D: λογιότητος U δὲ et 3 ἀεὶ om. D 3 δύναμιν ⟨μετρουμένους⟩ conicio λογίων coni. Mang. 4 κρειττόνων D^{C}: κρείττονος D^{R}, κρεισσόνων U ἢ ἀψευδέστατοι coni. Mang. δοκοῦσιν] ὁμολογοῦσιν conicio, ⟨φάναι⟩ δοκοῦσιν coni. Cohn Μωσῇ U 8 χωρῆσαι U 9 ὑετῶν καὶ ἀνέμων conicio 10 καταταγμένας U 11 αὐτοῦ conicio 13 κορεσθέντας ἐξυβρίσαι Mang.: κορεσθὲν ἐξύβρισε U 16 γεννητὸν UD^{C} 17 μὲν om. D^{R} χαρισμάτων D 18 ῥώμην D^{C} ἀδύνατον D^{R} 19 δι' ἃ D_2^{R} ἔχειν ⟨δι'⟩ ὧν conicio 22 δὲ seclusit Tisch.

16—20 ibid. τὸ γὰρ γενητὸν — σταθμᾶται. eadem habet D^{R} fol. 142v (= D_2^{R})

τις πλειόνων μὲν τυγχάνῃ χρεῖος ὤν, ὀλίγα δὲ ὑπ' αἰδοῦς προσιὼν
αἰτῇ, μὴ ταῦθ' ἃ φησι μόνα παρέχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἡσυχαζόμενα
ἐκεῖνα, ὧν πρὸς ἀλήθειαν ἐνδεής ἐστιν. ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη μόνον πρὸς 148
τελείαν ἀπόλαυσιν τῷ γνωρίμῳ καταλαμβάνειν ὅσα ἂν ὁ διδάσκων
ὑφηγῆται, εἰ μὴ προσγένοιτο καὶ μνήμη· διόπερ ἐπιδεικνυμένη τὸ
φιλόδωρον, ὅτε αὐτὸν πληροῖ ποτίσασα, ὑπισχνεῖται καὶ ταῖς καμήλοις
ὑδρεύσεσθαι, ἃς συμβολικῶς μνήμας εἶναί φαμεν· μηρυκᾶται γὰρ τὸ
ζῷον τὴν τροφὴν ἐπιλεαῖνον, καὶ ὅταν ὀκλάσαν δέξηται βαρύτατον
φόρτον, μετὰ πολλῆς ἄγαν εὐτονίας ἐγείρεται κούφως. οὕτως δὲ καὶ ἡ 149
ψυχὴ τοῦ φιλομαθοῦς, ὅταν ἐπιφορτηθῇ τὸ τῶν θεωρημάτων ἄχθος,
ταπεινοτέρα μὲν οὐ γίνεται, διαναστᾶσα δὲ γέγηθεν· ἐκ δὲ τῆς ἐπανα-
πολήσεως καὶ ὥσπερ ἐπιλεάνσεως τῆς πρῶτον καταβληθείσης τροφῆς
περιγίνεται μνήμη τῶν θεωρημάτων. ἰδοῦσα δὲ εὐπαράδεκτον ἀρετῆς 150
⟨τὴν⟩ τοῦ παιδὸς φύσιν ὅλην ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ ποτιστήριον,
τουτέστι τὴν τοῦ διδάσκοντος ἅπασαν ἐπιστήμην εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
μανθάνοντος. σοφισταὶ μὲν γὰρ ὑπὸ μισθαρνίας ἅμα καὶ φθόνου τὰς
τῶν γνωρίμων κολούοντες φύσεις πολλὰ τῶν ἃ χρὴ λέγειν ἡσυχάζουσι
ταμιευόμενοι τὸν ἀργυρισμὸν εἰσαῦθις ἑαυτοῖς· ἄφθονον δὲ καὶ δωρητικὸν 151
p. 255 M. ἀρετὴ πρᾶγμα, ὡς, τὸ λεγόμενον, χειρὶ καὶ ποδὶ | καὶ πάσῃ δυνάμει μὴ
ὀκνεῖν ὠφελεῖν. ὅσα οὖν ἠπίστατο, καθάπερ εἰς δεξαμενὴν τὴν τοῦ
γνωρίμου προχέασα διάνοιαν ἔρχεται πάλιν ἐπὶ τὸ φρέαρ ἀντλῆσαι, ἐπὶ
τὴν ἀέναον τοῦ θεοῦ σοφίαν, ἵνα καὶ τὰ ⟨παλαιὰ⟩ παγίως ὀχυρώσηται
διὰ μνήμης καὶ ἄλλων καινοτέρων ἐπιστήμαις ποτισθῇ· ἀπερίγραφος
γὰρ ὁ σοφίας θεοῦ πλοῦτος καὶ νέα ἐπὶ παλαιοῖς ἐκφέρων βλαστήματα,
ὡς ἀνηβῶν τε καὶ ἐπακμάζων μηδέποτε λήγειν. διὸ καὶ πάνυ εὐήθεις 152
ὅσοι πρὸς τὸ πέρας ἡστινοσοῦν ἐπιστήμης ἀφικέσθαι διενοήθησαν· τὸ
γὰρ ἐγγὺς εἶναι δόξαν μακρὰν ἄγαν τοῦ τέλους ἀφέστηκεν, ἐπεὶ τέλειος
τῶν γεγονότων οὐδεὶς πρὸς οὐδὲν μάθημα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐνδεῖ, ὅσον

---

4 ἀπόλαυσιν Mang.: ἀνάπαυσιν U 6 ὅταν coni. Holwerda ποτίσασα scripsi: ποταμός U, ποτίμοις Holwerda, ποτισμός Tisch. 7 ὑδρεύσεσθαι Holwerda: ὑδρεύσασθαι U 14 τὴν addidi 17 τῶν ἃ scripsi: τί U, ἃ vel ἅτινα Tisch. 21 προχέασα scripsi: προσχέασα U, προχέουσα Mang. 22 παλαιὰ add. Tisch. 23 ποτίσῃ Cohn 25 τε scripsi: δὲ U 26 ὅσοι] οἳ D 27 ἀφέστηκεν D: ἀφέστηκε U 28 γεγηνότων U

---

7 sqq. cf. locos ad librum De agricultura § 131 allatos 25—34,3 D[K] fol. 261v 262r Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάνυ εὐήθεις οἳ πρὸς τὸ πέρας — ὑφηγητήν.

κομιδῇ νήπιος παῖς ἄρτι τοῦ μανθάνειν ἀρχόμενος πρὸς πολιὸν ἤδη
153 διὰ τὴν ἡλικίαν ἅμα καὶ τὴν τέχνην ὑφηγητήν. (45.) ἐρευνητέον δὲ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸν μὲν παῖδα ἀπὸ τῆς πηγῆς, τὰς δὲ καμήλους ἀπὸ τοῦ φρέατος ποτίζει. μήποτ' οὖν τὸ μὲν νᾶμα ταὐτόν, * * * ὁ τὰς ἐπιστήμας ἄρδων [ὁ] ἱερὸς λόγος. τὸ δὲ φρέαρ συγγενὲς μνήμης· ἃ γὰρ βύθια ἀπέφηνεν ἤδη, ταῦθ' ὥσπερ ἐκ φρέατος δι' ὑπομνήσεως
154 ἄγεται. τοὺς μὲν οὖν τοιούτους τῆς περὶ τὴν φύσιν εὐμοιρίας ἀποδεκτέον· εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀσκητῶν, οἷς τὴν ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσαν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ δυσάντη καὶ χαλεπὴν νομισθεῖσαν τὸ πρῶτον λεωφόρον αὖθις ὁ τὰ πάντα εὐεργέτης ἀπέδειξε θεὸς εἰς γλυκύτητα τὸ πικρὸν τοῦ πόνου
155 μεταβαλών. ὃν δὲ τρόπον μετέβαλε, σημανοῦμεν· ὅτε ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθῶν, ἐξήγαγε, τὴν ἔρημον ἡδονῆς ἀτραπὸν ὁδεύοντες ἐν Μέρροις ἐστρατοπεδευόμεθα, χωρίῳ πότιμον μὲν οὐκ ἔχοντι νᾶμα, πικρὸν δὲ σύμπαν (Exod. 15,23)· ἔτι γὰρ αἱ δι' ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων γαστρός τε αὖ καὶ τῶν μετὰ γαστέρα τέρψεις
156 ἔναυλοί τε ἦσαν καὶ σφόδρα ἐκήλουν ὑπηχοῦσαι. ὁπότ' οὖν διαποζεύγνυσθαι κατὰ τὸ παντελὲς ἐθέλοιμεν, ἀνθεῖλκον ἐπαγόμεναι καὶ περιπλεκόμεναι καὶ λιπαρῶς καταγοητεύουσαι, ὥστε πρὸς τὰς συνεχεῖς τιθασείας αὐτῶν ἐνδόντες πόνῳ μὲν ἠλλοτριούμεθα ὡς πικρῷ πάνυ καὶ δυσκόλῳ, παλινδρομεῖν δὲ εἰς Αἴγυπτον ἐβουλευόμεθα, τὸν ἀσελγοῦς καὶ ἀκολάστου βίου ὑπόδρομον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ σωτὴρ οἶκτον λαβὼν καθάπερ ἥδυσμα ξύλον γλυκαῖνον (cf. Exod. 15,25) εἰς τὴν ψυχὴν
157 ἐνέβαλε φιλοπονίαν ἀντὶ μισοπονίας ἐργασάμενος· ᾔδει γάρ, ἅτε δημιουργὸς ὤν, ὅτι τῶν ὄντων οὐδενός, εἰ μὴ προσγένοιτο σφοδρὸς | ἔρως, ἔνεστι περιγενέσθαι. ὅσα οὖν ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, δίχα μὲν p. 256 M. οἰκειώσεως τῆς πρὸς αὐτὰ τὸ ἁρμόττον τέλος οὐ λαμβάνει, προσγενομένης δὲ φιλίας καὶ τῆς πρὸς τὸ ποθούμενον συντήξεως ἄκρως κατορθοῦται.
158 (46.) αὕτη τροφὴ ψυχῆς ἀσκητικῆς, ἥδιστον ἀντὶ πικροῦ τὸ πονεῖν ὑπολαβεῖν, ἧς οὐχ ἅπασι κοινωνῆσαι θέμις, ἀλλ' οἷς ὁ χρυσοῦς μόσχος,

---

1 πολιὸν D: τὸν U 2 διὰ om. D τὴν τέχνην U: τέχνην D δὲ U: τε v 4 lacuna sic fere explenda: ⟨σοφία θεοῦ, διάφορον δὲ πηγὴ καὶ φρέαρ, ἡ μὲν⟩ 5 ὁ alterum seclusi 6 ἀνέφηνεν Holwerda, ἠφάνιστο conicio 13 Μέροις U, Μερρᾷ Mang. 14 αἱ Mang.: ὁ U 17 ἐπαγόμεναι scripsi: ἐλαυνόμεναι U 19 τιθασσείας U 26 αὐτὰ Holwerda: αὐτὸ U 27 συντεύξεως coni. Mang. 28 αὐτή U 29 χρυσοῦς Tisch.: χρυσὸς U

28. 29 D^{R} fol. 274^{r} τοῦ αὐτοῦ (Anton. Mel. II 46 col. 1123): αὕτη — ὑπολαμβάνειν.

τὸ Αἰγυπτίων ἀφίδρυμα, τὸ σῶμα, πυρωθὲν καὶ λεανθὲν σπείρεται καθ'
ὕδατος. λέγεται γὰρ ἐν ἱεραῖς βίβλοις, ὅτι „λαβὼν Μωυσῆς τὸν
μόσχον κατέκαυσε πυρὶ καὶ κατήλεσε λεπτὸν καὶ ἔσπειρεν ἐπὶ τὸ ὕδωρ,
καὶ ἐπότισε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ“ (Exod. 32,20). ὁ γὰρ φιλάρετος ὑπὸ 159
τῆς αὐγοειδοῦς τοῦ καλοῦ φαντασίας πυρωθεὶς καταφλέγει τὰς σωματικὰς
ἡδονάς, εἶτα κατακόπτει καὶ ἐπιλεαίνει τῷ ἀπὸ διαιρέσεως λόγῳ
χρώμενος, καὶ διδάσκει τὸν τρόπον τοῦτον ὅτι τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν
ἐστιν ὑγίεια ἢ κάλλος ἢ ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀκρίβεια ἢ τὸ ὁλόκληρον
μετὰ ἰσχύος καὶ ῥώμης κρατερᾶς, ἅ γε πάντα καὶ τῶν ἐπαράτων καὶ
ἐξαγίστων ἐστὶ κοινά, ὧν, εἴπερ ἦν ἀγαθά, φαῦλος οὐδενὸς οὐδεὶς ἂν
μετεῖχε. ἀλλ' οὗτοι μέν, εἰ καὶ παντάπασι μοχθηροί, ἀλλ' ἄνθρωποί 160
γε ὄντες καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τοῖς ἀστείοις κεκοινωνηκότες μετέχουσιν
αὐτῶν. νυνὶ δὲ καὶ τῶν θηρίων τὰ ἀτιθασώτατα μᾶλλον τοῖς ἀγαθοῖς
τούτοις, εἰ δὴ ἀγαθὰ πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, ἢ οἱ λογικοὶ κέχρηνται. τίς 161
γὰρ ἂν ἀθλητὴς πρὸς ταύρου δύναμιν ἢ ἐλέφαντος ἀλκὴν ἐξισωθείη;
τίς δ' ἂν δρομεὺς πρὸς σκύλακος ἢ λαγωδαρίου ποδώκειαν; ὁ μὲν γὰρ
ἀνθρώπων ὀξυδερκέστατος πρὸς ἱεράκων ἢ ἀετῶν ὄψιν ἀμβλυωπέστατος.
ἀκοαῖς γε μὴν ἢ ὀσμαῖς πολλῷ τῷ περιόντι τὰ ἄλογα κεκράτηκεν, ὡς
καὶ ὄνος μέν, τὸ δοκοῦν ἐν ζῴοις εἶναι νωθέστατον, κωφὴν ἂν ἀποδεῖξαι
τὴν ἡμετέραν ἀκοὴν ἐλθὼν εἰς ἐπίκρισιν, κύων δὲ περιττὸν ἐν ἀνθρώπῳ
μυκτῆρας μέρος δι' ὑπερβολὴν τοῦ περὶ τὰς ὀσμὰς τάχους· ἐξικνοῦνται
γὰρ ἐπὶ μήκιστον, ὡς ὀφθαλμῶν ἁμιλλᾶσθαι φορᾷ. (47.) καὶ τί δεῖ 162
περὶ ἑκάστου διεξιόντα μακρηγορεῖν; ἤδη γὰρ τοῦτο παρὰ τοῖς δοκιμω-
τάτοις τῶν πάλαι λογίων ὡμολόγηται, οἳ τῶν μὲν ἀλόγων μητέρα τὴν
p. 257 M. φύσιν, ἀνθρώπων δὲ μητρυιὰν | ἔφασαν εἶναι, τὴν κατὰ σῶμα τῶν μὲν
ἀσθένειαν, τῶν δὲ ὑπερβάλλουσαν ἐν ἅπασιν ἰσχὺν κατανοήσαντες.

---

1 Αἰγύπτιον conicio 5 αὐτοειδοῦς U 6 ἐπιλεαίνει Mang.: ἐπελαύνει U ἀπὸ διαιρέσεως U: ἀεὶ διαιρέτῃ coni. Mang., αἰτίῳ διαιρέσεως conicio 7. 8 σωματικῶν ⟨οὐδὲν⟩ ἀγαθόν ἐστιν conicio 9 ἅ γε scripsi: ἀλλά γε U, ἅτινα Mang., ἄλλα τε, ἃ coni. Holwerda, ἅμα γὰρ Cohn 11 μετεῖχε scripsi: μετέχῃ U, μετέχοι coni. Tisch. 13 ἀτιθασσότατα U 15 ἀλκὴν U: ἀρχὴν R 16 λαγωδαρείου U 17 ἱεράκων scripsi (cf. II p. 38,33 M): δορκάδων U 18 ἄλογα Tisch.: ἄλλα U κεκράτηκε U ὡς Mang.: ἢ ὡς U 19 καὶ ὄνος m² in mg., κόνος in textu U ἀποδεῖξαι Holwerda: ἀποδείξῃ U 21 μυκτῆρας U (non μυκτῆρα, ut Tisch. adnot.) 25 μητρυὰν U σῶμα τῶν Holwerda: σωμάτων U, σώματα Mang. 26 τῶν δὲ Mang.: τὴν δὲ U

14—16 R fol. 91v: τίς γὰρ — ποδώκειαν 23 cf. locos a Nordenio collectos in vol. XVIII supplementi annalium philologicorum p. 305.

εἰκότως οὖν κατήλεσε τὸν μόσχον ὁ τεχνίτης, τουτέστιν εἰς μέρη διελὼν τὰ οἷς σῶμα πλεονεκτεῖ πάντα τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἐπέδειξεν ἀγαθοῦ μακρὰν διεστῶτα καὶ μηδὲν τῶν ἐφ᾽ ὕδατος σπειρομένων διαφέροντα.
163 διὸ καὶ τὸν καταλεσθέντα μόσχον ἐπὶ τὸ ὕδωρ λόγος κατέχει σπαρῆναι, τοῦ μηδὲν γνήσιον ἀγαθοῦ φυτὸν ἐν ὕλῃ φθαρτῇ ποτε δύνασθαι βλαστάνειν σύμβολον. ὡς γὰρ εἰς ποταμοῦ ῥεῦμα ἢ θαλάττης καταβληθὲν σπέρμα τὰς ἰδίους οὐκ ἂν ἐπιδείξαιτο δυνάμεις — ἀμήχανον γάρ, εἰ ⟨μὴ⟩ ῥίζαις ὥσπερ ἀγκύραις ἐχυροῦ τινος γῆς μέρους ἅπαξ λαβόμενον ἱδρυθείη, ἢ ἔρνος ἀναβλαστῆσαι, καὶ εἰ μὴ περιμηκέστατον, ἀλλά τοι χαμαίζηλον, ἢ καρποὺς καθ᾽ ὥρας τὰς ἐτησίους ἐνεγκεῖν· φθάνει γὰρ τοὺς σπερματικοὺς ἅπαντας τόνους ἡ τοῦ ὕδατος πολλὴ καὶ βίαιος ἀποκλύσασα φορά —, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅσα τοῦ τῆς ψυχῆς ἀγγείου λέγεταί τε καὶ ᾄδεται πλεονεκτήματα πρὶν ὑποστῆναι φθείρεται
164 τῆς σωματικῆς οὐσίας αἰεὶ ῥεούσης. πῶς γὰρ νόσοι καὶ γῆρας καὶ παντελεῖς ἐπεγίνοντο φθοραί, εἰ μὴ συνεχὴς ἦν λόγῳ θεωρητῶν ῥευμάτων ἀπάντλησις; τούτοις οὖν ποτίζειν ἀπαξιοῖ ⟨ὁ⟩ ἱεροφάντης τὴν διάνοιαν ἡμῶν τῷ καταφλέξαι τὰς ἡδονάς, τῷ τὸ σύστημα τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν εἰς λεπτὸν καὶ ἀνωφελῆ χοῦν καταλέσαντας ἀναλῦσαι, τῷ ὑπολαβεῖν ὅτι ἐξ οὐδενὸς αὐτῶν ἐβλάστησέ ποτε καὶ ἤνθησε τὸ πρὸς ἀλήθειαν καλόν, ὥσπερ οὐδ᾽ ἐκ σπερμάτων ἃ σπείρεται καθ᾽ ὕδατος.
165 (48.) ταῦροι δὲ καὶ κριοὶ καὶ τράγοι, οὓς Αἴγυπτος διὰ τιμῆς ἔχει, καὶ ὅσα ἄλλα φθαρτῆς ὕλης ἀφιδρύματα, ἀκοῇ μόνον νομίζονται θεοί, πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ὄντες, ψευδώνυμοι πάντες. ἁπαλαῖς γὰρ ἔτι ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς οἱ τραγῳδίαν τὸν βίον τύφων ἐρώντων νομίζοντες κεκιβδηλευμένους χαρακτῆρας ἐναπομάττονται, διακόνοις ἀκοαῖς χρώμενοι, ὧν μυθικὸν λῆρον καταχέαντες καὶ μέχρι διανοίας αὐτῶν ἐντήξαντες θεοπλαστεῖν τοὺς τὰ φρονήματα ἄνδρας μὲν μηδέποτε γινομένους ἀεὶ δὲ

1 κατηλέησε U 3 μακρὰν Mang.: μακρὰ U 7 ἰδίας v 8 μὴ add. Mang. μέρους Mang.: μέρος U 9 ἱδρυθείη Cohn: ἱδρυνθῆναι U εἰ καὶ conicio 10 τοι U (non τι) 11 φθάνει U: φθείρει Mang. 12 ἀποκλύσασα Diels: προσκλύσαι U, προσκλύσασα Mang. 15 ἐπεγίνοντ᾽ ἂν conicio λόγῳ Holwerda: λόγων U θεωρητῶν U: θεωρητικῶν ὡς Tisch., σπερματικῶν Mang. 16 ἐπάντλησις olim coniciebam ποτίζειν ἀπαξιοῖ m² in mg., propter rasuras legi non potest textus U (οὐκ ἀξιοῖ?) ἀξιοῖ Mang. ὁ add. Tisch. 18 καταλέσαντας Mang.: καταλύσαντας U 20 οὐδ᾽ Holwerda: οὐκ U 24 τύφου γέμοντα conicio, τυφογερόντων coni. Tisch. βίον νομίζοντες, τύφων καὶ ἐρώτων coni. Mang. 25 ἐναπομάττοντες U, corr. Mang. 26 ὧν] τὸν Holwerda αὐτὸν Mang.

θηλυδρίας ὄντας ἠνάγκασαν. ὁ γοῦν μόσχος οὐκ ἐξ ἅπαντος τοῦ 166
p. 258 M. γυναικείου κόσμου κατασκευάζεται, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνωτίων | αὐτὸ μόνον
(Exod. 32,2), διδάσκοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου ὅτι χειρόκμητος οὐδείς
ἐστιν ὄψει καὶ πρὸς ἀλήθειαν θεός, ἀλλ' ἀκοῇ καὶ τῷ νομίζεσθαι, καὶ
ἀκοῇ μέντοι γυναικός, οὐκ ἀνδρός· ἐκνενευρισμένης γὰρ ἔργον καὶ
ἐκτεθηλυμμένης τῷ ὄντι ψυχῆς τοὺς τοιούτους ὕθλους παραδέχεσθαι.
τὸ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ὂν οὐ δι' ὤτων μόνον, ἀλλὰ τοῖς διανοίας ὄμμασιν 167
ἐκ τῶν κατὰ τὸν κόσμον δυνάμεων καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀπαύστου
τῶν ἀμυθήτων ἔργων φορᾶς κατανοεῖσθαί τε καὶ γνωρίζεσθαι συμβέβηκε.
διόπερ ἐν ᾠδῇ μείζονι λέγεται ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· „ἴδετε ἴδετε,
ὅτι ἐγώ εἰμι“ (Deut. 33,39), τοῦ ὄντως ὄντος ἐναργείᾳ μᾶλλον [ἀντι-]
καταλαμβανομένου ἢ λόγων ἀποδείξει συνισταμένου. τὸ δ' ὁρατὸν 168
εἶναι τὸ ὂν οὐ κυριολογεῖται, κατάχρησις δ' ἐστὶν ἐφ' ἑκάστην αὐτοῦ
τῶν δυνάμεων ἀναφερομένου. καὶ γὰρ νῦν οὔ φησιν· ἴδετε ἐμέ —
ἀμήχανον γὰρ τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεὸν ὑπὸ γενέσεως τὸ παράπαν
κατανοηθῆναι —, ἀλλ' ὅτι ἐγώ εἰμι ἴδετε, τουτέστι τὴν ἐμὴν ὕπαρξιν
θεάσασθε. ἀνθρώπου γὰρ ἐξαρκεῖ λογισμῷ μέχρι τοῦ καταμαθεῖν ὅτι
ἔστι τε καὶ ὑπάρχει τὸ τῶν ὅλων αἴτιον προελθεῖν· περαιτέρω δὲ
σπουδάζειν τρέπεσθαι, ὡς περὶ οὐσίας ἢ ποιότητος ζητεῖν, ὠγύγιός τις
ἠλιθιότης. οὐδὲ γὰρ Μωυσῇ τῷ πανσόφῳ κατένευσεν ὁ θεὸς τοῦτό γε, 169
καίτοι γε μυρίας ποιησαμένῳ δεήσεις, ἀλλὰ χρησμὸς ἐξέπεσεν αὐτῷ, ὅτι
„τὰ μὲν ὀπίσω θεάσῃ, τὸ δὲ πρόσωπον οὐκ ὄψει“ (Exod. 33,23)·
τοῦτο δ' ἦν· πάνθ' ὅσα μετὰ τὸν θεὸν τῷ σπουδαίῳ καταληπτά, αὐτὸς
δὲ μόνος ἀκατάληπτος· ἀκατάληπτός γε ἐκ τῆς ἀντικρὺς καὶ κατ'
εὐθυωρίαν προσβολῆς — διὰ γὰρ ταύτης οἷος ἦν ἐμηνύετ' ἄν —, ἐκ
δὲ τῶν ἑπομένων καὶ ἀκολούθων δυνάμεων ⟨καταληπτός⟩· αὗται γὰρ
οὐ τὴν οὐσίαν, τὴν δ' ὕπαρξιν ἐκ τῶν ἀποτελουμένων αὐτῷ παριστᾶσι.
(49.) Γεννήσας τοίνυν ὁ νοῦς ἀρχὴν σπουδαίας διαθέσεως καὶ ἀρετῆς 170
τινα πρῶτον τρόπον τὸν Σήθ, τὸν ποτισμόν, ἐπινεανιεύεται καλὴν καὶ
ὁσίαν νεανιείαν. φησὶ γάρ· „ἐξανέστησέ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον

---

3 χειρόκμητον οὐδὲν conicio 6 ἐκτεθηλυμμένης scripsi: ἐκτεθηλυμένης U
7 ὤτων, ἀλλὰ μόνοις τοῖς conicio 11 ἐν ἀργίᾳ U ἀντι seclusit Cohn
14 ἀναφερομένη coni. Mang. 18 τε Mang.: τι U 19 τρέπεσθαι] φέρεσθαι coni. Mang. περιουσίας U ὡσγύγιός U, ὡς διωλύγιός coni. Mang.
24 γε scripsi: δὲ U 25 εὐθυωρίαν Mang.: εὐθὺ θεωρίαν U 26 καταληπτός addidi 27 οὐσίαν Mang.: ἰδέαν U αὐτῷ scripsi: αὐτοῖς U
29 πρῶτον τρόπον] πρωτόγονον conicio 30 ἐξανέστησε ex LXX Mang.: ἐξανέστησας U

ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“ (Gen. 4,25). ἐξητασμένως γὰρ καὶ
περιττῶς εἴρηται τὸ μηδὲν τῶν θείων σπερμάτων χαμαὶ πίπτειν, ἅπαντα
171 δὲ εἰς τὸ ἄνω χωρεῖν ἀπὸ τῶν περιγείων ἐξανιστάμενα. τὰ μὲν γὰρ
ὑπὸ τῶν θνητῶν καταβαλλόμενα σπέρματα πρὸς ζῴων | ἢ φυτῶν γένεσιν p. 259 M.
οὐ πάντα τελεσιουργεῖται, ἀγαπητὸν δ' εἰ μὴ τὰ φθειρόμενα πλείω τῶν
διαμενόντων ἐστί· σπείρει δ' ὁ θεὸς ἐν ψυχαῖς ἀτελὲς οὐδέν, ἀλλ'
οὕτως καίρια καὶ τέλεια, ὡς εὐθὺς ἐπιφέρεσθαι τὴν τῶν ἰδίων καρπῶν
172 πληθὺν ἕκαστον. (50.) τὸν δὲ Σὴθ σπέρμα ἕτερον εἰπὼν ἀναβλαστῆσαι,
ὁποτέρου ἕτερον οὐ δεδήλωκε. ἆρά γε τοῦ δολοφονηθέντος Ἄβελ ἢ
τοῦ κτείναντος Κάιν; ἀλλὰ μήποτε ἑκατέρου διαφέρει τὸ γέννημα, τοῦ
μὲν Κάιν ὡς ἐχθρόν — δίψα γὰρ ἀρετῆς αὐτομολούσῃ κακίᾳ πολεμιώ-
τατον —, τοῦ δὲ Ἄβελ ὡς φίλον καὶ συγγενές· ἕτερον γάρ, οὐ μὴν
ἀλλότριον, τὸ ἄρτι ἀρχόμενον τοῦ τελείου καὶ τὸ πρὸς γένεσιν τοῦ πρὸς
173 τὸ ἀγένητον. διὰ τοῦθ' ὁ μὲν Ἄβελ τὸ θνητὸν ἀπολιπὼν πρὸς τὴν
ἀμείνω φύσιν μεταναστὰς οἴχεται, ὁ δὲ Σὴθ ἅτε σπέρμα ὢν ἀνθρωπίνης
ἀρετῆς οὐδέποτε τὸ ἀνθρώπων ἀπολείψει γένος, ἀλλὰ πρώτην μὲν
παραύξησιν ἄχρι δεκάδος ἀριθμοῦ τελείου λήψεται, καθ' ἣν ὁ δίκαιος
Νῶε συνίσταται, δευτέραν δὲ καὶ ἀμείνω τὴν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ
Σὴμ εἰς ἑτέραν δεκάδα τελευτῶσαν, ἧς Ἀβραὰμ ὁ πιστὸς ἐπώνυμος,
τρίτην δὲ καὶ τελεωτέραν δεκάδος ἑβδομάδα ἀπὸ τούτου μέχρι Μωυσῆ
τοῦ πάντα σοφοῦ παρήκουσαν· ἕβδομος γὰρ ἀπὸ Ἀβραὰμ οὗτός ἐστιν,
οὐκέτι κατὰ τὸν ἔξω τῶν ἁγίων κύκλον οἷα μύστης εἱλούμενος, ἀλλ'
174 ὥσπερ ἱεροφάντης ἐν τοῖς ἀδύτοις ποιούμενος τὰς διατριβάς. (51.) σκόπει
δὲ τάς τε πρὸς βελτίωσιν ἐπιδόσεις τῆς ἀπλήστου καὶ ἀκορέστου τῶν
καλῶν ψυχῆς καὶ τὸν ἀπερίγραφον τοῦ θεοῦ πλοῦτον, ὃς ἄλλοις ἀρχὰς
τὰ ἑτέρων δεδώρηται τέλη. τὸ μὲν γὰρ πέρας τῆς κατὰ Σὴθ ἐπιστήμης
ἀρχὴ τοῦ δικαίου γέγονε Νῶε, τὴν δὲ τούτου τελείωσιν Ἀβραὰμ ἄρχεται
παιδεύεσθαι, ἡ δὲ ἀκροτάτη τοῦδε σοφία Μωυσέως ἐστὶν ἄσκησις ἡ
175 πρώτη. τοῦ δὲ ἀνωσμένου καὶ κλιθέντος ὑπὸ ψυχῆς ἀσθενείας Λὼτ
αἱ δύο θυγατέρες, βουλὴ καὶ συγκατάθεσις, ἐκ τοῦ νοῦ τοῦ πατρὸς
αὐτῶν ἐθέλουσι παιδοποιεῖσθαι (Gen. 19,32), μαχόμεναι τῷ λέγοντι·
„ἐξανέστησέ μοι ὁ θεός“. ὃ γὰρ ἐκείνῳ τὸ ὄν, τοῦθ' αὐταῖς φασι τὸν

---

1 γὰρ] ἄγαν conicio 3 τὸ ἄνω U (non τὸν ἄνω) 4 ζῴων Mang.: ζωὴν U 10 διαφέρη U 14 ἀγέννητον U 16 πρώτην U (non πρῶτον) 19 Σὴμ εἰς Tisch.: ἡμεῖς U 22 τὸν Mang.: τὸ U 24 ἐπιδόσεις scripsi: ἐπιτάσεις U 27 δικαίου Mang.: δίκαιος U 28 αὔξησις coni. Mang. 29 ἀνεωσμένου conicio 31 αὐτῶν U 32 τοῦτ' αὐταῖς U

νοῦν περιποιεῖσθαι δύνασθαι, μεθυούσης καὶ παραφόρου ψυχῆς δόγμα
εἰσηγούμεναι· νήφοντος μὲν γὰρ ἔργον λογισμοῦ καὶ ⟨σώφρονος⟩ τὸν
θεὸν ὁμολογεῖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ παντός, πίπτοντος δ' ὑπὸ
μέθης καὶ παροινίας ἑαυτὸν ἑκάστου τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων εἶναι
δημιουργόν. πρότερον οὖν αἱ κακαὶ γνῶμαι εἰς ὁμιλίαν οὐκ ἀφίξονται 176
τῷ πατρί, πρὶν ἐπιφορῆσαι τὸν ἀφροσύνης πολὺν ἄκρατον καὶ εἴ τι
p. 260 M. συνετὸν ἦν ἐν αὐτῷ κατακλύσαι. γέγραπται | γὰρ ὅτι „ἐπότισαν τὸν
πατέρα οἶνον" (Gen. 19,33)· ὥσθ' ὁπότε μὴ ποτίζουσιν, ὑπὸ νήφοντος
οὐδέποτε δέξονται σπορὰν ἔννομον, ὅταν δ' ὑποβεβρεγμένος κραιπάλῃ,
κυοφορήσουσι καὶ ἐπιμέμπτοις μὲν ὠδῖσιν, ἐπαράτοις δὲ ταῖς γοναῖς
χρήσονται. (52.) διὸ καὶ Μωυσῆς τὴν ἀσεβῆ καὶ ἄναγνον αὐτῶν 177
σπορὰν συλλόγου θείου παντὸς ἀπεσχοίνισε· λέγει γάρ· „Ἀμμανῖται
καὶ Μωαβῖται οὐκ εἰσελεύσονται εἰς ἐκκλησίαν κυρίου" (Deut. 23,2).
οὗτοι δ' εἰσὶν ἔγγονοι τῶν Λὼτ θυγατέρων, ὑπολαβόντες ἐξ αἰσθήσεως
καὶ νοῦ, ἄρρενός τε καὶ θήλεος, ὥσπερ ὑπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς πάντα
γεννᾶσθαι, τοῦτο πρὸς ἀλήθειαν γενέσεως αἴτιον ὑπειληφότες. ἡμεῖς 178
μέντοι καὶ ἐὰν δεξώμεθά ποτε τὴν τροπὴν ταύτην, [καὶ] ὥσπερ ἐκ
κλύδωνος ἀνανηξάμενοι λαβώμεθα μετανοίας, ἐχυροῦ καὶ σωτηρίου
πράγματος, καὶ μὴ πρότερον μεθώμεθα ἢ κατὰ τὸ παντελὲς τὸ κυμαῖνον
πέλαγος, τὴν φορὰν τῆς τροπῆς, διεκδῦναι. καθὰ καὶ Ῥαχὴλ πρότερον 179
αἰτησαμένη τὸν νοῦν ὡς αἴτιον τοῦ ποιεῖν ἔκγονα καὶ ἀκούσασα· „μὴ
ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι"; (Gen. 30,2) προσέσχε τε τῷ λεχθέντι καὶ
μαθοῦσα παλινῳδίαν ἱερωτάτην ἐποίησε· γέγραπται γὰρ Ῥαχὴλ παλι-
νῳδία, θεοφιλὴς εὐχή· „προσθέτω μοι ὁ θεὸς υἱὸν ἕτερον" (Gen.
30,24), ἣν οὐδενὶ τῶν ἀφρόνων ἔξεστι ποιήσασθαι τὴν ἴδιον ἡδονὴν
αὐτὸ μόνον θηρωμένων, τὰ δ' ἄλλα πλατὺν γέλωτα καὶ χλεύην
νομιζόντων. (53.) χορηγὸς δ' ἐστὶ τούτου τοῦ δόγματος ὁ τοῦ δερμα- 180
τίνου Ἢρ συγγενὴς Αὐνάν. „γνοὺς" γάρ φησιν „οὗτος ὅτι οὐκ αὐτῷ
ἔσται τὸ σπέρμα, ὅταν εἰσῆλθε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξέχει
τοῦτο ἐπὶ τὴν γῆν" (Gen. 38,9) φιλαυτίας καὶ φιληδονίας ὑπερβεβηκὼς
τοὺς ὅρους. οὐκοῦν εἴποιμ' ἂν αὐτῷ· εἰ τὸ ἴδιον πορίζεις λυσιτελές, 181

2 σώφρονος addidi 7 κατακλύσαι scripsi: καταλύσαι U 9 ὑποβε-βρεγμένος U (Mang.) (non ὑποβεβρεγκὸς ut Tisch. adnot.) 10 ⟨ταῖς⟩ ὠδῖσιν conicio 11 αὐτῶν U (non αὐτοῦ) 12 πάντως conicio 14 ἔκγονοι conicio αἰσθήσεων U, corr. Mang. 16 ταῦτα et αἴτια coni. Cohn ὑπειληφότας U, corr. Mang. 17 τροφὴν U, corr. Mang. καὶ seclusi 26 μόνον θηρωμένων scripsi: μόνο ras. 2 litt. ηρωμένων U, μόνον τεθηρωμένων v χλεύην Mang.: χλόην U 28 ἦρ U αὐνᾶν U 31 οὐκοῦν Tisch.: οὐκ ἂν U

πάνθ' ὅσα ἄριστα καταλύσεις. ἐὰν μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὠφεληθῇς, τιμὰς
γονέων, ἐπιμέλειαν γυναικός, παίδων ἀγωγάς, χρήσεις ἀμέμπτους οἰκετῶν,
ἐπιτροπὴν οἰκίας, πόλεως προστασίαν, βεβαίωσιν νόμων, φυλακὴν ἐθῶν,
τὴν πρὸς πρεσβυτέρους αἰδῶ, τὴν πρὸς τοὺς τετελευτηκότας εὐφημίαν,
τὴν πρὸς τοὺς ζῶντας κοινωνίαν, τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐν λόγοις καὶ
ἔργοις εὐσέβειαν; ἀνατρέπεις γὰρ καὶ ἐκχεῖς πάντα ταῦτα, σπείρων
σεαυτῷ καὶ τιθηνούμενος τὴν | γάστριν καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀρχὴν κακῶν p. 261 M.
182 ἁπάντων ἡδονήν. (54.) ἀφ' ἧς ἐξαναστὰς ὁ ἱερεὺς καὶ θεραπευτὴς
τοῦ μόνου καλοῦ Φινεές, ὁ τῶν σωματικῶν στομίων καὶ τρημάτων
δίοπος, ὡς μηδὲν αὐτῶν διαμαρτάνον ἐξυβρίζειν — ἑρμηνεύεται γὰρ
στόματος φιμός —, λαβὼν τὸν σειρομάστην, τουτέστι μαστεύσας καὶ
ἀναζητήσας τὴν τῶν ὄντων φύσιν καὶ μηδὲν σεμνότερον ἀρετῆς ἀνευρὼν
κατεκέντει καὶ ἀνῄρει τῷ λόγῳ τὴν μισάρετον καὶ φιλήδονον γένεσιν
καὶ τοὺς τόπους, ἐξ ὧν ἐβλάστησαν αἱ παράσημοι καὶ παράκοποι χλιδαί
183 τε καὶ θρύψεις. ὁ γὰρ νόμος ⟨φησὶν⟩ ὅτι διὰ τῆς μήτρας ἐξεκέντησε
τὴν γυναῖκα (Num. 25,7.8). οὕτως οὖν καταπαύσας μὲν τὴν ἐν αὑτῷ
στάσιν καὶ τὴν ἴδιον ἀποστραφεὶς ἡδονήν, ζηλώσας τὸν θεοῦ τοῦ
πρώτου καὶ μόνου ζῆλον, ἄθλων τοῖς μεγίστοις δυσὶ τετίμηται καὶ
κατέστεπται, εἰρήνῃ καὶ ἱερωσύνῃ· τῇ μέν, * * * ὅτι ἀδελφόν ἐστιν
184 εἰρήνῃ καὶ ὄνομα καὶ ἔργον. τὴν γὰρ ἱερωμένην διάνοιαν λειτουργὸν
καὶ θεραπευτρίδα οὖσαν αὐτοῦ πάνθ' οἷς ὁ δεσπότης χαίρει πράττειν
ἀνάγκη· χαίρει δὲ εὐνομίας καὶ εὐσταθείας βεβαιώσει, πολέμων δὲ καὶ
στάσεων ἀνατροπῇ, οὐχὶ τῶνδε μόνων οὓς αἱ πόλεις ποιοῦνται πρὸς
ἀλλήλας, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ ψυχήν· μείζονες δ' εἰσὶν οὗτοι καὶ
χαλεπώτεροι, ἅτε καὶ τὸ θειότερον τῶν ἐν ἡμῖν λογισμὸν αἰκιζόμενοι,
τῶν ὅπλων ἄχρι τῆς σωμάτων καὶ χρημάτων ζημίας προερχομένων,
185 ψυχὴν δὲ ὑγιαίνουσαν μηδέποτε βλάψαι δυναμένων. διόπερ ὀρθῶς ἂν
αἱ πόλεις ἐποίησαν, πρὶν ὅπλα καὶ μηχανήματα ἀντεπιφέρειν ἀλλήλαις

1 ὠφεληθῇς scripsi: ὠφελῆσαι U, ὠφέλησαι Tisch., ὠφελήσῃ Holwerda τιμὴν coni. Mang. 3 ἐθῶν Mang.: ἐθνῶν U 4 πρὸς ⟨τοὺς⟩ conicio 6 ἐκχεῖς Richter: ἔχεις U, οὐκ ἔχεις m² mg. U 8 ἀφ'] καθ' conicio 9 ῥημάτων Mang. 10 δι' ὀπὸς U 15 φησὶν add. Mang. 16 οὗτος coni. Mang. καταπαύσας Mang.: κατακαύσας U αὐτῷ U 19 ex libri De ebrietate § 75 lacunam sic fere expleo ὅτι τὸν ἐν ψυχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμφύλιον πόλεμον κατέλυσε, τῇ δὲ ἱερωσύνῃ 21 αὐτοῦ] τοῦ θεοῦ conicio 23 ἀνατροπαὶ U τῶν δαιμόνων U 25 θειότατον coni. Mang. τῶν U: τὸν Mang. λογισμὸν U (non λογισμῶν) 26 ante ὅπλων add. ἐν ἡμῖν U, μέν Richter fort. αὐτὸ μόνον add. 28 ἄλλοις coni. Mang.

ἐπ' ἀνδραποδισμῷ καὶ ἀναστάσει παντελεῖ, τῶν πολιτῶν ἕκαστον ἀναπείσασαι τὴν ἐν αὐτῷ μεγάλην καὶ πολλὴν καὶ συνεχῆ στάσιν καταλῦσαι· αὕτη μὲν γὰρ πολέμων, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἁπάντων ἀρχέτυπόν ἐστιν, ἧς ἀναιρεθείσης οὐδ' οἱ κατὰ μίμησιν ἔτι συνιστάμενοι γενήσονται, βαθείας δὲ εἰρήνης χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν σχήσει τὸ ἀνθρώπων γένος ὑπὸ νόμου φύσεως διδασκόμενον, ἀρετῆς, θεὸν τιμᾶν καὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ περιέχεσθαι· πηγὴ γὰρ εὐδαιμονίας καὶ βίου μακραίωνος ἥδε.

3 καταλῦσαι scripsi: καταγῆσαι U, καταπαῦσαι Tisch. αὐτῇ U 5 σχήσει Mang.: σχήσειν U 6 ἀρετῆς fort. corruptum (συνεχῶς?), δι' ἀρετῆς Tisch., αὐτῆς coni. Diels τιμᾶν U: τιμῆσαι Tisch.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΓΙΓΑΝΤΩΝ

---

1 (1.) „Καὶ δὴ ἐγένετο, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι p. 262 M.
ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς“ (Gen. 6,1). ἄξιον οἶμαι
διαπορῆσαι, διὰ τί μετὰ τὴν Νῶε καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ γένεσιν εἰς
πολυανθρωπίαν ἐπιδίδωσιν ἡμῶν τὸ γένος. ἀλλ' ἴσως οὐ χαλεπὸν
ἀποδοῦναι τὴν αἰτίαν· ἀεὶ γὰρ ἐπειδὰν τὸ σπάνιον φανῇ, πάμπολυ τὸ
2 ἐναντίον εὑρίσκεται. ἑνὸς οὖν εὐφυΐα τὴν περὶ μυρίους διαδείκνυσιν
ἀφυΐαν, καὶ τὰ τεχνικὰ μέντοι καὶ ἐπιστημονικὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ
ὄντα ὀλίγα τὴν τῶν ἀτέχνων καὶ ἀνεπιστημόνων καὶ ἀδίκων καὶ συνόλως
3 φαύλων ἄπειρον ὅσην πληθὺν ἐπεσκιασμένην ἀποφαίνει. οὐχ ὁρᾷς ὅτι
καὶ ἐν τῷ παντὶ ἥλιος εἷς ὢν τὸ μυρίον καὶ βαθὺ σκότος κατὰ γῆν καὶ
κατὰ θάλατταν κεχυμένον ἐπιλάμψας ἀνασκίδνησιν; εἰκότως οὖν καὶ ἡ
τοῦ δικαίου Νῶε γένεσις καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τοὺς ἀδίκους πολλοὺς
διασυνίστησι· τῷ γὰρ ἐναντίῳ τὰ ἐναντία πέφυκέ πως μάλιστα γνωρίζεσθαι.
4 ἄδικος δὲ οὐδεὶς ἄρρενα γενεὰν ἐν ψυχῇ σπείρει τὸ παράπαν, ἀλλὰ
θηλυγονοῦσιν ἐκ φύσεως ἄνανδροι καὶ κατεαγότες καὶ θηλυδρίαι τὰ
φρονήματα, δένδρον οὐδὲν ἀρετῆς, οὗ καλοὺς καὶ γενναίους ἐξ ἀνάγκης
ἔδει τοὺς καρποὺς γενέσθαι, πάντα δὲ κακίας καὶ παθῶν, ὧν γυναικώδεις

φίλωνος περὶ γιγάντων MAH, φίλωνος ἰουδαίου σοφοῦ περὶ γιγάντων λόγος η' U, τοῦ αὐτοῦ περὶ γιγάντων P 1 πολλοὶ γίνεσθαι] πληθύνεσθαι U 5 τι σπάνιον coni. Cohn σπάνιον ⟨ἀγαθὸν⟩ conicio 6 ἀνευρίσκεται U οὖν] τοῦ ἐν U διαδείκνυσιν] δεικνύντος U 7 τὰ om. U καὶ ἀγαθὰ καὶ om. U 9 ἀπαῖρον U ὅσην scripsi: ὅσον codd., corr. in οὖσαν H πλῆθος U ἀπεσκιασμένην HP, ταῖς κακίαις μενηγὸς (sic!) U 11 θάλασσαν U ἀποσκίδνησιν U καὶ om. U 12 υἱῶν] μερῶν U 13 τὸ ἐναντίον conicio 16 νοήματα L δένδρον U: ὧν ἄρα δένδρον M, ὧν ἄρα AP, ὡς ἄρα H, ὄντες, δένδρον coni. Diels οὗ MH: οὐ AUP 17 παθῶν] καρπῶν U 17. 43,1 ὧν αἱ γυναικώδεις εἰσὶ βλάσται U

αἱ βλάσται, φυτεύσαντες· οὗ χάριν θυγατέρας οἱ ἄνθρωποι οὗτοι γεννῆσαι 5
λέγονται, υἱὸν δὲ οὐδεὶς αὐτῶν. ἐπεὶ γὰρ ὁ δίκαιος ἀρρενογονεῖ Νῶε
τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον καὶ ἄρρενα ὄντως μετιών, θηλυτόκος ἡ κατὰ
p. 263 M. τοὺς πολλοὺς ἀδικία πάντως | ἀναφαίνεται· ἀμήχανον γὰρ τὰ αὐτὰ πρὸς
τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ μὴ τὰ ἐναντία πάλιν γενέσθαι.

(2.) „Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, 6
ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο“
(Gen. 6,2). οὓς ἄλλοι φιλόσοφοι δαίμονας, ἀγγέλους Μωυσῆς εἴωθεν
ὀνομάζειν· ψυχαὶ δ' εἰσὶ κατὰ τὸν ἀέρα πετόμεναι. καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ 7
μῦθον εἶναι τὸ εἰρημένον· ἀνάγκη γὰρ ὅλον δι' ὅλων τὸν κόσμον
ἐψυχῶσθαι, τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν μερῶν ἑκάστου τὰ οἰκεῖα καὶ
πρόσφορα ζῷα περιέχοντος, γῆς μὲν τὰ χερσαῖα, θαλάττης δὲ καὶ
ποταμῶν τὰ ἔνυδρα, πυρὸς δὲ τὰ πυρίγονα — λόγος δὲ ἔχει ταῦτα κατὰ
Μακεδονίαν μάλιστα γίνεσθαι —, οὐρανοῦ δὲ τοὺς ἀστέρας. καὶ γὰρ 8
οὗτοι ψυχαὶ ὅλαι δι' ὅλων ἀκήρατοί τε καὶ θεῖαι, παρὸ καὶ κύκλῳ
κινοῦνται τὴν συγγενεστάτην νῷ κίνησιν· νοῦς γὰρ ἕκαστος αὐτῶν
ἀκραιφνέστατος. ἔστιν οὖν ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἀέρα ζῴων πεπληρῶσθαι·
ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐστιν ἀόρατα, ὅτιπερ καὶ αὐτὸς οὐχ ὁρατὸς αἰσθήσει.
ἀλλ' οὐ παρ' ὅσον ἀδύνατος ἡ ὄψις ψυχῶν φαντασιωθῆναι τύπους, διὰ 9
τοῦτ' οὐκ εἰσὶν ἐν ἀέρι ψυχαί, καταλαμβάνεσθαι δ' αὐτὰς ἀναγκαῖον
ὑπὸ νοῦ, ἵνα πρὸς τῶν ὁμοίων τὸ ὅμοιον θεωρῆται. ἐπεὶ καὶ τί φήσομεν;
πάνθ' ὅσα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα οὐκ ἀέρι καὶ πνεύματι ζῇ; τί δέ; οὐκ 10
ἀέρος κακωθέντος τὰ λοιμικὰ συνίστασθαι παθήματα φιλεῖ, ὡς ἂν αἰτίου
τῆς ψυχώσεως ἑκάστοις; τί δέ; ὁπότε ἀπήμων καὶ ἀβλαβὴς εἴη, ὁποῖον
ἐν ταῖς βορείοις μάλιστα αὔραις εἴωθε γίνεσθαι, οὐ καθαρωτέρου
σπῶντα τοῦ πνεύματος πρὸς πλείονα καὶ κραταιοτέραν διαμονὴν ἐπιδί-
δωσιν; ἆρ' οὖν εἰκὸς δι' οὗ τὰ ἄλλα, ἔνυδρά τε καὶ χερσαῖα, ἐψύχωται, 11
ἔρημον εἶναι ἢ ψυχῶν ἀμοιρεῖν; τοὐναντίον μὲν οὖν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα

---

1 θυγατέρας post οὗτοι transpos. A 2 υἱῶν A 3 θηλυτόκος AUH²: θηλυκοτόκος MH¹P 4 τοὺς om. A 5 ἔμπαλιν coni. Mang. γενέσθαι MAP, mg. H: ἰδέσθαι text. H, γεννᾶσθαι U 8 οἱ ἄλλοι U Μωυσῆς ἀγγέλους U Μωσῆς MAHP 9 ποτώμεναι H¹P μήτις U ὑπολάβοι A 10 εἶναι τὸ evanida in U, τὸ fort. deest. 11 ἐμψυχῶσθαι H¹L 15 ὅλοι A ὅλαι δι' om. U παρ' ὃ AUP 18 εἰσιν H 19 οὐ] οὐδὲ PH¹ 20 ἐν om. H¹P 21 πρὸς τοῦ ὁμοίου conicio καὶ eras. H φήσωμεν U ut vid. 23 φιλίως ἀναιτίου U 24 ὁποῖος conicio 25 ταῖς] τοῖς H 26 πνεύματος] πατρὸς L ⟨πάντα⟩ πρὸς conicio πλείω A 28 ἔρημον εἶναι ἢ U: om. ceteri τὸ ἐναντίον A

πάντα ζῴων ἄγονα ἦν, μόνος ἀὴρ ὤφειλε ζῳοτοκῆσαι τὰ ψυχῆς κατ'
12 ἐξαίρετον χάριν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ σπέρματα λαβών. (3.) τῶν οὖν
ψυχῶν αἱ μὲν πρὸς σώματα κατέβησαν, αἱ δὲ | οὐδενὶ τῶν γῆς μορίων p. 264 M
ἠξίωσάν ποτε συνενεχθῆναι. ταύταις ἀφιερωθείσαις καὶ τῆς τοῦ πατρὸς
θεραπείας περιεχομέναις ὑπηρέτισι καὶ διακόνοις ὁ δημιουργὸς εἴωθε
13 χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν θνητῶν ἐπιστασίαν. ἐκεῖναι δ' ὥσπερ εἰς ποταμὸν
τὸ σῶμα καταβᾶσαι ποτὲ μὲν ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἁρπασθεῖσαι
κατεπόθησαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν φορὰν ἀντισχεῖν δυνηθεῖσαι τὸ μὲν
14 πρῶτον ἀνενήξαντο, εἶτα ὅθεν ὥρμησαν, ἐκεῖσε πάλιν ἀνέπτησαν. αὗται
μὲν οὖν εἰσι ψυχαὶ τῶν ἀνόθως φιλοσοφησάντων, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι
τέλους μελετῶσαι τὸν μετὰ σωμάτων ἀποθνῄσκειν βίον, ἵνα τῆς ἀσωμάτου
15 καὶ ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς μεταλάχωσιν, αἱ δὲ
καταποντωθεῖσαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσοι σοφίας ἠλόγησαν ἐκδόντες
ἀστάτοις καὶ τυχηροῖς πράγμασιν ἑαυτούς, ὧν οὐδὲν εἰς τὸ κράτιστον
τῶν ἐν ἡμῖν, ψυχὴν ἢ νοῦν, ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ
νεκρὸν ἡμῶν, τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου, δόξαν λέγω καὶ
χρήματα καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ὅσα ἄλλα ὑπὸ τῶν μὴ τεθεαμένων
τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ ἀπάτῃ ψευδοῦς δόξης ἀναπλάττεται ἢ ζωγραφεῖται.
16 (4.) ψυχὰς οὖν καὶ δαίμονας καὶ ἀγγέλους ὀνόματα μὲν διαφέροντα, ἓν
δὲ καὶ ταὐτὸν ὑποκείμενον διανοηθεὶς ἄχθος βαρύτατον ἀποθήσῃ δεισι-

1 ὦ φίλε U 2 post λαβὼν add. ἀθανάτου ψυχάς U 3 τὰ σώματα A 4 ἠξιώθησαν U ταύταις codd.: αἷς Mang. 5 περιεχομέναις UH[2]: περιεχομέναις αἷς MAH[1]P 6 ἐπιστασίαν scripsi: ἐπίστασιν MAUP, σύστασιν H 7 ποτὲ MAUE: τοτὲ HP δείνης U 8 ποτὲ MAUPE: τοτὲ H 9 ὥρμησαν MAH[1]P: ὡρμήθησαν UH[2]E ἀνέπτησαν E: ἀπέπτησαν ceteri 10 ἀνόθως Mang.: ἄνωθέν πως MAHP, ἄνωθεν εὐσθενῶς UE 11 τὸν] τῶν A ἀποθνήσκει A 12 ἀγενήτῳ Hbr: ἀγεννήτῳ ceteri 13 καταποντωθεῖσαι MAHP: καταποθεῖσαι UE, καταποντισθεῖσαι L 14 πνεύμασιν H οὐδεὶς τὸ U 14. 15 τὸ — ἡμῖν om. E 15 τῶν ἐν ἡμῖν om. U δ' U 16 ψυχρότερα A 17 ὑπὸ MAHE: ἀπὸ UP 18 τὰ om. HP 19 οὖν δαίμονας HP ὀνόματι μὲν διαφέροντας E 20 ἀποθήσῃ H: ἀποθήσει MAP, ἀποθήσεις UE

2 sqq. *Origenes Contra Celsum V 55 p. 620:* καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τις ταῦτα ἀνήγαγεν εἰς τὸν περὶ ψυχῶν λόγον ἐν ἐπιθυμίᾳ γενομένων τοῦ ἐν σώματι ἀνθρώπων βίου, ἅπερ (leg. ὅνπερ) τροπολογῶν ἔφασκε λελέχθαι θυγατέρας ἀνθρώπων. *Comment. in Ioannem VI 25 p. 142:* ἥντινα κατάβασιν αἰνίσσεσθαί τινες ὑπειλήφασι τὴν τῶν ψυχῶν κάθοδον ἐπὶ τὰ σώματα, θυγατέρας ἀνθρώπων τροπικώτερον τὸ γήινον σκῆνος λέγεσθαι ὑπειληφότες.
6—45, 8 ἐκεῖναι δ' ὥσπερ — ἀγγέλων πονηρῶν exstant in Epitome Περὶ κόσμου (= E) cap. 3, II p. 604,38—605,26 M. consensum codicum, non editionum lectiones adnotavi.
16 cf. Aristot. fr. 60.

δαιμονίαν. ὥσπερ γὰρ ἀγαθοὺς δαίμονας καὶ κακοὺς λέγουσιν οἱ πολλοὶ
καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτως καὶ ἀγγέλους τοὺς μὲν τῆς προσρήσεως ἀξίους
πρεσβευτάς τινας ἀνθρώπων πρὸς θεὸν καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἱεροὺς
καὶ ἀσύλους διὰ τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν, τοὺς δ'
ἔμπαλιν ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων
οὐχ ἁμαρτήσει. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ τὸ παρὰ τῷ ὑμνογράφῳ 17
εἰρημένον ἐν ᾄσματι τούτῳ· „ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ,
θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ θλῖψιν, ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν“ (Psalm.
p. 265 M. 77,49). οὗτοί | εἰσιν οἱ πονηροὶ τὸ ἀγγέλων ὄνομα ὑποδυόμενοι, τὰς
μὲν ὀρθοῦ λόγου θυγατέρας, ἐπιστήμας καὶ ἀρετάς, οὐκ εἰδότες, τὰς δὲ
τῶν ἀνθρώπων θνητὰς θνητῶν ἀπογόνους ἡδονὰς μετερχόμενοι γνήσιον
μὲν οὐδὲν ἐπιφερομένας κάλλος, ὃ διανοίᾳ μόνῃ θεωρεῖται, νόθον δὲ
εὐμορφίαν, δι' ἧς ἡ αἴσθησις ἀπατᾶται. λαμβάνουσι δὲ οὐ πάσας 18
ἅπαντες τὰς θυγατέρας, ἀλλ' ἔνιοι ἐνίας ἐκ μυρίων ὅσων ἐπελέξαντο
ἑαυτοῖς, οἱ μὲν τὰς δι' ὄψεως, ἕτεροι δὲ τὰς δι' ἀκοῆς, τὰς δ' αὖ διὰ
γεύσεως καὶ γαστρὸς ἄλλοι, τινὲς δὲ τὰς μετὰ γαστέρα, πολλοὶ δὲ καὶ
τῶν πορρωτάτω διῳκισμένων ἀντελάβοντο τὰς μηκίστας ἐν ἑαυτοῖς
τείνοντες ἐπιθυμίας· ποικίλαι γὰρ ἐξ ἀνάγκης αἱ ποικίλων ἡδονῶν αἱρέσεις,
ἄλλων ᾠκειωμένων ἄλλαις.

(5.) Ἐν δὴ τοῖς τοιούτοις ἀμήχανον τὸ τοῦ θεοῦ καταμεῖναι καὶ 19
διαιωνίσαι πνεῦμα, ὡς δηλοῖ καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης. „εἶπε“ γάρ φησι
„κύριος ὁ θεός· οὐ καταμενεῖ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις εἰς τὸν
αἰῶνα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας“ (Gen. 6,3). μένει μὲν γὰρ ἔστιν ὅτε, 20
καταμένει δ' οὐκ εἰσάπαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἡμῖν. τίς γὰρ οὕτως

1 γὰρ UE: om. MAH^{1}P, δὲ H^{2} 2 οὕτω E τῆς] τῆς ἀγαθῆς H^{2} προρρήσεως AE ἀξίους om. HP 3 πρεσβύτας U 3. 4 ἀσύλους καὶ ἱεροὺς HP 4 post ἀσύλους add. φύλακας E πανάλην (sic) U 5 προρρήσεως A καὶ αὐτὸς] καὶ ὑπαιτίους coni. Mang. 6 ἁμαρτήσεις UH^{2}E 6. 7 λόγῳ ὁ ὑμνογράφος οὑτωσὶ λέγων E 7 τοῦτο U (coni. Mang.) 8 θυμὸν — ἀποστολὴν om. E ἀποστελεῖ A 9 οὗτοι] spat. 5 litt. M οἱ ante τὸ add. H^{2} τὸ om. M 11 θνητὰς τῶν ἀνθρώπων HP θνητῶν θνητὰς U 13 εὐμορφίαν ἣ αἴσθησις ἀπάγεται U 14 ἐνίας MHP: ἐνίας ἃς A, ἃς U ὅσον A ἐπελέξαντο MAU: ἐξελέξαντο HP 15 δὲ om. HP 17 ἀντελάβοντο scripsi: ἀνελάβοντο codd. πρὸς μήκιστον τὰς ἐν conicio vel μηκίστας τὰς ἐν μηκίστας MAU: ἡκίστας (s. s. μ) P, ποικίλας in ras. H 18 τείναντες U(?) 19 ᾠκειωμένων AH^{2}: ᾠκειουμένων U, οἰκειωμένων MH^{1}P 20 τὸ om. U 22 οὐ μὴ καταμείνῃ U εἰς om. U 23 μὲν om. U 24 καταμενεῖ AP οὐκ] οὐδ' H

2. 3 cf. Platonis Symposion p. 202 E

ἄλογος ἢ ἄψυχός ἐστιν, ὡς μηδέποτε ἔννοιαν τοῦ ἀρίστου μήθ' ἑκὼν
μήτ' ἄκων λαβεῖν; ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐξαγίστοις ἐπιποτᾶται πολλάκις
αἰφνίδιος ἡ τοῦ καλοῦ φαντασία, συλλαβεῖν δ' αὐτὴν καὶ φυλάξαι παρ'
21 ἑαυτοῖς ἀδυνατοῦσιν. οἴχεται γὰρ εὐθέως μεταναστᾶσα, τοὺς προσεληλυ-
θότας οἰκήτορας νόμον καὶ δίκην ἐκδεδιῃτημένους ἀποστραφεῖσα, πρὸς
οὓς οὐδ' ἂν ποτε ἧκεν, εἰ μὴ τοῦ διελέγξαι χάριν τοὺς ἀντὶ καλῶν
22 αἰσχρὰ αἱρουμένους. λέγεται δὲ θεοῦ πνεῦμα καθ' ἕνα μὲν τρόπον ὁ
ῥέων ἀὴρ ἀπὸ γῆς, τρίτον στοιχεῖον ἐποχούμενον ὕδατι — παρό φησιν
ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ· „πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος" (Gen.
1,2), ἐπειδήπερ ἐξαιρόμενος ὁ ἀὴρ κοῦφος ὢν ἄνω φέρεται ὕδατι βάσει
χρώμενος —, καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἡ ἀκήρατος ἐπιστήμη, ἧς πᾶς ὁ
23 σοφὸς εἰκότως μετέχει. δηλοῖ δὲ ἐπὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἔργων δημιουργοῦ
καὶ τεχνίτου φάσκων, ὅτι „ἀνεκάλεσεν ὁ θεὸς τὸν Βεσελεὴλ καὶ
ἐνέπλησεν αὐτὸν πνεύματος θείου, σοφίας, συνέσεως, ἐπιστήμης, ἐπὶ
παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι" (Exod. 31, 2—3)· ὥστε τὸ τί ἐστι πνεῦμα
24 θεῖον ὁρικῶς διὰ τῶν λεχθέντων ὑπογράφεσθαι. (6.) τοιοῦτόν ἐστι καὶ
τὸ Μωυσέως πνεῦμα, ὃ ἐπιφοιτᾷ τοῖς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέροις τοῦ
διενεγκεῖν ἑτέρων καὶ βελτιωθῆναι χάριν· | οἷς οὐδὲ πρεσβυτέροις πρὸς p. 266 M
ἀλήθειαν ἔνεστι γενέσθαι μὴ μεταλαβοῦσι τοῦ πανσόφου πνεύματος
ἐκείνου. λέγεται γὰρ ὅτι „ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ καὶ
25 ἐπιθήσω ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους" (Num. 11,17). ἀλλὰ μὴ
νομίσῃς οὕτως ἀφαίρεσιν κατὰ ἀποκοπὴν καὶ διάζευξιν γίνεσθαι, ἀλλ' οἷα

---

1 ἢ UH[2]: om. MAH[1]P 3 συμφυλάξαι U 4 ἀμηχανοῦσιν U 4. 5 προσεληλυθότας UH[1]P: προεληλυθότας MA, μετεληλυθότας H[2] 5 ἐκδεδιῃτημένους U: ἐκδεδιῃτημένοις MAP, ἐκδεδιῃτημένην H ἀποστραφεῖσα om. U 6 οὐδ'] οὐκ U 7 προαιρουμένους U 8 ἀπὸ MAH[1]P: τὸ ἀπὸ U, ἐπὶ H[2] παρ' ὃ MAU 10 ἐξαιρούμενος P ὁ om. U 12 δ' U ἔργου HP 13 ὅτι ἀνεκάλεσεν HP: ὅταν ἐκάλεσεν MA, ὅτι ἐκάλεσε U ὁ θεὸς] κ̅ς̅ U 14 ἐνέπλησεν] ἐπλήρωσεν U ἐπὶ] ἐν U 16 ὁριστικῶς U 17 Μωυσέος AHP ἐπεφοίτησε U 18. 19 πρὸς ἀλήθειαν ἔνεστι προσγενέσθαι U, ἔνεστι γενέσθαι πρὸς ἀλήθειαν HP 19 μεταλαχοῦσι A 20 ἀπὸ om. U 22 post οὕτως add. τὴν H[2] γίνεσθαι καὶ διάζευξιν U

---

22 sqq. *Origenes Contra Celsum VI 70 p. 685:* ἀεὶ γὰρ ὁ θεὸς μεταδίδωσι τοῖς δυναμένοις μετέχειν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πνεύματος οὐ κατὰ ἀποτομὴν καὶ διαίρεσιν ἐγγινομένου τοῖς ἀξίοις, *Homilia in Numeros VI 2 p. 287:* quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi dedit septuaginta senioribus spiritum, non ita intellegas, quasi materialem aliquam corpoream-que substantiam auferens deus a Moyse in septuaginta secuerit portiones et ita unicuique seniorum exiguam particulam dederit. impium est ita intelligere naturam spiritus

γένοιτ' ἂν ἀπὸ πυρὸς, ὅ, κἂν μυρίας δᾷδας ἐξάψῃ, μένει μηδ' ὁτιοῦν ἐλαττωθὲν ἐν ὁμοίῳ. τοιαύτη τίς ἐστι καὶ τῆς ἐπιστήμης ἡ φύσις· τοὺς γὰρ φοιτητὰς καὶ γνωρίμους ἀποφήνασα ἐμπείρους πάντας κατ' οὐδὲν μέρος ἐλαττοῦται, πολλάκις δὲ καὶ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐπιδίδωσιν, ὥσπερ φασὶ τὰς ἀπαντλουμένας πηγάς· καὶ γὰρ ἐκείνας λόγος ἔχει τότε μᾶλλον
γλυκαίνεσθαι. αἱ γὰρ συνεχεῖς πρὸς ἑτέρους ὁμιλίαι μελέτην καὶ ἄσκησιν 26
ἐμποιοῦσαι ὁλόκληρον τελειότητα ἐργάζονται. εἰ μὲν οὖν τὸ ἴδιον αὐτοῦ Μωυσέως πνεῦμα ἢ τινος ἄλλου γενητοῦ τοσούτῳ πλήθει γνωρίμων ἔμελλε διανέμεσθαι, κἂν κατακερματισθὲν εἰς μοίρας τοσαύτας ἐμειοῦτο.
νῦν δὲ τὸ ἐπ' αὐτῷ πνεῦμά ἐστι τὸ σοφόν, τὸ θεῖον, τὸ ἄτμητον, τὸ 27
ἀδιαίρετον, τὸ ἀστεῖον, τὸ πάντῃ δι' ὅλων ἐκπεπληρωμένον· ὅπερ ὠφελοῦν οὐ βλάπτεται οὐδὲ μεταδοθὲν ἑτέροις οὐδ' αὖ προστεθὲν
ἐλαττοῦται τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ σοφίαν. (7.) διὸ δὴ πνεῦμα 28
θεῖον μένειν μὲν δυνατὸν ἐν ψυχῇ, διαμένειν δὲ ἀδύνατον, ὡς εἴπομεν. καὶ τί θαυμάζομεν; οὐδὲ γὰρ ἄλλου τὸ παράπαν οὐδενὸς ἐχυρὰ καὶ βέβαιος ἐγγίνεται κτῆσις ἀντιρρεπόντων καὶ πρὸς ἑκάτερα ταλαντευόντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἄλλοτε ἀλλοίας ἐνδεχομένων μεταβολάς.
αἴτιον δὲ τῆς ἀνεπιστημοσύνης μέγιστον ἡ σὰρξ καὶ ἡ πρὸς σάρκα 29
οἰκείωσις· καὶ αὐτὸς δὲ ὁμολογεῖ φάσκων „διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας“ μὴ δύνασθαι τὸ θεῖον πνεῦμα καταμεῖναι. καίτοι καὶ γάμος καὶ παιδοτροφία καὶ πορισμὸς τῶν ἀναγκαίων ἀδοξία τε μετὰ ἀχρηματίας καὶ πραγματεῖαι, ὧν αἱ μὲν ἴδιαι αἱ δὲ κοιναί, καὶ μυρία ἄλλα, πρὶν σοφίαν

---

1 ἐξάψῃς conicio μένει post ὁμοίῳ posuit U 2 καὶ om. U τοὺς μὲν γὰρ U 3 ἅπαντας ἀποφήνασα ἐμπείρους κατ'. U ἅπαντας P 8 Μωυσέως U: Μωσέως ceteri γεννητοῦ A γνωρίμων Mang.: γνώριμον U, γνωρίμω ceteri 10 νυνὶ U αὐτὸν P 12 οὐδὲ A: οὐ MPH[1], om. UH[2] μεταδοθὲν ἑτέροις om. U ἑτέροις M: ἑτέρω ceteri προστιθοῦν U 13 διὸ] αἳ U 14 post θεῖον add. εἰσὶ U καταμένειν coni. Mang. 15 οὐδενὸς om. U ὀχυρὰ P[1] 16 κτίσις A ἑκάτερα MAU, mg. H, mg. P: ἄλληλα text. HP 17 ἄλλας coni. Mang. ἐνδεχομένων UH: ἐκδεχομένων MAP μεταβολάς] τροπάς U 19 σάρκα U 22 πραγματειῶν αἱ U 22. 48,1 πρὶν ἀνομβρῆσαι σοφίαν ἀλλ' U

---

sancti. sed hoc modo figuram mystici huius sermonis adverte, quasi Moyses et spiritus qui erat in Moyse clarissimi cuiusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor pervenerit, ut origo ipsa luminis nihil damni ex commercio derivationis acceperit. cf. *Augustini Quaest. libr. IV 55* 4—6 *Clem. Alex. Strom. I § 12 p. 323 P:* τὰ φρέατα ἐξαντλούμενα διειδέστερον ὕδωρ ἀναδίδωσι. τρέπεται δὲ εἰς φθορὰν ὧν μεταλαμβάνει οὐδείς.

30 ἀνθῆσαι, κατεμάραναν. ἀλλ' οὐδὲν οὕτως ἐμπόδιον πρὸς αὔξησιν αὐτῆς, ὡς ἡ σαρκῶν φύσις. αὕτη γὰρ καθάπερ τις θεμέλιος ἀγνοίας καὶ ἀμαθίας πρῶτος καὶ μέγιστος ὑποβέβληται, ᾧ τῶν εἰρημένων ἕκαστον
31 ἐποικοδομεῖται. ψυχαὶ μὲν γὰρ ἄσαρκοι καὶ ἀσώματοι ἐν τῷ τοῦ παντὸς θεάτρῳ διημερεύουσαι θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων θείων, | ὧν p. 267 M
ἄπληστος αὐτὰς εἰσελήλυθεν ἔρως, μηδενὸς κωλυσιεργοῦντος ἀπολαύουσιν. ὅσαι δὲ τὸν σαρκῶν φόρτον ἀχθοφοροῦσι, βαρυνόμεναι καὶ πιεζόμεναι ἄνω μὲν βλέπειν εἰς τὰς οὐρανίους περιόδους ἀδυνατοῦσι, κάτω δὲ ἑλκυσθεῖσαι τὸν αὐχένα βιαίως δίκην τετραπόδων γῇ προσερρίζωνται.
32 (8.) παρὸ καὶ τὰς ἐκνόμους καὶ ἐκθέσμους ὁμιλίας τε καὶ μίξεις ἐγνωκὼς ὁ νομοθέτης ἀναιρεῖν προοιμιάζεται τὸν τρόπον τοῦτον· „ἄνθρωπος ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προσελεύσεται ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην· ἐγὼ κύριος“ (Lev. 18,6). πῶς ἄν τις προτρέψαιτο μᾶλλον σαρκὸς καὶ τῶν σαρκὸς οἰκείων καταφρονεῖν ἢ τοῦτον
33 τὸν τρόπον; καίτοι οὐκ ἀποτρέπει μόνον, ἀλλὰ καὶ παγίως ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος οὐ προσελεύσεταί ποτε ἑκὼν ταῖς φίλαις καὶ συγγενέσι σώματος ἡδοναῖς, ἀλλοτρίωσιν δὲ τὴν πρὸς αὐτὰς ἀεὶ μελετήσει. τὸ μὲν οὖν μὴ ἅπαξ ἀλλὰ δὶς φάναι „ἄνθρωπος ἄνθρωπος“ σημεῖόν ἐστι τοῦ μὴ τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀλλὰ τὸν ἀρετῇ κεχρημένον δηλοῦσθαι. ὄντως γὰρ ὁ ἀληθινὸς οὗτός ἐστιν, ὃν καὶ τῶν παλαιῶν λύχνον τις μεσημβρίας ἀψάμενος πρὸς τοὺς πυνθανομένους
34 ἄνθρωπον ἔφη ζητεῖν. τὸ δὲ μὴ πρὸς πάντα οἰκεῖον προσέρχεσθαι τῆς σαρκὸς ἔχει λόγον ἀναγκαῖον. ἔνια γὰρ προσετέον, οἷον αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια, οἷς χρώμενοι ζῆν ἀνόσως καὶ ὑγιεινῶς δυνησόμεθα, τὰ δὲ

2 σαρκὸς U 3 ἕκαστος U 4 γὰρ om. A 5 θελημάτων H
6 αὐτὰς U: εἰς ταύτας MA, εἰς τοσαύτας P, εἰς τοσοῦτον H (sed υ et ον in ras.)
7 τὸν] τῶν AU τὸν φόρτον U 8 οὐρανίας, s. s. ους H ὁδοὺς U
9 προσερρίζονται A 10 παρ' ὃ U, παρ' ὧν corr. ex παρὸ A 12 ἄνθρωπος om. UH^1, ἀνθρώπῳ AP^1 πρὸς πᾶσαν σάρκα οἰκίαν U 14. 15 τὸν τρόπον τοῦτον U 16 ποτε om. U 17 αὐτὰ H^2, αὐτὴν P 18 ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ A
19 prius τὸν om. P τὸν ἐν ἀρετῇ U 20 ὄντος A ὃν] ὃς corr. ex ὃν A, ὁ U, ὡς coni. Mang. 20. 21 τὸν παλαιὸν A 21 τις] τῆς corr. ex τις A ἐν μεσημβρίᾳ τις λύχνον U 22 πάντα τὰ οἰκεῖα U 23 ἀναγκαῖον] ἀναπτύξαι ἄξιον coni. Mang. ἔνια μὲν γὰρ U προσεκτέον A 24 δὲ om. H^{1}P

18—20 *Origenes Homilia XXIV 2 in Numeros p. 363 (ad Num. 30,2):* quae est ista repetendi nominis causa? . . . . ille interior est homo . . . in illo namque est habitaculum virtutum. *refutatur haec interpretatio in Augustini Locutionum libr. III 59 (ad Levit. 24,15)* 21 Laert. Diog. VI 41.

περιττὰ σκορακιστέον, ὑφ' ὧν ἐξαπτόμεναι αἱ ἐπιθυμίαι τὰ σπουδαῖα
πάντα ῥύμῃ μιᾷ καταφλέγουσι. μὴ πρὸς πάντα οὖν τὰ τῇ σαρκὶ φίλα 35
αἱ ὀρέξεις ἀνηρεθίσθωσαν· ἡδοναὶ γὰρ αἱ ἀτίθασοι πολλάκις, ὅταν κυνῶν
τρόπον προσσαίνωσιν, ἐξ ὑποστροφῆς ἀνίατα ἔδακον. ὥστε τὴν ἀρετῆς
φίλην ὀλιγοδεΐαν πρὸ τῶν σώματος οἰκείων ἀσπαζόμενοι τὸν πολὺν καὶ
ἀνήνυτον ὄχλον ἀσπόνδων ἐχθρῶν καταλύωμεν. ἐὰν δέ πού τις καιρὸς
βιάζηται πλείω τῶν μετρίων καὶ ἱκανῶν λαμβάνειν, αὐτοὶ μὴ προσερχώ-
μεθα· λέγει γάρ· „οὐ προσελεύσεται αὐτὸς ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην".
(9.) τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἄξιον ἀναπτύξαι· πολλάκις οὐ γενόμενοί τινες 36
ποριστοὶ χρημάτων ἄφθονον ἔσχον περιουσίαν, ἕτεροι δὲ δόξαν οὐκ
ἐπιτηδεύσαντες ἐπαίνων δημοσίᾳ καὶ τιμῶν ἠξιώθησαν, τοῖς δὲ οὐδὲ
μικρὰν ἰσχὺν ἐλπίσασι μεγίστη προσεγένετο εὐτονία. μαθέτωσαν δὴ 37
πάντες οὗτοι μηδενὶ προσέρχεσθαι γνώμῃ τῶν εἰρημένων, τοῦτο δέ ἐστι
μὴ θαυμάζειν αὐτὰ καὶ ἀποδέχεσθαι πλέον τοῦ μετρίου κρίνοντας ἕκαστον
p. 268 M. αὐτῶν οὐκ | ἀγαθὸν [μόνον], ἀλλὰ καὶ μέγιστον κακόν, τὰ χρήματα, τὴν
δόξαν, τὴν σωμάτων δύναμιν. φιλαργύροις μὲν γὰρ ἡ πρὸς ἀργύριον,
φιλοδόξοις δὲ ἡ πρὸς δόξαν, φιλάθλοις δὲ καὶ φιλογυμνασταῖς ἡ πρὸς
ἰσχὺν πρόσοδος οἰκεία· τὸ γὰρ ἄμεινον, ψυχήν, τοῖς χείροσιν ἐκδεδώκασιν,
ἀψύχοις. ὅσοι δὲ ἐντὸς ἑαυτῶν εἰσι, τὰς λαμπρὰς καὶ περιμαχήτους 38
εὐπραγίας ὑπηκόους ἀποφαίνουσιν ὡς ἡγεμόνι τῷ νῷ, προσιούσας μὲν
δεχόμενοι πρὸς ἐπανόρθωσιν, μακρὰν δὲ ἀφεστηκυίαις οὐ προσερχόμενοι,
ὡς καὶ δίχα αὐτῶν δυνηθέντες ἂν εὐδαιμονῆσαι. ὁ δὲ μετιὼν καὶ κατ' 39
ἴχνος βαίνειν ἐθέλων αἰσχρᾶς ἀναπίμπλησι δόξης φιλοσοφίαν· οὗ χάριν
λέγεται „ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην". πῶς γὰρ οὐκ ἐναργῆ καὶ
πρόδηλα τὰ ὀνείδη τῶν λεγόντων μὲν εἶναι σοφῶν, πωλούντων δὲ σοφίαν
καὶ ἐπευωνιζόντων, ὥσπερ φασὶ τοὺς ἐν ἀγορᾷ τὰ ὤνια προκηρύττοντας,
τοτὲ μὲν μικροῦ λήμματος, τοτὲ δὲ ἡδέος καὶ εὐπαραγώγου λόγου, τοτὲ
δὲ ἀβεβαίου ἐλπίδος ἀπὸ μηδενὸς ἠρτημένης ἐχυροῦ, ἔστι δ' ὅτε καὶ

3 ἀνηρεθίσθωσαν M: ἀνηρεθήσθωσαν A, ἀνερεθίσθωσαν UH¹P, ἀνερεθιζέσθωσαν H² ἀτίθασσοι AU, τιθασοὶ coni. Mang. 4 προσσαίνωσιν M: προσαίνωσιν HP, πρὸς ἕνωσιν A, προσγενῶσιν U ἐπιστροφῆς H 5 ὀλιγοδέειαν H¹P 6 καταλύωμεν PH¹: καταλύσωμεν U, καταλύομεν MAH² 7 ἱκανῶς P 7. 8 προσερχόμεθα A 9 δ' ἐστὶ τοῦτο U 10 τῶν χρημάτων HP 11 οὐδὲ] οὐ A 13 δ' ἐστὶ U 15 μόνον om. U οὐ μόνον οὐκ ἀγαθόν conicio 16 τὴν τῶν σωμάτων U 17 alterum δὲ om. MAH¹ 18 πρόσοδος] δύναμις U ψυχὴν MAUP, mg. H: τῆς ψυχῆς text. H 19 ἐντὸς ἑαυτῶν MA: ἐν τοῖς ἑαυτῶν U, ἑαυτῶν P, ἑαυτῶν ἐντός H 23 ἐμπίπλησι AH¹, sed ἐμπι in ras. A δόξης om. P 24 γὰρ om. A 25 φιλοσοφίαν U 27 ποτὲ ter A ἡδέως U 28 δὲ ἀβεβαίου] δι' ἀβεβαίου H², διὰ βεβαίου H¹, δὲ διὰ βεβαίου P, δὲ δι' ἀβεβαίου L αἰσχροῦ U

40 ὑποσχέσεων, αἳ διαφέρουσιν ὀνειράτων οὐδέν: (10.) τὸ δὲ ἐπιφερόμενον
„ἐγὼ κύριος“ παγκάλως καὶ σφόδρα παιδευτικῶς εἴρηται. ἀντίθες γάρ,
φησίν, ὦ γενναῖε, τὸ σαρκὸς ἀγαθὸν τῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ τοῦ παντὸς
ἀγαθῷ· οὐκοῦν τὸ μὲν σαρκός ἐστιν ἄλογος ἡδονή, τὸ δὲ ψυχῆς καὶ
41 τοῦ παντὸς ὁ νοῦς τῶν ὅλων, ὁ θεός. ἐφάμιλλός γε ἡ ἀσύγκριτος
σύγκρισις, ὡς παρὰ τὴν ἐγγὺς ὁμοιότητα ἀπατηθῆναι· εἰ μὴ καὶ τὰ
ἔμψυχα ἀψύχοις ἐρεῖ τις καὶ τὰ λογικὰ ἀλόγοις καὶ ἡρμοσμένα ἀναρ-
μόστοις καὶ περιττοῖς ἄρτια καὶ φωτὶ σκότος καὶ ἡμέραν νυκτὶ καὶ πάντα
42 τἀναντία τοῖς ἐναντίοις τὰ αὐτὰ πρὸς ἀλήθειαν εἶναι. καίτοι καὶ εἰ
ταῦτα τῷ γένεσιν ἐνδεδέχθαι κοινωνίαν τινὰ ἔχει καὶ συγγένειαν, ἀλλά
γε ὁ θεὸς οὐδὲ τῷ ἀρίστῳ τῶν φύντων ὅμοιος, ὅτιπερ τὸ μὲν γέγονέ τε
43 καὶ πείσεται, ὁ δ' ἐστὶν ἀγένητός τε καὶ ποιῶν ἀεί. καλὸν δὲ μὴ
λιποτακτῆσαι μὲν τῆς τοῦ θεοῦ τάξεως, ἐν ᾗ τοὺς τεταγμένους πάντας
ἀριστεύειν ἀνάγκη, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὴν ἄνανδρον καὶ κεκλασμένην
ἡδονήν, ἣ βλάπτει μὲν τοὺς φίλους, ὠφελεῖ δὲ τοὺς ἐχθρούς. καινοτάτη
γάρ τις αὐτῆς ἡ φύσις· οἷς μὲν ἂν ἐθελήσῃ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μετα-
δοῦναι, τούτους εὐθὺς ἐζημίωσεν, οὓς δ' ἂν ἀφελέσθαι, τὰ μέγιστα ὤνησε·
44 βλάπτει μὲν γὰρ ὅταν διδῷ, χαρίζεται δὲ ὅταν ἀφαιρῆται. ἐὰν οὖν, ὦ
ψυχή, προσκαλῆταί σέ τι τῶν ἡδονῆς φίλτρων, μετάκλινε σεαυτὴν καὶ
ἀντιπεριάγουσα τὴν ὄψιν κάτιδε τὸ γνήσιον ἀρετῆς κάλλος καὶ ὁρῶσα
ἐπίμεινον, ἄχρις ἂν ἵμερος ἐντακῇ σοι καὶ ὡς σιδηρῖτις λίθος ἐπισπάσηταί
45 σε καὶ ἐγγὺς ἀγάγῃ καὶ ἐξαρτήσῃ τοῦ ποθουμένου. (11.) τὸ δὲ „ἐγὼ

---

2 εἴρηται MAH²: ἤρτηται PH¹, διήρηται U 4 τῆς ψυχῆς HP 5 ὁ θεός MA: θεός UHP γε scripsi: τε codd. ἡ (ἢ H) ἀσύγκριτος σύγκρισις MAH¹ (ἡ σύγκρισις H²)P: καὶ ἀσύγκριτος σύγκρισις U, καὶ ἀσύγκριτος ἡ σύγκρισις L, ἡ ἀσυγκρίτων σύγκρισις conicio 6 εἰ μὴ καὶ τὰ MA: μήκιστα U, εἰ καὶ μὴ P, εἰ καὶ H 7 ἄψυχα U τὰ om. L τὰ ἡρμοσμένα U 8 ἡμέρα M 9 πρὸς ἀλήθειαν εἶναι τὰ αὐτά HP εἰ καὶ U 10 ἐνεδέχη M 10. 11 ἀλλ' ὅ γε θεὸς U 11 φυτῶν U γεγονέναι P τε U: τι ceteri 12 πείσεται] φθαρήσεται U δέ U ἀγέννητος AU τε om. U δὲ] δὴ H² 13 λειποτακτῆσαι codd. χάριτος καὶ τάξεως U 16 αὐτῆς] αὕτη D μὲν γὰρ ἂν ἠθέλησε D ἐθελήσοι A (οι in ras.), θελήσῃ U ἰδίων MAUD: οἰκείων HP 16. 17 δοῦναι ἀγαθῶν D 17 δ' U 19 τίς P τῶν τῆς ἡδονῆς H 20 κάλλος om. A 21 ἄν σοι μέρος ἐντακῇ ἃ ἡ σιδηρῖτις U ἐκτακῇ A σιδηρῖτις U: σιδηρίτης ceteri ἐπισπάσεται U 22 ἐξαρτίσῃ A, ἐξαρτήσει U

13—18 D^R fol. 244^v Φίλωνος: οὐ καλὸν αὐτομολῆσαι πρὸς τὴν ἄνανδρον ἡδονήν — ὅταν ἀφαιρῆται.

p. 269 M. κύριος“ ἀκουστέον οὐ μόνον ἐν ἴσῳ τῷ „ἐγὼ τὸ τέλειον καὶ ἄφθαρτον καὶ
πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν“, οὗ περιεχόμενός τις τὸ ἀτελὲς καὶ φθαρτὸν καὶ
σαρκῶν ἠρτημένον ἀποστραφήσεται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τοῦ „ἐγὼ ὁ ἄρχων
καὶ [ὁ] βασιλεὺς καὶ δεσπότης“. οὔτε δὲ ὑπηκόοις παρόντων ἡγεμόνων 46
οὔτε δούλοις δεσποτῶν ἀδικεῖν ἀσφαλές· ἐγγὺς γὰρ ὅταν ὦσιν οἱ κολασταί,
φόβῳ σωφρονίζονται οἱ ἐξ ἑαυτῶν μὴ πεφυκότες νουθετεῖσθαι. πάντα 47
γὰρ πεπληρωκὼς ὁ θεὸς ἐγγύς ἐστιν, ὥστε ἐφορῶντος καὶ πλησίον ὄντος
μάλιστα μὲν αἰδεσθέντες, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, εὐλαβηθέντες γοῦν τὸ ἀνίκητον
τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κράτος καὶ τὸ φοβερὸν καὶ ἀπαραίτητον ἐν ταῖς
τιμωρίαις, ὁπότε τῇ κολαστηρίῳ χρῆσθαι δυνάμει διανοηθείη, ἠρεμήσωμεν
ἀδικοῦντες, ἵνα καὶ τὸ σοφίας πνεῦμα θεῖον μὴ ῥᾳδίως μεταναστὰν
οἴχηται, πάμπολυν δὲ χρόνον καταμείνῃ παρ᾽ ἡμῖν, ἐπεὶ καὶ παρὰ
Μωυσεῖ τῷ σοφῷ· χρῆται γὰρ οὗτος ταῖς εἰρηνικωτάταις σχέσεσιν 48
ἢ ὡς ἑστὼς ἢ ὡς καθεζόμενος, ἥκιστα τρέπεσθαι καὶ μεταβολαῖς χρῆσθαι
πεφυκώς· λέγεται γὰρ ὅτι „Μωυσῆς καὶ ἡ κιβωτὸς οὐκ ἐκινήθησαν“
(Num. 14,44), ἤτοι παρ᾽ ὅσον ὁ σοφὸς ἀχώριστος ἀρετῆς ἢ παρ᾽ ὅσον
οὔτε ἀρετὴ κινητὸν οὔτε σπουδαῖος μεταβλητόν, ἀλλ᾽ ἑκάτερον ὀρθοῦ
λόγου βεβαιότητι ἱδρυμένον· καὶ πάλιν ἐν ἑτέροις· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι 49
μετ᾽ ἐμοῦ“ (Deut. 5, 31). λόγιόν ἐστι τοῦτο χρησθὲν τῷ προφήτῃ·
στάσις τε καὶ ἠρεμία ἀκλινὴς ἡ παρὰ τὸν ἀκλινῶς ἑστῶτα ἀεὶ θεόν·
ἀνάγκη γὰρ ὑγιεῖ κανόνι τὰ παρατιθέμενα εὐθύνεσθαι. διὰ τοῦτό μοι 50
δοκεῖ καὶ ὁ περισσὸς τῦφος, ἐπίκλησιν Ἰοθόρ, καταπλαγεὶς τὴν ἀρρεπῆ
καὶ ἰσαιτάτην καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν προαίρεσιν τοῦ
σοφοῦ σχετλιάζειν καὶ ἀναπυνθάνεσθαι τὸν τρόπον τοῦτον· „διὰ τί σὺ
κάθησαι μόνος“ (Exod. 18,14); ἰδὼν γάρ τις τὸν ἐν εἰρήνῃ συνεχῆ 51
πόλεμον ἀνθρώπων οὐ κατὰ ἔθνη καὶ χώρας καὶ πόλεις αὐτὸ μόνον

---

1 τῷ] τὸ H[1]P   τέλειον τὸ ἄφθαρτον U   2 καὶ φθαρτὸν U: om. ceteri
3 σαρκῶν U: σαρκὶ ceteri   ἐξηρτημένον coni. Mang.   4 ὁ om. U   δὲ om.
HP   6 αὐτῶν HP   7 γὰρ] δὲ U   8 εἰ — εὐλαβηθέντες om. U
9 τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ HP (τὸ del. H[2])   10 χρῆσθαι τῇ κολαστηρίῳ δυνά-
μει U   ἠρεμήσωμεν MAUH: ἠρεμήσαμεν P, ἠρεμήσομεν Turn.   12 οἴχηται
MU: οἴχεται A, οἰχήσεται HP   13 Μωσεῖ codd.   ἠρεμαιοτάταις coni. Mang.
14 ὡς bis MA: om. UHP   14 τρέπεσθαι MAUPH[1]: τροπαῖς τε H[2]   καὶ
om. U   14. 15 κεχρῆσθαι πεφυκός U   15 λέγεται U: λέγει ceteri   ὅτι MAUP[2]:
ὁ HP[1]   Μωσῆς MAHP   17 οὔθ᾽ ὁ σπουδαῖος U, οὔτε σπουδὴ A
19 λόγιον γάρ ἐστι HP   20 ἠρεμία παντελὴς ἢ U   παρὰ] πρὸς conicio
ἀκλινῆ H[1]P   ἑστῶσα P   θεὸν ⟨πρόσοδος⟩ conicio   22 ἐπίκλην U   ἰέθρων. U,
εἰωθὼς A   23 ἰσαιτάτην MAU: ἰσοτάτην H, ἰσωτάτην P   ἀναίρεσιν U
24 σχετλιάζει καὶ ἀναπυνθάνεται U   25 συνεχεῖ PH[1]   26 ἀνθρώπων om. H
κατὰ τὰ ἔθνη A   πόλεις καὶ χώρας U

συνιστάμενον, ἀλλὰ καὶ κατ' οἰκίαν, μᾶλλον δὲ καὶ καθ' ἕνα ἄνδρα ἕκαστον, καὶ τὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἄλεκτον καὶ βαρὺν χειμῶνα, ὃς ὑπὸ βιαιοτάτης φορᾶς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἀναρριπίζεται, τεθαύμακεν εἰκότως, εἴ τις ἐν χειμῶνι εὐδίαν ἢ ἐν κλύδωνι κυμαινούσης θαλάττης
52 γαλήνην ἄγειν δύναται. ὁρᾷς ὅτι οὐδὲ ὁ ἀρχιερεὺς λόγος ἐνδιατρίβειν ἀεὶ καὶ ἐνσχολάζειν τοῖς ἁγίοις δόγμασι δυνάμενος ἄδειαν ἔσχηκεν ἀνὰ πάντα καιρὸν πρὸς | αὐτὰ φοιτᾶν, ἀλλ' ἅπαξ δι' ἐνιαυτοῦ μόλις (Lev. p. 270 M. 16,2. 34); τὸ μὲν γὰρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν οὐ βέβαιον, ὅτι δυάς, τὸ δ' ἄνευ φωνῆς μόνῃ ψυχῇ τὸ ὂν θεωρεῖν ἐχυρώτατον, ὅτι κατὰ τὴν
53 ἀδιαίρετον ἵσταται μονάδα. (12.) ὥστε οὖν ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς, τουτέστι τοῖς πολλὰ τοῦ βίου τέλη προτεθειμένοις, οὐ καταμένει τὸ θεῖον πνεῦμα, κἂν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀναστραφῇ, μόνῳ δὲ ἀνθρώπων εἴδει ἑνὶ παραγίνεται, ὃ πάντα ἀπαμφιασάμενον τὰ ἐν γενέσει καὶ τὸ ἐσωτάτω καταπέτασμα καὶ προκάλυμμα τῆς δόξης ἀνειμένῃ καὶ γυμνῇ τῇ διανοίᾳ
54 πρὸς θεὸν ἀφίξεται. οὕτως καὶ Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς καὶ τοῦ σωματικοῦ παντὸς στρατοπέδου πήξας τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν (Exod. 33, 7), τουτέστι τὴν γνώμην ἱδρυσάμενος ἀκλινῆ, προσκυνεῖν τὸν θεὸν ἄρχεται καὶ εἰς τὸν γνόφον, τὸν ἀειδῆ χῶρον, εἰσελθὼν αὐτοῦ καταμένει τελούμενος τὰς ἱερωτάτας τελετάς. γίνεται δὲ οὐ μόνον μύστης, ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ὀργίων καὶ διδάσκαλος θείων, ἃ τοῖς ὦτα κεκαθαρμένοις
55 ὑφηγήσεται. τούτῳ μὲν οὖν τὸ θεῖον ἀεὶ παρίσταται πνεῦμα πάσης ὀρθῆς ἀφηγούμενον ὁδοῦ, τῶν δὲ ἄλλων, ὡς ἔφην, τάχιστα διαζεύγνυται, ὧν καὶ τὸν βίον ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν ἀριθμῷ πεπλήρωκε· λέγει
56 γάρ· „ἔσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἑκατὸν εἴκοσιν“ (Gen. 6,3). ἀλλὰ καὶ Μωυσῆς τῶν ἴσων γενόμενος ἐτῶν τοῦ θνητοῦ βίου μετανίσταται

---

1 συνιστάμενος PH[1] οἰκίας H[2] 2 καὶ τὸν UH[2]: καίτοι ceteri ψυχαῖς ἄληκτον U ὃς] ὡς U 4 ἢ codd.] καὶ Turn. 4. 5 γαλήνην ἄγειν κυμαινούσης θαλάσσης U 4 θαλάσσης UHP 5 οὐδὲ MHP: καὶ A, om. U 6 ἀεὶ ante τοῖς posuit U καὶ ἐνσχολάζειν om. A ἐνσχολάζειν MU: σχολάζειν HP ἐν τοῖς H δώμασι Mang. ἁγίοις] θείοις U ἔσχηκεν ἀνὰ MA: ἔσχηκεν ν̇ (sic!) U, ἔσχηκε κατὰ HP 7 ἀλλὰ U μόλις] μόνον coni. Cohn 9 ὂν] οὔτε U ὀχυρότατον A 10. 11 τοῦτο δ' ἔστι τὸ εἰς πολλὰ U 11 τέλει A προτιθεμένοις U 12 ἀναστρέφῃ U, συναναστραφῇ coni. Mang. 13 ἀπαμφιασάμενος U 13. 14 τὰ ἐσώτατα καταπετάσματα καὶ προκαλύμματα H[2] 14 ἀνημμένῃ A 15 οὕτω U Μωσῆς MAHP 15. 16 παντὸς τοῦ σωματικοῦ U 20. 21 κεχαρμένοις U 21 τοῦτο μὲν οὖν ἀεὶ παρίσταται τὸ θεῖον U, τοῦτον μὲν οὖν τῷ θείῳ ἀεὶ παρίσταται A πνεύματι ex πνεῦμα corr. A 22 δ' U ἀναζεύγνυται HP 23 ὧν] ᾧ U εἴκοσιν U ἐτῶν πεπεραιωκέναι λέγει U 24 ρκ' P

(Deut. 34,7). πῶς οὖν εἰκὸς ἰσοχρονίους εἶναι τοὺς ὑπαιτίους τῷ
πανσόφῳ καὶ προφήτῃ; εἰς μὲν οὖν τὸ παρὸν ἀρκέσει τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι
τὰ ὁμώνυμα οὐ πάντως ἔσθ' ὅμοια, πολλάκις δὲ καὶ ὅλῳ γένει διέζευκται,
καὶ ὅτι τὸ φαῦλον τῷ σπουδαίῳ δύναται μὲν καὶ ἀριθμοὺς καὶ χρόνους
ἔχειν τοὺς ἴσους, ἐπεὶ καὶ δίδυμον εἰσάγεται, ἀπηρτημένας δὲ καὶ μακρὰν
ἀλλήλων διῳκισμένας δυνάμεις. τὸν δὲ ἀκριβῆ λόγον τῶν εἴκοσι καὶ 57
ἑκατὸν ἐτῶν ὑπερθησόμεθα εἰς τὴν τοῦ προφητικοῦ βίου παντὸς ἐξέτασιν,
ὅταν αὐτὸν ἱκανοὶ γενώμεθα μυεῖσθαι, νυνὶ δὲ τὰ ἑξῆς λέγωμεν.

(13.) „Οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις" 58
(Gen. 6,4). ἴσως τις τὰ παρὰ τοῖς ποιηταῖς μεμυθευμένα περὶ τῶν
γιγάντων οἴεται τὸν νομοθέτην αἰνίττεσθαι πλεῖστον ὅσον διεστηκότα τοῦ
μυθοπλαστεῖν καὶ τοῖς ἀληθείας ἴχνεσιν αὐτῆς ἐπιβαίνειν ἀξιοῦντα. παρὸ 59
καὶ εὐδοκίμους καὶ γλαφυρὰς τέχνας, ζωγραφίαν καὶ ἀνδριαντοποιίαν, ἐκ
p. 271 M. τῆς καθ' αὐτὸν πολιτείας | ἐξήλασεν, ὅτι τὴν τοῦ ἀληθοῦς ψευδόμεναι
φύσιν ἀπάτας καὶ σοφίσματα δι' ὀφθαλμῶν ψυχαῖς εὐπαραγώγοις τεχνιτεύουσι. μῦθον μὲν οὖν οὐδένα περὶ γιγάντων εἰσηγεῖται τὸ παράπαν, 60
βούλεται δὲ ἐκεῖνό σοι παραστῆσαι, ὅτι οἱ μὲν γῆς, οἱ δὲ οὐρανοῦ, οἱ
δὲ θεοῦ γεγόνασιν ἄνθρωποι· γῆς μὲν οἱ θηρευτικοὶ τῶν σώματος
ἡδονῶν ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν ἐπιτηδεύοντες αὐτῶν καὶ ποριστὰι τῶν
συντεινόντων εἰς ἑκάστην, οὐρανοῦ δὲ ὅσοι τεχνῖται καὶ ἐπιστήμονες καὶ
φιλομαθεῖς — τὸ γὰρ οὐράνιον τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς (νοῦς δὲ καὶ τῶν κατ'
οὐρανὸν ἕκαστον) τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰς ἄλλας ἅπαξ ἁπάσας ἐπιτηδεύει
τέχνας, παραθήγων καὶ ἀκονῶν ἔτι τε γυμνάζων καὶ συγκροτῶν ἐν τοῖς
νοητοῖς αὐτόν —, θεοῦ δὲ ἄνθρωποι ἱερεῖς καὶ προφῆται, οἵτινες οὐκ 61
ἠξίωσαν πολιτείας τῆς παρὰ τῷ κόσμῳ τυχεῖν καὶ κοσμοπολῖται γενέσθαι,
τὸ δὲ αἰσθητὸν πᾶν ὑπερκύψαντες εἰς τὸν νοητὸν κόσμον μετανέστησαν
κἀκεῖθι ᾤκησαν ἐγγραφέντες ἀφθάρτων ⟨καὶ⟩ ἀσωμάτων ἰδεῶν πολιτείᾳ.
(14.) ὁ γοῦν Ἀβραὰμ μέχρι μὲν διατρίβων ἦν ἐν τῇ Χαλδαίων γῇ τε 62

---

1 ἰσοχρόνους U 2 καὶ om. UHP 3 γένει ὅλῳ HP 4 ὅτι om. HP 5 ἔχοντας ἴσους U 6 τὰς δυνάμεις H², λύσεις U τῶν] τὸν H 6. 7 ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν U παντὸς ἐξέτασιν βίου U πάντως H² 8 αὐτῶν UH¹P λέξομεν U 10 τις] ὅτι AP τὰ om. U τοῖς om. AU 12 καὶ] κἂν U τοῖς MAU: τῆς PH¹, τοῖς τῆς H² παρ' ὃ UH 13 εὐδοκίμους U: οὐ δοκίμους MA, δοκίμους PH¹, τὰς δοκίμους H² 14 ἑαυτὸν U τἀληθοῦς U 16 οὖν UH²: om. ceteri περὶ γιγάντων οὐδένα U 17 δὲ πάντως ἐκεῖνο U 18 θηρευτικοὶ codd.: θηρευταὶ Mang. „ex Mss." (??) 21 τῶν] τὸν A 22 ἑκάστων Turn. ἁπάσας om. U 23 τε] δὲ U 24 αὑτόν H²: αὐτόν ceteri 25 τῆς ἐν κόσμω U 27 καὶ add. Mang. σωμάτων ἰδέαις ὁ U 28 διατρίβων ἦν] διέτριβεν conicio ἦν om. A

καὶ δόξῃ, πρὶν μετονομασθῆναι, καλούμενος Ἀβρὰμ ⟨ἦν⟩ ἄνθρωπος οὐρανοῦ τήν τε μετάρσιον καὶ τὴν αἰθέριον φύσιν ἐρευνῶν καὶ τά τε συμβαίνοντα καὶ τὰς αἰτίας καὶ εἴ τι ἄλλο ὁμοιότροπον φιλοσοφῶν — οὗ χάριν καὶ προσρήσεως οἷς ἐπετήδευσεν ἔτυχεν οἰκείας· Ἀβρὰμ γὰρ ἑρμηνευθεὶς πατήρ ἐστι μετέωρος, ὄνομα τοῦ τὰ μετέωρα καὶ ἐπουράνια περισκοπουμένου πάντα πάντῃ νοῦ πατρός, πατὴρ δὲ τοῦ συγκρίματος ὁ νοῦς ἐστιν
63 ὁ ἄχρις αἰθέρος καὶ ἔτι περαιτέρω μηκυνόμενος —· ὅταν δὲ βελτιωθεὶς μέλλῃ μετονομάζεσθαι, γίνεται ἄνθρωπος θεοῦ κατὰ τὸ χρησθὲν αὐτῷ λόγιον „ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου· εὐαρέστει ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος"
64 (Gen. 17,1). εἰ δ' ὁ τοῦ κόσμου θεὸς καὶ μόνος ὢν θεὸς καὶ αὐτοῦ κατὰ χάριν ἐξαίρετον ἰδίᾳ θεός, ἐξ ἀνάγκης δήπου καὶ αὐτὸς θεοῦ. καλεῖται γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς ἑρμηνευθεὶς Ἀβραάμ, ὁ τοῦ σπουδαίου λογισμός· ἐξειλεγμένος τε γὰρ καὶ κεκαθαρμένος καὶ πατὴρ φωνῆς ᾗ συνηχοῦμεν. ὁ δὲ τοιοῦτος τῷ ἑνὶ μόνῳ προσκεκλήρωται θεῷ, οὗ γινόμενος ὀπαδὸς εὐθύνει τὴν ἀτραπὸν τοῦ παντὸς βίου βασιλικῇ τῷ ὄντι χρώμενος ὁδῷ τῇ τοῦ μόνου βασιλέως καὶ παντοκράτορος,
65 ἐπὶ μηδέτερα ἀποκλίνων καὶ ἐκτρεπόμενος. (15.) οἱ δὲ γῆς παῖδες τὸν νοῦν ἐκβιβάσαντες τοῦ λογίζεσθαι καὶ | μεταλλοιώσαντες εἰς τὴν ἄψυχον p. 272 M.
καὶ ἀκίνητον σαρκῶν φύσιν — „ἐγένοντο γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν", ᾗ φησιν ὁ νομοθέτης (Gen. 2, 24) — τὸ ἄριστον ἐκιβδήλευσαν νόμισμα καὶ τὴν μὲν ἀμείνω καὶ οἰκείαν τάξιν ἔλιπον, πρὸς δὲ τὴν χείρω καὶ
66 ἐναντίαν ηὐτομόλησαν ἄρξαντος τοῦ ἔργου Νεβρώδ· λέγει γὰρ ὁ νομοθέτης, ὅτι „οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς" (Gen. 10, 8), ἑρμηνεύεται δὲ Νεβρὼδ αὐτομόλησις· οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τῇ παναθλίᾳ ψυχῇ μετὰ μηδετέρων στῆναι, ἀλλὰ προσχωρήσασα τοῖς ἐχθροῖς ὅπλα κατὰ τῶν φίλων ἤρατο καὶ φανερῶς ἀνθεστῶσα αὐτοῖς ἐπολέμει. παρὸ καὶ

---

1 πρὶν ἂν H   Ἀβραάμ U   ἦν addidi   2 διερευνῶν HP   4 οἷς] ἧς AU   ἐπετήδευσεν MA: ἐπετήδευεν U, ἐπιτετήδευκε H, ἐπετετήδευκε P   τετύχηκεν HP   Ἀβραὰμ HP, Ἀβραὰμ μὲν U   5 οὐράνια U   6 πάντῃ U: om. ceteri   πατρὸς U: om. ceteri   7 ἄχρι codd.   βελτιωθῇ μέλλει A   8. 9 λόγιον τὸ δὲ ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου· περιπάτει εἰς πρόσωπόν μου καὶ γίνου τέλειος U   9 εὐαρεστήσει A   10 μόνος — καὶ om. U   ὢν MAP: ἦν H, αὖ Mang.   καὶ ante αὐτοῦ om. A   11 θεοῦ MU: θεὸς AHP   12 ἢ χοῦς M   13 καὶ ante πατὴρ om. A   πατρὸς U   14 ἑνὶ μόνῳ U: ἐπιμόνῳ ceteri   15 θεῷ H[2]: θεοῦ MAPH[1], om. U   οὐ γένος ὀπαδὸς U   γενόμενος Turn.   16 χρώμενος τῷ ὄντι HP   μόνου] νοῦ M   18 ἐκβιβάζοντες U   μεταλλοιώσαντες scripsi: μεταλλεύσαντες MHP, μεταλλεύοντες U, μεταβάλλοντες A, αὐτομολήσαντες coni. Mang.
20 ᾗ] οἱ A, ὥς L[1]   21 οἰκείαν καὶ ἀμείνω HP   25 μετὰ ἑτέρων A
26 ἤρξατο H   ἀνθεστῶσ' U   παρ' ὃ A

ἀρχὴν τῷ Νεβρὼδ τῆς βασιλείας ὑπογράφει Βαβυλῶνα, μετάθεσις δὲ καλεῖται Βαβυλών, συγγενὲς αὐτομολίᾳ καὶ ὄνομα ὀνόματι καὶ ἔργον ἔργῳ· παντὸς γὰρ αὐτομολοῦντος προοίμια γνώμης μεταβολὴ καὶ μετάθεσις. ἀκόλουθον ⟨οὖν⟩ ἂν εἴη λέγειν, ὅτι κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσέα ὁ 67
μὲν φαῦλος, ὥσπερ ἄοικος καὶ ἄπολις καὶ ἀνίδρυτος καὶ φυγάς, οὕτως καὶ αὐτόμολος, ὁ δὲ σπουδαῖος βεβαιότατος σύμμαχος. τοσαῦτα εἴς γε τὸ παρὸν ἀρκούντως περὶ τῶν γιγάντων εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ λόγου τρεψώμεθα. ἔστι δὲ ταῦτα·

---

1 τὴν ἀρχὴν Turn. βαβυλὼν HP 2 συγγενὲς scripsi: συγγενὴς codd. ὄνομα om. U 2. 3 ἔργω ἔργον HP 3. 4 πρὸ οὐ μιᾶς γνώμης μεταβολὴν καὶ μετάθεσιν U 4 οὖν addidi Μωσέα MAHP 5 ὥσπερ — φυγάς om. U οὕτως] ὄντως U 6 σπουδαιότατος L εἴς] οἷς A γε om. U 7 ἀρκούντως om. U τῶν om. U 7. 8 αὖθις ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα καιρῷ τῷ δεόντι τρεψώμεθα U 8 ἔστι δὲ ταῦτα om. U subscripsit φίλωνος περὶ γιγάντων U HP addunt: ἀκολούθω (leg. ἀκολουθεῖ) τὸ (τὲ H)· καὶ μετ᾽ ἐκεῖνο [καὶ], φησίν, ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο ex p. 56,1

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΟΤΙ ΑΤΡΕΠΤΟΝ ΤΟ ΘΕΙΟΝ

---

1 (1.) „Καὶ μετ᾽ ἐκεῖνο“ φησίν „ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ ἄγγελοι
τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγέννων αὐτοῖς“
(Gen. 6, 4). οὐκοῦν ἄξιον σκέψασθαι, τίνα ἔχει λόγον τὸ „μετ᾽ ἐκεῖνο“.
ἔστι τοίνυν ἀναφορὰ δεικνύουσά τι τῶν προειρημένων ἐναργέστερον.
2 προείρηται δὲ περὶ θείου πνεύματος, ὃ καταμεῖναι μέχρι τοῦ παντὸς
αἰῶνος ἐν πολυσχιδεῖ καὶ πολυμόρφῳ ψυχῇ σαρκῶν ὄχλον βαρύτατον
ἄχθος ἀνημμένῃ δυσεργότατον εἶπεν εἶναι. μετ᾽ ἐκεῖνο δὴ | τὸ πνεῦμα p. 273 M.
3 οἱ ἄγγελοι πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων εἰσίασιν. ἕως μὲν γὰρ
ἐλλάμπουσι τῇ ψυχῇ καθαραὶ φρονήσεως αὐγαί, δι᾽ ὧν τὸν θεὸν καὶ
τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὁρᾷ ὁ σοφός, οὐδεὶς τῶν ψευδαγγελούντων ἐπεισέρ-
χεται τῷ λογισμῷ, ἀλλ᾽ ἔξω περιρραντηρίων ἅπαντες εἴργονται· ὅταν δὲ
ἀμυδρωθὲν ἐπισκιασθῇ τὸ διανοίας φῶς, οἱ τοῦ σκότους ἑταῖροι παρευη-
μερήσαντες πάθεσι τοῖς κατεαγόσι καὶ τεθηλυμμένοις, ἃς θυγατέρας εἴρη-
4 κεν ἀνθρώπων, συνέρχονται καὶ γεννῶσιν ἑαυτοῖς, οὐ τῷ θεῷ. τὰ μὲν γὰρ
οἰκεῖα τοῦ θεοῦ γεννήματα αἱ ὁλόκληροι ἀρεταί, τὰ δὲ συγγενῆ φαύλων

φίλωνος ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον MAGH, φίλωνος ἰουδαίου ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον λόγος θ′ U, περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον F, τοῦ αὐτοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον P, cf. Prolegomena 2 ἐγέννων MA: ἐγεννῶσαν ceteri αὐτοῖς A: αὑτοῖς ceteri 3 οὐκ ἀνάξιον U 4 διαφορὰ UF ἐναργέστατον P 5 τοῦ om. UF 6 πολυσχεδεῖ UFH^{1}L πολυτρόπῳ coni. Mang. ὄχλον] ὄγκον coni. Mang. 7 εἶπεν A: εἰπεῖν ceteri 9 ἐλλάμπουσι MAH^{2}: ἐκλάμπουσι ceteri 10 ⟨δύναται⟩ ὁρᾶν conicio ὁρᾶν G 12 ἀμβλυθὲν U, ἀμβλυνθὲν F ἐπισκιασθὲν UF ἀμυδρωθῇ ante τὸ add. U ἑταῖροι] spatium in M, om. AG 13 τεθηλυμένοις AUF 15 αἱ] ἀεὶ UF τῶν φαύλων GUFL^{2}

αἱ ἀνάρμοστοι κακίαι. μάθε δ', εἰ θέλεις, ὦ διάνοια, τὸ μὴ ἑαυτῇ
γεννᾶν οἷόν ἐστι παρὰ Ἀβραὰμ τοῦ τελείου, ὃς τὸ ἀγαπητὸν καὶ μόνον
τῆς ψυχῆς ἔγγονον γνήσιον, τῆς αὐτομαθοῦς σοφίας εἰκόνα ἐναργεστάτην,
ἐπίκλησιν Ἰσαάκ, ἀνάγει θεῷ καὶ ἀποδίδωσι μετὰ πάσης εὐθυμίας ἀναγ-
καῖον καὶ ἁρμόττον χαριστήριον συμποδίσας, ὥς φησιν ὁ νόμος (Gen. 22, 2. 9),
τὸ καινουργηθὲν ἱερεῖον, ἤτοι παρ' ὅσον ἐπ' οὐδενὸς θνητοῦ βαίνειν ἅπαξ
ἐπιθειάσας ἠξίου, ἢ παρ' ὅσον ἀνίδρυτον καὶ ἄστατον κατεῖδε τὴν γένε-
σιν, ὅτε τὴν περὶ τὸ ὂν ἀνενδοίαστον ἔγνω βεβαιότητα, ᾗ λέγεται
πεπιστευκέναι (Gen. 15, 6). (2.) τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος 5
Ἄννα, τῆς τοῦ θεοῦ δώρημα σοφίας· ἑρμηνεύεται γὰρ χάρις αὐτῆς.
ἐπειδὴ γὰρ ἐγκύμων ἐγένετο παραδεξαμένη θείας γονὰς καὶ τελεσφόροις
ἐχρήσατο ὠδῖσι, τὸν τεταγμένον ἐν τῇ τοῦ θεοῦ τάξει τρόπον ἀποκυήσασα,
ὃν ἐπεφήμισε Σαμουήλ — καλεῖται δ' ἑρμηνευθεὶς τεταγμένος θεῷ —,
λαβοῦσα ἀνταποδίδωσι τῷ δόντι μηδὲν ἴδιον ἑαυτῆς κρίνουσα ἀγαθόν, ὃ
μὴ χάρις ἐστὶ θεία. λέγει γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν βασιλειῶν αὕτη τὸν 6
τρόπον τοῦτον· „δίδωμί σοι αὐτὸν δοτόν“ (I Reg. 1, 28), ἐν ἴσῳ τῷ
δοτὸν ὄντα, ὥστ' εἶναι „τὸν δεδομένον δίδωμι“, κατὰ τὸ ἱερώτατον
Μωυσέως γράμμα τοῦτο· „τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου
διατηρήσετε προσφέρειν ἐμοί“ (Num. 28, 2.) τίνι γὰρ εὐχαριστητέον 7

---

1 ἐνάρμοστοι H¹P δ'] δὴ conicio τὸ] τῷ ex corr. G,H ἑαυτῇ GUF: αὐτῷ MAPH¹, ἑαυτῷ H² 2 τὸ post ἐστὶ add. UFL² ὃς] ὡς UF 3 ἔκγονον conicio 5 ἁρμόζον A 6 οὐδενὸς ἔτι θνητοῦ UF 7 εὐ-είδρυτον U, ἀίδρυτον F 10 αὐτῆς MAPH¹: αὐτῇ GH², αὐτὴ U, αὕτη F 11 γονὰς θείας UF ταῖς τελεσφόροις GH² 13 ἐπεφήμισε Mang.: ἐφήμισε codd. δὲ MGU 14 κρίνασα AD 14—18 ἀγαθόν. ἔφη γάρ· δοτὸν ὄντα δίδωμι αὐτὸν τῷ δόντι θεῷ κατὰ τὸ ἱερώτατον τοῦ νόμου πρόσταγμα τὸ φάσκον· δῶρά μου D 14 ὃ] ὦ A 15 αὐτῆς G 16 ὄντα post τοῦτον add. G τῷ] τὸν A 17 δοτὸν ὄντα] δοτῶν ῶ (sic) G 18 Μωυσέως U: Μωυσέος GF, Μωσέως MAP, Μωσέος H γράμμα Μωυσ. transpos. UF τὰ δῶρα—ἐμοὶ] τὴν προσφοράν μου ἄρτον μου εἰς πυρόν μου διατηρήσεται τοῦ προσφέρειν ἐμοί (μοι U) UF 19 διατηρήσεται AG, διατηρήσατε D μοι D

---

9. 10 R fol. 91r τοῦ αὐτοῦ: τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος ἄννα. 19—58,5. 14—19 DC fol. 254r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων DR fol. 269v τοῦ αὐτοῦ: τίνι εὐχαριστητέον πλὴν θεῷ — καθαρεύσωμεν ἀδικημάτων. pergunt lin. 14—19: οὕτως ἡ Ἄννα τὸν Σαμουὴλ ἀντιδίδωσι τῷ δόντι — προσφέρειν μοι. 18 sqq. *Origenes, Homilia XXIII 2 in Numeros p. 357 (ad eundem locum):* nemo suum aliquid offert deo, sed quod offert, domini est; et non tam sua quis offert deo quam ipsi quae sua sunt reddit .... a me enim cuncta quae habet humanum genus percipit.

ἄλλῳ πλὴν θεῷ; διὰ τίνων δὲ ὅτι μὴ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δοθέντων;
οὐδὲ γὰρ ἄλλων εὐπορῆσαι δυνατόν. χρεῖος δ' οὐδενὸς ὢν κελεύει
προσφέρειν αὐτῷ τὰ ἑαυτοῦ δι' ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τὸ γένος ἡμῶν
εὐεργεσίας· μελετήσαντες γὰρ εὐχαριστητικῶς ἔχειν καὶ τιμητικῶς αὐτοῦ
καθαρεύσομεν ἀδικημάτων ἐκνιψάμενοι τὰ καταρρυπαίνοντα τὸν βίον ἔν
8 τε λόγοις καὶ ἐννοίαις καὶ ἔργοις. καὶ γὰρ εὔηθες εἰς μὲν τὰ ἱερὰ | μὴ p. 274 M.
ἐξεῖναι βαδίζειν, ὃς ἂν μὴ πρότερον λουσάμενος φαιδρύνηται τὸ σῶμα,
εὔχεσθαι δὲ καὶ θύειν ἐπιχειρεῖν ἔτι κεκηλιδωμένῃ καὶ πεφυρμένῃ
διανοίᾳ. καίτοι τὰ μὲν ἱερὰ λίθων καὶ ξύλων ἀψύχου τῆς ὕλης
πεποίηται, καθ' αὑτὸ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἄψυχον· ἀλλ' ὅμως ὂν
ἄψυχον ἀψύχων οὐ προσάψεται μὴ περιρραντηρίοις καὶ καθαρσίοις ἁγνευ-
τικοῖς χρησάμενον, ὑπομενεῖ δέ τις τῷ θεῷ προσελθεῖν ἀκάθαρτος ὢν
ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ τῷ καθαρωτάτῳ, καὶ ταῦτα μὴ μέλλων μετανοήσειν;
9 ὁ μὲν γὰρ πρὸς τῷ μηδὲν ἐπεξεργάσασθαι κακὸν καὶ τὰ παλαιὰ ἐκνί-
ψασθαι δικαιώσας γεγηθὼς προσίτω, ὁ δ' ἄνευ τούτων δυσκάθαρτος ὢν
ἀφιστάσθω· λήσεται γὰρ οὐδέποτε τὸν τὰ ἐν μυχοῖς τῆς διανοίας
10 ὁρῶντα καὶ τοῖς ἀδύτοις αὐτῆς ἐμπεριπατοῦντα. (3.) τῆς μέντοι θεο-
φιλοῦς ψυχῆς δεῖγμα ἐναργέστατόν ἐστι καὶ τὸ ᾆσμα, ἐν ᾧ περιέχεται
τὸ „στεῖρα ἔτεκεν ἑπτά, ἡ δὲ πολλὴ ἐν τέκνοις ἠσθένησε“ (1 Reg. 2, 5)·
11 καίτοι γε ἑνός ἐστι μήτηρ τοῦ Σαμουὴλ ἡ λέγουσα. πῶς οὖν ἑπτὰ
τετοκέναι φησίν, εἰ μή τι μονάδα ἑβδομάδι τὴν αὐτὴν φυσικώτατα νομί-
ζει, οὐ μόνον ἐν ἀριθμοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἁρμονίᾳ καὶ ἐν
τοῖς τῆς ἐναρέτου λόγοις ψυχῆς; ὁ γὰρ τεταγμένος μόνῳ θεῷ Σαμουήλ,
ἄλλῳ δὲ τὸ παράπαν συνιὼν μηδενί, κατὰ τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα, τὸ

---

1 ὅτι μὴ] ἢ HP, εἰ μὴ D δοθέντων ἡμῖν D 2 χρήζων δὲ οὐδενὸς κελεύει D 3 αὑτῷ M: αὐτῷ ceteri τὰ ἑαυτοῦ D (αὐτοῦ D^c): om. codd. 4 εὐχαριστητικῶς MH¹P,D^c in mg.: εὐχαριστικῶς ceteri D καὶ τιμητικῶς ἔχειν (om. αὐτοῦ) D 5 καθαρεύσομεν F: καθαρεύσωμεν ceteri D 6 ἐννοίαις scripsi (an διανοίαις, διανοήσεσι?): ὀνείδεσι MAGHP, εἴδεσι UF, νοήμασι vel νοήσεσι coni. Cohn νομιζόμενα ante ἱερὰ add. G 7 λουσάμενος πρότερον UF φαιδρύνεται AU 8 δὲ om. U ἔτι om. H¹P, ἐπὶ H² 10 πεποίηται UF: πεποίηνται ceteri κατ' αὐτὸ UF 10. 11 ἀλλ' ὅμως καθιδρυμένον ὂν ἄψυχον UF, mg. L (καθιδρυμένον delevi): om. ceteri 12 ὑπομένει U, ὑπομεῖναι A 13 μετανοῆσειν (superscr. αι) A 14 τῷ] τὸ AU ἐξεργάσασθαι G, εἰργάσθαι F 15 δυσκατόρθωτος PH¹ 16 τὸν om. U 17 αὐτοῖς AHP 18 τὸ] τόδε F 19 ἡ δὲ] καὶ ἡ A 21 εἰ — αὐτήν] ἡ μονὰς ἑβδοματικὴν αὐτὴν UF εἰ μή τι om. A τι M: τὴν G, τις ceteri 21. 22 νομίζοι HP 23 ἐναρέτου] ἐπ' ἀρετῇ A θεῷ μόνῳ H, μόνῳ om. UF 24 συνεῖναι UF

ὄντως ὄν, κεκόσμηται. αὕτη δ' ἡ κατάστασίς ἐστιν ἑβδομάδος, ἀνα- 12
παυομένης ἐν θεῷ ψυχῆς καὶ περὶ μηδὲν τῶν θνητῶν ἔργων ἔτι πονου-
μένης, κατὰ ἀπόλειψιν ἑξάδος, ἣν ἀπένειμε τοῖς τὰ πρωτεῖα λαβεῖν μὴ
δυνηθεῖσι, δευτερείων δ' ἐξ ἀνάγκης μεταποιουμένοις. τὴν μὲν οὖν 13
στεῖραν, οὐ τὴν ἄγονον, ἀλλὰ τὴν στερρὰν καὶ ἔτι σφριγῶσαν, τοὺς διὰ
καρτερίας καὶ ἀνδρείας καὶ ὑπομονῆς ἐπὶ κτήσει τοῦ ἀρίστου διαθλοῦσαν
ἄθλους, ἑβδομάδι τὴν ἰσότιμον μονάδα τίκτειν εἰκὸς ἦν· εὔτοκος γὰρ καὶ
εὔπαις ἡ φύσις. τὴν δὲ πολλὴν ἀσθενεῖν ἐν τέκνοις εἶπεν ἀψευδῶς καὶ 14
σφόδρα ἐναργῶς· ὅταν γὰρ μία οὖσα ψυχὴ πολλὰ ὠδίνῃ τοῦ ἑνὸς ἀπο-
στᾶσα, μυρία κατὰ τὸ εἰκὸς γίνεται, κἄπειτα πλήθει τέκνων ἐξηρτημένων
βαρυνομένη καὶ πιεζομένη — ἔστι δὲ ἠλιτόμηνα καὶ ἀμβλωθρίδια τὰ πλεῖστα
αὐτῶν — ἐξασθενεῖ. τίκτει μὲν γὰρ τὰς πρὸς σχήματα καὶ χρώματα 15
δι' ὀφθαλμῶν ἐπιθυμίας, τίκτει δὲ τὰς πρὸς φωνὰς δι' ὤτων, ἐγκύμων
δ' ἐστὶ καὶ τῶν γαστρὸς καὶ τῶν ὑπ' αὐτήν, ὥστε πολλῶν ἐκκρεμαμέ-
νων ἐγγόνων βαρύτατον ἄχθος φέρουσα παρίεται καὶ χεῖρας ὑπ' ἀσθε-
νείας καθεῖσα ἀπολέγεται. τοῦτον μὲν δὴ τὸν τρόπον ἡττῆσθαι συμ-
βαίνει πᾶσιν, ὅσοι φθαρτοῖς ἑαυτοῖς φθαρτὰ γεννῶσιν. (4.) ἔνιοι δ' 16
p. 275 M. | οὐχ ἧτταν μόνον ἀλλὰ καὶ θάνατον ὑπὸ φιλαυτίας ἀνεδέξαντο. ὁ γοῦν
Αὐνάν, „αἰσθόμενος ὅτι οὐκ αὐτῷ ἔσται τὸ σπέρμα" (Gen. 38, 9), οὐ
πρότερον ἐπαύσατο τὸ λογικόν, ὅπερ ἄριστον τῶν ὄντων γένος ἐστί,
διαφθείρων ἢ καὶ αὐτὸς ἀνεδέξατο φθορὰν παντελῆ, σφόδρα ὀρθῶς καὶ
προσηκόντως· εἰ γὰρ ἅπαντα πράξουσί τινες αὑτῶν ἕνεκα, μὴ γονέων 17
τιμῆς, μὴ παίδων εὐκοσμίας, μὴ σωτηρίας πατρίδος, μὴ νόμων φυλακῆς,
μὴ ἐθῶν βεβαιότητος, μὴ ἰδίων μὴ κοινῶν ἐπανορθώσεως, μὴ ἱερῶν
ἁγιστείας, μὴ τῆς πρὸς θεὸν εὐσεβείας ἐπιστρεφόμενοι, κακοδαιμονήσου-

---

1 δ' ἡ] δὴ AG 1. 2 ἀναπαυσομένης F 2 ψυχῆς om. G 2. 3 μεταποιουμένης A 7 ἄθλους om. AG, ἄθλου M ἑβδομάδι MH^1P: ἑβδομάδα $AGUFH^2$ τὴν] τὸν H μονάδα $MAGPH^1$: μονάδι UFH^2 ἦν] ὢν H εὔτοκος MAGUF: εὔτεκνος HP γὰρ om. HP 9 σφόδρα om. UF πολλῇ A ὠδίνει UF 10 γίγνεται UF κἀπὶ τὰ πλήθη A 11 εἰλητόμηνα H^1P καὶ] ἢ F δ' post πλεῖστα add. UF 12 ἐξασθενεῖν A τὰς UF: τὰ ceteri προσχήματα MAGP πρὸς χρώματα καὶ σχήματα UF 13 τὰς] τὰ H προσφωνὰς AGF 14 καὶ τῶν om. UF αὐτὴν UFHP: αὐτῆς MAG 15 ἐκγόνων conicio παρείεται G, παρεῖται H^2 17 ἑαυτῷ G 18 ἧτταν UFH^2: ἧττον ceteri ὑπὸ G: ὑπὲρ ceteri 19 Αὐνὰν MG: Αὖναν A, Ἄνναν PH^1, κατ' Ἄνναν H^2, ἀν ων text. U (corr. in mg.), ὢν ἂν F ἀναισθόμενος U, corr. in mg. οὐχ αὐτῷ H^2 τὸ om. UF 20 ὄντων] φύντων G ἐστὶ γένος UF 21 ἂν ἐδέξατο H^2 22 πράξουσι FP: πράξωσι ceteri αὑτῶν H^2: αὐτῶν ceteri 24 ἐθνῶν GUFH μὴ ante κοινῶν om. A 25 ἁγιστείας UF, ἁγιστίας HP, ἀγιστίας A

18 σιν. ἑνὸς γὰρ ὧν εἶπον χάριν ἀντικαταλλάξασθαι καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν εὐ-
κλεές, οἱ δ' ἄρα καὶ ἀθρόων τῶν οὕτω περιμαχήτων φασίν, εἰ μή τινα
ἡδονὴν μέλλοι περιποιεῖν, κατολιγωρήσειν. τοιγάρτοι πονηρὰν εἰσήγησιν
ὁ ἀδέκαστος θεὸς ἐκφύλου δόγματος, ἐπίκλησιν Αὐνάν, ἐκποδὼν ἀνελεῖ.
19 παραιτητέοι δὴ πάντες οἱ γεννῶντες αὑτοῖς, τὸ δ' ἐστὶν ὅσοι τὸ ἴδιον
λυσιτελὲς μόνον θηρώμενοι τῶν ἄλλων ὑπερορῶσιν, ὥσπερ αὑτοῖς μόνοις
φύντες, οὐχὶ δὲ μυρίοις ἄλλοις, πατρί, μητρί, γυναικί, τέκνοις, πατρίδι,
ἀνθρώπων γένει, εἰ δὲ δεῖ προελθόντας τι περαιτέρω φάναι, οὐρανῷ, γῇ,
τῷ παντὶ κόσμῳ, ἐπιστήμαις, ἀρεταῖς, τῷ πατρὶ καὶ ἡγεμόνι τῶν συμ-
πάντων· ὧν ἑκάστῳ κατὰ δύναμιν ἀπονεμητέον τὸ ἁρμόττον μὴ τὰ
πάντα προσθήκην ἑαυτοῦ, ἑαυτὸν δὲ τῶν πάντων νομίζοντα.
20 (5.) Τούτων μὲν δὴ ἅλις, τὰ δ' ἀκόλουθα τῷ λόγῳ συνυφήνωμεν. „ἰδὼν“
οὖν φησι „κύριος ὁ θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ
τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιμελῶς τὰ πονηρὰ πάσας
τὰς ἡμέρας, ἐνεθυμήθη ὁ θεός, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
διενοήθη. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα ἀπὸ
21 προσώπου τῆς γῆς“ (Gen. 6,5—7). ἴσως τινὲς τῶν ἀνεξετάστων ὑποτο-
πήσουσι τὸν νομοθέτην αἰνίττεσθαι, ὅτι ἐπὶ τῇ γενέσει τῶν ἀνθρώπων
ὁ δημιουργὸς μετέγνω κατιδὼν τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν, ἧς χάριν αἰτίας
ἐβουλήθη σύμπαν διαφθεῖραι τὸ γένος. ἀλλ' ἴστωσαν ὅτι ταῦτα δοξά-
ζοντες ἐπελαφρίζουσι καὶ ἐπικουφίζουσι τὰ τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἁμαρ-
22 τήματα δι' ὑπερβολὴν τῆς περὶ αὐτοὺς ἀθεότητος. τί γὰρ ἂν ἀσέβημα

1 αὐτὸ τὸ] ἀπὸ τοῦ A 1. 2 εὐκλεεῖς FL^{2} 2 ἀθρόον A 2. 3 τι ἡδονὴν A, τινι ἡδονῇ UF 3 μέλλει A κατολιγωρήσειν GH^{2}: κατολιγώρησιν F, κατ' ὀλιγώρησιν U, κατολιγωρήσουσι PH^{1}, κατολιγωρήσωσι MA 4 ἐκφαύλου AUF Αὐνάν MG: Αὔναν AP, Ἄνναν H, ὧ ἂν UF ἐκποδὼν ἀνελεῖ scripsi: ἐκποδὼν ἀνέλῃ (ἀνέλη) UF, ἐκποδών. ἀμέλει MAGH^{1}P, ἐκποδὼν ποιεῖ. ἀμέλει H^{2}, ἐκποδὼν ποιεῖ L
5 αὑτοῖς MH^{2}: αὐτοῖς AH^{1}P, ἑαυτοῖς GUF 6 αὑτοῖς MH^{2}: αὐτοῖς ceteri
7 πατρίδι om. H 8 προελθόντι περαιτέρω UF, προελθόντα conicio 10 ὧν ἐν ἑκάστῳ F 11 ἑαυτὸν UFH^{2}: σεαυτὸν ceteri 12 μὲν] δὲ A 13 ἐπλήσθηναν D^{R}
14 διενοεῖτο GUF καρδίᾳ αὐτοῦ D τὰ] ἐπὶ τὰ FD 15 γὰρ ante ὁ add. UF ὁ θεὸς om. UFD 16 ἔπλασα UF ἀπὸ] πρὸ F 17 γῆς] χθονός UF τινὸς A ἀνεξετάστων] ἐναγεστάτων FL^{2} 19 κατέγνω HL^{1}
αἰτίας fort. del. 20 ἠβουλήθη UFD διαφθεῖραι σύμπαν D 20. 21 δόξαν-τες G 21 ἐπελαφρύνουσι D^{R} 22 αὐτὸν D

12—61,1 D^{C} fol. 220^{v} τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων D^{R} fol. 206^{r} τοῦ αὐτοῦ: εἰδώς, φησίν, ὁ θεὸς — τὸν ἄτρεπτον τρέπεσθαι. pergunt p. 61,21

p. 276 M. μεῖζον γένοιτο τοῦ ὑπολαμβάνειν τὸν ἄτρεπτον τρέπεσθαι; καίτοι | τινῶν
ἀξιούντων μηδὲ πάντας ἀνθρώπους ταῖς γνώμαις ἐπαμφοτερίζειν· τοὺς
γὰρ ἀδόλως καὶ καθαρῶς φιλοσοφήσαντας μέγιστον ἐκ τῆς ἐπιστήμης
ἀγαθὸν εὕρασθαι τὸ μὴ τοῖς πράγμασι συμμεταβάλλειν, ἀλλὰ μετὰ
στερρότητος ἀκλινοῦς καὶ παγίου βεβαιότητος ἅπασι τοῖς ἁρμόττουσιν
ἐγχειρεῖν. (6.) ἀρέσκει δὲ καὶ τῷ νομοθέτῃ τὸν τέλειον ἠρεμίας ἐφίε- 23
σθαι· τὸ γὰρ εἰρημένον τῷ σοφῷ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ „σὺ δὲ αὐτοῦ
στῆθι μετ' ἐμοῦ" (Deut. 5, 31) τὸ ἀκλινὲς καὶ ἀρρεπὲς τῆς γνώμης καὶ
ἱδρυμένον πάντῃ σαφέστατα παρίστησι. τῷ γὰρ ὄντι θαυμάσιον, ὥσπερ 24
τινὰ λύραν τὴν ψυχὴν μουσικῶς ἁρμοσάμενον οὐκ ὀξέσι καὶ βαρέσι τοῖς
φθόγγοις, ἀλλ' ἐπιστήμῃ μὲν τῶν ἐναντίων, χρήσει δὲ τῶν ἀμεινόνων,
μήτε ἐπιτεῖναι προσυπερβάλλοντα μήτε ἀνεῖναι μαλθάξαντα τὴν ἀρετῶν
καὶ τῶν φύσει καλῶν ἁρμονίαν, δι' ἴσου δ' αὐτὴν φυλάξαντα κροτεῖν
καὶ ἐπιψάλλειν ἐμμελῶς. ὄργανον γὰρ τελεώτατον ὑπὸ φύσεως δημιουρ- 25
γηθὲν ἀρχέτυπον τῶν χειροκμήτων τοῦτό γε· ὅπερ εἰ καλῶς ἁρμοσθείη,
τὴν πασῶν ἀρίστην συμφωνίαν ἀπεργάσεται, ἥτις οὐκ ἐν κλάσει καὶ
τόνοις ἐμμελοῦς φωνῆς, ἀλλ' ἐν ὁμολογίᾳ τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων
ἔχει τὸ τέλος. ὅπου γοῦν ἀνθρώπων ψυχὴ τὸν πολὺν κλύδωνα καὶ 26
σάλον, ὃν καταρραγὲν σφοδρὸν πνεῦμα τὸ κακίας αἰφνίδιον ἤγειρεν, ἐπι-
στήμης καὶ σοφίας αὔραις ἀποτίθεται καὶ τὸ κυμαῖνον καὶ παρῳδηκὸς
ὑφεῖσα νηνέμῳ εὐδίᾳ χρωμένῃ γαληνιάζει, εἶτ' ἐνδοιάζεις, ὅτι ὁ ἄφθαρ-

---

1 γένοιτο GUFH²D: ἐγένετο MAPH¹ τὸν] τὸ UH καίτοι] καί τι P², καί H¹P¹ τί τῶν AP² 2 μηδὲ UF: μηδὲν AGHP, μὴ M πάντας MUF: ὄντας ceteri 2. 3 ἐπαμφοτερίζειν — ἐκ τῆς add. in mg. H²P² 4 εὑρέσθαι PH¹ 5 ἁρμόζουσιν GH² 6 τῆς ἠρεμίας P 9 τοῦτο γὰρ τὸ θαυμάσιον G θαυμαστὸν UF 10 μουσικῶς τὴν ψυχὴν UF 11 μὲν τὰ τῶν A ⟨ἀγαθῶν καὶ⟩ τῶν ἐναντίων coni. Mang. 12 προσύπερβάλλοντα UH²: πρὸς ὑπερβάλλοντα ceteri 13 φύσει καλῶν] φυσικῶν UF διείδουσι δ' αὐτὴν UF κρούειν GUF 14 ἐπιψαύειν mg. H² ὀργάνων UF γὰρ καὶ τελεώτατον AGUF 15 χειροκμήτων UF: χειροτμήτων ceteri ὅπερ εἰ] οὐ U, εἰ F 16 ἐν κλάσει MHP: ἐγκαλέσει U, ἐν κάλλεσι F, ἐναλάσσει AG, ἐν κράσει coni. Mang. 18 γοῦν] τοινυν G ἀνθρώπου H² πολυκλύδωνα U 19. 20 ἐπιστήμης GH²: ἐπιστῆμαι P, ἐπιστήμαις ceteri 20 σοφίαις AU 21 ὑφιεῖσα A, ὑφεὶς GU ἀνηνέμω G εἶτ' om. GH², εἴτε A ὅτι M, mg. P²: ὅτι εἰ A, εἰ ceteri ὁ om. F

21—62,5 ibid.: ὁ γὰρ ἄφθαρτος — συμβαίνειν ἀνάγκη. ὁ δὲ θεὸς οὐκ ἀψίκορος (p. 62,8). ὡς ἐν αὐγῇ γὰρ αὐτῷ καθαρᾷ (καθαρὰ D^R) πάντα (καὶ add. D^R) ἀρίδηλα (p. 62,13. 14). D^C pergit p. 63,15.

τος καὶ μακάριος καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ αὐτῆς τελειότητος καὶ εὐ-
δαιμονίας ἀνημμένος τὸ κράτος οὐ χρῆται γνώμης μεταβολῇ, μένει
27 δὲ ἐφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐβουλεύσατο οὐδὲν αὐτῶν μετατιθείς; ἀνθρώ-
ποις μὲν οὖν τὸ εὐμετάβολον ἢ διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἢ διὰ τὴν ἐκτὸς
ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη· οἷον οὕτως φίλους ἑλόμενοι πολλάκις
καὶ βραχύν τινα αὐτοῖς συνδιατρίψαντες χρόνον, οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες
ἀπεστράφημεν, ὡς εἰς ἐχθρῶν ἢ ἀγνοουμένων γοῦν τάξιν ἐμβιβάσαι.
28 τοῦτο τὸ ἔργον κούφην εὐχέρειαν ἡμῶν αὐτῶν ἐλέγχει τὰς ἐξ ἀρχῆς
ὑποθέσεις ἀδυνατούντων κραταιῶς διαφυλάττειν· ὁ δὲ θεὸς οὐχ ἀψίκορος.
καὶ μὴν ἔστιν ὅτε διανοούμεθα μὲν ἐπιμένειν κριτηρίοις τοῖς αὐτοῖς, οἱ
δὲ προσελθόντες οὐκ ἔμειναν ἐν ὁμοίῳ, ὥστ' ἐξ ἀνάγκης καὶ αἱ ἡμέτε-
29 ραι γνῶμαι συμμετέβαλον. προϊδέσθαι γὰρ ἢ μελλόντων πραγμάτων
συντυχίας ἢ γνώμας ἑτέρων ἄνθρωπον ὄντα ἀμήχανον, τῷ δὲ θεῷ ὡς
ἐν αὐγῇ καθαρᾷ πάντα ἀρίδηλα. καὶ γὰρ ἄχρι τῶν ψυχῆς μυχῶν
| φθάσας, ἃ τοῖς ἄλλοις ἐστὶν ἀόρατα τηλαυγῶς πέφυκε καθορᾶν, καὶ p. 277 M.
προμηθείᾳ καὶ προνοίᾳ χρώμενος, οἰκείαις ἀρεταῖς, οὐδὲν ἀπελευθεριάζειν
καὶ ἔξω τῆς ἑαυτοῦ καταλήψεως βαίνειν ἐᾷ· ἐπειδήπερ οὐδ' ἡ τῶν
μελλόντων ἀδηλότης αὐτῷ συμβατή· οὔτε γὰρ ἄδηλον οὔτε μέλλον οὐδὲν
30 θεῷ. δῆλον μὲν οὖν, ὅτι καὶ τῶν γεννηθέντων τὸν φυτεύσαντα καὶ
τῶν δημιουργηθέντων τὸν τεχνίτην καὶ τὸν ἐπίτροπον τῶν ἐπιτροπευμέ-
νων ἐπιστήμονα [ἀναγκαῖον] εἶναι δεῖ. ὁ δὲ θεὸς πατὴρ καὶ τεχνίτης

---

1 τελειότητος καὶ om. GUFD 2 ἀνημμένος] ἀνειμένος D^{C}, ἀνειληφὼς D^{R} μένων U 3 ἐφ' οἷς D μεταθεὶς D 4. 5 εὐμετάβλητον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα D 4 τὴν ⟨τῶν⟩ conicio 6 καὶ] εἰ καὶ F 6 διατρίψαντες D ἐγκαλεῖν UFD: ἐπικαλεῖν MAGPH^{1} (prius ἐπιβαλεῖν P), ἐπεγκαλεῖν H^{2} 7 ὡς] ὥστ' Turn. γοῦν om. H 9 οὐχ ἀψίκορος UF: οὐκ ἀψίκορος ceteri D 10 μὲν om. U ἐπιβαίνειν P^{1}H^{1} 11 αἱ om. G 14. 15 ὡς ἐναγῆ U 14 αὐγῇ πάντα καθαρά, πάντα ἀρίδηλα D^{R} fol. 51 τῶν] τῶν τῆς D 15 ἄλλοις] ὀφθαλμοῖς D^{R} 16 οἰκείαις] πυκναῖς D οὐδὲν] αὐτοῦ D^{R}, αὐτὰ D^{C} 17 βαίνειν οὐκ ἐᾷ D οὐδὲ ἡ D, οὐ δὴ A τῶν UFD: om. ceteri 18 συμβατεῖ PH^{1}, συμβατῆς A, συμβατικὴ D 18. 19 οὐδὲν θεῷ MD^{C}: οὐδέν ἐστι θεῷ UF, ἐστὶ θεῷ (om. οὐδὲν) AH^{1}P, ἐστὶ θεῷ οὐδέν GH^{2}, θεῷ οὐδέν D^{R} οὖν] οὖν δι G^{2} in ras. 20 ἐπιστρατευομένων A 21 ἐπιστήμην F ἀναγκαῖον seclusi δεῖ secl. Cohn θεὸς UFE: om. ceteri

---

3—7 D^{R} fol. 125^{r} τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητουμένων: ἀνθρώποις τὸ εὐμετάβλητον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη· οὕτω γοῦν φίλους — ἀπεστράφημεν ὡσεὶ ἐχθροί. 13—18 D^{R} fol. 51^{r} D^{C} fol. 34^{r}: τῷ θεῷ ὡς ἐν αὐγῇ — οὐδὲν θεῷ. 21—63,13 ὁ γὰρ δὴ θεὸς καὶ πατὴρ — ὑφέστηκεν exstant in Epitome Περὶ κόσμου (= E) cap. 7, Mang. II p. 608,40—609,9.

καὶ ἐπίτροπος τῶν ἐν οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι. καὶ
μὴν τά γε μέλλοντα συσκιάζεται ὑπὸ τοῦ αὖθις χρόνου, τοτὲ μὲν βραχεῖ,
τοτὲ δὲ μακρῷ διαστήματι. δημιουργὸς δὲ καὶ χρόνου θεός· καὶ γὰρ τοῦ 31
πατρὸς αὐτοῦ πατήρ — πατὴρ δὲ χρόνου κόσμος — τὴν κίνησιν αὑτοῦ
γένεσιν ἀποφήνας ἐκείνου· ὥστε υἱωνοῦ τάξιν ἔχειν πρὸς θεὸν τὸν χρόνον.
ὁ μὲν γὰρ κόσμος οὗτος νεώτερος υἱὸς θεοῦ, ἅτε αἰσθητὸς ὤν· τὸν γὰρ
πρεσβύτερον [οὐδένα εἶπε] — νοητὸς δ' ἐκεῖνος — πρεσβείων ἀξιώσας παρ'
ἑαυτῷ καταμένειν διενοήθη. οὗτος οὖν ὁ νεώτερος υἱὸς ὁ αἰσθητὸς 32
κινηθεὶς τὴν χρόνου φύσιν ἀναλάμψαι καὶ ἀνασχεῖν ἐποίησεν· ὥστε
οὐδὲν παρὰ θεῷ μέλλον τῷ καὶ τὰ τῶν χρόνων ὑπηγμένῳ πέρατα. καὶ
γὰρ οὐ χρόνος, ἀλλὰ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ χρόνου καὶ παράδειγμα αἰὼν ὁ
βίος ἐστὶν αὐτοῦ· ἐν αἰῶνι δὲ οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν οὔτε μέλλει,
ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν.

(7.) Ἱκανῶς οὖν διειλεγμένοι περὶ τοῦ μὴ χρῆσθαι μετανοίᾳ τὸ 33
ὂν ἀκολούθως ἀποδώσομεν, τί ἐστι τὸ „ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς ὅτι ἐποίησε
τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διενοήθη“ (Gen. 6,6). ἔννοιαν καὶ δια- 34
νόησιν, τὴν μὲν ἐναποκειμένην οὖσαν νόησιν, τὴν δὲ νοήσεως διέξοδον,
βεβαιοτάτας δυνάμεις ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων κληρωσάμενος καὶ χρώμενος
ἀεὶ ταύταις τὰ ἔργα ἑαυτοῦ καταθεᾶται. τὰ μὲν δὴ μὴ λείποντα τὴν
τάξιν τῆς πειθαρχίας ἕνεκα ἐπαινεῖ, τὰ δὲ μεθιστάμενα τῇ κατὰ λιπο-

---

2 βραχὺ H   3 ὁ θεός GUFE   4 κόσμος χρόνου UFE   τὴν αὐτοῦ κίνησιν E   ἑαυτοῦ G, αὐτοῦ H^{2}, αὐτὴν P   5 ὥστε υἱωνοῦ — ἐποίησεν om. E   6 γὰρ post τὸν] δὲ L   7 τούτου ante οὐδένα add. HP   οὐδένα εἶπε seclusi   οὐδένα] ἰδέαν coni. Mang.   δ' ante ἀξιώσας add. H^{2} ἀξιωθεὶς U   8 καταμένει F   alterum ὁ om. G   9 κίνησιν τοῦ χρόνου F   ἀνίσχειν UF   ὥστ' P   10 τῷ θεῷ G   μᾶλλον G^{1} τῷ καὶ] τῶν κατὰ G, τῷ κατὰ FL^{2} τῶ χρόνω H^{1}P, τὸν χρόνον F   ὑπηγμένω UFH^{2}: ὑπηγμένα MAH^{1}P, om. G   περάτων G^{2} 11 οὐ] ὁ P   αἰών Turn.: δι' ὧν codd.   11. 12 δι' ὧν — αὐτῶν om. E   12 αὐτῶν ἐστιν U   αὐτοῦ Mang.: αὐτῶν codd.   14 διαλεχθέντες UF   14. 15 μετανοία τῶν ἀκολούθων μεταδώσομεν UF   15 ἔστιν ὅτι ἐνεθυμήθη UF   16 ἐπὶ τῆς γῆς G^{2}UFD: ἀπὸ τῆς γῆς G^{1}, om. MAHP   17 ἀποκειμένην UF   18 βεβαιοτάτας UF: βεβαιότητα τὰς MGPH^{1}D, βεβαιοτάτην τὰς AH^{2} ὁ] γὰρ ὁ D   καὶ χρώμενος om. D   19 αὐτοῦ UFD   τὰ] καὶ τὰ D   μὴ om. U   λείποντα MAGPD: λιπόντα UFH   19 τὴν om. D   20 θεαρχίας D   ἕνεκα om. D   20. 21 λειποτακτῶν codd.

---

11 cf. Platonis Timaeum p. 37 D
15—64,1 DC (cf. ad p. 61,21): τί οὖν ἐστι τὸ ἐνεθυμήθη — μετέρχεται δίκη.

35 τακτῶν ὡρισμένη μετέρχεται δίκη. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν ἐνεδήσατο
ἕξει, τὰ δὲ φύσει, τὰ δὲ ψυχῇ, τὰ δὲ λογικῇ ψυχῇ. λίθων μὲν οὖν καὶ
ξύλων, ἃ δὴ τῆς συμφυΐας ἀπέσπασται, δεσμὸν κραταιότατον ἕξιν
| εἰργάζετο· ἡ δέ ἐστι πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό· ἄρχεται μὲν γὰρ p. 278 M.
ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα τείνεσθαι, ψαῦσαν δὲ ἄκρας ἐπιφανείας
ἀνακάμπτει πάλιν, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀφίκηται τόπον, ἀφ' οὗ τὸ
36 πρῶτον ὡρμήθη· ἕξεως ὁ συνεχὴς οὗτος δίαυλος ἄφθαρτος, ὃν οἱ
δρομεῖς ἀπομιμούμενοι ταῖς τριετηρίσιν ἐν τοῖς ἀνθρώπων ἁπάντων
κοινοῖς θεάτροις ὡς μέγα δὴ καὶ λαμπρὸν καὶ περιμάχητον ἔργον ἐπι-
37 δείκνυνται. (8.) τὴν δὲ φύσιν ἀπένειμε τοῖς φυτοῖς κερασάμενος αὐτὴν
ἐκ πλείστων δυνάμεων, θρεπτικῆς τε καὶ μεταβλητικῆς καὶ αὐξητικῆς.
καὶ γὰρ τρέφεται τροφῆς ὄντα χρεῖα, τεκμήριον δέ· τὰ μὴ ἀρδόμενα
φθίνει καὶ ἀφαυαίνεται, ὥσπερ αὖ τὰ ποτιζόμενα ἐμφανῶς αὔξεται· τὰ
γὰρ τέως διὰ βραχύτητα χαμαίζηλα ἐξαίφνης ἀναδραμόντα ἔρνη γίνεται
38 περιμηκέστατα. τί χρὴ λέγειν περὶ μεταβολῆς αὐτῶν; ταῖς μὲν γὰρ
χειμεριναῖς τροπαῖς τὰ πέταλα μαρανθέντα εἰς τοὔδαφος χεῖται, οἵ τε
ἐν ταῖς κληματίσι λεγόμενοι πρὸς τῶν γεωπόνων ὀφθαλμοὶ καθάπερ ἐν
τοῖς ζῴοις καταμύουσι, τά τε πρὸς τὰς ἐκφύσεις στόμια πάντα ἔσφιγκται
τῆς φύσεως εἴσω τότε συνειλημμένης καὶ ἡσυχαζούσης, ἵνα διαπνεύσασα
οἷά τις ἀθλητὴς προηγωνισμένος καὶ συλλεξαμένη τὴν ἰδίαν ἰσχὺν πρὸς
39 τοὺς ἐθάδας ἄθλους ἐξ ὑπαρχῆς ἀπαντᾷ. γίνεται δὲ τοῦτο ταῖς ἐαριναῖς
καὶ κατὰ θέρος ὥραις· ὥσπερ γὰρ ἐκ βαθέος ὕπνου περιαναστᾶσα τούς

---

1 ἐνεδύσατο AH, ἐνεδύσαντο E 2 ἕξιν UE φύσιν UE ψυχὴν E δὲ καὶ λογικῇ UF λογικὴν ψυχὴν E λίθον MH^{1}P 3 ξύλον MH^{2}P τῇ συμφυΐα A, τῆς συμφωνίας b 4 εἰργάσατο HPE ἡ] εἰ A 7 ante ἕξεως add. φυτῶν δυνάμεις τρεῖς, θρεπτική, αὐξητική, μεταβλητική MAGHP δίαυλος] διάβολος U 7—10 ἄφθαρτος—δείκνυνται om. E 8 μιμούμενοι UF 8. 9 τοῖς ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης θεάτροις conicio 8 ἀνθρώποις οἱ πάντων UF κοινοῖς ἁπάντων G 10 κερασάμενοι A 11 θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς E, καὶ αὐξητικῆς om. UF 12 χρείας A post δὲ add. ὅτι H^2 13 καὶ] καὶ μὴν A ἀφαυαίνεται—ποτιζόμενα om. A ὥσπερ—ποτιζόμενα om. UF, qui καὶ μὴν addunt (καὶ μὴν καὶ F^2) αὐτὰ GHP ποτιζόμενα] spat. 8 litt. M 14 τέως om. U βραδυτῆτα G ἔρνη om. A 15 τί om. G τί—αὐτῶν om. UF 16 χεῖται M: κεῖται AGFHP, κεῖνται U 17 γεηπόνων ὀφθαλμῶν A 18 φύσεις G ἐσφράγισται L^2 19 συνειλεγμένης G 22 βάθους G

1—11 exstant in E cap. 4, Mang. II 606,10—23: ἀλλ' ἐπαναλαβόντες τὸν λόγον σαφηνείας χάριν εἴπωμεν ὅτι τῶν σωμάτων τὰ μὲν—θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς. pergit E p. 65,9

τε ὀφθαλμοὺς διοίγνυσι τά τε μεμυκότα τῶν στομίων ἀναστείλασα εὐρύνει.
ὧν δ᾽ ἐστὶν ἐγκύμων πάντα ἀποτίκτει, πέταλα καὶ κληματίδας, ἕλικας,
οἴναρα, καρπὸν ἐπὶ πᾶσιν· εἶθ᾽ ὅταν τελεσθῇ, παρέχεται τὰς τροφὰς οἷα
μήτηρ τῷ γενομένῳ διά τινων ἀφανῶν πόρων, οἳ τοῖς ἐν γυναιξὶ μαστοῖς
ἀναλογοῦσι, καὶ οὐ πρότερον παύεται τρέφουσα ἢ τὸν καρπὸν τελεσ-
φορηθῆναι· τελεσφορεῖται δὲ ὁ πεπανθεὶς ἄκρως, ἡνίκα, κἂν μηδεὶς 40
δρέπηται, τῆς συμφυΐας αὐτὸς ἐπείγεται διαζεύγνυσθαι ἅτε μηκέτι
τροφῶν τῶν ἀπὸ τῆς τεκούσης δεόμενος, ἱκανὸς δ᾽ ὤν, εἰ χώρας
ἀγαθῆς ἐπιλάχοι, σπείρειν καὶ γεννᾶν ὅμοια τοῖς φυτεύσασι. (9.) ψυχὴν 41
δὲ φύσεως τρισὶ διαλλάττουσαν ὁ ποιῶν ἐποίει, αἰσθήσει, φαντασίᾳ, ὁρμῇ·
τὰ μὲν γὰρ φυτὰ ἀόρμητα, ἀφάνταστα, αἰσθήσεως ἀμέτοχα, τῶν δὲ ζῴων
ἕκαστον ἀθρόων μετέχει τῶν εἰρημένων. αἴσθησις μὲν οὖν, ὡς αὐτό 42
που δηλοῖ τοὔνομα, εἴσθεσίς τις οὖσα τὰ φανέντα ἐπεισφέρει τῷ νῷ·
τούτῳ γάρ, ἐπειδὴ μέγιστόν ἐστι ταμεῖον καὶ πανδεχές, πάνθ᾽ ὅσα δι᾽
ὁράσεως καὶ ἀκοῆς καὶ τῶν ἄλλων αἰσθητικῶν ὀργάνων ἐντίθεται καὶ
p. 279 M. ἐναποθησαυρίζεται. φαντασία δέ ἐστι τύπωσις | ἐν ψυχῇ· ὧν γὰρ εἰσήγαγεν 43
ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων, ὥσπερ δακτύλιός τις ἢ σφραγὶς ἐναπεμάξατο τὸν
οἰκεῖον χαρακτῆρα· κηρῷ δὲ ἐοικὼς ὁ νοῦς τὸ ἐκμαγεῖον δεξάμενος
ἄκρως παρ᾽ ἑαυτῷ φυλάττει, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος μνήμης τὸν τύπον

---

1 ἀνατείλασα G 2 καὶ fort. del. 3 οἴναρα Turn.: οἷον ἄρα codd. post τελεσθῇ add. οἷον ἄρα AGUF 4 γεννωμένῳ A τοῖς] ταῖς AG μαζοῖς G 6 δὲ ante κἂν add. AUF 8 δὲ G 9 φύσασι H² post φυτεύσασι add. σπεύδει G² 10 φαντασία, αἰσθήσει UF 11 τὰ μὲν δὴ φυτὰ τούτων ἀμέτοχα E μὲν—ἀόρμητα om. AG γὰρ om. UF 12 ἀθρόων MGF: ἀθρόον AUHPE 12. 13 αὐτὸ δήπου UFNE 13 εἴσθεσίς τις οὖσα om. D ἐπιφέρει D 14 τοῦτο AGU, τούτων D 14—16 τούτῳ—ἐναποθησαυρίζεται om. E 14 ταμιεῖον D 14. 15 ταμιεῖον καὶ ἄλλων αἰσθητικῶν ὀργάνων καὶ πανδεχές· πάντα ὅσα δι᾽ ὁράσεως καὶ ἀκοῆς καὶ ὧν προειρήκαμεν αἰσθητικῶν ὀργάνων D^R ταμεῖον πᾶν δέχεται πάθος ἃ δι᾽ ὁράσεως UFN 14 πάντα ὅσα D 15 καὶ ante τῶν om. A τῶν om. D 16 ἀποθησαυρίζεται UFND^R δ᾽ ἐστι UFN ἐστὶ om. E post ψυχῇ add. οἱονεὶ φαοστασία τις οὖσα E ὧν scripsi: ἣν MHP, τὴν A, ἓν G, ἃ UFNED 17 τις ἐσφράγισε καὶ ἀπεμάξατο οἰκεῖον D 18. 19 χαρακτῆρα, ἢ (ἣ b) τὸ ἐκμαγεῖον φυλάττει παρ᾽ ἑαυτῇ, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος τῇ μνήμῃ τὸν τύπον (τὸν τύπον τῇ μνήμῃ b) E 18 ἔοικεν D τὸ γὰρ ἐκμαγεῖον D^L 19 ἡ ἀντίπαλος μνήμης post λήθη (p. 66, 1) transpos. HP 19 μνήμη UFN, τῆς μνήμης D τὸν] αὐτὸν τὸν G

9—67,10 ψυχὴν δὲ—ἀποτίσει exstant in E, II p. 606,23—607,33 M., cf. ad p. 64,1
12—66,2 D^L fol. 112r D^R fol. 221v (τοῦ αὐτοῦ D^R) ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: αἴσθησις, ὡς αὐτό που—διέθηκε τὴν ψυχήν. 12—66,4 N fol. 188r αἴσθησις—φυτῶν.

44 λεάνασα λήθη ἀμυδρὸν ἐργάσηται ἢ παντελῶς ἀφανίσῃ. τὸ δὲ φανὲν
καὶ τυπῶσαν τοτὲ μὲν οἰκείως τοτὲ δὲ ὡς ἑτέρως διέθηκε τὴν ψυχήν.
τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ πάθος ὁρμὴ καλεῖται, ἣν ὁριζόμενοι πρώτην ἔφασαν
εἶναι ψυχῆς κίνησιν. τοσούτοις μὲν δὴ ζῷα προὔχει φυτῶν· ἴδωμεν δὲ
45 τίνι τῶν ἄλλων ζῴων ὑπερβέβληκεν ἄνθρωπος. (10.) ἐξαίρετον οὗτος
τοίνυν γέρας ἔλαχε διάνοιαν, ἣ τὰς ἁπάντων φύσεις σωμάτων τε ὁμοῦ
καὶ πραγμάτων εἴωθε καταλαμβάνειν. καθάπερ γὰρ ἐν μὲν τῷ σώματι
τὸ ἡγεμονικὸν ὄψις ἐστίν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ἡ τοῦ φωτὸς φύσις, τὸν αὐτὸν
46 τρόπον καὶ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ κρατιστεῦον ὁ νοῦς· ψυχῆς γὰρ ὄψις οὗτος
οἰκείαις περιλαμπόμενος αὐγαῖς, δι᾽ ὧν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς ζόφος, ὃν
κατέχεεν ἄγνοια τῶν πραγμάτων, ἀνασκίδναται. τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ
εἶδος οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ ἄλλα ἀπετελεῖτο, διεπλάσθη,
καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνονος ἔλαχε τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς αἱ θεῖαι φύσεις
ἐδημιουργοῦντο· παρὸ καὶ μόνον τῶν ἐν ἡμῖν εἰκότως ἄφθαρτον ἔδοξεν
47 εἶναι διάνοια. μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ γεννήσας πατὴρ ἐλευθερίας ἠξίωσε,
καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης ἀνεὶς δεσμὰ ἄφετον εἴασε, δωρησάμενος αὐτῇ τοῦ
πρεπωδεστάτου καὶ οἰκείου κτήματος αὐτῷ, τοῦ ἑκουσίου, μοῖραν, ἣν
ἠδύνατο δέξασθαι· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῷα, ὧν ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ
ἐξαιρούμενον εἰς ἐλευθερίαν νοῦς οὐκ ἔστι, καταζευχθέντα καὶ ἐγχαλινω-
θέντα πρὸς ὑπηρεσίαν ἀνθρώποις παραδέδοται ὥσπερ οἰκέται δεσπόταις.
ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐθελουργοῦ καὶ αὐτοκελεύστου γνώμης λαχὼν καὶ προαι-

1 ἀμυδρὰν HP, ἢ ἀμυδρὸν MD^{R} 2 τυπωθὲν D ποτὲ bis D^{L} οἰκείως] εἰκὸς P ὡς GUFNDE: καὶ ὡς H^{2}, οἰκείως PH^{1}, om. MA 4 εἶναι om. E δὴ om. UFNE ζῶον G^{1} ὑπερέχει E δὲ om. U, δὴ A, τοίνυν E 5 ἀγέλων U ὑπερβέβληκεν MAH^{1}P: ὑπερβέβηκεν ceteri ὁ ἄνθρωπος HP 5. 6 οὗτος τοίνυν ἐξαίρετον UF, οὗτος δὲ ἐξαίρετον E 6 οὗτος post ἔλαχε transpos. G ἢ MG: ἣ A, ᾗ ceteri E ὁμοῦ om. E 8 ἡγεμονικώτατον GUFE 9 οὕτως A, οὗτος post οἰκείαις transpos. H^{1}P, del. H^{2} 10 ταῖς ante οἰκείαις add. UFE, δὲ add. G 13 ἔλαχε] ἐπὶ G^{1}, ἀπὸ G^{2} ἧς καὶ αἱ D 14 παρ᾽ ὃ AGU 15 διάνοια G^{1}UF: διάνοιαν ceteri γεννήσας ὁ D^{M} 16 ἀφετὴν G αὐτῇ om. D^{M} 17 οἰκειοτάτου GF αὐτῷ MAGHPab: αὐτῶν UFr, αὐτοῦ D^{M} 18 ἄλλα] ἄλογα UH^{2} 18. 19 ψυχαῖς ἡ ἐξαιρουμένη εἰς ἐλευθερίαν διάνοια οὐκ ἔστι E 19 ὁ ἐξαιρούμενος UF 19. 20 χαλινωθέντα E 20 παραδίδοται U 21 δ᾽ E ἐλευθερουργοῦ AHP^{2}, ἐλευθέρου γοῦν P^{1} γνώμης] γνῶσιν HP προαιρετικῶς HL^{1}

9 cf. Aristot. Topica I 17 p. 108^{a}11 ὡς ὄψις ἐν ὀφθαλμῷ, νοῦς ἐν ψυχῇ et quae collegi in Elteri Gnomologiorum graecorum historia p. 232. 11—18 D^{M} fol. 282, D^{P} fol. 376^{v} τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος—ἣν ἠδύνατο δέξασθαι.

ρετικαῖς χρώμενος τὰ πολλὰ ταῖς ἐνεργείαις εἰκότως ψόγον μὲν ἔσχεν
ἐφ' οἷς ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, ἔπαινον δὲ ἐφ' οἷς ἑκὼν κατορθοῖ. τῶν 48
μὲν γὰρ ἄλλων φυτῶν τε καὶ ζῴων οὔτε αἱ εὐφορίαι ἐπαινεταὶ οὔθ' αἱ
κακοπραγίαι ψεκταί — τὰς γὰρ ἐφ' ἑκάτερα κινήσεις καὶ μεταβολὰς
ἀπροαιρέτους καὶ ἀκουσίους ἔλαβον —, μόνη δὲ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ
δεξαμένη παρὰ θεοῦ τὴν ἑκούσιον κίνησιν καὶ κατὰ τοῦτο μάλιστα
ὁμοιωθεῖσα αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, τῆς ἀνάγκης,
p. 280 M. ὡς οἷόν τε ἦν ἐλευθερωθεῖσα | κατηγορίας ἂν δεόντως τυγχάνοι, ὅτι τὸν
ἐλευθερώσαντα οὐ περιέπει· τοιγάρτοι τὴν κατ' ἀπελευθέρων ἀχαρίστων
ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα τίσει. ὥστε „ἐνεθυμήθη καὶ διενοήθη ὁ 49
θεὸς“ οὐχὶ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἐξέτι πάλαι παγίως καὶ βεβαίως, „ὅτι
ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον“, τουτέστιν ὁποῖον αὐτὸν εἰργάσατο· εἰργάσατο
γὰρ αὐτὸν ἄφετον καὶ ἐλεύθερον, ἑκουσίοις καὶ προαιρετικαῖς χρησόμενον
ταῖς ἐνεργείαις πρὸς τήνδε τὴν χρείαν, ἵνα ἐπιστάμενος ἀγαθά τε αὖ καὶ
κακὰ καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν λαμβάνων ἔννοιαν καὶ δικαίοις καὶ ἀδίκοις
καὶ ὅλως τοῖς ἀπ' ἀρετῆς καὶ κακίας καθαρῶς ἐπιβάλλων αἱρέσει μὲν
τῶν ἀμεινόνων, φυγῇ δὲ τῶν ἐναντίων χρῆται. παρὸ καὶ λόγιόν ἐστι 50
τοιοῦτον ἀναγεγραμμένον ἐν Δευτερονομίῳ· „ἰδοὺ δέδωκα πρὸ προσώπου
σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. ἔκλεξαι τὴν
ζωήν“ (Deut. 30, 15. 19). οὐκοῦν ἀμφότερα διὰ τούτου παρίσταται, ὅτι

---

1 τὰ πολλὰ om. E 2. 5 τῶν μὲν γὰρ — ἔλαβον om. E, pergit παρὰ γὰρ θεοῦ τὴν ἑκούσιον κίνησιν εἰληφὼς καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιωθεὶς αὐτῷ 3 εὐποιίαι conicio 4 ψεκτικὸν U 5 ἔλαβεν conicio ἡ om. UF 6 μάλιστα GD: om. ceteri 8 ὡς οἷόν τε ἦν om. E ἦν om. HPD ἐλευθερωθεὶς E ἂν] οὐ D^M, om. UFE$D_1^L D_2^L$ τυγχάνει U, ὑφαίνει D^M ὅτε conicio 9 οὐ περιέποι P, οὐκ εὐλαβεῖται D κατ' ἀπελευθέρων UFE: κατὰ ἐλευθέρων ceteri 10 ὀρθότητι P ἀποτίσει UFE διενοήθη G: ἐνενοήθη ceteri 11 νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐξέτι UF 12 πεποίηκε G τουτέστιν ἀπὸ ταὐτὸν UF alterum εἰργάσατο om. GUF 13 γὰρ αὐτὸν M: μὲν γὰρ αὐτὸν AH^2, τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν G, τὸν μὲν γὰρ UF, μὲν αὐτὸν H^1P ἐλεύθερον καὶ ἄφετον GUF, post ἄφετον add. καὶ ἀπολυτὸν G προαιρετικοῖς HP χρησόμενον scripsi; χρησάμενον codd. 15 καλῶν] κακῶν U 16 τοῖς] τῆς A καὶ καθαρῶς P ἐπιβαλὼν G 17 παρ' ὃ AGU 18 τοιοῦτο UF, om. HPL^1 ἐν τῷ HP ἐν δευτερονομίῳ om. UF ἔδωκα M 19 τὸ ante κακὸν om. GUF 19. 20 ἐκλεκτικὴν ζωήν U, ἐκλεκτὴν ζωήν F

5—9 D^M fol. 18r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων D_1^L fol. 23r Φίλωνος περὶ τῶν γιγάντων D_2^L fol. 57r τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν γιγάντων: ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ δεξαμένη παρὰ θεοῦ — ὅτι τὸν ἐλευθερώσαντα οὐκ εὐλαβεῖται.

καὶ ἐπιστήμονες τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων γεγόνασιν ἄνθρωποι καὶ
ὀφείλουσι πρὸ τῶν χειρόνων αἱρεῖσθαι τὰ κρείττω λογισμὸν ἔχοντες ἐν
ἑαυτοῖς ὥσπερ τινὰ δικαστὴν ἀδωροδόκητον, οἷς ἂν ὁ ὀρθὸς ὑποβάλλῃ
λόγος πεισθησόμενον, οἷς δ' ἂν ὁ ἐναντίος ἀπειθήσοντα.
51 (11.) Δεδηλωκότες οὖν ἀποχρώντως περὶ τούτων τὰ ἑξῆς ἴδωμεν.
ἔστι δὲ ταῦτα· „ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα ἀπὸ προσώπου
τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, ἀπὸ ἑρπετῶν ἕως πετεινῶν τοῦ
52 οὐρανοῦ, ὅτι ἐθυμώθην, ὅτι ἐποίησα αὐτόν" (Gen. 6,7). πάλιν τινὲς
τῶν εἰρημένων ἀκούσαντες ὑπολαμβάνουσι θυμοῖς καὶ ὀργαῖς χρῆσθαι τὸ
ὄν. ἔστι δ' οὐδενὶ ληπτὸν πάθει τὸ παράπαν· ἀσθενείας γὰρ ἀνθρωπίνης
τὸ κηραίνειν ἴδιον, θεῷ δὲ οὔτε τὰ ψυχῆς ἄλογα πάθη οὔτε τὰ σώματος
μέρη καὶ μέλη συνόλως ἐστὶν οἰκεῖα. λέγεται δὲ οὐδὲν ἧττον παρὰ τῷ
νομοθέτῃ μέχρι τινὸς εἰσαγωγῆς τὰ τοιαῦτα, τοῦ νουθετῆσαι χάριν τοὺς
53 ἑτέρως μὴ δυναμένους σωφρονίζεσθαι. τῶν γὰρ ἐν ταῖς προστάξεσι καὶ
ἀπαγορεύσεσι νόμων, οἳ δὴ κυρίως εἰσὶ νόμοι, δύο τὰ ἀνωτάτω πρόκειται
κεφάλαια περὶ τοῦ αἰτίου, ἓν μὲν ὅτι „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός" (Num.
54 23,19), ἕτερον δὲ ὅτι ὡς ἄνθρωπος. ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον ἀληθείᾳ
βεβαιοτάτῃ πεπίστωται, τὸ δ' ὕστερον πρὸς τὴν τῶν πολλῶν διδασκαλίαν
εἰσάγεται· παρὸ καὶ | λέγεται ἐπ' αὐτοῦ· „ὡς ἄνθρωπος παιδεύσει τὸν p. 281 M.
υἱὸν αὐτοῦ" (Deut. 1,31)· ὥστε παιδείας ἕνεκα καὶ νουθεσίας, ἀλλ' οὐχὶ
55 τῷ πεφυκέναι τοιοῦτον εἶναι λέλεκται. τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν ψυχῆς,
οἱ δὲ σώματος γεγόνασι φίλοι· οἱ μὲν οὖν ψυχῆς ἑταῖροι νοηταῖς καὶ
ἀσωμάτοις φύσεσιν ἐνομιλεῖν δυνάμενοι οὐδεμιᾷ τῶν γεγονότων ἰδέᾳ

---

1 primum καὶ om. HPL[1] ἀγαθῶν καὶ τῶν H[2]: om. ceteri 2 ἐν om. AUF 3 ὁ om. GF 3. 4 ὁ — ἂν om. A 3. 4 ὑποβάλλῃ (ὑποβάλῃ M) λόγος MGUP: ἐπιβάλλει λόγος F, λόγος ὑποβάλλῃ H (ὑποβάλλει H[2]) 5 ἀποχρώντως om. U 6 ταῦτα UF: τοιαῦτα ceteri φησί ante τὸν add. U 7 πετεινοῦ MGUF 8 ἐθυμώθην] ἐνεθυμήθην HP πάλιν HP: πάλαι ceteri 10 ἔστι UF: ἐπεὶ ceteri 11 κηραίνειν] ὀργίζεσθαι A, s. s. P[2] τῆς ψυχῆς UF τοῦ σώματος UF 12 μέλη καὶ μέρη UF 14 ἑτέρους GF, ἑτέρῳ P πράξεσι U 15 οἳ] ἢ A εἰσὶν ὅμοιοι F πρόκεινται HP 16 περὶ] παρὰ H ὁ om. U 17 ὅτι om. F πρότερον UF: πρῶτον ceteri 18 ἕτερον UF 19 παρ' ὃ GU αὐτοῦ F, αὐ^τ U: αὐτοὺς ceteri παιδεύσει UF: παιδεῦσαι ceteri 22 οὖν om. G 23 ἤδη ante φύσεσιν add. UF ὁμιλεῖν UF

---

10 sqq. cf. Clementem Strom. II § 72 p. 467 P. 14 sqq. Orig. Comment. in Ev. Matth. XVII 17 p. 795 (Philonis operum vol. I p. LXXXXVI), Contra Celsum IV 71. 72 p. 557.

παραβάλλουσι τὸ ὄν, ἀλλ' ἐκβιβάσαντες αὐτὸ πάσης ποιότητος — ἓν
γάρ τι τῶν εἰς τὴν μακαριότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄκραν εὐδαιμονίαν ἦν
τὸ ψιλὴν ἄνευ χαρακτῆρος τὴν ὕπαρξιν καταλαμβάνεσθαι — τὴν κατὰ
τὸ εἶναι φαντασίαν μόνην ἐνεδέξαντο μὴ μορφώσαντες αὐτό. οἱ δὲ 56
συμβάσεις καὶ σπονδὰς πρὸς σῶμα θέμενοι, ἀδυνατοῦντες ἀπαμφιάσασθαι
τὸ σαρκῶν περίβλημα καὶ μόνην καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀπροσδεᾶ καὶ ἁπλῆν
φύσιν ἰδεῖν ἀμιγῆ καὶ ἀσύγκριτον, οἷα περὶ ἑαυτῶν τοιαῦτα καὶ περὶ
τοῦ πάντων αἰτίου διενοήθησαν, οὐ λογισάμενοι ὅτι τῷ μὲν ἐκ
πλειόνων συνόδου δυνάμεων γενομένῳ πλειόνων ἔδει μερῶν πρὸς
τὴν τῶν καθ' ἕκαστον χρειῶν ὑπηρεσίαν, (12.) ὁ δὲ θεὸς ἅτε
ἀγένητος ὢν καὶ τὰ ἄλλα ἀγαγὼν εἰς γένεσιν οὐδενὸς ἐδεήθη τῶν τοῖς
γεννήμασι προσόντων· ἐπεὶ καὶ τί φῶμεν; εἰ κέχρηται τοῖς ὀργανικοῖς 57
μέρεσι, βάσεις μὲν ἔχει τοῦ προέρχεσθαι χάριν — βαδιεῖται δὲ ποῖ
πεπληρωκὼς τὰ πάντα; καὶ πρὸς τίνα μηδενὸς ὄντος ἰσοτίμου; καὶ ἕνεκα
τοῦ; οὐ γὰρ ὑγείας φροντίζων ὥσπερ καὶ ἡμεῖς — καὶ χεῖρας μέντοι
πρὸς τὸ λαβεῖν τε καὶ δοῦναι· λαμβάνει μὲν δὴ παρ' οὐδενὸς οὐδέν —
πρὸς γὰρ τῷ ἀνεπιδεεῖ καὶ τὰ σύμπαντα ἔχει κτήματα —, δίδωσι δὲ
λόγῳ χρώμενος ὑπηρέτῃ δωρεῶν, ᾧ καὶ τὸν κόσμον εἰργάζετο. ὀφθαλμῶν 58
γε μὴν οὐκ ἐδεῖτο, οἷς ἄνευ φωτὸς αἰσθητοῦ κατάληψις οὐ γίνεται· τὸ
δὲ αἰσθητὸν φῶς γενητόν, ἑώρα δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ γενέσεως φωτὶ
χρώμενος ἑαυτῷ. τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τῶν τῆς τροφῆς ὀργάνων; εἰ γὰρ 59
ταῦτ' ἔχει, καὶ τρέφεται καὶ πληρωθεὶς μὲν ἀποπατεῖ, παυσάμενος δὲ
δεῖται πάλιν, καὶ τἄλλα ὅσα τούτοις ἀκόλουθα οὐκ ἂν εἴποιμι· ἀσεβῶν

---

1 ἐκβιβάσαντες UF: ἐπιβιβάσαντες ceteri 2 τι GUF: om. ceteri αὐτοῦ om. UF ἦν om. UF 4 μόνον φαντασίαν UF ἀνεδέξαντο P, ἐδέξαντο UF αὐτό U: om. F, αὐτόν ceteri 5 συμβιβάσεις U σώματα U, σώματι F ἐπαμφιάσασθαι A, corr. m. rec. in mg. 6 πρόβλημα H¹P 7 οἷα] οἷα in ras. H², οἷς βία P, ὁποῖα Turn. περὶ αὐτὴν U, περὶ αὐτῶν F (ῶν F² in ras.) 8 τῶν μὲν GUF 9 συνόδου — πλειόνων om. UF συνόλου G γενομένων G 10 ἕκαστα UF ὑπηρεσιῶν H 11 ἀγένητος MGL: ἀγέννητος ceteri ἄλλα] ὅλα coni. Mang. 13 ἔχειν H² προέρχεσθαι H²: προσέρχεσθαι ceteri δέ τοι G 14 ἰσοτίμου] ἑτέρου UF 14—15 ἕνεκα — γὰρ om. A 15 τοῦ; οὐ γὰρ MHP: τοῦ; οὐ L, τούτου καὶ G, τίνος; οὐ γὰρ UF ὑγείας om. HP καὶ om. F χεῖρες M, χεῖρα AH¹PL 16 τε om. UF λαμβάνειν F δὴ] οὖν UF 17 γὰρ] δὲ A 18 λόγῳ] νόμω UFL² 19 αἰσθητῶν F, αἰσθη U (τ supra) 20 φῶς ὡς G γεννητόν AUF καὶ πρὸ γενέσεως post ἑαυτῷ HP 21 δὲ UF: om. ceteri 22 ἀποπατεῖ MAHP: ἀποπαύεται GUFL², ἀναπαύεται conicio παυσάμενος] ἀποπατήσας vel ἀναπαυσάμενος conicio

αὗται μυθοποιίαι λόγῳ μὲν ἀνθρωπόμορφον ἔργῳ δὲ ἀνθρωποπαθὲς
60 εἰσαγόντων τὸ θεῖον. (13.) τίνος οὖν ἕνεκα Μωυσῆς βάσεις, χεῖρας,
εἰσόδους, ἐξόδους φησὶν εἶναι περὶ τὸ ἀγένητον, τίνος δὲ χάριν ὅπλισιν p. 282 M.
τὴν πρὸς ἐχθρῶν ἄμυναν; ξιφηφοροῦντα γὰρ ⟨εἰσάγει⟩ καὶ βέλεσι χρώμενον
καὶ πνεύμασι καὶ φθοροποιῷ πυρί — καταιγίδα καὶ κεραυνὸν ἑτέροις
ὀνόμασι ταῦτα ποιηταὶ προσαγορεύοντες ὅπλα τοῦ αἰτίου φασὶν εἶναι —,
πρὸς δὲ ἔτι ζῆλον, θυμόν, ὀργάς, ὅσα τούτοις ὅμοια ἀνθρωπολογῶν
61 διεξέρχεται; ἀλλὰ τοῖς πυνθανομένοις ἀποκρίνεται· ὦ οὗτοι, τῷ ἄριστα
νομοθετήσοντι τέλος ἓν δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελῆσαι τοὺς ἐντυγχάνοντας.
οἱ μὲν οὖν εὐμοίρου φύσεως λαχόντες καὶ ἀγωγῆς ἐν πᾶσιν
ἀνυπαιτίου, τὴν μετὰ ταῦθ' ὁδὸν τοῦ βίου λεωφόρον καὶ εὐθεῖαν
εὑρίσκοντες, ἀληθείᾳ συνοδοιπόρῳ χρῶνται, παρ' ἧς μυηθέντες τὰ περὶ
τοῦ ὄντος ἀψευδῆ μυστήρια τῶν γενέσεως οὐδὲν προσαναπλάττουσιν
62 αὐτῷ. τούτοις οἰκειότατον πρόκειται κεφάλαιον ἐν τοῖς ἱεροφαντηθεῖσι
χρησμοῖς, ὅτι „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“, ἀλλ' οὐδ' ὡς οὐρανὸς οὐδ'
ὡς κόσμος· ποιὰ γὰρ εἴδη ταῦτά γε καὶ εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενα, ὁ δ'
ἄρα οὐδὲ τῷ νῷ καταληπτὸς ὅτι μὴ κατὰ τὸ εἶναι μόνον· ὕπαρξις γὰρ
ἔσθ' ἣν καταλαμβάνομεν αὐτοῦ, τῶν δέ γε χωρὶς ὑπάρξεως οὐδέν.
63 (14.) οἱ δέ γε νωθεστέρᾳ μὲν καὶ ἀμβλείᾳ κεχρημένοι τῇ φύσει, περὶ
δὲ τὰς ἐν παισὶ τροφὰς πλημμεληθέντες, ὀξὺ καθορᾶν ἀδυνατοῦντες

1 αὗται UF: αἱ γὰρ ceteri, αὗται γὰρ Mang. λόγῳ μὲν] spatium in U 2 εἵνεκα F Μωσῆς MA, om. H¹P χεῖρας om. M 3 ἀγέννητον AU ὅπλισιν MAG²: ὅπλησιν P, ὁπλίσει UF, ὅπλισι G¹, ὅπλησι H, ὅπλοισι L, ὁπλίζει v 4 τὴν] τοῦτον H² γὰρ om. G εἰσάγει addidi 5 καὶ πνεύμασι GUF: om. MAHP τῶν καὶ φθοροποιῶν πυρία (μυρία m²) G καταιγίδα UF: om. MAGHP κεραυνῷ HP 6 ὠνόμασε U ποιηταὶ om. F προσαγορεύοντος F 7 προσέτι δὲ UF καὶ ὅσα UF 8 ἀποκρίνεσθαι U, ἀποκρίνεσθε F 9 νομοθετήσοντι D: νομοθετήσαντι codd. προσκεῖσθαι MAHP προκεῖσθαι δεῖ D ὠφελεῖσθαι HD, ἐκδέχεσθαι AP 10 εὐμοίρου MU: εὐμοιροῦντες F, εὐμέτρου AGP², ἀμοίρου HP¹ λαχόντες om. UF ἀγωγὴν G ἐν πᾶσιν M: πάσης UF, ζῆν AG, om. HP 11 ἀνυπαίτιον MAH¹P 12 ἀνευρίσκοντες UF μηθέντες UF¹ 13 προσαναπλάττουσιν UFH²: προαναπλάττουσιν ceteri 15 ὁ om. P οὐδ' scripsi: οὔτ' codd. οὐδ' U, οὐδὲ G: οὔθ' ceteri 18 ἔσθ' ἣν MAH¹: ἐστιν ἣν UF, ἔσθ' ὃ ἣν G, ἐστι A, ἔσθ' ὃ H² τῶν δέ γε UF: τὸν δέ γε AG, τὸ δέ γε MHP, τοῦ δὲ coni. Mang. 19 γεωδεστέρᾳ UF 20 καὶ ante ὀξὺ add. Mang.

8. 9 DR fol. 114r ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: τῷ ἄριστα — τοὺς ἐντυγχάνοντας.
17 DL fol. 26v DR fol. 22v DC fol. 45v ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: οὐδὲ τῷ νῷ καταληπτὸς ὁ θεὸς ὅτι εἰ μὴ κατὰ τὸ εἶναι μόνον.

ἰατρῶν δέονται νουθετητῶν, οἳ πρὸς τὸ παρὸν πάθος τὴν οἰκείαν
ἐπινοήσουσι θεραπείαν· ἐπεὶ καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσιν οἰκέταις φοβερὸς 64
δεσπότης ὠφέλιμος. τὰς γὰρ ἐπανατάσεις καὶ ἀπειλὰς αὐτοῦ δεδιότες
ἄκοντες φόβῳ νουθετοῦνται. μανθανέτωσαν οὖν πάντες οἱ τοιοῦτοι τὰ
ψευδῆ, δι' ὧν ὠφεληθήσονται, εἰ μὴ δύνανται δι' ἀληθείας σωφρονίζεσθαι.
καὶ γὰρ τοῖς τὰ σώματα κάμνουσιν ἐπισφαλῶς οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἰατρῶν 65
τἀληθῆ λαλεῖν οὐχ ὑπομένουσιν εἰδότες ἀθυμοτέρους μὲν ἐκ τούτου
γενησομένους καὶ οὐ ῥωσθησομένην τὴν νόσον, ἐκ δὲ τῆς τῶν ἐναντίων
παρηγορίας πρᾳότερον τὰ ἐν χερσὶν οἴσοντας καὶ τὸ ἀρρώστημα λωφῆσον.
τίς γὰρ ἂν τῶν εὖ φρονούντων εἴποι τῷ θεραπευομένῳ· ὦ οὗτος, τετμήσῃ, 66
κεκαύσῃ, ἀκρωτηριασθήσῃ, κἂν εἰ μέλλοι ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης ὑπομένειν;
οὐδεὶς ἐρεῖ. προαναπεσὼν γὰρ τὴν γνώμην ἐκεῖνος καὶ νόσον ἑτέραν τῆς
ψυχῆς ἀργαλεωτέραν τῆς προϋπούσης τοῦ σώματος προσλαβὼν ἀπερεῖ
p. 283 M. πρὸς τὴν θεραπείαν ἄσμενος, | ἐκ δὲ τοῦ τὰ ἐναντία ἀπάτῃ τοῦ
θεραπεύοντος προσδοκῆσαι τλητικῶς πάνθ' ὑποστήσεται, κἂν ἀλγεινότατα
ᾖ τὰ σῴζοντα. γενόμενος οὖν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ νοσημάτων 67
ἄριστος ἰατρὸς ὁ νομοθέτης ἓν ἔργον καὶ τέλος προὔθετο, αὐταῖς ῥίζαις

---

1 νουθετητῶν scripsi: νομοθετῶν codd. οἳ] οἳ καὶ A, καὶ G 2 ἐπινοῆσαι A, ἐπινοοῦσι G 3 τὰς γὰρ om. AG ἐπαναστάσεις MAHPD, ἐπανασταθεὶς G καὶ ἀπειλὰς om. D 4 οὖν om. D[K] ἅπαντες UF 4. 5 πάντες οὗτοι τὰ οἰκονομικῶς ψεύδη D[K] 5 ὠφελήσονται MAGH[1]P εἰ μὴ — σωφρονίζεσθαι om. D[K] 6 χαμοῦσιν UF δοκιμώτατοι Mang.: νομιμώτατοι codd. 7 λαλεῖν] λέγειν D[K] μὲν post εἰδότες transpos. PH[1] 8 οὐ eras. H σωθησομένην MAH[1]P 9 ῥαότερον UFL[2] τὰ ἀρρωστήματα ὠφελήσοντας UF 10 εἴποι GUF: εἶπε MAHP 11 τέτμηθι εἰ καὶ καύσῃ A τέτμηθι ἢ καὶ καύσει ἀκρωτηριασθείσῃ G καὶ καύσῃ καὶ ἀκρωτηριασθήσῃ UF, post κεκαύσῃ add. καὶ etiam L[2] κἂν] καὶ AUF μέλλει A 12 οὐδεὶς M: ὅτε δέοι UF, mg. L, οὐδὲ εἷς ceteri ἐρεῖ om. UF 12. 13 τῆς ψυχῆς scripsi: τῇ ψυχῇ codd. 13 προσλαβὼν UFH[2]: προσβαλὼν ceteri ἀπαίρει AUF (sed αι in ras. A) 14 ἄσμενος fort. in lin. 15 transpon. τοῦ τοῦ ἐναντία H, τῇ τοῦ ἐναντία P ἀπάγῃ F 15 πάντα G 16 τῆς om. UF καὶ νοσημάτων UF: om. ceteri 17 τέλος ἓν UF

2—7 D[K] fol. 252[r] ἐκ τοῦ περὶ τῶν γιγάντων: ἐπειδὴ καὶ ἀναγώγοις — τῶν ἰατρῶν τἀληθῆ λέγειν οὐκ ἀνέχονται D[R] fol. 159[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων (Anton. Mel. II 21 col. 1063 Φίλωνος): καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσι (οἰκέταις Anton.) φοβερὸς — νουθετοῦνται (lin. 4) 6 sqq. cf. *De Cherubim § 15, Platonis Remp. p. 389 B, Clementem Strom. VII § 53 p. 863 P, Orig. Homil. XIX, 3 in Jeremiam p. 265:* ὡς ἰατρὸς ἀπατᾶν τὸν κάμνοντα πραγματεύεται μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ ἀπάτης παραδέξηται λόγους . . . λεγέτω ὁ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι· τμηθῆναί σε δεῖ, καυτηριασθῆναί σε δεῖ . . . . οὐκ ἂν παράσχοι αὑτὸν ἐκεῖνος, *fragm. ex libro VI Stromatum Origenis p. 39.*

τὰς τῆς διανοίας νόσους ἐκτεμεῖν, ἵνα μή τις ὑπολειφθεῖσα βλάστην
68 ἀρρωστήματος ἐνέγκῃ δυσιάτου. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἤλπισεν ἐκκόψαι
δυνήσεσθαι, εἰ χρώμενον ἀπειλαῖς καὶ ἀγανακτήσεσι καὶ ἀπαραιτήτοις
ὀργαῖς, ἔτι δὲ ἀμυντηρίοις ὅπλοις πρὸς τὰς κατὰ τῶν ἀδικούντων
ἐπεξόδους εἰσαγάγοι τὸ αἴτιον· μόνως γὰρ οὕτως ὁ ἄφρων νουθετεῖται.
69 παρό μοι δοκεῖ τοῖς προειρημένοις δυσὶ κεφαλαίοις, τῷ τε „ὡς ἄνθρω-
πος" καὶ τῷ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς" ἕτερα δύο συνυφῆναι ἀκόλουθα
καὶ συγγενῆ, φόβον τε καὶ ἀγάπην· τὰς γὰρ διὰ τῶν νόμων εἰς εὐσέβειαν
ὁρῶ παρακελεύσεις ἁπάσας ἀναφερομένας ἢ πρὸς τὸ ἀγαπᾶν ἢ πρὸς τὸ
φοβεῖσθαι τὸν ὄντα. τοῖς μὲν οὖν μήτε μέρος μήτε πάθος ἀνθρώπου
περὶ τὸ ὂν νομίζουσιν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς αὐτὸ δι' αὐτὸ μόνον τιμῶσι τὸ
ἀγαπᾶν οἰκειότατον, φοβεῖσθαι δὲ τοῖς ἑτέροις.
70 (15.) Ἃ μὲν οὖν προκαταστήσασθαι τῆς ζητήσεως ἁρμόττον ἦν,
τοιαῦτά ἐστιν. ἐπανιτέον δὲ ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς σκέψιν, καθ' ἣν ἠπορού-
μεν, τίνα ὑπογράφει νοῦν τὸ „ἐθυμώθην ὅτι ἐποίησα αὐτούς". ἴσως
οὖν τοιοῦτόν τι βούλεται παραστῆσαι, ὅτι οἱ μὲν φαῦλοι θυμῷ γεγόνασι
θεοῦ, οἱ δ' ἀγαθοὶ χάριτι. καὶ γὰρ ἑξῆς φησι· „Νῶε δὲ εὗρε χάριν"
71 (Gen. 6, 8). τὸ δὲ κυριολογούμενον ἐπ' ἀνθρώπων πάθος ὁ θυμὸς
εὐθυβόλως εἴρηται τροπικώτερον ἐπὶ τοῦ ὄντος εἰς τὴν ἀναγκαιοτάτου
πράγματος δήλωσιν, ὅτι πάνθ' ὅσα δι' ὀργὴν ἢ φόβον ἢ λύπην ἢ ἡδονὴν
ἤ τι τῶν ἄλλων παθῶν πράττομεν, ὑπαίτια καὶ ἐπίληπτα ὁμολογουμένως
72 ἐστίν, ὅσα δὲ μετ' ὀρθότητος λόγου καὶ ἐπιστήμης, ἐπαινετά. ὁρᾷς
ὅσῃ καὶ περὶ τὴν προφορὰν κέχρηται προφυλακῇ, „ὅτι ἐθυμώθην, ὅτι
ἐποίησα αὐτοὺς" εἰπών, ἀλλ' οὐ κατ' ἀναστροφήν· διότι ἐποίησα αὐτούς,
ἐθυμώθην. τοῦτο μὲν γὰρ μετανοοῦντος ἦν, ὅπερ ἡ τὰ πάντα προμη-
θουμένη θεοῦ φύσις οὐκ ἀνέχεται, ἐκεῖνο δὲ δόγμα συνεκτικώτατον εἰση-
γουμένου, ὅτι πηγὴ μὲν ἁμαρτημάτων θυμός, λογισμὸς δὲ κατορθωμά-

1 βλάστη G 2 ἐνέγκῃ om. A δυσιάτου MAGH[2]: δυσίατον UFPH[1] δὴ] οὖν U 3 εἰ] ἢ A χρώμενος UF ἀνακτήσεσι H[1]P 5 εἰσαγάγοι HP: ἐπαγάγοι MG, ἐπαγάγῃ A, εἰσάγοι UF μόνως MHP: μόνος ceteri ὁ om. UF 6 παρ' ὃ AU τέως F 7 συνυφεῖναι A 11 τὸ αὐτὸ U, τὸ αὐτοῦ F δι' αὐτὸ om. HP, δι' αὐτοῦ UF 13 προκαταστήσεσθαι AG 14. 15 ἀποροῦμεν A 15 ὑπογράφεται GF, ὑπογράφει τε A νοῦν] νὸν UF, τε νοῦν A 16 τι τοιοῦτον UF τι] ἐστιν ὁ G στῆσαι U 17 δὲ MGF φασι A 19 εὐθυβόλως UF: om. ceteri δὲ ante ἐπὶ add. UF παρόντος UF ἀναγκαιοτάτου Mang.: ἀναγκαιοτάτην τοῦ codd. 20 ὅταν H 23 φυλακῇ GUF 24 εἶπον A οὐκ ἀναστροφὴν A κατὰ ἀντιστροφὴν H[2] 25. 26 προθυμουμένη G 27 πηγαὶ G

των. μεμνημένος δὲ τῆς περὶ πάντα τελείας ἀγαθότητος ἑαυτοῦ ὁ θεός, 73
κἂν τὸ σύμπαν ἀνθρώπων πλῆθος ἐξ ἑαυτοῦ δι' ὑπερβολὰς ἁμαρτημά-
των περιπίπτῃ, τὴν δεξιὰν καὶ σωτήριον χεῖρα ὀρέγων ὑπολαμβάνει
p. 284 M. | καὶ ἐξανίστησιν οὐκ ἐῶν εἰσάπαν φθαρῆναι καὶ ἀφανισθῆναι τὸ γένος.
(16.) διὸ νῦν φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν παρ' αὐτῷ, ὅτε οἱ ἄλλοι 74
φανέντες ἀχάριστοι τίνειν μέλλουσι δίκας, ἵνα τὸν σωτήριον ἔλεον ἀνα-
κεράσηται τῇ κατὰ ἁμαρτανόντων κρίσει· καθάπερ καὶ ὁ ὑμνῳδὸς εἶπέ
που· „ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι" (Psalm. 100, 1)· εἰ γὰρ βουληθείη 75
ὁ θεὸς δικάσαι τῷ θνητῷ γένει χωρὶς ἐλέου, τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον
οἴσει μηδενὸς ἀνθρώπων τὸν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς βίον ἄπταιστον
ἐξ ἑαυτοῦ δραμόντος, ἀλλὰ τὸ μὲν ἑκουσίοις, τὸ δὲ ἀκουσίοις χρησα-
μένου τοῖς ἐν ποσὶν ὀλισθήμασιν. ἵν' οὖν ὑπάρχῃ τὸ γένος, κἂν 76
πολλὰ τῶν εἰδικῶν βύθια χωρῇ, τὸν ἔλεον ἀνακίρνησιν, ᾧ πρὸς εὐεργε-
σίας καὶ τῶν ἀναξίων χρῆται, καὶ οὐ μόνον δικάσας ἐλεεῖ, ἀλλὰ καὶ
ἐλεήσας δικάζει· πρεσβύτερος γὰρ δίκης ὁ ἔλεος παρ' αὐτῷ ἐστιν ἅτε
τὸν κολάσεως ἄξιον οὐ μετὰ τὴν δίκην, ἀλλὰ πρὸ δίκης εἰδότι. (17.) διὰ 77
τοῦτο ἐν ἑτέροις εἴρηται· „ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου, οἴνου ἀκράτου
πλῆρες κεράσματος" (Psalm. 74.9)· καίτοι τό γε κεκραμένον οὐκ ἄκρατον.
ἀλλ' ἔχει λόγον ταῦτα φυσικώτατον καὶ τοῖς προειρημένοις ἀκόλουθον·
ὁ γὰρ θεὸς ταῖς δυνάμεσι πρὸς μὲν ἑαυτὸν ἀκράτοις χρῆται, κεκραμέ-
ναις δὲ πρὸς γένεσιν· τὰς γὰρ ἀμιγεῖς θνητὴν ἀμήχανον φύσιν χωρῆσαι.
ἢ νομίζεις ἄκρατον μὲν τὴν ἡλίου φλόγα μὴ δύνασθαι θεαθῆναι — 78

1 ras. ante πάντα H αὐτοῦ PL ὁ fort. del. 2 post σύμπαν add. πλεῖστον H et ἢ τὸ supra scr. H[2] ἀνθρώπων πλῆθος add. H[2], ἀνθρώπων πλείστων P ὑπερβολὴν F 3 περιπίπτῃ suspectum, fort. πίπτῃ. παραπίπτῃ vel περιπταίῃ coni. Mang. 4 εἰς ἅπαν MAUFP 5 τὸν] τῷ A ὅτι L 6 τίνειν MAHP: τίσειν GU, τίσιν F τὸν] τὸ G 7 καὶ] γὰρ καὶ PH[1] 8 σοι κύριε F 8. 9 γὰρ μὴ βουλῇ θεὸς U, γὰρ μὴ βουληθῇ θεὸς F 9 γένει UF: om. ceteri ἐλέους U 10 τὸν] τῶν AUH[1] ἄχρι MAUFP: μέχρι GH 11 τὸ] ποτὲ UF, τοῦ H[2] τὸ] τοῦ H[2] 12 ἵν' AFP: ἵνα ceteri 12. 13 κἂν πολλὰ — εὐεργεσίας om. F 13 τῶν ὄγκων βαθεῖα χωρητὸν G, βαθεία etiam A εἰδικῶν Mang.: ἰδικῶν codd. ὡς A 14 μόνον οὐ UF ἀλλὰ καὶ UF: ἀλλὰ MG, ἀλλ' AHP 15 δίκης] δικαίου Flor. Laur. τὸ ἔλεος UF ἐστιν om. Flor. Laur. 16 δίκην] κρίσιν UF Flor. Laur. 17 κυρίου] θεοῦ U 18 κεκερασμένον MAU, κερασμένον F τό γε MAHP: γε GU, om. F κεκραμμένον HP 20 κέχρηται GUF 20. 21 κεκραμμέναις HP 22 μὴ om. UF θεάσασθαι conicio

14—16 Flor. Laur. nr. 1: ὁ θεὸς οὐ δικάσας ἐλεεῖ, ἀλλ' ἐλεήσας δικάζει — εἰδότι.

σβεσθήσεται γὰρ πρότερον ἡ ὄψις μαρμαρυγαῖς τῶν ἀκτίνων ἀμυδρωθεῖσα
ἢ προσβάλλουσα καταλήψεται· καίτοι καὶ ἥλιος ἓν ἦν ἔργον θεοῦ, μοῖρα
οὐρανοῦ, πίλημα αἰθέριον —, τὰς δὲ ἀγενήτους ἄρα δυνάμεις ἐκείνας,
αἳ περὶ αὐτὸν οὖσαι λαμπρότατον φῶς ἀπαστράπτουσιν, ἀκράτους περι-
79 νοῆσαι δύνασθαι; ὥσπερ οὖν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἔτεινε μὲν ἀπ' οὐρα-
νοῦ μέχρι τερμάτων γῆς τὸ σφοδρὸν τῆς ἐν αὐταῖς θερμότητος ἀνεὶς
καὶ χαλάσας ἀέρι ψυχρῷ — τοῦτο γὰρ αὐταῖς ἀνεκεράσατο, ὅπως τὸ
αὐγοειδὲς ἀπὸ τοῦ φλογώδους πυρὸς ἀνασταλέν, τὴν μὲν τοῦ καίειν
μεθειμένον δύναμιν, τὴν δὲ τοῦ φωτίζειν περιέχον τῷ ταμιευομένῳ ἐν
ταῖς ὄψεσι συγγενεῖ αὐτοῦ καὶ φίλῳ ὑπαντιάσαν ἀσπάσηται· ἡ γὰρ τού-
των ἐξ ἐναντίας εἰς ταὐτὸ σύνοδός τε καὶ δεξίωσις τὴν δι' ὁράσεως
ἀντίληψιν ἐργάζεται —, οὕτως ἐπιστήμην θεοῦ καὶ σοφίαν καὶ φρόνησιν
καὶ δικαιοσύνην καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστην ἀρετῶν τίς ἂν ἀκραιφνῆ δέξα-
σθαι δύναιτο θνητὸς ὤν; ἀλλ' οὐδ' ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος.
80 εἰδὼς τοίνυν ὁ δημιουργὸς τὰς περὶ αὐτὸν ἐν ἅπασι τοῖς ἀρίστοις ὑπερ-
βολὰς καὶ τὴν τῶν γεγονότων, εἰ καὶ σφόδρα μεγαλαυχοῖεν, φυσικὴν
ἀσθένειαν οὔτε | εὐεργετεῖν οὔτε κολάζειν ὡς δύναται βούλεται, ἀλλ' ὡς p. 285 M.
81 ἔχοντας ὁρᾷ δυνάμεως τοὺς ἑκατέρου μεθέξοντας. εἰ δὴ τοῦ ἀνειμένου
καὶ μεσότητας ἔχοντος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κράματος ἐμπιεῖν καὶ ἀπο-
λαῦσαι δυνηθείημεν, ἀποχρῶσαν ἂν εὐφροσύνην καρπωσαίμεθα, ἧς τελει-
οτέραν μὴ ζητείτω λαβεῖν τὸ ἀνθρώπων γένος· ἐδείχθησαν γὰρ αἱ ἀμι-
γεῖς καὶ ἄκρατοι καὶ τῷ ὄντι ἀκρότητες περὶ τὸ ὂν μόνον ὑπάρχουσαι.
82 (18.) τοῖς δ' εἰρημένοις ὅμοιόν ἐστι καὶ τὸ ἑτέρωθι λεχθὲν „ἅπαξ
κύριος ἐλάλησε, δύο ταῦτα ἤκουσα“ (Psalm. 61, 12). τὸ μὲν γὰρ

1 συμβήσεται G 2 προβάλλουσα F καίτοι ἥλιος ἦν UF ἔργων conicio 3 ἀγεννήτους AU ἄρα] ἔτι F 4 οὐσίαι UF ἀπαστράπτουσαι G 5 ἐνέτεινε U, ἀνέτεινεν F 6 γῆς τερμάτων HP τὸ] τὸν U θερμότατος P 7 τούτῳ HP, τοῦτον coni. Cohn αὐταῖς AUF: αὐτὰς MGHP ὅπως καὶ τὸ G 8 διασταλὲν coni. Mangey 9 καθειμένον L περιέσχον GH[1] 9. 10 τὸ ταμιευόμενον ἐν ταῖς ὄψεσι συγγενὲς αὐτοῦ καὶ φίλον conicio ὑπαντιάσαν om. in lacuna A, ὑπαντιάσας P ἀνασπάσηται AUF 11 ἐξ ἐναντίας AU: ἐξεναντίας ceteri δικαίωσις U 12 μὲν post οὕτως add. UF καὶ σοφίαν θεοῦ PL 14 δύναιτο Turn.: δύνηται AUF, δύναται ceteri 15 αὐτὸν H[2]: αὐτῶν A, αὐτὸν ceteri 16 γεγονότων] λεγόντων U 18 ὅρια G ἑκάτερα AGF εἰ δὴ] ἤδη AG ἀνημμένου A 19 μεσότητα AH[1]L ἐμπιεῖν MUFH: ἐμποιεῖν ὃ A, ἐμποιεῖν P, ἐμπ εισῦ (sic) G 20 ἀποχρώντως AGUF ἂν AGF: om. ceteri καρπωσώμεθα A 21 ζήτει τὸ F 21. 22 γὰρ διαμιγεῖς G 23 τὸ] τῷ AG 24 μίαν ἐλάλησεν ὁ θεός, δύο ταύτην ἠκούσαμεν UF

ἅπαξ ἔοικε τῷ ἀκράτῳ — καὶ γὰρ τὸ ἄκρατον μονὰς καὶ ἡ μονὰς
ἄκρατον —, τὸ δὲ δὶς τῷ κεκραμένῳ· τὸ γὰρ κεκραμένον οὐχ ἁπλοῦν
ἅτε καὶ σύγκρισιν καὶ διάκρισιν ἐπιδεχόμενον. μονάδας μὲν οὖν ἀκρά- 83
τους ὁ θεὸς λαλεῖ· οὐ γάρ ἐστιν ὁ λόγος αὐτῷ γεγωνὸς ἀέρος πλῆξις
ἀναμιγνύμενος ἄλλῳ τὸ παράπαν οὐδενί, ἀλλὰ ἀσώματός τε καὶ γυμνός,
ἀδιαφορῶν μονάδος. ἀκούομεν δ' ἡμεῖς δυάδι· τὸ γὰρ ἀφ' ἡγεμονι- 84
κοῦ πνεῦμα διὰ τραχείας ἀναπεμπόμενον ἀρτηρίας τυποῦται μὲν ἐν στό-
ματι ὥσπερ ὑπὸ δημιουργοῦ τινος γλώττης, φερόμενον δ' ἔξω καὶ ἀνα-
μιχθὲν ἀέρι συγγενεῖ καὶ πλῆξαν αὐτὸν τὴν δυάδος κρᾶσιν ἁρμονίως
ἀποτελεῖ· τὸ γὰρ συνηχοῦν ἐκ φθόγγων διαφερόντων δυάδι μεριστῇ τὸ
πρῶτον ἁρμόζεται ὀξὺν καὶ βαρὺν τόνον ἐχούσῃ. παγκάλως οὖν τῷ 85
πλήθει τῶν ἀδίκων λογισμῶν ἀντέθηκεν ἕνα τὸν δίκαιον, ἀριθμῷ μὲν
ἐλάττονα δυνάμει δὲ πλείονα, ἵνα μὴ ταλαντεῦσαν ὥσπερ ἐπὶ πλάστιγ-
γος βρίσῃ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ κράτει τῆς ἐναντίας πρὸς τὸ βέλτιον ῥοπῆς
ἀνακουφισθὲν ἀσθενήσῃ.

(19.) Τί δέ ἐστι τὸ „Νῶε εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ" 86
(Gen. 6, 8), συνεπισκεψώμεθα· τῶν εὑρισκόντων οἱ μὲν ἃ πρότερον
ἔχοντες ἀπέβαλον αὖθις εὑρίσκουσιν, οἱ δὲ ἃ μὴ πάλαι νῦν δὲ πρῶτον
περιεποιήσαντο. τουτὶ μὲν οὖν τὸ ἔργον εὕρεσιν, ἐκεῖνο δὲ ἀνεύρεσιν
οἱ ζητητικοὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων καλεῖν εἰώθασι. τοῦ μὲν οὖν προ- 87
τέρου παράδειγμα ἐναργέστατον τὰ περὶ τῆς μεγάλης εὐχῆς (Num. 6, 2.)
διατεταγμένα. ἔστι δὲ εὐχὴ μὲν αἴτησις ἀγαθῶν παρὰ θεοῦ, μεγάλη
δὲ εὐχὴ τὸν θεὸν αἴτιον ἀγαθῶν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ νομίζειν μηδενὸς
ἑτέρου τῶν εἰς τὸ δοκεῖν ὠφελεῖν συνεργοῦντος, μὴ γῆς ὡς καρποτόκου,
μὴ ὑετῶν ὡς σπέρματα καὶ φυτὰ συναυξόντων, μὴ ἀέρος ὡς τρέφειν
ἱκανοῦ, μὴ γεωργίας ὡς φορᾶς αἰτίας, μὴ ἰατρικῆς ὡς ὑγείας, μὴ γάμου
p. 286 M. ὡς γενέσεως παίδων. πάντα γὰρ ταῦτα δυνάμει θεοῦ μεταβολὰς | δέχε- 88

1 ἀκροτάτω F ἀκρότατον UF 1. 2 καὶ — ἄκρατον om. G 2 τῶ δὲ δύο U τὸ γὰρ κεκραμένον scripsi: ἑκάτερον γὰρ codd., κεκραμένον γὰρ Mang. 3 καὶ post ἅτε om. UF καὶ διάκρισιν om. L 4 καλεῖ A γεγωνὸς Mang.: γεγονὼς codd. 5 ἀλλὰ καὶ H, ἀλλὰ in ras. P[2] 7 πνεύματος UF 8 δὲ G 9 αὐτὸ UF δυάδος H[2]L[1]: δι' ὕδατος ceteri, διὰ δυάδος conicio ἁρμονίως H[2]: ἁρμονίαν G, ἁρμονίας ceteri 11 καὶ om. A ἔχουσι A 12 ἕνα] ἐν ὧ UF 14 βρίθῃ P κρατίστης τῆς A, κρατιστὴν G, κράσει τῆς F πρὸς Mang.: περὶ codd. 15 ἀσθενήσει MGF 16 δ' ἐστὶ UF ἔναντι HP τοῦ om. F 18 ἀπέλαβον G 20 ζητικοὶ H 22 εὐχῆς G 23 τὸν] τὸ τὸν H[2] αὐτὸν om. HP 23. 24 μηδενὸς — συνεργοῦντος om. U 24 τῶν del. Mang. 25 ὑετὸν A, ὑετοῦ GUF συναυξανόντων G

ται καὶ τροπάς, ὡς τἀναντία πολλάκις τοῖς ἐξ ἔθους ἀποτελεῖν. τοῦτον
οὖν φησι Μωυσῆς „ἅγιον“ εἶναι. „τρέφοντα κόμην τρίχα κεφαλῆς“
(ibid. 5), ὅπερ ἦν τὰς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀρετῆς δογμάτων κεφαλαιώ-
δεις ἀνατολὰς συναύξοντα καὶ τρόπον τινὰ κομῶντα καὶ σεμνυνόμενον
89 ἐπ᾿ αὐταῖς. ἀλλ᾿ ἔστιν ὅτε ἀπέβαλεν αὐτὰς αἰφνίδιον κατασκήψαντος
οἷά τινος τυφῶνος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὰ καλὰ πάντα αὐτῆς ἐξαρπάσαν-
τος· ὁ δὲ τυφὼν οὗτος τροπή τίς ἐστιν ἀκούσιος παραχρῆμα τὸν νοῦν
90 μιαίνουσα, ἣν καλεῖ θάνατον (ibid. 9). ἀλλ᾿ ὅμως ἀποβαλὼν αὖθις καὶ
καθαρθεὶς ἀναλαμβάνει καὶ ἀναμιμνήσκεται ὧν τέως ἐπελέληστο, καὶ
ἅπερ ἀπέβαλεν εὑρίσκει, ὡς τὰς προτέρας τῆς τροπῆς ἡμέρας ἀλόγους
ἐξετάζεσθαι (ibid. 12), ἢ διότι παράλογον ἡ τροπὴ πρᾶγμα, ἀπᾷδον
ὀρθοῦ λόγου καὶ φρονήσεως ἀμέτοχον, ἢ παρόσον οὐκ ἔστιν ἀξία κατα-
ριθμεῖσθαι· „τῶν γὰρ τοιούτων“ ἔφη τις „οὐ λόγος οὐδ᾿ ἀριθμός“.
91 (20.) πολλάκις δὲ ἐνετύχομεν τούτοις, ἃ μηδ᾿ ὄναρ πρότερον εἴδομεν·
ὥσπερ γεωπόνον φασί τινες ὑπὲρ τοῦ τι τῶν ἡμέρων δένδρων φυτεῦσαι
σκάπτοντα χωρίον θησαυρῷ περιτυχεῖν ἀνελπίστῳ χρησάμενον εὐτυχίᾳ.
92 ὁ γοῦν ἀσκητὴς πυθομένου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης τὸν τρόπον
τοῦτον· „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, τέκνον“; ἀποκρίνεται καί φησιν· „ὃ παρέδωκε
κύριος ὁ θεὸς ἐναντίον μου“ (Gen. 27, 20)· ὅταν γὰρ ὁ θεὸς παραδιδῷ τὰ
τῆς ἀιδίου σοφίας θεωρήματα καμάτου χωρὶς καὶ πόνου, ταῦτα ἐξαίφνης οὐ
93 προσδοκήσαντες θησαυρὸν εὐδαιμονίας τελείας εὑρίσκομεν. συμβαίνει δὲ
πολλάκις τοῖς μὲν ἐπιπόνως ζητοῦσιν ἀποτυγχάνειν τοῦ ζητουμένου, τοῖς
δ᾿ ἄνευ φροντίδος ῥᾷστα καὶ ἃ μὴ διενοήθησαν εὑρίσκειν· οἱ μὲν γὰρ
νωθέστεροι καὶ βραδεῖς τὰς ψυχὰς ὥσπερ οἱ τὰ ὄμματα πεπηρωμένοι
τὸν εἰς τὸ θεωρῆσαί τι τῶν κατ᾿ ἐπιστήμην πόνον ἴσχουσιν ἀτελῆ, οἱ
δὲ φύσεως εὐμοιρίᾳ δίχα ζητήσεως μυρίοις ἐνέτυχον εὐθυβόλῳ καὶ εὐ-

1 ὥστ᾿ ἐναντία UF ἀποτελεῖ A 2 ἅγιον] αἴτιον UFL^2 τρίχας P 3 ὥσπερ UF 3. 4 κεφαλώδεις U 4 συναύξονται A 5 ἀπέβαλον A 6 post πάντα add. ἀρετῆς G 7 τῦφον G, τύφος UF τροπῆς ἐστιν U, τροπή ἐστιν F 8 καὶ secl. Cohn 9 τέως AHPL^1: τὲ M, τελέως GUFL^2 ἐπιλέληστο AG, ἀπελέληστο F 10 ὀλίγας AH^{1}P 11 ἢ om. F ἀπῳδὸν UF 12 παρ᾿ ὅσον MAUFH 13 οὐδ᾿] οὐκ UF 14 ἃ om. F ἴδομεν GU, ἰδόντες F 15 γεηπόνον A τινες] τινα coni. Cohn δένδρον MHP^1 16 περιπεσεῖν UF 17 αὐτοῦ FP: αὐτῷ ceteri 18 τοῦτον om. MUF ὃ om. M, ὅτι UF καὶ om. G 19 ὁ θεὸς om. H, postea add. L 20 ἀιδίου codd.: ἰδίου Turn. ταῦτ᾿ UF 22 ἐπιπόνου A ἀποτυγχάνει A^1 23 γὰρ H^2: γε ceteri 25 τὸν G^2: τῶν ceteri εὐμαρεία A.

13 cf. Theocriti Idyll. XIV 48, locutio in proverbii consuetudinem venisse videtur.

θίκτῳ χρησάμενοι προσβολῇ, ὡς δοκεῖν αὐτοὺς μὲν μὴ σπουδάσαι τοῖς
πράγμασιν ἐντυχεῖν, ἐκεῖνα δὲ μεθ' ὁρμῆς προαπαντήσαντα εἰς ὄψιν
ἐλθεῖν ἐπειχθῆναι καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀκριβεστάτην ἐμποιῆσαι κατάλη-
ψιν. (21.) τούτοις ὁ νομοθέτης φησὶ δίδοσθαι „πόλεις μεγάλας καὶ 94
καλάς, ἃς οὐκ ᾠκοδόμησαν, οἰκίας πλήρεις τῶν ἀγαθῶν, ἃς οὐκ ἐνέπλη-
287 M. σαν, λάκκους λελατομημένους, | οὓς οὐκ ἐξελατόμησαν, ἀμπελῶνας καὶ
ἐλαιῶνας, οὓς οὐκ ἐφύτευσαν“ (Deut. 6, 10. 11). πόλεις μὲν οὖν καὶ 95
οἰκίας συμβολικῶς τάς τε γενικὰς καὶ τὰς εἰδικὰς ἀρετὰς ὑπογράφει·
πόλει μὲν γὰρ ἔοικε τὸ γένος, ὅτι κἂν μείζοσιν ἐξετάζεται περιγραφαῖς
καὶ πλειόνων κοινόν ἐστιν, εἶδος δὲ οἰκίᾳ τῷ συνῆχθαί τε μᾶλλον καὶ
πεφευγέναι τὴν κοινότητα. προητοιμασμένοι δὲ λάκκοι τὰ χωρὶς τῶν 96
πόνων τούτοις πρόχειρα ἆθλα, οὐρανίων καὶ ποτίμων δεξαμεναὶ ναμάτων,
πρὸς φυλακὴν τῶν προειρημένων ἀρετῶν εὐτρεπεῖς θησαυροί, ἐξ ὧν εὐ-
φροσύνη περιγίνεται ψυχῇ τελεία φῶς τὸ ἀληθείας ἀπαστράπτουσα. τοὺς
μὲν οὖν ἀμπελῶνας εὐφροσύνης, τοὺς δ' ἐλαιῶνας φωτὸς πεποίηται
σύμβολον. εὐδαίμονες μὲν οὖν οὗτοι, παραπλήσιόν τι πάσχοντες τοῖς 97
ἐκ βαθέος ὕπνου διανισταμένοις καὶ τὸν κόσμον ἐξαίφνης ἀπόνως καὶ
χωρὶς πραγματείας ὁρῶσιν, ἄθλιοι δὲ οἷς πρὸς ἃ μὴ πεφύκασιν ἀντιφι-
λονεικεῖν συμβαίνει ἔριδι, ἀργαλεωτάτῃ νόσῳ, ἐπαιρόμενοι. πρὸς γὰρ 98
τῷ τοῦ τέλους ἀποτυγχάνειν ἔτι μετ' οὐ μικρᾶς βλάβης μεγάλην αἰσχύ-
νην ὑπομένουσιν, ὥσπερ αἱ πρὸς ἐναντία πνεύματα νῆες ἐνθαλαττεύου-
σαι· πρὸς γὰρ τῷ μὴ τυγχάνειν ὑποδρόμων ἐφ' οὓς ἐπείγονται, πολλά-
κις αὐτοῖς πλωτῆρσι καὶ φορτίοις ἀνατραπεῖσαι λύπην μὲν φίλοις,
ἡδονὴν δὲ ἐχθροῖς ἐμπαρέσχον. (22.) λέγει οὖν ὁ νόμος, ὅτι „παρα- 99
βιασάμενοί τινες ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἀμορραῖος ὁ
κατοικῶν ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ, καὶ ἐτίτρωσκεν αὐτούς, ὡς ἂν ποιήσειαν

---

2 ἐπιτυχεῖν G ἐκείνω U 3 ἐπισχεθῆναι PH[1] 4 τοιούτοις U 5 ἃς corr. in αἷς A ᾠδόμησαν GH[1] τῶν om. A, πάντων UF 5. 6 ἐπλήρωσαν UF 6 ἐλατόμησαν UF 8 τὰς τεχνικὰς UF καὶ τὰς ἰδικὰς AL[2], καὶ ἰδικὰς GUF 9 ἐξετάζηται MAFP 10 ἐστι M εἴδει GUF, ἡ A τε om. G, τί A 11 χωρὶς scripsi: ἑτέροις codd. 13 ἀρετῶν om. MH[1]P 14 ἀληθείας UF: ἀληθὲς ceteri τελεία scripsi: τελείᾳ v 15 εὐφροσύνης — ἐλαιῶνας add. mg. H[2], mg. P[1] δὲ GUF 16 οὖν om. H[1]P τοῖς] τῆς F 17 ἀπόνως om. AH[1]P 18 οἷς G: οἳ MHP, οἱ A, οἱ μὴ UF 18. 19 ἀντιφιλονεικοῦντες H[2] 19 συμβαίνει UFPH[1]: συμβαίνειν GH[2], συμβαίνη MA νόσος U ἐπαιρομένοις conicio 20 τοῦ om. A 21 αἱ om. G 21. 22 θαλαττεύουσαι H 22 τῷ] τὸ U ὑπόδρομον G ἐφ' οἷς L[1] 23 ἀνατραπῆναι A μὲν GUF: om. ceteri 24 δὲ GUFH[2]: om. MAH[1]P ἐμπαρέχοντες G, παρέσχον F 25 Ἀμμοραῖος FHP 26. 78,1 ὡς — αὐτοὺς om. HP, ὡς — μέλισσαι add. H[2]

αἱ μέλισσαι, καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ Σηεὶρ ἕως Ἑρμᾶ“ (Deut. 1,43.44)·
100 ἀνάγκη γὰρ καὶ τοὺς ἀφυῶς ἔχοντας πρὸς τὰς τῶν τεχνῶν ἀναλήψεις,
εἴ τι βιαζόμενοι πονοῖντο περὶ αὐτάς, μὴ μόνον σφάλλεσθαι τοῦ τέλους,
ἀλλὰ καὶ αἰσχύνην ὀφλεῖν, καὶ τοὺς ἄλλο τι τῶν δεόντων ἀσυγκαταθέτῳ
γνώμῃ πράττοντας ⟨μὴ⟩ ἐθελουσίως βιαζομένους δὲ τὸ παρ' αὐτοῖς
ἑκούσιον μὴ κατορθοῦν, ἀλλὰ πρὸς τοῦ συνειδότος τιτρώσκεσθαί τε καὶ
101 διώκεσθαι. καὶ τοὺς τὰς ὀλιγοχρημάτους παρακαταθήκας ἀποδιδόντας
ἐπὶ θήρᾳ στερήσεως μειζόνων εἴποις ἂν πίστει διαφέρειν, οἳ καὶ ὅτε
ἀπέδοσαν πολλὰ τὴν ἔμφυτον ἀπιστίαν ἐβιάσαντο, ὑφ' ἧς μήποτε παύ-
102 σαιντο κατακεντούμενοι; θεραπείαν δὲ ὅσοι τοῦ μόνου σοφοῦ νόθον ἐπε-
τήδευσαν, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς ἱεροπρεπεστάτης ἄχρι τοῦ μόνον ἐπιδείξα-
σθαι τοῖς συνεληλυθόσι θεαταῖς προαίρεσιν ἐνδύντες βίου, βωμολοχίαν
πρὸ εὐσεβείας ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες, οὐχ αὑτοὺς ὥσπερ ἐπὶ τροχοῦ
κατατείνουσι καὶ βασανίζουσιν | ἀναγκάζοντες ἐπιμορφάζειν ψευδῶς, ἃ πρὸς p. 288 M
103 ἀλήθειαν ⟨μὴ⟩ πεπόνθασι; τοιγάρτοι βραχὺν χρόνον ἐπισκιασθέντες διὰ
τῶν δεισιδαιμονίας συμβόλων, ἣ κώλυσις μέν ἐστιν ὁσιότητος, μεγάλη δὲ
καὶ τοῖς ἔχουσι καὶ τοῖς συνιοῦσι ζημία, εἶτ' αὖθις ἀπαμφιασάμενοι τὰ περί-
απτα γυμνὴν ἐπιδείκνυνται τὴν ὑπόκρισιν καὶ τότε ὥσπερ οἱ ξενίας ἁλόντες
νοθεύονται τῇ μεγίστῃ πόλεων ἀρετῇ μηδὲν προσήκοντας ἑαυτοὺς παρεγ-
γράψαντες. τὸ γὰρ βίαιον ὀλιγοχρόνιον, ὡς καὶ αὐτό που δηλοῖ
τοὔνομα παρὰ τὸ βαιὸν εἰρημένον· βαιὸν δὲ τὸ ὀλιγοχρόνιον ἐκάλουν οἱ
104 παλαιοί. (23.) τί δέ ἐστι τὸ „Νῶε εὗρε χάριν παρὰ κυρίῳ τῷ θεῷ“,
διαπορητέον. ἆρ' οὖν τοιοῦτόν ἐστι τὸ δηλούμενον, ὅτι χάριτος ἔτυχεν,
ἢ ὅτι χάριτος ἄξιος ἐνομίσθη; ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον οὐκ εἰκὸς ὑπο-

---

1 ἐδίωξαν MA σιίρεως A, σιὴρ ἕως U, σηιερέως F ἑρμᾶ G: ἐρεμᾶ MHP, ἠρέμα A, ὅρμα UF 2 ἔχοντας om. F ἀντιλήψεις UF 2. 3 λήψεις ἐπιβιαζόμενοι G 3 μόνου L 5 μὴ add. Mang. αὐτοῖς codd. τὸ] τὸν F 6 τὸ ante μὴ add. MAP 6 πρὸ F τε GUF: om. ceteri 8 μειζόνως F διαφέρον U ὅτε MAG: ὅταν HP, ὅτε δὴ UF 9 ἀπέδωσαν A, ἔδοσαν UF 9. 10 παύσοιντο ML[2] 10 νόθην UF, νόον A 11 ἱεροπρεπεστάτου τὴν G, ἱεροπρεπεστάτην coni. Mang. 12 πρὸς αἵρεσιν F ⟨εὐσεβοῦς⟩ βίου conicio 13 πρὸς AF[1] πρὸς εὐσέβειαν G αὐτοὺς A 14. 15 ἃ πρὸς ἀλήθειαν ⟨μὴ⟩ πεπόνθασι scripsi: post ras. ἀλήθειαν πεπόνθασι M, ἐπ' ἀληθεία πεπόνθασι AG, ἐπ' ἀληθεία πεπονθόσι UF, ἀληθεία πεπόνθασι H[1]P, ἀληθεία H[2]L (πεπονθόσι add. mg. L), ⟨ὡς⟩ ἐπ' ἀληθείας πεπονθότες coni. Cohn 15 ἀλήθειαν; τοιγάρτοι Mang. 16 κώλυσις Benzelius: κόλασις codd., κόλουσις Cohn et ego coniecimus 17 περίοπτα G 18 ἐπιδείκνυται G 19 μηδενὶ UF 19. 20 γράψαντες UF 20 βιβλίον A 20. 21 ὡς — ὀλιγοχρόνιον om. AL (ὡς — βαιὸν δὲ add. in mg. L) 21 παρὰ βαιὸν H[1]P βίαιον G βίαιον G 22 τῷ om. MA 23 τί post οὖν add. UF 24. 79,1 post ὑπονοεῖν add. ἐστι G

νοεῖν· τί γὰρ αὐτῷ πλέον δεδώρηται πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅσα οὐ
συγκέκριται μόνον, ἀλλὰ καὶ στοιχειώδεις ἁπλαῖ φύσεις εἰσί, χάριτος
ἠξιωμένων θείας; τὸ δ᾽ ὕστερον ἔχει μέν τινα οὐκ ἀνάρμοστον λόγον, 105
κρίνοντος τοῦ αἰτίου δωρεῶν ἀξίους τοὺς τὸ θεῖον ἐν ἑαυτοῖς νόμισμα,
τὸν ἱερώτατον νοῦν, αἰσχροῖς ἐπιτηδεύμασι μὴ διαφθείροντας, ἴσως δὲ
οὐκ ἀληθῆ. πηλίκον γάρ τινα εἰκὸς γενέσθαι τὸν ἄξιον χάριτος κριθη- 106
σόμενον παρὰ θεῷ; ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι μόλις ἂν καὶ σύμπαντα τὸν
κόσμον τούτου λαχεῖν· καίτοι τό γε πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ τελεώτα-
τον τῶν θείων ἔργων ἐστὶν οὗτος. μήποτ᾽ οὖν ἄμεινον ἂν εἴη ἐκδέχε- 107
σθαι τοῦτο, ὅτι ζητητικὸς καὶ πολυμαθὴς γενόμενος ὁ ἀστεῖος ἐν οἷς
ἅπασιν ἐζήτησε τοῦθ᾽ εὗρεν ἀληθέστατον, χάριν ὄντα θεοῦ τὰ πάντα,
γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, ἥλιον, ἀστέρας, οὐρανόν, ζῷα καὶ φυτὰ σύμ-
παντα. κεχάρισται δὲ ὁ θεὸς αὑτῷ μὲν οὐδέν — οὐδὲ γὰρ δεῖται —,
κόσμον δὲ κόσμῳ καὶ τὰ μέρη ἑαυτοῖς τε καὶ ἀλλήλοις, ἔτι δὲ τῷ
παντί. οὐδὲν δὲ κρίνας ἄξιον χάριτος ἄφθονα καὶ τῷ ὅλῳ καὶ τοῖς 108
μέρεσι δεδώρηται τὰ ἀγαθά, ἀλλ᾽ ἀπιδὼν εἰς τὴν ἀίδιον ἀγαθότητα καὶ
νομίσας ἐπιβάλλον τῇ μακαρίᾳ καὶ εὐδαίμονι φύσει ἑαυτοῦ τὸ εὐεργετεῖν.
ὥστε εἴ τίς μ᾽ ἔροιτο, τίς αἰτία γενέσεως κόσμου, μαθὼν παρὰ
p. 289 M. Μωυσέως ἀποκρινοῦμαι, ὅτι ἡ τοῦ ὄντος ἀγαθότης, ἥτις ἐστὶ | πρεσβυ-
τάτη τῶν * * * χαρίτων οὖσα ἑαυτῇ. (24.) παρατηρητέον δ᾽ 109
ὅτι τὸν μὲν Νῶε φησιν εὐαρεστῆσαι ταῖς τοῦ ὄντος δυνάμεσι, κυρίῳ
τε καὶ θεῷ (Gen. 6, 8), Μωυσῆν δὲ τῷ δορυφορουμένῳ πρὸς τῶν
δυνάμεων καὶ δίχα αὐτῶν κατὰ τὸ εἶναι μόνον νοουμένῳ· λέγεται γὰρ
ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ὅτι „εὕρηκας χάριν παρ᾽ ἐμοί" (Exod. 33, 17)

---

2 συγκεκρότηκε G, συγκεκρότηται UF   καὶ om. AUF   στοιχειώδους A
3 ἠξιωμένων Turn.: ἠξιωμέναι codd.   4 δώρων HP   αὐτοῖς AUF   5 τὸν] τοὺς AP   μὴ om. P   διαφθείροντες F   6 ἀληθῶς AG   πηλίκον] ποικίλον P   7 τῷ θεῷ G   ἂν καὶ σύμπαντα GUFH^{2}: ἂν πάντα MAH^{1}P   τὸν om. UF   8 τοῦτον A   τοι om. A   τό om. G   γε] τε UF
8. 9 τελειότατον F   9 οὗτός ἐστιν HP   εἴη om. P   10 ζητικὸς H^{1}P
11 τὰ σύμπαντα GF   13 δὲ om. A   ὁ θεὸς post οὐδὲν transpos. UF
13 αὐτῷ H^{2}: ἑαυτῷ GF, αὑτῷ ceteri   15 οὐδὲ κρίνας U   χάριτος ἄξιον UF   γὰρ post ἄφθονα add. HP   καὶ prius om. HP   τοῖς om. MAH^{1}P (hab. L)   16 ἀλλὰ MG   17 ἐπιβάλλον] ἐπεὶ βέλτιον A   18 με GUF   κόσμων U   μαθέτω G   τὸ ante παρὰ add. A   19 Μωυσέως U: Μωσέως MAF, Μωυσέος GHP   ἀποκρινομένου AG   ἥτις om. v   20 πρεσβυτάτη τῶν ⟨θεοῦ δυνάμεων, τῶν⟩ χαρίτων οὖσα πηγή conicio   ἑαυτῇ] αἰτία vel αὐτοῦ coni. Mang.   21. 22 κυρίου τε καὶ θεοῦ   22 Μωυσῆν UF: Μωσῆν ceteri   τὸν δορυφορούμενον U   23 λέγει coni. Cohn   24 τοῦ om. H

110 δεικνὺς ἑαυτὸν τὸν ἄνευ παντὸς ἑτέρου. οὕτως ἄρα τὴν μὲν κατὰ Μωυσῆν ἄκραν σοφίαν ἀξιοῖ χάριτος ὁ ὢν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ μόνου, τὴν δὲ ἀπεικονισθεῖσαν ἐκ ταύτης δευτέραν καὶ εἰδικωτέραν οὖσαν διὰ τῶν ὑπηκόων δυνάμεων, καθ' ἃς καὶ κύριος καὶ θεός, ἄρχων τε καὶ εὐεργέτης ἐστίν.
111 ἕτερος δέ τις φιλοσώματος καὶ φιλοπαθὴς νοῦς πραθεὶς τῇ ἀρχιμαγείρῳ (Gen. 39, 1) τοῦ συγκρίματος ἡμῶν ἡδονῇ καὶ ἐξευνουχισθεὶς τὰ ἄρρενα καὶ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς μέρη πάντα, σπάνει κεχρημένος καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀκοὴν παραδέξασθαι θείαν ἀδυνατῶν, ἐκκλησίας τῆς ἱερᾶς ἀπεσχοινισμένος (Deut. 23, 1), ἐν ᾗ [σύλλογοι καὶ] λόγοι περὶ ἀρετῆς ἀεὶ μελετῶνται, εἰς μὲν τὸ δεσμωτήριον τῶν παθῶν εἰσάγεται, χάριν δὲ εὑρίσκει τὴν ἀτιμίας ἀδοξοτέραν παρὰ
112 τῷ ἀρχιδεσμοφύλακι (Gen. 39, 20. 21). δεσμῶται μὲν γὰρ κυρίως εἰσὶν οὐχ οὓς ἐν δικαστηρίῳ καταδικασθέντας ὑπὸ κλήρῳ ἀρχόντων ἢ καὶ χειροτονηθέντων δικαστῶν ἀπάγουσί τινες εἰς ἀποδεδειγμένον χῶρον κακούργων, ἀλλ' ὧν ἡ φύσις κατεδίκασε ψυχῆς τρόπων, οἵτινες ἀφροσύνης ⟨καὶ⟩ ἀκολασίας καὶ δειλίας καὶ ἀδικίας καὶ ἀσεβείας καὶ ἄλλων
113 ἀμυθήτων κηρῶν γέμουσιν. ὁ δὲ ἐπίτροπος καὶ φύλαξ καὶ ταμίας τούτων, ὁ ἡγεμὼν τοῦ δεσμωτηρίου, σύστημα καὶ συμφόρημα κακιῶν ἀθρόων καὶ ποικίλων εἰς ἓν εἶδος συνυφασμένων ἐστίν, ᾧ τὸ εὐαρεστῆσαι μεγίστη ζημία· ἣν οὐχ ὁρῶντες ἔνιοι, ἀπατώμενοι δὲ περὶ τὸ βλάπτον ὡς ὠφελοῦν, προσίασί τε αὐτῷ μάλα γεγηθότες καὶ δορυφοροῦσιν, ἵν' ὕπαρχοι καὶ διάδοχοι φυλακῆς ἁμαρτημάτων ἀκουσίων τε
114 καὶ ἑκουσίων πιστοὶ κριθέντες γένωνται. ἀλλὰ σύ γε, ὦ ψυχή, τὴν δεσποτείαν καὶ ἡγεμονίαν ταύτην ἀργαλεωτέραν τῆς ἐπαχθοῦς δουλείας νομίσασα, μάλιστα μὲν ἀδέσμῳ καὶ λελυμένῃ καὶ ἐλευθέρᾳ χρῆσαι
115 προαιρέσει τοῦ βίου· ἂν δ' ἄρα ἀγκιστρευθῇς ὑπὸ πάθους, δεσμῶτις

1 δεικνύντος conicio αὐτὸν coni. Cohn οὕτως] ὄντως AGH² ἄρα] ἔτι F 2 Μωσῆν MAHP ὁ om. A 3 ἰδικωτέραν MAG 4 δυνάμεων ὑπηκόων (ὑπηκόω A) AUF καθ' ἃς GUF: καθὰ MAPH¹, καθὸ H² ὁ κύριος HP 5 πραθεὶς om. A 7 τῆς om. F 9 ἱερωτάτης G 9. 10 σύλλογοι καὶ seclusit Cohn, διάλογοι καὶ conicio 10 ante μὲν ras. HP 13 οὓς] ὡς G¹ κλήρων conicio 14 καὶ om. UF χωρίον UF 15 ὧν] ὃν AU τρόπον AU οἵτινες M: οἷά τινες ceteri 15. 16 ἀφροσύνης om. v 16 καὶ addidi καὶ δειλίας om. UF καὶ ante ἀσεβείας om. MGUF, ante ἄλλων GUF καὶ ἀσεβείας om. HP 17 κηρῶν] πονηριῶν A, sed πονηρι in ras. 18 ὁ om. UFP 19 συνυφασμένον HP ᾧ] ὡς U 20 μεγάλη F 21. 22 δορυφοροῦντες P 22 ἵνα GUF ἀκουσίους A 22. 23 τε καὶ om. A 23 καὶ post ἀλλὰ add. UF, καὶ corr. ex ἀλλὰ L² 25 νομίσας U ἀθέσμω UF λελυμένῃ καὶ om. H 26 δεσμώτης U

μᾶλλον ἢ εἱρκτοφύλαξ ὑπόμεινον γενέσθαι· κακωθεῖσα μὲν γὰρ καὶ
p. 290 M. στενάξασα ἔλεον εὑρήσεις, | σπουδαρχίαις δὲ καὶ λιμοδοξίαις ὑποβαλοῦσα
σαυτὴν ἡδὺ κακὸν τὸ εἱρκτοφυλακεῖν καὶ μέγιστον ἀναδέξῃ, ὑφ' οὗ
γενήσῃ πάντα ἀγώγιμος τὸν αἰῶνα. (25.) τὰς μὲν οὖν παρὰ τοῖς 116
ἀρχιδεσμοφύλαξιν εὐαρεστήσεις ἀνὰ κράτος ἀπόθου, τῶν δὲ παρὰ τῷ
αἰτίῳ διαφερόντως μετὰ σπουδῆς τῆς ἁπάσης ἐφίεσο. ἐὰν δ' ἄρα
ἀδυνατῇς — ὑπερβάλλον γὰρ τὸ τοῦ ἀξιώματος μέγεθος —, ἴθι ἀμετα-
στρεπτὶ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ τούτων ἱκέτις γενοῦ, μέχρις ἂν
ἀποδεξάμεναι τὸ συνεχὲς καὶ γνήσιον τῆς θεραπείας ἐν τῇ τῶν εὐαρε-
στησάντων αὐταῖς κατατάξωσι χώρᾳ, καθάπερ καὶ τὸν Νῶε, οὗ τῶν
ἐγγόνων θαυμαστότατον καὶ καινότατον πεποίηται τὸν κατάλογον· φησὶ 117
γάρ· „αὗται αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ
γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε“ (Gen. 6, 9). τὰ μὲν γὰρ τοῦ
συγκρίματος γεννήματα πέφυκεν εἶναι καὶ αὐτὰ συγκρίματα· ἵπποι γὰρ
ἵππους καὶ λέοντες λέοντας καὶ βόες ταύρους, ὁμοίως δὲ καὶ ἄνθρωποι
ἀνθρώπους ἐξ ἀνάγκης γεννῶσι· διανοίας δὲ ἀγαθῆς οὐ τὰ τοιαῦτα 118
οἰκεῖα ἔγγονα, ἀλλ' αἱ προειρημέναι ἀρεταί, τὸ ἄνθρωπον εἶναι, τὸ δί-
καιον εἶναι, τὸ τέλειον εἶναι, τὸ θεῷ εὐαρεστῆσαι· ὅπερ ἐπειδὴ καὶ
τελεώτατον ἦν καὶ ὅρος τῆς ἄκρας εὐδαιμονίας, ἐφ' ἅπασιν εἴρηται.
γένεσις δὲ ἡ μὲν ἀγωγὴ καὶ ὁδός τίς ἐστιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ 119
εἶναι — ταύτῃ φυτά τε καὶ ζῷα ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ χρῆσθαι πέφυκεν —,
ἑτέρα δ' ἐστὶν ἡ ἐκ βελτίονος γένους εἰς ἔλαττον εἶδος μεταβολή, ἧς
μέμνηται ὅταν φῇ· „αὗται δὲ αἱ γενέσεις Ἰακώβ· Ἰωσὴφ δέκα ἑπτὰ
ἐτῶν ἦν ποιμαίνων μετὰ τῶν ἀδελφῶν τὰ πρόβατα, ὢν νέος, μετὰ τῶν
υἱῶν Βαλλᾶς καὶ μετὰ τῶν υἱῶν Ζελφᾶς τῶν γυναικῶν πατρὸς αὐτοῦ“
(Gen. 37, 2)· ὅταν γὰρ ὁ ἀσκητικὸς καὶ φιλομαθὴς οὗτος λόγος ἀπὸ 120

---

2 ἔλαιον M πολυαρχίαις UF δὲ] τὲ A ὑποβάλλουσα H 3 ἑαυτὴν UF ἡδὺ] εἰ δὲ A 4 αἰῶνα] ἕνον text. H (mg. αἰῶνα) et fort. P[1] 5 δεσμοφύλαξιν AUF 6 αἰτίῳ MHP[1]L[1]: ἀστείῳ AGUFL[2], ἀστίῳ mg. P[2] δια-φερόντων A σπουδῆς τῆς ἁπάσης UFP: σπουδῆς τῆς πάσης MAG, πάσης σπουδῆς H ἐφίεσθαι G, ἀφίεσο A 8 αὐτοῦ om. H οἰκέτις A, ἱκέτης PL 9 ὑποδεξά-μεναι A 10 ⟨σε⟩ χώρᾳ conicio καθὰ UF οὗ] οὐ AUF 10. 11 τὸν ἔγγονον UF 11 θαυμαστότατα καὶ καινότατα P 12 ὢν] ἦν UFL 14 συγκρίματα πέφυκεν F 17 ἔκγονα conicio 18 εἶναι alterum om. UF τὸ] τῷ AG ἐπειδὴ εἰ καὶ UF 19 τῆς AU: τις ceteri ἄκρος P 20 δ' ἐστὶν MAG: δέ ἐστιν ceteri 22 μεταβολῆς G ἧς] ὧν A 23 δὲ om. F ἑπτὰ καὶ δέκα UF 24 δὲ ante μετὰ PH[1] ὧν U 24. 25 νέος σὺν υἱοῖς βελλᾶς καὶ υἱοῖς ζεαφᾶς (sic) γυναικῶν UF τοῦ πατρὸς G 26 οὗτος ante καὶ transpos. H ὁ λόγος P

τῶν θειοτέρων ἐννοημάτων εἰς ἀνθρωπίνας καὶ θνητὰς δόξας καταβι-
βασθῇ, ὁ τοῦ σώματος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ χορευτὴς Ἰωσὴφ εὐθὺς
ἀπογεννᾶται, νέος ὢν ἔτι, κἂν μήκει χρόνου πολιὸς γένηται, πρεσβυτέ-
ρας οὔτε γνώμης οὔτε ἀκοῆς εἰσάπαν ἐπῃσθημένος, ἣν οἱ Μωυσέως
θιασῶται κατασταθέντες κτῆμα καὶ ἀπόλαυσμα ὠφελιμώτατον ἑαυτοῖς
121 τε καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὕραντο. διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ τὸν τύπον
αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκριβεστάτην τοῦ χαρακτῆρος ἰδέαν βουλόμενος ἐκδηλο-
τέραν ἐγγράψαι ποιμαίνοντα εἰσάγειν μετὰ γνησίου μὲν οὐδενός, μετὰ
δὲ τῶν νόθων ἀδελφῶν, οἳ παλλακίδων ὄντες ἀπὸ τοῦ χείρονος γένους,
τοῦ πρὸς γυναικῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τοῦ πρὸς ἀνδρῶν,
χρηματίζουσιν· υἱοὶ γὰρ τῶν γυναικῶν Βαλλᾶς καὶ Ζελφᾶς, ἀλλ' οὐκ
Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς νυνὶ καλοῦνται.

122 (26.) Ζητήσαι δ' ἄν τις προσηκόντως, τίνος ἕνεκα μετὰ τὴν ἐν p. 291 M.
ταῖς ἀρεταῖς τοῦ Νῶε τελείωσιν εὐθὺς εἴρηται, ὅτι „ἐφθάρη ἡ γῆ
ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἀδικίας“ (Gen. 6,11). ἀλλ' ἴσως οὐ
123 χαλεπὸν λύσεως εὐπορῆσαι τῷ μὴ σφόδρα παιδείας ἀπείρῳ. λεκτέον οὖν
ὅτι, ἐπειδὰν ἐν ψυχῇ τὸ ἄφθαρτον εἶδος ἀνατείλῃ, τὸ θνητὸν εὐθέως
φθείρεται· γένεσις γὰρ τῶν καλῶν θάνατος αἰσχρῶν ἐπιτηδευμάτων ἐστίν,
ἐπεὶ καὶ φωτὸς ἐπιλάμψαντος ἀφανίζεται τὸ σκότος. διὰ τοῦτο ἐν τῷ
νόμῳ τῆς λέπρας ἀκριβέστατα διείρηται, ὅτι „ἐὰν ἀνατείλῃ χρὼς ζῶν
124 ἐν τῷ λεπρῷ, μιανθήσεται“ (Lev. 13,14.15). καὶ προσεπισφίγγων αὐτὸ
τοῦτο καὶ ὥσπερ ἐναποσημαινόμενος ἐπιφέρει „καὶ μιανεῖ ὁ χρὼς ὁ
ὑγιής“, ἀντιταττόμενος τῷ εἰκότι καὶ συνήθει· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι
τὰ νοσοῦντα φθορὰς τῶν ὑγιαινόντων καὶ τὰ νεκρὰ τῶν ζώντων, οὐκ
ἔμπαλιν τὰ ὑγιαίνοντα καὶ ζῶντα τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ σωτήρια νομίζουσι.

---

1 θνητὰς] κενὰς HP   2 αὐτοῦ MGPH¹L   εὐθὺς UF: εὐθέως G, om. ceteri   3 ἔτι] ἀεὶ UF   4 ἣν corr. in ἡ A, ἡ habet mg. P   4 Μωυσέως U: Μωυσέος G, Μωσέως MAFP, Μωσέος H   5 κατεπασθέντες UF   ἑαυταῖς G   8 γράψαι UF, ἀναγράψαι coni. Mang.   εἰσάγειν Turn.: εἰσάγει codd.   9 τῶν om. A   10 ἀλλὰ κἀπὸ τοῦ U   11 βελ-λᾶς U   12 νῦν UF   14 ἀρεταῖς om. U   post ταῖς ἀρεταῖς add. ταῖς L²   16 τῷ] τὸ A   ἀπείρου A, ἀμοίρῳ U   18 ὁ θάνατος U, ras. ante θάνατος F   19 ἐλλάμψαντος UF   τὸ om. UF   20 διήρηται G   ζῶον A   21 προσεπισφραγίζων (immo προσεπισφραγιζόμενος) coni. Mang.   22 ὥσπερ ἀποσειόμενος F   post μιανεῖ add. αὐτὸν ex LXX Mang.   22. 23 χρῶς ὁ λεπρὸς τὸν χρῶτα τὸν ὑγιῆ UF   23 ἀντιδιαταττόμενος G², αὐτὸν διαταττόμενος G¹, ἀντιδιαστελλόμενος UF   24 supra νοσοῦντα scripsit ἥτις G²   25 ἀλλ' οὐ σωτήρια F

καινότατος δ' ἐν ἅπασι τὴν σοφίαν ὁ νομοθέτης ὢν καὶ τοῦτο ἴδιον 125
εἰσηγήσατο, διδάσκων ὅτι τὰ ὑγιαίνοντα καὶ ζῶντα τοῦ μὴ καθαρεύειν
μιασμάτων αἴτια γίνεται· τὸ γὰρ ὑγιαῖνον καὶ ζῶν ἐν ψυχῇ χρῶμα
ὡς ἀληθῶς φαινόμενον ἐπ' αὐτῆς ἔλεγχός ἐστιν. οὗτος ὅταν ἀνάσχῃ, 126
κατάλογον ποιεῖται τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῆς ἁπάντων, καὶ ὀνειδίζων καὶ
δυσωπῶν καὶ ἐπιπλήττων μόλις παύεται· ἡ δ' ἐλεγχομένη γνωρίζει τὰ
καθ' ἕκαστα, ὧν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπετήδευε, καὶ τότε ἄφρονα καὶ
ἀκόλαστον καὶ ἄδικον καὶ πλήρη μιασμάτων ἑαυτὴν καταλαμβάνει.
(27.) διὸ καὶ παραδοξότατον νόμον ἀναγράφει, ἐν ᾧ τὸν μὲν ἐκ μέρους 127
ὄντα λεπρὸν ἀκάθαρτον, τὸν δὲ ὅλον δι' ὅλων ἀπὸ ἄκρων ποδῶν ἄχρι
κεφαλῆς ἐσχάτης κατεσχημένον τῇ λέπρᾳ καθαρόν φησιν εἶναι (Lev.
13,11.13), τάχα ἄν τινος τὸ ἐναντίον, ὅπερ εὔλογον ἦν ὑπολαβεῖν,
εἰκάσαντος, τὴν μὲν ἐσταλμένην καὶ περί τι βραχὺ τοῦ σώματος λέπραν
ἧττον ἀκάθαρτον, τὴν δὲ κεχυμένην, ὡς ἅπαν περιλαβεῖν αὐτό, μᾶλλον.
δηλοῖ δ', ὡς ἔμοιγε φαίνεται, διὰ συμβόλων τούτων ἀληθέστατον ἐκεῖνο, 128
ὅτι τὰ μὲν ἀκούσια τῶν ἀδικημάτων κἂν ἐπιμήκιστα ὄντα ἀνυπαίτια
καὶ καθαρά, τὸ συνειδὸς βαρὺν κατήγορον οὐκ ἔχοντα, τὰ δὲ ἑκούσια,
κἂν μὴ ἐπὶ πλεῖστον ἀναχέηται πρὸς τοῦ κατὰ ψυχὴν ἐλεγχόμενα
p. 292 M. δικαστοῦ, ἀνίερα καὶ μιαρὰ καὶ ἀκάθαρτα | δοκιμάζεται. ἡ μὲν οὖν 129
διφυὴς καὶ δύο ἐξανθοῦσα χρώματα λέπρα τὴν ἑκούσιον ἐμφαίνει
κακίαν· ἔχουσα γὰρ ἡ ψυχὴ τὸν ὑγιαίνοντα καὶ ζωτικὸν καὶ ὀρθὸν ἐν
ἑαυτῇ λόγον τῷ μὲν οὐ χρῆται ὡς κυβερνήτῃ πρὸς τὴν τῶν καλῶν

---

1 ἅπασιν ὁ (om. τὴν σοφίαν) UF τοῦτ' A 2 τοῦ] τῷ H[2] post καθαρεύειν add. τὰ ἄλλα G[2] 4 φαινόμενον A (sed ν in ras.) GUH: φαινόμενος MFPL 5 ποιεῖσθαι H πάντων HP 7 ἕκαστον, ἃ conicio ἐπετήδευσε A 8 αὐτὴν F 9 τὸν] τὸ F 10 λεπρὸν GUF: λεπρὸν καὶ ceteri supra ἀκάθαρτον scripsit λέγει G[2] ἀπ' UF 10. 11 ἄκρας κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων conicio ἄχρι] μέχρι HP 11 κατισχημένον AF 12 τῶν ἐναντίων U ὑπολαμβάνειν G 13 εἰκάσαντας MA καὶ vid. del. 14 ἅπαντα G περιλαμβάνειν UF 16 κἂν MAP: καὶ GUFH ἐπὶ μήκιστον ἰόντα conicio 18 καὶ ἂν H ἐλεγχόμενα] ἐνδεχομένου U, ἐνδεχόμενα F 19 ἀνίερα MAUFP (ε corr. P): ἀνιαρὰ GH[1], ἀνίατα H[2] δοκιμάζεται] δικάζεται coni. Mang. 22 λόγον ἑαυτῇ (om. ἐν) U, λόγον ἐν αὐτῇ F ἑαυτῇ MAGU: αὐτῇ FHP

---

1 sqq. *Origenes Hom. VIII, 6 in Levit. p. 232:* de hoc quidam etiam ante me dixerunt per colorem vivum indicari rationem vitae quae in homine est; qua nondum in anima posita si quid illic peccati fiat, reputatur pro eo quod videatur nondum rationis capax esse is qui delinquit. cum autem ratio in eo locum ac tempus invenerit, si quid iam contra rationem agat, videri eum iure culpabilem.

σωτηρίαν, ἐκδοῦσα δ' αὐτὴν τοῖς ναυτιλίας ἀπείροις ὅλον τὸ τοῦ βίου
130 δὴ σκάφος ἐν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ δυνάμενον σῴζεσθαι περιέτρεψεν. ἡ δ'
εἰς ἓν εἶδος λευκὸν μεταβαλοῦσα τὴν ἀκούσιον διασυνίστησι τροπήν,
ἐπειδὰν τὸ λογίζεσθαι ὁ νοῦς ἐκτμηθεὶς ὅλον δι' ὅλων, μηδενὸς τῶν
εἰς τὸ συνιέναι σπέρματος ὑπολειφθέντος, ὥσπερ οἱ ἐν ἀχλύι καὶ σκότῳ
βαθεῖ μηδὲν ὁρᾷ τῶν πρακτέων, ἀλλ' οἷα τυφλὸς ἀπροοράτως πᾶσιν
ἐμπίπτων συνεχεῖς ὀλίσθους καὶ πτώματα ἐπάλληλα καὶ ἀκούσια
131 ὑπομένῃ. (28.) τούτῳ ⟨δ'⟩ ὅμοιόν ἐστι καὶ τὸ περὶ τῆς οἰκίας διάταγμα,
ἐν ᾗ γίνεσθαι συμβαίνει λέπραν πολλάκις· φησὶ γὰρ ὅτι „ἐὰν γένηται
ἁφὴ λέπρας ἐν οἰκίᾳ, ἀφίξεται ὁ κεκτημένος καὶ ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ
λέγων· ὥσπερ ἁφὴ λέπρας ἑώραταί μοι ἐν τῇ οἰκίᾳ“· εἶτα ἐπιφέρει·
„καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς ἀποσκευάσαι τὴν οἰκίαν πρὸ τοῦ εἰσελθόντα
τὸν ἱερέα εἰς τὴν οἰκίαν ἰδεῖν, καὶ οὐ γενήσεται ἀκάθαρτα ὅσα ἐν τῇ
οἰκίᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς καταμαθεῖν“ (Lev.
132 14, 34—36). οὐκοῦν πρὶν μὲν εἰσελθεῖν τὸν ἱερέα, καθαρὰ τὰ ἐν τῇ
οἰκίᾳ, ἀφ' οὗ δ' ἂν εἰσέλθῃ, πάντα ἀκάθαρτα· καίτοι τοὐναντίον εἰκὸς
ἦν, ἀνδρὸς κεκαθαρμένου καὶ τελείου, ὃς τὰς ὑπὲρ ἁπάντων εὐχὰς
ἁγιστείας ἱερουργίας εἴωθε ποιεῖσθαι, παρελθόντος εἴσω βελτιοῦσθαι τὰ
ἔνδον καὶ ἐξ ἀκαθάρτων καθαρὰ γίνεσθαι· νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς
μένει χώρας, τρέπεται δὲ πρὸς μερίδα τὴν χείρω κατὰ τὴν εἴσοδον τὴν
133 τοῦ ἱερέως. ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰ συνᾴδει τῇ ῥητῇ καὶ προχείρῳ διατάξει,
σκέψονται οἷς ἔθος καὶ φίλον· ἡμῖν δὲ ἄντικρυς λεκτέον, ὅτι συνῳδὸν
οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ, ὡς τὸ εἰσελθόντος τοῦ ἱερέως τὰ κατὰ τὴν
134 οἰκίαν μιαίνεσθαι. ἕως μὲν γὰρ ὁ θεῖος λόγος εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν
καθάπερ τινὰ ἑστίαν οὐκ ἀφῖκται, πάντα αὐτῆς τὰ ἔργα ἀνυπαίτια· ὁ

---

1 αὐτὴν codd. τοῖς] τῆς U 2 δυνάμενος A 3 μεταβάλλουσα A διασυνίστησι GH[2]: μετασυνίστησι ceteri 5 οἱ MGHP: ὁ MUF 6 ἀπροσιάτως P 7 πτώματα F: ἐκπτώματα ceteri 8 ὑπομένῃ scripsi: ὑπομένει codd. δ' addidit Cohn 10. 11 ἱερεῖ· ὡς ἁφὴ λέπρας ὠράθη ἐν τῷ οἴκῳ μου UF 11 ἑώραται GH: ὠράθη MUF, ὁρᾶται A, αἰωρᾶται P 12—14 καὶ προστάξει — καταμαθεῖν] καὶ ἐντελεῖται ὁ ἱερεὺς καὶ ἀποσκευάσουσι πρὶν ἐλθεῖν τὸν ἱερέα, καὶ οὐ μὴ (μὴ om. F) μιανθήσεται ἀκάθαρτα ὅσα ἐν τῷ οἴκῳ. καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς τοῦ ἰδεῖν UF 12 καὶ] εἰ A εἰσελθεῖν A 13 καὶ GUFH[2]: om. MAH[1]P post γενήσεται add. καὶ οὐ μιανθήσεται mg. L[2] 15 μὲν om. HP 17 ἐκκεκαθαρμένου HP 18 ἁγίας ἁγιστείας G 19 ἔνδον Mang.: ὄντα codd. γίγνεσθαι UF οὐδὲ F: οὐδὲν U, οὔτε ceteri 20 μένει om. H[1]P τὴν tertium om. AF, τῆς G[1] 22 δὲ om. L 23 οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ M: ἄλλο οὐδὲν ἄλλῳ UF, οὐδὲν ἄλλῳ AGH[2], οὐδὲν ἄλλο H[1]P 25 ἀφίκηται U, ἀφίκεται F

γὰρ ἐπίτροπος ἢ πατὴρ ἢ διδάσκαλος ἢ ὅ τι ποτὲ χρὴ καλεῖν τὸν
ἱερέα, ὑφ᾽ οὗ νουθετηθῆναι καὶ σωφρονισθῆναι μόνου δυνατόν, μακρὰν
ἀφέστηκε. Συγγνώμη δὲ τοῖς δι᾽ ἀμαθίαν ἀπειρίᾳ τῶν πρακτέων
ἁμαρτάνουσιν· οὐδὲ γὰρ ὡς ἁμαρτημάτων αὐτῶν ποιοῦνται κατάληψιν,
ἔστι δ᾽ ὅτε κατορθοῦν ἐν οἷς πταίουσι μεγάλα νομίζουσιν. ὅταν δὲ 135
p. 293 M. εἰσέλθῃ ὁ ἱερεὺς ὄντως ἔλεγχος εἰς ἡμᾶς ὥσπερ φωτός τις αὐγὴ | καθαρωτάτη, τηνικαῦτα γνωρίζομεν τὰ ἐναποκείμενα ἡμῶν οὐκ εὐαγῆ τῇ
ψυχῇ βουλεύματα καὶ τὰς ἐπιλήπτους καὶ ὑπαιτίους πράξεις, αἷς ἀγνοίᾳ
τῶν συμφερόντων ἐνεχειροῦμεν. ταῦτ᾽ οὖν ἅπαντα ὁ ἱερώμενος ἔλεγχος
μιάνας, ἀποσκευασθῆναι καὶ ἀποσυληθῆναι κελεύει, ὅπως αὐτὴν καθαρὰν
ἴδῃ τὴν τῆς ψυχῆς οἰκίαν καί, εἴ τινες ἐν αὐτῇ νόσοι γεγόνασιν,
ἰάσηται. (29.) μεμίμηται δὲ τοῦτο καὶ ἡ ἐν ταῖς βασιλείαις ἐντυγχά- 136
νουσα τῷ προφήτῃ γυνὴ ⟨χήρα⟩ (III Reg. 17,10)· χήρα δ᾽ ἐστίν, οὐχ
ἣν φαμεν ἡμεῖς, ὅταν ἀνδρὸς ἐρήμη γένηται, ἀλλὰ τῷ χηρεύειν τῶν
φθειρόντων καὶ λυμαινομένων παθῶν τὴν διάνοιαν, ὥσπερ καὶ ἡ παρὰ
Μωυσῇ Θάμαρ· καὶ γὰρ ταύτῃ προστέτακται χηρευούσῃ καθέζεσθαι 137
ἐν τῷ τοῦ μόνου καὶ σωτῆρος οἴκῳ πατρός (Gen. 38,11), δι᾽ ὃν ἀεὶ
καταλιποῦσα τὰς τῶν θνητῶν συνουσίας καὶ ὁμιλίας ἠρήμωται μὲν καὶ
κεχήρευκεν ἀνθρωπίνων ἡδονῶν, παραδέχεται δὲ θείαν γονὴν καὶ
πληρουμένη τῶν ἀρετῆς σπερμάτων κυοφορεῖ καὶ ὠδίνει καλὰς πράξεις·
ἃς ὅταν ἀποτέκῃ, τὰ κατὰ τῶν ἀντιπάλων αἴρεται βραβεῖα καὶ νικηφόρος
ἀναγράφεται σύμβολον ἐπιφερομένη φοίνικα τῆς νίκης· Θάμαρ γὰν
ἑρμηνεύεται φοῖνιξ. λέγει δὲ πρὸς τὸν προφήτην πᾶσα διάνοια χήρα 138
καὶ ἐρήμη κακῶν μέλλουσα γίνεσθαι· „ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, εἰσῆλθες
πρὸς μὲ ἀναμνῆσαι τὸ ἀδίκημά μου καὶ τὸ ἁμάρτημά μου“ (III Reg.

---

2 νομοθετηθῆναι F δύναται AGF 4 διαμαρτάνουσιν GUF αὐτῶν om. A 5 κατορθοῦν ἐμπταίουσι PH[1] οἷς] τοῖς F 6 ὄντως] ὁ ὄντως MAP[2] ἔλεγχος ὄντως transpos. UF 7 γνωρίζομεν GUF: γνωρίζεται MAHP ἡμῶν F: ἡμῖν ceteri 7. 8 τῆς ψυχῆς coni. Mang. 8 αἷς] ὡς G ἄγνοια U, ἄγνοιαν G, ἁγνεία A 10. 11 ἴδῃ καθαρὰν HP 11 τῆς ψυχῆς τὴν U, τὴν (fort. ex τῆς) ψυχῆς F καί, εἴ F: καὶ U, κἂν ceteri 12 ἰάσεται MH[1]P μεμύηται A, sed υ in ras. 13 χήρα add. Mang., om. codd. δέ UF 14 ἀνδρὸς om. F τῷ] τὸ GUF 15 παθῶν τὴν διάνοιαν GHP: τὴν διάνοιαν παθῶν UF; τὴν διάνοιαν om. A, post λυμαινομένων add. mg. M παρὰ] περὶ H 16 Μωυσῇ GUF: Μωσεῖ MAHP 17 μόνου σωτῆρος καὶ πατρὸς οἴκῳ coni. Mangey μόνου] μ et ν in ras. H[2]P[2] δι᾽ ὃ conicio ἀεὶ om. P, εἰς ἀεὶ coni. Mangey 20 πληρουμένην A τῆς ἀρετῆς HP καὶ κυοφορεῖ UF 21 ἀποτέμῃ P[1] 24 γίγνεσθαι F 25 ἀναμνῆσαι τὸ ἀνόμημά μου UF (ceteris omissis)

17,18)· εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν ψυχὴν ὁ ἔνθους οὗτος καὶ κατεσχημένος
ἐξ ἔρωτος ὀλυμπίου καὶ διηρεθισμένος τοῖς τῆς θεοφορήτου μανίας
ἀκατασχέτοις οἴστροις μνήμην ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων ἀρχαίων
ἐργάζεται, οὐχ ἵνα πάλιν αὐτοῖς χρήσηται, ἀλλ' ἵνα μέγα στενάξασα
καὶ μέγα κλαύσασα τὴν παλαιὰν τροπὴν τὰ μὲν ἐκείνης ἔγγονα μισήσασα
ἀποστραφῇ, οἷς δ' ὑφηγεῖται ὁ ἑρμηνεὺς τοῦ θεοῦ λόγος καὶ προφήτης
139 ἕπηται· τοὺς γὰρ προφήτας ἐκάλουν οἱ πρότερον τοτὲ μὲν ἀνθρώπους
θεοῦ, τοτὲ δὲ ὁρῶντας (I Reg. 9,9), κύρια ὀνόματα καὶ ἐμπρεπῆ τῷ
ἐπιθειασμῷ καὶ τῇ περιαθρήσει τῶν πραγμάτων ᾗ ἐκέχρηντο τιθέμενοι.
140 (30.) Προσηκόντως οὖν ὁ ἱερώτατος Μωυσῆς τότε φθείρεσθαι τὴν
γῆν εἶπεν, ὅτε αἱ τοῦ δικαίου Νῶε ἀρεταὶ διεφάνησαν· „ἦν δὲ“ φησί
„κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς“
141 (Gen. 6,12). δόξει μέν τισιν ἡ λέξις ἡμαρτῆσθαι καὶ τὸ ἀκόλουθον
τοῦ λόγου καὶ τὸ ἄπταιστον οὕτως ἔχειν· ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ
τὴν | ὁδὸν αὑτῆς· ἀνοίκειον γάρ ἐστι θηλυκῷ ὀνόματι, τῇ σαρκί, p. 294 M.
142 ἀρρενικὴν ἐπιφέρεσθαι πτῶσιν, τὴν αὐτοῦ. μήποτε δὲ οὐ περὶ μόνης
σαρκός ἐστιν ὁ λόγος τὴν αὑτῆς φθειρούσης ὁδόν, ἵνα εἰκότως
ἡμαρτῆσθαι τὰ περὶ τὴν λέξιν δοκῇ, ἀλλὰ περὶ δυεῖν, σαρκός τε τῆς
φθειρομένης καὶ ἑτέρου, οὗ τὴν ὁδὸν λυμαίνεσθαί τε καὶ φθείρειν
ἐπιχειρεῖ. ὥσθ' οὕτως ἀποδοτέον· κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν τοῦ
143 αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου τελείαν ὁδὸν τὴν πρὸς θεὸν ἄγουσαν. ταύτην
ἴσθι σοφίαν· διὰ γὰρ ταύτης ὁ νοῦς ποδηγετούμενος εὐθείας καὶ
λεωφόρου ὑπαρχούσης ἄχρι τῶν τερμάτων ἀφικνεῖται· τὸ δὲ τέρμα τῆς
ὁδοῦ γνῶσίς ἐστι καὶ ἐπιστήμη θεοῦ. ταύτην τὴν ἀτραπὸν μισεῖ καὶ
προβέβληται καὶ φθείρειν ἐπιχειρεῖ πᾶς ὁ σαρκῶν ἑταῖρος· οὐδενὶ γὰρ
144 οὕτως οὐδὲν ἀντίπαλον ὡς ἐπιστήμη σαρκὸς ἡδονῇ. βουλομένοις γοῦν

---

1 κατισχημένος AUF 2 θεοφορήτου MHPL[1]: θεοφράστου GUFL[2], θεοφορίστου A 5 μέγα κλαύσασα MAH: μετακλαύσασα GP, μεγάλα κλαύσασα UF ἔκγονα conicio 6 τοῦ θεοῦ ὁ ἑρμηνεὺς G λόγοις F 7 ἕπεται A ποτὲ μὲν AUF 8 ποτὲ δὲ AUFPL 9 θειασμῷ L τῶν om. U 10 Μωυσῆς UF: Μωσῆς ceteri 11 ὅτι ἀπὸ τοῦ A ἐφάνησαν UF 12 διεφθαρμένη UF post διεφθαρμένη add. ἡ γῆ UF 14 τοῦ λόγου GUFH[2]: om. MAH[1]P ἔχει UF 15 αὑτῆς Turn.: αὐτῆς codd. (item lin. 17) 18 τὰ om. UF δοκεῖ FL δυεῖν MAGUF: δυοῖν HP 19 ἑτέρας G φθείρεσθαι P 20 τὸ post ἀποδοτέον add. G post τὴν add. δὲ UF, καὶ in ras. G 22 ἴσθι om. M, δ' ἴσθι G ποδηγούμενος U 23 τὸ δὲ τέρμα codd.: τὰ δὲ τέρματα Mang. 23. 24 τῆς γῆς ὁδοῦ UF 24 ἐπιστήμης F 25 καὶ om. H[1]P 25. 26 οὐδὲν γὰρ οὕτως οὐδ' ἀντίπαλον UF 26 ἐπιστήμη σαρκὸς ἡδονή voluit Mang. βουλομένοις GH[2]: βουλόμενος ceteri γοῦν] γὰρ PL

ταύτην πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν βασιλικὴν οὖσαν τοῖς τοῦ ὁρατικοῦ γένους
μετέχουσιν, ὅπερ Ἰσραὴλ κέκληται, διαμάχεται ὁ γήινος Ἐδώμ —
τοῦτο γὰρ διερμηνευθεὶς ὀνομάζεται — μετὰ σπουδῆς καὶ παρασκευῆς
τῆς πάσης εἴρξειν ἀπειλῶν τῆς ὁδοῦ καὶ ἄτριβῆ καὶ ἀπόρευτον αὐτὴν
κατασκευάσειν εἰσάπαν. (31.) οἱ μὲν οὖν πεμφθέντες πρέσβεις λέγουσι 145
ταῦτα· „παρελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου· οὐ διελευσόμεθα δι' ἀγρῶν,
οὐ δι' ἀμπελώνων, οὐ πιόμεθα ὕδωρ λάκκου σου. ὁδῷ βασιλικῇ
πορευσόμεθα· οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν παρέλθωμέν
σου τὰ ὅρια. ὁ δὲ Ἐδὼμ ἀποκρίνεται φάσκων· οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ· εἰ
δὲ μή, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαί σοι εἰς συνάντησιν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ
οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. ἐὰν δὲ τοῦ ὕδατός σου
πίω ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη, δώσω σοι τιμήν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδέν
ἐστι, παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. ὁ δὲ εἶπεν· οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ"
(Num. 20,17—20). τῶν παλαιῶν τινα λόγος ἔχει θεασάμενον ἐσταλμένην 146
πολυτελῆ πομπὴν πρός τινας τῶν γνωρίμων ἀποδόντα εἰπεῖν· „ὦ ἑταῖροι,
ἴδετε ὅσων χρείαν οὐκ ἔχω", διὰ βραχείας φωνῆς μέγιστον καὶ οὐράνιον
ὡς ἀληθῶς ἐπάγγελμα αὐχήσαντα. τί λέγεις; τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα 147
κατὰ τοῦ πλούτου παντὸς ἐστεφάνωσαι καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κεκράτηκας
οὕτως, ὡς μηδὲν εἰς ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτοῦ παρα-
δέχεσθαι; θαυμάσιος μὲν ὁ λόγος, πολὺ δ' ἡ γνώμη θαυμασιωτέρα
τοσοῦτον πρὸς ἰσχὺν ἐπιδεδωκυῖα, ὡς ἤδη καὶ ἀκονιτὶ δύνασθαι νικᾶν
ἀνὰ κράτος. (32.) ἀλλ' οὐχ ἑνὶ ἀνδρὶ ἔξεστι μόνον αὐχῆσαι παρὰ 148
p. 295 M. Μωυσῇ τὰ προτέλεια τῆς σοφίας ἀναδιδαχθέντι, ἀλλὰ | καὶ ὅλῳ ἔθνει
πολυανθρωποτάτῳ. τεκμήριον δέ· τεθάρρηκε καὶ ἐπιτετόλμηκεν ἡ ἑκά-
στου ψυχὴ τῶν γνωρίμων αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν φαινομένων

2 ὅπερ] ὥσπερ F 3 ἑρμηνευθεὶς G 4 τῆς πάσης GUFH²: πάσης MAH¹P 6 οὐ ante δι' ἀγρῶν add. UF 6. 7 ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων G 7 σου om. UF βασιλικῇ] τοῦ βασιλέως UF 8. 9 δεξιὰν καὶ ἀριστεράν, ἕως παρέλθωμεν ὅριόν σου UF 8 οὐδὲ] ἢ G διελεύσῃ scripsi: παρελεύσῃ codd. 9. 10 εἰ δὲ μή, ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σου UF 10 ἐξελεύσομαι UF: διεξελεύσομαι ceteri σοι] σου G 11 οἱ MGFH²: om. AUH¹P 11—13 καὶ ἐὰν ὕδωρ πίωμεν, ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, ἀργύριον δώσω σοι· πλὴν παρελεύσομαι ἐν γῇ μου. ὁ δὲ κτλ. UF 12 τιμήν σοι conicio τε om. H παρελευσόμεθα scripsi: διελευσόμεθα codd. 14 λόγος ἔχει τινὰ F 15 ἀποδιδόντα G 16 πόσων F 17 αὐχήσαντα ἐπάγγελμα F Ὀλυμπιακὸν GP: Ὀλυμπικὸν MAUH, Ὀλύμπιον F 18 ἐστεφάνωσαι A: ἐστεφανῶσθαι ceteri 20 θαυμασιώτερος F 21 ἀκονητὶ AG 23 Μωυσῇ UF: Μωσεῖ MAHP, Μωσῇ G ἀναδειχθέντι UF, ἀναδιχθέντι L

17 cf. Cic. Tusc. V 91, Laert. Diog. II 25, Epicurea p. 296,21.

ἁπάντων ἀγαθῶν τὸν γήινον Ἐδὼμ — ὄντως γὰρ τὰ τῷ δοκεῖν ἀγαθὰ
149 πάντα γήινα — λέγειν· „ἤδη παρελεύσομαι διὰ τῆς γῆς σου.“ ὢ
ὑπερφυεστάτης καὶ μεγαλοπρεποῦς ὑποσχέσεως. πάντα, εἴπατέ μοι,
ὑπερβῆναι παρελθεῖν παραδραμεῖν τὰ φαινόμενα καὶ νομιζόμενα γῆς
[ὄντα] ἀγαθὰ δυνήσεσθε; καὶ οὐδὲν ἄρα τὴν εἰς τὸ πρόσω ὑμῶν
150 ὁρμὴν ἀντιβιασάμενον ἐφέξει καὶ στήσει; ἀλλὰ τοὺς μὲν τοῦ πλούτου
θησαυροὺς ἅπαντας ἑξῆς πλήρεις ἰδόντες ἀποστραφήσεσθε καὶ ἀποκλινεῖτε
τὰς ὄψεις, τὰ δὲ τῶν προγόνων ἀξιώματα τῶν πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
καὶ τὰς ᾀδομένας παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐγενείας ὑπερκύψετε; δόξαν δέ.
ἧς ἀντικαταλλάττονται πάντα ἄνθρωποι, κατόπιν ὥσπερ τι τῶν ἀτιμο-
τάτων ἀπολείψετε; τί δέ; ὑγείαν σώματος καὶ αἰσθήσεων ἀκρίβειαν καὶ
κάλλος περιμάχητον καὶ ῥώμην ἀνανταγώνιστον καὶ τἄλλα ὅσοις ὁ τῆς
ψυχῆς οἶκος ἢ τύμβος ἢ ὁτιοῦν χρὴ καλεῖν κεκόσμηται παραδραμεῖσθε,
151 ὡς μηδὲν αὐτῶν κατατάξαι ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν μερίδι; ὀλυμπίου καὶ
οὐρανίου ταῦτα ψυχῆς τὰ μεγάλα τολμήματα τὸν μὲν περίγειον χῶρον
ἀπολελοιπυίας, ἀνειλκυσμένης δὲ καὶ μετὰ τῶν θείων φύσεων διαι-
τωμένης· θέας γὰρ ἐμπιπλαμένη τῶν γνησίων καὶ ἀφθάρτων ἀγαθῶν
152 εἰκότως τοῖς ἐφημέροις καὶ νόθοις ἀποτάττεται. (33.) τί οὖν ὄφελος
παρελθεῖν πάντα τὰ θνητῶν θνητὰ ἀγαθά, παρελθεῖν δὲ μὴ σὺν ὀρθῷ
λόγῳ, ἀλλ' ὡς ἔνιοι δι' ὄκνον ἢ ῥᾳθυμίαν ἢ ἀπειρίαν ἐκείνων; οὐ γὰρ
153 πανταχοῦ πάντα, ἄλλα δὲ παρ' ἄλλοις τετίμηται. τούτου χάριν
βουλόμενος τὸ μετ' ὀρθότητος λόγου καταφρονητικοὺς τῶν εἰρημένων
γενέσθαι παραστῆσαι τῷ „παρελεύσομαι“ προστίθησι τὸ „διὰ τῆς γῆς
σου“· τοῦτο γὰρ τὸ ἀναγκαιότατον ἦν, γενομένους ἐν ἀφθόνοις τῶν
φαινομένων ἀγαθῶν ὕλαις ἁπάσαις ὑπὸ μηδενὸς τῶν προβληθέντων

---

1 τὰ τῷ MHP: τὰ τοῦ UF, ὑφ' οὗ AG 2 λέγειν GUFH: λέγει MAP post γῆς add. εἶναι A 5 ὄντα secl. Cohn δυνήσεσθε H[2]: δυνήσεσθαι ceteri ἄρα τὴν] αὐτὴν U, ἄρα τῆς F πρόσωπον L 6 ὁρμὴν om. F, ὀργὴν A καὶ] τε καὶ G μὲν] μὴ L τοῦ om. H 7 ἕξεις A ἀποστραφήσεσθαι U (H[1]?) 9 τοῖς] τὰς HL[1] πολλοῖς om. A 10 ἀντικαταλλάττονται GUFH[2]: καταλλάττονται MAH[1]P πάντες P 11 ἀπολήψετε AG, καταλείψετε UFL[2] αἰσθήσεως UFL[2] 12 ἀνταγώνιστον H[1]P ὅσοις Turn.: ὅσα codd. ὁ om. A 13 prius ἢ] ἦν A ὁτιοῦν] ὅτι ποτὲ UF παραδραμεῖσθαι U 14 αὐτὸν A ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν κατατάξαι μερίδι UF 15 ψυχῆς ταῦτα GUF τὴν et χώραν G 16 ἀπολωλυίας, sed ωλυί in ras. A 17 θείας A 20 ἐκείνων] ἐνίων UFL[2] 21 δὲ om. UF 22 τὸ] τι τὸ H[2], ἔτι v προειρημένων UF 23 τῷ om. UF, τὸ AG τὸ om. G 24 ἦν GUF: om. MAHP γενομένους MAGF: γεναμένους U, γενομένοις HP 25 πάσαις UF

ὑφ' ἑκάστης δικτύων ἁλῶναι, πυρὸς μέντοι τὸν τρόπον ἰσχῦσαι ῥύμῃ
μιᾷ τὰς ἐπαλλήλους καὶ συνεχεῖς φορὰς διακλάσαι. διὰ μὲν δὴ τούτων 154
φασὶ „παρελεύσεσθαι", διὰ δὲ „ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων" οὐκέτι· τὰ γὰρ
ἥμερα ἐν ψυχῇ φυτὰ ἡμέρους ἀποτίκτοντα καρπούς, ἀστείους μὲν λόγους,
ἐπαινετὰς δὲ πράξεις, ὠγύγιος εὐήθεια παρέρχεσθαι· μένειν γὰρ ἔδει
καὶ δρέπεσθαι καὶ ἀπλήστως ἐμφορεῖσθαι· κάλλιστον γὰρ ἡ ἐν ἀρεταῖς
τελείαις ἀκόρεστος εὐφροσύνη, ἧς οἱ λεχθέντες ἀμπελῶνες σύμβολα.
p. 296 M. | οἷς δ' ὁ θεὸς ἐπινίφει καὶ ἐπομβρεῖ τὰς ἀγαθῶν πηγὰς ἄνωθεν, ἐκ 155
λάκκου πίνομεν καὶ βραχείας [καὶ] κατὰ γῆς λιβάδας ἀναζητοῦμεν, ὕοντος
ἡμῖν ἀνεπισχέτως οὐρανοῦ τὴν νέκταρος καὶ ἀμβροσίας τῶν μεμυθευ-
μένων ἀμείνω τροφήν; (34.) ἔτι δὲ ποτὸν τεθησαυρισμένον ἐξ ἐπι- 156
τεχνήσεως ἀνθρώπων ἐξανιμῶντες ὑπόδρομον καὶ καταφυγὴν δυσελπιστίας
ἔργον προσιέμεθα, οἷς τὸν ὀλύμπιον θησαυρὸν εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν
ὁ σωτὴρ τοῦ παντὸς ἤνοιξεν; εὔχεται γὰρ Μωυσῆς ὁ ἱεροφάντης, ἵνα
„ἀνοίξῃ κύριος ἡμῖν τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαθόν, τὸν οὐρανόν,
δοῦναι ὑετόν" (Deut. 28,12)· ἐπήκοοι δὲ αἱ τοῦ θεοφιλοῦς εὐχαί. τί 157
δ'; ὁ μηδ' οὐρανὸν ἢ ὑετὸν ἢ λάκκον ἢ συνόλως τι τῶν ἐν γενέσει
νομίσας ἱκανὸν εἶναι τρέφειν ἑαυτόν, ὑπερβὰς δὲ ταῦτα πάντα καὶ ὃ
ἔπαθεν εἰπὼν „ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος" (Gen. 48,15) ἆρα
οὐ δοκεῖ σοι πάντα ὅσα κατὰ γῆς ὕδατος συστήματα μηδ' ἂν ἀξιῶσαι
προσιδεῖν; οὐκ ἂν οὖν ἐκ λάκκου πίοι, ᾧ δίδωσιν ὁ θεὸς τὰς ἀκράτους 158

1 πυρὸς] πρὸς MAP ἴσχυσε MAP 2 συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους UF 3 παρελεύσεσθε MAG^2 ἀγρῶν UF: δένδρων καὶ ἀγρῶν MG, δένδρων AHP 5 ὠγύγιος om. MAP^2, γύγιος U, διωλύγιος coni. Mang. εὐθεῖα U post παρέρχεσθαι add. καὶ A; καὶ ἀπλήστων ἐμφορεῖσθαι add., sed rursus del. G 6 καὶ τὴν δρέπεσθαι A, καὶ τρέφεσθαι UF ἀπλήστων AG κάλλιστον UF: κάλλιστος ceteri 8 ὁ om. UF ἐπιφαίνει UF ἐπομβρεῖ om. A τῶν ἀγαθῶν UF ⟨ἔτι⟩ ἐκ conicio 9 πίνομεν MGUPH^1: ἐπίνομεν FL^2, πίνωμεν A, πίωμεν H^{2}L^1 καὶ seclusi λιβάδος AP ἀναζητοῦμεν MG, mg. A, H^1: ἂν ἐζητοῦμεν text. AP (ἐ in ras. P), ἀνεζητοῦμεν UFL^2, ἀναζητῶμεν H^{2}L^1 ὕοντος] οὕτως A 13 προϊέμεθα G οἷς] ἧς A 14 ἤνοιξε κύριος G Μωυσῆς UF: Μωσῆς ceteri 15 αὐτὸν U τὸν ἀγαθὸν F: ἀγαθὸν U, om. ceteri οὐρανὸν MAP: οὐράνιον ceteri 16 δοῦναι] καὶ δώσῃ G post δοῦναι add. ἡμῖν τὸν GH^2 post ὑετὸν add. αὐτοῦ GH^2 ὑπήκοοι AD 17 μὴ AUF ἢ post οὐρανὸν om. A οὐράνιον ὑετὸν coni. Mang. λάκκον Mang.: λόγον codd. 19 εἶπον U 20 πάνθ' GH ὅσα—ἀξιῶσαι mg. P, κατὰ—ἀξιῶσαι mg. H ἀξιώσῃ AP 21 οὐκ codd.: οὐδὲ v πίῃ A, πίει F ᾧ] ὃ AL ἀκροτάτους U, ἀκράτου v

16 D^R fol. 144^v Φίλωνος: σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ θεοφιλοῦς εὐχαὶ ὑπήκοοι.

μεθύσματος πόσεις, τοτὲ μὲν διά τινος ὑπηρετοῦντος τῶν ἀγγέλων, ὃν
οἰνοχοεῖν ἠξίωσε, τοτὲ δὲ καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ, μηδένα τοῦ διδόντος καὶ τοῦ
159 λαμβάνοντος μεταξὺ τιθείς. ἀνυπερθέτως οὖν τῇ βασιλικῇ πειρώμεθα
βαδίζειν ὁδῷ, οἱ τὰ γήινα παρέρχεσθαι δικαιοῦντες· βασιλικὴ δ᾽ ἐστὶν
ὁδός, ἧς δεσπότης ἰδιώτης μὲν οὐδὲ εἷς, μόνος δὲ ὁ καὶ μόνος βασιλεὺς
160 ἀληθείᾳ. αὕτη δ᾽ ἐστί, καθὰ καὶ μικρῷ πρότερον εἶπον, σοφία, δι᾽ ἧς
μόνης ἱκέτισι ψυχαῖς ἡ ἐπὶ τὸν ἀγένητον καταφυγὴ γίνεται· εἰκὸς γὰρ
τὸν δι᾽ ὁδοῦ τῆς βασιλικῆς ἀκωλύτως ἰόντα μὴ πρότερον καμεῖν ἢ
161 ἐντυχεῖν τῷ βασιλεῖ. τότε δὲ τήν τε ἐκείνου μακαριότητα καὶ τὴν ἰδίαν
εὐτέλειαν γνωρίζουσιν οἱ προσελθόντες· καὶ γὰρ Ἀβραὰμ ἐγγίσας τῷ θεῷ
162 ἑαυτὸν εὐθὺς ἔγνω γῆν καὶ τέφραν ὄντα (Gen. 18,27). μήτε δὲ ἐπὶ
δεξιὰ μήτε ἐπὶ θάτερα τῆς βασιλικῆς ἀποκλινέτωσαν ὁδοῦ, ἀλλ᾽ αὐτῇ
τῇ μέσῃ προΐτωσαν. αἱ γὰρ ἐφ᾽ ἑκάτερα ἐκτροπαὶ τῇ μὲν ὑπερβολὰς
εἰς ἐπίτασιν τῇ δὲ ἐλλείψεις πρὸς ἄνεσιν ἔχουσαι ὑπαίτιοι· οὐ γὰρ
163 ἧττον τοῦ εὐωνύμου τὸ δεξιὸν ψεκτὸν ἐνταῦθα· παρὰ μέν γε τοῖς
προπετῶς ζῶσι τὸ μὲν θράσος δεξιόν, ἀριστερὸν δὲ ἡ δειλία, παρὰ δὲ
τοῖς ἀνελευθέροις περὶ χρημάτων | διοίκησιν δεξιὸν μὲν ἡ φειδωλία, p. 297 M.
εὐώνυμον δὲ αἱ ἀνειμέναι δαπάναι· καὶ ὅσοι μέντοι ἐν τῷ λογίζεσθαι
περιττοί, κρίνουσι τὸ μὲν πανοῦργον αἱρετόν, τὸ δὲ εὐηθικὸν φευκτόν·
καὶ δεισιδαιμονίαν μὲν ὡς δεξιὸν ἄλλοι μεταδιώκουσιν, ἀποδιδράσκουσι
164 δ᾽ ὡς φευκτὸν ἀσέβειαν. (35.) ἵνα οὖν μὴ ταῖς μαχομέναις κακίαις
ἀναγκασθῶμεν ἐκτρεπόμενοι χρῆσθαι, τὴν μέσην ὁδὸν εὐθύνειν βουλώ-
μεθά τε καὶ εὐχώμεθα· μέση δὲ θράσους μὲν καὶ δειλίας ἀνδρεία,
ῥαθυμίας δὲ ἐκκεχυμένης καὶ φειδωλίας ἀνελευθέρου σωφροσύνη,
πανουργίας τε αὖ καὶ μωρίας φρόνησις, καὶ μὴν δεισιδαιμονίας καὶ
165 ἀσεβείας εὐσέβεια. αὗται μέσαι τῶν παρ᾽ ἑκάτερα ἐκτροπῶν εἰσι, βάσιμοι

---

1 ἃς post πόσεις add. UFL^2 1. 2 bis ποτὲ A 1 ὃν] ὧν A 2 τοτὲ δὲ καὶ] spatium 4 litt. in U, τοτὲ δὲ F καὶ τοῦ] καὶ UF 3 τιθείς] τάττων UF 4 ὁδῷ GUFH^2: om. MAH^{1}P 5 ἧς] ἡ P οὐδεὶς UF 6 ταύτη U μικρὸν P 7 ἱκέτισι] εἴ καί τισι AU (εἰ et αι in ras. A) ἀγένητον MGF: ἀγέννητον AUHP γίγνεται F 10 οὐ post εὐτέλειαν add. G Ἁβραὰμ HP ἐγγίσας UF: ἔγγιστα ceteri 11 ἑαυτὸν UF: ἑαυτὸν ποιήσας ceteri καὶ] τε καὶ UF 12 μήτε] μήτε δὲ AGPH^1 13 προΐτωσαν Richter: προσίτωσαν UF, προσιέτωσαν ceteri 14 εἰς om. HP^1, πρὸς v ἐκλείψεις UF ἐχούσαις AGUF 15 γε] γὰρ conicio 16 ἡ om. P δὲ om. F 18 ἐν τῷ] περὶ τὸ GH^2 19 prius τὸ] τὸν F τὸν δὲ εὐήθη ψεκτόν UF 21 εὐσέβειαν MGUFP^1 δεχομέναις A 22. 23 βουλόμεθα et εὐχόμεθα MG 23 θάρσους UF μὲν MA: om. ceteri 25 δὲ αὖ καὶ ἀφροσύνης φρόνησις UF μὴν om. H, μνήμη UFL^2 ante postremum καὶ add. δὲ v, γε Richter

καὶ λεωφόροι ὁδοὶ πᾶσαι, αἷς οὐ θέμις ὀργάνοις σωματικοῖς ἀλλὰ ψυχῆς
κινήσεσιν ἐφιεμένης τοῦ ἀρίστου συνεχῶς ἐμπεριπατεῖν. ἐπὶ τούτῳ 166
μάλιστα δυσχεράνας ὁ γήινος Ἐδὼμ — δέδιε γὰρ περὶ τῆς τῶν
ἑαυτοῦ δογμάτων ἀνατροπῆς τε καὶ συγχύσεως — ἀπειλήσει πόλεμον
ἀκήρυκτον, εἰ βιαζοίμεθα διέρχεσθαι τέμνοντες καὶ κείροντες ἀεὶ τὸν
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καρπόν, ὃν ἐπ' ὀλέθρῳ φρονήσεως σπείρας οὐκ ἐθέρισε·
φησὶ γάρ· „οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ· εἰ δὲ μή γε, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαί
σοι εἰς ἀπάντησιν.“ ἀλλὰ μηδὲν αὐτοῦ τῶν ἐπανατάσεων φροντίσαντες 167
ἀποκρινώμεθα, ὅτι „παρὰ τὸ ὄρος πορευσόμεθα“, τουτέστιν ὑψηλαῖς
καὶ μετεώροις ἔθος ἔχοντες ἐνομιλεῖν δυνάμεσι καὶ ὁρικῶς ἕκαστα
σκοπεῖν, τὸν παντὸς οὑτινοσοῦν λόγον ἐρευνῶντες, δι' οὗ τὸ τί ἦν
εἶναι γνωρίζεται, καταφρονητικῶς ἔχομεν πάντων ὅσα ἐκτός τε καὶ περὶ
σῶμα· ταπεινὰ γὰρ ταῦτά γε καὶ λίαν χαμαίζηλα, σοὶ μὲν φίλα, ἐχθρὰ
δὲ ἡμῖν αὐτοῖς, οὗ χάριν οὐδενὸς αὐτῶν προσαψόμεθα. εἰ γὰρ ἄκρῳ 168
δακτύλῳ τὸ τοῦ λόγου δὴ τοῦτο μόνον ψαύσομεν, γέρας καὶ τιμήν σοι
παρέξομεν· φρυαττόμενος γὰρ αὐχήσεις, ὡς καὶ ἡμῶν τῶν φιλαρέτων
δελέασιν ἡδονῆς ὑπαχθέντων. (36.) „ἐὰν γὰρ τοῦ ὕδατός σου“ 169
φησί „πίω ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω τιμήν σοι“, οὐ τὸν
λεγόμενον ὦνον παρὰ ποιηταῖς, ἀργύριον ἢ χρυσίον ἢ ἄλλα ὅσα πρὸς
τοὺς πιπράσκοντας ἔθος τοῖς ὠνουμένοις ἀντικαταλλάττεσθαι, ἀλλὰ τιμὴν
τὸ γέρας νυνὶ παραλαμβάνει. τῷ γὰρ ὄντι πᾶς ἀκόλαστος ἢ ἄδικος 170
ἢ δειλός, ὅταν ἴδῃ τινὰ τῶν αὐστηροτέρων ἢ πόνον φεύγοντα ἢ
λήμματος ἡττώμενον ἢ πρός τι τῶν ἡδονῆς φίλτρων ἐκνενευκότα,
p. 298 M. χαίρει καὶ γέγηθε καὶ τετιμῆσθαι | δοκεῖ, καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς
ἐπινεανιευόμενος καὶ ἐπιχειρονομῶν ἄρχεται περὶ τῶν ἰδίων κακῶν
ὡς σφόδρα ἀναγκαίων καὶ χρησίμων φιλοσοφεῖν, οὐκ ἄν, εἰ μὴ τοιαῦτα

---

1. 2 ἀλλὰ καὶ ψυχῆς κίνησιν GUF 2 τούτων G 5 βιαζόμεθα UF διέρχεσθαι MGA: διεξέρχεσθαι UFHP ἀεὶ] ἅμα UF 6 ὃν ἐφρονήσεως F 7 οὐ UF: οὐ δὲ MAGP, οὐ δὴ H γε fort. del. 8 μηδὲ P ἐπ' ἀνατάσεων U: ἐπαναστάσεων ceteri 9 ἀποκρινώμεθα MHP: ἀποκρινόμεθα A (ο corr. ex ω) G, ἀπεκρινάμεθα UF παρὰ] περὶ H πορευσόμεθα MAGP: πορευσώμεθα H, παρελευσόμεθα U, παρελεύσομαι F ὑψηλοῖς GH 11 οὑτινοσοῦν H[2]: οὗτινος ceteri τί] τὴν F 11. 12 τί εἶναι G 12 εἶναι om. UF ἐγνωρίζετο UFL[2] 13 γε H: τε ceteri σοὶ] σοῦ GUF 14 προσαψώμεθα A 15 τὸ] τῷ A τοῦ add. mg. P[2] 17 δελεάσμασιν GH[2] 17. 18 φησί, τοῦ ὕδατός σου G 18 σοι τιμήν UF τὸν] τὸ F 19 ὦνον om. UF ποιηταῖς MAUF: τοῖς ποιηταῖς HP, τισι ποιηταῖς G 20 ἦν ἔθος G 21 νῦν HP 23 φιλτέρων F 25 ἐπινεανιευόμενος Mang.: ἔτι νεανιευόμενος codd. ἐπιχειρῶν U

171 ἦν, φάσκων ὑπομεῖναι ἂν τὸν δεῖνα εὐδόκιμον ἄνδρα χρῆσθαι. λέγωμεν
οὖν παντὶ μοχθηρῷ· ἐὰν τοῦ ὕδατός σου πίωμεν, ἐάν τινός σου τῶν
κατὰ τὴν ἄκριτον φορὰν ψαύσωμεν, τιμὴν καὶ ἀποδοχὴν ἀντὶ δυσκλείας
καὶ ἀτιμίας — τούτων γὰρ ἄξιος ὢν τυγχάνεις — παρεξόμεθα· καὶ
172 γὰρ ἀμέλει τὸ πρᾶγμα περὶ ὃ ἐσπούδακας συνόλως οὐδέν ἐστιν. ἢ
νομίζεις τι τῶν θνητῶν πραγμάτων ὄντως πρὸς ἀλήθειαν εἶναι καὶ
ὑφεστάναι, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἐπ' αἰώρας τινὸς ψευδοῦς καὶ ἀβεβαίου
δόξης φορεῖσθαι κατὰ κενοῦ βαίνοντα, μηδὲν ψευδῶν ὀνειράτων
173 διαφέροντα; εἰ δὲ μὴ θέλεις τὰς τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων ἐξετάζειν
τύχας, τὰς χωρῶν ὅλων καὶ ἐθνῶν πρός τε τὸ εὖ καὶ τὸ χεῖρον μεταβολάς·
ἤκμασέ ποτε ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ Μακεδόνες αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἀφείλοντο.
Μακεδονία πάλιν ἤνθησεν, ἀλλὰ διαιρεθεῖσα κατὰ μοίρας ἠσθένησεν,
174 ἕως εἰς τὸ παντελὲς ἀπεσβέσθη. πρὸ Μακεδόνων τὰ Περσῶν ἐν
εὐτυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ μία ἡμέρα τὴν πολλὴν καὶ μεγάλην βασιλείαν αὐτῶν
καθεῖλε, καὶ νῦν Παρθυηνοὶ Περσῶν τῶν πρὸ μικροῦ ἡγεμόνων
ἐπικρατοῦσιν οἱ τότε ὑπήκοοι. ἔπνευσέ ποτε λαμπρὸν καὶ ἐπὶ μήκιστον
Αἴγυπτος, ἀλλ' ὡς νέφος αὐτῆς ἡ μεγάλη παρῆλθεν εὐπραγία. τί δὲ
Αἰθίοπες, τί δὲ καὶ Καρχηδὼν καὶ τὰ πρὸς Λιβύην; τί δ' οἱ Πόντου
175 βασιλεῖς; τί δ' Εὐρώπη καὶ Ἀσία καὶ συνελόντι φράσαι πᾶσα ἡ
οἰκουμένη; οὐκ ἄνω καὶ κάτω κλονουμένη καὶ τινασσομένη ὥσπερ ναῦς
θαλαττεύουσα τοτὲ μὲν δεξιοῖς τοτὲ δὲ καὶ ἐναντίοις πνεύμασι χρῆται;
176 χορεύει γὰρ ἐν κύκλῳ λόγος ὁ θεῖος, ὃν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
ὀνομάζουσι τύχην· εἶτα ἀεὶ ῥέων κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ χώρας τὰ
ἄλλων ἄλλοις καὶ πᾶσι τὰ πάντων ἐπινέμει, χρόνοις αὐτὸ μόνον
ἀλλάττων τὰ παρ' ἑκάστοις, ἵνα ὡς μία πόλις ἡ οἰκουμένη πᾶσα τὴν
177 ἀρίστην πολιτειῶν ἄγῃ δημοκρατίαν. (37.) οὐδὲν οὖν ἔστι τῶν
ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων ἔργον καὶ πρᾶγμα οὐδέν, ἀλλὰ σκιά τις

1 ὑπομείνας ἂν L ὑπομείνασαν τότε δεῖν UF τὸν δεῖνα GH²: τῷ δεῖν MA, τὸ δεῖν PH¹ λέγομεν GUFH², λέγω μὲν L 2 τῶν σου Mang. 4 ἀξίως ὢν A 5 γὰρ om. UF περὶ ὅ UF: ὃ ceteri συνόλως om. P 7 ὥσπεράἑιυνων (sic) G ἐπὶ ὥρας A, ἐπ' ἑώρας UF ἀβεβαίους G 8 φορεῖσθαι UF 9 θέλῃς G 10 ⟨ἴδε⟩ τὰς conicio τε om. L τὸ χεῖρον UF: χεῖρον ceteri 11 ἀφείλαντο FHP (s. s. oP) 13 τὸ om. F 15 Πάρθοι F 17. 18 τί δὲ Αἰθίοπες — Λιβύην om. MAHPL¹ 18 prius καὶ om. G 18 Καλχηδὼν U δὲ MAHP 19 δὲ G 20 καὶ post οἰκουμένη add. PH¹ οὐ κάτω καὶ ἄνω P τιναττομένη UF 21 ποτὲ bis AU 22 ὁ om. F 23 εἶτα (καὶ add. F) περὶ τῶν κατὰ UF ἀεὶ — χώρας om. G 24 ἄλλων ἄλλα HP 26 ἄγει A 27 σπουδασμάτων] πραγμάτων HL¹ οὐδὲν om. UF

ἢ αὔρα πρὶν ὑποστῆναι παρατρέχουσα. ἔρχεται γὰρ καὶ πάλιν ἄπεισιν
ὥσπερ ἐν ταῖς παλιρροίαις· τὰ γὰρ ἀμπωτίζοντα πελάγη ποτὲ μὲν
μετὰ συρμοῦ καὶ πατάγου βίᾳ φέρεται καὶ ἀναχεόμενα λιμνάζει τὴν
τέως χέρσον, ποτὲ δε ἐξαναχωροῦντα πολλὴν τῆς θαλάττης μοῖραν
p. 299 M. ἠπειροῖ· οὕτως οὖν ἔστιν ὅτε | μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἔθνος ἐπικλύσασα 178
εὐπραγία ἐτέρωσε τὴν φορὰν τοῦ ῥεύματος παρατρέψασα οὐδὲ βραχεῖαν
εἴασε λιβάδα, ἵνα μηδ' ἴχνος ὑπολειφθῇ πιότητος ἀρχαίας. τούτων δ' 179
οὐχ ἅπαντες ἀρτίους καὶ πλήρεις λαμβάνουσι λογισμούς, ἀλλ' οἷς ἔθος
συνομαρτεῖν ὀρθῷ καὶ πεπηγότι ὅρῳ καὶ λόγῳ. οἱ γὰρ αὐτοὶ ἄμφω
ταῦτα λέγουσι, καὶ τὸ γενέσεως πρᾶγμα ὅλον οὐδέν ἐστι, καὶ παρὰ τὸ
ὅρος πορευσόμεθα· ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ ταῖς ὑψηλαῖς καὶ ὁρικαῖς 180
χρώμενον ὁδοῖς ἀπογνῶναι μὲν τὰ θνητά, μετακλῖναι δὲ καὶ μεταναστῆναι
πρὸς τὰ ἄφθαρτα. ὁ μὲν οὖν γήινος Ἐδὼμ τὴν οὐράνιον καὶ βασιλικὴν
ἀρετῆς ὁδὸν ἐπιφράττειν ἀξιοῖ, ὁ δὲ θεῖος λόγος ἔμπαλιν τὴν ἐκείνου
καὶ τῶν ὁμοζήλων· ὧν ἕνα καὶ τὸν Βαλαὰμ ἀναγραπτέον· γῆς γὰρ 181
θρέμμα καὶ οὗτος, οὐκ οὐρανοῦ βλάστημα. τεκμήριον δέ· οἰωνοῖς καὶ
ψευδέσι μαντείαις ἑπόμενος οὐδ' ὅτε τὸ τῆς ψυχῆς μεμυκὸς ὄμμα
ἀναβλέψας „εἶδε τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ ἀνθεστῶτα" (Num. 22,31),
μετατραπόμενος ἐπέσχε τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ πολλῷ τῷ τῆς ἀφροσύνης
χρησάμενος ῥεύματι ἐπικλυσθεὶς κατεπόθη. τότε γὰρ ὡς ἀληθῶς οὐ 182
δυσθεράπευτα μόνον ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνίατα γίνεται τὰ τῆς ψυχῆς
ἀρρωστήματα, ὅταν ἐπιστάντος ἐλέγχου — λόγος δ' ἐστὶ θεῖος, ἄγγελος
ποδηγετῶν καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀναστέλλων, ἵνα ἄπταιστοι διὰ λεωφόρου
βαίνωμεν τῆς ὁδοῦ (Psalm. 90,11.12) — τὰς ἀκρίτους ἑαυτῶν γνώμας
πρὸ τῶν ὑφηγήσεων τάττωμεν τῶν ἐκείνου, ἃς ἐπὶ νουθεσίᾳ καὶ
σωφρονισμῷ καὶ τῇ τοῦ παντὸς ἐπανορθώσει βίου συνεχῶς εἴωθε
ποιεῖσθαι. διὰ τοῦθ' ὁ μὴ πεισθείς, μὴ μετατρεπόμενος τῷ ἀντιβαί- 183

1 ἢ αὔρα] λαύρα A 2 πολυρροίαις A ἀμποτίζοντα UPL τοτὲ F
4 δ' U πολλὴν τῆς UF: πολλῆς ceteri 6 περιτρέψασα H
7 μηδ'] μή τι L ποιότητος FP 8 αἰτίους UF 9 συναμαρτάνειν U
10 τὰ αὐτὰ UF τὸ γενέσεως — ἐστι καὶ om. F 11 πορευσώμεθα H[2] ὁρικαῖς P
12 μεταναστῆναι UFL[2]: μεταναστεῦσαι ceteri 13 οὐρανίαν v 14 ἔμπαλιν scripsi:
ἐν πᾶσι MAGUFP[2], om. HP[1] 15 ἕνεκα καὶ AUF 16 οὐκοῦν οὐ βλάστημα L
17 οὐδ' om. G 18 ἀναβλέψαν v τοῦ θεοῦ om. F οὐ post ἀνθεστῶτα
add. G[2] 19 μετατραπόμενος MAGHP: μετατρεπόμενος UF ὑπέσχετο A, ἐπέσχε-
το v 21 γίγνεται UF τῆς om. MA 22 λόγος] ἔλεγχος coni. Mang.
24 ἑαυτοῦ U γνώμας] φορὰς UF 27 διὰ UFHL[1]: ἄγαν διὰ MG, ἄγαν APL[2]
ἀγγέλῳ δὲ τοῦ θεοῦ ὁ μὴ πεισθεὶς coni. Mang. καὶ post πεισθεὶς add. P

νοντι ἐλέγχῳ „φθορὰν τὴν μετὰ τῶν τραυματιῶν“ (Num. 31,8) αὖθις ἐνδέξεται, οὓς κατεκέντησε καὶ κατέτρωσε τὰ πάθη. γενήσεται δ' ἡ τούτου συμφορὰ τοῖς μὴ τελέως δυσκαθάρτοις δίδαγμα αὐταρκέστατον τοῦ πειρᾶσθαι τὸν ἔνδον δικαστὴν ἔχειν εὐμενῆ· σχήσουσι δέ, εἰ μηδὲν τῶν ὀρθῶς ὑπ' αὐτοῦ γνωσθέντων ἀναδικάζοιεν.

---

1 τραυματιῶν] πραγματειῶν UF 2 ἐνδέξεται FHP: ἐνδέξηται MAG, ἀναδέξεται U καὶ om. UF κατέτρωσε MAG: κατέστρωσε UFHP δ' ἡ] δὴ AP 3 δεῖγμα UF, δίγμα A αὐταρκέστατον] αἱ παρ' ἕκαστον MA 4 σχήσουσι] ἰσχύσουσι A 5 ἀναδιδάξοιεν GUF subscriptio in G: φίλωνος ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, in U: φίλωνος ἰουδαίου περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

p. 300 M. (1.) „Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς εἶναι, καὶ ἐφύτευσεν 1
ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιε | τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ“
(Gen. 9,20.21). οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τὰς φύσεις τῶν πραγ-
μάτων οὐκ εἰδότες καὶ περὶ τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν ἐξ ἀνάγκης
ἁμαρτάνουσι· τοῖς μὲν γὰρ ὥσπερ ἐξ ἀνατομῆς περινοηθεῖσι κύριαι
προσρήσεις ἕπονται, τοῖς δ᾽ ὑποσυγκεχυμένοις οὐ σφόδρα ἠκριβωμέναι.
Μωυσῆς δὲ κατὰ πολλὴν περιουσίαν τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν ἐπιστήμης 2
ὀνόμασιν εὐθυβολωτάτοις καὶ ἐμφαντικωτάτοις εἴωθε χρῆσθαι. πολλαχοῦ
μὲν οὖν τῆς νομοθεσίας τὴν ὑπόσχεσιν ἐπαληθεύουσαν εὑρήσομεν, οὐχ
ἥκιστα δὲ κἀν τῷ προτεθέντι κεφαλαίῳ, καθ᾽ ὃ γεωργὸς ὁ δίκαιος
Νῶε εἰσάγεται. τίνι γὰρ τῶν προχειροτέρων οὐκ ἂν δόξειε τὰ αὐτὰ εἶναι 3
γεωργία τε καὶ γῆς ἐργασία, καίτοι πρὸς ἀλήθειαν οὐ μόνον οὐκ ὄντα
τὰ αὐτά, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπηρτημένα, ὡς ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι;
δύναται μὲν γάρ τις καὶ ἄνευ ἐπιστήμης περὶ τὴν γῆς ἐπιμέλειαν 4
πονεῖσθαι, γεωργὸς δὲ τὸ μὴ ἰδιώτης ἀλλ᾽ ἔμπειρος εἶναι καὶ τῷ ὀνόματι
πεπίστωται, ὅπερ ἐκ τῆς γεωργικῆς τέχνης, ἧς φερώνυμός ἐστιν,

---

φίλωνος περὶ γεωργίας (τὸ α΄ add. Index M) MAG: φίλωνος ἰουδαίου περὶ γεωργίας λόγος ι΄ U, τοῦ αὐτοῦ περὶ γεωργίας F, περὶ γεωργίας H   1. 2 καὶ — αὐτοῦ om. UF   1 γῆς om. H   2 ἔπιε τοῦ MG: ἔπιεν ἐκ τοῦ AH   3 τῶν om. F   7 τῆς] τοῖς U   8 ἐμφατικωτάτοις M   9 ἐπαληθεύοντα coni. Cohn   εὑρήσωμεν G   10 προστεθέντι A   καθ᾽ ὃ AU: καθὸ ceteri   11 δόξειε U: δόξαιεν F, δόξαι MGH, δόξαι A (το suprascr.)   τὸ αὐτὸ conicio (item lin. 13)   12 τε om. F   13 τὰ αὐτὰ H: τοιαῦτα MAG, om. UF   14 γάρ om. UF   γῆν H[1]   15 ποιεῖσθαι H[1]   δὲ GH[2]: om. ceteri   τὸ Benzelius: τῷ codd.   16 ὅπερ UF: ὥπερ MGH, ὥσπερ A   ἧς Turn.: ἢ U, ἡ F, ὡς MAGH

5 εὕρηται. πρὸς δὲ τούτῳ κἀκεῖνο λογιστέον, ὅτι ὁ μὲν γῆς | ἐργάτης p. 301 M.
πρὸς ἓν τέλος, τὸν μισθόν, ἀφορῶν — ἔμμισθος γὰρ ὡς ἐπίπαν οὗτος
— οὐδεμίαν ἔχει φροντίδα τοῦ καλῶς ἐργάσασθαι, ὁ μέντοι γεωργὸς
πολλὰ ἂν ἐθελήσαι καὶ τῶν ἰδίων εἰσφέρειν καὶ προσαναλίσκειν οἴκοθέν
τι ὑπὲρ τοῦ καὶ τὸ χωρίον ὀνῆσαι καὶ πρὸς μηδενὸς τῶν ἰδόντων
μεμφθῆναι· βούλεται γὰρ οὐχ ἑτέρωθέν ποθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν γεωργηθέντων
6 εὐτοκίᾳ χρωμένων ἀνὰ πᾶν ἔτος τοὺς καρποὺς ἀναλαμβάνειν. οὗτος τὰ
μὲν ἄγρια τῶν δένδρων ἡμεροῦν, τὰ δ' ἥμερα ἐπιμελείαις συναύξειν, τὰ
δ' ὑπὸ πλεοναζούσης τροφῆς κεχυμένα τομαῖς στέλλειν, τὰ δ' ἐσταλμένα
καὶ πεπιλημένα ἐπιφύσεων ἐκτάσεσι μηκύνειν, καὶ ὅσα μὲν εὐγενῆ
πολυκληματοῦντα κατὰ γῆς τείνειν ἐν οὐ πάνυ βαθείαις τάφροις, ὅσα
δὲ μὴ εὔκαρπα ἑτέρων εἰς τὸν πρὸς ταῖς ῥίζαις κορμὸν ἐνθέσει καὶ
συμφυεστάτῃ ἑνώσει βελτιοῦν ἐθελήσει — καὶ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων
τυγχάνει ταὐτόν, ὡς τοὺς θετοὺς παῖδας γένεσιν ἀλλοτρίοις διὰ τὰς
7 σφετέρας οἰκειουμένους ἀρετὰς παγίως ἐναρμόζεσθαι —· μυρία τοίνυν καὶ
αὐτόπρεμνα ῥίζαις αὐταῖς ἀνασπάσας κατέβαλε τὰς εἰς εὐκαρπίαν ⟨ἐκ-⟩
φύσεις ἐστειρωμένα καὶ τοῖς φέρουσι μεγάλην ζημίαν ἐκ τοῦ παραπεφυ-
τεῦσθαι πλησίον ἐνεγκόντα. τοιαύτη μέν τίς ἐστιν ἡ περὶ τὰ βλαστάνοντα
ἐκ γῆς φυτὰ τέχνη, τὴν δὲ ψυχῆς γεωργικὴν ἐν μέρει πάλιν ἐπι-
σκεψώμεθα.
8 (2.) Πρῶτον μὲν τοίνυν σπείρειν ἢ φυτεύειν ἄγονον οὐδὲν ἐπιτηδεύει,
πάντα δ' ἥμερα καὶ καρποτόκα φόρους ἐτησίους οἴσοντα τῷ ἡγεμόνι
ἀνθρώπῳ· τοῦτον γὰρ ἄρχοντα ἡ φύσις δένδρων τε καὶ ζῴων τῶν
9 ἄλλων ὅσα θνητὰ ἅπαξ ἁπάντων ἀνέδειξεν. ἄνθρωπος δὲ ὁ ἐν ἑκάστῳ
ἡμῶν τίς ἂν εἴη πλὴν ὁ νοῦς, ὃς τὰς ἀπὸ τῶν σπαρέντων καὶ
φυτευθέντων ὠφελείας εἴωθε καρποῦσθαι; ἐπεὶ δὲ νηπίοις μέν ἐστι

1 εἴρηται coni. Mang. τούτω MGUF: τοῦτο AH κἀκείνω F ὁ μὲν om. UF 3 οὐδεμίαν] οὐκ UF 4 πόλλ' U ἐθελήση A 5 τι secl. Cohn ὑπὲρ scripsi: περὶ codd. μηδενὸς UFH[2]: μηδὲν MAGH[1] ἰδόντων UF: εἰδότων ceteri 7 οὕτως UF τὰ] ὡς τὰ F 8 μὲν γὰρ ἄγρια MAG ἐπιμελείᾳ F 9 τομαῖς UFL[2]: τὰ μὲν MAGHL[1] 10 ἐκστάσεσι G 11 ἐν om. UF βαθείαις τάφροις MAUF: τάφροις βαθείαις GH 12 ἔγκαρπα ἕτερον A κόσμον A 14 τυγχάνον UF, συμβαίνει conicio ἀλλοτρίαν GH[2], ἀλλοτρίους Mang. 15 σφετέρας] ἐφ' ἑτέρας MA οἰκειουμένους G: οἰκειουμένας MAUF, οἰκειουμένοις H[2] in ras. 16 τὰς MAUFH: τὰ G 16. 17 ἐκφύσεις scripsi: φύσεις MAUFH, φύσει G 17 ἐστειρωμένας UF φέρουσι ⟨καρποὺς⟩ vel εὐφοροῦσι conicio 18 περὶ] παρὰ G 19 δὲ om. MA ἐμπειρίαν ante ἐν add. UF, mg. L 21 μὲν om. UF ἐπιτηδεύει UF: ἐπιτηδεύειν ceteri 22 καὶ UF: om. ceteri 23 τῶν] καὶ τῶν H post θνητὰ add. καὶ UF

γάλα τροφή, τελείοις δὲ τὰ ἐκ πυρῶν πέμματα, καὶ ψυχῆς γαλακτώδεις
μὲν ἂν εἶεν τροφαὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τὰ τῆς ἐγκυκλίου
μουσικῆς προπαιδεύματα, τέλειαι δὲ καὶ ἀνδράσιν ἐμπρεπεῖς αἱ διὰ
φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ ἁπάσης ἀρετῆς ὑφηγήσεις· ταῦτα γὰρ
σπαρέντα καὶ φυτευθέντα ἐν διανοίᾳ καρποὺς ὠφελιμωτάτους οἴσει, καλὰς
καὶ ἐπαινετὰς πράξεις. διὰ ταύτης τῆς γεωργικῆς καὶ ὅσα παθῶν ἢ 10
κακιῶν δένδρα ἀναβλαστόντα εἰς ὕψος ἐξήρθη φθοροποιοὺς φέροντα
p. 302 M. καρπούς, ὑποτεμνόμενα καθαίρεται, | ὡς μηδὲ βραχύ τι λείψανον ἐαθῆναι,
ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἁμαρτημάτων ἀναδραμοῦνται. κἂν εἴ τινα 11
μέντοι δένδρα εἴη μήτ' ὠφελίμων μήτ' αὖ βλαβερῶν καρπῶν οἰστικά,
ταῦτα ἐκκόψει μέν, οὐ μὴν ἐάσει γε ἀφανισθῆναι, κατατάξει δ' αὐτὰ
εἰς ἐναρμόνιον χρῆσιν ἢ βαλλομένη χάρακας καὶ σταυροὺς ἐν κύκλῳ
στρατοπέδου ἢ φραγμὸν πόλεως, ἵνα ἀντὶ τείχους ᾖ. (3.) λέγει γάρ· 12
„πᾶν ὃ οὐ καρπόβρωτόν ἐστιν, ἐκκόψεις καὶ ποιήσεις χαράκωσιν ἐπὶ τὴν
πόλιν, ἥτις ποιήσει πρὸς σὲ τὸν πόλεμον" (Deut. 20,20). ταῦτα δ'
εἰκάζεται τὰ δένδρα ταῖς περὶ λόγους δυνάμεσι θεωρίαν ψιλὴν ἐχούσαις·
ἐν αἷς θετέον ἰατρολογίαν ἀπεζευγμένην ἔργων, δι' ὧν τοὺς κάμνοντας 13
εἰκός ἐστι σῴζεσθαι, καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος
οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι'
ἀπάτης πειθὼ τῶν ἀκουόντων, ἔτι μέντοι καὶ διαλεκτικῆς καὶ γεωμετρίας
ὅσα εἰς μὲν ἐπανόρθωσιν ἤθους οὐδὲν συνεργεῖ, παραθήγει δὲ τὸν νοῦν
οὐκ ἐῶντα ἀμβλείᾳ χρῆσθαι τῇ πρὸς ἕκαστα τῶν ἀπορουμένων προσβολῇ,
τομαῖς δὲ ἀεὶ καὶ διαστολαῖς χρῆσθαι, ὡς τὴν ἑκάστου πράγματος
ἰδιότητα κοινῶν διαζευγνύναι ποιοτήτων. τὸν γοῦν κατὰ φιλοσοφίαν λόγον 14

---

3 ἐμπρεπεῖς MAF: εὐπρεπεῖς GUH 4 ὑφήγησις U 5 ὠφελιμωτάτους UF: om. ceteri καλὰς UF: καλοὺς ceteri 7 ἀναβλαστόντα scripsi: ἀναβλαστοῦντα MAGH, ἀναβλαστάνοντα UF ἐπήρθη F 8 καθαίρει τέως U, καθαίρει ἕως F 10 εἴη scripsi: ἢ MGUFH, om. A καρπῶν om. UF οἰστικά] ὥστ' εἰ κἂν U 11 ἐκκόψωμεν U ἐάσῃ U κατατέξει F 12 ἡ βαλομένη M 13 πόλει F 14 πᾶν—ἐστιν] ξύλον ὃ γνώσῃ ὅτι οὐ ξύλον βρώσεώς ἐστιν αὐτό UF 15 εἴ τις AH[1] ποιεῖ μετά σου τὸν πόλεμον ἕως καθαιρεθῆναι αὐτήν. ι ταῦτα UF 15. 16 ταῦτα δικάζεται AF 18 ἄμισθον F 19. 20 διὰ πάσης UF 20 ἔτι] ἔστι F 21 παραθήσει MA 22 ἀβλαβείᾳ G, ἀμελείᾳ U τῇ] τῆς U 22. 23 τῇ—χρῆσθαι bis habet F 22 τῶν UFH[2]: om. MAGH[1] 23 δ' UF ἀεὶ om. A 24 τῶν κοινῶν H διαζεύγνυσθαι UF φιλοσοφίας H[1]

24—98,3 DK fol. 195r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας· τὸν κατὰ φιλοσοφίας λόγον—περιβόλῳ.

τρίδυμον ὄντα τοὺς παλαιοὺς ἀγρῷ φασιν ἀπεικάσαι, τὸ μὲν φυσικὸν αὐτοῦ δένδροις καὶ φυτοῖς παραβάλλοντας, τὸ δ' ἠθικὸν καρποῖς, ὧν 15 ἕνεκα καὶ τὰ φυτά, τὸ δ' αὖ λογικὸν φραγμῷ καὶ περιβόλῳ· καθάπερ γὰρ τὸ περικείμενον τεῖχος ὀπώρας καὶ φυτῶν τῶν κατὰ τὸν ἀγρόν ἐστι φυλακτήριον τοὺς ἐπὶ τῷ σίνεσθαι παρεισφθείρεσθαι βουλομένους ἀνεῖργον, τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ λογικὸν μέρος φιλοσοφίας φρουρά τίς ἐστιν 16 ὀχυρωτάτη τῶν δυεῖν ἐκείνων, ἠθικοῦ τε καὶ φυσικοῦ· τὰς γὰρ διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους ὅταν ἐξαπλοῖ λέξεις καὶ τὰς διὰ τῶν σοφισμάτων πιθανότητας ἐπιλύῃ καὶ τὴν εὐπαράγωγον ἀπάτην, μέγιστον ψυχῆς δέλεαρ καὶ ἐπιζήμιον, ἀναιρῇ διὰ λόγων ἐμφαντικωτάτων καὶ ἀποδείξεων ἀνενδοιάστων, ὥσπερ κηρὸν λελειασμένον τὸν νοῦν ἀπεργάζεται ἕτοιμον δέχεσθαι τούς τε φυσιολογίας καὶ τοὺς ἠθοποιίας ἀσινεῖς καὶ πάνυ 17 δοκίμους χαρακτῆρας. (4.) ταῦτ' οὖν ἡ ψυχῆς ἐπαγγελλομένη γεωργικὴ προκηρύττει· τὰ ἀφροσύνης δένδρα καὶ ἀκολασίας ἀδικίας τε καὶ δειλίας πάντ' ἐκκόψω, ἐκτεμῶ καὶ τὰ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ὀργῆς τε καὶ θυμοῦ καὶ τῶν παραπλησίων παθῶν, κἂν ἄχρις οὐρανοῦ μηκύνηται, τὰ φυτά, ἐπικαύσω καὶ τὰς ῥίζας αὐτῶν ἐφιεῖσ' ἄχρι τῶν ὑστάτων τῆς γῆς φλογὸς ῥιπήν, ὡς μηδὲν | μέρος ἀλλὰ μηδ' ἴχνος ἢ σκιὰν ὑπολειφθῆναι p. 303 M. 18 τὸ παράπαν. ἀνελῶ μὲν δὴ ταῦτα, φυτεύσω δὲ ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ ψυχαῖς μοσχεύματα, ὧν ὁ καρπὸς αὐτὰς τιθηνήσεται — ἔστι δὲ ταῦτα ἡ τοῦ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν εὐτρόχως ἐπιτήδευσις, ἡ τῶν παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβὴς ἔρευνα, γεωμετρία καὶ ἡ περὶ τοὺς ῥητορικοὺς λόγους μελέτη καὶ ἡ σύμπασα τῆς ἐγκυκλίου παιδείας

---

2 φύλλοις D παραβάλλοντας AUF: παραβάλοντας M, παραβαλόντας GH, παραβαλόντες D 2. 3 ὧν — φυτά om. D 3 δ' αὖ] δὲ D φραγμῶν M 5 ἐπὶ τῷ MGHL[1]: ἐπὶ τὸ A, om. UFL[2] σίνεσθαι AU: σίνεσθαι καὶ FL[2], γίνεσθαι M, γενέσθαι GHL[1] παρεισφέρεσθαι A 6 μέρος] γένος UF φιλοσοφία A 7 δυοῖν A 8 ἀναμφιβόλους U τὰς om. F 9 ἐπιλύει F 10 ἀναίρει GUFH[1] ἐμφατικωτάτων M 11 γὰρ post ὥσπερ add. A λελειωμένον UF 12 δέχεσθαι UFH: δὲ χρῆσαι MG, δὲ χρῆσθαι A τοὺς post καὶ om. UF καὶ UF: καθὰ καὶ ceteri, κάρτα καὶ Turn. 13 ταῦτ' οὖν] ταυτὸν MA ἡ] ἢ MH[1] ἐπαγγελλομένης MH γεωργικὴν H[2] 15 καὶ post ἐκκόψω add. G ἐκτέμω MU 16 μηκύνηται scripsi: μηκύνῃ codd. 17 ἐφιεὶς codd. ἐφιεῖσα v βαθυτάτων coni. Mang. 18 ῥιπῇ UF 19 ἀνέλωμεν U 21 εὐτρόχως UF: ἐπιοχως M, εὐστόχως GH, om. A 22 γεωμετρία UF: γεωμετρίας ceteri; ἡ γεωμετρία coni. Cohn 23 συμπάσης UF παιδείας] φιλοσοφίας UF 23. 99,1 παιδεία μουσικῆς coni. Cohn

---

1 cf. Zeller, Hist. philos. gr. III 1 p. 62.

μουσική —, ταῖς δὲ νεανιευομέναις καὶ ἀνδρουμέναις ἤδη τὰ ἀμείνω καὶ
τελεώτερα, τὸ φρονήσεως φυτόν, τὸ ἀνδρείας, τὸ σωφροσύνης, τὸ
δικαιοσύνης, τὸ ἀρετῆς ἁπάσης. ἂν μέντοι τι καὶ τῶν τῆς ἀγρίας 19
λεγομένης ὕλης ἐδώδιμον μὲν μὴ φέρῃ καρπόν, δύνηται δὲ ἐδωδίμου
φραγμὸς εἶναι καὶ φυλακτήριον, καὶ τοῦτο ταμιεύσομαι, οὐ δι' ἑαυτό,
ἀλλ' ὅτι ὑπηρετεῖν ἀναγκαίῳ καὶ χρησίμῳ σφόδρα πέφυκε. (5.) διὰ 20
τοῦτο ὁ πάνσοφος Μωυσῆς τῷ μὲν δικαίῳ τὴν τῆς ψυχῆς γεωργικὴν
ὡς ἐναρμόνιον καὶ ἐπιβάλλουσαν τέχνην ἀνατίθησι λέγων „ἤρξατο Νῶε
ἄνθρωπος εἶναι γεωργός“, τῷ δὲ ἀδίκῳ τὴν ἄνευ ἐπιστήμης φέρουσαν
ἄχθη βαρύτατα γῆς ἐργασίαν· „Κάιν“ γάρ φησιν „ἦν ἐργαζόμενος τὴν 21
γῆν“ (Gen. 4,2), καὶ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα τὸ ἐπὶ τῇ ἀδελφοκτονίᾳ
ἄγος ἐργασάμενος καταφωρᾶται, λέγεται· „ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς,
ἣ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς
χειρός σου. ἣ ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί
σοι“ (Gen. 4,11.12). πῶς οὖν ἄν τις περιφανέστερον ἐπιδεῖξαι δύναιτο, 22
ὅτι γῆς ἐργάτην ἀλλ' οὐ γεωργὸν ὁ νομοθέτης νομίζει τὸν φαῦλον, ἢ
τὸν τρόπον τοῦτον; οὐ μὴν ὑποληπτέον ἢ περὶ ἀνθρώπου χερσὶ καὶ
ποσὶ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει τοῦ σώματος ἐνεργεῖν ἱκανοῦ ἢ περὶ γῆς
ὀρεινῆς καὶ πεδιάδος εἶναι τὸν λόγον, ἀλλὰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον
ἡμῶν δυνάμεων· τὴν γὰρ τοῦ φαύλου ψυχὴν περὶ οὐδὲν ἄλλο πραγ-
ματεύεσθαι συμβέβηκεν ἢ τὸ γήινον σῶμα καὶ τὰς τοῦ σώματος
ἁπάσας ἡδονάς. ὁ γοῦν πολὺς ὅμιλος ἀνθρώπων τὰ γῆς ἐπιὼν κλίματα 23
καὶ ἄχρι τῶν περάτων φθάνων αὐτῆς καὶ τὰ πελάγη περαιούμενος καὶ
τὰ ἐν μυχοῖς θαλάττης ἀναζητῶν καὶ μηδὲν μέρος ἐῶν τοῦ παντὸς
ἀδιερεύνητον ἀεὶ καὶ πανταχοῦ πορίζει ταῦτα, δι' ὧν ἡδονὴν συναυξήσει·
καθάπερ γὰρ οἱ ἁλιευόμενοι δίκτυα καθιᾶσιν ἔστιν ὅτε μήκιστα πολλὴν 24
ἐν κύκλῳ περιβαλλόμενοι θάλατταν, ἵν' ὡς πλείστους ἐντὸς ληφθέντας

---

1 εὐανδρουμέναις A 2 ἀνδρίας AG 2. 3 τὸ σωφροσύνης — ἁπάσης om. G 2 tertium τὸ] καὶ UF 3 τι om. AU 3. 4 τῶν τῆς ἀγρίας λεγομένης UF: τῆς λεγομένης ἀγρίας ceteri ἀγρίας ὕλης Mang. (cf. De opif. § 40): ἀγριαζούσης A, ἀγρίας μούσης ceteri 4 μὲν μὴ UF: μὲν οὐ GH^2, δὴ MA(H^1?) φέρει A δύναται A 5 αὐτὸ coni. Cohn 6 ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον F 7 Μωυσῆς UF: om. ceteri 9 τὴν GH^2: om. MAUFH^1 φέρουσαν UH: ἐπιφέρουσαν MAGF 10 εἰργασμένος F 12 καταφορᾶται A^{1}U 13 αὐτῆς v 14 ἣ ἐργᾷ MGHL^1: ἢ ἐργᾶ A, εἰργάσῃ U, ἢ ἐργάσῃ FL^2 αὐτῆς Turn. 17 μὴν] μὴ L ἀποληπτέον M(H^1), ἀπολειπτέον A 17. 18 χερσὶ καὶ ποσὶ UF: χερσὶν ἢ ποσὶ ceteri 18 τοῦ σώματος ἐνεργεῖν UF: ἐνεργεῖν τοῦ σώματος ceteri γῆς F: τῆς ceteri 20 οὐδενὸς ἄλλου A 22 ras. 2 litt. ante ἀνθρώπων H (τῶν H^1?) 23 μέχρι coni. Jessen 25 ταῦτα om. UF

ἀρκύων οἷα τειχήρεις γεγονότας ἰχθύας συλλάβωσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ
πλείστη μοῖρα ἀνθρώπων οὐκ ἐπὶ μέρος θαλάττης μόνον, | ἀλλ' ἐφ' p. 304 M.
ἅπασαν τὴν ὕδατος καὶ γῆς καὶ ἀέρος φύσιν τὰ πάναγρα, ὥς οἱ ποιηταί
πού φασι, λίνα τείνασ' ἅπαντα πανταχόθεν δι' ἡδονῆς ἀπόλαυσίν τε καὶ
25 χρῆσιν ἀγκιστρεύεται· καὶ γὰρ γῆν μεταλλεύουσι καὶ τὰ πελάγη διαβαίνουσι
καὶ τἄλλα πάντα ὅσα εἰρήνης καὶ πολέμου ἔργα δρῶσιν, ὕλας ἀφθόνους
ὡς βασιλίδι ἡδονῇ πορίζοντες, οἱ γεωργίας μὲν ἀμύητοι ψυχικῆς, ἣ
σπείρουσα καὶ φυτεύουσα τὰς ἀρετὰς καρπὸν δρέπεται τὸν εὐδαίμονα
βίον ἀπ' αὐτῶν, ἐργασάμενοι δὲ καὶ μεθοδεύοντες τὰ φίλα τῇ σαρκὶ
καὶ τὸν σύνθετον χοῦν, τὸν πεπλασμένον ἀνδριάντα, τὸν ψυχῆς ἔγγιστα
οἶκον, ὃν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς, ἄχθος τοσοῦτον, οὐκ ἀποτίθεται
νεκροφοροῦσα, μετὰ σπουδῆς τῆς πάσης οἰκειούμενοι.
26 (6.) Ὡς μὲν οὖν γεωργίας ἐργασία γῆς καὶ γεωργοῦ γῆς ἐργάτης
διαφέρουσιν, εἴρηται. σκεπτέον δέ, μὴ καὶ ἄλλαι τινές εἰσιν ἰδέαι συγγενεῖς
τῶν εἰρημένων, διὰ τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι κοινωνίαν ἐπικρύπτουσαι τὰς ἐν
τοῖς πράγμασι διαφοράς· εἰσὶ δέ γε ἃς ἀναζητοῦντες εὕρομεν διτταί, περὶ
27 ὧν τὰ προσήκοντα, ἐὰν οἷόν τε ᾖ, λέξομεν. αὐτίκα τοίνυν ὡς γεωργὸν
καὶ γῆς ἐργάτην δόξαντας ἀδιαφορεῖν ἀλλήλων εὕρομεν ἐν τοῖς κατὰ
διάνοιαν ἀλληγοροῦντες μακρῷ διεστηκότας, οὕτως ποιμένα καὶ κτηνο-
τρόφον· μέμνηται γὰρ ποτὲ μὲν κτηνοτροφίας ποτὲ δ' αὖ ποιμενικῆς ὁ
28 νομοθέτης. καὶ οἵ γε μὴ λίαν ἠκριβωμένοι τάχα που τῆς αὐτῆς
ἐπιτηδεύσεως συνωνυμούσας ὑπολήψονται προσρήσεις εἶναι, εἰσὶ δέ γε
29 πραγμάτων διαφερόντων ἐν ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεσι· καὶ γὰρ εἰ
τοῖς θρεμμάτων προεστηκόσιν ἀμφότερα ἐπιφημίζειν ἔθος κτηνοτρόφων
καὶ ποιμένων ὀνόματα, ἀλλ' οὔ γε τῷ τὴν ψυχῆς ἀγέλην ἐπιτετραμμένῳ

---

1 γεγονότας GUFH: γεννῶντας MA ἰχθύας UF: ἰχθῦς ceteri λάβωσι UF 2 μέρους UF μόνον UF: om. ceteri 3 καὶ post γῆς om. M 4 φησι G τείνας ἅπαντα MAH^2, τείνας ἅπαν U, τείνασα πάντα G, τείνας FH^1 5 διαβαίνουσι GUH^2: διαβάλλουσι MAFH^1 τὰ ἄλλα MUFH 7 ἡδονὴν U 8 φυτεύσασα F 9 ἐργαζόμενοι v 10 ἔχθιστον olim conieciebam 11 ὄγκον Mang. ἀποτίθεναι A^2 12 ἐκροφοροῦσα A, οὖντες s. s. A^2 12. 13 σπουδῆς — γῆς om. G 12 τῆς om. UF 13 καὶ γεωργούσης ἐργάτης AF 14 ἄλλαις U 16 γε om. A εὕρομεν GH: εὕρωμεν MA, εὑρήσομεν UF διττὰς U 17 ἐάν] ὡς ἂν A λέξωμεν M 18 διαφορεῖν A εὕρωμεν AF 18. 19 ἐν τοῖς καθ' ὑπονοιῶν Mang. (immo καθ' ὑπόνοιαν) 19 μακρὰν UF οὕτως MAGH: οὕτω ὡς UF 21 οἵ γε] εἴ γε A, οἱ F ἀπηκριβωμένοι F συνωνύμους UF 24 ἐπιφημίζει A 25 οὔ H: οὖν ceteri ψυχὴν AH 25. 26 ἀγέλην — φαῦλος om. U 25 ἀγέλην F: ἀτελῆ ML^2, ἀτελεῖ AGHL^1

λογισμῷ· φαῦλος μὲν γὰρ ὢν ὁ ἀγελάρχης οὗτος καλεῖται κτηνοτρόφος,
ἀγαθὸς δὲ καὶ σπουδαῖος ὀνομάζεται ποιμήν. ὃν δὲ τρόπον, ἐπιδείξομεν
αὐτίκα· (7.) ἡ φύσις ἡμῶν ἑκάστῳ κτήνη συγγεγέννηκε, τῆς ψυχῆς 30
ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης ἔρνη διττὰ ἀναβλαστούσης, ὧν τὸ μὲν ἄτμητον
ὅλον δι' ὅλων ἐαθὲν ἐπεφημίσθη νοῦς, τὸ δ' ἐξαχῇ σχισθὲν εἰς ἑπτὰ
φύσεις πέντε τῶν αἰσθήσεων καὶ δυεῖν ἄλλων ὀργάνων, φωνητηρίου τε
καὶ γονίμου. αὕτη δὲ πᾶσα ἡ πληθὺς ἄλογος οὖσα κτήνεσιν ἀπεικάζεται, 31
πληθύι δὲ νόμῳ φύσεως ἡγεμόνος ἐξ ἀνάγκης δεῖ. ἐπειδὰν μὲν οὖν
p. 305 M. ἄπειρος ἀρχῆς ἅμα καὶ | πλούσιος ἐξαναστὰς ἄρχοντα ἑαυτὸν ἀποφήνῃ,
μυρίων αἴτιος κακῶν γίνεται τοῖς θρέμμασιν· αὐτὸς μὲν γὰρ ἄφθονα 32
παρέχει τὰ ἐπιτήδεια, τὰ δὲ ἀμέτρως ἐμφορούμενα ὑπὸ πλεοναζούσης
τροφῆς ἐξυβρίζει — κόρου γὰρ ὕβρις ἔγγονον γνήσιον —, ἐξυβρίζοντα μέντοι
σκιρτᾷ καὶ ἀφηνιάζει καὶ κατὰ μέρος σκιδνάμενα διαλύει τὸ τῆς ἀγέλης
συντεταγμένον στῖφος. ὁ δὲ τέως ἡγεμὼν καταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν 33
ἀρχομένων ἰδιώτης ἀνεφάνη, καὶ ἐπιτρέχει μὲν σπουδάζων, εἴ τι
δύναιτο συλλαβεῖν ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ὑπαγαγέσθαι· ὅταν δὲ ἀδυνατῇ,
στένει καὶ κλαίει τὴν ἰδίαν κακίζων εὐχέρειαν καὶ ἑαυτὸν τῶν συμβε-
βηκότων αἰτιώμενος. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων 34
θρέμματα, ἐπειδὰν ὁ νοῦς ὑπτίως καὶ ῥαθύμως ἔχῃ, τῆς τῶν αἰσθητῶν
ἀπλήστως ἐμφορούμενα ἀφθονίας ἀπαυχενίζει τε καὶ σκιρτᾷ καὶ
πλημμελῶς ὅπῃ τύχοι φέρεται, καὶ ὀφθαλμοὶ πρὸς πάντα ἀναπεπτα-
μένοι τὰ ὁρατά, καὶ ἃ μὴ θέμις ὁρᾶν, ἐξώκειλαν, καὶ ἀκοαὶ πάσας
φωνὰς παραδεχόμεναι καὶ μηδέποτε πληρούμεναι, διψῶσαι δὲ ἀεὶ περιερ-
γίας καὶ φιλοπραγμοσύνης, ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἀνελευθέρου χλεύης
ἐκπεφοιτήκασιν. (8.) ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης 35

---

1 λογισμός M 2 ἐπιδείξομεν GUFH: ἐπιδείξωμεν MA 2. 3 αὐτίκα ἐπιδείξομεν UF 3 κτήνει UF συγγεγένηται F τῇ ψυχῇ UF 4 ὧν] ὡς UF 5 ἐπευφημίσθη νοῦς A δ' ⟨ἄλογον⟩ conicio ἐξαχῇ Mang.: ἐξ ἀρχῆς codd. εἰς GH²: om. ceteri 6 φύσις GFH post φύσεις add. ἔσχεν U δυοῖν v 7 αὐτὴ AU δὲ] τὲ MAF ἄλογος om. UF κτήνεσιν UF: κτήνει ceteri 8 πληθύι MF: πληθύει A, πληθὺς U, πλήθουσα GH δεῖ scripsi: αἰεὶ M, ἀεὶ U, δέεται G, ἐπιδέεται H, om. AF 9 ἐξαναστὰς MAGH: προεξαναστὰς UF 12 ἔκγονον conicio 14 τέως] γε ὡς UF 15 περιτρέχει conicio τι om. UF 16 ἀδυνατῆς U 19 ἔχει A 20 ἀπαυχενίζεται καὶ AF 20. 21 καὶ πλημμελῶς — ὀφθαλμοὶ UF: om. ceteri 21 τύχοι U: τύχῃ F 21. 22 ἀναπεπταμένοι GUF: ἀναπεπταμένα MAH 22 ἐξώκειλαν scripsi: ἐξωκείλοντα G, ἐξωκείλουσι MF, ἐξοχείλουσι AUH (supra scr. ut vid. ντα H) 23. 24 περὶ ἀργίας A 24 καὶ ἐλευθέρου A

θέατρα νομίζομεν ἀμυθήτων μυριάδων ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πληροῦσθαι:
οἱ γὰρ ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων ἥττους καὶ ὦτα καὶ ὀφθαλμοὺς χωρὶς
ἡνιῶν ἐάσαντες φέρεσθαι καὶ κιθαριστὰς καὶ κιθαρῳδοὺς καὶ πᾶσαν τὴν
κεκλασμένην καὶ ἄνανδρον μουσικὴν περιέποντες, ἔτι δὲ ὀρχηστὰς καὶ
τοὺς ἄλλους μίμους ἀποδεχόμενοι, ὅτι σχέσεις καὶ κινήσεις ἐκτεθηλυμμένας
ἴσχονται καὶ κινοῦνται, τὸν ἐπὶ σκηνῆς ἀεὶ πόλεμον συγκροτοῦσι μήτε
τῆς τῶν ἰδίων μήτε τῆς τῶν κοινῶν ἐπανορθώσεως πεφροντικότες, ἀλλὰ
τὸν ἑαυτῶν οἱ δυστυχεῖς διά τε ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων ἀνατρέποντες βίον.
36 ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ τούτων ἀθλιώτεροι καὶ κακοδαιμονέστεροι, οἳ τὴν
γεῦσιν ὥσπερ ἐκ δεσμῶν ἔλυσαν· ἡ δὲ πρὸς πᾶσαν σιτίων τε καὶ
ποτῶν ⟨ἀπόλαυσιν⟩ ἄφετος εὐθὺς ὁρμήσασα τά τε ἤδη εὐτρεπισθέντα
ἐπιλέγεται καὶ πεῖναν ἄληκτον καὶ ἄπληστον ἴσχει τῶν ἀπόντων, ὡς,
κἂν αἱ τῆς γαστρὸς ἀποπληρωθῶσι δεξαμεναί, σπαργῶσαν ἔτι καὶ
μαιμῶσαν τὴν ἀεὶ κενὴν ἐπιθυμίαν περιβλέπεσθαι καὶ περιφοιτᾶν, μή τί
που παροραθὲν λείψανον ἀφεῖται, ἵνα καὶ τοῦτο παμφάγου πυρὸς δίκην
37 ἐπιλιχμήσηται. γαστριμαργίᾳ τοίνυν ἡ ὀπαδὸς ἐκ φύσεως ἀκολουθεῖ
συνουσίας ἡδονὴ μανίαν ἔκτοπον καὶ οἶστρον ἀνεπίσχετον καὶ λύτταν
ἀργαλεωτάτην ἐπιφέρουσα· ὅταν γὰρ ὑπὸ ὀψοφαγίας καὶ ἀκράτου καὶ
πολλῆς | μέθης ἄνθρωποι πιεσθῶσιν, οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δύνανται, p. 306 M.
πρὸς δὲ τὰς ἐρωτικὰς μίξεις ἐπειγόμενοι κωμάζουσι καὶ θυραυλοῦσι,
μέχρις ἂν τὸν πολὺν τοῦ πάθους ἀποχετευσάμενοι βρασμὸν ἠρεμῆσαι
38 δυνηθῶσιν. οὗ χάριν καὶ ἡ φύσις ὡς ἔοικεν ὑπογάστρια τὰ συνουσίας
ὄργανα ἐδημιούργησε, προλαβοῦσα ὅτι λιμῷ μὲν οὐ χαίρει, πλησμονῇ δὲ
39 ἕπεται καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας ὑπανίσταται. (9.) τοὺς οὖν τοῖς

---

1 νομιζόμενα UF 3 φέρεσθαι UF: αἱρεσθαι ceteri 4 δὲ] τὲ UF
5 ἐκτεθηλυμμένας AG: ἐκτεθηλυμένας ceteri 6 κοινοῦνται F πόλεμον ἀεὶ UF συγκροτοῦντες UFL² 7 prius τῆς om. UF 8 ἑαυτὸν A οἷα δυστυχεῖς UF ἀναστρέφοντες A 9 δ' UF εἰσὶ τούτων H²
10 ἡ δὲ GFH²: ἤδη δὲ MAU(H¹) πᾶσαν MAUH¹: πᾶν GFH² 10. 11 σιτίων et ποτῶν MAUH¹: σιτίον et ποτὸν GFH² 11 ἀπόλαυσιν addidi ἀφέτως AU ὁρμήσασαν A² τά τε UF: τὰ ceteri 12 ἄληπτον A 13 αἱ H²: δίχα MAG, αἱ διὰ UFH¹ μαργῶσαν L² 14 μαιμῶσαν] μεμηνυῖαν UF καινὴν A
15 που] τοῦ UF παροραθέντος F ἀφεῖται UF: ἄφετον ceteri ἵνα UF: εἶναι ceteri 16 ἐπιλιχμήσηται scripsi: ἐπιλικμήσηται UFL², ἐπιλιχνήσηται MAG(H¹), ἐπιλιχνεύσηται H²L¹ ἢ MA 19 πλησθῶσιν UF 20 ἐπεγειρόμενοι Mang. καὶ om. UF 22 ὡς om. GUFH τὰ] τὰς F 23 δημιουργῆσαι UF προλαβοῦσα AUF: προβαλοῦσα M, προβάλλουσα GH, προσλαβοῦσα L², προσβάλλουσα L¹ λιμῷ μὲν οὐ χαίρει UF: om. ceteri 23. 24 χαίρει, πλησμονῇ δὲ ἔπειτα καὶ coni. Mang. 24 ἕπεται] τέρπεται conicio ἐνεργείας] χρείας UF

θρέμμασι τούτοις ἐπιτρέποντας ἀθρόων ὧν ὀρέγονται πάντων ἐμφορεῖσθαι
κτηνοτρόφους λεκτέον, ποιμένας δ' ἔμπαλιν ὅσοι τά τε ἀναγκαῖα καὶ
αὐτὰ μόνα τὰ ἐπιτήδεια παρέχουσι περιτεμνόμενοι καὶ ἀποκόπτοντες τὴν
περιττὴν καὶ ἀλυσιτελῆ πᾶσαν ἀφθονίαν, ἥτις ἀπορίας καὶ ἐνδείας οὐχ
ἥκιστα βλάπτει, πρόνοιάν τε πολλὴν ἔχουσι τοῦ μὴ ἐξ ἀμελείας καὶ
ῥᾳθυμίας νοσῆσαι τὴν ἀγέλην εὐχόμενοι μηδὲ τὰς ἔξωθεν εἰωθυίας
κατασκήπτειν νόσους ἐπιγενέσθαι. στοχάζονται δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ τοῦ 40
μὴ διασπασθεῖσαν αὐτὴν σποράδην διασκεδασθῆναι, φόβον ἐπανατεινόμενοι
τὸν σωφρονιστὴν τῶν λόγῳ μηδέποτε πειθομένων καὶ κολάσει χρώμενοι
συνεχεῖ, μετρίᾳ μὲν κατὰ τῶν ἰάσιμα νεωτεριζόντων, ἀφορήτῳ δὲ κατὰ
τῶν ἀνίατα· τὸ γὰρ εἶναι δοκοῦν ἀπευκτὸν μέγιστον ἀγαθὸν ἀφραίνουσιν,
ἡ κόλασις, ὥσπερ τοῖς τὰ σώματα κάμνουσιν αἱ ἰατρικαὶ ὗλαι.
(10.) ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα ποιμένων ἐστίν, οἳ τῶν σὺν ἡδονῇ βλαβερῶν 41
τὰ μετὰ ἀηδίας προτιμῶσιν ὠφέλιμα. οὕτως γοῦν σεμνὸν καὶ λυσιτελὲς
νενόμισται τὸ ποιμαίνειν, ὥστε τὸ μὲν ποιητικὸν γένος τοὺς βασιλέας
ποιμένας λαῶν εἴωθε καλεῖν, ὁ δὲ νομοθέτης τοὺς σοφούς, οἳ μόνοι
πρὸς ἀλήθειαν βασιλεῖς εἰσιν· ἄρχοντας γὰρ αὐτοὺς ὡς ἂν ποίμνης εἰσάγει
τῆς ἀνθρώπων ἁπάντων ἀλόγου φορᾶς. διὰ τοῦτο καὶ τῷ τελειωθέντι ἐξ 42
ἀσκήσεως Ἰακὼβ τὴν ποιμενικὴν ἐπιστήμην περιῆψε· ποιμαίνει γὰρ οὗτος
τὰ πρόβατα Λάβαν (Gen. 30,36), τῆς τοῦ ἄφρονος ψυχῆς τὰ αἰσθητὰ
μόνα καὶ φαινόμενα νομιζούσης ἀγαθά, χρώμασι καὶ σκιαῖς ἠπατημένης
καὶ δεδουλωμένης· λευκασμὸς γὰρ ἑρμηνεύεται Λάβαν. καὶ Μωυσεῖ τῷ 43
πανσόφῳ τὴν αὐτὴν τέχνην ἀνατίθησι· καὶ γὰρ οὗτος ποιμὴν ἀποδείκνυται
διανοίας τῦφον πρὸ ἀληθείας ἀσπαζομένης καὶ πρὸ τοῦ εἶναι τὸ δοκεῖν
p. 307 M. | ἀποδεχομένης· περισσὸς γὰρ Ἰοθὸρ ἑρμηνεύεται, περιττὸν δὲ καὶ ἐπεισ-
ηγμένον ἀπλανεῖ βίῳ πρὸς ἀπάτην τῦφος, ᾧ καὶ τὰ κατὰ πόλεις ἕτερα

1 ἀθρόων U: ἀθρόον ceteri 2 δὲ M τε om. UF 3 μόνα om. H, μόνα τὰ om. L[1] τἀπιτήδεια F 4 ἀγησιτελῆ U ἥτις MGUF: ἢ τῆς A, ἥπερ H 5 ἧττον coni. Mang. ἔχουσιν ὑπὲρ τοῦ UF 8 σκεδασθῆναι UF 9 τὸν] τοῦ U λόγων UFH[1] χρώμενοι GH[2]L[1]: χρωμένων ceteri 10 μέτρια MAUF ἀφόρητα AUF 10. 11 δὲ κακὰ κατ' αὐτῶν ἀνίατα A 11. 12 ἡ κόλασις ἀφραίνουσιν A 12 αἱ κολάσεις UFL[2] 14 μετὰ ἀηδίας UFL[2]: μεγάλα ἴδια MAHL[1], μὴ μεγάλα ἥδια G προτιμῶσιν Mang.: περιποιοῦσιν UFL[2], περιποιήσειεν MGH[1], περιποιήσειν A, περιποιήσειαν H[2]L[1] οὕτως οὖν UF 15 τοὺς om. UF 20 τῆς post ψυχῆς add. mg. H 21 μόνον UF χρήμασι UF σκιᾶς U, σχήμασι coni. Mang. 22 Λάβαν. Μωσεῖ γὰρ L Μωυσεῖ U: Μωυσῆ F, Μωσεῖ MGH, Μωσῆ A 23 ἀνατίθησι UF: ἀναδίδωσι MAH[1], μεταδίδωσι GH[2] 24 πρὸ ἀληθείας GH[2]: πρὸς ἀλήθειαν MAUFH[1] δοκεῖν] ἀδικεῖν U 25 Ἰοθὼρ U, ὁ Ἰοθὸρ GH δὲ] γὰρ UF 26 ἀπλανῆ βίον A

παρ' ἑτέροις, οὐ τὰ αὐτὰ δίκαια παρὰ πᾶσιν, ἔθος εἰσηγεῖσθαι τὰ κοινὰ
τῆς φύσεως καὶ ἀκίνητα νόμιμα οὐδ' ὄναρ ἰδόντι· λέγεται γὰρ ὅτι
„Μωυσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰοθὸρ τοῦ ἱερέως Μαδιάμ (Exod.
44 3,1). ὁ δ' αὐτὸς οὗτος εὔχεται, μὴ ὡς ἀνεπιτρόπευτον ποίμνην τὸν
ὄχλον καὶ λεὼν ἅπαντα τῆς ψυχῆς ἀφεθῆναι, τυχεῖν δὲ ἀγαθοῦ ποιμένος
ἐξάγοντος μὲν ἀπὸ τῶν ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ πάσης κακίας δικτύων,
εἰσάγοντος δὲ εἰς τὰ παιδείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς δόγματα· „ἐπι-
σκεψάσθω“ γάρ φησι „κύριος ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς
ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης“· εἶτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει·
„καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγὴ κυρίου ὡσεὶ πρόβατα, οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν“
45 (Num. 27,16.17). (11.) ἀλλ' οὐκ ἄξιον εὔχεσθαι μὴ χωρὶς ἐπιστάτου
καὶ ἡγεμόνος ἐαθῆναι τὸ συγγενὲς καὶ συμφυὲς ἡμῶν ἑκάστῳ ποίμνιον,
ὡς μὴ τῆς φαυλοτάτης τῶν κακοπολιτειῶν ὀχλοκρατίας, ἣ παράκομμα
τῆς ἀρίστης δημοκρατίας ἐστίν, ἀναπλησθέντες θορύβοις καὶ ταραχαῖς
46 καὶ ἐμφυλίοις στάσεσιν ἀεὶ χρώμενοι διατελῶμεν; οὐ μὴν ἀναρχία μόνον
ὀχλοκρατίαν τίκτουσα δεινόν, ἀλλ' ἡ καὶ παρανόμου καὶ βιαίου τινὸς ἐφ'
ἡγεμονίαν ἐπανάστασις· τύραννος γὰρ ἐκ φύσεως ἐχθρός, πόλεων μὲν
ἄνθρωπος, σώματος δὲ καὶ ψυχῆς καὶ τῶν καθ' ἑκάτερον πραγμάτων ὁ
47 τὴν ἀκρόπολιν ἐπιτετειχικὼς ἑκάστῳ θηριωδέστατος νοῦς. ἀλυσιτελεῖς δὲ
οὐχ αὗται μόνον αἱ δεσποτεῖαι, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ἐπιεικῶν ἀρχαί τε
καὶ προστασίαι· χρηστότης γὰρ πρᾶγμα εὐκαταφρόνητον καὶ ἑκατέροις,
ἄρχουσί τε καὶ ὑπηκόοις, βλαβερόν, τοῖς μὲν ἐκ τῆς τῶν ὑποτεταγμένων

1 παρ' om. UF   οὐ UF: οὗ ceteri   αὐτὰ Mang.: δυνατὰ codd. δίκαιος U   2 καὶ om. UF   ὅτι] ὅτι καὶ A   3 Μωυσῆς UF: Μωσῆς ceteri   Ἰοθὼρ U   4—7 μὴ — δόγματα mg. H   4 ἀνεπιτρόπευτον UF: ἂν ἐπιπρέπη τὴν M, ἂν ἐπιπρέπει τὴν G, ἂν ἐπιτρέποι τὴν A, ἂν ἐπιτρέπει τὴν H, ἂν ἐπιτρέπειν τὴν L   4. 5 τὸν ὄχλον om. A   5 καὶ λεὼν scripsi (καὶ λαὸν Mang.): κλαίων M, κλ ων (sic) G, κλοιὸν A, κελεύων UF, καλῶν H   δὲ] δὲ τοῦ F   6 ἐξαγαγόντος F   καὶ πάσης] δικτύῳ G   7 εἰσαγαγόντος UF   δὲ εἰς τὰς M, δ' εἰς τὰς F, δεῖ τὰς U   8 γάρ φησι] λέγων H   τῶν πατέρων τῆς πάσης F   9 ἄνθρωπον UFH: ἀνθρώπων MAG   10 ἔσται] ἄρα F   ὡσεὶ πρόβατα] εἰς ποίμνιον U, ὡς ποίμνιον F   ἔστιν αὐτοῖς ποιμήν UF   11 ἀλλ'] ἆρ' conicio   οὐκ UFHL^2: οὖν MAGL^1 ἄξιος U   12 συμφυὲς UF: εὐφυὲς ceteri   13 φαυλότητος τῆς τῶν F   κακοπολιτῶν UFH   ὀχλοκρατίας FL^2: ὀχλοκρασίας ceteri   14 δημοκρασίας A   16 ὀχλοκρατίαν FH: ὀχλοκρασίαν ceteri (etiam L)   δεινὸν τίκτουσα U   ἀλλὰ καὶ ἡ A   παρανόμου τινὸς καὶ βιαίου A   17 τύραννος — ἐχθρός om. UF   post πόλεων add. ἢ M, εἰ A   18 ἕτερον MA   ὁ UF: ante θηριωδέστατος pos. ceteri   19 ἀκρόπολον] ἑλέπολιν coni. Mang.   δ' UF   20 ἑαυταὶ U, αἱ αὐταὶ F   αἱ UF: om. ceteri   καὶ corr. in καὶ αἱ H, post καὶ add. ἑτέρων αἱ F   20. 21 τε καὶ] τε U   21 χρηστότητος F

εἰς αὐτοὺς ὀλιγωρίας μηδὲν μήτε ἴδιον μήτε κοινὸν ἐπανορθώσασθαι
δυναμένοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰς ἡγεμονίας ἀναγκαζομένοις ἀποτίθεσθαι,
τοῖς δὲ ἐκ συνεχοῦς τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὀλιγωρίας πειθοῦς ἠμεληκόσι
καὶ ἀδεῶς ἐπὶ μεγάλου κακοῦ κτήσει περιποιησαμένοις αὐθάδειαν.
τούτους μὲν ⟨οὖν⟩ θρεμμάτων, ἐκείνους δὲ κτηνοτρόφων οὐδὲν νομιστέον 48
διαφέρειν· οἱ μὲν γὰρ τρυφᾶν ἐν ἀφθόνοις ὕλαις ἀναπείθουσιν, οἱ δὲ τὸν
κόρον ἀδυνατοῦντες φέρειν ἐξυβρίζουσι. χρὴ δὲ ὥσπερ αἰπόλον ἢ βουκόλον
p. 308 M. ἢ ποιμένα ἢ κοινῶς νομέα τὸν ἡμέτερον ἄρχειν νοῦν τὸ | συμφέρον πρὸ
τοῦ ἡδέος ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς θρέμμασιν αἱρούμενον. (12.) ἡ δὲ τοῦ 49
θεοῦ ἐπίσκεψις πρῶτον σχεδὸν καὶ μόνον αἴτιον τοῦ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς
μὴ ἀνεπιτρόπευτα ἀφεθῆναι, τυχεῖν δὲ ἀνυπαιτίου καὶ πάντα ἀγαθοῦ
ποιμένος· οὗ κατασταθέντος ἀμήχανον τὴν σύνοδον τῆς διανοίας γενέσθαι
σποράδα. ὑπὸ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σύνταξιν ἐξ ἀνάγκης φανεῖται
πρὸς τὴν ἑνὸς ἐπιστασίαν ἀφορῶσα, ἐπεὶ τό γε πολλαῖς ὑπακούειν
ἀρχαῖς ἀναγκάζεσθαι βαρύτατον ἄχθος. οὕτως μέντοι τὸ ποιμαίνειν ἐστὶν 50
ἀγαθόν, ὥστε οὐ βασιλεῦσι μόνον καὶ σοφοῖς ἀνδράσι καὶ ψυχαῖς
τέλεια κεκαθαρμέναις ἀλλὰ καὶ θεῷ τῷ πανηγεμόνι δικαίως ἀνατίθεται.
τούτου δὲ ἐγγυητὴς οὐχ ὁ τυχὼν ἀλλὰ προφήτης ἐστίν, ᾧ καλὸν
πιστεύειν, ὁ τὰς ὑμνῳδίας ἀναγράψας· λέγει γὰρ ὧδε· „κύριος ποιμαίνει
με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει" (Psalm. 22,1). τοῦτο μέντοι τὸ ᾆσμα 51
παντὶ φιλοθέῳ μελετᾶν ἐμπρεπές, τῷ δὲ δὴ κόσμῳ καὶ διαφερόντως·
καθάπερ γάρ τινα ποίμνην γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ καὶ ὅσα ἐν
τούτοις φυτά τε αὖ καὶ ζῷα, τὰ μὲν θνητὰ τὰ δὲ θεῖα, ἔτι δὲ οὐρανοῦ
φύσιν καὶ ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τροπάς
τε αὖ καὶ χορείας ἐναρμονίους ὁ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς θεὸς ἄγει κατὰ

---

1 μήτ' A 2 δὲ MGH ἀναγκαζόμενος M 3 τοῖς δὲ ἐκ AGH: τοῖς ἐκ M, τῆς δὲ UF ἠμεληκότι U 4 καὶ ἀδεῶς Cohn: κατὰ δέος U, καταδεὲς ceteri, μετ' ἀδείας olim coniciebam περιποιησαμένης A αὐθάδειαν FH²: αὐθαδεία ceteri 5 οὖν addidi 9 αὐτῷ UF 10 σχεδὸν καὶ μόνον UF: σχεδὸν μόνον MAG, μόνον σχεδὸν H 12 οὗ] οὐ U 14 ἐπίστασιν UF ἀφορῶσα UF: ἀφορῶσαν ceteri ἐπὶ A 16 ὥστ' UF 17 τέλεια MAGH: om. UF, τελείως conicio παντὸς ἡγεμόνι A 18 ἀλλὰ καὶ GH 19 ὁ τὰς om. F 20 λεγέτω καὶ ἕκαστος ἐν μέρει τὸ αὐτὸ τοῦτο. τὸ γὰρ ante τοῦτο add. H ex p. 106,7 τοῦτο μέντοι τὸ] τοιοῦτον H 21 εὐπρεπές GH¹ καὶ UF: om ceteri 22 γάρ om. MAH¹ 22 ποικρὴν U, ποιηρὰν F 23 ζώων M τε αὖ H: om. ceteri 25 ταῦτα δὴ πάντα ante ὁ ex Eus. recipi vult Cohn ὁ UF Eus: ὡς GH, om. MA καὶ om. U ὁ θεὸς GH²

25—106,3 Euseb. Pr. Ev. VII 13 . . . ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ περὶ γεωργίας προτέρῳ καὶ υἱὸν

δίκην καὶ νόμον, προστησάμενος τὸν ὀρθὸν αὐτοῦ λόγον καὶ πρωτόγονον
υἱόν, ὃς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης οἷά τις μεγάλου βασιλέως
ὕπαρχος διαδέξεται· καὶ γὰρ εἴρηταί που· „Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ἀποστέλλω
ἄγγελόν μου εἰς πρόσωπόν σου τοῦ φυλάξαι σε ἐν τῇ ὁδῷ“ (Exod.
52 23,20). λεγέτω τοίνυν καὶ ὁ κόσμος ἅπας, ἡ μεγίστη καὶ τελεωτάτη
τοῦ ὄντος θεοῦ ποίμνη· „κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει“.
53 λεγέτω καὶ ἕκαστος τῶν ἐν μέρει τὸ αὐτὸ τοῦτο μὴ τῇ διὰ γλώττης
καὶ στόματος ῥεούσῃ φωνῇ πρὸς βραχεῖαν ἀέρος ἐξικνουμένῃ μοῖραν,
ἀλλὰ τῇ τῆς διανοίας εὐρυνομένῃ καὶ τῶν τοῦ παντὸς ἁπτομένῃ
περάτων· | ἀμήχανον γὰρ τῶν ἐπιβαλλόντων ἔνδειαν εἶναί τινος ἐπιστα- p. 309 M.
τοῦντος θεοῦ πλήρη καὶ τέλεια τἀγαθὰ τοῖς οὖσιν ἅπασιν εἰωθότος
54 χαρίζεσθαι. (13.) παγκάλη δὲ εἰς ὁσιότητα παραίνεσις ἡ διὰ τοῦ
λεχθέντος ᾄσματος· τῷ γὰρ ὄντι ὁ μὲν πάντα τὰ ἄλλα δοκῶν ἔχειν, τῇ
δὲ ἑνὸς προστασίᾳ δυσχεραίνων, ἀτελὴς καὶ πένης· ἥτις δὲ ὑπὸ θεοῦ
ποιμαίνεται ψυχὴ τὸ ἓν καὶ μόνον ἔχουσα, οὗ τὰ πάντα ἐκκρέμαται,
ἀπροσδεὴς εἰκότως ἐστὶν ἄλλων, οὐ τυφλὸν πλοῦτον, βλέποντα δὲ καὶ
55 σφόδρα ὀξυδορκοῦντα θαυμάζουσα. τούτου πάντες οἱ μαθηταὶ εἰς σύν-
τονον καὶ δυσαπάλλακτον ἔρωτα ἦλθον, διὸ κτηνοτροφίαν γελάσαντες
56 ἐξεπόνησαν ποιμενικὴν ἐπιστήμην. τεκμήριον δέ· ὁ τὴν περὶ σῶμα καὶ
τὰς κενὰς δόξας ὑπόθεσιν ἀεὶ μελετῶν Ἰωσήφ, ἄρχειν μὲν καὶ ἐπιστατεῖν

---

1 prius καὶ om. Eus αὐτοῦ codd. alterum καὶ Eus: om. codd.
1. 2 πρωτόγονον υἱὸν om. U 2 ante ὃς add. προστησάμενος αὐτοῦ τὸν ἀρχάγγελον οὗ τὴν προσωνυμίαν λέγειν οὐκ ἀναγκαῖον UF, προστησάμενος αὐτοῦ circumpunxit F ὃς] ὡς A 3 διατάξεται FL^2 3. 4 καὶ γὰρ — ὁδῷ UF, mg. L: om. ceteri, fort. recte 3 που om. U 5 λέγω A ἅπας ἡ] ἁπάσῃ UF ἡ om. MAH^1 τελειοτάτη GUF 6 τοῦ ὄντος AGUFH^1: τοῦ ὄντως MH^2, τῷ ὄντι conicio θεοῦ om. UF με om. U 7 λεγέτω — τοῦτο om. H^1, add. m. rec., cf. supra ad p. 105,20 8 ἐξικνουμένην F μοῖρα MA 10 ἐπιβαλόντων U ἐνδιαμεῖναι UF 11 ἀγαθὰ UF 12 δὲ καὶ εἰς H ὁσιότητα UF: ἰσότητα ceteri 13 τῷ μὲν γὰρ F τὰ ἄλλα πάντα UF ἔχειν add. H^2
14 δ' A ἐπιστασίᾳ UF ἥτις GUF: τίς MA, εἴ τις H ὑπὸ] ἀπὸ UF
15 ἐκκρέμανται MA 16 ἐστὶν εἰκότως H, sed εἰκότως ἄλλων add. m. rec.
16. 17 πλοῦτον, βλέποντα δὲ καὶ σφόδρα ὀξυδορκοῦντα Mang.: πλοῦτον βλέπουσα (βλέπουσα πλοῦτον U) σφόδρα δὲ ὀξυδερκοῦσα καὶ UF, πλοῦτον βλέπουσα τὰ δὲ καὶ σφόδρα ὀξυδορκοῦσα (ὀξυδερκοῦσα H) ceteri 17. 18 σύντομον L^2 18 πελάσαντες UF, ἀπελάσαντες F^2, ἐλάσαντες L^2 19 ὁ τὴν] ὅταν MA

θεοῦ τὸν πρωτόγονον αὐτοῦ λόγον τοῦτον ὀνομάζει τὸν τρόπον: Ταῦτα δὴ πάντα ὁ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς θεὸς — διαδέξεται.

ἀλόγου φύσεως οὐκ ἐπιστάμενος — πρεσβύταις γὰρ ἔθος ἐπὶ τὰς
ἀνυπευθύνους ἀρχὰς καλεῖσθαι, νέος δέ ἐστιν οὗτος ἀεί, κἂν τὸ χρόνου
μήκει γῆρας ἐπιγινόμενον ἐνέγκηται —, τρέφειν δὲ εἰωθὼς καὶ συναύξειν
ὑπολαμβάνει καὶ τοὺς φιλαρέτους πεῖσαι δυνήσεσθαι μεταβάλλειν ὡς
αὐτόν, ἵνα τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων περιεχόμενοι μηκέτ' ἐνευκαιρεῖν
δύνωνται τοῖς λογικῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύμασι· φησὶ γάρ· ἂν ὁ βασιλεὺς 57
νοῦς τῆς σωματικῆς χώρας πυνθάνηται, τί τὸ ἔργον ὑμῶν, ἀποκρίνεσθε·
ἄνδρες κτηνοτρόφοι ἐσμέν (Gen. 46, 33. 34). τοῦτο ἀκούσαντες κατὰ
τὸ εἰκὸς δυσχεραίνουσιν, εἰ ἡγεμόνες ὄντες ὑπηκόων τάξιν ἔχειν
ὁμολογήσουσιν· οἱ μὲν γὰρ τροφὰς ταῖς αἰσθήσεσι διὰ τῆς τῶν αἰσθη- 58
τῶν ἀφθονίας εὐτρεπιζόμενοι δοῦλοι γίνονται τῶν τρεφομένων καθάπερ
δεσποίναις οἰκέται φόρον τελοῦντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναγκαῖον,
ἄρχοντες δὲ οἱ τούτων ἐπιστατοῦντες καὶ τὰ περιττὰ τῆς εἰς ἀπληστίαν
ὁρμῆς αὐτῶν ἐπιστομίζοντες. τὸ μὲν οὖν πρῶτον καίτοι τοῦ λεχθέντος 59
οὐ καθ' ἡδονὴν ἀκούσαντες ἐχεμυθήσουσι περιττὸν ἡγούμενοι τὸ μὴ
μαθησομένοις διαφορὰν κτηνοτροφίας καὶ ποιμενικῆς ὑφηγεῖσθαι, αὖθις
δὲ ὅταν ὁ περὶ τούτων ἀγὼν ἐνστῇ, διαγωνιοῦνται πάσῃ δυνάμει καί,
πρὶν ἀνὰ κράτος ἑλεῖν, οὐκ ἀνήσουσι τὸ τῆς φύσεως ἐλεύθερόν τε καὶ
εὐγενὲς καὶ ἡγεμονικὸν τῷ ὄντι ἐπιδειξάμενοι· πυνθανομένου γοῦν τοῦ
βασιλέως „τί τὸ ἔργον ὑμῶν;“ ἀποκρίνονται· „ποιμένες ἐσμέν, καὶ οἱ πατέ-
ρες ἡμῶν“ (Gen. 47, 3). (14.) εἶτ' οὐκ ἂν δόξαιεν ἐπὶ ποιμενικῇ 60
τοσοῦτον αὐχεῖν, ὅσον οὐδὲ ἐπὶ τῷ τοσούτῳ κράτει τῆς ἀρχῆς ὁ
προσομιλῶν αὐτοῖς βασιλεύς; οἵ γε οὐχ αὑτοῖς μόνοις τὴν προαίρεσιν
τοῦ βίου τούτου μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ὡς σπου-

1 ἀλόγου] λογικῆς G 2 ἀνυπευθύνους Mang.: ἀνυπαιτίους codd., ὑπαιτίους Turn. οὗτός ἐστιν ἀεί UF τὸ H: τῷ UF, τοῦ MAG 3 ἐπιγενόμενον UF 4 ὑπολαμβάνειν U μεταβαλεῖν UF 5 αὐτὸν Cohn μηκέτ' ἐνευκαιρεῖν scripsi: μηκέτ' εὐκαιρεῖν UF, ἐνευκαιρεῖν μὴ GH, ἐνευκαιρεῖν MA 6 τοῖς λογικῆς ψυχῆς UF: ψυχῆς λογικῆς (om. τοῖς) ceteri 7 νοῦς om. UF 9 ἔχειν τάξιν F 11 ἀφθονίας ἔχειν εὐτρεπιζόμενοι L 12 τελοῦντες GH: φέροντες MAUF 14 αὐτοὺς H 14. 15 τὸ μὲν — ἀκούσαντες om. U 14—17 τὸ μὲν — αὖθις δὲ add. in mg. H m. rec. 15 ἀκούσοντες MA ἐξεμυθήσουσι M, ἐκμυθήσουσι UF 16 μαθησόμενοι MAUF, καθησομένοις L 17 δ' A ἀγὼν add. H[2] 19 ἡγεμονικὸν καὶ εὐγενὲς ἐπιδειξάμενοι τῷ ὄντι H 20 ἀποκρίνονται AUF: ἀποκρινοῦνται MGH 21 ὑμῶν U δόξαι ἐν ποιμενικῇ A 22 οὐδ' AUF τῷ om. UH τοσούτῳ] τούτω L 23 οἱ δέ γε UF αὐτοῖς MGH: αὐτοῖς A, ἑαυτοῖς UF 24 ὡς] ὢ M, ὦ A

21 *Origenes, Selecta in Genesim p. 50:* παρρησιάζονται τὸ ποιμένες εἶναι πρὸς τὸν Φαραώ.

61 δῆς καὶ ἐπιμελείας ἁπάσης | ἀξίου· καίτοι γε, εἰ μὲν ἦν περὶ αἰγῶν ἢ p. 310 M.
προβάτων ἐπιμελείας ὁ λόγος, κἂν ἴσως ᾐδέσθησαν ὁμολογεῖν ἀτιμίαν
φυγόντες· ἄδοξα γὰρ καὶ ταπεινὰ τὰ τοιαῦτα παρὰ τοῖς ὄγκον μὲν
εὐτυχίας τὸν ἄνευ φρονήσεως περιβεβλημένοις καὶ μάλιστα βασιλεῦσι
62 νενόμισται· τὸ δὲ Αἰγυπτιακὸν ἐκ φύσεως καὶ διαφερόντως ἐστὶν ὑπέρ-
αυχον, ὁπότε μικρά τις αὐτὸ μόνον αὔρα καταπνεύσειεν εὐπραγίας, ὡς
χλεύην καὶ πλατὺν γέλωτα ἡγεῖσθαι τὰς τῶν δημοτικωτέρων ἀνθρώπων
63 περὶ βίον σπουδάς τε καὶ φιλοτιμίας. ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν ἐν ψυχῇ
δυνάμεων λογικῶν τε αὖ καὶ ἀλόγων πρόκειται σκοπεῖν, εἰκότως αὐχή-
σουσιν οἱ πεπεισμένοι ὅτι δύνανται κρατεῖν τῶν ἀλόγων συμμάχοις
64 χρώμενοι ταῖς λογικαῖς. ἐὰν μέντοι τις βάσκανος καὶ φιλεγκλήμων
αἰτιώμενος φάσκῃ· πῶς οὖν ποιμενικὴν τέχνην διαπονοῦντες καὶ τῆς
συμφυοῦς ποίμνης ἐπιμέλειαν ἔχειν καὶ προστασίαν ἐπαγγελλόμενοι
προσορμίσασθαι τῇ σώματος καὶ παθῶν χώρᾳ διενοήθητε, Αἰγύπτῳ,
ἀλλ' οὐχ ἑτέρωσε τὸν πλοῦν ἐποιήσασθε; μετὰ παρρησίας αὐτῷ λεκτέον,
65 ὅτι „παροικεῖν, οὐ κατοικεῖν ἤλθομεν“ (Gen. 47, 4)· τῷ γὰρ ὄντι
πᾶσα ψυχὴ σοφοῦ πατρίδα μὲν οὐρανόν, ξένην δὲ γῆν ἔλαχε, καὶ νομίζει
τὸν μὲν σοφίας οἶκον ἴδιον, τὸν δὲ σώματος ὀθνεῖον, ᾧ καὶ παρεπιδημεῖν
66 οἴεται. οὐκοῦν ἐπειδὰν ὁ ἀγελάρχης νοῦς παραλαβὼν τὴν ψυχῆς
ἀγέλην νόμῳ φύσεως διδασκάλῳ χρώμενος εὐτόνως ἀφηγῆται, δόκιμον
αὐτὴν καὶ σφόδρα ἐπαινετὴν ἀπεργάζεται, ὅταν δὲ παρανομίᾳ ῥαθύμως
καὶ ἀνειμένως προσφερόμενος, ψεκτήν. εἰκότως τοίνυν ὁ μὲν βασιλέως
ὄνομα ὑποδύσεται ποιμὴν προσαγορευθείς, ὁ δ' ὀψαρτυτοῦ τινος ἢ
σιτοπόνου κτηνοτρόφος ἐπιφημισθείς, εὐωχίαν καὶ θοίνην ἀδηφαγεῖν
θρέμμασιν εἰωθόσιν εὐτρεπιζόμενος.
67 (15.) Ὃν δὴ τρόπον γεωργὸς μὲν ἐργάτου γῆς, ποιμὴν δὲ κτηνο-
τρόφου διενήνοχεν, οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδειχα. καὶ τρίτον δ' ἐστὶ συγγέ-
νειάν τινα ἔχον πρὸς τὰ λεχθέντα, περὶ οὗ νῦν ἐροῦμεν· ἱππέα τε

2 ἴσως UF: om. ceteri ᾐδέσθησαν om. A 5 καὶ om. UF 5. 6 ὑπέρμαχον G 6 αὔρα καταπνεύσειεν MAGF: καταπνεύσειεν αὔρα H, καταπνεύσειεν (om. αὔρα) U 7 πλαστὴν U 9 post δυνάμεων add. ὁ λόγος UF 11 ἐὰν] εἰ A 12 φάσκει A 13 εὐφυοῦς UF 14 προσορμήσασθαι L 15 πλοῦν] πλοῦτον F ἐκποιήσασθαι UF 17 πᾶσα UF: πᾶσα μὲν ceteri γῆν δὲ ξένην L 19—21 οὐκοῦν — ἀπεργάζεται om. UF 19 οὐκοῦν] οὐκα A 20 ἀφηγεῖται AL 21 ἀπεργάσεται conicio 22 τοίνυν G 23 ὑποδύεται A ὀψαρτύπου A 23. 24 ἢ σιτοπόνου om. UF 24 θοῖναν UF ἀδηφαγεῖν MUF: ἀδδηφαγεῖν AG, ἀδδηφαγεῖ H, alterum δ add. H[2] 26 ὃν MAUFH[1]: ὃν οὖν GH[2] γῆς om. UF 27 ἐπιδέδεικται UF. hic desinunt UF, περὶ γεωργίας subscripsit U 28 ἱππέα A: ἵππον ceteri τε om. L

γὰρ καὶ ἀναβάτην οὐ μόνον, ἄνθρωπον ἐποχούμενον ἐποχουμένου
χρεμετιστικῷ ζῴῳ μακρῷ διαφέρειν ἡγεῖται, ἀλλὰ καὶ λογισμὸν λογισμοῦ.
ὁ μὲν τοίνυν ἄνευ τέχνης ἱππικῆς ἐπιβεβηκὼς λέγεται μὲν εἰκότως 68
ἀναβάτης, ἐκδέδωκε δὲ ἑαυτὸν ἀλόγῳ καὶ σκιρτητικῷ θρέμματι, ὥσθ'
p. 311 M. ὅπῃ ἂν ἐκεῖνο χωρῇ | 'κεῖσε πάντως ἀναγκαῖον φέρεσθαι καὶ μὴ προϊ-
δόμενον χάσμα γῆς ἢ βαθύν τινα βόθρον ὑπὸ τῆς ἐν τῷ δρόμῳ ῥύμης
κατακρημνισθῆναι [συνηνέχθη] καὶ συγκαταποθῆναι τὸν φερόμενον. ὁ 69
δ' ἱππεὺς πάλιν, ὅταν ἀνέρχεσθαι μέλλῃ, χαλινὸν ἐντίθησι κἄπειτ'
ἐφαλλόμενος τῆς περιαυχενίου χαίτης ἐνείληπται καὶ φέρεσθαι δοκῶν
αὐτός, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἄγει τὸ κομίζον τρόπον κυβερνήτου· καὶ
γὰρ ἐκεῖνος ἄγεσθαι δοκῶν ὑπὸ νεὼς τῆς κυβερνωμένης ἄγει πρὸς ἀλή-
θειαν αὐτὴν καὶ ἐφ' οὓς ἐπείγεται παραπέμπει λιμένας. ὅταν μὲν οὖν 70
εὐηνίως προέρχηται, καταψήχει ὁ ἱππεὺς ὡς ἂν ἐπαινῶν τὸν ἵππον,
ὅταν δὲ σὺν πλείονι ὁρμῇ πέραν ἐκφέρηται τοῦ μετρίου, μετὰ βίας
εὐτόνως ἀναχαιτίζει, ὡς ὑπανεῖναι τοῦ τάχους· ἐὰν δὲ ἀπειθῶν ἐπιμένῃ,
λαβὼν τοῦ χαλινοῦ ὅλον ἀντέσπασε καὶ ἀντιπεριήγαγεν αὐτοῦ τὸν
αὐχένα, ὡς ἐξ ἀνάγκης στῆναι· καὶ πρὸς σκιρτήσεις μὲν καὶ τοὺς 71
συνεχεῖς ἀφηνιασμούς εἰσι μάστιγες καὶ μύωπες εὐτρεπεῖς καὶ τἄλλ'
ὅσα πωλοδάμναις ἵππων κατεσκεύασται κολαστήρια. καὶ θαυμαστὸν
οὐδέν· ἀνιόντος γὰρ τοῦ ἱππέως καὶ ἱππικὴ τέχνη συνανέρχεται, ὥστε
δύο ὄντες καὶ ἐποχούμενοι καὶ ἐπιστήμονες εἰκότως ἑνὸς καὶ ὑποβεβλη-
μένου καὶ ἀπαραδέκτου τέχνης ζῴου περιέσονται. (16.) μεταβὰς τοίνυν 72
ἀπὸ τῶν χρεμετιζόντων καὶ τῶν ἐποχουμένων αὐτοῖς τὴν σαυτοῦ ψυχὴν
εἰ θέλεις ἐρεύνησον· εὑρήσεις γὰρ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς καὶ ἵππους
καὶ ἡνίοχον καὶ ἀναβάτην, ὅσαπερ καὶ ἐν τοῖς ἐκτός. ἵπποι μὲν οὖν 73

---

1 μόνον] μὲν coni. Mang. ἄνθρωπον G: ἀνθρώπου ceteri ἐποχούμενον codd.: ἐποχουμένου v ἐποχουμένου scripsi: ἐποχουμένω$^{\eta}$ codd., ἐποχούμενον v
4 δ' M αὐτὸν A ὅσθ' M(G[1]) 5 ὅποι A 'κεῖσε scripsi: κεῖσε MAH[1], ἐκεῖσε GH[2] ἀναγκαῖον vid. del. 5. 6 προϊδόμενον scripsi: προειδόμενον codd. 7 συνηνέχθη seclusi συγκαταποθῆναι MG, mg. H: συγκαταπτωθῆναι A, καταποντισθῆναι text. H, συγκαταποντισθῆναι Turn. ante τὸν add. δεῖ MGH τὸν] τὸ L 9 περιαυχενίας G ἀνείληπται H 11. 12 πρὸς τὴν ἀλήθειαν A
13 προέρχηται H[2]: προσέρχηται ceteri καταψύχῃ A, καταψύχει L ὡς H[2]: ὢ M, ὦ AG(H[1]?) ἀνεπαίρων A 14 πέραν A: πέρα ceteri 15 ἐπιμένῃ H[2]: ὑπομένῃ ceteri 16 λαβόμενος conicio 17 μὲν] μέντοι conicio
18 εὐπρεπεῖς A τἄλλα GH 19 κατεσκευάσθαι G 20 συνανέρχεται Mang.: συνέρχεται codd. 21 καὶ ἐποχούμενος καὶ ἐπιστήμων conicio τέχνης Turn.: τέχνη codd. ζῴου H[2]: ζῴων ceteri 23 αὐτῆς A 24 θέλοις A
25 ἡνίοχον καὶ Mang.: ἡνιόχους καὶ MA, ἡνιοχικὸν GH ὥσπερ coni. Mang.

ἐπιθυμία καὶ θυμός εἰσιν, ὁ μὲν ἄρρην, ἡ δὲ θήλεια. διὰ τοῦθ᾽ ὁ μὲν
γαυριῶν ἄφετος εἶναι βούλεται καὶ ἐλεύθερος καὶ ἔστιν ὑψαύχην ὡς ἂν
ἄρρην, ἡ δ᾽ ἀνελεύθερος καὶ δουλοπρεπὴς καὶ πανουργίᾳ χαίρουσα
οἰκόσιτος, οἰκοφθόρος· θήλεια γάρ. ἀναβάτης δὲ καὶ ἡνίοχος εἷς ὁ
νοῦς· ἀλλ᾽ ἡνίκα μὲν μετὰ φρονήσεως ἄνεισιν, ἡνίοχος, ὁπότε δὲ μετ᾽
74 ἀφροσύνης, ἀναβάτης. ἄφρων μὲν οὖν ὑπὸ ἀμαθίας κρατεῖν ἀδυνατεῖ
τῶν ἡνιῶν, αἱ δὲ τῶν χειρῶν ἀπορρυεῖσαι χαμαὶ πίπτουσι, τὰ δὲ ζῷα
75 εὐθὺς ἀφηνιάσαντα πλημμελῆ καὶ ἄτακτον ποιεῖται τὸν δρόμον. ὁ δ᾽
ἐπιβεβηκὼς οὐδενὸς ἐνειλημμένος, ὑφ᾽ οὗ στηριχθήσεται, πίπτει, περι-
δρυπτόμενος δὲ γόνυ καὶ χεῖρας καὶ πρόσωπα μεγάλα κλαίει τὴν ἰδίαν
κακοπραγίαν ὁ δείλαιος, πολλάκις δὲ καὶ τὰς βάσεις πρὸς τὸν δίφρον
ἐξημμένος ἀνατραπεὶς ὕπτιος ἐπὶ νῶτα | ἀπηώρηται καὶ ἐν ἁρματροχιαῖς p. 312 M
αὐταῖς κεφαλήν τε καὶ αὐχένα καὶ ὤμους ἀμφοτέρους περιθραύεται κατασυρό-
μενος, εἶθ᾽ ὧδε κἀκεῖσε φορούμενος καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ποσὶ προσαραττό-
76 μενος οἰκτρότατον ὑπομένει θάνατον. τῷ μὲν δὴ τοιοῦτον ἀποβαίνει τὸ
τέλος, τὸ δὲ ὄχημα ἀνακουφιζόμενον καὶ ἐξαλλόμενον μετὰ βίας, ὅταν
ἐπὶ γῆν παλίσσυτον ἐνεχθῇ, ῥᾷστα κατάγνυται, ὡς μηκέτ᾽ αὖθις ἁρμο-
σθῆναι καὶ παγῆναι δύνασθαι· τὰ δὲ ζῷα πάντων τῶν συνεχόντων
ἀφειμένα παρακινεῖται καὶ οἰστρᾷ καὶ οὐ παύεται φερόμενα, πρὶν
ὑποσκελισθέντα πεσεῖν ἢ κατά τινος ἐνεχθέντα κρημνοῦ βαθέος παρα-
77 πολέσθαι. (17.) τοῦτον οὖν ἔοικε τὸν τρόπον αὐτοῖς ἐπιβάταις τὸ τῆς
ψυχῆς ὄχημα σύμπαν διαφθείρεσθαι πλημμελῆσαν τὴν ἡνιόχησιν. τοὺς
δὴ τοιούτους ἵππους καὶ τοὺς ἐποχουμένους ἄνευ τέχνης αὐτοῖς λυσιτελὲς
καθαιρεῖσθαι, ἵνα τὰ ἀρετῆς ἐγείρηται· πιπτούσης γὰρ ἀφροσύνης ἀνάγκη
78 φρόνησιν ὑπανίστασθαι. διὰ τοῦτ᾽ ἐν προτρεπτικοῖς Μωυσῆς φησιν·
„ἐὰν ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπ᾽ ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον καὶ ἀναβάτην
καὶ λαὸν πλείονα, οὐ φοβηθήσῃ, ὅτι κύριος ὁ θεὸς μετὰ σοῦ“ (Deut. 20,1)·
θυμοῦ γὰρ καὶ ἐπιθυμίας καὶ συνόλως ἁπάντων παθῶν, πασῶν δὲ καὶ

1 ἐπιθυμίαι L 6 οὖν καὶ ἀπὸ A 8 πλημμελῆ GH[2]: πλημμελεῖ MA(H[1]) ποιεῖ τὸν A 11 τοῦ δίφρου coni. Mang. 12 ἀνατραπεὶς add. m. rec. in mg. H ἀπηώρηται codd.: ἐπηώρηται Turn. ἐν ἁρματροχιαῖς GH: ἐναρμοιτρο-χιαῖς M, ἐναρμοτροχιαῖς (ει´) A 14 φερόμενος A 17 κατεάγνυται H[2] 19 παρακινεῖται — φερόμενα add. m. rec. in H 21 τῆς om. M 22 ὄχημα om. A πλημμελῆσαν τὴν ἡνιόχησιν GH[2]: πλημμελήσοντα ἡνιόχησις MAH[1], tum add. ἢ M, εἰ A, ras. H πλημμεληθὲν ⟨περὶ⟩ τὴν conicio 22. 23 τοὺς δὴ om. A 27 φοβηθῇς A 28—111,4 θυμοῦ — πανταχοῦ add. m. rec. in mg. H 28 πασῶν δὲ om. Turn., ἢ Mang. „ex Ms. Med.“ (!)

τῶν ἄλλων ⟨κακιῶν⟩ ἐποχουμένων ὥσπερ ἵπποις ἑκάστοις λογισμῶν. κἂν
ἀμάχῳ ῥώμῃ κεχρῆσθαι νομίζωσιν, ἀλογητέον τοὺς ἔχοντας τὴν τοῦ
μεγάλου βασιλέως θεοῦ δύναμιν ὑπερασπίζουσαν καὶ προαγωνιζομένην
αἰεὶ καὶ πανταχοῦ. στρατὸς δὲ θεῖος αἱ ἀρεταὶ φιλοθέων ὑπέρμαχοι 79
ψυχῶν, αἷς, ἐπειδὰν ἴδωσι τὸν ἀντίπαλον ἡττημένον, ἁρμόττει πάγκαλον
καὶ πρεπωδέστατον ὕμνον ᾄδειν τῷ νικηφόρῳ καὶ καλλινίκῳ θεῷ. δύο
δὲ χοροί, ὁ μὲν τῆς ἀνδρωνίτιδος, ὁ δὲ τῆς γυναικωνίτιδος ἑστίας,
στάντες ἀντήχον καὶ ἀντίφωνον ἀναμέλψουσιν ἁρμονίαν. χρήσεται δ' ὁ 80
μὲν τῶν ἀνδρῶν χορὸς ἡγεμόνι Μωυσεῖ, νῷ τελείῳ, ὁ δὲ τῶν γυναικῶν
Μαριάμ, αἰσθήσει κεκαθαρμένῃ (Exod. 15, 1. 20)· δίκαιον γὰρ καὶ
νοητῶς καὶ αἰσθητῶς τοὺς εἰς τὸ θεῖον ὕμνους καὶ εὐδαιμονισμοὺς
ἀνυπερθέτως ποιεῖσθαι καὶ τῶν ὀργάνων ἐμμελῶς κρούειν ἑκάτερον, τό
τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως, ἐπὶ τῇ τοῦ μόνου σωτῆρος εὐχαριστίᾳ καὶ τιμῇ.
τὴν γοῦν παράλιον ᾠδὴν ᾄδουσι μὲν πάντες ἄνδρες, οὐ μὴν τυφλῇ 81
διανοίᾳ, ἀλλ' ὀξὺ καθορῶντες Μωυσέως ἐξάρχοντος, ᾄδουσι δὲ καὶ
γυναῖκες αἱ πρὸς ἀλήθειαν ἄρισται, τῷ τῆς ἀρετῆς ἐγγεγραμμέναι
πολιτεύματι, Μαριὰμ ἀφηγουμένης αὐταῖς. (18.) ὕμνος δὲ ὁ αὐτὸς 82
ἀμφοτέροις ᾄδεται τοῖς χοροῖς ἐπῳδὸν ἔχων θαυμασιώτατον, ὃν ἐφυ-
μνεῖσθαι καλόν· ἔστι δὲ τοιόσδε· „ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ
p. 313 M. | δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν" (Exod. 15, 1. 21)·
ἀμείνονα γὰρ καὶ τελειοτέραν οὐκ ἄν τις εὕροι σκοπῶν νίκην ἢ καθ' 83
ἣν τὸ τετράπουν καὶ σκιρτητικὸν καὶ ὑπέραυχον ἥττηται παθῶν τε καὶ
κακιῶν ἀλκιμώτατον στῖφος — καὶ γὰρ κακίαι τῷ γένει τέτταρες καὶ
πάθη ταύταις ἰσάριθμα —, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐπιβάτης αὐτῶν μισάρετος καὶ

---

1 ἄλλων Mang.: ὅλων codd. κακιῶν addidi ἑκάστων λογισμοῖς conicio ex λογισμῶν corr. λογισμὸν A 2 νομίζουσιν A, νομισθῶσιν coni. Mang. 5 εἴδωσι A ἁρμόττει s. s. H[2] 7 δὲ H: δὴ MAG 8 ἀναμέλψουσιν Mang.: ἀναμέλψωσιν codd. ἁρμονίαν in ras. M 9 Μωσεῖ codd. 10 καὶ om. L 12. 13 τό τε] τοῦ τε M 13 post εὐχαριστίᾳ hab. γνώμῃ H, postea del. 14 οὐ GH: οἱ MA μὴν H[2]: μὲν MAH[1], om. G τυφλοὶ A 15 Μωυσέως MA: Μωυσέος GH 16 αἱ om. H 17 ἀφηγουμέναις A δ' A 17. 18 ἀμφοτέροις ὁ αὐτὸς A 17 αὐτῆς M(H[1]) 19 δὲ καὶ G τοιόσδε G: τοιόνδε MAH 20 δεδόξασθαι AG 21 ἢ M, om. A 22 ὑπέρμαχον G 23 τέσσαρες G 24. 112,1 νοῦς ὁ μισάρετος καὶ φιλοπαθὴς H

---

19 *Clemens Strom. V 52 p. 677 P:* ὅταν τε αὖ ἐν τῇ ᾠδῇ λέγῃ· „ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν", τὸ πολυσκελὲς καὶ κτηνῶδες καὶ ὁρμητικὸν πάθος τὴν ἐπιθυμίαν σὺν καὶ τῷ ἐπιβεβηκότι ἡνιόχῳ τὰς ἡνίας ταῖς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότι „ἔρριψεν εἰς θάλασσαν" εἰς τὰς κοσμικὰς ἀταξίας ἀποβαλών.

φιλοπαθὴς νοῦς καταπεσὼν οἴχεται, ὃς ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις, ἀδικίαις
τε καὶ πανουργίαις, ἔτι δὲ ἁρπαγαῖς καὶ πλεονεξίαις καὶ τοῖς παρα-
84 πλησίοις θρέμμασιν ἐγεγήθει. παγκάλως οὖν ὁ νομοθέτης ἐν ταῖς
παραινέσεσιν ἐκδιδάσκει μηδ' ἄρχοντα χειροτονεῖν ἱπποτρόφον, ἀνεπιτή-
δειον οἰόμενος εἶναι πρὸς ἡγεμονίαν πάνθ' ὃς ἂν περὶ ἡδονὰς καὶ
ἐπιθυμίας καὶ ἔρωτας ἀκαθέκτους μεμηνὼς οἷα ἀχαλίνωτος καὶ ἀφηνιαστὴς
ἵππος οἰστρᾷ· λέγει γὰρ ὧδε· „οὐ δυνήσῃ καταστῆσαι ἐπὶ σεαυτὸν
ἄνθρωπον ἀλλότριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σού ἐστι· διότι οὐ πληθυνεῖ ἑαυτῷ
ἵππον, οὐδὲ μὴ ἀποστρέψῃ τὸν λαὸν εἰς Αἴγυπτον" (Deut. 17,15. 16).
85 οὐκοῦν τῶν ἱπποτρόφων πρὸς ἀρχὴν πέφυκεν οὐδεὶς κατὰ τὸν ἱερώτατον
Μωυσῆν· καίτοι φαίη τις ἂν ἴσως, ὅτι μεγάλη χείρ ἐστι βασιλέως
ἱππικὴ δύναμις οὔτε πεζῆς οὔτε ναυτικῆς ἀποδέουσα, πολλαχοῦ δὲ καὶ
λυσιτελεστέρα καὶ μάλιστα ἐν οἷς ἀνυπερθέτου καὶ συντόνου τάχους τῆς
ἐπεξόδου δεῖ τῶν καιρῶν μέλλειν οὐκ ἐπιτρεπόντων, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς
ἱσταμένων ἀκμῆς, ὡς μὴ ἀναβάλλεσθαι τοὺς ὑστερηκότας μᾶλλον ἢ
ἀποτυχεῖν ἂν εἰκότως εἰσάπαν νομισθῆναι. φθάντων παρελθεῖν ὥσπερ
86 νέφους ἐκείνων. (19.) εἴποιμεν δ' ἂν αὐτοῖς· οὐδεμίαν, ὦ γενναῖοι,
φρουρὰν ἄρχοντος ὁ νομοθέτης ὑποτέμνεται οὐδὲ τὸ συλλεχθὲν αὐτῷ
στράτευμα ἀκρωτηριάζει τῆς δυνάμεως τὸ ἀνυσιμώτερον, τὴν ἱππικὴν
δύναμιν, ἀποκόπτων, ἀλλ' ὡς οἷόν τε πειρᾶται συναύξειν, ἵν' εἴς τε
ἰσχὺν καὶ πλῆθος ἐπιδόντες οἱ σύμμαχοι ῥᾷστα τοὺς ἐναντίους καθαιρῶσι.
87 τίνι γὰρ οὕτω λοχίσαι στράτευμα καὶ τάξαι καὶ κατὰ φάλαγγας διανεῖμαι
καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πλειόνων ἢ ἐλαττόνων
ἡγεμόνας καταστῆσαι ἢ ὅσα τακτικὰ καὶ στρατηγικὰ εὕρηται [καὶ] τοῖς
ὀρθῶς χρησομένοις ὑφηγήσασθαι κατὰ πολλὴν τῆς ἐν τούτοις ἐπιστήμης
88 περιουσίαν ἐξεγένετο; ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔστι νῦν ὁ λόγος αὐτῷ περὶ
δυνάμεως ἱππικῆς. ἣν συγκροτεῖσθαι πρὸς ἄρχοντος ἐπ' ἀναιρέσει

---

1 καὶ ἐπιθυμίαις om. H   3—11 παγκάλως—βασιλέως add. m. rec. in mg. H   5 ὅς ἂν] ὅσα A   7 ἐπὶ σεαυτὸν ex LXX scripsi: ἐπ' αὐτὸν codd., ἐφ' αὑτὸν v   9 ἵππος H   οὐδὲ MG: οὐδ' οὐ AH   ἀποστρέψῃ MH: ἀποστρέψει AG   εἰς H: om. ceteri   10 τὸν ἱπποτρόφον A   11 Μωσῆν H   13 ἀνυπερθέτου καὶ συντόνου τάχους scripsi: ἀνυπερθέτῳ καὶ συντόμῳ (συντόνῳ coni. Mang.) τάχει codd.   τάχει] τύχῃ L[2]   14 ἐπ' ἐξόδου A   16 εἰς ἅπαν M   φθάνων L   17 εἴποιμ' ἂν coni. Mang.   19 ὀνησιμώτερον A[2], ἀνυσιμώτατον conicio   20 οἴονται A   21 ἐπιδόντες MAG: ἐπιδιδόντες H   τοὺς ἐναντίους ῥᾷστα H   καθαίρωσι codd.   22 οὕτως H   λοχῆσαι A   στρατεύματα H   23 ταξιάρχας A   τῶν πλειόνων H   24 εὕρηται Turn.: εὕρηνται codd.   καὶ secl. Mang.   25 ὀρθοῖς H[1]   χρησαμένοις A   πολὺ τὴν ἐν A

δυσμενῶν καὶ σωτηρίᾳ φίλων ἀναγκαῖον, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν
ἀλόγου καὶ ἀμέτρου καὶ ἀπειθοῦς φορᾶς, ἣν ἐπιστομίζειν λυσιτελές, μή
ποτε τὸν λαὸν αὐτῆς ἅπαντα εἰς Αἴγυπτον, τὴν τοῦ σώματος χώραν,
ἀποστρέψῃ καὶ φιλήδονον καὶ φιλοπαθῆ μᾶλλον ἢ φιλάρετον καὶ φιλόθεον
p. 314 M. ἀνὰ κράτος | ἐργάσηται, ἐπειδὴ τὸν πλῆθος ἵππων παρ' ἑαυτῷ κτώμενον
ἀνάγκη τὴν εἰς Αἴγυπτον, ὡς αὐτὸς ἔφη, βαδίζειν ὁδόν. ὅταν γὰρ καθ' 89
ἑκάτερον τοῖχον τῆς ψυχῆς νεὼς τρόπον, τόν τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως,
ὑπὸ βίας τῶν καταπνεόντων εἰς αὐτὴν παθῶν τε καὶ ἀδικημάτων
ἀντιρρεπούσης καὶ κλινομένης ἐξαιρόμενον ἐπιβαίνῃ τὸ κῦμα, τόθ' ὡς
εἰκὸς ὑπέραντλος ὁ νοῦς γινόμενος καταποντοῦται· βυθὸς δέ ἐστιν, εἰς
ὃν καταποντοῦται καὶ καταδύεται, σῶμα αὐτὸ τὸ ἀπεικασθὲν Αἰγύπτῳ.
(20.) μή ποτ' οὖν περὶ τοῦτο σπουδάσῃς τῆς ἱπποτροφίας τὸ εἶδος. 90
οἱ μὲν γὰρ θάτερον μετιόντες ψεκτοὶ μὲν καὶ αὐτοί· πῶς γὰρ οὔ; παρ'
οἷς ἄλογα ζῷα μᾶλλον τετίμηται, ὧν ἐκ τῆς οἰκίας ἵππων μὲν ἀγέλαι
κατευωχημένων ἀεὶ προέρχονται, ἀνθρώπων δὲ ἑπομένων οὐδὲ εἷς
ἔρανον εἰς ἐπανόρθωσιν ἐνδείας, οὐ δωρεὰν εἰς περιουσίαν εὑρισκόμενος.
ἀλλ' ὅμως κουφότερα ἀδικοῦσιν· ἀθλητὰς γὰρ ἵππους ἀνατρέφοντες τούς 91
τε ἱεροὺς ἀγῶνας καὶ τὰς πανταχῇ πανηγύρεις ἀγομένας φασὶ κοσμεῖν
καὶ οὐχ ἡδονῆς μόνον [ἀλλὰ] καὶ τῆς περὶ τὴν θέαν τέρψεως αἴτιοι
γίνεσθαί τοῖς ὁρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν καλῶν ἀσκήσεώς τε καὶ μελέ-
της· οἱ γὰρ τὸν τοῦ νικηφορῆσαι πόθον ἐνιδόντες θηρίοις, διὰ τιμῆς
ἔρωτα καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἀλέκτῳ τινὶ προτροπῇ καὶ προθυμίᾳ χρησά-
μενοι, πόνους ἡδεῖς ὑποστάντες τῶν οἰκείων καὶ ἐπιβαλλόντων οὐκ
ἀφέξονται, πρὶν ἢ ἐπὶ τέλος ἐλθεῖν αὐτῶν. ἀλλ' οὗτοι μὲν εὑρεσι- 92
λογοῦσιν ἀδικοῦντες, οἱ δ' ἄνευ ἀπολογίας διαμαρτάνοντές εἰσιν οἱ τὸν
ἀναβάτην νοῦν ἔποχον ἀποφαίνοντες ἄπειρον ἱππικῆς ἐπιστήμης κακίᾳ

---

3 λαὸν GL: ἄλλον MAH 5 ἐργάσηται] η H^2 in ras. 7 τοῖχον] τυχὼν A 8 βίας τῶν G: βιαστῶν MH, βιασθῶ A καταπνεόντων H: κακὰ πνεόντων MAG 9 ἐξαιρούμενον G 10 ὑπέραντλος GH: ὑπεραντᾶ M, ὑπὲρ αὐτὰ A ὁ] ὅσω M γινόμενος MGH: γενόμενος ante ὁ νοῦς A 11 τὸ om. L 14 τετίμηται μᾶλλον A, μᾶλλον om. L τετίμηται ⟨ἀνθρώπων⟩ conicio 14. 15 ἵππον et κατευωχημένον A 14 ἀγέλαι H^2: ἄγεται ceteri 15 προέρχονται H^2: προέρχεται ceteri ἑπομένων] πενομένων vel πενήτων conicio, αἰτουμένων Cohn οὐδ' A εἷς H: εἰς MAG 16 εἰς prius H^2: om. ceteri οὐ] οὐδὲ conicio 17—114, 8 ἀθλητὰς—ἐπιστήμην add. m. rec. in mg. H 17 ἀναστρέφοντες A 18 πανταχοῦ AG 19 ἀλλὰ eras. G, habent ceteri αἴτιον A 20 γίνεσθαι ex γενέσθαι corr. H καλῶν Mang.: κακῶν codd. 21 ἐνιδόντες Mang.: ἐνδιδόντες codd. 22 ἀλήκτω A ἡδέως coni. Mang. 24 ἢ om. A 25 ἁμαρτάνοντες A

93 καὶ πάθει τετράποδι. ἐὰν μέντοι τέχνην τὴν ἡνιοχικὴν ἀναδιδαχθεὶς
ἐπὶ πλέον ἐνομιλήσῃς καὶ ἐνδιατρίψῃς αὐτῇ καὶ ἤδη νομίσῃς ἱκανὸς εἶναι
δύνασθαι κρατεῖν ἵππων, ἀναβὰς ἔχου τῶν ἡνιῶν· οὕτως γὰρ οὔτε
ἀνασκιρτώντων αὐτὸς ἀποπίπτων μετὰ τραυμάτων δυσιάτων γέλωτα παρ᾽
ἐπιχαιρεκακοῦσιν ὀφλήσεις θεαταῖς οὔτ᾽ ἐξ ἐναντίας ἢ κατόπιν ἐπι-
τρεχόντων ἐχθρῶν ἁλώσῃ. τοὺς μὲν τάχει φθάνων τῷ προεκδραμεῖν
διώκοντας, τῶν δὲ προσιόντων ἀλογῶν διὰ τὴν τοῦ δύνασθαι ἐξαναχωρεῖν
94 ἀσφαλῶς ἐπιστήμην. (21.) οὐκ εἰκότως οὖν Μωυσῆς ἐπὶ τῇ τῶν
ἀναβατῶν ᾄδων ἀπωλείᾳ τοῖς ἱππεῦσιν εὔχεται σωτηρίαν παντελῆ;
δύνανται γὰρ οὗτοι χαλινὸν ταῖς ἀλόγοις δυνάμεσιν ἐμβαλόντες αὐτῶν
ἐπιστομίζειν τῆς πλεοναζούσης τὴν φορὰν ὁρμῆς. τίς οὖν ἡ εὐχή,
λεκτέον· „γενέσθω“ φησί „Δὰν ὄφις ἐφ᾽ ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου,
δάκνων πτέρναν ἵππου. καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν
95 περιμένων κυρίου“ (Gen. 49,17. 18). ὃ δ᾽ αἰνίττεται διὰ τῆς εὐχῆς,
μηνυτέον· ἑρμηνεύεται Δὰν κρίσις· τὴν | οὖν ἐξετάζουσαν καὶ ἀκριβοῦσαν p. 315 M
καὶ διακρίνουσαν καὶ τρόπον τινὰ δικάζουσαν ἕκαστα τῆς ψυχῆς δύναμιν
ὡμοίωσε δράκοντι — ζῷον δ᾽ ἐστὶ καὶ τὴν κίνησιν ποικίλον καὶ συνετὸν
ἐν τοῖς μάλιστα καὶ πρὸς ἀλκὴν ἕτοιμον καὶ τοὺς χειρῶν ἄρχοντας
ἀδίκων ἀμύνασθαι δυνατώτατον —. οὐ μὴν τῷ φίλῳ καὶ συμβούλῳ
ζωῆς — Εὔαν πατρίῳ γλώττῃ καλεῖν αὐτὴν ἔθος —, ἀλλὰ τῷ πρὸς
Μωυσέως ἐξ ὕλης χαλκοῦ δημιουργηθέντι, ὃν οἱ δηχθέντες ὑπὸ τῶν
ἰοβόλων ὄφεων καίτοι μέλλοντες τελευτήσειν ὁπότε κατίδοιεν ἐπιβιοῦν
96 καὶ μηδέποτε ἀποθνήσκειν λέγονται (Num. 21,8). (22.) ταῦτα δ᾽
οὕτως μὲν λεγόμενα φάσμασιν ἔοικε καὶ τέρασι, δράκων ἀνθρώπου
προϊέμενος φωνὴν καὶ ἐνσοφιστεύων ἀκακωτάτοις ἤθεσι καὶ πιθανότησιν
εὐπαραγώγοις γυναῖκα ἀπατῶν, καὶ ἕτερος αἴτιος σωτηρίας γενόμενος
97 παντελοῦς τοῖς θεασαμένοις. ἐν δὲ ταῖς δι᾽ ὑπονοιῶν ἀποδόσεσι τὸ μὲν
μυθῶδες ἐκποδὼν οἴχεται, τὸ δ᾽ ἀληθὲς ἀρίδηλον εὑρίσκεται· τὸν μὲν
οὖν τῆς γυναικὸς ὄφιν, αἰσθήσεως καὶ σαρκῶν ἐκκρεμαμένης ζωῆς,
ἡδονὴν εἶναί φαμεν, ἰλυσπωμένην καὶ πολυπλοκωτάτην, ἀνεγερθῆναι μὴ

---

1 ἀναδιδαχθῇς A 3 οὕτω AG 4. 5 παρ᾽ ἐπιχαιρεκακοῦσιν MA: παρὰ χαιρεκακοῦσιν G^1H, παρὰ πᾶσι χαιρεκακοῦσιν G^2 7 δὲ om. GA ἀλόγων MA 8 οὐκ] ras. G 9 ἔχεται MA 10 ἐμβάλλοντες A αὑτῶν MA: αὐτῶν GH 18 ὡμοίωσε H^2: ὁμοίωσε G, ὁμοίως ἐν $MA(H^1)$ καὶ prius $MAGH^1$: om. H^2 21 Μωϋσέως M: Μωϋσέος AGH 23 μηδὲ τότε MH^1 24 φάσκουσιν G 25 ἀκακώτοις coni. Mang. 26 ἕτερος H: ἑτέροις MAG γινόμενος conicio 27 παντελοῦς Mang.: παντελῶς codd. 28 ἀρίδηλον ἀληθὲς H 29 οὖν GH^2: τοίνυν νοῦν M, οὖν τοίνυν $A(H^1)$ 30 μὴ om. A

δυναμένην, αἰεὶ καταβεβλημένην, ἐπὶ μόνα τὰ γῆς ἕρπουσαν ἀγαθά,
καταδύσεις τὰς ἐν τῷ σώματι ζητοῦσαν, ὥσπερ ὀρύγμασιν ἢ χάσμασιν
ἑκάστῃ τῶν αἰσθήσεων ἐμφωλεύουσαν, σύμβουλον ἀνθρώπου, φονῶσαν
κατὰ τοῦ κρείττονος, ἰοβόλοις καὶ ἀνωδύνοις γλιχομένην δήγμασιν ἀπο-
κτεῖναι· τὸν δὲ Μωυσέως ὄφιν τὴν ἡδονῆς ἐναντίαν διάθεσιν, καρτερίαν.
παρὸ καὶ τῆς χαλκοῦ κραταιοτάτης ὕλης κατεσκευασμένος εἰσάγεται.
τὸν οὖν ἄκρως καταθεασάμενον τὸ καρτερίας εἶδος, κἂν εἰ δεδηγμένος 98
πρότερον ὑπὸ τῶν φίλτρων ἡδονῆς τυγχάνοι, ζῆν ἀναγκαῖον· ἡ μὲν γὰρ
ἐπανατείνεται ψυχῇ θάνατον ἀπαραίτητον, ἐγκράτεια δ᾽ ὑγείαν καὶ
σωτηρίαν προτείνει βίου. ἀντιπαθὲς δ᾽ ἀκολασίας φάρμακον ἡ ἀλεξί-
κακος σωφροσύνη. παντὶ δὲ σοφῷ τὸ καλὸν φίλον, ὃ καὶ πάντως ἐστὶ 99
p. 316 M. | σωτήριον. ὥσθ᾽ ὅταν εὔχηται Μωυσῆς γενέσθαι τῷ Δὰν ἢ αὐτὸν
ἐκεῖνον ὄφιν — ἑκατέρως γὰρ ἔστιν ἐκδέξασθαι —, παραπλήσιον τῷ
ὑπ᾽ αὐτοῦ κατασκευασθέντι, ἀλλ᾽ οὐχ ὅμοιον τῷ τῆς Εὔας εὔχεται·
τὴν γὰρ εὐχὴν ἀγαθῶν αἴτησιν εἶναι συμβέβηκε. τὸ μὲν οὖν τῆς 100
καρτερίας γένος ἀγαθὸν καὶ οἰστικὸν ἀφθαρσίας, ἀγαθοῦ τελείου, τὸ δὲ
τῆς ἡδονῆς κακὸν τὴν μεγίστην τιμωρίαν ἐπιφέρον, θάνατον. διὸ λέγει·
„γενέσθω Δὰν ὄφις“ οὐχ ἑτέρωθι μᾶλλον ἢ „ἐφ᾽ ὁδοῦ“· τὰ μὲν γὰρ 101
τῆς ἀκρασίας καὶ λαιμαργίας καὶ ὅσα ἄλλα αἱ ἀμέτρητοι καὶ ἄπληστοι,
πληρούμεναι πρὸς τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας, ὠδίνουσι καὶ τίκτουσιν
ἡδοναί, κατὰ λεωφόρου καὶ εὐθυτενοῦς βαίνειν οὐκ ἐπιτρέπει ψυχήν,
φάραγξι δὲ καὶ βαράθροις ἐμπίπτειν ἄχρι τοῦ καὶ διαφθεῖραι παντελῶς
αὐτὴν ἀναγκάζει· τὰ δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἄλλης
ἀρετῆς * * * ἐχόμενα μόνα, μηδενὸς ὄντος ἐν ποσὶν ὀλισθηροῦ, ᾧ

---

1 αἰεὶ MAG: ἀεὶ H 3 σύμβουλον GH[2]: σύμβολον MAH[1], ἐπίβουλον Mang., σύμ-βουλον ⟨φιληδόνου⟩ coni. Cohn, κακὸν σύμβουλον conicio φωνοῦσαν A 4 ἰοβόλοις H[2]: ἰοβόροις ceteri 5 Μωσέως codd. τὴν ἡδονῆς ἐναντίαν διάθεσιν καρτερίαν Turn.: τῇ ἡδονῇ ἐναντία διαθέσει, καρτερία codd. (sed ἡδονῆς AH[2]) 6 παρ᾽ ὃ GH[2], παρὸν MAH[1] καὶ] κἀκ conicio κραταιοτάτης scripsi: κραταιοτέρας codd. 7—16 οὖν ἄκρως — ἀφθαρσίας ἀγαθοῦ add. m. rec. partim in ras. textus partim in mg. H 7 οὖν] νοῦν A ἄκρως] εἰλικρινῶς coni. Mang. εἰ GH: ἢ MA 8 ὑπὸ] ἀπὸ A 9 δὲ A 9. 10 ὑγείας καὶ σωτηρίας A 10 βίον MA 12 Μωσῆς codd. τῷ Δὰν] τόδε A 13. 14 ἑκατέρως — ἀλλ᾽ om. H 13 ἑκάτερος A 17 φέρον L 20 πλη-ρούμεναι GH[2]: πειρώμεναι MA(H[1]) 21 εὐθυτόνου ut vid. H[1] ῥαίνειν A 22 φάραξι MG δὲ H: τε MAG ante ἄχρι ras. 3 litt. H καὶ H: om. MAG 23 ἀναγκάζοι A τὰ δὲ GH: τοῖς δὲ M, τῆς δὲ A 24 ἀρετῆς ⟨εὐοδίαν⟩ ψυχῇ παρέχεται μόνα conicio ἐχόμενα μόνα GH[2]: ἐχομένοις μόνοις MAH[1] ᾧ GH[2]: ὡς MAH[1]

προσπταίσασα κληθήσεται. προσφυέστατα οὖν ἔχεσθαι τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ
σωφροσύνην εἶπε, διότι καὶ τὴν ἐναντίαν ἕξιν ἀκολασίαν ἀνοδίᾳ χρῆσθαι
102 συμβέβηκε. (23.) τὸ δὲ „καθήμενος ἐπὶ τρίβου“ τοιοῦτον ὑποβάλλει
νοῦν, ὥς γε ἐμαυτὸν πείθω· τρίβος ἐστὶν ἡ τετριμμένη πρός τε
103 ἀνθρώπων καὶ ὑποζυγίων ἱππήλατος καὶ ἁμαξήλατος ὁδός. ταύτῃ φασὶν
ἡδονὴν ἐμφερεστάτην εἶναι· σχεδὸν γὰρ ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τοῦ μακροῦ
γήρως ἐπιβαίνουσι καὶ ἐμπεριπατοῦσι καὶ μετὰ σχολῆς καὶ ῥᾳστώνης
ἐνδιατρίβουσι τῇ ὁδῷ ταύτῃ, οὐκ ἄνθρωποι ⟨μόνον⟩, ἀλλὰ καὶ ὅσαι
ἄλλαι ἰδέαι τῶν ζῴων εἰσίν· ἓν γὰρ οὐδέν ἐστιν ὃ μὴ πρὸς ἡδονῆς
δελεασθὲν εἵλκυσται καὶ ἐμφέρεται τοῖς πολυπλοκωτάτοις δικτύοις αὐτῆς,
104 ἃ πολὺς διεκδῦναι πόνος. αἱ δὲ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν
ἄλλων ἀρετῶν ὁδοί, καὶ εἰ μὴ ἄβατοι, ἀλλά τοι πάντως ἄτριπτοι·
ὀλίγος γὰρ ἀριθμός ἐστι τῶν αὐτὰς βαδιζόντων, οἳ πεφιλοσοφήκασιν
ἀνόθως καὶ πρὸς μόνον τὸ καλὸν ἑταιρίαν ἔθεντο, τῶν ἄλλων ἁπάντων
105 ἅπαξ ἀλογήσαντες. „ἐγκάθηται“ οὖν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ὅτῳ ζῆλος καὶ
φροντὶς εἰσέρχεται καρτερίας, ἵν᾽ ἐξ ἐνέδρας ἐπιθέμενος τὴν ἐθάδα
ἡδονήν, πηγὴν ἀεννάων κακῶν, ἐπιφράξῃ καὶ ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς ἀνέλῃ
106 χωρίου. τότε, ὥς φησιν ἀκολουθίᾳ χρώμενος, ἀναγκαίως „δήξεται
πτέρναν ἵππου“· καρτερίας γὰρ καὶ σωφροσύνης ἴδιον τὰς τῆς ὑψαυχε-
νούσης κακίας καὶ τοῦ παρατεθηγμένου καὶ ὀξυκινήτου καὶ σκιρτητικοῦ
107 πάθους ἐπιβάθρας διασεῖσαι | καὶ ἀνατρέψαι. (24.) τὸν μὲν οὖν τῆς p. 317 M
Εὔας ὄφιν εἰσάγει κατ᾽ ἀνθρώπου φονῶντα — λέγει γὰρ ἐν ταῖς ἀραῖς·
„αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν“
(Gen. 3,15) —, τὸν δὲ τοῦ Δάν, περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος, ἵππου πτέρναν,
108 ἀλλ᾽ οὐκ ἀνθρώπου δάκνοντα· ὁ μὲν γὰρ τῆς Εὔας ἡδονῆς ὢν σύμ-
βολον, ὡς ἐδείχθη πρότερον, ἀνθρώπῳ τῷ καθ᾽ ἕκαστον ἡμῶν ἐπιτί-
θεται λογισμῷ — φθορὰ γὰρ διανοίας πλεοναζούσης ἡδονῆς ἀπόλαυσίς
109 τε καὶ χρῆσις —· ὁ δὲ τοῦ Δάν, εἰκών τις ὢν ἐρρωμενεστάτης ἀρετῆς

---

1 κληθήσεται G ἔχεσθαι GH[2]: εὔχεσθαι MAH[1] τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ MAG: τῆς ὁδοῦ τῆς ὀρθῆς H 2 εἶπε GH[2]: εἰπεῖν MAH[1] ἕξιν om. G 5 ταύτῃ MA: ταύτην GH φησὶν H[1] 6 ἡδονὴν MAH[1]: ἡδονῇ GH[2] 7 ἐπιβαίνωσι καὶ ἐμπεριπατῶσι A 8 μόνον add. Mang. 9—11 ἓν — πόνος add. m. rec. in mg. H 14 ἑταιρίαν MG: ἑταιρείαν H, φροντίδα A 14. 15 ἀπαξαπάντων Mang. 15 ὅτῳ] οὕτω L 16 φροντίς τις G 18—21 τότε — ἀνατρέψαι om. H 18 τότε ὥς A: τὸ τέως MG ἀναγκαίᾳ coni. Mang. 19 τὰς Mang.: τὰ codd. οὐχ post τῆς add. A 21 ἐπὶ βάθρα A 22 κατὰ MH φωνοῦντα A ἐν ταῖς] αὐταῖς G 24 ὁ om. A 25 ὁ GH[2]: τὸ MAH[1] ὢν GH[2]: ὂν MAH[1] 26 τῷ] τὸ G[1]

καρτερίας, ἵππον, τὸ πάθους καὶ κακίας σύμβολον, δήξεται, διότι
σωφροσύνη τὴν τούτων καθαίρεσίν τε καὶ φθορὰν μελετᾷ. δηχθέντων
μέντοι καὶ ὀκλασάντων „ὁ ἱππεὺς“ φησί „πεσεῖται“. ὃ δ' αἰνίττεται, 110
τοιοῦτόν ἐστι· καλὸν καὶ περιμάχητον εἶναι νομίζει μηδενὶ τῶν ἐκ
πάθους ἢ κακίας τὸν ἡμέτερον ἐποχεῖσθαι νοῦν, ἀλλ' ὁπότ' ἐπιβῆναί
τινι αὐτῶν βιασθείη, σπουδάζειν καθάλλεσθαι καὶ ἀποπίπτειν· τὰ γὰρ
τοιαῦτα πτώματα φέρει τὰς εὐκλεεστάτας νίκας. διὸ καὶ τῶν πάλαι
τις προκληθεὶς ἐπὶ λοιδορίας ἅμιλλαν οὐκ ἂν εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα ἔφη
ποτὲ παρελθεῖν, ἐν ᾧ χείρων ὁ νικῶν ἐστι τοῦ ἡττωμένου. (25.) καὶ 111
σὺ τοίνυν, ὦ οὗτος, μηδέποτ' εἰς κακῶν παρέλθῃς ἅμιλλαν μηδὲ περὶ
πρωτείων τῶν ἐν τούτοις διαγωνίσῃ, ἀλλὰ μάλιστα μέν, ἐὰν οἷόν τε ᾖ,
σπούδασον ἀποδρᾶναι· ἐὰν δέ που πρὸς ἐρρωμενεστέρας δυνάμεως
βιασθεὶς ἀναγκασθῇς διαγωνίσασθαι, μὴ μελλήσῃς ἡττᾶσθαι· τότε γὰρ 112
εὖ μὲν ἔσῃ νενικηκὼς ὁ ἡττώμενος, ἡττώμενοι δ' οἱ νενικηκότες. καὶ
μὴ ἐπιτρέψῃς μηδὲ κήρυκι κηρῦξαι μηδὲ βραβευτῇ στεφανῶσαι τὸν
ἐχθρόν, ἀλλ' αὐτὸς παρελθὼν τὰ βραβεῖα καὶ τὸν φοίνικα ἀνάδος καὶ
στεφάνωσον, εἰ θέλει, καὶ ταῖς ταινίαις ἀνάδησον καὶ κήρυξον αὐτὸς
μεγάλῃ καὶ ἀρρήκτῳ φωνῇ κήρυγμα τοιοῦτον· τὸν ἐπιθυμίας καὶ
θυμοῦ καὶ ἀκολασίας ἀφροσύνης τε αὖ καὶ ἀδικίας προτεθέντα ἀγῶνα,
ὦ θεαταὶ καὶ ἀθλοθέται, ἥττημαι μὲν ἐγώ, νενίκηκε δ' οὑτοσί, καὶ
οὕτως ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νενίκηκεν, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἀντα-
γωνισταῖς ἡμῖν, οὓς εἰκὸς ἦν βασκαίνειν, μὴ φθονεῖσθαι. τὰ μὲν οὖν 113
τῶν ἀνιέρων τούτων ἀγώνων ἆθλα παραχώρησον ἄλλοις, τὰ δὲ τῶν
ἱερῶν ὄντως αὐτὸς ἀνάδησαι· ἱεροὺς δὲ μὴ νομίσῃς ἀγῶνας, οὓς αἱ

---

1 πάθους Turn.: πάθος codd. 2 σωφροσύνην A 3 ὁ om. A 4 νομίζει scripsi: νομίζειν codd. 5 ὁπότε MG 6 καθάλλεσθαι m. rec. in mg. H: καθελέσθαι ceteri 7 εὐκλεεστάτους A 8 τοσοῦτον A 9 ποτὲ om. D παρελθεῖν MAGD: παρέλθω H 12. 13 δυνάμεις ὡς βιασθῇς (ῃ vid. corr. ex ει) A 13 ἀναγκασθῇς om. A μελήσῃς MA 14 ἡττημένος, ἡττημένοι A 17 θέλῃ (η corr. ex ει) A 18 ἀρρήτῳ A 19 αὖ H: om. MAG 20 ἥττημαι μὲν ἐγώ G^2H^2: ἥττηται μὲν ἐγώ G^1H^1, ἥττηται μὲν ἔργῳ MA οὑτοσί Turn.: οὗτος εἰ codd. 21 οὕτως H^2: οὗτος ceteri 22 ἡμῖν om. H^1 οὓς εἰκὸς Mang.: οἷς νῖκος H^2, ὡς νῖκος ceteri 23 ἆθλα Turn.: τοῦ τῶν (τούτων ML) ἄθλων codd. παραχωρήσοντος G δὲ] δὴ M 24 νομίσῃς GH^2: μισῇς $MA(H^1)$

7—9 DK fol. 195v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας: τῶν πάλαι τις — ἡττωμένου. cf. Stobaei Floril. XIX, 4 Hense (etiam p. LXXVI)

πόλεις ἐν ταῖς τριετηρίσιν ἄγουσι θέατρα ἀναδειμάμεναι πολλὰς ἀνθρώπων δεξόμενα μυριάδας· ἐν | γὰρ τούτοις ἢ ὁ καταπαλαίσας p. 318 M
τινὰ καὶ ὕπτιον ἢ πρηνῆ τείνας ἐπὶ γῆν ἢ ὁ πυκτεύειν καὶ παγκρατιάζειν δυνάμενος καὶ μηδεμιᾶς μήτε ὕβρεως μήτε ἀδικίας ἀπεχόμενος φέρεται
114 τὰ πρωτεῖα· (26.) εἰσὶ δ' οἳ σφόδρα καὶ κραταιότατα σιδήρου τρόπον ἀκονησάμενοι καὶ στομώσαντες ἑκατέραν τῶν χειρῶν περιάψαντες κεφαλὰς καὶ πρόσωπα τῶν ἀντιπάλων ἀποσκάπτουσι καὶ τἄλλα, ἐπὰν τύχωσι τὰς πληγὰς ἐνεγκόντες, ἀποθραύουσιν, εἶτα βραβείων καὶ
115 στεφάνων τῆς ἀνηλεοῦς ὠμότητος ἕνεκα μεταποιοῦνται. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἀγωνίσματα δρομέων ἢ πεντάθλων τίς οὐκ ἂν γελάσαι τῶν εὖ φρονούντων, ἐπιτετηδευκότων μήκιστα ἐξάλλεσθαι καὶ μετρουμένων τὰ διαστήματα καὶ περὶ ποδῶν ὠκύτητος ἁμιλλωμένων; οὓς οὐ μόνον τῶν ἁδροτέρων ζῴων δορκὰς ἢ ἔλαφος ἀλλὰ καὶ τῶν βραχυτάτων σκυλάκιον ἢ λαγωδάριον μὴ σφόδρα ἐπειγόμενον ῥύμῃ καὶ ἀπνευστὶ
116 θέοντας παραδραμεῖται. τούτων μὲν δὴ τῶν ἀγώνων πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸς οὐδείς, κἂν πάντες ἄνθρωποι μαρτυρῶσιν, οὓς ἀνάγκη πρὸς ἑαυτῶν ψευδομαρτυριῶν ἁλίσκεσθαι· οἱ γὰρ ταῦτα θαυμάζοντες τοὺς νόμους τοὺς καθ' ὑβριστῶν καὶ τιμωρίας τὰς ἐπὶ ταῖς αἰκίαις ἔθεσαν
117 καὶ δικαστὰς τοὺς περὶ ἑκάστων διαγνωσομένους ἀπεκλήρωσαν. πῶς οὖν εἰκός ἐστι τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ μὲν τοῖς ἰδίᾳ τινὰς αἰκισαμένοις ἀγανακτεῖν καὶ δίκας κατ' αὐτῶν ἀπαραιτήτους ὡρικέναι. ἐπὶ δὲ τοῖς δημοσίᾳ καὶ ἐν πανηγύρεσι καὶ θεάτροις στεφάνους καὶ κηρύγματα καὶ ἄλλα
118 τινὰ νομοθετῆσαι; δυεῖν γὰρ ἐναντίων καθ' ἑνὸς εἴτε σώματος εἴτε πράγματος ὁρισθέντων ἢ εὖ ἢ κακῶς ἐξ ἀνάγκης ἂν ἔχοι θάτερον· ἄμφω γὰρ ἀμήχανον. πότερον οὖν ἐπαινοῖτ' ἂν δεόντως; ἆρ' οὐ τὸ τοὺς χειρῶν ἄρχοντας ἀδίκων κολάζεσθαι; ψέγοιτ' ἂν οὖν εἰκότως τὸ

---

1 ἀναδειμάμεναι G (Turn.): ἀναδειμάμενοι MAH   post πολλὰς add. δὲ L   2 δεξόμενα scripsi: δεξάμεναι codd. (sed αι corr. H^2), δεξάμενα Mang.   ἢ] εἰ A   ὁ add. Turn.: om. codd.   3 ἢ πρηνῆ τείνας H^2: πρὶν ἢ τινὰς ceteri   ἢ ὁ Turn.: ἢ ὃν MGH, οἷον A   πυκτεύειν scripsi: παλαίειν codd.   4 καὶ om. H^2 5 εἰσὶ δ' scripsi: εἰσὶν MAG(H^1), εἰσὶ δὲ H^2 6 ⟨ἑαυτοὺς⟩ ἑκατέρᾳ coni. Cohn   χειρῶν ⟨καὶ⟩ conicio   7 μέρη post τἄλλα add. Mang.   8 δὲ ante τύχωσι add. H^2 9 μεταποιοῦντες MA(H^1)   10 γελάσαιτο A   12 οὓς GH^2: om. MAH^1 13 ἁδροτέρων G: ἀδροτέρων MH, ἀνδρωτέρων A   14 ἀπνευστεὶ A   15—119,2 τούτων — εὐκλεές add. m. rec. in mg. H   16 ἱερῶς A   πάντες] πέντε A   16. 17 αὐτὸν corr. ex αὐτῶν A   17 οἱ post θαυμάζοντες add. MA   18 post αἰκίαις add. ἃς L   19 ἀπεκλήρωσε L   23 νομοθετῆσαι MAG: νομοθετεῖν H   δυεῖν MAG: δυοῖν H   24 ὡρισθέντων AG   ἔχοις MA   25 οὖν ἐπαινοῖτ' ἂν scripsi: συνεπαινοῖτ' ἂν MGH, συνεπαίνει κἂν A, συνεπαινοῖτ' ἂν οὖν v   δέοντος AG^1 ἄρ' οὕτω τοὺς A

ἐναντίον. τὸ τιμᾶσθαι· ψεκτὸν δ' οὐδὲν τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ πάντως
εὐκλεές. (27.) ὁ τοίνυν Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν μόνος ἂν λέγοιτο ἐνδίκως 119
ἱερός, οὐχ ὃν τιθέασιν οἱ τὴν Ἦλιν οἰκοῦντες, ἀλλ' ὁ περὶ κτήσεως
τῶν θείων καὶ ὀλυμπίων ὡς ἀληθῶς ἀρετῶν. εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα
οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα ἐρρωμενέστατοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐγγράφονται
πάντες, εἶτα ἀποδυσάμενοι καὶ κονισάμενοι πάνθ' ὅσα καὶ τέχνης καὶ
δυνάμεως ἔργα δρῶσι, παραλιπόντες οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ νικηφορῆσαι.
τῶν μὲν οὖν ἀντιπάλων οἱ ἀθληταὶ περίεισιν οὗτοι, πρὸς ἀλλήλους δὲ 120
πάλιν περὶ πρωτείων διαφέρονται· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τῆς νίκης τρόπος
ἅπασιν, ἀλλὰ πάντες ἄξιοι τιμῆς ἀργαλεωτάτους καὶ βαρεῖς ἀνατρέψαντες
καὶ καταβαλόντες ἐχθρούς. θαυμασιώτατος δὲ καὶ τούτων ὁ διενεγκών, 121
p. 319 M. ᾧ καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἄθλων | οὐ φθονητέον λαμβάνοντι. οἳ δὲ κἂν
δευτερείων ἢ τρίτων ἀξιωθῶσι, μὴ κατηφείτωσαν· καὶ γὰρ ταῦτα ἐπ'
ἀρετῆς κτήσει προτίθεται, τοῖς δὲ μὴ τῶν ἄκρων ἐφικέσθαι δυναμένοις
ἡ τῶν μέσων κτῆσις ὠφέλιμος, λέγεται δὲ ὅτι καὶ βεβαιοτέρα τὸν
ἐμφυόμενον ἀεὶ τοῖς ὑπερέχουσιν ἐκφεύγουσα φθόνον. παιδευτικώτατα 122
οὖν εἴρηται τὸ „πεσεῖται ὁ ἱππεύς", ἵν' εἴ τις ἀποπίπτοι [μὲν] κακῶν,
ἐγείρηται [δὲ] ἀγαθοῖς ἐπερειδόμενος καὶ συνορθιάζηται. διδασκαλικώτατον δὲ κἀκεῖνο, μὴ πρόσω φάναι. κατόπιν δὲ πίπτειν, ἐπειδὴ κακίας
καὶ πάθους ὑστερίζειν ἀεὶ λυσιτελέστατον· φθάνειν μὲν γὰρ τὰ καλὰ 123
δρῶντα δεῖ, τὰ δὲ αἰσχρὰ μέλλειν [καὶ] ἔμπαλιν, κἀκείνοις μὲν προσέρχεσθαι, τούτων δὲ ὑστερίζειν καὶ μακρὸν ὅσον ἀπολείπεσθαι· ᾧ ⟨γὰρ⟩ τῶν ἁμαρτημάτων ἐγγίνεται ⟨καὶ⟩ παθῶν ὑστερίζειν, ἄνοσος διατελεῖ.

---

1 παντὸς A 2—14 ὁ τοίνυν — ἐπ' ἀρετῆς om. L 2 Ὀλυμπικὸς M 3 Ἦλιν GH: ἴλην M, ὕλην A ἀλλ' ὁ GH²: ἀλλὰ MAH¹ 5 τὰ — δὲ om. A ἐγγράφουσι A 6 ἐπαποδυσάμενοι coni. Mang. κονιασάμενοι A 7 παραλείποντες M 8 περίεισιν Turn.: περιΐασιν codd. 9 διαφέρονται scripsi: διαλέγονται codd., διαμιλλῶνται coni. Mang., διαμάχονται coni. Cohn 11 ὁ GH²: om. MAH¹ 12 ἄθλων Mang.: ἀθλητῶν codd. οἳ scripsi: οἱ codd. 14 προτίθεται A Turn.: προστίθεται MGH ἐφικέσθαι GH²: φείδεσθαι MA(H¹) 15—120,6 λέγεται — τρέπεσθαι add. m. rec. in mg. H 16 ὑπάρχουσιν MA ἐκφεύγουσι A 17 ἱππεὺς ⟨εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου⟩ conicio ἵν' εἰ] ἐάν coniciebam ἀποπίπτοι Cohn: ἀποπίπτῃ codd., ἀποπίπτει Turn. μὲν et δὲ secl. Cohn 18 ἐγείρεται G δὲ] δὴ Mang. συνορθιάζηται Cohn: συνορθιάζῃ MAH, συνορθιάζει GL, συνορθιασθῇ Mang. 18. 19 διδασκαλικώτατον scripsi: διδασκαλικώτερον codd. 21 καὶ om. A: habent ceteri κἀκείνοις] ἐκείνοις v 21. 22 προσέχεσθαι coni. Mang. 22 μακρὰν A ᾧ Turn.: ὃ codd. 22. 23 ᾧ — διατελεῖ om. A 22 γὰρ add. Mang. 23 καὶ παθῶν Mang.: πάθους MGH ἄνοσος διατελεῖ Turn.: ἀνόσως διατελεῖν MGH

τὴν γοῦν „παρὰ τοῦ θεοῦ σωτηρίαν περιμένειν“ φησὶν αὐτόν, ἵνα ἐφ' ὅσον ἀπελείφθη τοῦ ἀδικεῖν, ἐπὶ τοσοῦτον τῷ δικαιοπραγεῖν ἐπιδράμῃ.
124 (28.) Περὶ μὲν οὖν ἱππέως καὶ ἀναβάτου, κτηνοτρόφου τε καὶ ποιμένος, ἔτι δὲ γῆν ἐργαζομένου καὶ γεωργοῦ τὰ προσήκοντα εἴρηται, καὶ αἱ καθ' ἑκάστην συζυγίαν ὡς οἷόν τε ἦν ἠκρίβωνται διαφοραί.
125 πρὸς δὲ τὰ ἀκόλουθα καιρὸς ἤδη τρέπεσθαι. τὸν οὖν ἐφιέμενον ἀρετῆς οὐ παντελῆ κεκτημένον τὴν γεωργικῆς ψυχῆς ἐπιστήμην εἰσάγει, ἀλλ' αὐτὸ μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς πεπονημένον· λέγει γάρ· „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός“. ἀρχὴ δ', ὁ τῶν παλαιῶν λόγος, ἥμισυ τοῦ παντός, ὡς ἂν ἡμίσει πρὸς τὸ τέλος ἀφεστηκυῖα, οὗ μὴ
126 προσγενομένου καὶ τὸ ἄρξασθαι πολλάκις μεγάλα πολλοὺς ἔβλαψεν. ἤδη γοῦν τινες καὶ τῶν οὐκ εὐαγῶν τῆς διανοίας κατὰ τὰς συνεχεῖς μεταβολὰς στροβουμένης ἔννοιαν χρηστοῦ τινος ἔλαβον, ἀλλ' οὐδὲν ὤνηντο· ἔστι γὰρ μὴ πρὸς τὸ τέλος ἡξάντων φορὰν ἀθρόον τῶν ἐναντίων καταρραγεῖσαν ἐπικλύσαι καὶ τὸ χρηστὸν ἐκεῖνο διαφθαρῆναι νόημα.
127 (29.) οὐ διὰ τοῦτο μέντοι δόξαντι θυσίας ἀμέμπτους ἀναγαγεῖν τῷ Κάιν λόγιον ἐξέπεσε μὴ θαρρεῖν ὡς κεκαλλιερηκότι; μὴ γὰρ ἐφ' ἱεροῖς καὶ τελείοις βουθυτῆσαι· τὸ δὲ λόγιόν ἐστι τοιόνδε· „οὐκ ἐὰν ὀρθῶς
128 προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς“ (Gen. 4, 7). ὀρθὸν μὲν οὖν ἡ τοῦ θεοῦ τιμή, τὸ δὲ ἀδιαίρετον οὐκ ὀρθόν. ὃν δ' ἔχει καὶ τοῦτο λόγον, ἴδωμεν· εἰσί τινες οἱ τὸ εὐσεβὲς ἐν τῷ πάντα φάσκειν ὑπὸ
129 θεοῦ γενέσθαι, τά τε καλὰ καὶ τὰ ἐναντία, περιγράφοντες· πρὸς οὓς ἂν λέγοιμεν, ὅτι τὸ μὲν ὑμῶν | ἐπαινετόν ἐστι τῆς δόξης, τὸ δ' p. 320 M
ἔμπαλιν ψεκτόν, ἐπαινετὸν μέν, ὅτι τὸ μόνον θαυμάζετε τίμιον, ψεκτὸν δὲ αὖ, παρόσον ἄνευ τομῆς καὶ διαιρέσεως· ἔδει γὰρ μὴ φῦραι

---

2 τῷ] τὸ A 3 καὶ κτηνοτρόφου G 5 αἱ GH: om. MA ἦν om. H 7 τὴν GH^{2}: τῆς A, τὴν τῆς M(H^{1}) γεωργικὴν coni. Cohn (cf. I 283,22) ἐπιστήμην om. H^{1} 8 αὐτῷ A αὐτῆς (ἀς) A πεποιημένον G 9 ἄρχει M δ'] δ' ὡς ὁ H^{2} λόγων G 10 ἥμισυ] εἰ μὴ σὺ A ὡς Turn.: ὃς codd. ἡμίσει H: μισεῖ G, μισῆ MA πρὸς τὸ τέλος] τοῦ τέλους coni. Mang. ἀφεστηκυῖα scripsi: ἀφέστηκεν codd. 13 οὐδὲν ὤνηντο MG(H^{1}): οὐδ' ἀνόνητον A, οὐδὲν ὄναιντο H^{2}, οὐδὲν ὤναντο v 14 ἔστι γὰρ μὴ H^{2}: τοῦ γὰρ MAG(H^{1}) τὸ om. H εἰξάντων A φθορὰν L ἀθρόον τῶν Mang.: ἀθροῦν τῶν A, ἀθρούντων MGH 15 διαφθεῖραι H^{2} 17 ὡς] ὡς καὶ A 18 ἐὰν] ἂν A 19 δὲ om. A 21 εἴδωμεν A 22 περιγράφοντες H^{2}: om. ceteri 24 θαυμάζετε scripsi: θαυμάζει H^{2}, θαυμάζειν ceteri 25 αὖ scripsi: οὐ codd., om. v παρ' ὅσον codd. post φῦραι add. καὶ μολῦναι A

καὶ συγχέαι πάντων ἀθρόως ἀποφήναντας αἴτιον, ἀλλὰ μετὰ διαστολῆς
μόνων ὁμολογῆσαι τῶν ἀγαθῶν. ἄτοπον γὰρ ἱερέων μὲν πρόνοιαν 130
ἔχειν, ὡς ὁλόκληροι τὰ σώματα καὶ παντελεῖς ἔσονται, τῶν τε καταθυομένων ζῴων, ὡς οὐδὲν οὐδεμιᾷ τὸ παράπαν ἀλλ' οὐδὲ τῇ βραχυτάτῃ χρήσεται λώβῃ, καί τινας δεῖ ὅσους ἐπ' αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖν τὸ ἔργον, οὓς ἔνιοι μωμοσκόπους ὀνομάζουσιν, ἵνα ἄμωμα καὶ ἀσινῆ προσάγηται τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, τὰς δὲ περὶ θεοῦ δόξας ἐν ταῖς ἑκάστων ψυχαῖς ὑποσυγκεχύσθαι καὶ μὴ κανόνι ὀρθοῦ λόγου διακεκρίσθαι.
(30.) τὸν κάμηλον οὐχ ὁρᾷς ὅτι ἀκάθαρτον εἶναί φησι ζῷον ὁ νόμος, 131
ἐπειδὴ μηρυκᾶται μέν, οὐ διχηλεῖ δέ (Lev. 11,4); καίτοι γε πρὸς τὴν ῥητὴν ἐπίσκεψιν οὐκ οἶδ' ὃν ἔχει λόγον ἡ προσαποδοθεῖσα ⟨αἰτία⟩,
πρὸς δὲ τὴν δι' ὑπονοιῶν ἀναγκαιότατον· ὥσπερ γὰρ τὸ μηρυκώμενον 132
τὴν προκαταβληθεῖσαν ὑπαναπλέουσαν αὖθις ἐπιλεαίνει τροφήν, οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ φιλομαθοῦς, ἐπειδάν τινα δι' ἀκοῆς δέξηται θεωρήματα, λήθῃ μὲν αὐτὰ οὐ παραδίδωσιν, ἠρεμήσασα δὲ καθ' ἑαυτὴν ἕκαστα μεθ' ἡσυχίας τῆς πάσης ἀναπολεῖ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῶν πάντων
ἔρχεται. μνήμη δ' οὐ πᾶσα ἀγαθόν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς, 133
ἐπεὶ τό γε ἄληστα εἶναι τὰ κακὰ βλαβερώτατον· οὗ ἕνεκα πρὸς τελειότητα χρεία τοῦ διχηλεῖν, ἵνα τοῦ μνημονικοῦ δίχα τμηθέντος ὁ λόγος διὰ στόματος, οὗπερ διττὰ ἡ φύσις [διττὰ] εἰργάσατο χείλη, ῥέων
διαστείλῃ τό τε ὠφέλιμον καὶ τὸ ἐπιζήμιον μνήμης γένους εἶδος. ἀλλ' 134
οὐδὲ τὸ διχηλεῖν ἄνευ τοῦ μηρυκᾶσθαι καθ' ἑαυτὸ φαίνεταί τινα ἔχειν ὄνησιν ἐξ αὐτοῦ. τί γὰρ ὄφελος τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων τέμνειν

1 οὐ ante πάντων add. v ἀποφήναντας αἴτιον Mang. ex cod. Coll. S. Trin. B. 9. 6: ἀποφήνας ἀναίτιον MAH, ἀποφήνασαν αἴτιον G, ἀποφῆναι ἀναίτιον Turn. 3 τε H[2]: om. ceteri 5 χρήσεται codd.: χρήσηται Mang. τίνας v δεῖ ὅσους] latet substantivum, velut καί τινας ἱεροσκόπους (διόπους Cohn) καὶ post δεῖ add. v 8 ὑποσυγκεχύσθαι scripsi: ἐπισυγκεχύσθαι codd. 9 εἶναί φησι MAG: φησὶν εἶναι H 10 μαρυκᾶται MAG οὐχὶ A 11 αἰτία addidi 19 μνημονευτικοῦ A 20 οὗπερ scripsi: ὥσπερ codd. διττὰ scripsi: ἅττα MGH, ατὰ (sic) A διττὰ seclusi ἐργάσαιτο A χείλη, ῥέων scripsi: ῥέων χείλη codd. χείλει A 21 γένους secludit Mang. 22 καθ' ἑαυτῷ AG post φαίνεται add. καθ' ἑαυτῷ A ἔχει AG 23 αὑτοῦ H[2]: αὐτοῦ ceteri τὰς φύσεις H[2]: τὰ φύσει ceteri

9 sqq. *Origenes Homil. VII 6 in Levit. p. 226, Selecta in Deut. p. 389:* τὸ μὲν διχηλεῖν ἐπὶ τῆς ὁπλῆς τὴν πορείαν, καθ' ἣν πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἐρχόμεθα τῶν ἀγαθῶν σπουδασμάτων, ἐμφάνειεν (ἐμφαίνοι ἂν?), ὁ δὲ μηρυκισμὸς τὸ ἄνω τε καὶ κάτω ποιεῖν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς τοὺς λόγους καὶ οἷον ἀναμασᾶσθαι καὶ καταλεπτύνειν ἐρεύναις τὰ κεκρυμμένα τῶν θεωρημάτων. cf. *Contra Celsum VI 16 p. 642* et *Aristeae Epistulam p. 40,9 sqq. Schmidt*

ἄνωθεν ἀρξάμενον μέχρι τῶν λεπτοτάτων, εἰς τοὔσχατον ⟨δὲ⟩ αὐτὸ μηκέτι γίνεσθαι μηδὲ ἔχειν διαιρετὰ τὰ μέρη, ἅπερ ἄτομα καὶ ἀμερῆ
135 πρὸς ἐνίων εὐθυβόλως ὀνομάζεται; ταῦτα γὰρ συνέσεως μὲν καὶ περιττῆς ἀκριβείας ἠκονημένης εἰς ὀξυτάτην ἀγχίνοιαν ἐναργῆ δείγματ' ἐστίν, ὄνησιν δὲ οὐδεμίαν πρὸς καλοκἀγαθίαν καὶ | ἀνεπιλήπτου βίου p. 321 M.
136 διέξοδον ἔχει. (31.) καθ' ἑκάστην γοῦν ἡμέραν ὁ πανταχοῦ τῶν σοφιστῶν ὅμιλος ἀποκναίει τὰ ὦτα τῶν παρατυγχανόντων ἀκριβολογούμενος καὶ τὰς διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους λέξεις ἀναπτύσσων καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα δοκεῖ μεμνῆσθαι — πέπηγε δὲ καὶ πλειόνων — διακρίνων. ἢ οὐχ οἱ μὲν τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς εἴς τε ἄφωνα καὶ φωνήεντα τέμνουσιν; ἔνιοι δὲ τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνωτάτω
137 τρία, ὄνομα, ῥῆμα, σύνδεσμον; μουσικοὶ δὲ τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην εἰς ῥυθμόν, εἰς μέτρον, εἰς μέλος, καὶ τὸ μέλος εἴς τε τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον καὶ διατονικὸν εἶδος καὶ διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν, συνημ-
138 μένων τε καὶ διεζευγμένων μελῳδίας; γεωμέτραι δὲ εἰς τὰς γενικωτάτας δύο γραμμὰς εὐθεῖάν τε καὶ περιφέρειαν; καὶ οἱ ἄλλοι τεχνῖται εἰς τὰς καθ' ἑκάστην ἐπιστήμην ἰδέας τὰς ἀπὸ τῶν πρώτων ἄχρι τῶν
139 ὑστάτων; ᾧ συνεπηχείτω μέντοι καὶ τῶν φιλοσοφούντων χορὸς ἅπας τὰ εἰωθότα διεξιών, ὅτι τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δ' ἀσώματα· καὶ τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ψυχὴν ἔχοντα· καὶ τὰ μὲν λογικά, τὰ δ' ἄλογα· καὶ τὰ μὲν θνητά, τὰ δὲ θεῖα· καὶ τῶν θνητῶν τὸ μὲν
140 ἄρρεν, τὸ δὲ θῆλυ, τὰ ἀνθρώπου τμήματα· καὶ πάλιν τῶν ἀσωμάτων

---

1 ἀρξαμένῳ coni. Jessen δὲ add. Benzelius αὐτὸ M: αὐτῶ AGH[1], αὐτὸ H[2], ἑαυτῷ Turn. 2 μὴ ἐξικνεῖσθαι conicio γίνεσθαι] δύνασθαι coni. Mang. μηδ' A ἅπερ H[2]: om. ceteri ἄτομα H[2]: ἄτοπα ceteri 3 ἐνίων] ἐννοιῶν A 4 περιττῆς] περὶ γῆς A ἠκονημένης GH[2]: ἠκονημένην MAH[1] ἐναργῆ GH[2]: ἐνεργῆ MAH[1] 6 καὶ καθ' A 7 ἀποκναίει H[2]: ἀποκνεῖ MGH[1], ἀπόκνει A, ἀποκνήει L 8 λέξεις GH[2]: ἐλέγξεις MAH[1] 9 μεμηνῦσθαι conicio πέπηγε codd.: πέφυκε coni. Mang. μεμήνυται δὲ καὶ πλείονα conicio 10 ἢ om. A 11 ἔνι A 13 εἰς μέλος εἰς μέρος G μέτρον Mang. (cf. Testim.): μέρος codd. alterum μέλος Benzelius: μέρος codd. 14 καὶ ⟨συμφωνίας τὰς⟩ διὰ conicio 15 γεωμέτραι Turn.: γεωμετρία codd. 16 περιφάνειαν A, περιφερῆ conicio 17 ἰδέας τὰς scripsi: ἰδικὰς codd., ἰδέας v 18 ᾧ Turn.: ὡς A, ὁ M, ὃ GH συνεπηχείτω H: συνεπιχείτω G, συνεπηχειτο M (sine accentu), ἐπηχείτω A 19 δὲ G 20 καὶ ⟨τῶν σωμάτων⟩ τὰ conicio 21 δὲ MG 22 θῆλυ H: γυνή MAG καὶ scripsi: ἢ codd. ἀσωμάτων] κατηγορημάτων coni. Turn.

---

12 sqq. cf. Aristidis Quintiliani librum I, Anonymum Bellermanni II 30, Alypii prooemium p. 367 Ian. 18—123,11 cf. Laert. Diog. VII 63 sqq.

τὰ μὲν τέλεια, τὰ δὲ ἀτελῆ· καὶ τῶν τελείων τὰ μὲν ἐρωτήματα καὶ
πύσματα ἀρατικά τε αὖ καὶ ὁρκικὰ καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν κατ' εἶδος ἐν
ταῖς περὶ τούτων στοιχειώσεσιν ἀναγράφονται διαφοραί, τὰ δὲ πάλιν ἃ
διαλεκτικοῖς ἔθος ὀνομάζειν ἀξιώματα· καὶ τούτων τὰ μὲν ἁπλᾶ, τὰ δ'
οὐχ ἁπλᾶ· καὶ τῶν οὐχ ἁπλῶν τὰ μὲν συνημμένα, τὰ δὲ παρασυνημ- 141
μένα τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ προσέτι δὲ διεζευγμένα καὶ ἄλλα τοιουτό-
τροπα, ἔτι δ' ἀληθῆ τε καὶ ψευδῆ καὶ ἄδηλα, δυνατά τε καὶ ἀδύνατα
[καὶ τὰ μὲν φθαρτὰ καὶ ἄφθαρτα] καὶ ἀναγκαῖα καὶ οὐκ ἀναγκαῖα,
καὶ εὔπορά τε καὶ ἄπορα καὶ ὅσα συγγενῆ τούτοις· πάλιν δὲ τῶν
ἀτελῶν αἱ εἰς τὰ λεγόμενα κατηγορήματα καὶ συμβεβηκότα καὶ ὅσα
τούτων ἐλάττω διαιρέσεις προσεχεῖς. (32.) κἂν ἔτι παραθήξας ὁ νοῦς 142
εἰς τὸ λεπτότερον ἑαυτόν, καθάπερ ἰατρὸς τὰ σώματα, τὰς τῶν πραγ-
μάτων φύσεις ἀνατέμνῃ, πλέον οὐδὲν πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν ἐργάσεται,
ἀλλὰ διχηλήσει μὲν διαστέλλειν καὶ διακρίνειν ἕκαστα δυνάμενος, οὐ
μηρυκηθήσεται δέ, ὡς ὠφελίμῳ χρῆσθαι τροφῇ κατὰ τὰς ὑπομνήσεις
τὴν ἐξ ἁμαρτημάτων ἐπιγεγενημένην τραχύτητα ψυχῇ λεαινούσῃ καὶ
p. 322 M. | προσηνῆ καὶ λείαν τῷ ὄντι κίνησιν ἀπεργαζομένῃ. μυρίοι οὖν τῶν 143
λεγομένων σοφιστῶν θαυμασθέντες κατὰ πόλεις καὶ τὴν οἰκουμένην
σχεδὸν ἅπασαν ἐπὶ τιμὴν ἐπιστρέψαντες ἕνεκα ἀκριβολογίας καὶ τῆς
περὶ τὰς εὑρέσεις δεινότητος ἀνὰ κράτος τοῖς πάθεσι ἐγκατεγήρασαν
καὶ ἐγκατέτριψαν τὸν βίον οὐδὲν ἰδιωτῶν ἠμελημένων καὶ φαυλοτάτων
διενεγκόντες ἀνθρώπων· διὸ καὶ παγκάλως τοὺς οὕτω βιοῦντας τῶν 144
σοφιστῶν ὁ νομοθέτης τῷ συῶν παραβάλλει γένει διαυγεῖ μὲν οὐδενὶ
καὶ καθαρῷ θολερῷ δὲ καὶ βορβορώδει βίῳ καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐμφερο-

---

2 πτύσματα A ἀρατικά Menagius ad Laert. Diog. VII 66: ἐρωτικά codd. 4 ἔθος MAG: ἔθος ἐστὶν H μὲν διπλᾶ A δὲ H 5. 6 τὰ δὲ παρασυνημμένα om. A 6 ἢ AGH: om. M καὶ ἄλλα om. G 7 ἔτι scripsi: εἰ MAGH[1], ἢ H[2], τὰ v ante ψευδῆ ras. in H 8 καὶ — ἄφθαρτα delevi, φανερὰ καὶ ἀφανῆ coni. Mang. 9 εὔπορά τε καὶ ἄπορα Turn.: ἄπορά τε καὶ εὔπορα codd. σύνεγγυς A πάλιν in ras. H[2] δὲ H: τὲ MAG 11 ἐλάττω Turn.: ἔλαττον codd. 13 ἀνατέμνῃ Turn.: ἀνατέμνει codd. ἐργάζεται H 14. 15 οὐ μὴ ῥηθήσεται MAH[1] 15 μηρυκήσεται conicio 16 ἐπιγεγενημένην] ἐπήγαγεν ἡμμένην A 16. 17 λεαίνων et ἀπεργαζόμενος conicio 17 προσηνῆ Mang.: πεινῆν MG, πεῖναν AH λείαν H: λίαν MAG 19 τιμὴν scripsi: τιμῇ codd. (τομῇ L) 20 δεινότητας MA ἐγκατεγήρασαν Mang.: κατεγήρασαν codd. 21 ἐγκατέτριψαν scripsi: κατέτριψαν codd. 23 συῶν] συνὸν A 24 βορβορώδει Mang. (cf. Testimonia): βαραθρώδει codd. 24. 124,1 ἐμφερομένους H[2]: ἐμφερόμενον MA(H[1]), ἐμφερομένοις G, ἐμφερομένοις v, ἐμφυρομένῳ coni. Mang., ἐμφερομένων coniciebam

---

17 cf. Epicurea fragm. 411 23. 24 cf. Heracliti fragm. 53. 54 Byw.

145 μένους. τὸν γὰρ σῦν ἀκάθαρτον εἶναί φησιν, ὅτι διχηλεῖ μέν, οὐ
μηρυκᾶται δέ (Lev. 11,7), ὡς τὸν κάμηλον διὰ τὴν ἐναντίαν πρόφασιν,
ὅτι μηρυκώμενος οὐ διχηλεῖ. ὅσα μέν⟨τοι⟩ τῶν ζῴων ἀμφοτέρων
μετέχει, καθαρὰ εἰκότως ἀναγράφεται, ὅτι τὴν περὶ ἑκάτερον τῶν
λεχθέντων ἀτοπίαν ἐκπέφευγε. καὶ γὰρ διαίρεσις ἄνευ μνήμης καὶ
μελέτης καὶ διεξόδου τῶν ἀρίστων * * * ἀγαθὸν ἀτελές, ἡ δ' ἀμφοῖν
146 εἰς ταὐτὸ σύνοδός τε καὶ κοινωνία τελειότατον. (33.) τελειότητα δὲ
καὶ οἱ δυσμενεῖς τῆς ψυχῆς καταπτήσσουσιν, ὧν μηκέτι ἐπανίστασθαι
δυναμένων ἡ ἀψευδὴς εἰρήνη κρατεῖ. ἡμιέργου δ' ὅσοι σοφίας ἢ πάλιν
ἡμιπαγοῦς ἔλαχον, ἀσθενέστεροι ἢ ὥστε ἁμαρτημάτων ἐκ πολλοῦ
συγκεκροτημένων καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπιδεδωκότων ἐναντιοῦσθαι στίφεσι.
147 διὰ τοῦθ' ὅταν ἐν τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ ποιῆται τῆς στρατιᾶς κατά-
λογον, οὐχ ἅπασαν καλεῖ τὴν νεότητα, κἂν μετὰ προθυμίας τῆς πάσης
αὐτοκελεύστῳ χρῆται πρὸς ἐχθρῶν ἄμυναν ἑτοιμότητι, προστάττει δὲ
ἀπιόντας οἴκοι καταμεῖναι, ὡς ἂν ἐκ συνεχοῦς μελέτης τὴν τοῦ ποτε
δύνασθαι νικᾶν ἀνὰ κράτος ἰσχύν τε καὶ ἐμπειρίαν εὕρωνται κραταιοτάτην.
148 ἡ δὲ πρόσταξις διὰ τῶν τῆς στρατιᾶς γραμματέων γίνεται, ὅταν ὁ
πόλεμος ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύραις ὢν ἤδη τυγχάνῃ· ταυτὶ δὲ φήσουσι·
„τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν καινὴν καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν;
πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ
πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος ἐγκαινιεῖ αὐτήν. καὶ τίς ὃς ἐφύτευσεν
ἀμπελῶνα καὶ οὐκ εὐφράνθη ἐξ αὐτοῦ; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω
εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος
εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ. καὶ τίς ἐμνηστεύσατο γυναῖκα καὶ οὐκ
ἔλαβεν αὐτήν; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ
ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος | λήψεται αὐτήν“ p. 323 M.
149 (Deut. 20,5—7). (34.) διὰ τί γάρ, εἴποιμ' ἄν, ὦ θαυμασιώτατε, οὐχὶ

2 μαρυκᾶται MA 3 μέντοι scripsi: μὲν codd., δὲ v 4 ὅτι τὴν περὶ MAG: ὅτιπερ τὴν H, ὅτιπερ Turn. ἑκάτερον scripsi: θατέραν MGH, θάτερα A, ἑκατέραν Turn. 5 διαίρεσις Mang. ex cod. Coll. Nov. 143: αἵρεσις ceteri καὶ μνήμη χωρὶς διαιρέσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων suppleo 6 ἀγαθῶν A 7 τελειότητι MAH^1 8 καταπτύσσουσιν A 9 ἡμιέργου] εἰ μὴ ἔργου A πόλιν A 10 ἡμιπαγοῦς om. A 11 στίφεσι H^2: στέφεσι MAG^{1}H^1, στήφησι ut vid. G^2 12 τοῦτο A ἐν] μὲν A ποιῆσαι L 13 τῆς πάσης] ἁπάσης Turn. 14 προστάττει GH^2: πρὸς ταυτὶ MA(H^1) 16 εὑρών τε M 18 post πόλεμος ras. H θύραις H^2: θύρας ceteri ὢν in ras. H^2 τυγχάνει H 19 ἀνεκαίνισεν A 20 αὐτοῦ v 20. 21 ἐν πολέμω G 20—22 πορευέσθω — ἐξ αὐτοῦ om. G 23 αὐτοῦ v 25 αὐτοῦ v 27 ante διὰ lacunam statuam

τούτους μᾶλλον ἑτέρων εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ πολέμου κατατάττειν ἀξιοῖς, οἳ γύναια καὶ οἰκίας καὶ ἀμπελῶνας καὶ τὴν ἄλλην κτῆσιν ἀφθονωτάτην περιπεποίηνται; τοὺς γὰρ περὶ τῆς τούτων ἀσφαλείας κινδύνους, καὶ εἰ πάντως εἶεν βαρύτατοι, κουφότατα οἴσουσιν· ἐπεὶ οἷς γε τῶν λεχθέντων οὐδὲν πρόσεστιν, ἅτε μηδὲν ἔχοντες ἀναγκαῖον ἐνέχυρον ὄκνῳ καὶ ῥαθυμίᾳ τὰ πολλὰ χρήσονται. ἢ παρόσον οὐδενὸς τῶν κτη- 150
θέντων ἀπολελαύκασιν, εἶτα μηδ' ὕστερον δυνηθῶσιν ἀπολαῦσαι; τοῖς γὰρ κρατηθεῖσι τῷ πολέμῳ τίς ἀπολείπεται τῶν κτηθέντων ὄνησις; ἀλλ' οὐχ ἁλώσονται; εὐθὺς μὲν οὖν τό γε ἐπὶ τοῖς ἀστρατεύτοις πείσονται· οἴκοι γὰρ καθεζομένων καὶ τρυφώντων ἀνάγκη τοὺς τὰ τοῦ πολέμου συντόνως δρῶντας ἐχθροὺς οὐκ ἀναιμωτὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀκονιτὶ
κρατεῖν. ἀλλὰ τὸ τῶν ἄλλων συμμάχων πλῆθος καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων 151
ἀγῶνα προθύμως ἀναδέξεται: πρῶτον μὲν ἄτοπον ἐπὶ ταῖς ἑτέρων σπουδαῖς ἢ τύχαις ὁρμεῖν, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ πορθήσεως ἴδιός τε καὶ κοινὸς ἐπικρέμαται κίνδυνος, δυναμένους συνδιαφέρεσθαι τὰ τοῦ πολέμου καὶ μήθ' ὑπὸ νόσου μήθ' ὑπὸ γήρως μήθ' ὑπ' ἄλλης κακοπραγίας μηδεμιᾶς κωλυομένους. ἁρπάσαντας γὰρ δεῖ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς πρώταις φάλαγξι τούτους καὶ ὑπερέχειν τῶν συμμάχων τὰς ἀσπίδας ἐκθύμως καὶ φιλοκινδύνως
μαχομένους. (35.) ἔπειτ' οὐ προδοσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῆς 152
ἀναλγησίας ἐξενηνοχότες ἂν εἶεν δείγματα, εἰ οἱ μὲν ἄλλοι προπολεμήσουσιν, αὐτοὶ δὲ πρὸς τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ἔσονται, καὶ οἱ μὲν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων σωτηρίας ἀγῶνας ἀναρρίπτειν θελήσουσιν, οἱ δὲ οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναδέξονται, καὶ οἱ μὲν ἀσιτίας καὶ χαμευνίας καὶ τὰς ἄλλας σώματός τε καὶ ψυχῆς κακώσεις ἄσμενοι διὰ τὸν τοῦ νικῆσαι πόθον καρτερήσουσιν, οἱ δὲ κονιάματα καὶ λήρους, κόσμον ἄψυχον, οἰκίαις περιτιθέντες ἢ τὴν κατ' ἀγροὺς ὀπώραν δρεπόμενοι

---

3 περιπεποίηνται] περι s. s. H^2 4 καὶ] κἂν Mang. καὶ πάντως εἰ ἐν βαρύτητι A κουφότατοι G^1 6 παρ' ὅσον codd. 9 πείσονται H^2: om. ceteri 10 τρυφόντων GH τοὺς τὰ] τὰς A τοῦ om. H^1 11 ἐχθροὺς om. L ἀκονιτὶ M: ἀκονητὶ AGH 14 ὁρμὴν A 16 δυναμένους MA: δυναμένοις GH ὑπὸ νόσου μήθ' om. G 17 κωλυομένους codd.: κωλυομένοις Mang. 18 δεῖ] δὴ A, ἔδει conicio τούτους H^2: ταύταις ceteri, αὐταῖς conicio 19 ὑπερέχων A 20 ἔπειτ' οὐ MG^2H: ἐπεὶ τοῦ G^1, ἐπεὶ τὰ A 21 ἂν G^2: om. ceteri 21. 22 προπολεμήσωσιν A, πολεμοῦσι L 22 τοὺς om. A 23 ἀνερρείπτειν A 24 τοὺς] τὰς A ἀναδείξονται A 26 κλήρους A 27 οἰκίας A περιτιθέντες H: περιτιθέντας MAG ἢ] οἱ A κατ' ἀγροὺς G^2H: καταγρῶτ' M, καταγροτ G^1, κατ' ἀγρῶ τὲ A σπορὰν H

καὶ τἀπιλήνι' ἄγοντες ἢ ταῖς ὁμολογηθείσαις ἔκπαλαι παρθένοις νῦν πρῶτον εἰς ὁμιλίαν ἐρχόμενοι καὶ συνευναζόμενοι ὡς ἐν ἐπιτηδειοτάτῳ
153 τοῦ γαμεῖν καιρῷ διατελοῦσι; καλόν γε τοίχων ἐπιμελεῖσθαι, προσόδους ἐκλέγειν, ἑστιᾶσθαι, μεθύειν, θαλαμεύεσθαι, νυμφοστολεῖσθαι τὰς γεγηρακυίας καὶ σαπράς, τὸ λεγόμενον, ἀλλ' εἰρήνης ἔργα, ἐν δ' ἔτι
154 ἡβῶντός τε καὶ ἀνθοῦντος ἀκμῇ· πολέμου πάντα δρᾶν. ἢ τούτων οὐχ ὁ πατήρ, οὐκ ἀδελφός, οὐ τῶν ἀφ' αἵματος οὐδείς, οὐ γένους ἐστράτευται, ἀλλὰ πανοίκιος αὐτοῖς ἐμπεφώλευκεν | ἡ δειλία; ἀλλὰ πάντως p. 324 M. εἰσὶ μυρίοι τῶν συγγενῶν ἀγωνιζόμενοι. τούτων οὖν τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς κίνδυνον αἱρομένων οἱ χλιδῶντες καὶ ἁβροδιαίτως ζῶντες τίνας
155 οὐκ ἂν ἀτιθάσους θῆρας δι' ὑπερβολὴν ὠμότητος παραδράμοιεν; ἀλλὰ χαλεπὸν τὸ ἑτέρους ἀπονητὶ τῶν ἡμετέρων ἀπολαῦσαι πόνων. καὶ πότερον χαλεπώτερον ἐχθροὺς ἔτι ζώντων ἢ φίλους καὶ συγγενεῖς τετελευτηκότων ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐλθεῖν; ἢ καὶ τὸ συγκρίνειν τὰ οὕτως
156 μακρὰν ἀφεστῶτα εὔηθες; καὶ μὴν εὔλογον μὴ μόνον ὅσα τοῖς ἀστρατεύτοις πρόσεστιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους ἐχθρῶν κεκρατηκότων γενέσθαι κτήματα· τοῖς δέ γε ἀποθνῄσκουσιν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ εἰ μηδενὸς ἀπώναντο πρότερον τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡδίστη τελευτὴ γίνεται λογιζομένοις ὅτι πρὸς οὓς ηὔξαντο διαδόχους τὴν οὐσίαν
157 ἐλθεῖν ἔρχεται. (36.) τὸ μὲν οὖν τοῦ νόμου ῥητὸν τοσαύτας καὶ ἔτι πλείους ἐπισκέψεις ἴσως ἔχει. ὡς δὲ μηδεὶς εὑρεσιλογῶν θρασύνηται τῶν κακοτεχνούντων, ἀλληγοροῦντες φήσομεν ὅτι πρῶτον μὲν οὐ μόνον οἴεται δεῖν ὁ νόμος περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πονεῖσθαί τινα κτῆσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν κτηθέντων ἀπόλαυσιν, καὶ τό γε εὐδαιμονεῖν ἀρετῆς χρήσει τελείας περιγενέσθαι νομίζει σῷον καὶ παντελῆ περιποιούσης βίον·

---

1 τἀπιλήνι' ἄγοντες H: τὰ πηλινιάγοντες M, τὰ ras. πιλήνια ἄγοντες G, τὰ πήλινα ἄγοντες A ἢ] οἱ A 3 τοῖχον G^1 5 ἀλλ' in ras. H: om. ceteri ἔργον ἐν ἔτει A δ' H^2: om. ceteri 6 πάντα δρᾶν $MAGH^1$, πάντα ἐᾶν H^2, παλίμφημα conicio, πάντως ἂν (om. ἢ) Turn., ταῦτα δρᾶν ⟨αἴσχιστον⟩ coni. Cohn ἢ] εἰ A 6. 7 οὐχ ὁ H^2: om. ceteri 7 οὐ] ἐκ H^2 γένους H^2: γένος ceteri 8 ἐμπεφώλευται A 10 αἱρομένων G: αἱρομένων MH^1, αἱρουμένων AH^2, ἀραμένων coni. Mang. 11 ἀτιθάσσους A 13 πότερον GH^2; πρότερον MAH^1 14 ἢ scripsi: ἡ codd. 14. 15 ἢ — εὔηθες om. A τοὺς et ἀφεστῶτας Turn. 14 οὕτω H 15 μόνον ὅσα in ras. H^2 16 post πρόσεστιν add. ὑπομένειν vel simile verbum Mang. 18 post μηδενὸς add. ἀπήλαυσαν H^2 ἀπώναντο Cohn: ἀφ' ὧν ἂν τὸ codd. post πρότερον add. εἶχον H^2 20 ἔρχεται Mang.: εὔχεται MAG, ἔτυχε in ras. H^2 ῥητὸν H^2: ῥητέον ceteri ἔτι GH^2: ἐπὶ MAH^1 21 ἐπισκέψεις MAH^1: ἐπισκήψεις GH^2 ἔχει Mang. ex cod. Coll. Nov. 143: ἔχειν codd. εὑρεσιλόγων M, εὑρέσει λόγων A 22 οὐ GH^2: om. MAH^1 25 νομίζειν coni. Mang.

ἔπειθ' ὅτι οὐ περὶ οἰκίας ἢ ἀμπελῶνος ἢ τῆς καθ' ὁμολογίας ἐγγυη-
θείσης γυναικός ἐστιν ὁ λόγος αὐτῷ, ὅπως τὴν μὲν ὡς μνηστὴρ
ἀγάγηται, τοῦ δ' ἀμπελῶνος τὸν καρπὸν ὁ φυτουργὸς ἀποδρεψάμενος
καὶ ἀποθλίψας, εἶτ' ἐμπιὼν μεθύσματος ἀκράτου γανωθῇ, τὴν δ'
οἰκίαν ὁ ἀναδειμάμενος οἰκήσῃ, ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων,
δι' ὧν συμβέβηκεν ἀρχάς τε λαμβάνειν καὶ προκοπὰς καὶ τελειότητας
ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς· αἱ μὲν τοίνυν ἀρχαὶ περὶ μνηστῆρα φιλοῦσι 158
γίνεσθαι — καθάπερ γὰρ ὁ μνώμενος γυναῖκα μέλλων ἐπὰν ἀνὴρ οὐ γεγονὼς
ἤδη, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ εὐφυὴς εὐγενῆ μὲν καὶ καθαρὰν ἄξεσθαι
παρθένον, παιδείαν, ἐλπίζει, μνᾶται δ' αὐτίκα —, αἱ δὲ προκοπαὶ περὶ
γεωργόν — ὡς γὰρ ἐπιμελὲς τῷ φυτουργῷ τὰ δένδρα αὔξεσθαι, καὶ τῷ
φιλομαθεῖ τὰ φρονήσεως θεωρήματα ποιῆσαι μηκίστην λαβεῖν ἐπίδοσιν —,
αἱ δὲ τελειότητες περὶ δημιουργίαν οἰκίας τελειουμένης μέν, οὔπω δὲ
πῆξιν λαβούσης. (37.) ἁρμόττει δὴ πᾶσι τούτοις, ἀρχομένοις, προ- 159
κόπτουσι, τετελειωμένοις, βιοῦν ἀφιλονείκως καὶ μὴ τῷ τῶν σοφιστῶν
ἐπαποδύεσθαι πολέμῳ δύσεριν ταραχὴν ἐπὶ νοθείᾳ τἀληθοῦς ἀεὶ μελε-
p. 325 M. τώντων· ἐπειδὴ τἀληθὲς εἰρήνῃ φίλον, | ἢ δυσμενὴς αὐτοῖς. εἰ γὰρ 160
εἰς τοῦτον ἀφίξονται τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐμπειροπολέμους ἰδιῶται, παντελῶς
ἁλώσονται· ὁ μὲν ἀρχόμενος, ⟨ὅτι⟩ ἄπειρος, ὁ δὲ προκόπτων, ὅτι
ἀτελής, ὁ δὲ τέλειος, ὅτι οὔπω ἄτριβος ἀρετῆς· δεῖ δ' ὥσπερ τὰ κονιάματα
στηριχθῆναι βεβαίως καὶ λαβεῖν πῆξιν, οὕτως τὰς τῶν τελειωθέντων ψυχὰς
κραταιωθείσας παγιώτερον ἱδρυθῆναι μελέτῃ συνεχεῖ καὶ γυμνάσμασιν ἐπαλ-
λήλοις. οἱ δὲ μὴ τούτων τυγχάνοντες παρὰ τοῖς φιλοσόφοις διαλεληθότες 161
εἶναι λέγονται σοφοί· τοὺς γὰρ ἄχρι σοφίας ἄκρας ἐληλακότας καὶ τῶν
ὅρων αὐτῆς ἄρτι πρῶτον ἁψαμένους ἀμήχανον εἰδέναι φασὶ τὴν ἑαυτῶν

1 ὁμολογίας MAG: ὁμολογίαν H   2 μνηστὴρ H²: μνηστῆρα ceteri   3 ἀγάγητε A   4 γανωθῇ] πλημμελεῖται ut vid. G²   5 οἰκήσει GH   6 προκοπὰς Mang.: προτροπὰς MAH, τροπὰς G   8 μέλλει H²   μέλλει γενέσθαι ἀνὴρ conicio, μελλόποσις ἀνὴρ coni. Mang.   ἐπὰν] ἐπεὶ H²   γέγονεν H²   9 αὔξεσθαι GH¹   ἐλπίζει scripsi: ἐλπίζεται codd.   11 ἐπιμελὲς Turn.: ἐπιμελῶς codd.   αὔξεσθαι Turn.: αὔξεται codd.   14 δὴ] δὲ H²   τούτοις πᾶσι H   τοῦ τοῖς A   15 τετελειωμένης A   16 πολέμῳ] ὁμίλῳ coni. Mang.   δύσεριν A: δύσερι MH, δυσερεῖ G   νωθείᾳ H²   αἰεὶ M   16. 17 μελετώντων Mang.: μελετῶν MAGH¹, μελετῶντι H²   17 ἐπειδὴ — αὐτοῖς om. A   ἢ δυσμενὴς Turn.: ἢ δυσμενεῖς G, ἠδὺ μὲν εἰς MH   αὐτοῖς Turn.: αὐτούς codd.   19 ὅτι ante ἄπειρος add. Turn.: om. codd.   προκύπτων AG   20 ἐντριβὴς ἀρετῆς vel ἐνιδρυνθεὶς ἀρεταῖς coni. Mang., ὅτι ἔτι ἀτριβὴς conicio   20—128,10 δεῖ — ἡσυχάσαι add. m. rec. in mg. H   20 ὥσπερ δὲ δεῖ coni. Mang.   21 καὶ H: om. MAG   22 ἱδρυθῆναι MA: ἱδρυνθῆναι GH   24 εἶναι] ἑαυτοὺς coni. Mang.

τελείωσιν· μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἄμφω συνίστασθαι, τήν τε
πρὸς τὸ πέρας ἄφιξιν καὶ τὴν τῆς ἀφίξεως κατάληψιν, ἀλλ' εἶναι
μεθόριον ἄγνοιαν, οὐ τὴν μακρὰν ἀπεληλαμένην ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν
162 ἐγγὺς καὶ ἀγχίθυρον αὐτῇ. τοῦ μὲν οὖν καταλαμβάνοντος καὶ συνιέντος
καὶ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἐπισταμένου ἄκρως γένοιτ' ἂν ἔργον πολε-
μῆσαι τῷ φιλέριδι καὶ σοφιστικῷ στίφει· νικήσειν γὰρ τὸν τοιοῦτον
ἐλπίς. ᾧ δὲ ἔτι τὸ ἀγνοίας ἐπιπροσθεῖ σκότος, μήπω τοῦ τῆς ἐπι-
στήμης ἀναλάμψαι φέγγους ἰσχυκότος, ἀσφαλὲς οἴκοι καταμεῖναι. τουτ-
έστιν εἰς τὴν περὶ ὧν ἄκρως οὐ κατείληφε μὴ παρελθεῖν ἅμιλλαν, ἀλλ'
163 ἠρεμῆσαί τε καὶ ἡσυχάσαι. ὁ δ' ὑπ' αὐθαδείας ἐξενεχθείς, τὰ παλαί-
σματα τῶν ἀντιπάλων οὐκ εἰδώς, πρὶν δρᾶσαι, παθεῖν φθήσεται καὶ
τὸν ἐπιστήμης θάνατον ἐνδέξεται, ὅς ἐστιν ἀργαλεώτερος τοῦ ψυχὴν
164 καὶ σῶμα διακρίνοντος. ὀφείλει δὲ τοῦτο συμβαίνειν τοῖς πρὸς τῶν
σοφισμάτων ἀπατωμένοις· ὅταν γὰρ τὰς λύσεις αὐτῶν εὑρεῖν μὴ δυνη-
θῶσιν, ὡς ἀληθέσι τοῖς κατεψευσμένοις πεπιστευκότες ἀποθνήσκουσι
βίον τὸν τῆς ἐπιστήμης ταὐτὸν πεπονθότες τοῖς ὑπὸ κολάκων φενακιζο-
μένοις· καὶ γὰρ τούτων ἡ τῆς ψυχῆς ὑγιαίνουσα καὶ ἀληθὴς ὑπὸ τῆς
165 φύσει νοσερᾶς ἐξωθεῖται καὶ ἀνατρέπεται φιλίας. (38.) συμβουλευτέον
οὖν εἰς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας μὴ παρέρχεσθαι τοῖς τε ἀρχομένοις τοῦ
μανθάνειν — ἀνεπιστήμονες γὰρ — καὶ τοῖς προκόπτουσι, διότι οὐ τέλειοι,
καὶ τοῖς πρῶτον τελειωθεῖσι, διότι λέληθεν αὐτοὺς ἄχρι πῇ τελειότης.
166 τῶν δὲ ἀπειθησάντων ἄλλος, φησίν, ἄνθρωπος τὴν μὲν οἰκίαν οἰκήσει,
τὸν δ' ἀμπελῶνα κτήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἄξεται· τὸ δ' ἐστὶν ἴσον
τῷ αἱ λεχθεῖσαι δυνάμεις σπουδῆς, βελτιώσεως, τελειώσεως | ἐπιλείψουσι p. 326 M
μὲν οὐδέποτε, ἄλλοτε δὲ ἄλλοις ἐνομιλήσουσιν ἀνθρώποις ἐπιφοιτῶσαι
καὶ τὰς ψυχὰς οὐ τὰς αὐτὰς * * * ἀμείβουσαι, σφραγῖσιν ὁμοιούμεναι.

---

3 ἀπεληλαμένην H: ἀπεληλασμένην MAG ἐπιστήμης Turn.: ἐπιστήμην MAG, ἐπι-
στήμη H 4 ἀγχίθυρον A: ἀγχήθυρον ceteri τοῦ μὲν οὖν scripsi: τοῦτο μὲν codd.
5 ἑαυτοῦ scripsi: ἑαυτῶν codd., αὐτῶν v ἐπισταμένου Turn.: ἐπισταμένους codd.
ἄκρως ἐπισταμένου conicio 6 στίφει H²: στέφει MAG¹H¹, στήφει G² 7 ἐλπίς.
ᾧ δὲ Mang. (Turn. ᾧδε): ἐλπὶς ὅδε M, ἐλπίσω δὲ MAH ἐπιπροσθεῖ σκότος Mang.:
ἐπίπροσθεν εἰκότως codd. 7. 8 τοῦ et φέγγους scripsi: τὸ et φέγγος codd.
8 ἰσχυκότος codd.: ἰσχυκότι Turn. 12 τοῦ] τὴν G 13 ὀφείλει] φιλεῖ coni.
Mang. 16 τῆς Turn.: τ' codd. 16. 17 φαινακιζομένοις A 17. 18 τῆς
φύσει νοσερᾶς H²: φύσει τῆς νοερᾶς MGH¹, ὑποφοιτήσει τῆς νοερᾶς A 18 φιλία coni.
Cohn 20 διότι Turn.: δι' ὃν MGH, δι' ὧν A 21 πῇ H²: ποινῇ ceteri
22 δ' A 23 δὲ MH 23. 24 ἴσον τὸ ἐλεγχθεῖσαι A 26 ἀμείβουσαι]
ἀπομάττουσαι coni. Mang. ἀεὶ κατοικοῦσαι, ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἄλλας suppleo
σφραγῖσιν Turn.: σφόδρα γ' εἰσὶν codd.

καὶ γὰρ αὗται τὸν κηρὸν ἐπειδὰν τυπώσωσι, παθοῦσαι μηδὲν ἀπ' αὐτῶν 167
εἶδος ἐγχαράξασαι μένουσιν ἐν ὁμοίῳ· κἂν ὁ τυπωθεὶς συγχυθῇ κηρὸς
καὶ ἀφανισθῇ, πάλιν ἕτερος ὑποβληθήσεται. ὥστε, ὦ γενναῖοι, μὴ
νομίσητε φθειρομένοις συμφθείρεσθαι τὰς δυνάμεις ὑμῖν· ἀθάνατοι
γὰρ οὖσαι μυρίους ἄλλους πρὸ ὑμῶν ἀσπάζονται τῆς ἀπ' αὐτῶν
εὐκλείας, οὓς ἂν αἴσθωνται μὴ ὥσπερ ὑμᾶς διὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον ἀπο-
δεδρακότας τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν, ἀλλὰ προσιόντας καὶ θεραπευτικῶς
ἀσφαλείας ἔχοντας. εἰ δέ τις ἀρετῆς φίλος, εὐχέσθω τὰ καλὰ πάντα 168
ἐμφυτευθῆναί τε αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς φανῆναι καθάπερ ἐν
ἀνδριάντι καὶ γραφῇ τελείᾳ τὰς εἰς εὐμορφίαν συμμετρίας, λογιζόμενος
ὅτι εἰσὶν ἔφεδροι μυρίοι, οἷς ἡ φύσις ἀντ' αὐτοῦ δωρήσεται ταῦτα
πάντα, εὐμαθείας, προκοπάς, τελειότητας. ἄμεινον δὲ πρὸ ἐκείνων
αὐτὸν ἐκλάμψαι ταμιευόμενον τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθείσας ἀσφαλῶς
χάριτας καὶ μὴ προενεγκόντα πόρθησιν ἐχθροῖς ἀφειδοῦσιν ἑτοιμοτάτην
λείαν παρασχεῖν. (39.) οὐκοῦν βραχὺ ὄφελος ἀρχῆς, ἣν τέλος αἴσιον 169
οὐκ ἐσφράγισται. πολλάκις μέντοι καὶ τελειωθέντες τινὲς ἀτελεῖς
ἐνομίσθησαν τῷ παρὰ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπιφροσύνην
θεοῦ βελτιωθῆναι δόξαι, καὶ διὰ τοῦτο μέντοι ⟨τὸ⟩ δόξαι μετεωρισθέντες
καὶ ἐξαρθέντες ἐπὶ μήκιστον ἀφ' ὑψηλοτέρων χωρίων εἰς ἔσχατον
κατενεχθέντες βυθὸν ἠφανίσθησαν· „ἐὰν“ γάρ φησιν „οἰκοδομήσῃς 170
οἰκίαν καινήν, καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ δώματί σου, καὶ οὐ ποιήσεις
φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, ἐὰν πέσῃ ὁ πεσὼν ἀπ' αὐτοῦ“ (Deut. 22,8).
πτωμάτων γὰρ ἀργαλεώτατον θεοῦ τιμῆς ἀποπεσεῖν ὀλισθόντα. στεφανώ- 171
σαντα πρὸ ἐκείνου ἑαυτὸν καὶ φόνον ἐμφύλιον ἐργασάμενον· κτείνει

1 παθοῦσαι μηδὲν ante μένουσιν vid. ponendum ἀπ' αὐτῶν] τὸ αὐτῶν conicio 2 συγχυθῇ] συγχωρήσεται H 2—4 κηρὸς—νομίσητε om. H 4 νομίσητε] ὑπολαμβάνετε Mang. φθειρομένοις scripsi: συμφθειρομένοις codd. 5 ἀσπάζονται codd.: ἠσπάσαντο coni. Mang., ἠσπάζοντο ⟨μεταδιδοῦσαι⟩ conicio 5. 6 τῇ . . . εὐκλείᾳ coni. Cohn 8 ἀσφαλείας] φιλίας coni. Mang., μετ' ἀσφαλείας conicio 9 τε MAG: om. H αὐτῷ codd. 11 οἷς] οὓς H δωρήσηται G 12 εὐμαθίας A 14 μὴ om. A πορθοῦσιν A 15 οὔκουν GH ἣν G²H: ἢν M, ἦν AG¹ ὅσιον L 16 ἐσφράγισται scripsi ἐσφραγίσθαι MA, ἐσφραγίσθη H, ἐσφράγισεν G, sed σεν scr. G² 17 ἀλλὰ] ἀλλ' ἐπεὶ H 18 τὸ δόξαι Turn.: δόξαι codd. μετεωρισθέντες Mang.: νεωτερισθέντες codd. 19 ὑψηλοτάτων conicio 21 στέφανον A δώματι MAL: δόματι GH 21 ποιήσεις scripsi: ποιήσῃς codd. σου om. H ποιήσης M 22 ἀπ' MA: ὑπ' GH 23 πτωμάτων Mang.: πτῶμα. τῶν codd. ἀργαλεώτατον Mang.: ἀργαλεωτάτων codd. ὄλισθον τὰ M, ὀλισθήσαντα A 24 ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου conicio ἐργασάμενον A: ἀρέσαντα MGH

γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ μὴ τὸ ὂν τιμῶν, ὡς ἀνόνητον αὐτῷ γενέσθαι
παιδείας τὸ οἰκοδόμημα. παιδεία δὲ φύσιν ἔλαχε τὴν ἀγήρω, διόπερ
καινὴν εἶπε τὴν οἰκίαν αὐτῆς· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα χρόνῳ φθείρεται, ἡ
δ' ἐφ' ὅσον πρόεισιν, ἐπὶ μήκιστον ἡβᾷ καὶ ἐπακμάζει τὸ ἀειθαλὲς
172 εἶδος φαιδρυνομένη καὶ ταῖς συνεχέσιν ἐπιμελείαις καινουμένη. κἂν
τοῖς | προτρεπτικοῖς μέντοι παραινεῖ τοὺς κτῆσιν ἀγαθῶν λαχόντας p. 327 M
πλείστην μὴ ἑαυτοὺς ἀναγράψαι τῆς κτήσεως αἰτίους, ἀλλὰ „μνησθῆναι
173 θεοῦ τοῦ διδόντος ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν" (Deut. 8,18). τοῦτο μὲν
οὖν τὸ εὐπραγίας ἦν πέρας, ἀρχαὶ δ' ἐκεῖναι· ὥστε τοὺς ἐκλανθανομένους τοῦ τέλους μηδὲ τῆς τῶν κτηθέντων ⟨ἀρχῆς⟩ εὖ ἂν ἔτ' ἀπόνασθαι.
τούτοις μὲν οὖν ἑκούσια γίνεται διὰ φιλαυτίαν τὰ σφάλματα οὐχ ὑπομένουσι τὸν φιλόδωρον καὶ τελεσφόρον θεὸν αἴτιον ἀποφῆναι τῶν ἀγα-
174 θῶν. (40.) εἰσὶ δ' οἳ πάντα κάλων εὐσεβείας ἀνασείσαντες ἐνορμίσασθαι
τοῖς λιμέσιν αὐτῆς ταχυναυτοῦντες ἐσπούδασαν, κἄπειτ' οὐ μακρὰν
ἀφεστηκότων, ἀλλ' ἤδη μελλόντων προσέχειν, αἰφνίδιον ἐξ ἐναντίας
καταρραγὲν πνεῦμα πλησίστιον εὐθυδρομοῦν τὸ σκάφος ἀνέωσεν, ὡς
175 ὑποκεῖραι πολλὰ τῶν πρὸς εὔπλοιαν συνεργούντων. τούτους οὐκ
ἄν τις ἔτι θαλαττεύοντας αἰτιάσαιτο· ἀκούσιος γὰρ αὐτοῖς ἐπειγομένοις γέγονεν ἡ βραδυτής. τίς οὖν ἀπεικάζεται τούτοις ἢ ὁ τὴν

---

1 τὸ ὂν τιμῶν ὡς G²H: τὸ ὄν τιμὸν ὡς G¹, τῷ ὄντι μόνως M, τὸ ἔντιμον ὡς A   ἀνόνητον M: ἀνόητον AGH   2 παιδείαν A   φύσιν Turn.: φησιν codd.   ἀγήρων v   3 γὰρ om. H   5 εἶδος] ἦθος A   καινουμένη A¹G²: κενουμένη ceteri   6 παραινῆ A   7 καὶ post ἀλλὰ add. H   10 ἀρχῆς add. Mang.   εὖ ἂν GH: ευαν M, ἐὰν A   ἔτ' ἀπόνασθαι scripsi: ἐπαπόνασθαι codd.   12 φιλόδωρον Mang.: θεόφιλον codd.   13 κάλον AG   ἀνασείσαντες H: ἀναπείσαντες MG, ἀναπτήσαντες A   14 κἄπειτ' A: καὶ ἔπειτ' G², κἀπὶ τοῦ MG¹H   15 ἀφεστηκότων AG² (Turn.): ἀφεστηκότας MG¹, ἀφεστηκότες H   ἐξεναντίας codd.   16 πλησίστιον Mang.: πλησίον codd.   ἀνέωσεν ὡς Turn.: ἀνώσεως MGH, ἀνέσεως A   18 θαλαττεύοντας ἔτι H   αἰτιάσαιτο G (Mang.): εὐαγιάσαιτο MH, ναυαγιάσαιτο A   αὐταῖς H   19 ἐπειγομένοις Mang.: ἐπιγιγνόμενος MG¹H, ἐπιγινόμενος A, ἐπιγιγνομένη G², ἐπιγιγνομένοις Turn.   γέγονεν] γίνεται A

---

19 sqq. *Clemens Paedag. I p. § 5 p. 100 P:* καί μοι δοκεῖ παγκάλως διὰ Μωυσέως φάσκειν ὁ παιδαγωγός· „ἐάν τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ καὶ ξυρήσεται" τὴν ἀκούσιον ἁμαρτίαν αἰφνίδιον θάνατον προσειπών .... ἔπειτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „αἱ δὲ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι", δι' ὧν δῆλον ὅτι αἱ ἁμαρτίαι μηνύονται αἱ μὴ γεγονυῖαι κατὰ λόγον. καὶ τὸ μὲν ἀκούσιον αἰφνίδιον προσεῖπεν, τὸ δὲ ἁμαρτάνειν ἄλογον.

μεγάλην λεγομένην εὐξάμενος εὐχήν; „ἐὰν γάρ τις“ φησίν „ἀποθάνῃ
ἐπ᾽ αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ,
καὶ ξυρήσεται“· εἶτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „αἱ δ᾽ ἡμέραι
αἱ πρότεραι ἄλογοι ἔσονται, ὅτι ἐμιάνθη κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ“
(Num. 6,9. 12)· δι᾽ ἀμφοτέρων τοίνυν, τοῦ τε „αἰφνίδιον“ καὶ τοῦ 176
„παραχρῆμα“ εἰπεῖν, ἡ ἀκούσιος παρίσταται τῆς ψυχῆς τροπή· πρὸς
μὲν γὰρ τὰ ἑκούσια τῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὸ βουλεύσασθαι ποῦ καὶ
πότε καὶ πῶς πρακτέον χρόνου δεῖ, τὰ δὲ ἀκούσια ἐξαίφνης, ἀπερι-
σκέπτως καί, εἰ οἷόν τε τοῦτ᾽ εἰπεῖν, ἀχρόνως κατασκήπτει. χαλεπὸν 177
γὰρ ὥσπερ τοὺς δρομεῖς ἀρξαμένους ὁδοῦ τῆς πρὸς εὐσέβειαν ἀπταίστως
καὶ ἀπνευστὶ διευθῦναι τὸν δρόμον, ἐπειδὴ μυρία ἐμποδὼν παντὶ τῷ
γενομένῳ. πρότερον μὲν ⟨οὖν⟩, ὃ ἓν καὶ μόνον εὐεργεσία, μηδενὸς τῶν 178
κατὰ γνώμην ἀδικημάτων ἐφάψασθαι πᾶσάν τε τὴν ἀμήχανον τῶν
ἀκουσίων πληθὺν ἰσχῦσαι διώσασθαι· δεύτερον δὲ τὸ μήτε πολλοῖς τῶν
ἀκουσίων μήτ᾽ ἐπὶ μήκιστον χρόνον ἐνδιατρῖψαι. παγκάλως δὲ τὰς 179
τῆς ἀκουσίου τροπῆς ἡμέρας εἶπεν ἀλόγους, οὐ μόνον ἐπειδὴ τὸ
ἁμαρτάνειν ἄλογον, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ τῶν ἀκουσίων λόγον οὐκ ἔστιν ἀπο-
328 M. δοῦναι. παρὸ καὶ πυνθανομένων πολλάκις τὰς τῶν | πραγμάτων αἰτίας
φαμὲν μήτ᾽ εἰδέναι μήτ᾽ εἰπεῖν δύνασθαι· μήτε γὰρ γιγνομένων συμ-
παραληφθῆναι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν ἀγνοῆσαι. σπάνιον οὖν εἴ 180
τῳ δωρήσεται ὁ θεὸς ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄχρι τέλους σταδιεῦσαι τὸν βίον
μήτ᾽ ὀκλάσαντι μήτ᾽ ὀλισθόντι, ἀλλ᾽ ἑκατέραν φύσιν ἀδικημάτων,
ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων, ῥύμῃ καὶ φορᾷ τάχους ὠκυδρομωτάτου

2 ἐπ᾽ αὐτῷ] ἑαυτῷ A αἰφνίδιον scripsi: αἰφνιδίως codd. 3 ξυρήσεται] ῥυήσεται H προειπὼν A δὲ A 4 ἡ κεφαλὴ H 5 τοίνυν MA: om. GH εἰπεῖν post αἰφνίδιον transpos. A, fort. del. 7 γὰρ add. Turn. 9 εἰπεῖν τοῦτο A 12 οὖν addidi ὃ ἓν MH: Ξὲν G, νοεῖν A μόνον GH: μεῖζον MA 14 ἀκουσίων scripsi: ἑκουσίων codd. ἰσχῦσαι A: ἴσχυσε MGH τῶν MAG Clem.: om. H 15 ἐνδιατρῖψαι Hoeschel ad Clem.: διατρῖψαι codd. τὰς scripsi: τὸ codd. 18 παρ᾽ ὃ AG 19 μὴ γὰρ coni. Cohn 22 ὀλισθόντι MG: ὀλισθήσαντι AH, ὀλισθῶντι D^K, ὀλισθέντι D^C 23 ὠκυδρομωτάτους H, ὠκυδρομώτατον D^C

12—15 *Clem. Paedag. I § 4 p. 99 P:* ἄριστον μὲν οὖν τὸ μηδ᾽ ὅλως ἐξαμαρτάνειν κατὰ μηδένα τρόπον, ὃ δή φαμεν εἶναι θεοῦ· δεύτερον δὲ μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἐφάψασθαί ποτε ἀδικημάτων, ὅπερ οἰκεῖον σοφοῦ· τρίτον μὴ πάνυ πολλοῖς τῶν ἀκουσίων περιπεσεῖν, ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων εὐγενῶς· τὸ δὲ μὴ ἐπὶ μήκιστον ἐνδιατρῖψαι τοῖς ἁμαρτήμασιν τελευταῖον τετάχθω. 20—132,1 D^C fol. 46^v D^K fol. 116^r ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας: σπάνιον εἴ τῳ — ὑπερπτῆναι.

181 ὑπερπτῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ἀρχῆς τε πέρι καὶ τέλους εἴρηται διὰ Νῶε τὸν δίκαιον, ὃς τὰ πρῶτα καὶ στοιχειώδη τῆς γεωργικῆς κτησάμενος τέχνης ἄχρι τῶν περάτων αὐτῆς ἐλθεῖν ἠσθένησε· λέγεται γὰρ ὅτι „ἤρξατο γῆς εἶναι γεωργός“, οὐ τῶν ὅρων τῶν ἄκρας ἐπιστήμης ἐλάβετο. τὰ δὲ περὶ τῆς φυτουργίας εἰρημένα αὐτοῦ λέγωμεν αὖθις.

1 ὑπερβῆναι coni. Mang. καὶ περὶ τέλους L 3 ἠσθένησεν G γὰρ] δὲ A 4 ὅρων Richter (ex Gelenii versione): ὀρῶν MGH, ὁρῶν A τῶν scripsi: τὰς codd. 5 αὐτῷ coni. Mang. λέγωμεν Turn.: λέγομεν GH, λέγων MA

ΠΕΡΙ ΦΥΤΟΥΡΓΙΑΣ ΝΩΕ

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

p.329 M. (1.) | Ἐν μὲν τῷ προτέρῳ βιβλίῳ τὰ περὶ γεωργικῆς τέχνης γενικῆς, 1
ὅσα καιρὸς ἦν, εἴπομεν, ἐν δὲ τούτῳ περὶ τῆς κατ᾽ εἶδος ἀμπελουργικῆς,
ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, ἀποδώσομεν. τὸν γὰρ δίκαιον οὐ γεωργὸν μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἀμπελουργὸν εἰσάγει φάσκων· „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος
εἶναι γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα“ (Gen. 9, 20). προσήκει 2
δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τῶν κατὰ μέρος φυτουργιῶν τε καὶ γεωργιῶν
διεξιέναι κατανοῆσαι πρῶτον τὰ τελειότατα τοῦ παντὸς φυτὰ καὶ τὸν
μέγαν φυτουργὸν καὶ ἐπιστάτην αὐτῶν. ὁ μὲν τοίνυν τῶν φυτουργῶν
μέγιστος καὶ τὴν τέχνην τελειότατος ὁ τῶν ὅλων ἡγεμών ἐστι, φυτὸν
δὲ αὖ περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὰ ἐν μέρει φυτὰ ἅμα παμμυρία καθάπερ
κληματίδας ἐκ μιᾶς ἀναβλαστάνοντα ῥίζης ὅδε ὁ κόσμος. ἐπειδὴ γὰρ 3
τὴν οὐσίαν ἄτακτον καὶ συγκεχυμένην οὖσαν ἐξ αὑτῆς εἰς τάξιν ἐξ
ἀταξίας καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν ἄγων ὁ κοσμοπλάστης μορφοῦν
p.330 M. ἤρξατο, γῆν μὲν καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ μέσον ἐρρίζου, τὰ | δὲ ἀέρος καὶ
πυρὸς δένδρα πρὸς τὴν μετάρσιον ἀνεῖλκεν ἀπὸ τοῦ μέσου χώραν. τὸν

περὶ φυτουργίας Νῶε τὸ β′ M: περὶ φυτουργίας Νῶε G, Φίλωνος σοφοῦ περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε λόγος ιαʹ U, περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε FH 1 πρώτω L τὰ fort. transpon. in lin. 2 ante περὶ γενικῆς MGUF: γενικῶς H 2 ante περὶ ras. in H (τὰ περὶ H[1]?) 3 ἀποδώσωμεν G 4 φάσκων om. M 6 φυτουργιῶν scripsi: φυτῶν codd., φυτειῶν coni. Mang. γεωργιῶν] ἐνεργειῶν H 8 μέγαν om. G 10 αὖ scripsi: οὐ codd. περιέχων G τὰ om. L ἅμα scripsi: ἀλλὰ codd. 11 ὅδ᾽ U 12 καὶ om. r ἐξ αὑτῆς om. E αὑτῆς H[2]: αὐτῆς ceteri 13 μορφὴν U, κοσμεῖν E 14 καὶ om. F ἐρίζου M δ᾽ E

11—136,15 ἐπειδὴ—χρεῖοι exstant in Epitome Περὶ κόσμου Mang. II p. 603,6—604,38.

δὲ αἰθέριον ἐν κύκλῳ τόπον ὠχυροῦτο τῶν ἐντὸς ὅρον τε καὶ φυλακτήριον αὐτὸν τιθείς, ἀφ' οὗ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθαι δοκεῖ· ⟨καὶ⟩ ὀχεῖσθαι μὲν γῆν ὕδατι ξηρὰν οὖσαν, ἣν δέος ἦν ὕδατι διαλύεσθαι, πυρὶ δὲ ἀέρα θερμῷ φύσει τὸν ἐξ ἑαυτοῦ ψυχρότατον, θαῦμα ἔκτοπον, ὁ θαυματο-
4 ποιὸς εἰργάζετο. πῶς γὰρ οὐ τεράστιον ὑπὸ μὲν τοῦ λυομένου συνέχεσθαι τὸ λῦον, πρὸς γῆς ὕδωρ, ἐπὶ δὲ τῷ ψυχροτάτῳ τὸ θερμότατον ἄσβεστον ἱδρῦσθαι, πῦρ ἐπὶ ἀέρι; καὶ ταῦτα μὲν τὰ τέλεια τοῦ παντὸς ἦν μοσχεύματα, τὸ δὲ παμμέγεθες καὶ παμφορώτατον ἔρνος ὁ κόσμος οὗτος, οὗ παραφυάδες οἱ εἰρημένοι βλαστοί.

5 (2.) Ὅπου ποτ' οὖν ἄρα τὰς ῥίζας καθῆκε καὶ τίς ἐστιν αὐτῷ βάσις, ἐφ' ἧς ὥσπερ ἀνδριὰς ἐρήρεισται, σκεπτέον. σῶμα μὲν οὖν οὐδὲν ἀπολειφθὲν εἰκὸς ἔξω πλανᾶσθαι πᾶσαν τὴν δι' ὅλων ὕλην
6 ἐργασαμένου καὶ διακοσμήσαντος θεοῦ· τελειότατον γὰρ ἥρμοττε τὸ μέγιστον τῶν ἔργων τῷ μεγίστῳ δημιουργῷ διαπλάσασθαι. τελειότατον δὲ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ τελείοις συνεπληροῦτο μέρεσιν· ὥστε ἐκ γῆς ἁπάσης καὶ παντὸς ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, μηδενὸς ἔξω μηδὲ τοῦ
7 βραχυτάτου καταλειφθέντος, συνέστη ὅδε ὁ κόσμος. ἀνάγκη τοίνυν ἐκτὸς ἢ κενὸν ἢ μηδὲν εἶναι. εἰ μὲν δὴ κενόν, πῶς τὸ πλῆρες καὶ ναστὸν καὶ τῶν ὄντων βαρύτατον οὐ βρίθει ταλαντεῦον στερεοῦ μηδενὸς ἐπερείδοντος; ἐξ οὗ φάσματι ἂν ἐοικέναι δόξαι, ζητούσης ἀεὶ τῆς διανοίας βάσιν σωματικήν, ⟨ἣν⟩ πᾶν ἔχειν εἰκός, ἐάν τι κινούμενον τυγχάνῃ, τὸν δὲ δὴ κόσμον καὶ διαφερόντως, ὅτι τὸ μέγιστον σωμάτων ἐστὶ καὶ πλῆθος ἄλλων σωμάτων ὡς οἰκεῖα ἐγκεκόλπισται μέρη.

---

1 ὀχυροῦτο M 2 αὐτῶ U ὁ οὐρανὸς UF καὶ addidi 2—7 ὀχεῖσθαι — ἀέρι om. E 3 δέος Mang.: δέον MGFH, δὲ U alterum ὕδατι] ἔλατι M, ὑγρότητι conicio 4. 5 θαυμαστοποιὸς H 6 τῶν ψυχροτάτων H 7 ἱδρῦσθαι scripsi: ἱδρύσασθαι codd. 8 οὗ MFHE: οὐ U, om. G 10 οὖν secludit Cohn καθῆκεν U 11 ἐρήρισται MG οὖν GH[2]: om. MUFH[1]E 12 πᾶσαν om. E 13 διακοσμήσαντος] οἰκονομήσαντος L 15 δ' D 15. 16 ὥστε εἰ τῆς ἁπάσης ὕλης μηδὲν ἔξω μηδὲ τῆς βραχυτάτης καταλειφθείσης E 15 ἐκ] εἰ GFE 15. 16 ἐκ γῆς ἁπάσης] spat. 8—9 litt. M 16 μηδὲ om. G 17 ὅδ' U τοίνυν] λοιπὸν b 18 bis καινὸν G πῶς] πρὸς G τὸ πλῆρες H: τὸν πλήρης M, τὸν πλήρη GUFE 19 τῶν corr. in τὸν G οὐ βρίθει] ὑβρίσθη U, εὑρέθη E ταλαντεύων M 19. 20 ὑπερείδοντος conicio 20 ἔξω; ὃ φάσματι conicio φασματίαν F 21 ἣν add. in appendice Turn. πᾶν] ποίαν H τι Turn.: τε codd., γε E (probat Cohn) 22 δὲ] τε G 23 ἄλλων om. M ἐγκαλλώπισται MG, ἐγκεκολωπίσθαι F

τὰς δυσωπίας οὖν εἴ τις ἀποδιδράσκειν βούλοιτο τὰς ἐν τοῖς διαπορηθεῖσι, 8
λεγέτω μετὰ παρρησίας, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις κραταιὸν οὕτως, ὡς τὸν
κόσμον ἀχθοφορεῖν ἰσχῦσαι, λόγος δὲ ὁ ἀίδιος θεοῦ τοῦ αἰωνίου τὸ ὀχυ-
331 M. ρώτατον καὶ | βεβαιότατον ἔρεισμα τῶν ὅλων ἐστίν. οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων 9
ἐπὶ τὰ πέρατα καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα ταθεὶς δολιχεύει τὸν τῆς
φύσεως δρόμον ἀήττητον συνάγων τὰ μέρη πάντα καὶ σφίγγων· δεσμὸν
γὰρ αὐτὸν ἄρρηκτον τοῦ παντὸς ὁ γεννήσας ἐποίει πατήρ. εἰκότως 10
οὖν οὐδὲ γῆ πᾶσα διαλυθήσεται πρὸς παντὸς ὕδατος, ὅπερ αὐτῆς οἱ
κόλποι κεχωρήκασιν, οὐδ' ὑπὸ ἀέρος σβεσθήσεται πῦρ, οὐδ' ἔμπαλιν
ὑπὸ πυρὸς ἀὴρ ἀναφλεχθήσεται, τοῦ θείου λόγου μεθόριον τάττοντος
αὑτὸν καθάπερ φωνήεντα στοιχείων ἀφώνων, ἵνα τὸ ὅλον ὥσπερ ἐπὶ
τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς συνηχήσῃ, τὰς τῶν ἐναντίων ἀπειλὰς πειθοῖ
τῇ συναγωγῷ μεσιτεύοντός τε καὶ διαιτῶντος.

(3.) Οὕτως μὲν δὴ τὸ παμφορώτατον φυτὸν ἐρριζοῦτο καὶ ῥιζωθὲν 11
ἐκρατεῖτο· τῶν δὲ ἐν μέρει καὶ βραχυτέρων φυτῶν τὰ μὲν μεταβατικῶς
κινητά, τὰ δὲ ἄνευ μεταβάσεως ὡς ἂν ἑστῶτα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον
ἐδημιουργεῖτο. τὰ μὲν οὖν μεταβατικῇ κινήσει χρώμενα, ἃ δή φαμεν 12
ἡμεῖς ζῷα εἶναι, ταῖς τοῦ παντὸς ὁλοσχερεστέραις προσενένετο μοίραις. γῇ
μὲν τὰ χερσαῖα, πλωτὰ δὲ ὕδατι, τὰ δὲ πτηνὰ ἀέρι καὶ τὰ πυρίγονα
πυρί, ὧν τὴν γένεσιν ἀριδηλοτέραν κατὰ Μακεδονίαν λόγος ἔχει προφαίνε-

1 δυσωπείας F, δυστροπίας Eus (sed δυσωπίας cod. I) 2 τῶν ἐνύλων Eus codd. plerique ἐν om. Uar 3 ἀχθηφορεῖν E λόγος Eus: νόμος codd. E 3. 4 ὀχυρότατον G 4 ἐστί M 5 ἐπὶ] ἐστὶ F τὸν] τὸ F 5. 6 τὸν φύσεως Eus 6 ἀήττητον δρόμον Eus ἀήττητος conicio συσφίγγων Eus codd. nonnulli πάντα τὰ μέρη E συνάγων] συνέχων coni. Mang. 7 αὐτῶν U, om. E ἄρρητον Eus codd. nonnulli 8. 9 ter οὔτε conicio 8 πρὸς] καὶ G παντὸς om. E 9 οὐδὲ MGF ὑπ' E, ἀπὸ M 10 λόγου Eus: νόμου codd. 11 αὑτὸν Eus H²: αὐτὸν ceteri καθάπερ om. Eus 11—13 καθάπερ — διαιτῶντες om. E 11 φωνάεντα G, φωνῆεν Eus, φωνῆέν τι conicio στοιχεῖα U 12 ἐγγράμμου Eus φωνῆς Mang.: μούσης codd., μουσικῆς Eus 13 συναγωγῷ scripsi: συνόδῳ codd. Eus 14 οὕτως MGF: οὕτω UH, οὔπω E ἐριζοῦτο U, ἐκραταιοῦτο coni. Mang. 16 ἀνεστῶτα G¹, ἐνεστῶτα M 18 προσενέμετο conicio 19 τῷ ὕδατι UE πτηνὰ δὲ E καὶ τὰ GUFH: τὰ δὲ M 19—136, 1 καὶ τὰ — προφαίνεσθαι om. E 20 κατὰ Μακεδονίαν om. M

1—13 Euseb. Pr. ev. VII 13 καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς τάδε γράφει πρὸς λέξιν: Τὰς δυστροπίας — διαιτῶντος.

σθαι, καὶ οἱ ἀστέρες οὐρανῷ — ζῷα γὰρ καὶ τούτους νοερὰ δι᾽ ὅλων φασὶν οἱ φιλοσοφήσαντες —, ⟨ὧν⟩ οἱ μὲν πλάνητες ἐξ ἑαυτῶν, οἱ δ᾽ ἀπλανεῖς τῇ τοῦ παντὸς συμπεριαγόμενοι φορᾷ τόπους ἐναλλάττειν δοκοῦσι.

13 τὰ δὲ ἀφαντάστῳ φύσει διοικούμενα, ἅπερ ἰδίως λέγεται φυτά, μεταβατικῆς κινήσεως ἀμέτοχα. (4.) διττὰ δὲ ἔν τε γῇ καὶ ἀέρι γένη ὁ

14 ποιῶν ἐποίει. ἀέρι μὲν τὰ πτηνὰ καὶ αἰσθητὰ καὶ δυνάμεις ἄλλας αἰσθήσει οὐδαμῇ οὐδαμῶς καταλαμβανομένας — ψυχῶν ὁ θίασος οὗτος ἀσωμάτων ἐστὶ διακεκοσμημένων οὐ ταῖς αὐταῖς ἐν τάξεσι· τὰς μὲν γὰρ εἰσκρίνεσθαι λόγος ἔχει σώμασι θνητοῖς καὶ κατά τινας ὡρισμένας περιόδους ἀπαλλάττεσθαι πάλιν, τὰς δὲ θειοτέρας κατασκευῆς λαχούσας ἅπαντος ἀλογεῖν τοῦ γῆς χωρίου, ἀνωτάτω δ᾽ εἶναι πρὸς αὐτῷ τῷ | αἰθέρι τὰς καθαρωτάτας, ἃς οἱ μὲν παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες p. 332 ἥρωας καλοῦσι, Μωυσῆς δὲ ὀνόματι εὐθυβόλῳ χρώμενος ἀγγέλους προσαγορεύει, πρεσβευομένας καὶ διαγγελλούσας τά τε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθὰ καὶ τῷ βασιλεῖ ὧν εἰσιν οἱ ὑπήκοοι χρεῖοι —, γῇ δὲ ζῷά τε χερσαῖα καὶ φυτά, δύο πάλιν, προσένειμε, τὴν αὐτὴν

15 μητέρα τε βουληθεὶς εἶναι καὶ τροφόν· καθάπερ γὰρ γυναικὶ καὶ παντὶ τῷ θήλει πηγαὶ πρὸς τῷ μέλλειν ἀποκυΐσκειν ἀναχέονται γάλακτος, ἵνα τοῖς γεννωμένοις ἄρδωσι τὰς ἀναγκαίας καὶ ἁρμοττούσας τροφάς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ χερσαίων ζῴων μητρὶ γῇ πάσας φυτῶν προσένειμεν ἰδέας, ἵνα συγγενέσι καὶ μὴ ὀθνείοις τροφαῖς τὰ γεννώμενα χρή-

1 καὶ οἱ ἀστέρες Mang.: τοὺς ἀστέρας ἐν codd., τοὺς ἀστέρας δὲ ἐν E, καὶ τῶν ἀστέρων ἐν Turn. 1—5 ζῷα — ἀμέτοχα om. E 1 γὰρ] δὲ M τούτους] ταῦτα G 2 ὧν addidi πλανῆται U ἑαυτῶν ⟨κινούμενοι⟩ conicio 5 δὲ E: om. codd. γῇ καὶ ὕδατι καὶ E 6 μὲν] μὲν ⟨γὰρ⟩ conicio καὶ post πτηνὰ om. Turn. καὶ αἰσθητὰ om. E 8 οὐ ταῖς Turn.: οὔσαις codd. E τάξεσιν U 11 τῆς γῆς E πρὸς] καὶ M 13 καλεῖν M post καλοῦσι add. καὶ δαίμονας E εὐθυβόλω χρώμενος ὀνόματι E 14 διαγγελούσας MGU παρὰ] περὶ M 15 ὧν] ὦ L οἱ ὑπήκοοι Ma: ὑπήκοοι ceteri 16 τε] τε καὶ M δύο ⟨γένη⟩ conicio 17 μητέρα τε scripsi: τε μητέρα codd. γὰρ GH: καὶ MUF 18 πρὸς] ἀπὸ M πρὸ τοῦ μέλλειν conicio τῷ codd.: τὸ Turn. ἀναχέονται scripsi: ἀποχέονται codd. 20 καὶ post χερσαίων add. M 21 ὀθνείαις GF

14. 15 cf. ad p. 45,2 16—137,1 sic partim amplificavit partim contraxit E II p. 605, 26 Mang.: ὕδατι δὲ ζῷα πλωτὰ καὶ ζῳόφυτα, τῇ γῇ δ᾽ αὖ ζῷά τε χερσαῖα καὶ φυτά, καὶ τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα, pergit usque ad p. 137,17 γεγονότων (II 606,9 M)

σηται. καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν 16
ἐν τοῖς βαθυγειοτάτοις γῆς μέρεσι πήξας, ζῴων δὲ τῶν ἀλόγων τὰς
κεφαλὰς ἀνελκύσας ἀπὸ γῆς ἐπὶ προμήκους αὐχένος ἄκρας ἡρμόζετο τῷ
αὐχένι ὥσπερ ἐπίβασιν τοὺς ἐμπροσθίους πόδας θείς. ἐξαιρέτου δὲ τῆς 17
κατασκευῆς ἔλαχεν ἄνθρωπος· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τὰς ὄψεις περιήγαγε
κάτω κάμψας, διὸ νένευκε πρὸς χέρσον, ἀνθρώπου δὲ ἔμπαλιν ἀνώρθωσεν,
ἵνα τὸν οὐρανὸν καταθεᾶται, φυτὸν οὐκ ἐπίγειον ἀλλ' οὐράνιον, ὡς ὁ
παλαιὸς λόγος, ὑπάρχων. (5.) ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῆς αἰθερίου 18
φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μοῖραν εἰπόντες εἶναι συγγένειαν ἀνθρώπῳ
πρὸς αἰθέρα συνῆψαν. ὁ δὲ μέγας Μωυσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς
λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὡμοίωσεν, ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θείου καὶ
ἀοράτου πνεύματος ἐκείνου δόκιμον εἶναι νόμισμα σημειωθὲν καὶ τυπω-
θὲν σφραγῖδι θεοῦ, ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστιν ὁ ἀΐδιος λόγος· „ἐνέπνευσε" 19
γάρ φησιν „ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς" (Gen. 2, 7),
ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸν ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίσθαι· διὸ καὶ
λέγεται κατ' εἰκόνα θεοῦ τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι (Gen. 1, 27), οὐ
μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων. ἀκόλουθον οὖν ἦν τῆς ἀνθρώ- 20
που ψυχῆς κατὰ τὸν ἀρχέτυπον τοῦ αἰτίου λόγον ἀπεικονισθείσης

1 κατωκάρα] κατω, tum spat. 4 litt. M ἀπειργάζετο R: ἀνειργάζετο codd., εἰργάσατο E 1. 2 αὐτῶν τοῖς βαθέσι τοῖς τῆς γῆς E γῆς om. L 3 αὐχένας M 6 κύψας E δ' U 7 οὐρανὸν] ἄνον M ὁ om. E 8 ὑπάρχων om. E 9 τοῦ ἀνθρώπου Eus 10 ἀνῆψαν H δὲ δὴ E Μωσῆς Eus 11 ὡμοίωσεν Eus: ὁμοίως ὠνόμασεν codd. E 12 ἀκηράτου coni. Mang. πνεύματος Eus: θεοῦ codd. E, om. v ἐκείνου MG[1]UFH (postea del. H) Eus: εἰκόνα G[2] Turn., ἐκείνου εἰκόνα E 12. 13 δόκιμον — χαρακτὴρ om. F 12 νόμισμα Eus: νομίσας codd. E σημειωθὲν Eus: ἧς εἴωθε GUE, εἴωθε M, οὐσιωθεῖσαν H 12. 13 τυπωθὲν MGUE Eus: τυπωθεῖσαν H 13 σφραγῖδι UFH[2] Eus: σφραγῖδα MG(H[1])E alterum ὁ GUF Eus E: om. MH 14 φησίν om. M post ζωῆς add. καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν Eus 15 ἐμπνέοντα coni. Mang. ἀπεικονίζεσθαι Eus codd. nonnulli E, ἀπεικάζεσθαι Eus codd. OG alii διὸ (pro διὸ spatium in U) καὶ τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα φασὶ θεοῦ γεγενῆσθαι UE 16 γενέσθαι Eus, γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον Eus codd. OG alii 17 τῶν γεγονότων τινὸς Eus codd. OG alii ἦν Eus: om. codd. 18 λόγου M(G[1])

1 R fol. 91r τοῦ αὐτοῦ: καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο: τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις κατακέφαλα. 8—138,2 Euseb. Pr. Ev. VII 18 καὶ ταῦτα δὲ πάλιν ὁ Ἑβραῖος ἑρμηνεύει Φίλων ταῖς ἐκτεθείσαις αὐτοῦ φωναῖς ἔτι καὶ τάδε ἐπιλέγων: Ἀλλ' οἱ μὲν — ἀνατεῖναι.

καὶ τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν πρὸς τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μοῖραν, οὐρανόν,
τὰς ὄψεις ἀνατεῖναι, ἵνα τῷ φανερῷ τὸ ἀφανὲς ἐκδήλως καταλαμβάνηται.
21 ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πρὸς τὸ ὂν διανοίας ὁλκὴν ἀμήχανον ἦν ἰδεῖν ὅτι μὴ
τοὺς ἀχθέντας πρὸς αὐτοῦ μόνους — ὃ γὰρ πέπονθεν ἕκαστος, αὐτὸς
ἐξαιρέτως οἶδεν —, εἴδωλον ἐναργὲς | ἀειδοῦς ὄμματος τὰ τοῦ σώματος p. 333 M.
22 ποιεῖ δυνάμενα πρὸς αἰθέρα ἀπονεύειν. ὁπότε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς
παγέντες ὕλης ὀφθαλμοὶ τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὡς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου
πρὸς τὸν μακρὰν οὕτως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν καὶ ψαύειν τῶν
περάτων αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρὴ νομίσαι τὸν πάντῃ δρόμον τῶν ψυχῆς
ὀμμάτων; ἅπερ ὑπὸ πολλοῦ τοῦ τὸ ὂν κατιδεῖν τηλαυγῶς ἱμέρου πτερωθέντα
οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα τείνεται, παραμειψάμενα δὲ
23 καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τοὺς ὅρους ἐπείγεται πρὸς τὸν ἀγένητον. (6.) διὰ
τοῦτο ἐν τοῖς χρησμοῖς οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἄπληστοι διατελοῦντες
ἀνακεκλῆσθαι λέγονται· πρὸς γὰρ τὸ θεῖον ἄνω καλεῖσθαι θέμις τοὺς
24 ὑπ' αὐτοῦ καταπνευσθέντας. δεινὸν γάρ, εἰ τυφῶσι μὲν καὶ ἁρπυίαις
αὐτόπρεμνα δένδρα πρὸς ἀέρα ἀνασπᾶται καὶ μυριάγωγα σκάφη βρίθοντα
φόρτῳ καθάπερ τινὰ τῶν κουφοτάτων ἐκ μέσων τῶν πελαγῶν ἀναρπάζεται
καὶ λίμναι καὶ ποταμοὶ μετάρσιοι φέρονται, τοὺς γῆς κόλπους
ἐκλιπόντος τοῦ ῥεύματος, ὅπερ ἀνιμήσαντο αἱ τῶν ἀνέμων κραταιόταται
καὶ πολυπλοκώταται δῖναι, τῇ δὲ τοῦ θείου πνεύματος καὶ πάντα δυνατοῦ
καὶ τὰ κάτω νικῶντος φύσει κοῦφον ὁ νοῦς ὢν οὐκ ἐπελαφρίζεται
καὶ πρὸς μήκιστον ὕψος ἐξαίρεται, καὶ μάλιστα ὁ τοῦ φιλοσοφήσαντος
25 ἀνόθως. οὗτος γὰρ κάτω μὲν οὐ βρίθει πρὸς τὰ σώματος καὶ γῆς φίλα

1 πρὸς] καὶ M τὸν οὐρανὸν Eus codd. nonnulli 2 ἀνερεῖσαι Eus codd. OG alii, ἀνέτεινεν E ἐκδήλως MUE: εὐδήλως GFH, ἀδήλως L καταλαμβάνεται G¹U 4 αὐτὸν UE 5 εἶδεν L ἐναργὲς εἴδωλον M 6 ποιεῖ om. L ἀπορεύειν M, ἀνανεύειν conicio 7 ὕλης παγέντες H 8 οὕτως] ὄντως LE 9 πάντῃ om. E τῆς ψυχῆς UE ψυχῶν H 10 τὸ ἓν U 11 πρὸς] ἀπὸ M τείνεται, ἀλλὰ κάτω που λιπὼν παντὸς E παραπεμψάμενα GH 12 ἀγένητον GFb: ἀγέννητον MUHar 14 πρὸς] ἀπὸ M τὸ corr. ex τὸν M 15 δεινὸν γὰρ εἰ H: τούτοις γὰρ M, τούτους γὰρ GUF, ἄτοπον γὰρ εἰ conicio ἁρπυίαις GH: ἁρπυίαι ὡς M, ἁρπυίαις ὡς UF 16 πρὸς] ἀπὸ M ἀέρ M 16 ἀνασπᾶται H: ἀνασπᾶσθαι MGUF 19 ἐκλείποντος GU, ἐκλείποντος κόλπους transpos. U 19. 20 κραταιότατοι καὶ πολυπλοκώτατοι M 20 τῇ] τῆς U 21 τὰ H²: om. ceteri κάτω νικῶντος H: κατωκηκότος MGUF νικᾶν conicio κοῦφον codd.: κοῦφος Turn. ὢν H: ὂν MGUF 22 ἐξαίρεται ὕψος F 23 οὐ om. G

1—12 habet E p. 607,33—608,2 M: τῷ τοι καὶ τὸ σῶμα — ἀγένητον.

ταλαντεύων, ὧν διάζευξιν καὶ ἀλλοτρίωσιν ἀεὶ διεπόνησεν, ἄνω δὲ φέρε-
ται τῶν μεταρσίων καὶ ἱεροπρεπεστάτων καὶ εὐδαιμόνων φύσεων ἀκορέ-
στως ἐρασθείς. τοιγαροῦν Μωυσῆς ὁ ταμίας καὶ φύλαξ τῶν τοῦ ὄντος 26
ὀργίων ἀνακεκλήσεται· λέγεται γὰρ ἐν Λευιτικῇ βίβλῳ „ἀνεκάλεσε
Μωυσῆν“ (Lev. 1, 1). ἀνακεκλήσεται δὲ καὶ ὁ τῶν δευτερείων ἀξιω-
θεὶς Βεσελεήλ· καὶ γὰρ τοῦτον ἀνακαλεῖ ὁ θεὸς πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν
κατασκευήν τε καὶ ἐπιμέλειαν ἔργων (Exod. 31,2 sqq.). ἀλλ' ὁ μὲν τὰ 27
δευτερεῖα τῆς ἀνακλήσεως, Μωυσῆς δὲ ὁ πάνσοφος οἴσεται τὰ πρωτεῖα·
ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὰς σκιὰς πλάττει καθάπερ οἱ ζωγραφοῦντες οἷς οὐ
θέμις οὐδὲν ἔμψυχον δημιουργῆσαι — Βεσελεὴλ γὰρ ἐν σκιαῖς ποιῶν
ἑρμηνεύεται —, Μωυσῆς δὲ οὐ σκιὰς ἀλλὰ τὰς ἀρχετύπους φύσεις αὐτὰς
τῶν πραγμάτων ἔλαχεν ἀνατυποῦν. ἄλλως τε καὶ τὸ αἴτιον οἷς μὲν
τηλαυγέστερον καὶ ἀριδηλότερον ὡς ἂν ἐν ἡλίῳ καθαρῷ, οἷς δὲ ἀμυδρό-
τερον ὡς ἂν ἐν σκιᾷ τὰ οἰκεῖα εἴωθεν ἐπιδείκνυσθαι.
p. 334 M. (7.) | Διεξεληλυθότες οὖν περὶ τῶν ὁλοσχερεστέρων ἐν κόσμῳ 28
φυτῶν ἴδωμεν ὃν τρόπον καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ βραχεῖ κόσμῳ,
δένδρα ὁ πάνσοφος ἐδημιούργει θεός. αὐτίκα τοίνυν ὥσπερ βαθύγειον
χωρίον σῶμα τὸ ἡμέτερον λαβὼν δεξαμενὰς αὐτῷ τὰς αἰσθήσεις ἀπειρ-
γάζετο· κἄπειθ' οἷα φυτὸν ἥμερον καὶ ὠφελιμώτατον ἑκάστην αὐτῶν 29
ἐνετίθει, ἀκοὴν μὲν εἰς οὖς, ὄψιν δ' εἰς ὄμματα καὶ εἰς μυκτῆρας
ὄσφρησιν καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὰ οἰκεῖα καὶ συγγενῆ χωρία. μαρτυρεῖ δέ
μου τῷ λόγῳ ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ ἐν ὕμνοις λέγων ὧδε· „ὁ φυτεύων οὖς
οὐκ ἀκούει; ὁ πλάσσων ὀφθαλμοὺς οὐκ ἐπιβλέψει“ (Psalm. 93, 9); καὶ 30
τὰς διηκούσας μέντοι μέχρι σκελῶν τε καὶ χειρῶν καὶ τῶν ἄλλων
τοῦ σώματος μερῶν, ὅσα ἐντός τε καὶ ἐκτός, δυνάμεις ἁπάσας εὐγενῆ
μοσχεύματα εἶναι συμβέβηκε. τὰ δὲ ἀμείνω καὶ τελειότερα τῷ μεσαι- 31
τάτῳ καὶ καρποφορεῖν δυναμένῳ διαφερόντως ἡγεμονικῷ προσερρίζου·
ταῦτα δέ εἰσι νόησις, κατάληψις, εὐστοχία, μελέται, μνῆμαι, ἕξεις, δια-

5 ἀνακεκλήσεται MG[2]H[2]: ἀνακλήσεται G[1]H[1]UF 10 οὐδὲ U σκηναῖς UHL[1]
11 δὲ om. M 16 τῷ βραχεῖ κόσμῳ τῷ ἀνθρώπῳ M 18. 19 ἀπειργάζετο E:
ὑπειργάζετο codd. 20 τὸ οὖς H 23 ὀφθαλμὸν br ἐπιβλέπει E
τοι
24 διοικούσας UE μέχρι σκελῶν M post ἄλλων add. τῶν MGUH
25 ἐκτός τε καὶ ἐντὸς G 26 συμβέβηκεν M 27 ἡγεμονικῷ H: ἡγεμόνι
MGUFE προσερίζου UE 28 μελέται MGUFE: μελέτη H
28. 140,1 ἕξεις, διαθέσεις E: ἕξις, διάθεσις codd.

15—140,11 habet E p. 608,3—36 M: διεξελθόντες οὖν περὶ — δυσθεράπευτος ἡ ἀλήθεια.

θέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι. βεβαιότης ἐπιστημῶν. τῶν ἀρετῆς
ἁπάσης θεωρημάτων ἄληστος ἀνάληψις. τούτων οὐδὲν οὐδεὶς θνητὸς
ἱκανὸς φυτουργῆσαι, πάντων δὲ ἀθρόων εἷς ὁ ἀγένητος τεχνίτης, οὐ
πεποιηκὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἀεὶ καθ' ἕκαστον τῶν γεννωμένων
τὰ φυτὰ ταῦτα.
32 (8.) Τοῖς εἰρημένοις ἐστὶν ἀκόλουθος καὶ ἡ τοῦ παραδείσου
φυτουργία· λέγεται γάρ· „ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ
ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν" (Gen. 2,8). τὸ
μὲν οὖν ἀμπέλους καὶ ἐλαιῶν ἢ μηλεῶν ἢ ῥοιῶν ἢ τῶν παραπλησίων
33 δένδρα οἴεσθαι * * * πολλὴ καὶ δυσθεράπευτος εὐήθεια. τίνος γὰρ
ἕνεκα, εἴποι τις ἄν; ἵνα ἐνδιαιτήσεις εὐαγώγους ἔχῃ; ὁ γὰρ κόσμος
ἅπας αὐταρκέστατον ἐνδιαίτημα ἂν νομισθείη θεῷ τῷ πανηγεμόνι; ἢ
οὐχὶ μυρίων καὶ ἄλλων δόξαι ἂν ὑστερίζειν, ὡς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ
μεγάλου βασιλέως ἀξιόχρεων ὑποληφθῆναι; χωρὶς τοῦ μηδὲ εὐαγὲς
εἶναι οἴεσθαι τὸ αἴτιον ἐν τῷ αἰτιατῷ περιέχεσθαι [τῷ] μηδὲ τὰ δένδρα
34 τοὺς ἐτησίους δήπου φέρειν καρπούς. πρὸς τὴν τίνος οὖν ἀπόλαυσίν
τε καὶ χρῆσιν καρποφορήσει ὁ παράδεισος; ἀνθρώπου μὲν οὐδενός·
οὐδεὶς γὰρ εἰσάγεται τὸ παράπαν τὸν παράδεισον οἰκῶν, ἐπεὶ καὶ τὸν
πρῶτον διαπλασθέντα ἐκ γῆς μεταναστῆναί φησιν ἐνθένδε, ὄνομα Ἀδάμ.
35 καὶ μὴν ὅ γε θεὸς ὥσπερ τῶν ἄλλων καὶ τροφῆς ἀνεπιδεής ἐστιν·
ἀνάγκη γὰρ τὸν τροφῇ χρώμενον δεῖσθαι μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ
ὄργανα εὐτρεπίσθαι, δι' ὧν καὶ τὴν εἰσιοῦσαν παραδέξεται καὶ τὴν
ἐκμασηθεῖσαν θύραζε ἀποπέμψει. | ταῦτα δὲ μακαριότητος καὶ εὐδαι- p. 335 M.
μονίας τῆς περὶ τὸ αἴτιον ἀπᾴδει, τῶν ἀνθρωπόμορφον, ἔτι δὲ καὶ
ἀνθρωποπαθὲς αὐτὸ εἰσαγόντων ἐπ' εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος καθαιρέσει
36 μεγάλων ἀρετῶν, ἐκθεσμότατα ὄντα εὑρήματα. (9.) ἰτέον οὖν ἐπ'
ἀλληγορίαν τὴν ὁρατικοῖς φίλην ἀνδράσι· καὶ γὰρ οἱ χρησμοὶ τὰς εἰς

---

2 θνητὸς om. UE 3 post ἱκανὸς add. ἐντὸς E ἀθρόον E ἀγέννητος UH τεχνήτης M 4 ἀεὶ om. H 6 ἀκόλουθος corr. ex ἀκόλουθον M 7 ἐν Ἐδὲμ παράδεισον M ἐν Ἐδὲμ om. F 8 ἔπλασεν] ἐποίησεν U 10 ὑπὸ θεοῦ πεφυτεῦσθαι suppleo ἡ εὐήθεια GH[2], ἡ ἀλήθεια E 11 εὐαγωγοῦ G ὁ γὰρ UF (interrogationis signum post πανηγεμόνι posui): οὐ γὰρ GUH 12 ἂν om. H 13 δόξαιεν ὑστερίζειν F 14 ἀξιόχρεω MFH[1] χωρὶς scripsi: χωρίον codd. τοῦ MGUF: τῶ H 15 ἐν τῶ αἰτιατῶ M: ἐν τῶ GUFH, ἕν τῳ Turn. τῷ seclusi 18. 19 τὸ πρῶτον MGF: πρῶτον UH 22 εὐτρεπίσθαι MU: ηὐτρεπίσθαι GFH παραδέξηται G 24 ἐπάδει M τῶν] τὸν G 25 αὐτὸν M 26 εὑρέματα H ἰτέον UH (ras. ante τ in H): εἴτε MGF 27 φίλοις M

αὐτὴν ἡμῖν ἀφορμὰς ἐναργέστατα προτείνουσι· λέγουσι γὰρ ἐν τῷ παραδείσῳ φυτὰ εἶναι μηδὲν ἐοικότα τοῖς παρ᾽ ἡμῖν, ἀλλὰ ζωῆς, ἀθανασίας, εἰδήσεως, καταλήψεως, συνέσεως, καλοῦ καὶ πονηροῦ φαντασίας. ταῦτα δὲ χέρσου μὲν οὐκ ἂν εἴη, λογικῆς δὲ ψυχῆς ἀναγκαίως φυτά, 37 ⟨ἧς⟩ ἡ μὲν πρὸς ἀρετὴν ὁδὸς αὕτη ζωὴν καὶ ἀθανασίαν ἔχουσα τὸ τέλος, ἡ δὲ πρὸς κακίαν φυγήν τε τούτων καὶ θάνατον. τὸν οὖν φιλόδωρον θεὸν ὑποληπτέον ἐν τῇ ψυχῇ καθάπερ παράδεισον ἀρετῶν καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὰς πράξεων ἐμφυτεύειν πρὸς τελείαν εὐδαιμονίαν αὐτὴν ἄγοντα. διὰ 38 τοῦτο καὶ τόπον οἰκειότατον προσένειμε τῷ παραδείσῳ καλούμενον Ἐδέμ — ἑρμηνεύεται δὲ τρυφή —, σύμβολον ψυχῆς τῆς ἄρτια βλεπούσης, ἀρεταῖς ἐγχορευούσης καὶ ὑπὸ πλήθους καὶ μεγέθους χαρᾶς ἀνασκιρτώσης, ἀπόλαυσμα ἓν ἀντὶ μυρίων τῶν παρὰ ἀνθρώποις ἡδίστων προτεθειμένης τὴν τοῦ μόνου θεραπείαν σοφοῦ. τούτου τοῦ γανώματος 39 ἀκράτου τις σπάσας, ὁ τοῦ Μωυσέως δὴ θιασώτης, ὃς οὐχὶ τῶν ἠμελημένων ἦν, ἐν ὑμνῳδίαις ἀνεφθέγξατο πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν φάσκων „κατατρύφησον τοῦ κυρίου“ (Psalm. 36,4), παρακεκινημένος πρὸς τὸν οὐράνιον καὶ θεῖον ἔρωτα τῇ φωνῇ, τὰς μὲν ⟨ἐν⟩ τοῖς λεγομένοις καὶ φαινομένοις ἀνθρωπίνοις ἀγαθοῖς χλιδὰς καὶ θρύψεις ἀλήκτους δυσχεράνας, ὅλον δὲ τὸν νοῦν ὑπὸ θείας κατοχῆς συναρπασθεὶς οἴστρῳ καὶ ἐνευφραινόμενος μόνῳ θεῷ. (10.) καὶ τὸ πρὸς ἀνατολαῖς μέντοι τὸν 40 παράδεισον εἶναι (Gen. 2, 8) δεῖγμα τοῦ λεχθέντος ἐστί· σκοταῖον μὲν γὰρ καὶ δυόμενον καὶ νυκτιφόρον ἀφροσύνη, λαμπρότατον δὲ καὶ περιαυγέστατον καὶ ἀνατέλλον ὡς ἀληθῶς φρόνησις. καὶ καθάπερ ἀνίσχων ἥλιος ὅλον τὸν οὐρανοῦ κύκλον φέγγους ἀναπληροῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον αἱ ἀρετῆς ἀκτῖνες ἀναλάμψασαι τὸ διανοίας χωρίον ὅλον μεστὸν αὐγῆς καθαρᾶς ἀπεργάζονται. τὰ μὲν οὖν ἀνθρώπου κτήματα φρουροὺς ἔχει 41 καὶ φύλακας ἀγριωτάτους θῆρας εἰς τὴν τῶν ἐπιόντων καὶ κατατρεχόν-

---

1 αὐτὴν] αὐτὸν L 3 εἰδήσει G συνέσεως H: συνθέσεως MGUF 5 ἧς addidi αὕτη MF: αὐτῇ G, αὐτὴ U, αὐτῆς H 7 καὶ om. M 10 ἄρτι F 11. 12 ἀνασκιρτούσης M 12 ἥδιστον conicio 14 Μωυσέως U: Μωυσέος MGFH, Μωσέως Turn. δὴ U: δὲ MGH, δὲ οὗτος F 16 παρακεκινημένος H: παρακεκινημένως MGUF 17 θεῖον καὶ οὐράνιον F ἐν add. Mang. 18 ἀνθρωπίνης ἀγαθῆς MG ἀλήκτους scripsi: ἀλύκτους U, ἀλέκτως GF, καὶ ἀλέκτως M, om. H 18. 19 δυσχεράνας H[2]: δυσχεράναντος ceteri 19 θείας FH: θείου MGU κατοκωχῆς coni. Cohn συναρπασθεὶς H[2]: συναρπασθέντα ceteri οἴστρων conicio 20 ἐνευφραινόμενος H: ἐνευφραινομένου MGUF μόνου μόνω M 21 σκοπταῖον G 22 νυκτηφόρον H 22. 23 πυριαυγέστατον H 23 ἀνατέλλουσα M 24 ἥλιος GH: ὅλος MUF οὐρανὸν M κύκλον om. M 25 διανοίαις FL[2] ὅλον χωρίον H

των ἄμυνάν, τὰ δὲ τοῦ θεοῦ κτήματα λογικὰς φύσεις· „ἔθετο“ γάρ
φησιν „ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν“, ὃ ἐπὶ λογικῶν μόνων τῶν
42 ἀρετῶν ἐστιν. αἱ οὖν ἀσκήσεις τε καὶ χρήσεις ἐξαίρετον γέρας παρὰ
τὰς τῶν ἄλλων ψυχὰς τουτὶ παρὰ τοῦ θεοῦ ἔλαβον· διὸ καὶ ἐμφαντικώ-
τατα εἴρηται. ὅτι τὸν ἐν ἡμῖν πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπον, | τουτέστι τὸν p. 336 M.
νοῦν, ἔθηκεν ἐν ἱερωτάτοις καλοκἀγαθίας βλαστήμασι καὶ φυτοῖς, ἐπεὶ
[δὲ] τῶν διανοίας ἀμετόχων ἱκανὸν οὐδὲν ἀρετὰς γεωργῆσαι, ὧν τὸ
43 παράπαν λαμβάνειν οὐ πέφυκε κατάληψιν. (11.) οὐκ ἔστι δ' οὖν
ἀπορητέον, τί δήποτε εἰς μὲν τὴν κιβωτόν, ἣν ἐν τῷ μεγίστῳ κατα-
κλυσμῷ κατασκευασθῆναι συνέβη, πᾶσαι τῶν θηρίων αἱ ἰδέαι εἰσάγον-
ται, εἰς δὲ τὸν παράδεισον οὐδεμία· ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς σύμβολον ἦν
σώματος, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης κεχώρηκε τὰς παθῶν καὶ κακιῶν ἀτιθάσους
κἀξηγριωμένας κῆρας, ὁ δὲ παράδεισος ἀρετῶν· ἀρεταὶ δὲ οὐδὲν ἀνήμερον
44 ἢ συνόλως ἄλογον παραδέχονται. παρατετηρημένως δὲ οὐ τὸν κατὰ
τὴν εἰκόνα τυπωθέντα ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν πεπλασμένον εἰσαχθῆναί
φησιν εἰς τὸν παράδεισον· ὁ μὲν γὰρ τῷ κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ χαρα-
χθεὶς πνεύματι οὐδὲν διαφέρει τοῦ τὴν ἀθάνατον ζωὴν καρποφοροῦντος.
ὡς ἔμοιγε φαίνεται, δένδρου — ἄμφω γὰρ ἄφθαρτα καὶ μοίρας τῆς μεσαι-
τάτης καὶ ἡγεμονικωτάτης ἠξίωται· λέγεται γὰρ ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς
ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου (Gen. 2, 9) —, ὁ δὲ τοῦ πολυμιγοῦς
καὶ γεωδεστέρου σώματος, ἀπλάστου καὶ ἁπλῆς φύσεως ἀμέτοχος, ἧς ὁ
ἀσκητὴς ἐπίσταται τὸν οἶκον καὶ τὰς αὐλὰς [τοῦ κυρίου] οἰκεῖν μόνος —
Ἰακὼβ γὰρ „ἄπλαστος οἰκῶν οἰκίαν“ εἰσάγεται (Gen. 25, 27) —,
πολυτρόπῳ δὲ καὶ ἐκ παντοίων συνηρημένῃ καὶ πεπλασμένῃ διαθέσει
45 χρώμενος. τιθέναι οὖν ἐν τῷ παραδείσῳ, τῷ παντὶ κόσμῳ, ῥιζωθέντα
εἰκὸς ἦν τὸν μέσον νοῦν, ὁλκοῖς πρὸς τἀναντία κεχρημένον δυνάμεσιν

2. 3 ὅ ἐστιν, ἐπὶ τῶν λογικῶν μόνον ἀρετῶν coni. Mang., ὃ ἐπὶ λογικῶν μόνων [τῶν ἀρετῶν] ἔστιν ⟨ἀκούειν⟩ Cohn 3 αἱ γοῦν ἀρετῆς δεκτικαὶ φύσεις conicio 4 ἄλλων] ἀλόγων coni. Mang. 5 τὸν μὲν ἐν G 6 ἱερωτάτῳ M ἐπεὶ Cohn: ἐπὶ codd. 7 δὲ secl. Cohn ἀμετόχων Turn.: μετοχῶν MG, μετόχων UFH οὐδὲ M ἀρετὰς γεωργῆσαι scripsi: ἀρετῆς (ἄρα τις HL[1]) ἐγεώργησεν codd., ἱκανὸς ἄρα οὐδείς τι γεωργῆσαι Mang. 9 εἰς μὲν τὴν H: ὡς μεγίστην MGUF 12 κεχώρηκεν M ἀτιθάσους G: ἀτιθάσσους MUFH 13 οὐδὲ M 14 περιδέχονται M δ' G τὸν om. F[1] 15 πεπλανημένον L 16 φασιν M τῷ MUH[1]: om. GH[2], secl. Cohn 17 πνεύματι H: σώματι MGUF, secl. Cohn οὐδὲ U 18 φαίνεσθαι U 20 δὲ ⟨πλαστὸς⟩ coni. Cohn 21 ἀμέτοχος om. G ἧς] ἣν F, ἦν L[2] 22 οἰκεῖον MGF τοῦ κυρίου seclusi 24 ὁ ante πολυτρόπῳ add. H[2] δὲ codd.: τε Turn., δὲ vid. del. aut lin. 21 scrib. σώματος ⟨πλαστὸς⟩ πεπλανημένῃ U 25 τεθῆναι conicio παντὸς κόσμου μέσῳ conicio 62 μέσον] μὲν σὸν G[1]F ὁλκοῖς scripsi: ὁλκαῖς codd. πρὸς] καὶ M

ἐπὶ τὴν διάκρισίν τε αὐτῶν ἀνακληθέντα, ἵνα, πρὸς αἵρεσιν καὶ φυγὴν
ὁρμήσας, εἰ μὲν τὰ ἀμείνω δεξιώσαιτο, ἀθανασίας καὶ εὐκλείας ἀπό-
ναιτο, εἰ δ' αὖ τὰ χείρω, ψεκτὸν θάνατον εὕρηται. (12.) τοιαῦτα 46
μὲν δὴ δένδρα ὁ μόνος σοφὸς ἐν ψυχαῖς λογικαῖς ἐρρίζου. Μωυσῆς δὲ
οἰκτιζόμενος τοὺς μετανάστας ἐκ τοῦ τῶν ἀρετῶν παραδείσου γεγονότας
καὶ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ θεοῦ κράτος αὐτοῦ καὶ τὰς ἵλεως καὶ ἡμέρους
δυνάμεις εὔχεται, ὅθεν ὁ γήινος νοῦς Ἀδὰμ πεφυγάδευται, κεῖθι τοὺς
ὁρατικοὺς ἐμφυτευθῆναι· λέγει γάρ· „εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς 47
ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριόν σου ὃ κατειργάσω, κύριε,
ἁγίασμα, κύριε, ὃ ἡτοίμασαν αἱ χεῖρές σου· κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ
p. 337 M. ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι“ (Exod. 15,17. 18). | οὐκοῦν σαφέστατα εἰ καί τις 48
ἄλλος ἔμαθεν, ὅτι τὰ σπέρματα καὶ τὰς ῥίζας ἁπάντων καθεὶς ὁ θεὸς
αἴτιός ἐστι τοῦ τὸ μέγιστον ἀναβλαστῆσαι φυτόν, τόνδε τὸν κόσμον, ὃν
καὶ νῦν ἔοικεν αἰνίττεσθαι δι' αὐτοῦ τοῦ λεχθέντος ᾄσματος „ὄρος“
αὐτὸν „κληρονομίας“ εἰπών· ἐπειδὴ τοῦ πεποιηκότος οἰκειότατον τὸ
γενόμενον κτῆμα καὶ κλῆρος. εὔχεται οὖν ἡμᾶς ἐν τούτῳ φυτευθῆναι, 49
οὐχ ἵνα ἄλογοι καὶ ἀφηνιασταὶ γενώμεθα τὰς φύσεις, ἀλλ' ἵνα ἑπόμενοι
τῇ τοῦ τελειοτάτου διοικήσει τὴν κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν
αὐτοῦ διέξοδον ἀπομιμούμενοι σώφρονι καὶ ἀπταίστῳ βίῳ χρώμεθα·
τὸ γὰρ ἀκολουθίᾳ φύσεως ἰσχῦσαι ζῆν εὐδαιμονίας τέλος εἶπον οἱ
πρῶτοι. καὶ μὴν τά γε αὖθις λεγόμενα συνᾴδει τῷ προτεθέντι, τὸ τὸν 50
κόσμον εὐτρεπῆ καὶ ἕτοιμον αἰσθητὸν οἶκον εἶναι θεοῦ, τὸ κατειργάσθαι
καὶ μὴ ἀγένητον εἶναι, ὡς ᾠήθησάν τινες, τὸ „ἁγίασμα“, οἷον ἁγίων
ἀπαύγασμα, μίμημα ἀρχετύπου, ἐπεὶ τὰ αἰσθήσει καλὰ τῶν νοήσει

---

1 ἀνακληθέντα scripsi: μετακλιθῆναι MH, μετακληθῆναι GF, μεταβληθῆναι U πρὸς] καὶ M 2. 3 ἀπώνετο M, ἀπόνηται conicio 3 αὖ τὰ M: αὐτὰ UFH, αὐτὰ τὰ GL 4 ἐρίζου MU 6 καὶ] κατὰ L[1] τοῦ MGUF: τὸ H αὐτοῦ post ἡμέρους transponit Cohn prius καὶ H: om. MGUF 8 καταφύτευσον G: καταφυτεύσεις ceteri 9 εἰς ὅρους L κληρονομίας scripsi (cf. lin. 15): κληροδοσίας codd. 9 εἰς ἕτιμον (ἕτοιμον) κατοικητήριόν σου ὃ in ras. G: ἕδρασμα εἰς καθέδραν σου ceteri κυρίου MUFH 10 ὃ ἡτοίμασαν αἱ in ras. G: ἥδρασαν ceteri βασιλεύων GH[2]: βασιλεύει MUFH[1] τὸν] τῶν H[2] 10. 11 αἰώνων καὶ ἐπ' H in mg. καὶ ἐπ' αἰῶνα H: om. MGUF 11 καὶ ἔτι] ἔτι UF[1] 12 ὅτι καὶ τὰ M 13 τοῦ τὸ GH: τοῦτο MUF, καὶ τοῦ τὸ Mang. „ex Ms. Med.“ (!) 16 γινόμενον M 18 τὰ om. M 19 σωφρονικῷ καὶ F 21 τὸ scripsi: τῷ codd. 22 εὐτρεπῆ M: εὐπρεπῆ GUFH τὸ] τῷ U 23 ἀγέννητον UH post τὸ add. δὲ H[2] ⟨ὠνομάσθαι⟩ οἷον conicio 24 ἀρχετύπου H[2]: ἀρχέτυπον ceteri ἐπεὶ H: ἐπὶ MGUF τῶν codd.: καὶ v νοήσει H: οἰήσει MGUF

καλῶν εἰκόνες. τὸ ἡτοιμάσθαι ὑπὸ χειρῶν θεοῦ. τῶν κοσμοποιῶν αὐτοῦ
51 δυνάμεων. ἀλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπολάβοι τὸν ποιητὴν χρεῖον εἶναί τινος τῶν γεγονότων. τὸ ἀναγκαιότατον ἐπιφωνήσει· „βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι“· βασιλέα δὲ οὐδενὸς δεῖσθαι, τὰ δὲ ὑπήκοα
52 βασιλέως θέμις πάντα. τινὲς δὲ ἔφασαν κλῆρον εἶναι καὶ λέγεσθαι θεοῦ τὸ ἀγαθόν, οὗ τὴν χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν εὔχεσθαι νυνὶ Μωυσῆν προσγενέσθαι· εἰσαγαγών, γάρ φησιν, ἡμᾶς οἷα παῖδας ἄρτι μανθάνειν ἀρχομένους διὰ τῶν σοφίας δογμάτων καὶ θεωρημάτων καὶ μὴ ἀστοι-
53 χειώτους ἐάσας ἐν ὑψηλῷ καὶ οὐρανίῳ λόγῳ καταφύτευσον. κλῆρος γὰρ οὗτος ἑτοιμότατος καὶ προχειρότατος οἶκος, ἐπιτηδειότατον ἐνδιαίτημα, ὃ „κατειργάσω ἅγιον“· ἀγαθῶν γὰρ καὶ ἁγίων, ὦ δέσποτα, ποιητὴς ὢν τυγχάνεις, ὡς ἔμπαλιν κακῶν καὶ βεβήλων γένεσις ἡ φθαρτή. βασίλευε δὴ τὸν ἄπειρον αἰῶνα ψυχῆς τῆς ἱκέτιδος μηδὲ ἀκαρὲς ἐῶν αὐτὴν ἀνηγεμόνευτον· ἡ γὰρ ἀδιάστατος παρὰ σοὶ δουλεία τῆς μεγίστης ἀρχῆς,
54 οὐκ ἐλευθερίας μόνον ἀμείνων. (13.) πολλοῖς δὲ ἂν τάχα που ζήτησιν παράσχοι, τίνα ἔχει λόγον τὸ „εἰς ὄρος κληρονομίας σου“· κληροδοτεῖν μὲν θεὸν ἀναγκαῖον, κληρονομεῖν δὲ ἴσως οὐκ εὔλογον πάντων αὐτοῦ
55 κτημάτων ὄντων. ἀλλὰ μήποτε τοῦτο λέγεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν ἐξαίρετον οἰκειώσεως λόγον δεσποζομένων πρὸς αὐτοῦ. καθάπερ οἱ βασιλεῖς ἁπάντων μὲν ἄρχουσι τῶν ὑπηκόων, διαφερόντως δὲ τῶν οἰκετῶν, οἷς πρὸς | τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν ὑπηρέταις p. 338 M.
56 εἰώθασι χρῆσθαι. οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁπάντων ὄντες κτημάτων δεσπόται καὶ ὅσων ἐπικρατεῖν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα ἔχειν νομίζονται, ἅπερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐγχειρίσαιεν, ἀφ' ὧν καὶ τὰς ἐτησίους προσόδους ἐκλέγουσιν· εἰς ἃ πολλάκις ἀνέσεως καὶ

1 τὸ δὲ ἡτοιμάσθαι H   2 ὑπολάβοι MGFHbr: ὑπολάβῃ Ua v   3 τὸ] τὸν MUF   γεγονότων ἀναγκαίως ἐπεβόησε Μωυσῆς λέγων· κύριος βασιλεύων E τὸν αἰῶνα MGUF: τῶν αἰώνων HE   4 καὶ ante ἔτι om. UF   βασιλέα scripsi: βα^{λ}σι M, βασιλεῖ GUF, βασιλεὺς H   δεῖσθαι MGUF: δεῖται H   δὲ] δὲ δὴ v   5 κλῆρος M   λέγεται U   6 καὶ ἔλαυσιν M   9 λόγῳ] λόφῳ coni. Mang.   καταφύτευσον M: κατεφύτευσε FL^2, καταφύτευε G^{2}H^{2}L^1, κατεφύτευε G^{1}UH^1
14 ἀνηγεμόνευτον om. G   παρά σου F   15 δὲ om. F   16 ἔχει G^{2}H: ἔχοι MG^{1}UFL   κληροδοσίας MGF   17 μὲν ⟨γὰρ⟩ conicio   18 ὄντων G
20 οἷς GFH: οἳ MU   21 ἐπιμέλειαν om. F   22 καίτοι τῶν coni. Mang.
24 νομίζονται H: νομίζοντες MGUF   ἐγχειρίσαιεν H: ἐγχειρήσαιεν M, ἐγχειρῆσαι G, ἐγχειρίσαι UF   25 ἐκλόγους εἰς M

2—4 ἀλλ' ὅπως — ἔτι habet E, II p. 608,36—40 M.

εὐθυμίας ἕνεκα προσέρχονται τὸ βαρύτατον τῶν ἐν πολιτείᾳ καὶ βασιλείᾳ
φροντίδων ἄχθος ἀποτιθέμενοι· καὶ καλεῖται μέντοι ταῦτα τὰ κτήματα
αὐτοῖς βασιλικά. καὶ μὴν ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα κειμήλια 57
παρὰ τοῖς ἀρχομένοις θησαυροφυλακεῖται τῶν ἡγουμένων μᾶλλον ἢ τῶν
ἐχόντων ἐστίν, ἀλλ᾿ ὅμως ἴδιοι τῶν βασιλέων θησαυροὶ λέγονται, ἐν οἷς
οἱ ταχθέντες τῶν φόρων ἐκλογισταὶ ⟨τὰς⟩ ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους κατα-
τίθενται. μηδὲν οὖν θαυμάσῃς, εἰ καὶ τοῦ πανηγεμόνος θεοῦ τὸ ἐφ᾿ 58
ἅπασι κράτος εἰληχότος ἐξαίρετος κλῆρος εἶναι λέγεται ψυχῶν σοφῶν ὁ
θίασος, ὁ ὀξυωπέστατα ὁρῶν, ἀμέμπτῳ καὶ ἀκραιφνεῖ κεχρημένος τῷ
διανοίας ὄμματι, μύσαντι μὲν οὐδέποτε, ἀεὶ δὲ ἀναπεπταμένῳ καὶ
εὐθυτενῶς βλέποντι. (14.) οὐ διὰ τοῦτο μέντοι καὶ ἐν ᾠδῇ τῇ μείζονι 59
λέγεται· „ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσ-
βυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς
διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ·
καὶ ἐγένετο μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰσραήλ“ (Deut. 32,7—9); ἰδοὺ 60
γὰρ πάλιν μερίδα καὶ κλῆρον εἴρηκε θεοῦ τὸν ὁρατικὸν αὐτοῦ καὶ
γνήσιον θεραπευτὴν τρόπον, τοὺς δὲ γῆς παῖδας, οὓς Ἀδὰμ ὠνόμασεν
υἱούς, ἐσπάρθαι καὶ ἀνασκεδασθῆναι καὶ ἐπισυναχθῆναι, στῖφος δὲ
γενέσθαι ἡγεμόνι χρήσασθαι ὀρθῷ λόγῳ μὴ δυναμένους. τῷ γὰρ ὄντι
ἁρμονίας μὲν καὶ ἑνώσεως αἴτιον ἀρετή, διαλύσεως δὲ καὶ διαρτήσεως
ἡ ἐναντία διάθεσις. δεῖγμα μέντοι τῶν εἰρημένων ἐστὶ τὸ γινόμενον 61
ἀνὰ πᾶν ἔτος ἡμέρᾳ τῇ λεγομένῃ τοῦ ἱλασμοῦ· τότε γὰρ διείρηται
„δύο τράγους διακληροῦν, τὸν μὲν τῷ κυρίῳ, τὸν δὲ τῷ ἀποπομπαίῳ“
p. 339 M. (Lev. 16,8), | διττὸν λόγον, ὃν μὲν θεῷ, ὃν δὲ γενέσει· ὁ ἀποσεμνύνων
μὲν οὖν τὸ αἴτιον [τιμὴν] αὐτῷ προσκληρώσεται, ὁ δὲ γένεσιν φυγαδευ-

1 προέρχονται coni. Mang. 6 τὰς addidi 8 εἰληφότος MF 9 ὁ scripsi: ὅς MGUF, ὡς H 10 δ᾿ M 11 ἰθυτενῶς U οὐ διὰ MUF: καὶ διὰ GH 12. 13 τοῖς πρεσβυτέροις MU 13 ὅτι MF διεμέριζεν MGF: διεμέρισεν UH, διεμέλησεν L ἔθνη om. M 15 μερὶς ὁ λαὸς M, μερὶς καὶ λαὸς F αὐτοῦ ⟨Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ⟩ suppleo 18 διεσπάρθαι coni. Mang. ἀνασυναχθῆναι καὶ ἐπισκεδασθῆναι U μὴ post alterum καὶ add. Mang. ἐπισυνεχθῆναι M, ἐπισυγχυθῆναι coni. Cohn, μηκέτι συναχθῆναι conicio δὲ MGUF: τε H 19 γενέσθαι scripsi: ἐγγενέσθαι codd. δυνάμενον conicio 20 διαρτήσεως F: διαρτύσεως ML², διαρτίσεως U, διαστάσεως GHL¹ 22 διείρηται G¹FH: εἴρηται M, διήρηται U, δὴ εἴρηται G² 24 διττὸν] διὰ τὸν G ὁ om. UF ἀποσεμνύνων μὲν scripsi: ἀποσεμνυνόμενον MGUF, ἀποσεμνύνων H 25 τὸ] τὸν F τιμὴν seclusi αὐτῶ H² ἀποκληρώσεται M, προσκληρωθήσεται conicio γένεσιν Mang.: γενέσει codd.; fort. scribendum: ὁ ἀπονέμων μὲν οὖν τῷ αἰτίῳ τιμὴν . . . ., ὁ δὲ γενέσει.

θήσεται, τῶν μὲν ἱερωτάτων ἐλαυνόμενος χωρίων, εἰς δὲ ἄβατα καὶ
62 βέβηλα καὶ βάραθρα ἐμπίπτων. (15.) τοσαύτῃ μέντοι τῇ ⟨τοῦ⟩ θεοφιλοῦς
περιουσίᾳ χρῆται Μωυσῆς, ὥστε αὐτῷ τούτῳ μάλιστα πεπιστευκὼς
θερμοτέροις καὶ μείζοσιν ἢ κατὰ τὰς ἑτέρων ἡμῶν ἀκοὰς λόγοις τε καὶ
δόγμασιν εἴωθε χρῆσθαι· οὐ γὰρ μόνον ἄξιοῖ κληρονομεῖν θεόν, ἀλλὰ
63 καὶ αὐτόν, τὸ παραδοξότατον, κλῆρον ἑτέρων εἶναι. φυλὴν γὰρ ὅλην
πρόσφυγα καὶ ἱκέτιν αὐτοῦ λῆξιν μὲν τῆς χώρας, καθάπερ τὰς ἄλλας
ἕνδεκα, οὐκ ἠξίωσε νείμασθαι, γέρας δὲ ἐξαίρετον λαβεῖν ἱερωσύνην, οὐκ
ἐπίγειον, ἀλλ' ὀλύμπιον κτῆμα· „οὐ γὰρ ἔσται“ φησί „τῇ φυλῇ Λευὶ
μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ, ὅτι κύριος αὐτὸς κλῆρος αὐτῶν“
(Deut. 10, 9). καὶ ἐκ προσώπου μέντοι τοῦ θεοῦ διὰ τῶν χρησμῶν
ᾄδεται τὸν τρόπον τοῦτον· „ἐγὼ μερίς σου καὶ κληροδοσία“ (Num. 18,
64 20)· τῷ γὰρ ὄντι ὁ τελείως ἐκκεκαθαρμένος νοῦς καὶ πάντα τὰ γενέ-
σεως ἀπογινώσκων ἓν μόνον οἶδε καὶ γνωρίζει τὸ ἀγένητον, ᾧ προσελή-
λυθεν, ὑφ' οὗ καὶ προσείληπται. τίνι γὰρ ἔξεστιν εἰπεῖν „αὐτός μοι
μόνος ἐστὶν ὁ θεός“ ἢ τῷ μηδὲν τῶν μετ' αὐτὸν ἀσπαζομένῳ; οὗτος
δ' ἐστὶν ὁ Λευίτης τρόπος· ἑρμηνεύεται γὰρ „αὐτός μοι“ διὰ τὸ ἄλλα
ἄλλοις τετιμῆσθαι, μόνῳ δὲ αὐτῷ τὸ ἀνωτάτω καὶ πάντων ἄριστον
65 αἴτιον. (16.) ἤδη τινὰ τῶν παλαιῶν φασι καθάπερ ἐκπρεπεστάτης
γυναικὸς τῷ σοφίας ἐπιμανέντα κάλλει πολυτελεστάτης πομπῆς θεασά-
μενον παρασκευὴν ἄφθονον, ἀπιδόντα πρός τινας τῶν συνήθων εἰπεῖν
„ἴδετε, ὦ ἑταῖροι, ὅσων χρείαν οὐκ ἔχω“, καίτοι γε ἔξω τῶν ἀναγκαίων

2 βαραθρώδη coni. Mang. τοῦ addidi 3 ὥστε] spatium in M 4 ἑτέρων] ἀσθενεστέρων coni. Mang. 6 τὸ scripsi: τὸν MGUFH^{1}, om. H^{2} φυλακὴν M, φίλην G ὅλην H: ἄλλην MGUF 7 οἰκέτιν L τὰς ἄλλας Turn.: ταῖς ἄλλαις H^{2}, ἄλλας ceteri 9 ἔσται UH: ἔστι F, ἕξει G, ὡς M Λευὶ φυλῇ H 10 μερὶς UH: μέρος MGF οὐδὲ F: οὔτε ceteri αὐτὸς UH: αὐτῶν MGF αὐτῷ conicio 11 τοῦ om. G 11. 12 διὰ τῶν χρησμῶν ᾄδεται U: ᾄδεται διὰ τῶν χρησμῶν (τὸν χρησμὸν M) MGFH 12 κληρονομία coni. Mang. 13 κεκαθαρμένος H τὰ FH: om. MGU 13. 14 γενέσθαι M 14 ἀπογιγνώσκων G γνωρίζει] γινώσκει M ἀγέννητον UH 15 τίνι] ὦ M 16 θεὸς ⟨κλῆρος⟩ conicio αὐτῶν M οὗτος MGUF: αὐτὸς U 17 δὲ MGH 18 τὸ H: τῶ MGUF πάντα M 18. 19 ἄριστον αἴτιον H: ἀρίστῳ αἰτίῳ MGUF 19 πάλαι MF φησι MGF εὐπρεπεστάτης conicio 20 τῷ et κάλλει Turn.: τοῦ et κάλλους codd. ἐπιμανέντος F 21 παρασκευῆς U ἀποδιδόντα MG^{1}U τινας H: τινα ceteri συνήθως U 22 ἴδεται M ἑτέροι M γε om. F

19 cf. testimonia ad p. 87, 14 allata.

οὐδὲν ἁπλῶς περιβεβλημένον, ὡς μηδὲ ὑποφυσηθέντα πλούτου μεγέθει,
ὃ μυρίοις συνέβη, δόξαι τῷ λόγῳ καταλαζονεύεσθαι τοῦ θεοῦ. ὁ νομο- 66
θέτης ἐκδιδάσκει φρονεῖν δεῖν τοὺς μηδὲν χρῆμα τῶν ἐν γενέσει γνωρί-
ζοντας, ἀπογινώσκοντας δὲ ὅσα γενητὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀγένητον
οἰκειότητα, ὃν μόνον πλοῦτον καὶ εὐδαιμονίας ὅρον τελεωτάτης ἐνόμισαν.
μηκέτι νῦν οἱ τὰς βασιλείας καὶ ἡγεμονίας ἀναψάμενοι μεγαλαυχείτωσαν, 67
οἱ μὲν ὅτι μίαν πόλιν ἢ χώραν ἢ ἔθνος ἓν ὑπηγάγοντο, οἱ δὲ ὅτι πάντα
μὲν γῆς κλίματα μέχρι τῶν περάτων αὐτῆς, πάντα δὲ Ἑλληνικὰ καὶ
βαρβαρικὰ ἔθνη, πάντας δὲ ποταμοὺς καὶ τὰ ἄπειρα πλήθει καὶ μεγέθει
πελάγη προσεκτήσαντο. καὶ γὰρ εἰ μετὰ τούτων τῆς μεταρσίου φύσεως, 68
ὃ μηδὲ εἰπεῖν εὐαγές, ἣν μόνην ἐκ πάντων ἀδούλωτον καὶ ἐλεύθερον ὁ
ποιητὴς εἰργάσατο, ἐπεκράτησαν, ἰδιῶται νομισθεῖεν ἂν κατὰ σύγκρισιν
p. 340 M. | μεγάλων βασιλέων, οἳ τὸν θεὸν κλῆρον ἔλαχον· ὅσῳ γὰρ ὁ κτησάμενος
τὸ κτῆμα τοῦ κτήματος ἀμείνων καὶ τὸ πεποιηκὸς τοῦ γεγονότος,
τοσούτῳ βασιλικώτεροι ἐκεῖνοι. (17.) τοὺς μὲν οὖν πάντα τοῦ σπου- 69
δαίου φάσκοντας εἶναι παραδοξολογεῖν ᾠήθησάν τινες ἀφορῶντες εἰς τὴν
ἐκτὸς ἔνδειάν τε καὶ περιουσίαν καὶ μηδένα τῶν ἀχρημάτων ἢ ἀκτη-
μόνων πλούσιον νομίζοντες. Μωυσῆς δὲ οὕτως περίβλεπτον καὶ περι-
μάχητον ἡγεῖται σοφίαν, ὥστε οὐ μόνον τὸν σύμπαντα κόσμον ἀξιό-
χρεω κλῆρον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ὅλων ἡγεμόνα νομίζειν. τὰ δὲ 70
δόγματα οὐκ ἐπαμφοτεριζόντων ταῦτ' ἐστίν, ἀλλὰ βεβαίᾳ πίστει κατε-
σχημένων· ἐπεὶ καὶ νῦν εἰσί τινες τῶν ἐπιμορφαζόντων εὐσέβειαν, οἳ τὸ
πρόχειρον τοῦ λόγου παρασυκοφαντοῦσι φάσκοντες οὔθ' ὅσιον οὔτ'
ἀσφαλὲς εἶναι λέγειν ἀνθρώπου θεὸν κλῆρον. οὐ γὰρ ἀπὸ γνησίου τοῦ 71
πάθους, ἀλλ' ὑποβολιμαίου καὶ νόθου, πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν πραγμάτων,

2 alterum ὃ] ὁ MH, ὅπερ ὁ coni. Cohn 3 δεῖν H: δεῖ GUF, χρὴ M χρῆμα τῶν scripsi: χρημάτων codd. 3. 4 γνωρίζοντας scripsi: πορίζοντας codd. 4 ἀπογινώσκοντα M γεννητὰ UH τὸν] τὸ conicio ἀγέννητον GUH 5 τελειοτάτης UH 6 μηκέτ' οὖν coni. Cohn ἡγεμόνας M μεγαλαυχήτωσαν H 8 γῆς om. M 9 πλήθει Turn.: πλήθη codd. μεγέθει U: μεγέθη ceteri 10 καὶ πελάγη M εἰ UH: ὁ MGF 11 ὃ μηδὲ H: ὃ μηδὲν U, οἱ μηδὲν MG, ἢ μηδὲν F ἣν H: ἡ, tum spatium 2 litt. M, ἢ GUF μόνον M ἐξ ἁπάντων F 12 ἐπεκράτης (sic) G 15 βασιλικώτεροι GH: βασιλικώτερον MUF ἐκεῖνοι H: ἐκείνου MGUF 16 φάσκοντος G[1] ἀφορῶντες εἰς om. M εἰς om. F 16. 17 τὴν ⟨τῶν⟩ ἐκτὸς conicio 17 ἄδειαν G 18 πλουσίων G δέ γε M οὕτω H 18. 19 καὶ περιμάχητον om. G 19. 20 ἀξιόχρεων G[2] 20 αὐτοῖς G[2] 20. 21 τὸ δὲ δόγμα et τοῦτ' conicio 21 δεδογμένα M ἐπαμφοτεριζόντων Turn.: ἐπ' ἀμφοτέρων codd. ταῦτ' Turn.: ταυτὸν codd. ἀλλὰ] ἀλλὰ τῶν H 22 εὐσεβεία HL[1] 23 οὔτ' M: οὔθ' H, οὔτε GUF 24 εἶναι om. H

εἴποιμ' ἂν αὐτοῖς, ἥκετε· ἐν ἴσῳ γὰρ ᾠήθητε τὰ ἀμπέλων ἢ ἐλαιῶν
ἢ τῶν ὁμοιοτρόπων κτήματα τῶν ἐχόντων καὶ σοφῶν τὸν θεὸν κλῆρον
λέγεσθαι, καὶ οὐκ ἐνενοήσατε ὅτι καὶ ζωγράφοις ζωγραφία καὶ συνόλως
τέχνη τῷ τεχνίτῃ λέγεται κλῆρος, οὐχ ὡς γήινον κτῆμα. ἀλλ' ὡς ὀλύμ-
72 πιον ἀγώνισμα. δεσπόζεται γὰρ τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ὠφελεῖ τοὺς
ἔχοντας· ὥστε καὶ τὸ ὂν κλῆρον μὴ ὡς κτῆμα τούτοις ἐμφερὲς ἀκούετε
τοῖς λεχθεῖσιν, ὦ συκοφάνται, ἀλλ' ὡς ὠφελιμώτατον καὶ μεγίστων
τοῖς θεραπεύειν ἀξιοῦσιν ἀγαθῶν αἴτιον.
73 (18.) Εἰρηκότες οὖν περὶ τοῦ πρώτου φυτουργοῦ καὶ φυτοῦ τὰ
ἁρμόζοντα μέτιμεν ἑξῆς ἐπὶ τὰς τῶν μαθημάτων ἅμα καὶ μιμημάτων
ἐπιμελείας. εὐθέως τοίνυν ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ λέγεται „φυτεῦσαι ἄρου-
ραν ἐπὶ τῷ φρέατι τοῦ ὅρκου καὶ ἐπικαλέσαι τὸ ὄνομα κυρίου θεὸς
αἰώνιος“ (Gen. 21, 33)· καὶ οὐ δεδήλωται τῶν φυτῶν ἡ ἰδιότης,
74 ἀλλ' αὐτὸ μόνον τοῦ χωρίου τὸ μέγεθος. φασὶ δὲ οἷς ἔθος ἐρευ-
νᾶν τὰ τοιαῦτα, πάντα θεοῦ ὅσα ἐν κτήμασιν ἠκριβῶσθαι διαφερόν-
τως, καὶ τὸ δένδρον καὶ τὸ χωρίον καὶ τὸν τοῦ δένδρου καρπόν· τὸ
μὲν οὖν δένδρον αὐτὴν εἶναι τὴν ἄρουραν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίαν τοῖς βλαστά-
νουσιν ἀπὸ γῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ θεοφιλοῦς ῥιζωθεῖσαν, τὸ δὲ χωρίον
τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου, τὸν δὲ καρπὸν τὴν τοῦ κυρίου ὀνόματος μετά-
75 ληψιν εἰς θεὸν αἰώνιον. τὸν δὲ περὶ ἑκάστου τῶν προταθέντων εἰκότα
λόγον ἀναγκαῖον προσαποδοῦναι· ἡ μὲν τοίνυν ἄρουρα μήκει πηχῶν
| οὖσα ἑκατὸν καὶ πλάτει τῶν ἴσων κατὰ τὴν τοῦ τετραγώνου φύσιν πολυ- p. 341 M.
76 πλασιασθέντων εἰς μυρίων ἀριθμὸν ἐπιπέδων συντίθεται πηχῶν. ἔστι
δὲ ὅρος οὗτος τῶν ἀπὸ μονάδος παραυξηθέντων ὁ μέγιστος καὶ τελειό-
τατος, ὥστε ἀρχὴν μὲν ἀριθμῶν εἶναι μονάδα, τέλος δὲ ἐν τοῖς κατὰ
τὴν πρώτην σύνθεσιν μυριάδα. παρὸ καί τινες οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαλβῖδι
μὲν μονάδα, καμπτῆρι δὲ εἴκασαν μυριάδα. τοὺς δὲ μεθορίους πάντας

1 ἥκετε H: ἱκέται MGUF ὤθη M 2 κτήματα τῶν scripsi: κτημάτων MF, κτήματα GUH σοφὸν M 3 ἐνοήσατε M 4 τεχνήτη M 5 ὄφε M 6 κλῆρον μὴ H: κληρονομεῖν M, κληρονομεῖ GUF τούτοις ἐμφερὲς H[2]: τοῖς ἐμφερεστέροις ceteri ἀκούετε UH: ἀκούεται GF, ἀκούετο M 7 μεγίστων Mang.: μέγιστον codd. 8 ante ἀξιοῦσιν ras. 2 litt. H ἀγαθὸν U 11 Ἀβραὰμ FH 13 θεὸς αἰώνιος Mang.: θεοῦ αἰωνίου codd. ἰδιώτης M 15 θεοῦ ὅσα ἐν κτήμασιν corrupta 18 ῥιζωθεῖσιν coni. Mang. 19 κύριος conicio 20 προταθέντων codd.: προτεθέντων v 21 πως ἀποδοῦναι GF, ἀποδοῦναι M μήκει MGF: μήκους UH 22 πλάτει Mang.: πλάτους codd. 26 παρ' ὃ GU

ἀριθμοὺς τοῖς δρόμον ἀγωνιζομένοις· ἀρχόμενοι γὰρ ὥσπερ ἀπὸ βαλβῖ-
δος φέρεσθαι μονάδος παρὰ μυριάδα τὸ τέλος ἵστανται. μετιόντες οὖν 77
ἀπὸ τούτων τινὲς ὡσανεὶ συμβόλων ἔφασαν τὸν θεὸν ἀρχὴν καὶ πέρας
εἶναι τῶν ἁπάντων, δόγμα κατασκευαστικὸν εὐσεβείας· τοῦτο τὸ δόγμα
φυτευθὲν ἐν ψυχῇ κάλλιστον καὶ τροφιμώτατον καρπόν, ὁσιότητα, τίκτει.
τόπος ⟨δ'⟩ ἐστὶν οἰκειότατος τῷ φυτῷ τὸ φρέαρ, ὃ κέκληται ὅρκος, ἐν 78
ᾧ κατέχει λόγος μὴ ἀνευρεθῆναι ὕδωρ· „παραγενόμενοι“ γάρ φησιν
„οἱ παῖδες Ἰσαὰκ ἀπήγγειλαν αὐτῷ περὶ τοῦ φρέατος οὗ ὤρυξαν. καὶ
εἶπον· οὐχ εὕρομεν ὕδωρ, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸ ὅρκος“ (Gen. 26, 32. 33).
τοῦτο δὲ ἣν ἔχει δύναμιν θεασώμεθα· (19.) οἱ τὴν τῶν ὄντων φύσιν 79
διερευνῶντες καὶ τὰς περὶ ἑκάστων ζητήσεις μὴ ὀλιγώρως ποιούμενοι
παραπλήσια ποιοῦσι τοῖς τὰ φρέατα ὀρύττουσι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὰς ἐν
ἀφανεῖ πηγὰς ἀναζητοῦσι. καὶ κοινὸς μὲν πόθος ἅπασίν ἐστι ποτὸν
ἀνευρεῖν, ἀλλὰ τοῖς μὲν δι' οὗ σῶμα, τοῖς δὲ δι' οὗ ψυχὴ πέφυκε
τρέφεσθαι. ὥσπερ οὖν ἔνιοι τῶν ἀνατεμνόντων τὰ φρέατα τὸ ζητού- 80
μενον ὕδωρ πολλάκις οὐχ εὗρον, οὕτως οἱ προσωτέρω χωροῦντες
τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐπὶ πλέον ἐμβαθύνοντες αὐταῖς ἀδυνατοῦσι τοῦ
τέλους ἐπιψαῦσαι. τοὺς γοῦν πολυμαθεῖς φασιν ἀμαθίαν δεινὴν
ἑαυτῶν κατηγορεῖν, μόνον γὰρ ὅσον τοῦ ἀληθοῦς ὑστερίζουσιν ᾔσθοντο.
καί τινα τῶν παλαιῶν λόγος ἔχει θαυμαζόμενον ἐπὶ σοφίᾳ εἰκότως
φάναι θαυμάζεσθαι· μόνον γὰρ εἰδέναι ὅτι οὐδὲν οἶδεν. ἑλοῦ δ' εἰ 81
θέλεις ἣν ἂν διανοηθῇς μικρὰν ἢ μείζονα τέχνην καὶ τὸν κατὰ ταύτην
γενόμενον ἄριστόν τε καὶ δοκιμώτατον, εἶτα κατανόησον εἰ τὰ ἐπαγγέλ-
ματα τῆς τέχνης ἰσάζει τοῖς ἔργοις τοῦ τεχνίτου· σκοπῶν γὰρ εὑρήσεις
ταῦτα ἐκείνων οὐ βραχέσιν ἀλλὰ μεγάλοις διαστήμασιν ἀποδέοντα, σχε-
δὸν ἀδυνάτου καθεστῶτος πρὸς ἡντινοῦν τελειωθῆναι τέχνην πηγῆς
τρόπον ἀεὶ καινουμένην καὶ θεωρημάτων παντοίων ἰδέας ἀνομβροῦσαν.
διὰ τοῦθ' ὅρκος ὠνομάσθη προσφυέστατα τὸ πίστεως βεβαιοτάτης σύμ- 82

---

2 ἵσταται G 3 ὡς ἂν εἰ G συμβόλων HL[1]: σύμβολον MGUFL[2] πέρας] τέλος M 5 κάλιστον M post τίκτει add. ἣ G[2], ὃ U 6 δ' add. Mang. καλεῖται G 9 εἶπαν MH εὕρωμεν G αὐτῶ G 11 περὶ] παρ' M ὀλιγόρως M 12 ὀρύττουσιν M 12. 13 ἐναφανεῖς G 13 ἅπασιν] ἀμφοτέροις conicio ἔστιν H 14 ψυχὴ] ἀρχὴ UF 16 οὐχ εὗρον G[2]H: ἀνεῦρον MUF(G[1]) 17 ἐμβαθύνοντες MUF: ἐμβαθοῦντες G, ἐμβατεύοντες H 18 φησιν MF 22 μείζω M 25 ἀποδέοντας M, ἀποδέονται F 26 ἡντιναοῦν M 27 καινουμένην Mang.: κινουμένην codd. 28 βεβαιοτάτης MGUF: βεβαιότατον H

---

20 Platonis Apol. p. 21 D.

βολον μαρτυρίαν θεοῦ περιεχούσης. | ὡς γὰρ ὁ ὀμνὺς τῶν ἀμφισβητου- p. 342 M.
μένων καλεῖ θεὸν μάρτυρα. ἐπ᾽ οὐδενὶ οὕτως ἔστιν εὐορκῆσαι ὡς ἐπὶ
83 τῷ μηδεμιᾶς ἐπιστήμης εὑρίσκεσθαι παρὰ τῷ τεχνίτῃ τέλος. ὁ δὲ
αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας ὅσαι περὶ ἡμᾶς δυνάμεις ὀλίγου δεῖν
κεχώρηκεν· ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ λεχθέντι φρέατι ὕδωρ φασὶ μὴ εὑρεθῆναι,
οὕτως οὐδὲ ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ ὁρατὸν οὐδ᾽ ἐν ὠσὶ τὸ ἀκούειν οὐδ᾽ ἐν
μυκτῆρσι τὸ ὀσφραίνεσθαι οὐδὲ συνόλως ἐν αἰσθήσεως ὀργάνοις τὸ αἰσθά-
84 νεσθαι, κατὰ τὸ παραπλήσιον δὲ οὐδ᾽ ἐν νῷ τὸ καταλαμβάνειν. πῶς
γὰρ ἂν παρορᾶν ἢ παρακούειν ἢ παρανοεῖν συνέβαινεν, εἴπερ ἐν τούτοις
πάγιαι ἦσαν αἱ ἀντιλήψεις ἑκάστου, ἀλλὰ μὴ ἐπ᾽ αὐτῶν θεοῦ σπείροντος
85 τὸ βέβαιον ἐπεφύκεσαν; (20.) ἱκανῶς οὖν καὶ περὶ τοῦ χωρίου διειλε-
γμένοι, ἐν ᾧ τὸ δένδρον ἀνθεῖ, καὶ περὶ τοῦ καρποῦ τελευταῖον ἐξεργα-
σώμεθα. τίς οὖν ὁ καρπὸς αὐτοῦ, αὐτὸς ὑφηγήσεται· „ἐπεκάλεσε“ γὰρ
86 „τὸ ὄνομα κυρίου θεὸς αἰώνιος“ (Gen. 21, 33). αἱ τοίνυν λεχθεῖσαι
προσρήσεις τὰς περὶ τὸ ὂν ἐμφαίνουσι δυνάμεις· ἡ μὲν γὰρ κύριος
καθ᾽ ἣν ἄρχει, ἡ δὲ θεὸς καθ᾽ ἣν εὐεργετεῖ· οὗ χάριν καὶ τῇ κατὰ
τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν κοσμοποιίᾳ πάσῃ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα ἀναλαμ-
βάνεται· ἥρμοττε γὰρ τὴν δύναμιν, καθ᾽ ἣν ὁ ποιῶν εἰς γένεσιν ἄγων
87 ἐτίθετο καὶ διεκοσμεῖτο, διὰ ταύτης καὶ [κατα]κληθῆναι. καθὸ μὲν
οὖν ἄρχων ἐστίν, ἄμφω δύναται, καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, συμμετα-
βαλλόμενος πρὸς τὴν τοῦ δράσαντος ἀπόδοσιν· καθὸ δὲ εὐεργέτης, θά-
88 τερον μόνον βούλεται, τὸ εὐεργετεῖν. μέγιστον δ᾽ ἂν ψυχῆς γένοιτο
ἀγαθὸν μηκέτι ἐνδοιάζειν περὶ τῆς πρὸς ἑκάτερα τοῦ βασιλέως ἰσχύος.
ἀλλ᾽ ἀνενδοιάστως τὸν μὲν ἕνεκα τοῦ κράτους τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ φόβον
ἐπικρεμάμενον καταλύειν, τὴν δὲ ἐκ τοῦ προαιρετικῶς εἶναι φιλόδωρον
89 ἀγαθῶν κτήσεως καὶ χρήσεως ἐλπίδα βεβαιοτάτην ζωπυρεῖν. τὸ δὴ
„θεὸς αἰώνιος“ ἴσον ἐστὶ τῷ ὁ χαριζόμενος οὐ ποτὲ μὲν ποτὲ δὲ οὔ,
ἀεὶ δὲ καὶ συνεχῶς, ὁ ἀδιαστάτως εὐεργετῶν, ὁ τὴν τῶν δωρεῶν ἐπάλ-

---

2 θεὸν καλεῖ U εὐορκίσαι F, εὐορκὴς M 3 alterum τῶ FH: om. MGU 6 οὕτως] οὗ M οὐδὲν ἐν F ὁρατικὸν vel ὁρᾶν coni. Mang. οὐδ᾽ ἐν H^2: οὐδὲ ἐν M, οὐδὲ ceteri οὐδ᾽ ἐν H^2: οὐδὲ ceteri 8 οὐδ᾽ ἐν Turn.: οὐδὲ codd. 10 μὴ] μὴν M σπείροντος] δὲ εἴροντος F 11 τὸ om. H 13 γὰρ] γάρ φησι conicio 14 κυρίου scripsi (cf. p. 148,13): κύριος ὁ codd. 16 καὶ] κἀν conicio 18. 19 ὁ ποιῶν ⟨τὰ πάντα⟩ .... ἐτίθει τε καὶ διεκόσμει conicio 19 ταύτης H: τοῦτο MGUF κατα secl. Cohn, ἐπικληθῆναι coniciebam 20. 21 συμμεταβαλλόμενος FH: συμμεταβαλλομένου MGU 21 δρασθέντος coni. Mang. 22 δὲ post τὸ add. F ψυχῇ H^2 23 ἐνδυάζειν G^{1}F ἑκάτερα FH: ἑκατέραν MGU 24 ἀνενδυάστως F 25 ἐπικρατούμενον U προαιρετικὸς M 27 τῷ] τὸ G δ᾽ M 28. 151,1 ἀπάλληλον G^{1}UF

λῆλον φορὰν ἀπαύστως συνείρων, ὁ τὰς χάριτας ἐχομένας ἀλλήλων
ἀνακυκλῶν δυνάμεσιν ἑνωτικαῖς καθαρμοσάμενος, ὁ μηδένα καιρὸν τοῦ
ποιεῖν εὖ παραλείπων, ὁ κύριος ὤν, ὡς καὶ βλάπτειν δύνασθαι. (21.)
τοῦτο καὶ ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ ᾐτήσατο ἐπὶ τέλει τῶν ἱεροπρεπεστάτων 90
εὐχῶν· εἶπε γάρ που· „καὶ ἔσται κύριος ἐμοὶ εἰς θεόν“ (Gen. 28, 21),
p. 343 M. ἴσον τῷ οὐκέτι μοι τὸ δεσποτικὸν ἐπιδείξεται τῆς αὐτοκράτορος | ἀρχῆς,
ἀλλὰ τὸ εὐεργετικὸν τῆς ἵλεω περὶ πάντα καὶ σωτηρίου δυνάμεως, τὸν
μὲν οἷα ἐπὶ δεσπότῃ φόβον ἀναιρῶν, τὴν δὲ ὡς ἐπ' εὐεργέτῃ φιλίαν
καὶ εὔνοιαν τῇ ψυχῇ παρέχων. τίς ἂν οὖν τοῦθ' ὑπολάβοι ψυχή, ὅτι 91
ὁ δεσπότης καὶ ἡγεμὼν τῶν ὅλων οὐδὲν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μεταβάλλων,
μένων δὲ ἐν ὁμοίῳ, ἀγαθός ἐστι συνεχῶς καὶ φιλόδωρος ἀνελλιπῶς;
ὅθεν ὄντως ἀγαθῶν ἀφθόνων καὶ ἀεννάων αἴτιος τελειότατος τοῖς εὐδαι-
μονοῦσι. βασιλεῖ δὲ πεπιστευκέναι μὴ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ἐπαιρο- 92
μένῳ πρὸς βλάβας τῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ τὸ ἐνδεὲς ἑκάστῳ
ἐπανορθοῦσθαι προαιρουμένῳ, μέγιστόν ἐστι πρὸς εὐθυμίαν καὶ ἀσφάλειαν
ἕρκος.

(22.) Ἃ τοίνυν ὑπεσχόμεθα, ἤδη σχεδὸν ἀποδέδεικται. [τὸ] φυτὸν 93
μὲν τὸ ἀρχήν τε καὶ τέλος λαμβάνεσθαι τῶν ἁπάντων εἶναι θεόν, χωρίον
δὲ τὸ ἀκόλουθον τὸ ἐν μηδενὶ τῶν ἐν γενέσει τέλειον εὑρίσκεσθαι, ἐπ'
αὐτῷ δ' ἔσθ' ὅτε χάρισι τοῦ αἰτίου προφαίνεσθαι, καρπὸς δὲ τὸ τὰς
τοῦ θεοῦ διαιωνίζειν χάριτας καὶ ὀμβρούσας ἀπαύστως μηδέποτε λήγειν.
οὕτως μὲν δὴ καὶ ὁ σοφὸς ἑπόμενος τῇ τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου φυ- 94
τουργοῦ τέχνῃ τὴν γεωργικὴν ἐπιδείκνυται. βούλεται δὲ ὁ ἱερὸς λόγος
καὶ τοῖς μήπω τελειωθεῖσιν ἡμῖν, ἔτι δὲ ἐν μέσοις ἀριθμοῖς τῶν λεγο-
μένων καθηκόντων ἐξεταζομένοις, διαπονηθῆναι τὰ γεωργικά· φησὶ γάρ· 95
„ὅταν εἰσέλθητε πρὸς τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν δίδωσιν ὑμῖν, καὶ

---

2 ἀναβεκλῶν (sic) F   καὶ post ἀνακυκλῶν add. UH^2 καθαρμοζόμενος Mang.
ὁ] ὁ δὴ L   3 παραλειπὼν G, παραλιπὼν U   4 ᾐνίξατο coni. Mang.
6 τὸ] τῷ M   7 τὸ om. L   περὶ] παρὰ M   8 ἐπ' H^2: om. ceteri
9 ψυχῇ H: κοινῇ MGUF   παρέχον G   οὖν om. H   10 ὁ G^{2}H^2: om.
MG^{1}UH^1 οὐδὲ U   αὐτοῦ H^1, αὑτοῦ H^2 12 ὄντων L, ⟨τῶν⟩ ὄν-
τως coni. Mang.   αἴτιον τελειότατον conicio   τελειότητος H   12. 13 εὐδαι-
μονοῦσιν M   13 τῶν M   14 ἐνδεὲς scripsi: ἀνενδεὲς codd.   ἑκάστων conicio
15 ἐστὶν ἀπὸ εὐθυμίαν M   εὐθυμίαν] post εὐ ras. in H (εὐδαιμονίαν H^1?)
17 δὴ G   ἀποδέδοται coni. Mang.   τὸ seclusi   18 τε καὶ τέλος ὑπολαμβά-
νεσθαι (λαμβάνεσθαι scripsi) Mang.: τινα κάλλιστον λαμβάνεσθαι codd.   19 τῶν]
τὸν M   τελείου U   20 αὐτῶν H   δ' ἔσθ' H: δ' ἐστὶν MGF, δέ ἐστιν U
21 λέγειν G^1 22 οὕτω H   prius καὶ om. M   24 δὲ] δὲ καὶ M
26 πρὸς] εἰς H   ὑμῶν F: om. ceteri

καταφυτεύσητε πᾶν ξύλον βρώσεως, περικαθαριεῖτε τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ·
ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικάθαρτος, οὐ βρωθήσεται· τῷ δὲ ἔτει
τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ· τῷ δὲ
ἔτει τῷ πέμπτῳ φάγεσθε τὸν καρπόν, πρόσθεμα ὑμῖν τὰ γεννήματα
96 αὐτοῦ. ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν“ (Lev. 19, 23—25). οὐκοῦν
τῶν ξύλων τὰ ἐδώδιμα, πρὶν εἰς τὴν ὑπὸ θεοῦ δοθεῖσαν χώραν μετα-
ναστῆναι, φυτεύειν ἀδύνατον· „ὅταν γὰρ εἰσέλθητε πρὸς τὴν γῆν, φυ-
τεύσετε πᾶν ξύλον βρώσιμον“ φησίν, ὥστε ἔξω διατρίβοντες οὐκ ἂν
δυναίμεθα τὰ τοιαῦτα τῶν δένδρων γεωργεῖν· καὶ μήποτ᾽ εἰκότως·
97 ἕως μὲν γὰρ εἰς τὴν σοφίας ὁδὸν οὐ προσελήλυθεν ὁ νοῦς, τετραμμένος
δὲ πόρρω πλανᾶται, τῶν τῆς ἀγρίας ὕλης ἐπιμελεῖται φυτῶν, ἅπερ ἤτοι
98 ἄγονα ὄντα ἐστείρωται ἢ γεννῶντα ἐδωδίμων ἐστὶν ἄφορα. ὅταν δὲ εἰς
τὴν φρονήσεως ἐμβὰς ὁδὸν συνεισέρχηται | τοῖς δόγμασι καὶ συντρέχῃ p. 344 M.
πᾶσιν, ἄρξεται τὴν ἥμερον καὶ καρπῶν ἡμέρων οἰστικὴν ἀντὶ τῆς ἀγρίας
ἐκείνης γεωργεῖν, ἀπάθειαν ἀντὶ παθῶν καὶ ἀντὶ ἀγνοίας ἐπιστήμην καὶ
99 ἀντὶ κακῶν ἀγαθά. ἐπεὶ οὖν ὁ ἄρτι εἰσαγόμενος μακρὰν τοῦ τέλους
ἀφέστηκεν, εἰκότως φυτεύσαντι αὐτῷ προστέτακται περιελεῖν τὴν ἀκα-
θαρσίαν τοῦ φυτευθέντος. τί δὲ τοῦτ᾽ ἐστί, συνεπισκεψώμεθα. (23.)
100 τὰ μέσα τῶν καθηκόντων ἡμέρων φυτῶν ἔχειν μοι δοκεῖ λόγον· ἑκά-
τερα γὰρ ὠφελιμωτάτους φέρει καρπούς, τὰ μὲν σώμασι, τὰ δὲ ψυχαῖς.
πολλὰ δὲ ἐν τοῖς μέσοις συναναβλαστάνοντα καὶ ἐπιφυόμενα τῶν βλα-
βερῶν ἀναγκαίως ἂν τέμνοιτο τοῦ μὴ ζημιοῦσθαι τὰ ἀμείνω χάριν.
101 ἢ οὐκ ἂν εἴποιμεν φυτὸν ἥμερον ψυχῆς παρακαταθήκης ἀπόδοσιν; ἀλλὰ
τοῦτό γε τὸ φυτὸν καθάρσεως δεῖται καὶ περιττοτέρας ἐπιμελείας. τίς

---

1 περικαθαριεῖτε H: περικαθάρητε MGUF (ι s. s. G[2]), καὶ περικαθάρητε coni. Cohn 2 ὁ καρπὸς Mang.: τὸν καρπὸν codd. ἀπερικάθαρτος scripsi: ἀκάθαρτος codd. βρωθήσετε M 3 αἰνετὸς ex LXX Mang.: ἓν ἔτος codd. 4 γενήματα G 5 ὁ om. H 7 καὶ post γῆν add. v 7. 8 φυτεύσεται M, φυτεύσητε H, καὶ φυτεύσητε conicio 9 δυνάμεθα ML 10 προελήλυθεν coni. Mang. 11 τῶν Turn.: καὶ τῶν GUFH, καὶ τὸν M 12 ὅταν δὲ om. H 13 ὁδὸν ἂν εἰσέρχηται H δόγμασιν U συντρέχῃ U: συντρέχειν ceteri 14 ἄρξεται scripsi: ἄρξηται MGFH, αὔξητε U καρπῶν H[2]: εὔκαρπον ceteri 15 γεωργεῖ H ἀπάθειαν H: εὐπαθείας MGUF, εὐπάθειαν L[2] 16 ἀγαθά M: τε ἀγαθά GUF, τὰ ἀγαθά H, τε τὰ ἀγαθά L ἐπεὶ οὖν Turn.: οἰκείων GHUF, οἰκεῖον M ὁ ἄρτι scripsi: ἀρετῆς codd., ἀρετῆς ὁ v 17 φυτεύσοντι conicio οὖν post φυτεύσαντι add. G[2] 18 post τοῦτ᾽ ras. in H ἐστὶ συνεπισκεψώμεθα GUFH: ἐστιν ἐπισκεψώμεθα M 19 post φυτῶν add. ὃν MGU, ἓν F, τὸν αὐτὸν H, ἡμέροις φυτοῖς τὸν αὐτὸν coni. Mang. ἔχει M 20 φέρει] φύσει M σώματι M δὲ U: δ᾽ ἐν MGFH 22 ἂν τέμνοιτο ed. stereot. Tauchnit. (ἀνατέμνοιτο Mang.): ἂν γένοιτο codd. τὰ] τὴν G[2]

οὖν ἡ κάθαρσις ἥδε; παρὰ νήφοντος λαβὼν παρακαταθήκην μήτε με-
θύοντι μήτ' ἀσώτῳ μήτε μεμνηνότι ἀποδῷς — ὁ γὰρ λαβὼν ὄνησιν
ἐκ τοῦ κομίσασθαι οὐχ ἕξει καιρὸν ὠφεληθῆναι —, μηδὲ χρεώσταις ἢ
δούλοις ἀποδῷς δανειστῶν καὶ δεσποτῶν ἐφεδρευόντων — προδοσία
γὰρ τοῦτ' ἐστίν, οὐκ ἀπόδοσις —, μηδὲ τὴν ἐν ὀλίγοις πίστιν φύλαττε
⟨ἐπὶ⟩ θήρᾳ τῆς ἐν πλείοσι πίστεως· δελέατά γε οἱ μὲν ἁλιευόμενοι 102
μικρὰ καθιέντες ἐπὶ τῷ τοὺς μείζους ἀγκιστρεύεσθαι τῶν ἰχθύων οὐ
σφόδρα ἂν ὑπαίτιοι τῆς κατ' ἀγορὰν εὐετηρίας προνοεῖσθαι φάσκοντες
καὶ ὡς ἂν ἄφθονον τοῖς ἀνθρώποις τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ποιή-
σωνται δίαιταν· δέλεαρ δὴ μηδεὶς ὀλιγοχρημάτου παρακαταθήκης ἀπό- 103
δοσιν ἐπ' ἄγρᾳ μείζονος προφερέτω, χερσὶ μὲν τὰ ἑνὸς καὶ ὀλίγα
προτείνων, διανοίᾳ δὲ τὰ πάντων καὶ ἀμύθητα νοσφιζόμενος. ἐὰν οὖν
ὡς δένδρου τῆς παρακαταθήκης περιέλῃς τὰ ἀκάθαρτα, τὰς ἀπὸ τῶν
ἐφεδρευόντων βλάβας, τὰς ἀκαιρίας, τὰς ἐνέδρας, τὰ ὁμοιότροπα πάντα,
ἡμερώσεις τὸ μέλλον ἀγριαίνεσθαι. (24.) κἂν τῷ φιλίας μέντοι φυτῷ 104
ταῦτα δὴ τὰ παραβλαστάνοντα τεμεῖν καὶ ἀποκόψαι φυλακῆς ἕνεκα τοῦ
βελτίονος ἀναγκαῖον. τὰ δὲ παραβλαστάνοντα ταῦτ' ἐστίν· ἑταιρῶν πρὸς
ἐραστὰς γοητεῖαι, πρὸς τοὺς κολακευομένους οἰκοσίτων ἀπάται. τὰς γὰρ 105
μισθαρνούσας ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ σώματος ἰδεῖν ἔστι περιεχομένας τῶν
ἐραστῶν ὡς δὴ σφόδρα φιλούσας — φιλοῦσι δὲ οὐκ ἐκείνους, ἀλλ'
ἑαυτὰς καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν λήμμασιν ἐπικεχήνασι —, τούς
p. 345 M. τε κόλακας ἄλεκτον μὲν ἔστιν ὅτε μῖσος πρὸς τοὺς | θεραπευομένους
φυλάττοντας, ὀψοφαγίαν δὲ καὶ λαιμαργίαν ἀγαπῶντας, ὑφ' ὧν
ἀναπείθονται τοὺς χορηγοὺς τῶν ἀμέτρων ἐπιθυμιῶν περιέπειν. τὸ 106
δὲ τῆς ἀκιβδηλεύτου φιλίας δένδρον ἀποσεισάμενον καὶ μεθέμενον
ταῦτα καρπὸν τοῖς χρησομένοις ὠφελιμώτατον οἴσει, τὸ ἀδέκαστον.

---

2. 3 ὁ γὰρ ⟨ἐν ἄλλῳ χρόνῳ⟩ λαβὼν ⟨ἂν⟩ ὄνησιν ἐκ τοῦ κομίσασθαι οὐχ ἕξει ⟨νυνὶ⟩ . . . . conicio, καιρὸν ὠφεληθῆναι secl. Mang. 2 οἴησιν U 3 καιρὸν H[2]: καλὸν ceteri 4 ἀποδῷς H: ἀποδιδοὺς MGUF 6 ἐπὶ θήρᾳ Mang.: θήρας codd. πλείονι H γε Turn.: τε codd., γὰρ conicio 8 σφόδρ' U ἀνυπαίτιοι MF, ἂν ⟨εἶεν⟩ ὑπαίτιοι conicio 9 ἄφθονον τοῖς scripsi: ἀφθόνοις MGUF, ἄφθονον H 9. 10 ποιήσουσι conicio ἂν deleto, ποιήσαντες coni. Cohn 11 ἐπ' ἄγρα H: ἐπ' ἄγρας U, ἀπ' ἄγρας MGF προφέρεται M, προσφερέτω F 12 οὖν om. H[1] 15. 16 κἂν τῷ (corr. vid. ex τὸ) — παραβλαστάνοντα H: καὶ τὸ φιλίας μέντοι φυτὸν τοῦτο δὲ τὸν παραβλαστάνον MGUF 16 προβλαστάνοντα L 18 πρὸς] καὶ M 20 οὐκἀκείνους (sic) G 25 φιλίας Mang.: σοφίας codd. 26 χρησαμένοις MGF

εὔνοια γάρ ἐστι βούλησις τοῦ τῷ πλησίον εἶναι τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ χάριν
ἐκείνου. αἱ δέ γε χαμαιτύπαι καὶ οἱ κόλακες αὑτῶν ἕνεκα σπουδάζουσιν,
αἱ μὲν τοῖς ἐρασταῖς, οἱ δὲ τοῖς κολακευομένοις τὰ ἀγαθὰ προσάγειν. τὰς
οὖν εἰρωνείας καὶ γοητείας καθάπερ ἐπιφυομένας κῆρας τῷ φιλίας φυτῷ
107 περικοπτέον. (25.) ἱερουργίαι γε μὴν καὶ ἡ περὶ τὰς θυσίας ἁγιστεία
βλάστημα κάλλιστον, ἀλλὰ παραναπέφυκεν αὐτῷ κακόν, δεισιδαιμονία,
ἣν πρὶν χλοῆσαι λυσιτελὲς ἐκτεμεῖν. ἔνιοι γὰρ ᾠήθησαν τὸ βουθυτεῖν
εὐσέβειαν εἶναι, καὶ ἐξ ὧν ἂν κλέψωσιν ἢ ἀρνήσωνται ἢ χρεωκοπή-
σωσιν ἢ ἁρπάσωσιν ἢ λεηλατήσωσι μοίρας ἀπονέμουσι τοῖς βωμοῖς, οἱ
δυσκάθαρτοι, τὸ μὴ δοῦναι δίκην ἐφ' οἷς ἐξήμαρτον ὤνιον εἶναι νομί-
108 ζοντες. ἀλλὰ γάρ, εἴποιμ' ἂν αὐτοῖς, ἀδέκαστόν ἐστιν, ὦ οὗτοι, τὸ
θεοῦ δικαστήριον, ὡς τοὺς μὲν γνώμῃ κεχρημένους ὑπαιτίῳ, κἂν καθ'
ἅπασαν ἡμέραν ἑκατὸν βόας ἀνάγωσιν, ἀποστρέφεσθαι, τοὺς δ' ἀνυ-
παιτίους, κἂν μηδὲν θύωσι τὸ παράπαν, ἀποδέχεσθαι. βωμοῖς γὰρ
ἀπύροις, περὶ οὓς ἀρεταὶ χορεύουσι, γέγηθεν ὁ θεός, ἀλλ' οὐ πυρὶ
πολλῷ φλέγουσιν, ὅπερ αἱ τῶν ἀνιέρων ἄθυτοι θυσίαι συνανέφλεξαν
ὑπομιμνῄσκουσαι τὰς ἑκάστων ἀγνοίας τε καὶ διαμαρτίας· καὶ γὰρ
εἶπέ που Μωυσῆς θυσίαν „ἀναμιμνῄσκουσαν ἁμαρτίαν“ (Num. 5, 15).
109 πάντ' οὖν τὰ τοιαῦτα μεγάλης γιγνόμενα ζημίας αἴτια χρὴ περιαιρεῖν
καὶ ἀποκόπτειν ἑπομένους τῷ χρησμῷ, ἐν ᾧ διείρηται περιαιρεῖν τὴν
110 ἀκαθαρσίαν ξύλου τοῦ φυτευθέντος ἐδωδίμου. (26.) ἀλλ' ἡμεῖς μὲν
οὐδὲ διδασκόμενοι πρὸς εὐμάθειαν ἐπιδίδομεν· ἔνιοι δὲ αὐτοδιδάκτῳ

---

1 εὔνοια] ἐν οἷς FL[2], ἔννοια Turn. τοῦ τῷ πλησίον εἶναι Turn.: τούτων πλησίον γὰρ (γὰρ om. F) εἶναι codd. αὐτοῦ Mang. ex Clem.: αὐτὰ codd. 2 γε] γαι M χαμαιτύπαι scripsi: χαμαιτύποι MGFH, μαχαιτύποι U αὑτῶν H[2]: αὐτῶν UH[1], αὐτῶν ὧν MGF 3 οἱ μὲν M προσάγειν H: προσενάγειν MU, πρὸς ἓν ἄγειν GF, προσάπτειν conicio 4 οὖν H: om. MGUF ἱερωνείας F φιλοσοφίας G 5 γε H: om. MGUF ἁγιστεία Mang.: πίστις codd. 6 παραπέφυκεν M 8. 9 ἢ ἀρνήσωνται — λεηλατήσωσι om. U 8 ἀρνήσονται G 8. 9 χρεοκοπήσουσιν G 9 λεηλατήσωσιν M 10 τὸ] τῶ H 12 κἂν καθ' scripsi: κἂν MGHFN, καθ' U 13 ἁπάσης ἡμέρας N 13 ἐπιστρέφεσθαι M 15 οὐ] εἰ N 15. 16 πολλῶ πυρὶ H 16 φλέγοντι G[2] συγκατέφλεξαν M, συνέφλεξαν FN 17 ὑπομιμνήσκουσι N 18 που] μου F, om. N 19 περιαίρειν U 20 διήρηται G[2] 22 ἐπιδίδομεν GH[2]: ἐπιδίδωμεν M, ἀποδίδομεν UFH[1]

1 Clem. Paedag. I § 97 p. 156 P: εὔνοια δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ βούλησίς ἐστιν ἀγαθοῦ τοῦ (τῷ Hoeschel) πλησίον αὐτοῦ χάριν ἐκείνου. Strom. II § 28 p. 444: εὔνοια δέ ἐστι βούλησις ἀγαθῶν ἑτέρῳ ἕνεκεν αὐτοῦ ἐκείνου. Et Philo et Clemens a Stoicis pendere videntur 11—18 N fol. 188r ἀλλὰ γὰρ — ἁμαρτίαν.

τῇ φύσει χρησάμενοι τἀγαθὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐνειλημμένων βλαβῶν. καθάπερ ὁ ἀσκητὴς ἐπίκλην Ἰακώβ· οὗτος γὰρ „ῥάβδους ἐλέπισε λεπίσματα λευκὰ περισύρων τὸ χλωρόν“ (Gen. 30,37), ἵνα τῆς ἐν μέσοις ποικιλίας σκοταίοις καὶ ζοφεροῖς πανταχοῦ ἀναιρεθείσης τὸ μὴ τέχνῃ ποικιλλόμενον, φύσει δὲ γεννώμενον ἀδελφὸν αὐτῆς λευκὸν εἶδος ἀναδειχθῇ.

346 M. 111 παρὸ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς λέπρας | τεθέντι νόμῳ διείρηται τὸν μηκέτι διηνθισμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων ὅλον δὲ λευκωθέντα δι᾽ ὅλων ἀπὸ κεφαλῆς ⟨ἄκρας⟩ ἕως ποδῶν ἐσχάτων καθαρὸν εἶναι (Lev. 13, 12.13), ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μετάβασιν τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον καὶ ἀντιρρέπον καὶ ἐπαμφοτερίζον τῆς διανοίας μεθέμενοι πάθος τὸ ἀποίκιλον καὶ ἀνενδοίαστον ἀληθείας ἁπλοῦν χρῶμα δεξώμεθα.

112 τὸ μὲν οὖν τὸ ξύλον φάσκειν περικαθαίρεσθαι λόγον ἔχει βεβαιούμενον ἀληθείᾳ, τὸ δὲ τὸν καρπὸν οὐ πάνυ τῷ ἐναργεῖ πεπίστωται· σῦκα γὰρ ἢ σταφυλὴν ἢ συνόλως καρπὸν οὐδεὶς γεωργῶν περικαθαίρει.

113 (27.) καὶ μήν φησί γε· „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικάθαρτος, οὐ βρωθήσεται“, ὡς εἰωθότος δήπου περικαθαίρεσθαι ἀεί. λεκτέον οὖν, ὅτι καὶ τοῦθ᾽ ἕν ἐστι τῶν ἐν ὑπονοίαις ἀποδιδομένων, τοῦ ῥητοῦ μὴ σφόδρα

1 τὸ ἀγαθὸν M, τὸν ἀγαθὸν F   ἐξέδησαν M   2 ἐπίκλησιν conicio   ῥάβδου G   ἐξελέπισε H   3 λευκὰ] λεπτὰ H²   τὸ] τὸν M   τῆς UFH: τοῖς MG   μέσοις H: μέσοισι ceteri   4 ποικιλίαις G   σκοταίοις GF: σκοτέοις M, σκοταίας UH   ζοφεροῖς M: ζοφεραῖς GF, ζοφερᾶς UH   ἀναιρεθείσης FH: ἀναιρεθίσῃ U, ἀνερεθίσῃ MG   ἀναιρεθείσης πανταχοῦ conicio   4. 5 ποικιλλόμενον Mang.: ποικιλλομένη codd.   5 γενόμενον L, ἡνωμένον coniciebam   ⟨καὶ⟩ ἀδελφὸν conicio   6 παρ᾽ ὃ U   τιθέντι GU, τεχθέντι F, ταχθέντι L²   διήρηται MG   τὸν H: τὸ MGUF   7 διηθισμένον G   χρημάτων M   8 ἄκρας ex Clem. addidi   ἐσχάτων ex Clem. scripsi: ἄκρων codd.   καθαρῶν M   10 ἀντιρέπον M   11 ἀνενδύαστον F   δεξιώμεθα conicio, cf. Clem.   12 τὸ ξύλον F: ξύλον ceteri   12. 13 ἀλήθειαν MG   13 πεπίστωται Mang.: πεπίστευται codd.   14 ἢ post σταφυλὴν om. G   15 αὐτῆς M   ἀπερικάθαρτος Mang.: ἀκάθαρτος codd.   16 δήποτε M   17 τοῦτ᾽ ἔνεστι MG, τοῦτ᾽ ἐστι F   ἐν H: μὲν MGUF   ὑπονοίας U

4—11 Clem. Paedag. III § 53 p. 285 P δίδωσιν οὖν ἡμῖν ὁ παιδαγωγὸς ἐσθῆτι χρῆσθαι τῇ λιτῇ, χρόᾳ δὲ τῇ λευκῇ, ὡς προειρήκαμεν, ἵνα μὴ τέχνῃ ποικιλλομένῃ, φύσει δὲ γεννωμένῃ οἰκειούμενοι πᾶν ὅσον ἀπατηλὸν καὶ τῆς ἀληθείας καταψευδόμενον παρωσάμενοι τὸ μονότροπον καὶ μονοπρόσωπον τῆς ἀληθείας ἀσπασώμεθα .... 54 παρ᾽ ὃ καὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ περὶ τῆς λέπρας διὰ Μωυσέως τεθεὶς νόμος τὸ ποικίλον καὶ πολύστικτον ὡς οὐχ ὅσιον ἀπωθεῖται ... τὸν γοῦν μηκέτι διηνθισμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκωθέντα δι᾽ ὅλων ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων καθαρὸν εἶναι ἐθέλει, ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μετάβασιν τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον τῆς διανοίας μεθέμενοι πάθος τὸ ἀποίκιλτον καὶ ἀνενδοίαστον τῆς ἀληθείας ἁπλοῦν ἀγαπήσωμεν χρῶμα.

συνᾴδοντος. ἡ δὲ λέξις ἐστὶν ἀμφίβολος· δηλοῖ γὰρ ἓν μέν τι τοιοῦτον „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται“, εἶτα ἰδίᾳ τὸ „ἀπερικάθαρτος οὐ βρωθήσεται“, ἕτερον δὲ „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικάθαρτος“,
114 ἔπειθ' οὕτως „⟨οὐ⟩ βρωθήσεται.“ κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον σημαινόμενον ταῦτα ἄν τις ἐκδέξαιτο· τῶν τριῶν ἐτῶν ἀντὶ τοῦ τριμεροῦς χρόνου παραλαμβανομένων, ὃς εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ ἐνεστῶτα καὶ μέλλοντα τέμνεσθαι πέφυκεν, ὁ τῆς παιδείας καρπὸς ἔσται καὶ ὑποστήσεται καὶ μενεῖ σῶος κατὰ πάντα τὰ χρόνου τμήματα, ἴσον τῷ δι' αἰῶνος φθορὰν μὴ δεχόμενος· ἄφθαρτος γὰρ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ φύσις. „ἀπερικάθαρτος δὲ καρπὸς οὐ βρωθήσεται“, παρόσον οἱ μὲν κεκαθαρμένοι καὶ ὑγιαίνοντες ἀστεῖοι λόγοι ψυχὴν τρέφουσι καὶ νοῦν αὔξουσιν, οὐ τρόφιμοι δέ εἰσιν οἱ ἐναντίοι νόσον καὶ φθορὰν ἐπιπέμ-
115 ποντες αὐτῇ. κατὰ δὲ τὸ ἕτερον σημαινόμενον ὥσπερ ἀναπόδεικτος λέγεται διχῶς, ὅ τε δυσκόλως ἀργαλεότητος ἕνεκα ἐπιδεικνύμενος καὶ ὁ ἐνθένδε γνώριμος ἐξ αὑτοῦ, τὸ σαφὲς οὐκ ἐκ τῆς ἑτέρου μαρτυρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμφαινομένης ἐναργείας αὐτῷ πιστούμενος, ᾧ πρὸς τοὺς συλλογιστικοὺς εἴωθεν ἡ διαλεκτικὴ λόγους χρῆσθαι, οὕτως ἀπερικάθαρτος καρπὸς ὅ τε δεόμενος καθάρσεως καὶ μὴ κεκαθαρμένος, καὶ ὁ
116 τηλαυγέστατος. τοιοῦτός ἐστιν ὁ παιδείας καρπὸς τρία ἔτη, τουτέστι τὸν τριμερῆ χρόνον, τὸν σύμπαντα αἰῶνα, καθαρώτατος καὶ διαυγέστατος, ὑπ' οὐδενὸς βλαβεροῦ συσκιαζόμενος. λουτρῶν καὶ περιρραντηρίων ἢ συνόλως ἑτέρου τινὸς τῶν εἰς κάθαρσιν τεινόντων οὐδαμῇ οὐδαμῶς
117 χρεῖος ὤν. (28.) „τῷ | δὲ ἔτει“ φησί „τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ p. 347 M
καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ“. τὸν τέσσαρα ἀριθμὸν πολλαχοῦ μὲν τῆς νομοθεσίας, μάλιστα δὲ ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς τοῦ παντὸς
118 γενέσεως, ἀποσεμνύνειν ἔοικεν ὁ προφητικὸς λόγος· τὸ γὰρ αἰσθητὸν

---

1 ἓν] ἐν M 2 ἔτη om. U 2. 3 εἶτα — ἔσται om. F 2 ἰδίῳ M 2—4 οὐ — ἀπερικάθαρτος om. G 2 οὐ] κἄπειθ' οὕτω L 4 κἄπειθ' „οὐ βρωθήσεται“ Mang. οὕτως οὐ scripsi: οὕτω codd. 5 ταύτῃ conicio ἐκδέξαιτο Turn.: ἐκδέξηται τὸ MGUF, ἐκδέξεται H 6 ὃς] ὃ MF 7 οὖν post παιδείας add. H² 8 μένει MGF τὰ om. U κτήματα MGF 9 τῷ] τὸ M μὴ] μὲν M 10 παρόσον M: παρ' ὅσον ceteri 11 νοῦν] γῆν F 12. 13 ἐπιπέμποντες scripsi: ἐπιλάμποντες codd. 14 ⟨λόγος⟩ λέγεται coni. Cohn 15 αὑτοῦ Turn.: αὐτοῦ codd. 16 φαινομένης U ἐνεργείας GUF αὐτὸ M ᾧ scripsi: καὶ codd., ᾧ καὶ coni. Cohn 16. 17 ἀπὸ τοὺς συλλογικοὺς M 17 λόγους F: λόγοις ceteri 18 καθάρσεως H: καθαιρέσεως MGUF καὶ ὁ H: om. MGUF 19 τῆς παιδείας H τοῦτ' ἔστι M 22 τεινόντως M οὐδαμῇ οὐδαμῶς MGF: οὐδαμῇ U, οὐδαμῶς H 24 αἰνετὸς Mang.: ἓν ἔτος codd.

καὶ τίμιον φῶς, τὸ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων σαφέστατον γνώρισμα.
καὶ τοὺς τοκέας αὐτοῦ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸν ἱερώτατον χορὸν τῶν
ἀστέρων, οἳ νύκτα τε καὶ ἡμέραν, ἔτι τε μῆνας καὶ ἐνιαυτοὺς ἀνατολαῖς
καὶ δύσεσιν ἐπεράτωσαν ἀριθμοῦ τε φύσιν ἀνέδειξαν, οἷς τὸ μέγιστον
ψυχῆς ἀγαθὸν ἀνάκειται, ἡμέρᾳ τετάρτῃ φησὶ δημιουργηθῆναι (Gen.
1, 14). διαφερόντως δὲ καὶ νῦν αὐτὸν ἐκτετίμηκεν, οὐκ ἐν ἑτέρῳ 119
χρόνῳ τὸν τῶν δένδρων καρπὸν ἀναθεὶς τῷ θεῷ ἢ ἐνιαυτῷ τῆς φυτείας
τετάρτῳ. λόγον γὰρ καὶ φυσικώτατον καὶ ἠθικώτατον ἔχει· τάς τε 120
γοῦν τοῦ παντὸς ῥίζας, ἐξ ὧν ὁ κόσμος, τέτταρας εἶναι συμβέβηκε, γῆν,
ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, καὶ τὰς ἐτησίους ὥρας ἰσαρίθμους, χειμῶνα καὶ θέρος
καὶ τὰς μεθορίους, ἔαρ τε καὶ μετόπωρον. πρεσβύτατός τε αὖ τετρα- 121
γώνων ὁ ἀριθμὸς ὢν ἐν ὀρθαῖς γωνίαις, ὡς τὸ κατὰ γεωμετρίαν δηλοῖ
σχῆμα, ἐξετάζεται· αἱ δ' εἰσὶν ὀρθότητος λόγου σαφῆ δείγματα, πηγὴ
δὲ ἀέναος ἀρετῶν ὁ ὀρθὸς λόγος. ἀνάγκη μέντοι τὰς τοῦ τετραγώνου 122
πλευρὰς ἴσας εἶναι· δικαιοσύνην δὲ ἰσότης τὴν ἔξαρχον καὶ ἡγεμονίδα
τῶν ἀρετῶν ἔτεκεν· ὥστε ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς
χωρὶς τῶν ἄλλων ἐπιδείκνυται τὸν ἀριθμὸν εἶναι σύμβολον. καλεῖται 123
δ' ἡ τετρὰς καὶ „πᾶς“, ὅτι τοὺς ἄχρι δεκάδος καὶ αὐτὴν δεκάδα περιέχει
δυνάμει. (29.) ὅτι μὲν οὖν τοὺς πρὸ αὐτῆς, παντί τῳ δῆλον· ὅτι δὲ
καὶ τοὺς μετ' αὐτήν, ἐξ ἐπιλογισμοῦ ῥᾴδιον ἰδεῖν [ἐν ἀριθμῷ μὲν ἕξ]·
ἕν, δύο, τρία, τέτταρα συντιθέντες ὃ ἠποροῦμεν εὑρήσομεν. ἐκ μὲν 124
γὰρ ἑνὸς καὶ τεττάρων πεντὰς ἔσται, ἐκ δὲ δυεῖν καὶ τεττάρων ἑξάς,
ἑβδομὰς δὲ ἐκ τριῶν καὶ τεττάρων· καὶ κατὰ τὴν διπλῆν σύνθεσιν ἐξ

1 ante φῶς ras. in H 3 ἀστέρων scripsi: ἄστρων codd. ἔτι δὲ conicio μῆνας H: μῆνα MGUF ἐνιαυτὸν F post ἐνιαυτοὺς add. καὶ v 4 ἐπαρέτωσαν UF ἀριθμῶν coni. Mang. 5 τῆς ψυχῆς F ἀγαθὸν Turn.: ἀπάτη codd., ἀγαθὸν ⟨φιλοσοφία⟩ conicio 6 αὐτὸν MFH: αὐτὴν GU 7 ἐνιαυτῶν U 8 λόγω G[1]FL[2] καὶ γὰρ H τε] γε M 9 τοῦ] τῆς M ἐξ H[2]: om. MGUFH[1] συμβέβηκεν M γῆν] γῆν τε GU 10 καὶ πῦρ G ὥρας H[2]: om. MGUFH[1] 11 μεθωρίους G πρεσβύτατος] πρῶτος coni. Mang. 12 ὁ om. H 13 δ' M 14 ἀέναος G: ἀένναος ceteri ὁ om. F 15 δικαιοσύνην H: δικαιοσύνη MGUF ἰσότης H: ἰσότητος MGUF 17 τῶν Turn.: ὧν MUFH, ὢν G ⟨τοῦτον⟩ τὸν coni. Mang. 18 δ' ἡ F, δὴ M: δὲ GUH τοὺς MGUF: τὰ H 19 τοὺς GUF: τὰς HL[1], τὴν L[2], τὰ Mang. τοὺς πρὸ αὐτῆς] spat. 6 litt. M αὐτῆς Turn. μονάδα post αὐτῆς add. GUF τῳ MGUF: τε H, γε v 19. 20 δὲ καὶ τοὺς H: δὲ καὶ τοῦ MF, δέκα τοῦ G, δ' ἑκατοῦ U 20 ῥαδίως H ἐν — ἕξ secl. Cohn ἀριθμῶ μὲν ἕξ MGUF: ἀριθμῶ HL[1], ἀριθμῶ ἕξ L[2], ἀριθμῶν συνθέσει coniciebam 21 συντεθέντες H post ἠποροῦμεν add. καὶ F 22 πεντὰς — τεττάρων om. MF δυεῖν U: δυοῖν GH 23 διπλῆν MGUF: τριπλῆν H

ἑνὸς καὶ τριῶν καὶ τεττάρων ὀγδοάς, καὶ πάλιν ἐκ δυεῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων ὁ ἐννέα ἀριθμός, δεκὰς δὲ ἐκ πάντων· ἓν γὰρ καὶ δύο καὶ
125 τρία καὶ τέτταρα δέκα γεννᾷ. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς εἶπεν, ὅτι „ἔτει τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος“· ἄρτιον γὰρ καὶ ὁλόκληρον καὶ πλήρη, ὡς καὶ σύμπαντα, ὡς τύπῳ φάναι, λόγον ἔχει, διὰ τὸ δεκάδα, ἣν τετρὰς ἐγέννησε, πρῶτον καμπτῆρα τῶν ἀπὸ μονάδος συντιθεμένων ἀριθμῶν ἑστάναι· | δεκὰς δὲ καὶ τετρὰς „πᾶς“ ἐν ἀριθ- p. 348
μοῖς εἶναι λέγεται, ἀλλὰ δεκὰς μὲν ἀποτελέσματι, τετρὰς δὲ δυνάμει.
126 (30.) τόν τε παιδείας καρπὸν οὐ μόνον ἅγιον, ἀλλὰ καὶ αἰνετὸν εἶναί φησι προσηκόντως· ἑκάστη μέν γε τῶν ἀρετῶν ἐστι χρῆμα ἅγιον, εὐχαριστία δὲ ὑπερβαλλόντως· θεῷ δὲ οὐκ ἔνεστι γνησίως εὐχαριστῆσαι δι᾽ ὧν νομίζουσιν οἱ πολλοὶ κατασκευῶν ἀναθημάτων θυσιῶν — οὐδὲ γὰρ σύμπας ὁ κόσμος ἱερὸν ἀξιόχρεων ἂν γένοιτο πρὸς τὴν τούτου τιμήν —, ἀλλὰ δι᾽ ἐπαίνων καὶ ὕμνων, οὐχ οὓς ἡ γεγωνὸς ᾄσεται φωνή, ἀλλὰ οὓς ὁ ἀειδὴς καὶ καθαρώτατος νοῦς ἐπηχήσει καὶ ἀναμέλψει.
127 παλαιὸς γοῦν ᾄδεται λόγος ὑπὸ μὲν σοφῶν εὑρεθείς, μνήμῃ δέ, οἷα φιλεῖ, κατὰ διαδοχὰς παραδοθεὶς τοῖς μετέπειτα, οὐδὲ τὰς ἀεὶ παιδείας λίχνους ἡμετέρας παρῆλθεν ἀκοάς. ἔστι δὲ τοιόσδε· ἡνίκα, φασί, τὸν σύμπαντα κόσμον ὁ ποιητὴς ἐτελεσφόρησεν, ἑνὸς τῶν ὑποφητῶν ἐπύθετο, εἴ τι ποθεῖ μὴ γενόμενον τῶν ὅσα κατὰ γῆς καὶ καθ᾽ ὕδατος ἢ ὅσα κατὰ τὴν μετάρσιον ἀέρος ἢ τὴν ἐσχάτην τοῦ παντὸς φύσιν οὐρανοῦ
128 γέγονεν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο τέλεια μὲν καὶ πλήρη πάντα διὰ πάντων εἶναι, ἓν δὲ μόνον ζητεῖν, τὸν ἐπαινέτην αὐτῶν λόγον, ὃς τὰς ἐν πᾶσι καὶ τοῖς βραχυτάτοις καὶ ἀφανεστάτοις δοκοῦσιν ὑπερβολὰς οὐκ ἐπαινέσει μᾶλλον ἢ ἐξαγγελεῖ· τὰς γὰρ διηγήσεις τῶν τοῦ θεοῦ ἔργων αὐταρκέστατον ἐκείνων ἔπαινον εἶναι. προσθήκης οὐδεμιᾶς ἔξωθεν εἰς

1 δυεῖν GUF: δυοῖν MH 2 γ´ M δ´ M 4 καὶ post ἅγιος add. U 5 πλήρη ⟨τοῦτον τὸν ἀριθμὸν εἶναι⟩, ὃς καὶ συμπάντων . . . . ὅρον ἔχει conicio (cf. De opif. § 47) 7 ἀριθμῷ M 7. 8 ἐν ἀριθμοῖς scripsi: μὲν ἀριθμὸς codd. 8 ἀλλὰ δεκὰς μὲν H: om. MGUF δυνάμει UH: δύναμιν MGF 10 γε] γὰρ conicio ἅγιον] αἰνετόν Mang. 11 ἔνεστι MGUFN: ἔστι H ἐγχαριστῆσαι M 12 ἀναθυμάτων H 14 γεγονὸς G 17 μετέπειτα UH: ἔπειτα MGFN 17. 18 ⟨ὃς⟩ οὐδὲ vel παρελθὼν conicio ἀεὶ παιδείας λίχνους MGUF: εἰς ἀεὶ παιδείας λίχνους N, ἀεὶ λίχνους παιδείας H 19 ἑνὸς] ἐντὸς H 20 μὴ γενόμενον ποθεῖ U 20 τῶν] τὸν M 23 ὃς] ὡς U 24 τοῖς om. L 25 μᾶλλον] μόνον H 26 ἐπαίτιον N εἶναι HG^{2}: ἵνα MG^{1}UFN

9—159,17 N fol. 188[r]: τόν τε παιδείας — γεγονότων.

κόσμον δεομένων, ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς τῆς ἀληθείας τελειότατον ἐχόντων
ἐγκώμιον. ἀκούσαντα δὲ τὸν πατέρα τοῦ παντὸς τὸ λεχθὲν ἐπαινέσαι, 129
καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὸ πάμμουσον καὶ ὑμνῳδὸν ἀναφανῆναι γένος ἐκ
μιᾶς δὴ τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων παρθένου Μνήμης, ἣν Μνημοσύνην
παρατρέποντες οἱ πολλοὶ τοὔνομα καλοῦσιν. (31.) ὁ μὲν οὖν τῶν πα- 130
λαιῶν μῦθος ὧδε ἔχει. ἑπόμενοι δὲ ἡμεῖς αὐτῷ λέγομεν, ὅτι οἰκειό-
τατόν ἐστιν ἔργον θεῷ μὲν εὐεργετεῖν, γενέσει δὲ εὐχαριστεῖν μηδὲν
ἔξω τούτου πλέον τῶν εἰς ἀμοιβὴν ἀντιπαρασχεῖν δυναμένῃ· ὃ γὰρ ἂν
θελήσῃ τῶν ἄλλων ἀντιχαρίσασθαι, τοῦθ' εὑρήσεται τοῦ πάντα πεποιη-
κότος ἀλλ' οὐ τῆς κομιζούσης φύσεως κτῆμα ἴδιον. μαθόντες οὖν, ὡς 131
ἓν ἔργον ἡμῖν ἐπιβάλλει μόνον ἐν τοῖς πρὸς τιμὴν θεοῦ, τὸ εὐχάριστον,
τοῦτο ἀεὶ καὶ πανταχοῦ μελετῶμεν διὰ φωνῆς καὶ διὰ γραμμάτων
ἀστείων καὶ μηδέποτε ἐπιλείπωμεν μήτε λόγους ἐγκωμιαστικοὺς μήτε
ποιήματα συντιθέντες, ἵνα καὶ ἐμμελῶς καὶ χωρὶς μέλους καὶ καθ' ἑκα-
τέραν φωνῆς ἰδέαν, ᾗ τὸ λέγειν καὶ τὸ ᾄδειν ἀποκεκλήρωται, ὅ τε
p. 319 M. κοσμοποιὸς καὶ ὁ κόσμος γεραίρηται, „ὁ μέν", ὥς ἔφη τις, | „ἄριστος τῶν
αἰτίων, ὁ δὲ τελειότατος τῶν γεγονότων". (32.) ἐπειδὰν οὖν ἔτει καὶ 132
ἀριθμῷ τετάρτῳ πᾶς ὁ ψυχῆς ἀφιερωθῇ καρπός, τῷ πέμπτῳ τὴν ἀπό-
λαυσιν καὶ χρῆσιν ἡμεῖς αὐτοὶ σχήσομεν. φησὶ γάρ· „ἐν τῷ ἔτει τῷ
πέμπτῳ φάγεσθε τὸν καρπόν", ἐπειδὴ τὸ γεγονὸς τοῦ πεποιηκότος
ὕστερον ἐν ἅπασιν ἐξετάζεσθαι νόμος φύσεως ἀνεπίληπτος, ὥστε κἄν,
εἰ τῶν δευτερείων ἀντιλαμβανοίμεθα, καὶ θαυμαστὸν ἡγεῖσθαι. καὶ διὰ 133
τοῦτο μέντοι τὸν καρπὸν τοῦ πέμπτου ἡμῖν ἀνατίθησιν, ὅτι αἰσθήσεως
πεντὰς ἀριθμὸς οἰκεῖος καί, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ τρέφον τὸν νοῦν

---

1 ἀψευδέστατον FN 2 ἀκούσαντος M 3 ἀναφανεῖται L, ἀναφῆναι coni. Mang. 4 δὴ scripsi: δὲ codd. N αὐτῶν H ἣν] τὴν U 5 καλοῦσι H 5. 6 ὁ μὲν—λέγομεν om. N 7 θεῷ scripsi: θεὸν codd. N γενέσει scripsi: γένεσιν codd. N μηδὲ H 8 τούτου om. N πλεόντων M δυναμένῃ scripsi: δυναμένην FN, δυναμένων GHU, δυναμέν (sic!) M 9 εὑρήσεται H, εὑρήσει conicio 10 φύσεως H: om. MGUFN 11 ἓν ἔργον MG: ἐνεργὸν UFN, ἔργον ἓν ἐν H 14 ποίημα H 14. 15 ἑτέραν U 15 ἢ MG[1] ᾗ ⟨τε⟩ τὸ λέγειν καὶ ⟨ᾗ⟩ conicio ἀεὶ δεῖν FN 16 γεραίρεται FN 17 αἰτιῶν M ἐπειδὴ M ἔτει H: ἔτι MGUF 19 αὐτοὶ σχήσομεν Cohn: αὐτοῖς χρήσομεν codd. 20 τὸν om. H 21 ἅπασιν H: ἁπάσαις MGUF 22 ἀντιλαμβανοίμεθα H: ἐπιλανθανοίμεθα MGUF καὶ vid. del. θαυμαστῶν G[2] 23 ε' M πέμπτου ⟨ἔτους⟩ conicio ὅταν M 24 post οἰκεῖος add. εἴδους καὶ ἐν αἰσθήσει γένους πλεῖστον μετέχομεν MGUF

---

16 cf. Platonis Timaeum p. 29 A.

ἡμῶν ἐστιν αἴσθησις, ἣ δι' ὀφθαλμῶν τὰς χρωμάτων καὶ σχημάτων
ποιότητας εὐτρεπίζουσα ἢ δι' ὤτων παντοδαπὰς τὰς τῶν φωνῶν ἰδιό-
τητας ἢ διὰ μυκτήρων ὀσμὰς ἢ χυλοὺς διὰ στόματος ἢ μαλακότητας
εὐενδότους καὶ σκληρότητας ἀντιτύπους ἢ λειότητας καὶ τραχύτητας,
⟨ψυχρότητάς⟩ τε αὖ καὶ θερμότητας διὰ τῆς ἀνὰ πᾶν τὸ σῶμα σκιδνα-
134 μένης δυνάμεως ἣν ἔθος ὀνομάζειν ἁφήν. (33.) τῶν δὲ εἰρημένων
παράδειγμα σαφέστατον οἱ Λείας υἱοί, τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἅπαντες, ἀλλὰ
τέταρτός τε καὶ πέμπτος. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ τετάρτου φησὶ Μωυσῆς,
ὅτι „ἔστη τοῦ τίκτειν" (Gen. 29, 35), καλεῖται δὲ Ἰούδας, ὃς ἑρμηνεύεται
κυρίῳ ἐξομολόγησις. τὸν δὲ πέμπτον Ἰσσάχαρ προσαγορεύει, μισθὸς
δὲ μεταληφθεὶς καλεῖται. καὶ τεκοῦσα τὸν τρόπον τοῦτον ἡ ψυχὴ ὃ
ἔπαθεν εὐθὺς ἐξελάλησεν· „ἐκάλεσε" γάρ φησι „τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσσά-
135 χαρ, ὅ ἐστι μισθός" (Gen. 30, 18). οὐκοῦν Ἰούδας ὁ εὐλογῶν τὸν
θεὸν νοῦς καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐχαρίστους ὑμνῳδίας ἀπαύστως μελετῶν
αὐτὸς ὁ πρὸς ἀλήθειαν „ἅγιος καὶ αἰνετὸς καρπὸς" ἦν, οὐχ ὑπὸ γῆς
δένδρων, ἀλλ' ὑπὸ φύσεως λογικῆς καὶ σπουδαίας ἐνεχθείς. παρὸ καὶ
ἡ τεκοῦσα αὐτὸν φύσις „στῆναι" λέγεται „τοῦ τίκτειν", ἐπεὶ καὶ πῇ
τράπηται οὐκ εἶχεν ἔτι, πρὸς τὸν τελειότητος ὅρον ἐλθοῦσα· τῶν γὰρ
ἀποκυηθέντων κατορθωμάτων ἁπάντων ἄριστον καὶ τελειότατον γέννημα
136 ὁ εἰς τὸν πατέρα τοῦ παντὸς ὕμνος. ὁ δὲ πέμπτος υἱὸς τῆς κατὰ τὸν
πέμπτον ἐνιαυτὸν τῶν φυτευθέντων ἀδιαφορεῖ χρήσεως· ὅ τε γὰρ γεω-
πόνος μισθὸν τρόπον τινὰ λαμβάνει παρὰ τῶν δένδρων ἔτει πέμπτῳ
καὶ τὸ τῆς ψυχῆς γέννημα Ἰσσάχαρ [ὃς] μισθὸς ἐκαλεῖτο, καὶ σφόδρα
εἰκότως, μετὰ τὸν εὐχάριστον Ἰούδαν ἀποκυηθείς· τῷ γὰρ | εὐχαρίστῳ p. 350
137 μισθὸς αὐτὸ τὸ εὐχαριστεῖν αὐταρκέστατος. οἱ μὲν οὖν τῶν δένδρων
καρποὶ γεννήματα λέγονται τῶν ἐχόντων, ὁ δὲ παιδείας καὶ φρονήσεως
οὐκέτι ἀνθρώπου, μόνου δέ, ὥς φησι Μωυσῆς, τοῦ πανηγεμόνος· εἰπὼν
γὰρ „τὰ γεννήματα αὐτοῦ" ἐπιφέρει· „ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν".
ἐναργέστατα παριστὰς ὅτι οὗ τὸ γέννημα καὶ ὁ τῆς ψυχῆς καρπός,

1 ἡ διὰ M 2 ἡ M παντοδαπὰς Turn.: πάντα ποιοῦσα H, ἅπαντα ποιοῦσα MGU, ἁπάσας ποιοῦσα F 5 ψυχρότητας add. Mang. 5. 6 σκιδνωμένης M 8 τέταρτός] διά M ε' M ἐπὶ] ἐπὰν M 11 τρόπον] πρότερον L 12 ἐξελάκησεν U 12. 13 ἰσάχαρ M 13 ἐστιν H 15 πρὸς] spatium in M ἦν UH: ἣν MF, ὃς G^2 in ras. 16 post σπουδαίας add. ἐστὶν G^2 παρ' ὃ U καὶ] δὲ M 18 τράπηται scripsi: τραπῇ codd. τελειότητος GU: τελειότατον MFH 19 ἀρεστὸν M 20 ε' M 21 ε' M 22 ἔτει MH: ἔτι GUF 23 καὶ H: om. MGUF ὃς] ὁ U, ὃς secl. Cohn 24 τὸν] τὴν H 25 αὐτῷ M^1H 26 δὲ] γὰρ M 28 γενήματα G ἡμῶν M^1 οὗ MH: οὐ G^1UF, καὶ G^2

εἷς ἐστιν ὁ θεός. τούτῳ καὶ παρά τινι τῶν προφητῶν χρησθὲν συνᾴδει 138
τόδε· „ἐξ ἐμοῦ ὁ καρπός σου εὕρηται. τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα;
συνετὸς καὶ γνώσεται αὐτά“ (Hos. 14, 9. 10); οὐ γὰρ παντὸς ἀλλὰ
μόνου σοφοῦ τὸ γνῶναι, τίνος ὁ διανοίας καρπός ἐστι.

(34.) Περὶ μὲν οὖν γεωργίας τῆς πρεσβυτάτης καὶ ἱερωτάτης, ᾗ 139
τὸ αἴτιον πρὸς τὸν κόσμον, τὸ παμφορώτατον φυτῶν, χρῆται, καὶ περὶ
τῆς ἑπομένης, ἣν ὁ ἀστεῖος ἐπιτηδεύει, καὶ περὶ τῆς φερομένης τετράδος τῶν ἄθλων, καὶ ἃ κατὰ προστάξεις καὶ ὑφηγήσεις νόμων συνεκροτεῖτο, ὡς οἷόν τε ἦν εἴπομεν. τὴν δὲ τοῦ δικαίου Νῶε ἀμπελουρ- 140
γικήν, εἶδος γεωργικῆς οὖσαν, ἐπισκεψώμεθα. λέγεται γὰρ ὅτι „ἤρξατο
Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργὸς γῆς· καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιε
τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη“ (Gen. 9, 20. 21). οὐκοῦν τὸ μέθης φυτὸν 141
ἐξεργάζεται τεχνικῶς καὶ ἐπιστημόνως ὁ δίκαιος τῶν ἀφρόνων ἄτεχνον καὶ πλημμελῆ ποιουμένων αὐτοῦ τὴν ἐπιστασίαν, ὥστε ἀναγκαῖον τὰ προσήκοντα περὶ μέθης εἰπεῖν· εὐθὺς γὰρ εἰσόμεθα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ παρέχοντος αὐτῇ τὰς ἀφορμὰς φυτοῦ. τὰ μὲν οὖν εἰρημένα τῷ νομοθέτῃ περὶ μέθης εἰσόμεθα ἐπ' ἀκριβείας αὖθις, νυνὶ δὲ ἐξερευνήσωμεν ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις ἔδοξεν. (35.) ἐσπουδάσθη δὲ παρὰ πολλοῖς 142
τῶν φιλοσόφων ἡ σκέψις οὐ μετρίως. προτείνεται δὲ οὕτως, εἰ μεθυσθήσεται ὁ σοφός. ἔστι τοίνυν τὸ μεθύειν διττόν, ἓν μὲν ἴσον τι τῷ
οἰνοῦσθαι, ἕτερον δὲ ἴσον τῷ ληρεῖν ἐν οἴνῳ. τῶν δὲ ἐπιχειρησάντων 143
τῇ προτάσει οἱ μὲν ἔφασαν μήτε ἀκράτῳ πλείονι χρήσεσθαι τὸν σοφὸν μήτε ληρήσειν· τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημα, τὸ δὲ ἁμαρτήματος εἶναι ποιητικόν, ἑκάτερον δὲ ἀλλότριον κατορθοῦντος· οἱ δὲ τὸ μὲν οἰνοῦσθαι 144

---

1 τούτῳ Turn.: τοῦτο codd. 2 τὸ δὲ codd. 3 ὁ συνετὸς M αὐτὰ] ταῦτα M 4 τὸ] τοῦ M διάνοιαν H ἐστιν M 5 ἡ GF, ἣ M 6 πρὸς om. M, περὶ coni. Mang. τὸ H: τὸν MGUF φυτῶν MGUF: φυτὸν H 7 ὁ om. U 8 τῶν ἄθλων] ⟨τὰ πρεσβεῖα⟩ τῶν ἀριθμῶν conicio prius καὶ fort. del. 8. 9 συνεκρατεῖτο MUF 9. 10 ἀμπελουργικήν GUFH: ἀμπελουργίαν M 11 Νῶε] νῶ M ἔπιεν M 11. 12 ἔπιεν ἐκ τοῦ G 17 σκεψόμεθα conicio 17. 18 ἐξερευνήσωμεν scripsi: ἐξερευνήσομεν H, ἐρευνήσομεν MGUF 18 δὲ] δὴ coni. Mang. 19 οὕτως GH: οὗτος MUF, ὄντως Turn. εἰ] ἢ MF 20 μὲν om. U τῶ GU: τὸ MFH 21 τῷ] τὸ M 22. 23 οἱ μὲν — ληρήσειν om. M 22 χρήσεσθαι Mang.: χρῆσθαι codd. 23 ληρήσειν G^2 (coni. Mang.): ληρήσει ceteri 24. 162,1 οἰνοῦσθαι καὶ om. text., οἰνοῦσθαι τῶ add. mg. M

---

18 sqq. cf. Usener, Epicurea p. 344; Aristotelis fragmenta coll. V. Rose, Lipsiae 1886, p. 99; de Arnim, Quellenstudien zu Philo p. 101—140.

καὶ σπουδαίῳ προσῆκον ἀπεφήναντο, τὸ δὲ ληρεῖν ἀνοίκειον· τὴν γὰρ ἐν αὑτῷ φρόνησιν ἱκανὴν εἶναι τοῖς βλάπτειν ἐπιχειροῦσιν ἀντιστατῆσαι καὶ τὸν ἐπὶ τὴν ψυχὴν νεωτερισμὸν αὐτῶν καθελεῖν· δύναμιν δὲ περιβεβλῆσθαι φρόνησιν παθῶν σβεστήριον εἴτε ὑπὸ φλεγμαίνοντος ἔρωτος οἴστρων ἀνερριπισμένων εἴτε ὑπὸ πολλοῦ καὶ ζέοντος ἐξημμένων οἴνου, δι' ἣν ὑπεράνω στήσεται· ἐπεὶ | καὶ τῶν κατὰ ποταμοῦ βαθέος ἢ θα- p. 351
λάττης δυομένων οἱ μὲν ἄπειροι τοῦ ναυτίλλεσθαι διαφθείρονται, οἱ δὲ τοῦ πράγματος ἐπιστήμονες τάχιστα διασῴζονται· καὶ μὴν ὥσπερ χειμάρρους ὁ πολὺς ἄκρατος ἐπικλύζων τὴν ψυχὴν τοτὲ μὲν βρίθουσαν εἰς ἀμαθίας ἔσχατον βυθὸν κατέρριψε, τοτὲ δὲ ὑπὸ τῆς σωτηρίου παιδείας
145 ἐπικουφιζομένην καὶ ἐπελαφριζομένην οὐδὲν ἴσχυσε βλάψαι. οἱ δὲ τὸ μέγεθος τῆς περὶ τὸ πάθος ὑπερβολῆς οὐ κατανοήσαντες, οἶμαι, τοῦ σοφοῦ μετεωροπολοῦντα αὐτὸν ὥσπερ οἱ τὰ πτηνὰ θηρῶντες ἐπὶ γῆν ἀπ' οὐρανοῦ κατεβίβασαν, ἵν' εἰς τὰς ὁμοίας κῆρας ἀγάγωσιν, οὐδ' ὁρῶντες ἀρετῆς εἰς ὕψος ἔφασαν, ὅτι χρησάμενος οἴνῳ πλείονι τοῦ μετρίου πάντως ἀκράτωρ αὐτὸς ἑαυτοῦ γενόμενος διαμαρτήσεται καὶ οὐ χεῖρας μόνον ὑπ' ἀσθενείας οἷα τῶν ἀθλητῶν οἱ νενικημένοι καθείς, ἀλλὰ καὶ αὐχένα καὶ κεφαλὴν παραβαλὼν καὶ ὀκλάσας καὶ ὅλον τὸ
146 σῶμα κατασυρεὶς ἀναπεσεῖται. (36.) τοῦτο μέντοι προμαθὼν οὐκ ἄν ποτε ἀξιώσειεν ἑκὼν εἰς πολυοινίας ἀγῶνα ἐλθεῖν, εἰ μὴ μεγάλα εἴη τὰ διαφέροντα, σωτηρία πατρίδος ἢ τιμὴ γονέων ἢ τέκνων καὶ τῶν οἰκειοτάτων σωμάτων ἀσφάλεια ἢ συνόλως ἰδίων τε καὶ κοινῶν ἐπανόρθωσις
147 πραγμάτων. οὐδὲ γὰρ θανάσιμον φάρμακον προσενέγκαιτο ἄν, εἰ μὴ πάνυ βιάζοιντο οἱ καιροὶ καθάπερ ἐκ πατρίδος μετανίστασθαι τοῦ βίου· φάρμακον δέ, εἰ καὶ οὐ θανάτου, μανίας γοῦν ἄκρατον εἶναι αἴτιον συμ-

---

1 ἀπεφήνατο H 3 ἐπὰν M τὴν ψυχὴν scripsi: τῇ ψυχῇ codd. 3. 4 προβεβλῆσθαι conicio 4 σβεστήριον G²FH: σεβαστήριον MG¹U εἶτα M 5 οἴστρων scripsi: οἴστρῳ codd. ἀνερριπισμένων H: ἀνερριπισμένῳ MGUF εἶτα M ἐξημμένων H: ἐξημμένῳ MGUF 6 δι' ἧς coni. Mang. τῶν] τῷ M βαθέως M 7 δυομένῳ M ναυτίλεσθαι H 9 τὴν H: τὴν μὲν MGUF ποτὲ F μὲν om. G 10 βυθὸν] κακὸν U κατέρριψεν U 11 οἱ δὲ] οὐδὲ M 12 περὶ] ὑπὲρ coni. Arnim περιβολῆς H οἶμαι τοῦ FH: spat. 1—2 litt., tum τοῦ M, ὁμετοῦ GU 13 τὴν γῆν H 14. 15 οὐδ' ὁρῶντες scripsi: οἱ δὲ ὁρῶντες H, ἱδρῶντες U, ἱδρῶτες MGF, ἢ οὐδ' ὁρῶντες Wilamowitz, οἵ οὐδ' ὁρῶντες Arnim 15 εἰς ὕψος H: εἰσὶ τὸ MF, εἰσὶν τὸ U, εἰσι ιν G (ιν G² in ras.) 16 ἑαυτὸς GF γενάμενος G 18 περιβαλὼν M 19 κατασυρεὶς U: καταρρυεὶς F, καταρεὶς G, καρωθεὶς M, παρασυρεὶς H ἀναπεσεῖται codd.: πεσεῖται v 21 σωτήρια G in ras., spat. 5 litt. M τιμῆς GUF 23 οὐδὲ MGUF: οὐ H 25 αἴτιον ἄκρατον εἶναι conicio

βέβηκε. διὰ τί δ' οὐχὶ καὶ μανίαν λεκτέον θάνατον, ᾧ τὸ κράτιστον
ἀποθνήσκει τῶν ἐν ἡμῖν, ὁ νοῦς; ἀλλά μοι δοκεῖ τις ἂν εἰκότως τὸν
διακρίνοντα καὶ διαλύοντα ψυχήν τε καὶ σῶμα ὡς κουφότερον ἀντὶ
βαρυτέρου τοῦ κατὰ τὴν ἔκστασιν, εἴ τις ἦν αἵρεσις, ἀνενδοιάστως ἑλέσ-
θαι. διὰ τοῦτο μέντοι καὶ τὸν εὑρετὴν τῆς περὶ τὸν οἶνον ἐργασίας 148
μαινόλην ἐκάλεσαν οἱ πρῶτοι καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ κατασχέτους γενομένας
βάκχας μαινάδας, ἐπεὶ μανίας καὶ παραφροσύνης αἴτιος τοῖς ἀπλήστως
ἐμφορουμένοις ὁ οἶνος. (37.) τὰ μὲν οὖν ὡσανεὶ προοίμια τῆς σκέψεως 149
τοιαῦτά ἐστι, τὸν δὲ περὶ αὐτῆς λόγον ἤδη περαίνωμεν διπλοῦν ὡς
εἰκὸς ὄντα, τὸν μὲν ὅτι ὁ σοφὸς μεθυσθήσεται κατασκευάζοντα, τὸν δὲ
τοὐναντίον ὅτι οὐ μεθυσθήσεται βεβαιούμενον. τοῦ δὲ προτέρου τὰς 150
πίστεις ἁρμόττον λέγειν πρότερον, ποιησαμένους ἐνθένδε τὴν ἀρχήν· τῶν
πραγμάτων τὰ μὲν ὁμώνυμα, τὰ δὲ συνώνυμα εἶναι συμβέβηκεν. ὁμωνυμία
352 M. δὲ καὶ συνωνυμία τἀναντία ὁμολογεῖται, | ὅτι ὁμωνυμία μὲν κατὰ πολλῶν
ὑποκειμένων ἓν ὄνομα, συνωνυμία δὲ καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου ⟨πολλά⟩. ἡ 151
κυνὸς φωνὴ πάντως ὁμώνυμος ἐμφερομένων πλειόνων ἀνομοίων, ἃ δι'
αὐτῆς σημαίνεται· τό τε γὰρ χερσαῖον ὑλακτικὸν ζῷον κύων καὶ θὴρ ὁ
θαλάττιος καὶ ὁ οὐράνιος ἀστήρ, ὃν ὀπωρινὸν οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, ὅτι
τῆς ὀπώρας ἄρτι ἡβώσης ἐπιτέλλει τοῦ τελεσφορηθῆναί τε χάριν αὐτὴν
καὶ πεπανθῆναι, καὶ προσέτι ὁ ἀπὸ τῆς κυνικῆς αἱρέσεως ὁρμηθεὶς φιλό-
σοφος, Ἀρίστιππος καὶ Διογένης καὶ ἄλλων οἳ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν
ἠξίωσαν ἀπερίληπτος ἀριθμὸς ἀνθρώπων. ἄλλαι δ' εἰσὶ προσρήσεις 152
διάφοροι κατὰ σημαινομένου ἑνὸς ὡς ἰός, ὀϊστός, βέλος — τὸ γὰρ διὰ τῆς
τόξου νευρᾶς ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἀφιέμενον πάντα ταῦτα λέγεται —· καὶ πάλιν

1 μανίαν H: μανίας MGUF ᾧ Mang.: ὡς MH, δ' ὡς GUF, θάνατον δ' ᾧ conicio 4 εἴ τις GF: ἥτις MUH 5 τὸν εὑρετὴν MF: τὴν ἀρετὴν GUH τὸν om. M τῶν οἴνων H 6 μαινόλην GUF: μενώλην M, μαινομένην H πρῶτοι] ποιηταὶ coni. Osann ἀκατασχέτους MFH γενομένους H 8 ἐμφερομένοις U[1] ut vid. 9 περαίνωμεν M: περαίνομεν GUFH διπλὸν H, διπλῶς U 10 τὸν μὲν MH: τὰ μὲν GUF ὁ om. L 13 συμβέβηκε U 14 ὅτι ὁμωνυμία Turn.: τὴν ὁμωνυμίαν codd. 15 συνωνυμίαν M πολλά add. Mang. 16 ἐκφερομένων GF 18 ὅτι MGUF: ὁ H, ὃς v 19 ἐπιτέλλει H: ἐπιτέλει UF, ἐπὶ τέλει MG 20 προσέτι] spatium, tum ἔτι M 21 Διομένης M 22 δὲ M 23 κατὰ] μετὰ F ὡς ἰός] ὁσίως G[1] ὀϊστός G[2]FH: ὁ εἰς τὸ MG[1]U 23. 24 τῆς τοῦ τόξου GU ἀφιέμενος H

6 μαινόλην] cf. Osann ad Cornutum p. 357, Clementis Protrept. 12 p. 11 P, Origenem Contra Celsum III 23 p. 460; Bruchmann, Epitheta deorum p. 88.

εἰρεσία, κώπη, πλάτη, τὸ πρὸς πλοῦν ἰσοδυναμοῦν ἱστίοις· ὁπότε γὰρ
μὴ δύναιτο χρῆσθαι ναῦς κατὰ νηνεμίας ἢ ἀντιπνοίας ἱστίοις, πρόσκωποι
καθίσαντες οἷς ἐπιμελὲς καὶ οἷα ταρσοὺς ἑκατέρωθεν ἀποτείναντες ὑπό-
πτερον αὐτὴν φέρεσθαι βιάζονται. ἡ δὲ ἐξαιρομένη πρὸς ὕψος, ἐπιτρέ-
χουσα τοῖς κύμασι μᾶλλον ἢ ἐντέμνουσα ταῦτα, τροχάζουσα ταχυναυτεῖ
153 καὶ ναυλοχωτάτοις ὑποδρόμοις ἐνορμίζεται. καὶ μὴν πάλιν σκίπων,
βακτηρία, ῥάβδος ἑνὸς ὑποκειμένου διάφοροι κλήσεις, ᾧ τύπτειν καὶ
ἀκραδάντως σκηρίπτεσθαι καὶ ἐπερείδεσθαι καὶ ἄλλα πλείω ποιεῖν
ἔνεστι. ταῦτα δ' οὐ μακρολογοῦντες ὅλως εἴπομεν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ
154 σαφέστερον γνῶναι τὸ ζητούμενον. (38.) τὸν ἄκρατον ὥσπερ οἶνον,
οὕτως καὶ μέθυ οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν· πολλαχοῦ γοῦν τῆς ποιήσεώς
ἐστι τουτὶ τοὔνομα ἐμφερόμενον, ὥστ' εἰ τὰ συνωνυμοῦντα καθ' ἑνὸς
ὑποκειμένου λέγεται, οἶνος καὶ μέθυ, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων οὐδὲν ὅτι μὴ
155 φωναῖς διοίσει μόνον, τό τε οἰνοῦσθαι καὶ τὸ μεθύειν [ἓν]· ἑκάτερον δὲ
πλείονος οἴνου χρῆσιν ἐμφαίνει, ἣν πολλῶν ἕνεκα αἰτιῶν οὐκ ἂν ἀπο-
στρέφοιτο ὁ σπουδαῖος. εἰ δὲ οἰνωθήσεται, καὶ μεθυσθήσεται, χεῖρον
οὐδὲν ἐκ τῆς μέθης διατεθείς, ἀλλὰ ταὐτὸν ὅπερ καὶ [ὁ] ἐκ ψιλῆς τῆς
οἰνώσεως παθών.

156 Μία μὲν ἀπόδειξις περὶ τοῦ τὸν σοφὸν μεθυσθῆναι λέλεκται, δευ-
τέρα δ' ἐστὶ τοιαύτη· σχεδὸν οἱ νῦν ἄνθρωποι τοῖς προτέροις ἔξω
μέρους βραχέος οὐδὲν ὁμοιότροπον ζηλοῦν ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν λόγοις
157 καὶ ἐν ἔργοις τὸ μὴ συνῳδὸν καὶ διαφωνοῦν ἐπιδείκνυνται· τοὺς μὲν
γὰρ λόγους ὑγιαίνοντας καὶ ἐρρωμένους εἰς πάθος ἀνήκεστον καὶ φθορὰν
περιήγαγον ἀντὶ σφριγώσης καὶ ἀθλητικῆς ὄντως | εὐεξίας οὐδὲν ὅτι μὴ p. 353
νοσοῦν κατασκευάσαντες καὶ τὸν πλήρη καὶ ναστόν, ὡς ἔφη τις, ὑπ'

---

1 εἰρεσία GH[2]: ἐρεσία MG[1]UF πρὸς] spatium M ἱστίοις (sic) H: ἐν ἱστίοις MGUF 2 ἱστίοις H: ἱστοῖς MGU, ἱστοῖς F πρὸς κώπη G: spat. 3 litt., tum κώπη M 3 ἑτέρωθεν L ἀποτείνοντες MG 4 πρὸς] spatium in M 5 ἐντεμοῦσα GUF αὐτὰ conicio 6 ναυλοχωτάτοις F: ναυλόχω τοῖς M, ναυλοχότως G[1], ναυλοχοτάτοις G[2], ναυλόχωτος U, ναυλοχώτοις H ὑποδρόμοις G[2]UF: ὑποδρομίοις MG[1]H ἐνορμίζεται H: ἐναρμόζεται MGUF σκήπων F 7 ἑνὸς] ἐν οἷς H 9 δ' om. M 11 οὕτω H μέθην L 12 ἐμφόμενον (sic) M ὥστε M 13. 14 καὶ τὰ — μόνον om. H, add. mg. L 14 μόνα M ἓν GH (seclusi): ἐὰν M, ἐν UF δὲ H: om. MGUF 15 ἐμφαίνῃ M αἰτιῶν MF: αἰτίων GUH 15. 16 ἀποστραφοῖτο GUF 17 οὐδὲ U ὥπερ F ὁ seclusi 18 οἰνώσεως Mang.: γνώσεως codd. 19 μίαν M λέγεται M 20 δέ ἐστι GFH σχεδὸν οἱ bis scr. M τῆς πρότερον F 21 οὐδὲ H 24 ἀθλητικῆς] ἀθλητι, tum spat. M ὄντας M οὐδὲν ὅτι μὴ H: οὐδὲ εἴ τι MGU, οὐδὲ ὅτι FL 24. 25 οὐδὲ οὑτινοσοῦν Turn.

εὐτονίας ὄγκον εἰς παρὰ φύσιν οἰδούσης καχεξίας ἀγαγόντες καὶ κενῷ
φυσήματι μόνον ἐπαίροντες, ὃ δι' ἔνδειαν τῆς συνεχούσης δυνάμεως,
ὅταν μάλιστα περιταθῇ, ῥήγνυται. τὰς δὲ πράξεις ἐπαινέσεως καὶ σπουδῆς 158
ἀξίας καὶ αὐτάς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄρρενας ἐξεθήλυναν αἰσχρὰς ἀντὶ
καλῶν ἐργαζόμενοι, ὡς ὀλίγους εἶναι παντάπασιν ἑκατέροις, ἔργοις τε
καὶ λόγοις, ἀρχαιοτρόπου ζηλώσεως ἐρῶντας. τοιγαροῦν ἐπ' ἐκείνων 159
ποιηταὶ καὶ λογογράφοι καὶ ὅσοι περὶ τὰ ἄλλα μουσικῆς ἐσπούδαζον
ἤνθουν, οὐ τὰς ἀκοὰς διὰ τῆς ἐν ῥυθμοῖς φωνῆς ἀφηδύνοντές τε καὶ
θρύπτοντες, ἀλλὰ εἴ τι τῆς διανοίας κετεαγὸς καὶ κεκλασμένον ἐγείροντες
καὶ ὅσον ἐμμελὲς αὐτῆς ἁρμοζόμενοι φύσεως καὶ ἀρετῆς ὀργάνοις· ἐφ'
ἡμῶν δὲ ὀψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι καὶ ὅσοι τῆς ἐν βαφικῇ καὶ μυρεψικῇ
τεχνῖται περιεργίας, ἀεί τι καινὸν χρῶμα ἢ σχῆμα ἢ ἀτμὸν ἢ χυλὸν
ἐπιτειχίζοντες ταῖς αἰσθήσεσιν, ὅπως τὸν ἡγεμόνα πορθήσωσι νοῦν.
(39.) τίνος δὴ χάριν τούτων ἐμνήσθην; ἵν' ἐπιδείξω, ὅτι καὶ τὸν ἄκρα- 160
τον οὐχ ὁμοίως οἱ νῦν τοῖς πάλαι προσφέρονται. νῦν μὲν γὰρ ἄχρι
τοῦ σῶμα καὶ ψυχὴν παρεθῆναι πίνουσιν ἀθρόως καὶ ἀπνευστί, χαί-
νοντες ἔτι καὶ προσεπιφέρειν τοῖς οἰνοχοουμένοις κελεύοντες, κἂν
διαμέλλωσιν ἀγανακτοῦντες, ὅτι τὸν θερμὸν λεγόμενον παρ' αὐτοῖς
πότον παραψύχουσι, καὶ τὸ παράκομμα τῶν γυμνικῶν, τὸν παροίνιον
ἀγῶνα, πρὸς τοὺς συνόντας ἐπιδείκνυνται, ἐν ᾧ μεγάλα καὶ καλὰ
ἀλλήλους ἀντιδρῶσιν, ὦτα καὶ ῥῖνας καὶ χειρῶν ἄκρους δακτύλους καὶ
ὁποῖα δ' ἂν τύχῃ μέρη τοῦ σώματος ἀπεσθίοντες. ταῦτ' ἐστὶ τῆς 161
ἡβώσης καὶ νεωτέρας καὶ ἄρτι ἀκμαζούσης ἆθλα, ὡς ἔοικεν, εὐφροσύνης,
τῆς δὲ ἀρχαίας καὶ πρεσβυτέρας τἀναντία· πάσης γὰρ καλῆς πράξεως
ἀφ' ἱερῶν τελείων οἱ πρότεροι κατήρχοντο, νομίζοντες μάλιστα οὕτως
αἴσιον ἀποβήσεσθαι τὸ τέλος αὐτοῖς, καὶ πρὶν εὔξασθαί τε καὶ θῦσαι,

---

1 ὄγκον H: οἶκον MGU, οἷον FL παράφυσιν coni. Cohn οἰδούσης καχεξίας codd.: οἰδοῦσαν καχεξίαν Mang. 2 μόνω F 3 περιταθῇ FH: περὶ πάθη MGU ἐπαινέσεως Cohn: γενέσεως codd., γνησίας Mang. 6 ἐρῶντας Turn.: ἐρῶντες codd. 7 τἄλλα M ἄλλα ⟨εἴδη⟩ conicio 9 ἀλλ' FH κατατὸς H κεκλασμένον Mang.: κεχαλασμένον codd. 10 ἐκμελὲς conicio ὀργάνοις scripsi: ὀργίοις codd. 11 ὑμῶν U 12 καὶ post τεχνῖται add. M περιεργείας H 13 ἐπιτυχίζοντες M, ἐπιτειχίζονται G πορθήσωμεν H 14 δὴ] δὲ H τὸν scripsi: τὸ codd. 15 προσφέρονται H: προφέρονται MGUFL 16 τοῦ] τὸ F 16. 17 χαίνοντες MGF: χαίροντες UH 17 προσφέρειν H 18 διαμελῶσιν G τὸν] τὸ H 19 πότον scripsi: ποτὸν codd. περιψύχουσι H γυμνι, tum spat. M, μυρικῶν H 21 ὦτα, ῥῖνας H ἄκρες F 22 τύχῃ H: τύχοι MGUF 24 καὶ ante τῆς add. U 25 πρῶτοι U

καὶ εἰ σφόδρα τοῦ πράττειν ἐπέσπευδον οἱ καιροί, πάντως ἀνέμενον οὐκ ἀεὶ τὸ ταχὺ τοῦ βραδέος ἡγούμενοι κρεῖττον· οὐ προμηθὲς μὲν γὰρ τάχος βλαβερόν, βραδυτὴς δὲ μετ᾿ εὐελπιστίας ὠφέλιμον. εἰδότες οὖν, ὅτι
162 καὶ ἡ τοῦ οἴνου ἀπόλαυσίς τε καὶ χρῆσις δεῖται πολλῆς ἐπιμελείας, οὔτε ἄδην | οὔτε ἀεὶ προσεφέροντο τὸν ἄκρατον, ἀλλ᾿ ἔν τε κόσμῳ καὶ p. 35 καιρῷ προσήκοντι. πρότερον γὰρ εὐξάμενοι καὶ θυσίας ἀναγαγόντες καὶ ἱλασάμενοι τὸ θεῖον, σώματα καὶ ψυχὰς καθηράμενοι, τὰ μὲν λουτροῖς, τὰ δὲ νόμων καὶ παιδείας ὀρθῆς ῥεύμασι, φαιδροὶ καὶ γεγηθότες πρὸς ἀνειμένην δίαιταν ἐτρέποντο, μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ᾿ ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διατελοῦντες, ἵνα καὶ τῶν θυσιῶν μεμνημένοι καὶ τὸν τόπον αἰδούμενοι ἱεροπρεπεστάτην ὡς ἀληθῶς ἄγωσιν εὐωχίαν,
163 μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ διαμαρτάνοντες. ἀπὸ τούτου γέ τοί φασι τὸ μεθύειν ὠνομάσθαι, ὅτι μετὰ τὸ θύειν ἔθος ἦν τοῖς πρότερον οἰνοῦσθαι. τίσι δὴ μᾶλλον οἰκεῖος ἂν εἴη τῆς τοῦ ἀκράτου χρήσεως ὁ λεχθεὶς τρόπος ἢ σοφοῖς ἀνδράσιν, οἷς καὶ τὸ πρὸ τῆς μέθης ἔργον ἁρμόττει
164 τὸ θύειν; σχεδὸν γὰρ οὐδὲ εἷς τῶν φαύλων πρὸς ἀλήθειαν ἱερουργεῖ, κἂν ἐνδελεχεῖς μυρίους βόας ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνάγῃ· τὸ γὰρ ἀναγκαιότατον ἱερεῖον αὐτῷ λελώβηται, ὁ νοῦς, λώβας δὲ οὐ θέμις βωμῶν προσάψασθαι.

165 Δεύτερος μὲν δὴ λόγος οὗτος εἴρηται, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀλλότριον σπουδαίου τὸ μεθύειν, (40.) τρίτος δ᾿ ἐστὶν ἀπὸ διαφερούσης τῆς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν πιθανότητος ἠρτημένος· τὴν γὰρ μέθην οὐ μόνον, ἐπειδὴ μετὰ θυσίας ἐπιτελεῖται, νομίζουσί τινες εἰρῆσθαι, ἀλλ᾿ ὅτι καὶ

1 κἂν εἰ coni. Mang. ἔσπευδον H ἀνέμεινον H 1. 2 οὐ κακὰ τὸ H, οὐ κατὰ τὸ L 2 βραδέως G οὐ H: om. MGUF 3 εὐλογιστίας conicio 4 prius καὶ om. H 5 ἄδην scripsi: ἄρδην codd. προσέφερον τοῦτον ἄκρατον F τὸν] τοῦτον N 7 σώματά ⟨τε⟩ coni. Mang. 8 νόμων Turn.: νόμῳ codd. N 10 διατελοῦντες Cohn: διαπατοῦντες codd. 11 τρόπον H ἱεροπρεπέστατον M, ἱεροπρεπεστάτως N 13 ὠνόμασται G ὠνομάσθαι — θύειν om. U 14 τίσι G^2H: τί MG^1UF εἴη GH^2: εἶναι MG^1UF 15 νῦν post οἷς add. v τὸ H: τὸν U, τὰ MGF 16 τὸ μεθύειν G 17 κἂν] καὶ F ἀνὰ] κατὰ U ἀνάγῃ Mang.: ἀγάγῃ codd. 18 βωμῶν MGF: βωμῷ H, βωμοῦ U 19 προσψαύσασθαι H 21 τρίτος M: τρίτον GUFH πρὸς] περὶ conicio 22 ἠρτημένος scripsi: ἠρτημένον codd. 22. 23 ἐπειδὴ οὐ μόνον M 23 ἐπιτελεῖται Turn.: ἐπιτελεῖσθαι codd.

3—13 N fol. 188r εἰδότες οὖν — οἰνοῦσθαι 9. 10 R fol. 91r τοῦ αὐτοῦ: μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ᾿ ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διαπατοῦντες: ἀντὶ τοῦ εὐωχούμενοι: ἔοικεν οὖν ἐκ τούτου ἀναλόγως παρειλῆφθαι καὶ τὸ ἀποπατοῦντες ἀντὶ τοῦ χέζοντες.

μεθέσεως ψυχῆς αἰτία γίγνεται. μεθίεται δὲ ὁ μὲν τῶν ἀφρόνων λογισ- 166
μὸς εἰς πλειόνων χύσιν ἁμαρτημάτων, ὁ δὲ τῶν ἐμφρόνων εἰς ἀνέσεως
καὶ εὐθυμίας καὶ ἱλαρότητος ἀπόλαυσιν· ἡδίων γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ νή-
φοντος οἰνωθεὶς ὁ σοφὸς γίγνεται, ὥστε οὐδ᾽ ἂν ταύτῃ διαμαρτάνοιμεν
φάσκοντες ὅτι μεθυσθήσεται. πρὸς δὲ τούτοις κἀκεῖνο λεκτέον, ὅτι οὐ 167
σκυθρωπὸν καὶ αὐστηρὸν τὸ τῆς σοφίας εἶδος, ὑπὸ συννοίας καὶ κατη-
φείας ἐσταλμένον, ἀλλ᾽ ἔμπαλιν ἱλαρὸν καὶ γαληνίζον, μεστὸν γηθοσύ-
νης καὶ χαρᾶς· ὑφ᾽ ὧν πολλάκις προήχθη τις οὐκ ἀμούσως παῖξαί τι
καὶ χαριεντίσασθαι, παιδιὰν μέντοι τῇ σεμνότητι καὶ σπουδῇ καθάπερ
ἐν ἡρμοσμένῃ λύρᾳ φθόγγοις ἀντιφώνοις εἰς ἑνὸς μέλους κρᾶσιν συνη-
χοῦσαν. κατὰ γοῦν τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν τέλος ἐστὶ σοφίας παιδιὰ 168
καὶ γέλως, ἀλλ᾽ οὐχ ἃ τοῖς νηπίοις ἄνευ φρονήσεως πᾶσι μελετᾶται,
ἀλλ᾽ ἃ τοῖς ἤδη πολιοῖς οὐ χρόνῳ μόνον ἀλλὰ καὶ βουλαῖς ἀγαθαῖς
γεγονόσιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὸν αὐτηκόου καὶ αὐτομαθοῦς καὶ αὐτουργοῦ
τῆς ἐπιστήμης ἀρυσάμενον οὐ μετέχοντα γέλωτος, ἀλλ᾽ αὐτὸν γέλωτα
εἶναί φησιν; οὗτός ἐστιν Ἰσαάκ, ὃς ἑρμηνεύεται γέλως, ᾧ παίζειν μετὰ 169
τῆς ὑπομονῆς, ἣν Ῥεβέκκαν Ἑβραῖοι καλοῦσιν, ἁρμόττει. (41.) τὴν
p. 355 M. δὲ | θείαν παιδιὰν τῆς ψυχῆς ἰδιώτῃ μὲν οὐ θέμις ἰδεῖν, βασιλεῖ δὲ
ἔξεστιν, ᾧ πάμπολυν χρόνον παρῴκησεν, εἰ καὶ μὴ πάντ᾽ ἐνῴκησε τὸν
αἰῶνα, σοφία. προσαγορεύεται οὗτος Ἀβιμέλεχ, ὃς διακύψας τῇ θυρίδι,
τῷ διοιχθέντι καὶ φωσφόρῳ τῆς διανοίας ὄμματι, τὸν Ἰσαὰκ εἶδε παί-
ζοντα μετὰ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ (Gen. 26, 8). τί γὰρ ἄλλο 170

---

1 μεθύσεως G γίνεται M μεθύεται H 2 χύσιν scripsi: ἴσχυσιν codd. ἁμάρτημα M εὐφρόνων U, ἀφρόνων F 3. 4 νηφόντων U, νηφόντως F 4 γίγνεται GU: γίνεται MFH οὐδ᾽ ἂν Cohn: οὐδὲν MGUF, οὐδ᾽ ἐν H 5 μεθύσεσθαι M 6 αὐστηρὸν Arnim: αὐχμηρὸν codd. τῆς om. GUF 7 καὶ om. L 8 πολλάκις om. H 9 παιδειὰν G τὴν conicio 10 ἐν ἡρμοσμένῃ FH: ἐνηρμοσμένῃ MGU μέλλους κροῦσιν M 12 γέλος F 13 ἀλλ᾽ ἃ M: ἀλλὰ GUFH πολλοῖς U μόνω H 14 γεγόνασιν M αὐτήκοον et αὐτομαθῆ M[1] 15. 16 εἶναι γέλωτα v 16 ὃς] ὃ U ᾧ scripsi: ὃς MGUF, οὓς H, ὃν v 18 παιδειὰν M 19 ᾧ Mang.: οὗ MH, οὐ GUF 20 τῆς θυρίδος conicio (cf. Clem.) 22 αὐτοῦ v

---

16 sqq. Clem. Paedag. I § 21. 22 p. 110. 111 P. ... γέλως ἑρμηνεύεται ὁ Ἰσαάκ. τοῦτον ἑώρακεν παίζοντα μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ βοηθοῦ, τῆς Ῥεβέκκας, ὁ περίεργος βασιλεύς ... Ῥεβέκκαν δὲ ἑρμηνεύουσιν ὑπομονήν .... καὶ αὕτη ἡ θεία παιδιά ..... τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς ἔργον σοφῷ καὶ τελείῳ ἢ παίζειν καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ .... διακύψας τῆς θυρίδος ....

ἐμπρεπὲς ἔργον σοφῷ ἢ τὸ παίζειν καὶ γανοῦσθαι καὶ συνευφραίνεσθαι
τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ; ἐξ ὧν ὅτι καὶ μεθυσθήσεται δῆλόν ἐστι τῆς
171 μέθης ἠθοποιούσης καὶ ἄνεσιν καὶ ὠφέλειαν ἐργαζομένης· ὁ γὰρ ἄκρα-
τος τὰ τῇ φύσει προσόντα ἐπιτείνειν καὶ σφοδρύνειν ἔοικεν εἴτε καλὰ
εἴτε καὶ τὰ ἐναντία, καθάπερ καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων· ἐπεὶ καὶ χρήματα
αἴτια μὲν ἀγαθῶν ⟨ἀγαθῷ⟩, κακῷ δέ, ὡς ἔφη τις, κακῶν· καὶ πάλιν
δόξα τοῦ μὲν ἄφρονος τὴν κακίαν ἐπιφανεστέραν, τοῦ δὲ δικαίου τὴν
ἀρετὴν εὐκλεεστέραν ἐπιφαίνει. οὕτως οὖν καὶ ὁ ἄκρατος ἀναχυθεὶς
τὸν μὲν πάθεσι κεχρημένον ἐμπαθέστερον, τὸν δὲ εὐπαθείαις εὐμενέ-
172 στερον καὶ ἵλεω μᾶλλον ἀπειργάσατο. τίς γε μὴν οὐκ οἶδεν, ὅτι δυεῖν
ἐναντίων ἐπειδὰν θάτερον εἶδος ἐφαρμόζῃ πλείοσι, καὶ θάτερον ἐξ ἀνάγ-
κης συμβήσεται; οἷον λευκοῦ καὶ μέλανος ἐναντίων ὄντων, εἰ τὸ λευκὸν
ἀστείοις τε καὶ φαύλοις, καὶ τὸ μέλαν ἐξ ἴσου δήπουθεν ἀμφοτέροις,
οὐχὶ μόνοις προσέσται τοῖς ἑτέροις. καὶ μὴν τό γε νήφειν καὶ τὸ με-
θύειν ἐναντία, μετέχουσι δὲ τοῦ νήφειν, ὡς ὁ τῶν προτέρων λόγος,
ἀγαθοί τε καὶ φαῦλοι· ὥστε καὶ τὸ μεθύειν ἑκατέρῳ τῶν εἰδῶν ἐφαρ-
μόττει. μεθυσθήσεται τοιγάρτοι καὶ ὁ ἀστεῖος μηδὲν τῆς ἀρετῆς ἀπο-
173 βαλών. (42.) εἰ δ' ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ μὴ μόνον ταῖς ἐντέχνοις
ἀποδείξεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀτέχνοις λεγομέναις χρηστέον, ὧν μία ἐστὶν
ἡ διὰ τῶν μαρτυριῶν, πολλοὺς καὶ εὐδοκίμους μαρτυροῦντας παρεξόμεθα
παῖδας ἰατρῶν καὶ φιλοσόφων, οὐ λόγοις μόνον ἀλλὰ καὶ γράμμασι τὴν
174 μαρτυρίαν σημαινομένους. μυρίας γὰρ ἀπολελοίπασι συντάξεις ἐπιγρά-
ψαντες περὶ μέθης, ἐν αἷς περὶ ψιλῆς αὐτὸ μόνον χρήσεως οἴνου σκο-

1 ἐμπρεπὲς scripsi: εὐπρεπὲς Clem., ἐμπρέπει codd. ἀγανοῦσθαι G, γάννυσθαι F 2 aut κακῶν aut ἐπιμονῇ dubitanter Mang. 3 ἀφέλειαν coni. Mang. 5 τἀναντία M, ἐναντία H 6 αἴτια U: αἴσια MGFH ἀγαθῶν ἀγαθῷ scripsi: ἀγαθῶν MGFH, ἀγαθὸν U, ἀγαθῷ ἀγαθῶν v κακῷ Turn.: κακὰ codd. κακῶν GFH: κακὸν U, om. M 7 δικαίου δὲ M 8 ἐμφαίνει M, ἐπιφέρει U καὶ om. M ἀναλυθεὶς G 9 ἐμπαθέστερον scripsi: εὐπαθέστερον codd. εὐπαθείας GUF 10 ἵλεων v οἶδεν MGUF: εἶδεν H δυοῖν MH 11 ἐφαρμόζει GF, ἐφαρμόσῃ U πλείοσιν M 12 συμβήσηται U εἰ] εἰς UH 13 τε καὶ] τ, tum spat. M ἐξίσου GUH 14 πρόσεστι U ἑταίροις F 14. 15 καὶ τὸ — νήφειν om. U 15. 16 ἐναντία — μεθύειν om. F 16 πῶς τε U ἑκατέρων UF 17 καὶ om. M 18 ταῖς] τοῖς M 19 καὶ ἀτέχνοις G ἀτέχναις H post λεγομέναις add. αἷς G 20 διὰ om. H παραδεξόμεθα H 22 ἐνσημηναμένους conicio 23 ψιλοῦ G, οὐ G² in ras. χρήσεως οἴνου M: οἴνου GUFH, οἴνου post σκοποῦσιν transpos. H, οἴνου χρήσεως Mang.

5. 6 [Platonis] Eryxias p. 397 E

ποῦσιν, οὐδὲν περὶ τῶν ληρεῖν εἰωθότων προσεξετάζοντες. ἀλλ' ὅλον τὸ παροινίας παραπέμψαντες εἶδος· ὥστε καὶ παρὰ τούτοις σαφέστατα ἀνωμολογῆσθαι, ὅτι τὸ μεθύειν ἦν τὸ οἰνοῦσθαι. οἴνου δὲ σπάσαι πλείονος οὐκ ἂν εἴη χεῖρον ἐν καιρῷ σοφόν· οὐ τοίνυν διαμαρτησόμεθα p. 356 M. | λέγοντες ὅτι μεθυσθήσεται. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς καθ' αὑτὸν ἀγωνιζόμενος 175 ἀναγράφεται νικῶν, εἰ δὲ ἀγωνίζεται, σκιαμαχεῖν μᾶλλον ἂν εἰκότως δόξαι, ἀνάγκη καὶ τοὺς τὸ ἐναντίον κατασκευάζοντας λόγους εἰπεῖν, ἵνα δικαιοτάτη γενηθῇ κρίσις, μηδετέρου μέρους ἐξ ἐρήμου καταδικασθέντος. ἔστι δὲ πρῶτος καὶ δυνατώτατος οὗτος· εἰ τῷ μεθύοντι οὐκ ἄν τις 176 εὐλόγως λόγον ἀπόρρητον παρακατάθοιτο, ⟨τῷ δὲ ἀστείῳ παρακατατίθεται⟩, οὐκ ἄρα μεθύει ὁ ἀστεῖος. ἀλλ' οὖν πρὶν ἢ τοὺς ἄλλους ἑξῆς συνείρειν, ἄμεινον καθ' ἕκαστον τῶν προτεινομένων ἀντιλέγειν, ἵνα μὴ μακρηγοροῦντες ἐπὶ πλέον διοχλεῖν δοκῶμεν. φήσει δή τις ἐναντιού- 177 μενος, ὅτι κατὰ τὸν λεχθέντα λόγον ὁ σοφὸς οὔτε μελαγχολήσει ποτὲ οὔτε κοιμηθήσεται οὔτε συνόλως ἀποθανεῖται· ᾧ δὲ μὴ συμβαίνει τι τοιοῦτον, ἄψυχόν ἐστιν ἢ θεῖον, ἄνθρωπος δὲ οὐκ ἂν εἴη τὸ παράπαν. τὴν γὰρ ἀγωγὴν τοῦ λόγου μιμησάμενος ἐφαρμόσει τὸν τρόπον τοῦτον τῷ μελαγχολῶντι ἢ κοιμωμένῳ ἢ ἀποθνήσκοντι· οὐκ ἄν τις εὐλόγως λόγον ἀπόρρητον τῷ τοιούτῳ παρακατάθοιτο, τῷ δὲ σοφῷ εὐλόγως· οὔτ' ἄρα μελαγχολᾷ οὔτε κοιμᾶται οὔτε ἀποθνήσκει ὁ σοφός.

---

1 οὐδὲ H 2 παρατρέψαντες M παρὰ om. G 3 ἀνωμολογεῖσθαι MG σπάσαι MFL[2]: πᾶσαι U, σπεῦσαι HL[1], σπᾶσθαι G (sed σπᾶ in ras.) 4 σοφόν FH: σοφῶν MGU οὐ] οἱ G[1] 5 αὑτὸ G[1], αὐτὸ M 6 νικῶν, οὐδέ ἀγωνίζεται ⟨τὸ παράπαν⟩, σκιομαχεῖν ⟨δὲ⟩ μᾶλλον Arnim; sed ad εἰ δὲ ἀγωνίζεται (ἀγωνίζοιτο conicio) subaudi καθ' αὑτόν σκιαμαχεῖν scripsi: σκιομαχεῖν codd. 7 τοὺς τὸ MG[1]FH: τούς τὸν G[2], τοῦτο U λόγον G 8 γεννηθῇ F μηδετέρου U: μηδ' ἑτέρου F, μηδὲ ἑτέρου MGH 9 ἀδυνατώτατος H εἰ] ἐν M[1], ut vid. 10. 11 τῷ—παρακατατίθεται addidi (cf. Arnim p. 136) 11 ἀλλ' οὖν scripsi: ἆρ' οὖν codd., ἆρ' ⟨οὐκ⟩ οὖν coni. Cohn 13 πλέον Cohn: πλεῖον codd. δὴ] δέ M 15 συμβαίνῃ G 16 ἀνθρώπου L 17 γὰρ ἀγωγὴν Arnim: παραγωγὴν codd. 18 post τις add. γὰρ GUFH 20 οὔτ' ἄρα scripsi: οὐ γὰρ codd., οὐκ ἄρα Mang. subscriptio GU: φίλωνος περὶ φυτουργίας Νῶε

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΜΕΘΗΣ ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

1 (1.) Τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις εἰρημένα περὶ μέθης, ὡς οἷόν I p. 357
τε ἦν, ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὑπεμνήσαμεν βίβλῳ, νυνὶ δὲ ἐπισκεψώμεθα
2 τίνα τῷ πάντα μεγάλῳ καὶ σοφῷ νομοθέτῃ περὶ αὐτῆς δοκεῖ. πολλα-
χοῦ γὰρ τῆς νομοθεσίας οἴνου καὶ τοῦ γεννῶντος φυτοῦ τὸν οἶνον ἀμ-
πέλου διαμέμνηται· καὶ τοῖς μὲν ἐμπίνειν ἐπιτρέπει, τοῖς δ' οὐκ ἐφίησι,
καὶ τοῖς αὐτοῖς ἔστιν ὅτε προστάττει τἀναντία, οἴνῳ χρῆσθαί τε καὶ μή.
οὗτοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὴν μεγάλην εὐχὴν εὐξάμενοι (Num. 6, 2 sqq.),
οἷς δὲ ἀκράτῳ χρῆσθαι ἀπείρηται οἱ λειτουργοῦντες ἱερεῖς (Lev. 10, 9),
οἱ δὲ προσφερόμενοι τὸν οἶνον μυρίοι τῶν ἐπ' ἀρετῇ μάλιστα καὶ παρ'
3 αὐτῷ τεθαυμασμένων. πρὶν δὲ περὶ τούτων ἄρξασθαι λέγειν, τὰ συν-
τείνοντα πρὸς τὰς κατασκευὰς αὐτῶν ἀκριβωτέον. ἔστι δ' ὥς γ' οἶμαι
4 τάδε· (2.) σύμβολον τὸν ἄκρατον Μωυσῆς οὐχ ἑνὸς ἀλλὰ πλειόνων
εἶναι νομίζει, τοῦ ληρεῖν καὶ παραπαίειν, ἀναισθησίας παντελοῦς, ἀπλη-
στίας ἀκορέστου καὶ δυσαρέστου ἐπιθυμίας καὶ εὐφροσύνης τῆς τἄλλα
περιεχούσης καὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἐμφαινομένης γυμνότητος. ᾗ τὸν
Νῶε | μεθυσθέντα φησὶ χρήσασθαι. τὸν μὲν οὖν οἶνον λέγεται ταῦτα p. 358
5 ἐργάζεσθαι. μυρίοι δὲ καὶ τῶν οὐ προσαψαμένων ἀκράτου νήφειν ὑπο-
λαμβάνοντες τοῖς ὁμοίοις ἁλίσκονται· καὶ ἔστιν ἰδεῖν τοὺς μὲν αὐτῶν

φίλωνος περὶ μέθης G, φίλωνος σοφοῦ ἰουδαίου περὶ μέθης λόγος ιβ' U, περὶ μέθης τοῦ αὐτοῦ λόγος πρῶτος F, περὶ μέθης H   2 ἐπισκεψώμεθα FH: ἐπισκεψόμεθα GU   4 γενῶντος H   6 ἐστι H   ὅτε — τε om., sed lin. 8 post ἀκράτῳ inserit verba ἔστιν ὅτε — καὶ μὴ H   κεχρῆσθαι καὶ H, με χρῆσθαι καὶ L   7 οὗτοι] ὅτι F   8 δὲ om. H   ἱερεῖς GUFL²: αὐτοῖς HL¹   9 μάλιστα τῶν ἐπ' ἀρετῇ H   11 δὲ H   γ' om. H   12 τῶδε H, om. L   σύμβουλον U   14 ἐπιθυμίας Mang.: εὐθυμίας codd.   ἀφροσύνης F   15 ⟨τῆς⟩ πᾶσι conicio   ἐμφερομένης conicio   17 μυρίοις U

ἀφραίνοντάς τε καὶ ληροῦντας, τοὺς δ' ἀναισθησίᾳ παντελεῖ κατεσχη-
μένους, τοὺς δὲ μηδέποτε πληρουμένους, αἰεὶ δὲ τῶν ἀνηνύτων διψῶντας
διὰ χρείαν ἐπιστήμης, τοὺς δ' ἔμπαλιν γανουμένους καὶ εὐφραινομένους,
τοὺς δὲ τῷ ὄντι γυμνουμένους. τοῦ μὲν οὖν ληρεῖν αἴτιον ἡ ἐπιζήμιος 6
ἀπαιδευσία — λέγω δ' οὐ τὴν παιδείας ἀνεπιστημοσύνην, ἀλλὰ τὴν πρὸς
αὐτὴν ἀλλοτρίωσιν —, τοῦ δ' ἀναισθητεῖν ἡ ἐπίβουλος καὶ πηρὸς ἄγνοια,
ἀπληστίας δὲ ἡ ἀργαλεωτάτη παθῶν ψυχῆς ἐπιθυμία, εὐφροσύνης δὲ
κτῆσις ὁμοῦ καὶ χρῆσις ἀρετῆς, γυμνότητος μέντοι πολλά, ἄγνοια τῶν
ἐναντίων, ἀκακία καὶ ἀφέλεια ἠθῶν, ἀλήθεια ἡ τὰ τῶν συνεσκιασμένων
πραγμάτων ἀνακαλυπτήρια ἄγουσα δύναμις, τῇ μὲν ἀπαμπίσχουσα ἀρετήν,
τῇ δὲ κακίαν ἐν μέρει· ἅμα μὲν γὰρ οὐχ οἷον ἀποδύσασθαι, ἀλλ' οὐδ' 7
ἐνσκευάσασθαι ταύτας δυνατόν· ἐπειδὰν δέ τις ἀπορρίψῃ τὴν ἑτέραν, ἐξ
ἀνάγκης τὴν ἐναντίαν ἀναλαβὼν ἐπαμπίσχεται. ὥσπερ γὰρ ἡδονὴν καὶ 8
ἀλγηδόνα φύσει μαχομένας, ὡς ὁ παλαιὸς λόγος, εἰς μίαν κορυφὴν
συνάψας ὁ θεὸς ἑκατέρας αἴσθησιν οὐκ ἐν ταὐτῷ, διαλλάττουσι δὲ χρόνοις
ἐνειργάσατο κατὰ τὴν φυγὴν τῆς ἑτέρας κάθοδον τῇ ἐναντίᾳ ψηφισάμενος,
οὕτως ἀπὸ μιᾶς ῥίζης τοῦ ἡγεμονικοῦ τά τε ἀρετῆς καὶ κακίας διττὰ
ἀνέδραμεν ἔρνη μήτε βλαστάνοντα μήτε καρποφοροῦντα ἐν ταὐτῷ·
ὁπότε μὲν γὰρ φυλλορροεῖ καὶ ἀφαυαίνεται θάτερον, ἄρχεται ἀναβλα- 9
στάνειν καὶ χλοηφορεῖν τὸ ἐναντίον, ὡς ὑπολαβεῖν, ὅτι ἑκάτερον τῇ
θατέρου δυσχεραῖνον εὐπραγίᾳ στέλλεται. δι' ἣν αἰτίαν φυσικώτατα
τὴν Ἰακὼβ ἔξοδον εἴσοδον Ἠσαῦ παρίστησιν· „ἐγένετο“ γάρ φησιν „ὅσον
ἐξῆλθεν Ἰακώβ, ἧκεν Ἠσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ“ (Gen. 27, 30)· μέχρι 10
μὲν γὰρ ἐνσχολάζει καὶ ἐμπεριπατεῖ τῇ ψυχῇ φρόνησις, ὑπερόριος πᾶς

---

1 εὐφραίνοντας F   παντελῆ F   1. 2 κατισχημένους F, κατεχομένους H   2 ἀεὶ GF   3 χρείαν G   γανουμένους FH: γαννουμένους G, γεγανωμένους U   ἀφραινομένους F   5. 6 ἀλλὰ — ἄγνοια om. H   7 ἀφροσύνης FL^2 8 γυμνότης GH   8. 9 τῶν ⟨ἀγαθῶν καὶ τῶν⟩ ἐναντίων conicio   9 κακία L   ἐσκιασμένων Turn.   10 ἀπαμπίσχουσα scripsi: ἀπανπιούσῃ F, ἅπαν πιούσῃ U, ἀπα lac. 3 litt. G, ἅπαν ποιούσῃ H, ἀπαμφιάσασα Mang.   10. 11 τῇ — μέρει add. H^2 11. 12 οὐδὲν σκευάσασθαι G   12 ταύτας om. H   δέ om. G   13 ἐπαμπίσχεται scripsi: ἐπαμπίσεται GU, ἀπαμπίσεται F, ἅπαν πίεται H, ἐπαμφίσκεται Mang.   16 ψησάμενος G   18 ἐνέδραμεν L   prius μήτε] μήποτε H   19 φυλοροεῖ U   21 δι' ἣν H^2 in ras. et δὲ add., rursus del.   φυσικώτατα scripsi: φυσικωτάτην codd.   22 τὴν om. F   24 περιπατεῖ F   πᾶς om. L

---

9. 10 D^R fol. 72^v ἐκ τοῦ περὶ μέθης β' κεφ$^{α'}$ (Anton. Mel. I 21 col. 843): ἀλήθειά ἐστιν ἡ τὰ — δύναμις.

ὁ ἀφροσύνης ἑταῖρος ἐκτετόξευται· ἐπειδὰν δὲ μεταναστῇ, γεγηθὼς κά-
τεισιν ἐκεῖνος, τῆς πολεμίου καὶ δυσμενοῦς δι᾽ ἣν ἠλαύνετο καὶ ἐφυγα-
δεύετο μηκέτι τὸν αὐτὸν χῶρον οἰκούσης.
11 (3.) Τὰ μὲν οὖν ὡσανεὶ προοίμια τῆς γραφῆς ἀρκούντως λέλεκται,
τὰς δ᾽ ἀποδείξεις ἑκάστων προσαποδώσομεν, ἀπὸ τοῦ πρώτου πρῶτον
ἀρξάμενοι διδάσκειν· τὴν τοίνυν ἀπαιδευσίαν ⟨τοῦ⟩ | ληρεῖν καὶ ἁμαρ- p. 359 M.
τάνειν αἰτίαν ἔφαμεν εἶναι καθάπερ μυρίοις τῶν ἀφρόνων τὸν πολὺν
12 ἄκρατον. ἀπαιδευσία γὰρ τῶν ψυχῆς ἁμαρτημάτων, εἰ δεῖ τἀληθὲς
εἰπεῖν, τὸ ἀρχέκακον, ἀφ᾽ ἧς ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ῥέουσιν αἱ τοῦ βίου
πράξεις, πότιμον μὲν καὶ σωτήριον οὐδὲν οὐδενὶ νᾶμα ἐκδιδοῦσα τὸ
13 παράπαν, ἁλμυρὸν δὲ νόσου καὶ φθορᾶς τοῖς χρησομένοις αἴτιον. οὕτως
γοῦν κατὰ ἀναγώγων καὶ ἀπαιδεύτων ὁ νομοθέτης φονᾷ, ὡς κατ᾽ οὐδενὸς
ἴσως ἑτέρου. τεκμήριον δέ· τίνες εἰσὶν οἱ μὴ ἐπιτηδεύσει μᾶλλον ἢ
φύσει σύμμαχοι παρά τε ἀνθρώποις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις γένεσι τῶν ζῴων;
ἀλλ᾽ οὐδὲ μανεὶς ἑτέρους ἂν εἴποι τις ἢ τοὺς τοκέας εἶναι· κήδεται
γὰρ ἀδιδάκτῳ τῇ φύσει τὸ πεποιηκὸς αἰεὶ τοῦ γενομένου, καὶ σωτηρίας
14 αὐτοῦ καὶ διαμονῆς τῆς εἰσάπαν πρόνοιαν ἔχει. (4.) τοὺς οὖν ἐκ φύ-
σεως συναγωνιστὰς ὑπάρχοντας εἰς ἐχθρῶν μετελθεῖν τάξιν ἐσπούδασε
κατηγόρους ἐπιστήσας τοὺς δεόντως ἂν συναγορεύοντας, πατέρα καὶ
μητέρα, ἵν᾽ ὑφ᾽ ὧν εἰκὸς ἦν σῴζεσθαι μόνων παραπόλωνται· „ἐὰν γάρ
τινι“ φησίν „υἱὸς ᾖ ἀπειθὴς καὶ ἐρεθιστὴς οὐχ ὑπακούων φωνῆς πατρὸς
καὶ μητρός, καὶ παιδεύωσιν αὐτὸν καὶ μὴ εἰσακούῃ αὐτῶν, συλλαβόντες
αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ ἐξάξουσιν εἰς τὴν γερουσίαν τῆς πό-
λεως αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἐροῦσι τοῖς ἀνδράσι
τῆς πόλεως αὐτῶν· ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθεῖ καὶ ἐρεθίζει, οὐκ εἰσα-

5 προσαποδόσωμεν H 5. 6 τοῦ ᾱ ἀρξάμενοι H 6 τὴν Turn.: τῆς codd. ἀπαιδευσίαν G: ἀπαιδευσίας UFH τοῦ add. Richter (cf. D) 9 πηγῆς] γῆς G 10 πράξεις] παραβάσεις coni. Mang. οὐδὲν om. D ἐκδιδοῦσα GD: ἐκδιδοῦσαι FH, ἐκδιδοῦται U 11 χρησομένοις D: χρησαμένοις codd. 12 φονᾷ G²: φωνᾷ G¹UFH 12—14 ὡς — σύμμαχοι om. H 15 κήδεται] κείσεται L 16 αἰεὶ UF: ἀεὶ GH 17 εἰς ἅπαν U οὖν om. F 19 δεόντως F: δὲ ὄντως GUH συναγορεύοντας scripsi: συναγορεύοντα F, συναγορεύσοντας GUH 20 παραπόλλωνται FL 21 ἀπειθὴς — φωνῆς om. U 22 καὶ μητρὸς om. G παιδεύουσιν G 25 καὶ post ἐρεθίζει add. H

6—11 D^R fol. 73ᵛ τοῦ αὐτοῦ περὶ μέθης β^τος: τοῦ ληρεῖν αἴτιον ἡ ἐπιζήμιος ἀπαιδευσία. τοῦ αὐτοῦ: ἀπαιδευσία τῶν τῆς ψυχῆς ἁμαρτημάτων τὸ ἀρχέκακον — αἴτιον τοῖς χρησομένοις.

κούει τῆς φωνῆς ἡμῶν, συμβολοκοπῶν οἰνοφλυγεῖ. καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν" (Deut. 21, 18—21). οὐκοῦν αἱ κατηγορίαι ἀριθμῷ τέτταρες, ἀπείθεια 15
καὶ ἐρεθισμὸς καὶ συμβολῶν εἰσφορὰ καὶ μέθη. μεγίστη δ' ἡ τελευταία παραύξησιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπειθείας λαβοῦσα· ἀρξαμένη γὰρ ἀφηνιάζειν ἡ ψυχὴ καὶ προελθοῦσα διὰ ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐπὶ ὕστατον ὅρον ἔρχεται, μέθην, τὴν ἐκστάσεως καὶ παραφροσύνης αἰτίαν. ἑκάστης δὲ τῶν κατηγοριῶν τὴν δύναμιν ἰδεῖν ἀναγκαῖον τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς πρώτης λαβόντας. (5.) ἀνωμολόγηται τοίνυν περιφανῶς, ὅτι τὸ εἴκειν 16
καὶ πειθαρχεῖν ἀρετῇ καλὸν καὶ συμφέρον, ὥστε τὸ ἀπειθεῖν ἔμπαλιν αἰσχρὸν καὶ οὐ μετρίως ἀλυσιτελές· τὸ δὲ δὴ καὶ ἐρεθίζειν ὑπερβολὴν πᾶσαν κεχώρηκε τοῦ δεινοῦ· ὁ γὰρ ἀπειθὴς τοῦ φιλέριδος ἧττον μοχθηρός ἐστιν, ὁ μὲν αὐτὸ μόνον τῶν προστασσομένων ἀλογῶν, ὁ δὲ καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐγχειρεῖν σπουδὴν πεποιημένος. φέρε δ' ὡς ἔχει τοῦτο 17
p. 360 M. θεασώμεθα· νόμου κελεύοντος, εἰ τύχοι, τοὺς | γονεῖς τιμᾶν, ὁ μὲν μὴ τιμῶν ἀπειθής, ὁ δ' ἀτιμάζων φίλερις. καὶ πάλιν τοῦ τὴν πατρίδα σῴζειν ὄντος δικαίου τὸν μὲν πρὸς αὐτὸ τοῦτο ὄκνῳ χρώμενον ἀπειθῆ, τὸν δ' ἔτι καὶ προδιδόναι διεγνωκότα δύσεριν καὶ φιλόνεικον λεκτέον. ὅ τε μὴ χαριζόμενός τισιν ἐναντιούμενος τῷ φάσκοντι δεῖν ὠφελεῖν 18
ἀπειθεῖ, ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ χαρίζεσθαι καὶ ὅσα βλάβης ἐστὶν ἐμποιῶν ἔριδι ἐπαιρόμενος ἀνίατα ἐξαμαρτάνει. καὶ μὴν ὅ γε ἱερουργίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα πρὸς εὐσέβειαν ἀναφέρεται μὴ χρώμενος ἀπειθεῖ προστάξεσιν, ἃς ὁ νόμος εἴωθε περὶ τούτων προστάττειν, ἀνερεθίζει δ' ὁ πρὸς τοὐναντίον, ἀσέβειαν, ἀποκλίνας καὶ ἀθεότητος εἰσηγητής. (6.) οἷος ἦν ὁ 19
φάσκων „τίς ἐστιν οὗ ὑπακούσομαι;" καὶ πάλιν „οὐκ οἶδα τὸν κύριον" (Exod. 5, 2). διὰ μὲν οὖν τῆς προτέρας φωνῆς παρίστησιν, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ θεῖον, διὰ δὲ τῆς ἔπειτα, ὅτι, εἰ καὶ ἔστιν, ἀλλά τοι ἀγνοεῖται, ὅπερ ἐκ τοῦ μὴ προνοεῖν συνάγεται· εἰ γὰρ προὐνόει, κἂν ἐγινώσκετο.

---

2 ἐξαρεῖς H: ἐξάρεις GU, ἐξάρης F   4 συμβολῶν Mang.: συμβόλων codd. δὲ G   5 παραύξησιν G. Dindorf in Steph. Thesauro: παραύξην codd. 6 ἐφ' G²   7 ἀφροσύνης coni. Mang.   10 prius καὶ om. U ἐμπειθεῖν H   13 ἀλογῶν GUFL²: ἀπειθῶν HL¹   15 μὲν μὴ GUF:
τι
μὲν H, μὴ v   17 τὸν] τὸ G¹   18 δέ U   19 τῷ] δὲ τῷ v   20 τῷ] τὸ G   ἐμποιῶν H: ἐμποιεῖ GUF   22 προστάξεσιν H: προστάξεως G, προστάξεων UF   24 ἦν GUF: ἐστὶν H   ὁ om. G   25 ὑπακούσομεν L 28 προενόει U   κἂν] καὶ U   28. 174,1 ἐγινώσκετο — τοῦ om. G   28 ἐγίνωσκε τὸ U

20 συμβολάς γε μὴν καὶ ἐράνους φέρειν ἐπὶ μὲν τῇ τοῦ ἀρίστου κτήματος
μετουσίᾳ, φρονήσεως, ἐπαινετὸν καὶ συμφέρον, ἕνεκα δὲ τῆς τοῦ ἀκρο-
21 τάτου πάντων ⟨κακοῦ⟩, ἀφροσύνης, ἀλυσιτελές τε καὶ ψεκτόν. αἱ μὲν
οὖν πρὸς τὸ ἄριστον συμβολαὶ πόθος ἀρετῆς, τῶν καλῶν ζῆλος, μελέται
συνεχεῖς, ἀσκήσεις ἐπίμονοι, ἄτρυτοι καὶ ἀκμῆτες πόνοι, αἱ δὲ πρὸς τὸ
22 ἐναντίον ἄνεσις, ῥᾳθυμία, τρυφή, θρύψις, παντελὴς ἐκδιαίτησις. ἰδεῖν
μέντοι καὶ τοὺς ἐπαποδυομένους πολυοινίᾳ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
γυμναζομένους καὶ ἀθλοῦντας τοὺς ἐπ' ἀπληστίᾳ γαστρὸς ἄθλους ἔστι
συμβολὰς μὲν ὡς ἐπί τινι τῶν λυσιτελῶν εἰσφέροντας, ζημιουμένους δὲ
πάντα, χρήματα, σώματα, ψυχάς· τὰ μὲν γὰρ εἰσφέροντες μειοῦσι τὴν
οὐσίαν, τῶν δὲ σωμάτων διὰ τὸ ἁβροδίαιτον κατακλῶσι καὶ θρύπτουσι
τὰς δυνάμεις, τὰς δὲ ψυχὰς ποταμοῦ χειμάρρου τρόπον ἀμετρίᾳ τροφῶν
23 ἐπικλύζοντες εἰς βυθὸν ἀναγκάζουσι δύεσθαι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
ὅσοι φέρουσιν ἐράνους ἐπὶ καθαιρέσει παιδείας, τὸ κυριώτατον τῶν ἐν
αὐτοῖς ζημιοῦσι, διάνοιαν, ἀποκόπτοντες αὐτῆς τὰ σωτήρια, φρόνησιν
καὶ σωφροσύνην, ἔτι δὲ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην. διό μοι δοκεῖ καὶ
αὐτὸς ὀνόματι συνθέτῳ χρῆσθαι τῷ „συμβολοκοπῶν" πρὸς δήλωσιν
ἐναργεστέραν τοῦ σημαινομένου, διότι τὰ κατὰ ἀρετῆς ἐπιχειρήματα
ὥσπερ τινὰς συμβολὰς καὶ ἐράνους εἰσφέροντες τιτρώσκουσι καὶ διαιροῦσι
καὶ συγκόπτουσι μέχρι παντελοῦς φθορᾶς τὰς φιληκόους καὶ φιλομαθεῖς
24 ψυχάς. (7.) ὁ μὲν οὖν σοφὸς Ἀβραὰμ ἐπανελθεῖν λέγεται „ἀπὸ τῆς
κοπῆς τοῦ Χοδολλαγόμορ καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ" (Gen. 14,17),
ὁ δ' Ἀμαλὴκ ἔμπαλιν τοῦ ἀσκητοῦ „τὴν οὐραγίαν κόπτειν" (Deut. 25,18),
ἀκολουθίᾳ φύσεως· ἐχθρὰ γὰρ | τὰ ἐναντία καὶ τὸν ἐπ' ἀλλήλοις ὄλε- p. 361 M.
25 θρον ἀεὶ μελετῶντα. τὸν δὲ κομίζοντα τὰς συμβολὰς καὶ ταύτῃ μάλιστ'
ἄν τις αἰτιάσαιτο, ὅτι οὐ μόνον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ συναδικεῖν ἔγνωκεν
ἑτέροις ἀξιῶν τὰ μὲν αὐτὸς εἰσηγεῖσθαι, τὰ δ' εἰσηγουμένων ἄλλων

1 συμβουλάς U φέρει L 2. 3 ἀκροτάτου] ἐπαρατοτάτου coni. Mang. 3 κακοῦ addidi 5 ἐπίμονοι Mang.: ἐπίπονοι codd. 8—10 ἄθλους ζημιουμένους τὰ πάντα Barocc. Max. ceteris omissis 8 ἔτι G 9 τινος G 11 καταχαλῶσι G[1], καταχαλῶσι G[2] διαθρύπτουσι Barocc. Max. 12 δυνάμεις] ἡδονὰς Barocc. τρυφῶν L[2] 13 τὸν H: om. GUF 15 αὐτῆς] αὐτοῖς F 16 ἔτι—δικαιοσύνην om. GF 17 συμβολοκόπων H 18 ἐπιτηδεύματα H 21 Ἀβραὰμ FH 22 σκοπῆς U Χοδολλαγόμορ GF: Χολοδογόμορ UH, Χολογομόδορ L, Χοδολλογόμορ Mang. μεταυτόν F 23 κόπτει H

6—13 Mel. Barocc. fol. 134r τοῦ Φίλωνος Maximi cod. Barber. I 158: ἰδεῖν μέντοι χρὴ καὶ τοὺς—δύεσθαι.

ἀκροᾶσθαι, ὅπως καὶ φύσει καὶ μαθήσει διαμαρτάνων μηδεμίαν εἰς σω-
τηρίαν ὑπολείπηται χρηστὴν ἐλπίδα ἑαυτῷ, καὶ ταῦτα νόμου διειρηκότος
„μὴ γίνεσθαι μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ“ (Exod. 23,2)· τῷ γὰρ ὄντι πο- 26
λύχουν μὲν καὶ πολυφορώτατον ἐν ἀνθρώπων ψυχαῖς τὸ κακόν, ἐσταλ-
μένον δὲ καὶ σπάνιον τἀγαθόν. παραίνεσις οὖν ὠφελιμωτάτη μὴ τοῖς
πολλοῖς, μεθ' ὧν τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ τοῖς ὀλίγοις, μεθ' ὧν τὸ δικαιοπρα-
γεῖν, συμφέρεσθαι. (8.) τέταρτον τοίνυν καὶ μέγιστον ἔγκλημα ἦν τὸ 27
μεθύειν, οὐκ ἀνειμένως, ἀλλὰ σφόδρα συντόνως· τὸ γὰρ οἰνοφλυγεῖν ἴσον
ἐστὶ τῷ τὸ παραίτιον ἀφροσύνης φάρμακον, ἀπαιδευσίαν, ἐντύφεσθαι καὶ
ἀνακαίεσθαι καὶ ἀναφλέγεσθαι μηδέποτε σβεσθῆναι δυναμένην, ἀλλ' ὅλην
δι' ὅλων αἰεὶ τὴν ψυχὴν ἐμπιπρᾶσάν τε καὶ πυρπολοῦσαν. εἰκότως οὖν 28
ἕψεται δίκη πάντα μοχθηρὸν τρόπον ἐκκαθαίρουσα διανοίας· λέγεται γὰρ
„ἐξαρεῖς τὸν πονηρόν“, οὐκ ἐκ πόλεως ἢ χώρας ἢ ἔθνους, ἀλλ' „ἐξ
ὑμῶν αὐτῶν“ (Deut. 21, 21)· ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς ἐνυπάρχουσι καὶ ἐμ-
φωλεύουσιν οἱ ὑπαίτιοι καὶ ἐπίληπτοι λογισμοί, οὕς, ὁπότε ἀνιάτως
ἔχοιεν, ἀποκόπτειν καὶ διαφθείρειν ἀναγκαῖον. τὸν οὖν ἀπειθῆ καὶ φίλεριν 29
καὶ λόγων πιθανότητας ὥσπερ τινὰς συμβολὰς καὶ ἐράνους ἐπὶ καθαιρέσει
τοῦ καλοῦ πορίζοντα καὶ ἀκράτῳ φλεγόμενον καὶ καταμεθύοντα ἀρετῆς
καὶ παροινίας ἐκτόπους εἰς αὐτὴν παροινοῦντα δίκαιον ἦν κατηγόρους
μὲν τοὺς ἄλλοις συμμάχους λαβεῖν, πατέρα καὶ μητέρα, ⟨φθορὰν⟩

2 ὑπολίπηται U αὐτῷ H νόμος U 3. 4 πολύχοος H 4 πολυφθορώτατον L 4. 5 ἐσταλμαῖον H, ἐσταλαῖαν L 5 τὸ ἀγαθὸν G οὖν GUF: αὖθις H, δὲ Max. 6. 7 πολλοῖς προσμαθόντας δικαιοπραγεῖν μεθ' ὧν τὸ δικαιοπραγεῖν H ἀλλ' ὀλίγοις Mang. 7 καὶ μέγιστον τοίνυν H ἦν om. H 11 αἰεὶ UF: ἀεὶ G, καίει H, καίειν Turn. ἐμπιπράσαν F: ἐμπιπρῶσαν ceteri 12 μοχθηρὰ H λέξεται F 13 τὸν] τὸ U 14. 15 ἐμφολεύουσιν H 17 ὥσπερ τινὰς om. H 18 ἀκράτως U μεθύοντα καὶ καταφλεγόμενον F 19 ἐκτόπους scripsi: ἐκτόπως codd. αὐτὴν GUFN: αὐτὸν H ἦν] οὖν F 19. 20 κατηγόρους μὲν τοὺς ἄλλοις (ἄλλως Cohn) scripsi: κατηγόρους μὲν τοὺς H, κατηγορουμένους οἱ ἄλλοι GU, κατηγορούμενον τοὺς ἄλλους FN 20 φθορὰν addidi

3—5 Clem. Paedag. III § 27 p. 269 P: „οὐκ ἔσῃ δὲ μετὰ πολλῶν“ φησίν „ἐπὶ κακίᾳ οὐδὲ προσθήσῃ μετὰ πλήθους“, ὅτι ἡ σοφία ἐν ὀλίγοις, ἀταξία δὲ ἐν πλήθει καταφαίνεται. 3—5 D[K] fol. 115[v] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ μέθης D[L] fol. 25[r] D[R] fol. 39[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης α' Flor. Paris. No. 5 (Barb. I 158): τῷ ὄντι — τὸ ἀγαθόν. pergit Barb. ad. lin. 7 συμφέρεσθαι. — D[K] fol. 256[v] Φίλωνος ἐκ τ[ῶ] περὶ μέθης β', D[L] fol. 64[r] D[M] fol. 32[v] D[P] fol. 16[v] (Φίλωνος) D[V] p. 688: ἐσταλμένον καὶ σπάνιον τὸ ἀγαθόν.
16—176,18 N fol. 164[r] τὸν οὖν ἀπειθῆ — οἴσομεν

δὲ ἐνδέξασθαι παντελῆ πρὸς νουθεσίαν καὶ σωφρονισμὸν τῶν οἵων τε
30 σῴζεσθαι. πατρὸς δὲ καὶ μητρὸς κοιναὶ μὲν αἱ κλήσεις, διάφοροι δ' αἱ
δυνάμεις. τὸν γοῦν τόδε τὸ πᾶν ἐργασάμενον δημιουργὸν ὁμοῦ καὶ
πατέρα εἶναι τοῦ γεγονότος εὐθὺς ἐν δίκῃ φήσομεν, μητέρα δὲ τὴν τοῦ
πεποιηκότος ἐπιστήμην, ᾗ συνὼν ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἔσπειρε
γένεσιν. ἡ δὲ παραδεξαμένη τὰ τοῦ θεοῦ σπέρματα τελεσφόροις ὠδῖσι
τὸν μόνον καὶ ἀγαπητὸν αἰσθητὸν υἱὸν | ἀπεκύησε, τόνδε τὸν κόσμον. p. 362
31 εἰσάγεται γοῦν παρά τινι τῶν ἐκ τοῦ θείου χοροῦ ἡ σοφία περὶ αὑτῆς
λέγουσα τὸν τρόπον τοῦτον· „ὁ θεὸς ἐκτήσατό με πρωτίστην τῶν ἑαυτοῦ
ἔργων, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με" (Prov. 8, 22)· ἦν γὰρ ἀναγ-
καῖον τῆς μητρὸς καὶ τιθήνης τῶν ὅλων πάνθ' ὅσα εἰς γένεσιν ἦλθεν
32 εἶναι νεώτερα. (9.) τούτων οὖν τῶν γονέων τίς ἱκανὸς ὑποστῆναι κατη-
γορίαν; ἀλλ' οὐδὲ μετρίαν ἀπειλὴν ἢ ἐλαφροτάτην κατάμεμψιν. οὐδὲ
γὰρ τῶν δωρεῶν ἱκανὸς οὐδεὶς χωρῆσαι τὸ ἄφθονον πλῆθος, ἴσως δὲ
οὐδ' ὁ κόσμος, ἀλλ' οἷα βραχεῖα δεξαμενὴ μεγάλης ἐπιρρεούσης τῶν
τοῦ θεοῦ χαρίτων πηγῆς τάχιστα ἀποπληρωθήσεται, ὡς ἀναβλύσαι τε
καὶ ὑπερεκχεῖσθαι. εἰ δὲ τὰς εὐεργεσίας ἀδυνατοῦμεν δέχεσθαι, τὰς
33 κολαστηρίους δυνάμεις πῶς ἐπιφερομένας οἴσομεν; τοὺς μὲν δὴ τοῦ
παντὸς γονεῖς ὑπεξαιρετέον τοῦ παρόντος λόγου, τοὺς δὲ φοιτητὰς καὶ
γνωρίμους αὐτῶν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν εἰληχότας ψυχῶν, ὅσαι
μὴ ἀνάγωγοι καὶ ἄμουσοι, νῦν ἐπισκεψώμεθα. πατέρα τοίνυν εἶναί
φαμεν τὸν ἄρρενα καὶ τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον, μητέρα δὲ τὴν μέσην
καὶ ἐγκύκλιον χορείαν τε καὶ παιδείαν· οἷς καλὸν καὶ συμφέρον ὡς ἂν
34 ἔκγονον τοκεῦσι πείθεσθαι. τοῦ μὲν οὖν πατρός, ὀρθοῦ λόγου, παράγ-

1 δὲ ἐνδέξασθαι GUFN: δέον ἐνδέξασθαι H πρὸς UFHN: om. G οἷόν τε N 2 σῴζειν conicio δὲ UHN αἱ om. H Anton. 3 τὸ πᾶν τόδε Anton. 4 γεγονότος] λέγοντος U φήσωμεν Anton. μητέρα] πατέρα N 5 ὁ om. Anton. ὡς] ὁ U 6 τὸ et σπέρμα H θεοῦ] κυρίου Anton. 7 μόνον καὶ om. Anton. post ἀγαπητὸν add. καὶ Anton. 8 αὐτῆς codd. 9 ἐκτίσατο H 11 ἦλθε H 12 νεώτερον N 15 οὐδὲ N ἀλλὰ βραχέα δεξάμενος D 15. 16 μεγάλαις ἐπιρρεούσαις τῶν θεοῦ χαρισμάτων δωρεαῖς τάχιστα D 15 ἐπιρεούσης U, ἐπιρροῆς N 16 ἀναβλύσαι GUFN Max.: ἀναβλεῖσθαι H, ἀναβλύζεσθαι D, ἀναβλύζειν v τε om. FD Max. 17 δέξασθαι D_2^R 21 ἐπισκεψόμεθα G 22 μέσην Mang.: ἴσην codd.

2. 3 D^R fol. 131v Φίλωνος (Anton. Mel. II 9 col. 1044): πατρὸς καὶ μητρὸς — διάφοροι δὲ δυνάμεις. pergit Anton. Mel. usque ad lin. 7 υἱὸν ἀπέτεκεν. 14—18 D^R fol. 142v τοῦ αὐτοῦ: δεύτερον (sc. περὶ μέθης, falso δεύτερον ad Philonis verba rettulit) et fol. 277r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ μέθης Maximi cod. Barber. I 158: τῶν θείων (οὐδὲ γὰρ τῶν Barb.) δωρεῶν ἱκανὸς — οἴσομεν.

γελμα ἕπεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τῇ φύσει γυμνὴν καὶ ἀπημφιασμένην ἀλήθειαν μεταδιώκοντας, παιδείας δέ, τῆς μητρός, θέσει δικαίοις προσέχειν. ἃ κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ χώρας ἔθεντο οἱ πρῶτοι δόκησιν πρὸ ἀληθείας ἀσπασάμενοι. τοῖς γονεῦσι τούτοις τέτταρες παίδων εἰσὶ τάξεις, 35
ἡ μὲν ἀμφοτέροις καταπειθής, ἡ δ' οὐδετέρῳ προσέχουσα, ἐναντία τῇ προτέρᾳ, τῶν δ' ἄλλων ἡμιτελὴς ἑκατέρα· ἡ μὲν γὰρ αὐτῶν φιλοπάτωρ σφόδρα γεγονυῖα τῷ μὲν προσέχει, μητρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπισκήψεων αὐτῆς ἀλογεῖ, ἡ δ' ἔμπαλιν φιλομήτωρ εἶναι δοκοῦσα τῇ μὲν πάντα ὑπηρετεῖ, τῶν δὲ τοῦ πατρὸς ἥκιστα φροντίζει. ἡ μὲν οὖν πρώτη τὰ κατὰ πάντων ἆθλα οἴσεται νικητήρια, ἡ δ' ἀντίπαλος ἧτταν ὁμοῦ καὶ φθορὰν ἀναδέξεται, τῶν δ' ἄλλων ἑκατέρα, ἡ μὲν δευτερείων, ἡ δὲ τρίτων ἄθλων μεταποιήσεται, δευτερείων μὲν ἡ πειθαρχοῦσα πατρί, τρίτων δ' ἡ τῇ
μητρί. (10.) τῆς μὲν οὖν φιλομήτορος ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις ὑπει- 36
κούσης καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους τοῦ βίου ζηλώσεις παντοδαπὰς μετα-
563 M. βαλλούσης ἰδέας | Αἰγυπτίου Πρωτέως τὸν τρόπον, ὃς τῷ πάνθ' ὅσα ἐν τῷ παντὶ πεφυκέναι γίνεσθαι τὸ ἀληθὲς ἀδηλούμενον ἔσχεν εἶδος, τύπος ἐναργέστατος Ἰοθόρ, πλάσμα τύφου, πρὸς πόλιν καὶ πολιτείαν συγκλύδων καὶ μιγάδων ἀνθρώπων κεναῖς αἰωρουμένων δόξαις μάλιστα ἁρμόττων.
Μωυσέως γὰρ τοῦ σοφοῦ τὸν λεὼν ἅπαντα τῆς ψυχῆς πρὸς εὐσέβειαν 37
καὶ τιμὴν θεοῦ μετακαλοῦντος καὶ τάς τε προστάξεις καὶ τοὺς ἱερωτάτους νόμους ἀναδιδάσκοντος — φησὶ γὰρ ὅτι „ἐπειδὰν γένηται αὐτοῖς ἀντιλογία καὶ ἔλθωσι πρὸς μέ, διακρίνω ἕκαστον καὶ συμβιβάζω τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ“ (Exod. 18, 16) —, παρελθὼν ὁ δοκησίσοφος Ἰοθόρ, τῶν μὲν θείων ἀμύητος ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἀνθρωπείοις καὶ φθαρτοῖς μάλιστ' ἐνωμιληκὼς δημαγωγεῖ καὶ νόμους ἐναντίους τοῖς τῆς φύσεως ἀναγράφει, πρὸς τὸ δοκεῖν ἀφορῶν ἐκείνων ἀναφερομένων πρὸς τὸ εἶναι. καίτοι καὶ τοῦτον ἐλεήσας καὶ οἰκτισάμενος τοῦ πολλοῦ 38
πλάνου μεταδιδάσκειν οἴεται δεῖν καὶ ἀναπείθειν ἀποστῆναι μὲν τῶν κενῶν

---

1 ἀπημφιεσμένην GF   2 ⟨τοῖς⟩ θέσει conicio   προσέχειν om. H, προέχειν G^1F 3 ἔθη F   πρὸ] πρὸς F   5 οὐδ' ἑτέρῳ GF   6 δ' om. H   αὐτῶ U   7 ἐπισκήψεων scripsi: ἐπισκέψεων codd.   10 εἴσεται U   ἧττα νόμου GF   φθορὰν FH: φθορᾶς U, φορὰν G   12 μεταπεποίηται H   δὲ U   13. 14 δοξῶν ὑπεικούσαις H   14 ⟨εἰς⟩ παντοδαπὰς coni. Mang.   15 προτέρως U   τῷ] τὸ U   16 τύπῳ H   18 ἑωρουμένων F   ἁρμόττον H   19 Μωυσέως U: Μωυσέος GFH   20 τε codd.: γε v   22 διακρίνω scripsi: διακρινῶ codd.   συμβιβάζω GU: συμβιβάσω FH   23 τοῦ om. U   24 νοθὸρ H   ἀγαθῶν] ὀργίων coni. Mang.   ἀνθρωπίνοις v   25 μάλιστα G, μάλισθ' U   26 ἀφορῶντας coni. Mang.   ἀναφερόντων L^1

39 δοξῶν. ἀκολουθῆσαι δὲ παγίως τῷ ἀληθεῖ· „ἐξάραντες“, γάρ φησιν, ἡμεῖς
καὶ ἀποκόψαντες τῆς διανοίας τὸν κενὸν τῦφον μετανιστάμεθα εἰς τὸν
ἐπιστήμης τόπον, ὃν χρησμοῖς καὶ ὁμολογίαις θείαις λαμβάνομεν· „ἴθι
δὴ μεθ' ἡμῶν καὶ εὖ σε ποιήσομεν“ (Num. 10, 29)· ἀποβαλεῖς μὲν γὰρ
40 τὴν βλαβερωτάτην δόκησιν, κτήσῃ δὲ τὴν ὠφελιμωτάτην ἀλήθειαν. ἀλλὰ
γὰρ τοιαῦτα κατεπᾳσθεὶς ἀλογήσει τῶν εἰρημένων καὶ ἐπιστήμῃ μὲν
οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἕψεται, ἀναχωρήσει δὲ καὶ ἀναδραμεῖται πρὸς τὸν ἴδιον
καὶ κενὸν τῦφον· λέγεται γὰρ ὅτι εἶπε πρὸς αὐτόν· „οὐ πορεύσομαι ἀλλ'
εἰς τὴν γῆν μου καὶ τὴν γενεάν μου“ (Num. 10, 30), τουτέστι τὴν συγ-
γενῆ ψευδοδοξοῦσαν ἀπιστίαν, ἐπειδὴ τὴν ἀληθεύουσαν ἀνδράσι φίλην
41 πίστιν οὐκ ἔμαθε. (11.) καὶ γὰρ ὅταν ἐπίδειξιν εὐσεβείας βουλόμενος
ποιήσασθαι λέγῃ· „νῦν ἔγνων ὅτι μέγας κύριος παρὰ πάντας τοὺς θεούς“
(Exod. 18, 11), ἀσέβειαν παρὰ δικάζειν ἐπισταμένοις ἀνδράσιν ἑαυτοῦ
42 κατηγορεῖ. φήσουσι γὰρ αὐτῷ· νῦν ἔγνως, ἀνόσιε, πρότερον δ' οὐκ
ἠπίστασο τὸ μέγεθος τοῦ παντὸς ἡγεμόνος; ἦν γάρ τι πρεσβύτερον θεοῦ,
ᾧ προεντετύχηκας; ἢ τοῖς ἐκγόνοις οὐχ αἱ τῶν γονέων ἀρεταὶ πρὸ τῶν
ἄλλων ἅπαξ ἁπάντων γνώριμοι; τοῦ δὲ παντὸς οὐκ ἄρα ἀρχηγέτης ὁ
κτίστης καὶ πατὴρ αὐτοῦ; ὥστ' εἰ νῦν ἐγνωκέναι φῄς σύ, οὐδὲ νῦν
43 ἔγνωκας, ὅτι οὐκ ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς. ἐλέγχῃ δ' οὐδὲν ἧττον ἐπι-
μορφάζων, ὅταν συγκρίνῃς τὰ ἀσύγκριτα καὶ λέγῃς παρὰ πάντας τοὺς
θεοὺς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὄντος ἐγνωκέναι· εἰ γὰρ ᾔδεις ἀληθείᾳ τὸ ὄν,
44 οὐδένα ἂν τῶν ἄλλων ὑπέλαβες εἶναι θεὸν αὐτεξούσιον. ὥσπερ γὰρ ἀνα-
τείλας ὁ ἥλιος ἀποκρύπτει | τοὺς ἀστέρας τῶν ἡμετέρων ὄψεων ἀθρόον p. 364
τὸ ἑαυτοῦ καταχέας φέγγος, οὕτως ὅταν τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι ἀμιγεῖς
καὶ καθαρώταται καὶ τηλαυγέσταται τοῦ φωσφόρου θεοῦ νοηταὶ ἐναστρά-
ψωσιν αὐγαί, κατιδεῖν οὐδὲν ἕτερον δύναται· ἐπιλάμψασα γὰρ ἡ τοῦ ὄντος
ἐπιστήμη πάντα περιαυγάζει, ὡς καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐξ ἑαυτῶν εἶναι
45 δοκοῦσιν ἐπισκοτεῖν. θεοῖς οὖν τοῖς ψευδωνύμοις οὐκ ἄν τις τὸν ἀληθῆ
θεὸν συγκρίνειν ὑπέμενεν, εἴπερ ἀψευδῶς ἐγίνωσκεν αὐτόν· ἀλλ' ἡ ἀνε-
πιστημοσύνη τοῦ ἑνὸς τὴν ἐπὶ πολλοῖς ὡς ὑπάρχουσι, πρὸς ἀλήθειαν

1 παγίως Turn.: πλαγίως codd. 4 σε GUH: σοι Fv 5 δόκησιν — ὠφελιμωτάτην om. GF 6 τὰ τοιαῦτα F ἀλογήσῃ G 10 ψευδοῦσαν H 11 βουλομένοις U 12 λέγει GU 13 ἀσεβείας L παραδικάζειν codd. ἐπισταμένως G 15 πάντων conicio τις πρεσβύτερος U θεῷ HL[1] 17 ἁπαξαπάντων FH 18 φῄς σύ GU: φησι H, φῄς F 19 ἀρχῇ H οὐδὲν ἧττον] εὐσέβειαν conicio 20 λέγεις G 21 ἀλήθειαν G, ἀλήθεια U, πρὸς ἀλήθειαν conicio 25 καθαρώτατοι F 28 ἐπισκοπεῖν H τις τὸν Cohn: πιστὸν codd., ποτε τὸν coniciebam 29 ὑπέμεινεν G 30 ὡς om. G ὑπάρχουσιν et οὖσιν H

οὐκ οὖσι, δόξαν εἰργάσατο. (12.) τῆς αὐτῆς προαιρέσεώς ἐστι πᾶς, ὅτῳ 46
τὰ μὲν ψυχῆς ἀπέγνωσται, τὰ δὲ περὶ σῶμά τε καὶ ἐκτὸς χρώμασι καὶ
σχήμασι πεποικιλμένα πρὸς ἀπάτην αἰσθήσεως εὐπαραγώγου θαυμάζεται.
καλεῖ δὲ τὸν τοιοῦτον ὁ νομοθέτης Λάβαν, ὃς τοὺς ἀληθεῖς τῆς φύσεως 47
νόμους οὐ κατιδὼν ψευδογραφεῖ τοὺς παρὰ ἀνθρώποις φάσκων· „οὐκ
ἔστιν οὕτως ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν, δοῦναι τὴν νεωτέραν πρὶν ἢ τὴν πρεσ-
βυτέραν“ (Gen. 29, 26). οὗτος μὲν γὰρ τὴν ἐν χρόνοις τάξιν φυλάττειν 48
οἴεται δεῖν, τὰ πρεσβύτερα πρότερον καὶ τὰ νεώτερα αὖθις εἰς κοινωνίαν
ἄγεσθαι δικαιῶν. ὁ δὲ σοφίας ἀσκητὴς εἰδὼς καὶ φύσεις ἀχρόνους
ὑπαρχούσας ἐφίεται καὶ νεωτέρων προτέρων καὶ πρεσβυτέρων ὑστέρων.
ἔχει δὲ καὶ τὸν ἠθοποιὸν λόγον ἑαυτῷ συνᾴδοντα· τοῖς γὰρ ἀσκηταῖς
ἀνάγκη πρότερον ἐντυχεῖν τῇ νεωτέρᾳ παιδείᾳ, ἵνα τῆς τελειοτέρας αὖθις
ἀπόνασθαι βεβαίως δυνηθῶσι. παρὸ καὶ μέχρι νῦν οἱ καλοκἀγαθίας 49
ἐρασταὶ οὐ πρότερον ἐπὶ τὰς τῆς πρεσβυτέρας ἀφικνοῦνται θύρας
φιλοσοφίας, πρὶν ἢ ταῖς νεωτέραις ἐντυχεῖν, γραμματικῇ καὶ γεω-
μετρίᾳ καὶ τῇ συμπάσῃ τῶν ἐγκυκλίων μουσικῇ· αὗται γὰρ σοφίαν
τοῖς ἀδόλως καὶ καθαρῶς μνωμένοις ἀεὶ προξενοῦσιν. ὁ δ᾽ ἀντισοφί- 50
ζεται βουλόμενος τὴν πρεσβυτέραν ἡμᾶς ἀγαγέσθαι προτέραν, οὐχ ἵνα
βεβαίως ἔχωμεν, ἀλλ᾽ ἵνα τοῖς τῆς νεωτέρας φίλτροις δελεασθέντες αὖθις
τὸν ἐπ᾽ ἐκείνῃ πόθον ἐκλύσωμεν. (13.) καὶ σχεδὸν τοῦτο συνέβη πολ- 51
λοῖς τῶν ἀνοδίᾳ πρὸς παιδείαν χρησαμένων. ἔτι γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
ἀπ᾽ αὐτῶν σπαργάνων πρὸς τελειότατον ἐπιτήδευμα, φιλοσοφίαν, ἐλθόντες,
ἀμύητοι τῶν ἐγκυκλίων εἰσάπαν οὐ δικαιώσαντες γενέσθαι ὀψὲ καὶ μόλις
αὐτῶν ἅψασθαι διενοήθησαν. κἄπειτα ἀπὸ τῆς μείζονος καὶ πρεσβυ-
τέρας ἐπὶ τὴν τῶν ἐλαττόνων καὶ νεωτέρων θέαν καταβάντες ἐνεγή-
ρασαν αὐτοῖς, ὡς μηκέτ᾽ ἀναδραμεῖν ὅθεν ὥρμησαν ἰσχῦσαι. διὰ τοῦτ᾽ 52

2 σῶμά τε καὶ scripsi: σώματα καὶ UFH, σῶμα καὶ G, σῶμα καὶ τὰ Mang. 3 ἀπαραγώγου H 4 τὸν om. H 8 πρότερον GF: πρότερα UH 9. 10 φύσιν ἄχρονον ὑπάρχουσαν F[2] 11 ἠθοποιοῦ U, ἠθικὸν conicio. hic sequitur in H textus § 136 inde ab εἰσιόντι. continuatio § 48 usque ad § 106 λόγον—μεθημερινὸν invenitur fol. 376r sqq., inserta libri De migr. § 12 12 τελεωτέρας H ⟨σοφίας⟩ αὖθις conicio 13 ἀπώνασθαι GD βεβαίως om. D δυνηθῶσιν U παρ᾽ ὃ UD 15. 16 γραμματικῇ—μουσικῇ om. U 17. 18 ὁ δ᾽—τὴν om. U 18 πρεσβυτέραν] ὁρᾶν U πρότερον H 20 ἐκείνην H πόνον ἐνδύσωμεν (immo ἐνδυσώμεθα) Mang. ἑλκύσωμεν U 21 ἀνοδίαν F 23 εἰς ἅπαν UH 24 ἀπὸ] ὑπὸ F

11—15 DK fol. 248r ἐκ τοῦ περὶ μέθης: τοῖς ἀσκηταῖς σοφίας ἀνάγκη—ἐντυχεῖν

οἶμαί φησι· „συντέλεσον τὰ ἕβδομα ταύτης“ (Gen. 29, 27), ἴσον τῷ
| μὴ ἀτελεύτητον ἔστω σοι τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν, ἀλλ' ὅρον ἐχέτω καὶ p. 36
πέρας, ἵνα καὶ τῇ νεωτέρᾳ τάξει τῶν ἀγαθῶν ἐντύχῃς, ἣν σώματος
53 κάλλος καὶ δόξα καὶ πλοῦτος καὶ τὰ ὁμοιότροπα κεκλήρωται. ὁ δὲ συν-
τελέσειν μὲν οὐχ ὑπισχνεῖται, „ἀναπληρώσειν“ (Gen. 29, 28) δ' αὐτὴν
ὁμολογεῖ, τουτέστι μηδέποτε ἐπιλείψειν τὰ πρὸς αὔξησιν καὶ συμπλή-
ρωσιν αὐτῆς ἐπιτηδεύων, ἀλλ' ἀεὶ καὶ πανταχοῦ περιέξεσθαι, κἂν μυρία
54 τὰ ἀντισπῶντα καὶ ἀνθέλκοντα ᾖ. πάνυ δ' ἐκδήλως τὸ τὰ ἔθη γυναιξὶ
μᾶλλον ἢ ἀνδράσιν ἐπιτηδεύεσθαι δοκεῖ μοι παρίστασθαι διὰ τῶν Ῥαχὴλ
τῆς μόνα τὰ αἰσθητὰ θαυμαζούσης λόγων· φησὶ γὰρ πρὸς τὸν πατέρα
ἑαυτῆς· „μὴ βαρέως φέρε, κύριε· οὐ δύναμαι ἀναστῆναι ἐνώπιόν σου,
55 ὅτι τὰ κατ' ἐθισμὸν τῶν γυναικῶν μοί ἐστιν“ (Gen. 31, 35). οὐκοῦν
γυναικῶν ἴδιον τὸ ἔθεσι πείθεσθαι· καὶ γὰρ τῷ ὄντι ἀσθενεστέρας καὶ
θηλυτέρας ψυχῆς τὸ ἔθος· ἀνδρῶν γάρ τοι ἡ φύσις, καὶ ἐρρωμένου
56 καὶ ἄρρενος ὡς ἀληθῶς λογισμοῦ ἕπεσθαι φύσει. (14.) καταπέπληγμαι
δὲ τὸ ἀψευδὲς τῆς ψυχῆς τῆς ἐν τοῖς ἑαυτῆς διαλόγοις ὁμολογούσης, ὅτι
οὐ δύναται τῶν φαινομένων ἀγαθῶν κατεξαναστῆναι, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν
57 τέθηπε καὶ τιμᾷ καὶ μονονοὐχ ἑαυτῆς προκέκρικεν. ἐπεὶ τίς ἡμῶν ἀντι-
στατεῖ πλούτῳ; τίς δὲ πρὸς δόξαν κονίεται; τίς δὲ τιμῆς ἢ ἀρχῆς κατα-
πεφρόνηκε σχεδὸν τῶν ἔτι φυρομένων ἐν κεναῖς δόξαις; οὐδὲ εἷς τὸ
58 παράπαν. ἀλλ' ἕως μὲν οὐδὲν τούτων πάρεστιν, ὑψηγοροῦμεν ὡς ὀλιγο-
δείας ἑταῖροι τὸν αὐταρκέστατον καὶ δικαιότατον καὶ ἐλευθέροις καὶ
εὐγενέσιν ἁρμόττοντα περιποιούσης βίον· ἐπειδὰν δέ τινος τῶν εἰρημένων
ἐλπὶς ἢ ἐλπίδος αὐτὸ μόνον αὔρα βραχεῖα καταπνεύσῃ, διελεγχόμεθα·
ὑπείκοντες γὰρ εὐθὺς ἐνδίδομεν καὶ ἀντιβῆναι καὶ ἀντισχεῖν οὐ δυνάμεθα.

1 συντέλεσον τὰ F: συντελέσων τὰ G, συντελέσοντα U, συντελὲς τὰ H   τῷ] τὸ H   2 τῆς om. FL   3 ἣν] ἢ G   4 καὶ δόξα καὶ πλοῦτος om. FL   6 ὁμιλεῖ H   τουτέστιν H   μηδέποτ' H   ἐπιλήψειν G   7 ἀλλ' ἀεὶ καὶ H: ἀλλ' ἀεὶ U, ἀλλὰ καὶ GF   περιέξεσθαι Mang.: περιέσεσθαι codd.   8 καὶ ἀνθέλκοντα om. G   δὲ G   γυναιξὶν U   14 ἐρρωμένη N   15 ⟨τὸ⟩ ἕπεσθαι conicio   16 alterum τῆς om. H   18 μόνον οὐχ F   20 φερομένων H, πεφυρμένων D   21 πάρεστι F   22 ἕτεροι D   αὐταρκεστάτοις καὶ δικαιοτάτοις L   καὶ δικαιότατον om. D   23 τινος om. D   24 αὐτῶ μόνον ἢ ἐλπίδος αὔρα transpos. D   καταπνεύσει F   διελεγχόμενα H

12—181,8 N fol. 164v οὐκοῦν—Ἰσαάκ.   17—181,3 DC fol. 245r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης: οὐ δύναται τῶν φαινομένων ἀγαθῶν κατεξανίστασθαι ἡ τεθηλυμένη ψυχή, πλούτου καὶ δόξης τυχὸν ἢ ἀρχῆς ἢ τιμῆς. ἀλλ' ἕως μὲν οὐδὲν—αὐτομολοῦμεν.   19—21 DR fol. 267r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης: τίς τιμῆς—παράπαν.

προδοθέντες δ' ὑπὸ τῶν φίλων αἰσθήσεων ὅλην τὴν ψυχῆς συμμα-
χίαν ἐκλείπομεν καὶ οὐκέτι λανθάνοντες ἀλλ' ἤδη φανερῶς αὐτομολοῦ-
μεν· καὶ μήποτ' εἰκότως· ἔτι γὰρ ἡμῖν ἔθη τὰ γυναικῶν ἐπιπεπό- 59
λακεν οὔπω δυνηθεῖσι τὰ μὲν ἐκνίψασθαι, πρὸς δὲ τὴν ἀνδρωνῖτιν
μεταδραμεῖν ἑστίαν, καθάπερ λόγος ἔχει τὴν φιλάρετον διάνοιαν, ὄνομα
Σάρραν· αὕτη γὰρ εἰσάγεται διὰ τῶν χρησμῶν „τὰ γυναικεῖα πάντ' 60
ἐκλιποῦσα" (Gen. 18, 11), ἡνίκα τὸ αὐτομαθὲς γένος ὠδίνειν καὶ ἀποτί-
κτειν ἔμελλεν, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ. λέγεται δὲ καὶ ἀμήτωρ γενέσθαι τὴν 61
ἐκ πατρός, οὐ πρὸς μητρός, αὐτὸ μόνον κληρωσαμένη συγγένειαν, θήλεος
66 M. γενεᾶς ἀμέτοχος. εἶπε γάρ πού τις· „καὶ γὰρ ἀληθῶς ἀδελφή | μού
ἐστιν ἐκ πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός" (Gen. 20, 12)· οὐ γὰρ ἐξ ὕλης
τῆς αἰσθητῆς συνισταμένης ἀεὶ καὶ λυομένης, ἣν μητέρα καὶ τροφὸν
καὶ τιθήνην τῶν ποιητῶν ἔφασαν, οἷς πρώτοις σοφίας ἀνεβλάστησεν
ἔρνος, ἀλλ' ἐκ τοῦ πάντων αἰτίου καὶ πατρός. αὕτη μὲν οὖν ὑπερκύ- 62
ψασα τὸν σωματοειδῆ πάντα κόσμον ὑπὸ τῆς ἐν θεῷ χαρᾶς γανωθεῖσα
γέλωτα τὰς ἀνθρώπων θήσεται σπουδάς, ὅσαι περὶ τῶν κατὰ πόλεμον
ἢ κατ' εἰρήνην πραγμάτων εἰσίν. (15.) ἡμεῖς δὲ ἔτι ὑπὸ τῆς ἀνάνδρου 63
καὶ γυναικώδους συνηθείας τῆς περὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ
αἰσθητὰ νικώμενοι τῶν φανέντων οὐδενὸς κατεξαναστῆναι δυνάμεθα, πρὸς
πάντων δὲ καὶ τῶν ἐπιτυχόντων οἱ μὲν ἄκοντες οἱ δὲ καὶ ἑκόντες ἑλκό-
μεθα. κἂν τὸ στῖφος ἡμῶν τοῖς τοῦ πατρὸς ἐπιτάγμασιν ἀδυνατοῦν ὑπη- 64
ρετεῖν ἁλίσκηται, σύμμαχον οὐδὲν ἧττον ἕξει τὴν μητέρα, παιδείαν μέσην
τὰ νομιζόμενα καὶ δοκοῦντα εἶναι δίκαια γράφουσαν κατὰ πόλεις καὶ
ἄλλα ἄλλοις νομοθετοῦσαν. εἰσὶ δέ τινες, οἳ τῶν μητρῴων ὑπερορῶντες 65
περιέχονται παντὶ σθένει τῶν πατρῴων, οὓς καὶ τῆς μεγίστης τιμῆς,
ἱερωσύνης, ὁ ὀρθὸς λόγος ἠξίωσε. κἂν τὰς πράξεις αὐτῶν διέλθωμεν,

---

1 προδοθέντες] προαχθέντες coni. Cohn δὲ N φίλτρων αἰσθήσεως olim coniciebam τὴν] τῆς G ψυχικὴν H, τῆς ψυχῆς D 3 εἰκότως Turn.: εἰκός codd. N τὰ GUFN: τῶν H 3. 4 ἐπιπόλακεν GF 5 ἑστίαν GUFN: ἤδη H 7 ὠδίνει H 9 οὐ H: καὶ GUF, om. L μητρὸς H: μητέρα GUF θήλεως G 10 γενεᾶς] συγγενείας coni. Mang. 12 αἰσθητοῦ F 15 γαννωθεῖσα G 16 θήσει H 16. 17 περὶ τὰ et πράγματα conicio 17 δὲ] δὴ Mang. 19 νικώμενα F 25. 26 καὶ — ἠξίωσε om. G 25 τιμῆς FH: om. U

---

3 sqq. cf. *Origenis Homiliam in Genesim VIII 10 p. 83 (ad eundem locum):* quem tamen filium ita demum generabis, si . . . . deficiant et in anima tua muliebria . . . .
13 cf. Platonis Timaeum p. 52 D et Indicem Aristotelicum s. v. τιθήνη.

ἐφ' αἷς τὸ γέρας τοῦτο εὕραντο, χλεύην ἴσως παρὰ πολλοῖς ὀφλήσομεν τοῖς ταῖς προχείροις φαντασίαις ἀπατωμένοις, τὰς δὲ ἀφανεῖς καὶ συνε-
66 σκιασμένας δυνάμεις οὐ κατανοοῦσιν· οἱ γὰρ εὐχὰς καὶ θυσίας καὶ πᾶσαν τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἁγιστείαν ἐγχειρισθέντες εἰσί, τὸ παραδοξότατον, ἀνδροφόνοι, ἀδελφοκτόνοι, τῶν οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων σωμάτων αὐτόχειρες, οὓς ἐχρῆν καθαροὺς καὶ ἐκ καθαρῶν, μηδενὸς ἄγους προσαψα-
67 μένους, ἑκουσίου μὲν ἄπαγε, ἀλλὰ μηδ' ἀκουσίου χειροτονεῖσθαι· λέγεται γάρ· „ἀποκτείνατε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν ἔγγιστα αὐτοῦ. καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Λευί, καθὰ ἐλάλησε Μωυσῆς, καὶ ἔπεσον ἐκ τοῦ λαοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ εἰς τρισχιλίους ἄνδρας“ (Exod. 32, 27. 28). καὶ τοὺς τοσαύτην ἀνῃρηκότας πληθὺν ἐπαινεῖ φάσκων· „ἐπληρώσατε τὰς χεῖρας σήμερον κυρίῳ, ἕκαστος ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ, δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν“ (Exod. 32,29).
68 (16.) τί οὖν λεκτέον ἢ ὅτι οἱ τοιοῦτοι τοῖς μὲν κοινοῖς ἀνθρώπων ἔθεσιν ἁλίσκονται κατήγορον ἔχοντες τὴν πολιτευομένην καὶ δημαγωγὸν μητέρα συνήθειαν, τοῖς δὲ τῆς φύσεως διασῴζονται συμμάχῳ χρώμενοι ὀρθῷ
69 λόγῳ, τῷ πατρί; καὶ γὰρ οὐδ', ὥσπερ νομίζουσί τινες, ἀνθρώπους ἀναιροῦσιν οἱ ἱερεῖς, ζῷα λογικὰ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστῶτα, ἀλλ' ὅσα οἰκεῖα καὶ φίλα τῇ σαρκὶ ἀποκόπτουσι τῆς διανοίας ἑαυτῶν, | εὐπρε- p. 367
πὲς εἶναι νομίζοντες τοῖς θεραπευταῖς τοῦ μόνου σοφοῦ γενησομένοις πάντων ὅσα γένεσιν εἴληχεν ἀλλοτριοῦσθαι καὶ πᾶσιν ὡς ἐχθροῖς καὶ
70 δυσμενεστάτοις προσφέρεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ „ἀδελφόν“, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ψυχῆς ἀδελφὸν σῶμα ἀποκτενοῦμεν, τουτέστι τοῦ φιλαρέτου καὶ θείου τὸ φιλοπαθὲς καὶ θνητὸν διαζεύξομεν. ἀποκτενοῦμεν καὶ τὸν „πλησίον“, πάλιν οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν ⟨αἰσθήσεων⟩ χορὸν καὶ θίασον· οὗτος γὰρ ψυχῆς ἐστιν ὁμοῦ καὶ οἰκεῖος καὶ δυσμενής, δελέατα καὶ παγίδας ἐπ' αὐτῇ τιθείς, ἵνα τοῖς ἐπιρρέουσιν αἰσθητοῖς κατακλυζομένη

---

1. 2 εὕραντο—ταῖς om G 1 εὕροντο H 2 τοῖς om. H φαντασίας H ἀπατωμέναις H 6 μηδὲν H ἄγους GU 6. 7 προσαψαμένου H 7 ἄπαγε] ἅπας H 9 αὐτοῦ bis U, bis om. L οἱ GF: om. UH 10 ἐλάλησε] προσέταξε U Μωσῆς H 12 πλὴν U 12—185,25 πληθὺν — νόμιμα hinc translata inseruit F fol. 354v in libri Quod deus sit immutabilis § 67 post ῥίζαις, ibidem in folio postmodum interposito habet L, cf. Prolegomena vol. I p. XXIV. XXV 12 ἕκαστος ante σήμερον transpos. v 19 φίλτατα σαρκὶ H αὐτῶν H 20 νόμου L γενησομένους F²L, γενομένου H (ου in ras.) 23. 24 τοῦ φιλαρέτου καὶ θείου Turn.: τῷ φιλαρέτῳ καὶ θείῳ codd. 24 διαζεύξωμεν L 25 ante ἀλλὰ ex lin. 23 ἀλλὰ τὸ ψυχῆς ἀδελφὸν inserit H αἰσθήσεων addidi χορὸν αἰσθήσεων. οὗτος coni. Mang. 26 prius καὶ U: om. GFH tertium καὶ] τε καὶ U 27 αὐτὸ v

μηδέποτε πρὸς οὐρανὸν ἀνακύψῃ μηδὲ τὰς νοητὰς καὶ θεοειδεῖς φύσεις
ἀσπάσηται. ἀποκτενοῦμεν καὶ „τὸν ἔγγιστα“· ὁ δ' ἐγγυτάτω διανοίας
ὁ κατὰ προφοράν ἐστι λόγος, εὐλόγοις καὶ εἰκόσι καὶ πιθανότησι δόξας
ψευδεῖς ἐντιθεὶς ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ κρατίστου κτήματος, ἀληθείας. (17.) διὰ 71
τί οὖν οὐχὶ καὶ τοῦτον σοφιστὴν ὄντα καὶ μιαρὸν ἀμυνούμεθα τὸν ἁρ-
μόττοντα αὐτῷ καταψηφισάμενοι θάνατον, ἡσυχίαν — λόγου γὰρ ἡσυχία
θάνατος —, ἵνα μηκέτ' ἐνσοφιστεύοντος ὁ νοῦς μεθέλκηται, δύνηται δ'
ἀπηλλαγμένος πάντως τῶν κατὰ τὸ „ἀδελφὸν“ σῶμα ἡδονῶν, τῶν κατὰ
τὰς „πλησίον“ καὶ ἀγχιθύρους αἰσθήσεις γοητειῶν, τῶν κατὰ τὸν „ἔγγιστα“
λόγον σοφιστειῶν ἐλεύθερος καὶ ἄφετος ἐαθεὶς καθαρῶς τοῖς νοητοῖς
ἅπασιν ἐπιβάλλειν; οὗτός ἐστιν ὁ „λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί“, τοῖς 72
θνητοῖς γονεῦσιν, „οὐχ ἑώρακα ὑμᾶς“, ἀφ' οὗ τὰ θεῖα εἶδον, ὁ „μὴ
γνωρίζων τοὺς υἱούς“, ἀφ' οὗ γνώριμος σοφίας ἐγένετο, ὁ „ἀπογινώσκων
τοὺς ἀδελφούς“ (Deut. 33, 9), ἀφ' οὗ μὴ ἀπεγνώσθη παρὰ θεῷ, ἀλλὰ
σωτηρίας ἠξιώθη παντελοῦς. οὗτός ἐστιν ὁ „τὸν σειρομάστην λαβών“, 73
τουτέστιν ὁ μαστεύσας καὶ ἀναζητήσας τὰ τῆς φθαρτῆς γενέσεως, ἧς ἐν
σιτίοις καὶ ποτοῖς τὸ εὔδαιμον τεθησαύρισται, καὶ „εἰς τὴν κάμινον“, ὥς
φησι Μωυσῆς, „εἰσελθών“, τὸν καιόμενον καὶ φλεγόμενον ὑπερβολαῖς
ἀδικημάτων καὶ μηδέποτε σβεσθῆναι δυνάμενον ἀνθρώπων βίον. κἄπειτα
ἰσχύσας καὶ τὴν „γυναῖκα διὰ τῆς μήτρας ἀνατεμεῖν“, ὅτι αἰτία τοῦ
γεννᾶν ἔδοξεν εἶναι πάσχουσα πρὸς ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ δρῶσα, καὶ πάντα
„ἄνθρωπον“ καὶ λογισμὸν τὸν ἐπακολουθήσαντα τῇδε τῇ δόξῃ τῇ ⟨τὰ⟩
τοῦ μόνου τῶν γινομένων αἰτίου θεοῦ περιαπτούσῃ παθηταῖς οὐσίαις
(Num. 25, 7. 8). (18.) ἆρ' οὐχὶ καὶ οὗτος ἀνδροφόνος παρὰ πολλοῖς 74
p. 368 M. ἂν εἶναι νομισθείη τοῖς | τρόπον γυναικῶν ἔθεσιν ἁλισκομένοις; ἀλλὰ
παρά γε θεῷ τῷ πανηγεμόνι καὶ πατρὶ μυρίων ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων
καὶ ἀναφαιρέτων ἄθλων ἀξιωθήσεται· τὰ δ' ἆθλα μεγάλα καὶ ἀδελφά,
εἰρήνη καὶ ἱερωσύνη (Num. 25, 12. 13). τό τε γὰρ τὴν ἐν τῷ σπου- 75
δαζομένῳ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις βίῳ δυσάλωτον στρατείαν καὶ τὸν

---

1 μηδὲ GUFH: μὴ τὸ L, εἰς τὸ v νοητὰς codd.: καλὰς v 2 ἀσπάσασθαι L καὶ om. H ἐγγύτατος H 3 ἐν λόγοις F καὶ ante πιθανότησι om. H 4 καλλίστου U 5 ἀμυνόμεθα GU 8 πάντως Turn.: πάντων codd. 9. 10 τῶν—σοφιστειῶν om. H κατὰ τῶν ἔγγιστα σοφιστειῶν L 10 σοφιστιῶν F καθαρῶ U, καθαρὸς F 15 χειρομάστην H 20 μητρὸς H 22 τὰ addidi 23 μόνου Mang.: νόμου GUF, νόμου τοῦ H περιαπτούσῃ ⟨ἔργα⟩ coni. Mang. παθηταῖς Mang.: πάθη ταῖς codd. 25 τρόπον scripsi: πρὸς codd. ἁλισκομένοις scripsi: ἁλισκόμενος codd. 25. 26 ἀλλά γε παρὰ U 27 ἆθλα] ἄλλα G 29 τοῖς om. Fv

ἐν ψυχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμφύλιον πόλεμον καταλῦσαι δυνηθέντα εἰρήνην
βεβαιώσασθαι μέγα καὶ λαμπρὸν ἔργον, τό τε μηδὲν ἄλλο, μὴ πλοῦτον,
μὴ δόξαν, μὴ τιμήν, μὴ ἀρχήν, μὴ κάλλος, μὴ ἰσχύν, μὴ ὅσα σώματος
πλεονεκτήματα, μηδ᾿ αὖ γῆν ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον, ἀλλὰ
τὸ πρεσβύτατον τῶν αἰτίων τὸ πρὸς ἀλήθειαν θεραπείας καὶ τῆς ἀνω-
τάτω τιμῆς ἀξιώσαντα μόνον τὴν ἱερωσύνης λαβεῖν τάξιν θαυμαστὸν καὶ
76 περιμάχητον. ἀδελφὰ δ᾿ ἔφην τὰ ἆθλα οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ἀλλ᾿ εἰδὼς
ὅτι οὔτ᾿ ἂν ἱερεὺς γένοιτο πρὸς ἀλήθειαν ἔτι τὴν ἀνθρωπίνην καὶ θνητὴν
στρατευόμενος στρατείαν, ἐν ᾗ ταγματαρχοῦσιν αἱ κεναὶ δόξαι, οὔτ᾿ ἂν
εἰρηνικὸς ἀνὴρ μὴ τὸ μόνον ἀμέτοχον πολέμου καὶ τὴν αἰώνιον εἰρήνην
77 ἄγον ἀψευδῶς καὶ ἁπλῶς θεραπεύων. (19.) τοιοῦτοι μέν εἰσιν οἱ τὸν
πατέρα καὶ τὰ τοῦ πατρὸς τιμῶντες, μητρὸς δὲ καὶ τῶν ἐκείνης ἥκιστα
φροντίζοντες. τὸν δ᾿ ἀμφοτέροις πολεμωθέντα τοῖς γονεῦσι διασυνί-
στησιν εἰσαγαγὼν λέγοντα· „οὐκ οἶδα τὸν κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ
ἐξαποστέλλω“ (Exod. 5, 2)· οὗτος γὰρ ἔοικε καὶ τοῖς πρὸς θεὸν ὀρθῷ
λόγῳ βραβευμένοις καὶ τοῖς πρὸς γένεσιν παιδείᾳ βεβαιουμένοις ἐναν-
78 τιοῦσθαι καὶ συγχεῖν πάντα διὰ πάντων. εἰσὶ δὲ καὶ ἔτι νῦν — οὔπω
γὰρ τὸ ἀνθρώπων γένος τὴν ἄκρατον κακίαν ἐκαθήρατο — μήτε τῶν
εἰς εὐσέβειαν μήτε τῶν εἰς κοινωνίαν μηδὲν ἁπλῶς δρᾶν ἐγνωκότες, ἀλλὰ
τοὐναντίον ἀσεβείας μὲν καὶ ἀθεότητος ἑταῖροι, πρὸς δὲ τοὺς ὁμοίους
79 ἄπιστοι. καὶ περινοστοῦσιν αἱ μέγισται τῶν πόλεων κῆρες οὗτοι, τὰ ἴδια
καὶ τὰ κοινὰ ὑπὸ φιλοπραγμοσύνης διέποντες, μᾶλλον δ᾿, εἰ χρὴ τἀληθὲς
εἰπεῖν, ἀνατρέποντες· οὓς ἐχρῆν ὥσπερ μεγάλην νόσον, λιμὸν ἢ λοιμὸν
ἤ τι κακὸν ἄλλο θεήλατον, εὐχαῖς καὶ θυσίαις ἀποτρέπεσθαι· φθοραὶ
γὰρ οὗτοι μεγάλαι τοῖς ἐντυχοῦσι. παρὸ καὶ Μωυσῆς τὸν ὄλεθρον
αὐτῶν ᾄδει πρὸς τῆς ἰδίου συμμαχίας ἁλόντων καὶ ὥσπερ τρικυμίαις
80 ταῖς ἰδίαις δόξαις ἐγκαταποθέντων (Exod. 14, 27. 28). (20.) λέγωμεν
τοίνυν ἑξῆς καὶ περὶ τῶν τούτοις μὲν ἐχθρῶν, παιδείαν δὲ καὶ ὀρθὸν

---

1 τῇ ψυχῇ G 2 τό τε ἔργον v 3 μὴ ἀρχήν, μὴ τιμήν H 4 αὐγὴν GU 5 αἰτίων GFH: αἰτιῶν U, ἄθλων Mang. alterum τὸ codd.: τὸν Mang. 6 ἀξιώσαντα GFH: ἀξιώσοντα U, ἄξιον ὄντα v μόνα H τὴν codd.: τῆς v ἱερωσύνην FL 7 ἔφην] ἐφ᾿ ἣν G 8 οὔτ᾿ ἂν UH: ὅταν GF ὁ ἱερεὺς v γένηται U 9 οὔτ᾿ scripsi: οὐδ᾿ codd. 10 τὸ] τὴν coni. Mang. 11 ἄγον scripsi: ἄγων G^2FH, ἀγῶνα G^1U ψευδῶς G^1U ἀπλανῶς H 14 post λέγοντα add. τί H 15 οὕτως G 16 πρὸς] πρὸ G^1 παιδείας H 17 πάντα διαπράττων H 19 ἁπλῶς διενεγκόντες δρᾶν H 24 ἄλλο θεήλατον κακὸν H ἀνατρέπεσθαι H 25 παρ᾿ ὃ U 26 ἰδίας H 27 λέγομεν H

λόγον ἐκτετιμηκότων, ὧν ἦσαν οἱ τῷ ἑτέρῳ τῶν γονέων προσκείμενοι, τῆς
369 M. ἀρετῆς | ἡμιτελεῖς χορευταί. οὗτοι τοίνυν καὶ νόμων, οὓς ὁ πατήρ,
ὁ ὀρθὸς λόγος, ἔθηκεν, ἄριστοι φύλακες καὶ ἐθῶν πιστοὶ ταμίαι, ἅπερ
ἡ παιδεία, μήτηρ αὐτῶν, εἰσηγήσατο. ἐδιδάχθησαν δὲ ὑπὸ μὲν ὀρθοῦ 81
λόγου, πατρός, τὸν πατέρα τῶν ὅλων τιμᾶν, ὑπὸ δὲ παιδείας, τῆς μητρός,
τῶν θέσει καὶ νομιζομένων παρὰ πᾶσιν εἶναι δικαίων μὴ ὀλιγωρεῖν.
ἡνίκα γοῦν ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ καὶ τοὺς ἀρετῆς ἄθλους διαθλῶν ἔμελλεν 82
ἀκοὰς ὀφθαλμῶν ἀντιδιδόναι καὶ λόγους ἔργων καὶ προκοπὰς τελειότητος,
τοῦ φιλοδώρου θεοῦ βουληθέντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἐνομματῶσαι, ἵνα
ταῦτ' ἐναργῶς ἴδῃ ἃ πρότερον ἀκοῇ παρελάμβανε — πιστοτέρα γὰρ ὄψις
ὤτων —, ἐπήχησαν οἱ χρησμοί· „οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ,
ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται σου τὸ ὄνομα, ὅτι ἴσχυσας μετὰ θεοῦ καὶ μετὰ
ἀνθρώπων δυνατός" (Gen. 32, 28). Ἰακὼβ μὲν οὖν μαθήσεως καὶ προ-
κοπῆς ὄνομα, ἀκοῆς ἐξηρτημένων δυνάμεων, Ἰσραὴλ δὲ τελειότητος·
ὅρασιν γὰρ θεοῦ μηνύει τοὔνομα. τελειότερον δὲ τί ἂν εἴη τῶν ἐν ἀρε- 83
ταῖς ἢ τὸ ὄντως ὂν ἰδεῖν; ὁ δὴ κατιδὼν τἀγαθὸν τοῦτο παρ' ἀμφοτέροις
ἀνωμολόγηται τοῖς γονεῦσιν εὐδόκιμος, ἰσχὺν μὲν τὴν ἐν θεῷ, δύναμιν
δὲ τὴν παρὰ ἀνθρώποις εὑράμενος. εὖ μοι δοκεῖ καὶ ἐν Παροιμίαις 84
εἰρῆσθαι „προνοούντων καλὰ ἐνώπιον κυρίου καὶ ἀνθρώπων" (Prov. 3, 4),
ἐπειδὴ δι' ἀμφοτέρων παντελὴς ἡ κτῆσις τἀγαθοῦ περιγίνεται· διδαχθεὶς
γὰρ φυλάσσειν νόμους πατρὸς καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι θεσμοὺς μητρὸς θαρρή-
σεις ἐπισεμνυνόμενος εἰπεῖν· „υἱὸς γὰρ ἐγενόμην κἀγὼ πατρὶ ὑπήκοος
καὶ ἀγαπώμενος ἐν προσώπῳ μητρός" (Prov. 4, 3). (21.) ἀλλ' οὐκ
ἔμελλες, εἴποιμ' ἂν αὐτῷ, στέργεσθαι φυλάττων μὲν τὰ παρὰ γενητοῖς
καθεστῶτα νόμιμα διὰ πόθον κοινωνίας, φυλάττων δὲ καὶ τοὺς τοῦ ἀγε-
νήτου θεσμοὺς δι' εὐσεβείας ἔρωτα καὶ ζῆλον; τοιγάρτοι καὶ θεοπρόπος 85
Μωυσῆς διὰ τῆς τῶν κατὰ τὸν νεὼν δημιουργίας ἱερῶν τὴν ἐν ἀμφοτέ-

---

1 ἦσαν] ὑστέρησαν conicio τῶν ἑτέρων γονέων v 1. 2 τῶν ἀμφοτέρων γονέων et οὐχ ἡμιτελεῖς coni. Mang. τῆς ἀρετῆς scripsi: τὴν ἀρετὴν codd., τῇ ἀρετῇ v 2 οὗτοι τοίνυν scripsi: οὐ τοίνυν GUFL, οὗτοι νῦν H 3 λόγος om. FL ἐθνῶν G 4 ἡ μήτηρ conicio 8 λόγον H 10 παρελάμβανεν H 11 ὤτων] αὐτῶν H ἐπήχησαν FH: ἐπήχθησαν G, ὑπήχησαν U σου] αὐτοῦ L 13 δυνατῶς v 16 ὂν H: om. GUF 18. 19 ἀνθρώποις — ἐνώπιον om. F εὑράμενος — ἀνθρώπων om. L 19 προνοοῦ conicio 20 ἀμφοτέροις H ἡ] τ' ἡ H 21 ἀπωθεῖσθαι UH: ἀθετεῖσθαι GF 23 προσώποις H 24 παρὰ] περὶ FL, παρὰ τοῖς conicio γεννητοῖς H 25 νόμιμα] cf. ad p. 182, 12 τοῦ om. H 25. 26 ἀγεννήτου UH 26 θεοτρόπος F, ὁ θεοπρόπος conicio 27 τῶν om. H

---

7 sqq. cf. Clementem Strom. I § 31 p. 334 P

ροις τελειότητα διαδείξει· οὐ γὰρ ἀπερισκέπτως ἡμῖν τὴν κιβωτὸν ἔνδο-
θέν τε καὶ ἔξωθεν χρυσῷ περιαμπίσχει (Exod. 25, 10), οὐδὲ στολὰς
τῷ ἀρχιερεῖ διττὰς ἀναδίδωσιν (Exod. 28, 4), οὐδὲ βωμοὺς δύο, τὸν
μὲν ἔξω πρὸς τὰ ἱερεῖα, τὸν δὲ πρὸς τὸ ἐπιθυμιᾶν ἔνδον δημιουργεῖ
(Exod. 27, 1. 30, 1), ἀλλὰ βουλόμενος διὰ συμβόλων τούτων τὰς καθ'
86 ἑκάτερον εἶδος ἀρετὰς παραστῆσαι. τὸν γὰρ σοφὸν κἂν τοῖς κατὰ
ψυχὴν ἔνδον ἀοράτοις κἂν τοῖς ἔξω περιφαινομένοις δεῖ τῇ παντὸς τιμιω-
τέρᾳ χρυσοῦ φρονήσει κεκοσμῆσθαι, καὶ ὁπότε μὲν τῶν ἀνθρωπείων
σπουδασμάτων ὑποκεχώρηκε τὸ ὂν θεραπεύων μόνον, τὴν ἀποίκιλον ἀλη-
θείας ἐνδύεσθαι στολήν, ἧς | οὐδὲν ἐφάψεται θνητόν — καὶ γάρ ἐστι p. 370
λινῆς ὕλης ἐξ οὐδενὸς τῶν πεφυκότων ἀποθνήσκειν γεννωμένης —,
ὁπότε δὲ μέτεισι πρὸς πολιτείαν, τὴν μὲν ἔνδον ἀποτίθεσθαι, ποικιλω-
τάτην δὲ καὶ ὀφθῆναι θαυμασιωτάτην ἑτέραν ἀναλαμβάνειν· πολύτροπος
γὰρ ὢν ὁ βίος ποικιλωτάτου δεῖται τὴν σοφίαν τοῦ πηδαλιουχήσοντος
87 κυβερνήτου. οὗτος κατὰ μὲν τὸν περιφανῆ βωμὸν ἢ βίον καὶ δορᾶς καὶ
σαρκῶν καὶ αἵματος καὶ πάντων ὅσα περὶ σῶμα δόξει πολλὴν ποιεῖσθαι
πρόνοιαν, ὡς μὴ μυρίοις ἀπέχθοιτο κρίνουσιν ἀγαθὰ μετὰ τὰ ψυχῆς
δευτερείοις τετιμημένα τὰ περὶ σῶμα, κατὰ δὲ τὸν ἔνδον πᾶσιν ἀναίμοις,
ἀσάρκοις, ἀσωμάτοις, τοῖς ἐκ λογισμοῦ μόνοις χρήσεται, ἃ λιβανωτῷ καὶ
τοῖς ἐπιθυμιωμένοις ἀπεικάζεται· ὡς γὰρ ταῦτα ῥῖνας, ἐκεῖνα τὸν ψυχῆς
88 ἅπαντα χῶρον εὐωδίας ἀναπίμπλησι. (22.) χρὴ μέντοι μηδὲ τοῦτ'
ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ σοφία τέχνη τεχνῶν οὖσα δοκεῖ μὲν ταῖς διαφόροις ὕλαις
ἐναλλάττεσθαι, τὸ δ' αὐτῆς ἀληθὲς εἶδος ἄτρεπτον ἐμφαίνει τοῖς ὀξυδορ-
κοῦσι καὶ μὴ τῷ περικεχυμένῳ τῆς οὐσίας ὄγκῳ μεθελκομένοις, ἀλλὰ
89 τὸν ἐνεσφραγισμένον ὑπὸ τῆς τέχνης αὐτῆς χαρακτῆρα διορῶσι. τὸν
ἀνδριαντοποιὸν Φειδίαν ἐκεῖνον καὶ χαλκὸν λαβόντα φασὶ καὶ ἐλέφαντα
καὶ χρυσὸν καὶ ἄλλας διαφόρους ὕλας ἀνδριάντας ἀπεργάσασθαι καὶ ἐν

---

3 ἀναδίδωσι H, ἀναδίδοσθαι U   6 ἑκάτερα H   κἂν UF: καὶ G, om. H   7. 8 τὴν παντὸς τιμιωτέραν F   8 κεκομῆσθαι F, κεκοσμεῖσθαι H   ἀνθρωπίνων H   9 θεραπεύσων coni. Mang.   10 ἐνδύσασθαι U   10. 11 ἐστιν λιλῆς (sic) H   11 γεννωμένη coni. Mang.   12 μέγ' εἰσὶ G^1F τ̄ ἔνδον] λινῆν coni. Mang.   12. 13 ποικιλοτάτην τε U   14 ποικιλω' H, ποικιλωτάτην L, ποικιλωτάτης v   δεῖνται H   τῆς σοφίας v   πηδαλιουχήσοντος GUF: πηδαλιουχήσαντος H, πηδάλιον σχήσοντος v   16 πάντων om. H   17 μετὰ ψυχὴν H   18 τὸν] τὴν H   19 χρῆσθαι FL   λιβανωτὸν U   20 ἐπιθυμωμένοις U   21 μηδὲν H   22 διαφοραῖς H   23 αὐτῆς Turn.: αὑτῆς codd.   25 ἐσφραγισμένον GU   αὐτῆ G   διορῶσα U   26 Φειδίας H   27 ἀνδριάντα U, ἀδριάντας H

ἅπασι τούτοις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνσημήνασθαι τέχνην, ὡς μὴ μόνον ἐπιστήμονας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἰδιώτας τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τῶν δημιουργηθέντων γνωρίσαι· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν διδύμων ἡ φύσις χρησαμένη 90 τῷ αὐτῷ πολλάκις χαρακτῆρι παρὰ μικρὸν ἀπαραλλάκτους ὁμοιότητας ἐτύπωσε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τελεία τέχνη, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα φύσεως οὖσα, ὅταν διαφόρους ὕλας παραλάβῃ, σχηματίζει καὶ ἐνσφραγίζεται τὴν αὐτὴν ἁπάσαις ἰδέαν, ὡς ταύτῃ μάλιστα συγγενῆ καὶ ἀδελφὰ καὶ δίδυμα τὰ δημιουργηθέντα γενέσθαι. ταὐτὸν οὖν καὶ ἡ ἐν τῷ σοφῷ 91 δύναμις ἐπιδείξεται· πραγματευομένη γὰρ τὰ περὶ τοῦ ὄντος εὐσέβεια καὶ ὁσιότης ὀνομάζεται, τὰ δὲ περὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν φυσιολογία, μετεωρολογικὴ δὲ τὰ περὶ τὸν ἀέρα καὶ ὅσα κατὰ τὰς τροπὰς αὐτοῦ καὶ μεταβολὰς ἔν τε ταῖς ὁλοσχερέσιν ἐτησίοις ὥραις καὶ ταῖς ἐν μέρει κατά τε μηνῶν καὶ ἡμερῶν περιόδους πέφυκε συνίστασθαι, ἠθικὴ δὲ τὰ πρὸς ἀνθρωπίνων ἐπανόρθωσιν ἠθῶν, ἧς ἰδέαι πολιτική τε ἡ περὶ πόλιν p. 371 M. καὶ ἡ περὶ οἰκίας ἐπιμέλειαν οἰκονομική, συμποτική | τε ἡ περὶ τὰ συμπόσια καὶ τὰς εὐωχίας, ἔτι δ' αὖ ἡ μὲν περὶ ἀνθρώπων ἐπιστασίαν βασιλική, ἡ δὲ περὶ προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις νομοθετική· πάντα γὰρ ταῦτα 92 ὁ πολύφημος ὡς ἀληθῶς καὶ πολυώνυμος σοφὸς κεχώρηκεν, εὐσέβειαν, ὁσιότητα, φυσιολογίαν, μετεωρολογίαν, ἠθοποιίαν, πολιτείαν, οἰκονομίαν, βασιλικήν, νομοθετικήν, ἄλλας μυρίας δυνάμεις, καὶ ἐν ἁπάσαις ἓν εἶδος καὶ ταὐτὸν ἔχων ὀφθήσεται. (23.) διειλεγμένοι δὲ περὶ τῶν ἐν τοῖς 93 ἐκγόνοις τεττάρων τάξεων οὐκ ἂν οὐδὲ ἐκεῖνο παρίδοιμεν, ὃ γένοιτ' ἂν τῆς διαιρέσεως καὶ τομῆς τῶν κεφαλαίων ἐναργεστάτη πίστις· τοῦ γὰρ μετεωρισθέντος καὶ φυσηθέντος ὑπ' ἀνοίας παιδὸς οἱ γονεῖς τὸν τρόπον τοῦτον κατηγόρησαν εἰπόντες „ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος" (Deut. 21,20), δεικνύντες τὸν ἀπειθῆ καὶ ἀπαυχενίζοντα. διὰ γὰρ τῆς δείξεως τῆς „οὗτος" ἐμφαίνουσιν 94 ὅτι καὶ ἑτέρους ἐγέννησαν, τοὺς μὲν τῷ ἑτέρῳ, τοὺς δ' ἀμφοτέροις καταπειθεῖς, λογισμοὺς εὐφυεῖς, ὧν παράδειγμα Ῥουβήν· φιληκόους καὶ φιλομαθεῖς ἑτέρους, ὧν ἐστι Συμεών, ἀκοὴ γὰρ οὗτος ἑρμηνεύεται· πρόσφυγας

---

3 τῶν om. U 6. 7 ἐνσφραγίζεται U: ἐσφραγίζεται G, ἐνσφραγίζει H, ἐμφράζεται FL 7 ἅπασαν H ταυτὶ U 10 κατ' αὐτὸν GF: περὶ αὐτὸν U, αὐτοῦ H 12 prius ταῖς] τοῖς U 14 ἐπανόρθωσις H ἰδέαι] εἴδη coni. Mang. περὶ Mang.: πρὸς codd. 15 περὶ Mang.: πρὸς codd. οἰκίας FG: οἰκίαν GU ἐπιμέλειαν H: ἐπιμέλεια GUF 16 αὖ] ἂν H 19 ἠθικήν coni. Mang. πολιτικήν conicio post οἰκονομίαν fort. add. συμποτικήν 22 ἐγγόνοις G 24 καὶ φυσηθέντος om. U 25 ὁ υἱὸς] οὗτος FL δεικνύοντες L 26 ἀπαυχενιάζοντα U 27 alterum τοὺς] τοῖς H[2] ἀμφοτέρους GH[1] 28 Ῥουβήν Cohn: Ῥουβίμ UF, Ῥουβείμ GH

καὶ ἱκέτας θεοῦ, Λευιτῶν ὁ θίασος οὗτος· τὸν εὐχαριστητικὸν ὕμνον
ᾄδοντας οὐ γεγωνῷ φωνῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ, ὧν ἔξαρχος Ἰούδας· διὰ
τὴν μετὰ πόνων ἀρετῆς κτῆσιν ἑκούσιον μισθῶν καὶ δωρεῶν ἀξιω-
θέντας, ὥσπερ Ἰσσάχαρ· μετανάστας ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς μετεωρολογικῆς
θεωρίας γεγονότας εἰς τὴν περὶ τοῦ ἀγενήτου σκέψιν, ὡς Ἀβραάμ· αὐτή-
κοον καὶ αὐτομαθῆ κτησαμένους ἀρετήν, ὥσπερ Ἰσαάκ· λήματος καὶ
ἰσχύος πλήρεις καὶ φίλους τῷ θεῷ, καθάπερ Μωυσῆν τὸν τελειότατον.
95 (24.) εἰκότως οὖν τὸν ἀπειθῆ καὶ ἐρεθιστὴν καὶ συμβολὰς εἰσφέροντα,
τουτέστι συμβάλλοντα καὶ συνάπτοντα ἁμαρτήματα ἁμαρτήμασι, μεγάλα
μικροῖς, νέα παλαιοῖς, ἑκούσια ἀκουσίοις, καὶ ὥσπερ ὑπ' οἴνου φλεγό-
μενον ἄληκτον καὶ ἀνεπίσχετον μέθην τοῦ βίου παντὸς καταμεθύοντα
καὶ παροινοῦντα διὰ τὸ τοῦ τῆς ἀφροσύνης πόματος ἀκράτου καὶ πολλοῦ
σπάσαι καταλεύειν ὁ ἱερὸς λόγος δικαιοῖ, ὅτι καὶ τὰς ὀρθοῦ λόγου προσ-
τάξεις τοῦ πατρὸς καὶ τὰς παιδείας τῆς μητρὸς νομίμους ὑφηγήσεις
ἀνεῖλε καὶ παράδειγμα ἔχων τὸ καλοκἀγαθίας, τοὺς τοῖς γονεῦσιν εὐδο-
κίμους ἀδελφούς, τὴν τούτων ἀρετὴν οὐκ ἐμιμήσατο, τοὐναντίον δὲ καὶ
προσεπιβαίνειν ἠξίωσεν, ὡς θεοπλαστεῖν μὲν τὸ σῶμα, θεοπλαστεῖν δὲ
τὸν παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον τῦφον, οὗ σύμβολον ἡ τοῦ χρυσοῦ
ταύρου | κατασκευή, περὶ ὃν χοροὺς ἱστάντες οἱ φρενοβλαβεῖς ᾄδουσι καὶ p. 372 M
ἐξάρχουσιν, οὐ παροίνιον καὶ κωμαστικὸν οἷα ἐν ἑορταῖς καὶ θαλίαις
ἥδιστον μέλος, ἀλλὰ τὸν ὡς ἐπὶ τεθνεῶσιν ἀληθῆ θρῆνον αὑτοῖς, ὥσπερ
96 ἔξοινοι καὶ τῆς ψυχῆς τὸν τόνον ὑπεκλύσαντές τε καὶ φθείραντες· λέγεται
γὰρ ὅτι „ἀκούσας Ἰησοῦς ⟨τῆς φωνῆς⟩ τοῦ λαοῦ κεκραγότων εἶπε πρὸς Μωυ-
σῆν· φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ. καὶ λέγει· οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων
κατ' ἰσχὺν οὐδὲ φωνὴ ἐξαρχόντων τροπῆς, ἀλλὰ φωνὴν ἐξαρχόντων
οἴνου ἐγὼ ἀκούω. καὶ ἡνίκα ἤγγιζε τῇ παρεμβολῇ, ὁρᾷ τὸν μόσχον
καὶ τοὺς χορούς“ (Exod. 32, 17—19). ἃ δὲ διὰ τούτων αἰνίττεται,
97 παραστήσωμεν, ὡς ἂν οἷοί τε ὦμεν· (25.) τὰ περὶ ἡμᾶς τοτὲ μὲν

1 τὸν om. U εὐχαριστητικὸν G: εὐχαριστικὸν ceteri 3 ἑκουσίων coni. Mang. μισθὸν U, μεθ' ὧν H 3. 4 ἀξιωθέντας U: ἂν ἀξιωθέντας FH, ἀναξιωθέντας G 4 ἰσάχαρ 5 ἀγενήτου G: ἀγεννήτου UFH Ἀβραὰμ H 6 λήματος Mang.: λήμματος codd. 7 Μωυσῆς G 8 ἀναπειθῆ G ἐραστὴν H 9 ἀνάπτοντα F 10 ἑκουσίοις Turn. ὑπὸ G 11 τοῦ] διὰ τοῦ coni. Mang. 12 τὸ τοῦ τῆς UF: τοῦ τῆς G, τοῦτο H 13 σπᾶσθαι G καταχεύειν G 14 τὰς] τῆς H 15 τὸ] τῆς H 16 ἐμνήσατο H 16. 17 καὶ ⟨τοσοῦτον τῆς ἀσεβείας⟩ ἐπιβαίνειν conicio 18 τιμώμενον] τυφόμενον H 18 οὗ] οἷς FL 20 παροίμιον U θαλείαις U 21 αὑτοῖς scripsi: αὐτῶν codd., αὑτῶν v 22 ἐξοινεῖ U τῆς ψυχῆς τὸν τόνον FL: τὴν ψυχὴν τῶν τόνων GUH 23 τῆς φωνῆς addidi 26 ἤγγικεν ἐν τῇ παρεμβολῇ H, ἤγγιζεν ἡ παρεμβολή U 28 παραστήσομεν FH μὲν] μὲν γὰρ H

ἠρεμεῖ, τοτὲ δὲ ὁρμαῖς καὶ ἐκβοήσεσιν ἀκαίροις ὡσανεὶ χρῆται· καὶ ἔστιν
ἡ μὲν ἡσυχία τούτων εἰρήνη βαθεῖα, τὰ δὲ ἐναντία πόλεμος ἄσπονδος.
μάρτυς δ' ὁ πεπονθὼς ἀψευδέστατος· ἀκούσας γὰρ τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ 98
κεκραγότων λέγει πρὸς τὸν σκεπτικὸν καὶ ἐπίσκοπον τῶν πραγμάτων·
„φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ.“ ἕως μὲν γὰρ οὐκ ἐκινοῦντο καὶ
ἐκεκράγεσαν ἐν ἡμῖν αἱ ἄλογοι ὁρμαί, σταθερώτερον ὁ νοῦς ἵδρυτο·
ἐπειδὴ δὲ ἤρξαντο πολύφωνον καὶ πολύηχον ἀπεργάζεσθαι τὸ ψυχῆς
χωρίον τὰ πάθη συγκαλοῦσαι καὶ ἀνεγείρουσαι, στάσιν ἐμφύλιον ἐγέν-
νησαν. ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ ὁ πόλεμος, φυσικώτατα· ποῦ γὰρ ἀλλα- 99
χόθι ἔριδες, μάχαι, φιλονεικίαι, πάνθ' ὅσα ἔργα ἀκαθαιρέτου πολέμου,
πλὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, ὃν ἀλληγορῶν καλεῖ στρατόπεδον;
τοῦτον εἴωθεν ἀπολιπεῖν ὁ νοῦς, ὅταν θεοφορηθεὶς πρὸς αὐτῷ τῷ ὄντι
γένηται καταθεώμενος τὰς ἀσωμάτους ἰδέας· „λαβὼν“ γάρ φησι 100
„Μωυσῆς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν ἔπηξεν ἔξω τῆς παρεμβολῆς“, καὶ οὐ
πλησίον, ἀλλὰ πορρωτάτω καὶ „μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς“ (Exod.
33, 7). αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων, ὅτι ὁ σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης
ἐστὶν ἀπὸ πολέμου πρὸς εἰρήνην καὶ ἀπὸ τοῦ θνητοῦ καὶ πεφυρμένου
στρατοπέδου πρὸς τὸν ἀπόλεμον καὶ εἰρηναῖον λογικῶν καὶ εὐδαιμόνων
ψυχῶν βίον θεῖον. (26.) λέγει δὲ καὶ ἑτέρωθι ὅτι „ἐπειδὰν ἐξέλθω 101
τὴν πόλιν, ἐκπετάσω τὰς χεῖρας πρὸς τὸν κύριον, καὶ αἱ φωναὶ παύ-
σονται“ (Exod. 9, 29). μὴ νομίσῃς δὲ τὸν διαλεγόμενον ἄνθρωπον
εἶναι, τὸ ψυχῆς καὶ σώματος ὕφασμα ἢ πλέγμα ἢ κρᾶμα ἢ ὅ τι ποτὲ
χρὴ καλεῖν τουτὶ τὸ σύνθετον ζῷον, ἀλλὰ νοῦν εἰλικρινέστατον καὶ καθα-
ρώτατον, ὃς ἐν μὲν τῇ πόλει τοῦ σώματος καὶ τοῦ θνητοῦ βίου περιε-
χόμενος ἔσταλται καὶ συνείληπται καὶ ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ καθειργμένος
μηδὲ ἐλευθέρου δύνασθαι σπᾶν ἀέρος ἄντικρυς ὁμολογεῖ, ἐπειδὰν δὲ
ἐξέλθῃ τὴν πόλιν ταύτην, καθάπερ πόδας καὶ χεῖρας οἱ δεσμῶται τὰς

---

1. 2 ἐστιν ἡ μὲν GU: ἐστι μὲν FL, ἐστιν H 3 καὶ ante μάρτυς add. H 3 ψευδέστατος H 4 καὶ om. U 6 σταθερώτερος H ἵδρυτο om. L 10 ἔργα] ἔρως H 14 Μωυσῆς, φησί v 15 πορρωτάτω] πέραν H 16 ὁ D: om. codd. Max. 17 τοῦ om. H 19 βίον θεῖον] θίασον coni. Mang. 22 κράμμα H tertium ἢ om. F 23 τὸ om. U 23. 24 νοῦν—ὅς om. H 25 συνείληται G 26 μηδὲν U 27 χεῖρας καὶ πόδας H

16—19 D^R fol. 77r τοῦ αὐτοῦ (Max. Ecl. cap. 21): ὁ σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης ἐστὶν ἐκ τοῦ πεφυρμένου (περιφυρμένου D^R) βίου πρὸς τὴν εἰρηναίοις καὶ μακαρίοις πρέπουσαν ζωήν (πρέπουσαν καὶ μακαρίαν ζωήν Max.). 21—23 N fol. 187r: μὴ νομίσῃς—ζῷον.

ἐννοίας | αὐτὸς καὶ διανοήσεις λυθεὶς ἀφέτοις καὶ ἀπελευθεριαζούσαις p. 373
χρήσεται ταῖς ἐνεργείαις, ὡς τὰς ἐπικελεύσεις τῶν παθῶν εὐθὺς ἐπισχε-
102 θῆναι. ἢ οὐχ ἡδονῆς μὲν ἀνατεταμέναι αἱ ἐκβοήσεις, δι' ὧν τὰ ἑαυτῇ φίλα εἴωθε προστάττειν, ἐπιθυμίας δὲ ἄρρηκτος ἡ φωνὴ χαλεπὰς ἀπειλὰς κατὰ τῶν μὴ ὑπηρετούντων ἀπειλούσης, καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστου
103 πολύηχος καὶ μεγαλόφωνός τις ἡ γῆρυς; ἀλλὰ γὰρ οὐδ' εἰ μυρίοις στόμασι καὶ γλώτταις ἕκαστον τῶν παθῶν τῷ κατὰ τοὺς ποιητὰς λεγομένῳ χρήσαιτο ὁμάδῳ, τὰς τοῦ τελείου δύναιτ' ἂν ἀκοὰς συγχέαι μετεληλυθότος ἤδη καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις πόλιν μηκέτ' οἰκεῖν ἐγνωκότος.
104 (27.) φαμένου δὴ τοῦ πεπονθότος, ὅτι ἐν τῷ σωματικῷ στρατοπέδῳ τὰς τοῦ πολέμου φωνὰς εἶναι πάσας συμβέβηκε τῆς εἰρήνῃ φίλης ἡσυχίας μακρὰν ἀπεληλαμένης, ὁ ἱερὸς συναινεῖ λόγος· οὐ γὰρ λέγει μὴ εἶναι πολέμου φωνήν, ἀλλὰ μὴ τοιαύτην, ὁποίαν ἔνιοι νομίζουσιν ἢ νενικηκότων ἢ κεκρατημένων, ἀλλ' ἥτις ἂν γένοιτο βεβαρημένων καὶ
105 πεπιεσμένων οἴνῳ· τὸ γὰρ „οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων κατ' ἰσχὺν" ἴσον ἐστὶ τῷ περιγεγενημένων τῷ πολέμῳ· ἰσχὺς γὰρ τοῦ κρατεῖν αἴτιον. οὕτως τὸν σοφὸν Ἀβραὰμ μετὰ τὴν τῶν ἐννέα καθαίρεσιν βασιλέων, παθῶν μὲν τεττάρων, πέντε δὲ αἰσθητικῶν δυνάμεων, αἳ παρὰ φύσιν ἐκινοῦντο, εἰσάγει τὸν εὐχαριστητικὸν ὕμνον ἐξάρχοντα καὶ φάσκοντα ταυτί· „ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψο-
106 μαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν" (Gen. 14, 22. 23). δείκνυσι δ', ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ γεγονὸς πᾶν, οὐρανόν, γῆν, ὕδωρ, πνεῦμα, ζῷα ὁμοῦ καὶ φυτά· ἑκάστῳ γὰρ αὐτῶν ὁ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας πρὸς θεὸν τείνας καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου τὰς ὠφελείας ἐπελπίζων δεόντως ἂν εἴποι· ⟨παρ'⟩ οὐδενὸς λήψομαι τῶν σῶν, οὐ παρ' ἡλίου τὸ μεθημερινόν, οὐ παρὰ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὸ νυκτὶ φέγγος, οὐ παρὰ ἀέρος καὶ

3 ἀνατεταγμέναι FL ἑαυτοῦ H 4 ἄρρητος FH ἡ om. H 5 παθῶν post ἄλλων add. Mang. 6 ἡ om. U 7 τῷ] τῶν H 7. 8 τὸ κατὰ τοὺς ποιητὰς λεγόμενον, χρήσαιτο ὁμοῦ conicio 8 χρήσεται G, χρήσαι H 8. 9 ἐξεληλυθότος coni. Mang. 9 τὴν ἀπ' ἐκείνης H 11 φίλως U 12 μακρὰν om. G 14 εἴ τις G 15 τὸ] τῷ G οὐκέτι G 17 οὗτος coni. Mang. Ἀβραάμ FH 18 παρὰ] περὶ H 19 εὐχαριστητικὸν G[1]: εὐχαριστικὸν ceteri 20 primum τὸν om. H 21 σφαιρὸς G 22 τῶν om. GU γ' ἐμοὶ Turn.: γέ μοι GUF, ἔμοιγε H 25 παρ' add. Cohn 26 post μεθημερινόν desinit fragmentum libro De migratione insertum in H, cf. ad p. 179, 11. quae sequuntur desunt in H usque ad § 136 εἰσιόντι (habet L)

7 cf. Hom. B 489

νεφελῶν ὑετούς, οὐ παρὰ ὕδατος καὶ γῆς ποτὰ καὶ σιτία, οὐ παρὰ
ὀφθαλμῶν τὸ ὁρᾶν, οὐ τὸ ἀκούειν παρὰ ὤτων, οὐ παρὰ μυκτήρων
ὀσμάς, οὐ παρ' ἐνστομίου χυλοῦ τὸ γεύεσθαι, οὐ παρὰ γλώττης τὸ
λέγειν, οὐ παρὰ χειρῶν τὸ διδόναι καὶ λαμβάνειν, οὐ τὸ προσέρχεσθαι
καὶ ἐξαναχωρεῖν παρὰ ποδῶν, οὐκ ἀναπνοὴν παρὰ πνεύμονος, οὐ πέψιν
παρ' ἥπατος, οὐ παρὰ τῶν ἄλλων σπλάγχνων τὰς καθ' ἕκαστον οἰκείους
ἐνεργείας, οὐ παρὰ δένδρων καὶ σπαρτῶν τοὺς ἐτησίους καρπούς, ἀλλὰ
πάντα παρὰ τοῦ μόνου σοφοῦ τὰς αὑτοῦ χαριστηρίους δυνάμεις πάντη
τείναντος καὶ διὰ τούτων ὠφελοῦντος. (28.) ὁ μὲν οὖν τοῦ ὄντος 107
374 M. | ὁρατικὸς τὸν αἴτιον ἐπιστάμενος τὰ ὧν ἐστιν αἴτιος δεύτερα μετ'
ἐκεῖνον τετίμηκεν ὁμολογῶν ἀκολακεύτως τὰ προσόντα αὐτοῖς. ἡ δὲ
ὁμολογία δικαιοτάτη· παρ' ὑμῶν μὲν οὐδέν, παρὰ δὲ τοῦ θεοῦ λήψομαι,
οὗ κτήματα τὰ πάντα, δι' ὑμῶν δὲ ἴσως· ὄργανα γὰρ ὑπηρετήσοντα
ταῖς ἀθανάτοις αὐτοῦ χάρισι γεγένησθε. ὁ δὲ ἀπερίσκεπτος διάνοιαν 108
τυφλωθείς, ᾗ τὸ ὂν μόνῃ καταληπτόν ἐστιν, αὐτὸ μὲν οὐδαμῇ οὐδαμῶς
εἶδε, τὰ δὲ ἐν κόσμῳ σώματα αἰσθήσεσι ταῖς ἑαυτοῦ, ἃ δὴ πάντων
ἐνόμισε γινομένων αἴτια. παρὸ καὶ θεοπλαστεῖν ἀρξάμενος ἀγαλμάτων 109
καὶ ξοάνων καὶ ἄλλων μυρίων ἀφιδρυμάτων ὕλαις διαφόροις τετεχνιτευ-
μένων κατέπλησε τὴν οἰκουμένην, γραφεῦσι καὶ πλάσταις, οὓς ὑπερορίους
ὁ νομοθέτης τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας ἤλασεν, ἆθλά τε μεγάλα καὶ τιμὰς
ὑπερβαλλούσας ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ ψηφισάμενος, ⟨καὶ⟩ κατειργάσατο τοὐναν-
τίον οὗ προσεδόκησεν, ἀντὶ ὁσιότητος ἀσέβειαν· τὸ γὰρ πολύθεον ἐν ταῖς 110
τῶν ἀφρόνων ψυχαῖς ἀθεότητα ⟨κατασκευάζει⟩, καὶ θεοῦ τιμῆς ἀλογοῦσιν
οἱ τὰ θνητὰ θειώσαντες· οἷς οὐκ ἐξήρκεσεν ἡλίου καὶ σελήνης, εἰ δὲ
ἐβούλοντο, καὶ γῆς ἁπάσης καὶ παντὸς ὕδατος εἰκόνας διαπλάσασθαι, ἀλλ'
ἤδη καὶ ἀλόγοις ζῴοις καὶ φυτοῖς τῆς τῶν ἀφθάρτων τιμῆς μετέδοσαν.
ὁ δὴ τούτοις ἐπιτιμῶν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἐξάρχων ἐδείχθη. (29.) καὶ 111
Μωυσῆς μέντοι κατὰ ταῦτα, ἐπειδὰν ἴδῃ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου,
τὸν ὑπέραυχον νοῦν, σὺν τοῖς ἑξακοσίοις ἅρμασι (Exod. 14, 7), ταῖς
τοῦ ὀργανικοῦ σώματος ἓξ κινήσεσιν ἡρμοσμέναις τοῖς ἐπιβεβηκόσι
τριστάταις (Exod. 15, 4), οἳ μηδενὸς τῶν κατὰ γένεσιν πεφυκότος

---

1 prius παρὰ] περὶ F 2 παρὰ ὤτων τὸ ἀκούειν U 3 χιλοῦ G 6 οἰκείας U 8 τὰ πάντα F αὑτοῦ Turn.: αὐτοῦ codd. 12 τοῦ θεοῦ δὲ G 13 τὰ πάντα κτήματα v 14 γεγεννῆσθαι U 15 αὐτῇ v 16 εἶδε GF: οἶδεν UL 17 ⟨τῶν⟩ γινομένων conicio 20 τῆς om. G^{1}U κατὰ τὸν U 21 καὶ addidi 22 οὗ] δὲ οὐ F 23 ἀθεότης Turn. κατασκευάζει addidi ἀλγοῦσιν U 25 ἠβούλοντο FL 26 μετέδωσαν G 27 δὴ] δὲ v 28 ταὐτὸ conicio

ἑστάναι περὶ πάντων οἴονται δεῖν ὡς ἂν παγίως ἱδρυμένων καὶ μηδεμίαν δεχομένων μεταβολὴν ἀποφαίνεσθαι, δίκην ἀξίαν τῆς ἀσεβείας ὑποσχόντα καὶ τὸν ἀσκητικὸν ἔμπαλιν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων ἐκφυγόντα καὶ ἀνὰ κράτος ἀπροσδοκήτως διασωθέντα, τὸν δίκαιον καὶ ἀληθῆ βραβευτὴν ὑμνεῖ θεὸν τὰ πρεπωδέστατα καὶ οἰκειότατα ταῖς συντυχίαις ἐξάρχων ᾄσματα, διότι „ἵππον καὶ ἀναβάτην ῥίψας εἰς θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὸν ἐποχούμενον νοῦν ταῖς τοῦ τετράποδος καὶ ἀφηνιαστοῦ πάθους ἀλόγοις ὁρμαῖς ἀφανίσας, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἐγένετο τῆς ὁρατικῆς ψυχῆς, ὡς χαρίσασθαι παντελῆ σωτηρίαν
112 αὐτῇ. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τοῦ φρέατος ἐξάρχει, οὐκέτι μόνον ἐπὶ καθαιρέσει τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ τὸ κάλλιστον κτημάτων, σοφίαν, ἀνανταγώνιστον ἰσχῦσαι λαβεῖν, ἣν ἀπεικάζει φρέατι· βαθεῖα γὰρ καὶ οὐκ ἐπιπόλαιος, γλυκὺ ἀναδιδοῦσα νᾶμα καλοκἀγαθίας | διψώσαις ψυχαῖς, p. 375
113 ἀναγκαιότατον ὁμοῦ καὶ ἥδιστον ποτόν· ἰδιώτῃ δὲ οὐδενὶ παιδείας ἐφεῖται τοῦτο τὸ φρέαρ ὀρύττειν, μόνοις δὲ βασιλεῦσιν, ᾗ φησιν· „ἐλατόμησαν αὐτὸ βασιλεῖς“ (Num. 21, 16—18)· μεγάλων γὰρ ἡγεμόνων ἀναζητῆσαι καὶ κατεργάσασθαι σοφίαν, οὐχὶ τῶν ὅπλοις γῆν καὶ θάλατταν ὑπηγμένων, ἀλλὰ τῶν ψυχῆς δυνάμεσι τὸν πολύτροπον αὐτῆς
114 καὶ μιγάδα καὶ πεφορημένον ὄχλον κατηγωνισμένων. (30.) τούτων φοιτητὰς καὶ γνωρίμους εἶναι συμβέβηκε τοὺς λέγοντας· „οἱ παῖδές σου εἰλήφασι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν τῶν μεθ' ἡμῶν, οὐ διαπεφώνηκεν ἀπ' αὐτῶν οὐδὲ εἷς· προσαγηόχαμεν τὸ δῶρον κυρίῳ
115 ἀνήρ, ὃ εὗρεν“ (Num. 31, 49. 50)· ἐοίκασι γὰρ καὶ οὗτοι πάλιν ἐπινίκιον ᾆσμα ἐξάρχειν τελείων καὶ ἡγεμονικῶν δυνάμεων ἐφιέμενοι — τὸν γὰρ συντιθέντα τὸ κεφάλαιον καὶ πλεῖστον ἀριθμὸν τῶν κατ' ἀνδρείαν λόγων φασὶ λαβεῖν —, οὓς ἐκ φύσεως εἶναι πολεμικοὺς συμβέβηκε δυσὶν ἀντιτεταγμένους τέλεσιν, ἑνὶ μὲν οὗ ἡ δυσθεράπευτος ἀφηγεῖται δειλία, ἑτέρῳ δὲ οὗ ἡ ἀρειμάνιος θρασύτης· ἀμφότεραι δὲ γνώ-
116 μης ἀγαθῆς ἀμέτοχοι. παγκάλως δ' εἴρηται τὸ μηδένα διαπεφωνηκέναι πρὸς ὁλοκλήρου καὶ παντελοῦς μετουσίαν ἀνδρείας· καθάπερ ⟨γὰρ⟩ λύρα

1 τὴν post ἑστάναι add. v 2 ἀξίας G 3 ἀσκητικὸν] ὁρατικὸν Mang. 4 ἀνακράτος GF 12 ἀνταγώνιστον G ἣν] ἢ F[1], ἢ F[2] 13 ἐπιπόλεως G 14 οὐδὲν FL 19 κατηγωνισαμένων L 22 προσαγηόχαμεν τὸ GU: προσαγήοχα τὸ F, προσαγηόχατο L, προσαγήοχε τὸ v 25 συντιθέντα Turn.: συντεθέντα codd. τὸ FL: om. GU 27 δυσθεράπευτος Mang.: δυσθήρατος codd. 28 δουλεία U ἑτέρῳ scripsi: ἑτέρου codd. 30 ἀνδρίας G γὰρ addidi

30 sqq. *Origenes Homilia XXVI 2 in Numeros p. 370 (ad eundem locum):* discenda

καὶ πᾶν μουσικῆς ὄργανον ἐκμελὲς μέν, κἂν εἷς αὐτὸ μόνον ἀπῳδὸς
ᾖ φθόγγος, ἡρμοσμένον δ', ὅταν μιᾷ πλήξει συνηχῶσι τὴν αὐτὴν συμ-
φωνίαν ἀποτελοῦντες, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ ψυχῆς ὄργανον ἀσύμ-
φωνον μέν, ὅταν ἢ θράσει σφόδρα ἐπιτεινόμενον πρὸς τὸ ὀξύτατον
βιάζηται ἢ δειλίᾳ πλέον τοῦ μετρίου ἀνιέμενον πρὸς τὸ βαρύτατον
χαλᾶται, σύμφωνον δ', ὅταν οἱ τῆς ἀνδρείας καὶ πάσης ἀρετῆς τόνοι
πάντες ἀνακραθέντες ἓν εὐάρμοστον ἀπογεννήσωσι μέλος. τῆς δὲ συμ- 117
φωνίας καὶ εὐαρμοστίας μέγα τεκμήριον τὸ προσαγηοχέναι τὸ δῶρον
τῷ θεῷ, τοῦτο δ' ἐστὶ τιμῆσαι πρεπόντως τὸ ὂν διὰ τοῦ σαφέστατα
ὡμολογηκέναι, ὅτι δῶρόν ἐστιν αὐτοῦ τόδε τὸ πᾶν· λέγει γὰρ φυσικώ- 118
τατα· „ἀνὴρ ὃ εὗρε, τοῦτο προσήνεγκε δῶρον". ἕκαστος δ' ἡμῶν γενό-
μενος εὐθὺς εὑρίσκει τὸ μέγα δῶρον θεοῦ τὸν παντελῆ κόσμον, αὐτὸν
ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἀρίστοις μέρεσιν [ὅρεσιν] ἐχαρίσατο. (31.) εἰσὶ δὲ καὶ 119
I. 376 M. ἐν μέρει δωρεαί, ἃς θεῷ τε | δοῦναι καὶ λαβεῖν ἀνθρώποις ἐμπρεπές.
αὗται δ' ἂν εἶεν ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἐνέργειαι, ὧν τὴν εὕρεσιν
σχεδὸν ἄχρονον οὖσαν διὰ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ χαριζομένου τάχος ἐν
οἷς εἴωθε δωρεῖσθαι πᾶς καταπέπληκται, καὶ ὅτῳ μηδὲν μέγα τῶν
ἄλλων ὑπείληπται. διὸ καὶ πυνθάνεται· „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ 120
τέκνον;" τεθαυμακὼς τῆς σπουδαίας διαθέσεως τὴν ὀξύτητα· ὁ δὲ εὖ
παθὼν εὐθυβόλως ἀποκρίνεται· „ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεός" (Gen.
27,20)· παραδόσεις γὰρ καὶ ὑφηγήσεις βραδεῖαι μὲν αἱ δι' ἀνθρώπων,
ὀξύταται δ' αἱ διὰ θεοῦ, φθάνουσαι καὶ τὴν ὀξυτάτην χρόνου κίνησιν.
οἱ μὲν οὖν κατ' ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἔξαρχοι καὶ ἡγεμόνες τοῦ τὸν ἐπι- 121
νίκιον καὶ εὐχαριστικὸν ὕμνον ᾄδοντος χοροῦ οἱ λεχθέντες εἰσίν, οἱ δὲ
κατὰ τροπὴν καὶ ἀσθένειαν τοῦ τὸν ἐφ' ἥτταις θρῆνον σφαδάζοντος

---

1 μέν om. v αὐτῷ FL 6 ἀνδρίας G 9 τιμῆς U 10. 11 φυσικώτατος F 11 ὃ] ὃς F 12 αὐτὸν] ὃν conicio vel κεχαρισμένον
13 ἑαυτῷ G²FL: ἑαυτῶν U, ἑαυτὸν G¹ μέρεσιν codd.: μέλεσιν v ὅρεσιν FL, ὅρασιν U (G¹?), ὃν ἡμῖν G², secl. Mang. 14 εὐπρεπές U 15 δὲ U αὐτὰς] αὐταῖς G 17 ὅσω G 19. 20 εὐπαθῶν U 20 ὃ scripsi: ἃ codd. 22 δὲ G αἱ om. G ὀξυτάτου FL 24 εὐχαριστητικὸν coni. Cohn
25 τοῦ τὸν Turn.: τοῦτον codd. ἐφ' ἥτταις θρῆνον Turn.: ἐφητεσθρῆνον U, ἐφηττεσθρῆνον F; ἐφ', spat., θρῆνον G σφαδάζοντος] ᾄδοντος conicio

---

igitur nobis magnopere est consonantiae disciplina, quia, tamquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata, sonum suavem modulati carminis reddit, si vero sit aliqua in fidibus dissonantia, ingratissimus sonus redditur et carminis dulcedo corrumpitur, ita et . . . . .

ἕτεροι, οὓς οὐ κακίζειν μᾶλλον ἢ οἰκτίζεσθαι χρὴ καθάπερ τοὺς τὰ
σώματα ἐκ φύσεως ἐπικήρως ἔχοντας, οἷς καὶ ἡ τυχοῦσα νόσου πρό-
122 φασις μέγα ἐμπόδιον πρὸς τὸ σῴζεσθαι. ἔνιοι δ' οὐ τῷ μαλθακωτέροις
τοῖς ψυχῆς κεχρῆσθαι τόνοις ἀνέπεσον ἄκοντες ὑπ' ἐρρωμενεστέρας τῶν
ἀντιπάλων ἰσχύος πιεσθέντες, ἀλλὰ μιμησάμενοι τοὺς ἐθελοδούλους
ἑκόντες ἑαυτοὺς πικροῖς δεσπόταις ὑπέρριψαν γένος ὄντες ἐλεύθεροι·
διὸ μὴ δυνάμενοι πεπρᾶσθαι, τὸ παραλογώτατον, αὐτοὶ δεσπότας ὠνού-
μενοι προσεκτῶντο. ταὐτὸ δρῶντες τοῖς ἐμφορουμένοις ἀπλήστως πρὸς
123 μέθην οἴνου· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι γνώμῃ τὸν ἄκρατον, οὐ βιασθέντες προσ-
φέρονται, ὥστε καὶ γνώμῃ τὸ μὲν νηφάλιον ἐκτέμνουσι τῆς ψυχῆς, τὸ
δὲ παράληρον αἱροῦνται· „φωνὴν“ γάρ φησιν „ἐξαρχόντων [ὑπ'] οἴνου
ἐγὼ ἀκούω“. τουτέστιν οὐκ ἀκούσιον ἐνδεδεγμένων μανίαν, ἀλλ' ἑκουσίῳ
124 φρενοβλαβείᾳ βεβακχευμένων. (32.) πᾶς δ' ὁ συνεγγίζων τῇ παρεμβολῇ·
„τὸν μόσχον ὁρᾷ καὶ τοὺς χορούς“ (Exod. 32, 19), ἣ καὶ αὐτὸς διασυνίστησι·
τύφῳ γὰρ καὶ τοῖς τύφου χορευταῖς ἐντυγχάνομεν, ὅσοι πλησίον ἵστασθαι
τοῦ σωματικοῦ στρατοπέδου διανοούμεθα γνώμῃ· ἐπεὶ τοῖς τε φιλοθεά-
μοσι καὶ τὰ ἀσώματα ὁρᾶν γλιχομένοις, ἅτε ἀτυφίας οὖσιν ἀσκηταῖς,
125 πορρωτάτω τοῦ σώματος ἔθος διοικίζεσθαι. εὔχου δὴ τῷ θεῷ μηδέ-
ποτε ἔξαρχος οἴνου γενέσθαι, τουτέστι μηδέποτε ἑκὼν ἀφηγήσασθαι
τῆς εἰς ἀπαιδευσίαν καὶ ἀφροσύνην ἀγούσης ὁδοῦ· τὰ γὰρ ἀκούσια ἡμίσεα
κακῶν καὶ κουφότερα, καθαρῷ τῷ τοῦ συνειδότος ἐλέγχῳ μὴ βαρυνόμενα.
126 τελεσφορηθεισῶν δέ σοι τῶν εὐχῶν ἰδιώτης μὲν ἔτι μένειν οὐκ ἂν
δύναιο, τὴν δὲ μεγίστην ἡγεμονιῶν ἀρχήν, ἱερωσύνην, κτήσῃ. σχεδὸν
γὰρ ἱερέων καὶ θεραπευτῶν θεοῦ μόνων τὸ ἔργον | νηφάλια θύειν, οἴνου p. 377
καὶ παντὸς ὃ τοῦ ληρεῖν αἴτιον βεβαιότητι διανοίας κατεξανισταμένων·
127 „ἐλάλησε“ γάρ φησι „κύριος τῷ Ἀαρὼν λέγων· οἶνον καὶ σίκερα οὐ
πίεσθε σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σέ, ἡνίκα ἂν εἰσπορεύησθε εἰς τὴν

1 ἕτεροι, οὓς GL: ἑτεροίους οὓς UF, ἑταῖροι οὓς Richter 3 οὐ τῷ Turn.: οὕτω codd. 5 πιασθέντες G 5 μιμησάμενοι scripsi: οἱ μιμησάμενοι GUF, μιμούμενοι v ἐθοδούλους GU 10 τὸ] τὸν U 11 ὑπ' seclusi 12 ἐνδεδεγμένων scripsi: ἐνδεδειγμένων UFL, ἐκδεδειγμένων G 13 βεβακχευμένων GU: βεβακμένων F, βεβλαμμένων v 14 ἣ καὶ F: ἡ καὶ G, ἧκα U αὐτοὺς G 16 τε om. FL, γε conicio 20. 21 ἡμίσεα κακῶν καὶ D: ἡμίση κακῶν F, ἡμίσει κακῶν GU, κακῶν ἡμίσει v 23 ἀρχήν fort. del. 24 μόνων GH: μόνον FL 25 ὃ om. v αἰτίου v 26 οὐ om. U 27 σέ] σοῦ Turn.

20—21 D[K] fol. 162r ἐκ τοῦ περὶ μέθης β': τὰ ἀκούσια—συνειδότος δικαστηρίῳ μὴ καταβαρούμενα.

σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἢ προσπορεύησθε τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνητε· νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν διαστεῖλαι ἀνὰ μέσον ἁγίων καὶ βεβήλων καὶ ἀνὰ μέσον καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων“ (Lev. 10, 8—10). Ἀαρὼν δέ ἐστιν ὁ ἱερεύς, καὶ τοὔνομα ὀρεινὸς ἑρμηνεύε- 128
ται, μετέωρα καὶ ὑψηλὰ φρονῶν λογισμός, οὐ διὰ μεγαλαυχίας κενοῦ φυσήματος ὑπόπλεων ὄγκον, ἀλλὰ διὰ μέγεθος ἀρετῆς, ἣ τὸ φρόνημα ἐξαίρουσα πέραν οὐρανοῦ ταπεινὸν οὐδὲν ἐᾷ λογίζεσθαι. διακείμενος δ' οὕτως ἄκρατον καὶ πᾶν ἀφροσύνης φάρμακον ἑκὼν οὔποτε προσήσεται. ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἢ ἀρρηφοροῦντα αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν 129
εἰσιέναι τὰς ἀοράτους ἐπιτελέσοντα τελετὰς ἢ τῷ βωμῷ προσιόντα θυσίας ὑπέρ τε τῶν ἰδίων καὶ κοινῶν χαριστηρίους ἀναγαγεῖν· νήψεως δὲ καὶ περιττῆς ἀγχινοίας ταῦτα δεῖται. (33.) θαυμάσαι μὲν οὖν εἰκότως 130
ἄν τις καὶ τὸ ῥητὸν τῆς προστάξεως. πῶς γὰρ οὐ σεμνὸν νήφοντας καὶ ἐν ἑαυτοῖς ὄντας πρὸς εὐχὰς καὶ ἱερουργίας χωρεῖν, ὡς ἔμπαλιν ἀμφότερα, σῶμα καὶ ψυχήν, παρειμένους ὑπὸ οἴνου καταγέλαστον; ἢ 131
δεσπόταις μὲν καὶ γονεῦσι καὶ ἄρχουσιν οἰκέται καὶ υἱοὶ καὶ ὑπήκοοι μέλλοντες προσέρχεσθαι πρόνοιαν ἕξουσι τοῦ νήφειν, ὡς μήτε ἐν τοῖς λεγομένοις καὶ πραττομένοις διαμάρτοιεν μήθ' ὡς καταπεφρονηκότες τῆς ἐκείνων ἀξιώσεως κολασθεῖεν ἤ, τὸ γοῦν ἐπιεικέστατον, χλεύην ὄφλοιεν· τὸν δὲ τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ πατέρα τις θεραπεύειν δικαιῶν οὐ καὶ σιτίων καὶ ποτῶν καὶ ὕπνου καὶ πάντων ὅσα ἀναγκαῖα τῇ φύσει περιέσται, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἁβροδίαιτον ἀποκλίνας τὸν τῶν ἀσώτων ζηλώσει βίον, καὶ βεβαρημένος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπ' οἴνου καὶ τὴν κεφαλὴν παραβάλλων καὶ τὸν αὐχένα ἐγκάρσιον πλαγιάζων καὶ ὑπ' ἀμετρίας ἐρευγόμενος καὶ ὅλῳ διαρρέων τῷ σώματι χέρνιβος ἢ βωμῶν ἢ θυσιῶν προσάψεται; ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἱερὰν ἐξ ἀπόπτου φλόγα θεάσασθαι τῷ τοιούτῳ θέμις. εἰ μέντοι μήτε σκηνὴν μήτε θυσιαστήριον ὑπολάβοι 132
τις λέγεσθαι τὰ ὁρώμενα ἐκ τῆς ἀψύχου καὶ φθαρτῆς δημιουργηθέντα

1 προπορεύησθε FL 3 ἁγίων — μέσον om. U 5 καὶ post μεγαλαυχίας add. Mang. 6 κενοῦ GFL: καὶ νοῦ U ὄγκου G[2] ἢ U 9 προσήσεται F: προσίσεται G, προσίεται U, προσοίσεται v ἀρρηφροῦντα FL αὐτὸν Mang.: αὐτοῖς codd. 10 ἀοράτους] ἀρρήτους coni. Mang. 12 μὲν] γ' G[2] in ras. 14 ἐν] ras. in G ἑαυτοῖς FLN: ἑαυτῶν G, αὐτῷ U 15 ἢ FLN: εἰ μὴ GU 19 ἐκείνοις κολάσεως κολασθεῖεν U 21. 22 περίεστιν N 22 τὸ om. N 23 βαρημένος G ἀπ'] ὑπ' conicio 24 περιβάλλων N πλησιάζων v ὑπὸ U 25 διαρέων U 26 οὐδὲν G[1]

13—27 N fol. 187r: πῶς γὰρ — θέμις

ὕλης, ἀλλὰ τὰ ἀόρατα καὶ [τὰ] νοητὰ | θεωρήματα, ὧν αἰσθηταὶ ταῦτα p. 378
133 εἰκόνες, καταπλαγήσεται μᾶλλον τὴν ὑφήγησιν. ἐπειδὴ γὰρ παντὸς τὸ
μὲν παράδειγμα, τὸ δὲ μίμημα ὁ ποιῶν ἐποίει, καὶ ἀρετῆς τὴν μὲν
ἀρχέτυπον σφραγῖδα εἰργάζετο, τὸν δὲ ἀπὸ ταύτης ἐνεσημαίνετο ἐμφε-
ρέστατον χαρακτῆρα· ἡ μὲν οὖν ἀρχέτυπος σφραγὶς ἀσώματός ἐστιν
ἰδέα, ἡ δὲ χαραχθεῖσα εἰκὼν σῶμα ἤδη, φύσει μὲν αἰσθητόν, οὐ μὴν
εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενον· καθάπερ καὶ τὸ ἐν τῷ βαθυτάτῳ τοῦ Ἀτλαν-
τικοῦ πελάγους ξύλον εἴποι τις ἂν πεφυκέναι μὲν πρὸς τὸ καίεσθαι,
μηδέποτε δ' ὑπὸ πυρὸς ἀναλωθήσεσθαι διὰ τὴν τῆς θαλάττης ἀνά-
134 χυσιν. (34.) τὴν οὖν σκηνὴν καὶ τὸν βωμὸν ἐννοήσωμεν ἰδέας, τὴν
μὲν ἀρετῆς ἀσωμάτου, τὸν δὲ αἰσθητῆς εἰκόνος εἶναι σύμβολον. τὸν
μέν γε βωμὸν καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ῥᾴδιον ἰδεῖν — ἔξω τε γὰρ ἔχει τὴν κατα-
σκευὴν καὶ ἀσβέστῳ πυρὶ . . . ἀναλίσκεται, ὡς μὴ μεθ' ἡμέραν μόνον,
135 ἀλλὰ καὶ νύκτωρ περιλάμπεσθαι —, ἡ δὲ σκηνὴ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα
ἀθέατα, οὐχὶ τῷ μόνον ἐσωτάτω καὶ ἐν ἀδύτοις ἱδρῦσθαι, ἀλλὰ καὶ
τῷ τὸν προσαψάμενον ἢ διὰ περιεργίαν ὀφθαλμῶν ἰδόντα ἀπαραιτήτῳ
δίκῃ θανάτου κατὰ πρόσταξιν νόμου κολάζεσθαι, πλὴν εἰ μή τις ὁλό-
κληρος καὶ παντελὴς εἴη, περὶ μηδέν, μὴ μέγα, μὴ μικρόν, ἁπλῶς
κηραίνων πάθος, ἀλλ' ἀρτίῳ καὶ πλήρει καὶ πάντα τελειοτάτῃ κεχρη-
136 μένος τῇ φύσει. τούτῳ γὰρ ἐπιτέτραπται δι' ἔτους ἅπαξ εἰσιόντι ἐπι-
σκοπεῖν τὰ ἀθέατα ἄλλοις, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἁπάντων μόνῳ ὁ τῶν ἀσω-
μάτων καὶ ἀφθάρτων ἀγαθῶν πτηνὸς καὶ οὐράνιος ἔρως ἐνδιαιτᾶται.
137 ὅταν οὖν ὑπὸ τῆς ἰδέας πληχθεὶς ἕπηται τῇ τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς
τυπούσῃ σφραγῖδι κατανοῶν καὶ καταπληττόμενος αὐτῆς τὸ θεοειδέστατον
κάλλος ἤ τινι προσέρχηται δεξαμένῃ τὸν ἐκείνης χαρακτῆρα, λήθη μὲν
ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας, μνήμη δὲ παιδείας καὶ ἐπιστήμης εὐθὺς ἐγγί-
138 νεται. διὸ λέγει· „οἶνον καὶ σίκερα οὐ πίεσθε, σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ
σέ, ἡνίκα ἂν εἰσπορεύησθε εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἢ προσπο-
ρεύησθε τῷ θυσιαστηρίῳ“. ταῦτα δ' οὐκ ἀπαγορεύων μᾶλλον ἢ γνώ-
μην ἀποφαινόμενος διεξέρχεται· τῷ μέν γε ἀπαγορεύοντι οἰκεῖον

---

1 ἀόρατα F[2]: ὁρατὰ GUF[1]L τὰ del. F[2] 3 ὁποῖον U 9 μηδέποθ' ὑπὸ G θαλάσσης G 10 ἰδέας, ⟨καὶ⟩ Coni. Cohn 11 τὸν] τὴν L εἶναι σύμβολον fort. del. 12 γε] γὰρ conicio αὐτῷ GF 13 φωτίζεται, ᾧ τὰ ἱερουργούμενα supplet Cohn 15 ἐνιδρῦσθαι U 20 post ἅπαξ inc. H fol. 369[v], cf. ad. p. 190,26 εἰσιόντι F[2]H: εἰσιόντας GUF[1]L 21 μόνῳ G[1]UF: μόνων H, μόνος G[2] 21 ὁ om. H 25 ἤ scripsi: ἢ codd. προσέρχεται v ἐκείνῳ H λήθης H 27 οὐ] οὐ μὴ U σὺ G: om. UFH 28 εἰσπορεύῃ F 28. 29 εἰς — προσπορεύησθε om. U, bis hab. H 28 ἢ] ἢ G 30 ἀπογορεύων (sic) U 30 μὲν γὰρ conicio, μέντοι v

ἦν εἰπεῖν· οἶνον, ὅταν ἱερουργῆτε, μὴ πίνετε, τῷ δὲ γνώμην ἀποφαινο-
μένῳ τὸ „οὐ πίεσθε“. καὶ γάρ ἐστιν ἀμήχανον τὸ μέθης καὶ παροινίας
ψυχῆς αἴτιον, ἀπαιδευσίαν, προσίεσθαι τὸν ταῖς γενικαῖς καὶ κατ᾽ εἶδος
ἀρεταῖς ἐμμελετῶντα καὶ ἐγχορεύοντα. τὴν δὲ „σκηνὴν μαρτυρίου“ 139
καλεῖ πολλάκις, ἤτοι παρόσον ὁ ἀψευδὴς θεὸς ἀρετῆς ἐστι μάρτυς, ᾧ
καλὸν καὶ σύμφορον προσέχειν, ἢ παρόσον ἡ ἀρετὴ βεβαιότητα ταῖς
ψυχαῖς ἐντίθησι τοὺς ἐνδοιάζοντας καὶ ἐπαμφοτερίζοντας λογισμοὺς ἀνὰ
379 M. κράτος ἐκτέμνουσα καὶ ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ | τῷ βίῳ τἀληθὲς ἀνακα-
λύπτουσα. (35.) λέγει δὲ ὅτι οὐδ᾽ ἀποθανεῖται ὁ νηφάλια θύων, ὡς 140
ἀπαιδευσίας μὲν θάνατον ἐπιφερούσης, παιδείας δὲ ἀφθαρσίαν· καθάπερ
γὰρ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν νόσος μὲν διαλύσεως, ὑγεία δὲ σωτηρίας
αἰτία, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ μὲν σῷζόν ἐστι φρόνησις
— ὑγεία γάρ τις αὕτη διανοίας —, τὸ δὲ φθεῖρον ἀφροσύνη νόσον
ἀνίατον κατασκήπτουσα. τοῦτο δὲ „νόμ[1]μον αἰώνιον εἶναί“ φησιν, ἄντι- 141
κρυς ἀποφαινόμενος· ὑπολαμβάνει γὰρ νόμον ἀθάνατον ἐν τῇ τοῦ παντὸς
ἐστηλιτεῦσθαι φύσει ταυτὶ περιέχοντα, ὅτι ὑγιεινὸν μὲν καὶ σωτήριον
χρῆμα παιδεία, νόσου δὲ καὶ φθορᾶς αἴτιον ἀπαιδευσία. παρεμφαίνει 142
δέ τι καὶ τοιοῦτον· τὸ πρὸς ἀλήθειαν νόμιμον εὐθύς ἐστιν αἰώνιον,
ἐπεὶ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, ὃς δὴ νόμος ἐστίν, οὐ φθαρτός· καὶ γὰρ αὖ
τοὐναντίον ⟨τὸ⟩ παράνομον ἐφήμερόν τε καὶ εὐδιάλυτον ἐξ ἑαυτοῦ παρὰ
τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἀνωμολόγηται. νόμου δὲ καὶ παιδείας ἴδιον βέβηλα 143
ἁγίων καὶ ἀκάθαρτα καθαρῶν διαστέλλειν, ὡς ἔμπαλιν ἀνομίας καὶ ἀπαι-
δευσίας εἰς ταὐτὸν ἄγειν τὰ μαχόμενα βιάζεσθαι φυρούσης τὰ πάντα
καὶ συγχεούσης. (36.) διὰ τοῦτο ὁ καὶ βασιλέων καὶ προφητῶν
μέγιστος Σαμουὴλ „οἶνον καὶ μέθυσμα“, ὡς ὁ ἱερὸς λόγος φησίν, „ἄχρι
τελευτῆς οὐ πίεται“ (I Reg. 1,11)· τέτακται γὰρ ἐν τῇ τοῦ θείου

---

1 εἰπεῖν ἦν U πίνητε F 3 γενικαῖς] τε δίκαις HL 5 παρ᾽ ὅσον codd. 6 βεβαιοτάτη H 7 καὶ ἐπαμφοτερίζοντας om. U 9 νηφάλιος HL 12 σῶζον ἐπιφρόνησις F 13 τις αὕτη HL[1]: τις αὑτὴ U, τῆς αὐτῆς G[2]FL[2], τῆς αὐτῆς G[1] 13. 14 τὸ — φησιν om. H 16 φύσει] φασὶ HL[1], φησὶ L[2] 17 σχῆμα H, ὄχημα L[1] 18. 19 νόμιμον — αὖ om. H 20 τὸ addidi ἀδιάλυτον H 23 μαχούμενα H βιάζεσθαι vid. del. φυρούσης Mang.: φυρούσας GFH, φρουρούσας U 24 συγχεούσης Mang.: συγχεούσας codd.

---

17 D[M] fol. 77[v] D[P] fol. 76[r] ἐκ τοῦ περὶ μέθης, D[V] p. 363: νόσου καὶ φθορᾶς αἴτιον ἀπαιδευσία.

στρατοπέδου τάξει, ἣν οὐδέποτε λείψει προμηθείᾳ τοῦ σοφοῦ ταξιάρχου.
144 Σαμουὴλ δὲ γέγονε μὲν ἴσως ἄνθρωπος, παρείληπται δ' οὐχ ὡς σύν-
θετον ζῷον, ἀλλ' ὡς νοῦς λατρείᾳ καὶ θεραπείᾳ θεοῦ μόνῃ χαίρων·
ἑρμηνεύεται γὰρ τεταγμένος θεῷ διὰ τὸ τὰς πράξεις ὅσαι κατὰ κενὰς
145 δόξας συνίστανται χαλεπὴν ἀταξίαν εἶναι νομίζειν. οὗτος μητρὸς γέγονεν
Ἄννης, ἧς τοὔνομα μεταληφθέν ἐστι χάρις· ἄνευ γὰρ θείας χά-
ριτος ἀμήχανον ἢ λιποτακτῆσαι τὰ θνητὰ ἢ τοῖς ἀφθάρτοις ἀεὶ παρα-
146 μεῖναι· χάριτος δ' ἥτις ἂν πληρωθῇ ψυχή, γέγηθεν εὐθὺς καὶ μειδιᾷ
καὶ ἀνορχεῖται· βεβάκχευται γάρ, ὡς πολλοῖς τῶν ἀνοργιάστων μεθύειν
καὶ παροινεῖν καὶ ἐξεστάναι ἂν δόξαι. διὸ καὶ λέγεται πρὸς αὐτὴν ὑπὸ
παιδαρίου τινός, οὐχ ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ παντὸς τοῦ νεωτερίζειν καὶ τὰ καλὰ
χλευάζειν ἀκμὴν ἔχοντος· „ἕως πότε μεθυσθήσῃ; περιελοῦ | τὸν οἶνόν p. 380
147 σου“ (I Reg. 1, 14)· φιλεῖ γὰρ τοῖς θεοφορήτοις οὐχ ἡ ψυχὴ μόνον
ἐγείρεσθαι καὶ ὥσπερ ἐξοιστρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἐνερευθὲς εἶναι καὶ
πεπυρωμένον τῆς ἔνδον ἀναχεούσης καὶ χλιαινούσης χαρᾶς τὸ πάθος
εἰς τὸ ἔξω διαδιδούσης· ὑφ' οὗ πολλοὶ τῶν ἀφρόνων ἀπατηθέντες τοὺς
148 νήφοντας μεθύειν ὑπετόπασαν. καίτοι γε ἐκεῖνοι μὲν τρόπον τινὰ μεθύ-
ουσιν οἱ νήφοντες τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα ἠκρατισμένοι καὶ τὰς προπόσεις
παρὰ τελείας ἀρετῆς δεξάμενοι, οἱ δὲ τὴν ἀπὸ οἴνου μεθύοντες μέθην
ἄγευστοι φρονήσεως διετέλεσαν νηστείαν συνεχῆ καὶ λιμὸν αὐτῆς ἄγοντες.
149 εἰκότως οὖν ἀποκρίνεται πρὸς τὸν νεωτεροποιὸν καὶ γέλωτα τιθέμενον
τὸν σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν αὐτῆς βίον· ὦ θαυμάσιε, „γυνὴ ἡ σκληρὰ
ἡμέρα ἐγώ εἰμι, καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα οὐ πέπωκα, καὶ ἐκχεῶ τὴν
ψυχήν μου ἐνώπιον κυρίου“ (I Reg. 1, 15)· παμπόλλη γε παρρησία τῆς
150 ψυχῆς, ἣ τῶν χαρίτων τοῦ θεοῦ πεπλήρωται. πρῶτον μέν γε „σκληρὰν
ἡμέραν“ εἶπεν ἑαυτὴν πρὸς τὸ χλευάζον ἀπιδοῦσα παιδάριον — τούτῳ

1 λήψει FL προμηθείᾳ H: προμηθίᾳ G, προμήθεια U, προμηθείου F ταξιάρχου om. H 2 δὲ H 3 ἰατρείᾳ H 5 εἶναι om. H νομίζει F γέγονεν GUF: γενόμενος HL 6 ἄννας H, ἀνθρωπίνης v 7 prius ἢ om. F λιποτακτῆσαι G: λειποτακτῆσαι UFH 9 ἀνοργιάστων G²H: ἀνεργάστων G¹UF 10 παροινεῖν scripsi: παρακινεῖν codd., παρανοεῖν coni. Mang. 14 ἐξοιστρεῖν HL 15 ἀνακαιούσης coni. Mang. 16 τὰ ἔξω v οὗ] ὧν L 17 ὑπετόπησαν GL 19 δεξάμενος H 21 νεωτερισμὸν HL τιθέμενον scripsi: οἰόμενον G, τίθεσθαι οἰόμενον UFH 23 πέποκα F 24 περιουσία HL 25 γε] γὰρ conicio 26 ἀπιδοῦσαν G, ἀποδιδοῦσα U

18. 19 N fol. 187r τὰ ἀγαθὰ — δεξάμενοι.

γὰρ καὶ παντὶ ἄφρονι τραχεῖα καὶ δύσβατος καὶ ἀργαλεωτάτη νενόμισται ἡ ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσα ὁδός, καθὰ καὶ τῶν παλαιῶν τις ἐμαρτύρησεν εἰπών·

τὴν μέντοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι.
τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεὸς προπάροιθεν ἔθηκεν
ἀθάνατος, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
ῥηιδίη δὴ 'πειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα —,

(37.) εἶτα οἶνον καὶ μέθυσμα οὔ φησι προσενέγκασθαι τῷ συνεχῶς 151 καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον νήφειν ἐπαυχοῦσα· καὶ γὰρ ὄντως ἀφέτῳ καὶ ἐλευθεριάζοντι καὶ καθαρῷ χρῆσθαι λογισμῷ πρὸς μηδενὸς πάθους παροινουμένῳ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἦν ἔργον. ἐκ τούτου δὲ συμβαίνει 152 νήψεως ἀκράτου τὸν νοῦν ἐμφορηθέντα σπονδὴν ὅλον δι' ὅλων γίνεσθαί τε καὶ σπένδεσθαι θεῷ· τί γὰρ ἦν τὸ „ἐκχεῶ τὴν ψυχήν μου ἐναντίον κυρίου" ἢ σύμπασαν αὐτὴν ἀνιερώσω, δεσμὰ μὲν οἷς πρότερον ἐσφίγγετο, ἃ περιῆψαν αἱ τοῦ θνητοῦ βίου κεναὶ σπουδαί, πάντα λύσας, προαγαγὼν δὲ ἔξω καὶ τείνας καὶ ἀναχέας τοσοῦτον, ὡς καὶ τῶν τοῦ παντὸς ἅψασθαι περάτων καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγενήτου παγκάλην καὶ ἀοίδιμον θέαν ἐπει-
p. 381 M. χθῆναι; νηφόντων μὲν οὖν ὁ | χορὸς οὗτος παιδείαν προστησαμένων 153 ἡγεμονίδα, μεθυόντων δ' ὁ πρότερος, οὗπερ ἦν ἔξαρχος ἀπαιδευσία.

(38.) Ἐπεὶ δὲ τὸ μεθύειν οὐ μόνον ἐδήλου τὸ ληρεῖν, ὃ δημιουρ- 154 γὸν ἀπαιδευσίαν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τὸ παντελῶς ἀναισθητεῖν, ἀναισθησίας δὲ τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα δημιουργὸς οἶνος, τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν ἄγνοια τούτων ὧν εἰκὸς ἦν ἐπιστήμην ἀνειληφέναι, λεκτέον καὶ περὶ ἀγνοίας βραχέα αὐτὰ τὰ καίρια ὑπομιμνήσκοντας. τίνι οὖν ἀπεικάσωμεν τῶν ἐν 155 τῷ σώματι τὸ ἐν ψυχῇ πάθος ὃ κέκληται ἄγνοια ἢ τῇ τῶν αἰσθητηρίων πηρώσει; οὐκοῦν ὅσοι ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα ἐβλάβησαν, οὐδὲν ἔτι ⟨οὔτ'⟩ ἰδεῖν οὔτ' ἀκοῦσαι δύνανται, ἡμέραν μὲν καὶ φῶς, ὧν ἕνεκα

1 τραχὺς H 2 πάλαι H 3 post εἰπών rep. ex lin. 198,26. 199,3 verba ἑαυτὴν πρὸς τὸ χλευάζειν (sic!) ἀπιδοῦσα παῖδας (sic) τούτω — νενόμισται εἰπών (om. ἡ — ἐμαρτύρησεν) H 4 ἱλαδὸν UF 5 θεοὶ H 6 ἀθάνατοι H ἐς codd.: ἐπ' v 7 τὸ] μὲν τὸ G[2] ἵκηται G[2], ἥκειας F (η et ει corr.) 8 δ' ἤπειτα GU, δ' ἔπειτα H 12 συμβαίνειν F 13 σπουδὴν HL 14 σπεύδεσθαι L ἔναντι H 16 προσαγαγὼν GF 17 τῶν] τὸν F 18 ἀγεννήτου H 20 ἀπαιδευσίας H 23 τὸ om. U ὁ οἶνος H 25 ἀπεικάσωμεν G: ἀπεικάσομεν UFH τῶν] τῷ H 26 ψυχαῖς H 27 βεβλάβησαν G 28 οὔτ' add. Cohn

4—8 Hesiodi Opera et dies v. 287. 289—292.

μόνων, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ ζῆν αἱρετόν, οὐκ εἰδότες, μακρῷ δὲ
σκότῳ καὶ νυκτὶ αἰωνίῳ συνοικοῦντες, πρὸς πάντα καὶ μικρὰ καὶ μείζω
156 κεκωφημένοι, οὓς εἰκότως ὁ βίος ἀδυνάτους εἴωθε καλεῖν· κἂν γὰρ αἱ
τοῦ ἄλλου σώματος ἅπασαι δυνάμεις ἐπ᾽ αὐτὸ δὴ τὸ πέρας ἰσχύος
ἔλθωσι καὶ ῥώμης, ὑποσκελισθεῖσαι πρὸς ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων πηρώσεως
μέγα πτῶμα πίπτουσιν, ὡς μηκέτ᾽ ἀναστῆναι δύνασθαι· τὰ γὰρ ὑπερεί-
δοντα καὶ στηρίζοντα ἄνθρωπον λόγῳ μὲν αἱ βάσεις εἰσίν, ἔργῳ δὲ ἀκοαί
τε καὶ ὄψεις, ἃς ἔχων μέν τις ὁλοκλήρους ἐγήγερται καὶ ἀνωρθίασται,
157 στερόμενος δὲ αὐτῶν κλίνεται καὶ εἰσάπαν καθαιρεῖται. τὸ παραπλήσιον
οὖν ἐν ψυχῇ πάντως ἄγνοια ἐργάζεται τὰ βλέποντα καὶ ἀκούοντα αὐτῆς
λυμαινομένη καὶ μήτε φῶς μήτε λόγον παρεισελθεῖν ἐῶσα, τὸν μέν,
ἵνα μὴ διδάξῃ, τὸ δέ, ἵνα μὴ δείξῃ τὰ ὄντα, βαθὺ δὲ σκότος καὶ πολλὴν
ἀλογίαν καταχέασα κωφὴν λίθον τὸ περικαλλέστατον εἶδος ψυχῆς εἰργά-
158 σατο. (39.) καὶ γὰρ τῇ ἀγνοίᾳ τὸ ἐναντίον, ἡ ἐπιστήμη, τρόπον τινὰ
ψυχῆς καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτά ἐστι· καὶ γὰρ τοῖς λεγομένοις προσέχει
τὸν νοῦν καὶ καταθεᾶται τὰ ὄντα καὶ οὐδὲν οὔτε παρορᾶν οὔτε παρα-
κούειν ὑπομένει, πάντα δ᾽ ὅσα ἀκοῆς καὶ θέας ἄξια περισκοπεῖ καὶ
περιβλέπεται, κἂν εἰ πεζεύειν καὶ πλεῖν δεῖ, γῆς καὶ θαλάττης ἄχρι
159 τῶν περάτων ἀφικνεῖται, ἵνα ἴδῃ τι πλέον ἢ ἀκούσῃ καινότερον. ἀοκ-
νότατον γὰρ ὁ ἐπιστήμης ἔρως, ἐχθρὸς μὲν ὕπνου, φίλος δὲ ἐγρηγόρ-
σεως· διανιστὰς οὖν καὶ ἀνεγείρων καὶ παραθήγων ἀεὶ διάνοιαν πανταχόσε
χόσε περιφοιτᾶν ἀναγκάζει λίχνον ἀκοῆς ἐργαζόμενος καὶ μαθήσεως
160 δίψαν ἄληκτον ἐντήκων. οὐκοῦν ἐπιστήμη μὲν τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν
περιποιεῖ, δι᾽ ὧν αἱ κατορθώσεις· ὁ γὰρ ἰδὼν καὶ ἀκούσας, γνοὺς | τὸ p. 382 M
συμφέρον, τὸ μὲν ἑλόμενος, τὸ δὲ ἐναντίον ἀποστραφεὶς ὠφέληται.

1 μόνον G 2 μικρῶ GU 3 κεκωφωμένοι F 6 μηκέτι H 8 ἃς] αἳ H ὁλοκλήρου H 9 εἰς ἅπαν UFH 10 πάντως Turn.: πάνθ᾽ ὅσα codd. ἄγνοια U: ἄγνοιαν GFH 12 prius μὴ om. G prius δέ om. H δὲ καὶ σκότος H 13 ἀλογίαν] αἰγίαν H καταχέουσα F κωφὸν U (?) v $^{\beta}$εἶδος $^{\alpha}$ψυχῆς H, εἶδος ψυχῆς v 15 τῶν λεγομένων H προσέχει H: προσέχειν GUF 16 καταθεᾶσθαι G^2 19 ἀφικνῆται G πλέον Cohn: πλεῖον codd. 19. 20 ἀοκνότατον U: ἀοκνότ$^{\tau}$ H, ἀοκνότατος GF 21 διαναστὰς G αἰεὶ F 22 ἀκοὴν HL 23 ἐπιστήμην GF 24 post ἀκούσας add. καὶ πειραθεὶς D καὶ γνοὺς G^2, καὶ νοῦς G^1 25 ὀφελεῖται D

24—201,5 D^K fol. 227r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης: ὁ ἰδὼν — ἐπιβουλεύεται.

ἄγνοια δὲ χαλεπωτέραν τῆς ἐν τῷ σώματι πήρωσιν ἐπιφέρουσα τῇ ψυχῇ
πάντων ἁμαρτημάτων αἰτία γίνεται, μηδὲν μήτ' ἐκ τοῦ προϊδέσθαι μήτ'
ἐκ τοῦ προακοῦσαι δυναμένη λαβεῖν ἔξωθεν βοήθημα· διὰ γοῦν τὴν
πολλὴν ἐρημίαν ἑαυτῆς ἀφρούρητος καὶ ἀφύλακτος ἐαθεῖσα [καὶ] πρὸς
τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων ἐπιβουλεύεται.
μηδέποτ' οὖν μήτ' ἄκρατον προσενεγκώμεθα τοσοῦτον, ὡς ἀπραξίαν 161
ἐμποιῆσαι ταῖς αἰσθήσεσι, μήτε τοσοῦτον ἐπιστήμης ἀλλοτριωθῶμεν, ὡς
ἄγνοιαν, τὸ μέγα καὶ βαθὺ σκότος, τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς κατασκεδάσαι.
(40.) διττὸν δὲ τὸ ἀγνοίας γένος, τὸ μὲν ἁπλοῦν, ἡ παντελὴς ἀναισθησία, 162
τὸ δὲ διπλοῦν, ὅταν μὴ μόνον ἀνεπιστημοσύνῃ τις συνέχηται, ἀλλὰ καὶ
οἴηται εἰδέναι ἃ μηδαμῶς οἶδε δόξῃ ψευδεῖ σοφίας ἐπαιρόμενος. τὸ μὲν 163
οὖν πρότερον κακὸν ἔλαττον — κουφοτέρων γὰρ ἁμαρτημάτων καὶ τάχα
ἀκουσίων αἴτιον —, τὸ δὲ δεύτερον μεῖζον· μεγάλα γὰρ ἀποτίκτει καὶ
οὐκ ἀκούσια μόνον ἀλλ' ἤδη κἀκ προνοίας ἀδικήματα. περὶ ταῦτά μοι 164
δοκεῖ Λὼτ ὁ θυγατροποιὸς μάλιστα κηραίνειν ἄρρεν καὶ τέλειον ἐν ψυχῇ
φυτὸν ἀναθρέψαι μὴ δυνάμενος· δύο γὰρ θυγατέρας ἐκ τῆς λιθουμένης
γυναικὸς ἔσχηκεν, ἣν εὐθυβόλῳ χρησάμενος ὀνόματι καλέσειεν ἄν τις
συνήθειαν, ἐχθρὰν φύσιν ἀληθείας, καὶ ὁπότε ἄγοι τις αὐτήν, ὑστερί-
ζουσαν καὶ περιβλεπομένην τὰ ἀρχαῖα καὶ σύντροφα καὶ ἀψύχου τρόπον
στήλης ἐν μέσοις αὐτοῖς καταμένουσαν. τῶν δὲ θυγατέρων ἡ μὲν πρεσ- 165
βυτέρα κεκλήσεται βουλή, συναίνεσις δὲ ἡ νεωτέρα· τῷ μὲν γὰρ βου-
λεύσασθαι τὸ συναινεῖν ἕπεται, συναινέσας δ' οὐδὲ εἷς ἔτι βουλεύεται.
καθίσας οὖν ὁ νοῦς ἐν τῷ ἑαυτοῦ συνεδρίῳ διακινεῖν ἄρχεται τὰς θυγα-
τέρας καὶ μετὰ μὲν τῆς πρεσβυτέρας, βουλῆς, σκοπεῖσθαί τε καὶ διερευνᾶν
ἕκαστα, μετὰ δὲ τῆς νεωτέρας, συναινέσεως, ἐπινεύειν ῥᾳδίως τοῖς ἐπι-
τυχοῦσι καὶ ὡς φίλα τὰ ἐχθρὰ ἀσπάζεσθαι, δέλεαρ εἴ τι μικρὸν ἡδονῆς

---

1 post δὲ add. καὶ ἀπειρία D   ἐπιφέρουσαν UHD   τῇ om. D   2 προειδέσθαι U   3 παρακοῦσαι G   δυνατὴ HL[1]   4 αὐτῆς D   καὶ seclusi   5 τῶν] τὴν τῶν Turn.   6 μήτε UF   ἀταξίαν G, ἀπαξίαν F   8 κατασκεδάσαι] κατασκε, tum spat. H   9. 10 ἡ — διπλοῦν om. F   10 ἀνεπιστημοσύνης U, ἐπιστημοσύνη G   11 οἴεται F   οἶδε] εἶδεν D   12 καὶ] κἂν G   13 γὰρ om. HL   ἀποτίκτον Turn.   13. 14 καὶ οὐκ H: καὶ ἀκούσια οὐκ GF, καὶ ἑκούσια οὐκ U   18 τις ὡς αὐτήν GF   21 κέκληται conicio   συναίνεσις Turn.: σύνεσις codd.   22 τὸ] τῷ H   δὲ H   εἰσέτι U   βουλεύσεται F   23 ὁ νοῦς om. F   αὐτοῦ v   διακινεῖν H: διακονεῖν GUF   25 συνέσεως G[1]   ἐπινεύσειν G   ῥάδιον HL   26 τι] ἢ H

---

10. 11 D[K] fol. 220[v] ἐκ τῆς πρὸς Γάϊον πρεσβείας: χαλεπὸν ὅταν — ἐπαιρόμενος.

166 αὐτὸ μόνον ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἐνδιδῴη. ταῦτα δὲ νήφων μὲν λογισμὸς οὐκ ἀνέχεται, μέθῃ δὲ κατεσχημένος καὶ ὥσπερ ἔξοινος ὤν· (41.) διὸ λέγεται· „ἐπότισαν τὸν πατέρα οἶνον" (Gen. 19,33). ἀναισθησία παντελής, ἱκανὸν δοκεῖν εἶναι βουλεύεσθαι τὸν νοῦν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὰ συμφέροντα ἢ τοῖς ὁπωσοῦν φανεῖσιν, ὡς τὸ ἀληθὲς πάγιον ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι, συναινέσαι, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μηδαμῇ μηδαμῶς ἱκανῆς οὔσης ἢ ἐκ περισκέψεως τὸ σαφὲς εὑρεῖν ἢ τὰ μὲν ὡς ἀληθῆ καὶ συμφέροντα
167 ἑλέσθαι, τὰ δ᾽ ὡς ψευδῆ καὶ βλάβης αἴτια | ἀποστραφῆναι. πολὺ γὰρ p. 38 σκότος τῶν ὄντων καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων κατακεχυμένον οὐκ ἐᾷ τὴν ἑκάστου φύσιν ἰδεῖν, ἀλλὰ κἂν βιασάμενός τις ὑπὸ περιεργίας ἢ τοῦ φιλομαθοῦς ἐθελήσῃ διακύψαι, καθάπερ οἱ πεπηρωμένοι προσπταίων τοῖς ἐν ποσί, πρίν τι λαβεῖν, ἀναπεσὼν ὑστερίζει ἢ ταῖς χερσὶν ἐφαπ-
168 τόμενος τὰ ἄδηλα εἰκάζει στοχασμὸν πρὸ ἀληθείας κτώμενος. οὐδὲ γὰρ εἰ δᾳδουχοῦσα παιδεία παραπέμποι τὸν νοῦν φῶς ἁψαμένη τὸ οἰκεῖον ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων θέαν, ὀνῆσαι δύναιτ᾽ ἂν μᾶλλον ἢ βλάψαι· τὸ γὰρ βραχὺ φέγγος ὑπὸ πολλοῦ σκότους σβέννυσθαι πέφυκε, σβεσθέντος
169 δὲ ἀνωφελὴς πᾶσα ὄψις. τὸν μέντοι σεμνυνόμενον ἢ ἐπὶ τῷ βουλεύεσθαι ἢ ἐπὶ τῷ τὰ μὲν αἱρεῖσθαι τὰ δὲ φεύγειν ἱκανῶς δύνασθαι διὰ τούτων ὑπομνηστέον· εἰ μὲν ἀπὸ τῶν αὐτῶν τὰς αὐτὰς ἀεὶ συνέβαινε προσπίπτειν ἀπαραλλάκτους φαντασίας, ἦν ἴσως ἀναγκαῖον τά τε ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φύσει κατασκευασθέντα διττὰ κριτήρια, αἴσθησίν τε καὶ νοῦν, ὡς ἀψευδῆ καὶ ἀδέκαστα θαυμάζειν καὶ περὶ μηδενὸς ἐνδοιάζοντας ἐπέχειν, ἀλλὰ τοῖς ἅπαξ φανεῖσι πιστεύοντας τὰ μὲν αἱρεῖσθαι, τὰ δὲ
170 ἔμπαλιν ἀποστρέφεσθαι. ἐπειδὴ δὲ διαφόρως ἀπ᾽ αὐτῶν εὑρισκόμεθα

1 ἐνδιδοίη conicio 2 κατεσχημένος Turn.: κατισχημένος UFH, κατησχημένος G 3 ἀναισθησία FH: ἀναισθησίαν GUv παντελῆ v 4 δοκεῖ GF εἶναι om. H 7 τὰ μὲν ὡς HL[1]: ὡς τὰ μὲν GUFL[2], ὡς v 8 τὰ δ᾽ scripsi: ἢ codd. 9. 10 ἐᾷ ἡμᾶς τὴν Her 11 διανακύψαι v 13 ἄδηλα] ἃ δεῖ H πρὸς ἀλήθειαν H 13—19 οὐδὲ — ὑπομνηστέον om. Her 14 εἰ] ἡ G παραπέμποι U: παραπέμπει GFH ἁψάμενος H 15 δύναιντ᾽ GU 16 πέφυκεν U 19 μὲν γὰρ ἀπὸ Her συνέβαινεν U 20 ἀπαραλλάκτως Her 21 αἴσθησιν — νοῦν om. Her 22 ἐνδυάζοντας F 23. 24 τὰ μὲν — ἀποστρέφεσθαι om. Her 24 διαφόροις H ἀπὸ τῶν αὐτῶν conicio

9—209, 19 inserta sunt Herennii qui dicitur libro (A. Mai. Classicorum auctorum tom. IX Romae 1837 p. 518—523): λέγουσι γὰρ ὅτι πολὺ σκότος τῶν ὄντων — οὐκ εἰκότως οὖν τὸ ἐπέχειν δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν ἁρμοζόντως. καὶ ταῦτα μὲν ἐκ πολλῶν καὶ μακρῶν ὀλίγα καὶ βραχέα συναγαγόντες παρεθέμεθα. cf. Prolegomena, de Arnim Quellenstudien zu Philo p. 53—100.

κινούμενοι, βέβαιον περὶ οὐδενὸς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, ἅτε μὴ ἑστῶτος
τοῦ φανέντος, ἀλλὰ πολυτρόποις καὶ πολυμόρφοις χρωμένου ταῖς μετα-
βολαῖς· (42.) ἀνάγκη γὰρ ἀνιδρύτου τῆς φαντασίας οὔσης ἀνίδρυτον
εἶναι καὶ τὴν ἐπ' αὐτῇ κρίσιν. αἴτια δὲ τούτου πολλά· πρῶτον μὲν 171
αἱ ἐν τοῖς ζῴοις οὐ καθ' ἓν μέρος ἀλλὰ σχεδὸν περὶ πάντα ἀμύθητοι
διαφοραί, αἱ περὶ τὴν γένεσιν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, αἱ περὶ τὰς τρο-
φὰς καὶ διαίτας, αἱ περὶ τὰς αἱρέσεις καὶ φυγάς, αἱ περὶ τὰς αἰσθητικὰς
ἐνεργείας τε καὶ κινήσεις, αἱ περὶ τὰς τῶν κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀμυ-
θήτων παθῶν ἰδιότητας. χωρὶς γὰρ τῶν κρινόντων ἴδε καὶ τῶν κρινο- 172
μένων ἔνια, οἷα τὸν χαμαιλέοντα, τὸν πολύποδα· τὸν μέν γέ φασι τὴν
χρόαν ἀλλάττοντα τοῖς ἐδάφεσιν ὁμοιοῦσθαι καθ' ὧν εἴωθεν ἕρπειν, τὸν
δὲ ταῖς κατὰ θαλάττης πέτραις, ὧν ἂν περιδράξηται, τάχα που τῆς
σωτηρίου φύσεως ἀλεξίκακον συλλήψεως δωρησαμένης τὴν εἰς τὸ πολυ-
χρώματον αὐτοῖς τροπὴν φάρμακον. τὸν δὲ αὐχένα τῆς περιστερᾶς ἐν 173
ἡλιακαῖς αὐγαῖς οὐ κατενόησας μυρίας χρωμάτων ἀλλάττοντα ἰδέας; ἢ
οὐχὶ φοινικοῦν καὶ κυανοῦν, πυρωπόν τε αὖ καὶ ἀνθρακοειδές, ἔτι δὲ
ὠχρὸν καὶ ἐρυθρὸν καὶ ἄλλα παντοδαπὰ ἴσχει χρώματα, ὧν οὐδὲ τὰς
κλήσεις ῥᾴδιον ἀπομνημονεῦσαι; φασὶ μέντοι καὶ ἐν Σκύθαις τοῖς 174
384 M. | καλουμένοις Γελώοις θαυμασιώτατόν τι γίνεσθαι σπανίως μέν, γίνεσθαι
δ' ὅμως θηρίον, ὃ καλεῖται τάρανδρος, μέγεθος μὲν βοὸς οὐκ ἀποδέον,
ἐλάφῳ δὲ τὸν τοῦ προσώπου τύπον ἐμφερέστατον· λόγος ἔχει τοῦτο
μεταβάλλειν ἀεὶ τὰς τρίχας πρός τε τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα καὶ πάνθ'
ἁπλῶς οἷς ἂν ἐγγὺς ἱστῆται, ὡς διὰ τὴν τῆς χρόας ὁμοιότητα λανθάνειν

---

1 κινούμενοι Her: καὶ κινούμενοι codd., κεκινημένοι v 3 ἀειδρύτου G¹UF 4 ἐπ' αὐτὴν G, ἀπ' αὐτῆς coni. Mang. αἰτία H, αἰτίαι et πολλαὶ Her 5 ἑνὸς μέρος H, ἑνὸς μέρους Mang. 6 καὶ HL¹ Her: καὶ κατὰ τὴν GUFL² 7—9 alterum αἱ — παθῶν om. H 8 alterum καὶ] τε καὶ Her 9 ἰδιότητος F ἴδε post ἔνια transpos. Her 10 χαμαιλέοντα καὶ τὸν coni. Mang. 10—14 τὸν μὲν — φάρμακον om. Her 10 γέ] γάρ conicio 11 ὀρθιοῦσθαι HL¹ εἴωθε H 12 θάλατταν U 15 αὐγαῖς κατενόησέ τις μυρίας Her 15. 16 ἢ οὐχὶ] καὶ γὰρ καὶ Her 16 φονικὸν F πυρωτόν H ἀνθρακωειδὲς v 18—204,2 φασὶ — εἶναι] τί δὲ τὴν τοῦ θηρὸς ταράνδου διάλλαξιν τῶν χρωμάτων, δι' ἧς λανθάνει τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἴποιμεν ἄν; Her 19 γελωταῖς L, Γελωνοῖς v θαυμασιώτατά H 20 τάρανδρος GFLNDMDV: τάρανδος UHDP(?) Her οὐκ ἀποδέον om. D 21 τοῦτον DMDV 22. 23 καὶ πάνθ' ἁπλῶς om. D 23 ἵσταται DPDV, ᾗ DM χροίας D

9—205,6 N fol. 187r χωρὶς — ὀνείρατα 20—204,1 DM fol. 193v Φίλωνος ἐκ τῶν περὶ μέθης DP fol. 201 DV p. 531: γίνεται θηρίον, ὃ — δυσθήρατον εἶναι. cf. V. Rose Aristot. pseudepigr. p. 364. 365 (Caesaris Belli G. VI 26,1).

τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἢ τῇ περὶ σῶμα ἀλκῇ δυσθήρατον
175 εἶναι. ταῦτα δὴ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια πίστεις ἐναργεῖς ἀκαταληψίας
εἰσίν, (43.) ἔπειτα δὲ αἱ μηκέτι τῶν ζῴων ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώ-
176 πων ἰδίᾳ πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντα ποικιλίαι. οὐ γὰρ μόνον ἄλλοτε
ἄλλως τὰ αὐτὰ κρίνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρως ἕτεροι ἡδονάς τε καὶ ἀηδίας
ἔμπαλιν τῶν αὐτῶν λαμβάνοντες· οἷς γὰρ δυσηρέστησαν ἔνιοι, ἐτέρφθησαν
ἄλλοι, καὶ κατὰ τοὐναντίον ἅπερ ὡς φίλα καὶ οἰκεῖα ἐπισπασάμενοί
τινες ἐδεξιώσαντο, ταῦθ᾽ ἕτεροι ὡς ἀλλότρια καὶ δυσμενῆ μακρὰν ἀφ᾽
177 ἑαυτῶν ἐσκοράκισαν. ἤδη γοῦν ἐν θεάτρῳ πολλάκις παρατυχὼν εἶδον
ὑφ᾽ ἑνὸς μέλους τῶν ἀγωνιζομένων ἐπὶ τῆς σκηνῆς τραγῳδῶν ἢ κιθα-
ρῳδῶν τοὺς μὲν οὕτως ἀχθέντας, ὡς ἀνεγειρομένους καὶ συνηχοῦντας
ἄκοντας τὰ πρὸς ἔπαινον ἐκφωνεῖν, τοὺς δὲ οὕτως ἀτρώτως ἔχοντας,
ὡς μηδὲν τῶν ἀψύχων βάθρων ἐφ᾽ οἷς καθέζονται ταύτῃ γοῦν διαφέρειν
ἂν νομισθῆναι, ἐνίους δ᾽ οὕτως ἀλλοτριωθέντας, ὡς καὶ τὴν θέαν
οἴχεσθαι καταλιπόντας, ἔτι καὶ προσαποσειομένους ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν
τὰ ὦτα, μὴ ἄρα τι ἔναυλον ἀπολειφθὲν ἀηδίαν ὑπηχοῦν δυσκόλοις καὶ
178 δυσαρέστοις ψυχαῖς ἐργάσηται. καίτοι τί ταῦτά φαμεν; αὐτός τις εἷς
ὢν ἕκαστος ἐφ᾽ ἑαυτοῦ, τὸ παραδοξότατον, μυρίας μεταβολὰς καὶ τροπὰς
δεχόμενος κατά τε σῶμα καὶ ψυχὴν τοτὲ μὲν αἱρεῖται, τοτὲ δ᾽ ἀποστρέ-
φεται οὐδαμῶς μεταβάλλοντα, μένειν δ᾽ ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεφυκότα κατα-
179 σκευῆς· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ ὑγιαίνουσι καὶ νοσοῦσι προσπίπτειν φιλεῖ, οὐδὲ
ἐγρηγορόσι καὶ κοιμωμένοις, οὐδὲ ἡβῶσι καὶ γεγηρακόσι· καὶ ἑστὼς

1 τυγχάνοντας L τὸ σῶμα D 2 εἶναι om. D[V] 3 εἰσὶν] ἐστίν H μηκέτι] μὴ μόνον Her 3. 4 ἀνθρώπων ποικιλίαι περὶ πάντα ἴδιαι Her 4 πάντων H 5 post κρίνουσιν add. ἄνθρωποι D, οἱ αὐτοί conicio 6 ἔμπαλιν — λαμβάνοντες om. D ἐκ τῶν αὐτῶν Mang. ἐνίοτε ἔνιοι H 7—17 ἄλλοι καὶ τὸ ἀνάπαλιν. ἀλλὰ τί ταῦτά φαμεν Her (om. 7—17 ἅπερ — ἐργάσηται) 8 ἀφ᾽] ἐφ᾽ G 8. 9 ἀφ᾽ ἑαυτῶν om. D 9 ἤδη om. D ἐν γ᾽ οὖν D εἶδον] ἴδεν D 10 τῆς om. N 10. 11 τραγωδὸν ἢ κιθαρωδὸν U ἢ κιθαρῳδῶν om. D 11 συνοικοῦντας U 12 ἀτρέπτως L[2] 13 ταύτῃ] τότε conicio διαφέρειν D (coni. Mang.): διὰ γραμμάτων codd., διὰ γράμματος N 14 ἂν] λίαν D δὲ N 15 προσαποκλειομένους coni. Mang., προσαποσαττομένους Cohn ἑκάτερα GF 17 ἐνεργάσηται N 19 δὲ H 20 οὐδαμοῦ N 20. 21 μεταβάλλοντα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένοντα κατασκευῆς Her 20 μένει F 21 καὶ] τε καὶ D φιλεῖν D οὐδὲ] οὐ γὰρ D 22 ἐγρηγοροῦσι UD, γρηγοροῦσι Her 21—205,3 γεγηρακόσι, καὶ θαρροῦσι καὶ δεδιόσι, καὶ ἑστῶσι καὶ κινουμένοις, ἔτι γε μὴν λυπουμένοις τε καὶ χαίρουσι, φιλοῦσί τε καὶ μισοῦσι. καὶ τί Her

4—14 D[K] fol. 131[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης β′: οὐ μόνον ἄλλωστε ἄλλως — νομισθῆναι. 21. 22 ibid.: οὐ γὰρ ἐγρηγοροῦσι — γεγηρακόσιν.

μέντοι καὶ κινούμενός τις ἑτέρας ἔλαβε φαντασίας, καὶ θαρρῶν καὶ
δεδιὼς ἔμπαλιν, ἔτι μέντοι λυπούμενός τε καὶ χαίρων, καὶ φιλῶν καὶ
τοὐναντίον μισῶν. καὶ τί δεῖ μακρηγοροῦντα περὶ τούτων ἐνοχλεῖν; 180
συνελόντι γὰρ φράσαι πᾶσα ἡ σώματος καὶ ψυχῆς κατὰ φύσιν τε αὖ
85 M. καὶ παρὰ | φύσιν κίνησις αἰτία τῆς περὶ τὰ φαινόμενα ἀστάτου φορᾶς
γίνεται μαχόμενα καὶ ἀσύμφωνα προσβαλλούσης ὀνείρατα. (44.) γίνεται 181
δ' οὐχ ἥκιστα τὸ περὶ τὰς φαντασίας ἄστατον καὶ παρὰ τὰς θέσεις καὶ
παρὰ τὰ διαστήματα καὶ παρὰ τοὺς τόπους, οἷς ἕκαστα ἐμπεριέχεται.
ἢ τοὺς κατὰ θαλάττης ἰχθῦς οὐχ ὁρῶμεν, ὁπότε τὰς πτέρυγας διατεί- 182
νοντες ἐννήχοιντο, μείζους ἀεὶ τῆς φύσεως προφαινομένους; καὶ τὰς
εἰρεσίας μέντοι, κἂν σφόδρα ὦσιν εὐθυτενεῖς, κεκλασμένας ὁρᾶσθαι συμ-
βαίνει καθ' ὕδατος. τά γε μὴν πορρωτάτω ψευδεῖς προσβάλλοντα 183
φαντασίας τὸν νοῦν εἴωθεν ἀπατᾶν· ἄψυχα γὰρ ἔστιν ὅτε ὄντα ὑπετο-
πήθη ζῷα εἶναι καὶ τοὐναντίον τὰ ἔμψυχα ἄψυχα, ἔτι δὲ τὰ ἑστῶτα
κινεῖσθαι καὶ τὰ κινούμενα ἑστάναι, καὶ τὰ μὲν προσιόντα ἐξαναχωρεῖν,
τὰ δὲ ἀπιόντα πάλιν προσέρχεσθαι, καὶ βραχύτατα μὲν τὰ περιμηκέ-
στατα, περιφερῆ δ' αὖ τὰ πολυγώνια. καὶ μυρία ἄλλα ὑπὸ τῆς φανερᾶς
ὄψεως ψευδογραφεῖται, οἷς οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν ὡς βεβαίοις συνεπι-
γράψαιτο. (45.) τί δ' αἱ ἐν τοῖς σκευαζομένοις ποσότητες; παρὰ γὰρ 184
τὸ πλέον ἢ ἔλαττον αἵ τε βλάβαι καὶ ὠφέλειαι συνίστανται, καθάπερ
ἐπὶ μυρίων ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἔχει
φαρμάκων· ἡ γὰρ ἐν ταῖς συνθέσεσι ποσότης ὅροις καὶ κανόσι μεμέ- 185
τρηται, ὧν οὔτε ἐντὸς κάμψαι οὔτε περαιτέρω προελθεῖν ἀσφαλές —
τὸ μὲν γὰρ ἔλαττον χαλᾷ, τὸ δὲ πλέον ἐπιτείνει τὰς δυνάμεις· βλαβερὸν
δ' ἑκάτερον, τὸ μὲν ἀδυνατοῦν ἐνεργῆσαι δι' ἀσθένειαν, τὸ δὲ βλάψαι
βιαζόμενον διὰ καρτερωτάτην ἰσχύν —, λειότησί τε αὖ καὶ τραχύτησι,
πυκνότησί τε αὖ καὶ πιλήσεσι καὶ τοὐναντίον μανότησι καὶ ἐξαπλώσεσι

3. 4 ἐνοχλεῖν; φασὶ γὰρ ὅτι πᾶσα Her 4 συνελὼν τί H γὰρ om. N αὖ G²: αὐτὴ G¹UH, αὕτη FN, om. Her, secl. Arnim 6 προβαλλούσης U, προσβαλλοῦσιν H φαντάσματα Her 7 περὶ codd. Her: παρὰ Turn. 7. 8 ter παρὰ GUFL² Her: περὶ HL¹ 7 θέσεις] θεωρίας FL² 9 ἢ v 9—12 ἢ — ὕδατος] ἢ οὐχ ὁρῶμεν τὰς εὐθυτενεῖς κώπας κεκλασμένας καθ' ὕδατος Her ἰχθύας coni. Cohn 9. 10 διατείναντες F et H ut vid. 12 τὰ δέ γε H 12. 13 προβάλλοντα φαντασίας ψευδεῖς Her 13. 14 γὰρ ἐνίοτε ὑπετοπήθη ἔμψυχα καὶ Her 14 τὰ ἔμψυχα ἄψυχα om. Her 15 κινεῖσθαι] κινούμενα Her ἑστῶτα Her ante καὶ add. καὶ τὴν μὲν ναῦν ἑστῶσαν κινουμένην, τοὺς δ' αὖ πύργους ἑστῶτας κινουμένους Her 19 κατασκευαζομένοις L², συσκευαζομένοις coni. Mang. 22 καὶ κανόσι om. Her 23 οὔτε ἐν τῷ συστεῖλαι οὔτε ἐν τῷ ἐπιτεῖναι ἀσφαλὲς Her ἐντὸς] ἐν τῷ U 24 γὰρ om. Her πλέον scripsi: πλεῖον codd. Her 24—26 βλαβερὸν — ἰσχύν om. Her 25. 26 τὸ μὲν — ἰσχύν om. H 26 τε GUF: γε HL αὖθις L 27 πυκνώσεσι H

186 τὸν εἰς βοήθειαν καὶ βλάβην ἔλεγχον ἐναργῶς διασυνίστησιν. ἀλλὰ
μὴν οὐδὲ ἐκεῖνό τις ἀγνοεῖ, ὅτι τῶν ὄντων σχεδὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ καθ'
αὑτὸ νενόηται τὸ παράπαν οὐδέν, τῇ δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον παραθέσει
δοκιμάζεται, οἷον τὸ μικρὸν παρὰ τὸ μέγα, τὸ ξηρὸν παρὰ τὸ ὑγρόν,
παρὰ τὸ ψυχρὸν τὸ θερμόν, παρὰ τὸ βαρὺ τὸ κοῦφον, τὸ μέλαν παρὰ
τὸ λευκόν, τὸ ἀσθενὲς παρὰ τὸ ἰσχυρόν, τὰ ὀλίγα παρὰ τὰ πολλά.
187 κατὰ τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ὅσα ἐπ' ἀρετὴν ἢ κακίαν ἀναφέρεται,
τὰ ὠφέλιμα διὰ τῶν βλαβερῶν γνωρίζεται, τὰ καλὰ τῇ τῶν αἰσχρῶν
ἀντιθέσει, τὰ δίκαια καὶ κοινῶς ἀγαθὰ τῇ τῶν ἀδίκων καὶ κακῶν
παραθέσει, καὶ πάντα μέντοι τὰ ἄλλα ὅσα ἐν κόσμῳ σκοπῶν ἄν τις
εὕροι κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον λαμβάνοντα τὴν ἐπίκρισιν· ἐξ ἑαυτοῦ μὲν
γὰρ ἕκαστον ἀκατάληπτον, ἐκ δὲ τῆς πρὸς ἕτερον συγκρίσεως γνωρί-
188 ζεσθαι δοκεῖ. τὸ δὲ μὴ ἑαυτῷ μαρτυρεῖν | ἱκανόν, τῆς δὲ ἀφ' ἑτέρου p. 38(
χρῇζον συνηγορίας, ἀβέβαιον εἰς πίστιν· ὥστε καὶ ταύτῃ τοὺς εὐχερῶς
189 ὁμολογοῦντας ἢ ἀρνουμένους περὶ παντὸς οὑτινοσ⟨οῦν⟩ ἐλέγχεσθαι. καὶ τί
θαυμαστόν; προσωτέρω γάρ τις χωρήσας τῶν πραγμάτων καὶ εἰλικρι-
νέστερον αὐτὰ αὐγασάμενος εἴσεται τοῦθ', ὅτι ἓν οὐδὲν καθ' ἁπλῆν
ἡμῖν τὴν ἑαυτοῦ προσπίπτει φύσιν. ἀλλὰ πάντα μίξεις πολυπλοκωτάτας
190 ἔχοντα καὶ κράσεις. (46.) αὐτίκα τῶν χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα
πῶς; ἆρ' οὐ σὺν ἀέρι καὶ φωτί, τοῖς ἐκτός, καὶ τῷ κατ' αὐτὴν τὴν
ὄψιν ὑγρῷ; γλυκὺ δὲ καὶ πικρὸν τίνα τρόπον δοκιμάζεται; μὴ δίχα
τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐνστομίων χυλῶν ὅσοι κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν;
οὐ δήπου; τί δ'; αἱ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιωμένων ὀσμαὶ μὴ τὰς ἁπλᾶς
⟨καὶ⟩ εἰλικρινεῖς τῶν σωμάτων φύσεις παριστᾶσιν; ἢ τὰς κεκραμένας ἔκ
τε αὐτῶν καὶ ἀέρος, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῦ τήκοντος τὰ σώματα πυρὸς

1 τὸν] τῶν U συνίστησιν Her 2 οὐδ' H αὐτοῦ codd. 3 αὑτὸ G²H: αὐτὸν G¹UF Her 4 δικάζεται coni. Mang. οἷον] οἳ H 4. 5 τὸ θερμὸν παρὰ τὸ ψυχρόν, τὸ ξηρόν παρὰ τὸ ὑγρὸν transpos. Her 5. 6 τὸ λευκὸν παρὰ τὸ μέλαν Her 6 τὸ ὀλίγον παρὰ τὸ πολύ, τὸ ἀσθενὲς παρὰ τὸ ἰσχυρόν transpos. et τὸ πλῆθος παρὰ τὸν τόπον, παρὰ τὴν δύναμιν τὸ φορτίον, πρὸς τὴν διάθεσιν αἱ ἡδοναὶ καὶ λῦπαι add. Her 7 μέντοι om. Her κἀν τοῖς ὅσα conicio ἢ] ἡ G, ἢ καὶ v 8 ἐγνωρίζετο Her 10 μέντοι] τοίνυν Her ἄλλα] καλὰ H 11 τύπον] τρόπον conicio 12 γὰρ om. Her 13—16 τὸ δὲ—θαυμαστὸν om. Her 15 οὑτι-νοσοῦν Arnim: οὗτινος codd. 17 τοῦτο H Her 19 καὶ κράσεις ἔχοντα Her 22 χιλῶν G, χυλῶν δὲ v κατὰ] τε κατὰ Her ἢ παρὰ φύσιν om. H 23. 24 ἁπλῶς εἰλικρινεῖς Her 24 καὶ add. Mang. παριστῶσιν H

13. 14 Anton Mel. I 22 col. 845 τὸ μὴ ἑαυτὸν—πίστιν.

καὶ τῆς κατὰ τοὺς μυκτῆρας δυνάμεως; ἐκ δὴ τούτων συνάγεται, ὅτι 191
οὔτε χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα, ἀλλὰ τοῦ συνισταμένου κράματος ἔκ
τε τῶν ὑποκειμένων καὶ φωτός, οὔτε ὀσμῶν, ἀλλὰ μίγματος, ὅπερ συν-
έστη διά τε τοῦ ῥυέντος ἀπὸ τῶν σωμάτων καὶ τοῦ πανδεχοῦς ἀέρος,
οὔτε χυλῶν, ἀλλὰ τοῦ γενομένου διά τε τοῦ προσιόντος γευστοῦ καὶ
τῆς κατὰ τὸ στόμα ὑγρᾶς οὐσίας. (47.) τούτων δὴ τοῦτον ἐχόντων 192
τὸν τρόπον εὐήθειαν ἢ προπέτειαν ἢ ἀλαζονείαν ἄξιον καταγινώσκειν
τῶν ἢ ὁμολογεῖν ἢ ἀρνεῖσθαι περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ῥᾳδίως ὑπομενόν-
των. εἰ μὲν γὰρ αἱ ἁπλαῖ δυνάμεις ἐκποδών, αἱ δὲ μικταὶ καὶ ἐκ
πλειόνων συνηρανισμέναι προὖπτοι, ἀμήχανον δὲ καὶ τὰς ἀοράτους ἰδεῖν
καὶ διὰ τῶν κεκραμένων τὸν ἑκάστης τῶν συνερανισθεισῶν τύπον ἰδίᾳ
κατανοῆσαι, τί ἂν εἴη λοιπὸν ἢ τὸ ἐπέχειν [ἀναγκαῖον]; ἐκεῖνα δ' ἡμᾶς 193
οὐ παρακαλεῖ μὴ λίαν τοῖς ἀφανέσι προπιστεύειν, ἃ σχεδὸν κατὰ πᾶσαν
τὴν οἰκουμένην ἀνακέχυται κοινὸν Ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις ἐπά-
γοντα τὸν ἐκ τοῦ κρίνειν ὄλισθον; τίνα οὖν ταῦτ' ἐστίν; ἀγωγαὶ δήπουθεν
αἱ ἐκ παίδων καὶ ἔθη πάτρια καὶ παλαιοὶ νόμοι, ὧν ἓν οὐδὲν ὁμο-
λογεῖται ταὐτὸν εἶναι παρὰ πᾶσιν, ἀλλὰ κατὰ χώρας καὶ ἔθνη καὶ
πόλεις, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ κώμην καὶ οἰκίαν ἑκάστην, ἄνδρα μὲν οὖν
καὶ γυναῖκα καὶ νήπιον παῖδα τοῖς ὅλοις διακέκριται· τὰ γοῦν αἰσχρὰ 194
παρ' ἡμῖν ἑτέροις καλά, καὶ τὰ πρέποντα ἀπρεπῆ, καὶ τὰ δίκαια ἄδικα,
καὶ ἀνόσια μὲν τὰ ὅσια, νόμιμα δ' αὖ τὰ παράνομα, ἔτι δὲ ψεκτὰ τὰ
ἐπαινετὰ καὶ ὑπόδικα τὰ τιμῆς ἄξια καὶ ὅσα ἄλλα ἐναντία ταῦτα νομί-
87 M. ζουσι. καὶ τί δεῖ μακρηγορεῖν τὸν ὑπὸ | ἑτέρων ἀναγκαιοτέρων μεθελ- 195
κόμενον; εἰ μέντοι βουληθείη τις ὑπὸ μηδεμιᾶς ἄλλης καινοτέρας θέας
ἀγόμενος, ἐνευκαιρήσας τῷ προτεθέντι κεφαλαίῳ τὰς ἑκάστων ἀγωγὰς

---

2 οὔτε] ὅτι G¹ ἀντιλαμβάνει HL¹ 2. 3 τοῦ—ἀλλὰ om. H 3 καὶ om. G 4 ῥύντος H 4. 5 πανδεχοῦς—τε τοῦ om. G 5 οὔτε] οὔτε δὴ Her 6 στόμα] σῶμα L δὴ scripsi: ἤδη codd., δὲ ἤδη Her 7—12 εὐήθειαν—κατανοῆσαι om. Her 9 εἰ μὴ καὶ ἁπλῶς HL¹ καὶ] καὶ αἱ G 10 συνηραμέναι G¹F, συνηραμμέναι L², συνερραμμέναι G² φροῦδοι Turn. ἀοράτων F 11 κεκραμμένων H ἑκάστη U συνηρανισθεισῶν U 12 ἀναγκαῖον secl. Cohn ἐκεῖνα Mang.: ἐκεῖνο GUF Her, ἐκεῖ H 13 προπιστεύειν Turn.: προσπιστεύειν codd., πιστεύειν Her κατὰ] ἀνὰ L 14. 15 ἐπάγοντα Her: ἐπαγαγόντα codd. 15 τὸν] τὴν Her δήπουθεν om. Her 16 παλαιοὶ om. Her 16. 17 ἓν—ἔθνη om. F 18. 19 πόλεις καὶ κώμας καὶ οἰκίας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας καὶ νήπια· τὰ γοῦν Her 19 ὅλων H, ἄλλοις L 21 ὅσια] ἀνόσια H παρανόμιμα H tertium τὰ om. G¹ 22 τῆς τιμῆς Her ἐναντία om. U Her ταὐτὰ coni. Mang., τοιαῦτα conicio 24 ἄλλο et litt. evanida in F 25 ἐνερευνήσας L προθέντι F, εἰρημένῳ Her

καὶ ἔθη καὶ νόμους ἐπιέναι χωρῶν, ἐθνῶν, πόλεων, τόπων, ὑπηκόων ἡγεμόνων, ἐνδόξων ἀδόξων, ἐλευθέρων οἰκετῶν, ἰδιωτῶν ἐπιστημόνων. οὐχ ἡμέραν μίαν οὐδὲ δύο, ἀλλὰ οὐδὲ μῆνα ἢ ἐνιαυτόν, τὸν δὲ ἅπαντα ἑαυτοῦ κατατρίψει βίον, κἂν αἰῶνι χρήσηται μακρῷ, καὶ οὐδὲν ἧττον πολλὰ
196 ἀδιερεύνητα καὶ ἀπερίσκεπτα καὶ ἄφωνα λήσει καταλιπών. οὐκοῦν ἄλλων παρ' ἄλλοις οὐ βραχεῖ μόνον διεστηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅλοις ἀπᾳδόντων, ὡς ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι, ἀνάγκη καὶ τὰς προσπιπτούσας
197 διαφέρειν φαντασίας καὶ τὰς κρίσεις ἀλλήλαις πεπολεμῶσθαι. (48.) ὧν ὑπαρχόντων τίς οὕτως ἔκφρων ἐστὶ καὶ παράληρος, ὡς φάναι παγίως, ὅτι τὸ τοιόνδε ἐστὶ δίκαιον ἢ φρόνιμον ἢ καλὸν ἢ συμφέρον; ὃ γὰρ ἂν
198 οὗτος ὁρίσῃ, τἀναντία μεμελετηκὼς ἐκ παίδων ἕτερος ἀκυρώσει. ἐγὼ δ' οὐ τεθαύμακα, εἰ πεφορημένος καὶ μιγὰς ὄχλος, ἐθῶν καὶ νόμων τῶν ὁπωσοῦν εἰσηγμένων ἀκλεὴς δοῦλος, ἀπ' αὐτῶν ἔτι σπαργάνων ὑπακούειν ὡς ἂν δεσποτῶν ἢ τυράννων ἐκμαθών, κατακεκονδυλισμένος τὴν ψυχὴν καὶ μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μὴ δυνάμενος πιστεύει τοῖς ἅπαξ παραδοθεῖσι καὶ τὸν νοῦν ἐάσας ἀγύμναστον ἀδιερευνήτοις καὶ ἀνεξετάστοις συναινέσεσί τε καὶ ἀρνήσεσι χρῆται, ἀλλ' εἰ καὶ τῶν λεγομένων φιλοσόφων ἡ πληθὺς τὸ ἐν τοῖς οὖσι σαφὲς καὶ ἀψευδὲς ἐπιμορφάζουσα θηρᾶν κατὰ στίφη καὶ λόχους διακέκριται καὶ δόγματα ἀσύμφωνα, πολλάκις δὲ καὶ ἐναντία οὐ περὶ ἑνὸς τίθεται τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ σχεδὸν περὶ πάντων μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐν οἷς αἱ
199 ζητήσεις συνίστανται· οἱ γὰρ ἄπειρον τὸ πᾶν εἰσηγούμενοι τοῖς πεπερασμένον εἶναι λέγουσιν ἢ οἱ τὸν κόσμον ἀγένητον τοῖς γενητὸν ἀπο-

1 τε καὶ ἔθη Her πόλεων ἐθνῶν τόπων F πόλεων τόπων GU Her: τόπων πόλεων H 1. 2 ἡγεμόνων ὑπηκόων Her 2 ἐπιστημόνων ἰδιωτῶν Her 3 ἀλλὰ om. H 4 αὑτοῦ G κἂν—μακρῷ om. Her χρήσαιτο H καὶ delevi vult. Cohn 5 καὶ ἄφωνα om. Her ἀφανῆ coni. Mang. 6 βραχὺ Turn. Her 7 προπιπτούσας HL 8 πεπολεμῆσθαι U 9 παγίως] βεβαίως Her 10 ποιὸν δὲ G[1]F Her ἢ καλὸν om. Her 11 post ὁρίσῃ add. ὁ Her ἐκ παίδων μεμελετηκὼς Her 11. 12 ἀκυρώσει. καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ Her 12 δὲ H οὐ] οὔτε F συμπεφορημένος v 14 ὑπακούειν] μὴ ἀκούειν H 16 παραδοθεῖσιν ἅπαξ Her 17 συνέσεσί Her 17—19 ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν φιλοσόφων ἡ πληθὺς μὴ δυνηθεῖσα τὸ ἐν τοῖς οὖσι σαφὲς καὶ ἀψευδὲς ἐξευρεῖν κατὰ Her 19 θήρα U 20 τίθεται scripsi: τίθενται codd. 21 μικρῶν—ἐν om. Her 22 συνίσταται U 22. 23 πεπερασμένοις H 23 λέγων H post λέγουσιν add. ἀντιφέρονται Her ἢ] καὶ Her ἀγέννητον H γεννητὸν H, γεγενημένον U Her

15 Demosthenes or. Olynth. III 32: ἔστι δ' οὐδέποτ', οἶμαι, μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μικρὰ καὶ φαῦλα πράττοντας.

φαινομένοις ἢ οἱ χωρὶς ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος ἀλόγου καὶ ἀπαυτομα-
τιζούσης ἐξάψαντες φορᾶς τοῖς ὑπολαμβάνουσι πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν
ὅλου καὶ τῶν μερῶν θαυμαστήν τιν' εἶναι ἡνιοχοῦντος καὶ κυβερ-
νῶντος ἀπταίστως καὶ σωτηρίως θεοῦ πῶς ἂν δύναιντο τὰς αὐτὰς
καταλήψεις τῶν ὑποκειμένων ποιεῖσθαι πραγμάτων; αἱ δὲ περὶ τὴν 200
τἀγαθοῦ σκέψιν φαντασίαι ἆρ' οὐκ ἐπέχειν μᾶλλον ἢ ὁμολογεῖν βιάζον-
ται τῶν μὲν ἀγαθὸν εἶναι νομιζόντων μόνον τὸ καλὸν καὶ θησαυριζο-
μένων αὐτὸ ἐν ψυχῇ, τῶν δὲ πρὸς πλείω κατακερματιζόντων καὶ ἄχρι
σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἀποτεινόντων; οὗτοι λέγουσι τὰς μὲν τυχηρὰς 201
88 M. εὐπραγίας δορυφόρους εἶναι σώματος, ὑγείαν δὲ καὶ ἰσχὺν καὶ τὸ | ὁλό-
κληρον καὶ ἀκρίβειαν αἰσθητηρίων καὶ ὅσα ὁμοιότροπα τῆς βασιλίδος
ψυχῆς· τρισὶ γὰρ τῆς τἀγαθοῦ φύσεως κεχρημένης τάξεσι τὴν μὲν τρίτην
καὶ ἐξωτάτην τῆς δευτέρας καὶ ὑπεικούσης πρόμαχον εἶναι, τὴν δὲ δευ-
τέραν τῆς πρώτης μέγα πρόβλημα καὶ φυλακτήριον γεγενῆσθαι. καὶ 202
περὶ αὐτῶν τούτων μέντοι καὶ βίων διαφορᾶς καὶ τελῶν πρὸς ἃ χρὴ
τὰς πράξεις ἁπάσας ἀναφέρεσθαι καὶ μυρίων ἄλλων ὅσα τε ἡ λογικὴ
καὶ ἠθικὴ καὶ φυσικὴ πραγματεία περιέχει γεγόνασι σκέψεις ἀμύθητοι,
ὧν ἄχρι τοῦ παρόντος οὐδεμία παρὰ πᾶσι τοῖς σκεπτικοῖς συμπεφώ-
νηται. (49.) οὐκ εἰκότως οὖν τῶν δυεῖν θυγατέρων, βουλῆς τε καὶ 203
συναινέσεως, ἁρμοσθεισῶν καὶ συνευνασθεισῶν ὁ νοῦς ἀγνοίᾳ ἐπιστήμης
χρώμενος εἰσάγεται; λέγεται γὰρ ὅτι „οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὰς
καὶ ἀναστῆναι" (Gen. 19,33.35)· οὔτε γὰρ ὕπνον οὔτε ἐγρήγορσιν οὔτε 204
σχέσιν οὔτε κίνησιν ἔοικε σαφῶς καὶ παγίως καταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ ὁπότε
ἄριστα βεβουλεῦσθαι δοκεῖ, τότε μάλιστα ἀβουλότατος ὢν εὑρίσκεται τῶν
πραγμάτων μὴ ὅμοιον τοῖς προσδοκηθεῖσι λαβόντων τὸ τέλος· καὶ ὁπότε 205

---

1 ἢ] καὶ Her 1. 2 αὐτοματιζούσης Her 2 φορὰν GU Her 3 ὅλου] spatium, tum οὐ in U 3—5 θαυμαστήν — πραγμάτων om., alia inseruit Her 3 τινα H 4 πῶς UH: ὡς GF 5. 6 τοῦ ἀγαθοῦ τὴν σκέψιν Her 6 τοῦ ἀγαθοῦ H 7 μόνον τὸ καλὸν om. Her 7. 8 θησαυριζόντων Her 9 οὗτοι] οἵτινες Her τὰς] ὅτι τὰς Her 10 δὲ Arnim: τε codd. Her τὸ] τὴν Turn. 11 prius καὶ codd. Her: καὶ τὴν Mang., om. Turn. 12 τρισὶ γάρ φησι τἀγαθοῦ φύσεως κεχρήμεθα Her τῆς τἀγαθοῦ scripsi: τῆς ἀγαθοῦ H, ἀγαθῶν G, τἀγαθοῦ U, ἀγαθοῦ F 13 ἐξωτάτην τῆς H: ἐξωτάτης U, ἔξω τὰ τῆς G, ἐξωτάτην F, ἔξω τῆς Her, ἐξωτάτω τῆς conicio καὶ ὑπεικούσης om. Her. ὑπεικούσης Turn.: ὑπειλούσης GFH, ἀπειλούσης U εἶναι] ἦν H 14 γεγενῆσθαι om. Her 15 τούτων H: τῶν GUF, om. Her 16 ἁπάσας om. Her 17 alterum καὶ] καὶ ἡ G πράγματα L[1] 19 οὐκ ἀπεικότως conicio δυεῖν GF: δύο UH 20 συναινέσεως Mang.: συνέσεως codd. καὶ συνευνασθεισῶν om. H ἐπιστήμης] παντελεῖ conicio, aut ἐπιστήμης del. (idem secl. Cohn)

συνεπιγράφεσθαί τισιν ὡς ἀληθέσιν ἔδοξε, τὴν ἐπ' εὐχερείᾳ καρποῦται κατάγνωσιν, ἀπίστων καὶ ἀβεβαίων, οἷς πρότερον ὡς βεβαιοτάτοις ἐπίστευε, φαινομένων· ὥστε εἰς τὰ ἐναντία, ὧν ὑπετόπησέ τις, εἰωθότων περιίστασθαι τῶν πραγμάτων ἀσφαλέστατον τὸ ἐπέχειν εἶναι.

206 (50.) Διειλεγμένοι δὴ περὶ τούτων ἱκανῶς ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τῷ
λόγῳ τρεψώμεθα. ἔφαμεν τοίνυν ἐκ τοῦ μεθύειν καὶ τὴν πολλοὺς πολλάκις μεγάλα βλάπτουσαν γαστριμαργίαν δηλοῦσθαι, ᾗ τοὺς χρωμένους
ἔστιν ἰδεῖν, κἂν τὰς τοῦ σώματος δεξαμενὰς ἀποπληρωθῶσι πάσας, ἔτι
207 κενοὺς τὰς ἐπιθυμίας ὄντας· οὗτοι κἂν ὑπὸ πλήθους ὧν ἐνεφορήσαντο
διακορεῖς γενόμενοι πρὸς ὀλίγον χρόνον καθάπερ οἱ πεπονηκότες ἀθληταὶ
τὰ σώματα διαπνεύσωσι, πάλιν ἐπαποδύονται τοῖς αὐτοῖς ἀγωνίσμασιν.
208 ὁ γοῦν βασιλεὺς τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, τῷ μέθης ὑπηρέτῃ δόξας οἰνοχόῳ δυσχερᾶναι πάλιν οὐκ εἰς μακρὰν καταλλαττόμενος
ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις εἰσάγεται τοῦ τὰς ἐπιθυμίας ἀναρρηγνύντος πάθους
ὑπομνησθεὶς ἐν ἡμέρᾳ γενέσεως φθαρτῆς, οὐκ ἐν ἀφθάρτῳ τοῦ ἀγενήτου φωτός· λέγεται γὰρ ὅτι „ἡμέρα γενέσεως ἦν Φαραὼ" (Gen. 40,20),
ἡνίκα ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου τὸν ἀρχιοινοχόον ἐπὶ σπονδαῖς μετεπέμψατο·
209 τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἴδιον λαμπρὰ τὰ | γεννητὰ καὶ φθαρτὰ ἡγεῖσθαι διὰ p. 38
τὸ νυκτὶ καὶ σκότῳ κεχρῆσθαι βαθεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀφθάρτων ἐπιστήμην· οὗ χάριν εὐθὺς τὴν ἐξάρχουσαν ἡδονῆς μέθην καὶ τὸν ὑπηρέτην

1 εὐχέρειαν G 2. 3 ἐπίστευεν ὡς βεβαιοτάτοις U 3 τὰς ἐναντίων G 5. 6 τοῦ λόγου coni. Mang. 6 τρεψόμεθα G 7 μεγάλα om. G βλάπτουσι H 8 ἀποπληρωθεισῶν F 10 πεπονηκότες H: πεπονηθέντες GUF 11 διαπνεύσουσι U, διαπνεύσας G[1] (διαπνεύσατό τις G[2]?) 14 τοῦ Mang. (falso ad F provocans): πρὸς τοῦ GUF, πρὸς HL πάθους om. H 15 φθαρτῇ coni. Cohn ἀφθάρτου conicio (ἐν secluso) 15. 16 ἀγεννήτου FH 18 φιλομαθοῦς L, φιλοσωμάτου Turn. λαμπρὸν H γεννητὰ FH 20 ἐξάρχουσαν ἡδονῆς Mang.: ἐξ ἀρχόντων ἡδονὴν codd.

16 sqq. *Origenes Comment. in Matth. X 22 p. 471:* ἐτήρησε μὲν οὖν τις τῶν πρὸ ἡμῶν τὴν ἀναγεγραμμένην ἐν Γενέσει τοῦ Φαραὼ γενέθλιον καὶ διηγήσατο, ὅτι ὁ φαῦλος τὰ γενέσεως ἀγαπῶν πράγματα ἑορτάζει γενέθλιον ..... *Selecta in Genesim p. 44:* τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ἐτήρησέ τις, ὅτι φαῦλός ἐστιν ὁ τὰ γενέσεως τιμῶν πράγματα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἀποδεχόμενος . . . *Homilia VIII 3 in Levit. p. 229:* nemo ex omnibus sanctis invenitur diem festum vel convivium egisse in die natalis sui . . . . soli peccatores super huiusmodi nativitate laetantur. invenimus etenim in veteri quidem testamento Pharaonem regem Aegypti diem natalis sui cum festivitate celebrantem. *Homilia I 8 in librum Regum p. 486.* — cf. etiam *Augustini Quaestionem de Genesi L.*

αὐτῆς δεξιοῦται. (51.) τρεῖς δ' εἰσὶν οἱ τῆς ἀκολάστου καὶ ἀκράτορος 210
ψυχῆς ἑστιοῦχοί τε καὶ θεραπευταί, ἀρχισιτοποιός, ἀρχιοινοχόος, ἀρχιμάγειρος, ὧν ὁ θαυμασιώτατος μέμνηται Μωυσῆς διὰ τούτων· „καὶ ὠργίσθη Φαραὼ ἐπὶ τοῖς δυσὶν εὐνούχοις, ἐπὶ τῷ ἀρχιοινοχόῳ καὶ ἐπὶ τῷ ἀρχισιτοποιῷ, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν φυλακῇ παρὰ τῷ ἀρχιδεσμοφύλακι“ (Gen. 40,2.3). ἔστι δὲ καὶ ὁ ἀρχιμάγειρος εὐνοῦχος· λέγεται γὰρ ἑτέρωθι· „κατήχθη δὲ Ἰωσὴφ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν εὐνοῦχος Φαραώ, ἀρχιμάγειρος“ (Gen. 39,1), καὶ πάλιν· „ἀπέδοντο τὸν Ἰωσὴφ
τῷ σπάδοντι Φαραώ, ἀρχιμαγείρῳ“ (Gen. 37,36). τίνος δὴ χάριν οὔτ' 211
ἀνὴρ οὔτε γυνὴ τῶν λεχθέντων οὐδὲν ἁπλῶς ἐπιτέτραπται; ἢ ὅτι σπείρειν μὲν ἄνδρες γονὰς ὑποδέχεσθαι δὲ γυναῖκες ἐκ φύσεως πεπαίδευνται, ὧν τὴν εἰς ταὐτὸ σύνοδον αἰτίαν γενέσεως καὶ τῆς τοῦ παντὸς διαμονῆς εἶναι συμβέβηκεν, ἀγόνου δὲ καὶ ἐστειρωμένης, μᾶλλον δὲ ἐξευνουχισμένης ψυχῆς σιτίοις πολυτελέσι καὶ ποτοῖς καὶ ὄψων περιέργοις παραρτύσεσι χαίρειν μήτε τὰ ἀρετῆς ἄρρενα ὡς ἀληθῶς σπέρματα καταβάλλεσθαι δυναμένης μήτε τὰ καταβληθέντα παραδέξασθαι καὶ ἀναθρέψασθαι, ἀλλ' οἷα λυπρὰν ἄρουραν καὶ λιθώδη πρὸς διαφθορὰν μόνον
πεφυκέναι τῶν ἀεὶ ζῆν ὀφειλόντων; δόγμα δὴ τίθεται κοινωφελέστατον, 212
ὅτι πᾶς ὁ δημιουργὸς ἡδονῆς σοφίας ἐστὶν ἄγονος οὔτε ἄρρην ὢν οὔτε θήλεια, διὰ τὸ μήτε διδόναι μήτε λαμβάνειν τὰ πρὸς ἀφθαρσίαν ἱκανὸς εἶναι σπέρματα, μελετᾶν δ' αἰσχίστην κατὰ τοῦ βίου μελέτην, φθείρειν τὰ ἄφθαρτα καὶ σβεννύναι τὰ μένοντα τῆς φύσεως λαμπάδια ἄσβεστα.
τῶν τοιούτων οὐδενὶ ἐπιτρέπει Μωυσῆς εἰς ἐκκλησίαν ἀφικνεῖσθαι θεοῦ· 213
λέγει γὰρ ὅτι „θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἐκκλησίαν κυρίου“ (Deut. 23,1). (52.) τί γὰρ τῷ σοφίας ἀγόνῳ λόγων

1 οἱ] οὗ F 2 ἑστιάτορες coni. Mang., εὐνοῦχοι Cohn 2. 3 ἀρχιμάγειρος, ἀρχιοινοχόος H 3 θαυμασιώτατος GF: θαυμάσιος UH 4 δυσὶν] δὲ H 5 ἀρχιδεσμοφύλακι Cohn: ἀρχιμαγείρῳ codd. 6 λέγει H 9 πάδοντι H δὴ GU: δ' εἴη F, δὲ H 10 οὐδὲ U 11 δὲ GF: om. UH, τε conicio 13 ἀγομένης G¹ δ' F 16 δυναμέναις H 17 διαφορὰν G¹U 18 τῶν ἐξοφειῶν. δόγμα H δὴ] δὲ coni. Mang. 19 πῶς H ὁ om. v 20 τὸ] τοῦτο H ἱκανῶς G, ἱκανὰ H, ἱκανὸν Turn. 21 μελέτην H 23 οὐδὲν U

18 sqq. *Origenes Comment. in Matthaeum XV 5 p. 656:* εἰ δὲ χρὴ καὶ ἱστοριῶν ἐφάψασθαι τῶν κατὰ τὰς γραφὰς μετὰ τῆς ὑποφαινομένης ἡμῖν εἰς αὐτὰς ἀναγωγῆς, φήσομεν ὅτι εἰσί τινες εὐνοῦχοι τοῦ Φαραώ, ἄγονοι παντὸς καλοῦ, ἵνα οἰνοχοῶσιν αὐτῷ καὶ σιτοποιῶσιν εὐνουχισθέντες. 23—25 N fol. 187r τῶν τοιούτων — κυρίου.

ἀκροάσεως ἱερῶν ὄφελος ἐκτετμημένῳ πίστιν καὶ παρακαταθήκην βιω-
214 φελεστάτων δογμάτων φυλάξαι μὴ δυναμένῳ; τρεῖς δ᾽ ἄρ᾽ εἰσὶν ἀν-
θρώπων γένους ἑστιάτορες, ἀρχισιτοποιός, οἰνοχόος, ὀψαρτυτής. εἰκότως,
ἐπειδὴ τριῶν χρήσεώς τε καὶ ἀπολαύσεως ἐφιέμεθα, σιτίων, ὄψου,
ποτῶν· ἀλλ᾽ οἱ μὲν μόνων τῶν ἀναγκαίων, οἷς πρός τε τὸ ὑγιεινῶς καὶ
μὴ ἀνελευθέρως ζῆν ἐξ ἀνάγκης χρώμεθα, οἱ δὲ ἀμέτρων καὶ σφόδρα
περιττῶν, ἃ τὰς ὀρέξεις ἀναρρηγνύντα καὶ τὰς τοῦ σώματος δεξαμενὰς
πλήθει βαρύνοντα καὶ πιέζοντα μεγάλα καὶ | παντοδαπὰ τίκτειν νοσήματα p.
215 φιλεῖ. οἱ μὲν οὖν ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας καὶ παθῶν ἰδιῶται καθάπερ
οἱ ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικοὶ ἀμισῆ καὶ ἀνεπαχθῆ βίον ζῶντες, ἅτε ὀλι-
γοδεεῖς ὄντες, οὐ ποικίλων καὶ περιέργων τὴν τέχνην δέονται ὑπηρετῶν,
ἀλλ᾽ ἀποικίλῳ χρωμένων ὑπηρεσίᾳ, μαγείρων, οἰνοχόων, σιτοποιῶν·
216 οἱ δὲ ἡγεμονίαν καὶ βασιλείαν νομίζοντες εἶναι τὸ ἡδέως ζῆν καὶ πάντα
καὶ μικρὰ καὶ μείζω πρὸς τοῦτ᾽ ἀναφέροντες ἀρχιμαγείροις καὶ ἀρχιοι-
νοχόοις καὶ ἀρχισιτοποιοῖς ὑπηρέταις ἀξιοῦσι χρῆσθαι, τουτέστιν ἄκρως
217 ἐκπεπονηκόσιν ἕκαστον ὧν ἐπετήδευσαν· τὰ μὲν γὰρ ἀμήτων καὶ μελι-
πήκτων καὶ ἄλλων ἀμυθήτων πεμμάτων ποικιλώτατα γένη οὐ μόνον
ταῖς τῆς ὕλης διαφοραῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῖς
σχήμασι πρὸς οὐ μόνον τὴν γεύσεως ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψεως ἀπάτην
218 περιειργασμένα οἱ περὶ σιτοποιίαν ἄκροι μελετῶσι· τὰ δὲ περὶ ἐξέτασιν
οἴνου θᾶττον ἀναδιδομένου καὶ μὴ κεφαλαλγοῦς καὶ τοὐναντίον ἀνθίμου
καὶ εὐωδεστάτου, πολλὴν ἢ ὀλίγην ἀναδεχομένου τὴν μεθ᾽ ὕδατος
κρᾶσιν εἰς σφοδρὸν καὶ σύντονον ἢ πρᾶον καὶ ἀνειμένον ἐπιτηδείου
πότον καὶ ὅσα τοιουτότροπα ἀρχιοινοχόων ἐπιτηδεύματα ἐπ᾽ αὐτὸ δὴ
219 τῆς τέχνης ἀφιγμένων τὸ τέλος· ἰχθύας δὲ καὶ ὄρνεις καὶ τὰ παρα-
πλήσια ποικίλως ἀρτῦσαι καὶ κατασκευάσαι καὶ ὅσα ἄλλα ὄψα ἡδῦναι
περιττοὶ τὴν ἐπιστήμην εἰσὶν εὐτρεπεῖς ὀψαρτυταί, μυρία χωρὶς ὧν
ἤκουσαν ἢ εἶδον ἀλλ᾽ ἐκ τῆς συνεχοῦς μελέτης καὶ τριβῆς τῶν εἰς ἁβρο-
220 δίαιτον καὶ τεθρυμμένον τὸν ἀβίωτον βίον ἐπινοῆσαι δεινοί. (53.) ἀλλὰ

---

1 ἐκτετιμημένῳ F 5 ποτοῦ H μόνον G οἷς] οἱ GU 8 τίκτει UH 9 ἐπιθυμιῶν H 10 ταῖς] τοῖς H 12 ἀλλ᾽ ἀποικίλῳ Mang.: ἀλλὰ ἀποικίλων GUF, ἀλλὰ ποικίλῳ H χρῶνται conicio 13 εἶναι νομίζοντες H παρὰ ante πάντα add. FL² 18 τῷ om. L τρόπον H 20 σιτοπονίαν FH 21 ἀναδιδόμενα H ἀνθίμου (vel ἀνθοσμίου) Mang.: ἀναίμου codd. 22 εὐωδεστάτου UF: ἀωδεστάτου GH 23 εἰς U: καὶ GFH ἐπιτήδειον H 24 πότον scripsi: ποτὸν codd. 25 ὄρνις F 26 σκευάσαι H 27 εὐτρεπεῖς Mang. e cod. Coll. S. Trin.: εὐπρεπεῖς ceteri 28 ἢ] καὶ G συνεχοῦς H: συνεχούσης GUF τῶν GF: τὸν U, τῆς H

γὰρ οὗτοι πάντες ἐδείχθησαν εὐνοῦχοι, σοφίας ἄγονοι· πρὸς ὃν δὲ συμ-
βατηρίους τίθεται σπονδὰς ὁ γαστρὸς βασιλεύς, νοῦς, οἰνοχόος ἦν·
φίλοινον γὰρ ὑπερφυῶς τὸ ἀνθρώπων γένος καὶ πρὸς μόνον τοῦτο δια-
φερόντως ἀκόρεστον, εἴ γε ὕπνου μὲν καὶ ἐδωδῆς καὶ συνουσίας καὶ
τῶν ὁμοίων ἀπλήρωτος οὐδείς, ἀκράτου δὲ σχεδὸν ἅπαντες καὶ μάλισθ'
οἷς τὸ πρᾶγμα ἀσκεῖται· πιόντες γὰρ ἔτι διψῶσι καὶ ἄρχονται μὲν 221
ἀπὸ τῶν βραχυτέρων κυάθων, προϊόντες δὲ ταῖς μείζοσιν οἰνοχόαις
ἐγχεῖν παραγγέλλουσιν· ἐπειδὰν ⟨δ'⟩ ἀκροθώρακες γενόμενοι χλιανθῶσιν,
οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δυνάμενοι τὰς οἰνηρύσεις καὶ τὰς ἀμύστεις καὶ
1 M. τοὺς κρατῆρας ὅλους προσενεγκάμενοι ἀκράτου σπῶσιν ἀθρόως, | μέχρις
11 ἂν ἢ βαθεῖ ὕπνῳ δαμασθῶσιν ἢ τῶν ὄγκων ἀποπληρωθέντων ὑπερ-
βλύσῃ τὸ ἐπεισχεόμενον. ἀλλὰ καὶ τότε ὅμως ἡ ἄπληστος ἐν αὐτοῖς 222
ὄρεξις ὥσπερ ἔτι λιμώττουσα μαιμάζει· „ἐκ γὰρ τῆς ἀμπέλου Σοδόμων
ἡ ἄμπελος αὐτῶν“ ᾗ φησι Μωυσῆς „καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρ-
ρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς
δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος“ (Deut. 32,32.33)·
Σόδομα μέντοι στείρωσις καὶ τύφλωσις ἑρμηνεύεται, ἀμπέλῳ δὲ καὶ
τοῖς ἐξ αὐτῆς γινομένοις ἀπεικάζει τοὺς οἰνοφλυγίας καὶ λαιμαργίας καὶ
τῶν αἰσχίστων ἡδονῶν ἥττους. ἃ δὲ αἰνίττεται, τοιαῦτ' ἐστίν· εὐφρο- 223
σύνης μὲν ἀληθοῦς οὐδὲν ἐμπέφυκε τῇ τοῦ φαύλου ψυχῇ φυτὸν ἅτε
οὐχ ὑγιαινούσαις κεχρημένῃ ῥίζαις, ἀλλὰ ἐμπεπρησμέναις καὶ τεφρω-
θείσαις, ὁπότε ἀνθ' ὕδατος τὰς κεραυνίους φλόγας θεοῦ τὴν κατὰ
ἀσεβῶν καλῶς δικάσαντος δίκην ὁ οὐρανὸς ἀσβέστους ἔνιφεν. ἀκράτορος
δὲ ἐπιθυμίας τῆς ἐστειρωμένης τὰ καλὰ καὶ πεπηρωμένης πρὸς πάντα
τὰ θέας ἄξια, ἣν ἀμπέλῳ παραβέβληκεν, οὐχὶ τῇ καρπῶν ἡμέρων
μητρί, ἀλλὰ ἥτις πικρίας καὶ πονηρίας καὶ πανουργίας ὀργῆς τε καὶ

---

2 τίθενται HL 2 ἦν οἰνοχόος transpos. F 3 τοῦτον G 5 μά-
λιστ' H 8 δ' addidi 9. 10 τὰς — προσενεγκάμενοι om. H 9 οἰνηρύσεις
Turn.: οἰνηρεύσεις codd. τὰς ἀμύστεις Turn.: τοὺς ἀμυστεῖς codd.
10 ἀκράτου σπῶσιν U: ἀκράτους πίνωσιν GFH, ἀκράτους πίνουσιν v μέχρι G
11 βαθὺ G post δαμασθῶσιν add. ex lin. 9 οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δυνάμενοι H
12 ἐν om. U 13 μαιμάζει Benzelius: μαρμάζει codd. τῆς Turn.: τοῦ GUF,
τὸ H 15 ὁ βότρυς H 17 ἄμπελος H 18 ἀπεικάζειν Turn. prius
καὶ om. G 19 τοιαῦτά ἐστιν G 19. 20 ἀφροσύνης F εὐφροσύνη μὲν ἀληθῆ
οὐδὲ H 20 τῆς et ψυχῆς H φαύλου] φιλαύτου L 23 ἀρετῶν H
ὁ om. H ἔνιφεν F: ἔνηφεν UH, ἐνέφηνεν G ἀκράτορος Mang.: ἀκρότητος
GUFL², ἀκρότητα HL¹ 24 τὰ — πεπηρωμένης om. U πεπειρωμένης L
λ
25 ἄμπε H 26 μητριᾶ G ἀλλ' H εἴ τις F καὶ πονηρίας F: om. GUH

θυμοῦ καὶ ἀκραχολωτάτων ἠθῶν οἰστικὴ γέγονε, δάκνουσα τὴν ψυχὴν
224 ἔχεων καὶ ἀσπίδων τρόπον ἰοβόλων καὶ παντελῶς ἀνίατα. ὧν ἀποτροπὴν εὐχώμεθα γενέσθαι τὸν πάντα ἵλεω ποτνιώμενοι θεόν, ἵνα καὶ τὴν ἀγρίαν ταύτην ἄμπελον διολέσῃ καὶ τοῖς εὐνούχοις καὶ πᾶσιν ἀγόνοις ἀρετῆς αἴδιον ψηφίσηται φυγήν, ἀντὶ δὲ τούτων ἥμερα μὲν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δένδρα τὰ παιδείας ὀρθῆς ἐμφυτεύσῃ, γενναίους δὲ καὶ ἄρρενας ὡς ἀληθῶς καρποὺς καὶ λόγους χαρίσηται δυναμένους μὲν σπείρειν καλὰς πράξεις, δυναμένους δὲ συναύξειν ἀρετάς, ἱκανοὺς δὲ τὴν εὐδαιμονίας ἅπασαν συνέχειν καὶ διαφυλάττειν εἰς ἀεὶ συγγένειαν.

---

1 ἀκροχολωτάτων FH 2 ἐχθρῶν GF τρόπων G ἰοβόλων H: ἰοβόλα GUF 3 εὐχόμεθα FH ἵλεων FH 4 πάσης coni. Mang. 5 ψηφίσεται H 6 δένδρα ἡμῶν GUH δὲ om. H 8 συνάξειν U 9 εὐδαιμονίαν H εἰς om. H subscriptio in G: φίλωνος περὶ μέθης

ΠΕΡΙ ΩΝ ΝΗΨΑΣ Ο ΝΩΕ ΕΥΧΕΤΑΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΑΤΑΙ

p. 392 M. (1.) Τὰ περὶ μέθης καὶ τῆς ἑπομένης αὐτῇ γυμνότητος εἰρημένα 1
τῷ νομοθέτῃ διεξεληλυθότες πρότερον ἀρξώμεθα τοῖς λεχθεῖσι τὸν ἑξῆς
προσαρμόττειν λόγον· περίεστι τοίνυν ἐν τοῖς χρησμοῖς ἀκόλουθα τάδε·
„ἐξένηψε δὲ Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ ὁ νεώτερος“ (Gen. 9,24). τὸ νήφειν οὐ μόνον ψυχαῖς ἀλλὰ καὶ 2
σώμασιν ὠφελιμώτατον ἀνωμολόγηται· τάς τε γὰρ ἐξ ἀμέτρου πλησμονῆς
γινομένας νόσους ἀπωθεῖται καὶ τὰς αἰσθήσεις πρὸς ἄκρας ὀξύτητας
ἀκονᾷ καὶ ὅλα μέντοι τὰ σώματα οὐκ ἐᾷ βαρυνόμενα πίπτειν, ἀλλ'
ἐξαίρει καὶ ἐπικουφίζει καὶ πρὸς τὰς οἰκείους ἐνεργείας ἀνακαλεῖ πᾶσι
τοῖς μέρεσιν ἑτοιμότητα ἐντίκτον· καὶ συνόλως ὅσων δημιουργὸς κακῶν
ἡ μέθη, τοσούτων ἔμπαλιν ἀγαθῶν τὸ νηφάλιον. ὁπότ' οὖν καὶ σώ- 3
μασιν, οἷς ἡ οἴνου πόσις οἰκεῖον, λυσιτελέστατον τὸ νήφειν, οὐ πολὺ
μᾶλλον ψυχαῖς, ὧν φθαρτὴ τροφὴ πᾶσα ἀλλότριον; νηφούσης γὰρ δια-
νοίας τί τῶν παρὰ ἀνθρώποις μεγαλειότερον; τίς δόξα; τίς πλοῦτος; τίς
δυναστεία; τίς ἰσχύς; τί τῶν πάντων ὅσα θαυμάζεται; φέρε μόνον τὸ
ψυχῆς ὄμμα ὅλον ἰσχῦσαι δι' ὅλων διοιχθῆναι καὶ μηδὲν οἷα ὑπὸ ῥεύ-
ματος συγχυθῆναι μέρος ἢ καταμῦσαι· τότε γὰρ μάλιστα ὀξυωπῆσαν,
393 M. σύνεσιν καὶ φρόνησιν αὐτὴν ἐμβλέπον, τοῖς νοητοῖς | ἀγάλμασιν ἐντεύξεται,
ὧν ἡ θέα ψυχαγωγοῦσα πρὸς οὐδὲν ἔτι τῶν αἰσθητῶν ἀπονεύειν ἐάσει.

περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς (Νῶε cum G² scripsi) εὔχεται καὶ καταρᾶται F: περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς (νῶε in mg.) εὔχεται καὶ καταρᾶται G, περὶ τοῦ ἐξένηψε νῶε H 1 αὐτῷ F τὰ ante εἰρημένα add. G 2 ἀρξώμεθα F: ἀρξόμεθα GH 3 περίεστι Mang.: περιέσται codd. 5 αὐτοῦ G: om. FH ψυχῇ H 9 ἐπικουφίζοι H οἰκείους G: οἰκείας FH 10 ἑτοιμότατα ἐμπίπτον H 12 λυσιτελὲς οἰκεῖον τὸ H τὸ om. GF 13 τροφὴ om. GF 14 τῶν GH: τὸ F 15 πάντων] παρόντων FL² 16 τῆς ψυχῆς H διανοιχθῆναι G 17 καταλῦσαι G 18 ante σύνεσιν add. καὶ G σύνεσ

4 καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τῷ νηφαλίῳ τῆς ψυχῆς καὶ βλέποντι ὀξυωπέστατα
τῶν γένεσιν λαχόντων μηδέν ἐστιν ἰσότιμον; καὶ γὰρ οἱ τοῦ σώματος
ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ αἰσθητὸν φῶς περιττῶς πρὸς ἡμῶν πάντων τετίμηται·
πολλοὶ γοῦν τῶν τὰς ὄψεις ἀποβαλόντων καὶ τὸ ζῆν ἑκουσίως προσαπέ-
βαλον κουφότερον κακὸν πηρώσεως θάνατον εἶναι δικάσαντες ἑαυτοῖς.
5 ὅσῳ τοίνυν ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσούτῳ καὶ νοῦς ὀφθαλμῶν ἀμεί-
νων· ὃς εἴπερ ἀπήμων εἴη καὶ ἀζήμιος πρὸς μηδενὸς τῶν μέθην παρά-
φορον ἐργαζομένων ἀδικημάτων ἢ παθῶν πιεσθείς, ὕπνῳ μὲν ἀποτάξεται
λήθην καὶ ὄκνον ἐμποιοῦντι τῶν πρακτέων, ἐγρήγορσιν δὲ ἀσπασάμενος
πρὸς τὰ θέας ἄξια πάντα ὀξυδορκήσει, μνήμαις μὲν ὑποβαλλούσαις ἐγει-
ρόμενος, πράξεσι δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν ἑπομέναις χρώμενος.
6 (2.) Τοῦ μὲν δὴ νήφοντος κατάστασίς ἐστι τοιαύτη. „νεώτερον“ δ'
ὅταν φῇ „υἱόν“, οὐχ ἡλικίας ὄνομα ἀναγράφει, νεωτεροποιίαν δὲ ἀγα-
πῶντος ἐμφαίνει τρόπου διάθεσιν. ἐπεὶ πῶς ἂν ἢ τὰ ἀθέατα κατιδεῖν
παρὰ νόμον καὶ δίκην ἐβιάσατο ἢ ἐκλαλῆσαι τὰ ὀφείλοντα ἡσυχάζεσθαι
ἢ εἰς τοὐμφανὲς προενεγκεῖν τὰ δυνάμενα οἴκοι συσκιάζεσθαι καὶ τοὺς
ψυχῆς ὅρους μὴ ὑπερβαίνειν, εἰ μὴ νεωτέρων πραγμάτων ἥπτετο γελῶν
τὰ ἑτέροις συμπίπτοντα, δέον ἐπιστένειν καὶ μὴ χλευάζειν ἐφ' οἷς εἰκὸς
7 ἦν καὶ εὐλαβούμενον τὸ μέλλον σκυθρωπάζειν; πολλαχοῦ μέντοι τῆς
νομοθεσίας καὶ τοὺς ἡλικίᾳ προήκοντας νέους καὶ τοὺς μηδέπω γεγηρα-
κότας ἔμπαλιν ὀνομάζει πρεσβυτέρους, οὐκ εἰς πολυετίαν ἀφορῶν ἢ βρα-
χὺν καὶ μήκιστον χρόνον, ἀλλ' εἰς ψυχῆς δυνάμεις κινουμένης εὖ τε καὶ
8 χεῖρον· τὸν γοῦν Ἰσμαὴλ εἰκοσαετίαν ἤδη που βεβιωκότα σχεδὸν κατὰ
τὴν πρὸς τὸν ἐν ἀρεταῖς τέλειον Ἰσαὰκ σύγκρισιν ὀνομάζει παιδίον·
„ἔλαβε“ γάρ φησιν „ἄρτους καὶ ἀσκὸν ὕδατος καὶ ἔδωκεν Ἄγαρ, καὶ
ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὦμον καὶ τὸ παιδίον“, ἡνίκα αὐτοὺς οἴκοθεν Ἀβραὰμ
ἐξέπεμψε, καὶ πάλιν „ἔρριψε τὸ παιδίον ὑποκάτω μιᾶς ἐλάτης“, καὶ „οὐ
μὴ ἴδω τὸν θάνατον τοῦ παιδίου“ (Gen. 21, 14—16)· καίτοι πρὸ μὲν
τῆς γενέσεως Ἰσαὰκ τρισκαίδεκα γεγονὼς ἐτῶν Ἰσμαὴλ περιτέτμηται
(Gen. 17,25), περὶ δὲ τὴν ἑπταέτιν ἡλικίαν παυσαμένου τῆς ἐν γάλακτι

---

1 εἰ] ἢ G[1] 1. 2 ὀξυωπεστάτων γένεσιν GF 4 ἀποβαλλόντων F 5 δοξάσαντες coni. Cohn 7 μέθην G[2]: μέθη G[1]FH 7. 8 παραφόρῳ v 9 ἐγρήγορσι H 10 τὰς θέας H μνήμαις] γνώμαις conicio 12 δὲ H 13. 14 ὄνομα — διάθεσιν om. F 13 δὲ] δὴ H 15 παράνομον G[1]F ὀφείλοντα scripsi: ὀφειλόμενα codd. 19 ⟨ἐλεοῦντα⟩ vel ⟨αἰδούμενον⟩ καὶ conicio τὸ μέλλον] μᾶλλον conicio μέλλειν L 20 προσήκοντας H 21 πολυετίαν ⟨καὶ ὀλιγοετίαν⟩ conicio 23 γοῦν] γὰρ H ἤδη που GF: δέ που H, δήπου L 26 ἐπέθηκε H, om. G Ἀβραὰμ FH 27 ἐλάτ-της H 30. 217,1 παυσαμένου et ἐκείνου Mang.: παυσαμένῳ et ἐκείνῳ codd.

τροφῆς ἐκείνου τῷ τὴν ἐν παιδιαῖς ἰσότητα φέρεσθαι νόθος γνησίῳ
94 M. | φυγαδεύεται σὺν τῇ τεκούσῃ. ἀλλ' ὅμως παιδίον νεανίας ὢν ἤδη 9
καλεῖται ὁ σοφιστὴς ἀντεξεταζόμενος σοφῷ· σοφίαν μὲν γὰρ Ἰσαάκ,
σοφιστείαν δὲ Ἰσμαὴλ κεκλήρωται, ὡς, ἐπειδὰν ἑκάτερον χαρακτηρίζωμεν, ἐν τοῖς ἰδίᾳ λόγοις ἐπιδείκνυμεν. ὃν γὰρ ἔχει λόγον κομιδῇ
νήπιον παιδίον πρὸς ἄνδρα τέλειον, τοῦτον καὶ σοφιστὴς πρὸς σοφὸν καὶ
τὰ ἐγκύκλια τῶν μαθημάτων πρὸς τὰς ἐν ἀρεταῖς ἐπιστήμας. (3.) καὶ 10
ἐν ᾠδῇ μέντοι μείζονι τὸν λεὼν ἅπαντα, ὁπότε νεωτερίζοι, τὸ τῆς
ἄφρονος καὶ νηπίας ὄνομα ἡλικίας, τέκνα, καλεῖ· „δίκαιος“ γάρ φησι
„καὶ ὅσιος ὁ κύριος· ἥμαρτον οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά· γενεὰ σκολιὰ
καὶ διεστραμμένη, ταῦτα κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὕτως λαὸς μωρὸς καὶ
οὐχὶ σοφός;“ (Deut. 32, 4—6). οὐκοῦν τέκνα ἐναργῶς ὠνόμακε τοὺς 11
μώμους ἔχοντας ἄνδρας ἐν ψυχῇ καὶ μωρίᾳ καὶ ἀνοίᾳ τὰ πολλὰ σφαλλομένους ἐν ταῖς κατὰ τὸν ὀρθὸν βίον πράξεσιν, οὐκ εἰς τὰς ἐν παισὶ
σώματος ἡλικίας ἀπιδών, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς διανοίας ἀλόγιστον καὶ πρὸς
ἀλήθειαν βρεφῶδες. οὕτως μέντοι καὶ Ῥαχήλ, ἡ σώματος εὐμορφία, 12
νεωτέρα Λείας, τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους, ἀναγράφεται· ἡ μὲν γὰρ θνητή,
τὸ δ' ἐστὶν ἀθάνατον, καὶ ὅσα μέντοι τίμια πρὸς αἴσθησιν, ἑνὸς μόνου
τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους ἀτελέστερα. οἷς ἀκολουθεῖ καὶ τὸν Ἰωσὴφ
νέον τε καὶ νεώτατον αἰεὶ λέγεσθαι· καὶ γάρ, ὅταν ἐπιστατῇ τῆς ποίμνης
μετὰ τῶν νόθων ἀδελφῶν, νέος προσαγορεύεται (Gen. 37, 2), καὶ ὅταν
εὔχηται ὁ πατὴρ αὐτῷ, φησίν· „υἱὸς ηὐξημένος νεώτατος πρὸς μὲ ἀνάστρεψον“ (Gen. 49, 22). οὗτος δέ ἐστιν ὁ τῆς περὶ τὸ σῶμα ἁπάσης 13
ὑπέρμαχος δυνάμεως καὶ ὁ τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας ἀκολάκευτος ἑταῖρος,
ὁ τῆς πρεσβυτέρας ψυχῆς πρεσβύτερον καὶ τιμιώτερον ἀγαθὸν μήπω
τέλειον εὑρημένος. εἰ γὰρ εὕρητο, κἂν ὅλην Αἴγυπτον ἀμεταστρεπτὶ
φεύγων ᾤχετο· νυνὶ δὲ ἐπὶ τῷ τρέφειν αὐτὴν καὶ τιθηνοκομεῖν μάλιστα

---

1 τῷ H: om. GF, διὰ τὸ conicio παιδειαῖς F 3 σοφία G 4 ἐπειδὴ γὰρ ἑκάτερον H 5 ἐν H: ἢ GF τοῖς ἰδίᾳ λόγοις GF: τισι διαλόγοις H ἐπιδείξομεν conicio 10 οὐκ om. G 11 ἀνταποδίδοται G οὕτως H: οὗτος F, οὕτω G 12 τέκνα Benzelius: τὲ GF, om. H 13 ἀνοίᾳ H: ἐν οἷα G, ἐννοίᾳ F, ἀγνοίᾳ coni. Mang. 14 βίον] λόγον conicio 15 ἀλόγιστον H: λογιστὸν G[1], λογιστικὸν G[2], εὐόλισθον F 16 οὕτω H 17 τοῦ G[2]: om. G[1]FH ψυχὴν κάλλους GF: ψυχῆς κάλλος H 18 μέντοι τί τίμια H 19 κάλλους Mang.: καλῶν GF, καλοῦ H 20 νεώτερον F ἀεὶ G 22 αὐτοῦ coni. Mang. 24 ἀκολακεύτως G 25 ⟨τὸ⟩ τῆς conicio 26 τελείως conicio εὕροιτο H, εὕρετο conicio κἂν Cohn: καὶ codd. 27 τρέφοντι H, τρέφειν τε Turn.

σεμνύνεται, ἧς τὸ μάχιμον καὶ ἡγεμονεῦον ὅταν ἴδῃ ὁ ὁρῶν καταπεπον-
14 τωμένον καὶ διεφθαρμένον, ὕμνον εἰς τὸν θεὸν ᾄδει. νέος μὲν οὖν
τρόπος ὁ μήπω δυνάμενος μετὰ τῶν γνησίων ἀδελφῶν ποιμαίνειν, τὸ δ'
ἐστὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀλόγου φύσεως ἄρχειν τε καὶ ἐπιτροπεύειν, ἀλλ'
ἔτι μετὰ τῶν νόθων, ⟨οἷς⟩ τὰ δοκήσει πρὸ τῶν γνησίων καὶ τῷ εἶναι
15 παραριθμουμένων ⟨ἀγαθῶν⟩ τετίμηται. νεώτατος δέ, κἂν ἐπίδοσιν καὶ
αὔξησιν πρὸς τὸ ἄμεινον λάβῃ, παρὰ τῷ τελείῳ νενόμισται μόνον ἀγαθὸν
ἡγουμένῳ τὸ καλόν· οὗ χάριν προτρέπων φησί· „πρὸς μὲ ἀνάστρεψον,"
ἴσον τῷ πρεσβυτέρας γνώμης ὀρέχθητι, μὴ πάντα νεωτέριζε, ἤδη ποτὲ
τὴν ἀρετὴν δι' αὐτὴν μόνην | στέρξον, μὴ καθάπερ παῖς ἄφρων τῇ τῶν p. 395
τυχηρῶν λαμπρότητι περιαυγαζόμενος ἀπάτης καὶ ψευδοῦς δόξης ἀνα-
16 πίμπλασο. (4.) ὡς μὲν τοίνυν πολλαχοῦ νέον οὐκ εἰς τὴν σώματος
ἀκμήν, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχῆς νεωτεροποιίαν ἀφορῶν εἴωθε καλεῖν, ἐπι-
δέδεικται. ὡς δὲ καὶ πρεσβύτερον οὐ τὸν γήρᾳ κατεσχημένον, ἀλλὰ τὸν
17 γέρως καὶ τιμῆς ἄξιον ὀνομάζει, δηλώσομεν. τίς οὖν ἀγνοεῖ τῶν εντε-

1 ἤδη G 3 ἀδελφῶν scripsi: ἀρετῶν GF, εὑρετῶν H 5 νόθων Mang.: ἀγαθῶν codd. οἷς addidi τῷ] τὸ G 6 ἀγαθῶν addidi 10 αὐτὴν v 11 ἀπάσης ψευδοῦς G 13 τὴν τῆς ψυχῆς H 14 κατισχημένον F 14. 15 τὸν ἐνγέρως H δηλώσωμεν L

14 sqq. *Origenes Selecta in Genesim p. 36 (ad Gen. 18, 11):* μήποτε ἐπὶ δικαίων μόνων τὸ „προβεβηκότες ἡμερῶν" τέτακται· ὅπερ ἐὰν οὕτως ἔχῃ, οὐδεὶς φαῦλος προβέβηκε. — *Homilia in Genesim III 3 p 67:* quanti ante eos longioribus annorum spatiis vitam duxere nongentis et eo amplius annis, aliqui non multo minus usque ad diluvium vixere: et nulli ex his presbyteri appellati sunt. non enim hoc nomine in Abraham senecta corporis, sed cordis maturitas appellata est. sic et ad Mosen dominus dicit: elige tibi presbyteros, quos tu ipse scis presbyteros esse ..... numquid is qui senilem corporis gerebat aetatem non omnium oculis perspicuus erat, quod esset presbyter, id est senex? quid ergo soli Mosi, tanto ac tali prophetae, specialis ista mandatur inspectio, ut illi eligantur non quos ceteri homines norunt, sed quos propheta deo plenus elegerit? non enim erga eos de corpore, non de aetate, sed de mente iudicium est. — *Homilia in Genesim IV 4 p. 72:* quantum ad aetatem corporis pertinet, multi ante ipsos numerosioribus annis duxerant vitam, nemo tamen presbyter appellatus est. unde videtur nomen hoc sanctis non longaevitatis ratione, sed maturitatis ascribi. — *Homilia in Iosuam XVI p. 435:* Etiam ante nos quidam observantes notarunt in scripturis, quia presbyteri vel seniores non ex eo appellantur, quod longaevam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus et gravitate vitae veneranda hac appellatione decorentur .... si enim prolixitate appellandus, qui presbyter vel senior videretur, quem magis oportebat alium hoc nomine censeri quam primum Adam vel certe Mathusalem aut Noe, qui utique longe pluribus quam ceteri annis in hoc mundo vixisse declarantur? sed nunc videamus quod ex illis quidem nullus refertur a

τυχηκότων ταῖς ἱερωτάταις βίβλοις, ὅτι σχεδὸν τῶν προγόνων ἑαυτοῦ
πάντων ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ ὀλιγοχρονιώτατος εἰσάγεται; κἀκείνων μέν,
οἶμαι, οἳ μακροβιώτατοι γεγόνασιν, οὐδὲ εἷς, οὗτοσὶ δὲ ἀναγέγραπται
πρεσβύτερος· φασὶ γοῦν οἱ χρησμοί, ὅτι „Ἀβραὰμ ἦν πρεσβύτερος
προβεβηκὼς καὶ κύριος εὐλόγησε τὸν Ἀβραὰμ κατὰ πάντα“ (Gen. 24,1).
τοῦτό μοι δοκεῖ τὸ προκείμενον αἰτίας ἀπόδοσις εἶναι, δι' ἣν πρεσβύ- 18
τερος ἐλέχθη ὁ σοφός· ἐπιφροσύνῃ γὰρ θεοῦ τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς
μέρος ὅταν εὖ διατεθῇ καὶ μὴ καθ' ἓν εἶδος ἀλλὰ κατὰ πάσας τὰς
ἐπιβολὰς εὐλογιστῇ, πρεσβυτέρᾳ χρώμενον γνώμῃ καὶ αὐτὸ δήπου πρεσ-
βύτερόν ἐστιν. οὕτως καὶ τοὺς συνέδρους τοῦ θεοφιλοῦς τὸν δέκα ἑβδο- 19
μάδων ἀριθμὸν εἰληχότας πρεσβυτέρους ὀνομάζειν ἔθος· λέγεται γάρ·
„συνάγαγέ μοι ἑβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραήλ, οὓς
αὐτὸς σὺ οἶδας ὅτι οὗτοί εἰσι πρεσβύτεροι“ (Num. 11,16). οὐκοῦν 20
οὐ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων γέροντας νομιζομένους ὡς ἱεροφάντας, ἀλλ'
οὓς ὁ σοφὸς οἶδε μόνος, τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἠξίωσε προσρήσεως· οὓς
μὲν γὰρ ἂν οὗτος ἀποδοκιμάσῃ καθάπερ ἀργυραμοιβὸς ἀγαθὸς ἐκ τοῦ
τῆς ἀρετῆς νομίσματος, κεκιβδηλευμένοι νεωτεροποιοὶ τὰς ψυχὰς ἅπαντες·
οὓς δ' ἂν γνωρίμους ἐθελήσῃ ποιήσασθαι, δόκιμοί τε καὶ τὸ φρόνημα
πρεσβύτεροι κατὰ τὸ ἀναγκαῖόν εἰσιν. (5.) ἑνὶ μέντοι νόμου διατάγματι 21
τοῖς ἀκούειν ἐπισταμένοις ἑκάτερον ὧν εἶπον ἐναργέστερον φανεῖται δεδη-
λωκώς· „ἐὰν γὰρ γένωνται“ φησίν „ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, ἠγαπημένη
καὶ μισουμένη, καὶ τέκωσιν αὐτῷ ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη, καὶ

2 σοφώτατος v   Ἁβραὰμ H   4 φασὶ γοῦν Cohn: φασὶν οὖν codd.   φασὶν — πρεσβύτερος om. H   Ἁβραὰμ G   5 Ἀβραὰμ codd.   κατὰ] καὶ L   6 τὸ GF: τὸν H, τῶν v   προσκείμενον F, προκειμένων v   7 ἐλέγχθη H   9 ἐπιβουλὰς G   εὐλογιστῇ G[1]F (σῃ s. s. G[2]): εὐλογισθῇ H   γνώμῃ χρώμενον H   δήπου H: δήμου GF   10 οὕτω FH   τὸν δέκα Mang: τὸν ἕνδεκα GF, δι' ὃν ἕνδεκα H, λαοῦ ἕνδεκα v (Turn.)   11 εἰληφότας FL[2]   14 ὑπὸ] ἀπὸ F   15 ἀξιῶσαι GF   17 κιβδηλευόμενοι H, καὶ κιβδηλευόμενοι L   ἁπάντων H   18 τὸ om. L   φρόνιμα H   19 εἰσὶ H   20 ὧν F: ὧν ἂν GH   20. 21 δεδηλωκός G[2]   22 καὶ τέκωσιν — μισουμένη om. GH

scriptura presbyter aut senex appellatus, sed is qui longe brevioris temporis vitam duxit, primus in scripturis sanctis Abraham presbyter vel senior appellatur. dictum est etiam ad Moysen a domino: elige tibi ab omni populo presbyteros, quos tu nosti quia presbyteri sunt. — *Hieronymus Comment. in Isai. cap. III, 2:* qui scierit in scripturis sanctis presbyteros merito et sapientia eligi, non aetate . . . nam et Moysi praecipitur, ut eligat presbyteros, quos scit esse presbyteros . . . nullus alius prius appellatus est presbyter, id est senex, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse convincitur.

γένηται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης, ᾗ ἂν ἡμέρᾳ κληροδοτῇ τοῖς
υἱοῖς τὰ ὑπάρχοντα, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπη-
μένης ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον· ἀλλὰ τὸν πρω-
τότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης ἐπιγνώσεται, δοῦναι αὐτῷ διπλᾶ ἀπὸ πάντων
ὧν ἐὰν εὑρεθῇ αὐτῷ, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ καὶ τούτῳ
22 καθήκει τὰ πρωτοτόκια“ (Deut. 21,15—17). | παρατετήρηκας ἤδη, ὅτι p. 396 M.
τὸν μὲν τῆς στεργομένης υἱὸν οὐδέποτε πρωτότοκον ἢ πρεσβύτερον καλεῖ,
τὸν δὲ τῆς μισουμένης πολλάκις· καίτοι τοῦ μὲν τὴν γένεσιν προτέρου,
τοῦ δὲ ἐκ τῆς στυγουμένης ὑστέρου δεδήλωκεν εὐθὺς ἀρχόμενος τῆς
προστάξεως· „ἐὰν γὰρ τέκωσι“ φησίν „ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη.“
ἀλλ' ὅμως τὸ μὲν τῆς προτέρας γέννημα, κἂν πολυχρονιώτερον ᾖ, νεώ-
τερον παρ' ὀρθῷ λόγῳ δικάζοντι νενόμισται, τὸ δὲ τῆς ὑστέρας, κἂν ἐν
τοῖς κατὰ τὴν γένεσιν χρόνοις ὑστερίζῃ, τῆς μείζονος καὶ πρεσβυτέρας
23 μοίρας ἠξίωται. διὰ τί; ὅτι τῶν γυναικῶν τὴν μὲν στεργομένην ἡδονῆς,
τὴν δὲ στυγουμένην φρονήσεως εἶναί φαμεν σύμβολον· τῆς μὲν γὰρ ὁ
πολὺς ὅμιλος ἀνθρώπων τὴν συνουσίαν ὑπερφυῶς ἀγαπᾷ δελέατα καὶ
φίλτρα ἐξ ἑαυτῆς ἐπαγωγότατα ἐνδιδούσης ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς ἄχρι
πανυστάτου γήρως, τῆς δὲ ἐκτόπως τὸ αὐστηρὸν καὶ περίσεμνον διαμε-
μίσηκε καθάπερ οἱ ἄφρονες παῖδες τὰς τῶν γονέων καὶ τρεφόντων ὠφε-
24 λιμωτάτας μὲν ἀτερπεστάτας δὲ ὑφηγήσεις. τίκτουσι δ' ἀμφότεραι, ἡ
μὲν τὸν φιλήδονον, ἡ δ' αὖ τὸν φιλάρετον ἐν ψυχῇ τρόπον. ἀλλ' ὁ
μὲν φιλήδονος ἀτελὴς καὶ ὄντως ἀεὶ παῖς ἐστι, κἂν εἰς πολυετίας αἰῶνα
μήκιστον ἀφίκηται, ὁ δ' αὖ φιλάρετος ἐν γερουσίᾳ τῆς φρονήσεως ἐξ ἔτι
25 σπαργάνων, τὸ τοῦ λόγου δὴ τοῦτο, ἀγήρως ὢν τάττεται· παρὸ καὶ λίαν
ἐμφαντικῶς εἴρηκεν ἐπὶ τοῦ τῆς μισουμένης ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀρετῆς
γεγονότος, ὅτι „οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων“, καὶ τάξει καὶ ἡγεμονίᾳ δήπου
πρῶτος ὤν, „καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτόκια“ νόμῳ φύσεως, οὐκ
26 ἀνομίᾳ τῇ παρ' ἀνθρώποις. (6.) ἑπόμενος οὖν αὐτῷ καὶ ὥσπερ ἐπὶ
προτεθέντα σκοπὸν ἀφιεὶς εὐστόχως τὰ βέλη κατὰ ἀκολουθίαν εἰσάγει

5 ἐὰν] ἂν v τοῦτο G 8. 9 πρότερον et ὕστερον conicio 9 ὑστάτου H alterum τῆς GF: ἀπὸ τῆς H 13 γέννησιν H ὑστερίζῃ Turn.: ὑστερίζοι codd. 14 μοίρας GFL²: ῥώμης HL¹ στέργομεν H 16 ὑπερφυῶς H: ὑπὸ φύσεως F, om. G 17 ἐπαγωγότατα Turn.: ἀγωγιώτατα G, ἀγαγότα HL¹, ἁγιώτατα F, ἁγνότατα L² 18 γέρως F 19 καὶ om. G 21 prius τὸν] τὴν H ὁ] ἡ H 22 οὕτως G αἰῶνας G 23 ἀφίκηται scripsi: ἀφίκοιτο codd. ἐξέτι GH 25 ἐπὶ GF: ὑπὸ H τοῦ ⟨ἐκ⟩ conicio 26 ἀρχιτέκτων F 27 τοῦτο G 28 αὐτῷ] τούτῳ conicio 29 κατ' G

τὸν Ἰακὼβ γενέσει μὲν τοῦ Ἠσαῦ νεώτερον — ὅτι ἀφροσύνη μὲν ἐκ πρώτης
ἡλικίας ἐστὶν ἡμῖν σύντροφος, ὀψίγονος δ' ὁ τοῦ καλοῦ ζῆλος —, δυνάμει
δὲ πρεσβύτερον· παρὸ καὶ τῶν πρωτοτοκίων ὁ μὲν Ἠσαῦ ἐξίσταται,
μεταποιεῖται δ' οὗτος εἰκότως. τούτοις συνᾴδει καὶ τὰ ἐπὶ τῶν υἱῶν 27
Ἰωσὴφ ἐκ πολλῆς περισκέψεως ἀνεζητημένα, ἡνίκα ἐνθουσιῶν ὁ σοφὸς
ἀντικρὺς παρεστηκότων οὐκ ἐπιτίθησι ταῖς κεφαλαῖς ἐξ ἐναντίας καὶ
κατ' εὐθὺ τὰς χεῖρας ἐπενεγκών, ἀλλ' ἐναλλάξας, ὅπως τῇ μὲν εὐωνύμῳ
τοῦ πρεσβυτέρου δοκοῦντος εἶναι, τοῦ δὲ νεωτέρου τῇ δεξιᾷ ψαύσῃ (Gen.
48, 13. 14). καλεῖται δ' ὁ μὲν [ἐν] γενέσει πρεσβύτερος Μανασσῆς, ὁ δὲ 28
νεώτερος Ἐφραΐμ· ταῦτα δ' εἰ μεταληφθείη τὰ ὀνόματα εἰς Ἑλλάδα
γλῶτταν, μνήμης καὶ ἀναμνήσεως εὑρεθήσεται σύμβολα· ἑρμηνεύεται γὰρ
397 M. | Μανασσῆς μὲν „ἐκ λήθης" — τὸ δ' ἐστὶν ὀνόματι ἑτέρῳ καλούμενον
ἀνάμνησις· ὁ γὰρ ὧν ἐπελάθετο εἰς ἀνάμνησιν ἐρχόμενος ἔξω πρόεισι τῆς
λήθης —, Ἐφραῒμ δὲ καρποφορία, μνήμης πρόσρησις οἰκειοτάτη, διότι
καρπὸς ὠφελιμώτατος καὶ τῷ ὄντι ἐδώδιμος ψυχαῖς τὸ ἄληστον ἐν μνή-
μαις ἀδιαστάτοις. μνῆμαι μὲν οὖν ἠνδρωμένοις ἤδη καὶ παγίοις συντυγχά- 29
νουσι, παρὸ καὶ νεώτεραι ἐνομίσθησαν ὀψὲ φυόμεναι· λήθη δὲ καὶ ἀνά-
μνησις ἐπαλλήλως σχεδὸν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἑκάστῳ σύνεισιν, οὗ ἕνεκα
τὰ χρόνου πρεσβεῖα εὕρηνται καὶ ἐπ' εὐωνύμοις παρὰ σοφῷ ταξιαρχοῦντι
τάττονται· τῶν δὲ ἀρετῆς αἱ μνῆμαι κοινωνήσουσι πρεσβείων, ἃς ὁ θεο-
φιλὴς δεξιωσάμενος τῆς ἀμείνονος παρ' ἑαυτῷ μοίρας ἀξιώσει.

Νήψας οὖν ὁ δίκαιος καὶ γνοὺς ὅσα „ἐποίησεν αὐτῷ ὁ νεώτερος 30
αὐτοῦ υἱός" ἀρὰς χαλεπωτάτας τίθεται· τῷ γὰρ ὄντι ὅταν ὁ νοῦς νήψῃ,
κατὰ τὸ ἀκόλουθον εὐθὺς αἰσθάνεται ὅσα ἡ νεωτεροποιὸς ἐν αὐτῷ κακία
πρότερον εἰργάζετο, ἃ μεθύων ἀδυνάτως καταλαβεῖν εἶχε. (7.) τίνι 31
μέντοι καταρᾶται, σκεπτέον· ἓν γάρ τι καὶ τοῦτο τῶν ἐρεύνης ἀξίων
ἐστίν, ἐπειδήπερ οὐ τῷ δοκοῦντι ἡμαρτηκέναι παιδί, ἀλλὰ τῷ ἐκείνου
μὲν υἱῷ, ἑαυτοῦ δὲ υἱωνῷ, οὗ φανερὸν οὐδὲν εἴς γε τὸ παρὸν ἀδίκημα,

1 Ἡσαῦ codd. 2 ἡμῖν ἐστι H 3 πρεσβύτερος FH Ἡσαῦ codd. 4 υἱῶν om. G 5 ἀναζητημένα G, ἀνεζητημένων F 7 κατευθὺ codd. ἀλλ' om. F 9 ἐν seclusi 9. 10 νεώτερος δ' v 12 τὸ H: τῶ GF ὀνόματι Mang.: ὄνομα τῶ codd. καλούμενος H 13 ὁ γὰρ — ἐρχόμενος om. H ὧν F 15. 16 μνήμαις Mang.: ταῖς codd., τοῖς v 16 ἀδιάστατον coni. Mang. παγίοις H: παγίσι GF 16. 17 τυγχάνουσι H 19 χρόνου Mang.: χρόνω codd. εὕρηνται Turn.: εὕρηται codd. 19 ἐπ' εὐωνύμοις Turn.: ἐπωνύμοις GF, εὐωνύμοις H 20 πρεσβειῶν GF 22 αὐτῶ G: om. ceteri νεωτεροποιὸς F 23 αὐτοῦ scripsi: αὐτῶ codd., αὐτῷ v 24 ἐν om. H 26 τι] τοι F 28 οὗ H: οὐ GF εἴς γε] ἴστε G γε scripsi: τε codd.

32 οὐ μικρὸν οὐ μέγα. δεδήλωκεν· ὁ μὲν γὰρ ἐκ περιεργίας ἰδεῖν τὸν πατέρα
γυμνὸν ἐθελήσας καὶ γελάσας ἃ εἶδε καὶ ἐκλαλήσας τὰ δεόντως ἡσυχα-
σθέντα ὁ υἱὸς ἦν τοῦ Νῶε Χάμ. ὁ δὲ ἐφ᾽ οἷς ἕτερος ἠδίκησε τὰς
αἰτίας ἔχων καὶ τὰς ἀρὰς καρπούμενος Χαναάν ἐστι· λέγεται γὰρ „ἐπι-
κατάρατος Χαναάν· παῖς οἰκέτης [δοῦλος δούλων] ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς
33 αὐτοῦ“ (Gen. 9, 25). τί γὰρ ἡμάρτηκεν, ὡς ἔφην, οὗτος; ἀλλ᾽ ἐσκέ-
ψαντο μὲν ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἴσως οἷς ἔθος ἀκριβοῦν τὰς ῥητὰς καὶ προ-
χείρους ἀποδόσεις ἐν τοῖς νόμοις· ἡμεῖς δὲ πειθόμενοι τῷ ὑποβάλλοντι
ὀρθῷ λόγῳ τὴν ἐγκειμένην ἀπόδοσιν διερμηνεύσωμεν ἐκεῖνα ἀναγκαίως
34 προειπόντες· (8.) σχέσις καὶ κίνησις διαφέρουσιν ἀλλήλων· ἡ μὲν γάρ
ἐστιν ἠρεμία, φορὰ δὲ ἡ κίνησις· ἧς εἴδη δύο, τὸ μὲν μεταβατικόν, τὸ
δὲ περὶ τὸν αὐτὸν τόπον εἱλούμενον. σχέσει μὲν οὖν | ἀδελφὸν ἕξις, p. 398 M.
35 κινήσει δ᾽ ἐνέργεια. τὸ δὲ λεγόμενον παραδείγματι οἰκείῳ γνωριμώτερον
γένοιτ᾽ ἄν· τέκτονα καὶ ζωγράφον καὶ γεωργὸν καὶ μουσικὸν καὶ τοὺς
ἄλλους τεχνίτας, κἂν ἡσυχίαν ἄγωσι μηδὲν τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἐνερ-
γοῦντες, οὐδὲν ἧττον τοῖς εἰρημένοις ἔθος καλεῖν ὀνόμασιν, ἐπεὶ τὴν ἐν
36 ἑκάστοις ἐμπειρίαν καὶ ἐπιστήμην ἀνειληφότες ἔχουσιν. ἐπειδὰν δὲ ὁ
τεκτονικὸς ξύλων ὕλην ἐργάζηται λαβών, ὁ δὲ ζωγράφος τὰ οἰκεῖα κερα-
σάμενος χρώματα ἐπὶ τοῦ πίνακος διαγράφῃ τοὺς τύπους ὧν ἂν δια-
νοῆται, ὁ δ᾽ αὖ γεωργὸς ἀνατέμνων γῆς αὔλακας καταβάλλῃ τὰ σπέρ-
ματα, κληματίδας δὲ καὶ μοσχεύματα δένδρων ἐμφυτεύῃ, ἅμα δὲ τροφὴν
ἀναγκαιοτάτην ἄρδῃ καὶ ἐποχετεύῃ τοῖς φυτευθεῖσι καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα
γεωργικὰ πᾶσιν ἐγχειρῇ, ὁ δ᾽ αὖ μουσικὸς αὐλοῖς καὶ κιθάραις καὶ τοῖς
ἄλλοις ὀργάνοις μέτρα καὶ ῥυθμοὺς καὶ πάσας μέλους ἰδέας ἁρμόττῃ —
δύναται δὲ καὶ δίχα τῶν χειροκμήτων τῷ τῆς φύσεως ὀργάνῳ χρῆσθαι
διὰ φωνῆς ἡρμοσμένης πᾶσι τοῖς φθόγγοις — καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος
τεχνιτῶν εἴπερ ἐγχειρεῖ, τοῖς κατὰ τὰς ἐπιστήμας ἕτερα ἐξ ἀνάγκης

2 ἐκλαλήσας Mang.: ἐκγελάσας G, ἐγγελάσας FH 2. 3 δέοντα ἡσυχασθῆναι conicio 3 τοῦ] τῷ F 4 καρπούμενος] ποιούμενος L 5 δοῦλος δούλων seclusit Mang. δουλῶν G¹F, δουλεύων G² 6 αὐτοῦ v ἡμάρτηκεν scripsi: ἡμάρτησεν codd. ὡς om. G 8 ἐν τοῖς νόμοις ἀποδόσεις H 9 ἐγκειμένην H: οἰκουμένην GF, ἐναποκειμένην conicio διερμηνεύσομεν H 11 ἐρημία G¹ 12 τρόπον F 13 δ᾽ H: δὲ G, δ᾽ ἡ F 15. 16 ἐνεργοῦντας H 16 τοῖς om. L ἐπὶ G ἐν om. G 18 ἐργάζεσθαι G 20 ἀνατέμνων H: ἀνατέμνῃ GF, ἀνατεμὼν conicio καταβάλῃ G 21 alterum δὲ H: τε GF 22 ἐποχετεύει G 22—24 ὅσα — ἄλλοις om. F 23 γεωργικὰ Turn.: γεωργεῖ καὶ GH 24 ἁρμόττειν G 25 δύναται scripsi (et parenthesin statui): δύνηται codd. χειροκμήτων scripsi: χειροτμήτων codd. 27 ἐγχειρεῖ GF: ἐγχορεῖ H, ἐγχωρεῖ L

οἰκεῖα τοῖς προτέροις ὀνόματα προσγίνεται, τῷ μὲν τέκτονι τὸ τεκτονεῖν,
τῷ δὲ ζωγράφῳ τὸ ζωγραφεῖν ἤδη, καὶ τὸ γεωργεῖν μέντοι τῷ
γεωργῷ, καὶ τὸ αὐλεῖν ἢ κιθαρίζειν ἢ ᾄδειν ἤ τι τῶν παραπλησίων
ποιεῖν τῷ μουσικῷ. τίσιν οὖν οἱ ψόγοι καὶ οἱ ἔπαινοι παρακολουθοῦσιν; 37
ἆρ' οὐχὶ τοῖς ἐνεργοῦσι καὶ δρῶσι; κατορθοῦντες μὲν γὰρ ἔπαινον, ψόγον
δ' ἔμπαλιν καρποῦνται διαμαρτάνοντες. οἱ δ' ἄνευ τοῦ τι ποιεῖν ἐπι-
στήμονες αὐτὸ μόνον, ἀκίνδυνον γέρας εἰληφότες ἡσυχίαν ἠρεμοῦσιν.
(9.) ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος ἐφαρμόττει καὶ τοῖς κατ' ἀφροσύνην καὶ συνό- 38
λως τοῖς κατ' ἀρετήν τε καὶ κακίαν· οἱ φρόνιμοί τε καὶ σώφρονες καὶ
ἀνδρεῖοι καὶ δίκαιοι τὰς ψυχὰς μυρίοι γεγόνασι φύσεως μὲν εὐμοιρίᾳ,
νομίμοις δ' ὑφηγήσεσι, πόνοις δ' ἀηττήτοις καὶ ἀοκνοτάτοις χρησάμενοι,
τὸ δὲ κάλλος τῶν ἐν ταῖς διανοίαις ἀγαλμάτων οὐκ ἴσχυσαν ἐπιδείξασθαι
διὰ πενίαν ἢ ἀδοξίαν ἢ νόσον σώματος ἢ τὰς ἄλλας κῆρας ὅσαι τὸν
ἀνθρώπινον περιπολοῦσι βίον. οὐκοῦν οὗτοι μὲν ὥσπερ δεδεμένα καὶ 39
καθειργμένα ἐκτήσαντο ἀγαθά, ἕτεροι δ' εἰσὶν οἳ λελυμένοις καὶ ἀφέτοις
καὶ ἐλευθέροις ἐχρήσαντο πᾶσι τὰς εἰς ἐπίδειξιν ὕλας ἀφθονωτάτας προσ-
λαβόντες· ὁ μὲν φρόνιμος ἰδίων τε καὶ κοινῶν προστασίαν πραγμάτων, 40
οἷς σύνεσιν καὶ εὐβουλίαν ἐνεπιδείξεται· ὁ δὲ σώφρων τὸν εἰς ἀσωτίαν
δεινὸν ἐπᾶραι καὶ παρακαλέσαι τυφλὸν πλοῦτον, ἵνα βλέποντα ἀποδείξῃ·
ὁ δὲ δίκαιος ἀρχήν, δι' ἧς τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμειν ἑκάστῳ τῶν ὄντων
ἀκωλύτως δυνατὸς ἔσται· ὁ δ' ἀσκητὴς εὐσεβείας ἱερωσύνην καὶ χωρίων
399 M. | ἱερῶν καὶ τῆς ἐν τούτοις ἁγιστείας ἐπιμέλειαν. ἄνευ δὲ τούτων ἀρεταὶ 41
μέν εἰσιν, ἀκίνητοι δὲ ἀρεταὶ καὶ ἡσυχίαν ἄγουσαι, καθάπερ ὁ τεθησαυ-
ρισμένος ἐν ἀφανέσι γῆς μυχοῖς ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς οὐδὲν χρήσιμος.
πάλιν τοίνυν κατὰ τὰ ἐναντία μυρίους ἔστιν ἰδεῖν ἀνάνδρους, ἀκολάστους, 42
ἄφρονας, ἀδίκους, ἀσεβεῖς ἐν ταῖς διανοίαις ὑπάρχοντας, τὸ δὲ κακίας

---

1 τῷ] τὸ H 4 τίς H οἱ ante ἔπαινοι om. H παρακολουθῶσιν G 6 οἱ δ' ἄνευ τοῦ τι Turn.: οἱ δ' ἄνευ τι τοῦ G²HL¹ (οἷς δ' ἂν ἔστι s. s. L²), οἱ δ' ἄν ἐστι τοῦ G¹, οἷς δ' ἄν ἐστι τὸ F 8 ἐφαρμόττειν G 9 prius τε FN: δὲ GH alterum τε om. F 12 διακονίαις L² 14 περιπολοῦσι H: περιπνοῦσι G, περιπνέουσι FN δεδεμένας F 15 ἠτήσαντο N τἀγαθά N 17 προστασίαν scripsi: περιουσίαν codd. N, ἐπιστασίαν coni. Mang., παρουσίαν Cohn 18 σύνεστι F ἐπιδείξεται GF 20 συνόντων coni. Mang., ὑπηκόων conicio 21 ἀκωλύτων GFN εὐσεβείας Mang.: εὐσέβειαν codd. N 22 ἱερῶν H: ἢ ἱερέων GFN ἀριστείας N ἄνευ δὲ τούτων H: τε ἂν ἐν τούτων G, τε ἀνένδοτον τούτων FN 24 ⟨εἰς⟩ οὐδὲν coni. Mang. 26 ὑπερμάχοντας H

8—22 N fol. 187ᵛ: ὁ αὐτὸς — τούτων.

ἑκάστης αἶσχος ἀδυνατοῦντας ἐπιδείκνυσθαι δι' ἀκαιρίαν τῶν εἰς τὸ ἁμαρ-
τάνειν καιρῶν. ἐπειδὰν δὲ τοῦ δύνασθαι πολλὴ καὶ μεγάλη κατασκήψῃ
φορά, γῆν καὶ θάλατταν ἄχρι τερμάτων ἀμυθήτων ἀναπιμπλάντας κακῶν
καὶ μηδέν, μὴ μικρὸν μὴ μέγα, ἀζήμιον ἐῶντας, ἀλλὰ ῥύμῃ μιᾷ ἀνα-
43 τρέποντάς τε καὶ φθείροντας· ὥσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς ἡ δύναμις ἀπουσίᾳ
μὲν ὕλης ἡσυχάζει, παρουσίᾳ δὲ ἀνακαίεται, οὕτως καὶ ὅσαι πρὸς ἀρετὴν
ἢ κακίαν ψυχῆς δυνάμεις ἀφορῶσι, σβέννυνται μὲν ἀκαιρίαις, καθάπερ
44 ἔφην, καιρῶν, τυχηραῖς δ' εὐπορίαις ἀναφλέγονται. (10.) τίνος δὴ ταῦθ'
εἵνεκα εἶπον ἢ τοῦ διδάξαι χάριν, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Νῶε Χὰμ ἠρε-
μούσης κακίας ἐστὶν ὄνομα, ὁ δὲ υἱωνὸς ἤδη καὶ κινουμένης; ἑρμηνεύεται
45 γὰρ θέρμη μὲν Χάμ, σάλος δὲ Χαναάν. θέρμη δὲ ἐν μὲν σώματι πυ-
ρετὸν ἐμφαίνει, κακίαν δὲ ἐν ψυχαῖς· ὡς γάρ, οἶμαι, καταβολὴ πυρετοῦ
νόσος ἐστὶν οὐ μέρους ἀλλ' ὅλου σώματος, οὕτως ὅλης τῆς ψυχῆς ἀρρώ-
στημά ἐστι κακία. ἀλλ' ὁτὲ μὲν ἠρεμεῖ, ὁτὲ δὲ κινεῖται· τὴν δὲ κίνησιν
46 αὐτῆς ὀνομάζει σάλον, ὃς Ἑβραίων γλώττῃ Χαναὰν καλεῖται. νομοθετῶν
δὲ οὐδεὶς ἐπιτίμιον ὁρίζει κατὰ ἀδίκων ἠρεμούντων, ἀλλὰ δὴ κινουμένων
καὶ τοῖς κατὰ ἀδικίαν ἔργοις χρωμένων, καθάπερ οὐδὲ τῶν δακετῶν
οὐδὲν ἀνὴρ μέτριος κτείνειν ἂν ἐθελήσαι μὴ μέλλον δάκνειν· λόγῳ γὰρ
47 ὑπεξαιρετέον ψυχῆς ὠμότητα φύσει [καὶ] κατὰ πάντων φονῶσαν. εἰκότως
οὖν ὁ δίκαιος τὰς ἀρὰς τῷ υἱωνῷ Χαναὰν δόξει τίθεσθαι· δόξει δὲ
εἶπον, ὅτι δυνάμει τῷ υἱῷ Χὰμ δι' ἐκείνου καταρᾶται· κινηθεὶς γὰρ
πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν Χὰμ αὐτὸς γίνεται Χαναάν. ἓν γὰρ τὸ ὑποκείμενον
κακία, ἧς τὸ μὲν ἐν σχέσει, τὸ δὲ ἐν κινήσει θεωρεῖται· πρεσβύτερον
δὲ κινήσεως σχέσις, ὡς ἐγγόνου λόγον ἔχειν τὸ κινούμενον πρὸς τὸ ἰσχό-

---

1 ἑκάστης GH: ἐσχάτης F ἀπορίαν conicio 2 δὲ H: δὴ GF 3 θάλασσαν G ἄχρι scripsi (vel πᾶσαν ἄχρι): ἃς μέχρι GF, τὰς μέχρι H, μέχρι v ἀναπιμπλάντες GF 4 μηδὲν μικρὸν G 6 παρουσίᾳ Vat. Regin. (Turn.): περιουσίᾳ codd. ἀνατρέπεται G οὕτω H 7 σβέννυνται H: σβέννυται GF ἀκαιρίας G, ἀκαιρίως F, ἀπορίαις conicio 8 εὐκαιρίαις coni. Mang. 9 ἕνεκα F 10 ⟨ἐνεργούσης⟩ ἤδη conicio 11 γὰρ om. H δὲ ἐν μὲν H: μὲν ἐν μέσῳ G, δὲ ἐν μέσῳ F 12 προσβολὴ coni. Mang. 13 ὅλου ⟨τοῦ⟩ coni. Cohn 14 ἔσται H ἄλλοτε G 14—15 μὲν—ὃς om. G 15 γλώσσῃ G 16 ἐπιτιμᾶν GFL[2] ἠρεμίας H ἀλλ' ἤδη conicio κινουμένῳ H 17 ἀδικίας GF 18 ἐθελήσαι Cohn (ἐθελήσειε Mang.): ἐθελήσῃ codd. λόγῳ scripsi: λόγου codd. 19 ὑπεξαιρετὸν GF καὶ seclusi 20 τῶν υἱωνῶν F υἱωνῷ] υἱῷ H 21. 22 δι' ἐκείνου—Χὰμ om. F 24 ἐκγόνου conicio

---

5. 6 Vat. Regin. 77 fol. 669v Φίλωνος: τοῦ πυρὸς—ἀνακαίεται 8 sqq. cf. Origenis Homiliam XX 2 in Numeros p. 348.

μενον· παρὸ καὶ τοῦ Χὰμ υἱὸς ὁ Χαναὰν φυσικῶς ἀναγράφεται, σάλος 48
200 M. ἠρεμίας, ἵνα καὶ | τὸ ἑτέρωθι λεχθὲν ἐπαληθεύῃ τὸ „ἀποδιδοὺς ἀνομίας
πατέρων ἐπὶ υἱούς, ἐπὶ τρίτους καὶ ἐπὶ τετάρτους“ (Exod. 20,5)· ἐπὶ
γὰρ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ὡς ἂν ἔγγονα τῶν λογισμῶν στείχουσιν αἱ
τιμωρίαι, κατ' αὐτοὺς ἐκείνων, εἰ μηδεμία προσγένοιτο πρᾶξις ἐπίληπτος,
ἀποδιδρασκόντων τὰ ἐγκλήματα. διὰ τοῦτο μέντοι κἂν τῷ νόμῳ τῆς 49
λέπρας ὁ μέγας πάντα Μωυσῆς τὴν μὲν κίνησιν καὶ ἐπὶ πλέον αὐτῆς
φορὰν καὶ χύσιν ἀκάθαρτον, τὴν δ' ἠρεμίαν καθαρὰν ἀναγράφει· λέγει
γὰρ ὅτι „ἐὰν διαχέηται ἐν τῷ δέρματι, μιανεῖ ὁ ἱερεύς. ἐὰν δὲ κατὰ
χώραν μείνῃ τὸ τηλαύγημα καὶ μὴ διαχέηται, καθαριεῖ“ (Lev. 13,22.23)·
ὥστε τὴν μὲν ἡσυχίαν καὶ μονὴν κακιῶν καὶ παθῶν τῶν κατὰ ψυχὴν
— ταῦτα γὰρ αἰνίττεται διὰ τῆς λέπρας — οὐχ ὑπαίτιον εἶναι, τὴν δὲ
κίνησιν καὶ φορὰν ὕποχον δεόντως. τὸ παραπλήσιον καὶ ἐν τοῖς πρὸς 50
τὸν Κάιν χρησθεῖσι λογίοις περιέχεται σημειωδέστερον· λέγεται γὰρ πρὸς
αὐτόν· ὦ οὗτος, „ἥμαρτες, ἡσύχασον“ (Gen. 4,7), τοῦ μὲν ἁμαρτάνειν,
ὅτι κινεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὴν κακίαν ἦν, ὄντος ἐνόχου, τοῦ δ'
ἡσυχάζειν, ὅτι ἴσχεσθαι καὶ ἠρεμεῖν, ἀνυπαιτίου καὶ σωτηρίου.

(11.) Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς γε, οἶμαι, προείρηται. τὰς δ' ἀρὰς 51
[ἔχοντα], ὃν ἔχουσι λόγον, ἴδωμεν· „ἐπικατάρατος“ φησί „Χαναάν·
παῖς οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ“· καὶ „εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς
Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν δοῦλος αὐτοῖς“ (Gen. 9, 25. 26). ἔφαμεν πάλαι, 52
ὅτι Σὴμ ἐπώνυμός ἐστιν ἀγαθοῦ, καλούμενος οὐκ ὀνόματος εἴδει, ἀλλ'

2 ἐπαληθεύηται conicio 3 tertium ἐπὶ om. v quartum ἐπὶ G: ἐπεὶ FH 4 ἔκγονα conicio στίχουσιν F 5 καθ' αὑτοὺς conicio 7 Μωσῆς Vat πλεῖον Vat 8 λέγει] φησὶ Vat 9 διάχητε H 11 καὶ μονὴν Vat: ἐκτὸς εἶναι μόνην codd., εἰκότως εἶναι μονὴν Mang. κακιῶν Vat: κακῶν codd. 12 ταῦτα Vat: τοῦτο codd. 13 ὕποχον G¹: ὕποσχον F, ὑπάρχοντι G², ὑποσχῶν (εῖν in mg.) L, om. H, ὑπαίτιον Vat, ὑπόδικον coni. Mang. 13. 14 πρὸς τὸν Κάιν Vat: περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως codd. 14 χρησθεῖσι om. Vat λόγοις Vat 15 αὐτόν Vat: τὸν φαῦλον codd. ὦ οὗτος om. Vat ἁμαρτεῖν Vat 16 κακὰ H¹ τὴν Vat: om. codd. ἦν Vat: om. codd. 16. 17 bis ὅτι GF Vat: ἐν τῷ H, ὅ τι coni. Cohn 17 ἀνυπαίτιον καὶ σωτήριον Vat 18 τὰς] τὰ H ἀρετὰς L¹ 19 ἔχοντα seclusi vel ἑξῆς conicio (ἐχομένως coni. Cohn) 20 αὐτοῦ v κύριος om. L

6—17 Vat. gr. 1611 fol. 232 Φίλωνος (= Corderii Catena in Lucam p. 426): ἔτι ἐν τῷ νόμῳ — ἀνυπαίτιον καὶ σωτήριον.

ὅλον τὸ γένος αὐτοῦ ὄνομα, παρόσον τὸ ἀγαθὸν ὀνομαστὸν μόνον καὶ
εὐφημίας καὶ εὐκλείας ἄξιον, ὡς ἔμπαλιν ἀνώνυμον καὶ δυσώνυμον τὸ
53 κακόν. τίνος οὖν τὸν τῆς φύσεως τἀγαθοῦ μεμοιραμένον εὐχῆς ἀξιοῖ;
τίνος; καινοτάτης καὶ παρηλλαγμένης, ἣ θνητὸς οὐδεὶς ὑπηρετῆσαι δυνατός,
ἀφ᾿ ἧς σχεδὸν ὥσπερ ἀπ᾿ ὠκεανοῦ ῥέουσιν αἱ ἄφθονοι καὶ ἀέναοι
πλημμυροῦσαι καὶ ἀναχεόμεναι τῶν καλῶν πηγαί. τὸν γὰρ κύριον καὶ
θεὸν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων ἰδίᾳ θεὸν κατ᾿ ἐξαίρετον
54 χάριν τοῦ Σὴμ ἀνακαλεῖ. καὶ ὅρα· τίνας ὑπερβολὰς τοῦτο οὐχ ὑπερβάλλει;
σχεδὸν γὰρ ἰσότιμος ὁ τούτου λαχὼν γίνεται κόσμῳ· ὅτε γὰρ
τὸ ἐπιστατοῦν καὶ κηδόμενον ἀμφοῖν ταὐτόν, καὶ τὰ ἐπιτροπευόμενα κατ᾿
55 ἀναγκαῖον εὐθύς ἐστιν ἰσότιμα. μήποτε δὲ καὶ ἐπιδαψιλεύεται τὰ τῶν
δωρεῶν· τοῦ μὲν γὰρ | αἰσθητοῦ κόσμου δεσπότης καὶ εὐεργέτης ἀνείρηται p. 40
διὰ τοῦ κύριος καὶ θεός, τοῦ δὲ νοητοῦ ἀγαθοῦ σωτὴρ καὶ εὐεργέτης
αὐτὸ μόνον, οὐχὶ δεσπότης ἢ κύριος· φίλον γὰρ τὸ σοφὸν θεῷ μᾶλλον
56 ἢ δοῦλον. παρὸ καὶ σαφῶς ἐπὶ Ἀβραὰμ φάσκει· „μὴ ἐπικαλύψω ἐγὼ
ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ φίλου μου“ (Gen. 18, 17); ὁ δὲ ἔχων τὸν κλῆρον
τοῦτον πέραν ὅρων ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας προελήλυθε· μόνος γὰρ εὐγενὴς
ἅτε θεὸν ἐπιγεγραμμένος πατέρα καὶ γεγονὼς εἰσποιητὸς αὐτῷ μόνος
υἱός· οὐ πλούσιος, ἀλλὰ πάμπλουτος, ἐν ἀφθόνοις καὶ γνησίοις, οὐ χρόνῳ
παλαιουμένοις, καινουμένοις δὲ καὶ ἡβῶσιν ἀεὶ τρυφῶν ἀγαθοῖς μόνοις·
57 οὐκ ἔνδοξος, ἀλλ᾿ εὐκλεής, τὸν μὴ κολακείᾳ νοθούμενον, ἀλλὰ βεβαιούμενον
ἀληθείᾳ καρπούμενος ἔπαινον· μόνος βασιλεύς, παρὰ τοῦ πανηγεμόνος
λαβὼν τῆς ἐφ᾿ ἅπασιν ἀρχῆς τὸ κράτος ἀνανταγώνιστον· μόνος
ἐλεύθερος, ἀφειμένος ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, κενῆς δόξης, ἣν ὑπέραυχον
οὖσαν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἄνωθεν ὁ ἐλευθεροποιὸς καθεῖλε θεός.
58 τούτῳ δὴ τῷ τοσούτων καὶ οὕτως ὑπερβαλλόντων καὶ ἀθρόων ἀξιωθέντι
ἀγαθῶν τί προσήκει ποιεῖν ἢ λόγοις καὶ ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις τὸν εὐεργέτην
ἀμείβεσθαι; τοῦτ᾿ ἔσθ᾿, ὡς ἔοικεν, ὃ αἰνίττεται διὰ τοῦ „εὐλογημένος

1 αὐτοῦ F: αὐτὸ GH, αὐτῷ Mang. παρ᾿ ὅσον codd. τὸ GF: καὶ τὸ H 2 τὸ] τὸν F 3 μεμοιρασμένον H εὐχῆς] εὐλογίας coni. Mang. 5 ἀέναοι G: ἀένναοι FH 6 πλημυροῦσαι G 8 ὅρα H: ὅτι GF τοῦτο om. L 9 τούτου GF: τοῦτο H 9 ὅτε scripsi: ὅταν codd. 11 ἐπιδαψιλεύηται L 15. 16 bis Ἁβραὰμ FH 15 ἀποκαλύψω F 16 ἀπὸ om. G 17 προσελήλυθε GF, παρελήλυθε L 18 εἷς ποιητὴς FH 19 οὐ] ὁ H 20 μόνοις H: νόμοις GFL[2]; γρ. μόνος mg. H, L[1] 21 κολακείαν G ὠθούμενον G[1], ὠνούμενον G[2] 24 ἀφειμένος Mang.: ἀφιέμενος codd. δεσποίνης G: δὲ ποινῆς F, δὴ ποινῆς H 26 τῷ scripsi: τῶν codd. καὶ ἀθρόων om. F 27 λόγους H, ut vid. 28 ἐοικώς H, εἰκὸς Turn. ὃ H: om. GF διὰ τοῦ scripsi: αὐτοῦ GF, αὐτῶ H, ἐν τῷ coni. Mang.

κύριος ὁ θεὸς Σήμ“, ἐπειδὴ τῷ τὸν θεὸν ἔχοντι κλῆρον εὐλογεῖν καὶ
ἐπαινεῖν αὐτὸν ἁρμόττει μόνον τοῦτ' ἀντιπαρασχεῖν δυναμένῳ, τὰ δ' ἄλλα
ἀνὰ κράτος πάνθ' ἁπλῶς ἀδυνατοῦντι.
(12.) Τῷ μὲν δὴ Σὴμ εὔχεται ταῦτα· τῷ δ' Ἰάφεθ ὁποῖα, θεασώ- 59
μεθα· „πλατύναι“ φησίν „ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς
οἴκοις τοῦ Σήμ, καὶ γενέσθω Χαναὰν δοῦλος αὐτοῖς“ (Gen. 9, 27).
τοῦ ἀγαθὸν ἡγουμένου τὸ καλὸν μόνον ἔσταλται καὶ συνῆκται τὸ τέλος 60
— ἑνὶ γὰρ μυρίων ὄντων τῶν περὶ ἡμᾶς τῷ ἡγεμόνι νῷ συνέζευκται —,
τοῦ δὲ τρισὶν ἐφαρμόζοντος αὐτὸ γένεσιν, τῷ περὶ ψυχήν, τῷ περὶ σῶμα,
τῷ περὶ τὰ ἐκτός, ἅτ' εἰς πολλὰ καὶ ἀνόμοια κατακερματιζόμενον εὐρύ-
νεται. διόπερ οἰκείως εὔχεται τούτῳ προσγενέσθαι πλάτος, ὅπως καὶ 61
ταῖς περὶ ψυχὴν ἀρεταῖς, φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ καὶ ἑκάστῃ τῶν
ἄλλων, χρῆσθαι δύναιτο καὶ ταῖς σώματος, ὑγείᾳ καὶ εὐαισθησίᾳ δυνάμει
τε καὶ ῥώμῃ καὶ ταῖς τούτων συγγενέσιν, ἔτι μέντοι καὶ τοῖς ἐκτὸς
πλεονεκτήμασιν, ὅσα εἰς πλοῦτον καὶ δόξαν ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν
402 M. τῶν ἀναγκαίων ἡδονῶν ἄγεται. | (13.) περὶ μὲν τοῦ πλάτους ταῦτα. 62
τίνα δὲ ἐν τοῖς οἴκοις εὔχεται τοῦ Σὴμ κατοικῆσαι, σκεπτέον· σαφῶς
γὰρ οὐ μεμήνυκεν. ἔνεστι μὲν δὴ φάναι, ὅτι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός.
τίς γὰρ οἶκος παρὰ γενέσει δύναιτ' ἂν ἀξιοπρεπέστερος εὑρεθῆναι θεῷ
πλὴν ψυχῆς τελείως κεκαθαρμένης καὶ μόνον τὸ καλὸν ἡγουμένης ἀγαθόν,
τὰ δὲ ἄλλα ὅσα νενόμισται ἐν δορυφόρων καὶ ὑπηκόων λόγῳ ταττούσης;
κατοικεῖν δὲ ἐν οἴκῳ λέγεται ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἐν τόπῳ — περιέχει γὰρ 63
τὰ πάντα πρὸς μηδενὸς περιεχόμενος —, ἀλλ' ὡς πρόνοιαν καὶ ἐπιμέ-
λειαν ἐκείνου τοῦ χωρίου διαφερόντως ποιούμενος· παντὶ γὰρ τῷ δεσπό-
ζοντι οἰκίας ἡ ταύτης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀνῆπται φροντίς. εὐχέσθω 64
δὴ πᾶς θεῷ, ὅτῳ τὸ θεοφιλὲς ὤμβρησεν ἀγαθόν, οἰκήτορος λαχεῖν τοῦ
πανηγεμόνος, ὃς τὸ βραχὺ τοῦτο οἰκοδόμημα, τὸν νοῦν, ἐξαίρων εἰς ὕψος
ἀπὸ γῆς τοῖς οὐρανοῦ συνάψει πέρασι. καὶ τὸ ῥητὸν μέντοι συνᾴδειν 65
ἔοικεν· ὁ γὰρ Σὴμ ὡσανεὶ ῥίζα καλοκἀγαθίας ὑποβέβληται, δένδρον δ'
ἡμεροτοκοῦν ἐκ ταύτης ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ ἀνέδραμεν, οὗ τὸ αὐτήκοον
καὶ αὐτομαθὲς γένος, Ἰσαάκ, ὁ καρπὸς ἦν, ἀφ' οὗ πάλιν αἱ διὰ πόνων

---

2 τοῦτο G 3 ἀνὰ κράτος fort. in lin. 2 post ἐπαινεῖν transpon. 9 τρισσὴν GF ἐφαρμόττοντος G αὐτὸ Turn.: αὐτῷ H, ἑαυτῷ GF 11 ὅπως] οὕτως G 12 ψυχῆς GF 13 δύναται L[1] ὑγείᾳ scripsi: ὑγείαις codd. 16 ἄγεται] ἀναφέρεται conicio 21 νενόμισται] νέμονται F 22 λέγεται ἐν οἴκῳ H 23 περιεχόμενος H: om. GF 25 ἡ F: ἣ G, ᾗ H ἐχέσθω H 26 ὥβρισεν F 28 οὐρανίοις G συνάψῃ L 29 ὁ μὲν γὰρ G 30 Ἁβραάμ H

ἀρεταὶ κατασπείρονται, ὧν ἀθλητής ἐστιν ὁ τὴν πρὸς πάθη πάλην γεγυμ-
66 νασμένος Ἰακώβ, ἀγγέλοις ἀλείπταις, λόγοις, χρώμενος. οὗτος τῶν δώ-
δεκα κατάρχει φυλῶν, ἅς οἱ χρησμοὶ „βασίλειον καὶ ἱεράτευμα θεοῦ“
(Exod. 19, 6) φασιν εἶναι κατὰ τὴν πρὸς τὸν πρῶτον Σὴμ εὐλογίαν,
οὗ τοῖς οἴκοις ἦν εὐχὴ τὸν θεὸν ⟨ἐν⟩οικῆσαι· βασίλειον γὰρ ὁ βασι-
67 λέως δήπουθεν οἶκος, ἱερὸς ὄντως καὶ μόνος ἄσυλος. ἴσως μέντοι τὰ
τῆς εὐχῆς καὶ ἐπὶ τὸν Ἰάφεθ ἀναφέρεται, ὅπως ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Σὴμ
ποιῆται τὰς διατριβάς· τῷ γὰρ καὶ τὰ σώματος καὶ τὰ ἐκτὸς πλεονεκ-
τήματα ἀγαθὰ ἡγουμένῳ καλὸν εὔξασθαι πρὸς μόνον τὸ ψυχῆς ανα-
δραμεῖν καὶ μὴ μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀληθοῦς δόξης διαμαρτεῖν, ἃ
κοινὰ καὶ τῶν ἐπαρατοτάτων καὶ κακίστων ἐστίν, ὑγίειαν ἢ πολυχρη-
ματίαν ἢ ὅσα ὁμοιότροπα, νομίσαντα εἶναι ἀγαθά, τῆς ἀψευδοῦς τῶν
ἀγαθῶν μερίδος οὐδενὶ φαύλῳ συνταττομένης· ἀκοινώνητον γὰρ φύσει
68 κακῷ τὸ ἀγαθόν. διὰ τοῦτ᾽ ἐν ψυχῇ μόνῃ τεθησαύρισται, ἧς τοῦ
κάλλους οὐδενὶ μέτεστι τῶν ἀφρόνων· τοῦτο δ᾽ γε προ⟨φητικὸς⟩ λόγος
τὸν σπουδαῖον ἔγραψεν εὔχεσθαί τινι τῶν ἑαυτοῦ γνωρίμων λέγοντα
„πρὸς μὲ ἀνάστρεψον“ (Gen. 49, 22), ἵνα ἐπὶ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐπα-
νελθών, | τὸ καλὸν ὡς ἀγαθὸν μόνον δεξιωσάμενος, τὰς τῶν ἑτεροδόξων p. 403
παραδράμῃ περὶ τἀγαθοῦ φήμας. ἐν οὖν τοῖς οἴκοις τῆς ψυχῆς τοῦ
λέγοντος μόνον εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθὸν κατοικησάτω, παροικήσας ἐν τοῖς
69 τῶν ἑτέρων, οἷς καὶ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτὸς τετίμηται. εἰκότως
μέντοι καὶ δοῦλον τὸν ἄφρονα τῶν ἀρετῆς μεταποιουμένων ἀνέγραψεν,
ἵν᾽ ἢ κρείττονος ἐπιστασίας ἀξιωθεὶς ἀμείνονι βίῳ χρήσηται ἢ ἐπιμένων
τῷ ἀδικεῖν μετ᾽ εὐμαρείας αὐτοκράτορι ἡγεμόνων ἀρχῇ τῶν δεσποτῶν
κολάζηται.

---

1 τὰ πάθη G² πάλην G² (Turn.): πάλιν G¹FH 2 ὁ Ἰακώβ F 4 εὐλογίαν scripsi: ἀκολουθίαν codd. 5 ⟨ἐν⟩ τοῖς coni. Mang. ἐνοικῆσαι scripsi: οἰκῆσαι codd. 5. 6 βασίλειος H 8 ποιεῖται F prius καὶ τὰ H: κατὰ GF 9 τῆς ψυχῆς G 9. 10 ἀναδραμεῖν H: ἀναμεῖναι GF 11 ὑγίειαν codd.: ὑγείαν v 14 κακῶ FH: κακῶν GL ἐν ψυχῇ GF: εὐχῇ H 15 τοῦτο Mang.: τούτων HFL, τοῦτον H προφητικὸς λόγος Cohn: πρόλογος codd., ἱερὸς λόγος coni. Mang. 15. 16 τῶν σπουδαίων H 16 ἔγραψεν scripsi (vel τῶν σπουδαίων ἔγραψεν ἕνα conicio): ἔγραψε μὲν codd. 18 ἑτέρων δοξῶν F 19 γνώμας coni. Mang. οἴκοις] ὅροις L² 20 ἀγαθὸν F: κἀγαθὸν GH 22 τῶν τῆς ἀρετῆς H 23 κρειττόνως F χρήσεται H 24 τῷ] τὸ G 25 subscriptio in G: περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΧΥΣΕΩΣ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ

I.404 M. (1.) Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρκέσει τὰ εἰρημένα. σκεπτέον δὲ ἑξῆς 1 οὐ παρέργως, ἃ περὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως φιλοσοφεῖ· λέγει γὰρ ὧδε· „καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν τῇ γῇ Σενναὰρ καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ. καὶ εἶπεν ἄνθρωπος τῷ πλησίον· δεῦτε πλινθεύσωμεν πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. καὶ εἶπον· δεῦτε οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτῶν ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. καὶ κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ εἶπε κύριος· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων· καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι, καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει ἐξ αὐτῶν πάντα ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν· δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλησίον. καὶ διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ἐκεῖθεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ σύγχυσις, ὅτι ἐκεῖ συνέχεε κύριος τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος
405 M. ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς“ (Gen. 11,1—9). (2.) | οἱ μὲν δυσχε- 2 ραίνοντες τῇ πατρίῳ πολιτείᾳ, ψόγον καὶ κατηγορίαν αἰεὶ τῶν νόμων μελετῶντες, τούτοις καὶ τοῖς παραπλησίοις ὡς ἂν ἐπιβάθραις τῆς ἀθεό-

---

περὶ συγχύσεως διαλέκτων GFH: τοῦ αὐτοῦ περὶ συγχύσεως διαλέκτων P 2 φιλοσοφεῖ GFL²: φιλοσοφοῦσι HPL¹ 3 πᾶσιν ὃ καὶ G 5 Σενναὰρ] σάαρ L 7 ἡ] εἰς F ἡ ἄσφαλτος et πηλὸς (om. ὁ) ex § 103 conicio 8 πόλιν καὶ om. P 9 ἑαυτῶν FHP: ἑαυτῷ G, ἑαυτοῖς v 13 ἐκλείψοι P ἐξ GF: ἀπ᾽ HP ἐπίθωνται P, ἐπείθωνται H 14 αὐτῶν ἐκεῖ P¹ 15. 16 προσώπου G 17 αὐτοῦ G: αὐτοῖς F, αὐτῆς HP 20 ἀεὶ G

τητος αὐτῶν, οἱ δυσσεβεῖς, χρῶνται φάσκοντες· ἔτι νῦν σεμνηγορεῖτε περὶ τῶν διατεταγμένων ὡς τοὺς ἀληθείας κανόνας αὐτῆς περιεχόντων;
3 ἰδοὺ γὰρ αἱ ἱεραὶ λεγόμεναι βίβλοι παρ' ὑμῖν καὶ μύθους περιέχουσιν, ἐφ' οἷς εἰώθατε γελᾶν, ὅταν ἄλλων διεξιόντων ἀκούητε. καίτοι τί δεῖ τοὺς πολλαχόθι τῆς νομοθεσίας ἐσπαρμένους ἀναλέγεσθαι ὥσπερ σχολὴν ἄγοντας καὶ ἐνευκαιροῦντας διαβολαῖς, ἀλλ' οὐ μόνον τῶν ἐν χερσὶ καὶ
4 παρὰ πόδας ὑπομιμνήσκειν; εἷς μὲν οὖν ἐστιν ὁ ἐοικὼς τῷ συντεθέντι ἐπὶ τῶν Ἀλωειδῶν, οὕς ὁ μέγιστος καὶ δοκιμώτατος τῶν ποιητῶν Ὅμηρος διανοηθῆναί φησι τρία τὰ περιμήκιστα τῶν ὀρῶν ἐπιφορῆσαι καὶ ἐπιχῶσαι ἐλπίσαντας τὴν εἰς οὐρανὸν ὁδὸν τοῖς ἀνέρχεσθαι βουλομένοις εὐμαρῆ διὰ τούτων ἔσεσθαι πρὸς αἰθέριον ὕψος ἀρθέντων· ἔστι δὲ τὰ περὶ τούτων ἔπη τοιαῦτα·

Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη,

5 Ὄλυμπος δὲ καὶ Ὄσσα καὶ Πήλιον ὀρῶν ὀνόματα. πύργον δὲ ὁ νομοθέτης ἀντὶ τούτων εἰσάγει πρὸς τῶν τότε ἀνθρώπων κατασκευαζόμενον θελησάντων ὑπ' ἀνοίας ἅμα καὶ μεγαλαυχίας οὐρανοῦ ψαῦσαι. πῶς γὰρ οὐ φρενοβλάβεια δεινή; καὶ γὰρ εἰ τὰ τῆς συμπάσης μέρη γῆς ἐποικοδομηθείη προκαταβληθέντι βραχεῖ θεμελίῳ καὶ ἀνεγερθείη τρόπον κίονος ἑνός, μυρίοις τῆς αἰθερίου σφαίρας ἀπολειφθήσεται διαστήμασι, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ζητητικοὺς τῶν φιλοσόφων, οἳ τοῦ παντὸς κέντρον

---

1 αὐτῶν v 3 λεγόμενοι G ἡμῖν F 5 ἐπαρμένους F 6 ἀλλὰ (vel ἀλλ' ἢ) μόνον coni. Mang. μόνων HP χερσὶ] χρήσει F 8 Ἀλωειδῶν scripsi: ἀλλοειδῶν G¹F, Ἀλλευαδῶν G², Ἀλωαδῶν H, Ἁλωαδῶν P 13 ὀμλύμπω (sic) H, ὀλύμπω P ἀτὰρ HP (in P post ἀ ras.) 14 εἰνοσίφυλον H 16 κατασκευαζομένων G 17 μεγαλαυχίας scripsi (idem coni. Cohn): μεγαλουργίας codd. πῶς γὰρ οὐ Mang.: πᾶσα γὰρ οὖν codd. 21 ζητικοὺς G

---

7 *Origenes Contra Celsum IV 21 p. 515:* ἐπεὶ δ' οἴεται Μωυσέα τὸν ἀναγράψαντα τὰ περὶ τοῦ πύργου καὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως παραφθείραντα τὰ περὶ τῶν Ἀλωαδῶν ἱστορούμενα τοιαῦτα περὶ τοῦ πύργου ἀναγεγραφέναι, λεκτέον . . . ., *Cyrillus Contra Julianum p. 134 sqq. (Juliani imperatoris librorum contra Christianos quae supersunt coll. C. J. Neumann p. 181 sqq.), cf. potissimum:* ὁ μὲν γὰρ Μωυσῆς αἰτίαν ἀποδέδωκε κομιδῇ μυθώδη τῆς περὶ τὰς διαλέκτους ἀνομοιότητος . . . . . εἶτα τούτοις ἀξιοῦτε πιστεύειν ἡμᾶς, ἀπιστεῖτε δὲ ὑμεῖς τοῖς ὑφ' Ὁμήρου λεγομένοις ὑπὲρ τῶν Ἀλωαδῶν, ὡς ἄρα τρία ἐπ' ἀλλήλοις ὄρη θεῖναι διενοοῦντο, „ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη“. φημὶ μὲν γὰρ ἐγὼ καὶ τοῦτο εἶναι παραπλησίως ἐκείνῳ μυθῶδες. ὑμεῖς δὲ ἀποδεχόμενοι τὸ πρότερον ἀνθ' ὅτου πρὸς θεῶν ἀποδοκιμάζετε τὸν Ὁμήρου μῦθον; ἐκεῖνο γὰρ οἶμαι δεῖν σιωπᾶν πρὸς ἄνδρας ἀμαθεῖς, ὅτι . . . . πύργον οἰκοδομεῖν οὐ δυνήσονται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀφικνούμενον, κἂν ἐκπλινθεύσωσι τὴν γῆν πᾶσαν . . . . . . 13. 14 Hom. λ 315. 316.

εἶναι τὴν γῆν ἀνωμολόγησαν. (3.) ἕτερος δέ τις συγγενὴς τούτῳ περὶ 6
τῆς τῶν ζῴων ὁμοφωνίας πρὸς μυθοπλαστῶν ἀναγράφεται· λέγεται γάρ,
ὡς ἄρα πάνθ' ὅσα ζῷα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα καὶ πτηνὰ τὸ παλαιὸν ὁμό-
φωνα ἦν, καὶ ὅνπερ τρόπον ἀνθρώπων Ἕλληνες μὲν Ἕλλησι, βαρβάροις
δὲ βάρβαροι νῦν οἱ ὁμόγλωττοι διαλέγονται, τοῦτον τὸν τρόπον καὶ πάντα
πᾶσι περὶ ὧν ἢ δρᾶν ἢ πάσχειν τι συνέβαινεν ὡμίλει, ὡς καὶ ἐπὶ ταῖς
κακοπραγίαις συνάχθεσθαι κἄν, εἴ πού τι λυσιτελὲς ἀπαντῴη, συνευφραί-
νεσθαι. τάς τε γὰρ ἡδονὰς καὶ ἀηδίας ἀλλήλοις ἀναφέροντα διὰ τοῦ 7
p. 406 M. ὁμοφώνου συνήδετο καὶ συνηδίζετο, | κἀκ τούτου τὸ ὁμοιότροπον καὶ
ὁμοιοπαθὲς εὑρίσκετο, μέχριπερ κορεσθέντα τῆς τῶν παρόντων ἀγαθῶν
ἀφθονίας, ὃ πολλάκις γίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς τὸν τῶν ἀνεφίκτων ἔρωτα
ἐξώκειλε καὶ περὶ ἀθανασίας ἐπρεσβεύετο γήρως ἔκλυσιν καὶ τὴν εἰς αἰεὶ
νεότητος ἀκμὴν αἰτούμενα, φάσκοντα καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἓν ἤδη ζῴων
τὸ ἑρπετόν, ὄφιν, τετυχηκέναι ταύτης τῆς δωρεᾶς· ἀποδυόμενον γὰρ τὸ
γῆρας πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνηβᾶν· ἄτοπον δ' εἶναι ἢ τὰ κρείττω τοῦ
χείρονος ἢ ἑνὸς τὰ πάντα λειφθῆναι. δίκην μέντοι τοῦ τολμήματος 8
ἔδωκε τὴν προσήκουσαν· ἑτερόγλωττα γὰρ εὐθὺς ἐγένετο, ὡς ἐξ ἐκείνου
μηκέτ' ἀλλήλων ἐπακοῦσαι δυνηθῆναι χάριν τῆς ἐν ταῖς διαλέκτοις, εἰς
ἃς ἡ μία καὶ κοινὴ πάντων ἐτμήθη, διαφορᾶς. (4.) ὁ δ' ἐγγυτέρω 9
τἀληθοῦς προσάγων τὸν λόγον τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν διέζευξεν, ὡς ἀν-
θρώποις μόνοις μαρτυρῆσαι τὸ ὁμόφωνον. ἔστι δέ, ὥς γέ φασι, καὶ
τοῦτο μυθῶδες. καὶ μὴν τήν γε φωνῆς εἰς μυρίας διαλέκτων ἰδέας
τομήν, ἣν καλεῖ γλώττης σύγχυσιν, ἐπὶ θεραπείᾳ λέγουσιν ἁμαρτημάτων
συμβῆναι, ὡς μηκέτ' ἀλλήλων ἀκροώμενοι κοινῇ συναδικῶσιν. ἀλλὰ
τρόπον τινὰ [ἄλλοι] ἀλλήλοις κεκωφωμένοι * * * κατὰ συμπράξεις ἐγχει-
ρῶσι τοῖς αὐτοῖς. τὸ δὲ οὐκ ἐπ' ὠφελείᾳ φαίνεται συμβῆναι· καὶ γὰρ 10
αὖθις οὐδὲν ἧττον κατὰ ἔθνη διῳκισμένων καὶ μὴ μιᾷ διαλέκτῳ χρω-
μένων γῆ καὶ θάλαττα πολλάκις ἀμυθήτων κακῶν ἐπληρώθη. οὐ γὰρ
αἱ φωναί, ἀλλὰ αἱ ὁμότροποι τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ζηλώσεις

---

1 ἕτερος codd.: ἕτερον v τις συγγενὴς G: τι συγγενὲς HP, τι F (om. συγγενὲς) τούτω HP: τῶ GF 2 συμφωνίας HP 5 βάρβαροι νῦν οἱ GF: νῦν βάρβαροι HP 6 τι fort. del. 7 συνάχθεσθαι Turn.: συνέχεσθαι codd. εἴ] ἢ G ἀπαντώη FP: ἀπάντων εἴ G, ἀπάντων H 9 καὶ] ἢ F κἀκ GF: καὶ HP τούτων v τὸ om. F 12 γέρως GF ἀεὶ G 13 νεότητα H 16 ληφθῆναι GF 17 ἐγένετο Vat. 379: ἐγίνετο ceteri 19 δὲ HP 20. 21 ἀνθρωπίνοις F 21 γέ GF: τε HP, om. v 22 τήν scripsi: τῆς codd. 24—26 ἀλλὰ—ἐγχειρῶσι om. F 25 ἄλλοι seclusi (vel ἄλλοι ἄλλοις scrib.) ἀλλήλους G μὴ solum supplet Mang. 29 φωναὶ] ὁμοφωνίαι coni. Mang. ὁμοιότροποι coni. Mang.

11 τοῦ συναδικεῖν αἴτιαι· καὶ γὰρ οἱ ἐκτετμημένοι γλῶτταν νεύμασι καὶ
βλέμμασι καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ σώματος σχέσεσι καὶ κινήσεσιν οὐχ ἧττον
τῆς διὰ λόγων προφορᾶς ἃ ἂν θελήσωσιν ὑποσημαίνουσι· χωρὶς τοῦ καὶ
ἔθνος ἓν πολλάκις οὐχ ὁμόφωνον μόνον ἀλλὰ καὶ ὁμόνομον καὶ ὁμοδίαι-
τον τοσοῦτον ἐπιβῆναι κακίας, ὥστε τοῖς ἀνθρώπων ἁπάντων ἁμαρτή-
12 μασιν ἰσοστάσια δύνασθαι πλημμελεῖν· ἀπειρίᾳ τε διαλέκτων μυρίοι πρὸς
τῶν ἐπιτιθεμένων οὐ προϊδόμενοι τὸ μέλλον προκατελήφθησαν, ὡς ἔμ-
παλιν ἐπιστήμῃ τοὺς ἐπικρεμασθέντας ἴσχυσαν φόβους τε καὶ κινδύνους
ἀπώσασθαι· ὥστε λυσιτελὲς μᾶλλον ἢ βλαβερὸν εἶναι τὴν ἐν διαλέκτοις
κοινωνίαν, ἐπεὶ καὶ μέχρι νῦν οἱ καθ' ἑκάστην χώραν, καὶ μάλιστα τῶν
αὐτοχθόνων, δι' οὐδὲν οὕτως ὡς διὰ τὸ ὁμόγλωσσον ἀπαθεῖς κακῶν
13 διατελοῦσι. κἂν εἰ μέντοι τις ἀνὴρ πλείους ἀναμάθοι διαλέκτους, εὐδό-
κιμος εὐθὺς παρὰ τοῖς ἐπισταμένοις ἐστὶν ὡς ἤδη φίλιος ὤν, οὐ βραχὺ
γνώρισμα κοινωνίας ἐπιφερόμενος τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι | συνήθειαν, ἀφ' p. 407 M.
ἧς τὸ ἀδεὲς εἰς τὸ μηδὲν ἀνήκεστον παθεῖν ἔοικε πεπορίσθαι. τί οὖν
ὡς κακῶν αἴτιον τὸ ὁμόγλωττον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιζε, δέον ὡς ὠφελι-
14 μώτατον ἱδρῦσθαι; (5.) τοὺς δὴ ταῦτα συντιθέντας καὶ κακοτεχνοῦντας
ἰδίᾳ μὲν διελέγξουσιν οἱ τὰς προχείρους ἀποδόσεις τῶν ἀεὶ ζητουμένων
ἐκ τῆς φανερᾶς τῶν νόμων γραφῆς ἀφιλονείκως ⟨ταμιευόμενοι⟩, οὐκ ἀντι-
σοφιζόμενοί ποθεν, ἀλλ' ἑπόμενοι τῷ τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ προσπταίειν
οὐκ ἐῶντι, ἀλλὰ κἄν, εἴ τινα ἐμποδὼν εἴη, ῥᾳδίως ἀναστέλλοντι, ὅπως
15 αἱ τῶν λόγων διέξοδοι γίνωνται ἄπταιστοι. φαμὲν τοίνυν ἐκ τοῦ „τὴν
γῆν εἶναι πᾶσαν χεῖλος ἓν καὶ φωνὴν μίαν" κακῶν ἀμυθήτων καὶ μεγάλων
συμφωνίαν δηλοῦσθαι, ὅσα τε πόλεις πόλεσι καὶ ἔθνεσιν ἔθνη καὶ χώραις
χῶραι ἀντεπιφέρουσι, καὶ ὅσα μὴ μόνον εἰς ἑαυτοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον
ἀσεβοῦσιν ἄνθρωποι· καίτοι ταῦτα πληθῶν ἐστιν ἀδικήματα. σκεπτόμεθα
δ' ἡμεῖς καὶ ἐφ' ἑνὸς ἀνδρὸς τὸ ἀδιεξήγητον τῶν κακῶν πλῆθος, καὶ μάλισθ'
16 ὅταν τὴν ἀνάρμοστον καὶ ἐκμελῆ καὶ ἄμουσον ἴσχῃ συμφωνίαν. (6.) τὰ μὲν
δὴ τυχηρὰ τίς οὐκ οἶδεν, ὅταν πενία καὶ ἀδοξία σώματος νόσοις ἢ πηρώσεσι
συνενεχθῶσι, καὶ πάλιν ταῦτα ψυχῆς ἀρρωστήμασιν ἔκφρονος ὑπὸ μελαγ-

1 οἱ G: om. FHP νεύσεσι G 3 θέλωσιν HP 5 ὥσπερ F 6 πλημμελεῖν GP εὐπορίᾳ HP 7 προϊδόμενοι scripsi: προειδόμενοι codd. προκατελείφθησαν P 9 ταῖς διαλέκτοις HP 10 ⟨τὴν⟩ τῶν conicio 12. 13 εὐδοκίμους F 13 φίλος HP 15 πεπορεῖσθαι F, πεπόρισται G 16 κακὸν GF 17 συντεθέντας FH 19 ταμιευόμενοι addidi 20 ἀληθείας HP 22 γίνωνται L: γίνονται H, γίνοιντο GFP 24 τε καὶ πόλεις L 26 σκεπτώμεθα v 27 μάλιστ' H 28 ἴσχῃ scripsi: σχοίη codd. 29 πενίᾳ καὶ ἀδοξίᾳ v παρώσεσι H, πηρώσε (sic) F 30 συναχθῶσι G, συνεχθῶσι F

χολίας ἢ μακροῦ γήρως ἢ τινος βαρείας ἄλλης κακοδαιμονίας γεγενη-
μένης ἀνακραθῶσι; καὶ γὰρ ἓν μόνον τῶν εἰρημένων βιαίως ἀντιστα- 17
τῆσαν ἱκανὸν ἀνατρέψαι καὶ καταβαλεῖν καὶ τὸν λίαν ὑπέρογκόν ἐστιν·
ὅταν δὲ ἀθρόα ὥσπερ προστάξει μιᾷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνὶ πάντα
σωρηδὸν ἐπιθῆται τὰ σώματος, τὰ ψυχῆς, τὰ ἐκτός, τίνα οὐχ ὑπερ-
βάλλει σχετλιότητα; πεσόντων γὰρ δορυφόρων ἀνάγκη καὶ τὸ δορυφορού-
μενον πίπτειν. δορυφόροι μὲν οὖν σώματος πλοῦτος, εὐδοξία, τιμαί, 18
ὀρθοῦντες αὐτὸ καὶ εἰς ὕψος αἴροντες καὶ γαῦρον ἀποδεικνύντες, ὡς
τἀναντία, ἀτιμία, ἀδοξία, πενία, πολεμίων τρόπον καταράττουσι. πάλιν 19
τε δορυφόροι ψυχῆς ἀκοαὶ καὶ ὄψεις ὄσφρησίς τε καὶ γεῦσις καὶ ξύμπαν
τὸ αἰσθήσεως στῖφος, ἔτι μέντοι ὑγίεια καὶ ἰσχὺς δύναμίς τε καὶ ῥώμη·
τούτοις γὰρ ὥσπερ ἑστῶσι καὶ κραταιῶς ἐρηρεισμένοις εὐερκέσιν οἴκοις
ὁ νοῦς ἐμπεριπατῶν καὶ ⟨ἐν⟩διαιτώμενος ἀγάλλεται πρὸς μηδενὸς ταῖς
ἰδίαις ὁρμαῖς χρῆσθαι κωλυόμενος, ἀλλ' εὐμαρεῖς καὶ λεωφόρους ἀνα-
p. 408 M. πεπταμένας ἔχων τὰς διὰ πάντων ὁδούς. τὰ δὲ | τοῖς δορυφόροις τού- 20
τοις ἐχθρὰ ἀντικάθηται, πήρωσις αἰσθητηρίων καὶ νόσος, ὡς ἔφην, οἷς
ἡ διάνοια συγκατακρημνισθῆναι πολλάκις ἐμέλλησε. καὶ τὰ μὲν τυχηρὰ
ταῦτα ἀργαλέα σφόδρα καὶ σχέτλια ἐξ ἑαυτῶν, πρὸς δὲ τὴν ⟨τῶν⟩ ἐκ
προνοίας σύγκρισιν κουφότερα πολλῷ. (7.) τίς οὖν ἡ τῶν ἑκουσίων 21
κακῶν συμφωνία, πάλιν ἐν μέρει σκοπῶμεν· τριμεροῦς ἡμῶν τῆς ψυχῆς
ὑπαρχούσης τὸ μὲν νοῦς καὶ λόγος, τὸ δὲ θυμός, τὸ δὲ ἐπιθυμία κεκλη-
ρῶσθαι λέγεται. κηραίνει δὲ καθ' αὑτό τε ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ πρὸς ἄλληλα
πάντα κοινῇ, ἐπειδὰν ὁ μὲν νοῦς ὅσα ἀφροσύναι καὶ δειλίαι ἀκολασίαι
τε καὶ ἀδικίαι σπείρουσι θερίσῃ, ὁ δὲ θυμὸς τὰς ἐκμανεῖς καὶ παρα-
φόρους λύττας καὶ ὅσα ἄλλα ὠδίνει κακὰ τέκῃ, ἡ δὲ ἐπιθυμία τοὺς ὑπὸ
νηπιότητος ἀεὶ κούφους ἔρωτας καὶ τοῖς ἐπιτυχοῦσι σώμασί τε καὶ
πράγμασι προσιπταμένους ἐπιπέμψῃ πανταχόσε· τότε γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει 22

1 ἄλλης βαρείας HP 2 ἀνακραθῇ coni. Cohn 3 ἱκανῶς GF ἀναστρέψαι PL 4 ἐνὶ GF: ἕνι HP, ἑνῇ v 5 ἐπιθῆται scripsi: ἐπιθεῖναι codd. σώματος P: σώματα GFH τὰ ante ψυχῆς om. GF 7 εὐδοξίαι P (ι vid. add. man. 2) v 7. 8 τιμαῖς ὠθοῦντες G 8 αὐτὸ εἰς G 10 ἀκοὴ καὶ ὄψις coni. Mang. ὄψις P 10. 11 τὸ ξύμπαν H 11 αἰσθήσεων coni. Mang. 12 ὡς παρεκστῶσι HP εὐεργέσιν GF οἴκοις GF: ὅρκοις HP, ὅροις v 13 ἐνδιαιτώμενος Mang.: διαιτώμενος codd. 14 post λεωφόρους add. καὶ Mang. 17 κατακρημνησθῆναι GH ἐμέλησε GF
18 τῶν add. Mang. 20 τῆς ψυχῆς bis habet F 21. 22 συγκεκλη-ρῶσθαι G 22 τε om. v καὶ bis habet H 24 τὰς om. HP
25 ὠδίνει] ὀδύνη G 26 νηπιότητος GF: νεότητος HP 27 προσιπτά-μενος G τότε] τὸ G

ναυτῶν, ἐπιβατῶν, κυβερνητῶν κατά τινα φρενοβλάβειαν ἐπ' ἀπωλείᾳ
τούτου συμφρονησάντων καὶ οἱ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ νηὶ οὐχ ἥκιστα
συναπώλοντο. βαρύτατον γὰρ κακῶν καὶ σχεδὸν ἀνίατον μόνον ἡ πάν-
των τῶν ψυχῆς μερῶν πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν συνεργία, μηδενὸς οἷα ἐν
πανδήμῳ συμφορᾷ δυνηθέντος ὑγιαίνειν, ἵνα τοὺς πάσχοντας ἰᾶται, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἰατρῶν ἅμα τοῖς ἰδιώταις καμνόντων, οὓς ἡ λοιμώδης νόσος
23 ἐφ' ὁμολογουμένῃ συμφορᾷ πιέσασα κατέχει. τοῦ παθήματος τούτου
⟨σύμβολον⟩ ὁ μέγας ἀναγραφεὶς παρὰ τῷ νομοθέτῃ κατακλυσμός ἐστι,
τῶν τε ἀπ' οὐρανοῦ καταρρακτῶν τοὺς κακίας αὐτῆς λάβρῳ φορᾷ χει-
μάρρους ἐπομβρούντων καὶ τῶν ἀπὸ γῆς, λέγω δὲ τοῦ σώματος, πηγῶν
ἀναχεουσῶν τὰ πάθους ἑκάστου ῥεύματα πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα, ἅπερ
εἰς ταὐτὸν τοῖς προτέροις συνιόντα καὶ ἀναμιγνύμενα κυκᾶταί τε καὶ τὸ
24 δεδεγμένον ἅπαν τῆς ψυχῆς στροβεῖ χωρίον δίναις ἐπαλλήλοις. „ἰδὼν“
γάρ φησι „κύριος ὁ θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων
ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιμελῶς τὰ πονηρὰ
πάσας τὰς ἡμέρας“, ἔγνω τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὲ τὸν νοῦν, μετὰ τῶν
περὶ αὐτὸν ἑρπετῶν τε καὶ πτηνῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀλόγου τῶν ἀτιθάσων
θηρίων πληθύος ἐφ' οἷς ἀνίατα ἠδικήκει τίσασθαι (Gen. 6, 5—7)·
25 ἡ δὲ τιμωρία κατακλυσμός. ἦν γὰρ ἔφεσις ἁμαρτημάτων καὶ πολλὴ
τοῦ ἀδικεῖν μηδενὸς κωλύοντος φορά, ἀλλὰ προσαναρρηγνυμένων ἀδεῶς
ἁπάντων εἰς χορηγίας ἀφθόνους τοῖς πρὸς τὰς ἀπολαύσεις ἑτοιμοτάτοις,
καὶ μήποτ' εἰκότως· οὐ γὰρ ἕν τι μέρος διέφθαρτο τῆς ψυχῆς, ἵνα τοῖς
ἄλλοις ὑγιαίνουσι σῴζεσθαι δύναιτο, ἀλλ' οὐδὲν ἄνοσον οὐδὲ ἀδιάφθαρτον
αὐτῆς κατελείπετο· | ἰδὼν γὰρ ὅτι πᾶς τις, φησί, διανοεῖται [πᾶς] p. 409 M.
λογισμός, οὐχὶ μόνος εἷς, τὴν ἁρμόττουσαν ὁ ἀδέκαστος δικαστὴς ἐπή-
26 γαγε τιμωρίαν. (8.) οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τῆς ἁλμυρᾶς φάραγγος ὁμαιχ-
μίαν πρὸς ἀλλήλους θέμενοι. κοῖλον γὰρ καὶ τραχὺ καὶ φαραγγῶδες
τὸ κακιῶν ⟨καὶ⟩ παθῶν χωρίον, ἁλμυρὸν τῷ ὄντι καὶ πικρὰς φέρον

2 συμφρονησάντων F: συμφωνησάντων GHP αὐτῇ νηὶ scripsi: αὐτὴν ἢ G, αὐτὴν ἢ F, αὐτῇ HP ἧττον coni. Mang. 3 κακὸν GF 4 συνέργεια H 5 συμφορᾷ HP: φορᾷ GF, φθορᾷ conicio 8 σύμβολον (vel σημεῖον) add. Mang. 9 τῶν post οὐρανοῦ add. G λαύρω F 12 ἀναμιγνύμενα HPL[1]: ἅμα μιγνύμενα GFL[2] 13 δεδεμένον G στροβοῖ F 16 νοῦν] νῦν Turn. 17 ἀτιθάσσων F 18 ἠδικήκει F: ἠδίκει GHP 19 γὰρ om. GF 22 μήποτ' H: μήποτ' οὐκ GFP, μήποτ' οὐκ ἀπεικότως conicio 23. 24 δύναιτο — ὅτι om. F 23 ἀδιάφθορον coni. Mang. 24 κατελίπετο G, κατελέλειπτο conicio πᾶς seclusi (om. v) vel scrib. τὰ πονηρὰ 25 λογισμὸς ἡμῶν νοσεῖ τὴν F 28 κακίστων P, corr. in mg. καὶ add. Mang. ἁλμυρὰς F φέρων GF

ὠδῖνας, ὧν ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ τὸ ἐνώμοτον καὶ ἔνσπονδον οὔθ' ὅρκων
οὔτε σπονδῶν ἐπάξιον εἰδὼς καθαιρεῖ· λέγεται γὰρ ὅτι „πάντες οὗτοι
συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἁλυκήν· αὕτη ἡ θάλασσα τῶν ἁλῶν“
(Gen. 14, 3). ἢ οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐστειρωμένους σοφίαν καὶ τυφλοὺς διά- 27
νοιαν, ἣν ὀξυδερκεῖν εἰκὸς ἦν, Σοδομίτας κατὰ γλῶτταν, ἀπὸ νεανίσκου
ἕως πρεσβυτέρου πάνθ' ὁμοῦ τὸν λεὼν ἐν κύκλῳ τὴν οἰκίαν τῆς ψυχῆς
περιθέοντας, ἵνα τοὺς ξενωθέντας ἱεροὺς καὶ ὁσίους λόγους αὐτῇ, φρουροὺς
καὶ φύλακας ὄντας, αἰσχύνωσι καὶ διαφθείρωσι, καὶ μηδένα τὸ παράπαν
μήτε τοῖς ἀδικοῦσιν ἐναντιοῦσθαι μήτε τοῦ τι ποιεῖν ἄδικον ἀποδιδράσκειν
ἐγνωκότα; οὐ γὰρ οἱ μέν, οἱ δ' οὔ, „πᾶς δ'“, ὥς φησιν, „ὁ λαὸς περιε- 28
κύκλωσαν ἅμα τὴν οἰκίαν, νέοι τε καὶ πρεσβῦται“ (Gen. 19, 4) κατὰ
τῶν θείων καὶ ἱερῶν λόγων συνομοσάμενοι, οὓς καλεῖν ἔθος ἀγγέλους.
(9.) ἀλλ' ὅ γε θεοπρόπος Μωυσῆς θράσει πολλῷ ῥέοντας αὐτοὺς ὑπαν- 29
τιάσας ἐφέξει, κἂν τὸν θρασύτατον καὶ δεινότατον εἰπεῖν ἐν ἑαυτοῖς βασι-
λέα λόγον προστησάμενοι μιᾷ ῥύμῃ κατατρέχωσι, συναύξοντες τὰ οἰκεῖα
καὶ ποταμοῦ τρόπον πλημμύροντες· „ἰδοὺ“ γάρ φησιν „ὁ τῆς Αἰγύπτου
βασιλεὺς ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἀφικνεῖται. σὺ δὲ στήσῃ συναντῶν αὐτῷ ἐπὶ τὸ
χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Exod. 7, 15). οὐκοῦν ὁ μὲν φαῦλος ἔξεισιν ἐπὶ 30
τὴν τῶν ἀδικημάτων καὶ παθῶν ἀθρόων φοράν, ἅπερ ὕδατι ἀπεικάζεται·
ὁ δὲ σοφὸς πρῶτον μὲν κτᾶται γέρας παρὰ τοῦ ἑστῶτος ἀεὶ θεοῦ
συγγενὲς αὐτοῦ τῇ ἀκλινεῖ καὶ ἀρρεπεῖ πρὸς πάντα δυνάμει λαβών·
εἴρηται γὰρ „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ“ (Deut. 5, 31), ἵνα ἐνδοιασμὸν 31
καὶ ἐπαμφοτερισμόν, ἀβεβαίου ψυχῆς διαθέσεις, ἀποδυσάμενος τὴν ὀχυρω-
τάτην καὶ βεβαιοτάτην διάθεσιν, πίστιν, ἐνδύσηται. ἔπειτα δὲ ἑστώς, τὸ
παραδοξότατον, ὑπαντᾷ· „στήσῃ“ γάρ ⟨φησιν⟩ „ὑπαντιάζων“· καίτοι τὸ
μὲν ὑπαντᾶν ἐν κινήσει, κατὰ δ' ἠρεμίαν τὸ ἵστασθαι θεωρεῖται. λέγει 32
δὲ οὐ τὰ μαχόμενα, τὰ δὲ τῇ φύσει μάλιστα ἀκολουθοῦντα· ὅτῳ γὰρ ἠρε-
μεῖν πέφυκεν ἡ γνώμη καὶ ἀρρεπῶς ἱδρῦσθαι, συμβαίνει πᾶσιν ἀνθ-
ίστασθαι τοῖς σάλῳ καὶ κλύδωνι χαίρουσι καὶ τὸν γαληνιάσαι δυνάμενον

---

2 καθαιρεῖ Mang.: καθαίρει codd. 3 ἁλικὴν G 5 ὀξυδορκεῖν G Σοδομῖται G ἀπὸ] ἐπὶ G 7 αὐτῇ FHP: αὐτὴ G, αὐτῆς Mang. φρουρὰς F 8 tertium καὶ om. HP μηδενὸς v 10 ἐγνωκότος v 12 θείων καὶ ἱερῶν scripsi: θείων ἔργων καὶ codd. καὶ λόγων om. F καλεῖν GF: καθελῆν H, καθελεῖν P 13 θεότροπος HPL[1] θράσει om. GF 15 post οἰκεῖα add. ῥεύματα Mang. 16 πλημμυροῦντες conicio 17 στήσῃ F: στήσῃς G, στῆθι HP 18 τοῦ ποταμοῦ om. HP 19 ante ἀθρόων add. καὶ v 23 ἀβεβαίου — ἀποδυσάμενος om. G 24 post διάθεσιν add. καὶ HP ἕστω G 25 φησιν addidi καίτοι codd.: καὶ v 29 γαληνιάσαι HP: γαληνίσαι GF

33 χειροποιήτῳ χειμῶνι κυμαίνουσιν. (10.) εὖ μέντοι γε ἔχει παρὰ | τὸ p. 410 M.
χεῖλος τοῦ ποταμοῦ τὴν ἐναντίωσιν συνίστασθαι· χείλη δὲ στόματος μέν
ἐστι πέρατα, φραγμὸς δέ τις γλώττης, δι᾽ ὧν φέρεται τὸ τοῦ λόγου
34 ῥεῦμα, ὅταν ἄρξηται κατέρχεσθαι. λόγῳ δὲ καὶ οἱ μισάρετοι καὶ φιλο-
παθεῖς συμμάχῳ χρῶνται πρὸς τὴν τῶν ἀδοκίμων δογμάτων εἰσήγησιν
καὶ πάλιν οἱ σπουδαῖοι πρός τε τὴν τούτων ἀναίρεσιν καὶ πρὸς τὸ τῶν
35 ἀμεινόνων καὶ ἀψευδῶς ἀγαθῶν κράτος ἀνανταγώνιστον. ὅταν μέντοι
πάντα κάλων ἀνασείσαντες ἐριστικῶν δογμάτων ὑπ᾽ ἐναντίας ῥύμης λόγων
ἀνατραπέντες ἀπόλωνται, τὸ ἐπινίκιον δικαίως καὶ προσηκόντως ὁ σοφὸς
36 ᾆσμα χορὸν ἱερώτατον στησάμενος ἐμμελῶς ᾄσεται· „εἶδε“ γάρ φησιν
„Ἰσραὴλ τοὺς Αἰγυπτίους“ οὐχ ἑτέρωθι „τεθνεῶτας“ ἀλλὰ παρὰ „τὸ
χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Exod. 14, 30), θάνατον λέγων οὐ τὴν ἀπὸ σώ-
ματος ψυχῆς διάκρισιν, ἀλλὰ τὴν ἀνοσίων δογμάτων καὶ λόγων φθοράν,
οἷς ἐχρῶντο διὰ στόματος καὶ γλώττης καὶ τῶν ἄλλων φωνητηρίων
37 ὀργάνων. λόγου δὲ θάνατός ἐστιν ἡσυχία, οὐχ ἣν οἱ ἐπιεικέστεροι ποι-
ούμενοι σύμβολον αἰδοῦς μετέρχονται — δύναμις γὰρ καὶ ἥδε ἐστὶν ἀδελφὴ
τῆς ἐν τῷ λέγειν ταμιευομένη μέχρι καιροῦ τὰ λεκτέα —, ἀλλ᾽ ἣν οἱ
ἐξησθενηκότες καὶ ἀπειρηκότες διὰ τὴν τῶν ἐναντίων ἰσχὺν ὑπομένουσιν
38 ἄκοντες λαβὴν οὐδεμίαν ἔθ᾽ εὑρίσκοντες. ὧν τε γὰρ ἂν ἐφάψωνται,
διαρρεῖ, καὶ οἷς ἂν ἐπιβῶσιν, οὐχ ὑπομένει, ὡς πρὶν ἢ στῆναι πίπτειν
ἀναγκάζεσθαι, ὥσπερ ἡ ἕλιξ, τὸ ὑδρηρὸν ὄργανον, ἔχει· κατὰ γὰρ μέσον
αὐτὸ γεγόνασι βαθμοί τινες, ὧν ὁ γεωπόνος, ὅταν ἐθελήσῃ ποτίσαι τὰς
ἀρούρας, ἐπιβαίνει μέν, περιολισθαίνει δ᾽ ἀναγκαίως· ὑπὲρ δὴ τοῦ μὴ
πίπτειν συνεχῶς πλησίον ἐχυροῦ τινος ταῖς χερσὶ περιδράττεται, οὗ ἐνει-
λημμένος τὸ ὅλον σῶμα ἀπῃώρηκεν αὐτοῦ· ⟨ὥστε⟩ ἀντὶ μὲν ποδῶν
χερσίν, ἀντὶ δὲ χειρῶν ποσὶ χρῆσθαι· ἵσταται μὲν γὰρ ἐπὶ χειρῶν, δι᾽
ὧν εἰσιν αἱ πράξεις, πράττει δ᾽ ἐν ποσίν, ἐφ᾽ ὧν εἰκὸς ἵστασθαι.

1 χειροποιείτω F 2 ἐναντίωσιν] συνάντησιν coni. Mang. 4 προέρχεσθαι conicio 4. 5 φιλοπαθεῖς Mang.: φιλομαθεῖς codd. 5 ἀδοκίμων Turn.: δοκίμων codd. 6 τούτων GF: ψευδῶν HP καὶ om. G 7 ἀψευδῶς scripsi: ἀψευδῶν GHP, ψευδῶν F 8 κάλον G 9 ἀπώλονται G 10 εὐμελῶς HP ἄσατε G 12 τοῦ ποταμοῦ] τῆς θαλάσσης conicio 13 φοράν HP 14 ἐχθρῶν τε διὰ G 17 ταμιευομένης G, ταμιευομένοις F 19 λαβὴν Turn.: βλάβην codd. ἂν Richter: ἐὰν codd. 20 ἂν HP: ἐὰν GF 21 ἕλιγξ H ὑδρηλὸν HP μέσου G 22 αὐτὸ G: αὐτῷ F, αὐτῶν HP, αὐτῆς v βασμοί GF 24 πλησίον] ποσὶν conicio ἐχυροῦ om. F τινὸς ἐχυροῦ transpos. G οὗ Turn.: ὡς GF, ὃ HP 25 αὐτοῦ Turn. ὥστε addidi μὲν GF: μὲν γὰρ HP χειρῶν δὲ F 26 χρῆσθαι GFH: χρῆται Pv 27 πράττειν G

(11.) πολλοὶ δ' οὐ δυνάμενοι τὰς πιθανὰς τῶν σοφιστῶν εὑρέσεις ἀνὰ 39
κράτος ἑλεῖν τῷ μὴ σφόδρα περὶ λόγους διὰ τὴν ἐν τοῖς ἔργοις συνεχῆ
μελέτην γεγυμνάσθαι κατέφυγον ἐπὶ τὴν τοῦ μόνου σοφοῦ συμμαχίαν
καὶ βοηθὸν αὐτὸν ἱκέτευσαν γενέσθαι· καθὰ καὶ τῶν Μωυσέως γνωρίμων
τις ἐν ὕμνοις εὐχόμενος εἶπεν· „ἄλαλα γενέσθω τὰ χείλη τὰ δόλια"
(Psalm. 30, 19). πῶς δ' ἂν ἡσυχάσαι, εἰ μὴ πρὸς μόνου τοῦ καὶ τὸν 40
λόγον αὐτὸν ἔχοντος ὑπήκοον ἐπιστομισθείη; τὰς μὲν οὖν εἰς τὸ ἁμαρ-
τάνειν συνόδους ἀμεταστρεπτὶ φευκτέον, τὸ δὲ ἔνσπονδον πρὸς τοὺς φρο-
p. 411 M. νήσεως καὶ | ἐπιστήμης ἑταίρους βεβαιωτέον. παρὸ καὶ τοὺς λέγοντας 41
„πάντες ἐσμὲν υἱοὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, εἰρηνικοί ἐσμεν" (Gen. 42, 11)
τεθαύμακα τῆς εὐαρμόστου συμφωνίας· ἐπεὶ καὶ πῶς οὐκ ἐμέλλετε,
φήσαιμ' ἄν, ὦ γενναῖοι, πολέμῳ μὲν δυσχεραίνειν, εἰρήνην δὲ ἀγαπᾶν,
ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιγεγραμμένοι πατέρα οὐ θνητὸν ἀλλ' ἀθάνατον,
ἄνθρωπον θεοῦ, ὃς τοῦ ἀιδίου λόγος ὢν ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτός ἐστιν
ἄφθαρτος; οἱ μὲν γὰρ πολλὰς ἀρχὰς τοῦ κατὰ ψυχὴν γένους συστησά- 42
μενοι, τῷ πολυθέῳ λεγομένῳ κακῷ προσνείμαντες ἑαυτούς, ἄλλοι πρὸς
ἄλλων τιμὰς τραπόμενοι ταραχὰς καὶ στάσεις ἐμφυλίους τε καὶ ξενικὰς
ἐδημιούργησαν τὸν ἀπ' ἀρχῆς γενέσεως ἄχρι τελευτῆς βίον πολέμων
ἀκηρύκτων καταπλήσαντες. οἱ δὲ ἑνὶ γένει χαίροντες καὶ ἕνα πατέρα 43
τὸν ὀρθὸν τιμῶντες λόγον, τὴν εὐάρμοστον καὶ πάμμουσον συμφωνίαν
ἀρετῶν τεθαυμακότες, εὔδιον καὶ γαληνὸν βίον ζῶσιν, οὐ μὴν ἀργὸν καὶ
ἀγενῆ τινα, ὥς ἔνιοι νομίζουσιν, ἀλλὰ σφόδρα ἀνδρεῖον καὶ λίαν ἠκονη-
μένον κατὰ τῶν σπονδὰς λύειν ἐπιχειρούντων καὶ σύγχυσιν ὁρκίων αἰεὶ
μελετώντων· τοὺς γὰρ εἰρηναίους φύσει πολεμικοὺς εἶναι συμβέβηκεν
ἀντικαθημένους καὶ ἀνθεστῶτας τοῖς τὸ εὐσταθὲς τῆς ψυχῆς ἀνατρέ-
πουσι. (12.) μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ πρῶτον μὲν ἡ ἑκάστου τῶν 44
φιλαρέτων διάνοια διακειμένη τὸν τρόπον τοῦτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ προ-
φητικοῦ θιασώτης χοροῦ, ὃς καταπνευσθεὶς ἐνθουσιῶν ἀνεφθέγξατο· „ὦ
μῆτερ, ἡλίκον με ἔτεκες, ἄνθρωπον μάχης καὶ ἄνθρωπον ἀηδίας πάσης
τῆς γῆς; οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησάν μοι, οὐδὲ ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν

---

1 ῥήσεις coni. Mang. 4 Μωυσέος codd. 5 γενέσθαι GP 7 οὖν om. H 8. 9 τὸ δὲ — βεβαιωτέον om. F 9 ἑτέρους H παρὸ H: παρ' ὃ GFP 13 καὶ om. G 14 θεοῦ ἄνθρωπον G 15 τῆς et γενέσεως coni. Mang. 15. 16 συνιστάμενοι HPL[1] 18 ἐδημιούργησαν τὸν scripsi: ἐδημιουργήσαντο codd. βίου L 20 συμφωνίαν om. F 22 ἀγεννῆ FP νομίζωσιν G 23 ἀεὶ G 24 μεμελετώντων H 26 τῶν om. GF 27. 28 προφήτου F 29 με] μὲν G 30 ὠφείλησα, οὐδὲ om. G ὠφείλησα F: ὠφέλησα HP ὠφείλησάν μοι scripsi: ὠφείλεσάν μοι GF, ὠφελησάν με HP

45 ἀπὸ καταρῶν αὐτῶν“ (Ier. 15, 10). ἀλλ' οὐ πᾶς σοφὸς πᾶσι φαύλοις
ἐχθρός ἐστιν ἄσπονδος, οὐ τριηρῶν ἢ μηχανημάτων ἢ ὅπλων ἢ στρατιω-
46 τῶν παρασκευῇ πρὸς ἄμυναν χρώμενος, ἀλλὰ λογισμοῖς; ὅταν γὰρ τὸν
ἐν τῇ ἀπολέμῳ εἰρήνῃ συνεχῆ καὶ ἐπάλληλον ἀνθρώπων ἁπάντων ἴδιον
καὶ κοινόν, μὴ κατὰ ἔθνη καὶ χώρας ἢ πόλεις καὶ κώμας αὐτὸ μόνον,
ἀλλὰ καὶ κατ' οἰκίαν καὶ ἕνα ἕκαστον τῶν ἐν μέρει συγκροτούμενον
πόλεμον θεάσηται, τίς ἐστιν ὅ γε μὴ παραινῶν, κακίζων, νουθετῶν, σω-
φρονίζων, οὐ μεθ' ἡμέραν μόνον ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, τῆς ψυχῆς αὐτῷ
47 ἠρεμεῖν μὴ δυναμένης διὰ τὸ μισοπόνηρον φύσει; πάντα γὰρ ὅσα ἐν
πολέμῳ δρᾶται κατ' εἰρήνην· συλῶσιν, ἁρπάζουσιν, ἀνδραποδίζονται,
λεηλατοῦσι, | πορθοῦσιν, ὑβρίζουσιν, αἰκίζονται, φθείρουσιν, αἰσχύνουσι, p. 412 M.
48 δολοφονοῦσιν, ἄντικρυς, ἢν ὦσι δυνατώτεροι, κτείνουσι. πλοῦτον γὰρ ἢ
δόξαν ἕκαστος αὐτῶν σκοπὸν προτεθειμένος ἐπὶ τοῦτον ὥσπερ βέλη τὰς
τοῦ βίου πράξεις ἁπάσας ἀφιεὶς ἰσότητος ἀλογεῖ, τὸ ἄνισον διώκει, κοι-
νωνίαν ἀποστρέφεται, μόνος τὰ πάντων ἔχειν ἀθρόα ἐσπούδακε, μισάν-
θρωπος καὶ μισάλληλός ἐστιν, ὑποκρινόμενος εὔνοιαν, κολακείας νόθης
ἑταῖρος ὤν, φιλίας γνησίου πολέμιος, ἀληθείας ἐχθρός, ὑπέρμαχος ψεύ-
δους, βραδὺς ὠφελῆσαι, ταχὺς βλάψαι, διαβαλεῖν προχειρότατος, ὑπερ-
ασπίσαι μελλητής, δεινὸς φενακίσαι, ψευδορκότατος, ἀπιστότατος, δοῦλος
49 ὀργῆς, εἴκων ἡδονῇ, φύλαξ κακῶν, φθορεὺς ἀγαθῶν. (13.) ταῦτα καὶ
τὰ τοιαῦτα τῆς ᾀδομένης καὶ θαυμαζομένης εἰρήνης περιμάχητα κειμή-
λια, ἅπερ ἡ ἑκάστου τῶν ἀφρόνων ἀγαλματοφοροῦσα διάνοια τέθηπε καὶ
προσκυνεῖ. ἐφ' οἷς εἰκότως καὶ πᾶς σοφὸς ἄχθεται, καὶ πρός γε τὴν

---

1 αὐτῶν om. HP ἀλλ' οὐ G¹FL²: ἀλλὰ G²HPL¹, ἆρ' οὐ conicio 2 ἢ ὅπλων om. L 2. 3 στρατιωτικῶν F 3 ἄμειναν F ἀλλὰ λογισμοῖς Benzelius: ἐπιλογισμοῖς codd. 4 συνεχῶς HP 5 κεινὸν F, κοινῇ L² ἢ] καὶ conicio (cf. De gig. § 51) 6 τῶν] τὸν F 7 θεάσητε H τίς L: τοῖς GFHP ὅ γε F: ὅτε GHP παραινῶν scripsi: παροῦσι codd., παρανοοῦσι Mang. 11 αἰσχύνουσιν H 12 ἢν] ἢ F 15 ἔχειν τὰ πάντων HP 16 νωθὴς G 18 διαβάλλειν H 19 μελητής P, ἀμελητής F ἀπιστότατος om. G

---

3 sqq. cf. ad lin. 23 23 sqq. *Origenes Homilia XIV, 5 in Ieremiam p. 211:* τῶν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τῷ τόπῳ λέγων ὅτι ταῦτα ἔλεγεν οὐ πρὸς τὴν μητέρα τὴν σωματικήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα τὴν γεννῶσαν προφήτας. τίς δὲ γεννᾷ προφήτας; ἡ σοφία τοῦ θεοῦ . . . . εἴρηται οὖν „οἴμοι ἐγώ, μῆτερ“ ἐμὴ σοφία, „ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον;“ τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι εἰς τοσοῦτον γεγέννημαι, ἵνα δικάζωμαι, ἵνα διακρίνωμαι διὰ τοὺς ἐλέγχους, διὰ τὰς ἐπιπλήξεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς;

μητέρα καὶ τιθήνην ἑαυτοῦ, σοφίαν, εἴωθε λέγειν· „ὦ μῆτερ. ἡλίκον με
ἔτεκες“, οὐ δυνάμει σώματος, ἀλλὰ τῇ πρὸς ⟨τὸ⟩ μισοπόνηρον αλκῇ, ἄνθρω-
πον ἀηδίας καὶ μάχης, φύσει μὲν εἰρηνικόν, διὰ δὲ τοῦτο καὶ πολεμικὸν
κατὰ τῶν αἰσχυνόντων τὸ περιμάχητον κάλλος εἰρήνης. „οὐκ ὠφείλησα, 50
οὐδὲ ὠφείλησάν μοι“· οὔτε γὰρ αὐτοὶ τοῖς ἐμοῖς ἀγαθοῖς ποτε ἐχρή-
σαντο, οὔτε ἐγὼ τοῖς ἐκείνων κακοῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ Μωυσέως γράμμα
„ἐπιθύμημα οὐδενὸς αὐτῶν ἔλαβον“ (Num. 16, 15), σύμπαν τὸ τῆς
ἐπιθυμίας αὐτῶν γένος θησαυρισαμένων παρ᾿ ἑαυτοῖς ὡς μέγιστον ὄφελος
ὑπερβάλλον βλάβος. „οὐδὲ ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν ἀρῶν ἃς 51
ἐτίθεντό μοι“, δυνάμει δὲ κραταιοτάτῃ τῶν θείων ἐνειλημμένος δογμάτων
οὔτε κακούμενος ἐκάμφθην, ἀλλὰ ἐρρωμένως ὠνείδισα τοῖς ἐξ ἑαυτῶν
μὴ καθαιρομένοις· „ἔθετο γὰρ ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ἀντιλογίαν τοῖς γείτοσιν 52
ἡμῶν“, ὡς καὶ ἐν ὕμνοις που λέλεκται (Psalm. 79, 7), πάντας τοὺς
ὀρθῆς γνώμης ἐφιεμένους. ἀλλ᾿ οὐκ ἀντιλογικοὶ φύσει γεγόνασιν, ὅσοι
τὸν ἐπιστήμης καὶ ἀρετῆς ζῆλον ἔσχον ἀεί, τοῖς γείτοσι ψυχῆς ἀντιφιλο-
νεικοῦντες, ἐλέγχοντες μὲν τὰς συνοίκους ἡδονάς, ἐλέγχοντες δὲ τὰς
ὁμοδιαίτους ἐπιθυμίας, δειλίας τε καὶ φόβους, τὸ παθῶν καὶ κακιῶν
στῖφος δυσωποῦντες, ἐλέγχοντες μέντοι καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, περὶ μὲν
ὧν εἶδον ὀφθαλμούς, περὶ ὧν δὲ ἤκουσαν ἀκοάς, ὀσμάς τε περὶ ἀτμῶν
καὶ γεύσεις περὶ χυμῶν, ἔτι δὲ ἁφὰς περὶ τῶν κατὰ τὰς προσπιπτούσας
τῶν ἐν τοῖς σώμασι δυνάμεων ἰδιότητας. καὶ μὲν δὴ τὸν προφορικὸν
p. 413 M. λόγον, περὶ ὧν διεξελθεῖν | ἔδοξε; τίνα γὰρ ἢ πῶς ἢ διὰ τί ἡ αἴσθησις 53
ᾔσθετο ἢ ὁ λόγος διηρμήνευσεν ἢ τὸ πάθος διέθηκεν, ἄξιον ἐρευνᾶν
μὴ παρέργως καὶ τῶν σφαλμάτων διελέγχειν ἕκαστον. ὁ δὲ μηδενὶ 54
τούτων ἀντιλέγων, ἅπασι δὲ ἑξῆς συνεπινεύων ἑαυτὸν λέληθεν ἀπατῶν
καὶ ἐπιτειχίζων ψυχῇ βαρεῖς γείτονας, οἷς ἄμεινον ὑπηκόοις ἢ ἄρχουσι
χρῆσθαι· ἡγεμονεύοντες μὲν γὰρ πολλὰ πημανοῦσι καὶ μεγάλα βασι-
λευούσης παρ᾿ αὐτοῖς ἀνοίας, ὑπακούοντες δὲ τὰ δέονθ᾿ ὑπηρετήσουσι

---

1 με] μὲν G 2 πρὸς] περὶ conicio τὸ addidi 4 ὠφέλησα HP 5 ὠφεί-λησάν μοι G: ὠφείλεσάν μοι F, ὠφέλησάν με HP γὰρ om. v τῆς ἐμῆς F
6 μωσέως GF, μωυσέος HP 9 ὑπερβάλον F 11 οὔτε] scrib. οὐ vel post ἐκάμφθην lacuna statuenda κακούμενος scripsi: ἐκκακούμενος codd. ἐκνάμφην H, ἐκνάμφθην P αὐτῶν HP 12 μὴ καθαιρουμένοις G, μοι καταρωμένοις v
14 ἀλλ᾿] ἆρ᾿ conicio 15 τὸν] τὴν P ζῆλον GFL²: λόγον HL¹, λάλον P
17 δειλίας] fort. λύπας ⟨καὶ πᾶν⟩ τὸ conicio 19 εἶδον — ὧν om. G
20 χεύσεις F 21 ἰδιοτήτων conicio 23 διερμήνευσεν GF 25 ἀπαιτῶν (ι in ras.) F 26 ψυχῇ Turn.: ψυχῆς codd. 27 μὲν om. HP ποιμανοῦσι G
28 ἀνίας HP¹ ὑπηρετοῦσι HP

55 πειθηνίως οὐκέθ' ὁμοίως ἀπαυχενίζοντες. οὕτως μέντοι τῶν μὲν ὑπακούειν μαθόντων, τῶν δ' οὐκ ἐπιστήμῃ μόνον ἀλλὰ καὶ δυνάμει τὴν ἀρχὴν λαβόντων πάντες οἱ δορυφόροι καὶ ὑπέρμαχοι ψυχῆς συμφρονήσουσι λογισμοὶ καὶ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ἐν αὐτοῖς προσελθόντες ἐροῦσιν· „οἱ παῖδές σου εἰλήφασι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν τῶν μεθ' ἡμῶν, οὐ διαπεφώνηκεν αὐτῶν οὐδὲ εἷς" (Num. 31, 49), ἀλλ' ὥσπερ τὰ μουσικῆς ὄργανα ἄκρως ἡρμοσμένα πᾶσι τοῖς φθόγγοις, οὕτως ἡμεῖς πάσαις ταῖς ὑφηγήσεσι συνηχήσαμεν, ἐκμελὲς ἢ ἀπῳδὸν οὐδὲν οὔτε ῥῆμα εἰπόντες οὔτ' ἔργον διαπραξάμενοι, ὡς τὸν ἕτερον τῶν ἀμούσων χορὸν πάντα ἄφωνον καὶ νεκρὸν ἀποδεῖξαι γελασθέντα τὴν τῶν σωματικῶν τροφὴν Μαδιὰμ καὶ τὸν ἔκγονον αὐτῆς δερμάτινον ὄγκον
56 Βεελφεγὼρ ὄνομα ὑπνοῦντα (Num. 25, 3). γένος γάρ ἐσμεν „τῶν ἐπιλέκτων τοῦ" τὸν θεὸν ὁρῶντος „Ἰσραήλ", ὧν „διεφώνησεν οὐδὲ εἷς" (Exod. 24. 11), ἵνα τὸ τοῦ παντὸς ὄργανον, ὁ κόσμος πᾶς, ταῖς ἁρμονίαις μουσικῶς
57 μελῳδῆται. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς τῷ πολεμικωτάτῳ λόγῳ, ὃς καλεῖται Φινεές, γέρας εἰρήνην φησὶ δεδόσθαι (Num. 25, 12), ὅτι ζῆλον τὸν ἀρετῆς λαβὼν καὶ πόλεμον πρὸς κακίαν ἀράμενος ὅλην ἀνέτεμε γένεσιν * * * ἑξῆς τοῖς βουλομένοις, διακύψασι καὶ διερευνησαμένοις ἀκριβῶς ὄψει πρὸ ἀκοῆς σαφεστέρῳ χρησαμένοις μάρτυρι, πιστεῦσαι, ὅτι γέμει
58 τὸ θνητὸν ἀπιστίας, ἐκ μόνου τοῦ δοκεῖν ἠρτημένον. θαυμάσιος μὲν οὖν ἡ λεχθεῖσα συμφωνία, θαυμασιωτάτη δὲ καὶ πάσας τὰς ἁρμονίας ὑπερβάλλουσα ἡ κοινὴ πάντων, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἅπας ὁμοθυμαδὸν εἰσάγεται λέγων· „πάντα ὅσα εἶπεν ὁ θεός, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα"
59 (Deut. 5, 27)· οὗτοι γὰρ οὐκέτι ἐξάρχοντι πείθονται λόγῳ, ἀλλὰ τῷ τοῦ παντὸς ἡγεμόνι θεῷ, δι' ὃν πρὸς τὰ ἔργα φθάνουσι μᾶλλον ἢ τοὺς | λόγους ἀπαντῶντες· τῶν γὰρ ἄλλων ἐπειδὰν ἀκούσωσι πραττόντων p. 414 M.
οὗτοι, τὸ παραδοξότατον, ὑπὸ κατοκωχῆς ἐνθέου πράξειν φασὶ πρότερον,

---

1 ἐπαυχενίζοντες P οὕτω HP μὲν om. H 3. 4 συμφωνήσουσι conicio 4 λογισμοῖς G 6 ⟨ἀπ'⟩ αὐτῶν conicio 7 ἀλλὰ GF πᾶσαι HP 8 ἐκμενὲς H 9 οὐδὲν οὔτε scripsi: οὐδὲ codd. οὔτ' codd.: οὐδ' v 10 πάντη HP γελασθέντα] τελεσθέντα coni. Mang., ἀγαπήσαντα vel γελάσαντες conicio 11 τροφὸν coni. Mang. ἔγγονον v 12 Βεελφαγὼρ v ὑπνοῦντα] διαφωνοῦντα coni. Mang. τὸ ἐπίλεκτον coni. Mang. 16 εἰρήνην GF: εἰρήνη H, εἰρήνης Pv 18 lacunam statui ἐξ ἧς coni. Cohn et ante τοῖς lacunam statuit 19 πρὸ HP: πρὸς GF ad πιστεῦσαι add. δεῖ vel χρὴ Mang. 20 ἠρτισμένον G 23 ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα Turn.: ποιήσωμεν καὶ ἀκουσώμεθα codd. 24 τῷ om. GF 25 ὃν GFP: ὧν H, ὃ conicio 27 κατοκωχῆς scripsi: κατακωχῆς codd. ἐκ θεοῦ v

εἶτα ἀκούσεσθαι, ἵνα μὴ διδασκαλίᾳ καὶ ὑφηγήσει δοκῶσιν, ἀλλὰ ἐθε-
λουργῷ καὶ αὐτοκελεύστῳ διανοίᾳ πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ὑπαντᾶν·
ἐργασάμενοι δὲ ἀκούσεσθαί φασιν, ὅπως ἐπικρίνωσι τὰ πραχθέντα, εἰ
λόγοις θείοις καὶ ἱεραῖς παραινέσεσι συνᾴδει.

(14.) Τοὺς δὲ συνομοσαμένους ἐπ' ἀδικήμασιν „ἀπὸ ἀνατολῶν" φησι 60
„κινήσαντας εὑρεῖν πεδίον ἐν τῇ γῇ Σενναὰρ κἀκεῖ κατοικῆσαι" (Gen. 11,2),
φυσικώτατα· διττὸν γὰρ εἶδος τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀνατολῆς, τὸ μὲν
ἄμεινον, τὸ δὲ χεῖρον, ἄμεινον μέν, ὅταν ἡλιακῶν ἀκτίνων τρόπον ἀνάσχῃ
τὸ ἀρετῶν φέγγος, χεῖρον δ', ὅταν αἱ μὲν ἐπισκιασθῶσι, κακίαι δὲ ἀνά-
σχωσι. παράδειγμα τοῦ μὲν προτέρου τόδε· „καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς 61
παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς" (Gen. 2, 8). οὐ χερσαίων φυτῶν,
ἀλλ' οὐρανίων ἀρετῶν, ἃς ἐξ ἀσωμάτου τοῦ παρ' ἑαυτῷ φωτὸς ἀσβέ-
στους εἰσαεὶ γενησομένας ὁ φυτουργὸς ἀνέτειλεν. ἤκουσα μέντοι καὶ 62
τῶν Μωυσέως ἑταίρων τινὸς ἀποφθεγξαμένου τοιόνδε λόγιον· „ἰδοὺ ἄν-
θρωπος ᾧ ὄνομα ἀνατολή" (Zach. 6,12)· καινοτάτη γε πρόσρησις, ἐάν
γε τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶτα λέγεσθαι νομίσῃς· ἐὰν δὲ τὸν
ἀσώματον ἐκεῖνον, θείας ἀδιαφοροῦντα εἰκόνος, ὁμολογήσεις ὅτι εὐθυ-
βολώτατον ὄνομα ἐπεφημίσθη τὸ ἀνατολῆς αὐτῷ· τοῦτον μὲν γὰρ πρεσ- 63
βύτατον υἱὸν ὁ τῶν ὅλων ἀνέτειλε πατήρ, ὃν ἑτέρωθι πρωτόγονον
ὠνόμασε, καὶ ὁ γεννηθεὶς μέντοι, μιμούμενος τὰς τοῦ πατρὸς ὁδούς,
πρὸς παραδείγματα ἀρχέτυπα ἐκείνου βλέπων ἐμόρφου τὰ εἴδη. (15.) τοῦ 64
δὲ χείρονος ἀνατολῆς εἴδους ὑπόδειγμα τὸ λεχθὲν ἐπὶ τοῦ βουλομένου
τὸν ἐπαινούμενον ὑπὸ θεοῦ καταράσασθαι· πρὸς γὰρ ἀνατολαῖς εἰσάγεται
κἀκεῖνος οἰκῶν, αἵτινες ὁμωνυμοῦσαι ταῖς προτέραις ἐναντιότητα καὶ
μάχην πρὸς αὐτὰς ἔχουσιν· „ἐκ Μεσοποταμίας" γάρ φησι „μετεπέμψατό 65

---

6 κινήσαντες GF   Σεννὰρ HP   9 κακίαι GF: κἀκεῖναι HP   10 τοῦ μὲν] μὲν οὖν τοῦ conicio   πρότερον F   12. 13 ἀσβέστου GF   13 εἰς ἀεὶ GH   ἠκούσαμέν τε καὶ PL   14 Μωυσέως P: Μωυσέος GFH, Μωσέως Eus   τινὸς om. G   λόγιον Eus: λόγον codd.   15 γε om. Eus   πρόρρησις P   16 γε Eus: μή γε codd., μέν γε v   17 θείαν ἰδέαν φοροῦντα, ἱκανῶς ὁμολογήσεις Eus   18 τὸ] τῷ F   ἀνατολὴ plerique codd. Eus   19 ὅλων Eus: ὄντων codd.   21 τὰ Eus: om. codd.   22 ἐπὶ GFP: ὑπὸ H   23 τὸν G²: om. G¹FHP   ἐπαινούμενον] εὐλογούμενον coni. Mang.   τοῦ θεοῦ HP

13—21 Eus. Pr. ev. XI 15 καὶ πάλιν ἐπιλέγει· Ἤκουσα μέντοι—τὰ εἴδη. ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ Ἑβραίου Φίλωνος ἐνταῦθα κείσθω ληφθέντα ἐκ συγγράμματος, ᾧ τέθειται ἐπιγραφή· περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

με Βαλάκ, ἐξ ὀρέων ἀπὸ ἀνατολῶν, λέγων· δεῦρο ἄρασαί μοι ὃν μὴ
ἀρᾶται ὁ θεός" (Num. 23, 7. 8). ἑρμηνεύεται δὲ Βαλὰκ ἄνους, εὐθυ-
βολώτατα· πῶς | γὰρ οὐκ ἄνοια δεινὴ τὸ ὃν ἐλπίσαι ἀπατᾶσθαι καὶ p. 415 M
γνώμην αὐτοῦ τὴν βεβαιοτάτην ἀνθρώπων σοφίσμασι παρατρέπεσθαι;
66 διὰ τοῦτο καὶ Μεσοποταμίαν οἰκεῖ καταπεποντωμένης ὥσπερ ἐν μεσαι-
τάτῳ ποταμοῦ βυθῷ τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ μὴ δυναμένης ἀνανήξασθαι
καὶ ἀνακῦψαι· τοῦτο δὲ τὸ πάθος ἀνατολὴ μὲν ἀφροσύνης, κατάδυσις δὲ
67 εὐλογιστίας ἐστίν. οἱ τὴν ἀσύμφωνον οὖν ἁρμοζόμενοι συμφωνίαν ἀπὸ
ἀνατολῶν κινεῖσθαι λέγονται. πότερον ἄρα γε τῶν ⟨κατ᾽ ἀρετὴν ἢ τῶν⟩
κατὰ κακίαν; ἀλλ᾽ εἰ μὲν τῶν κατ᾽ ἀρετήν, παντελὴς ὑπογράφεται διά-
ζευξις· εἰ δὲ τῶν κατὰ κακίαν, ἡνωμένη τις κίνησις, καθάπερ ἐπὶ χει-
ρῶν ἔχει, οὐκ ἰδίᾳ κατὰ ἀπάρτησιν, ἀλλ᾽ ἐν ἁρμονίᾳ τινὶ τῷ ὅλῳ σώματι
68 συγκινουμένων. ἀρχὴ γὰρ καὶ ἀφορμὴ φαύλῳ πρὸς τὰς παρὰ φύσιν
ἐνεργείας τὸ κακίας χωρίον· ὅσοι δὲ μετανάσται μὲν ἀρετῆς ἐγένοντο,
ταῖς δ᾽ ἀφροσύνης ἐχρήσαντο ἀφορμαῖς, οἰκειότατον εὑρόντες οἰκοῦσι
τόπον, ὃς Ἑβραίων μὲν γλώττῃ Σεναάρ, Ἑλλήνων δὲ ἐκτιναγμὸς καλεῖται·
69 σπαράττεται γὰρ καὶ κλονεῖται καὶ τινάττεται πᾶς ὁ τῶν φαύλων βίος,
κυκώμενος ἀεὶ καὶ ταραττόμενος καὶ μηδὲν ἴχνος ἀγαθοῦ γνησίου θησαυ-
ριζόμενος ἐν ἑαυτῷ. καθάπερ γὰρ τῶν ἀποτιναττομένων ὅσα μὴ ἑνώσει
διακρατεῖται πάντα ἐκπίπτει, τοῦτόν μοι δοκεῖ καὶ ἡ τοῦ συμπεπνευκότος
ἐπὶ τῷ ἀδικεῖν ἐκτετινάχθαι τὸν τρόπον ψυχή· πᾶσαν γὰρ ἰδέαν ἀρετῆς
ἀπορρίπτει, ὡς μήτε σκιὰν μήτε εἴδωλον αὐτῆς ἐμφαίνεσθαι τὸ παράπαν.
70 (16.) τὸ γοῦν φιλοσώματον γένος τῶν Αἰγυπτίων οὐκ ἀπὸ τοῦ ὕδατος,

---

2 ἄνους HPL[1]: ὁ νοῦς GFL[2] 3 οὐκ ἄνοια δεινὴ scripsi (ἄνοια δεινὴ om. οὐκ Mang): οἷα δεῖν ἢ GFL[2], οὐ δεινὸν HPL[1], οἷόντε ἦν Turn. 5 καταπεποντωμένης Turn.: καταπεποντωμένην F, καταπεποντισμένος G, καταπεποντωμένος HP 7 ἀνακαλύψαι PL 8 εὐλογίας HP 9 ἄρα γε om. HP κατ᾽ ἀρετὴν ἢ τῶν addidi 10 εἰ GF: ἡ HP 11 εἰ GF: ἡ HP 13 καὶ ἀφορμὴ scripsi: καὶ ἀφροσύνη GF, ἡ ἀφροσύνη HP 14 ἐγίνοντο G 16 post ἐκτιναγμὸς add. ὀδόντων Mang. 17 τινάσσεται G 19 τῶν GF: ἐκ τῶν HP 20 ἐκπίπτει P: ἐκπέμπει GFH, quod servari potest, si legas τὸ ἀποτιναττόμενον 21 τῷ] τὸ G τὸν om. GF 22 αὐτῆς scripsi: αὐτῇ codd. 23. 243,1 οὐκ—τῶν om. HP

---

5 sqq. *Origenes Homilia XV 1 in Numeros p. 326:* si quis ergo inter ista flumina fuerit Babylonis, si quis rheumatibus libidinis inundatur et luxuriae aestibus circumluitur, iste non dicitur stare .... quales autem isti sunt montes, talem habent et orientem. habet enim et ortum luminis sui ille, qui convertit se sicut angelum lucis. 15. 16 *Origenes Contra Celsum V 30 p. 600* (Philocalia ed. Robinson p. 184): καὶ οὗτοι ἐπὰν κινήσωσιν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν ἑαυτοὺς ἀλλότρια ἀνατολῶν φρονοῦντες, εὑρισκέτωσαν πεδίον ἐν γῇ Σενναάρ, ὅπερ ἑρμηνεύεται ὀδόντων ἐκτιναγμός ....

ἀλλ' „ὑπὸ τὸ ὕδωρ“ φεῦγον, τουτέστιν ὑπὸ τὴν τῶν παθῶν φοράν,
εἰσάγεται, καὶ ἐπειδὰν ὑποδράμῃ τὰ πάθη, τινάττεται καὶ κυκᾶται, τὸ
μὲν εὐσταθὲς καὶ εἰρηναῖον ἀποβάλλον ἀρετῆς, τὸ δὲ ταραχῶδες ἐπα-
ναιρούμενον κακίας· λέγεται γὰρ ὅτι „ἐξετίναξε τοὺς Αἰγυπτίους κατὰ
μέσον τῆς θαλάσσης φεύγοντας ὑπὸ τὸ ὕδωρ“ (Exod. 14,27). οὗτοί 71
εἰσιν οἱ μηδὲ τὸν Ἰωσὴφ εἰδότες, τὸν ποικίλον τοῦ βίου τῦφον, ἀλλ'
ἀποκεκαλυμμένοις χρώμενοι τοῖς ἁμαρτήμασιν, οὐδὲ ἴχνος ἢ σκιὰν καὶ
εἴδωλον καλοκἀγαθίας ταμιευσάμενοι· „ἀνέστη“ γάρ φησι „βασιλεὺς 72
ἕτερος ἐπ' Αἴγυπτον“, ὃς οὐδὲ τὸ πανύστατον καὶ νεώτατον αἰσθητὸν
ἀγαθὸν „ᾔδει τὸν Ἰωσήφ“ (Exod. 1,8), ὅστις οὐ μόνον τελειότητας
ἀλλὰ καὶ προκοπάς, οὐδὲ ἐνάργειαν τὴν οἵαν δι' ὁράσεως ἀλλὰ καὶ
διδασκαλίαν τὴν δι' ἀκοῆς ἐγγινομένην ἀνῄρει λέγων· „δεῦρο ἄρασαί
μοι τὸν Ἰακώβ, καὶ δεῦρο ἐπικατάρασαί μοι τὸν Ἰσραήλ“ (Num. 23,7),
ἴσον τῷ ἐλθέ, ἀμφότερα κατάλυσον, ὅρασίν τε καὶ ἀκοὴν ψυχῆς, ἵνα
μηδὲν ἀληθὲς καὶ γνήσιον καλὸν μήτε ἴδῃ μήτε ἀκούσῃ· ὁράσεως μὲν
γὰρ Ἰσραήλ, Ἰακὼβ δὲ ἀκοῆς σύμβολον. ὁ μὲν δὴ τῶν τοιούτων νοῦς 73
p. 416 M. ἀπορρίπτει πᾶσαν τὴν ἀγαθοῦ | φύσιν τρόπον τινὰ τιναττόμενος, ἔμπαλιν
δ' ὁ τῶν ἀστείων, ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου μεταποιούμενος τῆς τῶν ἀγαθῶν
ἰδέας, ἀποτινάττει καὶ ἀποβάλλει τὰ φαῦλα· θέασαι γοῦν τὸν ἀσκητὴν 74
οἷά φησιν· „ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους τοὺς μεθ' ὑμῶν ἐκ
μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσασθε καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ ἀνα-
στάντες ἀναβῶμεν εἰς Βαιθήλ“ (Gen. 35,2. 3), ἵνα, κἂν Λάβαν ἔρευναν
αἰτῆται, ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ μὴ εὑρεθῇ τὰ εἴδωλα (Gen. 31,35), ⟨ἀλλὰ⟩
πράγματα ὑφεστηκότα καὶ ὄντως ὑπαρκτά, ἐστηλιτευμένα ἐν τῇ τοῦ
σοφοῦ διανοίᾳ, ὧν καὶ τὸ αὐτομαθὲς γένος Ἰσαὰκ κληρονομεῖ· τὰ γὰρ
ὑπαρκτὰ μόνος οὗτος παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνει (Gen. 25,5).

(17.) Παρατήρει δ' ὅτι οὔ φησιν ἐλθεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ πεδίον ἐν 75
ᾧ κατέμειναν, ἀλλὰ εὑρεῖν ἀναζητήσαντας πάντως καὶ σκεψαμένους τὸ
ἐπιτηδειότατον ἀφροσύνης χωρίον· τῷ γὰρ ὄντι πᾶς ἄφρων οὐ παρ'
ἑτέρου λαμβάνει ἑαυτῷ τὰ δὲ κακὰ ζητῶν ἀνευρίσκει, μὴ μόνοις ἀρκού-
μενος τούτοις ἐφ' ἅπερ ἡ μοχθηρὰ φύσις δι' ἑαυτῆς βαδίζει, ἀλλὰ καὶ

---

1 φορῶν P[1] 3 εὐσταλὲς HP 7 οὐδὲν G ἢ σκιὰν καὶ Turn.: ἢ σκιὰ καὶ HP, σκιᾶς GF 11 ἐνάργειαν F: ἐναργίαν G, ἐνέργειαν HP 14 τῷ] τὸ GH 15 κάλλος conicio μήτ' εἴδη F 17 ταραττόμενος P 19 φαῦλα Mang.: φύλλα codd. θέασαι FL[2]: θέασον GHPL[1] γοῦν scripsi: οὖν codd. 22 ἐρευνᾶν HP 23 αἰτῆτε HP, ποιῆται conicio εὑρεθῆναι HP ἀλλὰ add. Mang. 25 ὧν] ἃ Mang. 27 παρατηρήσεις L 29 ἀφροσύνῃ conicio 30 λαμβάνει, ἐξ ἑαυτοῦ (ἐν ἑαυτῷ Cohn) δὲ τὰ κακὰ conicio μόνοις Mang.: μόνον codd.

76 προστιθεὶς τὰ ἐκ τοῦ κακοτεχνεῖν τέλεια γυμνάσματα. καὶ εἴθε μέντοι
πρὸς ὀλίγον ἐνδιατρίψας αὐτοῖς χρόνον μετανίστατο. νυνὶ δὲ καὶ κατα-
μένειν ἀξιοῖ· λέγεται γὰρ ὅτι εὑρόντες τὸ πεδίον κατῴκησαν ὡς ἐν
πατρίδι, οὐχ ὡς ἐπὶ ξένης παρῴκησαν. ἧττον γὰρ ἦν δεινὸν συντυχόντας
ἁμαρτήμασιν ὀθνεῖα αὐτὰ καὶ ὥσπερ ἀλλοδαπὰ νομίσαι, ἀλλὰ μὴ οἰκεῖα
καὶ συγγενῆ ὑπολαβεῖν εἶναι· παρεπιδημήσαντες γὰρ κἂν ἀπέστησαν αὖθις,
77 κατοικήσαντες δὲ βεβαίως καταμένειν εἰσάπαν ἔμελλον. διὰ τοῦτο οἱ
κατὰ Μωυσῆν σοφοὶ πάντες εἰσάγονται παροικοῦντες· αἱ γὰρ τούτων
ψυχαὶ στέλλονται μὲν ἀποικίαν οὐδέποτε τὴν ἐξ οὐρανοῦ, εἰώθασι δὲ
ἕνεκα τοῦ φιλοθεάμονος καὶ φιλομαθοῦς εἰς τὴν περίγειον φύσιν ἀπο-
78 δημεῖν. ἐπειδὰν οὖν ἐνδιατρίψασαι σώμασι τὰ αἰσθητὰ καὶ θνητὰ δι'
αὐτῶν πάντα κατίδωσιν, ἐπανέρχονται ἐκεῖσε πάλιν, ὅθεν ὡρμήθησαν
τὸ πρῶτον, πατρίδα μὲν τὸν οὐράνιον χῶρον ἐν ᾧ πολιτεύονται, ξένην
δὲ τὸν περίγειον ἐν ᾧ παρῴκησαν νομίζουσαι· τοῖς μὲν γὰρ ἀποικίαν
στειλαμένοις ἀντὶ τῆς μητροπόλεως ἡ ὑποδεξαμένη δήπου πατρίς, ἡ δ'
ἐκπέμψασα μένει τοῖς ἀποδεδημηκόσιν, εἰς ἣν καὶ ποθοῦσιν ἐπανέρ-
79 χεσθαι. | τοιγαροῦν εἰκότως Ἀβραὰμ ἐρεῖ τοῖς νεκροφύλαξι καὶ ταμίαις p. 417 M.
τῶν θνητῶν, ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ νεκροῦ βίου καὶ τύφου· „πάροικος καὶ
παρεπίδημός εἰμι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν" (Gen. 23, 4), αὐτόχθονες δὲ ὑμεῖς,
κόνιν καὶ χοῦν ψυχῆς προτιμήσαντες, προεδρίας ἀξιώσαντες ὄνομα Ἐφρών,
80 ὃς ἑρμηνεύεται χοῦς. εἰκότως δὲ καὶ ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ τὴν ἐν σώματι
παροικίαν ὀλοφύρεται λέγων· „αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἃς
παροικῶ, μικραὶ καὶ πονηραὶ γεγόνασιν· οὐκ ἐξίκοντο εἰς ἡμέρας τῶν
81 πατέρων μου ἃς παρῴκησαν" (Gen. 47, 9). τῷ δ' αὐτοδιδάκτῳ καὶ λόγιον
ἐχρήσθη τοιόνδε· „μὴ καταβῇς εἰς" τὸ πάθος „Αἴγυπτον, κατοίκησον
δ' ἐν τῇ γῇ ἣν ἄν σοι εἴπω" (Gen. 26, 2), τῇ ἀδείκτῳ καὶ ἀσωμάτῳ
φρονήσει, καὶ παροίκει ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, τῇ δεικνυμένῃ καὶ αἰσθητῇ

---

1 μέντοι] μέν τι F 2 χρόνου G καὶ om. G[1]F 3 λέγοντες HPL[1] 7 εἰς ἅπαν H 9 οὐδέποτε Cohn: δέ ποτε GF, δή ποτε HP 10 ἐπίγειον coni. Mang. 11 ἐντρίψασαι G σώματι HP 12 αὐτῶν H κἀκεῖσε HPL[1] 13 ξένην Mang.: ξένον codd. 15 δή] δοκεῖ mg. P 17 Ἀβραὰμ H, Ἀβρὰμ F 18 τύφου codd.: τάφου v 20 προσεδρίας G, προεδρίαν HP ⟨τὸν⟩ ὄνομα coni. Mang., ⟨οὗ⟩ ὄνομα Cohn 21 ὃς GF: ὃ HP ὁ] ὡς F 23 ἐξήκοντα G, ἑξήκοντα F 26 ἀσωμάτων G

---

3 sqq. *Origenes, Selecta in Genesim p. 34:* Ἀβραὰμ οὐ κατῴκει Αἴγυπτον, ἀλλὰ παρῴκει, *ibid.:* ὡς φαῦλοι οἱ Χαναναῖοι κατῴκουν καὶ οὐ παρῴκουν τὴν γῆν· ὥστε φαῦλοι κατοικοῦσιν, οὐ παροικοῦσι τὴν γῆν. — cf. *Augustini Quaestionem de Genesi CLVI.*

οὐσίᾳ, πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι παροικεῖ μὲν ὁ σοφὸς ὡς ἐν ξένῃ σώματι
αἰσθητῷ, κατοικεῖ δ' ὡς ἐν πατρίδι νοηταῖς ἀρεταῖς, ἃς λαλεῖ ὁ θεὸς
ἀδιαφορούσας λόγων θείων. Μωυσῆς δὲ „γειώρας" φησίν „εἰμὶ ἐν γῇ 82
ἀλλοτρίᾳ" (Exod. 2,22), διαφερόντως οὐ μόνον ξένην τὴν ἐν σώματι
μονὴν ὡς οἱ μέτοικοι νομίζων, ἀλλὰ καὶ ἀλλοτριώσεως ἀξίαν οὐκ ἔμπαλιν
οἰκειώσεως ὑπολαμβάνων.

(18.) Τὸ δ' ὁμόφωνον καὶ ὁμόγλωττον οὐκ ἐν τοῖς ὀνόμασι καὶ 83
ῥήμασι μᾶλλον ἢ ἐν τῇ τῶν ἀδίκων πράξεων κοινωνίᾳ βουλόμενος ὁ
φαῦλος ἐπιδείξασθαι πόλιν ἄρχεται καὶ πύργον, ὡς ἀκρόπολιν τυράννῳ,
κακίᾳ κατασκευάζειν, καὶ τοὺς θιασώτας πάντας παρακαλεῖ τοῦ ἔργου
μετασχεῖν τὴν ἁρμόττουσαν προευτρεπισαμένους ὕλην· „ἴτε" γάρ φησι 84
„πλινθεύσωμεν πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί" (Gen. 11, 3), ἴσον
τῷ νῦν ἐστιν ἡμῖν συμπεφορημένα καὶ συγκεχυμένα τὰ πάντα τῆς ψυχῆς,
ὡς ἐναργῆ τύπον μηδένα μηδενὸς εἴδους προφαίνεσθαι. ἁρμόττει δ' 85
ὥσπερ ἀνείδεόν τινα καὶ ἄποιον οὐσίαν τό τε πάθος καὶ τὴν κακίαν
παραλαβόντας εἰς τὰς ἁρμοττούσας ποιότητας καὶ τὰ προσεχέστατα μέχρι
τῶν ἐσχάτων ἀεὶ τεμεῖν εἴδη πρός τε ἐναργεστέραν κατάληψιν αὐτῶν
καὶ τὴν σὺν ἐμπειρίᾳ χρῆσίν τε καὶ ἀπόλαυσιν, ᾗ πλείους ἡδονὰς καὶ
τέρψεις ἔοικεν ἐντίκτειν. πάριτε οὖν οἱ λογισμοὶ πάντες βουλευτῶν τινα 86
τρόπον εἰς τὸ ψυχῆς συνέδριον, ὅσοι ⟨πρὸς⟩ τὸν δικαιοσύνης καὶ πάσης
ἀρετῆς συγκατατάττεσθε ὄλεθρον. καὶ πεφροντισμένως διασκεψώμεθα, ὡς
ἐπιθέμενοι κατορθώσωμεν· τῆς μέντοι κατορθώσεως ἔσονται θεμέλιοι 87
κραταιότατοι οἵδε, ἄμορφα μορφῶσαι τύποις καὶ σχήμασι καὶ περιγραφαῖς
p. 418 M. ἕκαστον ἰδίᾳ διακρῖναι, μὴ κραδαινόμενα καὶ χωλαίνοντα, ἀλλὰ | πεπηγότα βεβαίως, τῇ τοῦ τετραγώνου σχήματος οἰκειούμενα φύσει — ἀκράδαντον γὰρ τοῦτό γε —, ἵνα πλίνθου τινὰ τρόπον ἀκλινῶς ἐρηρεισμένα
βεβαίως καὶ τὰ ἐποικοδομούμενα δέχηται. (19.) τούτων πᾶς ὁ ἀντί- 88

---

1 πρὸς] ὡς H ὅτι] ὄν τι F 2 καλεῖ G 3 γειώρας] πάροικος Mang. εἰ μὴ G γῇ] τῇ L 5 μόνην GF 9 πάλιν HP ante τυράννῳ add. καὶ GF (τῇ conicio, cf. p. § 113) 10 παρακαλεῖν F 11 προσευτρεπισαμένους G 13 τῷ] τὸ G ἐστὶ H συμπεφωνημένα HP πάντα τὰ conicio 16 προσεχέστατα H: προσχέστατα P, πρὸς ἔσχατα GF 17 ἤδη GF ἐνεργεστέραν G 18 ἐμπειρίαν H ᾗ HP: ἢ GF πλείονας F 19 τίκτειν conicio 20 πρὸς addidi 21 συγκατατάττεσθαι G διασκεψόμεθα GF 22 κατορθώσομεν GF, quod servari potest, si lin. 21 πῶς scribas θεμέλιοι GF: μὲν οἱ HP 24 ἕκαστα conicio vel ⟨ἵνα⟩ μὴ deleto ἵνα lin. 26 κραδαινόμενα scripsi: κραδαίνοντα codd. χωλαίνοντα Turn.: χωλάνοντα F, χωλά (sic) G, χωλ, tum spat. 4 litt. P, χωλάναντα H 26 ἐνηρεισμένα F 27. 246,1 ἀντίθετος F

θεος νοῦς, ὅν φαμεν Αἰγύπτου, τοῦ σώματος, εἶναι βασιλέα, δημιουργὸς
ἀνευρίσκεται· καὶ γὰρ τοῦτον εἰσάγει Μωυσῆς τοῖς ἐκ πλίνθου κατα-
89 σκευαζομένοις χαίροντα οἰκοδομήμασιν. ἐπειδὰν γάρ τις τὴν ὕδατος καὶ
γῆς τὴν μὲν ὑγράν, τὴν δ' αὖ στερεὰν οὐσίαν, διαλυομένας καὶ φθειρο-
μένας, ἀνακερασάμενος τρίτον μεθόριον ἀμφοῖν ἀπεργάσηται, ὃ καλεῖται
πηλός, τέμνων κατὰ μοίρας τοῦτον οὐ παύεται σχήματα περιτιθεὶς ἑκάστῳ
τῶν τμημάτων τὰ οἰκεῖα, ὅπως εὐπαγέστερά τε καὶ εὐφορώτερα γένηται·
90 ῥᾳδίως γὰρ οὕτως ἔμελλε τὰ κατασκευαζόμενα τελειοῦσθαι. τοῦτ' ἀπο-
μιμούμενοι τὸ ἔργον οἱ μοχθηροὶ τὰς φύσεις, ὅταν τὰς ἀλόγους καὶ
πλεοναζούσας τῶν παθῶν ὁρμὰς ταῖς ἀργαλεωτάταις κακίαις ἀνακερά-
σωνται, τέμνουσι τὸ κραθὲν εἰς εἴδη καὶ διαπλάττουσι καὶ σχηματίζουσιν
οἱ βαρυδαίμονες, δι' ὧν ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιτειχισμὸς μετέωρος ἀρθήσεται,
τὴν αἴσθησιν εἰς ὅρασιν καὶ ἀκοήν, ἔτι δὲ γεῦσιν ὄσφρησίν τε καὶ ἁφήν,
τὸ δὲ πάθος εἰς ἡδονὴν καὶ ἐπιθυμίαν φόβον τε καὶ λύπην, τό τε
κακιῶν γένος εἰς ἀφροσύνην, ἀκολασίαν, δειλίαν, ἀδικίαν καὶ ὅσα ἄλλα
91 ἀδελφὰ καὶ συγγενῆ τούτοις. (20.) ἤδη δὲ καὶ προσυπερβάλλοντές
τινες οὐ μόνον τὰς αὐτῶν ψυχὰς ἐπὶ ταῦτα ἤλειψαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
ἀμείνους καὶ γένους ὄντας ὁρατικοῦ βιασάμενοι κατηνάγκασαν πλινθουρ-
γεῖν καὶ πόλεις οἰκοδομεῖν ὀχυρὰς (Exod. 1, 11) τῷ βασιλεύειν δοκοῦντι
νῷ, βουλόμενοι τοῦτο ἐνδείξασθαι, ὅτι δοῦλον μὲν τὸ ἀγαθὸν κακοῦ
πάθος τ' εὐπαθείας δυνατώτερον, φρόνησις δὲ καὶ πᾶσα ἀρετὴ ἀφρο-
σύνης καὶ κακίας ἁπάσης ὑπήκοον, ὡς ὑπηρετεῖν ἐξ ἀνάγκης ἅττ' ἂν
92 προστάττῃ τὸ δεσπόζον. ἰδού, γάρ φησι, καὶ ὁ ψυχῆς ὀφθαλμὸς ὁ
διαυγέστατος καὶ καθαρώτατος καὶ πάντων ὀξυωπέστατος, ᾧ μόνῳ τὸν
θεὸν ἔξεστι καθορᾶν, ὄνομα Ἰσραήλ, ἐνδεθείς ποτε τοῖς σωματικοῖς
Αἰγύπτου δικτύοις ἐπιταγμάτων βαρυτάτων ἀνέχεται, ὡς πλίνθον καὶ πᾶν
τὸ γεῶδες ἐργάζεσθαι μετὰ ἀργαλεωτάτων καὶ ἀτρυτοτάτων πόνων· ἐφ'
οἷς εἰκότως ὀδυνᾶται καὶ στένει, τοῦτο μόνον ὡς ἐν κακοῖς τεθησαυρι-
93 σμένος κειμήλιον, ἐκδακρῦσαι τὰ παρόντα· λέγεται γὰρ ὑγιῶς ὅτι „κατε-
στέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23). τίς δ' οὐκ
ἂν τῶν εὖ φρονούντων τὰ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἰδὼν ἔργα καὶ τὰς

2. 3 κατασκευασμένοις H, κατεσκευασμένοις v 6 περιθεὶς L 7 εὐπαγέστερα HP: ἐπαγέστερα GF, εὐπαγέστατα v εὐφορώτατα HP 8 τοῦτ'] ταῦτ' G 14 alterum τε] δὲ conicio 17 αὐτῶν codd. 17. 18 καὶ τὰς καὶ γένους F 18 ὁρατικοὺς G 23 προστάττει G, προστάξῃ F φησιν ὁ καὶ G 27 ἀτρυτοτάτων G: ἀτρυτωτάτων F, ἀτρυπωτάτων HP, ἀτρύτων coni. Mang. 29 ἐνδακρῦσαι L

ὑπερβαλλούσας σπουδάς, αἷς ἢ πρὸς ἀργυρισμὸν ἢ δόξαν ἢ τὴν ἐν
ἡδοναῖς ἀπόλαυσιν εἰώθασι χρῆσθαι, σφόδρα κατηφῆσαι καὶ πρὸς τὸν
p. 419 M. μόνον σωτῆρα θεὸν ἐκβοῆσαι, ἵνα τὰ | μὲν ἐπικουφίσῃ, λύτρα δὲ καὶ
σῶστρα καταθεὶς τῆς ψυχῆς εἰς ἐλευθερίαν αὐτὴν ἐξέληται; τίς οὖν 94
ἐλευθερία βεβαιοτάτη; τίς; ἡ τοῦ μόνου θεραπεία σοφοῦ, καθάπερ μαρ-
τυροῦσιν οἱ χρησμοί, ἐν οἷς εἴρηται „ἐξαπόστειλον τὸν λαόν, ἵνα με
θεραπεύῃ" (Exod. 8,1). ἴδιον δὲ τῶν τὸ ὂν θεραπευόντων οἰνοχόων 95
μὲν ἢ σιτοποιῶν ἢ μαγείρων ἔργα ἢ ὅσα ἄλλα γεώδη μήτε διαπλάττειν
μήτε συντιθέναι σώματα πλίνθου τρόπον, ἀναβαίνειν δὲ τοῖς λογισμοῖς
πρὸς αἰθέριον ὕψος, Μωυσῆν, τὸ θεοφιλὲς γένος, προστησαμένους ἡγε-
μόνα τῆς ὁδοῦ. τότε γὰρ τὸν μὲν τόπον, ὃς δῆλός ἐστι, θεάσονται, ᾧ 96
ὁ ἀκλινὴς καὶ ἄτρεπτος θεὸς ἐφέστηκε, „τά θ' ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ,
τὸ ὡσεὶ ἔργον πλίνθου σαπφείρου καὶ ὡς ἂν εἶδος στερεώματος τοῦ
οὐρανοῦ", τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ὃν αἰνίττεται διὰ τούτων (Exod. 24,10).
εὐπρεπὲς γὰρ τοῖς ἑταιρείαν πρὸς ἐπιστήμην θεμένοις ἐφίεσθαι μὲν τοῦ 97
τὸ ὂν ἰδεῖν, εἰ δὲ μὴ δύναιντο, τὴν γοῦν εἰκόνα αὐτοῦ, τὸν ἱερώτατον
λόγον, μεθ' ὃν καὶ τὸ ἐν αἰσθητοῖς τελειότατον ἔργον, τόνδε τὸν κόσμον·
τὸ γὰρ φιλοσοφεῖν οὐδὲν ἦν ἄλλο ἢ ταῦτα σπουδάζειν ἀκριβῶς ἰδεῖν.
(21.) τὸν δὲ αἰσθητὸν κόσμον ὡς ἂν ὑποπόδιον θεοῦ φησιν εἶναι διὰ 98
τάδε· πρῶτον μὲν ἵν' ἐπιδείξῃ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ γεγονότι τὸ πεποιηκὸς
αἴτιον, ἔπειτα δ' ὑπὲρ τοῦ παραστῆσαι, ὅτι οὐδ' ὁ κόσμος ἅπας ἀφέτῳ
καὶ ἀπελευθεριαζούσῃ κινήσει κέχρηται, ἀλλ' ἐπιβέβηκεν ὁ κυβερνήτης
θεὸς τῶν ὅλων οἰακονομῶν καὶ πηδαλιουχῶν σωτηρίως τὰ σύμπαντα,
οὔτε ποσὶν οὔτε χερσὶν οὔτε ἄλλῳ τῶν ἐν γενέσει κεχρημένος μέρει τὸ
παράπαν οὐδενὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον — „οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ

---

1 σπονδάς GF αἷς] ἃς G ἢ primum vid. del. 2 σφόδρα G: μὴ σφόδρα FHP κατηφῆσαι scripsi: κατηφήσει G, κατηφήσῃ FHP 3 ἐκβοῆσαι scripsi: ἐκβοήσει G, ἐκβοήσῃ FHP καὶ om. HP 5 τίς GF: om. HP 10 Μωυσῆς GP 10. 11 ἡγεμόνας GF 11 τρόπον GH ἐστι] ἐστιν ὃ G ᾧ om. G 12 τά θ' scripsi: τὰ δ' codd. 13 τὸ Turn.: τὸν codd. ἔργου P πλίνθου Mang.: λίθου codd. 15 εὐπρεπὲς Eus: ἐμπρεπὲς codd. ἑταιρίαν HP 15. 16 τοῦ τὸ ὂν Eus: τοῦτον codd. 16 δύναιτο GF 17 τόνδε HP: δὲ GF 23 οἰακονομῶν Mang.: οἰκονομῶν codd. σωτηρίας G 24 μέλει coni. Mang.

15—17 *Eusebius Pr. ev. XI 15:* τὴν δὲ τοῦ δόγματος διάνοιαν Φίλων ὁ Ἑβραῖος λευκότερον ἑρμηνεύων τοῦτον παρίστησι τὸν τρόπον· Εὐπρεπὲς γὰρ — λόγον.

θεός" (Num. 23,19) —, ἀλλὰ τὸν ἕνεκα αὐτὸ μόνον διδασκαλίας εἰσα-
γόμενον ἡμῶν τῶν ἑαυτοὺς ἐκβῆναι μὴ δυναμένων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἡμῖν
αὐτοῖς συμβεβηκότων τὰς περὶ τοῦ ἀγενήτου καταλήψεις λαμβανόντων.
99 παγκάλως δ' ἔχει τὸ ἐν παραβολῆς εἴδει φάναι τὸν κόσμον ὡς εἶδος
πλίνθου· δοκεῖ μὲν γὰρ ἑστάναι καὶ βεβηκέναι ὡς ἐκείνη κατὰ τὰς τῆς
αἰσθητῆς ὄψεως προσβολάς, κέχρηται δὲ ὠκυτάτῃ | κινήσει καὶ τὰς ἐν p. 420 M
100 μέρει πάσας παραθεούσῃ. καὶ γὰρ μεθ' ἡμέραν ἡλίου καὶ νύκτωρ
σελήνης φαντασίαν ὡς ἑστώτων οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ λαμβάνουσι· καίτοι
τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι ⟨τὸ⟩ τῆς περὶ αὐτοὺς φορᾶς τάχος ἀνανταγώνιστόν
ἐστιν, εἴ γε τὸν σύμπαντα οὐρανὸν μιᾷ περιπολοῦσιν ἡμέρᾳ; οὕτως
μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ σύμπας οὐρανὸς ἑστάναι δοκῶν περιδινεῖται κύκλῳ,
τῆς κινήσεως τῷ ἀειδεῖ καὶ θειοτέρῳ καταλαμβανομένης τῷ κατὰ διά-
101 νοιαν ὀφθαλμῷ. (22.) πυροῦντες δὲ τὰς πλίνθους εἰσάγονται συμβολι-
κῶς, τὰ πάθη καὶ τὰς κακίας θερμῷ καὶ κινητικωτάτῳ λόγῳ κραταιού-
μενοι, ὡς μὴ πρὸς τῶν σοφίας δορυφόρων ποτὲ καθαιρεθεῖεν, οἷς τὰ
102 πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν αἰεὶ μηχανήματα συγκροτεῖται. διὸ καὶ ἐπι-
λέγεται „ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον" (Gen. 11,3) — τὸ γὰρ
μανὸν καὶ κεχυμένον τῆς μὴ σὺν λόγῳ φορᾶς εἰς ἀντίτυπον καὶ στερεὰν
φύσιν πιληθὲν καὶ πυκνωθὲν λόγοις δυνατοῖς καὶ ἀποδείξεσιν ἐχυρω-
τάταις μετέβαλεν, ἀνδρωθείσης τρόπον τινὰ τῆς τῶν θεωρημάτων κατα-
λήψεως, ἥτις ἐν ἡλικίᾳ διαρρεῖ παιδικῇ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ὑγρότητα
μήπω δυναμένης τοὺς ἐνσφραγιζομένους πήττειν καὶ διαφυλάττειν χαρα-
κτῆρας —, „καὶ ἡ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς πηλός" (ibid.), οὐκ ἔμπαλιν
103 ὁ πηλὸς ἄσφαλτος· δοκοῦσι μὲν γὰρ οἱ φαῦλοι τὰ ἀσθενῆ κραταιοῦσθαι
κατὰ τῶν ἀμεινόνων καὶ τὰ διαλυόμενα καὶ ῥέοντα ἐξ αὐτῶν πήττειν,
ἵν' ἐπ' ἐχυροῦ βάλωσι καὶ τοξεύσωσιν ἀρετήν· ὁ δ' ἵλεως καὶ πατὴρ
τῶν καλῶν οὐκ ἐφήσει τὸ δεδεμένον ἐκνικᾶν εἰς ἀδιάλυτον ἀσφάλειαν,
ῥεούσης σπουδῆς μὴ ὑφεστὼς ἔργον ὡς πλαδῶντα πηλὸν ἀναδείξας.
104 εἰ μὲν γὰρ ὁ πηλὸς ἐγένετο ἄσφαλτος, μέχρι παντὸς ἂν ἴσως τὸ ἐν

---

1. 2 τὸν et εἰσαγόμενον GF: τῶν et εἰσαγομένων HP 3 ἀγεννήτου H 4 εἶδος] ἔργον conicio 5 τὰς τῆς FP: τῆς G, τὰς H 6 προβολὰς G[1]F κέκτηται G 9 τὸ addidi ἑαυτοὺς GF 10 οὗτος HP 12 καταλαμβανομένης Turn.: καταλαμβανόμενος codd. 14 κινητικωτάτῳ F: νικητικωτάτῳ G, κινηκωτάτῳ H, κινηκοτάτῳ P 16 ἀεὶ GF 17 γὰρ om. GF 18 ἀντίτυπον καὶ στερεὰν scripsi: ἀντιτύπου καὶ στερεᾶς codd. 19 δυναταῖς H 19. 20 ὀχυρωτάταις F 25 αὐτῶν conicio 26 ἀπ' ἐχυροῦ conicio βάλλωσι F ὁ δείλαιος καὶ G 27 ἐκνικᾶν scripsi: ἐκείνων codd. 28 ἀναδείξας Mang.: ἀναδεῖξαι codd. 29 ἐγένετο scripsi: γίνεται codd., ἐγίνετο V

συνεχεῖ ῥύσει γεῶδες αἰσθητὸν εἰς ἀσφαλῆ καὶ ἀμετάβλητον δύναμιν ἐξενίκησεν· ἐπεὶ δὲ τοὐναντίον ἡ ἄσφαλτος εἰς πηλὸν μετέβαλεν, οὐκ ἀθυμητέον· ἐλπὶς γάρ, ἐλπὶς τὰ βέβαια τῆς κακίας ἐρείσματα κράτει θεοῦ διακοπῆναι. τοιγαροῦν ὁ δίκαιος καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ 105
ἐπαλλήλῳ τοῦ βίου κατακλυσμῷ, μήπω δυνάμενος δίχα αἰσθήσεως ψυχῇ μόνῃ τὰ ὄντα ὄντως ὁρᾶν, „τὴν κιβωτόν“, λέγω δὲ τὸ σῶμα, „ἔνδοθέν τε καὶ ἔξωθεν ἀσφάλτῳ“ καταχρίσει (Gen. 6,14) βεβαιούμενος τὰς δι' αὐτοῦ φαντασίας καὶ ἐνεργείας· λωφήσαντος δὲ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς φορᾶς ἐπισχούσης ἐξελεύσεται χρησάμενος ἀσωμάτῳ διανοίᾳ πρὸς τὴν ἀληθείας ἀντίληψιν. ὁ μὲν γὰρ ἀστεῖος ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς φυτευθεὶς καὶ 106
προσαγορευθεὶς τρόπος, ὄνομα Μωυσῆς, ὁ τὸν κόσμον ὡς ἄστυ καὶ πατρίδα οἰκήσας ἅτε κοσμοπολίτης γενόμενος, ἐνδεθείς ποτε τῷ ἐπαληλιμμένῳ ὡς ἂν „ἀσφαλτοπίσσῃ“ (Exod. 2,3) σώματι καὶ δοκοῦντι τὰς
p. 421 M. πάντων ⟨τῶν⟩ | ὑποκειμένων ἐν αἰσθήσει φαντασίας ἀσφαλῶς δέχεσθαί τε καὶ κεχωρηκέναι, κατακλαίει (Exod. 2,6) μὲν τὴν ἔνδεσιν ἀσωμάτου φύσεως πιεσθεὶς ἔρωτι, κατακλαίει δὲ καὶ τὸν πλάνητα καὶ τετυφωμένον τῶν πολλῶν ἄθλιον νοῦν, ὃς ψευδοῦς δόξης ἐκκρεμασθεὶς ᾠήθη τι παρ' ἑαυτῷ βέβαιον καὶ ἀσφαλὲς ἢ συνόλως παρά τινι τῶν γενομένων ἄτρεπτον ἱδρῦσθαι, τοῦ παγίως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος ἐστηλιτευμένου παρὰ μόνῳ τῷ θεῷ.

(23.) Τὸ δὲ „δεῦτε καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, 107
οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ“ (Gen. 11,4) τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν· πόλεις ὁ νομοθέτης οὐχὶ ταύτας μόνον οἴεται εἶναι τὰς ἐπὶ γῆς δημιουργηθείσας, ὧν εἰσιν ὗλαι λίθοι καὶ ξύλα, ἀλλὰ καὶ ἃς ἄνθρωποι περιφέρουσι ταῖς ψυχαῖς ἑαυτῶν ἐνιδρυμένας. εἰσὶ δ' αὗται μέν, ὡς 108
εἰκός, ἀρχέτυποι ἅτε θειοτέρας κατασκευῆς λαχοῦσαι, ἐκεῖναι δὲ μιμήματα ὡς ἂν ἐκ φθαρτῆς οὐσίας συνεστῶσαι. διττὸν δὲ πόλεως εἶδος, τὸ μὲν ἄμεινον, τὸ δὲ χεῖρον, ἄμεινον μὲν τὸ δημοκρατίᾳ χρώμενον ἰσότητα τιμώσῃ πολιτείᾳ, ἧς ἄρχοντές εἰσι νόμος καὶ δίκη — θεοῦ δὲ ὕμνος ἡ τοιάδε —, χεῖρον δὲ τὸ κιβδηλεῦον αὐτήν, ὡς τὸ παρά-

---

1 εἰς om. L 2 ἐξενίκησεν H: ἐξεκίνησεν GFP 4 διακοπεῖναι F 6 δεόντως coni. Mang. 7 καταχρήσει H 8 δὲ om. GFL² 12. 13 ἐπαληλιμμένω G: ἐπαληλειμμένω FPL², ἐπαλληλειμμένω HL¹ 13 ἂν scripsi: ἐν codd. ἀσφαλτοπίσσῃ Mang.: ἀσφάλτω πίσσῃ codd. 14 τῶν addidi ἐνδέχεσθαί v 15. 16 bis κατακλαίῃ P 16 πένητα G 17 τι HP: τοῖς G, τὸ F 19 παγίου conicio 21 καὶ fort. del. 23. 24 οἴεται—λίθοι om. HP 24 ἃς] ὡς G 25 ἐνιδρυμέναις G 27 ἂν om. L 29. 30 θεοῦ δὲ ὕμνος] εὐνομωτάτη δ' vel θεοῦ δὲ ὀπαδὸς (cf. § 118) conicio, εὐδόκιμος Coni. Cohn 30 ἤτοι ἄδεται G, ἡ τοιαιδέτε (sic) F

σημον καὶ παρακεκομμένον ἐν νομίσμασιν, ὀχλοκρατία, ἣ θαυμάζει τὸ
109 ἄνισον, ἐν ᾗ ἀδικία καὶ ἀνομία καταδυναστεύουσιν. ἐγγράφονται δ' οἱ μὲν ἀστεῖοι τῷ τῆς προτέρας πολιτεύματι, τῶν δὲ φαύλων ἡ πληθὺς τὴν ἑτέραν καὶ χείρω διέζωσται, πρὸ εὐκοσμίας ἀκοσμίαν καὶ σύγχυσιν
110 πρὸ εὐσταθοῦς καταστάσεως ἀγαπῶσα. συνεργοῖς δὲ ὁ ἄφρων ἀξιοῖ πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ ἀρκούμενος αὑτῷ μόνῳ χρῆσθαι, καὶ προτρέπει μὲν ὅρασιν, προτρέπει δὲ ἀκοήν, παρακαλεῖ δὲ πᾶσαν αἴσθησιν ἀνυπερθέτως αὐτῷ συντετάχθαι, φερούσης ἑκάστης τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν ἐπιτήδεια πάντα· ἐπαίρει μέντοι καὶ παραθήγει καὶ τὸ ἄλλο ἀτίθασον ἐκ φύσεως τῶν παθῶν στῖφος, ἵνα ἄσκησιν καὶ μελέτην προσλαβὸν ἀνύπ-
111 οιστον γένηται. τούτους οὖν καλέσας τοὺς συμμάχους ὁ νοῦς φησιν· „οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν" (Gen. 11,4), ἴσον τῷ ὀχυρωσώμεθα τὰ οἰκεῖα καὶ φραξώμεθα δυνατῶς, ὡς μὴ πρὸς τῶν κατατρεχόντων εὐμαρῶς ἁλισκοίμεθα· διέλωμεν καὶ διανείμωμεν ὥσπερ κατὰ φυλὰς καὶ δήμους ἑκάστας τῶν ἐν ψυχῇ δυνάμεων προσκληρώσαντες τὰς μὲν
112 λογικῇ, τὰς δὲ ἀλόγῳ μερίδι· ἄρχοντας ἑλώμεθα τοὺς ἱκανοὺς πλοῦτον, δόξαν, τιμάς, ἡδονὰς ἀφ' ὧν ἂν δύνωνται περιποιεῖν ἁπάντων· τὴν πενίας καὶ ἀδοξίας αἰτίαν δικαιοσύνην τιθεμένους ἐκποδὼν γράφωμεν νόμους, οἳ τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον βεβαιώσουσι τοῖς πλέον ἑτέρων
113 αἰεὶ φέρεσθαι δυναμένοις. „πύργος" δ' ὡς ἂν ἀκρόπολις κατεσκευάσθω τῇ | τυράννῳ κακίᾳ βασίλειον ὀχυρώτατον, ἧς οἱ μὲν πόδες ἐπὶ γῆς p. 422 M.
βαινέτωσαν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς οὐρανὸν φθανέτω τοσοῦτον ὑπὸ μεγα-
114 λαυχίας ὕψος ἐπιβᾶσα. τῷ γὰρ ὄντι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀδικημάτων ἵσταται, μετατρέχει δὲ καὶ τὰ ὀλύμπια τοὺς ἀσεβείας καὶ ἀθεότητος λόγους προτείνουσα, ἐπειδὰν ἢ ὡς οὐκ ἔστι τὸ θεῖον διεξίῃ, ἢ ὡς ὂν οὐ προνοεῖ, ἢ ὡς ὁ κόσμος οὔποτε γενέσεως ἔλαβεν ἀρχήν, ἢ ὡς γενόμενος ἀστάτοις αἰτίαις ὡς ἂν τύχῃ φέρεται, ποτὲ μὲν πλημμελῶς, ποτὲ δὲ οὐχ ὑπαιτίως, καθάπερ ἐπὶ πλοίων καὶ τεθρίππων εἴωθε

1 νομίμασιν H ὀχλοκρατία Turn.: ὀχλοκρασία HP, ὀχλοκρασίαν GF ἢ om. GF 3 πολίτευμα F 4 διέζωσται] δεξιοῦται conicio πρὸς GF 6 αὐτῷ codd. 9 ἀτίθασσον F 10 προσλαβὸν HP: προσβαλὸν G, προσβαλὼν F 11 τούτους συγκαλέσας coni. Mang., τούτους οὖν ⟨συγ⟩καλέσας conicio 12 τῷ] τὸ G 13 καὶ φραξώμεθα codd.: καταφραξώμεθα v 14 ἁλισκώμεθα conicio 16 κανοὺς H 17 μὴ post ἁπάντων add. HP 18 ἐκποδὼν F: ἐμποδὼν GHP 20 ἀεὶ G ὡσὰν FH μετασκευασθῶ G 22. 23 μεγαλοψυχίας HP 23 ἐπιβάσει H ἀνθρωπίνων v 25 λόγους om. GF οὐκέτι F 26 περινοεῖ HPL[1] 27 τύχη GF: τύχοι HP φέρηται GHP 27. 28 πλημελῶς G, πλημμελῶν P 28 οὐκ ἀνυπαιτίως coni. Mang.

γίνεσθαι· φιλεῖ γὰρ ἔστιν ὅτε χωρὶς ἡνιόχων τε καὶ κυβερνητῶν ὅ τε 115
πλοῦς καὶ ὁ δρόμος εὐθύνεσθαι· προνοίας δ' οὐ τὸ ὀλιγάκις, ἀλλὰ τῆς
μὲν ἀνθρωπίνης πολλάκις, τῆς δὲ θείας ἀδιαστάτως αἰεὶ κατορθοῦν, ἐπεὶ
τὸ διαμαρτάνειν ἀλλότριον ἀνωμολόγηται θείας δυνάμεως. κατασκευά-
ζουσι μέντοι συμβολικῶς ὡσανεὶ πύργον τὸν περὶ κακίας λόγον οἱ φρενο-
βλαβεῖς, τί βουλόμενοι ἢ ὄνομα αὐτῶν ὑπολείπεσθαι τὸ δυσώνυμον;
(24.) λέγουσι γάρ· „ποιήσωμεν ἑαυτῶν ὄνομα“ (Gen. 11, 4). ὢ 116
περιττῆς καὶ κεχυμένης ἀναισχυντίας. τί φατε; νυκτὶ καὶ βαθεῖ σκότῳ
τὰ ἑαυτῶν ἀδικήματα συγκρύπτειν ὀφείλοντες καὶ προκάλυμμα αὐτῶν,
εἰ καὶ μὴ τὴν ἀληθῆ, τὴν γοῦν προσποίητον αἰδῶ πεποιῆσθαι ἢ χάρι-
τος ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς ἐπιεικεστέρους ἢ διαδύσεως τῶν ἐφ' ὁμολογου-
μένοις ἁμαρτήμασι τιμωριῶν, τοσοῦτον τῆς τόλμης ἐπιβαίνετε, ὥστε οὐ
μόνον πρὸς φῶς καὶ λαμπρότατον ἥλιον ἐναυγάζεσθε μήτε τὰς ἀνθρώ-
πων τῶν ἀμεινόνων ἀπειλὰς μήτε τὰς ἀπαραιτήτους ἐκ θεοῦ δίκας
τοῖς οὕτως ἀνοσιουργοῖς ἀπαντωμένας καταδείσαντες, ἀλλὰ καὶ πανταχόσε φήμας ἀγγέλους τῶν οἰκείων ἀδικημάτων περιπέμπειν ἀξιοῦτε, ὡς
μηδεὶς ἀμύητος μηδ' ἀνήκοος γένοιτο τῶν ὑμετέρων, ὦ σχέτλιοι καὶ
παμμίαροι, τολμημάτων. ὀνόματος οὖν ποίου γλίχεσθε; ἢ τοῦ τοῖς 117
πραττομένοις οἰκειοτάτου; ἆρ' οὖν ἕν ἐστι μόνον; γένει μὲν ἴσως ἕν,
μυρία δὲ τοῖς εἴδεσιν, ἅ, κἂν ἡσυχάζητε, ἑτέρων λεγόντων ἀκούσεσθε·
προπέτεια τοίνυν ἐστὶ μετὰ ἀναισχυντίας, ὕβρις μετὰ βίας, βία μετὰ
ἀνδροφονίας, σὺν μοιχείαις φθοραί, σὺν ἀμέτροις ἡδοναῖς ἀόριστος ἐπι-
θυμία, μετὰ θράσους ἀπόνοια, μετὰ πανουργίας ἀδικία, κλοπαὶ μετὰ
ἁρπαγῆς, σὺν ψευδολογίαις ψευδορκίαι, μετὰ παρανομιῶν ἀσέβειαι.
ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τῶν τοιούτων ἔστ' ὀνόματα. καλὸν γ' 118
ἐναυχῆσαι κἀπισεμνύνεσθαι δόξαν θηρωμένους τὴν ἀπὸ τούτων, ἐφ' οἷς
εἰκὸς ἦν ἐγκαλύπτεσθαι. καὶ μὴν ἔνιοι μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ τούτοις,
p. 423 M. ὡς ἄμαχόν τινα ἰσχὺν ἐκ τοῦ τοιούτους | νομισθῆναι παρὰ πᾶσι καρ-
πωσάμενοι, οὓς τοῦ πολλοῦ θράσους ἡ ὀπαδὸς τοῦ θεοῦ δίκη τίσεται

---

1. 2 ὅτε ὁ πλοῦς F 3 ἀεὶ G, καὶ ἀεὶ coni. Mang. 4. 5 κατασκευάσουσι F 6 ἀπολείπεσθαι HPL[1] 8 prius καὶ om. G[1]F 9 συγκρίπτει F αὐτῶν GF: ἑαυτῶν HP 10 προσποιητὸν v 12. 13 οὐ μόνον Mang.: μονονοὺ codd. 13 φανότατον HPL[1] ἐναυγάζεσθε Turn.: ἐναυγάζεσθαι codd. 15 ἀπηρτημένας P[1], ἐπανατεταμένας coni. Mang. 16 πέμπειν HP 18 ἢ v 19 ἴσως om. H 22 φθοραῖς GF ἀόριστος] ἀκόρεστος Mang. ex Oxon. Coll. Novi 143 25 γ'] γε G, δ' v 26 ἀπὸ τούτων scripsi: ἀπ' αὐτῶν codd. 28 τοιούτους Mang.: τοιούτου codd. 28. 29 καρπωσάμενοι scripsi: καρπωσαμένοις GF, καρπωσαμένους HP 29 ἡ om. HP

καίτοι τάχα τὸν οἰκεῖον οὐ μαντευομένους μόνον, ἀλλὰ καὶ προορωμένους ὄλεθρον· φασὶ γάρ· „πρὶν διασπαρῆναι“ (Gen. 11,4), φροντίσω-
119 μεν ὀνόματός τε καὶ δόξης. οὐκοῦν, εἴποιμ᾽ ἂν αὐτοῖς, ὅτι σκεδασθήσεσθε γινώσκετε; τί οὖν ἁμαρτάνετε; ἀλλὰ μήποτε τὸν τρόπον τῶν ἀφρόνων διασυνίστησιν, οἳ καίτοι μεγίστων ἐπικρεμαμένων οὐκ ἀδήλως ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ φανεροῦ πολλάκις τιμωριῶν ἀδικεῖν ὅμως οὐκ ὀκνοῦσι· γνωριμώταται δ᾽ εἰσὶν αἱ τιμωρίαι ἀδηλοῦσθαι νομισθεῖσαι, ἃς ἐκ θεοῦ
120 κατασκήπτειν συμβέβηκε. πάντες γὰρ οἱ φαυλότατοι λαμβάνουσιν ἐννοίας περὶ τοῦ μὴ λήσειν τὸ θεῖον ἀδικοῦντες μηδὲ τὸ δίκην ὑφέξειν εἰσάπαν ἰσχῦσαι διακρούσασθαι· ἐπεὶ πόθεν ἴσασιν, ὅτι σκεδασθήσονται;
121 καὶ μὴν λέγουσι „πρὶν ἡμᾶς διασπαρῆναι“· ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἔνδοθεν ἐλέγχει καὶ σφόδρα ἐπιτηδεύοντας ἀθεότητα κεντεῖ, ὡς ἄκοντας εἰς συναίνεσιν ἐπισπάσασθαι περὶ τοῦ τὰ κατ᾽ ἀνθρώπους πάντα πρὸς ἀμείνονος φύσεως ἐφορᾶσθαι καὶ δίκην ἐφεστάναι τιμωρὸν ἀδέκαστον, ἀσεβῶν πράξεις ἐχθραίνουσαν ἀδίκους καὶ λόγους τοὺς συνηγόρους αὐταῖς.
122 (25.) ἀλλ᾽ εἰσὶν ἀπόγονοι πάντες οὗτοι τῆς αἰεὶ μὲν ἀποθνησκούσης, μηδέποτε δὲ τεθνηκυίας μοχθηρίας, ἧς Κάιν ἐστὶν ὄνομα. ἢ οὐχὶ καὶ ὁ Κάιν υἱὸν γεννήσας, ὃν Ἐνὼχ ἐκάλεσεν, ὁμώνυμον αὐτῷ [καὶ] κτίζων εἰσάγεται πόλιν (Gen. 4,17) καὶ τρόπον τινὰ τὰ γενητὰ καὶ θνητὰ οἰκοδομῶν ἐπὶ τῇ τῶν θειοτέρας κατασκευῆς λαχόντων ἀνατροπῇ;
123 ὁ γὰρ Ἐνὼχ ἑρμηνεύεται χάρις σου· τῶν δ᾽ ἀνοσίων ἕκαστος διάνοιαν μὲν ἡγεῖται χαρίζεσθαι ἑαυτῷ τάς τε καταλήψεις καὶ διανοήσεις, ὀφθαλμοὺς δὲ τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν ὦτα καὶ μυκτῆρας ὀσφραίνεσθαι, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις τὰ οἰκεῖα ἑαυταῖς, ἔτι μέντοι καὶ τὰ φωνῆς ὄργανα
124 τὸ λέγειν, θεὸν δὲ ἢ μὴ συνόλως ἢ μὴ ὡς πρῶτον αἴτιον ὄν. διὰ τοῦτο καὶ ὧν ἐγεωπόνησε τὰς ἀπαρχὰς ἑαυτῷ ταμιεύεται, καρποὺς δὲ αὐτὸ μόνον αὖθις προσενεγκεῖν θεῷ λέγεται καίτοι παραδείγματος ὑγιοῦς

---

1 τοι] ποι P 1. 2 προσορωμένους G 3 εἴπ᾽ ἂν G 5 οὐκ om. P 6 ὀκνοῦσιν F 7 γνωριμώτατοι F, γνωριμώτατα G τιμωρίαι scripsi: τέχναι codd., δίκαι Mang. ἃ δηλεῖσθαι G, ἀδηλεῖσθαι L 9 τοῦ μελλήσειν G, τοῦ μελήσειν F ἀδικοῦντας Mang. μηδὲ scripsi (vel antea μήτε λήσειν leg.): μήτε codd. 9. 10 ὑπέχειν εἰσάπαν ἰσχύσειν conicio 10 εἰς ἅπαν GFH ὅτε F 11 ἔνδοθεν om. F 12. 13 σύνεσιν HP 13 ἐπισπᾶσθαι HP τοῦ τὰ] τούτου G κατὰ H 15 ἐχθραίνουσαν GFP: ἐχθραίρουσαν H, ἐχθαίρουσαν v 16 οὗτοι om. HP 17 μηδέποτε HP: μήποτε GF 18 καὶ om. Oxon. Coll. Nov. 143, seclusi 19 γεννητὰ codd. 22 εἰσηγεῖται FP διανοήσεις αὐτῷ L 23 τὸ ἀκούειν et τὸ ὀσφραίνεσθαι conicio 25 ὂν (ὄντα coni. Mang.) vid. del. 26 ἀπαρχὰς Mang.: ἀρχὰς codd. 27 αὐτὸ F: αὐτῷ GHP

ἐγγὺς ἑστῶτος· ὁ γὰρ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὰ πρωτότοκα, οὐ τὰ δεύτερα τῆς
ποίμνης ἔκγονα ἱερουργεῖ, τὰς τῶν γινομένων πρεσβυτέρας αἰτίας κατὰ
τὸ πρεσβύτατον τῶν αἰτίων ὁμολογῶν συνίστασθαι. τῷ δ' ἀσεβεῖ 125
τοὐναντίον δοκεῖ, αὐτοκράτορα μὲν εἶναι τὸν νοῦν ὧν βουλεύεται, αὐτο-
κράτορα δὲ καὶ τὴν αἴσθησιν ὧν αἰσθάνεται· δικάζειν γὰρ ἀνυπαιτίως
p. 424 M. καὶ ἀψευδῶς τὴν μὲν τὰ σώματα, τὸν δὲ πάντα. τούτων δὲ τί | ἂν 126
γένοιτο ἐπιληπτότερον ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐλεγχόμενον; ἢ οὐχὶ
καὶ ὁ νοῦς πολλάκις ἐπὶ μυρίων ὅσων ἠλέγχθη παρανοῶν, καὶ αἱ αἰ-
σθήσεις ἅπασαι ψευδομαρτυριῶν ἑάλωσαν οὐ παρ' ἀλόγοις δικασταῖς,
οὓς εἰκὸς ἀπατᾶσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς φύσεως αὐτῆς δικαστηρίῳ, ἣν
οὐ θέμις δεκάζεσθαι; καὶ μὴν σφαλλομένων γε τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς 127
περί τε νοῦν καὶ αἴσθησιν κριτηρίων ἀνάγκη τἀκόλουθον ὁμολογεῖν,
ὅτι ὁ θεὸς τῷ μὲν τὰς ἐννοίας, τῇ δὲ τὰς ἀντιλήψεις ἐπομβρεῖ, καὶ
ἔστιν οὐ τῶν καθ' ἡμᾶς μερῶν χάρις τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τοῦ δι' ὃν
καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν δωρεαὶ πᾶσαι. (26.) τὸν φιλαυτίας κλῆρον παρα- 128
λαβόντες παῖδες παρὰ πατρὸς συναυξῆσαι γλίχονται μέχρις οὐρανοῦ, ἕως
ἂν ἡ φιλάρετός τε καὶ μισοπόνηρος δίκη παρελθοῦσα καθέλῃ τὰς πόλεις,
ἃς ἐπετείχισαν ψυχῇ τῇ ταλαίνῃ, καὶ τὸν πύργον, οὗ τοὔνομα ἐν τῇ
τῶν κριμάτων ἀναγραφομένῃ βίβλῳ δεδήλωται. ἔστι δὲ ὡς μὲν 129
Ἑβραῖοι λέγουσι Φανουήλ, ὡς δὲ ἡμεῖς ἀποστροφὴ θεοῦ· τὸ γὰρ κατε-
σκευασμένον ὀχύρωμα διὰ τῆς τῶν λόγων πιθανότητος οὐδενὸς ἕνεκα
ἑτέρου κατεσκευάζετο ἢ τοῦ μετατραπῆναι καὶ μετακλιθῆναι διάνοιαν
ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ τιμῆς· οὗ τί ἂν γένοιτο ἀδικώτερον; ἀλλὰ πρός γε 130
τὴν τοῦ ὀχυρώματος τούτου καθαίρεσιν ὁ πειρατὴς τῆς ἀδικίας καὶ
φονῶν αἰεὶ κατ' αὐτῆς εὐτρέπισται, ὃν Ἑβραῖοι καλοῦσι Γεδεών, ὃς
ἑρμηνεύεται πειρατήριον· „ὤμοσε“ γάρ φησι „Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι
Φανουὴλ λέγων· ἐν τῷ με ἐπιστρέφειν μετ' εἰρήνης τὸν πύργον τοῦ-
τον κατασκάψω“ (Iud. 8,9). πάγκαλον καὶ πρεπωδέστατον αὔχημα 131

---

2 γινομένων G: γενομένων FHP αἰτίας om. P 3 πρεσβύτερον HP αἰτιῶν G εὐσεβεῖ F, ἐπεβ, tum spat. 2 litt. G 4 βουλεύεται F: βούλεται G(?)HP 6 ψευδῶς L τὰ om. P πάντα] τὰ νοητά conicio 8 ἠλέγχθη FP, ἐλέγχη L παρανοῶν GP: παρανοιῶν FH αἱ om. G 9 παρ' ἀλόγοις Mang.: παραλόγοις H, παρὰ λόγοις P, παρ' ὀλίγοις GF 11 δεκάζεσθαι scripsi: δεκάσασθαι G, δικάσασθαι FHP 13 τῷ] τῶν H ἐπομβροῖ G 14. 15 ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τοῦ δι' ὃν (ὧν G) γεγόναμεν GF 15 πᾶσαι] πάντα conicio τὸν] τοῦτον coni. Mang., τὸν οὖν conicio 19 κριτῶν conicio 20 λέγουσιν F 20. 21 κατασκευασμένον ὠχύρωμα G 21 τῆς om. GF 25 φονῶν Mang.: φρονῶν codd. ἀεὶ G 28 κατακόψω G, κατασκάψαι L πᾶν καλὸν GF

μισοπονήρῳ ψυχῇ κατὰ ἀσεβῶν ἠκονημένῃ τὸ βεβαιοῦσθαι καθαιρήσειν
πάντα λόγον ἀποστρέφειν διάνοιαν ὁσιότητος ἀναπείθοντα. καὶ πέφυκεν
οὕτως ἔχειν· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς ἐπιστρέψῃ, τὸ ἀποκλῖνον καὶ ἀποστρε-
132 φόμενον αὐτοῦ πᾶν λύεται. τούτου δὲ καιρός ἐστι τῆς καθαιρέσεως,
τὸ παραδοξότατον, ἥ φησιν, οὐ πόλεμος, ἀλλ' εἰρήνη· διανοίας γὰρ
εὐσταθείᾳ καὶ ἠρεμίᾳ, ἣν εὐσέβεια γεννᾶν πέφυκεν, ἀνατρέπεται πᾶς
133 λόγος, ὃν ἐδημιούργησεν ἀσέβεια. πολλοὶ καὶ τὰς αἰσθήσεις πύργου
τινὰ τρόπον ἐπὶ τοσοῦτον ἤγειραν, ὡς ἅψασθαι τῶν οὐρανοῦ περάτων·
οὐρανὸς δὲ συμβολικῶς ὁ νοῦς ἡμῶν ἐστι, καθ' ὃν αἱ ἄρισται καὶ
θεῖαι φύσεις περιπολοῦσιν. οἱ δὲ ταῦτα τολμῶντες αἴσθησιν μὲν δια-
νοίας προκρίνουσιν, ἀξιοῦσι δὲ καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ πάντα
ἑλεῖν ἀνὰ κράτος, εἰς μὲν δούλων τάξιν τὰ δεσπόζοντα, εἰς δὲ ἡγεμόνων
τὰ φύσει δοῦλα μεθαρμόσασθαι βιαζόμενοι.

134 (27.) | Τὸ δέ, „κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον“ p. 425 M
(Gen. 11,5) τροπικώτερον πάντως ἀκουστέον· προσιέναι γὰρ ἢ ἀπιέναι
ἢ κατιέναι ἢ τοὐναντίον ⟨ἀν⟩έρχεσθαι ἢ συνόλως τὰς αὐτὰς τοῖς κατὰ
μέρος ζῴοις σχέσεις καὶ κινήσεις ἴσχεσθαι καὶ κινεῖσθαι τὸ θεῖον ὑπο-
λαμβάνειν ὑπερωκεάνιος καὶ μετακόσμιος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐστὶν ἀσέβεια.
135 ταῦτα δὲ ἀνθρωπολογεῖται παρὰ τῷ νομοθέτῃ περὶ τοῦ μὴ ἀνθρωπο-
μόρφου θεοῦ διὰ τὰς τῶν παιδευομένων ἡμῶν, ὡς πολλάκις ἐν ἑτέροις
εἶπον, ὠφελείας. ἐπεὶ τίς οὐκ οἶδεν ὅτι τῷ κατιόντι τὸν μὲν ἀπολεί-
136 πειν, τὸν δὲ ἐπιλαμβάνειν τόπον ἀναγκαῖον; ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ πεπλήρωται
τὰ πάντα, περιέχοντος, οὐ περιεχομένου, ᾧ πανταχοῦ τε καὶ οὐδαμοῦ
συμβέβηκεν εἶναι μόνῳ· οὐδαμοῦ μέν, ὅτι καὶ χώραν καὶ τόπον αὐτὸς
τοῖς σώμασι συγγεγέννηκε, τὸ δὲ πεποιηκὸς ἐν οὐδενὶ τῶν γεγονότων
θέμις εἰπεῖν περιέχεσθαι, πανταχοῦ δέ, ὅτι τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διὰ
γῆς καὶ ὕδατος ἀέρος τε καὶ οὐρανοῦ τείνας μέρος οὐδὲν ἔρημον ἀπο-
λέλοιπε τοῦ κόσμου, πάντα δὲ συναγαγὼν διὰ πάντων ἀοράτοις ἔσφιγξε

---

1 μισοπονήρων F ἠκονημένων F καθαιρήσῃ H, καθαιρής P 3 ἀπο-στρέψῃ GF 3 τὸ om. F 4 πᾶν scripsi: πάλιν codd. 5 φησι G πόλεως H εἰρήνης G 6 εὐσταθία H 7 ἐδημιούργησαν F πολλῇ GF, πολλοὶ δὲ conicio 9 δὲ HP: τε GF 12 εἰ μὲν HP 15 προσιέναι scripsi: προσεῖναι HP, προεῖναι GF ἀπιέναι scripsi: ἀπεῖναι codd. 16 κατεῖναι GF ἀνέρχεσθαι Mang.: ἔρχεσθαι codd. 19 παρὰ] περὶ F 21 τῷ ὄντι P 21. 22 ἀπολιπεῖν P 24 ὅτι χώραν G 24. 25 τοῖς σώμασιν αὐτὸς F 25 συγγεγέννηκε F ex corr.: συγγεγένηκε GHP 26 αὐτοῦ codd. 28 ἀρρήκτοις coni. Mang.

δεσμοῖς, ἵνα μή ποτε λυθείη, οὗ χάριν μελετήσας ὢ * * *. τὸ μὲν 137
γὰρ ὑπεράνω τῶν δυνάμεων ὂν ἐπινοεῖται περιττεύειν, οὐ * * * κατὰ
τὸ εἶναι μόνον· τούτου δύναμις δέ, καθ' ἣν ἔθηκε καὶ διετάξατο τὰ
πάντα, κέκληται μὲν ἐτύμως θεός, ἐγκεκόλπισται δὲ τὰ ὅλα καὶ διὰ
τῶν τοῦ παντὸς μερῶν διελήλυθε. τὸ δὲ θεῖον καὶ ἀόρατον καὶ ἀκατά- 138
ληπτον καὶ πανταχοῦ ὂν ὁρατόν τε καὶ καταληπτὸν οὐδαμοῦ πρὸς ἀλή-
θειάν ἐστιν * * * „ὧδε στὰς ἐγὼ πρὸ τοῦ σέ" (Exod. 17, 6), δεί-
κνυσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι δοκῶν, πρὸ πάσης δείξεως καὶ φαντασίας
ὑπερβαλὼν τὰ γεγονότα. τῶν οὖν μεταβατικῆς κινήσεως ὀνομάτων 139
οὐδὲν ἐφαρμόττει τῷ κατὰ τὸ εἶναι θεῷ, τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἐπὶ δεξιά,
τὸ ἐπ' εὐώνυμα, τὸ πρόσω, τὸ κατόπιν· ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν λεχθέντων
ἐπινοεῖται, ὡς οὐδ' ἂν μετατρεπόμενος ἐναλλάττοι χωρία. λέγεται δ' 140
οὐδὲν ἧττον κατελθὼν ἰδεῖν. ὁ προλήψει πάντα οὐ γενόμενα μόνον ἀλλὰ
καὶ πρὶν γενέσθαι σαφῶς κατειληφώς, προτροπῆς ἕνεκα καὶ διδασκαλίας,
ἵνα μηδεὶς ἀνθρώπων οἷς οὐ πάρεστιν, ἀβεβαίῳ χρώμενος εἰκασίᾳ,
μακρὰν ἀφεστὼς προπιστεύῃ, ἀλλ' ἄχρι τῶν πραγμάτων ἐλθὼν καὶ δια-
κύψας εἰς ἕκαστα καὶ ἐπιμελῶς αὐτὰ αὐγασάμενος· ὄψιν γὰρ ἀπλανῆ
πρὸ ἀκοῆς ἀπατεῶνος ἄξιον μάρτυρα τίθεσθαι. οὗ χάριν καὶ παρὰ 141
p. 426 M. τοῖς ἄριστα πολιτευομένοις ἀναγέγραπται νόμος | ἀκοῇ μὴ μαρτυρεῖν,
ὅτι φύσει τὸ δικαστήριον αὐτῆς πρὸς τὸ δεκάζεσθαι ταλαντεύει· καὶ
Μωυσῆς μέντοι φησὶν ἐν τοῖς ἀπαγορευτικοῖς· „οὐ παραδέξῃ ἀκοὴν
ματαίαν" (Exod. 23, 1), οὐχὶ μόνον τοῦτο λέγων, * * * παραδέχεσθαι

1 μελετήσας ὢ G, μελέτης ἄσω HPL[1], μελετήσασα FL[2], θεοῦ χάρισιν συνημμένα conicio 2 ⟨οὐκ⟩ ἐπινοεῖται περὶ τόπον conicio 2. 3 οὐ κατα⟨λαμβανόμενον εἰ μὴ κατὰ⟩ τὸ εἶναι μόνον suppleo 3 καθ' ἣν GFP: ἣν H, ᾗ v 4 ἐτύμως F: ἑτοίμως GH (P evanidus) 5. 6 τὸ δὴ θεῖον ὁρατόν τε καὶ καταληπτὸν καὶ πανταχοῦ φαντασιαζόμενον ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον καὶ οὐδαμοῦ conicio 6 prius καὶ GF: om. HP ὂν HP: εἶναι GF, φαντασιαζόμενον conicio 7 post ἐστιν lacuna supplenda ex libro De migr. Abr. § 183 ὡς ἀψευδέστατον ἐκεῖνον εἶναι τὸν χρησμόν, ἐν ᾧ λέλεκται ὧδε Mang.: ὁ δὲ codd. στὰς] ἕστηκα conicio πρὸ] πρὸς F 10 κατὰ τὸ] κατὰ τῷ G, καθὸ L ἄνω κάτω GF τὰ ἐπὶ P 12 ὡς GF: ὃς HP ἐναλλάττοιτο P, ἐναλλάττειν conicio χωρίαν G, χωρίον P 13 γινόμενα GP 14 γενέσεως (om. σαφῶς) G 17 post αὐγασάμενος vid. add. κρίνῃ 18 πρὸς F 20 δεκάζεσθαι Turn.: δικάζεσθαι codd. 21 ἀπαγορευτικοῖς Turn.: ἀγορευτικοῖς codd. ὅτι οὐ θέμις supplet Cohn, μὴ Turn. 22 λέγον F

3 sqq. *Clemens Strom. II § 5 p. 431 P:* πόρρω μὲν κατ' οὐσίαν . . . ἐγγυτάτω δὲ δυνάμει, ᾗ τὰ πάντα ἐγκεκόλπισται.

ψευδῆ λόγον ἢ εὐήθη δι' ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρὸς τὴν σαφῆ τῆς ἀληθείας κατάληψιν μακρὸν ὅσον ὄψεως ὑστερίζουσα διελέγχεται γέμουσα
142 ματαιότητος ἀκοή. (28.) ταύτην φαμὲν αἰτίαν εἶναι τοῦ λέγεσθαι „τὸν θεὸν καταβεβηκέναι τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον θεάσασθαι". οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται „ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων" (Gen. 11,5). ἴσως γὰρ ἄν τις εἴποι τῶν οὐκ εὐαγῶν ἐπιχλευάζων ἅμα· καινὸν ἡμᾶς ἀναδιδάσκει μάθημα ὁ νομοθέτης, ὅτι πύργους καὶ πόλεις οὐχ ἕτεροί τινες, ἀλλὰ παῖδες ἀνθρώπων ἀνοικοδομοῦνται. τίς γὰρ τά γ' οὕτως
143 ἐμφανῆ καὶ περίοπτα καὶ τῶν λίαν ἐξεστηκότων ἀγνοεῖ; ἀλλὰ μὴ τὸ πρόχειρον τοῦτο καὶ κατημαξευμένον ἐν τοῖς ἱερωτάτοις χρησμοῖς ἀναγεγράφθαι ⟨νομίσῃς⟩, ἀλλ' ὅπερ ἀποκεκρυμμένον ἰχνηλατεῖται διὰ τῶν
144 ἐμφανῶν ὀνομάτων. τί οὖν ἐστι τοῦτο; οἱ πολλοὺς ἐπιγραφόμενοι τῶν ὄντων ὡσανεὶ πατέρας καὶ τὸ πολύθεον εἰσηγούμενοι στῖφος ἀπειρίαν ὁμοῦ καὶ πολυμιγίαν τῶν πραγμάτων καταχέαντες καὶ τὸ ψυχῆς τέλος ἡδονῇ παραδόντες δημιουργοὶ τῆς εἰρημένης πόλεως καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀκροπόλεως, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, γεγόνασι, τὰ ποιητικὰ τοῦ τέλους τρόπον οἰκοδομημάτων συναύξοντες, τῶν ἐκ πόρνης ἀποκυηθέντων οὐδέν, ὥς γ' οἶμαι, διαφέροντες, οὓς ὁ νόμος ἐκκλησίας ἀπελήλακε θείας εἰπών· „οὐκ εἰσελεύσεται ἐκ πόρνης εἰς ἐκκλησίαν κυρίου" (Deut. 23, 2), ὅτι, καθάπερ περὶ πολλὰ τέλη πλανώμενοι τοξόται καὶ μηδενὸς εὐστόχως ἐφιέμενοι σκοποῦ, μυρίας ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῆς τῶν ὄντων ὑποθέμενοι γενέσεως ψευδωνύμους πάσας τὸν ἕνα ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων
145 ἠγνόησαν. οἱ δὲ ἐπιστήμῃ κεχρημένοι τοῦ ἑνὸς υἱοὶ θεοῦ προσαγορεύονται δεόντως, καθὰ καὶ Μωυσῆς ὁμολογεῖ φάσκων· „υἱοί ἐστε κυρίου τοῦ θεοῦ" (Deut. 14, 1) καὶ „θεὸν τὸν γεννήσαντά σε" (Deut. 32,18) καὶ „οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατήρ" (ibid. 6); ἕπεται μέντοι τοῖς οὕτω τὴν ψυχὴν διατεθεῖσι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν εἶναι νομίζειν, ὅπερ τῷ τέλει τῆς ἡδονῆς πρὸς ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν ἀντιτειχίζεται πρὸς ἀνα-

---

1 ψευδῆ λόγον G: ψευδολόγον FHP εὐήθη Turn.: εὐθῆ codd. 2 μακρὰν G διαλέγεται L 5 πρόκειται F 6 ὑμᾶς coni. Mang. 7 πόλις F 8 τά γ' GF: τάχ' HP 9 περίληπτα L[1] μὴ] μήποτε coni. Mang. 10 καὶ om. Turn. 10. 11 ἀναγεγράφθω L, ἀναγέγραπται Turn. 11 νομίσῃς addidi διὰ] δίχα conicio 12 ἐστι] ἐπὶ H 13 ὡσεὶ HP 14 καταχέοντες G τῆς ψυχῆς HP 15 εἰρήνης HP 17 τῶν post τρόπον add. F, fort. add. τινὰ 19 ⟨ὁ⟩ ἐκ conicio 20 περὶ] ἐπὶ L 24 ἔσται F 26 σου] ὁ G 27 διατιθεῖσι G 28 post ἀντιτειχίζεται add. καὶ v

p. 427 M. τροπὴν καὶ καθαίρεσιν ἐκείνου. | κἂν μηδέπω μέντοι τυγχάνῃ τις ἀξιό- 146
χρεως ὢν υἱὸς θεοῦ προσαγορεύεσθαι, σπουδαζέτω κοσμεῖσθαι κατὰ τὸν
πρωτόγονον αὐτοῦ λόγον, τὸν ἀγγέλων πρεσβύτατον, ὡς ἂν ἀρχάγγελον,
πολυώνυμον ὑπάρχοντα· καὶ γὰρ ἀρχὴ καὶ ὄνομα θεοῦ καὶ λόγος καὶ
ὁ κατ' εἰκόνα ἄνθρωπος καὶ ὁ ὁρῶν, Ἰσραήλ, προσαγορεύεται. διὸ 147
προήχθην ὀλίγῳ πρότερον ἐπαινέσαι τὰς ἀρετὰς τῶν φασκόντων ὅτι
„πάντες ἐσμὲν υἱοὶ ἑνὸς ἀνθρώπου“ (Gen. 42, 11)· καὶ γὰρ εἰ μήπω
ἱκανοὶ θεοῦ παῖδες νομίζεσθαι γεγόναμεν, ἀλλά τοι τῆς ἀειδοῦς εἰκόνος
αὐτοῦ, λόγου τοῦ ἱερωτάτου· θεοῦ γὰρ εἰκὼν λόγος ὁ πρεσβύτατος. καὶ 148
πολλαχοῦ μέντοι τῆς νομοθεσίας υἱοὶ πάλιν Ἰσραὴλ καλοῦνται, τοῦ ὁρῶντος
οἱ ἀκούοντες, ἐπειδὴ μεθ' ὅρασιν ἀκοὴ δευτερείοις τετίμηται καὶ τὸ διδα-
σκόμενον τοῦ χωρὶς ὑφηγήσεως ἐναργεῖς τύπους τῶν ὑποκειμένων λαμβά-
νοντος αἰεὶ δεύτερον. ἄγαμαι καὶ τῶν ἐν βασιλικαῖς βίβλοις ἱεροφαν- 149
τηθέντων, καθ' ἃς οἱ πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον ἀκμάσαντες καὶ βιώ-
σαντες ἀνυπαιτίως υἱοὶ τοῦ τὸν θεὸν ὑμνήσαντος Δαβὶδ ἀναγράφονται
(III Reg. 15, 11 IV Reg. 18, 3 al.), οὗ περιόντος οὐδ' οἱ πρόπαπποι
τούτων ἦσαν ἴσως γεγενημένοι· ψυχῶν γὰρ ἀπαθανατιζομένων ἀρεταῖς,
οὐ φθαρτῶν σωμάτων ἐστὶ γένεσις, ἣν ἐπὶ τοὺς καλοκἀγαθίας ἡγεμόνας
ὡσανεὶ γεννητὰς καὶ πατέρας ἀναφέρεσθαι συμβαίνει. (29.) κατὰ δὲ 150
τῶν ἐπ' ἀδικίαις σεμνυνομένων εἶπε κύριος· „ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος
ἓν πάντων“ (Gen. 11, 5), ἴσον τῷ ἰδοὺ μία οἰκειότης καὶ συγγένεια,
καὶ πάλιν ἁρμονία καὶ συμφωνία ἡ αὐτὴ πάντων ὁμοῦ, μηδενὸς ἠλλο-
τριωμένου τὴν γνώμην μηδ' ἀπᾴδοντος, καθάπερ ἔχει καὶ ἐπ' ἀνθρώ-
πων ἀμούσων· τὸ γὰρ φωνητήριον αὐτοῖς ὄργανον πᾶσι τοῖς φθόγγοις
ἔστιν ὅτε δι' ὅλων ἐκμελὲς καὶ ἀπῳδὸν οὐ μετρίως καθέστηκε, πρὸς
ἀναρμοστίαν ἄκρως ἡρμοσμένον καὶ πρὸς τὸ ἀσύμφωνον συμφωνίαν

2 ὢν om. Eus. σπουδαζέτω Eus: σπούδαζε codd. κομεῖσθαι F
3 ἄγγελον V ὡς ἂν Eus: καὶ ὡς ἄν Eus codd. nonnulli, ὡς codd. 4 ἀρχὴ]
αὐχεῖ G 4. 5 λόγος ὁ F (om. καὶ), λόγος οὗ coni. Mang. 5 ὁ ὁρῶν Eus:
ὁρῶν codd. 6 προήχθη G ἀρετὰς Eus: ἀρχὰς codd. 7. 8 ἀν-
θρώπου — ἀιδίου om. F 8 ὀνομάζεσθαι conicio ἀειδοῦς Eus: ἀιδίου codd.
13 δεύτεροι F βασιλικοῖς H 14 ἀκμάσαντες G: ἀκμάσαντα F, ἀκούσαντες
HP 15 ἀνυπαιτίως Mang.: ὑπαιτίως codd. 17 ἴσως Mang.: πιστῶς codd.
γεγεννημένοι GF 21 τῷ] τὸ G 25 ὅτι P

1—9 Eusebius Pr. ev. XI 15 post locum ad p. 247 laudatum: ἐν τῷ δ' αὐτῷ συγγράμ-
ματι καὶ τάδε φησί· Κἂν μηδέπω μέντοι — ὁ πρεσβύτατος.

151 μόνον ἄγον. καὶ ἐπὶ τῆς πολίτιδος τὸ κατασκευαστὸν τὸ παραπλήσιον
ἰδεῖν ἔστιν· αἵ τε γὰρ ἀμφημεριναὶ καὶ διάτριτοι καὶ τεταρταΐζουσαι
παρὰ παισὶν ἰατρῶν λεγόμεναι περίοδοι μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ
περὶ τὰς αὐτὰς ὥρας κατασκήπτουσι τὴν εἰς αὐτὰ καὶ τάξιν φυλάττουσαι.
152 τὸ δὲ „καὶ τοῦτο ἤρξαντο | ποιῆσαι" (Gen. 11,6) μετ' οὐ μετρίου σχε- p. 428 M
τλιασμοῦ λέλεκται, διότι τοῖς ῥᾳδιουργοῖς οὐ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους
μόνον συγχεῖν δίκαια ἐξήρκεσεν, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ὀλυμπίων ἐπιβαίνειν
153 ἐτόλμησαν, ἀδικίαν μὲν σπείραντες, ἀσέβειαν δὲ θερίσαντες. ὄφελος δὲ
τοῖς ἀθλίοις οὐδέν· οὐ γὰρ ὥσπερ ἀδικοῦντες ἀλλήλους πολλὰ ὧν ἂν
ἐθελήσωσιν ἀνύτουσιν ἔργοις βεβαιούμενοι τὰ βουλαῖς ἀγνώμοσιν ἐπιλο-
γισθέντα, οὕτως καὶ ἀσεβοῦντες· ἀζήμια γὰρ καὶ ἀπήμονα τὰ θεῖα,
τοῦ δὲ πλημμελεῖν εἰς αὐτὰ οἱ δυσκάθαρτοι τὰς ἀρχὰς εὑρίσκονται
154 μόνον, πρὸς δὲ τὸ τέλος φθάνουσιν οὐδέποτε. διὸ καὶ λέγεται τοῦτο·
„ἤρξαντο ποιῆσαι"· κορεσθέντες ⟨γὰρ⟩ οἱ τοῦ παρανομεῖν ἄπληστοι τῶν
πρὸς τὰ ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ ἀέρι, ἃ φθαρτῆς φύσεως ἔλαχε, κακῶν
ἐπὶ τὰς ἐν οὐρανῷ θείας φύσεις μετατάξασθαι διενοήθησαν· ἅ ἐστι τῶν
ὄντων ἔξω τοῦ κακηγορεῖν ἔθος ἐστὶ διαθεῖναι τὸ παράπαν οὐδέν· καὶ
αὐτὸ μέντοι τὸ βλασφημεῖν οὐ τοῖς κακηγορουμένοις ἐπιφέρει τινὰ
ζημίαν, ἃ τῆς ἰδίου φύσεως οὔποτ' ἐξίσταται, ἀλλὰ τοῖς καταιτιωμένοις
155 συμφορὰς ἀνηκέστους. οὐκ ἐπειδὴ μέντοι μόνον ἤρξαντο πρὸς τὸ τέλος
ἐλθεῖν ἀδυνατήσαντες ἀσεβείας, διὰ τοῦτ' αὐτοὺς οὐχ ὡς διαπραξαμένους
ἕκαστα ὧν διενοήθησαν αἰτιατέον· οὗ χάριν καὶ τετελειωκέναι φησὶ τὸν
πύργον αὐτοὺς οὐ τελειώσαντας, ἐπειδὰν λέγῃ· „κύριος κατέβη ἰδεῖν τὴν
πόλιν καὶ τὸν πύργον", οὐχ ὃν οἰκοδομῆσαι μέλλουσιν, ἀλλ' ὃν „ᾠκο-
156 δόμησαν" ἤδη (Gen. 11,5). (30.) τίς οὖν πίστις τοῦ μὴ τετελεσιουρ-
γῆσθαι τὴν κατασκευήν; ἡ ἐνάργεια πρώτη· γῆς γὰρ ὁτιοῦν μέρος

---

1 καὶ ἐπὶ τῆς πυρετοῦ καταβολῆς τὸ παραπλήσιον conicio τὸ alterum om. v 2 αἵ τε scripsi: ἔτι codd. ἀφημεριναὶ F διάτριττοι F, διάτρυτοι G ταρταΐζουσαι H 4 κατασκήπτουσι scripsi: κατασκευάκασι F, κατεσκευάκασι GHP εἰς αὐτὰ καὶ GF, εἰς αὐτὰ HP, εἰς τὰ αὐτὰ Mang., αὐτὴν αἰεὶ conicio 5 ἤρξατο HP 5. 6 χετλιασμοῦ H 6 λέγεται F 8 μὲν om. G 10 ἀθετήσωσιν L ἀνύουσιν HP 11 οὕτω HP 12 πλημελεῖν GP εὑρίσκονται om. G 14 γὰρ addidi 15 πρὸς τὰ om. v ἀέρι F: ἀέρος GHP 16 τὰς] τῆς G ἅς τι τῶν Mang. ἃς [ἐστι] τῶν κακῶν ἔξω τοῦ κακηγορεῖν οὐ θέμις ἐστὶ conicio, ἃ δ' ἐστὶ et ⟨οὐκ⟩ ἔθος coni. Cohn 17 κατηγορεῖν HP 18 οὐ GFL[2]: ἐν HPL[1] 19 ἀιδίου HP οὔποτε G post ἀλλὰ add. καὶ GF 22 αἰτιαστέον F, post αἰτιατέον lacunam suspicor supplendam ex p. 259, 15—17 οὗ GF: τοῦ HP, τούτου v 25. 26 τετελεσιουργεῖσθαι G, τελεσιουργῆσθαι P, τελεσιουργεῖσθαι F 26 ἡ] ἢ F ἐνέργεια P

ἀμήχανον οὐρανοῦ ψαῦσαι διὰ τὴν ἔμπροσθεν αἰτίαν, ὅτιπερ οὐδὲ κέν-
τρον περιφερείας ἅπτεται· δευτέρα δ', ὅτι ὁ αἰθήρ, ἱερὸν πῦρ, φλόξ
ἐστιν ἄσβεστος, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα παρὰ τὸ αἴθειν, ὃ δὴ καίειν
ἐστὶ κατὰ γλῶτταν, εἰρημένον. μάρτυς δὲ μία μοῖρα τῆς οὐρανίου 157
πυρὰς ἥλιος, ὃς τοσοῦτον γῆς ἀφεστὼς ἄχρι μυχῶν τὰς ἀκτῖνας ἐπι-
πέμπων αὐτήν τε καὶ τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀνατείνοντα μέχρι τῆς οὐρανίου
σφαίρας ἀέρα φύσει ψυχρὸν ὄντα τῇ μὲν ἀλεαίνει, τῇ δὲ καταφλέγει·
τὰ μὲν γὰρ ὅσα ἢ μακρὰν ἀφέστηκεν αὐτοῦ τῆς φορᾶς ἢ ἐγκάρσια
παραβέβληται ἀλεαίνει μόνον, τὰ δ' ἐγγὺς ἢ ἐπ' εὐθείας ὄντα καὶ
προσανακαίει βίᾳ. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, τοὺς ἀναβαίνειν τολμῶντας 158
ἀνθρώπους οὐκ ἀναγκαῖον ἦν ἐμπεπρῆσθαι κεραυνωθέντας, ἀτελοῦς αὐτοῖς
τῆς μεγαλουργηθείσης ἐπινοίας γενομένης; τοῦτ' ἔοικεν αἰνίττεσθαι διὰ
τῶν αὖθις λεγομένων· „ἐπαύσαντο“ γάρ φησιν „οἰκοδομοῦντες τὴν
p. 429 M. πόλιν καὶ τὸν πύργον“ (Gen. 11,8), οὐ δήπου τελειώσαντες, | ἀλλὰ
τελεσιουργῆσαι κωλυθέντες διὰ τὴν ἐπιγενομένην σύγχυσιν. οὐ μὴν ἐκ-
πεφεύγασι τὴν τῶν διαπράξεων αἰτίαν οἱ πρὸς τῷ βουλεύσασθαι καὶ
ἐγκεχειρηκότες. (31.) τὸν γοῦν οἰωνόμαντιν καὶ τερατοσκόπον περὶ τὰς 159
ἀβεβαίους εἰκασίας ματαιάζοντα — καὶ γὰρ μάταιος ἑρμηνεύεται Βαλαάμ
— φησὶν ὁ νόμος τῷ ὁρῶντι καταράσασθαι καίτοι διὰ τῶν λόγων εὐφή-
μους ποιησάμενον εὐχάς, σκοπῶν οὐ τὰ λεχθέντα ἃ προμηθείᾳ θεοῦ
μετεχαράττετο οἷα δόκιμον ἀντὶ κιβδήλου νόμισμα, τὴν δὲ διάνοιαν, ἐν
ᾗ τὰ βλάψοντα πρὸ τῶν ὠφελησόντων ἀνεπολεῖτο. ἔστι δὲ φύσει πολέ-
μια ταῦτα, στοχασμὸς ἀληθείᾳ καὶ ματαιότης ἐπιστήμῃ καὶ ἡ διὰ
ἐνθουσιασμοῦ μαντεία νηφούσῃ σοφίᾳ. καὶ ἂν ἐξ ἐνέδρας μέντοι τις 160
ἐπιχειρήσας ἀνελεῖν τινα μὴ δυνηθῇ κτεῖναι, τῇ τῶν ἀνδροφόνων
οὐδὲν ἧττον ὑπόχος δίκῃ καθέστηκεν, ὡς ὁ γραφεὶς περὶ τούτων δηλοῖ
νόμος· „ἐὰν“ γάρ φησι „τὶς ἐπιθῆται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν
δόλῳ καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λήψῃ αὐτὸν θανατῶσαι“

---

1 αἰτίαν ⟨λεχθεῖσαν⟩ conicio (v. § 5) οὐδέν HP 2 δευτέρα scripsi: δεύτερον codd. δὲ P 2. 3 φάος ἐστὶν ἄσβεστον Oxon. Coll. Nov. 143 3. 4 παρὰ— εἰρημένον om. H 5 πυρᾶς] σφαίρας coni. Mang. γῆς GF: οὗ HP 6 αὐτή GF 7 post δὲ add. καὶ G 9 παραβέβληται GHP: παρακέκληται F, παρακέκλιται v 10 δὲ om. F ἀναβαίνει H 15 ἐπιγινομένην v 16 διαπραξαμένων conicio τῷ Turn.: τὸ codd. 17 ἐκκεχειρηκότες FH 18 γὰρ om. Turn. μάταιος ⟨λαὸς⟩ Mang. 19 ὁρῶν τινα L τὸν λόγον L. 22 βλάψοντα HP: βλάψαντα GF πρὸς G ὠφελησόντων scripsi: ὠφελησάντων codd. ἐπολεῖτο HP 23 διὰ Mang.: δίχα codd. 25 ἐπιχειρίσας F 26 γραφεὺς G 27 ἐπιθεῖται H 28 ἀπὸ Mang.: ἐπὶ codd.

(Exod. 21,14)· καίτοι ἐπιτίθεται μόνον, οὐκ ἀνῄρηκεν, ἀλλ' ἴσον ἡγή-
σατο ἀδίκημα τῷ κτεῖναι τὸ βουλεῦσαι τὸν φόνον· οὗ χάριν οὐδ' ἱκέτῃ
γενομένῳ δέδωκεν ἀμνηστίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἱεροῦ ἐκέλευσεν ἀπάγειν τὸν
161 ἀνιέρῳ γνώμῃ χρησάμενον. ἀνίερος δὲ οὐ ταύτῃ μόνον, ὅτι κατὰ ψυχῆς
τῆς αἰεὶ ζῆν δυναμένης ἀρετῶν κτήσει τε καὶ χρήσει τὸν διὰ προσ-
βολῆς κακίας φόνον ἐβούλευσεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι θεὸν τῆς ἀνοσιουργοῦ
τόλμης αἰτιᾶται· τὸ γὰρ „καταφύγῃ" τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν. διότι
πολλοὶ τὰ καθ' ἑαυτῶν ἀποδιδράσκειν ἐθέλοντες ἐγκλήματα καὶ ῥύεσθαι
τῶν ἐφ' οἷς ἠδίκησαν ἀξιοῦντες ἑαυτοὺς τιμωριῶν τὸ οἰκεῖον ἄγος τῷ
κακοῦ μὲν μηδενὸς ἀγαθῶν δ' ἁπάντων αἰτίῳ προσβάλλουσι θεῷ. διὸ
καὶ ἀπ' αὐτῶν βωμῶν τοὺς τοιούτους ἀπάγειν ὅσιον εἶναι ἐνομίσθη.
162 δίκην δ' ὑπερβάλλουσαν κατὰ τῶν ἐπ' ἀθεότητι λόγους οἰκοδομουμένων
καὶ συγκροτούντων ὁρίζει, ἣν ἴσως τινὲς τῶν ἀφρόνων οὐ βλάβην, ἀλλ'
ὠφέλειαν ὑποτοπήσουσιν· „οὐ γὰρ ἐκλείψει" φησίν „ἀπ' αὐτῶν πάντα ὅσα
ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν" (Gen. 11,6). ὢ τῆς ἀπεριγράφου καὶ ἀμέτρου κακο-
δαιμονίας, πάνθ' οἷς ἂν ὁ φρενοβλαβέστατος ἐπιθῆται νοῦς, ὑποχείρια εἶναι
καὶ ὑπήκοα, καὶ μηδέν, ⟨μὴ⟩ μέγα μὴ μικρόν, ὑστερίζειν τὸ παράπαν, ἀλλ'
163 ὡσπερεὶ φθάνοντα προαπαντᾶν πρὸς τὰς | χρείας ἑκάστας. (32.) ψυχῆς p. 430 M.
ταῦτα φρονήσεως χηρευούσης ἐστὶν ἐπίδειξις μηδὲν τῶν εἰς τὸ ἁμαρ-
τάνειν ἐχούσης ἐμποδών. εὔξαιτο γὰρ ἂν ὁ μὴ σφόδρα ἀνιάτως ἔχων
τὰ ἐξ ὑποθέσεως τοῦ νοῦ πάντ' ἐπιλιπεῖν αὐτῷ, ἵνα μὴ τῷ κλέπτειν
ἢ μοιχεύειν ἢ ἀνδροφονεῖν ἢ ἱεροσυλεῖν ἤ τινι τῶν ὁμοιοτρόπων ἐπιτι-
τιθέμενος εὐοδῇ, μυρία δ' εὑρίσκῃ τὰ κωλυσιεργήσοντα. κωλυθεὶς μὲν
γὰρ τὴν μεγίστην νόσον, ἀδικίαν, ἀποβάλλει, σὺν ἀδείᾳ δ' ἐπεξελθὼν
164 ταύτην ἀναδέξεται. τί οὖν ἔτι τὰς τῶν τυράννων τύχας ὡς μακαρίων
ζηλοῦτε καὶ θαυμάζετε, δι' ἃς εὐπετῶς ἕκαστα ἐπεξίασιν, ὧν ἂν ὁ
ἐκλελυττηκὼς κἀκτεθηριωμένος τέκῃ νοῦς, καὶ ἐν ἑαυτοῖς δέον ἐπιστέ-

1 καίτοι] καί τις F ἐπετίθετο coni. Mang. 3 ἀμνηστείαν F καὶ om. Turn. τὸν om. G 5 τῆς εἰσαεὶ G 8 ἐλθόν-τες H 9 ἐξιόντες P[1] ἑαυτῶν HP 12 λόγους Mang.: λόγων codd. 13 ὁρίζειν GF 14 ὀφέλειαν G 15 ἂν HP: ἐὰν GF ἐπείθωνται HP ἀπεριγράπτου HP 16 οἷς] ὅσα G ἐπιθῆται scripsi: ἐπιθῆ codd. 17 μὴ addidi 18 προαπαντᾶν H: προσαπαντᾶν GPL, προσαπαντῶν F ἑκάστης HP 21 αὐτῷ v τῷ] τὸ G 22. 23 ἐπιθέμενος v 23 εὐωδῆ F κωλυθεὶς scripsi: κώλυσις codd. 24 ὑποβάλλει H (P evanidus), ἀποβαλεῖ conicio 25 ὡς μακαρίων scripsi: ὦ μακάριοι codd. 26 δι' ὧν coni. Mang. 27 καὶ ἐν ἑαυτοῖς] τοὐναντίον conicio. κατ' ἐναντίον coni. Cohn αὐτοῖς L

νειν, εἴ γε ἀπορία καὶ [ἡ] ἀσθένεια κακοῖς λυσιτελές, ὡς περιουσία καὶ
ἰσχὺς ἀγαθοῖς ὠφελιμώτατον; εἷς δέ τις τῶν ἀφρόνων ᾐσθημένος, εἰς 165
ὅσην κακοδαιμονίας ὑπερβολὴν ἄγει ἡ τοῦ διαμαρτάνειν ἐκεχειρία, μετὰ
παρρησίας εἶπε· „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι“ (Gen. 4, 13).
παγχάλεπον γὰρ ἀχαλίνωτον ἐαθῆναι ψυχὴν ἀτίθασον οὖσαν ἐξ ἑαυτῆς,
ἣν μόλις ἡνίαις μετ᾽ ἐπανατάσεως μαστίγων ἔστι κατασχόντα πραῦναι.
διόπερ λόγιον τοῦ ἵλεω θεοῦ μεστὸν ἡμερότητος ἐλπίδας χρηστὰς ὑπο- 166
γράφον τοῖς παιδείας ἐρασταῖς ἀνῄρηται τοιόνδε· „οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ᾽
οὐ μή σε ἐγκαταλίπω“ (Jos. 1, 5)· τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς δεσμῶν χαλα-
σθέντων, οἷς διεκρατεῖτο, ἡ μεγίστη παρέπεται συμφορά, καταλειφθῆναι
ὑπὸ θεοῦ, ὃς τοῖς ὅλοις δεσμοὺς τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις περιῆψεν ἀρρήκ-
τους, αἷς τὰ πάντα σφίγξας ἄλυτα εἶναι βεβούληται. λέγει μέντοι καὶ 167
ἑτέρωθι, ὅτι „πάνθ᾽ ὅσα δεσμῷ καταδέδεται, καθαρά ἐστιν“ (Num.
19, 15), ἐπειδὴ τῆς ἀκαθάρτου φθορᾶς αἴτιον ἡ διάλυσις. μηδέποτ᾽
οὖν ἰδών τινα τῶν φαύλων οἷς ἂν ἐπιθῆται πᾶσιν εὐμαρῶς ἐπεξιόντα
θαυμάσῃς ὡς κατορθοῦντα, ἀλλὰ τοὐναντίον ὡς ἀποτυγχάνοντα οἰκτίζου,
ὅτι ἀφορίᾳ μὲν ἀρετῆς, κακίας δὲ εὐφορίᾳ χρώμενος διατελεῖ. (33.) σκέ- 168
ψασθαι δ᾽ οὐ παρέργως ἄξιον, τίν᾽ ἔχει λόγον τὸ εἰρημένον ἐκ προσ-
ώπου τοῦ θεοῦ· „δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν
γλῶτταν“ (Gen. 11, 7). φαίνεται γὰρ διαλεγόμενός τισιν ὡς ἂν συνερ-
γοῖς αὐτοῦ, τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς τἀνθρώπου κατασκευῆς
ἀναγέγραπται· „εἶπε“ γάρ φησι „κύριος ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον 169
κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν“ (Gen. 1, 26) τοῦ „ποιήσωμεν“
πλῆθος ἐμφαίνοντος· καὶ πάλιν „εἶπεν ὁ θεός· ἰδού, γέγονεν Ἀδὰμ ὡς
p. 431 M. εἷς ἡμῶν, τῷ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν“ (Gen. 3, 22)· | τὸ γὰρ
„ὡς εἷς ἡμῶν“ οὐκ ἐφ᾽ ἑνός, ἀλλ᾽ ἐπὶ πλειόνων τίθεται. λεκτέον οὖν 170

---

1 ἡ seclusi 2 εἷς HPL[1]: εἰ GFL[2] 2. 3 εἰς ὅσην ἄγει κακοδαιμονίας ὑπερβολὴν conicio 3 ἐκκεχειρία H 4 ἀφεθῆναί με Oxon. Coll. Novi 143 5 ἀτίθασσον v 6 ἐπανατάσεως Turn.: ἐπαναστάσεως codd. 8 ἀνείρηται GF 12 βούληται L, βούλεται v 14 ἡ om. H μηδέποτε D 15 ἐπίθηται HP τῶν φαύλων D: om. codd. 18 περιέργως F τίνα] τί G 19 ἐκεῖ om. Turn. 21 τοῦ ἀνθρώπου F 24 Ἀδὰμ om. G 25 τῷ] τὸ H, τοῦ Turn. fort. recte 26 ἐφ᾽] ἀφ᾽ P

14—17 DC fol. 215r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τοῦ νήψας ὁ νοῦς εὔχεται: μήποτε ἰδών — διατελεῖ.

ἐκεῖνο πρῶτον, ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων ἰσότιμον ὑφέστηκε θεῷ, ἀλλ' ἔστιν
εἷς ἄρχων καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεύς, ᾧ πρυτανεύειν καὶ διοικεῖν μόνῳ
θέμις τὰ σύμπαντα. τὸ γὰρ

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
εἷς βασιλεὺς

οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ' ἂν ἐν δίκῃ μᾶλλον ἢ ἐπὶ κόσ-
μου καὶ θεοῦ· ἑνὸς γὰρ ἕνα ποιητήν τε καὶ πατέρα πάλιν καὶ δεσπότην
171 ἀναγκαῖον εἶναι. (34.) τούτου δὴ προδιομολογηθέντος ἀκόλουθον ἂν
εἴη συνυφαίνειν τὰ ἁρμόζοντα. τίν' οὖν ἐστι, σκοπῶμεν· εἷς ὢν ὁ θεὸς
ἀμυθήτους περὶ αὑτὸν ἔχει δυνάμεις ἀρωγοὺς καὶ σωτηρίους τοῦ γενο-
μένου πάσας, αἷς ἐμφέρονται καὶ αἱ κολαστήριοι· ἔστι δὲ καὶ ἡ κόλασις
172 οὐκ ἐπιζήμιον, ἁμαρτημάτων οὖσα κώλυσις καὶ ἐπανόρθωσις. διὰ
τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος, τὸ τοῦ
φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθείς, ὥσπερ οὗτος
173 σώμασιν ὁρατοῖς. καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἑκατέρου τῶν κόσμων
φύσιν οὐ μόνον ὅλους ἐξεθείωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς
μερῶν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσ-
θέντες θεοὺς ἐκάλεσαν. ὧν τὴν ἀπόνοιαν κατιδὼν Μωυσῆς φησι·
„κύριε, κύριε, βασιλεῦ τῶν θεῶν" (Deut. 10, 17) ⟨εἰς⟩ ἔνδειξιν τῆς παρ'
174 ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὸν ἀέρα ψυχῶν ἀσω-
μάτων ἱερώτατος χορὸς ὀπαδὸς τῶν οὐρανίων· ἀγγέλους τὰς ψυχὰς
ταύτας εἴωθε καλεῖν ὁ θεσπιῳδὸς λόγος· πάντ' οὖν τὸν στρατὸν ἑκά-
στων ἐν ταῖς ἁρμοττούσαις διακεκοσμημένον τάξεσιν ὑπηρέτην καὶ θερα-
πευτὴν εἶναι συμβέβηκε τοῦ διακοσμήσαντος ἡγεμόνος, ᾧ ταξιαρχοῦντι
κατὰ δίκην καὶ θεσμὸν ἕπεται· λιποταξίου γὰρ οὐ θέμις ἁλῶναί ποτε

4 πολυκοιρανοίη F 7 καὶ πατέρα πάλιν om. E tertium καὶ om. GF 8 προομολογηθέντος E 9 τίνα GFE ὢν om. P 9. 10 θεὸς δύο τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις ἔχει E 10—12 ἀρωγοὺς — ἐπανόρθωσις om. E 10 αὑτὸν Turn.: αὐτὸν codd. ἀρρωγοὺς HP σωτηρίου P 11 ἔτι F καὶ ἡ GF: om. HP 12 διὰ GE: δι' αὖ FHP 15 σώμασιν] ὄμμασιν E ὁρατός GFE 16 οὐ] καὶ οὐ F 17 ἥλιον λέγω καὶ E 18 ἀπόνοιαν Cumont: ἐπίνοιαν codd. E 19 εἰς add. Mang. ἔνδειξις E 21 post ἀγγέλους add. γὰρ v 22. 23 ἑκάστων] ἐκείνων conicio, ἑκατέρων coni. Mang. 25 θεσμὸς F, θεσμοὶ L[2] λιποταξίου G: λειποταξίου FHP, λειποταξία L

1—20 οὐδὲν τῶν ὄντων — διαφορᾶς habet E, II p. 601, 1—602, 13 M. 4 Hom. B 204. 205.

τὸ θεῖον στράτευμα. βασιλεῖ δὲ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν ἐμπρεπὲς ὁμιλεῖν 175
τε καὶ χρῆσθαι πρὸς τὰς τῶν τοιούτων πραγμάτων ὑπηρεσίας, οἷσπερ
ἁρμόττει μὴ ὑπὸ μόνου πήγνυσθαι θεοῦ. χρεῖος μὲν γὰρ οὐδενός ἐστιν
ὁ τοῦ παντὸς πατήρ, ὡς δεῖσθαι τῆς ἀφ' ἑτέρων, εἰ ἐθέλοι δημιουρ-
γῆσαι, ⟨συμπράξεως⟩, τὸ δὲ πρέπον ὁρῶν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς γινομένοις
ταῖς ὑπηκόοις δυνάμεσιν ἔστιν ἃ διαπλάττειν ἐφῆκεν, οὐδὲ ταύταις εἰσά-
παν αὐτοκράτορα δοὺς τοῦ τελεσιουργεῖν ἐπιστήμην, ἵνα μή τι πλημμε-
ληθείη τῶν ἀφικνουμένων εἰς γένεσιν. (35.) ταῦτα μὲν οὖν ἀναγκαῖον 176
ἦν προτυπῶσαι· ὧν δὲ χάριν, ἤδη λεκτέον· ἡ μὲν φύσις τῶν ζῴων εἴς
τε ἄλογον καὶ λογικὴν μοῖραν, ἐναντίας ἀλλήλαις, ἐτμήθη τὸ πρῶτον,
p. 432 M. ἡ δ' αὖ λογικὴ πάλιν εἴς τε τὸ φθαρτὸν καὶ ἀθάνατον εἶδος, φθαρ-
τὸν μὲν τὸ ἀνθρώπων, ἀθάνατον δὲ τὸ ψυχῶν ἀσωμάτων, αἳ κατά τε
ἀέρα καὶ οὐρανὸν περιπολοῦσι. κακίας δὲ ἀμέτοχοι μέν εἰσιν αὗται, 177
τὸν ἀκήρατον καὶ εὐδαίμονα κλῆρον ἐξ ἀρχῆς λαχοῦσαι καὶ τῷ συμ-
φορῶν ἀνηνύτων οὐκ ἐνδεθεῖσαι χωρίῳ, σώματι, ἀμέτοχοι δὲ καὶ ⟨αἱ⟩
τῶν ἀλόγων, παρόσον ἀμοιροῦσαι διανοίας οὐδὲ τῶν ἐκ λογισμοῦ συμ-
βαινόντων ἑκουσίων ἀδικημάτων ἁλίσκονται. μόνος δὲ σχεδὸν ἐκ πάν- 178
των ὁ ἄνθρωπος ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἔχων ἐπιστήμην αἱρεῖται μὲν
πολλάκις τὰ φαυλότατα, φεύγει δὲ τὰ σπουδῆς ἄξια, ὥστ' αὐτὸν μά-
λιστα ἐπὶ τοῖς ἐκ προνοίας ἁμαρτήμασι καταγινώσκεσθαι. προσηκόντως 179
οὖν τὴν τούτου κατασκευὴν ὁ θεὸς περιῆψε καὶ τοῖς ὑπάρχοις αὐτοῦ
λέγων· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον“, ἵνα αἱ μὲν τοῦ ἀνθρώπου κατορθώσεις
ἐπ' αὐτὸν ἀναφέρωνται μόνον, ἐπ' ἄλλους δὲ αἱ ἁμαρτίαι. θεῷ γὰρ
τῷ πανηγεμόνι ἐμπρεπὲς οὐκ ἔδοξεν εἶναι τὴν ἐπὶ κακίαν ὁδὸν ἐν ψυχῇ
λογικῇ δι' ἑαυτοῦ δημιουργῆσαι· οὗ χάριν τοῖς μετ' αὐτὸν ἐπέτρεψε
τὴν τούτου τοῦ μέρους κατασκευήν. ἔδει γὰρ καὶ τὸ ἀντίπαλον τῷ
ἀκουσίῳ, τὸ ἑκούσιον, εἰς τὴν τοῦ παντὸς συμπλήρωσιν κατασκευασθὲν
ἀναδειχθῆναι. (36.) τοῦτο μὲν δὴ ταύτῃ λελέχθω. προσήκει δὲ κἀ- 180
κεῖνο λελογίσθαι, ὅτι μόνων ἀγαθῶν ἐστιν ὁ θεὸς αἴτιος, κακοῦ δὲ
οὐδενὸς τὸ παράπαν, ἐπειδὴ καὶ τὸ πρεσβύτατον τῶν ὄντων καὶ τελειό-

1 θεῖον om. F ἐμπρεπὲς GFL²: εὐπρεπὲς HL¹ (P evanidus) 5 συμπράξεως addidi, ὑπηρεσίας vel ἐπικουρίας add. Mang. 6 ταῖς] τοῖς H 7 δοὺς om. HP ἐπιστήμην] ἐξουσίαν conicio 10 ἐναντίας Turn.: ἐναντίαις GFL², ἐναντία HPL¹ 11 καὶ ⟨τὸ⟩ conicio 12 ἀθάνατον GF: ἄφθαρτον HP αἵ] ἃς H 14 λαβοῦσαι G 15 ἀνηνύτω GF αἱ add. Mang. 16 ⟨ὑπὸ⟩ τῶν coni. Mang. 19 ὥστ' αὐτὸν Mang.: ὡς ταῦτα FHP, ὡς ταύτη G, ὥστ' αὖ τὰ Turn. 22 ἀνθρώπου Mang.: νοῦ codd. 23 αὐτῶν HP ἀναφέρονται H 24 κακία HP 29 μόνον F

τατον ἀγαθὸν αὐτὸς ἦν. ἐμπρεπέστατον δὲ τὰ οἰκεῖα τῇ ἑαυτοῦ φύσει δημιουργεῖν ἄριστα τῷ ἀρίστῳ, τὰς μέντοι κατὰ πονηρῶν κολάσεις διὰ
181 τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν βεβαιοῦσθαι. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ |τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ τελειωθέντος ἐξ ἀσκήσεως τόδε· „ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν“ (Gen. 48, 15. 16)· ὁμολογεῖ γὰρ καὶ οὗτος ἤδη, ὅτι τὰ μὲν γνήσια τῶν ἀγαθῶν, ἃ φιλαρέτους τρέφει ψυχάς, ἐπὶ θεὸν ἀναφέρεται μόνον ὡς αἴτιον, ἡ δὲ τῶν κακῶν μοῖρα ἀγγέλοις ἐπιτέτραπται πάλιν, οὐδὲ ἐκείνοις ἔχουσι τὴν τοῦ κολάζειν αὐτοκράτορα ἐξουσίαν, ἵνα μηδενὸς τῶν εἰς φθορὰν
182 τεινόντων ἡ σωτήριος αὐτοῦ κατάρχῃ φύσις. διὸ λέγει· „δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν“. οἱ μὲν γὰρ ἀσεβεῖς τοιαύτης ἐπάξιοι δίκης τυγχάνειν, ἵλεως καὶ εὐεργέτιδας καὶ φιλοδώρους αὐτοῦ δυνάμεις οἰκειοῦσθαι τιμωρίαις. εἰδὼς μέντοι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὠφελίμους ὑπαρχούσας δι᾽ ἑτέρων αὐτὰς ὥρισεν· ἔδει γὰρ τὸ μὲν ἐπανορθώσεως ἀξιωθῆναι, τὰς δὲ πηγὰς τῶν ἀεννάων αὐτοῦ χαρίτων ἀμιγεῖς κακῶν
| οὐκ ὄντων μόνον ἀλλὰ καὶ νομιζομένων φυλαχθῆναι. p. 433 M.

183 (37.) Τίς δέ ἐστιν ἡ σύγχυσις, ἐρευνητέον. πῶς οὖν ἐρευνήσομεν; οὕτως, ὥς γ᾽ ἐμοὶ φαίνεται· πολλάκις οὓς πρότερον οὐκ ᾔδειμεν, ἀπὸ τῶν συγγενῶν καί τινα πρὸς αὐτοὺς ἐχόντων ἐμφέρειαν ἐγνωρίσαμεν· οὐκοῦν καὶ πράγματα τὸν αὐτὸν τρόπον, ἃ μὴ ῥᾴδιον ἐξ ἑαυτῶν καταλαμβάνεσθαι, δῆλα γένοιτ᾽ ἂν κατὰ τὴν τῶν οἰκείων αὐτοῖς ὁμοιότητα.
184 τίνα οὖν ἐστι συγχύσει πράγματα ὅμοια; ἡ μῖξις, ὥσπερ ὁ παλαιὸς λόγος, καὶ κρᾶσις· ἀλλ᾽ ἡ μὲν μῖξις ἐν ξηραῖς, ἡ δὲ κρᾶσις ἐν ὑγραῖς
185 οὐσίαις δοκιμάζεται. μῖξις μὲν οὖν σωμάτων διαφερόντων ἐστὶν οὐκ ἐν κόσμῳ παράθεσις, ὥσπερ ἂν εἴ τις σωρὸν ποιήσειε κριθὰς καὶ πυροὺς καὶ ὀρόβους καὶ ἄλλ᾽ ἄττα εἴδη τῶν σπαρτῶν εἰς ταὐτὸ εἰσενεγκών,

---

1 ἐμπρεπέστατον Mang.: ἐμπρεπέστατα codd. δὲ ⟨θεῷ⟩ conicio 2 fort. add. δι᾽ αὐτοῦ μόνου 2 τῷ ἀρίστῳ scripsi: τῶν ἀρίστων GF, τὸν ἄριστον HP 3 αὐτῶν L 4 prius ὁ om. P με om. P 5 τῶν om. F 7 μόνον ὡς scripsi: μόνως codd. 9 φορὰν P 10 καὶ om. HP 12 ἵλεως Turn.: ἵλεω codd., ⟨τὰς⟩ ἵλεως conicio, ⟨ὡς⟩ ἵλεως coni. Cohn 15 τῶν om. GF 17 δ᾽ F ἐρευνήσωμεν H 18 ὥς om. G γέ μοι F 20 τρόπον om. P 21 γένοιτ᾽ scripsi: γένοιντ᾽ FP, γίνοιντ᾽ GH 22 πραγμάτων G 24 ἐστὶν] δ᾽ N 25 ποιήσει G 26 ἄλλ᾽ ἄττα N (Diels): ἄλλά τα GF, ἄλλα ττα P, ἄλλα τὰ H ταὐτὸ HP: αὐτό GFN, ταὐτὸν v

---

23 sqq. cf. Doxographos p. 463, Alexandri De anima librum p. 11,15 sqq. Bruns. 24—265,9 N fol. 188: μῖξις — οἶνος.

κρᾶσις δ' οὐ παράθεσις, ἀλλὰ τῶν ἀνομοίων μερῶν εἰς ἄλληλα εἰσδυο-
μένων δι' ὅλων ἀντιπαρέκτασις, ἔτι δυναμένων ἐπιτεχνήσει τινὶ διακρί-
νεσθαι τῶν ποιοτήτων, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατός φασι γίνεσθαι· συνελ- 186
θούσας μὲν γὰρ τὰς οὐσίας ἀποτελεῖν κρᾶσιν, τὸ δὲ κραθὲν οὐδὲν ἧττον
ἀναπλοῦσθαι πάλιν εἰς τὰς ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ποιότητας· σπόγγῳ γὰρ
ἠλαιωμένῳ τὸ μὲν ὕδωρ ἀναλαμβάνεσθαι, τὸν δ' οἶνον ὑπολείπεσθαι·
μήποτε ἐπειδήπερ ἐξ ὕδατος ἡ σπογγιᾶς γένεσίς ἐστι, τὸ μὲν οἰκεῖον,
ὕδωρ, πέφυκεν ἀναλαμβάνεσθαι πρὸς αὐτῆς ἐκ τοῦ κράματος, τὸ δ'
ἀλλότριον ὑπολείπεσθαι, ὁ οἶνος. σύγχυσις δέ ἐστι φθορὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς 187
ποιοτήτων πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἀντιπαρεκτεινομένων εἰς διαφερούσης μιᾶς
γένεσιν, ὡς ἐπὶ τῆς ἐν ἰατρικῇ τετραφαρμάκου συντέτευχε· κηρὸς γὰρ
καὶ στέαρ καὶ πίττα ῥητίνη τε, οἶμαι, συνελθόντα ταύτην ἀποτελεῖ, συν-
τεθείσης δὲ ἀμήχανον ἔτι τὰς ἐξ ὧν συνετέθη διακριθῆναι δυνάμεις,
ἀλλ' ἑκάστη μὲν αὐτῶν ἠφάνισται, πασῶν δ' ἡ φθορὰ μίαν ἐξαίρετον
ἄλλην ἐγέννησε δύναμιν. ὅταν δ' ἀπειλῇ σύγχυσιν τοῖς ἀσεβέσι λογισ- 188
μοῖς ὁ θεός, οὐ μόνον ἑκάστης κακίας τό τε εἶδος καὶ τὴν δύναμιν
ἀφανισθῆναι κελεύει, ἀλλὰ καὶ τὸ συνερανισθὲν ἐξ αὐτῶν, ἵνα μήτε τὰ
μέρη καθ' ἑαυτὰ μήθ' ἡ πάντων σύνοδός τε καὶ συμφωνία περιβάληταί
τινα ἰσχὺν ἐπὶ καθαιρέσει τῆς ἀμείνονος μοίρας. οὗ χάριν φησί· 189
„συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν
φωνὴν τοῦ πλησίον“ (Gen. 11, 7), ὅπερ ἴσον ἐστὶ τούτῳ· κωφὸν
ἕκαστον ἐργασώμεθα τῶν κακίας μερῶν, ὡς μήτε ἰδίαν ἀφιὲν ⟨φωνὴν⟩
μήτε συνηχοῦν ἑτέρῳ βλάβης αἴτιον γίνηται. (38.) ταῦτα μὲν ἡμεῖς, 190
οἱ δὲ τοῖς ἐμφανέσι καὶ προχείροις μόνον ἐπακολουθοῦντες οἴονται νυνὶ
p. 434 M. γένεσιν | διαλέκτων Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβάρων ὑπογράφεσθαι· οὓς οὐκ
ἂν αἰτιασάμενος — ἴσως γὰρ ἀληθεῖ καὶ αὐτοὶ χρῶνται λόγῳ — παρα-
καλέσαιμ' ἂν μὴ ἐπὶ τούτων στῆναι, μετελθεῖν δὲ ἐπὶ τὰς τροπικὰς
ἀποδόσεις, νομίσαντας τὰ μὲν ῥητὰ τῶν χρησμῶν σκιάς τινας ὡσανεὶ
σωμάτων εἶναι, τὰς δ' ἐμφαινομένας δυνάμεις τὰ ὑφεστῶτα ἀληθείᾳ
πράγματα. δίδωσι μέντοι πρὸς τοῦτ' ἀφορμὰς τὸ εἶδος τοῖς μὴ τυφλοῖς 191

---

2 ἔτι] ἐστι G   τινι om. F   5 ἀναπληροῦσθαι HP, ἀποπληροῦσθαι v, ἀναλύεσθαι coni. Mang.   ἀποτελεῖσθαι P   6 ἠλεωμένω GF   ἀπολείπεσθαι Fv   7—9 μήποτε — οἶνος om. HP, fort. recte   7 ἐστι, ⟨ὥστε⟩ conicio   8 post αὐτῆς add. τε N   10 μιᾶς Turn.: μίαν codd.   12 οἶμαι] ἅμα coni. Mang.   12. 13 συντεθείσης Mang.: συνδεθείσης GHP, συνδεηθείσης F   13 ἔτι scripsi: ἐπὶ codd.   14 δ' ἡ G: δὴ F, δὲ HP   φθορὰν F   18 περιβάλληται v   21 τοῦ τῶ G   22 ἀφιὲν scripsi: ἀφιέναι codd.   φωνὴν addidi   24 νυνὶ om. v   25 Ἑλληνικῶν GF: Ἑλλήνων HP   26 ἀληθεία GF   30 μὴ om. HP

διάνοιαν ὁ νομοθέτης αὐτός, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἐφ᾽ ὧν νῦν ἐστιν ὁ
λόγος· τὸ γὰρ γινόμενον σύγχυσιν προσεῖπε. καίτοι γε εἰ διαλέκτων
γένεσιν αὐτὸ μόνον ἐδήλου, κἂν ὄνομα εὐθυβολώτερον ἐπεφήμισεν ἀντὶ
συγχύσεως διάκρισιν· οὐ γὰρ συγχεῖται τὰ τεμνόμενα, διακρίνεται δ᾽
ἔμπαλιν, καὶ ἔστιν οὐ μόνον ἐναντίον ὄνομα ὀνόματι, ἀλλ᾽ ἔργον ἔργῳ.
192 σύγχυσις μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐστὶ φθορὰ τῶν ἁπλῶν δυνάμεων εἰς συμ-
πεφορημένης μιᾶς γένεσιν, διάκρισις δὲ ἑνὸς εἰς πλείω τομή, καθάπερ
ἐπὶ γένους καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὸ εἰδῶν ἔχειν συντέτευχεν. ὥστε εἰ μίαν
οὖσαν φωνὴν ἐκέλευσε τέμνειν ὁ σοφὸς εἰς πλειόνων διαλέκτων τμή-
ματα, προσεχεστέροις ἂν καὶ κυριωτέροις ἐχρήσατο τοῖς ὀνόμασι, τομὴν
ἢ διανέμησιν ἢ διάκρισιν ἤ τι ὁμοιότροπον εἰπών, οὐ τὸ μαχόμενον
193 αὐτοῖς, σύγχυσιν. ἀλλ᾽ ἔστιν ἡ σπουδὴ διαλῦσαι τὸ κακίας στῖφος, τὰς
ὁμολογίας αὐτῆς ἀκυρῶσαι, τὴν κοινωνίαν ἀνελεῖν, τὰς δυνάμεις ἀφα-
νίσαι καὶ διαφθεῖραι, τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, ὃ δειναῖς ὠχυρώσατο παρα-
194 νομίαις, καθελεῖν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν ψυχῆς ὁ πλάστης μερῶν
οὐδὲν οὐδενὶ εἰς τὴν τοῦ ἑτέρου κοινωνίαν ἤγαγεν; ἀλλ᾽ ὀφθαλμοὶ μὲν
οὐκ ἂν ἀκούσειαν, ὦτα δὲ οὐκ ἂν θεάσαιτο, χυλὸς δὲ ἐνστόμιος οὐκ
ἂν ὀσφροιτο, οὐδ᾽ ἂν γεύσαιντο ῥῖνες, ὅ τ᾽ αὖ λόγος οὐδὲν ἂν τῶν κατὰ
τὰς αἰσθήσεις πάθοι, οὐδ᾽ ἔμπαλιν ῥῆξαι φωνὴν δύναιτ᾽ ἂν αἴσθησις.
195 ἔγνω γὰρ ὁ τεχνίτης, ὅτι τὸ μὴ ἀκούειν ἕκαστον τούτων τῆς τοῦ πλη-
σίον φωνῆς λυσιτελές ἐστιν, ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ψυχῆς μέρη ταῖς οἰκείαις
δυνάμεσιν ἀσυγχύτοις χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν ζῴων ὠφέλειαν καὶ τὴν
πρὸς ἄλληλα κοινωνίαν ἀφῃρῆσθαι, τὰ δὲ τῆς κακίας εἰς ⟨σύγ⟩χυσιν καὶ
φθορὰν ἀχθῆναι παντελῆ, ἵνα μήτε συμφωνήσαντα μήτε καθ᾽ ἑαυτὰ
196 ὄντα ζημία τοῖς ἀμείνοσι γένηται. παρὸ καὶ λέγει· „διέσπειρεν αὐτοὺς
κύριος ἐκεῖθεν“ (Gen. 11,8), ἐν ἴσῳ τῷ ἐσκέδασεν, ἐφυγάδευσεν, ἀφα-
νεῖς ἐποίησε· τὸ γὰρ σπείρειν ⟨ἀγαθῶν, κακῶν δὲ αἴτιον τὸ διασπείρειν⟩,

---

1 τὴν διάνοιαν HP ὁ prius] ὃν ὁ G, ἐνίοτε ὁ conicio 2 σύγχυσιν om. H προσεῖπεν H 3 εὐθυβολώτατον L ἀντὶ HP: ἄν τις GF 6 ἁπλανῶν H 8 καὶ om. L κατ᾽ αὐτὸ scripsi: καθ᾽ αὑτὸ FH, καθ᾽ αὐτὸ GP 10 προσεχεστέροις codd.: προσφυεστέροις Mang. 13 ἀνελεῖν GF: τελεῖν HP 16 οὐδενὶ om. F 17 θεάσαιτο H: θεάσαιντο GFP χεῖλος HP ἐνστόμιος scripsi: ἐνστοματίας GF, ἐν στόματι HP 18 γεύσοιντο GF ῥῖνας H ὅ τ᾽ αὖ FHP: ὅταν G, οὔτ᾽ αὖ v 20 τὸ om. F 20. 21 πλησίου G 22 καὶ Mang.: καὶ εἰ codd., καὶ εἰς Turn. 23 ἀφῃρῆσθαι Mang.: ἀφήρηται codd. τὰ GF: τῇ HP σύγχυσιν Turn.: χύσιν codd. 25 παρ᾽ ὃ P διὸ ἔσπειρεν GF 26 ἐν ἴσῳ] ἴσον Mang. τῷ] τὸ G 27 ἐποίησεν H lacunam supplevi

ὅτι τὸ μὲν ἐπιδόσεως καὶ αὐξήσεως καὶ γενέσεως ἑτέρων ἕνεκα συμ-
βαίνει, τὸ δ' ἀπωλείας καὶ φθορᾶς. βούλεται δὲ ὁ φυτουργὸς θεὸς
. 435 M. σπείρειν μὲν ἐν τῷ παντὶ | καλοκἀγαθίαν, διασπείρειν δὲ καὶ ἐλαύνειν
ἐκ τῆς τοῦ κόσμου πολιτείας τὴν ἐπάρατον ἀσέβειαν, ἵν' ἤδη ποτὲ
παύσωνται τὴν κακίας πόλιν καὶ τὸν ἀθεότητος πύργον οἰκοδομοῦντες
μισάρετοι τρόποι. τούτων γὰρ σκεδασθέντων οἱ πάλαι πεφευγότες τὴν 197
τυραννίδα τῆς ἀφροσύνης ἑνὶ κηρύγματι κάθοδον εὑρήσουσι, γράψαντός
τε καὶ βεβαιώσαντος ⟨θεοῦ⟩ τὸ κήρυγμα, ὡς δηλοῦσιν οἱ χρησμοί, ἐν
οἷς διείρηται ὅτι „ἐὰν ᾖ ἡ διασπορά σου ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἕως
ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, ἐκεῖθεν συνάξει σε“ (Deut. 30, 4)· ὥστε τὴν μὲν 198
ἀρετῶν συμφωνίαν ἐμπρεπὲς ἁρμόζεσθαι θεῷ, τὴν δὲ κακιῶν διαλύειν
τε καὶ φθείρειν. οἰκειότατον δὲ κακίας ὄνομα σύγχυσις· οὗ πίστις
ἐναργὴς πᾶς ἄφρων, λόγοις καὶ βουλαῖς καὶ πράξεσιν ἀδοκίμοις καὶ
πεφορημέναις χρώμενος.

---

1 ὅτι τὸ G: ὅτι F, τὸ HP 2 δ' FHP: δ' αὖ G 5 τὴν scripsi: τῆς codd. 8 θεοῦ add. Mang. 9 διείρηται Turn.: διήρηται HP, δὲ εἴρηται GF ὅτι om. G 9. 10 ἕως — οὐρανοῦ om. G 10 ἀνάξει F 11 κακιῶν Mang.: κακίαν codd. 12 διαφθείρειν G 13 συμπεφορημέναις coni. Mang.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε κύριος τῷ Ἀβραάμ· ἄπελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ I p.436 M.
ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου εἰς τὴν γῆν,
ἥν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγα-
λυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογητός. καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς
σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν
2 σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς“ (Gen. 12,1—3). βουληθεὶς ὁ θεὸς τὴν
ἀνθρώπου ψυχὴν καθῆραι πρῶτον αὐτῇ δίδωσιν ἀφορμὴν εἰς σωτηρίαν
παντελῆ τὴν ἐκ τριῶν χωρίων μετανάστασιν, σώματος, αἰσθήσεως, λόγου
τοῦ κατὰ προφοράν· τὴν μὲν γὰρ γῆν σώματος, τὴν δὲ συγγένειαν

φίλωνος περὶ ἀποικίας MA: τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀποικίας P, περὶ ἀποικίας H[1]H[2] (usque ad p. 271,3 H[2] significat exordium huius libri iterum fol. 375 traditum; v. Prolegomena) 1 ἀβραάμ AH[1]H[2]P ἄπελθε] πορεύου MA 5 σε] σου H[2] 7 καθῆραι M, ex corr. H[1], H[2]P: καθᾶραι A 8 τῶν τριῶν H[2] post αἰσθήσεως postea add. καὶ H[1]

---

9 sqq. *Ambrosius De Abraham lib. II 1,2:* ideoque dicitur ei: exi de terra tua, id est de corpore tuo .... et de cognatione, inquit, tua. cognati sunt animae nostrae corporis sensus. dividitur enim in duo anima nostra, in id quod est rationabile et in id quod est irrationabile. in eo autem quod est irrationabile sensus sunt: ergo cognati sunt partis rationabilis, hoc est mentis. et de domo tua, inquit, exi. domus mentis prolativum est verbum. sicut enim pater familias habitat in domo sua et in potestate habet quemadmodum regat domum suam, ita etiam mens in sermonibus nostris habitat et gubernat verba nostra, et vis eius ac disciplina in sermone elucet. ut bonus pater familias a primo vestibulo domus aestimatur, ita etiam de sermonibus nostris mens nostra perpenditur. denique etiam modulis vocis pulsat et revocat. *ibid. lib. I 2,4:* consideremus, ne forte hoc sit „exire de terra sua“ de huius terrae, hoc est de corporis nostri quadam commoratione egredi .... et de illecebris et delectationibus corporalibus, quas velut cognatas animae nostrae dixit....

αἰσθήσεως, τὸν δὲ τοῦ πατρὸς οἶκον λόγου συμβέβηκεν εἶναι σύμβολον.
διὰ τί; ὅτι τὸ μὲν σῶμα καὶ ἐκ γῆς ἔλαβε τὴν σύστασιν καὶ ἀναλύεται 3
πάλιν εἰς γῆν — μάρτυς δὲ Μωυσῆς, ὅταν φῇ· „γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπε-
λεύσῃ“ (Gen. 3,19)· καὶ γὰρ παγῆναί φησιν αὐτὸ χοῦν εἰς ἀνθρωπείαν
μορφὴν τοῦ θεοῦ διαπλάσαντος, ἀνάγκη δὲ τὸ λυόμενον εἰς τὰ δεθέντα
λύεσθαι —, αἴσθησις δὲ συγγενὲς καὶ ἀδελφόν ἐστι διανοίας, ἄλογον λογικῆς,
437 M. ἐπειδὴ μιᾶς ἄμφω μέρη ψυχῆς ταῦτα, πατρὸς δὲ οἶκος ὁ | λόγος, ὅτι
πατὴρ μὲν ἡμῶν ὁ νοῦς σπείρων εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ
δυνάμεις καὶ διανέμων εἰς αὐτὰ τὰς ἐνεργείας ἐπιμέλειάν τε καὶ ἐπιτρο-
πὴν ἀνημμένος ἁπάντων, οἶκος δέ, ἐν ᾧ διαιτᾶται, τῆς ἄλλης ὑπεξῃρη-
μένος οἰκίας ὁ λόγος· καθάπερ γὰρ ἀνδρὸς ἑστία, καὶ νοῦ λόγος ἐνδιαί-
τημα. ἑαυτὸν γοῦν καὶ ὅσα ἂν ἐνθυμήματα τέκῃ, ὥσπερ ἐν οἴκῳ τῷ 4
λόγῳ διαθεὶς καὶ διακοσμήσας ἐπιδείκνυται. μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ νοῦ
τὸν λόγον ἐν ἀνθρώπῳ κέκληκεν οἶκον· καὶ γὰρ τὸν τῶν ὅλων νοῦν, τὸν
θεόν, οἶκον ἔχειν φησὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον. οὗ τὴν φαντασίαν ὁ ἀσκητὴς 5
λαβὼν ἄντικρυς ὁμολογεῖ ὅτι „οὐκ ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἢ οἶκος θεοῦ“ (Gen.
28, 17), ἴσον τῷ ὁ τοῦ θεοῦ οἶκος οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν εἰς δεῖξιν ἐρχο-
μένων ἢ συνόλως πιπτόντων ὑπ' αἴσθησιν. οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀόρατος,
ἀειδής, ψυχῇ μόνον ὡς ψυχῇ καταλαμβανόμενος. τίς ἂν οὖν εἴη πλὴν 6
ὁ λόγος ὁ πρεσβύτερος τῶν γένεσιν εἰληφότων, οὗ καθάπερ οἴακος ἐνει-
λημμένος ὁ τῶν ὅλων κυβερνήτης πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα, καὶ ὅτε
ἐκοσμοπλάστει χρησάμενος ὀργάνῳ τούτῳ πρὸς τὴν ἀνυπαίτιον τῶν ἀπο-
τελουμένων σύστασιν; (2.) ὡς μὲν τοίνυν γῆν μὲν τὸ σῶμα, συγγένειαν 7
δὲ τὴν αἴσθησιν, οἶκον δὲ πατρὸς τὸν λόγον αἰνίττεται, δεδηλώκαμεν.
τὸ δὲ „ἄπελθε ἐκ τούτων“ οὐκ ἔσθ' ὅμοιον τῷ διαζεύχθητι κατὰ τὴν

---

1 λόγον H^2 σύμβολον εἶναι συμβέβηκεν H^1 2 prius καὶ om. H^2 3 Μωσῆς codd. φῇ] φησι H^1H^2 4 φησι τὸν ex corr. H^1 6 αἴσθησιν H^2 συγγενὴς P ἄλογος conicio, λογικοῦ coni. Cohn 7 ἐπειδὰν μιᾶς MH^2, ἐπιδημίας A 8 ἀφ' MA: om. H^1H^2P 10 εἰκὸς P ἄλλης scripsi: ὅλης codd. 12 ἂν ex corr. H^1: ἐὰν MH^2P, om. A τέκει A 13 διακοσμήσεως H^2 14 ἐν] εἰ H^2 15 φησὶ] φασὶ coni. Mang. 16. 17 ἀλλ' — τοῦτο om. H^2 17 τούτων conicio, τι τούτων coni. Mang. 19 ἀιδής, ψυχή H^2 alterum ψυχῇ] ψυχὴ MH^1P οὖν ἂν M 22 ἐκοσμοπλάστη H^2 23 post σῶμα add. καλεῖ v 24 αἰνίττεται H^2: om. ceteri 25 οὐκ ἔσθ' Turn.: οὐκέθ' codd.

---

25 sqq. *ibid. lib. II 1, 3:* ergo qui vult perfectam purgationem consequi, disiungat se ab his tribus, a corpore, a sensibus corporalibus, a voce, in quibus sunt omnes corporis passiones et circumscriptiones sensuum, quibus decipimur et illudimur. *ibid. lib. I 2, 4:* qui iustus est vir, rationabile animae suae ab irrationabili disiungere debet ac segregare.

οὐσίαν, ἐπεὶ θάνατον ἦν διαγορεύοντος ἡ πρόσταξις, ἀλλ' ἴσον τῷ τὴν
γνώμην ἀλλοτριώθητι. πρὸς μηδενὸς περισχεθεὶς αὐτῶν ὑπεράνω στῆθι
8 πάντων· ὑπήκοοί σού εἰσι, μηδέποτε ὡς ἡγεμόσι χρῶ· βασιλεὺς ὢν
ἄρχειν ἀλλὰ μὴ ἄρχεσθαι πεπαίδευσο, πάντα τὸν αἰῶνα γίνωσκε σεαυτόν,
ὡς καὶ Μωυσῆς πολλαχοῦ διδάσκει λέγων „πρόσεχε σεαυτῷ“ (Exod.
34,12)· οὕτως γὰρ ὧν τε ὑπακούειν καὶ οἷς ἐπιτάττειν προσῆκεν
9 αἰσθήσῃ. ἄπελθε οὖν ἐκ τοῦ περὶ σεαυτὸν γεώδους, τὸ παμμίαρον, ὦ
οὗτος, ἐκφυγὼν δεσμωτήριον, τὸ σῶμα, καὶ τὰς ὥσπερ εἱρκτοφύλακας
ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας αὐτοῦ παντὶ σθένει καὶ πάσῃ δυνάμει, μηδὲν τῶν
εἰς κάκωσιν παρείς, ἀλλὰ πάντα ἀθρόα συλλήβδην ἐπανατεινάμενος.
10 ἄπελθε κἀκ τῆς συγγενοῦς αἰσθήσεως· νυνὶ μὲν γὰρ κέχρηκας ἑκάστῃ
σεαυτὸν καὶ γέγονας ἀλλότριον τῶν δεδανεισμένων ἀγαθὸν ἀποβεβληκὼς
τὸ ἴδιον. οἶδας δέ, κἂν πάντες ἡσυχάζωσιν, ὡς ὀφθαλμοί σε ἄγουσι
καὶ ὦτα καὶ ἡ ἄλλη τῆς συγγενείας πληθὺς ἅπασα πρὸς τὰ φίλα ἑαυτοῖς.
11 ἐὰν δὲ ἐθελήσῃς κομίσασθαι | τὰ σαυτοῦ δάνεια καὶ τὴν ἰδίαν κτῆσιν p. 438 M
περιβαλέσθαι μηδὲν αὐτῆς διαζεύξας ἢ ἀλλοτριώσας μέρος, εὐδαίμονος
μεταποιήσῃ βίου, χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν οὐκ ὀθνείων ἀλλ' οἰκείων ἀγα-
12 θῶν εἰς ἀεὶ καρπούμενος. ἀλλὰ μετανάστηθι κἀκ τοῦ κατὰ προφορὰν
λόγου, ὃν πατρὸς οἶκον ὠνόμασεν, ἵνα μὴ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων ἀπα-
τηθεὶς κάλλεσι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τοῖς δηλου-
μένοις πράγμασι, διαζευχθῇς. ἄτοπον γὰρ ἢ σκιὰν σωμάτων ἢ μίμημα
ἀρχετύπων φέρεσθαι πλέον· σκιᾷ μὲν δὴ καὶ μιμήματι ἔοικεν ἑρμηνεία,
σώμασι δὲ καὶ ἀρχετύποις αἱ τῶν διερμηνευομένων φύσεις πραγμάτων,

1 ⟨ἂν⟩ ἦν coni. Cohn 2 ἀλλοτριώθητι] η ex corr. H^1, ἀλλοτριωθέντι H^2 3 ἡγεμόνι H^2 4 ἀλλὰ om. H^2 σαυτὸν H^2 5 Μωυσῆν coni. Mang. 6 οἷς H^2: om. ceteri 7 αἰσθήσει A παμμίαρον ex corr. H^1, mg. P, παμμίοις text. P 8 τὸ om. A εἰρκτοφύλακας MH^1P 9 μηδὲ H^2 10 παριεὶς H^2 11 ἄπελθε καὶ om. A 12 ἀλλότριος H^2 ἀγαθῶν AP^2 13 κἂν] καὶ A πάντα L ἡσυχάζουσιν A 15 ἐὰν] εἰ H^2 ἐθελήσῃς MA: θελήσῃς P, ἐθέλεις H^2, θέλῃς H^1 ἑαυτοῦ H^1 κτίσιν P 16 αὐτῶν L διαζεύξῃς ἢ ἀλλοτριώσῃς H^2 17 ἀλλὰ M 19 ὠνόμασεν MA: ὠνόμασαν H^2, ἐκάλεσεν H^1P 22 μιμήματα H^2

8 sqq. 19 sqq. *ibid. lib. II 1,3:* neque in sensibus (*sc.* est bonum), qui saepe luduntur, neque in sono vocis, quae falsis plerumque animam demulcet cantibus, est perfectum bonum. 22 sqq. *ibid. II 1,3:* unde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, ubi non falsa pro veris sicut in hac vita, sed vivam rerum cernat substantiam, eo quod excussa corporis et sensuum et vocis nebulosa quadam imagine corruptibilem caliginem deponat. . . .

ὤν τὸν ἐφιέμενον τοῦ εἶναι μᾶλλον ἢ τοῦ δοκεῖν χρὴ περιέχεσθαι διοι-
κιζόμενον ἀπ᾽ ἐκείνων. (3.) ἐπειδὰν γοῦν ὁ νοῦς ἄρξηται γνωρίζειν 13
ἑαυτὸν καὶ τοῖς νοητοῖς ἐνομιλεῖν θεωρήμασιν, ἅπαν τὸ κλινόμενον τῆς
ψυχῆς πρὸς τὸ αἰσθητὸν εἶδος ἀπώσεται, ὃ κέκληται παρ᾽ Ἑβραίοις Λώτ.
οὗ χάριν ὁ σοφὸς εἰσάγεται λέγων ἄντικρυς· „διαχωρίσθητι ἀπ᾽ ἐμοῦ“
(Gen. 13, 9)· συνοικεῖν γὰρ ἀμήχανον τὸν ἀσωμάτων καὶ ἀφθάρτων
ἔρωτι κατεσχημένον τῷ πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ θνητὰ ῥέποντι. παγκάλως 14
οὖν ὁ ἱεροφάντης μίαν τῆς νομοθεσίας ὅλην ἱερὰν βίβλον Ἐξαγωγὴν
ἀνέγραψεν οἰκεῖον ὄνομα εὑράμενος τοῖς περιεχομένοις χρησμοῖς· ἅτε
γὰρ παιδευτικὸς ὢν καὶ πρὸς νουθεσίαν καὶ σωφρονισμὸν ἑτοιμότατος
τῶν οἵων τε νουθετεῖσθαι καὶ σωφρονίζεσθαι πάντα τῆς ψυχῆς τὸν λεὼν
ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, καὶ τῶν οἰκητόρων αὐτῆς
ἐξελεῖν διανοεῖται, χαλεπώτατον καὶ βαρύτατον ἄχθος ἡγούμενος ὁρατι-
κὴν διάνοιαν πρὸς σαρκὸς ἡδονῶν πιεσθῆναι καὶ ἐπιτάγμασιν ὑπηρετεῖν,
ἅττ᾽ ἂν αἱ ἀνηλεεῖς προστάττωσιν ἐπιθυμίαι. τούτους μὲν οὖν στενά- 15
ξαντας καὶ πολλὰ ἐκδακρύσαντας τὴν σωματικὴν εὐθηνίαν καὶ τὰς τῶν
ἐκτὸς ἀφθόνους περιουσίας — λέγεται γὰρ ὅτι „ἐστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ
ἀπὸ τῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23) — ὑφηγησαμένου τοῦ ἵλεω θεοῦ τὰ
περὶ τὴν ἔξοδον ὁ προφήτης αὐτοῦ ῥύεται. εἰσὶ δ᾽ οἳ μέχρι τῆς τελευ- 16
τῆς τὰς πρὸς σῶμα σπονδὰς ἔθεντο καὶ ὥσπερ λάρνακι ἢ σορῷ ἢ
ὅπως ὀνομάζειν ἑτέρως φίλον τῷδε ἐνετάφησαν. ὧν τὰ μὲν ὅσα φιλο-
σώματα καὶ φιλοπαθῆ μέρη λήθῃ παραδοθέντα κατορύττεται· εἰ δέ πού
τι φιλάρετον παρανέβλαστε, μνήμαις ἀνασῴζεται, δι᾽ ὧν τὰ καλὰ ζωπυ-
ρεῖσθαι πέφυκε. (4.) τὰ γοῦν ὀστᾶ Ἰωσήφ, λέγω δὴ τὰ μόνα ὑπολειφ- 17
θέντα τῆς τοσαύτης ψυχῆς ἀδιάφθορα καὶ ἀξιομνημόνευτα εἴδη, περι-
p. 439 M. ποιεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Gen. 50, 25), ἄτοπον ἡγούμενος καθαρὰ | μὴ
καθαροῖς συνεζεῦχθαι. τὰ δ᾽ ἀξιομνημόνευτα ταῦτα ἦν· τὸ πιστεῦσαι 18

---

3 post ἑαυτὸν des. H², sequitur De ebr. § 49 ἀποκλινόμενον coni. Mang. 6 τὸν HP: τῶν MA 7 κατισχημένον τὰ πρὸς A τὰ om. A καὶ θνητὰ om. L ῥέοντι HP¹ 11 τῶν P: τὸν MH, τὸ A οἵων scripsi: οἷον codd. τὸν om. H² 14 πρὸς] πρὸ A πεισθῆναι A 15 ἅτ᾽ HP 16 δακρύσαντας HP εὐσθένειαν coni. Mang. 17 νυκτὸς P γὰρ H²: om. MAH¹P οἱ om. H¹P 19 αὐτοῦ scripsi: αὐτοὺς codd. 24 γοῦν] μὲν οὖν P 25 τοιαύτης H² ἤδη A 25 καθαρὰ] καὶ καθαρὰ A 27 ἦν] ἂν A

---

6. 7 *ibid.:* haec enim corruptibilia; quod autem vere bonum, hoc incorruptibile.

ὅτι „ἐπισκέψεται ὁ θεὸς“ τὸ ὁρατικὸν γένος (Gen. 50, 24) καὶ οὐ παρα-
δώσει μέχρι παντὸς αὐτὸ ἀμαθίᾳ, τυφλῇ δεσποίνῃ, τὸ διακρῖναι τά τε
θνητὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ἄφθαρτα καὶ τὰ μὲν ὅσα περὶ τὰς σώματος
ἡδονὰς καὶ τὰς ἄλλας παθῶν ἀμετρίας θνητὰ ὄντα Αἰγύπτῳ καταλιπεῖν,
περὶ δὲ τῶν ἀφθάρτων σπονδὴν ποιήσασθαι, ὅπως μετὰ τῶν ἀναβαινόν-
των εἰς τὰς ἀρετῆς πόλεις διακομισθῇ, καὶ ὅρκῳ τὴν σπονδὴν ἐμπεδώ-
19 σασθαι. τίνα οὖν τὰ ἄφθαρτα; ἡ πρὸς ἡδονὴν ἀλλοτρίωσις τὴν λέγουσαν·
συνευνασθῶμεν (Gen. 39, 7) καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν,
ἡ μετὰ καρτερίας ἀγχίνοια, δι' ἧς τὰ τῶν κενῶν δοξῶν νομιζόμενα
ἀγαθὰ ὡς ἂν ἐνύπνια ὄντα * * * διακρίνει καὶ διαστέλλει, ὁμολογῶν
τὰς μὲν ἀληθεῖς καὶ σαφεῖς τῶν πραγμάτων συγκρίσεις εἶναι κατὰ θεόν
(Gen. 40, 8), τὰς δὲ ἀδήλους καὶ ἀσαφεῖς φαντασίας κατὰ τὸν πλάνητα
καὶ τύφου μεστὸν μήπω κεκαθαρμένων ἀνθρώπων βίον ταῖς διὰ σιτο-
20 πόνων καὶ μαγείρων καὶ οἰνοχόων τέρψεσι χαίροντα, τὸ μὴ ὑπήκοον,
ἀλλ' ἄρχοντα Αἰγύπτου πάσης, τῆς σωματικῆς χώρας, ἀναγραφῆναι
(Gen. 41, 41), τὸ αὐχεῖν ἐπὶ τῷ γένος εἶναι Ἑβραίων (Gen. 40, 15),
οἷς ἔθος ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ μετανίστασθαι — περάτης
γὰρ ὁ Ἑβραῖος ἑρμηνεύεται —, τὸ σεμνύνεσθαι ὅτι „ὧδε οὐκ ἐποίησεν
οὐδέν“ (ibid.) — τὸ γὰρ μηδὲν τῶν ἐνταῦθα σπουδαζομένων παρὰ τοῖς
φαύλοις ἐργάσασθαι, διαμισῆσαι δὲ καὶ ἀποστραφῆναι πάντα οὐ μετρίως
21 ἐπαινετόν —, τὸ ἐμπαίζειν ἐπιθυμιῶν καὶ πάντων παθῶν ἀμετρίαις, τὸ
φοβεῖσθαι τὸν θεόν (Gen. 42, 18), εἰ καὶ μηδέπω γέγονεν ἀγαπᾶν ἱκα-
νός, τὸ ζωῆς ἐν Αἰγύπτῳ μεταποιεῖσθαι τῆς ἀληθοῦς — (5.) ὃ δὴ

2 τὸ] τῷ A 5 σπονδὴν A: σπουδὴν MHP 6 σπονδὴν Mang.: σπουδὴν codd., etiam M ut vid. 9 κενοδόξων A 10 ὡσὰν AP ἐνύπνιον PL ὄντα ⟨τῶν ἀληθῶς ὄντων⟩ conicio διακρίνη καὶ διαστείλη (οι supra scr.) A 11 μὲν om. H¹P¹ 12 ἀσαφεῖς] ψευδεῖς coni. Mang. κατὰ] καὶ κατὰ A 13 μήπου A κεκαθαρμένον conicio 14 τὸ μὴ ὑπήκοον om. A 15 ἀλλὰ M 16 τῷ] τὸ A γένει H Ἑβραῖον vel γένους conicio 18 ὅτι om. H¹P 19 σπουδαζομένων scripsi: σπουδαζόντων codd., σπουδασθέντων Mang. 21 ἐπιθυμῶν A

19 *Origenes, Selecta in Genesim p. 44:* τὸ μηδὲν ἐπιχωρίων Αἰγυπτίων ποιεῖν αἰνίσσεται διὰ τοῦ „ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν“. 23—273,2 *Origenes, Selecta in Genesim (ad Gen. 46,30) p. 50:* θαυμαστόν ἐστι τὸν γενόμενον ἐν Αἰγύπτῳ μὴ βλαβῆναι ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ μεῖναι ἐν τῇ κατὰ θεὸν ζωῇ. διόπερ θαυμάζων ὁ Ἰακὼβ εἶπε τῷ Ἰωσὴφ τὸ „ἔτι γὰρ σὺ ζῇς“. cf. Homil. in Genes. XV 3 p. 100.

θαυμάσας ὁ ὁρῶν, καὶ γὰρ ἄξιον ἦν καταπλαγῆναι, φησί· „μέγα μοί
ἐστιν, εἰ ἔτι ὁ υἱός μου Ἰωσὴφ ζῇ“ (Gen. 45, 28), ἀλλὰ μὴ κεναῖς
δόξαις καὶ τῷ νεκροφορουμένῳ σώματι συντέθνηκε —, τὸ ὁμολογεῖν ὅτι 22
„τοῦ θεοῦ ἐστι“ (Gen. 50, 19), τῶν δ᾿ εἰς γένεσιν ἐλθόντων οὐδενός,
τὸ γνωριζόμενον τοῖς ἀδελφοῖς πάντας τοὺς φιλοσωμάτους κινῆσαι καὶ
σαλεῦσαι τρόπους ἑστάναι παγίως ἐπὶ τῶν ἰδίων οἰομένους δογμάτων καὶ
ἀνὰ κράτος ἀπώσασθαι (Gen. 45, 1. 2), τὸ φάναι μὴ πρὸς ἀνθρώπων
ἀπεστάλθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ κεχειροτονῆσθαι (Gen. 45, 7. 8) πρὸς τὴν
τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἔννομον ἐπιστασίαν, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα 23
τούτοις ὁμοιότροπα τῆς ἀμείνονος καὶ ἱερωτέρας ὄντα τάξεως, Αἴγυπτον
τὸν σωματικὸν οἶκον οἰκεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι οὐδ᾿ ἐνθάπτεσθαι σορῷ τὸ
440 M. παράπαν, ἔξω δὲ παντὸς τοῦ θνητοῦ | κεχωρηκότα παρέπεσθαι θεσμο-
θέτῃ λόγῳ Μωυσῇ ποδηγετοῦντι· τροφεὺς γὰρ καὶ τιθηνὸς οὗτος ἀστείων 24
ἔργων, λόγων, βουλευμάτων, ἅ, κἂν τοῖς ἐναντίοις ἀνακραθῇ ποτε διὰ
τὴν ὑποσύγχυτον τοῦ θνητοῦ πολυμιγίαν, οὐδὲν ἧττον διακρίνει παρελ-
θών, ἵνα μὴ μέχρι παντὸς τὰ καλοκἀγαθίας σπέρματα καὶ φυτὰ ἀφα-
νισθέντα οἴχηται. καὶ προτρέπεται μάλα ἐρρωμένως ἀπολιπεῖν τὴν 25
παντὸς ἀτόπου χρηματίζουσαν μητέρα, μὴ μέλλοντας καὶ βραδύνοντας,
ἀλλ᾿ ὑπερβάλλοντι τάχει χρωμένους· φησὶ γὰρ μετὰ σπουδῆς δεῖν θύειν
τὸ Πάσχα (Exod. 12, 11), τὸ δέ ἐστιν ἑρμηνευθὲν διάβασις, ἵν᾿
ἀνενδοιάστῳ γνώμῃ καὶ προθυμίᾳ συντόνῳ χρώμενος ὁ νοῦς τήν τε
ἀπὸ τῶν παθῶν ἀμεταστρεπτὶ ποιῆται διάβασιν καὶ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα
θεὸν εὐχαριστίαν, ὃς εἰς ἐλευθερίαν οὐ προσδοκήσαντα αὐτὸν ἐξείλετο.
(6.) καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τὸν ὑπηγμένον κράτει πάθους ἀλόγου προ- 26
τρέπει μὴ ἐνδιδόναι μηδὲ τῇ ῥύμῃ τῆς ἐκείνου φορᾶς κατασυρῆναι,
βιάσασθαι δὲ ἀντισχόντα κἄν, εἰ μὴ δύναιτο, ἀποδρᾶναι; δευτέρα γὰρ
ἔφοδος εἰς σωτηρίαν τοῖς ἀμύνεσθαι μὴ δυναμένοις δρασμός ἐστιν· ὁπότε

1 θαυμαστώσας A ἦν om. H μέγα] μέρος H 4 ἐλθόντος L 5 ἀδελφοῖς MA: ἀνθρώποις HP 6 οἰομένοις H 9 τῶν om. A 10 τὸ ante Αἴγυπτον fort. add. 11. 12 ἀνέχεσθαι, ἐνθάπεσθαι, παρέπεσθαι Mang.: ἀνέχεται, ἐνθάπτεταί, παρέπεται codd. 11 οὐδὲν θάπτεται A 12 κεχωρηκὼς coni. Mang. vel ὀστᾶ add. 13 οὗτος καὶ τιθηνὸς HP 15 διακρίνει Cohn: διακρίνεται codd. 15. 16 παρελθόντα H, fortasse servato διακρίνεται legendum παρ᾿ ἐλπίδα (cf. lin. 23), παραλυθέντα coni. Mang. 16. 17 ἀφαυανθέντα coni. Mang. 17 προτρέπει HP 18 μητέρα ⟨Αἴγυπτον⟩ probabiliter coni. Mang. 19—21 ὑπερβάλλοντας τάχει χρώμενος (corr. ex χρωμένους) ὁ νοῦς τήν τε L (om. χρωμένους — συντόνῳ) 19 δεῖν om. H 20 δ᾿ ἐστιν A ἵνα M, ἦν L 21 ἀνενδότῳ Mang. 22 ποιεῖται L καὶ] εἰς coni. Mang. 23 εὐχαριστείαν H ἐξείλατο A 26 εἰ μὴ κρατεῖν δύναιτο vel εἰ μὴ ἀμύναιτο conicio

καὶ τὸν ἀγωνιστὴν φύσει καὶ μηδέποτε παθῶν δοῦλον γεγενημένον, ἀεὶ
δὲ ἀθλοῦντα τοὺς πρὸς ἕκαστον αὐτῶν ἄθλους, οὐκ ἐᾷ μέχρι παντὸς
τοῖς παλαίσμασι χρήσασθαι, μή ποτε τῷ συνεχεῖ τῆς εἰς ταὐτὸ συνόδου
χαλεπὴν ἀπ᾽ ἐκείνων κῆρα ἀναμάξηται· πολλοὶ γὰρ ἤδη καὶ ἀντιπάλου
27 κακίας ἐγένοντο μιμηταί, ὡς ἀρετῆς ἔμπαλιν ἕτεροι. διὸ λόγιον ἐχρήσθη
τοιόνδε· „ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρός σου καὶ εἰς τὴν γενεάν
σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ“ (Gen. 31, 3), ἴσον τῷ γέγονας μὲν ἀθλητὴς
τέλειος καὶ βραβείων καὶ στεφάνων ἠξιώθης ἀγωνοθετούσης ἀρετῆς καὶ
προτεινούσης ἆθλά σοι τὰ νικητήρια· κατάλυσον δὲ ἤδη τὸ φιλόνεικον,
ἵνα μὴ πάντοτε πονῇς, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηθέντων ἀπόνασθαι δυνηθῇς.
28 τοῦτο δὲ ἐνταυθοῖ καταμένων οὐδέποτε εὑρήσεις τοῖς αἰσθητοῖς ἔτι
συνοικῶν καὶ ταῖς σωματικαῖς ἐνδιατρίβων ποιότησιν, ὧν Λάβαν ἐστὶν
ἔξαρχος — ὄνομα δὲ ποιότητος τοῦτ᾽ ἐστίν —, ἀλλὰ μετανάστην χρὴ
γενέσθαι εἰς τὴν πατρῴαν γῆν τὴν ἱεροῦ λόγου καὶ τρόπον τινὰ τῶν
ἀσκητῶν πατρός· ἡ δ᾽ ἐστὶ σοφία, τῶν φιλαρέτων ψυχῶν ἄριστον
29 ἐνδιαίτημα. ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ καὶ γένος ἐστί σοι τὸ αὐτομαθές, τὸ
αὐτοδίδακτον, τὸ νηπίας καὶ γαλακτώδους τροφῆς ἀμέτοχον, τὸ χρησμῷ
θείῳ καταβαίνειν εἰς Αἴγυπτον κεκωλυμένον (Gen. 26, 2) καὶ τῆς σαρκὸς
30 ἐντυγχάνειν δελεαζούσαις ἡδοναῖς, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ. οὗ τὸν κλῆρον
παραλαβὼν ἐξ ἀνάγκης ἀποθήσῃ τὸν πόνον· αἱ γὰρ ἀφθονίαι τῶν ἑτοίμων
καὶ κατὰ χειρὸς ἀγαθῶν | απονίας αἴτιαι. πηγὴ δέ, ἀφ᾽ ἧς ὀμβρεῖ p. 441 M
τὰ ἀγαθά, ἡ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ σύνοδός ἐστιν· οὗ χάριν ἐπισφραγιζό-
μενος τὰ τῶν εὐεργεσιῶν φησιν· „ἔσομαι μετὰ σοῦ“.
31 (7.) Τί οὖν ἂν ἐπιλίποι καλὸν τοῦ τελεσφόρου [παντὸς] παρόντος
θεοῦ μετὰ χαρίτων τῶν παρθένων αὐτοῦ θυγατέρων, ἃς ἀδιαφθόρους
καὶ ἀμιάντους ὁ γεννήσας πατὴρ κουροτροφεῖ; τότε μελέται μὲν καὶ
πόνοι καὶ ἀσκήσεις ἡσυχάζουσιν, ἀναδίδοται δὲ ἄνευ τέχνης φύσεως
32 προμηθείᾳ πάντα ἀθρόα πᾶσιν ὠφέλιμα. καλεῖται δ᾽ ἡ φορὰ τῶν
αὐτοματιζομένων ἀγαθῶν ἄφεσις, ἐπειδήπερ ὁ νοῦς ἀφεῖται τῶν κατὰ
τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς ἐνεργειῶν καὶ ὥσπερ τῶν ἑκουσίων ἠλευθέρωται διὰ
33 τὴν πληθὺν τῶν ὑομένων καὶ ἀδιαστάτως ἐπομβρούντων. ἔστι δὲ ταῦτα

1 ἀνταγωνιστὴν H 3 τῷ] τῇ HP συνεχείᾳ Turn. 4 κῆραν codd. ἐναπομάξηται H 7 μὲν MAP: μοι H 10 πάντοτε H²: ἅπαντα MAH¹P ἀπώνασθαι MP 14 τὴν] τοῦ H 15. 16 ἐνδιαίτημα ἄριστον HP 18 κεκωλυμένῳ P 20 ἀποθήσει A 21 χεῖρας H² ἀπονοίας L 24 ἂν οὖν HP παντὸς seclusi, πάντως H², πάντων coni. Mang. 26 τότε μὲν μελέται HP 29 ἀφίεται Mang. 30 καὶ ὡς φόρτων (immo φόρων) τῶν ἐτησίων ἠλευθέρωται coni. Mang. 31 ἀδιστάκτως H ταῦτα om. A

θαυμασιώτατα φύσει καὶ περικαλλέστατα. ὧν μὲν γὰρ ἂν ὠδίνῃ δι'
ἑαυτῆς ἡ ψυχή, τὰ πολλὰ ἀμβλωθρίδια, ἠλιτόμηνα· ὅσα δὲ ἂν ἐπινίφων
ὁ θεὸς ἄρδῃ, τέλεια καὶ ὁλόκληρα καὶ πάντων ἄριστα γεννᾶται. τὸ 34
ἐμαυτοῦ πάθος, ὃ μυριάκις παθὼν οἶδα, διηγούμενος οὐκ αἰσχύνομαι·
βουληθεὶς ἔστιν ὅτε κατὰ τὴν συνήθη τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων
γραφὴν ἐλθεῖν καὶ ἃ χρὴ συνθεῖναι ἀκριβῶς εἰδώς, ἄγονον καὶ στεῖραν
εὑρὼν τὴν διάνοιαν ἄπρακτος ἀπηλλάγην, τὴν μὲν κακίσας τῆς οἰήσεως,
τὸ δὲ τοῦ ὄντος κράτος καταπλαγείς, παρ' ὃν τὰς τῆς ψυχῆς ἀνοίγνυσθαί
τε καὶ συγκλείεσθαι μήτρας συμβέβηκεν. ἔστι δὲ ὅτε κενὸς ἐλθὼν 35
πλήρης ἐξαίφνης ἐγενόμην ἐπινιφομένων καὶ σπειρομένων ἄνωθεν ἀφανῶς
τῶν ἐνθυμημάτων, ὡς ὑπὸ κατοχῆς ἐνθέου κορυβαντιᾶν καὶ πάντα
ἀγνοεῖν, τὸν τόπον, τοὺς παρόντας, ἐμαυτόν, τὰ λεγόμενα, τὰ γραφόμενα.
σχεδὸν γὰρ ἑρμηνεύει εὕρεσιν, φωτὸς ἀπόλαυσιν, ὀξυδερκεστάτην ὄψιν,
ἐνάργειαν τῶν πραγμάτων ἀριδηλοτάτην, οἷα γένοιτ' ἂν δι' ὀφθαλμῶν
ἐκ σαφεστάτης δείξεως. (8.) τὸ μὲν οὖν δεικνύμενον τὸ ἀξιόρατον καὶ 36
ἀξιοθέατον καὶ ἀξιέραστόν ἐστι, τὸ τέλειον ἀγαθόν, ὃ καὶ τὰς τῆς ψυχῆς
πικρίας πέφυκε μεταβάλλον γλυκαίνειν, ἡδυσμάτων συμπάντων παράρτυμα
κάλλιστον, δι' οὗ καὶ τὰ μὴ τρέφοντα τροφὴ γίνεται σωτήριος· λέγεται
γὰρ ὅτι „ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ“
(Exod. 15,25), τὸν κεχυμένον καὶ πλαδῶντα καὶ πικρίας γέμοντα νοῦν,
ἵνα γλυκανθεὶς ἡμερωθῇ. τὸ δὲ ξύλον τοῦτο οὐ μόνον τροφήν, ἀλλὰ 37
καὶ ἀθανασίαν ἐπαγγέλλεται· τὸ γὰρ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παρα-
δείσῳ φησὶ πεφυτεῦσθαι (Gen. 2, 9), τὴν ἀγαθότητα δορυφορουμένην
p. 442 M. ὑπὸ τῶν κατὰ μέρος ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς πράξεων· αὕτη | γὰρ
τὸν μεσαίτατον καὶ ἄριστον ἐν ψυχῇ κεκλήρωται τόπον. ὁ δὲ ὁρῶν 38
ἐστιν ὁ σοφός· τυφλοὶ γὰρ ἢ ἀμυδροὶ τὰς ὄψεις οἵ γε ἄφρονες. διὰ
τοῦτο καὶ τοὺς προφήτας ἐκάλουν πρότερον τοὺς βλέποντας (I Reg. 9, 9)·
καὶ ὁ ἀσκητὴς ἐσπούδασεν ὦτα ὀφθαλμῶν ἀντιδοὺς ἰδεῖν ἃ πρότερον

---

1 ὠδίνει H^{2} 2 ἀμβλωθρίδια ⟨καὶ⟩ coni. Mang. ἠλιτόμηνα H^{2}: λιπόμηνα M, λειπόμηνα PH^{1}, λειπόμενα A δ' H ἐὰν MA(H^{1}?) 3 ἄρδει H^{1} 5 ὅτι P κατὰ] ἐπὶ conicio 6 εἰδώς scripsi: ἰδὼν codd. 7 κακίσαι τῆς οἰκήσεως A 8 ὃν codd.: οὗ Mang. ἀνοίγεσθαι A 9 δ' M 10 ἐπινηφομένων A σπειρομένων] ἐπομβρουμένων coni. Mang. ἐμφανῶς A 11 πάντως H^{2} 13 σχεδὸν — εὕρεσιν corrupta, ἔσχον γὰρ ἑρμηνείας ῥεῦσιν Markland ὀξυδορκεστάτην A 14 ἐνάργειαν M: ἐνέργειαν AHP οἷα MAP 15 σαφηνεστάτης A 16 ὃ H: om. MAP 17 μεταβάλλων A 20 τὸν] τὸ A πλαδῶντα] spatium in A 23 φασὶ A 24 ἀρετῶν Mang.: ἀγαθῶν codd., ante ἀγαθῶν ras. in H 26 ἢ] οἱ P 27 alterum τοὺς] ras. 3 litt. H, om. L

ἤκουε, καὶ τυγχάνει τοῦ καθ' ὅρασιν κλήρου τὸν ἐξ ἀκοῆς ὑπερβάς.
39 εἰς γὰρ τὸν ὁρῶντα Ἰσραὴλ μεταχαράττεται τὸ μαθήσεως καὶ διδασκαλίας νόμισμα, οὗπερ ἐπώνυμος ἦν Ἰακώβ, δι' οὗ καὶ τὸ ὁρᾶν γίνεται φῶς τὸ θεῖον, ἀδιαφοροῦν ἐπιστήμης, ἣ τὸ τῆς ψυχῆς διοίγνυσιν ὄμμα καὶ πρὸς τὰς ὤτων τηλαυγεστέρας καὶ ἀριδηλοτέρας ἄγει καταλήψεις. ὥσπερ γὰρ διὰ μουσικῆς τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ διὰ πάσης τέχνης τὰ ἐν ἑκάστῃ καταλαμβάνεται, οὕτω καὶ διὰ σοφίας τὸ σοφὸν θεωρεῖται.
40 σοφία δὲ οὐ μόνον φωτὸς τρόπον ὄργανον τοῦ ὁρᾶν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ αὑτὴν ὁρᾷ. αὕτη θεοῦ τὸ ἀρχέτυπον [ἡλίου] φέγγος, οὗ μίμημα καὶ εἰκὼν ἥλιος. ὁ δὲ δεικνὺς ἕκαστα ὁ μόνος ἐπιστήμων θεός· ἄνθρωποι μὲν γὰρ τῷ δοκεῖν ἐπίστασθαι λέγονται μόνον ἐπιστήμονες· ὁ δὲ θεός τῷ εἶναι ἧττον ἢ πέφυκε λέγεται· νικῶνται γὰρ ὑπὸ τῶν τοῦ ὄντος
41 δυνάμεων οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες ἅπαξ λόγοι. τὴν δὲ σοφίαν αὐτοῦ διασυνίστησιν οὐ μόνον ἐκ τοῦ τὸν κόσμον δεδημιουργηκέναι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τὴν ἐπιστήμην τῶν γεγονότων ἱδρυκέναι βεβαιότατα παρ' ἑαυτῷ·
42 λέγεται γὰρ ὅτι „εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν" (Gen. 1,31), οὐκ ἴσον τῷ ὄψιν ἑκάστοις προσέβαλεν, ἀλλ' εἴδησιν καὶ γνῶσιν καὶ κατάληψιν ὧν ἐποίησεν εἶχεν. ⟨οὐ⟩ τοίνυν εὐπρεπὲς ὑφηγεῖσθαι καὶ διδάσκειν καὶ δεικνύναι τὰ καθ' ἕκαστα τοῖς ἀγνοοῦσιν ὅτι μὴ τῷ ἐπιστήμονι, ὅστις οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τέχνης ὠφέληται, ἀλλ' αὐτὸς ἀρχὴ καὶ
43 πηγὴ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἀνωμολόγηται. (9.) παρατετηρημένως δὲ οὐ τὸν ἐνεστῶτα, ἀλλὰ τὸν μέλλοντα τῇ ὑποσχέσει χρόνον προδιώρισται, εἰπὼν οὐχ ἣν δείκνυμι ἀλλ' „ἣν σοι δείξω" (Gen. 12,1), εἰς μαρτυρίαν πίστεως ἣν ἐπίστευσεν ἡ ψυχὴ θεῷ, οὐκ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπι-
44 δεικνυμένη τὸ εὐχάριστον, ἀλλ' ἐκ προσδοκίας τῶν μελλόντων· ἀρτηθεῖσα γὰρ καὶ ἐκκρεμασθεῖσα ἐλπίδος χρηστῆς καὶ ἀνενδοίαστα νομίσασα ἤδη παρεῖναι τὰ μὴ παρόντα διὰ τὴν τοῦ ὑποσχομένου βεβαιότητα πίστιν, ἀγαθὸν | τέλειον, ἆθλον εὕρηται· καὶ γὰρ αὖθις λέγεται, ὅτι „ἐπίστευσεν p. 443 M

1 ἤκουσε v 2 τὸν Turn.: τὸ codd. 3 ἐπώνυμον A 4 διήγνυσιν A 5 ὤτων] νοητῶν vel ὄντων Mang. τηλαυγεστέρας καὶ ἀριδηλοτέρας scripsi: τηλαυγεστάτας καὶ ἀριδηλοτάτας codd. 9 αὐτὴν H²: αὐτὴν ceteri ἡλίου secl. Mang. 11 τῷ] τὸ P 12 εἶναι ⟨ἐπιστήμων⟩ conicio 13 ἀπαξάπαντες coni. Mang. 14 ἐκ τούτων A 15 ἑαυ HP, ἑαυτοῦ v 18 interpunxi post εἶχεν (εἶχε codd.) et οὐ addidi 19 ὅτι] ἀλλὰ Mang. 20 ὠφελεῖται PL 21 παρατετηρημένος A 22 ἐνεστῶτα H²: ἑστῶτα MAPH¹ προσδιώρισται coni. Mang. 25. 26 ἀπαρτηθεῖσα coni. Mang. 26 γὰρ om. HP¹ 27 βεβαιότητα scripsi: βεβαιοτάτην codd. post πίστιν add. καὶ L 28 post τέλειον Mang. add. πίστιν ἄθλων A

'Αβραὰμ τῷ θεῷ" (Gen. 15, 6), καὶ Μωυσεῖ δὲ ὁμοίως πᾶσαν ἐπι-
δειξάμενος τὴν γῆν φησιν, ὅτι „ἔδειξα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, κἀκεῖ οὐκ
εἰσελεύσῃ" (Deut. 34, 4). μὴ μέντοι νομίσῃς ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ παν- 45
σόφου, ὡς ὑπολαμβάνουσιν ἔνιοι τῶν ἀπερισκέπτων, τοῦτο εἰρῆσθαι·
καὶ γὰρ εὔηθες τοὺς δούλους οἰηθῆναι πρὸ τῶν φίλων τοῦ θεοῦ τὴν
ἀρετῆς χώραν διανέμεσθαι. ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνό σοι βούλεται παρα- 46
στῆσαι, ὅτι ἕτερος νηπίων καὶ ἕτερος τελείων χῶρός ἐστιν, ὁ μὲν ὀνο-
μαζόμενος ἄσκησις, ὁ δὲ καλούμενος σοφία, ἔπειτα ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν
ἐν τῇ φύσει ὁρατὰ μᾶλλόν ἐστιν ἢ κτητά· κτήσασθαι μὲν γὰρ τὰ θειο-
τέρας μοίρας λαχόντα πῶς ἔνεστιν; ἰδεῖν δ' οὐκ ἀδύνατον, ἀλλ' οὐχ
ἅπασιν, ἔστι δ' αὐτὸ μόνον τῷ καθαρωτάτῳ καὶ ὀξυωπεστάτῳ γένει,
ᾧ τὰ ἴδια ἐπιδεικνύμενος ὁ τῶν ὅλων πατὴρ ἔργα μεγίστην πασῶν χαρί-
ζεται δωρεάν. θεωρητικοῦ γὰρ τίς ἀμείνων βίος ἢ μᾶλλον οἰκειούμενος 47
λογικῷ; διὰ τοῦτο καὶ τῆς τῶν θνητῶν ζῴων φωνῆς κριτήριον ἐχούσης
ἀκοὴν τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους οἱ χρησμοὶ φωτὸς τρόπον ὁρωμένους μη-
νύουσι· λέγεται γὰρ ὅτι „πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνήν" (Exod. 20, 18),
οὐκ ἤκουεν, ἐπειδήπερ οὐκ ἀέρος πλῆξις ἦν διὰ τῶν στόματος καὶ
γλώττης ὀργάνων τὸ γινόμενον, ἀλλὰ φέγγος ἀρετῆς τὸ περιαυγέστατον,
λογικῆς ἀδιαφοροῦν πηγῆς, ὃ καὶ ἑτέρωθι μηνύεται τὸν τρόπον τοῦτον·
„ὑμεῖς ἑωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς" (Exod.
20, 22), οὐχὶ ἠκούσατε, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. ἔστι δ' ὅπου τὰ ἀκουστὰ 48
τῶν ὁρατῶν καὶ ἀκοὴν ὁράσεως διακρίνει λέγων· „φωνὴν ῥημάτων
ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε ἀλλ' ἢ φωνήν" (Deut. 4, 12),
ἄγαν περιττῶς· τὴν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ ῥῆμα καὶ συνόλως τὰ τοῦ
λόγου μέρη τεμνομένην ἀκουστὴν εἰκότως εἶπεν — ὑπὸ γὰρ ἀκοῆς δοκι-

---

1 'Αβραὰμ AH Μωσεῖ] AHP, Μωσῆ M 7 alterum ἕτερος HP: om. MA 8 ἀσκητὴς A 9 κτιστά. κτίσασθαι A τὰ scripsi: τὰς codd., τῆς v 11 ἔστι δ' scripsi: ἐπὶ δ' codd., εἴη δ' v αὐτὸ μόνον Cohn: αὐτῶ μόνω codd., ἂν μόνῳ v καθαρωτάτῳ] ὁρατικωτάτῳ coni. Mang. καὶ ὀξυωπεστάτῳ om. A 13 ἀμείνω A 14 λογικῶς M, λογικός A 15 τοῦ om. A 19 ἀδιαφόρου A

---

15 sqq. *Clemens, Strom. VI § 34 p. 756 P:* θεῷ δὲ τῷ παντοκράτορι καὶ μηδενὸς ὄντος ὑποκειμένου φωνὴν καὶ φαντασίαν ἐγγεννῆσαι ἀκοῇ δυνατόν . . . . . „φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούετε καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε". ὁρᾷς, ὅπως ἡ κυριακὴ φωνὴ λόγος ἀσχημάτιστος, ἡ τοῦ λόγου δύναμις ῥῆμα κυρίου φωτεινὸν . . . . *Origenes Contra Celsum VI 62 p. 680:* ἀληθῶς γὰρ οὐκ ἔσται τῷ θεῷ φωνή, εἴπερ ἐστὶν ἡ φωνὴ ἀὴρ πεπληγμένος ἢ πληγὴ ἀέρος . . . ἀλλ' ἡ λεγομένη φωνὴ θεοῦ, ὡς θεοῦ φωνή, ὁρᾶσθαι λέγεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ „πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ" . . . cf. II 72 p. 441.

μάζεται —, τὴν δὲ μὴ ῥημάτων μηδ᾽ ὀνομάτων ἀλλὰ θεοῦ φωνήν,
49 ὁρωμένην τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι, ὁρατὴν δεόντως εἰσάγει. προειπὼν δὲ
τὸ „ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε“ ἐπιφέρει „ἀλλ᾽ ἢ φωνήν“, ἣν πάντως εἴδετε —
τὸ γὰρ προσυπακουόμενον τοῦτ᾽ ἂν εἴη —· ὥσθ᾽ οἱ μὲν τοῦ θεοῦ λόγοι
ὅρασιν ἔχουσι τὴν ἐν ψυχῇ κριτήριον, ἀκοὴν δ᾽ οἱ εἰς ὀνομάτων καὶ
50 ῥημάτων ἰδέας μεριζόμενοι. καινὸς δ᾽ ὢν ἐν ἅπασι τὴν ἐπιστήμην καὶ
τοῦτ᾽ ἰδίως καὶ ξένως κεκαινούργηκεν εἰπὼν ὁρατὴν εἶναι τὴν φωνήν,
τὴν μόνην σχεδὸν τῶν ἐν ἡμῖν οὐχ ὁρατὴν ὑπεξῃρημένης διανοίας· τὰ
μὲν γὰρ κατὰ | τὰς ἄλλας αἰσθήσεις πάνθ᾽ ὁρατά, τὰ χρώματα, οἱ χυλοί, p. 444 M
οἱ ἀτμοί, τὰ θερμά, τὰ ψυχρά, τὰ λεῖα, τὰ τραχέα, τὰ μαλακὰ καὶ
51 σκληρά, ᾗ σώματα. τί δέ ἐστι τοῦτο, σαφέστερον ἐρῶ· ὁ χυλὸς ὁρατός
ἐστιν, οὐχ ᾗ χυλός, ἀλλ᾽ ᾗ μόνον σῶμα, τὸ γὰρ ᾗ χυλὸς εἴσεται ἡ
γεῦσις· καὶ ὁ ἀτμός, ᾗ μὲν ἀτμός, ὑπὸ ῥινῶν ἐξετασθήσεται, ᾗ δὲ
σῶμα, καὶ πρὸς ὀφθαλμῶν· καὶ τὰ ἄλλα ταύτῃ δοκιμασθήσεται. φωνὴ
δὲ οὔθ᾽ ὡς ἀκουστὸν οὔθ᾽ ὡς σῶμα, εἰ δὴ καὶ σῶμά ἐστιν, ὁρατὸν εἶναι
52 πέφυκεν, ἀλλὰ δύο ταῦτα τῶν ἐν ἡμῖν ἀόρατα, νοῦς καὶ λόγος. ἀλλὰ
γὰρ οὐχ ὅμοιον τὸ ἡμέτερον ἠχεῖον τῷ θείῳ φωνῆς ὀργάνῳ· τὸ μὲν
γὰρ ἡμέτερον ἀέρι κίρναται καὶ πρὸς τὸν συγγενῆ τόπον καταφεύγει, τὰ
ὦτα, τὸ δὲ θεῖον ἀκρατοῦς καὶ ἀμιγοῦς ἐστι λόγου, φθάνοντος μὲν ἀκοὴν
διὰ λεπτότητα, ὁρωμένου δὲ ὑπὸ ψυχῆς ἀκραιφνοῦς διὰ τὴν ἐν τῷ
βλέπειν ὀξύτητα.

53 (10.) Οὐκοῦν μετὰ τὴν ἀπόλειψιν τῶν θνητῶν πρώτην ὁ θεὸς
χαρίζεται τῇ ψυχῇ δωρεάν, ὡς ἔφην, ἐπίδειξιν καὶ θεωρίαν τῶν ἀθα-
νάτων, δευτέραν ⟨δὲ⟩ τὴν εἰς πλῆθος ὁμοῦ καὶ μέγεθος τῶν ἀρετῆς
δογμάτων ἐπίδοσιν· λέγει γάρ· „καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα“, διὰ
μὲν τοῦ ἔθνους τὸ πλῆθος, διὰ δὲ τοῦ μεγάλου τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον αὔξησιν
54 παραλαμβάνων. τὴν δὲ τοῦ ποσοῦ καθ᾽ ἑκάτερον εἶδος, τό τε ἐν μεγέθει
καὶ τὸ ἐν πλήθει, παραύξησιν διασυνίστησι καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύς·
„ἰδοὺ“ γάρ φησι „τὸ γένος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ μέγα πλῆθος“ (Exod. 1,9),

---

2 δὲ ὄντως AP 3 ἣν] ἢ M πάντες H 4 προυπακουόμενον M 5 ἔχουσιν H οἱ om. L 7 εἶναι in ras. H² 11 ἢ A ὁρῶ H 12 οὐχὶ χυλός A bis ἢ A 13 γνῶσις PL καὶ ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἀτμὸς ὁ μὲν ὑπὸ A ἀτμός ἐστιν, ὑπὸ M ᾗ] εἰ A 14 πρὸς] πρὸ A τἄλλα A 15 δ᾽ M 16 ἀόρατος A 16. 17 ἀλλ᾽ οὐχ P 17 ὅμοιον] ὡμοίωται H² ἠχεῖον scripsi: ἠχὴ ἐν MP, ἠχεῖ ἐν A, ἤχημα H 18 κίρναται H²: κρίνεται ceteri 20 ἀκραιφνῶς H² 22 ἀπόληψιν A 24 δὲ addidi τὸ πλῆθος HP 26 μὲν om. H, δὲ P

ἐπειδή γε ἀμφότερα τῷ ὁρατικῷ τοῦ ὄντος γένει προσμαρτυρεῖ, ὡς πλῆθόν τε καὶ μέγεθος κτησαμένῳ, τὰ περὶ τὸν βίον καὶ λόγον κατορθώματα. οὐ 55 γάρ, ὅπερ ἄν τις τὸν ἐν τοῖς ὀνόμασιν εἱρμὸν διαφυλάττων, πολὺ πλῆθος, ἀλλὰ μέγα εἶπεν, εἰδὼς τὸ πολὺ καθ' αὑτὸ ἀτελὲς μέγεθος, εἰ μὴ προσλάβοι δύναμιν νοήσεως καὶ ἐπιστήμης. τί γὰρ ὄφελος πολλὰ μὲν θεωρήματα παραλαμβάνειν, ἕκαστον δὲ αὐτῶν εἰς τὸ ἁρμόττον μέγεθος μὴ συναυξῆσαι; οὐδὲ γὰρ ἀγρὸς τέλειος, ᾧ μυρία μὲν ὅσα ἐνυπάρχει φυτὰ χαμαίζηλα. τέλειον δὲ μηδὲν ἔρνος γεωργικῇ τέχνῃ συνανέβλαστεν ἤδη καρποτοκεῖν δυνάμενον. τοῦ δὲ μεγέθους καὶ πλήθους τῶν καλῶν 56 ἀρχὴ καὶ τέλος ἡ ἀδιάστατος περὶ θεοῦ μνήμη καὶ ἡ κατάκλησις τῆς ἀπ' αὐτοῦ συμμαχίας πρὸς τὸν ἐμφύλιον καὶ συγκεχυμένον καὶ συνεχῆ τοῦ βίου πόλεμον· λέγει γὰρ „ἰδοὺ λαὸς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων τὸ ἔθνος τὸ μέγα τοῦτο· ὅτι ποῖον ἔθνος μέγα, ᾧ ἐστι θεὸς ἐγγίζων ὡς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν πᾶσιν οἷς ἂν αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα" (Deut. p. 445 M. 4, 6. 7); οὐκοῦν ὅτι καὶ πρὸς βοήθειαν δύναμις | ἀρωγὸς εὐτρεπὴς ἐφε- 57 δρεύει παρὰ θεῷ καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἐγγυτέρω πρόσεισιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀξίων ὠφελεῖσθαι, δεδήλωται. (11.) τίνες δ' οἱ τούτων ἐπάξιοι τυγχάνειν εἰσίν; ἢ δῆλον ὅτι οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἐρασταὶ πάντες; οὗτοι γάρ εἰσιν ὁ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων, ὃν εἶπε, λεώς, ὧν ἕκαστος 58 μέγας εἰκότως ἐστίν, ἐπειδὴ μεγάλων ὀρέγεται, ἑνὸς δὲ καὶ λίαν ὑπερβαλλόντως, τοῦ μὴ διαζευχθῆναι θεοῦ τοῦ μεγίστου, ἀλλὰ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ συνεγγίζοντος σταθερῶς ἄνευ καταπλήξεως ὑπομεῖναι. οὗτος ὁ 59 ὅρος ἐστὶ τοῦ μεγάλου λεώ, τὸ τῷ θεῷ συνεγγίζειν ἢ „ᾧ θεὸς συνεγγίζει". ὁ μὲν δὴ κόσμος καὶ ὁ κοσμοπολίτης σοφὸς πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν ἀναπέπλησται, ὁ δὲ ἄλλος ἀνθρώπων ὅμιλος πλείοσι μὲν κέχρηται κακοῖς, ἀγαθοῖς δὲ ἐλάττοσι· σπάνιον γὰρ ἐν πεφυρμένῳ καὶ συγκεχυμένῳ βίῳ τὸ καλόν. διόπερ ἐν χρησμοῖς ᾄδεται· „οὐχ ὅτι πολυπληθεῖτε 60 παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, προείλετο κύριος ὑμᾶς καὶ ἐξελέξατο — ὑμεῖς γάρ ἐστε ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη —, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀγαπᾶν κύριον ὑμᾶς" (Deut. 7, 7. 8). εἰ γάρ τις βουληθείη τὸν ὄχλον μιᾶς ψυχῆς ὥσπερ

---

1 γε H²: γὰρ ceteri τῶ (ex τοῦ corr.) ὄντως A ὡς om. HP¹ 6 προσλαμβάνειν HP 8 συνανεβλάστησεν H 9. 10 ἀρχὴ τῶν καλῶν HP 13 bis μέγα MAP: bis μέρος H 15 ἀρρωγὸς HP 16 ἐγγύτερα A 18 ἢ v δηλονότι AHP 20 ἐπειδὴ δὲ A 20. 21 ὑπερβαλόντως HP 21 prius τοῦ] τῶ HP 22 σταθηρῶς A 23 λεώ (vel λαοῦ) scripsi: θεοῦ codd., del. Mang. τῷ om. L συνεγγίζον coni. Mang. ᾧ] ὁ A 25 ἀγαθὸς A 26 ἐν πεφυρμένῳ scripsi: ἐμπεφυρμένω A, ἐμπεφορημένῳ MHP, ἐν πεφορημένῳ v 27 πολυπληθῆτε A 28 προείλατο A 28. 29 προείλετο — ἔθνη om. H 28 ὁ κύριος AH

κατὰ ἔθνη διανεῖμαι, πολλὰς μὲν ἂν εὕροι τάξεις ἀκοσμούσας, ὧν ἡδοναὶ
ἢ ἐπιθυμίαι ἢ λῦπαι ἢ φόβοι ἢ πάλιν ἀφροσύναι καὶ ἀδικίαι καὶ αἱ τού-
των συγγενεῖς καὶ ἀδελφαὶ ταξιαρχοῦσι, μίαν δὲ αὐτὸ μόνον εὖ διακε-
61 κοσμημένην, ἧς ὁ ὀρθὸς λόγος ἀφηγεῖται. παρὰ μὲν οὖν ἀνθρώποις τὸ
ἄδικον πλῆθος πρὸ ἑνὸς τοῦ δικαίου προτετίμηται, παρὰ δὲ τῷ θεῷ τὸ
σπάνιον ἀγαθὸν πρὸ μυρίων ἀδίκων· ᾧ καὶ παραγγέλλει μηδέποτε τοι-
ούτῳ συναινέσαι πλήθει· „οὐκ ἔσῃ“ γάρ φησι „μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ“
(Exod. 23, 2). ἆρ' οὖν μετ' ὀλίγων χρή; μετ' οὐδενὸς μὲν οὖν φαύλου
— εἷς δ' ὢν ὁ φαῦλος πολύς ἐστι κακίαις, ᾧ συντάσσεσθαι μεγίστη
ζημία —· τοὐναντίον γὰρ ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν ἀκαταπλήκτῳ χρω-
62 μένους δυνάμει προσήκει. „ἐὰν“ γάρ φησιν „ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ
τοὺς ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον“, τὸ ὑπέραυχον καὶ σκιρτητικὸν πάθος
ἀφηνιάζον, „καὶ ἀναβάτην“, τὸν ἐποχούμενον αὐτῷ φιλοπαθῆ νοῦν, „καὶ
λαὸν πλείονά σου“, τοὺς ζηλωτὰς τῶν εἰρημένων φαλαγγηδὸν ἐπιόντας,
„οὐ φοβηθήσῃ ἀπ' αὐτῶν“· εἷς γὰρ ὢν ἑνὶ τῷ πάντων ἡγεμόνι χρήσῃ
63 συμμάχῳ, „ὅτι κύριος ὁ θεός σου μετὰ σοῦ“ (Deut. 20, 1). τούτου γὰρ
ἡ σύνοδος καθαιρεῖ πολέμους, εἰρήνην ἀνοικοδομεῖ, τὰ πολλὰ καὶ συνήθη
κακὰ ἀνατρέπει, τὸ σπάνιον καὶ θεοφιλὲς γένος ἀνασῴζει, ᾧ πᾶς ὁ
γενόμενος ὑπήκοος μισεῖ καὶ βδελύττεται τὰ τῶν γεωδεστέρων στίφη.
64 (12.) „ἃ γὰρ πολυπληθεῖ“ φησί „ποσὶν ἐν πᾶσι τοῖς ἑρπετοῖς τοῖς
⟨ἕρπουσιν⟩ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ φάγεσθε, ὅτι βδελύγματά ἐστιν“ (Lev. 11,42).
| ἀλλ' οὐ μίσους ἐστὶν ἐπαξία ψυχὴ μὴ καθ' ἓν μέρος ἀλλὰ κατὰ p. 446 M
πάντα ἢ τὰ πλεῖστα βαίνουσα ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὰ σώματος περιλιχ-
νεύουσα καὶ συνόλως εἰς τὰς οὐρανοῦ θείας περιόδους ἀνακῦψαι μὴ δυνα-
65 μένη; καὶ μὴν ὥσπερ τὸ πολύπουν, οὕτως καὶ τὸ ἄπουν ἐν ἑρπετοῖς
ψεκτόν, τὸ μὲν διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν, τὸ δ' ὅτι ὅλον δι' ὅλων
πέπτωκεν ἐπὶ γῆν, ὑπ' οὐδενὸς ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τὸ βραχύτατον ἐξαιρό-
μενον· πάντα γὰρ τὸν πορευόμενον ἐπὶ κοιλίαν ἀκάθαρτον εἶναί φησι
66 (ibid.), τὸν τὰς τῆς γαστρὸς ἡδονὰς μεταδιώκοντα αἰνιττόμενος. ἔνιοι
δὲ προσυπερβάλλοντες οὐ μόνον τῷ τῆς ἐπιθυμίας ἐχρήσαντο γένει, ἀλλὰ

---

1 κατὰ] καὶ τὰ L 3 post ἀδελφαὶ vid. add. κακίαι vel κῆρες 4 ὁ ὀρθὸς H²: ὀρθὸς ὁ ceteri 6 ἀγαθῶν ⟨γένος⟩ vel διὸ pro ᾧ conicio ᾧ] ἐφ' ᾧ vel ὃς coni. Mang. 8 ὀλίγον A οὖν om. A 9 ὁ om. A 15 τῷ MH²: τῶν AH¹P 20 πολυπληθῆ (sic!) φησι MA: φησί, πολυπληθεῖ HP ἐν scripsi: ἐπὶ codd. 21 ἕρπουσιν addidi βδέλυγμά conicio 22 ἀλλ'] ἆρ' conicio μὴ MA: ἡ H², om. H¹P ἀλλὰ MAP: ἀλλ' ἡ H 23 τῆς γῆς coni. Mang. τὰ τοῦ σώματος HP 23. 24 πολιχνεύουσα H 26 δὲ HP 27 τὴν γῆν HP τὸ om. A

καὶ τὸ ἀδελφὸν αὐτῇ πάθος, τὸν θυμόν, προσεκτήσαντο, βουληθέντες ὅλον τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον ἐκζωπυρῆσαι μέρος, τὸν δὲ νοῦν διαφθεῖραι· τὸ γὰρ εἰρημένον λόγῳ μὲν ἐπὶ ὄφεως, ἔργῳ δὲ ἐπὶ παντὸς ἀλόγου καὶ φιλοπαθοῦς ἀνθρώπου χρησμὸς ὡς ἀληθῶς ἐστι θεῖος· „ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ“ (Gen. 3,14)· περὶ μὲν γὰρ τὰ στέρνα ὁ θυμός, τὸ δὲ ἐπιθυμίας εἶδος ἐν κοιλίᾳ. πορεύεται δὲ ὁ ἄφρων δι᾽ ἀμφοτέρων, 67 θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἀεὶ μηδένα διαλείπων χρόνον, τὸν ἡνίοχον καὶ βραβευτὴν νοῦν ἀποβαλών· ὁ δ᾽ ἐναντίος τούτῳ θυμὸν μὲν καὶ ἐπιθυμίαν ἐκτέτμηται, κυβερνήτην δὲ ἐπιγέγραπται λόγον θεῖον, καθὰ καὶ Μωυσῆς ὁ θεοφιλέστατος, ὅς, ὅταν τὰς ὁλοκαύτους τῆς ψυχῆς ἱερουργῇ θυσίας, „τὴν μὲν κοιλίαν ἐκπλυνεῖ“ (Lev. 8, 21), τουτέστιν ὅλον τὸ ἐπιθυμίας εἶδος ἐκνίψεται, τὸ δὲ „στηθύνιον ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως ἀφελεῖ“ (Lev. 8, 29), σύμπαντα δήπου τὸν πολεμικὸν θυμόν, ἵνα τὸ λοιπὸν μέρος καὶ ἄμεινον τῆς ψυχῆς, τὸ λογικόν, μηδενὸς ἀντισπῶντος ἔτι καὶ μεθέλκοντος ἐλευθέροις καὶ εὐγενέσι τῷ ὄντι χρήσηται πρὸς τὰ καλὰ πάντα ὁρμαῖς. οὕτως γὰρ εἴς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐπιδώσει· 68 λέγεται γάρ· „ἕως τίνος παροξυνοῦσιν ὁ λαὸς οὗτος; καὶ ἕως τίνος οὐ πιστεύσουσί μοι ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις οἷς ἐποίησα ἐν αὐτοῖς; πατάξω αὐτοὺς θανάτῳ καὶ ἀπολῶ αὐτούς, καὶ ποιήσω σὲ καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ ἢ τοῦτο“ (Num. 14, 11. 12)· ἐπειδὰν γὰρ ὁ θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ χρώμενος πολὺς ὅμιλος καταλυθῇ τῆς ψυχῆς, πάντως εὐθὺς ὁ τῆς λογικῆς φύσεως διεξηρτημένος ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει. ὥσπερ δὲ τὸ πολύπουν καὶ ἄπουν, ἐναντία ὄντα ἐν τῷ 69 p. 447 M. γένει τῶν ἑρπετῶν, ἀκάθαρτα | ἀναγράφεται, οὕτως καὶ ἡ ἄθεος καὶ πολύθεος ἀντίπαλοι ἐν ψυχῇ δόξαι βέβηλοι. σημεῖον δέ· ἀμφοτέρας ὁ

---

6 ἕδος coni. Mang. 8 βραβευτὴν] κυβερνήτην coni. Mang. νοῦν] λόγον H τούτῳ H: τούτων MAP 9 θεῖον λόγον HP 12 εἶδος om. A, ἕδος Mang. 13 ἀφελῇ A δήπου MA: δὴ HP 15 post εὐγενέσιν add. ὀφθαλμοῖς H[2], ὁρμαῖς (lin. 16) hic posuit Mang. 16 ὁρμαῖς] ὁρᾶν H 22 τῆς ψυχῆς om. MA 25 ἀντίπαλος P ψυχαῖς A

---

23 sqq. *Clemens Protrept. § 25 p. 21 P:* ἀκρότητες ἄρα ἀμαθίας ἀθεότης καὶ δεισιδαιμονία, ὧν ἐκτὸς μένειν σπουδαστέον. οὐχ ὁρᾷς τὸν ἱεροφάντην τῆς ἀληθείας Μωυσέα προστάττοντα θλαδίαν καὶ ἀποκεκομμένον μὴ ἐκκλησιάζειν καὶ προσέτι τὸν ἐκ πόρνης; αἰνίττεται δὲ διὰ μὲν τῶν προτέρων τὸν ἄθεον τρόπον τὸν τῆς θείας καὶ γονίμου δυνάμεως ἐστερημένον, διὰ δὲ τοῦ λοιποῦ τοῦ τρίτου τὸν πολλοὺς ἐπιγραφόμενον ψευδωνύμους θεοὺς ἀντὶ τοῦ μόνου ὄντος θεοῦ, ὥσπερ ὁ ἐκ τῆς πόρνης τοὺς πολλοὺς ἐπιγράφεται πατέρας ἀγνοίᾳ τοῦ πρὸς ἀλήθειαν πατρός.

νόμος ἐκκλησίας ἱερᾶς ἀπελήλακε, τὴν μὲν ἄθεον θλαδίαν καὶ ἀποκεκομ-
μένον εἴρξας ἐκκλησιάζειν. τὴν δὲ πολύθεον τὸν ἐκ πόρνης ὁμοίως
κωλύσας ἀκούειν ἢ λέγειν (Deut. 23, 1. 2)· ἄθεος μὲν γὰρ ὁ ἄγονος,
πολύθεος δὲ ὁ ἐκ πόρνης τυφλώττων περὶ τὸν ἀληθῆ πατέρα καὶ διὰ
τοῦτο πολλοὺς ἀνθ' ἑνὸς γονεῖς ἐπιγραφόμενος.

70 (13.) Δύο μὲν αὗται δωρεαὶ προείρηνται, θεωρητικοῦ τε ἐλπὶς βίου
καὶ πρὸς πλῆθος καὶ μέγεθος τῶν καλῶν ἐπίδοσις. τρίτη δ' ἐστὶν εὐλο-
γία, ἧς ἄνευ βεβαιώσασθαι τὰς προτέρας χάριτας οὐκ ἔστι· λέγει γάρ·
„καὶ εὐλογήσω σε", τουτέστιν ἐπαινετὸν λόγον δωρήσομαι· τὸ γὰρ εὖ
71 πάντως ἐπ' ἀρετῆς· λόγος δὲ ὁ μὲν πηγῇ ἔοικεν, ὁ δὲ ἀπορροῇ,
πηγῇ μὲν ὁ ἐν διανοίᾳ, προφορὰ δὲ ἡ διὰ στόματος καὶ γλώττης ἀπορ-
ροῇ. ἑκάτερον δὲ εἶδος λόγου βελτιωθῆναι πολὺς πλοῦτος, διάνοιαν μὲν
εὐλογιστίᾳ πρὸς πάντα μικρὰ καὶ μείζω χρωμένην, προφορὰν δὲ ὑπὸ
72 παιδείας ὀρθῆς ἡνιοχουμένην. πολλοὶ γὰρ λογίζονται μὲν τὰ βέλτιστα,
ὑπὸ δὲ ἑρμηνέως κακοῦ προὐδόθησαν, λόγου, μουσικὴν τὴν ἐγκύκλιον οὐκ
ἐκπονήσαντες· οἱ δὲ ἔμπαλιν ἑρμηνεῦσαι μὲν ἐγένοντο δυνατώτατοι, βου-
λεύσασθαι δὲ φαυλότατοι, καθάπερ οἱ λεγόμενοι σοφισταί· τούτων γὰρ
ἀχόρευτος μὲν καὶ ἄμουσος ἡ διάνοια, πάμμουσοι δὲ αἱ διὰ τῶν φωνη-
73 τηρίων ὀργάνων διέξοδοι. χαρίζεται δὲ ὁ θεὸς τοῖς ὑπηκόοις ἀτελὲς
οὐδέν, πλήρη δὲ καὶ τέλεια πάντα· διὸ καὶ νῦν τὴν εὐλογίαν οὐχ ἑνὶ
λόγου τμήματι, τοῖς δὲ μέρεσιν ἀμφοτέροις ἐπιπέμπει δικαιῶν τὸν εὐερ-
γετούμενον καὶ ἐνθυμεῖσθαι τὰ βέλτιστα καὶ ἐξαγγέλλειν τὰ νοηθέντα
δυνατῶς· ἡ γὰρ τελειότης δι' ἀμφοῖν, ὡς ἔοικε, τοῦ τε ὑποβάλλοντος
74 τὰ ἐνθυμήματα καθαρῶς καὶ τοῦ διερμηνεύοντος αὐτὰ ἀπταίστως. ἢ
οὐχ ὁρᾷς τὸν Ἄβελ — ὄνομα δέ ἐστι τὰ θνητὰ πενθοῦντος καὶ τὰ ἀθά-
νατα εὐδαιμονίζοντος —, ὡς ἀνεπιλήπτῳ μὲν κέχρηται διανοίᾳ, τῷ δὲ
μὴ γεγυμνάσθαι περὶ λόγους ἥττηται πρὸς δεινοῦ παλαῖσαι Κάιν τέχνῃ
75 μᾶλλον ἢ ῥώμῃ περιγενέσθαι δυναμένου; διὸ καὶ θαυμάζων τῆς περὶ
τὴν φύσιν εὐμοιρίας τὸν τρόπον αἰτιῶμαι τοσοῦτον, ὅτι προκληθεὶς εἰς

1 τῶ ante θλαδίαν add. H² 1. 2 ἀποκεκομμένην A 2 τὸν A: τὸ P, τῶ H, om. M, τῷ τὸν v 5 ἐπιγραφόμενος scripsi (cf. Clem.): αἰνιττόμενος codd. 7 δέ ἐστιν M 8 πρότερον H 10 ἐπ' ἀρετῆς] ἐπαινετόν Mang. ἔοικεν om. A 11 προφορὰ H²: προφορᾶ MH¹P, προφοραὶ A διὰ] ἀπὸ H 11. 12 ἀπορροῆ H: ἀπορροή MAP 12 διάνοια HP 13 μείζονα HP χρωμένην Turn.: χρωμένη codd. προφορὰ H 14 ἡνιοχουμένη HP βέλτια P 18 διὰ om. M 21 ἐπινέμει coni. Mang. 23 τε Cohn: γε codd. 25 ἐστι τοῦ τὰ H² 27 Κάιν Mang.: καὶ codd. 28 ante τῆς add. αὐτὸν H² 29 τοῦτον H²

ἅμιλλαν λόγων ἧκεν ἀγωνιούμενος, δέον ἐπὶ τῆς συνήθους ἠρεμίας στῆναι
πολλὰ χαίρειν φράσαντα τῷ φιλονείκῳ, εἰ δ' ἄρα ἐβούλετο πάντως δια-
p. 448 M. γωνίσασθαι, μὴ πρότερον κονίσασθαι ἢ τοῖς | τεχνικοῖς παλαίσμασιν ἐνα-
σκηθῆναι· τῶν γὰρ ἀγροικοσόφων οἱ τὰ πολιτικὰ κεκομψευμένοι μάλιστά
πως εἰώθασι περιεῖναι. (14.) διὸ καὶ Μωυσῆς ὁ πάνσοφος παραιτεῖται 76
μὲν εἰς τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐπίσκεψιν ἐλθεῖν, ἀφ' οὗ τὸ ἀλη-
θείας φέγγος ἤρξατο ὁ θεὸς ἐναστράπτειν αὐτῷ διὰ τῶν ἐπιστήμης καὶ
σοφίας αὐτῆς ἀθανάτων λόγων, ἄγεται δὲ οὐδὲν ἧττον πρὸς τὴν θέαν
αὐτῶν οὐχ ἕνεκα τοῦ πλειόνων ἔμπειρος γενέσθαι πραγμάτων — ἀπο-
χρῶσι γὰρ αἱ περὶ θεοῦ καὶ τῶν ἱερωτάτων αὐτοῦ δυνάμεων ζητήσεις
τῷ φιλοθεάμονι —, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ περιγενέσθαι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοφι-
στῶν, οἷς αἱ μυθικαὶ πιθανότητες πρὸ τῆς τῶν ἀληθῶν ἐναργείας τετί-
μηνται. ὅταν μὲν οὖν τοῖς τοῦ πανηγεμόνος ἐμπεριπατῇ πράγμασιν ὁ 77
νοῦς, οὐδενὸς ἑτέρου προσδεῖται πρὸς τὴν θεωρίαν, ἐπειδὴ τῶν νοητῶν
μόνη διάνοια ὀφθαλμὸς ὀξυωπέστατος· ὅταν δὲ καὶ τοῖς κατὰ αἴσθησιν
ἢ πάθος ἢ σῶμα, ὧν ἐστιν ἡ Αἰγύπτου χώρα σύμβολον, δεήσεται καὶ
τῆς περὶ λόγους τέχνης ὁμοῦ καὶ δυνάμεως. οὗ χάριν ἐπάγεσθαι τὸν 78
Ἀαρὼν αὐτῷ διείρηται, τὸν προφορικὸν λόγον· „οὐκ ἰδοὺ" φησίν „Ἀαρὼν
ὁ ἀδελφός σου"; μιᾶς γὰρ ἀμφοῖν τῆς λογικῆς φύσεως μητρὸς οὔσης
ἀδελφὰ δήπου τὰ γεννήματα. „ἐπίσταμαι, ὅτι λαλήσει"· διανοίας μὲν
γὰρ τὸ καταλαμβάνειν, προφορᾶς δὲ τὸ λαλεῖν ἴδιον. „λαλήσει" φησίν
„αὐτός σοι"· τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ ταμιευόμενα μὴ δυνάμενος ὁ νοῦς ἀπαγ-
γεῖλαι τῷ πλησίον ἑρμηνεῖ χρῆται λόγῳ πρὸς τὴν ὧν πέπονθε δήλωσιν.
εἶτ' ἐπιλέγει· „ἰδοὺ αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι", ἐπειδὴ τῷ 79
ὄντι ὁ λόγος τοῖς ἐνθυμήμασιν ὑπαντῶν, ῥήματα καὶ ὀνόματα προστιθεὶς
χαράττει τὰ ἄσημα, ὡς ἐπίσημα ποιεῖν. καὶ „ἰδών σε" φησί „χαρή-
σεται ἐν αὐτῷ" (Exod. 4, 14)· γήθει γὰρ ὁ λόγος καὶ εὐφραίνεται, ὅταν
μὴ ἀμυδρὸν ᾖ τὸ ἐνθύμημα, διότι τηλαυγοῦς ὄντος ἀπταίστῳ καὶ εὐτρόχῳ
διερμηνεύσει χρῆται κυρίων καὶ εὐθυβόλων καὶ γεμόντων πολλῆς ἐμφά-
σεως εὐπορῶν ὀνομάτων· (15.) ἐπειδὰν γοῦν ἀδηλότερά πως ᾖ τὰ 80
νοήματα, κατὰ κενοῦ βαίνει καὶ ὀλισθὼν πολλάκις μέγα πτῶμα ἔπεσεν,

---

1 λόγων om. A συνηθείας L ἠρεμίας om. HP 8 αὐτῆς om. HP λέγεται H δ' H 9. 10 ἀποχρῶσαι A 12 οἷς αἱ Mang.: ὅσαι codd. πρὸς H^1 15 ὀξυδερκέστατος A κατ' H^2 18 διήρηται A 19 post ἀμφοῖν add. οὔσης HP 20 λαλήσει M: λαλεῖ AHP 22 αὑτῷ H^2 23 πέπονθεν M 24 σοι M: σου AHP 27 γηθεῖ v εὐφραίνεται Mang.: εὐ-φορεῖ MHP, εὐφορία A 30 ἀπορῶν A

ὡς μηκέτι ἀναστῆναι δύνασθαι. „καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτὸν καὶ δώσεις τὰ
ῥήματά μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ“, ἴσον τῷ ὑπηχήσεις αὐτῷ τὰ ἐνθυμή-
ματα, ἃ ῥημάτων καὶ λόγων ἀδιαφορεῖ θείων· ἄνευ γὰρ τοῦ ὑποβολέως
81 οὐ φθέγξεται ὁ λόγος, ὑποβολεὺς δὲ λόγου νοῦς, ὡς νοῦ θεός. „καὶ
αὐτός σοι προσλαλήσει πρὸς τὸν λαόν, καὶ αὐτὸς ἔσται σου στόμα· σὺ
δὲ αὐτῷ ἔσῃ τὰ πρὸς τὸν θεόν“ (Exod. 4, 15. 16)· ἐμφαντικώτατα τό
τε „προσλαλήσει σοι“ φάναι, οἷον διερμηνεύσει τὰ σά, καὶ ὅτι „ἔσται
σου | στόμα“· διὰ γὰρ γλώττης καὶ στόματος φερόμενον τὸ τοῦ λόγου p. 449 M.
νᾶμα συνεκφέρει τὰ νοήματα. ἀλλ᾽ ὁ μὲν λόγος ἑρμηνεὺς διανοίας πρὸς
ἀνθρώπους, ἡ δὲ διάνοια γίνεται τῷ λόγῳ τὰ πρὸς τὸν θεόν, ταῦτα δέ
82 ἐστιν ἐνθυμήματα, ὧν μόνος ὁ θεὸς ἐπίσκοπος. ἀναγκαῖον οὖν ἐστι τῷ
μέλλοντι πρὸς ἀγῶνα σοφιστικὸν ἀπαντᾶν ἐπιμεμελῆσθαι λόγων ἐρρω-
μένως οὕτως, ὡς μὴ μόνον ἐκφεύγειν τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀντεπιτι-
83 θέμενον ἀμφοτέροις, τέχνῃ τε καὶ δυνάμει, περιεῖναι. ἢ οὐχ ὁρᾷς τοὺς
ἐπαοιδοὺς καὶ φαρμακευτὰς ἀντισοφιστεύοντας τῷ θείῳ λόγῳ καὶ τοῖς
παραπλησίοις τολμῶντας ἐγχειρεῖν, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ τὴν ἰδίαν ἐπιστή-
μην ἀποφῆναι περιβόητον, ὡς ἐπὶ τῷ διασῦραι καὶ χλευάσαι τὰ γινό-
μενα; καὶ γὰρ τὰς βακτηρίας εἰς δρακόντων μεταστοιχειοῦσι φύσεις, καὶ
τὸ ὕδωρ εἰς αἵματος χρόαν μετατρέπουσι, καὶ τῶν βατράχων τὸ ὑπο-
λειφθὲν ἐπῳδαῖς ἀνέλκουσιν ἐπὶ γῆν (Exod. 7, 12. 22. 8, 7), καὶ πάντα
οἱ κακοδαίμονες τὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον συναύξοντες ἀπατᾶν
84 δοκοῦντες ἀπατῶνται. πρὸς οὓς πῶς ἐνῆν ἀπαντῆσαι μὴ τὸν ἑρμηνέα
διανοίας λόγον, Ἀαρὼν ἐπίκλησιν, ἑτοιμασάμενον; ὃς νῦν μὲν εἴρηται
στόμα, αὖθις δὲ καὶ προφήτης κεκλήσεται, ὅταν καὶ ὁ νοῦς ἐπιθειάσας
προσρηθῇ θεός· „δίδωμι γάρ σε“ φησί „θεὸν Φαραώ, καὶ Ἀαρὼν ὁ
ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης“ (Exod. 7, 1). ὢ ἀκολουθίας ἐναρμο-
νίου· τὸ γὰρ ἑρμηνεῦον τὰ θεοῦ προφητικόν ἐστι γένος ἐνθέῳ κατοκωχῇ
85 τε καὶ μανίᾳ χρώμενον. τοιγαροῦν „ἡ ῥάβδος ἡ Ἀαρὼν κατέπιε τὰς

2 ὑπηχήσεις H: ὑφηχήσεις MA, ἐπηχήσεις P 3 ἄνευ] ἐκ A 4 λόγου] λόγχης A 5 post προσλαλήσει add. καὶ M σου] σοι HP[1] σὺ] σοὶ H 6 αὐτὸς A ἐμφατικώτατα M 7 σοι om. P 7 διερμηνεύσει τὰ σά HP: διερμηνεύσεται M, διερμηνεὺς A 12 ἐπιμεμελῆσθαι MP: ἐπιμελεῖσθαι AH 12. 13 ἐρρωμένος A 19 τρέπουσι v 20 ἀνέχουσιν A 24 στόμα Mang.: σόφισμα codd. κληθήσεται A 25 προρηθῇ M ὁ θεός A σε] σοι A ὁ Ἀαρὼν ὁ A 26 ἔσται σου om. P 27 ἐν θεῷ AH κατοκωχῇ scripsi: κατακωχῇ codd. 28 ἡ Ἀαρὼν M: Ἀαρὼν ceteri

21. 22 cf. Rh. Mus. XLIX p. 309.

ἐκείνων ῥάβδους“ (Exod. 7, 12), ὡς δηλοῖ τὸ λόγιον· ἐγκαταπίνονται γὰρ καὶ ἀφανίζονται πάντες οἱ σοφιστικοὶ λόγοι τῇ τῆς φύσεως ἐντέχνῳ ποικιλίᾳ, ὡς ὁμολογεῖν ὅτι „δάκτυλος θεοῦ“ (Exod. 8, 19) τὰ γινόμενά ἐστιν, ἴσον τῷ γράμμα θεῖον διαγορεῦον ἀεὶ σοφιστείαν ὑπὸ σοφίας ἡττᾶσθαι· δακτύλῳ γὰρ θεοῦ καὶ τὰς πλάκας, ἐν αἷς ἐστηλιτεύθησαν οἱ χρησμοί, φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος γραφῆναι (Exod. 32, 16). διόπερ οὐκέτι δύνανται οἱ φαρμακευταὶ στῆναι ἐναντίον Μωυσεῖ, πίπτουσι δ' ὡς ἐν ἀγῶνι ῥώμῃ τοῦ ἀντιπάλου νικηθέντες καρτερᾷ (Exod. 8, 18).

(16.) Τίς οὖν ἡ τετάρτη δωρεά; τὸ μεγαλώνυμον· φησὶ γάρ· 86 „μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου“ (Gen. 12, 2). τὸ δέ ἐστιν, ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται, τοιόνδε· ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ καλόν, οὕτω καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι λυσιτελές. καὶ ἀμείνων μὲν δόξης ἀλήθεια, εὔδαιμον δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν· μυρίοι γὰρ ἀνόθως καὶ ἀκολακεύτως προσελθόντες ἀρετῇ καὶ τὸ γνήσιον αὐτῆς ἐναυγασάμενοι κάλλος, τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς φήμης οὐ φροντίσαντες ἐπεβουλεύθησαν, κακοὶ νομισθέντες οἱ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθοί.
p. 450 M. καὶ μὴν | οὐδὲ τοῦ δοκεῖν ὄφελος μὴ πολὺ πρότερον τοῦ εἶναι 87 προσόντος, ὥσπερ ἐπὶ σωμάτων πέφυκεν ἔχειν· εἰ γὰρ πάντες ἄνθρωποι τὸν νοσοῦντα ὑγιαίνειν ἢ τὸν ὑγιαίνοντα νοσεῖν ὑπολάβοιεν, ἡ δόξα καθ' αὑτὴν οὔτε νόσον οὔτε ὑγείαν ἐργάσεται. ᾧ δὲ ἀμφότερα δεδώρηται 88 ὁ θεός, καὶ τὸ εἶναι καλῷ καὶ ἀγαθῷ καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι, οὗτος πρὸς ἀλήθειαν εὐδαίμων καὶ τῷ ὄντι μεγαλώνυμος. προνοητέον δ' ὡς μεγάλου πράγματος καὶ πολλὰ τὸν μετὰ σώματος βίον ὠφελοῦντος εὐφημίας. περιγίνεται δ' αὕτη σχεδὸν ἅπασιν, ὅσοι χαίροντες σὺν ἀσμενισμῷ μηδὲν κινοῦσι τῶν καθεστηκότων νομίμων, ἀλλὰ τὴν πάτριον πολιτείαν οὐκ ἀμελῶς φυλάττουσιν. εἰσὶ γάρ τινες οἳ τοὺς ῥητοὺς νόμους σύμβολα 89 νοητῶν πραγμάτων ὑπολαμβάνοντες τὰ μὲν ἄγαν ἠκρίβωσαν, τῶν δὲ ῥαθύμως ὠλιγώρησαν· οὓς μεμψαίμην ἂν ἔγωγε τῆς εὐχερείας· ἔδει γὰρ ἀμφοτέρων ἐπιμεληθῆναι, ζητήσεώς τε τῶν ἀφανῶν ἀκριβεστέρας καὶ

---

2 τῇ om. A ἀτέχνῳ conicio 4 ἴσον τῷ (corr. ex τὸ) H: εἰς ὃν τὸ MAP σοφίαν A 4. 5 σοφιστείας P 7 Μωσεῖ codd. 8 κραταιοτέρᾳ coni. Mang. 10 γέ μοι MA 12 ἀμεῖνον (sic!) ex corr. A 14 ἐναγασάμενοι H[2] παρὰ] περὶ H 16 καὶ MA: οὐ HP τοῦ M: τὸ AHP 17 εἰ] οἱ A 20 καλὸν καὶ ἀγαθὸν A 22 ὠφελοῦντας A 23 παραγίνεται H 27 ῥαθύμων A 28 ἀκριβεστάτης conicio 28. 286,1 καὶ ταμιείας Mang.: καὶ ταμίας HP[1], κατὰ μιᾶς M, κατὰ μίαν AP[2]

---

10 qq. Teletis reliquiae ed. Hense p. 1. 2.

90 ταμιείας τῶν φανερῶν ἀνεπιλήπτου. νυνὶ δ' ὥσπερ ἐν ἐρημίᾳ καθ'
ἑαυτοὺς μόνοι ζῶντες ἢ ἀσώματοι ψυχαὶ γεγονότες καὶ μήτε πόλιν μήτε
κώμην μήτ' οἰκίαν μήτε συνόλως θίασον ἀνθρώπων εἰδότες, τὰ δοκοῦντα
τοῖς πολλοῖς ὑπερκύψαντες τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἐρευ-
νῶσιν· οὓς ὁ ἱερὸς λόγος διδάσκει χρηστῆς ὑπολήψεως πεφροντικέναι
καὶ μηδὲν τῶν ἐν τοῖς ἔθεσι λύειν, ἃ θεσπέσιοι καὶ μείζους ἄνδρες ἢ
91 καθ' ἡμᾶς ὥρισαν. μὴ γὰρ ὅτι ἡ ἑβδόμη δυνάμεως μὲν τῆς περὶ τὸ
ἀγένητον, ἀπραξίας δὲ τῆς περὶ τὸ γενητὸν δίδαγμά ἐστι, τὰ ἐπ' αὐτῇ
νομοθετηθέντα λύωμεν, ὡς πῦρ ἐναύειν ἢ γεωπονεῖν ἢ ἀχθοφορεῖν ἢ
ἐγκαλεῖν ἢ δικάζειν ἢ παρακαταθήκας ἀπαιτεῖν ἢ δάνεια ἀναπράττειν
92 ἢ τὰ ἄλλα ποιεῖν, ὅσα κἀν τοῖς μὴ ἑορτώδεσι καιροῖς ἐφεῖται· μηδ'
ὅτι ἡ ἑορτὴ σύμβολον ψυχικῆς εὐφροσύνης ἐστὶ καὶ τῆς πρὸς θεὸν εὐχα-
ριστίας, ἀποταξώμεθα ταῖς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας πανηγύρεσι· μηδ'
ὅτι τὸ περιτέμνεσθαι ἡδονῆς καὶ παθῶν πάντων ἐκτομὴν καὶ δόξης
ἀναίρεσιν ἀσεβοῦς ἐμφαίνει, καθ' ἣν ὑπέλαβεν ὁ νοῦς ἱκανὸς εἶναι γεννᾶν
δι' ἑαυτοῦ, ἀνέλωμεν τὸν ἐπὶ τῇ περιτομῇ τεθέντα νόμον· ἐπεὶ καὶ τῆς
περὶ τὸ ἱερὸν ἁγιστείας καὶ μυρίων ἄλλων ἀμελήσομεν, εἰ μόνοις προσ-
93 έξομεν τοῖς δι' ὑπονοιῶν δηλουμένοις. ἀλλὰ χρὴ ταῦτα μὲν σώματι
ἐοικέναι νομίζειν, ψυχῇ δὲ ἐκεῖνα· ὥσπερ οὖν σώματος, ἐπειδὴ | ψυχῆς p. 451 M.
ἐστιν οἶκος, προνοητέον, οὕτω καὶ τῶν ῥητῶν νόμων ἐπιμελητέον·
φυλαττομένων γὰρ τούτων ἀριδηλότερον κἀκεῖνα γνωρισθήσεται, ὧν εἰσιν
οὗτοι σύμβολα, πρὸς τῷ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν πολλῶν μέμψεις καὶ κατηγο-
94 ρίας ἀποδιδράσκειν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ Ἀβραὰμ τῷ σοφῷ καὶ μεγάλα
ἀγαθὰ καὶ μικρὰ προσεῖναί φησι, καὶ καλεῖ τὰ μὲν μεγάλα ὑπάρχοντα
καὶ ὑπαρκτά, ἃ τῷ γνησίῳ κληρονομεῖν ἐφεῖται μόνῳ, τὰ δὲ μικρὰ
δόματα, ὧν οἱ νόθοι καὶ ἐκ παλλακῶν ἀξιοῦνται (Gen. 25,5. 6)· ἐκεῖνα
95 μὲν οὖν ἔοικε τοῖς φύσει, ταῦτα δὲ τοῖς θέσει νομίμοις. (17.) ἄγαμαι
καὶ τῆς παναρέτου Λείας, ἥτις ἐπὶ τῆς Ἀσὴρ γενέσεως, ὅς ἐστι τοῦ

---

1 δὲ M 2. 3 μήτε κώμην om. P 3 οἰκείαν H¹ 4 τὴν] ἢ τὴν A ἑαυτῆς Turn.: ἑαυτῇ H², ἑαυτοὺς MAPH¹ 5 ῥητῆς coni. Mang. 6 ἢ] οἱ A 8 ἀγέννητον AH γεννητὸν AH 9 πῦρ ἐναύειν Mang.: πῦρ ἐναυγεῖν MAP², πυρεναυσεῖν H(P¹?) γεηπονεῖν A 11 μὴ HP: μὴ ἐν MAL 12 τῇ ἑορτῇ M εὐφροσύνης] ἑορτῆς A 13 ταῖς] ἔταις H 14 ἡδονῶν H². 15 ἐμφαίνειν A ὑπέβαλεν A 16 ἀνελάβομεν A 17 ἁγιστίας A ἀμελήσωμεν A 21 τούτων H²: om. ceteri 21 γνωσθήσεται HP 22 τῷ] τὸ A 23 ὁ Ἀβραὰμ AHP 23 σοφῷ μεγάλα A 25 καὶ] ἢ conicio 26 δόγματα A 27 νομίμως A 28 τὴν πανάρετον Λείαν coni. Mang.

αἰσθητοῦ καὶ νόθου σύμβολον πλούτου, φησί· „μακαρία ἐγώ, ὅτι μακα-
ριοῦσί με αἱ γυναῖκες“ (Gen. 30, 13)· στοχάζεται γὰρ ὑπολήψεως
ἐπιεικοῦς, δικαιοῦσα μὴ μόνον ὑπὸ ἀρρένων καὶ ἀνδρείων ὡς ἀληθῶς
λόγων ἐπαινεῖσθαι, παρ' οἷς ἡ ἀλώβητος φύσις καὶ τὸ ἀληθὲς ἀδέκαστον
τετίμηται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν θηλυτέρων, οἳ τῶν φαινομένων πάντα
τρόπον ἥττηνται μηδὲν ἔξω τούτων θεωρητὸν νοῆσαι δυνάμενοι. τελείας 96
δὲ ψυχῆς ἐστι καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ δοκεῖν εἶναι μεταποιεῖσθαι, καὶ
σπουδάζειν μὴ μόνον παρὰ τῇ ἀνδρωνίτιδι εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς
τῆς γυναικωνίτιδος ἑστίας ἐπαινεῖσθαι. διὸ καὶ Μωυσῆς τὴν τῶν ἱερῶν 97
ἔργων κατασκευὴν οὐ μόνον ἀνδράσιν ἀλλὰ καὶ γυναιξὶν ἐπέτρεψε ποι-
εῖσθαι· τά τε γὰρ νήματα πάντα τῆς ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκί-
νου καὶ βύσσου καὶ τριχῶν αἰγείων ἐπιτελοῦσι (Exod. 35, 25. 26), καὶ
τὸν ἑαυτῶν κόσμον ἀόκνως εἰσφέρουσι, „σφραγῖδας, ἐνώτια, δακτυλίους,
περιδέξια, ἐμπλόκια“ (Exod. 35, 22), πάνθ' ὅσα χρυσὸν εἶχε τὴν ὕλην,
τὸν σώματος κόσμον ἀντικαταλλαττόμεναι τοῦ τῆς εὐσεβείας· προσφιλο- 98
τιμούμεναι μέντοι καὶ τὰ κάτοπτρα ἑαυτῶν συγκαθιεροῦσιν εἰς τὴν τοῦ
λουτῆρος κατασκευήν (Exod. 38, 26), ἵν' οἱ μέλλοντες ἱερουργεῖν ἀπο-
νιπτόμενοι χεῖρας καὶ πόδας, τὰ ἐγχειρήματα οἷς ἐφορμεῖ καὶ ἐνίδρυται
ὁ νοῦς, ἐνοπτρίζωνται ἑαυτοὺς κατὰ μνήμην τῶν ἐσόπτρων, ἐξ ὧν ὁ
λουτὴρ δεδημιούργηται· οὕτω γὰρ οὐδὲν αἶσχος ἐν τῷ τῆς ψυχῆς εἴδει
περιόψονται γινόμενον, ἤδη δὲ τὸ νηστείας καὶ καρτερίας ἀνάθημα ἀνα-
θήσουσιν ἱεροπρεπέστατον καὶ τελεώτατον ἀναθημάτων. ἀλλ' αὗται μὲν 99
ἀσταί τε καὶ ἀστεῖαι γυναῖκες [αἰσθήσεις] ὡς ἀληθῶς, παρ' αἷς ἡ ἀρετὴ
Λεία τετιμῆσθαι βούλεται, αἱ δὲ προσαναφλέγουσαι τὸ πῦρ ἐπὶ τὸν ἄθλιον
νοῦν ἀπόλιδες· λέγεται γὰρ ὅτι καὶ „γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ
p. 452 M. ἐπὶ Μωάβ“ (Num. 21, 30). ἀλλ' οὐχ ἑκάστη | τῶν τοῦ ἄφρονος 100
αἰσθήσεων ἐξαπτομένη πρὸς τῶν αἰσθητῶν ἐμπίπρησι τὸν νοῦν, πολλὴν

---

1 καὶ H[2]: om. ceteri νόμου M φασί A 4 ἀδεκάστως conicio
5 τέτμηται L 6 ⟨λόγῳ⟩ θεωρητὸν conicio 8 παρὰ om. HP περὶ τὴν ἀν-
δρωνίτιδα A 9 Μωσῆς codd. 15 τὸν MA: τοῦ HP ἀντικαταλλαττόμεναι
MA: ἀνταλλαττόμεναι HP 17 λουτροῦ HP ἵν'] ἣν A 17. 18 χεῖρας καὶ
πόδας ἀπονιπτόμενοι H 19 ἐνοπτρίζονται A, ἐνοπτρίζηται H[1]P 20 ἔδει coni.
Mang. 21. 22 ἀναθήσουσιν om. A 22. 23 ἀλλάττεται, spat., καὶ ἀστεῖαι A
23 ἀσταί] post τ in ras. H, ἀστατοί P (sed o in ras.) αἰσθήσεις secl. Mang.
24 Λεία HP: λίαν MA 25 ἀπόλιδες om. A προσέκαυσαν HP 25. 26 πῦρ
τοῦτο ἐπὶ A 26 μωαβαλζαάλ· οὐχ ἑκάστη A ἀλλ' οὐχ Mang. (cf. A): ἀλλ'
οὐδ' MP(H[1]?), ἀλλὰ καὶ H[2], ἆρ' οὐχ conicio 27 τὸν αἰσθητὸν A ἐμπί-
πρησι H: ἐμπίμπρησι MAP τὸν om. A πολὺν A

καὶ ἀπέρατον φλόγα ἐπεισχέουσα μετὰ ῥύμης ἀνηνύτου καὶ φορᾶς; ἄριστον οὖν ἐξευμενίζεσθαι τὸ γυναικῶν τάγμα ἐν ψυχῇ, τῶν αἰσθήσεων, καθάπερ καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῶν κατὰ μέρος λογισμῶν· οὕτως γὰρ
101 ἀμείνονι βίου διεξόδῳ χρησόμεθα παγκάλως. (18.) διὰ τοῦτο καὶ ὁ αὐτομαθὴς Ἰσαὰκ εὔχεται τῷ σοφίας ἐραστῇ καὶ τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ λαβεῖν ἀγαθά· φησὶ γάρ· „δῴη σοι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς“ (Gen. 27,28), ἴσον τῷ πρότερον μὲν συνεχῆ σοι τὸν νοητὸν καὶ οὐράνιον ὑετὸν ἄρδοι, μὴ λάβρως ὡς ἐπικλύσαι, ἀλλ' ἠρέμα καὶ πράως καθάπερ δρόσον ὡς ὀνῆσαι· δεύτερον δὲ τὸν αἰσθητὸν καὶ γήινον πλοῦτον χαρίσαιτο λιπαρὸν καὶ πίονα,
102 τὴν ἐναντίαν πενίαν ψυχῆς τε καὶ τῶν αὐτῆς μερῶν ἀφανάνας. ἐὰν μέντοι καὶ τὸν ἀρχιερέα λόγον ἐξετάζῃς, εὑρήσεις συνῳδὰ φρονοῦντα καὶ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα αὐτῷ πεποικιλμένην ἔκ τε νοητῶν καὶ αἰσθητῶν δυνάμεων· ἧς τὰ μὲν ἄλλα μακροτέρων ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν δεῖται λόγων καὶ ὑπερθετέον, τὰ δὲ πρὸς τοῖς πέρασιν ἐξετάσωμεν,
103 κεφαλῇ τε καὶ βάσεσιν. οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς ἐστι „πέταλον χρυσοῦν καθαρόν, ἔχον ἐκτύπωμα σφραγῖδος, ἁγίασμα κυρίῳ“ (Exod. 28, 32), ἐπὶ δὲ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑποδύτου κώδωνες καὶ ἄνθινα (Exod. 28, 29. 30). ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἡ σφραγὶς ἰδέα ἐστὶν ἰδεῶν, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐτύπωσε τὸν κόσμον, ἀσώματος δήπου καὶ νοητή, τὰ δ' ἄνθινα καὶ οἱ κώδωνες αἰσθητῶν ποιοτήτων σύμβολα,
104 ὧν ὅρασις καὶ ἀκοὴ τὰ κριτήρια. ἄγαν δ' ἐξητασμένως ἐπιφέρει ὅτι „ἔσται ἀκουστὴ φωνὴ αὐτοῦ εἰσόντος εἰς τὰ ἅγια“ (Exod. 28,31), ἵνα πρὸς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα καὶ ὄντως ἅγια εἰσιούσης τῆς ψυχῆς καὶ αἱ αἰσθήσεις ὠφελούμεναι κατ' ἀρετὴν συνηχῶσι καὶ ὅλον τὸ σύστημα ἡμῶν, ὥσπερ ἐμμελὴς καὶ πολυάνθρωπος χορός, ἐκ διαφερόντων φθόγγων ἀνακεκραμένων ἓν μέλος ἐναρμόνιον συνᾴδῃ, τὰ μὲν ἐνδόσιμα τῶν νοημάτων ἐμπνεόντων — ἡγεμόνες γὰρ τοῦ χοροῦ τούτου τὰ νοητά —, τὰ δ' ἑπόμενα τῶν αἰσθητῶν συναναμελπόντων, ἃ τοῖς κατὰ μέρος
105 χορευταῖς ἀπεικάζεται. συνόλως γάρ, ᾗ φησιν ὁ νόμος, „τὰ δέοντα

1 ἀπέρατον MH^{1}P: ἀπέραντον AH^{2} ἐπιχέουσα A 2 οὖν MA: γοῦν HP 4 χρησώμεθα A ὁ H^{2}: om. ceteri 5 ἐπὶ τῷ A 7 ποιότητος P 8 πρότερον μὲν] πρῶτον H^{2} συνέσει σοι A 9 ὠνῆσαι A 12 ἐξετάσω H 16 κεφαλῆς A 21 ποιητῶν P 23. 24 ἵνα — ἅγια HP: om. MA 24 καὶ ante ὄντως om. H^{1}P εἰσιούσῃ τῇ ψυχῇ conicio αἱ H^{2}: om. ceteri 25 ὠφελοῦμεν MA συνηχοῦσι A 27 ἀνακεκραμένων M(H^{2}): ἀνακεκρουμένων A, ἀνακεκραμένον H^{1}, ἀνακεκραμμένον P συνᾴδει MA 28 νοητῶν conicio ἐμπνεόμενα H

καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν ὁμιλίαν“ (Exod. 21, 10), τὰ τρία ταῦτα,
ἀφαιρεῖσθαι τὴν ψυχὴν οὐκ ἔδει, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν βεβαίως προσ-
νέμειν. τὰ μὲν οὖν δέοντα ⟨τὰ⟩ νοητά ἐστιν ἀγαθά, ἃ δεῖ καὶ ἃ χρὴ
γενέσθαι λόγῳ φύσεως, ὁ δὲ ἱματισμὸς τὰ περὶ τὸν φαινόμενον τοῦ
βίου κόσμον, ἡ δ' ὁμιλία ἡ καθ' ἑκάτερον τῶν εἰρημένων εἰδῶν συνέ-
χεια καὶ μελέτη, ἵν' οἷα τὰ ἀφανῆ νοητὰ τοιαῦτα καὶ τὰ αἰσθητὰ
φαίνηται.

p. 453 M. | (19.) Πέμπτη τοίνυν ἐστὶ δωρεὰ ἡ κατὰ ψιλὸν μόνον τὸ εἶναι 106
συνισταμένη· λέλεκται δὲ ἐπὶ ταῖς προτέραις, οὐχ ὡς εὐτελεστέρα
ἐκείνων, ἀλλ' ὡς ὑπερκύπτουσα καὶ ὑπερβάλλουσα πάσας. τί γὰρ ἂν
εἴη τοῦ πεφυκέναι καὶ ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἀγαθὸν εἶναι καὶ εὐλο-
γίας ἐπάξιον τελεώτερον; „ἔσῃ“ γάρ φησιν „εὐλογητός“ (Gen. 12, 2), 107
οὐ μόνον εὐλογημένος· τὸ μὲν γὰρ ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις τε καὶ
φήμαις παραριθμεῖται, τὸ δὲ τῷ πρὸς ἀλήθειαν εὐλογητῷ. ὥσπερ γὰρ 108
τὸ ἐπαινετὸν εἶναι τοῦ ἐπαινεῖσθαι διαφέρει κατὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ
ψεκτὸν εἶναι τοῦ ψέγεσθαι κατὰ τὸ χεῖρον — τὰ μὲν γὰρ τῷ πεφυ-
κέναι, τὰ δὲ τῷ νομίζεσθαι λέγεται μόνον, φύσις δὲ ἡ ἀψευδὴς δοκή-
σεως ἐχυρώτερον —, οὕτως καὶ τοῦ εὐλογεῖσθαι πρὸς ἀνθρώπων, ὅπερ
ἦν εἰς εὐλογίαν ἄγεσθαι δοξαζόμενον, τὸ πεφυκέναι εὐλογίας ἄξιον,
κἂν πάντες ἡσυχάζωσι, κρεῖττον, ὅπερ εὐλογητὸν ἐν τοῖς χρησμοῖς
ᾄδεται.

(20.) Ταῦτα μὲν τὰ ἆθλα τῷ γενησομένῳ δωρεῖται σοφῷ· ἃ δὲ 109
καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπονέμει διὰ τὸν σοφόν, ἑξῆς ἴδωμεν· „εὐλογήσω“ φησί
„τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι“ (Gen.
12, 3). τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τιμῇ τοῦ σπουδαίου καὶ ταῦτα γίνεσθαι παντί 110
τῳ δῆλον, λέγεται δ' οὐ δι' ἐκεῖνο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς
πράγμασιν εὐάρμοστον ἀκολουθίαν· τὸν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὁ ἐπαινῶν
ἐγκωμιαστὸς καὶ ὁ ψέγων ἔμπαλιν ψεκτός. ἔπαινον δὲ καὶ ψόγον οὐχ

---

2. 3 προσνέμων A 3 τὰ addidi δεῖ καὶ ἃ χρὴ MA: χρὴ καὶ ἃ δεῖ HP
5 ἡ ante καθ' om. A ἑκάτερον M: ἕτερον A, ἑκάτερα HP 6 τοιαῦτα om. L
8 κατὰ τὸ εὐλογημένον αὐτὸν εἶναι coni. Mang. 9 ἐντελεστέρα A 11 ante
τοῦ add. μεῖζον H² 12 τελεώτερον MAH¹: τελεωτέρας H²P 14 εὐλογητέον A
15 κατὰ] καὶ κατὰ H¹P 16. 17 bis τὸ pro τὰ Mang. ex codice Coll. Nov. 143
18 ἐχυρώτερον M: ἐχυρότερον A, ὀχυρώτερον HP τοῦ Mang.: τὸ codd. 19 εἰς
om. P δοξαζόμενον Mang.: διδασκόμενον codd. τὸ Mang.: τῷ codd.
21 λέγεται conicio 22 τὰ ἆθλα Mang.: τὰ ἐσθλὰ H², ἐσθλὰ MAH¹P 24 prius
σε om. H¹P alterum σε om. P 26 τῳ MPH¹: ποῦ H², om. A δὲ HP
οὐ δι' HP: οὐδ' M, οὐκ A 28 ἐγκωμιαστὴς HP

οὕτως ἡ τῶν λεγόντων καὶ γραφόντων πιστοῦται δύναμις, ὡς ἡ τῶν
γινομένων ἀλήθεια· ὥστ' οὔτε ἐπαινεῖν οὔτε ψέγειν ἂν δοκοῖεν, ὅσοι τι
111 ψεῦδος ἐν ἑκατέρῳ παραλαμβάνουσιν εἴδει. τοὺς κόλακας οὐχ ὁρᾷς, οἳ
μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀποκναίουσι τῶν κολακευομένων τὰ ὦτα θρύ-
πτοντες, οὐκ ἐπινεύοντες ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων αὐτὸ μόνον ἀλλὰ
καὶ ῥήσεις μακρὰς συνείροντες καὶ ῥαψῳδοῦντες καὶ εὐχόμενοι μὲν τῇ
112 φωνῇ πολλάκις, ἀεὶ δὲ τῇ διανοίᾳ καταρώμενοι; τί οὖν ἄν τις εὖ
φρονῶν εἴποι; ἆρ' οὐχ ὥσπερ ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ φίλους τοὺς λέγοντας
ὄντας καὶ ψέγειν μᾶλλον ἢ ἐπαινεῖν, κἂν δράματα ὅλα συντιθέντες ἐγκω-
113 μίων ἐπᾴδωσι; τοιγαροῦν ὁ μάταιος Βαλαὰμ ὕμνους μὲν εἰς τὸν θεὸν
ὑπερβάλλοντας ᾄδων, ἐν οἷς καὶ τὸ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“ (Num.
23, 19), ᾀσμάτων τὸ ἱεροπρεπέστατον, ἐγκώμια δ' εἰς τὸν ὁρῶντα,
Ἰσραήλ, μυρία διεξερχόμενος ἀσεβὴς μὲν καὶ ἐπάρατος καὶ παρὰ τῷ
σοφῷ κέκριται νομοθέτῃ, καταρᾶσθαι δέ, οὐκ εὐλογεῖν, νενόμισται.
114 τοῖς γὰρ πολεμίοις φησὶν αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ συνταχθέντα μάντιν γενέσθαι
κακὸν κακῶν, ἀρὰς | μὲν ἐν ψυχῇ θέμενον χαλεπωτάτας γένει τῷ θεο- p. 454 M
φιλεῖ, εὐχὰς δὲ ἀναγκασθέντα διὰ στόματος καὶ γλώττης ὑπερφυεστάτας
προφητεῦσαι· τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα καλὰ ὄντα ὁ φιλάρετος ὑπήχει θεός,
τὰ δ' ἐννοούμενα — φαυλότερα γὰρ ἦν — ἔτικτεν ἡ μισάρετος διά-
115 νοια. μαρτυρεῖ δὲ ὁ περὶ τούτων χρησμός· „οὐ γὰρ ἔδωκε“ φησίν
„ὁ θεὸς τῷ Βαλαὰμ καταράσασθαί σοι, ἀλλ' ἔστρεψε τὰς κατάρας
εἰς εὐλογίαν“ (Deut. 23, 5), καίτοι πάντων ὅσα εἶπε πολλῆς γεμόντων
εὐφημίας. ἀλλ' ὁ τῶν ἐν ψυχῇ ταμιευομένων ἐπίσκοπος ἰδών, ᾧ κατιδεῖν
ἔξεστι μόνῳ, τὰ ἀθέατα γενέσει, τὴν καταδικάζουσαν ἀπὸ τούτων ψῆφον
ἤνεγκε, μάρτυς ἀψευδέστατος ὁμοῦ καὶ κριτὴς ἀδέκαστος ὁ αὐτὸς ὤν·
ἐπεὶ καὶ τοὐναντίον ἐπαινετὸν βλασφημεῖν καὶ κατηγορεῖν δοκοῦντα τῇ
116 φωνῇ κατὰ διάνοιαν εὐλογεῖν τε καὶ εὐφημεῖν. σωφρονιστῶν ὡς ἔοικε
τοῦτό ἐστι τὸ ἔθος, παιδαγωγῶν, διδασκάλων, γονέων, πρεσβυτέρων, ἀρ-
χόντων, νόμων· ὀνειδίζοντες γάρ, ἔστι δ' ὅπου καὶ κολάζοντες ἕκαστοι

---

1 λεγόντων] λόγων P[1]   2 ὥστε HP   οὔτ' A   δοκεῖεν H
3 εἴδει Mang.: ἴδιον codd.   4 νύκτα HP   6 συναίροντες A   9 ὄντας H[2]: οὕτως ceteri   10 μάταιος ⟨λαὸς⟩ coni. Mang.   13 alt. καὶ secl. Cohn
14 κέχρηται PH[1], κέκληται H[2]   δέ scripsi: δ' codd.   εὐλογεῖν Mang.: εὐλογῶν A, εὔλογον MHP   15 μάντιν scripsi: μάτην MAPH[1], μηνυτὴν H[2]
16 κακὸν] καὶ (postea del.) H, om. L   θέμενον χαλεπωτάτας om. A in lac.
θέμενοι M   17 εὐχὰς] εὐλογίας coni. Mang.   18 ὑπήχει Turn.: ὑπηχεῖ HP, ὑφηχεῖ M, ὑφηγῇ A   21 ἀλλὰ M   ἔστρεψε P: ἔτρεψε H, ἐπὶ A, om. M
23 ᾧ] ἃ A   25 ὁ MA: om. HP   29 νομοθετῶν conicio

τούτων ἀμείνους τὰς ψυχὰς ἀπεργάζονται τῶν παιδευομένων. καὶ
ἐχθρὸς μὲν οὐδεὶς οὐδενί, φίλοι δὲ πᾶσι πάντες· φίλων δὲ ἀνόθῳ καὶ
ἀκιβδήλῳ χρωμένων εὐνοίᾳ τοῦτ' ἐστὶν ἔργον ἐλευθεροστομεῖν ἄνευ τοῦ
κακονοεῖν. μηδὲν οὖν μήτε τῶν εἰς εὐλογίας καὶ εὐχὰς μήτε τῶν εἰς 117
βλασφημίας καὶ κατάρας ἐπὶ τὰς ἐν προφορᾷ διεξόδους ἀναφερέσθω
μᾶλλον ἢ διάνοιαν, ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ἑκάτερον εἶδος τῶν
λεχθέντων δοκιμάζεται.

(12.) Ταῦτα μὲν δὴ πρῶτον διὰ τὸν ἀστεῖον ἑτέροις συντυγχάνειν 118
φησίν, ὅταν ἢ ψόγον ἢ ἔπαινον ἢ εὐχὰς ἢ κατάρας ἐθελήσωσιν αὐτῷ
τίθεσθαι· μέγιστον δ' ἑξῆς, ὅταν ἡσυχάζωσιν ἐκεῖνοι, τὸ μηδὲν μέρος
φύσεως λογικῆς ἀμέτοχον εὐεργεσίας ἀπολείπεσθαι· λέγει γὰρ ὅτι
„ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς" (Gen. 12, 3).
ἔστι δὲ τοῦτο δογματικώτατον· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς ἄνοσος καὶ ἀπήμων 119
διατελῇ, ταῖς περὶ αὐτὸν ἁπάσαις φυλαῖς τε καὶ δυνάμεσιν ὑγιαινούσαις
χρῆται, ταῖς τε καθ' ὅρασιν καὶ ἀκοὴν καὶ ὅσαι αἰσθητικαὶ καὶ πάλιν
ταῖς κατὰ τὰς ἡδονάς τε καὶ ἐπιθυμίας καὶ ὅσαι ἀντὶ παθῶν εἰς εὐπά-
θειαν μεταχαράττονται. ἤδη μέντοι καὶ οἶκος καὶ πόλις καὶ χώρα καὶ 120
ἔθνη καὶ κλίματα γῆς ἑνὸς ἀνδρὸς καλοκἀγαθίας προμηθουμένου μεγά-
λης ἀπήλαυσαν εὐδαιμονίας, καὶ μάλισθ' ὅτῳ μετὰ γνώμης ἀγαθῆς ὁ
θεὸς καὶ δύναμιν ἔδωκεν ἀνανταγώνιστον, ὡς μουσικῷ καὶ παντὶ τεχνίτῃ
τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ πᾶσαν τέχνην ὄργανα ἢ ξύλων ὕλην πυρί. τῷ 121
γὰρ ὄντι ἔρεισμα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ δίκαιος, καὶ ὅσα
p. 455 M. μὲν αὐτὸς ἔχει, προφέρων εἰς μέσον ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν | χρησομένων
ἄφθονα δίδωσιν, ὅσα δ' ἂν μὴ εὑρίσκῃ παρ' ἑαυτῷ, τὸν μόνον πάμ-
πλουτον αἰτεῖται θεόν· ὁ δὲ τὸν οὐράνιον ἀνοίξας θησαυρὸν ὀμβρεῖ καὶ
ἐπινίφει τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα, ὡς τῶν περιγείων ἁπάντων τὰς δεξαμενὰς
πλημμυρούσας ἀναχυθῆναι. ταῦτα δὲ τὸν ἱκέτην ἑαυτοῦ λόγον οὐκ 122
ἀποστραφεὶς εἴωθε δωρεῖσθαι· λέγεται γὰρ ἑτέρωθι Μωυσέως ἱκετεύ-
σαντος· „ἵλεως αὐτοῖς εἰμι κατὰ τὸ ῥῆμά σου" (Num. 14, 20)· τοῦτο
δέ, ὡς ἔοικεν, ἰσοδυναμεῖ τῷ „ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
τῆς γῆς." οὗ χάριν καὶ ὁ σοφὸς 'Αβραὰμ πεπειραμένος τῆς ἐν ἅπασι

---

2 φιλων] φίλω MA ἀνόθων L 4 μὴ δὲ νοῦν A 5 τὰς] ταῖς H² διεξόδοις H² 6 διάνοιαν A: διανοίᾳ M(?)HP 8 συντυγχάνει H 11 εὐλογίας coni. Mang. 14 αὐτὸν v 15 ὅσα αἰσθητικὰ H 18 προμηθουμένων A 19 ἀπέλαυσαν M 20 ἀνταγώνιστον H¹P 21 ξύλων ἢ ὕλην A 26 ἐπιγείων P 27 ἀναχεθῆναι H¹ 28 Μωυσέως M: Μωυσέος AHP 30 ἰσοδυναμοῖ M 31 Ἀβραὰμ HP

τοῦ θεοῦ χρηστότητος πεπίστευκεν ὅτι, κἂν πάντα τὰ ἄλλα ἀφανισθῇ,
μικρὸν δέ τι λείψανον ἀρετῆς ὥσπερ ἐμπύρευμα διασῴζηται, διὰ τὸ
βραχὺ τοῦτο κἀκεῖνα οἰκτείρει, ὡς πεπτωκότα ἐγείρειν καὶ τεθνηκότα
123 ζωπυρεῖν (Gen. 18,24sqq.). σπινθὴρ γὰρ καὶ ὁ βραχύτατος ἐντυφό-
μενος, ὅταν καταπνευσθεὶς ζωπυρηθῇ, μεγάλην ἐξάπτει πυράν· καὶ τὸ
βραχύτατον οὖν ἀρετῆς, ὅταν ἐλπίσι χρησταῖς ὑποθαλπόμενον ἀναλάμψῃ,
καὶ τὰ τέως μεμυκότα καὶ τυφλὰ ἐξωμμάτωσε καὶ τὰ ἀφαυανθέντα
ἀναβλαστεῖν ἐποίησε καὶ ὅσα ὑπὸ ἀγονίας ἐστείρωτο εἰς εὐφορίαν εὐτο-
κίας περιήγαγεν. οὕτω τὸ σπάνιον ἀγαθὸν ἐπιφροσύνῃ θεοῦ πολὺ γίνε-
124 ται χεόμενον, ἐξομοιοῦν τὰ ἄλλα ἑαυτῷ. (22.) εὐχώμεθα οὖν τὸν ὡς
ἐν οἰκίᾳ στῦλον νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ἄνθρωπον δὲ ἐν τῷ γένει τῶν
ἀνθρώπων τὸν δίκαιον διαμένειν εἰς τὴν τῶν νόσων ἄκεσιν· τούτου γὰρ
ὑγιαίνοντος τὰς εἰς παντελῆ σωτηρίαν οὐκ ἀπογνωστέον ἐλπίδας, διότι
οἶμαι ὁ σωτὴρ θεὸς τὸ πανακέστατον φάρμακον, τὴν ἵλεω δύναμιν, τῷ
ἱκέτῃ καὶ θεραπευτῇ προτείνας ἑαυτοῦ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν καμνόν-
των σωτηρίαν ἐπιτρέπει, καταπλάττοντι τῶν ψυχῆς τραυμάτων, ἅπερ
ἀφροσύναι καὶ ἀδικίαι καὶ ὁ ἄλλος τῶν κακιῶν ὅμιλος ἀκονηθεὶς διεῖλεν.
125 ἐναργέστατον δὲ παράδειγμα Νῶε ὁ δίκαιος, ὃς τῷ μεγάλῳ κατακλυσμῷ
τῶν τοσούτων μερῶν τῆς ψυχῆς ἐγκαταποθέντων ἐρρωμένως ἐπικυμα-
τίζων καὶ ἐπινηχόμενος ὑπεράνω μὲν ἔστη τῶν δεινῶν ἁπάντων, δια-
σωθεὶς δὲ μεγάλας καὶ καλὰς ἀφ' αὑτοῦ ῥίζας ἐβάλετο, ἐξ ὧν οἷα φυ-
τὸν τὸ σοφίας ἀνεβλάστησε γένος· ὅπερ ἡμεροτοκῆσαν τοὺς τοῦ ὁρῶντος,
Ἰσραήλ, τριττοὺς ἤνεγκε καρπούς, αἰῶνος μέτρα, τὸν Ἀβραάμ, τὸν
126 Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ· καὶ γάρ ἐστι καὶ ἔσται καὶ γέγονεν ἐν τῷ παντὶ
ἀρετή, ἣν ἀκαιρίαι μὲν ἴσως ἀνθρώπων ἐπισκιάζουσιν, ὁ δὲ ὀπαδὸς
θεοῦ καιρὸς ἀποκαλύπτει πάλιν, ἐν ᾧ καὶ ἡ φρόνησις ἀρρενογονεῖ
Σάρρα, οὐ κατὰ τὰς χρονικὰς τοῦ ἔτους ὥρας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀχρόνους
ἀκμὰς καὶ εὐκαιρίας ἐπανθοῦσα· λέγεται γάρ· | „ἐπαναστρέφων ἥξω p. 456 M.
πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἕξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή
σου“ (Gen. 18,10).

2 διὰ HP: δὴ M, om. A   3 οἰκτείρῃ PH[1], οἰκτερεῖ Mang.   4 καὶ] κἂν coni. Mang.   8 ἀγονίας Mang.: ἀγνοίας codd.   9 ἐπιφροσύνῃ M: ἐπ' εὐφροσύνῃ AHP
13 διότι scripsi: δι' οὗ ἔτι codd., διὰ τί; ὅτι coni. Cohn   15 οἰκέτῃ A
16 τῆς ψυχῆς HP   18 ὃς M: ὁ AHP   21 ἀφ' MA: ὑφ' HP   αὐτοῦ M
ἐβάλλετο v   22 τῆς σοφίας P   ἐβλάστησε HP   23 περιττοὺς P   Ἁβραάμ
HP   25 ἣν] ὃν A   26 θεοῦ P: θεῷ MAH   29 τὸν H[2]: om. ceteri

(23.) Περὶ μὲν οὖν τῶν δωρεῶν, ἃς καὶ τοῖς γενησομένοις τελείοις 127
καὶ δι' αὐτοὺς ὁ θεὸς ἑτέροις εἴωθε χαρίζεσθαι, δεδήλωται. λέγεται
δὲ ἑξῆς ὅτι „ἐπορεύθη Ἀβραὰμ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος“ (Gen.
12, 4). τοῦτο δέ ἐστι τὸ παρὰ τοῖς ἄριστα φιλοσοφήσασιν ᾀδόμενον 128
τέλος, τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν· γίνεται δέ, ὅταν ὁ νοῦς εἰς τὴν
ἀρετῆς ἀτραπὸν ἐλθὼν κατ' ἴχνος ὀρθοῦ λόγου βαίνῃ καὶ ἕπηται θεῷ,
τῶν προστάξεων αὐτοῦ διαμεμνημένος καὶ πάσας ἀεὶ καὶ πανταχοῦ
ἔργοις τε καὶ λόγοις βεβαιούμενος. „ἐπορεύθη γάρ, καθὰ ἐλάλησεν 129
αὐτῷ κύριος“· τοῦτο δέ ἐστι τοιοῦτον· ὡς λαλεῖ ὁ θεὸς — λαλεῖ δὲ
παγκάλως καὶ ἐπαινετῶς —, οὕτως ὁ σπουδαῖος ἕκαστα δρᾷ τὴν ἀτρα-
πὸν εὐθύνων ἀμέμπτως τοῦ βίου, ὥστε τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ λόγων ἀδια-
φορεῖν θείων. ἑτέρωθι γοῦν φησιν ὅτι ἐποίησεν Ἀβραὰμ „πάντα τὸν 130
νόμον μου“ (Gen. 26, 5)· νόμος δὲ οὐδὲν ἄρα ἢ λόγος θεῖος προστάτ-
των ἃ δεῖ καὶ ἀπαγορεύων ἃ μὴ χρή, ὡς μαρτυρεῖ φάσκων ὅτι „ἐδέ-
ξατο ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ νόμον“ (Deut. 33, 3. 4). εἰ τοίνυν λόγος
μέν ἐστι θεῖος ὁ νόμος, ποιεῖ δ' ὁ ἀστεῖος τὸν νόμον, ποιεῖ πάντως
καὶ τὸν λόγον· ὥσθ', ὅπερ ἔφην, τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους πράξεις εἶναι
τοῦ σοφοῦ. τέλος οὖν ἐστι κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν τὸ ἕπεσθαι 131
θεῷ, ὡς καὶ ἐν ἑτέροις φησίν· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου πορεύσῃ“
(Deut. 13, 4), ⟨οὐ⟩ κινήσει χρώμενον τῇ διὰ σκελῶν — ἀνθρώπου μὲν

1 οὖν om. A 3 Ἀβραὰμ HP 6 ἕπηται] ἐπὶ τῷ A 7 ἀεὶ] ὁμοῦ L 8 γάρ ⟨φησι⟩ conicio 9 τοιοῦτον A: τοιοῦτο MHP 12 Ἀβραὰμ HP 13 ἄρα] ἄλλο coni. Cohn 17 λόγου A 18 Μωσῆν codd. 20 οὐ Turn.: om. codd. post κινήσει add. μὲν AH[1]P χρώμενον MHP: χρώμενος A

3 sqq. *Ambrosius De Abraham II 2,5:* „exiit Abraham, quemadmodum locutus est ei dominus“. hinc ferunt gentiles septem sapientum sententiam „sequere deum“ quasi inventum suum, cum longe anterior, non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem lex data est, dicens: „post dominum deum tuum ambulabis“ *(cf. Philonem lin. 19). cf. ibidem I 2,4. Clemens Strom. II 69,70 p. 465 P* ταύτῃ πλέον ἐπαινετὸς ὁ Ἀβραάμ, ὅτι „ἐπορεύθη καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ κύριος“. ἐντεῦθεν ἀρυσάμενός τις τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν τὸ „ἕπου θεῷ“ ἀπεφθέγξατο. *II 100 p. 482 P*: φησὶ γὰρ ὁ νόμος· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξατε“ .... *101* ἐντεῦθεν καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν τέλος εἶναι ἐδογμάτισαν. *V 95. 96 p. 703 P*: ἑτέρῳ δ' εἰ βούλει παραλαβεῖν ὀνόματι τὴν ἐξομοίωσιν, εὕροις ἂν παρὰ τῷ Μωυσεῖ ἀκολουθίαν ὀνομαζομένην θείαν. φησὶ γάρ· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάξατε“ .... ἐντεῦθεν οἱ μὲν Στωϊκοὶ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν εἰρήκασι .... 19—21 *Origenes Contra Celsum VII 34 p. 717*: τὸ ἰέναι οὖν πρὸς τὸν θεὸν οὐ σωματικῶς προστέτακται ἡμῖν τὸ (τῷ?) „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου πορεύσῃ“ ....

γὰρ ὄχημα γῆ, θεοῦ δὲ εἰ καὶ σύμπας ὁ κόσμος, οὐκ οἶδα —, ἀλλ' ἔοικεν ἀλληγορεῖν τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεῖα δόγματα παριστὰς ἀκολουθίαν, ὧν ἡ ἀναφορὰ πρὸς τὴν τοῦ πάντων αἰτίου γίνεται τιμήν.
132 (24.) ἐπιτείνων δὲ τὸν ἀκάθεκτον πόθον τοῦ καλοῦ παραινεῖ καὶ κολλᾶσθαι αὐτῷ· „κύριον“ γάρ φησι „τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ λατρεύσεις καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ“ (Deut. 10, 20). τίς οὖν ἡ κόλλα; τίς; εὐσέβεια δήπου καὶ πίστις· ἁρμόζουσι γὰρ καὶ ἑνοῦσιν αἱ ἀρεταὶ ἀφθάρτῳ φύσει διάνοιαν· καὶ γὰρ Ἀβραὰμ πιστεύσας „ἐγγίζειν
133 θεῷ“ (Gen. 18, 23) λέγεται. ἐὰν μέντοι πορευόμενος μήτε κάμῃ, ὡς ὑπενδοὺς ὀκλάσαι, μήτε ῥᾳθυμήσῃ, ὡς παρ' ἑκάτερα ἐκτραπόμενος πλανᾶσθαι τῆς μέσης καὶ εὐθυτενοῦς διαμαρτὼν ὁδοῦ, μιμησάμενος δὲ τοὺς ἀγαθοὺς δρομεῖς τὸ στάδιον ἀπταίστως ἀνύσῃ τοῦ βίου, στεφάνων
134 καὶ ἄθλων ἐπαξίων τεύξεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθών. ἢ οὐ τοῦτ' εἰσὶν οἱ στέφανοι καὶ τὰ ἆθλα, μὴ ἀτυχῆσαι τοῦ | τέλους τῶν πονηθέντων, p. 457 M.
ἀλλ' ἐφικέσθαι τῶν δυσεφίκτων φρονήσεως περάτων; τί οὖν τοῦ φρονεῖν ὀρθῶς ἐστι τέλος; ἀφροσύνην ἑαυτοῦ καὶ παντὸς τοῦ γενητοῦ καταψηφίσασθαι· τὸ γὰρ μηδὲν οἴεσθαι εἰδέναι πέρας ἐπιστήμης, ἑνὸς ὄντος
135 μόνου σοφοῦ τοῦ καὶ μόνου θεοῦ. διὸ καὶ παγκάλως Μωυσῆς καὶ πατέρα τῶν ὅλων καὶ ἐπίσκοπον τῶν γενομένων αὐτὸν εἰσήγαγεν εἰπών· „εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν“ (Gen. 1,31)· οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν τὰ συσταθέντα κατιδεῖν ἄκρως ὅτι μὴ τῷ πεποιηκότι.
136 πάριτε νῦν οἱ τύφου καὶ ἀπαιδευσίας καὶ πολλῆς ἀλαζονείας γέμοντες, οἱ δοκησίσοφοι καὶ μὴ μόνον ὃ ἐστιν ἕκαστον εἰδέναι σαφῶς ἐπιφάσκοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας προσαποδιδόναι διὰ θρασύτητα τολμῶντες, ὥσπερ ἢ τῇ τοῦ κόσμου γενέσει παρατυχόντες καὶ ὡς ἕκαστα καὶ ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο κατιδόντες ἢ σύμβουλοι περὶ τῶν κατασκευαζομένων τῷ
137 δημιουργῷ γενόμενοι. εἶτα τῶν ἄλλων ἅπαξ ἁπάντων μεθέμενοι γνωρίσατε ἑαυτοὺς καὶ οἵτινές ἐστε σαφῶς εἴπατε, κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ τὴν ψυχήν, κατὰ τὴν αἴσθησιν, κατὰ τὸν λόγον, καθ' ἓν τι κἂν τὸ βραχύτατον τῶν εἰδῶν. τί ἐστιν ὅρασις ἀποφήνασθε καὶ πῶς ὁρᾶτε, τί ἀκοὴ καὶ πῶς

---

2 παριστᾶν A 5 φησὶν αὐτῶ τὸν M αὐτῷ] αὐτῷ μόνῳ v 7 ἁρμόζονται A ⟨αὗται⟩ αἱ coni. Mang. 8 Ἀβραὰμ AHP 10 ὡς παρ'] ὥσπερ A ἐκτρεπόμενος A 11 εὐθυγενοῦς A ἁμαρτὼν P 12 ἀνύσει M 13 ἢ H²: εἰ ceteri τοιοῦτ' A, τοῦτ' P 16 γεννητοῦ H 17 μὴ δὲ M 18 Μωσῆς codd. 19 ἐπίκρισιν H² 23. 24 ἐπιφάσκοντες scripsi: ἔτι φάσκοντες codd. 24 προσαποδοῦναι H 27 γινόμενοι HP ἀπαξαπάντων AHP 29 κἂν HP: καὶ MA τῶν om. L 30 ἀποφήνασθαι A

ἀκούετε, τί γεῦσις, τί ἁφή, τί ὄσφρησις καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἐνεργεῖτε
ἢ τίνες εἰσὶν αἱ τούτων πηγαί, ἀφ' ὧν καὶ τὸ εἶναι ταῦτα συμβέβηκε.
μὴ γάρ μοι περὶ σελήνης καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατ' οὐρανὸν 138
καὶ κόσμον οὕτως μακρὰν διῳκισμένων καὶ τὰς φύσεις διαφερόντων
ἀερομυθεῖτε, ὦ κενοὶ φρενῶν, πρὶν ἑαυτοὺς ἐρευνῆσαι καὶ γνῶναι.
τηνικαῦτα γὰρ ἴσως καὶ περὶ ἑτέρων διεξιοῦσι πιστευτέον· πρὶν δὲ οἵτινές
ἐστε [αὐτοὶ παραστῆσαι, μὴ νομίζετε κριταὶ τῶν ἄλλων ἢ μάρτυρες
ἀψευδέστατοί ποτε γενήσεσθαι. (25.) τούτων δὴ τοῦτον ἐχόντων τὸν 139
τρόπον τελειωθεὶς ὁ νοῦς ἀποδώσει τὸ τέλος τῷ τελεσφόρῳ θεῷ κατὰ
τὸ ἱερώτατον γράμμα· νόμος γάρ ἐστι τὸ τέλος εἶναι κυρίου (Num.
31, 28 sqq.). πότε οὖν ἀποδίδωσιν; ὅταν „ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν
αὐτῷ ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ" παραγένηται (Gen. 22, 3), παρελθὼν
τὰς πλείους μοίρας τῶν χρονικῶν διαστημάτων καὶ ἤδη πρὸς τὴν ἄχρο-
νον μεταβαίνων φύσιν· τότε γὰρ καὶ τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν ἱερουργήσει, 140
οὐχὶ ἄνθρωπον — οὐ γὰρ τεκνοκτόνος ὁ σοφός —, ἀλλὰ τὸ τῆς ἀρε-
τώσης ψυχῆς γέννημα ἄρρεν, τὸν ἐπανθήσαντα καρπὸν αὐτῇ, ὃν πῶς
ἤνεγκεν οὐκ ἔγνω, βλάστημα θεῖον, οὗ φανέντος ἡ δόξασα κυοφορῆσαι
τὴν ἄγνοιαν τοῦ συμβάντος ἀγαθοῦ διηγεῖται φάσκουσα· „τίς ἀναγγελεῖ
Ἀβραὰμ" ὡς ἀπιστοῦντι δήπου περὶ τὴν τοῦ αὐτομαθοῦς γένους ἀνα-
τολήν, ὅτι „θηλάζει παιδίον Σάρρα" (Gen. 21, 7), οὐχὶ πρὸς Σάρρας
p. 458 M. θηλάζεται; τὸ γὰρ αὐτοδίδακτον τρέφεται μὲν ὑπ' οὐδενός. | τροφὴ δ'
ἐστὶν ἄλλων, ἅτε ἱκανὸν διδάσκειν καὶ μανθάνειν οὐ δεόμενον. „ἔτεκον 141
γὰρ υἱόν". οὐχ ὡς γυναῖκες Αἰγύπτιαι κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἀκμήν
(Exod. 1, 19), ἀλλ' ὡς αἱ Ἑβραῖαι ψυχαί, „ἐν τῷ γήρᾳ μου" (Gen.
21, 7), ὅτε τὰ μὲν ὅσα αἰσθητὰ καὶ θνητὰ μεμάρανται, τὰ δὲ νοητὰ
καὶ ἀθάνατα ἀνήβηκεν, ἃ γέρως καὶ τιμῆς ἐστιν ἐπάξια. καὶ ἔτεκον 142
μαιευτικῆς τέχνης οὐ προσδεηθεῖσα· τίκτομεν γὰρ καὶ πρὶν εἰσελθεῖν
τινας ἐπινοίας καὶ ἐπιστήμας ἀνθρώπων πρὸς ἡμᾶς ἄνευ τῶν ἐξ ἔθους
συνεργούντων, σπείροντος καὶ γεννῶντος θεοῦ τὰ ἀστεῖα γεννήματα, ἃ
τῷ δόντι προσηκόντως κατὰ τὸν ἐπ' εὐχαριστίᾳ τεθέντα νόμον ἀπο-
δίδοται· „τὰ γὰρ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου" φησί

5 ἐρευνήσατε καὶ γνῶτε A 8 γενήσεσθε A δὴ] ἤδη A 16 ἀπανθή-σαντα L ὃν MA: ὃ HP (ὅπως P) 17 ἡ om. v 18 τοῦ συμβάντος ἀγαθοῦ τὴν ἄγνοιαν HP 19 Ἀβραάμ HP ἀπιστοῦντι Mang.: ἀπειθοῦντι codd. 20 Σάρραν coni. Mang. 21 δέ MA 23 αἱ Αἰγύπτιαι H^2 29 ἃ om. H^1P^1 30 δόντι Mang.: ἰδόντι MAH^1P, διδόντι H^2 εὐχαριστείᾳ H 31 φησίν HP

143 „διατηρήσατε προσφέρειν ἐμοί“ (Num. 28, 2). (26.) τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ
τέλος τῆς ὁδοῦ τῶν ἑπομένων λόγοις καὶ προστάξεσι νομίμοις καὶ ταύτῃ
βαδιζόντων, ᾗ ἂν ὁ θεὸς ἀφηγῆται· ὁ δὲ ὑπενδοὺς ὑπὸ τοῦ πεινῶντος
ἡδονῆς καὶ λίχνου παθῶν, ὄνομα Ἀμαλὴκ — ἑρμηνεύεται γὰρ λαὸς
144 ἐκλείχων —, ἐκτετμήσεται. μηνύουσι δὲ οἱ χρησμοὶ ὅτι λοχῶν ὁ
τρόπος οὗτος, ἐπειδὰν τὸ ἐρρωμενέστερον τῆς ψυχικῆς δυνάμεως κατίδῃ
περαιωθέν, ὑπανιστάμενος τῆς ἐνέδρας τὸ κεκμηκὸς μέρος ὡς „οὐραγίαν
κόπτει“ (Deut. 25, 17. 18). κάματος δ᾽ ὁ μέν ἐστιν εὐένδοτος ἀσθένεια λογισμοῦ μὴ δυναμένου τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀχθοφορῆσαι πόνους,
ἐν ἐσχατιαῖς οὗτος εὑρισκόμενος εὐαλωτότατος, ὁ δέ ἐστιν ὑπομονὴ
τῶν καλῶν, τὰ μὲν καλὰ ἀθρόα ἐρρωμένως ἀναδεχομένος, μηδὲν δὲ
τῶν φαύλων, κἂν εἰ κουφότατον εἴῃ, βαστάσαι δικαιῶν, ἀλλ᾽ ὡς βαρύ-
145 τατον ἄχθος ἀπορρίπτων. διὸ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁ νόμος εὐθυβόλῳ
προσεῖπεν ὀνόματι Λείαν, ἥτις ἑρμηνευθεῖσα λέγεται κοπιῶσα· τὸν γὰρ
τῶν φαύλων βίον ἐπαχθῆ καὶ βαρὺν ὄντα φύσει κοπώδη προσηκόντως
αὕτη νενόμικε καὶ οὐδὲ προσιδεῖν ἀξιοῖ, τὰς ὄψεις πρὸς μόνον τὸ καλὸν
146 ἀποκλίνουσα. σπουδαζέτω δ᾽ ὁ νοῦς μὴ μόνον ἀνενδότως καὶ εὐτόνως ἕπεσθαι θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθεῖαν ἀτραπὸν ἰέναι πρὸς μηδέτερα
νεύων, μήτε τὰ δεξιὰ μήτε τὰ εὐώνυμα, οἷς ὁ γήινος Ἐδὼμ ἐμπεφώλευκε, τοτὲ μὲν ὑπερβολαῖς καὶ περιουσίαις, τοτὲ δὲ ἐλλείψεσι καὶ
ἐνδείαις χρώμενος. ἄμεινον γὰρ ὁδῷ τῇ μέσῃ βαδίζειν ἐστὶ τῇ πρὸς
ἀλήθειαν βασιλικῇ (Num. 20,17), ἣν ὁ μέγας καὶ μόνος βασιλεὺς θεὸς
147 ταῖς φιλαρέτοις ψυχαῖς ηὔρυνεν ἐνδιαίτημα κάλλιστον. διό καί τινες τῶν
τὴν ἥμερον καὶ κοινωνικὴν μετιόντων φιλοσοφίαν μεσότητας τὰς ἀρετὰς
εἶπον εἶναι, ἐν μεθορίῳ στήσαντες αὐτάς, ἐπειδὴ τό τε ὑπέραυχον ἀλαζονείας γέμον πολλῆς | κακὸν καὶ τὸ ταπεινοῦ καὶ ἀφανοῦς μεταποι- p. 459 M.
εῖσθαι σχήματος εὐεπίβατον, τὸ δὲ μεταξὺ ἀμφοῖν κεκραμένον ἐπιεικῶς
ὠφέλιμον.

---

1 διατηρήσατε MA: καὶ τηρήσατε HP, διατηρήσετε conicio 2 πράξεσι L
4 λαὸν coni. Mang. 5 ἐκ λίθων AP^2 ἐκτέτμησαι A λόχον A
6 τὸ AH^{1}P: γὰρ τὸ MH^2 ἐρρωμενέστατον H 7 ὡς] εἰς coni. Mang. 8. 9 λογισμοῦ ἀσθένεια HP 9 ὑπὲρ Mang.: ὑπ᾽ codd.
10 εὐαλώτατος Turn., εὐάλωτος Mang. ὁ] ὦ MA 12 κουφοτάτων H
13 εὐθυβόλως A 14 Λείαν H: Λεία MAP 16 νενόμικε καὶ οὐδὲ H^2: νενόμικεν οὐδὲ MAH^{1}P 19. 20 γήινος δεδωκέναι πέφυκεν A
23 εὔρυνεν Cohn, post ηὔρυνεν lacunam statuit Mang. 24 μεσότητα H
26 τὸ scripsi: τοῦ codd.

(27.) Τὸ δὲ „ᾤχετο μετ᾿ αὐτοῦ Λώτ“ (Gen. 12, 4) τίνα ἔχει 148
λόγον σκεπτέον. ἔστι μὲν οὖν Λὼτ ἑρμηνευθεὶς ἀπόκλισις· κλίνεται δὲ ὁ νοῦς τοτὲ μὲν τἀγαθόν, τοτὲ δ᾿ αὖ τὸ κακὸν ἀποστρεφόμενος. ἄμφω δὲ ταῦτα πολλάκις περὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν θεωρεῖται· εἰσὶ γάρ τινες ἐνδοιασταὶ καὶ ἐπαμφοτερισταί, πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ὥσπερ σκάφος ὑπ᾿ ἐναντίων πνευμάτων διαφερόμενον ἀποκλίνοντες ἢ καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἀντιρρέποντες, ἐφ᾿ ἑνὸς στηριχθῆναι βεβαίως ἀδυνατοῦντες, ὧν οὐδὲ τὴν ἐπὶ τὰ ἀμείνω τροπὴν ἐπαινετέον· φορᾷ γάρ, ἀλλ᾿ οὐ
γνώμῃ γίνεται. τούτων καὶ ὁ Λώτ ἐστι θιασώτης, ὅν φησιν οἴχεσθαι 149
μετὰ τοῦ σοφίας ἐραστοῦ. καλὸν δ᾿ ἦν ἀρξάμενον ἐκείνῳ παρακολουθεῖν ἀπομαθεῖν ἀμαθίαν καὶ μηκέτι παλινδρομῆσαι πρὸς αὐτήν. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἕνεκα τοῦ μιμησάμενον τὸν ἀμείνω βελτιωθῆναι συνέρχεται, ἀλλ᾿ ὑπὲρ τοῦ κἀκείνῳ παρασχεῖν ἀντισπάσματα καὶ μεθολκὰς καὶ κατὰ
τὴν ἔνθεν ὀλίσθους. τεκμήριον δέ· ὁ μὲν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ὑποτρο- 150
πιάσας νόσον οἰχήσεται ληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν ἐν ψυχῇ πολεμίων, ὁ δὲ τὰς ἐξ ἐνέδρας ἐπιβουλὰς αὐτοῦ φυλαξάμενος πάσῃ μηχανῇ διοικισθήσεται. τὸν δὲ διοικισμὸν αὖθις μέν, οὔπω δὲ ποιήσεται. νῦν μὲν γὰρ τὰ θεωρήματα αὐτῷ ὡς ἂν ἄρτι ἀρχομένῳ τῆς θείας θεωρίας πλαδᾷ καὶ σαλεύει· ὅταν δ᾿ ἤδη παγέντα κραταιότερον ἱδρυθῇ, δυνήσεται τὸ δελεάζον καὶ κολακεῦον ὡς ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον καὶ δυσθή-
ρατον φύσει διαζεῦξαι. τοῦτο γὰρ ἔσθ᾿ ὃ δυσαπότριπτον ὂν παρέπεται 151
ψυχῇ κωλῦον αὐτὴν πρὸς ἀρετὴν ὠκυδρομεῖν· τοῦθ᾿, ἡνίκα καὶ τὴν

---

1 ἐν ἄλλοις ἀπ᾿ ὧδε λόγος δεύτερος περὶ ἀποικίας mg. H μετὰ τοῦ HP 2 ἀποκλίνεται coni. Mang. 3 αὖ τὸ H: αὐτὸ MAP 6 ὑπὸ HP 7 ἐφ᾿] ὑφ᾿ A 8 ῥοπὴν coni. Mang. 9 θιασώτης Mang.: θεατής codd. 13 κἀκεῖνο P, κἀκείνου A 13. 14 κατὰ τὴν (καταγὴν L) ἔνθεν ὀλίσθους corrupta, κατάγειν ἔνθεν ὄλισθος v, κατὰ τὴν ὁδὸν ἐμποιεῖν (ἐνθεῖναι Cohn) ὀλίσθους conicio 14 ἐπὶ Mang.: ὑπὸ codd. 19 σαλεύῃ APH[1] δ᾿ εἰδεῖ A (δ᾿ εἰ in ras.) 20. 21 δυσθεράπευτον coni. Mang. 21 δυσαπότρεπτον coni. Mang. 22 κολῦον M 22. 298,1 καὶ τὴν Αἴγυπτον om. MA

---

1 sqq. *Ambrosius De Abraham II 2, 6*: unde et addidit „et exivit cum eo Lot“, hoc est declinatio. id enim nominis significat interpretatio, eo quod, ut viantes incognitam carpentes viam semitis aliquibus saepe falluntur, ut a directo deflectant tramite, et tamen, si prudentes sunt, non deviant, sed cunctabundi licet regionis ipsius contuitu viam colligunt, ita et Abraham nutabundus quidem tamen tramitem veri sequebatur. ducebatur plerumque falsa specie bonorum, sed non penitus inclinabatur. perfecti est enim non deflectere, prudentis non penitus declinare. *6,25* declinatio enim dicitur Lot .... declinat autem quisque aut bonum aut malum.

Αἴγυπτον ἀπελείπομεν, τὴν σωματικὴν χώραν ἅπασαν, ἀπομαθεῖν τὰ πάθη σπουδάσαντες κατὰ τὰς τοῦ προφήτου λόγου, Μωυσέως, ὑφηγήσεις, ἠκολούθησεν ἡμῖν, ἐλλαμβανόμενον τῆς περὶ τὴν ἔξοδον σπουδῆς
152 καὶ τῷ τάχει τῆς ἀπολείψεως ὑπὸ φθόνου βραδυτῆτας ἐμποιοῦν· λέγεται γὰρ ὅτι „καὶ ἐπίμικτος πολὺς συνανέβη αὐτοῖς, καὶ πρόβατα καὶ βόες καὶ κτήνη πολλὰ σφόδρα“ (Exod. 12, 38), ὁ δὲ ἐπίμικτος οὗτος ἦν τὰ κτηνώδη καὶ ἄλογα τῆς ψυχῆς, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, δόγματα. (28.) παγκάλως δὲ καὶ εὐθυβόλως τὴν τοῦ φαύλου ψυχὴν ἐπίμικτον καλεῖ· συνηρημένη γὰρ καὶ συμπεφορημένη καὶ μιγὰς ὄντως ἐκ πλειόνων καὶ μαχομένων δοξῶν, μία μὲν οὖσα ἀριθμῷ, μυριὰς δὲ τῷ πολυ-
153 τρόπῳ. διὸ καὶ τῷ ἐπίμικτος πρόσκειται πολύς· ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἓν μόνον ἀφορῶν ἁπλοῦς καὶ | ἀμιγὴς καὶ λεῖος ὄντως, ὁ δὲ πολλὰ τέλη p. 460 M.
τοῦ βίου προτιθέμενος πολὺς καὶ μιγὰς καὶ δασὺς ἀληθείᾳ. οὗ χάριν οἱ χρησμοὶ τὸν μὲν ἀσκητὴν τῶν καλῶν Ἰακὼβ λεῖον, τὸν δὲ τῶν
154 αἰσχίστων Ἠσαῦ δασὺν εἰσάγουσι (Gen. 27, 11). διὰ τὸν ἐπίμικτον καὶ δασὺν τοῦτον ὄχλον ἐκ μιγάδων καὶ συγκλύδων συμπεφυρμένον δοξῶν ὠκυδρομῆσαι δυνάμενος ὁ νοῦς, ὅτε τὴν σωματικὴν χώραν ἀπεδίδρασκεν Αἴγυπτον, καὶ τρισὶν ἡμέραις (Gen. 22, 3) διαδέξασθαι τὸν ἀρετῆς κλῆρον φωτὶ τρισσῷ, μνήμῃ τῶν παρεληλυθότων καὶ ἐναργείᾳ τῶν παρόντων καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀριθμόν, μῆκος τοσούτου χρόνου, τρίβεται τὴν ἐν κύκλῳ περιάγων καὶ ἁλώμενος ἕνεκα τοῦ πολυτρόπου, τὴν ἐπ' εὐθείας ἀνυσιμωτάτην οὖσαν δέον.
155 οὗτός ἐστιν ὁ μὴ μόνον ὀλίγοις εἴδεσιν ἐπιθυμίας χαίρων, ἀλλὰ μηδὲν τὸ παράπαν ἀπολιπεῖν δικαιῶν, ἵνα ὅλον δι' ὅλων τὸ γένος, ᾧ πᾶν εἶδος ἐμφέρεται, μετέρχηται· λέγεται γὰρ ὅτι „ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν αὐτοῖς ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν“ αὐτοῦ τοῦ γένους, οὐχ ἑνός τινος τῶν εἰδῶν, „καὶ καθίσαντες ἔκλαιον“ (Num. 11, 4). συνίησι γὰρ ὀλιγοδρανοῦσα

---

1 ἀπελείπομεν scripsi: ἀπολείπομεν HP, ἀπολιπομένην M, ἀπολειπομένων A 2 τὰς scripsi: τοὺς codd. τοῦ om. H λόγου P: λόγους ceteri Μωυσέος AHP post Μωυσέως add. καὶ H[2] 3 ἐνλαμβανόμενον MA 4 ἀπολήψεως A 9 συμπεφυρμένη A 11 τῶ A: τὸ MHP ⟨τὸ⟩ πολὺς coni. Cohn 12 ὄντως] οὗτος A 13 μιγὰς H[2]: μέγας ceteri 15 Ἡσαῦ AHP: om. M δασὺν om. A διὸ P 16 συγκλιδῶν συμπεφυρμένων A 19 ἐναργείᾳ Mang.: ἐνεργείᾳ codd. 21 τρίβεται H[2]: οὐ τρίβεται ceteri ἀλλόμενος A 22 ἀληθείας L δέον ⟨βαδίζειν⟩ conicio 23 μηδὲ H[1]P 25 ἐκφέρεται H[2] ut vid., v μετέρχηται om. A 26 ἐπιθυμίαν A: ἐπιθυμίας MHP αὐτοῦ H[2]: αὐτῆς ceteri 27 συνίησι Mang.: σύνεισι codd.

ἡ διάνοια καί, ὁπότε μὴ δύναται τυχεῖν ὧν ὀρέγεται, δακρύει καὶ στε-
νάζει· καίτοι ὤφειλε χαίρειν παθῶν καὶ νοσημάτων ἀτυχοῦσα καὶ μεγά-
λην εὐπραγίαν νομίζειν τὴν ἔνδειαν καὶ ἀπουσίαν αὐτῶν. ἀλλὰ γὰρ 156
καὶ τοῖς χορευταῖς ἀρετῆς σφαδάζειν καὶ δακρύειν ἔθος, ἢ τὰς τῶν
ἀφρόνων ὀδυρομένοις συμφορὰς διὰ τὸ φύσει κοινωνικὸν καὶ φιλάνθρω-
πον ἢ διὰ περιχάρειαν. γίνεται δὲ αὕτη, ὅταν ἀθρόα ἀγαθὰ μηδὲ
προσδοκηθέντα ποτὲ αἰφνίδιον ὀμβρήσαντα πλημμυρῇ· ἀφ' οὗ καὶ τὸ
ποιητικὸν εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ „δακρυόεν γελάσασα“· προσπεσοῦσα γὰρ 157
ἐκ τοῦ ἀνελπίστου ἡ εὐπαθειῶν ἀρίστη χαρὰ ψυχῇ μείζονα αὐτὴν ἢ
πρότερον ἦν ἐποίησεν, ὡς διὰ τὸν ὄγκον μηκέτι χωρεῖν τὸ σῶμα, θλι-
βόμενον δὲ καὶ πιεζόμενον ἀποστάζειν λιβάδας, ἃς καλεῖν ἔθος δάκρυα,
περὶ ὧν ἐν ὕμνοις εἴρηται· „ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων“ (Psalm.
79, 6) καὶ „ἐγένετο τὰ δάκρυά μοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός“ (Psalm.
41, 4). τροφὴ γάρ ἐστι διανοίας τὰ τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ σπουδαίου
γέλωτος ἐμφανῆ δάκρυα, ἐπειδὰν ὁ θεῖος ἐντακεὶς ἵμερος τὸν τοῦ γενη-
τοῦ θρῆνον ᾆσμα εἰς τὸν ἀγένητον ὕμνου ποιήσῃ. (29.) ἔνιοι μὲν οὖν 158
τὸν μιγάδα καὶ δασὺν τοῦτον ἀπορρίπτουσι καὶ διατειχίζουσιν ἀφ' ἑαυ-
p. 461 M. τῶν τῷ θεοφιλεῖ | μόνῳ γένει χαίροντες· ἔνιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν
ἑταιρίαν τίθενται, μεσιτεύειν τὸν ἑαυτῶν βίον ἀξιοῦντες καὶ μεθόριον ἀν-
θρωπίνων τε καὶ θείων ἀρετῶν τιθέντες, ἵν' ἑκατέρων ἐφάπτωνται, καὶ
τῶν ἀληθείᾳ καὶ τῶν δοκήσει. τούτου τοῦ δόγματος ὁ πολιτευόμενός 159
ἐστι τρόπος, ὃν Ἰωσὴφ ὀνομάζειν ἔθος, ᾧ συναπέρχονται μέλλοντι τὸν
πατέρα κηδεύειν „πάντες οἱ παῖδες Φαραὼ καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ
οἴκου αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς Αἰγύπτου καὶ πᾶσα ἡ πα-
νοικία αὐτοῦ Ἰωσὴφ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ οἰκία ἡ πατρικὴ
αὐτοῦ“ (Gen. 50, 7. 8). ὁρᾷς ὅτι μέσος τῆς Φαραὼ καὶ τῆς πατρικῆς 160
οἰκίας ὁ πολιτικὸς οὗτος τάττεται, ἵνα καὶ τῶν κατὰ σῶμα, τὴν Αἴγυπ-
τον, καὶ τῶν κατὰ ψυχήν, ἅπερ ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ θησαυροφυλα-

---

4 στενάζειν coni. Mang. 5 ἀφρόνων] ἀνθρώπων coni. Mang. 6 μηδὲν H 7 πλημμύρη P, πλημμυρεῖ H² 10 ἦν om. A 12 εἴρεται P 13 τὰ M: μοι τὰ AHP μοι MHP: om. A, μου v 15. 16 γεννητοῦ A 16 ἀγέννητον A, τοῦ ἀγεννήτου coni. Mang. ὕμνου MP: ὕμνον AH ποιήσῃ scripsi: ποιήσειεν codd. 17 διοικίζουσιν coni. Mang. 19 ἑταιρείαν H² μεσιτεύειν A: μεσεύειν MH¹P, μεθοδεύειν H² 20 ἀρετῶν] ἀγαθῶν conicio 25 prius αὐτοῦ secl. Cohn 28 ἅπερ MAP²: ἅπαν HP¹, ἃ πάντα v 28. 300,1 θησαυροφυλακῆται A

---

8 Hom. Z 484.

κεῖται, κατ' ἴσον ἐφάπτηται; ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ „τοῦ θεοῦ εἰμι“ (Gen.
50, 19) καὶ τὰ ἄλλα ὅσα συγγενῆ τούτῳ, τοῖς τῆς πατρῴας οἰκίας
ἐμμένει νομίμοις· ὅταν δὲ ἐπὶ „τὸ δευτερεῖον ἅρμα“ τοῦ βασιλεύειν
νοῦ δοκοῦντος ἀνέρχηται, Φαραώ (Gen. 41, 43), τὸν Αἰγυπτιακὸν
161 πάλιν ἱδρύεται τῦφον. ἀθλιώτερος δ' ὁ νομιζόμενος ἐνδοξότερος εἶναι
βασιλεύς, ὃς τῷ προηγουμένῳ τῶν ἁρμάτων ἐποχεῖται· τὸ γὰρ μὴ ἐν
καλοῖς διαπρέπειν ἐπιφανέστατον αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτοις
162 δευτερεῖα κουφότερον κακόν. τὸ μέντοι γε ἐπαμφοτερίζον αὐτοῦ κατα-
μάθοις ἂν κἀκ τῶν ὅρκων οὓς πεποίηται, τοτὲ μὲν ὀμνὺς „νὴ τὴν
ὑγείαν Φαραώ“ (Gen. 42, 16), τοτὲ δ' ἔμπαλιν οὐ τὴν ὑγείαν Φαραώ
(Gen. 42, 15). ἀλλ' ὁ μὲν περιέχων τὴν ἀπόφασιν ὅρκος τῆς πατρικῆς
ἂν εἴη διάταγμα οἰκίας ἀεὶ φονώσης κατὰ τοῦ πάθους καὶ βουλομένης
αὐτὸ τεθνάναι, ὁ δ' ἕτερος Αἰγύπτου, ᾗ φίλον ἐστὶ τοῦτο σῴζεσθαι.
163 διόπερ καίτοι τοσαύτης πληθύος συνανιούσης ἐπίμικτον ὄχλον οὐκ εἶπεν.
ἐπειδὴ τῷ μὲν ἄκρως ὁρατικῷ καὶ φιλαρέτῳ πᾶν ὃ μὴ ἀρετὴ ἢ ἀρετῆς
ἔργον ἀναμεμῖχθαι καὶ συγκεχύσθαι δοκεῖ, τῷ δὲ ἔτι χαμαιζήλῳ καθ'
164 αὑτὰ τὰ γῆς ἆθλα ἀξιέραστα καὶ ἀξιοτίμητα νενόμισται. (30.) τὸν μὲν
οὖν ὡς κηφῆνα τοὺς μὲν αὐτῶν ὠφελίμους πόνους λυμαίνεσθαι διεγνω-
κότα καὶ διὰ τοῦτο ἐπακολουθοῦντα διατειχιεῖ, καθάπερ ἔφην, ὁ φρονή-
σεως ἐραστής, τοὺς δὲ ἕνεκα μιμήσεως παρεπομένους κατὰ τὸν τῶν
καλῶν ζῆλον ἀποδέξεται μοίρας αὐτοῖς τὰς ἁρμοττούσας δασάμενος·
„τῶν“ γάρ φησι „συμπορευθέντων ἀνδρῶν μετ' ἐμοῦ Ἐσχώλ, Αὐνάν,
Μαμβρῆ, οὗτοι λήψονται μερίδα“ (Gen. 14, 24)· λέγει δὲ τοὺς εὐφυεῖς
165 τρόπους καὶ φιλοθεάμονας. ὁ μὲν γὰρ Ἐσχὼλ εὐφυΐας σύμβολον πυρὸς
ἔχων ὄνομα, ἐπειδὴ καὶ τὸ | εὐφυὲς εὔτολμον καὶ ἔνθερμον καὶ ἐχό- p. 462 M.
μενον ὧν ἂν προσάψηται, ὁ δὲ Αὐνὰν τοῦ φιλοθεάμονος· ὀφθαλμοὶ γὰρ
ἑρμηνεύεται τῷ καὶ τὰ ψυχῆς ὑπ' εὐθυμίας ὄμματα διοίγνυσθαι. τού-
των δ' ἀμφοτέρων ἐστὶν ὁ θεωρητικὸς βίος κλῆρος, προσαγορευόμενος
Μαμβρῆ, ὃ μεταληφθὲν ἀπὸ ὁράσεως καλεῖται· τῷ δὲ θεωρητικῷ τὸ
166 ὁρᾶν συνῳδόν τε καὶ οἰκειότατον. ἐπειδὰν δὲ τούτοις ἀλείπταις χρησά-

---

1 ἐφάπτηται scripsi: ἐφῆται MHP, ἐφεῖται A, ἐφίκηται coni. Mang. 2 τούτῳ H²: τούτων ceteri, quod servari potest, si lacunam lin. 1 post εἰμι statuas 3 ἐμμένειν A 5 ἐνδύεται coni. Mang. 7 τούτῳ HP 8 ἐπαμφοτερίζων A 9 ποτὲ P 12 φονούσης A 16 συγκεχεῖσθαι A δὲ MA, s. s. P²: δ' s. s. H 16. 17 καθ' αὑτὰ] καὶ αὐτὰ conicio 18 αὐτῷ H 19 διοικιεῖ coni. Mang. 21 αὐτῆς A τὰς om. HP¹ 22 Ἐσχώλ] ἐν σιχὼλ H² 25 καὶ ἔνθερμον om. MA 26 ἂν H: ἐὰν MAP 27 καὶ om. A ὑπὸ H²: ὑπὲρ ceteri διηγεῖσθαι A

μενος ὁ νοῦς μηδὲν ἐλλείπῃ τῶν πρὸς ἄσκησιν, συνομαρτεῖ καὶ συν-
τρέχει τελείᾳ φρονήσει, μήθ' ὑπερέχων μήθ' ὑπερεχόμενος, ἀλλὰ ἰσαί-
τατα καὶ ἰσοστάσια βαίνων. δηλοῖ δὲ τὸ λόγιον ἐν ᾧ σαφῶς εἴρηται,
διότι πορευθέντες ἀμφότεροι ἀνῆλθον „ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν ὁ θεός"
(Gen. 22, 3). ὑπερβάλλουσά γε ἰσότης ἀρετῶν, ἁμιλλησαμένων 167
πόνου μὲν πρὸς εὐεξίαν, τέχνης δὲ πρὸς τὴν αὐτοδίδακτον φύσιν, καὶ
δυνηθέντων ἴσα τὰ ἆθλα τῆς ἀρετῆς ἐνέγκασθαι· ὥσπερ ἂν εἰ ζωγρα-
φία καὶ πλαστικὴ μὴ μόνον ὡς νῦν ἀκίνητα καὶ ἄψυχα ἐδημιούργουν,
ἴσχυον δὲ κινούμενά τε καὶ ἔμψυχα τὰ γραφόμενα καὶ πλαττόμενα
ποιεῖν· ἐδόκουν γὰρ ἂν φύσεως ἔργων οὖσαι τὸ πάλαι μιμητικαὶ τέχναι
φύσεις αὐταὶ γεγενῆσθαι τὰ νῦν. (31.) ὁ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἄνω μετέω- 168
ρος ἐξαρθεὶς οὐδὲν ἔτι τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν κάτω τοῖς θνητοῖς ἐνδια-
τρίβειν ἐάσει, πάντα δ' ὥσπερ ἐκ σειρᾶς ἐκκρεμασθέντα συνεπισπά-
σεται. διὸ καὶ λόγιον ἐχρήσθη τῷ σοφῷ τοιόνδε· „ἀνάβηθι πρὸς κύ-
ριόν σου, σὺ καὶ Ἀαρὼν καὶ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ καὶ ἑβδομήκοντα τῆς
γερουσίας Ἰσραήλ" (Exod. 24, 1). τοῦτο δέ ἐστι τοιοῦτον· ἀνάβηθι, 169
ὦ ψυχή, πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θέαν εὐαρμόστως, λογικῶς, ἑκουσίως, ἀφό-
βως, ἀγαπητικῶς, ἐν ἀριθμοῖς ἁγίοις καὶ τελείοις ἑβδομάδος δεκαπλα-
σασθείσης. Ἀαρὼν μὲν γὰρ προφήτης λέγεται Μωυσέως ἐν τοῖς νόμοις,
ὁ γεγωνὸς λόγος προφητεύων διανοίᾳ, Ναδὰβ δὲ ἑκούσιος ἑρμηνεύεται, ὁ
μὴ ἀνάγκῃ τιμῶν τὸ θεῖον, καὶ Ἀβιοὺδ πατήρ μου· οὗτος ὁ μὴ δι' ἀφρο-
σύνην δεσπότου μᾶλλον ἢ πατρὸς διὰ φρόνησιν ἄρχοντος θεοῦ δεόμενος.
αἵδ' εἰσὶν αἱ τοῦ βασιλεύειν ἀξίου νοῦ δορυφόροι δυνάμεις, ἃς συνέρ- 170
χεσθαι τῷ βασιλεῖ παραπεμπούσας αὐτὸν θέμις. ἀλλὰ γὰρ δέος ἐστὶν
ἀναβαίνειν πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θέαν ψυχῇ δι' ἑαυτῆς ἀγνοούσῃ τὴν
ὁδόν, ὑπὸ ἀμαθίας ἅμα καὶ τόλμης ἐπαρθείσῃ — μεγάλα δὲ τὰ ἐξ
ἀνεπιστημοσύνης καὶ πολλοῦ θράσους παραπτώματα —· διόπερ εὔχεται 171
p. 463 M. Μωυσῆς αὐτῷ τῷ θεῷ χρῆσθαι ἡγεμόνι πρὸς τὴν | πρὸς αὐτὸν ἄγου-
σαν ὁδόν· λέγει γάρ· „εἰ μὴ αὐτὸς σὺ συμπορεύῃ, μή με ἀναγάγῃς

1 ἐλλείπῃ Turn.: ἐλλείπει AHP, ἐλλίπῃ M   συνομαρτῇ H^1P   4 δὴ ὅτι coni. Cohn   5 γε scripsi: τε codd.   ἁμιλλησαμένων Cohn: ἁμίλλης ἀμείνων codd.   6 δὲ Turn.: τὲ codd.   7 ἴσα] εἰς A   8 ὡς νῦν M: om. AHP   10 ἔργων Turn.: ἔργον codd.   11 φύσις conicio   αὐταὶ scripsi: αὗται codd.   13. 14 συνανασπάσεται Mang.   15 σου om. A   Ναδὰμ H^1P   ἑβδομήκοντα] ὁ (sic) A   18. 19 ἐν — δεκαπλασιασθείσης in mg. P   19 Μωυσέος AHP   20 γεγωνὸς Turn.: γεγονὼς codd.   Ναδὰμ H, ut vid.   21 τιμῶν τὸ θεῖον ἀνάγκῃ HP   27 πτώματα M, πώματα A   29 συμπορεύῃ MA: συμπορεύσῃ HP   ἀγάγῃς H

ἐντεῦθεν“ (Exod. 33, 15)· διότι πᾶσα κίνησις ἡ ἄνευ θείας ἐπιφροσύ-
νης ἐπιζήμιον, καὶ ἄμεινον ἐνταυθοῖ καταμένειν τὸν θνητὸν βίον ἀλη-
τεύοντας, ὡς τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων γένος, ἢ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐξάραν-
τας ἑαυτοὺς ὑπὸ ἀλαζονείας ἀνατραπῆναι· καθάπερ μυρίοις συνέβη τῶν
σοφιστῶν, οἵτινες ᾠήθησαν σοφίαν πιθανὴν εἶναι λόγων εὕρεσιν, ἀλλ'
172 οὐ πραγμάτων ἀληθεστάτην πίστιν. ἴσως δὲ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῦται·
μή με ἄνω μετέωρον ἐξάρῃς, πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ τιμὰς ἢ ἀρχὰς ἢ
ὅσα ἄλλα τῶν ἐν ταῖς λεγομέναις εὐτυχίαις δωρησάμενος, εἰ μὴ μέλλοις
αὐτὸς συνέρχεσθαι. ταῦτα γὰρ καὶ ζημίας καὶ ὠφελείας μεγίστας πολ-
λάκις περιποιεῖται τοῖς ἔχουσιν, ὠφελείας μέν, ὅταν ἀφηγῆται τῆς γνώ-
μης ὁ θεός, βλάβας δέ, ὅταν τοὐναντίον· μυρίοις γὰρ τὰ λεγόμενα
173 ἀγαθὰ πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ὄντα κακῶν ἀνηκέστων γέγονεν αἴτια. ὁ δὲ
ἑπόμενος θεῷ κατὰ τἀναγκαῖον συνοδοιπόροις χρῆται τοῖς ἀκολούθοις
αὐτοῦ λόγοις, οὓς ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλους· λέγεται γοῦν ὅτι „Ἀβραὰμ
συνεπορεύετο συμπροπέμπων αὐτούς“ (Gen. 18, 16). ὢ παγκάλης ἐπα-
νισώσεως, καθ' ἣν ὁ παραπέμπων παρεπέμπετο, διδοὺς ὃ ἐλάμβανεν,
οὐκ ἀνθ' ἑτέρου ἕτερον, ἀλλὰ ἓν αὐτὸ μόνον ἐκεῖνο τὸ πρὸς τὰς ἀντι-
174 δόσεις ἕτοιμον. ἕως μὲν γὰρ οὐ τετελείωται, ἡγεμόνι τῆς ὁδοῦ χρῆται
λόγῳ θείῳ· χρησμὸς γάρ ἐστιν· „ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου
πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς
τὴν γῆν ἣν ἡτοίμασά σοι. πρόσεχε αὐτῷ καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, μὴ
ἀπείθει αὐτῷ· οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε· τὸ γὰρ ὄνομά μού ἐστιν
175 ἐπ' αὐτῷ“ (Exod. 23, 20. 21). ἐπειδὰν δὲ πρὸς ἄκραν ἐπιστήμην
ἀφίκηται, συντόνως ἐπιδραμὼν ἰσοταχήσει τῷ πρόσθεν ἡγουμένῳ τῆς
ὁδοῦ· ἀμφότεροι γὰρ οὕτως ὀπαδοὶ γενήσονται τοῦ πανηγεμόνος θεοῦ
μηδενὸς ἔτι τῶν ἑτεροδόξων παρακολουθοῦντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Λώτ, ὃς
ἔκλινε τὴν ψυχὴν ὀρθὴν καὶ ἀκαμπῆ φύεσθαι δυναμένην, διοικισθέντος.
176 (32.) „Ἀβραὰμ δὲ ἦν“ φησίν „ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε, ὅτε
ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν“ (Gen. 12, 4). περὶ μὲν οὖν τοῦ τῶν πέντε καὶ
ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμοῦ — λόγον γὰρ ἔχει συνῳδὸν τοῖς πρόσθεν
εἰρημένοις — αὖθις ἀκριβώσομεν. τίς δέ ἐστι Χαρρὰν καὶ τίς ἡ ἐκ ταύ-

---

2 ἐπιζήμιος H[2] 5 πιθανῶν H[2] 6 τοιοῦτό τι M 8 ἐν τοῖς λεγομένοις ἀγαθοῖς H[2] μέλλεις A 9 μεγίστης H 10 περιποιητικὰ v 11 βλάβης HP 14 αὐτῶ A γοῦν] γὰρ A Ἄβραάμ HP 22 ἀπείθη MA ὑποστείλεται A 27 ἔκκλινε A 28 Ἄβραάμ HP οε' MH 29 ἐν Χαρράν H ε' M 30 ο' M 30. 31 τοῖς προειρημένοις HP 31 ἀκριβώσομεν HP: ἀκριβώσωμεν MA

της ἀποικία τῆς χώρας, πρότερον ἐρευνήσωμεν. οὐδένα τοίνυν τῶν ἐντε- 177
τυχηκότων τοῖς νόμοις ἀγνοεῖν εἰκός, ὅτι πρότερον μὲν ἐκ τῆς Χαλδαϊκῆς
p. 464 M. ἀναστὰς γῆς Ἀβραὰμ ᾤκησεν εἰς Χαρράν, | τελευτήσαντος δὲ αὐτῷ τοῦ
πατρὸς ἐκεῖθι κἀκ ταύτης μετανίσταται, ὡς δυεῖν ἤδη τόπων ἀπόλειψιν
πεποιῆσθαι. τί οὖν λεκτέον; Χαλδαῖοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐκπεπο- 178
νηκέναι καὶ διαφερόντως δοκοῦσιν ἀστρονομίαν καὶ γενεθλιαλογικήν, τὰ
ἐπίγεια τοῖς μετεώροις καὶ τὰ οὐράνια τοῖς ἐπὶ γῆς ἁρμοζόμενοι καὶ
ὥσπερ διὰ μουσικῆς λόγων τὴν ἐμμελεστάτην συμφωνίαν τοῦ παντὸς
ἐπιδεικνύμενοι τῇ τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα κοινωνίᾳ καὶ συμπαθείᾳ,
τόποις μὲν διεζευγμένων, συγγενείᾳ δὲ οὐ διῳκισμένων. οὗτοι τὸν φαι- 179
νόμενον τοῦτον κόσμον ἐν τοῖς οὖσιν ὑπετόπησαν εἶναι μόνον, ἢ θεὸν
ὄντα αὐτὸν ἢ ἐν αὑτῷ θεὸν περιέχοντα, τὴν τῶν ὅλων ψυχήν· εἱμαρ-
μένην τε καὶ ἀνάγκην θεοπλαστήσαντες ἀσεβείας πολλῆς κατέπλησαν τὸν
ἀνθρώπινον βίον, ἀναδιδάξαντες ὡς δίχα τῶν φαινομένων οὐδενός ἐστιν
οὐδὲν αἴτιον τὸ παράπαν, ἀλλ' ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέ-
ρων αἱ περίοδοι τά τε ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐναντία ἑκάστῳ τῶν ὄντων ἀπο-
νέμουσι. Μωυσῆς μέντοι τῇ μὲν ἐν τοῖς μέρεσι κοινωνίᾳ καὶ συμπα- 180
θείᾳ τοῦ παντὸς ἔοικε συνεπιγράφεσθαι, ἕνα καὶ γενητὸν ἀποφηνάμενος
τὸν κόσμον εἶναι — γενομένου γὰρ καὶ ἑνὸς ὑπάρχοντος εὔλογον τάς
γε στοιχειώδεις οὐσίας ὑποβεβλῆσθαι τοῖς ἀποτελουμένοις τὰς αὐτὰς
ἅπασι κατὰ μέρη, καθάπερ ἐπὶ σωμάτων συμβέβηκε τῶν ἡνωμένων
ἀλληλουχεῖν —, τῇ δὲ περὶ θεοῦ δόξῃ διαφέρεσθαι· μήτε γὰρ τὸν 181
κόσμον μήτε τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν τὸν πρῶτον εἶναι θεὸν μηδὲ τοὺς
ἀστέρας ἢ τὰς χορείας αὐτῶν τὰ πρεσβύτατα τῶν συμβαινόντων ἀνθρώ-
ποις αἴτια, ἀλλὰ συνέχεσθαι μὲν τόδε τὸ πᾶν ἀοράτοις δυνάμεσιν, ἃς
ἀπὸ γῆς ἐσχάτων ἄχρις οὐρανοῦ περάτων ὁ δημιουργὸς ἀπέτεινε, τοῦ
μὴ ἀνεθῆναι τὰ δεθέντα καλῶς προμηθούμενος· δεσμοὶ γὰρ αἱ δυνάμεις
τοῦ παντὸς ἄρρηκτοι. διό, κἂν που τῆς νομοθεσίας λέγηται „ὁ θεὸς ἐν 182
τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω“ (Deut. 4,39), μηδεὶς ὑποτοπη-
σάτω τὸν κατὰ τὸ εἶναι λέγεσθαι — τὸ γὰρ ὂν περιέχειν ἀλλ' οὐ
περιέχεσθαι θέμις —, δύναμιν δ' αὐτοῦ, καθ' ἣν ἔθηκε καὶ διετάξατο

---

3 γῆς ἀναστὰς P Ἁβραὰμ AHP μετῴκησεν coni. Cohn 4 δυοῖν HP ἀπόληψιν A 6 καὶ A: om. MHP γενεθλιακὴν L 10 συγγενείαις τὲ οὐ A 12 αὐτῷ codd. 16. 17 ἀπονέμουσιν H 18 γεννητὸν A 20 γε H: τε MAP ἀποβεβλῆσθαι A 23 τὸν om. L 24 τὰ πρεσβύτατα A: τὰ H¹P, om. MH² 24. 25 τῶν ἐν ἀνθρώποις αἴτια A 25 ἀρρήκτοις coni. Mang. 30 τὸν AH¹P: αὐτὸν MH²

183 καὶ διεκόσμησε τὰ ὅλα. αὕτη δὲ κυρίως ἐστὶν ἀγαθότης, φθόνον μὲν τὸν μισάρετον καὶ μισόκαλον ἀπεληλακυῖα ἀφ᾿ ἑαυτῆς, χάριτας δὲ γεννῶσα αἷς τὰ μὴ ὄντα εἰς γένεσιν ἄγουσα ἀνέφηνεν· ἐπεὶ τό γε ὂν φαντασιαζόμενον δόξῃ πανταχοῦ πρὸς ἀλήθειαν οὐδαμοῦ φαίνεται, ὡς ἀψευδέστατον ἐκεῖνον εἶναι τὸν χρησμόν, ἐν ᾧ λέλεκται· | „ὧδε ἐγώ," p. 465 M. ἄδεικτος ὡς ἂν δεικνύμενος, ἀόρατος ὡς ἂν ὁρατὸς ὤν, „πρὸ τοῦ σέ" (Exod. 17,6)· πρὸ γὰρ παντὸς τοῦ γενητοῦ, ἔξω βαίνων ἐκείνου καὶ μηδενὶ

184 τῶν μετ᾿ αὐτὸν ἐμφερόμενος. (33.) τούτων λεγομένων ἐπὶ τῇ τῆς Χαλδαϊκῆς δόξης ἀνατροπῇ τοὺς ἔτι τὴν γνώμην χαλδαΐζοντας μετακλίνειν καὶ μετακαλεῖν οἴεται δεῖν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τῆς διδασκαλίας ἀρχόμενος ὧδε· τί, φησίν, ὦ θαυμάσιοι, τοσοῦτον αἰφνίδιον ἀρθέντες ἀπὸ γῆς εἰς ὕψος ἐπινήχεσθε καὶ τὸν ἀέρα ὑπερκύψαντες αἰθεροβατεῖτε, ὡς ἡλίου κινήσεις καὶ σελήνης περιόδους καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὰς ἐμμελεῖς καὶ ἀοιδίμους ἀκριβοῦν χορείας; ταῦτα γὰρ μείζονα ἢ κατὰ τὰς ὑμετέρας ἐστὶν ἐπινοίας ἅτε εὐδαιμονεστέρας καὶ θειο-

185 τέρας μοίρας λαχόντα. κατάβητε οὖν ἀπ᾿ οὐρανοῦ καὶ καταβάντες μὴ πάλιν γῆν καὶ θάλατταν καὶ ποταμοὺς καὶ φυτῶν καὶ ζῴων ἰδέας ἐξετάζετε, μόνους δὲ ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐρευνᾶτε, μὴ ἑτέρωθι μᾶλλον οἰκήσαντες ἢ παρ᾿ ἑαυτοῖς· διαθεώμενοι γὰρ τὰ κατὰ τὸν ἴδιον οἶκον, τὸ δεσπόζον ἐν αὐτῷ, τὸ ὑπήκοον, τὸ ἔμψυχον, τὸ ἄψυχον, τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ ἀθάνατον, τὸ θνητόν, τὸ ἄμεινον, τὸ χεῖρον,

186 εὐθὺς ἐπιστήμην θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ σαφῆ λήψεσθε. λογιεῖσθε γὰρ ὅτι, ὡς ἐν ὑμῖν ἐστι νοῦς, καὶ τῷ παντί ἐστι, καὶ ὡς ὁ ὑμέτερος ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν τῶν περὶ ὑμᾶς ἀναψάμενος ἕκαστον τῶν μερῶν ὑπήκοον ἀπέφηνεν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς τὴν ἡγεμονίαν περιβεβλημένος αὐτοκράτορι νόμῳ καὶ δίκῃ τὸν κόσμον ἡνιοχεῖ προμηθούμενος οὐ τῶν ἀξιονικοτέρων αὐτὸ μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφανεστέρων

187 εἶναι δοκούντων. (34.) μεταναστάντες οὖν ἀπὸ τῆς κατ᾿ οὐρανὸν περιεργίας ἑαυτούς, ὅπερ εἶπον, οἰκήσατε, τὴν μὲν Χαλδαίων γῆν, δόξαν, καταλιπόντες, μετοικισάμενοι δὲ εἰς Χαρράν, τὸ τῆς αἰσθήσεως χωρίον,

---

3 αἷς H^2: ἐς ceteri   εἰς] εἰς τὴν A   4 post ἀλήθειαν add. δὲ H^2
5 λέγεται L (sed in mg. γρ. λέλεκται)   ὧδε H^2: ὅδε MH^1P, ὁ δὲ A   post ἐγὼ add. κἀκεῖθι Mang.   6 ὁ ἀόρατος P   7 τοῦ παντὸς transpos. H   9 χαλδαΐζειν P   12 ἐπινήχεσθαι A   13 ἄλλων MA: λοιπῶν HP   22 λογιεῖσθαι A   23 ὅτι om. HP   ἡμῖν (η H^2 in ras.) ἔνεστι $H(P^1)$ ἔστιν ὁ νοῦς A   prius καὶ] κἀν conicio   ἡμέτερος AH^2 24 ἡμᾶς H^2
25 ἐν ἑαυτῷ M   27 ἀξιονικωτέρων MA   αὐτῷ A   28. 29 περιεργείας H   29 οἰκίσατε H^1P 30 μετοικισάμενοι M: μετοικησάμενοι AHP

ὃ δὴ σωματικός ἐστιν οἶκος διανοίας. Χαρρὰν γὰρ ἑρμηνεύεται τρώγλη, 188
τρῶγλαι δὲ σύμβολα αἰσθήσεως ὀπῶν εἰσίν· ὀπὰς γὰρ καὶ φωλεοὺς
τρόπον τινὰ ὀφθαλμοὺς μὲν ὁράσεως, ἀκοῆς δὲ ὦτα, ῥῖνας δὲ ὀσμῶν
καὶ γεύσεως φάρυγγα καὶ πᾶσαν τὴν σώματος κατασκευὴν ἁφῆς εἶναι
συμβέβηκε. τούτοις οὖν ἔτι διατρίψαντες ἐνηρεμήσατε καὶ σχολάσατε 189
καὶ τὴν ἑκάστου φύσιν ὡς ἔνι μάλιστα ἀκριβώσατε, καὶ τὸ ἐν ἑκά-
στοις εὖ τε καὶ χεῖρον καταμαθόντες τὸ μὲν φύγετε, τὸ δ᾿ ἔμπαλιν
p. 466 M. ἕλεσθε. ἐπειδὰν μέντοι σφόδρα ἀκριβῶς πάντα τὸν ἴδιον | διασκέ-
ψησθε οἶκον καὶ ὃν ἔχει λόγον ἕκαστον αὐτοῦ τῶν μερῶν αὐγά-
σησθε, διακινήσαντες αὑτοὺς τὴν ἐνθένδε μετανάστασιν ζητεῖτε, οὐ θά-
νατον ἀλλ᾿ ἀθανασίαν καταγγέλλουσαν. ἧς δείγματα σαφῆ καὶ ἐν τοῖς 190
σωματικοῖς καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐγκατειλημμένοι φωλεοῖς κατόψεσθε,
τοτὲ μὲν ἐν τοῖς βαθέσιν ὕπνοις — ἀναχωρήσας γὰρ ὁ νοῦς καὶ τῶν
αἰσθήσεων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ τὸ σῶμα ὑπεξελθὼν ἑαυτῷ προσο-
μιλεῖν ἄρχεται ὡς πρὸς κάτοπτρον ἀφορῶν ἀλήθειαν, καὶ ἀπορρυψά-
μενος πάνθ᾿ ὅσα ἐκ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις φαντασιῶν ἀπεμάξατο τὰς
περὶ τῶν μελλόντων ἀψευδεστάτας διὰ τῶν ὀνείρων μαντείας ἐνθουσιᾷ
—, τοτὲ δὲ κἀν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν· ὅταν γὰρ ἔκ τινος τῶν κατὰ φιλο- 191
σοφίαν κατασχεθεὶς θεωρημάτων ἀχθῇ πρὸς αὐτοῦ, τῷ μὲν ἕπεται, τῶν
δ᾿ ἄλλων ὅσα κατὰ τὸν σωματικὸν ὄγκον ἀμνημονεῖ δήπου. κἂν ἐμπο-
δίζωσιν αἱ αἰσθήσεις πρὸς τὴν ἀκριβῆ θέαν τοῦ νοητοῦ, μέλει τοῖς
φιλοθεάμοσι καθαιρεῖν αὐτῶν τὴν ἐπίθεσιν· τάς τε γὰρ ὄψεις κατα-
μύουσι καὶ τὰ ὦτα ἐπιφράττουσι καὶ τὰς τῶν ἄλλων ⟨αἰσθήσεων⟩ ἐπέ-
χουσιν ὁρμὰς καὶ ἐν ἐρημίᾳ καὶ σκότῳ διατρίβειν ἀξιοῦσιν, ὡς μὴ πρός
τινος αἰσθητοῦ τὸ ψυχῆς ὄμμα, ᾧ νοητὰ βλέπειν ἔδωκεν ὁ θεός, ἐπι-
σκιασθῇ. (35.) τοῦτον μέντοι τὸν τρόπον μαθόντες ἀπόλειψιν τοῦ 192

---

1 ἐστι διανοίας οἶκος HP 2 ὀπῶν Mang.: τόπων codd. 4 ἀφ᾿ ἧς AP 5 ἔτι διατρίψαντες Cohn: ἐπιδιατρίψαντες codd., ἐνδιατρίψαντες Mang. ἐνσχολάσατε conicio 7 εὖ] ἃ A 9. 10 ἀγάσησθε P 10 αὐτοὺς AH²: αὑτοὺς MH¹P 11 ἀλλὰ M 12 τοῖς H²: om. ceteri 13 ἐν om. HP 15. 16 ἀπορρυψάμενος Mang.: ἀπορυψάμενος M, ἀποκρυψάμενος AHP 16 ἀπεμάξαντο A 16. 17 ταῖς . . . . . ἀψευδεστάταις . . . μαντείαις H² 19 τῷ] τῶν A 20 ὄγκον MA: οἶκον HP 21 μένει A 22 καθαιρεῖν H²: καθαίρειν ceteri 23 αἰσθήσεων add. Mang. 25 τῆς ψυχῆς HP βλέπων P 25. 26 ἐπισκοτασθῇ coni. Mang. 26 ἀπόληψιν A

---

1. 2 *Ambrosius De Abraham I 2,4*: hoc est enim exire de Charra tamquam de cavernis quibusdam et cuniculis latibulisque egredi.

θνητοῦ χρηματίζειν καὶ τὰς περὶ τοῦ ἀγενήτου παιδευθήσεσθε δόξας·
εἰ μὴ νομίζετε τὸν μὲν ὑμέτερον νοῦν ἀποδυσάμενον σῶμα, αἴσθησιν,
λόγον, δίχα τούτων γυμνὰ δύνασθαι τὰ ὄντα ὁρᾶν, τὸν δὲ τῶν ὅλων
νοῦν, τὸν θεόν, οὐκ ἔξω τῆς ὑλικῆς φύσεως πάσης ἑστάναι περιέχοντα,
οὐ περιεχόμενον, καὶ οὐκ ἐπινοίᾳ μόνον ἐπεξεληλυθέναι ὥσπερ ἄνθρω-
193 πον, ἀλλὰ καὶ τῷ οὐσιώδει, οἷα ἁρμόττει θεόν. ὁ μὲν γὰρ ἡμέτερος
νοῦς οὐ δεδημιούργηκε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἔστιν ἔργον ἑτέρου· διὸ καὶ
περιέχεται ὡς ἐν ἀγγείῳ τῷ σώματι. ὁ δὲ τῶν ὅλων νοῦς τὸ πᾶν
γεγέννηκε, τὸ πεποιηκὸς δὲ τοῦ γενομένου κρεῖττον· ὥστ' οὐκ ἂν ἐμφέ-
ροιτο τῷ χείρονι, δίχα τοῦ μηδὲ ἁρμόττειν πατέρα ἐν υἱῷ περιέχεσθαι,
194 υἱὸν δὲ ταῖς τοῦ πατρὸς ἐπιμελείαις συναύξεσθαι. οὕτω κατὰ βραχὺ
μεταβαίνων ὁ νοῦς ἐπὶ τὸν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος ἀφίξεται πατέρα,
γενεθλιαλογικῆς ἀποστὰς τὸ πρῶτον, ἥτις παρέπεισεν αὐτὸν ὑπολαβεῖν
τὸν κόσμον θεὸν τὸν πρῶτον εἶναι, ἀλλὰ μὴ τοῦ πρώτου θεοῦ δημιούρ-
γημα, καὶ τὰς τῶν ἀστέρων φοράς τε καὶ κινήσεις αἰτίας ἀνθρώποις
195 κακοπραγίας καὶ τοὐναντίον εὐδαιμονίας. ἔπειτ' εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ἐλθὼν
τὴν αὐτὸς ἑαυτοῦ, φιλοσοφήσας τὰ κατὰ τὸν ἴδιον οἶκον, τὰ περὶ σώ-
ματος, τὰ περὶ αἰσθήσεως, τὰ περὶ λόγου, καὶ γνοὺς κατὰ τὸ ποιητικὸν
γράμμα

| ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται, p. 467 M

ἔπειτ' ἀνατεμὼν ὁδὸν τὴν ἀφ' αὑτοῦ καὶ διὰ ταύτης ἐλπίσας τὸν
δυστόπαστον καὶ δυστέκμαρτον πατέρα τῶν ὅλων κατανοῆσαι, μαθὼν
ἀκριβῶς ἑαυτὸν εἴσεται τάχα που καὶ θεόν, οὐκέτι μένων ἐν Χαρράν,
τοῖς αἰσθήσεως ὀργάνοις, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν ἐπιστραφείς· ἀμήχανον γὰρ
ἔτι κινούμενον αἰσθητῶς μᾶλλον ἢ νοητῶς πρὸς τὴν τοῦ ὄντος ἐλθεῖν
196 ἐπίσκεψιν. (36.) οὗ χάριν καὶ ὁ ταχθεὶς τὴν ἀρίστην τάξιν παρὰ
θεῷ τρόπος, ὄνομα Σαμουήλ, οὐχ ὑφηγεῖται τὰ τῆς βασιλείας δίκαια

1 ἀγεννήτου A παιδευθήσεσθαι M 2 ἡμέτερον v σῶμα om. A 3 γυμνὰ scripsi: γυμνὸν codd. δύνασθε A τὸν ὄντα A 4 οὐκ] ras. in P ὀλικῆς H 6 οἵω A^2 9 γεγένηκε HP οὐδ' A 12 τὸν τὰ εὐσεβείας A 13 παρέστησεν L 17 φιλοπευστήσας coni. Mang. 20 ὅτι codd. τε Turn.: om. codd. 21 ἀφ' αὑτοῦ H^2: ἀπ' αὐτοῦ ceteri, ἀφ' ἑαυτοῦ v 22 post μαθὼν add. δ' MH^1P 24 ὀργάνοις] ἀγγείοις coni. Mang. ἐπιστραφείς A: ἐπεστρεφῶς MHP, ἐπιστρέφων v 27 τρόπος] λόγος A

20 Hom. δ 392.

τῷ Σαοὺλ [οὐδ'] ἔτι διατρίβοντι ἐν τοῖς σκεύεσιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐκεῖθεν
αὐτὸν ἐξελκύσῃ. πυνθάνεται μὲν γάρ, εἰ ἔτι ἔρχεται ἐνθάδε ὁ ἀνήρ,
ἀποκρίνεται δὲ τὸ λόγιον· „ἰδοὺ αὐτὸς κέκρυπται ἐν τοῖς σκεύεσι". τί 197
οὖν προσήκει τὸν ἀκούσαντα, φύσει παιδευτικὸν ὄντα, ποιῆσαι, ὅτι μὴ
μετὰ σπουδῆς αὐτὸν ἐξελκύσαι; „ἐπιδραμὼν" γάρ φησι „λαμβάνει αὐ-
τὸν ἐκεῖθεν" (I. Reg. 10,22. 23), διότι τοῖς ἀγγείοις τῆς ψυχῆς, σώματι
καὶ αἰσθήσει, ⟨ἐν⟩διατρίβων οὐκ ἦν ἀξιόχρεως ἀκοῦσαι τῶν τῆς βασιλείας
δογμάτων καὶ νόμων — βασιλείαν δὲ σοφίαν εἶναι λέγομεν, ἐπεὶ καὶ
τὸν σοφὸν βασιλέα —, μεταναστὰς δέ, ἡνίκα τῆς ἀχλύος σκεδασθείσης
ὀξυδορκήσειν ἔμελλεν. εἰκότως οὖν καὶ τὴν αἰσθήσεως χώραν, ὄνομα
Χαρράν, ἀπολιπεῖν οἴεται δεῖν ὁ ἐπιστήμης ἑταῖρος.

Ἀπολείπει δὲ ἐτῶν γεγονὼς πέντε καὶ ἑβδομήκοντα· ὁ δὲ ἀριθμὸς 198
οὗτος αἰσθητῆς καὶ νοητῆς, πρεσβυτέρας τε καὶ νεωτέρας, ἔτι δὲ φθαρ-
τῆς καὶ ἀφθάρτου μεθόριος φύσεώς ἐστι. νοητὸς μὲν γὰρ καὶ πρεσβύ- 199
τερος καὶ ἄφθαρτος λόγος ὁ τῶν ἑβδομήκοντα, αἰσθητὸς δὲ καὶ νεώτερος
ὁ ταῖς πέντε ἰσάριθμος ὢν αἰσθήσεσι. τούτῳ καὶ ὁ ἔτι γυμναζόμενος
ἀσκητὴς ἐξετάζεται, μηδέπω δεδυνημένος ἐνέγκασθαι τὰ τέλεια νικητήρια·
λέγεται γὰρ ὅτι „ἦσαν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδο-
μήκοντα" (Exod. 1,5)· τοῦ γὰρ ἀθλοῦντος καὶ τὸν ὑπὲρ κτήσεως 200
ἀρετῆς ἱερὸν ὄντως ἀγῶνα μὴ διαφθείροντος ψυχαὶ μὲν πρὸ σωμάτων
γεννήματα, οὔπω δ' ἐκτετμημέναι τὸ ἄλογον, ἀλλ' ἔτι τὸν αἰσθήσεως
ὄχλον ἐφελκόμεναι. παλαίοντος γὰρ καὶ κονιομένου καὶ πτερνίζοντος
Ἰακώβ ἐστιν ὄνομα, οὐ νενικηκότος· ὅταν δὲ τὸν θεὸν ὁρᾶν ἱκανὸς 201
εἶναι δόξας Ἰσραὴλ μετονομασθῇ, μόνῳ χρήσεται τῷ ἑβδομηκοστῷ
p. 468 M. λόγῳ, | τὴν πεντάδα τῶν αἰσθήσεων ἐκτεμών· λέγεται γὰρ ὅτι „ἐν ἑβδο-
μήκοντα ψυχαῖς κατέβησαν οἱ πατέρες σου εἰς Αἴγυπτον" (Deut. 10,22).

---

1 οὐδ' del. Mang. 2 αὐτὸν Mang.: αὐτὸν H², αὐτὸς ceteri 4 οὖν] αὖ A 5 αὐτὸν H² λαμβάνειν A 6 ante τοῖς add. ὁ H² 7 ἐνδιατρίβων Mang.: διατρίβων codd. τῆς βασιλείας τῶν HP 9 ἡνίκα A: om. ceteri 11 ἀπολιπεῖν A 12 ε' καὶ ο' HP 16 ἔτι γυμναζόμενος Turn.: ἐπιγυμναζόμενος codd. 17 τὰ τέλεια τὰ H² 19 τοῦ scripsi: τούτου codd. 20 διαφεύγοντος coni. Mang. πρὸ A: πρὸς MHP 21 δ' ἐκτετμημέναι scripsi: δὲ κεκτημέναι codd. τὸ ἄλογον] τὸν λόγον H², τὸν νοητὸν λόγον coni. Mang. ἔτι] ἐπὶ A 22 παλαίοντος κεκονιαμένου A γὰρ H²: om. ceteri 24 δόξης A, sed σ eras. χρῆσαι A 25. 26 ο' HP

---

11 sqq. *Ambrosius De Abraham II 2,6*: ideo etiam septuaginta et quinque annorum describitur exisse de Charra, quod septuagesimo perfecto remissionis numero sensus is sit (sensus numerus additus sit *conicio*), qui possit inflecti.

οὗτός ἐστιν ὁ ἀριθμὸς Μωυσέως τοῦ σοφοῦ γνώριμος· τοὺς γὰρ ἀρι-
στίνδην ἐκ παντὸς τοῦ πλήθους ἐπιλελεγμένους ἑβδομήκοντα εἶναι συμ-
βέβηκε καὶ πρεσβυτέρους ἅπαντας, οὐχ ἡλικίαις ἀλλὰ φρονήσει καὶ
202 βουλαῖς, γνώμαις τε καὶ ἀρχαιοτρόποις ζηλώσεσιν. οὗτος ὁ ἀριθμὸς
ἱερουργεῖταί τε καὶ ἀποδίδοται θεῷ, ὅταν οἱ τέλειοι τῆς ψυχῆς συναχ-
θῶσι καὶ συγκομισθῶσι καρποί· τῇ γὰρ τῶν σκηνῶν ἑορτῇ χωρὶς τῶν
ἄλλων θυμάτων ἑβδομήκοντα μόσχους ἀνάγειν θυσίαν ὁλόκαυστον διείρη-
ται (Num. 29,13sqq.). κατὰ τὸν ἑβδομηκοστὸν λόγον καὶ αἱ τῶν ἀρχόν-
των φιάλαι κατασκευάζονται — ἑκάστη γὰρ ἑβδομήκοντα σίκλων ἐστὶν
ὁλκῆς (Num. 7,13sqq.) —, ἐπειδὴ τὰ ἔνσπονδα καὶ συμβατήρια καὶ φίλα
τῆς ψυχῆς ὡς ἀληθῶς ὁλκὸν ἔχει δύναμιν, τὸν ἑβδομηκοστὸν καὶ ἅγιον
λόγον, ὃν Αἴγυπτος, ἡ μισάρετος καὶ φιλοπαθὴς φύσις, πενθοῦσα εἰσά-
γεται· ἑβδομήκοντα γὰρ ἡμέραις καταριθμεῖται παρ' αὐτοῖς τὸ πένθος
203 (Gen. 50,3). (37.) οὗτος μὲν οὖν ὁ ἀριθμός, ὡς ἔφην, Μωυσέως
γνώριμος, ὁ δὲ τῶν πέντε αἰσθήσεων τοῦ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς
ἀσπαζομένου, ὃν ἔθος καλεῖν Ἰωσήφ. τοσαύτην γὰρ αὐτῶν ἐπιμέλειαν
πεποίηται, ὥστε τὸν μὲν ὁμογάστριον ἀδελφόν, τὸν αἰσθήσεως ἔκγονον ὄντα
— ἥκιστα γὰρ ὁμοπατρίους οἶδε —, πέντε ἐξάλλοις δωρεῖται στολαῖς
(Gen. 45,22), διαπρεπεῖς ἡγούμενος τὰς αἰσθήσεις καὶ κόσμου καὶ τιμῆς
204 ἀξίας. ὅλῃ δὲ Αἰγύπτῳ καὶ νόμους ἀναγράφει, ὅπως τιμῶσιν αὐτὰς
καὶ φόρους καὶ δασμοὺς ὡς βασιλεῦσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος κομίζωσι· τὸν
γὰρ σῖτον ἀποπεμπτοῦν κελεύει (Gen. 47,24), τὸ δέ ἐστιν ὕλας καὶ
τροφὰς ἀφθόνους θησαυροφυλακεῖν ταῖς πέντε αἰσθήσεσιν. ὅπως ἑκάστη
τῶν οἰκείων ἀνεπισχέτως ἐμπιπλαμένη τρυφᾷ καὶ τὸν νοῦν τοῖς ἐπεισφο-
ρουμένοις βαρύνουσα βαπτίζῃ· ταῖς γὰρ τῶν αἰσθήσεων εὐωχίαις λιμὸν
205 ἄγει διάνοια, ὡς ἔμπαλιν ταῖς νηστείαις εὐφροσύνας. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ

---

1 Μωυσέος AHP 4 οὗτως A 5. 6 συναναχθῶσι H 6 καὶ συγκομισθῶσι om. HP 7 ὁ' HP 9 ἐστιν om. A 13 ἡμέρας HP[1] 14 Μωυσέος HP 15 ε' MH 17 ἔκγονον A, in mg. P[2]: ἐκτὸς HP[1], ἔκγονον ἐκτὸς M 18 οἶδεν H ἐξ ἄλλης A 19 διαπρεπῆς A, sed ῆς in ras. 21 ὡς βασιλεῦσιν om. HP 22 ἀποπεμποῦν P, ἀπεμπολεῖν H[2] 25 βαπτίζει A λιμῶν A

---

3 cf. ad p. 218, 14 20—25 *Origenes, Homilia in Genesim XVI 6 p. 105:* vide Aegyptium populum quinario numero tributa pendentem. quinque enim sensus corporei designantur, quibus populus carnalis deservit. 26. 309,1 *Origenes, Homilia XXII, 1 in Numeros p. 354:* requiramus ergo etiam apud spiritalem legem, quae sint istae filiae quinque .... ideo denique et quinarius eis numerus ascribitur. quinque enim corporei sensus sunt, quibus omne opus expletur in corpore.

πέντε Σαλπαὰδ θυγατέρες, ἃς ἀλληγοροῦντες αἰσθήσεις εἶναί φαμεν, ἐκ τοῦ δήμου Μανασσῆ γεγόνασιν, ὃς υἱὸς Ἰωσήφ ἐστι, χρόνῳ μὲν πρεσβύτερος ὤν, δυνάμει δὲ νεώτερος; εἰκότως· καλεῖται γὰρ ἐκ λήθης, τὸ δὲ ἰσοδυναμοῦν ἐστι πρᾶγμα ἀναμνήσει. ἀνάμνησις δὲ τὰ δευτερεῖα φέρεται μνήμης, ἧς Ἐφραῒμ ἐπώνυμος γέγονεν, ὃς καρποφορία μεταληφθεὶς προσαγορεύεται· καρπὸς δὲ κάλλιστος καὶ τροφιμώτατος ψυχῆς τὸ ἄληστον ἐν μνήμαις. λέγουσι γοῦν τὰ ἐναρμόνια ἑαυταῖς αἱ 206
παρθένοι· „ὁ πατὴρ ἡμῶν ἀπέθανεν“ — ἀλλ' ὁ θάνατος ἀναμνήσεώς ἐστι λήθη — „καὶ ἀπέθανεν οὐ δι' ἁμαρτίαν ἑαυτοῦ“ — παγκάλως· οὐ γὰρ
p. 469 M. ἑκούσιον ἡ λήθη | πάθος, ἀλλ' ἕν τι τῶν οὐ παρ' ἡμῖν, ἐπιγινόμενον ἔξωθεν —, „υἱοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο αὐτῷ“ (Num. 27,3), ἀλλὰ θυγατέρες, ἐπειδὴ τὸ μὲν μνημονικὸν ἅτε φύσει διανιστάμενον ἀρρενογονεῖ, τὸ δὲ ἐπιλανθανόμενον ὕπνῳ λογισμοῦ χρώμενον θηλυτοκεῖ· ἄλογον γάρ. ἀλόγου δὲ μέρους ψυχῆς αἰσθήσεις θυγατέρες. εἰ δέ τις τὸν μὲν τάχει παρέ- 207
δραμε, Μωυσῇ δὲ ἠκολούθησε, μήπω δυνηθεὶς ἰσόδρομος αὐτῷ γενέσθαι κεκραμένῳ καὶ μιγάδι ἀριθμῷ χρήσεται, τῷ πέμπτῳ καὶ ἑβδομηκοστῷ, ὅς ἐστι σύμβολον αἰσθητῆς καὶ νοητῆς φύσεως, συγκεκραμένων ἀμφοῖν εἰς εἴδους ἑνὸς ἀνεπιλήπτου γένεσιν. (38.) ἄγαμαι σφόδρα 208
καὶ τὴν ὑπομονὴν Ῥεβέκκαν, ἐπειδὰν τῷ τελείῳ τὴν ψυχὴν καὶ τὰς τῶν παθῶν καὶ κακιῶν τραχύτητας καθῃρηκότι παραινῇ τότε εἰς Χαρρὰν ἀποδρᾶναι· λέγει γάρ· „νῦν οὖν, τέκνον, ἄκουσον τῆς φωνῆς μου καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφόν μου εἰς Χαρρὰν καὶ οἴκησον μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινάς, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐπιλάθηται ἃ πεποίηκας αὐτῷ“ (Gen. 27, 43—45). παγκάλως δὲ τὴν ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις ὁδὸν δρασμὸν εἴρηκεν· 209

---

2 υἱὸς Ἰωσήφ ἐστι MP: υἱός ἐστιν Ἰωσήφ A, Ἰωσὴφ υἱός ἐστι H   4 ἀναμνήσει Mang.: αἰσθήσει MH^2, αἰσθήσεις APH^1 5. 6 μνήμης — προσαγορεύεται om. L   7 ἐναρμόζοντα coni. Mang.   8 ἀλλ' ὁ] ἀληθῶς· ὁ γὰρ conicio   10 λήθη H^2: λύπη ceteri   ἀλλὰ M   11 ante υἱοὶ add. ὡς HP   12 μνημονευτικὸν A   διενιστάμενον HP, διασυνιστάμενον coni. Cohn   13 ἐπιλανθανομένου M   ὕπνου λογισμῷ A   14 μέρος H^1 15 Μωυσῇ MA (η in ras. A): Μωσεῖ HP   17 αἰσθητικῆς HP   συγκεκραμένων Mang.: συναραμένων MHP, συνοραμένων A   18 post ἑνὸς add. οὐκ Mang.   20 κακῶν HP^1 παραινεῖ A   τότε] τὴν conicio   22 ἀναστὰς MA: ἀποστὰς HP   μου] σου A, sed σ in ras.   23 ἕως ὅτου ἀποστρέψω A, ω ex η vid. corr.   24 πεποίηκεν P^1 25 δὲ AH^2: τε MPH^1 εἴληφεν HP

---

16 cf. ad p. 307, 11.

ὄντως γὰρ δραπέτης ὁ νοῦς τότε γίνεται, ὅταν καταλιπὼν τὰ οἰκεῖα
ἑαυτῷ νοητὰ τράπηται πρὸς τὸ ἐναντίον τάγμα τῶν αἰσθητῶν. ἔστι
δὲ ὅπου καὶ τὸ δραπετεύειν χρήσιμον, ἐπειδάν τις αὐτὸ ποιῇ μὴ ἕνεκα
ἔχθους τοῦ πρὸς τὸν κρείττονα, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἐπιβουλευθῆναι χάριν πρὸς
210 τοῦ χείρονος. τίς οὖν ἡ παραίνεσις τῆς ὑπομονῆς; θαυμασιωτάτη καὶ
περιμάχητος· ἐάν ποτε, φησίν, ὁρᾷς ἀνηρεθισμένον καὶ ἐξηγριωμένον
τὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς πάθος ἐν σαυτῷ ἤ τινι ἑτέρῳ, ὃ ἡ ἄλογος καὶ
ἀτίθασος ζῳοτροφεῖ φύσις, μὴ μᾶλλον αὐτὸ ἀκονήσας ἐκθηριώσῃς —
δήξεται γὰρ ἴσως ἀνίατα —, καταψύχων δὲ τὸ ζέον αὐτοῦ καὶ πεπυρω-
μένον ἄγαν ἡμέρωσον· τιθασὸν γὰρ καὶ χειρόηθες εἰ γένοιτο, ἥκιστα
211 ἂν βλάψαι. τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς τιθασείας καὶ ἡμερώσεως αὐτοῦ;
μεθαρμοσάμενος καὶ μετασκευασάμενος, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἀκολούθησον τὸ
πρῶτον οἷς ἂν ἐθέλῃ καὶ πρὸς μηδὲν ἐναντιωθεὶς ὁμολόγησον τὰ αὐτὰ
φιλεῖν τε καὶ μισεῖν· οὕτω γὰρ ἐξευμενισθήσεται. πραϋνθέντος δὲ
ἀποθήσῃ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκῶν ἐξ ἐκείνου κακὸν
πείσεσθαι μετὰ ῥᾳστώνης ἐπανελεύσῃ πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἐπιμέλειαν.
212 εἰσάγεται γὰρ διὰ τοῦτο Χαρρὰν θρεμμάτων μὲν ἀνάπλεως, οἰκήτορσι
δὲ κεχρημένη κτηνοτρόφοις· τί γὰρ ἂν εἴη χωρίον ἀλόγῳ φύσει καὶ
τοῖς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνειληφόσιν ἐπιτηδειότερον
213 τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων; πυθομένου γοῦν τοῦ ἀσκητοῦ „πόθεν | ἐστέ“ p. 470 M.
ἀποκρίνονται τἀληθὲς οἱ ποιμένες ὅτι „ἐκ Χαρράν“ (Gen. 29, 4)· ἐκ
γὰρ αἰσθήσεως αἱ ἄλογοι ὡς ἐκ διανοίας αἱ λογικαὶ δυνάμεις εἰσί.
προσπυθομένου δέ, εἰ γινώσκουσι Λάβαν, φασὶν εἰκότως εἰδέναι (Gen.
29, 5)· γνωρίζει γὰρ τὸ χρῶμα καὶ πᾶσαν ποιότητα αἴσθησις, ὡς
214 οἴεται, χρωμάτων δὲ καὶ ποιοτήτων ὁ Λάβαν σύμβολον. καὶ αὐτὸς δὲ
ἐπειδὰν ἤδη τελειωθῇ, τὸν μὲν τῶν αἰσθήσεων οἶκον ἀπολείψει, τὸν
δὲ τῆς ψυχῆς ὡς ψυχῆς ἱδρύεται, ὃν ἔτι ὢν ἐν τοῖς πόνοις καὶ ταῖς
ἀσκήσεσιν ἀναζωγραφεῖ· λέγει γάρ· „πότε ποιήσω κἀγὼ ἐμαυτῷ οἶκον;“

2 ἑαυτῶν A τράπηται] δραπετεύῃ coni. Mang. 4 τοῦ κρείττονος AP^2
6 κἀξηγριωμένον P ἠγριωμένον L 7 ὅ] ὃν MP^1 8 ἀτίθασσος v
ζωπυρεῖ coni. Mang. αὐτῶ A 9 δήξηται A καταψήχων M 10 τι-
θασσὸν v 11 βλάψαι scripsi: βλάψοι codd. τιθασσείας v 12 τὸ δο-
κεῖν A 12. 13 τῶ πρώτω A 13 ἐθέλοι A ἐναντιωθῇς H
18 χωρίον om. A 19 ἐστὶν H^2 22 γιγνώσκουσι M 24 τὸ] πᾶν
conicio ποιότητος H, ποιό$^{\tau\tau}$ P αἴσθησιν HP^1 25 οἴονται coni. Mang.
ποιο$^{\tau\tau\prime}$ H, ποιό$^{\tau\tau}$ P, ποιότητος Turn. 26 ἀπολήψει A 27 ἱδρύσεται Mang.
ὃν om. A 28 ἀσκήσεσιν Mang.: αἰσθήσεσιν codd. ἀναζωγραφοῖ HP

(Gen. 30, 30). πότε τῶν αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεων ὑπεριδὼν νοῦν καὶ διάνοιαν οἰκήσω, λόγῳ θεωρητοῖς πράγμασι συντρεφόμενος καὶ συνδιαιτώμενος, καθάπερ αἱ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν ψυχαί — μαίας αὐτὰς ἔθος ὀνομάζειν —; καὶ γὰρ αὗται ποιοῦσι σκεπάσματα οἰκεῖα καὶ 215 φυλακτήρια φιλαρέτοις ψυχαῖς· τὸ δὲ εὐερκέστατον οἰκοδόμημα ἦν ὁ θεοῦ φόβος τοῖς φρουρὰν καὶ τεῖχος αὐτὸν ἀκαθαίρετον πεποιημένοις. „ἐπειδὴ“ γάρ φησιν „ἐφοβοῦντο αἱ μαῖαι τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας“ (Exod. 1, 21).

(39.) Ἐξελθὼν οὖν ἐκ τῶν κατὰ τὴν Χαρρὰν τόπων ὁ νοῦς λέγεται 216 „διοδεῦσαι τὴν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συχὲμ ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν“ (Gen. 12, 6). τί δέ ἐστι τὸ διοδεῦσαι, σκεψώμεθα· τὸ φιλομαθὲς ζητητικὸν καὶ περίεργόν ἐστι φύσει, πανταχῇ βαδίζον ἀόκνως καὶ πανταχόσε διακῦπτον καὶ μηδὲν ἀδιερεύνητον τῶν ὄντων μήτε σωμάτων μήτε πραγμάτων ἀπολιπεῖν δικαιοῦν. λίχνον γὰρ ἐκτόπως θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων εἶναι πέφυκεν, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐπιχωρίοις ἀρκεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ξενικῶν καὶ πορρωτάτω διῳκισμένων ἐφίεσθαι. λέγουσι 217 γοῦν, ὡς ἔστιν ἄτοπον ἐμπόρους μὲν καὶ καπήλους γλίσχρων ἕνεκα κερδῶν διαβαίνειν τὰ πελάγη καὶ τὴν οἰκουμένην ἐν κύκλῳ περιιέναι ἅπασαν, μὴ θέρος, μὴ χειμῶνα, μὴ πνεύματα βίαια, μὴ ἐναντία, μὴ νεότητα, μὴ γῆρας, μὴ νόσον σώματος, μὴ φίλων συνήθειαν, μὴ τὰς ἐπὶ γυναικὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀλέκτους ἡδονάς, μὴ πατρίδος καὶ πολιτικῶν φιλανθρωπιῶν ἀπόλαυσιν, μὴ χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ τῆς ἄλλης περιουσίας ἀσφαλῆ χρῆσιν, μὴ τῶν ἄλλων ὁτιοῦν συνόλως μέγα ἢ μικρὸν ἐμποδὼν τιθεμένους, τοῦ δὲ καλλίστου 218 καὶ περιμαχήτου καὶ μόνῳ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων οἰκειοτάτου χάριν, σοφίας, μὴ οὐχὶ θάλατταν μὲν ἅπασαν περαιοῦσθαι, πάντα δὲ γῆς

---

2 συντρεφόμενος Mang.: συστρεφόμενος codd. 5 εὐερκέστατον Turn.: εὐεργέστατον MHP, εὐεργετικώτατον A 7 ἐπειδὴ A: ἐπειδὰν MHP 9 τόπων] ὀπῶν Mang. 11 δέ MA: γάρ HP τὸ om. A 12 βαδίζων A 13 ὄντων μὴ δὲ MA 16 καὶ τῶν πορρωτάτω L λέγουσι] λόγισαι Mang. 17 γοῦν MA: γὰρ HP μὲν om. HP 19. 20 μὴ νεότητα om. HP 22 πατρίδων A πολιτειῶν A φιλοτησιῶν H[2] 23 κτημάτων καὶ om. H 25. 26 καὶ μόνῳ — ἅπασαν om. H 26 μὲν] μὴ P 25. 26 καὶ μόνῳ — ἅπασαν om. H[1], ἕνεκα λόγου μὴ περαιοῦσθαι πάντα μὲν πελάγη H[2]

---

16 sqq. cf. commentationem meam „Philo und die kynisch-stoische Diatribe“ p. 44. 45.

μυχὸν ἐπέρχεσθαι, φιλοπευστοῦντας εἴ πού τι καλὸν ἔστιν ἰδεῖν ἢ ἀκοῦσαι, καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας τῆς | πάσης ἰχνηλατεῖν, ἄχρις ἂν p. 471 M.
219 ἐγγένηται τῶν ζητουμένων καὶ ποθουμένων εἰς ἀπόλαυσιν ἐλθεῖν. διόδευσον μέντοι, ψυχή, καὶ τὸν ἄνθρωπον, εἰ θέλεις, ἕκαστον τῶν περὶ αὐτὸν ἀγαγοῦσα εἰς ἐπίκρισιν, οἷον εὐθέως τί τὸ σῶμα καὶ τί ποιοῦν ἢ πάσχον διανοίᾳ συνεργεῖ, τί ἡ αἴσθησις καὶ τίνα τρόπον τὸν ἡγεμόνα νοῦν ὠφελεῖ, τί λόγος καὶ τίνων γινόμενος ἑρμηνεὺς πρὸς καλοκἀγαθίαν συμβάλλεται, τί ἡδονὴ καὶ τί ἐπιθυμία, τί λύπη καὶ φόβος καὶ τίς ἡ πρὸς ταῦτα ἰατρική, δι' ἧς ἢ ληφθείς τις εὐμαρῶς διεκδύσεται ἢ οὐχ ἁλώσεται πρὸς αὐτῶν τὸ παράπαν, τί τὸ ἀφραίνειν, τί τὸ ἀκολασταίνειν, τί τὸ ἀδικεῖν, τίς ἡ τῶν ἄλλων πληθὺς νοσημάτων, ὅσα ἡ φθοροποιὸς ἀποτίκτειν πέφυκε κακία, καὶ τίς ἡ τούτων ἀποστροφή, καὶ κατὰ τὰ ἐναντία τί τὸ δίκαιον ἢ τὸ φρόνιμον ἢ τὸ σῶφρον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὔβουλον, ἀρετὴ συνόλως ἅπασα καὶ εὐπάθεια, καὶ ὃν τρόπον ἕκαστον
220 αὐτῶν εἴωθε περιγίνεσθαι. διόδευσον μέντοι καὶ τὸν μέγιστον καὶ τελεώτατον ἄνθρωπον, τόνδε τὸν κόσμον, καὶ διάσκεψαι τὰ μέρη, ὡς τόποις μὲν διέζευκται, δυνάμεσι δὲ ἥνωται, καὶ τίς ὁ ἀόρατος οὗτος τῆς ἁρμονίας καὶ ἑνώσεως πᾶσι δεσμός. ἐὰν μέντοι σκοπούμενος μὴ ῥᾳδίως καταλαμβάνῃς ἃ ζητεῖς, ἐπίμενε μὴ κάμνων· οὐ γὰρ τῇ ἐκεχειρίᾳ ληπτὰ ταῦτ' ἐστίν, ἀλλὰ μόλις πολλοῖς καὶ μεγάλοις πόνοις ἀνευρισκό-
221 μενα. οὗ χάριν ὁ φιλομαθὴς τοῦ τόπου Συχὲμ ἐνείληπται, μεταληφθὲν δὲ τοὔνομα Συχὲμ ὠμίασις καλεῖται, πόνου σύμβολον. ἐπειδὴ τοῖς

1 φιλοπευστοῦντες A 4 τῶν] τὸν A 7 γενόμενος AH 9 λειφθείς H[1] διεκδύεται A 10 αὐτὸν A 12 ἀποτροπή coni. Mang. 15 περιγίνεσθαι MAP[2]: παραγίνεσθαι HP[1] 17 ἄρρηκτος coni. Mang. οὗτος om. HP 18 δεσμός MA: δεσμός ἐστιν HP 19 ἐκκεχειρίᾳ H[2]: ἑτέρᾳ ceteri, ῥᾳστώνῃ coni. Cohn (cf. vol. I p. 217,16) 20 μόλις ⟨περιγίνεται⟩ conicio μόλις post πόνοις transpos. HP καὶ πολλοῖς transpos. MA 21 εἰς τὸ ante τοῦ add. H[2] 22 ὁμοίασις A (sed ὠμίασις m. rec. in mg.), ὦμος coni. Mang. πόνου δὲ H[2] σύμβουλον A

21 sqq. *Ambrosius De Abraham I 2, 5*: „egressus perambulavit terram usque ad Sychem", quod interpretatione latina dicitur humerus vel cervix, per quae exsecutionem praescripti operis intelligimus; siquidem et infra habemus scriptum „supposuit humerum suum ad laborandum". unde per figuram locorum id expressum advertimus, quod devotionem suam sanctus Abraham non solum studio, sed etiam efficacia probaverit fructuosa, qua ad quercum usque pervenerit. *cf. etiam II 3, 8*: Sychem enim vel humerus vel cervix significatur, quod est laboris et exercitationis indicium .... ad naturae gratiam adiuncta exercitatione ita fundatior et excelsior factus, ut

μέρεσι τούτοις ἀχθοφορεῖν ἔθος, ὡς καὶ αὐτὸς ἑτέρωθι μέμνηται λέγων
ἐπί τινος ἀθλητοῦ τοῦτον τὸν τρόπον· „ὑπέθηκε τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν,
καὶ ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός“ (Gen. 49, 15). ὥστε μηδέποτε, ὦ διάνοια, 222
μαλακισθεῖσα ὀκλάσῃς, ἀλλά, κἄν τι δοκῇ δυσθεώρητον εἶναι, τὸ ἐν
σαυτῇ βλέπον διανοίξασα διάκυψον εἴσω καὶ ἀκριβέστερον τὰ ὄντα ἐναύ-
γασαι καὶ μήτε ἐκοῦσα μήτε ἄκουσά ποτε μύσῃς· τυφλὸν γὰρ ὕπνος,
ὡς ὀξυωπὲς ἐγρήγορσις. ἀγαπητὸν δὲ τῷ συνεχεῖ τῆς προσβολῆς εἰλι-
κρινῆ τῶν ζητουμένων λαβεῖν φαντασίαν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ δρῦν ὑψη- 223
λὴν ἐν Συχὲμ πεφυτεῦσθαί φησιν αἰνιττόμενος τὸν ἀνένδοτον καὶ ἀκαμπῆ,
στερρόν τε καὶ ἀρραγέστατον παιδείας πόνον; ᾧ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι
τέλειον καὶ ἀναγκαῖον κεχρῆσθαι, ἵνα μὴ τὸ ψυχῆς δικαστήριον, ὄνομα
Δεῖνα — κρίσις γὰρ ἑρμηνεύεται —, συλληφθῇ πρὸς τοῦ τὸν ἐναντίον
p. 472 M. μοχθοῦντος πόνον, τοῦ φρονήσεως ἐπιβούλου. | ὁ γὰρ ἐπώνυμος τοῦ τόπου 221
τούτου Συχέμ, Ἐμὼρ υἱὸς ὤν, ἀλόγου φύσεως — καλεῖται γὰρ Ἐμὼρ
ὄνος —, ἀφροσύνην ἐπιτηδεύων καὶ συντραφεὶς ἀναισχυντίᾳ καὶ θράσει
τὰ κριτήρια τῆς διανοίας μιαίνειν ὁ παμμίαρος καὶ φθείρειν ἐπεχείρησεν,
εἰ μὴ θᾶττον οἱ φρονήσεως ἀκουσταὶ καὶ γνώριμοι, Συμεών τε καὶ Λευί,
φραξάμενοι τὰ οἰκεῖα ἀσφαλῶς ἐπεξῆλθον, ἔτι ὄντας ἐν τῷ φιληδόνῳ
καὶ φιλοπαθεῖ καὶ ἀπεριτμήτῳ πόνῳ καθελόντες· χρησμοῦ γὰρ ὄντος,
ὡς „οὐκ ἂν γένοιτό ποτε πόρνη τῶν τοῦ βλέποντος, Ἰσραήλ, θυγατέ-
ρων“ (Deut. 23, 17), οὗτοι τὴν παρθένον ψυχὴν ἐξαρπάσαντες λαθεῖν
ἤλπισαν (Gen. 34). οὐ γὰρ ἐρημία γε τῶν βοηθησόντων τοῖς παρα- 225
σπονδουμένοις ἐστίν, ἀλλὰ κἂν οἴωνταί τινες, οἰήσονται μόνον, ἀπελεγ-
χθήσονται δὲ τῷ ἔργῳ ψευδοδοξοῦντες. ἔστι γάρ, ἔστιν ἡ μισοπόνηρος
καὶ ἀμείλικτος καὶ ἀδικουμένων ἀρωγὸς ἀπαραίτητος δίκη, σφάλλουσα

---

1 ὡς om. HP 5 βλέπον ⟨ὄμμα⟩ conicio ὄντα] ἔνδον coni. Mang. 6 τυφλὸς A 7 ὀξυωπὴς A ἀγαπητῶν A προσβολῆς Mang.: προβολῆς codd. 11 τέλειον om. A καὶ om. H², post καὶ vocabulum excidisse videtur μὴ Turn.: μὴ δὲ codd. τῆς ψυχῆς HP 12 Δίνα MP διάκρισις P τοῦ τὸν PH¹: τοῦτον M, τοῦ τῶν H², τὰς τῶν A ἐναντίων AH 13 πό-νου H τοῦ et ἐπιβούλου H²: τὸν et ἐπίβουλον ceteri 17 ἐρασταὶ conicio 21 λαθεῖν Mang.: παθεῖν codd. 22 βοηθησάντων A 25 ἀρρωγὸς HP

---

usque ad quercum altam pertransiret — quae arbor ut alta, ita etiam robusta indicio est . . . . . *Origenes, Homilia V, 1 in Numeros p. 284*: humeri autem quod operum indicium teneant, in multis scripturae saepe locis ostendimus.

τὰ τέλη τῶν αἰσχυνόντων ἀρετήν, ὧν πεσόντων εἰς παρθένον πάλιν ἡ δόξασα αἰσχυνθῆναι μεταβάλλει ψυχή· δόξασα δ' εἶπον, ὅτι οὐδέποτε ἐφθείρετο· τῶν γὰρ ἀκουσίων οὐδὲν τοῦ πάσχοντος πρὸς ἀλήθειαν πάθος, ὡς οὐδὲ τοῦ μὴ ἀπὸ γνώμης ἀδικοῦντος τὸ πραττόμενον ἔργον.

---

1 βέλη coni. Mang. παρθενείαν H² 2. 3 οὐδὲ τότε M
3 οὐδὲ H

PHILONIS OPERA

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

EDIDERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

VOL. III

CONTINENS QVIS RERVM DIVINARVM HERES SIT
DE CONGRESSV ERVDITIONIS GRATIA
DE FVGA ET INVENTIONE
DE MVTATIONE NOMINVM
DE SOMNIIS LIBER I
DE SOMNIIS LIBER II

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXXVIII

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. III

EDIDIT

PAVLVS WENDLAND

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXXVIII

PROLEGOMENA

Ad codices M G F A B H P L, qui iam in prioribus voluminibus usurpati et in Prolegomenis vol. I descripti sunt, unus accedit in hoc volumine primum adhibitus codex O. est autem Laurentianus plut. X cod. 23, membranaceus, formae quartae minoris, quem saeculo XII Bandini, saeculo XIV L. Cohn tribuit. continet sex libros Philonis hoc ordine: De codice O

1. Φίλωνος περὶ τοῦ βίου Μωυσέως (= liber I).
2. λόγος δεύτερος (= *de vita Mosis* liber II).
3. περὶ ἱερωσύνης λόγος γ′ (= *de vita Mosis* liber III).
4. Φίλωνος περὶ ἀρετῶν ἤτοι ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας (= *de fortitudine*).
5. βίος πολιτικοῦ, ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
6. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.

incipit hic postremus liber fol. 87ᵛ, folia autem 96—116 (= p. 24, 5 καὶ τὰς χεῖρας usque ad finem libri) tenuioris chartae sunt, scripta manu saec. XVI et suppleta ex Turnebi editione. quod efficitur vitiis ex editione principe in codicem translatis vel falso correctis, velut — pauca enim afferam exempla — p. 26, 1 διανοῆσαι (διανοήσαι Turn.). 27, 3 γινομένους (δινομένους Turn.). 27, 14 θοκεῖ. 29, 14 ὀφελόντων. 30, 20 αὐτῶ. 32, 6 τούτων δὲ. 34, 5 τὸ (pro τὰ). quae omnia vitia praeter illud θοκεῖ cum animadvertissem in recentiore parte codicis F repeti, postquam L. Cohn demonstravit hanc recentiorem partem codicis F a Iacobo Diassorino suppletam esse[1], fieri non poterat, quin suspicio

[1]) v. Prolegomena vol. I p. XXV et commentationem eius Saturae Viadrinae insertam, Vratislaviae 1896 (*Diassorinos und Turnebus*).

oreretur huic etiam codicis O recens supplementum tribuendum esse. atque H. Vitelli a me rogatus, ut utriusque Laurentiani supplementorum manus conferret, quo est studio cum omne genus litterarum tum hanc editionem adiuvandi, statim mihi respondit certissime eandem manum agnosci neque se dubitare, quin Iacobi Diassorini manus sit. paulo post L. Cohn mecum quae olim de codice O a se inspecto notaverat communicavit; unde didici idem iudicium eum tulisse. in commentatione modo commemorata eis quae recte olim cognoverat per oblivionem usum non esse. inde quod Diassorinus p. 31, 25 in O F particulam δὲ, quam habet Turnebus, omisit, non concluserim ad alterum codicem supplendum eum pro libro impresso alterius codicis textum ab ipso prius scriptum adhibuisse. neque enim per neglegentiam, sed consulto particulam omisisse potest. hoc verisimile videtur prius codici F supplendo eum operam dedisse. in hoc enim saepius erravit quam in O, errata in margine correxit.

Ex eis quae modo exposui apparet, cur in edendo libro *quis rerum divinarum heres sit* ut codicem F ita recentiorem partem codicis O spreverimus. iam quid valeat antiquior huius libri pars, examinandum est, sepositis prioribus quinque libris in O traditis; in quibus quae ratio intercedat inter O et ceteros codices, in Prolegomenis voluminis IV disserendum erit. hoc tamen suspicari licet, cum ceteri quinque libri in aliis codicibus, qui primum ad quartum volumen adhibebuntur, eodem ordine servati sint, sextus desit, hunc non ex eodem atque ceteros archetypo in codicem O translatum esse. quod eo confirmatur, quod textus quem praebet O in libris *de vita Mosis* et *de fortitudine* plane ab A B discrepat, in nostro libro ita consentit[1]), ut commune librorum O A B archetypum statuendum sit. quamquam paulo artiore vinculo A et B quam O et A B conexi sunt. habet enim O interdum sua propria et bona et vitia. velut veram lectionem cum aliis codicibus et papyro habet p. 2, 5. 2, 11. 3, 10. 8, 5. 11, 20. 13, 11. 15, 11. 17, 15, cum A B errent. saepius O errat, cum A B vel vera vel paulo vero propiora praebeant: v. adnotata ad 1, 6. 4, 16. 5, 1. 5, 11. 6, 10. 8, 9. 9, 12. 9, 19.

---

[1]) Ex innumeris pauca affero vitia gravissima quae sic nisi in O A B non inveniuntur: 9,13 ἀνεγείρω. 10,2 οἳ καὶ μακρυνθέντες. 10,6 μου. 10,15 οὐκέτι. 14,10 ὑποπεπλασμένος. 14,14 χάριν οἱ παρέχοντες. 15,15 πρόφασις. 18,20 συντρεχόμενοι. saepe eadem verba omiserunt vel eodem modo transposuerunt.

13,19. 14,4.5. potui testem O plane omittere, potui etiam omittere B, ut omisi in aliis libris. sed quia in nonnullis libris textus vel solius A vel solorum codicum A B testimonio nititur, ad recte aestimandam unius cuiusque horum codicum fidem e re esse videbatur, in hoc libro eiusdem fontis complures rivulos consectari, ut qua quisque testis fide verba archetypi expresserit, cui generi vitiorum potissimum obnoxius sit, diiudicari possit.

De papyro, quae nunc numeratur Cod. Paris. suppl. gr. 1120 (1—2), et de textu, quem praebet in libro *de sacrificiis Abelis et Caini*, L. Cohn in vol. I p. XLI sqq. egit et demonstravit papyrum artiore quadam necessitudine coniunctam esse cum archetypo codicum U F [1]). nunc quid papyrus valeat ad constituendum textum alterius quem continet libri *quis rerum divinarum heres sit*, paucis exponam. papyrum etiam in hoc libro ab eodem archetypo pendere, unde U F fluxerunt, quamquam, cum hic liber in U F traditus non sit, certo demonstrari non potest, tamen veri est simillimum. primum hoc concluditur ex consensu, qui non raro inter papyrum et excerpta Neapolitana, quae ad familiam U F pertinent, intercedit. velut solus N cum papyro recte tradit p. 1,11 αἵ (om. codd.). 21,13 τὸ σῶμα (τὸ om. codd.). 46,21 κατανίφει. p. 5,22 falso σου omittit; p. 57,3. 60,14.15 propius ad veram papyri lectionem accedit quam codices. quod multo saepius N cum codicibus errat, idem observatur in libro *de sacrificiis Abelis et Caini*. accedit aliud idque gravius argumentum. ut ceterorum codicum memoria permultum discrepat a papyro, ita textus codicis G papyro simillimus est, ut utriusque memoria eadem ratione conexa sit, qua papyri et codicum U F memoria in libro *de sacrificiis Abelis et Caini*. iam cum G modo ad classem U F modo ad alios codices pertineat, dissentiat autem maxime in libro *quis rerum divinarum heres sit* a ceteris codicibus, probabile est eum hic memoriam classis U F, cuius nullum hic testem habemus, repraesentare, consensum autem papyri et codicis G inde explicari, quod uterque testis huius classis memoriam, alter sinceriorem, alter paulo deteriorem tradit. primum igitur memorabilia sunt vitia quaedam huic codici cum papyro communia, velut 50,23

De papyro

[1]) Ex eodem fonte excerpta tradita in R N E derivata sunt; v. vol. II p. II—X, vol. I p. LVII. LVIII.

ἑκάστων. 53,9 τὸν. 54,17 τὰ πολέμια οὖν. 55,8 διιστήκει. 55,10 ἀνελεῖν (sic etiam H). 55,20 λέγοιτ' et οἱ. 57,12 γῆς om. 58,8 ὑπολιπέσθαι. 66,10 κρείττω.[1]) qui vitiorum consensus plerisque locis casu factus esse non potest.

Sed multo maior numerus eorum locorum est, quibus papyrus et G in veris lectionibus tradendis consentiant vel quibus G ad genuinas papyri lectiones propius quam ceteri codices accedat.

Pap. G	(O) A B H P
3,4 αἰσίῳ	αἰσίᾳ vel αἰδεσίμῳ
7,2 εἶναι	om.
9,12 ἐχυρότητος[2])	ὀχυρότητος (ὀχυρότατος B)
15,14 ἦν ἀναγκαῖον	ἀναγκαῖον ἦν
17,3 μετῳκισάμην	μετῳκησάμην
19,1 ἀνατείνει τὰς ὄψεις	τὰς ὄψεις ἀνατείνει
22,5 δίκαιον γὰρ οὐδὲν οὕτως	δίκαιον γὰρ οὕτως οὐδὲν
22,18 περιόδοις ἀστέρων (accedit D)	ἀστέρων περιόδοις
24,9. 10 ἔξαρνοι Pap, ἐξα G	ἐκ
30,14 πάντα ταῦτα	ταῦτα πάντα
32,9 καὶ μὴν ὃν Pap, καὶ μὴ μόνον G	καθ' ὃν δὲ A B P², καὶ οὐ μόνον καθ' ἕνα finxit H²
33,1 οὖν	om.
37,13 ζυγοῖς	ζυγίοις (sic etiam G¹)
40,9 et 41,7 δυεῖν	δυοῖν
41,1 ἓξ ἐφ' Pap, ὁ ἐξ ἐφ' G	ἐξ
42,7 καὶ κατὰ	κατὰ
42.14 σπονδὴν	σπουδὴν
43,4 καθιερωνεν i. e. καθιερῶμεν Pap, καθίρωμεν G	καθήρωμεν vel καθάρωμεν

---

[1]) cf. etiam 50,4. 56,1.—12,20 τρεψώμεθα praetuli (τρεψόμεθα Pap G); cf. *de gig.* § 67 ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ λόγου τρεψώμεθα, *de ebr.* § 206, *de fuga et inv.* § 143. sed utra lectio vera sit, dubitari potest.

[2]) Sed et Pap. et codd. corrupti videntur. coniectura mea, qua, quamquam ipsa verba non spondeo, membrorum oppositio accuratior fit et ad ἀποτεῖναι additur loci definitio, quae aegre desideratur, nititur locis *de opif. mundi* § 41 ἡ μὲν εἰς τὸ κάτω ῥίζας ἀποτείνουσα οἱονεὶ θεμελίους. *de sacrif. Ab. et Caini* § 25 ῥίζας μὲν οἱονεὶ θεμελίους εἰς τὸ κάτω βαλλομένη κραταιοτάτας. *de congressu erud. gratia* § 56.

44,21 αὐτῆς	αὐτοὺς vel αὐτοῦ
47,21 τῷ	τὸ
50,10 ἐπεὶ Pap, ἐπὶ G	ὅτι
52,15 φωνήν, γόνιμον	γόνιμον φωνήν H P, γόνιμον A B
54,17 επιπωτωμενα i. e. ἐπιποτώμενα Pap, ἐπιπτώμενα G	ἐπισπώμενα vel ἐπιπετόμενα
55,4 πολεμίους	πολέμους
57,10 ἔστω	ἔσται
58,17.18 εἰ ἔτι ὁ ἐν σώματι νοῦς	εἰ οὖν ὁ ἔτι ἐν σώματι νοῦς vel εἰ ἔτι ὁ νοῦς ὁ ἐν σώματι
70,10 καθαρῷ πυρὶ	πυρὶ καθαρῷ A B, πυρὶ H P

huc accedunt alii quidam loci, quibus Pap evanida est, cum G consensisse potest, velut 47,1.8. non numeravi autem eos locos, quibus Pap G H P vel Pap G P — P enim paulo saepius quam in aliis libris in hoc a codice H discrepat et meliores lectiones praebet — genuinum textum tradunt. nam cum H P, quibuscum saepe facit G, et (O) A B in duas classes discedant, papyrus saepius cum H P quam cum (O) A B concinit.

Quanto vero praestet papyrus omnibus codicibus ut appareat, hic aliquot locos congessi, quibus sola papyrus egregias et genuinas lectiones servavit:

Pap.	codd.
1,5 ἀπολύομαι	ἀπελεύσομαι
1,6 υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς	υἱός μου ὁ ἐκ τῆς οἰκέτιδος
2,9 μεταδίδου	μεταδιδοὺς vel μὴ μεταδιδοὺς
3,1.2 καὶ τὰ δικαιώματά μου καὶ τὰ νόμιμά μου	καὶ τοὺς νόμους μου καὶ τὰς κρίσεις
3,6 θρασύτατον γὰρ καὶ λαλίστατον [1])	κάκιστον γὰρ καὶ θρασύτατον
3,7 ἄκος	ἀκοῆς
4,8 ἐξαγωγῇ [2])	ἐξόδῳ

[1]) Hoc confirmatur etiam corruptela ἀκαλλέστατον, quam habet D.

[2]) Idem habet Pap 57,13 (ἐξόδῳ codd.); cf. *de migr. Abr.* § 14 μίαν τῆς νομοθεσίας ὅλην ἱερὰν βίβλον Ἐξαγωγὴν ἀνέγραψεν. *de somniis* § 117, ubi M A recte praebent ἐξαγωγῇ, ceteri falso ἐξόδῳ.

6,20 μάλιστα διτταῖς ἐπὶ τοῦ αἰτίου προσρήσεσιν, τῇ θεὸς καὶ τῇ κύριος	διτταῖς αἰτίαις ἐπὶ τοῦ αἰτίου καὶ προσρήσεσι, τῇ τε τοῦ θεοῦ καὶ τῇ τοῦ κυρίου
9,1 ἀνομβροῦσαι	ἀναβρύουσαι [1])
9,6 δυνατὸν	ἀδύνατον vel ἀδύνατος
9,8 εὐεργησιῶν	ἔργων
10,4 ἀκακία	ἀποικία
10,12 ἕνωσιν	αἵρεσιν vel εὕρεσιν
10,15 ἦν πάντως	om. G H P, οὐκέτι O A B
13,5 φιλίας	φιλήματος
17,13.14 παθοῦσα δ' ὡς ἄφρων καὶ νήπιος παῖς ἔμαθον [2])	pro ἔμαθον habent ἔγνων
17,20.21 ἀνάθες τῷ τοῦ νοεῖν .... αἰτίῳ	ἀνάθου τῷ (τὸ G) νοεῖν . . . αἰτίῳ
18,12.13 (αἰσχρὰ ἀντὶ) καλῶν, ἄδ(ικα ἀντὶ δικαίω)ν .... ᾕρηται	ὁρᾷ (hoc om. G H P [1]), ἀντὶ δὲ δικαίων ἄδικα (vel ἀδίκημα) .... ᾕρηται om.
20,18.19 τὸ πλῆθος αὐτὸ μόνον	αὐτὸ τὸ πλῆθος μόνον
21,2 αἰθέρος	ἀρετῆς
24,5.6 τῆς μεταίτου καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸ λαβεῖν προτεινούσης γενέσεως	pro μεταίτου habent μετ' αὐτοῦ vel μετ' αὐτὸν
31,16 λεπτομεροῦς	λεπτοτέρου
32,6 ἀφάνταστος	ἄφαντος vel ἄφατος
36,2 πάθη	πάλιν
36,10 ἄνεσιν	ἀνάτασιν vel ἀνάστασιν
40,17 οἱ τῶν παλλακῶν νόθοι	οἱ τῶν ἄλλων
47,9 ἀφηνιάσαι	ἀφανίσαι
47,20 αἰθρία νεφώσει	αἰθρία νέφεσι
48,23 ἐναργῶς ἐδείχθη	ὄναρ ἐδείχθη vel οὖν παρεδείχθη
50,5 χορείας	πορείας G H P, om. A B
55,19 ἀπονεύουσι	ἀποπνέουσι
56,5 συνχέουσι i. e. συγχέουσι	συνέχουσι

[1]) Aliud huius verbi exemplum non invenitur in Grossmanni lexico Philoneo.

[2]) Notum est proverbium, cf. *de fuga et inventione* § 138 ἔμαθον μὲν ὃ ἔπαθον. *de somn.* II § 107 παθὼν ἀκριβῶς ἔμαθεν.

56,7.8 τά τε ἐξ αὐτῶν σχεδὸν πάντα	τὰ ἐπ' αὐτῶν πάντα
58,22 ἐν οἷς	ἐννοίας
63,10 ἐχρήσατο	ἐγχρονίσας ὡς vel ἐγχρονίσας
67,7 κηρῷ, τοῖς	ἀκηράτοις

ex multis exemplis pauca elegi et omisi magnum numerum eorum locorum, quibus sola papyrus verba a codicibus omissa servavit, quae vel ratione vel Philoneo dicendi genere genuina esse efficitur. etiam haec propria est papyri virtus, quod vere Philoneam, id est quaesitiorem et difficiliorem saepe tradit verborum collocationem, quam codices immutaverunt: p. 1,11.12 ἰσχνόφωνος ὁμολογεῖ καὶ βραδύγλωσσος γενέσθαι (ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ὁμολογεῖ γενέσθαι codd.). 12,4 προσφυέστατα θεὶς ὀνόματα (θεὶς ὀνόματα προσφυέστατα codd., sed saepe Philo attributum a substantivo verbo seiungit). 13,14.15. 15,3.19. 16,12. 19,3. 20,4. 22,3. 23,17.18. 24,10. 29,9. 71,18. unde cum appareat, quanto maior fuerit papyri fides in genuina verborum serie tradenda, omnino hunc testem in collocandis verbis sequendum esse duxi, praesertim cum interdum fides eius etiam, ubi suspecta mihi erat, comprobaretur. velut 20,14 olim magis placebat αὐτεξουσίῳ γνώμῃ καὶ αὐτοκράτορι, quod codices praebent, quam quod papyrus tradit αὐτεξουσίῳ καὶ αὐτοκράτορι γνώμῃ. at etiam 68,22.23 αὐτεξουσίῳ καὶ αὐτοκράτορι βασιλείᾳ legitur. 20,19 inter papyri lectionem μυρία ἄλλα et codicum ἄλλα μυρία anceps haerebam. at etiam *de opif.* § 59 et alibi μυρία ἄλλα legitur[1]).

Habet papyrus propria vitia librarii fere neglegentia nata, quae iam in Prolegomenis vol. I p. XLII. XLIII exemplis illustrata sunt. modo librarius singula vocabula omittit, velut 5,13.18. 7,21. 10,15.17. 14,2. 21,20, modo longiora membra, velut 4,4.5. 10,14.16. 41,7.8. 43,7.8, interdum homoeoteleutis deceptus. textus non casu, sed consilio mutati exempla perpauca inveniuntur, velut 10,19 ὑποκρυψάμενος (recte ὑποστειλάμενος, quod saepe sic adhibet Philo, codd.). quid quod etiam in errando suam virtutem habet? haud raro enim ex papyri corruptelis vera lectio recuperari poterat. 9,7 ἐπιζητῶ μαθεῖν (μαθειν Pap, σχεῖν H^2, om. ceteri; cf. § 18 μαθεῖν ἀξιῶν). 12,17 πολιὸς (παλιος Pap, παλαιὸς codd.). 33,5 γενητὸν (ηττον Pap, ἴσον codd.). 48,16 ἀφθόνως (αφονως

[1]) fortasse etiam p. 11,14 codicum quidem articuli servandi, at cum Pap τὰ λύτρα καὶ τὰ σῶστρα transponendum est.

Pap, ἀφανῶς codd.). cf. etiam 3,8. 5,13. 7,8. 25,13. 33,1. 35,20. 37,9. 39,1. 48,14. 54,11. 66,14.

Quanti sit papyri memoria, etiam testes antiquissimi textus Philonei demonstrant. saepe enim excerpta D papyri lectiones confirmant: 2,13. 3,5. 3,15. 14,2 (de plurali σάρκες cf. Mus. Rhen. LII p. 468. 469). 14,3. 4.7.9. 22,20. 23,1. 24,9.10.11.12. 26,4.5.19. 69,2. lectionem τῶν ἄλλων 42,16 Ambrosius comprobat. tamen vel excerptis D non raro praestat papyrus. nam ut omittam ea vitia, quae non codici Philonis a Ioanne Damasceno adhibito, sed excerptorum neglegentiae vel librariorum incuriae debentur, D non vacat vitiis quibusdam, quae in codicibus nostris omnibus traduntur, cum papyrus genuinae lectionis testis sit, velut 3,3 ἀκοῆς. 5,14 ὠφελιμωτάτων.

Papyri fides etiam in locis S. S. afferendis agnoscitur. sola enim papyrus saepe eam locorum formam tradit, quae vel alibi laudatur a Philone vel congruit cum LXX interpretum codicibus A F et potissimum cum textu Lucianeo. quos testes accuratius cum Philonis sacro textu concinere et genuini textus auctores locupletissimos esse in Philologi vol. LVII p. 284—287 ostendi[1]). et quisquis singulos S. S. locos a Philone adlatos cum ceteris eorundem locorum testimoniis Philoneis, cum codicibus uncialibus qui dicuntur LXX interpretum et cum Luciano contulerit, novis exemplis illas rationes l. c. a me expositas atque etiam in hoc volumine adhibitas comprobari videbit. nova igitur exempla afferre nolo. mihi quidem persuasum est eis qui nunc in Britannia bibliis graecis edendis student, si modo recte suo munere fungi et certa ratione et via procedere volent, priusquam ad constituendum textum accedant, omnia S. S. testimonia e Philone et eis scriptoribus ecclesiasticis, qui ante Origenem fuerunt, accuratissime colligenda[2]), tum ad hanc normam libros manu scriptos examinandos et in classes distribuendos esse. neque fieri poterit, quin, antequam ipsa editio instituatur, Luciani recensio ex codicibus restituatur.

---

[1]) Quod de pentateuchi textu graeco statui, confirmat tabula plumbea psalmi 80 nuper reperta (Sitzungsberichte der K. preuss. Acad. 1898 p. 582 ss.), quippe cuius textus cum ceteris libris uncialibus contra B concinat.

[2]) Cur nullo modo niti liceat eo libro, quem Ryle edidit *Philo and holy scripture* London 1895, ostendi Berl. philol. Woch. 1895 p. 1281—1285.

Quamvis papyri textus omnibus codicibus praestet, tamen unum et papyri et codicum archetypum statuendum esse communia vitia etiam in hoc libro probant: p. 6,9 διαλύοντα pro διαλυτὰ ὄντα. 9,8 καὶ falso insertum. 17,4 τὰ pro μή. 18,12 ὅταν pro ὅτε. 20,1 ὑπολαμβάνειν pro ὑπολαμβάνοντα. 39,13 οὐ τοῦ omissum. 54,19 σώμασιν οὐ pro σώμασι καὶ. 55,6 ἐγκαθίσαι pro συγκαθίσαι. 54,4 ἐν omissum. 66,2 δυνάμενον pro δυνάμεσι. 70,15 τοῖς τε γὰρ ἀρετῆς ἀγγέλοις προσχορεύοντες pro ταῖς τε γὰρ ἀρετῆς αὐγαῖς προσχωροῦντες. certissima exempla elegi. accedunt alii loci, quibus, cum paululum differant corruptelae papyri et codicum, hoc tamen certum vel verisimile est iam commune archetypum vitiis infectum fuisse vel errandi occasionem dedisse, velut p. 3,8. 5,13. 6,12. 7,8. 8,12. 13.16,7.21. 28,4. 29,20. 32,22. 39,1. 48,16.25. 51,22. 54,11. 61.20. digna, quae diligentius examinetur, est § 228: περιέχεται γὰρ (sc. οὐρανὸς) ὑπ' οὐδενὸς σώματος, οὔτε ἰσομεγέθους αὐτῷ οὔτε ἀπείρου, ἀλλ' οὐδ' ὑπὸ κενοῦ κατὰ Μωυσῆν διὰ τὴν ἐν τῇ ἐκπυρώσει μυθευομένην τερατολογίαν. hoc verborum ordine recte a me constituto improbare Moses dicitur Stoicorum rationem, qui ideo κενὸν statuendum esse censebant, ut mundus ἐκπυρώσει dissolutus habeat, quo dilatetur (Zeller III 1 p. 153): quam Stoicorum rationem ipse Philo *de aet. mundi* p. 31,18 Cum. tradit. at papyrus verba ἀλλ'—Μωσῆν post σώματος, G H P post γὰρ posuerunt, A B omiserunt. patet ea archetypi margini adscripta fuisse, duos librarios, cum dubium esset, ubi verba praesertim corrupta (ἐκπυρώσει enim restitui ex πυρώσει vel πυργώσει. quod frustra Mangey interpretari conatus est) ponenda essent, in inserendo varie errasse, tertium omittendo difficultatem fugere maluisse.

Quomodo Scheilius papyri verba expresserit, in vol. I p. XLIV expositum est. atque spes erat iterum collata papyro nonnullis locis genuinae lectionis vestigia a Scheilio praetermissa repertum iri. ipse quidem, cum nonnullis locis haberem quod suspicarer Scheilium errasse, Carolum Kalbfleisch adii, qui cum autumno superioris anni Lutetiae Parisiorum versaretur, accuratissime de lectione eorum locorum certiorem me fecit [1]). eius igitur testimonio usus his locis Scheilii errores correxi:

[1]) Idem libri *de sacrificiis Abelis et Caini* locis nonnullis, quibus facile dubitari poterat num papyri scriptura recte a Scheilio lecta esset, denuo rogatu nostro papyrum inspexit. hac igitur data occasione ex eis quae benignissime Kalbfleisch

p. 1,11 non καὶ, sed καὶ αἱ in spatio 4 litterarum supplendum est; ι enim utrumque dimidium modo litterae spatium explet. 8,18 ἔτι (εἰ Scheil). 9,6 δυνατὸν (ἀδύνατον Scheil). 18,16 solae litterae μον (non μονον) legi possunt. 19, 1.2 Scheil testatur: ἀνατείνει τὰς ὄψεις πρὸς αἰ(θέρα) καὶ τὰς οὐρα(νίας)...... ὁ θεὸς πεπαίδευται..... αὐτὸν καὶ τὸ μάννα ἀφορᾶν. contra pono quae in papyro revera exstant cum certissimis meis supplementis:

(ἀνατείν)ειν τὰς ὄ-
(ψεις πρὸς) αἰ (θέρα) καὶ τὰς οὐρα-
(νοῦ περιό)δους, πεπαίδευται
(δὲ καὶ εἰς) τὸ μάννα ἀφορᾶν,
(τὸν θεῖον) λόγον

καὶ τὰς — (δὲ καὶ εἰς) omissa sunt in codicibus, ita iam a me suppleta aliis Philonis locis comparatis (§ 88. *de migr. Abr.* § 64), antequam Kalbfleischii diligentia de lectione papyri certior factus sum. verba δὲ καὶ loci sensu postulantur. quod restat spatium, vetat praepositionem πρὸς, iubet εἰς suppleri; quod confirmatur loco biblico, qui § 80 sequitur. 20,16.17 Scheil dubitandi locum dedit, quod alteros cancellos ponere neglexit et papyro vulgatam lectionem codicum testimonio plane carentem tribuit. accurata computatione litterarum evanidarum in apparatu adnotata, quam Kalbfleischio debeo, apparet lin. 17. 18 οὕτως ἔσται, non cum Scheilio τὸ σπέρμα σου οὕτως ἔσται supplendum esse. 28,13 τὰ (τὸ Scheil). 35,2, cum prior pars litterae o evanida sit, tamen ἴσοις potius quam ἴσαις (Scheil) legendum videtur. 36,7 spatium

---

mecum communicavit afferre liceat quae ad apparatum illius libri corrigendum vel supplendum valeant. vol. I p. 203,6 πολεμιους Pap. 204,10 συνυ ... nec plura legi possunt (συνύφανται Scheil). 205,3 μετάνισταν ... καθαρ (ο?) ... Pap (καθὰ ὅλων Scheil); videtur papyrus καὶ καθαρὸν (= U F) exhibuisse. 207,6 την των Pap (= U F D), non θνητων (Scheil). 212,17. 18 αἰδὼς — προσοχὴ habet Pap (om. Scheil). 216,9 οντως Pap (ονπας Scheil). 221,10 ει και δη re vera Pap. 221,19 (και γα)στρος και ηδονω ...... γαστερα ηδονων ...... και γλωττης Pap. 222,3 τας ηνιας etiam Pap.

ν σῃ
224,11 ουκ εμπιλησθη (sed postea μ del., ι add.) Pap. i. e. οὐκ ἐμπλησθῇ corr. in οὐν ἐπιλησθήσῃ. 228,15 γεγονοτες μαθηται ευφυεις Pap. 230,4 στη ... αι εκει Pap. i. e. στήσομαι ἐκεῖ (= U), non καὶ ἐκεῖ (Scheil). 232,8 εισφερωσιν re vera Pap. 243,16 τα οσα ανος Pap. 246,12 εν ταις α..ησεσιν πυροι Pap. i. e. ἐν ταῖς ἀλοήσεσιν πυροὶ (= F), fortasse recte (ταις αλης εισιν Scheil). 250,19 εναργεστερον Pap. 256,4 του θυ re vera Pap, item l. 21 καν. [L. C.]

docet τὸν in papyro deesse, 36,8 (τὸ)ν, non (μέγα)ν (sic Scheil), supplendum esse. 42,17 (καὶ) τῶν probabilius est quam τούτων (Scheil). 57,12 τῇ (om. Scheil). 57,13 ἐξαγω(γῇ), non ἐξατω..., cf. ad p. 4,8. 57,21 (κατά)πληξιν, non (καὶ κατά)πληξιν. 59,4 ἐπέπεσε (τῷ 'Αβρ)αάμ, non ἐπέπεσε(ν ἐπὶ τὸν 'Αβρ)αάμ. etiam quae ad p. 51,1 adnotavi, Kalbfleischio debeo. contra idem has Scheilii lectiones iniuria a me in dubium vocatas confirmavit: 9,7 μαυειν. 23,17 γὰρ om. 29,17 μοι (non μοι καὶ). 32,22 μὲν τὸ γάρ. 34,13 διὰ ταῦτ'. 38,19 σοι γάρ. 44,11 ἅ. [63,5 τῆς om. interdum, velut in columna XIII a b, parvae quaedam laciniae papyri non suo loco insertae esse videntur.

Quae ratio inter excerpta codicis N et papyrum intercedat, supra p. III expositum est. in hoc autem volumine viginti tria praesto erant excerpta huius codicis, undecim ex libro *quis rerum divinarum heres sit* p. 1,8—2,4 καίτοι—φιλοσοφοῦντα, p. 5,15—6,17 σοφοὶ—οἰκεῖον, p. 13,16—14,16 ἐπειδὴ—τοῦ γένους ἡμῶν ἐξ ἑαυτοῦ, p. 16,4. 5 ἀσώματοι—κληρονόμοι, p. 20,15—21,15 προαγαγὼν—σβέννυσθαι, p. 34,2—35,12 τούτων—εὐώνυμα, p. 41,3—6 ὁμοίως—νενόμισται, p. 41,16—42,1 ἐγένετο—εἴδη, p. 46,14—47,13 τεθαύμακα—θεοῦ, p. 56,18—57,3 περὶ—χρῆται, p. 60,7—61,6 περὶ—ἀποτελεῖ, quinque ex libro *de congressu eruditionis gratia* p. 82,15—24 ὥσπερ γὰρ—καταστήσασθαι, p. 84,25—85,16 ἀναγκαῖον γὰρ—κατεσβέσθη, p. 88,13—22 ἐν ἀρχῇ—ἐναντίοι, p. 101,2—102,14 ὅτι αἱ μέσαι—ἐκείνη, p. 107,19—108,6 ἄρα οὖν οὐκ—παραδείσου, septem ex libro *de somniis* I p. 207,4—208,1 ἀνθεῖ—στήλαις, p. 218,10—24 λέγεται—τόπος ἑαυτῷ, p. 242,19—243,11 ἔστι δὲ—θεόν, p. 244,4—245,17 διακινηθεῖσα—ἅλις, p. 249,11—250,4 θαυμάζω—κατεσκεύασται, p. 253,21—254,10 μὴ παρέλθῃς—ὕπαρξιν, p. 255,16—256,21 τί οὖν—ἀπαλειφθῆναι. p. 21,6 solus N, si modo Scheil recte papyri lectionem φάσεις testatur, veram lectionem φύσεις servavit. De codice N

Excerpta codicis Palatini, quae Maximilianus Treu nobiscum communicavit (cf. vol. I p. LIX), quae quidem ad huius voluminis libros pertinent, omnia cum apparatu meo contuli, sed non adnotavi nisi ubi aliquid novi et boni servaverunt. recepi igitur ex eis p. 212,17 ὡς, quod codices omittunt. p. 240,9 περίκλυτον recepissem, si alibi apud Philonem legeretur. p. 212,14. 19 Palatinus codicis M lectiones comprobat. attuli eum etiam ad p. 214,5—9, etsi vix recte lin. 9 εἴληχε De codice Palatino 129

tradit. atque etiam ea spes me fefellit fore ut excerptis libri II *de somniis* interdum adiuvarer. fere enim congruit Pal. cum A, certe numquam meliorem lectionem praebet. quod enim p. 275,25. 26 ἱλυσπώμενος (εἰλησπόμενος A) tradit, vix numerandum est. liber, ex quo flosculi rhetorici Palatini codicis excerpti sunt, ex eodem archetypo fluxit atque A. quod cum eo probatur, quod lectiones fere cum A vel M congruunt, tum conspectu librorum, quos excerpsit. nullus enim Philonis liber notus est excerptori, qui non inveniatur etiam in A, nonnulli libri quos A habet omissi sunt, ordo librorum paululum immutatus est.

De Darmstadiensi codice

Vel minoris pretii sunt excerpta codicis *Darmstadiensis* 2773, variis manibus saec. XIV exeunte vel XV ineunte scripti, de quo nuper accuratissime Ludovicus Voltz et Guilelmus Croenert egerunt[1]. qua ex dissertatione cum didicissem, quibus locis Philonei loci afferrentur, ab Erwino Preuschen amico petivi, ut nonnulla meum in usum describeret. quae mecum communicavit, hic propono, ut appareat, pauca quae restant neglegi posse: fol. 26^r ὅτι τοὺς βατράχους, οἷς Αἴγυπτος ἐπλήγη τὰς δευτέρας πληγὰς ὑπὸ Μωυσέος, καὶ φρύνους ὁ Φίλων καλεῖ. βλαπτικὸν εἶδος τί βατράχων οὗτοι δοκοῦσιν εἶναι (cf. de *vita Mosis* lib. I, vol. II p. 97,17 Mang.). — ib. Φί$^{λ'}$ ἀναπεπταμένοις ὠσὶ τοῦ πάππου μυρίας διαβολὰς ἐπήντλουν (ib. II 88,4.5 Mang.). — fol. 30^r (= fol. 162^r) Φίλ^{ων}: ἃ Μωυσῆς λαβὼν καὶ τὴν εὐσέβειαν τῶν φερόντων ἄγαμος (leg. ἀγάμενος) ἀνατίθησιν ἐν τῇ καθιερωμένῃ σκηνῇ (ibid. II 131,15—17 M.). — fol. 112^r ἰδέαι, ὅτι εἰδοποιοῦσι καὶ περατοῦσι τὰ ἄπειρα καὶ παρορίζουσι τὰ ἀόριστα, τύποι ὅτι ἕκαστα τυποῦσι καὶ σχηματίζουσιν. οὕτω Φίλων (*de monarchia* lib. I, II 219, 6—9 M.). — fol. 207^r ἡ δὲ μονὴ τῶν τοῦ κόσμου μερῶν ἑστῶσα πάντως ἑστία πρὸς τῶν πάλαι εὐθυβόλως ὠνόμασται (in mg. Φί^{λ}, *de Cherubim* § 26). — fol. 316^v ὅτι δὲ τὸ γάμφος (γῆς ἄχθος?) γράφει (γρ̄ codex) ὅμ$^{ρ'}$ (i. e. Ὅμηρος) ὁ Φίλων λέγει οὕτως, quod referendum videtur ad librum II *de monarchia*, II 224,13. 14 M. ἄχθος δ', ὡς οἱ ποιηταί φασι, γῆς. — fol. 326^v ἐπίνοια ἡ ἐπὶ τῇ προλαβούσῃ ἐννοίᾳ γνῶσις· ὅθεν ἐπινοίας τὰς ἀλληγορίας ὁ Φίλων φησίν. — fol. 335^v Φ$^{ι'}$: παρευημερῶ ὡς παρευδοκιμῶ. — τὸν ἐπὶ τοῖς θνητοῖς ἵμερον παρευημεροῦντος ἔρωτος οὐρανίου (*de*

[1]) Centralblatt für Bibliothekswesen XIV 1897 p. 537—571.

Abrahamo, II 11,18. 19 Mang.). ἀγώγως τε καὶ δυσαποσπάστως, ὁλκὸν ἔχον δύναμιν (ib. lin. 24. 25). ἢ δι' ἔρωτα παιδείας ὁλκοὺς ἔχοντες δυνάμεις (ib. lin. 3. 4). — fol. 336ᵛ Φι': ὁ γὰρ μὴ μέλλων θύειν εὐαγῶς οὐκ ἂν ὑπομεῖναι πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς ἀπολιπὼν ξενιτεύει (*de monarchia* lib. II, II 223,8—11 Mang.).

Clemens Alexandrinus prae ceteris librum *de congressu eruditionis gratia* exhausit. eo auctore emendari potuit p. 89,14 γῆς (cf. etiam ad p. 89,20), alibi in variis lectionibus recte aestimandis adiuvabamur; v. adnotata ad p. 89,18 (φυλάξεσθε Clem. M). 92,12. 97,13. 104,9. — cum ceteris huius voluminis libris rarius excerpta Philonea comparare licebat (v. ad p. 8,9. 39,1. 144,3. 254,22.) Origenis sententiae ex Philone haustae, quas saepius attulimus, ad emendandum textum vix quicquam conferunt. De Clemente Alexandrino

In hoc volumine iam adhibere licuit egregiam Ambrosii editionem, cuius duo adhuc volumina C. Schenkl edidit[1]). is et in adnotatione diligenter collegit locos Philoneos et in praefatione de ea ratione, qua compilavit Philonem Ambrosius, disputavit[2]). In ea re consulto ab editore Vindobonensi discessimus, quod interpretationes nominum hebraicorum Philoni et scriptoribus christianis communes non adnotavimus. quae cum saepius repetantur a Philone, inveniantur etiam apud alios praeter Ambrosium auctores ecclesiasticos, adhuc plane incertum est, quem quisque posteriorum fontem adierit, Philonem an Origenem an onomasticum quoddam. et si quis videatur Philonem legisse, fere dubium est, quem potissimum eorum locorum, quibus eadem interpretatio invenitur, respexerit. haec igitur tota materies melius ita tractabitur, ut et ex auctoribus ecclesiasticis et ex codicibus — in quibus ipse non pauca onomastica Lagardio ignota inveni, de aliis Krumbacherus amicus me certiorem fecit — quidquid traditum est de interpretationibus nominum colligatur et sic opus utilissimum a Lagardio incohatum consummetur. — praeter paucos aliorum librorum locos (cf. adnotata ad De Ambrosio

---

[1]) *S. Ambrosii opera pars I fasc. I. II. pars II. Corpus scriptorum eccl. lat.* Vindobonae 1896, 1897.

[2]) cf. pars I fasc. II p. XV. XXI sqq. XXV sqq. pars II p. XVI sqq. cf. etiam *E. Krell, Philo* περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον, *Die Echtheitsfrage.* Marburg 1896 p. 4.5.

p. 42,1. 169,2. 170,14. 205,21. 233,5. 247,25. 289,17) ad librum *de fuga et inventione* praecipue Ambrosii librum *de fuga saeculi* adhibuimus, de quo hoc iudicium C. Schenkl fert[1]): *argumentum et materiam ex Philonis libro de profugis sumpsit remque ita tractavit, ut quae ex exemplo sibi proposito recepit locis aliquot ad verbum exprimeret, multo saepius suis verbis explicaret.* et similiter hoc Philoneo libro usus est in epistulis 8. 27. 67. excerpta pauca ex aliis Ambrosii libris deprompta comparare licebat. p. 42,17 Ambrosius papyri lectionem ἄλλων confirmat, 130,10 ad supplendam codicum lacunam aliquid utilitatis praebet, 131,5 certe μεγάλου legit — scribit enim *bonum illud summum* —, quod coniectura Mangeii restitutum est. 113,6 probabiliter ex eo καὶ πλούσιαι additur, quod oppositio membrorum postulare videtur, 138,11 recte ὕλη, 138,13 ἰδοὺ pro ἀλλά, 140,2 ἀρετῆς legisse videtur. 42,18. 19 τούτοις ἐπιχεῖ τοῖς κρατῆρσιν ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ αἵματος genetivum partitivum comprobare videtur, cum scribit: *in istos crateres verbum illud ..... effundit sanguinis sui partes.* coniectura igitur ⟨τὸ ἥμισυ⟩ τοῦ αἵματος, quam L. Cohn commendat, necessaria non est. 128,7 certe λαβόντας legit, non λαβόντι, quod temere Mangey coniecit. ceterum interdum tam incommode Philonis verba vertit, ut nisi comparato Philoneo exemplari intellegi non possit (v. e. gr. p. 141,1. 2), interdum ne intellexit quidem, velut 138,18 ἐποχὴ περὶ ὧν πάντως οὔκ εἰσι πίστεις, ubi quod haec non intellexit, paulo ante pro verbis ἡσυχία *sapientiam* posuit. neque enim, qua saepe utitur libertate vel verborum ambage, necesse est statuere eum ἡ σοφία in suo codice invenisse.

De Ioanne Lydo

Excerptum Ioannis Lydi ad p. 237,20—238,5 adhibitum, ut fortasse multum valet ad recte aestimandos alios locos, quibus dubium est Philonem an alium fontem adierit (v. vol. I p. LXX), ita nihil ad verba Philonis emendenda confert. ne lectionem quidem μεταβάλλοντος, quae speciosa videri potest, p. 238, 1—3 μηδενὸς ἐν ὁμοίῳ πεφυκότος μένειν τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ παντοίας μεταβαλλόντων τροπάς recepi, quia ex pronomine οὐδεὶς in opposito membro facile quamlibet formam pronominis πᾶς subaudiri posse exempla multorum scriptorum docent, neque difficilius πάντων quam παντὸς subaudiveris.

De Sacris Parallelis

Ioannis Damasceni Sacra vel florilegia quae inde pendent sola

[1] pars II p. XVII.

genuinas lectiones servaverunt p. 143,24 ἔσθ' ὅτε et ἀλλ' (om. codd.). 143,25 ἀσκεῖται. 157,13 θεῖοι et καὶ ἀσώματον (om. codd.). 157,15 ἀγαθὸν (om. codd.). 157,18 ὅμως. 158,4 τίς γάρ. 158,7. 8 τῷ προφήτῃ. 158,10 ἀμοιρῆσαι. 158,10 τῶν (om. codd.). 158,11 δίδωσι et τοιούτῳ. 158,12 τελειότητος. 158,13 Ἰακὼβ. 158,13 μου (om. codd.). 158,14 ἂν (om. codd.). 158,17 θνητὴν. 158,20 τὸ ὄνομα αὐτοῦ κύριον. 158,20. 159,1 ὤφθην—αὐτῶν καὶ (om. codd.). 159,2 κύριον (om. codd.). 159,8 σοι (om. codd.). 159,12 πρεσβύτατον. 159,12 καὶ (om. codd.). 159,13 καὶ ἀκατάληπτος (ἀκατάληπτον scripsi, om. codd.). 163,15 εὐαρέστει et ἐμοὶ μόνῳ. 163,19 εὐαρεστήσεις. 164,16 γενόμενον. 164,17 μεθορίου· συνόλως τε. 164,18 γάρ. 165,20 ἀνατροπαὶ. 166,1 ἐντελής. 185,12 εἶπεν ὁ. 185,20 εἰσηγουμένοις ἀπεχθάνονται. 194,14 χαρίσασθαι. 195,13 εὐχάριστος (om. codd.). 195,17 θειότατον. 198,10 ἀνατρέποντα. 198,11 ἀτόπων. 237,8 τῇ τοῦ βίου (om. codd.). 242,22 οὕτω (om. codd.). fortasse etiam p. 163,1 195,14 ex D vera lectio recuperari potest. et p. 141,17 πᾶν τὸ ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτάσει σφοδρότητος ἀπορρήττεται multo aptius videtur διαρρήγνυται (vel διαρρήττεται[1]), quod propius videtur accedere ad corruptelam quae exstat in D. excerptis D non raro auctoritatem papyri confirmari iam p. VIII vidimus. Ex florilegio Laurentiano unum fragmentum libri II de *somniis* p. 282,8 laudatur. unde receptum est ὑπεσκελίσθη (ὑποσκελισθείς A).

Catenarum unum modo fragmentum in Barberino IV 56 traditum adhibui p. 29,1—12, si modo catenae hoc fragmentum dicendum est. videtur enim ut multa alia excerpta Philonea huius codicis veteri catenae ex codice Philoneo adiectum esse. unde, ni fallor, optime illud explicatur, quod p. 29,8 habet vitium in G H P obvium (cf. etiam 29,11 et titulum). adhibui Barberinum saepius in libro *Neu entdeckte Fragmente*, accuratius de eo in Prolegomenis et voluminis IV et Aristeae epistulae ad Philocratem editionis quam paro disseretur. de Nicetae Serrani ad Lucam catenae, quam tetigi vol. II p. XV, codicibus Romanis nuper diligentissime egit Iosephus Sickelberger[2]). catenae in Proverbia, cuius unum codicem Reginensem 77 vol. II p. 77. 78 adhibui, codices plures enumerat Achelis[3]), in nonnullis codicibus Ὑπόθεσις εἰς τὰς παροιμίας De catenis

---

[1]) cf. quae Cohn de forma πήττειν collegit in Hermae vol. XXXII p. 143.

[2]) *Römische Quartalschrift* 1898 p. 55—84. cf. Achelis p. 203—207.

[3]) *Hippolytstudien*, Lipsiae 1897 p. 145 ss.

τοῦ Σολομῶντος. ἐξήγησις διαφόρων ὑπὸ Πολυχρονίου συναχθεῖσα inscriptam esse docet. hunc auctorem diaconum Polychronium, cuius aliae catenae servatae sunt, esse et opus suum ex anonymi catena in Proverbia, quae Vaticano 1802 traditur, et Procopii in eundem librum catena conflasse censet. — iam restat, ut singulis libris pauca praemittamus.

QVIS RERVM DIVINARVM HERES SIT. codices O A B G H P, qui in duas classes, deteriorem O A B, meliorem G H P discedunt. posterioris maius pretium comprobatur papyro, quacum G H P, inprimis G qui commune archetypum accuratius quam H P expressit, multo saepius consentiunt quam O A B; ceterum cf. quae p. III ss. exposita sunt. titulum περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶν κληρονόμος ἢ (καὶ cum codd. leg.)[1]) περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς praebent Pap. Eus., cum falso codd. ἴσα pro εἰς τὰ ἴσα tradant[2]), O H P καὶ περὶ — τομῆς omittant (habet H in subscriptione). potest placere, quod codd. habent πραγμάτων pro ἐστιν. illud enim in ipso libro semper additur; v. § 1 νυνὶ δὲ πρόκειται ζητεῖν, τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος ἐστίν. 63. 66. 69. 76. 133. at alibi, velut p. 178,12, τὰ θεῖα omissa voce πράγματα legitur, et accedit quod excerpta D semper τίς (ἐστιν add. p. 3,4) ὁ τῶν θείων κληρονόμος laudant; v. adnotata ad p. 2,10. 3,4. 22,15. 24,9. 24,11. pleniorem titulum excerpta D praebent p. 14,1 τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος καὶ εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς[3]). et cur non multum tribuendum sit titulo, qui traditur in Barberino p. 29,1 ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος πραγμάτων, iam p. XV significavi. — inter hunc librum et eum qui praecedit quaedam interciderunt. nam ea verba, quibus initio nostri libri ea quae antea tractaverat complectitur ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης συντάξει τὰ περὶ μισθῶν ὡς ἐνῆν ἐπ' ἀκριβείας διεξήλθομεν, neque in argumentum postremae libri *de migratione Abrahami* partis neque in totum hunc librum cadunt. atque cum veri dissimile sit verba ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα (Gen.

[1]) haec enim est altera libri pars incipiens a § 133. quamquam ne hoc quidem titulo § 237—311 contineri videntur, tamen vel Philo vel is qui hos titulos invenit, eas complecti posse sibi videbatur, quia in fine libri § 312—314 haec divisionum ratio repetitur. — postremam huius libri partem inde a p. 53 in G meum in usum Ziebarth contulit.

[2]) similis corruptela § 133 in codd. praeter A invenitur et § 175, ubi εἰς addidit Mangey in Pap et codd. omissum. cf. etiam § 207.

[3]) p. 5,13 D[R] falso titulo ἐκ τῶν μετονομαζομένων, p. 60,1 D[H] ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων, p. 3,4 D[R] ἐκ τοῦ περὶ κοσμοποιίας utitur.

15,1), quae in dissertatione omissa tractata esse ex nostri libri § 2 efficitur, statim post interpretationem Gen. 12,1—6, quae libro *de migratione Abrahami* continetur, explicata esse, non finis huius libri, sed plenus liber intercidisse videtur, quem Massebieau[1]) in commentandis Gen. 12,7—15,2 versatum esse conicit. librum *quis rerum divinarum heres sit* excipit liber

DE CONGRESSV ERVDITIONIS GRATIA. codices M A H G F, quorum M A H[2]) meliorem, G F deteriorem classem, quae tamen ipsa quoque non raro veri testis est, efficiunt. titulum περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου Eusebius et codices testantur, nisi quod Eusebius παιδεύματα scripsit (quod et multi huius libri loci et eius qui sequitur § 2 refutat), H G F falso (cf. § 12. 63 al.) εἰς pro πρὸς habent. — excepto uno Antonii Melissae loco (v. ad p. 106,2) numquam excerpta D nostrum librum laudant.

DE FUGA ET INVENTIONE codices G H, qui ita discedunt, ut duarum classium instar sint. saepius G, rarius H veram lectionem praebet. verum titulum περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως habet G, H falso περὶ φυγάδων inscribit. quae inscriptio quamquam § 2 ἑξῆς τὸν περὶ φυγάδων ἀναγράψομεν τόπον. 119 aliquo modo commendari videtur, tamen § 53 λελάληκε δ' ἀκριβέστερον περὶ φυγῆς dicit et alteram partem titulo περὶ εὑρέσεως contineri ex § 120. 177 apparet. cum igitur necessario ad περὶ φυγάδων addendum esset περὶ εὑρέσεως, dubium non est, quin concinnior titulus περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως praeferendus sit. atque Eusebio hunc restituendum esse e nonnullis codicibus, non ipsi corruptelam tribuendam esse verisimile videtur[3]). etiam Ambrosius, ut libro suo *de fuga saeculi* inscriberet, exemplo Philonis motus esse videtur. atque hunc verum titulum etiam excerpta D exhibent p. 141,16. 143,23. 164,4. — finem libri continentem interpretationem Gen. 16,15. 16 intercidisse suspicatur Massebieau.

DE MVTATIONE NOMINVM. codices A B. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται codices et Eusebius inscribunt. priorem

---

[1]) *Le classement des oeuvres de Philon* p. 27. 28.

[2]) interdum H cum G F congruit: 74,7. 76,12. 15. 78,16. 79,12. 86,15. 89,11. 15. 92,3. 95,11. 106,6. 107,22. interdum solus genuinam lectionem servavit: 76,16. 85,17. 104,6. 18. 106,15.

[3]) v. vol. I p. C. CII et Schwegleri ad Eus. adnotationem.

modo tituli partem περὶ τῶν μετονομαζομένων exhibent excerpta D p. 157,12. 158,2. 160,24. 163,14. 164,15. 165,14. 166,19. 185,10. 194,13. 198,6; cf. etiam titulos paululum decurtatos 163,4. 185,12. 188,12. 193,1. falso 158,7 D[C] laudat ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων, 162,27 D[R] περὶ γενέσεως Ἄβελ. — multo difficilius quam in superiore libro, qui ipse quoque duobus codicibus servatus est, in hoc est editoris munus, cum A B ad eandem classem pertineant. — etiam in Palatino 311 (v. Proleg. vol. I p. XIV) hic liber ultimo loco traditus est, cum desit in eiusdem classis codicibus l. c. p. XIV sq. enumeratis. initium libri ipse contuli, exordium meum in usum I. Graeven comparavit. et communia habet cum A B vitia haec: p. 157,18 ὁμοίως (ὅμως D). 158,11 ἐν (ἂν D). 200,31 τὸ om. (add. B²). 201,2 ὄσφρονται (ὀσφραίνονται scripsi). 201,7 ἐφιέμενα (ἀφειμένα scripsi). accuratius vero cum A consentit, quocum tradit 156,7 ἑτέρας ἀπάρχονται (ἀπάρχονται ἑτέρας B). 157,12 φασὶν αὐτὸν (αὐτόν φασιν B). 202,9 καὶ (καὶ ἢ B). 202,21 σεληνιακαῖς ἢ ἡλιακαῖς (ἡλιακαῖς ἢ σεληνιακαῖς B, cf. Addenda). fortuito igitur factum esse potest, ut p. 156,2 σου (σὸς A). 201,1 μάθης (μάθοις A) cum B praebeat. porro cum neque proprii quicquam et boni Palatinus in ea parte, quae mihi innotuit, habeat et scateat suis permultis maculis, dubium non est, quin recte eum spreverimus. ex codice classis A nostrum librum postea codici Palatino additum esse patet nec veri dissimile est eum ex eo codice, qui ipse ex A fluxerit, descriptum esse. nullum fructum ex collatione aliorum librorum redundaturum esse etiam inde didici, quod quae p. 157,11 Mangeio auctore ex Oxon. Coll. Novi 143 et Coisliniano, p. 159,10 171,4 ex Coisliniano recepi (cf. etiam adnotationes ad 174,19. 200,20), ita comparata sunt, ut facile coniectura inveniri possent. et in Coisliniano, quae est eius vilitas descripti ex Vaticano 380, hoc necessario statuendum est, nisi forte Mangey in notis erravit. neque igitur quod Ottobonianum 74 (cf. vol. I p. VIII), recentissimum et ad classem A pertinentem, ne inspiciendum quidem curavi, quisquam vituperabit nisi qui inter eos se numerari volet, qui ita suo ingenio diffidunt, ut plus sperent utilitatis se scriptoribus adlaturos esse expiscantes e vilissimis codicibus bonas quae videntur lectiones vel coniecturas quam sua arte vera invenientes.

Primus hunc librum, qui in editione principe deest, ex A edidit

Hoeschel (cf. vol. I p. LXXII. LXXIII), leviora vitia fere sustulit, in gravioribus corruptelis emendandis Mangeio minus acutum et felicem se praestitit. manum correctricem recentissimam, quae margini A nonnulla adiecit, Hoeschelii esse inde quod eaedem coniecturae in Hoeschelii editione inveniuntur recte Cohn conclusit et confirmant adnotata ad p. 164,17. 189,23. quae cum ita sint, in libro *de somniis* II, in quo multo plures notae margini aspersae sunt, eas commemorare nolui, quippe quae in editione Hoeschelii redeant.

DE SOMNIIS LIBER I. codices M A G F H P. quorum memoria in duas partes discedit, quarum unam M A (P^2), alteram eamque paulo deteriorem G F H P efficiunt. cum D p. 206,13 breviorem titulum ἐκ τοῦ περὶ ὀνείρων praebeat[1]), codices huic libro inscribunt περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους, item A sequenti libro. Eusebius testatur Philonem scripsisse περὶ τοῦ κατὰ Μωυσέα (ab Eus. additum?) θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον, πέμπτον. atque ipse Philo initio huius libri (cf. libri II § 1) profitetur se in libro qui praecedebat ea somnia tractasse, quae ab ipso deo mittuntur[2]). iam in nostro libro disserit de eis quibus mens instinctu divino rapta futura praevidere videatur, in altero, qui servatus est, de eis quae ipse per sese animus videat. quae somnia ad hoc postremum genus pertineant, ipse § 5 dicit et eadem omnia hoc libro explicat[3]). iam cum horum trium librorum ordinem noverimus, sequitur, ut duos qui restant aut ante hos aut post hos ponamus. atque cum in explicandis locis S. S. versati esse non possint — quae enim narrantur in S. S. somnia omnia argumento trium illorum librorum continentur, alia somniantium exempla desunt —, acutissime Massebieau coniecit et duos reliquos libros in philosophorum de somniis sententiis exponendis versatos et ante ceteros tres ponendos esse. qui ordo cum aptissimus est et natura rerum commendatur, tum inde confirmatur, quod etiam de aeternitate mundi et de ebrietate quaestiones ita Philo tractat, ut proficiscatur a philosophorum sententiis explicandis et diiudi-

---

1) 237,8 lemma Φίλωνος exstat (cf. 207,4). 242,21 lemma deest. 243,3 DL falso laudat ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων.

2) videntur esse somnia quae Abimelech Gen. 20,3—7 et Laban Gen. 31,24 vidisse narrantur; v. Massebieau, *Le classement des oeuvres de Philon* p. 30.

3) pauca enim de Pharaonis somnio in fine desunt.

candis, tum ad Mosis doctrinam transeat. et horum de somniis librorum iactura ideo potissimum deploranda videtur, quod integram Posidonii doctrinam ex eis disceremus (cf. adnotata ad p. 204,2).

Cum tertius, quem statuit Massebieau *de somniis* liber, a Gen. 20,3 profectus esse videatur, liber *de mutatione nominum* Gen. 17,1—22 explicet, magnam, quae inter hunc librum et libros *de somniis* hiat, lacunam ipsi Philoni tribuendam et Gen. 17,23—20,3 ab eo in interpretanda S. S. omissa esse negat Massebieau, partem lacunae fragmento *de deo* (Gen. 18,2), quod Armeniis codicibus servatum est, expleri censet. idem p. 31—33 post libros *de somniis* alios Philonei commentarii libros deperisse demonstrare conatus est.

DE SOMNIIS LIBER II. hic liber cum uno codice A servatus sit, post Hoeschelium et Mangeium in tollendis mendis et significandis supplendisque lacunis[1]) non inutile studium posuisse nobis videmur, ita tamen ut non pauca sagacioribus emendanda nos reliquisse, haud raro in tanta penuria codicum desperandum esse nobis persuaserimus. semel D^K p. 299,4 ἐκ τοῦ περὶ τῶν ὀνείρων, semel Flor. Laur. p. 282,8. 9 laudat. aliud huius libri vestigium frustra quaesivimus. et antiquitus eum defuisse in corporibus Philoneis, felici autem casu a librario archetypi codicis A ascitum esse, inde probatur, quod ne libri quidem numerus traditur et ipse finis mutilatus est. ne Origenem quidem plus priore nostro libro legisse, haud scio an ex ea ratione, qua hunc librum affert (v. ad p. 234,1), efficiatur. cum aliorum Philonis librorum tum huius locos nonnullos feliciter emendavit Cotelerius in notis, quas Ecclesiae graecae monumentis suis adiecit[2]), quas emendationes fere iam Mangey in textum suum recepit vel in commentario probavit.

Scribebam Wilmersdorfii
m. Septembri a. h. s. LXXXXVIII.

P. Wendland.

---

[1]) Legentes monitos esse velim eis locis, ubi spatium vel numerum litterarum in A omissum non adnotavimus, in codice lacunae vestigium non esse, sed nos lacunam statuisse.

[2]) In indicibus Cotelerius locos Philoneos, quos data occasione tractavit, enumerat.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Collationem quam fecit Chr. Fr. Matthaei codicis Petropolitani cum aliis multis libris eiusdem manu scriptis nunc servari in bibliotheca Academiae Petropolitanae ecclesiasticae (orthodoxae) certiorem me fecit N. Glubokowsky, professor Petropolitanus (v. vol. I p. XVII). est ms. no. 353 fol. 28 in 4°, cui inscriptum est: „Variae lectiones ex codice Petropolitano ad Philonem". cf. etiam Clossius in Seebode's Neues Archiv f. Philol. u. Paed. III 2 (1828) p. 31.

P 1 in apparatu ad titulum scrib.: τομῆς om. OHP, ad lin. 3. 4 scrib.: λογιου τοιουτου Pap
16,16 corr. πατρός"·
36,18 corr. ἐθέλουσιν (sic Pap).
48,16 in apparatu scrib.: ἕκαστον Pap codd.
60,6 in apparatu corr. πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.
62,4 comma del.
82,13 μικρότατον vid. scrib.
92,13 corr. τρία.
95,8 δὲ ⟨δύο⟩ conicio.
101 in prima linea testimoniorum corr. 2—102,14.
111,1 ⟨τὸν⟩ αὐστηρὸν coni. Diels.
112,11 ἡγεμονικὰς ⟨οὐσίας⟩ nunc conicio (cf. § 165).
119,2—4 haec sunt verba *Hieronymi in Amos* cap. 2,9: fortitudo quoque eius quasi quercus arboris durissimae atque fortissimae. ex cuius vocabulo Philo, vir disertissimus Hebraeorum, Esau appellatum putat δρύϊνον, id est quercinum et roboreum; licet et Esau possit ποίημα, id est factura intellegi, ut ad mala opera referatur.
121,19 comma del.
124,15 corr. λόγῳ.
148,6 corr. τελειοῦσθαι; πάλιν, εἰ δεῖ.
150,3 corr. δ'.
155,1 corr. ἀμυνομένων.
158,9 corr. λέγεσθαι;
159,20 corr. δόγματος.
165,19 post ἀκόλαστον typothetae errore intercidit ἢ μὴ δειλόν.

166,22 corr. πίπτει.

167,31—168,3 cf. *Hieronymi quaest. in Gen.* p. 26. 27 *Lag.*, *inprimis:* nec mirandum, quare, cum apud Graecos et nos A littera videatur addita, nos he litteram hebraeam additam dixerimus .... errant qui putant primum Saram per unum R scriptam fuisse et postea ei alterum R additum ....

181,26 corr. ᾗ.

188,21—24 cf. *Elias Cret. comm. in Gregor. Naz.* (Migne XXXVI col. 912): κατὰ τὸν Ἑβραῖον Φίλωνα οὐκ ἔστιν ἀρτίπους ἡ ἐν θνητῷ τῷ σώματι—καὶ ἐπέσκαζε. ὁ δὲ μηρὸς γενέσεως σύμβολον, ἐπεὶ τὸ παιδοποιὸν μόριον περὶ τὸν μηρόν ἐστιν.

197,16 e LXX nunc ἀπ' αὐτῆς pro ἀπ' αὐτοῦ conicio, quia de somn. II § 71 ἀπὸ τῆς σεμιδάλεως scribit.

200,17 corr. Ἀβραάμ·

202,21 in apparatu addendum est ἡλιακαῖς ἢ σεληνιακαῖς B

207,2 praeter Aristonem conferendum erat Theophrasti apophthegma apud *Cic. Tusc. III 69* (cf. Laert. Diog. V 40. 41): Theophrastus moriens accusasse naturam dicitur, quod ... hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset .., querebatur igitur se tum, cum illa videre coepisset, exstingui.

225,20 comma del.

272,12 ἄλλην conicio.

290,1—8 compilavit Clem. Protr. § 69 ὁ δὲ ἱερὸς ὄντως Μωυσῆς „οὐκ ἔσται", φησίν (confirmat locus biblicus additamenta Hoeschelii, sed additur lin. 5 ἀλλ' ἢ ante στάθμιον) ... στάθμιον καὶ μέτρον καὶ ἀριθμὸν τῶν ὅλων ὑπολαμβάνων τὸν θεόν ... τὸ δὲ μόνον δίκαιον μέτρον ὁ μόνος ὄντως θεός ... μετρεῖται (μετρεῖ τε?) πάντα καὶ σταθμᾶται, οἱονεὶ τρυτάνῃ τῇ δικαιοσύνῃ τὴν τῶν ὅλων ἀρρεπῶς περιλαμβάνων καὶ ἀνέχων φύσιν.

accentuum pauca vitia omisi.

INDEX SIGLORUM

Pap = papyrus
M = Laurentianus X 20
G = Vaticano-Palatinus gr. 248
F = Laurentianus LXXXV 10
A = Monacensis gr. 459
B = Venetus gr. 41
O = Laur. X 23
H = Venetus gr. 40
P = Petropolitanus XX Aa 1
L = Parisinus gr. 433

N = Neapolitanus II C 32 (excerpta)
D = Sacra Parallela
D^{C} = Coislianus 276
D^{K} = Vaticanus gr. 1553
D^{P} = Parisinus gr. 923
D^{M} = Venetus gr. 138
D^{R} = Rupefucaldinus (Berolinensis Phill. 1450)
D^{L} = Laurentianus VIII 22
D^{V} = Vaticanus gr. 1236
D^{H} = Hierosolymitanus 15
Turn. = Turnebus
Mang. = Mangey
Hoesch. = Hoeschel
v = lectio vulgata

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙΣ Ο ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕΣΤΙΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΑ ΙΣΑ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΑ ΤΟΜΗΣ

p.473M. (1.) Ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης συντάξει τὰ περὶ μισθῶν ὡς ἐνῆν 1
ἐπ᾿ ἀκριβείας διεξήλθομεν· νυνὶ δὲ πρόκειται ζητεῖν, τίς ὁ τῶν θείων
πραγμάτων κληρονόμος ἐστίν. ἐπειδὴ γὰρ θεσπισθέντος ὁ σοφὸς ἤκουσε 2
λογίου τοιούτου· „ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα“, πυνθάνεται
φάσκων· „δέσποτα, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος. ὁ δὲ
υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς μου οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ“, καὶ πάλιν
„ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα, ὁ δὲ οἰκογενής μου κληρονομήσει με“
(Gen. 15, 1—3). καίτοι τίς οὐκ ἂν τὸ τοῦ χρησμῳδοῦντος ἀξίωμα 3
καὶ μέγεθος καταπλαγεὶς ἄφωνος καὶ ἀχανὴς ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ διὰ
δέος, ἀλλά τοι τῷ περιχαρεῖ; ἐπιστομίζουσι γὰρ ὡς αἱ σφοδραὶ λῦπαι,
καὶ αἱ ὑπερβάλλουσαι χαραί. διὸ καὶ Μωυσῆς ἰσχνόφωνος ὁμολογεῖ 4
καὶ βραδύγλωσσος γενέσθαι, ἀφ᾿ οὗ ἤρξατο ὁ θεὸς αὐτῷ διαλέγεσθαι

φίλωνος Pap: φίλωνος ἰουδαίου AB, τοῦ αὐτοῦ P, om. OGH   ἐστιν Pap Eus: πραγμάτων codd.   καὶ περὶ — τομῆς om. OP   καὶ] ἢ Pap Eus   εἰς τὰ ἴσα Pap Eus: ἴσα codd.   1 συνταξει Pap: βίβλῳ codd.   τα περι Pap: περὶ codd.   2 νυν Pap   ζητεῖν om. Pap   3. 4 θεσπισθεντος (ὁ add. ex codd.) σοφος ηκουσε λογιου Pap: θεσπισθέντος λογίου τοιούτου ὁ σοφὸς ἤκουσεν codd.   ἤκουεν A   4 εσται Pap: om. codd.   5 δεσποτα τι μοι Pap: τί μοι, δέσποτα codd.   απολυομαι Pap: ἀπελεύσομαι codd.   6 Μασεκ Pap (Mang.): μου ὁ ἐκ codd.   οικογενους Pap: ἱκέτιδος O, οἰκέτιδος ceteri   μου om. A   κληρονομήσει (κληρονομήσειέ O) με add. post μου codd., om. Pap   7 δὲ om. Pap (probat Cohn)   9 εἰ καὶ OAB   10 αἱ om. OAB   11 αἱ Pap N: om. ceteri   Μωσῆς codd. N   11. 12 καὶ βραδύγλωσσος ὁμολογεῖ transpos. codd. N

8—2,4 καίτοι — φιλοσοφοῦντα N fol. 165r.

(Exod. 4, 10). καὶ ἀψευδής ἐστιν ἡ τοῦ προφήτου μαρτυρία· τότε γὰρ εἰκὸς τὸ μὲν φωνητήριον ὄργανον ἐπέχεσθαι, τὸν δὲ κατὰ διάνοιαν λόγον ἀρθρούμενον ἀνυποτάκτῳ φορᾷ χρῆσθαι, νοημάτων οὐ ῥημάτων ἐπάλληλα κάλλη μετ' εὐτρόχου καὶ ὑψηγόρου δυνάμεως φιλοσοφοῦντα.
5 θαυμάσιοι δὲ ἀρεταὶ ἥ τε εὐτολμία καὶ ἡ ἐν τῷ δέοντι παρρησία πρὸς τοὺς ἀμείνους, ὡς καὶ τὸ κωμικὸν ἀψευδῶς μᾶλλον ἢ κωμικῶς εἰρῆσθαι δοκεῖν

ἂν πάνθ' ὁ δοῦλος ἡσυχάζειν μανθάνῃ,
πονηρὸς ἔσται· μεταδίδου παρρησίας.

6 (2). πότε οὖν ἄγει παρρησίαν οἰκέτης πρὸς δεσπότην; ἆρ' οὐχ ὅταν ἠδικηκότι μὲν ἑαυτῷ μηδὲν | συνειδῇ, πάντα δ' ὑπὲρ τοῦ κεκτημένου p. 474
7 καὶ λέγοντι καὶ πράττοντι; πότε οὖν ἄξιον καὶ τὸν τοῦ θεοῦ δοῦλον ἐλευθεροστομεῖν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ δεσπότην ἢ ὅταν ἁμαρτημάτων καθαρεύῃ καὶ τὸ φιλοδέσποτον ἐκ τοῦ συνειδότος κρίνῃ, πλείονι χαρᾷ χρώμενος ἐπὶ τῷ θεράπων θεοῦ γενέσθαι, ἢ εἰ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἐβασίλευσε τὸ γῆς ὁμοῦ καὶ
8 θαλάττης ἀναψάμενος ἀκονιτὶ κράτος; τὰς δὲ φιλοδεσπότους θεραπείας καὶ λειτουργίας τοῦ Ἀβραὰμ διασυνίστησιν ἀκροτελεύτιον λογίου τοῦ χρησθέντος αὐτοῦ τῷ υἱεῖ· „δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σου πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσεν Ἀβραὰμ ὁ πατήρ σου τῆς ἐμῆς φωνῆς,

---

1 εστι Pap 3 ἀθροούμενον A 4 ἐπάλληλα] ἀλλ' ἐπάλληλα OAB 5 αἱ ἀρεταὶ ABH[1]P τωι Pap: om. codd. 7 δοκει Pap 8 ἡσυχάζῃ P, ἡσυχάζων v μανθάνει P 9 μεταδιδου Pap: μεταδιδοὺς GHP, μὴ μεταδιδοὺς OAB 10 οὐχ] οὖν οὐχ OAB 11 ἠδικηκότα L μηδὲν] οὐδὲν AB συνήδει G[2], συνίδῃ HP δὲ codd. 12 καὶ πράττοντι om. D[L] καὶ om. D[L] τοῦ θεοῦ codd. D: θεου Pap 13 τε Pap D: om. codd. 13. 14 δεσπότην καὶ ἡγεμόνα D 14 post ἁμαρτημάτων add. τε Pap κακαθαρευη Pap, καθαρεύοι D ἐκ τοῦ] αὐτοῦ D[L] 15. 16 κρίνεσθαι θεοῦ (om. πλείονι — γενέσθαι) G θεου γενεσθαι Pap: γενέσθαι θεοῦ codd. D 16 ἢ εἰ] ἧς ἡ G[1]P(H[1]), ἧς ὁ G[2] ἐβασίλευσεν Pap D[L] τὸ om. OAB 17 θαλάσσης OBHP ἀκονιτὶ P: ακονειτι Pap, ἀκονητὶ OGH, ἀπονητὶ AB φιλοδεσποτας Pap 17. 18 θεραπειας καὶ λειτουργιας Pap: λειτουργίας καὶ θεραπείας codd. 18 Ἁβραὰμ ABHP hic et saepius λόγον B, λο[γ] A 20 ενευλογηθησεται το σπερματι Pap 21 ἐπήκουσεν OAB

---

8 Menander frg. 370 (Comicorum Atticorum fragm. ed. Kock III 107). 10—16 D[P] fol. 265 (titulum non indicat Harris p. 91) D[L] fol. 121[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος: πότε (τότε D[L]) ἄγει παρρησίαν — ἐβασίλευσε.

καὶ ἐφύλαξε τὰ προστάγματά μου καὶ τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰ δικαιώματά
μου καὶ τὰ νόμιμά μου“ (Gen. 26, 3—5). μέγιστον δ᾽ ἐγκώμιον οἰκέτου 9
μηδενὸς ὧν ἂν προστάξῃ ὁ δεσπότης ὀλιγωρεῖν, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως
ὑπὲρ δύναμιν πάντα σπουδάζειν αἰσίῳ γνώμῃ κατορθοῦν. (3.) εἰσὶ μὲν οὖν, 10
οἷς ἀκούειν ἀλλ᾽ οὐ λέγειν ἐμπρεπές, ἐφ᾽ ὧν λέγεται „σιώπα καὶ ἄκουε“
(Deut. 27, 9), πάγκαλον παράγγελμα. θρασύτατον γὰρ καὶ λαλίστατον
ἀμαθία, ἧς πρῶτον μέν ἐστιν ἄκος ἡσυχία, δεύτερον δὲ προσοχὴ τῶν
ἄξιόν τι προφερομένων ἀκοῆς. μηδεὶς μέντοι νομισάτω τοῦτ᾽ αὐτὸ 11
μόνον ἐμφαίνεσθαι διὰ τοῦ „σιώπα καὶ ἄκουε“, ἀλλὰ καὶ προτρέψασθαι
δυνατώτερον ἕτερον· οὐ γὰρ παραινεῖ μόνον γλώττῃ σιωπᾶν καὶ ὠσὶν
ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ψυχῇ ταῦτα παθεῖν ἀμφότερα. πολλοὶ γὰρ ἐπ᾽ 12
ἀκρόασιν ἥκοντές τινος οὐκ ἐληλύθασι ταῖς διανοίαις, ἀλλ᾽ ἔξω πλανῶνται
καὶ μυρία περὶ μυρίων ἑαυτοῖς διεξέρχονται, τὰ συγγενικά, τὰ ὀθνεῖα, τὰ
ἴδια, τὰ δημόσια, ὧν εἰκὸς ἦν ἐν τῷ παρόντι μὴ μεμνῆσθαι, πάνθ᾽ ὡς
ἔπος εἰπεῖν ἑξῆς συναριθμούμενοι, καὶ διὰ τὸν ἐν ἑαυτοῖς πολὺν θροῦν ἀδυνατοῦσι τοῦ λέγοντος ἀκροᾶσθαι· λέγει γὰρ ἐκεῖνος ὥσπερ οὐκ ἐν ἀνθρώ-

1 εφυλαξεν Pap 1. 2 και τα δικαιωματα μου και τα νομιμα μου Pap: καὶ τοὺς νόμους μου (μου om. P) καὶ τὰς κρίσεις codd. 2 δὲ codd. 3 οἰκοδεσπότης D Anton. δὲ om. A 4 αἰσίω Pap G Anton.: αἰσία HPD, αἰδεσίμω OAB εισιν Pap 5 ἐμπρεπές Pap D: εὐπρεπές codd. ἐφ᾽ ὧν] ἀφ᾽ ὧν D_2^R, ἄφρον D^R post λέγεται add. παρὰ τοῦ νομοθέτου $D^R D^H$ 6 πᾶν καλὸν D θρασυτατον γαρ και λαλιστατον Pap: θρασύτατον γὰρ καὶ ἀκαλλέστατον D, κάκιστον γὰρ καὶ θρασύτατον codd. 7 post ἀμαθία add. ἄριστον δ᾽ ἡ εὐμάθεια OAB, mg. P^2 ἧς] ἡ D ἐστιν] ἐστὶ λυσιτελέστατον D ακος Pap (coni. Mang.): ἀκοῆς codd. D 8 ἀξίων D^R προφερομένων ἀκοῆς scripsi: φερομενων ακοης Pap, προσφερομένων ἀκοῇ D, προσοχῆς προφερομένων B, ἀκοῆς (προσοχῆς A) προσφερομένων ceteri, ante ἀκοῆς ras. in H τοῦτο codd. D αὐτῷ GHP, om. D 9. 10 ἀλλὰ— ἕτερον] πᾶν καλὸν παράγγελμα D^R 9 προτρέψαι AB 10 ἕτερον] ἕκαστον AB γὰρ om. Pap γλωττη Pap D^H: γλώσσῃ codd. D^R γλώσσῃ μόνον AB 11 τῇ ψυχῇ ἀμφότερα παθεῖν D μαθεῖν G 12 ἥκοντος D^R εληλυθασιν Pap 13 αὐτοῖς O, ἐν ἑαυτοῖς D^H 13—15 τὰ συγγενικὰ—συναριθμούμενοι om. D 14 τὰ δημόσια scripsi: τα, tum 6 litt. evanidae Pap; om. codd., τὰ κοινὰ coni. Cohn 14 πανθ᾽ Pap: πάντα GHP, πάντως ἃ OAB 15 εἰπεῖν] εἶναι P(H^1) εξη Pap ἐν om. B εαυτοις Pap D^H: ἑαυτῆς B, αὑτοῖς H^2, αὐτοῖς ceteri D^R 16 ἀκροάσασθαι D ἐκεῖνος οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλ᾽ ὡς ἐν D

2—4 D^R fol. 159^v Anton. Mel. II 23 col. 1065 Φίλωνος: μέγιστον ἐγκώμιον—κατορθοῦν. 4—4,2 D^R fol. 44^v Φίλωνος τίς ἐστιν ὁ τῶν θείων κληρονόμος D^H fol. 132^r Φίλωνος: εἰσὶν οἷς ἀκούειν—ἀκοαὶ δὲ οὐκ εἰσίν (D^H lin. 4,1 ἀψύχοις desinit). 4—6 D_2^R fol. 137^r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ κοσμοποιίας: εἰσὶν οἷς—πᾶν καλὸν παράγγελμα· ἀμαθία γὰρ συμφέρον ἡσυχία.

ποις, ἀλλ' ἐν ἀψύχοις ἀνδριᾶσιν, οἷς ὦτα μέν ἐστιν, ἀκοαὶ δ' οὐκ
13 ἔνεισιν. ἐὰν οὖν μηδενὶ τῶν ἔξωθεν ἐπιφοιτώντων ἢ ἔνδον ταμιευομένων πραγμάτων ὁ νοῦς ἀξιώσῃ προσομιλεῖν, ἀλλ' ἠρεμίαν ἀγαγὼν καὶ ἡσυχάσας πρὸς τὸν λέγοντα ἑαυτὸν ἀποτείνῃ, σιωπήσας κατὰ τὸ Μωυσέως παράγγελμα δυνήσεται μετὰ τῆς πάσης προσοχῆς ἀκροάσασθαι.
14 ἑτέρως δ' οὐκ ἂν ἰσχύσαι. (4). τοῖς μὲν οὖν ἀμαθέσι συμφέρον ἡσυχία, τοῖς δὲ ἐπιστήμης ἐφιεμένοις καὶ ἅμα φιλοδεσπότοις ἀναγκαιότατον ἡ παρρησία κτῆμα. λέγεται γοῦν ἐν Ἐξαγωγῇ· „κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς σιγήσετε", καὶ χρησμὸς εὐθὺς ὑπόκειται τοιόσδε· „καὶ εἶπε | κύριος πρὸς Μωυσῆν· τί βοᾷς πρός μέ" (Exod. 14, 14. 15); p. 475 M
ὡς δέον καὶ σιωπᾶν τοὺς μηδὲν ἄξιον ἀκοῆς ἐροῦντας καὶ λέγειν τοὺς ἔρωτι σοφίας θείῳ πεπιστευκότας καὶ μὴ μόνον λέγειν σὺν ἠρεμίᾳ, ἀλλὰ καὶ μετὰ κραυγῆς μείζονος ἐκβοᾶν, οὐ στόματι καὶ γλώττῃ, δι' ὧν ἀέρα λόγος ἔχει σφαιρούμενον αἰσθητὸν ἀκοῇ γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ παμμούσῳ καὶ μεγαλοφωνοτάτῳ ψυχῆς ὀργάνῳ, οὗ θνητὸς μὲν ἀκροατὴς
15 οὐδὲ εἷς, ὁ δὲ ἀγένητος καὶ ἄφθαρτος μόνος. τὸ γὰρ νοητῆς ἁρμονίας εὐάρμοστον καὶ σύμφωνον μέλος ὁ νοητὸς μουσικὸς μόνος καταλαβεῖν

1 ἀνδράσιν OAB εστι Pap, εἰσίν D δὲ codd. D 2 ἔνεισιν] εἰσίν D post ἔξωθεν add. τῶν OAB 3 ἠρέμιον G ἀνάγὼν OAB, ἀναγαγὼν G 4 ἑαυτὸν ἀποτείνῃ ante πρὸς transpos. codd. 4. 5 κατὰ — προσοχῆς om. Pap 5 Μωσέως codd. ακροασθαι Pap 6 εταιρων Pap, ἑτέρων L δὲ codd. ισχυσαι Pap: ἰσχύσει H², ἰσχύσῃ ceteri 7 δὲ Pap G: δ' ceteri φιλοδεσπόταις G 8 κτῆμα om. H ουν Pap ἐξαγ(ωγῇ) Pap (cf. tabulam phototypicam apud Scheilium, qui non recte legit εξαρω): ἐξόδῳ codd. 9 ὑμῶν Pap PH¹: ἡμῶν ceteri σιωπησεσθε Pap 10 ειπεν Pap Μωσῆν GHP βοα Pap 12 ἐρῶντι coni. Mang. θειω Pap (idem ipse conieceram): θεῷ codd. συνηρεμουντα Pap, συνηρεμοῦντας coni. Cohn 15 ψυχης Pap: φωνῆς codd. 16 οὐδεὶς L¹ ἀγέννητος codd. (Pap?) μόνον O

10 Origenis fragm. ex codice affert Mang.: καὶ Μωυσῆς ἐβόα σιγῶν, καὶ προσευχομένῳ κατὰ διάνοιαν ὁ θεὸς ἔφη· τί βοᾷς πρός μέ, *Orig. Hom. in Exod. V 4 p. 146:* quomodo clamat? nulla eius vox clamoris auditur, et tamen dicit ad eum deus: quid clamas ad me? velim scire, quomodo sancti sine voce clamant ad deum . . . per silentium sanctorum clamor auditur. *Comment. in Ioann. VI 10 p. 119:* ἐὰν δὲ μὴ (μὴν conicio) παντελῶς ᾖ ἡ νοητὴ τῶν εὐχομένων φωνὴ μεγάλη καὶ οὐ βραχεῖα, οὐδὲ ἂν αὐξήσωσι τὴν βοὴν καὶ τὴν κραυγήν, ἀκούει τῶν οὕτως εὐχομένων ὁ θεὸς ὁ λέγων πρὸς Μωσέα· „τί βοᾷς πρός μέ"; οὐκ αἰσθητῶς βεβοηκότα — οὐ γὰρ ἀναγέγραπται τοῦτο ἐν τῇ Ἐξόδῳ —, μεγάλως δὲ τὴν ἀκουομένην μόνῳ θεῷ φωνὴν βεβοηκότα διὰ τῆς εὐχῆς. cf. Theodoretum in psalm. 5,2 (p. 635).

ἱκανός, τῶν δὲ ἐν αἰσθήσει φυρομένων οὐδὲ εἷς. ὅλου δὴ τοῦ διανοίας
ὀργάνου κατὰ τὴν διὰ πασῶν ἢ δὶς διὰ πασῶν συμφωνίαν ἐξηχοῦντος
ὁ ἀκροατὴς ὡσανεὶ πυνθάνεται πρὸς ἀλήθειαν οὐ πυνθανόμενος —
πάντα γὰρ γνώριμα θεῷ — „τί βοᾷς πρός με“; καθ' ἱκεσίαν κακῶν
ἀποτροπῆς ἢ κατ' εὐχαριστίαν μετουσίας ἀγαθῶν ἢ κατὰ ἀμφότερα;
(5.) λάλος δὲ οὕτως ὁ ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος καὶ ἄλογος εἶναι 16
δοκῶν ἀνευρίσκεται, ὥστε πῇ μὲν οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ βοῶν εἰσά-
γεται, ἑτέρωθι δὲ ἀπαύστῳ καὶ ἀδιαστάτῳ χρώμενος λόγων ῥύμῃ.
„Μωυσῆς“ γάρ φησιν „ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῇ“ 17
(Exod. 19, 19), οὐ κατὰ συντέλειαν ἐλάλησεν, ἀλλὰ κατὰ μηκυνομένην
παράτασιν ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς οὐ κατὰ συντέλειαν ἐδίδαξεν, ἀλλ' αἰεὶ
καὶ συνεχῶς ἀπεκρίνετο. ὅπου δὲ ἀπόκρισις, ἐκεῖ πάντως ἐρώτησις. 18
ἐρωτᾷ δὲ ἕκαστος ὃ μὴ ἐπίσταται, μαθεῖν ἀξιῶν γνούς τε τῶν εἰς
ἐπιστήμην ὠφελιμώτατον ἔργον εἶναι ζητεῖν, ἐρωτᾶν, πυνθάνεσθαι,
μηδὲν δοκεῖν εἰδέναι μηδέ τι οἴεσθαι παγίως κατειληφέναι. σοφοὶ μὲν 19
οὖν ὑφηγητῇ καὶ διδασκάλῳ χρῶνται θεῷ, οἱ δ' ἀτελέστεροι τῷ σοφῷ.
διὸ καὶ λέγουσι· „λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός,
μή ποτε ἀποθάνωμεν“ (Exod. 20, 19). τοσαύτῃ δ' ἄρα χρῆται παρρησίᾳ
ὁ ἀστεῖος, ὥστε οὐ μόνον λέγειν καὶ βοᾶν, ἀλλ' ἤδη καὶ καταβοᾶν ἐξ
ἀληθοῦς πίστεως καὶ ἀπὸ γνησίου τοῦ πάθους θαρρεῖ. τὸ γὰρ „εἰ 20
μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς
βίβλου σου ἧς ἔγραψας“ (Exod. 32, 32) καὶ τὸ „μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ

---

1 ἱκανός] δυνατός O   αισθηει Pap   φερομένων OAB   2 η Pap: καὶ codd.   3 οὐ om. OAB   4 γὰρ om. OAB   βοα προς με Pap, πρὸς μὲ βοᾷς HP   5 κατὰ] κατ' OHP   6 οὕτως Pap HP^1: οὗτος GL, οὐδὲν ἧττον AOBP^2 7 ἀλλὰ om. GH^{1}P^1 9 Μωσῆς codd.   ὁ om. OAB   απεκρινετο Pap: ἀπεκρίνατο codd.   φωνηι Pap: ἐν φωνῇ codd.   11 παράστασιν GP^{1}H^1 ὁ om. O   ἐδίδασκεν HP   αιει Pap: ἀεὶ codd.   12 ἀπεκρίνετο Pap GP: ἀπεκρίνατο ceteri   13 δὲ] καὶ B   ἀξιῶν om. Pap   γνοὺς Mang. (τε ex Pap addidi): γνησιωστε Pap, γνησίων GHP, γνησίων δὲ περὶ OAB   14 ἐπιστήμην Pap HP^1: ἐπιστήμης GP^2, ἐπιστήμας OAB   ωφελιμωτατον Pap: ὠφελιμωτάτων codd. D   15 δοκεῖν] ἀδικεῖν G   μηδ' εἴ τι οἴεται OAB   παγίως Pap H^2: πλαγίως ceteri   16 θεῷ om. Pap   δὲ OGHPN   17 λεγουσιν Pap   18 ποτε om. Pap   δὲ N   19 ἀλλὰ καὶ N   21 μὲν post τὸ (lin. 20) transpos. codd. N   ἀφεῖς Pap GP: ἀφῇς ceteri N   22 σου om. Pap N   μη εγγαστρει Pap

---

13—15 D^R fol. 203^v Φίλωνος ἐκ τῶν μετονομαζομένων: τῶν εἰς ἐπιστήμην ὠφελιμωτάτων ἔργων ζητεῖν καὶ πυνθάνεσθαι κάλλιστον, μηδὲν δὲ δοκεῖν εἰδέναι μηδὲ οἴεσθαι κατειληφέναι καλλιστότερον.   15—6, 17 σοφοὶ — οἰκεῖον N fol. 165^r.

ἔλαβον πάντα τὸν λαὸν τοῦτον, ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτόν, ὅτι λέγεις μοι· λάβε αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον σου, ὡσεὶ ἄραι τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα;“ (Num. 11, 12) καὶ τὸ „πόθεν μοι κρέα δοῦναι παντὶ τῷ λαῷ τούτῳ, ὅτι κλαίουσιν ἐπ' ἐμοί; μὴ πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται ἢ πᾶν τὸ ὄψος τῆς θαλάσσης συναχθήσεται καὶ ἀρκέσει;“ (Num. 11, 13. 22) καὶ τὸ „κύριε, διὰ τί | ἐκάκωσας τὸν λαὸν τοῦτον; καὶ ἵνα τί ἀπέσταλκάς p. 476 M
με; καὶ ἀφ' οὗ πεπόρευμαι πρὸς Φαραὼ λαλῆσαι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, ἐκάκωσε τὸν λαόν, καὶ οὐκ ἐρρύσω τὸν λαόν σου“ (Exod. 5, 22. 23), ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἔδεισεν ἄν τις καὶ πρὸς ἕνα τῶν ἐν μέρει
21 βασιλέων εἰπεῖν· ὁ δ' ἀποφαίνεσθαι καὶ πρὸς θεὸν ἐθάρρησεν. τοῦτο δ' ἄρα πέρας ἦν οὐ τόλμης ἁπλῶς, ἀλλ' εὐτολμίας αὐτῷ, διότι οἱ σοφοὶ πάντες φίλοι θεοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν ἱερώτατον νομοθέτην. παρρησία δὲ φιλίας συγγενές· ἐπεὶ πρὸς τίνα ἄν τις ἢ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον παρρησιάσαιτο; παγκάλως οὖν ἐν τοῖς χρησμοῖς φίλος ᾄδεται Μωυσῆς (Exod. 33, 11), ἵν' ὅσα ἐπὶ θάρσει παρακεκινδυνευμένα διεξέρχεται, φιλίᾳ μᾶλλον ἢ αὐθαδείᾳ προφέρεσθαι δοκῇ. θρασύτης μὲν γὰρ αὐθάδους, φίλου δὲ θαρραλεότης οἰκεῖον.

22 (6). Ἀλλὰ σκόπει πάλιν, ὅτι εὐλαβείᾳ τὸ θαρρεῖν ἀνακέκραται. τὸ μὲν γὰρ „τί μοι δώσεις;“ (Gen. 15, 2) θάρσος ἐμφαίνει, τὸ δὲ „δέσποτα“ εὐλάβειαν. εἰωθὼς δὲ χρῆσθαι μάλιστα διτταῖς ἐπὶ τοῦ αἰτίου προσρήσεσι, τῇ θεὸς καὶ τῇ κύριος, οὐδετέραν νῦν παρείληφεν,

1 αὐτὸν om. Pap 2 αὐτὸν om. HP ωσει αραι Pap: καθὰ αἴρει G, καθὰ ἄρη ceteri N τιθηνη Pap 4 κλαιουσιν Pap: κλαίει codd. N 4. 5 το (τ del.) οψος Pap: τὸ ὄψον codd. N 7 αφ ου εγω πορευομαι Pap προς Φαραω λαλησαι Pap: λαλῆσαι (κλῆσαι N) πρὸς Φαραὼ codd. N τω ονοματι σου Pap 8 ἐκάκωσας N τῷ λαῷ G ἐρύσω Pap HP 9 ταῦτ' ἄρα καὶ conicio γὰρ] οὖν N 9. 10 των βασιλεων εαμμερει Pap 10 ο δ' Pap: τὸ δ' codd. αποφαινεται Pap πρὸς] προ Pap θαρρῆσαι codd. (λαλῆσαι O) 10. 11 τουτον αρα Pap 11 ἄρ' ἦν N πέρας H: περ ceteri et Pap, om. N ἁπλῶς OABP²: αὐτὸ GHP¹, αὐτῷ N, om. Pap ἀλλὰ ABH αὐτῷ om. N διὰ τί; ὅτι OABGN 12 πάντα N τὸν ἱερώτατον νομοθέτην scripsi: τὸ (τον Pap) ἱερώτατον νομοθέτημα Pap et codd. N 13 πρὸς prius] προ Pap πρὸς alterum om. Pap, fort. recte 14 ἐν om. N ⟨θεοῦ⟩ φίλος conicio φίλος om H¹P 15 Μωυσῆς Pap G: Μωσῆς ceteri N ἵνα OAB θαρρει Pap 16 προφερεσθαι Pap: προσφέρεσθαι codd. N δοκεῖ B 17 φιλους Pap 18 θαρροῦν codd. 20 δεσποτα Pap: ὦ δέσποτα codd. ευλαβεια Pap χρησασθαι Pap, fort. recte μαλιστα διτταις Pap: διτταῖς αἰτίαις codd. 21 αιτιου Pap (Mang.): αἰτίου καὶ codd. προσρησεσιν Pap τῇ τε τοῦ θεοῦ καὶ τῇ τοῦ κυρίου codd.

11. 12 D^R fol. 261^v D^V p. 693 Φίλωνος: πᾶς σοφὸς θεοῦ φίλος ἐστίν (τῷ ὄντι add. D^V).

ἀλλὰ τὴν δεσπότου. λίαν εὐλαβῶς καὶ σφόδρα κυρίως· καίτοι συνώνυμα
ταῦτ' εἶναι λέγεται, κύριος καὶ δεσπότης. ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ὑποκείμενον 23
ἓν καὶ ταὐτόν ἐστιν, ἐπινοίαις αἱ κλήσεις διαφέρουσι· κύριος μὲν γὰρ
παρὰ τὸ κῦρος, ὃ δὴ βέβαιόν ἐστιν, εἴρηται, κατ' ἐναντιότητα ἀβεβαίου
καὶ ἀκύρου, δεσπότης δὲ παρὰ τὸν δεσμόν, ἀφ' οὗ τὸ δέος οἶμαι — ὥστε
τὸν δεσπότην κύριον εἶναι καὶ ἔτι ὡσανεὶ φοβερὸν κύριον, οὐ μόνον τὸ
κῦρος καὶ τὸ κράτος ἀνημμένον ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ δέος καὶ φόβον
ἱκανὸν ἐμποιῆσαι —, τάχα μέντοι καὶ ἐπειδὴ τῶν ὅλων δεσμός ἐστι
συνέχων αὐτὰ ἄλυτα καὶ σφίγγων διαλυτὰ ὄντα ἐξ ἑαυτῶν. ὁ δὴ 24
φάσκων „δέσποτα, τί μοι δώσεις“ δυνάμει ταῦτα διεξέρχεται· οὐκ ἀγνοῶ
σου τὸ ὑπερβάλλον κράτος, ἐπίσταμαι τὸ φοβερὸν τῆς δυναστείας, δεδιὼς
καὶ τρέμων ἐντυγχάνω καὶ πάλιν θαρρῶ· σὺ γὰρ ἐθέσπισάς μοι μὴ 25
φοβεῖσθαι, σύ μοι γλῶσσαν παιδείας ἔδωκας τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ
φθέγξασθαι, σὺ τὸ στόμα ἀπερραμμένον ἐξέλυσας, σὺ διοίξας ἐπὶ πλέον
ἤρθρωσας, σὺ τὰ λεκτέα συνεβίβασας εἰπεῖν τὸν χρησμὸν βεβαιούμενος
ἐκεῖνον· „ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καὶ συμβιβάσω σε ἃ μέλλεις
477 M. | λαλήσειν“ (Exod. 4, 12). τίς γὰρ ἐγενόμην, ἵνα σύ μοι λόγου μεταδῷς, 26
ἵνα μισθὸν ὁμολογῇς, χάριτος καὶ δωρεᾶς ἀγαθὸν τελεώτερον; οὐ τῆς πατρίδος
εἰμὶ μετανάστης; οὐ τῆς συγγενείας ἀπελήλαμαι; οὐ τῆς πατρῴας οἰκίας
ἠλλοτρίωμαι; οὐκ ἀποκήρυκτον καὶ φυγάδα πάντες ἔρημον καὶ ἄτιμον ὀνομάζουσιν; ἀλλὰ σύ μοι, δέσποτα, ἡ πατρίς, σὺ ἡ συγγένεια, σὺ ἡ πατρῴα ἑστία, 27
σὺ ἡ ἐπιτιμία, ἡ παρρησία, ὁ μέγας καὶ ἀοίδιμος καὶ ἀναφαίρετος πλοῦτος.

---

1 τὴν] τὴν τοῦ OAB   δέσποτα P   εὐλαβῶς Pap G, prius H: εὐσεβῶς ceteri   καιρίως Pap HP   2 ταῦτ' Pap G: ταῦτα ceteri   εἶναι Pap G: om. ceteri   ὁ δεσπότης Mang. per errorem   τὸ om. OAB   3 αἱ κλήσεις] κεκλησθαι Pap   διαφέρουσιν H   4 βεβαίου AB   5 το Pap: om. codd.   7 ἀνημμένον ἁπάντων Pap GHP: ἀνειμένον (post ει ras.) ἁπάντων O, ἁπάντων ἀνειμμένον AB (ει in ras. A)   8 δεσμός Mang.: δεσμων Pap, δεσπότης codd.   9 διαλυτὰ ὄντα scripsi: ἃ διαλύεται G (sed ἃ supra scr. G^2), διαλύοντα ceteri et Pap   αὐτῶν OAB   ὁ δὴ] ὦ δὴ H, οδεδε Pap, ὁ δὲ Mang.   12 τυγχάνω vel ἐντυγχάνω ⟨σοι⟩ coni. Cohn   12 ἐθέσπισας OAB (Pap)?: θεσπίσας G^1H^1P, ὁ θεσπίσας G^2H^2 13 εδωκας Pap: δέδωκας codd.   ἡνίκα om. A^1B, ἃ A^2 14 φθεγξ(ασθαι) Pap: φθέγγεσθαι codd.   ἀπεραμμένον Pap OB   διήνοιξας OAB   ἐπιπλέον codd.: επιπλειστον Pap   15 ἀρθρώσας G   χρημων Pap   16 ἐκεῖνον om. OAB   σε om. G   17 λαλήσειν] ποιῆσαι OAB   λόγον ABG^1, λόγων G^2 18 ἀγαθῶν H   τελεωτερον Pap: τελειότερον codd.   20 alterum καὶ] τε καὶ OAB   20. 21 νομίζουσιν coni. Mang.   21 alterum σὺ om. Pap   21. 22 tertium σὺ ἡ — παρρησία om. Pap   22 περιουσία coni. Mang.   αναι(ρε)τος Pap   πλοῦτος] κληρος Pap

---

8. 9 Platonis Tim. p. 41 A.

28 διὰ τί οὖν οὐχὶ θαρρήσω λέγειν ἃ φρονῶ; διὰ τί δ᾽ οὐ πεύσομαι
μαθεῖν τι πλέον ἀξιῶν; ἀλλ᾽ ὁ λέγων ἐγὼ θαρρεῖν πάλιν ὁμο-
λογῶ δεδιέναι καὶ καταπεπλῆχθαι, καὶ οὐκ ἔχει τὴν ἄμικτον ἐν
ἐμοὶ μάχην φόβος τε καὶ θάρσος, ὡς ἴσως ὑπολήψεταί τις, ἀλλὰ
29 τὴν ἀνακεκραμένην συμφωνίαν. ἀπλήστως οὖν εὐωχοῦμαι τοῦ κρά-
ματος, ὅ με ἀναπέπεικε μήτε ἄνευ εὐλαβείας παρρησιάζεσθαι μήτε
ἀπαρρησιάστως εὐλαβεῖσθαι. τὴν γὰρ οὐδένειαν τὴν ἐμαυτοῦ μετρεῖν
ἔμαθον καὶ τὰς ἐν ὑπερβολαῖς ἀκρότητας τῶν σῶν εὐεργεσιῶν περι-
βλέπεσθαι· καὶ ἐπειδὰν „γῆν καὶ τέφραν" καὶ εἴ τι ἐκβλητότερον ἐμαυτὸν
αἴσθωμαι, τηνικαῦτα ἐντυγχάνειν σοι θαρρῶ, ταπεινὸς γεγονώς, κατα-
βεβλημένος εἰς χοῦν, ὅσα εἴς γε τὸ μηδ᾽ ὑφεστάναι δοκεῖν ἀνεστοιχειω-
30 μένος. (7). καὶ τοῦτό μου τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐστηλογράφησεν ἐν τῷ
ἐμῷ μνημείῳ ὁ ἐπίσκοπος Μωυσῆς. „ἐγγίσας" γάρ φησιν „Ἀβραὰμ
εἶπε· νῦν ἠρξάμην λαλῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός"
(Gen. 18, 27), ἐπειδὴ τότε καιρὸς ἐντυγχάνειν γένεσιν τῷ πεποιηκότι,
31 ὅτε τὴν ἑαυτῆς οὐδένειαν ἔγνωκεν. τὸ δὲ „τί μοι δώσεις;" οὐκ ἀπο-
ροῦντός ἐστι φωνὴ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῷ πλήθει καὶ μεγέθει ὧν ἀπήλαυκεν
ἀγαθῶν εὐχαριστοῦντος. „τί μοι δώσεις;" ἔτι γὰρ ἀπολείπεταί τι πλέον
προσδοκῆσαι; ἄφθονοι μέν, ὦ φιλόδωρε, αἱ σαὶ χάριτες καὶ ἀπερίγραφοι
καὶ ὅρον ἢ τελευτὴν οὐκ ἔχουσαι, πηγῶν τρόπον πλείω τῶν ἀπαντλου-

1 δ᾽ om. L 3 ἔχει AHP: ἔχειν ceteri et Pap, quo servato potest conici φόβου τε καὶ θάρσους ἐν om. A 4 μάχην om. Pap φόβον v υπολημψεται Pap 5 ἀνακεκραμμένην ABH ευχομαι Pap 7 ουδενειαν Pap: οὐδενίαν G, οὐθένειαν ceteri 8 ακροτητα των σων αρετων Pap 9 ἐκβλητὸν ἕτερον AB, ἐκβλητὸν O 10 σοὶ] συ Pap 11 οἷα conicio γε μηδ᾽ εἰς τὸ O εις γε Pap: γε εἰς codd. μηδ᾽] μη Pap υφισταναι Pap 12 ψυχην Pap ἐστηλίτευσεν conicio 12. 13 ἐν τῷ τοῦ γένους ἡγεμόνι ὁ conicio (v. § 278) 12 ἐν] ἐν αὐτῷ OAB 13 μνήμονι codd. ὁ om. H ἐπίσκοπος] πάνσοφος coni. Cohn Μωυσῆς H[1], Μουσης Pap: Ἀβραὰμ H[2], Μωσῆς ceteri φησι Pap 14 εἶπεν Pap P λαλεῖν H τον Pap: om. codd. 16 ὅτε] πλην οτε Pap, quo servato scribi potest lin. 15 ἐπειδὴ οὔποτε (nam ἐπεὶ μήποτε vix dici potuit) ουδενειαν Pap: οὐθένειαν codd. ἔγνωκε codd. 16—18 οὐκ— δώσεις om. OAB 17 φωνὴ scripsi: φωνηι Pap, φώνημα codd. απελαυσεν Pap 18 ἔτι] εἰ Turn. ἀπολήψεσθαί τι προσδοκᾷ (προσδοκῶ O) πλέον OAB πλέω G 19 μὲν] γὰρ v αωριγραφοι Pap 20 η Pap: καὶ codd. τρόπω GPH[1] πλείω scripsi (vel πλέον ἀεὶ): τελείων codd. (Pap?), πλέον coni. Mang.

19. 20 *Clem. Alex. Paed. III § 39 p. 277 P:* τῶν φρεάτων ὅσα πέφυκεν βρύειν, ἀπαντλούμενα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναπηδύει (leg. ἀναπιδύει) μέτρον . . .

μένων ἀνομβροῦσαι. σκοπεῖν δὲ ἄξιον οὐ μόνον τὸν αἰεὶ πλημμυροῦντα 32
χειμάρρουν τῶν σῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρδομένας ἡμῶν ἀρούρας· εἰ γὰρ περιττὸν ἀναχυθείη τὸ ῥεῦμα, λιμνῶδες καὶ τελματῶδες ἀντὶ καρποφόρου γῆς ἔσται τὸ πεδίον. πρὸς εὐφορίαν οὖν μεμετρημένης, ἀλλ' οὐκ ἀμέτρου δεῖ τῆς ἐπιρροῆς ἐμοί. διὸ πεύσομαι „τί μοι δώσεις“ 33
p. 478 M. ἀμύθητα δοὺς καὶ σχεδὸν πάντα ὅσα θνητὴν φύσιν χωρῆσαι | δυνατὸν ἦν; ὃ γὰρ λοιπὸν ἐπιζητῶ μαθεῖν τε καὶ κτήσασθαι, τοῦτ' ἐστίν, τίς ἂν γένοιτο ἄξιος τῶν σῶν εὐεργεσιῶν [καὶ] κληρονόμος. ἢ „ἐγὼ ἀπο- 34
λυθήσομαι ἄτεκνος“ (Gen. 15, 2), ὀλιγοχρόνιον καὶ ἐφήμερον καὶ ὠκύμορον λαβὼν ἀγαθόν, εὐχόμενος τοὐναντίον, πολυήμερον καὶ μακροχρόνιον καὶ ἀκήρατον καὶ ἀθάνατον, ὡς δυνηθῆναι καὶ σπέρματα βαλέσθαι καὶ ῥίζας ἐχυρότητος ἕνεκα ἀποτεῖναι καὶ ἄνω πρὸς οὐρανὸν τὸ στέλεχος ἀνεγεῖρον μετεωρίσαι; τὴν γὰρ ἀνθρωπίνην ἀρετὴν βαίνειν μὲν ἐπὶ γῆς, 35
φθάνειν δὲ πρὸς οὐρανὸν ἀναγκαῖον, ἵν' ἐκεῖ τῆς ἀφθαρσίας ἑστιαθεῖσα τὸν ἀεὶ χρόνον ἀπήμων διαμένῃ. ἄτεκνον γὰρ καὶ στεῖραν οἶδ' ὅτι 36
ψυχὴν ὁ τὰ μὴ ὄντα φέρων καὶ τὰ πάντα γεννῶν μεμίσηκας, ἐπεὶ καὶ χάριν ἔδωκας ἐξαίρετον τῷ διορατικῷ γένει τὸ μηδέποτε στειρωθῆναι καὶ ἀτοκῆσαι, ᾧ καὶ αὐτὸς προσνεμηθεὶς ἐφίεμαι κληρονόμου δικαίως. ἄσβεστον γὰρ αὐτὸ καταθεώμενος αἴσχιστον εἶναι νομίζω τὴν ἐμαυτοῦ φύσιν τοῦ καλοῦ περιιδεῖν καταλυθεῖσαν. ἱκέτης οὖν γίνομαι καὶ 37
ποτνιῶμαι, ἵνα σπερμάτων καὶ ἐμπυρευμάτων ὑποτυφομένων τὸ ἀρετῆς ἀνακαίηται καὶ ἀναφλέγηται σωτήριον φέγγος, ὃ λαμπαδευόμενον ἐπαλλή-

---

1 ανομβρουσαι Pap: ἀναβρύουσαι codd. αιει Pap: ἀεὶ codd. πλημμυροντα Pap 2 σῶν om. OAB 4 οὖν scripsi: οὐ Pap GHP, γὰρ OAB 5 οὐ κατὰ μέτρον HP αμετρον Pap επιρροιης Pap 6 θνητὴ φύσις OAB δυνατον Pap: ἀδύνατον GHP, ἀδύνατος OAB 7 γὰρ] γοῦν Mang. λοιπὸν Pap GH^{2}: om. ceteri μαθεῖν scripsi: μαυειν Pap, σχεῖν H^{2}, om. ceteri τε καὶ] τέκνον OAB τουτο Pap ἐστὶ codd. 8 ευεργησιων (sic) Pap: ἔργων codd. καὶ seclusi, aut scrib. καὶ ⟨χαρίτων⟩ η Pap: om. codd. 10. 11 πολυχρόνιον GHP 11 λαβέσθαι G 12 ἐχυρωτάτας ἀποτεῖναι εἰς τὸ κάτω conicio ἐχυρότητος Pap G: ὀχυρότατος B, ὀχυρότητος ceteri ἕνεκ' ABHP ἀποτεῖναι ABHP Pap(?): ποτ' εἶναι G, ἀποκτεῖναι O 13 ἀνεγεῖρον scripsi: ἀνεγείρων Pap GHP, ἀνεγείρω OAB. ἀρετὴν] ψυχὴν coni. Mang. βαίνειν μὲν] βαίνειν HP, καὶ νῦν G 15 διαμενη Pap: διαμένει G, διαμένοι ceteri ἄτεκνον] ἄπαιδα OAB σπειραν Pap οἶδ' ὅτι HP (ὅτι postea del. P) G^{1}(?): οιδα οτι Pap, ὁ ἰδιώτης G^{2}, οἶδα OAB 16 φέρων] σπείρων coni. Mang. ἐπεὶ καὶ] και επι Pap 17 εξαιρετων Pap στηρωθῆναι Pap 18 ἀτονῆσαι G^{2} 19 εμαυτωι Pap, ἑαυτοῦ O, ⟨ἐν⟩ ἐμαυτῷ conicio 20 καλοῦ] λοῦ in ras. H^{2}, κακοῦ B, κακῶς O περιιδων Pap ἱκέτις H 21 τὸ] τὰ G

38 λοις διαδοχαῖς ἰσοχρόνιον γενήσεται κόσμῳ. ζῆλον καὶ τοῖς ἀσκητικοῖς
ἔδωκας τέκνων τῶν ψυχῆς σπορᾶς καὶ γενέσεως, καὶ μοιραθέντες ὑφ'
ἡδονῆς ἐξελάλησαν εἰπόντες· „τὰ παιδία οἷς ἠλέησεν ὁ θεὸς τὸν
παῖδά σου“ (Gen. 33, 5), ὧν ἀκακία καὶ τροφὸς καὶ τιθήνη, ὧν ἄβατοι
καὶ ἁπαλαὶ καὶ εὐφυεῖς ψυχαί, τῶν ἀρετῆς παγκάλων καὶ θεοειδεστάτων
39 εὐπαράδεκτοι χαρακτήρων. δίδαξον δέ με κἀκεῖνο, εἰ „ὁ υἱὸς Μασὲκ
τῆς οἰκογενοῦς μου“ τῶν σῶν χαρίτων ἱκανὸς γενέσθαι κληρονόμος ἐστίν.
ἐγὼ γὰρ ἄχρι νῦν τὸν μὲν ἐλπιζόμενον οὐκ ἔλαβον, ὃν δ' ἔλαβον, οὐκ
ἐλπίζω.
40 (8.) Τίς δὲ ἡ Μασὲκ καὶ τίς αὐτῆς ὁ υἱός, οὐ παρέργως ἐπισκε-
πτέον. ἑρμηνεύεται τοίνυν Μασὲκ ἐκ φιλήματος. φίλημα δὲ διαφέρει
τοῦ φιλεῖν· τὸ μὲν γὰρ ψυχῶν ἕνωσιν ἁρμοζομένων εὐνοίᾳ, τὸ δὲ ἐπιπό-
λαιον καὶ ψιλὴν δεξίωσιν χρείας τινὸς εἰς ταὐτὸ συναγαγούσης ἔοικεν
41 ἐμφαίνειν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀνακύπτειν οὐκ ἔστι τὸ κύπτειν οὐδ' ἐν
τῷ καταπίνειν ἦν πάντως τὸ πίνειν οὐδ' ἐν μαρσίππῳ ὁ ἵππος, οὕτως οὐδ'
ἐν τῷ καταφιλεῖν τὸ φιλεῖν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἐχθρῶν μυρίους εἴκοντές
42 τινες ταῖς τοῦ βίου χαλεπαῖς ἀνάγκαις δεξιοῦνται. τίς οὖν ἐστιν ἡ ἐκ
φιλήματος ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀψευδοῦς φιλίας ἡμῖν συσταθεῖσα, φράσω μηδὲν
ὑποστειλάμενος· ἡ ζωὴ ἡ σὺν αἰσθήσει, ἡ πᾶσιν ὠχυρωμένη, | ἧς p. 479 M.
ἀνέραστος οὐδείς, ἣν δέσποιναν μὲν οἱ πολλοί, θεράπαιναν δὲ οἱ ἀστεῖοι

1 ἰσόχρονον HP κόσμου OAB 2 τῆς ψυχῆς OGHP, τῆς ψυχικῆς AB γενήσεως G, γενεσεως τε Pap, pro τε fort. scrib. ὥστε vel τε transpon. post σπορᾶς καὶ μοιραθέντες GHP: και μοιρανθεντες Pap, οἱ καὶ μακρυνθέντες OAB, ὧν μοιραθέντες coni. Mang. ὑφ'] ἀφ' OAB 3 εξεληλασαν Pap οἷς] οὓς OAB, P[2] in mg. 3. 4 τον παιδα Pap: τὸν δοῦλον prius H, τῶν δούλων ceteri 4 ακακια Pap: ἀποικία codd. τιθηνός codd. ἄβαστοι G, ἄπλαστοι coni. Mang. 6 ὁ om. P Μασὲκ] μου OAB, Μασὲκ κατὰ G 7 κληρονόμος γενέσθαι ἱκανός OAB 8 ἔλαβον OABGP: ἔλαχον Pap (?) H 9 ἤλπιζον coni. Mang. 10 ἡ] ὁ O ὁ υἱὸς αὐτῆς OAB 10. 11 σκεπτεον Pap 11 Μασεκ Pap: ὁ Μασὲκ O, ἡ Μασὲκ ceteri δὲ Pap H[2]: τοίνυν OAB, om. GH[1]P 12 ενωσιν Pap: αἵρεσιν OAB, εὕρεσιν GHP αρμοζομενης Pap
αι
εὐνοία H: ευνοιας Pap, εὔνοιαν GP, εἰς εὔνοιαν OA, εἰς ἔννοιαν B 12. 13 επιπολεον και ψειλην Pap: ψιλὴν καὶ ἐπιπόλαιον codd. 13 ἐς HP ταυτὸν codd. συναγαγουσης Pap: συναγούσης codd. 14 οὐκέτι OAB οὐκ ἔστι τὸ κύπτειν om. Pap ουδε Pap 15 ην παντως Pap: οὐκέτι OAB, om. GHP' ουδε Pap ὁ om. Pap ουδε Pap 16 τὸ φιλεῖν om. Pap ἥκοντες L 17 τινες om. Pap ταῖς] καὶ G ουν Pap: δὲ AB, δ' ceteri 17. 18 ἡ ἐκ φιλήματος bis hab. G 18 συσταθεισα Pap: συντεθεῖσα H[2], συνταθεῖσα ceteri 19 (υπ)οκρυψαμενος Pap ἡ Μάσεκ προσαγορευομένη coni. Mang. πᾶσαν L, πᾶσα Turn. ὠκειωμένη coni. Cohn 20 θεραπανιααδε Pap

νομίζουσιν, οὐκ ἀλλόφυλον ἢ ἀργυρώνητον, ἀλλ' οἰκογενῆ καὶ τρόπον
τινὰ ὁμόφυλον. οὗτοι καὶ πεπαίδευνται καταφιλεῖν αὐτήν, οὐ φιλεῖν,
ἐκεῖνοι δὲ ὑπερφυῶς ἀγαπᾶν καὶ τριπόθητον ἡγεῖσθαι. Λάβαν δ' ὁ 43
μισάρετος οὐδὲ καταφιλῆσαι δυνήσεται τὰς προσκεκληρωμένας τῷ ἀσκη-
τικῷ δυνάμεις, ἀλλ' ὑποκρίσεως καὶ ψευδῶν πλασμάτων ἀνηρτηκὼς τὸν
ἑαυτοῦ βίον, ὡσανεὶ δυσχεραίνων, οὐ πρὸς ἀλήθειαν ἀλγῶν, φησίν·
„οὐκ ἠξιώθην καταφιλῆσαι τὰ παιδία μου καὶ τὰς θυγατέρας“ (Gen. 31,
28)· εἰκότως γε καὶ προσηκόντως· εἰρωνείαν γὰρ μισεῖν ἀκαταλλάκτως
ἐπαιδεύθημεν. ἀγάπησον οὖν ἀρετὰς καὶ ἄσπασαι ψυχῇ τῇ σεαυτοῦ 44
καὶ φίλησον ὄντως, καὶ ἥκιστα βουλήσῃ τὸ φιλίας παράκομμα ποιεῖν,
καταφιλεῖν. „μὴ γάρ ἐστιν αὐταῖς ἔτι μερὶς ἢ κληρονομία ἐν τῷ σῷ
οἴκῳ; οὐχ ὡς αἱ ἀλλότριαι ἐλογίσθησαν παρὰ σοί; ἢ οὐ πέπρακας αὐτάς,
καὶ κατέφαγες τὸ ἀργύριον“ (Gen. 31, 14. 15), ἵνα μηδὲ εἰσαῦθις ἀνα-
κομίσασθαι δυνηθῇς τὰ σῶστρα καὶ τὰ λύτρα κατεδηδοκώς; προσποιοῦ
νῦν βούλεσθαι καταφιλεῖν ὁ πᾶσι τοῖς κριταῖς ἄσπονδος. ἀλλ' οὐ
γαμβρὸν καταφιλήσει Μωυσῆς, ἀλλ' ἀπὸ γνησίου τοῦ ψυχῆς πάθους
φιλήσει· „ἐφίλησε“ γάρ φησιν „αὐτόν, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους“ (Exod.
18, 7). (9.) ζωῆς δὲ τριττὸν γένος, τὸ μὲν πρὸς θεόν, τὸ δὲ πρὸς 45
γένεσιν, τὸ δὲ μεθόριον, μικτὸν ἀμφοῖν. τὸ μὲν οὖν πρὸς θεὸν οὐ
κατέβη πρὸς ἡμᾶς οὐδὲ ἦλθεν εἰς τὰς σώματος ἀνάγκας. τὸ δὲ πρὸς
γένεσιν οὐδ' ὅλως ἀνέβη οὐδ' ἐζήτησεν ἀναβῆναι, φωλεῦον δὲ ἐν μυχοῖς
Ἅιδου τῷ ἀβιώτῳ βίῳ χαίρει. τὸ δὲ μικτόν ἐστιν, ὃ πολλάκις μὲν 46
ὑπὸ τῆς ἀμείνονος ἀγόμενον τάξεως θειάζει καὶ θεοφορεῖται, πολλάκις
δ' ὑπὸ τῆς χείρονος ἀντισπώμενον ἐπιστρέφει. τοῦθ', ὅταν ὥσπερ ἐπὶ
πλάστιγγος ἡ τῆς κρείττονος ζωῆς μοῖρα τοῖς ὅλοις βρίσῃ, συνεπισπασθὲν

2 παιδεύονται O, om. AB post παιδεύονται add. καὶ O οὐ φιλεῖν] ὁ φιλὰς G 3 περιπόθητον Mang. per errorem δε Pap 5 ἀπηρτηκὼς OAB 6 ου Pap: οὐ γὰρ ceteri 7 καταφιλεῖν H καὶ om. G 10 και φιλησον οντως Pap: om. codd. βουλησει Pap ποθεῖν coni. Mang. 11 σῷ om. H 12 αι Pap: om. codd. 13 καὶ om. H τὸ] γὰρ Pap 14 δυνηθῇ OAB δυνηθηις λυτρα καὶ σωστρα Pap πρὸς ποίου B, πρὸς ποίους L, προσποιῇ coni. Mang., ⟨ὅμως⟩ προσποιῇ coni. Cohn 15 νυν Pap: om. G, οὖν ceteri ὁ] ἡ OAB 16 γαμβρὸν Mang.: Ἀαρὼν Pap et codd. Μωυσῆς Mang.: Μουσῆν Pap, Μωσέα codd. τῆς ψυχῆς codd. 17 φιλήσας OAB 19 γενεσιν πας μεθοριον Pap 20 τὰς] τὰς τοῦ AB 21 οὐδε bis Pap εν Pap: om. codd. 22 Ἅιδου OAB (Pap?): ἀδύτοις GHP μὲν Pap HP: μὲν ἀνέβη ceteri 23 καὶ Pap GHP: τε καὶ OAB 24 δὲ codd. τῆς] τοῦ H ὑποστρέφει OAB, ἐπιρρέπει coni. Mang. τουτ' Pap 25 ταῖς ὁλκαῖς coni. Mang. post ὅλοις Pap add. περιττα, G ἀρίσσῃ. utrumque dittographia vocis βρίσῃ videtur esse; περιττεύσῃ pro βρίσῃ coni. Cohn συνεπισπανθὲν H²

47 τὸ τῆς ἐναντίας ζωῆς βάρος κουφότατον ἄχθος ἀπέφηνε. Μωυσῆς δὲ
τὸ τῆς πρὸς θεὸν ζωῆς γένος ἀκονιτὶ στεφανώσας εἰς ἐπίκρισιν τὰ λοιπὰ
ἄγει δυσὶν ἀπεικάζων γυναιξίν, ὧν τὴν μὲν ἀγαπωμένην, τὴν δὲ μισου-
48 μένην καλεῖ προσφυέστατα θεὶς ὀνόματα. τίς γὰρ οὐ τὰς δι' ὀφθαλμῶν,
τίς δ' οὐ τὰς δι' ὤτων, τίς δ' οὐ τὰς διὰ γεύσεως ὀσφρήσεώς τε καὶ
ἁφῆς ἡδονὰς καὶ τέρψεις ἀποδέχεται; τίς δ' οὐ τὰ ἐναντία μεμίσηκεν,
ὀλιγοδεΐαν, ἐγκράτειαν, αὐστηρὸν καὶ ἐπιστημονικὸν βίον, γέλωτος καὶ
παιδιᾶς ἀμέτοχον, συννοίας καὶ | φροντίδων καὶ πόνων μεστόν, φίλον τοῦ p. 480
θεωρεῖν, ἀμαθίας ἐχθρόν, χρημάτων μὲν καὶ δόξης καὶ ἡδονῶν κρείττω,
ἥττω δὲ σωφροσύνης καὶ εὐκλείας καὶ βλέποντος οὐ τυφλοῦ πλούτου;
49 πρεσβύτερα μὲν οὖν ἀεὶ τὰ γεννήματα τῆς μισουμένης ἀρετῆς. (10.) ὁ
δὲ Μωυσῆς, εἰ καὶ νεώτερα χρόνῳ, καὶ ταῦτα φύσει πρεσβείων ἀξιοῖ
τὰ διπλᾶ διδούς, τῶν δὲ ἀφαιρῶν τὴν ἡμίσειαν. ἐὰν γὰρ γένωνται,
φησίν, ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, ἠγαπημένη καὶ μισουμένη, καὶ τέκωσιν
ἀμφότεραι, μέλλων τὰ ἑαυτοῦ διανέμειν οὐ δυνήσεται πρεσβείων ἀξιῶσαι
τὸν υἱὸν τῆς ἠγαπημένης, ἡδονῆς, — νέος γὰρ οὗτος, εἰ καὶ χρόνῳ
πολιὸς γένοιτο —, ἀλλὰ τὸν τῆς μισουμένης φρονήσεως πρεσβύτερον ἐκ
50 παίδων εὐθὺς ὄντα, ὡς διμοιρίαν ἀπονεῖμαι (Deut. 21, 15—17). τὴν
δὲ τροπικωτέραν τούτων ἀπόδοσιν ἐν ἑτέροις εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα
τῶν ἐν χερσὶ τρεψώμεθα ἐκεῖνο προϋποδείξαντες, ὅτι τῆς μισουμένης ὁ
θεὸς λέγεται τὴν μήτραν διοίξας γένεσιν ἀστείων ἐπιτηδευμάτων καὶ
καλῶν ἔργων ἀνατεῖλαι, τῆς φιλεῖσθαι νομιζομένης αὐτίκα στειρουμένης.

---

1 post ζωῆς add. αντηεν Pap, quod fort. ex voce ἐναντίας natum est; ἀντίπαλον coni. Cohn Μωσῆς codd. δὲ om. Pap 2 ἀκονητὶ BG ἐπίκρισιν] τὴν supra scr. G^2 2. 3 τα λοιπα αγειν (sic) Pap: ἄγει τὰ λοιπὰ codd. 3 δυσὶν] δ' ἐστὶν OAB 4 προσφυεστατα θεις ονοματα Pap: θεὶς ὀνόματα προσφυέστατα codd. 5 δε Pap alterum δ' Pap OAB: om. GHP 6 τἀναντία G, τὴν ἐναντίαν OAB 7 ὀλιγοδέειαν HP ἔτι μονωτικὸν coni. Mang. 9 ἀμαθείας OG, ἀμαθία B εχθρων χρημτω μεν Pap ἡδονῶν GHP (Pap?): ἡδονῆς OAB κρείττων G 10 πλούτου] τρόπον G^2P^2 11 post ἀεὶ add. τῆς φρονήσεως OAB, mg. P^2 της μεισουμενης αρετης Pap: om. codd. ὁ] οι Pap 12 Μουσῆς Pap: Μωσῆς codd. εἰ] ει δε Pap, εἰ δὴ conicio νεώ(τρ) H^1, νεώτερος P και ταυτα φυσει Pap: καὶ τὰ φύσει GH^1P, τὰ φύσει H^2, τὰ φύσει τίμια OAB, καὶ ταῦτα ⟨ἅτε πρεσβύτερα⟩ φύσει conicio, καὶ et φύσει secl. Cohn πρεσβειῶν GHP 14 ἀγαπωμένη v 15 πρεσβειῶν HP 16 ουτως Pap 17 πολιὸς scripsi: παλιος Pap, παλαιὸς ceteri γενοιτο Pap: ἐγένετο codd. φρονησεως πρεσβυτερον Pap: πρεσβύτερον φρονήσεως GHP, πρεσβυτέρας φρονήσεως OAB 18 ως διμοιρειαν απονειμαι Pap: ὦ διμοιρίαν ἀπένειμε codd. 19 αποδωσις Pap 20 τρεψόμεθα Pap G προσυποδειξαντες Pap 21 διανοίξας G, ἀνοίγειν OAB 21—13,1 γένεσιν — αὐτῆς om. OAB

„ἰδὼν“ γάρ φησι „κύριος ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· 51
Ῥαχὴλ δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31). ἆρ' οὐχ ὅταν ἡ ψυχὴ κυοφορῇ
καὶ τίκτειν ἄρχηται τὰ ψυχῇ πρέποντα, τηνικαῦτα ὅσα αἰσθητὰ στειρούμενα ἀτοκεῖ, οἷς πρόσεστιν ἡ ἐκ φιλήματος ἀλλ' οὐχ ἡ διὰ γνησίου
φιλίας ἀποδοχή; (11.) ταύτης οὖν τῆς κατ' αἴσθησιν ζωῆς, ἣν καλεῖ 52
Μασέκ, υἱὸς ἕκαστος ἡμῶν ἐστι τιμῶν καὶ θαυμάζων τὴν τροφὸν καὶ τιθήνην τοῦ θνητοῦ γένους, αἴσθησιν, ἣν καὶ ὁ γήινος νοῦς, ὄνομα Ἀδάμ, ἰδὼν διαπλασθεῖσαν τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ζωὴν ἐκείνης ὠνόμασεν.
„ἐκάλεσε“ γάρ φησιν „Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ζωή, ὅτι 53
αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων“ (Gen. 3, 20), τῶν πρὸς ἀλήθειαν τὸν ψυχῆς τεθνηκότων δήπου βίον. οἱ δὲ ζῶντες ὄντως μητέρα μὲν ἔχουσι σοφίαν, αἴσθησιν δὲ δούλην πρὸς ὑπηρεσίαν ἐπιστήμης ὑπὸ
φύσεως δημιουργηθεῖσαν. ὄνομα δὲ τοῦ γεννηθέντος ἐκ ζωῆς, ἣν ἐκ 54
φιλήματος ἐγνωρίσαμεν, διασυνίστησι Δαμασκός — τὸ δὲ μεταληφθέν ἐστιν αἷμα σάκκου —, σφόδρα δυνατῶς καὶ εὐθυβόλως σάκκον μὲν τὸ
σῶμα αἰνιξάμενος, αἷμα δὲ ζωὴν τὴν ἔναιμον. ἐπειδὴ γὰρ ψυχὴ διχῶς 55
λέγεται, ἥ τε ὅλη καὶ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῆς μέρος, ὃ κυρίως εἰπεῖν ψυχὴ ψυχῆς ἐστι, καθάπερ ὀφθαλμὸς ὅ τε κύκλος σύμπας καὶ τὸ κυριώτατον μέρος τὸ ᾧ βλέπομεν, ἔδοξε τῷ νομοθέτῃ διττὴν καὶ τὴν
p. 481 M. οὐσίαν εἶναι ψυχῆς, αἷμα μὲν τῆς ὅλης, τοῦ | δ' ἡγεμονικωτάτου πνεῦμα

2 Ῥαχὴλ codd. (Pap?) σπειρα Pap ἆρ' OAB, αρα Pap: ἀλλ' GHP 2. 3 κυοφορῇ καὶ] ras. 1 litt. G 3. 4 σπειρουμενα Pap 4 οἷς] ἧς H ἐκ] εμ Pap καταφιλήματος H^2 4. 5 ἀλλ'—φιλίας om. H^1P 4 οὐχ ἡ] οὐχὶ G διὰ] ἐκ H^2 5 φιλιας Pap: φιλήματος $OABGH^2$ αποδοχης Pap post αἴσθησιν add. διαδοχης Pap 6 υἱὸς] εἷς G εστιν Pap 7 τιθήνην Pap GP: τιθηνὸν ceteri τοῦ] και του Pap 8 διαπλησθεῖσαν G^1PH^1 ἐκείνης OABP: ἐκείνην Pap GH 8. 9 ωνομασε εκαλεσεν Pap 9 τὸ et τῆς hab. Pap: om. codd. ζωὴ HP: ζωηι Pap, ζωὴν ceteri 10 alt. τῶν] τὸν O, secl. Mang. 11 τὸν OGH^2: τῆς PH^1, τὸν τῆς AB, om. Pap ψυχῆς om. Pap τεθνηκετων (sic) δηπου Pap: δήπου τεθνηκότων codd. 14 δαμασκος Pap: δαμασκὸν codd. 14. 15 τὸ δ' ἐστὶ μεταληφθὲν om. OAB δε μεταλημφθεν εστιν Pap: δ' ἐστὶ μεταληφθὲν GHP 15 συνετῶς Mang. 17 καὶ] τε καὶ G e corr. εἶπε PH^1 18 ψυχὴ om. H^1P εστιν Pap N 19 κυριώτερον μέρος ᾧ O τὸ om. N βλεπωμεν Pap διττην Pap: διπλῆν codd. N 19. 20 εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν HP 20 τῆς ψυχῆς HP της Pap: τὸ τῆς codd. N δὲ codd. ἡγεμονικοῦ τὸ coni. Mang.

1 sqq. *Orig. Comment. in Gen. p. 41 (ad eundem locum):* κατὰ δὲ τὸν πνευματικὸν νόμον ψυχῆς ἀνοίγει μήτραν . . . . 16—14,16 ἐπειδὴ—τοῦ γένους ἡμῶν ἐξ ἑαυτοῦ N fol. 165r.

56 θεῖον. φησὶ γοῦν ἄντικρυς· „ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμά ἐστιν“ (Lev. 17,
11). εὖ γε τὸ προσνεῖμαι τῷ σαρκῶν ὄχλῳ τὴν αἵματος ἐπιρροήν,
οἰκεῖον οἰκείῳ· τοῦ δὲ νοῦ τὴν οὐσίαν ἐξ οὐδενὸς ἤρτησε γενητοῦ, ἀλλ'
ὑπὸ θεοῦ καταπνευσθεῖσαν εἰσήγαγεν· „ἐνεφύσησε“ γάρ φησιν „ὁ ποιη-
τὴς τῶν ὅλων εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ
ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ (Gen. 2, 7), ᾗ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ
57 ποιητοῦ λόγος ἔχει τυπωθῆναι, (12.) ὥστε διττὸν εἶδος ἀνθρώπων,
τὸ μὲν θείῳ πνεύματι λογισμῷ βιούντων, τὸ δὲ αἵματι καὶ σαρκὸς
ἡδονῇ ζώντων. τοῦτο τὸ εἶδός ἐστι πλάσμα γῆς, ἐκεῖνο δὲ θείας εἰκόνος
58 ἐμφερὲς ἐκμαγεῖον. χρεῖος δ' ἐστὶν οὐ μετρίως ὁ πεπλασμένος ἡμῶν
χοῦς καὶ ἀναδεδευμένος αἵματι βοηθείας τῆς ἐκ θεοῦ· διὸ λέγεται
„οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ“ — ἑρμηνευθεὶς δέ ἐστιν Ἐλιέζερ θεός μου
βοηθός —, ἐπειδὴ ὁ ἔναιμος ὄγκος ἐξ ἑαυτοῦ διαλυτὸς ὢν καὶ νεκρὸς
συνέστηκε καὶ ζωπυρεῖται προνοίᾳ θεοῦ τοῦ τὴν χεῖρα ὑπερέχοντος καὶ
ὑπερασπίζοντος, μηδεμίαν ἡμέραν ἱδρυθῆναι παγίως δυνηθέντος ἐξ ἑαυτοῦ
59 τοῦ γένους ἡμῶν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ Μωυσέως ὁ δεύτερος τῶν υἱῶν
ὁμωνυμεῖ τούτῳ; „τὸ γὰρ ὄνομα“ φησί „τοῦ δευτέρου Ἐλιέζερ“, καὶ

---

1 γοῦν] γὰρ G   ψυχηι Pap   2 εὖ γε om. D, γε om. Pap   προσνέμον D   τῶ τῶν D (τῶ supra scr. D^M)   σαρκῶν Pap D: σαρκὸς codd. N   ὄγκῳ coni. Mang.   τοῦ αἵματος OAB   3 οἰκείαν H^2 οἰκείω Pap G^2, add. mg. H^2, DN: οἰκεῖον G^{1}P, om. OAB   ἐξ] ἑξῆς G   ηρτησεν Pap   γενητοῦ HPD^M: γεννητοῦ Pap AOBN, γε θνητοῦ G   3. 4 ἀλλ' ὑπὸ Pap D: ἀπὸ codd. N   4 θεοῦ Pap D: θεοῦ δ' ἄνωθεν codd. N   4. 5 ὁ — ὅλων om. O   6 ψυχὴν] πνοὴν H, σάρκα D^P ζῶσαν] ζωης Pap   ᾗ H^2: ἣ D^M, εἰ Pap GP(H^1)ND^P, ἣν OAB   καὶ om. D   7 λόγος] θεοῦ λόγος D^P post τυπωθῆναι add. τὸν ἄνθρωπον D, fort. recte   ὥστε om. D   εἶδος Pap D: εἶναι γένος codd. N   ὁ ἄνθρωπος D^M 8 τὸ] τωι Pap, τῶ D^M post πνεύματι add. καὶ OAB   βιον, tum ras. D^M τὸ] τωι Pap, τῶ G, τοῦτο D^P 9 ζῶν, tum ras. D^M ἐστιν πλάσμα Pap D: πλάσμα ἐστὶ codd. N   δὲ om. HPN   εἰκόνος om. D^M 10 δέ codd. D   οὐ μετρίως om. D   μετρίας AB   ὑποπεπλασμένος OAB   12 θεος Pap: ὁ θεός codd. N   13 post βοηθός add. μου B   ὁ GHPN: om. ceteri et Pap   διαλυτὸς Pap HPN: εὐδιάλυτος ceteri   14 χεῖρα ὑπερέχοντος GH^1(P^1)N: χεῖρα ὑπέχοντος H^2 (Pap?), χάριν οἱ παρέχοντος OABP^2 15 ἱδρυνθῆναι OABG^2, δυνηθῆναι N   15. 16 τοῦ γένους ἡμῶν ἐξ ἑαυτοῦ N   16 τοῦ om. Pap   τὸ γένος P   17 φησιν Pap

---

1—11 D^P fol. 376 τίς ὁ θείων ἐστὶ κληρονόμος καὶ εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς D^M fol. 282^r τοῦ αὐτοῦ τίς ὁ κληρονόμος καὶ εἰς τὰ ἴσα τῆς τομῆς τῆς ἐναντία τομῆς: φησὶν ὁ νομοθέτης ἄντικρυς· ψυχὴ πάσης (sic D^P, ψυχὴ ἄντικρυς πάσης D^M ceteris om.) — βοηθείας (τούτου add D^P).

τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει· „ὁ γὰρ θεὸς τοῦ πατρός μου βοηθός μου, καὶ
ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς Φαραώ“ (Exod. 18,4). τοῖς δ' ἔτι τῆς ἐναίμου 60
καὶ αἰσθητῆς ζωῆς ἑταίροις ἐπιτίθεται ὁ σκεδάσαι τὰς θεοσεβείας δεινὸς
τρόπος, ὄνομα Φαραώ, οὗ τὴν παρανομίας καὶ ὠμότητος μεστὴν δυνα-
στείαν ἀμήχανον ἐκφυγεῖν ἄνευ τοῦ γεννηθῆναι τὸν Ἐλιέζερ ἐν ψυχῇ
καὶ ἐπελπίσαι τὴν παρὰ τοῦ μόνου σωτῆρος θεοῦ βοήθειαν. παγκάλως 61
δὲ τὸν Δαμασκὸν οὐκ ἀπὸ πατρός, ἀλλ' ἀπὸ μητρὸς τῆς Μασὲκ διασυνέ-
στησεν, ἵνα διδάξῃ ὅτι ἡ ἔναιμος ψυχή, καθ' ἣν ζῇ καὶ τὰ ἄλογα, τοῦ
πρὸς γυναικῶν μητρῴου γένους οἰκεῖόν ἐστιν, ἄρρενος γενεᾶς ἀμέτοχον.
ἀλλ' οὐχ ἡ ἀρετὴ Σάρρα· μόνου γὰρ τοῦ πρὸς ἀνδρῶν μεταποιεῖται, ἐκ 62
πατρὸς τοῦ πάντων θεοῦ μόνου γεννηθεῖσα ἡ ἀμήτωρ ἀρχή· „ἀλη-
θῶς“ γάρ φησιν „ἀδελφή μού ἐστιν ἐκ πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός“
(Gen. 20, 12).

(13.) Ἃ μὲν οὖν ἦν ἀναγκαῖον προακοῦσαι, διεπτύξαμεν· καὶ γὰρ 63
εἶχεν ἀσάφειαν ἡ πρότασις αἰνιγματώδη. τί δὲ ὁ φιλομαθὴς ζητεῖ,
p. 482 M. διερμηνευτέον ἀκριβέστερον· μήποτ' οὖν ἐστι τοιοῦτον, εἰ δύναταί | τις
ἐφιέμενος τῆς ἐναίμου ζωῆς καὶ μεταποιούμενος ἔτι τῶν κατ' αἴσθησιν
γενέσθαι τῶν ἀσωμάτων καὶ θείων πραγμάτων κληρονόμος. τούτων 64
μόνος ἀξιοῦται ὁ καταπνευσθεὶς ἄνωθεν, οὐρανίου τε καὶ θείας μοίρας
ἐπιλαχών, ὁ καθαρώτατος νοῦς, ἀλογῶν οὐ μόνον σώματος ἀλλὰ καὶ
τοῦ ἑτέρου ψυχῆς τμήματος, ὅπερ ἄλογον ὑπάρχον αἵματι πέφυρται,
θυμοὺς ζέοντας καὶ πεπυρωμένας ἐπιθυμίας ἀναφλέγον. πυνθάνεται 65
γοῦν τὸν τρόπον τοῦτον· ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα τὸ νοητὸν
ἐκεῖνο, τὸ αὐτοδίδακτον, τὸ θεοειδές, ἆρά γε „ὁ οἰκογενής μου κληρονο-
μήσει με“ (Gen. 15, 3), ὁ τῆς ἐναίμου ζωῆς ἔγγονος; τότε καὶ ἐπισπεύσας 66

1 του πατρος μου Pap: om. codd. 2 εξειλατο Pap: ἐξελέξατο G, ἐξείλετο ceteri δὲ codd. 3 ἑτέροις OG[1]H[1]P σκεδασαι τας θεοσεβειας Pap: τὰς θεοσεβείας σκεδάσαι GHP, τὰς (τὰ O) θεοσημείας σκεδάσαι (σχεδάσαι O) OAB, mg. P τοὺς θεοσεβεῖς coni. Mang. 4 τὴν] τῆς GPH[1] παρανομίαν OB 5 ἐκφυγεῖν] εὑρεῖν GPH[1] 6 θεου Pap: om. codd. 7. 8 διέστησεν G, συνέστησεν OAB 8 διδαξηι Pap: δείξῃ codd. καιθην Pap τοῦ] τῶν Turn. 9 αμετοχον Pap: ἀμέτοχος codd. 10 μεταποιειται Pap: μεταπεποίηται codd. 11 μόνη AB γενη-θεῖσα G 14 ἦν ἀναγκαῖον Pap G: ἦν L, ἀναγκαῖον ἦν ceteri διακοῦσαι OAB 15 πρόφασις OAB αἰνιγματώδη om. A 16 ἑρμηνευτέον O, διερευνητέον conicio μήποτε OAB 19 μονος αξιουται Pap: ἀξιοῦται μόνος codd. 20 ἐπιτυχών OAB ἀλλὰ om. L 20. 21 καὶ τοῦ GHP: τοῦ OAB (Pap τοῦ vel καὶ?) 21 πεφυρται Pap: πεφύραται codd. 22 θυμοῦ ζεόντος OAB, θυμοῦ etiam PH[1] 23 τουτον Pap: om. codd., suppl. Turn. ante τὸν 23. 24 το νοητον εκεινο το αυτοδιδακτον Pap: τὸ αὐτοδίδακτον, τὸ νοητὸν ἐκεῖνο codd. 24 το θε(οει)δες Pap: om. codd. 25 ἔκγονος GPH[1]

ὁ θεὸς ἔφθασε τὸν λαλοῦντα, τῆς ῥήσεως προαποστείλας ὡς ἔπος εἰπεῖν διδασκαλίαν. „εὐθὺς“ γάρ φησι „φωνὴ θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν τῷ λέγειν· οὐ κληρονομήσει σε οὗτος“ (Gen. 15, 4), τῶν εἰς τὴν δι' αἰσθήσεως δεῖξιν ἐρχομένων οὐδὲ εἷς· ἀσώματοι γὰρ φύσεις νοητῶν
67 πραγμάτων εἰσὶ κληρονόμοι. παρατετήρηται δὲ ἄκρως τὸ μὴ „εἶπεν“ ἢ „ἐλάλησεν“ φάναι, ἀλλὰ τὸ „φωνὴ θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν“ ὥσπερ εὐτόνως ἐμβοήσαντος καὶ ἀρρήκτως ἐνηχήσαντος, ἵν' εἰς πᾶσαν τὴν ψυχὴν διαδοθεῖσα ἡ φωνὴ μηδὲν ἔρημον ἐάσῃ καὶ κενὸν ὑφηγήσεως ὀρθῆς μέρος, ἀλλὰ πάντα διὰ πάντων ὑγιαινούσης μαθήσεως ἀναπλησθῇ.
68 (14.) τίς οὖν γενήσεται κληρονόμος; οὐχ ὁ μένων ἐν τῇ τοῦ σώματος εἱρκτῇ λογισμὸς καθ' ἑκούσιον γνώμην, ἀλλ' ὁ λυθεὶς τῶν δεσμῶν καὶ ἐλευθερωθεὶς καὶ ἔξω τειχῶν προεληλυθὼς καὶ καταλελοιπώς, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αὐτὸς ἑαυτόν. „ὃς γὰρ ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ“ φησίν,
69 „οὗτος κληρονομήσει σε (Gen. 15, 4)“. πόθος οὖν εἴ τις εἰσέρχεταί σε, ψυχή, τῶν θείων ἀγαθῶν κληρονομῆσαι, μὴ μόνον „γῆν,“ τὸ σῶμα, καὶ „συγγένειαν“, ⟨τὴν⟩ αἴσθησιν, καὶ „οἶκον πατρός (Gen. 12, 1), τὸν λόγον, καταλίπῃς, ἀλλὰ καὶ σαυτὴν ἀπόδραθι καὶ ἔκστηθι σεαυτῆς, ὥσπερ οἱ κατεχόμενοι καὶ κορυβαντιῶντες βακχευθεῖσα καὶ θεοφορηθεῖσα
70 κατά τινα προφητικὸν ἐπιθειασμόν· ἐνθουσιώσης γὰρ καὶ οὐκέτ' οὔσης ἐν ἑαυτῇ διανοίας, ἀλλ' ἔρωτι οὐρανίῳ σεσοβημένης κἀκμεμηνυίας καὶ ὑπὸ τοῦ ὄντως ὄντος ἠγμένης καὶ ἄνω πρὸς αὐτὸ εἱλκυσμένης, προϊούσης ἀληθείας καὶ τὰν ποσὶν ἀναστελλούσης, ἵνα κατὰ λεωφόρου βαίνοι

1 εφθασεν Pap ἀποστείλας OAB 2 τὴν διδ. OABHP φησιν Pap 3 τῷ] τὸ PH[1] 4 φύσεις] φύσεις εἰς G φύσεις εἰς τὰ (τὰ om. O) νοητὰ πράγματα OAB 5 ειπειν Pap 6 ελαλησεν Pap: ἐλάλησεν ἄκρως codd., ἐλάλησεν αὐτῷ Mang. θεοῦ om. Pap 7 ἐμβοήσαντος καὶ scripsi: εμβοησαντος Pap, καὶ codd. 7—9 ἐμβοήσαντος—μαθήσεως om. L 7 ἀρρήτως AOB 8 εασηι ερημον Pap 10 του Pap: om. codd. 12 καταλελοιπὼς hic habet Pap: post ἑαυτὸν lin. 13 transpos. codd. 13 φησίν post γὰρ transpos. codd. 14 σε] σοι OAB 16 τὴν addidi 17 σεαυτὴν B 18 ὥσπερ Pap O: καθώσπερ ABGH, καθάπερ P κατεχομενοι και κορυβανθιωντες (sic) Pap: κορυβαντιῶντες καὶ κατεχόμενοι codd. 19 προφορητικὸν L καὶ ante ἐνθουσιώσης add. AB οὐκέτι codd. 20 οὐρανίῳ] αἰωνίω OAB καὶ ἐκμεμηνυίας codd. 20. 21 και υπο του οντος οντης (sic) ηγμενης Pap: om. codd. 21 αὐτὸ scripsi: αυτω Pap, αὐτὸν GHP, αὐτὴν OAB εἰλημένης G 22 ἀλήθειαν A

4. 5 ἀσώματοι—κληρονόμοι N fol. 165v.

τῆς ὁδοῦ, κλῆρος οὗτος. πῶς οὖν μετανίστασο τῶν προτέρων ἐκείνων, 71
λέγε θαρροῦσα ἡμῖν, ὦ διάνοια, ἣ τοῖς ἀκούειν τὰ νοητὰ δεδιδαγμένοις
ἐνηχεῖς, ἀεὶ φάσκουσα ὅτι μετῳκισάμην τοῦ σώματος, ἡνίκα τῆς σαρκὸς
ἠλόγουν ἤδη, καὶ τῆς αἰσθήσεως, ὁπότε τὰ αἰσθητὰ πάντα ὡς μὴ πρὸς
p. 483 M. ἀλήθειαν ὄντα ἐφαντασιώθην καταγνοῦσα μὲν αὐτῆς τῶν | κριτηρίων ὡς
νενοθευμένων καὶ δεδεκασμένων καὶ ψευδοῦς ὑποπεπλησμένων δόξης,
καταγνοῦσα δὲ καὶ τῶν κρινομένων, ὡς δελεάσαι καὶ ἀπατῆσαι καὶ ἐκ
μέσης τῆς φύσεως ἁρπάσαι τὴν ἀλήθειαν εὐτρεπισμένων· μετανέστην
καὶ τοῦ λόγου, ἡνίκα πολλὴν ἀλογίαν αὐτοῦ κατέγνων καίτοι μετεωρίζοντος
καὶ φυσῶντος ἑαυτόν. ἐτόλμα γὰρ τόλμημα οὐ μικρόν, διὰ σκιῶν μοι σώματα, 72
διὰ ῥημάτων πράγματα, ἅπερ ἀμήχανον ἦν, δεικνύναι· καίτοι σφαλλόμενος
περιελάλει καὶ περιέρρει κοινότητι τῶν ὀνομάτων τὰς ἰδιότητας τῶν ὑπο-
κειμένων ἀδυνατῶν ἐμφάσει τρανῇ παραστῆσαι. παθοῦσα δ' ὡς ἄφρων 73
καὶ νήπιος παῖς ἔμαθον, ὡς ἄμεινον ἦν ἄρα πάντων μὲν τούτων ὑπεξελ-
θεῖν, ἑκάστου δὲ τὰς δυνάμεις ἀναθεῖναι θεῷ τῷ καὶ τὸ σῶμα σωμα-
τοῦντι καὶ πηγνύντι καὶ τὴν αἴσθησιν αἰσθάνεσθαι παρασκευάζοντι καὶ
τῷ λόγῳ τὸ λέγειν ὀρέγοντι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὅνπερ τῶν ἄλλων 74
ὑπεξελήλυθας, ὑπέξελθε καὶ μετανάστηθι σεαυτῆς. τί δὲ τοῦτό ἐστιν;
μὴ ταμιεύσῃ τὸ νοεῖν καὶ διανοεῖσθαι καὶ καταλαμβάνειν σεαυτῇ,
φέρουσα δὲ καὶ ταῦτα ἀνάθες τῷ τοῦ νοεῖν ἀκριβῶς καὶ καταλαμβάνειν
ἀνεξαπατήτως αἰτίῳ.

---

1 κληρος ουτος Pap: κληρονόμος οὗτος (οὕτω P^{2}) GHP, τὸ γενέσθαι τῶν θείων κληρονόμον οὕτω OAB, τὸ γενέσθαι τῶν θείων add. mg. P^{2} μετανιστασαι Pap 2 τα νοητα δεδιδαγμενοις Pap: δεδιδαγμένοις τὰ νοητὰ codd. 3 ἐνηχοῦσα OAB φάσκεις OAB μετωκισάμην Pap G: μετωκησάμην ceteri σαρκικῆς G 4 ηδηι Pap: δὴ codd. ποτε τ' αἰσθητα Pap μὴ scripsi: τὰ Pap codd., μὴ τὰ Mang. 5 ἐφαντασιώθη OGL καταγνοὺς B αὐτῆς τῶν Pap GHP: αὐτῶν OAB 5—7 κριτηρίων — κρινομένων om. OAB 6 υποπεπλησμενων Pap: ὑπὸ πυβελησμένων G, ὑποπεπληρωμένων ceteri 8 μέσης] μέρους L 8 ευτρεπισμενον Pap μετανέστη G, post μετανέστην add. ἁρπάσασα τὴν ἀλήθειαν OAB 10 ἑαυτόν] αυτου Pap 11 ὅπερ conicio 11. 12 καιτοι σφαλλομενος περι(ελαλει κ)αι περιερρι Pap: τοιγαροῦν περιέρρει τοῖς σφαλλομένοις καὶ περιελάλει GHP, τοιγαροῦν περιήει τοὺς σφαλλομένους καὶ περιελάλει OAB

12 κοινότητας OAB, κοινότητα H^{1}, κοινο$^{\tau\tau}$ P 12. 13 τὰς ὑποκειμένας τῶν ἰδιοτήτων OAB 13 τρανει Pap 14 εμαθον Pap: ἔγνων codd. τούτων om. Pap 15 το Pap: om. codd. σῶμα om. AB 17 τῷ om. G τὸ] τῶ GH^{1}(P^{1}) 18 ἐξελήλυθας G υπεξελθε Pap: ὑπέκστηθι codd. σεαυτῆς Pap G: καὶ σεαυτῆς H^{2}, ἀφ' ἑαυτῆς OAB, ἀπ' αὐτῆς P(H^{1}) ἐστι τοῦτο codd. 20 αναθες Pap: ἀνάθου codd. τω του Pap: τὸ G, τῶ ceteri

75 (15). Τὴν δὲ ἀνάθεσιν δέξεται τῶν πανιέρων τεμενῶν τὸ ἁγιώτερον·
δύο γὰρ ἔοικε συστῆναι, τὸ μὲν νοητόν, τὸ δ' αἰσθητόν. αἰσθητῶν μὲν
οὖν φύσεων ὁ κόσμος οὗτος, ἀοράτων δ' ὡς ἀληθῶς ὁ νοητὸς τὸ
76 πάνθειόν ἐστιν. ὅτι δ' ὁ ὑπεξελθὼν ἐξ ἡμῶν νοητῶν καὶ γλιχόμενος
ὀπαδὸς εἶναι θεοῦ τοῦ φύσεως ἀοιδίμου πλούτου κληρονόμος ἐστί,
μαρτυρεῖ λέγων· „ἐξήγαγεν δὲ αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· ἀνάβλεψον εἰς τὸν
οὐρανόν" (Gen. 15, 5), ἐπειδήπερ οὗτος ὁ τῶν θείων θησαυρὸς ἀγαθῶν
— „ἀνοίξαι γάρ σοι" φησί „κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαθόν,
τὸν οὐρανόν", (Deut. 28, 12), ἐξ οὗ δὴ τὰς τελεωτάτας εὐφροσύνας ὁ
χορηγὸς ἀδιαστάτως ὕει —· „ἀνάβλεψον" δὲ εἰς ἔλεγχον τοῦ τυφλοῦ τῶν
77 ἀγελαίων ἀνθρώπων γένους, ὃ βλέπειν δοκοῦν πεπήρωται. πῶς γὰρ οὐ
πεπήρωται, ὅτε κακὰ μὲν ἀντ' ἀγαθῶν, αἰσχρὰ ἀντὶ καλῶν, ἄδικα ἀντὶ δικαίων
καὶ πάθη μὲν ἀντ' εὐπαθειῶν, θνητὰ δὲ ἀντ' ἀθανάτων ᾕρηται καὶ νου-
θετητὰς μὲν καὶ σωφρονιστάς, ἔτι δὲ ἔλεγχον καὶ παιδείαν ἀποδιδράσκει,
κόλακας δὲ καὶ τοὺς πρὸς ἡδονὴν λόγους ἀργίας καὶ ἀμαθίας καὶ θρύψεως
78 δημιουργοὺς ἀποδέχεται; μόνος οὖν βλέπει ὁ ἀστεῖος, οὗ χάριν καὶ τοὺς
προφήτας ὠνόμασαν οἱ παλαιοὶ ὁρῶντας (I Reg. 9, 9). ὁ δὲ ἔξω
προεληλυθὼς οὐ μόνον ὁρῶν, ἀλλὰ καὶ θεὸν ὁρῶν προσερρήθη. Ἰσραὴλ
[ὅς ἐστι θεὸν ὁρῶν]. οἱ δέ, κἂν ποτε | τοὺς ὀφθαλμοὺς διοίξωσι, πρὸς p. 484 M
γῆν ἀπονενεύκασι τὰ γήινα μετιόντες καὶ τοῖς ἐν Ἅιδῃ συντρεφόμενοι.

---

1 δεξεται Pap: δέχεται codd. αγιωτερον Pap: ἁγνότερον codd. 2 νοη-τῶν et αἰσθητῶν OAB αἰσθήσεων μὲν H(P^1) 3 κόσμος — ὁ om. A δὲ codd. 3. 4 το πανθειον Pap: τὸ πᾶν θεῖον GP^1H^1, οὗ τὸ πᾶν θεῖον $OABP^2$, τὸ πανδοχεῖον H^2 4 δὲ codd. ὁ Pap H^2: om. ceteri εξελθων Pap ἔξω γηίνων ⟨καὶ ἐφιέμενος⟩ νοητῶν coni. Cohn νοητων Pap: om. codd. 5 τοῦ] τῆς $OABPH^1$ εστιν Pap 6 ὁ λέγων H^2 (Pap?) δε Pap: om. codd. 8 γαρ Pap: om. codd. φησιν Pap τον (αγαθον) Pap: τῶν ἀγαθῶν codd. 9 τελεωτάτους G 10 δε Pap: om. codd., δὴ conicio 11 οὐ om. PH^1 12 ὅτε scripsi: ὅταν Pap et codd. ἀντὶ codd. (αισχρα αντι) καλων Pap: ὁρᾷ $OABP^2$, om. GHP^1 αδ(ικα αντι δικαιω)ν Pap: ἀντὶ δὲ δικαίων ἀδίκημα PH^1, ἀντὶ δὲ δικαίων ἄδικα ceteri 13 εὐπαθεῖν G αντ'] ἀντὶ codd. ηιρηται Pap: om. codd. 14 ἀποδιδράσκει $ABPH^1$ (Pap?): ἀποδιδράσκῃ OGH^2 15 τοὺς om. OAB λόγους om. H ἀργίας — θρύψεως om. OAB 16 δημιουργους Pap: om. codd., sed καὶ τοὺς πρὸς λόγους G, καὶ τοὺς πρὸς ἡδονὴν λόγους H^1P hic repetunt ἀποδέχηται H^2 ὁ ἀστεῖος οὖν μόνος βλέπει OAB, μόνος οὖν ὁ ἀστεῖος βλέπει conicio, quod potest habuisse Pap, in qua solae litterae μον legi possunt 19 ὅς — ὁρῶν seclusi ἐστιν codd.: om. Pap θεον ορων Pap: ὁρῶν θεόν ceteri και (αν) Pap διοιξωσι scripsi: Pap?, litterarum numerus convenit, διανοίξωσι AB, αὐτῶν διανοίξωσι O, διοίξειε G, διοίξειαν HP 20 Ἅιδῃ codd. (Pap?): ὕλῃ Turn., ὕλαις coni. Mang συντρεχόμενοι OAB

ὁ μὲν γὰρ ἀνατείνει τὰς ὄψεις πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανοῦ περιόδους, 79
πεπαίδευται δὲ καὶ εἰς τὸ μάννα ἀφορᾶν, τὸν θεῖον λόγον, τὴν οὐράνιον
ψυχῆς φιλοθεάμονος ἄφθαρτον τροφήν, οἱ δὲ πρὸς τὰ κρόμμυα καὶ τὰ
σκόρδα, τὰ περιοδυνῶντα τὰς κόρας καὶ κακοῦντα καὶ καταμύειν ποιοῦντα,
καὶ τὰς ἄλλας πράσων καὶ νεκρῶν ἰχθύων δυσοδμίας, οἰκείας Αἰγύπτου
τροφάς. „ἐμνήσθημεν“ γάρ φασι „τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ 80
δωρεάν, καὶ σικύας, πέπονας, πράσα, κρόμμυα, σκόρδα· νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ
ἡμῶν κατάξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν“ (Num. 11,
5. 6). (16). συντείνει δὲ πρὸς ἠθοποιίαν καὶ τὸ „ἐξήγαγεν αὐτὸν 81
ἔξω“, ὅ τινες εἰώθασιν ὑπ' ἀμουσίας ἤθους γελᾶν φάσκοντες· εἴσω γάρ
τις ἐξάγεται, ἢ ἔμπαλιν εἰσέρχεται ἔξω; ναί, φαίην ἄν, ὦ καταγέλαστοι
καὶ λίαν εὐχερεῖς· ψυχῆς γὰρ τρόπους ἰχνηλατεῖν οὐκ ἐμάθετε, ἀλλὰ
σωμάτων τὰς ἐν τούτοις μεταβατικὰς κινήσεις μόνας ἐρευνᾶτε. διὸ καὶ
παράδοξον ὑμῖν φαίνεται εἴ τις ἐξέρχεται εἴσω ἢ εἰσέρχεται ἔξω· τοῖς
δὲ Μωυσέως γνωρίμοις ἡμῖν οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀπῳδόν ἐστιν. ἢ οὐκ 82
ἂν εἴποιτε, τὸν μὴ τέλειον ἀρχιερέα, ὁπότε ἐν τοῖς ἀδύτοις τὰς πατρῴους
ἁγιστείας ἐπιτελεῖ, ἔνδον εἶναί τε καὶ ἔξω, ἔνδον μὲν τῷ φανερῷ σώματι,
ἔξω δὲ ψυχῇ τῇ περιφοίτῳ καὶ πεπλανημένῃ, καὶ ἔμπαλίν τινα μηδὲ
γένους ὄντα τοῦ ἱερωμένου θεοφιλῆ καὶ φιλόθεον ἔξω τῶν περιρραντηρίων
ἑστῶτα ἐσωτάτω διατρίβειν, ἀποδημίαν ἡγούμενον ὅλον τὸν μετὰ σώματος
βίον, ὁπότε δὲ δύναιτο τῇ ψυχῇ μόνῃ ζῆν, ἐν πατρίδι καταμένειν

---

1 ἀνατείνει (ανατεινειν Pap) τὰς ὄψεις Pap G: τὰς ὄψεις ἀνατείνει ceteri   και τας ουρα(νου περιο)δους, πεπαιδευται (δε και εις) Pap supplevi (v. Prolegomena): om. codd. 2 το μαννα αφοραν Pap: ἀφορᾶν τὸ μάννα GP(H^{1}), ἀφορῶν τὸ μάννα ceteri   τῶν θείων λόγων O   της ουρανι(ου) Pap   οὐρανίων coni. Mang.   3 φιλοθεάμονος ψυχῆς transpos. codd.   4 σκορδα Pap: σκόροδα codd.   περιοδυνῶντα scripsi (Pap?): περιοδυνοῦντα OG, περιδινοῦντα ABHP   κακοῦντα Mang: κυκῶντα codd. (Pap?) 5 δυσωδίας G   6 φασι Pap: φησι codd.   ἐν Αἰγύπτῳ om. AB   7 και Pap: τοὺς codd.   σικύους HP (Pap?)   κρόμμυα om. G   σκορδα Pap: σκόροδα OABH, σκόρωδα G, σκόραδα P   8 εἰς Pap OAB: πρὸς GHP   οἱ Pap: om. codd.   ἡμῶν om. Pap   10 εἰώθασι post ἤθους transpos. codd.   ὑπὸ codd.   11 εξαγεν Pap   εἰσάγεται conicio   φαιην Pap: ἔφην GHP, φήσοι τις O, φήση τις AB   13 τὰς] τὰ G   τούτοις] τόποις coni. Mang. μόνος G   ερευναται, falso corr. in ερευνευτε Pap   και Pap: om. codd. 14 ἢ εἰσέρχεται ἔξω in mg. H^{2} et P^{2} 15 Μωσέως codd.   των τοιουτων Pap: τούτων codd.   16 μη Pap: μὲν codd.   τοῖς om. G   πατρώους GPH^{1} (Pap?): πατρώας OAB, πατρίους H^{2} 17 ἐπιτελεῖν B   18 περιφυτωι Pap   19 φιλοθεον Pap (Mang.): θεόφιλον codd.   τῶν om. Pap 21 ὁπόθεν G   δὲ om. OAB   δ' ἐδύνατο PH^{1} τηι Pap: om. codd. εν Pap: ὡς ἐν OBGHP, καὶ ὡς ἐν A

83 ὑπολαμβάνοντα; καὶ γὰρ φλιᾶς μέν ἐστιν ἔξω πᾶς ἄφρων, κἂν συνημε-
ρεύων μηδ' ἀκαρὲς ἀπολείπηται, εἴσω δὲ πᾶς σοφός, κἂν μὴ μόνον χώ-
ραις ἀλλὰ καὶ μεγάλοις κλίμασι γῆς διῳκισμένος τυγχάνῃ· κατὰ δὲ
Μωυσῆν οὕτως ὁ φίλος ἐγγύς ἐστιν, ὥστε ἀδιαφορεῖ ψυχῆς· λέγει γάρ·
84 „ὁ φίλος, ὁ ἴσος τῇ ψυχῇ σου“ (Deut. 13, 6). καὶ ὁ ἱερεὺς μέντοι
„ἄνθρωπος οὐκ ἔσται κατ' αὐτὸν ὅταν εἰσίῃ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἕως
ἂν ἐξέλθῃ“ (Lev. 16,17), οὐ σωματικῶς, ἀλλὰ ταῖς κατὰ ψυχὴν κινή-
σεσιν. ὁ γὰρ νοῦς, ὅτε μὲν καθαρῶς λειτουργεῖ θεῷ, οὐκ ἔστιν ἀνθρώ-
πινος, ἀλλὰ θεῖος· ὅτε δὲ ἀνθρωπίνῳ τινί, τέτραπται καταβὰς ἀπ' οὐ-
ρανοῦ, μᾶλλον δὲ πεσὼν ἐπὶ γῆν ἐξέρχεται. | κἂν ἔτι μένῃ τὸ σῶμα ἔν- p. 485 M
85 δον αὐτῷ. ὀρθότατα οὖν εἴρηται· „ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω“ τῶν κατὰ τὸ
σῶμα δεσμωτηρίων, τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις φωλεῶν, τῶν κατὰ τὸν ἀπα-
τεῶνα λόγον σοφιστειῶν, ἐπὶ πᾶσιν αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ δοκεῖν
αὐτεξουσίῳ καὶ αὐτοκράτορι γνώμῃ νοεῖν τε καὶ καταλαμβάνειν.
86 (17.) Προαγαγὼν δὲ αὐτὸν ἔξω φησίν· „ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρα-
νὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, ἐὰν δυνηθῇς ἐξαριθμῆσαι αὐτούς.
οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου“ (Gen. 15, 5). παγκάλως εἶπεν „οὕτως
ἔσται“, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον, τοῖς ἄστροις ἰσάριθμον. οὐ γὰρ τὸ πλῆθος
αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρία ἄλλα τῶν εἰς εὐδαιμονίαν ὁλόκληρον καὶ παν-
87 τελῆ βούλεται παρεμφῆναι. οὕτως οὖν ἔσται, φησίν, ὡς ἔχει τὸ ὁρώ-

---

1 ὑπολαμβάνοντα scripsi: ὑπολαμβάνειν Pap GHP, ὑπολαμβάνει OAB φλιᾶς AB (Hoeschel ad Phrynichum, v. Lobeck p. 259): φιλίας Pap (?) et ceteri 2 ἀπολίπηται GHP δὲ om. GHP 3 διωκισάμενος A, διωκησάμενος B, διωκισμοῖς G τυγχάνῃ Turn.: τυγχάνοι Pap et codd. δὲ om. Pap 4 Μωσῆν codd. ουτως ο φιλος Pap: ὁ φίλος οὕτως OABG, ὁ φίλος οὗτος HP ἀδιαφορεῖν OAB 6 ἔσται codd.: εστιν Pap ὅταν om. O ἕως] ως Pap 7 ἐξέλθοι AB σωματικῶς Pap OHP: σωματικαῖς ABG 8 οταν Pap καθαρος Pap 9 ἀλλὰ] ἀλλ' ἢ GHP ἀπ'] ἐξ OAB 10. 11 ἔνδον Pap H[2]: ἐνδεῖ ceteri 12 των κατας Pap 13 post δοκεῖν add. δίκην G 14 και αυτοκρατορι γνωμηι Pap: γνώμῃ καὶ αὐτοκράτορι codd. 15 προσαγαγὼν OAB αὐτὸν om. Pap 16. 17 τοὺς — alterum (ουτω)ς] 9 litterae evanidae, tum, ut vid., 3 lineae exciderunt, tum 4 litterae evanidae in Pap 16 αστηρας Pap ἐξαριθμῆσαι ex LXX Turn.: τοῦ ἀριθμῆσαι codd. N 18 post οὕτως ἔσται add. τὸ σπέρμα σου v 18 αριθμον Pap 18. 19 το πληθος αυτο Pap: αὐτὸ (αὖ A) τὸ πλῆθος codd., αὐτὸ πλῆθος N 19 μυρια αλλα Pap: ἄλλα μυρία codd. N ὁλόκληρα OAB 20 παρεμφῆναι GHP[1]N: παραπεμφθῆναι OABP[2], παρεμφαίνειν Pap (?) v

---

6 sqq. ἄνθρωπος ad sacerdotem refert et mystica ratione eadem interpretatur Orig. Homil. in Lev. IX 11 p. 244. 15—21,15 προαγαγὼν — σβέννυσθαι N fol. 165v.

μενον αἰθέριον, οὕτως οὐράνιον, οὕτως αὐγῆς γέμον ἀσκίου καὶ καθαρᾶς
— οὐρανοῦ γὰρ ἀπελήλαται νὺξ καὶ αἰθέρος τὸ σκότος —, ἀστεροει-
δέστατον, εὖ διακεκοσμημένον, τάξει χρώμενον ἀκλινεῖ τῇ κατὰ ταὐτὰ
καὶ ὡσαύτως ἐχούσῃ. βούλεται γὰρ ἀντίμιμον οὐρανοῦ, εἰ δὲ χρὴ καὶ 88
προσυπερβάλλοντα εἰπεῖν, οὐρανὸν ἐπίγειον ἀποφῆναι τὴν τοῦ σοφοῦ
ψυχὴν ἔχουσαν ⟨ἐν ἑαυτῇ καθάπερ⟩ ἐν αἰθέρι καθαρὰς φύσεις, τεταγ-
μένας κινήσεις, χορείας ἐμμελεῖς, θείας περιόδους, ἀρετῶν ἀστεροειδε-
στάτας καὶ περιλαμπεστάτας αὐγάς. εἰ δ' ἀμήχανον αἰσθητῶν ἀστέρων
ἀριθμὸν εὑρεῖν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον νοητῶν; ἐφ' ὅσον γὰρ οἶμαι τὸ κρι- 89
νον τοῦ κρίνοντος ἄμεινον ἢ χεῖρον — νοῦς μὲν γὰρ ἄμεινον αἰσθήσεως,
διανοίας δὲ ἀμβλύτερον αἴσθησις —, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὰ κρινόμενα
διενήνοχεν· ὥστε μυρίῳ πλήθει τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν ὑπερβάλλειν.
τοῦ γὰρ ψυχῆς ὄμματος βραχυτάτη μοῖρα οἱ κατὰ τὸ σῶμα ὀφθαλμοί·
τὸ μὲν γὰρ ἔοικεν ἡλίῳ, λυχνούχοις δὲ οὗτοι μελετῶσιν ἐξάπτεσθαι τε
καὶ σβέννυσθαι.

(18.) Ἀναγκαίως οὖν ἐπιλέγεται „ἐπίστευσεν Ἀβραὰμ τῷ θεῷ“ 90
(Gen. 15, 6) πρὸς ἔπαινον τοῦ πεπιστευκότος. καίτοι, τάχα ἄν τις
εἴποι, τοῦτ' ἄξιον ἐπαίνου κρίνετε; τίς δὲ οὐκ ἄν τι λέγοντι καὶ ὑπι-
σχνουμένῳ θεῷ προσέχοι τὸν νοῦν, κἂν εἰ πάντων ἀδικώτατος καὶ ἀσε-
βέστατος ὢν τυγχάνοι; πρὸς ὃν ἐροῦμεν· ὦ γενναῖε, μὴ ἀνεξετάστως ἢ 91
τὸν σοφὸν ἀφέλῃ τὰ πρέποντα ἐγκώμια ἢ τοῖς ἀναξίοις τὴν τελειοτάτην
ἀρετῶν, πίστιν, μαρτυρήσῃς ἢ τὴν ἡμετέραν περὶ τούτων γνῶσιν αἰτιάσῃ.
βαθυτέραν γὰρ εἰ βουληθείης ἔρευναν καὶ μὴ σφόδρ' ἐπιπόλαιον ποιή- 92
σασθαι, σαφῶς γνώσῃ, ὅτι μόνῳ θεῷ χωρὶς ἑτέρου προσπαραλήψεως
οὐ ῥᾴδιον πιστεῦσαι διὰ τὴν πρὸς τὸ θνητὸν ᾧ συνεζεύγμεθα συγγένειαν·
ὅπερ ἡμᾶς καὶ χρήμασι καὶ δόξῃ καὶ ἀρχῇ καὶ φίλοις ὑγείᾳ τε καὶ
p. 486 M. ῥώμῃ σώματος καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀναπείθει πεπιστευκέναι. τὸ δὲ | ἐκ- 93

---

2 αιθερος Pap (Mang.): ἀρετῆς codd. N 2. 3 αστεροειδεστατον Pap: ἀστροειδέσταταν codd. N 6 ἐν ἑαυτῇ καθάπερ sic supplevi 13 litteras Pap: om. codd. N φύσεις N (Mang.): φάσεις Pap (?) et codd. 7 χρείας A εὐμελεῖς OAB θείους OB 7. 8 ἀστεροειδεστάτας scripsi (Pap?): ἀστροειδεστάτας codd. N 8 καὶ — ἀμήχανον om. N 9 εὑρεῖν] ἰδεῖν G 10 κρίνοντος Mang.: κρινομένου Pap et codd. N 12 ὑπερβάλλει OA 13 το σωμα Pap N: σῶμα GH², σώματος ceteri 14 μέλλουσιν conicio 17 καίτοι] καὶ A 18 τοῦτο A κρίνεται GPH¹ δ' B τι del H² 19 προσέχειν AB 20 ὃν om. Pap ω γενναιε μη Pap: μή, μή, ὦ γενναῖε codd. 21 τελειότητα O, τελεωτάτην GHP 22 μαρτυρήσεις BGHP γνῶσιν αἰτιάσῃ om. OAB 23 εραυναν Pap σφόδρα codd. 24 γνωσει Pap χορις Pap προσπαραλημψεως Pap, παραλήψεως B, παραπλησίως A 27 δ' OAB

νίψασθαι τούτων ἕκαστον καὶ ἀπιστῆσαι γενέσει τῇ πάντα ἐξ ἑαυτῆς ἀπί-
στῳ, μόνῳ δὲ πιστεῦσαι θεῷ τῷ καὶ πρὸς ἀλήθειαν μόνῳ πιστῷ
μεγάλης καὶ ὀλυμπίου ἔργον διανοίας ἐστί, οὐκέτι πρὸς οὐδενὸς δελεαζο-
94 μένης τῶν παρ' ἡμῖν. (19.) εὖ δὲ τὸ φάναι „λογισθῆναι τὴν πίστιν
εἰς δικαιοσύνην αὐτῷ“ (Gen. 15,6)· δίκαιον γὰρ οὐδὲν οὕτως, ὡς ἀκράτῳ
95 καὶ ἀμιγεῖ τῇ πρὸς θεὸν μόνον πίστει κεχρῆσθαι. τὸ δὲ δίκαιον καὶ
ἀκόλουθον τοῦτο τῇ φύσει παράδοξον ἐνομίσθη διὰ τὴν τῶν πολλῶν
ἀπιστίαν ἡμῶν, οὓς ἐλέγχων ὁ ἱερὸς λόγος φησίν, ὅτι τὸ ἐπὶ μόνῳ τῷ
ὄντι βεβαίως καὶ ἀκλινῶς ὁρμεῖν θαυμαστὸν μὲν παρ' ἀνθρώποις, οἷς
ἀγαθῶν ἀδόλων κτῆσις οὐκ ἔστιν, οὐ θαυμαστὸν δὲ παρ' ἀληθείᾳ βρα-
βευούσῃ, δικαιοσύνης δ' αὐτὸ μόνον ἔργον.
96 (20.) „Εἶπε δὲ“ φησί „πρὸς αὐτόν· ἐγὼ ὁ θεὸς ὁ ἐξαγαγών σε
ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομῆσαι“
(Gen. 15, 7). τοῦτ' οὐχ ὑπόσχεσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ παλαιᾶς ὑποσχέ-
97 σεως βεβαίωσιν ἐμφαίνει. τὸ μὲν οὖν πάλαι δωρηθὲν ἀγαθὸν ἔξοδος ἦν
ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς μετεωρολογίας, ἥτις ἀνεδίδασκεν οὐ θεοῦ ἔργον,
ἀλλὰ θεὸν ὑπολαμβάνειν τὸν κόσμον εἶναι καὶ τό τε εὖ καὶ τὸ χεῖρον
ἅπασι τοῖς οὖσι φοραῖς καὶ τεταγμέναις περιόδοις ἀστέρων ἀριθμεῖσθαι
καὶ ἐνθένδε τὴν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ γένεσιν ἠρτῆσθαι — ταῦτα δ' ἡ τῶν
κατ' οὐρανὸν ὁμαλὴ καὶ τεταγμένη κίνησις τοὺς εὐχερεστέρους ἀνέπεισε
τερατεύεσθαι· καὶ γὰρ τὸ Χαλδαίων ὄνομα μεταληφθὲν ὁμαλότητι παρω-

---

2 μιστω Pap 3 ὀλυμπίας OAB εργον διανοιας Pap: διανοίας ἔργον codd. ουκετι προς ουδενος Pap: πρὸς οὐδενὸς οὐκέτι codd. 4 δὲ] δαι Pap 5 αὐτῶν OAB οὐδὲν οὕτως Pap G: οὕτως οὐδὲν ceteri 7 ακουλοθον Pap τοῦτο om. HP^{1} ἐνομίσθη] ἔδοξε OAB 9 ante οἷς add. οἷς αἱ δούλων G 10 παρα Pap 11 δὲ AB αὐτῶ G 12 ειπεν Pap ος (εξηγαγε) σε Pap (?) 13 εκ χωρας Pap: ἀπὸ χώρας G, ἐκ γῆς ceteri 14 τοῦθ' Pap P, τοῦτο OAB οὐχ om., sed οὐχὶ ante μόνον habent PH^{1} 15 ἀγαθὸν] τῶ Ἀβραὰμ ἀγαθὸν D^{R}, τῶ Ἀβραὰμ D^{H} 17 τὸν κόσμον εἶναι ὑπολαμβάνειν AB, εἶναι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνειν O, ὑπολαμβάνειν εἶναι τὸν κόσμον D^{H} (?) 18 ⟨ἐν⟩ ἅπασι Mang. ex Mss. (?) απασιν Pap ουσιν Pap περιόδοις ἀστέρων Pap GD^{H}, περιόδοις ἄστρων D^{R}: ἀστέρων περιόδοις ceteri ἀριθμεῖσθαι] ἁρμόττεσθαι coni. Mang. 19 δ' ἡ scripsi: δὴ GHPD, δὲ Pap OAB 20 κατ'] κατα τον Pap ἡ add. ante ὁμαλὴ AOBH^{2} ὁμαλὴ] μαλακὴ OAB τεταγμένη Pap DH^{2}: ἐκτεταμένη ceteri ἀνέπεισε Pap D: ἔπεισε codd. 21 Χαλδαῖον PD^{R} μεταλημφθεν Pap ονοματητι Pap, ὁμαλότητα L

15—23, 13 D^{R} fol. 47^{r} Φίλωνος ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος D^{H} fol. 135 Φίλωνος: τὸ μὲν πάλαι — διαδοχῆς.

νομεῖ —, τὸ δὲ νέον ἀγαθὸν κληρονομῆσαι σοφίαν τὴν ἄδεκτον μὲν 98
αἰσθήσει, νῷ δ' εἰλικρινεστάτῳ καταλαμβανομένην, δι' ἧς ἀποικιῶν ἡ
ἀρίστη βεβαιοῦται μετανισταμένης τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἀστρονομίας ἐπὶ φυσι-
ολογίαν καὶ ἀπὸ ἀβεβαίου εἰκασίας ἐπὶ πάγιον κατάληψιν καὶ κυρίως
εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ γεγονότος πρὸς τὸ ἀγένητον, ἀπὸ τοῦ κόσμου πρὸς τὸν
ποιητὴν καὶ πατέρα αὐτοῦ. τοὺς μὲν γὰρ τὰς γνώμας χαλδαΐζοντας 99
οὐρανῷ πεπιστευκέναι, τὸν δ' ἐνθένδε μεταναστάντα τῷ ἐπόχῳ τοῦ οὐ-
ρανοῦ καὶ ἡνιόχῳ τοῦ παντὸς κόσμου, θεῷ, φασὶν οἱ χρησμοί. καλός
γε ὁ κλῆρος, μείζων ἴσως τῆς δυνάμεως τοῦ λαμβάνοντος, ἐπάξιος δὲ
τοῦ μεγέθους τοῦ διδόντος.

(21.) Ἀλλ' οὐκ ἐξαρκεῖ χρηστὰ ἐλπίσαι καὶ θαυμάσια ἡλίκα 100
προσδοκῆσαι τῷ σοφίας ἐραστῇ διὰ τῶν θεσπισθέντων· ἀλλ' εἰ μὴ καὶ
τρόπον γνώσεται καθ' ὃν ἐφίξεται τῆς τοῦ κλήρου διαδοχῆς, παγχάλε-
p. 487 M. πον | ἡγεῖται, ἅτε διψῶν ἐπιστήμης καὶ ἀπλήστως ἔχων αὐτῆς· διὸ πυν-
θάνεται φάσκων· „δέσποτα, κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν"
(Gen. 15, 8); ἴσως ἄν τις εἴποι μάχεσθαι τοῦτο τῷ πεπιστευκέναι· τὸ 101
μὲν γὰρ ἀπορεῖν ἐνδοιάζοντος, τὸ δὲ μηκέτι ζητεῖν ἔργον εἶναι πεπιστευ-
κότος. λεκτέον οὖν, ὅτι καὶ ἀπορεῖ καὶ πεπίστευκεν, οὐ μὴν περὶ τοῦ αὐ-
τοῦ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. πεπίστευκε μὲν γὰρ ὅτι κληρονόμος ἔσται σοφίας,
τὸν δὲ τρόπον αὐτὸ μόνον ζητεῖ καθ' ὃν ἂν γένοιτο· τὸ δ' ὅτι γενήσε-
ται, πάντως κατὰ τὰς θείας ὑποσχέσεις βεβαίως κατείληφεν. τὸν πόθον 102
οὖν, ᾧ κέχρηται πρὸς τὸ μαθεῖν, ἐπαινέσας ὁ διδάσκαλος ἄρχεται τῆς

---

1 κληρονομῆσαι Pap D: κτήσασθαι codd. ἄδεκτον Pap D^{R}: ἀδίδακτον codd. D^{H} (?) 2 δὲ codd. καταλαμβανομένη G 2. 3 ἡ ἀρίστη ἀποικιῶν HP, ἀρίστη ἀποικιῶν L 3 ἀστρολογίας OAB 4 βεβαίου OGHP^{1}D^{H}, οὐ βεβαίου P^{2} 5 τὸ ἀγέννητον OAB, τα αγενητα Pap ἀπὸ τοῦ om. Pap ἀπὸ] ἐπὶ G τοῦ om. D 6 (ποιητην) κάι πατερα αυτου Pap: ποιητὴν καὶ κύριον αὐτοῦ (αὐτῆς D^{R}) D, πατέρα καὶ ποιητὴν αὐτοῦ codd. ταῖς γνώμαις coni. Mang. 7 δὲ OGHP, om. D 8 φασὶ θεῷ OAB 8—10 καλὸς — διδόντος om. D 11 ἡνίκα P 12 τῷ] το Pap 13 ἐφέξεται GD^{L} 14 διὸ] δια Pap 15 δέσποτα Pap: κύριε θεέ codd. 16 τῷ] τὸ G 17 μὲν γὰρ] μεν Pap 17. 18 εργον ειναι πεπιστευκοτος Pap: πεπιστευκότος ἔργον εἶναι codd. 18 prius και Pap: om. codd. 19 πολλοῦ] καὶ πολλοῦ v πεπιστευκεν μεν Pap: πεπίστευκε codd. ἐστὶ OAB 21 παντω Pap κατείληφε codd.

---

16 sqq. *Orig. Comment. in Gen. (ad eundem locum) p. 35:* οὐκ ἦν κατὰ τὸν πιστεύσαντα .... ἀπιστεῖν, ὡς ἄν τις οἰηθείη. ἀλλὰ μήποτε πιστεύσας πρότερον νῦν καὶ γνῶσιν αἰτεῖ τὴν περὶ τῶν πεπιστευμένων. cf. Theodoreti quaest. in Gen. LXV.

ὑφηγήσεως ἀπὸ στοιχειώδους εἰσαγωγῆς, ἐν ᾗ πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον γέγραπται „λάβε μοι“ (Gen. 15,9)· βραχεῖα μὲν ἡ λέξις, πολλὴ δὲ ἡ δύνα-
103 μις· ἐμφαίνει γὰρ οὐκ ὀλίγα. πρῶτον μέν, ἴδιον, φησίν, οὐδὲν ἔχεις ἀγαθόν, ἀλλ' ὅ τι ἂν νομίσῃς ἔχειν, ἕτερος παρέσχηκεν. ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι θεοῦ τοῦ διδόντος κτήματα πάντα, ἀλλ' οὐ τῆς μεταίτου καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸ
104 λαβεῖν προτεινούσης γενέσεως. δεύτερον δέ, κἂν λάβῃς, λάβε μὴ σεαυτῷ, δάνειον δὲ ἢ παρακαταθήκην νομίσας τὸ δοθὲν τῷ παρακαταθεμένῳ καὶ συμβαλόντι ἀπόδος, πρεσβυτέραν χάριν χάριτι νεωτέρᾳ, προκατάρχουσαν
105 ἀντεκτινούσῃ δικαίως καὶ προσηκόντως ἀμειψάμενος. (22.) μυρίοι γὰρ ἔξαρνοι παρακαταθηκῶν ἐγένοντο ἱερῶν, τοῖς ἀλλοτρίοις ὡς ἰδίοις ὑπ' ἀμέτρου τῆς πλεονεξίας καταχρησάμενοι. σὺ δέ, ὦ γενναῖε, παντὶ σθένει πειρῶ μὴ μόνον ἀσινῆ καὶ ἀκιβδήλευτα φυλάττειν ἃ ἔλαβες, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιμελείας ἀξιοῦν, ἵν' ὁ παρακαταθέμενος μηδὲν ἔχῃ τῆς παρὰ σοῦ φυλα-
106 κῆς αἰτιάσασθαι. παρακατέθετο δέ σοι αὐτῷ ψυχήν, λόγον, αἴσθησιν ὁ ζῳοπλάστης, ἃ συμβολικῶς δάμαλις, κριός, αἲξ ἐν ἱεραῖς γραφαῖς ὠνομάσθησαν (Gen. 15, 9). ταῦτα δ' οἱ μὲν εὐθὺς ὑπὸ φιλαυτίας ἐνοσφί-
107 σαντο, οἱ δὲ ἐταμιεύσαντο πρὸς καιριωτάτην ἀπόδοσιν. τῶν μὲν οὖν νοσφιζομένων οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εὑρεῖν· τίς γὰρ ἡμῶν ψυχὴν καὶ αἴσθησιν

---

1 ἀναγκαιότατα G 2 γέγραπται om. OAB prius ἡ om. GP δὲ ἡ OABH^2: δὲ Pap GH^{1}P 3 ἀγαθόν om. OAB 5 πάντα om. OAB μεταιτου Pap: μετ' αὐτὸν GH^2, μετ' αὐτοῦ ceteri. hic incipit pars recens ex Turnebi ed. descripta in O 7 προκαταθεμένω AB 8 συμβαλόντι Pap AB: σύμβολόν τι ceteri νεωτέραν GPH^1 9 αντεκτεινουσηι Pap μυριοι Pap D: πολλοὶ codd. 9. 10 ἐξαρνοι Pap D: ἔξα G, ἐκ ceteri 10 ἱερων hic hab. Pap: ante ἐγένοντο codd., om. D; post ἱερῶν add. πονηροὶ H^2 ὑπὸ μέτρου GPH^1 11 post γενναῖε add. καὶ τῶν θείων ὑπήκοε D παντὶ σθένει πειρῶ Pap D: πειρῶ παντὶ σθένει codd. 12 πάσης Pap D: πλείονος codd. 13 post ἀξιοῦν add. ὡς αὐτεξούσιος καὶ δυνατός D ἵνα D ἔχει D^M, ἔχοι GHP 13. 14 τῆς παραφυλακῆς D 13 παρὰ] περὶ B σοῦ] σοὶ coni. Mang. (Pap?) 14 αἰτιᾶσθαι Pap (?) D^{Mv} σοι αὐτῷ] τῇ σῇ προειρέσει D 15. 16 ὠνομάσθησαν om. AB 16 δε Pap εὐθὺς om. AB, in ras. P ὑπὸ] ἀπὸ G φιλαυθιας Pap, φιλαυτίαν B 17 ἐταμιεύσαντο hic hab. Pap: post ἀπόδοσιν transpos. codd. καιριωτέραν coni. Mang. 18. 25,1 αισθησιν και λογον Pap: λόγον καὶ αἴσθησιν codd.

9—11 D^P fol. 268, D^L fol. 125^v Φίλωνος ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος D^R fol. 230^v Φίλωνος: μυρίοι—καταχρησάμενοι. 11—15 D^M fol. 18^r D^L fol. 57^r Φίλωνος ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος D^R fol. 18^v Φίλωνος: σοὶ λέγεται, ὦ γενναῖε—ζῳοπλάστης. pergunt p. 25,19.

καὶ λόγον, πάνθ᾽ ὁμοῦ ταῦτ᾽ οὔ φησιν ἑαυτοῦ κτήματ᾽ εἶναι, τὸ
αἰσθάνεσθαι, τὸ λέγειν, τὸ καταλαμβάνειν οἰόμενος ἐφ᾽ ἑαυτῷ μόνῳ
κεῖσθαι; τῶν δὲ τὴν πίστιν ἱερὰν καὶ ἄσυλον ὄντως διαφυλαττόντων 108
ὀλίγος ἐστὶν ἀριθμός. οὗτοι ταῦτα τὰ τρία ἀνατεθείκασι θεῷ, ψυχήν,
αἴσθησιν, λόγον· ἔλαβον γὰρ οὐχ ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ ἐκείνῳ πάντα ταῦτα,
ὥστε εἰκότως ὡμολόγησαν κατ᾽ αὐτὸν εἶναι τὰς ἑκάστων ἐνεργείας, τοῦ
νοῦ τὰς διανοήσεις, τοῦ λόγου τὰς ἑρμηνείας, τῆς αἰσθήσεως τὰς φαν-
τασίας. οἱ μὲν οὖν ἑαυτοῖς ταῦτα ἐπιγράφοντες ἄξια τῆς ἑαυτῶν βαρυ- 109
p. 488 M. δαιμονίας | ἐκληρώσαντο, ψυχὴν μὲν ἐπίβουλον, ἀλόγοις πάθεσι πεφυρ-
μένην καὶ πλήθει κακιῶν κατειλημμένην, τοτὲ μὲν ὑπὸ λαιμαργίας καὶ
λαγνείας ὥσπερ ἐν χαμαιτυπείῳ περιυβριζομένην, τοτὲ δὲ ὑπὸ πλήθους
ἀδικημάτων ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ καθειργμένην μετὰ κακούργων, οὐκ
ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ἐπιτηδευμάτων, ἃ πᾶσι τοῖς κριταῖς [ἢ τιμωρηταῖς]
ἀγώγιμα γέγονε, λόγον δὲ στόμαργον, ἠκονημένον κατὰ τῆς ἀληθείας,
βλαβερὸν μὲν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, αἰσχύνην δὲ τοῖς κεκτημένοις ἐπιφέ-
ροντα, αἴσθησιν δὲ ἀκόρεστον, ἐμφορουμένην μὲν αἰεὶ τῶν αἰσθητῶν,
ὑπὸ δὲ ἀκράτορος τῆς ἐπιθυμίας μηδέποτε ἐμπλησθῆναι δυναμένην,
ἀλογοῦσαν τῶν σωφρονιστῶν, ὡς παρορᾶν καὶ παρακούειν καὶ ὅσα ἂν
ἐπ᾽ ὠφελείᾳ διεξέρχωνται παραπτύειν. οἱ δὲ λαβόντες μὴ ἑαυτοῖς, 110
ἀλλὰ θεῷ τούτων ἕκαστον αὐτῷ ἀνέθεσαν, ἱεροπρεπὲς καὶ ἅγιον ὄντως
φυλάξαντες τῷ κτησαμένῳ, τὴν μὲν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ

1 πανθ᾽ ομου ταυτ᾽ ου Pap: πάντα ὁμοῦ ταῦτα (τὰ G) GHP, οὐ πάντα ὁμοῦ ταῦτα AB εαυτου κτηματ᾽ Pap: κτήματα αὐτοῦ GHP, κτήματα αὐτῷ AB 2 ἑαυτοῦ PL, ἑαυ^{τ} H 3 τὴν Pap GP: om. ceteri 4 ταῦτα om. Pap ανατεθεικασιν Pap 4. 5 ψυχήν, αἴσθησιν, λόγον om. AB 5 παντα ταυτα Pap: ταῦτα πάντα codd. 6 ὥστε Pap (Turn.): ὅτε G, ῷ τε HP, ῷ καὶ AB κατ᾽ αυτον Pap: καθ᾽ αὐτὸν GHP, καθ᾽ ἑαυτὸν ABL 7 αι ερμηνειαι Pap 8 post ἄξια add. ταῦτα ABH², αὐτὰ GP, ταυτὰ H¹, ταύτης coni. Mang. αὐτῶν AB 11. 12 ὥσπερ—ἀδικημάτων add. mg. H² 11 χαμαιτύπη ABGP περιμυριζομένην G δὲ] δη Pap 12 καθειργμένην Pap: καθειργνυμένην codd. 13 ἀλλὰ Pap A η τιμωρηταις Pap: om. codd., fort. aliud latet (καὶ μάρτυσι?) 14 γέγονε Pap ABG: γίνεται HP 15 βλάβην conicio 16 ἀεὶ codd. 17 της Pap: om. codd. 20 τούτων Pap et H²: ταῦτα ceteri αὐτῷ H²: αὐτῶν ceteri et Pap 21 φυλάξαντες Pap HPD: διαφυλάξαντες ABG τῷ κτησαμένῳ Pap GHP: τὸ κεκτημένον AB, τὸ κτῆμα coni. Mang, τῷ παρακαταθεμένῳ conicio μηδὲν codd: μὴ Pap ἢ Pap D: ἢ τὰ codd.

19—26,7 ibid. οἱ μὲν οὖν ταῦτα καλῶς δεξάμενοι καὶ φυλάξαντες τῷ δεδωκότι τὴν μὲν διάνοιαν ἐτήρησαν, ἵνα μηδὲν ἄλλο — διαγγέλλῃ.

θεοῦ καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ διανοῆται, τὸν δὲ λόγον, ἵν' ἀχαλίνῳ
στόματι ἐγκωμίοις καὶ ὕμνοις καὶ εὐδαιμονισμοῖς γεραίρῃ τὸν τῶν ὅλων
πατέρα, τὰς πρὸς ἑρμηνείαν ἁπάσας ἀρετὰς εἰς ἓν τοῦτο μόνον ἔργον
συγκροτῶν καὶ ἐπιδεικνύμενος, τὴν δὲ αἴσθησιν, ἵνα φαντασιουμένη τὸν
αἰσθητὸν ἅπαντα κόσμον οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὰς μεταξὺ φύσεις, ζῷά
τε καὶ φυτά, ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεις αὐτῶν καὶ ὅσαι κινήσεις καὶ
111 σχέσεις, ἀδόλως καὶ καθαρῶς ψυχῇ διαγγέλλῃ. νῷ γὰρ ὁ θεὸς κατα-
λαμβάνειν τὸν μὲν νοητὸν κόσμον δι' ἑαυτοῦ, τὸν δὲ ὁρατὸν δι' αἰσθή-
σεως ἐφῆκεν. εἰ δὴ δύναιτό τις πᾶσι τοῖς μέρεσι ζῆσαι θεῷ μᾶλλον
ἢ ἑαυτῷ, διὰ μὲν τῶν αἰσθήσεων εἰς τὰ αἰσθητὰ διακύψας ἕνεκα τοῦ
τἀληθὲς εὑρεῖν, διὰ δὲ τῆς ψυχῆς τὰ νοητὰ καὶ ὄντα ὄντως φιλοσοφή-
σας, διὰ δὲ τοῦ κατὰ τὴν φωνὴν ὀργάνου καὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν δη-
112 μιουργὸν ὑμνήσας, εὐδαίμονι καὶ μακαρίῳ βίῳ χρήσεται. (23.) ταῦτα
ἐκ τοῦ „λάβε μοι" παρεμφαίνεσθαι νομίζω. βουληθεὶς μέντοι καὶ τῆς
θείας ἀρετῆς ἀπ' οὐρανοῦ τὴν εἰκόνα ἐπὶ γῆν καταπέμψαι δι' ἔλεον
τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀτυχήσῃ τῆς ἀμείνονος μοίρας, συμβολικῶς
τὴν ἱερὰν σκηνὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κατασκευάζει, σοφίας ἀπεικόνισμα
113 καὶ μίμημα. τῆς γὰρ ἀκαθαρσίας ἡμῶν ἐν μέσῳ φησὶ τὴν σκηνὴν
ἱδρῦσθαι τὸ λόγιον, ἵν' ἔχωμεν ᾧ καθαρθησόμεθα ἐκνιψάμενοι καὶ ἀπο-
λουσάμενοι τὰ καταρρυπαίνοντα ἡμῶν τὸν ἄθλιον καὶ | δυσκλείας γέμοντα p. 489 M.
βίον. τὰ συντείνοντα οὖν πρὸς τὴν κατασκευὴν ἴδωμεν ὃν τρόπον εἰσφέ-
ρειν προσέταξεν. „ἐλάλησε" φησί „κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων· εἰπὸν
τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ λάβετέ μοι ἀπαρχάς, παρὰ πάντων οἷς ἂν δόξῃ

1 διανηται Pap, διανοήσαι v ἵνα Pap D 2 ἐγκωμίοις Pap ABD: ἐγκωμίω GHP καὶ εὐδαιμονισμοῖς om. D γεγαίροι v 3. 4 τὰς πρὸς — ἐπιδεικνύμενος om. D 4 δὲ om. B φαντασιούμενοι B 4. 5 τὸν αἰσθητὸν ἅπαντα κόσμον Pap $D^L D^R$: τὸν αἰσθητὸν κόσμον ἅπαντα D_M, πάντα τὸν αἰσθητὸν κόσμον codd. 5 prius καὶ Pap D: τε καὶ codd. 5—7 ζῷα — σχέσεις om. D 7 τῇ ψυχῇ D διαγγελῃι Pap D^R, διαγγέλλοι v 9 δη Pap: δὲ codd. 11 το αληθες Pap 13 βίῳ om. Pap ταῦτ' B 15 ἀκόνα ut vid. L, ἀκρότητα v τὴν γῆν D^C, γῆς D^R καταπέμψαι post οὐρανοῦ transp. D^C 16 τῆς] τέλεον τῆς D μείζονος D^R 17. 18 καὶ τὰ — σκηνὴν om. AB ἀπεικονίσματα καὶ μιμήματα D 19 ἱδρῦσθαι Pap D: ἱδρύσασθαι codd. τὸ λόγιον post φησὶ transpos. D post λόγιον add. διετάξατο ABP^2 ἵνα codd. D 20 τὰ] πρὸς τὸν D^R 22 φησιν Pap εἶπον codd. 23 λάβε G παρα παντων Pap: om. codd.

14—21 D^C fol. 173^v τοῦ αὐτοῦ D^R fol. 162^v post locum ad vol. I p. 72,3 allatum: βουληθεὶς οὖν (οὖν om. D^C) ὁ θεὸς τῆς θείας — βίον.

τῇ καρδίᾳ, λήψεσθε τὰς ἀπαρχάς μου“ (Exod. 25, 1. 2.). οὐκοῦν κἀν- 114
ταῦθα παραίνεσις μὴ ἑαυτοῖς ἀλλὰ θεῷ λαβεῖν, τίς τε ὁ διδοὺς ἐστιν
ἐξετάζοντας καὶ τὰ δοθέντα μὴ σινομένους, ἀσινῆ δὲ καὶ ἄμωμα τέλειά
τε αὖ καὶ ὁλόκληρα διαφυλάττοντας. τὰς δ' ἀρχὰς δογματικώτατα ἀνέ-
θηκεν αὐτῷ· τῷ γὰρ ὄντι καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων αἱ ἀρχαὶ κατὰ
θεὸν ἐξετάζονται μόνον. ἐρεύνησον δέ, εἰ θέλεις γνῶναι, ἕκαστα, φυτά, 115
ζῷα, τέχνας, ἐπιστήμας. ἆρ' οὖν αἱ πρῶται τῶν φυτῶν σπερματικαὶ
καταβολαὶ γεωργίας ἢ τῆς ἀοράτου φύσεώς εἰσιν ἀόρατα ἔργα; τί δ' αἱ
ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζῴων γενέσεις; οὐχ ὡσανεὶ μὲν συναιτίους
ἔχουσι τοὺς τοκέας, τὴν δ' ἀνωτάτω καὶ πρεσβυτάτην καὶ ὡς ἀληθῶς
αἰτίαν τὴν φύσιν; τέχναις δὲ καὶ ἐπιστήμαις οὐ πηγὴ καὶ ῥίζα καὶ 116
θεμέλιοι καὶ εἴ τι ἄλλο πρεσβυτέρας ὄνομα ἀρχῆς ὑπόκειται ἡ φύσις,
ᾗ πάντ' ἐποικοδομεῖται τὰ καθ' ἑκάστην θεωρήματα; φύσεως δὲ μὴ
προϋποκειμένης ἀτελῆ τὰ πάντα. ἐνθένδε μοι δοκεῖ τις ὁρμηθεὶς εὐστό-
χως εἰπεῖν

ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός,

ἀρχὴν αἰνιξάμενος τὴν φύσιν, ἥτις ὡσανεὶ ῥίζα καταβέβληται πρὸς
τὴν ἑκάστου συναύξησιν, ᾗ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς ἀπένειμεν.
(24.) εἰκότως οὖν τὸ λόγιον ἀνέθηκε τὰς ἀρχὰς τῷ ἡγεμόνι 117
θεῷ. καὶ ἐν ἑτέροις „εἶπεν“ φησίν „κύριος πρὸς Μωυσῆν λέ-
γων· ἁγίασόν μοι πᾶν πρωτότοκον, πρωτογενές, διανοῖγον πᾶσαν
μήτραν ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· ἐμοί ἐστιν“

---

1 λήψεσθε Mang: λήψεσθαι codd., λημψεσθαι Pap 1. 2 καὶ ἐνταῦθα codd. 2 λαβειν Pap: λαμβάνειν codd. ἐστιν ὁ διδοὺς codd. 3 ἐξετάζοντα G ante ἀσινῆ add. ἀλλ' H^2 δε Pap: τε codd. καὶ om. AB 4 αὖ καὶ] αὐτὰ G διαφυλαττοντος Pap, διαφυλάττοντα G, φυλάττοντας P ἀπαρχὰς coni. Mang. 6 εραυνησον Pap post θέλεις add. μόνον AB 7 αρ' ουν Pap: ἆρά γε οὖν codd. τῶν] τε τῶν G σπερματικαὶ] ἀρχαὶ σπέρματα καὶ AB 8 ἀόρατα] ἄρα τὰ H^{1}P, del. H^2 9 γενεσις Pap μὲν] μὴ PH^1 10 δ' ανωτατωι Pap, δ' ἀνωτάτην AB, διανωτάτην G πρεσβυτατην Pap: πρεσβυτέραν codd. 11 οὐ] ἡ P 12 θεμελιοι Pap: θεμέλιος codd. ὄνομα πρεσβυτέρας AB ἡ φύσις om. AB 13 παντα Pap καθ' εκαστην Pap: om. ceteri 14 τα Pap: om. codd. ενθενδε Pap: ἐντεῦθεν codd. ορμηθεις Pap: om. ceteri 16 τοι] τὸ P τοῦ παντός ABHP 17. 18 αρχην — παντος Pap: om. codd. 18 ἀπένειμεν H^{1}P, ἀπένειμε Pap G: ἀπόνειμε H^2, om. AB 19 ἀνέθηκεν Pap GP αρχας Pap: ἀπαρχὰς codd. 20 ειπεν φησιν Pap: εἶπε codd. πρὸς Μωυσῆν codd.: Μω(υσηι) Pap 21 πασαν Pap: om. codd.

16 cf. ad vol. I p. 273,10.

118 (Exod. 13, 1. 2)· ὥστε ἀνωμολογῆσθαι καὶ διὰ τούτων, ὅτι τὰ πρῶτα
καὶ χρόνῳ καὶ δυνάμει κτήματα θεοῦ, καὶ διαφερόντως τὰ πρωτογενῆ.
ἐπειδὴ γὰρ πᾶν γένος ἄφθαρτον, δικαίως τῷ ἀφθάρτῳ προσνεμη-
θήσεται, καὶ εἴ τις καὶ συνόλως μήτραν διοιγνύειν ἀπὸ ἀνθρώ-
που, τοῦ λογισμοῦ καὶ λόγου, ἕως κτήνους, αἰσθήσεώς τε καὶ σώματος.
119 ὁ γὰρ διοιγνὺς τὴν μήτραν ἑκάστων, τοῦ μὲν νοῦ πρὸς τὰς νοητὰς κατα-
λήψεις, τοῦ δὲ λόγου πρὸς τὰς διὰ φωνῆς ἐνεργείας, τῶν δὲ αἰσθήσεων
πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ἐγγινομένας φαντασίας, τοῦ δὲ σώματος
πρὸς τὰς οἰκείους αὐτῷ σχέσεις τε καὶ κινήσεις ἀόρατος καὶ σπερματι-
κὸς καὶ τεχνικὸς θεῖός ἐστι λόγος, ὃς προσηκόντως ἀνακείσεται τῷ πατρί.
120 καὶ μὴν ὥσπερ αἱ ἀρχαὶ θεοῦ, οὕτως καὶ τὰ τέλη θεοῦ. μάρτυς δὲ
Μωυσῆς προστάττων ἀφαιρεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὸ τέλος τῷ κυρίῳ
121 (Num. 31, 28 ss.). μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὰ ἐν κόσμῳ. πῶς; φυ-
τοῦ μὲν ἀρχὴ σπέρμα, τέλος δ' ὁ καρπός, ἑκάτερον οὐ γεωρ-
γίας, ἀλλὰ φύσεως ἔργον. πάλιν ἐπιστήμης ἀρχὴ μὲν ἡ φύσις, | ὡς p. 490 M
ἐδείχθη, πέρας δ' οὐδ' ἦλθεν εἰς ἀνθρώπους. τέλειος γὰρ οὐδεὶς ἐν
οὐδενὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀλλ' ἀψευδῶς αἱ τελειότητες καὶ ἀκρότητες
ἑνός εἰσι μόνου. φορούμεθ' οὖν λοιπὸν ἡμεῖς ἐν τῷ τέλους καὶ ἀρχῆς
μεθορίῳ, μανθάνοντες, διδάσκοντες, γεωπονοῦντες, ἐργαζόμενοι τῶν
122 ἄλλων ἕκαστον ὡς ἂν ἱδρῶντες, ἵνα τι καὶ γένεσις πράττειν δοκῇ. γνω-
ριμώτερον μέντοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη κατὰ θεὸν ὡμολόγησεν ἐπὶ
τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως εἰπών· „ἐν ἀρχῇ ἐποίησε“ (Gen. 1, 1) καὶ
πάλιν „συνετέλεσεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν“ (cf. Gen. 2. 1. 2. 4).
123 νυνὶ μὲν οὖν „λάβετέ μοι“ (Exod. 25, 2) φησὶ διδοὺς τὰ πρέπονθ'
ἑαυτῷ καὶ προτρέπων τὰ δοθέντα μὴ κιβδηλεύειν, ἀλλ' ἀξίως τοῦ δόντος

---

1 ὥστε om. Pap ανομολογησθαι Pap, ἀνομολογεῖσθαι AB (coni. Mang.) 2 χρόνῳ] spatium 4—5 litt. G 3 καὶ ἐπειδὴ ἅπαν γένος AB 4 και ει τις και Pap: καὶ εἴ τι codd., ὃς οἷός τε καὶ conicio, καὶ εἴ τις ἱκανὸς coni. Cohn διοιγνύειν Pap GP: ἀνοιγνύει AB, διοιγνύει H 5 λογισμοῦ] νοῦ coni. Mang. λογου Pap: τοῦ λόγου codd. τῆς αἰσθήσεως codd. 6 την Pap: om. codd. 6. 7 καταλημψεις Pap 7 δ' AB 8 ἀπὸ om. AB, υπο Pap 9 οἰκείας AB ⟨ὁ⟩ ἀόρατος conicio 10 θειος Pap: καὶ θεῖος codd. 14 δ' ο Pap, δὲ ὁ GHP: δὲ AB ἑκάτερα G 16 πέρα G δ' οὐδ' ἔλθῃ H[2], δ' ηλθεν Pap, δ' οὐδ' ἂν ἔλθοι v 17 ἀλλὰ ψευδῶς BH[1] 18 ἑνός] ἀνθρώπου B εισιν Pap φορουμεθα Pap λοιπὸν om. AB, post ἀρχῆς transpos. GHP ἀρχὴ G 19 γεηπονοῦντες AB 20 ὡς ἂν ἱδρῶντες scripsi: ωσαν ιδρουντες Pap, ὡσανεὶ δρῶντες codd. δοκεῖ G 21 αρχας Pap: ἀπαρχὰς codd. 24 φησιν Pap 25 εαυτωι Pap: αὐτῷ codd. δοντος Pap (Mang.): δέοντος codd.

φυλάττειν, αὖθις δ᾽ ἐν ἑτέροις ὁ μηδενὸς χρεῖος ὢν καὶ διὰ τοῦτο
λαμβάνων μηδὲν ὁμολογήσει λαμβάνειν. ἕνεκα τοῦ πρὸς εὐσέβειαν ἀλεῖ-
ψαι καὶ προθυμίαν ὁσιότητος ἐμποιῆσαι καὶ πρὸς θεραπείαν ἀκονῆσαι
τὴν ἑαυτοῦ, ὡς ἀποδεχομένου καὶ δεχομένου τὰς ψυχῆς ἑκουσίους
ἀρεσκείας καὶ γνησίους θεραπείας. „ἰδοὺ“ γάρ φησιν „εἴληφα τοὺς 124
Λευίτας ἀντὶ παντὸς πρωτοτόκου διανοίγοντος μήτραν παρὰ τῶν υἱῶν
Ἰσραήλ· λύτρα αὐτῶν ἔσονται“ (Num. 3, 12). οὐκοῦν λαμβάνομεν καὶ
δίδομεν, ἀλλὰ κυρίως μὲν λαμβάνομεν, καταχρηστικῶς δὲ διδόναι λεγό-
μεθα δι᾽ ἃς αἰτίας εἶπον. εὐθυβόλως δὲ λύτρα ὠνόμασε τοὺς Λευίτας·
εἰς ἐλευθερίαν γὰρ οὐδὲν οὕτως ἐξαιρεῖται τὴν διάνοιαν ὡς τὸ πρόσφυγα
καὶ ἱκέτην γενέσθαι θεοῦ. τοῦτο δ᾽ ἡ ἱερωμένη φυλὴ Λευιτῶν ἐπαγ-
γέλλεται.

(25.) Λελαληκότες οὖν τὰ πρέποντα περὶ τούτων ἀναδράμωμεν 125
ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς· ὑπερεθέμεθα γὰρ πολλὰ τῶν ὀφειλόντων ἀκριβωθῆ-
ναι. „λάβε μοι“ φησί „δάμαλιν“ ἄζυγα καὶ ἀκάκωτον, ἁπαλὴν ἔτι καὶ
νέαν καὶ σφριγῶσαν, ἡνιόχησιν καὶ παιδείαν καὶ ἐπιστασίαν εὐμαρῶς
δέξασθαι δυναμένην ψυχήν· „λάβε μοι κριόν,“ λόγον ἀγωνιστὴν καὶ
τέλειον, ἱκανὸν μὲν τὰ σοφίσματα τῶν ἀντιδοξούντων ἀνατεμεῖν τε καὶ
λῦσαι, ἱκανὸν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ὁμοῦ καὶ εὐκοσμίαν τῷ χρωμένῳ περι-
ποιῆσαι· „λάβε μοι“ καὶ τὴν ᾄττουσαν αἴσθησιν ἐπὶ τὸν αἰσθητὸν κόσ- 126
μον. „αἶγα,“ πάντα „τριετίζοντα“, κατ᾽ ἀριθμὸν τέλειον παγέντα, ἀρχὴν

1 δὲ ABG, om. PH[1] δι᾽ αὐτοῦ G, διὰ τοῦ AB 2 λαμβάνειν AB ὁμολογεῖ Barb. 4 τὴν] τὸν GPH[1] και δειχομενου Pap, καὶ διχομένου om. B, secl. Mang., καὶ δεξιουμένου conicio ψυχας Pap ἑκουσίους P[2] Barb.: ἑκουσίου- Pap ABGH[1], ἀκουσίαυ H[1]P[1], ἀκουσίους H[2] 5 γνησιου Pap 6 μητρας Pap παρὰ] περὶ AB 7 post οὐκοῦν add καὶ ABG 8 post λαμβάνομεν add. καὶ GHP Barb. δὲ om. GHP Barb. 8. 9 λεγομετα Pap 9 δι᾽ ας αιτιας ειπον Pap: δι᾽ ἃς εἶπον αἰτίας GHP, διὰ τὰς αἰτίας ταύτας AB, om. Barb. 9. 10 ὠνόμασε — οὐδὲν om. Pap 11 οἰκέτην AB δ᾽ Pap: om. codd. Barb. 11. 12 επαγγελεται Pap 13. 14 ἀναδραμωμεν επι τα εξ αρχης Pap: ἐπὶ τὰ ἑξῆς ἀναδράμωμεν codd. 15 φησιν Pap αζυγα Pap: ἄζυγον codd. 16 νέαν σφριγῶσαν A σφιργωσαν Pap επιστασιαν Pap (Mang.): ἐπίστασιν codd. εὐμενῶς G 17 δυναμένην om. G ψυχήν om. AB μοι Pap HP: μοι καὶ ABG 18. 19 ἱκανὸν μὲν — ἱκανὸν δὲ om. AB 19 νόμου AB 20 ᾄττουσαν scripsi: διττουσαν Pap, διάγουσαν codd., διάττουσαν Mang. 21 κατα Pap

1—12 Barberinus IV 56 fol. 134r Φίλωνος ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος πραγμάτων: μηδενὸς χρεῖος — ἐπαγγέλλεται.

μεσότητα τελευτὴν ἔχοντα· πρὸς δὲ τούτοις „τρυγόνα καὶ περιστεράν“
(Gen. 15, 9), τήν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, πτηνὰς μὲν
ἀμφοτέρας καὶ ἄνω πηδᾶν μεμελετηκυίας, διαφερούσας δ' ἀλλήλων, ᾗ
127 διαφέρει γένος εἴδους ἢ μίμημα ἀρχετύπου. φιλέρημος μὲν γὰρ ἡ
θεία σοφία, διὰ τὸν μόνον θεόν, | οὗ κτῆμά ἐστι, τὴν μόνωσιν ἀγαπῶσα — p. 491 M
συμβολικῶς αὕτη τρυγὼν καλεῖται —, ἥμερος δὲ καὶ τιθασὸς καὶ ἀγελαῖος
ἡ ἑτέρα, τὰ ἀνθρώπων ἄστη περιπολοῦσα καὶ διαίτῃ τῇ μετὰ θνητῶν
128 ἀσμενίζουσα· περιστερᾷ ταύτην ἀπεικάζουσιν. (26.) ταύτας μοι δοκεῖ
τὰς ἀρετὰς Μωυσῆς αἰνιξάμενος μαίας Ἑβραίων ὀνομάσαι Σεπφώραν τε
καὶ Φουάν (Exod. 1, 15)· ἡ μὲν γὰρ ὀρνίθιον, Φουὰ δὲ ἐρυθρὸν
ἑρμηνεύεται. τῆς μὲν οὖν θείας ἐπιστήμης ὄρνιθος τρόπον τὸ αἰεὶ μετ-
εωροπολεῖν ἴδιον, τῆς δὲ ἀνθρωπίνης αἰδῶ καὶ σωφροσύνην ἐμποιεῖν,
129 ὧν τὸ ἐρυθριᾶν ἐφ' οἷς ἄξιον. δεῖγμα ἐναργέστατον· „ἔλαβεν δὲ“ φησίν
„αὐτῷ πάντα ταῦτα“ (Gen. 15, 10). τοῦτ' ἔπαινός ἐστι τοῦ σπου-
δαίου, τὴν ἱερὰν ὧν ἔλαβε παρακαταθήκην, ψυχῆς, αἰσθήσεως, λόγου,
θείας σοφίας, ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, καθαρῶς καὶ ἀδόλως μὴ ἑαυτῷ,
130 μόνῳ δὲ τῷ πεπιστευκότι φυλάξαντος. εἶτ' ἐπιλέγει· „διεῖλεν αὐτὰ
μέσα,“ τὸ τίς μὴ προστιθείς, ἵνα τὸν ἄδεικτον ἐννοῇς θεὸν τέμνοντα
τὰς τῶν σωμάτων καὶ τὰς τῶν πραγμάτων ἑξῆς ἁπάσας ἡρμόσθαι καὶ
ἡνῶσθαι δοκούσας φύσεις τῷ τομεῖ τῶν συμπάντων ἑαυτοῦ λόγῳ, ὃς
131 εἰς τὴν ὀξυτάτην ἀκονηθεὶς ἀκμὴν διαιρῶν οὐδέποτε λήγει. τὰ γὰρ
αἰσθητὰ πάντα ἐπειδὰν μέχρι τῶν ἀτόμων καὶ λεγομένων ἀμερῶν διε-
ξέλθῃ, πάλιν ἀπὸ τούτων τὰ λόγῳ θεωρητὰ εἰς ἀμυθήτους καὶ ἀπερι-

1 και Pap: τε καὶ codd. 3 ἄνω πηδᾶν Pap AB: ἀναπηδᾶν GHP δε Pap, om. GPH[1] 4 γένους εἶδος ABG, fort. recte μὲν Pap GH[2]: om. ABH[1]P 5 εστιν Pap αγαπωσαν Pap 6 δὲ καὶ GHP: καὶ Pap AB τιθασσὸς ABG 8 ἐνασμενίζουσα coni. Mang. απεικαζουσιν Pap: ἀπεικάζουσι ABG, ἀπεικάζουσα HP 9 Μωσῆς codd. ὀνομάσαι HP, ωνομασαι Pap: ὠνόμασε AB, ὠνόμασεν G 10 ἐρυθρὰ AB 11 ἑρμηνεύεται] ὀνομάζεται AB ἀεὶ codd. 13 ων το Pap: ὥστε codd. δεῖγμα ἄξιον HP post δεῖγμα add. δὲ AB, fort. recte ελαβεν δε Pap: ἔλαβε δέ HP, ἔλαβε ABG 14 πάντα ταῦτα Pap G: ταῦτα πάντα ceteri 17 φυλαξοντος Pap 18 μεσοτηι τις Pap μὴ Pap AB: οὐ GH[2], om. H[1]P προστιθεις Pap: προσθεὶς codd. αδεικτον Pap (Mang): ἀδίδακτον codd. ἐννοῇ G 19 prius των Pap: τε τῶν codd. καὶ — πραγμάτων om. B τας των Pap: τῶν codd. 20 τῷ τεκεῖ τῷ G εαυτου Pap: αὐ$^{\tau}$ H, αὐτοῦ ceteri, αὐτῷ Turn. λόγων B 21 δι-καιων Pap γαρ Pap: om. codd. et post πάντα punctum posuerunt 22 μέχρι codd.: μεν μεχρι Pap, δὲ μέχρι Mang. „ex Ms. Coisl.“, δ' ἄχρι coni. Jessen

γράφους μοίρας ἄρχεται διαιρεῖν οὗτος ὁ τομεύς. καὶ „τὰ πέταλα τοῦ
χρυσίου τέμνει τρίχας“ (Exod. 36, 10), ὥς φησι Μωυσῆς, εἰς μῆκος
ἀπλατὲς ἀσωμάτοις γραμμαῖς ἐμφερές. ἕκαστον οὖν τῶν τριῶν διεῖλε 132
μέσον, τὴν μὲν ψυχὴν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸν δὲ λόγον εἰς ἀληθές
τε καὶ ψεῦδος, τὴν δὲ αἴσθησιν εἰς καταληπτικὴν φαντασίαν καὶ ἀκα-
τάληπτον· ἅπερ εὐθὺς τμήματα „ἀντιπρόσωπα τίθησιν ἀλλήλοις“, λο-
γικὸν ἄλογον, ἀληθὲς ψεῦδος, καταληπτὸν ἀκατάληπτον. ἀπολιπὼν τὰ
πτηνὰ ἀδιαίρετα (Gen. 15, 10)· τὰς γὰρ ἀσωμάτους καὶ θείας ἐπι-
στήμας εἰς μαχομένας ἐναντιότητας ἀδύνατον τέμνεσθαι.

(27.) Πολὺν δὲ καὶ ἀναγκαῖον ὄντα λόγον τὸν περὶ τῆς εἰς ἴσα 133
τομῆς καὶ περὶ ἐναντιοτήτων οὔτε παρήσομεν οὔτε μηκυνοῦμεν, ἀλλ’
ὡς ἔστιν ἐπιτέμνοντες ἀρκεσθησόμεθα μόνοις τοῖς καιρίοις. καθάπερ
p. 492 M. | γὰρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ τὰ μέλη μέσα διεῖλεν ὁ τεχνίτης, οὕτως
καὶ τὴν τοῦ παντὸς οὐσίαν, ἡνίκα τὸν κόσμον ἐδημιούργει. λαβὼν γὰρ 134
αὐτὴν ἤρξατο διαιρεῖν ὧδε· δύο τὸ πρῶτον ἐποίει τμήματα, τό τε βαρὺ
καὶ κοῦφον, τὸ παχυμερὲς ἀπὸ τοῦ λεπτομεροῦς διακρίνων· εἶθ’ ἑκά-
τερον πάλιν διαιρεῖ, τὸ μὲν λεπτομερὲς εἰς ἀέρα καὶ πῦρ, τὸ δὲ παχυ-
μερὲς εἰς ὕδωρ καὶ γῆν, ἃ καὶ στοιχεῖα αἰσθητὰ αἰσθητοῦ κόσμου,
ὡσανεὶ θεμελίους, προκατεβάλετο. πάλιν δὲ τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον καθ’ 135
ἑτέρας ἔτεμνεν ἰδέας, τὸ μὲν κοῦφον εἰς ψυχρόν τε καὶ θερμόν — ἐπε-
φήμισε δὲ τὸ μὲν ψυχρὸν ἀέρα, τὸ δὲ θερμὸν φύσει πῦρ —, τὸ δὲ
βαρὺ εἰς ὑγρόν τε αὖ καὶ ξηρόν· ἐκάλεσε δὲ τὸ μὲν ξηρὸν γῆν, τὸ δὲ
ὑγρὸν ὕδωρ. ἕκαστον δὲ τούτων ἄλλας τομὰς ἐδέχετο· γῆ μὲν γὰρ 136
εἰς ἠπείρους καὶ νήσους διῃρεῖτο, ὕδωρ δὲ εἰς θάλασσαν καὶ ποταμοὺς
καὶ ὅσον πότιμον, ἀὴρ δὲ εἰς τὰς θέρους καὶ χειμῶνος τροπάς. πῦρ δὲ

---

2 ⟨εἰς⟩ τρίχας coni. Mang. φησιν Pap, φησιν ὁ AB Μωσῆς codd. εις Pap: ἐν G, ἓν ceteri 3 γραμμαις Pap (Mang.): γράμμασιν codd. 4 τὸν δὲ λόγον om. AB 5 καταλημπτικην Pap 5. 6 ακαταλημπτον Pap 7 καταλημπτον ακαταλημπτον Pap 8 πτηνὰ] ἑπτά G 8 τὰς μὲν γὰρ ABG 8. 9 ἐπιστήμης G 10 πολὺν δὲ καὶ] τὸν δὲ AB δὲ] τε Pap λόγον ὄντα Mang. per errorem εἰς Pap A: om. ceteri 11 καὶ] και τον Pap 12 ἔνεστιν coni. Mang. ἐπιτέμνοντες Pap A(H[1]): ἐπιτεμόντες ceteri μονοις Pap: μόνον codd. 13 γὰρ om. Pap μέσον AB 14 ηνικα Pap: ὅτε codd. 15 το πρωτον Pap: τὸ μὲν πρῶτον codd. τό τε] τὸ AB βαρὺ] βραχὺ GH[1]P 16 λεπτομερους Pap (Mang.): λεπτοτέρου codd. 16. 17 ἑκάτερα P 17 δὲ om. AB 18 prius καὶ Pap AB: τε καὶ GHP α Pap: om. codd. 19 ante ὡσανεὶ add. ἃ A προκατεβάλλετο B καὶ τὸ κοῦφον codd. καὶ add. ante καθ’ AB 20 ἔτεμνεν om. H 20. 21 επεφημισεν Pap 23 γὰρ om. G 24 διηιρειτο Pap: διῄρητο codd. το δε υδωρ Pap θαλάσσας AB

εἰς τὸ χρειῶδες — ἄπληστον δ' ἐστὶ καὶ φθαρτικὸν τοῦτο — καὶ κατὰ
τοὐναντίον εἰς τὸ σωτήριον, ὅπερ εἰς τὴν οὐρανοῦ σύστασιν ἀπεκληροῦτο.
137 ὥσπερ δὲ τὰ ὁλοσχερῆ, οὕτω καὶ τὰ κατὰ μέρος ἔτεμνεν, ὧν τὰ μὲν
ἄψυχα, τὰ δ' ἔμψυχα ἦν· καὶ τῶν ἀψύχων τὰ μὲν ἐν ταὐτῷ μένοντα,
ὧν δεσμὸς ἕξις, τὰ δ' οὐ μεταβατικῶς, ἀλλ' αὐξητικῶς κινούμενα, ἃ
φύσις ἡ ἀφάντασῖος ἐζῴου· καὶ τούτων τὰ μὲν τῆς ἀγρίας ὕλης οἰστικὰ
ἀγρίων καρπῶν, οἳ τροφὴ θηρίοις εἰσίν, τὰ δὲ τῆς ἡμέρου, ὧν γεωργία
τὴν προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν ἔλαχε· τίκτει δὲ καρποὺς τῷ πάντων
138 ἡμερωτάτῳ ζῴων πρὸς ἀπόλαυσιν, ἀνθρώπῳ. καὶ μὴν ὃν τρόπον τὰ
ἄψυχα, καὶ τὰ ψυχῆς μεμοιραμένα διῄρει — τούτων γὰρ ἓν μὲν ἀλό-
γων, ἓν δὲ λογικῶν ἀπέκρινεν εἶδος — καὶ λαβὼν ἑκάτερον πάλιν
ἔτεμνεν τὸ μὲν ἄλογον εἰς ἀτίθασόν τε καὶ χειρόηθες εἶδος, τὸ δὲ λογι-
139 κὸν εἰς ἄφθαρτόν τε καὶ θνητόν. καὶ τοῦ θνητοῦ δύο μοίρας εἰργάζετο,
ὧν τὴν μὲν ἀνδρῶν, τὴν δὲ γυναικῶν ἐπεφήμισε. καὶ κατ' ἄλλον μέν-
τοι τρόπον τὸ ζῷον εἰς ἄρρεν ἔτεμνε καὶ θῆλυ· ἐδέχετο δὲ καὶ ἄλλας
ἀναγκαίας τομάς, αἳ διέστελλον πτηνὰ μὲν χερσαίων, χερσαῖα δὲ ἐνύδρων,
140 ἔνυδρα δὲ ἀμφοῖν τῶν ἄκρων. οὕτως ὁ θεὸς ἀκονησάμενος τὸν τομέα
τῶν συμπάντων αὐτοῦ λόγον διῄρει τήν τε ἄμορφον καὶ ἄποιον τῶν
ὅλων οὐσίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποκριθέντα τέτταρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα
καὶ τὰ διὰ τούτων παγέντα ζῷά τε αὖ καὶ φυτά.
141 (28.) Ἐπεὶ δ' οὐ μόνον φησὶ „διεῖλεν,“ ἀλλὰ καὶ „μέσα διεῖλεν,“
ἀναγκαῖον κἂν ὀλίγα περὶ τῶν ἴσων τμημάτων ὑπομνῆσαι. τὸ μὲν γὰρ
142 ἄκρως κατὰ μέσον | διαιρεθὲν ἴσα ἀποτελεῖ τμήματα. ἄνθρωπος μὲν p. 493 M.

1 δε εστιν Pap κατὰ om. AB 3 οὕτω om. Pap τεμνειν Pap, ἔτεμεν P 4 αψυχα τα δ' εμψυχα Pap: ἔμψυχα (add. ἦν H[1]P), τὰ δὲ ἄψυχα codd. 5 ἕξεις L[1] τὰ] τῶν APH[1] κινουμένων AB 6 φαῦσις A, mg. P[2] αφαντασῖος Pap (Mang.): ἄφαντος P(H[1]), ἄφατος ceteri καὶ τούτων] τούτων δὲ Turn. οιστιτικα Pap 7 εἰσίν Pap A: ἐστί ceteri ἡμ[έρ] P, ἡμέρας H 8 ελαχεν Pap 9 ανθρωπων Pap και μην ον Pap: καὶ μὴ μόνον G; καθ' ὃν δὲ AB, in ras. P[2]; καὶ οὐ μόνον καθ' ἕνα in ras. H[2] 10 τῆς ψυχῆς H διηρει Pap: διαιρεῖ codd. τούτων γὰρ — ἔτεμνεν om. AB 11 απεκρινεν Pap: ἀπέφηνεν GHP και λαβων Pap: λαβὼν δὲ τούτων GPH[1], ἀλλὰ καὶ τούτων H[2] εκατερον Pap: ἕκαστον GHP 12 ετεμνεν Pap: διαιρεῖ GHP ατιθασον Pap: ἄγριον codd. εἶδος codd.: ηθος Pap 13 εἰργάσατο AB 15 τὸ] τὲ G 18 αὐτοῦ codd. λόγων H, ἔργων P διηρει Pap: διαιρεῖ codd. αμορφην Pap ἄποιον codd.: αποροv Pap 19 τέσσαρα H, δ' P 20 αυ Pap: om. codd. 21 μεσα διελειν Pap 22 ἀναγκαῖον κἂν Turn.: ἀναγκαιως αν Pap, ἀναγκαίως κἂν codd. περὶ] περ Pap ἴσων] εἰς τῶν G μεν το γαρ transpos. Pap 22—33,1 ὑπομνῆσαι — τμημάτων om. B

οὖν οὐδεὶς δύναιτ' ἀκριβῶς ἄν ποτε εἰς ἴσα διελεῖν οὐδέν, ἀλλ' ἀνάγκη τῶν τμημάτων τὸ ἕτερον ἐνδεῖν ἢ περιττεύειν, καὶ εἰ μὴ μείζονι, ἀλλά τοι βραχεῖ μέρει πάντως, ὃ τάχα τὴν αἴσθησιν ἐκφεύγει τοῖς ἁδρομερεστέροις ἐκ φύσεως καὶ ἔθους προσβάλλουσαν ὄγκοις, τοὺς δὲ ἀτόμους καὶ ἀμερεῖς καταλαβεῖν ἀδυνατοῦσαν. ἰσότητος δὲ οὐδὲν γενητὸν αἴτιον 143
ἀδεκάστῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας εὑρίσκεται. ἔοικεν οὖν ὁ θεὸς μόνος ἀκριβοδίκαιος εἶναι καὶ μέσα μόνος δύνασθαι διαιρεῖν τά τε σώματα καὶ πράγματα, ὡς μηδὲν τῶν τμημάτων μηδ' ἀκαρεῖ καὶ ἀμερεῖ τινι πλέον ἢ ἔλαττον γενέσθαι, τῆς δ' ἀνωτάτω καὶ ἄκρας ἰσότητος μεταλαχεῖν ἰσχῦσαι. εἰ μὲν οὖν τὸ ἴσον μίαν εἶχεν ἰδέαν, ἱκανῶς ἂν τὰ λεχθέντα εἴρητο. 144
πλειόνων δ' οὐσῶν οὐκ ἀποκνητέον τὰ ἁρμόττοντα προσθεῖναι. λέγεται γὰρ ἴσον καθ' ἕνα μὲν τρόπον ἐν ἀριθμοῖς, ὡς δύο δυσὶ καὶ τρία τρισὶ καὶ τὰ ἄλλα ταύτῃ, καθ' ἕτερον δὲ ἐν μεγέθεσιν, ὧν μήκη, πλάτη, βάθη, διαστάσεις εἰσίν· παλαιστὴς γὰρ παλαιστῇ καὶ πήχει πῆχυς ἴσα μεγέθει. δυνάμει δέ ἐστιν ἄλλα, ὡς τὰ ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις. ἀναγ- 145
καία δέ ἐστιν ἰσότητος ἰδέα καὶ ἡ διὰ ἀναλογίας, καθ' ἣν καὶ τὰ ὀλίγα τοῖς πολλοῖς καὶ τὰ βραχέα τοῖς μείζοσιν ἴσα νενόμισται· ᾗ καὶ πόλεις ἐπὶ καιρῶν εἰώθασι χρῆσθαι κελεύουσαι τὸ ἴσον ἕκαστον τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῆς οὐσίας εἰσφέρειν, οὐ δήπου ἐν ἀριθμῷ, ἀλλ' ἀναλογίᾳ τοῦ

---

1 οὖν Pap G: om. ceteri δύναιτ' BGHP: δυνατ' Pap, δύναται A ἀκριβῶς ἄν scripsi: αγριαν Pap, ἂν BGHP, om. A 2 ἐνδεεῖν GPH¹ ἢ] οὐδὲν ἢ H¹P καὶ per errorem om. Mang. 3 τοι] τωι Pap ταχα (την) Pap: τὴν μὲν codd. ἐκφεύγειν G τοῖς Pap ABH²: τοῖς δὲ GPH¹ 3. 4 α(δρο)μενεστεροις Pap, ἀνδρο(μενε)στέροις B (litterae inclusae erasae), ἁδρομεστέροις A 5 ισοτητος Pap: ἀνισότητος ABG, ἀνισότης HP δὲ] δὴ conicio γενητὸν scripsi: ηττον Pap, ἴσον codd. 5. 6 αιτιον αδεκαστω Pap: αἴτιον δ' ἑκάστω GHP, ἔτι ἀδεκάστω AB 6 τῆς om. AB μόνον GH¹ 8 τὰ πράγματα AB ἀκαρὶ B, ἀκαρῆ AP καὶ ἐν μέρει AB 9 δε Pap ἄνω κάτω GHP¹ μελαχειν Pap 9. 10 ἰσχύς. ἄγει μὲν GHP¹, ἰχὺς εἰ μὲν P² 10 τὸ ἴσον] τοῦ ἴσου v μιαν ειχεν ιδεαν Pap: μίαν ἰδέαν GHP¹, ἣν κατὰ μίαν ἰδέαν ABP² ειρητο Pap (Turn.): εἴρηται G, εἴρηντο ceteri 11 δὲ codd. λέγεται Pap AB: λέγει GHP 12 δυσιν et τρισιν Pap 13 μεγέθεσιν Pap AB: μεγέθει GHP ων Pap: ὡς codd. μήκει, πλάτει, βάθει ABH², post βάθη add. ἃ ABP² 14 εἰσί ABHP, τρεῖς conicio πηχη (sic) πηχυς Pap: πῆχυς πήχει codd. 15 μεγέθη G δυνάμει] ἐν βάρει AB σταθμῷ AB 16 δὲ ἀνισότητος AB ἡ δι' ὅλου ἀλογίας G² κἀιθην Pap τὰ om. v 17 βραχεια Pap 18 επει Pap 19 ἀναλόγως HP

---

10 sqq. cf. Aristotelis Politica VIII 6 p. 1301b28ss.

περὶ τὸν κλῆρον τιμήματος, ὥστ' ὁ δραχμὰς ἑκατὸν εἰσενεγκὼν τῷ τὸ
146 τάλαντον εἰσενεγκόντι δόξαι ἂν ἐπιδεδωκέναι τὸ ἴσον. (29.) τούτων
προϋποτυπωθέντων ἴδε πῶς μέσα διελὼν ἴσα διεῖλε κατὰ πάσας τὰς
ἰσότητος ἰδέας ἐν τῇ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ γενέσει. ἀριθμῷ μὲν οὖν ἴσα
τὰ βαρέα τοῖς κούφοις ἔτεμνε, δύο δυσί, γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ βάρος
ἔχοντα, τοῖς φύσει κούφοις, ἀέρι καὶ πυρί, καὶ πάλιν ἓν ἑνί, τὸ μὲν
ξηρότατον τῷ ὑγροτάτῳ, γῆν ὕδατι, τὸ δὲ ψυχρότατον τῷ θερμοτάτῳ,
πυρὶ ἀέρα, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ σκότος φωτὶ καὶ ἡμέραν νυκτὶ καὶ
147 χειμῶνι θέρος καὶ ἔαρι μετόπωρον καὶ ὅσα τούτων συγγενῆ· μεγέθει δ'
ἴσα ἐν οὐρανῷ μὲν τοὺς παραλλήλους κύκλους, τούς τε ἰσημερινούς,
ἐαρινὸν καὶ μετοπωρινόν, καὶ τοὺς τροπικούς, θερινόν τε καὶ χειμερινόν,
ἐπὶ γῆς δὲ ζώνας, δύο μὲν ἴσας ἀλλήλαις, αἳ πρὸς τοῖς πόλοις εἰσὶ
κατεψυγμέναι καὶ διὰ τοῦτ' ἀοίκητοι, δύο δὲ τὰς μεθορίους τούτων τε
καὶ τῆς διακεκαυμένης, ἃς δι' εὐκρασίαν φασὶν οἰκεῖσθαι, τὴν μὲν πρὸς
148 τοῖς νοτίοις, τὴν δὲ πρὸς τοῖς βορείοις κειμένην. μήκει δ' ἴσα ἐστὶ
καὶ τὰ χρόνου διαστήματα, ἡ μεγίστη ἡμέρα τῇ μεγίστῃ νυκτὶ καὶ
πάλιν ἡ | βραχυτάτη τῇ βραχυτάτῃ καὶ ἡ μέση τῇ μέσῃ. τὰ δὲ τῶν p. 494 M
ἄλλων ἡμερῶν τε καὶ νυκτῶν ἴσα μεγέθη μάλιστα μηνύειν αἱ ἰσημερίαι
149 δοκοῦσιν. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς ἐαρινῆς ἄχρι θερινῶν τροπῶν ἡ μὲν ἡμέρα
πρόσθεσιν, ἡ δὲ νὺξ ἀφαίρεσιν δέχεται, ἕως ἂν ἥ τε μεγίστη ἡμέρα
καὶ βραχυτάτη νὺξ ἀποτελεσθῶσιν· ἀπὸ δὲ θερινῶν τροπῶν ἀνακάμπ-

1 κλῆρον Mang.: καιρὸν Pap et codd. τμήματος AB ωστ' Pap: ὡς codd. τὸ om. AB 2 δοξαι scripsi: δόξῃ codd. (Pap?) post τούτων add. οὕτω N 3 προτυπωθέντων ABP 4 ἰσότητας BG, ἰδιότητας N 4 ουρανου Pap: om. codd. N ουν Pap: om. codd. N 5 βραχέα $P^1(H^1)$ δυ(σιν) Pap 6 φυρι Pap, φύσει om. AB πυρὶ πάλιν codd. N 7 post ὑγροτάτῳ add. φύσει AB 7. 8 γῆν — φωτὶ om. AB 8 ἀέρα πυρὶ codd. N ἡμέρα H, ἡμέραν δὲ AB 9 θέρει AB ἀέρι Pap BG συγγενη Pap: om. codd. N 10 προσαλληλους Pap τε] δε Pap 11 αερινον Pap θερινον τε και χειμερινον Pap: χειμερινὸν καὶ θερινόν codd. N 12 δὲ] καὶ AB ἴσα G, prius H πολλοῖς G εισιν Pap, om. AB 13 κατεφλεγμέναι AB, mg. P^2 δια ταυτ' αοικηται Pap τοῦτο codd. μεθοπωρίους AB, μεθορίους P (πο suprascr.) 14 διακεκοινωμένης AB φησὶν HPN οἰκειοῦσθαι P^1H^1 15 βορίοις Pap G μήκη G δε Pap ἴση G 19 γαρ Pap: om. codd. N αερινης Pap 20 ως Pap μεγιστηι Pap 21 ἡ βραχυτάτη codd. N

2—35,12 τούτων — εὐώνυμα N fol. 165^v.

των ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν οὔτε θᾶττον οὔτε βραδύτερον, ἀλλὰ κατὰ
τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα διαστήματα, τάχεσιν ἴσοις χρώμενος μέχρι
τῆς μετοπωρινῆς ἰσημερίας ἔρχεται, καὶ ἴσην ἀποτελέσας ἡμέραν νυκτὶ
παραύξειν ἄρχεται τὴν νύκτα μειῶν τὴν ἡμέραν ἄχρι χειμερινῆς τροπῆς·
καὶ ὅταν ἀποτελέσῃ νύκτα μὲν μεγίστην, ἡμέραν δὲ βραχυτάτην, κατὰ 150
τὰ αὐτὰ πάλιν διαστήματα ἀνακάμπτων ἐπὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ἀφι-
κνεῖται. οὕτως τὰ χρόνων διαστήματα ἄνισα εἶναι δοκοῦντα ἰσότητος
τῆς κατὰ τὸ μέγεθος ἐν οὐχὶ ταῖς αὐταῖς ἀλλ' ἐν διαφερούσαις τοῦ
ἔτους ὥραις μεταποιεῖται. (30.) τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ἐν τοῖς 151
μέρεσι τῶν ζῴων καὶ μάλιστα ἀνθρώπων θεωρεῖται. πούς γὰρ ποδὶ
καὶ χεὶρ χειρὶ καὶ τὰ ἄλλα σχεδὸν ἅπαντα ἴσα μεγέθει, τὰ ἐπὶ δεξιὰ
τοῖς κατ' εὐώνυμα. τὰ δ' ἴσα δυνάμει πάμπολλά ἐστιν ἔν τε ξηροῖς
καὶ ὑγροῖς, ὧν ἡ ἐπίκρισις ἐν μέτροις καὶ πλάστιγξι καὶ τοῖς παραπλη-
σίοις θεωρεῖται. ἀναλογίᾳ δὲ σχεδὸν τὰ πάντα ἐστὶν ἴσα, μικρά τε αὖ 152
καὶ μεγάλα ὅσα ἐν τῷ παντὶ κόσμῳ. λέγουσι γὰρ οἱ ἀκριβέστατα περὶ
τῶν τῆς φύσεως ἐξητακότες, ὅτι ἀναλογίᾳ μὲν ἴσα τὰ τέτταρα στοιχεῖά
ἐστιν, ἀναλογίᾳ δὲ καὶ ὁ κόσμος ἅπας κραθεὶς τὸ ἴσον ἑκάστῳ τῶν
μερῶν ἀπονεμούσῃ συνέστη τε καὶ συσταθεὶς εἰς ἅπαν διαμένει· καὶ τὰ 153
περὶ ἡμᾶς μέντοι τέτταρα, ξηρόν, ὑγρόν, ψυχρόν τε αὖ καὶ θερμόν, τὴν
δι' ἀναλογίας ἰσότητα κερασαμένην ἁρμόσασθαι, καὶ μηδὲν ἄλλο ἡμᾶς
ἢ κρᾶσιν εἶναι τῶν τεσσάρων δυνάμεων ἀναλογίας ἰσότητι κραθεισῶν.
(31.) ἐπιὼν δέ τις ἕκαστα μῆκος ἂν ἄπειρον τῷ λόγῳ δύναιτ' ἂν περι- 154
θεῖναι. τὰ ⟨γὰρ⟩ βραχύτατα ζῷα τοῖς μεγίστοις ἀναλογίᾳ σκοπῶν ἴσα

---

1 ὁ om. Pap   bis οὐδὲ Pap   1. 2 ἀλλὰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ scripsi: (και) κατα τα αυτα Pap (?), ἀλλὰ τὰ αὐτὰ καὶ codd. N   2 ταχεσιν ισοις Pap (Mang.): τάξεσιν ἴσαις codd. N   4 παραυξιν Pap   τὴν Pap H[2]: om. ceteri N   6 αερινην Pap   6. 7 ἀνακάμπτων — διαστήματα om. AB   ἀφικνεῖσθαι PH[1]   7 χρόνον G   8 ἀλλ' ἐν] ἀλλὰ conicio (Pap?)   9 μεταποιεῖσθαι PH[1]   10 μερεσιν Pap   11 χεὶρ om. Pap   απαντα Pap: πάντα codd. N   μεγέθη AB   12 κατα τα ευωνυμα Pap   πάμπολα AB   13 ἀπόκρισις AB   πλαστιξι Pap, πλάστιγγι AB   14 ενεστιν Pap   τε om. Pap   15 λεγουσιν Pap   ακριβεστατα Pap: ἀκριβέστεροι G, ἀκριβέστερον ceteri   15. 16 περὶ αὐτῶν AB   16 μὲν om. Pap   τέσσαρα ABH, δύο P   17 τὸ ἴσον om. AB   ἑκάστης B   18 απονεμ(ουσηι) Pap? Turn.: ἀπονέμουσι GHP, om. AB   19 αὖ om. Pap   19. 20 τὴν δ' ἀναλογίαν AB   20 κερασαμενην Pap: κερασάμεναι PH[1], κερασάμενα ceteri   ἡμᾶς Cohn: ητιειαν Pap, τὸ σῶμα ἡμῶν Mang., om. codd.   21 κρατησιν Pap   δ' P   ἀναλογίας] ἢ ἀλογίας G   ἰσότητα G   22 ἂν ἄπειρον om. AB   τῶ λόγω post περιθεῖναι transpos. codd.   22. 23 (πε)ριτ(ειναι) Pap   23 γὰρ addidi

ἂν εὕροι, ὡς χελιδόνα ἀετῷ καὶ τρίγλαν κήτει καὶ μύρμηκα ἐλέφαντι.
καὶ γὰρ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ πάθη, ἀλγηδόνες τε καὶ ἡδοναί, πρὸς δὲ
καὶ οἰκειώσεις καὶ ἀλλοτριώσεις καὶ ὅσα ζῴων φύσις χωρεῖ, πάντα
155 σχεδόν ἐστιν ὁμοιότροπα τῷ τῆς ἀναλογίας ἰσούμενα κανόνι. οὕτως
ἐθάρρησαν ἔνιοι καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ τὸ βραχύτατον ζῷον, ἄνθρωπον,
ἴσον ἀποφῆναι κατιδόντες ὅτι ἑκάτερον ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καθέστηκε
λογικῆς, ὥστε καὶ ἐναλλάττοντες βραχὺν μὲν κόσμον τὸν ἄνθρωπον,
156 μέγαν δὲ ἄνθρωπον ἔφασαν τὸν κόσμον εἶναι. ταῦτα δ' οὐκ ἀπὸ σκο-
ποῦ διδάσκουσιν, ἀλλ' ἔγνωσαν ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ τέχνη, καθ' ἣν | ἐδη- p. 495 M.
μιούργει τὰ σύμπαντα, οὔτε ἐπίτασιν οὔτε ἄνεσιν δεχομένη, μένουσα
δὲ ἡ αὐτὴ κατὰ τὴν ἐν ὑπερβολαῖς ἀκρότητα τελείως ἕκαστον τῶν ὄν-
των δεδημιούργηκε, πᾶσιν ἀριθμοῖς καὶ πάσαις ταῖς πρὸς τελειότητα
157 ἰδέαις καταχρησαμένου τοῦ πεποιηκότος. (32.) „κατὰ γὰρ τὸν μικρὸν
καὶ κατὰ τὸν μέγαν," ὥς φησι Μωυσῆς, ἔκρινε (Deut. 1, 17) γεν-
νῶν καὶ σχηματίζων ἕκαστα, μήτε δι' ἀφάνειαν ὕλης ὑφελών τι τοῦ
158 τεχνικοῦ μήτε διὰ λαμπρότητα προσθείς· ἐπεὶ καὶ ὅσοι τῶν τεχνιτῶν
εἰσι δόκιμοι, ἃς ἂν παραλάβωσιν ὕλας, εἴτε πολυτελεῖς εἶεν εἴτε καὶ
εὐτελέσταται, δημιουργεῖν ἐθέλουσι ἐπαινετῶς. ἤδη δέ τινες καὶ προσ-
φιλοκαλοῦντες τὰ ἐν ταῖς εὐτελεστέραις οὐσίαις τεχνικώτερα τῶν ἐν
ταῖς πολυτελέσιν εἰργάσαντο βουληθέντες προσθήκῃ τοῦ ἐπιστημονικοῦ
159 τὸ κατὰ τὴν ὕλην ἐνδέον ἐπανισῶσαι. τίμιον δ' οὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις
παρὰ θεῷ· διὸ τῆς αὐτῆς μετέδωκε πᾶσι τέχνης ἐξ ἴσου. παρὸ καὶ
ἐν ἱεραῖς γραφαῖς λέγεται· „εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν, καὶ
ἰδοὺ καλὰ λίαν" (Gen. 1, 31), τὰ δὲ τοῦ αὐτοῦ τυγχάνοντα ἐπαίνου
160 παρὰ τῷ ἐπαινοῦντι πάντως ἐστὶν ἰσότιμα. ἐπῄνεσε δὲ ὁ θεὸς οὐ τὴν

1 αιετωι Pap μυρμικα Pap 2 ψυχηι Pap παθη Pap: πάλιν codd. τε] τε εἶναι AB 2. 3 δε και Pap: δὲ codd. 3 οσα Pap: ὅσα ἡ codd. χωρει Pap: χειρὶ GHP[1], ἔχει δὴ ABP[2] τὰ πάντα codd. 4 αναλογια Pap 6 κατιδόντες ἑκάτερον ὡς ἐκ AB τοῦ σώματος H[1]P 7 λογικοῦ P τὸν videtur omisisse Pap 8 ἔφασαν, μέγαν δ' ἄνθρωπον transpos. AB ταῦτ' AB δε Pap, om. AB 10 ανεσιν Pap (Turn.): ἀνάτασιν APH, ἀνάστασιν BG 11 δὲ] δὴ Pap 12 πρὸς] προ Pap 14 κατὰ om. AB Μωσῆς ABG 15 σχημάτων G ὑφελόντι A[1] 16 τεχνιτοῦ B μήτε Pap H[2]: καὶ μήτε ceteri καὶ om. v 18 ἐπαινετῶς Pap, mg. P: πολυτελῶς ceteri 19 εὐτελεστάταις L[2] in mg. οὐσίαις] ὕλαις coni. Mang. 20 βουληθεντες Pap (Mang.): βουληθέντας codd. 21 ἐπανορθῶσαι conicio 22 αὐτῆς] αὐτοῦ v 23 τὰ Pap v: om. codd. ὅσα] ἃ G ἐποίησε HP 24 καλα λειαν Pap: ἀγαθὰ πάντα AB, ἀγαθὰ σφόδρα GHP τοῦ om. GHP 25 επηινεσεν Pap οὐ om. GHP

δημιουργηθεῖσαν ὕλην, τὴν ἄψυχον καὶ πλημμελῆ καὶ διαλυτήν, ἔτι δὲ
φθαρτὴν ἐξ ἑαυτῆς ἀνώμαλόν τε καὶ ἄνισον, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ τεχνικὰ
ἔργα κατὰ μίαν ἴσην καὶ ὁμαλὴν δύναμιν καὶ ἐπιστήμην ὁμοίαν καὶ τὴν
αὐτὴν ἀποτελεσθέντα. παρὸ καὶ τοῖς τῆς ἀναλογίας κανόσιν ἴσα καὶ
ὅμοια πάντα πᾶσιν ἐνομίσθη κατὰ τὸν τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης λόγον.
(33.) ἰσότητος δὲ εἴ καί τις ἄλλος ἐπαινέτης γέγονε Μωυσῆς, πρῶτον 161
μὲν ὑμνῶν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ καὶ δικαιοσύνην, ἧς ἴδιον, ὡς καὶ αὐτό
που δηλοῖ τοὔνομα, τὸ δίχα τέμνειν εἰς μοίρας τά τε σώματα καὶ τὰ
πράγματα ἴσας, εἶτα ψέγων ἀδικίαν, τὴν ἀνισότητος τῆς ἐχθίστης δη-
μιουργόν. ἀνισότης δὲ τοὺς διδύμους πολέμους ἔτεκε, τόν τε ξενικὸν 162
καὶ τὸν ἐμφύλιον, ὡς ἔμπαλιν εἰρήνην ἰσότης. τὰ δ' ἐγκώμια δικαιο-
σύνης καὶ τοὺς ψόγους ἀδικίας ἐναργέστατα διασυνίστησιν, ὅταν λέγῃ·
„οὐ ποιήσετε ἄδικον ἐν κρίσει, ἐν μέτροις, ἐν σταθμοῖς, ἐν ζυγοῖς·
ζυγὰ δίκαια καὶ στάθμια δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται
ὑμῖν" (Lev. 19,35. 36), καὶ ἐν Ἐπινομίδι „οὐκ ἔσται ἐν μαρσίππῳ σου
στάθμιον καὶ στάθμιον, μέγα ἢ μικρόν· οὐκ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου
μέτρον καὶ μέτρον, μέγα ἢ μικρόν· στάθμιον ἀληθινὸν καὶ δίκαιον
ἔσται σοι, ἵνα πολυήμερος γένῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς κύριος ὁ θεός σου
δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ, ὅτι βδέλυγμα κυρίῳ πᾶς ποιῶν ταῦτα, πᾶς ποιῶν
ἄδικα" (Deut. 25,13—16). οὐκοῦν ὁ φιλοδίκαιος θεὸς ἀδικίαν βδελύτ- 163
τεται καὶ μεμίσηκε, στάσεως καὶ κακῶν ἀρχήν. ποῦ δ' ἰσότητα τὴν
p. 496 M. δικαιοσύνης τροφὸν ὁ νομοθέτης οὐκ ἀποδέχεται ἀρξάμενος | ἀπὸ τῆς

---

1 διαλυτην Pap: διάλυτον codd. 4. 5 καὶ ὅμοια om. AB 5 παντάπασιν ABHP 6 δὲ Pap AB: τε ceteri καὶ εἰ AB Μωσῆς codd. 7 μὲν Pap HP[1]: μὲν αὐτὴν G, μὲν αὐτὸς ABP[2] αει Pap: om. codd. δικαιοσυνην, ης Pap: δικαιοσύνης codd. post ἴδιον add. ὀνομάζων ABP[2] καὶ ὡς AB 8 που om. Pap 8. 9 καὶ πράγματα GHP[1] 9 ισας Pap: om. codd. ἐχθίστης scripsi: εχθιστου Pap, αἰσχίστης codd. 10 ἀνισότητος G 10. 11 διδύμους—καὶ om. G 10 ετεκεν Pap 11 εἰρηνισότης G, εἰρήνη ἰσότητα P 12 διατίθησιν AB 13 ποιήσητε Pap GH[1]P αδικιαν Pap ζυγοῖς Pap G[2]: ζυγίοις ceteri 14 σταθμὰ GH[1]P[1] και μετρα δικαια Pap: om. codd. ἔσται δίκαιος H[1]P 15 μαρσιππίω GHP, μαρσιπίω AB 16. 17 και σταθμιον μεγα — μικρον· σταθμιον Pap: om. codd. 17 post ἀληθινὸν add. δὲ AB 18 σοι om., addunt οὐχὶ δὲ (καὶ add. AB) στάθμιον μέγα καὶ μικρὸν codd. ινα — γης Pap: ἵνα πληθυνθῶσιν αἱ ἡμέραι σου ἐπὶ τῆς χθονός codd. ης Pap: ἣν codd. σου om. codd. 19 εν κληρωι Pap: κληροδοσίαν codd. ταῦτα] τὰ H[2] alterum πᾶς ποιῶν om. HP 20 ἀδικίαν G, ἄδικον conicio 20. 21 βδελυττεται και μεμεισηκεν Pap: μεμίσηκε καὶ βδελύττεται codd. 21 ἰσότητα] ἰσότητος καὶ AB την Pap: om. codd. 22 τροφὴν PH[1] ἀποδέχεται ὁ νομοθέτης AB ουκ Pap: om. codd.

τοῦ παντὸς οὐρανοῦ γενέσεως; „διεχώρισε“ γάρ φησιν „ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους· καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος νύκτα“ (Gen. 1, 4. 5)· ἡμέραν γὰρ καὶ
164 νύκτα καὶ φῶς καὶ σκότος ἰσότης ἔταξε τοῖς οὖσι. διεῖλεν ἰσότης καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα, δύο τμήματα, ἄνισα μὲν ταῖς ῥώμαις, πρὸς ὃ δὲ ἔσπευσεν ἡ φύσις, τρίτου τινὸς ὁμοίου γένεσιν, ἰσαίτατα. „ἐποίησε“ γάρ φησιν „ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν“ οὐκέτ' αὐτόν, ἀλλ' „αὐτοὺς“ ἐπιφέρει πληθυντικῶς (Gen. 1, 27), ἐφαρμόττων τὰ εἴδη τῷ γένει διαι-
165 ρεθέντα, ὡς εἶπον, ἰσότητι. (34.) ψῦχός γε μὴν καὶ καῦμα καὶ θέρος καὶ ἔαρ ἀνέγραψε (Gen. 8, 22), τὰς ἐτησίους ὥρας πάλιν τῷ αὐτῷ τομεῖ διαιρουμένας. αἵ γε μὴν πρὸ ἡλίου τρεῖς ἡμέραι ταῖς μεθ' ἥλιον ἰσάριθμοι γεγόνασιν (Gen. 1, 5 ss.), ἑξάδος τμηθείσης ἰσότητι πρὸς αἰῶνος καὶ χρόνου δήλωσιν· αἰῶνι μὲν γὰρ τὰς πρὸ ἡλίου τρεῖς ἀνατέθεικε, χρόνῳ δὲ τὰς
166 μεθ' ἥλιον, ὅς ἐστι μίμημα αἰῶνος. τὰς δὲ τοῦ ὄντος πρώτας δυνάμεις, τήν τε χαριστικήν, καθ' ἣν ἐκοσμοπλάστει, ἣ προσαγορεύεται θεός, καὶ τὴν κολαστικήν, καθ' ἣν ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τοῦ γενομένου, ἣ προσονομάζεται κύριος, ὑπ' αὐτοῦ φησιν ἑστῶτος ἐπάνω μέσου διαστέλλεσθαι· „λαλήσω γάρ σοι“ φησίν „ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀνὰ μέσον τῶν δυεῖν Χερουβίμ“ (Exod. 25, 21), ἵν' ἐπιδείξῃ ὅτι αἱ πρεσβύταται τοῦ ὄντος δυνάμεις ἰσάζουσιν, ἥ τε δωρητικὴ καὶ κολαστήριος, αὐτῷ τομεῖ χρώ-
167 μεναι. (35.) τί δ'; αἱ στῆλαι τῶν γενικῶν δέκα νόμων, ἃς ὀνομάζει

---

1 γενέσεως οὐρανοῦ AB   διεχωρισεν γαρ Pap: καὶ διεχώρισε GH[2], καὶ διεχώρισε γάρ ceteri   ο θεος Pap: om. codd.   4 τὸ σκότος codd.   ισοτητος Pap   εταξεν Pap   ⟨ἐν⟩ τοῖς conicio   ουσιν Pap   6 τρίτην τὴν ὡς ὁμοιογενέσιν AB   6. 7 ἰσαίτατα scripsi: ισοτατα Pap, ἰσότητα codd., ἰσώτατα v   7 ἐποίησεν Pap B   8 ἄρσεν Pap A: ἄρρεν ceteri   οὐκέτι codd.   9 post γένει add. καὶ AB   11 αιτησιους Pap   παλι Pap   13 πρὸ P, πρ (ὸ supra) H   αιωνας και χρονους Pap   14 ανατεθεικεν Pap   χρονου Pap   15 εστιν Pap   δε Pap: δύο codd., δὲ δύο Mang.   16 εκοσμοπλαττειν Pap   ἣ v, item lin. 17   προσαγορευεται Pap: προσηγόρευται codd.   θεός Pap AB: κύριος GHP   18 κύριος Pap AB: θεός GHP   μέσον AB   διαστέλλεται G   19 σοι γαρ Pap   μέσου L   δυοῖν codd.   20 χαιρουβειν Pap   ἵνα G   πρεσβύτατοι AB   21 ἡ κολαστήριος AB, κολαστηρίοις G   ὀνομαζειν Pap

---

15 cf. Platonis Tim. p. 37D (vol. II 63, 11).

πλάκας, οὐ δύο εἰσὶν ἰσάριθμοι τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσι, λογικῷ καὶ ἀλόγῳ,
ἃ παιδευθῆναί τε καὶ σωφρονισθῆναι χρή, τεμνόμεναι πάλιν ὑπὸ τοῦ
θεσμοθέτου μόνου; „αἱ γὰρ πλάκες ἔργον θεοῦ ἦσαν, καὶ ἡ γραφὴ
γραφὴ θεοῦ κεκολαμμένη ἐν ταῖς πλαξί" (Exod. 32, 16). καὶ μὴν 168
τῶν ἐν αὐταῖς δέκα λόγων, οἳ κυρίως εἰσὶ θεσμοί, διαίρεσις ἴση γέγονεν
εἰς πεντάδας, ὧν ἡ μὲν προτέρα τὰ πρὸς θεὸν δίκαια, ἡ δὲ ἑτέρα τὰ
πρὸς ἀνθρώπους περιέχει. τῶν μὲν οὖν πρὸς θεὸν δικαίων πρῶτός 169
ἐστι θεσμὸς ὁ ἐναντιούμενος τῇ πολυθέῳ δόξῃ, διδάσκων ὅτι μοναρχεῖ-
ται ὁ κόσμος· δεύτερος δὲ ὁ περὶ τοῦ μὴ θεοπλαστεῖν τὰ μὴ αἴτια
γραφέων καὶ πλαστῶν ἐπιβούλοις τέχναις, αἷς Μωυσῆς ἐξήλασε τῆς
καθ' αὑτὸν πολιτείας ἀίδιον φυγὴν ἐπ' αὐταῖς ψηφισάμενος, ἵν' ὁ μόνος
p. 497 M. καὶ | πρὸς ἀλήθειαν τιμᾶται θεός· τρίτος δὲ ὁ περὶ ὀνόματος κυρίου, 170
⟨οὐ τοῦ⟩ ὃ οὐδ' ἦλθεν εἰς γένεσιν — ἄρρητον γὰρ τὸ ὄν —, ἀλλὰ τοῦ
ταῖς δυνάμεσιν ἐπιφημισθέντος, διείρηται γὰρ αὐτὸ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ
ματαίῳ· τέταρτος δὲ ὁ περὶ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἀμήτορος ἑβδομάδος,
ἵνα τὴν ἀπραξίαν αὐτῆς μελετῶσα γένεσις εἰς μνήμην τοῦ ἀοράτως
πάντα δρῶντος ἔρχηται· πέμπτος δὲ ὁ περὶ γονέων τιμῆς· καὶ γὰρ 171
οὗτος ἱερὸς ἔχων τὴν ἀναφορὰν οὐκ ἐπ' ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπὶ τὸν σπο-
ρᾶς καὶ γενέσεως τοῖς ὅλοις αἴτιον, παρ' ὃν μήτηρ τε καὶ πατὴρ γεννᾶν
ἔδοξαν, οὐ γεννῶντες, ἀλλ' ὄργανα γενέσεως ὄντες. μεθόριος δ' ὁ θεσ- 172
μὸς οὗτος ἐγράφη τῆς τε πρὸς εὐσέβειαν τεινούσης πεντάδος καὶ τῆς
ἀποτροπὰς τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀδικημάτων περιεχούσης, ἐπειδήπερ

1 οὐ δύο scripsi: ουδ' Pap, δύο codd. 2 παιδευθηνεται και Pap 3 μονου Pap: om. codd. 5 αυταις Pap: ταύταις codd. εισιν Pap 6 ετερα Pap: δευτέρα codd. 8 εστιν Pap 9 alt. ο Pap: om. codd. 10 αις Pap: ἃς codd. Μωσῆς codd. εξηλασεν Pap 11 καθ' αυτον Pap: κατ' αὐτὸν codd. αὐτοῖς codd. ποιησάμενος GH[1]P, ψήφῳ s. s. H[2] ινα Pap 12 ο Pap: om. codd. 13 οὐ τοῦ addidi, οὐχ ὃ Mang. ὃ οὐδ' ἦλθεν Pap AB: ὃ οὐ διῆλθεν GP[2], οὐχ ὃ διῆλθεν H[2], ὃ διῆλθεν H[1]P[1] το ον Pap: τοὔνομα codd. 14 διειρηται Pap (Mang.): ἀεί. εἴρηται codd. 15 ο Pap: om. codd. ἀεὶ παρθένου AB 19 γενήσεως A, γεννήσεως B (Mang.) 20 γεννήσεως Mang. 20. 21 θεσμος Pap: χρησμὸς codd. 21 εγραφη Pap: ἐτάγη codd. τε om. B τεινουσης Pap: τε ἴσης G, ἴσης HP, ἴσως AB, οὔσης v 22 ἀποτροπῆς GHP, ἀποτροπὴν v τοὺς om. AB

1. 2 *Clem. Alex. Strom. VI § 134 p. 808 P:* διссῶς (διссαί?), ὡς ἔοικεν, γράφονται διссοῖς πνεύμασιν ἐντολαί (sic Sylburgius pro ἐντολαῖς), τῷ τε ἡγεμονικῷ τῷ τε ὑποκειμένῳ. *136 p. 809:* εἰκότως τοίνυν αἱ δύο πλάκες τοῖς διссοῖς πνεύμασι τὰς δεδομένας ἐντολάς, τῷ τε πλασθέντι τῷ τε ἡγεμονικῷ, ... ἀλλαχῇ εἴρηνται μηνύειν.

οἱ θνητοὶ γονεῖς τέλος εἰσὶν ἀθανάτων δυνάμεων, αἳ πάντα γεννῶσαι
κατὰ φύσιν ἐπέτρεψαν ὑστάτῳ καὶ τῷ θνητῷ γένει μιμησαμένῳ τὴν
περὶ τὸ γεννᾶν τέχνην σπείρειν· ἀρχὴ μὲν γὰρ γενέσεως ὁ θεός, τὸ
173 δ' ἔσχατον καὶ ἀτιμότατον, τὸ θνητὸν εἶδος, τέλος. ἡ δ' ἑτέρα πεντάς
ἐστιν ἀπαγόρευσις μοιχείας, ἀνδροφονίας, κλοπῆς, ψευδομαρτυρίας, ἐπι-
θυμίας. οὗτοι γενικοὶ σχεδὸν πάντων ἁμαρτημάτων εἰσὶ κανόνες, ἐφ'
174 οὓς ἕκαστον ἀναφέρεσθαι τῶν ἐν εἴδει συμβέβηκεν. (36.) ἀλλὰ καὶ
τὰς ἐνδελεχεῖς θυσίας ὁρᾷς εἰς ἴσα διῃρημένας, ἥν τε ὑπὲρ ἑαυτῶν οἱ
ἱερεῖς προσφέρουσι τῆς σεμιδάλεως καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τῶν δυεῖν
ἀμνῶν, οὓς ἀναφέρειν διείρηται. πρωὶ γὰρ τὰ ἡμίση τῶν λεχθέντων
καὶ τὰ ἕτερα δειλινῆς ἐκέλευσεν ἱερουργεῖν ὁ νόμος (Lev. 6,20. Exod. 29,
38. 39), ἵνα καὶ ὑπὲρ τῶν μεθ' ἡμέραν καὶ ὑπὲρ τῶν νύκτωρ ἀρδομένων
175 ἅπασιν ἀγαθῶν ὁ θεὸς εὐχαριστῆται. ὁρᾷς καὶ τοὺς προτιθεμένους
ἄρτους ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ὡς ⟨εἰς⟩ ἴσα μέρη διανεμηθέντες οἱ
δώδεκα ἀριθμῷ καθ' ἑξάδα τίθενται (Lev. 24,6) μνημεῖα τῶν ἰσαρίθμων
φυλῶν, ὧν τὴν ἡμίσειαν ἡ ἀρετὴ Λεία κεκλήρωται ἓξ τεκοῦσα φυλάρ-
χας, τὴν δ' ἑτέραν ἡμίσειαν οἵ τε 'Ραχὴλ καὶ οἱ τῶν παλλακῶν νόθοι.
176 ὁρᾷς καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ ποδήρους δύο λίθους τῆς σμαράγδου πρός τε
τοῖς δεξιοῖς καὶ πρὸς τοῖς εὐωνύμοις ἰσότητι διῃρημένους. οἷς καθ'
ἑξάδα ἐγγέγλυπται τὰ τῶν δώδεκα φυλαρχῶν ὀνόματα, θεῖα γράμματα
177 ἐστηλιτευμένα, θείων φύσεων ὑπομνήματα (Exod. 28, 9—12). τί δ';
οὐχὶ δύο ὄρη συμβολικῶς δύο γένη λαβὼν καὶ πάλιν ἰσότητι διακρίνας
ἀναλογούσῃ τὸ μὲν ἀπένειμε τοῖς εὐλογοῦσι, τὸ δ' αὖ τοῖς καταρωμέ-

---

1 δυνάμεις AB πᾶν G 3 αρχηι Pap γεννήσεως Mang. 4 prius δὲ codd. ἀτομώτατον τῶ ἀθλητῆ εἶδος AB ἡ om. Pap 5 απαγορευσεις Pap ψευδομαρτυρίας om. Pap 6 διαταγμάτων coni. Mang. εισιν Pap 7 ἀναφαίνεσθαι G 8 οὐσίας H^{1}P^1 τε] τὸ GHP εαυτων Pap: αὑτῶν AH^2, αὐτῶν ceteri 8. 9 οι ιερεις προσφερουσι Pap: ἀνάγουσιν οἱ ἱερεῖς codd. 9 τῆς] διὰ τῆς AB δυειν Pap G: δυοῖν ceteri 10 πρωΐας B τὰ ἥμισυ HP 11 καὶ τὰ ἕτερα Pap H (τὰ in ras. H): καὶ θἄτερα AB, καθ' ἕτερα GP (sed corr. P), tum ἑσπέρας add. ABP^2, ἑτέρα H^1 (del. H^2) P^1, ἑτέρῃ G δειληνης Pap post ἐκέλευσεν add. ὄντως codd. ὁ νόμος] ὄνομα AB 12 μεθ'—ὑπὲρ τῶν om. codd. αδρομενων Pap, ἀδομένων AB 13 προστιθεμένους Pap P 14 εἰς add. Mang. ἰσαμερῆ H^{1}P διανεμηθεντας Pap 15 αριθμωι και (καὶ delevi) καθ' εξαδα Pap: καθ' ἑξάδα ἀριθμῷ codd. 17 δε Pap οἵ] ἡ ABG 'Ραχιὴλ H οἱ codd.: om. Pap των παλλακων νοθοι Pap: τῶν ἄλλων codd. 18 δυο Pap: δώδεκα codd. 19 πρὸς om. codd. ἠρημένους G post οἷς add. τὰ ἴσα codd. 20 φυλάρχων AB 22 alterum δυο Pap: om. codd. 23 δ'] δι' G αὐτοῖς AGHP, οὐ τοῖς L

p. 498 M. νοις ἓξ ἐφ' ἑκατέρου | στήσας φυλάρχας (Deut. 27, 11—13), ἵνα τοῖς
χρείοις νουθεσίας οὖσιν ἐπιδείξῃ, ὅτι καὶ ἰσάριθμοι ⟨ταῖς⟩ εὐλογίαις αἱ
ἀραὶ καὶ σχεδόν, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἰσότιμοι; ὁμοίως γὰρ οἵ τε ἔπαινοι 178
τῶν ἀγαθῶν καὶ οἱ ψόγοι τῶν μοχθηρῶν ὠφελοῦσιν, ἐπεὶ καὶ τὸ φυ-
γεῖν τὸ κακὸν τῷ τἀγαθὸν ἑλέσθαι παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσιν ὅμοιον καὶ
ταὐτὸν ἐνομίσθη. (37.) καταπλήττει με καὶ ἡ τῶν προσαγομένων τῷ 179
ἱλασμῷ δυεῖν τράγων ἐπίκρισις ὁμοῦ καὶ διανομὴ τεμνομένων ἀδήλῳ
καὶ ἀτεκμάρτῳ τομεῖ, κλήρῳ· λόγων γὰρ δυεῖν ὁ μὲν τὰ τῆς θείας
ἀρετῆς πραγματευόμενος ἀνιεροῦται καὶ ἀνατίθεται θεῷ, ὁ δὲ τὰ τῆς
ἀνθρωπίνης κακοδαιμονίας ἐζηλωκὼς γενέσει τῇ φυγάδι· καὶ γὰρ ὃν
ἔλαχεν αὕτη κλῆρον, ἀποπομπαῖον καλοῦσιν οἱ χρησμοί (Lev. 16, 8),
ἐπειδὴ μετανίσταται καὶ διῴκισται καὶ μακρὰν ἀπελήλαται σοφίας.
ἐπισήμων γε μὴν καὶ ἀσήμων ὥσπερ νομισμάτων, οὕτως καὶ πραγμάτων 180
ὄντων ἐν τῇ φύσει πολλῶν ὁ ἀόρατος τομεὺς οὐ δοκεῖ σοι διελεῖν πάντ'
εἰς μοίρας ἴσας καὶ τὰ μὲν ἐπίσημα καὶ δόκιμα τῷ παιδείας ἐραστῇ,
τῷ δὲ ἀμαθαίνοντι τὰ ἀτύπωτα καὶ ἄσημα προσνεῖμαι; „ἐγένετο“ γάρ
φησι „τὰ μὲν ἄσημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ“ (Gen.
30,42). καὶ γὰρ ἡ ψυχή, τὸ κήρινον, ὥς εἶπέ τις τῶν ἀρχαίων, ἐκμα- 181
γεῖον, σκληρὰ μὲν οὖσα καὶ ἀντίτυπος ἀπωθεῖ καὶ ἀποσείεται τοὺς
ἐπιφερομένους χαρακτῆρας καὶ ἀσχημάτιστος ἐξ ἀνάγκης διαμένει, πει-
θήνιος δ' ὑπάρχουσα καὶ μετρίως ὑπείκουσα βαθεῖς τοὺς τύπους δέχε-
ται καὶ ἀναμαξαμένη τὰς σφραγῖδας ἄκρως διαφυλάττει τὰ ἐνσημανθέντα

1 εξ εφ' Pap: ὁ ἐξ ἐφ' G, ἐξ ceteri φυλάρχους AB, om. Pap 2 ταῖς addidi εὐλογίας GBHP αι Pap: om. codd. 4 οφελουσιν επι Pap 4. 5 φεύγειν per errorem Mang. 5 το κακον Pap: κακὸν codd. N τῶ Pap AHPN: τὸ B, καὶ τὸ G τα αγαθον (sic) Pap: ἀγαθὸν codd. N, ἑλέσθαι ἀγαθὸν transp. N 6 ταυτὸ G νενόμισται codd. N 7 δυεῖν Pap G: δυοῖν ceteri ἀπόκρισις L 8 καὶ — κλήρῳ om. Pap λογω Pap δυεῖν Pap G: δυοῖν ceteri 9 τῶ θεῶ B 12 διωκισται Pap: διώκεται codd. απεληλασται Pap 13 γε] τὲ AB 14 ὁ ABH²: om. Pap GH¹P πάντ' om. codd. 15 μοιρασίας G καὶ δόκιμα post ἐραστῇ transpos. codd. 16 δ' AB 17 φησιν Pap B δ' Pap N 18 καὶ γὰρ ἡ Cohn: ως γαρ η Pap, ἡ γὰρ codd. N κηρινον Pap (Mang.): καίριον codd. N 19 ουσαν Pap ἀντωθεῖ codd. N, ἀπωθεῖται conicio 20 post ἐπιφερομένους add. δὲ G διαμένει ἐξ ἀνάγκης N διαβαίνει AB 21 δὲ ABN 22 ακρως Pap: ἀκριβῶς codd. N

3—6 ὁμοίως — νενόμισται N fol. 166r. 16—42,1 ἐγένετο — εἴδη N fol. 166r.
18 Platonis Theaet. p. 191 C.

182 ἀνεξάλειπτα εἴδη. (38.) θαυμαστὴ μέντοι καὶ ἡ τοῦ τῶν θυσιῶν
αἵματος ἴση διανομή, ἣν ὁ ἀρχιερεὺς Μωυσῆς φύσει διδασκάλῳ χρησά-
μενος διένειμε. „λαβὼν“ γάρ φησι „τὸ ἥμισυ τοῦ αἵματος ἐνέχεεν
εἰς κρατῆρας· τὸ δὲ ἥμισυ προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον“ (Exod.
24, 6), ὅπως ἀναδιδάξῃ, ὅτι τὸ σοφίας ἱερὸν γένος διττόν ἐστι, τὸ
183 μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον· καὶ τὸ μὲν θεῖον ἀμιγὲς καὶ ἄκρατον,
οὗ ἕνεκα τῷ ἀμιγεῖ καὶ ἀκράτῳ καὶ κατὰ τὴν μόνωσιν μονάδι ὄντι
σπένδεται θεῷ, τὸ δὲ ἀνθρώπινον μικτὸν καὶ κεκραμένον, ὃ τοῦ μικ-
τοῦ καὶ συνθέτου καὶ κεκραμένου γένους κατασκεδάννυται ἡμῶν, ὁμόνοιαν
καὶ κοινωνίαν καὶ τί γὰρ ἄλλο ἢ κρᾶσιν μερῶν τε καὶ ἠθῶν ἐργασόμε-
184 νον. ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς τὸ μὲν ἀμιγὲς καὶ ἄκρατον μέρος ὁ
ἀκραιφνέστατος νοῦς ἐστιν, ὃς ἀπ᾿ οὐρανοῦ καταπνευσθεὶς ἄνωθεν ὅταν
ἄνοσος καὶ ἀπήμων διαφυλαχθῇ, τῷ καταπνεύσαντι καὶ ἀπαθῆ παντὸς
κακοῦ διαφυλάξαντι προσηκόντως ὅλος εἰς ἱερὰν σπονδὴν ἀναστοιχειω-
θεὶς ἀνταποδίδοται· | τὸ δ᾿ αὖ μικτὸν γένος τὸ αἰσθήσεών ἐστιν. ᾧ p. 499 M
185 κρατῆρας οἰκείους ἡ φύσις ἐδημιούργησε. κρατῆρες δὲ ὁράσεως μὲν
ὀφθαλμοί, ἀκοῆς δὲ ὦτα καὶ μυκτῆρες ὀσφρήσεως καὶ τῶν ἄλλων αἱ
ἁρμόττουσαι δεξαμεναί. τούτοις ἐπιχεῖ τοῖς κρατῆρσιν ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ
αἵματος ἀξιῶν τὸ ἄλογον ἡμῶν μέρος ψυχωθῆναι καὶ τρόπον τινὰ λο-

---

1 τὰ εἴδη N, εἴδη om. B τῶν om. codd. 2 ἀρχιερεὺς] ἱεροφάντης vel ἀρχιπροφήτης coni. Mang. Μωσῆς GHP 3 διενιμε Pap ἐνέχεε G 4 εἰς — προσέχεε om. G προσεχεεν Pap, προσέσχε P, πρόσεχε H^1 τὸ om. G 6 δ᾿ Pap 7 alt. καὶ Pap G: om. ceteri μονωσιν Pap: ἕνωσιν codd. 8 σπένδει codd. ἀνθρώπινον om. Pap ὃ AB: om. Pap GHP 9 κεκραμμένου HP 10 μερων Pap: μελῶν codd. ἐργασόμενος G, ἐργασάμενος HP 11 γαρ και Pap: γὰρ GHP, om. AB ὁ om. codd. 13 ἀπαθεῖ H 14 ὅλος codd. (ὅλως L): ο λογος Pap σπονδὴν Pap G: σπουδὴν ceteri 15 γενος Pap: μέρος codd. τὸ] τῶν P 16 κρατῆρες] κρατηρας Pap 17 τῶν Pap ut vid.: τούτων codd. αλλων Pap (cf. Ambros.): om. codd. 18 ⟨τὸ ἥμισυ⟩ τοῦ coni. Cohn

---

1 sqq. *Ambros. Epist. 65, 2:* illa (pars) quae in crateras mittitur moralis est, haec quae ad altare effunditur mystica, eo quod divino munere et adspiratione quadam humanis infundatur mentibus . . . 15—19 *ibid. 5:* Crateres igitur sensuum receptacula. crateres oculi sunt duo, aures sunt, nares sunt, os quoque et aliae partes convenientes muneri. oculi enim visum recipiunt et ministrant, auditum aures, odorem nares, ora gustatum, et cetera. in istos crateres verbum illud, in quo est principatus sacerdotii vel prophetiae, effundit sanguinis sui partes, ut vivificet atque animet irrationabiles portiones et faciat rationabiles. *8* mentes hominum vivificavit . . .

γικὸν γενέσθαι, ταῖς μὲν νουθεσίαις περιόδοις ἀκολουθῆσαν, ἁγνεῦσαν δὲ
τῶν ὁλκὸν ἀπατεῶνα προτεινόντων δύναμιν αἰσθητῶν. ἆρά γε οὐχὶ 186
τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὸ δίδραχμον διενεμήθη τὸ ἅγιον, ἵνα τὸ μὲν
ἥμισυ αὐτοῦ, τὴν δραχμήν, καθιερῶμεν λύτρα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς κατα-
τιθέντες (Exod. 30, 12. 13), ἣν ὁ μόνος ἀψευδῶς ἐλεύθερος καὶ ἐλευ-
θεροποιὸς θεὸς ὠμῆς καὶ πικρᾶς παθῶν καὶ ἀδικημάτων δεσποτείας
ἱκετευθείς, ἔστι δ' ὅτε καὶ χωρὶς ἱκεσίας, ἀνὰ κράτος ἐκλύει, τὸ δ'
ἕτερον μέρος τῷ ἀνελευθέρῳ καὶ δουλοπρεπεῖ γένει καταλίπωμεν, οὗ
κεκοινώνηκεν ὁ λέγων· „ἠγάπηκα τὸν κύριόν μου,“ τὸν ἡγεμόνα ἐν ἐμοὶ
νοῦν, „καὶ τὴν γυναῖκά μου,“ τὴν φίλην καὶ οἰκουρὸν παθῶν αἴσθησιν,
„καὶ τὰ παιδία,“ τὰ κακὰ τούτων ἔγγονα, „οὐκ ἄπειμι ἐλεύθερος
(Exod. 21, 5). ἀνάγκη γὰρ καὶ τῷ τοιούτῳ γένει κλῆρον ἄκληρον καὶ 187
ἀποπομπαῖον ἐκ τοῦ διδράχμου δοθῆναι, ἐναντίον τῇ ἀνατεθειμένῃ
δραχμῇ τε καὶ μονάδι· μονὰς δὲ οὔτε προσθήκην οὔτε ἀφαίρεσιν δέ-
χεσθαι πέφυκεν, εἰκὼν οὖσα τοῦ μόνου πλήρους θεοῦ. χαῦνα γὰρ τά 188
τε ἄλλα ἐξ ἑαυτῶν, εἰ δέ που καὶ πυκνωθείη, λόγῳ σφίγγεται θείῳ.
κόλλα γὰρ καὶ δεσμὸς οὗτος πάντα τῆς οὐσίας ἐκπεπληρωκώς· ὁ δ'
εἴρας καὶ συνυφήνας ἕκαστα πλήρης αὐτὸς ἑαυτοῦ κυρίως ἐστίν, οὐ δεη-
θεὶς ἑτέρου τὸ παράπαν. (39.) εἰκότως οὖν ἐρεῖ Μωυσῆς· „ὁ πλουτῶν 189
οὐ προσθήσει, καὶ ὁ πενόμενος οὐκ ἐλαττώσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσους τοῦ
διδράχμου“ (Exod. 30, 15), ὅπερ ἐστίν, ὡς ἔφην, δραχμή τε καὶ μο-
νάς· ᾗ πᾶς ἂν ἀριθμὸς εἴποι τὸ ποιητικὸν ἐκεῖνο

ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι.

---

1 νουθεσίας A (coni. Turn.), νοῦ θείαις conicio περιοδους Pap, προόδοις coni. Mang. δὲ] των δε Pap 2 τῶν] τὸν B, τὸν τῶν P ὁλκὸν ⟨καὶ⟩ Mang. προτεινοντων Pap: προτεινάντων codd. 3 τουτον τον τροπον Pap: τούτῳ τῷ τρόπῳ codd. καὶ τῷ διδαγμὸν G διενοήθη H 4 δραγμὴν P^1H^1 καθιερωνεν (sic) Pap: καθίρωμεν G, καθήρωμεν AB, καθάρωμεν HP 5 ἀψευδῶς om. codd. 7 εστιν Pap εγλυει Pap 7. 8 τὸ δ' — ἀνελευθέρῳ om. Pap 8 καταλείπωμεν v 9 μου τὸν κύριον codd. alt. τὸν] τὸν δὲ G 11 τὰ κακὰ GHP: τα κατα Pap, κακὰ AB ἔκγονα ABG 12 ἄκληρον om. G 13 δι-δράγμου H^1P^1 την εναντιον (ανατεθει)μενηι Pap, τὸν ἐναντίον τῇ ἀνατ. conicio
ϑ
14 οὔτ' AB 16 αὑτῶν P, αὐτῶν H^1 πυκνωθειη Pap: πυκνω (πυκνωθεὶς P^2) εἴη P^1H^1, πυκνωθὲν εἴη GH^2, πυκνωθεὶς εἴη τις AB 17 γάρ ἐστι καὶ codd. τὰ πάντα codd. 17. 18 ὁ διείρας καὶ συνυφάνας AB 18 κύριός AB 19 τὸ] του Pap Μωσῆς GHP 21 διδράγμου H^1P ἔφη AB 22 πᾶς ἀνάριθμος HP^1 ἂν om. AB 23 λήξω, ἐκ σέο codd.

---

23 Hom. Il. *I* 97.

190 λήγει τε γὰρ ἀναλυόμενος ὁ κατὰ σύνθεσιν ἀπειράκις ἄπειρος ἀριθμὸς
εἰς μονάδα, ἄρχεταί τε αὖ πάλιν ἀπὸ μονάδος εἰς ἀπερίγραφον συντιθέ-
μενος πλῆθος. διόπερ οὐδ' ἀριθμόν, ἀλλὰ στοιχεῖον καὶ ἀρχὴν ἀριθ-
191 μοῦ ταύτην ἔφασαν, οἷς ζητεῖν ἐπιμελές. ἔτι τοίνυν τὴν οὐράνιον τρο-
φὴν — σοφία δέ ἐστιν — τῆς ψυχῆς, ἣν καλεῖ μάννα, διανέμει πᾶσι
τοῖς χρησομένοις θεῖος λόγος ἐξ ἴσου, πεφροντικὼς | διαφερόντως ἰσότη- p. 500 M
τος. μαρτυρεῖ δὲ Μωυσῆς λέγων· „οὐκ ἐπλεόνασεν ὁ τὸ πολύ, καὶ ὁ
τὸ ἔλαττον οὐκ ἠλαττόνησεν“ (Exod. 16, 18), ἡνίκα τῷ τῆς ἀναλογίας
ἐχρήσαντο θαυμαστῷ καὶ περιμαχήτῳ μέτρῳ· δι' οὗ συνέβη μαθεῖν,
ὅτι ἕκαστος „εἰς τοὺς καθήκοντας“ (Exod. 16, 16) παρ' ἑαυτῷ συνέ-
λεξεν οὐκ ἀνθρώπους μᾶλλον ἢ λογισμοὺς καὶ τρόπους· ὃ γὰρ ἐπέβα-
λεν ἑκάστῳ, τοῦτ' ἀπεκληρώθη προνοητικῶς, ὡς μήθ' ὑστερῆσαι μήτ'
192 αὖ περιττεῦσαι. (40.) τὸ δὲ παραπλήσιον τῆς κατ' ἀναλογίαν ἰσότη-
τος ἔστιν εὑρεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ λεγομένου Πάσχα. Πάσχα δέ ἐστιν, ὅταν
ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὴν δ' εὔλογον εὐ-
193 πάθειαν ἑκουσίως πάσχῃ· διείρηται γάρ, „ἐὰν ὀλίγοι ὦσιν οἱ ἐν τῇ
οἰκίᾳ, ὥστε μὴ ἱκανοὺς εἶναι εἰς τὸ πρόβατον, τὸν πλησίον γείτονα
προσλαβεῖν, κατ' ἀριθμὸν ψυχῶν, ἵν' ἕκαστος τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ συνα-
ριθμῆται“ (Exod. 12,4), μοῖραν, ἧς ἐστιν ἐπάξιός τε καὶ χρεῖος, εὑ-
194 ρισκόμενος. ἐπειδὰν δὲ καὶ τρόπον χώρας τὴν ἀρετὴν εἰς τοὺς οἰκήτο-
ρας αὐτῆς ἐθελήσῃ διανέμειν, τοῖς πλείοσι πλεονάζειν καὶ τοῖς ἐλάττο-
σιν ἐλαττοῦν τὴν κατάσχεσιν προστάττει (Num. 35, 8), δικαιῶν μήτε
τοὺς μείζους ἐλαττόνων ἀξιοῦν — κενοὶ γὰρ ἐπιστήμης ἔσονται — μήτε
τοὺς ἐλάττους μειζόνων· χωρῆσαι γὰρ τὸ μέγεθος αὐτῶν οὐ δυνήσονται.

---

1 συνήθειαν H 2 τε Pap: δὲ codd. 3 οὐδ' Pap: οὐκ codd. 4 αὐτὴν AB ἐπιμελὲς ⟨ταῦτα⟩ conicio 5 σοφία δέ ἐστιν τῆς om. codd. 6 λόγος θεῖος AB, θεῖος om. Pap διαφέροντι G 7 Μωσῆς GHP ὁ] ᾧ v ὁ] ᾧ v 7. 8 ὁ τὸ om. Pap 8 ελαττον Pap: ὀλίγον codd. ἠλαττόνησεν GABP: ελαττωσε Pap, ἐλαττόνησεν H 9 εχρησαντωι Pap μέτρῳ om. H¹P¹ συνέστηκε PH¹ 10 αυτωι Pap 11 ἀνθρώπους] ἀγγεῖα AB ὃ] α Pap 12 απεπληρωθη Pap μήτε bis codd. 13 κατα Pap 15 ἡ ψυχὴ post ἀπομαθεῖν transp. AB αποπαθειν Pap τὴν] τη Pap 16 ἑκουσίων πάσχα G πασχει Pap οἱ om. AB 18 κατ' ἀριθμὸν προσλαβεῖν AB (ψυχων κατ' αριθμ)ον Pap 19 συναριθμεῖται GH¹ μοῖραν Mang: μοίρας codd. (Pap?) post χρεῖος add. ἐστὶν H¹P 20 καὶ om. AB τρόπων G, τρόπῳ AB τὴν ἀρετὴν om. H 21 αὐτῆς Pap G: αὐτοὺς HP, αὐτοῦ AB πλειοσιν Pap 22 μήτε] μὴν G 22. 23 μείζους — τοὺς add. H², μήτε τοὺς — ἀξιοῦν in mg. P² 23 κενοὶ — ἔσονται om. HP¹, lin. 21 post πλεονάζειν per errorem pos. Mang. μήτε] μήτε μὴν H² 24 αὐτῶν τὸ μέγεθος codd.

(41.) τῆς δὲ κατ' ἀριθμὸν ἰσότητος ἐναργέστατον δεῖγμά ἐστι τά τε 195
τῶν δώδεκα ἀρχόντων ἱερὰ δῶρα (Num. 7, 10 sqq.) καὶ ἔτι τὰ ἀπὸ
τῶν δώρων διανεμόμενα τοῖς ἱερεῦσιν· „ἑκάστῳ“ γάρ φησι „τῶν υἱῶν
᾿Ααρὼν ἔσται τὸ ἴσον“ (Lev. 6,40). παγκάλη δὲ καὶ ἡ περὶ τὴν σύν- 196
θεσιν τῶν ἐκθυμιωμένων ἐστὶν ἰσότης· λέγεται γάρ· „λάβε σεαυτῷ
ἡδύσματα, στακτήν, ὄνυχα καὶ χαλβάνην ἡδυσμοῦ καὶ λίβανον διαφανῆ,
ἴσον ἴσῳ, καὶ ποιήσουσιν αὐτὸ θυμίαμα μύρον, μυρεψοῦ ἔργον συνθέ-
σεως καθαρᾶς, ἔργον ἅγιον“ (Exod. 30, 34. 35). ἕκαστον γὰρ τῶν μερῶν
ἑκάστῳ φησὶ δεῖν ἴσον συνέρχεσθαι πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κρᾶσιν. ἔστι δ' 197
οἶμαι τὰ τέτταρα ταῦτα, ἐξ ὧν τὸ θυμίαμα συντίθεται, σύμβολα τῶν
στοιχείων, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη σύμπας ὁ κόσμος. στακτὴν μὲν γὰρ
ὕδατι, γῇ δὲ ὄνυχα, χαλβάνην δὲ ἀέρι, τὸν δὲ διαφανῆ λιβανωτὸν πυρὶ
ἀπεικάζει· στακτὴ μὲν γὰρ παρὰ τὰς σταγόνας ὑδατῶδες, ξηρὸν δὲ
ὄνυξ καὶ γεῶδες, τῇ δὲ χαλβάνῃ τὸ ἡδυσμοῦ πρὸς τὴν ἀέρος ἔμφασιν
προσετέθη — τὸ γὰρ εὐῶδες ἐν ἀέρι —, τῷ δὲ λιβανωτῷ τὸ διαφανὲς πρὸς
φωτὸς ἔνδειξιν. διὸ καὶ τὰ βάρος ἔχοντα τῶν κούφων διεχώρισε, τὰ 198
μὲν τῷ συμπλεκτικῷ συνδέσμῳ ἑνώσας, τὰ δὲ διαλελυμένως ἐξενεγκών·
p. 501 M. | ἔφη γάρ· „λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτήν, ὄνυχα“, ταῦτα ἀσύνδετα,
τῶν βάρος ἐχόντων, ὕδατός τε καὶ γῆς, σύμβολα, εἶτα ἀφ' ἑτέρας
ἀρχῆς μετὰ συμπλοκῆς „καὶ χαλβάνην ἡδυσμοῦ καὶ λίβανον διαφανῆ“,
ταῦτα πάλιν καθ' ἑαυτά, τῶν κούφων, ἀέρος καὶ πυρός, [τὰ] σημεῖα.
τὴν δὲ τούτων ἐμμελῆ σύνθεσίν τε καὶ κρᾶσιν τὸ πρεσβύτατον καὶ τε- 199
λειότατον ἔργον ἅγιον ὡς ἀληθῶς εἶναι συμβέβηκε, τὸν κόσμον, ὃν διὰ
συμβόλου τοῦ θυμιάματος οἴεται δεῖν εὐχαριστεῖν τῷ πεποιηκότι, ἵνα
λόγῳ μὲν ἡ μυρεψικῇ τέχνῃ κατασκευασθεῖσα σύνθεσις ἐκθυμιᾶται,
ἔργῳ δὲ ὁ θείᾳ σοφίᾳ δημιουργηθεὶς κόσμος ἅπας ἀναφέρηται πρωὶ καὶ
δειλινῆς ὁλοκαυτούμενος. βίος γὰρ ἐμπρεπὴς κόσμῳ τῷ πατρὶ καὶ 200

---

1 τῆς] τὴν G 2 δώδεκα] ια' HP 4 παγκάλως codd. περὶ] παρὰ B
5 ἐνθυμιωμένων AB, ἐκθύμων μένων G 6 ηδυσμου Pap (Turn.): ἀρωμάτων codd. 7 ante ἴσον add. ἐξαίρετον ἐξαιρέτω codd. ἴσον] ἴσω G
αὐτὸ GHP: αὐτῶ Pap AB μύρον] μυρεψικόν conicio 8 καθαρὸν conicio (Pap?) 9 φη(σιν) Pap φησὶν ἰδεῖν AB 9. 10 εστιν οιμαι Pap
10 τέσσαρα codd. ταῦτα om. AB σύμβολον HP 12 λίβανον H[2] 13 στάκτην Pap G περὶ AB, et sic saepius, quod infra non adnotabo 14 τηι δε χαλβανηι το Pap: ἡ δὲ χαλβάνη τοῦ codd. 15 προσετεθες Pap λιβάνω H[2]
16 τὰ] τὸ G διεχωρησεν Pap 17 συμπλεκτικῶς G διαλελυμένων G
18 εφη γαρ Pap: ἔφησε codd. 19 εἴτε G, εἶτ' AB 20 χαλβάνησιν G
ἡδύοσμον AB 21 τὰ seclusi 24 ευχαρισταν Pap 25 μυρεψικὴ BHP
26 δὲ ὁ om. Pap

ποιητῇ συνεχῶς καὶ ἀδιαστάτως εὐχαριστεῖν, μονονοὺκ ἐκθυμιῶντι καὶ
ἀναστοιχειοῦντι ἑαυτὸν πρὸς ἔνδειξιν τοῦ μηδὲν θησαυρίζεσθαι, ἀλλ'
201 ὅλον ἑαυτὸν ἀνάθημα ἀνατιθέναι τῷ γεγεννηκότι θεῷ. (42.) θαυμάζω
καὶ τὸν μετὰ σπουδῆς ἀπνευστὶ δραμόντα συντόνως ἱερὸν λόγον, „ἵνα
στῇ μέσος τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν ζώντων· εὐθὺς“ γάρ φησι Μωυ-
σῆς „ἐκόπασεν ἡ θραῦσις“ (Num. 16, 47. 48). ἀλλ' οὐκ ἔμελλε κο-
πάσαι καὶ ἐπικουφίσαι τὰ περιθρύπτοντα καὶ καταγνύντα καὶ συντρί-
βοντα τὴν ἡμετέραν ψυχήν, διακρίναντος καὶ διατειχίσαντος τοῦ θεοφι-
λοῦς τοὺς ὁσίους, οἳ ζῶσιν ἀψευδῶς, ἀπὸ τῶν ἀνοσίων, οἳ τεθνήκασι
202 πρὸς ἀλήθειαν, λογισμῶν; τῷ γὰρ ἐγγὺς εἶναι πολλάκις νοσούντων καὶ
οἱ σφόδρα ὑγιαίνοντες ἐνδεξάμενοι τὴν ἐκείνων νόσον ἐμέλλησαν τελευ-
τῆσαι. τοῦτο δ' ἀμήχανον ἔτι παθεῖν ἦν διαζευχθέντας ὅρῳ μέσῳ
παγέντι δυνατωτάτῳ, ὃς τὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς τοῦ χείρονος μέρους
203 ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἀπώσει. τεθαύμακα δὲ ἔτι μᾶλλον, ἐπειδὰν κατα-
κούων τῶν λογίων ἀναδιδάσκωμαι, ὃν τρόπον εἰσῆλθεν ἡ νεφέλη μέση
τῆς τε Αἰγυπτιακῆς καὶ τῆς Ἰσραηλιτικῆς στρατιᾶς (Exod. 14, 20)·
ὑπὸ γὰρ τοῦ φιλοπαθοῦς καὶ ἀθέου τὸ ἐγκρατὲς καὶ θεοφιλὲς γένος
οὐκέτ' εἴασε διώκεσθαι τὸ σκεπαστήριον καὶ σωτήριον τῶν φίλων,
204 ἀμυντήριον δὲ καὶ κολαστήριον τῶν ἐχθρῶν ὅπλον, ἡ νεφέλη. διανοίαις
μὲν γὰρ ἀρετώσαις ἠρέμα σοφίαν ἐπιψεκάζει, τὴν ἀπαθῆ φύσει παντὸς
κακοῦ, λυπραῖς δὲ καὶ ἀγόνοις ἐπιστήμης ἀθρόας κατανίφει τιμωρίας,

1 τῷ μονονοὺ καὶ θυμιῶντι AB 2 μηδὲν ⟨ἑαυτῷ⟩ conicio 3 γεγεινηκοτι Pap, γεγονότι AB θαυμάζων P 5 φησὶ] φησὶν ἔστη AB 5. 6 Μωσῆς GHP 6 ἐκοπίασεν GH¹P 6. 7 κοπιᾶσαι GH¹P 7 ἐπικουφισθῆναι conicio καὶ καταγνύντα om. Pap AB 8 διακρίναντος scripsi, διακρινοντος Pap: om. codd. καὶ Pap P(H¹): μὴ ceteri 10 λογισμων Pap (Mang.): λογισμοῦ codd. 11 ἐνδεξάμενοι scripsi, εγδεξαμενοι Pap: ἐκδεξάμενοι codd. ἐμελέτησαν AB 12 δε Pap ἦν ἔτι παθεῖν codd. διαζευχθέντα codd. 12. 13 μέσα παγέντα ABP² 13 χείρονος μέρους codd.: χειρος Pap 14 απωσει Pap: ἀνασώσει codd., ἀνώσει conicio 15 post τῶν add. ἁγίων codd. N λόγων AB ἀναδιδάσκομαι Pap G εισηλθεν η Pap: εἰσῆλθε codd. N 16 τε om. codd. N Ἰσραηλικῆς G 17 γὰρ om. AB τὸ] τὲ G το θεοφιλες Pap 18 οὐκέτι codd. ειασεν Pap σκοπαστήριον PH¹, σκοπευτήριον ABN 20 γὰρ om. AB ημερα Pap επιψακαζει Pap, ἐπισκευάζει N φύσει om. codd. N 21 κατανιφει Pap Nv: κατανείφει A²BHP, κατανήφει A¹G

8—10 *Orig. Homil. in Num. IX 5 p. 298:* quidam tamen ex iis, qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerunt eos qui nimietate scelerum in peccatis suis mortui intelleguntur, viventes autem eos qui in operibus vitae permanserint (*cf. De somn. II* p. 689. 690 M.). 14—47,13 τεθαύμακα — θεοῦ N fol. 166ᵛ.

κατακλυσμὸν φθορὰν οἰκτίστην ἐπιφέρουσα. τῷ δὲ ἀρχαγγέλῳ καὶ 205
πρεσβυτάτῳ λόγῳ δωρεὰν ἔδωκεν ἐξαίρετον ὁ τὰ ὅλα γεννήσας πατήρ,
ἵνα μεθόριος στὰς τὸ γενόμενον διακρίνῃ τοῦ πεποιηκότος. ὁ δ' αὐτὸς
ἱκέτης μέν ἐστι τοῦ θνητοῦ κηραίνοντος αἰεὶ πρὸς τὸ ἄφθαρτον, πρεσ-
βευτὴς δὲ τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸ ὑπήκοον. ἀγάλλεται δὲ ἐπὶ τῇ δωρεᾷ 206
p. 502 M. καὶ σεμνυνόμενος αὐτὴν | ἐκδιηγεῖται φάσκων· „κἀγὼ εἱστήκειν ἀνὰ
μέσον κυρίου καὶ ὑμῶν“ (Deut. 5, 5). οὔτε ἀγένητος ὡς ὁ θεὸς ὢν
οὔτε γενητὸς ὡς ὑμεῖς, ἀλλὰ μέσος τῶν ἄκρων, ἀμφοτέροις ὁμηρεύων.
παρὰ μὲν τῷ φυτεύσαντι πρὸς πίστιν τοῦ μὴ σύμπαν ἀφηνιάσαι ποτὲ
καὶ ἀποστῆναι τὸ γεγονὸς ἀκοσμίαν ἀντὶ κόσμου ἑλόμενον. παρὰ δὲ τῷ
φύντι πρὸς εὐελπιστίαν τοῦ μήποτε τὸν ἵλεω θεὸν περιιδεῖν τὸ ἴδιον
ἔργον. ἐγὼ γὰρ ἐπικηρυκεύομαι τὰ εἰρηναῖα γενέσει παρὰ τοῦ καθαι-
ρεῖν πολέμους ἐγνωκότος εἰρηνοφύλακος αἰεὶ θεοῦ.

(43.) Διδάξας οὖν ἡμᾶς περὶ τῆς εἰς ἴσα τομῆς ὁ ἱερὸς λόγος καὶ 207
πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην ἄγει φάσκων ὅτι τὰ τμήματα „ἔθη-
κεν ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις“ (Gen. 15, 10). τῷ γὰρ ὄντι πάνθ' ὅσα
ἐν κόσμῳ σχεδὸν ἐναντία εἶναι πέφυκεν, ἀρκτέον δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων·
θερμὸν ἐναντίον ψυχρῷ καὶ ξηρὸν ὑγρῷ καὶ κοῦφον βαρεῖ καὶ σκότος 208
φωτὶ καὶ νὺξ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν οὐρανῷ μὲν ἡ ἀπλανὴς τῇ πεπλανημένῃ
φορᾷ, κατὰ δὲ τὸν ἀέρα αἰθρία νεφώσει, νηνεμία πνεύμασι, θέρει χει-
μών, ἔαρι μετόπωρον — τῷ μὲν γὰρ ἀνθεῖ, τῷ δὲ φθίνει τὰ [δ']
ἔγγεια —, πάλιν ὕδατος τὸ γλυκὺ τῷ πικρῷ καὶ γῆς ἡ στεῖρα τῇ γο-
νίμῳ. καὶ τἆλλα δὲ ἐναντία προῦπτα, σώματα ἀσώματα, ἔμψυχα 209

1 κατακλυσμὸν GN (Pap?): κατακλυσμῶν ceteri φορὰν coni. Mang. επιφερους Pap, ἐπιφέροντα N 2 ἐξαίρετον ἔδωκεν codd. N 4 εστιν B ἀεὶ codd. το Pap v: τὸν codd. N 4. 5 πρεσβυτης Pap, πρεσβευτὴν N 6 ιστηκειν Pap, στήκειν G 7 ἡμῶν AB ἀγένητος GP (Pap?): ἀγέννητος ABHN 7. 8 ὁ θεὸς — ὡς om. H^1P 8 γενητὸς G (Pap?): γεννητὸς ABN ἡμεῖς AB 9 αφηνιασαι Pap (Mang.): ἀφανίσαι codd. N 10 γεγονος Pap: γένος codd. N 11 ἐλπιστίαν GH^1N ιλεω Pap: ἵλεων GHP, ἔλεον AB 12 ἐπικηρυκεύσομαι codd. N ante γενέσει add. τῇ AB, ἃ GPH^1 12. 13 καθαίρειν $ABGH^1PN$ 13 ἀεὶ codd. 14 εἰς AB: om. Pap GHP τιμῆς AB 15 τμήματα ABP^2 (Pap?): τάγματα GHP^1 18 ψυχρωι Pap (Turn.): τῶ ψυχρῶ codd. 20 νεφωσει Pap: νέφεσι codd. 21 τω̃ Pap G: τὸ ceteri τῶ G (Pap?): τὸ ceteri δ' seclusi (Pap?) et ante πάλιν interpunxi 22 τῶ γλυκεῖ τὸ πικρὸν AB 23 τὰ ἄλλα codd. πτουπτα Pap

16 sqq. Patin, Heraklitische Beispiele I p. 8—17.

ἄψυχα, λογικὰ ἄλογα, θνητὰ ἀθάνατα, αἰσθητὰ νοητά, καταληπτὰ ἀκα-
τάληπτα, στοιχεῖα ἀποτελέσματα, ἀρχὴ τελευτή, γένεσις φθορά, ζωὴ
θάνατος, νόσος ὑγεία, λευκὸν μέλαν, δεξιὰ εὐώνυμα, δικαιοσύνη ἀδικία,
φρόνησις ἀφροσύνη, ἀνδρεία δειλία, σωφροσύνη ἀκολασία, ἀρετὴ κακία,
210 καὶ τὰ τῆς ἑτέρας πάντα εἴδη τοῖς τῆς ἑτέρας εἴδεσι πᾶσι· πάλιν
γραμματικὴ ἀγραμματία, μουσικὴ ἀμουσία, παιδεία ἀπαιδευσία, συνόλως
τέχνη ἀτεχνία, καὶ τὰ ἐν ταῖς τέχναις, φωνήεντα στοιχεῖα καὶ ἄφωνα,
211 ὀξεῖς καὶ βαρεῖς φθόγγοι, εὐθεῖαι καὶ περιφερεῖς γραμμαί· καὶ ἐν ζῴοις
καὶ φυτοῖς ἄγονα γόνιμα, πολυτόκα ὀλιγοτόκα, ᾠοτόκα ζῳοτόκα, μαλά-
212 κεια ὀστρακόδερμα, ἄγρια ἥμερα, μονωτικὰ ἀγελαῖα· καὶ πάλιν πενία
πλοῦτος, δόξα ἀδοξία, δυσγένεια εὐγένεια, ἔνδεια περιουσία, πόλεμος
εἰρήνη, νόμος ἀνομία, εὐφυΐα ἀφυΐα, ἀπονία πόνος, νεότης γῆρας, ἀδυ-
ναμία δύναμις, ἀσθένεια ῥώμη. καὶ τί δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον ἀναλέ-
213 γεσθαι ἀπερίγραφα καὶ ἀπέρατ' ὄντα τῷ πλήθει; παγκάλως οὖν ὁ τῶν
τῆς φύσεως ἑρμηνεὺς πραγμάτων, τῆς ἀργίας καὶ ἀμελετησίας ἡμῶν
λαμβάνων οἶκτον ἑκάστοτ' ἀφθόνως ἀναδιδάσκει, καθὰ καὶ [νῦν, τὴν
ἀντιπρόσωπον ἑκάστων θέσιν οὐχ ὁλοκλήρων, ἀλλὰ τμημάτων ὑπαρχόν-
των· | ἓν γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοῖν τῶν ἐναντίων, οὗ τμηθέντος γνώριμα τὰ p. 503 M
214 ἐναντία. οὐ τοῦτ' ἐστίν, ὅ φασιν Ἕλληνες τὸν μέγαν καὶ ἀοίδιμον παρ'
αὐτοῖς Ἡράκλειτον κεφάλαιον τῆς αὐτοῦ προστησάμενον φιλοσοφίας αὐ-
χεῖν ὡς ἐφ' εὑρέσει καινῇ; παλαιὸν γὰρ εὕρεμα Μωυσέως ἐστὶ τὸ ἐκ
τοῦ αὐτοῦ τὰ ἐναντία τμημάτων λόγον ἔχοντα ἀποτελεῖσθαι, καθάπερ
ἐναργῶς ἐδείχθη.
215 (44.) Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἐν ἑτέροις ἀκριβώσομεν. ἄξιον δὲ καὶ ἐκεῖνο
μὴ παρησυχασθῆναι· τὰ γὰρ λεγόμενα διχοτομήματα τριῶν ζῴων δίχα

---

1. 2 κα(ταλημπτα) ακαταλημπτα Pap 3 δεξιαν ευωνυμαν Pap δικαιότης AB 4 φρόνησις—κακία om. AB 5 πάντα—ἑτέρας om. L εἴδη πάντα v πασιν Pap 9 πολυγονα Pap ᾠοτόκα ζῳοτόκα om. G, ζῳοτόκα om. B 9. 10 μαλακὰ codd. 12 εὐφυΐα ἀφυΐα Pap AG: ἀφυΐα εὐφυΐα HP, εὐφυΐα B γερας Pap 12. 13 δύναμις ἀδυναμία codd. 13 δ' ει Pap 14 ἀπέρατ' Scheil, απορατ Pap: ἀπέραστα G, ἀπέραντα ceteri ὁ om. Pap τῶν om. H¹P¹ 15 ἑρμηνευτὴς codd. πραγματων Pap (Mang): γραμμάτων codd. ἡμῶν om. AB 16 ἑκάστοτ' scripsi: ἕκαστον codd. ἀφθόνως scripsi: αφονως Pap, ἀφανῶς codd., ἐμφανῶς coni. Mang. 18 τῶν] τὸ P γνώρισμα ABG 19 οὗτός ἐστιν ὃν AB 20 αὑτοῦ H²: αὐτοῦ ceteri (Pap?) προιστάμενον P(H¹) 21 ἐφ'] ἐν AB κενῇ GHP εὕρημα conicio (Pap?) Μωυσεως Pap: Μωσέως ABGP, Μωσέος H 22 τοῦ] τουτου Pap 23 εναργως εδειχθη Pap: ὄναρ ἐδείχθη GHP¹, οὖν παρεδείχθη ABP² 24 alt. καὶ om. Pap 25 ησυχασθηναι Pap
25. 49,1 δίχα διαιρεθέντων scripsi: διχα αιρεθέντων Pap, διαιρεθέντων codd.

διαιρεθέντων ἓξ ἐγένετο, ὡς ἕβδομον τὸν τομέα εἶναι λόγον, διαστέλ-
λοντα τὰς τριάδας, μέσον αὐτὸν ἱδρυμένον. τὸ παραπλήσιόν μοι δοκεῖ 216
σαφέστατα μεμηνῦσθαι καὶ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς λυχνίας· δεδημιούργηται γὰρ
ἓξ καλαμίσκους ἔχουσα, τρεῖς ἑκατέρωθεν, ἑβδόμη δὲ αὐτὴ μέση, διαι-
ροῦσα καὶ διακρίνουσα τὰς τριάδας. τορευτὴ γάρ ἐστι, τεχνικὸν καὶ
δόκιμον θεῖον ἔργον, ἐξ ἑνὸς χρυσίου καθαροῦ (Exod. 25, 30. 38. 13. 14)·
τὸ γὰρ ἓν καὶ μόνον καὶ καθαρὸν ὄντως ἑβδομάδα τὴν ἀμήτορα γεγέν-
νηκεν ἐξ ἑαυτοῦ μόνου, μὴ προσχρησάμενον ὕλῃ τὸ παράπαν. χρυσὸν 217
δ' οἱ ἐγκωμιάζοντες πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα λέγουσι τῶν εἰς ἔπαινον, δύο
δὲ τὰ ἀνωτάτω, ἓν μέν, ὅτι ἰὸν οὐ παραδέχεται, ἕτερον δέ, ὅτι εἰς
ὑμένας λεπτοτάτους ἀρραγὴς διαμένων ἐλαύνεταί τε καὶ χεῖται. σύμ-
βολον οὖν εἰκότως μείζονος φύσεως γέγονε, ἣ ταθεῖσα καὶ κεχυμένη
καὶ φθάσασα πάντῃ πλήρης ὅλη δι' ὅλων ἐστίν, εὐαρμόστως καὶ τὰ
ἄλλα συνυφήνασα. περὶ τῆς προειρημένης λυχνίας ὁ τεχνίτης διαλεγό- 218
μενος πάλιν φησίν, ὅτι „ἐκ τῶν καλαμίσκων εἰσὶν οἱ βλαστοὶ ἐξέχοντες,
τρεῖς ἑκατέρωθεν, ἐξισούμενοι ἀλλήλοις· καὶ τὰ λαμπάδια αὐτῶν, ἅ ἐστιν
ἐπὶ τῶν ἄκρων, καρυωτὰ ἐξ αὐτῶν· καὶ τὰ ἀνθέμια ἐν αὐτοῖς, ἵν' ὦσιν
ἐπ' αὐτῶν οἱ λύχνοι καὶ τὸ ἀνθέμιον τὸ ἕβδομον ἐπ' ἄκρου τοῦ λαμ-
παδίου ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἄνωθεν, στερεὸν ὅλον χρυσοῦν· καὶ ἑπτὰ
λύχνους ἐπ' αὐτῆς χρυσοῦς“ (Exod. 38, 15—17)· ὥστε διὰ πολλῶν 219
ἤδη κατασκευάζεσθαι, ὅτι ἑξὰς εἰς δύο τριάδας ὑπὸ μέσου τοῦ ἑβδόμου
λόγου διῄρηται, καθάπερ ἔχει νυνί· πᾶσα γὰρ ἡ λυχνία σὺν τοῖς ὁλοσχε-
ρεστάτοις μέρεσιν αὐτῆς, ἅ ἓξ ἐστιν, ἐπάγη, λαμπαδίων ἑπτά, ἀνθεμίων
ἑπτά, λύχνων ἑπτά. διαιροῦνται δὲ οἱ μὲν ἓξ λύχνοι τῷ ἑβδόμῳ, τὰ δὲ 220

---

1 λόγον εἶναι H 2 αὐτὸν Pap B: αὐτὸν A, αὐτῶν GHP ιδρυμενον Pap: ἱδρυσάμενον codd. παραπλησον Pap 4 αὐτὴ scripsi: αὕτη codd. μέσην GP 4. 5 διακρίνουσα καὶ διαιροῦσα ABH 5 εστιν Pap 7. 8 γεγεννηκεν Pap: γεγέννηκε καὶ AHP, γεγένηκε καὶ BG 8 εαυτου Pap: αὑτοῦ H[2], αὐτοῦ ceteri μονου Pap (Mang.): καὶ μόνου (μόνον H) codd. 9 τῶν] τὸν P 10 ἕνα GPH[1] 12 οὖν om. Pap γέγονε μείζονος φύσεως codd. ἐλαθεῖσα coni. Mang. 13 παντης Pap, παντὶ GH[1]P 14 προειρημενης λυχνιας Pap: εἰρημένης λυχνίας ABG, λυχνίας τῆς εἰρημένης HP 15 ὅτι om. Pap 16 λαμπάδια Pap ABP[2]: λαμπρὰ GHP[1] αὐτῶν] αὐτοῖς G 17 αναθεμια Pap 18 τὸ ἕβδομον om. AB ἄκρου H: ἄκρον GP, ἄκρων AB, ανω Pap 19 επι της κορυφης ανωθεν Pap: om. ceteri ζ′ Pap 20 αὐτῆς scripsi (cf. p. 50,6): αὐτοῖς Pap et codd. 21 ηδη Pap: ᾠήθη codd. 22 λόγου] λύχνου coni. Mang. ἔχει νυνί] ἐκείνη coni. Mang. πᾶσα] μέση conicio 22. 23 νυνὶ—ἐπάγη evanida in Pap. corruptela inesse videtur. certe genetivi lin. 23. 24 non habent unde pendeant (v. ad lin. 22) 23 αναθεμειων Pap 24 λύχνων ἑπτὰ om. AB

ἀνθέμια ὁμοίως τῷ μέσῳ καὶ τὰ λαμπάδια τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ ἑβδόμου καὶ μέσου, οἱ δὲ ἓξ καλαμίσκοι καὶ οἱ ἐκπεφυκότες ἴσοι βλα-
221 στοὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ | στελέχους τῆς ἑβδόμης. (45.) πολὺν δ' ὄντα p. 504 M
τὸν περὶ ἑκάστου λόγον ὑπερθετέον εἰσαῦθις. τοσοῦτο δὲ αὐτὸ μόνον ὑπομνηστέον, ὅτι τῆς κατ' οὐρανὸν τῶν ἑπτὰ πλανήτων χορείας μίμημά
222 ἐστιν ἡ ἱερὰ λυχνία καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς ἑπτὰ λύχνοι. πῶς; ἐρήσεταί τις ἴσως· ὅτι, φήσομεν, ὅνπερ τρόπον οἱ λύχνοι, οὕτως καὶ τῶν πλανήτων ἕκαστος φωσφορεῖ· λαμπρότατοι γὰρ ὄντες αὐγοειδεστάτας ἄχρι γῆς ἀποστέλλουσιν ἀκτῖνας, διαφερόντως δ' ὁ μέσος τῶν ἑπτά, ἥλιος.
223 μέσον δ' αὐτὸν οὐ μόνον ἐπεὶ μέσην ἐπέχει χώραν, ὡς ἠξίωσάν τινες, καλῶ, ἀλλ' ὅτι καὶ θεραπεύεσθαι καὶ δορυφορεῖσθαι πρὸς ὑπασπιζόντων ἑκατέρωθεν ἀξιώματος ἕνεκα καὶ μεγέθους καὶ ὠφελειῶν, ἃς τοῖς ἐπι-
224 γείοις ἅπασι παρέχει, δίκαιος ἄλλως ἐστί. τὴν δὲ τῶν πλανήτων τάξιν ἄνθρωποι παγίως μὴ κατειληφότες — τί δ' ἄλλο τῶν κατ' οὐρανὸν ἴσχυσαν κατανοῆσαι βεβαίως; — εἰκοτολογοῦσιν, ἄριστα δ' ἐμοὶ στοχάζεσθαι δοκοῦσιν οἱ τὴν μέσην ἀπονενεμηκότες ἡλίῳ τάξιν, τρεῖς μὲν ὑπὲρ αὐτὸν καὶ μετ' αὐτὸν τοὺς ἴσους εἶναι λέγοντες, ὑπὲρ αὐτὸν μὲν φαίνοντα, φαέθοντα, πυρόεντα, εἶθ' ἥλιον, μετ' αὐτὸν δὲ στίλβοντα,
225 φωσφόρον, τὴν ἀέρος γείτονα σελήνην. ἐπίγειον οὖν βουληθεὶς ἀρχετύπου τῆς κατ' οὐρανὸν σφαίρας ἑπταφεγγοῦς μίμημα παρ' ἡμῖν ὁ τεχνίτης γενέσθαι πάγκαλον ἔργον προσέταξε, τὴν λυχνίαν, δημιουργηθῆναι. δέδεικται δὲ καὶ ἡ πρὸς ψυχὴν ἐμφέρεια αὐτῆς· ψυχὴ γὰρ τριμερὴς μέν ἐστι, δίχα δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν, ὡς ἐδείχθη, τέμνεται, μοιρῶν

---

1 αναθεμεια Pap μέσῳ] $\overline{θω}$ vel $\overline{μω}$ Pap 2. 3 δὲ ἓξ — καὶ οἱ om. G 3 ἑβδόμης ⟨λυχνίας⟩ coni. Mang. 4 τοσοῦτον Pap G 5 τῆς] τῶν AB κατα τον Pap χορειας Pap: πορείας GHP, om. AB 6 ἐστιν om. G ἡ om. Pap οἱ ἑπτὰ λύχνοι ἐπ' αὐτῆς codd. ερησεται Pap v: εἰρήσεται codd. 7 ονπερ Pap: ὃν codd. οὕτω AB 8 λαμπρότεροι codd. 10 δὲ codd. επει Pap, ἐπὶ G: ὅτι ceteri ὡς om. Pap 11 θεραπεύεται καὶ δορυφορεῖται AB 13 απασιν Pap δικαίως ABH¹P αλλως Pap (Mang.): ἀλλ' ὡς codd. εστιν Pap 13. 14 τάξιν om. AB 14. 15 παγίως — λέγουσιν add. H²P² 14 κατ' codd.: κατα τον Pap 15 διανοῆσαι codd. εἰκοτολογοῦσιν scripsi, εικοτολεγουσιν Pap: εἰκότως λέγουσιν codd. δὲ ἐμοὶ G, δέ μοι ABHP 16 δοκοῦσι στοχάζεσθαι AB 16—18 τρεις οι μετ' αυτον και υπερ αυτον φαινονται Pap (ceteris omissis) 17 λέγοντας G 18 φαετοντα Pap 19 ἀέρα G οὖν om. H¹P¹ 19. 20 αρχετυπου Pap (Mang.): ἀρχέτυπον ABGH²P², om. H¹P¹ 20 κατ' codd.: κατα τον Pap 21 ἔργον om. Pap 22 ἡ om. Pap 23 μέν om. codd. ἐστιν H ἑκάστων Pap G

δὲ γενομένων ἓξ ἕβδομος εἰκότως τομεὺς ἦν ἁπάντων ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος
λόγος. (46.) ἄξιον δὲ μηδ' ἐκεῖνο παρησυχασθῆναι· τριῶν ὄντων ἐν 226
τοῖς ἁγίοις σκευῶν, λυχνίας, τραπέζης, θυμιατηρίου, τὸ μὲν θυμιατήριον
εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν στοιχείων εὐχαριστίαν ἀνάγεται, ὡς ἐδείχθη πρότε-
ρον, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ μοίρας ἔχει τῶν τεττάρων, γῆς μὲν τὰ ξύλα, ὕδατος
δὲ τὰ ἐπιθυμιώμενα — πρότερον γὰρ τηκόμενα εἰς λιβάδας αὖθις ἀνα-
λύεται —, τὸν δὲ ἀτμὸν ἀέρος, πυρὸς δὲ τὸ ἐξαπτόμενον — καὶ ἡ σύνθεσις δὲ
λιβανωτοῦ καὶ χαλβάνης ὄνυχός τε καὶ στακτῆς (Exod. 30,34) τῶν στοι-
χείων σύμβολον —, ἡ δὲ τράπεζα εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν θνητῶν ἀποτελεσ-
μάτων εὐχαριστίαν — ἄρτοι γὰρ καὶ σπονδεῖα ἐπιτίθενται αὐτῇ (Num. 4,7),
οἷς ἀνάγκη χρῆσθαι τὰ τῆς τροφῆς δεόμενα —, ἡ δὲ λυχνία εἰς τὴν ὑπὲρ
505 M. τῶν κατ' οὐρανὸν ἁπάντων, ἵνα μηδὲν μέρος τοῦ κόσμου | δίκην ἀχα-
ριστίας ὄφλῃ, ἀλλ' εἰδῶμεν ὅτι πάντα τὰ μέρη τὰ κατ' αὐτὸν εὐχα-
ριστεῖ, τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀποτελέσματα, οὐ τὰ ἐπὶ γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ
τὰ ἐν οὐρανῷ. (47.) ἄξιον δὲ σκέψασθαι, διὰ τί τῆς τραπέζης καὶ 227
τοῦ θυμιατηρίου τὰ μέτρα δηλώσας τῆς λυχνίας οὐδὲν ἀνέγραφε· μή-
ποτε δι' ἐκεῖνο, ὅτι τὰ μὲν στοιχεῖα καὶ τὰ θνητὰ ἀποτελέσματα, ὧν
ἡ τράπεζα καὶ τὸ θυμιατήριον σύμβολα, μεμέτρηται περατωθέντα ὑπ'
οὐρανοῦ — ἀεὶ γὰρ τὸ περιέχον τοῦ περιεχομένου μέτρον —, ὁ δ'
οὐρανός, οὗ σύμβολόν ἐστιν ἡ λυχνία, ἀπειρομεγέθης ἐστί. περιέχεται 228
γὰρ ὑπ' οὐδενὸς σώματος, οὔτε ἰσομεγέθους αὐτῷ οὔτε ἀπείρου, ἀλλ'
οὐδ' ὑπὸ κενοῦ κατὰ Μωυσῆν διὰ τὴν ἐν τῇ ἐκπυρώσει μυθευομένην
τερατολογίαν· ἔστι δὲ ὅρος αὐτοῦ ὁ θεός, ἡνίοχος καὶ κυβερνήτης αὐ-
τοῦ. ὥσπερ οὖν ἀπερίληπτον τὸ ὄν, οὕτως καὶ τὸ ὁριζόμενον ὑπ' αὐ- 229

---

1 γινομενων vel γεινομένων Pap ⟨ὁ⟩ τομεὺς conicio ὁ ABGH^2: om. Pap HP^1 2 μηδ' Pap H^2: μὴ δὲ ABG, μὴ H^{1}P 4 εὐχαριστιῶν G 4. 5 πρότερον ὡς ἐδείχθη H 5 καὶ ἐπεὶ καὶ G τεσσάρων codd. 6 αὖθις om. Pap 9 τὴν Pap AB: τὴν τῶν GHP 10 ἄρτι G σπονδία GHP 12 κατ' codd.: κατα τον Pap δίκην om. H^1 13 οφλη Pap (Mang.): ὀφείλει G, ὀφείλῃ ceteri ἀλλὰ G ειδωμεν Pap: εἴδομεν P, ἴδωμεν ceteri prius τὰ om. AB τὰ κατ' αὐτὸν Mang.: τὰ καθ' αὑτὸν codd., καθ'
λ
εαυτα Pap 14 τὰ δὲ στοιχεῖα AB 18 σύμβολον H, σύμβο P μεμέτρηται scripsi: μεν ειρηται Pap, μεμέτρηνται codd. ὑπ' scripsi: υπερ Pap, ὑπὸ τοῦ codd. 20 alt. ἐστίν Pap HP 21 ὑπὸ A, ante ὑπ' add. οὔτε v ισον μεγεθους Pap 21. 22 ἀλλ' — Μωυσῆν hic posui: post σώματος lin. 21 Pap, post γὰρ lin. 21 transpos. GHP, om. AB 22 οὐδ'] οὐχ H^2 Μωσῆν GHP ἐκπυρώσει scripsi: πυρώσει Pap ABH^{1}P, πυργώσει GH^2 23 εστιν Pap post θεὸς add. καὶ codd. 23. 24 αὐτοῦ om. codd. 24 απεριλημπτον Pap

τοῦ μέτροις τοῖς εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίνοιαν ἥκουσιν οὐ μεμέτρηται, καὶ
τάχα ἐπεὶ κυκλοτερὴς ὢν καὶ ἄκρως εἰς σφαῖραν ἀποτετορνευμένος μή-
κους καὶ πλάτους οὐ μετέχει.
230 (48.) Εἰπὼν οὖν τὰ πρέποντα περὶ τούτων ἐπιλέγει· „τὰ δὲ ὄρνεα
οὐ διεῖλεν“ (Gen. 15, 10), ὄρνεα καλῶν τοὺς πτηνοὺς καὶ πεφυκότας
μετεωροπολεῖν δύο λόγους, ἕνα μὲν ἀρχέτυπον ⟨τὸν⟩ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἕτερον
231 δὲ μίμημα τὸν καθ᾽ ἡμᾶς ὑπάρχοντα. καλεῖ δὲ Μωυσῆς τὸν μὲν
ὑπὲρ ἡμᾶς εἰκόνα θεοῦ, τὸν δὲ καθ᾽ ἡμᾶς τῆς εἰκόνος ἐκμαγεῖον.
„ἐποίησε“ γάρ φησιν „ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον“ οὐχὶ εἰκόνα θεοῦ, ἀλλὰ
„κατ᾽ εἰκόνα“ (Gen. 1, 27)· ὥστε τὸν καθ᾽ ἕκαστον ἡμῶν νοῦν, ὃς δὴ
κυρίως καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπός ἐστι, τρίτον εἶναι τύπον ἀπὸ τοῦ
πεποιηκότος, τὸν δὲ μέσον παράδειγμα μὲν τούτου, ἀπεικόνισμα δὲ
232 ἐκείνου. φύσει δὲ ἄτμητος ὁ ἡμέτερος γέγονε νοῦς. τὸ μὲν γὰρ ἄλο-
γον ψυχῆς μέρος ἑξαχῇ διελὼν ὁ δημιουργὸς ἑπτὰ μοίρας εἰργάζετο,
ὅρασιν, ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν, ἁφήν, φωνήν, γόνιμον, τὸ δὲ λογικόν,
ὃ δὴ νοῦς ὠνομάσθη, ἄσχιστον εἴασε κατὰ τὴν τοῦ παντὸς ὁμοιότητα
233 οὐρανοῦ. καὶ γὰρ ἐν τούτῳ λόγος ἔχει τὴν μὲν ἐξωτάτω καὶ ἀπλανῆ
σφαῖραν ἄτμητον φυλαχθῆναι, τὴν δ᾽ ἐντὸς ἑξαχῇ τμηθεῖσαν ἑπτὰ
κύκλους τῶν λεγομένων πλανήτων ἀποτελέσαι· ὃ γάρ, οἶμαι, ἐν ἀν-
θρώπῳ ψυχή, τοῦτο οὐρανὸς ἐν κόσμῳ. τὰς οὖν νοερὰς καὶ λογικὰς
δύο φύσεις, τήν τε ἐν ἀνθρώπῳ καὶ τὴν ἐν τῷ παντί, συμβέβηκεν
ὁλοκλήρους καὶ ἀδιαιρέτους εἶναι. διὸ λέγεται· „τὰ δὲ ὄρνεα οὐ | διεῖλε.“ p. 506
234 περιστερᾷ μὲν ⟨οὖν⟩ ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἐπειδὴ τιθασὸν καὶ σύντροφον

1 τοῖς om. G μετρεῖται codd. 2 τάχα] καταχα Pap, τἄλλα G ἐπεὶ] ἐπὶ Pap GH ἀποτετορευμένος codd. 5. 6 μετεωροπολεῖν πεφυκότας codd. 6 τὸν addidi 7 Μωσῆς GHP 9 εποιησεν Pap ουχι Pap (hiatus pausa excusatur): οὐκ codd. θεοῦ om. codd. 10 ὅς] ως Pap 11 καὶ πρὸς ἀλήθειαν κυρίως AB ἐστὶν Pap H 13 γεγονεν Pap 14 επτα Pap (Mang.): ἓξ codd. εἰργάσατο codd. 15 ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν G: οσφρησιν, ακοην, γευσιν Pap, γεῦσιν, ἀκοήν, ὄσφρησιν ceteri φωνήν, γόνιμον Pap G: γόνιμον, φωνήν HP, γόνιμον (om. φωνήν) AB δὲ] δη Pap 16 ὠνόμασται P ἄσχετον GHP 17 μὲν om. AB ἐξωτάτω Cohn: ἐξωτάτην codd., ανωτατω Pap (sed. v. De Cherub. § 22) 18 τον δε οντως εξαχη Pap 19. 20 ἀνθρώπῳ] ανθρωπου Pap, οὐρανῷ G 20 ψυχηι Pap 21 δύο om. AB τὴν ἐν om. AB 22 δὲ om. Pap διειλεν Pap 23 οὖν addidi τιθασσὸν ABG

17 sqq. cf. Platonis Tim. 36 C (vol. I p. 175,2).

ἡμῖν ἐστι τὸ ζῷον, εἰκάζεται, τῷ δὲ τούτου παραδείγματι ἡ τρυγών·
ὁ γὰρ θεοῦ λόγος φιλέρημος καὶ μονωτικός, ἐν ὄχλῳ τῷ τῶν γεγονότων
καὶ φθαρησομένων οὐχὶ φυρόμενος, ἀλλ' ἄνω φοιτᾶν εἰθισμένος ἀεὶ
καὶ ἑνὶ ὀπαδὸς εἶναι μόνῳ μεμελετηκώς. ἄτμητοι μὲν οὖν αἱ δύο φύ-
σεις, ἥ τε ἐν ἡμῖν τοῦ λογισμοῦ καὶ ἡ ὑπὲρ ἡμᾶς τοῦ θείου λόγου,
ἄτμητοι δὲ οὖσαι μυρία ἄλλα τέμνουσιν. ὅ τε γὰρ θεῖος λόγος τὰ ἐν 235
τῇ φύσει διεῖλε καὶ διένειμε πάντα, ὅ τε ἡμέτερος νοῦς, ἅττ' ἂν πα-
ραλάβῃ νοητῶς πράγματά τε καὶ σώματα, εἰς ἀπειράκις ἄπειρα διαιρεῖ
μέρη καὶ τέμνων οὐδέποτε λήγει. τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τὴν πρὸς 236
τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἐμφέρειαν. τὸ γὰρ θεῖον ἀμιγές,
ἄκρατον, ἀμερέστατον ὑπάρχον ἅπαντι τῷ κόσμῳ γέγονεν αἴτιον μίξεως,
κράσεως, διαιρέσεως, πολυμερείας· ὥστε εἰκότως καὶ τὰ ὁμοιωθέντα,
νοῦς τε ὁ ἐν ἡμῖν καὶ ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἀμερεῖς καὶ ἄτμητοι ὑπάρχοντες
διαιρεῖν καὶ διακρίνειν ἕκαστα τῶν ὄντων ἐρρωμένως δυνήσονται.

(49.) Λαλήσας οὖν περὶ τῶν ἀτμήτων καὶ ἀδιαιρέτων ὀρνέων φησὶν 237
ἑξῆς· „κατέβη δὲ ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα, τὰ διχοτομήματα" (Gen. 15, 11),
ὁμωνυμίᾳ μὲν χρησάμενος, τὴν δὲ πραγματικὴν διαμάχην ἐναργέστατα
τοῖς ὁρᾶν δυναμένοις διασυνιστάς· παρὰ φύσιν γάρ ἐστι τὸ καταβαίνειν
ὄρνεα, τοῦ μετεωροπολεῖν ἕνεκα πτερωθέντα. καθάπερ γὰρ τοῖς χερ- 238
σαίοις οἰκειότατον χωρίον γῆ καὶ μάλιστα τοῖς ἑρπετοῖς, ἃ μηδ' ὑπὲρ
αὐτῆς ἰλυσπώμενα ἀνέχεται, φωλεοὺς δὲ καὶ καταδύσεις ζητεῖ τὸν ἄνω
χῶρον ἀποδιδράσκοντα διὰ τὴν πρὸς τὰ κάτω συγγένειαν, τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ τοῖς πτηνοῖς ὁ ἀὴρ ἐνδιαίτημα οἰκεῖον, κούφοις διὰ τὴν
πτέρωσιν ὁ φύσει κοῦφος. ὅταν οὖν τὰ ἀεροπόρα αἰθεροβατεῖν ὀφείλοντα
καταβαίνῃ, πρὸς χέρσον ἀφικνούμενα τῷ κατὰ φύσιν ἀδυνατεῖ χρῆσθαι
βίῳ. τοὐναντίον δὲ Μωυσῆς καὶ ὅσα τῶν ἑρπετῶν ἄνω δύναται πηδᾶν 239
οὐ μετρίως ἀποδέχεται· φησὶ γοῦν· „ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν
τῶν πετεινῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνωτέρω τῶν

---

1 ζῷον] ζώσω G, post ζῷον add. ὁ δὲ θεῖος ὑπὲρ ἡμᾶς ABP[2] δὲ τῷ transp. ABP[2] 2 θεὸς AB τῷ om. codd. γεγονοτων Pap: γινομένων H[1]P, γενομένων ceteri 4 μόνῳ om. codd. 5 alt. ἡ om. v 7 διένειμε] διέκρινε coni. Mang. ἅττα A, ἄττα B: ἅτε GHP, α Pap 8 σώματα] νοήματα AB 9 τὴν] τὸν Pap G 11 post ἄκρατον add. καὶ v 12 διερ(εσ)εως Pap: om. codd. 16 ὀρνέων G διχοτομηματα Pap: διχοτομηθέντα codd. 17 ὁμώνυμα G 18 διανιστάς AB εστιν Pap 20 γηι Pap τοῖς om. Pap ὑπὲρ] ἐπὶ coni. Mang. 22 ἀποδιδράσκοντας AB τὰ] τὸ G 23 πετεινοῖς codd. 24 περαίωσιν AB 26 το εναντιον Pap Μωσῆς HP δύνανται A 27 φαγεται Pap 28 τέσσαρα ABGP, δ' H

ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς γῆς“ (Lev. 11,21). ταῦτα δ'
ἐστὶ σύμβολα ψυχῶν, ὅσαι τρόπον ἑρπετῶν προσερριζωμέναι τῷ γηίνῳ
σώματι καθαρθεῖσαι μετεωροπολεῖν ἰσχύουσιν, οὐρανὸν ἀντικαταλλαξά-
240 μεναι γῆς καὶ φθορᾶς ἀθανασίαν. πάσης οὖν βαρυδαιμονίας ἀναπεπλῆ-
σθαι νομιστέον ἐκείνας, αἵτινες ἐν ἀέρι καὶ αἰθέρι τῷ καθαρωτάτῳ τρα-
φεῖσαι μετανέστησαν τὸν θείων ἀγαθῶν κόρον οὐ | δυνηθεῖσαι φέρειν p. 507
ἐπὶ τὸ θνητῶν καὶ κακῶν χωρίον γῆν. ἐπιφοιτῶσι δ' ἔννοιαι μυρίαι
περὶ μυρίων πραγμάτων ὅσων, αἱ μὲν ἑκούσιοι, αἱ δὲ κατ' ἄγνοιαν,
241 οὐδὲν διαφέρουσαι πτηνῶν, αἷς τὰ κατιόντα ἐξωμοίωσεν ὄρνεα. τῶν δὲ
ἐννοιῶν ἡ μὲν ἄνω φορὰ τὴν ἀμείνω τάξιν ἔλαχε συνοδοιπορούσης
ἀρετῆς τῆς πρὸς τὸν θεῖον καὶ οὐράνιον χορὸν ἀγούσης, τὴν χείρω δὲ
ἡ κάτω κακίας ἀφηγουμένης καὶ ἀντισπώσης βίᾳ. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ
ὀνόματα οὐχ ἥκιστα τὴν τῶν τόπων ἐναντιότητα· ἀρετὴ μὲν γὰρ οὐ
μόνον παρὰ τὴν αἵρεσιν ὠνομάσθη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἄρσιν — αἴρε-
ται γὰρ καὶ μετεωρίζεται διὰ τὸ αἰεὶ τῶν ὀλυμπίων ἐρᾶν —, κακία δὲ
ἀπὸ τοῦ κάτω κεχωρηκέναι καὶ καταπίπτειν τοὺς χρωμένους αὐτῇ βιά-
242 ζεσθαι. τὰ γοῦν πολέμια τῆς ψυχῆς ἐννοήματα ἐπιποτώμενα καὶ ἐπι-
φοιτῶντα κάτεισι μὲν αὐτά, καταβάλλει δὲ καὶ τὴν διάνοιαν αἰσχρῶς
ἐπιφερόμενα σώμασι καὶ πράγμασιν αἰσθητοῖς οὐ νοητοῖς, ἀτελέσιν οὐχ
ὁλοκλήροις, ἐφθαρμένοις οὐχὶ τοῖς ζῶσιν. οὐ γὰρ μόνον σώμασιν,
ἀλλὰ καὶ σωμάτων δίχα διαιρεθέντων τμήμασιν ἐπιφοιτᾷ· τὰ δ' οὕτως
διαιρεθέντα ἀμήχανον ἁρμονίαν δέξασθαι καὶ ἕνωσιν, τῶν πνευματικῶν
243 τόνων, οἳ συμφυέστατος δεσμὸς ἦσαν, διακοπέντων. (50.) εἰσηγεῖται

---

1 ἀπὸ] ἐπὶ conicio τῆς om. codd. δὲ A 2 εστιν Pap ὅσα H^1P τρόποις AB προσερριζωμένα H^1P^1 4 φθοραν Pap πόσης conicio 4. 5 ἀναπεπληρῶσθαι codd. 6 τον θειων αγαθων κορον Pap: τὸν κόρον τῶν θείων ἀγαθῶν codd. 7 θνητὸν AB κακὸν ABH^2 επιφυτωσιν Pap δὲ codd. ἔνιαι L 8 ὅσον AB κατὰ codd. post ἄγνοιαν add. αἳ H^2 9 οὐδὲ H^1 διαφέρουσι BGHP 10 ελαχεν Pap 11 τῆς H^2 (Pap?): καὶ τὴν ceteri τὸν θεῖον καὶ οὐράνιον χορὸν scripsi: (τ)ων θειων ουρανι(ω)ν χορον Pap, τὸν οὐρανὸν καὶ θεῖον χῶρον codd. 11. 12 τὴν χείρω δὲ ἡ codd.: χειρω δε την Pap, τὴν δὲ χείρω ἡ Scheil 12. 13 καὶ ἀντισπώσης — ἐναντιότητα om. AB 14 prius παρὰ] περὶ H^1P^1 ἀλλὰ — ἄρσιν om. Pap GH^1P^1 τὴν ἄρσιν AB: τὴν ἄρσην H^2P^2, τὸ αἵρεσθαι v 15 γὰρ om. G ἀεὶ codd. 17 γοῦν πολέμια AB: πολεμια ουν Pap G, πολέμια H^1P, γὰρ πολέμια H^2 ἐννοήματα om. H επιπωτωμενα Pap: ἐπιπτώμενα G, ἐπισπώμενα HP, ἐπιπετόμενα AB 17. 18 post ἐπιφοιτῶντα add. ἐννοήματα H^1, νοήματα H^2 18. 19 σώμασιν αἰσχρῶς (αἰσχροῖς P) ἐπιφερόμενα (ἐπιφυρόμενα A) codd. 19 σώμασι καὶ scripsi: σώμασιν οὐ Pap ABGP(H^1), οὐ del. H^2 19. 20 οὐκ ὁλοκλήρους G 20 τοῖς fort. del. 21 post σωμάτων add. τῶν v δε Pap 22 ἁρμονίαν ἀμήχανον codd.

δὲ γνώμην ἀληθεστάτην διδάσκων, ὅτι δικαιοσύνη μὲν καὶ πᾶσα ἀρετὴ
ψυχῆς, ἀδικία δὲ καὶ πᾶσα κακία σώματος ἐρῶσι, καὶ ὅτι τὰ τῷ ἑτέρῳ φίλα
τῷ ἑτέρῳ πάντως ἐχθρά ἐστι, καθὰ καὶ νῦν· αἰνιττόμενος γὰρ τοὺς ψυχῆς
πολεμίους ὄρνεα εἰσήγαγε γλιχόμενα ἐμπλέκεσθαι καὶ ἐμφύεσθαι σώμασι
καὶ σαρκῶν ἐμφορεῖσθαι, ὧν τὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς ἐπισχεῖν βου-
ληθεὶς ὁ ἀστεῖος λέγεται αὐτοῖς συγκαθίσαι (Gen. 15,11), οἷα πρόεδρός
τις ἢ πρόβουλος ὤν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὰ οἰκεῖα ὑπὸ ἐμφυλίου στάσεως 244
διειστήκει καὶ τὰ ἐχθρὰ στίφη διεφέρετο, βουλὴν ἁπάντων συναγαγὼν
ἐσκόπει περὶ τῶν διαφόρων, ἵν', εἰ δύναιτο, πειθοῖ χρώμενος καὶ τὸν
ξενικὸν πόλεμον καταλῦσαι καὶ τὴν ἐμφύλιον ταραχὴν ἀνέλοι. τοὺς μὲν
γὰρ ὥσπερ νέφος ἐπιρράξαντας ἀκαταλλάκτως ἔχοντας λυσιτελὲς ἦν
ἀποσκεδάσαι, τοῖς δὲ τὴν παλαιὰν συγγένειαν οἰκειώσασθαι. δυσμενεῖς 245
μὲν οὖν ἄσπονδοι καὶ ἀκατάλλακτοι γράφονται ψυχῆς ἀφροσύναι καὶ
ἀκολασίαι δειλίαι τε καὶ ἀδικίαι καὶ ὅσαι ἄλλαι ἐκ πλεοναζούσης ὁρμῆς
εἰώθασι φύεσθαι ἄλογοι ἐπιθυμίαι, σκιρτῶσαι καὶ ἀπαυχενίζουσαι καὶ
p. 508 M. τὸν εὐθὺν δρόμον τῆς διανοίας ἐπέχουσαι, πολλάκις | δὲ καὶ τὸ σύμπαν
αὐτῆς σχῆμα σπαράττουσαί τε καὶ καταβάλλουσαι. τὰ δὲ τῶν ἐνσπόν- 246
δων εἶναι δυναμένων προσκρούσματα τοιαῦτά ἐστιν, ὁποίας εἶναι συμ-
βέβηκε τὰς σοφιστῶν δογματικὰς ἔριδας· ᾗ μὲν γὰρ πρὸς ἓν ἀπονεύουσι
τέλος, θεωρίαν τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων, λέγοιντ' ἂν εἶναι φίλοι, ᾗ
δ' οὐχ ὁμογνωμονοῦσιν ἐν ταῖς κατὰ μέρος ζητήσεσιν, ἐμφυλίῳ στάσει
χρῆσθαι, ὥσπερ οἱ ἀγένητον εἶναι λέγοντες τὸ πᾶν τοῖς γένεσιν εἰση-
γουμένοις αὐτοῦ, καὶ πάλιν οἱ φθαρήσεσθαι τοῖς φθαρτὸν μὲν εἶναι

---

1 ἀναδιδάσκων AGP 2 ερωσιν Pap 3 αἰσχρὰ G εστιν Pap γὰρ τοὺς om. AB τῆς ψυχῆς codd. 4 πολεμίους Pap G (Mang.): πολέμους codd. εισηγαγεν Pap ἐμφύρεσθαι B σωμασιν Pap, σώματος GHP 6 συγκαθίσαι ex LXX Mang.: ἐγκαθίσαι Pap et codd. 7 πρόβολος B 8 διιστήκει Pap G, corr. in διστηκει Pap ἁπάντων] ἁπάντων ἀμείνω A, ἀμείνω s. s. P^2 συναγωγὸν L 9 τῶν om. P ἵνα codd. 10 καταλύση P ἀνέλοι B: ἀνελεῖν Pap GH, ἀνέλη AP 11 επιρραξαντας Pap (Turn.): ἐπὶ (tum ras. 3 litt. P) πάντας ABP^2, ἐπιπράξαντας G, ἐπεὶ πράξαντας H (sed πρ scr. H^2) 12 τοῖς] ἀστοῖς coni. Mang. 13 ἄσπονδοι καὶ in mg. add. P^2 14 δειλίαι — ἀδικίαι om. G εκ Pap: ἐπὶ codd. 15 αποχενιζουσαι Pap 17 σχῆμα] ὄχημα coni. Mang. 18 εἶναι om. v, post εἶναι add. δοκούντων B^{2}P^2, δοκοῦντα AB^1 δυνάμεων codd. τοιαῦτ' HP οἵας codd. 19 τὰς Pap P: τὰς τῶν ABGH ᾗ AB: οι Pap, εἰ GHP απονευουσι Pap (Mang.): ἀποπνέουσι codd. 20 θεωρίας P λεγοιτ' Pap G εἶναι om. AB ᾗ AB: οι Pap G, εἰ HP 21 δ'] τ' G ομογνομονουσι Pap ζητησεσι Pap 22 ἀγέννητον ABGL^1 23 οἱ om. ABP^2 τοῖς] τὸ G

φύσει, μηδέποτε δὲ φθαρησόμενον διὰ τὸ κραταιοτέρῳ δεσμῷ, τῇ τοῦ πεποιηκότος βουλήσει, συνέχεσθαι, καὶ οἱ μηδὲν εἶναι ὁμολογοῦντες ἀλλὰ πάντα γίνεσθαι τοῖς ὑπολαμβάνουσι τἀναντία, καὶ οἱ πάντων χρημάτων ἄνθρωπον μέτρον εἶναι διεξιόντες τοῖς τὰ αἰσθήσεως καὶ τὰ διανοίας κριτήρια συγχέουσι, καὶ συνόλως οἱ πάντα ἀκατάληπτα εἰσηγούμενοι
247 τοῖς γνωρίζεσθαι πάμπολλα φάσκουσιν. καὶ ἥλιος μέντοι καὶ σελήνη καὶ ὁ σύμπας οὐρανός, γῆ τε καὶ ἀὴρ καὶ ὕδωρ, τά τε ἐξ αὐτῶν σχεδὸν πάντα τοῖς σκεπτικοῖς ἔριδας καὶ φιλονεικίας παρεσχήκασιν, οὐσίας καὶ ποιότητας, μεταβολάς τε αὖ καὶ τροπὰς καὶ γενέσεις, ἔτι δὲ φθορὰς αὐτῶν ἀναζητοῦσιν· μεγέθους τε πέρι καὶ κινήσεως τῶν κατ' οὐρανὸν οὐ πάρεργον ποιούμενοι τὴν ἔρευναν ἑτεροδοξοῦσιν οὐ συμφερόμενοι, μέχρις ἂν ὁ μαιευτικὸς ὁμοῦ καὶ δικαστικὸς ἀνὴρ συγκαθίσας θεάσηται τὰ τῆς ἑκάστου γεννήματα ψυχῆς καὶ τὰ μὲν οὐκ ἄξια τροφῆς ἀπορρίψῃ, τὰ δ' ἐπιτήδεια διασώσῃ καὶ προνοίας τῆς ἁρμοττούσης ἀξιώσῃ.
248 τὰ δὲ κατὰ τὴν φιλοσοφίαν μεστὰ διαφωνίας γέγονε τὸν πιθανὸν καὶ στοχαστικὸν νοῦν τῆς ἀληθείας ἀποδιδρασκούσης· τὸ γὰρ δυσεύρετον καὶ δυσθήρατον αὐτῆς τὰς λογικάς, ὡς οἶμαι, στάσεις ἐγέννησε.
249 (51.) „Περὶ δὲ ἡλίου“ φησί „δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσεν τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἰδοὺ φόβος σκοτεινὸς μέγας ἐπιπίπτει αὐτῷ“ (Gen.15,12). ἔκστασις ἡ μέν ἐστι λύττα μανιώδης παράνοιαν ἐμποιοῦσα κατὰ γῆρας ἢ μελαγχολίαν ἤ τινα ὁμοιότροπον ἄλλην αἰτίαν, ἡ δὲ σφοδρὰ κατά-

---

1 διὰ τὸ (τῶ G) codd.: διο και Pap κραταιοτέρῳ ABH[2]: κρατεωτερω Pap, κραταιωτέρω G, κραταιότερον H[1]P, tum ἐμφαίνοντος καὶ πάλιν add. P, spatium in H 3 τὰ ἐναντία codd. 5 συνχεουσι Pap: συνέχουσι codd. ακαταλημπτα Pap (εισηγουμε)νοις Pap 6 φάσκουσι codd. 7 prius τε om. A, γῆ τε om. B 7. 8 εξ αυτων σχεδον παντα Pap: ἐπ' αὐτῶν πάντα codd. 8 φιλονικιας Pap παρεσχηκασιν Pap 9 αὖ om. Pap δε Pap: τε ABGH[1]P, τε καὶ H[2] 10 ἀναζητοῦσι GP κατα τον ουρανον Pap 11 εραυναν Pap ἑτεροδοξοῦσι καὶ συμφερόμενοι AB 12 μεχρι Pap ο Pap: om. codd. post μαιευτικὸς add. ἀνὴρ GHP, τις ἀνὴρ AB ὁμοῦ codd.: νομος Pap ανηρ Pap: om. codd. (cf. ad lin. 12) 13 γένη μετὰ G 13. 14 ἀπορρίψει G 14 δὲ codd. διασώσει AB 15 τὴν om. codd. μεστὰ om. H[1]P[1] μετὰ ἀδιαφωνίας G 16 στοχαστὴν HP ἀποδιδασκούσης G γὰρ om. H 17 αὐτῆς om. A τὰς λογικάς om. codd. ως Pap: ὥς γε codd. 18 φησί om. codd. N δυσμαις Pap ἐπέπεσεν scripsi: επεστησεν Pap, ἔπεσεν codd. N τωι Pap: ἐπὶ codd. N 20 εστιν Pap post μανιώδης add. καὶ AB παροινίαν N ἐμποιοῦσαν G 21 ἄλλην om. AB

---

1. 2 Platonis Tim. p. 41 B. 18—57,3 περὶ—χρῆται N fol. 166[v].

p. 509 M. πλήξεις ἐπὶ τοῖς ἐξαπιναίως καὶ ἀπροσδοκήτως | συμβαίνειν εἰωθόσιν, ἡ
δὲ ἠρεμία διανοίας, εἰ δὴ πέφυκέ ποτε ἡσυχάζειν, ἡ δὲ πασῶν ἀρίστη
ἔνθεος κατοκωχή τε καὶ μανία, ᾗ τὸ προφητικὸν γένος χρῆται. τῆς μὲν 250
οὖν πρώτης ἐν ταῖς ⟨ἐν⟩ Ἐπινομίδι γραφείσαις ἀραῖς διαμέμνηται —
παραπληξίαν γάρ φησι καὶ ἀορασίαν καὶ ἔκστασιν διανοίας καταλήψε-
σθαι τοὺς ἀσεβοῦντας, ὡς μηδὲν διοίσειν τυφλῶν ἐν μεσημβρίᾳ καθά-
περ ἐν βαθεῖ σκότῳ ψηλαφώντων (Deut. 28,28.29) —, τῆς δὲ δευτέ- 251
ρας πολλαχοῦ — „ἐξέστη“ γάρ φησιν „Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην, καὶ
εἶπε· τίς οὖν ὁ θηρεύσας μοι θήραν καὶ ἐνεγκών μοι, καὶ ἔφαγον ἀπὸ
πάντων πρὸ τοῦ σὲ ἐλθεῖν, καὶ εὐλόγησα αὐτόν; καὶ εὐλογημένος ἔστω“
(Gen. 27,33), καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακὼβ ἀπιστοῦντος τοῖς λέγουσιν, ὅτι „ζῇ
Ἰωσὴφ καὶ ἄρχει πάσης γῆς Αἰγύπτου“· „ἐξέστη“ γάρ φησι „τῇ δια-
νοίᾳ, οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς“ (Gen. 45,26), καὶ ἐν Ἐξαγωγῇ κατὰ τὴν
ἐκκλησίαν· „τὸ γὰρ ὄρος“ φησί „τὸ Σινὰ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβε-
βηκέναι τὸν θεὸν ἐπ᾽ αὐτὸ ἐν πυρί, καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡσεὶ ἀτμὶς
καμίνου· καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα“ (Exod. 19,18), καὶ ἐν τῷ
Λευιτικῷ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν τελείωσιν ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ὁπότε „ἐξ-
ῆλθε πῦρ ἀπ᾽ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τά τε
ὁλοκαυτώματα καὶ τὰ στέατα“· λέγεται γὰρ εὐθύς· „καὶ εἶδε
πᾶς ὁ λαὸς καὶ ἐξέστη, καὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον“ (Lev. 9,24)·
ἡ γὰρ τοιαύτη ἔκστασις πτόησιν καὶ δεινὴν κατάπληξιν ἐμποιεῖ —
(ἀλλ᾽ οὐκ ἄξιον θαυμάσαι καὶ ἐπὶ τοῦ Ἠσαῦ, ὅτι εἰδὼς κυνηγεῖν 252

1 απροδοκητος Pap ειωθασιν Pap 2 εἰ δὴ scripsi: ει δε Pap, ἐπειδὴ codd., ἐπεὶ N πεφυκεν ποτε Pap, πέφυκεν (om. ποτε) HP[1] 3 κατοκογη τε και α Pap: κατοχὴ καὶ μανία N, κατοχωτήκη τ G, κατοχωτική τε HP, κατοχωτέρα τε AB 4 ἐν addidi ἐπινομίσι P 5 φησιν Pap 5. 6 καταλημψεσθαι Pap 9 ειπεν Pap 10 ἔστω Pap G: ἔσται ceteri 12 γῆς om. Pap G φησιν Pap 13 εξαγω(γηι) Pap: ἐξόδω codd. 14 Σινα Pap v: Σαΐ codd. ολον τ~ Pap: πᾶν αὐτὸ codd. 15 αὐτὸ G (Turn): αὐτοῦ Pap AB, αὐτῶ H, αυ P 15. 16 καὶ ἀνέβαινεν — σφόδρα om. P 15 ἀτμὸς AB 16 τῶ Pap H[2]: om. ABGH[1]P 17 ἱερῶν scripsi (Pap?): ἱερέων codd. 17. 18 εξηλθεν Pap 18 καὶ om. Pap κατεφαγεν Pap, κατέφερε G 19 στέμματα L[1] γὰρ add. L[2] ειδεν Pap 20 ἔπεσεν codd. 21 εκστασις Pap (Mang.): ἔκπληξις codd. δεινὴν om. codd. 22—58,21 ἀλλ᾽ οὐκ — πρὸς αὐτοῦ secludit Mang. aliunde irrepsisse ratus. sed interdum in textu veteres adnotationes, quas nos sub textu ponimus, addunt. respicit initium § 251 22 τοῦ] τῶ H[2] Ἡσαῦ codd.

2. 3 cf. Platonis Phaedrum p. 244, Ionem p. 536 C.

ἀεὶ θηρεύεται καὶ πτερνίζεται τὴν τέχνην ἐπὶ βλάβῃ κτησάμενος, οὐκ
ὠφελείᾳ, θηρεύειν δὲ οὐδέποτε ἐσπούδασε, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ, ὅτι
θηρεύει μὴ μαθών, ἀλλὰ φύσει κινούμενος τὸ πάθος, καὶ φέρει τῷ δο-
κιμαστῇ, ὃς εἰ δοκιμόν ἐστι διαγνώσεται, διὸ ἀπὸ πάντων φάγεται
253 (Gen. 27,33)· πάντα γὰρ τὰ τῆς ἀσκήσεως ἐδώδιμα καθέστηκεν, ἡ
ζήτησις, ἡ σκέψις, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ἀκρόασις, ἡ προσοχή, ἡ ἐγκράτεια,
ἡ ἐξαδιαφόρησις τῶν ἀδιαφόρων. ἀπὸ πάντων δὲ τὰς ἀπαρχὰς δήπου-
θεν ἔφαγεν, ἀλλ' οὐ πάντα· ἔδει γὰρ ὑπολείπεσθαι καὶ τῷ ἀσκητῇ
254 τροφὰς οἰκείας ὡς ἆθλα. „πρὸ τοῦ σὲ ἐλθεῖν" φυσικῶς· ἐὰν γὰρ ἔλθῃ
τὸ πάθος εἰς τὴν ψυχήν, οὐκ ἀπολαύσομεν ἐγκρατείας· ἐλέγχει δὲ καὶ
τὸν φαῦλον ὡς βραδὺν καὶ ὀκνηρὸν καὶ μελλητὴν πρὸς τὰ παιδείας ἔργα,
255 ἀλλ' οὐ πρὸς τὰ ἀκολασίας. ἐργοδιώκτας οὖν Αἴγυπτος ἔχει πρὸς τὴν
τῶν παθῶν ἐπισπεύδοντας ἀπόλαυσιν. Μωυσῆς δ' ἔμπαλιν μετὰ σπου-
δῆς παραγγέλλει τὸ Πάσχα ἐσθίειν. τὴν ἀπὸ τούτων διάβασιν εὐωχεῖ-
σθαι. καὶ ὁ Ἰούδας φησίν· „εἰ μὴ γὰρ ἐβραδύναμεν, | ἤδη ἂν ὑπε- p. 510 M
στρέψαμεν δίς" (Gen. 43,10), οὔ φησι κατέβημεν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ'
256 ἐκεῖθεν ἐπανεσώθημεν. εἰκότως καὶ Ἰακὼβ τεθαύμακεν, εἰ ἔτι ὁ ἐν
σώματι νοῦς, Ἰωσήφ, ζῇ πρὸς ἀρετὴν καὶ ἄρχει (Gen. 45,26)
τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐκ ἄρχεται πρὸς αὐτοῦ. καὶ τἄλλα ἐπιὼν
ἄν τις ὑποδείγματα τἀληθὲς ἰχνεύειν δυνηθείη. πρόκειται δ' οὐ
περὶ τούτων νῦν ἀκριβολογεῖσθαι, διὸ ἐπὶ τὰ ἑξῆς τρεπτέον),
257 τῆς δὲ τρίτης ἐν οἷς τὰ περὶ τὴν τῆς γυναικὸς γένεσιν φιλοσοφεῖ —
„ἐπέβαλε γὰρ ὁ θεὸς" φησίν „ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσεν"

1 τὴν] τήν τε AGP   2 τοῦ] τῷ GHP   3 θηρεύειν AB   κεινουμενον Pap   τὸ GHP: καὶ τὸ AB, om. Pap   καὶ om. AB   φέρει τῷ codd.: φερειται Pap   4 ὃς om. Pap   6 ἡ ἀκρόασις, ἡ ἀνάγνωσις codd.   προσοχή Pap AGP: προσευχή BH   7 ἡ om. Pap   8 εφαγον Pap   δεῖ codd.   ὑπολιπέσθαι Pap G   9 οἰκείους G   ὡς om. GHP   τοὺς ἐλθεῖν G   ἔλθῃ om. et post πάθος add. εἰσίῃ v   10 ἀπολαύσομαι ABP[2] (coni. Mang.), ἀπολαύσωμεν G   11 μελητὴν AB   12 Αἰγύπτιος L[1]   13 Μωσῆς codd.   δε Pap   14 την Pap: καὶ τὴν codd.   14. 15 ποιεῖσθαι conicio   15 ιου(δα) Pap   εβραδυναμεν Pap: ἐμελλήσαμεν codd.   16 (δις), ου φησιν ex LXX supplevi Pap: καὶ codd., qui post Αἴγυπτον habent διὸ (δὶς GH[2]) οὖν φησιν   17 ὁ Ἰακὼβ codd.   17. 18 εἰ ἔτι ὁ ἐν σώματι νοῦς Pap G: εἰ οὖν ὁ ἔτι ἐν σώματι νοῦς AB, εἰ ἔτι ὁ νοῦς ὁ ἐν σώματι HP, εἰ ἔτι ἐν σώματι ὁ νοῦς, ὁ Ἰωσήφ Mang. per errorem   19 ἄν τις ἐπιὼν codd.   20 τἀληθὲς H[2]: τὸ ἀληθὲς AP[2], ἀληθὲς Pap GBH[1]P[1]   20. 21 δὲ νῦν οὐ περὶ τούτων codd.   21 εξης Pap: ἐξ ἀρχῆς codd.   22 εν οις Pap: ἐννοίας codd.   τὰ om. AB, tum πέρι AB   23 επεβαλον Pap

17. 18 cf. ad. vol. II p. 272,23.

(Gen. 2,21), ἔκστασιν τὴν ἡσυχίαν καὶ ἠρεμίαν τοῦ νοῦ παραλαμβά-
νων· ὕπνος γὰρ νοῦ ἐγρήγορσίς ἐστιν αἰσθήσεως, καὶ γὰρ ἐγρήγορσις
διανοίας αἰσθήσεως ἀπραξία —, (52.) τῆς δὲ τετάρτης ὃ νῦν σκοποῦ- 258
μεν· „περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσεν τῷ Ἀβραάμ“· ἐνθου-
σιῶντος καὶ θεοφορήτου τὸ πάθος. ἀλλ' οὐχὶ τοῦτο μόνον διασυνίστη-
σιν αὐτὸν προφήτην, ἀλλὰ καὶ γράμμα ῥητὸν ἐστηλιτευμένον ⟨ἐν⟩ ἱεραῖς
βίβλοις, ἡνίκα τις ἐπεχείρησε τὴν ἐκ φύσεως ἄρχουσαν ἀρετήν, Σάρραν,
αὐτοῦ διοικίζειν, ὡς οὐκ ἴδιον σοφοῦ καὶ μόνου κτῆμα, ἀλλὰ παντὸς
τοῦ φρόνησιν ἐπιμορφάζοντος. „ἀπόδος“ γάρ φησι „τὴν γυναῖκα τῷ
ἀνθρώπῳ, ὅτι προφήτης ἐστὶ καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ, καὶ ζήσεις“
(Gen. 20,7). παντὶ δὲ ἀστείῳ προφητείαν ὁ ἱερὸς λόγος μαρτυρεῖ· 259
προφήτης γὰρ ἴδιον μὲν οὐδὲν ἀποφθέγγεται, ἀλλότρια δὲ πάντα ὑπη-
χοῦντος ἑτέρου· φαύλῳ δ' οὐ θέμις ἑρμηνεῖ γενέσθαι θεοῦ, ὥστε
κυρίως μοχθηρὸς οὐδεὶς ἐνθουσιᾷ, μόνῳ δὲ σοφῷ ταῦτ' ἐφαρμόττει,
ἐπεὶ καὶ μόνος ὄργανον θεοῦ ἐστιν ἠχεῖον, κρουόμενον καὶ πληττόμενον
ἀοράτως ὑπ' αὐτοῦ. πάντας γοῦν ὁπόσους ἀνέγραψε δικαίους κατεχο- 260
μένους καὶ προφητεύοντας εἰσήγαγεν. ὁ Νῶε δίκαιος· ἆρ' οὐ καὶ εὐθὺς
προφήτης; ἢ τὰς εὐχὰς καὶ κατάρας ἃς ἐπὶ ταῖς αὖθις γενεαῖς ἐποιήσατο
(Gen. 9,25ss.) ἔργων ἀληθείᾳ βεβαιωθείσας οὐ κατεχόμενος ἐθέσπισε; τί 261
δὲ Ἰσαάκ; τί δὲ Ἰακώβ; καὶ γὰρ οὗτοι διά τε ἄλλων πολλῶν καὶ μάλιστα
διὰ τῶν εἰς τοὺς ἐκγόνους προσρήσεων ὁμολογοῦνται προφητεῦσαι. τὸ
γὰρ „συνάχθητε, ἵνα ἀπαγγείλω τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν

---

1 ἠρεμίαν καὶ ἡσυχίαν codd. 2 ἐγρήγορσίς scripsi: γρήγορσις codd., ουσια Pap εγρηγορσις Pap: αἱ γρηγορήσεις G, αἱ γρηγόρσεις τῆς B, αἱ ἐγρηγόρσεις τῆς AHP 4 τῷ scripsi (Pap ut vid.; cf. p. 56,18): ἐπὶ τῷ ABGH, ἐπὶ τὸν P 5 ἀλλὰ A ταυτο Pap 5. 6 διασυνίστησιν scripsi: ἀλλὰ συνίστησιν ABGH, ἀλλὰ καὶ συνίστησιν P, σ(υνιστήσιν) Pap 6 ἐν addidi 7 αρχουσαν Pap: om. codd. 8 αὐτοῦ] τοῦ AB μόνον HP 9 φησιν Pap 9. 10 τῷ ἀνθρώπῳ τὴν γυναῖκα codd. 11 (παντι) δε Pap: καὶ παντὶ δὲ ἀνθρώπῳ codd. 11 ὁ ἱερὸς λόγος προφητείαν (προφητείας AB) codd. 12 προφήτου G 12. 13 υφηχουντος Pap 13 δε Pap ἑρμηνεῖ om. Pap 14 ἐνθουσιᾶν B τοῦτ' conicio (Pap?) 15 θεοῦ ἐστιν ἠχεῖον scripsi: (θεου εστ)ι ηχ ... Pap, θεοῦ ἐστιν ἠχεῖ ἐν P(H[1]?), θεοῦ ἐστιν ἠχοῦν H[2], ἠχῆς ἐστι θεοῦ AB, ἠχεῖον ἐστὶν θεοῦ G 16 ἀνέγραψε GH[2]: ανεγραψαν Pap, ἔγραψε ABPH[1] 17 εἰσήγαγε Νῶε codd. ου Pap (Turn.): οὖν codd. 17. 18 προφήτης εὐθύς codd. 18 ἃς om. GH[1]P[1] 20 πολλῶν ἄλλων AB, ἄλλων om. G 21 ἐκγόνους ABG (Pap?): ἐγγόνους HP 22 (συνα)χθητε Pap: συλλέγητε codd. απαγγ(ειλω) Pap (ἀπαγγέλλω supplet Scheil): ἀναγγελλῶ B, ἀναγγελῶ AGP, ἀναγγέλλω H, ἀναγγελῆ L απαντησεται Pap: ἀπαντήσει GHP, ἀπαντήση AB ἐσχάτων codd.

ἡμερῶν“ (Gen. 49,1) ἐνθουσιῶντος ἦν· ἡ γὰρ τῶν μελλόντων κατά-
262 ληψις ἀνοίκειος ἀνθρώπῳ. τί δὲ | Μωυσῆς; οὐ προφήτης ᾄδεται παν- p. 511 M.
ταχοῦ; λέγει γάρ· „ἐὰν γένηται ὑμῶν προφήτης κυρίου, ἐν ὁράματι
αὐτῷ γνωσθήσομαι, Μωυσῇ δὲ ἐν εἴδει, καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων“
(Num. 12,6.8), καὶ πάλιν „οὐκ ἀνέστη ἔτι προφήτης ὡς Μωυσῆς, ὃν
263 ἔγνω κύριος αὐτὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον“ (Deut. 34,10). παγκά-
λως οὖν τὸν ἐνθουσιῶντα μηνύει φάσκων „περὶ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις
ἐπέπεσεν“ (Gen. 15,12), (53.) ἥλιον διὰ συμβόλου τὸν ἡμέτερον καλῶν
νοῦν· ὅπερ γὰρ ἐν ἡμῖν λογισμός, τοῦτο ἐν κόσμῳ ἥλιος, ἐπειδὴ φωσ-
φορεῖ ἑκάτερος, ὁ μὲν τῷ παντὶ φέγγος αἰσθητὸν ἐκπέμπων, ὁ δὲ ἡμῖν
264 αὐτοῖς τὰς νοητὰς διὰ τῶν καταλήψεων αὐγάς. ἕως μὲν οὖν ἔτι περι-
λάμπει καὶ περιπολεῖ ἡμῶν ὁ νοῦς μεσημβρινὸν οἷα φέγγος εἰς πᾶσαν
τὴν ψυχὴν ἀναχέων, ἐν ἑαυτοῖς ὄντες οὐ κατεχόμεθα· ἐπειδὰν δὲ πρὸς
δυσμὰς γένηται, κατὰ τὸ εἰκὸς ἔκστασις καὶ ἡ ἔνθεος ἐπιπίπτει κατο-
κωχή τε καὶ μανία. ὅταν μὲν γὰρ φῶς τὸ θεῖον ἐπιλάμψῃ, δύεται τὸ
265 ἀνθρώπινον, ὅταν δ' ἐκεῖνο δύηται, τοῦτ' ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει. τῷ
δὲ προφητικῷ γένει φιλεῖ τοῦτο συμβαίνειν· ἐξοικίζεται μὲν γὰρ ἐν
ἡμῖν ὁ νοῦς κατὰ τὴν τοῦ θείου πνεύματος ἄφιξιν, κατὰ δὲ τὴν μετα-
νάστασιν αὐτοῦ πάλιν εἰσοικίζεται· θέμις γὰρ οὐκ ἔστι θνητὸν ἀθανάτῳ
συνοικῆσαι. διὰ τοῦτο ἡ δύσις τοῦ λογισμοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν σκότος
266 ἔκστασιν καὶ θεοφόρητον μανίαν ἐγέννησε. τὸ δὲ ἀκόλουθον προσυφαί-

2 Μωσῆς HP 3 λεγε Pap, λέγεται coni. Cohn ὑμῶν Pap GH²: ἡμῶν H¹P, ἡμῖν AB κυρίου (κυρίῳ?) evanidum in Pap 4 γνωρισθήσομαι G Μωυσῇ AB: Μωυσῆς Pap G, Μωσῆς HP ειδι Pap 5 Μωυσην Pap 6 ἔγνω αὐτὸν κύριος (κύριος αὐτὸν transposui) πρώσωπον πρὸς πρόσωπον codd.: εγνω (κυριος) ceteris omissis Pap πρὸς] fort. κατὰ ex LXX scrib. 7 τὸν] αὐτὸν B 7—9 μηνύει— νοῦν om. L περὶ — νοῦν καλεῖ add. mg. P² 7 μηνυε Pap 8 ἔπεσεν GH διὰ Pap GHN: δὲ διὰ ABP 8. 9 κ(αλω)ν νουν Pap: νοῦν καλῶν GHN, νοῦν καλεῖ ABP 9. 10 φῶς φορεῖ AB 10 φέγγος] φῶς AB ἐκπέμπων om. N 11 καταλημψεων Pap 13 τὴν om. AB ἀναχέων om. AB ἑαυτοῖς] αυτωι Pap δὲ] τε Pap 14 καὶ om. AB 14. 15 κατοκωχή τε scripsi: κατακωχη τε Pap, κατοχή τε N, κατοχωτική τε codd. 15. 16 bis οταν Pap: ὅτε codd. N 16 δὲ Pap N δυηται Pap: δύει codd. N ταυτ' Pap 17 μὲν om. N 17. 18 ὁ ἐν ἡμῖν conicio 18 ὁ om. Pap πνεύματος om. N 19 αυτα Pap εστιν Pap θνητῷ B 20 συνοικίσαι G

1. 2 D^H fol. 124^r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων, D^L fol. 40^v et 159^r D^R fol. 36^r Φίλωνος: ἡ τῶν μελλόντων κατάληψις ἀνοίκειος ἀνθρώπῳ.
7—61,6 περὶ — ἀποτελεῖ N fol. 167^r.

νει τῇ γραφῇ φάσκων „ἐρρέθη πρὸς Ἀβραάμ“ (Gen. 15,13)· ὄντως
γὰρ ὁ προφήτης, καὶ ὁπότε λέγειν δοκεῖ, πρὸς ἀλήθειαν ἡσυχάζει, κατα-
χρῆται δὲ ἕτερος αὐτοῦ τοῖς φωνητηρίοις ὀργάνοις, στόματι καὶ γλώττῃ,
πρὸς μήνυσιν ὧν ἂν θέλῃ· τέχνῃ δὲ ἀοράτῳ καὶ παμμούσῳ ταῦτα
κρούων εὔηχα καὶ παναρμόνια καὶ γέμοντα συμφωνίας τῆς πάσης
ἀποτελεῖ.

(54.) Τίνα δ' ἐστὶν ἃ ἐρρέθη προθεσπισθέντα, καλὸν ἀκοῦσαι· 267
πρῶτον μέν, ὅτι τῷ φιλαρέτῳ κατοικεῖν οὐ δίδωσιν ὁ θεὸς ὡς ἐν οἰκείᾳ
γῇ τῷ σώματι, ἀλλὰ παροικεῖν ὡς ἐν ἀλλοδαπῇ μόνον ἐπιτρέπει χώρᾳ.
„γινώσκων“ γάρ φησι „γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν
γῇ οὐκ ἰδίᾳ“ (Gen. 15,13). παντὸς δὲ φαύλου συγγενὲς τὸ σώματος
χωρίον, ἐν ᾧ μελετᾷ κατοικεῖν, οὐ παροικεῖν. ἓν μὲν δὴ παίδευμα 268
τοῦτο· ἕτερον δέ, ὅτι τὰ δουλείαν καὶ κάκωσιν καὶ δεινήν, ὡς αὐτὸς
ἔφη, ταπείνωσιν ἐπάγοντα τῇ ψυχῇ τὰ κατὰ γῆν ἐστιν οἰκίδια· νόθα
γὰρ καὶ ξένα διανοίας τὰ σώματος ὡς ἀληθῶς πάθη, σαρκὸς ἐκπεφυ-
κότα, ᾗ προσερρίζωται. τετρακόσια δὲ ἔτη γίνεται ἡ δουλεία (Gen. 15,13) 269
κατὰ τὰς τῶν τεττάρων παθῶν δυνάμεις. ἀρχούσης μὲν γὰρ ἡδονῆς
p. 512 M. μετεωρίζεται καὶ φυσᾶται τὸ φρόνημα, χαύνῳ | κουφότητι ἐξαιρόμενον·
ὅταν δὲ ἐπιθυμία κρατήσῃ, ἔρως ἐγγίνεται τῶν ἀπόντων καὶ τὴν ψυχὴν
ὥσπερ ἀπ' ἀγχόνης ἐλπίδος ἀτελοῦς ἐκρέμασε· διψῇ μὲν γὰρ ἀεί,
πιεῖν δὲ ἀδυνατεῖ ταντάλειον τιμωρίαν ὑπομένουσα. κατὰ δὲ τὴν τῆς 270
λύπης δυναστείαν συνάγεται καὶ συστέλλεται φυλλορροούντων καὶ ἀφαυαι-
νομένων τρόπον δένδρων· τὸ γὰρ εὐθαλὲς αὐτῆς καὶ πῖον ἰσχναίνεται.
φόβου γε μὴν τυραννήσαντος οὐδεὶς ἔτι μένειν ἀξιοῖ, δρασμῷ δὲ καὶ
φυγῇ χρῆται, μόνως ἂν οὕτως σωθήσεσθαι προσδοκῶν· ἐπιθυμία μὲν
γὰρ ὁλκὸν ἔχουσα δύναμιν, κἂν φεύγῃ τὸ ποθούμενον, διώκειν ἀναγκά-

---

1 οὕτως LN 2 λέγει Turn. ἡσυχάζειν L[1] 4 μηνύουσιν H[1]P δ' HP
5 γέμον G τῆς om. N 7 ἐρρήθη Mang. 9 σοματι Pap χώραν A
10 γνωσηι γαρ φησιν οτι Pap σου om. G 11 τὸ] τω Pap
13 ὅτι] τι Pap τα Pap: om. codd. 14 εφηι Pap (οικιδ)ια Pap,
οὐκ ἴδια AP νοθος Pap 16 προσερρίζωται scripsi: προσερρίζωνται Pap et
codd. 17 τεσσάρων Pap 18 ἐξαιρούμενον GPH[1] 19 ἀπάντων AB
20 διψῇ scripsi: διψησει Pap, διψᾷ codd. (αιει) Pap? 21 δὲ alt. om. B
23 τρόπῳ codd. 24 τηρήσαντος AB ἐστὶ G 25 ἂν] μὲν
AB σωθήσεται G προδοχων Pap 26 δύναμιν καταφεύγῃ G

---

8 cf. ad vol. II p. 244,3.

ζει, φόβος δ' ἔμπαλιν ἀλλοτριότητα ἐμποιῶν διοικίζει καὶ μακρὰν τοῦ
271 φαινομένου διίστησιν. (55.) αἱ δὲ τῶν λεχθέντων ἡγεμονίαι παθῶν
βαρεῖαν τοῖς ἀρχομένοις ἐπάγουσι δουλείαν, ἄχρις ἂν ὁ βραβευτὴς καὶ
δικαστὴς θεὸς διακρίνῃ τὸ κακούμενον ἀπὸ τοῦ κακοῦντος, καὶ τὸ μὲν
εἰς ἐλευθερίαν ἐξέληται παντελῆ, τῷ δὲ τἀπίχειρα ὧν ἐξήμαρτεν ἀποδῷ.
272 λέγεται γάρ· „τὸ δὲ ἔθνος ᾧ ἂν δουλεύσωσι κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα
ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς“ (Gen. 15,14). ἀνάγκη γὰρ
θνητὸν ὄντα τῷ τῶν παθῶν ἔθνει πιεσθῆναι καὶ τὰς οἰκείους τῷ γενο-
μένῳ κῆρας ἀναδέξασθαι, βούλημα δὲ θεοῦ τὰ σύμφυτα κακὰ τοῦ γένους
273 ἡμῶν ἐπικουφίζειν· ὥστε καὶ ἡμεῖς ἐν ἀρχῇ τὰ οἰκεῖα πεισόμεθα
ὠμῶν γενόμενοι δεσποτῶν δοῦλοι, καὶ ὁ θεὸς τὸ οἰκεῖον ἐργάσεται
ἑαυτῷ, ἄφεσιν καὶ ἐλευθερίαν ταῖς ἱκέτισιν αὐτοῦ ψυχαῖς προκηρύξας, οὐ
μόνον λύσιν δεσμῶν καὶ ἔξοδον ἐκ τῆς περιπεφρουρημένης εἱρκτῆς
274 παρασχόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐφόδια δούς, ἅπερ ἀποσκευὴν ἐκάλεσε. τί δὲ
τοῦτ' ἐστίν; ἐπειδὰν ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταβὰς ὁ νοῦς ἐνδεθῇ ταῖς
σώματος ἀνάγκαις, εἶτα ὑπὸ μηδεμιᾶς δελεασθεὶς οἷα ἀνδρόγυνος ἢ
γύνανδρος τὰ ἡδέα ἀσπάσηται κακά, μείνας δὲ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως
ἀνὴρ ὄντως τραχηλίζειν μᾶλλον ἢ τραχηλίζεσθαι δύνηται, τοῖς τῆς ἐγ-
κυκλίου μουσικῆς ἐντραφεὶς ἅπασιν, ἐξ ὧν θεωρίας λαβὼν ἵμερον ἐγ-
κράτειαν καὶ καρτερίαν, ἐρρωμένας ἀρετάς, ἐκτήσατο, μετανιστάμενος
καὶ κάθοδον τὴν εἰς τὴν πατρίδα εὑρισκόμενος πάντ' ἐπάγεται τὰ παι-
δείας, ἅπερ ἀποσκευὴ καλεῖται.
275 (56.) Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων εἰπὼν ἐπιλέγει· „σὺ δὲ ἀπελεύσῃ
πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ“ (Gen.

---

3 ἀχρεῖαν G ὁ om. Pap 5 τὰ ἐπίχειρα AB, ταπιχειρια Pap 6 ᾧ] ὧν B ἐὰν GHP δουλευσωσιν Pap ὁ κρίνων G 7 ἐξελεύσεται G 8 πιεσθηναι Pap (Mang.): πεισθῆναι codd. οἰκείας codd. 8. 9 τωι γενωμενωι Pap: τὸ γεννώμενον (γενόμενον G) codd., τὸν γεννώμενον v 9 συμφυα κατα Pap 10 καὶ] κἂν H πεισθησόμεθα GHP 11 ἡμῶν GH δεσπότου G ἐργάσηται GL 12 post ταῖς add. οἰκείαις H^{1}P ἱκέτεσιν AB, οἰκέτισιν G προκηρύξας GH (Pap?): προκηρύξαι P(H^{1}), προκηρύξει AB 13 περιπεφρουρημένης scripsi (Pap?): περιφρουρημένης BH^{1}P, πεφρουρημένης AG, περιφρουρουμένης H^{2} 14 δοὺς GH (Pap): διδοὺς AB, διαδοὺς P 15 ἀπὸ AB 16 post οἷα add. γυνὴ H^{1}P 17 δ' ABG αυτου Pap 18 τραχηλιζειν μαλλον Pap (Mang.): τραχηλίζων GHP, τραχηλιάζων AB δύναται GH^{2} 19 ἐντραφεὶς Mang.: ενγραφεις Pap, ἐγγραφεὶς codd. ἅπασιν Pap et codd.: παιδεύμασιν conicio, προπαιδεύμασιν Mang. 20 μετανισαμενος Pap 21 εἰς πατρίδα v ἐπάγεσθαι H^{2} τὰς G 22 ὅπερ ABGL αποσκευηι Pap 24 γήρᾳ Pap v: γήρει codd. (LXX)

p. 513 M. 15,15). οὐκοῦν οἱ μὲν | ἀτελεῖς καὶ πολεμούμεθα καὶ δουλεύομεν καὶ
μόλις ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπικρεμασθέντων φοβερῶν εὑρισκόμεθα, τὸ δὲ
τέλειον γένος ἀδούλωτον, ἀπολέμητον, εἰρήνῃ καὶ ἐλευθερίᾳ βεβαιοτάτῃ
ἐντρεφόμενον. δογματικῶς δὲ τὸν ἀστεῖον οὐκ ἀποθνήσκοντα, ἀλλ' 276
ἀπερχόμενον εἰσήγαγεν, ἵν' ἄσβεστον καὶ ἀθάνατον τὸ τῆς κεκαθαρμένης
ἄκρως ψυχῆς ἀποφανῇ γένος, ἀποδημίᾳ τῇ ἐνθένδε πρὸς οὐρανὸν χρησό-
μενον, οὐ διαλύσει καὶ φθορᾷ, ἣν ἐπάγειν θάνατος δοκεῖ. μετὰ δὲ τὸ 277
„ἀπελεύσῃ" γέγραπται τὸ „πρὸς τοὺς πατέρας σου"· ποίους πατέρας,
ἄξιον σκέψασθαι. τοὺς μὲν γὰρ ἐν τῇ Χαλδαίων χώρᾳ βεβιωκότας, οἷς
μόνοις ἐχρήσατο συγγενέσιν, οὐκ ἂν λέγοι, διὰ τὸ χρησμῷ τῶν ἀφ'
αἵματος ἁπάντων διῳκίσθαι. „εἶπε" γάρ φησι „κύριος τῷ Ἀβραάμ·
ἄπελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου
τοῦ πατρός σου εἰς τὴν γῆν ἥν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος
μέγα" (Gen. 12,1.2). τὸν γὰρ ἀλλοτριωθέντα ἐπιφροσύνῃ θείᾳ πῶς 278
ἦν τοῖς αὐτοῖς εὔλογον οἰκειοῦσθαι πάλιν; πῶς δὲ τὸν ἔθνους καὶ γέ-
νους ἑτέρου μέλλοντα ἡγεμόνα ἔσεσθαι προσκληροῦσθαι τῷ παλαιῷ;
οὐ γὰρ ἂν ἐχαρίζετο καινὸν τρόπον τινὰ καὶ νέον ἔθνος καὶ γένος αὐτῷ
ὁ θεός, εἰ μὴ τοῦ ἀρχαίου κατὰ τὸ παντελὲς ἀπεσχοίνιζεν. ἐθνάρχης 279
γὰρ καὶ γενάρχης ὡς ἀληθῶς ἐστιν οὗτος, ἀφ' οὗ καθάπερ ἀπὸ ῥίζης
τὸ σκεπτικὸν καὶ θεωρητικὸν τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων ἀνέβλαστεν
ἔρνος, ὄνομα Ἰσραήλ· ἐπεὶ καὶ „τὰ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων ἐκφέ-
ρειν" διείρηται (Lev. 26,10). ποῦ γὰρ ἀρχαιολογίας ἔτι καὶ παλαιῶν
καὶ κατημαξευμένων ἐθῶν ὄφελος, οἷς ἐξαπιναίως οὐ προσδοκήσασιν

---

2 ἀπαλλαγῆναι G εὑρίσκομεν codd. 3 ἐλευθερίαν βεβαιοτάτην G 5 τὸ τῆς H^2: om. ceteri, το Pap 6 ἀποφήνῃ coni. Mang. αποδημιαν την Pap 6. 7 χρησάμενον codd. 7 επαγει Pap 9 εν τηι χαλδαιων χωραι Pap: ἐν γῇ χαλδαίων codd. 10 εχρησατο Pap: ἐγχρονίσας ὡς ABP^2, ἐγχρονίσας GH^{1}P^1, ἐνεχρόνισε H^2 συγγενεῦσιν P, post συγγενέσιν add. ἣν AB 10. 11 διὰ τὸ — διῳκίσθαι om. G 10 δια (το) Pap: διότι codd. 11 ἁπάντων om. codd. διωκίσθαι P^1(H^1), διωικεισθαι Pap: διωκίσθη ceteri κύριος post Ἀβραάμ transpos. P 12 ἔξελθε codd. συγγενείας] γενέσεως G 13 prius εις Pap: πρὸς codd. ην σοι δειξω Pap: ἣν δείξω σοι (σε G) BGHP, δείξω σοι A, ἣν ἄν σοι δείξω v 16 μέλλοντα GHP: μελλον Pap, om. AB ηγεμονα εσεσθαι Pap: ἔσεσθαι ἡγεμόνα codd. 17 τόπον coni. Mang. 18 ἀπεσχοίνισεν AB 19 γὰρ om. G γενεάρχης AP, γεννάρχης H 20 θεωρητικὸν καὶ σκεπτικὸν transpos. H ἀνεβλάστησεν codd. 21 επι Pap προσώπων AB 22 διήρηται G ἀρχαιολογία AB ἐστὶ G 23 ἐθνῶν HP, ἔθων L ου Pap: οὐδὲ ABGP, οὐδὲν H προδοκησασι Pap

280 ἀθρόα καὶ νέα ὤμβρησεν ἀγαθά; (57.) πατέρας οὖν οὐχ ὧν μετανά-
στατος ἐγένετο ἡ ψυχὴ καλεῖ τοὺς ἐν τοῖς Χαλδαϊκοῖς κατορωρυγμένους
μνήμασιν, ἀλλ᾽ ὡς μὲν ἔνιοί φασιν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους
ἀστέρας — τὴν γὰρ τῶν κατὰ γῆν ἁπάντων γένεσιν διὰ τούτων λόγος
ἔχει συνίστασθαι —, ὡς δέ τινες νομίζουσι, τὰς ἀρχετύπους ἰδέας, τὰ
νοητὰ καὶ ἀόρατα ἐκεῖνα τῶν αἰσθητῶν καὶ ὁρωμένων τούτων παρα-
281 δείγματα, πρὸς ἃ τὴν τοῦ σοφοῦ διάνοιαν μετοικίζεσθαι. τινὲς δὲ πα-
τέρας ὑπετόπασαν εἰρῆσθαι τὰς τέτταρας ἀρχάς τε καὶ δυνάμεις, ἐξ
ὧν συνέστηκεν ὁ κόσμος, γῆν ὕδωρ ἀέρα καὶ πῦρ· εἰς γὰρ ταύτας
282 ἕκαστον τῶν γενομένων φασὶν ἀναλύεσθαι δεόντως. καθάπερ γὰρ ὀνό-
ματα καὶ ῥήματα καὶ τὰ λόγου μέρη πάντα συνέστηκε μὲν ἐκ τῶν τῆς
γραμματικῆς στοιχείων, ἀναλύεται δὲ πάλιν εἰς ἔσχατα ἐκεῖνα, τὸν αὐ-
τὸν τρόπον ἕκαστος ἡμῶν συγκριθεὶς ἐκ τῶν τεττάρων καὶ δανεισάμε-
νος ἀφ᾽ ἑκάστης οὐσίας μικρὰ μόρια, | καθ᾽ ὡρισμένας περιόδους p. 514 M.
καιρῶν ἐκτίνει τὸ δάνειον, εἰ μέν τι ξηρὸν εἴη, ἀποδιδοὺς γῇ,
283 εἰ δέ τι ὑγρόν, ὕδατι, εἰ δὲ ψυχρόν, ἀέρι, εἰ δ᾽ ἔνθερμον, πυρί. τὰ
μὲν σωματικὰ ταῦτα, τὸ δὲ νοερὸν καὶ οὐράνιον τῆς ψυχῆς γένος πρὸς
αἰθέρα τὸν καθαρώτατον ὡς πατέρα ἀφίξεται. πέμπτη γάρ, ὡς ὁ τῶν
ἀρχαίων λόγος, ἔστω τις οὐσία κυκλοφορητική, τῶν τεττάρων κατὰ τὸ
κρεῖττον διαφέρουσα, ἐξ ἧς οἵ τε ἀστέρες καὶ ὁ σύμπας οὐρανὸς ἔδοξε
γεγενῆσθαι, ἧς κατ᾽ ἀκόλουθον θετέον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν
284 ἀπόσπασμα. (58.) τὸ δὲ „μετ᾽ εἰρήνης τραφεὶς“ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ

1 ωμβησεν Pap   1. 2 μεταναστάντος HP   2 κατωρυγμένους codd.   3 ὡς Pap G (Turn.): ὡς τοὺς ceteri   φησιν G   4 την γαρ των Pap: τῶν γὰρ codd.   απαντων γενεσιν Pap: ἁπάντων τῶν φύσιν AB, ἑπομένων ἁπάντων HP, ἁπάντων G   5 νομιζουσιν Pap   6 τούτων om. G   6. 7 παραδειγμάτων B   8 τέσσαρας ABGH, δ′ P   9 ante ἀέρα add. καὶ GHP   10 γεννωμένων AB   11 συνεστηκεν Pap   12 εκεινων Pap   13 συγκριθεις Pap (Mang): συγκραθεὶς codd.   τεσσάρων codd.   13. 14 δανεισάμενος post οὐσίας transpos. AB   14 ἀφ᾽] ἐφ᾽ G   ἑκατέρου HP, ἑκάστου Turn.   15 ἐκτείνει GHP   μέντοι BH   εἴη scripsi: εἴ G (Pap?), ᾖ ceteri   16 εἰ δὲ ἔνθερμον, πυρί post ὕδατι transpos. codd.   ψυχρόν] ἐμψυχρὸν G   17 μὲν] μὲν οὖν A   σωματα Pap   τοιαῦτα AB, ταύτῃ coni. Mang.   18 ὡς πρὸς πατέρα codd.   18. 19 ὡς τῶν ἀρχαίων ὁ λόγος AB   19 λόγον P   ἔστι conicio   κυκλοφορική ABG (coni. Mang.)   τεσσάρων codd.   21 κατ᾽ ABGH^1P, κατα Pap: κατὰ τὸ H^2

13 sqq. cf. Platonis Timaeum p. 42 E.   19 cf. Aristotelem (Zeller II 2 p. 434 sqq.).

προσδιώρισται, ἀλλ' ὅτι σχεδὸν τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων γένος ἐπὶ πολέμῳ καὶ τοῖς ἐκ πολέμου κακοῖς πᾶσι τρέφεται. πόλεμος δ' ὁ μὲν ἀπὸ τῶν ἐκτός ἐστιν, ὃν ἀδοξία καὶ πενία καὶ δυσγένεια καὶ τὰ ὁμοιότροπα ἐπάγουσιν, ὁ δ' ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων, κατὰ μὲν τὸ σῶμα ἀσθένειαι, λῶβαι, πηρώσεις παντελεῖς καὶ κηρῶν σωρὸς ἄλλων ἀμυθήτων, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν πάθη, νοσήματα, ἀρρωστήματα, δι' ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ τῶν ὁμοτυράννων χαλεπαὶ καὶ βαρύταται ἐπαναστάσεις καὶ ἀκαθαίρετοι δυναστεῖαι. „μετ' εἰρήνης οὖν τραφεὶς“ γαληνὸν καὶ εὔ- 285
διον κτησάμενος βίον, εὐδαίμον' ὡς ἀληθῶς καὶ μακάριον. πότε οὖν τοῦτο συμβήσεται; ὅταν εὐοδῇ μὲν τὰ ἐκτὸς πρὸς εὐπορίαν καὶ εὐδοξίαν, εὐοδῇ δὲ τὰ σώματος πρὸς ὑγίειάν τε καὶ ἰσχύν, εὐοδῇ δὲ τὰ ψυχῆς πρὸς ἀπόλαυσιν ἀρετῶν. χρῄζει γὰρ ἕκαστον οἰκείων δορυ- 286
φόρων· δορυφορεῖται δὲ σῶμα μὲν εὐδοξίᾳ καὶ περιουσίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ πλούτου, ψυχὴ δὲ τῷ τοῦ σώματος ὁλοκλήρῳ καὶ κατὰ πάντα ὑγιεινῷ, ὁ δὲ νοῦς ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις θεωρημάτων· ἐπεὶ ὅτι γε εἰρήνης οὐχ ἣν αἱ πόλεις ἄγουσι μέμνηται, σαφές ἐστι τοῖς ἐντυγχάνουσι ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς· μεγάλους ⟨γὰρ⟩ καὶ βαρεῖς πολέμους Ἀβραὰμ ἀνεδέξατο, οὓς καθῃρηκὼς φαίνεται. καὶ ἡ τῆς πατρῴας μέντοι γῆς ἀπό- 287
λειψις μετανισταμένῳ καὶ πάλιν οἰκῆσαι μὴ δυναμένῳ, φορουμένῳ δὲ ὧδε κἀκεῖσε καὶ ἐρήμους καὶ ἀτριβεῖς ὁδοὺς ἀλωμένῳ τῷ μὴ θεοπροπίοις καί τισι θεσφάτοις πεπιστευκότι βαρὺς ἦν πόλεμος. ἀλλ' ἔδει γὰρ καὶ τρίτον τι τῶν φοβερῶν προσεπιδαψιλεύσασθαι, λιμόν, μεταναστάσεως καὶ πολέμου κακὸν χεῖρον. ποίαν οὖν εἰρήνην ἤγαγεν; τὸ 288

---

2 ἐκ] ἐκ τοῦ AB ἅπασι AB δὲ Pap GHP 3 ἀπὸ om. Pap πενεια και Pap: om. codd. 3. 4 ὁμότροπα HP 4 ⟨ὃν κατασκευάζουσιν⟩ κατὰ conicio 4. 5 ασθενεια Pap 5 κῆρος H¹P¹ σορὸς H² 6 πάθος H δι' codd. (Pap?): ἔτι δ' conicio 7 ομοτυραννων Pap: ὁμοιοτυράννων codd., ὁμοιοτρόπων coni. Mang. 8 δυνάμεις HP ante γαληνὸν add. ὁ H², verbum (ἀπελεύσεται?) deesse videtur 9 κτησαμενους Pap εὐδαίμονα codd. 10 τοιουτο Pap μεν Pap (Mang.): μοι codd. 11 δὲ om. codd. σώματ' οὐ πρὸς G ὑγείαν codd. εὐοδεῖ P post alt. δὲ add. καὶ ABG, in ras., ut vid., P², μοι H², με H¹ 13 εὐεξία AB prius καὶ om. Pap 14 υγεινωι Pap 15 ἀπὸ τῶν ἐπιστήμης AB γε] τε Pap 16 ην Pap v: ἧς codd. αγουσιν Pap εστιν Pap εντυγχανουσιν Pap 17 μεγαλοις Pap γὰρ add. Turn. 18 κεκρατηκὼς conicio 18. 19 ἀπολήθης G 19 πάλιν Pap AB: πόλιν GHP φερομένῳ codd. 20 τῷ om. G 20. 21 θεοπρεπίοις A, θεοπρεπείοις G 21 τισι] τι H¹P¹ ἀλλ' ἔδει Mang. (Scheil), αλλ' εδε Pap: ἀλλὰ δεῖ codd. 22 καὶ γὰρ AB τριῶν τῶν L προσεπιδαψιλευσασθαι Pap: προσενδαψιλεύσασθαι ABGH, πρὸς ἓν δαψιλεύσασθαι P 22. 23 μετα αναστασεως Pap, ἐπαναστάσεως AB 23 κακον χειρον Pap: κακῶν χείρονα (χείρωνα P) codd.

γάρ, οἶμαι, μετανίστασθαι καὶ ἀνίδρυτον εἶναι καὶ βασιλέων ἀμάχοις
ἐναντιοῦσθαι δυνάμεσι καὶ λιμῷ πιέζεσθαι πόλεμον οὐχ ἕνα, πολλοὺς δὲ
289 καὶ πολυτρόπους ἔοικε μηνύειν. ἀλλ' ἔν γε ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδό-
σεσιν εἰρήνης ἀκράτου δεῖγμα ἕκαστον αὐτῶν εἶναι συμβέβηκε· παθῶν
γὰρ | ἔνδεια καὶ λιμὸς καὶ καθαίρεσις ἐχθρῶν ἀδικημάτων καὶ μετα- p. 515 M.
νάστασις ἀπὸ Χαλδαϊκῆς δόξης πρὸς τὴν φιλόθεον, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ
γεγονότος αἰσθητοῦ πρὸς τὸ νοητὸν καὶ πεποιηκὸς αἴτιον, εὐνομίαν καὶ
290 εὐστάθειαν κατασκευάζουσιν. ὑπισχνεῖται δὲ τῷ τοιαύτην ἄγοντι εἰρή-
νην καλὸν γῆρας, οὐ δήπου τὴν πολυχρόνιον ἀλλὰ τὴν μετὰ φρονήσεως
ζωήν· τὸ γὰρ εὐήμερον πολυετίας κρεῖττον, ὅσῳ καὶ βραχύτερον φῶς
σκότους αἰωνίου. μίαν γὰρ ἡμέραν ὑγιῶς εἶπέ τις προφητικὸς ἀνὴρ
βούλεσθαι βιῶναι μετ' ἀρετῆς ἢ μυρία ἔτη ἐν σκιᾷ θανάτου (Psalm.
291 83, 11), θάνατον μέντοι τῶν φαύλων αἰνιττόμενος βίον. τὸ δὲ αὐτὸ
καὶ νῦν ἔργοις μᾶλλον ἢ ῥήμασι διασυνίστησι Μωυσῆς· ὃν γὰρ ἀνα-
γράφει γήρᾳ χρησόμενον καλῷ, τῶν πρὸ αὐτοῦ σχεδὸν ἁπάντων ὀλι-
γοχρονιώτατον εἰσήγαγε, φιλοσοφῶν καὶ διδάσκων ἡμᾶς, τίς ὁ πρὸς
ἀλήθειαν εὐγήρως ἐστίν, ἵνα μὴ πολὺν τῦφον ἐπὶ τοῦ φανεροῦ σώμα-
τός ποτε ἀποδεξώμεθα γέμοντα αἰσχύνης καὶ πολλῶν ὀνειδῶν, ἀλλ' εὐ-
βουλίαν καὶ σταθερότητα ψυχῆς ἰδόντες τὸ γέρως ἀδελφὸν καὶ παρώνυ-
292 μον καλὸν γῆρας ἐπιφημίσωμέν τε καὶ μαρτυρήσωμεν. δογματικῶς
οὖν ἄκουε κατὰ τὸν νομοθέτην μόνον τὸν ἀστεῖον εὐγήρων καὶ μακρο-
βιώτατον, ὀλιγοχρονιώτατον δὲ τὸν φαῦλον, ἀποθνῄσκειν ἀεὶ μανθάνοντα,
μᾶλλον δὲ τὴν ἀρετῆς ζωὴν ἤδη τετελευτηκότα.

---

1 αιδρυτον Pap 2 δυνάμεσι scripsi: δυνάμενον Pap GHP, μὴ δυνάμενον AB πιεζεῖσθαι HP 3. 4 ἐπιδόσεσιν G 6 τὴν] τὸν PH¹ φιλόθεον] φοβεον Pap 7 τὸ] τὸν Pap G εὐωνυμίαν HP¹ 8 εὐστάθιαν Pap H¹, εὐστα P (ϑ supra) 9 prius τὴν Pap: om. codd. 9. 10 την et ζωην Pap: τὸ et ζῆν codd. 10 κρείττω Pap G οσον Pap, ὅσα AB φῶς ⟨ἡμερήσιον⟩ coni. Mang. 11 ὑγεία ὡς G τις om. HP¹ προφήτης HP 12 μετὰ codd. τοῦ θανάτου codd. 13 θανατον μεντοι Pap: σκιὰν codd. μέντοι] τὸν conicio τὸν φαῦλον codd., τὸν (melius τὸν τῶν) φαύλων coni. Mang. ανιττομενος Pap δὲ Pap 14 ἔργοις scripsi: εν τοις Pap, ἔργον codd., ἔργῳ v ρημασι Pap: ῥῆμα codd., ῥήματι v διανίστησι AB Μωσῆς GHP 15 χρησαμενον codd. τῶν] τὸν A 16 εισηγαγεν Pap 17 πολυτυφον (sic) Pap: παλαιὸν τῦφον codd., πολιὸν τῦφον G, fort. recte 18 ἀναδεξώμεθα codd. 19 ψυχῇ ἐνιδόντες conicio γέρος PH¹, γένος A(P²?) 19. 20 παρωνυμον Pap (Mang.): πατρώνυμον ABP², πατερώνυμον GHP¹, tum καὶ add. G 21. 22 μακαριώτατον AB 22 ὀλιγοχρονιώτατον om. Pap τον δε Pap ἀεὶ om. codd. λανθάνοντα coni. Mang. 23 τὴν τῆς ἀρετῆς AB

(59.) Λέγεται δ' ἑξῆς· „τετάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε“ 293
(Gen. 15,16), οὐχ ἵνα αὐτὸ μόνον μηνυθῇ χρόνος, ἐν ᾧ τὴν ἱερὰν
οἰκήσουσι γῆν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τελείαν ἀποκατάστασιν ψυχῆς παρα-
στῆσαι. γίνεται δὲ ὡσανεὶ τετάρτη γενεᾷ· ὃν δὲ τρόπον, ἄξιον συν-
διασκέψασθαι. ἀποκυηθὲν τὸ βρέφος ἄχρι τῆς πρώτης ἑπταετίας ἐν 294
ἡλικίᾳ τῇ παιδικῇ ψυχῆς ἀκραιφνοῦς μεμοίραται, λείῳ μάλιστα ἐμφε-
ροῦς κηρῷ, τοῖς ἀγαθῶν καὶ κακῶν χαρακτῆρσι μήπω τετυπωμένης·
καὶ γὰρ ὅσα γράφεσθαι δοκεῖ, ὑγρότητι ἐπαλειφόμενα συγχεῖται. πρώτη 295
μὲν ἥδε ὡσανεὶ γενεὰ ψυχῆς· δευτέρα δέ, ἥτις μετὰ τὴν παιδικὴν ἡλι-
κίαν κακοῖς ἄρχεται συζῆν, ἅ τε ἐξ ἑαυτῆς εἴωθε γεννᾶν ψυχὴ καὶ
ὅσα παρὰ τῶν ἄλλων ἀσμένη δέχεται. διδάσκαλοί τε γὰρ ἁμαρτημά-
των μυρίοι, τίτθαι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ γονεῖς καὶ οἱ κατὰ πόλεις γε-
γραμμένοι καὶ ἄγραφοι νόμοι θαυμάζοντες ἃ χρὴ γελᾶσθαι, καὶ ἄνευ
τῶν διδαξόντων αὐτομαθής ἐστιν αὐτὴ πρὸς τὰ ὑπαίτια, ὡς ὑπ' εὐφο-
ρίας ἀεὶ κακῶν βρίθειν. „ἔγκειται“ γάρ φησι Μωυσῆς „ἡ διάνοια τοῦ 296
p. 516 M. ἀνθρώπου | ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος“ (Gen. 8,21). ἥδ'
ἐστὶν ἡ ἐπαρατοτάτη γενεὰ μὲν συμβολικῶς, κυρίως δὲ ἡλικία, καθ' ἣν
τό τε σῶμα ἡβᾷ καὶ ἡ ψυχὴ πεφύσηται, τῶν ἐντυφομένων ἀναρριπιζο-
μένων παθῶν, ἅλως τε καὶ ἀστάχυς καὶ πεδία (Exod. 22,6) καὶ ὅσα
ἂν τύχῃ καταπιμπράντων. ταύτην τὴν ἐπίνοσον γενεὰν ἢ ἡλικίαν ὑπό 297
τινος τρίτης οἷα ὑπὸ ἰατρικῆς· φιλοσοφίας νοσηλευθῆναι χρή, κατεπᾳ-
σθεῖσαν λόγοις ὑγιεινοῖς καὶ σωτηρίοις, δι' ὧν κένωσιν μὲν ἐνδέξεται
τῆς ἀμέτρου τῶν ἁμαρτημάτων πλησμονῆς, πλήρωσιν δὲ λιμηρᾶς κε-

---

1 δ'] δε Pap δε Pap: om. codd. αποστραφησον Pap 2 αὐτὸ μόνον Pap (Mang.): μόνον αὐτὸ G, μόνον αὐτῷ ceteri ὁ χρόνος H[2] post ἱερὰν add. οἴκησιν H[1]P 3 αλλα καὶ υπερ του Pap: ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ καὶ τὴν codd. ψυχης Pap: ἀρετῆς codd. 3. 4 παρασθησαι Pap 4 alt. δὲ om. B 6 παιδικι Pap ψυχης Pap: φύσεως codd. ἀκρεφνοῦς B λείῳ Mang.: λειμωι Pap, τελείῳ codd. μαλλιστα Pap 7 κηρω τοις Pap (Mang.): ἀκηράτοις codd. τετυπωμένη codd. 8 ἐγγράφεσθαι conicio κοδει Pap υγροτητι Pap: δι' ὑγρότητα codd. ἀπαλειφόμενα coni. Mang. 9 ἥδε] ηδη Pap δευτερα τε τις Pap 10 ἑαυτῆς Pap H[2]: αὐτῆς ceteri 11 ἀσμενὴς G, ἀσμένως ceteri 12 τιθθαι Pap 13 νόμοι καὶ ἄγραφοι transpos. codd. 14 διδαξάντων codd. αὐτὴ scripsi: αὕτη codd., αὕτη s. s. H[2] τὰ om. codd. ὑπὸ AB 15 βρίθοντες PH[1] φησιν codd. Μωυσῆς scripsi: Μωσης Pap, om. codd. 15. 16 ἐπιμελῶς τοῦ ἀνθρώπου AB 16 ἥδε codd. 17 ἐπαρατωτάτη AB 18 ἡβᾷ s. s. H[2], ἡ βάσις L 19 ἅλως AB: ἄλλως Pap GHP, ἀλωὰς Mang. alt. και Pap (Mang): om. codd. ἄσταχύς τε καὶ ABG 20 τὴν om. Pap 21. 22 κατασπασθεῖσαν AB 22 ενδεξηται Pap

298 νώσεως τῶν κατορθωμάτων καὶ ἐρημίας δεινῆς. μετὰ τὴν θεραπείαν
οὖν ταύτην γενεᾷ τετάρτῃ φύεται ψυχῇ δύναμίς τε καὶ ῥώμη κατὰ τὴν
τῆς φρονήσεως βεβαιοτάτην ἀνάληψιν καὶ τὸ ἐν ἁπάσαις ἀρεταῖς ἀκλινές
τε καὶ πάγιον. τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ λεγόμενον· „τετάρτῃ δὲ γενεᾷ ἀποστρα-
φήσονται ὧδε.“ κατὰ γὰρ τὸν δειχθέντα τέταρτον ἀριθμὸν ἀποστρα-
φεῖσα τοῦ διαμαρτάνειν ἡ ψυχὴ κληρονόμος ἀποδείκνυται σοφίας.
299 πρῶτος μὲν γὰρ ἀριθμός, καθ᾽ ὃν οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν λαβεῖν
ἔννοιαν ἔστιν, ἀτυπώτου τῆς ψυχῆς ὑπαρχούσης· δεύτερος δέ, καθ᾽ ὃν
φορᾷ τῶν ἁμαρτημάτων χρώμεθα· τρίτος δέ, ἐν ᾧ θεραπευόμεθα, τὰ
νοσερὰ διωθούμενοι καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν παθῶν ἀφηβῶντες· τέταρτος
δέ, ἐν ᾧ παντελοῦς ὑγιείας καὶ ῥώσεως μεταποιούμεθα, ὁπότε ἀπο-
στρεφόμενοι τὰ φαῦλα τοῖς καλοῖς ἐγχειρεῖν δοκοῦμεν, πρότερον δὲ οὐκ
300 ἔξεστι. (60.) τὸ δὲ ἄχρι τίνος, αὐτὸς μηνύσει λέγων· „οὔπω γὰρ ἀνα-
πεπλήρωνται αἱ ἀνομίαι τῶν Ἀμορραίων“ (Gen. 15,16). δίδωσι δὲ
ἀφορμὴν τοῖς ἀσθενεστέροις τὰ τοιαῦτα, ὡς ὑπολαμβάνειν, ὅτι Μωυσῆς
εἱμαρμένην καὶ ἀνάγκην ὡς αἰτίας τῶν γινομένων ἁπάντων εἰσάγει.
301 χρὴ δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι ἀκολουθίαν μὲν καὶ εἱρμὸν καὶ ἐπιπλοκὰς αἰ-
τιῶν ἅτε φιλόσοφος καὶ θεοφράδμων ἀνὴρ οἶδεν, τούτοις δ᾽ οὐκ ἀνά-
πτει τὰς τῶν γινομένων αἰτίας. ἐφαντασιώθη γὰρ πρεσβύτερον ἄλλο
ἐποχούμενον τοῖς ὅλοις ἡνιόχου τρόπον ἢ κυβερνήτου· πηδαλιουχεῖ γὰρ
τὸ κοινὸν τοῦ κόσμου σκάφος, ᾧ τὰ πάντα ἐμπλεῖ, καὶ τὸ πτηνὸν
ἅρμα, τὸν σύμπαντα οὐρανόν, ἡνιοχεῖ χρώμενον αὐτεξουσίῳ καὶ αὐτο-
302 κράτορι βασιλείᾳ. τί οὖν καὶ περὶ τούτων λεκτέον; ἑρμηνεύονται
Ἀμορραῖοι λαλοῦντες, τὸ δὲ μέγιστον ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ δωρηθὲν ὑπὸ
φύσεως, τὸν λόγον, μυρίοι τῶν λαβόντων διέφθειραν ἀχαρίστως καὶ
ἀπίστως τῇ δούσῃ προσενεχθέντες. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ γόητες, οἱ κόλα-

---

1 ηρεμιας Pap δεινῆς] ἡδονῆς H 2 ταύτην om. Pap γενεᾷ τετάρτῃ Pap G: τετάρτῃ γενεᾷ ceteri ρωμηι Pap 2. 3 κατα φρονησιν Pap, fort. scrib. κατὰ φρονήσεως 3 ἀντίληψιν AB τὸ om. G 4 εστιν Pap δε Pap: om. codd. 7 αριμθος Pap οὔτ᾽ AB 7. 8 ἔννοιαν λαβεῖν codd. 8 τῆς om. v δευτερον Pap 9 τρίτη AB 10 τετάρτη AB 11 ὑγείας codd. 11. 12 ἀποστρεφόμεθα G 12 τοῖς om. codd. κακοῖς A εγχειρεν Pap 13 εξεστιν Pap μηνύει HP 14 ἁμαρτίαι B διδωσιν Pap 15 Μωσῆς G 16 γεινομενων Pap: γενομένων codd. 18 θεο-φράσμων G ὢν post ἀνὴρ add. codd. οἶδε HP 18. 19 οὐ τούτοις δ᾽ ἀνάπτει AB 18 δ᾽ om. Pap οὐκ s. s. H, om. G 18. 19 ἀνάπτει] post alt. α ras. 3 litt. in HP, ἀναπίπτει G 19 γενομένων AB ἄλλον G 21 εμπλεκει Pap 24 ἀνθρώπῳ om. Pap 26 δοσῃ cum ras. post ο P, δόσει AB 26. 69,1 οἱ κόλακες, οἱ γόητες codd.

p. 517 M. κες, οἱ πιθανῶν σοφισμάτων εὑρεταί, | φενακίσαι καὶ παρακρούσασθαι μόνον εὖ εἰδότες, τοῦ ἀψευδεῖν οὐ πεφροντικότες. ἐπιτηδεύουσι μέντοι καὶ ἀσάφειαν, ἀσάφεια δὲ βαθὺ σκότος ἐν λόγῳ, κλέπταις δὲ συνεργὸν τὸ σκότος. οὗ χάριν Μωυσῆς τὸν ἀρχιερέα δηλώσει καὶ ἀληθείᾳ δια- 303
κεκόσμηκεν (Exod. 28,26), ἀρίδηλον ἀξιῶν εἶναι καὶ ἀληθῆ τὸν τοῦ σπουδαίου λόγον. οἱ δὲ πολλοὶ τὸν ἄδηλον καὶ ψευδῆ μεταδιώκουσιν, ᾧ συνεπιγράφεται πᾶς ὁ τῶν ἀγελαίων καὶ ἠμελημένων ἀνθρώπων ἀπατώμενος ὄχλος. ἕως μὲν οὖν „οὐκ ἀναπεπλήρωται τὰ ἁμαρτήματα 304
τῶν Ἀμορραίων“, τουτέστι τῶν σοφιστικῶν λόγων διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτον, ἀλλ' ἔτι ὁλκὸν ἔχοντα δύναμιν ταῖς πιθανότησιν ἡμᾶς ἐπάγεται, [καὶ] ἀποστραφῆναι καὶ καταλιπεῖν αὐτὰ οὐ δυνάμενοι τῷ δελεάζεσθαι καταμένομεν. ἐὰν δὲ πᾶσαι αἱ ψευδεῖς πιθανότητες διελεγχθῶσιν ὑπὸ 305
τῶν ἀληθῶν πίστεων καὶ πλήρεις αὐτῶν καὶ ἐπιχειλεῖς αἱ ἁμαρτίαι περιφανῶσιν, ἀποδρασόμεθα ἀμεταστρεπτὶ καὶ μονονοὺ τὰ ἀπόγαια ἀράμενοι τῆς τῶν ψευσμάτων καὶ σοφισμάτων χώρας ἐξαναχθησόμεθα, τοῖς ἀληθείας ναυλοχωτάτοις ὑποδρόμοις καὶ λιμέσιν ἐνορμίσασθαι ἐπειγόμενοι. τοιοῦτον δὴ τὸ δηλούμενον ὑπὸ τῆς προτάσεως· ἀμήχανον 306
γὰρ ἀποστραφῆναι καὶ μισῆσαι καὶ καταλιπεῖν τὸ πιθανὸν ψεῦδος, εἰ μὴ τὸ περὶ αὐτὸ ἁμάρτημα πλῆρες ἀναφανείη καὶ τέλειον· ἀναφανεῖται δὲ ἐκ τοῦ μὴ περιέργως διελεγχθῆναι κατὰ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἀντίταξιν καὶ βεβαίωσιν.

(61.) Λέγει δὲ ἑξῆς· „ἐπεὶ δὲ ἐγίνετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμαῖς, 307
φλὸξ ἐγένετο“ (Gen. 15,17), δηλῶν ὅτι ἀρετὴ πρᾶγμά ἐστιν ὀψίγονον

---

1 post εὑρεταὶ add. ἐξ ἀπάτης πλανῆσαι D 2 μόνον Pap D: μᾶλλον codd. τοῦ Pap D: τοῦ δὲ codd. πεφροντίκασιν D 3 σκότος] πάθος H 4 Μωσῆς HP 8 ἀναπεπλήρωνται HP 9 ,απεξελεγκτον Pap 10 ὁλκὸν Mang.: ἐνδίολκον Pap ABGH², ἕνα δίολκον P(H¹) ἔχοντες G απαγεται Pap 11 καὶ prius om. GH², καὶ ⟨γοητεύει⟩ e. gr. conicio 12 ἐγκαταμένομεν coni. Mang. 12 πᾶσαι ἀψευδεῖς HP 13 ἀληθῶς B 14 ἀποδρασόμεθα Pap H²: ἀποδρασώμεθα ceteri αποyαια Pap: ἀπόγεια ABGP², ἐπίγεια HP¹ 15 ἐξαναστησόμεθα P 16 ἱπποδρόμοις AB 17 δὴ om. Pap 18 γὰρ om. codd. 19 πληρης Pap 19 ἀναφανείη scripsi, αναφανειν Pap: ἀναφανῇ ἢ AB, ἀναφανῆναι ἢ GP(H¹), ἀναφανῇ H² 20 περιέργως διελεγχθῆναι GHP: περιεργως διαλεχθηναι Pap, παρέργως διαλεχθῆναι AB τοῦ Pap: om. ABGH, τῆς P 22 ἐγένετο codd. δυσμάς codd.

---

1. 2 D^{p} fol. 266^{v} (lemma om. Harris p. 92): οἱ πιθανῶν — πεφροντίκασιν. pergit. lin. 7 οἷς ὁ τῶν ἀγελαίων καὶ ἠμελημένων ἀνθρώπων ἀπατώμενος ὄχλος συνεπιγράφεται.

καὶ μήν, ὡς ἔφασάν τινες, πρὸς αὐταῖς ταῖς τοῦ βίου δυσμαῖς βεβαιού-
μενον. ἀρετὴν δὲ ἀπεικάζει φλογί· καθάπερ γὰρ ἡ φλὸξ καίει μὲν τὴν
παραβληθεῖσαν ὕλην, φωτίζει δὲ τὸν γείτονα ἀέρα, τὸν αὐτὸν τρόπον
ἐμπίπρησι μὲν τὰ ἁμαρτήματα ἡ ἀρετή, φέγγους δὲ τὴν ὅλην ἀναπίμ-
308 πλησι διάνοιαν. ἀλλὰ γὰρ ἔτι τῶν ἀδιαιρέτων καὶ ἀμερίστων λόγων
ἐπικρατούντων ταῖς πιθανότησιν, οὓς Ἀμορραίους ἀνακαλεῖ, περιφανε-
στάτην καὶ ἄσκιον αὐγὴν ἰδεῖν οὐ δυνάμεθα· κλιβάνου δ' εἰλικρινὲς
πῦρ οὐκ ἔχοντος, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἔφη (Gen. 15,17) καπνιζομένου τρό-
πον διακείμεθα, σπινθῆρσι μὲν τῆς ἐπιστήμης ὑποτυφόμενοι, μήπω δὲ
309 καθαρῷ πυρὶ δοκιμασθῆναι καὶ κραταιωθῆναι δυνάμενοι. πολλὴ δὲ τῷ
σπείραντι τοὺς σπινθῆρας χάρις, ἵνα μὴ νεκρῶν τρόπον σωμάτων ὁ
νοῦς ὑπὸ παθῶν καταψυχθῇ, ἀλλ' ἔνθερμος ὢν καὶ χλιαινόμενος ὑπεκ-
καύμασιν ἀρετῆς ζωπυρῆται μέχρι τοῦ τὴν εἰς πῦρ ἱερόν, ὡς ὁ Ναδὰβ
310 καὶ Ἀβιούδ (Lev. 10,2), δέξασθαι μεταβολήν. καπνὸς δὲ γίνεται μὲν
πρὸ πυρός, | δακρύειν δὲ βιάζεται τοὺς πλησιάζοντας. ἀμφότερα δὲ p. 518 M.
φιλεῖ συμβαίνειν· ταῖς τε γὰρ ἀρετῆς αὐγαῖς προσχωροῦντες τελειότητα
ἐλπίζομεν, καὶ εἰ μήπω δυναίμεθα τυχεῖν αὐτῆς, οὐκ ἀδακρυτὶ διάγο-
μεν ἀνιώμενοι. πολὺς γὰρ ὅταν ἵμερος ἐντακῇ, πρὸς τὴν τοῦ ποθου-
μένου θήραν ἐπισπεύδει καὶ ἄχρι τοῦ συλλαβεῖν κατηφεῖν ἀναγκάζει.
311 κλιβάνῳ δὲ νῦν ἐξωμοίωσε τὴν ψυχὴν τοῦ φιλομαθοῦς καὶ ἐλπίδα τελειώ-
σεως ἔχοντος, ἐπειδὴ τροφῆς πεττομένης συγκραταιοῦν ἑκάτερον ἀγγεῖόν
ἐστιν, ὁ μὲν τῆς διὰ σιτίων φθαρτῶν, ἡ δὲ τῆς δι' ἀφθάρτων ἀρετῶν. αἱ δὲ
λαμπάδες τοῦ πυρὸς αἱ δᾳδουχούμεναι τοῦ δᾳδούχου θεοῦ κρίσις εἰσίν,
αἱ λαμπραὶ καὶ διαυγεῖς, αἷς ἔθος μέσον τῶν διχοτομημάτων, λέγω δὲ
312 τῶν ἐναντιοτήτων, ἐξ ὧν ἅπας ὁ κόσμος συνέστηκε, διάγειν. λέγεται
γάρ· „λαμπάδες πυρός, αἳ διῆλθον μέσον τῶν διχοτομημάτων" (Gen.

---

1 αυτοις Pap 3 παρευρεθεῖσαν ABP[2] 4 ενπιπρησει Pap φεγγυς Pap 4. 5 ἀναπίπλησι PH[1], fort. recte 5 ἔτι om. AB, ἐπὶ G 6 ταῖς om. HP επιθανοτησι Pap 7 αὐγὴν codd.: αυτην Pap εἰλικρινὲς codd. 9 τῆς Pap ABG: τοῖς HP ἐπιτυφόμενοι HP 9. 10 μήπω — δυνάμενοι om. AB 10 καθαρῷ πυρὶ Pap G: πυρὶ καθαρῷ AB, πυρὶ HP 11 σπείραντι] ζωπυροῦντι coni. Mang. χάριν B 12 ὑπὸ παθῶν om. codd. καταψυχθηι Pap: καταψυγῇ codd. ἀλεαινό-μενος codd. 13 εἰς] εἰ A ναδὰμ AB, ναβὰδ G 13 δὲ] δὴ B 15 φιλεῖν AP ταῖς τε γὰρ ἀρετῆς αὐγαῖς προσχωροῦντες scripsi: τοῖς τε (τε om. H[2], Pap?) γὰρ ἀρετῆς ἀγγέλοις προσχορεύοντες (προχορεύοντες HP, Pap?) Pap et codd., ταῖς ... αὐγαῖς ἐγχο-ρεύοντες coni. Mang. 16 καὶ Pap: κἂν codd. δυνάμεθα A 19 ⟨δάκρυα⟩ μέχρι τοῦ καταλαβεῖν καταχεῖν ἀναγκάζει male Jessen καταλαβεῖν codd. 21 (συγ)κρα-ταιουν Pap: om. codd. 23 κρίσεις codd. 24 μεσον Pap: μέσαις codd. post τῶν add. διαυγεῖς G 25 ἐνδιάγειν coni. Mang. 26 post γὰρ add. ὅτι ABP[2]

15,17), ἵνα γνῷς, ὅτι αἱ θεῖαι δυνάμεις διὰ μέσων καὶ πραγμάτων καὶ σωμάτων ἰοῦσαι φθείρουσι μὲν οὐδὲν — μένει γὰρ ἀπαθῆ τὰ διχοτομήματα —, διαιροῦσι δὲ καὶ διαστέλλουσι σφόδρα καλῶς τὰς ἑκάστων φύσεις.

(62.) Τῆς οὖν τῶν εἰρημένων ἐπιστήμης κληρονόμος δεόντως 313
ἀποδείκνυται ὁ σοφός· „ἐν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ“ φησίν „ἐκείνῃ διέθετο κύριος τῷ Ἀβραὰμ διαθήκην λέγων· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν
ταύτην“ (Gen. 15,18). ποίαν γῆν δηλοῖ, εἰ μὴ τὴν προειρημένην, ἐφ' 314
ἣν ποιεῖται τὴν ἀναφοράν; ἧς ἐστιν ὁ καρπὸς κατάληψις ἀσφαλὴς καὶ βεβαία τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, καθ' ἣν τὰ σύμπαντα τοῖς τομεῦσιν ἑαυτοῦ διαφυλάττει ἀπαθῆ τὰ ἀγαθὰ κακοῦ κατὰ τὰ ἐπὶ τοῖς τὴν γένεσιν
ἀφθάρτοις. εἶτ' ἐπιλέγει· „ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποτα- 315
μοῦ τοῦ μεγάλου [ποταμοῦ] Εὐφράτου“ (Gen. 15,18), δηλῶν ὅτι οἱ τέλειοι τὰς μὲν ἀρχὰς ἔχουσιν ἀπὸ σώματος καὶ αἰσθήσεως καὶ τῶν ὀργανικῶν μερῶν, ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔνεστι — χρήσιμα γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ παιδείαν —, τὰ δὲ τέλη ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, τὸν μέγαν ὡς ἀληθῶς ποταμόν, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ τῶν
ἄλλων πλημμυροῦντα ἀγαθῶν. οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου 316
ἕως τοῦ Αἰγύπτου ποταμοῦ τὴν χώραν περιέγραψεν — οὐ γὰρ ἂν ἀρετὴν εἰς τὰ σωματικὰ πάθη κατεβίβασεν —, ἀλλ' ἔμπαλιν „ἀπὸ τοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ μεγάλου Εὐφράτου.“ ἀπὸ γὰρ τῶν θνητῶν αἱ βελτιώσεις γίνονται πρὸς τὰ ἄφθαρτα.

---

1 ἵνα γνῷς — πραγμάτων om. AB 2 μεινει Pap 3 διαστέλλουσι] διακρίνουσι AB ἑκάστων] ἐν ἑκάστῳ AB 6 διεθετο Pap: συνέθετο codd. 7 (διαθή)κην Pap supplevi: συνθήκην codd. 8 γῆν] η Pap εἰ ABG (Pap): ὅτι HP 9 καταλημψις Pap 10 βεβαια Pap: βεβαιοτάτη codd. 10. 11 τιμῶσιν αὐτὸν Markland 11 διαφυλάττοι AB, διακρίνει φυλάττων conicio 11—14 κακοῦ — αἰσθήσεως om. Pap κατὰ τὰ] καθὰ coni. Mang., sed etiam quae sequuntur corrupta sunt 12. 13 τοῦ ποταμοῦ om. AB 13 ποταμοῦ seclusi 14 τοῦ σώματος AB 15 ενεστι Pap: ἔστι ABGP, ἔστιν H 16 μετὰ om. AB παιδείαν] διαγωγήν conicio 18 ἀγαθῶν πλημμυροῦντα codd. 19 τοῦ] τῆς H[1]P 19 Αἰγυπτίου GH[2] ante τὴν add. ὅς GHP περιγράφει H οὐ] οὕτως coni. Mang. 21 Αἰγυπτίου GHP[2] 21. 22 βελτειωσεις Pap: οἰκειώσεις codd. 22 subscriptio in Pap: ΦΙΛΩΝΟC ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙC Ο ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕCΤΙΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟC Η ΠΕΡΙ ΤΗC ΕΙC ΤΑ ΙCΑ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΑ ΤΟΜΗC, in H περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΟΠΑΙΔΕΥΜΑΤΑ ΣΥΝΟΔΟΥ

1 (1.) „Σάρα δὲ ἡ γυνὴ Ἀβραὰμ οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ. ἦν δὲ αὐτῇ I p.519 M.
παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ. εἶπε δὲ Σάρα πρὸς Ἀβραάμ·
ἰδού, συνέκλεισέ με κύριος τοῦ μὴ τίκτειν, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην
2 μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς“ (Gen. 16, 1. 2). τὸ Σάρας ὄνομα
μεταληφθέν ἐστιν „ἀρχή μου“· φρόνησις δὲ ἡ ἐν ἐμοὶ καὶ σωφροσύνη
ἡ ἐν ἐμοὶ καὶ ἡ ἐπὶ μέρους δικαιοσύνη καὶ ἑκάστη τῶν ἄλλων ἀρετῶν,
ἣν περὶ ἐμὲ μόνον εἶναι συμβέβηκεν, ἀρχή ἐστιν ἐμοῦ μόνου· ἐπιστατεῖ
γάρ μου καὶ ἡγεμονεύει πειθαρχεῖν ἐγνωκότος, βασιλὶς ἐκ φύσεως ὑπάρ-
3 χουσα. ταύτην Μωυσῆς, τὸ παραδοξότατον, καὶ στεῖραν ἀποφαίνει καὶ
πολυγονωτάτην, εἴ γε τὸ πολυανθρωπότατον τῶν ἐθνῶν ἐξ αὐτῆς
ὁμολογεῖ γενέσθαι. τῷ γὰρ ὄντι ἡ ἀρετὴ πρὸς μὲν τὰ φαῦλα
πάντα ἐστείρωται, τῶν δὲ ἀγαθῶν εὐτοκίᾳ χρῆται τοιαύτῃ, ὡς
4 μηδὲ μαιευτικῆς τέχνης — φθάνει γὰρ ἀποτίκτουσα — δεῖσθαι. τὰ

φίλωνος περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου MA: φίλωνος περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου G, τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς κτλ. F, περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου H 1. 2 bis Σάρρα codd. καὶ αὐτῇ δούλη ἦν Αἰγυπτία καὶ ὄνομα αὐτῇ Ἄγαρ GF 3 με] μοι G ὁ ante κύριος add. v μὴ τίκτειν MAH: τεκεῖν GF δὴ ante πρὸς add. GF 4 ἵνα τεκνοποιήσῃς MAH: εἴ πως οἰκοδομηθήσομαι GF Σάρρας MAH, Σάρρα GF 5 ληφθέν G 6 μέρος G καὶ ἡ ἑκάστων ἄλλων GF 7 μόνου om. F 8 μου om. GF 9 ταύτης A Μωσῆς G 10 πολυάνθρωπον GF 13 μαιευτικὴ G δεῖσθαι post τέχνης transpos. Fv, pro δεῖσθαι habet οἷς (hoc add. G²) δεῖ χρῆσθαι G

---

6 *Clem. Alex. Strom. I § 31 p. 334 P.:* ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων . . . . τὴν Σάρραν (leg. Σάραν) δὲ „ἀρχήν μου“.

μὲν οὖν ζῷα καὶ φυτὰ διαλείποντα τὸν πλείω χρόνον ἅπαξ ἢ δὶς τὸ
πλεῖστον τοὺς οἰκείους δι' ἐνιαυτοῦ φέρει καρπούς, καθ' ὃν ἔταξεν ἀριθ-
μὸν ἑκάστοις ἡ φύσις ἐναρμοζόμενον ταῖς ἐτησίοις ὥραις· ἀρετὴ δὲ οὐ
διαλείπουσα ἀνελλιπῶς δὲ καὶ ἀδιαστάτως κατὰ τοὺς ἀμερεῖς χρόνους
p. 520 M. ἀεὶ γεννᾷ, βρέφη μὲν οὐδαμῶς, λόγους δὲ ἀστείους καὶ βουλὰς | ἀνεπι-
λήπτους καὶ ἐπαινετὰς πράξεις. (2.) ἀλλ' οὔτε πλοῦτος, ᾧ μὴ δυνατόν 5
ἐστι χρῆσθαι, τοὺς κεκτημένους ὠφελεῖ οὔτε ἡ φρονήσεως εὐτοκία, ἐὰν
μὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ ὠφέλιμα τίκτῃ. τοὺς μὲν γὰρ εἰσάπαν ἀξίους
ἔκρινε τῆς συμβιώσεως αὐτῆς, οἱ δ' οὔπω ⟨τὴν⟩ ἡλικίαν ἔδοξαν ἔχειν,
ὡς ἐπαινετῆς καὶ σώφρονος οἰκουρίας ἀνέχεσθαι· οἷς τὰ προτέλεια τῶν
γάμων ἐφῆκε ποιεῖσθαι, ἐλπίδα καὶ τοῦ θύσειν τοὺς γάμους παρασχοῦσα.
Σάρα οὖν, ἡ ἄρχουσά μου τῆς ψυχῆς ἀρετή, ἔτικτε μέν, ἐμοὶ δ' οὐκ 6
ἔτικτε· οὐ γὰρ ἠδυνάμην πω νέος ὢν τὰ γεννήματα αὐτῆς παραδέχεσθαι,
τὸ φρονεῖν, τὸ δικαιοπραγεῖν, τὸ εὐσεβεῖν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν νόθων
παίδων, οὓς ἀπεκύησάν μοι αἱ κεναὶ δόξαι. τροφαὶ γὰρ αἱ τούτων καὶ
συνεχεῖς ἐπιμέλειαι καὶ φροντίδες ἄληκτοι τῶν γνησίων καὶ ὡς ἀληθῶς
ἀστῶν ὀλιγωρεῖν ἠνάγκασαν. καλὸν οὖν εὔχεσθαι τὴν ἀρετὴν μὴ μόνον 7
τίκτειν, ᾗ καὶ δίχα εὐχῆς εὐτοκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τίκτειν, ἵνα τῶν
σπερμάτων καὶ γεννημάτων αὐτῆς μεταλαγχάνοντες εὐδαιμονῶμεν. εἴωθε
γὰρ θεῷ μόνῳ τίκτειν, τὰς ἀπαρχὰς ὧν ἔτυχεν ἀγαθῶν εὐχαρίστως
ἀποδιδοῦσα τῷ τὴν ἀειπάρθενον μήτραν, ὥς φησι Μωυσῆς, ἀνοίξαντι
(Gen. 29, 31). καὶ γὰρ τὴν λυχνίαν, τὸ ἀρχέτυπον τοῦ μιμήματος 8
παράδειγμα, ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους φησὶ φαίνειν, δηλονότι τοῦ πρὸς
θεόν· ἑβδόμη γὰρ οὖσα καὶ μέση τῶν ἓξ καλαμίσκων δίχα διῃρη-
μένων εἰς τριάδας, ἑκατέρωθεν δορυφορούντων, ἄνω τὰς αὐγὰς
ἀποστέλλει πρὸς τὸ ὄν, λαμπρότερον ἡγουμένη τὸ φέγγος ἢ ὡς δύνασθαι

2. 3 ἀριθμὸν] χρόνον conicio 3 ἑκάστοις om. GF 4 δὲ] τὲ A 7 ἡ] εἰ ἡ M ἐὰν] ἂν GF 8 γὰρ ⟨τελείους⟩ coni. Mang. 9 αὐτῆς om. F τὴν addidi 10 οἷς] ἧς AL² 11 ἀφῆκε A θήσειν H², θύειν FL 12 Σάρρα codd. ἀρετὴν G ἔτικτεν GF μὲν om G 12. 13 ἐμοὶ δ' οὐκ ἔτικτεν MA, bis habet G: οὐκ ἔτικτε δ' ἐμοί H, om. F 13 ἐδυνάμην G πω om. A, πως F ταύτης F 14 εὐτοκεῖν GF ult. τὸ om. F 15 παιδίων H οὓς] ἃς F 16 ἄληκτοι Mang.: ἄλεκτοι codd. 17 ἀστείων G εὔχεσθαι GFH²: δέχεσθαι MA(H¹) 18 ᾗ] ἡ AGF εὐτοκεῖν GF, ἀτοκεῖ Turn. 19 γενημάτων M μεταλαχόντες GF 20 μόνον F 21 ἀεὶ παρθένον F Μωσῆς GF 22 τὸ om. G 23 δῆλον ὅτι G 24 οὖσα om. F καυλίσκων L¹ 24. 25 διειρημένων H 25 τριάδας GF (Mang.): τριάδος M, τριάδα AH 26 ὄν Mang.: ἓν MAH, om. GF ἐλλαμπρότερον GF, λαμπρότατον Turn. φέγγος MAH: τέλος GF

9 θνητὴν αὐτῷ προσβάλλειν ὄψιν (Exod. 25,37.31). (3.) διὰ τοῦτο οὔ
φησι μὴ τίκτειν τὴν Σάραν, ἀλλ' αὐτῷ τινι μὴ τίκτειν. οὐ γάρ ἐσμεν
ἱκανοὶ δέξασθαί πω γονὰς ἀρετῆς, εἰ μὴ πρότερον ἐντύχοιμεν αὐτῆς τῇ
θεραπαινίδι· θεραπαινὶς δὲ σοφίας ἡ διὰ τῶν προπαιδευμάτων ἐγκύκλιος
10 μουσική. ὥσπερ γὰρ ἐν μὲν οἰκίαις αὔλειοι πρόκεινται κλισιάδων, ἐν
δὲ πόλεσι τὰ προάστεια, δι' ὧν εἴσω βαδίζειν ἔνεστιν, οὕτως καὶ
ἀρετῆς πρόκειται τὰ ἐγκύκλια· ταῦτα γὰρ ὁδός ἐστιν ἐπ' ἐκείνην
φέρουσα.

11 Χρὴ δ' εἰδέναι, ὅτι τῶν μεγάλων ὑποθέσεων μεγάλα καὶ τὰ προοί-
μια εἶναι συμβέβηκε. μεγίστη δὲ ὑπόθεσις ἀρετή· καὶ γὰρ περὶ μεγίστην
ὕλην καταγίνεται, τὸν σύμπαντα ἀνθρώπων βίον. εἰκότως οὖν οὐ βρα-
χέσι χρήσεται προοιμίοις, ἀλλὰ γραμματικῇ, γεωμετρίᾳ, ἀστρονομίᾳ, ῥη-
τορικῇ, μουσικῇ, τῇ | ἄλλῃ λογικῇ θεωρίᾳ πάσῃ, ὧν ἐστι σύμβολον ἡ p. 521 M.
12 Σάρας θεραπαινὶς Ἄγαρ, ὡς ἐπιδείξομεν. „εἶπε" γάρ φησι „Σάρα πρὸς
Ἀβραάμ· ἰδοὺ συνέκλεισέ με κύριος τοῦ μὴ τίκτειν· εἴσελθε πρὸς τὴν
παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς" (Gen. 16,1). τὰς σωμάτων
πρὸς σώματα μίξεις καὶ ὁμιλίας ἡδονὴν ἐχούσας τὸ τέλος ὑπεξαιρετέον τοῦ
παρόντος λόγου· νοῦ γὰρ πρὸς ἀρετήν ἐστι σύνοδος ἐξ αὐτῆς ἐφιεμένου
παιδοποιεῖσθαι, εἰ δὲ μὴ δύναιτο εὐθύς, ἀλλά τοι τὴν θεραπαινίδα αὐ-
13 τῆς, τὴν μέσην παιδείαν, ἐγγυᾶσθαι διδασκομένου. (4.) ἄξιον δὲ τῆς
αἰδοῦς καταπλαγῆναι σοφίαν, ἥτις τὸ βραδὺ πρὸς γένεσιν ἢ τελέως ἄγο-
νον οὐκ ἠξίωσεν ἡμῖν ὀνειδίσαι, καίτοι τοῦ χρησμοῦ τἀληθὲς εἰπόντος,
ὅτι „οὐκ ἔτικτεν," οὐ διὰ φθόνον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀνεπιτη-
δειότητα· „συνέκλεισε" γάρ φησι „μὲ κύριος τοῦ μὴ τίκτειν", καὶ οὐκέτι
προστίθησιν „ὑμῖν", ἵνα μὴ προφέρειν ἀτυχίαν καὶ ὀνειδίζειν ἑτέροις δοκῇ.

---

1 αὐτῶν A ὄψιν GF: τὴν ὄψιν MAH τοῦτ' F[2] οὔ H[2]: οὖν MAH[1], om. GF
2 Σάρραν codd. ἀλλ' om. GF post alt. τίκτειν add. τὴν Σάρραν H
3 αὐτῆς ἐντύχ. transpos. GF ἐντύχοιμεν G (sed οι in ras.): ἐντύχομεν A, ἐντύχωμεν MHF 4 ἡ A διὰ secl. Mang. 5 post μουσική add. καὶ ἡ λογικὴ σοφισμάτων γεῦσις (νεῦσις G) GF, καὶ λογική add. L[2], εὕρεσις pro γεῦσις coni. Mang. (cf. § 29) vel καὶ ἄλλη λογικὴ θεωρία (cf. § 11) αὔλειοι H: αὔλιοι ceteri
6 οὕτω GF 7 πρόκεινται HGF 7 post ὁδός add. τίς GF 8 ἄγουσα F
13 θεραπεία F πᾶσιν ὂν ἐστι A 14 Σάρρας et Σάρρα codd. 15 με] μοι G 16 ἵνα] εἴ πως GF τεκνοποιήσεις GF 17 πρὸς σωμάτων G
17 ὑπεξέρετε G 19 δὲ καὶ μὴ G εὐθύς] ἐξ αὐτῆς coni. Mang.
τοι] τί A 20 δὲ om. GF 24 γάρ φησι κύριος τοῦ μὴ τίκτειν ἐμέ GFv φησι om. MAH 25 ὑμῖν M(H[1]): ἡμῖν ceteri προσφέρηται GF ἀτυχίαν καὶ ὀνειδίζειν MA: ἀδικίαν καὶ ὀνειδίζειν GF, καὶ ὀνειδίζειν ἀτυχίαν H

„εἴσελθε“ οὖν φησι „πρὸς τὴν παιδίσκην μου,“ τὴν τῶν μέσων καὶ 14
ἐγκυκλίων ἐπιστημῶν μέσην παιδείαν, „ἵνα τεκνοποιήσῃ πρότερον ἐξ
αὐτῆς“· αὖθις γὰρ δυνήσῃ καὶ τῶν πρὸς τὴν δέσποιναν ὁμιλιῶν ⟨ἐπὶ⟩
γενέσει παίδων γνησίων ἀπόνασθαι. γραμματικὴ μὲν γὰρ ἱστορίαν τὴν 15
παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἀναδιδάξασα νόησιν καὶ πολυμάθειαν
ἐργάσεται καὶ καταφρονητικῶς ἔχειν ἀναδιδάξει τῶν ὅσα αἱ κεναὶ δόξαι
τυφοπλαστοῦσι, διὰ τὰς κακοπραγίας, αἷς τοὺς ᾀδομένους παρ᾽ αὐτοῖς
ἥρωάς τε καὶ ἡμιθέους λόγος ἔχει χρήσασθαι. μουσικὴ δὲ τὸ μὲν ἄρ- 16
ρυθμον [ἐν] ῥυθμοῖς, τὸ δ᾽ ἀνάρμοστον ἁρμονίᾳ, τὸ δ᾽ ἀπῳδὸν καὶ
ἐκμελὲς μέλει κατεπᾴδουσα τὸ ἀσύμφωνον εἰς συμφωνίαν ἄξει. γεω-
μετρία δ᾽ ἰσότητος καὶ ἀναλογίας ἐμβαλλομένη τὰ σπέρματα εἰς ψυχὴν
φιλομαθῆ γλαφυρότητι συνεχοῦς θεωρίας δικαιοσύνης ζῆλον ἐμποιήσει.
ῥητορικὴ δὲ καὶ τὸν νοῦν πρὸς θεωρίαν ἀκονησαμένη καὶ πρὸς ἑρμη- 17
νείαν γυμνάσασα τὸν λόγον καὶ συγκροτήσασα λογικὸν ὄντως ἀποδείξει
τὸν ἄνθρωπον ἐπιμεληθεῖσα τοῦ ἰδίου καὶ ἐξαιρέτου, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων
ζῴων ἡ φύσις δεδώρηται. διαλεκτικὴ δὲ ἡ ῥητορικῆς ἀδελφὴ καὶ δί- 18
δυμος, ὥς εἶπόν τινες, τοὺς ἀληθεῖς τῶν ψευδῶν λόγους διακρίνουσα καὶ
τὰς τῶν σοφισμάτων πιθανότητας ἐλέγχουσα μεγάλην νόσον ψυχῆς, ἀπά-
την, ἀκέσεται. τούτοις οὖν καὶ τοῖς παραπλησίοις ἐνομιλῆσαι καὶ ἐμ-
προμελετῆσαι λυσιτελές· ἴσως γάρ, ἴσως, ὃ πολλοῖς συνέβη, διὰ τῶν
ὑπηκόων ταῖς βασιλίσιν ἀρεταῖς γνωρισθησόμεθα. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ τὸ 19
p. 522 M. σῶμα ἡμῶν οὐ πρότερον πεπηγυίαις | καὶ πολυτελέσι χρῆται τροφαῖς,
πρὶν ἢ ταῖς ἀποικίλοις καὶ γαλακτώδεσιν ἐν ἡλικίᾳ τῇ βρεφώδει; τὸν

---

1 γοῦν GF φησί om. A 2 μέσην fort. secl. τεκνοποιήσης L, fort. recte (cf. § 1) 3 ἐπὶ addidi 4 γραμματικὴν A ἱστορίας τὰς v 5 prius καὶ] τε καὶ GF ἀναδείξασα G, ἀναπτύξασα conicio νόησιν] σύνεσιν G πολυμαθίαν G 6 καὶ] καὶ ἔτι GF αἱ om. GF 7 τυφοπλαστοῦσι AF: τυφλοπλαστοῦσι ceteri 8 τε om. GF 9 ἐν seclusi ante ἁρμονίᾳ add. ἐν H τὸν H 10 ἐμμελὲς $G^1F^1L^2$ μέλη G, μέλος AF^2 Turn., βέλος $L^2(F^1?)$, μέλεσι conicio ἤξει HL^2 11 ἰσότης M ἐμβαλλομένη A: ἀμβαλομένη M, συμβαλλομένη G, in ras. F, αὐτὰ βαλλομένη H 12 θεωρίαις Turn. 13 ἀκονισαμένη A 15 ὃ] ὦ G 19. 20 ἐνπροσμελετῆσαι G 22 πολυτελέσι] τελείαις coni. Mang., πολυειδέσι conicio

---

1—4 *Clem. Alex. Strom. I § 30 p. 333 P.:* ἠξίου δὲ εἰκότως τὸν ἤδη καιρὸν ἔχοντα προκοπῆς τῇ κοσμικῇ παιδείᾳ .... συνευνασθῆναι πρότερον, ὕστερον δὲ καὶ αὐτῇ προσελθόντα κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν γεννῆσαι τὸν Ἰσαάκ. 17 Stoici (Zeller III 1 p. 64, de Arnim, Leben und Werke des Dio von Prusa p. 77).

αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῇ ψυχῇ παιδικὰς μὲν νόμισον εὐτρεπίσθαι τροφὰς
τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῶν θεωρήματα, τελειοτέρας δὲ καὶ
πρεπούσας ἀνδράσιν ὡς ἀληθῶς τὰς ἀρετάς.
20 (5.) Οἱ δὲ πρῶτοι τῆς μέσης παιδείας χαρακτῆρες διὰ δυεῖν παρ-
ίστανται συμβόλων, τοῦ τε γένους καὶ τοῦ ὀνόματος. γένος μέν ἐστιν
Αἰγυπτία, καλεῖται δὲ Ἄγαρ, τοῦτο δὲ ἑρμηνευθέν ἐστι παροίκησις·
ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐγχορεύοντα ταῖς ἐγκυκλίοις θεωρίαις καὶ πολυμαθείας
ἑταῖρον ὄντα τῷ γεώδει καὶ Αἰγυπτίῳ προσκεκληρῶσθαι σώματι, χρή-
ζοντα καὶ ὀφθαλμῶν, ὡς ἰδεῖν καὶ ἀναγνῶναι, καὶ ὤτων, ὡς προσσχεῖν
τε καὶ ἀκοῦσαι, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὡς ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν
21 ἀναπτύξαι. δίχα γὰρ τοῦ κρίνοντος τὸ κρινόμενον οὐ πέφυκε καταλαμ-
βάνεσθαι· κρίνει δὲ τὸ αἰσθητὸν αἴσθησις, ὥστ' ἀκριβωθῆναί τι τῶν
κατὰ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ἐν οἷς ἡ πλείων μοῖρα τοῦ φιλοσοφεῖν, οὐκ
ἐνῆν ἄνευ αἰσθήσεως. αἴσθησις δέ, τὸ σωματοειδέστερον ψυχῆς μέρος,
τῷ τῆς ὅλης ψυχῆς ἀγγείῳ προσερρίζωται, τὸ δὲ τῆς ψυχῆς ἀγγεῖον
22 Αἴγυπτος διὰ συμβόλου προσονομάζεται. χαρακτὴρ μὲν εἷς ὁ ἀπὸ τοῦ
γένους οὗτος, ὃν ἡ θεραπαινὶς ἀρετῆς ἔλαχεν· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος
ποῖός ἐστιν, ἐπισκεψώμεθα. τὴν μέσην παιδείαν παροίκου λόγον ἔχειν
συμβέβηκεν· ἐπιστήμη μὲν γὰρ καὶ σοφία καὶ ἀρετὴ πᾶσα αὐθιγενὴς
καὶ αὐτόχθων καὶ πολῖτις ὡς ἀληθῶς ἐστι μόνη τοῦ παντός, αἱ δὲ
ἄλλαι παιδεῖαι δευτέρων καὶ τρίτων καὶ ὑστάτων ἄθλων τυγχάνουσαι
μεθόριοι ξένων καὶ ἀστῶν εἰσιν· οὐδετέρου τε γὰρ γένους ἀκράτου καὶ
23 πάλιν ἀμφοῖν κατά τινα κοινωνίαν ἐφάπτονται. πάροικος γὰρ τῷ μὲν
ἐνδιατρίβειν ἀστοῖς, τῷ δὲ μὴ κατοικεῖν ἀλλοδαποῖς ἰσοῦται· καθάπερ,

---

1 νόησον L[2] ηὐτρεπίσθαι MAH τροφὰς εὐτρεπίσθαι (εὐτρεπεῖσθαι F) GF 2 ἑκάστην GF τελειωτέρας F 4 δυοῖν H 4. 5 συνίστανται GF 5 μέν] γὰρ GF, μὲν γάρ conicio 6 δ' GF 7 πολυμαθείας G (Mang.): πολυμαθείαις MAF, πολυμαθίαις H 8 ἕτερον G 8. 9 χρήζονται A 9 προσχεῖν MA, προσέχειν FL[2] 12 δὲ HGF: γὰρ MA τῶν] τὸν G 13 πλείω F 14 ἐνῆν H[2]GF: ἂν ἦν MA(H[1]?) τῆς ψυχῆς L[2] 15 τῆς om. G ἀγγεῖον HGF: αἴτιον MA 16 Αἴγυπτος H: αἴσθησις ceteri ὁ om. G 17 θεραπὶς G 18 post ποῖος add. ἢ τίς GFL[2], ποιός τις conicio 19 πᾶς GF ἰθαγενὴς A 20 πολίτης AGH[1] δ' GF 21 καὶ τρίτων om. Turn. 23 πάροικοι HL[1] 24 αὐτοῖς H μὴ] μόνῳ G ἀλλοδαπεῖς A, ἀλλοδαπὴς G[1] ἰσοῦνται HL[1]

---

6 *Clem. Alex. Strom. I 31 p. 334 P.*: ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ παροίκησιν. 8 *ibid.* § 30 Αἴγυπτος δὲ ὁ κόσμος ἀλληγορεῖται.

οἶμαι, καὶ οἱ θετοὶ παῖδες, ἡ μὲν κληρονομοῦσι τὰ τῶν θεμένων, τοῖς
γνησίοις, ἡ δ' οὐ γεγέννηνται πρὸς αὐτῶν, τοῖς ὀθνείοις. ὃν δὴ λόγον
ἔχει δέσποινα μὲν πρὸς θεραπαινίδα, γυνὴ δὲ ἀστὴ πρὸς παλλακήν, τοῦ-
τον ἕξει τὸν λόγον ἀρετὴ Σάρρα πρὸς παιδείαν Ἄγαρ· ὥστ' εἰκότως
τοῦ θεωρίαν καὶ ἐπιστήμην ἐζηλωκότος, Ἀβραὰμ ὄνομα, γένοιτ' ἂν ἡ
μὲν ἀρετή, Σάρρα, γυνή, παλλακὴ δὲ Ἄγαρ, ἡ ἐγκύκλιος μουσικὴ πᾶσα.
ᾧτινι μὲν οὖν φρόνησις ἐκ διδασκαλίας περιγίνεται, τὴν Ἄγαρ οὐκ ἂν 24
ἀποδοκιμάζοι· πάνυ γὰρ ἀναγκαία ἡ τῶν προπαιδευμάτων κτῆσις. (6.) εἰ
δέ τις τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἄθλους ἐγνωκὼς διαπονεῖν μελέταις χρῆται
συνεχέσιν ἀνενδότως ἔχων πρὸς ἄσκησιν, δύο μὲν ἀστάς, παλλακὰς δὲ
p. 523 M. τὰς ἴσας, τῶν ἀστῶν | θεραπαινίδας, ἄξεται. φύσιν δὲ καὶ ἰδέαν ἔλαχεν 25
αὐτῶν ἑκάστη διάφορον. αὐτίκα τῶν ἀστῶν ἡ μέν ἐστιν ὑγιεινοτάτη
καὶ εὐσταθεστάτη καὶ εἰρηνικωτάτη κίνησις, ἣν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος
ὠνόμασε Λείαν. ἡ δὲ ἔοικεν ἀκόνῃ, καλεῖται δὲ Ῥαχήλ, πρὸς ἣν ὁ
φίλαθλος καὶ φιλογυμναστὴς νοῦς παραθηγόμενος ὀξύνεται· ἑρμηνεύεται
δὲ ὅρασις βεβηλώσεως, οὐκ ἐπειδὴ βεβήλως ὁρᾷ, ἀλλὰ τοὐναντίον, ὅτι
τὰ ὁρατὰ καὶ αἰσθητὰ παρὰ τὴν ἀκήρατον φύσιν τῶν ἀοράτων καὶ νοη-
τῶν οὐκ εὐαγῆ βέβηλα δὲ εἶναι νομίζει. τῆς γὰρ ψυχῆς ἡμῶν διμεροῦς 26
ὑπαρχούσης καὶ τὸ μὲν λογικὸν τὸ δὲ ἄλογον ἐχούσης, ἀρετὴν ἑκατέρῳ
ὑπάρχειν συμβέβηκε, Λείαν μὲν τῷ λογικῷ, τῷ δὲ ἀλόγῳ Ῥαχήλ.
γυμνάζει γὰρ ἡμᾶς ἡ μὲν διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν τοῦ ἀλόγου με- 27
ρῶν πάντων καταφρονητικῶς ἔχειν ὧν ἀλογεῖν ἄξιον, δόξης καὶ πλού-
του καὶ ἡδονῆς, ἃ περίβλεπτα καὶ περιμάχητα ὁ πολὺς καὶ ἀγελαῖος

---

1 ἡ] οἱ A, εἰ G 2 ἡ] οἱ A, εἰ G γεγένηνται MGH[1] 3 θεραπαινίδα GF: θεραπαινίδας MAH 4 ὡς F 5 ὄνομα γένοιτο in ras., post ὄνομα ras. 3 litt. H[2] ὄνομα post ἂν transpos. A γένοιτ' ἂν MA: γένοιτο HF, ἐγένοντο G 6 ἡ δὲ παλλακὴ GF 7 διδασκάλων H 8 ἡ om. AH (habet L) ἡ κτῆσις H[2]L[2] 10 αὐτάς A 11 ἄξεται FL[2]: ἕξεται ceteri 14 ὠνόμασαν H δ' GF ἣν] ἧς coni. Mang. 15 φιλομναστὴς F ὀξῦναι G 17 τὰ αἰσθητὰ A 17. 18 νοητῶν in ras. H[2] 18 γὰρ om. G διαμεροῦς A(F[1]) 19 δ' HGF ἑκατέρῳ MA(H[1]): ἑκατέρου H[2], ἑκάτερον GF (probat Cohn) 20 ὑπάρχειν MAH: ἔχειν GF (probat Cohn) τῷ λογικῷ, τῷ δ' ἀλόγῳ scripsi: τὸ λογικόν, τὸ δ' ἄλογον codd. (probat Cohn), τοῦ λογικοῦ τοῦ δὲ ἀλόγου v Ραχιήλ G 21 ἀσκήσεων coni. Mang. 21. 22 καὶ—μερῶν om. G 21 ἀλόγου A: λόγου MHF 23 ἀπερίβλητα G ἀπεριμάχητα G 23. 78,1 ὁ πλεῖστος ἀνθρώπων GF

---

13. 14. 78,15—17 cf. Epicurea p. 279. 280.

ἀνθρώπων ὄχλος κρίνει δεδεκασμέναις μὲν ἀκοαῖς, δεδεκασμένῳ δὲ καὶ
28 τῷ ἄλλῳ τῶν αἰσθήσεων δικαστηρίῳ· ἡ δὲ ἀναδιδάσκει τὴν ἀνώμαλον καὶ
τραχεῖαν ὁδὸν ἄβατον φιλαρέτοις ψυχαῖς ἐκτρέπεσθαι. λείως δὲ διὰ τῆς
29 λεωφόρου βαίνειν ἄνευ πταισμάτων καὶ τῶν ἐν ποσὶν ὀλίσθων. ἀναγ-
καίως οὖν τῆς μὲν προτέρας ἔσται θεραπαινὶς ἡ διὰ τῶν φωνητηρίων
ὀργάνων ἑρμηνευτικὴ δύναμις καὶ ἡ λογικὴ σοφισμάτων εὕρεσις εὐστόχῳ
πιθανότητι καταγοητεύουσα, τῆς δὲ ἀναγκαῖαι τροφαί, πόσις τε καὶ βρῶ-
30 σις. ὀνόματα δὲ ἡμῖν τῶν δυεῖν θεραπαινίδων ἀνέγραψε, Ζέλφαν τε καὶ
Βάλλαν (Gen. 30,3.9). ἡ μὲν οὖν Ζέλφα μεταληφθεῖσα πορευόμενον
καλεῖται στόμα, τῆς ἑρμηνευτικῆς καὶ διεξοδικῆς σύμβολον δυνάμεως, ἡ
δὲ Βάλλα κατάποσις, τὸ πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον θνητῶν ζῴων ἔρεισμα·
καταπόσει γὰρ τὰ σώματα ἡμῶν ἐνορμεῖ, καὶ τὰ τοῦ ζῆν πείσματα ἐκ
31 ταύτης ὡς ἀπὸ κρηπῖδος ἐξῆπται. πάσαις οὖν ταῖς εἰρημέναις δυνάμε-
σιν ὁ ἀσκητὴς ἐνομιλεῖ, ταῖς μὲν ὡς ἐλευθέραις καὶ ἀσταῖς, ταῖς δὲ
ὡς δούλαις καὶ παλλακίσιν. ἐφίεται μὲν γὰρ τῆς Λείας κινήσεως —
λεία δὲ κίνησις ἐν μὲν σώματι γινομένη ὑγείαν, ἐν δὲ ψυχῇ καλοκἀγα-
θίαν καὶ δικαιοσύνην ἂν ἐργάσαιτο —, Ῥαχὴλ δὲ ἀγαπᾷ πρὸς τὰ πάθη
παλαίων καὶ πρὸς ἐγκράτειαν ἀλειφόμενος καὶ τοῖς αἰσθητοῖς πᾶσιν ἀν-
32 τιταττόμενος. διττοὶ μὲν γὰρ ὠφελείας τρόποι, ἢ κατὰ ἀπόλαυσιν ἀγα-
θῶν ὡς ἐν εἰρήνῃ ἢ κατὰ ἀντίταξιν καὶ ὑφαίρεσιν κακῶν ὡς ἐν | πο- p. 524 M
λέμῳ. Λεία μὲν οὖν ἐστι, καθ' ἣν συμβαίνει τὰ πρεσβύτερα καὶ ἡγε-
μονεύοντα ἀγαθὰ καρποῦσθαι, Ῥαχὴλ δέ, καθ' ἣν τὰ ὡς ἂν ἐκ πολέμου
33 λάφυρα. τοιαύτη μὲν ἡ πρὸς τὰς ἀστὰς συμβίωσις. χρῄζει δὲ ὁ
ἀσκητὴς Βάλλας μέν, καταπόσεως, ἀλλὰ ὡς δούλης καὶ παλλακίδος —
ἄνευ γὰρ τροφῆς καὶ ζωῆς οὐδ' ἂν τὸ εὖ ζῆν περιγένοιτο, ἐπειδὴ τὰ
μέσα τῶν ἀμεινόνων ἀεὶ θεμέλιοι —, χρῄζει δὲ καὶ Ζέλφας, διεξοδικῆς

---

1 δεδασμέναις et δεδασμένω A prius δεδεκασμένος H[1] ut vid. μὲν ἀκοαῖς bis habet F καὶ s. s. H[2] 2 ἄλλω τῶν MAH: τῶν ἄλλων GF αἰσθητηρίων Turn. αἰσθητηρίων ὄχλω ἡ GF δ' GF 3 ἐκτρεπέσθαι H, ἐκτραπέσθαι v λεῖος A 4 πταίσματος GF 6 εὐστόχων G[1]F, εὐστόχως G[2] 7 πιθανότητι om. GF τῆς] ταῖς G post δὲ add. αἱ G, δ' ἑτέρας conicio 7. 8 βρῶσίς τε καὶ πόσις H 8 δ' GF δυοῖν H 10 τῆς] τὸ F 12 ἐν ὁρμῇ A, ἐνορμῇ G 13 κρηπῖδας A 15 τῆς om. GF λήας G 16 λήα G, Λεία v μὲν] μέσω G γινομένη M: γινομένην A, γενομένη HGF 17 ἂν ἐργάσαιτο MAH (sed ἐρ e corr. H[2]): ἀπειργάσατο GF Ῥαχιὴλ G 18 alt. καὶ om. H 18. 19 ἀντιτασσόμενος F 19 μὲν om. GF 20 prius ὡς om. H prius ἐν om. GF 21 λήα G 21. 22 εἰρηνεύοντα coni. Mang. 22 Ῥαχιὴλ G τὰς G 24 ἀλλ' GF 25 γὰρ] γὰρ καὶ GF ζωῆς] πόσεως coni. Mang. 26 δελφᾶς G

ἑρμηνείας, ἵνα τὸ λογικὸν αὐτῷ διχόθεν συνερανίζηται πρὸς τελείωσιν, ἔκ
τε τῆς κατὰ διάνοιαν πηγῆς καὶ ἐκ τῆς περὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον
ἀπορροῆς. (7.) ἀλλ' οὗτοι μὲν καὶ πλειόνων γυναικῶν καὶ παλλακίδων, 34
οὐκ ἀστῶν μόνον, ἄνδρες ἐγένοντο, ὡς αἱ ἱεραὶ μηνύουσι γραφαί· τῷ
δὲ Ἰσαὰκ οὔτε πλείους γυναῖκες οὔτε συνόλως παλλακή, μόνη δ' ἡ κου-
ρίδιος ἄχρι παντὸς συνοικεῖ. διὰ τί; ὅτι καὶ ἡ διδακτικὴ ἀρετή, ἣν 35
Ἀβραὰμ μέτεισι, πλειόνων δεῖται, γνησίων μὲν τῶν κατὰ φρόνησιν, νό-
θων δὲ τῶν κατὰ τὰ ἐγκύκλια προπαιδεύματα θεωρημάτων, καὶ ἡ δι'
ἀσκήσεως τελειουμένη, περὶ ἣν Ἰακὼβ ἐσπουδακέναι φαίνεται· διὰ πλειό-
νων γὰρ καὶ διαφερόντων αἱ ἀσκήσεις δογμάτων, ἡγουμένων ἑπομένων,
προαπαντώντων ὑστεριζόντων, πόνους τοτὲ μὲν ἐλάττους τοτὲ δὲ μεί-
ζους ἐχόντων. τὸ δὲ αὐτομαθὲς γένος, οὗ κεκοινώνηκεν Ἰσαάκ, ἡ εὐ- 36
παθειῶν ἀρίστη χαρά, φύσεως ἁπλῆς καὶ ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου μεμοίρα-
ται, μήτε ἀσκήσεως μήτε διδασκαλίας δεόμενον, ἐν οἷς παλλακίδων ἐπι-
στημῶν, οὐκ ἀστῶν μόνον, ἐστὶ χρεία. θεοῦ γὰρ τὸ αὐτομαθὲς καὶ αὐ-
τοδίδακτον ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καλὸν ὀμβρήσαντος ἀμήχανον ἦν ἔτι
δούλαις καὶ παλλακαῖς συμβιῶναι τέχναις, νόθων δογμάτων οἷα παίδων
ὀρεχθέντα. δεσποίνης γὰρ καὶ βασιλίδος ἀρετῆς ὁ τούτου λαχὼν τοῦ 37
γέρως ἀνὴρ ἀναγράφεται· καλεῖται δὲ παρὰ μὲν Ἕλλησιν ὑπομονή, παρὰ
δὲ Ἑβραίοις Ῥεβέκκα. ζητεῖ γὰρ ὁ ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον εὑράμε-
νος σοφίαν δι' εὐμοιρίαν φύσεως καὶ εὐτοκίαν ψυχῆς οὐδὲν τῶν εἰς βελ-

1 αὐτὸ v 2 περὶ om. A 4 αἱ om. AH¹ 5 πλείω GF δὲ MA 5. 6 δὲ οἰκουρίδιος A 6 μέχρι GF καὶ om. GF διδακτὴ coni. Potter ad. Clem. 8 προπαιδεύματα F: προπαιδευμάτων MAH, προπαιδευμένων G θεωρημάτων G¹F: θεωρήματα ceteri 9 τελουμένη H 11 πρὸ ἁπάντων τῶν GF, πρὸ ἁπάντων H¹ prius τοτὲ] ποτὲ GF 12 δ' GF οὐ A, post οὗ ras. in H κεκοινώνηκεν MA: ἐκοινώνησεν HGF ἡ om. A 14. 15 οὐ παλλακίδων ἐπιστημῶν, ἀστῶν δὲ G² 15 μόνων H 16 καλὸν H²: τὸ καλὸν ceteri, τέλειον ἀγαθὸν conicio 17 παλλακίσι GF 18 ὀρεχθέντων A 19 γέρους A ἐπιμονή GF 20 τοῖς ante Ἑβραίοις add. H ταλαίπωρον H¹ 21 εὐτοκίαν] εὐγονίαν GF ⟨ἔτι⟩ τῶν conicio

5 sqq. *Clem. Alex. l. c. § 31 p. 334 P.:* διδακτικὴν εἶναι τὴν σοφίαν, ἣν μετῆλθεν Ἀβραὰμ .... Ἰσαὰκ δὲ τὸ αὐτομαθὲς ἐνδείκνυται ..... οὗτος μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ τῆς Ῥεβέκκας, ἣν ὑπομονὴν μεταφράζουσιν. πλείοσι δὲ συνέρχεσθαι ὁ Ἰακὼβ λέγεται ὡς ἂν ἀσκητὴς ἑρμηνευόμενος, διὰ πλειόνων δὲ καὶ διαφερόντων αἱ ἀσκήσεις δογμάτων ..... εἴη δ' ἄν τι καὶ ἄλλο δηλούμενον διὰ τῶν τριῶν προπατόρων, κυρίαν εἶναι τὴν σφραγῖδα τῆς γνώσεως ἐκ φύσεως καὶ μαθήσεως καὶ ἀσκήσεως συνεστῶσαν.

38 τίωσιν. ἔχει γὰρ ἐν ἑτοίμῳ τέλεια τὰ τοῦ θεοῦ δῶρα χάρισι ταῖς
πρεσβυτέραις ἐπιπνευσθέντα, βούλεται δὲ καὶ εὔχεται ταῦτα ἐπιμεῖναι.
παρό μοι δοκεῖ καὶ ὁ εὐεργέτης, ἵνα διαιωνίζωσιν αἱ χάριτες αὐτοῦ τῷ
λαβόντι, γυναῖκα τὴν ἐπιμονὴν ἐγγυῆσαι.
39 (8.) Ἀνάμνησίς γε μὴν μνήμης τὰ δευτερεῖα φέρεται καὶ ὁ ἀναμι-
μνησκόμενος τοῦ μεμνημένου· ὁ μὲν | γὰρ ἔοικε τῷ συνεχῶς ὑγιαίνοντι, p. 525 M
40 ὁ δὲ τῷ ἐκ νόσου ἀναλαμβάνοντι· λήθη γὰρ νόσος μνήμης. ἀνάγκη δὲ
τὸν ὑπομνήσει χρώμενον ἐκλαθέσθαι πρότερον ὧν ἐμέμνητο. τὴν μὲν
οὖν μνήμην Ἐφραΐμ, ἑρμηνευόμενον καρποφορίαν, ὁ ἱερὸς ὀνομάζει λό-
γος, τὴν δὲ ἀνάμνησιν ἐκ λήθης Μανασσῆν προσαγορεύουσιν Ἑβραῖοι.
41 ὄντως γὰρ ἡ μὲν τοῦ μεμνημένου ψυχὴ καρποφορεῖ ἃ ἔμαθεν οὐδὲν
ἀποβάλλουσα αὐτῶν, ἡ δὲ τοῦ ἀναμνήσει χρωμένου ἔξω λήθης γίνεται,
ἣ πρὶν ὑπομνησθῆναι κατέσχητο. μνημονικῷ μὲν οὖν ἀνδρὶ ἀστὴ συμ-
βιοῖ γυνή, μνήμη, ἐπιλανθανομένῳ δὲ παλλακίς, ἀνάμνησις, Σύρα τὸ
42 γένος, ἀλαζὼν καὶ ὑπέραυχος· Συρία γὰρ ἑρμηνεύεται μετέωρα. τῆς δὲ
παλλακίδος ταύτης, ἀναμνήσεως, υἱός ἐστι Μαχείρ, ὡς Ἑβραῖοι καλοῦ-
σιν, ὡς δὲ Ἕλληνες, πατρός· νομίζουσι γὰρ οἱ ἀναμιμνησκόμενοι τὸν
πατέρα νοῦν αἴτιον εἶναι τοῦ ὑπομνησθῆναι, καὶ οὐ λογίζονται, ὅτι ὁ
αὐτὸς οὗτος ἐχώρησέ ποτε καὶ λήθην, οὐκ ἂν δεξάμενος αὐτήν, εἰ παρ'
43 αὐτὸν ἦν τὸ μεμνῆσθαι. λέγεται γάρ· „ἐγένοντο υἱοὶ Μανασσῆ, οὓς
ἔτεκεν αὐτῷ ἡ παλλακὴ ἡ Σύρα, τὸν Μαχείρ· Μαχεὶρ δὲ ἐγέννησε τὸν
Γαλαάδ“ (Gen. 46,20). καὶ Ναχὼρ μέντοι, ὁ ἀδελφὸς Ἀβραάμ, ἔχει
δύο γυναῖκας, ἀστήν τε καὶ παλλακήν· ὄνομα δὲ τῆς μὲν ἀστῆς Μελχά,
44 Ῥουμὰ δὲ τῆς παλλακίδος (Gen. 22,23.24). ἀλλ' οὐχ ἱστορικὴ γενεα-
λογία ταῦτ' ἐστὶν ἀναγραφεῖσα παρὰ τῷ σοφῷ νομοθέτῃ — μηδεὶς τοῦτ'
εὖ φρονῶν ὑπονοήσειεν —, ἀλλὰ πραγμάτων ψυχὴν ὠφελῆσαι δυναμέ-

1 post γὰρ add. τῶν GF τὰ om. GF 2 πρεσβυτέραις] παρθένοις coni. Mang. βλέπεται G 3 δι' αἰωνίζωσιν H^2: δι' αἰῶνος ζῶσιν MA(H^1), συνδιαιωνίζωσιν GF 4 ὑπομονὴν conicio ἐγγυῆσαι MAH: ἐγγύησιν G, ἐγγύησεν F 5 post μὴν add. τῇ (τῆς?) G, καὶ F 6 γὰρ om. HL^1 8 ἀναμνήσει coni. Mang. ὧν A 9 ὁ ἱερὸς ὀνομάζει GF: ὀνομάζει ὁ ἱερὸς MAH 10 δ' GF Μανασσῆ GF 11 οὕτως H καρποφορίαν ἔμαθεν GF 13 ἧ A ἀναμνησθῆναι coni. Mang. κατέχεται A, κατέσχη G 14 γυναικί G ἐπιλαθομένω F (ϑ in ras. F^2), ἐπιλαβομένῳ L^2 παλλακίς MA(H^1): πολλάκις GF, παλλακή H^2 15 ἀλαζὸν GF ὑπέραυχον F μετέωρα scripsi: μετεωρία codd. 16 ἐστιν υἱὸς H 17 ⟨ἐγρήγορσις⟩ πατρός Cohn (cf. Onomastica ed. Lag. 195,68) 18 οὐ om. H^1 ὁ om. GF 19 ἀναδεξάμενος L^2 εἰ] ἢ εἰ A, ἀεὶ L 20 αὐτῶ A μνησθῆναι L^1 21 παλλακὶς F alt. ἡ om. H 22 Ναὼρ GF καίτοι Turn. 24 σαρουμὰ G^2 25 ταῦτα GF

νων διὰ συμβόλων ἀνάπτυξις. τὰ δ' ὀνόματα μεταβαλόντες εἰς τὴν
ἡμετέραν διάλεκτον εἰσόμεθα τὴν ὑπόσχεσιν ἀληθῆ. Φέρ' οὖν ἕκαστον
αὐτῶν ἐρευνήσωμεν. (9.) Ναχὼρ ἑρμηνεύεται φωτὸς ἀνάπαυσις, Μελχὰ 45
δὲ βασίλισσα, Ῥουμὰ δὲ ὁρῶσά τι. τὸ μὲν οὖν φῶς ἔχειν κατὰ διά-
νοιαν ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀναπαυόμενον καὶ ἠρεμοῦν καὶ ἀκίνητον οὐ τέλειον
ἀγαθόν· ἡσυχίᾳ μὲν γὰρ τὰ κακὰ χρῆσθαι λυσιτελές, τὰ δὲ ἀγαθὰ
κινήσει συμφέρον. τίς γὰρ ὄνησις εὐφώνου ἡσυχάζοντος ἢ μὴ αὐλοῦν- 46
τος αὐλητοῦ ἢ κιθαριστοῦ μὴ κιθαρίζοντος ἢ συνόλως τεχνίτου τὰ κατὰ
τὴν τέχνην μὴ ἐνεργοῦντος; ἡ γὰρ ἄνευ πράξεως θεωρία ψιλὴ πρὸς
οὐδὲν ὄφελος τοῖς ἐπιστήμοσιν· οὐ γὰρ ὁ παγκρατιάζειν ἢ πυκτεύειν ἢ
παλαίειν εἰδὼς ἐξαγκωνισθεὶς ἀπόναιτ' ἂν ἀθλήσεως ἢ ὁ τὴν τοῦ τρέ-
χειν ἐπιστήμην ἐκμαθών, εἰ ποδαγρικῷ χρήσαιτο πάθει ἤ τινα ἄλλην
περὶ τὰς βάσεις κῆρα ἀναδέξαιτο. φῶς δὲ ψυχῆς ἡλιοειδέστατον ἐπι- 47
στήμη· καθάπερ γὰρ τὰ ὄμματα αὐγαῖς, καὶ ἡ διάνοια σοφίᾳ περιλάμ-
p. 526 M. πεται καὶ | ὀξυδερκέστερα ἐμβλέπειν ἐγχριομένη καινοῖς ἀεὶ θεωρήμασιν
ἐθίζεται. φωτὸς οὖν ἀνάπαυσις ἑρμηνεύεται Ναχὼρ εἰκότως· ἡ μὲν 48
γὰρ Ἀβραάμ ἐστι τοῦ σοφοῦ συγγενής, φωτὸς τοῦ κατὰ σοφίαν μετέ-
σχηκεν· ἣ δ' οὐ συναποδεδήμηκεν αὐτῷ τὴν ἀπὸ τοῦ γενομένου πρὸς
τὸ ἀγένητον καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου πρὸς τὸν κοσμοπλάστην ἀποδη-
μίαν, χωλὴν καὶ ἀτελῆ τὴν ἐπιστήμην ἐκτήσατο, ἀναπαυομένην καὶ μέ-
νουσαν, μᾶλλον δ' ἀνδριάντος ἀψύχου τρόπον πεπηγυῖαν. τῆς γὰρ 49
Χαλδαϊκῆς οὐ μετανίσταται χώρας, τουτέστι τῆς περὶ ἀστρονομίαν θεω-
ρίας οὐ διαζεύγνυται, τὸ γενόμενον πρὸ τοῦ πεποιηκότος καὶ κόσμον πρὸ
θεοῦ τετιμηκώς, μᾶλλον δὲ τὸν κόσμον αὐτὸν θεὸν αὐτοκράτορα νομίζων,
οὐκ αὐτοκράτορος ἔργον θεοῦ. (10.) Μελχὰν δὲ ἄγεται γυναῖκα, οὐκ 50

---

1 συμβούλων H[1] δὲ GF μεταβαλόντες MG: μεταβαλλόντες (sic) H, μεταλαβόντες AF 2 φέρε F post οὖν add. τὴν GF 3 ἐρευνήσωμεν GF, mg. H[2]: ὑπομνήσωμεν MA, ἀναμνήσωμεν H[1] Ναὼρ GF μελχὶ G 4 βασιλὶς σαρουμὰ GF, βασιλίς, Ῥουμὰ conicio 7 ἀφώνου A 7. 8 ἢ αὐλητοῦ μὴ αὐλοῦντος post κιθαρίζοντος transpos. GF 9 πράξεων G 10 οὐ] ὁ G ὁ om. G 11 ἐξαγκωνισθεὶς om. GF ἀπόναιτο GF 12 εἰ G: om. ceteri 13 κῆρα Turn. (vel κῆρ' scrib.): κῆραν MAGH, κείραν F 14 τὰ om. GF 14. 15 περιλαμβάνεται H, περιλαμβάνηται L[1] 15 ἐμβλέπει MAH[1] ἐγχρειομένη G καὶ νέοις MAH[1] 16 ἡ A 18 ἥ A δὲ G γεννωμένου A 19 ἀγέννητον AHF πρὸς] εἰς MA (H[1]) κόσμον πλαστὴν MA (H[1]) 20. 21 μένουσαν] ἠρεμοῦσαν bene coni. Mang. 21 δ' om. GFL πεπηγυῖαν τρόπον G 23 ante prius πρὸ add. καὶ, sed rursus del. H prius πρὸ] παρὸ A 24. 25 τετιμηκὼς — θεοῦ in mg. supplevit L 24 αὐτῷ FL 24. 25 παντοκράτορα et παντοκράτορος coni. Mang.

ἀνθρώπων ἢ πόλεων ἀφηγουμένην, ⟨ἣν⟩ τύχῃ, βασιλίδα, ἀλλ' ὁμώνυμον αὐτὸ μόνον ἐκείνῃ. καθάπερ γὰρ τὸν οὐρανόν, ἅτε κράτιστον ὄντα τῶν γεγονότων, βασιλέα τῶν αἰσθητῶν εἴποι τις ἂν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, οὕτως καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἐπιστήμην, ἣν μετίασιν οἱ ἀστρονομοῦντες καὶ
51 Χαλδαῖοι διαφερόντως, βασιλίδα τῶν ἐπιστημῶν. γυνὴ μὲν οὖν ἥδε ἀστή, παλλακὴ δὲ ἡ ἕν τι τῶν ὄντων ὁρῶσα, κἂν εἰ πάντων εὐτελέστατον ὑπάρχοι. τῷ μὲν οὖν ἀρίστῳ γένει τὸ ἄριστον ὁρᾶν, τὸ ὄντως ὄν, συμβέβηκεν — Ἰσραὴλ γὰρ ὁρῶν θεὸν ἑρμηνεύεται —, τῷ δὲ δευτερείων ἐφιεμένῳ τὸ δεύτερον, τὸν αἰσθητὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τῶν ἀστέρων ἐναρμόνιον τάξιν καὶ πάμμουσον ὡς ἀληθῶς χορείαν.
52 τρίτοι δέ εἰσιν οἱ σκεπτικοί, τῶν μὲν ἐν τῇ φύσει κρατίστων, αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, οὐκ ἐφαπτόμενοι, περὶ μικρὰ μέντοι σοφίσματα τριβόμενοι καὶ γλισχρολογούμενοι. τούτοις ἡ ὁρῶσά τι κἂν τὸ σμικρότατον παλλακὶς Ῥουμὰ συνοικεῖ μὴ δυναμένοις πρὸς τὴν τῶν ἀμεινόνων ἐλθεῖν
53 ἔρευναν, ἐξ ὧν τὸν ἑαυτῶν βίον ὀνήσουσιν. ὥσπερ γὰρ ἐν ἰατροῖς ἡ λεγομένη λογιατρεία πολὺ τῆς τῶν καμνόντων ὠφελείας ἀποστατεῖ — φαρμάκοις γὰρ καὶ χειρουργίαις καὶ διαίταις, ἀλλ' οὐ λόγοις, αἱ νόσοι θεραπεύονται —, οὕτω καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ λογοπῶλαι καὶ λογοθῆραί τινες αὐτὸ μόνον εἰσί, τὸν ἀρρωστημάτων γέμοντα βίον θεραπεύειν οὔτε ἐθέλοντες οὔτε ἐπιτηδεύοντες, ἐκ πρώτης δὲ ἡλικίας ἄχρι γήρως ἐσχάτου γνωσιμαχοῦντές τε καὶ συλλαβομαχοῦντες οὐκ ἐρυθριῶσιν, | ὥσπερ τῆς p. 527 M.
εὐδαιμονίας ἐπ' ὀνομάτων καὶ ῥημάτων [καὶ] ἀπεράντῳ καὶ ἀνηνύτῳ περιεργίᾳ κειμένης, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ τὸ ἦθος, τὴν τοῦ ἀνθρωπείου ⟨βίου⟩ πηγήν, ἄμεινον καταστήσασθαι, τὰς μὲν κακίας ὑπερορίους φυγαδεύσαντα

1 ἢ om. A ἀφηγουμένων A ἣν add. Cohn τύχην H^2 2 αὐτῷ MA ἐκείνην A ἅτε] ἅτε δὴ G, sed δ in ras. 3 οὕτως G: οὕτω ceteri 4 αὐτὴν A, αὐτοῦ coni. Mang. 7 ὑπάρχῃ G τὸ κράτιστον GF 8 γὰρ om. A 11 δ' GF τῶν μὲν scripsi: μὲν τῶν MAH^1GF, τῶν H^2 12 οὐκ ἐφαπτόμενοι] σκεπτόμενοι GF σοφισμάτια AF 13 κἂν Mang.: καὶ codd. 13. 14 παλλακὴ GF 14 δυνάμενοι M τῶν om. GF 15 ἰατροῖς MHG: ἰατρικῇ AFN 16 λογιατρεία GF: λογοϊατρεία MAHN 19 τὸν] τῶν G οὔτ' GFN 20 οὔτ' F 21 συλλαβομαχοῦντες GN: συμβαλομαχοῦντες MAH, συμβολομαχοῦντες F, συμμαχοῦντες Turn. 22 alterum καὶ seclusi, τῇ coni. Mang. ἀπεράντων A 22. 23 περιεργεία GH 23 τοῦ s. s. H^2 ἀνθρώπου FL^2N βίου add. Mang. 24 πηγήν] ψυχήν G^2 ὑπερορίας FL^2

15—24 ὥσπερ γὰρ — καταστήσασθαι N fol. 167r. 23 Stob. Ecl. II 38, 15 W. οἱ δὲ κατὰ Ζήνωνα τὸν Στωικὸν τροπικῶς· ἦθός ἐστι πηγὴ βίου . . .

αὐτοῦ, τὰς δὲ ἀρετὰς εἰσοικίσαντα. (11.) παλλακὰς μέντοι [ἢ] δόξας 54
καὶ δόγματα προσίενται καὶ οἱ φαῦλοι. φησὶ γοῦν ὅτι Θαμνά, ἡ παλλακὴ Ἐλιφὰς τοῦ υἱοῦ Ἠσαῦ, ἔτεκε τῷ Ἐλιφὰς τὸν Ἀμαλὴκ (Gen. 36, 12). ὢ τῆς τοῦ ἀπογόνου λαμπρᾶς δυσγενείας· ὄψει δὲ αὐτοῦ τὴν δυσγένειαν, ἐὰν ἀποστὰς τοῦ περὶ ἀνθρώπων ταῦτα εἰρῆσθαι νομίζειν τὴν ψυχὴν ὥσπερ ἐξ ἀνατομῆς ἐπισκέπτῃ. τὴν μὲν τοίνυν ἄλογον 55
καὶ ἄμετρον ὁρμὴν τοῦ πάθους Ἀμαλὴκ προσαγορεύει· μεταληφθεὶς γάρ ἐστι λαὸς ἐκλείχων· καθάπερ γὰρ ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις τὴν παραβληθεῖσαν ὕλην ἀναλίσκει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ πάθος ἀναζέον τὰ ἐν ποσὶ πάντα ἐπιλιχμᾶται καὶ διαφθείρει. τούτου τοῦ πάθους πατὴρ 56
Ἐλιφὰς ἀναγράφεται δεόντως· ἑρμηνεύεται γάρ· θεός με διέσπειρεν. ἀλλ' οὐχ ὅταν ἀνασκεδάσῃ ἢ διασπείρῃ καὶ σκορακίσῃ τὴν ψυχὴν ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ θεός, τὸ ἄλογον εὐθὺς γεννᾶται πάθος; τὴν μὲν γὰρ ὁρατικὴν αὐτοῦ φιλόθεον ὄντως διάνοιαν, κληματίδα εὐγενῆ, καταφυτεύει ῥίζας ἀποτείνων πρὸς ἀιδιότητα καὶ εὐφορίαν καρπῶν διδοὺς πρὸς κτῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἀρετῶν. διὸ καὶ Μωυσῆς εὔχεται φάσκων· „εἰσαγαγὼν κατα- 57
φύτευσον αὐτούς“ (Exod. 15, 17), ἵνα μὴ ἐφήμερα ἀλλ' ἀθάνατα καὶ μακραίωνα γένηται τὰ θεῖα βλαστήματα. τὴν δὲ ἄδικον καὶ ἄθεον ψυχὴν φυγαδεύων ἀφ' ἑαυτοῦ πορρωτάτω διέσπειρεν εἰς τὸν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ ἀδικημάτων χῶρον. ὁ δὲ χῶρος οὗτος προσφυέστατα ἀσεβῶν καλεῖται, οὐχ ὁ μυθευόμενος ἐν Ἅιδου· καὶ γὰρ ὁ πρὸς ἀλήθειαν Ἅιδης ὁ τοῦ μοχθηροῦ βίος ἐστίν, ὁ ἀλάστωρ καὶ παλαμναῖος καὶ πάσαις ἀραῖς ἔνοχος. (12.) ἔστι δὲ καὶ ἑτέρωθι τὸ γράμμα τοῦτο 58
ἐστηλιτευμένον· „ἡνίκα διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ“ (Deut. 32, 8), τοὺς γηΐνους ἅπαντας τρόπους οὐράνιον οὐδὲν ἀγαθὸν ἐσπουδακότας ἰδεῖν ἤλασεν, ἀοίκους καὶ ἀπόλιδας καὶ σποράδας ὄντως ἐργασάμενος. οὐδενὶ γὰρ τῶν φαύλων οὐκ οἶκος, οὐ πόλις, οὐκ

---

1 εἰσοικήσαντα MA, εἰσοικίσαντι H ἢ seclusi, ἤτοι H² 2 prius καὶ] ἢ GF προίενται GF καὶ om. GF post γοῦν add. Μωσῆς GF 3 ἐλλειφὰς H ἐλειφὰς H 4 τοῦ om. G ὄψει] θεάσῃ GF δ' GF 5 ἀνθρώπου L¹v 6. 7 ἄμετρον καὶ ἄλογον F 8 ἐκλείχων] ἀναλίσκων GFL² καὶ ante καθάπερ add. GF γὰρ om. G 9 ἀναζέσαν GF 10 ποσὶν G ἐπιλαγμᾶται G, ἐπιλικμᾶται A φθείρει GF, διασπείρει coni. Mang. 11 ὁ θεός GF με] μου G 12 σκορπίσῃ coni. Mang. 13 ὁ vid. del. γὰρ om. GF 14 post αὐτοῦ add. καὶ H² κλήματι GFL² εὐγενεῖ GF 16 Μωσῆς GF 18 μακραίωνα] πίονα GFL² 21 alt. ὁ om. GF 23 ἀρεταῖς AF γράμμα] δόγμα coni. Mang., πρᾶγμα conicio 24 ὡς om. GF 25 γηίους G 26 εἰδέναι GF

ἄλλο τῶν εἰς κοινωνίαν οὐδὲν διασῴζεται, ἀλλ' ἀνίδρυτος ὢν σπείρεται,
πάντῃ φορούμενος καὶ μετανιστάμενος ἀεὶ καὶ μηδαμόθι στηριχθῆναι
59 δυνάμενος. γίνεται οὖν τῷ φαύλῳ ἐξ ἀστῆς μὲν κακία, τὸ δὲ πάθος ἐκ
παλλακῆς. λογισμοῦ γὰρ ἡ μὲν ὅλη ψυχὴ καθάπερ ἀστὴ σύμβιος — ψυχὴ p. 528 M.
δὲ ἐπίληπτος τίκτει κακίας —, ἡ δὲ τοῦ σώματος φύσις παλλακή, δι'
ἧς ἡ γένεσις τοῦ πάθους θεωρεῖται· ἡδονῶν γὰρ καὶ ἐπιθυμιῶν χώρα
60 τὸ σῶμα. καλεῖται δὲ Θαμνά, ἧς μεταληφθέν ἐστι τοὔνομα ἔκλειψις
σαλευομένη· ἐκλείπει γὰρ καὶ ἀδυνατεῖ ἡ ψυχὴ τῷ πάθει, σάλον καὶ
κλύδωνα πολὺν ἀπὸ σώματος ἐνδεξαμένη διὰ τὸν καταρραγέντα βαρὺν
61 χειμῶνα ἐξ ἀμετρίας ὁρμῆς. κεφαλὴ δὲ ὡς ζῴου πάντων τῶν λεχθέντων μερῶν ὁ γενάρχης ἐστὶν Ἠσαῦ, ὃς τοτὲ μὲν ποίημα, τοτὲ
δὲ δρῦς ἑρμηνεύεται, δρῦς μέν, παρόσον ἀκαμπὴς καὶ ἀνένδοτος
ἀπειθής τε καὶ σκληραύχην φύσει, συμβούλῳ χρώμενος ἀνοίᾳ, δρύινος
ὄντως, ποίημα δέ, παρόσον πλάσμα καὶ μῦθός ἐστιν ὁ μετὰ ἀφροσύνης
βίος, τραγῳδίας καὶ κενοῦ κόμπου καὶ πάλιν γέλωτος καὶ κωμικῆς χλεύης
ἀνάπλεως, ὑγιὲς ἔχων οὐδέν, κατεψευσμένος, ἐκτετοξευκὼς ἀλήθειαν, τὴν
ἄποιον καὶ ἀνείδεον καὶ ἄπλαστον φύσιν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενος, ἧς
62 ὁ ἀσκητὴς ἐρᾷ. μαρτυρεῖ δὲ Μωυσῆς φάσκων, ὅτι „ἦν Ἰακὼβ ἄπλαστος, οἰκῶν οἰκίαν“ (Gen. 25,27), ὥστε ὁ ἐναντίος τούτῳ ἄοικος ἂν
εἴη, πλάσματος καὶ ποιήματος καὶ μυθικῶν λήρων ἑταῖρος, μᾶλλον δὲ
σκηνὴ καὶ μῦθος αὐτός.

63 (13.) Ἡ μὲν δὴ λογισμοῦ φιλοθεάμονος πρὸς ἀστὰς καὶ παλλακίδας δυνάμεις σύνοδος, ὡς οἷόν τε ἦν, εἴρηται· τὸν δ' εἱρμὸν τοῦ λόγου
συνυφαντέον τἀκόλουθα διερευνῶντας. „ὑπήκουσε“ φησίν „Ἀβραὰμ τῆς
φωνῆς Σάρρας“ (Gen. 16,2)· ἀναγκαῖον γὰρ τοῖς παραγγέλμασιν ἀρετῆς

1 ἀλλὰ G ἀίδρυτος GF διασπείρεται coni. Mang. 2 φερόμενος GFL^2 μηδαμοῦ H 3 γοῦν GF ἀστῇ G ἡ κακία GFL^2 5 δ' ἐπιλήπτω GF 6 γέννησις H χῶρος v 10 ἀμέτρου H^2 τῶν om. GF 10. 11 δεχθέντων GF 11 γεννάρχης H prius ποτὲ G 12 δὲ om. F μέν GF: μὲν γάρ MAH 12. 13 καὶ — ἀπειθής om. G 12 ἀνένδοτος MAHL^1: ἀμείλικτος FL^2 13 ἀπειθής] ἀκαμπής F ἀγνοία GF 14 μετ' F, μάταιος G 15 κενοῦ om. in lacuna A, καινοῦ F παλιγγέλωτος H 16 καταψευσάμενος F 18 Μωσῆς GF 19 ὥσθ' GF post τούτῳ add. ὁ GF, ὁ ⟨Ἠσαῦ⟩ conicio ἄνοικος F 23 δυνάμει GF ἦν om. H 24 τὰ ἀκόλουθα GF ἐπήκουε A 24. 25 Σάρρας τῆς φωνῆς H, sed s. s. β', α'

25—85,16 N fol. 167r: ἀναγκαῖον γὰρ — κατεσβέσθη.

τὸν μανθάνοντα πειθαρχεῖν. οὐ πάντες δὲ πειθαρχοῦσιν, ἀλλ' ὅσοις 64
σφοδρὸς ἔρως ἐντέτηκεν ἐπιστήμης· ἐπεὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν
τά τε ἀκροατήρια καὶ τὰ θέατρα πληροῦται, διεξέρχονται δὲ ἀπνευστὶ
συνείροντες τοὺς περὶ ἀρετῆς λόγους οἱ φιλοσοφοῦντες. ἀλλὰ τί τῶν λε- 65
γομένων ὄφελος; ἀντὶ γὰρ τοῦ προσέχειν ἑτέρωσε τὸν νοῦν ἀποστείλαν-
τες οἱ μὲν πλοῦ καὶ ἐμπορίας, οἱ δὲ προσόδων καὶ γεωργίας, οἱ δὲ τι-
μῶν καὶ πολιτείας, οἱ δὲ τῶν ἀφ' ἑκάστης τέχνης καὶ ἐπιτηδεύσεως
κερδῶν, ἄλλοι δὲ τιμωρίας ἐχθρῶν, οἱ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐρωτικαῖς ἐπι-
θυμίαις ἀπολαύσεων καὶ συνόλως ἑτέρων ἕτεροι διαμέμνηνται, ὡς ἕνεκα
τῶν ἐπιδεικνυμένων κεκωφῆσθαι, τοῖς μὲν σώμασι παρεῖναι μόνον, ταῖς
δὲ διανοίαις ἀπηλλάχθαι, εἰδώλων καὶ ἀνδριάντων διαφέρειν μηδέν.
εἰ δέ τινες καὶ προσέχουσι, τοσοῦτον χρόνον καθέζονται μόνον ἀκούοντες, 66
ἀπαλλαγέντες δ' οὐδενὸς τῶν εἰρημένων διαμέμνηνται, καὶ ἧκον τερφ-
θῆναι δι' ἀκοῆς μᾶλλον ἢ ὠφεληθῆναι· ὥστε οὐδὲν αὐτῶν ἴσχυσεν ἡ
ψυχὴ συλλαβεῖν καὶ κυοφορῆσαι, ἀλλ' ἅμα τὸ κινοῦν τὴν ἡδονὴν αἴτιον
p. 529 M. | ἡσύχασε καὶ ἡ προσοχὴ κατεσβέσθη. τρίτοι δέ εἰσιν οἷς ἔναυλα μὲν τὰ 67
λεχθέντα ὑπηχεῖ, σοφισταὶ δὲ ἀντὶ φιλοσόφων ἀνευρίσκονται. τούτων ὁ
μὲν λόγος ἐπαινετός, ὁ δὲ βίος ψεκτός ἐστι· δυνατοὶ μὲν γὰρ εἰπεῖν,
ἀδύνατοι δέ εἰσι πράττειν τὰ βέλτιστα. μόλις οὖν ἔστιν εὑρεῖν προσε- 68
κτικὸν καὶ μνημονικόν, τὸ πράττειν τοῦ λέγειν προτιμῶντα, ἃ δὴ μαρτυ-
ρεῖται τῷ φιλομαθεῖ διὰ τοῦ „ὑπήκουσε τῆς φωνῆς Σάρρας.“ οὐ γὰρ
ἀκούων ἀλλ' ὑπακούων εἰσάγεται· τὸ δέ ἐστι τοῦ συναινεῖν καὶ πειθαρ-
χεῖν εὐθυβολώτατον ὄνομα. οὐκ ἀπὸ σκοποῦ δὲ πρόσκειται τὸ „τῆς 69
φωνῆς“, ἀλλὰ μὴ τῆς φωνούσης Σάρρας ὑπακοῦσαι. ἴδιον γὰρ τοῦ
μανθάνοντος φωνῆς καὶ λόγων ἀκροᾶσθαι, διδάσκεται γὰρ τούτοις μό-
νοις· ὁ δὲ ἀσκήσει τὸ καλὸν ἀλλὰ μὴ διδασκαλίᾳ κτώμενος οὐ τοῖς

---

1 δὲ om. N   2 ἐπιστήμης ἐντέτηκεν transpos. GFN   3 καὶ τὰ GFN: τά τε MAH   πληροῦνται A²FN   δὲ om. GFN   5 ante ὄφελος add. ἐστὶν GF   ἑτέρωθι GFN   6 πλοίων FN   εὐπορίας N   6. 7 τιμῆς N   7 τῶν] ὧν G, τοὺς F   10 κεκωφῶσθαι coni. Mang.   καὶ ante τοῖς add. Turn.
11 ἀδριάντων F   διαφέροντας Turn.   12 εἰ — προσέχουσι om. N   13 καὶ] ἐπεὶ coni. Mang.   ἥκων A   16 τρίτον G   δ' εἰσὶν GF   17 ὑπηχεῖ H: ὑφηχεῖ MAG, ἠχεῖ F   σοφεῖς δ' G, σοφοὶ δ' F   ἂν εὑρίσκωνται A
20 καὶ om. HGF   μνημονευτικὸν A   τοῦ] τοῦτο GF   22 ἀκούων, ἀλλ' ὑπακούων GF: ὑπακούων, ἀλλ' (ἀλλὰ A) εἰσακούων MAH, εἰσακούων, ἀλλ' ὑπακούων coni. Mang.   δ' ἐστὶ GF   23 πρόκειται GF   τὸ] τῷ A
24 μὴ] μὴ τῷ A   φωνούσης] φωνῆς G   25. 26 μόνοις τούτοις GF
26 δὲ om. GF   ἀσκητὴς G   ἀλλ' ὁ μὴ G   χρώμενος GF

λεγομένοις ἀλλὰ τοῖς λέγουσι προσέχει, μιμούμενος τὸν ἐκείνων βίον ἐν
70 ταῖς κατὰ μέρος ἀνεπιλήπτοις πράξεσι. λέγεται γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ,
ἡνίκα εἰς τὸν συγγενικὸν γάμον πέμπεται· „εἰσήκουσεν Ἰακὼβ τοῦ πα-
τρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν“
(Gen. 28,7), οὐ τῆς φωνῆς οὐδὲ τῶν λόγων — τοῦ γὰρ βίου μιμητὴν
ἔδει τὸν ἀσκητήν, οὐκ ἀκροατὴν λόγων εἶναι· τοῦτο μὲν γὰρ ἴδιον τοῦ
διδασκομένου, ἐκεῖνο δὲ τοῦ διαθλοῦντος —, ἵνα κἀνταῦθα διαφορὰν
ἀσκητοῦ καὶ μανθάνοντος καταλάβωμεν, τοῦ μὲν κοσμουμένου κατὰ τὸν
λέγοντα, τοῦ δὲ κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον.
71 (14.) „Λαβοῦσα“ οὖν φησι „Σάρρα ἡ γυνὴ Ἀβραὰμ Ἄγαρ τὴν
Αἰγυπτίαν, τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, μετὰ δέκα ἔτη τοῦ οἰκῆσαι Ἀβραὰμ
ἐν γῇ Χαναάν, ἔδωκε τῷ Ἀβραὰμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς αὐτῷ γυναῖκα“
(Gen. 16,3). βάσκανον μὲν καὶ πικρὸν καὶ κακόηθες φύσει κακία,
ἥμερον δὲ καὶ κοινωνικὸν καὶ εὐμενὲς ἀρετή, πάντα τρόπον τοὺς εὐφυῶς
72 ἔχοντας ὠφελεῖν ἢ δι' αὐτῆς ἢ δι' ἑτέρων ἐθέλουσα. νυνὶ γοῦν μήπω
δυναμένοις ἡμῖν ἐκ φρονήσεως παιδοποιεῖσθαι τὴν ἑαυτῆς ἐγγυᾷ θερα-
παινίδα, τὴν ἐγκύκλιον, ὡς ἔφην, παιδείαν, καὶ μονονοὺ προξενεῖν καὶ
νυμφοστολεῖν ὑπομένει· αὐτὴ γὰρ λέγεται λαβοῦσα διδόναι τῷ ἀνδρὶ
73 αὐτῆς γυναῖκα ταύτην. ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, διὰ τί νυνὶ πάλιν γυναῖκα
τοῦ Ἀβραὰμ εἶπε τὴν Σάρραν, πολλάκις ἤδη πρότερον μεμηνυκώς· οὐ
γὰρ μακρολογίας τὸ φαυλότατον εἶδος, ταυτολογίαν, ἐπιτετήδευκε. τί οὖν
λεκτέον; ἐπειδὴ μέλλει τὴν θεραπαινίδα φρονήσεως, τὴν ἐγκύκλιον παι-
δείαν, ἐγγυᾶσθαι, φησὶν ὅτι οὐκ ἐξελάθετο τῶν πρὸς τὴν δέσποιναν
αὐτῆς ὁμολογιῶν, ἀλλ' οἶδε μὲν ἐκείνην ἑαυτοῦ νόμῳ καὶ γνώμῃ γυναῖκα,
74 ταύτην δὲ ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ καιροῦ. τοῦτο δὲ παντὶ συμβαίνει φιλομαθεῖ·
μάρτυς δ' ὁ πεπονθὼς γένοιτ' ἂν ἀψευδέστατος. | ἐγὼ γοῦν ἡνίκα πρῶ- p. 530 M.
τον κέντροις φιλοσοφίας πρὸς τὸν πόθον αὐτῆς ἀνηρεθίσθην, ὡμίλησα
κομιδῇ νέος ὢν μιᾷ τῶν θεραπαινίδων αὐτῆς, γραμματικῇ, καὶ ὅσα
ἐγέννησα ἐκ ταύτης, τὸ γράφειν, τὸ ἀναγινώσκειν, τὴν ἱστορίαν τῶν

---

1 προσέχειν A 2 λέγει F 3 εἰς] ἐπὶ GF εἰσήκουσεν] ὑπήκουσεν GF 3. 4 τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς M: τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς ceteri 7 ἵνα om. HL[1] 10 φησὶν οὖν GF 11 ι' M 12 ἔδωκεν Ἀβραὰμ GF ἀνδρὶ αὐτῆς GF: αὐτῆς ἀνδρί MAH αὐτῷ] αὐτὴν F εἰς ante γυναῖκα add. MAH 13 κακία φύσει G 15 ὠφελεῖσθαι F prius ἢ om. HGF αὐτῆς G[1]H[2] νῦν GF 18 ὑπομένειν A 18. 19 γυναῖκα ante τῷ transpos. GF 19 νῦν GF 20 παλλακὶς A 21 ταὐτὸ λόγιον A 23 παρεγγυᾶσθαι F 25 φιλόμαρτυρεῖ F[1] 26. 27 ἡνίκα πρῶτον post αὐτῆς transpos. GF 27 ἀνηρεθισθῆναι G 28 τῶν] τὴν H[2]

παρὰ ποιηταῖς, ἀνέθηκα τῇ δεσποίνῃ. καὶ πάλιν ἑτέρᾳ συνελθών, γεω- 75
μετρίᾳ, καὶ τοῦ κάλλους ἀγάμενος — εἶχε γὰρ συμμετρίαν καὶ ἀναλο-
γίαν ἐν τοῖς μέρεσι πᾶσι — τῶν ἐγγόνων οὐδὲν ἐνοσφισάμην, ἀλλὰ τῇ
ἀστῇ φέρων ἐδωρησάμην. ἐσπούδασα καὶ τρίτῃ συνελθεῖν — ἦν δὲ 76
εὔρυθμος, εὐάρμοστος, ἐμμελής, μουσικὴ δὲ ἐκαλεῖτο — καὶ ἐγέννησα
ἐξ αὐτῆς διατονικὰ χρώματα καὶ ἐναρμόνια. συνημμένα. διεζευγμένα
μέλη, τῆς διὰ τεττάρων, τῆς διὰ πέντε, τῆς διὰ πασῶν συμφωνίας ἐχό-
μενα, καὶ πάλιν οὐδὲν αὐτῶν ἀπεκρυψάμην, ἵνα πλουσία μοι γένηται
ἡ ἀστὴ γυνή, μυρίων οἰκετῶν ὑπηρετουμένη πλήθει. τινὲς γὰρ τοῖς 77
φίλτροις τῶν θεραπαινίδων δελεασθέντες ὠλιγώρησαν τῆς δεσποίνης, φι-
λοσοφίας, καὶ κατεγήρασαν οἱ μὲν ἐν ποιήμασιν, οἱ δὲ ἐν γραμμαῖς, οἱ
δὲ ἐν χρωμάτων κράσεσιν, οἱ δὲ ἐν ἄλλοις μυρίοις, οὐ δυνηθέντες ἐπὶ
τὴν ἀστὴν ἀναδραμεῖν. ἔχει γὰρ ἑκάστη τέχνη γλαφυρότητας, ὁλκούς 78
τινας δυνάμεις, ὑφ᾽ ὧν ἔνιοι ψυχαγωγούμενοι καταμένουσιν, ἐκλελησμέ-
νοι τῶν πρὸς φιλοσοφίαν ὁμολογιῶν. ὁ δὲ ἐμμένων ταῖς συνθήκαις
πορίζει πάντα πανταχόθεν πρὸς τὴν ἀρέσκειαν αὐτῆς. εἰκότως οὖν τῆς
πίστεως αὐτὸν ἀγάμενος ὁ ἱερὸς λόγος φησίν, ὅτι καὶ νῦν ἦν αὐτῷ
γυνὴ Σάρρα, ὅτε τὴν θεραπαινίδα πρὸς τὴν ἐκείνης ἀρέσκειαν ἠγάγετο.
καὶ μὴν ὥσπερ τὰ ἐγκύκλια συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίας ἀνάληψιν, 79

2 εἶχε MAH: εἶναι GF   3 οὐδὲν M: οὐδενὸς ceteri   ἐφεισάμην GF   τῇ] τῶ AG[1]   4 αὐτῇ F   τρίτην A   5 post εὔρυθμος add. καὶ F   6 χρωματικὰ ἐναρμόνια G   6. 7 χρώματα — τεττάρων, τῆς διὰ om. F   9 αὐτὴ G   ὑπηρετουμένων G   11 γραμμαῖς codd.: γραμματικῇ ex Clem. Mang.   12 κράσεσι H   13 γλαφυρό^{τι} H, ας add. H[2], γλαφυροτάτας Turn., γλαφυρότητι conicio   13. 14 ὁλκούς τινας MAHL[1]: ἀκουστικὰς GFL[2]   14 καταμελοῦσι GF   14. 15 ἐκλελησμένοι om. GF   15 πρὸς] κατὰ GF   ὁμιλιῶν A   δ᾽ GF   16 πάντα om. G   16. 17 τῆς πίστεως αὐτὸν MA: τῆς πίστεως αὐτῶν GF, τῆς περὶ (αὐτὴν add. H[2]) πίστεως H   17 ἦν om. GF   18 ὅτι H   ἤγετο GF   19 μὴν] ἡ μὲν G

9—13 *Stob. Flor. ed. Hense I p. 246,1. Clem. Alex. Strom. I § 29 p. 332. 333 P.:* ἤδη γάρ τινες τοῖς φίλτροις τῶν θεραπαινίδων δελεασθέντες ὠλιγώρησαν τῆς δεσποίνης φιλοσοφίας καὶ κατεγήρασαν οἱ μὲν αὐτῶν ἐν μουσικῇ, οἱ δὲ ἐν γεωμετρίᾳ, ἄλλοι δὲ ἐν γραμματικῇ, οἱ πλεῖστοι δὲ ἐν ῥητορικῇ.   19—88,7 *ibid. § 30:* ἀλλ᾽ ὡς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίαν τὴν δέσποιναν αὐτῶν, οὕτω καὶ φιλοσοφία αὐτὴ πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ. ἔστι γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία ἐπιτήδευσις (add. σοφίας), ἡ σοφία δὲ ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτίων. κυρία τοίνυν ἡ σοφία τῆς φιλοσοφίας ὡς ἐκείνη τῆς προπαιδείας. εἰ γὰρ ἐγκράτειαν φιλοσοφία ἐπαγγέλλεται γλώσσης τε καὶ γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα καὶ ἔστιν δι᾽ αὑτὴν αἱρετή, σεμνοτέρα φανεῖται καὶ κυριωτέρα, εἰ θεοῦ τιμῆς τε καὶ γνώσεως ἕνεκα ἐπιτηδεύοιτο. cf. *Origenis epist. ad Gregorium p. 30 (= Philocalia cap. 13,1 p. 64 Robinson).*

οὕτω καὶ φιλοσοφία πρὸς σοφίας κτῆσιν. ἔστι γὰρ φιλοσοφία ἐπιτήδευσις σοφίας, σοφία δὲ ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτίων. γένοιτ' ἂν οὖν ὥσπερ ἡ ἐγκύκλιος μουσικὴ φιλοσοφίας, οὕτω
80 καὶ φιλοσοφία δούλη σοφίας. φιλοσοφία δὲ ἐγκράτειαν μὲν γαστρός, ἐγκράτειαν δὲ τῶν μετὰ γαστέρα, ἐγκράτειαν δὲ καὶ γλώττης ἀναδιδάσκει. ταῦτα λέγεται μὲν εἶναι δι' αὑτὰ αἱρετά, σεμνότερα δὲ φαίνοιτ' ⟨ἄν⟩, εἰ θεοῦ τιμῆς καὶ ἀρεσκείας ἕνεκα ἐπιτηδεύοιτο. μεμνῆσθαι οὖν δεῖ τῆς κυρίας, ὁπότε μέλλοιμεν αὐτῆς ⟨τὰς⟩ θεραπαινίδας μνᾶσθαι· καὶ λεγώμεθα μὲν ἄνδρες εἶναι τούτων, ὑπαρχέτω δ' ἡμῖν ἐκείνη πρὸς ἀλήθειαν γυνή, μὴ λεγέσθω.
81 (15.) | Δίδωσι δ' οὐκ εὐθὺς εἰς τὴν Χαναναίων γῆν ἀφικομένῳ, p. 531 M.
ἀλλὰ μετὰ δεκαετίαν τῆς ἐκεῖ διατριβῆς. τί δὲ τοῦτ' ἐστίν, οὐκ ἀμελῶς ἐπισκεπτέον· ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς γενέσεως ἡμῶν ἡ ψυχὴ συντρόφοις τοῖς πάθεσι μόνοις χρῆται, λύπαις, ἀλγηδόσι, πτόαις, ἐπιθυμίαις, ἡδοναῖς, ἃ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐπ' αὐτὴν ἔρχεται, μήπω τοῦ λογισμοῦ βλέπειν δυναμένου τά τε ἀγαθὰ καὶ κακὰ καὶ ᾗ διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων ἀκριβοῦν, ἀλλ' ἔτι νυστάζοντος καὶ ὡς ἐν ὕπνῳ βαθεῖ καταμεμυ-
82 κότος. χρόνου δὲ προϊόντος ὅταν ἐκβαίνοντες τῆς παιδικῆς ἡλικίας μειρακιοῦσθαι μέλλωμεν, τὸ δίδυμον στέλεχος εὐθὺς ἐκ μιᾶς, ἀρετὴ καὶ κακία, φύεται ῥίζης· καὶ ποιούμεθα μὲν τὴν κατάληψιν ἀμφοῖν, αἱρούμεθα δὲ πάντως τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν εὐφυεῖς ἀρετήν, κακίαν δ' οἱ
83 ἐναντίοι. τούτων προϋποτυπωθέντων εἰδέναι χρή, ὅτι παθῶν μὲν Αἴγυπτος σύμβολόν ἐστι, κακιῶν δὲ ἡ Χαναναίων γῆ· ὥστ' εἰκότως

---

1 γὰρ] δὲ GF^{2} 2 τῶν om. GF 3 αἰτιῶν v φιλοσοφία MA 4 ἐγκράτεια A 5 prius ἐγκράτεια AF post prius δὲ add. καὶ GF γλώσσης GF 6 δι' αὑτὰ (αὐτὰ A) MAH: τὰ αὐτὰ GF φαίνοιτ' ⟨ἄν⟩ scripsi: φαίνοιτο codd. (φανεῖται Clem.) 7 ἕνεκα καὶ ἀρεσκείας transp. GF μεμνήμεθα GFL^{2} οὖν] μὲν οὖν L^{2} δεῖ om. GF 8 μέλοιμεν G τὰς addidi 8. 9 λεγόμεθα GF 9 δὲ GF 11 δίδωσιν εὐθὺς GF 14 πτόαις MG^{1}F^{1}N: πτοίαις HG^{2}F^{2}, om. A 15 post αἰσθήσεων add. ἡμῶν A μήπου G 16 τε om. G ᾗ MA: ἢ A, εἰ GFN 17 ἀκριβοῦντος GFN, ἀκριβοῦντες L^{2} ὥσπερ G 18 παιδίσκης G 19 στέλεχον M ἀρετῇ M, ἀρετῆς G 20 κακίας G ἀμφοῖν ex αὐτοῖν corr. L 21 δὲ GFN 23 σύμβολον Αἴγυπτός transpos. GF ὥστ'] ὥσπερ GF

1—3 cf. Doxographi p. 273, 12, Cic. De fin. II 37 Tusc. IV 57 V 7.
13. 14. 89,2. 3 cf. Epicurea fragm. 398 p. 274 (Philonis Opera I p. 56,7 sqq.).
13—22 N fol. 167^{v}: ἐν ἀρχῇ — ἐναντίοι. 22. 23 *Clem. Alex. Strom. II § 47 p. 453 P.:* παθῶν καὶ κακιῶν σύμβολον Αἴγυπτος καὶ ἡ Χανανῖτις γῆ.

ἀναστήσας ἀπ' Αἰγύπτου τὸν λεὼν εἰς τὴν Χαναναίων εἰσάγει χώραν.
ἄνθρωπος γάρ, ὡς ἔφην, ἅμα μὲν τῇ γενέσει τὸ Αἰγύπτιον πάθος 84
ἔλαχεν οἰκεῖν ἡδοναῖς καὶ ἀλγηδόσι προσερριζωμένος, αὖθις δ' ἀποικίαν στέλλεται τὴν πρὸς κακίαν, ἤδη τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ ὀξυωπέστερον ἐπιδεδωκότος καὶ καταλαμβάνοντος μὲν ἀμφότερα, ἀγαθόν τε αὖ καὶ κακόν, τὸ δὲ χεῖρον αἱρουμένου διὰ τὸ πολὺ μετέχειν τοῦ θνητοῦ, ᾧ
τὸ κακὸν οἰκεῖον, ἐπεὶ καὶ τοὐναντίον τῷ θείῳ, τὸ ἀγαθόν. (16.) ἀλλ' 85
αἱ μὲν φύσει πατρίδες αὗται, παιδικῆς μὲν ἡλικίας τὸ πάθος, Αἴγυπτος, ἡβώσης δὲ κακία, ἡ Χαναντῖτις. ὁ δὲ ἱερὸς λόγος, καίτοι σαφῶς ἐπιστάμενος τὰς τοῦ θνητοῦ γένους πατρίδας ἡμῶν, ὑποτίθεται τὰ πρακτέα καὶ συνοίσοντα παραγγέλλων μισεῖν τὰ ἔθη καὶ τὰ νόμιμα καὶ τὰ ἐπιτη-
δεύματα αὐτῶν ἐν οἷς φησι· „καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων· 86
λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν· κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ κατοικήσατε ἐπ' αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε· καὶ τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε· τὰ κρίματά μου ποιήσετε, καὶ τὰ προστάγματά μου φυλάξεσθε, πορεύεσθε ἐν αὐτοῖς· ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. καὶ φυλάξεσθε πάντα τὰ προστάγματά μου καὶ τὰ κρίματά μου, καὶ ποιήσετε αὐτά. ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς· ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν“ (Lev. 18,1—5).
οὐκοῦν ἡ πρὸς ἀλήθειαν ζωὴ περιπατοῦντός ἐστιν ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ 87

1 λαὸν H ἄγει v 2 τὴν Αἴγυπτον Mang. 3 ἄλγεσι GF δὲ GF 6 τοῦ θνητοῦ GFL^2: τούτου MAHL^1 7 τὸ θεῖον G 8 φύσεως H παιδίσκης GF 9 κακία F(?)H^{2}L^1: κακίας MAGH^{1}L^2 χανανίτης FH δ' GF σάφος F 10 ἡμῖν H 11 ἔθη MA: ἔθνη GFH 12 Μωυσῆν A: Μωσῆν ceteri λέγων MAH, τῷ λέγειν GF 13 ἐρεῖ GF 14 ἡμῶν G γῆς ex LXX et Clem. scripsi: τῆς MAH, αὐτῆς L, om. GF κατοικήσατε MAGL^2: ἐκατοικήσατε HL^1, κατοικήσετε F, κατῳκήσατε v (Clem.) 14. 15 ἐπ' αὐτῆς MAH: ἐν αὐτῇ GF (Clem.) 15. 16 καὶ κατὰ τὰ — ποιήσετε om. H, in mg. add. L, lin. 17 post ποιήσετε falso inserit v 15 γῆς HGF: τῆς MA 16. 17 καὶ τοῖς νομίμοις — μου ποιήσετε om. GF 17. 18 φυλάξασθε καὶ πορεύεσθαι G 18 ἐγώ] ὅτι ἐγὼ GF ὁ om. F 18—20 καὶ φυλάξεσθε — ὑμῶν om. F 18 φυλάξεσθε M: φυλάξασθε AHG 19 καὶ τὰ κρίματά μου om. Clem. αὐτά om. A 20 post αὐτὰ ex LXX et Clem. vid. add. ἄνθρωπος post ὑμῶν add. καὶ φυλάξασθε πάντα τὰ προστάγματά μου καὶ τὰ κρίματά μου GH 21 περιπατοῦντός scripsi: περὶ παντός codd., περίπατος Markland ἐστι καὶ ἐν G τοῦ om. H

12—20 locum biblicum ex Philone sumpsit *Clem. Alex. ibid.* § 46, qui praeter discrepantias supra adnotatas cum nostro textu consentit.

κρίσεσι καὶ προστάξεσιν, | ὥστε θάνατος ἂν εἴη τὰ τῶν ἀθέων ἐπιτη- p. 532 M
δεύματα. τινὰ δὲ ἀθεώρητα πάθους καὶ κακιῶν ἐστιν, ἐξ ὧν τὰ ἀσε-
88 βῶν καὶ ἀνοσιουργῶν πλήθη φύεται. μετὰ δεκαετίαν οὖν τῆς πρὸς
Χαναναίους μετοικίας ἀξόμεθα τὴν Ἄγαρ, ἐπειδήπερ εὐθὺς μὲν γενόμε-
νοι λογικοὶ τῆς φύσει βλαβερᾶς ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας μεταποιούμεθα,
χρόνῳ δ' ὕστερον καὶ ἐν ἀριθμῷ τελείῳ, δεκάδι, νομίμου παιδείας τῆς
ὠφελεῖν δυναμένης εἰς ἐπιθυμίαν ἐρχόμεθα.
89 (17.) Τὸν δὲ περὶ δεκάδος λόγον ἐπιμελῶς μὲν ἠκρίβωσαν μουσι-
κῶν παῖδες, ὕμνησε δὲ οὐ μετρίως ὁ ἱερώτατος Μωυσῆς, ἀναθεὶς αὐτῇ
τὰ κάλλιστα, τὰς ἀρχάς, τὰς ἀπαρχάς, τὰ τῶν ἱερέων ἐνδελεχῆ δῶρα,
τὴν τοῦ Πάσχα διατήρησιν, τὸν ἱλασμόν, τὴν διὰ πεντηκονταετίας ἄφεσίν
τε καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας λήξεις ἐπάνοδον, τὴν κατασκευὴν τῆς ἀδιαλύτου
90 σκηνῆς, ἄλλα μυρία, ὧν μακρὸν ἂν εἴη μεμνῆσθαι. τὰ δὲ καίρια οὐ
παρετέον. αὐτίκα τὸν Νῶε ἡμῖν — πρῶτος δ' οὗτος δίκαιος ἐν ταῖς
ἱεραῖς ἀνερρήθη γραφαῖς — ἀπὸ τοῦ διαπλασθέντος ἐκ γῆς εἰσάγει
δέκατον, οὐκ ἐνιαυτῶν πλῆθος παραστῆσαι βουλόμενος, ἀλλὰ διδάξαι
σαφῶς, ὅτι ὥσπερ δεκὰς ἀριθμῶν τῶν ἀπὸ μονάδος ἐστὶ πέρας τελειό-
τατον, οὕτω τὸ δίκαιον ἐν ψυχῇ τέλειον καὶ πέρας ὄντως τῶν κατὰ τὸν
91 βίον πράξεων. τὴν μὲν γὰρ πολλαπλασιαζομένην ἐφ' ἑαυτὴν τριάδα
πρὸς ἐνάτου γένεσιν ἀριθμοῦ πολεμιωτάτην ἐξεῖπον οἱ χρησμοί, τὴν δὲ
ἐπιβεβηκυῖαν μονάδα πρὸς ἐκπλήρωσιν δεκάδος ὡς φίλην ἀπεδέξαντο.
92 σημεῖον δέ· τὰς ἐννέα τῶν βασιλέων ἀρχάς, ἡνίκα ἡ ἐμφύλιος ἀνερρι-
πίσθη στάσις, τῶν τεττάρων παθῶν πρὸς τὰς πέντε αἰσθήσεις κονισα-
μένων καὶ πόρθησιν καὶ κατασκαφὴν κινδυνευούσης τρόπον πόλεως τῆς
ὅλης ἀναδέχεσθαι ψυχῆς, ἐκστρατεύσας ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ κατέλυσε δέ-
93 κατος ἐπιφανείς (Gen. 14). οὗτος ἀντὶ χειμῶνος γαλήνην καὶ ὑγείαν
ἀντὶ νόσου καὶ ζωήν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἀντὶ θανάτου παρεσκεύασε,

---

2 ἅτινα δὴ coni. Markland τινὲς δὲ εὐπαράδεκτοι conicio 2 ἐστιν MAH: εἰσιν GF, fort. recte, cf. ad lin. 2 3 πλήθη] εἰσὶ πλήθη καὶ F, πλήθη καὶ L[2] 4 ἀξόμεθα F: ἀξώμεθα H[2], ἀρξώμεθα MA(H[1]), ἀξιώμεθα G 5 τῆς] τῇ GF 6 νομίμου Mang.: νομίμῳ MAH, νομίμως GF 9 δ' H ὁ] καὶ ὁ F Μωσῆς GFH αὐτῇ H[2]: αὐτῷ ceteri 10 ἀρχάς M: εὐχάς ceteri; de locis biblicis, quos respicit, v. infra 12 τε om. GF διαλύτου F 13 μνησθῆναι GF οὐ om. H[1] 14 παρετέον scripsi: παραιτέον A, παρεατέον MGFL[2], παριτέον HL[1] 16 ἐπιστῆσαι H 18 τέλειον ⟨ἀγαθὸν⟩ conicio 18 τὸν] τῶν G 20 ἐννάτου AFH δ' GF 23 τεττάρων GF: τεσσάρων MAH 23. 24 ἐγκονισαμένων Mang. 24 alterum καὶ] εἰς G 25 ὅλης GFH[2]: αὐλῆς MA(H[1]), ἁλούσης conicio ἀναδεδέχθαι GF 27 παρασκευάσαι GF

τοῦ νικηφόρου θεοῦ τροπαιοφόρον αὐτὸν ἀναδείξαντος, ᾧ καὶ τὰς δεκά-
τας χαριστήρια τῆς νίκης ἀνατίθησι (Gen. 14,20). καὶ παντὸς μέντοι 94
τοῦ ἐλθόντος „ὑπὸ τὴν ῥάβδον,“ λέγω δὲ τὴν παιδείαν, ἡμέρου καὶ τι-
θασοῦ θρέμματος τὸ δέκατον ἀποκρίνεται, νόμου προστάξει γινόμενον
„ἅγιον“ (Lev. 27,32), ἵν᾽ ἐκ πολλῶν διδασκώμεθα τὴν δεκάδος πρὸς
θεὸν οἰκειότητα καὶ τὴν τοῦ ἐννέα ἀριθμοῦ πρὸς τὸ θνητὸν ἡμῶν γένος.
p. 533 M. (18.) ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀπὸ ζῴων | μόνον ἀπάρχεσθαι δεκάτας, ἀλλὰ καὶ 95
ἀπὸ τῶν ὅσα ἐκ γῆς βλαστάνει διείρηται. „πᾶσα“ γάρ φησι „δεκάτη
τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ σπέρματος καὶ τοῦ καρποῦ τοῦ ξυλίνου ἐστὶν ἅγιον τῷ
κυρίῳ· καὶ πᾶσα δεκάτη βοῶν καὶ προβάτων, καὶ πᾶν ὃ ἂν διέλθῃ ἐν
τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον, τὸ δέκατον ἔσται ἅγιον τῷ κυρίῳ“
(Lev. 27,30.32). ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ περὶ ἡμᾶς ὄγκου σωματικοῦ, 96
ὃς γεώδης καὶ ξύλινος ὄντως ἐστίν, οἴεται δεῖν ἀπάρχεσθαι; ἡ γὰρ ζωὴ
καὶ διαμονὴ καὶ αὔξησις καὶ ὑγίεια αὐτῷ θείᾳ γίνεται χάριτι. ὁρᾷς δ᾽
ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ζῴων ἀλόγων — ταῦτα δ᾽ εἰσὶν αἰ-
σθήσεις — πάλιν ἀπάρχεσθαι διείρηται; τὸ γὰρ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ
ὀσφραίνεσθαι καὶ γεύεσθαι, ἔτι δὲ ἅπτεσθαι δωρεαὶ θεῖαι, ὑπὲρ ὧν εὐ-
χαριστητέον. ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς ξυλίνοις καὶ γηίνοις σώματος 97
ὄγκοις οὐδ᾽ ἐπ᾽ ἀλόγοις ζῴοις, ταῖς αἰσθήσεσι, τὸν εὐεργέτην ἐπαινεῖν
διδασκόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ νῷ, ὅς κυρίως εἰπεῖν ἄνθρωπός ἐστιν ἐν
ἀνθρώπῳ, κρείττων ἐν χείρονι καὶ ἀθάνατος ἐν θνητῷ. διὰ τοῦτο 98
οἶμαι τὰ πρωτότοκα καθιέρωσε πάντα, τὴν δεκάτην, λέγω Λευιτικὴν
φυλήν, ἀντικαταλλαξάμενος πρὸς διατήρησιν καὶ φυλακὴν ὁσιότητος καὶ
εὐσεβείας καὶ λειτουργιῶν, αἳ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν ἀναφέρονται.
τὸ γὰρ πρῶτον καὶ ἄριστον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὁ λογισμός ἐστι, καὶ ἄξιον

---

1. 2 δεκάδας GF 2 μέντοι HGF: μὲν MA 3. 4 τιθασσοῦ v 4 θρέμματος MAH: πράγματος GF, mg. H 6 τοῦ om. GF ἐννέα MA(H¹): ἐννάτου GFH² 8 ἐκ γῆς MAH: γῆς G, γῇ F διήρηται AG 9 ἅγιόν ἐστι GF 10 ἂν] ἐὰν GF 11 ἐστὶν GF 12 περὶ om. GF σωματικὸν G 13 ὅς] ὡς A(H¹) 14 primum καὶ MAF: καὶ ἡ G(?)H ὑγίεια H: ὑγεία ceteri θείᾳ om. A δ᾽ om. v 15. 16 δ᾽ ἐστὶν αἴσθησις GF ⟨αἱ⟩ αἰσθήσεις conicio 16 διήρηται AG 16. 17 ἀκούειν ὀσφραίνεσθαί τε καὶ GF 17 δὲ GF: τε MAH 17. 18 εὐχαριστέον F 18. 19 σώματος ὄγκοις scripsi: σωματικοῖς codd.; σωματικοῖς ⟨ὄγκοις⟩ coni. Mang. 20 εἰπεῖν GF: om. MAH ἐν om. F 21 κρείττω F καὶ om. H 22 δεκάτην] ἀπαρχὴν coni. Mang. λόγω GF, ante λέγω add., sed rursus del. δέ H λέγω ⟨δὲ⟩ bene coni. Mang. 24 αἳ] ἃ GF 25 post ἡμῖν add. εἶναι λέγεται, sed rursus del. H ὁ s. s. H², om. A ἐστιν G, om. H¹ post καὶ ras. in H

τὰς συνέσεως καὶ ἀγχινοίας καταλήψεώς τε καὶ φρονήσεως καὶ τῶν
ἄλλων δυνάμεων, ὅσαι περὶ αὐτόν εἰσιν, ἀπαρχὰς ἀνατιθέναι θεῷ τῷ
99 τὴν εὐφορίαν τοῦ διανοεῖσθαι παρασχόντι. ἐνθένδε ὁ μὲν ἀσκητικὸς
ὁρμηθεὶς εὐχόμενος εἶπε· „πάντων ὧν ἄν μοι δῷς, δεκάτην ἀποδεκα-
τώσω σοί“ (Gen. 28,22), ὁ δὲ χρησμὸς ὁ μετὰ τὰς ἐπινικίους εὐχὰς
ἀναγραφείς, ἃς ὁ τὴν αὐτομαθῆ καὶ αὐτοδίδακτον λαχὼν ἱερωσύνην
ποιεῖται Μελχισεδέκ, „ἔδωκε γὰρ αὐτῷ“ φησίν „δεκάτην ἀπὸ πάντων“
(Gen. 14,20), ἀπὸ τῶν κατ' αἴθησιν τὸ καλῶς αἰσθάνεσθαι, ἀπὸ τῶν κατὰ
100 λόγον τὸ εὖ λέγειν, ἀπὸ τῶν κατὰ νοῦν τὸ εὖ διανοεῖσθαι. παγκάλως
οὖν καὶ ἀναγκαίως ἅμα ἐν εἴδει παραδιηγήματος, ἡνίκα τῆς οὐρανίου
καὶ θείας τροφῆς τὸ μνημεῖον ἐν στάμνῳ χρυσῷ καθιεροῦτο, φησὶν
ὡς ἄρα „τὸ γομὸρ τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν“ (Exod. 16,36).
ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τρία μέτρα εἶναι δοκεῖ, αἴσθησις, λόγος, νοῦς·
αἰσθητῶν μὲν αἴσθησις, ὀνομάτων δὲ καὶ ῥημάτων καὶ τῶν λεγο-
101 μένων ὁ λόγος, νοητῶν δὲ νοῦς. ἀφ' ἑκάστου δὴ τῶν τριῶν μέτρων
τούτων ἀπαρκτέον ὥσπερ τινὰ ἱερὰν δεκάτην, ἵνα καὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ
αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ καταλαμβάνειν ἀνυπαιτίως καὶ ὑγιεινῶς κατὰ θεὸν
ἐξετάζηται· τὸ γὰρ ἀληθινὸν καὶ | δίκαιον μέτρον τοῦτ' ἐστί, τὰ δὲ p. 534 M
102 καθ' ἡμᾶς ψευδῆ τε καὶ ἄδικα. (19.) εἰκότως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν
θυσιῶν τὸ μὲν δέκατον τοῦ μέτρου τῆς σεμιδάλεως τοῖς ἱερείοις ἐπὶ τὸν

1 τὰς corr. ex τῆς H   2 αὐτῶν AGF   3 ἀσκητικὸς MA: ἀσκητὴς HGF
4 εἶπε] εἶπε καὶ GF   7 γὰρ vid. secl.   φησιν αὐτῶ GF   8 ἀπὸ τῶν om.
MH[1], ἀπὸ om. A Turn.   9 alterum εὖ om. M   10 παραδείγματος F[2]
11 μνημόσυνον e Clem. Mang.   12 τὸ δέκατον GF (Clem.): δέκατον MAH
14. 15 τῶν τοῦ λόγου μερῶν conicio   15 ὁ secluderem, nisi Clem. haberet
15 μέτρων om. GF   16 ὥσπερ τινὰ ἱερὰν Gv: ὥσπερ τινὰ MAHL[1], ὥστ' ἂν ἱερὰν
FL[2]   17 ὑγιῶς GF   18 τουτό ἐστι A   δὲ] γὰρ GF

10—15 *Clem. Alex. Strom. II § 50 p. 455 P.*: ἡνίκα γοῦν τῆς οὐρανίου καὶ θείας τροφῆς τὸ μνημόσυνον ἐν στάμνῳ χρυσῷ καθιεροῦσθαι προσετάττετο, „τὸ γόμορ“ φησί „τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν“. ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τρία μέτρα, τρία κριτήρια μηνύεται, αἴσθησις μὲν αἰσθητῶν, λεγομένων δὲ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ὁ λόγος, νοητῶν δὲ νοῦς.
19—93,14 *ibid.* § 51 χρὴ δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν τῶν ἄλλων πάντων ὑπεραναβαίνοντας ἐπὶ τὸν νοῦν ἵστασθαι, ὥσπερ ἀμέλει κἀν τῷ κόσμῳ τὰς ἐννέα μοίρας ὑπερπηδήσαντας, πρώτην μὲν τὴν διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐν μιᾷ χώρᾳ τιθεμένων διὰ τὴν ἴσην τροπήν, ἔπειτα δὲ τὰς ἑπτὰ τὰς πλανωμένας τήν τε ἀπλανῆ ἐνάτην ἐπὶ τὸν τέλειον ἀριθμὸν τὸν ὑπεράνω τῶν ἐννέα (ἐννέα Potter e Philone pro θεῶν, Mang. αἰσθητῶν), τὴν δὲ (δὲ vid. del., δὴ Lowth) δεκάτην μοῖραν, ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἀφικνεῖσθαι τοῦ θεοῦ, συνελόντι φάναι μετὰ τὴν κτίσιν τὸν ποιητὴν ἐπιποθοῦντας. διὰ τοῦτο αἱ δεκάται τοῦ τε οἴφι τῶν τε ἱερείων τῷ θεῷ προσεκομίζοντο.

βωμὸν συνανενεχθήσεται (Exod. 29,40), ὁ δὲ ἔνατος ἀριθμός, τὸ λεί-
ψανον τοῦ δεκάτου, παρ' ἡμῖν αὐτοῖς παραμενεῖ. τούτοις συνᾴδει καὶ 103
ἡ τῶν ἱερέων ἐνδελεχὴς θυσία· τὸ γὰρ δέκατον τὸ τοῦ οἰφὶ σεμιδάλεως
ἀεὶ διείρηται προσφέρειν αὐτοῖς (Lev. 6,20). ἔμαθον γὰρ τὸν ἔνατον
ὑπερβαίνοντες αἰσθητὸν δοκήσει θεὸν τὸν δέκατον καὶ μόνον ὄντα ἀψευ-
δῶς προσκυνεῖν. ἐννέα γὰρ ὁ κόσμος ἔλαχε μοίρας, ἐν οὐρανῷ μὲν 104
ὀκτώ, τήν τε ἀπλανῆ καὶ ἑπτὰ τὰς πεπλανημένας ἐν τάξεσι φερομένας
ταῖς αὐταῖς, ἐνάτην δὲ γῆν σὺν ὕδατι καὶ ἀέρι· τούτων γὰρ μία συγγέ-
νεια τροπὰς καὶ μεταβολὰς παντοίας δεχομένων. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ 105
τὰς ἐννέα ταύτας μοίρας καὶ τὸν παγέντα κόσμον ἐξ αὐτῶν ἐτίμησαν,
ὁ δὲ τέλειος τὸν ὑπεράνω τῶν ἐννέα, δημιουργὸν αὐτῶν, δέκατον θεόν·
ὅλον γὰρ ὑπερκύψας τὸ ἔργον ἐπόθει τὸν τεχνίτην, καὶ ἱκέτης καὶ θε-
ραπευτὴς ἐσπούδαζεν αὐτοῦ γενέσθαι· διὰ τοῦτο δεκάτην ἐνδελεχῆ τῷ
δεκάτῳ καὶ μόνῳ καὶ αἰωνίῳ ὁ ἱερεὺς ἀνατίθησι. τοῦτ' ἐστὶ κυρίως 106
εἰπεῖν τὸ ψυχικὸν Πάσχα, ἡ ⟨ἀπὸ⟩ παντὸς πάθους καὶ παντὸς αἰσθη-
τοῦ διάβασις πρὸς τὸ δέκατον, ὃ δὴ νοητόν ἐστι καὶ θεῖον· λέγεται
γάρ· „δεκάτη τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ'
οἰκίαν“ (Exod. 12,3), ἵνα ἀπὸ τῆς δεκάτης τῷ δεκάτῳ καθιερωθῇ τὰ
θύματα διατηρηθέντα ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ δύο μοίρας ἐκ τριῶν πεφωτι-
σμένῃ, μέχρις ἂν ὅλη δι' ὅλων γενομένη φέγγος οὐράνιον, οἷα πλησι-
φαὴς σελήνη κατὰ δευτέρας ἑβδομάδος παραύξησιν, μὴ μόνον φυλάτ-
τειν ἀλλὰ καὶ ἱερουργεῖν ἤδη δύνηται τὰς ἀσινεῖς καὶ ἀμώμους προκο-
πάς. τοῦτ' ἐστὶν ἱλασμός — καὶ γὰρ οὗτος δεκάτῃ τοῦ μηνὸς βεβαι- 107

1 συναπενεχθήσεται A, συναπενεγχθήσεται H ἔννατος AHF 2 παραμενεῖ MAHL[1]: καταμένει GFL[2] τούτω GF 3 ἡ om. A δέκατον] ον ex corr. H[2] alt. τὸ om. F τοῦ om. AHL[1] οἶφι FL[2]: οἰφὶ G, ὗφι HL[1], ὑφὴ MA 4 ἀεὶ om. GF διήρηται AG ἔννατον AHF 5 δοκήσει — δέκατον om. G 7 ἑπτὰ om. Turn., post τὰς add. Mang. 8 ἐννάτην AFH γῆν σὺν scripsi: τὴν σὺν FL[2], τὴν ἐν ceteri 9 ἐπιδεχομένων GF 11 τὸν] τῶν A δημιουργῶν A θεὸν δέκατον H 12 οἰκέτης A 15 ᾗ F ἀπὸ add. Mang., om. etiam. Clem. πάθος F 17 ante δεκάτῃ add. τῇ in mg. H[2] τούτου GF: τοῦ δεκάτου MAH[2], δεκάτου H[1] 18 ἵν' GF 19 τῇ om. GF 19. 20 πεφωτισμένη] η e corr. H[2] 21 δευτέραν HL[1] 22 δύνηται e corr. H 23 τοῦτ' ἐστὶν ἱλασμός (vel ταὐτὸ καὶ περὶ ἱλασμοῦ) Mang.: τουτέστιν ἱλασμούς codd. 23. 94,1 βεβαιοῦνται A

15. 16 *ibid.*: καὶ ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ ἀπὸ δεκάτης ἤρχετο παντὸς πάθους καὶ παντὸς αἰσθητοῦ διάβασις οὖσα.

οῦται (Lev. 23,27), τὸν δέκατον ἱκετευούσης θεὸν ψυχῆς καὶ τὴν τα-
πεινότητα καὶ οὐδένειαν τοῦ γενητοῦ περίνοιαν λογισμοῦ πεποιθυίας καὶ
τὰς ἐν ἅπασι τοῖς καλοῖς ὑπερβολὰς καὶ ἀκρότητας τοῦ ἀγενήτου δεδι-
δαγμένης. ἵλεως οὖν καὶ ἄνευ ἱκετείας ἵλεως εὐθὺς γίνεται τοῖς ἑαυ-
τοὺς κακοῦσι καὶ συστέλλουσι καὶ μὴ καυχήσει καὶ οἰήσει φυσωμένοις —,
108 τοῦτ' ἐστὶν ἄφεσις (Lev. 25,9 sqq.), τοῦτ' ἐλευθερία παντελὴς ψυχῆς
ὃν ἐπλανήθη τε πλάνον ἀποσειομένης καὶ πρὸς τὴν ἀπλανῆ φύσιν μεθ-
ορμιζομένης καὶ ἐπὶ τοὺς κλήρους ἐπανιούσης, οὓς ἔλαχεν, ἡνίκα λαμ-
πρὸν | ἔπνει καὶ τοὺς περὶ τῶν καλῶν πόνους ἤθλει. τότε γὰρ αὐτὴν p. 535 M
τῶν ἄθλων ἀγάμενος ὁ ἱερὸς λόγος ἐτίμησε, γέρας ἐξαίρετον δούς,
109 κλῆρον ἀθάνατον, τὴν ἐν ἀφθάρτῳ γένει τάξιν. τοῦτο καὶ Ἀβραὰμ ὁ
σοφὸς ἱκετεύει, μελλούσης ἐμπίπρασθαι λόγῳ μὲν τῆς Σοδομίτιδος γῆς,
ἔργῳ δὲ τῆς ἐστειρωμένης τὰ καλὰ καὶ τυφλῆς τὸν λογισμὸν ψυχῆς,
ἵν', ἐὰν εὑρεθῇ τὸ δικαιοσύνης μνημεῖον, ἡ δεκάς, ἐν αὐτῇ, τύχῃ
τινὸς ἀμνηστίας (Gen. 18,32)· ἄρχεται μὲν οὖν τῆς ἱκεσίας ἀπὸ τοῦ
τῆς ἀφέσεως ἀριθμοῦ, πεντηκοντάδος, λήγει δὲ εἰς δεκάδα, τὴν τελευ-
110 ταίαν ἀπολύτρωσιν. (20.) ἀφ' οὗ μοι δοκεῖ καὶ Μωυσῆς μετὰ τὴν
χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων καὶ πεντηκοντάρχων αἵρεσιν ἐπὶ πᾶσι
δεκαδάρχους χειροτονεῖν (Exod. 18,25), ἵν', εἰ μὴ δύναιτο διὰ τῶν
πρεσβυτέρων τάξεων βελτιοῦσθαι ὁ νοῦς, ἀλλά τοι διὰ τῶν ὑστάτων
111 καθαίρηται. πάγκαλον δὲ δόγμα καὶ ὁ τοῦ φιλομαθοῦς παῖς ἔμαθεν,
ἡνίκα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἐπρέσβευε πρεσβείαν, αὐτομαθεῖ σοφῷ
προξενῶν οἰκειοτάτην ἀρετήν, ἐπιμονήν. „δέκα γὰρ καμήλους λαμβά-
νει,“ τὴν δεκάδος, λέγω δὲ παιδείας ὀρθῆς, ἀνάμνησιν, ἀπὸ πολλῶν

1 ψυχῆς θεὸν H   2 οὐδένειαν HF, οὐδενίαν G[1]: οὐθένειαν MA, οὐδεμίαν G[2]   τοῦ γενητοῦ περὶ πάντα λογισμῷ μεμαθηκυίας conicio   γενητοῦ MH: γεννητοῦ A, γενικοῦ GF, νοητοῦ L   περινοίας A, περινοίᾳ coni. Mang.   περινοίᾳ καὶ λογισμῷ πεπονθυίας coni. Cohn   3 τὰς] τοῖς H   ἄλλοις GFL   τοῦ] τὸ τοῦ AH (hic τὸ rursus del.)   ἀγεννήτου codd.   3. 4 δεδιγμένης F, δεδειγμένης L[2]   4 καὶ] ὁ καὶ G   ἱκεσίας GF   γίγνεται M   5 στέλλουσι G   καὶ οἰήσει om. GF   7 ὂν G   τε om. F   9 τοὺς et πόνους Mang.: τοῖς et πόνοις codd.   ἤθλει Mang.: ἤνθει MAHF, ἤνθη G   10 ἐτίμησεν H   11 κλῆρον] καὶ λόγον H   φθαρτῷ GF   ⟨διὰ⟩ τοῦτο Mang.   14 ἵνα G   σημεῖον coni. Mang.   15 ἀμνηστείας F   17 Μωσῆς codd.   18 χιλιαρχῶν καὶ ἑκατονταρχῶν καὶ πεντηκονταρχῶν GF   19 δεκάρχους GH[2]   20 πρεσβυτάτων AH   τοι] τι F   21 δὲ δόγμα Mang. ex codice Oxon. Collegii Novi 143: δίδαγμα MAGFH, δεῖγμα L   καὶ om. G   24 δὲ om. A

ἀπείρων μὲν οὖν τοῦ κυρίου μνημῶν. „λαμβάνει δὲ καὶ τῶν ἀγαθῶν 112
ἐκείνου“ (Gen. 24,10) δῆλον ὡς οὐκ ἄργυρον οὐδὲ χρυσὸν ἤ τινα ἄλλα τῶν ἐν ὕλαις φθαρταῖς — τὴν γὰρ ἀγαθοῦ πρόσρησιν οὐδέποτε τούτοις ἐπεφήμισε Μωυσῆς —, ἀλλὰ τὰ γνήσια, ἃ δὴ ψυχῆς ἐστι μόνα, ἐφοδιάζεται καὶ ἐμπορεύεται, διδασκαλίαν, προκοπήν, σπουδήν, πόθον, ζῆλον, ἐνθουσιασμούς, προφητείας, τοῦ κατορθοῦν ἔρωτα· οἷς 113
ἐμμελετῶν καὶ ἐνασκούμενος, ὅταν ὥσπερ ἐκ πελάγους ἐνορμίζεσθαι λιμένι μέλλῃ, λήψεται δύο μὲν ἐνώτια, ἀνὰ δραχμὴν ὁλκήν, ψέλια δὲ δέκα χρυσῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τῆς προξενουμένης (Gen. 24,22). ὢ θεοπρεποῦς κόσμου, δραχμὴν μίαν εἶναι τὸ ἄκουσμα καὶ μονάδα ἀρραγῆ καὶ ὁλκὸν φύσει — ἀκοὴν γὰρ οὐδενὶ σχολάζειν ἐμπρεπές, ὅτι μὴ λόγῳ ἑνί, ὃς ἂν τὰς τοῦ ἑνὸς ἀρετὰς καὶ μόνου θεοῦ καλῶς διεξέρχηται —, δέκα δὲ χρυσῶν τὰ ἐγχειρήματα· πράξεις γὰρ αἱ κατὰ σοφίαν τελείοις ἀριθμοῖς βεβαιοῦνται, καὶ ἔστιν ἑκάστη τιμιωτέρα χρυσοῦ.
(21.) τοιαύτη τίς ἐστι καὶ ἡ ἀριστίνδην ἐπικριθεῖσα τῶν ἀρχόντων 114
εἰσφορά, ἣν ἐποιήσαντο, ἡνίκα ἡ ψυχὴ κατασκευασθεῖσα ὑπὸ φιλοσοφίας ἱεροπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια ἦγεν αὑτῆς εὐχαριστοῦσα τῷ διδασκάλῳ καὶ ὑφηγητῇ θεῷ. „θυΐσκην γὰρ δέκα χρυσῶν πλήρη θυμιάματος ἀνατίθησιν“ (Num. 7,14), ἵνα τὰς ὑπὸ φρονήσεως καὶ πάσης ἀρετῆς ἀναδιδομένας αὔρας ὁ μόνος ἐπικρίνῃ σοφός. ἐπειδὰν δὲ δόξωσιν εἶναι 115
p. 536 M. προσηνεῖς, τὸ ἐφύμνιον | ᾄσεται Μωυσῆς λέγων· „ὠσφράνθη κύριος ὀσμὴν εὐωδίας“ (Gen. 8,21), τὸ ὀσφρανθῆναι τιθεὶς ἐπὶ τοῦ συναινέσαι· οὐ γὰρ ἀνθρωπόμορφος οὐδὲ μυκτήρων ἤ τινων ἄλλων ὀργανικῶν μερῶν χρεῖος. προϊὼν δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐνδιαίτημα, τὴν σκηνήν, 116
„δέκα αὐλαίας“ (Exod. 26,1) ἐρεῖ· τὸ γὰρ τῆς ὅλης πῆγμα σοφίας ἀριθμὸν τέλειον εἴληχε, δεκάδα· σοφία δὲ αὐλὴ καὶ βασίλειόν ἐστι τοῦ πανηγεμόνος καὶ μόνου βασιλέως αὐτοκράτορος. ὁ μὲν δὴ νοητὸς οἶκος 117

---

1 ἀπείρων μὲν οὖν MA(H^1): ἀποπειρωμένου (τῶν add. G) GFH^2, καὶ ἀπείρων ὅσων conicio   τοῦ] τῶν τοῦ G   λαμβάνειν F   ⟨ἀπὸ⟩ τῶν ex LXX conicio
2 ἀργύριον MA, quo servato fort. leg. χρυσίον   οὐδὲ] καὶ GF   2. 3 ἤ τινα ἀλλὰ (sic) GF: τινα ἀλλὰ MAH, τιν' ἢ ἄλλο v   3 ἐν om. F   πρόρρησιν A
4 Μωσῆς AFH   6 ἐνθουσιασμοῦ GF   8 μὲν δύο H   ψέλια MH: ψέλλια AGF
10 μίαν Markland: μὲν codd., μὲν μίαν conicio   11 φύσει A: φύσιν ceteri   ἀκοὴν MA: ἀκοὴ F, ἀκοῇ GH   12. 13 διεξέρχεται G   13 χρυσῶν HL^1 16 κατασκηθεῖσα Mang.   16. 17 σοφίας GF   17 ἑαυτῆς GF, αὐτῆς H^2 διδασκαλίῳ F   19 ἀπὸ conicio   21 Μωσῆς GF   22 τοῦ MAF: τῷ H, om. G
22. 23 συνήνεσεν F, συνηνεσ, lacuna 5 litt., αἱ G   24 προϊδὼν A(H^1)   25 αὐλέας MA   ⟨ἔχειν⟩ ἐρεῖ Mang.

οὗτος, αἰσθητὸς δ' ὁ κόσμος ἐστίν, ἐπεὶ καὶ τὰς αὐλαίας ἐκ τοιούτων
συνύφηνεν, ἃ τῶν τεττάρων στοιχείων σύμβολά ἐστιν· ἐκ γὰρ βύσσου
καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου δημιουργοῦνται (ibid.), τεττά-
ρων, ὡς ἔφην, ἀριθμῶν. σύμβολον δὲ γῆς μὲν ἡ βύσσος — φύεται
γὰρ ἐκ ταύτης —, ἀέρος δὲ ὁ ὑάκινθος — μέλας γὰρ οὗτος φύσει —,
ὕδατος δὲ ἡ πορφύρα — τὸ γὰρ τῆς βαφῆς αἴτιον ἐκ θαλάττης, ἡ
ὁμωνυμοῦσα κόγχη —, πυρὸς δὲ τὸ κόκκινον· ἐμφερέστατον γὰρ φλογί.
118 πάλιν γε μὴν Αἴγυπτον ἀφηνιάσασαν, ἡνίκα τὸν ἀντίθεον ἀπεσέ-
μνυνε νοῦν τὰ παράσημα τῆς βασιλείας ἀναδοῦσα αὐτῷ, τὸν θρόνον, τὸ
σκῆπτρον, τὸ διάδημα, δέκα πληγαῖς καὶ τιμωρίαις ὁ τῶν ὅλων ἐπίτρο-
119 πος καὶ κηδεμὼν νουθετεῖ. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀβραὰμ ὑπισχνεῖ-
ται τῷ σοφῷ οὔτε πλειόνων οὔτε ἐλαττόνων, ἀλλὰ αὐτὸ μόνον δέκα
ἐθνῶν ἀπώλειαν καὶ παντελῆ φθορὰν ἐργάσεσθαι καὶ τὴν τῶν ἀναιρε-
θέντων χώραν δώσειν τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ (Gen. 15, 18—20), πανταχ-
χοῦ δεκάδι καὶ πρὸς ἔπαινον καὶ πρὸς ψόγον καὶ πρὸς τιμὴν καὶ πρὸς
120 κόλασιν καταχρῆσθαι δικαιῶν. καίτοι τί τούτων μεμνήμεθα; τὴν γὰρ
ἱερὰν καὶ θείαν νομοθεσίαν δέκα τοῖς σύμπασι λόγοις Μωυσῆς ἀναγέγρα-
φεν· οὗτοι δέ εἰσι θεσμοί, τῶν κατὰ μέρος ἀπείρων νόμων γενικὰ κε-
φάλαια, ῥίζαι καὶ ἀρχαὶ ⟨καὶ⟩ πηγαὶ ἀέναοι διαταγμάτων προστάξεις καὶ
ἀπαγορεύσεις περιεχόντων ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν χρωμένων.
121 (22.) Εἰκότως οὖν μετὰ δεκαετίαν τῆς εἰς Χαναναίων γῆν ἀφίξεως
ἡ πρὸς τὴν Ἄγαρ κοινωνία γίνεται· οὐ γὰρ εὐθὺς λογικοὶ γενόμενοι
πλαδώσης ἔτι τῆς διανοίας ὀρεχθῆναι παιδείας τῆς ἐγκυκλίου δυνάμεθα,
ἀλλ' ἐπειδὰν σύνεσιν καὶ ἀγχίνοιαν κραταιωσάμενοι μηκέτι κούφῃ καὶ

1 δὲ GF ἐπειδὴ v αὐλέας MA ἐκ] ἐκ τῶν GF 2 τεττάρων MA: τεσσάρων HGF σύμβολα στοιχείων GF 3 κόκκου GF 3. 4 τεσσάρων v 4 ἀριθμῷ Mang. 5 δὲ ὁ MA: δὲ H, ἡ GF φύσει γὰρ μέλας οὗτος GF 6 δ' GF θαλάσσης GF 7 κόγχη MA (A ex corr.): κόχλη GF, κογχύλη H, prius A 8 Αἰγύπτου F post Αἴγυπτον add. μὲν MAH ἀφηνιάσας, tum ras. G ἀντίθεον Mang.: ἀντίθετον codd. 11 καὶ Ἀβραὰμ τρόπον transpos. GF 12 ἀλλ' H αὐτῷ prius G 13 ἐργάσεσθαι scripsi: ἐργάσασθαι codd. 14 δώσειν] δοῦναι A 15 δεκάδι] δὲ GF 16 καταχρήσασθαι GF(H[1]?) γὰρ om. GH 17 νομοθεσίαν Mang.: ἐκκλησίαν codd. Μωσῆς GF 18 γενικὰ MAH: γενικαὶ ἀρεταὶ καὶ G, γενικαὶ καὶ ἀρεταὶ καὶ F 19 καὶ add. Mang. et confirmare videtur lectio modo commemorata in GF ἀέναοι MG: ἀέννασι AHF καὶ] δὲ καὶ per errorem Mang. 20 χρησομένων conicio 21 Χαναναίων G: τὴν Χαναναίων F, χαλδαίων MAH γῆν Fv: γῆς ceteri, quo servato ἐκ Χαλδαίων coni. Mang. 22 γίνεται κοινωνία GF γενόμενοι corr. e γινόμενοι H 24 κρατερωσάμενοι GF κωφῇ MAH

ἐπιπολαίῳ, ἀλλὰ βεβαίᾳ καὶ παγίᾳ γνώμῃ περὶ ἁπάντων χρώμεθα.
p. 537 M. διὸ τἀκόλουθον προσυφαίνεται | τὸ „εἰσῆλθε πρὸς Ἄγαρ“ (Gen. 16, 4)· 122
ἦν γὰρ ἁρμόττον τῷ μανθάνοντι πρὸς ἐπιστήμην διδάσκαλον φοιτᾶν,
ἵνα ἀναδιδαχθῇ τὰ προσήκοντα ἀνθρώπου φύσει παιδεύματα. νυνὶ μὲν
ὁ γνώριμος εἰς διδασκάλου βαδίζων εἰσάγεται· προεκτρέχει δὲ πολλά-
κις ἐξοικίσασα φθόνον ἀφ᾽ ἑαυτῆς καὶ τοὺς ἔχοντας εὐφυῶς ἐπισπᾶται.
τὴν γοῦν ἀρετήν, Λείαν, ἔστιν ἰδεῖν προαπαντῶσαν καὶ λέγουσαν τῷ 123
ἀσκητῇ· „πρὸς μὲ εἰσελεύσῃ σήμερον“ (Gen. 30, 16), ἡνίκα ἐκεῖνος
ἀγρόθεν ἐπανῄει. ποῦ γὰρ ὤφειλεν ⟨εἰσ⟩ελθεῖν ὁ τῶν ἐπιστήμης σπερ-
μάτων καὶ φυτῶν ἐπιμελητής, ὅτι μὴ πρὸς τὴν γεωργηθεῖσαν ἀρετήν;
(23.) ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ ἀποπειρωμένη τῶν φοιτητῶν, ὡς ἔχουσι προθυ- 124
μίας καὶ σπουδῆς, οὐχ ὑπαντᾷ μέν, ἐγκαλυψαμένη δὲ τὸ πρόσωπον
ὥσπερ Θάμαρ ἐπὶ τριόδου καθέζεται, πόρνης δόξαν παρασχοῦσα τοῖς
ὁδῷ βαδίζουσιν (Gen. 38, 14. 15), ἵνα οἱ περιέργως ἔχοντες ἀνακαλύ-
ψαντες ἀναφήνωσι καὶ καταθεάσωνται τὸ ἄψαυστον καὶ ἀμίαντον καὶ
παρθένιον ὄντως αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης ἐκπρεπέστατον κάλλος. τίς 125
οὖν ὁ ἐξεταστικὸς καὶ φιλομαθὴς καὶ μηδὲν ἄσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον
τῶν ἐγκεκαλυμμένων πραγμάτων παραλιπεῖν ἀξιῶν ἐστιν, ὅτι μὴ ὁ
ἀρχιστράτηγος καὶ βασιλεὺς καὶ ταῖς πρὸς θεὸν ὁμολογίαις ἐμμένων τε
καὶ χαίρων, ὄνομα Ἰούδας; „ἐξέκλινε“ γάρ φησι „πρὸς αὐτὴν τὴν ὁδὸν
καὶ εἶπεν· ἔασόν με εἰσελθεῖν πρὸς σέ“ (ibid. 16) — ἀλλ᾽ οὐκ ἔμελλε

---

1 ἐπιπολέῳ A ἀλλὰ βεβαίᾳ καὶ παγίᾳ MAH: βεβαίᾳ (βεβαίῳ G) δὲ καὶ παγίῳ GF ante περί add. τῇ M, τῇ ἁπάντων A 2 τἀκόλουθον MH: τὸ ἀκόλουθον AGF εἰσῆλθε Fv: εἴσελθε ceteri πρὸς τὴν Ἄγαρ GF 3 ἐπιστήμην MA: ἐπιστήμης GF, ἐπιστήμονα H 4 ἀνθρώπου om. F 5 διδασκάλου MAH^1: διδασκαλίαν GFH^2 βαδίζειν A προσάγεται MA (H^1) προεκτρέχειν L^2 δὲ om. FL^2 6 ἐξοικήσας ἄφθον᾽ ἀφ᾽ F ἐπίσταται G 7 λίαν G προυπαντῶσαν GF 8 ἀσκητῇ GF: ἀθλητῇ MAH 9 ἐπανήει G: ἐπανίῃ εἴ A, ἐπανίῃ MHF ποῖ GF εἰσελθεῖν Mang.: ἐλθεῖν codd. 10 ἐπιμεληθείς GF 11 πῶς GF ἔχουσα L^1 13 ἡ Θάμαρ GF παρέχουσα GF (sed cf. etiam Clem.) 14 ἵν᾽ GF 15 καταθεάσοιντο (om. τὸ) GF 16 παρθένειον MA εὐπρεπέστατον A 18 ἀπολιπεῖν GF, καταλιπεῖν A (cf. Clem.) ὁ om. GF 19 post ἀρχιστράτηγος add. καὶ στρατηγὸς MA ταῖς om. GF θεὸν om. F 20 πρὸς αὐτήν φησι MA 21 ἀλλ᾽] ἆρ᾽ Mang.

---

11 ss. *Clem. Alex Strom. I § 31 p. 334 P.*: ἔχοις δ᾽ ἂν καὶ ἄλλην εἰκόνα τῶν εἰρημένων τὴν Θάμαρ ἐπὶ τριόδου καθεσθεῖσαν καὶ πόρνης δόξαν παρασχοῦσαν, ἣν ὁ φιλομαθὴς Ἰούδας — δυνατὸς δὲ ἑρμηνεύεται — ὁ μηδὲν ἄσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον καταλιπὼν ἐπεσκέψατο καὶ πρὸς αὐτὴν ἐξέκλινεν σῴζων τὴν πρὸς τὸν θεὸν ὁμολογίαν.

παραβιάζεσθαι — καὶ σκοπεῖν, τίς τε ἡ ἐγκεκαλυμμένη δύναμίς ἐστι
126 καὶ ἐπὶ τί παρεσκεύασται. μετὰ τοίνυν τὸ εἰσελθεῖν γέγραπται „καὶ
συνέλαβε“ (ibid. 18) καὶ τὸ „τίς“ ῥητῶς οὐ μεμήνυται· συλλαμβάνει
γὰρ καὶ συναρπάζει ἡ μὲν τέχνη τὸν μανθάνοντα ἐρωτικῶς ἔχειν ἀνα-
πείθουσα ἑαυτῆς, ὁ δὲ μανθάνων τὴν διδάσκουσαν, ὁπότε φιλομαθὴς
127 εἴη. πολλάκις δέ τις τῶν μέσας ἐπιστήμας ὑφηγουμένων γνωρίμου
τυχὼν εὐφυοῦς ηὔχησεν ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ μόνος ὑπολαβὼν τῷ φοιτητῇ
γεγονέναι τῆς εὐμαθίας αἴτιος, καὶ μετεωρίσας καὶ φυσήσας ἑαυτὸν
ὑψαυχενεῖ καὶ τὰς ὀφρῦς εὖ μάλα ἀνασπάσας τετύφωται καὶ παρὰ τῶν
βουλομένων συνδιατρίβειν πάμπολλα αἰτεῖ· οὓς δ᾽ ἂν αἴσθηται πένητας
μέν, διψῶντας δὲ παιδείας, ἀποστρέφεται, ὥσπερ θησαυρόν τινα σοφίας
128 μόνος ἀνευρηκώς. τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ „ἐν γαστρὶ ἔχειν“, οἰδεῖν καὶ τετυ-
φῶσθαι καὶ ὄγκον πλείονα τοῦ μετρίου περιβεβλῆσθαι, δι᾽ ὧν καὶ τὴν
κυρίαν τῶν μέσων ἐπιστημῶν, ἀρετήν, ἔδοξάν τινες ἀτιμάζειν, ἐπίτιμον
129 οὖσαν ἐξ ἑαυτῆς. ὅσαι μὲν οὖν ψυχαὶ μετὰ φρονήσεως κυοφοροῦσι
πραγμάτων τίκτουσιν ὅμως, τὰ συγκεχυμένα διακρίνουσαι καὶ | διαστέλ- p. 538 M
λουσαι, καθάπερ ἡ Ῥεβέκκα — λαβοῦσα γὰρ ἐν γαστρὶ τῶν διττῶν
διανοίας ἐθνῶν ἐπιστήμην, ἀρετῆς τε καὶ κακίας, εὐτοκίᾳ χρωμένη τὴν
ἑκατέρου φύσιν διαστέλλει τε καὶ διακρίνει (Gen. 25,23) —· ὅσαι δὲ ἄνευ
φρονήσεως, ἢ ἀμβλίσκουσιν ἢ δύσεριν καὶ σοφιστὴν βάλλοντα καὶ τοξεύ-
130 οντα (Gen. 21,20) ἢ βαλλόμενον καὶ τοξευόμενον ἀποκύουσι. καὶ μή-
ποτε εἰκότως· αἱ μὲν γὰρ λαμβάνειν, αἱ δὲ ἔχειν ἐν γαστρὶ οἴονται,
παμμεγέθους ⟨οὔσης⟩ διαφορᾶς. αἱ μὲν γὰρ ἔχειν νομίζουσαι τὴν αἵρε-
σιν καὶ γένεσιν ἑαυταῖς ἐπιγράφουσαι σεμνομυθοῦσιν, αἱ δὲ λαμβάνειν
ἀξιοῦσαι τὸ μὲν μηδὲν οἰκεῖον ἐξ ἑαυτῶν ἔχειν συνομολογοῦσι, τὰ δὲ
σπέρματα καὶ τὰς γονὰς ἔξωθεν ἀρδομένας καταλαμβάνουσαι καὶ

---

1 τίς] τῆς G ἡ] ἧς GF 3 συνέλαβεν H καίτοι τίς Mang. οὐκ ἐμήνυσε GF 6 δέ τις τῶν (τὰς fort. add.) μέσας ἐπιστήμας scripsi: δέ τινα τῶν μέσων ἐπιστημῶν codd. ὑφηγουμένων scripsi: ὑφηγουμένου MAGF; ὑφηγουμένη H, ut vid.; ὑφηγούμενος v 7 εὐφυῶς F τὴν διδασκαλίαν GF τῶν φοιτητῶν H 8 μετεωρήσας καὶ AF, μετεωρήσασθαι G 9 ἀπανασπάσας A τετύφλωται F 12 τουτέστι AHF 13 διὸ καὶ conicio, δι᾽ ὃν (sc. ὄγκον) καὶ coni. Cohn 15 αὐτῆς GF μεσταὶ coni. Mang. κυοφοροῦσιν, ⟨ἄνευ⟩ conicio ⟨ἰδιότητας⟩ τίκτουσιν ὁμοίως coni. Cohn ὁμοίως vel οὕτως coni. Mang., ἀπόνως conicio 17 διττῶν] δι F 18 διανοίας „codices nonnulli“ (Mang.): διανοίαις codd., ἐπινοίας coni. Mang. 19 διακρίνει τε καὶ διαστέλλει GF δ᾽ GF 21. 22 μήτ᾽ GF 23 παμμεγέθους διαφορᾶς] ους et ας in ras. H[1] οὔσης add. Mang. 23. 24 εὕρεσιν GF, σπορὰν coni. Mang. 25 ἀξιοῦσι GF αὐτῶν G συνομολογήσουσι GF 26 καταλαμβάνουσαι scripsi: καταλαμβάνουσι codd. καὶ s. s. H

θαυμάζουσαι τὸν διδόντα κακὸν μέγιστον, φιλαυτίαν, ἀγαθῷ τελείῳ, θεο-
σεβείᾳ, διωθοῦνται. (24.) τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὰ νομοθετικῆς τῆς 131
παρὰ ἀνθρώποις κατεβλήθη σπέρματα· „ἦν γάρ τις“ φησίν „ἐκ τῆς φυλῆς
Λευί, ὃς ἔλαβε τῶν θυγατέρων τῶν Λευί, καὶ ἔσχεν αὐτήν. καὶ ἐν γαστρὶ
ἔλαβε καὶ ἔτεκεν ἄρρεν· ἰδόντες δὲ αὐτὸ ἀστεῖον ὂν ἐσκέπασαν αὐτὸ μῆνας
τρεῖς“ (Exod. 2,1. 2). οὗτός ἐστι Μωυσῆς, ὁ καθαρώτατος νοῦς, ὁ 132
ἀστεῖος ὄντως, ὁ νομοθετικὴν ὁμοῦ καὶ προφητείαν ἐνθουσιώσῃ καὶ θεο-
φορήτῳ σοφίᾳ λαβών, ὃς γένος ὢν τῆς Λευιτικῆς φυλῆς καὶ τὰ πρὸς
πατρὸς καὶ τὰ πρὸς μητρὸς ἀμφιθαλὴς τῆς ἀληθείας ἔχεται. μέγιστον 133
δὲ ἐπάγγελμα τοῦ γενάρχου τῆς φυλῆς ἐστι ταύτης· θαρρεῖ γὰρ λέγειν,
ὅτι αὐτός μοι μόνος ἐστὶ θεὸς τιμητέος (Exod. 20,3), ἄλλο δ' οὐδὲν
τῶν μετ' αὐτόν, οὐ γῆ, οὐ θάλασσα, οὐ ποταμοί, οὐκ ἀέρος φύσις, οὐ
πνευμάτων οὐχ ὡρῶν μεταβολαί, οὐ ζῴων οὐ φυτῶν ἰδέαι, οὐχ ἥλιος,
οὐ σελήνη, οὐκ ἀστέρων πλῆθος ἐν τάξεσιν ἐναρμονίοις περιπολούντων,
οὐχ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος. μεγάλης καὶ ὑπερφυοῦς ψυχῆς 134
τὸ αὔχημα, γένεσιν ὑπερκύπτειν καὶ τοὺς ὅρους αὐτῆς ὑπερβάλλειν καὶ
μόνου τοῦ ἀγενήτου περιέχεσθαι κατὰ τὰς ἱερὰς ὑφηγήσεις, ἐν αἷς διεί-
ρηται „ἔχεσθαι αὐτοῦ“ (Deut. 30,20). τοιγάρτοι τοῖς ἐχομένοις καὶ
ἀδιαστάτως θεραπεύουσιν ἀντιδίδωσι κλῆρον αὑτόν. ἐγγυᾶται δέ μου
τὴν ὑπόσχεσιν λόγιον, ἐν ᾧ λέγεται· „κύριος αὐτὸς κλῆρος αὐτοῦ“

---

1 θαυμάζουσαι (sic etiam v) τὸν διδόντα scripsi: θαυμάζουσι τὸν διδόντα MA, τὸν διδόντα θαυμάζουσι GFL^2, τὸν διδόντα H 1. 2 θεοσέβειαν MA 2 διορθοῦνται coni. Mang. 3 παρ' GF τις] τι F, om. A post φυλῆς add. τῆς MH^1 4 post Λευί add. Ἀβραάμ GF, Ἀμράμ Mang. ὃς] καὶ GF τῶν θυγατέρων τῶν Λευί MAH: γυναῖκα Ἰοχάβελ GF ἔσχεν GF: ἔσχηκεν MAH αὐτὴ GF 5 ἔλαβε] ἔτεκε H αὐτὸ om. GFL^2 6 Μωσῆς GF 7 προφητικὴν GFL^2 ἐνθουσιώθη A, ἐνθουσιώσει G, ὁμοῦ ἐνθουσιώσῃ FL^2 8 σοφίᾳ MAH: μανίᾳ GF ὃς GFH^2: om. MA(H^1) γένος om. GF ὢν] ὂν A 9 ἀμφιθαλὲς H^2, ἀπαμφιασθεὶς GFL^2 10 ἀπάγγελμα M, ἐπαύχημα coni. Mang. γενάρχου AF: γεννάγχου GH^2, γενεάρχου MH^1 λέγων G 11 ἐστὶν ὁ θεὸς H τιμή, ὅσα δ' ἄλλα οὐδὲν GF ἀλλ' οὐδὲν A 12 τῶν μετ' αὐτὸν om. HL^1 μεθ' ἑαυτὸν GFL^2 primum οὐ] οὐχὶ GFL^2 alterum οὐ AHL^1: οὐχὶ MGFL^2 θάλαττα GF tertium οὐ AGF: οὐχὶ MH φύσεις F 13 οὐχ ὡρῶν Markland: οὐκ ἀέρων MAH, οὐ καιρῶν GF 14 ἐναρμονίαις MA 16 ὑποκύπτειν H^1 ὑπερβαίνειν GFL^2 17 μονονοὺ τοῦ G ἀγεννήτου AGF 17. 18 διήρηται G, δ' εἴρηται A 19 ἀντιδώσει FL^2, ἀντιδόσει G αὑτόν H^2: αὐτόν ceteri ἐγγυεῖται F 20 αὐτὸς om. H αὐτοῦ MAH: αὐτῷ GF, αὐτῶν conicio, quod *de plant.* § 63 non debui in dubium vocare; habet enim etiam Lucianus

135 (Deut. 10, 9). οὕτως ἐν γαστρὶ λαμβάνουσαι μᾶλλον ἢ ἔχουσαι αἱ
ψυχαὶ τίκτειν πεφύκασι. καθάπερ δ' οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ πολλάκις
μὲν ἀμυδρῶς πολλάκις δὲ τηλαυγῶς ὁρῶσι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ
τῆς ψυχῆς ὄμμα τοτὲ μὲν ὑποσυγκεχυμένας καὶ ἀδήλους τοτὲ δὲ καθα-
136 ρὰς καὶ τρανὰς δέχεται τὰς ἀπὸ τῶν πραγμάτων | ἰδιότητας. ἡ μὲν p. 539 M
οὖν ἀσαφὴς καὶ ἀδηλουμένη προσβολὴ ἔοικε τῷ μήπω κατὰ γαστρὸς
ἐμβρύῳ διατυπωθέντι, ἡ δὲ ἐναργὴς καὶ τρανὴ μάλιστα τῷ διαπεπλασ-
μένῳ καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς μερῶν τετεχνιτευμένῳ
137 καὶ τὴν ἁρμόττουσαν ἰδέαν ἀπειληφότι. νόμος δὲ ἐπὶ τούτοις ἐγράφη
πάνυ καλῶς καὶ συμφερόντως τεθεὶς οὗτος· „ἐὰν μαχομένων ἀνδρῶν
δύο πατάξῃ τις γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐ-
τῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται· καθ' ὅ τι ἂν ἐπιβάλῃ
ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός, δώσει μετὰ ἀξιώματος· ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ,
δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς" (Exod. 21, 22. 23). οὐ γὰρ ἦν ὅμοιον, τέ-
λειόν τε καὶ ἀτελὲς διανοίας ἔργον διαφθεῖραι, οὐδὲ εἰκαζόμενον καὶ
138 καταλαμβανόμενον, οὐδὲ ἐλπιζόμενον καὶ ἤδη ὑπάρχον. διὰ τοῦτο ὅπου
μὲν ἐπιτίμιον ἄδηλον ἐπ' ἀδήλῳ πράγματι, ὅπου δὲ ὡρισμένον ἐπὶ τε-
λείῳ νομοθετεῖται, τελείῳ δὲ οὐχὶ τῷ πρὸς ἀρετήν, ἀλλὰ τῷ κατά
τινα τέχνην τῶν ἀνεπιλήπτων γενομένῳ· κυοφορεῖ γὰρ αὐτὸ οὐχ ἡ λα-
βοῦσα, ἀλλ' ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, οἴησιν πρὸ ἀτυφίας ἐπαγγελλομένη.
καὶ γὰρ ἀμήχανον ἀμβλίσκειν τὴν ἐν γαστρὶ λαβοῦσαν, ἐπεὶ τὸ φυτὸν
ὑπὸ τοῦ σπείραντος ἐμπρεπὲς τελεσφορεῖσθαι· τὴν δὲ ἔχουσαν οὐκ
ἀνοίκειον, ἅτε νόσῳ χωρὶς ἰατροῦ κατεσχημένην.
139 (25.) Μὴ νομίσῃς δὲ τὴν Ἄγαρ λέγεσθαι ἑαυτὴν ὁρᾶν ἐν γαστρὶ
ἔχουσαν διὰ τοῦ „ἰδοῦσα ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει" (Gen. 16, 4), ἀλλὰ τὴν
κυρίαν αὐτῆς Σάρραν. καὶ γὰρ ὕστερον αὕτη περὶ ἑαυτῆς φησιν·

---

1 ἐν] αἱ ἐν MGF λαμβάνουσαι et ἔχουσαι scripsi: priore loco ἔχουσαι, altero λαμβάνουσαι habent codd., ἔχουσαι om. F αἱ om. GF 2 πεφύκασιν H πολλάκι M 3 πολλάκι M 4 ποτὲ G ποτὲ G 5 τρανεῖς GF ἀναδέχεται H 6. 7 μήπω post ἐμβρύῳ vid. transp. 7 δ' GF 8 καὶ καθ'— τετεχνιτευμένῳ om. G τεχνιτευμένω H 9 ἰδέαν om. F 9. 10 δὲ ἐπὶ — οὗτος om. G 9 τούτων conicio 10. 11 δύο ἀνδρῶν GF 12 καθότι MF ἐπι-βάλλῃ F 13 καὶ ante δώσει add. GF 14. 15 τέλειόν om. GF 15 διαφθείρειν GF οὐδ' GF 16 οὐδ' GF 17 δ' GF 18 δ' GF prius τῷ GF: om. MAH 19 ἀντιλήπτων G, ἀνεπιλήπτῳ (secl. τῶν) conicio γενομένων MAH[1] αὐτὸ Mang.: αὐτὸν codd. 20 πρὸς GF 21 τὴν ἐν] ἐν τῇ F ἐπὶ GF[1] 22 τελεσφορεῖται A 22 δ' GF 23 κατισχημένην A 24 δὲ om. MA 25 τοῦ] τὸ AG ἰδοῦσα] εἶδεν ex LXX conicio 26 αὕτη Cohn: αὐτὴ MH, σαυτὴ GF, αὐτὴν A περὶ ἑαυτῆς H: περὶ αὐτῆς MA, om. GF

„ἰδοῦσα ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθην ἐνώπιον αὐτῆς“ (ibid. 5). διὰ 140
τί; ὅτι αἱ μέσαι τέχναι, καὶ εἰ τὰ καθ' αὑτάς, ὧν εἰσιν ἐγκύμονες, ὁρῶσιν, ἀλλά τοι πάντως ἀμυδρῶς ὁρῶσιν, ἀλλ' ἐπιστῆμαι τηλαυγῶς καὶ σφόδρα ἐναργῶς καταλαμβάνουσιν· ἐπιστήμη γὰρ πλέον ἐστὶ τέχνης, τὸ βέβαιον καὶ ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου προσειληφυῖα. τέχνης μὲν γὰρ 141
ὅρος οὗτος· σύστημα ἐκ καταλήψεων συγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον, τοῦ εὐχρήστου διὰ τὰς κακοτεχνίας ὑγιῶς προστιθεμένου· ἐπιστήμης δέ· κατάληψις ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος, ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου. μουσικὴν μὲν οὖν καὶ γραμματικὴν καὶ τὰς συγγενεῖς καλοῦμεν τέχνας 142
— καὶ γὰρ οἱ ἀποτελούμενοι δι' αὐτῶν τεχνῖται λέγονται μουσικοί τε καὶ γραμματικοί —, φιλοσοφίαν δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐπιστήμας καὶ
p. 540 M. τοὺς ἔχοντας αὐτὰς ἐπιστήμονας· | φρόνιμοι γάρ εἰσι καὶ σώφρονες καὶ φιλόσοφοι, ὧν οὐδὲ εἷς ἐν τοῖς τῆς διαπεπονημένης ἐπιστήμης σφάλλεται δόγμασι, καθάπερ οἱ προειρημένοι ἐν τοῖς τῶν μέσων τεχνῶν θεωρήμασιν. ὥσπερ γὰρ ὀφθαλμοὶ μὲν ὁρῶσιν, ὁ δὲ νοῦς δι' ὀφθαλμῶν 143
τηλαυγέστερον, καὶ ἀκούει μὲν ὦτα, ὁ δὲ νοῦς δι' ὤτων ἄμεινον, καὶ ὀσφραίνονται μὲν οἱ μυκτῆρες, ἡ δὲ ψυχὴ διὰ ῥινῶν ἐναργέστερον, καὶ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις τῶν καθ' αὑτὰς ἀντιλαμβάνονται, καθαρώτερον δὲ καὶ εἰλικρινέστερον ἡ διάνοια — κυρίως γὰρ εἰπεῖν ἥδ' ἐστὶν ὀφθαλμὸς μὲν ὀφθαλμῶν, ἀκοὴ δὲ ἀκοῆς καὶ ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων αἴσθησις εἰλικρινεστέρα, χρωμένη μὲν ἐκείναις ὡς ἐν δικαστηρίῳ ὑπηρέτισι,

---

1 ἠτιμάσθην ex LXX scripsi: ἠτιμάσθη MHF, ἠτοιμάσθη AGL   2 καὶ εἰ τὰ καθ' αὑτάς MAH: καὶ εἰ καθ' αὑτὰς FN, καὶ εἰ καθ' αὑτὰς ἐπιστῆμαι G, καὶ αἱ (vel οἱ) κατ' αὐτὰς Mang.   3 ἀλλ'] αἱ δ' GF   4 ἐναργῆ G   ἐστὶν H
6 ἐκ καταλήψεων MGF^{2}: ἐγκαταλήψεων AHN(F^{1})   συγγεγυμνασμένων scripsi (cf. Sextum): ἐγγεγυμνασμένων MHG^{2}N, ἐγγεγυμνασμένον AG^{1}F   8 ἐπιστήμη MAH^{1} βεβαία GFN   ἀμετάπτωτον A   10 γὰρ om. L   ἀποκαλούμενοι G
12 γάρ] τε γάρ GFN   13. 14 τῆς — δόγμασι om. G   13 τῆς om. FN διαπεπονημένοις N   15 γὰρ] γὰρ οἱ G   μὲν om. N   16 ἀκούειν F   17 ὀσφραίνονται GFN: ὀσφρῶνται MAH   18 αἱ in mg. H^{2}, om. F   κατ' αὐτὰς GF
20 ἑκάστης H^{2}: ἑκάστης δὲ GFN, ἑκάστη MAH^{1} 21 χρωμὲν G^{1}, χρωμένη G^{2} (om. μὲν)

2—102,15 N fol. 167^{v} ὅτι αἱ μέσαι — ἐκείνη.   5 ss. Stobaeus Ecl. II 73,19 W. ss. εἶναι δὲ τὴν ἐπιστήμην κατάληψιν ἀσφαλῆ καὶ ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου· ἑτέρως δὲ ἐπιστήμην σύστημα ἐκ καταλήψεων .... Sextus Emp. Adv. mathem. II 10 p. 676,24 B. (et alibi) πᾶσα τοίνυν τέχνη σύστημά ἐστιν ἐκ καταλήψεων συγγεγυμνασμένων καὶ ἐπὶ τέλος εὔχρηστον τῷ βίῳ λαμβανόντων τὴν ἀναφοράν (cf. Zeller, philos. gr. III 1 p. 76 et Clem. Alex. ed. Dind. IV p. 234). Zenonis hanc definitionem esse Olympiodorus testatur; v. Dionysii Thracis artem ed. Uhlig p. XCIX.

δικάζουσα δ' αὐτὴ τὰς φύσεις τῶν ὑποκειμένων, ὡς τοῖς μὲν συναινεῖν,
τὰ δὲ ἀποστρέφεσθαι —, οὕτως αἱ μὲν λεγόμεναι μέσαι τέχναι ταῖς κατὰ
τὸ σῶμα δυνάμεσιν ἐοικυῖαι τοῖς θεωρήμασιν ἐντυγχάνουσι κατά τινας
ἁπλᾶς ἐπιβολάς, ἀκριβέστερον δὲ ἐπιστῆμαι καὶ σὺν ἐξετάσει περιττῇ.
144 ὃ γὰρ νοῦς πρὸς αἴσθησιν, τοῦτ' ἐπιστήμη πρὸς τέχνην ἐστί· καθάπερ
γὰρ αἴσθησίς τις αἰσθήσεων, ὡς ἐλέχθη πρότερον, ἐστὶν ἡ ψυχή * * *
ἐκείνων μὲν οὖν ἑκάστη μικρὰ ἄττα τῶν ἐν τῇ φύσει παρεσπάσατο,
περὶ ἃ πονεῖται καὶ πραγματεύεται, γραμμὰς μὲν γεωμετρία, φθόγγους
δὲ μουσική, φιλοσοφία δὲ πᾶσαν τὴν τῶν ὄντων φύσιν· ὕλη γάρ ἐστιν
αὐτῆς ὅδε ὁ κόσμος καὶ πᾶσα ἡ τῶν ὄντων ὁρατή τε καὶ ἀόρατος οὐ-
145 σία. τί οὖν θαυμαστόν, εἰ ἡ τὰ ὅλα καθορῶσα θεᾶται καὶ τὰ μέρη,
καὶ ἄμεινον ἐκείνων, ἅτε ὀφθαλμοῖς μείζοσι καὶ ὀξυδερκεστέροις ἐνομ-
ματωθεῖσα; εἰκότως οὖν ἡ κυρία φιλοσοφία τὴν μέσην παιδείαν,
τὴν θεραπαινίδα αὐτῆς, ἐγκύμονα θεάσεται μᾶλλον ἢ ἑαυτὴν ἐκείνη.
146 (26.) καίτοι γ' οὐδὲ τοῦτό τις ἀγνοεῖ, ὅτι πάσαις ταῖς κατὰ μέρος
τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ σπέρματα, ἐξ ὧν ἀναβλαστεῖν ἔδοξε τὰ θεωρή-
ματα, φιλοσοφία δεδώρηται. ἰσόπλευρα γὰρ καὶ σκαληνὰ κύκλους τε
καὶ πολυγώνια καὶ τὰ ἄλλα σχήματα γεωμετρία προσεξεῦρε, σημείου
δὲ καὶ γραμμῆς καὶ ἐπιφανείας καὶ στερεοῦ φύσιν, ἃ δὴ ῥίζαι καὶ
147 θεμέλιοι τῶν λεχθέντων εἰσίν, οὐκέτι γεωμετρία. πόθεν γὰρ αὐτῇ λέ-
γειν ὁριζομένῃ, ὅτι σημεῖον μέν ἐστιν οὗ μέρος οὐδέν, γραμμὴ δὲ μῆ-
κος ἀπλατές, ἐπιφάνεια δὲ ὃ μῆκος καὶ πλάτος μόνον ἔχει, στερεὸν δὲ
ὃ τὰς τρεῖς ἔχει διαστάσεις, μῆκος, πλάτος, βάθος; ταῦτα γὰρ ἀνά-
148 κειται φιλοσοφίᾳ καὶ ἡ περὶ ὅρων πραγματεία πᾶσα τῷ φιλοσόφῳ. τό
γε μὴν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας ἐπάγ-

---

2 τὰ GFH²N: τοὺς MA(H¹) δ' GFN 3 τοῖς om. AH¹ 4 δὲ] δὲ αἱ GFN 6 αἰσθήσεως A οὕτως τέχνη τις τεχνῶν ἐπιστήμη suppleo 7 ἄττα AN: ἅττα MH, τὰ GF παρεπεσπάσατο F 9 πᾶσα A 10 ὁ om. MA τῶν om. H ante τε ras. H 11 ἡ om. AGFN θεάσεται GFN 12. 13 ὀμματωθεῖσα GFN 13 οὖν om. H μεγίστην G 14 ἐκείνην AHF 15 γε GF τοῦτό] τότε M 16 ⟨τέχναις⟩ τὰς conicio 17 γὰρ om. GF 18 πολυγώνια MH²: πολύγωνα H¹GF, πολύγονα A γεωμετρίαν H¹L¹ προεξεῦρε coni. Mang. 19 ἐπιφανείας καὶ γραμμῆς H στερεᾶς (corr. ex στερεοῦ) φύσεως A 20. 21 αὐτὴ λέγει ὁριζομένη Turn. 21 ὁρίζομεν ἢ GF post οὐδὲν add. ἐστι G 22 post ἀπλατές add. ἐστὶν GF 23 γὰρ] δὲ GF 25 καὶ] ἢ GF

---

25. 103,2 cf. Dionysii Thracis artem § 1 p. 5 Uhlig.

γελμα, ἣν παρατρέποντές τινες γραμματιστικὴν καλοῦσι, τῆς δὲ τελειο-
p. 541 M. τέρας ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. | ἐπειδὰν οὖν
περὶ τῶν τοῦ λόγου διεξέρχωνται μερῶν, τότε οὐ τὰ φιλοσοφίας εὑρή-
ματα παρασπῶνταί τε καὶ παρεργολαβοῦσι; ταύτης γὰρ ἴδιον ἐξετάζειν, 149
τί σύνδεσμος, τί ὄνομα, τί ῥῆμα, τί κοινὸν ὄνομα, τί ἴδιον, τί ἐλλιπὲς
ἐν λόγῳ, τί πλῆρες, τί ἀποφαντόν, τί ἐρώτημα, τί πύσμα, τί περιεκτι-
κόν, τί εὐκτικόν, τί ἀρατικόν· τὰς γὰρ περὶ αὐτοτελῶν καὶ ἀξιωμάτων
καὶ κατηγορημάτων πραγματείας ἥδ᾽ ἐστὶν ἡ συνθεῖσα. ἡμίφωνον δὲ 150
ἢ φωνῆεν ἢ παντελῶς ἄφωνον στοιχεῖον ἰδεῖν, καὶ πῶς ἕκαστον τούτων
εἴωθε λέγεσθαι, καὶ πᾶσα ἡ περὶ φωνῆς καὶ στοιχείων καὶ τῶν τοῦ
λόγου μερῶν ἰδέα οὐ φιλοσοφίᾳ πεπόνηται καὶ κατήνυσται; βραχείας δ᾽
ὥσπερ ἀπὸ χειμάρρου σπάσαντες λιβάδας καὶ βραχυτέραις ταῖς ἑαυτῶν
ψυχαῖς ἐναποθλίψαντες τὸ κλαπὲν οἱ φῶρες οὐκ ἐρυθριῶσι προφέροντες
ὡς ἴδιον.

(27.) Οὗ χάριν φρυαττόμενοι τῆς κυρίας, ᾗ τὸ κῦρος ὄντως καὶ ἡ 151
τῶν θεωρουμένων ἀνάκειται βεβαίωσις, ἀλογοῦσι. συναισθομένη δὲ αὕτη
τῆς ὀλιγωρίας τούτων ἐλέγξει καὶ μετὰ παρρησίας φήσει· ἀδικοῦμαι
καὶ παρασπονδοῦμαι τό γε ἐφ᾽ ὑμῖν ὁμολογίας παραβαίνουσιν. ἀφ᾽ οὗ 152
γὰρ ἐνεκολπίσασθε τὰ προπαιδεύματα, τῆς ἐμῆς θεραπαινίδος τὰ ἔγγονα,
τὴν μὲν ὡς γαμετὴν ἐξετιμήσατε, ἐμὲ δὲ οὕτως ἀπεστράφητε, ὡς

---

1 γραμματιστικὴν Fv: γραμματικὴν ceteri 2 τε om. F 3 περὶ om. GF τότε om. AGF 3. 4 εὑρήματα F: εὑρέματα ceteri 4 τε om. H 5 ὄνομα, τί ἴδιον, τί κοινόν, τί ἐλλιπὲς GF (ceteris omissis) ἐλλειπὲς MH[1] 6 ἀποφαντός G πεῦσμα GF, πτύσμα A 6. 7 τί περιεκτικόν om. GF, τί προστακτικόν conicio, nam περιεκτικόν (v. Uhligii Indicem) huc non pertinet.
7 εὐκτικόν, τί ἀρατικόν scripsi: εὐκτικόν M, ὁρατικόν A, εὖ τί κακόν ἄρα GF, εὖ, κακὸν δὲ τί H τὰς γὰρ] καὶ γὰρ τὰς H 8 δὲ om. A 8. 9 δὲ — ἄφωνον add. in mg. M, δὲ add. H[2] 9 στοιχεῖον om. F 11 διαπεπόνηται conicio κατανυσται G (ή s. s.), τηνυ in spatio om. A δὲ MA 12 ταῖς GFH[2]: om. MAH[1] 13 ἐναποκρύψαντες coni. Mang. φωστῆρες A προσφέροντες AG[1] 15 ᾗ] ἢ A 16 αὕτη GFL[2]: om. ceteri, αὐτὴ v 17 τούτων GF: om. ceteri φησὶν AF, evanidum in G 19 ἐκολπίσασθε G

---

5 ss. cf. Laert. Diog. VII 60 et Dionysium, etiam *de agric.* § 141. 15 sqq. *Orig. Comment. in Gen. p. 36* (ad Gen. 16,5): ἐπίτηδες οὐκ ἐσαφηνίσθη τὸ ὑπὸ τίνος, ἵνα ἡμεῖς ζητήσαντες εὕρωμεν, ὅτι πέφυκεν ἀτιμάζεσθαι ἀρετή, ἡνίκα τὰ προπαιδεύματα γεννήσῃ, οὐ πάντως ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλ᾽ ἤτοι ὑπὸ τῆς παιδίσκης ἢ τῶν χαιρόντων πρὸ τῆς γενέσεως τῶν κρειττόνων τοῖς γεννήμασιν αὐτῆς.

μηδὲ πώποτε ἐς ταὐτὸν ἐλθόντες. ἀλλ' ἴσως ἐγὼ μὲν ταῦτα περὶ ὑμῶν ὑπείληφα, ἐκ τῆς φανερᾶς πρὸς τὴν οἰκέτιν ὁμιλίας τὴν ἄδηλον πρὸς ἐμὲ αὐτὴν ἀλλοτρίωσιν τεκμαιρομένη· εἰ δ' ὑμεῖς ἐναντίως ἢ ὡς ὑπείληφα διάκεισθε, γνῶναι μὲν ἀμήχανον ἑτέρῳ, ῥᾴδιον δὲ μόνῳ θεῷ.
153 διόπερ οἰκείως ἐρεῖ· „κρίναι ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ" (Gen. 16,5), οὐ προκατεγνωκυῖα ὡς ἠδικηκότος, ἀλλ' ἐνδοιάζουσα ὡς τάχ' ἂν ἴσως καὶ κατορθοῦντος· ὅπερ ἀψευδῶς οὐκ εἰς μακρὰν ἀναφαίνεται δι' ὧν ἀπολογούμενος καὶ τὸν ἐνδοιασμὸν αὐτῆς ἐξιώμενός φησιν· „ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσί σου, χρῶ αὐτῇ, ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ"
154 (Gen. 16,6). καὶ γὰρ ὁ παιδίσκην εἰπὼν ἀμφότερα ὁμολογεῖ, τό τε δούλην καὶ τὸ νηπίαν εἶναι — τὸ γὰρ τῆς παιδίσκης ὄνομα ἑκατέρῳ τούτων ἐφαρμόζει —, συνομολογεῖ δὲ πάντως εὐθὺς καὶ τἀναντία, τῇ μὲν νηπίᾳ τὴν τελείαν, τῇ δὲ δούλῃ τὴν κυρίαν, μονονοὺ βοῶν ἄντικρυς, ὅτι τὴν μὲν ἐγκύκλιον παιδείαν καὶ ὡς νεωτέραν καὶ ὡς θεραπαινίδα ἀσπάζομαι, τὴν δὲ ἐπιστήμην καὶ φρόνησιν ὡς τελείαν καὶ δέσποι-
155 ναν ἐκτετίμηκα. τὸ δὲ „ἐν ταῖς χερσί σου" δηλοῖ μὲν τὸ ὑποχείριός ἐστί σοι. σημαίνει δὲ καὶ τοιοῦτον ἕτερον· τὰ μὲν τῆς δούλης εἰς χεῖρας | ἀφικνεῖται σώματος — σωματικῶν γὰρ ὀργάνων καὶ δυνάμεων p. 542 M
τὰ ἐγκύκλια χρεῖα —, τὰ δὲ τῆς κυρίας εἰς ψυχὴν ἔρχεται· λογισμοῖς
156 γὰρ τὰ κατά τε φρόνησιν καὶ ἐπιστήμην ἀνατίθεται. ὥσθ' ὅσῳ δυνατώτερον καὶ δραστικώτερον καὶ τοῖς ὅλοις κρεῖττον διάνοια χειρός ἐστι,

---

1 μηδέποτε A εἰς GF αὐτὸν G ἴσως ⟨οὐκ ὀρθῶς⟩ e. gr. conicio μὲν om. GF περὶ] ὑπὲρ F 2 οἰκέτιν] παιδίσκην om. GF 2. 3 ἄδηλον—αὐτὴν om. G 3 εἰ δ' MAH: τάχα δὲ GF, τάχα καὶ L² ὑμῖν ἐναντίον L¹ 4 γνώμην ἀμήχανον μὲν ἑτέρω συνιδεῖν, ῥᾴδιον GF 6 προκατεγνωκυῖα H: προκατεγνωκυίας MA, κατεγνωκυῖα GF ἀλλ'] ἀλλ' ἀντ' G, ἀλλ' ἅτ' F τάχα GF 7 ἀψευδῶς οὐκ om. G μακρὸν H ἀνεφαίνετο G 9 ᾖ GF (Clem.): om. MAH 10 ὁμολογεῖ ἀμφότερα GF 11 νηπίαν Turn.: νήπιον codd. ἑκατέρων A 12 ἐναντίαν vel τἀναντία ⟨τῇ ἐπιστήμῃ⟩ conicio 13 νηπία τὴν τελείαν GF: τελεία τὴν νηπίαν MAH μονονουχὶ GF 15 δ' GF alt. καὶ] τε καὶ G 17 σημεῖον δὲ πέφυκε καὶ ἑτέρου τοιούτου H 18 χρείας coni. Mang. σώματος H: σώματα MA, om. GF 19 ἔρχονται H 19. 20 λογισμῷ τε γὰρ GFL² 20 τε om. GF ὡς G, om. F 21 post δραστικώτερον add. ἀδυνατώτερον M κρείττω F διάνοια χειρός Mang.: διάνοια χρεῖος GFH², διανοίας χρεῖος MAH¹

---

9. 14—16 *Clem. Alex. Strom. I 32 p. 335 P.*: „ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσί σου, χρῶ αὐτῇ ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ" φησὶ δηλῶν, ὅτι ἀσπάζομαι μὲν τὴν κοσμικὴν παιδείαν καὶ ὡς νεωτέραν καὶ ὡς σὴν θεραπαινίδα, τὴν δὲ ἐπιστήμην τὴν σὴν ὡς τελείαν δέσποιναν τιμῶ καὶ σέβω.

τοσούτῳ τῆς ἐγκυκλίου μουσικῆς ἐπιστήμην καὶ φρόνησιν θαυμασιωτέραν εἶναι νενόμικα καὶ διαφερόντως ἐκτετίμηκα. λαβοῦσα οὖν, ὦ καὶ ὑπάρχουσα καὶ πρὸς ἐμοῦ νομιζομένη κυρία, τὴν ἐμὴν ἅπασαν παιδείαν
ὡς θεραπαινίδι χρῶ, „ὡς εὐάρεστόν σοι.“ τὸ δὲ σοὶ εὐάρεστον οὐκ 157
ἀγνοῶ ὅτι πάντως ἐστὶν ἀγαθόν, εἰ καὶ μὴ προσηνές, καὶ ὠφέλιμον, εἰ καὶ μακρὰν τοῦ ἡδέος ἀφέστηκεν. ἀγαθὸν δὲ καὶ ὠφέλιμον τοῖς ἐλέγχου δεομένοις νουθεσία, ὃ ἑτέρῳ ὀνόματι κάκωσιν ὁ ἱερὸς μηνύει λόγος.

(28.) Διόπερ ἐπιφέρει· „καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν“ (Gen. 16,6), 158
ἴσον τῷ ἐνουθέτησε καὶ ἐσωφρόνισε. λυσιτελὲς γὰρ σφόδρα τοῖς ἐν ἀδείᾳ καὶ ἐκεχειρίᾳ, καθάπερ ἵπποις ἀφηνιασταῖς, ὀξὺ κέντρον, ἐπεὶ
μάστιγι μόλις καὶ ἀγωγῇ δαμασθῆναι καὶ τιθασευθῆναι δύνανται. ἦ τὰ 159
προκείμενα ἆθλα οὐχ ὁρᾷς τοῖς ἀνεπιπλήκτοις; λιπῶσιν, εὐρύνονται, πιαίνονται, λαμπρὸν πνέουσιν· εἶτα αἴρονται τὰ ἀσεβείας, οἱ πανάθλιοι καὶ βαρυδαίμονες, οἰκτρὰ βραβεῖα, ⟨ἐπ'⟩ ἀθεότητι κηρυττόμενοι καὶ στεφανούμενοι. διὰ γὰρ τὴν λείως ῥέουσαν εὐτυχίαν ὑπέλαβον ἑαυτοὺς εἶναι τοὺς ὑπαργύρους καὶ ὑποχρύσους θεούς, νομίσματος κεκιβδηλευμέ-
νου τὸν τρόπον, τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ὄντως ὄντος ἐκλαθόμενοι. μαρτυρεῖ 160
δὲ καὶ Μωυσῆς ἐν οἷς φησιν· „ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη καὶ ἐγκατέλιπε θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν“ (Deut. 32,15)· ὥστε εἰ ἡ ἐπὶ πλέον ἄνεσις τὸ μέγιστον κακόν, ἀσέβειαν, ὠδίνει, τοὐναντίον ἡ μετὰ νόμου κάκωσις ἀγαθὸν τέλειον ἀποτίκτει, τὴν ἀοίδιμον νουθεσίαν.
ἐνθένδε ὁρμηθεὶς καὶ τῆς πρώτης ἑορτῆς τὸ σύμβολον „ἄρτον κακώ- 161
σεως“ εἶπε (Deut. 16,3), τὰ ἄζυμα. καίτοι τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι ἑορταὶ

1. 2 θαυμασιώτερον GF 2 ἐντετίμηκα GF ὦ] ὡς FL² 3 νομιζομένην κυρίαν A ἅπασι H¹, corr. in mg. H² 4 θεραπαινίδα A, fort. recte 6 τοῖς] τῆς F 7 νουθεσίας FL² ὃ] δὲ ὃ A κακώσεως conicio vel ὀνομάζει pro μηνύει ⟨καλέσας⟩ ὁ coni. Cohn ὁ ἱερὸς μηνύει GF: μηνύει ὁ ἱερὸς MAH 10 ἴσων A 11 ἀδείῳ F ἐκκεχειρία M 12 τιθασσευθῆναι GF ἦ GFH²: om. MA(H¹), ἢ Turn., ἦ (ἦ in appendice) Mang. 13 τοῖς ἀνεπιπλήκτοις „quidam viri docti“ (Mang.): τοῖς ἀνεπιπλήκτως GF, τοὺς ἀνεπιπλήκτους MAH εὐρύνονται om. A, παχύνονται coni. Mang. (v. lin. 19) 14 αἱροῦνται G² 15 ἐπ' addidi 15. 16 καὶ στεφανούμενοι om. GF 17. 18 κεκιβδηλευμένοι GF, fort. recte, nisi potius deest aliquid, velut ἑαυτοὺς παραχαράττοντες (μιμησάμενοι add. Cohn) 18 ὄντος ὄντως GF 19 καὶ om. GF Μωσῆς HGF 21 ἄφεσις G, sed post φ ras. ante ἡ add. δὲ G² 23 ἐνθένδεν H, ἐντεῦθεν GF 24 καί τοις F

9 *ibid.* „καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν Σάρρα“ ἴσον τῷ ἐσωφρόνισε καὶ ἐνουθέτησεν.

καὶ θαλίαι περιποιοῦσιν ἱλαρὰς εὐφροσύνας καὶ εὐθυμίας, οὐ κακώσεις;
162 ἀλλὰ δῆλον, ὡς ὀνόματι κατακέχρηται πόνου, τοῦ σωφρονιστοῦ. τὰ γὰρ
πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἀσκητικαῖς ἀθλήσεσι καὶ ἡβῶσι πόνοις
εἴωθε περιγίνεσθαι· ψυχῆς δὲ ἑορτὴ ζῆλος ὁ τῶν ἀρίστων καὶ τελεσφο-
ρούμενος πόνος. οὗ χάριν διείρηται καὶ „ἐπὶ πικρίδων τὰ ἄζυμα
ἐσθίειν“ (Exod. 12,8) οὐχ ὡς προσεψήματος, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ μὴ οἰδεῖν
καὶ ἀναζεῖν ταῖς ἐπιθυμίαις, ἐστάλθαι δὲ καὶ συνῆχθαι πρὸς ἀηδίας οἱ
πολλοὶ τίθενται, πικρὸν ἡγούμενοι τὸ | ἀπομαθεῖν τὸ πάθος, ὅπερ ἐστὶν p. 543 M
163 εὐφροσύνη καὶ ἑορτὴ διανοίᾳ φιλάθλῳ. (29.) ταύτης ἕνεκά μοι δοκεῖ
τῆς αἰτίας ἐν χωρίῳ, ὃ κέκληται πικρία, τὰ νόμιμα ἀναδιδαχθῆναι·
ἡδὺ μὲν γὰρ τὸ ἀδικεῖν, ἐπίπονον δὲ τὸ δικαιοπραγεῖν· τοῦτο δέ ἐστιν
ὁ ἀψευδέστατος νόμος. ἐξελθόντες, γάρ φησιν, ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν
παθῶν „ἦλθον εἰς Μερρά, καὶ οὐκ ἠδύναντο πιεῖν ὕδωρ ἐκ Μερρῶν·
πικρὸν γὰρ ἦν. διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου
πικρία. καὶ διεγόγγυζεν ὁ λαὸς κατὰ Μωυσῆ λέγοντες· τί πιόμεθα;
ἐβόησε δὲ Μωυσῆς πρὸς κύριον, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ
ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ. ἐκεῖ ἔθετο αὐτῷ
δικαιώματα καὶ κρίσεις, κἀκεῖ αὐτὸν ἐπείραζεν“ (Exod. 15,23—25).
164 ἡ γὰρ ἄδηλος ἀπόπειρα καὶ δοκιμασία τῆς ψυχῆς ἐστιν ἐν τῷ πονεῖν
καὶ πικραίνεσθαι· ὅπῃ γὰρ ταλαντεύσει, χαλεπὸν διαγνῶναι. οἱ μὲν
γὰρ προκαμόντες ἀνέπεσον, βαρὺν ἀντίπαλον ἡγησάμενοι τὸν πόνον, καὶ
τὰς χεῖρας ὑπ᾽ ἀσθενείας ὥσπερ ἀπειρηκότες ἀθληταὶ καθῆκαν, παλιν-
165 δρομεῖν εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πάθους ἐγνωκότες. οἱ δὲ

1 θάλειαι G, θάλιαί τε F ποιοῦσιν F εὐθυμίας καὶ εὐφροσύνας GF 4 δ᾽ H ὀργὴ MA 4. 5 τελεσφορούμενος MAF: τελεσφορουμένου G, τελεσφορουμένων H 5 πόθος coni. Mang. διήρηται AG 6 ὡς] οὕτως A προσεψήματος HGF: προσεψέματος MA, προσοψήματος v ἐπὶ τὸ G, ἐπὶ τῷ F 7 ἀναζῆν A, ἀνάγειν GF, ἀναζητεῖν H 9 ἑορτὴ καὶ εὐφροσύνη H δοκῶ GF 10 ἐν χωρίῳ ὃ κέκληται GFH²: ἐγχωρίως κεκλῆσθαι MAH¹ πικρὰ G τὰ νόμιμα om. A ἀναδειχθῆναι GF 11 ἐπίπονον] πικρὸν coni. Mang. 12 ἀψευδὴς MA 13 Μερρά scripsi (sic H¹ ut vid.): Μερὰν F, Μερράν ceteri πιεῖν] τοῦ πιεῖν G²F ἐκ] ἀπὸ GF Μερρῶν MA: Μερρὰν G, Μερὰν F, Μερρᾶς H 14 ἐκεί-νου om. GF 15 ἐγόγγυζεν G Μωυσῆ A: Μωσῆ ceteri πιόμεθα prius H: πιώμεθα ceteri 16 Μωσῆς AGF 17 καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ om. A 18 κρίσεις G: κρίσιν ceteri ἐπείραζεν αὐτόν GF 20 ταλαντεύσῃ FH¹ 21 προκάμνοντες GF ἀνέπεσαν F 22 ὑπ᾽] ἐπ᾽ A post ἀπειρηκότες add. ἄθλοις GF ἐκάθισαν GF 23 ἐπεὶ A ἐπὶ — πάθους om. GF

2—4 D^R fol. 274^r Φίλωνος Anton. Mel. II 45 col. 1123: τὰ πλεῖστα — περιγίνεσθαι.

τὰ φοβερὰ καὶ δεινὰ τῆς ἐρήμης πάνυ τλητικῶς καὶ ἐρρωμένως ἀναδεχόμενοι τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου διήθλησαν ἀδιάφθορον καὶ ἀήττητον φυλάξαντες καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκαίων κατεξαναστάντες, ὡς πεῖναν, δίψος [ῥῖγος], κρύος, θάλπος, ὅσα τοὺς ἄλλους εἴωθε δουλοῦσθαι, κατὰ πολλὴν ἰσχύος περιουσίαν ὑπάγεσθαι. αἴτιον δὲ ἐγένετο οὐ ψιλὸς ὁ 166
πόνος, ἀλλὰ σὺν τῷ γλυκανθῆναι· λέγει γάρ· „ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ,“ γλυκὺς δὲ καὶ ἡδὺς πόνος ἑτέρῳ ὀνόματι φιλοπονία καλεῖται. τὸ γὰρ ἐν πόνῳ γλυκὺ ἔρως ἐστὶ καὶ πόθος καὶ ζῆλος καὶ φιλία τοῦ καλοῦ. μηδεὶς οὖν τὴν τοιαύτην κάκωσιν ἀποστρεφέσθω, μηδ' „ἄρτον κακώ- 167
σεως“ νομισάτω ποτὲ λέγεσθαι τὴν ἑορτῆς καὶ εὐφροσύνης τράπεζαν ἐπὶ βλάβῃ μᾶλλον ἢ ὠφελείᾳ· τρέφεται γὰρ τοῖς παιδείας δόγμασιν ἡ νουθετουμένη ψυχή. (30.) τὸ ἄζυμον πέμμα τοῦτο οὕτως ἐστὶν ἱερόν, 168
ὥστε χρησμοῖς προστέτακται δώδεκα ἄρτους ἀζύμους ταῖς φυλαῖς ἰσαρίθμους προτιθέναι ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς ἀδύτοις χρυσῆς τραπέζης (Exod. 25, 29), καὶ καλοῦνται προθέσεως. καὶ νόμῳ δὲ ἀπείρηται 169
πᾶσαν ζύμην καὶ πᾶν μέλι προσφέρειν τῷ βωμῷ (Lev. 2,11)· χαλεπὸν γὰρ ἢ τὰς γλυκύτητας τῶν κατὰ τὸ σῶμα ἡδονῶν ἢ τὰς τῆς ψυχῆς ἀραιὰς καὶ χαύνους ἐπάρσεις καθιεροῦν ὡς ἅγια, τὰ φύσει βέβηλα καὶ ἀνίερα ἐξ αὐτῶν. ἆρ' οὖν οὐκ εἰκότως ἐπισεμνυνόμενος ὁ προφήτης 170
λόγος, ὄνομα Μωυσῆς, ἐρεῖ· „μνησθήσῃ πᾶσαν τὴν ὁδὸν ἣν ἤγαγέ σε κύριος ὁ θεὸς ἐν ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε καὶ ἐκπειράσῃ σε καὶ
p. 544 M. διαγνωσθῇ τὰ ἐν καρδίᾳ σου, εἰ φυλάξεις ἐντολὰς αὐτοῦ ἢ | οὔ· καὶ ἐκάκωσέ σε καὶ ἐλιμαγχόνησέ σε καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες σου, ἵνα ἀναγγείλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος

1 τῆς ἐρήμης MH¹F²: τοῖς ἐρήμοις A, τῆς ἐρημίας GF¹H² 1. 2 ἀναποδεχόμενοι F 4 δίψαν conicio ῥῖγος secl. Mang., post ῥῖγος add. ὕπνον GF δηλοῦσθαι A 5 ψιλὸς H²: ψιλὸν ceteri, quo servato fort. scrib. τὸ πονεῖν 7 ὁ ante γλυκὺς add. H² 8 γλυκὺς G 11 ἐπιλάβῃ G ἢ ὠφελείᾳ om. G 12 νουθετημένη G 13 προτέτακται G 14 προτεθῆναι A 15. 16 καὶ καλοῦνται — μέλι προς in mg. H² 16 post μέλι add. μὴ A βωμῷ] θεῷ G 17 τὸ om. MA 19 αὑτῶν H²: αὐτῶν ceteri ὁ προφήτης om. M, ὁ προφητικὸς „Ms. Par. Reg.“ (Mang.) 20 Μωσῆς codd. N 21 ἐκπεράσῃ A alterum σε GFN: om. MAH 22 ἐγκάρδια HGFN εἰ] καὶ N 22. 23 ἢ οὔ· καὶ ex LXX (cf. leg. alleg. III § 174) scripsi: ἢ οὐκ codd. 23 alterum σε om. M τὸ] καὶ τὸ G 25 ὁ GFN: om. MAH ἄνθρωπος] ἀνὴρ N

19—108,6 N fol. 150r: ἄρα οὖν οὐκ — παραδείσου.

171 θεοῦ“ (Deut. 8,2.3); τίς οὖν οὕτως ἀνόσιός ἐστιν, ὡς ὑπολαβεῖν
κακωτὴν τὸν θεὸν καὶ λιμόν, οἴκτιστον ὄλεθρον, ἐπάγοντα τοῖς ἄνευ
τροφῆς ζῆν μὴ δυναμένοις; ἀγαθὸς γὰρ καὶ ἀγαθῶν αἴτιος, εὐεργέτης,
σωτήρ, τροφεύς, πλουτοφόρος, μεγαλόδωρος, κακίαν ὅρων ἱερῶν ἀπεληλακώς·
οὕτω γὰρ τὰ γῆς ἄχθη, τόν τε Ἀδὰμ καὶ Κάιν, ἐφυγάδευσεν
172 ἐκ τοῦ παραδείσου. μὴ παραγώμεθα οὖν ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ τὰ δι'
ὑπονοιῶν σημαινόμενα σκοπῶμεν καὶ λέγωμεν, ὅτι τὸ μὲν „ἐκάκωσε“
ἴσον ἐστὶ τῷ ἐπαίδευσε καὶ ἐνουθέτησε καὶ ἐσωφρόνισε, τὸ δὲ „λιμῷ
παρέβαλεν“ οὐ σιτίων καὶ ποτῶν εἰργάσατο ἔνδειαν, ἀλλ' ἡδονῶν καὶ
ἐπιθυμιῶν φόβων τε καὶ λύπης καὶ ἀδικημάτων καὶ συνόλως ἁπάντων
173 ὅσα ἢ κακιῶν ἐστιν ἢ παθῶν ἔργα. μαρτυρεῖ δὲ τὸ ἐπιλεγόμενον
ἑξῆς· „ἐψώμισέ σε τὸ μάννα.“ ἆρά γε τὸν τὴν ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον
τροφὴν δίχα σπουδῆς τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐκ γῆς, ὡς ἔθος,
ἀναδοθεῖσαν, ἀπ' οὐρανοῦ δέ, τεράστιον ἔργον, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν
χρησομένων παρασχόμενον ἄξιον λέγειν λιμοῦ καὶ κακώσεως ἢ τοὐναντίον
174 εὐθηνίας καὶ εὐετηρίας ἀδείας τε καὶ εὐνομίας αἴτιον; ἀλλ' οἱ
πολλοὶ καὶ ἀγελαῖοι νομίζουσι τοὺς λόγοις θείοις τρεφομένους ἀθλίως
καὶ ταλαιπώρως ζῆν — ἄγευστοι γάρ εἰσι τοῦ παντρόφου γεύματος
σοφίας —, οἱ δ' ⟨ἐν⟩ ταῖς εὐπαθείαις καὶ εὐφροσύναις λελήθασι διάγοντες.
175 (31.) οὕτω τοίνυν ἡ ποιὰ κάκωσις ὠφέλιμόν ἐστιν, ὥστε καὶ
τὸ ταπεινότατον αὐτῆς, ἡ δουλεία, μέγα ἀγαθὸν νενόμισται. καὶ ταύτην
ηὔξατό τις ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς πατὴρ υἱῷ, τῷ ἄφρονι Ἠσαῦ ὁ
176 ἄριστος Ἰσαάκ. εἶπε γάρ που· „ἐπὶ μαχαίρᾳ σου ζήσεις, καὶ τῷ
ἀδελφῷ σου δουλεύσεις“ (Gen. 27,40), λυσιτελέστατον κρίνων τῷ πόλεμον
ἀντ' εἰρήνης αἱρουμένῳ καὶ ὥσπερ ἐν μάχαις ὁπλοφοροῦντι διὰ
τὴν ἐν τῇ ψυχῇ στάσιν καὶ ταραχὴν ὑπηκόῳ γενέσθαι καὶ δουλεῦσαι

---

1 post θεοῦ add. ζήσεται GFN ὥστε GFN, ὃς A 2 κακωτὴν in ras. H² καὶ vid. secl. 3 ἀγαθὸς] ἀγαθῶν F 4 πλουτοφόρος GFL²N: om. MAHL¹ 5 οὗτος coni. Cohn Κάιν] Εὔαν coni. Mang. 6 παραδείσου] παιδός σου A παραιτώμεθα GF τῆς φωνῆς A 7 λέγομεν AH¹ ἐκάκωσεν F 8 ἐστὶ om. H τῷ] τὸ G ἐξεπαίδευσε Turn. τὸ] τῶ H¹ 10 φόβου v ἀπαντώντων H¹, ἁπάντων τῶν H² 11 κακῶν H¹ ἢ παθῶν ἐστιν transpos. GF 12 τὸν τὴν] τὸν H², τὴν H¹v 15 χρησομένων ⟨ὀμβρηθεῖσαν⟩ παρασχόμενον] νον e corr. H², παρεχόμενον coni. Mang. 16 εὐσθενίας F¹, εὐθηνείας H ἰδίας A τε om. AG καὶ] τὰς A αἴτιον] ἄρτον coni. Mang. 17 τοὺς] τοῖς G λόγους θείοις A, θείοις λόγοις H 19 δ' ἐν v: δὲ codd., δ' ⟨ἐν μέσαις⟩ conicio εὐπλοίαις GFL² 20 οὕτω] οὐ M, οὗ A 22 τῶ υἱῶ F Ἠσαῦ M: Ἡσαῦ ceteri

καὶ ἐπιτάγμασιν, ἅττ' ἂν ὁ σωφροσύνης ἐραστὴς ἐπικελεύσῃ, πᾶσι πει-
θαρχεῖν. ἐνθένδε μοι δοκεῖ τις τῶν φοιτητῶν Μωυσέως, ὄνομα εἰρη- 177
νικός, ὃς πατρίῳ γλώττῃ Σαλομὼν καλεῖται, φάναι· „παιδείας θεοῦ,
υἱέ, μὴ ὀλιγώρει, καὶ μὴ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ
ἀγαπᾷ κύριος ἐλέγχει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται“ (Prov.
3, 11. 12). οὕτως ἄρα ἡ ἐπίπληξις καὶ νουθεσία καλὸν νενόμισται,
p. 545 M. | ὥστε δι' αὐτῆς ἡ πρὸς θεὸν ὁμολογία συγγένεια γίνεται. τί γὰρ οἰ-
κειότερον υἱῷ πατρὸς ἢ υἱοῦ πατρί; ἀλλ' ἵνα μὴ λόγον ἐκ λόγου 178
συνείροντες μηκύνειν δοκῶμεν, ἐναργεστάτην δίχα τῶν εἰρημένων πίστιν
παρεξόμεθα τοῦ τὴν ποιὰν κάκωσιν ἀρετῆς ἔργον εἶναι· νόμος γάρ ἐστι
τοιοῦτος· „πᾶσαν χήραν καὶ ὀρφανὸν οὐ κακώσετε· ἐὰν δὲ κακίᾳ κακώ-
σητε αὐτούς“ (Exod. 22, 22). τί λέγει; ἆρ' ὑπό τινος ἔστιν ἄλλου κακοῦ-
σθαι; εἰ γὰρ κακίας ἔργα μόνης αἱ κακώσεις, περιττὸν τὸ ὁμολογούμενον
γράφειν, ὃ καὶ δίχα προσθήκης ἀνομολογηθήσεται. φήσει δὲ πάντως· 179
οἶδα καὶ ὑπὸ ἀρετῆς ἐλεγχόμενον καὶ ὑπὸ φρονήσεως παιδευόμενον.
διόπερ οὐ πᾶσαν κάκωσιν ἐν αἰτίᾳ τίθεμαι, ἀλλὰ τὴν μὲν δικαιοσύνης
καὶ νομοθετικῆς ἔργον οὖσαν — ἐπιπλήξει γὰρ σωφρονίζει — μάλιστα
θαυμάζω, τὴν δὲ ἀφροσύνης καὶ κακίας, βλαβερὰν ὑπάρχουσαν, ἀπο-
στρέφομαι καὶ κακίζω δεόντως. ὅταν οὖν τὴν Ἄγαρ κακουμένην ὑπὸ 180
Σάρρας ἀκούσῃς, μηδὲν τῶν ἐν ταῖς γυναικείαις ζηλοτυπίαις εἰωθότων
γίνεσθαι ὑπονοήσῃς· οὐ γὰρ περὶ γυναικῶν ἐστιν ὁ λόγος, ἀλλὰ δια-
νοιῶν, τῆς μὲν γυμναζομένης ἐν τοῖς προπαιδεύμασι, τῆς δὲ τοὺς
ἀρετῆς ἄθλους διαθλούσης.

---

1 ἅτ' MGF 2 Μωσέως codd. 3 γλώσσῃ HGF 4 ὀλιγώρῃ G, ὠλιγώρει A 6 ὄντως H[2] ἄρα] ἐστὶν FL[2] καλῶς GF 7 διὰ τῆς πρὸς G ὁμολογεῖται συγγένεια γίνεσθαι conicio ὁμολογίας G, ὁμολογία καὶ Mang. γένηται A 9 πίστει A 10 παρεξώμεθα v τοῦ] τῷ F 11 κακώσεται A 11. 12 κακώσηται A 12 ἄρα F ἄλλου ⟨ἢ κακίας⟩ conicio 14 ἀνωμολογηθήσεται H, ἂν ὁμολογήσητε GF φησὶ GF, φύσει A 15 οἶδα καὶ om. G post οἶδα add. τινὰ F 16 τίθημι per errorem Mang. 17 γὰρ σωφρονίζει] γλωσσοφρονίζει A 20 τῆς Σάρρας GF ἀκούσῃς om. A 21 γενέσθαι M ὑπονοήσεις v 22. 23 τοῖς ἀρετῆς ἄθλοις A 23 φίλωνος περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου subscribit G

3—6 *Clem. Alex. Strom. I § 32 p. 335 P.:* εὖ γοῦν εἴρηται· tum sequitur locus Proverb. e Philone sumptus (lin. 4 μηδὲ pro καὶ μή).

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΕΣΕΩΣ

1 (1.) | „Καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν Σάρα, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου I p.546 M
αὐτῆς. εὗρε δὲ αὐτὴν ἄγγελος κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν
τῇ ἐρήμῳ, ἐπὶ τῆς πηγῆς ἐν τῇ ὁδῷ Σούρ. καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος
κυρίου· παιδίσκη Σάρας, πόθεν ἔρχῃ, καὶ ποῦ πορεύῃ; καὶ εἶπεν·
ἀπὸ προσώπου Σάρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω. εἶπε δὲ αὐτῇ
ὁ ἄγγελος κυρίου· ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου καὶ ταπεινώθητι
ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου· ⟨ἰδοὺ⟩ σὺ ἐν
γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι
ἐπήκουσε κύριος τῇ ταπεινώσει σου. οὗτος ἔσται ἀγροῖκος ἄνθρωπος·
αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν (Gen. 16,
2 6—12, om. 10).“ εἰρηκότες ἐν τῷ προτέρῳ τὰ πρέποντα περὶ τῶν
προπαιδευμάτων καὶ περὶ κακώσεως, ἑξῆς τὸν περὶ φυγάδων ἀναγρά-
φομεν τόπον. μέμνηται γὰρ πολλαχοῦ τῶν ἀποδιδρασκόντων, καθάπερ
καὶ νῦν φάσκων ἐπὶ τῆς Ἄγαρ, ὅτι κακωθεῖσα „ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου
3 τῆς κυρίας“. αἰτίας οὖν ἔγωγε τρεῖς εἶναι νομίζω φυγῆς, μῖσος, φόβον,
αἰδῶ. μίσει μὲν οὖν καὶ γυναῖκες ἄνδρας καὶ ἄνδρες γυναῖκας ἀπολεί-
πουσι, φόβῳ δὲ τοὺς γονεῖς παῖδες καὶ δεσπότας οἰκέται, αἰδοῖ δὲ τοὺς
ἑταίρους, ὁπότε μὴ καθ' ἡδονήν τι πράξειαν αὐτοῖς, οἱ φίλοι· ἤδη δὲ

Φίλωνος . . . . . εὑρέσεως G, περὶ φυγάδων H 1 Σάρα H: Σάρρα G τοῦ προσώπου v 3 ἐν] τῆς ἐν v ὁδῷ om. G 4 ⟨Ἀγὰρ⟩ παιδίσκη ex LXX et quaest. in Gen. III § 28 conicio Σάρας H: Σάρρας G 5 Σάρας H: Σάρρας G 7 ἰδοὺ ex § 204 et LXX addidi 8 τέξεις v 8. 9 ὅτι — σου om. H 11 προτέρῳ ⟨βιβλίῳ⟩ conicio 12. 13 ἀναγράψωμεν conicio 13 ὁ ἱερὸς λόγος addi vult Mang. 18 οἱ φίλοι αὐτοῖς H, sed β', α' s. s.

καὶ πατέρας οἶδα διὰ τὸ ἀβροδίαιτον αὐστηρὸν καὶ φιλόσοφον βίον
παίδων ἐκτραπομένους καὶ δι' αἰδῶ τὸν ἀγρὸν πρὸ τῆς πόλεως οἰκεῖν
ἑλομένους. τῶν τριῶν τούτων αἰτιῶν ἔστιν εὑρεῖν ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς 4
ὑπομνήματα. ὁ γοῦν ἀσκητὴς Ἰακὼβ μίσει μὲν τὸν πενθερὸν Λάβαν,
p. 547 M. φόβῳ δὲ τὸν ἀδελφὸν Ἠσαῦ | ἀποδιδράσκει, ὡς αὐτίκα παραστήσομεν.
ἡ δ' Ἄγαρ ἀπαλλάττεται δι' αἰδῶ· σημεῖον δὲ τὸ ὑπαντᾶν αὐτῇ 5
ἄγγελον, θεῖον λόγον, ἃ χρὴ παραινέσοντα καὶ ὑφηγησόμενον ἐπανόδου
τῆς εἰς τὸν δεσποίνης οἶκον, ὃς καὶ θαρσύνων φησίν· „ἐπήκουσε κύριος
τῇ ταπεινώσει σου“ (Gen. 16, 11), ἣν οὔτε διὰ φόβον ἔσχες οὔτε διὰ
μῖσος — τὸ μὲν γὰρ ἀγεννοῦς, τὸ δὲ φιλαπεχθήμονος πάθος ψυχῆς —,
ἀλλ' ἕνεκα τοῦ σωφροσύνης ἀπεικονίσματος, αἰδοῦς. εἰκὸς γὰρ ἦν, εἰ 6
διὰ φόβον ἀπεδίδρασκε, τῇ τὸν φόβον ἐπανατειναμένῃ παρηγορῆσαι
πρᾳοπαθεῖν· τηνικαῦτα γὰρ ἀσφαλὲς ἦν ἐπανέρχεσθαι τῇ φυγούσῃ,
πρότερον δ' οὔ. ἀλλὰ τῇ μὲν οὐδεὶς προεντυγχάνει ἅτε ἐξευμενισθείσῃ
δι' ἑαυτῆς, τὴν δὲ ὁ δι' εὔνοιαν φίλος ὁμοῦ καὶ σύμβουλος ἔλεγχος
διδάσκει μὴ αἰδεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐτολμίᾳ χρῆσθαι· ἥμισυ γὰρ
ἀρετῆς εἶναι τὴν δίχα τοῦ θαρρεῖν αἰδῶ.

(2.) Τοὺς μὲν οὖν ἀκριβεστέρους χαρακτῆρας ὁ ἑξῆς μηνύσει 7
λόγος. ἐπανιτέον δ' ἐπὶ τὰ προταθέντα κεφάλαια καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τῶν
μίσους χάριν ἀποδιδρασκόντων. „ἔκρυψε“ γάρ φησιν „Ἰακὼβ Λάβαν
τὸν Σύρον, τοῦ μὴ ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ ὅτι ἀποδιδράσκει, καὶ ἀπέδρα
αὐτὸς καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα“ (Gen. 31,20. 21). τίς οὖν αἰτία τοῦ 8
μίσους; ποθεῖς γὰρ ἴσως δὴ τοῦτο μαθεῖν. εἰσί τινες οἱ τὴν ἄποιον
καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον οὐσίαν θεοπλαστοῦντες, τὸ κινοῦν αἴτιον
οὔτε εἰδότες οὔτε παρὰ τῶν εἰδότων μαθεῖν σπουδάσαντες, ἀγνοίᾳ δὲ
καὶ ἀμαθίᾳ κεχρημένοι τοῦ καλλίστου μαθήματος, οὗ πρώτου καὶ μόνου
τὴν ἐπιστήμην ἐκπονεῖν ἦν ἀναγκαῖον. ὁ Λάβαν τοῦ γένους ἐστὶ τούτου· 9

5 Ἡσαῦ GH παραστήσομεν scripsi: παραστήσομαι codd. 7 θεῖον λόγον ex θείων λόγων corr. H ἃ χρὴ] ἄχρι G 8 δεσπότην H 11. 12 ἦν εἰ — φόβον add. in mg. H[2] 12 ἐπανατειναμένην Turn. 13 πραϋπαθεῖν coni. Mang. 15 ὁ δι' εὔνοιαν] διάνοιαν G φίλος ὁμοῦ G: ὁμοῦ φίλος H 16 μόνον] μέν coni. Mang. εὐτολμίας G 19 δὲ H προταθέντα Mang.: προτεθέντα codd. 21 τοῦ] τὸ G 23 τοῦτο Turn.: τι τοῦ codd., τι ⟨περὶ τού⟩του conicio, τι⟨να⟩ τού⟨του⟩ coni. Cohn 24 οὐσίαν] ὕλην coni. Mang. κινοῦν] τῶν γινομένων coni. Mang. 25 ἰδόντες G ἰδόντων G

27 sqq. cf. Orig. Contra Celsum IV 43 p. 536.

τὴν γὰρ ἄσημον αὐτῷ ποίμνην οἱ χρησμοὶ προσνέμουσιν (Gen. 30,42)·
ἄσημος δὲ ἐν μὲν τοῖς ὅλοις ἡ ἄποιος ὕλη, ἐν ἀνθρώποις δὲ ἡ ἀμαθὴς
10 ψυχὴ καὶ ἀπαιδαγώγητος. ἕτεροι δ' εἰσὶ τῆς ἀμείνονος μοίρας, οἳ νοῦν
ἔφασαν ἐλθόντα πάντα διακοσμῆσαι, τὴν ἐξ ὀχλοκρατίας ἐν τοῖς οὖσιν
ἀταξίαν εἰς ἀρχῆς νομίμου, βασιλείας, τάξιν ἀγαγόντα. τοῦ θιάσου
τούτου χορευτὴς Ἰακώβ ἐστιν, ὃς ἐπιστατεῖ τῆς ἐπισήμου ποικίλης
ἀγέλης· ἐπίσημον δὲ πάλιν καὶ ποικίλον ἐν μὲν τοῖς ὅλοις τὸ εἶδος, ἐν
11 δὲ ἀνθρώποις ἡ εὐπαίδευτος καὶ φιλομαθὴς διάνοια. πολλοῦ δὴ τοῦ
φύσει κοινωνικοῦ σπάσας ὁ ἐπίσημος καὶ μοναρχίας ἀληθοῦς ἑταῖρος
ἔρχεται πρὸς τὸν ἄσημον, ὑλικὰς μέν, ὡς εἶπον ἤδη, θεοπλαστοῦντα
ἡγεμονίας, ἔξω δὲ τούτων δραστήριον μηδεμίαν νομίζοντα, διδάξων ὅτι
12 οὐκ ὀρθογνωμονεῖ. γέγονέ τε γὰρ ὁ κόσμος καὶ πάντως ὑπ' αἰτίου τινὸς
γέγονεν· ὁ δὲ τοῦ ποιοῦντος λόγος αὐτός ἐστιν ἡ σφραγίς, ᾗ τῶν ὄντων
ἕκαστον μεμόρφωται· παρὸ καὶ τέλειον | τοῖς γινομένοις ἐξ ἀρχῆς παρα- p. 548 M
13 κολουθεῖ τὸ εἶδος, ἅτε ἐκμαγεῖον καὶ εἰκὼν τελείου λόγου. τὸ γὰρ γε-
νόμενον ζῷον ἀτελὲς μέν ἐστι τῷ ποσῷ — μάρτυρες δὲ αἱ καθ' ἡλικίαν
ἑκάστην παραυξήσεις —, τέλειον δὲ τῷ ποιῷ· μένει γὰρ ἡ αὐτὴ
ποιότης ἅτε ἀπὸ μένοντος ἐκμαγεῖσα καὶ μηδαμῇ τρεπομένου θείου λόγου.
14 (3.) ὁρῶν δ' ὅτι πρὸς μάθησιν καὶ νόμιμον ἐπιστασίαν κεκώφωται,
δρασμὸν εἰκότως βουλεύεται· δέδιε γάρ, μὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἰσχῦσαι
ὀνῆσαι ἔτι καὶ ζημιωθῇ. βλαβεραὶ γὰρ αἱ μετὰ ἀνοήτων συνουσίαι, καὶ
ἄκουσα πολλάκις ἡ ψυχὴ τῆς ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάττεται τὰ
εἴδωλα· καὶ ὄντως ἐστὶν ἐχθρὸν φύσει παιδεία ἀπαιδευσίᾳ καὶ φιλοπο-
15 νία ἀμελετησίᾳ. παρὸ καὶ φωνὴν αἱ ἀσκητικαὶ δυνάμεις ἀφεῖσαι κεκρά-

---

1 οἱ Mang.: οὐ codd. 3 ἀπαίδευτος conicio 4 ὀχλοκρατίας scripsi: ὀχλοκρασίας codd. 6 ⟨καὶ⟩ ποικίλης conicio 7 ὅλοις] ὑλικοῖς coni. Mang. 8 δὲ Mang. per errorem 11 ἡγεμονίας] οὐσίας conicio μηδαμῇ coni. Cohn 12 ὀρθογνωμεῖ V γέγονέ τε G: γεγένηται H 14 παρ' ὃν Mang. 18 ἐκμαχθεῖσα H 19 νόμιμον Mang.: μόνιμον codd. 20 τῷ] τὸ Turn. 22 τῆς GH: ταῖς L¹ Turn. φρενοβλαβίας G, φρενοβλαβείαις Turn. 23 post καὶ ras. H 24 ἀφιεῖσαι conicio

---

3 Anaxagoras: v. Laert. Diog. II 6; Zeller, Philos. gr. I p. 992³. 21—23 D^P fol. 331 D^R fol. 261^r D^V p. 692 Antonius Melissa II 36 col. 1095 Georgides p. 17,11 Boiss. (Laur. VII 15 fol. 37^v) Φίλωνος: βλαβεραὶ τῶν ἀνοήτων αἱ συνουσίαι—εἴδωλα (αἱ τῶν ἀνοήτων D^P D^V). 21—24 *Ambros. epist. 27,8:* noxiae sunt enim conversationes cum insipientibus et inficiunt sobriam mentem ac decolorant . . . frequenter enim accidit, ut quis contra propositum suum . . . fuco insipientiae coloretur, meritoque contrariae sibi sunt et repugnantes disciplina atque insolentia.
24—113,13 *ibid. 7:* Lia et Rachel, una laboriosa, altera adspiratio fortis, refugientes non

γασι τὰς αἰτίας τοῦ μίσους παραδιηγούμεναι· „μὴ ἔστιν ἡμῖν ἔτι μερὶς
ἢ κληρονομία ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν; οὐχ ὡς ἀλλότριαι λελο-
γίσμεθα αὐτῷ; πέπρακε γὰρ ἡμᾶς καὶ κατέφαγε καταβρώσει τὸ ἀργύ-
ριον ἡμῶν. πᾶς ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα, ἣν ἀφείλετο ὁ θεὸς τοῦ
πατρὸς ἡμῶν, ἡμῖν ἔσται καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν“ (Gen. 31,14—16).
ἐλεύθεραι γὰρ καὶ τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν οὐδένα τῶν ἀφρόνων 16
νομίζουσι πλούσιον ἢ ἔνδοξον εἶναι, πάντας δ', ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀδόξους
καὶ πένητας, κἂν βασιλέων πολυχρύσων τύχας ὑπερβάλλωσιν. οὐ γάρ
φασι τὸν πλοῦτον τοῦ πατρός, ἀλλὰ τὸν ἀφαιρεθέντα πλοῦτον, οὐδὲ τὴν
ἐκείνου δόξαν, ἀλλὰ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν αὐτοῦ δόξαν σχήσειν. ἐστέρηται 17
δ' ὁ φαῦλος τοῦ ἀληθινοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀψευδοῦς εὐδοξίας· τὰ γὰρ
ἀγαθὰ ταῦτα φρόνησις καὶ σωφροσύνη καὶ αἱ συγγενεῖς περιποιοῦσι δια-
θέσεις, ὧν αἱ φιλάρετοι ψυχαὶ κληρονομοῦσιν. οὐκοῦν οὐ τὰ προσόντα 18
τῷ μοχθηρῷ, τὰ δ' ὧν ἐκεῖνος ἐστέρηται περιουσία καὶ εὔκλεια τοῖς
ἀστείοις ἐστίν· ἐστέρηται δὲ ἀρετῶν, αἳ δὴ κτήματα τῶνδε γεγόνασιν.

---

2 ἢ scripsi (sic LXX et quis rer. div. her. § 44): καὶ codd. ἀλλότριαι scripsi: ἀλλότριοι codd.; genuina scriptura αἱ ἀλλότριαι esse videtur: cf. ad lin. 2 2.3 λελόγισθε corr. ex λελόγισθαι H, λελόγιστε L 4 πάντα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν ex LXX et § 16 conicio 6 ἐλεύθεροι v γὰρ ⟨καὶ πλούσιαι⟩ ex Ambros. conicio ὀνόμασι] γένεσι coni. Mang. 9 ἀφαιρεθέντα ⟨αὐτοῦ⟩ conicio 13 ὧν] ἃ vel κληρονόμοι εἰσίν coni. Mang. 15 δ' ἢ G τῶνδε G: αὐτῶν H

---

generis necessitudinem, sed morum discrepantiam, cum viri exerciti Iacob sermone edoctae essent, quod vellet discedere, ut Laban et filiorum eius invidiam declinaret atque ignaviam, responderunt: numquid est nobis portio aut hereditas in domo patris nostri? nonne sicut alienae aestimamur ei? vendidit enim nos et devoravit pretium nostrum. ecce primum quia ignavus et invidus laboriosam et disciplinae tenacem alienat a se ... *5* nunc audiamus, quomodo quae habet virtus, non habeat ignavia. aiunt enim: omnes divitiae et gloria, quam tulit deus patri nostro, nobis erit et filiis nostris. merito deo arbitro dicunt esse sublata, quia ipse est auctor bonorum, cuius gratia ignavi exuuntur; quia decorem hereditatis divinae capere improbi atque infirmi non queunt, succedit autem intentus et spiritum in se fortis habens. 6—8 *ibid. 7:* denique quasi divites et liberae non eum divitem, sed egentem arbitrabantur. omnis enim bonarum et liberalium consors disciplinarum neminem insipientium divitem putat, sed inopem atque egenum, abiectum quoque, etsi regalibus divitiis affluat et superbus auro suam iactet potentiam *(cf. etiam 9). epist. 38,8:* alter despiciens animo βασιλέων τὰς πολυχρύσους τύχας imperialesque gazas . . . cf. *Nauck tragic. graec. fr². p. 900 (adespota 322).*

ἵνα καὶ τὸ ἑτέρωθι λεχθὲν συνᾁδῃ· „τὰ βδελύγματα Αἰγύπτου θύσομεν
κυρίῳ τῷ θεῷ“ (Exod. 8,26)· τέλεια γὰρ καὶ ἄμωμα ἱερεῖα αἱ ἀρεταὶ
καὶ αἱ κατὰ ἀρετὰς πράξεις, ἃς τὸ φιλοπαθὲς Αἰγύπτιον βδελύττεται
19 σῶμα. καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα φυσικῶς τὰ βέβηλα παρ' Αἰγυπτίοις ἱερὰ
παρὰ τοῖς ὀξὺ καθορῶσι λέγεται καὶ πάντα θύεται, τὸν αὐτὸν τρόπον
καὶ ὧν ἐστέρηται καὶ ἀφῄρηται πᾶς ἄφρων, τούτων κληρονόμος ἔσται
ὁ καλοκἀγαθίας ἑταῖρος· ταῦτα | δέ ἐστι δόξα ἀληθὴς ἐπιστήμης ἀδια- p. 549 M.
φοροῦσα καὶ πλοῦτος οὐχ ὁ τυφλός, ἀλλ' ὁ τῶν ὄντων ὀξυδερκέστατος,
ὃς οὐδὲν παραδέχεται νόμισμα κίβδηλον, ἀλλ' οὐδ' ἄψυχον τὸ παράπαν,
20 εἰ καὶ δόκιμον εἴη. προσηκόντως οὖν ἀποδράσεται τὸν τῶν θείων ἀγαθῶν
ἀμέτοχον, ὃς καὶ ἐν οἷς ἕτερον αἰτιᾶται διαβάλλων ἑαυτὸν λέληθεν,
ἐπειδὰν φῇ· „εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε“ (Gen. 31,27).
αὐτὸ γὰρ τοῦτο φυγῆς ἦν ἄξιον, εἰ μυρίων δεσποτῶν δοῦλος ὤν, ἐπι-
21 μορφάζων ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν, ἐλευθερίαν ἄλλοις ἐκήρυττες. ἐγὼ δέ,
φησί, τῆς ἐπ' ἀρετὴν ἀγούσης ὁδοῦ συνεργὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔλαβον,

---

1 σὺν αἰδοῖ G (fort. συνᾴδοι scrib.) θύσομεν G: θύσωμεν H 4 βέβηλα G: εἴδωλα H, βδελύγματα coni. Mang. 6 καὶ ὧν G (Mang.): κακιῶν ὧν H (ὧν add. H[2]) ἀφήρητο G 7 ἐστιν H 8 ἀλλ' ὁ H[2]: ἀλλὰ GH[1] 9 ἄψυχον] ἄσημον coni. Mang., sed v. § 10 10 τὸν] ὁ H s. lin. τῶν] τὸν H[2] 11 ἀμέτοχον in ἀμέτοχος corr. H ἑταῖρον H[1] 12 ἐπειδὴ ex ἐπειδὰν corr. H ἔφη GH

---

2. 3 *Ambros. de fuga saeculi 8,51:* bonum enim sapientiae sacrificium, bona est hostia fides et omnis virtus. 2—7 *Ambros. epist. 27,2. 3:* oderant ergo Aegyptii immaculata (*vulg.* immolata) sacrificia, id est perfecta studia virtutum et plena disciplinae. quod ergo vitiosi oderunt, hoc apud bonos sincerum ac pium est. opus virtutis detestatur luxuriosus, helluo refugit. Aegyptium itaque corpus quod illecebras diligit, aversatur animae virtutes, abominatur imperium, refugit virtutum disciplinas et omnia opera, quae huiusmodi sunt. quae ergo Aegyptius refugit . . ., haec tu amplectere . . . illa autem declina, quae illi sequuntur atque eligunt, quoniam duo sibi ista congruere non possunt, prudentia et insipientia. itaque sicut iis quae in quodam censu imprudentiae atque intemperantiae sunt abdicat se prudentia, abdicat continentia, ita eorum exsors omnis insipiens est atque incontinens, quae in bonis atque in hereditate sapientis viri sunt et continentis. 8—10 *ibid. 6:* neque enim caecus thesaurus hereditas est. 7 pecunia adultera. *10* bona moneta.
12—115,2 *Ambros. epist. 27,11:* si annuntiasses, inquit, mihi, emisissem te. in quo prodidit, quid iustus fugerit: ne eum prosequeretur, ne deduceret, ne tali comitatu stipatus procederet. primum quod multorum dominorum mancipio se subicere non debuit, ut ab eo tamquam servulus dimitteretur. deinde quia vir exercitio intentus et quaerens veram viam ad virtutem persequi non hominem deductorem, sed oracula quaesivit caelestia; quae me, inquit, hinc praeceperunt abire et nunc comitantur viantem.

ἀλλ' ὑπήκουσα χρησμῶν θείων κελευόντων ἐνθένδε ἀπαίρειν, οἳ καὶ
μέχρι νῦν με ποδηγετοῦσι. πῶς δ' ἄν με ἐξαπέστειλας; ἤ, ὡς σεμνολο- 22
γούμενος διεξῄεις, μετ' εὐφροσύνης τῆς ἐμοὶ λυπηρᾶς καὶ μουσικῶν
ἀμούσων καὶ τυμπάνων καὶ κτύπων ἀνάρθρων καὶ ἀλόγων πληγὰς ἐμφο-
ρούντων ψυχῇ δι' ὤτων καὶ μετὰ κιθάρας (ibid.), ἀλύρων καὶ ἀναρμό-
στων οὐκ ὀργάνων μᾶλλον ἢ τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων; ἀλλὰ γὰρ
ταῦτ' ἐστὶν ὧν ἕνεκα φυγὴν ἐβούλευσα, σὺ δ', ὡς ἔοικεν, ἀντισπάσματά
μου τῆς φυγῆς ἐπενόεις, ἵνα παλινδρομήσω διὰ τὸ ἀπατηλὸν καὶ εὐπα-
ράγωγον φύσει τῶν αἰσθήσεων, αἷς μόλις ἴσχυσα ἐπιβῆναι.

(4.) Μῖσος μὲν δὴ τοῦ λεχθέντος δρασμοῦ γέγονεν αἴτιον, φόβος 23
δὲ τοῦ λεχθησομένου. „εἶπε" γάρ φησι „Ῥεβέκκα πρὸς Ἰακώβ· ἰδού,
Ἠσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ ⟨σοι⟩ ἀποκτεῖναί σε. νῦν οὖν, τέκνον,
ἄκουσόν μου τῆς φωνῆς καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελ-
φόν μου εἰς Χαρρὰν καὶ οἴκησον μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινάς, ἕως τοῦ
ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ ἐπιλάθηται
ἃ πεποίηκας αὐτῷ· καὶ ἀποστείλασα μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν" (Gen.
27,42—45). ἄξιον γὰρ δεδιέναι, μὴ τὸ χεῖρον τῆς ψυχῆς μέρος ἐξ 24
ἐνέδρας λοχῆσαν ἢ καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ κονισάμενον ἀνατρέψῃ καὶ κατα-
βάλῃ τὸ κρεῖττον. συμβουλὴ δ' ἀρίστη τῆς ὀρθογνώμονος ἐπιμονῆς,
Ῥεβέκκας ἥδε· ἐπειδὰν ἴδῃς, φησί, τὸν φαῦλον πολὺν ῥέοντα κατὰ 25
ἀρετῆς καὶ ὧν ἀλογεῖν προσῆκε πολὺν λόγον ἔχοντα, πλούτου, δόξης,
ἡδονῆς, καὶ τἀδικεῖν ἐπαινοῦντα ὡς αἴτιον ἑκάστου τῶν εἰρημένων —
πολυαργύρους γὰρ καὶ πολυχρύσους καὶ ἐνδόξους τοὺς ἀδικοῦντας μάλιστα
γίνεσθαι —, μὴ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τραπόμενος εὐθὺς ἀχρηματίαν καὶ
ἀτυφίαν αὐστηρόν τε καὶ μονωτικὸν βίον ἐπιτηδεύσῃς· ἀνερεθίσεις γὰρ

---

4 alterum καὶ om. G 11 Ῥεβέκα H 12 Ἡσαῦ GH hic et infra semper σοι ex LXX et § 39 addidi 14 post μου add. καὶ G τοῦ om. H 15 τὸν θυμὸν καὶ G: om. H σου ⟨ἀπὸ σοῦ⟩ conicio; cf. LXX et vol. II p. 309, 24 18 λοχεῖσαν G κινησάμενον per errorem Mang. 18. 19 καταβάλλῃ G 19 ἐπιγνώμονος G 20 Ῥεβέκας H ἥδε scripsi: ἡ δ' codd. πολὺν scripsi: πολὺ codd. 22 καὶ τὸ ἀδικεῖν G^2H: κατ' ἀδικεῖν G^1 23 τοὺς] ἐστὶν Turn. 25 ἐπιτηδεύσεις H ἀναιρεθίσεις G^1, ἀναιρεῖσθαι G^2 ut vid., ἀνε-ρεθιεῖς Cohn

---

2—7 *ibid. 12:* sed quomodo me dimisisses? an cum laetitia tua, quae plena est maestitudinis, cum tympanis scilicet atque organis immoderata modulantibus et sonis tibiarum suavibus insuavia resultantibus, sonis dissonis, crepitibus discrepantibus, vocibus mutis, cymbalis animam ferientibus? . . haec sunt quae ego fugi.

τὸν ἀντίπαλον καὶ βαρύτερον ἐχθρὸν ἀλείψεις κατὰ σεαυτοῦ. τί ἂν οὖν
26 ἐργασάμενος ἐκφύγῃς τὰ παλαίσματ᾽ αὐτοῦ, σκόπει. συνενέχθητι τοῖς
αὐτοῖς, οὐκ ἐπιτηδεύμασι λέγω, τοῖς δὲ τῶν εἰρημένων ποιητικοῖς, τιμαῖς,
ἀρχαῖς, ἀργύρῳ, χρυσῷ, | κτήμασι, χρώμασι, σχήμασι διαφόροις, κάλλεσι, p. 550
καὶ ὅταν ἐντύχῃς, οἷα δημιουργὸς ἀγαθὸς εἶδος ἄριστον ταῖς ὑλικαῖς
27 οὐσίαις ἐγχάραξον καὶ ἐπαινετὸν ἀποτέλεσον ἔργον. ἢ οὐκ οἶδας, ὅτι ναῦν ἰδιώτης μὲν παραλαβὼν σῴζεσθαι δυναμένην ἀνατρέπει, κυβερνητικὸς δὲ ἀνὴρ καὶ τὴν ἀπολλυμένην πολλάκις ἔσωσε, καὶ τῶν καμνόντων οἱ μὲν ἀπειρίᾳ τῶν θεραπευόντων χρησάμενοι σφαλερῶς τὰ σώματα ἔσχον, οἱ δὲ ἐμπειρίᾳ καὶ τὰς σφαλερὰς νόσους ἀπέφυγον; καὶ τί δεῖ μηκύνειν; ἀεὶ γὰρ τὰ μετὰ τέχνης ἔλεγχός ἐστι τῶν σὺν ἀτεχνίᾳ γινομένων, καὶ ὁ τούτων ἀληθὴς ἔπαινος ἀψευδὴς ἐκείνων ἐστὶ κατηγορία.
28 (5.) ἐὰν οὖν θέλῃς διελέγξαι τὸν πολυχρήματον φαῦλον, μὴ ἀποστραφῇς τὴν ἐν χρήμασι περιουσίαν. ὁ μὲν γὰρ ἢ ἀνελεύθερος καὶ δουλοπρεπὴς ὀβολοστάτης καὶ τοκογλύφος, βαρυδαίμων ἀνήρ, ἀναφανεῖται ἢ ἔμπαλιν ἄσωτος πεφορημένος, λαφύττειν καὶ σπαθᾶν ἑτοιμότατος, ἑταιρῶν καὶ πορνοτρόφων καὶ μαστροπῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου θιάσου
29 χορηγὸς φιλοτιμότατος. σὺ δὲ ἔρανον παρέξεις πένησι φίλων, χαριεῖ δωρεὰς τῇ πατρίδι, συνεκδώσεις θυγατέρας ἀπόροις γονεῦσιν αὐταρκεστάτην προῖκα ἐπιδούς, μονονοὺκ εἰς μέσον προθεὶς τὰ ἴδια καλέσεις ἐπὶ
30 μετουσίαν ἅπαντας τοὺς ἀξίους χάριτος. τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ δοξομανοῦντα καὶ ἐπικομπάζοντα βουληθεὶς ὀνειδίσαι μοχθηρόν, δυνηθεὶς ἔντιμος εἶναι μὴ ἀποστραφῇς τὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔπαινον· οὕτως γὰρ τὸν μακρὰ βαίνοντα καὶ φρυαττόμενον ἄθλιον ὑποσκελιεῖς. ὁ μέν γε τῷ ἐπιφανεῖ καταχρήσεται πρὸς ὕβριν καὶ ἀτιμίαν ἀμεινόνων ἑτέρων, αὔξων τοὺς χείρους ἐπ᾽ αὐτοῖς· σὺ δὲ ἔμπαλιν τοῖς ἀξίοις ἅπασι μεταδώσεις τῆς εὐκλείας, ἀσφάλειαν μὲν περιποιῶν τοῖς ἀγαθοῖς, βελτιῶν δὲ

2 ἐκφύγοις conicio παλαίσματα H συνενέγχθητι H[2] 4 σχήμασι om. G 5 ἐντύχῃς] ἐν in ras. H[2] 6 ἢ G 8 ἔσωσεν H 11 ἐστιν H 11. 12 γενομένων H 13 ἐθέλῃς conicio θέλοις ἐλέγξαι G 14 ἢ] εἰ G[1] 16 ἀσωτίαις ἐμφορούμενος coni. Mang. φυλάττειν L 17 πορνοτροφῶν codd. v 18 χαριεῖ scripsi: χάριτος G, χάριτας H, χάριτας καὶ v 19. 20 αὐταρκέστατον L 20 ἐπιδιδοὺς v προσθεὶς Turn. 23 post μὴ habet οὖν H[1] ἀποστραφεὶς GH[1] 24 μακρὰν G 25 ἑταίρων H 26 αὔξων G αὐτούς conicio

18 sqq. cf. „Philo und die kynisch-stoische Diatribe" p. 30[1].

τοὺς χείρους νουθεσίᾳ. κἂν ἐπ᾽ ἄκρατον μέντοι καὶ πολυτελεῖς τραπέ- 31
ζας ἴῃς, θαρρῶν ἴθι· τὸν γὰρ ἀκράτορα αἰσχυνεῖς διὰ τῆς σεαυτοῦ δεξιό-
τητος. ὁ μὲν γὰρ πεσὼν ἐπὶ γαστέρα καὶ πρὸ τοῦ στόματος τὰς ἀπλή-
στους διοίξας ἐπιθυμίας ἀκόσμως ἐμφορήσεται καὶ τὰ τοῦ πλησίον ἐπι-
σπάσεται καὶ πάντ᾽ ἐπιλιχμώμενος οὐκ ἐρυθριάσει· καὶ διακορὴς ἐδω-
δῆς ἐπειδὰν γένηται, χανδόν, ὡς οἱ ποιηταὶ λέγουσι, πίνων γέλωτα καὶ
χλεύην παρέξει τοῖς ὁρῶσι. σὺ δ᾽ ἄνευ μὲν ἀνάγκης χρήσῃ τοῖς με- 32
τρίοις, ἐὰν δέ που βιασθῇς εἰς πλειόνων ἀπόλαυσιν ἐλθεῖν, λογισμὸν
τῆς ἀνάγκης ἐπιστήσας ἡγεμόνα τὴν ἡδονὴν εἰς ἀηδίαν οὐδέποτε ἐκτρέ-
ψεις, ἀλλ᾽, εἰ χρὴ τὸν τρόπον εἰπεῖν τοῦτον, νηφάλια μεθυσθήσῃ.
(6.) μέμψαιτ᾽ ἂν οὖν δεόντως ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀνεξετάστως ἀπολείπουσι 33
p. 551 M. τὰς ἐν τῷ | πολιτικῷ βίῳ πραγματείας καὶ πορισμοὺς καὶ δόξης καὶ
ἡδονῆς καταπεφρονηκέναι λέγουσιν. ἀλαζονεύονται γάρ, οὐ καταφρονοῦσι,
τὸ ῥυπᾶν καὶ σκυθρωπάζειν αὐστηρῶς τε καὶ αὐχμηρῶς ἀποζῆν δελέατα
προτιθέντες, ὡς δὴ κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης καὶ καρτερίας ἐρασταί.
τοὺς δ᾽ ἀκριβεστέρους ἀπατᾶν οὐ δύνανται διακύπτοντας εἴσω καὶ μὴ 34
τοῖς ἐν ἐμφανεῖ παραγομένους. ταῦτα γὰρ προκαλύμματα ὄντα ἑτέρων
ἀναστείλαντες, τὰ ἐναποκείμενα ἔνδον, ὁποῖα ἄττα τὴν φύσιν ἐστίν, ἐθεά-
σαντο καί, εἰ μὲν εἴη καλά, ἐθαύμασαν, εἰ δὲ αἰσχρά, ἐχλεύασαν καὶ
τῆς ὑποκρίσεως ἐμίσησαν. λέγωμεν οὖν τοῖς τοιούτοις· τὸν ἄμικτον 35
καὶ ἀκοινώνητον μονότροπόν τε καὶ μονωτικὸν βίον ζηλοῦτε; τί γὰρ τῶν
ἐν κοινωνίᾳ καλῶν προεπεδείξασθε; ἀργυρισμὸν ἀποστρέφεσθε· γενόμενοι
γὰρ χρηματισταὶ δικαιοπραγεῖν ἠθελήσατε; τῶν γαστρὸς καὶ μετὰ γαστέρα
ἡδονῶν ἐπιμορφάζοντες ἀλογεῖν, ἡνίκα τὰς εἰς ταῦτα ἀφθόνους ὕλας
εἴχετε, ἐμετριάσατε; δόξης καταφρονεῖτε; γενόμενοι γὰρ ἐν τιμαῖς ἀτυ-
φίαν ἠσκήσατε; πολιτείαν ἐγελάσατε ὑμεῖς, ἴσως ὡς χρήσιμόν ἐστι τὸ
πρᾶγμα οὐ κατανοήσαντες. πρότερον οὖν ἐγγυμνάσασθε καὶ προεμμελε- 36

2 ἴῃς] κληθῇς conicio αἰσχύνεις G σεαυτοῦ Mang.: ἑαυτοῦ codd.
4 ἐμφορηθήσεται G 4. 5 καὶ τὰ — ἐπισπάσεται om. G 5 ἐπιλιγχμώμενος H
6 χάνδονος οἱ G λέγωσι G πίνων Turn.: πεινῶν codd. 7 χρήσει G
10 μεθυσθήσει G[1] 11 μέμψαι H μέμψαιτ᾽ ἂν δὲ ὄντως G (δεόντως G[2]) ante
ἂν add. δὲ H οὖν H: om. G 12 πορισμοῦ „Mss.“ (Mang., qui ἀργυρισμοῦ conie-
cit) 17 τοῖς ἐν ἐμφανεῖ GH[2]: τοὺς ἐμφανεῖ H[1], τῷ ἐμφανεῖ v, τοῖς ἐμφανέσι conicio
18 ὁποῖ᾽ H ἅττα v 20 λέγομεν H (Mang.) οὖν H: μὲν οὖν G
22 ἐν H: ἐκ G προεπιδείξασθε H[1] 27 ἐγγυμνάσασθε H[2]: ἐνγυμνάσασθε G,
ἐγυμνάσασθε H[1]v 27. 118,1 προεμμελετήσατε H[2]: προεμελετήσατε GH[1]v

6 Hom. Od. φ 294.

τήσατε τοῖς τοῦ βίου πράγμασιν ἰδίοις τε καὶ κοινοῖς καὶ γενόμενοι πο-
λιτικοί τε καὶ οἰκονομικοὶ δι' ἀδελφῶν ἀρετῶν, οἰκονομικῆς τε καὶ πο-
λιτικῆς, κατὰ πολλὴν περιουσίαν τὴν εἰς ἕτερον καὶ ἀμείνω βίον ἀποικίαν
στείλασθε· τὸν γὰρ πρακτικὸν τοῦ θεωρητικοῦ βίου, προάγωνά τινα ἀγῶ-
νος τελειοτέρου, καλὸν πρότερον διαθλῆσαι. οὕτως τὴν ὄκνου καὶ ἀργίας
37 κατηγορίαν ἀποδράσεσθε. οὕτως καὶ τοῖς Λευίταις τὰ μὲν ἔργα ἐπιτελεῖν
ἄχρι πεντηκονταετίας διείρηται (Num. 4,30 ss.), ἀπαλλαγεῖσι δὲ τῆς
πρακτικῆς ὑπηρεσίας σκοπεῖν ἕκαστα καὶ θεωρεῖν, τῆς ἐν τῷ πρακτικῷ
βίῳ κατορθώσεως γέρας λαβόντας ἕτερον βίον, ὃς ἐπιστήμῃ καὶ θεωρίᾳ
38 μόνῃ χαίρει. καὶ ἄλλως ἀναγκαῖον, τοὺς τῶν θείων ἀξιοῦντας μεταποι-
εῖσθαι δικαίων τὰ ἀνθρώπεια πρότερον ἐκπληρῶσαι· πολλὴ γὰρ εὐήθεια
τῶν μειζόνων ὑπολαμβάνειν ἐφίξεσθαι ἀδυνατοῦντας τῶν ἐλαττόνων περι-
γίνεσθαι. γνωρίσθητε οὖν πρότερον τῇ κατ' ἀνθρώπους ἀρετῇ, ἵνα καὶ
τῇ πρὸς θεὸν συσταθῆτε. τοιαῦτα ὑφηγεῖται τῷ ἀσκητικῷ ἡ ὑπομονή.
39 τὰς δὲ λέξεις ἀκριβωτέον. (7.) „ἰδοὺ“ φησίν „Ἠσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπει-
λεῖ σοι“ — ἀλλ' οὐχ ὁ δρύινος καὶ ὑπ' ἀμαθίας ἀπειθὴς τρόπος, ὄνομα
Ἠσαῦ, ἐγκότως ἔχει καὶ τὰ τῆς θνητῆς ζωῆς προτείνων ἐπ' ὀλέθρῳ
δελέατα, χρήματα, δόξαν, ἡδονάς, τὰ συγγενῆ τούτοις, κατὰ σοῦ φονᾷ;
— σὺ δέ, ὦ τέκνον, ἀπόδραθι τὸν ἐν τῷ παρόντι ἀγῶνα· οὔπω γὰρ
εἰς τὸ παντελὲς | ἐπιδέδωκέ σοι τὰ τῆς ῥώμης, ἀλλ' ἔτι οἷα παιδὸς οἱ p. 552 M.
40 ψυχικοὶ τόνοι μαλθακώτεροι. διὸ καὶ τέκνον αὐτὸν προσεῖπε, τὸ δ'
ἐστὶν εὐνοίας καὶ ἡλικίας ὄνομα ἐν ταὐτῷ· τὸν γὰρ ἀσκητικὸν τρόπον
καὶ νέον παρὰ τὸν τέλειον καὶ φιλίας ἄξιον εἶναι τίθεμεν. ὁ δὲ τοιοῦτος
ἱκανὸς μέν ἐστι τὰ προτιθέμενα παισὶν ἆθλα ἄρασθαι, τὰ δὲ ἀνδράσιν
οὐδέπω δυνατός· ἀνδρῶν δὲ ἄριστον ἆθλον ἡ θεοῦ μόνου θεραπεία.
41 τοιγαροῦν ἐπειδὰν μήπω τελείως καθαρθέντες, δόξαντες δὲ αὐτὸ μόνον
ἐκνίψασθαι τὰ καταρρυπαίνοντα ἡμῶν τὸν βίον, ἐπ' αὐλὰς τῆς θεραπείας
ἀφικώμεθα, θᾶττον ἢ προσελθεῖν ἀπεπηδήσαμεν, τὴν αὐστηρὰν δίαιταν
αὐτῆς καὶ τὴν ἄυπνον θρησκείαν καὶ τὸν συνεχῆ καὶ ἀκάματον πόνον

---

4 στείλασθε GH[1]: ἐστείλασθε H[2] βίον H 5 τὴν G: ἐστὶ τὴν H[2], ἐστὶν H[1] 6 ἀποδράσεσθε G: ἀποδράσασθαι H 7 τῆς] τ' G 11 ἡ εὐήθεια H 12 ἐφίζεσθαι G 13 γνωρίσθητι L 14 συσταθῇς Turn. τοιαῦθ' G[2] 16 ἀλλ' οὐχ G[1]H: ἀλλὰ καὶ G[2] 17 Ἡσαῦς G ἐνκότως (sic) G: εἰκότον H, εἰκότως Richter 18 φονᾷ GHL[2]: φοριᾷ L[1] 22 ὄνομα G (Mang.): om. H 23 εἶναι secl. Cohn 24 παισὶν Turn.: φησὶν codd. 25 μόνον H ut vid. 26 αὐτὸ Mang.: τοῦτο codd. 28 ἀφικόμεθα G 29 θρησκείαν Mang.: ἀρέσκειαν codd.

οὐκ ἐνεγκόντες. ἀποφεύγετε οὖν ἐν τῷ παρόντι καὶ τὸ κάκιστον καὶ 42
τὸ ἄριστον, κάκιστον μὲν τὸ μυθικὸν πλάσμα, τὸ ἄμετρον καὶ ἐκμελὲς
ποίημα, τὸ ὑπ' ἀμαθίας σκληρὸν καὶ δρύινον ὄντως νόημα καὶ πεῖσμα,
ὧν Ἠσαῦ ἐπώνυμος, ἄριστον δὲ τὸ ἀνάθημα· τὸ γὰρ θεραπευτικὸν
γένος ἀνάθημά ἐστι θεοῦ, ἱερώμενον τὴν μεγάλην ἀρχιερωσύνην αὐτῷ
μόνῳ. τὸ μὲν γὰρ συνδιατρίβειν κακῷ βλαβερώτατον, τὸ δὲ ἀγαθῷ 43
τελείῳ σφαλερώτατον. ὁ γοῦν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἠσαῦ ἀποδιδράσκει καὶ
τῶν γονέων διοικίζεται· ἀσκητικὸς γὰρ ὢν καὶ ἔτι διαθλῶν φεύγει μὲν
κακίαν, ἀρετῇ δὲ τελείᾳ καὶ αὐτομαθεῖ συζῆν ἀδυνατεῖ. (8.) διόπερ 44
ἀποδημήσει πρὸς Λάβαν, οὐ τὸν Σύρον, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρός,
τὸ δ' ἐστὶν εἰς τὰς τοῦ βίου λαμπρότητας ἀφίξεται· λευκὸς γὰρ ἑρμη-
νεύεται Λάβαν. ἀφικόμενος δὲ οὐχ ὑψαυχενήσει, φυσώμενος ταῖς τυχη-
ραῖς εὐπραγίαις· μεταληφθεὶς γὰρ ὁ Σύρος ἐστὶ μετέωρος., νυνὶ δὲ τοῦ
Σύρου Λάβαν οὐχὶ μέμνηται, τοῦ δὲ Ῥεβέκκας ἀδελφοῦ. αἱ γὰρ κατὰ 45
τὸν βίον ὗλαι φαύλῳ μὲν παραδοθεῖσαι μετέωρον ἐξαίρουσι τὸν κενὸν
φρονήσεως νοῦν, ὅστις ὠνόμασται Σύρος, ἐραστῇ δὲ παιδείας ἐπιμένοντι
τοῖς καλοκἀγαθίας σταθερῶς καὶ παγίως δόγμασιν * * * οὗτός ἐστιν ὁ
Ῥεβέκκας ἀδελφός, τῆς ἐπιμονῆς· οἰκεῖ δὲ τὴν Χαρράν, ἣ μεταληφθεῖσά
εἰσι τρῶγλαι, σύμβολον τῶν αἰσθήσεων· ὁ γὰρ ἔτι χορεύων ἐν τῷ θνητῷ

2 ante κάκιστον add. καὶ Turn. 3 πεῖσμα suspectum 4 Ἡσαῦς G 6 κακῶν G τὸ] τῷ G 8 ἀσκητικὸς γὰρ ὢν om. G 9 αὐτομαθεῖ Mang.: αὐτομαθεία H, αὐτομαθία G συνζῆν G 13 μεταληθεὶς G, β s. s. G^2 14 οὐχὶ μέμνηται Λάβαν H Ῥεβέκας H^1 15 φαύλω G^1H^2: φαύλοις G^2, φαῦλος H^1 (?) 16 ἐπιμένοντι G^2H^1: ἐπιμένοντα H^2 (G^1?) 17 σταθεροῖς καὶ παγίοις conicio lacunam significavit Mang., qui προτρέπουσι e. gr. supplet., sed plura desunt 18 Ῥεβέκας H^1, tum υἱὸς add. H ὑπομονῆς „nonnulli codices“ (Mang.) 19 ἐστὶ coni. Mang. σύμβολα H τῶν ⟨ὀπῶν τῶν⟩ coni. Mang. 18—120,1 αἰσθήσεων—τῶν add. in mg. H^2 19 ἔτι ἐγχορεύων τῷ conicio

2—4 cf. Hieronym. Comment. in Amos cap. 2, 9 p. 246. 9—12 *Ambros. de fuga saeculi 5, 26:* sed forte dicas: cur igitur Iacob ad Laban missus est, si Laban reprehensibilis? si nomen consideremus, candidus dicitur latine. ergo ad splendidiora Iacob iubetur egredi. sed quia carnalis erat, melius intellegimus splendidiora vitae huius. *epist. 27, 10:* splendida magis saeculi elegit quam vera et utilia vitae suae. 18—120,5 *de fuga saeculi 4, 20. 21:* suasit Rebecca: fuge, inquit, in Mesopotamiam . . . accipere admonetur uxorem a filiabus Laban, qui habitabat in Charris, quod significat cavernas, in quibus species est sensuum, qui sunt tamquam in cavernis corporis . . . qui enim delectatur hoc mundo et tripudiat in voluptatibus corporis obnoxius est sensuum passionibus atque in his habitat et deversatur. unde et dicit Rebecca habitandum paucos dies cum illo, non multo tempore . . . persuadet autem habitare, ut discat studiosus disciplinae virtutes sensuum et velut situs quosdam

46 βίῳ χρεῖος τῶν αἰσθήσεων ὀργάνων ἐστίν. „οἴκησον οὖν“ φησίν „ὦ
τέκνον, μετ᾽ αὐτοῦ“ μὴ τὸν ἅπαντα αἰῶνα, ἀλλ᾽ „ἡμέρας τινάς“ (Gen.
27,44), τοῦτο δ᾽ ἐστὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων | χώραν κατάμαθε, γνῶθι p. 553 M
σαυτὸν καὶ τὰ σαυτοῦ μέρη, τί τε ἕκαστον καὶ πρὸς τί γέγονε καὶ πῶς
ἐνεργεῖν πέφυκε καὶ τίς ὁ τὰ θαύματα κινῶν καὶ νευροσπαστῶν ἀόρατος
47 ἀοράτως εἴτε ὁ ἐν σοὶ νοῦς εἴτε ὁ τῶν συμπάντων. ἐπειδὰν δὲ σαυτὸν
ἐξετάσῃς, καὶ τὰ ἴδια τοῦ Λάβαν ἀκρίβωσον, τὰς τῆς κενῆς δόξης λαμ-
πρὰς νομιζομένας εὐπραγίας, ὑφ᾽ ὧν μηδεμιᾶς ἁλῷς, πάσας δ᾽ οἷα ἀγα-
θὸς δημιουργὸς τεχνικῶς ταῖς οἰκείαις ἐφάρμοσον χρείαις. ἐὰν γὰρ ἐπι-
δείξῃ γενόμενος ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ πεφυρμένῳ τούτῳ βίῳ σταθερὸν καὶ
εὐπαίδευτον ἦθος, μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν (Gen. 27,45), ἵνα τύχῃς
οὗπερ καὶ οἱ σοὶ γονεῖς ἄθλου. τὸ δ᾽ ἆθλόν ἐστιν ἡ ἀκλινὴς καὶ ἀνέν-
48 δοτος τοῦ μόνου θεραπεία σοφοῦ. (9.) τὰ δ᾽ ὅμοια καὶ ὁ πατὴρ ὑφη-
γεῖται, μικρὰ προσθείς· λέγει γάρ· „ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοπο-
ταμίαν εἰς τὸν οἶκον Βαθουήλ, τοῦ πατρὸς τῆς μητρός σου, καὶ λάβε
ἐκεῖθεν σαυτῷ γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρός
49 σου“ (Gen. 28,2). πάλιν καὶ οὗτος οὐ Σύρον εἶπε τὸν Λάβαν, ἀλλὰ
Ῥεβέκκας ἀδελφόν, μέλλοντα κατ᾽ ἐπιγαμίαν τῷ ἀσκητῇ κῆδος συνάπτειν.
„ἀπόδραθι οὖν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν,“ τουτέστιν εἰς μέσον τὸν χειμάρ-
ρουν ποταμὸν τοῦ βίου, καὶ μὴ ἐπικλυσθεὶς ἐγκαταποθῇς, στηριχθεὶς δὲ

---

1 αἰσθήσεως conicio 4 γέγονεν H 5 νευροσπαθῶν H[1] 6 ἀοράτων L δὲ ss. H[2] 7 ἀκριβῶς ὄντως τὰς G δόξας H[1] 9 ἐφαρμόσων G 10 τούτῳ om. Turn. 11 ἀσάλευτον conicio 12. 13 ἀνένδοτος Mang.: ἀνενδοίαστος G, ἀνενδύαστος H 15 Βαιθουὴλ codd. τοῦ om. G 16 σεαυτῷ ἐκεῖθεν conicio; v. LXX et de post. Caini § 76 18 Ῥεβέκας H[1] 20 ἐπικλυσθεὶς H[1]: ἐπικλυσθῇς GH[2] ἐνκαταποθῇς (sic) G: ἐγκαταποθείς H

---

carnis atque regiones, ut se cognoscat et noverit vehementiam carnis, quid et qua causa creatum sit, quemadmodum unusquisque sensus operetur. 14—121,5. 120,9—13 *ibid. 4,20. 21:* et Isaac dicit: surgens vade in Mesopotamiam in domum Bathuel. in hymnis vel oraculis a plerisque, ut ante nos scriptum est, Bathuel sapientia dicitur, interpretatione autem latina filia dei significatur. in domum ergo sapientiae mittitur Iacob . . . 21 statimque revocatur, ne diutius titubet in lubrico et dividua quadam inundatione corporis huius et saeculi mersentur animi interiora vestigia. cum autem vel expertus fuerit vel steterit in instabili et incerto atque umido solo, revocatur a matre patientia vel perseverantia, quae dicit: mittam ad te et accersam te inde, ut et illic in lubrico tutum portum invenias sapientiae, quae te non sinat tamquam in naufragio fluctuare, et reversus perseverare circa dei noveris cultum . . .

βιαιοτάτην ἄνωθεν καὶ ἑκατέρωθεν καὶ πανταχόθεν ἐπικυματίζουσαν
φορὰν τῶν πραγμάτων σθεναρῶς ἀπώθει. τὸν γὰρ σοφίας οἶκον εὔδιον 50
καὶ γαληνὸν λιμένα εὑρήσεις, ὃς ἐνορμιζόμενόν σε ῥᾳδίως ὑποδέξεται·
σοφίας δὲ ὄνομα Βαθουὴλ ἐν χρησμοῖς ᾄδεται. τοῦτο δὲ μεταληφθὲν
θυγάτηρ θεοῦ προσαγορεύεται, καὶ γνησία γε θυγάτηρ καὶ ἀειπάρθενος,
ἀψαύστου καὶ ἀμιάντου φύσεως ἐπιλαχοῦσα διά τε τὴν ἑαυτῆς κοσμιό-
τητα καὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ γεννήσαντος. πατέρα δὲ τῆς Ῥεβέκκας 51
Βαθουὴλ εἶπε. καὶ πῶς ἥ γε θυγάτηρ τοῦ θεοῦ, σοφία, λέγοιτ'
ἂν ἐνδίκως εἶναι πατήρ; ἢ διότι ὄνομα μὲν θῆλυ σοφίας ἐστίν,
ἄρρεν δὲ ἡ φύσις; καὶ γὰρ αἱ ἀρεταὶ πᾶσαι προσρήσεις μὲν ἔχουσι
γυναικῶν, δυνάμεις δὲ καὶ πράξεις ἀνδρῶν τελειοτάτων· ἐπειδὴ τὸ μετὰ
τὸν θεόν, κἂν εἰ τῶν ἄλλων ἁπάντων πρεσβύτατον εἴη, δευτέραν ἔχον
χώραν θῆλυ ὡς ἂν παρὰ ἄρρεν τὸ τὰ ὅλα ποιοῦν ἐλέχθη κατὰ τὴν πρὸς
τἄλλα ὁμοιότητα· ἀεὶ γὰρ προνομίαν τοῦ ἄρρενος ἔχοντος ἐνδεῖ καὶ
ὑστερίζει τὸ θῆλυ. λέγωμεν οὖν μηδὲν τῆς ἐν τοῖς ὀνόμασι διαφορᾶς 52
φροντίσαντες τὴν θυγατέρα τοῦ θεοῦ σοφίαν ἄρρενά τε καὶ πατέρα εἶναι,
σπείροντα καὶ γεννῶντα ἐν ψυχαῖς μάθησιν, παιδείαν, ἐπιστήμην, φρόνησιν,
καλὰς καὶ ἐπαινετὰς πράξεις. ἐνθένδε ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ μνᾶται γάμον
p. 554 M. ἑαυτῷ· πόθεν γὰρ | ἄλλοθεν ἢ ἐκ τοῦ σοφίας οἴκου κοινωνὸν εὑρήσει,
γνώμην ἀνεπίληπτον, ᾗ πάντα συνδιατρίψει τὸν αἰῶνα;

(10.) Λελάληκε δ' ἀκριβέστερον περὶ φυγῆς, ἡνίκα τὸν ἐπὶ τοῖς ἀν- 53
δροφόνοις ἐτίθει νόμον, ἐν ᾧ πάντ' ἐπεξῆλθε τὰ εἴδη, τὸ ἑκουσίου φόνου,
τὸ ἀκουσίου, τὸ ἐπιθέσεως, τὸ βουλεύσεως. λέγε τὸν νόμον· „ἐὰν πα-
τάξῃ τίς τινα καὶ ἀποθάνῃ, θανάτῳ θανατούσθω· ὁ δὲ οὐχ ἑκών, ἀλλ'
ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, δώσω σοι τόπον, οὗ φεύ-

1 βιαιοτάτην Mang.: βεβαιοτάτην codd. ἑκατέρωθεν] κάτωθεν coni. Mang. 2 ἀνώθει coni. Cohn 3 ἐνορμιζόμενος G 4 Βαιθουὴλ codd. 7 Ῥεβέκας H 8 Βαιθουὴλ H² εἶπεν H ἥ γε H²: εἴ γε H¹ (probat Cohn), ἡ Gv 10 ἄρρην G δ' H 11 ἐπειδὴ H²: ἐπεὶ δὲ GH¹ 12 τὸν om. H εἰ] ἢ G ἔχον Turn.: ἔχεις G¹, ἔχειν G² ut vid., ἔχει H 13 θηλυῶσαν G 14 τὰ ἄλλα G 15 λέγωμεν scripsi: λέγω, ras. 1 litterae, μὲν G, λέγομεν H τῆς add. mg. H² 16 τὴν om. G 20 lacunam eis supplendam, quae sequuntur apud Ambros., statuit Mang., sed ea partim ex § 143. 144 partim ex libro de somniis I hausit Ambros. 21 λελάληκε δὲ Mang.: λελάληκεν codd. 22 ἐπιεξῆλθεν H, ἐξῆλθε G 23 tertium τὸ] τε καὶ coniicio, cf. § 77 24 ὁ] εἰ Turn. 25 τὰς G: om. H

18—20 *ibid. 4, 22:* Iacob copulam sibi adquisivit de sapientia consorte propositi opimam dote prudentiae, cum qua vitae tempora sine ulla offensione transcurreret.

ξεται ὁ φονεύσας. ἐὰν δέ τις ἐπιθῆται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν
δόλῳ καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λήψῃ αὐτὸν θανατῶσαι“
54 (Exod. 21,12—14). σαφῶς εἰδώς, ὅτι περιττὸν ὄνομα οὐδὲν τίθησιν,
ὑπὸ τῆς τοῦ πραγματολογεῖν ἀμυθήτου φορᾶς ἠπόρουν κατ᾽ ἐμαυτόν, διὰ
τί τὸν ἑκουσίως κτείναντα οὐκ εἶπε θανατοῦσθαι μόνον, ἀλλὰ θανάτῳ
55 θανατοῦσθαι· τίνι γὰρ ἄλλῳ ὁ ἀποθνήσκων ἢ θανάτῳ τελευτᾷ; φοιτή-
σας οὖν παρὰ γυναῖκα σοφήν, ᾗ σκέψις ὄνομα, τοῦ ζητεῖν ἀπηλλάγην·
ἐδίδαξε γάρ με, ὅτι καὶ ζῶντες ἔνιοι τεθνήκασι καὶ τεθνηκότες ζῶσι.
τοὺς μέν γε φαύλους ἄχρι γήρως ὑστάτου παρατείνοντας νεκροὺς ἔλεγεν
εἶναι τὸν μετ᾽ ἀρετῆς βίον ἀφῃρημένους, τοὺς δὲ ἀστείους, κἂν τῆς πρὸς
σῶμα κοινωνίας διαζευχθῶσι, ζῆν εἰσαεί, ἀθανάτου μοίρας ἐπιλαχόντας.
56 (11.) ἐπιστοῦτο μέντοι καὶ χρησμοῖς τὸν ἑαυτῆς λόγον, ἑνὶ μὲν τοιῷδε·
„οἱ προσκείμενοι κυρίῳ τῷ θεῷ, ζῆτε πάντες ἐν τῇ σήμερον“ (Deut.
4,4) — τοὺς γὰρ πρόσφυγας καὶ ἱκέτας τοῦ θεοῦ μόνους ζῶντας οἶδε,
νεκροὺς δὲ τοὺς ἄλλους· ἐκείνοις δ᾽, ὡς ἔοικε, καὶ ἀφθαρσίαν μαρτυρεῖ
57 διὰ τοῦ προσθεῖναι „ζῆτε ἐν τῇ σήμερον“. σήμερον δ᾽ ἐστὶν ὁ ἀπέρατος
καὶ ἀδιεξίτητος αἰών· μηνῶν γὰρ καὶ ἐνιαυτῶν καὶ συνόλως χρόνων
περίοδοι δόγματα ἀνθρώπων εἰσὶν ἀριθμὸν ἐκτετιμηκότων· τὸ δ᾽ ἀψευ-
δὲς ὄνομα αἰῶνος ἡ σήμερον. ἥλιος γὰρ οὐκ ἀλλαττόμενος ὁ αὐτός ἐστιν
ἀεί, ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς ποτὲ δὲ ὑπὸ γῆν ἰών, παρ᾽ ὃν ἡμέρα καὶ νύξ,
58 τὰ αἰῶνος μέτρα, διεκρίθησαν —, ἑτέρῳ δ᾽ ἐπιστοῦτο τοιῷδε χρησμῷ·
„ἰδοὺ δέδωκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν
καὶ τὸ κακόν“ (Deut. 30,15.) — οὐκοῦν, ὦ πάνσοφε, τὸ μὲν ἀγαθὸν
καὶ ἡ ἀρετή ἐστιν ἡ ζωή, τὸ δὲ κακὸν καὶ ἡ κακία ὁ θάνατος —· καὶ
ἐν ἑτέροις· „αὕτη ἡ ζωή σου καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν, ἀγαπᾶν
κύριον τὸν θεόν σου.“ (Deut. 30,20). ὅρος ἀθανάτου βίου κάλλιστος
59 οὗτος, ἔρωτι καὶ φιλίᾳ θεοῦ ἀσάρκῳ καὶ ἀσωμάτῳ κατεσχῆσθαι. οὕτως

1 ἐπιθῆτε τὸ (τὸν G^2) πλησίον G 4 φθορᾶς G, φορᾶς G^2 ut vid. 6 ὁ om. H 7 ἀπηλλάγην Turn.: ἀπηλλάγειν codd. 11 εἰσαεὶ ἀθανάτου H, sed εἰ ά in ras. H^2: εἰς ἀποθανάτου G^1, ὡς ἀθανάτου G^2 12 ἐπιστοῦτο G^2H^2: εἰπιστοῦτο G^1, εἶτα ἐπιστοῦτο H^1 ἑνὶ μέντοι ὧδε G 13 ante κυρίω add. τῷ H^1, del. H^2 14 οἶδε G: εἶδεν H 16 σήμερον om. L ἀπέραντος coni. Mang. 18 δείγματα coni. Mang. 20 τότε G ὑπὲρ GH: ὑπὸ v τότε G ὑπὸ G: ὑπὲρ H 21 ἐπὶ τούτω G^2 27 ἀσάρκῳ καὶ ἀσωμάτῳ secl. Cohn κατασχῆσαι H^1 ut vid.

8 cf. Heracliti fragm. 67 Byw. 16. 17 cf. vol. I ad p. 118,31. 23. 24 *Origenes in Psalm. 88 p. 776:* κακία δὲ καὶ ἀγνωσία θάνατος ψυχῆς λογικῆς, ζωὴ δὲ ἀρετὴ καὶ γνῶσις.

p. 555 M. | οἱ μὲν ἱερεῖς Ναδὰβ καὶ Ἀβιούδ, ἵνα ζήσωσιν, ἀποθνήσκουσιν θνητῆς ζωῆς ἄφθαρτον ἀντικαταλλαττόμενοι βίον καὶ ἀπὸ τοῦ γενομένου πρὸς τὸ ἀγένητον μετανιστάμενοι· ἐφ' ὧν τὰ σύμβολα τῆς ἀφθαρσίας ᾄδεται, ὅτι ἐτελεύτησαν ἐνώπιον κυρίου (Lev. 10,2), τουτέστιν ἔζησαν· νεκρὸν γὰρ οὐ θέμις εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τοῦ θεοῦ. καὶ πάλιν τοῦτό ἐστιν ὃ εἶπε κύριος· „ἐν τοῖς ἐγγίζουσί μοι ἁγιασθήσομαι" (Lev. 10,3), „νεκροὶ δ'," ὡς καὶ ἐν ὕμνοις λέγεται, „οὐκ αἰνέσουσι κύριον" (Psalm 113,25)· ζώντων γὰρ τὸ ἔργον. Κάιν δ' ὁ ἐναγὴς καὶ ἀδελφοκτόνος οὐδαμοῦ τῆς νομο- 60
θεσίας ἀποθνήσκων εὑρίσκεται, ἀλλὰ καὶ λόγιόν ἐστιν ἐπ' αὐτῷ χρησθὲν τοιοῦτον· „ἔθετο κύριος ὁ θεὸς τῷ Κάιν σημεῖον, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα" (Gen. 4,15). διὰ τί; ὅτι, οἶμαι, ἡ ἀσέβεια κακόν 61
ἐστιν ἀτελεύτητον, ἐξαπτόμενον καὶ μηδέποτε σβεσθῆναι δυνάμενον, ὡς τὸ ποιητικὸν ἁρμόττειν ἐπὶ κακίας εἰπεῖν·

ἡ δέ τοι οὐ θνητή, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν,

ἀθάνατον δ' ἐν τῷ παρ' ἡμῖν βίῳ, ἐπεὶ πρός γε τὴν ἐν θεῷ ζωὴν ἄψυχον καὶ νεκρὸν καὶ „κοπρίων", ὥς ἔφη τις, „ἐκβλητότερον." (12.) ἀλλ' 62
ἔδει γε πάντως χώρας ἀπονεμηθῆναι διαφερούσας πράγμασι διαφέρουσιν, οὐρανὸν μὲν ἀγαθῷ, τὰ δὲ περίγεια κακῷ. τὸ μὲν οὖν ἀγαθὸν ἀνωφοιτόν ἐστι, κἂν εἴ ποτε ἔλθοι πρὸς ἡμᾶς — φιλόδωρος γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ —, σπουδάζει παλινδρομῆσαι δικαίως· τὸ δὲ κακὸν ἐνταυθοῖ καταμένει, πορρωτάτω θείου χοροῦ διῳκισμένον, περιπολοῦν τὸν θνητὸν βίον καὶ μὴ δυνάμενον ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποθανεῖν. τοῦτό τις καὶ τῶν ἐπὶ 63
σοφίᾳ θαυμασθέντων ἀνὴρ δόκιμος ἐφώνησε μεγαλειότερον ἐν Θεαιτήτῳ φάσκων· „ἀλλ' οὔτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν — ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη — οὔτε ἐν θείοις αὐτὰ ἱδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖν· διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ

1 Ναδὰμ H, Δὰβ L Ἀβιοῦ G 2 ἀντικαταλλόμενοι H τἀγένητον H, τὰ γενητὰ G 3 ὧν Mang.: ᾧ codd. ὅτι scripsi: ὅτε G², τότε G¹H 8 ἐναγὴς G: ἀναιδὴς H 9 αὐτοῦ coni. Mang. 10 σημεῖον τῷ Κάιν conicio; v. LXX et vol. I p. 297,22 12 μηδέποτε scripsi: μηδέπω codd. 19 ἔλθῃ v 20 post σπουδάζει add. δὲ, sed rursus del. H 21 περιπολλὸν L¹, περὶ πολλὸν Turn. 22 ἀποδραμεῖν conicio 22. 23 τῶν — ἐφώνησε s. s. H² 24. 25 γάρ τι τῷ ἀγαθῷ e Platone scripsi: γὰρ τῷ θεῷ codd. 25 θεοῖς Platonis textus αὐτὰ G (Plato): ταῦτα H 26 περιπολεῖ Platonis textus

14 Od. μ 118. 16 Heracliti fragm. 85 Byw. 20. 21 cf. Platonis Phaedr. p. 247 A 24 Platonis Theaet. p. 176 AB.

ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ
δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι."
64 εἰκότως οὖν ὁ Καῒν οὐκ ἀποθανεῖται, τὸ κακίας σύμβολον, ἣν ἀεὶ δεῖ
ζῆν ἐν τῷ θνητῷ γένει παρ' ἀνθρώποις· ὥστ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὸ „θα-
νάτῳ θανατοῦσθαι" λέλεκται τὸν ἀνδροφόνον διὰ τὰς δεδηλωμένας αἰτίας.
65 (13.) τὸ δὲ „οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν" ἐπὶ τῶν τὸν ἀκούσιον
φόνον δρώντων πάνυ καλῶς εἴρηται. δοκεῖ γὰρ αὐτῷ τὰ μὲν ἑκούσια
γνώμης τῆς ἡμετέρας ἔργα εἶναι, τὰ δὲ ἀκούσια θεοῦ· λέγω δὲ οὐ τὰ
66 ἁμαρτήματα, ἀλλὰ τοὐναντίον ὅσα ἁμαρτημάτων ἐστὶ κόλασις. | ἀπρεπὲς p. 556 M.
γὰρ θεῷ τὸ κολάζειν ἅτε πρώτῳ καὶ ἀρίστῳ νομοθέτῃ, κολάζει δὲ ⟨δι'⟩
ὑπηρετούντων ἑτέρων, οὐ δι' ἑαυτοῦ. τὰς μὲν γὰρ χάριτας καὶ δωρεὰς
καὶ εὐεργεσίας αὐτὸν ἁρμόττει προτείνειν ἅτε ἀγαθὸν καὶ φιλόδωρον ὄντα
φύσει, τὰς δὲ τιμωρίας οὐκ ἄνευ μὲν ἐπικελεύσεως τῆς ἑαυτοῦ βασι-
λέως ἅτε ὑπάρχοντος, δι' ἄλλων δέ, οἳ πρὸς τοιαύτας χρείας εὐτρεπεῖς
67 εἰσι. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ἀσκητὴς ἐν οἷς φησιν· „ὁ θεὸς ὁ
τρέφων με ἐκ νεότητος, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κα-
κῶν" (Gen. 48, 15. 16). τὰ μὲν γὰρ πρεσβύτερα ἀγαθά, οἷς ἡ ψυχὴ
τρέφεται, ἀνέθηκε θεῷ, τὰ δὲ νεώτερα, ὅσα ἐκ φυγῆς ἁμαρτημάτων
68 περιγίνεται, θεράποντι θεοῦ. διὰ τοῦτ', οἶμαι, καὶ ἡνίκα τὰ τῆς κοσμο-
ποιίας ἐφιλοσόφει, πάντα τἄλλα εἰπὼν ὑπὸ θεοῦ γενέσθαι μόνον τὸν
ἄνθρωπον ὡς ἂν μετὰ συνεργῶν ἑτέρων ἐδήλωσε διαπλασθέντα. „εἶπε"
γάρ φησιν „ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν" (Gen.
69 1,26), πλήθους διὰ τοῦ „ποιήσωμεν" ἐμφαινομένου. διαλέγεται μὲν
οὖν ὁ τῶν ὅλων πατὴρ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν, αἷς τὸ θνητὸν ἡμῶν τῆς
ψυχῆς μέρος ἔδωκε διαπλάττειν μιμουμέναις τὴν αὐτοῦ τέχνην, ἡνίκα
τὸ λογικὸν ἐν ἡμῖν ἐμόρφου, δικαιῶν ὑπὸ μὲν ἡγεμόνος τὸ ἡγεμονεῦον
70 ἐν ψυχῇ, τὸ δ' ὑπήκοον πρὸς ὑπηκόων δημιουργεῖσθαι. κατεχρήσατο
⟨δὲ⟩ καὶ ταῖς μεθ' ἑαυτοῦ δυνάμεσιν οὐ διὰ τὸ λεχθὲν μόνον, ἀλλ' ὅτι
ἔμελλεν ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ μόνη κακῶν καὶ ἀγαθῶν ἐννοίας λαμβάνειν
καὶ χρῆσθαι ταῖς ἑτέραις, εἰ μὴ δυνατὸν ἀμφοτέραις. ἀναγκαῖον οὖν
ἡγήσατο τὴν κακῶν γένεσιν ἑτέροις ἀπονεῖμαι δημιουργοῖς, τὴν δὲ τῶν
71 ἀγαθῶν ἑαυτῷ μόνῳ. (14.) διὸ καὶ λεχθέντος πρότερον „ποιήσωμεν

1 τὸ om. H 2 ὁμοίωσις — γενέσθαι om. H 4 τὸ] τῷ G 9 εὐπρε-πὲς H 10 κολάζει Turn.: κολάζειν codd. δι' add. Cohn 12 ἁρμόττειν H 14 εὐπρεπεῖς v 15 ἐν οἷς om. G 16 prius ὁ] καὶ ὁ G^2 16 τῶν om. G 23 μὲν om. L 28 δὲ add. Turn. αὐτοῦ H, ἑαυτὸν coni. Mang. 29 ἐν-νοίας] ἐν e corr. H^2 30 ἑταίραις G εἰ GH^2: ἢ H^1 ut vid. 32 δι' ὃ H^2: δι' οὗ GH^1 ποιήσομεν H

ἄνθρωπον“ ὡς ἂν ἐπὶ πλήθους, ἐπιφέρεται τὸ ὡς ἂν ἐφ’ ἑνός· „ἐποίη-
σεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον“ (Gen. 1,27). τοῦ μὲν γὰρ πρὸς ἀλήθειαν
ἀνθρώπου, ὃς δὴ νοῦς ἐστι καθαρώτατος, εἷς ὁ μόνος θεὸς δημιουργός,
τοῦ δὲ λεγομένου καὶ κεκραμένου μετ’ αἰσθήσεως τὸ πλῆθος. οὗ χάριν ὁ 72
μὲν κατ’ ἐξοχὴν ἄνθρωπος σὺν τῷ ἄρθρῳ μεμήνυται — λέγεται γάρ·
„ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον,“ τὸν ἀειδῆ καὶ ἄκρατον ἐκεῖνον λογι-
σμόν —, ὁ δὲ ἄνευ τῆς τοῦδε προσθήκης· τὸ γάρ· „ποιήσωμεν ἄνθρω-
πον“ ἐμφαίνει τὸν ἐξ ἀλόγου καὶ λογικῆς συνυφανθέντα φύσεως. ἑπόμε- 73
νος τούτοις τό τε εὐλογεῖν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τὸ καταρᾶσθαι τοῖς
ὑπαιτίοις ἀνέθηκεν οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς, καίτοι γε ἀμφοτέρων ἐχόντων
ἔπαινον, ἀλλ’ ἐπειδὴ τὸ μὲν εὐλογεῖν τοὺς ἀξίους ἡγεμονίαν ἔχει τὴν
ἐν ἐγκωμίοις, τὸ δ’ ἀρὰς τοῖς φαύλοις τίθεσθαι δευτέραν τάξιν. τῶν ἐπὶ
p. 557 M. ταῦτα χειροτονηθέντων — | εἰσὶ δὲ οἱ τοῦ γένους ἀρχηγέται δώδεκα
ἀριθμῷ, φυλάρχας αὐτοὺς ὀνομάζειν ἔθος — ἓξ μὲν τοὺς ἀμείνους
ἔταξεν ἐπὶ τῆς εὐλογίας, Συμεών, Λευί, Ἰούδαν, Ἰσσάχαρ, Ἰωσὴφ καὶ
Βενιαμίν, τοὺς δ’ ἑτέρους ἐπὶ τῆς κατάρας, τόν τε πρῶτον καὶ τὸν
ὕστατον τῶν Λείας, Ῥουβὴν καὶ Ζαβουλών, καὶ τοὺς ἐκ τῶν θεραπαινί-
δων νόθους τέτταρας (Deut. 27, 12. 13). τῆς γὰρ βασιλείου καὶ ἱερω- 74
μένης φυλῆς οἱ ἡγεμόνες ἐν τῇ προτέρᾳ τάξει χορεύουσιν, Ἰούδας τε καὶ
Λευί. εἰκότως οὖν καὶ τοὺς ἄξια θανάτου δρῶντας ἑτέρων χερσὶν ἐκ-
δίδωσιν ἐπὶ τιμωρίᾳ, βουλόμενος ἡμᾶς ἀναδιδάσκειν, ὅτι ἡ κακοῦ φύσις
μακρὰν ἀπελήλαται χοροῦ θείου, ὁπότε καὶ τὸ μιμηλάζον ἀγαθὸν κακῷ,
ἡ τιμωρία, δι’ ἑτέρων βεβαιοῦται. τὸ δὲ „δώσω σοι τόπον, οὗ φεύξε- 75
ται ὁ φονεύσας“ (Exod. 21,13) ἀκουσίως, πάνυ καλῶς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ·
τόπον γὰρ καλεῖ νῦν οὐ χώραν ἐκπεπληρωμένην ὑπὸ σώματος, ἀλλὰ
δι’ ὑπονοιῶν αὐτὸν τὸν θεόν, ἐπειδὴ περιέχων οὐ περιέχεται καὶ ὅτι
καταφυγὴ τῶν ὅλων ἐστί. θέμις οὖν τῷ δόξαντι τροπῇ χρήσασθαι ἀκου- 76
σίῳ φάναι κατὰ θεὸν συμβῆναι τὴν τροπήν, ὅπερ οὐ θέμις τῷ ἑκου-
σίως ἁμαρτόντι. „δώσειν“ δέ φησιν οὐ τῷ κτείναντι, ἀλλ’ ᾧ διαλέγεται,

1 ἐπιφέρηται G 4 κεκραμμένου H ⟨τοῦ⟩ μετ’ conicio 5 ἄρθρῳ] ἀνθρώπῳ G¹ 7 ὁ δὲ] ὧδε δὲ ἄνθρωπον coni. Mang. δὲ G: δ’ ἄνθρωπον H, δ’ ἄνθρωπος v 10 ὑπεναντίοις Turn. ἀνέθηκεν G: ἔθηκεν H 14 ἀριθμόν v 15 Λευίν GH Ἰσάχαρ codd. 17 τῶν G: τῆς H Ῥουβὴν G: Ῥουβὶμ H 20 Λευίς GH 21 τιμωρία G: τιμωρίαν H 22 πλησιάζον conicio κακῷ] ω ex corr. H² 23 ἢ τιμωρίᾳ Turn. 27 ἐστὶν H 28 ὅπερ Mang.: ὥσπερ codd. 29 ἁμαρτῶντι G

21. 22 cf. ad p. 123,20. 25 cf. Doxographi p. 317, 12. Zeller III 1 p. 181.

ὥσθ' ἕτερον μὲν εἶναι τὸν οἰκήτορα, ἕτερον δὲ τὸν φεύγοντα. τῷ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ λόγῳ ὁ θεὸς πατρίδα οἰκεῖν τὴν ἐπιστήμην ἑαυτοῦ, ὡς ἂν αὐτόχθονι, δεδώρηται, τῷ δ' ἐν ἀκουσίοις γενομένῳ σφάλμασι καταφυ-
77 γήν, ὡς ὀθνείῳ ξένην, οὐχ ὡς πατρίδα ἀστῷ. (15.) ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἀκουσίων φιλοσοφήσας περὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ βουλεύσεως ἑξῆς νομοθετεῖ φάσκων· „ἐὰν δέ τις ἐπιθῆται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν δόλῳ καὶ καταφύγῃ" (Exod. 21, 14) ἐπὶ τὸν θεόν, τὸν προειρημένον συμβολικῶς τόπον, παρ' ὃν ζῆν συμβέβηκε τοῖς πᾶσι· καὶ γὰρ ἑτέ-
78 ρωθί φησιν· „ὃς ἂν φύγῃ ἐκεῖ, καὶ ζήσεται" (Deut. 19,5). ἀλλ' οὐ ζωὴ μέν ἐστιν αἰώνιος ἡ πρὸς τὸ ὂν καταφυγή, θάνατος δ' ὁ ἀπὸ τούτου δρασμός; εἰ δέ τις ἐπιτίθεται, πάντως ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, καὶ τὸ σὺν δόλῳ πραττόμενον ἑκουσίως ἔνοχον, ὡς τὸ ἀδόλως ἔμπαλιν οὐδ'
79 ὑπαίτιον. οὐδὲν οὖν τῶν ὑπούλως καὶ δολερῶς καὶ ἐκ προνοίας πραττομένων ἀδικημάτων ἄξιον λέγειν γίνεσθαι κατὰ θεόν, ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς αὐτούς. ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς, ὡς ἔφην, οἱ τῶν κακῶν εἰσι θησαυροί,
80 παρὰ θεῷ δὲ οἱ μόνων ἀγαθῶν. ὃς ἂν οὖν καταφύγῃ, τὸ δ' ἐστὶν ὃς ἂν τῶν ἁμαρτημάτων μὴ ἑαυτὸν ἀλλὰ θεὸν αἰτιᾶται, κολαζέσθω, τῆς μόνοις ἱκέταις πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν καταφυγῆς, τοῦ βωμοῦ, στερούμενος, καὶ μήποτ' εἰκότως· ἀμώμων γὰρ ἱερείων, λέγω δὲ ψυχῶν ἀσινῶν καὶ κεκαθαρμένων, τὸ | θυσιαστήριον ἀνάπλεών ἐστι· δυσίατος p. 558 M
δὲ ἢ παντελῶς ἀνίατος μῶμος τὸ φάσκειν καὶ κακῶν αἴτιον εἶναι τὸ
81 θεῖον. φίλαυτοι δὴ μᾶλλον ἢ φιλόθεοι σπουδάσαντες οἱ τοιοῦτοι τρόποι πάντες εἶναι βαινέτωσαν ἔξω περιρραντηρίων, ἵν' ὡς μιαροὶ καὶ ἀκάθαρτοι μηδ' ἐξ ἀπόπτου τὴν ἱερὰν φλόγα τῆς ἀνακαιομένης ἀσβέστου ψυχῆς καὶ θεῷ καθαγνιζομένης ὁλοκλήρῳ καὶ παντελεῖ δυνάμει θεά-
82 σωνται. παγκάλως τις τῶν πάλαι σοφῶν εἰς ταὐτὸ τοῦτο συνδραμὼν ἐθάρρησεν εἰπεῖν, ὅτι „θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν

---

7 καὶ καταφύγῃ Mang.: καὶ καταφύγη ποιεῖ (ποῖ; coni. Cohn) GH, καταφύγη ποιεῖ L, καταφυγὴν ποιεῖ Turn. 9 ἀλλ' οὐ] ἀλλὰ G[2] 11 δὴ scrib. et lin. 8—10 καὶ γὰρ—δρασμός parenthesis ponenda τὸ] τῷ G[1] 12 ἑκουσίως G[2] (Mang.): ἑκουσίοις G[1]H 15 κακῶν Mang.: κακιῶν codd. 16 οἱ scripsi: ras. 2 litt. in G, οὐ H οὖν s. s. H[2] 17 τὸν θεὸν v 18 μόνης H[2] πρὸς G: εἰς H δεδομένης vid. add. 19 στερόμενος coni. Cohn μήτ' G[1] 21 καὶ secl. Mang. 22 τοιοῦτον τρόπον H[1]v, τοιουτότροποι Mang. 23 βαινέτωσαν G: μενέτωσαν H 25 καθαγιζομένης coni. Mang.

---

27 Platonis Theaet. p. 176 C.

τε δικαιότατος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν ἡμῶν αὖ γένηται ὅτι δικαιότατος. περὶ τοῦτον καὶ ἡ ὡς ἀληθῶς δεινότης ἀνδρὸς καὶ οὐδενία τε καὶ ἀνανδρία. ἡ μὲν γὰρ τούτου γνῶσις σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή, ἡ δὲ ἄγνοια ἀμαθία τε καὶ κακία ἐναργής. αἱ δὲ ἄλλαι δεινότητες δοκοῦσαι καὶ σοφίαι ἐν μὲν πολιτικαῖς δυναστείαις γιγνόμεναι φορτικαί, ἐν δὲ τέχναις βάναυσοι.“ (16.) προστάξας οὖν ἀπάγεσθαι τὸν 83
ἀνίερον καὶ κακήγορον τῶν θείων ἀπὸ τῶν ἱερωτάτων καὶ ἐκδίδοσθαι ἐπὶ τιμωρίᾳ φησὶν ἑξῆς· „ὃς τύπτει πατέρα ἢ μητέρα, τελευτάτω“ καὶ ὁμοίως „ὁ κακηγορῶν πατέρα καὶ μητέρα τελευτάτω“ (Exod. 21, 15. 16). μονονοὺ γὰρ βοᾷ καὶ κέκραγεν, ὅτι τῶν εἰς τὸ θεῖον βλασφημούντων 84
οὐδενὶ συγγνώμης μεταδοτέον. εἰ γὰρ οἱ τοὺς θνητοὺς κακηγορήσαντες γονεῖς ἀπάγονται τὴν ἐπὶ θανάτῳ, τίνος ἀξίους χρὴ νομίζειν τιμωρίας τοὺς τὸν τῶν ὅλων πατέρα καὶ ποιητὴν βλασφημεῖν ὑπομένοντας; τίς δ' ἂν γένοιτο αἰσχίων κακηγορία ἢ τὸ φάσκειν μὴ παρ' ἡμᾶς, ἀλλὰ παρὰ θεὸν γένεσιν εἶναι τῶν κακῶν; ἐλαύνετε οὖν, ἐλαύνετε, ὦ μύσται καὶ 85
ἱεροφάνται θείων ὀργίων, τὰς μιγάδας καὶ σύγκλυδας καὶ πεφυρμένας, δυσκαθάρτους καὶ δυσεκπλύτους ψυχάς, αἳ ἄκλειστα μὲν ὦτα, ἄθυρον δὲ γλῶτταν, ὄργανα τῆς ἑαυτῶν βαρυδαιμονίας εὐτρεπῆ, περιφέρουσιν, ἵνα καὶ πάντων καὶ ὧν μὴ θέμις ἀκούωσι καὶ πάντα καὶ ὅσα μὴ χρεὼν ἐκλαλῶσιν. ὅσοι δὲ διαφορὰν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἐπαιδεύθησαν καὶ 86
εὔφημον στόμα ἀντὶ κακηγόρου γλώττης ἔλαχον, κατορθοῦντες μὲν ἐπαινετοί, σφαλλόμενοι δὲ μὴ κατὰ γνώμην οὐ πάνυ ψεκτοί· διὸ καὶ πόλεις
p. 559 M. αὐτοῖς εἰς καταφυγὴν ἀπεκρίθησαν (Num. 35). (17.) | ἄξιον δὲ τῶν 87
περὶ τὸν τόπον αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα μάλιστα ἀκριβῶσαι. ἔστι δ' ἀριθμῷ

1 καὶ om. H ἢ ὃς ἂν in mg H² ἡμῶν om. Turn. αὖ Plato: εὖ codd., οὐ Turn. 2 ὅτι δικαιότατος om. H περὶ] παρὰ coni. Mang. τοῦτον] ῥώμη δὲ s. s. H², ῥώμη τε v 3 οὐδενία τε scripsi; οὐδὲν ἰᾶται G(H¹?), οὐδένειά τε ex corr. H² ἀρετὴ s. s. H² 4 ἄγνοια G: ἄνοια H, ἀνθρωπεία Mang. ex codice Oxon. Coll. Novi 143 5 δοκοῦσαι] τε δοκοῦσαι Plato 5. 6 φροντισταὶ H, ante quod add. καὶ, sed rursus del. 8 μητέρα ἢ πατέρα H 8. 9 καὶ ὁμοίως—τελευτάτω om. H 9 καὶ] ἢ conicio 10 μόνον γὰρ οὐ G, μονονοὺκ ἄρα conicio ἐκβοᾷ coni. Mang. 11 κατηγορήσαντες H 12 ἀξίου H 13 τὸν om. v 14 παρ' G (Mang.): περὶ H 15 παρὰ G (Mang.): περὶ H 17 δυσεκπλύντους v ἄκλυστα H 19 primum καὶ fort. secl. ἀκούωσιν G 19. 20 καὶ πάντων (sic G, πάντα scripsi)—ἐκλαλῶσιν G: om. H 21 κατηγόρου H 24 ἀκριβῶσαι] ἀκριβ H² in ras., ante β ras. in H δὲ H

23—128,7 *Ambros. de fuga saeculi 2,5:* sed consideremus altius. quattuor sunt quae admonent, profundius esse spectanda lectionis arcana istius. unum, qua ratione ex his

τέτταρα· ἓν μέν, διὰ τί οὐκ ἐξ ὧν αἱ ἄλλαι φυλαὶ πόλεων ἔλαχον, ἀλλ'
ἐξ ὧν ἡ Λευιτικὴ μόνη, φυγάσι πόλεις ἀπεκρίθησαν· δεύτερον δέ, διὰ τί
ἓξ ἀριθμῷ καὶ οὔτε πλείους οὔτε ἐλάττους· τρίτον, τί δήποτε τρεῖς μὲν
πέραν τοῦ Ἰορδάνου, αἱ δ' ἕτεραι ἐν τῇ Χαναναίων γῇ· τέταρτον, διὰ
τί προθεσμία τοῖς φυγάσιν ὥρισται τοῦ κατελθεῖν ὁ τοῦ ἀρχιερέως θά-
88 νατος. λεκτέον οὖν περὶ ἑκάστου τὰ ἁρμόττοντα, ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ πρώτου
λαβόντας. εἰς τὰς ἀπονεμηθείσας Λευίταις μόνοις πόλεις φεύγειν διείρηται
πάνυ προσηκόντως· καὶ γὰρ οἱ Λευῖται τρόπον τινὰ φυγάδες εἰσίν, ἕνεκα
ἀρεσκείας θεοῦ γονεῖς καὶ τέκνα καὶ ἀδελφοὺς καὶ πᾶσαν τὴν θνητὴν
89 συγγένειαν ἀπολελοιπότες. ὁ γοῦν ἀρχηγέτης τοῦ θιάσου τούτου λέγων
εἰσάγεται τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί· „οὐχ ἑώρακα ὑμᾶς, καὶ τοὺς ἀδελ-
φοὺς οὐ γινώσκω, καὶ τοὺς υἱοὺς ἀπογινώσκω“ (Deut. 33,9) ὑπὲρ τοῦ
δίχα μεθολκῆς θεραπεύειν τὸ ὄν. ἡ δ' ἀψευδὴς φυγὴ στέρησις τῶν
οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων ἐστίν. φυγάδας οὖν φυγάσι παρακατατίθεται
90 πρὸς τὴν ὧν εἰργάσαντο ἀμνηστίαν, δι' ὁμοιότητα ἔργων. ἆρ' οὖν διὰ

4 αἱ δ' ἕτεραι Turn.: τὰς δ' ἑτέρας codd., quod seruari potest verbo addito 7 λαβόντι coni. Mang. διείρηται H[2]: διαιρεῖται G (H[1]?) 8 οἱ om. H 14 εἰκαιοτάτων G ἐστὶ G ἐστὶ καὶ φυγάδας φυγάσι v 15 ἀμνη-στείαν codd.

civitatibus, quae Levitis in portionem sorte obvenerunt, sex civitates ad refugium datae sunt homicidii crimine laborantibus, cur non etiam aliarum tribuum civitates ad hoc munus deputatae. secundum, qua ratione sex numero; non enim otiose numerus hic praescriptus videtur, neque plurium neque pauciorum civitatium. tertium, cur tres ultra Iordanen civitates et tres in regione Chananaea dispositae sint, quae refugio peccantibus forent. quartum, cur denumeratio et definitio temporis comprehensa, intra quod habitet homicida in civitate refugii, quoad moriatur sacerdos magnus et post mortem sacerdotis magni revertatur homicida in civitatem habitationis suae. de singulis ergo oportet dicere atque eo ordine quo proposuimus quaesita absolvere.
7—10. 12. 13 *ibid. 2,6:* competenter itaque Levitarum civitates datas ad refugium primo explicandum est. congrue autem provisum liquet, quia Levitae fugitantes sunt mundi huius, (qui *add. Schenkl*) ut placeant deo, relinquant (relinquunt *conicio*) patriam parentes filios omnem cognationem, ut adhaereant uni deo. — *2,7:* fugitans igitur est suorum sacri altaris eius minister. 10—12 cf. ibid. 2,7 p. 167,23—168,4 Sch., ubi pro loco Deut. locos N.T. laudat Ambrosius. 12—15 *ibid. 2,7:* ergo cui deus portio est (Deut. 18,2) nihil debet curare nisi deum, ne alterius impediatur necessitatis munere . . . haec enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum et quaedam alienatio carissimorum, ut suis se abneget, qui servire deo gestit. recte ergo fugaces fugacibus commendavit aeternae legis sanctio, ut qui hunc mundum obliti sunt eos recipiant qui peccata sua condemnantes atque opera oblivionem vitae superioris expetant.

τοῦτο μόνον ἢ καὶ δι' ἐκεῖνο, ⟨ὅτι⟩ ἡ τῶν νεωκόρων Λευιτικὴ φυλὴ τοὺς
θεοπλαστήσαντας τὸν χρυσοῦν μόσχον, τὸν Αἰγυπτιακὸν τῦφον, ἡβηδὸν
ἐξ ἐπιδρομῆς κατέκτειναν, ὀργῇ δικαίᾳ σὺν ἐνθουσιασμῷ καί τινι κατο-
κωχῇ θεοφορήτῳ χρησάμενοι; „καὶ κτείνει ἕκαστος ἀδελφὸν καὶ πλη-
σίον καὶ τὸν ἔγγιστα“ (Exod. 32,27), ἀδελφὸν μὲν ψυχῆς τὸ σῶμα, τὸ
δὲ λογικοῦ πλησίον τὸ ἄλογον, τὸν δὲ ἔγγιστα νοῦ τὸν προφορικὸν λόγον.
οὕτως γὰρ ἂν μόνως θεραπευτικὸν γένοιτο τοῦ τῶν ὄντων ἀρίστου τὸ 91
ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἄριστον, πρῶτον μὲν εἰ ἀναλυθείη ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχήν,
διαζευχθέντος καὶ διακοπέντος αὐτῷ τοῦ ἀδελφοῦ σώματος καὶ τῶν
ἀνηνύτων ἐπιθυμιῶν· εἶτα τῆς ψυχῆς ἀποβαλούσης, ὡς ἔφην, τὸ πλη-
σίον τοῦ λογικοῦ, τὸ ἄλογον — καὶ γὰρ αὐτὸ χειμάρρου τρόπον πεν-
ταχῇ σχιζόμενον διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων οἷα δεξαμενῶν τὴν τῶν
παθῶν ἀνεγείρει φοράν —· εἶθ' ἑξῆς τοῦ λογισμοῦ διοικίσαντος καὶ 92
διαζεύξαντος τὸν ἐγγυτάτω δοκοῦντα εἶναι, τὸν προφορικὸν λόγον, ἵν' ὁ
κατὰ διάνοιαν ἀπολειφθῇ μόνος, ἔρημος σώματος, ἔρημος αἰσθήσεως,
ἔρημος γεγωνοῦ λόγου προφορᾶς· ἀπολειφθεὶς γάρ, τῇ κατὰ τὴν μόνω-
σιν διαίτῃ χρώμενος, τὸ μόνον ⟨ὂν⟩ καθαρῶς καὶ ἀμεθέλκτως ἀσπά-
p. 560 M. σεται. | πρός γε μὴν τοῖς εἰρημένοις κἀκεῖνο ὑπομνηστέον, ὅτι ἡ Λευι- 93
τικὴ φυλὴ νεωκόρων καὶ ἱερέων ἐστίν, οἷς ἡ τῶν ἁγίων ἀνάκειται λει-
τουργία· λειτουργοῦσι δὲ καὶ οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δρῶντες, εἴ γε
κατὰ Μωυσῆν „ὁ θεὸς παραδίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν“ (Exod.
21, 13) τοὺς θανάτου ἄξια εἰργασμένους πρὸς ἀναίρεσιν. ἀλλ' οἱ μὲν
ἐτάχθησαν ἐπὶ τῷ τοὺς ἀγαθοὺς σεμνύνειν, οἱ δ' ἐπὶ τῷ τοὺς ὑπαιτίους

1 ὅτι addidi 2 ante μόσχον ras. in H 3 κατέκτεινον H, κατέκτεινεν conicio et lin. 11 χρησαμένη 3. 4 κατοκωχῇ G: κατακωχῇ H 4 θεοφορήτῳ — κτείνει om. G 5 τὸ G: τοῦ H 7 ἂν G: om. H 8 ἀκολουθείη G ὁ G: om. H 9 διακοπέντος] διοικισθέντος coni. Mang. αὐτοῦ conicio 10 ἀποβαλούσης Turn.: ἀποβαλλούσης GH 11 χειμάρρουν G 13 διοικίσαντος Turn.: διοικήσαντος GH 15 ἀπολειφθῇ Turn.: ἀποληφθῇ GH 16 γεγωνοῦ λόγου scripsi: γεγωνοῦ G[1] (?), γεγονὼς G[2], γε (τε Mang.) λόγου H 17 ὂν add. Mang. 21 Μωσῆν codd. 23 τῷ G: τὸ H τῷ G: τὸ H

1—18 *ibid. 2,7. 8 p. 168,7. 8. 19. 20:* et ideo exul est mundi: fugitans corporis, fugitans passionum abdicat se omnibus, ut solus remaneat . . . percussus igitur Levitico gladio moriatur sensus carnis in nobis, ut vivat anima nostra. 18—22 *ibid. 2,8 p. 168,12—15:* est etiam illa causa, quia Levitae ministri sunt dei. et ideo ipsorum civitates fugientibus homicidis per legem deputantur, quia ipsis ius est divina mandata exsequi circa eos qui crimen mortale admiserint.

94 κολάζειν. (18.) αὗται μέν εἰσιν αἱ αἰτίαι, ὧν ἕνεκα οἱ τὸν ἀκούσιον
φόνον δράσαντες εἰς μόνας τὰς τῶν νεωκόρων φεύγουσι πόλεις. τίνες
δέ εἰσι καὶ διὰ τί ἀριθμῷ ἕξ, ἑπομένως λεκτέον. μήποτ' οὖν ἡ μὲν
πρεσβυτάτη καὶ ἐχυρωτάτη καὶ ἀρίστη μητρόπολις, οὐκ αὐτὸ μόνον
πόλις, ὁ θεῖός ἐστι λόγος, ἐφ' ὃν πρῶτον καταφεύγειν ὠφελιμώτατον.
95 αἱ δ' ἄλλαι πέντε, ὡς ἂν ἀποικίαι, δυνάμεις εἰσὶ τοῦ λέγοντος, ὧν
ἄρχει ἡ ποιητική, καθ' ἣν ὁ ποιῶν λόγῳ τὸν κόσμον ἐδημιούργησε·
δευτέρα δ' ἡ βασιλική, καθ' ἣν ὁ πεποιηκὼς ἄρχει τοῦ γενομένου· τρίτη
δ' ἡ ἵλεως, δι' ἧς ὁ τεχνίτης οἰκτείρει καὶ ἐλεεῖ τὸ ἴδιον ἔργον· τετάρτη
δ' ἡ * * * νομοθετικῆς μοῖρα, δι' ἧς ἃ μὴ χρὴ γίνεσθαι ἀπαγορεύει.
96 πάγκαλοι δὲ καὶ εὐερκέσταται πόλεις, ἀξίων σῴζεσθαι ψυχῶν τὸν αἰῶνα
ἄρισταί γε καταφυγαί· χρηστὴ δὲ καὶ φιλάνθρωπος ἡ διάταξις, ἀλεῖψαι καὶ
ῥῶσαι πρὸς εὐελπιστίαν ⟨ἱκανή. ἧς⟩ τίς ἂν ἐδυνήθη μᾶλλον τοσαύτην τῶν
δυναμένων εὐεργετεῖν ἀναδεῖξαι ἀφθονίαν διὰ τὰς διαφορὰς τῶν ἐν τροπαῖς
97 ἀκουσίοις γενομένων, οἷς οὔτε ἰσχὺς οὔτε [ἡ] ἀσθένεια ἡ αὐτή; προ-
τρέπει δὴ τὸν μὲν ὠκυδρομεῖν ἱκανὸν συντείνειν ἀπνευστὶ πρὸς τὸν ἀνωτάτω

4 ὀχυρωτάτη H 5 πόλις s. s. H^2 ἐστὶν H 6 ὄντος coni. Mang., λεχθέντος vir doctus apud Mang., ἡγεμόνος conicio 7 ἡ G^2: om. G^1H, μὲν ἡ conicio 8 δ' ἡ H: δὴ G^1, δὲ ἡ G^2 9 δ' ἡ H: δὴ G 10 νομοθετικὴ H lacunam ex Ambrosio supplendam (e. gr. νομοθετική, δι' ἧς προστάττει ἃ δεῖ, πέμπτη δ' ἡ. cf. § 98. 100. 104) hic statuo, Mang. post ἀπαγορεύει 13 ῥῶσαι] συγκροτῆσαι coni. Mang. ἱκανή add. Mang., ἧς Diels 14 ἀναδεῖξαι G^2H^2: ἀνέδειξε G^1H^1 διαφθορὰς G 15 ⟨ἡ⟩ ἰσχὺς coni. Cohn ἡ seclusi 16 δὴ] δὲ οὖν ex codice Oxon. Coll. Novi 143 Mang.

2—15 *ibid. 2,9:* sex autem civitatum refugia sunt ita, ut prima civitas sit cognitio verbi et ad imaginem eius forma vivendi . . . haec igitur civitas velut metropolis, cui adiacent aliae quinque civitates Levitarum. secunda est civitas consideratio divinae operationis, qua creatus est mundus. tertia civitas est contemplatio potestatis regiae et maiestatis aeternae. quarta civitas propitiationis divinae contuitus. quinta civitas legis divinae contemplatio, quae praecipit quid faciendum sit. sexta quoque civitas portio legis, quae praescribit quid non faciendum sit. quanta abundantia divinae misericordiae, quantae divitiae pietatis eius, ut singulorum studia fragilitatesque humanae condicionis considerans, quibus et inviti ac reluctantes ad culpam ducimur et non voluntaria delicta victi inlecebris frequenter committimus, diversa nobis refugia proponeret. *cf. etiam 2,12 p. 172,4. 5 cum lin. 14. 15.* 15—131,6 *ibid. 2,10:* primum igitur remedium, ut . . . sine ulla conperendinatione . . . ad ipsam rerum arcem omnium properet, ubi verbum est dei . . . ubi est fons sapientiae, unde pro morte vitae aeternae hauriat potum inmortalem. secundum est remedium, ut qui non potest cognitionem boni illius praelibare et tardior vel ingenio est vel fidei conprehensione . . . saltem opera domini consideret atque ex his quae facta sunt tanti

λόγον θεῖον, ὃς σοφίας ἐστὶ πηγή, ἵνα ἀρυσάμενος τοῦ νάματος ἀντὶ
θανάτου ζωὴν ἀίδιον ἆθλον εὕρηται· τὸν δὲ μὴ οὕτως ταχὺν ἐπὶ τὴν
ποιητικὴν καταφεύγειν δύναμιν, ἣν Μωυσῆς ὀνομάζει θεόν, ἐπειδὴ δι᾽
αὐτῆς ἐτέθη καὶ διεκοσμήθη τὰ σύμπαντα — τῷ γὰρ ὅτι γέγονε τὸ
πᾶν καταλαβόντι μεγάλου κτῆσις ἀγαθοῦ περιγίνεται, ἡ τοῦ πεποιηκότος
ἐπιστήμη, ἣ δ᾽ εὐθὺς ἀναπείθει τὸ γενόμενον ἐρᾶν τοῦ φυτεύσαντος —·
τὸν δὲ μὴ οὕτως ἕτοιμον ἐπὶ τὴν βασιλικήν — φόβῳ γὰρ ἄρχοντος τὸ 98
ὑπήκοον, εἰ καὶ μὴ εὐνοίᾳ πατρὸς τὸ ἔκγονον, ἀνάγκῃ σωφρονιζούσῃ
νουθετεῖται —· τῷ δὲ μὴ φθάνοντι πρὸς τοὺς λεχθέντας ὅρους ὡς
μακρὰν διεστῶτας ἀφικνεῖσθαι καμπτῆρες εἴσω πεπήγασιν ἕτεροι δυνά-
μεων ἀναγκαίων, τῆς ἵλεω, τῆς προσταττούσης ἃ δεῖ, τῆς ἀπαγορευούσης
p. 561 M. ἃ μὴ δεῖ. ὅ τε γὰρ προλαβών, | ὡς οὐκ ἀπαραίτητον ἀλλ᾽ εὐμενὲς δι᾽ 99
ἡμερότητα φύσεώς ἐστι τὸ θεῖον, κἂν ἁμάρτῃ πρότερον, αὖθις μετενόη-
σεν ἀμνηστίας ἐλπίδι, ὅ τε ἔννοιαν λαβών, ὅτι νομοθέτης ὁ θεός ἐστιν,
πειθαρχῶν οἷς ἂν προστάττῃ πᾶσιν εὐδαιμονήσει· ὁ δ᾽ ὕστατος ὑστάτην
εὑρήσεται καταφυγήν, ἀποτροπὴν κακῶν, εἰ καὶ μὴ μετουσίαν προηγου-
μένων ἀγαθῶν. (19.) αἵδ᾽ εἰσὶν ⟨αἱ⟩ ἓξ πόλεις, ἃς καλεῖ φυγαδευτήρια 100

---

1 ἀρρυσάμενος H[2] 3 Μωσῆς codd. 4 ἐκοσμήθη H ὄντι G[1] ut vid. γέγονεν H 5 μεγάλου Mang.: μεγάλη codd. 7 οὕτως G (Turn.): οὔτε H 8 ἀνάγκης σωφρονιζούσης conicio 9 φθάνοντι G (Turn.): φθονοῦντι H 12 ὅ τε] ὃ e corr. H[2] 14 ἀμνηστείας GH[1] 15 προστάττει H εὐδαιμονήσῃ G 17 αἱ addidi φυγαδευτηρίων H[1]

---

contempletur operis auctorem, quoniam ex his bonis, quae sunt in constitutione istius creaturae . . . ., bonum illud summum atque aeternum conprehenditur . . . . nonne his quamvis tardum ingenium diligere auctorem suum provocatur? . . . ergo operatoria virtus dei, etsi non videtur, tamen ex suis operibus aestimatur. . . . .
6—9 *ibid.:* tertius ordo est regalis potestatis contemplatio, ut subiciamur regi, si non deferimus tamquam parenti. metu enim praesidentis plerumque fit oboediens potestati qui est salutis ingratus, ut necessitatem sobrietatis agnoscat qui noluit ac nequivit gratiam pietatis agnoscere. corrigit enim necessitas quem pietas provocare debuerat. *cf. etiam 2,11.* 9—17 *ibid. 2, 12:* qui descenderint ergo ex illis superioribus virtutibus ad haec inferiora . . . ., habent propiora hominis refugia quae petant ut . . . sperent dominum sibi reconciliari posse, si veniam petant, sperent posse corrigi, si praecepta sequantur caelestium testamentorum, quibus aut informamur ad innocentiam aut revocamur a culpa. haec igitur intra Iordanen civitates sequentes sunt, ut propitiemus nobis deum, sequamur quae iubet, vitemus quae prohibet. sit ergo propitiandae divinitatis ambitio, sequendae praeceptionis oboeditio, interdictae praevaricationis cautio, quibus propitiatoriam dei misericordiam et nomotheticen eius providentiam vel institutorum obsequio vel interdictorum declinatione veneremur.

(Num. 35, 12), ὧν αἱ μὲν πέντε ἀπεικονίσθησαν καὶ ἔστιν αὐτῶν ἐν
τοῖς ἁγίοις τὰ μιμήματα, προστάξεως μὲν καὶ ἀπαγορεύσεως οἱ ἐν τῇ
κιβωτῷ νόμοι, τῆς δ' ἵλεω δυνάμεως τὸ ἐπίθημα τῆς κιβωτοῦ —
καλεῖ δὲ αὐτὸ ἱλαστήριον —, ποιητικῆς δὲ καὶ βασιλικῆς τὰ ὑπόπτερα
101 καὶ ἐφιδρυμένα Χερουβίμ· ὁ δ' ὑπεράνω τούτων λόγος θεῖος εἰς ὁρατὴν
οὐκ ἦλθεν ἰδέαν, ἅτε μηδενὶ τῶν κατ' αἴσθησιν ἐμφερὴς ὤν, ἀλλ'
αὐτὸς εἰκὼν ὑπάρχων θεοῦ, τῶν νοητῶν ἅπαξ ἁπάντων ὁ πρεσβύτατος,
ὁ ἐγγυτάτω, μηδενὸς ὄντος μεθορίου διαστήματος, τοῦ μόνου, ὅ ἐστιν
ἀψευδῶς, ἐφιδρυμένος. λέγεται γάρ· „λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἱλαστη-
ρίου, ἀνὰ μέσον τῶν δυεῖν Χερουβίμ" (Exod. 25, 21), ὥσθ' ἡνίοχον
μὲν εἶναι τῶν δυνάμεων τὸν λόγον, ἔποχον δὲ τὸν λαλοῦντα, ἐπικελευό-
102 μενον τῷ ἡνιόχῳ τὰ πρὸς ὀρθὴν τοῦ παντὸς ἡνιόχησιν. ὁ μὲν οὖν
ἄνευ τροπῆς, ἑκουσίου μὲν ἄπαγε, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀκουσίου γεγονώς,
αὐτὸν τὸν θεὸν κλῆρον ἔχων (Deut. 10,9), ἐν αὐτῷ μόνῳ κατοικήσει·
οἱ δ' οὐκ ἐκ προνοίας ἀλλ' ἀβουλήτοις χρησάμενοι σφάλμασι καταφυ-
103 γὰς ἕξουσι τὰς εἰρημένας ἀφθόνους καὶ πλουσίας οὕτως. τῶν δὲ πρὸς
καταφυγὴν πόλεων τρεῖς μέν εἰσι πέραν, αἳ μακρὰν ἡμῶν τοῦ γένους
ἀφεστᾶσι. τίνες αὗται; ὁ τοῦ ἡγεμόνος λόγος καὶ ἡ ποιητικὴ καὶ βασι-
λικὴ δύναμις αὐτοῦ· τούτων γὰρ ὅ τε οὐρανὸς καὶ σύμπας ὁ κόσμος
104 ἐπικοινωνεῖ. αἱ δὲ προσεχεῖς ἡμῖν καὶ ἐφαπτόμεναι τοῦ τῶν ἀνθρώπων
ἐπικήρου γένους, ᾧ μόνῳ συμβέβηκε διαμαρτάνειν, αἱ ἐντός εἰσι τρεῖς,
ἡ ἵλεως, ἡ προστακτικὴ τῶν ποιητέων, ἡ ἀπαγορευτικὴ τῶν μὴ ποιη-
105 τέων· αὗται γὰρ ἤδη ἡμῶν ἐφάπτονται. τίς γὰρ ἀπαγορεύσεως χρεία
τοῖς μὴ μέλλουσιν ἀδικήσειν, τίς δὲ προστάξεως τοῖς μὴ πεφυκόσι σφάλ-
λεσθαι, τίς δὲ τῆς ἵλεω τοῖς μηδ' ὅλως ἁμαρτησομένοις; ἀλλὰ τό γε
ἡμέτερον γένος χρεῖον γέγονε τούτων διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ ἐπικλινῶς
106 ἔχειν πρός τε τὰ ἑκούσια καὶ ἀκούσια ἁμαρτήματα. (20.) τέταρτον
καὶ λοιπὸν ἦν τῶν προταθέντων ἡ προθεσμία τῆς τῶν πεφευγότων καθ-

3 ἐπίθημα G(H¹?): ἐπίθεμα H² 5 ὑφιδρυμένα L 7 εἰκὼν om. G 8 τοῦ μόνου Turn.: τῷ μόνον G, τὸ μόνον H 9 ἐφιδρυμένος scripsi: ἀφιδρυμένος codd. 10 δυοῖν H χερουβεὶμ G 15 ἀλλὰ βουλῇ τοῖς G χρησάμενοι H²: χρησαμένοις GH¹ 16 post εἰρημένας vid. add. πόλεις οὕτως] οὔσας conicio οὕτω δὲ τῶν v 18 ἀφεστᾶσιν H prius καὶ H²: om. GH¹ 20 ἐπικοινωνεῖ scripsi: ἐπικοινωναὶ H, ἐπικοινωνίαι G, ἐστί. κοινωναὶ v αἱ δὲ προσεχεῖς Cohn (cf. modo adnotata): δὲ προσεχεῖς codd., δὲ καὶ προσεχεῖς v 23 δὴ coni. Mang. 25 τῆς] τοῖς G 28 προτεθέντων L

27—133,13 *ibid. 2, 13:* quartum superest quod de morte summi sacerdotis ait: quia usque ad illud tempus erit in civitate refugii homicida ille, donec

ὁδοῦ, τοῦ ἀρχιερέως ὁ θάνατος, πολλὴν ἐν τῷ ῥητῷ μοι παρέχουσα
δυσκολίαν. ἄνισος γὰρ ἡ τιμωρία κατὰ τῶν τὰ αὐτὰ δρασάντων νομο-
562 M. θετεῖται, εἴ γε οἱ μὲν | πλείω χρόνον ἀποδράσονται, οἱ δὲ ἐλάττω·
μακροβιώτατοι γὰρ ⟨οἱ μέν⟩, οἱ δὲ ὀλιγοχρονιώτατοι τῶν ἀρχιερέων
εἰσί· καὶ οἱ μὲν νέοι, οἱ δὲ πρεσβῦται καθίστανται· καὶ τῶν ἑαλωκότων 107
ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ οἱ μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερωσύνης ἐφυγαδεύθησαν, οἱ
δ' ἤδη μέλλοντος τελευτᾶν τοῦ ἱερωμένου, ὡς τοὺς μὲν αἰῶνα μακρόν
τινα τῆς πατρίδος ἐστερῆσθαι, τοὺς δ' αὐτὸ μόνον ἡμέραν, εἰ τύχοι,
μεθ' ἣν τὸν αὐχένα ἐπαίροντες καὶ φρυαττόμενοι καὶ γελῶντες τοὺς
ἄγχιστα γένους τῶν ἀνῃρημένων ἀφίξονται. τὸ ἄπορον οὖν καὶ δυσα- 108
πολόγητον ἀποδρασόμεθα τῆς δι' ὑπονοιῶν φυσικῆς ἀποδόσεως ἐφιέ-
μενοι. λέγομεν γὰρ τὸν ἀρχιερέα οὐκ ἄνθρωπον ἀλλὰ λόγον θεῖον εἶναι
πάντων οὐχ ἑκουσίων μόνον ἀλλὰ καὶ ἀκουσίων ἀδικημάτων ἀμέτοχον.
οὔτε γὰρ ἐπὶ πατρί, τῷ νῷ, οὔτε ἐπὶ μητρί, τῇ αἰσθήσει, φησὶν αὐτὸν 109
Μωυσῆς (Lev. 21, 11) δύνασθαι μιαίνεσθαι, διότι, οἶμαι, γονέων ἀφθάρ-
των καὶ καθαρωτάτων ἔλαχεν, πατρὸς μὲν θεοῦ, ὃς καὶ τῶν συμπάν-
των ἐστὶ πατήρ, μητρὸς δὲ σοφίας, δι' ἧς τὰ ὅλα ἦλθεν εἰς γένεσιν·
καὶ διότι τὴν κεφαλὴν κέχρισται ἐλαίῳ, λέγω δὲ τὸ ἡγεμονικὸν φωτὶ 110
αὐγοειδεῖ περιλάμπεται, ὡς ἀξιόχρεως „ἐνδύσασθαι τὰ ἱμάτια“ νομισθῆ-
ναι — ἐνδύεται δ' ὁ μὲν πρεσβύτατος τοῦ ὄντος λόγος ὡς ἐσθῆτα τὸν
κόσμον (γῆν γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐπαμπ-
ίσχεται), ἡ δ' ἐπὶ μέρους ψυχὴ τὸ σῶμα, ἡ δὲ τοῦ σοφοῦ διάνοια
τὰς ἀρετάς —· καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν „οὐδέποτε ἀπομιτρώσει“, τὸ βα- 111
σίλειον οὐκ ἀποθήσεται διάδημα, τὸ σύμβολον τῆς οὐκ αὐτοκράτορος
μέν, ὑπάρχου δὲ καὶ θαυμαστῆς ἡγεμονίας, „οὐδ' αὖ τὰ ἱμάτια διαρ-
ρήξει“ (Lev. 21, 10)· ὅ τε γὰρ τοῦ ὄντος λόγος δεσμὸς ὢν τῶν 112

1 παρέχουσαν H[1] 4 οἱ μέν addidi, οἱ μὲν γὰρ μακροβιώτατοι coni. Mang. 4 οἱ δὲ ὀλιγοχρονιώτατοι s. s. H[2] 10 ἔγγιστα v ἀνῃρημένων G[2]: ἀνημέρων G[1]H 11. 12 ἐφαπτόμενοι coni. Mang. 13 μόνων H 15 Μωσῆς codd. 16 ἔλαχε G 18 κέχριται G 23 ἀπομητρώσει G

moriatur sacerdos magnus, in quo secundum litteram haeret interpretatio. primum ipsa fuga sorte magis quam aequitate alicuius examinis definita, dein in causis paribus inpar eventus; poterat enim fieri, ut post homicidae illius refugium sequenti die obiret magnus sacerdos. quae autem sub incerto sententia? ergo quia haeret littera, quaeramus spiritalia. quis est iste magnus sacerdos nisi dei filius, verbum dei . . . qui exors omnium est voluntariorum et accidentium delictorum . . .?
26—134,2 *ibid.:* vinculo enim verbi constricta omnia sunt et eius continentur potentia

ἁπάντων, ὡς εἴρηται, καὶ συνέχει τὰ μέρη πάντα καὶ σφίγγει κωλύων αὐτὰ διαλύεσθαι καὶ διαρτᾶσθαι· ἥ τ' ἐπὶ μέρους ψυχή, καθόσον δυνάμεως μεμοίραται, τῶν τοῦ σώματος οὐδὲν ἀποσχίζεσθαι καὶ ἀποτέμνεσθαι μερῶν παρὰ φύσιν ἐᾷ, τὸ δ' ἐπ' αὐτῇ πάντα ὁλόκληρα ὄντα ἁρμονίαν καὶ ἕνωσιν ἀδιάλυτον ἄγει τὴν πρὸς ἄλληλα· ὅ τε κεκαθαρμένος τοῦ σοφοῦ νοῦς ἀρρήκτους καὶ ἀπήμονας διαφυλάττει τὰς ἀρετάς, τὴν φυσικὴν αὐτῶν συγγένειάν τε καὶ κοινωνίαν ἁρμοσάμενος εὐνοίᾳ παγιωτέρᾳ.
113 (12.) οὗτος „ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν τετελευτηκυῖαν“, ᾗ φησι Μωυσῆς, „οὐκ εἰσελεύσεται“ (Lev. 21, 11)· θάνατος δὲ ψυχῆς ὁ μετὰ κακίας | ἐστὶ βίος, ὥστε οὐδέ τινος ἄγους, ὧν προσβάλλειν ἀφροσύνη φιλεῖ, ποτὲ p. 56.
114 προσάψεται. τούτῳ καὶ παρθένος ἐκ τοῦ ἱεροῦ γένους ἁρμόζεται, καθαρὰ καὶ ἀμίαντος καὶ ἀδιάφθορος εἰς ἀεὶ γνώμη· χήρας γὰρ καὶ ἐκβεβλημένης καὶ βεβήλου καὶ πόρνης ἀνὴρ οὐδέποτε γίνεται (ibid. 13. 14), πόλεμον ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πρὸς αὐτὰς ἀεὶ συγκροτῶν. ἐχθρὸν γὰρ αὐτῷ τὸ χηρεύειν ἀρετῆς καὶ ἐκβεβλῆσθαι καὶ πεφυγαδεῦσθαι πρὸς αὐτῆς καὶ πᾶν ὅ τι ἂν ᾖ βέβηλον πεῖσμα καὶ ἀνίερον· τὸ δὲ πολυμιγὲς καὶ πολύανδρον καὶ πολύθεον, ἄθεον μὲν οὖν κακόν, πόρνην, οὐδὲ προσιδεῖν ἀξιοῖ, τὴν ἕνα ἄνδρα καὶ πατέρα τὸν ἡγεμόνα θεὸν ἐπιγε-
115 γραμμένην ἠγαπηκώς. ὑπερβολή τις περὶ τὸν τρόπον τοῦτον τελειότητος ἐνορᾶται. τὸν μέν γε τὴν μεγάλην εὐξάμενον εὐχὴν οἶδέ που καὶ ἀκουσίως σφαλλόμενον, εἰ καὶ μὴ ἑκουσίῳ γνώμῃ· λέγει γάρ· „ἐὰν δέ τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ ἐξάπινα, παραχρῆμα μιανθήσεται“ (Num. 6, 9)· τὰ γὰρ ἀβούλητα ἔξωθεν αἰφνίδιον κατασκήπτοντα παραχρῆμα τὴν ψυχὴν οὐ πρὸς αἰῶνα μήκιστον μιαίνει, ἅτε ὄντα ἀκούσια. τούτων δ' ὁ

1 ἁπάντων ἄρρηκτος καὶ coni. Mang. ὡς om. GH^1 εἴργεται G^2 κωλύων G: κωλύει H, καὶ κωλύει H^2 2 ἥ τ' G^2: ἥ τε H^2, εἴτε G^1 (H^1) καθ' ὅσον codd. 7 παγειοτέρα G, παγιωτάτῃ coni. Mang. 8 οὗτος H^2: οὕτως G(H^1) τετελευτηκυῖαν H^2: τετελευτηκῶσαν G(H^1) Μωσῆς codd. 10 προσβάλλει G^1 ut vid. 11 ἱερατικοῦ coni. Mang. 14 αὐτοὺς G 17 ⟨καὶ⟩ ἄθεον ὁμοῦ κακόν conicio ἄθεον secl. Mang., ἄθεον μὲν οὖν secl. Cohn 18 τὴν e corr. H^2 19 τελειότατος G 20 οὐδέπου coni. Mang. 21 μὴ καὶ ν 24 τὰ G: τῶν H ἀβούλητα scripsi: ἀβουλήτων H^2, ἀβουλούντων G(H^1), fort. τῶν γὰρ ἀβουλήτων τινὰ scrib. 25 ἅτε H: ἄν τε G post ἀκούσια add. τύχοι G^2

... et ideo omnia manent, quia dissolvi illa non sinit quae ipse constrinxit ... omnia enim quoad vult suo imperio coercet et regit et naturali concordia ligat. *cf. ad p. 7,8.*

ἀρχιερεὺς καθάπερ καὶ τῶν ἑκουσίων ὑπεράνω στὰς ἀλογεῖ. ταῦτα δ' 116
οὐκ ἀπὸ σκοποῦ μοι λέλεκται, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ διδάξαι, ὅτι φυσικωτάτη
προθεσμία καθόδου φυγάδων ὁ τοῦ ἀρχιερέως ἐστὶ θάνατος (Num.
35,25). ἕως μὲν γὰρ ὁ ἱερώτατος οὗτος λόγος ζῇ καὶ περίεστιν ἐν 117
ψυχῇ, ἀμήχανον τροπὴν ἀκούσιον εἰς αὐτὴν κατελθεῖν· ἀμέτοχος γὰρ
καὶ ἀπαράδεκτος παντὸς εἶναι πέφυκεν ἁμαρτήματος. ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ,
οὐκ αὐτὸς διαφθαρείς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διαζευχθείς, κάθ-
οδος εὐθὺς δίδοται τοῖς ἑκουσίοις σφάλμασιν· εἰ γὰρ μένοντος καὶ
ὑγιαίνοντος ἐν ἡμῖν ἐξῳκίζετο, μετανισταμένου πάντως εἰσοικισθήσεται.
γέρας γὰρ ἐξαίρετον ὁ ἀμίαντος ἀρχιερεύς, ἔλεγχος, ἐκ φύσεως κεκάρ- 118
πωται τὸ μηδέποτ' εἰς αὐτὸν παραδέξασθαι τόπον γνώμης ὀλισθον.
διόπερ ἄξιον εὔχεσθαι ζῆν ἐν ψυχῇ τὸν ἀρχιερέα ὁμοῦ καὶ βασιλέα,
δικαστὴν ἔλεγχον, ὃς ὅλον ἡμῶν τὸ διανοίας ἀποκεκληρωμένος δικα-
στήριον ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀγομένων εἰς κρίσιν δυσωπεῖται.
(22.) Λελαληκότες οὖν τὰ ἁρμόττοντα περὶ φυγάδων τὴν κατὰ 119
τὸν εἱρμὸν ἀκολουθίαν συνυφανοῦμεν. λέγεται γὰρ ἑξῆς· „εὗρεν αὐτὴν
ἄγγελος κυρίου“ (Gen. 16,7), κάθοδον ψηφισάμενος ὑπ' αἰδοῦς κινδυ-
p. 564 M. νευσούσῃ ψυχῇ πλανᾶσθαι καὶ μονονοὺ | προπομπὸς γινόμενος τῆς εἰς
τὴν ἀπλανῆ γνώμην ἐπανόδου. χρήσιμον δὲ καὶ τὰ περὶ εὑρέσεως καὶ 120
ζητήσεως φιλοσοφηθέντα τῷ νομοθέτῃ μὴ ἡσυχασθῆναι. τοὺς μὲν γὰρ
εἰσάγει μηδὲν μήτε ζητοῦντας μήτε εὑρίσκοντας, τοὺς δὲ ἐν ἑκατέρῳ
κατορθοῦντας, ἐνίους δὲ θάτερον περιπεποιημένους, ὧν οἱ μὲν ζητοῦντες
οὐχ εὑρίσκουσιν, οἱ δ' εὑρίσκουσιν οὐ ζητήσαντες. οἱ μὲν οὖν μήτε 121
εὑρέσεως μήτε ζητήσεως ἐφιέμενοι τὸν λογισμὸν ἀπαιδευσίᾳ καὶ ἀμελε-
τησίᾳ χαλεπῶς ᾐκίσαντο καὶ δυνάμενοι ὀξὺ καθορᾶν ἐπηρώθησαν.

---

7 ἀλλὰ τῆς conicio 8 ἑκουσίοις Maurini Ambrosii editores (Mang.): ἀκουσίοις codd. 10 post φύσεως add. καὶ GH^1 11 μηδέποτε G αὑτὸν H^2: αὐτὸν GH^1 τόπον corruptum, τὸ παράπαν Mang., τὸν πονηρὸν Cohn 12. 13 ἄρχοντα ὁμοῦ καὶ βασιλέα δικαστήν τε καὶ ἔλεγχον conicio; v. quod det. pot. ins. § 23 12 βασιλέα secl. Turn. 13 ὃς H^2: ὡς GH^1 14 ἀπαγομένων Mang. per errorem, ut vid. 16 ἑξῆς Mang.: ἐξ ἀρχῆς codd. 17 κάθοδον G^2: καθ' ὁδὸν G^{1}H 18 οὐ G: ἐκ H 19 τὰ om. L 23 οἱ δ' H: οὐδ' G οὐ H(G^1): οἱ G^2 25 ἐπήρωσαν G^2

4—8 *ibid.:* vivit igitur dei verbum et maxime in animis vivit piorum nec umquam moritur plenitudo divinitatis. numquam enim moritur sempiterna divinitas et aeterna dei virtus. sane moritur nobis, si a nostra anima separetur, non quo morte corrumpatur, sed quo dissolvatur atque exuatur mens nostra ab eius coniunctione; mors enim

οὕτως φησὶ „τὴν γυναῖκα Λὼτ στραφεῖσαν εἰς τοὐπίσω γενέσθαι στήλην“
122 (Gen. 19,26), οὐ μυθοπλαστῶν, ἀλλὰ πράγματος ἰδιότητα μηνύων. ὃς
γὰρ ἄν ὀλιγωρήσας τοῦ διδάσκοντος ὑπὸ ῥαθυμίας ἐμφύτου τε ὁμοῦ καὶ
συνήθους τὰ μὲν πρόσω καταλίπῃ, δι᾽ ὧν ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ ταῖς
ἄλλαις δυνάμεσιν ἔστι χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν φύσεως πραγμάτων ἐπί-
κρισιν, ἐκτραχηλίσας δ᾽ αὐτὸν εἰς τοὐπίσω περιαγάγῃ, τὰ τυφλὰ τῶν
ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων μᾶλλον ἢ τῶν τοῦ σώματος μερῶν ἐζηλωκώς,
123 ἀψύχου καὶ κωφῆς λίθου τρόπον στηλιτεύεται. οὐ γὰρ ἔσχον, ᾗ φησι
Μωυσῆς, οἱ τοιοῦτοι τρόποι „καρδίαν συνιέναι καὶ ὀφθαλμοὺς βλέπειν
καὶ ὦτα ἀκούειν“ (Deut. 29, 4), ἀλλὰ τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ ἀνόητον
καὶ πάντῃ πηρὸν βίον ἀβίωτον ἑαυτοῖς ἐξειργάσαντο, οὐδενὶ τῶν δεόν-
124 των ἐφιστάντες. (23.) ἡγεμὼν δ᾽ ἐστὶ τοῦ χοροῦ τούτου ὁ τῆς σω-
ματικῆς χώρας βασιλεύς· „ἐπιστραφεὶς“ γάρ φησι „Φαραὼ εἰσῆλθεν
εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐπέστησε τὸν νοῦν οὐδ᾽ ἐπὶ τούτῳ“ (Exod.
7, 23), ἴσον τῷ ἐπ᾽ οὐδενὶ τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ εἴασεν αὐτὸν οἷα φυτὸν
125 ἀγεώργητον ἀφαυαίνεσθαι καὶ στειρούμενον ἀγονίᾳ χρῆσθαι. οἱ μέν
γε βουλευόμενοι καὶ σκοπούμενοι καὶ πάντ᾽ ἐπιμελῶς ἐξετάζοντες ἀκο-
νῶσι καὶ παραθήγουσιν αὐτόν· ὁ δὲ γυμναζόμενος τοὺς οἰκείους φέρει
καρπούς, ἀγχίνοιάν τε καὶ σύνεσιν, δι᾽ ὧν τὸ ἀφενάκιστον περιγίνεται·
ὁ δ᾽ ἀπερίσκεπτος ἀμβλύνει καὶ περιθραύει τὰς φρονήσεως ἀκμάς.
126 Τὸν μὲν οὖν ἄλογον καὶ ἄψυχον ὡς ἀληθῶς τῶν τοιούτων θίασον ἐατέον,
τὸν δὲ τῶν σκέψει καὶ εὑρέσει χρωμένων ἐπικριτέον. αὐτίκα τοίνυν ὁ
πολιτικὸς μὲν ἥκιστα δὲ δοξομανὴς τρόπος, ἐφιέμενος τῆς ἀμείνονος
γενεᾶς, ἣν ἀρεταὶ κεκλήρωνται, ζητῶν τε καὶ ἀνευρίσκων αὐτὴν εἰσάγεται.
127 „εὗρε“ γάρ φησιν „ἄνθρωπος τὸν Ἰωσὴφ πλανώμενον ἐν τῷ πεδίῳ,

---

6 αὐτὸν codd. περιαγάγῃ H[2]: περιαγάγει GH[1] 9 Μωσῆς H τοιουτότροποι conicio (cf. p. 126, 22), τρόποι om. G (Mang.) 11 πάντῃ H[2] (Mang.): πάντα G(H[1]) πηρὸν secl. Mang. ἐφιστάντες ⟨νοῦν⟩ coni. Mang. 12 δέ ἐστι H 13 ἐπιγραφεὶς Turn. 14 τούτῳ H[2]: τοῦτο GH[1] 16 ἀγονίᾳ H[2]: ἀγωνία GH[1] 19 ἀφαινάκιστον G[2](H[1]) 22 τὸν Turn.: τῶν codd. 25 πλανώμενον om. H τῷ om. Turn.

---

vera est verbi et animae separatio. denique statim incipit anima peccatis patere voluntariis. 1 sqq. cf. *Orig. Contra Cels. IV 45 p. 538:* τὰ μὲν οὖν τῆς κατὰ τὸν τόπον τροπολογίας οὐκ ἀναγκαῖον νῦν λέγειν . . . . τίς τε ἡ γυνὴ αὐτοῦ γενομένη στήλη ἁλὸς διὰ τὸ ἐστράφθαι εἰς τοὐπίσω . . . *Homil. in Gen. V 2 p. 74.*
24—137,12 *Ambros l. c. 8,47:* fratres suos requirebat et ad eum festinabat locum, in quo pascebant oves, et cum cognovisset quia in Dothaim sunt, perrexit eo. signifi-

καὶ ἠρώτησεν αὐτόν· τί ζητεῖς; ὁ δὲ εἶπεν· τοὺς ἀδελφούς μου ἐγὼ
ζητῶ, ἀνάγγειλόν μοι, ποῦ βόσκουσιν. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος·
ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν· ἤκουσα γὰρ αὐτῶν λεγόντων· πορευθῶμεν εἰς
p. 565 M. Δωθαΐν. καὶ ἐπορεύθη Ἰωσὴφ κατόπιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ | εὗρεν
αὐτοὺς ἐν Δωθαΐν" (Gen. 37, 15—17). ἑρμηνεύεται Δωθαῒν ἔκλειψις 128
ἱκανή, σύμβολον ψυχῆς οὐ μέσως ἀλλὰ τελείως ἀποδεδρακυίας τὰς
κενὰς δόξας, αἳ γυναικῶν μᾶλλον ἢ ἀνδρῶν ἐπιτηδεύμασιν ἐοίκασι.
διὸ πάνυ καλῶς ἡ ἀρετὴ Σάρρα „τὰ γυναικεῖα ἐκλείπει" (Gen. 18,11),
περὶ ἃ πονούμεθα οἱ τὸν ἄνανδρον καὶ θῆλυν ὄντως βίον μεταδιώκοντες.
ὁ δὲ σοφὸς καὶ „ἐκλείπων προστίθεται" (Gen. 25, 17) κατὰ Μωυσῆν,
φυσικώτατα· τὴν γὰρ τῆς κενῆς δόξης ἀφαίρεσιν πρόσθεσιν ἀληθείας εἶναι
συμβέβηκεν. εἰ δή τις ἔτ' ἐν θνητῷ καὶ πολυμιγεῖ καὶ πολυμόρφῳ βίῳ 129
διατρίβων καὶ κεχρημένος ἀφθόνοις ταῖς πρὸς περιουσίαν ὕλαις σκέπτεται
καὶ ζητεῖ περὶ τῆς ἀμείνονος καὶ πρὸς τὸ καλὸν μόνον ἀφορώσης γενεᾶς,
ἄξιος ἀποδοχῆς ἐστιν, ἂν μὴ πάλιν τὰ ὀνείρατα καὶ φαντάσματα τῶν
νομιζομένων καὶ φαινομένων ἀγαθῶν ὑπαναπλεύσαντα παρευημερήσῃ.
μένων γὰρ ἐν ἀκιβδηλεύτῳ τῇ ψυχικῇ σκέψει, κατ' ἴχνος τῶν ζητου- 130
μένων βαίνων καὶ ἐπακολουθῶν οὐκ ἀνήσει πρότερον ἢ τοῖς ποθου-
μένοις ἐντυχεῖν. ἀλλ' οὐδὲν αὐτῶν παρὰ μοχθηροῖς ἀνευρήσει· διὰ τί; 131
„ἀπήρκασι γὰρ ἐντεῦθεν", τὰς μὲν ἡμετέρας σπουδὰς ἐκλιπόντες,
μετοικισάμενοι δ' εἰς τὸν ἔρημον κακῶν εὐσεβῶν χῶρον. λέγει δὲ
ταῦτα ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ὁ ἐπὶ ψυχῆς ἔλεγχος, ὃς ἀποροῦσαν καὶ
σκεπτομένην καὶ ζητοῦσαν αὐτὴν ἰδὼν εὐλαβεῖται, μὴ πλανηθεῖσα δια-

---

1 δ' G ἐγὼ fort. secl. 4 et 5 ter Δωθαεὶμ conicio 8 ἡ] τῇ G[2] τῇ ἀρετῇ Σάρρᾳ coni. Mang. 9 θηλύνοντα G[2] 10 Μωσῆν GH 11 πρὸς θέσιν G 12 δή G: δ' εἴ H, δέ Mang. πολυτρόπῳ coni. Mang. 15 post ἂν spatium in G 16 ἐπαναπλεύσαντα coni. Mang. 19 οὐδέν' (οὐδὲν Mang.) αὐτῶν Turn.: οὐδενὶ τῶν codd. παρὰ om. G μοχθηρῶν G[2] 20 ἡμετέρων v 21 μετοικισάμενοι H: μετοικησάμενοι G(?)v 22 ὁ ἐπὶ] ὅς ἐστι coni. Cohn ἐπὶ secl. Mang.

---

catur autem illo verbo Dothaim defectus idoneus, id est vanarum opiniorum defectus non mediocris, sed perfectus et plenus, in quo profectus est animae. sapiens enim quando minuit addit; deficiunt enim saeculares opiniones, quae muliebribus infirmis comparantur. unde pulchre, quo ostenderetur Sarra ad profectum venisse, ut generaret risum et laetitiam, defecerunt inquit Sarrae fieri muliebria. bona ergo defectio cupiditatum, defectio vanitatis, quia veritatis adiectio est.

132 μάρτῃ τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ. (24). πάνυ τεθαύμακα κἀκείνους, τὸν μὲν
φιλοπευστοῦντα περὶ τοῦ μέσου τῶν ἄκρων καὶ λέγοντα· „ἰδοὺ τὸ πῦρ
καὶ τὰ ξύλα, ποῦ τὸ πρόβατον τὸ εἰς ὁλοκάρπωσιν“, τὸν δ' ἀποκρινό-
μενον· „ὁ θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον“ καὶ
ὕστερον τὸ ἀντιδοθὲν εὑρίσκοντα· „ἰδοὺ γὰρ κριὸς εἷς κατεχόμενος τῶν
133 κεράτων ἐν φυτῷ Σαβέκ“ (Gen. 22,7. 8. 13). ἴδωμεν οὖν, τί ὁ μὲν
ζητῶν ἀπορεῖ, ὁ δ' ἀποκρινόμενος ἀποφαίνεται, καὶ τρίτον τί τὸ εὑρισκό-
μενον ἦν. ὃ μὲν οὖν πυνθάνεται τοιοῦτόν ἐστιν· ἰδοὺ τὸ δρῶν αἴτιον,
τὸ πῦρ· ἰδοὺ καὶ τὸ πάσχον, ἡ ὕλη, τὰ ξύλα· ποῦ τὸ τρίτον, τὸ ἀπο-
134 τέλεσμα; οἷον ἰδοὺ ὁ νοῦς, ἔνθερμον καὶ πεπυρωμένον πνεῦμα· ἰδοὺ
καὶ τὰ νοητά, ὡσανεὶ ὗλαι· ποῦ τὸ τρίτον, τὸ νοεῖν; πάλιν ἰδοὺ ἡ
ὅρασις, ἰδοὺ τὸ χρῶμα, ποῦ τὸ ὁρᾶν; καὶ συνόλως ἰδοὺ ἡ αἴσθησις, τὸ
κριτήριον, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθητά, αἱ ὗλαι· τὸ οὖν αἰσθάνεσθαι ποῦ;
135 ταῦτα πυνθανομένῳ δεόντως ἀποκρίνεται· „ὁ θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ“· θεοῦ
γὰρ ἔργον ἴδιον τὸ τρίτον. ἐπιφροσύνῃ γὰρ αὐτοῦ ὁ μὲν νοῦς καταλαμ-
βάνει, ἡ δ' ὅρασις ὁρᾷ καὶ πᾶσα αἴσθησις αἰσθάνεται. „κριὸς δ'
136 εὑρίσκεται κατεχόμενος“, τουτέστι λόγος ἡσυχάζων καὶ ἐπέχων. ἄριστον
γὰρ ἱερεῖον ἡσυχία καὶ | ἐποχὴ περὶ ὧν πάντως οὐκ εἰσὶ πίστεις. p. 566 M
ῥητὸν γὰρ μόνον τοῦτο „ὁ θεὸς ὄψεται“, ᾧ γνώριμα τὰ πάντα, ὃς
λαμπροτάτῳ φωτί, ἑαυτῷ, τὰ ὅλα αὐγάζει· τὰ δ' ἄλλα οὐ ῥητὰ γενέσει,

---

4 εἰς H: εἰς τὴν G 5 γὰρ s. s. H² 5. 6 τῶν κεράτων om. G 11 ὕλη conicio (cf. Ambros.) 13 ἀλλὰ] ἰδοὺ conicio ἡ ὕλη conicio 14 δεόντως G¹(H¹): δὲ οὕτως G²H² ἀποκρί-νεται H²: ἀποκρίναιτο G(H¹) 18 ὧν εἰσ ουκόσι πίστεις (sic) H, ὧν οὐκ εἰσὶ πίστεις L παντὶ G² 19 ῥητέον coni. Mang. 20 οὐ ῥητέα vel οὐχ ὁρατὰ coni. Mang.

1—10 *Ambros. epist. 8,2:* denique in arte requiruntur praecipue, ut sit αἴτιον, ὕλη, ἀποτέλεσμα. cum igitur legamus sanctum Isaac patri dicere: ecce ignis et ligna, ubi hostia? quid horum deest? nam qui quaerit, dubitat; qui respondet quaerenti, pronuntiat et dubitationem absolvit. ecce ignis, id est αἴτιον, et ligna, id est ὕλη, quae latine materia dicitur: tertium quid superest nisi ἀποτέλεσμα? quod filius quaesivit, pater rettulit dicenti: ubi hostia? deus inquit providebit sibi sacrificium, fili. 10—16 *ibid. 4:* ecce ergo mens calida et fervens ut ignis quae operatur, ecce et intellegibilia, id est materia, ubi est tertium, intellegere? ecce color, ubi est videre? ecce sensibilia, ubi est sentire? materia enim non ab omnibus videtur, ideoque deus dat munus intellegendi et sentiendi et videndi. *cf. § 10.*
16—18 *ibid. 3:* ostendit deus arietem pendentem cornibus. aries autem est verbum plenum tranquillitatis et moderationis atque patientiae. quo ostenditur bonum

ἧς πολὺ κατακέχυται τὸ σκότος· ἠρεμία δ' ἀσφαλὲς ἐν σκότῳ.
(25). ζητήσαντες καὶ τί τὸ τρέφον ἐστὶ τὴν ψυχήν — „οὐ γὰρ“ ᾗ 137
φησι Μωυσῆς „ᾔδεισαν τί ἦν“ (Exod. 16, 15) — εὗρον μαθόντες ῥῆμα
θεοῦ καὶ λόγον θεῖον, ἀφ' οὗ πᾶσαι παιδεῖαι καὶ σοφίαι ῥέουσιν ἀέναοι.
ἥδ' ἐστὶν ἡ οὐράνιος τροφή, μηνύεται δ' ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς ἐκ
προσώπου τοῦ αἰτίου λέγοντος· „ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ“ (ibid. 4)· τῷ γὰρ ὄντι τὴν αἰθέριον σοφίαν ὁ θεὸς ταῖς εὐφυέσι 138
καὶ φιλοθεάμοσιν ἄνωθεν ἐπιψεκάζει διανοίαις· αἱ δὲ ἰδοῦσαι καὶ γευσά-
μεναι καὶ σφόδρ' ἡσθεῖσαι ἔμαθον μὲν ὃ ἔπαθον, τὸ δὲ διαθὲν ἀγνο-
οῦσι. διὸ πυνθάνονται· „τί ἐστι τοῦτο“ (ibid. 15), ὃ μέλιτος γλυκύ-
τερον, χιόνος δὲ λευκότερον εἶναι πέφυκε; διδαχθήσονται δὲ ὑπὸ τοῦ 139
θεοπρόπου, ὅτι „οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν ἔδωκε κύριος αὐτοῖς φαγεῖν“
(ibid. 15). τίς οὖν ὁ ἄρτος, εἰπέ. „τοῦτο“ φησί „τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε
κύριος“ (ibid. 16). ἡ θεία σύνταξις αὕτη τὴν ὁρατικὴν ψυχὴν φωτίζει

1 ἧς Turn.: ἣ G²H, ᾗ G¹   3 Μωσῆς codd.   ᾔδεσαν H   9 καὶ σφόδρ' G: σφόδρα H   δοθὲν Markland   9. 10 ἀγνοοῦσιν H   10 μέλιτος ⟨μὲν⟩ conicio   11 χιῶνος GH¹   14 αὐτὴ G

sacrificium esse sapientiam et prudenter emerendi ac propitiandi rationem cognoscere. 2—140,2 *ibid. 6:* quaeramus subicientis (subicientes *Maurini*) materiam, quid sit quod nutriat animam; tamquam in tenebris requiramus eam. neque enim vel patres sciebant, quid esset manna, invenerunt inquit (autem *pro* inquit *conicio*) manna discentes (*sic Maurini pro* dicentes) ipsum esse sermonem et verbum dei, unde omnes disciplinae fonte iugi ac perpetuo fluunt atque derivant. 7 haec est esca caelestis, significatur autem ex persona dicentis: ecce ego pluam vobis panes de caelo. αἴτιον ergo eo quod operatur deus, qui irrigat mentes rore sapientiae, ὕλη (ὕλῃ?), quia videntes animae et gustantes delectantur et requirunt, unde sit illud splendidius luce, dulcius melle. respondetur eis scripturae serie: hic est panis, quem dedit vobis manducare dominus et hoc est verbum dei quod disposuit deus vel ordinavit, quo pascitur anima prudentium et delectatur, quod est candidum et suave, veritatis splendore illuminans et virtutum suavitate demulcens audientium animas. *epist. 64,2:* sed est spiritale manna. hoc est pluvia spiritalis sapientiae, quae ingeniosis et quaerentibus de caelo infunditur et irrorat mentes piorum et obdulcat fauces eorum. qui igitur intellexerit infusionem divinae sapientiae, delectatur nec alium cibum requirit nec in solo pane vivit, sed in omni verbo dei. qui curiosior fuerit quaerit quid sit istud quod melle dulcius sit. respondet illi minister dei: hic est panis quem dedit tibi deus manducare. quid sit iste panis audi: sermo inquit quem ordinavit deus. haec ergo ordinatio dei, haec alimonia alit animam sapientis et illuminat atque obdulcat, resplendens veritatis corusco et mulcens tamquam favo quodam ita diversarum virtutum suavitate et sermone sapientiae.

τε ὁμοῦ καὶ γλυκαίνει, φέγγος μὲν τὸ ἀληθείας ἀπαστράπτουσα, πειθοῖ
δέ, ἀρετῇ γλυκείᾳ, τοὺς διψῶντας καὶ πεινῶντας καλοκἀγαθίας ἐφηδύνουσα.
140 ζητήσας καὶ ὁ προφήτης αὐτός, τί τὸ τοῦ κατορθοῦν αἴτιον, ἀνεῦρεν
ὅτι ἡ θεοῦ μόνου σύνοδος. ἐπειδὴ γὰρ ἠπόρει, τίς εἰμι καὶ τίς ὢν τὸ
ὁρατικὸν γένος ἀπὸ τοῦ βασιλεύειν δοκοῦντος ἀντιθέου τρόπου ῥύσομαι,
141 διδάσκεται χρησμῷ, ὅτι „ἔσομαι μετὰ σοῦ“ (Exod. 3,11. 12). ζητήσεις
δ᾽ αἱ τῶν κατὰ μέρος ἔχουσι μὲν γλαφυρὰν θεωρίαν καὶ φιλόσοφον —
πῶς γὰρ οὔ; —, ἡ δὲ τοῦ τῶν ὄντων ἀρίστου καὶ ἀσυγκρίτου καὶ
πάντων αἰτίου θεοῦ ζήτησις εὐφραίνει μὲν εὐθὺς ἰόντας ἐπὶ τὴν σκέψιν,
ἀτελὴς δ᾽ οὐ γίνεται, προϋπαντῶντος διὰ τὴν ἵλεω φύσιν ἑαυτοῦ ταῖς
παρθένοις χάρισι καὶ ἐπιδεικνυμένου ἑαυτὸν τοῖς γλιχομένοις ἰδεῖν, οὐχ
οἷός ἐστιν — ἀμήχανον γάρ, ἐπεὶ καὶ Μωυσῆς „ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον· εὐλαβεῖτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ“ (Exod. 3, 6) —,
ἀλλ᾽ ὡς ἐνεχώρει γενητὴν φύσιν τῇ ἀπερινοήτῳ δυνάμει προσβαλεῖν.
142 ἀναγέγραπται καὶ τοῦτο ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς· „ἐπιστραφήσεσθε“ γάρ
φησι „πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν, καὶ εὑρήσετε αὐτόν, ὅταν | ἐκζητήσητε αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν“ p. 567 M.
(Deut. 4, 29. 30).

143 (26.) Ἀποχρώντως λελαληκότες καὶ περὶ τούτων ἐπὶ τὸ τρίτον
ἑξῆς τρεψώμεθα κεφάλαιον, ἐν ᾧ τὸ μὲν ζητεῖν ἦν, τὸ δ᾽ εὑρίσκειν
οὐχ εἵπετο. Λάβαν γοῦν ἀναζητήσας ὅλον τοῦ ἀσκητοῦ τὸν ψυχικὸν

---

2 ἀρετῆς conicio (cf. Ambros.) ἀφηδύνουσα G 3 τὸ τοῦ Mang.: τοῦτο H[1], τοῦ GH[2] 11 τοῖς om. H 12 Μωσῆς codd. 14 γεννητὴν v τῇ H[2]: τὴν G(H[1]) ἀπερινοήτῳ scripsi: περὶ νοητῶ GH[1], περὶ νοητὰ H[2] προσβαλεῖν Gv: προσβάλλειν H 16 ὑμῶν G: ἡμῶν H 17 ὑμῶν G: ἡμῶν H 19 ἀποχρῶντος G 19. 20 ἐπὶ et τρεψώμεθα codd.: ἔτι et σκεψώμεθα v 21 ἀσκητοῦ G: ἀσκητικοῦ H

3—6 *epist. 8,8:* in se enim didicerat propheta, quid esset consummandae rei αἴτιον. nam cum mitteretur ad populum dei liberandum ad regem Aegypti, ait: quis sum ego, ut vadam et educam populum a regis potestate? respondit dominus: ego ero tecum. 6—8 *ibid. 9:* interrogationes ergo illae in medio et responsiones habent sapientiae semina et θεωρίαν. gratum tamen ἀποτέλεσμα est, quia ait: ego ero tecum. 21—141,7 *Ambros. de fuga saeculi 4,22. 23:* itaque Laban perscrutatus est domum eius spiritalem et non invenit effigies; plena enim erat non figurarum, sed negotiorum . . . denique ea inprobitatis caecitate suffusi mentem Sodomitae ostium nequaquam sancti Lot invenire potuerunt. *cf. etiam 5,27. epist. 8,11:* Laban denique, qui per dominum non quaesivit, quia quaerebat idola, non invenit.

οἶκον „οὐχ εὗρεν“ ᾗ φησι Μωυσῆς „τὰ εἴδωλα“ (Gen. 31, 33)· πλήρης
γὰρ πραγμάτων, οὐκ ὀνειράτων καὶ κενῶν φαντασμάτων ἦν. οὐδ’ οἱ 144
τυφλοὶ διάνοιαν Σοδομῖται σπουδάσαντες ἐκθύμως αἰσχῦναι τοὺς ἱεροὺς
καὶ ἀμιάντους λόγους εὗρον τὴν εἰς τοῦτ’ ἄγουσαν ὁδόν, ἀλλ’, ὥς φησι
τὸ λόγιον, „παρελύθησαν ζητοῦντες τὴν θύραν“ (Gen. 19, 11), καίτοι
γε ἐν κύκλῳ πᾶσαν τὴν οἰκίαν περιθέοντες καὶ πάντα κινήσαντες λίθον
πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐκφύλου καὶ ἀσεβοῦς ἐπιθυμίας. ἤδη τινὲς καὶ 145
ἀντὶ πυλωρῶν βασιλεῖς ἐθελήσαντες γενέσθαι καὶ τὸ κάλλιστον ἐν βίῳ,
τάξιν, καταλῦσαι οὐ μόνον τῆς ἀδίκως ἐλπισθείσης εὐπραγίας ἐσφάλησαν,
ἀλλὰ καὶ ἣν ἐν χερσὶν εἶχον ἐκβαλεῖν ἠναγκάσθησαν. ἱερωσύνης γὰρ
τοὺς Κορὲ θιασώτας ὀρεχθέντας * * * ὁ νόμος διαμαρτεῖν φησιν
ἀμφοῖν (Num. 16). ὥσπερ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ παῖδες καὶ ἄνδρες μανθά- 146
νουσιν, ἀλλ’ ἑκατέρᾳ τῶν ἡλικιῶν εἰσιν ἁρμόττουσαι διδασκαλίαι, οὕτως
πεφύκασιν εἶναί τινες αἰεὶ παιδικαὶ ψυχαὶ καὶ ἐν σώμασι γεγηρακόσι
καὶ ἔμπαλιν τελειόταται ἐν ἄρτι ἀκμάζουσι καὶ ἡβῶσιν. ὄφλοιεν ἂν
οὖν εὐήθειαν, ὅσοι μειζόνων ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐρῶσιν, ἐπειδὴ
πᾶν τὸ ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτάσει σφοδρότητος ἀπορρήττεται. καὶ Φαραὼ 147
„ζητῶν ἀνελεῖν Μωυσῆν“ (Exod. 2, 15), τὸ προφητικὸν γένος, οὐδέ-
ποτε εὑρήσει, καίτοι χαλεπὸν ἀκηκοὼς κατ’ αὐτοῦ λόγον ὡς ἐπικεχειρηκό-
τος καθελεῖν τὴν σώματος ἅπασαν ἡγεμονίαν δυσὶ προσβολαῖς· ὧν τὴν 148
μὲν προτέραν ἐποιήσατο πρὸς τὸν Αἰγύπτιον τρόπον, ὃς ἐπετείχιζεν
ἡδονὴν ψυχῇ — „πατάξας γὰρ αὐτὸν“ οὐσίᾳ σποράδι „κατέχωσεν,
ἄμμῳ“ (Exod. 2,12), τοῦ αὐτοῦ νομίσας ἀμφότερα εἶναι τὰ δόγματα,
καὶ ἡδονὴν ὡς πρῶτον καὶ μέγιστον ἀγαθὸν καὶ ἀτόμους ὡς τῶν ὅλων
ἀρχάς —, τὴν δ’ ἑτέραν (ibid. 13) πρὸς τὸν κατακερματίζοντα τὴν
φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸ μὲν ψυχῇ, τὸ δὲ σώματι, τὸ δὲ τοῖς ἐκτὸς

1 Μωσῆς codd. 5 παρεληλύθεισαν L 9 τῆς] τοῖς H[1] ut vid. ἀπεσφάλησαν coni. Mang. 11 θιασσότας G lacunam statuo et μὴ ἀρκουμένους τῇ νεωκόρων τάξει suppleo, Mang. post ἱερωσύνης add. καὶ ἀρχῆς 15 ἡβῶσιν ex corr. H[2] 16 post ὅσοι add. κατὰ H[1] 17 ἀπορήττεται (sic) G: ἀπορρήσσεται H (sed alterum ρ s. s. H[2], σσε ex corr.), D v. infra (διαρρήγνυται conicio), ἀπορρυήσεται coni. Mang. 18 Μωσῆν codd. 19. 20 ἐπιχειρηκότος H 22 post σποράδι ras. in H κατέχωσαν H[1] 24 ἀτόμους H[2] (post α ras.): συντόμους G εἰσηγουμένου vid. add.

16—18 D[K] fol. 244[v] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως: πᾶν τὸ ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτάσει σφοδροτήτος λαπ . . ρυειται (ι ρ ν supra) (etiam supra ει evanidae litterae exstant).

ἀπονέμοντα. ὁλόκληρον γὰρ αὐτὸ βούλεται εἶναι, τῷ ἀρίστῳ τῶν ἐν ἡμῖν, διανοίᾳ μόνῃ, προσκεκληρωμένον καὶ μηδενὶ τῶν ἀψύχων ἐφαρ-
149 μόττον. (27.) οὐδὲ τὴν ἀνίκητον ἀρετὴν καὶ πικραινομένην ἐπὶ ταῖς καταγελάστοις τῶν ἀνθρώπων σπουδαῖς, ὄνομα Θάμαρ, ὁ διαπεμφθεὶς ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῆς ἀνευρίσκει, | φυσικώτατα· λέγεται γάρ· „ἀπέστειλε p. 568 M. δὲ Ἰούδας τὸν ἔριφον ἐν χειρὶ τοῦ ποιμένος τοῦ Ὀδολλαμίτου κομίσασθαι τὸν ἀρραβῶνα παρὰ τῆς γυναικός· καὶ οὐχ εὗρεν αὐτήν. ἐπηρώτησε δὲ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐκ τοῦ τόπου· ποῦ ἐστιν ἡ πόρνη ἡ γενομένη ἐν Αἰνὰν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ; καὶ εἶπον· οὐκ ἦν ἐνταῦθα πόρνη. καὶ ἀπεστράφη πρὸς Ἰούδαν καὶ εἶπεν· οὐχ εὗρον, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκ τοῦ τόπου λέγουσι μὴ εἶναι ὧδε πόρνην. εἶπε δὲ Ἰούδας· ἐχέτω αὐτά, ἀλλὰ μή ποτε καταγελασθῶμεν· ἐγὼ μὲν ἀπέσταλκα τὸν ἔριφον τοῦτον, σὺ δὲ οὐχ εὕρηκας“ (Gen. 38,20—23). ὢ θαυμαστῆς δοκιμασίας, ὢ ἱεροπρε-
150 ποῦς πείρας. ἀρραβῶνά τις ἔδωκεν ὠνητικῶς ἔχουσα διάνοια τοῦ καλλίστου κτήματος, θεοσεβείας, διὰ τριῶν ἐνεχύρων ἢ συμβόλων, δακτυλίου, ὁρμίσκου, ῥάβδου (ibid. 18), βεβαιότητα καὶ πίστιν, εἱρμὸν καὶ ἀκολουθίαν λόγου πρὸς βίον καὶ βίου πρὸς λόγον, ὀρθὴν καὶ ἀκλινῆ
151 παιδείαν, ᾗ λυσιτελὲς ἐπερείδεσθαι. τὸν ἀρραβῶνα τοῦτον εἰ καλῶς ἔδωκε, βασανίζει. τίς οὖν ἡ βάσανος; καθεῖναί τι δέλεαρ ὁλκῷ κεχρημένον δυνάμει, δόξαν ἢ πλοῦτον ἢ ὑγείαν σώματος ἤ τι τῶν ὁμοιοτρόπων, καὶ γνῶναι πρὸς πότερα καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ταλαντεύσει· ῥοπὴ γὰρ εἰ γένοιτο πρός τι τούτων, ὁ ἀρραβὼν οὐ βέβαιος. ἀπέστειλεν οὖν τὸν ἔριφον κομίσασθαι τὸν ἀρραβῶνα παρὰ τῆς γυναικός, οὐ τοῦτο προῃρημένος πάντως ἀπολαβεῖν, ἀλλ' εἴ ποτε ἀναξία τοῦ
152 κατέχειν ἐκείνη γένοιτο. γενήσεται δὲ πότε; ἡνίκα ἂν τὰ διαφέροντα ἀδιαφόρων ἀντικαταλλάξηται, τῶν γνησίων ἀγαθῶν τὰ νόθα προτιμήσασα· γνήσια μὲν οὖν ἀγαθὰ πίστις, εἱρμὸς καὶ ἀκολουθία λόγων πρὸς ἔργα, παιδείας κανὼν ὀρθῆς, ὡς ἔμπαλιν κακὰ ἀπιστία, τὸ ἀνακόλουθον, ἀπαι-
153 δευσία, τὰ δὲ νόθα, ὅσα τῆς ἀλόγου φορᾶς ἀπῃώρηται. ζητῶν οὖν

---

1 αὐτῷ H[1] βούλετ' H τῶν Mang.: τῷ G, τὸ H 4 σπουδαῖς G: σκηναῖς H 5. 6 ἀπέστειλεν Ἰούδας L 6 alt. τοῦ codd.: αὐτοῦ v, αὐτοῦ τοῦ ex LXX conicio Ὀδολαμίτου H 8 γε μόνη G[1] 15 ⟨δηλοῦσα⟩ διὰ conicio, lin. 16 post ῥάβδου add. μηνύουσα Mang., δοῦσα Cohn 24 προῃρημένος G(H[1] Mang.): προῃρημένου H[2] τοῦτον conicio ἀλλ' ⟨ἀποπειρώμενος⟩ coni. Cohn μαθεῖν vid. add. 26 ἀδιαφόρων G(Mang.): διαφόρων H 27 ἔργα ⟨καὶ ἔργων πρὸς λόγους⟩ coni. Mang. 28 ἀνακόλουθον H[2]: ἀκόλουθον GH[1] 29 τὰ] ἀγαθὰ conicio

„οὐκ ἀνεῦρεν αὐτήν“· δυσεύρετον γὰρ ἢ καὶ παντελῶς ἀνεύρετον ἐν
πεφυρμένῳ βίῳ τὸ καλόν. κἂν διαπύθηται, εἰ ἔστι περὶ πάντα τὸν
τόπον τοῦ καλοῦ πεπορνευμένη ψυχή, ῥητῶς ἀκούσεται, ὅτι οὔτε ἔστιν
οὔτε ἦν πρότερον· ἀκόλαστος γὰρ ἢ μαχλὰς ἢ τριοδῖτις σοβὰς ἢ τὸ
τῆς ὥρας ἄνθος ἐπευωνίζουσα ἢ καθαρσίοις καὶ λουτροῖς τὰ ἐκτὸς
φαιδρυνομένη, τὰ δὲ ἐντὸς ῥυπῶσα, ἢ καθάπερ τὰ πινάκια χρώμασι
τὴν ὄψιν ὑπογραφομένη χήτει φυσικῆς εὐμορφίας ἢ τὸ λεγόμενον
πολύανδρον κακὸν ὡς ἀγαθὸν μεταδιώκουσα ἢ πολυγαμίας ἐρῶσα ἢ
πρὸς μυρία σπειρομένη ἢ ὑπὸ μυρίων σωμάτων ὁμοῦ καὶ πραγμάτων
ἐμπαιζομένη καὶ περιυβριζομένη κεῖθι οὐκ ἔστι. ταῦτα ὁ διαπεμψά- 154
μενος ἀκούσας, φθόνον ἠλλοτριωκὼς ἀφ' αὑτοῦ καὶ τὴν φύσιν ἵλεως
p. 569 M. γέγηθεν οὐ μετρίως | καί φησι· μὴ γὰρ οὐ δι' εὐχῆς ἐστί μοι τὴν
διάνοιαν ἀστείαν τε καὶ ἀστὴν ὡς ἀληθῶς εἶναι, κοσμιότητι καὶ σωφρο-
σύνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις διαπρέπουσαν ἀρεταῖς, ἑνὶ προσέχουσαν ἀνδρὶ καὶ
τὴν ἑνὸς οἰκουρίαν ἀγαπῶσαν καὶ μοναρχίᾳ χαίρουσαν. εἰ δὴ τοιαύτη
τίς ἐστιν, ἐχέτω τὰ δεδομένα, καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὸν εἱρμὸν λόγου
πρὸς βίον καὶ βίου πρὸς λόγον καὶ τὸ ἀναγκαιότατον, βεβαιότητα καὶ
πίστιν. ἀλλὰ μή ποτε γελασθῶμεν ἀνάξια κεχαρίσθαι δόξαντες, καίτοι 155
γ' ὑπολαβόντες ἐπιτηδειότατα τῇ ψυχῇ δεδωρῆσθαι. ἀλλὰ γὰρ ἐγὼ
μέν, ὅπερ εἰκὸς ἦν ἐργάσασθαι τὸν βουλόμενον τρόπου βάσανον καὶ
δοκιμασίαν λαβεῖν, πεποίηκα, δέλεαρ καθεὶς καὶ διαπεμψάμενος, ὁ δὲ
ἐπεδείξατο τὴν ἑαυτοῦ φύσιν οὐκ εὐάλωτον. δῆλον δὲ ἐμοὶ τὸ διὰ 156
τί οὐκ εὐάλωτος· μυρίους γὰρ εἶδον τῶν ἄγαν φαύλων τὰ αὐτὰ δρῶντας
ἔσθ' ὅτε τοῖς λίαν ἀγαθοῖς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ διανοίας τῆς αὐτῆς, ἐπειδὴ
τοῖς μὲν ἀλήθεια, τοῖς δὲ ὑπόκρισις ἀσκεῖται· χαλεπὴ δ' ἡ διάγνωσις
ἀμφοῖν· πολλάκις γὰρ ὑπὸ τοῦ δοκεῖν παρευημερήθη τὸ εἶναι.

1 post γὰρ add. αὐτὴν H[1] ἢ] εἰ G 4 τριοδίτης H tertium ἢ] ἡ conicio 7 χήτῃ H[2] 8 πολύανδρον scripsi: πολυάνδρειον G, πολυάνδριον H 9 μυρίας G, ἢ πρὸς μυρία σπειρομένη del. Mang. 10 ἔστιν H 19 ἐπιτηδειότητα GL 20 τρόπου (vel τρόπων) Mang. (G?): τρόπον H (τρόπου G ut vid.) 22 δῆλον (vel οὐκ ἄδηλον) scripsi: ἄδηλον codd. 23 ἄγαν om. D fol. 265 24 ἔσθ' ὅτε D: om. codd. ἀλλ' D fol. 135: om. codd., D fol. 265 25 ἀσκεῖται D (Markland): κεῖται GHL[2], γίνεται L[1] δὲ D

1. 2 Antonius Mel. II 77 col. 1193 Flor. Paris. No. 17 Georgides p. 26, 23 Boiss. Φίλωνος: δυσεύρετον — καλόν. 23—26 DK fol. 135r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως, fol. 265v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ φυγῆς: μυρίους ἐστὶν ἰδεῖν τῶν — εἶναι.

157 (28.) καὶ τὸν χίμαρον τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας ὁ φιλάρετος ζητεῖ μέν, οὐχ εὑρίσκει δέ· ἤδη γάρ, ὡς δηλοῖ τὸ λόγιον, ἐνεπέπρηστο (Lev. 10, 16). τί δ' αἰνίττεται, σκεπτέον· τὸ μὲν μηδὲν ἁμαρτεῖν ἴδιον θεοῦ, τὸ δὲ μετανοεῖν σοφοῦ· παγχάλεπον δὲ καὶ δυσεύρετον τοῦτό γε.
158 φησὶν οὖν ὁ χρησμός, ὅτι „ζητῶν ἐξεζήτησε Μωυσῆς" ἐν τῷ θνητῷ βίῳ τὸν περὶ ἁμαρτημάτων μετανοίας λόγον. ἐσπούδαζε γὰρ ἀνευρεῖν ἀπαμπισχομένην τὸ ἀδικεῖν ψυχὴν καὶ ἄνευ αἰσχύνης γυμνὴν προϊοῦσαν ἁμαρτημάτων. ἀλλ' ὅμως οὐχ εὗρε, τῆς φλογός, λέγω δὲ τῆς ὀξυκινητοτάτης ὁρμῆς ἀλόγου, καταδραμούσης καὶ ὅλην ψυχὴν ἐπινεμηθείσης.
159 νικᾶται γὰρ τὰ μὲν ἐλάττω πρὸς τῶν πλειόνων, τὰ δὲ βραδύτερα πρὸς τῶν ὠκυδρομωτέρων, τὰ δὲ μέλλοντα πρὸς τῶν παρόντων· ἐσταλμένον δὲ καὶ βραδὺ καὶ μέλλον ἡ μετάνοια, πολὺ δὲ καὶ ταχὺ καὶ συνεχὲς ἐν τῷ θνητῷ βίῳ τὸ ἀδικεῖν. εἰκότως οὖν ἐν τροπῇ τις γενόμενός

1 χείμαρρον G 2 ἤδη et ἐνεπέπρηστο] ὅδε et ἐνεπεπύριστο ex LXX coni. Mang. 5 Μωσῆς GH 6 περὶ ἀναμαρτησίας λόγον coni. Mang., sed v. Clem. 7 τὸ] τῷ H[1] ἀδικεῖν G: ἁμαρτεῖν H 9 ὅλην G: τὴν ὅλην H, ὅλην τὴν conicio 10 βαρύτερα L 12 δὴ G

1—6 *Ambros. epist. 67, 3:* immolatus erat hircus pro peccato et oblatus in holocaustum. quaesivit eum postea Moyses, et combustus fuerat . . . quid ista significent, consideremus. *4* nihil peccare solius est dei, emendare sapientis est et corrigere erratum et paenitentiam gerere peccati. id tamen est difficile in hac vita hominum. quid enim tam rarum, quam ut invenias virum, qui se ipsum coarguat et factum condemnet suum? 1. 2 cf. *ibid. 6* quaerit eam (inquit *add.*?) lex et non invenit. ambusta est enim . . . 3—6 *Clem. Alex. Paed. III § 93 p. 307 P.:* . . . τὴν ἑπομένην ταῖς ἁμαρτίαις μετάνοιαν ἀγαπῶν. μόνος γὰρ ἀναμάρτητος αὐτὸς ὁ λόγος· τὸ μὲν γὰρ ἐξαμαρτάνειν πᾶσιν ἔμφυτον καὶ κοινόν, ἀναδραμεῖν δὲ τὴν ἁμαρτίαν οὐ τοῦ τυχόντος ἀνδρός, ἀλλ' ἀξιολόγου. 6—13 *Ambros. l. c. 5* studebat autem Moyses peccati vacuam reperire animam, ut exuvias erroris deponeret et nuda culpae sine ullo sui pudore discederet. sed non invenit, quia cito impetus irrationabilis praevenit et flamma quaedam celerrimi motus animam depascitur atque exurit eius innocentiam; praeponderant enim futuris praesentia et violenta moderatis et plura paucioribus (*sic Ihm pro* potioribus) et iucunda seriis et asperis mollia et tristibus laeta et illecebrosa rigidioribus et praepropera tardioribus. velox enim est iniquitas, quae ad nocendum occasiones suggerit . . . lenta autem virtus omnis et diuturna cunctatrix ante iudicat et adorienda inspicit . . . pigra igitur et verecunda est paenitentia. 13 — 145,8 *ibid. 6:* respondit Aaron providum debere esse iudicium sacerdotale nec facile male sanae conscientiae committendum id muneris . . . 7 quomodo autem poterat ubi ignis alienus erat, peccatum exuri, et hoc sub conspectu dei, cui et occulta sunt cognita? numquid potest placere domino, si quis, cum adhuc versetur in iniquitatibus . . ., dicat se agere paenitentiam? simile est ac si quis aeger

φησι μὴ δύνασθαι „τοῦ περὶ ἁμαρτίας ἐμφαγεῖν“· μὴ γὰρ ἐπιτρέπειν
τὸ συνειδὸς αὐτῷ μετανοίᾳ τραφῆναι· διὸ λέγεται· „ἤκουσε Μωυσῆς,
καὶ ἤρεσεν αὐτῷ“ (Lev. 10, 19. 20). τὰ γὰρ πρὸς γένεσιν τῶν πρὸς 160
θεὸν μακρὰν ἀπέζευκται· τῇ μὲν γὰρ τὰ φανερὰ μόνα, τῷ δὲ καὶ τὰ
ἀφανῆ γνώριμα. παραπαίει δ᾽, ὃς ἂν τοῦ ἀληθοῦς καταψευδόμενος ἔτ᾽
p. 570 M. ἀδικῶν μετανενοηκέναι φάσκῃ· ὅμοιον ὡς εἰ καὶ ὁ νοσῶν τὸν | ὑγιαί-
νοντα καθυποκρίνοιτο· μᾶλλον γάρ, ὡς ἔοικε, νοσήσει μηδὲν τῶν εἰς
ὑγίειαν προσφόρων ἐπιτηδεύειν ἀξιῶν. (29.) ἐζήτει ποτὲ προαχθεὶς 161
ὑπὸ τοῦ φιλομαθοῦς καὶ τὰς αἰτίας, αἷς τἀναγκαιότατα τῶν ἐν τῷ
κόσμῳ πραγμάτων ἐπιτελεῖται· θεώμενος γὰρ ὅσα ἐν γενέσει φθειρό-
μενα καὶ γεννώμενα, ἀπολλύμενά τε αὖ καὶ διαμένοντα, τέθηπε καὶ
καταπέπληκται καὶ ἐκβοᾷ φάσκων· „τί, ὅτι ὁ βάτος καίεται καὶ οὐ
κατακαίεται“ (Exod. 3, 2. 3)· τὸν γὰρ ἄβατον οὐ πολυπραγμονεῖ χῶρον, 162
θείων ἐνδιαίτημα φύσεων, ἀλλ᾽ ἤδη μέλλων ἀνήνυτον καὶ ἀτελῆ πόνον
διαθλεῖν ἐπικουφίζεται ἐλέῳ καὶ προμηθείᾳ τοῦ πάντων σωτῆρος θεοῦ,
ὃς ἔχρησεν ἐκ τῶν ἀδύτων· „μὴ ἐγγίσῃς ὧδε“ (ibid. 5), ἴσον τῷ μὴ
πρόσιθι τοιαύτῃ διασκέψει· περιεργίας γὰρ καὶ φιλοπραγμοσύνης μείζονος
ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην δύναμιν τὸ ἔργον· ἀλλὰ τὰ μὲν γεγονότα θαύμαζε,
τὰς δὲ αἰτίας, δι᾽ ἃς ἢ γέγονεν ἢ φθείρεται, μὴ πολυπραγμόνει. „ὁ 163
γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας“ φησί „γῆ ἁγία ἐστί“ (ibid. 5). ποῖος
τόπος; ἢ δῆλον ὅτι ὁ αἰτιολογικός, ὃν μόνον ταῖς θείαις ἀνῆψε φύσεσιν,
ἀνθρώπων οὐδένα νομίσας ἱκανὸν εἶναι αἰτιολογίας ἐφάψασθαι; ὁ δ᾽ 164
ἄρα διὰ πόθον ἐπιστήμης ὑπερκύψας ἅπαντα τὸν κόσμον ζητεῖ περὶ
τοῦ κοσμοποιοῦ, τίς ἐστιν ὁ δυσόρατος οὗτος καὶ δυστόπαστος, σῶμα
ἢ ἀσώματος ἢ ὑπεράνω τι τούτων ἢ φύσις ἁπλῆ, οἷα μονάς, ἢ σύγκριμα
ἢ τί τῶν ὄντων. καὶ τοῦθ᾽ ὁρῶν ὡς ἔστι δυσθήρατον καὶ δυσπερινόητον,

2 συνειδὼς H Μωσῆς GH 4 μόνον H[1] 5 ἀληθοῦς G[2]H[2]: ἀληθῶς G[1]H[1], tum καὶ add., sed rursus del. H 6 φάσκῃ scripsi: φάσκει codd. ὁ G: om. H 7 τῶν] τὸν G[1] εἰς s. s. G[2] 8 ποτὲ om. G, ποτὲ ὁ προφήτης conicio 12 τί G: om. H οὐ secl. Mang. 13 χῶρον H[1]: χορὸν G, χῶρον ὡς H[2], χῶρον, ὃς Mang. 15 διελθεῖν L[1] πάντα G 17 περιεργείας H 19 τὰς G: στάς, τὰς H 20 φησὶ γῆ ἁγία G: φησὶν ἅγιος H 21 δηλονότι G ὃν H: ὅ, tum ras. G 22 ἀνθρώπων G: ἄνθρωπον H οὐδὲν ἀνομίσας G[1] 24 δυσθήρατος coni. Mang. 25 ἀσώματον conicio ἢ φύσις G[1]H: καὶ φύσις G[2] 26 ἤ τι v

se sanum simulet. magis aegrotabit, quia nihil ei prodesse potest simulatio sanitatis, cum verbo adumbretur, non ullo fulciatur virtutis subsidio.

εὔχεται παρ' αὐτοῦ μαθεῖν τοῦ θεοῦ, τίς ἐστιν ὁ θεός· οὐ γὰρ ἤλπισε
165 δυνήσεσθαι γνῶναι παρ' ἑτέρου τινὸς τῶν μετ' αὐτόν. ἀλλ' ὅμως
ἴσχυσε μηδὲν περὶ τῆς τοῦ ὄντος ἐρευνᾶν οὐσίας· „τὰ γὰρ ὀπίσω μου"
φησίν „ὄψει, τὸ δὲ πρόσωπον οὐ μὴ ἴδῃς" (Exod. 33, 23). αὔταρκες
γάρ ἐστι σοφῷ τὰ ἀκόλουθα καὶ ἑπόμενα καὶ ὅσα μετὰ τὸν θεὸν
γνῶναι, τὴν δ' ἡγεμονικὴν οὐσίαν ὁ βουλόμενος καταθεάσασθαι τῷ
περιαυγεῖ τῶν ἀκτίνων πρὶν ἰδεῖν πηρὸς ἔσται.

166 (30.) Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ τρίτου διειλεγμένοι κεφαλαίου
μέτιμεν ἐπὶ τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον | τῶν προταθέντων, καθ' ὃ μὴ p. 571
γενομένης ζητήσεως φιλεῖ προαπαντᾶν εὕρεσις. ἐν τούτῳ τάττεται πᾶς
αὐτομαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος σοφός· οὐ γὰρ σκέψεσι καὶ μελέταις καὶ
πόνοις ἐβελτιώθη, γενόμενος δ' εὐθὺς εὐτρεπισμένην εὗρε σοφίαν ἄνωθεν
ὀμβρηθεῖσαν ἀπ' οὐρανοῦ, ἧς ἀκράτου σπάσας εἱστιάθη καὶ διετέλεσε
167 μεθύων τὴν μετ' ὀρθότητος λόγου νήφουσαν μέθην. οὗτός ἐστιν ὃν
Ἰσαὰκ ὠνόμασαν οἱ χρησμοί, ὃν οὐχ ἑτέρῳ μὲν χρόνῳ συνέλαβεν,
ἑτέρῳ δὲ ἔτεκεν ἡ ψυχή· „συλλαβοῦσα" γάρ φησιν „ἔτεκεν" (Gen. 21, 2)
ὡς ἂν ἀχρόνως. οὐ γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὁ γεννώμενος, ἀλλὰ νόημα
καθαρώτατον, φύσει μᾶλλον ἢ ἐπιτηδεύσει καλόν· οὗ χάριν καὶ ἡ
τίκτουσα αὐτὸ λέγεται „τὰ γυναικεῖα ἐκλιπεῖν" (Gen. 18, 11), τὰ συνήθη
168 καὶ εὔλογα καὶ ἀνθρώπινα. καινὸν γὰρ καὶ κρεῖττον λόγου καὶ θεῖον
ὄντως τὸ αὐτομαθὲς γένος, οὐκ ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις, ἀλλ' ἐνθέῳ
μανίᾳ συνιστάμενον. ἢ ἀγνοεῖς ὅτι οὐ δέονται πρὸς τὸν τόκον μαιῶν

3 ἴσχυσε Mang.: ἤκουσε codd. ὄντως G, ὄντως ὄντος conicio ἐρευνᾶν codd. (Mang.): ἐρευνῶν Turn. 4 οὐ GH^2: om. H^1 5 ἑπόμενα καὶ GD: om. H 6 δ'] δέ γε D τῷ om. D 9 προτεθέντων L 10 προαπαντᾶν] ἂν e corr. H^2 11 σκέψει G 13 ἧς in ras. G et H^2 ἀκράτου H (sed του H^2 in ras.): ἀκρατοῦς G διετέλεσε G (Mang.): διετελέσθη H 16 δ' H 17 γενόμενος H^1 18. 19 ἐπιτηδεύσει — λέγεται τὰ in mg. H^2 19 αὐτῷ G ἐκλείπειν H 20 κενὸν L 21. 22 ἐνθεομανία H

4—7 DC fol. 44r: ἐκ τοῦ περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως: αὔταρκες ἐστὶν — ἔσται.
10 sqq. *Ambros. de fuga saeculi 8,47:* paritura laetitiam et sobriam illam iocunditatis ebrietatem, paritura ante expectatum ingenii celeritate partus, feta sapientiae.
22—147,3 *ibid.:* denique et de aliis Hebraeis mulieribus habes quia Hebraeae prius pariunt quam veniant obstetrices, eo quod animae iustorum non expectent artes et disciplinas propter inventionum genera nec requirant adiumenta generandi, sed sponte partus suos fundant expectationemque praeveniant.

῾Εβραῖαι, „τίκτουσι“ δ’, ὥς φησι Μωυσῆς, „πρὶν εἰσελθεῖν τὰς μαίας“ (Exod. 1, 19), λέγω δὲ μεθόδους, τέχνας, ἐπιστήμας, φύσει μόνῃ χρώμεναι συνεργῷ; παγκάλους δὲ καὶ προσφυεστάτους ὅρους ἀποδίδωσι τοῦ αὐτομαθοῦς, ἕνα μὲν τοιοῦτον, τὸ ταχὺ εὑρισκόμενον, ἕτερον δὲ „ὃ παρέδωκεν ὁ θεός“. τὸ μὲν οὖν διδασκόμενον μακροῦ χρόνου δεῖται, 169
τὸ δὲ φύσει ταχύ τε καὶ τρόπον τινὰ ἄχρονόν ἐστι· κἀκεῖνο μὲν ἄνθρωπον, τοῦτο δὲ θεὸν ὑφηγητὴν ἔχει. τὸν μὲν δὴ πρότερον ὅρον κατέταξεν ἐν πεύσει· „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ τέκνον“, τὸν δὲ ἕτερον ἐν ἀποκρίσει φάσκων· „ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 27, 20).
(31.) ἔστι δὲ καὶ τρίτος ὅρος τοῦ αὐτομαθοῦς, τὸ ἀναβαῖνον αὐτόματον. 170
λέγεται γὰρ ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς· „οὐ σπερεῖτε, οὐδὲ μὴ ἀμήσητε τὰ αὐτόματα ἀναβαίνοντα αὐτῆς“ (Lev. 25, 11)· τέχνης γὰρ οὐδεμιᾶς χρεῖα τὰ φύσει, τοῦ θεοῦ σπείροντος αὐτὰ καὶ τῇ γεωργικῇ τέχνῃ τελεσφοροῦντος ὡς ἂν αὐτόματα τὰ οὐκ αὐτόματα, πλὴν παρόσον ἐπινοίας ἀνθρωπίνης οὐκ ἐδεήθη τὸ παράπαν. οὐ προτρέπει δὲ μᾶλλον ἢ 171
γνώμην ἀποφαίνεται· παραινῶν μὲν γὰρ εἶπεν ἄν· μὴ σπείρητε, μὴ ἀμήσητε. ἀποφαινόμενος δέ· „οὐ σπερεῖτε, οὐδὲ μὴ ἀμήσητε τὰ αὐτόματα“. οἷς γὰρ ἀπαυτοματίζουσιν ἐκ φύσεως ἐπιτυγχάνομεν. τούτων

3 χρώμεναι H[2]: χρωμένας G(H[1]) παγκάλως H 4 ἕτερος Turn. 7 τουτὶ G[2] 8 πεύσει] post π ras. in G 11 ἀμήσετε coni. Mang. 13 χρεία v τὰ G(H[1]): τῇ H[2] 16 γνώμη G σπείρητε] οὐδ’ οὐ s. s. H[2] 17 ἀμήσετε H 18 ἀπαυτοματιζομένοις conicio

3—9 *ibid.* 8, 48: nec minus inpiger ad inveniendum quam ad exsequendum Iacob, cui cum mater dixisset ut inferret patri escas, definitionum genera suppetisse cernimus. nam et cito invenit et inventorum suorum auctorem testificatus est deum . . . prima ergo definitio in inventione. quod invenitur quaeritur et quod quaeritur temporis est et quod temporis est utique diligentiae est. quod autem praevenit usum temporis deus infundit, deus dat, quod deus dat naturae, non diligentiae, est. ingenium igitur divini est muneris, quod autem divini muneris hoc naturae. ingenium ergo naturae est, inventio diligentiae: illud sine tempore, hoc indiget tempore. ideoque illud tempore praesto est, hoc in spatio temporis investigatur . . . 3—15 *epist.* 8, 12 (*cf.* § *11*): pulcre autem quos dicunt ὅρους servavit . . . secundus ὅρος: quid est quod tam cito invenisti? hic in interrogatione est, tertius ὅρος in responsione: quod tradidit dominus deus tuus in manus meas . . . *13* est et ille ὅρος de spontaneis: si non seminaveritis, non metetis. nam etsi cultura provocet semina, tamen natura spontaneo quodam, ut surgant, in eis operatur ingenio. 7—9 *de fuga saeculi* 8, 49: unde miratus pater ait: quid est hoc, quod tam cito invenisti, fili? respondit Iacob: quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. prima definitio in interrogatione est, secunda in responso.

οὔτε τὰς ἀρχὰς οὔτε τὰ τέλη παρ' ἑαυτοὺς | ὡς ἂν αἰτίους εὑρίσκομεν· p. 572 M
172 ἀρχὴ μὲν οὖν ὁ σπόρος, τελευτὴ δὲ ὁ ἄμητος. ἄμεινον δ' ἐκεῖνο
ἐκδέξασθαι· πᾶσα ἀρχὴ καὶ πᾶν τέλος αὐτόματόν ἐστιν, ἴσον τῷ φύσεως,
οὐχ ἡμέτερον ἔργον· οἷον ἀρχὴ τίς τοῦ μανθάνειν; ἢ δῆλον ὅτι ἡ ἐν
τῷ διδασκομένῳ φύσις εὐπαράδεκτος οὖσα πρὸς τὰ κατὰ μέρος θεωρή-
ματα; τίς δὲ τοῦ τελειοῦσθαι πάλιν; εἰ δεῖ μηδὲν ὑποστειλάμενον εἰπεῖν,
ἡ φύσις. προκοπὰς μὲν γὰρ ἐμποιῆσαι καὶ ὁ διδάσκων ἱκανός, τὴν δ'
173 ἐπ' ἄκρον τελειότητα ὁ θεὸς μόνος, ἡ ἀρίστη φύσις. ὁ τούτοις
ἐντρεφόμενος τοῖς δόγμασι τὴν ἀίδιον εἰρήνην ἄγει. πόνων ἀφειμένος
ἀτρύτων. ἀδιαφορεῖ δ' ἑβδομάδος εἰρήνη κατὰ τὸν νομοθέτην· ἐν γὰρ
174 αὐτῇ τὸ δοκεῖν ἐνεργεῖν ἀποτιθεμένη γένεσις ἀναπαύεται. προσηκόντως
οὖν λέγεται· „καὶ ἔσται τὰ σάββατα τῆς γῆς ὑμῖν βρώματα" (Lev. 25, 6),
δι' ὑπονοιῶν· τρόφιμον γὰρ καὶ ἀπολαυστὸν μόνον ἡ ἐν θεῷ ἀνά-
παυσις, τὸ μέγιστον ἀγαθὸν περιποιοῦσα, τὴν ἀπόλεμον εἰρήνην. ἡ μὲν
γὰρ κατὰ πόλεις ἀνακέκραται ἐμφυλίῳ πολέμῳ, ἡ δὲ ψυχῆς ἀμιγὴς
175 διαφορᾶς ἁπάσης ἐστίν. ἐναργέστατα δέ μοι δοκεῖ τὴν ἄνευ ζητήσεως
εὕρεσιν παριστάνειν διὰ τούτων· „ὅταν εἰσαγάγῃ σε κύριος ὁ θεός σου
εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσι σου δοῦναί σοι πόλεις μεγάλας καὶ
καλάς, ἃς οὐκ ᾠκοδόμησας, οἰκίας πλήρεις πάντων ἀγαθῶν, ἃς οὐκ
ἐνέπλησας, λάκκους λελατομημένους, οὓς οὐκ ἐξελατόμησας, ἀμπελῶνας
176 καὶ ἐλαιῶνας, οὓς οὐ κατεφύτευσας" (Deut. 6, 10. 11). ὁρᾷς τὴν
ἀφθονίαν τῶν κεχυμένων μεγάλων καὶ ἑτοίμων πρὸς κτῆσιν καὶ ἀπό-
λαυσιν ἀγαθῶν; εἰκάζονται δὲ πόλεσι μὲν αἱ γενικαὶ ἀρεταί, διότι ἐπὶ
πλεῖστον εὐρύνονται, οἰκίαις δ' αἱ ἐν εἴδει — στέλλονται γὰρ εἰς

1 ἑαυτοὺς G: ἑαυτοῖς H ἂν αἰτίους scripsi: ἀναιτίους codd., ἀναιτίοις Turn., ἀναιτίων coni. Mang. 2 ἐκείνως conicio 3 παντελοῦς G[2] 4 ἀρχή τις v ἢ] ἡ Turn., om. Mang. δηλονότι G ἡ om. Turn. 5. 6 θεωρητά coni. Mang. 7 γὰρ G: οὖν H δ' G: δὲ H[2], om. H[1] 16 ἐναργέστατα G(H[1]): ἐναργεστάτην H[2] 18 σοι om. Turn. 21 οὐ κατεφύτευσας G: οὐκ ἐφύτευσας H 22 μεγάλων om. G, fort. recte 24 πλείστων] H[1] ut vid. δὲ H αἱ om. H[1]

2—8 *epist. 8,14:* incrementa per naturam, quae divini habet gratiam muneris, consummationem et perfectionem deus dat . . . . 8—14 *Ambros. de fuga saeculi* 8,45: illo fugiendum est, ubi pax, ubi requies ab operibus, ubi epulemur sabbatum magnum, sicut dixit Moyses: et erunt sabbata terrae vobis escae. epulatorium enim et plenum iocunditatis et tranquillitatis est requiescere in deo et eius delectationem videre.

βραχύτερον αὗται κύκλον —, λάκκοις δὲ αἱ εὐφυεῖς ψυχαί, αἱ εὐπαράδεκτοι σοφίας ὡς ἐκεῖνοι ὕδατος, ἀμπελῶσι δὲ καὶ ἐλαιῶσιν αἱ προκοπαὶ καὶ αὐξήσεις καὶ καρπῶν γενέσεις· καρπὸς δ' ἐπιστήμης ὁ θεωρητικὸς βίος, ἄκρατον εὐφροσύνην περιποιῶν ὡς ἀπ' οἴνου καὶ νοητὸν φέγγος ὡς ἀπὸ φλογός, ἧς ἔλαιον τροφή.

(32.) Ταῦτα καὶ περὶ εὑρέσεως εἰπόντες μέτιμεν ἑξῆς ἐπὶ τὰ 177
ἀκόλουθα τῆς ἐφόδου. „εὗρεν“ οὖν φησιν „αὐτὴν ἄγγελος κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος“ (Gen. 16, 7). λέγεται δὲ πολλαχῶς πηγή, ἕνα μὲν τρόπον ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἕτερον δὲ ἡ λογικὴ ἕξις καὶ παιδεία, τρίτον δ' ἡ φαύλη διάθεσις, τέταρτον ἡ σπουδαία καὶ ἐναντία ταύτης,
p. 573 M. πέμπτον αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων | ποιητὴς καὶ πατήρ. τὰς δὲ τούτων 178
πίστεις οἱ ἀναγραφέντες δηλοῦσι χρησμοί· τίνες οὖν εἰσιν, ἐπισκεπτέον. ᾄδεταί τις ἐν ἀρχῇ τῆς νομοθεσίας μετὰ τὴν κοσμοποιίαν εὐθὺς τοιόσδε· „πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). οἱ μὲν οὖν ἀλληγορίας καὶ φύσεως τῆς κρύπτεσθαι 179
φιλούσης ἀμύητοι τὴν εἰρημένην εἰκάζουσι πηγὴν τῷ Αἰγυπτίῳ ποταμῷ, ὃς κατὰ πᾶν ἔτος ἀναχεόμενος λιμνάζει τὴν πεδιάδα, μονονοὺκ ἀντίμιμον οὐρανοῦ δύναμιν ἐπιδείκνυσθαι δοκῶν. ὃ γὰρ χειμῶνος ταῖς 180
ἄλλαις χώραις οὐρανός, τοῦτ' Αἰγύπτῳ θέρους ἀκμάζοντος ὁ Νεῖλός ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ ἄνωθεν ἐπὶ γῆν τὸν ὑετὸν ἀποστέλλει, ὁ δὲ κάτωθεν ἄνω, τὸ παραδοξότατον, ὕων ἄρδει τὰς ἀρούρας. ὅθεν ὁρμηθεὶς καὶ Μωυσῆς ἄθεον ἀνέγραψε τὸν Αἰγύπτιον τρόπον γῆν οὐρανοῦ προκρίνοντα καὶ τῶν ὀλυμπίων τὰ χερσαῖα καὶ ψυχῆς τὸ σῶμα. ἀλλὰ 181
μὴν περὶ τούτων καὶ αὖθίς ποτε ἐνέσται λέγειν, ὅταν ἐπιτρέπωσιν οἱ καιροί· νυνὶ δὲ — στοχαστέον γὰρ τοῦ μὴ μακρηγορεῖν — ἐπανιτέον ἐπὶ τὴν δι' ὑπονοιῶν ἀπόδοσιν καὶ λεκτέον τὸ „πηγὴν ἀναβαίνειν καὶ ποτίζειν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ τοιοῦτον εἶναι· τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν 182
ἐοικὸς πηγῇ δυνάμεις πολλὰς οἷα διὰ γῆς φλεβῶν ἀνομβροῦν, τὰς δυνάμεις ταύτας ἄχρι τῶν αἰσθήσεων [ὀργάνων], ὀφθαλμῶν, ὤτων, ῥινῶν, τῶν ἄλλων, ἀποστέλλει· αἱ δ' εἰσὶ παντὸς ζῴου περὶ κεφαλὴν καὶ πρόσωπον. ποτίζεται οὖν ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ κατὰ ψυχὴν ἡγεμονι-

1 alterum αἱ om. H[1] 3 alt. καὶ in ras. H[2] 4 ἀπὸ νοῦ G 5 ἧς H[2]: εἰς G(H[1]) 10 ταύτῃ coni. Mang. 13 ᾄδεται in ras. H[2] 24 μὴν περὶ scripsi: μὲν περὶ GH[1], περὶ ἢ H[2], περὶ μὲν v καὶ G: om. H 28 ἀνομβροῦν H[2]: ἀνομβρεῖ G(H[1]) 29 ἄχρι—ὀργάνων lin. 28 post φλεβῶν transpos. H αἰσθήσεων Turn.: αἰσθήσεως codd. (sed v. lin. 30 αἱ) ὀργάνων secl. Cohn 31 ποτίζεται G[2]: ποτίζετ' G[1]H

κοῦ τὸ σώματος ἡγεμονικὸν πρόσωπον, τὸ μὲν ὁρατικὸν πνεῦμα τείνοντος
εἰς ὄμματα, τὸ δὲ ἀκουστικὸν εἰς οὖς, εἰς δὲ μυκτῆρας τὸ ὀσφρήσεως,
τὸ δὲ αὖ γεύσεως εἰς στόμα καὶ τὸ ἁφῆς εἰς σύμπασαν τὴν ἐπιφάνειαν.
183 (33.) εἰσὶ δὲ καὶ τῆς παιδείας πολύτροποι πηγαί, αἷς ὀρθοὶ καὶ τρο-
φιμώτατοι λόγοι, καθάπαρ στελέχη φοινίκων, παρανέβλαστον. „ἦλθον“
γάρ φησιν „εἰς Αἰλίμ, καὶ ἐν Αἰλὶμ ἦσαν δώδεκα πηγαὶ ὑδάτων καὶ
ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων· παρενέβαλον δὲ ἐκεῖ παρὰ τὰ ὕδατα“
(Exod. 15, 27). Αἰλὶμ πυλῶνες ἑρμηνεύονται, εἰσόδου τῆς πρὸς ἀρετὴν
σύμβολον· ὥσπερ γὰρ οἰκίας ἀρχαὶ πυλῶνες, καὶ ἀρετῆς τὰ ἐγκύκλια
184 προπαιδεύματα. τέλειος δ' ἀριθμὸς ὁ δώδεκα, μάρτυς δ' ὁ ζῳδιακὸς
ἐν οὐρανῷ κύκλος, τοσούτοις κατηστερισμένος φωσφόροις ἄστροις· μάρτυς
καὶ ἡ ἡλίου περίοδος· μησὶ γὰρ δώδεκα τὸν ἑαυτοῦ περατοῖ κύκλον,
ἰσαρίθμους τε τοῖς ἐνιαυτοῦ μησὶ τὰς ἡμέρας καὶ νυκτὸς ὥρας ἄγουσιν
185 ἄνθρωποι. Μωυσῆς δ' οὐκ ἐν ὀλίγοις ὑμνεῖ τὸν ἀριθμόν, δώδεκα
φυλὰς τοῦ ἔθνους ἀναγράφων, ἄρτους δώδεκα τῆς προθέσεως νομοθετῶν,
λίθους, ἐν οἷς αἱ γλυφαί, δώδεκα τῇ ἱερᾷ ἐσθῆτι τοῦ ποδήρους ἐνδύ-
186 ματος ἐπὶ τῷ λογίῳ συνυφαίνειν | κελεύων (Exod. 28, 17 sqq.). ὑμνεῖ p. 574 M.
μέντοι καὶ τὴν δεκάδι πολυπλασιαζομένην ἑβδομάδα, νυνὶ μὲν ἑβδομή-
κοντα φοίνικας παρὰ ταῖς πηγαῖς εἶναι λέγων, ἐν ἑτέροις δὲ πρεσβυ-
τέρους μόνους ἑβδομήκοντα, οἷς τὸ θεῖον ἐπενεμήθη καὶ προφητικὸν
πνεῦμα (Num. 11, 16), καὶ πάλιν ἱερεῖα μόσχων ἑβδομήκοντα ἐν διαι-
ρέσεσι καὶ τάξεσιν ἐναρμονίοις ἑορτῇ τῶν σκηνῶν προσαγομένων· βου-
θυτοῦνται γὰρ οὐκ ἀθρόοι, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἑπτά, τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τρισ-
καίδεκα ταύρων γενομένης (Num. 29, 13 sqq.)· οὕτως γὰρ κατὰ τὴν
ἑνὸς ὑφαίρεσιν ἀεὶ μέχρι τῆς ἑβδόμης ἔμελλεν ὁ τῶν ἑβδομήκοντα συν-
187 τεθεὶς ἀριθμὸς ἐκπληροῦσθαι. παραγενόμενοι δὲ εἰς τοὺς θυρῶνας
ἀρετῆς, τὰ προπαιδεύματα, καὶ θεασάμενοι πηγὰς καὶ παρ' αὐταῖς ἔρνη
φοινίκων στρατοπεδεύειν οὐ παρὰ τοῖς φυτοῖς ἀλλὰ παρὰ τοῖς ὕδασι
λέγονται. διὰ τί; ὅτι φοίνικι μὲν καὶ ταινίαις οἱ παντελοῦς ἀρετῆς
ἐπιφερόμενοι τὰ ἆθλα κοσμοῦνται, οἱ δὲ ἔτι ⟨ἐγ⟩χορεύοντες τοῖς προπαι-

---

3 ἅπασαν H 5 παρανέβλαστον G: παρενέβλαστον H 6 Αἰλὶμ G: Αἰλεὶμ H, sed αι ex corr. H^2 Ἐλὶμ G (Ἐλεὶμ H^1): Αἰλεὶμ H^2 ἦσαν G^2: om. G^1H 8 Ἐλὶμ G (Ἐλεὶμ H^1): Αἰλεὶμ H^2 9 οἰκίας G^2: οἰκίαι G^1 ut vid., οἰκιῶν H 13 καὶ codd.: καὶ τὰς v 14 Μωσῆς codd. 18 μὲν in ras. H^2: δὲ G(H^1?) 21 μόσχων G: μόσχους H 21. 22 διαιρέσει H 22 προσαγομένων] post ο spatium 4 litt. in H 23 ἀλλὰ G 27. 28 ἔρνη — alt. τοῖς om. G 30 περιφερόμενοι coni. Mang., ἀποφερόμενοι Cohn, φερόμενοι conicio 30—151,6 κοσμοῦνται — ἀμφότεροι in mg. H^2 ἐγχορεύοντες Mang.: χορεύοντες codd.

ῥεύμασιν ἅτε μαθήσεως διψῶντες παρὰ ταῖς δυναμέναις ἄρδειν καὶ
ποτίζειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιστήμαις ἱδρύονται. (34.) τοιαῦται μέν 188
εἰσιν αἱ παιδείας τῆς μέσης πηγαί, τὴν δ' ἀφροσύνης ἐπισκεψώμεθα,
περὶ ἧς λελάληκεν ὁ νομοθέτης ὧδε· „ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ γυναικὸς
ἀποκαθημένης, τὴν πηγὴν αὐτῆς ἀπεκάλυψε, καὶ αὕτη ἀπεκάλυψε τὴν
ῥύσιν τοῦ αἵματος αὐτῆς· ἐξολοθρευθήτωσαν ἀμφότεροι" (Lev. 20,18)·
γυναῖκα τὴν αἴσθησιν καλεῖ, νοῦν ἄνδρα αὐτῆς ὑποτιθέμενος. ἀποκά- 189
θηται δὲ αἴσθησις, ὅπερ ἐστὶν ἀπωτάτω καθέζεται, ὅταν νοῦν ἀπολι-
ποῦσα, τὸν γνήσιον ἄνδρα, ἐφιδρύηται τοῖς δελεάζουσι καὶ φθείρουσιν
αἰσθητοῖς καὶ ἐρωτικῶς ἑκάστοις ἐμπλέκηται· τότ' οὖν εἰ πρὸς ὕπνον
τράποιτο ὁ νοῦς, ἐγρηγορέναι δέον, „τὴν πηγὴν" τῆς αἰσθήσεως „ἀπε-
κάλυψεν" αὐτὸν — αὐτὸς γὰρ ἦν, ὥσπερ ἔφην, ἡ αἰσθήσεως πηγή —,
τοῦτο δέ ἐστιν ἄστεγον καὶ ἀτείχιστον καὶ εὐεπιβούλευτον κατεσκεύασεν
ἑαυτόν. οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκείνη „ἀπεκάλυψε τὴν ῥύσιν τοῦ αἵματος 190
αὐτῆς"· ῥέουσα γὰρ πᾶσα αἴσθησις πρὸς τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἐπικαλύπ-
τεται μὲν καὶ στέλλεται διακρατουμένη λογισμῷ, καταλείπεται δὲ ἔρημος
χηρεύσασα ἡγεμόνος ὀρθοῦ· κακὸν δὲ βαρύτατον ὡς πόλει τὸ ἀτεί-
χιστον, καὶ ψυχῇ τὸ ἀφύλακτον. πότ' οὖν ἀφύλακτος γίνεται; ἢ ὅταν 191
ἄστεγος μὲν ὅρασις κεχυμένη πρὸς τὰ ὁρατά, ἄστεγος δὲ ἀκοὴ φωναῖς
ἁπάσαις ἐπαντλουμένη, ἄστεγοι δὲ ὀσμαὶ καὶ αἱ συγγενεῖς δυνάμεις
καταλειφθῶσι, πρὸς ὅ τι ἂν οἱ κατατρέχοντες βούλωνται διαθεῖναι
παθεῖν ἑτοιμόταται, ἄστεγος δὲ καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, ὃς μυρία τῶν
p. 575 M. ἀπορρήτων, ἅτε μηδενὸς τὴν | φορὰν ἀνωθοῦντος, ἀκαίρως ἐξελάλησε·
ῥυεὶς γοῦν ἀκωλύτως μεγάλας βίων ὑποθέσεις ὀρθὰς οἷα ἐν γαλήνῃ
πλεούσας περιέτρεψεν. οὗτός ἐστιν ὁ μέγας κατακλυσμός, ἐν ᾧ „ἀνεῴχ- 192
θησαν μὲν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ," λέγω δὲ τοῦ νοῦ, „ἀπεκα-
λύφθησαν δὲ αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου" (Gen. 7,11), τουτέστι τῆς αἰσθή-
σεως. μόνως γὰρ οὕτως ἡ ψυχὴ κατακλύζεται, ἄνωθεν μὲν ὥσπερ ἀπ'
οὐρανοῦ τοῦ νοῦ καταρραγέντων ἀδικημάτων, κάτωθεν δὲ ὥσπερ ἀπὸ

---

6 αὐτῆς v   8 δὲ] δὲ ἡ v   νοῦν Mang.: οὖν codd.   11 τῇ πηγῇ H^1, ut vid.   12 αὐτὸν H^2: αὐτὸν GH^1, fort. secl.   ὅπερ G   ἔφη H^1 ἡ G: τῇ H^1, τῆς H^2 15 αὐτῆς v   ῥέπουσα coni. Mang.   15. 16 ἀποκαλύπτεται H, ἐπέχεται coni. Mang.   16 καταλίπεται G   17 δὲ] γὰρ Turn.   18 καὶ om. H   ἢ v   20 ἐναντλουμένη H   21 καταλειφθῶσι scripsi: καταλείφωσι G, καταλείφουσι H^1, καταλείφουσαι H^2L, καταλείπουσαι Turn., καταλειφθεῖσαι Markland   21 βούλωνται Mang.: βούλονται codd.   22 παθεῖν Markland: ἀπαθεῖν G, ἃ παθεῖν H   23 ἀντωθοῦντος coni. Mang.   26 καταράκται G   29. 152,1 καταρραγέντων et ἀνομβρησάντων alterum in alterius locum transpon. Mang.

193 γῆς τῆς αἰσθήσεως ἀνομβρησάντων παθῶν. οὗ χάριν ἀπαγορεύει
Μωυσῆς „ἀσχημοσύνην πατρὸς καὶ μητρὸς ἀποκαλύπτειν“ (Lev. 18,7),
εἰδὼς σαφῶς, ἡλίκον ἐστὶ κακὸν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ νοῦ καὶ τῆς
αἰσθήσεως μὴ ἐπέχειν καὶ ἐπικρύπτειν, ἀλλ' ὥσπερ κατορθώματα προ-
194 φέρειν εἰς μέσον. (35.) αἵδ' εἰσὶν αἱ τῶν ἁμαρτημάτων πηγαί, τὴν
δὲ φρονήσεως ἐρευνητέον. εἰς ταύτην ἡ ὑπομονὴ κάτεισι, Ῥεβέκκα,
καὶ τὸ ψυχῆς ὅλον πληρώσασα ἀγγεῖον ἀναβαίνει, τὴν κάθοδον ἄνοδον
εἰπόντος τοῦ νομοθέτου φυσικώτατα· πρὸς γὰρ ὕψος ἐξαίρεται τὸ ἀρετῆς,
195 ἥτις ἂν ἀπ' ἀλαζονείας τῆς ὑπεραύχου διανοῆται κατέρχεσθαι. λέγει
γάρ· „καταβᾶσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν ἔπλησε τὴν ὑδρίαν, καὶ ἀνέβη“ (Gen.
24,16). ἥδ' ἐστὶν ἡ θεία σοφία, ἐξ ἧς αἵ τε κατὰ μέρος ἐπιστῆμαι
ποτίζονται καὶ ὅσαι ψυχαὶ φιλοθεάμονες ἔρωτι τοῦ ἀρίστου κατέσχηνται.
196 ταύτῃ ὁ ἱερὸς λόγος τῇ πηγῇ προσφυέστατα ὀνόματα τίθεται, „κρίσιν“
αὐτὴν καὶ „ἁγίαν“ προσαγορεύων. „ἀναστρέψαντες“ γάρ φησιν „ἦλθον
ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως, αὕτη ἐστὶ Κάδης“ (Gen. 14,7)· καλεῖται
δὲ Κάδης ἁγία. μονονοὺ βοᾷ καὶ κέκραγεν, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ σοφία
ἁγία τέ ἐστιν οὐδὲν ἐπιφερομένη γήινον καὶ κρίσις τῶν ὅλων, ᾗ πᾶσαι
197 αἱ ἐναντιότητες διαζεύγνυνται. (36.) λεκτέον δ' ἤδη περὶ τῆς ἀνω-
τάτω καὶ ἀρίστης πηγῆς, ἣν ὁ πατὴρ τῶν ὅλων διὰ προφητικῶν ἐθέ-
σπισε στομάτων. εἶπε γάρ που· „ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς, καὶ
ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται συσχεῖν
198 ὕδωρ“ (Ier. 2,13). οὐκοῦν ὁ θεός ἐστιν ἡ πρεσβυτάτη ⟨πηγή⟩, καὶ
μήποτ' εἰκότως· τὸν γὰρ σύμπαντα τοῦτον κόσμον ὤμβρησε. καταπέ-
πληγμαι δ' ἀκούων, ὅτι ζωῆς ἐστιν ἥδε ἡ πηγή· μόνος γὰρ ὁ θεὸς
ψυχῆς καὶ ζωῆς καὶ διαφερόντως λογικῆς ψυχῆς καὶ τῆς μετὰ φρονή-
σεως ζωῆς αἴτιος. ἡ μὲν γὰρ ὕλη νεκρόν, ὁ δὲ θεὸς πλέον τι ἢ ζωή,
199 πηγὴ τοῦ ζῆν, ὡς αὐτὸς εἶπεν, ἀέναος. οἱ δ' ἀσεβεῖς ἀποδράντες,
ἄγευστοι τοῦ τῆς ἀθανασίας ποτοῦ διατελέσαντες, ὤρυξαν, οἱ φρενοβλα-

1 ἀνομβρησάντων G[1]: ἀνομβρῆσαν τῶν G[2], ἀνομβρησάντων τῶν H 2 Μωσῆς codd. 7 τὸ codd.: τὸ τῆς v 9 ἥτις G: εἴ τις H διανοεῖται H 13 ὁ] δ' ὁ conicio 15 Κάδδης H 16 Κάδδης H ἅγιος H, ἁγία ⟨ὥστε⟩ conicio μόνον οὐ GH ἐκβοᾷ H τοῦ θεοῦ GH: τοῦ L, om. v 18 αἱ om. H post ἤδη add. καὶ H 20 σωμάτων L 21 ἑαυτοὺς H[1] 22 πηγή addidi 23. 24 ⟨οὐ⟩ καταπέπληγμαι coni. Mang. 25 λογικῶς H[1] ut vid. 26 νεκρῶν H[1]

6 sqq. cf. Orig. Homil. in Num. XII p. 311 sqq.

p. 576 M. βεῖς, ἑαυτοῖς ἀλλ' οὐ θεῷ τὸ πρῶτον, τὰς ἰδίας πράξεις τῶν | οὐρα-
νίων καὶ ὀλυμπίων προκρίναντες καὶ τὰ ἐκ φροντίδος τῶν αὐτομάτων
καὶ ἑτοίμων. ἔπειτα ὀρύττουσιν οὐχ ὡς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ, οἱ σοφοί, 200
φρέατα (Gen. 21,30. 26,18), βαθείας ἐπιστήμας ποτίμους λόγους ἀνα-
διδούσας, ἀλλὰ λάκκους, ἴδιον οὐδὲν ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντας τρόφιμον καλόν,
τῆς δ' ἔξωθεν χρῄζοντας ἐπιρροῆς, ἣ γένοιτ' ἂν ἐκ διδασκαλίας ἐπαν-
τλούντων ἀεὶ τῶν ὑφηγητῶν ἀκοαῖς τῶν μανθανόντων ἀθρόα τὰ ἐπι-
στήμης δόγματα καὶ θεωρήματα, καὶ φρενὶ κατασχεῖν καὶ μνήμῃ τὰ
παραδοθέντα ταμιεύεσθαι. νυνὶ δ' εἰσὶν „οἱ λάκκοι συντετριμμένοι“, 201
τουτέστι πᾶσαι τῆς ἀναγώγου ψυχῆς αἱ δεξαμεναὶ τεθραυσμέναι καὶ
διαρρέουσαι, μὴ δυνάμεναι συσχεῖν καὶ φυλάξαι τὴν τῶν οἵων τε ὠφε-
λεῖν ἐπιρροήν.

(37.) Ἃ μὲν οὖν περὶ πηγῶν καιρὸς ἦν εἰπεῖν λέλεκται. πάνυ 202
δ' ἐξητασμένως τὴν Ἄγαρ εἰσάγουσιν οἱ χρησμοὶ εὑρισκομένην μὲν ἐπὶ
τῆς πηγῆς (Gen. 16,7), οὐκ ἀρυτομένην δ' ἀπ' αὐτῆς. οὔπω γάρ
ἐστιν ἱκανὴ ψυχὴ προκόπτουσα τῷ σοφίας ἀκράτῳ ποτῷ χρῆσθαι, πλη-
σίον δ' οὐ κεκώλυται ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς. ἔστι δὲ καὶ λεωφόρος 203
πᾶσα ἡ κατὰ παιδείαν ὁδὸς ἐχυρωτάτη καὶ εὐερκεστάτη. διό φησιν
„ἐν τῇ ὁδῷ Σοὺρ“ αὐτὴν εὑρεθῆναι (ibid.), τεῖχος δὲ ἢ εὐθυσμὸς
ἑρμηνεύεται Σούρ. ἐνλαλῶν οὖν ὁ ἔλεγχος τῇ ψυχῇ φησιν αὐτῇ·
„πόθεν ἔρχῃ, καὶ ποῦ πορεύῃ“ (ibid. 8). τοῦτο δ' οὐκ ἐνδοιάζων
καὶ οὐ πυνθανόμενος μᾶλλον ἢ δυσωπῶν καὶ ὀνειδίζων προφέρεται·
θέμις γὰρ οὐδὲν ἀγνοεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς ἀγγέλῳ. σημεῖον δέ· καὶ τὰ 204
κατὰ γαστρός, ἅπερ ἄδηλα γενέσει, σαφῶς οἶδεν ἐν οἷς φησιν· „ἰδοὺ σὺ
ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ παιδίον, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ“

1 ἰδίους H[1], fort. recte 3 οἱ σοφοί om. L 4 ἐπιστήμης conicio 4. 5 ἀναδιδόντα conicio 5 ἑαυτῶν G: αὐτῶν H[1], αὑτῶν H[2] 8 alt. καὶ] ὡς Cohn, nisi potius deest part. (κελευόντων Mang., παραινούντων conicio) φρενὶ G[2] in ras.: φέρει H, φρεσὶ conicio 9 δέ εἰσιν H 10 ἐναγώγου H αἱ om. v 11 συσχεῖν G(Mang.): τυχεῖν H 12 ἐπιρροεῖν H[1] 13 ἦν om. Turn. 14 ante τὴν ras. 2 litt. G ἄγουσιν H 15 ἀρυτομένην G: ἀρρυομένην H, ἀρυομένην v 16 ψυχὴ GH: πηγὴ L 18 ἡ om. v 19 εὐθυσμός suspectum 20 ἐνλαλῶν GHL[2]: καὶ λαλῶν L[1], ἐκλαλῶν v, ἐντυχὼν coni. Mang., συλλαλῶν coni. Cohn, ἐνομιλῶν vel ἐνδιατρίβων conicio 23 ἀγγέλων G, ἐλέγχῳ coni. Mang. 24 κατὰ om. L 25 τέξεις H

3—5 *Origenes contra Cels. IV 44* p. 537: οἱ δίκαιοι λάκκους μὲν οὐ κατασκευάζουσι, φρέατα δὲ ὀρύσσουσι, τὴν ἐνυπάρχουσαν γῆν (leg. πηγὴν) καὶ ἀρχὴν τῶν ποτίμων ἀγαθῶν ἐξευρεῖν ζητοῦντες.

(ibid. 11). τὸ γὰρ γνῶναι, ὅτι τὸ κυοφορούμενον ἄρρεν ἐστίν, οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τὴν προαίρεσιν ᾗ χρήσεται τοῦ βίου ὁ μήπω γεγενημένος, ὅτι ἀγροῖκος, ἀλλ' οὐ πολιτικὴ καὶ ἥμερος.
205 τὸ „πόθεν οὖν ἔρχῃ“ πρὸς ἐπίπληξιν λέγεται τῆς ἀποδιδρασκούσης ψυχῆς τὴν ἀμείνω καὶ κυρίαν γνώμην, ἧς θεραπαινὶς οὐ λεγομένη μᾶλλον ἢ ἔργοις ὑπάρχουσα μέγα κλέος ἔμελλεν [ἐξ]οἴσεσθαι. „ποῖ δὲ καὶ
206 πορεύῃ“; τὰ ἄδηλα μετατρέχεις, τὰ ὁμολογούμενα ἀπορρίψασα. καλὸν οὖν αὐτὴν ἐπαινέσαι χαίρουσαν ἐπὶ νουθεσίᾳ· δείγματα δὲ τοῦ χαίρειν ἐξενήνοχε τό τε μὴ κατηγορῆσαι τῆς δεσποίνης καὶ τὸ τὴν αἰτίαν ἀναθεῖναι ἑαυτῇ τοῦ δρασμοῦ καὶ τὸ μὴ ἀποκρίνασθαι πρὸς τὸ δεύτερον πύσμα τὸ „ποῦ πορεύῃ;“ ἄδηλον γάρ, περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ἐπέχειν ἀσφα- p. 577 M
207 λές τε καὶ ἀναγκαῖον. (38.) ἀποδεξάμενος οὖν τῆς πειθαρχίας αὐτὴν ὁ ἔλεγχος „ἀποστάφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου“ φησί· λυσιτελὲς γὰρ τῇ μανθανούσῃ ἡ τῆς διδασκούσης ἐπιστασία καὶ τῇ ἀτελεῖ ἡ παρὰ φρονήσει δουλεία. ὅταν δ' ὑποστρέψῃς, „ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς“ (ibid. 9) καλὴν ταπείνωσιν φρονήματος ἀλόγου καθαίρεσιν
208 περιέχουσαν. οὕτως γὰρ πραϋτόκοις ὠδῖσιν ἄρρενα γενεὰν ἀποκυήσεις, ὄνομα Ἰσμαήλ (ibid. 11), ἀκοαῖς θείαις σωφρονισθεῖσα· ἑρμηνεύεται γὰρ Ἰσμαὴλ ἀκοὴ θεοῦ. ἀκοὴ δ' ὁράσεως τὰ δευτερεῖα φέρεται, ὅρασιν δὲ ὁ γνήσιος υἱὸς καὶ πρωτόγονος Ἰσραὴλ κεκλήρωται· μεταληφθεὶς γάρ ἐστιν ὁρῶν θεόν. ἀκούειν μὲν γὰρ καὶ ψευδῶν ὡς ἀληθῶν ἔνεστιν, ὅτι ἀπατηλὸν ἀκοή, ἀψευδὲς δ' ὅρασις, ᾗ τὰ ὄντα ὄντως κατανοεῖται.
209 τὸν δὲ γεννηθέντα τρόπον χαρακτηρίζει διά τε τοῦ λέγειν ἀγροῖκον ἔσεσθαι, ὡς ἂν ἀγροικόσοφον, μήπω τῆς τιθασοῦ καὶ πολιτικῆς ὄντως μοίρας ἠξιωμένον — αὕτη δέ ἐστιν ἀρετή, δι' ἧς πέφυκεν ἡμεροῦσθαι τὸ ἦθος —, καὶ διὰ τοῦ φάσκειν· „αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν“ (ibid. 12)· σοφιστοῦ γὰρ βούλημα τοῦτο
210 τὸ λίαν σκεπτικὸν ἐπιμορφάζοντος καὶ λόγοις χαίροντος ἐριστικοῖς. οὗτος καὶ πάντας βάλλει τοὺς ἀπὸ τῶν μαθημάτων, ἰδίᾳ τε ἑκάστῳ καὶ κοινῇ

---

2 τὸ e corr. G^2, τὸ ex τὰ corr. H^2 3 γεγεννημένος H^2 ἀγροῖκος ... πολιτικὴ καὶ ἥμερος scripsi: ἄγροικον ... πολιτικὴν καὶ ἥμερον codd. 4 ἐπίπληξιν Turn.: ἐπιπλήξεως codd. 6 ἐξ seclusi post ποῖ ras. in G, ποῦ conicio 8 νουθεσίᾳ Turn.: νουθεσίαν codd. τοῦ om. G 11 ποῖ G 12 πειθαρχείας H 17 πρωτοτόκοις Mang. 18 σωφρονισθεῖσαν Mang. 21 ἐστιν om. G, sed post θεὸν s. s. ἑρμηνεύεται G^2 ἀληθῶς G^2 Turn. 21. 22 ἔνεστι τί ἀπατηλὸν G 22 ᾗ G^2: om. G^1H πάντως L 23 τοῦ] τὸ Turn. ἄγροικον H 24 τιθασοῦ scripsi: θιάσσου G, θείας H 25 δ' ἐστὶν H 26 τοῦ $G(H^2)$: τοῦ τὸ H^1, τὸ Turn. 28 οὕτως H

πᾶσιν ἐναντιούμενος, καὶ βάλλεται πρὸς ἁπάντων, εἰκότως ἀμυνομένων
ὡς ὑπὲρ οἰκείων ἐκγόνων ὧν ἔτεκεν αὐτῶν ἡ ψυχὴ δογμάτων. ἀλλὰ 211
καὶ τρίτον προσυπογράφει χαρακτῆρα φάσκων· „κατὰ πρόσωπον πάντων
τῶν ἀδελφῶν κατοικήσει“ (ibid.), μονονοὺκ ἄντικρυς ἐπιδεικνύμενος
τὴν ἀντιπρόσωπον διαμάχην καὶ ἀντίστασιν αἰώνιον. ἡ κυοφοροῦσα
οὖν τὸν σοφιστὴν λόγον ψυχή φησι τῷ λαλοῦντι πρὸς αὐτὴν ἐλέγχῳ·
„σὺ θεὸς ὁ ἐπιδών με“ (ibid. 13), ἴσον τῷ σὺ ποιητὴς εἶ τῶν ἐμῶν
βουλημάτων καὶ ἐκγόνων, καὶ μήποτ᾿ εἰκότως· ἐλευθέρων μὲν γὰρ καὶ 212
ἀστῶν ὡς ἀληθῶς ψυχῶν ὁ ἐλεύθερος καὶ ἐλευθεροποιὸς δημιουργός,
δούλων δὲ δοῦλοι· ἄγγελοι δ᾿ οἰκέται θεοῦ, νομιζόμενοι πρὸς τῶν ἔτ᾿
ἐν πόνοις καὶ δουλείαις ὑπαρχόντων θεοί. „διὰ τοῦτο“ φησίν „ἐκάλεσε
τὸ φρέαρ φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον“ (ibid. 14). ἀλλ᾿ οὐκ ἔμελλες, ὦ 213
ψυχὴ προκόπτουσα καὶ τῇ τῶν ἐγκυκλίων ἐπιστήμῃ προπαιδευμάτων
ἐμβαθύνουσα, καθάπερ διὰ κατόπτρου τῆς παιδείας τὸν αἴτιον τῆς
ἐπιστήμης ἰδεῖν; οἰκειότατος δὲ καὶ ὁ τοῦ τοιούτου φρέατος τόπος „ἐν
μέσῳ Κάδης καὶ Βαράδ“ (ibid. 14)· ἑρμηνεύεται δὲ Βαρὰδ μὲν ἐν
κακοῖς, Κάδης δὲ ἁγία· μεθόριος γὰρ ἁγίων καὶ βεβήλων ὁ ἐν προκοπαῖς, ἀποδιδράσκων μὲν τὰ φαῦλα, μήπω δ᾿ ἱκανὸς ὢν τελείοις συμβιοῦν ἀγαθοῖς.

---

2 ὡς om. H   4 οὐκ s. s. G^2, tum ras. 2 litt.   5 τὴν in ras. H   αἰώνιον] ἐναντίων coni. vel τῶν δογμάτων add. Mang.   8 ἐκγόνων] ἔργων coni. Mang.   10 ἔτ᾿ om. H   13 τῇ H^2: om. GH^1 15 τοῦ om. H   16 Κάδδης H   17 κακοῖς GH: κοινοῖς Turn.   Κάδδης H   19 φίλωνος περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως subscribit G

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΩΝ
ΚΑΙ ΩΝ ΕΝΕΚΑ ΜΕΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ

---

1 (1.) „Ἐγένετο Ἀβραὰμ ἐτῶν ἐνενήκοντα ἐννέα, καὶ ὤφθη κύριος I p. 578 M.
τῷ Ἀβραὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου“ (Gen. 17,1). ὁ
ἐννέα πρὸς τοῖς ἐνενήκοντα ἀριθμὸς ἑκατοντάδος γείτων ἐστίν, ᾗ τὸ αὐτο-
μαθὲς ἐπέλαμψε γένος, Ἰσαάκ, εὐπαθειῶν ἀρίστη, χαρά· τῷ γὰρ ἑκα-
2 τονταετεῖ γίνεται. ἔστι δὲ καὶ Λευιτικῆς φυλῆς ἱερεῦσιν ἀπαρχὴ διδο-
μένη· δεκάτας γὰρ λαβόντες, ἀπὸ τούτων ὡς ἂν ἀπ᾿ οἰκείων καρπῶν
ἑτέρας ἀπάρχονται ἑκατοστὸν λόγον περιεχούσας (Num. 18,26). προ-
κοπῆς μὲν γὰρ δεκάς, ἑκατοντὰς δὲ τελειότητος σύμβολον. σπεύδει δὲ
ὁ μέσος ἀεὶ πρὸς ἀκρότητα, φύσεως εὐμοιρίᾳ χρώμενος· ᾧ φησιν ὀφθῆναι
3 τὸν τῶν ὅλων κύριον. ἀλλὰ μὴ νομίσῃς τοῖς σώματος ὀφθαλμοῖς
γίνεσθαι τὴν προσβολήν — οἱ μὲν γὰρ τὰ αἰσθητὰ μόνα ὁρῶσι, τὰ δ᾿
αἰσθητὰ σύγκριτα, φθορᾶς ἀνάμεστα, τὸ δὲ θεῖον ἀσύγκριτον, ἄφθαρτον
—, ἀλλὰ τὸ δεχόμενον τὴν θείαν φαντασίαν τὸ τῆς ψυχῆς ἐστιν ὄμμα.
4 καὶ γὰρ ἄλλως ὅσα μὲν οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ | θεωροῦσι, συνεργῷ φωτὶ p. 579 M.
χρώμενοι καταλαμβάνουσιν, ὃ διαφέρει τοῦ θ᾿ ὁρωμένου καὶ τοῦ ὁρῶντος·
ὅσα δὲ ἡ ψυχή, αὐτὴ δι᾿ ἑαυτῆς ἄνευ τινὸς ἄλλου συμπράξεως· αὐτὰ

περὶ — μετονομάζονται A, τοῦ αὐτοῦ Φίλωνος Ἰουδαίου περὶ .... μετονομάζονται B
1 Ἁβραάμ per totum librum AB ἐννενήκοντα codd., item lin. 3
2 ὁ θεός σου B: θεὸς σός A et sic § 18. 27. 29. 31, sed ὁ θεός σου LXX et Philo vol. II p. 54,9 et vol. II p. 186,29 Mang. 5 καὶ ⟨ὑπὸ⟩ coni. Mang.
7 ἀπάρχονται ἑτέρας B ἑκατοστὸν Mang.: ἑκατὸν codd. 7. 8 ante προκοπῆς ras. 3 litt. in B, καὶ ex Coisl. 43 add. Mang. 13 prius τὸ B: τὸν A 14 μὲν οἱ scripsi: μόνοι codd.

γὰρ ἑαυτοῖς ἐστι φέγγος τὰ νοούμενα. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰς ἐπι- 5
στήμας διδασκόμεθα· ὁ γὰρ νοῦς τὸ ἄκλειστον καὶ ἀκοίμητον προσβαλὼν
ὄμμα τοῖς δόγμασι καὶ τοῖς θεωρήμασιν εἶδεν αὐτὰ οὐ νόθῳ φωτί, γνησίῳ
δὲ ὅπερ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξέλαμψεν. ὅταν οὖν ἀκούσῃς ὀφθέντα θεὸν ἀν- 6
θρώπῳ, τοῦτο γίνεσθαι νόει χωρὶς φωτὸς αἰσθητοῦ· νοήσει γὰρ τὸ νοη-
τὸν εἰκὸς μόνον καταλαμβάνεσθαι. πηγὴ δὲ τῆς καθαρωτάτης αὐγῆς
θεός ἐστιν· ὥσθ' ὅταν ἐπιφαίνηται ψυχῇ, τὰς ἀσκίους καὶ περιφανε-
στάτας ἀκτῖνας ἀνίσχει. (2.) μὴ μέντοι νομίσῃς τὸ ὄν, ὅ ἐστι πρὸς 7
ἀλήθειαν ὄν, ὑπ' ἀνθρώπου τινὸς καταλαμβάνεσθαι. ὄργανον γὰρ οὐδὲν
ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν, ᾧ δυνησόμεθα ἐκεῖνο φαντασιωθῆναι, οὔτ' αἴσθησιν
— αἰσθητὸν γὰρ οὐκ ἔστιν — οὔτε νοῦν. Μωυσῆς οὖν ὁ τῆς ἀειδοῦς
φύσεως θεατὴς [καὶ θεόπτης] — εἰς γὰρ τὸν γνόφον φασὶν αὐτὸν οἱ
θεῖοι χρησμοὶ εἰσελθεῖν (Exod. 20,21), τὴν ἀόρατον καὶ ἀσώματον οὐσίαν
αἰνιττόμενοι — πάντα διὰ πάντων ἐρευνήσας ἐζήτει τὸν τριπόθητον καὶ
μόνον ἀγαθὸν τηλαυγῶς ἰδεῖν. ἐπεὶ δ' οὐδὲν εὕρισκεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐμ- 8
φερῆ τινα ἰδέαν τῷ ἐλπιζομένῳ, τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων διδασκαλίαν ἀπο-
γνοὺς ἐπ' αὐτὸ καταφεύγει τὸ ζητούμενον καὶ δεῖται λέγων· „ἐμφάνισόν
μοι σεαυτόν, γνωστῶς ἴδω σε“ (Exod. 33,13)· καὶ ὅμως ἀμοιρεῖ τῆς
προθέσεως, αὐταρκεστάτης δωρεᾶς τῷ θνητῶν ἀρίστῳ γένει νομισθείσης
τῆς ⟨τῶν⟩ μετὰ τὸ ὂν σωμάτων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων ἐπιστήμης.
λέγεται γάρ· „ὄψει τὰ ὀπίσω μου, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί 9
σοι“ (ibid. 23), ὡς τῶν ὅσα μετὰ τὸ ὂν σωμάτων τε ὁμοῦ καὶ πραγμά-

---

1 φέγγος] post φ ras. in B 8 νοήσῃς τὸ ὄν, ὅπερ πρὸς Hoeschel 9 ὄργανον Mang.: ὁρᾶν codd. 10 φαντασιωθῆναι Cohn: φαντασιασθῆναι codd. 11 γὰρ ex Coisl. 43 et codice Oxon. Coll. Novi 143 Mang.: οὖν AB ἔστιν] ἦν Hoesch. νοῦν scripsi: ἰσχὺν codd. Μωσῆς codd. 12 καὶ θεόπτης secl. Cohn, καὶ θεοπρόπος coniciebam αὐτόν φασιν B 13 θεῖοι D: om. codd. καὶ ἀσώματον D: om. codd. 15 ἀγαθὸν D: om. codd. 16 τῶν ἐλπιζομένων Hoesch. 18 γνωστῶς] εἰ s. s. B, ἵνα add. Richter ὅμως D: ὁμοίως codd. 19 θνητῶν Mang.: θνητῷ codd. 20 τῶν addidi

---

12—19. 158,2 D^C fol. 44^r ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων D^R fol. 55^v τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν μετονομαζομένων D^H fol. 65^v τοῦ αὐτοῦ: τὸν Μωυσῆν φασιν οἱ θεῖοι χρησμοὶ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθεῖν, τὴν . . . . διὰ πάντων ἐρευνήσαντα (διερευνήσαντα D^R) τὸ μόνον ἀγαθὸν ἰδεῖν μὴ ἰσχῦσαι· ἐπειδήπερ οὐδὲν εὕρισκεν (ηὕρισκεν D^R) οὐδὲ ἐμφερῆ τινα ἰδέαν (ἰδεῖν D^C D^H) ἐν τῷ ἐλπιζομένῳ . . . . . . προθέσεως τῷ μὴ πεφυκέναι ὁρᾶσθαι τὸ ὄν (θεόν D^R). postrema τῷ — ὄν olim in textu lin. 6 addebam, nunc ex p. 158,2 fluxisse verisimilius puto.

των εἰς κατάληψιν ἐρχομένων, εἰ καὶ μὴ πάντα ἤδη καταλαμβάνεται,
10 μόνου δ' ἐκείνου μὴ πεφυκότος ὁρᾶσθαι. καὶ τί θαυμαστόν, εἰ τὸ ὂν
ἀνθρώποις ἀκατάληπτον, ὁπότε καὶ ὁ ἐν ἑκάστῳ νοῦς ἄγνωστος ἡμῖν;
τίς γὰρ ψυχῆς οὐσίαν εἶδεν; ἧς ἡ ἀδηλότης μυρίας ἔριδας σοφισταῖς
ἐγέννησεν ἐναντίας εἰσηγουμένοις γνώμας ἢ καὶ ὅλοις γένεσιν ἀντιστα-
11 τούσας. ἦν οὖν ἀκόλουθον τὸ μηδ' ὄνομα κύριον ἐπιφημισθῆναι δύνα-
σθαι τῷ ὄντι πρὸς ἀλήθειαν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι φιλοπευστοῦντι τῷ | προ- p. 580 M
φήτῃ, τί τοῖς περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ζητοῦσιν ἀποκριτέον, φησὶν ὅτι
„ἐγώ εἰμι ὁ ὤν" (Exod. 3, 14), ἴσον τῷ εἶναι πέφυκα, οὐ λέγεσθαι.
12 τοῦ δὲ μὴ παντάπασιν ἀμοιρῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος προσρήσεως
τοῦ ἀρίστου, δίδωσι καταχρῆσθαι ὡς ἂν ὁ ὢν ὀνόματι τοιούτῳ· „κύριος ὁ
θεὸς" τῶν τριῶν φύσεων, διδασκαλίας, τελειότητος, ἀσκήσεως, ὧν σύμ-
βολα Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακὼβ ἀναγράφεται. „τοῦτο γάρ μου" φησίν
„ὄνομα αἰώνιον" ὡς ἂν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι ἐξεταζόμενον, οὐκ ἐν τῷ
πρὸ αἰῶνος, „καὶ μνημόσυνον", οὐ τὸ πέρα μνήμης καὶ νοήσεως ἱστάμενον,
13 καὶ πάλιν „γενεαῖς" (ibid. 15), οὐ φύσεσιν ἀγενήτοις. καταχρήσεως γὰρ
ὀνόματος θείου δεῖ τοῖς εἰς τὴν θνητὴν γένεσιν ἐλθοῦσιν, ἵν', εἰ καὶ μὴ
πράγματι, ὀνόματι γοῦν προσερχόμενοι ἀρίστῳ κατ' αὐτὸ κοσμῶνται.
δηλοῖ δὲ καὶ λόγιον ἐκ προσώπου θεσπισθὲν τοῦ τῶν ὅλων ἡγεμόνος
περὶ τοῦ μηδενὶ δεδηλῶσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ κύριον. „ὤφθην" φησί

3 ἀκατονόμαστον D 4 τίς γὰρ D: ἐστι. τίς codd. 5 ἢ fort. del. 7 πρὸς ἀλήθειαν ante alt. τῷ add. codd., om. D 8 τί om. $D^R D_2^C$ τοῦ D: om. codd. ὅτι om. D 9 ἴσον τῷ] εἰς ὢν τὸ D^R 10 ἀμοιρῆσαι D (Mang.): ἀφαιρῆσαι codd. τῶν D: om. codd. 11 ἀρρήτου coni. Mang. δίδωσι D (Hoesch.): δίδωμι codd. καταχρήσασθαι D καταχρῆσθαι ὁ ἀκατονόμαστος ὢν conicio ἄν D (Hoesch.): ἐν codd. ὁ ὢν D: om. codd. τοιούτω D: τῶ κυρίω codd. 12 τελειότητος D: ὁσιότητος codd. 13 Ἰακὼβ D: καὶ Ἰακὼβ codd. μου D: om. codd. 14 ἄν D: om. codd. 15 πέρα D: πέραν codd. 16 καὶ πάλιν — ἀγενήτοις om. D κατὰ χρῆσιν D 17 θνητὴν D (Mang): ὠνητὴν codd. 17. 18 ἐλθοῦσιν εἰμὶ καὶ πράγματι D 18 προσερυόμενοι D, προσχρώμενοι coni. Mang., προσεχόμενοι coni. Cohn 20 τὸ scripsi: τὸ ὂν D^R, ἀνθρώπων D^C (fort. scrib. ἀνθρώπων τὸ), om. codd. ὄνομα D: ὀνόματι codd., ὄνομά τι Hoesch. κύριον D (Hoesch.): κυρίω codd. 20. 159,1 ὤφθην — αὐτῶν καὶ D: om. codd.

2—4 D^C fol. 224r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων D^R fol. 222v: τί θαυμαστόν .... εἶδεν. 7—9 pergit $D^C D^R$ l. c.: οὐχ ὁρᾷς — λέγεσθαι. 7—18 D^C fol. 224r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων: φιλοπευστοῦντι τῷ προφήτῃ τοῖς περὶ — κοσμοῦνται (sic). 20—129,2 pergit $D^C D^R$ post locum ad lin. 7—9 allatum: περὶ δὲ τοῦ μηδενὶ — αὐτοῖς.

„πρὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά
μου κύριον οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς“ (Exod. 6,3). τοῦ γὰρ ὑπερβατοῦ
μετατεθέντος ἑξῆς ἂν τοιοῦτος εἴη λόγος· „ὄνομά μου τὸ κύριον οὐκ
ἐδήλωσα αὐτοῖς“, ἀλλὰ τὸ ἐν καταχρήσει διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας. οὕτω 14
μέντοι τὸ ὂν ἄρρητόν ἐστιν, ὥστ' οὐδὲ αἱ ὑπηρετούμεναι δυνάμεις κύριον
ὄνομα ἡμῖν λέγουσι· μετὰ γοῦν τὴν πάλην, ἣν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ὁ
ἀσκητὴς ἐπάλαισε, φησὶ τῷ ἀοράτῳ ἐπιστάτῃ· „ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά
σου“, ὁ δὲ εἶπεν· „ἵνα τί τοῦτο ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου;“ (Gen. 32,29),
καὶ οὐ μηνύει τὸ ἴδιον καὶ κύριον. ἀπόχρη γάρ σοι, φησίν, ὠφελεῖσθαι
κατὰ τὰς ἐμὰς εὐφημίας, τὰ δὲ γενητῶν σύμβολα, ὀνόματα, μὴ ζήτει
παρὰ φύσεσιν ἀφθάρτοις· (3.) μήτ' οὖν διαπόρει, εἰ τὸ τῶν ὄντων 15
πρεσβύτατον ἄρρητον, ὁπότε καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ κυρίῳ ὀνόματι οὐ ῥητὸς
p. 581 M. ἡμῖν· καὶ μὴν εἰ ἄρρητον, καὶ | ἀπερινόητον καὶ ἀκατάληπτον· ὥστε
τὸ „ὤφθη κύριος τῷ Ἀβραὰμ“ (Gen. 17,1) λέγεσθαι ὑπονοητέον οὐχ
ὡς ἐπιλάμποντος καὶ ἐπιφαινομένου τοῦ παντὸς αἰτίου — τίς γὰρ ἀν-
θρώπειος νοῦς τὸ μέγεθος τῆς φαντασίας ἱκανός ἐστι χωρῆσαι; —, ἀλλ'
ὡς μιᾶς τῶν περὶ αὐτὸ δυνάμεων, τῆς βασιλικῆς, προφαινομένης· ἡ γὰρ
κύριος πρόσρησις ἀρχῆς καὶ βασιλείας ἐστί. νοῦς δὲ ἡμῶν ἡνίκα ἐχαλ- 16
δάιζε μετεωρολεσχῶν, τῷ κόσμῳ τὰς δραστηρίους ἦν περιέπων δυνάμεις
ὡς αἰτίας· γενόμενος δὲ μετανάστης ἀπὸ τοῦ Χαλδαϊκοῦ δόγματος ἔγνω
ἡνιοχούμενον καὶ κυβερνώμενον αὐτὸν ὑπὸ ἡγεμόνος, οὗ τῆς ἀρχῆς φαν-
τασίαν ἔλαβε. διὸ λέγεται „ὤφθη“ οὐ τὸ ὄν, ἀλλὰ κύριος· οἷον ἐφάνη 17

---

2 κύριον D: om. codd., κύριος ex LXX Hoesch. 5 τὸ ὂν A: ras. 3 litt. B ἔστι A οὐδ' B ὑπηρετοῦσαι conicio 5. 6 ⟨τὸ⟩ κύριον ὄνομα ⟨αὐτῶν⟩ conicio 7 ἀρρήτῳ coni. Mang. ἐπιστάτῃ] παλαιστῇ conicio (v. § 44) 8 τοῦτο codd.: om. D 9 καὶ οὐ — κύριον om. D σοι D: om. codd. ὠφελεῖσθαι φησὶ D^R 10 κατὰ Coisl. (v. Mang.): καὶ AB, om. D εὐφημίας D^R: εὐφημήσεις D^C, ὑφηγήσεις codd., mg. D^C γενητῶν B^2: γεννητῶν AB^1 11 μηδ' conicio, μὴ γοῦν coni. Cohn 12 πρεσβύτατον D (Mang.): πρεσβύτερον codd. καὶ D: om. codd. οὐ ῥητὸς] ἄρρητος D^R 13 καὶ μένει ἄρρητος (ἄρρητος om. D^R) καὶ ἀπερινόητος D καὶ ἀκατάληπτον scripsi: καὶ ἀκατάληπτος D, om. codd. 15 πάντων conicio 16 ⟨ταύτης⟩ τῆς conicio 17 αὐτὸ B (Mang.): αὐτὸν A 19 τὰ κόσμου τὰς Mang., τὰς ἐν τῷ κόσμῳ δραστηρίους περιεῖπεν conicio περιέπων Mang.: περιιππεύων codd.

6—10 pergit $D^C D^R$ l. c.: οὕτω καὶ Ἰακὼβ μετὰ τὴν πάλην μαθεῖν ἐθέλων ἤκουσεν (ἤκουεν D^C) ἵνα τί — εὐφημίας. 11—13 D^C fol. 44v, $D^R D^H$ post locum ad p. 157,12 allatum: τί διαπορεῖς, εἰ — ἀκατάληπτος. Mang. falso fragmentum, quod in D sequitur ex libro de praem. et poen. 6 (II 414,25—32 M.) depromptum, nostro libro inserendum esse conicit.

ὁ βασιλεύς, ἐξ ἀρχῆς μὲν ὤν, οὔπω δὲ τῇ ψυχῇ γνωριζόμενος, ἢ καὶ
ὀψιμαθὴς μέν, οὐ μὴν εἰσάπαν ἀμαθὴς διετέλεσεν, ἀλλ' ἐφαντασιώθη
18 τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν. φανεὶς δ' ὁ ἄρχων ἔτι μᾶλλον
εὐεργετεῖ τὸν ἀκροατὴν καὶ θεατὴν φάσκων· „ἐγώ εἰμι θεὸς σός" (Gen.
17, 1). τίνος γάρ, εἴποιμ' ⟨ἄν⟩, οὐ θεὸς ὑπάρχεις τῶνδε ὅσα εἰς γένεσιν
ἦλθεν; ἀλλὰ διδάξει με ὁ ὑποφήτης αὐτοῦ λόγος, ὅτι οὐ περὶ τοῦ κόσμου
νῦν λέγει, οὗ δημιουργὸς πάντως ἐστὶ καὶ θεός, ἀλλὰ περὶ ἀνθρωπίνων
19 ψυχῶν, ἃς οὐ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας ἠξίωκε. δικαιοῖ γὰρ τῶν μὲν φαύλων
λέγεσθαι κύριος καὶ δεσπότης, τῶν δ' ἐν προκοπαῖς καὶ βελτιώσεσι
θεός, τῶν δ' ἀρίστων καὶ τελειοτάτων ἀμφότερον, κύριος ὁμοῦ καὶ θεός.
αὐτίκα γέ τοι ἔσχατον ὅρον ἀσεβείας ἱδρυσάμενος τὸν Φαραὼ [κύριον
καὶ] θεὸν τούτου οὐδέποτε προσεῖπεν ἑαυτόν, ἀλλὰ τὸν σοφὸν Μωυσῆν —
λέγει γάρ· „ἰδοὺ δίδωμί σε θεὸν Φαραώ" (Exod. 7,1) —, κύριον δὲ
20 ὠνόμασε πολλαχοῦ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χρησθέντων· ᾄδεται δὲ τὰ τοιαῦτα·
„τάδε λέγει κύριος" (Exod. 7,17), καὶ ἐν ἀρχῇ· „ἐλάλησε κύριος πρὸς
Μωυσῆν λέγων· ἐγὼ κύριος. λάλησον Φαραὼ βασιλεῖ Αἰγύπτου, ὅσα ἐγὼ
21 λαλῶ πρὸς σέ" (Exod. 6,29), καὶ Μωυσῆς πρὸς αὐτόν· „ὅταν ἐξέλθω
τὴν πόλιν, ἐκπετάσω τὰς χεῖρας πρὸς κύριον, καὶ αἱ φωναὶ παύσονται,
καὶ ἡ χάλαζα καὶ ὁ ὑετὸς οὐκ ἔσται· ἵνα γνῷς, ὅτι κυρίου ἡ γῆ,"
οἱονεὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ καὶ γεώδης σύστασις, „καὶ σύ", ὁ ἀγαλματοφορούμενος νοῦς, „καὶ οἱ θεράποντές σου," οἱ κατὰ μέρος δορυφοροῦντες
λογισμοί. „ἐπίσταμαι γάρ, ὅτι οὐδέπω πεφόβησθε τὸν κύριον" (Exod.
9,29. 30), ἴσον τῷ οὐ τὸν λεγόμενον ἄλλως, ἀλλὰ τὸν ὄντως ὄντα
22 δεσπότην. κύριος γὰρ γενητὸς πρὸς | ἀλήθειαν οὐδείς, κἂν ἀπὸ περάτων p. 582 M
ἐπὶ πέρατα εὐρύνας τὴν ἡγεμονίαν ἀνάψηται· μόνος δ' ὁ ἀγένητος ἀψευδῶς ἡγεμών, οὗ τὴν ἀρχὴν ὁ δεδιὼς καὶ καταπεπληγμένος ἆθλον ὠφε-

1. 2 ⟨εἰ⟩ καὶ ὀψιμαθὴς ἦν, οὐ conicio ἐφαντασιώθη Cohn: ἐφαντασιάσθη codd. 4 τὸν] τὴν A ἀκροατὴν καὶ om. A 5 ἄν addidi τῶν (del. δὲ) conicio 7 post οὗ add. ὁ A, ras. in B 11 ἱδρυσάμενος] δ ex corr. B 11. 12 κύριον καὶ secl. Mang. 14 χρισθέντων A δὲ] γε conicio 15 ἐν ἀρχῇ, sc. orationis dei] ⟨„κύριος ἔκτισέν με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέν με⟩ ἐν ἀρχῇ (Prov. 8, 22) coni. Mang. 16 βασιλεῖ Φαραὼ B 17 Μωσῆς codd. 18 τὰς χεῖρας om. B 19 ὁ om. B κύριον A 24 γεννητὸς codd. D (Ant. Mel.) 25 ἐπὶ codd.: εἰς D (Ant.) εὐρύνας om. D^{R} (Ant.)

24—26 D^{P} fol. 130 (ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων) D^{R} fol. 159^{r} τοῦ αὐτοῦ D^{V} p. 434 Φίλωνος Anton. Mel. II 21 col. 1063: κύριος γεννητὸς—ἡγεμών.

λιμώτατον αἵρεται νουθεσίας, τὸν δὲ ὀλίγωρον ἐκδέχεται πάντως οἰκτρὸς ὄλεθρος. οὐκοῦν κύριος ἀφρόνων ἐπιδέδεικται τὸν ἄρχοντος ἐπανατεινά- 23 μενος οἰκεῖον φόβον, θεὸς δὲ βελτιουμένων γράφεται, καθὼς καὶ νῦν· „ἐγώ εἰμι θεὸς σός“ (Gen. 17,1). „ἐγὼ ⟨ὁ⟩ θεός σου, αὐξάνου καὶ πληθύνου“ (Gen. 35, 11). τελείων δὲ ἀμφότερον, κύριος ὁμοῦ καὶ θεός, ὡς ἐν δέκα λόγοις· „ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου“ (Exod. 20, 2) καὶ ἑτέρωθι· „κύριος ὁ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν“ (Deut. 4,1). δικαιοῖ γὰρ τὸν μὲν 24 φαῦλον ὡς ὑπὸ κυρίου δεσπόζεσθαι, ἵν' εὐλαβούμενος καὶ στένων ἐπικρεμάμενον ἔχῃ τὸν δεσποτικὸν φόβον, τὸν δὲ προκόπτοντα ὡς ὑπὸ θεοῦ εὐεργετεῖσθαι, ὅπως ταῖς εὐποιίαις τελειότητος ἐφίκηται, τὸν δὲ τέλειον καὶ ἡγεμονεύεσθαι ὡς ὑπὸ κυρίου καὶ εὐεργετεῖσθαι ὡς ὑπὸ θεοῦ· διαμένει γὰρ οὗτος εἰσάπαν ἄτρεπτος, ἐκεῖνος δὲ πάντως ἐστὶν ἄνθρωπος θεοῦ. δηλοῦται δὲ τοῦτο μάλισθ' ὡς ἐπὶ Μωυσέως· „αὕτη“ γάρ φησιν 25 „ἡ εὐλογία ἣν εὐλόγησε Μωυσῆς, ἄνθρωπος θεοῦ“ (Deut. 33, 1). ὢ παγκάλης καὶ ἱεροπρεποῦς ἀντιδόσεως ἀξιωθείς, θείας προνοίας ἀντιδοῦναι ἑαυτόν. ἀλλὰ μὴ νομίσῃς τὸν αὐτὸν τρόπον ἄνθρωπόν τε γίνεσθαι καὶ 26 ἄνθρωπον θεοῦ· ἄνθρωπον μὲν γάρ, θεοῦ ὡς κτῆμα· ἄνθρωπον δὲ θεοῦ, ὡς αὔχημα καὶ ὠφέλημα. εἰ δὴ βούλει διανοίας κλῆρον τὸν θεὸν ἔχειν, αὐτὸς πρότερον γενοῦ κλῆρος ἀξιόχρεως αὐτοῦ· γενήσῃ δέ, ἂν τοὺς χειροποιήτους καὶ ἑκουσίους ἅπαντας νόμους ἐκφύγῃς. (4.) ἀλλὰ γὰρ 27 οὐδ' ἐκεῖνο προσῆκεν ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ „ἐγώ εἰμι θεὸς σὸς“ (Gen. 17,1) λέγεται καταχρηστικῶς, οὐ κυρίως. τὸ γὰρ ὄν, ᾗ ὄν ἐστιν, οὐχὶ τῶν πρός τι· αὐτὸ γὰρ ἑαυτοῦ πλῆρες καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ ἱκανόν, καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως καὶ μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ παντὸς ἐν ὁμοίῳ. ἄτρεπτον γὰρ καὶ ἀμετάβλητον, χρῇζον ἑτέρου τὸ παράπαν οὐδενός, 28 ὥστε αὐτοῦ μὲν εἶναι τὰ πάντα, μηδενὸς δὲ κυρίως αὐτό. τῶν δὲ δυνάμεων, ἃς ἔτεινεν εἰς γένεσιν ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ συσταθέντος, ἐνίας συμβέβηκε λέγεσθαι ὡσανεὶ πρός τι, τὴν βασιλικήν, τὴν εὐεργετικήν· βασιλεὺς γάρ τινος καὶ εὐεργέτης τινὸς ἑτέρου πάντως βασιλευομένου καὶ
583 M. εὐεργετουμένου. τούτων συγγενής ἐστι καὶ | ἡ ποιητικὴ δύναμις, ἡ κα- 29
λουμένη θεός· διὰ γὰρ ταύτης τῆς δυνάμεως ἔθηκε τὰ πάντα ὁ γεννήσας

---

1 αἵρεται scripsi: αἱρεῖται codd. νουθεσίαν coni. Mang. 2 ἀφρόνων A: ἀμφοτέρων B 3 καθὰ coni. Cohn 4 σὸς ⟨καὶ ἑτέρωθι⟩ conicio ὁ addidi 5 καὶ θεὸς ὁμοῦ transpos. B 6 δεκαλόγοις codd. ἐγὼ — σου om. B 7 ὑμῶν Hoesch.: ἡμῶν codd. 13 ὡς fort. del. Μωυσέος codd. 15 ἰσορρεποῦς B 15. 16 ἀντιδόσεως, ἀξιωθῆναι θείας προνοίας αὐτόν conicio 18 δὴ A: δὲ B 18. 19 διάνοια et αὐτὴ conicio 24 ⟨μένον⟩ ἐν conicio 28 πρός τι ὡσανεί transpon. Mang.

καὶ τεχνιτεύσας πατήρ, ὥστε τὸ „ἐγώ εἰμι θεὸς σὸς“ ἴσον ἐστὶ τῷ ἐγώ
30 εἰμι ποιητὴς καὶ δημιουργός. μεγίστη δὲ δωρεὰ τὸ αὐτοῦ λαχεῖν ἀρχι-
τέκτονος, οὗ καὶ σύμπας ὁ κόσμος ἔλαχε. φαύλου μὲν γὰρ ψυχὴν οὐ
διέπλασεν — ἐχθρὸν γὰρ θεῷ κακία —, τὴν δὲ μέσην οὐ δι' ἑαυτοῦ
μόνου κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν, ἐπειδὴ κηροῦ τρόπον ἔμελλεν αὕτη
31 δέξασθαι καλοῦ τε καὶ αἰσχροῦ διαφοράν. διόπερ λέγεται· „ποιήσωμεν
ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν“ (Gen. 1,26), ἵν', εἰ μὲν δέξεται φαῦλον
τύπον, ἑτέρων φαίνηται δημιούργημα, εἰ δὲ καλόν, τοῦ τῶν καλῶν καὶ
ἀγαθῶν μόνων τεχνίτου. πάντως οὖν σπουδαῖος ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ φησιν·
„ἐγώ εἰμι θεὸς σός,“ ποιητοῦ μόνου λαχὼν ἄνευ συμπράξεως ἑτέρων.
32 ἅμα μέντοι καὶ τὸ πολλαχοῦ κατασκευαζόμενον αὐτῷ δόγμα συνάγει
διδάσκων, ὅτι μόνων ἀγαθῶν καὶ σοφῶν δημιουργός ἐστιν. οὗτος δὲ
πᾶς ὁ θίασος τὴν ⟨τῶν⟩ ἐκτὸς ἄφθονον κτῆσιν ἑαυτὸν ἑκὼν ἀφήρηται,
33 ἀλλὰ καὶ τῶν σαρκὶ φίλων ὠλιγώρηκεν. εὐέκται μὲν γὰρ καὶ σφριγῶντες
ἀθληταὶ τὸ δοῦλον ἐπιτετειχικότες ψυχῇ τὸ σῶμα, ὠχροὶ δὲ καὶ διερρυη-
κότες καὶ κατεσκελετευμένοι τρόπον τινὰ οἱ ἀπὸ παιδείας, ταῖς ψυχικαῖς
δυνάμεσι καὶ τοὺς σωματικοὺς τόνους προσκεκληρωκότες καί, εἰ δεῖ τἀλη-
θὲς εἰπεῖν, εἰς ἓν εἶδος τὸ τῆς ψυχῆς ἀναλυθέντες καὶ ἀσώματοι διάνοιαι
34 γεγονότες. φθείρεται οὖν εἰκότως τὸ γεῶδες καὶ καταλύεται, ὅταν ὅλος
δι' ὅλων ὁ νοῦς εὐαρεστεῖν προέληται θεῷ· σπάνιον δὲ καὶ τὸ γένος
καὶ μόλις εὑρισκόμενον, πλὴν οὐκ ἀδύνατον γενέσθαι. δηλοῖ δὲ τὸ
χρησθὲν ἐπὶ τοῦ Ἐνὼχ λόγιον τόδε· „εὐηρέστησε δὲ Ἐνὼχ τῷ θεῷ,
35 καὶ οὐχ εὑρίσκετο“ (Gen. 5,24). ποῦ γὰρ ⟨ἂν⟩ σκεψάμενός τις εὕροι
τἀγαθὸν τοῦτο; ποῖα πελάγη διαβαλών; ⟨πρὸς⟩ τίνας νήσους, τίνας ἠπεί-
36 ρους ἐλθών; παρὰ βαρβάροις ἢ παρ' Ἕλλησιν; ἢ οὐχὶ καὶ μέχρι νῦν
τῶν φιλοσοφίᾳ τετελεσμένων εἰσί τινες, οἳ λέγουσιν ἀνύπαρκτον εἶναι
σοφίαν, ἐπειδὴ καὶ τὸν σοφόν; μηδένα γὰρ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρώπων γενέ-

---

2 δημιουργὸς ⟨σός⟩ conicio ⟨τοῦ⟩ αὐτοῦ conicio 3 φαύλην coni. Mang. 5 μόνον Hoesch. αὕτη scripsi: αὐτὴ codd. 7 δέξεται B, ex corr. A: δέξηται prius A, δέξαιτο conicio 9 μόνον Hoesch. ἐστιν ἐκεῖνος B 10 μόνου ⟨θεοῦ⟩ vel ⟨τούτου⟩ μόνου conicio 11 ἀτῷ B εἰσάγει coni. Mang. 12 μόνων ⟨τῶν⟩ conicio οὗτος] τούτων conicio 13 τῶν ἐκτὸς ἄφθονον Markland: ἐκ τοῦ ἀφθόνου codd. 15 ἀθληταὶ ⟨οἱ⟩ conicio alterum τὸ vid. secl. 18 διάνοιαι Mang.: διανοίᾳ codd. 19 καταλύεται Mang.: κατακλύζεται codd. 20 καὶ vid. del. 23 ἂν addidi 23. 24 εὕροι (corr. ex εὕρῃ) τἀγαθὸν A: εὕροιτ' ἀγαθὸν B, εὕρῃ τὸ ἀγαθὸν v 24 διαλαβὼν A πρὸς add. Mang., sed fort. lin. 25 ἐπελθὼν leg.

---

26 Stoici: Zeller III 1 p. 253. 254. 27—263,2 D[C] fol. 46[v] (post locum ad vol. I p. 247,12 allatum) D[R] fol. 24[r] τοῦ αὐτοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ et fol. 67[v] (post

σεως ἄχρι τοῦ παρόντος βίου κατὰ τὸ παντελὲς ἀνυπαίτιον νομισθῆναι·
καὶ γὰρ ἀδύνατον εἶναι θνητῷ σώματι ἐνδεδεμένον εἰσάπαν εὐδαιμονῆσαι.
p. 584 M. ταῦτα δ' εἰ μὲν ὀρθῶς | λέγεται, σκεψόμεθα ἐν καιρῷ· νυνὶ δ' ἀκολου- 37
θήσαντες τῷ λογίῳ φήσομεν, ὅτι ἔστι μὲν ὑπαρκτὸν πρᾶγμα σοφία,
ἔστι δὲ καὶ ὁ ἐραστὴς αὐτῆς, σοφός, ὑπάρχων δὲ ὅμως ἡμᾶς τοὺς φαύ-
λους διαλέληθεν· ἀγαθὸν γὰρ οὐκ ἐθέλει κακῷ συνέρχεσθαι. διὰ τοῦτο 38
λέγεται· „οὐχ εὑρίσκετο“ ὁ εὐαρεστήσας τρόπος τῷ θεῷ, ὡς ἂν δήπου
ὑπαρκτὸς μὲν ὤν, ἀποκρυπτόμενος δὲ καὶ τὴν εἰς ταὐτὸ σύνοδον ἡμῶν
ἀποδιδράσκων, ἐπειδὴ καὶ μετατεθῆναι λέγεται, τὸ δ' ἐστὶ μεταναστῆναι
καὶ μετοικίαν στείλασθαι τὴν ἀπὸ θνητοῦ βίου πρὸς τὸν ἀθάνατον.

(5.) Οὗτοι μὲν δὴ τὴν ἔνθεον μανίαν μανέντες ἐξηγριώθησαν, ἕτεροι 39
δ' εἰσὶν οἱ τῆς τιθασοῦ καὶ ἡμέρου σοφίας ἑταῖροι. τούτοις καὶ εὐσέ-
βεια διαφερόντως ἀσκεῖται καὶ τὰ ἀνθρώπεια οὐχ ὑπερορᾶται. μάρτυρες
δ' οἱ χρησμοί, ἐν οἷς λέγεται τῷ Ἀβραὰμ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ·
„εὐαρέστει ἐνώπιον ἐμοῦ“ (Gen. 17, 1), τοῦτο δ' ἐστὶ μὴ ἐμοὶ μόνῳ,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἔργοις παρ' ἐμοὶ κριτῇ, ὡς ἐφόρῳ καὶ ἐπισκόπῳ.
τιμῶν γὰρ γονεῖς ἢ πένητας ἐλεῶν ἢ φίλους εὐεργετῶν ἢ πατρίδος ὑπερ- 40
ασπίζων ἢ τῶν κοινῶν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους δικαίων ἐπιμελούμενος
εὐαρεστήσεις μὲν πάντως τοῖς χρωμένοις, θεοῦ δ' ἐνώπιον εὐαρεστήσεις·
ἀκοιμήτῳ γὰρ ὀφθαλμῷ βλέπει πάντα καὶ τὰ σπουδαῖα χάριτι ἐξαιρέτῳ
πρὸς ἑαυτὸν καλεῖ καὶ ἀποδέχεται. τοιγάρτοι καὶ ὁ ἀσκητὴς εὐχόμενος 41
ταὐτὸν ἀποδηλώσει φάσκων· „ὁ θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου“
καὶ προστίθησιν „ἐνώπιον αὐτοῦ“ (Gen. 48, 15), χάριν τοῦ γνῶναι
τὴν πραγματικὴν διαφορὰν τοῦ „θεῷ“ εὐαρεστεῖν πρὸς τὸ „ἐνώπιον
αὐτοῦ“· τὸ μὲν γὰρ ἀμφότερα περιέχει, τὸ δὲ θάτερον μόνον. οὕτω 42

1 εὑρεθῆναι conicio (cf. D) 2 συνδεδεμένον D[R] fol. 24 4 σοφὸν D 5 δὲ om. B 6 οὐκ ἐθέλει D: οὐ θέλει codd., οὐ φιλεῖ coni. Mang. 12 τιθασσοῦ codd. 15 εὐαρέστει D: εὐαρεστήσει AB, in εὐαρεστήσῃ corr. B, εὐαρεστήσεις v τουτέστι D ἐμοὶ μόνῳ D: μόνω ἐμοὶ AB μόνον Mang. ex Cantabrigiensi Coll. S. Trin. B. 9. 6 17 ἐλεῶν om. D 18 πάντας D 19 εὐαρεστήσεις D: εὐαρεστεῖς codd. δὲ D εὐαρεστήσεις D: εὐαρεστεῖς codd. 25 περιέχει Mang.: παρέχει codd.

locum ad vol. I l. c. allatum): ἀδύνατον ἀπ' ἀρχῆς . . . . ἀνυπαίτιον εὑρεῖν θνητῷ σώματι ἐνδεδεμένον. 4—6 D[R] fol. 77[r] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν μετονομαζομένων: ἔστι μὲν — συνέρχεσθαι. 14—20 D[P] fol. 305[v] (post verba κοινωνικὸν καὶ οὐ μονωτικὸν ζῷον ὁ ἄνθρωπος ad nostrum librum relata; v. Harris p. 105. 92. eadem praecedunt in D[R]) D[R] fol. 253[v] τοῦ αὐτοῦ: τῷ Ἀβραὰμ εἴρηται ἐκ προσώπου—πάντα. pergunt p. 164,2. 17—19 cf. ad p. 116,18.

καὶ Μωυσῆς ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς παραινεῖ λέγων· „τὸ εὐάρεστον ποιήσεις ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου“ (Deut. 12,28), οἷον τοιαῦτα πρᾶττε, ἃ γενήσεται ἐπάξια τοῦ φανῆναι θεῷ καὶ ἅπερ ἰδὼν ἀποδέξεται· ταῦτα
43 δὲ καὶ εἰς τοὺς ὁμοίους εἴωθε χωρεῖν. ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς τήν τε σκηνὴν δυσὶ περιβόλων ὁρίοις συνύφαινε, μέσον ἀμφοῖν κάλυμμα θείς, ὅπως διακρίνηται τῶν εἴσω τὰ ἔξω (Exod. 26, 33), καὶ τὴν νομοφυλακίδα ἱερὰν κιβωτὸν ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν ἐχρύσωσε (Exod. 25,10), καὶ τῷ μεγάλῳ ἱερεῖ διττὰς ἀνέδωκε στολάς, τὴν μὲν λινῆν ἔνδον, τὴν δὲ
44 ποικίλην ἔξω μετὰ τοῦ ποδήρους (Exod. 28, 4. Lev. 6, 10). ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα σύμβολα ψυχῆς ἐστι καὶ τοῖς εἴσω πρὸς θεὸν ἁγνευούσης καὶ [ἐν] τοῖς ἔξω πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ βίον καθαρευούσης. εὐστόχως οὖν ἐκεῖνο πρὸς τὸν παλαιστὴν νικηφόρον ἐλέχθη μέλλοντα τοῖς νικητηρίοις ἀναδεῖσθαι στεφάνοις. τὸ γὰρ ἐπ' αὐτῷ | κήρυγμα p. 585 M
τοιοῦτόν ἐστι· „ἴσχυσας μετὰ θεοῦ καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατός“ (Gen.
45 32, 28). τὸ γὰρ καθ' ἑκατέραν τάξιν εὐδοκιμῆσαι, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀγένητον καὶ τὴν πρὸς τὸ γενόμενον, οὐ μικρᾶς ἐστι διανοίας, ἀλλ', εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, κόσμου καὶ θεοῦ μεθορίου· συνόλως τε προσήκει τὸν ἀστεῖον ὀπαδὸν εἶναι θεοῦ· μέλει γὰρ τῷ πάντων ἡγεμόνι καὶ πατρὶ
46 τοῦ γενομένου. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέ-

---

1 Μωσῆς codd. 3 ἃ φανῆναι θεῷ γενήσεται ἐπάξια D^{R} 4 καὶ τοῖς χρωμένοις εἴωθεν ἀρέσκειν conicio (cf. § 40), τοῖς εἴσω καὶ ἔξω ὁμοίως εἴωθε καθαρεύειν coni. Mang., καὶ ἐκτὸς ὁμοίως εἴωθε χωρεῖν coni. Cohn 10 τοῖς ex τῆς corr. B 11 ἐν seclusi 12 κἀκεῖνο conicio 13 αὐτὸ B, αὐτοῦ Cohn 14 ἤσκησας B δυνατός A^{2}: δυνατῶς A^{1}, δυνατὸς εἶ B, sed ο et ει ex corr. 15 τὸ καθ' ἑκάτερον φησὶν D^{H} τάξιν] ἀξίαν D (om. D^{H}) καὶ τὴν πρὸς] τήν τε πρὸς $D^{M} D_1^{R} D^{L} D^{H}$ 15. 16 τὸ ἀγένητον καὶ om. D^{P} 16 ἀγέννητον $D_2^{R} D_1^{L} D^{H}$ γενόμενον $D^{P} D_2^{R}$: γεννώμενον codd., e corr. D_2^{R}, γεγεννημένον $D_1^{R} D_1^{L}$, γεγενημένον $D^{M} D_2^{L} D^{H}$ 16. 17 εἰ — εἰπεῖν om D_2^{R} 17 θεοῦ om. $D_1^{R} D_1^{L}$ μεθορίου συνόλως τε D_2^{R}, μεθόριον συνόλως τε D^{P}: μεθόριον οὖσαν (μεθορίου οὔσης man. recentissima in A, coni. Hoesch.) ὅλως τε AB, μεθόριον καὶ καθόλου $D^{M} D_1^{R} D^{L} D^{H}$ 18 ὀπαδὸν] σπουδαῖον $D_1^{R} D^{L} D^{H}$, καὶ σπουδαῖον D^{M} εἶναι] ἐστιν D^{P} μέλλει $A D^{M} D^{R} D_1^{L} D^{H}$ γὰρ D: δὲ codd. πατρὶ] περὶ $D^{M} D_1^{R} D^{L}$ 19 γινομένου $D_1^{R} D_1^{L}$, γεγενημένου D^{M}

---

2. 3 pergunt $D^{P} D^{R}$ τοιαῦτα οὖν πρᾶττε — ἀποδέξεται. pergunt lin. 15. 15—165,3 D^{M} fol. 22r D^{L} fol. 28r et 59r D^{H} fol. 113v D^{R} fol. 24r Φίλωνος ἐκ τοῦ (τῶν $D^{M} D_2^{L}$) περὶ (τῶν add. D^{H}) μετονομαζομένων: τὸ καθ' ἑτέραν ἀξίαν — τῷ δεσπότῃ εἰς καλοκαγαθίαν (ἐν καλοκαγαθίᾳ D_2^{L}). 15—19 pergunt $D^{P} D^{R}$ post locum ad lin. 2 allatum: τὸ γὰρ καθ' ἑτέραν ἀξίαν εὐδοκιμῆσαι — γενομένου. 18. 19 cf. librum meum „Philos Schrift über die Vorsehung“ p. 43.

σεως ἱκανὸς ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεὸς καὶ μετὰ τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν
ὁ αὐτὸς ἔμενεν, οὐ μεταβαλών; διὰ τί οὖν ἐποίει τὰ μὴ ὄντα; ἢ ὅτι
ἀγαθὸς καὶ φιλόδωρος ἦν; εἶτ' οὐχ ἑψόμεθα οἱ δοῦλοι τῷ δεσπότῃ,
θαυμάζοντες μὲν τὸν αἴτιον ὑπερφυῶς, τῆς δὲ καθ' αὑτοὺς φύσεως μὴ
ὑπερορῶντες;

(6.) Εἰπὼν δὲ „εὐαρέστει ἐνώπιον ἐμοῦ“ προσεπιλέγει· „καὶ γίνου 47
ἄμεμπτος“ (Gen. 17,1), ἀκολουθίᾳ καὶ εἱρμῷ χρώμενος. μᾶλλον μὲν
οὖν ἐγχείρει τοῖς καλοῖς, ἵνα εὐαρεστῇς· εἰ δὲ μή, τῶν γε ἁμαρτημάτων
ἀπέχου, ἵνα μὴ τυγχάνῃς μέμψεως. ὁ μὲν γὰρ κατορθῶν ἐπαινετός, ὁ
δὲ μὴ ἀδικῶν οὐ ψεκτός. καὶ τὸ μὲν πρεσβυτικὸν ἆθλον κατορθοῦσι 48
πρόκειται, τὸ εὐάρεστον, τὸ δεύτερον δὲ μὴ ἁμαρτάνουσι, τὸ ἄμεμπτον.
τάχα δὲ καὶ γενέσει τῇ θνητῇ τὸ μὴ διαμαρτάνειν ἴσον καὶ τὸ αὐτὸ
γράφεται τῷ κατορθοῦντι. „τίς γάρ,“ ὥς ὁ Ἰὼβ φησι, „καθαρὸς ἀπὸ
ῥύπου, κἂν μία ἡμέρα ἐστὶν ἡ ζωή“ (Iob 14,4); ἄπειρα μέν ἐστι τὰ 49
καταρρυπαίνοντα τὴν ψυχήν, ἅπερ ἐκνίψασθαι καὶ ἀπολούσασθαι παντε-
λῶς οὐκ ἔνεστιν. ἀπολείπονται γὰρ ἐξ ἀνάγκης παντὶ θνητῷ συγγενεῖς
κῆρες, ἃς λωφῆσαι μὲν εἰκός, ἀναιρεθῆναι δ' εἰσάπαν ἀδύνατον. δίκαιον 50
οὖν ἢ φρόνιμον ἢ σώφρονα ἢ συνόλως ἀγαθὸν τέλειον ἐν πεφυρμένῳ
βίῳ ζητεῖ τις; στέργε, κἂν μὴ ἄδικον ἢ μὴ ἄφρονα ἢ μὴ ἀκόλαστον ἢ
μὴ παντελῶς φαῦλον εὕρῃς. ἀγαπητὸν γὰρ αἱ τῶν κακιῶν ἀνατροπαί,

---

1 ὁ θεὸς καὶ D: καὶ φίλος codd. τοῦ $D^{R}D^{L}D^{H}$: om. codd. D^{M} 2 ἔμενεν codd.: ἔμεινε D, ἔμεινεν v οὐ μεταβαλών om. D οὖν D: γοῦν codd. ἢ ὅτι D: ὅτι codd. 3 οὐχ ἑψόμεθα D: οὐκ ἐφεψόμεθα codd. 10 πρεσβύτατον conicio, πρῶτον Mang. 12 διαμαρτάνον coni. Mang. 13 κατορθοῦν conicio 14 κἂν ⟨εἰ⟩ coni. Cohn ἐστὶν] γένηται conicio (cf. LXX Alex.) μὲν ⟨γάρ⟩ conicio 15 τὴν ψυχήν codd. D^{K} Barb.: ἡμῶν τὴν ζωήν $D^{C}D^{R}$ 15. 16 παντελῶς AD: καθαρῶς B, καὶ παν-τελῶς mg. B 17 μέν πως εἰκός $D^{C}D^{R}$ 19 ζητεῖ τις] ζητεῖς conicio, ζητεῖ τίς coni. Cohn 20 εὕρῃς scripsi: εὑρήσεις codd. ἀνατροπαὶ D: ἀποτροπαὶ codd.

---

2. 3 Platonis Tim. p. 29 DE. 14—17 D^{C} fol. 47^{r} ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων, D^{R} fol. 67^{v} 68^{r} ἐκ τοῦ περὶ τῶν κατονομαζομένων: ἄπειρα τὰ καταρρυπαίνοντα .... ἅπερ οὐκ ἔνεστιν ἀπολούσασθαι παντελῶς· πάντως γὰρ λείπονται κηλῖδες τινὲς τῷ θνητῷ, ἃς ὑπολωφῆσαι μέν πως εἰκός ἐστιν, ἀναιρεθῆναι δὲ εἰσάπαξ ἀμήχανον. — D^{K} fol. 93^{r} et 116^{r} ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων: πολλὰ καὶ ἄπειρα τὰ τοῦ κόσμου κακὰ καταρρυπαίνοντα, tum plane concinit cum codd., nisi quod fol. 93 κῆραι· λοφίσαι μὲν γὰρ εἰκός et εἰς ἅπαξ scribit, fol. 116 κῆραι ἃς λοφίσαι μὲν εἰκός. desinit ut $D^{C}D^{R}$. — Barberinus I 158: τὰ καταρρυπαίνοντα τὴν ψυχὴν ἐκνίψασθαι καὶ ἀπολούσασθαι παντελῶς οὐκ ἔστιν. ἀπολείπονται γὰρ ἐξ ἀνάγκης παντὶ θνητῷ συγγενῆ σκηνώματα. λωφῆσαι μὲν γὰρ αὐτὰ εἰκός, ἀναιρεθῆναι δὲ εἰς ἅπαξ ἀδύνατον. 20. 166,1 pergit $D^{C}D^{R}$ l. c. ἀγαπητὸν γὰρ (οὖν D^{C}) αἱ τῶν κακιῶν ἀνατροπαί, ἐπεὶ ἡ (ἡ om. D^{R}) ἀρετῆς ἐντελὴς

τῶν δ' ἀρετῶν ἡ ἐντελὴς κτῆσις ἀδύνατος ἀνθρώπῳ τῷ καθ' ἡμᾶς.
51 εὐλόγως οὖν ἔφη· „γίνου ἄμεμπτος“ (Gen. 17, 1), μέγα πλεονέκτημα
πρὸς εὐδαίμονα | βίον ὑπολαβὼν εἶναι τὸ ἀναμάρτητον καὶ ἀνυπαίτιον. p. 586
τῷ δὲ ᾑρημένῳ ζῆν τὸν τρόπον τοῦτον καὶ κλῆρον κατὰ διαθήκας ἀπο-
52 λείψειν ὁμολογεῖ τὸν ἁρμόζοντα δοῦναι μὲν θεῷ, λαβεῖν δὲ σοφῷ. φησὶ
γάρ· „θήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σοῦ“
(Gen. 17, 2). διαθῆκαι δὲ ἐπ' ὠφελείᾳ γράφονται τῶν δωρεᾶς ἀξίων,
ὥστε σύμβολον εἶναι διαθήκην χάριτος, ἣν μέσην ἔθηκεν ὁ θεὸς ἑαυτοῦ
53 τε ὀρέγοντος καὶ ἀνθρώπου λαμβάνοντος. ὑπερβολὴ δὲ εὐεργεσίας τοῦτό
ἐστι, μὴ εἶναι θεοῦ καὶ ψυχῆς μέσον, ὅτι μὴ τὴν παρθένον χάριτα.
τὸν δὲ περὶ διαθηκῶν σύμπαντα λόγον ἐν δυσὶν ἀναγέγραφα συντάξεσι
καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παλινῳδεῖν ἑκὼν ὑπερβαίνω καὶ ἅμα μὴ βουλόμενος
ἀπαρτᾶν τὸ συμφυὲς τῆς πραγματείας.
54 (7.) Λέγεται δ' ἑξῆς· „ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον“ (ibid. 3).
ἆρ' οὐκ ἔμελλεν ὑποσχέσεσι θείαις γνῶναί τε ἑαυτὸν καὶ τὴν τοῦ θνητοῦ
γένους οὐδένειαν καὶ πεσεῖν παρὰ τὸν ἑστῶτα εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑπολή-
ψεως, ἣν περὶ ἑαυτοῦ τε ἔσχε καὶ θεοῦ, ὅτι ὁ μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ ἑστὼς
κινεῖ τὴν σύμπασαν στάσιν, οὐ διὰ τῶν σκελῶν — οὐ γὰρ ἀνθρωπό-
55 μορφος —, ἀλλὰ τὴν ἄτρεπτον καὶ ἀμετάβλητον ἐμφαίνουσαν, ὁ δ'
οὐδέποτε ἐν ταὐτῷ βεβαίως ἱδρυμένος ἄλλοτε ἀλλοίας δέχεται μεταβολὰς
καὶ ὑποσκελιζόμενος, ὁ δυστυχής, — ὄλισθος γὰρ σύμπας ὁ βίος ἐστὶν
56 αὐτῷ — μέγα πτῶμα πίπτειν; ἀλλ' ὁ μὲν ἄκων ἀμαθής, ὁ δ' ἑκὼν
εὐάγωγος· οὗ χάριν καὶ ἐπὶ πρόσωπον πεσεῖν λέγεται, ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις,
ἐπὶ τὸν λόγον, ἐπὶ τὸν νοῦν, μονονοὺ βοῶν καὶ κεκραγώς, ὅτι πέπτωκε

1 ἐντελὴς D: παντελὴς codd. 4 δ' B τὸν δὲ ᾑρημένον et ἀπολήψεσθαι conicio 7 ἀξίων] ἀξί in ras. B 11 τὸν] τῶν A ἀναγεγραφὼς conicio συντάξεσι Mang.: πράξεσι codd. 12 pr. καὶ] ὃν coni. Mang. 15 ὑφηγήσεσι coni. Mang. 16 οὐδένειαν scripsi: οὐθένειαν codd. 18 τὴν πᾶσαν σύστασιν coni. Mang. σύμπασαν φύσιν (vel γένεσιν) ⟨κινούμενος αὐτὸς κίνησιν⟩ οὐ ⟨τὴν⟩ διὰ conicio οὐ ⟨τὴν⟩ διὰ σκελῶν ⟨κίνησιν⟩ Markland 18. 19 ἀνθρωπόμορφος ⟨ὁ θεός⟩ conicio 19 τὴν ⟨τὸ⟩ coni. Cohn ἐμφαίνων οὐσίαν Markland 20 ἄλλας coni. Mang. δεχόμενος D 21 ὁ δυστυχής codd.: δυστυχής ἐστιν D ἐστὶν om. B, ante ὁ pos. D 22 ἀσταθής coni. Mang.

κτῆσις ἀδύνατος ἀνθρώπῳ τῷ (τὸ D^{C}) καθ' ἡμᾶς. 7. 8 D^{R} fol. 136^{v} D^{H} fol. 199^{r} τοῦ αὐτοῦ: διαθῆκαι ἐπ'—χάριτος. 19—22 D^{R} fol. 125^{r} Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων: ὁ μηδέποτε—αὐτῷ. sequuntur verba κάλλιστα γοῦν εἴρηταί τινι· βέβαιος ἴσθι καὶ βεβαίοις χρῶ φίλοις.

μὲν αἴσθησις ἐξ αὑτῆς ἀδυνατοῦσα αἰσθάνεσθαι, εἰ μὴ προμηθείᾳ τοῦ σωτῆρος ἀνεγερθείη πρὸς τὴν τῶν ὑποκειμένων σωμάτων ἀντίληψιν, πέπτωκε δὲ καὶ ὁ λόγος ἑρμηνεῦσαί τι τῶν ὄντων ἀδυνατῶν, εἰ μὴ διανοίξας τὸ στόμα καὶ τὴν γλῶτταν ἀρθρώσας ὁ τὸ φωνητήριον ὄργανον κατεσκευακὼς καὶ ἁρμοσάμενος πλήξειε τοὺς φθόγγους μουσικῶς, πέπτωκε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς νοῦς τὰς καταλήψεις ἀφῃρημένος, εἰ μὴ πάλιν αὐτὸν ἐγείρας ὁ ζῳοπλάστης ἱδρύσαιτο καὶ ἐνομματώσας ὀξυδερκέσι κόραις ἀγάγοι πρὸς τὴν τῶν ἀσωμάτων θέαν πραγμάτων.

p. 587 M. (8.) | Ἀγάμενος οὖν τὸν αὑτὸν ἀποδιδράσκοντα τρόπον καὶ ἑκούσιον 57 πτῶμα πίπτοντα διὰ τὴν ὁμολογίαν ἣν ὡμολόγησε περὶ τοῦ ὄντος, ὅτι πρὸς ἀλήθειαν ἑστὼς ἓν ἦν ἄρα, τῶν μετ' αὐτὸ τροπὰς καὶ μεταβολὰς παντοίας ἐνδεχομένων, ἐνηχεῖ τε καὶ λόγου μεταδίδωσι φάσκων· „κἀγώ, ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ“ (Gen. 17,4). τοῦτο δὲ τοιοῦτον ὑπο- 58 βάλλει νοῦν· εἴδη μὲν διαθήκης ἐστὶ πάμπολλα χάριτας καὶ δωρεὰς τοῖς ἀξίοις ἀπονέμοντα, τὸ δ' ἀνώτατον γένος διαθηκῶν αὐτὸς ἐγώ εἰμι. δείξας γὰρ ἑαυτόν, ὡς ἐνῆν δειχθῆναι τὸν ἄδεικτον, διὰ τοῦ φάναι „κἀγὼ“ ἐπιλέγει· „ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου“· ἡ πασῶν χαρίτων ἀρχή τε καὶ πηγὴ αὐτός εἰμι ἐγώ. τοῖς μὲν γὰρ δι' ἑτέρων τὰς εὐεργεσίας 59 εἴωθε προτείνειν ὁ θεός, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, ἡλίου, σελήνης, οὐρανοῦ, δυνάμεων ἄλλων ἀσωμάτων, τοῖς δὲ δι' ἑαυτοῦ μόνου, κλῆρον ἀποφήνας τῶν λαμβανόντων ἑαυτόν, οὓς εὐθέως καὶ προσρήσεως ἑτέρας ἠξίωσε. λέγεται γὰρ ὅτι „οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου Ἀβράμ, ἀλλ' ἔσται τὸ 60 ὄνομά σου Ἀβραάμ“ (Gen. 17,5). ἔνιοι μὲν οὖν τῶν φιλαπεχθημόνων καὶ μώμους ἀεὶ τοῖς ἀμώμοις προσάπτειν ἐθελόντων οὐ σώμασι μᾶλλον ἢ πράγμασι καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον πολεμούντων τοῖς ἱεροῖς πάνθ' ὅσα μὴ τὸ εὐπρεπὲς ἐν λόγῳ διασῴζειν δοκεῖ σύμβολα φύσεως τῆς ἀεὶ κρύπτεσθαι φιλούσης ὑπάρχοντα μετὰ ἀκριβοῦς ἐρεύνης φαυλίσαντες ἐπὶ διαβολῇ προφέρουσι, διαφερόντως δὲ τὰς τῶν ὀνομάτων μεταθέσεις. καὶ πρῴην ἤκουσα χλευάζοντος καὶ κατακερτομοῦντος ἀνδρὸς ἀθέου καὶ 61 ἀσεβοῦς, ὃς ἐτόλμα λέγειν· μεγάλαι δὴ καὶ ὑπερβάλλουσαι δωρεαί, ἅς φησι Μωυσῆς τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων ὀρέγειν· στοιχείου ⟨γὰρ⟩ προσθήκη,

---

1 αὐτῆς codd. 3 δεόντων coni. Mang. 4 γλῶσσαν A 5 πλήξειε scripsi: πλήξει codd., πλήξῃ coni. Mang. 7 ἀνάγοι coni. Mang. 9 αὑτὸν scripsi: αὐτὸν codd. τρόπον ⟨τινὰ⟩ coni. Mang. 12 παντοίας Mang.: παντοίων codd. 15 ἀνωτάτω conicio 16. 17 ὡς ἐνῆν — μου om. B 26 ἐμφανὲς coni. Mang. 27 μετὰ] δίχα conicio, ⟨οὐ⟩ μετὰ vel μετ' ⟨οὐκ⟩ coni. Cohn; haec enim cum φαυλίσαντες coniungenda videntur 30 δὴ Mang.: δὲ codd. 31 Μωσῆς A γὰρ addidi

τοῦ ἑνὸς ἄλφα, [στοιχείῳ περιττεύει] καὶ πάλιν ἑτέρᾳ προσθέσει τοῦ
ῥῶ θαυμαστὴν ἡλίκην ἔδοξεν εὐεργεσίαν παρεσχῆσθαι * * * τὴν Ἀβρὰμ
γυναῖκα Σάραν Σάρραν ὠνόμασε δὶς τὸ ῥῶ παραλαβών· καὶ ὅσα ὁμοιό-
62 τροπα συνείρων ἀπνευστὶ καὶ ἐπισαρκάζων ἅμα διεξήει. τῆς μὲν οὖν
φρενοβλαβείας οὐκ εἰς μακρὰν ἔδωκε τὴν ἁρμόζουσαν δίκην· ἀπὸ γὰρ
μικρᾶς καὶ τῆς τυχούσης προφάσεως ἐπ' ἀγχόνην ἧξεν, ἵν' ὁ μιαρὸς
καὶ δυσκάθαρτος μηδὲ καθαρῷ θανάτῳ τελευτήσῃ. (9.) δικαίως δ' ἂν
ἡμεῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ καὶ ἕτερον τοῖς αὐτοῖς ἁλῶναι τὰς ὑπονοίας ἐκκό-
ψαιμεν, φυσιολογοῦντες καὶ ἀποδεικνύντες τὰ λεγόμενα ταῦτα πάσης
63 ἐπάξια σπουδῆς. οὐ ⟨γὰρ⟩ γράμματα ἄφωνα ἢ φωνήεντα ἢ συνόλως
ῥήματα καὶ ὀνόματα χαρίζεται ὁ θεός, | ὁπότε καὶ γεννήσας φυτά τε p. 588 M.
αὖ καὶ ζῷα ἐκάλεσεν ὡς πρὸς ἡγεμόνα τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐκ πάντων
δι' ἐπιστήμην ἐχώρισεν, ἵν' ἑκάστοις τὰ οἰκεῖα ὀνόματα θῆται· „πᾶν"
γάρ φησιν „ὃ ἂν ἐκάλεσεν ὁ Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα τοῦ κληθέντος ἦν"
64 (Gen. 2,19). εἶθ' ὅπου οὐδὲ τὰς ὁλοκλήρους θέσεις τῶν ὀνομάτων ὁ
θεὸς ἠξίωσεν ἐπιφημίζειν, ἐπιτρέψας ἀνδρὶ σοφῷ, τῷ γένους ἀνθρώ-
πων ἀρχηγέτῃ, τὸ ἔργον, ὑπονοεῖν ἄξιον, ὅτι μέρη τῶν ὀνομάτων ἢ
συλλαβὰς ἢ γράμματα, οὐ φωνήεντα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄφωνα, αὐτὸς
προσετίθει καὶ μεθήρμοζε, καὶ ταῦτ' ἐπὶ προφάσει δωρεᾶς καὶ ὑπερβαλ-
65 λούσης εὐεργεσίας; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα χαρακτῆρες
δυνάμεών εἰσι, βραχεῖς μεγάλων, αἰσθητοὶ νοητῶν, φανεροὶ ἀδήλων· αἱ
δὲ δυνάμεις ἐν δόγμασιν ἀρίστοις, ἐν ἀψευδέσι καὶ καθαραῖς ὑπολήψεσιν,
ἐν ψυχῆς βελτιώσεσιν ἐξετάζονται. τὸν δὲ ἔλεγχον λαμβάνειν εὐμαρὲς

1 στοιχείῳ περιττεύει seclusi, στοιχείου περιττοῦ Markland ἑτέρου conicio προσθέσει scripsi: προσθεὶς codd., προσθήκῃ Markland τοῦ scripsi: τὸ codd. 2 ⟨τὸν μὲν γὰρ Ἀβρὰμ Ἀβραὰμ προσθεὶς ἕτερον ἄλφα καὶ⟩ τὴν conicio post τὴν add. δὲ Mang. Ἄβραμ B 3 τὸ Hoesch.: τὴν codd. 4. 5 οὖν φρενοβλαβείας scripsi: φρενοβλαβείας οὖν codd. 8 καὶ om. B τὰς ⟨τοιαύτας⟩ conicio ⟨κακὰς⟩ ὑπονοίας coni. Mang. 9 ταῦτα B: ταῦτα τὰ A ἁπάσης (om. τὰ) coni. Mang. 10 γὰρ addidi φωνάεντα A 11 γεννήσας] alterum ν erasit B 12 ὃν scripsi: ὃς codd. 12. 13 ὃς καὶ πάντων δι' ἐπιστήμης ἐχώρησε coni. Mang. 13 πᾶν ex LXX Mang.: πάντα codd. 14 ὁ] αὐτὸ conicio 15 ὁπότε coni. Cohn 16. 17 ἀρχηγέτῃ ἀνθρώπων B 18 φωνάεντα AB 23 ψυχῆς βελτιώσεσιν Mang.: ψυχαῖς βελτίοσιν codd.

20 sqq. *Orig. Comment. in Gen. p. 36 (ad Gen. 17,5):* τὰς ἑρμηνείας τῶν ὀνομάτων ζήτει· δυνάμει γὰρ ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτο χρὴ εἰδέναι, ὅτι τὰ ὀνόματα ἕξεών ἐστι καὶ καταστάσεων καὶ δυνάμεων δηλωτικά· ἐξ ὧν ἔστιν ἰδεῖν τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ὀνομαζομένου. *Homil. in Num. XXV 3 p. 366* (cf. etiam Philonis quaest. in Gen. III § 43).

τὴν ἀρχὴν ποιησαμένοις ἀπὸ τοῦ νυνὶ μετονομασθέντος. Ἀβρὰμ γὰρ 66
ἑρμηνεύεται μετέωρος πατήρ, Ἀβραὰμ δὲ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς. ᾗ δὲ
διαφέρει ταῦτ' ἀλλήλων, εἰσόμεθα σαφέστερον, ἐπειδὰν τὸ δηλούμενον
ὑφ' ἑκατέρου πρότερον ἀναγνῶμεν. μετέωρον τοίνυν ἀλληγοροῦντές φαμεν 67
τὸν ἀπὸ γῆς ἑαυτὸν εἰς ὕψος αἴροντα καὶ ἐπισκοποῦντα τὰ μετάρσια,
μετεωροπόλον τε καὶ μετεωρολογικόν, ἐρευνῶντα τί ἡλίου μέγεθος, τίνες
αὐτοῦ φοραί, πῶς τὰς ἐτησίους ὥρας διανέμει προσιὼν καὶ ἐξαναχωρῶν
πάλιν ἰσοταχέσι ταῖς ἀνακυκλήσεσι, καὶ σελήνης περὶ φωτισμῶν, σχη-
ματισμῶν, μειώσεως, αὐξήσεως, καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων κινήσεως,
ἀπλανοῦς τε καὶ πεπλανημένης. ἡ γὰρ τούτων ἐξέτασις οὐκ ἀφυοῦς 68
καὶ ἀγόνου ψυχῆς ἐστιν, ἀλλ' ἐν τοῖς μάλιστα εὐφυοῦς καὶ δυναμένης
ὁλόκληρα καὶ τέλεια γεννᾶν ἔγγονα. διὸ καὶ τὸν μετεωρολογικὸν „πατέρα“
εἶπεν, ὅτι οὐκ ἄγονος σοφίας. (10.) τὰ μὲν οὖν τοῦ Ἀβρὰμ σύμβολα 69
οὕτως ἀκριβοῦται, τὰ δὲ τοῦ Ἀβραάμ, ὡς ὑποδείξομεν· ἦν δὲ τρία,
πατὴρ καὶ ἐκλεκτὸς καὶ ἠχοῦς. φαμὲν δὴ τὴν μὲν ἠχὼ τὸν προφορικὸν
εἶναι λόγον — τοῦ γὰρ ζῴου ἠχεῖον ὄργανόν ἐστι τὸ φωνητήριον —,
τούτου δὲ πατέρα τὸν νοῦν — ἀπὸ γὰρ διανοίας ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς
p. 589 M. φέρεται τὸ τοῦ λόγου νᾶμα —, | ἐκλεκτὸν δὲ τὸν τοῦ σοφοῦ· ὅ τι γὰρ
ἄριστον, ἐν τούτῳ. κατὰ μὲν οὖν τοὺς προτέρους χαρακτῆρας ὁ φιλο- 70
μαθὴς καὶ μετεωρολέσχης ἐσκιαγραφεῖτο, κατὰ δὲ τοὺς ἀρτίως ὑποτυ-
πωθέντας ὁ φιλόσοφος, μᾶλλον δ' ὁ σοφὸς ἐδηλοῦτο. μηκέτ' οὖν ὀνο-
μάτων ἀλλαγὴν ὑπολάβῃς χαρίζεσθαι τὸ θεῖον, ἀλλὰ διὰ συμβόλων ἠθῶν
ἐπανόρθωσιν. τὸν γὰρ πραγματευόμενον τὰ περὶ φύσεως οὐρανοῦ πρό- 71
τερον, ὃν μαθηματικὸν ἔνιοι προσαγορεύουσιν, ἐπὶ τὴν μετουσίαν καλέσας
ἀρετῆς σοφὸν καὶ ἀπέδειξε καὶ ὠνόμασεν, ἐπιφημίσας τὸν μεταχαραχ-
θέντα τρόπον, ὡς μὲν Ἑβραῖοι εἴποιεν ἄν, Ἀβραάμ, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες,
πατέρα ἐκλεκτὸν ἠχοῦς. τίνος γάρ, φησίν, ἕνεκα χορείας καὶ περιόδους 72
ἀστέρων ἐρευνᾷς καὶ τοσοῦτον ἀπὸ γῆς ἄνω πρὸς αἰθέρα πεπήδηκας;
ἆρ' ἵνα αὐτὸ μόνον τὰ ἐκεῖ περιεργάσῃ; καὶ τίς ἐκ τῆς τοσαύτης περι-
εργίας γένοιτ' ἂν ὠφέλεια; τίς καθαίρεσις ἡδονῆς; τίς ἐπιθυμίας ἀνα-
τροπή; τίς λύπης ἢ φόβου κατάλυσις; ποία παθῶν, ἃ κλονεῖ καὶ συγχεῖ
τὴν ψυχήν, ἐκτομή; καθάπερ γὰρ δένδρων οὐδὲν ὄφελος, εἰ μὴ καρπῶν 73

---

1 Ἄβραμ B 4 ὑφ' scripsi: ἀφ' codd. ἀναγνῶμεν] ἀνοίγωμεν coni. Mang., ἀκριβώσωμεν (cf. lin. 14) vel ἐρευνήσωμεν e gr. conicio, γνῶμεν coni. Cohn 8 πέρι codd. 13 Ἄβραμ B 16 ἠχοῦν coni. Mang. 20 ἐσκιογραφεῖτο A 29 ἵν' B τοιαύτης conicio

---

2 sqq. cf. Ambros. de Abr. I 4,27.

οἰστικὰ γένοιτο, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον οὐδὲ φυσιολογίας, εἰ μὴ μέλλοι
74 κτῆσιν ἀρετῆς ἐνεγκεῖν· ὁ γὰρ καρπὸς αὐτῆς οὗτός ἐστι. διὸ καὶ τῶν
πάλαι τινὲς ἀγρῷ τὸν κατὰ φιλοσοφίαν ἀπεικάσαντες λόγον φυτοῖς μὲν
ἐξωμοίωσαν τὸ φυσικὸν μέρος, αἱμασιαῖς δὲ καὶ περιβόλοις τὸ λογικόν,
καρπῷ δὲ τὸ ἠθικόν, ὑπολαβόντες καὶ τὰ ἐν κύκλῳ τείχη φυλακῆς ἕνεκα
τοῦ καρποῦ κατεσκευάσθαι πρὸς τῶν ἐχόντων καὶ τὰ φυτὰ δεδημιουρ-
75 γῆσθαι γενέσεως καρποῦ χάριν. οὕτως οὖν ἔφασαν καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ
δεῖν τήν τε φυσικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπὶ τὴν ἠθικὴν ἀναφέ-
ρεσθαι, ᾗ βελτιοῦται τὸ ἦθος κτήσεως ὁμοῦ καὶ χρήσεως ἀρετῆς ἐφιέ-
76 μενον. τοιαῦτα ἐδιδάχθημεν περὶ τοῦ λόγῳ μὲν μετονομασθέντος, ἔργῳ
δὲ μεταβαλόντος ἀπὸ φυσιολογίας πρὸς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν καὶ μετα-
ναστάντος ἀπὸ τῆς περὶ τὸν κόσμον θεωρίας πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος
ἐπιστήμην, ἐξ ἧς εὐσέβειαν, κτημάτων τὸ κάλλιστον, ἐκτήσατο. (11.)
77 τὰ δὲ περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σάρας νῦν ἐροῦμεν· καὶ γὰρ αὔτη μετο-
νομάζεται εἰς Σάρραν κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς στοιχείου πρόσθεσιν τοῦ ῥῶ.
τὰ μὲν οὖν ὀνόματα ταῦτα, τὰ δὲ τυγχάνοντα μηνυτέον· ἑρμηνεύεται
78 Σάρα μὲν | ἀρχή μου, Σάρρα δὲ ἄρχουσα. τὸ μὲν οὖν πρότερον εἰδικῆς p. 590 M
σύμβολον ἀρετῆς ἐστι, τὸ δ' ὕστερον γενικῆς. ὅσῳ δὲ γένος εἴδους δια-
φέρει κατὰ τὸ ἔλαττον, τοσούτῳ τὸ δεύτερον ὄνομα τοῦ προτέρου· τὸ
μὲν γὰρ εἶδος καὶ βραχὺ καὶ φθαρτόν, τὸ δὲ γένος πολύ τε αὖ καὶ
79 ἄφθαρτον. βούλεται δὲ ὁ θεὸς ἀντὶ μικρῶν καὶ φθαρτῶν μεγάλα καὶ
ἀθάνατα χαρίζεσθαι, καὶ ἐμπρεπὲς αὐτῷ τὸ ἔργον. ἡ μὲν ⟨γὰρ⟩ ἐν τῷ
σπουδαίῳ φρόνησις αὐτοῦ μόνου ἐστὶν ἀρχή, καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοι ὁ ἔχων,
εἰ λέγοι· ἀρχή μού ἐστιν ἡ ἐν ἐμοὶ φρόνησις· ἡ δὲ ταύτην τυπώσασα,
ἡ γενικὴ φρόνησις, οὐκέτι τοῦ δεῖνός ἐστιν ἀρχή, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἀρχή.
80 τοιγαροῦν ἐκείνη μὲν ἡ ἐν εἴδει τῷ ἔχοντι συμφθαρήσεται, ἡ δὲ σφρα-
γῖδος τρόπον αὐτὴν τυπώσασα παντὸς ἀπηλλαγμένη θνητοῦ διατελέσει
πρὸς αἰῶνα ἄφθαρτος. οὕτω καὶ τῶν τεχνῶν αἱ μὲν ἐν εἴδει συναπόλ-
λυνται τοῖς κτησαμένοις, γεωμέτραις, γραμματικοῖς, μουσικοῖς· αἱ δὲ
γενικαὶ μένουσιν ἀνώλεθροι. προσυπογράφει δὲ ἀναδιδάσκων ἐν ταὐτῷ,

---

1 δὴ Mang.: δὲ codd. οὐδὲ scripsi: οὐδὲν codd. 5 ὑπολαβόντες Mang.: ἀπολαβόντες codd. 14 ἐρευνῶμεν conicio αὔτη Cohn: αὐτὴ codd. 18 γένους εἶδος coni. Mang. (sed sic scrib. etiam lin. 19 τὸ πρότερον ὄνομα τοῦ δευτέρου) 19 κατὰ τὸ ἔλαττον secl. Cohn τοῦ προτέρου ὄνομα B 22 γὰρ addidi, οὖν add. Mang. 24 λέγοι scripsi: λέγει codd.

---

2 sqq. v. vol. II ad p. 98,1. 14sqq. cf. Ambros. l. c. 4,31.

ὅτι καὶ πᾶσα ἀρετὴ βασιλίς ἐστι καὶ ἄρχουσα καὶ ἡγεμονεύουσα τῶν
κατὰ τὸν βίον πραγμάτων.

(12.) Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰακὼβ μετονομάζεσθαι συμβέβηκεν εἰς τὸν 81
Ἰσραήλ, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ. διὰ τί; ὅτι ὁ μὲν Ἰακὼβ πτερνιστής, ὁ δὲ
Ἰσραὴλ ὁρῶν τὸν θεὸν καλεῖται. πτερνιστοῦ μὲν οὖν ἔργον ἀσκοῦντος
ἀρετὴν τὰς βάσεις τοῦ πάθους, αἷς ἐφίδρυται, καὶ εἴ τι ὀχυρὸν καὶ
ἱδρυμένον ἐν αὐταῖς κινεῖν καὶ σαλεύειν καὶ ἀνατρέπειν — ταῦτα δὲ οὐ
δίχα ἀγωνίας ἀκονιτὶ φιλεῖ γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπειδάν τις τοὺς φρονήσεως
ἄθλους διαθλῶν γυμνάζηταί τε τὰ τῆς ψυχῆς γυμνάσματα καὶ πρὸς
τοὺς ἀντιπάλους καὶ τραχηλίζοντας αὐτὴν λογισμοὺς παλαίῃ —, τοῦ δὲ
τὸν θεὸν ὁρῶντος τὸ μὴ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀστεφάνωτον ἐξελθεῖν,
ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῇ νίκῃ βραβεῖα ἄρασθαι. τίς δ' ἂν εὐανθέστερος καὶ ἐπι- 82
τηδειότερος πλέκοιτο νικηφόρῳ ψυχῇ στέφανος ἢ δι' οὗ τὸν ὄντα δυνή-
σεται θεωρεῖν ὀξυδερκῶς; καλόν γε ἀσκητικῇ ψυχῇ πρόκειται τὸ ἆθλον,
ἐνομματωθῆναι πρὸς τὴν τοῦ μόνου θέας ἀξίου τηλαυγῆ κατανόησιν.

(13.) ἄξιον δὲ ἀπορῆσαι, διὰ τί ὁ μὲν Ἀβραάμ, ἀφ' οὗ μετωνομάσθη, 83
τῆς αὐτῆς προσρήσεως ἀξιοῦται μηκέτι καλούμενος ὀνόματι τῷ προτέρῳ.
ὁ δὲ Ἰακὼβ προσρηθεὶς Ἰσραὴλ οὐδὲν ἧττον αὖθις πάλιν Ἰακὼβ ἐπὶ
p. 591 M. πλέον ὀνομάζεται. | λεκτέον οὖν ὅτι καὶ ταῦτα χαρακτῆρές εἰσιν, οἷς ἡ
διδακτικὴ τῆς ἀσκητικῆς ἀρετῆς διαφέρει. ὁ μὲν γὰρ διδασκαλίᾳ βελτιω- 84
θείς, εὐμοίρου λαχὼν φύσεως, ἣ περιποιεῖ τὸ ἄληστον αὐτῷ διὰ συνεργοῦ
μνήμης, μονῇ χρῆται, ὧν ἔμαθεν ἀπρὶξ ἐπειλημμένος καὶ βεβαίως περι-
εχόμενος· ὁ δ' ἀσκητὴς ἐπειδὰν γυμνάσηται συντόνως, διαπνεῖ πάλιν
καὶ ὑπανίεται, συλλεγόμενος καὶ ἀνακτώμενος τὴν ἐκ τοῦ πονεῖν τεθρυμ-
μένην δύναμιν, καθάπερ καὶ οἱ τὰ σώματα ἀλειφόμενοι· καὶ γὰρ οὗτοι
περὶ τὴν ἄσκησιν καμόντες, ὡς μὴ κατὰ τὸ παντελὲς αὐτοῖς ἀπορραγεῖεν
αἱ δυνάμεις διὰ τὸ σφοδρὸν καὶ σύντονον τῆς ἀθλήσεως, ἔλαιον ἐπιχέ-
ουσιν. εἶθ' ὁ μὲν διδαχθεὶς ἀθανάτῳ χρώμενος ὑποβολεῖ τὴν ὠφέλειαν 85
ἔναυλον καὶ ἀθάνατον ἴσχει, μὴ τρεπόμενος· ὁ δ' ἀσκητὴς καὶ τὸ ἑκού-
σιον ἔχων αὐτὸ μόνον καὶ τοῦτο γυμνάζων καὶ συγκροτῶν, ἵνα τὸ οἰκεῖον

---

4 ὅτι ex Coisl. 43 Mang.: om. AB 6 ⟨τὸ⟩ τὰς conicio alterum καὶ om. B ὀχυρῶς (om. καὶ) vel ὀχυρὸν καὶ ⟨βεβαίως⟩ conicio 8 ἀκονιτὶ Mang.: ἀπονητὶ codd. 12 καὶ A: ἢ B 17 ταύτης τῆς conicio τῆς αὐτῆς ⟨ἀεὶ⟩ coni. Cohn 19 πλεῖον codd. 20 διδακτικὴ B: διδακτὴ A ἀσκητῆς coni. Mang. 22 μονῇ scripsi: μόνη codd. ἐνειλημμένος conicio 24 ὑπανίσται B, ὑπανίσταται coni. Mang. 24. 25 τεθρυμμένην scripsi: τετρυμμένην codd., τετρυμένην Mang. 28 ὑποβολεῖ in ὑποβολῇ corr. B 29 alt. καὶ vid. secl.

πάθος τῷ γενητῷ καταβάλῃ, κἂν τελειωθῇ, καμὼν πρὸς τὸ ἀρχαῖον
86 ἐπάνεισι γένος. τλητικώτερος μὲν γὰρ οὗτος, εὐτυχέστερος δ' ἐκεῖνος·
ὁ μὲν γὰρ χρῆται διδασκάλῳ ἑτέρῳ, ὁ δ' ἐξ ἑαυτοῦ ζητεῖ τε καὶ σκέ-
πτεται καὶ πολυπραγμονεῖ, μετὰ σπουδῆς ἐρευνῶν τὰ φύσεως, ἀδιαστάτῳ
87 χρώμενος καὶ συνεχεῖ πόνῳ. διὰ τοῦτο τὸν μὲν Ἀβραάμ, ἐπειδὴ μένειν
ἔμελλεν ἐν ὁμοίῳ, μετωνόμασεν ὁ ἄτρεπτος θεός, ἵν' ὑπὸ τοῦ ἑστῶτος
καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος τὸ μέλλον στήσεσθαι παγίως
ἱδρυθῇ, τὸν δὲ Ἰακὼβ ἄγγελος ὑπηρέτης τοῦ θεοῦ, λόγος, ἵν' ὁμολο-
γηθῇ μηδὲν εἶναι τῶν μετὰ τὸ ὂν ἀκλινοῦς καὶ ἀρρεποῦς αἴτιον βεβαιό-
τητος, ἀλλ' ἁρμονίας τῆς ὡς ἐν ὀργάνῳ μουσικῷ περιεχούσης ἐπιτάσεις
καὶ ἀνέσεις φθόγγων πρὸς τὴν τοῦ μέλους ἔντεχνον κρᾶσιν.
88 (14.) Ἀλλὰ τριῶν ὄντων τοῦ γένους ἀρχηγετῶν, οἱ μὲν ἄκροι
μετωνομάσθησαν, Ἀβραάμ τε καὶ Ἰακώβ, ὁ δὲ μέσος Ἰσαὰκ τῆς αὐτῆς
ἔλαχεν εἰς ἀεὶ προσρήσεως. διὰ τί; ὅτι ἡ μὲν διδακτικὴ ἀρετὴ καὶ ἀσκη-
τικὴ δέχονται τὰ πρὸς βελτίωσιν — ἐφίεται γὰρ δὴ ὁ μὲν διδασκόμενος
ἐπιστήμης ὧν ἀγνοεῖ, ὁ δὲ ἀσκήσει χρώμενος στεφάνων καὶ τῶν προ-
κειμένων ἄθλων φιλοπόνῳ καὶ φιλοθεάμονι ψυχῇ —, τὸ δ' αὐτοδίδακτον
καὶ αὐτομαθὲς γένος, ἅτε φύσει μᾶλλον ἢ ἐπιτηδεύσει συνιστάμενον, ἐξ
ἀρχῆς ἴσον καὶ τέλειον καὶ ἄρτιον ἠνέχθη, | μηδενὸς ἐνδέοντος τῶν εἰς p. 592 M
89 πλήρωσιν ἀριθμοῦ. ἀλλ' οὐχ ὁ τῶν τοῦ σώματος ἐπιτηδείων προστάτης
Ἰωσήφ· ἀλλάττει γὰρ τοὔνομα, Ψονθομφανὴχ ὑπὸ τοῦ τῆς χώρας βασι-
λέως ἐπικληθείς (Gen. 41, 45). ὃν δὲ λόγον ἔχει καὶ ταῦτα, μηνυτέον.
Ἰωσὴφ ἑρμηνεύεται πρόσθεμα· προσθήκη δ' ἐστὶ τῶν φύσει τὰ θέσει,
χρυσός, ἄργυρος, κτήματα, πρόσοδοι, οἰκετῶν θεραπεῖαι, κειμηλίων καὶ
ἐπίπλων καὶ τῆς ἄλλης περιουσίας ἄφθονοι ὗλαι, τῶν ἡδονῆς ποιητικῶν
90 ἀμήχανοι τὸ πλῆθος παρασκευαί. ὧν τὸν ποριστὴν καὶ ἐπιμελητὴν
Ἰωσὴφ ὀνόματι εὐθυβόλῳ καλεῖσθαι συμβέβηκε πρόσθεμα, ἐπεὶ τῶν
ἔξωθεν ἐπεισοδιαζομένων καὶ προστιθεμένων τοῖς κατὰ φύσιν προστασίαν
ἀνῆπται. μαρτυροῦσι δ' οἱ χρησμοὶ δηλοῦντες ὅτι τὰς τροφὰς τῆς σω-
ματικῆς χώρας ἁπάσης, Αἰγύπτου, θησαυρισάμενος ἐσιτάρχει (Gen. 41,
91 48). (15.) τοιοῦτος μέν τις ὁ Ἰωσὴφ ἐκ τῶν γνωρισμάτων γνω-
ρίζεται· ὁ δὲ Ψονθομφανὴχ ποῖός ἐστι, θεασώμεθα. ἑρμηνεύεται οὖν

---

1 γεννητῷ codd. καταβάλῃ scripsi: μεταβάλῃ codd. 2 γὰρ] ἄρ' coni. Mang. 5 χρώμενα Hoesch. 12 ⟨τῶν⟩ τοῦ conicio 14 εἰσαεὶ codd. διδακτικὴ scripsi (cf. § 83): διδακτὴ codd. 14. 15 ἀσκητὴ Mang., ⟨ἡ⟩ ἀσκητικὴ conicio 19 ὅσιον coni. Mang. ἐνδέον coni. Mang. 20 οὐχ ⟨οὕτως⟩ conicio 24 θε-
ραπεία B, fort. recte

ἐν ἀποκρίσει στόμα κρῖνον. οἴεται γὰρ πᾶς ἄφρων τὸν πολυχρήματον
καὶ περιρρεόμενον ταῖς ἐκτὸς οὐσίαις εὐθὺς εἶναι καὶ εὐλόγιστον, ἱκανὸν
μὲν πρὸς ἃ ἂν πύθηταί τις ἀποκρίνασθαι, ἱκανὸν δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ
γνώμας εἰσηγήσασθαι συμφερούσας, καὶ συνόλως τὸ φρόνιμον ἐν τῷ
τυχηρῷ τίθεται, δέον ἔμπαλιν τὸ τυχηρὸν ἐν τῷ φρονίμῳ· ἄξιον γὰρ
τὸ ἄστατον ὑπὸ τοῦ ἑστῶτος ἡνιοχεῖσθαι. καὶ μὴν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ 92
τὸν ὁμογάστριον ὁ μὲν πατὴρ Βενιαμίν, ἡ δὲ μήτηρ υἱὸν ὀδύνης προς-
αγορεύει (Gen. 35,18), φυσικώτατα· μεταληφθεὶς γὰρ ὁ Βενιαμίν ἐστιν
υἱὸς ἡμερῶν, ἡμέρα δὲ τῷ ἀφ' ἡλίου αἰσθητῷ φωτὶ καταλάμπεται,
τούτῳ δὲ τὴν κενὴν δόξαν ἐξομοιοῦμεν. ἔχει γάρ τινα λαμπρότητα 93
αἰσθητὴν ἐν τοῖς παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἀγελαίων ἐπαίνοις, ἐν τοῖς γρα-
φομένοις ψηφίσμασιν, ἐν ταῖς ἀνδριάντων καὶ εἰκόνων ἀναθέσεσιν, ἐν
πορφύραις καὶ στεφάνοις χρυσοῖς, ἐν ἅρμασι καὶ τεθρίπποις καὶ παρα-
πομπαῖς ὄχλων. ὁ τούτων οὖν ζηλωτὴς εἰκότως υἱὸς ἡμερῶν, αἰσθητοῦ
p. 593 M. φέγγους καὶ τῆς περὶ τὴν | κενὴν δόξαν λαμπρότητος, ὠνομάσθη. τοῦτο 94
ὁ πρεσβύτερος λόγος καὶ πατὴρ ὄντως εὐθυβόλον καὶ κύριον ὄνομα αὐτῷ
τίθεται, ἡ δὲ παθοῦσα ψυχὴ τὸ ᾧ πέπονθεν ἁρμόττον· ὀδύνης γὰρ υἱὸν
καλεῖ. διὰ τί; ὅτι οἱ ἐν ταῖς κεναῖς φερόμενοι δόξαις ὑπολαμβάνονται
μὲν εὐδαιμονεῖν, πρὸς ἀλήθειαν δὲ κακοδαιμονοῦσι. τὰ γὰρ ἀντιπνέοντα 95
πολλά, βασκανία, φθόνοι, συνεχεῖς ἔριδες, φιλονεικίαι ἀκατάλλακτοι μέχρι
θανάτου, δυσμένειαι παισὶ παίδων κατὰ διαδοχὰς παραδιδόμεναι, κλῆρος
οὐ κτητός. ἀναγκαίως οὖν ὁ θεοφράδμων ἐν αὐταῖς ὠδῖσιν ἀποθνή- 96
σκουσαν, ἣ τίκτει κενοδοξίαν, παρέστησεν· „ἀπέθανε“ γάρ φησι „Ῥαχὴλ
δυστοκήσασα“ (Gen. 35,16. 19), ἐπειδὴ τῷ ὄντι ψυχῆς ἐστι θάνατος
δόξης αἰσθητῆς καὶ κενῆς σπορά τε καὶ γέννησις.

(16.) Τί δ'; οἱ τοῦ Ἰωσὴφ παῖδες, Ἐφραῒμ τε καὶ Μανασσῆς, οὐ 97
πάνυ φυσικῶς ἐξωμοιοῦντο δυσὶ τοῖς πρεσβυτάτοις υἱοῖς τοῦ Ἰακώβ,
Ῥουβὴν τε καὶ Συμεών; λέγει γάρ· „οἱ δύο υἱοί σου, οἱ γενόμενοι ἐν
Αἰγύπτῳ πρὸ τοῦ με ἐλθεῖν εἰς Αἴγυπτον, ἐμοί εἰσιν· Ἐφραῒμ καὶ
Μανασσῆς ὡς Ῥουβὴν καὶ Συμεὼν ἔσονταί μοι“ (Gen. 48,5). τίνα

---

1 ἐν ἀποκρύψει στόμα ἀποκρινόμενον coni. Mang. 2 οὐσίαις] ὕλαις coni. Mang. 4 φρόνημα B 8 μεταληφθῆς A 11 παρὰ B²: περὶ A(B¹) 17 τῷ ὃ coni. Mang. ᾧ] ὃ B 18 φυρόμενοι coni. Mang., fort. recte; v. Quis rer. div. her. § 234 20 βασκανίαι conicio μέχρις A 22 οὐκ εὐκτός coni. Markland, ἄκληρος conicio 23 ἣ B²: ἣν AB¹ 25 δόξης αὖ θνητῆς τε καὶ coni. Mang. 26 Ἰωσὴφ in ras. B Εὐφραῒμ B οὐ om. B 27 ἐξομοιοῦντο A 28 Ῥουβήν scripsi: Ῥουβίμ codd., item lin. 30. 174,1 29 με B²: μὴ AB¹ 30 Μανασσῆ A

98 οὗν τρόπον οἱ δύο τοῖς δυσὶν ἐφαρμόζονται, θεασώμεθα. Ῥουβὴν μὲν
σύμβολον εὐφυΐας ἐστίν — ἑρμηνεύεται γὰρ ὁρῶν υἱός, ἐπειδὴ πᾶς ὁ
εὐθιξίᾳ καὶ εὐφυΐᾳ χρώμενος ὁρατικός —. Ἐφραΐμ δέ, ὡς πολλάκις
εἴπομεν ἐν ἑτέροις, μνήμης — μεταληφθεὶς γάρ ἐστι καρποφορία, καρπὸς
δὲ ψυχῆς ἄριστος ἡ μνήμη —· συγγενὲς δὲ οὐδὲν ἕτερον οὕτως [τῷ]
99 ἑτέρῳ, ὡς εὐφυεῖ τὸ μεμνῆσθαι. πάλιν ὁ Συμεὼν ὄνομα μαθήσεως
καὶ διδασκαλίας ἐστίν — εἰσακοὴ γὰρ ἑρμηνεύεται —, μανθάνοντος δ'
ἴδιον ἀκούειν τε καὶ προσέχειν τοῖς λεγομένοις, ὁ δὲ Μανασσῆς ἀνα-
100 μνήσεως σύμβολον· καλεῖται γὰρ ἐκ λήθης. τῷ δ' ἐκ λήθης ἔξω
προϊόντι συμβαίνει κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀναμιμνήσκεσθαι· μαθήσεως δὲ
ἀνάμνησις οἰκεῖον. πολλάκις γὰρ τοῦ μανθάνοντος ἀπορρεῖ τὰ θεωρή-
ματα μὴ δυναμένου δι' ἀσθένειαν κρατεῖν καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ὑπανα-
πλεῖ. τὸ μὲν οὖν τῆς ἀπορροῆς πάθος ὀνομάζεται λήθη, τὸ δὲ τῆς
101 παλιρροίας ἀνάμνησις. ἆρ' οὐ προσφυῶς εὐφυΐᾳ μὲν [ἡ] μνήμη, μα-
θήσει δὲ ἀνάμνησις ἐφαρμόζεται; καὶ μὴν ὃν λόγον ἔχει Συμεὼν πρὸς
Ῥουβήν, τὸ δ' ἐστὶ μάθησις πρὸς φύσιν, τοῦτον ἔχει λόγον Μανασσῆς
102 πρὸς Ἐφραΐμ, τὸ δ' ἐστὶ πρὸς μνήμην ἀνάμνησις. ὡς γὰρ τὸ εὐφυὲς
ἄμεινον τοῦ μανθάνοντος — τὸ μὲν γὰρ ἔοικεν ὁράσει, τὸ δὲ ἀκοῇ·
ἀκοὴ δὲ ὁράσεως | τὰ δεύτερα φέρεται —, οὕτω τὸ μνημονικὸν τοῦ p. 594 M
ἀναμιμνησκομένου πανταχοῦ κρεῖττον, ὅτι τὸ μὲν λήθῃ κέκραται, τὸ δὲ
ἀμιγὲς καὶ ἄκρατον ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους διαμένει.
103 (17.) Καὶ μὴν τόν γε τοῦ ἀρχιπροφήτου πενθερὸν τοτὲ μὲν Ἰοθὸρ
τοτὲ δὲ Ῥαγουὴλ οἱ χρησμοὶ καλοῦσιν· Ἰοθὸρ μέν, ὅταν τῦφος εὐημερῇ·
μεταληφθεὶς γάρ ἐστι περισσός, περιττὸν δὲ ἀψευδεῖ βίῳ τῦφος, γέλωτα
μὲν τὰ ἴσα καὶ ἀναγκαῖα τῷ βίῳ τιθέμενος, τὰ δὲ πλεονεξίας ἄνισα
104 σεμνύνων. οὗτος καὶ ἀνθρώπεια θείων καὶ ἔθη νόμων καὶ βέβηλα ἱερῶν
καὶ θνητὰ ἀθανάτων καὶ συνόλως τὸ δοκεῖν τοῦ εἶναι προτιμᾷ. καὶ
ἐπιτολμήσας αὐτοκέλευστος εἰς τὴν τοῦ συμβούλου παρέρχεται τάξιν,
ὑφηγούμενος τῷ σοφῷ [μὴ] ἀναδιδάσκειν ἃ μόνα μανθάνειν ἄξιον, „τὰ
προστάγματα τοῦ θεοῦ καὶ τὸν νόμον" (Exod. 18,20), ἀλλὰ ⟨μὴ⟩ τὰ
πρὸς ἀλλήλους ἀνθρώπων συμβόλαια, τῆς ἀκοινωνήτου σχεδὸν αἴτια
κοινωνίας. καὶ ὁ μέγας πάντα πειθαρχεῖ, νομίσας ἁρμόττον εἶναι μικροῖς

---

5 τῷ seclusi, τῷ post ὡς vid. add. 9 σύμβολόν ἐστι· οὕτω γὰρ καλεῖται Mang. δ' s. s. B 12. 13 ὑπαναπολεῖ coni. Hoesch., ἐπαναπολεῖ coni. Mang. 14 ἡ seclusi 16 Ῥουβὶμ codd. τόδε A ⟨τὸν⟩ λόγον conicio 19 δευτερεῖα Cantabr. Coll. S. Trin. (Mang.), fort. recte 24 ἀπλανεῖ coni. Mang. 25 ⟨καὶ⟩ ἄνισα coni. Mang. 29 μὴ secl. Mang. 30 μὴ add. Mang. (v. LXX)

μὲν τὰ μικρά, μεγάλοις δὲ τὰ μεγάλα δίκαια τίθεσθαι (ibid. 22.24).
μεταβαλὼν δὲ πολλάκις ὁ δοκησίσοφος οὗτος καὶ μεταβὰς ἀπὸ τῶν 105
θρεμμάτων, ἃ δὴ τυφλὸς ἔλαχεν ἡνιοχεῖν, ἀναζητήσας τὴν θείαν ἀγέλην
μέρος οὐ μεμπτὸν αὐτῆς γίνεται, θαυμάσας τῆς φύσεως τὸν ἀγελάρχην
καὶ τῆς ἐπιστασίας ἀγάμενος, ᾗ χρῆται πρὸς τὴν τῶν ἑαυτοῦ θρεμ-
μάτων ἐπιμέλειαν· ἑρμηνεύεται γὰρ Ῥαγουὴλ (Exod. 2, 18) ποιμασία
θεοῦ. (18.) τὸ μὲν κεφάλαιον εἴρηται, τὰς δὲ πίστεις ὑφηγήσεται. 106
πρῶτον μὲν θεραπευτὴν αὐτὸν κρίσεως καὶ δίκης εἰσηγεῖται· ἡ γὰρ
προσηγορία τῆς Μαδιὰμ μεταληφθεῖσα ἐκ κρίσεως ὀνομάζεται. διττὸν
δὲ τοῦτο. δηλοῖ γὰρ τὸ μὲν ἔκκρισιν καὶ ἀπόκρισιν, ἣ καὶ τοῖς ἀγω-
νισταῖς κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας λεγομένους εἴωθε συμβαίνειν· μυρίοι
γὰρ ἀνεπιτήδειοι φανέντες ἤδη πρὸς τῶν ἀθλοθετῶν ἐξεκρίθησαν.
οὗτοι [τε] τελεταῖς ἀνιέροις ταῖς Βεελφεγὼρ τελεσθέντες (Num. 25,3) 107
p. 595 M. καὶ τὰ τοῦ σώματος στόμια πάντα εὐρύναντες πρὸς τὴν | τῶν ἔξωθεν
ἐπιχεομένων ῥευμάτων ὑποδοχὴν — ἑρμηνεύεται γὰρ Βεελφεγὼρ ἀνω-
τέρω στόμα δέρματος — κατέκλυσαν τὸν ἡγεμόνα νοῦν καὶ ἀφεῖσαν
εἰς βυθὸν ἔσχατον, ὡς μηδ' ἀνανήξασθαι μηδὲ μικρὸν ὅσον δυνηθῆναι
ἀνασχεῖν· καὶ τοῦτο ἔπαθεν, ἕως ὁ εἰρηνικὸς καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ 108
(ibid. 12. 13) τρανός, Φινεές, ὑπέρμαχος αὐτοκέλευστος ἦλθε, φύσει
μισοπόνηρος ὢν καὶ ζήλῳ τῶν καλῶν κατεσχημένος· ᾧ σειρομάστην
λαβόντι, τὸ δ' ἐστὶν ἠκονημένον καὶ ὀξὺν λόγον, μαστεύειν καὶ ἀναζη-
τεῖν ἕκαστα ἱκανόν, ἐξεγένετο μὴ φενακισθῆναι, ῥώμῃ δὲ καρτερᾷ χρη-
σαμένῳ κατακεντῆσαι διὰ τῆς μήτρας τὸ πάθος (ibid. 7.8), ἵνα μηδὲν
ἔτι κακὸν θεήλατον τίκτῃ. πρὸς τούτους καὶ ὁ μέγιστος ἐνίσταται 109
τῷ ὁρατικῷ γένει πόλεμος, ἐν ᾧ τῶν διαγωνισαμένων „διεφώνησεν
οὐδείς“ (Num. 31,49), ἀλλ' ἄτρωτος καὶ σῷος ἐπανῆλθε, τοῖς νικητη-
ρίοις ἀναδούμενος στεφάνοις. (19.) ἓν μὲν δὴ τοῦτο ἐκ τῆς Μαδιὰμ 110
ἐδηλοῦτο· ἕτερον δὲ τὸ κριτικὸν καὶ δικαστικὸν εἶδος, ὃ καὶ κατ' ἐπι-
γαμίαν οἰκειοῦται γένει τῷ προφητικῷ. „τῷ ἱερεῖ“, φησὶν οὖν, τῆς
κρίσεως καὶ τῆς δίκης „εἰσὶν ἑπτὰ θυγατέρες“ (Exod. 2,16), συμβολι-
κῶς αἱ τοῦ ἀλόγου δυνάμεις, γονή τε καὶ φωνὴ καὶ πέντε αἰσθήσεις,

---

3 θρεμμάτων Mang.: σχημάτων codd. 7 ὑφηγήσεται ⟨αὐτὸς Μωυσῆς⟩ conicio 9 ἐκ-κρίσεως B 13 τε seclusi τελετὰς ἀνιέρους τὰς conicio 14 στόμια scripsi: στόματα codd. ἄνωθεν coni. Mang. 16 ἀφεῖσαν (vel ἠφάνισαν?) scripsi: ἐπῆσαν codd., ἐπίεσαν coni. Mang., ἔπεμψαν coni. Cohn 18 ἀνακῦψαι coni. Mang. 19 τρανὸς] θεραπευτὴς coni. Mang., τρανὸς ⟨λόγος⟩ conicio, sed fort. maior lacuna statuenda 20 κατεσχημένος Hoesch: κατισχημένος codd. 26 σῶος ⟨πᾶς⟩ coni. Mang. 28 κριτικὸν Mang.: κρεῖττον codd. 30 ἦσαν ex LXX coni. Mang.

111 ποιμαίνουσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρός. διὰ γὰρ τῶν ἑπτὰ δυνάμεων
τούτων αἱ προβάσεις καὶ παραυξήσεις τοῦ πατρὸς νοῦ ταῖς ἐγγινομέναις
καταλήψεσι συνίστανται. παραγενόμεναι δ' ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἑκάστη, χρώ-
ματα μὲν καὶ σχήματα ὅρασις, φωνὰς δὲ ἀκοή, ἀτμοὺς δὲ ὄσφρησις,
χυλοὺς δὲ γεῦσις καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ ἁρμόττοντα ἑαυταῖς, „ἀντλοῦσι“
τρόπον τινὰ τὰ ἐκτὸς αἰσθητά, „ἕως ἂν πληρώσωσι τὰς τῆς ψυχῆς
δεξαμενάς, ἐξ ὧν ποτίζουσι τὰ πρόβατα τοῦ πατρός“ (ibid.), τὴν καθα-
ρωτάτην λέγω τοῦ λογισμοῦ ποίμνην, ἀσφάλειαν καὶ κόσμον περιφέ-
112 ρουσαν ἐν ταὐτῷ. παραγενόμενοι δ' οἱ φθόνου καὶ βασκανίας ἑταῖροι,
πονηρᾶς ἀγέλης ἡγεμόνες, ἐλαύνουσιν αὐτὰς τῆς κατὰ φύσιν χρήσεως
(ibid. 17). αἱ μὲν γὰρ τὰ ἐκτὸς ἄγουσιν εἴσω πρὸς οἷα δικαστὴν καὶ
113 βασιλέα τὸν νοῦν, ἵν' ἄρχοντι χρώμεναι τῷ βελτίστῳ κατορθῶσιν· οἱ
δ' ἀντικάθηνται διώκοντες καὶ τἀναντία παραγγέλλοντες, ἔξω τὸν νοῦν
ἐπισπᾶσθαι καὶ ἀγώγιμα παραδιδόναι τὰ φαινόμενα, μέχρις „ἀναστὰς“
| ὁ τέως ἠρεμεῖν τρόπος δοκῶν φιλάρετος καὶ ἐπιθειάσας, ὄνομα Μωυσῆς, p. 596 M
ὑπερασπίσει καὶ „ῥύσεται αὐτὰς“ τῶν κατεχόντων, ποτίμοις λόγοις
114 θρέψας τὴν τοῦ πατρὸς ποίμνην (ibid.). ἐκφυγοῦσαι δὲ τὴν ἐπίθεσιν
τῶν διανοίας μὲν ἐχθρῶν, τὰ δὲ περίαπτα ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μόνα
ἐζηλωκότων οὐκέτι πρὸς Ἰοθόρ, ἀλλὰ πρὸς Ῥαγουὴλ ἀφικνοῦνται (ibid.
17. 18). καταλελοίπασι μὲν γὰρ τὴν πρὸς τῦφον συγγένειαν, ᾠκείωνται
δὲ ἀγωγῇ νομίμῳ, μοῖρα τῆς ἱερᾶς ἀγέλης ἀξιώσασαι γενέσθαι, ἧς ὁ
θεῖος ἀφηγεῖται λόγος, ὡς δηλοῖ τοὔνομα· ποιμασία γάρ ἐστι θεοῦ.
115 (20.) ποίμνης δ' ἐπιμελουμένου τῆς ἰδίας, ἐξ ἑτοίμου ἀγαθὰ πάρεστιν
ἀθρόα τοῖς πειθαρχοῦσι καὶ μὴ ἀφηνιάζουσι τῶν θρεμμάτων. ᾄδεται
δὲ καὶ ἐν ὕμνοις ᾆσμα τοιοῦτον· „κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με
116 ὑστερήσει“ (Psalm. 22, 1). πεύσεται οὖν εἰκότως ὁ ποιμένι ⟨καὶ⟩
βασιλεῖ χρώμενος τῷ θείῳ λόγῳ νοῦς τῶν ἑπτὰ θυγατέρων αὐτοῦ· διὰ
τί συντείνασαι μετὰ πολλοῦ τάχους τήμερον ἀφῖχθε (Exod. 2, 18);
πρότερον γὰρ ὅτ' ἐνετυγχάνετε τοῖς αἰσθητοῖς, μακρὸν χρόνον ἔξω δια-
τρίβουσαι μόλις ἐπανῄειτε δελεαζόμεναι πρὸς αὐτῶν· νυνὶ δ' οὐκ οἶδ'
117 ὅ τι παθοῦσαι συντόνως παρὰ τὸ εἰωθὸς ἐπανήκετε. φήσουσιν οὖν, ὅτι

---

7 ποτίζουσι Mang.: πίνουσι codd. 9 αὐτῷ per errorem Mang. 11 καὶ om. B 13 ἔξω Mang.: ἐξὸν codd., ἐξ ὧν coni. et post ἀγώγιμα add. αἰσθήσει Markland 14 ἀγώγιμον παραδιδόναι τοῖς φαινομένοις (πρὸς τὰ φαινόμενα Cohn) conicio ποιμαινόμενα Mang. 15 Μωσῆς codd. 16 ὑπερασπιεῖ conicio αὐτὰς scripsi: αὐτὰ codd. κατατρεχόντων coni. Mang. 21 ἀξιωθεῖσαι coni. Mang. 23 ⟨τούτου⟩ τῆς conicio 26 πεύσεται Mang.: πευστέον codd. καὶ addidi 31 συντόνως Mang.: συντόμως codd.

οὐκ αὐταὶ γεγόνασιν αἴτιαι τοῦ τὸν δίαυλον ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀπὸ
τῶν αἰσθητῶν ἀπνευστὶ καὶ μετὰ πολλῆς ῥύμης δραμεῖν, ἀλλ' ὁ ῥυσά-
μενος αὐτὰς ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν τῆς ἀγρίας ἀγέλης ποιμένων. Αἰγύπ-
τιον δὲ καλοῦσι Μωυσῆν (ibid. 19), τὸν οὐ μόνον Ἑβραῖον, ἀλλὰ καὶ
τοῦ καθαρωτάτου γένους ὄντα Ἑβραίων, ὃ ἱερᾶται μόνον, οὐ δυνάμεναι
τὴν ἑαυτῶν φύσιν ὑπερβῆναι. μεθόριοι γὰρ αἱ αἰσθήσεις οὖσαι [τῶν] 118
νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἀγαπητὸν ἐὰν ἑκατέρων ἐφιῶνται, ἀλλὰ μὴ
ὑπὸ μόνων τῶν αἰσθητῶν ἄγωνται· τὸ δ' οἴεσθαι ὅτι μόναις ποτὲ ταῖς
κατὰ διάνοιαν ἐπανέξουσιν εὐήθεια πολλή. οὗ χάριν ἀμφότερα τιθέασι.
διὰ μὲν τοῦ „ἄνθρωπος“ τὰ μόνῳ λόγῳ θεωρητὰ μηνύουσαι, διὰ δὲ
τοῦ „Αἰγύπτιος“ παριστᾶσαι τὰ αἰσθητά. ταῦτ' ἀκούσας καὶ πάλιν 119
πεύσεται· „ποῦ ἐστιν“ ὁ ἄνθρωπος (ibid. 20); ἐν τίνι μέρει τῶν καθ'
ὑμᾶς οἰκεῖ τὸ λογικὸν εἶδος; „ἵνα τί αὐτὸν“ ῥᾳδίως οὕτω „καταλελοί-
πατε“ (ibid.), ἀλλ' οὐχ ἅπαξ ἐντυχοῦσαι περιέσχετε κτῆμα κάλλιστον
καὶ λυσιτελέστατον ἑαυταῖς; ἀλλ' εἰ μὴ πρότερον, νῦν „αὐτὸν καλέσατε, 120
ὅπως ἂν φάγῃ“ (ibid.) καὶ τραφῇ ταῖς ὑμετέραις βελτιώσεσι καὶ πρὸς
p. 597 M. αὐτὸν οἰκειώσεσι. τάχα γὰρ καὶ οἰκήσει | παρ' ἡμῖν καὶ τὸ πτηνὸν
καὶ [τὸ] θεοφόρητον καὶ προφητικὸν γένος, ὄνομα Σεπφώραν, ἄξεται
(ibid. 21).

(21.) Ταῦτα καὶ περὶ τούτων. ἀλλὰ καὶ τὸν Ὡσηὲ μετονομάζει 121
Μωυσῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν (Num. 13,17), τὸν ποιὸν εἰς ἕξιν μεταχα-
ράττων. Ὡσηὲ μὲν γὰρ ἑρμηνεύεται ποιὸς οὗτος, Ἰησοῦς δὲ σωτηρία
κυρίου, ἕξεως ὄνομα τῆς ἀρίστης. ἕξεις γὰρ τῶν κατ' αὐτὰς ποιῶν 122
ἀμείνους, ὡς μουσικὴ μουσικοῦ καὶ ἰατρικὴ ἰατροῦ καὶ παντὸς τεχνίτου
τέχνη ποιά, καὶ ἀιδιότητι καὶ δυνάμει καὶ τῇ περὶ τὰ θεωρήματα ἀπταί-
στῳ ἀκρότητι. ἡ μὲν γὰρ ἕξις αἴδιον, ἐνεργοῦν, τέλειον, ὁ δὲ ποιὸς
θνητόν, πάσχον, ἀτελές· κρεῖττον δὲ θνητοῦ μὲν τὸ ἄφθαρτον, πάσχον-
τος δὲ τὸ δρῶν αἴτιον, τὸ δὲ τέλειον ἀτελοῦς. οὕτω μετεχαράχθη καὶ 123
τὸ τοῦ λεχθέντος νόμισμα πρὸς ἰδέαν βελτίονα. ὁ δὲ Χάλεβ καὶ
αὐτὸς ὅλος ἀλλάττεται· „ἐγένετο“ γάρ φησι „πνεῦμα ἕτερον ἐν αὐτῷ“
(Num. 14,24), ὡσανεὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ μεταβαλόντος πρὸς ἄκραν τελειό-
τητα. καὶ γὰρ ἑρμηνευθείς ἐστι Χάλεβ πᾶσα καρδία· τοῦτο δὲ σύμ- 124

1 νοητὰ coni. Mang. 3 ἄνθρωπος ⟨Αἰγύπτιος⟩ coni. Mang. 4 Μωσῆν codd. 6 τῶν seclusi 7 ἐφίωνται codd. 10 μόνῳ om. A 11 post καὶ fort. add. part. 13 οἰκεῖ scripsi: οἰκεῖον codd., οἰκεῖ οὖν Mang. 14 περιέσχετε] περιεχόμεναι ἐκτήσασθε conicio 16 δεξιώσεσι coni. Mang. 18 τὸ seclusi 21 Μωσῆς codd. 25 ποιά] πᾶσα bene coni. Mang. 27 πάσχων B[2]

βολον τοῦ μὴ ἐκ μέρους ἐπαμφοτερίζουσαν καὶ ἀντιρρέπουσαν, ἀλλ' ὅλην δι' ὅλου τὴν ψυχὴν μεταβεβλῆσθαι πρὸς τὸ δόκιμον, κἂν εἴ τι μὴ πάνυ ἐπαινετὸν εἴη, λόγοις τοῖς περὶ μετανοίας ἐξοικίσασαν· οὕτω γὰρ ἐκνιψαμένη τὰ καταρρυπαίνοντα καὶ τοῖς φρονήσεως λουτροῖς χρησαμένη καὶ καθαρσίοις ἔμελλε φαιδρύνεσθαι.

125 (22.) Τὸν δὲ ἀρχιπροφήτην συμβέβηκεν εἶναι πολυώνυμον. ὁπότε μὲν γὰρ τοὺς χρησμῳδουμένους χρησμοὺς ἑρμηνεύων ὑφηγεῖται, προσαγορεύεται Μωυσῆς· ὁπότε δ' εὐχόμενος εὐλογεῖ τὸν λεών, ἄνθρωπος θεοῦ (Deut. 33,1)· ἡνίκα δὲ Αἴγυπτος τὰς ὑπὲρ τῶν ἀσεβηθέντων δίκας ἐκτίνει, τοῦ βασιλεύοντος τῆς χώρας Φαραὼ θεός (Exod. 7, 1).
126 διὰ τί δέ; ὅτι τὸ μὲν νόμους μεταγράφειν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐντευξομένων ψηλαφῶντός ἐστι καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντος ἀεὶ τὰ θεῖα καὶ ἀνακεκλημένου (Exod. 24,1) ὑπὸ τοῦ θεσπιῳδοῦ νομοθέτου καὶ εἰληφότος παρ' αὐτοῦ μεγάλην δωρεάν, ἑρμηνείαν καὶ προφητείαν νόμων ἱερῶν· μεταληφθεὶς γὰρ Μωυσῆς καλεῖται λῆμμα, δύναται δὲ καὶ ψηλάφημα
127 διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας. τὸ δέ γε εὔχεσθαι καὶ εὐλογεῖν οὐκ ἔστι τοῦ τυχόντος, ἀλλ' ἀνθρώπου τὴν πρὸς γένεσιν μὴ ἑωρακότος συγγένειαν, προσκεκληρωκότος δὲ ἑαυτὸν τῷ πάντων ἡγεμόνι καὶ πατρί·
128 ἀγαπητὸν γάρ, εἴ τῳ ἐξεγένετο εὐλογιστίᾳ χρῆσθαι, τὸ δέ γε καὶ ἑτέροις περιποιεῖν τὸ ἀγαθόν, τοῦτο μείζονος καὶ τελειοτέρας ψυχῆς καὶ ὡς ἀληθῶς θειαζούσης | ἦν ἐπάγγελμα, ἧς ὁ τυχὼν εἰκότως θεὸς κεκλήσεται. p. 598 θεὸς δὲ ὁ αὐτὸς οὗτος ἅτε σοφὸς ὢν καὶ διὰ τοῦτ' ἄρχων παντὸς ἄφρονος, κἂν εἰ τοῖς βασιλείοις σκήπτροις ἐκεῖνος ἐφιδρύοιτο μεγα-
129 λαυχῶν καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἥκιστα. βούλεται γὰρ ὁ τῶν ὅλων ἡγεμών, κἂν ἀφόρητα ἀδικοῦντές τινες μέλλωσι κολάζεσθαι, παραιτητὰς ἔχειν τοὺς ἐντευξομένους ὑπὲρ αὐτῶν, οἳ τὴν τοῦ πατρὸς ἵλεω δύναμιν ἀπομιμούμενοι μετριώτερον καὶ φιλανθρωπότερον χρήσονται ταῖς τιμωρίαις· θεοῦ δὲ τὸ εὐεργετεῖν ἴδιον.

130 (23.) Ἀποχρώντως οὖν περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων ἀλλαγῆς τε καὶ μεταθέσεως εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἑξῆς τῆς ἐφόδου τρεψόμεθα κεφάλαια.

---

3 εἴη scripsi: ᾖ codd. ἐξοικίζουσαν B οὕτω] ὄντως Hoesch. 5 καθαρσίοις Mang.: καθαρσίῳ codd. 6 δ' B 7 θεσπιζομένους conicio 8 Μωσῆς codd. 11 δή conicio ἀναγράφειν conicio 13 θεσπιῳδοῦ] θεοῦ coni. Mang., ὑπὸ τοῦ θεσπιῳδοῦ secl. Cohn 15 Μωσῆς A 17 μὴ ἡρμοκότος coni. Mang., μὲν ὑπερεωρακότος vel μὲν ἀποδεδρακότος conicio 19 εὐλογίᾳ Mang. 20 τελεωτέρας B 21 θεὸς] ἄνθρωπος θεοῦ vid. leg. 23 σκήπτροις] θρόνοις conicio 23. 24 ἐφιδρύοιτο μεγαλαυχῶν. καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἥκιστα ⟨εὔχεται⟩ coni. Mang. 25 μέλλουσι B

εἵπετο δ᾽ εὐθὺς ἡ γένεσις Ἰσαάκ· καλέσας γὰρ τὴν μητέρα αὐτοῦ
Σάρραν ἀντὶ Σάρας φησὶ τῷ Ἀβραάμ· „δώσω σοι ⟨ἐξ αὐτῆς⟩ τέκνον“
(Gen. 17, 16). ἐν μέρει δ᾽ ἕκαστον ἀκριβωτέον. ὁ τοίνυν κυρίως 131
διδοὺς ὁτιοῦν ἴδιόν τι πάντως ἑαυτοῦ δίδωσιν· εἰ δὲ τοῦτ᾽ ἀψευδές
ἐστι, γένοιτ᾽ ἂν Ἰσαὰκ οὐχ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ὁ συνώνυμος τῆς ἀρίστης
τῶν εὐπαθειῶν, χαρᾶς, γέλως, ὁ ἐνδιάθετος υἱὸς θεοῦ τοῦ διδόντος
αὐτὸν μείλιγμα καὶ εὐθυμίαν εἰρηνικωτάταις ψυχαῖς. ἄτοπον μὲν γὰρ 132
ἕτερον ἄνδρα εἶναι, ἐξ ἑτέρου δὲ νόθα καὶ μοιχίδια παιδοποιεῖσθαι· καὶ
μὴν τόν γε θεὸν ἄνδρα τῆς φιλαρέτου διανοίας Μωυσῆς ἀναγράφει δι᾽
ὧν φησιν· „ἰδὼν κύριος, ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς“
(Gen. 29, 31). ἔλεον γὰρ καὶ οἶκτον λαβὼν τῆς ὑπὸ τοῦ θνητοῦ γένους 133
μισουμένης ἀρετῆς καὶ ψυχῆς τῆς φιλαρέτου στειροῖ μὲν * * * τὴν
φιλόκαλον φύσιν, ἀνοίγνυσι δὲ τῆς εὐπαιδίας πηγὴν εὐτοκίαν αὐτῇ χαρι-
ζόμενος. ἡ δὲ Θάμαρ ἐγκύμων τε γενομένη θείων σπερμάτων καὶ τὸν 134
μὲν σπείραντα οὐκ ἰδοῦσα — λέγεται γὰρ τότε „ἐγκαλύψασθαι τὸ πρό-
σωπον“ (Gen. 38, 15), ὡς Μωυσῆς, ἡνίκα ἀπεστράφη εὐλαβούμενος
τὸν θεὸν ἰδεῖν (Exod. 3, 6) —, τὰ δὲ σύμβολα καὶ τὰ μαρτύρια δια-
θρήσασα καὶ παρ᾽ αὐτῇ δικάσασα, ὅτι θνητὸς ταῦτ᾽ οὐ δίδωσιν, ἀνέ-
κραγεν· „οὗτινος ταῦτ᾽ ἐστίν, ἐξ ἐκείνου ἐν γαστρὶ ἔχω“ (Gen. 38,25).
τίνος ὁ δακτύλιος, ἡ πίστις, ἡ τῶν ὅλων σφραγίς, ἡ ἀρχέτυπος ἰδέα, 135
ᾗ τὰ πάντ᾽ ἀνείδεα ὄντα καὶ ἄποια σημειωθέντα ἐτυπώθη; τίνος δὲ
καὶ ⟨ὁ⟩ ὁρμίσκος, ἡ [ὁ κόσμος] εἱμαρμένη, ἀκολουθία καὶ ἀναλογία τῶν
συμπάντων εἱρμὸν ἔχουσα ἀδιάλυτον; τίνος δὲ καὶ ἡ ῥάβδος (ibid.), τὸ
ἐρηρεισμένον, τὸ ἀκράδαντον, το ἄτρεπτον, ἡ νουθεσία, ὁ σωφρονισμός,
ἡ παιδεία; τὸ σκῆπτρον, ἡ βασιλεία, τίνος; ἆρ᾽ οὐχὶ μόνου θεοῦ; τοιγα- 136
599 M. ροῦν ὁ ἐξομολογητικὸς | τρόπος, Ἰούδας, ἡσθεὶς αὐτῆς τῷ κατεχομένῳ
καὶ θεοφορήτῳ παρρησιάζεται λέγων· „δεδικαίωται, ἧς ἕνεκα αἰτίας ἐγὼ
οὐδενὶ θνητῷ αὐτὴν ἔδωκα“ (ibid. 26), ἀσεβὲς ἡγούμενος μιαίνειν βεβή-

---

2 ἐξ αὐτῆς addidi, v. § 141 3 κυρίως om. B 5 Ἰσαὰκ post ἄνθρωπος transpon. B 6 υἱὸς] λόγος coni. Mang. 7. 8 γὰρ ἕτερον μὲν conicio 9 Μωσῆς codd. 12 lacunam statuit Cohn 13 φιλόκοσμον Mang. παιδείας Mang. 14 καὶ om. B 16 Μωσῆς codd. 18 εἰκάσασα coni. Mang. ταῦτα B 21 πάντα B 22 ὁ addidi ἡ scripsi: ᾗ codd. ὁ κόσμος seclusi; videtur vocum ὁ ὁρμίσκος explicatio, ἡ κόσμου εἱμαρμένη vel ὁ κόσμος, ἡ εἱμαρμένη coni. Mang.

---

6 v. ad p. 185,4. 22. 23 cf. Gercke, Chrysippea fr. 42. 56.

137 λοις τὰ θεῖα. (24.) μηνύει δὲ καὶ ἡ τρόπον μητρὸς ἀποκυήσασα
φρόνησις τὸ αὐτομαθὲς γένος, ὅτι θεὸς αὐτὸ ἔσπειρε· τεχθέντος γὰρ
ἐπισεμνύνεται φάσκουσα· „γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ κύριος“ (Gen. 21, 6),
ἴσον τῷ τὸν Ἰσαὰκ διέπλασεν, ἐδημιούργησεν, ἐγέννησεν, ἐπειδὴ γέλωτι
138 ὁ αὐτὸς ἦν. ἀλλ' οὐ παντός ἐστιν ἀκοῦσαι τὸ ἄκουσμα τοῦτο, πολλοῦ
τοῦ δεισιδαιμονίας ῥυέντος παρ' ἡμῖν κακοῦ καὶ τὰς ἀνάνδρους καὶ
ἀγεννεῖς ψυχὰς ἐπικλύσαντος. διὸ προστίθησιν· „ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ,
συγχαρεῖταί μοι“ (ibid.), ὡς ὀλίγων ὄντων, οἷς τὰ ὦτα ἀναπέπταται
καὶ ἀνωρθίασται πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν τούτων λόγων ὑποδοχήν, οἳ διδά-
σκουσιν, ὡς ἄρα μόνου θεοῦ σπείρειν καὶ γεννᾶν τὰ καλὰ ἔργον ἴδιον·
139 πρὸς οὓς οἱ ἄλλοι πάντες κεκώφηνται. στόματι δ' οἶδά ποτε προφη-
τικῷ θεσπισθέντα διάπυρον τοιόνδε χρησμόν· „ἐξ ἐμοῦ ὁ καρπός σου
εὕρηται. τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα; συνετὸς καὶ γνώσεται αὐτά“
(Hos. 14, 9. 10); τὸν δ' ὑπηχοῦντα καὶ κρούοντα ἀόρατον ἀοράτως τὸ
φωνῆς ὄργανον ἐνενόουν καὶ ἐθαύμαζον ἅμα καταπληττόμενος καὶ τὸ
140 εἰρημένον. εἰ γάρ τι ἀγαθὸν ἐν τοῖς οὖσι * * * μᾶλλον δὲ καὶ ὁ
σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, θεοῦ καρπός
ἐστιν, ὑφ' οἷα δένδρου συνεχόμενος τῆς αἰδίου καὶ ἀειθαλοῦς φύσεως.
συνετῶν δ' ἐστὶ καὶ σοφῶν ἀνδρῶν τὰ τοιαῦτα γινώσκειν καὶ ὁμολογεῖν,
οὐκ ἀσήμων.
141 (25.) Τί μὲν οὖν ἐστι τὸ „δώσω σοι“ λέλεκται, τὸ δ' „ἐξ αὐτῆς“
(Gen. 17, 16) μηνυτέον. οἱ μὲν οὖν τὸ ἔξω γινόμενον αὐτῆς ἐδέξαντο
νομίζοντες ἄριστον κεκρίσθαι παρὰ ὀρθῷ λόγῳ τὸ μηδὲν ἀποφαίνειν
τὴν ψυχὴν ἴδιον αὑτῆς καλόν, ἀλλὰ προσγινόμενον ἔξωθεν κατὰ τὴν
142 μεγαλόνοιαν τοῦ χάριτας ὀμβροῦντος θεοῦ· οἱ δὲ τὸ παραυτίκα τάχος·
ἴσον γὰρ εἶναι τὸ ἐξ αὐτῆς τῷ παραχρῆμα, εὐθύς, ἀνυπερθέτως, ἄνευ
μελλήσεως. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον αἱ θεῖαι φιλοῦσι συμβαίνειν δωρεαὶ
φθάνουσαι καὶ τὰ χρόνων διαστήματα. τρίτοι δέ εἰσιν οἱ τὴν ἀρετὴν
μητέρα τοῦ γενητοῦ εἶναι λέγοντες ἀγαθοῦ, λαμβάνουσαν τὰς γονὰς
143 παρὰ μηδενὸς θνητοῦ. πρὸς δὲ τοὺς ζητοῦντας, εἰ στεῖρα τίκτει —
Σάρραν γὰρ εἰσάγοντες πάλαι στεῖραν οἱ χρησμοὶ νῦν ὅτι γενήσεται
μήτηρ ὁμολογοῦσι —, λεκτέον ἐκεῖνο, ὅτι γυνὴ μὲν στεῖρα τίκτειν οὐ

---

1 καὶ om. B 2 φρόνησις om. B 6 τοῦ] τῆς coni. Cohn 7 ἀγενεῖς A 8 συγχαρεῖταί A: οὐ χαριεῖταί B 12 διάπυρον] διάφορον coni. Mang. 13 εὑρήσεται Hoesch. 16 post οὖσι lacunam statuo 20 ἀσυνέτων vel ἀνεπιστημόνων coni. Mang. 23 ἄριστα v 24 αὐτῆς codd. 25 μεγάλην εὔνοιαν coni. Mang. 27 μελήσεως B 29 γεννητοῦ codd. 31 εἰσαγαγόντες conicio

600 M. πέφυκεν, ὥσπερ | οὐδὲ τυφλὸς βλέπειν οὐδὲ κωφὸς ἀκούειν, ψυχὴ δ' ἡ
πρὸς τὰ φαῦλα ἐστειρωμένη καὶ παθῶν ἀμετρίας καὶ κακιῶν ἄγονος
μόνη σχεδὸν εὐτοκίᾳ χρῆται, τὰ ἀξιέραστα τίκτουσα. τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ
κατὰ τὸ ᾀδόμενον ᾆσμα ὑπὸ τῆς χάριτος, Ἄννης, ἥ φησιν· „στεῖρα
ἔτεκεν ἑπτά, ἡ δὲ πολλὴ ἐν τέκνοις ἠσθένησε“ (I Reg. 2, 5). καλεῖ 144
δὲ πολλὴν μὲν τὴν ἐκ μιγάδων καὶ συγκλύδων λογισμῶν συμπεφορη-
μένην διάνοιαν, ἣ διὰ τὸ πλῆθος τῶν περὶ αὐτὴν ὄχλων καὶ θορύβων
ἀνήκεστα κακὰ τίκτει, στεῖραν δὲ τὴν μὴ παραδεχομένην θνητὸν ὡς
γόνιμον σπόρον, ἀλλὰ τὰς τῶν φαύλων ὁμιλίας καὶ συνουσίας ἀνα-
λίσκουσάν τε καὶ διαφθείρουσαν, περιεχομένην δὲ τῆς ἑβδόμης καὶ τοῦ
κατ' αὐτὴν εἰρηνικωτάτου· τούτου γὰρ ἐγκύμων τε εἶναι βούλεται καὶ
μήτηρ λέγεσθαι.

(26.) Τοιοῦτον ἦν καὶ τὸ „ἐξ αὐτῆς“· τὸ δὲ τρίτον, ὃ δὴ „τέκνον“ 145
ἐλέγετο, νῦν διασκεψώμεθα. πρῶτον μὲν τοίνυν ἄξιον θαυμάσαι τὸ μὴ
πολλὰ τέκνα φάναι δώσειν, ἓν δὲ χαριεῖσθαι μόνον. διὰ τί δέ; ὅτι τὸ
καλὸν οὐκ ἐν πλήθει μᾶλλον ἢ δυνάμει πέφυκεν ἐξετάζεσθαι. μουσικὰ 146
μὲν γάρ, εἰ τύχοι, καὶ γραμματικὰ καὶ γεωμετρικὰ καὶ δίκαια καὶ φρό-
νιμα καὶ ἀνδρεῖα καὶ σώφρονα πάμπολλά ἐστιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο ⟨τὸ⟩
μουσικὸν καὶ γραμματικὸν καὶ γεωμετρικόν, ἔτι δὲ δίκαιον καὶ σῶφρον
φρόνιμόν τε καὶ ἀνδρεῖον ἓν αὐτὸ μόνον τὸ ἀνωτάτω, μηδὲν ἰδέας
ἀρχετύπου διαφέρον, ἀφ' οὗ τὰ πολλὰ καὶ ἀμύθητα ἐκεῖνα διεπλάσθη.
ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἓν φάναι δώσειν· νυνὶ δὲ τέκνον εἴρηκεν οὐκ ἀμελῶς 147
οὐδ' ἀπερισκέπτως, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ παραστῆσαι, ὅτι οὐκ ὀθνεῖον οὐδ'
ὑποβολιμαῖον οὐδ' αὖ θετὸν ἢ νόθον, ἀλλὰ γνήσιον καὶ ἀστεῖον [ὅτι
οὐκ ὀθνεῖον] ὄντως ἀστῆς ψυχῆς ἔγγονον. παρὰ γὰρ τὸν τόκον τὸ
τέκνον εἴρηται πρὸς ἔμφασιν οἰκειότητος, ᾗ φυσικῶς ἁρμόζεται τέκνα
γονεῦσιν.

(27.) „Εὐλογήσω“ δέ φησιν „αὐτήν, καὶ ἔσται εἰς ἔθνη“ (Gen. 148
17, 16), δηλῶν ὅτι οὐ μόνον ἡ γενικὴ ἀρετὴ ὡς ἂν εἰς ἔθνη τὰ προσ-
εχέστατα εἴδη τέμνεται καὶ τὰ ὑπὸ τοῖς εἴδεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι συμ-
601 M. βέβηκεν ὡς ζῴων οὕτω καὶ πραγμάτων | εἶναι τρόπον τινὰ ἔθνη, οἷς
μέγα ὄφελος ἀρετὴν προσεῖναι. τὰ γὰρ ἔρημα καὶ χῆρα φρονήσεως 149

---

5 ἠσθένησεν B 6. 7 συμπεφυρμένην B 9. 10 ἀποδιδράσκουσάν τε conicio
10 διαφεύγουσαν coni. Mang. 11 εἰρηνικοῦ τρόπου vel ἠρεμαιοτάτου coni.
Mang. 15 δὴ conicio 18 τὸ add. Hoesch. 24 ἀστὸν coni. Mang.
24. 25 ὅτι οὐκ ὀθνεῖον seclusi, irrepserunt ex lin. 23 29 δηλῶν ὅτι Mang.: δηλον-
ότι codd. 29. 30 προσεχέστατα Mang.: πρὸς ἔσχατα τὰ codd.

πάντα ἐπιζήμια, καθάπερ οἷς οὐκ ἐπιλάμπει ἥλιος ἐξ ἀνάγκης ζοφερά. ἀρετῇ μὲν γὰρ γεωπόνος ἄμεινον φυτῶν ἐπιμελεῖται, ἀρετῇ δὲ καὶ ἡνίοχος ἅρμα ἐν ἱπποδρομίαις ἄπταιστον ἐλαύνει, ἀρετῇ δὲ καὶ κυβερνήτης [οἰακονόμος] οἰακονομεῖ κατὰ πλοῦν τὸ σκάφος. ἀρετὴ καὶ οἰκίας καὶ πόλιν καὶ χώραν βέλτιον οἰκεῖσθαι παρεσκεύασεν, οἰκονομικούς,
150 πολιτικούς, κοινωνικοὺς ἄνδρας δημιουργοῦσα. ἀρετὴ καὶ νόμους ἀρίστους εἰσηγήσατο καὶ τὰ εἰρήνης κατεβάλετο πανταχοῦ σπέρματα· ἐπεὶ καὶ ὑπὸ τῆς ἐναντίας ἕξεως πέφυκε γίνεσθαι τἀναντία, πόλεμος, ἀνομία, κακοπολιτεῖαι, συγχύσεις, δύσπλοιαι, περιτροπαί, ἡ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις ἀργαλεωτάτη νόσος, πανουργία, ἀφ' ἧς ἀντὶ τεχνῶν κακοτεχνίαι προσερρήθησαν. ἀναγκαίως οὖν εἰς ἔθνη χωρήσει ἡ ἀρετή, ζῴων ὁμοῦ καὶ πραγμάτων μεγάλα καὶ ἀθρόα συστήματα, ἐπὶ τῇ τῶν δεχομένων ὠφελείᾳ.

151 (28.) Λέγεται δὲ ἑξῆς, ὅτι „καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτῆς ἔσονται“ (ibid.). οὓς γὰρ κυοφορεῖ καὶ ἀποτίκτει, πάντες εἰσὶν ἡγεμόνες, οὐ κλήρῳ, πράγματι ἀβεβαίῳ, καὶ χειροτονίᾳ ἐμμίσθων τὰ πολλὰ ἀνθρώπων πρὸς ὀλίγον χρόνον αἱρεθέντες, ἀλλ' ὑπὸ φύσεως εἰς ἀεὶ κατασταθέντες
152 αὐτῆς. οὗτος δ' οὐκ ἐμὸς μῦθος, ἀλλὰ χρησμῶν τῶν ἱερωτάτων ἐστίν, ἐν οἷς εἰσάγονταί τινες λέγοντες τῷ Ἀβραάμ· „βασιλεὺς παρὰ θεοῦ εἶ σὺ ἐν ἡμῖν“ (Gen. 23,6), οὐ τὰς ὕλας ἐξετάσαντες, — τίνες γὰρ ἦσαν ἀνδρὶ μετανάστῃ καὶ μηδὲ πόλιν οἰκοῦντι, πολλὴν δὲ καὶ ἐρήμην καὶ ἄβατον ἀλωμένῳ γῆν; — ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ βασιλικὴν ἕξιν κατανοήσαντες, ὥστ' ἀνομολογῆσαι κατὰ Μωυσῆν μόνον τὸν σοφὸν βασιλέα.
153 καὶ γὰρ ὄντως ὁ μὲν φρόνιμος ἡγεμὼν ἀφρόνων ἐστὶν εἰδὼς ἃ χρὴ ποιεῖν τε καὶ ἃ μή, ὁ δὲ σώφρων ἀκολάστων τὰ περὶ τὰς αἱρέσεις καὶ φυγὰς ἠκριβωκὼς οὐκ ἀμελῶς, δειλῶν δὲ ὁ ἀνδρεῖος ἃ δεῖ ὑπομένειν καὶ ἃ μὴ σαφῶς ἐκμαθών, ἀδίκων δὲ ὁ δίκαιος ἰσότητος ἐν τοῖς ἀπονεμητέοις ἀρρεποῦς στοχαζόμενος, ὁ δ' ὅσιος ἀνοσίων [ἐν] ἀρίσταις ὑπολήψεσι ταῖς περὶ θεοῦ κατεσχημένος.

154 (29.) Ταύταις εἰκὸς ἦν ταῖς ὑποσχέσεσι τὸν νοῦν ἐκφυσηθέντα μετέωρον ἀρθῆναι. ὁ δὲ πρὸς | ἔλεγχον ἡμῶν, οἳ καὶ ἐπὶ τοῖς p. 602

---

4 οἰακονόμος seclusi, vid. add. adverbium (βεβαίως?) οἰκονομεῖ A οἰκίαν conicio 5 χώρας B 7 κατεβάλλετο B 10 ὑφ' conicio 10. 11 προσερρέθησαν v, προσερρύησαν coni. Mang., προσευρέθησαν conicio 11 χωρήσει] διεχωρίσθη coni. Mang. 18 ⟨ὁ⟩ μῦθος conicio 23 ἀνωμολογῆσθαι coni. Mang. Μωσῆν codd. 28 ἐν seclusi ἐναρέτοις coni. Mang. 29 κατεσχημένος Mang.: κατισχημένος codd. 30 ταῖς A

μικροτάτοις εἰώθαμεν ὑψαυχενεῖν, πίπτει καὶ εὐθὺς γελᾷ (Gen. 17, 17)
τὸν ψυχῆς γέλωτα, σκυθρωπάζων μὲν τῷ προσώπῳ, μειδιῶν δὲ
τῇ διανοίᾳ, πολλῆς καὶ ἀκράτου χαρᾶς εἰσοικισαμένης. ἀμφότερα 155
δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον συμβαίνει τῷ μείζονα ἐλπίδος ἀγαθὰ κληρο-
νομοῦντι σοφῷ, γελᾶν τε καὶ πίπτειν· τὸ μὲν εἰς πίστιν τοῦ μὴ μεγα-
λαυχεῖν διὰ κατάγνωσιν τῆς θνητῆς οὐδενείας, τὸ δ' εἰς εὐσεβείας
βεβαίωσιν διὰ τὸ μόνον χαρίτων καὶ ἀγαθῶν νομίζειν τὸν θεὸν αἴτιον.
πιπτέτω μὲν δὴ καὶ σκυθρωπαζέτω γένεσις, φυσικῶς — ἀνίδρυτός τε 156
γὰρ καὶ ἐπίλυπος ἐξ ἑαυτῆς ἐστιν —, ἀνιστάσθω δὲ ὑπὸ θεοῦ καὶ
γελάτω· τὸ γὰρ ἔρεισμα αὐτῆς καὶ ἡ χαρὰ μόνος οὗτός ἐστιν. εἰκότως 157
δ' ἂν ἀπορήσειέ τις, πῶς ἐνδέχεται γελᾶν τινα, μήπω γέλωτος εἰς τὴν
καθ' ἡμᾶς γένεσιν ἐλθόντος· ὁ γὰρ Ἰσαὰκ ἐστι γέλως, ὃς κατὰ τὴν
παροῦσαν σκέψιν οὔπω γεγένηται. ὥσπερ γὰρ οὔτε βλέπειν χωρὶς
ὀφθαλμῶν οὔτ' ἀκούειν χωρὶς ὤτων οὔτε δίχα μυκτήρων ὀσφραίνεσθαι
οὐδ' αὖ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἄνευ τῶν κατ' αὐτὰς ὀργάνων χρῆσθαι
οὔτε καταλαμβάνειν δίχα λογισμοῦ, οὕτως οὐδὲ γελᾶν εἰκὸς ἦν, εἰ μὴ
γέλως ἐδεδημιούργητο. τί οὖν χρὴ λέγειν; πολλὰ ἡ φύσις τῶν μελ- 158
λόντων γίνεσθαι διά τινων συμβόλων προμηνύει. ἢ τὸν νεοττὸν οὐχ
ὁρᾷς, ὅς, πρὶν ἀέρι ἐπινήχεσθαι, πτερύσσεσθαι καὶ τοὺς ταρσοὺς δια-
σείειν φιλεῖ, τὴν ἐλπίδα τοῦ πέτεσθαι δυνήσεσθαι προευαγγελιζόμενος;
ἀμνὸν δ' ἢ χίμαρον ἢ βοῦν ἔτι νεογνὸν οὐκ εἶδες, μήπω τῶν κεράτων 159
ἐκπεφυκότων, ὁπότε διερεθίζει τις, ἀντιβεβηκότα καὶ τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις
ὁρμῶντα πρὸς ἄμυναν, ἐξ ὧν ἡ φύσις τὰ ἀμυντήρια ὅπλα ἀναδίδωσιν;
ἔν γε μὴν ταῖς θηριομαχίαις οὐκ εὐθὺς οἱ ταῦροι τοὺς ἀντιτεταγμένους 160
ἀναπείρουσιν, ἀλλ' εὖ μάλα διαβάντες καὶ μετρίως τὸν αὐχένα χαλά-
σαντες καὶ θάτερον ἐκκλίναντες καὶ ταυρωπὸν ὄντως ἀποβλεψάμενοι
τηνικαῦτα ἐπίασιν, ἔργου ἐξόμενοι. τὸ δὲ γινόμενον ὄρουσιν ἐκάλεσαν,
οἷς ὀνοματοποιεῖν ἔθος, ὁρμήν τινα πρὸ ὁρμῆς ὑπάρχουσαν. (30.)
ὅμοιον δή τι καὶ ἡ ψυχὴ τὰ πολλὰ πάσχει· ἐλπιζομένου γὰρ τἀγαθοῦ 161

5 πίπτειν τε καὶ γελᾶν conicio 7 τὸ scripsi: τοῦ codd. μόνον Mang.: μόνων codd. 9 ἐπίλυπος Mang.: ἐπίλυτος codd. 12 ἡμᾶς Mang.: ἡμέραν codd. 13 γεγέννηται codd. 15 οὔτ' conicio 16 οὕτω A 21 χίμαρρον B 22 διερεθίζοι conicio 27 ἔργον Hoesch. ὄρουσιν Mang.: ἔρυσιν codd. 28 πρὸς Hoesch. 29 δή τι scripsi: δῆτα codd. τοῦ ἀγαθοῦ B

27. 28 ὄρουσις] v. Stobaei Ecl. II 87,7—9 Wachsmuth.

προγήθει, ὡς τρόπον τινα χαίρειν πρὸ χαρᾶς καὶ εὐφραίνεσθαι πρὸ
εὐφροσύνης. εἰκάσαι δ' ἄν τις αὐτὸ καὶ τῷ περὶ τὰ φυτὰ συμβαί-
νοντι· καὶ γὰρ ταῦτα, ὁπότε μέλλοι καρποφορεῖν, προβλαστάνει καὶ προ-
162 ανθεῖ | καὶ χλοηφορεῖ. τὴν ἡμερίδα ἄμπελον ἴδε, ὡς ὑπὸ φύσεως p. 603 M.
τεθαυματούργηται, κληματίσιν, ἕλιξι, μοσχεύμασι, πετάλοις, οἰνάροις, ἃ
φωνὴν ⟨μονον⟩οὐκ ἀφιέντα μηνύει τὴν ἐπὶ τῷ μέλλοντι καρπῷ τοῦ
δένδρου χαράν. καὶ ἡ ἡμέρα μέντοι προγελᾷ πρὸς βαθὺν ὄρθρον μέλ-
λοντος ἀνίσχειν ἡλίου· αὐγὴ γὰρ αὐγῆς ἄγγελος καὶ φῶς φωτὸς ἀμυ-
163 δρότερον τηλαυγεστέρου προεξέρχεται. ἥκοντι μὲν οὖν ἤδη τῷ ἀγαθῷ
συνομαρτεῖ χαρά, προσδοκωμένῳ δὲ ἐλπίς· ἀφικομένῳ μὲν ⟨γὰρ⟩ χαί-
ρομεν, μέλλοντος δὲ ἐλπίζομεν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ἔχειν
συμβέβηκεν· ἡ μὲν γὰρ παρουσία τοῦ κακοῦ λύπην, ἡ δὲ προσδοκία
φόβον ἐγέννησεν. φόβος δὲ ἄρα ἦν οὐδὲν ἢ λύπη πρὸ λύπης, ὥσπερ
ἐλπὶς χαρὰ πρὸ χαρᾶς· ὃ γάρ, οἶμαι, πρὸς λύπην φόβος, τοῦτο πρὸς
164 χαρὰν ἐλπίς. σημεῖα δὲ τοῦ λεγομένου καὶ αἰσθήσεις ἐναργῆ περι-
φέρουσι· γεύσεως γὰρ ὄσφρησις προκαθημένη τὰ πρὸς ἐδωδὴν καὶ πόσιν
σχεδὸν ἅπαντα προδικάζει· ἀφ' οὗ καὶ προγευστρίδα αὐτὴν ἐκάλεσαν
εἰς τὴν ἐνάργειαν ἀπιδόντες εὐθυβόλως ἔνιοι. πέφυκε δὲ καὶ ἡ ἐλπὶς
ὡσανεὶ τοῦ μέλλοντος ἀγαθοῦ προγεύεσθαι καὶ διασυνιστάνειν αὐτὸ
165 ψυχῇ τῇ βεβαίως κτησομένῃ. κἂν ταῖς ὁδοιπορίαις μέντοι πεινήσας
τις καὶ διψήσας, πηγὰς ἐξαίφνης ἰδὼν ἢ δένδρα παντοῖα ἡμέροις βρί-
θοντα καρποῖς, μήπω φαγὼν ἢ πιών, ἀλλὰ μηδ' ἀρυσάμενος ἢ δρεψά-
μενος ἐλπίδι τῆς ἀπολαύσεως προπληροῦται. εἶτ' οἰόμεθα ταῖς μὲν τοῦ
σώματος τροφαῖς καὶ πρὸ τῆς χρήσεως ἑστιᾶσθαι δύνασθαι, τὰς δὲ τῆς
διανοίας οὐχ ἱκανὰς εἶναι καὶ ὁπότε μέλλοιεν ἑστιᾶν προευφραίνειν;

166 (31.) Ἐγέλασεν οὖν εἰκότως μήπω δοκοῦντος ἐν τῷ θνητῷ γένει σπα-
ρῆναι τοῦ γέλωτος· καὶ οὐ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ γελᾷ. λέγεται
γὰρ αὖθις· „ἐγέλασε δὲ Σάρρα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· οὔπω μέν μοι γέγονεν
ἕως τοῦ νῦν“ (Gen. 18,12) ἄνευ μελέτης ἀπαυτοματίζον ἀγαθόν· ὁ δ'
ὑποσχόμενος „κύριός μου καὶ πρεσβύτερος“ (ibid.) πάσης γενέσεώς

---

1 προγήθη Hoesch., προγηθεῖ Mang. 3 ταῦτα scripsi: αὐτὰ codd. 5 ἔλυξι B 6 μονον addidi 8 αὐγῆς Mang.: αὐτῆς codd. 10 γὰρ addidi 11 μέλλοντος scripsi: μέλλοντι codd., μέλλον coni. Cohn ἐπελπίζομεν coni. Mang. 18 ἐνάργειαν scripsi: ἐνέργειαν codd. εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀπιδόντες post ἔνιοι transpos. B 22 ἀρυσάμενος Mang.: ἱδρυσάμενος codd., ὑδρευσάμενος ed. Paris. in mg. 23 τοῦ om. B(?)v 24 ἑστιᾶσθαι ed. Paris. in mg.: αἰτιᾶσθαι AB

ἐστιν, ᾧ πιστεύειν ἀναγκαῖον. ἅμα μέντοι καὶ ἀναδιδάσκει, ὅτι ἥ τ' 167
ἀρετὴ χαρτόν ἐστι φύσει καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν αἰεὶ γέγηθε, καὶ τοὐναντίον
ὅτι ἥ τε κακία λυπηρὸν καὶ ὁ ἔχων ὀδυνηρότατος. ἔτι νῦν θαυμάζομεν
τῶν φιλοσόφων τοὺς λέγοντας τὴν ἀρετὴν εὐπάθειαν εἶναι; ἰδοὺ γὰρ 168
Μωυσῆς χορηγὸς ἀνεύρηται τοῦ σοφοῦ τούτου δόγματος, χαίροντα καὶ
γελῶντα παραγαγὼν τὸν ἀστεῖον· ἀλλαχόθι δὲ οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ
καὶ τοὺς εἰς ταὐτὸν ἀφικνουμένους αὐτῷ. „ἰδὼν γάρ σε“ φησί „χαρή-
p. 604 M. σεται ἐν αὐτῷ“ (Exod. 4,14), | ὡς τῆς τοῦ σπουδαίου προσόψεως αὐτὸ
μόνον ἱκανῆς οὔσης ἀναπληρῶσαι τὴν διάνοιαν εὐφροσύνης, ἀποφορτισα-
μένην τὸ ἀπεχθέστατον ψυχῆς κακῶν, λύπην. φαύλῳ δ' οὐδενὶ χαίρειν 169
ἐφεῖται, καθάπερ καὶ ἐν προφητικαῖς ᾄδεται ῥήσεσι· „χαίρειν οὐκ ἔστι
τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπεν ὁ θεός“ (Ies. 48,22). λόγος γὰρ ὄντως καὶ
χρησμός ἐστι θεῖος, σκυθρωπὸν καὶ ἐπίλυπον καὶ μεστὸν βαρυδαιμονίας
εἶναι τὸν παντὸς μοχθηροῦ βίον, κἂν προσποιῆται τῷ προσώπῳ μειδιᾶν.
οὐ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους χαίρειν ἂν εἴποιμι πρὸς ἀλήθειαν, ἡνίκα τοὺς 170
ἀδελφοὺς Ἰωσὴφ ἥκοντας ἤκουσαν, ἀλλ' ἐπιμορφάζειν καθυποκρινομένους
τὸ δοκεῖν. οὐδενὶ γὰρ ἐπιστὰς ἔλεγχος ἀφρόνων δι' ἡδονῆς ἐστιν,
ὥσπερ οὐδ' ἰατρὸς ἀκρατεῖ νοσοῦντι. πόνος μὲν γὰρ τοῖς συμφέρουσι,
ῥᾳστώνη δὲ τοῖς βλαβεροῖς ἕπεται· πόνου δὲ ῥᾳστώνην προκρίναντες
εἰκότως τοῖς τὰ συμφέροντα εἰσηγουμένοις ἀπεχθάνονται. ἐπειδὰν οὖν 171
ἀκούσῃς ὅτι „ἐχάρη Φαραὼ καὶ ἡ θεραπεία αὐτοῦ“ (Gen. 45,16) διὰ
τὴν τῶν ἀδελφῶν Ἰωσὴφ ἄφιξιν, μὴ νόμιζε πρὸς ἀλήθειαν ἥδεσθαι, εἰ
μὴ κατ' ἐκεῖνο ἴσως, ὅτι προσδοκῶσιν αὐτὸν μεταβαλεῖν ἀπὸ τῶν

---

2 ἀεὶ B 4 εὐπάθειαν scripsi: ἀπάθειαν codd. 5 Μωσῆς codd. 9. 10 ἀποφορτισαμένης v 11 ἐφίεται D (Ant. Mel.) καὶ om. D (Ant. Mel.) 12 εἶπεν ὁ D (Ant. Mel.): εἶπε codd. λόγος] νόμος coni. Mang. 16 ἐπιμορφάζειν Mang.: ὑπομορφάζειν codd. 19 προκρίνοντες Ant. Mel., προκρίναντος D 20 εἰκότως om. D Ant. Mel. τοῖς] τοὺς D εἰσηγουμένοις ἀπεχθάνονται Ant. Mel.: ἡγουμένους ἀπεχθάνονται D, ἀπεχθάνονται εἰσηγουμένοις codd.

---

1 sqq. cf. Cic. Tusc. V 43. 4 Zeller III 1 p. 268 adnot. 2. 10—12 D[R] fol. 237[v] περὶ τῶν μετονομαζομένων Anton Mel. II 32 col. 1084 Φίλωνος: τῶν φαύλων οὐδενὶ — θεός. Anton. Mel. pergit usque ad lin. 14 βίον. 17 D[R] fol. 257[r] Φίλωνος Anton. Mel. II 60 col. 1153: οὐδενὶ τῶν φαύλων ἐπιστὰς ἔλεγχος δι' ἡδονῆς ἐστιν. 18—20 D[R] fol. 213[r] Φίλωνος ἐκ τῶν περὶ μετονομαζομένων Anton. Mel. II 51 col. 1128 Φίλωνος: πόνος μὲν τοῖς — ἀπεχθάνονται. — 19 D[R] fol. 142[r] D[H] fol. 256[v] Φίλωνος: ῥᾳστώνη τοῖς βλαβεροῖς ἕπεται. in D[H] sequitur ἡ ἐξ ἔθους καὶ σχολῆς ἀργία πρᾶγμα ἐπίβουλον, in D[R] et apud Anton. Mel. post locum ad lin. 18 laudatum locus ad vol. I p. 238,1—3 adlatus, tum ἡ ἐξ ἔθους . . . . sequitur.

ψυχῆς ἀγαθῶν, οἷς συνετράφη, πρὸς τὰς τοῦ σώματος ἀνηνύτους ἐπι-
θυμίας. τὸ ἀρχαῖον καὶ προγονικὸν ἀρετῆς συγγενοῦς νόμισμα παρακό-
172 ψαντα. (32.) τοιαῦτα δ' ἐλπίσας ὁ φιλήδονος νοῦς αὔταρκες οὐχ ὑπο-
λαμβάνει τοὺς νεωτέρους καὶ ἄρτι πρὸς τὰ σωφροσύνης γυμνάσια φοι-
τῶντας ἐπιθυμιῶν δελέασιν ἀγκιστρεύσασθαι. ἀλλὰ δεινὸν ἐνόμισεν εἶναι,
εἰ μὴ καὶ τὸν πρεσβύτερον ὑπάξεται λόγον, οὗ τὰ λυττῶντα πάθη
173 παρήβηκε. λέγει γὰρ αὖ τὰς ζημίας ὡς ὠφελείας προτείνων· „παρα-
λαβόντες τὸν πατέρα καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν ἥκετε πρὸς μέ" (ibid. 18)
ἐπ' Αἰγύπτου καὶ τοῦ φοβεροῦ τούτου βασιλέως, ὃς καὶ τὰ πατρῷα
ἡμῶν καὶ τὰ ὄντως ὑπάρχοντα ἀγαθὰ ἔξω προεληλυθότα τοῦ σώματος
— φύσει γάρ ἐστιν ἐλεύθερα — ἀντισπᾷ βιαζόμενος δεσμωτηρίῳ πάνυ
πικρῷ παραδοῦναι, καταστήσας εἱρκτοφύλακα, ὥς φησι τὸ λόγιον, Πεν-
τεφρῆ τὸν σπάδοντα καὶ ἀρχιμάγειρον (Gen. 39, 1) σπάνει κεχρημένον
τῶν καλῶν καὶ τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς ἐκτετμημένον, ἔτι δὲ σπείρειν
καὶ φυτεύειν τι τῶν κατὰ παιδείαν ἀδυνατοῦντα, μαγείρου τρόπον κτεί-
νοντα τὰ ζῶντα καὶ κατὰ μέρη καὶ κατὰ μέλη κόπτοντα καὶ διαιροῦντα
καὶ ἐν ἀψύχοις καὶ νεκροῖς καλινδούμενον οὐ σώμασι μᾶλλον ἢ πράγ-
μασι καὶ ταῖς περιέργοις παραρτύσεσιν ἀνεγείροντα καὶ ἀνερεθίζοντα τὰς
174 τῶν ἀνηνύτων παθῶν ὁρμάς, ἃς εἰκὸς ἦν τιθασεύοντα πραῧναι. ὁ δὲ καὶ
„δώσω" φησίν „ὑμῖν πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου, καὶ | φάγεσθε τὸν p. 605 M
μυελὸν ⟨τῆς⟩ γῆς" (Gen. 45, 18). ἀλλ' ἐροῦμεν αὐτῷ· σώματος ἀγαθὸν
οὐ προσιέμεθα οἱ τὰ ψυχῆς ἰδόντες· ἱκανὸς γὰρ ὁ τριπόθητος ἐκείνων
ἵμερος ἐντακεὶς πάντων ὅσα τῇ σαρκὶ φίλα λήθην ἐργάσασθαι.

175 (33.) Τοιαύτη μέν τις ἡ ψευδώνυμος χαρὰ τῶν ἀφρόνων, ἡ δὲ
ἀληθὴς πρότερον εἴρηται, μόνοις ἀστείοις ἐφαρμόζουσα. „πεσὼν οὖν
ἐγέλασεν" (Gen. 17, 17), οὐκ ἀπὸ θεοῦ πεσών, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ· ἔστη
176 μὲν γὰρ περὶ τὸν ἄτρεπτον, ἔπεσε δὲ ἀπὸ τῆς ἰδίας οἰήσεως. διὸ καὶ
τοῦ μὲν δοκησισόφου καταβληθέντος φρονήματος, ἀνεγερθέντος δὲ τοῦ
φιλοθέου καὶ περὶ τὸν ἀκλινῆ μόνον ἱδρυθέντος, γελάσας εὐθὺς „εἶπε
τῇ διανοίᾳ· εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα
177 ἐτῶν οὖσα τέξεται" (ibid.); μὴ ⟨μέν⟩τοι νομίσῃς, ὦ γενναῖε.

---

1 συνετράφη B (in ras. τ): συνεστράφη A, συνανεστράφη coni. Mang. 7 παρήβασκε v 8 ἥκετε Hoesch.: ἥκατε codd. 9 ἐπ' ⟨ἀγαθὰ⟩ conicio, certe corruptela latet 10 ἡμῶν om. Hoesch. προεληλυθότος Hoesch. 16 alt. κατὰ fort. secl. 17 κυλινδούμενον Mang. 19 τιθασεύοντα Mang.: τιθασσεύοντας codd. 20. 21 τὸν μυελὸν ex LXX Mang.: τῶν μυελῶν codd. 21 τῆς ex LXX addidi 29 ἱδρυθέντος scripsi: ἱδρυνθέντος codd. 30 ἐννενήκοντα codd. 31 μέν addidi

τὸ „εἰπεῖν“ οὐχὶ τῷ στόματι, ἀλλὰ „τῇ διανοίᾳ“ προσκεῖσθαι παρέργως. ἀλλὰ καὶ πάνυ ἐξητασμένως. διὰ τί; ὅτι ἔοικε διὰ τοῦ φάσκειν „εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται“ περὶ τῆς Ἰσαὰκ ἐνδοιάσαι γενέσεως, ἐφ' ᾗ πρότερον ἐλέγετο πιστεῦσαι. ὡς ἐδήλου τὸ χρησθὲν πρὸ μικροῦ τόδε· „οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ“· εἶτ' εὐθὺς εἶπεν· „ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην“ (Gen. 15,4. 6). ἐπειδὴ τοίνυν ἀκόλουθον οὐκ ἦν ἐνδοιάσαι τῷ 178 πεπιστευκότι, πεποίηκε τὸν ἐνδοιασμὸν οὐ πολυχρόνιον, μηκυνόμενον μέχρι γλώττης καὶ στόματος, ἀλλ' αὐτοῦ περὶ τὴν ὀξυκίνητον διάνοιαν ἱστάμενον. „τῇ γὰρ διανοίᾳ“ φησίν „εἶπεν,“ ἣν τῶν εἰς ποδώκειαν ἐπαινουμένων οὐδὲν ἂν ἰσχύσαι παραδραμεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰς πτηνὰς φύσεις ἁπάσας ἔφθακεν. ἀφ' οὗ μοι δοκεῖ καὶ τῶν παρ' Ἕλλησι ποιητῶν ὁ 179 δοκιμώτατος „ὡς εἰ πτερὸν ἠὲ νόημα“ φάναι, δηλῶν τὸ τῆς ὀξύτητος τάχος, κατ' ἐπίτασιν ὕστερον τοῦ πτεροῦ τὸ νόημα θείς. ἐπὶ πολλὰ γὰρ ἡ διάνοια ἐν ταὐτῷ πράγματα ὁμοῦ καὶ σώματα στείχει μετὰ ἀλέκτου φορᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ γῆς καὶ θαλάττης αὐτίκα πέρατα φθάνει συναιροῦσα καὶ τέμνουσα τὰ ἀπειρομεγέθη διαστήματα· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοσοῦτον ἀπὸ γῆς ἀναπηδᾷ, ὡς δι' ἀέρος εἰς αἰθέρα ἀνέρχεσθαι καὶ μόλις περὶ τὴν ἐσχάτην τῶν ἀπλανῶν ἁψῖδα ἵστασθαι. τὸ 180 γὰρ ἔνθερμον καὶ διάπυρον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ· διὸ πολλὰ ὑπερβάλλουσα καὶ τοῦ παντὸς αἰσθητοῦ τούτου ὅρου ἔξω φέρεται πρὸς τὸν ἐκ τῶν ἰδεῶν παγέντα συγγενικῶς. γέγονεν οὖν περὶ τὸν ἀστεῖον ἡ τροπὴ βραχεῖα.
p. 606 M. ἄτομος, ἀμερής, οὐκ αἰσθητή, | νοητὴ δὲ μόνον, τρόπον τινὰ ἄχρονος. (34.) ἀλλ' ἴσως ἄν τις εἴποι· τί οὖν γε, ὅτι πεπιστευκὼς ἴχνος ἢ σκιὰν 181 ἢ αὔραν ἀπιστίας δέχεται τὸ παράπαν; οὗτος δὲ οὐδὲν ἕτερόν μοι βούλεσθαι δοκεῖ ἢ τὸν γενόμενον ἀποφαίνειν ἀγένητον καὶ τὸν θνητὸν ἀθάνατον καὶ τὸν φθαρτὸν ἄφθαρτον καὶ τὸν ἄνθρωπον, εἰ θέμις εἰπεῖν,

---

1 τὸ] τῷ conicio εἶπεν Mang. 3 ἐνδοιάσαι B: ἐνδοιάζειν A ᾗ] ἧς conicio 9 αὐτὸ ⟨μόνον⟩ conicio 15 πράγματι et σώματι Hoesch. 17 συνδιαιροῦσα coni. Mang. συντέμνουσα conicio ἀπειρομεγέθη διαστήματα Mang.: ἄπειρα μεγέθη διὰ στόματος codd. 20. 21 ὑπερβαίνουσα coni. Mang. 21 τούτου ⟨κόσμου τοὺς⟩ ὅρους conicio 22 συγγενικῶν coni. Mang. 23 ἀμερίς B, ἀκαρὴς Mang. 24 τί; οὐ γέλοιον ὅτι conicio, τί οὖν; ὅ ποτε πεπιστευκὼς coni. Mang. 25 αὔραν Mang.: ὥραν codd. 26 ἀγέννητον codd.

---

13 Hom. Od. η 36.

182 θεόν. τὴν γὰρ πίστιν, ἧς ἔλαχεν ἄνθρωπος, οὕτω βέβαιόν φησι δεῖν
εἶναι, ὡς μηδὲν διαφέρειν τῆς περὶ τὸ ὄν, τῆς ἀρτίου καὶ περὶ πάντα
πλήρους. λέγει γὰρ Μωυσῆς ἐν ᾠδῇ τῇ μείζονι· „θεὸς πιστός, καὶ
183 οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ“ (Deut. 32,8). πολλὴ δὲ ἄγνοια νομίζειν,
τὰς θεοῦ ἀρετὰς τὰς ἀρρεπεῖς καὶ παγιωτάτας χωρῆσαι ψυχὴν ἀνθρώπου
δύνασθαι· ἀγαπητὸν γὰρ εἰκόνας αὐτῶν κτήσασθαι δυνηθῆναι, πολλοῖς
καὶ μεγάλοις ἀριθμοῖς τῶν ἀρχετύπων ἐλαττουμένας· καὶ μήποτ' εἰκότως·
184 ἀκράτους μὲν γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὰς θεοῦ ἀρετάς, ἐπειδὴ καὶ ὁ θεὸς
οὐ σύγκριμα, φύσις ὢν ἁπλῆ, κεκραμένας δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ
καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν κράματα, θείου καὶ θνητοῦ συγκερασθέντων καὶ
κατὰ τοὺς τῆς τελείας μουσικῆς λόγους ἁρμοσθέντων· τὸ δ' ἐκ πλειό-
185 νων συνεστὼς φυσικὰς πρὸς ἕκαστον τῶν μερῶν ἀνθολκὰς ἔχει. εὐδαί-
μων δ' ὅτῳ ἐξεγένετο τὸν πλείω τοῦ βίου χρόνον πρὸς τὴν ἀμείνω καὶ
θειοτέραν μοῖραν ταλαντεύειν· ἅπαντα γὰρ τὸν αἰῶνα ἀμήχανον, ἐπεὶ
καὶ τὸ ἀντίπαλον θνητὸν ἄχθος ἔστιν ὅτε ἀντέρρεψε καὶ ἐφεδρεῦσαν
ἐκαιροφυλάκησε τὰς ἀκαιρίας τοῦ λογισμοῦ, ὡς ἀντιβιάσασθαι. (35.)
186 „πεπίστευκεν οὖν Ἀβραὰμ τῷ θεῷ“ (Gen. 15,6), ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος
πεπίστευκεν, ἵνα τὸ ἴδιον τοῦ θνητοῦ γνῷς καὶ μάθῃς οὐκ ἄλλως αὐτῷ
γενέσθαι, εἰ μὴ ἐκ φύσεως, τὴν τροπήν. ἀλλ' εἰ βραχεῖα καὶ ἀκαρὴς
γέγονεν, ἄξιον εὐχαριστεῖν· πολλοὶ γὰρ ἕτεροι τῇ ῥύμῃ καὶ φορᾷ κατα-
187 κλυσθέντες καὶ τῇ βίᾳ εἰσάπαν ἠφανίσθησαν. οὐκ ἔστι γάρ, ὦ γενναῖε,
κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν ἀρτίπους ἡ ἐν θνητῷ σώματι ἀρετή,
ἀλλὰ παραπλήσιόν τι πάσχουσα νάρκῃ, μικρὸν ὅσον ὑποχωλαίνουσα.
„ἐνάρκησε“ γάρ φησι „τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ, ᾧ καὶ ἐπέσκαζεν“ (Gen.
188 32,25. 31). ἴσως δ' ἂν τῶν εὐθαρσεστέρων εἴποι τις παρελθών, ὅτι
οὐδὲ ἀπιστοῦντός ἐστιν ἡ προφορά, ἀλλ' εὐχομένου, ἵν', εἰ μέλλοι τῶν
εὐπαθειῶν ἡ ἀρίστη γεννᾶσθαι, χαρά, μὴ ἑτέροις ἀριθμοῖς μᾶλλον ἢ
τοῖς ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν τεχθῇ (Gen. 17,17), ἵνα τὸ | τέλειον ἀγαθὸν p. 607 M.
189 τελείοις ἀριθμοῖς εἰς γένεσιν ἔλθῃ. τέλειοι δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοί,
καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερωτάτας ἀναγραφάς. ἴδωμεν δ' αὐτῶν ἑκάτερον·

---

1 φασι Mang. 3 Μωσῆς codd. 4 ἄνοια Mang. 5 ἀρεπεῖς A
6 αὐτὸν Hoesch. 19 ἀκαρὴς ed. Par. in mg.: ἀχαρίς codd., ἄχρονος Mang.
21 καὶ τῇ βίᾳ] τῆς βίας conicio 22 Μωσῆν codd. 26 οὐδὲ] οὐκ
conicio 28 ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν scripsi: ἐννενηκονταέταις οὖσι codd.,
ἑκατονταέταις Mang. 30 ἑκάτερον scripsi: ἑκάτερα codd.

12—14 DL fol. 139r Φίλωνος ἐκ τῶν περὶ μετονομαζομένων: εὐδαίμων ὅτῳ—ἅπαντα.

Σὴμ εὐθέως μέν, ὁ υἱὸς τοῦ δικαίου Νῶε, πρόγονος δὲ τοῦ ὁρα-
τικοῦ γένους, „ἑκατὸν ἐτῶν εἶναι λέγεται, ἡνίκα ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξάτ“
(Gen. 11,10), ὃς ἑρμηνεύεται συνετάραξε ταλαιπωρίαν· καλόν γε ἔγγονον
ψυχῆς κλονεῖν καὶ συγχεῖν καὶ διαφθείρειν τὴν ταλαίπωρον καὶ γέμουσαν
κακῶν ἀδικίαν. ἀλλὰ καὶ „Ἀβραὰμ ἄρουραν φυτεύει“ (Gen. 21,33) 190
χρώμενος ἑκατοστῷ λόγῳ πρὸς ἀναμέτρησιν τοῦ χωρίου, καὶ Ἰσαὰκ
„ἑκατοστεύουσαν εὑρίσκει κριθήν“ (Gen. 26,12). καὶ τὴν αὐλὴν τῆς
ἱερᾶς σκηνῆς Μωυσῆς κατασκευάζει πήχεσιν ἑκατόν (Exod. 27,9), τὸ
πρὸς ἀνατολὰς καὶ δύσεις ἐκμετρούμενος διάστημα. ἔστι δὲ καὶ ἀπαρχῆς 191
ἀπαρχὴ ὁ ἑκατοστὸς λόγος, ὃν Λευῖται τοῖς ἱερωμένοις ἀπάρχονται
(Num. 18,28)· λαβοῦσι γὰρ αὐτοῖς τὰς δεκάτας παρὰ τοῦ ἔθνους διεί-
ρηται καθάπερ ἀπὸ κτημάτων οἰκείων τοῖς ἱερεῦσι διδόναι ὡς δεκάτην
λόγων ἱεράν. πολλὰ δ' ἄν τις καὶ ἄλλα σκοπῶν εὕροι πρὸς ἔπαινον 192
τοῦ λεχθέντος ἀριθμοῦ τοῖς νόμοις ἐμφερόμενα, πρὸς δὲ τὸ παρὸν διεξ-
αρκεῖ τὰ εἰρημένα. ἀλλ' ἐὰν τῶν ἑκατὸν ἀφέλῃς δεκάτην ἱερὰν ἀπαρχὴν
τῷ τῆς ψυχῆς φέροντι καὶ αὔξοντι καὶ πληροῦντι καρποὺς θεῷ, ἕτερον
ἀριθμὸν ⟨τέλειον⟩ τὸν ἐνενήκοντα ἀπολείψεις. πῶς γὰρ οὐ τέλειος, μεθό-
ριος ὢν πρώτης καὶ δεκάτης, καθ' ὃν διακρίνεται τὰ ἅγια τῶν ἁγίων
τρόπον καταπετάσματος τοῦ μέσου (Exod. 26,33), ᾧ τὰ ὁμογενῆ δια-
στέλλεται κατὰ τὰς ἐν τοῖς εἴδεσι τομάς. (36.) ὁ μὲν οὖν ἀστεῖος 193
ἐλάλει τῇ διανοίᾳ τὰ ἀστεῖα ὄντως, ὁ δὲ φαῦλος ἑρμηνεύει ἔστιν ὅτε
παγκάλως τὰ καλά, πράττει δὲ αἰσχρῶς τὰ αἴσχιστα, καθάπερ καὶ
Συχὲμ ὁ ἔγγονος ἀνοίας. Ἐμὼρ γάρ ἐστι πατρός, ὃς μεταληφθεὶς ὄνος
καλεῖται, αὐτὸς δὲ ἑρμηνευθείς ἐστιν ὦμος, πόνου σύμβολον. ἄθλιος
δὲ καὶ ταλαιπωρίας μεστὸς πόνος, ὃν ἄνοια γεννᾷ, ὥσπερ ὠφέλιμος,
ᾧ συγγενὴς ἀγχίνοια. φασὶ γοῦν οἱ χρησμοὶ ὅτι „ἐλάλησε κατὰ τὴν 194
διάνοιαν τῆς παρθένου“ ταπεινώσας αὐτὴν πρότερον ὁ Συχέμ (Gen.
34,2. 3). ἆρ' οὐκ ἐξητασμένως ἐλέχθη τὸ „ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν
τῆς παρθένου“, μονονοὺκ εἰς δήλωσιν τοῦ τἀναντία οἷς εἶπεν εἰργασ-
p. 608 M. μένου; Δεῖνα γάρ ἐστιν ἡ ἀδέκαστος κρίσις, ἡ | πάρεδρος θεοῦ δίκη,

4 fort. οἷόν τε add. 6 χρώμενος Markland: χώματος codd. 8 Μωσῆς codd. 11 παρὰ ex περὶ corr. B² 12. 13 ὡς δεκάτην λόγων ἱεράν] ἑτέρας δεκάτας ⟨ἑκατοστὸν⟩ λόγον περιεχούσας (v. § 2) vel δεκάτην ὡς ἀπαρχὴν ἱεράν conicio, δεκάτην ἑκαστοστῷ λόγῳ ἱερὰν coni. Mang. 16 τῆς] τοὺς conicio τὴν ψυχὴν B² 17 τέλειον add. Mang. ἐννενήκοντα codd. διαλείψεις per errorem Mang. 18 ⟨δευτέρας⟩ δεκάτης conicio 19 post μέσου multa, quibus de nonagenarii numeri vi ageretur, excidisse coni. Mang. 21 ⟨μὲν⟩ ἔστιν conicio 23 ὄνος man. recentissima in mg. A (Hoesch.): ὦμος AB 28 οὐκ Mang.: οὖν codd. ἐλαλήθη B 29 μόνον οὐκ codd.

195 ἡ ἀειπάρθενος· ἑρμηνεύεται γὰρ ἑκάτερον Δεῖνα, κρίσις ἢ δίκη. ταύτην
οἱ ἐπιχειροῦντες ἄφρονες διαφθείρειν διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν
βουλευμάτων καὶ ἐπιτηδευμάτων εὐπρεπείᾳ λόγου διαδιδράσκουσι τὸν
ἔλεγχον. χρὴ γοῦν αὐτοὺς ἢ ἀκόλουθα τοῖς λεγομένοις πράττειν ἢ
ἀδικοῦντας ἡσυχάζειν· ἥμισυ γάρ, φασί, κακοῦ ἡσυχία· καθὰ καὶ Μωυσῆς
ἐπιτιμῶν τῷ πρεσβείων μὲν ἀξιώσαντι γένεσιν, δευτερείων δὲ τὸν ἄφ-
196 θαρτον θεόν φησιν· „ἥμαρτες, ἡσύχασον“ (Gen. 4,7). τὸ γὰρ ἐκτρα-
γῳδεῖν καὶ ἐπικομπάζειν τὰ κακὰ διπλοῦν ἁμάρτημα. σχεδὸν δ' οἱ
πολλοὶ πεπόνθασι τοῦτο· λέγουσι μὲν γὰρ ἀεὶ τῇ παρθένῳ ἀρετῇ τὰ
φίλα καὶ δίκαια, καιρὸν δ' οὐδένα παριᾶσιν, ἐν ᾧ δυνηθέντες αὐτὴν οὐχ
ὑβριοῦσι καὶ κακώσουσι. ποία γὰρ πόλις οὐκ ἔστι μεστὴ τῶν τὴν
197 ἀειπάρθενον ὑμνούντων ἀρετήν; οἳ τὰ ὦτα τῶν παρατυγχανόντων ἀπο-
κναίουσι διεξιόντες τὰ τοιαῦτα· ἡ φρόνησις ἀναγκαῖον, ἡ ἀφροσύνη βλα-
βερόν· αἱρετὸν ἡ σωφροσύνη, ἐχθρὸν ἡ ἀκολασία· ὑπομονῆς ἄξιον ἡ
ἀνδρεία, φυγῆς ἡ δειλία· συμφέρον ἡ δικαιοσύνη, ἀσύμφορον ἡ ἀδικία·
τὸ ὅσιον καλόν, τὸ ἀνόσιον αἰσχρόν· τὸ θεοσεβὲς ἐπαινετόν, τὸ ἀσεβὲς
ψεκτόν· [τὸ] οἰκειότατον ἀνθρώπου φύσει τὸ εὖ καὶ βουλεύεσθαι καὶ
198 πράττειν καὶ λέγειν, ἀλλοτριώτατον τὸ κακῶς τούτων ἕκαστον. ταῦτα
καὶ τὰ τοιαῦτα ἀεὶ συνείροντες τὰ δικαστήρια καὶ βουλευτήρια καὶ τὰ
θέατρα καὶ πάντα σύλλογον καὶ θίασον ἀνθρώπων ἀπατῶσιν, ὥσπερ οἱ
προσωπεῖα καλὰ αἰσχίσταις ὄψεσι περιτιθέντες προνοίᾳ τοῦ μὴ ὑπὸ τῶν
199 ὁρώντων ἐλέγχεσθαι. ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος· ἀφίξονται γάρ τινες εὖ μάλα
ἐρρωμένοι καὶ τῷ περὶ ἀρετὴν ζήλῳ κατεσχημένοι καὶ τὰ περικαλύμ-
ματα καὶ περίαπτα ταῦτα, ὅσα λόγῳ κακοτεχνοῦντες συνύφηναν, ἀπαμ-
φιάσαντες καὶ γυμνὴν αὐτὴν ἐφ' αὑτῆς τὴν ψυχὴν αὐγάσαντες εἴσονται
καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἀποκείμενα τῆς φύσεως ἀπόρρητα· εἶτ' ἔξω προαγα-
γόντες τὰ αἴσχη καὶ τὰ ὀνείδη πάντα αὐτῆς ἐν ἡλίῳ καθαρῷ πᾶσιν

3 καὶ ἐπιτηδευμάτων om. B εὐεπείᾳ coni. Mang. 4 ἐχρῆν οὖν conicio 5 Μωσῆς codd. 9 τῇ ἀειπαρθένῳ coni. Mang. 10 δίκαια Mang.: δίκη codd. παριᾶσιν Hoesch.: παρίασιν codd. 15 ἀνδρία codd. 16. 17 τὸ ἀσεβὲς ψεκτόν om. B 17 τὸ secl. Mang. βουλεύεσθαι Mang.: βούλεσθαι codd. 19 tert. τὰ secl. vel ⟨τὰ⟩ βουλευτήρια scrib. 20 ἀνθρώπων Mang.: ἄνθρωποι codd. 23 κατεσχημένοι Mang.: κατισχημένοι codd. 24 κακοτεχνοῦντες scripsi: κατατεχνοῦντες codd. συνύφηναν scripsi: συνύφαναν codd. 27 τὰ αἴσχη scripsi: τὴν αἰσχύνην codd.

7. 8 D^{R} fol. 46^{v} τοῦ αὐτοῦ D^{H} fol. 134^{r}: τὸ ἐκτραγῳδεῖν καὶ ἐπικομπάζειν (ἐπικωμάζειν D^{R}) τὰ κακὰ διπλοῦν ἁμάρτημα.

ἐπιδείξονται, οἷα τις οὖσα, ὡς αἰσχρὰ καὶ καταγέλαστος οἵαν ἐκ τῶν
περιάπτων, ὡς νόθην ἐπεμόρφαζεν εὐμορφίαν. οἱ δὲ πρὸς ἄμυναν 200
εὐτρεπεῖς τῶν οὕτως βεβήλων καὶ ἀκαθάρτων τρόπων δύο μέν εἰσιν
ἀριθμῷ, Συμεὼν καὶ Λευί, γνώμῃ δὲ εἷς. διὸ καὶ ἐν ταῖς εὐλογίαις ὁ μὲν
πατὴρ αὐτοὺς ἐν τάξει ἑνὸς κατηρίθμει (Gen. 49,5), διὰ τὸ σύμφωνον τῆς
ὁμονοίας καὶ τῆς πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος ὁρμῆς. ὁ δὲ Μωυσῆς
p. 609 M. οὐδὲ δυάδος ἔτι μέμνηται, ἀλλ' ὅλον τὸν | Συμεὼν εἰς τὸν Λευὶ ἐνεχάραξε (Deut. 33,8) δύο οὐσίας κερασάμενος, ἀφ' ὧν ἕνα εἰργάσατο
οἷον ἰδέᾳ μιᾷ τυπωθέντα, τὸ ἀκούειν τῷ πράττειν ἑνώσας.

(37.) Ἐπειδὴ τοίνυν ἔγνω τὴν ἐπαγγελίαν λαλοῦσαν τὰ αἰδοῦς καὶ 201
εὐλαβείας μεστὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ὁ σπουδαῖος, ἔπαθεν ἀμφότερα, καὶ τὴν πρὸς τὸν θεὸν πίστιν καὶ τὴν πρὸς τὸ γενητὸν ἀπιστίαν.
εἰκότως οὖν φησι δεόμενος· „Ἰσμαὴλ οὗτος ζήτω ἐνώπιόν σου“ (Gen.
17,18), οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῶν ἐμφερομένων ἕκαστον τῶν ὀνομάτων τιθείς,
τὸ „οὗτος“, τὸ „ζήτω“, τὸ „ἐνώπιόν σου“· ταῖς γὰρ ἐν τοῖς πράγμασιν
ὁμωνυμίαις ἠπατήθησαν οὐκ ὀλίγοι. τί δ' ἐστὶν ὃ λέγω, σκεπτέον· 202
ἑρμηνευθεὶς Ἰσμαήλ ἐστιν ἀκοὴ θεοῦ, τῶν δὲ θείων δογμάτων οἱ μὲν
ἀκούουσιν ἐπ' ὠφελείᾳ, οἱ δ' ἐπὶ βλάβῃ αὐτῶν τε καὶ ἑτέρων. ἢ τὸν
οἰωνοσκόπον Βαλαὰμ οὐχ ὁρᾷς; οὗτος εἰσάγεται „ἀκούων λόγια θεοῦ
ἐπιστάμενός τε ἐπιστήμην παρὰ ὑψίστου“ (Num. 24,16). ἀλλὰ τί ἐκ 203
τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως, τί δ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιστήμης ὤνατο,
γνώμῃ μὲν ἐπιχειρήσας τὸ ψυχῆς ἄριστον ὄμμα λυμήνασθαι, ὃ δὴ μόνον
τὸν θεὸν ὁρᾶν πεπαίδευται, μὴ δυνηθεὶς δέ διὰ τὸ σωτῆρος κράτος
ἀήττητον; τοιγαροῦν ὁ μὲν κατακεντούμενος ὑπὸ φρενοβλαβείας τῆς
ἑαυτοῦ καὶ τραύματα πολλὰ δεξάμενος ἐν μέσοις τραυματίαις ἀπώλετο
(Num. 31,8), διότι σοφιστείᾳ μαντικῇ τὴν θεοφόρητον προφητείαν παρεχάραξε. δεόντως οὖν εὔχεται ὁ ἀστεῖος, ἵν' οὗτος μόνος Ἰσμαὴλ ὑγιαίνῃ, 204
διὰ τοὺς μὴ γνησίως ἀκούοντας τῶν ἱερῶν ὑφηγήσεων· οἷς ἀπεῖπε
Μωυσῆς ἄντικρυς εἰς ἐκκλησίαν φοιτᾶν τοῦ πανηγεμόνος. τεθλασμένοι 205
γὰρ τὰ γεννητικὰ τῆς διανοίας ἢ καὶ τελείως ἀποκοπέντες οἱ τὸν ἴδιον
νοῦν καὶ τὴν αἴσθησιν ἀποσεμνύνοντες ὡς μόνα τῶν κατ' ἀνθρώπους
αἴτια πραγμάτων ἢ οἱ πολυθείας ἐρασταὶ καὶ τὸν πολύθεον ἐκτετιμη-

---

1 ὡς om. B 2 ⟨καὶ⟩ ὡς coni. Mang. 3 εὐπρεπεῖς B ὄντως B
6 Μωσῆς codd. 10 ἐπαγγελίαν Mang.: ἀπαγγελίαν codd. 11 αὑτοῦ codd.
12 γεννητὸν v 14 ἐκφερομένων coni. Mang. alt. τῶν vid. secl. 22 γνώμην B 23 τὸ ⟨τοῦ⟩ conicio 26. 27 παρεχάραξε Mang.: προεχάραξε A,
προὐχάραξε B 27 μόνος in mg. B 32 πράγματα B ἢ] καὶ conicio

κότες θίασον, οἱ ἐκ πόρνης γεγονότες, τὸν ἕνα ἄνδρα καὶ πατέρα φιλαρέτου ψυχῆς θεὸν οὐκ εἰδότες, ἆρ' οὐκ εἰκότως ἐλαύνονταί τε καὶ φυγα-
206 δεύονται (Deut. 23, 1. 2); παραπλήσιόν μοι δοκοῦσι ποιεῖν καὶ οἱ κατηγοροῦντες τοῦ υἱοῦ γονεῖς ἐπ' οἰνοφλυγίᾳ· λέγουσι γάρ· „ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθεῖ" (Deut. 21,20), διὰ τῆς προσθήκης τῆς „οὗτος" μηνύοντες, ὅτι εἰσὶν ἕτεροι παῖδες καρτερικοὶ καὶ σώφρονες, τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ παιδείας πειθαρχοῦντες· οὗτοι γὰρ ψυχῆς ἀψευδέστατοι γονεῖς, ὑφ' ὧν κατηγορηθῆναι μὲν | αἴσχιστον, ἐπαινεθῆναι p. 610 M.
207 δ' εὐκλεέστατον. τὸ ⟨δὲ⟩ „οὗτός ἐστιν Ἀαρὼν καὶ Μωυσῆς, οἷς εἶπεν ὁ θεὸς ἐξαγαγεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου" (Exod. 6, 26) καὶ τὸ „οὗτοί εἰσιν οἱ διαλεγόμενοι Φαραὼ βασιλεῖ" (ibid. 27), ταῦτα μὴ νομίζωμεν εἰρῆσθαι παρέργως ἢ τὰς δείξεις μὴ πλέον τι τῶν ὀνομάτων
208 παρεμφαίνειν. ἐπειδὴ γὰρ Μωυσῆς μέν ἐστι νοῦς ὁ καθαρώτατος, Ἀαρὼν δὲ λόγος αὐτοῦ, πεπαίδευται δὲ καὶ ὁ νοῦς θεοπρεπῶς ἐφάπτεσθαι καὶ ὁ λόγος ὁσίως ἑρμηνεύειν τὰ ὅσια, μιμηλάζοντες δὴ οἱ σοφισταὶ καὶ παρακόπτοντες τὸ δόκιμον νόμισμα τοῦτό φασι καὶ νοεῖν ὀρθῶς περὶ τοῦ ἀρίστου καὶ λέγειν ἐπαινετῶς (Exod. 7,11). ὅπως οὖν μὴ ἀπατώμεθα παραθέσει τῶν κεκιβδηλευμένων πρὸς τὰ δόκιμα
209 δι' ὁμοιότητος τοῦ χαρακτῆρος, βάσανον ἔδωκεν, ᾗ διακριθήσεται. τίς οὖν ἡ βάσανος; τὸ ἐξαγαγεῖν ἐκ τῆς σωματικῆς χώρας τὸν ὁρατικὸν καὶ φιλοθεάμονα νοῦν καὶ φιλόσοφον. ὁ μὲν γὰρ τοῦτο δυνηθεὶς Μωυσῆς ἐστιν οὗτος, ὁ δὲ ἀδυνατήσας, ὁ λεγόμενος μόνον, μυρίας δὲ σεμνότητας ὀνομάτων ἐπαμπισχόμενος, γελᾶται. ζῆν δὲ εὔχεται τῷ Ἰσμαήλ, οὐ τῆς μετὰ σώματος ζωῆς ἐπιστρεφόμενος, ἀλλ' ἵνα τὸ θεῖον ἄκουσμα
210 ἐπὶ ψυχῇ διαιωνίζον ἐγείρῃ τε αὐτὸν καὶ ζωπυρῇ. (38.) καὶ ὁ μὲν ἀκρόασιν λόγων καὶ μάθησιν δογμάτων ἱερῶν εὔχεται ζῆν, ὡς ἐλέχθη, ὁ δ' ἀσκητὴς Ἰακὼβ εὐφυΐαν· λέγει γάρ· „ζήτω Ῥουβὴν καὶ μὴ ἀποθανέτω" (Deut. 33,6)· ἆρά γε ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν εὐχόμενος, ἀνθρώπῳ πρᾶγμα ἀδύνατον; οὐ δήπου. τί οὖν ἔσθ' ὃ βούλεται παρα-
211 στῆσαι, λεκτέον. πάντα τὰ ἀκούσματα καὶ μαθήματα ἐποικοδομεῖται

---

4 τοῦ υἱοῦ Mang.: τούτου codd. 9 δὲ add. Mang. Μωσῆς codd. 12 λέξεις Mang. 13 Μωσῆς codd. 15 μιμηλάζοντες Mang.: μιμηλίζοντες codd., κιβδηλεύοντες conicio δὴ Mang.: δ' codd. 16 τοῦτό] αὐτοὺς ex codice Oxon. Coll. Nov. 143 Mang. 19 ὁμοιότητα conicio τὴν βάσανον B 21. 22 Μωσῆς codd. 23 ἐπαμπισχόμενος scripsi: ἐπαμφισκόμενος codd. 27 Ἰακὼβ] per memoriae lapsum Philo, capitis Gen. 49 memor, Iacobum pro Mose inducit Ῥουβὴν scripsi: Ῥουβὶμ codd. 30 μαθήματα] θεάματα coni. Mang.

καθάπερ θεμελίῳ προκαταβεβλημένῳ φύσει παιδείας δεκτικῇ, φύσεως
δὲ μὴ προϋπαρχούσης ἀνωφελῆ πάντα. δρυὸς γὰρ ἢ λίθου κωφῆς
οὐδὲν ἂν δόξαιεν οἱ ἀφυεῖς διαφέρειν· ἔγκολλον γὰρ ἂν οὐδὲν αὐτοῖς
ἁρμόζοιτο, πάντα δ' ὡς ἀπὸ στερροῦ τινος ἀποπάλλεται καὶ ἀποπηδᾷ.
τὰς δὲ τῶν εὐφυῶν ψυχὰς ἔστιν ἰδεῖν κηροῦ τρόπον λελειασμένου μήτε 212
ἄγαν στερεοῦ μήτε ἄγαν ἁπαλοῦ κεκερασμένας μετρίως, παραδεχομένας
τὰ ἀκούσματα καὶ θεάματα ῥᾳδίως πάντα καὶ εναποματτομένας ἄκρως
αὐτὰς τὰ εἴδη, μνήμης ἐναργεῖς τινας εἰκόνας. ἦν γοῦν ἀναγκαῖον 213
611 M. εὔξασθαι τῷ | λογικῷ γένει τὸ εὐφυὲς ἄνοσον καὶ ἀθάνατον παρεῖναι.
τοῦ μὲν γὰρ κατ' ἀρετὴν βίου, ὅς ἐστιν ἀψευδεστάτη ζωή, μετέχουσιν
ὀλίγοι, οὐχὶ τῶν ἀγελαίων φημί — τούτων γὰρ οὐδεὶς τῆς ἀληθοῦς
ζωῆς κεκοινώνηκεν —, ἀλλ' εἴ τισιν ἐξεγένετο τὰς τῶν ἀνθρώπων φυγεῖν
σπουδὰς καὶ θεῷ μόνῳ ζῆσαι. παρὸ καὶ λίαν τεθαύμακεν ὁ ἀσκητικὸς 214
καὶ ἀνδρεῖος, εἴ τις ἐν μέσῳ τοῦ βίου ποταμῷ φορούμενος ὑπ' οὐδε-
μιᾶς ῥύμης κατασύρεται, δύναιτο δὲ καὶ πλούτῳ πολλῷ ῥέοντι ἀντισχεῖν
καὶ ἡδονῆς ἀμέτρου φορὰν ⟨ἀν⟩ῶσαι καὶ λαίλαπι κενῆς δόξης μὴ ἀναρ-
πασθῆναι. λέγει γοῦν οὐχ ὁ Ἰακὼβ τῷ Ἰωσὴφ μᾶλλον ἢ ὁ ἱερὸς λόγος 215
παντὶ τῷ τὸ μὲν σῶμα εὐεκτοῦντι, ἐν ἀφθόνοις δὲ ταῖς εἰς περιουσίαν
ὕλαις ἐξεταζομένῳ καὶ πρὸς μηδεμιᾶς ἁλισκομένῳ· „ἔτι γὰρ σὺ ζῇς"
(Gen. 46, 30); θαυμαστὸν ἐκφωνήσας λόγον καὶ τὸν ἡμέτερον βίον
ὑπερδεδραμηκότα, οἳ μικρᾶς πρὸς εὐτυχίαν αὔρας λαβόμενοι, πάντα
κάλων ἀνασείσαντες, λαμπρὰ φυσῶμεν καὶ πνεύσαντες μέγα καὶ σύντονον
πλησίστιοι πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τῶν παθῶν φερόμεθα καὶ οὐ πρότερον
στέλλομεν τὰς ἀνειμένας καὶ κεχαλασμένας ἀκρατῶς ἐπιθυμίας, ἕως

4 στερεοῦ D (Cohn) 5. 6 μήτε bis scripsit Mang.: μετὰ codd. 8 αὐτῶν vel αὐταῖς conicio ἐνεργεῖς Hoesch. 10 ἐστιν D: ἐστιν ἡ codd. 11 οὐδὲ εἷς D 13 σπουδὰς codd.: βλάβας D, συνουσίας conicio 14 ⟨τῷ⟩ τοῦ conicio ποταμοφορούμενος B ὑπ' scripsi: ἀπ' codd. 15 δύναται coni. Cohn 16 ἀνῶσαι scripsi: οἶσαι codd., στῆσαι vel. ἀντωθῆσαι (sic) coni. Mang. 21 ὑπερδεδραμηκότα Mang.: ἀποδεδραμηκότα codd.

1—4 D[R] fol. 204[r] Φίλωνος ἐκ τῶν περὶ μετονομαζομένων: φυσικῶς μὴ προϋπαρχούσης τῷ μανθάνοντι εὐφυΐας ἀνωφελῆ πάντα .... καλὸν γὰρ μάθημα οὐδὲν αὐτοῖς ἁρμόζεται ἀπεστραμμένως διακειμένοις καὶ τὰ ὦτα μύουσι, πάντα δὲ ὡς ἀπὸ στερεοῦ τινος ἀντιπνέοντος πρὸς τὸ πνεῦμα. 5 cf. Platonis Theaet. p. 191 C ss., supra ad p. 41, 18. 10—13 D[P] fol. 255[v] τοῦ κατ' ἀρετὴν — ζῆσαι. 19 cf. vol. II ad p. 272, 23.

216 ἂν ἐξοκείλαντες ὅλῳ τῷ ψυχῆς ναυαγήσωμεν σκάφει. (39.) παγκάλως
οὖν τοῦτον τὸν Ἰσμαὴλ εὔχεται ζῆν. προστίθησιν οὖν „ἐνώπιον τοῦ
θεοῦ ζήτω“ (Gen. 17,18), τέλος τῆς εὐδαιμονίας τιθέμενος ἐπισκόπου
217 καὶ ἐφόρου τοῦ τῶν ὄντων ἀρίστου τὴν διάνοιαν ἀξιωθῆναι. εἰ γὰρ
παιδαγωγοῦ μὲν παρόντος οὐκ ἂν ἁμάρτοι ὁ ἀγόμενος, ὑφηγητὴς δὲ
ἐγγὺς ὢν ὠφελεῖ τὸν μανθάνοντα, πρεσβυτέρου δὲ παρατυγχάνοντος αἰδοῖ
καὶ σωφροσύνῃ κοσμεῖται νέος, πατὴρ δὲ ἢ μήτηρ υἱὸν μέλλοντα ἀδικεῖν
ἐκώλυσαν ἐφ' ἡσυχίας αὐτὸ μόνον ὀφθέντες, ἡλίκαις τισὶν ὑπερβολαῖς
ἀγαθῶν χρήσεσθαι νομίζομεν τὸν ὑπολαμβάνοντ' ἀεὶ ὑπὸ θεοῦ θεω-
ρεῖσθαι; τὸ γὰρ τοῦ παρόντος καὶ περιβλέπεται ἀξίωμα δεδιὼς καὶ
218 τρέμων ἀνὰ κράτος τὸ ἀδικεῖν ἀποδράσεται. τὸν δὲ Ἰσμαὴλ ὅταν
εὔχηται ζῆν, οὐκ ἀπέγνωκε τὴν γένεσιν Ἰσαάκ, ὡς καὶ πρότερον εἶπον,
ἀλλὰ πεπίστευκε μὲν τῷ θεῷ * * * οὐδὲ γὰρ ἃ δοῦναι θεῷ, ταῦτα καὶ
ἀνθρώπῳ λαβεῖν δυνατόν, ἐπειδὴ τῷ μὲν πλεῖστα καὶ μέγιστα χαρίσασθαι
219 ῥᾴδιον, ἡμῖν δ' οὐκ εὐμαρὲς τὰς προτεινομένας δέξασθαι δωρεάς. ἀγα-
πητὸν γάρ, εἰ τῶν ἐκ πόνου καὶ μελέτης συντρόφων καὶ συνηθεστέρων
ἀγαθῶν ἐπιλάχοιμεν, | τῶν δ' ἄνευ τέχνης ἢ συνόλως ἀνθρωπίνης ἐπι- p. 612 M
νοίας ἀπαυτοματιζόντων καὶ ἐξ ἑτοίμου γινομένων οὐδ' ἐλπὶς ἐφικέσθαι·
ταῦτα γὰρ ἅτε θεῖα ὄντα θειοτέραις καὶ ἀκηράτοις φύσεσιν ἀπηλλαγ-
220 μέναις θνητοῦ σώματος εὑρίσκειν ἀναγκαῖον. ἐδίδαξε δὲ Μωυσῆς κατὰ
δύναμιν τῶν χειρῶν τὰς εὐχαρίστους ὁμολογίας ποιεῖσθαι (Num. 6,21),

---

1 ἐξωκείλαντες B 2 ⟨κατὰ⟩ τοῦτον coni. Cohn εὔχεται scripsi: εὐχόμεθα codd., εὐχώμεθα coni. Cohn προστίθησι γοῦν bene coni. Cohn 3 ζήτω Mang.: ζῇ codd., fort. del. 5 εἰσαγόμενος coni. Mang., παιδαγωγούμενος conicio 8 αὐτὸ Mang.: αὐτῷ codd. 9 χρήσεσθαι Mang.: χρήσασθαι codd. 10 αἰεὶ περιβλεπόμενος conicio, καὶ προσβλέποντος coni. Mang. 12 ἀπέγνωκε Mang.: ἀπέγνωσε codd. 13 lacunam statuo (cf. § 178) ἃ] ὅσα D[H] fol. 338 θεὸν D[C] fol. 259 D[R] fol. 277 14 λαμβάνειν D[C] fol. 259 D[R] fol. 277 πλεῖστα] καὶ πλεῖστα D[C] fol. 138 D[H] fol. 204 et 338 καὶ μέγιστα om. D[H] fol. 338, καὶ μεστὰ μεγέθους D[R] fol. 277 χαρίσασθαι D[C] fol. 259 D[R]D[H] fol. 256: χαρίζεσθαι codd. D[C] fol. 138 D[H] fol. 204 et 338 15 προκειμένας B 16 μελέταις coni. Mang. 20 ἐδίδαξε Mang.: ἔδειξε codd. Μωσῆς codd. 21 χαρίτων coni. Mang.

1—4 cf. *Orig. Comment. in Gen. p. 36 (ad eundem locum)*: ἐξαίρετόν τι ἠξίου περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ ὁ Ἀβραάμ, οὐκ ἀρκούμενος τῷ „ζήτω“· διὸ προσέθηκεν „ἐναντίον σου“. τὸ γὰρ ζῆν ἐναντίον κυρίου μακαρίων ἐστὶ καὶ τῶν ἁγίων μόνων (cf. Philonis quaest. in Gen. III § 57). 13—15 D[C] fol. 138[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων, fol. 259[v] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων, D[R] fol. 142[v] et 277[r] τοῦ αὐτοῦ D[H] fol. 204[v] 256[r] 338[r] Φίλωνος: οὐχ ἃ δοῦναι—δωρεάς.

τὸν ἀγχίνουν ἀνάθημα ἀνατιθέντα τὸ συνετὸν καὶ τὸ φρόνιμον, τὸν
λόγιον τὰς ἐν λόγῳ πάσας ἀρετὰς ἀνιεροῦντα διά τε ᾠδῆς καὶ τῶν κατα-
λογάδην τοῦ ὄντος ἐγκωμίων, καὶ κατ' εἶδος τὸν φυσικὸν φυσιολογίαν,
τὸν ἠθικὸν πᾶσαν τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν, τὸν τεχνικὸν καὶ ἐπιστήμονα
τὰ θεωρήματα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. οὕτως εὔπλοιαν μὲν ναύτης 221
καὶ κυβερνήτης, εὐφορίαν δὲ καρπῶν γεωπόνος, εὐτοκίαν δὲ ζῴων ἀγε-
λάρχης, ὑγείαν δὲ καμνόντων ἰατρός, ὁ δ' αὖ στρατείας ἡγεμὼν τοῦ
πολέμου κράτος καὶ ὁ πολιτικὸς ἢ βασιλικὸς τὴν νόμιμον προστασίαν
καὶ ἡγεμονίαν ἀναθήσει, καὶ συνελόντα φράσαι πάντων ὅσα ἢ ψυχῆς
ἢ σώματος ἢ τῶν ἐκτὸς ἀγαθά ἐστιν ὁ μὴ φίλαυτος αἴτιον ἀποφανεῖ
τὸν ἀψευδῶς μόνον αἴτιον θεόν. μηδεὶς οὖν τῶν ἀφανεστέρων καὶ 222
ταπεινοτέρων εἶναι δοκούντων ἐλπίδος ἀπογνώσει τῆς ἀμείνονος ἀποκνη-
σάτω ἱκέτης εὐχάριστος γενέσθαι θεοῦ, ἀλλ' εἰ καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκᾷ
τῶν μειζόνων, ὑπὲρ τούτων ὧν ἔλαχεν ἤδη κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν
εὐχαριστείτω. μυρίων δ' ἔλαχε, γενέσεως, ζωῆς, τροφῆς, ψυχῆς, 223
αἰσθήσεως, φαντασίας, ὁρμῆς, λογισμοῦ. λογισμὸς δὲ βραχὺ μὲν ὄνομα,
τελειότατον δὲ καὶ θειότατον ἔργον, τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς ἀπόσπασμα
ἤ, ὅπερ ὁσιώτερον εἰπεῖν τοῖς κατὰ Μωυσῆν φιλοσοφοῦσιν, εἰκόνος
θείας ἐκμαγεῖον ἐμφερές. (40.) ἐπαινεῖν ἄξιον καὶ τῶν κατασκόπων 224
τοὺς ἐπιχειρήσαντας μὲν αὐτόπρεμνον τὸ ἀρετῆς ὅλον ἀνασπάσαι καὶ
βαστάσαι στέλεχος, ἐπεὶ δ' οὐκ ἠδυνήθησαν, κληματίδα γοῦν καὶ ἕνα
βότρυν λαβόντας, δεῖγμα καὶ μέρος τῆς συμπάσης, ὃ φέρειν αὐτὸ μόνον
ἴσχυον (Num. 13,24). εὐκτὸν μὲν ἀθρόῳ τῷ πλήθει τῶν ἀρετῶν 225
ἐγχορεύειν· εἰ δὲ τοῦτο μεῖζον ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀγαπῶμεν,
613 M. εἴ τῳ ἐξεγένετο μιᾷ τινι τῶν κατὰ μέρος | ἐντυχεῖν, σωφροσύνῃ ἢ ἀνδρείᾳ

3 τὸν in mg. Hoesch.: τὸ codd. φυσιολογίαν in mg. ed. Par.: φυσιολογίας codd. 7 ⟨τὸ⟩ τοῦ conicio 9 συνελόντι conicio 10 ἀποφανεῖ Mang.: ἀποφαίνει codd. 12 ἀπογνώσῃ D 13 εὐχάριστος D: om. codd. θεῷ D 14 post ἤδη add. ἀγαθῶν D, fort. recte 15 εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ. μυρίων D post ἔλαχεν add. ἀγαθῶν D 16 φαντασίας ὁρμῆς om. D ὁρμῆς, νοῦ. νοῦς δὲ coni. Mang. 16 βραχύτατον Dv ὄνομα μὲν D 17 δὲ om. B θειότατον D: βραχύτατον codd., ⟨οὐ⟩ βραχύτατον coni. Grossmann, περιμάχητον coni. Mang. 18 Μωσῆν codd. 19 ⟨δ'⟩ ἄξιον conicio 22 αὐτὸ μόνον Mang.: μόνον αὐτὸ A, μόνον αὐτῷ B 23 μὲν ⟨γὰρ⟩ conicio 25 ἀνδρία codd.

11—13 DH post locum ad lin. 19 allatum: μηδεὶς οὖν — γενέσθαι θεῷ.
14—17 DH fol. 338r Φίλωνος: ὑπὲρ ὧν οὖν ἕκαστος ἔλαχεν ἤδη ἀγαθῶν, κατὰ — ἔργον. 18. 19 pergit DH: ἐκεῖνος θείας ἐμφερείας ἐκμαγεῖον.

ἢ δικαιοσύνη ἢ φιλανθρωπία. φερέτω γὰρ ἕν τι ἀγαθὸν ἡ ψυχὴ καὶ
226 τικτέτω, μὴ πάντων ἄφορος καὶ στεῖρα γινέσθω. σὺ δὲ τοιαῦτα ἐπι-
τάγματα ἐπιτάξεις υἱεῖ τῷ σεαυτοῦ; εἰ μὴ τοῖς οἰκέταις ἡμέρως χρῇ,
μηδὲ τοῖς ὁμοτίμοις κοινωνικῶς· εἰ μὴ κοσμίως γυναικί, μηδὲ γονεῦσι
τιμητικῶς· εἰ μητρὸς ὀλιγωρεῖς καὶ πατρός, ἀσέβει καὶ εἰς τὸ θεῖον.
εἰ χαίρεις ἡδονῇ, μη⟨δὲ⟩ φιλαργυρίας ἀποστῇς. ἐφίεσαι πολυχρηματίας;
227 καὶ κενοδόξει. τί γάρ; οὐ μετριάζειν ἐν ἐνίοις ἀξιοῖς, εἰ μὴ ἐν πᾶσι
δύνασαι; οὐκ ἂν οὖν εἴποι ὁ υἱός· τί λέγεις, ὦ πάτερ; ἢ τέλειον ἀγαθὸν
ἢ τέλειον κακὸν βούλει σοι τὸν υἱὸν γενέσθαι καὶ οὐκ ἀγαπήσεις, εἰ
228 πρὸ τῶν ἄκρων τὰ μέσα ἕλοιτο; οὐ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐπὶ τῆς
Σοδομιτῶν ἀπωλείας ἀρξάμενος ἀπὸ πεντηκοντάδος εἰς δεκάδα τελευτᾷ
(Gen. 18,24. 32), ποτνιώμενος καὶ ἱκετεύων, ἵν', εἰ μὴ εὑρίσκοιτο
ἐν γενέσει ἡ παντελὴς εἰς ἐλευθερίαν ἄφεσις (Lev. 25,10), ἧς σύμ-
βολον ὁ πεντηκοστὸς λόγος ἱερός, ἡ μέση παιδεία παραληφθῇ δεκάδι
παραριθμουμένη πρὸς τὴν τῆς καταδικάζεσθαι ψυχῆς μελλούσης ἀπό-
229 λυσιν; τῶν ἀναγώγων οἱ πεπαιδευμένοι καὶ τῶν ἀλύρων καὶ ἀμούσων
οἱ ⟨ἐγ⟩κεχορευκότες τῇ ἐγκυκλίῳ μουσικῇ πλείους ἀφορμὰς ἔχουσι πρὸς
τὸ αὔξεσθαι, σχεδὸν ἐκ παίδων τοῖς περὶ καρτερίας καὶ ἐγκρατείας καὶ
ἀρετῆς πάσης λόγοις ἐπαντληθέντες. διὸ εἰ καὶ μὴ παντελῶς ἐξερρύ-
ψαντο καὶ ἀπελούσαντο τὸ ἀδικεῖν φαιδρυνόμενοι δέ, ἀλλὰ μετρίως γοῦν
230 καὶ μέσως ἐρρύψαντο. τὸ παραπλήσιον ὁ Ἠσαῦ λέγειν ἔοικε τῷ πατρί·
„μὴ εὐλογία σοι μία ἐστί, πάτερ; εὐλόγησον κἀμέ, πάτερ“ (Gen. 27,
38). ἄλλαι γὰρ ἄλλοις ἀποκεκρίσθωσαν, τελείοις μὲν τέλειαι, μέσαι
δὲ ἀτελέσιν, ὡς ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων· ὑγιαινόντων γὰρ καὶ νο-
σούντων ἕτερα μὲν γυμνάσματα, ἕτεραι δὲ τροφαί, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ
δίαιταν, οὐ τὰ αὐτά, ἀλλὰ τοῖς μὲν τὰ πρόσφορα, ἵνα μηδ' ὅλως νοσή-
231 σωσι, τοῖς δὲ τὰ οἰκεῖα, ὅπως πρὸς τὸ ὑγιεινότερον μεταβάλωσι. πολ-
λῶν οὖν ἀγαθῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ φύσει τὸ δοκοῦν ἐφαρμόττειν μοι
τοῦτο χάρισαι, κἂν μικρότατον ᾖ, στοχασάμενος ἐκείνου μόνου, εἰ δυνή-

---

1 ἕν Mang.: ἑνός codd. 3 εἰ om. B 5 τιμητικός B 6 μηδὲ scripsi: μὴ codd. 8 δύναται conicio 8. 9 τελείως bis coni. Mang. 9 σου coni. Cohn 10 ἕλοιτο scripsi: ἕληται codd. τῆς A: τοῖς B 11 δεκάδα Mang.: πεντάδα codd. 12 ἵνα μὴ B 13 τῇ γενέσει v ἧς A: ἡ B 15 ψυχῆς A: τῆς B 17 ἐγκεχορευκότες Mang.: κεχορευκότες codd. 18 αὔξεσθαι scripsi (αὔξασθαι Mang.): εὔξεσθαι codd. καρτερίας Mang.: ἀρετῆς codd. 18. 19 καὶ ἀρετῆς πάσης om. B 19 ἐπασκηθέντες coni. Mang. (immo ἐνασκηθέντες) 20 δὲ codd.: δὴ Mang., τελείως conicio 21 Ἡσαῦ A 22 εὐλογία σοι] α et οι in ras. B[2] μία σοι ex LXX conicio ἐστί scripsi: ἔσται codd.

σομαι τὸ δοθὲν φέρειν εὐμαρῶς, ἀλλὰ καὶ μὴ πρὸς τοῦτο ἀπειπὼν ὁ
δυστυχὴς ὀκλάσω. τί δ' οἰόμεθα ἐμφαίνεσθαι διὰ τοῦ· „μὴ χεὶρ κυρίου 232
οὐκ ἐξαρκέσει“ (Num. 11,23); ἆρ' οὐχὶ τὸ πάντῃ τὰς τοῦ ὄντος
φθάνειν δυνάμεις ἐπ' εὐεργεσίᾳ μὴ μόνον τῶν ἐνδόξων ἀλλὰ καὶ τῶν
p. 614 M. ἀφανεστέρων εἶναι | δοκούντων; οἷς τὰ ἁρμόττοντα χαρίζεται· πρὸς τὰ
τῆς ἑκάστου ψυχῆς σταθμήματα καὶ μέτρα σταθμώμενος καὶ διαμετρῶν
ἰσότητι παρ' ἑαυτῷ τὸ ἀνάλογον ἑκάστοις. (41.) καταπλήττει με οὐχ 233
ἥκιστα καὶ ὁ τεθεὶς νόμος ἐπὶ τοῖς ἐκδυομένοις τὰ ἁμαρτήματα καὶ
μεταγινώσκειν δοκοῦσι. κελεύει γὰρ τὸ μὲν πρῶτον ἱερεῖον προσάγειν
θῆλυ πρόβατον ἄμωμον. „ἐὰν δὲ“ φησί „μὴ ἰσχύῃ ἡ χεὶρ αὐτοῦ τὸ
ἱκανὸν εἰς πρόβατον, οἴσει περὶ τῆς ἁμαρτίας ἧς ἥμαρτε δύο τρυγόνας
ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν, ἕνα περὶ ἁμαρτίας καὶ ἕνα εἰς ὁλοκαύτωμα.
ἐὰν δὲ μὴ εὑρίσκῃ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ζεῦγος τρυγόνων ἢ δύο νεοσσοὺς περι- 234
στερῶν, οἴσει τὸ δῶρον τὸ δέκατον οἶφι σεμίδαλιν. οὐκ ἐπιχεεῖ ἐπ'
αὐτὸ ἔλαιον οὐδ' ἐπιθήσει ἐπ' αὐτὸ λίβανον, ὅτι περὶ ἁμαρτίας ἐστί.
καὶ οἴσει αὐτὸ πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ δραξάμενος ὁ ἱερεὺς ἀπ' αὐτοῦ
πλήρη τὴν δράκα τὸ μνημόσυνον ἐπιθήσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον“
(Lev. 5, 7. 11. 12). οὐκοῦν τρισὶ μετανοίας τρόποις ἱλάσκεται τοῖς 235
εἰρημένοις, κτήνεσιν ἢ πτηνοῖς ἢ λευκοπύροις, πρὸς τὴν τοῦ καθαιρο-
μένου καὶ μετανοοῦντος δήπου δύναμιν· οὔτε γὰρ μικρὰ μεγάλων οὔτε
μεγάλα μικρῶν δεῖται καθαρσίων, τῶν δὲ πρὸς τὸ ἀνάλογον ἴσων καὶ
ὁμοίων. τί δήποτ' οὖν διὰ τριῶν ἡ κάθαρσις, ἄξιον ἐρευνῆσαι. σχεδὸν 236
τοίνυν καὶ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα συμβέβηκεν ἐν τρισὶν
ἐξετάζεσθαι, διανοίᾳ, λόγοις, πράξεσιν. οὗ χάριν κἂν τοῖς προτρεπτικοῖς
Μωυσῆς διδάσκων, ὅτι ἡ ἀγαθοῦ κτῆσις οὔτ' ἀδύνατός ἐστιν οὔτε δυσθή-
ρατος, φησίν· οὐκ εἰς οὐρανὸν ἀναπτῆναι δεῖ οὐδ' ἄχρι περάτων γῆς 237
καὶ θαλάττης ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐστὶν ἐγγύς, καὶ
σφόδρα ἐγγύς. εἶτα μόνον οὐκ ὀφθαλμοφανῶς δείκνυσι· „πᾶν ἔργον“
φησί „τῷ στόματί σου καὶ τῇ καρδίᾳ καὶ ταῖς χερσί“ (Deut. 30,
12—14), συμβολικῶς ἐν λόγοις, ἐν βουλαῖς, ἐν ἔργοις· ἐκ γὰρ εὐβου-
λίας καὶ εὐλογίας καὶ εὐπραξίας τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν συνίστασθαι,

---

1 μὴ καὶ coni. Mang. 6 σταθμούμενος B 7 ἰσώτατα coni. Mang.
12 εἰς] εἰς τὸ Hoesch. 14 ⟨τοῦ⟩ οἶφι conicio σεμιδάλεως e Vaticano codice versionis LXX falso Mang. ἐπιχεεῖ ex LXX Mang.: ἐπιχρίσει codd.
15 λιβανωτόν Mang. 17 ⟨αὐτῆς⟩ ἐπιθήσει conicio; v. § 249 24 διανοίαις conicio
25 Μωσῆς codd. ἀγαθοῦ Mang.: ἀγαθὴ codd., τἀγαθοῦ conicio 28 δείκνυσι. ἐν γὰρ τῷ στόματί σου, φησί, καὶ conicio ἔργον] ῥῆμα ex LXX coni. Mang.
31 εὐδαιμονίαν ἀνθρωπίνην V

238 ὥσπερ καὶ τὴν κακοδαιμονίαν ἐκ τῶν ἐναντίων. ἐν γὰρ τοῖς αὐτοῖς τό
τε κατορθοῦν καὶ ἁμαρτάνειν χωρίοις ἐστί, καρδίᾳ, στόματι, χειρί· καὶ
γὰρ βουλεύονταί τινες εὐγνωμονέστατα καὶ λέγουσιν ἄριστα καὶ πράττουσι
| τὰ πρακτέα. τριῶν δὲ ὄντων κουφότατόν ἐστι τὸ βουλεύεσθαι ἃ μὴ p. 615 M
χρή, βαρύτατον δὲ τὸ χειρουργεῖν τὰ ἄδικα, μέσον δὲ τὸ λέγειν ἃ μὴ
239 δεῖ. συμβαίνει δὲ τὸ κουφότατον δυσαποτριπτότατον εἶναι· χαλεπὸν γὰρ
ψυχῆς τροπὴν εἰς ἠρεμίαν ἀγαγεῖν, καὶ θᾶττον ἄν τις χειμάρρου φορὰν
ἐπίσχοι ἢ ψυχῆς τροπὴν ῥέουσαν ἀκατασχέτως· ἀμύθητα γὰρ ἐνθύμια
ἄλλα ἐπ᾽ ἄλλοις τρικυμίας τρόπον ἐπιτρέχει, φοροῦντα καὶ κυκῶντα
240 καὶ πᾶσαν αὐτὴν βιαίως ἀνατρέποντα. τὸ μὲν οὖν ἄριστον τῆς καθάρ-
σεως καὶ τελεώτατον τοῦτ᾽ ἐστί, μηδ᾽ ἐνθυμεῖσθαί τι τῶν ἀτόπων,
ἀλλ᾽ εἰρήνῃ καὶ εὐνομίᾳ, ὧν ἡγεμών ἐστι δικαιοσύνη, πολιτεύσασθαι·
τὸ δὲ δεύτερον, λόγοις μὴ διαμαρτάνειν ψευδόμενον ἢ ψευδορκοῦντα ἢ
ἀπατῶντα ἢ σοφιζόμενον ἢ συκοφαντοῦντα ἢ συνόλως στόμα καὶ γλῶτταν
ἐπ᾽ ὀλέθρῳ τινῶν ἀνιέντα, οἷς χαλινὸν ἦν ἄμεινον περιθεῖναι καὶ δεσμὸν
241 ἄρρηκτον. (42.) διὰ τί δὲ τὸ λέγειν τοῦ νοεῖν τὰ μὴ προσήκοντα βαρύ-
τερον ἁμάρτημα, ῥᾷον ἰδεῖν. ἐνθυμεῖται μέν τις οὐ παρ᾽ ἑαυτὸν ἔστιν
ὅτε, ἀλλ᾽ ἀβουλῶν· ὧν γὰρ οὐ θέλει λαμβάνειν ἐννοίας ἀναγκάζεται,
242 τῶν δ᾽ ἀκουσίων οὐδὲν ὑπαίτιον. λέγει δέ τις ἑκών, ὥστε, εἰ μὴ εὔφημον
προΐεται φωνήν, ἀδικεῖ κακοδαιμονῶν, ὁ μηδ᾽ ἐκ τύχης ἐθέλων τι τῶν
ἐπιεικεστέρων φθέγξασθαι· ᾧ λυσιτελὲς τὴν ἀσφαλεστάτην ἡσυχίαν δεξι-
οῦσθαι· κἄπειτα μὴ ἡσυχάζων τις δύναται δήπου βουληθεὶς σιωπᾶν.
243 τὸ δὲ καὶ τοῦ λέγειν βαρύτερον ἁμάρτημα ἡ ἄδικος πρᾶξίς ἐστι·

2 καρδίᾳ om. B 6 δυσαπότρεπτον coni. Mang. 7 εἰς om. D Barocc.
8 τροπὴν ψυχῆς D Barocc. 9 ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἀλλήλοις Barocc. τρικυμίαις
Barocc. τὸν τρόπον Barocc. ἐπέχει Barocc. φοροῦντα καὶ om. D
Barocc. 10 ἀνατρέποντα D^M Barocc.: ἐπιστρέφοντα codd., ἐπιτρέποντα D^P
μὲν γὰρ ἀρκτὸν Barocc., ἄρρηκτον D^M 11 τελειότατον D Barocc. τοῦτό D
Barocc. μηδ᾽ scripsi: μηδὲν codd., μὴ D Barocc., μηδὲ v τι om. D
Barocc. τῶν om. D^M ἀτόπων D Barocc.: ἀτοπωτάτων codd.
12 ἐμπολιτεύσασθαι conicio 15 ἀνιέντα Mang.: ἀνέντα codd. 17 ῥᾴδιον
conicio 18 ἀλλὰ B 20 κακοδαίμων coni. Mang. ἐκ τύχης] ἐξ
ἀρχῆς coni. Mang. 21 τὴν] ἣν coni. Mang. 22 κἄπειτα] ἐπεί τοι
conicio

6—11 D^P fol. 358^v D^M fol. 269^r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν περὶ τῶν μετονομαζομένων Mel.
Barocc. fol. 168^r Φίλωνος: χαλεπὸν (τῆς add. Barocc.) ψυχῆς — ἀτόπων.
23—199,2 pergit D^P D^M Mel. Barocc. l. c. βαρὺ δὲ τὸ διὰ λόγου τὰ πονηρὰ προφέρειν,
ὅ ἐστιν ἄδικος πρᾶξις. λόγος — βλαβερώτερον.

„λόγος γὰρ ἔργου“ φασί „σκιά,“ σκιᾶς δὲ βλαπτούσης πῶς οὐ τὸ ἔργον
βλαβερώτερον; διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς τὴν μὲν γνώμην ἐγκλημάτων καὶ
ἐπιτιμίων ἀπήλλαξεν, ἀκουσίοις τὰ πολλὰ μεταβολαῖς χρωμένην καὶ τροπαῖς
καὶ πάσχουσαν μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐπεισφοιτώντων νοημάτων ἔξωθεν ἢ
δρῶσαν· τὰ δ' ὅσα ἂν ἐξέλθῃ διὰ τοῦ στόματος, ταῦτ' εἰς ἀπόλογον
καὶ εὐθύνας ἄγει, ὡς ἂν δὴ τοῦ λέγειν ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχοντος. ἀλλ' αἱ 244
μὲν λόγων εὔθυναι μετριώτεραι, αἱ δ' ὑπαιτίων ἔργων ἀργαλεώτεραι.
μεγάλας γὰρ τάττει τιμωρίας ἐπὶ τοῖς μεγάλα ἀδικοῦσι καὶ ἔργῳ ἐπε-
ξιοῦσιν ἃ γνώμῃ μὲν ἀγνώμονι ἐβουλεύσαντο. προπετείᾳ δὲ γλώττης
p. 616 M. ἐξελάλησαν. (43.) τὰ δὲ καθάρσια | τῶν τριῶν, διανοίας, λόγου, πρά- 245
ξεως, εἴρηκεν [οὖν] πρόβατον καὶ ζεῦγος τρυγόνων ἢ περιστερῶν καὶ
σεμιδάλεως ἱεροῦ μέτρου δέκατον, ἀξιῶν προβάτῳ μὲν διάνοιαν καθαί-
ρεσθαι, λόγον δὲ τοῖς πτηνοῖς, σεμιδάλει δὲ πρᾶξιν. διὰ τί; ὅτι, κα- 246
θάπερ ἐν ἡμῖν ἄριστον ὁ νοῦς, καὶ ἐν ζῴων ἀλόγων γένει τὸ πρόβατον
ἅτε ἡμερώτατον ὑπάρχον καὶ καρπὸν ἐτήσιον ἀνατέλλον ἐξ ἑαυτοῦ πρὸς
ὠφέλειαν ὁμοῦ καὶ κόσμον ἀνθρώπων· ἐσθὴς γὰρ τὰς ἀπὸ κρυμοῦ καὶ
θάλπους ἀνείργει βλάβας καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως ἐπισκιάζουσα
πρὸς εὐκοσμίας τοῖς χρωμένοις ἐστί. σύμβολον οὖν ἔστω τῆς τοῦ 247
ἀρίστου καθάρσεως, διανοίας, τὸ ζῴων ἄριστον, τὸ πρόβατον, λόγου δὲ
τὰ πτηνά· κοῦφόν τε γὰρ ὁ λόγος καὶ πτηνὸν φύσει, βέλους θᾶττον
φερόμενος καὶ πάντῃ διᾴττων. τὸ γὰρ ἅπαξ λεχθὲν ἀναδραμεῖν μὲν
οὐκ ἔστιν, ἔξω δὲ φερόμενον, τάχει πολλῷ τρέχον, πλήττει τὰ ὦτα
καὶ διὰ πάσης ἀκοῆς ἐρχόμενον εὐθὺς ἠχεῖ. δίδυμος δὲ ὁ λόγος, ὁ 248
μὲν ἀληθής, ὁ δὲ ψευδής· οὗ μοι δοκεῖ χάριν ζεύγει τρυγόνων ἢ περι-
στερῶν ἐξομοιωθῆναι. τῶν δὲ πτηνῶν τὸ μὲν περὶ ἁμαρτίας φησὶ
δεῖν εἶναι, τὸ δὲ ὁλοκαύτωμα θύειν, ἐπειδὴ τὸν μὲν ἀληθῆ λόγον ὅλον
δι' ὅλου συμβέβηκεν εἶναι ἱερόν ⟨τε καὶ⟩ τέλειον, τὸν δὲ ψευδῆ διημαρ-
τῆσθαί τε καὶ ἐπανορθώσεως δεῖσθαι. πράξεως δέ, ὡς ἔφην, σύμβολον 249

2 Μωσῆς codd. 3 ἀκουσίοις scripsi: ἀκουσίαις codd. 7 ὑπαιτίων Mang.: ὑπαίτιαι codd. 11 οὖν seclusi, fort. θῆλυ leg., νῦν coni. Cohn 12 τριῶν μέτρων coni. Mang. 15 ἀνατέλλων A 16 ἀσφάλειαν coni. Mang. 17 ἀποσκιάζουσα Hoesch. 18 εὐκοσμίας B: εὐκοσμίαν A 19 ζῷον B(?)v 21 φερόμενος et διᾴττων scripsi: φερόμενον et διᾷττον codd. 24 ζεύγει ex ζεύγη corr. B 25 τὸ Hoesch.: τὰ codd. 26 εἶναι fort. secl. 27 ὅλων coni. Cohn τε καὶ addidi, καὶ add. Mang.

1 Democriti fr. 105 Natorp, qui omisit testimonia Philonea.

ἡ σεμίδαλις· καὶ γὰρ ταύτην συμβέβηκεν οὐκ ἄνευ τέχνης καὶ ἐπινοίας
καθαίρεσθαι, ἀλλὰ χερσὶ σιτοπόνων, ἐπιτήδευμα τὸ πρᾶγμα πεποιηκότων,
διακρίνεται. διὸ καί φησι· „δραξάμενος ὁ ἱερεὺς πλήρη τὴν δράκα τὸ
μνημόσυνον αὐτῆς ἀνοίσει“ (Lev. 5, 12), διὰ τῆς δρακὸς τὸ ἐγχείρημα
250 καὶ τὴν πρᾶξιν ἐμφαίνων. ἄγαν δ' ἐξητασμένως ἐπὶ μὲν τοῦ κτήνους
εἶπεν· „ἐὰν δὲ μὴ ἰσχύῃ ἡ χεὶρ τὸ ἱκανὸν εἰς πρόβατον“ (ibid. 5,7),
ἐπὶ δὲ τῶν πτηνῶν· „ἐὰν δὲ μὴ εὑρίσκῃ“ (ibid. 5,11). διὰ τί; ὅτι
μεγάλης μὲν ἰσχύος καὶ ὑπερβαλλούσης δυνάμεώς ἐστι καταλῦσαι τὰς
τῆς διανοίας τροπάς, οὐ μεγάλης δὲ ῥώμης τὰ λόγων ἐπισχεῖν ἁμαρ-
251 τήματα. πάντων γὰρ ἀλεξίκακον τῶν διὰ φωνῆς ἁμαρτανομένων, ὡς
καὶ πρότερον εἶπον, ἡσυχία, ᾗ παντί τῳ ῥᾴδιον χρῆσθαι· πολλοὶ δὲ
διὰ τὸ λάλον καὶ ἀμετροεπὲς οὐχ εὑρίσκουσι πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ.
252 (44.) ταύταις καὶ ταῖς παραπλησίαις τομαῖς καὶ διαστολαῖς τῶν πραγ-
μάτων ἐντραφεὶς καὶ ἐνασκηθεὶς ὁ ἀστεῖος ἆρ' οὐκ εἰκότως εὔχεσθαι
ἂν δόξαι τὸν Ἰσμαὴλ ζῆν, εἰ μὴ δύναται κυοφορῆσαί πω | τὸν Ἰσαάκ; p. 617 M
253 τί οὖν ὁ χρηστὸς θεός; ἓν αἰτησαμένῳ δύο δίδωσι καὶ τὸ ἔλαττον
εὐξαμένῳ χαρίζεται τὸ μεῖζον. „εἶπε“ γάρ φησι „τῷ Ἀβραάμ· ναί,
ἰδοὺ Σάρρα ἡ γυνή σου τέξεταί σοι υἱόν“ (Gen. 17,19)· εὐθυβόλος γε
ἡ συμβολικὴ ἀπόκρισις ἡ ναί. τί γὰρ ἐμπρεπέστερον ἢ τἀγαθὰ ἐπι-
254 νεύειν θεῷ καὶ ταχέως ὁμολογεῖν; ἀλλ' οἷς ἐπινεύει τὸ θεῖον, ἅπας
ἄφρων ἀνανένευκε. τὴν γοῦν Λείαν μισουμένην εἰσάγουσιν οἱ χρησμοί·
διὸ καὶ τοιαύτης ἔτυχε προσρήσεως· ἑρμηνευθεῖσα γάρ ἐστιν ἀνανευο-
μένη καὶ κοπιῶσα διὰ τὸ πάντας ἡμᾶς ἀρετὴν ἀποστρέφεσθαι καὶ κο-
255 πώδη νομίζειν ἐπιτάγματα οὐχ ἡδέα πολλάκις ἐπιτάττουσαν. ἀλλὰ
τοσαύτης ἀποδοχῆς ἠξίωται παρὰ τοῦ πανηγεμόνος, ὥστε τὴν μήτραν
ὑπ' αὐτοῦ διοιχθεῖσαν (Gen. 29,31) σπορὰν θείας γονῆς παραδέξασθαι
πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ πράξεων γένεσιν. μάθε οὖν,
ὦ ψυχή, ὅτι καὶ „Σάρρα“, ἡ ἀρετή, „τέξεταί σοι υἱόν“, οὐ μόνον Ἄγαρ,
ἡ μέση παιδεία· ἐκείνης μὲν γὰρ τὸ ἔγγονον διδακτόν, ταύτης δὲ πάντως
256 αὐτομαθές ἐστι. μὴ θαυμάσῃς ⟨δ'⟩, εἰ πάντα φέρων σπουδαῖα ὁ θεὸς
ἤνεγκε καὶ τοῦτο τὸ γένος, σπάνιον μὲν ἐπὶ γῆς, πάμπολυ δ' ἐν οὐρανῷ.

---

3 διακρίνεσθαι conicio τὴν B: τὸν A 4 αὐτῆς ex LXX Mang.: αὐτῶν codd. 8 ὑπερβαλούσης B 9 οὐ om. B 18 σοι B: om. A 19 prius ἡ] καὶ coni. Mang. τὰ ἀγαθὰ B 20 θεῷ scripsi: θεοῦ AB, θεὸν Cantabrig. Coll. S. Trin. B. 9. 6, τε coni. Mang. 24 ἐπιτάττουσαν] ν add. B[2] 25 τοῦ πανηγεμόνος Mang.: τῶν ἡγεμόνων codd., τοῦ πάντων ἡγεμόνος coni. Cohn 26 θείας Cohn: θείου codd. 30 δ' adddidi ⟨τὰ⟩ σπουδαῖα conicio 31 τὸ B[2] (Mang.): om. AB[1]

μάθοις δ' ἂν ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἄνθρωπος. ἆρά γε
οἱ ὀφθαλμοὶ διδαχθέντες ὁρῶσι; τί δ'; οἱ μυκτῆρες ὀσφραίνονται μα-
θήσει; ἅπτονται δ' αἱ χεῖρες ἢ οἱ πόδες προΐασι κατ' ἐπιτάγματα ἢ
παραινέσεις ὑφηγητῶν; αἱ δ' ὁρμαὶ καὶ φαντασίαι — πρῶται δ' εἰσὶν 257
αὗται κινήσεις καὶ σχέσεις ψυχῆς — διδασκαλίᾳ συνέστησαν; παρὰ δὲ
σοφιστὴν φοιτήσας ὁ νοῦς ἡμῶν νοεῖν καὶ καταλαμβάνειν ἔμαθε; πάντα
ταῦτ' ἀφειμένα διδασκαλίας ἀπαυτοματιζούσῃ φύσει χρῆται πρὸς τὰς
οἰκείας ἐνεργείας. τί οὖν ἔτι θαυμάζεις, εἰ καὶ ἀρετὴν ἄπονον καὶ 258
ἀταλαίπωρον ὁ θεὸς ὀμβρήσει μηδεμιᾶς δεομένην ἐπιστασίας, ἀλλ' ἐξ
ἀρχῆς ὁλόκληρον καὶ παντελῆ; εἰ ⟨δὲ⟩ καὶ μαρτυρίαν βούλει λαβεῖν,
Μωυσέως ἀξιοπιστοτέραν εὑρήσεις; ὅς φησι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις
ἀπὸ γῆς εἶναι τὰς τροφάς, μόνῳ δὲ ἀπ' οὐρανοῦ τῷ ὁρατικῷ. ταῖς 259
μὲν οὖν ἀπὸ γῆς καὶ ἄνθρωποι γεωπόνοι συνεργοῦσι, τὰς δ' ἀπ' οὐρα-
νοῦ νίφει χωρὶς συμπράξεως ἑτέρων ὁ μόνος αὐτουργὸς θεός. καὶ μὴν
λέγεται· „ἰδοὺ ὕω ὑμῖν ἄρτους ἀπ' οὐρανοῦ" (Exod. 16,4). τίνα οὖν
p. 618 M. ἀπ' ⟨οὐρανοῦ⟩ τροφὴν ἐνδίκως ὕεσθαι λέγει, ὅτι μὴ τὴν οὐράνιον | σο-
φίαν; ἣν ἄνωθεν ἐπιπέμπει ταῖς ἵμερον ἀρετῆς ἐχούσαις ψυχαῖς ὁ 260
φρονήσεως εὐθηνίαν καὶ εὐετηρίαν ἔχων καὶ τὰ ὅλα ἄρδων καὶ μάλιστα
ἐν ἱερᾷ ἑβδόμῃ, ἣν σάββατον καλεῖ (Exod. 16,23 ss.). τότε γὰρ τὴν
τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν φορὰν ἔσεσθαί φησιν, οὐκ ἐξ ὅλης τέχνης ἀνα-
τελλόντων, ἀλλ' αὐτογενεῖ καὶ αὐτοτελεῖ φύσει βλαστανόντων καὶ τοὺς
οἰκείους φερόντων καρπούς.

(45.) Τέξεταί οὖν σοι ἡ ἀρετὴ υἱὸν γενναῖον ἄρρενα (Gen. 17,19), 261
παντὸς ἀπηλλαγμένον θήλεος πάθους, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τὸ
πάθος, ὅπερ ἂν ἐπ' αὐτῷ πάθῃς, πείσῃ δὲ πάντως χαράν· ὥστε καὶ τὸ
σύμβολον αὐτῆς ὄνομα θήσεις, γέλωτα. καθάπερ λύπη καὶ φόβος ἰδίας 262
ἀναφθέγξεις ἔχουσιν, ἃς ἂν τὸ βιασάμενον καὶ κρατῆσαν ὀνοματοποιήσῃ
πάθος, οὕτως εὐβουλίαι καὶ εὐφροσύναι φυσικαῖς ἐκφωνήσεσιν ἀναγκά-
ζουσι χρῆσθαι, ὧν οὐκ ἂν εὕροι τις κυριωτέρας καὶ εὐθυβολωτέρας
κλήσεις, κἂν τυγχάνῃ περὶ τὰς κλήσεις σοφός. διό φησιν· „εὐλόγηκα 263

---

1 μάθῃς B 2 ὀσφραίνονται scripsi: ὄσφρονται codd. 5 σχέσεις Mang.: πείσεις codd. 6 σοφιστὴν Mang.: σοφιστῇ codd. 7 ταῦτα B ἀφειμένα scripsi: ἐφιέμενα codd., ἀφιέμενα Mang. 10 ⟨δὲ⟩ add. Mang. 11 Μωσέως codd. 14 νείφει codd. 16 ἀπ' οὐρανοῦ τροφὴν Markland (nisi quod οὖν del.): ἀποτροφήν codd. 17 ἐπινίφει coni. Mang. 18 ἔχων] χέων Mang. 20 αὐτομάτων Mang.: αὐτομαθῶν codd. ὅλης] ὑλικῆς coni. Mang., ἀνθρωπίνης conicio 21 αὐθιγενεῖ conicio 26 καθάπερ ⟨γὰρ⟩ coni. Cohn 27 ὀνοματοποιήσῃ scripsi: ὄνομα ποιήσῃ codd. 30 τυγχάνοι A

αὐτόν, αὐξήσω αὐτόν, πληθυνῶ, δώδεκα ἔθνη γεννήσει“ (ibid. 20), τὸν
κύκλον καὶ τὸν χορὸν ἅπαντα τῶν σοφιστικῶν προπαιδευμάτων. „τὴν δὲ
διαθήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαάκ“ (ibid. 21), ἵν᾽ ἑκατέρας ἀρετῆς τὸ
ἀνθρώπων μεταποιῆται γένος, διδακτῆς τε καὶ αὐτομαθοῦς, τὸ μὲν
ἀσθενέστερον διδασκομένης, ἑτοίμης δὲ τὸ ἐρρωμένον.
264 (46.) „Εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τέξεταί σοι“, φησίν, ἡ σοφία
χαράν (ibid.). ποῖον, ὦ θαυμασιώτατε, δεικνύεις καιρόν; ἢ τὸν ὑπὸ
γενέσεως ἄδεικτον μόνον; ὁ γὰρ ἀληθὴς αὐτὸς ⟨ἂν⟩ εἴη καιρός, ἀνα-
τολὴ τῶν ὅλων, ἡ εὐπραξία καὶ εὐκαιρία γῆς, οὐρανοῦ, τῶν μεταξὺ
265 φύσεων, ζῴων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἁπάντων. ὅθεν καὶ Μωυσῆς ἐθάρρησεν
εἰπεῖν τοῖς ἀποδεδρακόσι καὶ μὴ θέλουσι τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς ἄρασθαι
πόλεμον πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους· „ἀφέστηκεν ὁ καιρὸς ἀπ᾽ αὐτῶν,
ὁ δὲ κύριος ἐν ἡμῖν“ (Num. 14,9). μόνον γὰρ οὐκ ἄντικρυς ὁμολογεῖ
τὸν θεὸν καιρόν, ὃς παντὸς μὲν ἀσεβοῦς μακρὰν ἀφέστηκεν, ἀρετώσαις
266 δ᾽ ἐμπεριπατεῖ ψυχαῖς. „περιπατήσω“ γάρ φησιν „ἐν ὑμῖν, καὶ ἔσομαι
ὑμῶν θεός“ (Lev. 26,12). οἱ δὲ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καιροὺς εἶναι
λέγοντες οὐ κυρίως καταχρῶνται τοῖς ὀνόμασιν, ἅτε μὴ πάνυ | τὰς φύσεις p. 619 M.
τῶν πραγμάτων ἠκριβωκότες, ἀλλὰ πολλοῦ τοῦ εἰκῇ μετέχοντες.
267 (47.) Ἐπιτείνων δὲ τὸ κάλλος τοῦ γεννωμένου φησὶν αὐτὸ „ἐν
τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἑτέρῳ“ (Gen. 17,21) γεννηθήσεσθαι, ἐνιαυτὸν ἕτερον
οὐ ⟨τὸ⟩ τοῦ χρόνου μηνύων διάστημα, ὃ ταῖς σεληνιακαῖς ἢ ἡλιακαῖς
ἀναμετρεῖται περιόδοις, ἀλλὰ τὸ ἔκτοπον καὶ ξένον καὶ καινὸν ὄντως,
ἕτερον τῶν ὁρωμένων καὶ αἰσθητῶν, ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐξετα-
ζόμενον, ὅπερ τὸ χρόνου παράδειγμα καὶ ἀρχέτυπον εἴληχεν, αἰῶνα.
αἰὼν δὲ ἀναγράφεται τοῦ νοητοῦ βίος κόσμου, ὡς αἰσθητοῦ χρόνος.
268 ἐν ᾧ ἐνιαυτῷ καὶ „τὴν ἑκατοστεύουσαν εὑρίσκει κριθὴν“ (Gen. 26,12)
ὁ τὰς θεοῦ χάριτας ἐπὶ γενέσει πλειόνων σπείρας ἀγαθῶν, ἵν᾽ ὡς
269 πλεῖστοι τῶν ἐπαξίων τυχεῖν μεταλάβωσιν. ἀλλὰ γὰρ τῷ σπείραντι
καὶ θερίζειν ἔθος· ὁ δ᾽ ἔσπειρε μὲν ἐπιδεικνύμενος τὴν ἐχθρὰν φθόνου
καὶ κακίας ἀρετήν, εὑρεῖν δέ, ἀλλ᾽ οὐ θερίσαι λέγεται· ὁ γὰρ στάχυν

---

1 ⟨καὶ⟩ πληθυνῶ coni. Mang. 5 αὐτομαθοῦς δὲ τὸ ἐρρωμενέστερον coni. Mang. τῷ ἐρρωμένῳ B 8 ἂν addidi 9 καὶ] καὶ ἡ B 10 Μωσῆς codd. 11 ἀποδεδειλιακόσι coni. Mang. 18 πολλοῦ om. B εἰκαίου coni. Mang. 19 αὐτὸν coni. Cohn 21 τὸ addidi ὃ] ὃς coni. Mang. 25 ὡς] ὡς καὶ Mang.

---

25 cf. ad p. 38,15.

ἁδρότερον τῶν εὐεργεσιῶν καὶ πλήρη πεποιηκὼς ἕτερος ἦν, ὃς εὐτρεπισάμενος καὶ ἑτοιμασάμενος ἐλπίδας μείζους καὶ πλείους δωρεὰς προὔθηκε τοῖς ζητοῦσιν εἰς εὕρεσιν.

(48.) Τὸ δὲ „συνετέλεσε λαλῶν πρὸς αὐτὸν“ (Gen. 17,22) ἴσον 270 ἐστὶ τῷ τὸν ἀκροατὴν αὐτὸν ἐτελείωσε κενὸν ὄντα σοφίας πρότερον καὶ ἀθανάτων λόγων ἐπλήρωσεν. ἐπεὶ δὲ τέλειος ὁ μαθητὴς ἐγένετο, „ἀνέβη κύριος ἀπὸ Ἀβραάμ“ (ibid.) δηλῶν, οὐχ ὅτι διεζεύχθη — φύσει γὰρ θεοῦ ὀπαδὸς ὁ σοφός —, ἀλλὰ τὸ ἑκούσιον τοῦ μαθητοῦ βουλόμενος παραστῆσαι, ἵν᾽, ὅπερ ἔμαθε, μηκέτι ἐφεστῶτος τοῦ διδάσκοντος χωρὶς ἀνάγκης αὐτὸς ἐπιδεικνύμενος, ἐθελουργῷ καὶ αὐτοκελεύστῳ προθυμίᾳ χρώμενος, ἐνεργῇ δι᾽ ἑαυτοῦ. δίδωσι γὰρ ὁ διδάσκαλος τῷ μαθόντι τόπον πρὸς τὴν ἄνευ ὑποβολῆς ἑκούσιον μελέτην, ἀλήστου μνήμης ἐγχαράττων βεβαιότατον εἶδος.

---

1 εὐεργεσιῶν] συνήθων conicio ὃς scripsi: ὁ codd. 7 ⟨φησὶ⟩ κύριος conicio 9 ὅπερ Mang.: ὥσπερ codd.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥΣ ΟΝΕΙΡΟΥΣ

---

1 (1.) Ἡ μὲν πρὸ ταύτης γραφὴ περιεῖχε τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων I p.620M
τοὺς κατὰ τὸ πρῶτον εἶδος ταττομένους, ἐφ᾽ οὗ τὸ θεῖον ἐλέγομεν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐπιβολὴν τὰς ἐν τοῖς ὕπνοις ἐπιπέμπειν φαντασίας. ἐν ταύτῃ
2 δ᾽, ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, δηλώσομεν τοὺς ἐφαρμόττοντας τῷ δευτέρῳ. δεύτερον δ᾽ εἶδος, ἐν ᾧ ὁ ἡμέτερος νοῦς τῷ τῶν ὅλων συγκινούμενος ἐξ ἑαυτοῦ κατέχεσθαί τε καὶ θεοφορεῖσθαι δοκεῖ, ὡς ἱκανὸς εἶναι προλαμβάνειν καὶ προγινώσκειν τι τῶν μελλόντων. ὄναρ δ᾽ ἐστὶ πρῶτον οἰκεῖον
3 εἴδει τῷ σημαινομένῳ τὸ φανὲν ἐπὶ τῆς οὐρανοῦ κλίμακος τόδε· „καὶ ἐνυπνιάσθη· καὶ ἰδοὺ κλῖμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ᾽ αὐτῆς· ὁ δὲ κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ᾽ αὐτῆς· καὶ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ

Φίλωνος MAG: om. FHP   τοὺς ὀνείρους εἶναι transpos. F   1 μὲν MA: μὲν οὖν GFHP   τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων hic habet MA: post ταττομένους transpos. (τῶν om. P) GFHP   3 ὑποβολὴν F, ἐπιβουλὴν P[2]   4 δὲ GFP   ἂν om. L   δηλώσωμεν A   ἐφαρμόττοντας MA: ἐφαρμόζοντας ceteri   5 ⟨ἦν⟩, ἐν coni. Cohn   6 ἑαυτοῦ H: αὐτοῦ ceteri   δοκεῖ MAP: ἐδόκει GFH   7 δέ ἐστι GFHP   8 εἴδει H: εἴδη G, ἤδη A, εἴ τι MFP   οὐρανοῦ κλίμακος G (Mang.): οὐρανοκλίμακος ceteri   τὸ δὲ MAFP   9 post ἐνυπνιάσθη add. Ἰακὼβ GFHP   10 οἱ om. A   11 αὐτῇ G   post prius αὐτῆς verba καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ ex lin. 9 repet. HP   ὁ δὲ κύριος ἐπεστήρικτο MA: καὶ (ὁ add. HP) κύριος ἐστήλωται GFHP   αὐτῇ G   ὁ MA, s. s. H: om. GFP   εἰμι] κύριος conicio (v. § 159. 166. 175)

---

1 ss. cf. Origenem in vol. I p. LXXXXVII.   2 ss. cf. Posidonium apud Cic. De div. I 64.

θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ· μὴ φοβοῦ· ἡ γῆ, ἐφ' ἧς σὺ καθεύδεις, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου, καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς ἡ ἄμμος τῆς γῆς, καὶ πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν καὶ λίβα καὶ βορρᾶν καὶ ἀνατολάς· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ⟨ἐν⟩ τῷ σπέρματί σου. καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσων σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ, ᾗ ἂν πορευθῇς· καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην, ὅτι οὐ μή σε ἐγκαταλίπω, ἕως τοῦ ποιῆσαί με πάντα
p. 621 M. ὅσα ἐλάλησά σοι" (Gen. 28,12—15). | προκατασκευὴ δ' ἐστὶ τῆς φαν- 4
τασίας ἀναγκαία, ἣν ἀκριβώσαντες εὐμαρῶς ἴσως δυνησόμεθα καὶ τὰ δηλούμενα ὑπὸ τῆς φαντασίας καταλαβεῖν. τίς οὖν ἡ προκατασκευή; „καὶ ἐξῆλθε" φησίν „Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ φρέατος τοῦ ὅρκου καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαρράν, καὶ ἀπήντησε τόπῳ· ἔδυ γὰρ ὁ ἥλιος· καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ" (ibid. 10. 11)· κἄπειτ' εὐθύς ἐστι τὸ ὄναρ. οὐκοῦν ἄξιον 5
ἐν ἀρχῇ ταυτὶ τρία διαπορῆσαι· ἓν μὲν τί τὸ τοῦ ὅρκου φρέαρ καὶ διὰ τί οὕτως ὠνομάσθη, δεύτερον δὲ τίς ἡ Χαρρὰν καὶ διὰ τί ἀπὸ τοῦ λεχθέντος φρέατος ἐξελθὼν εἰς Χαρρὰν ἔρχεται εὐθύς, τρίτον τίς ὁ τόπος καὶ διὰ τί, ὅταν γένηται κατ' αὐτόν, ὁ μὲν ἥλιος δύεται, αὐτὸς δὲ κοιμᾶται.

(2.) Σκοπῶμεν οὖν αὐτίκα τὸ πρῶτον. ἐμοὶ τοίνυν δοκεῖ σύμ- 6
βολον εἶναι τὸ φρέαρ ἐπιστήμης· οὐ γάρ ἐστιν ἐπιπόλαιος αὐτῆς ἡ φύσις,

---

1 Ἁβραὰμ fere scribunt HP τοῦ MAG, s. s. H: om. FP ὁ MAH²: om. GFPH¹ ἡ γῆ MA: τὴν γῆν ceteri 2 ἧς] ᾗ AF αὐτὴν MA: om. ceteri 3 ἡ ἄμμος MA: χοῦς ceteri (ὁ s. s. H²) 3—5 καὶ—σου om. A 3 πλατυνθήσεται Mang. (cf. § 176): πληθυνθήσεται HP, πληθυνθήσονται MGF 4 λίβα καὶ ante ἀνατολὰς transp. M λίβαν F εὐλογηθήσονται G 5 φυλαὶ M: συγγένειαι ceteri ἐν addidi post σου rep. καὶ ἔσται—γῆς ex lin. 2. 3 M μετὰ σοῦ om. MA 6 διαφυλάσσω MA σε s. s. H ἀποστρέψω MA: ἐπιστρέψω ceteri 7 ἐγκαταλείπω GL 8 ὅσα MA: ἃ ceteri δέ ἐστι MAP 9 ἴσως om. G 10 καταλαβεῖν MA: καταλαμβάνειν ceteri 11 prius τοῦ om. FPH¹ alterum τοῦ s. s. H²P², om. F 12 ἀπήντησεν ἐν τόπῳ GFHP ἔδυ γὰρ MA (cf. § 72): καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ, ὅτι εἰσῆλθεν ceteri 13 κεφαλὴν H αὐτοῦ v 14 κἄπειτα G εὐθύς MA: εὐθέως ceteri ἐστι] ἐπὶ G, ἕπεται conicio 15 ταυτὶ τρία MA: τρία ταῦτα ceteri τὸ MA, s. s. G²H²: om. G¹FPH¹ post ὅρκου add. τὸ P² 17 λεχθέντος MA: προλεχθέντος ceteri ἐξελθὼν hic habet MA: post ἔρχεται transpos. GFHP εὐθύς GFHP: om. MA 18 κατ' αὐτοῦ F δύηται GP 20 τὸ] καὶ τὸ A τοίνυν om. MA

---

21 sqq. cf. Orig. Contra Cels. IV 44 p. 537 (Siegfried, Philo von Alex. p. 356). Ambros. de Isaac 4,21.

ἀλλὰ πάνυ βαθεῖα· οὐδ' ἐν φανερῷ πρόκειται, ἀλλ' ἐν ἀφανεῖ που
κρύπτεσθαι φιλεῖ· οὐδὲ ῥᾳδίως, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν πόνων καὶ μόλις
ἀνευρίσκεται. καὶ ταῦτ' οὐ μόνον ἐπὶ τῶν μεγάλα καὶ ἀμύθητα ὅσα
7 θεωρήματα ἐχουσῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν εὐτελεστάτων θεωρεῖται. ἣν
γοῦν ἂν ἐθέλῃς ἑλοῦ τῶν τεχνῶν, μή μοι τὴν ἀρίστην, ἀλλὰ τὴν πασῶν
ἀφανεστάτην, ἣν ἐλεύθερος μὲν ἴσως οὐδεὶς ἐν πόλει τραφεὶς ἑκὼν ἐπι-
τηδεύσειεν ἄν, ἐν ἀγρῷ δὲ μόλις ἄκων οἰκέτης δυσκόλῳ καὶ δυστρόπῳ
8 παλαιῶν δεσπότῃ βιαζομένῳ πολλὰ δρᾶν τῶν ἀβουλήτων. εὑρεθήσεται
γὰρ οὐχ ἁπλοῦν, ἀλλὰ ποικίλον τὸ πρᾶγμα, οὐ θήρᾳ ληπτόν, δυσεύρετον,
δυσπεριγένητον, ἐχθρὸν μὲν ὄκνῳ καὶ ἀμελείᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ, σπουδῆς
δὲ καὶ φιλοτιμίας ἱδρώτων τε καὶ φροντίδων μεστόν. οὗ χάριν οὐδ'
ὕδωρ ἐν τῷ φρέατι τούτῳ φασὶν οἱ ὀρύττοντες εὑρεῖν (Gen. 26,32),
ἐπειδὴ τὰ τέλη τῶν ἐπιστημῶν οὐ δυσεύρετα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνεύρετα
9 παντελῶς εἶναι συμβέβηκε. γραμματικώτερος δὲ διὰ τοῦτο καὶ γεωμε-
τρικώτερος ἕτερος ἑτέρου γίνεται τῷ τὰς ἐπιτάσεις καὶ παραυξήσεις ἀμή-
χανον εἶναι ὅροις περιγραφῆναι· πλείω γὰρ ἀεὶ τῶν εἰς μάθησιν ἡκόντων
τὰ ἀπολειπόμενα ἐκδέχεται καὶ ἐφεδρεύει, ὡς καὶ τὸν ἅπτεσθαι περάτων
ἐπιστήμης ὑπολαμβανόμενον ἡμιτελῆ παρ' ἑτέρῳ κριτῇ νομίζεσθαι, παρὰ
10 δὲ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ καὶ ἄρτι ἄρχεσθαι δοκεῖν. „βραχὺς μὲν γὰρ ὁ
βίος," ἔφη τις, „ἡ δὲ τέχνη μακρά," ἧς ἄριστα καταλαμβάνει τὸ μέγεθος

1 ἀφανεῖ] ἀ s. s. G² 3 post ἀνευρίσκεται verba καὶ ἐπὶ — θεωρεῖται ex lin. 4 add. H, sed rursus del. 3. 4 καὶ ταῦτα — ἐχουσῶν rep. in mg. H² 3 ταῦτ' οὐ M: τούτου A, ταῦτα οὐ ceteri μεγάλων A 3. 4 ὅσα θεωρήματα om. G 5 πασῶν MA: ἁπασῶν ceteri 7 ἂν om. MA δυσκόλῳ καὶ δυστρόπῳ MA: δυστρόπῳ καὶ δυσκόλῳ ceteri 8 δουλεύων coni. Mang. 9 ποικίλλω (ο s. s.) G οὐ om. GF, add. mg. P² θηρατοῦ GF, τῇ ῥᾳστώνῃ conicio ληπτόν MAH²P²: μεμπτόν GFH¹P¹ δυσόρατον MA 10 ἀμελείᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ MA: ῥᾳθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ ceteri 11 τε] δὲ A οὗ χάριν om. Turn. 12 τοῦτο A 13 δυσεύρητα D ἀνεύρητα D 14 συμβέβηκεν HP δὲ om. MA 14. 15 δὲ — γεωμετρικώτερος om. D 15 τῷ] τῶν AP ἐπιδόσεις coniciebam 16 εἶναι ὅροις M: ὅροις εἶναι ceteri ἀεὶ MAP²: δεῖ ceteri 17 τὰ s. s. H²P² ἐκδέχεται MAP²: ἐκδέχεσθαι ceteri ἐφεδρεύει MAP²: ἐφεδρεύειν ceteri 18 ὑπολαμβανόμενον MA: ὑπολαμβάνοντα ceteri νομίζεσθαι MA: ὑπολαμβάνεσθαι ceteri 19 ἄρτι om. A ἄρχεσθαι] νομίζεσθαι G γὰρ om. G 20 ὡς post βίος add. GFHP ἧς MA: ἣ FHP, ὃς G (man. 2 ut vid.)

13—16 DK fol. 262r ἐκ τοῦ περὶ τῶν ὀνείρων· τὰ τέλη — περιγραφῆναι. 20 Hippocrates, Aphorismi I 1.

p. 622 M. ὁ ἀψευδῶς ἐμβαθύνων αὐτῇ καὶ ὥσπερ φρέαρ | αὐτὴν ὀρύττων. διὸ καὶ τελευτῶντά τινα πολιὸν ἤδη καὶ ὑπέργηρων λόγος ἔχει δακρύειν, οὐ δι' ἀνανδρίαν φόβῳ θανάτου, ἀλλὰ διὰ παιδείας ἵμερον ὡς νῦν πρῶτον εἰς αὐτὴν εἰσιόντα, ὅτε πανύστατ' ἔξεισιν. ἀνθεῖ γὰρ ἡ ψυχὴ πρὸς ἐπι- 11
στήμην, ὁπότε αἱ τοῦ σώματος ἀκμαὶ χρόνου μήκει μαραίνονται. πρὶν οὖν ἡβῆσαι καὶ ἐννεάσαι τῇ τῶν πραγμάτων ἀκριβεστέρᾳ καταλήψει, χαλεπὸν ὑποσκελισθῆναι. τὸ δὲ πάθος τοῦτο κοινὸν ἁπάντων ἐστὶ τῶν φιλομαθῶν, οἷς νέα ἐπὶ παλαιοῖς ἀνίσχει καὶ ἀναλάμπει θεωρήματα, πολλὰ μὲν καὶ τῆς ψυχῆς, ὁπότε μὴ στεῖρα καὶ ἄγονος εἴη, τικτούσης, πολλὰ δὲ καὶ τῆς φύσεως ἀτεκμάρτως ἐκ ταὐτομάτου προφαινούσης τοῖς διάνοιαν ὀξυδορκοῦσι. τὸ μὲν οὖν ἐπιστήμης φρέαρ ὅρον καὶ τελευτὴν οὐκ ἔχον τοιοῦτον ἀπεδείχθη. διὰ τί δὲ ὅρκος ὠνομάσθη (Gen. 26,33), 12
λεκτέον· τὰ ἐνδοιαζόμενα τῶν πραγμάτων ὅρκῳ διακρίνεται καὶ τὰ ἀβέβαια βεβαιοῦται καὶ τὰ ἄπιστα λαμβάνει πίστιν· ἐξ ὧν ἐκεῖνο συνάγεται, ὅτι περὶ οὐδενὸς ἄν τις οὕτως βεβαιώσαιτο, ὡς περὶ τοῦ τὸ σοφίας γένος ἀπερίγραφον καὶ ἀτελεύτητον εἶναι. καλὸν μὲν οὖν καὶ ἀνωμότῳ διε- 13
ξιόντι περὶ τούτων συνεπιγράφεσθαι· ὁ δὲ μὴ λίαν εἰς συναίνεσιν εὐχερὴς ἐνωμότῳ γενομένῳ συναινείτω. μηδεὶς δὲ ὀμνύναι τὸν τοιοῦτον ὅρκον

---

1 ὁ MAP^2: om. ceteri   ὀρύττων αὐτήν HP   διὸ MA: ὃν ceteri   2 τινα MA: om. ceteri   3 δι'] δ' F^1 ἀνανδρείαν P   διὰ om. A   post νῦν add. ἔχων AP^2 4 εἰς αὐτὴν MAP^2: ἐπ' αὐτὰ G^2, ἐπ' αὐτῇ H(P^1), ὑπ' αὐτῇ F(G^1?)   εἰσιόντα MAP (εἰσ in ras. P^2): ἱερεῖ ὄντα G^1, ἀνιερεῖον ὄντα G^2, ἐρεῖ ὄντα F; ἐρ, ras. 1 litt., όντα H (supra ρ scr. εῖν H^2)   πάνυ κατέξεισιν A   πρὸς] κατ' A   5 αἱ] καὶ MA   αἱ ἀκμαὶ M   7 ante χαλεπὸν add. οὐ A   κοινῶν G   9 πολλοὺς N   11 διάνοιαν MAG: τὴν διάνοιαν FHPN   12 ὅρκος scripsi (cf. § 14. 24. 40): ὅρκου codd.   14 βεβαιοῦνται AHP   15 οὕτω A   16 καλὸν MAP^2: μᾶλλον ceteri N   ἀνομότω A, ἀνωτάτω G, ἀνομωτάτω F   17 λίαν MAP^2: δεῖν G, δὲ FN, δ' HP^1 συναίνεσιν Mang.: σύνεσιν codd. N   18 ἐνομότω AF, ἐνομώτω G   γινομένω N   συναινείτω MP^2: συναινεῖτο A, συναινεῖ ceteri N

---

2 cf. Aristo apud Stob. IV 202 Mein.: πολλοὶ σοφοὶ γηραιοὶ φιλοζωοῦσι . . . . ὀψὲ ἀρετῆς ἐπήβολοι γενόμενοι ἐφίενται αὐτὴν ἐκθρέψαι.   4. 5 D^p fol. 105 Εὐαγρίου D^V p. 404 Floril. Par. (inter sententias Euagrii No. 8) Max. Ecl. cap. 41 Εὐαγρίου (praecedit in D^V Euagrii sententia, sed Φίλωνος in margine adnotatum est): ἀνθεῖ πρὸς ἐπιστήμην ψυχή, ὁπότε αἱ (αἱ om. D) τοῦ σώματος ἀκμαὶ χρόνου (χρόνου om. D) μήκει μαραίνονται. cf. Elter, Gnomica I p. IL   4—208,1 N fol. 150^r: ἀνθεῖ—στήλαις. sequuntur: λέγει δὲ καὶ ὁ Πλάτων ὅτι ἡ τῆς διανοίας ὄψις ἄρχεται ὀξὺ βλέπειν, ὅταν ἡ τῶν ὀμμάτων τῆς ἀκμῆς λήγειν ἐπιχειρῇ.

ἀναδυέσθω σαφῶς εἰδώς, ὅτι ἐν εὐόρκων γραφήσεται στήλαις. (3.)
14 ἅλις μὲν δὴ τούτων. ἑπόμενον δ' ἂν εἴη σκέψασθαι, διὰ τί τεττάρων
ὀρυττομένων φρεάτων ὑπὸ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ (Gen. 21,
15 25. 26,19—23) τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον „ὅρκος" προσερρήθη. μήποτ'
οὖν δι' ὑπονοιῶν ἐκεῖνο βούλεται παραστῆσαι, ὅτι κἂν τῷ παντὶ τεττάρων
ὄντων, ἐξ ὧν συνέστηκεν ὅδε ὁ κόσμος, καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἰσαρίθμων,
ἐξ ὧν διαπλασθέντες εἰς ἀνθρωπόμορφον εἶδος ἐτυπώθημεν, τὰ μὲν [οὖν]
τρία πέφυκεν ἀμηγέπη καταλαμβάνεσθαι, τὸ δὲ τέταρτον ἀκατάληπτον
16 πᾶσι τοῖς κριταῖς ἐστιν. ἐν μὲν οὖν τῷ κόσμῳ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα
καὶ οὐρανὸν τέτταρα τὰ πάντα εἶναι συμβέβηκεν· ὧν τὰ μὲν ἄλλα κἂν
17 δυσευρέτου, ἀλλ' οὐκ εἰσάπαν ἀνευρέτου μοίρας ἠξίωται. καὶ γὰρ γῆν,
ὅτι ἐστὶ σῶμα βαρὺ καὶ ἀδιάλυτον καὶ στερέμνιον καὶ τεμνόμενον εἰς ὄρη
καὶ πεδιάδας χώρας καὶ ποταμοῖς καὶ θαλάττῃ διαιρούμενον, ὡς τὰ μὲν
νησιάζειν, τὰ δὲ ἠπειροῦσθαι, καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῆς λεπτόγεων, τὸ δὲ
βαθύγειον, καὶ τὸ μὲν τραχὺ καὶ στρυφνὸν καὶ λιθῶδες καὶ εἰσάπαν
ἄγονον, τὸ δὲ λεῖον καὶ μαλακὸν καὶ γονιμώτατον, | καὶ μυρία πρὸς p. 623 M
18 τούτοις ἕτερα καταλαμβάνομεν· καὶ πάλιν ὕδωρ ὅτι πολλά τε τῶν εἰρη-
μένων ἔχει κοινὰ πρὸς γῆν καὶ ἐξαίρετα ἕτερα· τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ γλυκύ,
τὸ δ' ἁλμυρόν, τὸ δ' ἄλλαις διακεκριμένον ἰδέαις· καὶ τὸ μὲν πότιμον,
τὸ δ' οὐ πότιμον — καὶ ἑκάτερον οὐ πᾶσιν, ἀλλ' οἷς θάτερον, οὐ τὸ
ἕτερον, καὶ οἷς μὴ θάτερον, πάντως τὸ ἕτερον —, καὶ τὸ μὲν φύσει
19 ψυχρόν, τὸ δὲ φύσει θερμόν — εἰσὶ γὰρ μυρίαι πολλαχόθι πηγαὶ ζέον
ὕδωρ ἐκδιδοῦσαι, οὐ κατὰ γῆν μόνον ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλατταν· ἤδη γοῦν
ἐφάνησαν φλέβες ἀνομβροῦσαι ζέον ὕδωρ ἐν μέσοις πελάγεσιν, ἃς ἡ

---

1 ἐν εὐόρκων MA: ὁ εὐορκῶν ceteri, εὐορκῶν N 2 τεσσάρων GFHP
3 τῶν] τὸν A 4 ὅρκου MA προσερρήθη MA: προσηγορεύθη ceteri
4. 5 μήποτε δι' FHP 5 κἂν τῷ] αὐτῷ Turn. τεσσάρων MA 6 συνέστηκεν
FH post αὐτοῖς ras. 3 litt. G 7 μὲν οὖν GFHP (οὖν seclusi): om. MA
8 πέφυκε GFHP ἀμηγέπη MAP[2]: om. ceteri 10 τὰ πάντα εἶναι MA:
ταῦτα εἶναι G, εἶναι ταῦτα FHP 10. 11 κἂν δυσευρέτου MA: εἰ καὶ δυσεύρετα
ceteri 12 στερέμνιον GFHP: κάτω νεῦον τὲ MA 14 λεπτόγεων MAF:
λεπτόγεον G, λεπτόγειον HP 14—16 τὸ δὲ βαθύγειον — ἄγονον om. P
15 βαθύγεων A βραχὺ L στρυφνὸν FH[2]: στριφνὸν ceteri 17 τε MA: om.
ceteri 19 δ' ἄλλαις MA, in ras. P[2]: δὲ ὑλῶδες ἐστὶ G, δὲ βλακώδεσι F, δὲ βλυ-
χῶδες ἐστί H (sed υχ, εσ, ε, τ scr. H[2]) διακεκριμένον GFHP: διακεκραμένον
A, διακεκραμμένον M 20 ἑκάτερον] θάτερον MA 20. 21 οὐ τὸ ἕτερον HP:
οὗ οὐ τὸ ἕτερον F, οὐθέτερον MA, om. G 22 πολλαχόθι A: πολλαχόθεν ceteri
23 μόνον om. Turn. post alt. κατὰ add. τὴν HL, sed H rursus del.
θάλασσαν GFHP 24 ζέον ὕδωρ MAP[2]: om. ceteri

τοσαύτη τῶν ἐν κύκλῳ πελαγῶν ἀνάχυσις ἐξ αἰῶνος ἐπικλύζουσα οὐκ
ἴσχυσε σβέσαι, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ ποσὸν ἀνεῖναι —· 'καὶ πάλιν ὅτι ὁ ἀὴρ 20
ἔχει φύσιν εἴκουσαν ἀντιπεριιστάμενος τοῖς σώμασιν, ὄργανον ὢν ζωῆς,
ἀναπνοῆς, ὁράσεως, ἀκοῆς, τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, πυκνότητας καὶ μανό-
τητας κινήσεις τε καὶ ἠρεμίας ἐνδεχόμενος, τροπὰς καὶ μεταβολὰς παντοίας
τρεπόμενός τε καὶ μεταβάλλων, χειμῶνας καὶ θέρη γεννῶν καὶ τὰς μετο-
πωρινὰς καὶ ἐαρινὰς ὥρας, ἐξ ὧν ὁ ἐνιαυτοῦ κύκλος πέφυκε περατοῦσθαι.
(4.) τούτων μὲν δὴ πάντων αἰσθανόμεθα, ὁ δ' οὐρανὸς ἀκατάληπτον 21
ἔχει τὴν φύσιν, οὐδὲν ἑαυτοῦ σαφὲς γνώρισμα πρὸς ἡμᾶς ἀποστείλας.
τί γὰρ ἂν εἴποιμεν; ὅτι πεπηγώς ἐστι κρύσταλλος, ὡς ἠξίωσάν τινες;
ἢ ὅτι πῦρ τὸ καθαρώτατον; ἢ ὅτι πέμπτον κυκλοφορικὸν σῶμα, μηδενὸς
τῶν τεττάρων στοιχείων μετέχον; τί δ'; ἡ ἀπλανὴς καὶ ἐξωτάτω σφαῖρα
πρὸς τὸ ἄνω βάθος ἔχει ἢ αὐτὸ μόνον ἐστὶν ἐπιφάνεια βάθους ἐρήμη,
τοῖς ἐπιπέδοις σχήμασιν ἐοικυῖα; τί δ'; οἱ ἀστέρες πότερον γῆς εἰσιν 22
ὄγκοι πυρὸς πλήρεις — ἄγκεα γὰρ καὶ νάπας καὶ μύδρους διαπύρους
εἶπον αὐτοὺς εἶναί τινες, αὐτοὶ δεσμωτηρίου καὶ μύλωνος, ἐν οἷς τὰ
τοιαῦτά ἐστιν ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν ἀσεβῶν, ὄντες ἐπάξιοι — ἢ συνεχὴς καί,
ὡς εἶπέ τις, πυκνὴ ἁρμονία, πιλήματα ἀδιάλυτα αἰθέρος; ἔμψυχοι δὲ
καὶ νοεροὶ ἢ νοῦ καὶ ψυχῆς ἀμέτοχοι; προαιρετικὰς δὲ ἢ κατηναγκασ-
μένας αὐτὸ μόνον κινήσεις ἔχοντες; τί δέ; σελήνη πότερον γνήσιον ἢ 23
νόθον ἐπιφέρεται φέγγος ἡλιακαῖς ἐπιλαμπόμενον ἀκτῖσιν ἢ καθ' αὑτὸ
624 M. μὲν ἰδίᾳ τούτων οὐδέτερον, | τὸ δ' ἐξ ἀμφοῖν ὡς ἂν ἐξ οἰκείου καὶ
ἀλλοτρίου πυρὸς κρᾶμα; πάντα γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ἀρίστου
τε καὶ τετάρτου τῶν ἐν κόσμῳ σώματος ὄντα, οὐρανοῦ, ἄδηλα καὶ
ἀκατάληπτα, στοχασμοῖς καὶ εἰκασίαις, οὐ παγίῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας,

2 ὁ ἀὴρ MA: ἀὴρ ὁλκὸν ceteri (ὁλκὸν del. P^2) 3 εἴκουσαν MP^2: ἤκουσαν A, εἴκων GHP^1L^1, εἴκων ἔστι τε FL^2, εἴκων τε καὶ Turn. ἀντιπεριισταμένοις H^2 4. 5 πυκνότητα καὶ μανότητα H^2 5 καὶ ante κινήσεις add. G alt. καὶ MA: τε καὶ ceteri 6 προτρεπόμενος A, ἑπόμενος G χειμῶνα HP 8 δὴ] δὲ MA 10 εἴπομεν H post ἐστι ras. 3 litt. H κρύσταλος H 11 ἢ — καθαρώτατον om. G κυκλοφορητικὸν conicio 12 τεσσάρων MAP μετέχων A, μέτοχον HP 13 ἢ] ὃ Turn. 15 ὅροι F ἄγκαια A μύδρους MAP^2: δρυμοὺς ceteri 17 τοιαῦτ' HP 18 ἁρμονία πυκνή F 20 σελήνης A 21 ἐκλαμπόμενον A 22 μὲν MA: μόνον ceteri ἰδίαν F post ἰδίᾳ add. ἢ GH^2 23 ταῦτα καὶ om. MA 23. 24 ἀρίστου τε καὶ τετάρτου MA: τετάρτου καὶ ἀρίστου ceteri 25 ἰκασίαις F λογίῳ HP

10 ss. de fontibus cf. Sitzungsberichte der K. preuss. Akad. 1897 p. 1074 sqq.

24 ἐφορμοῦντα· ὥστε κἂν ὀμόσαι τινὰ θαρρήσαντα, ὅτι θνητὸς οὐδεὶς πώποτε
ἰσχύσει τούτων ἐναργῶς καταλαβεῖν οὐδέν. ὅρκος διὰ τοῦτ' ὠνομάσθη
τὸ τέταρτον καὶ ξηρὸν φρέαρ, ἡ τοῦ τετάρτου τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ζήτησις
25 ἀτελεύτητος καὶ πάντη δυσεύρετος, οὐρανοῦ. (5.) ἴδωμεν δέ, ὃν τρόπον
καὶ τὸ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τέταρτον διαφερόντως καὶ κατ' ἐξαίρετον λόγον
ἀκατάληπτον εἶναι πέφυκεν. οὐκοῦν τέτταρα τὰ ἀνωτάτω τῶν περὶ ἡμᾶς
ἐστι, σῶμα, αἴσθησις, λόγος, νοῦς· τούτων μὲν δὴ τὰ τρία οὐ κατὰ πάσας
ἄδηλα τὰς ἰδέας ἐστίν, ἀλλ' ἔχει τινὰ δείγματα ἐν ἑαυτοῖς τοῦ καταλαμ-
26 βάνεσθαι. τί δ' ἔσθ' ὃ φημι; ὅτι τὸ σῶμα καὶ τριχῇ διαστατὸν καὶ
ἑξαχῇ κινητόν, ἴσμεν, διαστάσεις μὲν τρεῖς ἔχον, μῆκος, βάθος, πλάτος,
κινήσεις δὲ τὰς διπλασίας ἕξ, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν ἐπὶ δεξιά, τὴν
ἐπὶ εὐώνυμα, τὴν πρόσω, τὴν εἰς τὸ κατόπιν· ἀλλὰ καὶ ὅτι ψυχῆς ἐστιν
ἀγγεῖον, οὐκ ἀγνοοῦμεν· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡβᾷ, φθίνει, γηράσκει, τελευτᾷ,
27 διαλύεται, σαφῶς ἴσμεν. καὶ πρὸς αἴσθησιν μέντοι γε οὐ παντάπασιν
ἀμβλεῖς καὶ πηροὶ γεγόναμεν, ἀλλ' ἔχομεν εἰπεῖν, ὅτι καὶ πενταχῇ σχί-
ζεται καὶ ὄργανα ἑκάστης ἐστὶν ὑπὸ φύσεως δημιουργηθέντα οἰκεῖα, ὁρά-
σεως μὲν ὀφθαλμοί, ἀκοῆς δὲ ὦτα, ῥῖνες δὲ ὀσφρήσεως καὶ τῶν ἄλλων
τὰ οἷς ἐναρμόζεται, καὶ ὅτι ἄγγελοι διανοίας εἰσὶ διαγγέλλουσαι χρώματα,
σχήματα, φωνάς, ἀτμῶν καὶ χυλῶν ἰδιότητας, συνόλως σώματα καὶ ὅσαι
ποιότητες ἐν τούτοις, καὶ ὅτι δορυφόροι ψυχῆς εἰσιν, ὅσα ἂν ἴδωσιν ἢ
ἀκούσωσι δηλοῦσαι κἄν εἴ τι βλαβερὸν ἔξωθεν ἐπίοι προορώμεναί τε καὶ
φυλαττόμεναι, ὡς μὴ λάθρᾳ παρεισρεῦσαν αἴτιον ζημίας ἀνηκέστου τῇ
28 δεσποίνῃ γένηται. καὶ φωνὴ δ' οὐκ εἰσάπαν ἀποδιδράσκει τὴν ἡμετέραν
κρίσιν, ἀλλ' ἴσμεν ὅτι ἡ μὲν ὀξεῖα, ἡ δὲ βαρεῖα, καὶ ἡ μὲν ἐμμελὴς
καὶ ἐναρμόνιος, ἡ δὲ ἀπῳδὸς καὶ λίαν ἀνάρμοστος, καὶ πάλιν ἡ μὲν

1 ἀφορμοῦντα G, ἐφαρμόττοντα MA 2 post ὅρκος add. γοῦν H^{2} ὅρκου coni. Mang. τοῦτο MA 3 ante ἡ add. ὅτι H^{2} 4 ἀκατάληπτος coni. Mang. δυσεύρετος Mang.: δυσόρατος codd. δ' GFHP 6 ἀνώτατα L 7 ἐστίν H 8 ταῖς ἰδέαις GFH^{1}P δόγματα HP^{1} αὐτοῖς A 9 δ' ἐστὶν GFHP (ἢ add. M) ὅτι τὸ σῶμα καὶ MA: τὸ σῶμα ὅτι μὲν ceteri, fort. recte διαστατοῦν MA 10 ἴσμεν GFHP: om. MA πλάτος βάθος GFP 11 διακινήσεις M τὰς] τρεῖς coni. Mang. 12 εἰς τὸ om. GFHP ἐστιν om. A 13 post ἡβᾷ add. καὶ GFHP 14 ἴδμεν P οὐ παντάπασιν MAP^{2}: om. ceteri 15 πονηροὶ F ἀλλ' ἔχομεν om. MA 16 εἰσὶν P 18 ἐναρμόζοντα FL^{2}, ἐναρμόζονται G εἰσὶν A διαγγέλουσαι GFH^{2}, διαγγέλουσι H^{1} 19 prius καὶ om. MA 20 ἂν] δ' ἂν A ἴδωσιν ἢ MAGF: ἴδωσι καὶ HP 21 ἐπίῃ A 23 δὲ GFHP 24 prius μὲν MA: μέν ἐστιν GFHP

μείζων, ἡ δὲ ἐλάττων· διαφέρουσι καὶ ἄλλοις μυρίοις, γένεσι, χρώμασι,
διαστήμασι, συνημμέναις τάσεσι καὶ διεζευγμέναις, ταῖς διὰ τεττάρων,
ταῖς διὰ πέντε, ταῖς διὰ πασῶν συμφωνίαις. καὶ μὲν δὴ καὶ τῆς ἐνάρ- 29
θρου φωνῆς, ἣν μόνος ἐκ πάντων ζῴων ἔλαχεν ἄνθρωπος, ἔστιν ἃ γνω-
ρίζομεν· οἷον ὅτι ἀπὸ διανοίας ἀναπέμπεται, ὅτι ἐν τῷ στόματι ἀρθροῦται,
ὅτι ἡ γλῶσσα πλήττουσα τῇ τῆς φωνῆς τάσει τὸ ἔναρθρον ἐνσφραγί-
625 M. ζεται καὶ λόγον, ἀλλ' οὐ ψιλὴν | αὐτὸ μόνον φωνὴν ἀργὴν καὶ ἀδιατύ-
πωτον ἦχον ἀπεργάζεται, ὅτι κήρυκος ἢ ἑρμηνέως ἔχει τάξιν πρὸς τὸν
ὑποβάλλοντα νοῦν. (6.) ἆρ' οὖν καὶ τὸ τέταρτον τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, 30
ὁ ἡγεμὼν νοῦς, καταληπτός ἐστιν; οὐ δήπου. τί γὰρ αὐτὸν οἰόμεθα
κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι; πνεῦμα ἢ αἷμα ἢ σῶμα συνόλως — ἀλλ' οὐ
σῶμα, ἀσώματον δὲ λεκτέον — ἢ πέρας ἢ εἶδος ἢ ἀριθμὸν ἢ ἐνδελέ-
χειαν ἢ ἁρμονίαν ἢ τί τῶν ὄντων; γεννώμενον δ' εὐθὺς ἢ ἔξωθεν 31
εἰσκρίνεται ἢ ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος ἡ ἔνθερμος ἐν ἡμῖν φύσις οἷα
σίδηρος ἐν χαλκέως πεπυρωμένος ὕδατι ψυχρῷ πρὸς τὸ κραταιότατον
στομοῦται; διότι καὶ παρὰ τὴν ψῦξιν ὠνομάσθαι ψυχὴ δοκεῖ. τί δέ;
τελευτώντων σβέννυται καὶ συμφθείρεται τοῖς σώμασιν ἢ πλεῖστον ἐπι-
βιοῖ χρόνον ἢ κατὰ τὸ παντελὲς ἄφθαρτόν ἐστι; ποῦ δ' ἐμπεφώλευκεν 32
ὁ νοῦς αὐτῷ; ἆρα οἶκον κεκλήρωται; οἱ μὲν γὰρ τὴν ἀκρόπολιν ἐν ἡμῖν
ἀνιέρωσαν αὐτῷ κεφαλήν, περὶ ἣν καὶ αἱ αἰσθήσεις λοχῶσιν, εἰκὸς εἶναι
νομίσαντες ἐγγὺς οἷα μεγάλου βασιλέως ἐφεδρεύειν τοὺς δορυφόρους· οἱ
δ' ὑπὸ καρδίας αὐτὸν ἀγαλματοφορεῖσθαι διανοηθέντες γνωσιμαχοῦσιν.

---

1 διαφέρουσι F (probat Cohn): διαφέρουσαι MAGH^{2}P^2, διαφέρουσα H^1(P^1? coni. Mang.), διαφέρουσι δὲ conicio 2 στάσεσι G^{1}FHP^1 ταῖς MAG^2: τὰς G^1, ταῖς τε H^{2}P^2, τά τε FH^{1}P^1 τεσσάρων MA 3 πέντε] ε̄ M συμφωνίας A 4 ζῴων MAP^2: om. ceteri ἄνθρωπος ἔλαβεν (ἔλαχεν H) GFHP 5 οἷον om. MA ἐν om. GFHP 6 γλῶττα A τῇ add. H^{2}P^2 ⟨τὸν ἀέρα⟩ τῇ coni. Mang. τῆς] σ add. H^{2}P^2 φωνῆς] σ add. H^2 τάσει om. A 7 prius καὶ om. F ἀρχὴν L^1 9 ὑπερβάλλοντα L 10 οὐδείς που G 12 δὲ MA: τε s. s. G^{2}P^2, om. G^{1}FHP^1 12. 13 ἐνδελέχθειαν G, ἐντελέχειαν Mang. 13 γενόμενον A, γεννωμένων coni. Mang. δ' MA: om. ceteri 14 ἡ] ἢ AGFH^{1}P 15 ἐν MA: ἐκ GFHP κραταιότατον MA: κραταιότερον ceteri 16 ὠνόμασται A δοκεῖ ψυχὴ transpos. GFHP 17 φθείρεται HP 18 ἢ] ἢ καὶ FP 18. 19 ἐμπεφώλευκε νοῦς GFHP 19 αὐτῶν H^2, αὐτός coni. Mang. ἆρα] τίνα ἄρα conicio ⟨τὴν⟩ ἐν conicio 20 ἐνιέρωσαν A (corr. Hoesch.) περιεῖναι αἰσθήσεις εἰς χόλωσιν A (corr. Hoesch.) αἱ om. GFH^{1}P

---

11 ss. de fontibus v. Sitzungsberichte p. 1076 sqq.

33 ἀεὶ δὴ τὸ τέταρτον ἀκατάληπτον, οὐρανὸς μὲν ἐν κόσμῳ παρὰ τὴν
ἀέρος καὶ γῆς καὶ ὕδατος φύσιν, νοῦς δὲ ἐν ἀνθρώπῳ παρὰ σῶμα καὶ
αἴσθησιν καὶ τὸν ἑρμηνέα λόγον. μήποτε μέντοι καὶ τὸ τέταρτον ἔτος
„ἅγιον καὶ αἰνετὸν“ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς
34 δηλοῦται (Lev. 19,24)· τὸ γὰρ ἐν τοῖς γεγονόσιν ἅγιον οὐρανὸς μέν
ἐστιν ἐν κόσμῳ, καθ' ὃν αἱ ἄφθαρτοι καὶ μακραίωνες φύσεις περιπο-
λοῦσιν, ἐν ἀνθρώπῳ δὲ νοῦς, ἀπόσπασμα θεῖον ὤν, καὶ μάλιστα κατὰ
Μωυσέα λέγοντα· „ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ
35 ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ (Gen. 2, 7). καὶ ἑκάτερον δὲ
αἰνετὸν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ μοι δοκεῖ προσειρῆσθαι· τὰ γὰρ δυνάμενα τοὺς
ἐπαίνους καὶ ὕμνους καὶ εὐδαιμονισμοὺς ἐκτραγῳδεῖν τοῦ γεννήσαντος
πατρὸς ταῦτ' ἐστίν, οὐρανός τε καὶ νοῦς. ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἐξαιρέτου
παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα γέρως ἔλαχε, θεραπεύειν τὸ ὄν, ὁ δὲ οὐρανὸς ἀεὶ
μελῳδεῖ, κατὰ τὰς κινήσεις τῶν ἐν ἑαυτῷ τὴν πάμμουσον ἁρμονίαν ἀπο-
36 τελῶν· ἧς εἰ συνέβαινε τὴν ἠχὴν εἰς τὰς ἡμετέρας φθάνειν ἀκοάς,
ἔρωτες ἂν ἀκάθεκτοι καὶ λελυττηκότες ἵμεροι καὶ ἄπαυστοι καὶ μανιώδεις
ἐγίνοντο οἶστροι, ὡς καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀπέχεσθαι τρεφομένους μηκέθ' p. 626
ὡς θνητοὶ σιτίοις καὶ ποτοῖς διὰ φάρυγγος, ἀλλ' ὡς οἱ μέλλοντες ἀπα-
θανατίζεσθαι δι' ὤτων μουσικῆς τελείας ἐνθέοις ᾠδαῖς· ὧν ἀκροατὴν
Μωυσῆν ἀσώματον γενόμενον λόγος ἔχει τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τὰς
ἴσας νύκτας μήτε ἄρτου μήτε ὕδατος ψαῦσαι τὸ παράπαν (Exod. 24,18).
37 (7.) ὁ τοίνυν οὐρανός, τὸ μουσικῆς ἀρχέτυπον ὄργανον, ἄκρως ἡρμόσθαι
δοκεῖ δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ ἵνα οἱ ἐπὶ τιμῇ τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς ᾀδόμενοι

---

1 ἀεὶ δὴ A: αὖ εἰ δὴ M, εἰ δὴ ceteri, ἤδη v   2 δ' GFHP   4 ἕνεκεν GFHP   5 οὐρανὸν A   6 αἱ om. HP^1 8 Μωυσέα MA: Μωυσῆν cetari   9 ὁ om. A   10 καὶ ante οὐκ add. F   προσειρῆσθαι δοκεῖ GFHP   προηρῆσθαι A   13 γέρας F   14 τῶν MPal.: τὴν A, τῶν ὄντων ceteri   ἑαυτῷ MAPal.: αὐτῷ ceteri   15 φθάνει F^1 16 ἂν] ὧν A   ἀνύποιστοι coni. Mang.   17 ἐγίνοντο M: ἐγίγνοντο F, ἐγένοντο ceteri   ὡς Pal.: om. codd.   post ἀναγκαίων add. ἠνάγκασαν H^2 στρεφομένους F   17. 18 μηκέθ' ὡς θνητοὶ MA: μὴ καθὼς οἱονεὶ ἢ (οἷον ἢ P, οἱονεὶ οἱ L) GFP, μὴ καθὼς οἱ, tum ras. 3 litt. H   18 τοῖς σιτίοις GFHP   καὶ] ἢ FL^2 τοῖς ποτοῖς GFL^2 ποτίοις P   ὡς om. GFHP^1 19 δι' ὤτων MPal.: διὰ τῶν ceteri, διὰ τῆς Turn.   ἐνθέων ᾠδῶν G^{2}H^{2}L^1, ἐνθέαις ᾠδαῖς FL^2, P^1 ut vid.   ὧν] ἧς A   20 Μωσῆν MA   ἀσωμάτου P   21 alt. μήθ' MA   23 δι'] δ' A   οἱ MG^{2}FHP (Hoesch. in mg. A): ἡ AG^1(?), om v   ἐπιστήμη GFHP

13 sqq. Pythagorei: Zeller I 1 p. 432.   13—19 Pal. fol. 27^v ὁ δὲ οὐρανὸς — ᾠδαῖς.

ὕμνοι μουσικῶς ἐπιψάλλωνται. καὶ τὴν ἀρετὴν μέντοι Λείαν ἀκούομεν
ἐπὶ τῆς τοῦ τετάρτου γενέσεως υἱοῦ μηκέτι τίκτειν δυναμένην, ἀλλ' ἐπέ-
χουσαν ἢ ἐπεχομένην τὰς γονάς· εὕρισκε γάρ, οἶμαι, πᾶσαν τὴν γένεσιν
ἐξ αὐτῆς ξηράν τε καὶ στεῖραν, ἡνίκα Ἰούδαν, τὴν ἐξομολόγησιν, τὸν
τέλειον καρπόν, ἤνθησε. διαφέρει δ' οὐδὲν τὸ λέγειν „ἵστασθαι τίκτου- 38
σαν" (Gen. 29, 35) τοῦ μὴ εὑρίσκειν ἐν τῷ τετάρτῳ φρέατι τοὺς παῖδας
Ἰσαὰκ ὕδωρ (Gen. 26,32), ἐπειδήπερ ἐξ ἑκατέρου τῶν συμβόλων ἐμφαί-
νεταί τὸ πάντα διψῆν θεοῦ, παρ' ὃν αἱ γενέσεις καὶ τροφαὶ τοῖς γεγο-
νόσιν ἄρδονται. μικροπολῖται μὲν οὖν τινες ἴσως ὑπολήψονται περὶ φρεά- 39
των διορυχῆς τὸν τοσοῦτον εἶναι λόγον τῷ νομοθέτῃ, οἱ δὲ δὴ μείζονι
ἐγγραφέντες πατρίδι, τῷδε τῷ κόσμῳ, τελειοτέρων φρονημάτων ὄντες,
εἴσονται σαφῶς, ὅτι περὶ τεττάρων ἐστίν, οὐ φρεάτων, ἀλλὰ τῶν τοῦ
παντὸς μερῶν ἡ ζήτησις τοῖς ὁρατικοῖς καὶ φιλοθεάμοσι, γῆς, ὕδατος,
ἀέρος, οὐρανοῦ. ὧν ἕκαστον ἐπινοίαις εἰς ἄκρον πεποιημέναις διεξελ- 40
θόντες ἐν μὲν τοῖς τρισὶν εὗρόν τινα καταληπτά — διὸ καὶ τρία ὀνό-
ματα ἐπεφήμισαν τοῖς εὑρεθεῖσιν, ἀδικίαν, ἔχθραν, εὐρυχωρίαν (Gen.
26, 20. 21. 22) —, ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ τὸ παράπαν οὐδέν, οὐρανῷ, κα-
θάπερ ὀλίγῳ πρότερον ἐδηλώσαμεν· τὸ γὰρ τέταρτον φρέαρ ἄνυδρον
καὶ ξηρὸν εὑρίσκεται καὶ ὅρκος διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν προσαγορεύεται.
(8.) Τὰ δὲ ἑπόμενα ζητήσωμεν ἐρευνῶντες, τίς ἡ Χαρρὰν καὶ 41
διὰ τί ὁ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἐξελθὼν εἰς αὐτὴν ἔρχεται (Gen. 28,10).
ἔστι τοίνυν, ὡς ἔμοιγε φαίνεται, Χαρρὰν μητρόπολίς τις αἰσθήσεων.
ἑρμηνεύεται γὰρ τοτὲ μὲν ὀρυκτή, τοτὲ δὲ τρῶγλαι, δι' ἀμφοτέρων τῶν
ὀνομάτων ἑνὸς δηλουμένου πράγματος. τὸ γὰρ σῶμα ἡμῶν εἰς τὰ τῶν 42
αἰσθήσεων ὄργανα τρόπον τινὰ ἐξορώρυκται, καὶ γέγονεν ἕκαστον τῶν

---

1 λίαν A (corr. Hoesch.) G   ἀκούωμεν A   2 τοῦ om. Mang.
3 ἢ ἐπεχομένην om. F, secl. Mang.   εὕρισκε HP: ηὕρισκε MAF, ἢ εὕρισκε G
4 αὐτῆς H²   5 τὸ MAFH²: τῶ H¹P, τοῦ in ras. G   λέγειν MA: τὴν λείαν HP, τὴν λίαν GF   6 τοῦ MAF: τὸ οὐ G, τῶ H, τὸ P   7 περ] παρ' A   7. 8 ἐφαίνετο P   8 παρ' ὃν GFH²: παρ' οὗ MAP², παρ' ὃ H¹P¹, tum καὶ add. HP   αἱ τροφαὶ HP   9 μικρολόγοι GFHP (Hoesch. in mg. A)
10 δὲ δὴ M: δὲ A, δ' ἐν τῇ ceteri, δὲ τῇ conicio   11 γραφέντες HP   ὄντες] ἐπιλαχόντες conicio, γέμοντες coni. Cohn   12 περὶ τεττάρων ἐστὶν οὐ φρεάτων MA: οὐ περὶ φρεάτων τεττάρων ἐστὶν ceteri   14 ἕκαστος G¹, ἕκαστον, s. s. ὁ G²
πεπονημέναις coni. Mang., τετελειωμέναις coniciebam   15 post μὲν add. οὖν GFHP, sed GH rursus del.   16 ἐπεφήμισαν M: ἐπευφήμισαν A, ἐφήμισαν F, εὐφήμησαν GHP   ἔχθραν εὐρυχωρίαν om. G   19 alt. καὶ — προσαγορεύεται om. G
προσηγόρευται P   20 δ' GFHP   ζητήσομεν H   23 ποτὲ bis G
τῶν om. GFHP   24 τὰ γὰρ σώματα GFHP   25 ἐξώρυκται A, ἐξωρώρυκται G

ὀργάνων ἑκάστης ὀπή τις αἰσθήσεως, ἐν ᾗ πέφυκε φωλεύειν. | ὅταν p. 627 οὖν τις ἀπὸ τοῦ φρέατος, ὃ καλεῖται ὅρκος, ὥσπερ ἀπὸ λιμένος ἐξαναχθῇ, παραγίνεται εὐθὺς εἰς Χαρρὰν ἀναγκαίως· τὸν γὰρ ἀποδημίαν στελλόμενον ἀπὸ τοῦ ἀρίστου καὶ ἀπειρομεγέθους ἐπιστήμης χωρίου κατ'
43 ἀναγκαῖον αἰσθήσεις ἄνευ ξεναγῶν ὑποδέχονται. κινεῖται γὰρ ἡμῶν ἡ ψυχὴ πολλάκις μὲν ἐφ' ἑαυτῆς, ὅλον τὸν σωματικὸν ὄγκον ἐκδῦσα καὶ τὸν τῶν αἰσθήσεων ὄχλον ἀποδρᾶσα, πολλάκις δὲ καὶ ταῦτα ἐπαμπισχομένη. τὴν μὲν οὖν γυμνὴν κίνησιν αὐτῆς τὰ νοήσει μόνῃ καταληπτὰ
44 ἔλαχε, τὴν δὲ μετὰ σώματος τὰ αἰσθητά. εἴ τις οὖν ὁμιλεῖν εἰσάπαν ἀδυνατεῖ διανοίᾳ μόνῃ, δευτέραν καταφυγὴν αἴσθησιν εὑρίσκεται, καὶ ὅστις ἂν σφαλῇ τῶν νοητῶν, αὐτίκα πρὸς τὰ αἰσθητὰ κατασύρεται· δεύτερος γὰρ ἀεὶ πλοῦς ὁ πρὸς αἴσθησιν τοῖς μὴ δυνηθεῖσι πρὸς τὸν
45 ἡγεμόνα νοῦν εὐπλοῆσαι. καλὸν δὲ κἂν τούτῳ γενομένους μὴ καταγηράσαι καὶ διαιωνίσαι, ἀλλ' ὡς ἐν ξένῃ διατρίβοντας παροίκων τρόπον ἀεὶ μετανάστασιν ζητεῖν καὶ ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρῴαν γῆν. Λάβαν μὲν γὰρ οὐκ εἶδος, οὐ γένος, οὐκ ἰδέαν, οὐκ ἐννόημα, οὐκ ἄλλο τῶν νοήσει μόνῃ καταλαμβανομένων οὐδὲν ἁπλῶς εἰδώς, ἠρτημένος δὲ τῶν ἐμφανῶν, ἅπερ εἰς ὄψεις καὶ ἀκοὰς καὶ τὰς συγγενεῖς δυνάμεις ἔρχεται, πατρίδος ἠξίωται Χαρράν, ἣν ὡς ξένην ὁ φιλάρετος Ἰακὼβ πρὸς ὀλίγον
46 οἰκεῖ χρόνον, τῆς οἴκαδε ἐπανόδου διαμεμνημένος. φησὶ γοῦν ἡ μήτηρ, ἡ ὑπομονή, Ῥεβέκκα πρὸς αὐτόν· „ἀναστὰς ἀπόδραθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφόν μου εἰς Χαρράν, καὶ οἴκησον μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινάς" (Gen. 27, 43. 44). ἆρα οὖν κατανοεῖς, ὅτι οὐχ ὑπομένει ὁ ἀσκητὴς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν αἰσθήσεων καταβιῶναι, ἀλλ' ἡμέρας ὀλίγας καὶ βραχύν τινα

---

1 τις] τῆς G² ὅταν] ὅπως Turn. 3 παραγίνεται MAN: ras. 3 litt., γίνεται εἶτ' G, παραγίνεταί τ' FHP Χαρὰν GN ἀποδημίας H¹P, ἀποδημία N 4 ἀορίστου coni. Mang. κατὰ M 4. 5 κατὰ τἀναγκαῖον GFN 5 ξεναγωγῶν M ἡμῶν om. H¹P 6 ἀφ' coni. Cohn οἶκον coni. Mang. 7 τὸν τῶν αἰσθήσεων M: τὸν τῆς αἰσθήσεως A Pal., τὸν αἰσθήσεων GFHPN, τῶν αἰσθήσεων L ἀποδράσασα GFHPN 7. 8 ἐπ' ἀμπισχόμενα G¹ 8 αὐτῆς κατανοήσει G μόνον HP καταληπτὴν in ras. G² 9 εἴληχε Pal. 10 ἀδυνατεῖ om. A (suppl. Hoesch.) τῇ διανοίᾳ A δευτέραν om. H 12 ὁ MA: om. ceteri N 13 γινομένους N, γινόμενος F 16 οὐ γένος] ἢ γένος P 17 μόνον A ἠρτημένως F 19 καὶ ante πατρίδος add. GFHP 20 φησὶν οὖν HP(F¹) 21 ἀναστὰς om. MA 22 καὶ ποίησον ἐκεῖ ἡμέρας MA 23 οὖν MA: δὴ ceteri

---

1—15 N fol. 150r: ὅταν—γῆν. 5—9 Pal. fol. 27v κινεῖται μὲν ἡ ψυχὴ—αἰσθητά.

χρόνον διὰ τὰς τοῦ συνδέτου σώματος ἀνάγκας, ὁ δὲ μακρὸς αἰὼν αὐτῷ
καὶ βίος ἐν τῇ νοητῇ πόλει ταμιεύεται; (9.) παρό μοι δοκεῖ καὶ ὁ 47
πάππος αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης, Ἀβραὰμ ὄνομα, μὴ πολὺν χρόνον ὑπο-
μεῖναι τῇ Χαρρὰν ἐνδιατρῖψαι. λέγεται γὰρ ὅτι „Ἀβραὰμ ἦν ἐτῶν ἑβδο-
μήκοντα πέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν“ (Gen. 12, 4), καίτοι τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ Θάρρα, ὃς ἑρμηνεύεται κατασκοπὴ ὀσμῆς, μέχρι τελευτῆς ἐν αὐτῇ
p. 628 M. βιώσαντος. ῥητῶς γοῦν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς | δηλοῦται, ὅτι „ἀπέ- 48
θανε Θάρρα ἐν Χαρράν“ (Gen. 11, 32)· κατάσκοπος γὰρ ἦν ἀρετῆς,
οὐ πολίτης, καὶ ὀσμαῖς ἀλλ᾽ οὐ τροφῶν ἀπολαύσεσιν ἐχρῆτο, μήπω ἱκανὸς
ὢν ἐμπίπλασθαι φρονήσεως, ἀλλὰ μηδὲ γεύεσθαι, τοῦτο δ᾽ αὐτὸ μόνον
ὀσφραίνεσθαι. καθάπερ γὰρ τοὺς θηρατικοὺς τῶν σκυλάκων λόγος ἔχει 49
καὶ τὰ πορρωτάτω τῶν θηρίων πτώματα ῥινηλατοῦντας ἀνευρίσκειν ἠκο-
νημένους ὑπὸ φύσεως διαφερόντως τὴν περὶ τὰς ὀσμὰς αἴσθησιν, τὸν
αὐτὸν τρόπον τὴν ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἀναδιδομένην
ἡδεῖαν αὔραν ὁ παιδείας ἐραστὴς ἰχνηλατεῖ καὶ ποθεῖ μὲν ἐκείναις ἐντυ-
χεῖν, ἐξ ὧν ἀναδίδοται τὸ θαυμασιώτατον γάνωμα τοῦτο, μὴ δυνάμενος
δ᾽ ἐν κύκλῳ κενὴν περιάγει τὴν κεφαλήν, ὀσφραινόμενος αὐτὸ μόνον
καλοκἀγαθίας καὶ σιτίων ἱερωτάτης κνίσσης· οὐ γὰρ ἀρνεῖται λίχνος ἐπι-
στήμης καὶ φρονήσεως εἶναι. μακάριοι μὲν οὖν οἷς ἐξεγένετο τῶν σο- 50
φίας φίλτρων ἀπόνασθαι καὶ τῶν θεωρημάτων καὶ δογμάτων αὐτῆς
ἑστιαθῆναι καὶ ἐνευφρανθεῖσιν ἔτι διψῆν, ἄπληστον καὶ ἀκόρεστον ἐπι-
φερομένοις ἵμερον ἐπιστήμης. δεύτερα δ᾽ οἴσονται, οἷς ἀπολαῦσαι μὲν 51
οὐκ ἐξεγένετο τῆς ἱερᾶς τραπέζης, κνισσοῦν δὲ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς·
αὔραις γὰρ ἀρετῆς οὗτοι ζωπυρηθήσονται, καθάπερ τῶν καμνόντων οἱ

---

1 συνθέτου GFHP post ἀνάγκας e. gr. παροικεῖ addiderim, βιῶναι subaudit Cohn 4 τὴν MA 4. 5 δὲ MAHP 6 κατασκοπῆς G ὀδσμῆς (sic) G, ὀδμῆς F post μέχρι add. τῆς, ut vid., P[2] 7 γοῦν MA: οὖν ceteri, μὲν οὖν v ἀναγραφαῖς MA: γραφαῖς GHP, γραφῆς F δουλοῦται A 8 Χαρρᾶ GFH[1]P ἦν ἀρετῆς] ἀρθεὶς ἦν A 9 ὀδσμαῖς (sic) G, ὀδμαῖς F ἀπόλαυσιν HP 10 ἐμπίμπλασθαι M γεύσασθαι A 11 θηρευτικοὺς G[2] 12 πορρώτατα F 13 φύσεως MA: τῆς φύσεως ceteri ὀδσμὰς G, ὀδμὰς F 14 τὴν ἀπὸ δικαιοσύνης om. G[1], τὴν s. s. G[2] τῆς ἀρετῆς τῆς ἄλλης HP 15 ἄβραν M ὁ om. G[1]FHP[1] 16 ἐξ ὧν ἀναδίδοται post τοῦτο transp. G 16. 17 μὴ δυνάμενος δ᾽ ἐν κύκλῳ MA: μηδ᾽ ἐν κύκλῳ δυνάμενος ceteri 17 καινὴν A αὐτῷ AG 18 καὶ fort. secl. vel ἀρετῶν pro σιτίων scrib. κνίσης HP 19 ἐξεγένοντο G 21 ἐνευφρανθεῖσιν Cohn: εὐφρανθεῖσι G, ἀνευφρανθεῖσιν ceteri ἔτι om. GFHP[1] 21. 22 ἐπιφερόμενος G, περιφερομένοις coni. Mang. 22 δευτερεῖα coni. Mang. 23 ἐγένετο H κνισοῦν MHP ταῖς et ψυχαῖς G 24 ζωπηρηθήσονται F

παρειμένοι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τροφῇ χρῆσθαι τὰς εἰς ἀνάληψιν προσ-
φέρονται ὀσμάς, ἃς ἰατρῶν παῖδες λιποθυμίας ἄκη σωτήρια προευτρεπί-
52 ζονται. (10.) καταλιπὼν μέντοι τὴν Χαλδαίαν γῆν εἰς Χαρρὰν λέγεται
μετανίστασθαι Θάρρα, τόν τε υἱὸν Ἀβραὰμ καὶ τοὺς ὁμογνίους τῆς οἰκίας
ἐπαγόμενος, οὐχ ἵν' ὡς παρὰ συγγραφέως ἱστορικοῦ μάθωμεν, ὅτι μετα-
νάσται τινὲς ἐγένοντο, τὴν μὲν πατρῴαν γῆν καταλιπόντες, τὴν δὲ ξένην
ὡς πατρίδα οἰκήσαντες, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μάθημα βιωφελέστατον καὶ
53 ἁρμόττον ἀνθρώπῳ μὴ ἀμεληθῆναι. τί δὲ τοῦτό ἐστι; Χαλδαῖοι μὲν
ἀστρονομοῦσιν, οἱ δὲ τῆς Χαρρὰν πολῖται περὶ τὸν τῶν αἰσθήσεων τόπον
πραγματεύονται. φησὶν οὖν ὁ ἱερὸς λόγος τῷ κατασκόπῳ τῶν τῆς φύσεως
πραγμάτων· τί περὶ ἡλίου ζητεῖς, εἰ ποδιαῖός ἐστιν, εἰ τῆς γῆς μείζων
ἁπάσης, εἰ πολλαπλάσιος αὐτῆς; τί δὲ περὶ φωτισμῶν σελήνης, εἰ νόθον
ἔχει φέγγος, εἰ γνησίῳ μόνῳ χρῆται; τί δὲ περὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀστέρων
54 φύσεως ἢ περιφορᾶς ἢ συμπαθείας πρός τε ἀλλήλους καὶ τἀπίγεια; τί
δὲ βαίνων ἐπὶ γῆς ὑπὲρ νεφέλας πηδᾷς; τί δ' ἅπτεσθαι τῶν ἐν αἰθέρι
φῄς δύνασθαι προσερριζωμένος χέρσῳ; τί δὲ περὶ τῶν ἀτεκμάρτων
τεκμαίρεσθαι τολμᾷς; τί δὲ πολυπραγμονεῖς ἃ μή σε δεῖ, τὰ μετέωρα;
τί δὲ τὴν ἐν τοῖς μαθήμασιν εὑρεσιλογίαν ἄχρις οὐρανοῦ τείνεις; τί δ'
ἀστρονομεῖς μετεωρολεσχῶν; | μὴ τὰ ὑπὲρ σὲ καὶ ἄνω, ὦ οὗτος, ἀλλὰ p. 629 M
τὰ ἐγγὺς σαυτοῦ κατανόησον, μᾶλλον δὲ σαυτὸν ἀκολακεύτως ἐρεύνησον.
55 πῶς οὖν ἐρευνήσεις; ἴθι νοερῶς εἰς Χαρρὰν τὴν ὀρυκτήν, τὰς τρώγλας
καὶ ὀπὰς τοῦ σώματος, καὶ ἐπίσκεψαι ὀφθαλμούς, ὦτα, ῥῖνας, τὰ ἄλλα

1 διὰ GFHP[1]: καὶ διὰ MAP[2] τροφαῖς GFHP τὰς] ταῖς GFHP 1. 2 προσφέροντες GHP, προσφέροντ' F 2 ὀδμάς GF ἃς om. GFHP λειποθυμίας ἀκεστήρια (ἄκη σωτήρια scripsi) MA: ἄκη λιποθυμίας (sic G, hoc recepi, λυποθυμίας F, λειποθυμίας HP) σωτήρια GFHP 2. 3 προσευτρεπίζονται GFHP 3 Χαλδαίαν MA: Χαλδαίων ceteri 4 τε MA: δὲ ceteri ὁμογνίους scripsi: ὁμογνώμονας codd. οἰκείας HP 5 ἱστορικοῦ secl. Cohn 7 post καὶ add. νοερὸν GFHP 8 ante ἀνθρώπῳ ras. in H μόνω post ἀνθρώπω add. GFHP, ἐπιστήμονι coni. Mang. τοῦτ' HP 9 τρόπον F 10 φησὶ MA οὖν GFPH[2]: γοῦν MA, οὐκ L[1], om. H[1] 13 εἰ] ἢ H[2] ἄστρων A 14 prius ἢ] εἰ F εἰσφορᾶς G, φορᾶς FHP τἀπίγεια M: τὰ ἐπίγεια ceteri 14. 15 ἐπίγεια — βαίνων om. G 18 εὑρησολογίαν G, εὑρησιλογίαν H[1]P 19 ὑπὲρ σὲ καὶ ἄνω MA: ὑπερωκεάνια ceteri 20 σαυτοῦ MA: ἑαυτοῦ GFH[2], αὐτοῦ H[1]P 21 εὑρήσεις F(?)H, tum ἐὰν ἐπιτύχης add. GFHP, ἐρευνήσας ἂν ἐπιτύχῃς (immo ἐπιτύχοις) coni. Mang. ἴθ' A νοερῶς om. MA 22. 217,1 καὶ τὰ ἄλλα ὅσα conicio

11—14 de fontibus v. Sitzungsberichte l. c. p. 1075. 1076. 19 cf. Usener, Epicurea p. 229,1. Norden in supplem. annal. philolog. XVIII p. 270.

ὅσα καὶ αἰσθήσεως ὄργανα, καὶ φιλοσόφησον ἀναγκαιοτάτην καὶ πρεπω-
δεστάτην φιλοσοφίαν ἀνθρώπῳ, ζητῶν, τί ὅρασις, τί ἀκοή, τί γεῦσις, τί
ὄσφρησις, τί ἁφή, τί καὶ συνόλως αἴσθησις· κἄπειτα τί τὸ ὁρᾶν καὶ πῶς
ὁρᾷς, τί τὸ ἀκούειν καὶ πῶς ἀκούεις, τί τὸ ὀσφραίνεσθαι ἢ γεύεσθαι ἢ
ἅπτεσθαι καὶ πῶς ἕκαστον αὐτῶν εἴωθε γίγνεσθαι. πρὶν δὲ τὸν ἴδιον 56
οἶκον καλῶς ἐπεσκέφθαι, τὸν τοῦ παντὸς ἐξετάζειν οὐχ ὑπερβολὴ μα-
νίας; καὶ οὔπω σοι μεῖζον ἐπίταγμα ἐπιτάττω, τὴν σαυτοῦ ψυχὴν ἰδεῖν
καὶ τὸν νοῦν, ἐφ᾽ ᾧ μέγα φρονεῖς· καταλαβεῖν γὰρ αὐτὸν οὔποτε δυνήσῃ.
ἀνάβαινε νῦν εἰς οὐρανὸν καὶ καταλαζονεύου περὶ τῶν ἐκεῖ, μήπω δεδυ- 57
νημένος γνῶναι κατὰ τὸ ποιητικὸν γράμμα

ὅττί τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ᾽ ἀγαθόν τε τέτυκται,

καταγαγὼν δ᾽ ἀπ᾽ οὐρανοῦ τὸν κατάσκοπον καὶ ἀντισπάσας ἀπὸ τῆς ἐκεῖ
ζητήσεως γνῶθι σαυτόν, εἶτα καὶ τοῦτ᾽ ἐπιμελῶς ἐκπόνησον, ἵνα τῆς
ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας ἐπιλάχῃς. τὸν τρόπον τοῦτον Θάρρα μὲν 58
Ἑβραῖοι, Σωκράτην δὲ Ἕλληνες ὀνομάζουσι· καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἐγγηράσαι
φασὶν τῇ περὶ τοῦ γνῶθι σαυτὸν ἀκριβεστάτῃ σκέψει, μηδὲν ἔξω τῶν
καθ᾽ ἑαυτὸν φιλοσοφοῦντα. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἄνθρωπος ἦν, Θάρρα δ᾽ αὐτὸς
ὁ λόγος ὁ περὶ τοῦ γνῶναί τινα ἑαυτὸν προκείμενος οἷα δένδρον εὐερ-
νέστατον, ἵν᾽ ἔχοιεν εὐμαρῶς οἱ φιλάρετοι τὸν περὶ ἠθοποιίαν δρεπόμενοι
καρπὸν σωτηρίου καὶ ἡδίστης ἐμπίπλασθαι τροφῆς. τοιοῦτοι μὲν ἡμῖν 59
οἱ φρονήσεως κατάσκοποι, τῶν δὲ ἀθλητῶν καὶ ἀγωνιστῶν αὐτῆς αἱ
φύσεις τελειότεραι· δικαιοῦσι γὰρ οὗτοι τὸν περὶ τῶν αἰσθήσεων σύμ-
παντα λόγον ἀκριβῶς καταμαθόντες ἐπί τι μεῖζον ἕτερον χωρεῖν θεώ-

1 ὅσα καὶ MA: καὶ GH, καὶ ὅσα P, om. F αἰσθήσεως MAG: τῶν αἰσθήσεων Fv, αἰσθήσεων HP φιλοσόφησον] φιλοσοφωτάτην φιλοσοφίαν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν HP
2 ἀνθρώπῳ ζητῶν MA: ἀληθεῖ, tum ras., ζητῶν G; ἀληθείᾳ ἀνθρώπῳ ζητῶν F, ἀληθείᾳ (ἀλήθειαν L) ἀναζητῶν HL, ἀλη ϑ' ἄνω ζητῶν (ἄνω ζητῶν rursus del.) P
3 primum τί om. GFHP τὸ om. L 4 ὁρᾷς—πῶς om. A
5 γίνεσθαι GFHP 6 συνεπεσκέφθαι G 9. 10 δυνάμενος GFHP 11 ὅτι MAFP τε om. AP τέτεκται F 12 καταγαγὼν δ᾽ MA: κάταγε τῶν (τῶν rursus del. P) ceteri, κατάγων δ᾽ per errorem Mang. ἀντὶ πάσας A
13 εἶτα om. GFHP, fort recte 14 εὐδαιμονίας MAP²: ἐπιμελείας ceteri τὸν (om. τρόπον) τοῦ Θάρρα F Θάρραν H² 16 σκέψει MAFP, mg. H: γνώσει GHL, mg. P² τῶν] τὸν A 17 ἑαυτὸν GFHP: αὐτὸν MA
18. 19 εὐθαλέστατον A 19 περὶ] πρὸς MA 20 ἐμπίμπλασθαι M
22 τελειότεραι MA: τελεώτεραι GFHP 23 χωρεῖν MA: ἐλθεῖν ceteri

10 Hom. Od. δ 392.

60 ρημα, καταλιπόντες τὰς αἰσθήσεως ὀπάς, αἳ Χαρρὰν ὀνομάζονται. τού-
των ἐστὶν ὁ ἐπιδόσεις καὶ βελτιώσεις πρὸς ἐπιστήμης ἄκρας ἀνάληψιν
ἐσχηκὼς Ἀβραάμ· ὅτε γὰρ μάλιστα ἔγνω, τότε μάλιστα ἀπέγνω ἑαυτόν,
ἵνα τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ὄντος εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν ἔλθῃ. καὶ πέφυκεν
οὕτως ἔχειν· ὁ λίαν καταλαβὼν ἑαυτὸν λίαν ἀπέγνωκε τὴν ἐν πᾶσι τοῦ
| γενητοῦ σαφῶς προλαβὼν οὐδένειαν, ὁ δ' ἀπογνοὺς ἑαυτὸν γινώσκει p. 630 M
τὸν ὄντα.
61 (11.) Τίς μὲν οὖν ἐστιν ἡ Χαρρὰν καὶ διὰ τί ὁ ἀπολείπων τὸ
τοῦ ὅρκου φρέαρ εἰς αὐτὴν ἔρχεται, δεδήλωται. σκεπτέον δὲ τὸ τρίτον
καὶ ἀκόλουθον, τίς ὁ τόπος, ᾧ ὑπαντᾷ· λέγεται γάρ, ὅτι „ἀπήντησε
62 τόπῳ" (Gen. 28, 11). τριχῶς δὲ ἐπινοεῖται τόπος, ἅπαξ μὲν χώρα
ὑπὸ σώματος πεπληρωμένη, κατὰ δεύτερον δὲ τρόπον ὁ θεῖος λόγος,
ὃν ἐκπεπλήρωκεν ὅλον δι' ὅλων ἀσωμάτοις δυνάμεσιν αὐτὸς ὁ θεός.
„εἶδον" γάρ φησι „τὸν τόπον οὗ εἱστήκει ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ" (Exod.
24, 10), ἐν ᾧ μόνῳ καὶ ἱερουργεῖν ἐφῆκεν ἀλλαχόθι κωλύσας· διείρηται
γὰρ ἀναβαίνειν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός, κἀκεῖ θύειν
τὰ ὁλοκαυτώματα καὶ τὰ σωτήρια καὶ τὰς ἄλλας ἀμώμους θυσίας ἀνά-
63 γειν (Deut. 12,5ss.). κατὰ δὲ τρίτον σημαινόμενον αὐτὸς ὁ θεὸς καλεῖται
τόπος τῷ περιέχειν μὲν τὰ ὅλα, περιέχεσθαι δὲ πρὸς μηδενὸς ἁπλῶς,
καὶ τῷ καταφυγὴν τῶν συμπάντων αὐτὸν εἶναι, καὶ ἐπειδήπερ αὐτός ἐστι
64 χώρα ἑαυτοῦ, κεχωρηκὼς ἑαυτὸν καὶ ἐμφερόμενος μόνῳ ἑαυτῷ. ἐγὼ
μὲν οὖν οὔκ εἰμι τόπος, ἀλλ' ἐν τόπῳ, καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ὁμοίως·
τὸ γὰρ περιεχόμενον διαφέρει τοῦ περιέχοντος, τὸ δὲ θεῖον ὑπ' οὐδενὸς
περιεχόμενον ἀναγκαίως ἐστὶν αὐτὸ τόπος ἑαυτοῦ. μαρτυρεῖ δέ μοι

---

1 αἰσθήσεις ὡς ὀπάς H ὠνομάζοντο GFHP 3 ἑαυτοῦ (ὸν s. s.) A 4 τοῦ et ὄντος GFHP: τῶν et ὄντων MA (sed v. lin. 7) 5 post ὁ add. γὰρ GFHP ἐν] ἐπὶ MA 6 γεννητοῦ AGF οὐθένειαν A γιγνώσκει G 8 διότι F ἀπολιπὼν GFHP 10 καὶ om. F ὅτι om. GHP^1 ὑπήντησεν GH, tum ἐν add. G, ἐν τῷ FHPN 12 ἐκπεπληρωμένη GFHP 13 ἐκπεπλήρωκεν] ἀφῆκεν coni. Mang. 14 φησιν F τοῦ] τὸν P 15 μόνον GFHPN ἀφῆκεν AFL^{2}N ἄλλοθι MA διείρηται M: διήρηται A, εἴρηται ceteri N 17 alterum τὰ om. GFHPN ἄλλα A 20 καταφυγεῖν A (corr. Hoesch.) εἶναι αὐτόν transpos. FHPN, εἶναι καὶ αὐτόν G 21 ἑαυτοῦ MAFP^{2}N: αὐτοῦ GH^{1}P^1, αὑτοῦ H^2 21 μόνως αὐτῷ N, ἑαυτῷ μόνῳ conicio 22 οὖν οὐκ M: οὐνοῦτ' (i. e. οὐρανοῦ τ', ut vid.) A, οὐκ ceteri N 24 ἀναγκαῖος AP ἐστὶ A αὐτὸ om. A ἑαυτῷ N

10—24 N fol. 150^v: λέγεται — τόπος ἑαυτῷ. 18. 19 cf. Clem. Alex. Strom. V 74 p. 690 P.

λόγιον τὸ χρησθὲν ἐπὶ Ἀβραὰμ τόδε· „ἦλθεν εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν
αὐτῷ ὁ θεός· καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν“
(Gen. 22,3. 4). ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον, εἰπέ μοι, μακρόθεν αὐτὸν εἶδεν; 65
ἀλλὰ μήποτε δυεῖν πραγμάτων ἐστὶν ὁμωνυμία διαφερόντων, ὧν τὸ μὲν
ἕτερον θεῖός ἐστι λόγος, τὸ δὲ ἕτερον ὁ πρὸ τοῦ λόγου θεός. ὁ δὴ 66
ξεναγηθεὶς ὑπὸ σοφίας εἰς τὸν πρότερον ἀφικνεῖται τόπον, εὑράμενος
τῆς ἀρεσκείας κεφαλὴν καὶ τέλος τὸν θεῖον λόγον, ἐν ᾧ γενόμενος οὐ
φθάνει πρὸς τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεὸν ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτὸν ὁρᾷ μακρόθεν·
μᾶλλον δὲ οὐδὲ πόρρωθεν αὐτὸν ἐκεῖνον θεωρεῖν ἱκανός ἐστιν, ἀλλὰ τὸ
μακρὰν τὸν θεὸν εἶναι πάσης γενέσεως αὐτὸ μόνον ὁρᾷ καὶ τὸ πορρω-
τάτω τὴν κατάληψιν αὐτοῦ πάσης ἀνθρωπίνης διανοίας διῳκίσθαι.
μήποτε μέντοι γε οὐδὲ τόπον νῦν ἀλληγορῶν ἐπὶ τοῦ αἰτίου παρείληφεν, 67
ἀλλ' ἔστι τὸ δηλούμενον τοιοῦτον· „ἦλθεν εἰς τὸν τόπον, καὶ ἀναβλέψας
τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδεν“ αὐτὸν τὸν τόπον, εἰς ὃν ἦλθε, μακρὰν ὄντα τοῦ
ἀκατονομάστου καὶ ἀρρήτου καὶ κατὰ πάσας ἰδέας ἀκαταλήπτου θεοῦ.
p. 631 M. (12.) | τούτων προδιωρισμένων, ὅταν εἰς Χαρράν, τὴν αἴσθησιν, ἔλθῃ 68
ὁ ἀσκητής, „ὑπαντᾷ τόπῳ“ (Gen. 28,11), οὔτε τῷ ἐκπεπληρωμένῳ
ὑπὸ σώματος θνητοῦ — μετέχουσι γὰρ αὐτοῦ πάντες οἱ γηγενεῖς ἐκ-
πεπληρωκότες χώραν καὶ τόπον τινὰ κατὰ τἀναγκαῖον ἐπέχοντες —
οὔτε τῷ τρίτῳ καὶ ἀρίστῳ, οὗ μόλις ἔννοιαν λαβεῖν ἦν ἂν ἐπὶ τοῦ
φρέατος ποιούμενον τὰς διατριβάς, ὃ προσηγορεύετο ὅρκος, ᾧ τὸ αὐτο-
μαθὲς γένος, Ἰσαάκ, ἐνδιαιτᾶται μηδέποτε τῆς πρὸς θεὸν πίστεως
καὶ ἀφανοῦς ὑπολήψεως ἀφιστάμενον, ἀλλὰ τῷ μέσῳ λόγῳ θείῳ, τὰ
ἄριστα ὑφηγουμένῳ καὶ ὅσα πρόσφορα τοῖς καιροῖς ἀναδιδάσκοντι. οὐ 69
γὰρ ἀξιῶν ὁ θεὸς εἰς αἴσθησιν ἔρχεσθαι τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἐπικουρίας
ἕνεκα τῶν φιλαρέτων ἀποστέλλει· οἱ δ' ἰατρεύουσι καὶ ἐκνοσηλεύουσι τὰ
ψυχῆς ἀρρωστήματα, παραινέσεις ἱερὰς ὥσπερ νόμους ἀκινήτους τιθέντες

---

1 λόγιον MAFP, in ras. H^2, L^1: ἅγιον G(H^1)L^2 post ἐπὶ add. τοῦ GFHP 2 post ὀφθαλμοῖς add. αὐτοῦ GFHP 3 τὸν om. F 4 δυεῖν AGF: δυοῖν MHP 5 θεῖός MAP^2: οἷός ceteri πρὸ] περὶ Turn. δὴ] δὲ GFHP 6 τῆς σοφίας HP (τῆς om. etiam L) εὑρόμενος FH^{1}L^2 9 οὐδὲ] οὐ A τὸ] τῶ F 10 τὸ] τῶ F 11 ἀνθρωπίνης om. A διῳκίσθαι MF: διώκισται H^{1}P, διακεῖσθαι GH^2, κεῖσθαι A 14 εἶδε MA αὐτὸν τὸν om. MA εἰσῆλθε G 15 πάσης MAG 17 ante ὑπαντᾷ add. οὐχ GFHP 19 κατ' ἀναγκαῖον A 20 ἂν om. GFHP^1 21 προσαγορεύεται M, προσηγόρευτος F 23 ὑφιστάμενον P^1 24 οὗ H^2 25 ἀξιῶν (Mang.): ἀπαξιῶν codd. θεὸς ⟨αὐτὸς⟩ conicio 26 ἕνεκεν MA ἀποστελεῖ GFHP δὲ GFHP

καὶ ἐπὶ τὰ τούτων γυμνάσια καλοῦντες καὶ τρόπον ἀλειπτῶν ἰσχὺν καὶ
70 δύναμιν καὶ ῥώμην ἀνανταγώνιστον ἐμφύοντες. δεόντως οὖν εἰς αἴσθησιν
ἐλθὼν οὐκέτι θεῷ, λόγῳ δ' ὑπαντᾷ θεοῦ, καθὰ καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ
τῆς σοφίας Ἀβραάμ. λέγεται γάρ· „ἀπῆλθε κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν
τῷ Ἀβραάμ, καὶ Ἀβραὰμ ἀπέστρεψεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ" (Gen. 18,33)·
δι' οὗ συνάγεται τὸ λόγοις τοιούτοις ἐντυγχάνειν ἱεροῖς, ὧν ὁ πρὸ τῶν
ὅλων θεὸς ἀπήλλακται, μηκέτι τὰς ἀφ' αὑτοῦ τείνων φαντασίας, ἀλλὰ
71 τὰς ἀπὸ τῶν μεθ' αὑτὸν δυνάμεων. ὑπερφυέστατα δ' ἔχει τὸ μὴ φάναι
ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον, ἀλλ' ἀπαντῆσαι τόπῳ· ἑκούσιον μὲν γὰρ τὸ
ἔρχεσθαι, τὸ δ' ἀπαντᾶν πολλάκις ἀκούσιον, ἵν' ἐξαπιναίως ὁ θεῖος λόγος
ἐπιφαινόμενος ἀπροσδόκητον χαρὰν ἐλπίδος μείζονα ἐρήμῃ ψυχῇ συνο-
δοιπορεῖν μέλλων προτείνῃ. καὶ γὰρ Μωυσῆς „ἐξάγει τὸν λαὸν εἰς τὴν
συνάντησιν τοῦ θεοῦ" (Exod. 19, 17), σαφῶς εἰδὼς ἐρχόμενον αὐτὸν
ἀοράτως πρὸς τὰς ποθούσας ψυχὰς ἐντυχεῖν αὐτῷ.
72 (13.) Τὴν δ' αἰτίαν ἐπιφέρει, δι' ἣν τόπῳ ὑπήντησεν· „ἔδυ" γάρ
φησιν „ὁ ἥλιος" (Gen. 28,11), οὐχ ὁ φαινόμενος οὗτος, ἀλλὰ τὸ τοῦ
ἀοράτου καὶ μεγίστου θεοῦ περιφεγγέστατον καὶ περιαυγέστατον φῶς.
τοῦθ' ὅταν μὲν ἐπιλάμψῃ διανοίᾳ, τὰ δεύτερα λόγων δύεται φέγγη, πολὺ
δὲ μᾶλλον οἱ αἰσθητοὶ τόποι πάντες ἐπισκιάζονται· ὅταν δ' ἑτέρωσε
73 χωρήσῃ, πάντ' εὐθὺς ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει. μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ ὁ
ἥλιος κατὰ τοὺς τῆς ἀλληγορίας κανόνας ἐξομοιοῦται τῷ πατρὶ καὶ ἡγε-
μόνι τῶν συμπάντων· θεῷ γὰρ ὅμοιον πρὸς ἀλήθειαν μὲν οὐδέν, ἃ δὲ
δόξῃ νενόμισται, δύο μόνα ἐστίν, ἀόρατόν τε καὶ ὁρατόν, ψυχὴ μὲν
74 ἀόρατον, ὁρατὸν δὲ ἥλιος. τὴν | μὲν οὖν ψυχῆς ἐμφέρειαν δεδήλωκεν p. 632 M.
ἐν ἑτέροις εἰπών· „ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ
ἐποίησεν αὐτόν" (Gen. 1,27), καὶ ἐν τῷ κατὰ ἀνδροφόνων τεθέντι νόμῳ
πάλιν· „ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται,

---

1 prius καὶ om. Turn. ἄλειπτον G 2 καὶ τρόπον ἀκαταγώνιστον GHP ῥώ (om. μην) F ἐκφύοντες MAH 3 δ' MAH²P²: om. GFH¹P¹ 4 ἀπῆλθεν ὁ κύριος GFHP 6 ἱερεῖς L¹ πρὸ] πατὴρ coni. Cohn 7 ἀπ' αὐτοῦ MA 8 μεθ' ἑαυτῶν G, μεθ' αὑτὴν Turn. δὲ GFHP 9 τὸν om. G ἀλλὰ GFHP ὑπαντῆσαι v 10 ὑπαντᾶν GFHP 11 ἀποφαινόμενος HP¹ 11. 12 μέλλων συνοδοιπορεῖν F 12 τὴν om. GFHP 15 δὲ GFHP 18 τοῦτο GFHP ἐπιλάμψει L τὰ δεύτερα om. G τῶν λόγων P πολλοὶ AGF (corr. Hoesch. in mg. A) 19 ἑτέρως FHP 20 εἰ om. A (add. Hoesch.) 21 τῆς om. GFHP ἐξομοιοῦνται A 24 ὁ ἥλιος F 26 ἐποίησεν αὐτόν om. MA τεθέντι MF: ταθέντι A, τιθέντι GP², τίθεται H (sed prius ι in ras.) P¹

ὅτι ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον" (Gen. 9,6), τὴν δὲ ἡλίου διὰ συμβόλων μεμήνυκε. ῥᾴδιον δὲ καὶ ἄλλως ἐξ ἐπιλογισμοῦ τοῦτο 75 κατιδεῖν, ἐπειδὴ πρῶτον μὲν ὁ θεὸς φῶς ἐστι — „κύριος γὰρ φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου" ἐν ὕμνοις ᾄδεται (Psalm. 26, 1) — καὶ οὐ μόνον φῶς, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἑτέρου φωτὸς ἀρχέτυπον, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀρχετύπου πρεσβύτερον καὶ ἀνώτερον, λόγον ἔχον παραδείγματος. τὸ μὲν γὰρ παράδειγμα ὁ πληρέστατος ἦν αὐτοῦ λόγος, φῶς — „εἶπε" γάρ φησιν „ὁ θεός· γενέσθω φῶς" (Gen. 1,3) —, αὐτὸς δὲ οὐδενὶ τῶν γεγονότων ὅμοιος. ἔπειθ' ὡς ἥλιος ἡμέραν καὶ νύκτα διακρίνει, οὕτως φησὶ 76 Μωυσῆς τὸν θεὸν φῶς καὶ σκότος διατειχίσαι· „διεχώρισε γὰρ ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους" (Gen. 1,4)· ἄλλως τε ὡς ἥλιος ἀνατείλας τὰ κεκρυμμένα τῶν σωμάτων ἐπιδείκνυται, οὕτως καὶ ὁ θεὸς τὰ πάντα γεννήσας οὐ μόνον εἰς τοὐμφανὲς ἤγαγεν, ἀλλὰ καὶ ἃ πρότερον οὐκ ἦν, ἐποίησεν, οὐ δημιουργὸς μόνον ἀλλὰ καὶ κτίστης αὐτὸς ὤν. (14.) λέγεται δὲ πολλαχῶς κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον ἐν ὑπο- 77 νοίαις ἥλιος, ἅπαξ μὲν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὃν οἰκοδομοῦσιν ὡς πόλιν καὶ κατασκευάζουσιν οἱ γένεσιν πρὸ τοῦ ἀγενήτου θεραπεύειν ἀναγκαζόμενοι, ἐφ' ὧν εἴρηται ὅτι „ᾠκοδόμησαν πόλεις ὀχυρὰς τῷ Φαραώ, τήν τε Πειθώ", τὸν λόγον ᾧ τὸ πείθειν ἀνάκειται, „καὶ Ῥαμεσσή", τὴν αἴσθησιν, ὑφ' ἧς ὥσπερ ὑπὸ σέων ἡ ψυχὴ διεσθίεται — ἑρμηνεύεται γὰρ σεισμὸς σητός —, „καὶ τὴν Ὧν", τὸν νοῦν, ἣν Ἡλίου πόλιν ὠνόμασεν (Exod. 1,11), ἐπειδὴ καθάπερ ἥλιος τοῦ παντὸς ἡμῶν ὄγκου τὴν ἡγεμονίαν ἀνῆπται καὶ τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὥσπερ ἀκτῖνας εἰς ὅλον τείνει. τὸν δὲ ἱερέα καὶ θεραπευτὴν τοῦ νοῦ πενθερὸν ἐπιγράφεται πᾶς 78 ὁ τὴν τοῦ σώματος πολιτείαν ἀναψάμενος, ὄνομα Ἰωσήφ. „ἔδωκε" γάρ φησιν „αὐτῷ τὴν Ἀσενὲθ θυγατέρα Πετεφρῆ ἱερέως Ἡλίου πόλεως"

---

1 ἐποίησε H¹P τὸν δὲ ἥλιον L 2 μεμήνυκεν M, μεμύνηκε G 3 φωτισμός MA: φῶς GFHP 4 ἐν om. GFHP 5 παντὸς om. GFHP 5. 6 πρεσβύτερον ἀρχετύπου GFHP 7 πληρέστατος] περιφεγγέστατος vel περιαυγέστατος coni. Mang. (cf. § 72) 7. 8 εἶπε — φῶς MA: om. ceteri 10 Μωυσῆς A: Μωσῆς ceteri 12 ὁ ἥλιος FHP ἀνατείλας om. GFHP οὕτω HP 15 δὲ om. GFHP τὸν ἱερὸν λόγον GFHP: Μωσῆν MA 16 ὁ ἥλιος GFHP 17 γένησιν F ἀγεννήτου codd. 18 ἐφ'] ἀφ' G¹ 19 Πειθῶν G τὸν λόγον om. MA Ῥαμεσσή M: Ῥαμεσή A, Ῥαμεσσήν GF, Ῥαμεσήν HP 20 σεῶν M: σαιῶν A, σητῶν ceteri δ' ἐσθίεται A 21 τὴν ὧν GHP (alt. ν eras. in P) L¹: κτηνῶν ceteri ἡλιούπολιν codd. 21. 22 ὠνόμασαν HP 23 τὴν om. A αὐτοῦ (sic) MA: ἀφ' αὐτοῦ ceteri 25 ἀναγραψάμενος H 26 αὐτῷ φησιν MA Πεντεφρῆ AF ἡλιουπόλεως MA

79 (Gen. 41,45). | δεύτερον δὲ ἥλιον καλεῖ συμβολικῶς τὴν αἴσθησιν, ἐπειδὴ p. 633 M
τὰ αἰσθητὰ πάντα δείκνυται διανοίᾳ. περὶ ἧς λελάληκεν ὧδε· „ἀνέτειλεν
ὁ ἥλιος αὐτῷ, ἡνίκα παρῆλθε τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ“ (Gen. 32,31)· τῷ γὰρ
ὄντι ταῖς ἱερωτάταις ἰδέαις καὶ ὡς ἂν εἰκόσιν ἀσωμάτοις ὅταν μηκέτι
δυνώμεθα συνδιατρίβειν, ἀλλ' ἑτέρωσε τρεπόμενοι μεταχωρήσωμεν, ἄλλῳ
φωτὶ τῷ κατὰ αἴσθησιν χρώμεθα σκότους πρὸς τὸν ὑγιῆ λόγον οὐδὲν
80 ἁπλῶς διαφέροντι· ὅπερ ἀνατεῖλαν ὅρασιν μὲν καὶ ἀκοήν, ἔτι δὲ γεῦσιν
καὶ ὄσφρησιν καὶ ἁφὴν ὥσπερ κοιμωμένας ἀνήγειρε, φρόνησιν δὲ καὶ
δικαιοσύνην ἐπιστήμην τε καὶ σοφίαν ἐγρηγορυίας εἰς ὕπνον ἔτρεψεν.
81 οὗ χάριν ἁγνεύειν οὐδένα πρὸ ἑσπέρας φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος (Lev.
11,24 al.) δύνασθαι, τῆς διανοίας ὑπὸ τῶν κατ' αἴσθησιν κινήσεων ἔτι
παρευημερουμένης. ἄφυκτον δὲ καὶ τοῖς ἱερεῦσι νόμον ἐν ταὐτῷ καὶ
γνώμην ἀποφαινόμενος τίθησιν, ἐπειδὰν λέγῃ· „Οὐκ ἔδεται ἀπὸ τῶν
ἁγίων, ἐὰν μὴ λούσηται τὸ σῶμα ὕδατι καὶ δύῃ ὁ ἥλιος καὶ γένηται
82 καθαρός“ (Lev. 22, 6. 7). δηλοῖ γὰρ σαφέστατα διὰ τούτων, ὅτι εὐαγὴς
εἰσάπαν οὐδείς ἐστιν, ὡς ταῖς ἁγίαις καὶ ἱεροπρεπέσι χρῆσθαι τελεταῖς,
ᾧ τὰς αἰσθητὰς τοῦ θνητοῦ βίου λαμπρότητας ἔτι τετιμῆσθαι συμβέβηκεν.
εἰ δέ τις αὐτὰς οὐκ ἀποδέχεται, κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῷ φρονήσεως ἐπι-
λάμπεται φέγγει, δι' οὗ δυνήσεται τὰς τῶν κενῶν δοξῶν ἐκνίπτεσθαι
83 καὶ ἀπολούεσθαι κηλῖδας. ἢ τὸν ἥλιον αὐτὸν οὐχ ὁρᾷς, ὅτι τἀναντία
καὶ ἀνατέλλων καὶ δυόμενος ἐργάζεται; ἐπειδὰν γὰρ ἀνίσχῃ, τὰ μὲν
κατὰ γῆν ἅπαντα περιλάμπεται, τὰ δὲ κατ' οὐρανὸν ἀποκρύπτεται·
δύντος δ' ἔμπαλιν οἱ μὲν ἀστέρες προφαίνονται, τὰ δὲ περίγεια συσκιά-
84 ζεται. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν ἡμῖν, ὅταν μὲν τὸ τῶν αἰσθήσεων
φέγγος ὡς ἥλιος ἀνατείλῃ, τὰς ὀλυμπίους καὶ οὐρανίους ὡς ἀληθῶς
ἐπιστήμας κρύπτεσθαι συμβέβηκεν· ὅταν δὲ πρὸς δυσμὰς γένηται, τὰς

---

1 καλεῖ ἥλιον GFHP 2 δείκνυσι GFHP, fort. recte (an ἐπιδείκνυται? cf. § 91) διάνοια GF 3 ὁ om. GFHP 4 εἰκόνα H¹P, εἰκότι H² 5 συντρίβειν F μετατρεπόμενοι GFH 8 ἁφὴν καὶ ὄσφρησιν GFHP δὲ scripsi: τε codd. 9 διανοίας ante εἰς add. H 10 οὐδὲν ἀπὸ ἑσπέρας A πρὸς GFHP φησιν ὁ ἱερὸς λόγος GFHP: φησὶ Μωσῆς MA 11 τῆς om. GFHP 12 ἐπ' αὐτῷ A 13 ἔδετε A 14 λούσητε et ὕδασι A 16 ἅπαν MGFH¹ οὐδὲ εἷς GFHP ὡς] ὃς A χρῆσθαι MA: μυῆσθαι G, μυεῖσθαι FHP 17 ᾧ, tum ras. G (coni. Mang.): ὧν ceteri τὰς αἰσθητὰς MAG²: τὰς ἐσθῆτας ceteri, ταῖς αἰσθηταῖς et λαμπρότησι coni. Mang. λαμπρότητας ἔτι scripsi: λαμπρότητος G², λαμπρότητι ceteri 18. 19 ἐπιλάμπει A 19 φέγγει MA: φωτὶ ceteri 20 καὶ ἀπολούεσθαι om. Turn. ἢ V τὰ ἐναντία HP 21 γὰρ MA: μὲν γὰρ ceteri ἀνάσχῃ conicio 23 δύναντος GFHP 26 ἀποκρύπτεσθαι GFP, ἐπικρύπτεσθαι H δυσμαῖς GH

ἀστεροειδεστάτας καὶ θειοτάτας ἀναφαίνεσθαι ἀρετῶν αὐγάς, ὅτε καὶ
καθαρὸς ὁ νοῦς ὑπὸ μηδενὸς κρυπτόμενος αἰσθητοῦ γίνεται. (15.) κατὰ 85
δὲ τὸ τρίτον σημαινόμενον ἥλιον καλεῖ τὸν θεῖον λόγον, τὸ τοῦ κατ'
οὐρανὸν περιπολοῦντος, ὡς πρότερον ἐλέχθη, παράδειγμα, ἐφ' οὗ λέγεται·
„ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγώρ, καὶ κύριος
ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ“ (Gen. 19, 23. 24). ὁ 86
γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος, ὅταν ἐπὶ τὸ γεῶδες ἡμῶν σύστημα ἀφίκηται, τοῖς
μὲν ἀρετῆς συγγενέσι καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποκλίνουσιν ἀρήγει καὶ βοηθεῖ,
ὡς καταφυγὴν καὶ σωτηρίαν αὐτοῖς πορίζειν παντελῆ, τοῖς δὲ ἀντιπάλοις
ὄλεθρον καὶ φθορὰν ἀνίατον ἐπιπέμπει. λέγεται δὲ κατὰ τέταρτον 87
σημαινόμενον ἥλιος μὲν αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων ἡγεμών, ὡς εἶπον ἤδη, δι'
οὗ τὰ ἀνίατα τῶν ἁμαρτημάτων ἀνακαλύπτεται συσκιάζεσθαι δοκοῦντα·
p. 634 M. | πάντα γὰρ ὡς δυνατά, οὕτως καὶ γνώριμα θεῷ. παρὸ καὶ τοὺς κατα- 88
λυθέντας τῶν τόνων τῶν ψυχικῶν, ἀκολάστως καὶ λαγνίστερον ὁμιλοῦν-
τας ταῖς νοῦ θυγατράσιν, αἰσθήσεσιν, ὡς χαμαιτύπαις καὶ πόρναις,
ἐνδειχθησομένους πρὸς ἥλιον ἄγει. φησὶ γάρ· „καὶ κατέλυσεν ὁ λαὸς 89
ἐν Σαττὶν“ — ἄκανθαι δ' ἑρμηνεύεται, παθῶν κεντούντων καὶ τιτρω-
σκόντων ψυχὴν σύμβολον —, „καὶ ἐβεβηλώθη“ φησίν „ἐκπορνεῦσαι εἰς
τὰς θυγατέρας Μωάβ“ — αἱ δέ εἰσιν αἱ αἰσθήσεις, κεκλημέναι νοῦ
θυγατέρες· Μωὰβ γὰρ ἐκ πατρὸς ἑρμηνεύεται —, καὶ προστίθησι· „λάβε
πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ λαοῦ καὶ παραδειγμάτισον τῷ κυρίῳ ἀπέναντι
τοῦ ἡλίου, καὶ ἀποστραφήσεται ὀργὴ κυρίου ἀπὸ Ἰσραήλ“ (Num. 25,
1. 4). οὐ γὰρ μόνον τὰ κεκρυμμένα τῶν ἀδικημάτων ἐμφανῆ γενέσθαι 90
βουλόμενος ταῖς ἡλιακαῖς περιέλαμψεν ἀκτῖσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ συμβόλων
ἥλιον τὸν πατέρα τῶν ὅλων ἐκάλεσεν, ᾧ πάντα προὖπτα καὶ ὅσα ἐν
μυχοῖς τῆς διανοίας ἀοράτως ἐπιτελεῖται· γενομένων δ' ἐμφανῶν ἵλεῳ

---

1 καὶ θειοτάτας om. GFHP 2 αἰσθητὸς Turn. γίνεται in ras. P, γένηται AF 3 δὲ τὸ GP: τὸ MA, δὲ FH alt. τὸ H^2: τὸν ceteri 5 ἐξῆλθεν ὁ ἥλιος MA (sed v. quaest. in Gen. IV § 51) τῆς γῆς P Σηγώρ AP^2: Σιγώρ MH (ι vid. corr.) (P^1), Σοὲρ GF 7 ἀφίκηται σύστημα ἡμῶν F 8 αὐτὴν MA: ἀρετὴν ceteri 10 κατὰ MA; καὶ κατὰ ceteri 11 post ὅλων add. θεὸς καὶ GFHP 12 συσκιάζεσθαι δοκοῦντα ἀνακαλύπτεται GFHP 13 οὕτω G καὶ per errorem om. Mang. 13. 14 καταλυθέντων conicio τόνων τῶν ψυχικῶν MAP^2: ὄντων ψυχικῶς ceteri 14 καὶ ante ἀκολάστως add. GFHP λαγνέστερον A 15 τοῦ νοῦ GFHP χαμαιτύποις v post πόρναις add. τοῦ νοῦ G, ras. 4 litt. in H 17 Σαττίοις F, Σαττεὶν Mang. (LXX) δὲ GFHP ἑρμηνεύονται GFHP, post παθῶν transpos. HP 19 δ' GFHP alterum αἱ om. GFHP νοῦ MAP^2: om. ceteri 23 μόνα H 26 ἀοράτοις GFP δὲ HP ἵλεών HP

91 φησιν ἔσεσθαι τὸν μόνον ἵλεω. διὰ τί; ὅτι, ἐὰν ὑπολαβοῦσα διάνοια
λήσεσθαι τὸ θεῖον ἀδικοῦσα, ὡς μὴ πάντα καθορᾶν δυνάμενον, κρύφα
καὶ ἐν μυχοῖς διαμαρτάνῃ καὶ μετὰ ταῦτα εἴτ' ἐξ αὑτῆς εἴτε καὶ ὑφη-
γησαμένου τινὸς ἐννοήσῃ, ὅτι ἀμήχανον ἄδηλον εἶναί τι τῷ θεῷ, καὶ
ἑαυτὴν καὶ τὰς ἑαυτῆς πράξεις ἁπάσας ἀναπτύξῃ καὶ εἰς μέσον προενεγ-
κοῦσα καθάπερ εἰς ἡλιακὸν φῶς ἐπιδείξηται τῷ τῶν ὅλων ἐπισκόπῳ
φήσασα μετανοεῖν ἐφ' οἷς πρότερον ἀγνώμονι γνώμῃ χρωμένη κακῶς
ἐδόξαζε — μηδὲν γὰρ ἄδηλον, γνώριμα δὲ καὶ δῆλα πάντα, οὐ τὰ πρα-
χθέντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλπιζόμενα κατὰ πολλὴν περιουσίαν ὑπάρχειν
αὐτῷ —, κεκάθαρται καὶ ὠφέληται καὶ τὸν ἐφεστῶτα κολαστὴν ἔλεγχον
ἡμέρωκεν ὀργῇ δικαίᾳ χρώμενον, εἰ τὸ μετανοεῖν ἀδελφὸν νεώτερον ὂν
92 τοῦ μηδ' ὅλως ἁμαρτεῖν ἀποδέχεται. (16.) φαίνεται μέντοι καὶ ἑτέρωθι
κατὰ σύμβολον ἐπὶ τοῦ αἰτίου τὸν ἥλιον παραλαμβάνων, ὡς ἐν τῷ γρα-
φέντι νόμῳ περὶ τῶν ἐπ' ἐνεχύροις δανειζόντων· λέγε τὸν νόμον· „ἐὰν
ἐνεχύρασμα ἐνεχυράσῃς τὸ ἱμάτιον τοῦ πλησίον, πρὸ δυσμῶν ἡλίου ἀπο-
δώσεις αὐτῷ· ἔστι γὰρ τοῦτο περιβόλαιον αὐτῷ μόνον, τοῦτο τὸ ἱμάτιον
ἀσχημοσύνης αὐτοῦ. ἐν τίνι κοιμηθήσεται; ἐὰν οὖν καταβοήσῃ πρὸς
93 μέ, εἰσακούσομαι αὐτοῦ· ἐλεήμων γάρ εἰμι" (Exod. 22, 26. 27). ἆρ'
οὐκ ἄξιον τοὺς οἰομένους τὴν τοσαύτην σπουδὴν εἶναι τῷ νομοθέτῃ περὶ
ἀμπεχόνης, εἰ καὶ μὴ ὀνειδίζειν, ἀλλά τοί γε ὑπομιμνήσκειν φάσκοντας·
τί λέγετε, ὦ γενναῖοι; ὁ τῶν ὅλων κτίστης καὶ ἡγεμὼν ἐλεήμονα ἑαυτὸν
ἐφ' οὕτως εὐτελοῦς πράγματος, ἱματίου μὴ ἀποδοθέντος χρεώστῃ
94 | πρὸς δανειστοῦ, καλεῖ; τὸ μέγεθος καθάπαξ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάντα p. 635 M.

---

1 γενέσθαι A post ἵλεω (ἵλεων HP) add. τῷ λαῷ GFHP 3 ἐν — alt. καὶ om. G ταῦτ' GF εἴτ' MA: εἴτε καὶ ceteri αὐτῆς H²: αὐτῆς ceteri 4 ἐννοήσει A τῷ om. FHP 5 ἀναπτύξει AG 5. 6 προενεγκοῦσα GFHP: ἐνεγκοῦσα MA 6 φῶς MA: φέγγος ceteri ἐπιδείξῃ τὰ P, ἀποδεῖξαι ταῦτα G 8 πάντα καὶ δῆλα GFHP 10 κεκάθαρται om. A (add. Hoesch.) ἀπολέλουται coni. Mang. 11 δικαίῳ GHP χρώμενος A εἰ] ὃς H, om. A ὂν om. A 12 ἁμαρτεῖν] ἁμαρτάνειν ὂν A ἀπωθεῖται vel ⟨μὴ⟩ ἀποδέχεται (sc. διάνοια) conicio, aut lin. 11 ⟨μὴ⟩ δικαίᾳ leg. 14 post νόμῳ add. ἐνορῶ GFH², ἐν ᾧ P(H¹) ἐπ' om. GFHP λέγεται F, λέγειν H² 16 αὐτῷ MA: αὐτό GFHP αὐτὸ H¹L τοῦτο τὸ ex LXX scripsi (cf. ad § 101. 109): τὸ A; ras., tum τὸ P, τοῦτο ceteri 17 τῆς ἀσχημοσύνης A ante ἐν add. καὶ AP² οὖν MAP²: om. ceteri 20 ἀμπεχόνην F, fort. recte 21 ὁ MA: ὅτι FH¹P¹, ὅτι ὁ GH²P² 22 μὴ om. H¹P¹ χρέος τὸ G¹, χρέους τοῦ G² 23 δανειστὴν GFH¹P¹ καλεῖ] παρέχει coniciebam ante τὸ add. τῶν mg. G καθάπαξ GFHP: om. MA τὰ πάντα H²

μεγάλου θεοῦ μὴ συνεωρακότων τοιαῦτ᾽ ἐστὶν ὑπολαμβάνειν καὶ τὴν
ἀνθρωπίνην μικρολογίαν τῇ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ καὶ πλήρει μακαριό-
τητος καὶ εὐδαιμονίας φύσει παρὰ θέμιν καὶ δίκην προσνέμοντων. τί 95
γὰρ ἄτοπον ποιοῦσιν οἱ τὰ ῥύσια κατέχοντες δανεισταὶ παρ᾽ αὑτοῖς,
ἄχρις ἂν τὰ ἴδια ἀναπράξωνται; πένητες οἱ χρεῶσται, φήσει τις ἴσως,
καὶ ἄξιον ἐλεεῖν αὐτούς. εἶτ᾽ οὐκ ἄμεινον ἦν γράψαι νόμον, δι᾽ οὗ
τούτους ἐρανιοῦσι μᾶλλον ἢ χρεώστας ἀποφανοῦσιν ἢ ἐπ᾽ ἐνεχύροις
τοῦ δανείζειν κωλύσουσιν; ὁ δὲ ἐφεὶς οὐκ ἂν εἰκότως ἐπὶ τοῖς ἃ
ἔλαβον πρὸ καιροῦ μὴ προιεμένοις δυσχεραίνοι ὡς ἀσεβοῦσι. πενίας δ᾽ 96
εἰς αὐτά τις ἐλθών, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὰ πέρατα καὶ ῥάκιον ἓν ἀμπεχό-
μενος δανειστὰς καινοὺς ἐπάγεται τὸν ἀπὸ τῶν ὁρώντων παρεὶς ἔλεον,
ὃς τοῖς κεχρημένοις ταῖς τοιαύταις κακοπραγίαις κατ᾽ οἰκίαν καὶ παρ᾽
ἱεροῖς καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ πανταχοῦ προκέχυται; νυνὶ δὲ καὶ ὃ μόνον 97
εἶχε προκάλυμμα αἰδοῦς, ᾧ τὰ τῆς φύσεως ἀπόρρητα συνεσκίαζε, τοῦτο
φέρων προύτεινε· ῥύσιον ὑπὲρ τίνος, εἰπέ μοι; ἢ ὑπὲρ ἑτέρας ἀμείνονος
ἐσθῆτος; τροφῆς μὲν γὰρ ἀναγκαίας ἄπορος οὐδείς, ἄχρις ἂν πηγαὶ μὲν
ἀναβλύζωσι, ποταμοὶ δὲ χείμαρροι πλημμυρῶσι, γῆ δὲ τοὺς ἐτησίους
ἀναδιδῷ καρπούς. οὕτω δὲ ἢ βαθύπλουτός τις ἢ λίαν ὠμὸς ὁ δανειστής, 98
ὡς ἢ τετράδραχμον, τάχα δὲ καὶ ἔλαττον ἐθέλειν τῳ συμβαλεῖν ἢ οὕτω
πενιχρῷ δανείζειν ἀλλὰ μὴ χαρίζεσθαι, ἢ ὃ μόνον ἦν ἱμάτιον ἐκείνῳ
λαμβάνειν ἐνέχυρον, ὅπερ ἑτέρῳ ὀνόματι λωποδυτεῖν εἰκότως ἂν λέγοιτο;

---

1 μὴ add. H^2 post συνεωρακότων add. μηδὲ συνορώντων GFHP ἐστὶ τοιαῦθ᾽ GFHP 2 μικρολογίαν A: σμικρολογίαν ceteri ἀγεννήτω AGF 3 προσνεμόντων GFHP: προσνέμειν MA 4 αὐτοῖς H^2: αὐτοῖς ceteri 5 ἴδια τί διαπράξονται G cum ras. post δι φησί τις GF 6 ἐλεεῖν corr. in ἐλεῖν P post οὐκ add. εὔλογον καὶ GFHP 7 τούτοις v ἀποφαινοῦσιν (sic) MA ἢ om. MA 8 τοῦ] τὸ conicio κωλύσουσιν MAGFP: κωλῦσαι H, κωλύει Μωυσῆς conicio ἀφεὶς A 9 προιέμενος G^1H^1P 10. 11 ἐναμπεχόμενος L^2v, ἀμπεχόμενος (om. ἓν) HP^1 11 ἐπάξεται coni. Mang. ἔλαιον A 12 ὃς F(?)H: οἷς ceteri ante κατ᾽ add. ἃ GF, ras. in HP 13 ἱεραῖς A πανταχῆ P ὅμοιον A 14 τούτω A 15 ἢ v 17 ἀναβλύζωσι GFHP: ἀναβλύωσι MA ποταμοὶ δὲ MAP^2 (χείμαρροι addidi): ποταμῶν χείμαρροι δὲ $GFHP^1$, post δὲ add. ποταμῶν H (del. H^2) P^1, ποταμοὶ δὲ αὐθιγενεῖς τε καὶ χείμαρροι coni. Mang. πλημυρῶσι G 18 ἀναδιδῷ scripsi: ἀναδίδωσι codd. οὕτως GFHP φιλόπλουτός conicio prius ἢ] ἡ M post ὠμὸς add. καὶ A, ἢ λίαν σκαιὸς GFHP 19 ὡς ἢ] ὡσεὶ H^2, ὥστε v τετράδι δραχμῶν G ⟨μὴ⟩ ἐθέλειν male Mang. οὕτως GF 20 πενιχρῶς GFHP ὅμοιον A ἱμάτιον ἐκείνω GFHP: ἐκείνω ἱμάτιον MA 21 ὁ περαιτέρω A λωποδοτεῖν G

καὶ γὰρ λωποδύταις ἔθος ἀπαμπίσχουσι τὰς μὲν ἐσθῆτας ἀφαιρεῖσθαι,
99 γυμνοὺς δὲ τοὺς ἔχοντας ἀποφαίνειν. διὰ τί δὲ νυκτὸς μὲν καὶ τοῦ μὴ ἀνείμονά τινα κοιμηθῆναι προὐνόησεν, ἡμέρας δὲ καὶ τοῦ μὴ ἐγρηγορότα γυμνὸν ἀσχημονεῖν οὐκέθ' ὁμοίως ἐφρόντισεν; ἢ οὐ νυκτὶ μὲν καὶ σκότῳ κρύπτεται πάντα, ὡς ἧττον ἢ μηδ' ὅλως αἰδεῖσθαι, ἡμέρᾳ δὲ
100 καὶ φωτὶ ἀνακαλύπτεται, ὡς τότε μᾶλλον ἐρυθριᾶν ἀναγκάζεσθαι; διὰ τί δ' οὐ διδόναι τὸ ἱμάτιον, ἀλλ' ἀποδιδόναι προσέταξεν; ἀπόδοσις γὰρ ἐπ' ἀλλοτρίοις γίνεται, τὰ δ' ἐνέχυρα τῶν δεδανεικότων μᾶλλον ἢ τῶν δεδανεισμένων ἐστίν. ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι λαβόντι τῷ χρεώστῃ πρόσκοιτον τὸ ἱμάτιον οὐ προσέταξε μεθ' ἡμέραν περιελεῖν ἀναστάντι
101 καὶ κομίσαι τῷ δανειστῇ; καὶ μὴν τῷ γε τῆς ἑρμηνείας ἰδιοτρόπῳ καὶ ὁ βραδύτατος ἕτερόν τι τοῦ ῥητοῦ κατανοεῖν ἂν | προαχθείη· μᾶλλον p. 636 γὰρ ἀφορισμῷ ἢ παραινέσει ἔοικε τὸ διάταγμα. παραινῶν μὲν γὰρ εἶπεν ἄν τις· τὸ ἐνεχυρασθὲν ἱμάτιον, ἐὰν τοῦτ' ᾖ μόνον τῷ χρεώστῃ, πρὸ ἑσπέρας ἀπόδος, ἵν' ἔχῃ νύκτωρ ἀμπέχεσθαι, ἀφοριζόμενος δὲ οὕτως, ὡς νῦν ἔχει· „ἔστι γὰρ τοῦτο περιβόλαιον αὐτῷ μόνον, τοῦτο τὸ ἱμάτιον ἀσχημοσύνης αὐτοῦ· ἐν τίνι κοιμηθήσεται“ (Exod. 22, 27);
102 (17.) ταῦτα μὲν δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς τῆς ῥητῆς πραγματείας σοφιστὰς καὶ λίαν τὰς ὀφρῦς ἀνεσπακότας εἰρήσθω, λέγωμεν δὲ ἡμεῖς ἑπόμενοι τοῖς ἀλληγορίας νόμοις τὰ πρέποντα περὶ τούτων. φαμὲν τοίνυν λόγου σύμβολον ἱμάτιον εἶναι. τάς τε γὰρ ἀπὸ κρυμοῦ καὶ θάλπους εἰωθυίας τῷ σώματι κατασκήπτειν βλάβας ἐσθὴς ἀπωθεῖται καὶ ἐπισκιάζει τὰ τῆς φύσεως ἀπόρρητα καὶ ἔστιν ἁρμόττων σώματι κόσμος
103 ἡ ἀμπεχόνη. κατὰ τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ἀνθρώπῳ λόγος

---

1. 2 καὶ γὰρ — τοὺς om. F   ἀπαμφίσκουσι G   2 οἴχοντας FH(P¹)   alt. δὲ] δὴ L   μὴ om. F   3 ἡμέρα A   4 ἢ οὐ] ἢ οὖν H¹P, οἷον L   6 ποτὲ A   διότι F   7 δὲ GFHP   8 δὲ GFHP   9 ἐστίν AGF: εἰσίν MHP   τῷ λαβόντι transp. HP   10. 11 περιελεῖν ἀναστάντι καὶ (καὶ om. A) MA: πάλιν ceteri, πάλιν ἀναστάντι conicio   11 ἰδίῳ τρόπῳ A   12 βραδύτητος L¹, βραδύτερος L²   προσαχθείη HP   13 ἐοικὸς G, ἔοικεν ante ἢ transpos. H   14 ἐνεχυριασθὲν A   τοῦτ' ᾖ M: τουτὶ A, τοῦτο ᾖ ceteri   15 πρὸς AHP   ἑσπέραν A   ἀπόδοσ, tum ras. 2 litt. F; ἀπόδοσιν L² ἔχοι GFHP   16 post ἔχει vid. add. ἀποδώσεις αὐτῷ   post prius τοῦτο add. τὸ GFHP   τὸ A: om. ceteri   17 αὐτῶ GFHP   19 εἰρῆσθαι prius P, εἰρήσεω F   λέγωμεν M: λέγομεν ceteri   δὲ A: δὴ M, γὰρ ceteri   20 τοῖς] τοῖς τῆς A   21 τὸ ἱμάτιον P   post ἀπὸ ras. 2—3 litt. G   κρύους GFHP   22 εἰωθείας F   κατασκήπτει A   23 ἐπισκιάζεται A   ἁρμόττον A   κόσμου F   24 ἡ om. GFHP   ἀμπεχομένη A   ἀνθρωπίνῳ G

δώρημα κάλλιστον ἐδόθη παρὰ θεοῦ, πρῶτον μὲν κατὰ τῶν νεωτερι-
ζόντων εἰς αὐτὸν ὅπλον ἀμυντήριον — ὡς γὰρ τῶν ἄλλων ἕκαστον
ζῴων ἡ φύσις οἰκείοις ἕρκεσιν ὠχύρωσε, δι' ὧν τοὺς ἐπιχειροῦντας
ἀδικεῖν ἀποκρούσεται, καὶ ἀνθρώπῳ μέγιστον ἔρυμα καὶ φρουρὰν ἀκα-
θαίρετον λόγον δέδωκεν, οὗ κραταιῶς οἷα πανοπλίας ἐνειλημμένος
οἰκεῖον καὶ προσφυέστατον ἕξει δορυφόρον· τούτῳ δὲ προαγωνιστῇ χρώ-
μενος δυνήσεται τὰς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπιφερομένας ἀπωθεῖσθαι
ζημίας —, δεύτερον δὲ καὶ αἰσχύνης καὶ ὀνειδῶν ἀναγκαιότατον περί- 104
βλημα — δεινὸς γὰρ συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰς ἁμαρτίας τῶν
ἀνθρώπων λόγος —, τρίτον δὲ πρὸς ὅλου τοῦ βίου κόσμον· ὁ γὰρ
βελτιῶν ἕκαστον καὶ πάντα ἄγων ἐπὶ τὸ κρεῖττον οὗτός ἐστιν. ἀλλὰ 105
γάρ εἰσι λῶβαί τινες καὶ κῆρες ἀνθρώπων, οἳ καὶ τὸν λόγον ἐνεχυρά-
ζουσιν ἀφαιρούμενοι τοὺς ἔχοντας καί, συναυξῆσαι δέον, ὅλον ὑποτέμ-
νονται, καθάπερ οἱ τὰ τῶν πολεμίων δῃοῦντες χωρία καὶ τόν τε σῖτον
καὶ τὸν ἄλλον καρπὸν φθείρειν ἐπιχειροῦντες, ὃς ἀφεθεὶς μεγάλη τοῖς
χρησαμένοις ἂν ὄνησις ἦν. πόλεμος οὖν ἐστιν ἐνίοις ἄσπονδος καὶ 106
ἀκήρυκτος πρὸς τὴν λογικὴν φύσιν, οἵτινες τὰς βλάστας αὐτῆς ἀποκεί-
ρουσιν ἐν χρῷ καὶ τὰς πρώτας ἐπιφύσεις ἐκθλίβουσιν, ἄγονον καὶ
στεῖραν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καλῶν ἐπιτηδευμάτων ἀπεργαζόμενοι. ὁρμῶ- 107
σαν γὰρ ἔστιν ὅτε πρὸς παιδείαν ἀκατασχέτῳ ῥύμῃ καὶ πληχθεῖσαν
ἔρωτι τῶν φιλοσοφίας θεωρημάτων ὑπὸ βασκανίας καὶ φθόνου δείσαντες,
μὴ μεγάλα πνεύσασα καὶ ἐπὶ μήκιστον ἀρθεῖσα τὰς γλισχρολογίας
αὐτῶν καὶ πιθανὰς κατὰ τῆς ἀληθείας εὑρέσεις ἐπικλύσῃ χειμάρρου
τρόπον, ἑτέρωσε ταῖς ἑαυτῶν κακοτεχνίαις τὴν φορὰν ἔτρεψαν, εἰς
637 M. βαναύσους καὶ | ἀνελευθέρους τέχνας μετοχετευσάμενοι· πολλάκις δὲ καὶ

2 αὐτὸν om., ὅπλον bis habet F 3 οἰκείαις H² ἕρκεσιν MA: ἄλκεσιν GFH¹P, ἀλκαῖς H² 3. 4 τοὺς χειρῶν ἄρχοντας ἀδίκων Oxon. Coll. Novi 143 4 ἀποκρούεσθαι GF 5 ἔδωκεν GFHP πανοπλία F ἀνειλημμένος GFH 6 post οἰκεῖον add. μὲν GFHP 7 ἀπὸ] ἐπὶ F φερομένας H 8 αἰσχῶν coni. Mang. 10 ὁ λόγος GFHP ὅλου FP (coni. Mang.): ὅλον ceteri 11 κρείττων F 12 κῆρες HP: κῆραι ceteri οἳ καὶ] αἳ MA 12. 13 ἐνεχυριάζουσιν AF 13 ἀφαιρούμεναι A 15 ὃς] ὃ F 16 χρησομένοις conicio ἐνίοις ἐστὶν GFHP 18 χρόνῳ GFHP τὰς om. A 19. 20 ὁρμώσης et πληχθείσης coni. Cohn 20 post παιδείαν add. τὴν ἱερὰν GFHP 21 τῶν] τῆς H¹P, om. Mang. post φιλοσοφίας add. ἀληθοῦς GFHP ὑπὸ] ἢ τὰς A βασκάνου H 22 μεγάλη GFHP γλισχρολογίας MAP² (coni. Mang.): αἰσχρολογίας ceteri 23 πιθανὰς] ras. 2 litt., δεινὰς G εὑρέσεις ante κατὰ transpos. GFHP ἐπικλύσει A 24 ante ταῖς add. δὲ PH¹ αὐτῶν MA

ἀμβλώσαντες καὶ ἐπιφράξαντες ἀργὸν τὸ μεγαλοφυὲς κατέλιπον, ὥσπερ
βαθύγειον καὶ εὐδαίμονα γῆν ὀρφανῶν παίδων ἐπίτροποι κακοὶ χέρσον,
καὶ οὐκ ᾐδέσθησαν οἱ πάντων ἀνηλεέστατοι τὸ μόνον ἱμάτιον ἀνθρώ-
που περισυλῶντες, λόγον· „ἔστι“ γάρ φησι „τοῦτο περιβόλαιον αὐτῷ
108 μόνον“ (Exod. 22, 27). τί πλὴν ὁ λόγος; ὥσπερ γὰρ ἵππου τὸ χρε-
μετίζειν ἴδιον καὶ τὸ ὑλακτεῖν κυνὸς καὶ βοὸς τὸ μυκᾶσθαι καὶ τὸ
ὠρύεσθαι λέοντος, οὕτω καὶ ἀνθρώπου τὸ λέγειν καὶ αὐτὸς ὁ λόγος.
τοῦτον γὰρ ἔρυμα, περίβλημα, πανοπλίαν, τεῖχος τὸ ζῷον τὸ θεοφιλέστα-
109 τον, ὁ ἄνθρωπος, ἐκ πάντων ἴδιον κεκάρπωται. (18.) διὸ καὶ ἐπι-
φέρει· „τοῦτο τὸ ἱμάτιον αὐτὸ μόνον ἀσχημοσύνης αὐτοῦ“ (Exod. 22,
27). τίς ἄλλος γὰρ οὕτως τὰ ὀνείδη καὶ τὰ αἴσχη τοῦ βίου συσκιάζει
καὶ συγκρύπτει, ὡς λόγος; ἀμαθία μὲν γὰρ ἀλόγου φύσεως συγγενὲς
110 αἶσχος, παιδεία δὲ ἀδελφὸν λόγου, κόσμος οἰκεῖος. „ἐν τίνι οὖν κοι-
μηθήσεται“, τουτέστιν ἠρεμήσει καὶ διαναπαύσεται ἄνθρωπος, πλὴν
ἐν λόγῳ; λόγος γὰρ τὸ βαρυποτμότατον ἡμῶν γένος ἐπικουφίζει. ὥσπερ
οὖν τοὺς λύπαις ἢ φόβοις ἤ τισιν ἄλλοις κακοῖς πιεσθέντας εὐμένεια
καὶ συνήθεια καὶ δεξιότης φίλων πολλάκις ἐθεράπευσεν, οὕτως οὐ
πολλάκις ἀλλ' ἀεὶ τὸ βαρύτατον ἄχθος, ὅπερ ἐπιτιθέασιν ἡμῖν αἵ τε
τοῦ συνδέτου σώματος ἀνάγκαι καὶ αἱ τῶν ἔξωθεν κατασκηπτόντων
111 ἀπροόρατοι συντυχίαι, μόνος ὁ ἀλεξίκακος λόγος ἀπωθεῖται. φίλος γὰρ
καὶ γνώριμος καὶ συνήθης καὶ ἑταῖρος ἡμῖν ἐστιν, ἐνδεδεμένος, μᾶλλον
δὲ ἡρμοσμένος καὶ ἡνωμένος κόλλῃ τινὶ φύσεως ἀλύτῳ καὶ ἀοράτῳ. διὰ
τοῦτο καὶ προλέγει τὰ συνοίσοντα καὶ συμβάντος τινὸς ἀβουλήτου πάρεστιν
αὐτοκέλευστος βοηθήσων, οὐ τὴν ἑτέραν φέρων μόνον ὠφέλειαν, ἣν ὁ
112 μὴ ὁρῶν σύμβουλος ἢ ὁ συναγωνιστὴς ἥσυχος, ἀλλ' ἀμφοτέρας. οὐ γὰρ
ἡμίεργον ἐπιτετήδευκε δύναμιν, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς μέρεσιν ὁλόκληρον· ὅς

---

3 ἀνηλέστατοι P 3. 4 ἀνθρώπου ἱμάτιον transpos. GFHP 4 περιαλόντες A 5 ὁ om. GFHP ὥσπερ MA: ὡς ceteri 7 οὕτως GFHP 8 τοῦτο L πανοπλία F prius τὸ om. GFHP, quo omisso fort. leg. ζῴων 10 τὸ MA: om. ceteri αὐτὸ M: αὐτῷ GFHP, om. A 11 ἄλλος Mang.: καλῶς codd., γὰρ ἄλλος conicio, nisi potius καλῶς secl. 12 ἀμαθεία G 14 ὁ ἄνθρωπος G 15 βαρυπονώτατον GFHP 16 γοῦν conicio τοὺς] ταῖς H 17 συνήθεια Mang.: συνέχεια codd. φίλου G[1] 18 ἀλλὰ εἰς τὸ MA αἰεὶ v τε om. GFHP 20 ἀνεξίκακος A 21 ἐνδεδυμένος G 22 κάλλει G ἀρρήκτῳ coni. Mang. 23 καὶ om. F ἀβουλήτω A 24 βοηθήσει A ἑτέρων MA μόνον φέρων transpos. GFHP 25 ἢ] ἣν A ὁ A (Mang.): ὁ μὴ ceteri ἀλλὰ F, ἀλλὰ καὶ G 26 μέλεσιν G

γε, κἂν σφαλῇ πείρας ἐν οἷς διανοεῖται ἢ ἔργῳ ἐπεξέρχεται, [ἢ] ἐπὶ
τὸ τρίτον ἀφικνεῖται βοήθημα, παρηγορίαν. φάρμακον γὰρ ὡς τραυ-
μάτων, καὶ ψυχῆς παθῶν ὁ λόγος ἐστὶ σωτήριον, ὃν „πρὸ δυσμῶν
ἡλίου“ φησὶ δεῖν ὁ νομοθέτης ἀποδοῦναι (Exod. 22, 26), τουτέστι
πρὶν τὰς τοῦ μεγίστου καὶ ἐπιφανεστάτου θεοῦ καταδῦναι περιλαμπεστά-
τας αὐγάς, ἃς δι' ἔλεον τοῦ γένους ἡμῶν εἰς νοῦν τὸν ἀνθρώπινον
οὐρανόθεν ἀποστέλλει. παραμένοντος γὰρ ἐν ψυχῇ τοῦ θεοειδεστάτου 113
καὶ ἀσωμάτου φωτὸς ἀποδώσομεν τὸν ἐνεχυρασθέντα λόγον, ὡς ἱμάτιον,
ἵν' ἐγγένηται τῷ λαβόντι τὸ ἴδιον ἀνθρώπου κτῆμα τήν τε αἰσχύνην
τοῦ βίου περιστεῖλαι καὶ τῆς θείας ἀπόνασθαι δωρεᾶς καὶ μετ' ἠρεμίας
p. 638 M. ἀναπαύσασθαι παρουσίᾳ τοιούτου συμβούλου | καὶ προασπιστοῦ τάξιν
ἣν ἐτάχθη μηδέποτε λείψοντος. ἕως οὖν ἔτι σοι τὸ ἱερὸν φέγγος ὁ 114
θεὸς ἀκτινοβολεῖ, σπούδασον ἐν ἡμέρᾳ τὸ ῥύσιον ἀποδοῦναι τῷ κυρίῳ·
δύντος γάρ, ὡς πᾶσα Αἴγυπτος (Exod. 10, 21), ψηλαφητὸν ἕξεις σκότος
τὸν αἰῶνα καὶ πληχθεὶς ἀορασίᾳ καὶ ἀγνοίᾳ, ὧν ἐδόκεις ἐπικρατεῖν
πάντων ἀφαιρεθήσῃ, πρὸς τοῦ βλέποντος Ἰσραήλ, ὃν ἐρρυσίαζες ἀδού-
λωτον ὄντα φύσει, δουλούμενος ἀνάγκῃ. (19). τοῦτον δὴ τὸν δόλιχον 115
ἀπεμηκύναμεν οὐκ ἄλλου του χάριν ἢ τοῦ διδάξαι, ὅτι ἡ ἀσκητικὴ
διάνοια κινήσεσιν ἀνωμάλοις πρός τε εὐφορίαν καὶ τοὐναντίον χρωμένη
καὶ τρόπον τινὰ ἀνιοῦσα καὶ κατιοῦσα συνεχῶς, ὅταν μὲν εὐφορῇ καὶ
πρὸς τὸ ὕψος αἴρηται, ταῖς ἀρχετύποις καὶ ἀσωμάτοις ἀκτῖσι τῆς λογι-
κῆς πηγῆς τοῦ τελεσφόρου θεοῦ περιλάμπεται, ὅταν δὲ καταβαίνῃ καὶ
ἀφορῇ, ταῖς ἐκείνων εἰκόσιν, ἀθανάτοις λόγοις, οὓς καλεῖν ἔθος ἀγγέ-
λους. διὸ καὶ νῦν φησιν· „ἀπήντησε τόπῳ· ἔδυ γὰρ ὁ ἥλιος“ 116
(Gen. 28, 11). ὅταν γὰρ τὴν ψυχὴν ἀπολίπωσιν αἱ τοῦ θεοῦ αὐγαί,
δι' ὧν σαφέσταται αἱ τῶν πραγμάτων γίνονται καταλήψεις, ἀνατέλλει

---

1 κἂν] καὶ G σφαλεῖ G ἔργων G ἢ secl. Mang. 2 τὸ om. AP γὰρ om. P 3 πρὸς F(H¹) 4 δεῖν ὁ νομοθέτης GFHP: Μωυσῆς (Μωσῆς A) δεῖν MA 5 post μεγίστου add. ἡλίου MA 6 ἡμῶν om. L ἄνθρωπον G 7 οὐρανὸν GFP, νοῦν H, sed rursus del. 8 καὶ ἀσωμάτου om. GFHP ἐνεχυριασθέντα A 9 ἵνα GFHP 11 παρουσίᾳ om. A τοῦ τοιούτου AF συμβόλου GP 12 λείψαντος AP, λήψαντος G 14 δύναντος P², δυνατός A (corr. Hoesch.) πᾶσαν P ἀψηλάφητον A ἕξεις AH²: ἕξει ceteri 15. 16 πάντων ἀποκρατεῖν GFHP 16 ἀφαιρήσει MA ἐρρυσίαζεις G: ἐρυσίαζες ceteri 18 του] δὴ GFH², δεῖν P(H¹) 20 καὶ κατιοῦσα om. L 21 τὸ om. GFHP 22 πηγῆς] αὐγῆς coni. Mang. 23 ἀφορᾷ MAP² εἰκότι H², κινήσεσιν Turn. 24 ὑπήντησε v 26 αἱ τῶν — καταλήψεις om. A

τὸ δεύτερον καὶ ἀσθενέστερον λόγων, οὐκέτι πραγμάτων, φέγγος, καθάπερ καὶ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· σελήνη γὰρ τὰ δευτερεῖα ἡλίου φερομένη καταδύντος ἐκείνου φῶς ἀμυδρότερον ἐπὶ τὴν γῆν ἀποστέλλει.
117 καὶ τὸ ὑπαντᾶν μέντοι τόπῳ ἢ λόγῳ τοῖς μὴ δυναμένοις τὸν πρὸ τόπου καὶ λόγου θεὸν ἰδεῖν αὐταρκεστάτη δωρεά, διότι τὴν ψυχὴν ἀφώτιστον εἰσάπαν οὐκ ἔσχον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἄκρατον ἐκεῖνο φέγγος ἀπ' αὐτῶν ἔδυ, τὸ κεκραμένον ἐκαρπώσαντο. „τοῖς γὰρ υἱοῖς Ἰσραὴλ φῶς ἦν ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο“, φησὶν ἐν Ἐξαγωγῇ (10, 23), ὡς νύκτα καὶ σκότος ἀεὶ πεφυγαδεῦσθαι, μεθ' ὧν οἱ τὰ ψυχῆς ὄμματα πρὸ τῶν σώματος πεπηρωμένοι ζῶσιν, ἀρετῆς αὐγὰς οὐκ εἰδότες.
118 ἔνιοι δὲ ἥλιον μὲν ὑποτοπήσαντες εἰρῆσθαι νυνὶ συμβολικῶς αἴσθησίν τε καὶ νοῦν, τὰ νενομισμένα καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι κριτήρια, τόπον δὲ τὸν θεῖον λόγον, οὕτως ἐξεδέξαντο· ἀπήντησεν ὁ ἀσκητὴς λόγῳ
119 θείῳ δύντος τοῦ θνητοῦ καὶ ἀνθρωπίνου φέγγους. ἄχρι μὲν γὰρ ὁ νοῦς τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ αἴσθησις οἴεται παγίως καταλαμβάνειν καὶ ἄνω περιπολεῖν, μακρὰν ὁ θεῖος λόγος ἀφέστηκεν· ἐπειδὰν δ' ἑκάτερον ἀσθένειαν ὁμολογήσῃ τὴν ἑαυτοῦ καὶ τρόπον τινὰ καταδύσει χρησάμενον ἀποκρυφθῇ, προϋπαντᾷ δεξιούμενος εὐθὺς ὁ ἔφεδρος ἀσκητικῆς ψυχῆς ὀρθὸς λόγος ἑαυτὴν | μὲν ἀπογινωσκούσης, τὸν δὲ p. 639 ἐπιφοιτῶντα ἔξωθεν ἀφανῶς ἀναμενούσης.

120 (20.) Φησὶ τοίνυν ἑξῆς ὅτι „ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ" (Gen. 28, 11). θαυμάσαι ἄν τις οὐ μόνον τὴν ἐν ὑπονοίαις πραγματείαν καὶ φυσιολογίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ῥητὴν πρὸς πόνου καὶ
121 καρτερίας μελέτην ὑφήγησιν. οὐ γὰρ ἀξιοῖ τὸν ἀρετῆς ἐπιμελούμενον ἁβροδιαίτῳ βίῳ χρῆσθαι καὶ τρυφᾶν ζηλοῦντα τὰς τῶν λεγομένων μὲν εὐδαιμόνων πρὸς ἀλήθειαν δὲ κακοδαιμονίας γεμόντων σπουδάς τε καὶ

---

1 λόγος ut vid. G[2] 2 τῷδε τῷ MAG[2]: τῷ δεκάτῳ F(G[1]), τῷ δὲ (tum τῷ add. H[2]) κάτω H[1]P, sed δὲ rursus del. P 3 ἐπὶ γῆς GFHP 4 τὸ] τὸν P τὸν om. A 8 ἦν ante φῶς hab. A, om. G ἐξόδῳ GFHP 9 τὰ] τὰ τῆς F 10 πεπυρωμένοι A 11 δὲ] μὲν F 13 τὸ F 14 δύναντος GFHP ἄχρις F 14. 15 ὁ νοῦς MA: οὐρανοῦ ceteri, οὗ ὁ νοῦς Mang. 15 νοητὰ καὶ τὰ om. MA καὶ τὰ om. L καὶ Mang: ἡ GFHP αἰσθήσει MA 17 ἑκάτερος A καταδύσῃ HP 18 χρησάμενος AG ἀποκρυφῇ GFHP προσυπαντᾷ L ὁ om. FHP φαιδρὸς G 19 ἀσκητὴς ὁ ὀρθὸς GFHP ἑαυτῆς A 24 post ῥητὴν add. ἢ GF, ἡ P(H[1]) πόνους A(G[1]?), πόνον Turn. 25 τὸν] τῆς F 26 βίῳ om. A (add. Hoesch.)

φιλοτιμίας, οἷς πᾶς ὁ βίος ὕπνος καὶ ἐνύπνιόν ἐστι κατὰ τὸν ἱερώτατον
νομοθέτην. οὗτοι μεθ' ἡμέραν, ὅταν τὰ ἐν δικαστηρίοις καὶ βουλευ- 122
τηρίοις καὶ θεάτροις καὶ πανταχοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀδικήματα διεξέλ-
θωσιν, οἴκαδε ἀφικνοῦνται τὸν ἑαυτῶν οἶκον, οἱ δυστυχεῖς, καταστρέ-
ψοντες, οὐ τὸν τῶν οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ τὸν συμφυᾶ τῆς ψυχῆς οἶκον,
τὸ σῶμα, τροφὰς ἀμέτρους καὶ ἐπαλλήλους εἰσφέροντες καὶ πολὺν
ἄκρατον ἄρδοντες, ἕως ⟨ἂν⟩ βύθιος μὲν ὁ λογισμὸς οἴχηται, τὰ δ' ὑπὸ
γαστέρα πλησμονῆς ἔκγονα πάθη διαναστάντα, λύττῃ χρώμενα ἀκα-
θέκτῳ, προσπεσόντα καὶ ἐμπλακέντα τοῖς ἐπιτυχοῦσι, τὸν πολὺν οἶστρον
ἀπερυγόντα λωφήσῃ. νύκτωρ δέ, ὁπότε καιρὸς εἴη πρὸς κοῖτον τρα- 123
πέσθαι, πολυτελεῖς κλίνας καὶ εὐανθεστάτας στρωμνὰς εὐτρεπισάμενοι
μαλακῶς σφόδρα κατακλίνονται, τὴν γυναικῶν ἐκμιμούμενοι τρυφήν,
αἷς ἡ φύσις ἐπέτρεψεν ἀνειμένῃ χρῆσθαι διαίτῃ, παρὸ καὶ τὸ σῶμα
τοῦ μαλθακωτέρου κόμματος ὁ τεχνίτης καὶ ποιητὴς αὐταῖς εἰργάζετο.
τοιοῦτος οὐδεὶς γνώριμος τοῦ ἱεροῦ λόγου, ἀλλ' οἱ πρὸς ἀλήθειαν 124
ἄνδρες, σωφροσύνης καὶ κοσμιότητος καὶ αἰδοῦς ἐρασταί, ἐγκράτειαν,
ὀλιγοδεΐαν, καρτερίαν ὥσπερ κρηπῖδάς τινας ὅλου τοῦ βίου καταβεβλη-
μένοι, ψυχῆς ἀσφαλεῖς ὑποδρόμους, οἷς ἀκινδύνως καὶ βεβαίως ἐνορμιεῖται,
χρημάτων καὶ ἡδονῆς καὶ δόξης κρείττους, σιτίων καὶ ποτῶν καὶ αὐτὸ
μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἐφ' ὅσον μὴ νεωτερίζειν ἄρχεται λιμός, ὑπερόπται,
πεῖναν δέχεσθαι καὶ δίψαν θάλπος τε καὶ κρύος καὶ ὅσα ἄλλα δυσκαρ-
τέρητα ὑπὲρ ἀρετῆς κτήσεως ἑτοιμότατοι, ζηλωταὶ τῶν εὐποριστοτά-
των, ὡς μηδ' ἐπ' εὐτελεῖ χλαίνῃ ποτὲ δυσωπηθῆναι, τοὐναντίον δὲ τὰς
πολυτελεῖς ὄνειδος καὶ μεγάλην τοῦ βίου ζημίαν νομίσαι. τούτοις πολυ- 125

---

2 νομοθέτην GFHP: Μωυσῆν MA 2. 3 καὶ βουλευτηρίοις om. G 3 πρὸς] καὶ πρὸς GFH^2 3. 4 πρὸς—ἑαυτῶν om. HP, add. in mg. H^{2}P^2, H^2 etiam priora inde a lin. 2 αν ὅταν. 4 τὸν] τῶν P ἑαυτὸν A 4. 5 καταστρέψοντες H: ἐπιστρέψοντες ceteri 6 τρυφὰς GFL^2 εἰσφοροῦντες GFHP 7 ἕως] ἕως οὗ HP ἂν addidi οἴχεται P
8 διαστάντα L ὁρώμενα A 8. 9 post ἀκαθέκτῳ add. καὶ GFHP
9 ἐμπεσόντα F συμπλακέντα H 10 ἀπερυγόντα scripsi: ἀπερύγοντα GFHP, ἀπερύκοντα MAP^2, ἀπερεύγοντα vel ἐπαπερυγόντα coni. Mang. δέ om. GFH^{1}P κοίτην A 12 ἐκμιμουμένη A 15 οὐδὲ εἷς GFHP τοῦ ἱεροῦ λόγου GFHP: ἐστι Μωυσέως (Μωυσέος A) MA 17 ὀλιγοδέειαν MHP
18 ἱπποδρόμους A (corr. Hoesch.) οἷς] οὓς F 18 ἐνορμεῖται G
19 postremum καὶ om. GHP, πλὴν conicio 20 λιμοῦ MAP^2 20. 21 ὑπερόπται καὶ δείψαν L (δίψης Turn.) 21 δέχεσθαι om. GFHP δίψος MA θάλπους τε καὶ κρύους Turn. κρυμὸν A, fort. recte (cf. § 102) 22 ἑτοιμότατοι om. H^{1}P 22. 23 εὐποριστάτων GFP 24 μεγάλην] ζάλην A (corr. Hoesch.)

τελής μέν ἐστι κλίνη μαλακὸν ἔδαφος. στρωμνὴ δὲ θάμνοι, πόαι, βοτάναι, φύλλων πολλὴ χύσις, τὰ δὲ πρὸς κεφαλῆς λίθοι τινὲς ἢ βραχεῖς γεώλοφοι τοῦ ἰσοπέδου | μικρὸν ἀνέχοντες. τὸν βίον τοῦτον p. 640
οἱ μὲν τρυφῶντες σκληροδίαιτον καλοῦσιν, οἱ δὲ πρὸς καλοκἀγαθίαν ζῶντες ἥδιστον ὀνομάζουσιν· ἀνδράσι γὰρ οὐ λεγομένοις ἀλλ' οὖσιν ὄντως
126 ἐφαρμόζει. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ νῦν βασιλικαῖς ὕλαις καὶ παρασκευαῖς περιουσιάζοντα τὸν ἀθλητὴν τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων εἰσάγει χαμευνοῦντα καὶ λίθῳ προσκεφαλαίῳ χρώμενον καὶ μικρὸν ὕστερον ἐν ταῖς εὐχαῖς ἄρτον καὶ ἱμάτιον, τὸν φύσεως πλοῦτον, αἰτούμενον (Gen. 28, 20), ἐπειδὴ τὸν ἐν ταῖς κεναῖς δόξαις ἐχλεύαζεν ἀεὶ καὶ τοὺς θαυμαστικῶς ἔχοντας αὐτοῦ κατεκερτόμει; οὗτός ἐστι παράδειγμα ἀρχέτυπον ἀσκητι-
127 κῆς ψυχῆς, ἐκτεθηλυσμένῳ καὶ ἀνδρογύνῳ παντὶ πολέμιος. (21.) ὁ μὲν οὖν ⟨τοῦ⟩ φιλοπόνου καὶ φιλαρέτου πρόχειρος ἔπαινος εἴρηται, τὸ δὲ κατὰ σύμβολον μηνυόμενον ἐρευνητέον. εἰδέναι δὲ νῦν προσήκει, ὅτι ὁ θεῖος τόπος καὶ ἡ ἱερὰ χώρα πλήρης ἀσωμάτων ἐστὶ λόγων·
128 ψυχαὶ δ' εἰσὶν ἀθάνατοι οἱ λόγοι οὗτοι. τούτων δὴ τῶν λόγων ἕνα λαβών, ἀριστίνδην ἐπιλεγόμενος τὸν ἀνωτάτω καὶ ὡσανεὶ σώματος ἡνωμένου κεφαλὴν πλησίον ἱδρύεται διανοίας τῆς ἑαυτοῦ (Gen. 28, 11)· καὶ γὰρ αὕτη τρόπον τινὰ τῆς ψυχῆς ἐστι κεφαλή. ποιεῖ δὲ τοῦτο πρόφασιν μὲν ὡς κοιμησόμενος, τὸ δ' ἀληθὲς ὡς ἀναπαυσόμενος ἐπὶ λόγῳ θείῳ καὶ σύμπαντα ἑαυτοῦ τὸν βίον κουφότατον ἄχθος ἐπαναθή-
129 σων ἐκείνῳ. ὁ δὲ ἄσμενος ἐπακούει καὶ δέχεται τὸν ἀθλητὴν ὡς φοιτητὴν ἐσόμενον τὸ πρῶτον, εἶθ' ὅταν αὐτοῦ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς φύσεως ἀποδέξηται, χειροδοτεῖ τρόπον ἀλείπτου καὶ πρὸς τὰ γυμνάσια καλεῖ, καὶ διερειδόμενος παλαίειν ἀναγκάζει, μέχρις ἂν ἀνανταγώνιστον

---

1 ὁμαλὸν coni. Mang. στρωμνοὶ F δὲ om. MA 2 βοτάναι post χύσις transpos. HP πολλῶν HP κεφαλῆς A (coni. Mang.): κεφα$^{\lambda}$ F, κεφαλὴν ceteri (cf. § 4) 3 μικρὸν] λοιμικὴ (corr. Hoesch.) 4 τρυφῶντε F 5 νομίζουσιν coni. Mang. ἀλλὰ GFHP οὕτως A, οὗτος M 6 ἐφαρμόζειν FHP, ἐφαρμόζων Turn. αὐλαῖς MA 10 ἐχλεύαζεν H: ἐχλεύασαν A, ἐχλεύασεν ceteri 12 ἐκτεθηλυσμένος A (corr. Hoesch.), ἐκτεθηλυμένω HP καὶ ἀνδρογύνω MAP[2]: om. ceteri πόλεμος A 13 τοῦ addidi τὸ scripsi: τὸν codd. 14 κατὰ] τὸ A ἑρμηνευτέον G εἴ γε καὶ νῦν A 15 λόγων om. GFHP 16 δέ GFHP 17 ἐπιλεγόμενον AF 17. 18 σώματι ἡνωμένον A 18 κεφαλὴν Turn.: κεφαλῆς codd. πλουσίου A (corr. Hoesch.) τῆς om. P 19 τοῦτο om. GFHP 20 κοιμηθησόμενος GFHP 22 ὑπακούει GFHP 23 εἶτα GFHP 24 χειροδετεῖ coni. Wyttenbach ad Plut. Mor. p. 585, συγκροτεῖ Mang., fort. recte 25 ἂν om. G[1]FHP ἀνταγώνιστον AG[1]

αὐτῷ ῥώμην ἐγκατασκευάσῃ, τὰ ὦτα θείαις ἐπιπνοίαις μεταβαλὼν εἰς ὄμματα καὶ καλέσας αὐτὸν μεταχαραχθέντα καινὸν τύπον Ἰσραήλ, ὁρῶντα. τότε καὶ τὸν νικητήριον ἐπιτίθησιν αὐτῷ στέφανον. ὁ δὲ 130
στέφανος ἔκτοπον ἔχει καὶ ξένον καὶ ἴσως οὐκ εὔφημον ὄνομα· καλεῖται γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀγωνοθέτου νάρκα. λέγεται γὰρ ὅτι „ἐνάρκησε τὸ πλάτος“ (Gen. 32, 25), βραβείων καὶ κηρυγμάτων καὶ τῶν ἐν τιμαῖς ἁπάντων θαυμασιώτατον ἀριστεῖον· εἰ γὰρ ἡ δυνάμεως ἀκαθαιρέτου ψυχὴ 131
μεταλαβοῦσα καὶ τελειωθεῖσα ἐν ἄθλοις ἀρετῶν καὶ ἐπὶ τὸν ὅρον αὐτὸν ἀφικομένη τοῦ καλοῦ μὴ πρὸς ὕψος ὑπὸ μεγαλαυχίας ἀρθείη μηδ' ἀκροβατοῦσα ἐπικομπάζοι, ὡς ἀρτίοις ποσὶ μακρὰ βαίνειν δυναμένη,
p. 641 M. ναρκήσειε δὲ καὶ | σταλείη τὸ εὐρυνθὲν οἰήσει πλάτος, εἶθ' ἑκουσίως ὑποσκελίσασα ἑαυτὴν χωλεύοι, τῶν ἀσωμάτων ὅπως ὑστερίζοι φύσεων, ἡττᾶσθαι δοκοῦσα νικηφορήσει. τὸ γὰρ πρεσβείων ἐξί- 132
στασθαι γνώμῃ μᾶλλον ⟨ἢ⟩ ἀνάγκῃ τοῖς ἀμείνοσιν λυσιτελέστατον νενόμισται, ἐπεὶ καὶ τὰ δευτερεῖα τῶν ἐν τῷδε τῷ ἀγῶνι τιθεμένων ἄθλων τὰ πρῶτα τῶν ἐν ἑτέροις ἀξιώματος μεγέθει πλεῖστον ὅσον ὑπερβάλλει.

(22.) Τὸ μὲν δὴ προοίμιον τῆς θεοπέμπτου φαντασίας ὧδ' ἔχει, 133
τρέπεσθαι δ' ἐπ' αὐτὴν καιρὸς ἤδη καὶ τῶν ἐμφερομένων ἀκριβοῦν

---

1 κατασκευάσῃ A, ἐγκατασκευάσει HP ἐπιπνοίαις Mang.: ἐπινοίαις codd. μεταβάλλων GFHP 2 αὐτὸν MAP[2]: τὸν ceteri κοινὸν GFHP 3 τὸν ὁρῶντα FHP τὸν] τὸ P 4 ἔκτυπον A (corr. Hoesch.) 6 βραχιόνων A (corr. Hoesch.) 7 θαυμασιωτάτων HP ἀριστειῶν H, ἀρετῶν Turn. εἰ] ἡ H ἡ om. H 8 μεταλαχοῦσα GFHP ἀρετῶν ἄθλοις HP αὐτῶν G 9 ἀφικομένη MA (coni. Mang.): ἐφικομένη FHP, ἐφελκομένη G 10 ἄκροις coni. Mang. μακρὰν P δυναμένη GFHP: ἀεὶ δυνησομένην MA 11 ναρκήσειε scripsi: ναρκήσει MA, e corr. G, νάρκησε F, ναρκήσοι HP εὐρυσθὲν GFH[1]P, εὐρυθὲν A εἶθ'] εἰ δ' A 12 ὑποσκελίσασθαι G ὑστερίζουσα v 13 νικήσει HP, νικήσῃ Turn., νικηφορήσοι Mang. 13—18 νικηφορήσει — τῆς in mg. add. G 14 ἢ add. Mang. λυσιτελέστατον scripsi: οἷς (spatium in A, οἷς add. man. rec.) εὐτελέστατον codd., οἷς (ὡς coni. Mang.) ἐντελέστατον v 16 τῶν] τοῦ in ras. A ἑτέρω A, sed ω in ras. ἀξιωμάτων FL[2] 18 ἔχοι GFHP, sed ἔχει prius P 19 αὐτὸν F

---

5 sqq. *Ambros. de fuga saeculi 4, 22:* unde et iactantiam carnis eius recidit, quod significat femoris stupor salva sacri interpretatione mysterii.

ἕκαστον. „ἐνυπνιάσθη“ φησί „καὶ ἰδοὺ κλῖμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ,
ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ
ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ᾽ αὐτῆς· ὁ δὲ κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ᾽ αὐτῆς“
134 (Gen. 28, 12. 13). κλῖμαξ τοίνυν ἐν μὲν τῷ κόσμῳ συμβολικῶς λέγε-
ται ὁ ἀήρ, οὗ βάσις μέν ἐστι γῆ, κορυφὴ δ᾽ οὐρανός· ἀπὸ γὰρ τῆς
σεληνιακῆς σφαίρας, ἣν ἐσχάτην μὲν τῶν κατ᾽ οὐρανὸν κύκλων, πρώ-
την δὲ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀναγράφουσιν οἱ φροντισταὶ τῶν μετεώρων,
135 ἄχρι γῆς ἐσχάτης ὁ ἀὴρ πάντῃ ταθεὶς ἔφθακεν. οὗτος δ᾽ ἐστὶ
ψυχῶν ἀσωμάτων οἶκος, ἐπειδὴ πάντα τῷ ποιητῇ τὰ τοῦ κόσμου
μέρη καλὸν ἔδοξεν εἶναι ζῴων ἀναπληρῶσαι. διὰ τοῦτο γῇ μὲν τὰ
χερσαῖα ἐγκατεσκεύαζε, θαλάτταις δὲ καὶ ποταμοῖς τὰ ἔνυδρα, οὐρανῷ
δὲ τοὺς ἀστέρας — καὶ γὰρ ἕκαστος τούτων οὐ μόνον ζῷον, ἀλλὰ καὶ
νοῦς ὅλος δι᾽ ὅλων ὁ καθαρώτατος εἶναι λέγεται —· ὥστε καὶ ἐν τῷ
λοιπῷ τμήματι τοῦ παντός, ἀέρι, ζῷα γέγονεν. εἰ δὲ μὴ αἰσθήσει
136 καταληπτά, τί τοῦτο; καὶ ψυχὴ γὰρ ἀόρατον. καὶ μὴν εἰκός γε ἀέρα
γῆς μᾶλλον καὶ ὕδατος ζῳοτροφεῖν, διότι καὶ τὰ ἐν ἐκείνοις οὗτος
ἐψύχωσεν· ἐποίει γὰρ αὐτὸν ὁ τεχνίτης ἀκινήτων μὲν σωμάτων ἕξιν,
κινουμένων δὲ ἀφαντάστως φύσιν, ἤδη δὲ ὁρμῇ καὶ φαντασίᾳ χρῆσθαι
137 δυναμένων ψυχήν. οὐκ ἄτοπον οὖν, δι᾽ οὗ τὰ ἄλλα ἐψυχώθη, ψυχῶν
ἀμοιρεῖν; διὸ μηδεὶς τὴν ἀρίστην φύσιν ζῴων τοῦ ἀρίστου τῶν περι-
γείων, ἀέρος, ἀφαιρείσθω· οὐ γὰρ μόνος ἐκ πάντων ἔρημος οὗτος, ἀλλ᾽
οἷα πόλις εὐανδρεῖ πολίτας ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους ψυχὰς ἔχων
138 ἰσαρίθμους ἄστροις. τούτων τῶν ψυχῶν αἱ μὲν κατίασιν ἐνδεθησόμεναι

1 καὶ ante ἐνυπνιάσθη add. H   ἠνυπνιάσθη GP   φησί MA: φησὶν οὖν ceteri   ἐν τῇ γῇ scripsi (cf. § 3. 144): εἰς τὴν γῆν GFHP, om. MA   3 ὁ δὲ — αὐτῆς (αὐτῇ M) MA: om. ceteri   4 τῷ MA: τῷ λεγομένῳ ceteri   4. 5 λέγεται συμβολικῶς GFP, λέγεται om. H   5 ὁ om. GFHP, sed G μὲν scripsit, tum rursus del.   κορυφὴ] κεφαλὴ H   δὲ GFHP   ὁ οὐρανός M   7 τῶν Turn.: τοῖς codd. (τῆς G)   8 γῆς GFHP: τῆς MA   ὁ om. F   δέ ἐστι GFHP   10 ἀναπλῆσαι GFHP   11 ἐγκατεσκεύασε GFP, ἐγκατεσκεύασται H   θαλάττῃ GFHP   ποταμοὶ F   12 ἕκαστον HP   ζώων G   13 ὅλος] ὅλων P   ὁ vid. secl.   14 ἀέρος F   γεγονέναι ⟨ἀναγκαῖον⟩ conicio   16 διὰ τί; ὅτι GFHP   ἐν om. H[1]P[1]   οὕτως F   17 μὲν om. P   18 ἀφαντάστως — δὲ om. G   φύσεων A   ἤδη] ἔτι coni. Mang.   χρᾶσθαι F   19 καὶ post οὗ add. GFHP, fort. recte (cf. lin. 16)   20. 21 περιγείων] στοιχείων coni. Cohn   21 ἀφαιρεῖσθαι A   μόνον H   22 εὐανδρεῖ GFH: εὐανδρὴς A, εὔανδρος MP   ἔχων ψυχὰς GFHP   23—235,7 ἰσαρίθμους — αἰῶνα om. MA

1 sqq. cf. Origenem Contra Celsum VI 21 (Proleg. vol. I p. LXXXXVII).

σώμασι θνητοῖς, ὅσαι προσγειότατοι καὶ φιλοσώματοι, αἱ δ' ἀνέρχονται,
διακριθεῖσαι πάλιν κατὰ τοὺς ὑπὸ φύσεως ὁρισθέντας ἀριθμοὺς καὶ
p. 642 M. χρόνους. τούτων αἱ μὲν τὰ σύντροφα καὶ συνήθη τοῦ | θνητοῦ βίου 139
ποθοῦσαι παλινδρομοῦσιν αὖθις, αἱ δὲ πολλὴν φλυαρίαν αὐτοῦ κατα-
γνοῦσαι δεσμωτήριον μὲν καὶ τύμβον ἐκάλεσαν τὸ σῶμα, φυγοῦσαι δ'
ὥσπερ ἐξ εἱρκτῆς ἢ μνήματος ἄνω κούφοις πτεροῖς πρὸς αἰθέρα ἐξαρ-
θεῖσαι μετεωροπολοῦσι τὸν αἰῶνα. ἄλλαι δ' εἰσὶ καθαρώταται καὶ 140
ἄρισται, μειζόνων φρονημάτων καὶ θειοτέρων ἐπιλαχοῦσαι, μηδενὸς μὲν
τῶν περιγείων ποτὲ ὀρεχθεῖσαι τὸ παράπαν, ὕπαρχοι δὲ τοῦ πανηγε-
μόνος, ὥσπερ μεγάλου βασιλέως ἀκοαὶ καὶ ὄψεις, ἐφορῶσαι πάντα καὶ
ἀκούουσαι. ταύτας δαίμονας μὲν οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι, ὁ δὲ ἱερὸς λόγος 141
ἀγγέλους εἴωθε καλεῖν προσφυεστέρῳ χρώμενος ὀνόματι· καὶ γὰρ τὰς
τοῦ πατρὸς ἐπικελεύσεις τοῖς ἐγγόνοις καὶ τὰς τῶν ἐγγόνων χρείας τῷ
πατρὶ διαγγέλλουσι. παρὸ καὶ ἀνερχομένους αὐτοὺς καὶ κατιόντας 142
εἰσήγαγεν, οὐκ ἐπειδὴ τῶν μηνυσόντων ὁ πάντη ἐφθακὼς θεὸς δεῖται,
ἀλλ' ὅτι τοῖς ἐπικήροις ἡμῖν συνέφερε μεσίταις καὶ διαιτηταῖς λόγοις
χρῆσθαι διὰ τὸ τεθηπέναι καὶ πεφρικέναι τὸν παμπρύτανιν καὶ τὸ
μέγιστον ἀρχῆς αὐτοῦ κράτος. οὗ λαβόντες ἔννοιαν ἐδεήθημέν ποτέ 143
τινος τῶν μεσιτῶν λέγοντες· „λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς
ἡμᾶς ὁ θεός, μή ποτε ἀποθάνωμεν“ (Exod. 20, 19). οὐ γὰρ ὅτι κολά-
σεις, ἀλλ' οὐδ' ὑπερβαλλούσας καὶ ἀκράτους εὐεργεσίας χωρῆσαι δυνά-
μεθα, ἃς ἂν αὐτὸς προτείνῃ δι' ἑαυτοῦ μὴ χρώμενος ὑπηρέταις ἄλλοις.
παγκάλως δὲ ἐστηριγμένον ἐν τῇ γῇ διὰ συμβόλου κλίμακος φαντασι- 144
οῦται τὸν ἀέρα· τὰς γὰρ ἀναδιδομένας ἐκ γῆς ἀναθυμιάσεις λεπτυνομέ-

2 διακριθεῖσαι om. F ἀριθμοὺς] ὁρισμοὺς FL² 3 θνητοῦ om. PL 9 ἐπιγείων A 10 post ὥσπερ add. γὰρ G ἀκοαὶ] ὀφθαλμοὶ H² ὄψεις MA: ὦτα ceteri ἀφορῶσαι GFHP 11 ὁ δὲ ἱερὸς λόγος GFHP: Μωυσῆς (Μωσῆς A) δ' MA 12 ὁρώμενος A 13 ἐπι-κλήσεις G ἐκγόνοις GFHP ἐκγόνων GFHP 14 αὐτοὺς post κατιόντας transpos. GHP 15 πάντη scripsi: πάντα codd., ἐπὶ πάντα coni. Cohn. post ἐφθακὼς add. εἰδέναι GFHP δεῖται θεός GFHP 16 παραιτηταῖς coni. Mang. 17 περιφρικέναι H 18 ἀρχῆς om. A αὐτοκρα-τοῦς οὐ λαβόντες G 19 μέσων GFHP σὺ om. GFHP 20 ποτε om. GFHP θεοῦ γὰρ ⟨οὐχ⟩ ὅτι conicio 21 οὐδὲ GFHP 22 ἃς] ὡς F 23 δ' GFHP ἐστηριγμένος GFHP συμβόλων A post κλίμακος add. ὁ (καὶ pro ὁ Fv) δονούμενος GFHP, quod dittographia vocis ἀναδι-δομένας videtur, οὐ δονούμενον coni. Mang.

10 cf. Xen. Cyrop. VIII 2,10 τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὦτα.

νας ἐξαεροῦσθαι συμβέβηκεν, ὥστε βάσιν μὲν καὶ ῥίζαν ἀέρος εἶναι
145 γῆν, κεφαλὴν δὲ οὐρανόν. λέγεται γοῦν, ὅτι σελήνη πίλημα μὲν
ἄκρατον αἰθέρος οὐκ ἔστιν, ὡς ἕκαστος τῶν ἄλλων ἀστέρων, κρᾶμα
δὲ ἔκ τε αἰθερώδους οὐσίας καὶ ἀερώδους· καὶ τό γε ἐμφαινόμενον
αὐτῇ μέλαν, ὃ καλοῦσί τινες πρόσωπον, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸν ἀνα-
μεμιγμένον ἀέρα, ὃς κατὰ φύσιν μέλας ὢν ἄχρις οὐρανοῦ τείνεται.
146 (23.) ἡ μὲν οὖν ἐν κόσμῳ λεγομένη συμβολικῶς κλῖμαξ τοιαύτη
ἐστί, τὴν δ' ἐν ἀνθρώποις σκοποῦντες εὑρήσομεν τὴν ψυχήν, ἧς βάσις
μὲν τὸ ὡσανεὶ γεῶδές ἐστιν, αἴσθησις, κεφαλὴ δ' ὡς ἂν τὸ οὐράνιον,
147 ὁ καθαρώτατος νοῦς. ἄνω δὲ καὶ κάτω διὰ πάσης | αὐτῆς οἱ τοῦ p. 643 M
θεοῦ λόγοι χωροῦσιν ἀδιαστάτως, ὁπότε μὲν ἀνέρχοιντο, συνανασπῶντες
αὐτὴν καὶ τοῦ θνητοῦ διαζευγνύντες καὶ τὴν θέαν ὧν ἄξιον ὁρᾶν μόνων
ἐπιδεικνύμενοι, ὁπότε δὲ κατέρχοιντο, οὐ καταβάλλοντες — οὔτε γὰρ
θεὸς οὔτε λόγος θεῖος ζημίας αἴτιος —, ἀλλὰ συγκαταβαίνοντες διὰ
φιλανθρωπίαν καὶ ἔλεον τοῦ γένους ἡμῶν, ἐπικουρίας ἕνεκα καὶ συμμα-
χίας, ἵνα καὶ τὴν ἔτι ὥσπερ ἐν ποταμῷ, τῷ σώματι, φορουμένην
148 ψυχὴν σωτήριον πνέοντες ἀναζωῶσι. ταῖς μὲν δὴ τῶν ἄκρως κεκαθαρ-
μένων διανοίαις ἀψοφητὶ μόνος ἀοράτως ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν ἐμπερι-
πατεῖ — καὶ γάρ ἐστι χρησθὲν τῷ σοφῷ θεοπρόπιον, ἐν ᾧ λέγεται·
„περιπατήσω ἐν ὑμῖν, καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεός“ (Lev. 26, 12) —, ταῖς
δὲ τῶν ἔτι ἀπολουομένων, μήπω δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἐκνιψαμένων τὴν
ῥυπῶσαν καὶ κεκηλιδωμένην ⟨ἐν⟩ σώμασι βαρέσι ζωὴν ἄγγελοι, λόγοι
149 θεῖοι, φαιδρύνοντες αὐτὰς τοῖς καλοκἀγαθίας δόγμασιν. ὅσα δὲ ἐξοικί-

---

1 μὲν om. GFH 1. 2 γῆν εἶναι HP 2 τὴν κεφαλὴν MA δ' GFHP 3 ἀέρος A 4 καὶ ἀερώδους οὐσίας GFHP τό] τοι A ἐμφερόμενον Turn. 6 ἄχρι F 7 συμβολικῶς λεγομένη GFHP 8 ἐστί MA: τις ἦν GFHP δὲ GF τὴν om. A, fort. recte ἧς MA: ἡ G, ἢ FHP 9 post prius τὸ add. σωματοειδὲς GFHP δὲ τὸ ὡς ἂν conicio 12 μόνον MGF 14 ὁ θεὸς FHP post λόγος add. ὁ GFP 15 ἕνεκεν A 17 σωτήριον MA: τὰ σωτήρια ceteri, σωτηρίαν conicio πνέοντες scripsi: πνείοντες MA, ἀναπνέοντες ceteri, ἐμπνέοντες conicio ἀναζωώσωσιν GFH, ἀναζώσωσι P (sed ω s. s. P[2]), ἀνασώσωσι Turn., ἀναζωπυρῶσιν conicio 17. 18 ἐκκεκαθαρμένων GFHP 18 post μόνος add. καὶ A(?)v post ὅλων add. θεὸς καὶ GFHP 19 θεοπρόπειον GF 21 ἀπολυομένων F 22 ῥυπωθεῖσαν HP κηλιδομένην A (ο ex ω corr.) ἐν addidi σώματι G σώμασι βαρέσι om. A 23 δόγμασιν scripsi: ὄμμασιν codd., ῥύμμασιν Mang.

2—6 de fonte v. Sitzungsberichte l. c. p. 1075.

ζεται κακῶν οἰκητόρων στίφη, ἵνα εἷς ὁ ἀγαθὸς εἰσοικίσηται, δῆλόν
ἐστι. σπούδαζε οὖν, ὦ ψυχή, θεοῦ οἶκος γενέσθαι, ἱερὸν ἅγιον, ἐνδι-
αίτημα κάλλιστον· ἴσως γάρ, ἴσως ὃν ὁ κόσμος ἅπας, καὶ σὺ οἰκοδεσπό-
την σχήσεις ἐπιμελούμενον τῆς ἰδίας οἰκίας, ὡς εὐερκεστάτη καὶ ἀπή-
μων εἰσαεὶ διαφυλάττοιτο. ἴσως δὲ καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον ὁ ἀσκητὴς 150
φαντασιοῦται κλίμακι ἐοικότα· φύσει γὰρ ἀνώμαλον πρᾶγμα ἄσκησις,
τοτὲ μὲν προϊοῦσα εἰς ὕψος, τοτὲ δ' ὑποστρέφουσα πρὸς τοὐναντίον,
καὶ τοτὲ μὲν καθάπερ ναῦς εὐπλοίᾳ τῇ τοῦ βίου, τοτὲ δὲ δυσπλοίᾳ
χρωμένη. ἑτερήμερος γάρ, ὥς ἔφη τις, τῶν ἀσκητῶν ὁ βίος, ἄλλοτε
μὲν ζῶν καὶ ἐγρηγορώς, ἄλλοτε δὲ τεθνεὼς ἢ κοιμώμενος. καὶ τάχα 151
οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοῦτο λέγεται· σοφοὶ μὲν γὰρ τὸν ὀλύμπιον καὶ
οὐράνιον χῶρον ἔλαχον οἰκεῖν, ἄνω φοιτᾶν ἀεὶ μεμαθηκότες, κακοὶ δὲ
τοὺς ἐν Ἅιδου μυχούς, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀποθνῄσκειν ἐπιτετηδευκότες
καὶ εἰς γῆρας ἐκ σπαργάνων φθορᾶς ἐθάδες ὄντες. οἱ δ' ἀσκηταὶ — 152
μεθόριοι γὰρ τῶν ἄκρων εἰσὶν — ἄνω καὶ κάτω πολλάκις ὡς ἐπὶ κλί-
μακος βαδίζουσιν, ἢ ὑπὸ τῆς κρείττονος μοίρας ἀνελκόμενοι ἢ ὑπὸ τῆς
χείρονος ἀντισπώμενοι, μέχρις ἂν ὁ τῆς ἁμίλλης καὶ διαμάχης ταύτης
βραβευτὴς θεὸς ἀναδῷ τὰ βραβεῖα τάξει τῇ βελτίονι, τὴν ἐναντίαν
εἰσάπαν καθελών. (24.) ἐμφαίνεται δ' ἔτι καὶ τοιοῦτον εἴδωλον, 153
ὅπερ οὐκ ἄξιον ἡσυχασθῆναι. τὰ ἀνθρώπων πράγματα κλίμακι πέφυ-
p. 644 M. κεν ἐξομοιοῦσθαι διὰ τὴν ἀνώμαλον | αὐτῶν φοράν. ἡ μία γάρ, ὡς 154

---

1 κακῶν scripsi: κατὰ τῶν MA, κακὰ κἀκ τῶν FHP, κακὰ ἐκ τῶν G, κακὰ κακῶν coni. Mang. εἷς (τὰ add. G²) ἀγαθὰ GFHP 2 σπούδασον HP post ἅγιον add. ἵνα AP² 2—5 διαίτημα (ἐνδιαίτημα scripsi, v. ad lin. 2) — διαφυλάττοιτο traduntur p. 238,5 post γίνονται, huc transtuli Mangeii coniecturam secutus. cf. ad p. 238, 5 7 bis ποτὲ D Anton. εἰς ὕψος ἰοῦσα D Anton. δὲ GFHP 8 ποτὲ D Anton. εὐπλοίᾳ] ἐκ πλοίου A τῇ τοῦ βίου D Anton.: om. codd. ποτὲ D Anton. 9 γάρ om. Anton. 10 τεθνηκὼς A Anton. 11 τοῦτο] καὶ τοῦτο G λέγεται GFHP Anton.: λέλεκται MA 11. 12 γὰρ τὸν ἀνθρώπινον χῶρον Anton. 13 ᾅδῃ Anton. ἀποθνῄσκειν om. G 14 φθορᾶς add. H² 15 γὰρ om. Anton. 17 ἀντικροτούμενοι FL² 18 ἀποδῷ e corr. G 19 καθέλκων GFHP, ἀνέλκων prius L δέ τι GFHP ἐμφαίνει et ⟨τὸ⟩ εἴδωλον coni. Cohn τῷ εἰδώλῳ conicio 20 τῶν ἀνθρώπων Io. Lyd. 21. 238,1 ἐν μιᾷ γὰρ . . . ἡμέρᾳ Io. Lyd.

6—19 D^R fol. 212ᵛ Anton. Mel. II 43 col. 1116 ἀνώμαλον φύσει ἡ ἄσκησις — καθελών. D^R iam lin. 9 χρωμένη desinit. 9. 10 cf. Hom. Od. λ 303. 304. 20 — 238, 5 Io. Lydus De mens. IV, 7 p. 55 B.: τὰ — γίνονται (Elter, Hist. gnomol. p. 119). 237,21. 238,1 Eur. fr. 420 N.

ἔφη τις, ἡμέρα τὸν μὲν καθεῖλεν ὑψόθεν, τὸν δὲ ἦρεν ἄνω, μηδενὸς ἐν ὁμοίῳ πεφυκότος μένειν τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ παντοίας μεταβαλλόν-
155 των τροπάς. ἢ οὐκ ἄρχοντες μὲν ἐξ ἰδιωτῶν, ἰδιῶται δ' ἐξ ἀρχόντων, πένητες δ' ἐκ πλουσίων καὶ ἐκ πενήτων πολυχρήματοι καὶ ἔνδοξοι μὲν ἐξ ἠμελημένων, ἐπιφανέστατοι δὲ ἐξ ἀδόξων ἀεὶ γίνονται καὶ ἰσχυροὶ μὲν ἐξ ἀσθενῶν, ἐκ δὲ ἀδυνάτων δυνατοὶ καὶ συνετοὶ μὲν ἐξ
156 ἀφραινόντων, εὐλογιστότατοι δὲ ἐκ παραπαιόντων· καὶ ὁδός τις ἥδ' ἐστὶν ἄνω καὶ κάτω τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων, ἀστάτοις καὶ ἀνιδρύτοις χρωμένη συντυχίαις, ὧν τὸ ἀνώμαλον οὐκ ἀδήλοις ἀλλὰ σαφέσι τεκμηρίοις ὁ ἀψευδέστατος ἐλέγχει χρόνος.

157 (25). Ἐμήνυε δὲ τὸ ὄναρ ἐστηριγμένον ἐπὶ τῆς κλίμακος τὸν ἀρχάγγελον, κύριον· ὑπεράνω γὰρ ὡς ἅρματος ἡνίοχον ἢ ὡς νεὼς κυβερνήτην ὑποληπτέον ἵστασθαι τὸ ὂν ἐπὶ σωμάτων, ἐπὶ ψυχῶν, ἐπὶ πραγμάτων, ἐπὶ λόγων, ἐπὶ ἀγγέλων, ἐπὶ γῆς, ἐπ' ἀέρος, ἐπ' οὐρανοῦ, ἐπ' αἰσθητῶν δυνάμεων, ἐπ' ἀοράτων φύσεων, ὅσαπερ θεατὰ καὶ ἀθέατα· τὸν γὰρ κόσμον ἅπαντα ἐξάψας ἑαυτοῦ καὶ ἀναρτήσας τὴν
158 τοσαύτην ἡνιοχεῖ φύσιν. μηδεὶς δ' ἀκούων, ὅτι ἐπεστήρικτο, νομισάτω τι συνεργεῖν θεῷ πρὸς τὸ παγίως στῆναι, ἀλλ' ἐκεῖνο λογισάσθω, ὅτι τὸ δηλούμενον ἴσον ἐστὶ τῷ στήριγμα καὶ ἔρεισμα καὶ ὀχυρότης καὶ βεβαιότης ἁπάντων ἐστὶν ὁ ἀσφαλὴς θεός, ἐνσφραγιζόμενος οἷς ἂν ἐθέλῃ τὸ ἀσάλευτον· ἐπερείδοντος γὰρ καὶ συστηρίζοντος αὐτοῦ μένει
159 τὰ συσταθέντα ἀνώλεθρα κραταιῶς. ὁ τοίνυν ἐπιβεβηκὼς τῇ οὐρανοῦ κλίμακι λέγει τῷ φαντασιουμένῳ τὸ ὄναρ· „ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ

---

2. 3 παντοίαις et τροπαῖς Io. Lyd. μεταβαλλόντων codd.: μεταβάλλοντος Io. Lyd. 3 ἣ v δὲ GFHP 4 δὲ GFHP alterum ἐκ om. A 5 ἀεὶ om. H^1P Io. Lyd. 5—7 καὶ ἰσχυροὶ — παραπαιόντων huc transtuli, traduntur p. 237,2 post ἅγιον ἰσχυρά, αἰσθενούσης (ἀσθενεστάτης v), ἀδυνάτου δυνατὴ, συνετὴ, ἀφραινούσης, εὐλογιστοτάτη, παραπαιούσης H^2; ἰσχυρὰ, δυνατὴ, συνετὴ, εὐλογιστότατος F^2 7 ἥδ' MAF: ἡ GH^2, om. H^1P 8 prius καὶ om. A ἀνθρωπίνων AGH 8. 9 ἀιδρύτοις GFHP 9 χρωμένοις P, χρωμένων conicio ὧν om. GFH^1P^1 ἀλλήλοις GF^1P 10 φιλοψευδέστατος GFHP 11 ὂν ἀνεστηριγμένον M 12 κυρίου A ὡς om. $GFHP^1$ νεὸς A 14 θρεμμάτων GFHP ἐπ' οὐρανοῦ om. G 15 αἰσθητῶν MA (Turn.): αἰσθητικῶν GFHP ἀκηράτων coni. Mang. φύσεων, ⟨ἐπὶ πάντων⟩ conicio ὅσαπερ ἀθέατα καὶ θεατά GFHP 17 ἡνιοχεῖσθαι A 18 συνεργεῖν τι (τι om. P, H^1?) τῶ θεῶ GFP (H^1, τὸν θεὸν H^2) ἐκείνω A ὅτι om. MA 19 τῷ] τὸ G, prius A καὶ ἔρεισμα om. GFHP ἰσχυρότης GFHP 20 ὁ ἀσφαλής ἐστι θεός GF, ὁ ἀσφαλὴς θεός ἐστιν HP 21 ὑπερείδοντος coni. Mang. στηρίζοντος F, fort. recte μενεῖ GFHP 22. 23 τὴν οὐράνιον κλίμακα G 23 ὁ om. MA

τοῦ πατρός σου καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ· μὴ φοβοῦ“ (Gen. 28, 13). ὁ
χρησμὸς οὗτος τὸ τέρμα τῆς ἀσκητικῆς ψυχῆς καὶ βεβαιότατον ἔρεισμα
ἦν, ὃς αὐτὴν ἀνεδίδασκεν, ὅτι ὁ τῶν ὅλων κύριος καὶ θεὸς ἀμφότερα
ταῦτα τοῦ γένους ἐστὶν αὐτῷ, πατέρων καὶ πάππων ἐπιγραφεὶς καὶ
ἐπικληθεὶς ἑκάτερον, ἵνα τὸν αὐτὸν ὅ τε κόσμος ἅπας καὶ ὁ φιλάρετος
ἔχῃ κλῆρον· ἐπεὶ καὶ λέλεκται· „κύριος αὐτὸς κλῆρος αὐτῷ“
(Deut. 10, 9).

(26.) Μὴ νομίσῃς δὲ παρέργως τοῦ μὲν Ἀβραὰμ νυνὶ λέγεσθαι 160
p. 645 M. κύριον καὶ θεόν, τοῦ δὲ Ἰσαὰκ θεὸν αὐτὸ μόνον. ὁ μὲν γὰρ | αὐτη-
κόου καὶ αὐτοδιδάκτου καὶ αὐτομαθοῦς φύσει περιγινομένης σύμβολον
ἐπιστήμης ἐστίν, ὁ δὲ Ἀβραὰμ διδασκομένης· καὶ τῷ μὲν αὐτόχθονι
καὶ αὐθιγενεῖ συμβέβηκεν εἶναι, τῷ δὲ μετανάστῃ καὶ ἐπηλύτῳ. τὴν 161
γὰρ χαλδαΐζουσαν ἀλλογενῆ καὶ ἀλλόφυλον γλῶτταν τῶν περὶ ἀστρονο-
μίαν μετεωρολεσχῶν ἀπολιπὼν ἐπὶ τὴν ἁρμόττουσαν λογικῷ ζῴῳ
παρεγένετο, τὴν τοῦ πάντων αἰτίου θεραπείαν. οὗτος μὲν δὴ ὁ τρόπος 162
δυεῖν δυνάμεων τῶν ἐπιμελησομένων ἐστὶ χρεῖος, ἡγεμονίας καὶ εὐερ-
γεσίας, ἵνα τῷ μὲν κράτει τοῦ ἡγεμόνος ὑπακούῃ τῶν νομοθετουμένων,
τῷ δὲ χαριστικῷ μεγάλα ὠφελῆται, ὁ δ' ἕτερος τῆς κατὰ τὸ χαρί-
ζεσθαι μόνης· οὐ γὰρ ὑπὸ νουθετούσης ἀρχῆς ἐβελτιώθη, φύσει περι-
πεποιημένος τὸ καλόν, ἀλλὰ διὰ τὰς ὀμβρηθείσας ἄνωθεν δωρεὰς ἀγα-
θὸς καὶ τέλειος ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο. χαριστικῆς μὲν οὖν δυνάμεως θεός, 163
βασιλικῆς δὲ κύριος ὄνομα. τί οὖν ἄν τις εἴποι πρεσβύτερον ἀγαθὸν
ἢ τὸ τυχεῖν ἀκράτου καὶ ἀμιγοῦς εὐεργεσίας, τί δὲ νεώτερον ἢ τὸ
κεκραμένης ἔκ τε ἡγεμονίας καὶ δωρεᾶς; ὅ μοι δοκεῖ συνιδὼν ὁ ἀσκη-
τὴς εὔξασθαι θαυμασιωτάτην εὐχήν, ἵνα αὐτῷ γένηται κύριος εἰς θεόν
(Gen. 28, 21)· ἐβούλετο γὰρ μηκέτι ὡς ἄρχοντα εὐλαβεῖσθαι, ἀλλ' ὡς
εὐεργέτην ἀγαπητικῶς τιμᾶν. ἆρ' οὐχὶ τούτοις καὶ τοῖς παραπλησίοις 164

---

1 prius ὁ om. MA 2 τὸ] καὶ H² τέρμα MA: ὅραμα ceteri, ἔρυμα conicio
βεβαιότητος H 3 ἀπεδίδασκεν GP¹, ἐπεδίδασκεν H ὅτι ὁ] ὁ γὰρ P(H¹)
4 αὐτῶν A, αὐτοῦ coni. Mang. post αὐτῷ add. ἀνθρώπων GFHP
πατρῴων v 6 αὐτὸς] αὐτῶ MA 8 παρέργως δὲ νομίσῃς GFHP
9 καὶ θεόν om. G 10 περιγενομένης A(?)HP, γινομένης coni. Cohn 11 τῷ MA:
αὐτῶ GFHP 12 ἰθαγενεῖ A, αὐτογενεῖ GFHP ἐπιλύτω AGF¹P
13 ἀλλόφυλλον FHP 15 παρεγένετο A: παρήγετο ceteri τὴν fort. secl.
16 δυοῖν HP καὶ MA: τε καὶ ceteri 17 ὑπακούει G 18 μεγά-
λως H ὠφελεῖται FH² 19 νομοθετούσης coni. Mang. 20. 21 ἀγαθὰς G
21 ὁ θεός GFHP 22 ὀνόματι οὖν G¹FP 23 prius τὸ] τῶ P 24 κεκραμένον
GFHP δωρεᾶς] εὐεργεσίας coni. Mang. 25 κύριος γένηται transp. HP

εἰκὸς ἦν καὶ τοὺς τυφλοὺς διάνοιαν ὀξυδορκήσειν, πρὸς τῶν ἱερωτάτων ἐνομματουμένους λογίων, ὡς φυσιογνωμονεῖν καὶ μὴ μόνον τοῖς ῥητοῖς ἐφορμεῖν; ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς καμμύσαντες τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα μὴ σπουδάζωμεν ἢ μὴ δυνώμεθα ἀναβλέπειν, αὐτός, ὦ ἱεροφάντα, ὑπήχει καὶ ἐπιστάτει καὶ ἐγχρίων μή ποτε ἀπείπῃς, ἕως ἐπὶ τὸ κεκρυμμένον ἱερῶν λόγων φέγγος ἡμᾶς μυσταγωγῶν ἐπιδείξῃς τὰ κατάκλειστα καὶ
165 ἀτελέστοις ἀόρατα κάλλη. σοὶ μὲν δὴ ταῦτα ποιεῖν ἐμπρεπές· ψυχαὶ δ' ὅσαι θείων ἐρώτων ἐγεύσασθε, καθάπερ ἐκ βαθέος ὕπνου διαναστᾶσαι καὶ τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδάσασαι πρὸς τὴν περίβλεπτον θέαν ἐπείχθητε μεθέμεναι τὸν βραδὺν καὶ μελλητὴν ὄκνον, ἵν' ὅσα θεάματα καὶ ἀκούσματα τῆς ὑμετέρας ἕνεκα ὠφελείας ὁ ἀγωνοθέτης εὐτρέπισε κατανοήσητε.

166 (27.) Μυρία μὲν οὖν ἐστιν ἀοίδιμα τῶν πρὸς ἐπίδειξιν, ἓν δ' οὖν καὶ τὸ λεχθὲν πρὸ μικροῦ· τὸν μὲν γὰρ γένει πάππον τοῦ ἀσκητοῦ πατέρα εἶπε τὸ λόγιον, τῷ δ' ὡς | ἀληθῶς πατρὶ τὸ τοῦ γεννή- p. 646 M
σαντος οὐκ ἐπεφήμισεν ὄνομα. λέγει γάρ· „ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου" — καίτοι πάππος οὗτος ἦν — καὶ πάλιν „ὁ θεὸς
167 Ἰσαάκ" (Gen. 28, 13), εἶτ' οὐ προστίθησι „τοῦ πατρός σου". οὔκουν ἄξιον τὴν τούτων αἰτίαν ἐρευνῆσαι; πάνυ γε. τίς οὖν ἐστι, μὴ παρέργως σκοπήσωμεν. τὴν ἀρετὴν ἢ φύσει ἢ ἀσκήσει ἢ μαθήσει περιγίνεσθαί φησι, διὸ καὶ τρεῖς τοὺς γενάρχας τοῦ ἔθνους σοφοὺς

1 διάνοιαν GFH¹P: τὴν διάνοιαν H², διανοίᾳ MA ὀξυδορκῆσαι HP, ὀξυδερκῆσαι GF 2 φυσιογνωμονεῖν FHP: φύσει εὐγνωμονεῖν MA, φησὶν ἀγνωμονεῖν G 3 ἐφορμᾶν G κἂν] καὶ G κἂν ἡμεῖς om. F τῆς om. M 3. 4 σπουδάζομεν A 4 δυνάμεθα AG ὦ ἱεροφάντα MA: ὁ ἱεροφάντης ceteri ὑπήχει scripsi: ὑφήχει M, ὑφηχεῖ A, ὑπηχεῖ ceteri 5 ἐπιστάτει M: ἐπὶ στάσει A, ἐφίσταται ceteri ἐγχρίων AGFH²: ἐγχρείων MH¹P ἀπείπῃ A 6 ἱερῶν MA (G¹, coni. Mang.): ἱερὸν ceteri ἐπιδείξῃ GH, ἐπιδείξει FP τὰ per errorem om. Mang. κάλλιστα GFHP, tum spat. 2 litt. G 8. 9 διαναστὰς A 9 καὶ MA Pal.: om. ceteri ἀποσκεδάσασαι MAFP Pal.: ἀποσκεδάσασθε GH, tum καὶ add. G², ras. in H περίβλητον MA, περίκλυτον Pal., περιμάχητον conicio 10 μεθέμενοι A μελλητὸν M, μελητὴν GF 11 ἡμετέρας A Turn. εὐτρέπισε Cohn: ηὐτρέπισε MAH, εὐτρέπισται GF, ηὐτρέπισται P 16 ἐφήμισεν GFP¹, εὐφήμισεν H 17 σου om. GFHP 18 οὐκοῦν MAP 19 τί G 20 σκοπῶμεν A, fort. recte μαθήσει ἢ ἀσκήσει transp. GF 20. 21 παραγίνεσθαί Turn. 21 φησί MAG (coni. Mang.): φασί FHP

8—10 καθάπερ — ὄκνον Pal. fol. 28v.

πάντας ἀνέγραφεν, ἀπὸ μὲν τῆς αὐτῆς οὐχ ὁρμηθέντας ἰδέας, πρὸς δὲ τὸ
αὐτὸ τέλος ἐπειχθέντας. ὁ μὲν γὰρ πρεσβύτατος αὐτῶν Ἀβραὰμ 168
ἡγεμόνι ὁδοῦ τῆς πρὸς τὸ καλὸν ἀγούσης ἐχρήσατο διδασκαλίᾳ, ὡς ἐν ἑτέροις, ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, δείξομεν, ὁ δὲ μέσος Ἰσαὰκ αὐτηκόῳ καὶ αὐτομαθεῖ τῇ φύσει, ὁ δὲ τρίτος Ἰακὼβ ἀσκητικαῖς μελέταις, καθ' ἃς οἱ
ἔναθλοι καὶ ἐναγώνιοι πόνοι. τριῶν οὖν τρόπων ὑπαρχόντων, ἐξ ὧν 169
σοφία περιγίνεται, τοὺς ἄκρους μάλιστα συμβέβηκεν ἡνῶσθαι· τὸ γὰρ ἀσκήσει ἔγγονον τοῦ μαθήσει, τὸ δὲ φύσει συγγενὲς μὲν — ὑποβέβληται γὰρ ὡς ῥίζα πᾶσιν —, ἀνανταγωνίστου δὲ καὶ ἑτοίμου γέρως
ἔλαχεν. ὥστε εἰκότως Ἀβραὰμ ὁ βελτιωθεὶς διδασκαλίᾳ πατὴρ Ἰακὼβ 170
λέγεται, τοῦ μελέτῃ συγκροτηθέντος, οὐκ ἄνθρωπος ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ δύναμις ἀκουστικὴ πρὸς μάθησιν ἑτοιμοτάτη δυνάμεως ἀσκητικῆς
καὶ ἐπιτηδείου πρὸς ἄθλησιν. ἐὰν μέντοι ὁ ἀσκητὴς οὗτος εὐτόνως 171
δράμῃ πρὸς τὸ τέλος καὶ τηλαυγῶς ἴδῃ ἃ πρότερον ἀμυδρῶς ὠνειροπόλει, μετατυπωθεὶς τῷ κρείττονι χαρακτῆρι καὶ προσαγορευθεὶς Ἰσραήλ, ὁ θεὸν ὁρῶν, ἀντὶ τοῦ πτερνίζοντος Ἰακὼβ πατέρα οὐκέτι τὸν μαθόντα Ἀβραάμ, ἀλλὰ τὸν φύσει γεννηθέντα ἀστεῖον Ἰσαὰκ ἐπιγράφεται.
ταῦτα δὲ οὐκ ἐμός ἐστι μῦθος, ἀλλὰ χρησμὸς ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγεγραμ- 172
μένος στήλαις. „ἀπάρας“ γάρ φησιν „Ἰσραὴλ αὐτὸς καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ ἦλθεν ἐπὶ τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου, καὶ ἔθυσε θυσίαν τῷ θεῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ“ (Gen. 46, 1). ἆρ' ἤδη κατανοεῖς, ὅτι οὐ περὶ φθαρτῶν ἀνθρώπων, ἀλλ', ὡς ἐλέχθη, περὶ φύσεως πραγμάτων ἐστὶν ὁ παρὼν λόγος; ἰδοὺ γὰρ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον τοτὲ μὲν Ἰακὼβ ὀνομάζεται πατρὸς Ἀβραάμ, τοτὲ δὲ Ἰσραὴλ πατρὸς Ἰσαὰκ καλεῖται διὰ τὴν ἠκριβωμένην αἰτίαν.

(28.) Εἰπὼν τοίνυν „ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός 173
σου καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ“ ἐπιφέρει· „μὴ φοβοῦ“ (Gen. 28,13), κατὰ τὸ ἀκόλουθον· πῶς γὰρ ἔτι φοβηθησόμεθα, τὸ φόβου καὶ παντὸς πάθους

---

1 πάντας MA: πολίτας ceteri ἀνέγραφεν M: ἀνέγραψεν GFHP, ἀναγέγραφεν A, fort. recte 4 ἂν om. M ᾖ om. A, ἦν Turn. δείξωμεν GFHP, ἐδείξαμεν Turn. μεσαίτατος GFHP 6 καὶ] καὶ οἱ A 7 παραγίνεται Turn. 8 ἔκγονον GFHP 9 ἀνταγωνίστου G 10 βελτιωθεὶς εἰς διδασκαλίαν GFHP 12 ante πρὸς add. ἢ καὶ A 13 αἴσθησιν GFHP οὕτως M συντόνως bene coni. Mang. 14 τὸ om. F διαυγῶς GFHP 14. 15 ἀερ, tum ras., οπόλει P 18 δὲ om. GFGP ἱεραῖς om. MA 18. 19 ἀναγεγραμμέναις A στήλαις ἀναγεγραμμένος transp. M 19 αὐτὸς om. HP 21 ἆρα δὴ GFHP 23 ὁτὲ GFHP 24 prius πατρὸς] πρὸς F ὁτὲ FHP Ἰσαὰκ om. F 27 ὁ om. MA 27. 28 τἀκόλουθον GFHP 28 ὅτι A φοβησόμεθα F τὸ om. A

λυτήριον σὲ τὸν ὑπερασπιστὴν ὅπλον ἔχοντες; ὃς καὶ | τοὺς ἀρχετύπους p. 647 M.
τῆς παιδείας ἡμῶν τύπους ἀδηλουμένους ἐμόρφωσας, ἵν' ἐμφανεῖς ὦσιν, Ἀβραὰμ μὲν διδάξας, Ἰσαὰκ δὲ γεννήσας· τοῦ μὲν γὰρ ὑφηγητής, τοῦ δὲ πατὴρ ὑπέμεινας ὀνομασθῆναι, τῷ μὲν τὴν γνωρίμου τάξιν, τῷ δὲ
174 τὴν υἱοῦ παρασχών. διὰ τοῦτο καὶ τὴν γῆν, λέγω δὲ τὴν παμφορωτάτην καὶ εὐκαρποτάτην ἀρετήν, ἐφ' ἧς καθεύδει ὁ ἀσκητὴς ἀναπαυόμενος τῷ τὸν μὲν αἰσθήσεως κοιμᾶσθαι βίον, τὸν δὲ ψυχῆς ἐγρηγορέναι, δώσειν ὁμολογεῖς (Gen. 28, 13), ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν εἰρηνικὴν ἀνάπαυσιν, ἣν οὐκ ἄνευ πολέμου καὶ τῶν ἐν πολέμῳ ταλαιπωριῶν εἵλετο, οὐχ ὅπλα βαστάζων καὶ ἀνθρώπους ἀναιρῶν, ἄπαγε, ἀλλὰ τὸ
175 ἀντίπαλον ἀρετῆς παθῶν καὶ κακιῶν στῖφος καθαιρῶν. τὸ δὲ σοφίας γένος ἄμμῳ γῆς (ibid. 14) ἐξομοιοῦται διά τε πληθὺν ἀπερίγραφον, καὶ διότι τὰς μὲν τῆς θαλάττης ἐπιδρομὰς ἡ ὑποταίνιος ἄμμος ἀνακρούεται, τὰς δὲ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἀδικημάτων ὁ παιδείας λόγος. οὗτος δὲ κατὰ τὰς θείας ὑποσχέσεις ἄχρι τῶν περάτων τοῦ παντὸς εὐρύνεται καὶ τὸν ἔχοντα ἀποφαίνει τῶν τοῦ κόσμου κληρονόμον μερῶν, φθάνοντα πάντῃ, πρὸς τὰ ἑῷα, πρὸς τὰ ἑσπέρια, τὰ κατὰ μεσημβρίαν, τὰ προσάρκτια· λέγεται γάρ, ὅτι „πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν καὶ
176 λίβα καὶ βορρᾶν καὶ ἀνατολάς" (ibid. 14). ἔστι δ' ὁ ἀστεῖος οὐκ ἴδιον μόνον ἀλλὰ καὶ κοινὸν ἀγαθὸν ἅπασιν, ἐξ ἑτοίμου τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ προτείνων ὠφέλειαν. ὡς γὰρ ἥλιος ἁπάντων ἐστὶ φῶς τῶν ὄψεις ἐχόντων, οὕτω καὶ ὁ σοφὸς τῶν ὅσοι λογικῆς κεκοινωνήκασι φύσεως· (29.) „ἐνευλογηθήσονται γὰρ ἐν σοὶ" φησί „πᾶσαι αἱ φυλαί" (ibid. 14).
177 ὁ δὲ χρησμὸς οὗτος ἐφαρμόττει καὶ αὐτῷ τινι πρὸς ἑαυτὸν καὶ

2 ἐφήρμοσας GFHP[1] ἐμφανεῖς MA: ἐπιφανεῖς ceteri 4 ὑπομείνας GFHP γνώριμον P 5 primum τὴν] τοῦ P 6 καὶ εὐκαρποτάτην om. GFHP 8 δοῦναι A ὡμολόγησεν GFHP, ὡμολόγησας coni. Mang. 10 ἄπαγε om. MA 11 καθαίρων FP τὸ] τῶ A 13 τῆς om. A ἡ om. GFHP ὑπόνιος A, ὑποτένιος ceteri 13. 14 ἀνακρούει GFHP 15 τὰς om. M
τ
16 ἔχοντα] ἔσχατον P 17 πάν καὶ πρὸς P 19 λίβαν A 20 ἀίδιον A καὶ om. A 20. 21 ἀφ' ἑαυτοῦ D: ἀφ' αὑτοῦ GHP, ἀπ' αὐτοῦ MAFN 22 οὕτω D Anton.: om. codd. N ὁ om. HP[1] 23 ἐν om. GFHP, ἐν σοὶ om. N

19—243,11 N fol. 150v: ἔστι δὲ—θεόν. 19—21 $D^L D^R$ post locum ad p. 243,3 allatum: ὁ γὰρ ἀστεῖος κοινὸν ἀγαθόν ἐστιν ἅπασιν (ἅπασιν om. D^L), ἐξ—ὠφέλειαν. 21. 22 D^L fol. 144v Anton. Melissa I 50 col. 933: ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος — φύσεως.

ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον. ἐάν τε γὰρ ὁ ἐν ἐμοὶ νοῦς ἀρετῇ τελείᾳ καθαρθῇ,
καὶ αἱ τοῦ περὶ ἐμὲ γεώδους φυλαὶ συγκαθαίρονται, ἃς ἔλαχον αἱ αἰσθή-
σεις καὶ ἡ μεγίστη δεξαμενή, τὸ σῶμα· ἐάν τέ τις κατ' οἰκίαν ἢ
πόλιν ἢ χώραν ἢ ἔθνος γένηται φρονήσεως ἐραστής, ἀνάγκη τὴν οἰκίαν
ἐκείνην καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ τὸ ἔθνος ἀμείνονι βίῳ χρῆ-
σθαι. καθάπερ γὰρ τὰ ἐκθυμιώμενα τῶν ἀρωμάτων εὐωδίας τοὺς 178
πλησιάζοντας ἀναπίμπλησι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅσοι γείτονες καὶ ὅμοροι
σοφοῦ, τῆς ἀπ' αὐτοῦ σπῶντες αὔρας ἐπὶ μήκιστον χεομένης βελτιοῦν-
ται τὰ ἤθη.

(30.) Μεγίστη δέ ἐστιν εὐεργεσία ψυχῇ πονούσῃ καὶ διαθλούσῃ 179
συνοδοιπόρον ἔχειν τὸν ἐφθακότα πάντη θεόν· „ἰδοὺ“ γάρ φησιν „ἐγὼ
μετὰ σοῦ“ (ibid. 15). τίνος οὖν ἂν ἔτι χρεῖοι γενοίμεθα πλούτου, σὲ
τὸν ἀληθείᾳ πλοῦτον ἔχοντες μόνον „διαφυλάσσοντα ἐν ὁδῷ“ (ibid.) τῇ
πρὸς ἀρετὴν ἀγούσῃ κατὰ πάσας αὐτῆς τὰς τομάς; οὐ γὰρ ἓν μέρος
p. 648 M. ἐστὶ τοῦ λογικοῦ | βίου τὸ πρὸς δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην τεῖνον
ἀρετήν, ἀλλὰ μυρία ὅσα, ἐξ ὧν ἔστιν ὁρμωμένους φρονήσεως ἐφικνεῖ-
σθαι. (31.) παγκάλως δὲ εἴρηται καὶ τὸ „ἀποστρέψω σε εἰς τὴν 180
γῆν ταύτην“ (ibid.). καλὸν μὲν γὰρ ἦν, τὸν λογισμὸν ἐφ' ἑαυτοῦ
μείναντα μὴ ἀποδημῆσαι πρὸς αἴσθησιν· δεύτερος δὲ πλοῦς, ἐφ' ἑαυ-
τὸν ὑποστρέψαι πάλιν. ἴσως δὲ καὶ τὸ περὶ ἀφθαρσίας ψυχῆς ὑπαι- 181
νίττεται δόγμα διὰ τούτου· ἀπολιποῦσα μὲν γὰρ τὸν οὐράνιον τόπον,
ὡς καὶ μικρῷ πρότερον ἐλέχθη, καθάπερ εἰς ξένην χώραν ἦλθε τὸ
σῶμα. φησὶ δ' οὐ μέχρι τοῦ παντὸς καθειργμένην αὐτὴν ὁ γεννήσας
περιόψεσθαι πατήρ, ἀλλ' οἶκτον λαβὼν λύσειν τὰ δεσμὰ καὶ ἐλευθέραν

1 ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον om. H, add. L in mg. 2 alt. αἱ om. GFHPN 3. 4 οἰκίαν ἢ κώμην ἢ πόλιν ἢ ἔθνος D 4 τὴν] καὶ τὴν HP 5 ἐκείνην post πόλιν transpos. D primum καὶ] ἢ D καὶ τὴν χώραν om. GFHPND καὶ τὸ ἔθνος om. D 5. 6 χρήσασθαι D 6 γὰρ om. A 7 ἀναπίπλησι P[1] 8 σοφοὶ A σπῶντες] ὄντες A 10 δ' ἐστὶν GFHPN ἀθλούσῃ A 11 πάντα H 12 ἂν om. A γενοίμεθα Turn.: γενώμεθα codd. πλούτου A: πλοῦτον ceteri σὲ om. A 12. 13 ἔχοντες σὲ τὸν ἀληθείᾳ μόνον πλοῦτον GFHP 14 μέτρον G 15 πρὸς] πρὸς τὴν F 16. 17 ἐξικνεῖσθαι GFHP 18 ἦν om. F ἀφ' A αὑτοῦ M 19 μὴ] καὶ Turn. ἐφ'] ὑφ' A, πρὸς HP 19. 20 ἐφ' ἑαυτήν L[2] αὑτὸν M 21 τούτων GHP, τοῦτο F οὐρανὸν F 22 μικρὸν GFP 23 καθειρμένην A 24 λύσιν A

3—6 D[L] fol. 38r D[R] fol. 33v τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητουμένων: ἐάν τις— χρήσασθαι.

ἄχρι τῆς μητροπόλεως ἀσφαλῶς παραπέμψειν καὶ μὴ πρότερον ἀνήσειν ἢ τὰς διὰ λόγων ὑποσχέσεις ἀληθείας ἔργοις βεβαιωθῆναι· θεοῦ
182 γὰρ ἴδιον λέγειν πάντως τὰ γενησόμενα. καίτοι τί τοῦτό φαμεν; ἔργων γὰρ ἀδιαφοροῦσιν αὐτοῦ οἱ λόγοι. διακινηθεῖσα οὖν καὶ διαναστᾶσα πρὸς τὰς περὶ τοῦ ὄντος ζητήσεις ἡ ἀσκητικὴ ψυχὴ τὸ μὲν πρῶτον ὑπετόπησεν εἶναι τὸ ὂν ἐν τόπῳ, μικρὸν δὲ ἐπισχοῦσα τῷ δυστοπάστῳ τῆς σκέψεως περιδεὴς γίνεται καὶ μετανοεῖν ἄρχεται.
183 „ἐξηγέρθη“ γάρ φησιν „Ἰακὼβ καὶ εἶπεν, ὅτι ἔστι κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν“ (ibid. 16). καὶ ἄμεινον ἦν, εἴποιμ' ἄν, ἀγνοεῖν ἢ ἔν τινι θεὸν ὑπολαμβάνειν εἶναι, τὸν περιέχοντα αὐτὸν ἐν κύκλῳ τὰ πάντα.
184 (32.) Δικαίως οὖν ἐφοβήθη καὶ εἶπε θαυμαστικῶς· „ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος“ (ibid. 17). ὄντως γὰρ τῶν ἐν φυσιολογίᾳ τόπος ἀργαλεώτατος, ἐν ᾧ ζητεῖται, ποῦ καὶ εἰ συνόλως ἔν τινι τὸ ὄν, τῶν μὲν λεγόντων, ὅτι πᾶν τὸ ὑφεστὼς χώραν τινὰ κατείληφε, καὶ ἄλλων ἄλλην ἀπονεμόντων, ἢ ἐντὸς τοῦ κόσμου ἢ ἐκτὸς αὐτοῦ μετακόσμιόν τινα, τῶν δὲ φασκόντων, ὅτι οὐδενὶ τῶν ἐν γενέσει τὸ ἀγένητον ὅμοιον, ἀλλὰ τοῖς ὅλοις ὑπερβάλλον, ὡς καὶ τὴν ὠκυδρομωτάτην διάνοιαν ὑστερί-
185 ζουσαν μακρῷ τῆς καταλήψεως ὁμολογεῖν ἡττᾶσθαι. διόπερ εὐθὺς ἀνέκραγεν· „οὐκ ἔστι τοῦτο“ (ibid.), ὃ ἐδόξασα, „ὅτι ἔστι κύριος ἔν τῳ τόπῳ“ (ibid. 16)· περιέχει γάρ, ἀλλ' οὐ περιέχεται κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον. τοῦτο δὲ τὸ δεικνύμενον καὶ ὁρατόν, ὁ αἰσθητὸς οὑτοσὶ κόσμος, οὐδὲν ἄρα ἄλλο ἐστὶν ἢ οἶκος θεοῦ (ibid.), μιᾶς τῶν τοῦ ὄντος δυνάμεων,
186 καθ' ἣν ἀγαθὸς ἦν. τὸν δὲ κόσμον οἶκον ὠνόμασε καὶ πύλην τοῦ πρὸς ἀλήθειαν οὐρανοῦ (ibid. 17) προσεῖπε. τί δὲ τοῦτ' ἐστί; τὸν ἐκ

---

2 διὰ om. Turn. ὑπομνήσεις HP 3 τὰ om. GH¹P¹ τοι om. MA 4 ἀδιαφοροῦσιν MA: διαφέρουσιν GFHP, ante quod οὐ add. H² διακινηθεῖσαν A 4. 5 διαναστᾶσαν A 5 μὲν om. F 6 ὑπετόπησεν τὸν θεὸν ἐν N 8 γάρ om. MA ἔστη M τῷ om. F 10 τὸν θεὸν GFHPN ὑπολαβεῖν GFHPN 13 οὕτως N, οὗτος coni. Mang. 15 ὑφεστὸς H² 16 μετὰ κόσμον P(H¹) 17 ἀγέννητον AGFN ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ GFHPN 20 ἐδόξασας A ἔστι om. A τῶ codd. N, in ras. H, om. Turn. 21 ἀληθινὸν HP 22 δὲ om. GFHPN, δὴ A 23 ἄρα] ἔτι H¹P ὄντος] ὄντως θεοῦ L¹v 25 προεῖπε H¹P¹ δ' ἐστὶ τοῦτο FN τὸν ἐκ om. N τὸν] τῶν A

---

4 — 245, 17 N fol. 151r διακινηθεῖσα — ἅλις. 16 cf. Epicurea p. 240, 33. 242, 3.

τῶν ἰδεῶν συσταθέντα, ἐν τῷ χειροτονηθέντι κατὰ τὰς θείας χορηγίας,
p. 649 M. κόσμον νοητὸν | οὐκ ἔνεστιν ἄλλως καταλαβεῖν ὅτι μὴ κατὰ τὴν τοῦ
αἰσθητοῦ καὶ ὁρωμένου τούτου μετάβασιν. οὐδὲ γὰρ ἄλλο τῶν ὄντων 187
οὐδὲν ἀσώματον ἐννοῆσαι δυνατὸν ὅτι μὴ τὴν ἀρχὴν λαβόντας ἀπὸ
σωμάτων· ἠρεμούντων μὲν γὰρ ἐνοήθη τόπος, χρόνος δὲ κινουμένων,
σημεῖα δὲ καὶ γραμμαὶ καὶ ἐπιφάνειαι καὶ συνόλως πέρατα ἀπὸ τῆς
ἐξωτάτω περικειμένης οἷον ἀμπεχόνης. κατὰ τὸ ἀνάλογον οὖν καὶ ὁ 188
νοητὸς ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμος ἐνοήθη, πύλη τις ὢν ἐκείνου. ὡς
γὰρ οἱ βουλόμενοι τὰς πόλεις θεάσασθαι διὰ πυλῶν εἰσίασιν, οὕτως
ὅσοι τὸν ἀειδῆ κόσμον καταλαβεῖν ἐθέλουσιν, ὑπὸ τῆς τοῦ ὁρατοῦ
φαντασίας ξεναγοῦνται. [ὁ δὲ νοητῆς ὑποστάσεως κόσμος ἄνευ ἡστινοσοῦν σχημάτων ὄψεως, μόνης δὲ διὰ τῆς ἀρχετύπου ἰδέας τῆς ἐν τῷ διαχαραχθέντι πρὸς τὸ θεαθὲν αὐτῷ εἶδος ἄνευ σκιᾶς μετακληθήσεται, πάντων αὐτῷ τειχῶν καὶ πάσης πύλης ἀπαρθέντων εἰς τὸ μὴ ἀπό τινος ἀθρῆσαι, ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἀλέκτῳ τινὶ καὶ δυσερμηνεύτῳ θέᾳ διιδεῖν κάλλος ἀναλλοίωτον.]

(33). Περὶ μὲν δὴ τούτων ἅλις. ἐφαρμόζει δὲ τῷ αὐτῷ εἴδει 189
καὶ ἕτερος ὄνειρος, ὁ περὶ τῆς ποικίλης ἀγέλης, ὃν περιαναστὰς ὁ φαντασιωθεὶς διηγεῖται φάσκων· „εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ' ὕπνον· Ἰακώβ. ἐγὼ δὲ εἶπα· τί ἐστι; καὶ εἶπεν· ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου καὶ ἴδε τοὺς τράγους καὶ τοὺς κριοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας διαλεύκους καὶ ποικίλους καὶ σποδοειδεῖς ῥαντούς. ἑώρακα γὰρ ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ θεοῦ, οὗ ἤλειψάς μοι στήλην καὶ ηὔξω μοι εὐχήν. νῦν οὖν

1 ἐν τῷ ⟨αἰσθητῷ⟩ χαραχθέντα κατὰ τὰς θείας χάριτας conicio, nisi potius interpolata sunt (v. ad lin. 11); χειροτεχνηθέντι κατὰ τὰς θείας χειρουργίας coni. Markland, διαχαραχθέντι κατὰ τὰς θείας σφραγῖδας Mang. 2 ἔστιν N κατὰ τὴν MAP(H¹): τὴν GFN, ἐκ τῆς H², κατὰ τὴν ⟨ἀπὸ⟩ conicio 3 μετανάβασιν G, μεταναβάσεως H² οὐδὲ] οὐδὲν A 4 οὐδὲν om. GFHP ἀσωμάτων G 7 ἐξωτάτης A ἀμπεχομένης H 8 πύλης ὄντος ἐκείνου coni. Mang., ⟨ὃς⟩ πύλη τις ἦν ἐκείνου conicio 9 βουλόμενοι om. G 9. 10 οὕτως ὅσοι MA, in ras. P²: καὶ καθὼς G, καὶ ὥσπερ FN, οὕτως καὶ οἳ in ras. H² 10 ἀηδῆ M, ἀεὶ δὴ A τοῦ om. FL ἀοράτου MA 11—16 emendatione abstineo, quia haec caelestis urbis imago a christiano interpolata videtur 11. 12 ἢ τινοσοῦν F, εἰς τινοσοῦν P (εἰς P², ut vid.) οὑτινοσοῦν σχήματος G 12 διὰ om. G 13 εἶδος αὐτῶ N 14 ἀρθέντων GFHPN 14. 15 ἀπ' εἰκόνος coni. Mang. 16 διιδεῖν M, δ' ἰδεῖν A: ἰδεῖν ceteri N 17 δὴ MA: οὖν P, om. GFHN 18 ὅνπερ ἀναστὰς v 20 εἶπεν] εἰπέ μοι GFHP τοὺς ὀφθαλμοὺς G 21 σου om. GF 23 σοι om. Turn. alterum ὁ om. P 24 τύλην (sic) A εὔξω FP¹

ἀνάστηθι καὶ ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς ταύτης καὶ ἄπελθε εἰς τὴν γῆν τῆς
190 γενέσεώς σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ“ (Gen. 31, 11—13). ὁρᾷς ὅτι
θεοπέμπτους ὀνείρους ἀναγράφει ὁ θεῖος λόγος οὐ μόνον τοὺς κατὰ τὸ
πρεσβύτατον τῶν αἰτίων προφαινομένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ τῶν ὑπο-
φητῶν αὐτοῦ καὶ ὀπαδῶν ἀγγέλων, οἳ θείας καὶ εὐδαίμονος μοίρας
191 πρὸς τοῦ γεννήσαντος ἠξίωνται πατρός. σκόπει μέντοι καὶ τὸ ἀκόλου-
θον. ὁ ἱερὸς λόγος τοῖς μὲν ὡς βασιλεὺς ἃ χρὴ πράττειν ἐξ ἐπιτάγ-
ματος παραγγέλλει, τοῖς δὲ ὡς γνωρίμοις διδάσκαλος τὰ πρὸς ὠφέλειαν
ὑφηγεῖται, τοῖς δὲ ὡς σύμβουλος γνώμας εἰσηγούμενος τὰς ἀρίστας τὸ
συμφέρον ἐξ ἑαυτῶν οὐκ εἰδότας μεγάλα ὠφελεῖ, τοῖς δὲ ὡς φίλος
ἐπιεικῶς καὶ μετὰ πειθοῦς πολλὰ καὶ τῶν ἀρρήτων ἀναφέρει, ὧν οὐ-
192 δένα τῶν ἀτελέστων ἐπακοῦσαι θέμις. ἔστι | δ᾽ ὅτε καὶ πυνθάνεταί p. 650 M.
τινων, ὥσπερ τοῦ Ἀδάμ· „ποῦ εἶ“ (Gen. 3, 9), πρὸς ὃ ἀποκρίναιτ᾽ ἂν
τις οἰκείως „οὐδαμοῦ“, τῷ τἀνθρώπεια πάντα ἐν ὁμοίῳ μὴ μένειν, ἀλλὰ
κινεῖσθαι καὶ ψυχῇ καὶ σώματι καὶ τοῖς ἐκτός. ἀνίδρυτοι μὲν γὰρ οἱ
λογισμοί, φαντασίας ἀπὸ τῶν αὐτῶν πραγμάτων οὐχὶ τὰς αὐτὰς ἀλλ᾽
ἐναντίας ἔχοντες, ἀνίδρυτον δὲ καὶ τὸ σῶμα, ὡς μηνύουσιν αἱ ἐκ βρέ-
φους ἄχρι γήρως τῶν ἡλικιῶν ἁπασῶν τροπαί, ἀνίδρυτα δὲ καὶ τὰ
193 ἐκτὸς ἐπῃωρημένα φορᾷ τύχης ἀεὶ σαλευούσης. (34.) ἐπειδὰν μέντοι
πρὸς τὸ τῶν φίλων ἔλθῃ συνέδριον, οὐ πρότερον ἄρχεται λέγειν ἢ
ἕκαστον αὐτῶν ἀνακαλέσαι καὶ ὀνομαστὶ προσειπεῖν, ἵνα τὰ ὦτα ἀνορ-
θιάσαντες, ἡσυχίᾳ καὶ προσοχῇ χρώμενοι, τῶν θεσμῳδουμένων εἰς
ἄληστον μνήμην ἀκούωσιν· ἐπεὶ καὶ ἑτέρωθι λέγεται· „σιώπα καὶ
194 ἄκουε“ (Deut. 27, 9). τοῦτον τὸν τρόπον ἐπὶ μὲν τοῦ βάτου Μωϋσῆς
ἀνακαλεῖται — „ὡς γὰρ εἶδε“ φησίν „ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν
αὐτὸν κύριος ἐκ τοῦ βάτου λέγων· Μωυσῆ, Μωυσῆ. ὁ δὲ εἶπε· τί

1 καὶ ἔξελθε om. G 2 γεννήσεως MA 3 θεοπόμπους HP[1] 4 τῶν αἰτιῶν v, τὸ αἴτιον coni. Mang. 4. 5 προφητῶν MA 6 ἠξίωται A 8 γνώριμος GFHP 9 τὸ] τοὺς τὸ v 10 αὐτῶν G μέγα HP 11 καὶ καταπειθοῦς P πολλὰ] ἀλλὰ G ὧν] οὖν F, rursus del. 11. 12 οὐδὲν (οὖν add. F[2]) αὐτῶν ἀτέλεστον (ἀτελὲς G) GFHP 13 ποῦ MA: τὸ ποῦ GFHP 13. 14 προσαποκρίνεται τ᾽ ἄν τις οἰκεῖος A 13 ὃ] ὃν H[2], om. A ἀποκρίνετ᾽ GF 14 τῷ om. P τὰ ἀνθρώπεια GFHP μὴ om. P ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ GFHP 15 ἀίδρυτοι GFHP 17 ἀίδρυτον GHP 18 γήρους GF ἅπασαι GFHP ἀίδρυτα GHP 19 ἀπῃωρημένα AG, fort. recte 21 αὐτὸν H 21. 22 ἀθρήσαντες GF, ἀθροίσαντες H 22 θεσπιῳδουμένων conicio 24 μὲν om. GFHP τοῦ] τῆς H Μωσῆς H 26 κύριος MA: ὁ θεὸς ceteri τοῦ] τῆς MA Μωσῆ Μωσῆ MA

ἐστιν;“ (Exod. 3,4) —, Ἀβραὰμ δὲ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μόνου
παιδὸς ὁλοκαυτώσεως, ἡνίκα τε ἱερουργεῖν ἤρχετο καὶ ὁπότε δοὺς ἀπό-
πειραν εὐσεβείας ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίσαι τὸ αὐτομαθὲς γένος, ἐπίκλησιν
Ἰσαάκ, ἐκωλύθη· ἀρχομένου μὲν γάρ φησιν,' ὅτι „ὁ θεὸς ἐπείραζε 195
τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. ὁ δὲ εἶπεν·
ἰδοὺ ἐγώ. καὶ εἶπε· λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας,
τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἀνένεγκε“, ἤδη δὲ τὸ ἱερεῖον ἐπὶ τὸν βωμὸν
ἀνενηνοχότος, τότε „ἐκάλεσεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
λέγων· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ. καὶ εἶπε· μὴ ἐπι-
βάλῃς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον, μηδὲ ποιήσῃς αὐτῷ μηδέν“
(Gen. 22,1. 2. 9—12). εἷς δὲ δὴ τοῦ φιλικοῦ θιάσου καὶ ὁ ἀσκητὴς 196
ὢν εἰκότως προνομίας τῆς αὐτῆς ἀξιωθεὶς ἀνακαλεῖται· „εἶπε γάρ μοι“
φησίν „ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ' ὕπνον· Ἰακώβ. ἐγὼ δὲ εἶπα· τί
ἐστιν“ (Gen. 31, 11); ἀνακληθεὶς δὲ προσοχῇ χρῆται, τὰ φανέντα 197
σημεῖα πειρώμενος ἀκριβοῦν, ἔστι δὲ τὰ σημεῖα τῶν λόγων οἷα θρεμμά-
των ὀχεῖαί τε καὶ γενέσεις· „ἀναβλέψας“ γάρ φησι „τοῖς ὀφθαλμοῖς
εἶδε τοὺς τράγους καὶ τοὺς κριοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ
τὰς αἶγας“ (Gen. 31, 12). αἰπολίου μὲν δὴ τράγος, ποίμνης δὲ κριὸς 198
ἡγεμών ἐστι· τὰ δὲ ζῷα ταῦτα δυεῖν λόγων σύμβολα τελείων, ὧν ὁ
μὲν ἕτερος καθαίρει καὶ κενοῖ ψυχὴν ἁμαρτημάτων, ὁ δὲ ἕτερος τρέφει
καὶ πλήρη κατορθωμάτων ἐργάζεται. τοιοῦτοι μὲν οἱ ἡγεμόνες ἐν
ἡμῖν ἀγελάρχαι λόγοι· αἱ δὲ ἀγέλαι προβάτοις καὶ αἰξὶ φερωνύμως δια-
τεθεῖσαι ἄττουσι καὶ προβαίνουσι μετὰ σπουδῆς πρὸς δικαιοσύνην.
p. 651 M. ἀναβλέψας | οὖν τὸ τέως μεμυκὸς ὄμμα τῆς διανοίας εἶδε τοὺς ἀνα- 199
λογοῦντας τράγοις καὶ κριοῖς τελείους λόγους ἠκονημένους πρός τε

---

1 τῆς om. P 4 ἀρχόμενος MA μὲν γάρ φησιν GFHP: φησὶ γὰρ MA 5 alt. Ἀβραὰμ om. F 7 ἀνένεγκαι A 8 ἀνενηνοχότως AF τότε] ὅτι conicio 11 φιλικοῦ GH²: φιλιακοῦ ceteri 12 ὢν MA: ὃν ceteri προνομίας τῆς MA: προνομιαστὴς P (sed ν corr.), προοιμιαστὴς GH, προνοίας τῆς F ἀξιωθεὶς om. G 14 ἀνακλιθεὶς A 15 τῶν om. GFHP 16 γάρ φησι GHP: γὰρ MAF τοὺς ὀφθαλμοὺς G 17 ἴδε conicio 19 δυεῖν A: δυοῖν M, δυσὶ ceteri 21 οἱ om. F 22 φερωνύμως H (man. rec. A): φερωνυμοῦσαι ceteri 22. 23 διατεθεῖσαι H(P¹, Hoesch. in A): διαθέσει MAP², διατεθεὶς GF, φερωνύμως ἔχουσαι διαθέσει conicio 23 ἄττουσι καὶ προβαίνουσι H²: ἄττουσαι καὶ προβαίνουσαι ceteri, quod servat Cohn scribens φερώνυμοί εἰσι διαθέσει 24 τότε ὡς HP μεμυηκὸς F, μεμυκὼς HP τῆς] τὸ H

---

25 sqq. cf. *Ambros. de fuga saeculi 4,22:* variarum ovium sibi instituit gre-

μείωσιν ἀδικημάτων καὶ ὧν χρὴ πράττειν συναύξησιν, πῶς ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας, τὰς ἔτι νέας καὶ ἁπαλὰς ψυχὰς ἄρτι ἡβώσας καὶ ἄνθει τῷ τῆς ἀκμῆς ὡραϊζομένας, ἀναβαίνουσιν οὐκ ἄλογον ἡδονὴν
200 διώκοντες, ἀλλ᾽ ἀοράτῳ σπορᾷ φρονήσεως χρώμενοι δογμάτων. εὔπαις γὰρ ὁ γάμος οὗτος οὐ σώματα συμπλέκων, ἀλλ᾽ εὐφυέσι ψυχαῖς τελείας ἀρετὰς ἁρμοζόμενος. ἐπιβαίνετε οὖν οἱ σοφίας ὀρθοὶ λόγοι πάντες, ὀχεύετε. σπείρετε, καὶ ἣν ἂν ἴδητε ψυχὴν βαθεῖαν, εὔγειον, παρθένον, μὴ παρέλθητε, καλέσαντες δ᾽ εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ συνουσίαν ἑαυτῶν τελειώσατε καὶ ἐγκύμονα ἀπεργάσασθε· τέξεται γὰρ πάντα ἀστεῖα, γενεὰν ἄρρενα „διαλεύκων, ποικίλων, σποδοειδῶν ῥαντῶν“ (Gen. 31, 10).
201 (35.) Ἣν δ᾽ ἔχει τῶν γεννημάτων τούτων ἕκαστον δύναμιν, ἐρευνητέον. διάλευκοι μὲν τοίνυν εἰσὶν οἱ τηλαυγέστατοι καὶ ἀριδηλότατοι, τοῦ „διὰ“ πολλάκις ἐπὶ τοῦ μεγάλου τιθεμένου, ἀφ᾽ οὗ διάδηλον καὶ διάσημον τὸ μεγάλως δῆλον καὶ μεγάλως ἐπίσημον ἔθος ὀνο-
202 μάζειν ἐστί. βούλεται οὖν τῆς τὸν ἱερὸν σπόρον παραδεξαμένης ψυχῆς τὰ πρωτότοκα γεννήματα διάλευκα εἶναι, φωτὶ ἐοικότα οὐκ ἀμυδρῷ, φέγγει δὲ τηλαυγεστάτῳ, οἷα γένοιτ᾽ ἂν ἀφ᾽ ἡλιακῶν ἀκτίνων ἄσκιος ἐν αἰθρίᾳ κατὰ μεσημβρίαν αὐγή· βούλεται δὲ καὶ ποικίλα οὐ πολυμόρφου καὶ πολυτρόπου λέπρας ἀκαθάρτου τρόπον, διὰ γνώμης ἀβεβαιότητα χρησόμενα ἀστάτῳ καὶ φορουμένῳ βίῳ, ἀλλὰ γράμμασιν ἐγκεκολαμμένα καὶ σφραγῖσι διαφόροις, δοκίμοις δὲ πάσαις τετυπωμένα, ὧν

---

1 πῶς] ὡς A 2 ἄρτι] καὶ ἄρτι P 3 ἀναβαίνουσιν GFHP: ἀνάβαίνουσι δ᾽ MA, ἀναβαίνουσιν· ἀναβαίνουσι δ᾽ conicio ἡδονῆς P 4 ἀοράτων A (M evanidus), tum καὶ add. GFHP 5 σώματι L 6 ἐργαζόμενος G
8 δὲ GHP, om. F ἑαυτῶν MAP^2: om. ceteri 9 τέξεται AGF: τέξετε HP, τετάξεται M πάντα] γεννήματα coni. Mang. post πάντα add. τὰ H^{1}P
10 γενεὰν om. MA 12 δὲ GFHP ἑκάστων H^{1}P 13 μὲν om. GFHP 14 post διὰ add. τοῦ FL 16 ἐστίν F βούλετ᾽ GH^{1}P
18 διαυγεστάτω GFHP οἷα scripsi: οἵα codd. 19 ποικίλα, οὐ ⟨ποικιλίᾳ⟩ coni. Mang. 19. 20 πολυμόρφου καὶ πολυτρόπου scripsi: πολυμόρφω καὶ πολυτρόπω M, πολυτρόπω A, πολυμόρφω καὶ ποικίλω καὶ πολυτρόπω GFHP
21 χρησάμενα GFH^2, χρησάμενος H^{1}P 21. 22 ἐκκεκολαμμένα G
22 δοκίμως A post δὲ add. δοκίμοις, sed rursus del. HP 22. 249,1 ὧν ἀϊδιότητες GFHP

---

gem, sed illum rationabilem, virtutum plurimarum diversitate fulgentem. *de Iacob II 4,19.*

αἱ ἰδιότητες ἀναμιχθεῖσαι καὶ ἀνακραθεῖσαι μουσικὴν συμφωνίαν ἐργά-
σονται. τὴν γὰρ ποικιλτικὴν τέχνην ἐνόμισαν μέν τινες οὕτως ἠμε- 203
λημένον καὶ ἀφανὲς εἶναι πρᾶγμα, ὥστε ὑφάνταις αὐτὴν ἀνέθεσαν.
ἐγὼ δ' οὐ μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τοὔνομα τέθηπα, καὶ μάλισθ' ὅταν
εἰς τὰ γῆς τμήματα καὶ τὰς ἐν οὐρανῷ σφαίρας καὶ ζῴων καὶ φυτῶν
διαφορὰς καὶ τὸ παμποίκιλον ὕφασμα, τουτονὶ τὸν κόσμον, ἀπίδω. τὸν 204
γὰρ τοῦ πλέγματος παντὸς τούτου δημιουργὸν εὑρετὴν τῆς ποικιλτικῆς
ἐπινοεῖν εὐθὺς ἐπιστήμης ἀναγκάζομαι, καὶ σέβομαι μὲν τὸν εὑρόντα,
τιμῶ δὲ τὴν εὑρεθεῖσαν, τὸ δ' ἔργον καταπέπληγμαι, καίτοι μηδὲ
πολλοστὸν μέρος αὐτοῦ δυνηθεὶς ἰδεῖν, ἀπὸ δὲ τοῦ φανέντος μοι μέρους,
εἰ δὴ καὶ πέφηνεν, ἀκριβῶς τὸ ὅλον εἰκάζων ἀναλογίας ἐλπίδι. θαυ- 205
p. 652 M. μάζω μέντοι καὶ | τὸν σοφίας ἐραστήν, ὅτι τὴν αὐτὴν τέχνην ἐπιτετή-
δευκε, πολλὰ καὶ διαφέροντα ἐκ διαφερόντων εἰς ταὐτὸ συνάγειν καὶ
συνυφαίνειν ἀξιῶν. λαβὼν γὰρ ἀπὸ μὲν τῆς παιδικῆς γραμματικῆς δύο
τὰ πρῶτα, τό τε γράφειν καὶ τὸ ἀναγινώσκειν, ἀπὸ δὲ τῆς τελειοτέρας
τήν τε παρὰ ποιηταῖς ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀρχαίας ἱστορίας ἀνάληψιν,
παρὰ δὲ ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας τὸ ἀνεξαπάτητον ἐν οἷς ἀναλογίας
καὶ λογισμῶν ἐστι χρεία, παρὰ δὲ μουσικῆς ῥυθμοὺς καὶ μέτρα τά τε
ἐναρμόνια καὶ χρωματικὰ καὶ διατονικά, συνημμένα τε αὖ καὶ διεζευ-
γμένα μέλη, παρὰ δὲ ῥητορικῆς εὕρεσιν, φράσιν, τάξιν, οἰκονομίαν,
μνήμην, ὑπόκρισιν, παρὰ δὲ φιλοσοφίας ὅσα τε ἐν ταύταις παραλέλειπται
καὶ ἄλλα ἐξ ὧν ἅπας ὁ ἀνθρώπων βίος συνέστηκεν, ἓν ἔργον εὐαν-
θέστατον ἡρμόσατο, εὐμάθειαν πολυμαθείᾳ μίξας. καὶ τὸν τούτου τοῦ 206
πλέγματος δημιουργὸν ὁ ἱερὸς λόγος Βεσελεὴλ ἐκάλεσεν (Exod. 31, 2ss.),

1 καὶ ἀνακραθεῖσαι om. MA ἀνακραθεῖσαι man. 2 in Vat. 379 (coni. Mang.): ἀνακριθεῖσαι GFHP 2 ποικιλτικὴν Mang.: ποικίλην codd. 3 ὑφάντες L, ὑφήναντες Turn. 4 δὲ GFHP τοὔνομα] τὸν εὑρόντα coni. Mang. μάλιστα GF 5 ⟨τὰς⟩ ζῴων conicio 7 πλέγματος om. A παντὸς om. GFHP post δημιουργὸν add. καὶ H² 10 δὲ τοῦ] τοῦ καὶ Turn. 11 ἤδη GFHP¹ εἰκάζω H² ἀναλογίᾳ καὶ λογισμοῖς coni. Mang., ἀναλογίας κανόσι conicio 13 ἐκ διαφερόντων om. A συνάγειν Mang.: συνάγων codd. N 16 παρὰ MA: παρὰ τοῖς FHPN, τοῖς παρὰ G alt. τὴν] τῆς FN 18 τῆς μουσικῆς HP τά] καὶ N τε om. GFHPN 21 μνῆσιν H¹P¹ 22 ἓν] εὖ FP¹N 23 πολυμάθειαν GFHP¹N πολυμαθείᾳ] πολυμάθειαν G συμμίξας Oxon. Coll. Novi 143 24 πράγματος GFHPN βελσεσαεὴλ G, βελσελεὴλ F

11—250,4 N fol. 151ᵛ: θαυμάζω — κατεσκεύασται.

ὃς ἑρμηνευθείς ἐστιν ἐν σκιᾷ θεοῦ. τὰ γὰρ μιμήματα οὗτος, τὰ δὲ
παραδείγματα ἀρχιτεκτονεῖ Μωυσῆς· διὰ τοῦθ' ὁ μὲν οἷα σκιὰς ὑπε-
γράφετο, ὁ δ' οὐ σκιάς, αὐτὰς δὲ τὰς ἀρχετύπους ἐδημιούργει φύσεις.
207 εἰ δὴ καὶ τὰ ἅγια ποικιλτικῇ τέχνῃ κατεσκεύασται καὶ ὁ σοφὸς ποικιλ-
τὴς μόνος ἐν τοῖς ἱεροφαντηθεῖσι χρησμοῖς ἀνείρηται (36.) καὶ τὸ
τοῦ θεοῦ καλὸν ποίκιλμα, ὅδε ὁ κόσμος, ἐπιστήμῃ πανσόφῳ τετελεσιούρ-
γηται, πῶς οὐκ ἄξιον ὡς ἐργαλεῖον τῆς ἐπιστήμης ἀποδέχεσθαι ποικιλτι-
208 κήν; ἧς ἀφίδρυμα ἱερώτατον πᾶς ὁ σοφίας οἶκος ἀγαλματοφορήσει καὶ
κατ' οὐρανὸν καὶ ἐπὶ γῆς, ἀφ' ἧς ποικίλων λόγων ἰδέας ὁ ἀσκητὴς
ἐκπονεῖ· μετὰ γὰρ τοὺς διαλεύκους εὐθὺς τοὺς ποικίλους εἶδε, παιδείας
209 κόμματι χαραχθέντας. τρίτοι δ' εἰσὶν οἱ σποδοειδεῖς ῥαντοί. καίτοι
τίς οὐκ ἂν εὖ φρονῶν εἴποι τῷ γένει καὶ τούτους εἶναι ποικίλους;
ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔστιν αὐτῷ περὶ θρεμμάτων διαφορᾶς ἡ τοσαύτη σπουδή,
210 περὶ μέντοι τῆς πρὸς καλοκἀγαθίαν ἀγούσης ὁδοῦ. βούλεται γὰρ τὸν
ἐπὶ ταύτην ἰόντα σποδῷ καὶ ὕδατι περιρραίνεσθαι, διότι γῆν καὶ ὕδωρ
λόγος ἔχει φυραθέντα καὶ μορφωθέντα πρὸς τοῦ ἀνθρωποπλάστου εἰς
τὸ ἡμέτερον ἀποκριθῆναι σῶμα, οὐ χειρόκμητον, ἀλλὰ φύσεως ἔργον
211 ἀοράτου. σοφίας οὖν ἐστιν ἀρχὴ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι ἑαυτοῦ, τὰ δ' ἐξ
ὧν συνεκρίθη πρὸ ὀφθαλμῶν ἀεὶ λαμβάνειν· οὕτως γὰρ μεγαλαυχίαν,
τὸ κακῶν | θεομισέστατον, ἐκνίψαιτ' ἄν. τίς γὰρ εἰς νοῦν βαλλόμενος, p. 653 M.
ὅτι τέφρα καὶ ὕδωρ εἰσὶν αὐτῷ τῆς γενέσεως αἱ ἀρχαί, φυσηθεὶς ὑπ'
212 οἰήσεως μετέωρος ἀρθήσεται; διὰ τοῦτο καὶ τοὺς μέλλοντας ἱερουργεῖν
περιρραίνεσθαι τοῖς λεχθεῖσιν ἐδικαίωσεν, οὐδένα θυσιῶν ἄξιον νομίσας,

---

1 θεοῦ] ποιῶν θεός MA, ποιῶν θεοῦ conicio 2 ἀρχιτέκτονι GFN, ἀρχιτέκτονος HP, ἀρχιτέκτων Turn. post Μωυσῆς add. ὄνομα GFHPN τοῦτ' P, τοῦτο GFHN 4 εἰ δὴ A: καὶ ἤδη MG, καὶ εἴδη FHPN 4 κατεσκεύασεν GH², κατεσκεύαζεν v καὶ ὁ σοφὸς MA: ὁ δὲ σοφίας χῶρος (χώρας Turn.) ὁ σοφὸς (ὁ σοφὸς om. H) GFHP 4. 5 ποικιλτιστὴς A 5 μόνος A: μόνον ceteri ἐν τοῖς] ἑαυτοὺς A ἀνήρηται AGH¹P τὸ om. GFH¹P¹ 6 ὁ om. A 7 πῶς MA: καὶ πῶς ceteri ἐργαλεῖον Cohn: μεγαλεῖον codd. 8 ἧς Turn.: οὗ codd., fort. lacuna statuenda est οἶκος MAGF: λόγος (ὃς add. H²) HP καὶ] τὰ coni. Mang. 10 διαλέκτους A (corr. Hoesch.) 12 οὐκ om. FHP¹ 13 τοιαύτη coni. Cohn 14 ἀγούσης om. GFHP 15 ταύτην scripsi: ταῦτα MA, ταύτῃ GFH, ταύ^τ P ἰόντα M: ὄντα A, ὄντα ceteri περιραίνεσθαι GF, item lin. 23 16 τοὺς ἀνθρωποπλάστους (ἀνθρωποπλέκτους F) GFH¹P¹ μορφωθέντα] φυραθέντα A (corr. Hoesch.) 19 συνεκράθη H 20 κακῶν M: κακὸν ceteri τί Turn. βαλόμενος A, fort. recte 21 εἰσὶν αὐτῷ τῆς MA: ἐστὶ G, ἐστὶ τῆς FHP αἱ om. GFH¹P 21. 22 ὑπὸ οἰκήσεως A 23. 251,1 θυσιῶν — ἀνθρωπίνην in mg. H²

ὃς μὴ πρότερον ἑαυτὸν ἔγνωκε καὶ τὴν ἀνθρωπίνην οὐδένειαν κατείληφεν, ἐξ ὧν συνεκρίθη στοιχείων τὸ μηδενὸς ἄξιος εἶναι τεκμηράμενος.
(37.) τὰ τρία ταῦτα σημεῖα, τὸ διάλευκον, τὸ ποικίλον, τὸ σποδοει- 213
δὲς ῥαντόν, περὶ μὲν τὸν ἀσκητὴν ἅτε μήπω τέλειον ἀτελῆ, περὶ δὲ
τὸν τέλειον φαίνεται καὶ αὐτὰ τέλεια. ὃν δὲ τρόπον, θεασώμεθα· τὸν 214
μέγαν ἀρχιερέα, ὁπότε μέλλοι τὰς νόμῳ προστεταγμένας ἐπιτελεῖν λειτουργίας, ὁ ἱερὸς ἐδικαίωσε λόγος ὕδατι καὶ τέφρᾳ περιρραίνεσθαι τὸ πρῶτον (Exod. 29, 4) εἰς ὑπόμνησιν ἑαυτοῦ — καὶ γὰρ ὁ σοφὸς Ἀβραάμ, ὅτε ἐντευξόμενος ᾔει τῷ θεῷ, γῆν καὶ σποδὸν εἶπεν ἑαυτόν (Gen. 18, 27) —, ἔπειτ' ἐνδύεσθαι τὸν ποδήρη χιτῶνα καὶ τὸ ποικίλον ὃ κέκληκεν ἐπ' αὐτῷ περιστήθιον (Exod. 29, 5), τῶν κατ' οὐρανὸν φωσφόρων ἄστρων ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα. δύο γάρ, ὡς ἔοικεν, 215
ἱερὰ θεοῦ, ἓν μὲν ὅδε ὁ κόσμος, ἐν ᾧ καὶ ἀρχιερεὺς ὁ πρωτόγονος αὐτοῦ θεῖος λόγος, ἕτερον δὲ λογικὴ ψυχή, ἧς ἱερεὺς ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος, οὗ μίμημα αἰσθητὸν ὁ τὰς πατρίους εὐχὰς καὶ θυσίας ἐπιτελῶν ἐστιν, ᾧ τὸν εἰρημένον ἐπιτέτραπται χιτῶνα ἐνδύεσθαι, τοῦ παντὸς ἀντίμιμον ὄντα οὐρανοῦ, ἵνα συνιερουργῇ καὶ ὁ κόσμος ἀνθρώπῳ
καὶ τῷ παντὶ ἄνθρωπος. δύο μὲν οὖν ἤδη, τόν τε ῥαντὸν καὶ τὸν 216
ποικίλον τύπον, ἔχων ἐπιδέδεικται· τὸν δὲ τρίτον καὶ τελειότατον, ὃς ὀνομάζεται διάλευκος, αὐτίκα σημανοῦμεν. ὅταν εἰς τὰ ἐσωτάτω τῶν ἁγίων ὁ αὐτὸς οὗτος ἀρχιερεὺς εἰσίῃ, τὴν μὲν ποικίλην ἐσθῆτα ἀπαμπίσχεται, λινῆν δὲ ἑτέραν, βύσσου τῆς καθαρωτάτης πεποιημένην, ἀνα-
λαμβάνει (Lev. 16, 4). ἡ δ' ἐστὶ σύμβολον εὐτονίας, ἀφθαρσίας, 217
αὐγοειδεστάτου φέγγους· ἀρραγής τε γὰρ ἡ ὀθόνη καὶ ἐξ οὐδενὸς τῶν

---

1 ἑαυτὸν GFHP: αὑτὸν A, αὐτὸν M οὐθένειαν P θ, s. s. A 2 συνεκράθη H² ἄξιον GFH 3 τὰ τρία ταῦτα MA: ταῦτα GFH¹P, ταῦτα τὰ H² 4 ῥαντὸν] ἑαυτόν F ante ἀτελῆ add. ἑωρακότα GFHP (ἕωλα καὶ coni. Mang.) 4. 5 ἀτελῆ—τέλειον om. A 6 μέγαν] μὲν γὰρ GFHP 9 ᾔει M, s. s. H: εἴη ceteri τῷ om. HP θεῷ om. H¹P¹ ἑαυτῶ A 10 τὸ] τὸν Turn. 11 ὃ κύκλῳ εἶχεν ἐπ' coni. Mang., ὃ πέπηκται ἐπ' conicio 12 ἀστέρων A 13 πρωτόγονος] καὶ μόνος s. s. F² 15 καὶ MAG: τε καὶ FHP 16 ἱερωμένον F ἐπιγέγραπται L 17 ἀντιμίμημα GFHP ἵνα] ἵνα καὶ A 18 ὁ ἄνθρωπος G εἴδη G²PH¹ τό τε H² 18 alterum τὸν om. GFHP 19 τύπων P² τελεώτατον A 20 διάλευκον P ἐσώτατα FHP 21 ὁ ἀρχιερεὺς F 21. 22 ἀπαμπίσχεται M: ἃς ἀμπίσχεται A, ἀπαμφίσκεται GFHP (π s. s. P²) 22 βύσσον A 23 ἀφθαρσίας om. GFHP, tum καὶ add. Mang. 24 αὐτοειδεστάτου prius GF ἀρραγής τε scripsi: καθαρά τε MAP², ἀρραγεστέρα GFP¹, ἀρραγέστατον H οὐθενὸς MAF

ἀποθνῃσκόντων γίνεται καὶ ἔτι λαμπρότατον καὶ φωτοειδέστατον ἔχει
218 μὴ ἀμελῶς καθαρθεῖσα χρῶμα. διὰ δὲ τούτων ἐκεῖνο αἰνίττεται, ὅτι
τῶν ἀδόλως καὶ καθαρῶς θεραπευόντων τὸ ὂν οὐδείς ἐστιν ὃς μὴ πρῶ-
τον μὲν ἰσχυρογνωμοσύνῃ κέχρηται καταφρονήσας τῶν ἀνθρωπείων
πραγμάτων, ἃ δελεάζοντα κηραίνει καὶ ἀσθένειαν ἐργάζεται, | ἔπειτα p. 654 M.
ἀφθαρσίας ἐφίεται γελάσας ὅσα οἱ θνητοὶ τυφοπλαστοῦσι, τελευταῖον
δὲ ἀληθείας ἀσκίῳ φέγγει καὶ περιαυγεῖ καταλάμπεται, μηδὲν ἔτι
τῶν τῆς ψευδοῦς δόξης, ἃ σκότῳ φίλα εἶναι συμβέβηκε, προσιέμενος.
219 (38.) ὁ μὲν δὴ μέγας ἀρχιερεὺς τρισὶ ταῖς εἰρημέναις τυπωθεὶς
σφραγῖσι, τῇ διαλεύκῳ, τῇ ποικίλῃ, τῇ σποδοειδεῖ ῥαντῇ, τοιοῦτος ἡμῖν
ἀναγεγράφθω· τὸν δὲ τῆς ἀνθρωπίνης πολιτείας ἐφιέμενον, Ἰωσὴφ
ὄνομα, τῶν μὲν ἄκρων ἰδεῖν ἔστι μὴ μεταποιούμενον χαρακτήρων, μόνου
220 δὲ τοῦ μέσου καὶ ποικίλου. λέγεται γὰρ ὅτι χιτῶνα ποικίλον ἔσχεν
(Gen. 37, 3), οὔτε καθαρσίοις περιρρανάμενος ἱεροῖς, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν
ἂν ἔγνω τέφρας καὶ ὕδατος συμφόρημα, οὔτε τῆς πανλεύκου καὶ φωτο-
ειδεστάτης ἐσθῆτος, ἀρετῆς, ψαῦσαι δυνηθείς, ἀλλὰ τὸ τῆς πολιτείας
ἐπαμπισχόμενος ὕφασμα παμποίκιλον, ᾧ βραχύτατον μέρος ἀληθείας
ἐγκαταμέμικται, πολλαὶ δὲ καὶ μεγάλαι μοῖραι ψευδῶν εὐλόγων πιθα-
νῶν εἰκότων, ἐξ ὧν οἱ Αἰγύπτου πάντες ἀνέβλαστον σοφισταί, οἰωνο-
μάντεις, ἐγγαστρίμυθοι, τερατοσκόποι, δεινοὶ παλεῦσαι καὶ κατεπᾷσαι
221 καὶ γοητεῦσαι, ὧν τὰς ἐπιβούλους τέχνας μέγα ἔργον διεκδῦναι. διὸ καὶ
τὸν χιτῶνα τοῦτον εἰσάγει Μωυσῆς φυσικῶς αἵματι πεφυρμένον (Gen. 38,
31), ἐπειδὴ πᾶς ὁ τοῦ πολιτευομένου βίος πέφυρται, πολεμῶν τε καὶ πολε-
μούμενος καὶ ὑπὸ τῶν προσπιπτουσῶν ἀβουλήτων συντυχιῶν βαλλό-
222 μενος καὶ τοξευόμενος. ἐρεύνησον οὖν τὸν λίαν δημοτικόν, ᾧ τὰ
πόλεως πράγματα ἐφορμεῖ, μὴ καταπλαγεὶς τοὺς θαυμαστικῶς ἔχοντας
αὐτοῦ, καὶ πολλὰς μὲν ἐμφωλευούσας νόσους εὑρήσεις, πολλὰς δ' ἐξημ-
μένον κῆρας καὶ βιαίως ἑκάστην τὴν ψυχὴν αὐχενίζουσαν καὶ ἀφανῶς

---

3 τῶν] τὸν F 4 ἀνθρωπίνων GFHP 6 θνητοὶ MAP²: τυφλοὶ ceteri τυφοπλαστοῦσι F: τυφλοπλαστοῦσι ceteri 9 ante τρισὶ add. τῆς ὁμολογίας GFHP, interpolatum ex Epist. ad Hebraeos 3. 1 10 ποικίλῳ HP, G ut vid. 13 εἶχεν GFHP 14 περιρανάμενος MAGF ἀφ'] ἐφ' A 15 ἂν ἔγνω A: ἀνέγνω ceteri οὔτε] οὐ F 17 ἀληθείας μέρος (μέθος F) GFHP 18 ἀλόγων A 19 οἱ MA: οἱ ἀπ' ceteri σοφίας G 19. 20 οἷς ὀνόματ' εἰσὶν A 20 παλαῖσαι GHP, παλάσαι F κατασπᾶσαι GFHP 22 Μωσῆς codd. περιφυρμένον G 23 πᾶς om. G 25 δημοκοπικὸν A, δημωτικὸν G 26 καταπλαγῆς GFHP 27. 28 ἐξ ὑμένων A, ἐξημμένας conicio 28 ἑκάστην MA: ἐφ' ἑκάτερα GHP, ἑκάτερα F

αὐτῇ προσπαλαίουσαν καὶ ζητοῦσαν ἀνατρέψαι καὶ καταβαλεῖν, ἢ τοῦ
πλήθους τῇ προστασίᾳ δυσχεράναντος ἢ κατὰ ἀντεπίθεσιν δυνατωτέρου
ἀνδρός. ἔστι δὲ καὶ ὁ φθόνος βαρὺς καὶ δυσαπότριπτος ἐχθρός, ἐπι- 223
φυόμενος ἀεὶ ταῖς λεγομέναις εὐπραγίαις, ὃν οὐ ῥᾴδιον ἐκφυγεῖν.
(39.) τί οὖν ὡς ἐσθῆτα πολυτελῆ τὴν ἐπηνθισμένην πολιτείαν ἀνα- 224
ψάμενοι γαυριῶμεν, τῷ εὐπρεπεῖ τῆς φανερᾶς ὄψεως ἀπατώμενοι, τὸ
δ' ἀφανὲς καὶ κεκρυμμένον ἐπίβουλον καὶ σφαλερὸν αἶσχος αὐτῆς οὐ
κατανοοῦντες; ἀποδυσάμενοι δὴ τὸν ἀνθηρὸν τοῦτον χιτῶνα τὸν ἱερὸν 225
ἐνδυώμεθα ἀρετῶν ποικίλμασιν ἐνυφασμένον· οὕτως γὰρ καὶ τὰς ἐνέδρας
ἀποδρασόμεθα, ἃς ἀτεχνία καὶ ἀνεπιστημοσύνη καὶ ἀπαιδευσία καθ'
ἡμῶν τιθέασιν, ὧν ὁ Λάβαν ἐστὶ θιασώτης. ἐπειδὴ γὰρ ἐκάθηρεν 226
p. 655 M. ἡμᾶς ὁ ἱερὸς λόγος τοῖς εἰς ἁγιστείαν | εὐτρεπισθεῖσι περιρραντηρίοις
καὶ τοῖς ἀπορρήτοις φιλοσοφίας ἀληθοῦς κατεποίκιλε λόγοις ἀγαγὼν εἰς
τὸ δοκίμιον καὶ διασήμους καὶ ἐπιφανεῖς καὶ λαμπροὺς ἐποίησεν, αἰτιᾶται
τὸ ἐπίβουλον ἦθος, πρὸς τὴν τῶν λεχθέντων ἀνηρεθισμένον λώβην.
φησὶ γάρ· „ἑώρακα ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ“ (Gen. 31, 12), τἀναντία 227
δήπουθεν οἷς ἐδωρησάμην ἐγώ, τὸ δυσκάθαρτον καὶ τὸ ἀδόκιμον,
τὸ πάντῃ σκοταῖον. ἀλλὰ γὰρ οὐ χρὴ κατεπτηχέναι τὸν ἐλπίδι
θείας συμμαχίας ἐφορμοῦντα, ᾧ καὶ λέγεται· „ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ
ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ θεοῦ“ (Gen. 31, 13). πάγκαλόν γε αὔχημα 228
ψυχῇ, τὸ ἀξιοῦν θεὸν ἐπιφαίνεσθαι καὶ ἐνομιλεῖν αὐτῇ. μὴ παρέλθῃς
δὲ τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ ἀκριβῶς ἐξέτασον, εἰ τῷ ὄντι δύο εἰσὶ θεοί·
λέγεται γὰρ ὅτι „ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι“, οὐκ ἐν τόπῳ ἐμῷ,
ἀλλ' „ἐν τόπῳ θεοῦ,“ ὡς ἂν ἑτέρου. τί οὖν χρὴ λέγειν; ὁ μὲν ἀλη- 229
θείᾳ θεὸς εἷς ἐστιν, οἱ δ' ἐν καταχρήσει λεγόμενοι πλείους. διὸ καὶ
ὁ ἱερὸς λόγος ἐν τῷ παρόντι τὸν μὲν ἀληθείᾳ διὰ τοῦ ἄρθρου μεμή-

---

1 αὐτὴν GFHP ἀναστρέψαι P 2 κατὰ ἀντιπείθεσιν A 3 δυσαπότρεπτος coni. Mang. 5. 6 ἐσθῆτος πολυτελοῦς τῆς ἐπηνθισμένης πολιτείας ἀψάμενοι v ἀψάμενοι GFHP 7 prius καὶ om. GFPL 10 ἀποδράσομεν MA 11 τίθησιν GFHP 12 ἁγιστίαν A, ἀγιστίαν HP 13 ἀπορρήτοις et ἀληθοῦς om. MAP^2 14 δόκιμον H, δοκιμεῖον conicio 15 ῥηθέντων HP ἀνηρεθισμένων G, ἀνηρεθισμένην P 16 ὅσα MA: ἃ GFHP 17 alt. τὸ om. FHP 19 ὁ om. HP 21 θεῷ A 22 ἀλλ' GFHPN τῷ ὄντι om. GFHPN 23 ὅτι om. GFHPN τῷ ἐμῷ GFHPN 25 γενόμενοι HP 26 ὁ ἱερὸς λόγος GFHPN: Μωυσῆς MA διὰ τοῦ ἄρθρου om. A

21—254,10 N fol. 151^v: μὴ παρέλθῃς—ὕπαρξιν. 24 ss. cf. Augustini Locutionum in Hept. lib. I ad Gen. 31,13.

νυκεν εἰπών· „ἐγώ εἰμι ὁ θεός“, τὸν δ' ἐν καταχρήσει χωρὶς ἄρθρου
φάσκων· „ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ“, οὐ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' αὐτὸ μόνον
230 „θεοῦ“. καλεῖ δὲ θεὸν τὸν πρεσβύτατον αὐτοῦ νυνὶ λόγον, οὐ δεισι-
δαιμονῶν περὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ἓν τέλος προτεθειμένος,
πραγματολογῆσαι. καὶ γὰρ ἐν ἑτέροις σκεψάμενος, εἰ ἔστι τι τοῦ ὄντος
ὄνομα, σαφῶς ἔγνω ὅτι κύριον μὲν οὐδέν (Exod. 6, 3), ὃ δ' ἂν εἴπῃ
τις, καταχρώμενος ἐρεῖ· λέγεσθαι γὰρ οὐ πέφυκεν, ἀλλὰ μόνον εἶναι
231 τὸ ὄν. (40). μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ θεσπισθὲν λόγιον τῷ πυνθανομένῳ,
εἰ ἔστιν ὄνομα αὐτῷ, ὅτι „ἐγώ εἰμι ὁ ὤν“ (Exod. 3, 14), ἵν' ὧν δυνα-
τὸν ἀνθρώπῳ καταλαβεῖν μὴ ὄντων περὶ θεόν, ἐπιγνῷ τὴν ὕπαρξιν.
232 ταῖς μὲν οὖν ἀσωμάτοις καὶ θεραπευτρίσιν αὐτοῦ ψυχαῖς εἰκὸς αὐτὸν
οἷός ἐστιν ἐπιφαίνεσθαι διαλεγόμενον ὡς φίλον φίλαις, ταῖς δὲ ἔτι ἐν
σώματι ἀγγέλοις εἰκαζόμενον, οὐ μεταβάλλοντα τὴν ἑαυτοῦ φύσιν —
ἄτρεπτος γάρ —, ἀλλὰ δόξαν ἐντιθέντα ταῖς φαντασιουμέναις ἑτερό-
μορφον, ὡς τὴν εἰκόνα οὐ μίμημα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον ἐκεῖνο εἶδος
233 ὑπολαμβάνειν εἶναι. παλαιὸς μὲν οὖν ᾄδεται λόγος, ὅτι τὸ θεῖον ἀνθρώ-
ποις εἰκαζόμενον ἄλλοτε ἄλλοις περινοστεῖ τὰς πόλεις ἐν κύκλῳ, τάς
τε ἀδικίας καὶ παρανομίας ἐξετάζον· καὶ τάχα μὲν οὐκ ἀληθῶς, πάν-
234 τως δὲ λυσιτελῶς καὶ συμφερόντως ᾄδεται. ὁ δὲ λόγος σεμνότερον
καὶ ἁγιώτερον ταῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίαις ἀεὶ χρώμενος, ἅμα δὲ καὶ
τὸν τῶν ἀφρόνων βίον | παιδεῦσαι γλιχόμενος ἀνθρώπῳ μὲν εἴκασεν, p. 656 M.
235 οὐ μέντοι τῶν ἐπὶ μέρους οὐδενί· πρόσωπον διὰ τοῦτο καὶ χεῖρας καὶ
βάσεις καὶ στόμα καὶ φωνὴν ὀργάς τε καὶ θυμούς, ἔτι δὲ ἀμυντήρια

1 post θεός add. σου A δ' ἐν] δὲ GFHPN 3 τὸν θεὸν Turn. λόγον om. F 4 τέλος om. F προστεθειμένος FLN 5 πραγματολογήσει HP 6 ἔγνων H²L 7 ἀλλὰ] ἀλλ' ἢ H² εἶναι om. GFHP¹ 9 ὧν MA¹H²(P²): ὡς A², ὂν FH¹P¹N, om. G, ὃ vel ὃ μόνον conicio 9. 10 δυνατὸν MA: ἀδύνατον ceteri N 10 μὴ] τῶν vel μόνον τῶν conicio ὄντως F 10. 11 ἐπιγνῷ—ψυχαῖς add. mg. P², γνῷ—εἰκὸς add. mg. H² 11 θεραπευτίσιν P 12 prius οἷον A δ' HP 13 σώμασιν GFHP 14 τοῖς φαντασιουμένοις F² 15 οὐ] μὴ GHP εἶδος ἐκεῖνο GFHP 17 ἄλλοτε ἄλλοις MAP²: ἀλλοδαποῖς GHP¹ (Hom.), ἀλλοδαπεῖς F περιενόστει coni. Mang. 18 εὐδικίας F 19 ὁ δὲ λόγος GFHP: Μωυσῆς δὲ MA, ὁ δὲ ἱερὸς λόγος bene coni. Mang. 21 τὸν τῶν A: τὸν M(?)HP, τῶν GF

16 Hom. Od. ρ, 485—487. 22 ss. Clem. Alex. Strom. V § 69 p. 687 P: διὸ καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς μὴ πάθη θεοῦ τις ὑπολάβῃ παρὰ Ἑβραίοις λέγεσθαι . . . . cf. vol. II ad p. 1,5.

ὅπλα καὶ εἰσόδους μέντοι καὶ ἐξόδους καὶ τὰς ἄνω καὶ κάτω καὶ πανταχῇ κινήσεις περιέθηκεν, οὐ πρὸς ἀλήθειαν τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν
λόγων ἀναφέρων, ἀλλὰ πρὸς τὸ λυσιτελὲς τῶν μανθανόντων. εἰσὶ γάρ 236
τινες ἀμβλεῖς πάνυ τὰς φύσεις, ὡς μὴ δύνασθαι θεὸν ἄνευ σώματος ἐπινοῆσαι τὸ παράπαν· οὓς ἀμήχανον ἑτέρως ἢ τρόπον τοῦτον νουθετεῖν λέγοντας, ὅτι ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς ἀφικνεῖται καὶ ἐξαναχωρεῖ καὶ κάτεισι καὶ ἀνέρχεται καὶ φωνῇ χρῆται καὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις δυσχεραίνει καὶ ἀπαραιτήτως πρὸς τὰς ὀργὰς ἔχει καὶ βέλη μέντοι καὶ ξίφη καὶ τὰ ἄλλα ὅσα πρὸς τιμωρίας ὄργανα ἐπιτήδεια κατὰ τῶν ἀδίκων προευ-
τρέπισται. ἀγαπητὸν γάρ, ἐὰν τῷ διὰ τούτων ἐπικρεμασθέντι φόβῳ 237
σωφρονισθῆναι δυνηθῶσι. καὶ σχεδὸν δύο εἰσὶν αὗται μόναι αἱ τῆς νομοθεσίας πάσης ὁδοί, μία μὲν ἡ πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀπονεύουσα, δι' ἧς κατασκευάζεται „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός" (Num. 23, 19), ἑτέρα δὲ ἡ πρὸς τὰς τῶν νωθεστέρων δόξας, ἐφ' ὧν λέγεται· „παιδεύσει σε κύριος ὁ θεὸς, ὡς εἴ τις παιδεύσειεν ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ" (Deut. 8,5).
(41). τί οὖν ἔτι θαυμάζομεν, εἰ ἀγγέλοις, ὁπότε καὶ ἀνθρώποις ἕνεκα 238
τῆς τῶν δεομένων ἐπικουρίας ἀπεικάζεται; ὥσθ' ὅταν φῇ· „ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ θεοῦ" (Gen. 31, 13), τότε νόησον, ὅτι τὸν ἀγγέλου τόπον ἐπέσχεν ὅσα τῷ δοκεῖν, οὐ μεταβάλλων. πρὸς τὴν
τοῦ μήπω δυναμένου τὸν ἀληθῆ θεὸν ἰδεῖν ὠφέλειαν. καθάπερ γὰρ 239
τὴν ἀνθήλιον αὐγὴν ὡς ἥλιον οἱ μὴ δυνάμενοι τὸν ἥλιον αὐτὸν ἰδεῖν ὁρῶσι καὶ τὰς περὶ σελήνην ἅλως ὡς αὐτὴν ἐκείνην, οὕτως καὶ τὴν

1 ὅπλα MA: ἔργα ceteri 1. 2 πανταχοῦ HP 2. 3 τοῦ λόγου coni. Mang. 3. 4 εἰσι γάρ τινες MA: ᾔδει γάρ τινες ceteri 5 ἢ τῷ τρόπῳ τούτῳ GFHP νουθετεῖ A 8 τὰς om. GFHP 9 τὰ om. GFHP 9. 10 προηυτρέπισται HP 10 ἂν MA 11 μόναι αἱ MA: μόναι GFH, om. P 12 ἁπάσης GFHP ἐπινεύουσα Mang. ex Oxon. Coll. Nov. 143 14 τῶν om. GFHP ἐφ' MAP[2]: ἀφ' ceteri, ἀφ' ἧς coni. Mang., ἐφ' ἧς conicio 15 παιδεῦσαι GF, παιδεύσει HP 16 ἔτι om. N θαυμάζομεν ἔτι transp. H εἰ om. A 17 ὥστε GFHPN ὅτε ἂν HP φησὶν P[2] 18 τότε νόησον MA: τοῦτ' ἐννοητέον GFHPN, τότε νοητέον conicio 19 οὐ secl. Mang. μεταβαλὼν GFHPN 20 μηδέπω A 22 ἅλως ὡς Mang.: ἄλλως ὡς M, ἀλλ' ὡς A (ω in ras.), ἀλλοιώσεις G, ἀλλοιώσεις ὡς H[2], ἅλως (λ in ras. F[2]) ἄλλοι ὡς F, ἀλλοίως H[1]P, καὶ ἀλλοίως N

11 sqq. cf. vol. II ad p. 68,14 et Orig. Homil. in Ierem. XVIII 6 p. 247 (E. Klostermann, Archiv für die Ausgabe der älteren christlichen Schriftsteller I 3 p. 94. 95).
16—256,21 N fol. 152r: τί οὖν — ἀπαλειφθῆναι.

240 τοῦ θεοῦ εἰκόνα, τὸν ἄγγελον αὐτοῦ λόγον, ὡς αὐτὸν κατανοοῦσιν. οὐχ
ὁρᾷς τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν Ἄγαρ, ὅτι τῷ ἀγγέλῳ φησί· „σὺ ὁ θεὸς
ὁ ἐπιδών με“ (Gen. 16, 13); οὐ γὰρ ἦν ἱκανὴ τὸ πρεσβύτατον ἰδεῖν
αἴτιον, γένος οὖσα τῶν ἀπ᾿ Αἰγύπτου. νυνὶ δὲ ὁ νοῦς ἄρχεται βελτιού-
μενος τὸν ἡγεμόνα πασῶν τῶν τοιούτων δυνάμεων φαντασιοῦσθαι.
241 διὸ καὶ αὐτός φησιν· „ἐγώ εἰμι ὁ θεός“, οὗ τὴν εἰκόνα ὡς ἐμὲ πρό-
τερον ἐθεάσω καὶ στήλην ἐπίγραμμα ἐγκολάψας ἱερώτατον ἀνέθηκας
(Gen. 31, 13)· τὸ δὲ ἐπίγραμμα ἐμήνυεν, ὅτι μόνος ἕστηκα ἐγὼ
(Exod. 17, 6) καὶ τὴν τῶν πάντων φύσιν ἱδρυσάμην, τὴν ἀταξίαν καὶ
ἀκοσμίαν εἰς κόσμον καὶ τάξιν ἀγαγὼν καὶ τὸ πᾶν ἐπερείσας, ἵνα στηριχθῇ
242 βεβαίως τῷ κραταιῷ καὶ ὑπάρχῳ μου | λόγῳ. (42). στήλη γὰρ τριῶν p. 657 M.
πραγμάτων σύμβολον, στάσεως ἀναθέσεως ἐπιγράμματος. ἡ μὲν οὖν
στάσις καὶ τὸ ἐπίγραμμα δεδήλωται, ἡ δὲ ἀνάθεσις ἀναγκαία μηνυ-
243 θῆναι· πᾶς ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ κόσμος ἀνάθημα θεοῦ τοῦ πεποιηκότος
τὸ ἀνάθημα· καὶ ὅσαι μέντοι κοσμοπολίτιδες ψυχαὶ καὶ θεοφιλεῖς, ἑαυ-
τὰς ἀνιεροῦσιν ὑπὸ μηδενὸς ἀντισπώμεναι θνητοῦ. καθαγιάζουσαι δὲ
244 καὶ καλλιεροῦσαι τὸν ἑαυτῶν ἄφθαρτον βίον οὐδέποτε κάμνουσι. μάταιος
δ᾿ ὅστις μὴ θεῷ στήλην ἀνατίθησιν, ἀλλ᾿ ἑαυτῷ, τὰ γενέσεως ἱστὰς
τῆς πάντῃ σαλευομένης καὶ ἐπιγραμμάτων καὶ ἐπαίνων ἀξιῶν, ἃ ψόγου
καὶ κατηγορίας μεστὰ ὄντα καλὸν ἦν ἢ μὴ γραφῆναι τὸ παράπαν ἢ
245 γραφέντα εὐθὺς ἀπαλειφθῆναι. διὸ καί φησιν ἄντικρυς ὁ ἱερὸς λόγος· „οὐ
στήσεις σεαυτῷ στήλην“ (Deut. 16, 22)· ἕστηκε γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων
246 πρὸς ἀλήθειαν οὐδέν, κἂν διαρραγῶσί τινες ψευδόμενοι. ἀλλὰ γὰρ οὐκ
οἴονται μόνον παγίως ἐρηρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ἄξιοι καὶ ἐπιγραμμάτων
εἶναι, τοῦ μόνου τιμῆς ἀξίου καὶ ἑστῶτος ὄντως ἐπιλελησμένοι.

---

1 τοῦ om. M αὐτὸν] αὐτοῦ F^{1}H^{1}PN 2 φησὶν H 4 ἀπ᾿] ἐπ᾿ F
4. 5 βελτιοῦσθαι GFHPN 5 τοιούτων om. GFHPN φαντασιούμενος
GFHPN 6 ὁ] κύριος ὁ GHP οὗ om. A 6. 7 πρότερον ὡς ἐμὲ GFHPN
9 τὴν om. N τῶν om. GFHP 10 τάξιν καὶ κόσμον GFHPN
10 ὑπερείσας Mang., sed cf. § 158 13 ἀναγκαῖον MA, quo servato fort.
leg. τὴν δὲ ἀνάθεσιν 14 πᾶς ὁ MA: πᾶσιν. ὁ γὰρ ceteri N alterum
ὁ om. v ἀνάθεμα GF^{1}N 15 ἀνάθεμα GF^{1}HPN, τὸ ἀνάθημα secl. Mang.
16 ἀναιροῦσιν AG καθαγίζουσαι Mang. 17 καλλιεροῦσαι M: καθιεροῦσαι A
(fort. recte), καλλιεργοῦσαι GFHPN αὐτῶν M, αὐτὸν A, αὑτῶν conicio
18 δὲ GFHP ἱστὰς MGH^{2}: εἰς τὰς FH^{1}PN, τὰς A 19 ἃ] τὰ G
21 ἀπαλιφῆναι A φησιν ἄντικρυς ὁ ἱερὸς λόγος GFHP: Μωυσῆς φησιν ἄντικρυς
MA 22 στήσῃς A ἀνθρωπίνων scripsi: ἀνθρώπων codd., ἀνθρωπείων
coni. Mang. 23 κἂν] καὶ A 23. 24 οὐκ οἴονται γὰρ (om. ἀλλὰ) A
25 μόνον v τῆς τιμῆς F ὄντος M ἐπιλελησμένος P

ἀποκλίναντας γὰρ αὐτοὺς καὶ ἐκτραπομένους τὴν ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσαν ὁδὸν
ἔτι μᾶλλον ἐξέτρεψεν αἴσθησις, ἡ σύμφυτος αὐτῶν γυνή, καὶ ἠνάγκασεν
ἐξοκεῖλαι. τοιγάρτοι περικαταχθεῖσα ὡς ναῦς ἡ ὅλη ψυχὴ τρόπον 247
στήλης ἀνετέθη. τὴν γὰρ Λὼτ γυναῖκα ἐπιστραφεῖσαν εἰς τοὐπίσω
φασὶν οἱ χρησμοὶ γενέσθαι στήλην ἁλός (Gen. 19, 26), εἰκότως γε καὶ
προσηκόντως· εἰ γάρ τις μὴ τὰ πρόσω, τὰ θέας καὶ ἀκοῆς ἄξια, διορᾷ 248
— ταῦτα δ' εἰσὶν ἀρεταὶ καὶ τὰ κατὰ ἀρετὰς ἔργα —, περιβλέπεται
δὲ τὰ ὀπίσω καὶ τὰ νώτια, κωφὴν δόξαν καὶ τυφλὸν πλοῦτον καὶ ἀναίσθητον εὐσαρκίαν καὶ νοῦ κενὴν εὐμορφίαν καὶ ὅσα συγγενῆ τούτοις
μεταδιώκων, ἄψυχος ἀνακείσεται στήλη περὶ ἑαυτὴν καταρρυεῖσα· οἱ
γὰρ ἅλες οὐ βέβαιον.

(43.) Παγκάλως οὖν ὁ ἀσκητὴς μελέτῃ συνεχεῖ μαθών, ὅτι 249
γένεσις κινητὸν ἐξ ἑαυτῆς, τὸ δὲ ἀγένητον ἄτρεπτόν τε καὶ ἀκίνητον,
ἀνίστησι τῷ θεῷ στήλην καὶ ἀναστήσας ἀλείφει· λέγεται γάρ· „ἤλειψάς μοι στήλην" (Gen. 31, 13). ἀλλὰ μὴ νομίσῃς ἐλαίῳ λίθον ἀλεί- 250
φεσθαι, ἀλλὰ τὸ περὶ τοῦ μόνον ἑστάναι τὸν θεὸν ἐν ψυχῇ δόγμα
γυμνάζεσθαι καὶ συνασκεῖσθαι πρὸς ἀλειπτικῆς ἐπιστήμης, οὐχ ᾗ τὰ
σώματα πιαίνεται, ἀλλ' ὑφ' ἧς διάνοια ἰσχὺν κτᾶται καὶ ῥώμην ἀνανταγώνιστον. φίλαθλος γὰρ καὶ φιλογυμναστὴς ὁ πρὸς τὴν τῶν καλῶν 251
p. 658 M. ἐπιτηδευμάτων ὡρμημένος | θήραν· ὥστ' εἰκότως τὴν ἀδελφὴν ἰατρικῆς

1 ἀποκλίνοντας (sed ἀποκλίναντας etiam F) et ἐκτρεπομένους GFHP τῆς ἐπ' ἀρετὴν ἀγούσης ὁδοῦ coni. Mang. 2 ἐξέθρεψεν FHP αὐτῶν Turn.: αὐτῷ codd. post ἠνάγκασεν add. αὐτὸν F 3 ἐξοκεῖλαι A: ἐξωκεῖλαι ceteri 3. 4 τοιγάρτοι — ἀνετέθη om. G 3 περικατασχεθεῖσα HP, παρακατασχεθεῖσα F, περικαταγεῖσα conicio 4 post γυναῖκα add. καὶ Turn. τὰ ὀπίσω F 5 ἁλῶν GFHP γε MA: δὲ ceteri 6 πρόσω τὰ MGF: πρόσωπα A, πρόσω HP 7 δέ εἰσιν GFHP τὰ om. F κατὰ ἀρετὰς M: ἀρετῆς A, κατὰ τὰς ἀρετὰς ceteri 8 νότια HP, νῶτα A 9 καὶ νοῦ κενὴν] κινουμένην MA τούτοισι P, τούτου H 10 στήλη om. F ἑαυτὴν] αὐτὴν MA, αὑτὴν conicio καταρρέουσα GFHP 11 βέβαια F 12 συνεχῆ GP 13 αὐτῆς MA, αὑτῆς conicio δὲ om. Turn. ἀγέννητον GFHP ἄτρεπτόν om. FHP 16 τὸ M: om. ceteri μόνου P 16. 17 δόγμα γυμνάζεσθαι Mang.: δόγμα παραγυμνάζεσθαι MA, παρὰ δόξαν (παράδοξα FP) γυμνάζεσθαι ceteri. παρὰ videtur dittographia vocis περὶ (lin. 16) 17 συνασκεῖσθαι MA: προσασκεῖσθαι ceteri, tum συμβαίνει add. A οὐχ ᾗ] οὐχὶ A 17. 18 οὐχ ᾗ — ἀλλ' om. F ᾗ πιαίνεται σώματα GHP 18 ἡ διάνοια FHP 18. 19 ἀνταγώνιστον G 19 φιλογύμναστος GFHP 20 ὥστε GFHP

4 cf. ad p. 136,1.

τέχνης ἀλειπτικὴν ἐκπονήσας, πάντας τοὺς περὶ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας
ἀλείψας καὶ συγκροτήσας λόγους, ἀνάθημα κάλλιστον καὶ ἐχυρώτατον
252 ἀναθήσει θεῷ. διὸ καὶ μετὰ τὴν τῆς στήλης ἀνάθεσίν φησιν, ὅτι „ηὔξω
μοι εὐχήν“ (ibid.). εὐχὴ δέ ἐστι κυρίως εἰπεῖν ἀνάθεσις, ὁπότε μὴ
μόνον τὰ ἑαυτοῦ κτήματα, ἀλλὰ καὶ τὸν κεκτημένον ἑαυτὸν ἀποδιδοὺς
253 διδόναι λέγεται θεῷ δῶρον. „ἅγιος“ γάρ φησιν „ἐστὶν ὁ τρέφων κόμην
τρίχα κεφαλῆς“ (Num. 6, 5) εὐξάμενος· εἰ δὲ ἅγιος, ἀνάθημα πάντως,
254 μηδενὸς ἔτ' ἀνιέρου καὶ βεβήλου προσαπτόμενος. ἐγγυᾶται δέ μου
τὸν λόγον ἡ προφῆτις καὶ προφητοτόκος Ἄννα, ἧς μεταληφθὲν τοὔνομα
καλεῖται χάρις. τὸν γὰρ υἱὸν διδόναι φησὶ τῷ ἁγίῳ δῶρον Σαμουήλ
(I Reg. 1, 28), οὐκ ἄνθρωπον μᾶλλον, ἀλλὰ τρόπον ἐνθουσιῶντα καὶ
κατεχόμενον ἐκ μανίας θεοφορήτου. Σαμουὴλ δὲ ἑρμηνεύεται τετα-
255 γμένος θεῷ. τί οὖν ἔτι, ψυχή, ματαιάζεις καὶ κενὰ πονεῖς, ἀλλ' οὐ
φοιτᾷς πρὸς τὸν ἀσκητήν, τὰ κατὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς κενῆς δόξης
ἀναλαβεῖν ὅπλα καὶ παλαίσματα μαθησομένη; τάχα γὰρ μαθοῦσα ἀγελαρ-
χήσεις, οὐκ ἀσήμου καὶ ἀλόγου καὶ ἀναγώγου, δοκίμου δὲ καὶ λογικῆς
256 καὶ ποικίλης ἀγέλης· ἧς εἰ γένοιο ἡγεμών, τὸ μὲν οἰκτρὸν ἀνθρώπων
γένος ὀλοφυρῇ, τὸ δὲ θεῖον οὐ παύσῃ προστρεπομένη, τὸν δὲ θεὸν οὐκ
ἐπιλείψεις εὐδαιμονίζουσα, ἀλλὰ καὶ ὕμνους ἱεροπρεπεῖς στήλαις ἐγχαρά-
ξεις, ἵνα μὴ μόνον λέγῃς εὐτρόχως, ἀλλὰ καὶ ᾄδῃς μουσικῶς τὰς τοῦ
ὄντος ἀρετάς. οὕτως γὰρ δυνήσῃ καὶ εἰς τὸν πατρῷον οἶκον ἐπανελ-
θεῖν, τὴν ἐπὶ τῆς ξένης μακρὰν καὶ ἀνήνυτον ζάλην ἐκφυγοῦσα.

---

2 ἐχυρώτατον MHP: ὀχυρώτατον AF, ἰσχυρώτατον G 3 ἀναθήσει MA: ἀνατίθησι ceteri, τίθησι v τῷ θεῷ G 3. 4 εὔξομαι εὐχήν Turn. 3 εὔξω GFP(H[1]) 5 αὐτοῦ GFHP, tum τις addunt τὸν om. F 5. 6 ἀποδιδόναι διδοὺς P 6 δῶρον θεῷ HP ἐστὶν GFHP: ἐστὶ Μωυσῆς MA 7 ὁ εὐξάμενος GFHP ὁ ἅγιος F ἀνάθεμα GFHP 8 ἔτι FHP, ἐστὶν G ἀνιαροῦ HP μοι HP 9 ἡ om. MA 11 οὐκ] οὐκ ἂν H(P[1]) μᾶλλον, ἀλλὰ A: μάλα ἀλλὰ M, μᾶλλον ἀλλ' ἢ ceteri, μᾶλλον ἢ per errorem Mang. 12 δ' GH, γὰρ conicio 13 κενοπονεῖς GFHP 15 ἀναλαβοῦσα v θησομένη L 17 ποικίλης MA: ποικίλης καὶ καλῆς GF, καλῆς HP ἀγέλης om. G εἰ om. GFH[1]P γένῃ ὁ ἡγεμὼν A 18 ὀλοφυρῇ γένος GFHP προστρεπομένη scripsi: προτρεπομένη codd., προτρεψομένη L[2] (Vat. 379) 19 στήλας GFHP 20 εὐστόχως A 22 ζάλην MA: ἀλητείαν GH[2], ἀλήθειαν FH[1]P φίλωνος περὶ τοῦ θεοπέμπτους τοὺς ὀνείρους εἶναι subscribit G

ΦΙΛΩΝΟΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ
ΤΟΥΣ ΟΝΕΙΡΟΥΣ

I p.659 M. (1.) Τὸ τρίτον εἶδος τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων ἀναγράφοντες 1
εἰκότως ἂν ἐπίμαχον Μωυσῆν καλοῖμεν, ἵν', ὡς ἔμαθεν οὐκ εἰδώς,
ἀγνοοῦντας καὶ ἡμᾶς ἀναδιδάξῃ περὶ τῶν σημείων, ἕκαστον αὐγάζων.
συνίσταται δὲ τὸ τρίτον εἶδος, ὁπόταν ἐν τοῖς ὕπνοις ἐξ ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ
κινουμένη καὶ ἀναδονοῦσα ἑαυτὴν κορυβαντιᾷ καὶ ἐνθουσιῶσα δυνάμει
προγνωστικῇ τὰ μέλλοντα θεσπίζῃ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἦν ἄρχοντος 2
τῆς κινήσεως θεοῦ καὶ ὑπηχοῦντος ἀοράτως τὰ ἡμῖν μὲν ἄδηλα, γνώ-
ριμα δὲ ἑαυτῷ· τὸ δὲ δεύτερον τῆς ἡμετέρας διανοίας τῇ τῶν ὅλων
συγκινουμένης ψυχῇ καὶ θεοφορήτου μανίας ἀναπιμπλαμένης, ᾗ θέμις
πολλὰ τῶν ἀποβησομένων προαγορεύειν. διὸ ὁ ἱεροφάντης τὰς μὲν 3
κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον φαντασίας τρανῶς πάνυ καὶ ἀριδήλως
ἐμήνυσεν, ἅτε τοῦ θεοῦ χρησμοῖς σαφέσιν ἐοικότα διὰ τῶν ὀνείρων
ὑποβάλλοντος, τὰς δὲ κατὰ τὸ δεύτερον οὔτε σφόδρα τηλαυγῶς οὔτε
σκοτίως ἄγαν· ὧν ὑπόδειγμα ἡ ἐπὶ τῆς οὐρανοῦ κλίμακος φανεῖσα ὄψις.
αὕτη γὰρ αἰνιγματώδης μὲν ἦν, τὸ δὲ αἴνιγμα οὐ λίαν τοῖς ὀξὺ καθορᾶν
δυναμένοις ἀπεκρύπτετο. αἱ δὲ κατὰ τὸ τρίτον εἶδος φαντασίαι μᾶλλον 4

Φίλωνος—ὀνείρους A   2 ἀνεπίμαχον A, ἂν σύμμαχον conicio vel ἂν ἐπὶ ⟨τὸ ἔργον⟩ σύμμαχον   καλοῖμεν Mang.: καλεῖ μὲν A, καλοῦμεν v   3 σημαινομένων coni. Mang.   5 ἀναδινοῦσα Richter, ἀναπολοῦσα conicio, ἀνακλονοῦσα coni. Cohn   6 θεσπίζῃ scripsi: θεσπίζει A   9 ᾗ Mang.: εἰ A   11 σημαινόμενον Mang.: σημαινόμενος A, εἶδος γινομένας conicio   14 σκοτὶ ὡς A, σκοταίως conicio   ὧν scripsi: ὃν A, οὗ v   ἐπὶ Mang.: ὑπὸ A   οὐρανοῦ κλίμακος scripsi: οὐρανοκλίμακος A   15 αὕτη scripsi: αὐτὴ A

τῶν προτέρων ἀδηλούμεναι διὰ τὸ βαθὺ καὶ κατακορὲς ἔχειν τὸ αἴνιγμα ἐδεήθησαν καὶ τῆς ὀνειροκριτικῆς ἐπιστήμης. πάντες γοῦν οἱ κατ' αὐτὸ ἀναγραφέντες ὄνειροι τῷ νομοθέτῃ διακρίνονται πρὸς σοφῶν τὴν λεχθεῖσαν
5 | τέχνην ἀνδρῶν. τίνος οὖν εἰσιν οἱ ὄνειροι; ἢ παντί τῳ δῆλον, ὅτι οἱ p. 660 M.
τοῦ Ἰωσήφ, οἱ τοῦ βασιλέως Αἰγύπτου Φαραὼ καὶ οὓς ὅ τε ἀρχισιτο-
6 ποιὸς καὶ ἀρχιοινοχόος εἶδον αὐτοί; πρέποι δ' ἂν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀεὶ τῆς διδασκαλίας ἀπάρχεσθαι· πρῶτοι δ' εἰσὶν οὓς ἐθεάσατο Ἰωσήφ, ἀπὸ δυεῖν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, διττὰς φαντασίας λαβών· ἀπὸ μὲν γῆς τὸ περὶ τὸν ἀμητὸν ὄναρ — τοιοῦτον δ' ἐστίν· „ᾤμην ἡμᾶς δεσμεύειν δράγματα ἐν μέσῳ τῷ πεδίῳ, ἀνέστη δὲ τὸ ἐμὸν δράγμα“ (Gen. 37, 7), — τὸ δὲ περὶ τὸν ζῳδιακὸν κύκλον * * * „ὥσπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ἕνδεκα ἀστέρες προσεκύνουν
7 με“ (ibid. 9). διάκρισις δὲ τοῦ μὲν προτέρου μετὰ σφοδρᾶς ἐπανατάσεως τοιαύτη· „μὴ βασιλεύων βασιλεύσεις ἐφ' ἡμῖν; ἢ κυριεύων κυριεύσεις ἡμῶν“ (ibid. 8); τοῦ δὲ ὑστέρου ὀργὴ πάλιν δικαία· „ἆρά γε ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν γῆν“ (ibid. 10);

8 (2.) Ταῦτα μὲν δὴ θεμελίων τρόπον προκαταβεβλήσθω, τὰ δὲ ἄλλα τοῖς σοφῆς ἀρχιτέκτονος, ἀλληγορίας, ἑπόμενοι παραγγέλμασιν ἐποικοδομῶμεν, ἑκάτερον δὴ τῶν ὀνειράτων ἀκριβοῦντες. ἃ δὲ χρὴ πρὸ ἀμφοτέρων ἀκοῦσαι, λεκτέον· τὴν τἀγαθοῦ φύσιν οἱ μὲν ἔτειναν ἐπὶ πολλά, οἱ δὲ τῷ ἀρίστῳ προσεκλήρωσαν μόνῳ· καὶ οἱ μὲν ἐκέρασαν, οἱ δὲ καὶ ἄκρατον
9 εἴασαν. οἱ μὲν οὖν μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν εἰπόντες, ἀμιγῆ διαφυλάξαντες αὐτήν, ἀπένειμαν τῷ κρατίστῳ τῶν ἐν ἡμῖν, λογισμῷ, οἱ δὲ μίξαντες τρισὶν ἐφήρμοσαν, ψυχῇ, σώματι, τοῖς ἐκτός. εἰσὶ δὲ οὗτοι μὲν τῆς μαλακωτέρας καὶ τρυφερᾶς διαίτης, τὸν πλείω χρόνον ἐν γυναικωνίτιδι καὶ τοῖς γυναικωνίτιδος ἐκτεθηλυμμένοις ἔθεσιν ἀπ' αὐτῶν σπαργάνων ἀνατραφέντες· οἱ δ' ἕτεροι σκληροδίαιτοι, πρὸς μὲν ἀνδρῶν κουροτροφηθέντες, ἄνδρες δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ φρονήματα, τὸ συμφέρον πρὸ τοῦ ἡδέος ἀσπαζόμενοι καὶ τροφαῖς ἀθλητικαῖς πρὸς ἰσχὺν καὶ ῥώμην, οὐ

---

1 ἀδηλούμεναι Mang.: δηλούμεναι A 3 ἀναγραφέντες Hoesch.: ἀναγράφοντες A 4 τίνες conicio 5 ὅ τε] οὔτε A 6 αὐτοῦ bene coni. Cohn 8 δυοῖν v 10 ἡμᾶς (cf. § 17, 30. 33): ὑμᾶς A 11 τὸν] τὸ A ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· λέγει γάρ· post κύκλον suppleo, ἀπὸ δὲ οὐρανοῦ τὸ περὶ . . . . coni. Mang. 14. 15 βασιλεύσης et κυριεύσης A 18 τοῖς A: τῆς v 20 δὴ Mang.: διὰ A 22 ⟨ἀμιγῆ⟩ καὶ ἄκρατον conicio 24 τῶν Mang.: τῷ A 27 ἐκτεθηλυμμένοις scripsi: ἐκτεθηλυμένοις A, ἐκτεθηλυσμένοις v ἔθεσιν secundum Cotelerium Mang.: ἔθνεσιν A 28 ἐντραφέντες coni. Mang.

πρὸς ἡδονήν, χρώμενοι. δυεῖν δὴ θιάσων ἡγεμόνας εἰσάγει Μωυσῆς, 10
τοῦ μὲν γενναίου τὸν αὐτομαθῆ καὶ αὐτοδίδακτον Ἰσαάκ — ἀναγράφει
γὰρ αὐτὸν ⟨ἀπο⟩γαλακτιζόμενον (Gen. 21, 8), ἁπαλαῖς καὶ γαλακτώδεσι
νηπίαις τε καὶ παιδικαῖς τροφαῖς οὐ δικαιοῦντα χρῆσθαι τὸ παράπαν,
ἀλλ' εὐτόνοις καὶ τελείαις, ἅτε ἐκ βρέφους εὖ πρὸς ἀλκὴν πεφυκότα
καὶ ἐπακμάζοντα καὶ ἀνηβῶντα ἀεί —, τοῦ δὲ εἴκοντος καὶ ἐνδόντος
τὸν Ἰωσήφ. οὗτος γὰρ οὐκ ἀλογεῖ μὲν τῶν κατὰ ψυχὴν ἀρετῶν, προμη- 11
p. 661 M. θεῖται δὲ καὶ τῆς τοῦ σώματος εὐσταθείας, | ἐφίεται ⟨δὲ⟩ καὶ τῆς τῶν
ἐκτὸς εὐπορίας· ἀνθέλκεται δὲ εἰκότως πολλὰ τέλη τοῦ βίου προτεθει-
μένος, καὶ ἀντισπώμενος ὑφ' ἑκάστου σείεται καὶ κλονεῖται μὴ δυνά-
μενος στηριχθῆναι. καὶ γὰρ οὐδ' ὥσπερ αἱ ἔνσπονδοι πόλεις εἰρήνην 12
ἄγουσι * * * καὶ ἀντεπιτίθενται, ὡς ἐν μέρει κρατεῖν τε καὶ ἡττᾶσθαι·
πολλὴ γὰρ ἔστιν ὅτε ῥυεῖσα πρὸς πλοῦτον καὶ δόξαν ὁρμὴ τὰς περὶ
σῶμα καὶ ψυχὴν φροντίδας ἐξενίκησεν. εἶτα ἀντιβιασθεῖσα πάλιν ὑπὸ
ἀμφοῖν ὑπὸ τῆς ἑτέρας ἐνικήθη. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἀθρόαι καὶ αἱ 13
σώματος ἡδοναὶ καταρραγεῖσαι πάντα ἑξῆς τὰ νοητὰ ἐπέκλυσάν τε καὶ
ἠφάνισαν· εἶτ' οὐκ εἰς μακρὰν ἀντιπνεύσασα σοφία λάβρῳ καὶ σφοδρῷ
πνεύματι τό τε ῥεῦμα τῶν ἡδονῶν ἐχάλασε καὶ συνόλως τὰς διὰ τῶν
αἰσθήσεων ἁπάσας σπουδάς τε καὶ φιλοτιμίας ἐπράυνε. τοιοῦτος μὲν 14
δὴ κύκλος εἱλεῖται περὶ τὴν πολύτροπον ψυχὴν αἰδίου πολέμου· καθαι-
ρεθέντος γὰρ ἑνὸς ἐχθροῦ φύεται πάντως δυνατώτερος ἕτερος, ὕδρας τῆς
πολυκεφάλου τὸν τρόπον· καὶ γὰρ ἐπ' ἐκείνης φασὶν ἀντὶ τῆς ἐκτμη-
θείσης κεφαλῆς ἀναβλαστάνειν ἄλλην, αἰνιττόμενοι τὸ πολύμορφον καὶ
πολύγονον τῆς ἀθανάτου κακίας δυσάλωτον γένος. μηδὲν οὖν ἓν ἀπο- 15
κρίνας ποτὲ πρὸς * * * τῷ Ἰωσήφ, ἀλλ' ἴσθι ὅτι πολυμιγοῦς καὶ
κεκραμένης δόξης ἐστὶν εἰκών. ἐμφαίνεται γὰρ καὶ τὸ λογικὸν ἐγκρα-

---

1 δυοῖν v δὴ ⟨τούτων τῶν⟩ conicio 3 ἀπογαλακτιζόμενον Mang. (τοῦτ' ἔστιν vid. add.): γαλακτιζόμενον A 8 εὐπαθείας coni. Mang. δὲ add. Cohn 10 σείεται Mang.: ἵεται A 11 οὐδὲ ⟨ταῦθ'⟩ coni. Mang. 12 αἱ ἐπιθυμίαι, ἀλλὰ πολεμοῦσιν ἀλλήλαις suppleo 13 πρὸς scripsi: περὶ A 15 ἀμφοῖν ⟨ἢ⟩ vel τῆς δυνατωτέρας conicio 16 καταρρυεῖσαι coni. Mang. 18 ἐκώλυσε coni. Mang. 24 ἓν ἀποκρίνας scripsi: ἐναποκρίνας A, fort. τῶν ἀγαθῶν add. 25 lacuna 10—11 litt. iam in A exstat, προσκλήρου μόνον (vel τούτῳ) conicio, προσκληρωθεὶς Mang. 26 κεκραμένης Mang.: κεκρυμμένης A γὰρ ⟨δι' αὐτοῦ⟩ conicio

---

3—6 cf. Origenis in Gen. Homil. VII 1 p. 78.

τείας εἶδος, ὃ τῆς ἄρρενος γενεᾶς ἐστι, κατὰ τὸν πατέρα Ἰακὼβ τυπω-
16 θέν· ἐμφαίνεται καὶ τὸ ἄλογον αἰσθήσεως, μητρῴῳ γένει τῷ κατὰ
Ῥαχὴλ ἐξεικονισθέν· ἐμφαίνεται καὶ τὸ τῆς σωματικῆς ἡδονῆς σπέρμα.
ὃ ἀρχιοινοχόων καὶ ἀρχισιτοποιῶν καὶ ἀρχιμαγείρων συνδιαιτήσεις ἐν-
εσφράγισαν· ἐμφαίνεται καὶ τὸ τῆς κενῆς δόξης, ἐφ' ἣν ὡς ἐφ' ἅρμα
διὰ τὸ κοῦφον ἀναβαίνει (Gen. 41, 43), φυσώμενος καὶ μετέωρον αἰωρῶν
ἑαυτὸν ἐπὶ καθαιρέσει ἰσότητος.
17 (3.) Ὁ μὲν δὴ τοῦ Ἰωσὴφ χαρακτὴρ διὰ τῶν εἰρημένων ὑπο-
τυποῦται· τῶν δ' ὀνειράτων ἑκάτερον μὲν ἀκριβωτέον, πρότερον δὲ τὸ
περὶ τῶν δραγμάτων ἐρευνητέον. „ᾤμην“ φησίν „ἡμᾶς δεσμεύειν
δράγματα“ (Gen. 37, 7). τὸ μὲν „ᾤμην“ εὐθέως ἀδηλοῦντος καὶ
ἐνδοιάζοντος καὶ ἀμυδρῶς ὑπολαμβάνοντος, οὐ παγίως καὶ τηλαυγῶς
18 ὁρῶντος, ἀνάφθεγμά ἐστι. τοῖς γὰρ ἐκ βαθέος ὕπνου διανισταμένοις
καὶ ἔτι ὀνειρώττουσιν ἁρμόττον λέγειν „ᾤμην“, οὐχὶ τοῖς ἐγρηγορόσι
19 παντελῶς καὶ τρανῶς ἐμβλέπουσιν. ἀλλ' οὐχ ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ „ᾤμην“
ἐρεῖ, ἀλλ' „ἰδοὺ κλῖμαξ ἐστηριγμένη, ἧς ἡ κεφαλὴ | ἀφικνεῖτο εἰς τὸν p. 662 M.
οὐρανόν“ (Gen. 28, 12), καὶ πάλιν· „ἡνίκα ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα, εἶδον
τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὰ ἐν τῷ ὕπνῳ, καὶ ἰδοὺ οἱ τράγοι καὶ οἱ κριοὶ ἀνέ-
βαινον ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας, διάλευκοι καὶ ποικίλοι καὶ σπο-
20 δοειδεῖς ῥαντοί“ (Gen. 31, 10. 11). τῶν γὰρ τὸ καλὸν δι' ἑαυτὸ αἱρε-
τὸν νομιζόντων καὶ τὰς ἐν τοῖς ὕπνοις φαντασίας εἰλικρινεστέρας καὶ
καθαρωτέρας ἐξ ἀνάγκης εἶναι συμβέβηκεν, ὥσπερ καὶ τὰς μεθ' ἡμέραν
δοκιμωτέρας πράξεις.
21 (4.) Ἄγαμαι δ', ὅταν ἀκούω τοῦ διηγουμένου τὸ ὄναρ, ὅτι ὑπέ-
λαβε δράγματα καταδεῖν, οὐ θερίζειν. ἐκεῖνο μὲν ἰδιωτῶν καὶ ὑπηρε-
τῶν ἔργον, τοῦτο δ' ἡγεμόνων καὶ γεωργίας ἐμπειροτάτων τὸ ἐπιτή-
22 δευμα. τὸ γὰρ δύνασθαι διακρίνειν σκυβάλων ἀναγκαῖα καὶ τρόφιμα μὴ
τροφίμων καὶ νόθων γνήσια καὶ ἀνωφελοῦς ῥίζης καρπὸν ὠφελιμώ-
τατον, μὴ ἐν οἷς ἡ γῆ βλαστάνει μᾶλλον ἢ διάνοια φύει, τελειοτάτης
23 ἀρετῆς ἐστιν. ὁ γοῦν ἱερὸς λόγος τοὺς ὁρῶντας εἰσάγει θερίζοντας καί,

1 γεννεᾶς A 2 ἄλογον Mang.: λογικὸν A 4. 5 συνδιαιτάσεις ἐνεσφράγη-σαν A ἐνέσπειραν coni. Mang. 5 καινῆς δόξης ἔφην A
6 αἰωρῶν Cohn: ἑωρῶν A, ἑωρακὼς Hoesch., ἠωρηκὼς coni. Mang. 7 ⟨τῆς⟩ ἰσότητος conicio 10 ὑμᾶς in ἡμᾶς corr. A 11 ἀδημονοῦντος conicio
13 ὁρᾶν conicio ἀνάφθεγμα suspectum 14 ἐγρηγορόσι Mang.: ἐγρηγόρσει A
17 ἐνέκισσον A 20 αὐτὸ conicio 25 καταδεῖν v: κατιδεῖν A μὲν ⟨γὰρ⟩ conicio 26 ⟨τὸ⟩ ἔργον conicio 29 ἢ Mang.: ἡ A, ἢ ἡ coni. Hoesch.

τὸ παραδοξότατον, οὐ κριθὰς ἢ πυρούς, ἀλλὰ τὸν θερισμὸν αὐτὸν ἐκθερί-
ζοντας· λέγεται οὖν· „ὅταν θερίζητε τὸν θερισμὸν ὑμῶν, οὐ συντελέσετε
τὸ λοιπὸν τοῦ θερισμοῦ“ (Lev. 19, 9). βούλεται γὰρ τὸν ἀστεῖον οὐ 24
μόνον κριτὴν εἶναι τῶν διαφερόντων, ⟨διακρίνοντα⟩ καὶ διαστέλλοντα ἐξ
ὧν γίνεταί τινα καὶ τὰ γεννώμενα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δύνασθαι διακρίνειν
δοκεῖν ἀναιρεῖν, ἀμῶντα τὸν ἀμητὸν καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιβουλὴν ἀποτέμ-
νοντα διὰ τὸ καὶ πεποιθέναι καὶ Μωυσεῖ λέγοντι πιστεύειν, ὅτι „μόνου
τοῦ θεοῦ ἡ κρίσις ἐστί“ (Deut. 1, 17), παρ' ὃν αἱ συγκρίσεις καὶ αἱ
διακρίσεις τῶν ἁπάντων· ὑφ' οὗ καλὸν ὁμολογεῖν ἡττᾶσθαι καὶ τῆς
ἀοιδίμου νίκης εὐκλεέστερον. ὅμοιόν ἐστι τῷ τὸν θερισμὸν θερίζειν τὸ 25
δὶς περιτέμνειν, ὅπερ ὡς ὅτε ἐκαινούργησεν ἐξευρὼν περιτομῆς περιτο-
μήν (Gen. 17, 13), τὴν „ἁγνείαν ἀφαγνίζεσθαι“ (Num. 6, 2), τὴν κάθαρ-
σιν τῆς ψυχῆς αὐτὴν καθαίρεσθαι, παραχωροῦντας τῷ θεῷ τὸ φαιδρύ-
νειν καὶ μηδέποτε νομίσαντας ἱκανοὺς εἶναι ἑαυτοὺς ἄνευ θείας ἐπιφρο-
σύνης τὸν κηλίδων ἀνάμεστον ἐκνίψασθαι καὶ ἀπολούσασθαι βίον. ταύτης 26
ἐστὶ τῆς συγγενείας καὶ τὸ διπλοῦν σπήλαιον (Gen. 23, 9), αἱ διπλαῖ
καὶ περιμάχητοι γνῶμαι, ἥ τε περὶ τοῦ γεγονότος καὶ ἡ περὶ τοῦ πεποιη-
κότος, αἷς ἐντρέφεται ὁ ἀστεῖος, θεωρῶν μὲν τὰ ἐν κόσμῳ, φιλοπευ-
στῶν δὲ καὶ περὶ τοῦ γεννήσαντος πατρός. ἀφ' ὧν οἶμαι καὶ τὴν ἐν 27
μουσικῇ δὶς διὰ πασῶν εὑρεθῆναι συμφωνίαν· ἔδει γὰρ καὶ τὸ ἔργον
καὶ τὸν δημιουργὸν τελειοτάταις μελῳδίαις εὐδαιμονίζεσθαι δυσίν, οὐχὶ
p. 663 M. ταῖς αὐταῖς. ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὑμνούμενα | διέφερεν, ἀναγκαῖον καὶ τὰς μελῳ- 28
δίας καὶ συμφωνίας διακεκρίσθαι, τὴν μὲν συνημμένην ἀπονέμοντας τῷ συνημ-
μένῳ καὶ ἐκ διαφερόντων ἁρμοσθέντι κόσμῳ, τὴν δὲ διεζευγμένην τῷ πάσης
γενέσεως διεζευγμένῳ κατὰ τὴν οὐσίαν θεῷ. γνώμην δὲ ἀποφαίνεται πάλιν 29
ὁ ἱεροφάντης φιλάρετον λέγων· „οὐ συντελέσετε τὸ λοιπὸν τοῦ θερισμοῦ“
(Lev. 19, 9), μεμνημένος τῆς ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν ὡμολόγει „τὸ
τέλος εἶναι κυρίου“ (Num. 31, 28ss.), παρ' ὃν τὸ κῦρος καὶ ἡ τούτων

1 πυρρούς A 2 γοῦν conicio θερίζηται A 4 διακρίνοντα addidi 6 δοκοῦν coni. Mang. ἐπιβολὴν coni. Mang., βουλὴν conicio 7 prius καὶ] ἑαυτῷ μὴ conicio Μωσεῖ A 10 τῷ Hoesch.: τὸ A 11 ὡσαύτως conicio ἐκαινούργησαν v ἐξευρὼν scripsi: ἐξεῦρον A 12 ⟨καὶ τὸ⟩ τὴν conicio ἀφαγνίζεσθαι Mang.: ἀφανίζεσθαι A 14 αὐτοὺς conicio 15 τὸν scripsi: τῶν A ἐκνίψασθαι καὶ ἀπολούσασθαι scripsi: ἐκνίψαι καὶ ἀπολοῦσαι A 17 γνῶμαι scripsi: μνῆμαι A, ἔννοιαι Mang. 22 ἑαυταῖς A ⟨ἣν⟩ καὶ conicio 23 ἀπονέμοντα Mang., ⟨καὶ⟩ τὴν ... ἀπονέμεσθαι vel ἀπονέμοντος ⟨τοῦ λόγου⟩ conicio 26 συντελέσετε ex LXX scripsi: συντελέσαι A, quocum μὴ coniungi debebat 28 κυρίῳ conicio παρ' ὃν τὸ Mang.: παρόντος A τούτων] πάντων conicio

30 βεβαίωσίς ἐστιν. ἀλλὰ γὰρ ὁ τοῦ θερίζειν ἀμύητος αὐχεῖ λέγων·
„ᾤμην ἃ μὴ ἐθέρισα καταδεῖν σὺν ἑτέροις δράγματα“ (Gen. 37, 7),
καὶ οὐκ ἐλογίσατο παρ' ἑαυτῷ. ὅτι δούλων καὶ ἀνεπιστημόνων ἥδε
ἐστὶν ὑπηρεσία, καθὰ καὶ μικρῷ πρότερον εἶπον.
31 Δράγματα δ' ἀλληγοροῦντές φαμεν εἶναι πράγματα, ὧν ἕκαστος ὡς
οἰκείας τροφῆς ἐπιδράττεται, ἐν ᾗ ζήσεσθαι καὶ βιώσεσθαι τὸν αἰῶνα
32 ἐλπίζει. (5.) μυρίαι μὲν οὖν τῶν δραγμάτων, λέγω δὴ τῶν ὡσανεὶ
τρεφόντων πραγμάτων, διαφοραί, μυρίαι δὲ καὶ τῶν ἐπιδραττομένων καὶ
αἱρουμένων τὰ δράγματα, ὡς ἁπάσας οὔτ' εἰπεῖν οὔτ' ἐπινοῆσαι δυνα-
τόν· τινὰς δ' οὐκ ἄτοπον δείγματος ἕνεκα ἑρμηνεῦσαι, ὧν καὶ τὸ ὄναρ
33 διηγούμενος ἐπεμνήσθη. φησὶ γὰρ τοῖς ἀδελφοῖς· „ᾤμην ἡμᾶς δεσμεύειν
δράγματα“ (l. c.). ἀδελφοὶ δ' εἰσὶν ὁμοπάτριοι μὲν δέκα, ὁμογάστριος
δὲ εἷς· ἑκάστου δὲ αὐτῶν τοὔνομα σύμβολον ἀναγκαιοτάτου πράγματός
ἐστι, Ῥουβὴν μὲν εὐφυΐας — υἱὸς γὰρ ὁρῶν καλεῖται, ᾗ μὲν υἱός, οὐ
τέλειος, ᾗ δὲ ὁρατικὸς καὶ ὀξὺ καθορῶν, εὐφυής —, μαθήσεως δὲ
34 Συμεών — εἰσακοὴ γὰρ ἑρμηνεύεται —, ἐνεργειῶν δὲ καὶ πράξεων
σπουδαίων καὶ λειτουργιῶν ἁγίων Λευί, τῶν δὲ εἰς θεὸν ᾠδῶν τε καὶ
ὕμνων Ἰούδας, Ἰσσάχαρ δὲ μισθῶν, οἳ ἐπ' ἔργοις καλοῖς ἀποδίδονται
— τάχα δ' αὐτὰ τὰ ἔργα ὁ τέλειος μισθὸς ἦν —, Ζαβουλὼν δὲ φωτός,
ἐπειδὴ ῥύσις νυκτερίας ὀνομάζεται — ῥεούσης δὲ καὶ ἀπολιπούσης νυκτὸς
35 ἐξ ἀνάγκης φῶς ἀνίσχει —, διακρίσεως δὲ καὶ τομῆς πραγμάτων Δάν,
ἐπιθέσεως δὲ καὶ ἀντεπιθέσεως πειρατικῆς Γάδ, Ἀσὴρ δὲ τοῦ φυσικοῦ
πλούτου — μακαρισμὸς γὰρ ἑρμηνεύεται, ἐπειδὴ μακάριον κτῆμα
36 νενόμισται πλοῦτος —, εἰρήνης δὲ Νεφθαλείμ — διανοίγεται
⟨γὰρ⟩ καὶ εὐρύνεται πάντα εἰρήνῃ, ὡς συγκλείεται | πολέμῳ· τὸ δὲ p. 664 M.
ὄνομα μεταληφθὲν πλατυσμὸς ἢ διανεῳγμένον ἐστί —, Βενιαμὶν
δὲ τοῦ νέου καὶ γέροντος χρόνου· λέγεται γὰρ ἑρμηνευθεὶς υἱὸς
ἡμερῶν εἶναι, ἡμέραις δὲ καὶ νυξὶν ὁ νέος ὁμοῦ καὶ γέρων αἰὼν

---

1 λέγων Mang.: λέγειν A 2 μὴ A: μὲν coni. Mang., secl. Richter, sed v. § 21 κατάδειν A 4 ⟨ἡ⟩ ὑπηρεσία conicio (v. § 21) 7 δὲ conicio 9 ὡς] ἃς coni. Mang. 10 καὶ ⟨ὁ⟩ conicio 14 Ῥουβὴν scripsi: Ῥουβεὶμ A 14. 15 bis ἢ pro ᾗ A 18 Ἰσάχαρ A ἀποδίδονται scripsi: ἐπιδίδονται A 20 ῥύσις Mang.: φύσις A 21 τομῆς Mang.: τροπῆς A 22 φυσικοῦ Mang.: ψυχικοῦ A 25 γὰρ add. Hoesch. 28 ἡμερῶν Hoesch.: ἡμῶν A αἰὼν Mang.: αἰῶνα A

---

27 *cf. Hieronymi quaest. in Gen.* p. 55,17 Lag.: errant qui putant Beniamin filium dierum interpretari . . .

ἀναμετρεῖται. ἐπιδράττεται γοῦν ἕκαστος τῶν οἰκείων καὶ ἐπιδραξά- 37
μενος τὰ μέρη πάντα συνδεῖ· ὁ μὲν εὐφυὴς εὐθιξίας, ἐπιμονῆς,
μνήμης, ἐν οἷς ἡ εὐφυΐα· ὁ δὲ εὐμαθὴς ἀκροάσεως, ἡσυχίας,
προσοχῆς· ὁ δὲ ἐγχειρητὴς [τῆς] θαρραλεότητος, παρακεκινδυνευ-
μένης εὐτολμίας· ὁ δὲ εὐχάριστος ἐπαίνων, ἐγκωμίων, ὕμνων, 38
εὐδαιμονισμῶν κατά τε τὸ λέγειν καὶ τὸ ᾄδειν· ὁ δὲ μισθῶν ἐφιέ-
μενος ἀόκνου συνεχείας τλητικωτάτης καρτερίας καὶ ἐπιμελείας σὺν
ἀνανταγωνίστῳ ταχυτῆτι· ὁ δὲ φῶς ἀντὶ σκότους μεταδιώκων ἐγρηγόρ- 39
σεως, ὀξυωπίας· ὁ δὲ τομῆς καὶ διακρίσεως πραγμάτων ζηλωτὴς λόγων
ἠκονημένων, τοῦ μὴ ὑφ᾽ ὁμοίων ὡς τῶν αὐτῶν ἀπατᾶσθαι, τοῦ μὴ
πρὸς χάριν, τοῦ ἀδεκάστου· ὁ δὲ πειρατικώτερον ἐνεδρεύων τοὺς ἀντι- 40
λογῶντας ἀπάτης, φενακισμοῦ, γοητείας, σοφισμάτων, προσποιήσεως,
ὑποκρίσεως, ἅπερ ἐξ ἑαυτῶν ψεκτὰ ὄντα κατ᾽ ἐχθρῶν γινόμενα ἐπαινεῖ-
ται· ὁ δὲ πλουτεῖν τὸν φύσεως πλοῦτον ἐπιτηδεύων ἐγκρατείας, ὀλιγο-
δείας· ὁ δὲ εἰρήνης ἐρῶν εὐνομίας, εὐδικίας, ἀτυφίας, ἰσότητος. (6.) ἐκ 41
τούτων τὰ τῶν ὁμοπατρίων ἀδελφῶν δράγματα καταδεῖται, τὰ δὲ τοῦ
ὁμογαστρίου ἐξ ἡμερῶν καὶ χρόνου, τῶν οὐδενὸς αἰτίων ὡς ἁπάντων
αἰτίων. αὐτὸς δὲ ὁ ἐνυπνιαστὴς καὶ ὀνειροπόλος — ἦν γὰρ ἀμφότερα 42
— τῆς κενῆς δόξης ὡς μεγίστου καὶ λαμπροτάτου καὶ βιωφελεστάτου κτή-
ματος ἐπιδράττεται. διὸ πρῶτον μὲν ἀπ᾽ ὀνειράτων, ἃ νυκτὶ φίλα, τῷ βασι-
λεῖ τῆς σωματικῆς χώρας γνωρίζεται, οὐκ ἀπὸ πραγμάτων τηλαυγῶν ἐναρ-
γείας, ἃ πρὸς ἐπίδειξιν ἡμέρας δεῖται. εἶτ᾽ ἐπίτροπος ἢ κηδεμὼν Αἰγύπτου 43
πάσης ἀνακηρύττεται, ταῖς τιμαῖς τοῦ βασιλέως οἰσόμενος δευτερεῖα,
ἅπερ ἥττης καὶ ἀτιμίας ἀφανέστερα καὶ καταγελαστότερα παρὰ φρονή-
σει γράφεται δικαζούσῃ. εἶτα „κλοιὸν χρυσοῦν“ (Gen. 41,41.42), ἀγχόνην 44
ἐπιφανῆ, κύκλον καὶ τροχὸν ἀνάγκης ἀτελευτήτου, περιτίθεται — οὐκ
ἀκολουθίαν καὶ τὸ ἑξῆς ἐν βίῳ καὶ τὸν εἱρμὸν τῶν τῆς φύσεως πρα-
p. 665 M. γμάτων, ὡς ἡ Θάμαρ· οὐ | γὰρ κλοιός, ἀλλὰ ὁρμίσκος αὐτῆς ὁ κόσμος
(Gen. 38, 18) — καὶ δακτύλιον μέντοι βασιλικόν (Gen. 41, 42), δῶρον

---

1 οὖν conicio 4 τῆς secl. Mang., idem καὶ post θαρραλεότητος add. vel θαρραλεωτάτης coni. 5. 6 ὕμνον, εὐδαιμονισμὸν A 6 ⟨τῶν⟩ κατὰ conicio 7 συνεχείας ⟨ἀσκήσεως⟩ coniciebam, nunc satis habeo comma post συνεχείας delevisse 8 ἀνανταγωνίστῳ scripsi: εὐκαταφροντίστω A, εὐκαταφόρῳ coni. Mang., ἀκαταφρονήτῳ coniciebam 11. 12 ἀντιλογῶντας scripsi: ἀντιλογοῦντας A 15 εὐδικίας Mang.: εὐδοκίας A 16 alterum τὰ Mang.: τοῦ A 17. 18 αἰτίων, ὧν δ᾽ οὐκ ἄνευ πάντα conicio 21. 22 ἐναργείας Mang.: ἐνεργείας A 22 ἐπίσκοπος V ἢ] καὶ conicio 23 τῆς τιμῆς coni. Mang. 26 περιτιθέναι A

⟨ἄδωρον⟩, πίστιν ἄπιστον, ἐναντιούμενον τῷ δοθέντι πάλιν τῇ Θάμαρ
45 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ὁρῶντος, Ἰσραήλ, Ἰούδα. δίδωσι γὰρ οὗτος τῇ
ψυχῇ σφραγῖδα (Gen. 38, 18), πάγκαλον δῶρον, διδάσκων ὅτι ⟨ὁ θεὸς⟩
ἀσχημάτιστον οὖσαν τὴν τῶν πάντων οὐσίαν ἐσχημάτισε καὶ ἀτύπωτον
ἐτύπωσε καὶ ἄποιον ἐμόρφωσε καὶ τελειώσας τὸν ὅλον ἐσφράγισε κόσμον
46 εἰκόνι καὶ ἰδέᾳ, τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ. ἀλλ' ἐκεῖνός γε καὶ ἐπὶ τὸ δευτε-
ρεῖον ἄνεισιν ἅρμα (Gen. 41, 43) [ἢ] ὑποτυφούμενος ὑπ' αἰώρας φρενῶν
καὶ κενοῦ φυσήματος καὶ σιταρχεῖ (ibid. 48), τῷ σώματι θησαυροφυλα-
κῶν καὶ πανταχόθεν αὐτῷ πορίζων τὰς τροφάς· ἐπιτειχισμὸς δὲ κατὰ
47 τῆς ψυχῆς βαρὺς οὗτός ἐστι. τῇ δὲ προαιρέσει καὶ ζηλώσει τοῦ βίου
μαρτυρεῖ καὶ τοὔνομα οὐχ ἥκιστα· πρόσθεσις γὰρ Ἰωσὴφ ἑρμηνεύεται.
κενὴ δὲ δόξα προστίθησιν ἀεὶ γνησίῳ μὲν τὸ νόθον, οἰκείῳ δὲ τὸ ἀλλό-
τριον, ἀληθεῖ δὲ τὸ ψεῦδος, αὐτάρκει δὲ τὸ πλεονάζον, ζωῇ δὲ θρύψιν,
βίῳ δὲ τῦφον.
48 (7). Τί δ' ἐστὶν ὃ βούλομαι δηλοῦν, σκόπει. σιτίοις καὶ ποτοῖς
τρεφόμεθα, κἂν ᾖ εὐτελεστάτη μᾶζα καὶ ὕδωρ ναματιαῖον. τί οὖν ἡ
κενὴ δόξα προσεπέθηκεν ἀμήτων καὶ μελιπήκτων πεμμάτων γένη μυρία
καὶ οἴνων ἀμυθήτων πολυέργους καὶ παμποικίλους κράσεις πρὸς ἀπό-
49 λαυσιν ἡδονῆς μᾶλλον ἢ πρὸς μετουσίαν τροφῆς παρηρτυμένας; πάλιν
ἡδύσματα πρὸς ἐδωδὴν ἀναγκαῖα γήτεια καὶ λάχανα καὶ πολλὰ τῶν
ἀκροδρύων καὶ ἔτι τυρὸς καὶ εἴ τι ἄλλο ὁμοιότροπον· εἰ δὲ θέλεις, ἐπὶ
σαρκοβόρων ἀνθρώπων ἰχθῦς ἔτι καὶ κρέας πρὸς τούτοις γράφομεν.
50 ἆρ' οὖν οὐκ αὔταρκες ἦν ἀπανθρακίσαντας καὶ αὐτοσχεδίως ὀπτήσαντας
πυρὶ τρόπον ἡρωικῶν ὄντως ἀνδρῶν προσφέρεσθαι; ἀλλ' οὐκ ἐπὶ ταῦτα
ὁ γαστρίμαργος μόνον ὁρμᾷ, σύμμαχον δὲ τὴν κενὴν δόξαν λαβὼν καὶ

1 ἄδωρον add. Mang. τῇ (vel τῇ αὐτῇ) scripsi: αὐτῆς A, αὖ τῇ Mang. 2 οὗτος] ὁ θεὸς Mang. 3 ὁ θεὸς addidi 6 γε scripsi: τε A 7 ἢ seclusi cum Mang. vel ὁ conicio 11 καὶ] δὲ (in notis δὴ) Mang. 13 ἀληθεῖ Mang.: ἀληθέσι codd. ψευδὲς conicio, nisi praeferas ἀληθείᾳ 16 ᾖ] ἡ A τί scripsi: εἴ τι A, ἔτι vel εἰς τί coni. Mang. 17 ἀμητῶν A post μελιπήκτων fort. καὶ ἄλλων add. (de ebr. § 217) 20 ἐπωδὴν A γή-τεια Mang.: γοητεία A 21 ἔτι scripsi: εἰ A, om. Mang. 22 ἀνθρώπων Hoesch.: ἄνθρωπος A κρέας] ὄρνεας coni. Mang. γράφωμεν conicio 24 ταῦτα Hoesch.: τούτων A

1 cf. Soph. Aiacem 665: ἄδωρα δῶρα. 15—269,1 cf. dissertationem meam „Philo und die kynisch-stoische Diatribe" p. 18. 24 ss. 16 μᾶζα καὶ ὕδωρ] cf. Epicurea fr. 602.

τὸ ἐν αὐτῷ λίχνον πάθος ἐγείρας ὀψαρτύτας καὶ τραπεζοποιοὺς εὐδοκί-
μους τὴν τέχνην ἀναζητεῖ καὶ περιβλέπεται. οἱ δὲ τὰ κατὰ τῆς ταλαί- 51
νης γαστρὸς ἐκ πολλῶν χρόνων ἀνευρημένα δελέατα ἀνακινήσαντες καὶ
χυλῶν ἰδιότητας σκευάσαντές τε καὶ διαθέντες ἐν κόσμῳ προσσαίνουσι
καὶ τιθασεύουσι γλῶτταν· εἶτ' εὐθὺς ἀγκιστρεύονται τῶν αἰσθήσεων τὴν
ἐπιβάθραν, γεῦσιν, δι' ἧς ἀντ' ἐλευθέρου δοῦλος ὁ δειπνοθήρας οὐκ εἰς
μακρὰν ἀνεφάνη. τίς γε μὴν οὐκ οἶδεν, ὅτι ἀμπεχόνη πρὸς τὰς ἀπὸ 52
p. 666 M. κρυμοῦ | καὶ θάλπους ἐγγινομένας βλάβας τῷ σώματι κατεσκευάσθη τὸ
πρῶτον; ἀλεξάνεμος μέν, ὡς οἱ ποιηταί πού φασι, χειμῶνι * * *. τίς 53
οὖν τὰς πολυτελεῖς ἁλουργίδας, τίς τὰ διαφανῆ καὶ λεπτὰ θέριστρα, τίς
τὰς ἀραχνοϋφεῖς ἀμπεχόνας, τίς τὰ ἐπηνθισμένα ἢ βαφαῖς ἢ πλοκαῖς διὰ τῶν
βάπτειν ἢ ὑφαίνειν ποικίλα ἐπισταμένων καὶ τὴν ἐν ζωγραφίᾳ μίμησιν παρ-
ευημερούντων δαιδαλεύεται; τίς; οὐχ ἡ κενὴ δόξα; (8.) ἀλλὰ μὴν καὶ οἰκίας 54
διὰ τὰς αὐτὰς ἐδέησεν ἡμῖν αἰτίας, καὶ ὅπως μὴ πρὸς θηρίων ἢ θηριωδε-
στάτων τὰς φύσεις ἀνθρώπων ἐπιτρεχόντων βλαπτώμεθα. τί οὖν τὰ μὲν
ἐδάφη καὶ τοὺς τοίχους πολυτελέσι λίθοις διακοσμοῦμεν; τί δὲ Ἀσίαν καὶ
Λιβύην καὶ πᾶσαν Εὐρώπην καὶ τὰς νήσους ἐπερχόμεθα, κίονας ἀριστίν-
δην ἐπιλελεγμένους καὶ ἐπιστυλίδας ἐρευνῶντες; τί δὲ περὶ Δωρίους καὶ 55
Ἰωνικὰς καὶ Κορινθιακὰς γλυφὰς καὶ ὅσα οἱ ἐντρυφῶντες ⟨τοῖς καθεστ⟩ῶσι
νόμοις προσεξεῦρον σπουδάζομέν τε καὶ φιλοτιμούμεθα, κιονόκρανα κοσ-
μοῦντες; τί δὲ χρυσορόφους ἀνδρῶνας καὶ γυναικωνίτιδας κατασκευά-
ζομεν; ἆρ' οὐ διὰ τὴν κενὴν δόξαν; καὶ μὴν πρός γε ὕπνον μαλακὸν 56
μὲν ἔδαφος αὔταρκες ἦν — ἐπεὶ καὶ μέχρι νῦν τοὺς Γυμνοσοφιστὰς παρ'
Ἰνδοῖς χαμευνεῖν ἐκ παλαιῶν ἐθῶν κατέχει λόγος —, εἰ δὲ μή, στιβὰς
γοῦν ἐκ λίθων λογάδων ἢ ξύλων εὐτελῶν πεποιημένη κλίνη. ἀλλὰ γὰρ 57
ἐλεφαντόποδες τὰ ἐνήλατα καὶ κλιντῆρες ὀστράκοις πολυτελέσι καὶ ποικί-
λαις χελώναις ἐνδεδεμέναις μετὰ πολλῶν πόνων καὶ δαπανημάτων ἐν

---

3 ἀνακαινίσαντες coni. Mang. 4 προσαίνουσι A 5 γλῶτταν ⟨πρῶτον⟩ coni. Mang. 6 ἐπὶ βάθραν A 9 ἀλλ' ἐξάνεμος A lacuna unius fere versus in A, τῷ δὲ θέρει ἀναψύχουσα e. gr. supplet Hoesch. 11 ἀραχνοϋφεῖς Mang.: ἀραχνοφυεῖς A ποικιλίαις coni. Mang. 12 βάπτειν Mang.: ῥάπτειν A 13 οἰκείας A 14. 15 θηριωδεστέρων coni. Mang. 19 ὅσα Hoesch.: ὅσους A τοῖς καθεστῶσι scripsi (καθεστῶσι iam Mang.): ζῶσι A 21 χρυσορρόφους A 22 γε scripsi: τε A 26 καὶ ⟨κεκοσμημένοι⟩ conicio κλιντῆρες Hoesch.: ἠλιντῆρας A 27 ἐνδεδεμένοι coni. Mang.

---

9 Hom. Od. ξ 529.

πολλῷ χρόνῳ κατασκευάζονται, τινὲς δὲ ὁλοάργυροι καὶ ὁλόχρυσοι καὶ
λιθοκόλλητοι στρωμναί, ἀνθηροποικίλοις καὶ χρυσοπάστοις ὡς πρὸς ἐπί-
δειξιν καὶ πομπήν, οὐ τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν, διακεκοσμημέναι, ὧν
58 δημιουργὸς ἡ κενὴ δόξα. τί δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς ἐλαίας ἐκθλιβομένου καρ-
ποῦ πλέον ἔδει ζητεῖν πρὸς ἀλείμματα; καὶ γὰρ λεαίνει καὶ κάματον
σώματος λύει καὶ εὐσαρκίαν ἐμποιεῖ, κἂν εἴ τι κεχαλασμένον εἴη, σφίγγει
59 πυκνότητι καὶ οὐδενὸς ἧττον ἑτέρου ῥώμην καὶ εὐτονίαν ἐντίθησιν. ἀλλὰ
γὰρ ἐπετειχίσθη τοῖς ὠφελοῦσι τὰ ἡδέα τῆς κενῆς δόξης ἀλείμματα, εἰς
ἃ καὶ μυρεψοὶ πονοῦσι καὶ χῶραι μεγάλαι συντελοῦσι, Συρία, Βαβυλών,
60 Ἰνδοί, Σκύθαι, παρ' οἷς αἱ τῶν ἀρωμάτων γενέσεις εἰσί. (9.) πρός γε
μὴν τὸ πίνειν τίνος ἔδει μᾶλλον ἢ τοῦ φύσεως ἐκπώματος ἀκρότησι
τέχνης εἰργασμένου; τὸ δὲ ἔκπωμα αἱ ἡμέτεραι χεῖρές | εἰσιν, ἃς εἰς p. 667 M.
ταὐτό τις συναγαγὼν καὶ κοιλάνας, εὖ μάλα τῷ στόματι προσθείς, ἐπι-
χέοντος ἑτέρου τὸ ποτὸν οὐ μόνον ἄκος τῆς δίψης, ἀλλὰ καὶ ἄλεκτον
61 ἡδονὴν κτᾶται. εἰ δὲ ἔδει πάντως ἑτέρου, τὸ γεωργικὸν κισσύβιον οὐχ
ἱκανὸν ἦν, ἀλλὰ ἄλλων ἐπιφανῶν τέχνας ἀναζητεῖν ἔδει; τί δὲ ἀργυρῶν
καὶ χρυσῶν κυλίκων ἄφθονον πλῆθος κατασκευάζεσθαι, εἰ μὴ διὰ τὸν
φρυαττόμενον μεγάλα τῦφον καὶ τὴν ἐπ' αἰώρας φορουμένην κενὴν δόξαν;
62 ὅταν καὶ στεφανοῦσθαί τινες ἀξιῶσι μὴ δάφνης μηδὲ κιττοῦ, μὴ ἴων ἢ
κρίνων ἢ ῥόδου ἢ θαλλοῦ συνόλως ἤ τινος ἄνθους εὐώδει στεφάνῳ παρελθόν-
τες τὰ θεοῦ δῶρα, ἃ διὰ τῶν ἐτησίων ὡρῶν ἀναδίδωσι, χρυσοῦς ⟨δ'⟩
ὑπὲρ κεφαλῆς, βαρύτατον ἄχθος, αἰωρῶσιν ἐν ἀγορᾷ μέσῃ καὶ πληθούσῃ
χωρὶς αἰδοῦς, ἄλλο τι νομιστέον ἢ ὅτι κενῆς δόξης εἰσὶ δοῦλοι, φάσκον-
63 τες οὐκ ἐλεύθεροι μόνον ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἡγεμόνες εἶναι; ἐπι-

---

1 τινὲς] ἔτι conicio 2 λιθοκόλλυτοι A ἄνθεσι ποικίλοις conicio ἀνθηροποικίλοις καὶ χρυσοπάστοις (add. idem ἔργοις ex Cant. S. Trin.) Mang.: ἀνθηροποικίλους καὶ χρυσοπάστους A, ἀνθηροποικίλοι καὶ χρυσόπαστοι Hoesch. 3 ὧν Hoesch.: ὡς A 4. 5 λιπαροῦ coni. Mang. 8 ἐπετειχίσθη Mang.: ἀπετειχίσθη A 11 ἀκρότητι Mang., fort. recte 13. 14 ⟨μὴ⟩ ἐπιχέοντος Mang. 14 τῆς scripsi: τε A 15 κισσίβιον A 17 ἄφθονον Mang.: ἀφθόνων A κατασκευάζεται coni. Mang. 18 φορουμένην Hoesch.: φορουμένης A 19 καὶ ὅταν vel ὅταν δὲ καὶ conicio. levioribus autem infra mutationibus opus est, si hic scribas ὅπου γε καὶ. sic servatur ἀξιοῦσι, lin. 22 αἰωροῦσιν leg., lin. 23 οὓς τί στεφανοῦσθαί scripsi: στεφανοῦσι A, στεφανοῦνται Hoesch. ἀξιῶσι scripsi: ἀξιοῦσι A 20 εἴ τινος A, ἤ τινος ⟨ἄλλου⟩ conicio post στεφάνῳ add. ἀναδεῖσθαι Hoesch. 21 χρυσοῦ Hoesch. δ' Hoesch.: om. A 22 αἰωρῶσιν scripsi: ἑωρῶσιν A, αἰωροῦσιν Hoesch. πληθούσῃ Mang.: πλήθους A 23 ἄλλο τι scripsi: ἅτε A, (v. ad lin. 19)

λείψει με ἡ ἡμέρα τὰς διαφθορὰς τοῦ ἀνθρωπείου βίου διεξιόντα. καίτοι
τί δεῖ μακρηγορεῖν; τίς γὰρ αὐτῶν ἀνήκοός ἐστι, τίς δὲ οὐ θεατής; τίς
μὲν οὖν οὐ τρίβων καὶ ἐθάς; ὥστε παγκάλως προσθήκην τὸν ἀτυφίας
μὲν ἐχθρόν, τύφου δ' ἑταῖρον ὠνόμασεν ὁ ἱερὸς λόγος. καθάπερ γὰρ 64
τοῖς δένδρεσιν ἐπιφύονται βλάσται περισσαί, μεγάλαι τῶν γνησίων λῶβαι,
ἃς καθαίρουσι καὶ ἀποτέμνουσι προνοίᾳ τῶν ἀναγκαίων οἱ γεωργοῦντες,
οὕτω τῷ ἀληθεῖ καὶ ἀτύφῳ βίῳ παρανέβλαστεν ὁ κατεψευσμένος καὶ
τετυφωμένος, οὗ μέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας οὐδεὶς εὕρηται γεωργὸς ὃς
τὴν βλαβερὰν ἐπίφυσιν αὐταῖς ῥίζαις ἀπέκοψε. τοιγαροῦν εἰδότες οἱ 65
φρονήσεως ἀσκηταὶ τὸ κατάπλαστον τοῦτ' αἰσθήσει πρῶτον, ⟨εἶτα⟩ δια-
νοίᾳ μεταδιώκοντα ἄντικρυς ἐκβοῶσι· „θηρίον πονηρὸν ἥρπασε καὶ
κατέφαγεν Ἰωσήφ" (Gen. 37, 33). ἀλλ' οὐ θηρίον ἐξηγριωμένον ὢν ὁ 66
πολυπλοκώτατος τῶν πεφυρμένων ἀνθρώπων τυφοπλαστηθεὶς βίος, οὗ
πλεονεξία καὶ πανουργία σοφαὶ δημιουργοί, τοὺς προσιόντας ἅπαντας
εὐωχεῖται; τοιγάρτοι καὶ ἔτι ζῶσιν αὐτοῖς ὡς νεκροῖς προτεθήσεται
πένθος, ἀξίαν ὀλοφύρσεως καὶ θρήνων καρπουμένοις ζωήν· ἐπεὶ καὶ
Ἰακὼβ τὸν Ἰωσὴφ ἔτι ζῶντα πενθεῖ. ἀλλ' οὐ Μωυσῆς ἐάσει τοὺς 67
περὶ Ναδὰβ ἱεροὺς λόγους πενθεῖσθαι (Lev. 10, 6)· οὐ γὰρ ὑπ' ἀγρίου
πονηροῦ θηρὸς ἁρπασθέντες, ἀλλ' ὑπὸ ῥιπῆς ἀσβέστου καὶ ἀθανάτου
φέγγους ἀνελήφθησαν, ὅτι τὴν ἔνθερμον καὶ διάπυρον καὶ σαρκῶν ἀνα-
p. 668 M. λωτικὴν καὶ ὀξυκίνητον πρὸς τὴν | εὐσέβειαν σπουδήν, ᾗ γενέσεως μέν
ἐστιν ἀλλοτρία, θεοῦ δὲ οἰκεία, τὸν μελλητὴν ὄκνον ἐκποδὼν ἀνελόντες,
εὐαγῶς καθιέρωσαν, οὐ δι' ἀναβαθμῶν ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐλθόντες —
ἀπείρηται γὰρ νόμῳ —, ἀλλὰ δεξιῷ πνεύματι ἐπουρίσαντες καὶ ἄχρι
τῶν οὐρανοῦ περιόδων παραπεμφθέντες, θυσίας ὁλοκαύτου καὶ ὁλοκάρπου

---

1 διαφθορὰς scripsi: διαφορὰς A 3 ἐθάς Hoesch.: ἔθος A 4 ἑταῖρον Hoesch.: ἕτερον A 6 καθαιροῦσι coni. Cohn. sed v. de agric. § 10
7 παρανέβλαστεν scripsi: παρανέβλαψεν A 9 ἐπὶ φύσιν A 10 ⟨τὸν ἀδελφὸν⟩ τὸ conicio κατάπλαστον scripsi: κατάπλειστον A, ἄπληστον (om. τοῦτο) coni. Mang. εἶτα add. Mang., praestat fort. αὐτόν, εἶτα καὶ 11 μεταδιώκοντα scripsi: μεταδιώκοντες A, μεταδιώκοντας coni. Mang. 12 ὢν Hoesch.: ὂν A 13 τυφοπλαστηθεὶς scripsi: τύφῳ βλαστηθεὶς A οὗ Mang.: οὐ A
15 προτεθήσεται scripsi: προστεθήσεται A 16 ἀξίαν Hoesch.: ἄξιον A καρπουμένοις Hoesch.: καρπούμενοι A 17 Μωσῆς A 18 Ναδὰβ Mang.: Ἀδὰμ A ἀγρίου ⟨καὶ⟩ conicio 20 τὴν Mang.: τε A
21 σπουδήν Mang.: σπουδῆς A ᾗ Hoesch.: ἢ A 22 μελλητὴν scripsi: μὲν δὴ A 23 ἀναβασμῶν A 24 ἐπουρίσαντες Hoesch.: ἀπουρίσαντες A, ἐπουρισθέντες Mang., fort. recte

68 τρόπον εἰς αἰθερίους αὐγὰς ἀναλυθέντες. (10.) ἀποκοπτέον οὖν, ὦ
ψυχὴ πειθαρχοῦσα τῷ διδάσκοντι, τὴν σεαυτῆς χεῖρα καὶ δύναμιν, ἐπει-
δὰν ἄρξηται τῶν γεννητικῶν ἢ γενέσεως ἢ ἀνθρωπείων σπουδασμάτων
69 ἐπιλαμβάνεσθαι. πολλάκις γὰρ ὑφ' * * * προσαψαμένην τῶν διδύμων
χεῖρα ἀποκόπτειν (Deut. 25, 11. 12), πρῶτον μὲν ὅτι ἐδεξιώσατο ἣν
ἐχθαίρειν ἐχρῆν ἡδονήν, δεύτερον δὲ ὅτι παρ' ἡμᾶς τὸ σπείρειν ἐνό-
70 μισεν, εἶθ' ὅτι τῷ γενομένῳ τὴν τοῦ ποιοῦντος ἀνέθηκε δύναμιν. οὐχ
ὁρᾷς, ὅτι ὁ γήινος ὄγκος, Ἀδάμ, ὅταν ἅψηται τοῦ διδύμου ξύλου (Gen. 2,
9), θνήσκει, δυάδα τιμήσας πρὸ μονάδος καὶ τὸ γενόμενον πρὸ τοῦ
πεποιηκότος ἐκθαυμάσας; ἀλλὰ σύ γε τοῦ μὲν καπνοῦ καὶ κύματος
ἐκτὸς βαῖνε καὶ τὰς καταγελάστους τοῦ θνητοῦ βίου σπουδὰς ὡς τὴν
φοβερὰν ἐκείνην χάρυβδιν ἀποδίδρασκε καὶ μηδὲ ἄκρῳ, τὸ τοῦ λόγου
71 δὴ τοῦτο, δακτύλῳ ψαύσῃς. ἐπειδὰν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἐπαποδύσῃ λειτουρ-
γίαις, ὅλην τὴν χεῖρα καὶ δύναμιν εὐρύνασα εὖ μάλα τῶν παιδείας καὶ
σοφίας θεωρημάτων ἐπίδραξαι. καὶ γὰρ πρόσταξίς ἐστι τοιαύτη· „ἐὰν
ψυχὴ προσφέρῃ δῶρον ἢ θυσίαν, σεμίδαλις ἔσται τὸ δῶρον,“ εἶτ' ἐπι-
φέρει· „καὶ δραξάμενος πλήρη τὴν δράκα ἀπὸ τῆς σεμιδάλεως σὺν τῷ
ἐλαίῳ καὶ παντὶ τῷ λιβάνῳ ἐπιθήσει τὸ μνημόσυνον ἐπὶ τὸ θυσιαστή-
72 ριον“ (Lev. 2, 1. 2). ἆρ' οὐ παγκάλως ψυχὴν εἶπεν ἀσώματον τὴν
μέλλουσαν ἱερουργεῖν, ἀλλ' οὐ τὸν δίδυμον ἐκ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου
συνεστῶτα ὄγκον; τὸ γὰρ εὐχόμενον, τὸ εὐχάριστον, τὸ θυσίας ἀμώμους
73 ἀληθῶς ἀνάγον ἓν μόνον ἦν ἄρα, ἡ ψυχή. τίς οὖν ἡ ψυχῆς ἀσω-
μάτου θυσία; τίς ἢ σεμίδαλις, ἐκκεκαθαρμένης ταῖς παιδείας ὑποθήκαις
γνώμης σύμβολον, τροφὴν ἄνοσον καὶ ζωὴν ἀνυπαίτιον ποιεῖν ἱκανῆς;
74 ἀφ' ἧς δραξάμενον τὸν ἱερέα ὅλῃ τῇ δρακί, τὸ δ' ἐστὶ πάσαις ταῖς

1 ἀναλυθέντας A 2 σεαυτῆς Hoesch.: γε αὐτῆς A 3 ἢ γενέσεως corruptum vid. 4 lacuna 20—25 litt. A; cf. De spec. leg. III cap. 31. 32 (II 328. 329 M.), ὑφηγεῖται suppl. Mang., sed plura desunt. προσαψαμένην Hoesch.: προσαψαμένων A 7 γενομένω A (ο in ras.): γεννωμένῳ v ἀνέθηκε Mang.: ἐνέθηκε A 12 τὸ secundum Cotelerium Mang.: τῶ A 13 δὴ scripsi: ποδὶ A (an δήπου?) τοῦτο A: τῷ v 16 ἢ fort. secl. (om. LXX) 18 πάντα τὸν λίβανον e LXX coni. Mang. ἐπιθήσει ex LXX Mang.: ἐπιτίθησι A, sed v. p. 197,17 ⟨αὐτῆς⟩ ἐπὶ conicio (cf. ad p. 197,17) 20 ἱερουργεῖν Mang.: ἱερουργίαν A 21 εὐχαριστοῦν Mang. ἀμώμους Hoesch.: ἀμώμου A 23 ἢ Mang.: ἡ A ἐκκεκαθαρμένης Mang.: ἐκκεκαθαρμένη A παιδείας Hoesch.: παιδείαις A 25 δραξάμενον scripsi: δραξάμενος A τὸν ἱερέα A: ὁ ἱερεὺς v

10. 11 Hom. Od. μ 219.

διανοίας λαβαῖς, πλήρη τὴν ὅλην ψυχὴν εἰλικρινεστάτων καὶ καθαρωτάτων δογμάτων γενομένην αὐτὴν ὡς ἱερεῖον τὸ κάλλιστον ἀνάγειν προστέτακται, πίονα καὶ λιπῶσαν, θείῳ φωτὶ χαίρουσαν καὶ ταῖς ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀναδιδομέναις καταπνεομένην αὔραις, ὡς εὐωδέστατον καὶ προσηνέστατον ἀεὶ καρποῦσθαι βίον· τὸ γὰρ ἔλαιον καὶ
p. 669 M. ὁ | λιβανωτός, ὧν ἐπιδράττεται σὺν τοῖς λευκοπύροις ὁ ἱερεύς, ταῦτα αἰνίττεται. (11). διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς ἐξαίρετον ἑορτὴν ἀνέθηκε τῷ 75 δράγματι, πλὴν οὐ παντί, ἀλλὰ τῷ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γῆς. „ὅταν“ γάρ φησιν „εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ θερίζητε τὸν θερισμὸν αὐτῆς, οἴσετε δράγματα ἀπαρχὴν τοῦ θερισμοῦ ὑμῶν πρὸς τὸν ἱερέα“ (Lev. 23, 10), τὸ δέ ἐστιν· ὅταν εἰσέλθῃς, ὦ διάνοια, εἰς τὴν 76 ἀρετῆς χώραν, ἣν ἐμπρεπὲς μόνῳ δωρεῖσθαι θεῷ, τὴν εὔβοτον, τὴν εὔγειον, τὴν καρποφόρον, εἶτα οἰκεῖα [εἴ γε] σπείρασ' ἀγαθὰ θερίζῃς αὐξηθέντα ὑπὸ τοῦ τελεσφόρου, μὴ πρότερον οἴκαδε συγκομίσῃς, τουτέστι μὴ ἀναθῇς μηδ' ἐπιγράψῃς σεαυτῇ τὴν τῶν περιγινομένων αἰτίαν, ἢ ἀπάρξασθαι τῷ πλουτάρχῳ καὶ τὰ πλουτιστήρια ἔργα ἐπιτηδεύειν ἀναπείθοντι. καὶ λέγεται „τὴν ἀπαρχὴν τοῦ θερισμοῦ ὑμῶν“ αὐτῶν, 77 ἀλλ' οὐχὶ τῆς γῆς, προσφέρειν, ἵνα ἀμῶμεν καὶ θερίζωμεν ἑαυτοῖς, πάνθ' ὅσα καλὰ καὶ τρόφιμα καὶ σπουδαῖα βλαστήματα καθιεροῦντες.

(12.) Ἀλλ' ὅ γε τῶν ἐνυπνίων μύστης ὁμοῦ καὶ μυσταγωγὸς 78 θαρρεῖ λέγειν, ὅτι ἀνέστη τὸ αὐτοῦ δράγμα καὶ ὠρθώθη (Gen. 37, 7). τῷ γὰρ ὄντι καθάπερ οἱ γαῦροι τῶν ἵππων τὸν αὐχένα μετέωρον ἐξάραντες, ὅσοι θιασῶται τῆς κενῆς δόξης εἰσίν, ἐπάνω πάντων ἑαυτοὺς ἱδρύουσι, πόλεων, νόμων, ἐθῶν πατρίων, τῶν παρ' ἑκάστοις πραγμάτων· εἶτα ἀπὸ δημαγωγίας ἐπὶ δημαρχίαν βαδίζοντες καὶ τὰ μὲν τῶν πλησίον 79 καταβάλλοντες, τὰ δὲ οἰκεῖα διανιστάντες καὶ παγίως ὀρθοῦντες, ὅσα ἐλεύθερα καὶ ἀδούλωτα φύσει φρονήματα, καὶ ταῦθ' ὑπάγεσθαι μηχανῶνται. διὸ προστίθησι· „περιστραφέντα δὲ τὰ δράγματα ὑμῶν προσε- 80 κύνησαν τὸ ἐμὸν δράγμα“ (ibid.). τέθηπε γὰρ ὁ μὲν αἰδοῦς ἐραστὴς τὸν σκληραύχενα, ὁ δὲ εὐλαβὴς τὸν αὐθάδη, ὁ δὲ ἰσότητα τιμῶν τὸν

---

1 διανοίας Hoesch.: διανοίαις A λάβαις A 2 ἱερείων conicio 3 χαίρουσαν Mang.: χαίρουσι A 6 ἱερεύς Hoesch.: ἱερός A 13 εἴ γε seclusi (σύ γε?), ἔργα coni. Cohn σπείρας A, σπείρασα V 15 ἀναθεὶς A μηδ' Hoesch.: μὴ A 16 πλουτοφόρῳ καὶ τὰ πλούτου ποριστικὰ ἔργα conicio 17 λέγετε A ἡμῶν per errorem Hoesch. 18 ἑαυτοὺς conicio 21 θαρρεῖ Cohn: θαρσεῖ A 24 προσταγμάτων vel διαταγμάτων coni. Mang. 26 διανιστάντες Mang.: διαναστάντες A 27 alt. καὶ secl. Cohn 30. 271,1 ἰσότητα et ἄνισον Mang.: ὁσιότητα et ἀνόσιον A

81 ἑαυτῷ τε καὶ ἄλλοις ἄνισον, καὶ μήποτ᾽ εἰκότως· ἅτε γὰρ θεωρὸς ὢν
οὐ μόνον τοῦ ἀνθρωπείου βίου ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν κόσμῳ συμπάντων ὁ
ἀστεῖος οἶδεν ὅσον εἴωθε πνεῖν ἀνάγκη, τύχη, καιρός, βία, δυναστεία,
καὶ ὅσας ὑποθέσεις καὶ ἡλίκας εὐπραγίας ἀπνευστὶ δραμούσας ἄχρις
82 οὐρανοῦ κατέσεισαν καὶ κατέρραξαν. ὥστε ἀναγκαίως εὐλάβειαν ἐπασπι-
δήσεται, τοῦ μηδὲν ἐξ ἐπιδρομῆς δεινὸν παθεῖν συγγενὲς φυλακτήριον· ὃ
83 γάρ, οἶμαι, πρὸς πόλιν τεῖχος, τοῦτ᾽ εὐλάβεια πρὸς ἕκαστον. ἆρ᾽ οὖν
οὐ παραπαίουσι καὶ μεμήνασιν ὅσοι παρρησίαν ἄκαιρον σπουδάζουσιν
ἐπιδείκνυσθαι, βασιλεῦσι καὶ τυράννοις ἔστιν ὅτε λέγειν τε καὶ ποιεῖν
ἐναντία τολμῶντες, οὐκ αἰσθανόμενοι, ὅτι ⟨οὐ⟩ τοὺς αὐχένας μόνον
ὥσπερ τὰ θρέμματα ὑπεζεύχθησαν, ἀλλ᾽ ὅλα τὰ σώματα καὶ τὰς
| ψυχὰς γύναιά τε καὶ τέκνα καὶ γονεῖς καὶ τὴν ἄλλων ἑταίρων ⟨καὶ⟩ p. 670 M.
συγγενῶν πολυάνθρωπον οἰκειότητα καὶ κοινωνίαν ἐκδέδενται, καὶ ἔξεστι
τῷ ἡνιόχῳ καὶ ἐπόχῳ μετὰ πάσης εὐμαρείας κεντεῖν, ἐλαύνειν, ἐπέχειν,
84 ἀναχαιτίζειν, ἅττ᾽ ἂν ἐθελήσῃ μικρὰ καὶ μείζω διατιθέναι; τοιγαροῦν
στιζόμενοι καὶ μαστιγούμενοι καὶ ἀκρωτηριαζόμενοι καὶ ὅσα πρὸ τοῦ
θανάτου χαλεπὰ πάντα ὠμῶς καὶ ἀνηλεῶς ἀθρόα ὑπομένοντες, ἀπαχθέν-
85 τες ἐπὶ πᾶσι θνήσκουσι. (13.) ταῦτ᾽ ἐστὶ τῆς ἀκαίρου παρρησίας τὰ
ἐπίχειρα, οὐ παρρησίας παρά γε εὖ φρονοῦσι κριταῖς, ἀλλ᾽ εὐηθείας καὶ
φρενοβλαβείας καὶ μελαγχολίας ἀνιάτου γέμοντα. τί λέγεις; χειμῶνά
τις ὁρῶν ἀκμάζοντα καὶ βαρὺ πνεῦμα ἐναντίον καὶ λαίλαπα καταιγίζου-
σαν καὶ κυματούμενον πέλαγος, ἐνορμίζεσθαι δέον, ἐξορμίζεται καὶ ἐξανά-
86 γεται; τίς ἢ κυβερνήτης ἢ ναύκληρος οὕτω ποτὲ ἐμεθύσθη καὶ παρῳ-
νησεν, ⟨ὡς⟩ ὅσων εἶπον κατασκηψάντων ἐθελῆσαι πλεῖν, ἵνα ὑπέραντλος
ἄνωθεν ἐπιχυθείσης τῆς θαλάσσης ἡ ναῦς γενομένη πλωτῆρσιν αὐτοῖς
ἐγκαταποθῇ; τῷ γὰρ βουλομένῳ πλεῖν ἀκινδύνως εὔδιον πνεῦμα οὔριόν

---

3 ποιεῖν coni. Mang. 4 ἡλιακὰς A εὐπραγίαι et δραμοῦσαι coni. Mang. 5. 6 ἐπασπιδήσεται A: ἐπασπισθήσεσθαι coni. Hoesch., ἐπασπιδώσεται Mang., ἐπισπάσεται (sc. σύμμαχον, sic saepius Philo) conicio, ἐπασκηθήσεται coni. Cohn 8 ἄκαιρον Mang. (cf. § 85): ἄπειρον A 10 οὐκ] οὐδὲ coni. Mang. αἰσθανόμενοι scripsi: αἰσθάνονται A, quod servari non potest, nisi γὰρ addas οὐ add. Hoesch. 12 ἑταίρων καὶ Mang.: ἑτέρων A 13 ἐκδίδονται (ἐκδέδονται?) coni. Mang. 14 ἐπόχῳ Mang.: ἐπ᾽ ὤμῳ A 18 ἐστὶ Mang.: ἐπὶ A 19 ⟨μᾶλλον⟩, ἀλλ᾽ conicio 20 ⟨ἢ⟩ τί conicio 21 τίς Av, sed v. p. 273,1 ἐναντιούμενον conicio 23 ⟨εἴ⟩ τις Mang. 24 ὡς scripsi: ἵνα A, quod transposui post πλεῖν. et aliquid vocis ἵνα restare videtur in corrupteta πλύνειν ἐθελῆσαι scripsi (cf. Mang.:) ἐθελήσῃ A, ἐθελούσῃ v ὅσον A πλεῖν Hoesch.: πλύνειν A, tum καὶ add. Hoesch. ἵνα] v. modo adnotata 25 ⟨ἅμα⟩ πλωτῆρσιν coni. Hoesch. 26 συγκατεπόθη coni. Mang.

τε καὶ λεῖον ἀναμένειν ἐξῆν. τί δέ; ἄρκτον τις ⟨ἢ σῦν ἄγριον ἢ⟩ 87
λέοντα μετὰ συρμοῦ θεασάμενος ἐπιόντα, πραῧναι καὶ τιθασεῦσαι δέον, ἐξαγριαίνει καὶ ἀνερεθίζει, ὅπως θοίναν καὶ εὐωχίαν ὠμοβόροις ἀνηλεεστάτοις εὐτρεπίσῃ ἑαυτόν; εἰ μὴ καὶ φαλαγγίοις καὶ ἀσπίσι 88
ταῖς Αἰγυπτίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα τὸν φθοροποιὸν ἰὸν ⟨ἐπιφέρεται⟩ οὐδενὶ λυσιτελὲς ἀνθίστασθαι, θάνατον ἀπαραίτητον τοῖς ἅπαξ δηχθεῖσιν ἐπάγουσιν· ἀγαπητὸν γὰρ κατεπᾴδοντας καὶ χειροήθη ποιοῦντας μηδὲν ἀπ' αὐτῶν δεινὸν παθεῖν. εἶτ' οὐκ εἰσιν ἄνθρωποί τινες συῶν, φα- 89
λαγγίων, ἀσπίδων ἀγριώτεροι καὶ ἐπιβουλότεροι; ὧν τὸ ἐπίβουλον καὶ δυσμενὲς ἀμήχανον ἑτέρως ἢ τιθασείαις καὶ μειλίγμασι χρωμένους διεκδῦναι. τοιγάρτοι ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ τοὺς υἱοὺς τοῦ Χὲτ — ἑρμηνεύονται δὲ ἐξιστάντες — προσκυνήσει (Gen. 23, 7), τῶν καιρῶν τοῦτο δρᾶν ἀναπειθόντων. οὐ γὰρ τιμῶν γε τοὺς ἐκ φύσεως καὶ γένους 90
καὶ ἐθῶν ἐχθροὺς λογισμοῦ, οἳ τὸ τῆς ψυχῆς νόμισμα, παιδείαν, ἐξιστάντες καὶ κατακερματίζοντες οἰκτρῶς ἀναλίσκουσιν, ἐπὶ τὸ προσκυνεῖν ἦλθεν, ἀλλὰ τὸ παρὸν κράτος αὐτῶν καὶ τὴν δυσάλωτον ἰσχὺν δεδιὼς καὶ φυλαττόμενος ἐρεθίζειν, μέγα καὶ ἐχυρὸν κτῆμα καὶ ἀγώνισμα ἀρετῆς,
p. 671 M. σοφῶν ψυχῶν ἄριστον ἐνδιαίτημα, τὸ διπλοῦν σπήλαιον, | ὃ μαχόμενον μὲν καὶ πολεμοῦντα οὐκ ἐνῆν, ὑπερχόμενον δὲ καὶ θεραπεύοντα τῷ λόγῳ, κομιεῖται. τί δέ; οὐχὶ καὶ ἡμεῖς, ὅταν ἐν ἀγορᾷ διατρίβωμεν, 91
εἰώθαμεν ἐξίστασθαι μὲν τοῖς ἄρχουσιν, ἐξίστασθαι δὲ καὶ τοῖς ὑποζυγίοις; ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας γνώμης καὶ οὐχὶ τῆς αὐτῆς· τοῖς μὲν γὰρ ἄρχουσιν ἐν τιμῇ, τοῖς δὲ ὑποζυγίοις διὰ φόβον τοῦ μηδὲν ἀπ' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς νεωτερισθῆναι. καὶ διδόντων μὲν τῶν καιρῶν ἐπιτιθεμένους 92
τὴν τῶν ἐχθρῶν βίαν καλὸν καταλῦσαι, μὴ ἐπιτρεπόντων δὲ ἀσφαλὲς ἡσυχάσαι, βουλομένοις δέ τιν' ὠφέλειαν εὑρίσκεσθαι παρ' αὐτῶν ἁρμόττον τιθασεῦσαι.

---

1 ἄρκτον Mang.: ἄρκον A τίς A 1. 2 lacuna 8—9 litt. in A: supplevit Cohn, solum ἢ iam add. Hoesch. 4 ἀνηλεεστάτοις Mang.: ἀνηλεεστάτην A 5 ὅσα Hoesch.: ὅσοι A ἐπιφέρεται ὀδοῦσιν (hoc subst. carere possumus) supplet Mang., ἔχει suppl. Hoesch. 7 ἐπάγουσιν A (coni. Mang.): ἀπάγουσιν v 13 τοῦτο Mang.: τοῦ A οὐ Mang.: ὁ A 14. 15 ἐξιστάντες suspectum 17 ἐρεθίζειν Cotelerius: ἐρυθριάζειν A 18 post σπήλαιον add. κομίζεται Mang. 19 οὐ κενὴν A ὑπερχόμενον Mang.: ὑπερμαχόμενον A 20 κομιεῖται scripsi: κομιεῖσθαι A 24 ⟨οὕτως⟩ καὶ conicio 26 τιν' scripsi: τὴν A

---

17 cf. Thuc. I 22 (vol. II p. 148,4).

93 (14). Διὸ καὶ νῦν ἄξιον ἐπαινεῖν τοὺς μὴ ὑποχωροῦντας τῷ τῆς
κενῆς προστάτῃ δόξης, ἀλλὰ ἀνθισταμένους καὶ λέγοντας· „μὴ βασιλεύων
βασιλεύσεις ἐφ' ἡμῖν" (Gen. 37,8); οὔπω γὰρ ἰσχυκότα ὁρῶσιν αὐτόν,
οὐχ ὡς φλόγα ἡμμένον τε καὶ λάμποντα ἐν ἀφθόνῳ ὕλῃ νεμόμενον,
ἀλλ' ἔθ' ὡς σπινθῆρα ἐντυφόμενον, ὀνειρώττοντα δόξαν, οὐκ ἐναργῶς
94 ἤδη μετιόντα. χρηστὰς γὰρ ἐλπίδας ὑποβάλλουσιν ἑαυτοῖς, ὡσεὶ καὶ μὴ
ἁλῶναι δυνησόμενοι. παρὸ λέγουσι· „μὴ ἐφ' ἡμῖν βασιλεύσεις"; ἴσον
τῷ ζώντων, ὄντων, ἰσχυόντων, ἐμπνεόντων ἡμῶν οἴει δυναστεύσειν;
ἀσθενησάντων μὲν γὰρ ἴσως ἐπικρατήσεις, ἐρρωμένων δὲ ἐν ὑπηκόου
95 μοίρᾳ τετάξῃ. καὶ πέφυκεν οὕτως ἔχειν· ἐπειδὰν μὲν γὰρ ἐν διανοίᾳ
⟨ὁ⟩ ὀρθὸς ἰσχύῃ λόγος, ἡ κενὴ καταλύεται δόξα, ῥώννυται δὲ ἀσθενή-
σαντος. ἕως οὖν ἔτι σῴαν ἔχει τὴν ἑαυτῆς δύναμιν ἡ ψυχὴ καὶ μηδὲν
αὐτῆς μέρος ἠκρωτηρίασται, θαρρείτω βάλλειν καὶ τοξεύειν τὸν ἐναντιού-
μενον τῦφον καὶ ἐλευθεροστομείτω φάσκουσα· οὔτε βασιλεύσεις οὔτε
96 κυριεύσεις (ibid.) οὔτε ἡμῶν οὔτε ἐφ' ἡμῶν ἑτέρων· ἀλλά σου τὰς
ἐπανατάσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς ἐφόδῳ μιᾷ καταδραμούμεθα σὺν τοῖς δορυ-
φόροις καὶ ὑπασπισταῖς, φρονήσεως ἐγγόνοις· ἐφ' ὧν λέγεται ὅτι „προσέ-
θεντο μισεῖν αὐτὸν ἕνεκα τῶν ἐνυπνίων αὐτοῦ καὶ ἕνεκα τῶν ῥημάτων
97 αὐτοῦ" (ibid.). ἀλλ' οὐ ῥήματα μὲν καὶ ἐνύπνια πάνθ' ὅσα ὁ τῦφος
ἂν εἰδωλοποιῇ, πράγματα δὲ καὶ σαφεῖς ἐνάργειαι τὰ ὅσα ἐπ' ὀρθὸν βίον
καὶ λόγον ἀναφέρεται; καὶ τὰ μὲν μίσους ἅτε κατεψευσμένα, τὰ δὲ φιλίας
98 ἅτε ἀληθείας τῆς ἐπεράστου γέμοντα ἐπάξια. μηδεὶς οὖν ἔτι κατηγορεῖν
ἐπιτολμάτω τῶν τοσούτων τὰς ἀρετὰς ἀνδρῶν ὡς μισανθρώπου καὶ μισα-
δέλφου δεῖγμα ἤθους ἐκφερόντων, ἀλλὰ μαθών, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ὁ νῦν
ἐπικρινόμενός ἐστιν, ἀλλὰ τῶν ἐν ἑκάστου τῇ ψυχῇ τρόπων ὁ δοξομανὴς
καὶ φιλότυφος, ἀποδεχέσθω τοὺς ἄσπονδον ἔχθραν καὶ μῖσος ἀκατάλ-
λακτον πρὸς | αὐτὸν αἱρομένους καὶ μηδέποτε τὸν στυγηθέντα πρὸς ἐκεί- p. 672 M.
99 νων στερξάτω, γνοὺς ἀκριβῶς, ὅτι οἱ τοιοῦτοι δικασταὶ γνώμης οὐκ ἄν
ποτε ἐσφάλησαν ὑγιοῦς, ἀλλὰ μαθόντες καὶ παιδευθέντες ἐξ ἀρχῆς τὸν

---

3 βασιλεύσης A ἰσχυκότα Mang.: ἐσχηκότα A 4 οὐδ' conicio τε scripsi: ται A, om. v 5 ἔθ' ὡς Hoesch.: ἔθος A 6 ἄρ' conicio 7 βασιλεύσης A 8 τῷ Mang.: τῶν A ὄντων vid. del. aut ὄντων, ζώντων transp. 11 ὁ add. Cohn 12 οὖν Mang.: οὗ A 16 ἐπανατάσεις Mang.: ἐπαναστάσεις A 20 ἐνάργειαι Mang.: ἐνέργειαι A 22 ἀδεκάστου conicio 23 ἐπιτολμάτω τῶν Hoesch.: ἐπὶ τολμοτάτων A τοιούτων coni. Mang. 24 ἐκφαινόντων conicio 25 τῶν A: ὁ ὧν coni. Mang. τρόπων scripsi: τρόπος A 27 αὐτὸν Hoesch.: αὐτοὺς A, τοῦτον conicio αἱρομένους scripsi: ἐρωμένους A, αἱρουμένους Hoesch. 28 τοιοῦτοι Mang.: τοσοῦτοι A

ὄντως βασιλέα, τὸν κύριον, προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾶν ἀγανακτοῦσιν, εἴ τις
τὴν θεοῦ τιμὴν νοσφίζεται καὶ τοὺς ἱκέτας αὐτοῦ μετακαλεῖ πρὸς τὴν
ἰδίαν θεραπείαν. (15.) διὸ θαρροῦντες ἐροῦσιν; „μὴ βασιλεύων βασι- 100
λεύσεις ἐφ' ἡμῖν"; ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι οὐκ ἐσμεν αὐτόνομοι, ἀλλ' ὑπὸ ἀθα-
νάτου βασιλέως, τοῦ μόνου θεοῦ, βασιλευόμεθα; τί δέ; „κυριεύων κυ-
ριεύσεις ἡμῶν" (Gen. 37,8); μὴ γὰρ οὐ δεσποζόμεθα καὶ ἔχομέν τε
καὶ ἕξομεν εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον τὸν αὐτὸν κύριον; ᾧ δουλεύοντες οὕτω
γεγήθαμεν, ὡς οὐδεὶς ἕτερος ἐπ' ἐλευθερίᾳ· καὶ γάρ ἐστι τὸ δουλεύειν
θεῷ πάντων ἄριστον, ὅσα ἐν γενέσει τετίμηται. εὐξαίμην ἂν οὖν καὶ 101
αὐτὸς δυνηθῆναι τοῖς γνωσθεῖσιν ὑπὸ τούτων ἐμμεῖναι βεβαίως· ὀπτῆρες
γὰρ καὶ κατάσκοποι καὶ ἔφοροι πραγμάτων, οὐ σωμάτων, εἰσὶν ἀκριβο-
δίκαιοι, πάντα νήφοντες τὸν αἰῶνα, ὡς ὑπὸ μηδενὸς ἔτι τῶν εἰωθότων
δελεάζειν ἀπατᾶσθαι. μεθύω δὲ ἄχρι νῦν ἐγὼ καὶ ἀσαφείᾳ πολλῇ 102
κέχρημαι καὶ βάκτρων καὶ τῶν ποδηγετησόντων ὥσπερ οἱ τυφλοὶ δέομαι·
σκηριπτομένῳ γὰρ ἐγγένοιτ' ἂν ἴσως μήτε προσπταίειν μήτε ὀλισθαίνειν.
εἰ δέ τινες ἀνεξετάστους καὶ ἀπερισκέπτους εἰδότες ἑαυτοὺς οὐ σπουδά- 103
ζουσι τοῖς ἐξητακόσιν ἃ χρὴ πάντα ἀκριβῶς καὶ περιεσκεμμένως ἀκο-
λουθεῖν, ἀγνοοῦντες τὴν ὁδὸν ἐπισταμένοις, ἴστωσαν ὅτι δυσαναπορεύτοις
βαράθροις περιπαρέντες οὐδ' ἐπειγόμενοι προελθεῖν ἔτι δυνήσονται.
ἐγὼ δὲ ἐκείνοις, ὅταν μικρὸν ἀνεθῶ τῆς μέθης, οὕτως εἰμὶ ἔνσπονδος, 104
ὡς τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον εἶναι νομίζειν. καὶ νῦν οὐδὲν ἧττον
τὸν ἐνυπνιαστήν, ὅτι γε καὶ ἐκεῖνοι, προβαλοῦμαι καὶ στυγήσω· καὶ
οὐδεὶς εὖ φρονῶν ἐπὶ τούτῳ μέμψαιτ' ἄν με τῷ τὰς πλειόνων γνώμας
τε καὶ ψήφους ἀεὶ νικᾶν. ἐπειδὰν δὲ πρὸς ἀμείνω βίον μεταβάλῃ καὶ 105
μηκέτ' ἐνυπνιάζηται μηδὲ ταῖς κεναῖς τῶν κενοδόξων φαντασίαις ἰλυ-
σπώμενος κακοπαθῇ μηδὲ νύκτα καὶ σκότος καὶ πραγμάτων ἀδήλων
καὶ ἀτεκμάρτων συντυχίας ὀνειροπολῇ, περιαναστὰς δὲ ἐκ τοῦ βαθέος 106
ὕπνου διατελῇ μὲν ἐγρηγορώς, ἐνάργειαν δὲ πρὸ ἀσαφείας καὶ πρὸ ψευ-
δοῦς ὑπολήψεως ἀλήθειαν καὶ πρὸ νυκτὸς ἡμέραν καὶ φῶς πρὸ σκότους

---

2 ἱκέτας Mang.: οἰκέτας A 3. 4 βασιλεύσῃς A 9 post τετίμηται lacunam statuit Mang. 11 εἰσὶν] ἦσαν coni. Mang. 11. 12 ἀκριβοδίκαιοι scripsi: ἀκριβεῖς. δίκαιοι A 13 ἀσαφία A 15 σκηριπτομένῳ Hoesch.: σκ. lac. 5 litt., μένῳ A 16. 17 σπουδάζουσι Hoesch.: σπου, lac. 7 litt. A 18 ⟨οἱ⟩ ἀγνοοῦντες ⟨τοῖς⟩ conicio 19 ἐπειγόμενοι scripsi: ἐπιγινόμενοι A, ἐπινηχόμενοι coni. Mang. 20 ἔνσπονδος Mang.: ἔσπονδος A, ἔκσπονδος Hoesch. 23 με τῷ scripsi: μετὰ A, κατὰ coni. Mang., μοι τὸ vel με τοῦ Hoesch. πλειόνων scripsi: πλείω A, πλείους v, τῶν vid. add. 25. 26 ἰλυσπώμενος scripsi (εἰλυσπώμενος v): εἰλησπόμενος A 28. 29 ψεύδους A

ἀποδέχηται καὶ τὴν μὲν γυναῖκα τοῦ Αἰγυπτίου, σώματος ἡδονήν, εἰς αὐτὴν εἰσελθεῖν καὶ τῆς ὁμιλίας αὐτῆς ἀπολαῦσαι παρακαλοῦσαν ἀποστρέφηται (Gen. 39,7) διὰ πόθον ἐγκρατείας | καὶ ζῆλον εὐσεβείας p. 673 M.
107 ἄλεκτον. ὧν δὲ ἔδοξεν ἀλλοτριωθῆναι συγγενικῶν καὶ πατρῴων ἀγαθῶν μεταποιῆται πάλιν τὸ ἐπιβάλλον ἀρετῆς ἑαυτῷ μέρος δικαιῶν ἀνακτᾶσθαι καὶ ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπανιὼν βελτιώσεσιν ὡς ἐπὶ κορυφῆς τοῦ ἑαυτοῦ βίου καὶ τέλους ἱδρυθεὶς ἀναφθέγξηται, ὃ παθὼν ἀκριβῶς ἔμαθεν, ὅτι „τοῦ θεοῦ“ (Gen. 50, 19) ἐστιν, ἀλλ' οὐδενὸς ἔτι τῶν εἰς
108 γένεσιν ἡκόντων αἰσθητοῦ τὸ παράπαν, οἱ μὲν ἀδελφοὶ καταλλακτηρίους ποιήσονται συμβάσεις, τὸ μῖσος εἰς φιλίαν καὶ τὸ κακόνουν εἰς εὔνοιαν μεταβαλόντες, ἐγὼ δ' ὁ τούτων ὀπαδὸς — πείθεσθαι γὰρ ὡς δεσπόταις
109 οἰκέτης ἔμαθον — ἐπαινῶν οὐκ ἐπιλείψω τῆς μετανοίας ἐκεῖνον· εἴ γε καὶ Μωυσῆς ὁ ἱεροφάντης ἀξιέραστον καὶ ἀξιομνημόνευτον οὖσαν αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν ἐκ φθορᾶς ἀνασῴζει διὰ συμβόλου τῶν ὀστέων, ἃ κατορωρύχθαι μέχρι τοῦ παντὸς οὐκ ᾤετο δεῖν ἐὰν ⟨ἐν⟩ Αἰγύπτῳ (Exod. 13, 19), παγχάλεπον ἡγούμενος, εἴ τι ἤνθησεν ἡ ψυχὴ καλόν, τοῦτ' ἐᾶσαι μαρανθῆναι καὶ κατακλυσθὲν ἀφανισθῆναι πλημμύραις, ἃς ὁ τῶν παθῶν Αἰγύπτιος ποταμός, τὸ σῶμα, διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ῥέων ἐνδελεχῶς ἐκδίδωσιν.

110 (16.) Ἡ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν δραγμάτων φανεῖσα ὄψις ἀπὸ γῆς καὶ διάκρισις εἴρηται· τὴν δὲ ἑτέραν καιρὸς ἤδη σκοπεῖν, καὶ ὡς ὀνειροκριτικῇ
111 τέχνῃ διαστέλλεται. „εἶδεν“ οὖν φησιν „ἐνύπνιον ἕτερον καὶ διηγήσατο τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ καὶ εἶπεν· ὥσπερ ⟨ὁ⟩ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ἕνδεκα ἀστέρες προσεκύνουν με. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ πατὴρ καὶ εἶπε· τί τὸ ἐνύπνιον ὃ ἐνυπνιάσθης; ἆρά γε ἐλθόντες ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν γῆν; ἐζήλωσαν δὲ αὐτὸν οἱ ἀδελφοί, ὁ δὲ πατὴρ διετήρησε τὸ ῥῆμα“ (Gen. 37,9—11).
112 φασὶ τοίνυν οἱ μετεωρολογικοί, τὸν ζῳδιακὸν κύκλον μέγιστον ὄντα τῶν κατ' οὐρανὸν δυοκαίδεκα ζῳδίοις, ἀφ' ὧν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχε, κατηστερίσθαι, ἥλιον δὲ καὶ σελήνην ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἱλουμένους ἕκαστον

---

2 αὐτὴν Mang.: αὐτὸν A 5 μεταποιῆται Hoesch.: μεταποιῆσαι A ἀρετῆς om. Hoesch. 10 κακόνουν Mang.: κακὸν A 12 ἐπαίνων οὐκ ἐπιλήψω A 13 Μωσῆς A 15 ἐὰν A, ἐν add. Hoesch. 16 πᾶν χαλεπὸν A 20 ἐπὶ scripsi: ἀπὸ A δραγμάτων Mang.: πραγμάτων A γῆς ⟨ληφθεῖσα⟩ conicio (cf. § 6) 21 καὶ secl. Cohn ὀνειροκριτικὴ A 22 διαστέλλεσθαι coni. Mang. 23 ὁ add. Mang. 25 ⟨τοῦτο⟩ ὃ conicio, cf. § 135 29 ζῳδίοις scripsi: ζωδίων A, ζωδίων σημείοις coni. Mang. 30 κατηστερεῖσθαι A

διεξέρχεσθαι τῶν ζῳδίων, οὐκ ἰσοταχεῖς, ἀλλ' ἐν ἀριθμοῖς καὶ χρόνοις
ἀνίσοις, τὸν μὲν ἐν ἡμέραις τριάκοντα, τὴν δὲ δωδεκατημορίῳ τούτων
μάλιστα, ὅπερ ἡμερῶν δυεῖν καὶ ἡμίσους ἐστίν. ἔδοξεν οὖν ὁ τὴν θεό- 113
πεμπτον φαντασίαν ἰδὼν ὑπ' ἀστέρων ἕνδεκα προσκυνεῖσθαι, δωδέκατον
συντάττων ἑαυτὸν εἰς τὴν τοῦ ζῳδιακοῦ συμπλήρωσιν κύκλου. μέμνη- 114
μαι δὲ καὶ πρότερόν τινος ἀκούσας ἀνδρὸς οὐκ ἀμελῶς οὐδὲ ῥαθύμως
τῷ μαθήματι προσενεχθέντος, ὅτι οὐκ ἄνθρωποι μόνοι δοξομανοῦσιν,
ἀλλὰ καὶ οἱ ἀστέρες καὶ περὶ πρωτείων ἁμιλλώμενοι δικαιοῦσιν οἱ
p. 674 M. μείζους | ἀεὶ πρὸς τῶν ἐλαττόνων δορυφορεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὖν, ὅπως 115
ἂν ἀληθείας ἢ εἰκαιολογίας ἔχῃ, παρετέον τοῖς μετεωροθήραις σκοπεῖν.
λέγομεν δὲ ἡμεῖς, [ὡς] ὅτι ὁ σπουδῆς ἀκρίτου καὶ φιλονεικίας ἀλόγου
καὶ κενῆς δόξης ἐραστής, ἀεὶ φυσώμενος ὑπ' ἀνοίας, οὐ μόνον ἀνθρώ-
πους ὑπερκύπτειν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἀξιοῖ. καὶ νομίζει 116
μὲν ἑαυτοῦ χάριν τὰ πάντα γεγενῆσθαι, ἀναγκαῖον δ' εἶναι δασμὸν
ἕκαστον ὡς βασιλεῖ φέρειν αὐτῷ, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, οὐρανόν· καὶ τοσαύτῃ
τῆς εὐηθείας ὑπερβολῇ χρῆται, ὥστε οὐκ ἰσχύει λογίσασθαι, ὃ κἂν
παῖς ἄφρων ἐννοηθείη, ὅτι τεχνίτης οὐδεὶς ἕνεκα μέρους ποτὲ ὅλον,
ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ὅλου μέρος δημιουργεῖ· μέρος δὲ τοῦ παντὸς ἄνθρωπος,
ὥστε γεγονὼς εἰς τὸ συμπλήρωμα τοῦ κόσμου δικαίως ἂν αὐτὸς ἐκείνῳ
συντελοίη. (17.) φλυαρίας δὲ ἄρα τοσαύτης γέμουσί τινες, ὥστε ἀγα- 117
νακτοῦσιν, εἰ μὴ ὁ κόσμος τοῖς βουλήμασιν αὐτῶν ἕποιτο. διὰ τοῦτο
Ξέρξης μὲν ὁ Περσῶν βασιλεύς, βουλόμενος τοὺς ἐχθροὺς καταπλῆξαι,
μεγαλουργίας ἐπίδειξιν ἐποιεῖτο, καινουργῶν τὴν φύσιν· γῆν μὲν γὰρ 118
μετεστοιχείου καὶ θάλατταν, ἀντιδιδοὺς πελάγει μὲν ἤπειρον, ἠπείρῳ
δὲ πέλαγος, τὸν μὲν Ἑλλήσποντον ζευγνὺς γεφύραις, ὄρος δὲ τὸν Ἄθω
ῥηγνὺς εἰς βαθεῖς κόλπους, οἳ πληρούμενοι θαλάττης ὁ νέος καὶ χειρό-
κμητος εὐθὺς πόντος ἦσαν, τὸ παλαιὸν τῆς φύσεως ἐξαλλοιωθείς· τὰ 119

1 ἰσοταχεῖς (vel ἰσοταχῶς) Hoesch.: ἰσοταχοῦς A ἐναρίθμοις A 2 δ' ἐν conicio δωδεκάτην μορίῳ A 5. 6 μέμνημαι Hoesch.: μέμνηται A 10 ἢ corr. ex ἡ A εἰκοτολογίας conicio 11 ὡς seclusi 14 εἶναι] οἷον coni. Mang. 15 αὐτῶ A 16 χρῆσθαι, sed τ s. s. A ἰσχύει A: ἰσχύειν Hoesch. 17 οὐδὲ εἷς A μέρους Hoesch.: μέρος A 19 ὥστε] ὃς δὲ Hoesch. γεγονὼς scripsi: γέγονεν A 20 συντελοίη scripsi: συντελώνη A, συντελῶν ἢ v, συντελῶν εἴη coni. Cohn 21 αὐτῶν conicio 25 ζευγνὺς γεφύραις Hoesch.: ζευγνύσθαι φυραῖς A 26 οἱ A 26. 27 χειρόκμητος scripsi: χειρότμητος A 27 τὸ παλαιὸν scripsi: τῶ παλαιῶ A, τοῦ παλαιοῦ coni. Mang.

21—278,7 cf. Herod. VII 22—24. 33—37. Norden, Kunstprosa p. 385. 386.

δὲ περίγεια, ὡς ἐδόκει, θαυματουργήσας ἀνέβαινε ταῖς τετολμημέναις
ἐπινοίαις συνανάγων ἀσέβειαν ἑαυτῷ καὶ εἰς οὐρανὸν ὁ δύστηνος, ὡς
τὰ ἀκίνητα κινήσων καὶ τὸν θεῖον στρατὸν καθαιρήσων, καί, τὸ λεγό-
120 μενον, ἀφ' ἱερᾶς ἤρχετο· τὸν γὰρ ἄριστον τῶν ἐκεῖ, τὸν ἡγεμόνα
ἡμέρας ἥλιον, ἐτόξευεν, ὥσπερ οὐκ αὐτὸς ἀφανεῖ βέλει φρενοβλαβείας
τιτρωσκόμενος οὐ μόνον διὰ τὸ ἀδυνάτων ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀνοσιωτάτων
ἔργων ἐρᾶν, ὧν καὶ θάτερον μεγάλη τῷ ἐγχειροῦντι δύσκλεια ἦν.
121 Γερμανῶν δὲ πολυανθρωποτάτην μοῖραν — ἀμπωτίζει δὲ παρ' αὐτοῖς
ἡ θάλαττα — λόγος ἔχει κατὰ τὰς ἐκεῖ παλιρροίας ἐπιδρομὰς ὠθου-
μένους μετὰ σπουδῆς, ἐπανατεινομένους γυμνὰ τὰ ξίφη, θέοντας ὡς
122 στῖφος πολεμίων τὸ κυματούμενον πέλαγος ὑπαντιάζειν· ⟨οὓς⟩ ἄξιον
μισεῖν μέν, ὅτι ἐναντία ὅπλα δι' ἀθεότητα κατὰ τῶν ἀδουλώτων τῆς
φύσεως αἱρεῖσθαι τολμῶσι μερῶν, χλευάζειν δέ, ὅτι ἀδυνάτοις ἐγχει-
ροῦσιν ὡς δυνατοῖς, νομίζοντες ὡς ζῷον καὶ ὕδωρ κεντεῖσθαι, τιτρώ-
σκεσθαι, κτείνεσθαι δύνασθαι, καὶ πάλιν ἀλγεῖν, δεδιέναι, φόβῳ τῶν
ἐπιόντων ἀποδιδράσκειν καὶ ὅσα ψυχῆς πάθη κατά τε ἡδονὰς καὶ ἀλγη-
123 δόνας ἀναδέχεσθαι. (18.) χθὲς | δ' οὐ πρῴην ἄνδρα τινὰ οἶδα τῶν p. 675 M.
ἡγεμονικῶν, ὅς, ἐπειδὴ τὴν προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν εἶχεν Αἰγύπτου, τὰ
πάτρια κινεῖν ἡμῶν διενοήθη καὶ διαφερόντως τὸν ἁγιώτατον καὶ φρι-
κωδέστατον περὶ τῆς ἑβδόμης ὑπάρχοντα νόμον καταλύειν καὶ ὑπηρετεῖν
ἠνάγκαζεν αὐτῷ καὶ τὰ ἄλλα ποιεῖν παρὰ τὸ καθεστὼς ἔθος, νομίζων
ἀρχὴν ἔσεσθαι καὶ τῆς περὶ τὰ ἄλλα ἐκδιαιτήσεως καὶ τῆς τῶν ὅλων
124 παραβάσεως, εἰ τὸ ἐπὶ τῇ ἑβδόμῃ πάτριον ἀνελεῖν δυνηθείη. καὶ μήθ'
οὓς ἐβιάζετο ὁρῶν εἴκοντας τοῖς ἐπιτάγμασι μήτε τὴν ἄλλην πληθὺν
ἠρεμοῦσαν, ἀλλὰ βαρέως καὶ τραχέως φέρουσαν τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς ἐπ'
ἀνδραποδισμῷ καὶ πορθήσει καὶ κατασκαφῇ πατρίδος πενθοῦντάς τε
125 καὶ κατηφοῦντας, ἠξίου λόγῳ διδάσκειν παρανομεῖν, φάσκων· εἰ πολεμίων
ἔφοδος αἰφνίδιον γένοιτο ἢ κατακλυσμοῦ φορὰ τοῦ ποταμοῦ ταῖς πλημ-

1 ἐπίγεια conicio 4 τὸν] τὸ conicio 5 οὐκ] εἰ vel καὶ coni. Mang. 8 δὲ A: γε Hoesch. (in mg. A, in ed. γὰρ) ἀμποτίζειν A 9 ἐπιδρομαῖς coni. Mang. 11 οὓς add. Mang. 14 δυνατοῖς Mang.: δυνατὸν A 18 ἐπειδὴ huc transposui: ante τὰ habet A 19 ἁγιώτατον scripsi: ἁγιωδέστατα A, ἁγιωδέστατον Mang. 19. 20 φρικωδέστατον Mang.: φρικωδέστατα A 21 αὐτῷ] ἐν αὐτῇ Markland 26. 27 πενθοῦντες et κατηφοῦντες A

8 ss. Arist. Eth. Nicom. III 1 p. 1229 b 27: εἰ μηδὲν φοβοῖτο, μήτε σεισμὸν μήτε τὰ κύματα, καθάπερ φασὶ τοὺς Κελτούς. Strabo VII 2,1: οὐκ εὖ δ' οὐδὲ ὁ φήσας ὅπλα αἴρεσθαι πρὸς τὰς πλημμυρίδας τοὺς Κίμβρους . . .

μύραις παραρρήξαντος τὸ χῶμα ἢ ῥιπὴ πυρὸς ἢ κεραυνία φλὸξ ἢ λιμὸς
ἢ λοιμὸς ἢ σεισμὸς ἢ ὅσα ἄλλα κακὰ χειροποίητα καὶ θεήλατα, μεθ'
ἡσυχίας πάσης οἴκοι διατρίψετε; ἢ μετὰ τοῦ συνήθους σχήματος προ- 126
ελεύσεσθε, τὴν μὲν δεξιὰν εἴσω χεῖρα συναγαγόντες, τὴν δὲ ἑτέραν
ὑπὸ τῆς ἀμπεχόνης παρὰ ταῖς λαγόσι πήξαντες, ἵνα μηδ' ἄκοντές τι
τῶν εἰς τὸ σωθῆναι παράσχησθε; καὶ καθεδεῖσθε ἐν τοῖς συναγωγίοις 127
ὑμῶν, τὸν εἰωθότα θίασον ἀγείροντες καὶ ἀσφαλῶς τὰς ἱερὰς βίβλους
ἀναγινώσκοντες κἂν εἴ τι μὴ τρανὲς εἴη διαπτύσσοντες καὶ τῇ πατρίῳ
φιλοσοφίᾳ διὰ μακρηγορίας ἐνευκαιροῦντές τε καὶ ἐνσχολάζοντες; ἀλλὰ 128
γὰρ ἀποσεισάμενοι πάντα ταῦτα πρὸς τὴν ἑαυτῶν καὶ γονέων καὶ τέκνων
καὶ τῶν ἄλλων οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων σωμάτων, εἰ δὲ δεῖ τἀληθὲς
εἰπεῖν, καὶ κτημάτων καὶ χρημάτων, ὡς μηδὲ ταῦτα ἀφανισθείη, βοή-
θειαν ἀποδύσεσθε. καὶ μὴν οὗτος αὐτὸς ἐγὼ τὰ λεχθέντα, ἔφη, πάντα 129
εἰμί, τυφώς, πόλεμος, κατακλυσμός, κεραυνός, λιμηρὰ καὶ λοιμώδης
νόσος, ὁ τινάττων καὶ κυκῶν τὰ παγίως ἑστῶτα σεισμός, εἱμαρμένης
ἀνάγκης οὐκ ὄνομα, ἀλλ' ἐμφανὴς ἐγγὺς ἑστῶσα δύναμις. τί οὖν τὸν 130
ταῦτα λέγοντα ἢ διανοούμενον αὐτὸ μόνον εἶναι φῶμεν; ἆρ' οὐκ ἐκτό-
πιον; ὑπερωκεάνιον μὲν οὖν ἢ μετακόσμιόν τι καινὸν κακόν, εἴ γε τῷ πάντα
μακαρίῳ ὁ πάντα βαρυδαίμων ἑαυτὸν ἐξομοιοῦν ἐτόλμησεν. ὑπερθεῖτ' ἂν οὗ- 131
p. 676 M. τος ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας βλασφημεῖν, | ὁπότε τι τῶν
ἐλπισθέντων κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας ἢ μὴ συνόλως ἢ μὴ ῥᾳδίως ἀποβαί-
νοι, φλογμὸν μὲν θέρους, κρυμὸν δὲ [καὶ] χειμῶνος βαρὺν κατασκήπτοντος,
ἔαρος δὲ καὶ μετοπώρου, τοῦ μὲν πρὸς εὐκαρπίαν ἐστειρωμένου, τοῦ
δὲ πρὸς νοσημάτων γενέσεις εὐτοκίᾳ χρωμένου; πάντα μὲν οὖν ἀνα- 132
σείων κάλων ἀχαλίνου στόματος καὶ κακηγόρου γλώττης, ὥσπερ τὸν
εἰωθότα δασμὸν οὐκ ἐνεγκόντας τοὺς ἀστέρας αἰτιάσεται. τιμᾶσθαι μο-
νονοὺ καὶ προσκυνεῖσθαι δικαιῶν ὑπὸ τῶν οὐρανίων τἀπίγεια καὶ περιτ-

---

3 διατρίψεται A 5 ἑκόντες coni. Markland 6 καθεδεῖσθαι (ε s. s.) A
7 ἀγείροντες Mang.: ἐγείροντες A ἀσφαλῶς Mang.: ἀσφαλεῖς A τὰς Mang.:
τε A 8 διαπτύσσοντες Mang.: διαπτύοντες A 11 δεῖ Hoesch.: δὴ A
13 ἀποδύσεσθε scripsi: ἀποδύεσθαι A, ἐπαποδύσεσθε coni. Mang., ἀποδύεσθε v
14 λιμηρὰ Hoesch.: λοιμύρα A 16 τὸν scripsi: ἢν A, ἂν coni. Hoesch., secl.
Mang. 18 ⟨καὶ⟩ καινὸν conicio 19 ὑπερθεῖτ' ἂν scripsi: ὑπερθ, lac. 1—2 litt.,
αν A, ὕπερθεν ἔτ' v, ὑπερέθετ' ἂν Hoesch. 20 prius ἢ Hoesch.: εἰ A 22 φλογ-
μὸν et κρυμὸν alterum in alterius locum transp. Cohn καὶ secl. Mang.
23 πρὸς Mang.: ἦρος A εὐκάρπίαν Hoesch.: ἀκαρπίαν A 24. 25 ἀνασείων
Mang.: ἀνασείειν A 25 καλὸν A κακηγόρου Mang.: κατηγόρου A
26 ἀστέρας Mang.: δ' ἑτέρας A 27 δικαιῶν Richter: δικαίου A, δικαιώσας coni.
Mang. οὐρανίων Mang.: οὐρανῶν A

τότερον ἑαυτόν, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἄνθρωπος ὢν διενηνοχέναι ζῴων
133 δοκεῖ. (19.) τοιοῦτοι μὲν οἱ κορυφαῖοι τῆς κενῆς ἡμῖν δόξης γράφονται, τοὺς δὲ χορευτὰς ἐν μέρει κατ᾽ αὐτοὺς ἴδωμεν. οὗτοι μὲν ἐπιβουλεύουσιν ἀεὶ τοῖς ἀσκηταῖς ἀρετῆς· οὓς ὅταν ἴδωσι σπουδάζοντας τὸν αὐτῶν βίον ἀληθείᾳ ἀδόλῳ φαιδρύνειν καὶ ὡς πρὸς σεληνιακὸν ἢ τὸ ἀφ᾽ ἡλίου καθαρὸν φέγγος αὐγάζειν, ἀπατῶντες ἢ βιαζόμενοι κωλύουσιν, εἰς τὸν ἀσεβῶν ἀνήλιον χῶρον εἰσελαύνοντες, ὃν ἐπέχουσι νὺξ βαθεῖα καὶ σκότος ἀτελεύτητον καὶ εἰδώλων καὶ φασμάτων καὶ ὀνειράτων ἔθνη μυρία,
134 κἀκεῖ καταδύσαντες προσκυνεῖν ὡς δεσπότας ἀναγκάζουσι. τὸν μὲν γὰρ φρονήσεως ἀσκητὴν ὑπολαμβάνομεν ἥλιον, ἐπειδήπερ ὁ μὲν τοῖς σώμασιν, ὁ δὲ τοῖς κατὰ ψυχὴν πράγμασιν ἐμπαρέχει φῶς, τὴν δὲ παιδείαν, ᾗ κέχρηται, σελήνην — ἐν νυκτὶ γὰρ ἡ ἑκατέρας εἰλικρινεστάτη καὶ ὠφελιμωτάτη χρῆσίς ἐστιν —. ἀδελφοὺς δὲ τοὺς παιδείας καὶ ἀσκητικῆς ψυχῆς ⟨ὡς⟩ ἂν ἐγγόνους ἀστείους λόγους, οὓς πάντας ὀρθὴν ἀτραπὸν εὐθύνοντας τοῦ βίου παλαίσμασι πολυτρόποις καὶ πολυμηχάνοις αὐχενίζοντες ἐκτραχηλίζειν καὶ καταρράττειν ὑποσκελίζοντες οἱ μηδὲν
135 ὑγιὲς μήτε λέγειν μήτε φρονεῖν ἐγνωκότες ἀξιοῦσι. διὸ καὶ ἐπιτιμᾷ τῷ τοιούτῳ τιθασῶς ὁ πατήρ, οὐκ Ἰακώβ, ἀλλ᾽ ὁ καὶ τούτου πρεσβύτερος ὀρθὸς λόγος φάσκων· „τί τὸ ἐνύπνιον τοῦτο ἐνυπνιάσθης“ (Gen. 37, 10);
136 ἀλλ᾽ οὐκ ἐνύπνιον εἶδες; ἢ ὑπέλαβες, ὅτι τὰ φύσει ἐλεύθερα ἀνθρωπείων ἀνάγκῃ δοῦλα ἔσται καὶ ὑπήκοα τὰ ἄρχοντα καί, τὸ ἔτι παραδοξότερον, οὐκ ἄλλων ὑπήκοα ἀλλὰ τῶν ἀρχομένων. οὐδ᾽ ἑτέρων δοῦλα ἀλλὰ τῶν δουλευόντων; εἰ μὴ ἄρα κράτει θεοῦ τοῦ μόνου πάντα δυνατοῦ, ᾧ καὶ τὰ ἀκίνητα κινεῖν καὶ τὰ φορούμενα θέμις ἱδρύ-
137 σασθαι, μεταβολὴ τῶν καθεστώτων γένοιτο πρὸς τἀναντία. | ἐπεὶ τίνα p. 677 M.
ἕξει λόγον τὸ ὀργίζεσθαι καὶ ἐπιτιμᾶν τῷ τὴν καθ᾽ ὕπνον φαντασίαν ἰδόντι; μὴ γὰρ ἑκὼν εἶδον αὐτήν; ἐρεῖ, τί μοι τὰ τῶν ἐκ προνοίας ἠδικηκότων ἐπάγεις ἐγκλήματα; τὸ προσπεσὸν ἔξωθεν καὶ πλῆξάν μου

---

2 καινῆς A γραφέσθων conicio (cf. e. gr. § 205) 3 κατ᾽ αὐτοὺς scripsi: καθ᾽ αὐτοὺς A 4 τοῖς Hoesch.: τῆς A αὐτῶν conicio 6 ἀπατῶντες Mang.: ἀπαντῶντες A 7 καὶ om. v 8 ἔθνη Hoesch.: ἔθη A, εἴδη coni. Mang. 9 καταδύσαντας coni. Mang. δεσπότας ⟨ἑαυτοὺς⟩ conicio 10 ἥλιον] ἤ, tum lacuna A ὁ Mang.: lacuna in A, οἱ Hoesch. 12 ᾗ] ἢ A 14 ὡς add. Mang. 16 ὑποσκελίζοντας A 18 τιθασῶς scripsi: τιθάσω A, ἀτιθάσσῳ v οὐχ A 19 τοῦτο ⟨ὃ⟩ conicio, cf. § 111 20 ἀλλ᾽] ἄρ᾽ coni. Hoesch., ὄναρ coni. Mang. 20. 21 ἀνθρώπων coni. Mang. 23 κράτει Mang.: κρατεῖν A, τῷ κράτει in appendice coni. Mang. 26 ὀργίζεσθαι Cotelerius: ὁρίζεσθαι A 28 ἐπάγῃς A

τὴν διάνοιαν αἰφνίδιον ἄκοντος διηγησάμην. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔστι περὶ 138
ὀνείρατος ὁ παρὼν λόγος, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων ἐοικότων ἐνυπνίοις· ἃ
τοῖς μὴ λίαν κεκαθαρμένοις μεγάλα καὶ λαμπρὰ καὶ περιμάχητα εἶναι
δοκεῖ, μικράζοντα καὶ ἀμυδρὰ καὶ χλεύης ἐπάξια παρ' ἀδεκάστοις ἀλη-
θείας βραβευταῖς.

(20.) Ἆρ' οὖν, φησίν, ἐλεύσομαι μὲν ⟨ὁ⟩ ὀρθὸς λόγος, ἐγώ, 139
ἀφίξεται δὲ καὶ ἡ τοῦ φιλομαθοῦς θιάσου [ψυχὴ] μήτηρ ὁμοῦ καὶ
τροφός, ἀρετῶσα παιδεία, συντενοῦσι δὲ καὶ οἱ ἀμφοτέρων ἡμῶν ἔγγονοι
καὶ στάντες ἀντικρὺς οὕτω κατὰ στοῖχον ἐν κόσμῳ τὰς χεῖρας ἐξάραντες
προσευξώμεθα τῦφον πρότερον ἀφέντες; εἶτα καταβαλόντες ἑαυτοὺς 140
εἰς τὸ ἔδαφος ποτνιᾶσθαι καὶ προσκυνεῖν ἐπιχειρήσωμεν; ἀλλὰ μὴ ἐπι-
λάμψαι ποτὲ τούτοις γινομένοις ἥλιος, ἐπεὶ βαθὺ μὲν σκότος κακοῖς,
τηλαυγὲς δὲ φῶς ἀγαθοῖς ἐφαρμόζει. τί δ' ἂν γένοιτο μεῖζον κακὸν
ἢ τὸν πλαστὸν καὶ φένακα τῦφον ἀντὶ τῆς ἀπλάστου καὶ ἀψευδοῦς
ἀτυφίας ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι; παγκάλως δὲ προσδιέσταλται 141
τὸ „διετήρησεν ὁ πατὴρ τὸ ῥῆμα“ (Gen. 37,11)· ψυχῆς γὰρ οὐ νεω-
τέρας οὐδὲ ἀγόνου καὶ ἐστειρωμένης, ἀλλὰ τῷ ὄντι πρεσβυτέρας καὶ
γεννᾶν ἐπισταμένης ἔργον ἐστὶ συζῆν εὐλαβείᾳ καὶ μηδενὸς καταφρονεῖν
τὸ παράπαν, ἀλλὰ τὸ ἄδραστον καὶ ἀνίκητον τοῦ θεοῦ κράτος κατεπτη-
χέναι καὶ περιαθρεῖν ἐν κύκλῳ, τί ἄρα ἀποβήσεται τὸ τέλος αὐτῇ.
διὰ τοῦτο καὶ τὴν Μωυσέως ἀδελφὴν — ἐλπὶς δὲ παρ' ἡμῖν τοῖς 142
ἀλληγορικοῖς ὀνομάζεται — φασὶν ἀποσκοπεῖν μακρόθεν (Exod. 2, 4)
οἱ χρησμοί, πρὸς τὸ τοῦ βίου δήπου τέλος ἐμβλέπουσαν, ἵνα αἴσιον
ἀπαντήσῃ, τοῦ τελεσφόρου καταπέμψαντος αὐτὸ ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ.
πολλοὶ γὰρ πολλάκις ἄπλωτα πελάγη διαβαλόντες καὶ μακρὸν πλοῦν 143
οὐρίοις πνεύμασιν ἀκίνδυνοι παραπεμφθέντες ἐν αὐτοῖς λιμέσιν ἐξαίφνης
ἐναυάγησαν, μέλλοντες ἤδη προσορμίζεσθαι. μυρίοι δὲ καὶ βαρεῖς καὶ 144
πολυετεῖς πολέμους ἀνὰ κράτος ἑλόντες καὶ ἄτρωτοι διατελέσαντες, ὡς

4 παρ' ἀδεκάστοις Mang.: παρὰ δὲ ἑκάστοις A   6 ὁ addidi   ὀρθὸς Hoesch.: ὀρθῶς A   7 τοῦ] τῆς Mang.   θιάσου secl. Mang.   ψυχὴ seclusi, ψυχῆς coni. Mang.   8 συντενοῦσι Mang.: συντείνουσι A   9 κατὰ στοῖχον scripsi: κατάστιχον A κατὰ στίχον v   10 προσευξόμεθα Mang.   ⟨τὸν⟩ τῦφον conicio ὑφέντες coni. Mang.   11 ἐπιχειρήσομεν Mang.   12 ἐπὶ A   13 φῶς Hoesch.: φωτὸς A   14 πλάστην coni. Mang.   15 προσδιέσταλται Mang.: προδιέσταλται A   19 ἀδιάδραστον coni. Mang.   21 Μωϋσέος A   22 ἀποσκοπεῖν vel κατασκοπεύειν (v. Exod. 2,4) Cohn: ἀποσκοπεύειν A   24 αὐτὸ Mang.: αὐτῷ A   25 ἄπλωτα πελάγη Mang.: πλωτὰ μεγάλα A   25 διαβαλόντες Mang.: διαλαβόντες A   27 μυρίοι Mang.: μυρίους A

μηδ' ἐπιφάνειαν ἄκραν νυχθῆναι, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ | πανηγύρεως κοινο- p. 678 M.
δήμου καὶ δημοτελοῦς ἑορτῆς τελεῖν * * * ὁλοκλήροις καὶ παντελέσι,
μεθ' ἱλαρᾶς ἐπιστρέψαντες εὐθυμίας ἐν ταῖς ἰδίαις ὑφ' ὧν ἥκιστ' ἐχρῆν
ἐπεβουλεύθησαν οἰκίαις, τὸ λεγόμενον τοῦτο, „βόες ἐπὶ φάτνῃ“ σφα-
145 γέντες. (21.) ὥσπερ δὴ ταῦτα ἀπροσδόκητοι καὶ ἀτέκμαρτοι συντυχίαι
κατασκήπτειν φιλοῦσιν, οὕτω καὶ τὰς περὶ ψυχὴν δυνάμεις ἀντωθοῦσι
πρὸς τἀναντία καὶ ἀντιμετακλίνουσιν, ἣν οἷαί τε ὦσι, καὶ ἀνατρέψαι
βιάζονται. τίς γὰρ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου παρελθὼν ἄπτωτος ἔμεινε;
146 τίς δ' οὐχ ὑπεσκελίσθη; εὐδαίμων δ' ὁ μὴ πολλάκις. τίνι δ' οὐκ ἐφή-
δρευσεν ἡ τύχη, διαπνέουσα καὶ συλλεγομένη ῥώμην, ἵνα συμπλακεῖσα
147 εὐθὺς ἐξαρπάσῃ, πρὶν φθάσαι τὸν ἀντίπαλον κονίσασθαι; οὐκ ἤδη τινὰς
ἴσμεν ἐκ παίδων εἰς γῆρας ἀφιγμένους, οἳ μηδεμιᾶς ἐπήσθοντο ταραχῆς
εἴτε δι' εὐμοιρίαν φύσεως εἴτε διὰ τὴν τῶν τρεφόντων καὶ παιδευόντων
ἐπιμέλειαν εἴτε καὶ ἀμφότερα, βαθείας δ' εἰρήνης ἀναπλησθέντας τῆς
⟨ἐν⟩ ἑαυτοῖς, ἣ πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν εἰρήνη, τῆς κατὰ τὰς πόλεις ἀρχέ-
τυπον, καὶ διὰ τοῦτ' εὐδαίμονας νομισθέντας, ὅτι τὸν ὑπὸ τῶν παθῶν
ἀναρριπιζόμενον ἐμφύλιον πόλεμον, ἀργαλεώτατον ὄντα πολέμων, οὐδ'
ὄναρ ἐπήσθοντο, εἶτ' ἐν αὐταῖς τοῦ βίου ταῖς δυσμαῖς ἐξοκείλαντάς τε
καὶ ναυαγήσαντας ἢ περὶ γλῶτταν ἄθυρον ἢ περὶ γαστέρα ἄπληστον ἢ
148 περὶ τὴν τῶν ὑπογαστρίων ἀκράτορα λαγνείαν; οἱ μὲν γὰρ τὸν μειρα-
κιώδη τῶν ἀσώτων, ἄτιμον, ἀποκήρυκτον, αἰσχρὸν βίον ἐζήλωσαν „ἐπὶ
γήραος οὐδῷ“, οἱ δὲ τὸν πανοῦργον καὶ συκοφάντην καὶ ῥᾳδιουργόν,
ἀπαρχόμενοι φιλοπραγμοσύνης, ὅτε εἰκὸς ἦν ἤδη καὶ παλαιὰν οὖσαν

1 νυχθῆναι Mang.: μιχθῆναι A   1. 2 καινοδήμου A   2 δημοτελεῖς v   ἑορτῆς Mang.: ἑορτάς A   τελεῖν, tum lacuna 10 litt. A: ἐπανελθεῖν (ἐξελθεῖν Cohn) τοῖς σώμασιν conicio, μέλεσιν add. vel ὁλόκληροι καὶ παντελεῖς coni. Mang.   4 οἰκείαις A   φάτνῃ Mang.: φάτνης A   5 δὲ Mang.   6 κατασκήπτειν Mang.: κατασκάπτειν A   7 ἣν Unna, Über den Gebrauch der Absichtssätze bei Philo p. 35: ἵν' A   οἷοί τε A   9 ὑπεσκελίσθη Flor. Laur.: ὑποσκελισθείς A   9. 10 ἐφήδρευσεν coni. Mang.   11 φθάσει A   οὐκ ἤδη Hoesch.: οὐκ εἰ δή A, οὐχὶ δή Mang.   12 ἐπήσθοντο Mang.: ἐπείθοντο A, ἐπειρῶντο coni. Hoesch.   13 εὐμοιρίαν Mang.: εὐμάρειαν A   14 καὶ A: καὶ δι' v   14. 15 τῆς ἐν Mang.: τὴν A   15 αὑτοῖς Mang.   15. 16 ἀρχέτυπον Hoesch.: ἀρχετύπων A   16 εὐδαιμονίας A   εὐδαιμονισθέντας coni. Mang.   16. 17 accusativi pro genetivis offendunt   16 ὑπὸ scripsi: ἀπὸ A   18. 19 ἐξοκείλαντάς et ναυαγήσαντας Hoesch.: ἐξωκείλαντες (sic) et ναυαγήσαντες A   19. 20 ter παρὰ coni. Mang.

4 Hom. Od. δ 535.   8. 9 Flor. Laur. No. 17: τίς εἰς—πολλάκις.   19 cf. Theogn. 421 et ἀθυρόγλωττος apud Eur. Or. 903.   21. 22 Hom. Il. X 60 al.

καταλῦσαι. διὸ χρὴ τὸν θεὸν ποτνιᾶσθαι καὶ λιπαρῶς ἱκετεύειν, ὅπως 149
τὸ ἐπίκηρον ἡμῶν γένος μὴ παρέλθῃ, κελεύσῃ δὲ διαιωνίζειν αὐτοῦ
τὸν σωτήριον ἔλεον· χαλεπὸν γὰρ εἰρήνης ἀκράτου γευσαμένους κωλυθῆναι κορεσθῆναι. (22.) ἀλλὰ φέρε, δίψης κουφότερόν ἐστι κακὸν ὁ 150
λιμὸς οὗτος, ἔρωτα καὶ πόθον ἔχων παρηγοροῦντας. ὅταν δὲ ἀφ' ἑτέρας πηγῆς, ἧς θολερὸν καὶ νοσερὸν τὸ νᾶμα, διὰ τὸν ⟨τοῦ⟩ πιεῖν ἵμερον ἐμφορεῖσθαι δέῃ, τότε ἀνάγκη γλυκυπίκρου πληρουμένους ἡδονῆς ἐν ἀβιώτῳ βίῳ διαζῆν, τοῖς βλαβεροῖς ὡς ὠφελίμοις ἐπιτρέχοντας ἀγνοίᾳ
τοῦ συμφέροντος. ἡ δὲ τῶν κακῶν ἀνιαροτάτη φορὰ γίνεται τούτων, 151
ἐπειδὰν αἱ ἄλογοι δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἐπιθέμεναι ταῖς τοῦ λογισμοῦ
p. 679 M. κρατήσωσιν. ἕως μὲν γὰρ ἢ βουκόλια | βουκόλοις ἢ ποιμέσι ποίμνια ἢ 152
αἰπόλοις αἰπόλια πειθαρχεῖ, τὰ περὶ τὰς ἀγέλας κατορθοῦται· ἐπειδὰν δὲ ἀσθενέστεροι τῶν θρεμμάτων οἱ ἐπιστατοῦντες ἀγελάρχαι γίνωνται, πλημμελεῖται τὰ πάντα καὶ συμβαίνει ἀταξία μὲν ἐκ τάξεως, ἀκοσμία δ' ἐξ εὐκοσμίας, ταραχὴ δ' ἐξ εὐσταθείας καὶ σύγχυσις ἐκ διακρίσεως, ἅτε μηδεμιᾶς ἔτι νομίμου καθεστώσης ἐπιστασίας· εἰ γὰρ ἦν, ἤδη καθήρητο. τί οὖν; οὐκ οἰόμεθα καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς θρεμμάτων μὲν ἀγέλην 153
εἶναι, παρόσον ἀποτέτμηται ψυχῆς τὸ ἄλογον στῖφος, ἀγελάρχην δὲ τὸν ἡγεμόνα νοῦν; ἀλλ' ἕως μὲν ἔρρωταί τε καὶ ἱκανὸς ἀγελαρχεῖν ἐστιν, ἐνδίκως ἅπαντα καὶ συμφερόντως ἐπιτελεῖται. ὅταν δὲ ἀσθένειά τις 154
ἐπιγένηται τῷ βασιλεῖ, συγκάμνειν ἀνάγκη καὶ τὸ ὑπήκοον· καὶ ὅτε μάλιστα ἠλευθερῶσθαι δοκεῖ, τότε μάλιστα γίνεται ἑτοιμότατον ἆθλον κείμενον τοῖς βουλομένοις αὐτὸ μόνον κονίσασθαι. πέφυκε γὰρ ἀναρχία μὲν ἐπίβουλον, ἀρχὴ δ' εἶναι σωτήριον, καὶ μάλισθ' ᾗ νόμος καὶ δίκη τετίμηται· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ σὺν λόγῳ.

(32.) Τὰ μὲν δὴ τῆς κενῆς δόξης ὀνείρατα ὧδε ἠκριβώσθω· 155
τὰ δὲ τῆς γαστριμαργίας εἴδη πόσις τε καὶ βρῶσις, ἀλλὰ τῇ μὲν οὐ ποικίλων, τῇ δὲ μυρίων ὅσων ἡδυσμάτων καὶ παραρτυμάτων χρεία. ταῦτα μέντοι δυσὶ φροντισταῖς ἐπανατίθεται, τὰ μὲν τῆς περιέργου πόσεως ἀρχιοινοχόῳ, τὰ δὲ τῆς ἀναγκαιοτέρας ἐδωδῆς ἀρχισιτοποιῷ.

---

2 κελεύσει A   συνδιαιωνίζειν αὐτῷ coni. Mang.   6 τοῦ add. Mang.
7 πληρουμένους Mang.: πληρουμένης A   9 ἀνιαρωτάτη A   13 γίνονται v
15 σύγχυσις e codice Coll. S. Trin. Mang.: συγχύσεις A   16. 17 καθήρηται conicio   18 ⟨λόγον⟩ ἐκτέτμηται conicio   19 ἱκανῶς A   20 ἅπαντα Mang.: ἔχοντα A   23. 24 ἀναρχία et ἀρχὴ scripsi: ἀναρχίαν et ἀρχὴν A
25 αὕτη scripsi; αὐτὴ A   27 τῇ Mang.: τῆς A   28 ποικίλων Mang.: ποικίλα A   τῇ Mang.: τῆς A   29 φανтασταῖς coni. Mang.
30 ἀναγκαιοτέρας scripsi: ἀνθηροτέρας A

156 σφόδρα δ' ἐξητασμένως μιᾷ νυκτὶ φαντασιούμενοι τοὺς ὀνείρους εἰσά-
γονται· πρὸς γὰρ τὴν αὐτὴν χρείαν σπεύδουσιν ἀμφότεροι, τροφὴν οὐχ
ἁπλῆν, ἀλλὰ τὴν μεθ' ἡδονῆς καὶ τέρψεως εὐτρεπιζόμενοι. καὶ ἑκά-
157 τερος μὲν περὶ τροφῆς ἥμισυ πονεῖται, ἀμφότεροι δὲ περὶ πᾶσαν. ἔστι
δὲ καὶ θάτερον μέρος ὁλκὸν θατέρου· καὶ γὰρ οἱ φαγόντες εὐθὺς ὀρέ-
γονται ποτοῦ καὶ αὐτίκα ἐδωδῆς οἱ πιόντες· ὥστε οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ
158 τοῦτο χρόνον τὸν αὐτὸν τῆς φαντασίας ἀμφοτέροις ἀναγεγράφθαι. ὁ
μὲν οὖν ἀρχιοινοχόος οἰνοφλυγίαν, ὁ δὲ ἀρχισιτοποιὸς λαιμαργίαν ἔλαχε.
φαντασιοῦται δὲ ἑκάτερος τὰ οἰκεῖα, ὁ μὲν οἶνον καὶ τὸ γεννητικὸν
οἴνου φυτόν, ἄμπελον, ὁ δ' ἐπὶ κανῶν διακειμένους ἐκκεκαθαρμένους
159 ἄρτους καὶ κανηφοροῦντα ἑαυτόν (Gen. 40, 16. 17). ἁρμόττον δὲ ἂν
εἴη πρότερον τὸ πρότερον ἐξετάζειν ὄναρ, ἔστι δὲ τοιόνδε· „ἐν τῷ
ὕπνῳ μου ἦν ἄμπελος ἐναντίον μου· ἐν δὲ τῇ ἀμπέλῳ τρεῖς πυθμένες
καὶ αὐτὴ θάλλουσα ἀνενηνοχυῖα βλαστούς· πέπειροι βότρυες σταφυλῆς.
καὶ τὸ ποτήριον Φαραὼ ἐν τῇ χειρί μου· | καὶ ἔλαβον τὴν σταφυλὴν p. 680 M.
καὶ ἐξέθλιψα αὐτὴν εἰς τὸ ποτήριον, καὶ ἔδωκα τὸ ποτήριον εἰς τὰς
160 χεῖρας Φαραώ“ (Gen. 40, 9—11). θαυμασίως γε προανεφθέγξατο καὶ
ἀψευδῶς ἔχει τὸ „ἐν τῷ ὕπνῳ μου.“ τῷ γὰρ ὄντι ὁ μὴ τὴν δι'
οἴνου μέθην μᾶλλον ἢ τὴν δι' ἀφροσύνης ἐπιτηδεύων, ὀρθότητι καὶ
ἐγρηγόρσει δυσχεραίνων, ὥσπερ οἱ κοιμώμενοι καταβέβληται καὶ παρεῖται
καὶ καταμέμυκε τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα, οὐδὲν οὔθ' ὁρᾶν οὔτ' ἀκούειν
161 τῶν θέας καὶ ἀκοῆς ἀξίων οἷός τε ὤν· ἡττημένος δὲ τυφλὴν καὶ ἀχει-
ραγώγητον, οὐχ ὁδόν, ἀλλ' ἀνοδίαν τοῦ βίου διεξέρχεται, βάτοις καὶ
τριβόλοις περιπειρόμενος, ἔστι δ' ὅτε καὶ κατὰ κρημνῶν κυλιόμενος καὶ
ἄλλοις ἐπιφερόμενος, ὡς ἐκείνους τε καὶ ἑαυτὸν οἰκτρῶς διαφθείρειν.
162 ὁ δὲ βαθὺς καὶ διωλύγιος ὕπνος, ᾧ πᾶς κατέχεται φαῦλος, τὰς μὲν
ἀληθεῖς καταλήψεις ἀφαιρεῖται, ψευδῶν δὲ εἰδώλων καὶ ἀβεβαίων φαν-
τασμάτων ἀναπίμπλησι τὴν διάνοιαν, τὰ ὑπαίτια ⟨ὡς⟩ ἐπαινετὰ ἀνα-
πείθων ἀποδέχεσθαι. καὶ γὰρ νυνὶ λύπην ὡς χαρὰν ὀνειροπολεῖ καὶ
οὐκ αἰσθάνεται, ὅτι τὸ ἀφροσύνης καὶ τοῦ παραπαίειν * * * φυτόν,
163 ἄμπελον, ὁρᾷ. „ἦν“ γάρ φησιν „ἄμπελος ἐναντίον μου“ (Gen. 40, 9),

10 κανῶν Mang.: κανὸν A, κανοῦ Hoesch. 14 post βλαστοὺς add. καὶ Hoesch. 18 ἔχει fort. del. vel lin. 17 γε ⟨ὃ⟩ scrib. τὸ Hoesch.: τῷ A prius τῷ per errorem om. Mang. μὴ secl. Hoesch. 19 δι' ἀφροσύνης Hoesch.: διὰ σωφροσύνης A ὀρθιότητι coni. Mang. 20 παρίεται coni. Mang. 22 δὲ ⟨ὕπνου⟩ conicio vel πεπηρωμένος δὲ 24 περιπηρόμενος A 28 ὡς add. Hoesch. 30 lacuna 9—10 litt. A, αἴτιον vel γεννητικὸν suppl. Mang., fort. παραίτιον suppl. (v. De plant. § 27)

τὸ ποθούμενον τῷ ποθοῦντι, κακία κακῷ· ἣν καθ' ἑαυτῶν λελήθαμεν
οἱ ἀνόητοι γεωργοῦντες, ἧς τὸν καρπὸν ἐσθίομέν τε καὶ πίνομεν εἰς
ἑκάτερον τροφῆς κατατάττοντες εἶδος, ἧς ὡς ἔοικεν οὐκ ἐφ' ἡμισείᾳ
τῇ βλάβῃ ἀλλ' ἀρτίῳ καὶ ὁλοκλήρῳ καὶ παντελεῖ μεταποιούμεθα.
(24.) Προσήκει δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ ἀμπέλιον μέθυσμα τοὺς 164
χρησομένους ἅπαντας οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ πολλάκις ἐναντίως διατίθησιν,
ὡς τοὺς μὲν ἀμείνους, τοὺς δὲ χείρους ἑαυτῶν ἐξετάζεσθαι. τῶν μὲν 165
γὰρ τὸ σύννουν καὶ σκυθρωπὸν ἐπανῆκε καὶ τὰς φροντίδας ἐχάλασεν
ὀργάς τε καὶ λύπας ἐπράυνε τά τε ἤθη πρὸς τὸ ἐπιεικὲς ἐπαιδαγώγησε καὶ
τὰς ψυχὰς ἑαυταῖς ἵλεως ἐποίησε· τῶν δὲ ἔμπαλιν τοὺς θυμοὺς ἐπή-
λειψε καὶ τὰς ὀδύνας ἐπέσφιγξε καὶ τοὺς ἔρωτας ἐκίνησε καὶ τὰς ἀγροι-
κίας ἀνήγειρεν, ἄκλειστον στόμα καὶ γλῶτταν ἀχαλίνωτον καὶ αἰσθήσεις
ἀθύρους καὶ λελυττηκότα πάθη κἀξηγριωμένον καὶ ἐπτοημένον πρὸς
πάντα νοῦν ἀποτελοῦν· ὡς δοκεῖν τὴν μὲν τῶν προτέρων κατάστασιν 166
ἢ τῇ κατὰ τὸν ἀέρα νηνέμῳ αἰθρίᾳ ἢ τῇ κατὰ θάλατταν ἀκύμονι
γαλήνῃ ἢ τῇ κατὰ τὰς πόλεις εἰρηνικωτάτῃ εὐσταθείᾳ ἐοικέναι, τὴν δὲ
τῶν ὑστέρων ἢ βιαίῳ καὶ συντόνῳ πνεύματι ἢ χειμαίνοντι καὶ κυμα-
τουμένῳ πελάγει ἢ στάσει, ἀσπόνδου καὶ ἀκηρύκτου πολέμου δυσωνυ-
p. 681 M. μωτέρᾳ ταραχῇ. δυεῖν γοῦν | συμποσίων τὸ μὲν πέπλησται γέλωτος, παι- 167
διᾶς, ἐπαγγελλομένων, ἀγαθὰ ἐλπιζόντων, χαριζομένων, εὐθυμίας, εὐφη-
μίας, ἱλαρότητος, εὐφροσύνης, ἀδείας· τὸ δὲ συννοίας, κατηφείας, προσκρουσ- 168
μάτων, λοιδοριῶν, τραυμάτων, βριμουμένων, ὑποβλεπομένων, ὑλακτούν-
των, ἀγχόντων, καταπαγκρατιαζόντων, ἀκρωτηριαζόντων ὦτα καὶ ῥῖνας
καὶ ἅπερ ἂν τύχῃ τοῦ σώματος ⟨μέρη καὶ μέλη⟩, τὴν [τοῦ] παντὸς τοῦ
βίου μέθην καὶ παροινίαν ἐν ἀνιέρῳ ἀγῶνι μετὰ αἰσχρουργίας τῆς πάσης
ἐπιδεικνυμένων. (25.) ἀκόλουθον οὖν ⟨ἂν⟩ εἴη λογίζεσθαι, ὅτι καὶ 169
ἄμπελος δυεῖν σύμβολον πραγμάτων ἐστίν, ἀνοίας τε καὶ εὐφροσύνης.
ἑκάτερον δέ, καίτοι μηνυόμενον ἐκ πολλῶν, ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν, δι'

---

1 τοῦ ποθοῦντος conicio κακοῦ conicio 3 ἧς scripsi: ἣν A οὐκ ἐφ' ἡμισείᾳ Hoesch.: οἱ ἐφημησείας A 4 τῇ βλάβῃ scripsi: τῆς βλάβης A ἀρτίῳ καὶ ὁλοκλήρῳ καὶ παντελεῖ scripsi: ἀρτίου καὶ ὁλοκλήρου καὶ παντελῶς (παντελοῦς Mang.) A 5 ἀμπέλινον conicio 6 χρησαμένους conicio 11 ὀδύνας Hoesch.: ὠδίνας A, ἡδονὰς coni. Mang. 11. 12 ἀγερωχίας coni. Mang. 13 πρὸς] περὶ coni. Mang. 14 νοῦν Mang.: οὖν A 18. 19 δυσωνυμωτέρᾳ (hoc iam Mang.) ταραχῇ scripsi: δυσωνύμω ταραχῇ A 19 δυοῖν v πέπλησθαι A 19. 20 παιδιᾶς Mang.: παιδείας A 20 ἐπαγαλλομένων coni. Mang. χαριεντιζομένων Mang. 24 lacuna 10—12 litt. A, μέρη καὶ μέλη supplevi τοῦ seclusi 26 ἂν addidi καὶ Hoesch.: κἂν A, καὶ ἡ coni. Mang. 27 δυοῖν v συννοίας coni. Mang. 28 καίτοι Mang.: καὶ τὸ A

170 ὀλίγων ἐπιδείξομεν. ἡνίκα ἡμᾶς διὰ τῆς τῶν παθῶν καὶ ἀδικημάτων
ἐρήμης ὁδοῦ, φιλοσοφίας, ἀγαγὼν καὶ ὥσπερ ἔμπορος ἀναβιβάσας τὸν
ὀρθὸν λόγον ἔστησεν ἐπὶ σκοπῆς καὶ ἐκέλευε περιαθρεῖν τὴν ἅπασαν
ἀρετῆς χώραν, εἴτε εὔγειος καὶ βαθεῖα καὶ χλοηφόρος καὶ καρποτόκος
ἐστὶ καὶ ἀγαθὴ μὲν καὶ τὰ σπειρόμενα μαθήματα συναυξῆσαι, ἀγαθὴ
δὲ τὰ φυτευόμενα καὶ δενδρούμενα δόγματα στελεχῶσαι, εἴτε καὶ τοὐ-
ναντίον, καὶ περὶ τῶν ὡσανεὶ πόλεων πράξεων, εἰ ⟨εὐερκέσταται⟩ καὶ
ὀχυρώταται ἢ γυμναὶ καὶ ἀπημφιασμέναι οἷα κύκλων τὸ βέβαιον, καὶ
περὶ οἰκητόρων. εἰ πρός τε πλῆθος καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπιδεδώκασιν ἢ δι'
171 ἀσθένειαν ὀλιγανδροῦσιν ἢ δι' ὀλιγανδρίαν ἀσθενοῦσιν, τότε οὐ δυνη-
θέντες ὅλον τὸ σοφίας στέλεχος βαστάσαι κληματίδα μίαν καὶ βότρυν
σταφυλῆς τεμόντες ἤραμεν χαρᾶς σαφέστατον δεῖγμα, κουφότατον ἄχθος,
βλάστημα καὶ καρπὸν ὁμοῦ καλοκἀγαθίας ἐπιδειξόμενοι τοῖς διάνοιαν
ὀξυδορκοῦσι τὴν εὐκληματοῦσαν καὶ βοτρυηφόρον ἄμπελον (cf.
172 Num. 13). (26.) ταύτην, ἧς μοῖράν τινα λαβεῖν ἐδυνήθημεν,
εὐσκόπως ἐξομοιοῦσιν εὐφροσύνῃ. μαρτυρεῖ δέ μοί τις τῶν
πάλαι προφητῶν, ὃς ἐπιθειάσας εἶπεν· „ἀμπελὼν κυρίου παντο-
173 κράτορος οἶκος τοῦ Ἰσραήλ“ (Ies. 5, 7). ὁ μὲν Ἰσραὴλ ἐστι νοῦς θεω-
ρητικὸς θεοῦ τε καὶ κόσμου — καὶ γὰρ ἑρμηνεύεται θεὸν ὁρῶν —,
οἶκος δὲ διανοίας ὅλη ψυχή. αὕτη δ' ἐστὶν ἀμπελὼν ἱερώτατος, τὸ
174 θεῖον βλάστημα καρποφορῶν, ἀρετήν. οὕτω μέντοι τὸ φρονεῖν εὖ, τὸ
εὐφροσύνης ἔτυμον, μέγα καὶ λαμπρόν, ὥστε φησὶ Μωυσῆς καὶ θεὸν
αὐτῷ μὴ ἀπαξιῶσαι χρῆσθαι, καὶ τότε μάλιστα, ὁπότε τὸ ἀνθρώπων
| γένος ἐκτρέποιτο μὲν ἁμαρτήματα, ἐπικλίνοι δὲ καὶ ἐπιστρέφοι πρὸς p. 682 M.
δικαιοσύνην, ἑκουσίῳ γνώμῃ φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς ἑπόμενον.

---

1 ἐπιδείξωμεν conicio 2 ante ἀγαγὼν add. τις Mang. ἔμπορος] ἔφορον coni. Mang., εἰς ὅρος conicio (v. Num. 13,18) 3 σκοπιᾶς coni. Mang. ἐκέλευσε v 5 ἐστὶ Cohn: ἐπεὶ A, pro ἐπεὶ καὶ coniciebam καὶ πίων (cf. Num. 13,21) prius ἀγαθὴ scripsi: ἀπαθεῖ A, ἀπειθεῖ Hoesch., ἡ βαθεῖα Mang. alt. καὶ vid. secl. vel ante τὰ φυτευόμενα transp. ἀγαθῇ A 6 δὲ] τὰ δὲ Mang. 7 εἰ Hoesch.: ἡ A lacuna 10—12 litt. A, εὐερκέσταται supplevi 8 ὀχυρό-ταται A γυμνὰ Hoesch. ἀπημφιασμέναι Mang.: ἀπημφιεσμένα A οἷα κυκλῶν A: κύκλων (secl. οἷα) Mang., οἷα ⟨τειχῶν⟩ κύκλον conicio 12 τεμόν-τες scripsi: γέμοντες A, κόπτοντες v ἤραμεν Mang.: ἦραν μετὰ A 13 δι' ἄνοιαν A 15 ταύτην Mang.: ταύτης A ἠδυνήθημεν v, δυνηθείημεν coni. Mang. 16 εὐσκόπως Cotelerius: εὐσκόποις A 20 αὕτη scripsi: αὐτῇ A, αὐτὴ v 22 ἔτυμον Cotelerius: ἕτοιμον A, ἐφόδιον coni. Mang. φησὶ Hoesch.: φασὶ A Μωσῆς A 24 ἁμαρτήματα scripsi: ἁμαρτημάτων A ἐπιστρέφοι scripsi: ἐπιτρέποι A, ἐπιρρέποι coni. Mang.

„ἐπιστρέψει“ γάρ φησι „κύριος ὁ θεός σου εὐφρανθῆναι ἐπὶ σὲ εἰς 175
ἀγαθά, καθότι ηὐφράνθη ἐπὶ τοῖς πατράσι σου, ἐὰν εἰσακούσῃς τῆς
φωνῆς αὐτοῦ, φυλάσσειν πάσας τὰς ἐντολὰς καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς
κρίσεις τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τούτου“ (Deut. 30,
9. 10). τίς ἂν δύναιτο μᾶλλον ἀρετῆς ἵμερον ἢ καλοκἀγαθίας ζῆλον 176
ἐμφῦσαι; βούλει, φησίν, ὦ διάνοια, εὐφραίνεσθαι θεόν: εὐφράνθητι
αὐτὴ καὶ ἀνάλωμα μὲν μὴ εἰσενέγκῃς μηδέν — τίνος γὰρ τῶν σῶν
χρεῖός ἐστιν; —, ἀλλ' ἔμπαλιν ὅσα σοι δίδωσιν ἀγαθὰ χαίρουσα δέξαι.
διδοὺς γάρ, ὅταν ἄξιοι χάριτος ὦσιν οἱ λαμβάνοντες, εὐφραίνεται· εἰ 177
μὴ νομίζεις, ὅτι οἱ μὲν ὑπαιτίως ζῶντες παραπικραίνειν καὶ παροργίζειν
ἐνδίκως λέγοιντ' ἂν θεόν, οἱ δ' ἐπαινετῶς οὐχὶ εὐφραίνειν. ἀλλὰ πα- 178
τέρας μὲν καὶ μητέρας, τοὺς θνητοὺς γονεῖς, οὐδὲν οὕτως ὡς τέκνων
εὐφραίνουσιν ἀρεταί, μυρίων ὅσων ἐνδεεῖς ὄντας· τὸν δὲ τῶν ὅλων γεν-
νητὴν καὶ μηδενὸς ἐνδεᾶ τὸ παράπαν οὐχ ἡ καλοκἀγαθία τῶν λεγο-
μένων; μαθοῦσα οὖν, ὦ διάνοια, ἡλίκον ⟨κακὸν⟩ μέν ἐστιν ὀργὴ θεοῦ, 179
ἡλίκον δὲ ἀγαθὸν εὐφροσύνη θεοῦ, μηδὲν μὲν τῶν ὀργῆς ἀξίων ἐπ'
ὀλέθρῳ κίνει τῷ σεαυτῆς, μόνα δὲ δι' ὧν εὐφρανεῖς θεὸν ἐπιτήδευε.
ταῦτα δὲ εὑρήσεις οὐ μακρὰς καὶ ἀτριβεῖς διεξιὼν ὁδοὺς ἢ ἄπλωτα 180
πελάγη περαιούμενος ἢ ἐπὶ τοὺς γῆς καὶ θαλάττης ἀπνευστὶ συντείνων
ὅρους· οὐ γὰρ πορρωτάτω διῴκισται καὶ τῆς οἰκουμένης ἔξω πεφυγά-
δευται, ἀλλ', ᾗ φησι Μωυσῆς (Deut. 30, 12—14), ἐγγὺς οὑτωσὶ
τἀγαθὸν παρίδρυταί σοι καὶ συμπέφυκε, τρισὶ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις μέρεσιν
ἡρμοσμένον, καρδίᾳ, στόματι, χερσί, τὸ δ' ἐστὶ διανοίᾳ, λόγῳ, πράξεσιν,
ἐπειδὴ τὰ καλὰ καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν ἀναγκαῖον, συμπλη-
ρούμενον ἔκ τε εὐβουλίας καὶ εὐπραξίας καὶ εὐλογίας.

(27.) Λέγωμεν οὖν τῷ θάτερον εἶδος γαστριμαργίας, πολυποσίαν, 181
ἐπιτηδεύοντι ἀρχιοινοχόῳ· τί κακοπαθεῖς, ὦ ἀνόητε; δοκεῖς μὲν γὰρ τὰ
ἀγωγὰ πρὸς εὐφροσύνην εὐτρεπίζεσθαι, τὸ δ' ἀληθὲς ἀφροσύνης καὶ
ἀκολασίας ἐξάπτεις φλόγα, πολλὴν αὐτῇ καὶ ἄφθονον ἐπιφέρων ὕλην.

---

4 τῷ] τῇ v βιβλίῳ scripsi ex LXX: βίβλω A 5 τί δ' ἂν vel τί ἂν ⟨οὖν⟩ conicio 7 αὐτὴ] ἀρετῇ coni. Mang. ἀνάθημα coni. Mang. 9 εἰ A: ἢ coni. Hoesch. 10 παροργίζων A 11 λέγοιτ' A οὐχὶ] οὐ καὶ coni. Mang. 13 ἐνδεεῖς Hoesch.: οὐδὲ εἷς A 14 οὐχ ἡ] οὐχὶ conicio 14. 15 γεννωμένων coni. Mang., γενομένων conicio 15 κακὸν add. Mang. 17 κίνει τῷ Mang.: κινείτω A 21 ᾗ] ἢ A Μωσῆς A ἐγγὺς οὑτωσὶ] ἐγγυτάτω conicio 23 τὸ Hoesch.: τί A 24. 25 συμπληρούμενον Mang.: συμπληρούμενα A 26 λέγωμεν scripsi: λέγω μὲν A, λέγοιμ' ἂν coni. Mang. τῷ Mang.: τὸ A 28 εὐφροσύνην Hoesch.: εὐφροσύνης A

182 ἀλλ', ἴσως ἂν εἴποι, μή με προπετῶς αἰτιῶ, πρίν με σκέψασθαι. οἰνο-
χοεῖν ἐτάχθην, οὐ μὴν δὴ σωφροσύνην καὶ εὐσέβειαν καὶ τὰς ἄλλας
ἀρετὰς ἐνεσκευασμένῳ, ἀλλ' ἀνδρὶ λαιμάργῳ καὶ ἀκρατεῖ | καὶ ἀδίκῳ p. 683 M
καὶ ἐπὶ ἀσεβείᾳ μέγα φρονοῦντι, ὃς ἐτόλμησέ ποτε εἰπεῖν· „οὐκ οἶδα
τὸν κύριον“ (Exod. 5,2)· ὡς εἰκότως ἐγὼ τὰ ἐκείνῳ δι' ἡδονῆς ἐπιτε-
183 τήδευκα. μὴ θαυμάσῃς δέ, ὅτι τοῖς ἐναντίοις ὁ θεὸς καὶ ὁ ἀντίθεος
νοῦς εὐφραίνεται, Φαραώ. τίς οὖν οἰνοχόος θεοῦ; ὁ σπονδοφόρος, ὁ
μέγας ὄντως ἀρχιερεύς, ὃς τὰς τῶν ἀεννάων χαρίτων λαβὼν προπόσεις
ἀντεκτίνει. πλῆρες ὅλον τὸ σπονδεῖον ἀκράτου μεθύσματος ἐπιχέων,
ἑαυτόν. ὁρᾷς οἰνοχόων διαφορὰς τοῖς θεραπευομένοις ἀναλογούσας.
184 διὰ τοῦτο ἐγὼ μὲν ὁ τοῦ Φαραὼ κατὰ τὰς ἀνέσεις ἐπιτεινομένου τὸν
σκληραύχενα καὶ πάντων ἀκράτορα λογισμὸν εὐνοῦχός εἰμι (Gen. 40,1. 2),
τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς ἐκτετμημένος. μετανάστης μὲν τῆς ἀνδρωνί-
τιδος, φυγὰς δὲ καὶ τῆς γυναικωνίτιδος, οὔτ' ἄρρεν οὔτε θῆλυ, οὔτε
προέσθαι οὔθ' ὑποδέξασθαι σπορὰν δυνάμενος, ἀμφίβολος, οὐδέτερος,
ἀνθρωπείου παράκομμα νομίσματος, ἄμοιρος ἀθανασίας, ἣ τέκνων ἢ
ἐγγόνων διαδοχαῖς εἰς ἀεὶ ζωπυρεῖται, συλλόγου καὶ ἐκκλησίας ἱερᾶς
ἀπεσχοινισμένος· θλαδίαν γὰρ καὶ ἀποκεκομμένον ἄντικρυς διείρηται μὴ
185 εἰσιέναι (Deut. 23, 1). (28.) ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἄμωμός ἐστιν, ὁλόκληρος,
ἀνὴρ παρθένου (Lev. 21, 17. 13), ⟨τὸ⟩ παραδοξότατον, οὐδέποτε γυναι-
κουμένης, ἀλλ' ἔμπαλιν τὰ γυναικεῖα κατὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ὁμιλίαν
ἐκλιπούσης (Gen. 18, 11), καὶ οὐκ ἀνὴρ μόνον οὗτος, ἀμιάντους καὶ
186 παρθένους γνώμας σπείρειν ἱκανός, ἀλλὰ καὶ πατὴρ λόγων ἱερῶν· ὧν
οἱ μὲν ἐπίσκοποι καὶ ἔφοροι τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων, Ἐλεάζαρ καὶ
Ἰθάμαρ (Exod. 28, 1). οἱ δὲ λειτουργοὶ θεοῦ, τὴν οὐράνιον φλόγα ἀνα-
καίειν καὶ ζωπυρεῖν ἐπειγόμενοι· τρίβοντες γὰρ ἀεὶ τοὺς περὶ ὁσιότητος
λόγους καθάπερ ἐκ πυρείων τὸ θεοειδέστατον εὐσεβείας γένος ποιοῦσιν
187 ἐκλάμπειν. ὁ δὲ τούτων ὑφηγητὴς ὁμοῦ καὶ πατὴρ οὐχ ἡ τυχοῦσα
μοῖρα τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ἐστίν, ἀλλ' οὗ χωρὶς σύγκλητος οὐκ ἂν
ἀθροισθείη ποτὲ τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν βουλὴ τὸ παράπαν, ὁ πρόεδρος,

---

2 μὲν conicio 3 λαιμάργῳ Mang.: μάργω A 5 ὥστ' conicio 7 γοῦν conicio 9 ἀντεκτείνει A 10 ἑαυτοῦ conicio 11 ⟨τοῦ⟩ κατὰ conicio 12 εἰμι Hoesch.: εἰ μὴ A 13. 14 τῆς ἀνδρωνίτιδος ὢν (hoc omisi) Mang.: τῶν ἀνθρωνιτίδων A 16 ἣ] ἢ A ἢ A: καὶ conicio 17 εἰς ἀεὶ Mang.: ταῖς ἀεὶ A, αἷς ἀεὶ coni. Hoesch. 18 διήρηται A 19 ἄμωμός scripsi: ἀλώμενός A 20 τὸ add. Mang. 25 οὐράνιον scripsi: οὐρανίαν A 27 πυρίων A γένος A: φέγγος Mang. 29 οὗ χωρὶς Cotelerius: οὐ χωρεῖ A

ὁ πρύτανις, ὁ δημιουργός, ὁ καὶ χωρὶς ἄλλων μόνος ἐφ' ἑαυτοῦ σκοπεῖν
τε καὶ πράττειν ἕκαστα ἱκανός. οὗτος σὺν ἄλλοις μὲν ἐξεταζόμενος 188
ὀλίγος, πολὺς δέ, ὅταν μονωθῇ, γίνεται, δικαστήριον ⟨ὅλον⟩, ὅλον βου-
λευτήριον, ὅλος δῆμος, ὅλος ὄχλος, σύμπαν ἀνθρώπων γένος, μᾶλλον
δέ, εἰ τἀληθὲς εἰπεῖν δεῖ, μεθόριός τις θεοῦ ⟨καὶ ἀνθρώπου⟩ φύσις, τοῦ
μὲν ἐλάττων, ἀνθρώπου δὲ κρείττων. „ὅταν" γάρ φησιν „εἰσίῃ εἰς 189
p. 684 M. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ὁ ἀρχιερεύς, ἄνθρωπος οὐκ ἔσται" (Lev. 16, 17). τίς
οὖν, εἰ μὴ ἄνθρωπος; ἆρά γε θεός; οὐκ ἂν εἴποιμι — τὸν γὰρ τοῦ
ὀνόματος τοῦδε κλῆρον ὁ ἀρχιπροφήτης ἔλαχε Μωυσῆς ἔτι ὢν ἐν
Αἰγύπτῳ, προσρηθεὶς Φαραὼ θεὸς (Exod. 7, 1) — οὔτε ἄνθρωπος,
ἀλλ' ἑκατέρων τῶν ἄκρων, ὡς ἂν βάσεως καὶ κεφαλῆς, ἐφαπτόμενος.
(29.) τὸ μὲν οὖν ἕτερον εἶδος ἀμπέλου, ὅπερ εὐφροσύνη κεκλήρωται, 190
καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς μέθυσμα, ἡ ἄκρατος εὐβουλία, καὶ ὁ ἀρυσάμενος οἰνο-
χόος ἐκ τοῦ θείου κρατῆρος, ὃν αὐτὸς ὁ θεὸς ἀρετῶν πεπλήρωκεν ἐπὶ
χείλη, δεδήλωται. τὸ δὲ ἀνοίας καὶ λύπης καὶ παροινίας ἤδη μὲν 191
τρόπῳ τινὶ τύπῳ δὲ ἕτερον ἐκτυποῦται διὰ τῶν ἑτέρωθι λεχθέντων ἐν
ᾠδῇ τῇ μείζονι· „ἐκ γὰρ ἀμπέλου" φησί „Σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν,
καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς,
βότρυς πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς
ἀσπίδων ἀνίατος" (Deut. 32. 32. 33). ὁρᾷς ὅσα τὸ ἀφροσύνης μέθυσμα 192
ἐργάζεται, τὸ πικρόν, τὸ κακόηθες, τὸ ἀκρόχολον, τὸ περίθυμον, τὸ ἀτίθα-
σον, τὸ δηκτικόν, τὸ ἐπίβουλον. ἐμφαντικώτατα δὲ ἀφροσύνης ἔρνος ἐν Σοδό-
μοις φησὶν εἶναι — τύφλωσις δὲ ἢ στείρωσις ἑρμηνεύεται Σόδομα —,
ἐπειδὴ τυφλὸν καὶ ἄγονον καλῶν ἀφροσύνη, ὑφ' ἧς ἀναπεισθέντες τινὲς
μετρεῖν καὶ σταθμᾶσθαι καὶ ἀριθμεῖν πάντα καθ' αὑτοὺς ἠξίωσαν·

---

1 ἱερουργός coni. Mang., δήμαρχος coni. Cohn μόνος Mang.: μόνον A 3 ὀλίγος Mang.: ὁ λόγος A prius ὅλον addidi (ὅλον δικ. coni. Mang.) 5 καὶ ἀνθρώπου add. Mang. τοῦ] θεοῦ conicio 9 τοῦ δὲ A Μωσῆς A 10 οὔτε ⟨οὖν θεὸς οὔτε⟩ (v. § 230) aut ἀλλ' οὐδὲ ἄνθρωπος, ἑκατέρων conicio, οὐκέτι Mang. 12 πρότερον conicio εὐφροσύνῃ Hoesch. 15 συννοίας coni. Mang. εἶδος, ⟨γένει⟩ μὲν ⟨ἐν⟩ vel παροινίας ἰδιοτρόπῳ τινὶ τύπῳ διερμηνεύεται διὰ e. gr. conicio 16 ἑτέρῳ coni. Hoesch. ἑτέρωθι scripsi: ἑτέρων A 17 ᾧ δὴ A 19 αὐτοῖς Hoesch.: αὐτῆς A 22 ἐμφατικώτατα v δὲ] καὶ per errorem Mang. ἔρνος Mang.: ἔρανος A 25 καθ' αὑτοὺς Mang.: κατ' αὐτοὺς A

---

7 sqq. cf. ad. p. 20,6 17 sqq. cf. Ambros. De Noe 19,69 p. 463 Sch. (de ebr. § 222. 223).

193 Γομόρρα ⟨γὰρ⟩ μεταληφθέν ἐστι μέτρον. Μωυσῆς δὲ στάθμην καὶ
μέτρον καὶ ἀριθμὸν τῶν ὅλων ὑπέλαβεν εἶναι τὸν θεόν, ἀλλ' οὐ τὸν
ἀνθρώπινον νοῦν. δηλοῖ δὲ διὰ τούτων φάσκων· „οὐκ ἔσται ἐν μαρ-
σίππῳ σου στάθμιον καὶ στάθμιον, μέγα ἢ μικρόν· οὐκ ἔσται ἐν τῇ
οἰκίᾳ σου ⟨μέτρον καὶ μέτρον⟩, μέγα ἢ μικρόν· στάθμιον ἀληθινὸν καὶ
194 δίκαιον ἔσται σοι“ (Deut. 25, 13—15). ἀληθὲς δὲ καὶ δίκαιον μέτρον
τὸ τὸν μόνον δίκαιον θεὸν ὑπολαβεῖν πάντα μετρεῖν καὶ σταθμᾶσθαι
καὶ ἀριθμοῖς καὶ πέρασι καὶ ὅροις τὴν τῶν ὅλων περιγράψαι φύσιν,
ἄδικον δὲ καὶ ψευδὲς τὸ νομίσαι κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ταῦτα
συμβαίνειν.

195 Ὁ δὲ εὐνοῦχος ἅμα καὶ ἀρχιοινοχόος τοῦ Φαραὼ τὸ ἀφροσύνης
γεννητικὸν φυτόν, ἄμπελον, φαντασιωθεὶς προσαναζωγραφεῖ τρεῖς πυθ-
μένας, ἵνα τὰς ἐν τῷ διαμαρτάνειν κατὰ τοὺς τρεῖς χρόνους ἐσχατιὰς
196 παρεμφήνῃ· πυθμὴν γὰρ τὸ ἔσχατον. (30.) | ἐπειδὰν οὖν ἀφροσύνη p. 685 M.
πᾶσαν ψυχὴν ἐπισκιάσῃ καὶ κατάσχῃ καὶ μηδὲν αὐτῆς ἄφετον μηδὲ
ἐλεύθερον μέρος ἐάσῃ, οὐ μόνον ὅσα τῶν ἁμαρτημάτων ἰάσιμα δρᾶν
197 ἀναγκάζει, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀνίατα. τὰ μὲν οὖν θεραπείαν ἐνδεχόμενα
ῥᾷστα καὶ πρῶτα γράφεται, τὰ δὲ ἀθεράπευτα παγχάλεπα καὶ ὕστατα,
198 πυθμέσιν ἀναλογοῦντα. καὶ καθάπερ, οἶμαι, ἡ φρόνησις ἄρχεται μὲν
ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων ὠφελεῖν, λήγει δὲ εἰς τὰς ὑπερβολὰς τῶν κατορθω-
μάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἀφροσύνη καταβιάζουσα τὴν ψυχὴν
ἄνωθεν καὶ κατ' ὀλίγον ἀφιστᾶσα παιδείας μακρὰν ὀρθοῦ λόγου διοικίζει
199 καὶ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν καθαιρεῖ. τὸ δ' ὄναρ ἐδήλου μετὰ τοὺς
πυθμένας ἀνθοῦσαν καὶ βλαστάνουσαν καὶ καρποφοροῦσαν τὴν ἄμπελον
— „αὐτὴ“ γάρ φησι „θάλλουσα ἀνενηνοχυῖα βλαστούς· πέπειροι βότρυες
σταφυλῆς“ (Gen. 40, 10) —, ἣν εἴθε ἀκαρπίᾳ χρῆσθαι καὶ μηδέποτε
200 χλοηφορῆσαι καὶ πάντα μεμαράνθαι τὸν αἰῶνα. τί γὰρ ἂν εἴη μεῖζον
κακὸν [ἢ] θαλλούσης καὶ εὐφορούσης ἀφροσύνης; ἀλλὰ καὶ „τὸ ποτή-
ριον Φαραώ“, ἡ δεξαμενὴ τῆς ἀνοίας καὶ παροινίας καὶ τῆς παρὰ

---

1 γὰρ addidi   Μωσῆς A   3. 4 μαρσίπω A   4 ἢ Hoesch.: καὶ A
5 μέτρον καὶ μέτρον add. Hoesch., cf. Addenda   9 ψευδὲς scripsi: ψεῦδος A
11 εὐνοῦχος Hoesch.: εὔνους A   13 ἐσχατιὰς Mang. (cf. § 198): ἐσχάτας A
15 πᾶσαν ex Cantabr. Coll. S. Trin. Mang.: πᾶσα A   16 ἰάσημα A   20 ὠφελειῶν
conicio   21 καταβιάζουσαν Hoesch.   23 καθαιρεῖ Mang.: καθαίρει A, καθείργει
coni. Mang.   μετὰ] κατὰ coni. Mang.   25 πέπειροι Hoesch.: περὶ ἣν A
26 ἣν scripsi: ἦν A, ἦσαν v   εἴθε corruptum: εὐκτέον vel κρεῖττον e. gr. conicio,
εἰκὸς Cohn, εἴωθεν ἄφρων Mang.   28 ἢ seclusi   εὐφορούσης Mang.:
ἐμφορούσης A

πάντα τὸν βίον ἀπαύστου μέθης, „ἐν τῇ χειρί μου“ (Gen. 40, 11),
φησίν, ἐστίν, ἴσον τῷ ἐν ταῖς ἐμαῖς ἐγχειρήσεσι καὶ ἐπιβολαῖς καὶ
δυνάμεσιν· οὐ γὰρ ἄνευ γε τῶν ἐμῶν ἐπινοιῶν εὐοδήσει τὸ πάθος ἐξ
ἑαυτοῦ. ὥσπερ γὰρ ἐν μὲν ταῖς τοῦ ἡνιόχου χερσὶ τὰς ἡνίας εἶναι 201
προσῆκεν, ἐν δὲ ταῖς τοῦ κυβερνήτου τοὺς οἴακας — μόνως γὰρ οὕτως
κατορθοῦται δρόμος μὲν ἅρματι, σκάφει δὲ πλοῦς —, οὕτως ἐν τῇ
χειρὶ καὶ δυνάμει τοῦ θάτερον εἶδος τῆς γαστριμαργίας τεχνιτεύοντος,
οἰνοφλυγίαν, ἡ τοῦ ἀκρατοῦς ἐστιν ἐκπλήρωσις. ἀλλὰ τί παθὼν ὑπέ- 202
μεινεν αὐχεῖν ἐπ᾽ ἀρνήσεως μᾶλλον ἢ ὁμολογίας ἐπαξίῳ πράγματι; ἢ
οὐκ ἄμεινον ἦν μὴ οὐχ ὁμολογεῖν διδάσκαλον ἀκρασίας εἶναι, ἀλλὰ τῷ
ἀκρατεῖ τὰ ὑπεκκαύματα τοῦ πάθους ἐπαναθεῖναι ὡς εὑρετῇ καὶ αὐ-
τουργῷ τεθρυμμένου καὶ κατεαγότος αἰσχίστου βίου; τοιοῦτον δ᾽ ἐστίν· 203
ἀφροσύνη σεμνύνεται ἐφ᾽ οἷς εἰκὸς ἐγκαλύπτεσθαι· νυνὶ μὲν οὐ μόνον
ἐπὶ τῷ τὴν δεξαμενὴν τῆς ἀκράτορος ψυχῆς, τὸ ποτήριον, περιφέρειν
ἐν ταῖς χερσὶ καὶ ἐπιδείκνυσθαι πᾶσιν ἀγάλλεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ τὴν
σταφυλὴν εἰς αὐτὸ ἐκθλίβειν· τὸ δ᾽ ἐστὶ τὸ ἐκπληρωτικὸν τοῦ πάθους
δημιουργεῖν καὶ κεκρυμμένον εἰς φῶς ἄγειν. ὡς γὰρ τὰ βρέφη γλιχό- 204
μενα τροφῆς, ὁπότε μέλλοι σπᾶν τοῦ γάλακτος, ἐκθλίβει καὶ πιέζει
τὸν μαστὸν τῆς τρεφούσης, οὕτω τὴν πηγήν, ἀφ᾽ ἧς τὸ οἰνοφλυγίας
p. 686 M. ὀμβρεῖ | κακόν, ὁ δημιουργὸς τῆς ἀκρασίας πιέζει κραταιῶς, ἵνα ταῖς
ἐκθλιβομέναις λιβάσιν ἡδίστῃ τροφῇ χρῷτο.

(31.) Τοιοῦτος μὲν ἡμῖν ὁ βεβακχευμένος ἀκράτῳ, παροίνιον καὶ 205 —
παράληρον κακὸν καὶ ἀνίατον, γραφέσθω· τὸν δὲ συγγενῆ τούτου γά-
στρωνα καὶ αὐτὸν ὄντα, πολυφαγίας καὶ λαιμαργίας ἑταῖρον, τὰ περὶ
ἐδωδὴν ἀκρατῶς τεχνιτεύοντα, πάλιν ἐπισκέπτεον. καίτοι οὐ πολλῆς 206
δεῖ πρὸς τὴν θήραν αὐτοῦ φροντίδος· ἔστι γὰρ ἐκμαγεῖον ἐμφερέστατον
αὐτοῦ τῆς εἰκόνος ὁ φανεὶς ὄνειρος. ἀκριβώσαντες ⟨οὖν⟩ αὐτὸν ἐκεῖνον
ὥσπερ ἔμφασιν ἐν κατόπτρῳ θεασόμεθα. „ᾤμην“ γάρ φησι „τρία 207

---

2 ἐγχειρίσεσι A 3 εὐοδώσει coni. Mang. 5 μόνον coni. Mang. 7 τῆς Hoesch.: τὰς A 8 ἢ A ἀκρατοῦς Mang.: ἀκράτου A ἐκπλή-ρωσις Hoesch.: ἡ 'πλήρωσις A 11 ἀκρατεῖ A: ἀκράτῳ Mang. ἐπαναθεῖναι scripsi: ἐπανατεῖναι A 11. 12 αὐτουργῷ Mang.: αὐτογεωργοῦ A, αὐτογεωργῷ v 12 ⟨καὶ⟩ αἰσχίστου coni. Mang. τὸ δὲ τοιοῦτόν ἐστιν conicio 13 μέντοι conicio 15 ἀγάλλεται Mang.: ἀγγέλλεται A 16 αὐτὸ (vel τοῦτο) Mang.: ταυτὸ A 17 ⟨τὸ⟩ κεκρυμμένον conicio 21 ἡδίστῃ Mang.: ἡδιαστῇ A, ἥδιστα τῇ Hoesch. 23 καὶ om. Hoesch. 23. 24 γάστρωνα Hoesch.: γάστρων A, fort. γάστριν leg. 27 οὖν add. Mang. (vel ὄνειρος ⟨ὥστε⟩ conicio) τοῦτον conicio 28 θεασόμεθα Mang.: θεασώμεθα A

κανᾶ χονδριτῶν αἴρειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου“ (Gen. 40, 16). κεφαλὴν
μὲν τοίνυν ἀλληγοροῦντές φαμεν εἶναι ψυχῆς τὸν ἡγεμόνα νοῦν, ἐπικεῖ-
σθαι δὲ τούτῳ πάντα· καὶ γὰρ ἐξεφώνησέ ποτε ἐπ᾽ αὐτοῦ· „ἐπ᾽ ἐμὲ
208 ἐγένετο ταῦτα πάντα“ (Gen. 42, 36). στειλάμενος οὖν πομπὴν ὧν
ἐτεχνίτευσε κατὰ γαστρὸς τῆς ταλαίνης ἐπιδείκνυται, καὶ κανηφορῶν ὁ
ἀνόητος οὐκ αἰδεῖται τοσούτῳ βαρυνόμενος τριττῷ κανῶν ἄχθει, τοῦτο
209 δ᾽ ἐστὶ τρισὶ χρόνου μέρεσι. τὴν γὰρ ἡδονὴν οἱ θιασῶταί φασιν αὐ-
τῆς ἔκ τε μνήμης τῶν παρεληλυθότων τερπνῶν καὶ ἐξ ἀπολαύσεως
210 τῶν ἐνεστηκότων καὶ ἐξ ἐλπίδος τῶν μελλόντων συνεστάναι· ὥστε τὰ
τρία κανᾶ τοῖς τρισὶ τοῦ χρόνου μέρεσιν ἐξομοιοῦσθαι, τὰ δ᾽ ἐπὶ τῶν
κανῶν πέμματα τοῖς ἑκάστῳ τῶν μερῶν ἐφαρμόζουσι, παρεληλυθότων
μνήμαις, ἐνεστηκότων μετουσίαις, μελλόντων προσδοκίαις, τὸν δὲ βαστά-
ζοντα ταῦτα πάντα τῷ φιληδόνῳ, ὃς οὐκ ἀφ᾽ ἑνὸς γένους ἀκρασίας,
ἀλλ᾽ ἀπὸ πάντων σχεδὸν εἰδῶν καὶ γενῶν τῆς ἀκολασίας ἄσπονδον καὶ
211 φιλίων ἁλῶν ἐπιδεᾶ τράπεζαν ἐκπεπλήρωκεν. ἧς ἀπολαύει μόνος
ὥσπερ ἐν δημοθοινίᾳ ὁ βασιλεὺς Φαραώ, σπορὰν καὶ σκέδασιν καὶ
φθορὰν ἐγκρατείας ἐπιτετηδευκώς· ἑρμηνεύεται γὰρ σκεδασμός. ἔστι
δὲ τὸ ὑπέρογκον καὶ βασιλικὸν αὐτῷ οὐκ ἐφ᾽ οἷς εἰκὸς σωφροσύνης
ἀγαθοῖς ἀγάλλεσθαι, ἀλλ᾽ ἐν οἷς ἀπεικὸς βδελυρίας ἐπιτηδεύμασι σεμ-
νύνεσθαι, πρὸς ἀπληστίαν καὶ λαιμαργότητα καὶ τὸ ἁβροδίαιτον ἐξοκεί-
212 λαντι. τοιγάρτοι τὰ πτηνά, τὸ δ᾽ ἐστὶν αἱ ἐπιποτώμεναι ἔξωθεν ἀτέκ-
μαρτοι συντυχίαι, πάντα πυρὸς τρόπον ἐπιδραμοῦνται καὶ ἀναφλέξουσι
καὶ τῇ παμφάγῳ δυνάμει καταναλώσουσιν (Gen. 40, 17), ὡς μηδὲ
λείψανον γοῦν ὑπολείπεσθαι πρὸς ἀπόλαυσιν τῷ κανηφοροῦντι, ὃς
ἤλπισε τὰς εὑρέσεις καὶ τὰς ἐπινοίας αὐτοῦ μέχρι παντὸς αἰῶνος οἴσειν
213 ἀναφαιρέτους ἐν | βεβαίῳ. χάρις δὲ τῷ νικηφόρῳ θεῷ, ὃς ἀτελεῖς p. 687 M.
τὰς εἰς ἄκρον πεποιημένας σπουδὰς τοῦ φιλοπαθοῦς ἐργάζεται, πτηνὰς
φύσεις ἐπιπέμπων ἀοράτως πρὸς ἀναίρεσιν καὶ φθορὰν αὐτῶν. περι-
συληθεὶς οὖν ὁ νοῦς ὧν ἐδημιούργησεν, ὥσπερ τὸν αὐχένα ἀποτμηθεὶς

1 καναχονδριτῶν A 3 ἐπ᾽ αὐτοῦ scripsi: ἐπὶ τὸν A, περὶ τοῦδε Hoesch., ἐπὶ τοῦδε vel ἐπὶ τούτου Mang. 6 κανῶν Hoesch.: κακὸν A 12 προσδοκίας A 15 ἀπολαύειν A 16 διασπορὰν Hoesch. 18 ἐφ᾽ οἷς εἰκὸς scripsi: ἐπὶ τοῖς εἰκόσι A 19 ἐν] ἐφ᾽ conicio 20 λαιμαργίαν conicio 20. 21 ἐξοκείλαντι Hoesch.: ἐξωκείλοντι A 25 αὐτοῦ Mang. (vel μέχρι τοῦ transp.): τοῦ A 27 πεπονημένας coni. Mang. 28. 29 περισυληθεὶς scripsi: περισυλληφθεὶς A, παρασυληθεὶς Mang.

7 cf. Epicurea fr. 435 sqq. 429.

ἀκέφαλος καὶ νεκρὸς ἀνευρεθήσεται, προσηλωμένος ὥσπερ οἱ ἀνασκολο-
πισθέντες τῷ ξύλῳ τῆς ἀπόρου καὶ πενιχρᾶς ἀπαιδευσίας. ἕως μὲν 214
γὰρ μηδὲν λυμαίνεται τῶν ἐξαπιναίως εἰωθότων ἀπροοράτως ἐπιφοιτᾶν,
εὐοδεῖν δοκοῦσιν αἱ πρὸς ἀπόλαυσιν ἡδονῆς τέχναι· κατασκηψάντων δ'
ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἀνατρέπονται, καὶ ὁ δημιουργὸς αὐταῖς συνδιαφθεί-
ρεται.

(32.) Τὰ μὲν οὖν τῶν διῃρημένων τὸ γεύσεως ἐργαστήριον ἐν 215
ἑκατέρῳ τροφῆς εἴδει, πόσεώς τε καὶ βρώσεως οὐχὶ τῆς ἀναγκαίας
ἀλλὰ περιττῆς καὶ ἀκράτορος, ὀνείρατα δεδήλωται· τὰ δὲ ⟨τοῦ⟩ τού-
των καὶ τῶν ἄλλων, ὅσαι ψυχῆς δυνάμεις, βασιλεύειν δοκοῦντος, ὄνομα
Φαραώ, κατὰ τὸ ἀκόλουθον αὐτίκα διερευνητέον. „ἐν γὰρ τῷ ὕπνῳ 216
μου“ φησίν „ᾤμην ἑστάναι παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ· καὶ ὥσπερ
ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἀνέβαινον βόες ἑπτά, ἐκλεκταὶ ταῖς σαρξὶ καὶ καλαὶ
τῷ εἴδει, καὶ ἐνέμοντο ἐν τῷ ἄχει. καὶ ἰδοὺ ἕτεραι ἑπτὰ βόες ἀνέ-
βαινον ὀπίσω αὐτῶν ἐκ τοῦ ποταμοῦ, πονηραὶ καὶ αἰσχραὶ τῷ εἴδει
καὶ λεπταὶ ταῖς σαρξίν, ἃς οὐκ εἶδον τοιαύτας ἐν ὅλῃ τῇ Αἰγύπτῳ
αἰσχροτέρας. καὶ κατέφαγον αἱ βόες αἱ λεπταὶ καὶ αἰσχραὶ τὰς ἑπτὰ 217
βόας τὰς πρώτας τὰς καλὰς καὶ ἐκλεκτάς, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς κοιλίας
αὐτῶν· ⟨καὶ οὐ διάδηλοι ἐγένοντο ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὰς κοιλίας αὐτῶν⟩,
καὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν αἰσχραί, καθὰ καὶ τὴν ἀρχήν [εἶπον]. ἐξεγερθεὶς 218
δὲ ἐκοιμήθην, καὶ εἶδον πάλιν ἐν τῷ ὕπνῳ μου, καὶ ὡς ἑπτὰ στάχυες
ἀνέβαινον ἐν πυθμένι ἑνί, πλήρεις καὶ καλοί· ἄλλοι δὲ ἑπτὰ στάχυες
λεπτοὶ καὶ ἀνεμόφθοροι ἀνεφύοντο ἐχόμενοι· καὶ κατέπιον οἱ ἑπτὰ
στάχυες τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς πλήρεις“ (Gen. 41, 17—24). ὁρᾷς μὲν 219
δὴ ⟨τὸ⟩ προοίμιον τοῦ φιλαύτου, ὃς κινητὸς καὶ στρεπτὸς καὶ μετα-
βλητὸς ὢν κατά τε σῶμα καὶ ψυχήν φησιν· „ᾤμην ἑστάναι,“ καὶ οὐκ
ἐλογίσατο, ὅτι μόνῳ θεῷ τὸ ἀκλινὲς καὶ πάγιόν ἐστιν οἰκεῖον καὶ εἴ
τις αὐτῷ φίλος. τῆς μὲν ἀκλινοῦς περὶ αὐτὸν δυνάμεως σαφεστάτη 220

---

2 τῷ scripsi (vel σταυρῷ τῷ conicio): αὐτῷ A, αὐ τῷ Mang. 3 ἐξαπιναίων conicio 9 τοῦ addidi 10 ὄνομα] ὀνείρατα Hoesch. 13 ἑπτὰ βόες conicio 14 ἄχει] ἕλει male Hoesch. 16 ἃς] οἵας conicio ex LXX 17 αἱ ⟨ἑπτὰ⟩ βόες conicio ex LXX 19 lacunam ex LXX supplevi 20 εἶπον seclusi 21 ὥσπερ ex LXX conicio 23 ἐχόμενοι ⟨αὐτῶν⟩ ex LXX supplet Mang. 24 στάχυες ⟨οἱ λεπτοὶ καὶ ἀνεμόφθοροι τοὺς ἑπτὰ στάχυας⟩ ex LXX vid. suppl. 25 τὸ addidi 28 μὲν ⟨γὰρ⟩ vel ⟨οὖν⟩ conicio

---

26 sqq. cf. Orig. comment. in Gen. p. 44 ὁ ἐπὶ τοῖς ῥευστοῖς καὶ ἀβεβαίοις πεποιθὼς ᾤετο ἑστάναι . . . Aristobulum apud. Eus. Praep. ev. VIII 10 § 9—12.

πίστις ὅδε ὁ κόσμος, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων — ὁπότε δὲ ὁ κόσμος ἀρρεπής, ὁ δημιουργὸς πῶς οὐ βέβαιος; —, εἶτα μέντοι
221 καὶ οἱ ἀψευδέστατοι μάρτυρες ἱεροὶ χρησμοί· λέγεται γὰρ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· „ὧδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σὲ ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν Χωρήβ" (Exod. 17, 6), ἴσον τῷ | οὗτος ἐγὼ ὁ ἐμφανὴς καὶ ἐνταῦθα p. 688 M. ὢν ἐκεῖ τέ εἰμι καὶ πανταχοῦ, πεπληρωκὼς τὰ πάντα, ἑστὼς ἐν ὁμοίῳ καὶ μένων, ἄτρεπτος ὤν, πρὶν ἢ σὲ ἤ τι τῶν ὄντων εἰς γένεσιν ἐλθεῖν, ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης καὶ πρεσβυτάτης ἱδρυμένος δυνάμεως ἀρχῆς, ἀφ' ἧς ἡ τῶν ὄντων γένεσις ὤμβρησε καὶ τὸ σοφίας ἐπλήμμυρε νᾶμα.
222 ἐγὼ γάρ εἰμι „ὁ ἐξαγαγὼν ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν ὕδατος" (Deut. 8, 15) ἐν ἑτέροις εἴρηται. μαρτυρεῖ δὲ καὶ Μωυσῆς περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον φάσκων· „εἶδον τὸν τόπον οὗ εἱστήκει ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ" (Exod. 24, 10), τὸ μὴ μεταβάλλειν διὰ τῆς στάσεως καὶ
223 ἱδρύσεως αἰνιττόμενος. (33.) ἀλλὰ γὰρ τοσαύτη περὶ τὸ θεῖόν ἐστιν ὑπερβολὴ τοῦ βεβαίου, ὥστε καὶ ταῖς ἐπιλελεγμέναις φύσεσιν ἐχυρότητος, ὡς ἀρίστου κτήματος, μεταδίδωσιν. αὐτίκα γέ τοι τὴν πλήρη χαρίτων διαθήκην ἑαυτοῦ — νόμος δ' ἐστὶ καὶ λόγος τῶν ὄντων ὁ πρεσβύτατος — ὡς ἂν ἐπὶ βάσεως τῆς τοῦ δικαίου ψυχῆς ἄγαλμα θεοειδὲς ἱδρύσεσθαι παγίως φησίν, ἐπειδὰν λέγῃ τῷ Νῶε· „στήσω τὴν
224 διαθήκην μου πρὸς σέ" (Gen. 9, 11). παρεμφαίνει δὲ καὶ δύο ἕτερα, ἓν μὲν ὅτι τὸ δίκαιον ἀδιαφορεῖ διαθήκης θεοῦ, ἕτερον δὲ ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι χαρίζονται τὰ διαφέροντα τῶν λαμβανόντων, ὁ δὲ θεὸς οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ αὐτοὺς ἐκείνους ἑαυτοῖς· ἐμὲ γὰρ ἐμοὶ δεδώρηται καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ἑαυτῷ· τὸ γὰρ „στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς
225 σέ" ἴσον ἐστὶ τῷ „σοὶ δωρήσομαι." σπουδάζουσι δὲ καὶ πάντες οἱ θεοφιλεῖς τὸν φιλοπραγμοσύνης χειμῶνα ἀποδιδράσκοντες, ἐν ᾧ σάλος καὶ κλύδων ἀεὶ κυκᾶται, τοῖς τῆς ἀρετῆς εὐδίοις καὶ ναυλοχωτάτοις
226 ἐνορμίζεσθαι λιμέσιν. οὐχ ὁρᾷς, οἷα περὶ Ἀβραὰμ λέγεται τοῦ σοφοῦ, ὥς ἐστιν „ἑστὼς ἐνώπιον κυρίου" (Gen. 18, 22); πότε γὰρ εἰκὸς δύνασθαι στῆναι διάνοιαν μηκέθ' ὡς ἐπὶ τρυτάνης ταλαντεύουσαν ἢ ὅτε

1 ὁ δὲ A 4 ἕστηκα scripsi: ἔστη καὶ (sed. ι eras.) A, ἕστηκα καὶ V ἐκεῖ scripsi: ἐκεῖσε A 4. 5 ἐν Χωρὴβ ex LXX scripsi: ἐγχωρεῖν A 5 οὗτος scripsi: οὕτως A 7 ὧν A ἤ τι Mang.: ἐπὶ A 8 ἱδρυμένος Mang.: ὁρώμενος A 9 ἐπλημμύρει conicio 11 Μωσῆς A 13 μεταβάλλον coni. Mang. 16 γέ scripsi: δέ A 18 ὡσὰν A ἐπιβάσεως A 19 ἱδρύσεσθαι Mang.: ἱδρύσασθαι A 25 σοὶ ⟨σὲ⟩ coni. Mang. 26 πολυπραγμοσύνης coni. Mang. 29 ὥς coni. Mang.: ὅς A ποτὲ A εἰκὸς ⟨μᾶλλον⟩ coni. Mang.

ἀντικρύς ἐστι θεοῦ, ὁρῶσά τε καὶ ὁρωμένη; διχόθεν γὰρ αὐτῇ τὸ 227
ἀρρεπές, ἐκ μὲν τοῦ ὁρᾶν τὸν ἀσύγκριτον, ὅτι ὑπὸ τῶν ὁμοίων πρα-
γμάτων οὐκ ἀνθέλκεται, ἐκ δὲ τοῦ ὁρᾶσθαι, ὅτι ἣν ἀξίαν ἔκρινεν εἰς
ὄψιν ὁ ἡγεμὼν τὴν ἑαυτοῦ ⟨ἐλθεῖν, τῷ⟩ ἀρίστῳ μόνῳ προσεκλήρωσεν,
αὐτῷ. καὶ Μωυσεῖ μέντοι θεοπρόπιον ἐχρήσθη τοιόνδε· „σὺ αὐτοῦ
στῆθι μετ' ἐμοῦ" (Deut. 5, 31), δι' οὗ τὰ λεχθέντα ἄμφω παρίστα-
ται, τό τε μὴ κλίνεσθαι τὸν ἀστεῖον καὶ ἡ τοῦ ὄντος περὶ πάντα
βεβαιότης. (34.) καὶ γὰρ τῷ ὄντι τὸ τῷ θεῷ συνεγγίζον οἰκειοῦται 228
κατὰ τὸ ἄτρεπτον αὐτοστατοῦν, καὶ ἠρεμήσας ὁ νοῦς, ἡλίκον ἐστὶν
p. 689 M. ἀγαθὸν ἠρεμία, σαφῶς ἔγνω καὶ θαυμάσας αὐτῆς | τὸ κάλλος ὑπέλαβεν,
ὅτι ἢ θεῷ μόνῳ προσκεκλήρωται ἢ τῇ μεταξὺ φύσει θνητοῦ καὶ ἀθανά-
του γένους. φησὶ γοῦν· „κἀγὼ εἱστήκειν ἀνὰ μέσον κυρίου καὶ ὑμῶν" 229
(Deut. 5, 5), οὐχὶ τοῦτο δηλῶν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ ποδῶν ἠρή-
ρειστο, ἀλλ' ἐκεῖνο βουλόμενος ἐμφῆναι, ὅτι ἡ τοῦ σοφοῦ διάνοια χει-
μώνων μὲν καὶ πολέμων ἀπαλλαγεῖσα, νηνέμῳ δὲ γαλήνῃ καὶ βαθείᾳ
εἰρήνῃ χρωμένη κρείττων μέν ἐστιν ἀνθρώπου, θεοῦ δὲ ἐλάττων. ὁ 230
μὲν γὰρ ἀγελαῖος ἀνθρώπειος νοῦς σείεται καὶ κυκᾶται πρὸς τῶν ἐπι-
τυχόντων, ὁ δ' ἅτε μακάριος καὶ εὐδαίμων ἀμέτοχος κακῶν· μεθόριος
δὲ ὁ ἀστεῖος, ὡς κυρίως εἰπεῖν μήτε θεὸν αὐτὸν εἶναι μήτε ἄνθρωπον,
ἀλλὰ τῶν ἄκρων ἐφαπτόμενον, ἀνθρωπότητι μὲν θνητοῦ γένους, ἀρετῇ
δὲ ἀφθάρτου. τούτῳ παραπλήσιόν ἐστι καὶ τὸ χρησθὲν λόγιον ἐπὶ τοῦ 231
μεγάλου ἱερέως· „ὅταν" γάρ φησιν „εἰσίῃ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων,
ἄνθρωπος οὐκ ἔσται, ἕως ἂν ἐξέλθῃ" (Lev. 16, 17); εἰ δὲ μὴ γίνεται
τότε ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐδὲ θεός, ἀλλὰ λειτουργὸς θεοῦ, κατὰ μὲν
τὸ θνητὸν γενέσει, κατὰ δὲ τὸ ἀθάνατον οἰκειούμενος τῷ ἀγενήτῳ.
τὴν δὲ μέσην τάξιν εἴληχεν, ἕως ἂν ἐξέλθῃ πάλιν εἰς τὰ τοῦ σώματος 232
καὶ τῆς σαρκὸς οἰκεῖα. καὶ πέφυκεν οὕτως ἔχειν· ὅταν μὲν ἐξ ἔρωτος
θείου κατασχεθεὶς ὁ νοῦς, συντείνας ἑαυτὸν ἄχρι τῶν ἀδύτων, ὁρμῇ

---

1 διχόθεν Markland: δειχθέν A 2 ἀνομοίων coni. Mang. 3 οὐκέτ' conicio 4 ἑαυτοῦ Mang. (Hoesch. in mg. A): ἑαυτῶ A ἐλθεῖν τῷ addidi 5 αὐ-τῶ A Μωσεῖ A 9 αὐτοστατοῦν] αὐτῷ τῷ ἑστῶτι conicio 12 ἡμῶν Hoesch. 13. 14 ἐρήρειστο v 16 κρείττω A 17 σείεται Mang.: ἵεται A, οἴεται Hoesch. 18 ἅτε (sic) A: αὖ τε v καὶ A: τε καὶ Mang. 24 δῆλον δ' ὅτι οὐδὲ θεός, τί ἄλλο ἢ λειτουργὸς e. gr. conicio; θεοῦ, ⟨δῆλον ὅτι μεθόριος ἀνθρώπου καὶ θεοῦ⟩ coni. Cohn (δ' ὅτι antea) 25 ἀγεννήτω A 26 εἴληχεν, ἕως Mang.: εἰληχέναι ὡς A

---

22 sqq. cf. ad. p. 289,7

καὶ σπουδῇ πάσῃ χρώμενος προέρχηται, θεοφορούμενος ἐπιλέληται
μὲν τῶν ἄλλων, ἐπιλέλησται δὲ καὶ ἑαυτοῦ, μόνου ⟨δὲ⟩ μέμνηται καὶ
ἐξήρτηται τοῦ δορυφορουμένου καὶ θεραπευομένου, ᾧ τὰς ἱερὰς καὶ
233 ἀναφεῖς καθαγιάζων ἀρετὰς ἐκθυμιᾷ. ἐπειδὰν δὲ στῇ ⟨τὸ⟩ ἐνθουσιῶ-
δες καὶ ὁ πολὺς ἵμερος χαλάσῃ, παλινδρομήσας ἀπὸ τῶν θείων ἄνθρω-
πος γίνεται, τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐντυχών, ἅπερ ἐν τοῖς προπυλαίοις ἐφή-
234 δρευεν, ἵνα αὐτὸ μόνον ἐκκύψαντα ἔνδοθεν ἐξαρπάσῃ. (35.) τὸν μὲν
οὖν τέλειον οὔτε θεὸν οὔτε ἄνθρωπον ἀναγράφει Μωυσῆς, ἀλλ', ὡς ἔφην,
μεθόριον τῆς ἀγενήτου καὶ φθαρτῆς φύσεως· τὸν δὲ προκόπτοντα πάλιν
ἐν τῇ μεταξὺ χώρᾳ ζώντων καὶ τεθνηκότων τάττει, ζῶντας μὲν καλῶν
τοὺς συμβιοῦντας φρονήσει, τεθνηκότας δὲ τοὺς ἀφροσύνῃ χαίροντας.
235 λέγεται γὰρ ἐπὶ Ἀαρὼν ὅτι „ἔστη ἀνὰ μέσον τῶν τεθνηκότων ⟨καὶ
τῶν ζώντων⟩, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις“ (Num. 16, 48). ὁ γὰρ προ-
κόπτων οὔτε ἐν τοῖς τεθνηκόσι τὸν ἀρετῆς βίον ἐξετάζεται, πόθον καὶ
ζῆλον ἔχων τοῦ καλοῦ, οὔτε ἐν τοῖς | μετὰ τῆς ἄκρας καὶ τελείας p. 690 M.
ζῶσιν εὐδαιμονίας — ἔτι γὰρ πρὸς τὸ πέρας ἐνδεῖ —, ἀλλ' ἑκατέρων
236 ἐφάπτεται. διὸ καὶ κυρίως ἐπιλέγεται τὸ „ἐκόπασεν ἡ θραῦσις“, ἀλλ'
οὐκ ἐπαύσατο· παύεται μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν τελείων τὰ περιθραύοντα καὶ
κατακλῶντα καὶ καταγνύντα τὴν ψυχήν, μειοῦται δὲ ἐπὶ τῶν προκοπτόν-
των ὡς ἂν αὐτὸ μόνον ἀνακοπτόμενα καὶ στελλόμενα.
237 (36.) Τῆς οὖν στάσεως καὶ ἱδρύσεως καὶ τῆς ἐν ταὐτῷ κατὰ
τὸ ἀμετάβλητον καὶ ἄτρεπτον εἰς ἀεὶ μονῆς πρῶτον μὲν ὑπαρχούσης
περὶ τὸ ὄν, ἔπειτα δὲ περὶ τὸν τοῦ ὄντος λόγον, ὃν διαθήκην ἐκάλεσε,
τρίτον δὲ περὶ τὸν σοφὸν καὶ τέταρτον περὶ τὸν προκόπτοντα, τί παθὼν
ὁ φαῦλος καὶ πάσαις ἀραῖς ἔνοχος νοῦς ᾠήθη μόνος ἵστασθαι δύνα-
σθαι, φορούμενος ὥσπερ ἐν κατακλυσμῷ καὶ κατασυρόμενος ταῖς τῶν
ἐπιρρεόντων διὰ τοῦ νεκροφορουμένου σώματος δίναις ἐπαλλήλοις;
238 „ᾤμην“ γάρ φησιν „ἑστάναι ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Gen. 41, 17).

---

4 εὐαγεῖς vel ἐναγεῖς coni. Mang. καθαγίζων coni. Mang. ἐκθύμια A τὸ add. Mang. 4. 5 ἐνθουσιώδης coni. Hoesch. 6 προπυλέοις A 7 αὐτὸ Hoesch.: αὐτῷ A 8 Μωσῆς A ἔφην Mang.: ἔφη A 9 ἀγεννήτου A 12. 13 καὶ τῶν ζώντων ex LXX add. Hoesch. 16 γάρ ⟨τι⟩ coni. Mang. ἑκατέρων ⟨τῶν ἄκρων⟩ coni. Mang. (cf. § 189) 20 ὡσὰν A αὐτὸ Hoesch.: αὐτῷ A 22 εἰσαεὶ A μόνης A 27 δίναις Hoesch.: δειναῖς A 28 ἐπὶ] παρὰ conicio, cf. § 216. 261

9—11 cf. ad. p. 46,8.

λόγον δὲ συμβολικῶς ποταμὸν εἶναί φαμεν, ἐπειδὴ ἑκάτερος ἔξω τε
φέρεται καὶ ῥέων συντόνῳ χρῆται τῷ τάχει καὶ τοτὲ μὲν εὐφορεῖ
πλημμύραις ὁ μὲν ὕδατος, ὁ δὲ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων, τοτὲ δὲ ἀφο-
ρεῖ χαλώμενος καὶ συνίζων· καὶ ὠφελοῦσι μέντοι ὁ μὲν ἄρδων τὰς ἀρού- 239
ρας, ὁ δὲ τὰς τῶν φιληκόων ψυχάς, καὶ ἔστιν ὅτε βλάπτουσι κυμήναντες,
ὁ μὲν τὴν ὅμορον γῆν ἐπικλύσας, ὁ δὲ ἀνακυκήσας καὶ συγχέας τὸν τῶν
οὐ προσεχόντων λογισμόν. οὗτος μὲν εἰκάζεται ποταμῷ. διττὴ 240
δὲ λόγου φύσις, ἡ μὲν ἀμείνων, ἡ δὲ χείρων, ἀμείνων μὲν ἡ ὠφε-
λοῦσα, χείρων δὲ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἡ βλάπτουσα. παραδείγματα δὲ 241
ἑκατέρας τοῖς δυναμένοις ὁρᾶν ἀνέθηκε Μωϋσῆς ἀριδηλότατα· „ποτα-
μὸς“ γάρ φησι „πορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον· ἐκεῖθεν
ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς“ (Gen. 2, 10). καλεῖ δὲ τὴν μὲν τοῦ 242
ὄντος σοφίαν Ἐδέμ, ἧς ἑρμηνεία τρυφή, διότι, οἶμαι, ἐντρύφημα καὶ
θεοῦ σοφία καὶ σοφίας θεός, ἐπεὶ καὶ ἐν ὕμνοις ᾄδεται· „κατατρύφησον
τοῦ κυρίου“ (Psalm. 36, 4). κάτεισι δὲ ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τῆς σοφίας
ποταμοῦ τρόπον ὁ θεῖος λόγος, ἵνα ἄρδῃ καὶ ποτίζῃ τὰ ὀλύμπια καὶ
οὐράνια φιλαρέτων ψυχῶν βλαστήματα καὶ φυτά, ὡσανεὶ παράδεισον.
ὁ δὲ ἱερὸς οὗτος λόγος ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς, λέγω δὲ εἰς 243
τὰς τέσσαρας ἀρετὰς σχίζεται, ὧν ἑκάστη βασιλίς ἐστι· τὸ γὰρ ἀφο-
ρίζεσθαι εἰς ἀρχὰς οὐ τοπικοῖς ὅροις, ἀλλὰ βασιλείᾳ ἔοικεν, ἵν᾿ ἐπιδείξας
p. 691 M. τὰς ἀρετὰς εὐθὺς ἀποφήνῃ | καὶ τὸν χρώμενον αὐταῖς σοφὸν βασιλέα,
κεχειροτονημένον οὐ πρὸς ἀνθρώπων, ἀλλ᾿ ὑπὸ τῆς ἀψευδοῦς καὶ ἀδεκάστου
καὶ μόνης ἐλευθέρας φύσεως. λέγουσι γὰρ τῷ Ἀβραὰμ οἱ κατιδόντες αὐτοῦ 244
τὸ ἀστεῖον· „βασιλεὺς παρὰ θεοῦ εἶ σὺ ἐν ἡμῖν“ (Gen. 23, 6), δόγμα
τιθέμενοι τοῖς περὶ φιλοσοφίαν διατρίβουσιν, ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἄρχων
καὶ βασιλεὺς καὶ ἡ ἀρετὴ ἀνυπεύθυνος ἀρχή τε καὶ βασιλεία.
(37.) τοῦτον τὸν λόγον εἰκάσας ποταμῷ τις τῶν ἑταίρων Μωυσέως 245
ἐν ὕμνοις εἶπεν· „ὁ ποταμὸς τοῦ θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων“ (Psalm. 64,
10). καί⟨τοι⟩ τινὰ τῶν ἐπὶ γῆς ῥεόντων ἄλογον κυριολογεῖσθαι· ἀλλ᾿,
ὡς ἔοικε, πλήρη τοῦ σοφίας νάματος τὸν θεῖον λόγον διασυνίστησι,

---

2 συντόνῳ Mang.: εὐτόνῳ A τότε A, ποτὲ coni. Hoesch. εὐφορεῖ Mang.: ἐμφορεῖ A 3 τοτὲ scripsi: ὅτε A, ποτὲ coni. Hoesch. 7 οὕτως coni. et post εἰκάζεται add. λόγος Mang. 9 κατὰ τοὐναντίον conicio 10 ἑκατέρας ex Cantabr. S. Trin. Mang.: ἑκατέροις A, ἑκατέρου coni. Hoesch. 11 ἐκπορεύεται ex LXX conicio 20 τοπικοῖς ὅροις Hoesch.: τοπικοὺς ὅρους A ἵν᾿] ἵν᾿ ὅρους per errorem, ut vid., Mang. 21 τὰς] τις coni. Mang. 23 μονῆς A 27 ἑτέρων Μωυσέος A 29 τοι addidi

μηδὲν ἔρημον καὶ κενὸν ἑαυτοῦ μέρος ἔχοντα, ⟨μᾶλλον⟩ δέ, ὡς εἶπέ τις,
ὅλον δι' ὅλων ἀναχεόμενον καὶ αἰρόμενον εἰς ὕψος διὰ τὴν συνεχῆ καὶ
246 ἐπάλληλον τῆς ἀεννάου πηγῆς ἐκείνης φοράν. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον ᾆσμα
τοιοῦτον· „τὸ ὅρμημα τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνει τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ" (Psalm.
45, 5). ποίαν πόλιν; ἡ γὰρ νῦν οὖσα ἱερὰ πόλις, ἐν ᾗ καὶ ἅγιος νεώς ἐστι,
μακρὰν ὥσπερ θαλάττης καὶ ποταμῶν συνῴκισται· ὡς δῆλον εἶναι, ὅτι τοῦ
247 προφανοῦς ἕτερόν τι βούλεται δι' ὑπονοιῶν παραστῆσαι. τῷ γὰρ ὄντι τοῦ
θείου λόγου ῥύμη * * * καὶ συνεχῶς μεθ' ὁρμῆς ἐν τάξει φερομένη
248 πάντα διὰ πάντων ἀναχεῖ τε καὶ εὐφραίνει. πόλιν γὰρ θεοῦ καθ' ἕνα μὲν
τρόπον τὸν κόσμον καλεῖ, ὃς ὅλον τὸν κρατῆρα τοῦ θείου πόματος
δεξάμενος ⟨ἠκρατί⟩σατο καὶ γανωθεὶς ἀναφαιρέτου καὶ ἀσβέστου τῆς
εἰς ἅπαντα τὸν [ἐπὶ τὸν] αἰῶνα εὐφροσύνης ἐπέλαχε, καθ' ἕτερον
δὲ τὴν ψυχὴν τοῦ σοφοῦ, ᾗ λέγεται καὶ ἐμπεριπατεῖν ὁ θεὸς ὡς ἐν
πόλει· „περιπατήσω" γάρ φησιν „ἐν ὑμῖν, καὶ ἔσομαι [ἐν] ὑμῶν
249 θεός" (Lev. 26, 12). καὶ ψυχῇ δ' εὐδαίμονι τὸ ἱερώτατον ἔκπωμα
προτεινούσῃ τὸν ἑαυτῆς λογισμὸν τίς ἐπιχεῖ τοὺς ἱεροὺς κυάθους τῆς
πρὸς ἀλήθειαν εὐφροσύνης, ὅτι μὴ ⟨ὁ⟩ οἰνοχόος τοῦ θεοῦ καὶ συμποσίαρχος λόγος, οὐ διαφέρων τοῦ πόματος, ἀλλ' αὐτὸς ἄκρατος ὤν, τὸ
γάνωμα, τὸ ἥδυσμα, ἡ ἀνάχυσις, ἡ εὐθυμία, τὸ χαρᾶς, τὸ εὐφροσύνης
ἀμβρόσιον, ἵνα καὶ αὐτοὶ ποιητικοῖς ὀνόμασι χρησώμεθα, φάρμακον;
250 (38.) ἡ δὲ θεοῦ πόλις ὑπὸ Ἑβραίων Ἱερουσαλὴμ καλεῖται, ἧς μεταληφθὲν τοὔνομα ὅρασίς ἐστιν εἰρήνης. ὥστε μὴ ζήτει τὴν τοῦ | ὄντος p. 692 M.
πόλιν ἐν κλίμασι γῆς — οὐ γὰρ ἐκ ξύλων ἢ λίθων δεδημιούργηται —,
ἀλλ' ἐν ψυχῇ ἀπολέμῳ καὶ ὀξυδορκούσῃ ⟨τέλος⟩ προτεθειμένῃ τὸν [δὲ]
251 θεωρητικὸν καὶ εἰρηναῖον βίον. ἐπεὶ καὶ τίνα σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον
εὕροι τις ἂν οἶκον ἐν τοῖς οὖσι θεῷ ἢ φιλοθεάμονα διάνοιαν, πάνθ'
252 ὁρᾶν ἐπειγομένην καὶ μηδὲ ὄναρ στάσεως ἢ ταραχῆς ἐφιεμένην; ὑπηχεῖ

---

1 μᾶλλον Hoesch.: lacuna in A ὡς ἂν εἴποι τις coni. Mang. 6 διῴκισται coni. Mang. 8 ῥύμη Mang.: ῥύμην A ῥύμη συνεχὴς μεθ' ὁρμῆς καὶ τάξεως φερομένη coni. Mang.. λ et lacuna 6—8 litt. in A: ἐπαλλήλως vel ἀπαύστως e. gr. addo μεθ' ὁρμῆς ἐν scripsi: μεθορμίσαι A 9 ἀναχεῖ τε Mang.: ἀναχεῖται A γὰρ] δὲ Mang. 10 πόματος Hoesch.: πόταμος (sic) A 11 lacuna 3—4 litt., tum σατο A: ἠκρατίσατο vel ἐνεφορήσατο conicio, ἠρύσατο coni. Hoesch. 12 ἐπὶ τὸν del. Hoesch. 13 καὶ et ἐν fort. secl. 14 ὑμῶν scripsi: ἐν ὑμῖν A, sed cf. LXX et p. 202,16 16 προτεινούσῃ Hoesch.: προτείνουσι A 18. 19 ἄκρατον ὢν τὸ γάνωμα coni. Mang. 22 ὄντως A 23 κλήμασι A 24 ὀξυδορκούσῃ scripsi: ὀξυδορκοῦσι A lacuna 5—6 litt. A: τέλος (vel ἓν τέλος) supplevi δὲ cum Cantabr. S. Trin. secl. Mang. 25 ἀξιώτερον vel ἀξιοπρεπέστερον coni. Mang. 27 ἐφιεμένην] ἐπῃσθημένην coni. Mang. ὑπήχει A

δέ μοι πάλιν τὸ εἰωθὸς ἀφανῶς ἐνομιλεῖν πνεῦμα ἀόρατον καί φησιν·
ὦ οὗτος, ἔοικας ἀνεπιστήμων εἶναι καὶ μεγάλου καὶ περιμαχήτου πράγ-
ματος, ὅπερ ἀφθόνως — πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλα εὐκαίρως ὑφηγησάμην
— ἀναδιδάξω. ἴσθι δή, ⟨ὦ⟩ γενναῖε, ὅτι θεὸς μόνος ἡ ἀψευδεστάτη 253
καὶ πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν εἰρήνη, ἡ δὲ γενητὴ καὶ φθαρτὴ οὐσία πᾶσα
συνεχὴς πόλεμος. καὶ γὰρ ὁ μὲν θεὸς ἑκούσιον, ἀνάγκη δὲ ἡ οὐσία·
ὃς ἂν οὖν ἰσχύσῃ πόλεμον μὲν καὶ ἀνάγκην καὶ γένεσιν καὶ φθορὰν
καταλιπεῖν, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὸ ἀγένητον, πρὸς τὸ ἄφθαρτον, πρὸς
τὸ ἑκούσιον, πρὸς εἰρήνην, λέγοιτ' ἂν ἐνδίκως ἐνδιαίτημα καὶ πόλις
εἶναι θεοῦ. μηδὲν οὖν διαφερέτω σοι ἢ ὅρασιν εἰρήνης ἢ ὅρασιν θεοῦ 254
τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ὀνομάζειν, ὅτι δὲ τῶν πολυωνύμων τοῦ ὄντος
δυνάμεων οὐ θιασώτης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔξαρχός ἐστιν εἰρήνης.
(39.) καὶ Ἀβραὰμ μέντοι τῷ σοφῷ δώσειν φησὶ κλῆρον γῆς „ἀπὸ 255
τοῦ ποταμοῦ ⟨Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ⟩ τοῦ μεγάλου Εὐφράτου"
(Gen. 15, 18), οὐ χώρας ἀποτομὴν μᾶλλον ἢ τὴν περὶ αὐτοὺς ἡμᾶς
ἀμείνω μοῖραν. Αἰγύπτου μὲν γὰρ ἀπεικάζεται ποταμῷ τὸ ἡμέτερον
σῶμα καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἐγγινόμενα πάθη, τῷ δὲ
Εὐφράτῃ ⟨ψυχὴ⟩ καὶ τὰ φίλα ταύτῃ. δόγμα δὴ τίθεται βιω- 256
φελέστατον καὶ συνεκτικώτατον, ὅτι ὁ σπουδαῖος κλῆρον ἔλαχε ψυχὴν
καὶ τὰς ψυχῆς ἀρετάς, ὥσπερ ὁ φαῦλος ἔμπαλιν σῶμα καὶ τὰς σώμα-
τος καὶ διὰ σώματος κακίας. τὸ δὲ ἀπὸ δύο δηλοῖ, ἓν μὲν τὸ σὺν 257
ἐκείνῳ ἀφ' οὗ λέγεται, ἕτερον δὲ ⟨τὸ⟩ χωρὶς αὐτοῦ. ὅταν μὲν γὰρ
λέγωμεν ἀπὸ πρωΐας ἄχρις ἑσπέρας ⟨ὥρας⟩ εἶναι δώδεκα καὶ ἀπὸ
νεομηνίας ἄχρι τριακάδος ἡμέρας τριάκοντα, συγκατατάττομεν τήν τε
p. 693 M. πρώτην ὥραν καὶ τὴν νεομηνίαν· ὅταν δέ τις ἀπὸ τῆς πόλεως φῇ |
τὸν ἀγρὸν ἀπέχειν σταδίους τρεῖς ἢ τέτταρας, δίχα τῆς πόλεως δήπου
φησίν. ὥστε καὶ νῦν τὸ „ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου" νομιστέον τὸ 258

3 εὐκαίρως Mang.: ἀκαίρως A 4 ὦ addidi 5 γεννητὴ A πᾶσα] οὐ D 8 ἀγέννητον A 9 ἂν per errorem om. Mang. 11 ὅτι δὲ A: ὅτι καὶ coni. Hoesch., ὅτι δὴ Mang., διότι conicio 12 θιασῶτις et εἰρήνη conicio (εἰρήνη iam Mang.) 14 Αἰγύπτου — ποταμοῦ add. Hoesch. 15 οὐ χώρας Hoesch.: οὐχ ὁρᾷς A 16 ἀμείνω] μηνύων coni. Mang. 17 αὐτοῦ Cohn (cf. lin. 21): αὐτὸ A 18 ψυχὴ addidi, ἡ ψυχὴ add. Hoesch. 21 ἀπὸ δύο Mang. (nisi quod δύο post δηλοῖ ponit, ἀπὸ iam Benzelius): αὐτὸ A τὸ Mang.: τῶ A 22 τὸ addidi 23 ὥρας add. Hoesch. 24 συγκατάττομεν A 26 prius τὸ] τῷ coni. Mang.

4—6 D[K] fol. 116[r] ἐκ τοῦ περὶ τῶν ὀνείρων: μόνος ὅδε ἡ — πόλεμος.

χωρὶς ἐκείνου παραλαμβάνεσθαι· βούλεται γὰρ διοικίσας ἡμᾶς τῶν
σωματικῶν, ἅπερ ἐν ῥύσει καὶ φθορᾷ φθειρομένῃ καὶ φθειρούσῃ θεω-
ρεῖται, κλῆρον ψυχῆς λαβεῖν μετὰ τῶν ἀφθάρτων καὶ ἀφθαρσίας ἀξίων
259 ἀρετῶν. οὕτω μέντοι τὸ εἰκάσθαι ποταμῷ λόγον ἐπαινετὸν ἰχνηλα-
τοῦντες εὑρήκαμεν. ὁ δὲ ψεκτὸς αὐτὸς ἄρα ἦν ὁ Αἰγύπτιος ποταμός,
ἀνάγωγός τις καὶ ἀμαθής, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄψυχος λόγος· οὗ χάριν καὶ
εἰς αἷμα μεταβάλλει (Exod. 7, 20), τρέφειν οὐ δυνάμενος — ὁ γὰρ
ἀπαιδευσίας λόγος οὐ πότιμος — καὶ εὐτοκεῖ μέντοι βατράχοις (Exod.
8, 6) ἀναίμοις καὶ ἀψύχοις, καινὸν καὶ τραχὺν ἦχον, ἄλγημα ἀκοῆς,
260 ἀπηχοῦσι. λέγεται δέ, ὅτι καὶ οἱ ἐν αὐτῷ πάντες ἰχθύες ἐφθάρησαν
(Exod. 7, 21), οἳ συμβολικῶς εἰσι τὰ νοήματα· ταῦτα γὰρ ἐννήχεται
καὶ ἐγγίνεται ὡς ἐν ποταμῷ τῷ λόγῳ, ζῴοις ἐοικότα καὶ ψυχοῦντα
αὐτόν· ἐν δὲ ἀπαιδεύτῳ λόγῳ τέθνηκε τὰ ἐνθυμήματα· συνετὸν γὰρ
οὐδὲν ἔστιν εὑρεῖν, ἀλλὰ κολῳῶν τινας ἀκόσμους καὶ ἀμετροεπεῖς, ὡς
εἶπέ τις, φωνάς.
261 (40.) Περὶ μὲν δὴ τούτων ἅλις. ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον στάσιν καὶ
ποταμόν, ἀλλὰ καὶ χείλη ποταμοῦ φαντασιωθῆναι ὁμολογεῖ φάσκων·
„ᾤμην ἑστάναι παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Gen. 41, 17), ἀναγκαῖον
262 ἂν εἴη καὶ περὶ χείλους τὰ καίρια ὑπομνῆσαι. φαίνεται τοίνυν ἕνεκα
δυεῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡ φύσις χείλη ζῴοις καὶ μάλιστα ἀνθρώποις
ἁρμόσασθαι· ἑνὸς μὲν ἡσυχίας — ἔρυμα γὰρ ταῦτα καὶ φραγμὸς ὀχυ-
ρώτατος φωνῆς —, ἑτέρου δὲ ἑρμηνείας· διὰ γὰρ τούτων τὸ τῶν λόγων
νᾶμα φέρεται· συναχθέντων μὲν γὰρ ἐπέχεται, φέρεσθαι δ' ἀμήχανον
263 μὴ διαστάντων. ἐκ δὲ τούτου γυμνάζει καὶ συγκροτεῖ πρὸς ἄμφω, τὸ
λέγειν καὶ ἡσυχάζειν, ἑκατέρου τὸν ἁρμόττοντα καιρὸν παραφυλάττον-
τας. οἷον ἀκοῆς ἄξιόν τι λέγεται; πρόσεχε μηδὲν ἐναντιούμενος ἐν
ἡσυχίᾳ κατὰ τὸ Μωυσέως παράγγελμα, τὸ „σιώπα καὶ ἄκουε“ (Deut.
264 27, 9). τῶν γὰρ εἰς τὰς ἐριστικὰς γνωσιμαχίας ἀφικνουμένων οὐδ' ἂν

---

1 διοικήσας A, διοικισθέντας conicio 2 φορᾷ coni. Mang. φθειρούσῃ Hoesch.: φθείρουσα A 3 ἀξιῶν A 4. 5 ἰχνηλατοῦντες Hoesch.: ὀχληλατοῦντες A 6 ⟨καὶ⟩ ὡς conicio ⟨καὶ⟩ ἄψυχος coni. Mang. 9 ἀνέμοις A 11 ἐννήχεται scripsi: ἐνηχεῖται A, ἐννηχεῖται Mang. 12 ἐγγίνεται Hoesch.: ἐγγε-νεῖται A 14 κολῳῶν Hoesch.: κωλύων A 19 χειλῶν coni. Mang. ὑπομνῆσαι Mang.: ὑπονοῆσαι A 20 δυοῖν v 21. 22 ὀχυρότατος A 23 νᾶμα φέρεται Mang.: ἀναφέρεται A 25 καὶ ⟨τὸ⟩ conicio 27 Μωσέως A

---

14 Hom. Il. B 212.

εἶς κυρίως οὔτε λέγειν οὔτ᾽ ἀκούειν νομισθείη. τῷ δὲ μέλλοντι πρὸς
ἀλήθειαν * * * ὠφέλιμον. πάλιν ὅταν ἴδῃς ἐν τοῖς τοῦ βίου πολέ- 265
μοις καὶ κακοῖς τὴν ἵλεω τοῦ θεοῦ χεῖρα καὶ δύναμιν ὑπερέχουσαν
p. 694 M. καὶ προασπίζουσαν, ἠρέμησον· οὐ γὰρ δεῖται | συμμαχίας ὁ βοηθὸς
οὗτος. ἔστι δὲ καὶ τούτου δεῖγμα τὸ ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς κατα-
κείμενον, τὸ „κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς σιγήσεσθε“
(Exod. 14, 14). ἐάν γε μὴν ἴδῃς τὰ γνήσια ἔγγονα καὶ πρωτότοκα 266
Αἰγύπτου φθειρόμενα (Exod. 11, 5), τὸ ἐπιθυμεῖν, τὸ ἥδεσθαι, τὸ λυ-
πεῖσθαι, τὸ φοβεῖσθαι, τὸ ἀδικεῖν, τὸ ἀφραίνειν, τὸ ἀκολασταίνειν καὶ
ὅσα τούτων ἀδελφὰ καὶ συγγενῆ, καταπλαγεὶς ἡσύχαζε, τὸ φοβερὸν τοῦ
θεοῦ κράτος ὑποπτήξας. „οὐ γὰρ γρύξει“ φησί „κύων τῇ γλώσσῃ, 267
οὐδ᾽ ἀπ᾽ ἀνθρώπου ἕως κτήνους“ (ibid. 7), ἴσον τῷ οὔτε τὴν κυνώδη
γλῶσσαν ὑλακτοῦσάν τε καὶ κράζουσαν οὔτε τὸν ἐν ἡμῖν ἄνθρωπον,
ἡγεμόνα νοῦν, οὔτε τὸ κτηνῶδες θρέμμα, τὴν αἴσθησιν, προσήκει
γαυριᾶν, ὅταν ἀναιρεθέντος τοῦ παρ᾽ ἡμᾶς ὅλον ἔξωθεν τὸ συμμαχικὸν
αὐτοκέλευστον ὑπερασπιοῦν ἥκῃ. (41.) πολλοὶ δὲ συμβαίνουσι καιροὶ 268
μὴ ἐφαρμόζοντες ἡσυχίᾳ, τὰς δὲ καταλογάδην ῥήσεις ἐπιζητοῦντες·
ὧν πάλιν ἰδεῖν ἔστιν ἀνακείμενα ὑπομνήματα. πῶς; ἀγαθοῦ τις γέγονεν
ἀπροσδόκητος μετουσία; καλὸν οὖν εὐχαριστῆσαι καὶ τὸν ἐπιπέμψαντα
ὑμνῆσαι. τί οὖν τὸ ἀγαθόν; τέθνηκε τὸ ἐπιτιθέμενον ἡμῖν πάθος καὶ 269
πρηνὲς ἄταφον ἔρριπται; μὴ μέλλωμεν οὖν, ἀλλὰ ⟨χορὸν⟩ στησάμενοι τὴν
ἱεροπρεπεστάτην ᾄδωμεν ᾠδήν, παρακελευόμενοι λέγειν πᾶσιν· „ᾄσωμεν
τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς
θάλασσαν“ (Exod. 15, 1). ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν τοῦ πάθους φθορὰ καὶ 270
μετανάστασις ἀγαθόν, ἀλλ᾽ οὐ τέλειον ἀγαθόν· ἡ δὲ σοφίας εὕρεσις
ὑπερβάλλον καλόν· ἧς εὑρεθείσης ἅπας ὁ λεὼς οὐ καθ᾽ ἓν μέρος
μουσικῆς, ἀλλὰ κατὰ πάσας αὐτῆς τὰς ἁρμονίας καὶ μελῳδίας ᾄσεται.
„τότε“ γάρ φησιν „ᾖσεν Ἰσραὴλ τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐπὶ τοῦ φρέατος“ 271

---

2 lacuna 16—18 litt. A: ἀκούειν τὸ ἡσυχάζειν e gr. suppleo (cf. Quis rer. div. her. § 14) 3 ὑπερμαχοῦσαν bene coni. Mag. (cf. § 280) 4 ὑπερασπίζουσαν coni. Mang. 5 δεῖγμα τὸ scripsi: δείγματα A 5. 6 κατακείμενον A: κατακείμενα οἷον Hoesch., κείμενον conicio 7 γε scripsi: τε A 9 ἀφραίνειν Mang.: εὐφραίνειν A 11 γρυξι A φησί Mang.: φασί A 12 τὸ A 13 κράζουσαν scripsi: ἀράζουσαν A, γρύζουσαν coni. Mang. 15 ὅλου coni. Mang. 17 vulgo ante τὰς punctum ponebant; ideo Mang. lin. 18 post ὑπομνήματα lacunam statuit 20 ὑμνῆσαι τὸ ἀγαθόν. οἷον τέθνηκε coni. Mang. 21 οὖν scripsi: ὑμῖν A, ἡμεῖς Hoesch., ὑμνεῖν coni. Cohn χορὸν add. Mang. 24 φθορὰ Mang.: φορὰ A

(Num. 21, 17), λέγω δὲ ἐπὶ τῆς πάλαι μὲν κεκρυμμένης, ἀναζητηθεί-
σης δὲ αὖθις καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀνευρημένης βαθείας τὴν φύσιν ἐπιστήμης,
272 ᾗ νόμος τὰς τῶν φιλοθεαμόνων ἄρδειν λογικὰς ἐν ψυχαῖς ἀρούρας. τί
δέ; ὅταν συγκομίσωμεν τὸν γνήσιον διανοίας καρπόν, οὐ παραγγέλλει
ἡμῖν ὁ ἱερὸς λόγος ὥσπερ ἐν καρτάλῳ (Deut. 26, 2. 4) τῷ λογισμῷ
τὰς ἀπαρχὰς τῆς εὐφορίας ὧν ἤνθησεν, ὧν ἐβλάστησεν, ὧν ἐκαρποφό-
ρησεν ἡ ψυχὴ καλῶν, ἐπιδεικνυμένους ἄντικρυς οὕτω ῥητορεύειν, τὰ
εἰς τὸν τελεσφόρον θεὸν ἐγκώμια λέγοντας· „ἐξεκάθηρα τὰ ἅγια ἀπὸ
τῆς οἰκίας μου“ (ibid. 13) καὶ ἐταμιευσάμην | ἐν τῷ τοῦ θεοῦ οἴκῳ, p. 695 M.
ταμίας καὶ φύλακας αὐτῶν ἐπιστήσας τοὺς ἀριστίνδην ἐπιλελεγμένους
273 πρὸς τὴν ἱερὰν νεωκορίαν. οὗτοι δέ εἰσι Λευῖται καὶ προσήλυτοι καὶ
ὀρφανοὶ καὶ χῆραι (ibid.)· οἱ μὲν ἱκέται, οἱ δὲ μετανάσται καὶ πρόσ-
φυγες, οἱ δὲ ἀπωρφανισμένοι καὶ κεχηρευκότες γενέσεως, θεὸν δὲ τὸν
τῆς ψυχῆς θεραπευτρίδος ἄνδρα καὶ πατέρα γνήσιον ἐπιγεγραμμένοι.
274 (42.) τοῦτον μὲν δὴ τὸν τρόπον καὶ λέγειν καὶ ἡσυχάζειν ἐμπρεπέστα-
τον. τὸ δὲ ἐναντίον μεμελετήκασιν οἱ φαῦλοι· καὶ γὰρ ἡσυχίας ἐπι-
λήπτου καὶ ἑρμηνείας ὑπαιτίου ζηλωταὶ γεγόνασιν, ἑκάτερον ἐπ' ὀλέθρῳ
275 ἑαυτῶν τε καὶ ἑτέρων συγκροτοῦντες. τὸ δὲ πλέον ἐστὶν αὐτοῖς τῆς
ἀσκήσεως ἐν τῷ λέγειν ἃ μὴ δεῖ· τὸ γὰρ στόμα διανοίξαντες καὶ
ἐάσαντες ἀχαλίνωτον, καθάπερ ῥεῦμα ἀκατάσχετον, φέρεσθαι τὸν ἀκρι-
τόμυθον, ᾗ φασιν οἱ ποιηταί, λόγον ἴᾶσι, μυρία τῶν ἀλυσιτελῶν
276 προσεπισύροντα. τοιγαροῦν οἱ μὲν ἐπὶ συνηγορίαν ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας
καὶ πάσης πλεοναζούσης ὁρμῆς ἐτράποντο, ἄλογον πάθος ἐπιτειχίζοντες
ἡγεμόνι λογισμῷ, ⟨ἔτι δὲ⟩ καὶ ταῖς ἐριστικαῖς φιλονεικίαις ⟨ἐπ⟩αποδυσά-
μενοι συνεπλάκησαν, ἐλπίσαντες τὸ ὁρατικὸν πηρῶσαι γένος καὶ
κατὰ κρημνῶν καὶ βαράθρων, ἐξ ὧν οὐδ' ἂν ἔτι γένοιτο διαναστῆναι,
277 δυνήσεσθαι ῥῖψαι. ἔνιοι δὲ οὐ μόνον ἀντιπάλους ἑαυτοὺς τῆς ἀνθρωπίνης
ἀπέφηναν ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς θείας· ἐπὶ τοσοῦτον ἀπονοίας ἤλασαν.
τοῦ μὲν οὖν φιλοπαθοῦς ἔξαρχος ἀναγράφεται θιάσου τῆς Αἰγυπτίας

3 ᾗ Mang.: ἣν A, ἧς Hoesch. ἐμψύχους coni. Mang. 5 καρτάλῳ scripsi: καρτάλλω A 8 λέγοντας Hoesch.: λέγοντες A 10 φυλακὰς A 12 ἱκέται Hoesch.: οἰκέται A 14 θεραπευτρίδος ψυχῆς conicio 18 ⟨τῷ⟩ ἑαυτῶν conicio 21 ἢ A ἴᾶσι scripsi: ἐῶσι A 24 lacuna 5—6 litt. A: ἔτι δὲ supplevi 24. 25 ἐπαποδυσάμενοι Mang.: ἀποδυσάμενοι A 25 πηρῶσαι Mang. (et iam Cotelerius): πληρῶσαι A 26 βαράθρων Mang.: βάθρων A

20. 21 Hom. Il. B 246.

χώρας ὁ βασιλεύς, Φαραώ· λέγεται γὰρ τῷ προφήτῃ· „ἰδοὺ αὐτὸς
ἐκπορεύεται ἐπὶ τὸ ὕδωρ, καὶ στήσῃ συναντῶν αὐτῷ παρὰ τὸ χεῖλος
τοῦ ποταμοῦ“ (Exod. 7, 15). τοῦ μὲν γὰρ ἴδιον ἐπὶ τὴν φορὰν καὶ 278
ἀνάχυσιν ἀεὶ τοῦ ἀλόγου πάθους ἐξιέναι· τοῦ δὲ σοφοῦ πολλῷ ῥέοντι τοῖς
ὑπὲρ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας λόγοις ὑπαντιάσαι οὐ τοῖς ποσίν, ἀλλὰ τῇ
γνώμῃ, βεβαίως καὶ ἀκλινῶς, ἐπὶ τοῦ ποταμίου χείλους, τοῦτο δέ
ἐστιν ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ τῆς γλώττης, ἅπερ ἦν ὄργανα λόγου·
παγίως γὰρ ἐπιβὰς αὐτοῖς δυνήσεται τὰς συνηγορούσας τῷ πάθει
πιθανότητας ἀνατρέψαι καὶ καταβαλεῖν. ὁ δὲ τοῦ ὁρατικοῦ γένους 279
ἐχθρὸς ὁ τοῦ Φαραὼ λαός ἐστιν, ὃς ἐπιτιθέμενος καὶ διώκων καὶ δου-
λούμενος ἀρετὴν οὐκ ἐπαύσατο, ἕως κακὰς ὧν διέθηκε τὰς ἀμοιβὰς
εὕρατο, πελάγει τῶν ἀδικημάτων καὶ τρικυμίαις, ἃς τὸ λυ⟨ττῶν πάθος⟩
p. 696 M. ἀνήγειρε, καταποντωθείς, | ὡς ὑπερβάλλουσαν θέαν καὶ νίκην ἀνανταγώνιστον καὶ χαρὰν ἐλπίδος μείζονα τὸν καιρὸν ἐνεγκεῖν ἐκεῖνον. διὸ 280
λέγεται· „εἶδεν Ἰσραὴλ τοὺς Αἰγυπτίους τεθνηκότας παρὰ τὸ χεῖλος
τῆς θαλάσσης“ (Exod. 14, 30). μεγάλη γε ἡ ὑπέρμαχος χείρ, ἀναγκάζουσα παρὰ στόματι καὶ χείλεσι καὶ λόγῳ πίπτειν τοὺς τὰ ὄργανα
ταῦτα κατὰ τῆς ἀληθείας ἀκονησαμένους, ἵνα μὴ ὀθνείοις ἀλλὰ ἰδίοις
ὅπλοις οἱ καθ' ἑτέρων ἀναλαβόντες αὐτὰ θνήσκωσι. τρία δ' εὐαγγελί- 281
ζεται τῇ ψυχῇ τὰ κάλλιστα, ἓν μὲν ἀπώλειαν Αἰγυπτιακῶν παθῶν,
ἕτερον δὲ τὸ μὴ παρ' ἑτέρῳ χωρίῳ, ⟨ἀλλὰ⟩ τῆς ἁλμυρᾶς καὶ πικρᾶς
πηγῆς, ὡς ἂν θαλάττης, χείλεσι, δι' ὧν ὁ πολέμιος ἀρετῆς σοφιστὴς
λόγος ἐξεκέχυτο, τελευταῖον δὲ τὴν θέαν τοῦ πτώματος. μηδὲν γὰρ 282
ἀόρατον εἴη καλόν, ἀλλὰ πρὸς * * * καὶ λαμπρὸν ἥλιον ἄγοιτο· καὶ
γὰρ τοὐναντίον εἰς βαθὺ σκότος καὶ * * * ἄξιον τὸ κακόν. καὶ τοῦτο
μὲν μηδ' ἐκ τύχης ἰδεῖν ποτε γένοιτο, τὸ δὲ ἀγαθὸν μείζοσιν ὀφθαλμοῖς ἀεὶ περιαθροῖτο. τί δὲ οὕτως ἀγαθόν, ὡς ζῆσαι τὰ καλὰ καὶ
ἀποθανεῖν τὰ φαῦλα; (43.) τρεῖς τοίνυν ἦσαν οἱ τὴν τῶν λόγων 283
δεινότητα μέχρις οὐρανοῦ τείναντες. οὗτοι μελέτην κατὰ τῆς φύσεως,

---

2 παρὰ] ἐπὶ conicio ex LXX (cf. lin. 6 et De confus. lingu. § 29) 5 ἅπερ A λόγος A 9 πιθανότητος A 10 ἐπιτιθέμενος Mang.: ἐπιθέμενος A 12 εὕρατο (ἐκομίσατο coniciebam, ἐτίσατο coni. Mang., ἔτισε Hoesch.) πελάγει Cohn: ἐστρατοπελάγει A 12 λυ, tum lacuna 4—5 litt. A: λυττῶν πάθος supplevi, λυσσῶδες τῆς ψυχῆς Hoesch., ἄλογον πάθος Mang. 21 ἑτέρῳ χωρίῳ ἢ (ἀλλὰ scripsi) Mang.: ἑτέρων χωρίων A 22 πηγῆς] ψυχῆς conicio 23 ἐξεκέχυτο scripsi: ἐξέχυτο A 24 lacuna 8—10 litt. A: τὸ φῶς suppl. Hoesch., ἄσκιον φῶς conicio 25 lacuna 6—8 litt. A: νυκτὸς suppl. Hoesch., νύκτα fort. suppl. et αἰώνιον pro ἄξιον leg., νύκτα ἀκτέον coni. Mang., νύκτα πεσεῖν Cohn 26 ἰδεῖν Cotelerius: δεῖν A

μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐμελέτησαν φάσκοντες, μόνον εἶναι
τὸ αἰσθητὸν καὶ ὁρώμενον τοῦτο, οὔτε γενόμενόν ποτε οὔτ' αὖθις
φθαρησόμενον, ἀγένητον δὲ καὶ ἄφθαρτον, ἀνεπιτρόπευτον, ἀκυβέρνητον,
284 ἀπροστασίαστον. εἶτ' ἐπ' ἄλλοις ἄλλα συνθέντες ἐπιχειρήματα, δόγμα
ἀδόκιμον οἰκοδομοῦντες εἰς ὕψος οἷα πύργον ἐξῆραν. λέγεται γὰρ ὅτι
„ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν“ (Gen. 11, 1), συμφωνία τῶν τῆς ψυχῆς
μερῶν πάντων ἀσύμφωνος ἐπὶ τῷ κινῆσαι τὸ συνεκτικώτατον ἐν τοῖς
285 οὖσιν, ἀρχήν. τοιγαροῦν ἐλπίσαντας αὐτοὺς εἰς οὐρανὸν ταῖς ἐπινοίαις
ἀναδραμεῖσθαι ἐπὶ καθαιρέσει τῆς αἰωνίου βασιλείας ἡ μεγάλη καὶ
ἀκαθαίρετος καταβάλλει χείρ, καὶ τὸ οἰκοδομηθὲν δόγμα συνανατρέψασα.
286 κέκληται δὲ ὁ τόπος „σύγχυσις“, οἰκεῖον ὄνομα τῷ καινουργηθέντι
τολμήματι. τί γὰρ ἀναρχίας συγχυτικώτερον; οὐκ οἰκίαι μὲν ἀνηγε-
μόνευτοι προσκρουσμάτων γέμουσι καὶ ταραχῆς; ἀβασίλευτοι δ' ἐαθεῖ-
287 σαι πόλεις ὑπὸ ὀχλοκρατίας, ἐναντίου καὶ μεγίστου, φθείρονται; καὶ
χῶραι δὲ καὶ ἔθνη καὶ κλίματα γῆς, ὧν ἀρχαὶ κατελύθησαν, οὐ παλαιὰς
288 καὶ μεγάλας εὐδαιμονίας ἀπέβαλον; καὶ τί δεῖ | τὰ ἀνθρώπινα λέγεσθαι; p. 697 M.
οὐδὲ γὰρ αἱ ἄλλαι τῶν ζῴων ἀγέλαι, πτηνῶν, χερσαίων, ἐνύδρων,
ἄνευ τινὸς ἀγελάρχου συνεστᾶσιν, ἀλλὰ ποθοῦσι καὶ περιέπουσιν αἰεὶ
τὸν οἰκεῖον ἡγεμόνα, ὡς μόνον ἀγαθῶν αἴτιον, οὗ κατὰ τὴν ἀπουσίαν
289 σκεδάννυνται καὶ διαφθείρονται. εἶτ' οἰόμεθα τοῖς μὲν περιγείοις, ἃ
βραχυτάτη μοῖρα τοῦ παντός ἐστιν, ἀρχὴν μὲν ἀγαθῶν, ἀναρχίαν δὲ
κακῶν εἶναι αἰτίαν, τὸν δὲ κόσμον οὐ διὰ τὴν τοῦ βασιλεύοντος θεοῦ
290 προήγησιν εὐδαιμονίας τῆς ἄκρας πεπληρῶσθαι; δίκην οὖν ἁρμόττουσαν οἷς
ἐτίθεντο διδόασι· φύραντες γὰρ τὸ ἱερὸν περὶ * * * ἀναρχίας φυρόμενοι
ἐπεῖδον, συγχυθέντες οὐ συγχέαντες. ἕως δὲ οὔπω τιμωρίαν δεδώκασιν,
ὑπὸ φρενοβλαβείας φυσώμενοι τὴν μὲν τῶν ὅλων ἀρχὴν ἀνοσίοις λόγοις
καθαιροῦσιν, αὑτοὺς δὲ ἄρχοντας καὶ βασιλέας ἀναγράφουσι, τὸ ἀκα-
θαίρετον τοῦ θεοῦ κράτος γενέσει τῇ ἀδιαστάτως ἀπολλυμένῃ καὶ
291 φθειρομένῃ περιάπτοντες. (44.) ἐπιτραγῳδοῦντες γοῦν καὶ ἐπικομπά-
ζοντες εἰώθασιν οἱ καταγέλαστοι λέγειν ταῦτα· ἡμεῖς οἱ ἡγεμόνες,

3 ἀγέννητον A   δὲ] τε coni. Cohn   10 καὶ secl. Mang.   14 ἀπὸ per errorem Mang.   ὀχλοκρασίας A   ὀχλοκρατίας τῆς αἰτίας κακῶν μεγίστων conicio (cf. lin. 21. 22)   post μεγίστου lacunam statuit et κακοῦ suppl. Mang.   15 κλήματα A   16 καταλέγεσθαι conicio   20 εἴτ' A   23 προστασίαν conicio   23. 24 οἷς ἐπετίθεντο vel οἷς διετίθεσαν conicio   24 ἱερὸν ⟨δόγμα⟩ παρὰ ἀναρχίας coni. Mang.   post περὶ lacunam statuo   φυρόμενοι „ex Vat.“ Mang.: φυρόμενον A   27 καθαίρουσιν αὐτοὺς A   28 ἀδιαστάτως scripsi: ἀκαταστάτως A   29. 30 ἐπικομπάζοντες Mang.: ἐπιστομίζοντες A

ἡμεῖς οἱ δυναστεύοντες· ἐφ' ἡμῖν ὁρμεῖ τὰ πάντα· ἀγαθῶν καὶ τῶν
ἐναντίων τίνες αἴτιοι ⟨ὅτι μὴ⟩ ἡμεῖς; τὸ ⟨εὖ καὶ⟩ κακῶς ἐργάσασθαι
τίσιν ὅτι μὴ ἡμῖν ἀψευδέστατα ἀνάκειται; φλυαροῦσι δὲ ἄλλως οἱ
δυνάμεως ἀοράτου τὰ πάντα φάσκοντες ἐξῆφθαι, ἣν πρυτανεύειν τῶν
κατὰ τὸν κόσμον ἀνθρωπείων τε καὶ θείων νομίζουσι. τοιαῦτα κατα- 292
λαζονευσάμενοι, ἐὰν μὲν ὥσπερ ἐκ μέθης νήψαντες ἐν ἑαυτοῖς γένων-
ται καὶ τῆς παροινίας, ἣν παρῴνησαν, εἰς αἴσθησιν ἐλθόντες αἰδεσθῶσι
καὶ κακίσωσιν ἑαυτοὺς ἐφ' οἷς ὑπ' ἀγνώμονος γνώμης ἐξαμαρ-
τάνειν προήχθησαν, ἀκολακεύτῳ καὶ ἀδεκάστῳ χρησάμενοι συμβούλῳ
μετανοίᾳ, τὴν ἵλεω τοῦ ὄντος δύναμιν ἐξευμενισάμενοι παλινῳ-
δίαις ἀντὶ βεβήλων ἱεραῖς, ἀμνηστίαν εὑρήσονται παντελῆ. ἐὰν δὲ 293
ἀφηνιασταὶ καὶ σκληραύχενες μέχρι τοῦ παντὸς γενόμενοι σκιρτῶσιν, ὡς
αὐτόνομοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἑτέρων ἡγεμόνες ὄντες, ἀπαραιτήτῳ ἀνάγκῃ
καὶ ἀμειλίκτῳ τὴν ἑαυτῶν ἐν ἅπασι μικροῖς τε καὶ μεγάλοις οὐδένειαν
αἰσθήσονται. ὁ γὰρ ἐπιβεβηκὼς ἡνίοχος ὡς ἅρματι πτηνῷ τῷδε τῷ 294
p. 698 M. | κόσμῳ χαλινὸν ἐμβαλὼν καὶ τὸ κεχαλασμένον τῶν ἡνιῶν ὀπίσω βίᾳ
τείνας καὶ τοὺς κημοὺς ἐπισφίγξας, μάστιξι καὶ κέντροις ἀναμνήσει τῆς
δεσποτικῆς ἐξουσίας, ἧς ἐπελάθοντο διὰ τὸ χρηστὸν καὶ ἥμερον τοῦ
κρατοῦντος ὥσπερ οἱ κακοὶ δοῦλοι. τὸ γὰρ τῶν δεσποτῶν ἐπιεικὲς εἰς 295
ἀναρχίαν ἐκτρέποντες ἐπιμορφάζουσι τὸ ἀδέσποτον, μέχρις ἂν τὴν
ῥοώδη τε καὶ πολλὴν αὐτῶν νόσον, ἀντὶ φαρμάκων τὰς τιμωρίας προσ-
φέρων, ὁ κεκτημένος ἐπισχῇ. διὸ λέγεται· „ψυχὴ ἄνομος ἡ διαστέλ- 296
λουσα τοῖς χείλεσι κακοποιῆσαι ἢ καλῶς ποιῆσαι· εἶθ' ὕστερον ἐξαγορεύ-
σει τὴν ἁμαρτίαν ἑαυτῆς" (Lev. 5, 4). τί φῄς, ὦ γέμουσα ἀλαζονείας;
οἶδας γάρ, τί ἐστι τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθὸν, ἢ καλὸν ἢ δίκαιον ἢ ὅσιον
ἢ τίνα τίσιν ἐφαρμόττει; ἡ τούτων ἐπιστήμη τε καὶ δύναμις ἀνάκειται 297

---

1 ὁρμεῖ Mang.: ὁρμᾷ A 2 τινὲς A lacuna 5—6 litt. A: ὅτι μὴ suppl. Mang., τούτων Hoesch. lacuna 4—5 litt. A: εὖ καὶ supplevi (εὖ ἢ Hoesch.)
7 παροινίας ἣν παρῴνησαν ex „Vat." et Cantabr. S. Trin. Mang.: παρανοίας ἣν παρηνόμησαν A 8 κακίσωσιν scripsi: κακιῶσιν A ἑαυτοῖς A 9 προήχθησαν Mang.: προσήχθησαν A 10 μετανοίᾳ Mang.: μετανοίας A 11 βεβήλων ⟨λόγων⟩ coni. Mang. ἀμνηστείαν A 17 κημοὺς Mang.: κόσμους A μαστίξει A 19 εἰς A: ὡς Hoesch. 20 ἐκτρέποντος A 21 ἑρπηνώδη coni. Mang. 23 καλοποιῆσαι Hoesch. καλῶς ποιῆσαι ex LXX scripsi: κακῶς ποιῆσαι A, κακοποιῆσαι Hoesch. 23. 24 ἐξαγορεῦσαι coni. Mang. 25 κακὸν v 26 τινὰ τισὶν A

---

15 cf. Platonis Phaedrum p. 246 E.

μόνῳ θεῷ, καὶ εἴ τις αὐτῷ φίλος. μάρτυς δὲ καὶ χρησμός, ἐν ᾧ
λέγεται· „ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω κἀγὼ ἰάσομαι“
298 (Deut. 32, 39). ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ ἐπιπόλαιον ἔσχεν ἡ δοκησίσοφος ψυχὴ
τὴν τῶν ὑπὲρ ἑαυτὴν ὀνείρωξιν, ἀλλ' οὕτως ἡ δυστυχὴς ἐξηνεμώθη,
ὡς καὶ ἐνώμοτον γενέσθαι περὶ τοῦ βεβαίως καὶ παγίως ταῦθ' ἑστάναι,
299 ἃ ψευδῶς ὑπέλαβεν. ἐὰν οὖν τὸ παλμῶδες καὶ παφλάζον τοῦ νοσή-
ματος ἄρξηται χαλᾶν, τὰ τῆς ὑγείας ἐμπυρεύματα κατ' ὀλίγον ἐκζω-
πυρούμενα βιάσεται τὸ μὲν πρῶτον ἐξαγορεῦσαι τὸ ἁμάρτημα, τὸ δ'
ἐστὶ κακίσαι ἑαυτήν, εἶτα πρὸς βωμοῖς ἱκέτιν γενέσθαι. ποτνιωμένην
λιταῖς καὶ εὐχαῖς καὶ θυσίαις, ⟨αἷς⟩ ἀμνηστίας μόναις ἐπιλαχεῖν ἔστιν.
300 (45.) Ἑξῆς δ' ἄν τις εἰκότως ἐπαπορήσειε, τί δή ποτε τὸν
ἐν Αἰγύπτῳ ποταμὸν μόνον ἀνέγραψεν ἔχοντα χείλη, τὸν δ' Εὐφράτην
ἤ τινα τῶν ἄλλων ἱερῶν ποταμῶν οὐκέτι. ὅπου μὲν γάρ φησι· „στήσῃ
συναντῶν αὐτῷ παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Exod. 7, 15) * * *.
301 καίτοι τινὲς ἴσως ἐπιχλευάζοντες ἐροῦσι, μὴ δεῖν τὰ τοιαῦτα εἰς τὰς
ζητήσεις εἰσάγειν· γλισχρολογίαν γὰρ μᾶλλον ἢ ὠφέλειάν τινα ἐμφαίνειν.
ἐγὼ δὲ τὰ τοιαῦτα ἡδυσμάτων τρόπον παρηρτῦσθαι ταῖς ἱεραῖς ἀνα-
γραφαῖς βελτιώσεως ἕνεκα τῶν ἐντυγχανόντων ὑπολαμβάνω· καὶ οὐδε-
μίαν τῶν ζητούντων καταγνωστέον εὑρεσιλογίαν, ἀλλ' εἰ μὴ ζητοῖεν,
302 ἔμπαλιν ἀργίαν. οὐδὲ γὰρ περὶ ποταμῶν ἐστιν ἱστορίας ἡ παροῦσα
σπουδή, περὶ δὲ βίων | τῶν εἰκαζομένων ποταμίοις ῥεύμασιν, ἐναντιου- p. 699
μένων ἀλλήλοις. ὁ μὲν γὰρ τοῦ σπουδαίου βίος ἐν ἔργοις, ἐν λόγοις
δὲ ὁ τοῦ φαύλου θεωρεῖται. λόγος δὲ γλώττῃ καὶ στόματι καὶ χείλεσι
καὶ τοῖς * * *.

---

5 ἐνώμοτον Cotelerius: ἐνομότερον A 6 ἃ ψευδῶς Cotelerius: ἀψευδῶς A 10 αἷς addidi ἀμνηστίαις A μόνης v ἔτι coni. Mang. 11 ἐξ ἧς A 14 παρὰ] cf. ad p. 303,2 lacunam statui, sequebatur ὅπου δὲ, tum alii S. S. loci 20 ἱστορία conicio 23 λόγοι coni. Mang. χείλεσι Mang.: χείλη A, χείλει Hoesch. 24 adnotat A τὸ τέλος λείπει. sequuntur in A tres lineae vacuae (fol. 456v), tum duo folia vacua numeris carentia.